

書香經典

實用藏英辭典（下）

常春樹書坊

ཚིག་གི་གཏེར་མཛོད།

TIBETAN-ENGLISH DICTIONARY

實用藏英辭典（下）

佛典編譯組

常春樹書坊

སངས་རྒྱས་ཆོས་གཞུང་གི་ཚིག་མཛོད།

佛学词典

主编
王沂暖
编写人员
唐景福　华侃　何天慧
马学仁　车得驷

青海民族出版社
1992 · 西宁

前　言

随着我们伟大祖国社会主义建设事业的蓬勃发展，研究藏族历史、文学艺术以及宗教等等工作，亦随之逐步发展，进入了一个新的历史阶段。

藏族文化曾经历了一个很长的佛教时期。在这个时期内，佛教渗入各个文化领域。所以藏族各种书刊典籍，无不带有浓厚的宗教色彩，充满着佛教所惯用的名词术语。阅读起来，确实有不少不易理解的难点。因此，我们认为编辑一部有关佛学的常见基本词汇，即《佛学词典》，是非常必要的。我们曾于1987年初步编辑了这样一部词典，出版发行，但所收词条较少，不能满足读者的需要。这次又重新编选，增加了三倍以上的条目，比以前那部丰富得多了。这对阅读藏文书籍，可能起到更好的帮助作用。

这部《佛学词典》，是在我院党政领导下，在院研究所的大力支持下，由王沂暖教授主持编写的。词条主要是从《藏汉大辞典》、《青史》、《红史》、《土官宗教源流镜史》、《贤者喜筵》、《格西曲札藏文辞典》、《印度佛教史》、《菩提道次第》、《密宗道次第》、《瑜伽师地论》、《集论》、《俱舍论》和其它资料中汇集的。总计为一万二千条左右。以藏文佛学词汇为基本词条，并包括藏传佛教著名高僧学人名、寺院庙宇名和佛教经论著述名等。注释以汉文为主，能用藏文注释的词条，也附注了藏文。注释力求准确无误，文字力求简明扼要，比较通俗易懂。

本词典的编排形式，与以前词书惯用的形式，有所改变。以前的编排方式，查找比较费时费事。现在我们采用了王沂暖教授所提供的方式。他在《论藏文字典词书的编写方式》一文中提出的新方式是：以每个藏文字母为部首，以后排列的顺序是先一层字，次二层字，再次三层字。每层字中五个元音按ཨ、ཨི、ཨུ、ཨེ、ཨོ顺序排列。有前后加字的字词，和没有前后加字的字词，是先列没有前后加字的字词，后列有前后加字的字词；有前加字的字词，列在没前加字的字词之前，没有前加字而有后加字之字词列在后边，有重后加字的字词，列在无重后加字的字词之后。两层字的字词，先列下加字，以ཡ、ར、ལ为顺序，次列上加字的字词，以ར、ལ、ས为顺序。三层字的字词，则以下加字ཡ、ར、ལ为顺序。这样编排，查阅时，一层字可以直接到一层字中去查，二层字可以直接到二层字中去查，三层字可以直接到三层字中去查，查有无前后加字的字词，以此类推。这样去查找字词，可能较为方便易查，一层字、二层字、三层字所处的位置，在每一个人的概念中，明明朗朗，不必前后反复去翻阅。字典词书的编排顺序，自应以便于查阅为主要目的，能增加一些查阅的方便，给读者节省一些宝贵的时间，这是编书人的责任所在，是应当注意及之的！

编词典是一种细致艰巨的工作，也是一种非常复杂的工作，尤其象这种佛学词典。佛教典籍名词术语繁多，宗教义理的训释，更稚惯繁琐，词条又散在各个论述之中，搜集难，训释更难。汉藏两方佛教，虽同源于印度，但所用名词术语，并不完全相同，词义的解释，有些也有出入。尤其藏地寺院之多，名僧之众，教派之繁，如此种种，真是浩如烟海，使人眼花缭乱。这部词典，算是第二次编辑，仍旧挂一漏万，难免简陋之讥。同时，一定存在其它缺点和值得商榷之处，希望得到读者的指正，俟有修订的机会，再进一步补充提高。

编者　1989年4月20日

དཀར་ཆག

ཀ་ཆིང་ཟི། （汉）国清寺。为隋代智𫖮大师建造，寺址在今浙江省天台山。

参看 ཀ་ཆིང་ཟི་ཟེར་བའི་དགོན་སྡེ་ཆེན་པོ། 条。

ཀ་ཆིང་ཟི་ཟེར་བའི་དགོན་སྡེ་ཆེན་པོ། 国清寺。在浙江省天台县城北五公里，天台山南麓。中国佛教天台宗的发源地。隋开皇中，天台宗创始人智𫖮大师（ཏི་ཙེ་དྷ་ཤིའ）开始创建。方剪木为基。智𫖮去世后，开皇十八年（598）晋王杨广承其遗意建成。初名“天台山寺”，因曾有老僧谓智𫖮曰：“三国（指北周、北齐、陈）成一，有大势力人能为此寺。寺若成，国即清，当呼为国清寺。”隋大业元年（605）赐额国清寺。唐会昌中毁，大中五年（851）重建，柳公权为书“大中国清之寺”额。宋景德二年（1005）改“景德国清寺”。建炎四年（1130）诏易教为禅。元时禅教互争，浙僧无我定为禅。至正元年（1341）曾修整，未几寺僧相攻遂衰废。明洪武十七年（1384）毁于大风。隆庆四年（1570）重建大殿，旋又毁。万历二十五年（1597）重建。清雍正十一年（1733）又重建。1973年曾进行全面整修。现有殿宇十四座，房屋六百余间，建筑面积约19,800平方米。

ཀ་ཆེན་བཞི། 四柱弟子，指藏传佛教噶举派祖师玛尔巴（མར་པ།）的四大著名弟子。即：俄曲古多杰（རྔོག་ཆོས་སྐུ་རྡོ་རྗེ།）、促顿旺额（འཚུར་སྟོན་དབང་ངེ།）、梅顿村波（མེས་སྟོན་ཚོན་པོ།）和米拉日巴（མི་ལ་རས་པ།）。

ཀ་ཐོག་དགོན་པ། 噶陀寺。在今四川省甘孜藏族自治州白玉县境内的一寺院名。为十二世纪宁玛派（旧派）高僧噶当巴·德协西巴（ཀ……དམ་པ་བདེ་གཤེགས་ཤེས་པ། 1127—？）创建。该寺院以传授宁玛派“南藏”（ལྷོ……གཏེར།）为主，附带传授“三素尔”（ཟུར……གསུམ།）以来传承的宁玛派经典。这个寺受历代德格土司的支持，寺主以转世的形式世代相承。该寺是康区历史悠久，较有声望的一个寺院。

ཀ་དག 空性。本来清净（ཀ་བ་ནས་དག་པ།），法界空性的意思（ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི……དོན།）。

ཀ་དག་ཁྲེགས་ཆོད། 空观，本净观修。旧密大圆满修行法要之一。利根懈怠行者，不由勤勉以证解脱的教导法。因位本生之智，处于四大解脱法中，以本性自见、断定自决、解脱自信的方式，放任自然修证元始清净、无有造作、本来自有之法性（གསང་སྔགས་རྫོགས་པ……ཆེན་པོའི་ཉམས་ལེན་གྱི་གནད། ལེ་ལོ་ཅན་འབད་མེད་དུ་གྲོལ་བའི་གདམས་པ་སྟེ། གཞི་གནས་རང་བྱུང་གི་ཡེ་ཤེས་དེ་གྲོལ་ལུགས་ཆེན་པོ་བཞིའི་ངང་དུ……གནས་པ་ཉིད་ངོ་རང་ཐོག་ཏུ་འཕྲོད། ཐག་ཆིག་ཐོག་ཏུ་ཆོད། གདིང་གྲོལ་ཐོག་ཏུ་བཅའ་བ་བཅས་ཀྱིས་ཆོས་ཉིད་ཀ་དག་མ་བཅོས་གཉུག་མའི་དོན་ལ་ཡེ་བབ་སོར་བཞག་གི་ངང་སྐྱོང་བའོ།）。

ཀ་དམ་པ་བདེ་གཤེགས། 噶当巴德协（1122—1192），即噶当巴·德协喜巴。本名喜饶僧格（ཤེས་རབ་སེང་གེ），别名波巴塔耶（སྤོབས་པ……

ཚབའ་ཡས།)。十二世纪宁玛派高僧，噶陀寺(ཀ་ཐོག་དགོན་པ། 1159年建)的创建者。该寺在今四川白玉县境。

ཀ་ན་ཀ་མུ་ནིཿ། （梵）迦那迦牟尼。即金寂佛(སངས་རྒྱས་གསེར་ཐུབ།)。参看གསེར་ཐུབ། 条。

ཀ་པི་ལ་མ་ཧཱ་རྵི། （梵）迦毗拉摩诃沙。淡黄仙人，古印度外道一仙人名(བོད་སྐད་དུ་དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་སེར་སྐྱ་ཞེས་རྒྱ་གར་གྱི་ཕྱི་རོལ་པའི་དྲང་སྲོང་…ཞིག་གི་མིང་།)。

ཀ་འཕན། 柱面幡。用棉麻或丝织物缝成，悬挂在柱面上的装饰品(གོས་ཆེན་དང་རས་སོགས……ལས་བཟོས་པའི་ཀ་བའི་རྒྱན་ཞིག)。

ཀ་བ་བུམ་པ་ཅན། 宝瓶柱。指拉萨大昭寺释迦佛殿前一立柱名。据云吐蕃赞普松赞干布曾在柱下埋有祝愿佛教兴隆的宝藏(ལྷ་ས་འཕྲུལ……སྣང་གཙུག་ལག་ཁང་གི་ཀ་བ་ཞིག དེའི་འོག་བོད་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་གྱིས་བསྟན་པ་དར་བའི་སྨོན་ཚིག་གི་…གཏེར་སྦས་ཡོད་ཟེར།)。

ཀ་བ་སྦྲུལ་མགོ་ཅན། 蛇头柱。指拉萨大昭寺释迦佛殿前一立柱名。据云吐蕃松赞干布在柱下埋有猛利咒法宝藏(ལྷ་ས་འཕྲུལ་སྣང་གཙུག་ལག་…ཁང་གི་ཀ་བ་ཞིག དེའི་འོག་བོད་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་གྱིས་མཐུ་སྔགས་ཀྱི་གཏེར་སྦས་ཡོད་ཟེར།)。

ཀ་བ་བཞི། 四柱。指宁玛派高僧索穹·喜饶扎巴(ཟུར་ཆུང་ཤེས་རབ་གྲགས་པ། 1014—1074)四名高徒的称谓。他们是：心识宗之柱(སེམས་ཕྱོགས་ཀྱི་ཀ་བ)贡布·觉敦释迦益西(གུང་བུའི་སྐྱོ་སྟོན་ཤཱཀྱ་ཡེ་ཤེས)、经教之柱(མདོའི་ཀ་བ)杰隆·阳康喇嘛(སྐྱིད་ཤུངས་ཀྱི་ཡང་ཁང་བླ་མ)、幻化之柱(སྒྱུ་འཕྲུལ་གྱི་ཀ་བ)曲坝之兰·释迦桑波(ཆུ་བར་གྱི་གླན་ཤཱཀྱ་བཟང་པོ)、事业成就之柱(ཕྲིན་སྒྲུབ་ཀྱི་ཀ་བ)那摩日·达底觉释迦(ནག་མོ་རིའི་མདའ་ཏི་ཇོ་ཤཱཀྱ)。

ཀ་བ་ཤིང་ལོ་ཅན། 树叶柱。指拉萨大昭寺释迦佛殿前一立柱名。据云吐蕃赞普松赞干布曾在柱下埋有财富宝藏(ལྷ་ས་འཕྲུལ་སྣང་གཙུག་ལག་…ཁང་གི་ཀ་བ་ཞིག དེའི་འོག་བོད་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་གྱིས་ནོར་གཏེར་སྦས་ཡོད་ཟེར།)。

ཀ་བ་སེང་མགོ་ཅན། 狮头柱。指拉萨大昭寺释迦佛殿前一立柱名。据云吐蕃赞普松赞干布曾在柱下埋有祝愿家畜兴旺的宝藏(ལྷ་ས་འཕྲུལ་སྣང་གཙུག་ལག་ཁང་གི་ཀ་བ་ཞིག དེའི་འོག་བོད་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་གྱིས་ནོར་ཕྱུགས་དར་བའི་སྨོན་ཚིག་གི་གཏེར་སྦས་ཡོད་ཟེར།)。

ཀ་མ་ལ་ཤི་གཙུག་ལག་ཁང་། 嘎摩罗寺，是古印度一大寺名(རྒྱ་གར་ཡུལ་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན།)。梵语中"ཀ་མ་ལ"意为"莲花"。

ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ། （梵）莲花戒论师，系印度高僧静命论师(སློབ་དཔོན་ཞི་བ་འཚོ།)的弟子，赤松德赞时，遵静命论师遗言，被迎请到西藏。曾与汉僧摩诃衍那(མ་ཧཱ་ཡ་ན)辩论"顿渐"(སྟོན་མིན་པ་དང་ཙེན་མིན་པ།)法门。著有《中观光明论》(དབུ་མ་སྣང་བ།)、《修道次第论》和《菩提心观释》等书。

ཀ་ཚལ་དགོན། 噶采寺。在今西藏墨竹工卡县境，相传为松赞干布所建。

ཀ་ཡ་ན་མི་ཏྲ། （梵）迦亚那米扎。善知识的意思(དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་ཞེས་པའི་དོན)。

ཀ་ལཱ་པ། 迦拉波。佛教理想国北方香拔拉地方一城市名(ཤམ་བྷ་ལའི་གྲོང་ཁྱེར་ཞིག)。

ཀ་ལཱ་བྱཱ་ཀ་ར་ཎ། （梵）1.《声明集分论》，印度一部语言学著作，公元前三、四百年的洒巴达维摩著。藏文译作"བརྡན་པའི་གོ་ཆ། "

（端白果洽）。2.指佛教理想香拔拉（ཤམྦྷ……ལ།）。

ཀ་ལིང་ཀ （梵）迦陵迦，古印度一小国名，佛教三十六圣地之一。

ཀཱ་ཊའི་ཙཱ་མོ། （梵）迦旃女，自在天妃（དབང་ཕྱུག་གི་བཙུན་མོའི་མིང་།）。

ཀཱ་ཏྱཱ་ཡ་ན། （梵）迦旃延，迦旃延子。释迦牟尼十大弟子之一。原出家学外道，后作释迦弟子。小乘上座部（གནས་བརྟན་པའི་སྡེ་པ།）之首传人，谓其能分别诸经，善说法相，故称“议论第一”。

ཀཱ་ཡ་ཡ་ཏ་ནཾ། （梵）迦里里多那，即身处（ལུས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད།）。参看ལུས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད། 条。

ཀཱ་ལ་སཱུ་ཏྲ། （梵）迦拉苏怛，黑绳地狱，参看ཐིག་ནག条。

ཀཱ་ཤྱ་པཿ། （梵）迦叶波佛，饮光佛（སངས་རྒྱས་……འོད་སྲུང་།）。参看འོད་སྲུང་། 条。

ཀང་དང་ཀིང་། 一神名，桑耶寺第一层有此神塑像。

ཀར་བརྒྱུད། 噶举。系噶玛噶举的简称（ཀརྨ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་བསྡུས་མིང་།）。

ཀར་སྡེ། 噶尔寺，噶尔部。噶玛巴教派掌管的寺庙组织（ཀརྨ་པའི་ཆོས་བརྒྱུད་འཛིན་པའི་དགོན……སྡེ།）。

ཀར་མ་པ། 同ཀརྨ་པ། 条。

ཀར་ལུགས། 噶鲁。系噶玛噶举派之别名（ཀརྨ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་མིང་གཞན།）。

ཀ་ནི་སྒོ་བཞི། 四门塔。参看ཀ་ནི་སྒོ་བཞི། 条。

ཀ་ནི་སྒོ་བཞིའི་མཆོད་རྟེན། 噶尼果希塔。拉萨大昭寺北街一座四门塔名。相传公元1368年前，唐东结波曾在此长期修行（ལྷ་སའི་གཙུག་ལག……ཁང་གི་བྱང་རྒྱུད་ཁྲོམ་ལམ་དུ་ཡོད་མཆོད་རྟེན……སྒོ་བཞི་མའི་མིང་། སྤྱི་ལོ་1368ལོའི་གོང་ལ་བོད་ཀྱི་གྲུབ་ཆེན་ཐང་སྟོང་རྒྱལ་པོ་ཡུན་རིང་སྒྲུབ་མཚམས་ལ……བཞུགས་སྒྲོང་བའི་གནས་ཤིག་ཡིན།）。

ཀལྤཿ། （梵）羯腊波，劫波，简称劫。参看བསྐལ་པ། 条。

ཀརྨ། （梵）羯磨，业，事业（ལས་ཀའམ་འཕྲིན་ལས།）。

ཀརྨ་བཀའ་བརྒྱུད། 噶玛噶举。噶举派支派之一，为都松钦巴（དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ། 意译知三世）所创。此派于1147年在康区类乌齐（རི་བོ་ཆེ།）的噶玛（ཀརྨ）地方修建噶玛丹萨寺（ཀརྨ………གདན་ས།），故名噶玛噶举派。

ཀརྨ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་ཆོས་འབྱུང་། 《噶玛噶举教史》。又称ཀརྨ་ཀམ་ཚང་གི་ཆོས་འབྱུང་། 主要记述都松钦巴（དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ།）为首的黑帽系和扎巴僧格（གྲགས་པ་སེང་གེ།）为首的红帽系的历史。

ཀརྨ་སྒྲུབ་བརྒྱུད། 噶玛噶举传承。噶玛噶举教法，有两种传承，一是讲经教授传承，一是实修传承。此为第二种传承（ཀརྨ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི……ཆོས་ལུགས་ལ་གཞུང་བཤད་མན་ངག་གི་རྒྱུད་པ………དང་། སྒྲུབ་པ་ལག་ལེན་གྱི་རྒྱུད་པ་གཉིས་ཡོད་པའི་ནང་གི་གཉིས་པ།）。

ཀརྨ་དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ། 噶玛·都松钦巴（1110—1193）。原名曲吉扎巴（ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ།）。生于康区哲雪（ཏྲེ་ཤོད། 今四川甘孜州新龙县境）地方，系噶举派噶玛噶举支派创始人。彼曾于1147年在康区类乌齐噶玛地方修建噶玛丹萨寺（ཀརྨ་གདན་ས།）。1187年在拉萨西北堆隆地方创建粗朴寺（མཚུར་ཕུ།）。

ཀརྨ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ། 噶玛·德银协巴。义译

如来（1384—1415）。系噶玛噶举派黑帽系第五世活佛，本名曲贝桑波，住前藏粗普寺，藏历第七饶迴火狗年（明永乐五年）春大明皇帝（明成祖）命其建普度大斋于南京灵谷寺，荐福于洪武帝后，受封如来大宝法王，赐玉印（ཀརྨ་བཀའ་བརྒྱུད་ཞྭ་ནག་པའི་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པ། མཚན་དངོས་ཆོས་དཔལ་བཟང་པོ་ཡིན། མཚུར་ཕུ་གདན་ས་བསྐྱངས། རབ་བྱུང་བདུན་པའི་མེ་ཁྱི་ལོར་ཏཱ་མིང་རྒྱལ་པོས་གདན་དྲངས་པ་ལྟར་ནན་ཅིན་དུ་ཕྱིན་ཏེ་རྒྱལ་པོའི་ཡབ་ཡུམ་གྱི་འདས་མཆོད་ལ་རིས་མེད་ཀུན་རྫོལ་གྱི་རིམ་གྲོ་ཆེར་བསྒྲུབས་པའི་ཡོན་དུ་རྒྱལ་པོས་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རིན་ཆེན་ཆོས་རྒྱལ་ཞེས་པའི་འཇའ་ས་ཞིལ་ཐམ་བཅས་ཕུལ།）。

ཀརྨ་པ།　噶玛巴。系噶玛巴希的略称（ཀརྨ་པཀྴིའི་བསྡུས་མིང་།）。参看ཀརྨ་པཀྴི། 条。

ཀརྨ་པ་ཆོས་རྗེ་ཆོས་དཔལ་བཟང་པོ།　噶玛巴法王曲贝桑波。参看ཀརྨ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ། 条。

ཀརྨ་པཀྴི།　噶玛巴希。原名曲吉喇嘛（ཆོས་ཀྱི་བླ་མ། 1204—1283），系藏传佛教噶玛噶举派第二代祖师。生于康区止拢丹地方贵族家庭。十一岁出家，居粗朴寺，公元1256年（南宋宝佑四年）受元宪宗（蒙哥）供养，赐以金边黑帽，从此，其传承称噶玛噶举黑帽系。噶玛巴希逝世后，曾以让迥多吉（རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ། 1284—1339）为第二代转世活佛。藏传佛教活佛转世制度自此人始。

ཀརྨ་པཀྴི་ཆོས་ཀྱི་བླ་མ།　噶玛巴希·曲吉喇嘛（1204—1283），世寿八十岁。为噶玛·噶举派第二祖。生于康止隆地方，被认定为噶玛·都松钦巴转世，开西藏活佛转世制度的先例。依都松钦巴的再传弟子崩扎巴为师，公元1247年赴粗普寺，居住六年。1253年应邀谒见元世祖忽必烈于绒域色堆（今四川嘉绒地区）。游方传教，于内蒙与宁夏交界处建显化寺。元宪宗蒙哥时，赐金缘乌纱帽、金印等，从此所传递称为噶玛噶举派黑帽系。蒙语称大师为巴希。1260年蒙哥逝世，忽必烈弟兄不睦，噶玛巴希涉嫌入狱，流放边地，乙酉年获释，返回西藏，沿途经康青等地传教八年，抵粗朴寺后，对该寺加以扩建，遂成为该派另一主寺（རབ་བྱུང་གསུམ་པའི་ཤིང་ཁྱི་ལོར་ཁམས་འབྲི་ལུང་དུ་སྐུ་འཁྲུངས་པ་འདི་ཉིད་ཀརྨ་དུས་གསུམ་མཁྱེན་པའི་ཡང་སྲིད་དུ་ངོས་བཟུང་བས་བོད་ལ་བླ་མའི་སྤྲུལ་སྐུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྲོལ་ཐོག་མ་དེ་ནས་འགོ་ཚུགས། དུས་གསུམ་མཁྱེན་པའི་ཡང་སློབ་སྤོམ་བྲག་པ་བླ་མར་བསྟེན། མེ་ལུག་ལོ་ནས་མཚུར་ཕུར་ཕེབས་ཏེ་ལོ་དྲུག་བཞུགས། ས་ཆེན་རྒྱལ་པོས་གདན་དྲངས་པ་བཞིན་རོང་ཡུལ་གསེར་སྟོད་དུ་རྒྱལ་པོ་དང་མཇལ། ནང་སོག་ཏུ་འཕྲུལ་སྣང་སྤྲུལ་པའི་ལྷ་ཁང་བཞེངས། རབ་བྱུང་བཞི་པའི་མེ་འབྲུག་ལོར་མོང་གོར་རྒྱལ་པོས་གདན་དྲངས་ཏེ་ཀུ་ཤྲི་གསེར་ཐམ་དང་ཞྭ་ནག་གསེར་མདོངས་ཅན་གནང་བས་ཀརྨ་པཀྴི་ཞེས་གྲགས། པཀྴི་ཞེས་པ་སོག་སྐད་དུ་སློབ་དཔོན་ཟེར། ལྕགས་སྤྲེལ་ལོར་མོང་གོར་རྒྱལ་པོ་འདས། གོ་བེ་ལ་གཅེན་གཅུང་ནང་མ་འཆམས་པ་དང་འབྲེལ་ཚུལ་གྱི་དབང་གིས་བཙོན་དུ་བཟུང་ཞིང་རྒྱང་འབུད་བཏང་། ཤིང་བྱི་ལོར་ཀྲུ་ཡངས་བྱུང་སྟེ་དབུས་སུ་ཕེབས་པའི་ལམ་བར་མདོ་ཁམས་སུ་བསྟན་པ་ལོ་བརྒྱད་སྤེལ། དེ་ནས་མཚུར་ཕུར་བྱོན། དགོན་པ་རྒྱ་ཆེར་བསྐྲུན། རབ་བྱུང་ལྔ་བའི་ཆུ་ལུག་ལོར་འདས།）。

ཀརྨ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ།　噶玛·弥觉多吉。义译“不动金刚”（1507—1554）。西藏噶玛噶举派黑帽系第八代转世活佛　巴沃·祖拉陈瓦之师。通达诸明，著述颇富（ཀརྨ་ཞྭ་ནག་པའི་སྐུ་ཕྲེང་བརྒྱད་པ། དཔའ་བོ་གཙུག་ལག་ཕྲེང་བའི་སློབ་དཔོན་ཡིན། རིག་གནས་ཐམས་ཅད་ལ་མཁས་པས

ཞིབས་བཤད་གསུང་རྩོམ་ཤིན་ཏུ་མང་། ）。

ཀརྨ་རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ། 噶玛·让迥多杰。义译“自然金刚”（1284—1339）。为西藏噶玛噶举派黑帽系都松钦巴第三代转世活佛。系噶玛巴希弟子邬金巴的徒弟，先后游历康藏各地，到处募化建寺修桥。公元1331年应元宁宗诏至北京，第二年为元宁宗帝后传时轮大灌顶。1334年经五台山返藏，居桑耶寺，备资缮写《甘珠尔》及《丹珠尔》各一部，著有显密论述及历算集论等书。1336年又应诏至北京见元顺帝。1339年在北京逝世，卒年五十六岁。其弟子扎巴僧格即噶玛噶举红帽系第一世（ཀརྨ་དུས་གསུམ་མཁྱེན་པའི་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ་པའི་…མཚན་ཏེ། ཀརྨ་པཀྴིའི་སློབ་མ་ཨོ་རྒྱན་པ་རིན་ཆེན་དཔལ་གྱི་སློབ་མ་ཡིན། ཁམས་དབུས་ཕྱོགས་སུ་གཙུག་ལག་ཁང་དུ་མ་གསར་བཞེངས་དང་ཉམས……གསོ། ཟམ་པ་གསར་འཛུགས་སོགས་ཀྱིས་འགྲོ་དོན་མཛད། རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་ལྕགས་ལུག་ལོར་པེ་ཅིན་དུ་ཕེབས་ཏེ་རྒྱལ་པོ་དང་བཙུན་མོ་ལ་དུས་འཁོར་གྱི……དབང་ཆེན་བསྐུར། ཤིང་ཁྱི་ལོར་རི་བོ་རྩེ་ལྔ་བརྒྱུད་ནས་དབུས་སུ་ཕྱིན་ཏེ་བསམ་ཡས་གཙུག་ལག་ཁང་དུ་བཞུགས། བཀའ་བསྟན་བོད་དུ་འགྱུར་རོ་ཅོག་གསར་དུ་བཞེངས། མདོ་སྔགས་གཉིས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དང་། རྩིས་གཞུང་ཀུན་བཏུས་སོགས་མང་དུ་བརྩམས། མེ་ཁྱི་ལོར་རྒྱལ་པོའི་བཀའ་ལྟར་སླར་པེ་ཅིན་དུ་ཕེབས། དེའི་སློབ་མ་གྲགས་པ་སེང་གེ་ནི་ཞྭ་དམར་པའི་སྐུ་ཕྲེང་དང་པོ་ཡིན། ）。

ཀརྨ་རབས་བརྒྱད། 噶玛八祖。藏传佛教噶玛派的八大祖师。即：噶玛都松钦巴（ཀརྨ་དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ། ）、噶玛巴希（ཀརྨ་པཀྴི། ）、噶玛让迥多杰（ཀརྨ་རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ། ）、噶玛德银谢巴（ཀརྨ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ། ）、噶玛同哇顿丹（ཀརྨ་མཐོང་བ་དོན་ལྡན། ）、噶玛曲扎嘉措（ཀརྨ་ཆོས་གྲགས་རྒྱ་མཚོ། ）、噶玛弥觉多杰（ཀརྨ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ། ）。

ཀརྨ་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ། 噶玛乳必多吉（1340—1383意译噶玛喜游金刚），西藏工布地区人，他被认定为黑帽系第三世活佛让迥多吉的转世，在粗朴寺接替让迥多吉的法位，称黑帽系第四世活佛。1356年元顺帝召他去北京。1358年他动身东来。1359年经过青海宗喀地方时，曾为三岁的宗喀巴授近事戒。1383年于工布地方圆寂。

ཀརྨ་ལི་ཤི། 噶玛黎希。元代凉州（今甘肃武威）城内一塔名。是噶玛噶举派第二代祖师噶玛巴希遗骨塔，因语言淆讹，遂称噶玛黎希。

ཀརྨ་ཤ་ཏཾ།（梵）藏译“ལས་བརྒྱ་པ། ”，汉译“百一羯摩论众”。佛经名，属律部。羯摩梵音，译为“ལས། ”（业），系作事之意，即作授戒、忏悔等事，并制宣告文，宣之于众人前。

ཀརྨ་ལྷ་སྡིང་། 噶玛拉顶。原西康类乌齐一寺院名。

ཀམ་ཎྜ་ལུ།（梵）军荼利。净瓶，净水小瓶。比丘常用器物之一（སྤྱི་བླུགས་ཏེ། དགེ་སློང་གི་ཆུ་སྣོད་རིལ་བུ། ）。

ཀཛྫ་ཀུའི་ཤེའི་གནས།（梵）迦殊古舍地。印度恒河岸边一地名，在那里有释迦牟尼的坐石，有放有如来头发、指甲和舍利的宝塔，还有许多个寺院（རྒྱ་གར་ཆུ་བོ་གངྒཱའི་འགྲམ་དུ་ཡོད་པའི་གནས་ཞིག་སྟེ། དེ་གར་རྣམ་འདྲེན་བཞི་ཀའི་བཞུགས་ཁྲིའི་ཐང་རྡོ་དང་། དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྐྲ་སེན། ཚེམས་རིང་བསྲེལ་བཞུགས་པའི་མཆོད་རྟེན། དགོན་སྡེ་ཡང་མང་ཡོད་ཅེས་མི་བཟང་མགོན་པོ་སྐྱབས་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་རྒྱ་ནག་ཆོས་འབྱུང་དུ……བཤད་དོ།། ）。

ཀརྐོ་ཊ། 力游龙王。八大龙王之一（ཀླུ་ཆེན་བརྒྱད་

ཀྱི་གྲས་ཤིག)。

ཀ་སྐྱེ་སྒོ་བཞི། 四门塔。佛塔基层四方各有一门可以通行(མཆོད་རྟེན་གྱི་བང་རིམ་འོག་ཏུ་ཕྱོགས······བཞིར་འགྲོ་སའི་སྒོ་རེ་ཡོད་པ་ཞིག)。

ཀྲྀ་ཏི་ཀཱ། (梵)迦底日迦，绳扣，比丘用以挂物的环形绳索(གཟར་ཐག་སྟེ་དགེ་སློང་གི་ཡོ་བྱད་འགེལ་སའི་གདང་བུའི་མིང་།)。

ཀི་ཀང་། 1.罗睺星神之鸦形头(གཟའ་ར་ཧུ་ལའི་བྱ་རོག་མགོ།)。 2.一地祇名(ས་བདག······ཅིག)。

ཀི་ནི་ཀ 迦腻迦，迦腻色迦。系印度一国王名。约于公元一世纪晚期即位，用武力征服邻邦，建犍驮罗王国。晚年皈依佛教，多造寺塔，师事马鸣，又在迦湿弥罗地方迎请佛学家多人，由三藏经典中选集，著成《大毗婆沙论》(ཐར་རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཞིག་སྟེ། དུས་རབས་དང་པོའི་མཇུག་ཏུ་དྲག་ཤུགས་ཀྱིས་རྒྱལ་ཕྲན་གཞན་རྣམས་བཏུལ་ནས་ཛ་ན་ཀོ་ལ་ཞེས་པའི་རྒྱལ······ཁབ་བཙུགས། ཚེ་མཇུག་ཏུ་སངས་རྒྱས་སྐྱབས་སུ་བཟུང་ནས་དགོན་སྡེ་དང་མཆོད་རྟེན་མང་པོ······བཞེངས། སློབ་དཔོན་རྟ་དབྱངས་བཤེས་གཉེན་དུ་བསྟེན་ནས་བསྟན་པ་སྤྱང་སྤྱོ་བྱས། ཁ་ཆེའི་ཡུལ་དུ་དགྲ་བཅོམ་པ་མང་པོ་གདན་དྲངས་ཏེ་སྡེ་སྣོད······གསུམ་ལས་བདམས་པའི་བྱེ་བྲག་ཆེན་པོ་ཞེས་པའི······བསྟན་བཅོས་བརྩམས།)。

ཀི་ལི་ཀི་ལ། (梵)金刚橛。佛教密宗一本尊名(ཡི་དམ་ཕུར་པ།)。

ཀི་ལི་ཀི་ལིའི་སྒྲ་ཅན། 啾啾寒林。为八大寒林(དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད།)之一。

ཀིརྟི་བློ་བཟང་འཕྲིན་ལས། 格底罗桑成列(1849—1905)，达仓拉姆寺(སྟག་ཚང་ལྷ་མོ།)活佛。青海南部则雄(རྩེ་གཞུང་།)的塘布多(ཐང······པོའི་མདོ།)地方人。其父启库大师(གཏེར······ཆེན།)为之取名成列多杰(འཕྲིན་ལས་རྡོ་རྗེ།)。五岁时被拉卜楞寺(བླ་བྲང་།)活佛嘉样三世久美嘉措(འཇམ་དབྱངས་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ་པ······འཇིགས་མེད་རྒྱ་མཚོ།)认定为绒布法王(རོང་པོ་ཆོས་རྗེ།)的转世，赐名罗桑成列丹巴嘉措(བློ་བཟང་འཕྲིན་ལས་བསྟན་པ་རྒྱ་མཚོ།)。六岁起依丹巴(བསྟན་པ།)活佛为经师，开始学习写诵，在拉卜楞寺大经堂坐床，于格西土登塔耶(ཐུབ་བསྟན་མཐའ་ཡས།)座前聆听诸显密经典(མདོ་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་།)，从贡却孟浪(དཀོན་མཆོག་སྨོན་ལམ།)出家。八岁在其座前受沙弥戒(དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ།)。十一岁至二十四岁学毕五部大论(གཞུང་པོད་ལྔ།)。二十四岁时在本寺阿旺曲培(ངག་དབང་ཆོས་འཕེལ།)座前受具足戒(བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ།)。1873年四川阿坝地区贡赛寺(དགོན་གསར།)大体建成时，任该寺主持，又建经院和禅院。他一生遍在多麦(མདོ་སྨད།)地区大部分寺院及蒙古地区一些寺院，讲经说法，成为博学多闻的学者。

ཀུ་ཀུ་རི་པ། (梵)藏文译作"节摩夏"(ཁྱི་མོ་ཞབས)，古印度八十成就者之一(གྲུབ་ཆེན་བརྒྱད་ཅུ་ནང་གི་གཅིག་ཡིན།)。

ཀུ་བེ་ར། (梵)俱吠罗，俱毘罗，鸠跋罗。为多闻天的别名。又多闻天子八骏马财神之一(རྣམ་སྲས་རྟ་བདག་བརྒྱད་ཀྱི་གྲས་ཤིག)。

ཀུ་མ་ར་ཏ། (梵)鸠摩罗多，又作距摩罗多、拘摩罗多。译意为"童寿"，"童首"、"童子"。此有二人：一为经部之鸠摩罗多，出于阿输迦之时．佛灭后一百年，生于北天竺恒叉翅罗国。一为佛灭后八百年末出世之付法藏第十九祖。

ཀུ་མ་ར་ཛཱི། 鸠摩罗什。系中国佛教四大译经家之一。祖籍天竺，其父鸠摩罗炎出家至龟兹，与龟兹国王之妹结婚生罗什。七岁时随其母出家，遍游西域，最善大乘教。秦苻坚建元十九年派吕光伐龟兹，俘鸠摩罗什至凉州（甘肃武威），时苻坚败，吕光在凉州自立。后秦姚兴伐凉州，吕光降，鸠摩罗什从凉州到长安，兴礼为国师。在西明阁与逍遥园翻译佛典三百八十余卷。后秦弘始十一年圆寂于长安。

ཀུ་རུ་ཀུ་ལེ། （梵）拘留拘里。作明佛母（རིག་བྱེད་མ），为萨迦派金法传中怀柔佛母（ས་སྐྱ···གསེར་ཆོས་སོགས་ལས་བྱུང་བའི་དབང་གི་ལྷ་མོ······ཞིག）。

ཀུ་རུ་ཀུལླ་པ། （梵）古茹古拉部。义为作明母部小乘一切所贵部的别名之一。

ཀུ་ཤ （梵）吉祥草，系一种有长芒的禾本科植物。梵音汉译作姑奢、俱舒，意译为上茅草、牺牲草，为吉祥童子奉献给释迦佛的草名，释迦用之敷为坐具，因以成道，此草故名吉祥草。

ཀུ་ཤ་ལི། （梵）弧沙利，同ཀུ་སུ་ལི། 条。

ཀུ་ཤའི་གྲོང་། 上茅城。梵音汉译为拘屠那揭罗。系印度摩揭陀国古城名，为摩揭陀古都，该地多吉祥草，故名上茅城。为释迦牟尼涅槃之地（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི······ཡུལ།）。

ཀུ་ཤའི་གྲོང་ཁྱེར། 拘尸那，为佛教三十六胜地之一，佛入涅槃的城市（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་མྱ་ངན་ལས···འདས་པའི་ཡུལ།）。参看ཀུ་ཤའི་གྲོང་། 条。

ཀུ་སུ་ལི། （梵）弧沙利。善士（དགེ་བ་ཅན།）。虔诚修行者。

ཀུ་སུ་ལིའི་ཚོགས་གསོག 舍身积福，乞丐积资。修断行者施舍自身以积聚福德资粮之法行（གཅོད་···ལུགས་ཀྱི་རང་ལུས་སྦྱིན་པར་བཏང་ནས་ཚོགས······གསོག་པའི་ཚུལ་སྒྲོད།）。属觉域派修行方法。

ཀུན་དཀྲིས། 缠，缚结，萦缠。在修止及修平等舍心的时候，反复萦缠内心的烦恼现行。此种烦恼，分为三等：凡属行动连续不断、无惭无愧、庆幸欢喜、不以为过者为上品缠；不以为过，其余三支不全者为中品缠；其余三支虽全，但能视以为过者为下品缠（ཞི་གནས···དང་། བཏང་སྙོམས་སྒོམ་སྐབས་སུ་སེམས་ཡང་ཡང་དཀྲི་བར་བྱེད་པའི་ཉོན་མོངས་ཤིག དེ་ལ་རྒྱུན་མི་འཆད་པར་སྤྱོད་པ་དང་། ངོ་ཚ་ཁྲེལ་མེད་དུ་སྤྱོད་པ། དགའ་ཞིང་མགུ་བར་སྤྱོད་པ། ཉེས་དམིགས་སུ་མི་ལྟ་བ་རྣམས་ཡན་ལག་བཞི་ཚང་ན་ཆེན་པོ······དང་། ཉེས་དམིགས་སུ་མི་ལྟ་ཞིང་ཡན་ལག་གཞན་དག་མ་ཚང་ན་འབྲིང་པ། ཡན་ལག་གཞན་དག་ཚང་ཞིང་ཉེས་དམིགས་སུ་བལྟས་ན་ཆུང་བ་བཅས···དབྱེ་བ་གསུམ་ཡོད།）。

ཀུན་དཀྲིས་བརྒྱད། 八缠。即：昏沉（རྨུགས་པ）、睡眠（གཉིད།）、掉举（རྒོད་པ།）、追悔（འགྱོད་པ།）、嫉妒（ཕྲག་དོག）、吝啬（སེར···སྣ།）、无惭（ངོ་ཚ་མེད་པ།）、无愧（ཁྲེལ་མེད···པ།）。

ཀུན་དཀྲིས་བཅུ། 十缠。在八缠中加入忿、覆缠成为十缠（ཀུན་དཀྲིས་བརྒྱད་ཀྱི་སྟེང་དུ་ཁྲོ་བ་དང་······འཆབ་པ་གཉིས་བསྣན་པས་བཅུའོ།）。

ཀུན་སྐྱབས། 1. 众生归处。六道众生共同归依之地（འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྐྱབས······ཡུལ།）。 2. 一佛名，一切胜佛（སངས······རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

ཀུན་མཁྱེན། 全知（ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་དོན།）。佛教智慧的神。含义与萨婆若相同。就广义

讲，指无所不知的佛（སངས་རྒྱས། ）、大自在（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ། ），也用此称有大智慧的高僧。

ཀུན་མཁྱེན་ཉི་མའི་གཉེན། 遍智日亲，释迦牟尼之异名（ཤཱཀྱའི་རྒྱལ་པོའི་མཚན་ཞིག）。

ཀུན་མཁྱེན་སྟོབས་བཅུ། 遍智十力，如来十力。同སྟོབས་བཅུ། 条。

ཀུན་མཁྱེན་འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི་རྡོ་རྗེ་དཔལ་བཟང་པོ། 一切智嘉木样协巴多吉（1648—1721），原名阿旺尊珠（ངག་དབང་བརྩོན་……འགྲུས། ）， 系拉卜楞寺第一世嘉木样活佛。今甘肃省夏河县甘加（རྐན་ཀྱ། ）地方人。十三岁出家，由庆却益希嘉措（ཆོས་མཆོག་ཡེ་ཤེས་རྒྱ…མཚོ། ）大师授沙弥法戒，取名罗桑坚参（བློ…བཟང་རྒྱལ་མཚན། ）。二十一岁赴西藏拉萨哲蚌寺郭莽扎仓（སྒོ་མང་གྲྭ་ཚང་། ）学经， 二十五岁取得“尕举巴”（བཀའ་བཅུ་པ། ）学位。二十七岁由五世达赖阿旺罗桑嘉措（ངག……དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། ）授比丘戒。五十三岁由六世达赖仓央嘉措（ཚངས་དབྱངས་རྒྱ་མཚོ། ）委任为哲蚌寺果芒扎仓堪布。六十一岁应青海和硕特前旗黄河南亲王额尔德尼吉囊（ཨེར་ཏེ་ནི་ཇི་ནང་། ）敦请回原籍。1709年创建拉卜楞寺。1710年（清康熙五十九年）康熙帝颁赐嘉木样金敕金印，封扶法禅师班智达额尔德尼诺门汗（བསྟན་པ་འཛིན་ཅིང་སྐྱོང་བར་བྱེད……པའི་པཎྜི་ཏ་ཨེར་ཏེ་ནི་ནོ་མིན་ཧན། ）1721年逝世，终年七十四岁。

ཀུན་དགའ་བཀྲ་ཤིས། 贡噶扎喜，又称贡噶扎西坚参（ཀུན་དགའ་བཀྲ་ཤིས་རྒྱལ་མཚན། 1349—1425）。他是元朝帝师贡噶坚参（ཀུན་དགའ…རྒྱལ་མཚན། ）之孙，父即大元曲吉坚参（ཏ……དབེན་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན། ）。公元1413年（明永乐十一年）受明朝封爵为大乘法王（ཐེག……ཆེན་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ། ）。

ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན། 贡噶坚参（1182—1251）。藏传佛教萨迦派第四祖。参见ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ། 条。

ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ། 贡噶宁波（1092—1158）。昆·贡却结布之子，生于后藏。 幼时随父学法，曾游历各地，广拜名师， 遍学佛教显密二宗， 又从香·贡巴瓦学得全付道果教授。1111年任萨迦寺主持，后广收门徒， 传习亲口宝敕与全付道果教授， 使萨迦派的特征趋于鲜明，获“萨钦”（ས་ཆེན། 义为萨迦大师）称号，被称为“萨迦五祖”中之第一祖。

ཀུན་དགའ་བོ། 庆喜。梵音汉译为阿难陀（ཨཱ་ནནྡ）略作阿难。释迦牟尼十大弟子之中， 为多闻第一，第二代付法藏师， 第一集结时诵经藏之上座，佛说医明四续时， 为内侍弟子之一（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་ཉེ་འཁོར་བཅུའི་གྲས་ཤིག…ཡིན་པ་འདི་ཉིད་མང་ཐོས་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ་དང་། བསྟན་པའི་གཏད་རབས་གཉིས་པ། བཀའ་བསྡུ་བ་དང་པོའི་སྐབས་སུ་མདོ་སྡེ་འདོན་པ་པོ། གསོ་རིག་གི་རྒྱུད་བཞི་གསུང་སྐབས་ཀྱི་ནང་འཁོར་བཅས་སོ། ）。此人为释迦牟尼叔父斛饭王之子， 释迦牟尼之堂弟。 成为释迦弟子之后并作释迦近侍，直至释迦圆寂。

ཀུན་དགའ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན་དཔལ་བཟང་པོ། 贡噶洛追坚参贝桑波，《元史·释老传》作公哥罗古罗思坚赞班藏卜。为元朝第八任帝师。《萨迦世系史》（藏文）载：此师生于公元1299年，卒于公元1327年， 逝于大都（今北京）。他二十岁时返回西藏， 造金液书写大藏经《甘珠尔》， 将收集到的印度学者的论著译为藏文。公元1314年开始任帝师， 直至1327年。《红史》说他任元仁宗普颜笃、 英宗格坚、泰定帝也孙铁木儿的帝师， 享年二十九岁，火阴兔年（1327）逝于大都。

ཀུན་དགའ་འོད་ཟེར། 贡噶沃色。清代蒙古地方一大翻译家，曾将全部藏文《甘珠尔》译成蒙古文。生卒年月不详。

ཀུན་དགའ་ར་བ། 1. 经堂。有佛像、佛经和佛塔的神殿和庙堂（སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་བཞུགས་ཡུལ་གཙུག་ལག་ཁང་།）。 2. 经架。安放佛经的方格木架（ཆོས་ཁྲི་དྲ་མིག་ཅན།）。 3. 僧众辩经场（དགེ་འདུན་གྱི་ཆོས་ར།）。

ཀུན་གྱི་མཆོག 众胜。梵音汉译为毗湿饭怛罗（ཝིཤྭནྟ），须达拏太子之别名。释迦牟尼佛之前身，行布施时的名号（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་སྐྱེ་བ་སྔ་མར་སྦྱིན་པའི་ཕར་ཕྱིན་སྤྱོད་སྐབས་ཀྱི……མཚན།）。

ཀུན་གྱི་གནས། 一切处。指一切痛苦之所在（ན་རྒ་འཆི་སོགས་སྡུག་བསྔལ་ཀུན་གྱི་གནས།），即老、病、死为一切痛苦之因。

ཀུན་གྱིས་བཀུར་བ། 一切所贵四部，为小乘之一部（ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཚ་བའི་སྡེ་བ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。参看མང་པོས་བཀུར་བའི་སྡེ། 条。

ཀུན་གྲགས་མ། 普闻女，四伏魔主母之一（བདུད་འདུལ་གཙོ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཀུན་འགྱེད། 遍散。梵天之异名（ལྷ་ཚངས་པའི་མཚན་ཞིག）。

ཀུན་འགྲོ། 遍行。虚空，大自在；遍行烦恼（ཉོན་མོངས་ཀུན་འགྲོ།）；善道（ལམ་བཟང་།）。

ཀུན་འགྲོ་ལྔ། 五遍行。亦作ཀུན་ཏུ་འགྲོ་བ་ལྔ། 随同心及其它一切心所生起的五种心所法（སེམས་……ཐམས་ཅད་ཀྱི་རྗེས་སུ་འགྲོ་བའི་སེམས་བྱུང་ལྔ་སྟེ།）：受（ཚོར་བ།）、想（འདུ་ཤེས།）、思（སེམས་……པ།）、触（རེག་པ།）、作意（ཡིད་བྱེད།）。

ཀུན་འགྲོའི་རྒྱུ། 遍行因。特指能够遍行于"一切污染法"的烦恼而言，如无明、邪见、疑等。六因之一。参见 རྒྱུ་དྲུག 条。

ཀུན་ཉོན། 杂染。一切有漏法总名。

ཀུན་ཉོན་གྱི་དབང་པོ་ལྔ། 五杂染根。指凡夫所有五受（སོ་སྐྱེས་རྒྱུད་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཚོར་བ་ལྔ་འོ།།）：忧受、喜受、苦受、乐受、舍受（不苦不乐受）。参见ཚོར་བ་ལྔ། 条。

ཀུན་ཉོན་གསུམ། 三杂染。即：烦恼杂染（ཉོན་མོངས་པའི་ཀུན་ཉོན།）、业杂染（ལས་ཀྱི་ཀུན……ཉོན།）、或寿杂染（སྐྱེ་བའི་ཀུན་ཉོན་ནམ་ཚེ་ཀུན་ཉོན།）。

ཀུན་ཏུ་འགྲོ་བ་ལྔ། 五遍行：受（ཚོར་བ།）、想（འདུ་ཤེས།）、思（སེམས་པ།）、触（རེག་པ།）、作意（ཡིད་བྱེད།）等五心所，遍行于一切心（སེམས་ཀུན་གྱི་འཁོར་དུ་འགྲོ་བའམ་འབྱུང་བ།），故名遍行。

ཀུན་ཏུ་རྒྱ་གནག་ལྷས་ཀྱི་བུ། 梵作末伽梨，全名末伽梨拘赊梨，拘舍梨子。释迦牟尼时，印度六大教派之一的自然派祖师。彼计众生之苦乐，非由因缘乃自然而生者（སྟོན……པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་ནི་ཞལ་བཞུགས་སྐབས་རྒྱ་གར་གྱི་གྲུབ་མཐའ……སྨྲ་བ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་རང་བྱུང་བའི་སྟོན་པ་འདོད……སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་བདེ་སྡུག་རྣམས་རྒྱུ་རྐྱེན་ལ……རྟེན་ནས་བྱུང་བ་མིན་པར་དང་བཞིན་གྱིས་བྱུང་བར……འདོད།）。

ཀུན་ཏུ་རྒྱུ་སེན་རིང་གིས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། 《长爪梵志请问经》。唐代义净法师由梵文译成汉文。全书三十七颂。藏译本未记译者姓名（གྲོ་ལོ་ཀ་སོ་བདུན་པ་འགྱུར་བྱང་མེད་པ་ཞིག）。

ཀུན་ཏུ་འབྱུག་པ། 苦，苦谛（སྡུག་བདེན།）。

ཀུན་ཏུ་འབྱུག་པ་སྒྲོལ་བ། 道，道谛（ལམ་བདེན།）。由苦谛得解脱为道谛。

ཀུན་ཏུ་འབྱུག་བྱེད། 集，集谛（ཀུན་འབྱུང་བདེན་

པ།)。

ཀུན་ཏུ་འབྱུག་བྲལ། 灭，灭谛(འགོག་བདེན།)。离苦为灭。

ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ། 结，系，结缚，烦恼因。由烦恼故，心于三界贪著无厌，不行善行，力行恶行，后来定为众苦系缚，故名为结(ཉོན་མོངས་པ…སྐྱེ་དེའི་དབང་གིས་ཁམས་གསུམ་ལ་ཡིད་མི་འབྱུང…བས་དགེ་བ་མི་སྤྱོད་ཅིང་མི་དགེ་བ་བསྒྲུབས་པས་ཕྱི…མ་ལ་སྡུག་བསྔལ་དང་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བར་བྱེད་པ།)。

ཀུན་ཏུ་གཟིགས་པ། 1．普见，佛的总名(སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྤྱིའི་མཚན།)。 2．普见佛(སངས་རྒྱས་ཞིག་གི་མཚན།)。

ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ། 普贤菩萨，在菩萨中为行愿第一，为释迦如来左右两侧侍立者之一，左为文殊，骑狮子，右为普贤，骑白象。密教普贤，白蓝红三面，上二臂作抱持印，右下二臂执杵及剑，左下二臂执珍宝与莲花，绸衣与珠宝来庄严其身。修普贤为本尊时，作如是观修(དཀར་སྔོ་དམར་བའི་ཞལ་གསུམ་ཕྱག་དང་པོ་གཉིས་འཁྱུད་པའི་ཕྱག་རྒྱ་ཅན་གཡས་འོག་མ…གཉིས་རྡོ་རྗེ་དང་རལ་གྲི་དང་། གཡོན་འོག་གཉིས་རིན་པོ་ཆེ་དང་པདྨ་འཛིན་པ། དར་དང་རིན་པོ་ཆེའི་རྒྱན་གྱིས་བརྒྱན་པར་སྒྲུབ་ཐབས་ཀུན་བཟང་གི་འགྲེལ་གཉིས་སུ་བཤད་པ་ལྟར་རམ། གཞུང་ཁུངས་མ་གཞན་ནས་བཤད་པའི་ཀུན་བཟང་དུ་བསྐྱེད་དོ།།)又：苯教受用圆满身，亦称为普贤。

ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《观自在菩萨说普贤陀罗尼经》。古印度论师孜纳弥扎等和西藏译师益西德由梵文译成藏文并加校正(རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་དཱ་ན་ཤཱི་ལ…དང་། ཞུ་ཆེན་གྱི་ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་སྐད་གསར་བཅད་ཀྱིས་བཅོས་པ།)。唐代不空法师由梵文译成汉文。

ཀུན་ཏུ་བཟང་པོའི་མཚན་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་པ…གཟུངས་སྔགས་དང་བཅས་པ། 《佛说普贤菩萨陀罗尼经》。宋代法天汉译。

ཀུན་ཏུ་འོད། 普光地，佛地。第十一地(ས་བཅུ…གཅིག་པ་སྟེ་མངོན་པར་སངས་རྒྱས་ས།)。

ཀུན་ཏུ་འོད་རྡོ་རྗེའི་ས། 普光金刚地。十四地之一(ས་བཅུ་བཞི་ཡི་གྲས་ཤིག)。

ཀུན་ཏུ་ཤེས་མ། 普祥天母。邬摩妃(ཨུ་མ་ཨེ་ཝཱི)。

ཀུན་བཏགས། 遍计，为ཀུན་བརྟགས། 的另一种写法。

ཀུན་བཏགས་གཉིས། 二种遍计。同ཀུན་བརྟགས་གཉིས། 条。

ཀུན་བཏགས་པའི་མཚན་ཉིད། 遍计所执法性。为法相宗三法性之一(མཚན་ཉིད་གསུམ་གྱི་ནང…གསེས།)。

ཀུན་བཏུས། 集论。总集众所成之著作(བཏུས་གཞི་རྩོམ་པ་རྣམས་ལས་རྩོམ་གསར་བ་བསྡུས་པ།)。比如：《阿毗达磨集论》(ཆོས་མངོན་པ་ཀུན…བཏུས།)、《集学论》(བསླབ་པ་ཀུན་བཏུས།)、《集量论》(ཚད་མ་ཀུན་བཏུས།)、《集经论》(མདོ་ཀུན་བཏུས།)等。

ཀུན་རྟོག 寻思，分别。思察或辨别(ཀུན་ཏུ་རྟོག་པ་སྟེ་རྟོག་དཔྱོད་བྱེད་པ།)。

ཀུན་རྟོག་སྐྱེ་གནས། 1．生妄念处，起幻想处(དྲན་རྟོག་འཆར་བའི་གནས།)。 2．欲天，欲界天众(འདོད་ལྷ།)。

ཀུན་རྟོག་འབྱུང་། 生妄念。同ཀུན་རྟོག་སྐྱེ་གནས།

ཀུན་བརྟགས། 遍计所执法之简称(ཀུན་ཏུ་བརྟགས་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་བསྡུས་མིང་།)。起世俗分别心称为遍计。

ཀུན་བརྟགས་ཀྱི་མ་རིག་པ། 遍计无明。由于杂染宗

派异说染污之见，使人愚昧不能如实了知事物本质者（གྲུབ་མཐའ་ངན་པའི་ལྟ་བ་ཉོན…… མོངས་པ་དང་འདྲེས་པས་དངོས་པོའི་ཚུལ་ཇི་བཞིན… མི་ཤེས་པའི་རྨོངས་པ་སྟེ། ལྟ་བ་ལོག་པ་རྣམས་སོ།）。

ཀུན་བདག 世间主（འཇིག་རྟེན་ཡོངས་ཀྱི་བདག་པོ།）。亦指初禅、二禅、三禅、四禅诸天的梵王。

ཀུན་བདེ་གླིང་། 功德林，永安寺。位于拉萨布达拉宫西南。建于公元1794年（清乾隆五十九年）。清乾隆和光绪两代时，其寺主为达擦诺门罕即济咙呼图克图，曾前后两任西藏摄政（ལྷ་སའི་རྩེ་པོ་ཏ་ལའི་ལྷོ་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་རབ་བྱུང་… བཅུ་གསུམ་པའི་ཤིང་སྟག་ལོར་ཕྱག་བཏབ་པའི…… དགོན་པ་ཞིག་སྟེ། དེའི་བདག་པོ་ཏ་ཚག་ནོ་མིན་ཧན་ནམ། རྗེ་དྲུང་ཧོ་ཐོག་ཐུ་ཞེས་པའི་གོ་མིང་འཛིན་པའི་སྐྱེ་ཕྲེང་སྔ་ཕྱི་གཉིས་ཀྱིས་གོང་མ་ཆན་ལུང་དང… ཀོང་ཞུའི་སྐབས་སུ་བོད་ཀྱི་སྲིད་སྐྱོང་ཐེངས་གཉིས…… བྱས་ཡོད།）。

ཀུན་བདེན། 集谛之略名（ཀུན་འབྱུང་བདེན་པའི་བསྡུས་མིང་།）。

ཀུན་བདེན་གྱི་སྤང་བྱ་བདུན། 集谛七所断。指欲界由见集谛，所断无明、贪、嗔、慢、疑、邪见、见取，共有七种（འདོད་པའི་ཁམས་འདིར… ཀུན་བདེན་མཐོང་བས་སྤང་བར་བྱ་བ་མ་རིག་པ…… དང་། འདོད་ཆགས། ཁོང་ཁྲོ། ང་རྒྱལ། ཐེ་ཚོམ། ལོག་ལྟ། ལྟ་བ་མཆོག་འཛིན་ཏེ་བདུན།）。

ཀུན་འདུས་ནོར་བུའི་ལུགས། 总集宝规。对喇嘛（上师）的修习方法有三种规矩：一种是对喇嘛、本尊和佛等全都修习，叫做大众的规矩；一种是设想喇嘛住在本尊的头顶上，这是一般出家人自己的修习规矩；一种是不需要对本尊、佛以及喇嘛等各神进行修习，专对一个喇嘛进行修习，认为这位喇嘛就是一切归依的本体，这种规矩叫做总集宝规（བླ་མ… སྒོམ་སྟངས་ལ་ལུགས་གསུམ་ཡོད་དེ། གཅིག་ནི། བླ་མ་དང་ཡི་དམ་སངས་རྒྱས་སོགས་ཆ་ཚང་བར…… བསྒོམ་པ་དེ་ལ་ཁྲོམ་ཚོགས་ཀྱི་ལུགས། གཅིག་ནི། བླ་མ་དེ་ཡི་དམ་གྱི་དབུའི་སྟེང་ན་བཞུགས་པར་སྒོམ… པ་དེ་བླ་མ་རིགས་བདག་གི་ཚུལ་དུ་བསྒོམ་པའི…… ལུགས། གཅིག་ནི། ཡི་དམ་དང་སངས་རྒྱས་བླ་མ་སོགས་ཀ་མང་པོ་བསྒོམ་མི་དགོས་པར་བླ་མ་གཅིག་བསྒོམས་ནས་དེ་ཉིད་སྐྱབས་གནས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ངོ… བོ་ཡིན་པར་ངེས་པ་དེ་ཀུན་འདུས་ནོར་བུའི་ལུགས… ཟེར།）。

ཀུན་འདྲེན། 导众，引导一切。佛之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ཀུན་ནས་སྒོའི་ལེའུ། 《大宝积经文殊师利普门会第十》。佛经名。全书一卷，二百六十颂。印度论师孜纳弥扎和苏兰陀罗菩提与西藏译师益西德等由梵本藏译并校正（འཕགས་པ་ཀུན…… ནས་སྒོའི་ལེའུ་བམ་པོ་གཅིག་པ། ཤོ་ལོ་ཀ་ཉིས་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། སུ་རེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་པ།）。汉译本系唐代菩提流支所译。

ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ། 染污，杂染，烦恼。六种根本烦恼和二十种随烦恼及其因与种种等起之名（རྩ་ཉོན་དྲུག་དང་ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུ་རྒྱུ་དང་ཀུན་སློང་ཅི་རིགས་པ།）。

ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་དང་རྣམ་པར་བྱང་བ། 染净，染污和清净。四谛中苦集二谛为染污，灭道二谛为清净（སྡུག་ཀུན་གཉིས་ཀུན་ནས་ཉོན… མོངས་པའི་ཕྱོགས་དང་། འགོག་ལམ་གཉིས་རྣམ་བྱང་གི་ཕྱོགས་སོ།）。

ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པའི་བདེན་པ། 杂染谛。集谛之一别名（ཀུན་འབྱུང་གི་བདེན་པ་ལ་ཟེར།）。

ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་ཕྱོགས། 杂染品。一切有漏法总名。

ཀུན་ནས་ལྟ་ན་སྡུག་པའི་དཔེ་བྱད། 观不厌足。佛身八十种随好之一，如来眷众皆极美满．故见者悦意不知厌足（དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ་འཁོར་ཀུན་ནས་མཛེས་པར་གྱུར་པ་ཉིད་ཀྱིས་སྤྱོད་ལམ་ཐམས་ཅད་མཐོང་ན་མི་མཐུན་པ་མེད་པས་ཀུན་ནས་ལྟ་ན་སྡུག་པ།）。

ཀུན་ནས་སྣང་བ་བཀོད་པའི་དཔལ། 周匝庄严功德佛。一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

ཀུན་སྣང་། 普照庄严佛。一佛名（ཀུན་ནས་སྣང་བ་བཀོད་པ་སྟེ་སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

ཀུན་སྣང་དངས་པ་ཅན། 普照明净，阿修罗海之异名（ལྷ་མིན་མཚོའི་མཚན་གཞན་ཞིག）。

ཀུན་སྤངས། 1.舍弃一切，完全戒除（ཀུན་ནས་སྤངས་པ་སྟེ་ཐམས་ཅད་དོར་བ།）。 2.中脉。五心脉之中脉（སྙིང་རྩ་ལྔའི་གཙོ་བོ།）。 3.遁世者。离俗修行者（བྱ་བྲལ་བ།）。 4.永断。涅槃（མྱ་ངན་ལས་འདས་པ།）之异名。

ཀུན་སྤྱོད། 1.现行，行为。身语意一切言行、思维活动（ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པ་སྟེ། ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་ལས་དེ་གསུམ་གང་ཅང་གི་བྱ་སྤྱོད་དམ་སྤྱོད་ལམ།）。 2.修法，作法。指密宗的修法。

ཀུན་སྤྱོད་སྤྱིའི་ཡོན་ཏན་གསུམ། 总仪态三功德。如来八十种随好之一：所行皆净， 观不厌足（དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ། ཀུན་སྤྱོད་གཙང་བ་དང་། ཀུན་ནས་ལྟ་ན་སྡུག་པ་དང་། ཕྱག་ཞབས་དཔལ་བེའུ་སོགས་ཀྱིས་བརྒྱན་པའི་དཔེ···བྱད་བཅས་སོ།）。

ཀུན་སྤྱོད་གཙང་བའི་དཔེ་བྱད། 威仪洁净。佛身八十种随好之一。指如来心意纯净，感得三门威仪清净无垢之好（དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི···གྲས་ཤིག ཐུགས་གཙང་བ་ཉིད་ཀྱིས་སྒོ་གསུམ་གྱི་ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པ་ལ་ཉེས་པའི་དྲི་མ་མེད་པས་གཙང་བ།）。

ཀུན་བྱང་ཕྱོགས་གཉིས། 染净二品。杂染品（ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་ཕྱོགས།）和清净品（རྣམ་བྱང······ཕྱོགས།）。

ཀུན་བྱེད་རྒྱལ་པོ། 1.心、识（སེམས་སམ་རྣམ་ཤེས）之异名。 2.空性（སྟོང་པ་ཉིད།）之异名。 3.梵天（ཚངས་པ།）之异名。 4.大圆满派认为：生死涅槃主宰，染污解脱根本，自证菩提之心；因位的如来藏（རྫོགས་ཆེན་གྱི···བརྡ་ཆད་ཅིག འཁོར་འདས་ཀུན་གྱི་བྱེད་པོའམ་འཁྲུལ་གྲོལ་ཀུན་གྱི་གཞིར་གྱུར་པའི་རང་རིག་བྱང·····ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དེ་གཞི་རྒྱུད་བདེ་བར་གཤེགས་པའི······སྙིང་པོ།）。 5.《心本续》。赤松德赞时，印度论师室利僧哈迦罗与西藏译师毗卢遮那 译梵为藏，系旧密经典，为《观菩提心如虚空无中边本续》的简称。 全书共八十四品（གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་རྒྱུད་སྡེ་ཞིག་གི་བསྡུས་མིང་··སྟེ། རྒྱས་པར་བྱས་ན་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀུན་བྱེད་རྒྱལ་པོ་ལྟ་བ་ནས་ནམ་མཁའ་ལྟར་མཐའ་དབུས་མེད··པའི་རྒྱུད་ལེའུ་བརྒྱད་ཅུ་རྩ་བཞི་པ། ཤྲཱི་སེངྷ་ཀ་ལ་དང་། བཻ་རོ་ཙ་ནས་བསྒྱུར་པ།）。

ཀུན་འབྱུང་། 集。生痛苦之因，能遍生一切苦（སྡུག་བསྔལ་གྱི་རྒྱུ་ལ་ཟེར་ཏེ་སྡུག་བསྔལ་ཀུན་འབྱུང་··བ།）。 佛教把人们产生现世痛苦的原因，看成是起源于人体本能的欲望，即无明、烦恼和一切作业等。这些是苦因，是多方面原因集合而成，人生痛苦，起源于此，故名ཀུན་འབྱུང་།。

ཀུན་འབྱུང་གི་བདེན་པ། 集谛，苦因之我见等是谓集谛（སྡུག་བསྔལ་གྱི་བདེན་པའི་རྒྱུར་གྱུར་པ་བདག··ཏུ་ལྟ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་ཀུན་འབྱུང་གི་བདེན་པའོ།）。

ཀུན་འབྱུང་ཆོས་བཟོད། 集法智忍。见道十六心之一。见道位中，缘欲界集谛，最初通达无我的见道无碍道智（ཀུན་འབྱུང་ལ་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པ་སྟེ་མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་གྲས་འདོད་ཁམས་ཀྱི་ཀུན་འབྱུང་བདེན་པར་དམིགས་ནས་བདག་མེད་དུ་རྟོགས་པའི་མཐོང་ལམ་བར་ཆད་མེད་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས། ）。

ཀུན་འབྱུང་ཆོས་ཤེས། 集法智。见道十六心之一。见道位中，于集法智忍无碍，缘欲界集谛，已正通达无我的见道解脱道智（ཀུན་འབྱུང་ལ་ཆོས་ཤེས་སྟེ་མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་གྲས་ཀུན་འབྱུང་ཆོས་བཟོད་དེ་མ་ཐག་ཏུ་འདོད་ཁམས་ཀྱི་ཀུན་འབྱུང་བདེན་པར་དམིགས་ནས་བདག་མེད་དུ་རྟོགས་པའི་མཐོང་ལམ་རྣམ་གྲོལ་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས། ）。

ཀུན་འབྱུང་རྗེས་བཟོད། 集类智忍。见道十六心之一。见道位中，集法智无间，总缘上界集谛，如前通达无我的见道无碍道智（རྟོགས་པའི་ཤེས་པའི་བཟོད་པ་སྟེ་མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་གྲས་ཀུན་འབྱུང་ཆོས་ཤེས་དེ་མ་ཐག་ཏུ་ཁམས་གོང་མའི་ཀུན་འབྱུང་བདེན་པར་དམིགས་ནས་སྔར་བཞིན་བདག་མེད་དུ་རྟོགས་པའི་མཐོང་ལམ་བར་ཆད་མེད་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས། ）。

ཀུན་འབྱུང་རྗེས་ཤེས། 集类智。见道十六心之一。见道位中，集类忍无间，即缘此上界集谛，如前已正通达无我的见道解脱道智（ཀུན་འབྱུང་ལ་རྗེས་སུ་མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་གྲས་ཀུན་འབྱུང་རྗེས་བཟོད་དེ་མ་ཐག་ཏུ་ཁམས་གོང་མའི་ཀུན་འབྱུང་བདེན་པར་དམིགས་ནས་སྔར་བཞིན་བདག་མེད་དུ་རྟོགས་པའི་མཐོང་ལམ་རྣམ་གྲོལ་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས། ）。

ཀུན་འབྱུང་གཉིས། 二集。指能招引后果的业（འཕེན་བྱེད་ལས། ）和烦恼（ཉོན་མོངས། ）。

ཀུན་འབྱུང་བདེན་པ། 集谛。四谛之一。བདེན་པ། 是真理的意思，汉文旧译“谛”。佛教认为“苦”生于“集”，是一条真理，故名集谛。同ཀུན་འབྱུང་གི་བདེན་པ། 条。

ཀུན་འབྱུང་བདེན་པ་བཞི། 集谛四相。四谛十六行相之一类。业和烦恼，生轮回苦，犹如种子能生芽苗，是为因相；遍生三界五趋，犹如田土集生禾稼，是为集相；业及烦恼猛利，生起众苦，犹如互相系属而生，是为生相；业及烦恼于三界中现前成就苦蕴，犹如水肥助生果实，是为缘相（བདེན་བཞི་རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། ལས་དང་ཉོན་མོངས་པས་འཁོར་བའི་སྡུག་བསྔལ་བསྐྱེད་པས་ས་བོན་གྱི་ཚུལ་གྱིས་རྒྱུ་དང་། ཁམས་གསུམ་རྒྱུད་ལྔ་ཀུན་འབྱུང་བས་ཞིང་པ་ལས་ལོ་ཏོག་འབྱུང་བའི་ཚུལ་གྱིས་ཀུན་འབྱུང་བ་དང་། ལས་ཉོན་དྲག་པོས་སྡུག་བསྔལ་ཕྲལ་ལ་སྐྱེ་བས་འབྲེལ་བའི་ཚུལ་གྱིས་རབ་སྐྱེ་དང་། ལས་ཉོན་ལས་ཁམས་གསུམ་གྱི་གནས་སུ་སྡུག་བསྔལ་གྱི་ཕུང་པོ་མངོན་པར་འགྲུབ་བྱེད་ཆུ་ལུད་ལྟར་འབྲས་བུ་སྐྱེ་བའི་གྲོགས་བྱེད་པས་རྐྱེན་བཅས་བཞིའོ། ）。

ཀུན་འབྱུང་བདེན་པའི་རྣམ་པ་བཞི། 集谛四相。同ཀུན་འབྱུང་བདེན་པ་བཞི། 条。

ཀུན་འབྱུང་ཤེས་པ། 集智。十智之一，证上下界集谛之智（ཤེས་པ་བཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ་ཁམས་གོང་འོག་གི་ཀུན་འབྱུང་བདེན་པ་རྟོགས་པར་བྱེད་པའི་ཤེས་པ། ）。

ཀུན་སྦྱོར། 结，系。束缚的意思，谓束缚众生，不得解脱，如烦恼结（ཉོན་མོངས་ཀུན་སྦྱོར། ）。

ཀུན་སྦྱོར་དགུ། 九结。佛教认为束缚众生不能解脱的烦恼，有九种，故名。即：随爱结（རྗེས་སུ་ཆགས་པའི་ཀུན་སྦྱོར། ）、忿怒结（ཁོང་ཁྲོ་བའི་

ཀུན་སྦྱོར།)、傲慢结(ང་རྒྱལ་གྱི་ཀུན་སྦྱོར།)、无明结(མ་རིག་པའི་ཀུན་སྦྱོར།)、观结(ལྟ་བའི་ཀུན་སྦྱོར།)、持胜结(མཆོག་ཏུ་འཛིན་པའི་ཀུན་སྦྱོར།)、疑虑结(ཐེ་ཚོམ་གྱི་ཀུན་སྦྱོར།)、嫉妒结(ཕྲག་དོག་གི་ཀུན་སྦྱོར།)、吝啬结(སེར་སྣའི་ཀུན་སྦྱོར།)。

ཀུན་སྦྱོར་ལྔ། 五结，五系。依所依身，分为五顺下分结及五顺上分结二类(རྟེན་གྱི་དབྱེ་བས་ཐ་མའི་ཆ་མཐུན་གྱི་ཀུན་སྦྱོར་ལྔ་དང་། གོང་མའི་ཆ་མཐུན་གྱི་ཀུན་སྦྱོར་ལྔ་ཡོད་དོ།)。

ཀུན་སྦྱོར་ཅན། 遍合者。欲天之异名(འདོད་ལྷའི་…མཚན་ཞིག)。

ཀུན་སྦྱོར་གསུམ། 见断三结。束缚众生，不得解脱，称之为结，为初入圣道应断的三种烦恼(མཐོང་ལམ་གྱིས་སྤང་བྱར་གྱུར་པའི་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་གསུམ)：(1)遍计萨迦耶见怖畏解脱不欲趋入者名为见结(འཇིག་ལྟ་ཀུན་བཏགས་ཀྱིས་ཐར་…པ་ལ་སྐྲག་ནས་འགྲོ་མི་འདོད་པའི་ཀུན་སྦྱོར་དང་།)；(2)于自戒禁执为最上，误以非道为道，名为戒禁取结(ཚུལ་ཁྲིམས་དང་བརྟུལ་ཞུགས……མཆོག་འཛིན་གྱིས་ལམ་མ་ཡིན་པ་ལ་ལམ་དུ་འཛིན་…པས་ལམ་ནོར་གྱི་ཀུན་སྦྱོར།)；(3)怀疑正道，障碍解脱，名为疑结(ལམ་ལ་ཐེ་ཚོམ་བྱས་ནས་…ཐར་པའི་གེགས་བྱེད་པས་ཐེ་ཚོམ་གྱི་ཀུན་སྦྱོར་བཅས་གསུམ་མོ།)。

ཀུན་རྫོབ། 世俗。世有隐覆真理之义，可毁坏之义。俗有显现流世之义，显现顺于人情之义。世事即俗法，三界之事法，悉具此二义，故名世俗。

ཀུན་རྫོབ་ཀྱི་ཀུན་རྫོབ། 覆真世俗，三世俗之一，徒具假相，但不发生各自应有作用之名称，诸如幻术、阳焰及光影等(ཀུན་རྫོབ་གསུམ་གྱི་ནང་ཚེས་ཞིག་སྟེ། སྒྱུ་མ་དང་སྨིག་སྒྱུ་དང་མིག་ཡོར་ལ་སོགས་པ་རང་རང་གིས་བྱ་བ་བྱེད་མི་ནུས་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་རྣམས།)。

ཀུན་རྫོབ་ཀྱི་དབང་བཞི་པ། 世俗第四灌顶，第四灌顶前者，由菩提心住摩尼中不外漏注俱生欢喜，是谓世俗第四灌顶。此在其他密咒曼陀罗中，也称作第三灌顶(དབང་བཞི་པ་སྔ་མ་ནི…ནོར་བུར་བྱང་སེམས་གནས་པ་ཕྱིར་མ་ཟགས་པའི……ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་དགའ་བ་སྟེ་ཀུན་རྫོབ་ཀྱི་དབང་བཞི……པའོ།། འདི་སྔགས་གཞན་རྣམས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར……ནས་དབང་གསུམ་པར་བཤད།)。

ཀུན་རྫོབ་ཏུ་ཆེ་བའི་ལམ་གྱི་རིམ་པ། 世俗广行道次第。慈悲、菩提心等方便分和福德资粮(བྱམས་སྙིང་རྗེ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་སོགས་ཐབས་ཀྱི་ཆ་དང་……བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས།)。

ཀུན་རྫོབ་གཉིས། 二世俗。即真实世俗(ཡང་དག……པའི་ཀུན་རྫོབ།)和邪误世俗(ལོག་པའི་ཀུན……རྫོབ།)。

ཀུན་རྫོབ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ། 世俗智。指了知世俗、精通五明等的智慧(རིག་པའི་གནས་ལྔ་ལ…མཁས་པའི་ཤེས་རབ།)。

ཀུན་རྫོབ་དང་དོན་དམ་པའི་བསྟན་པ། 《清净毗尼方广经》。佛经名，全书两卷。印度论师释迦波罗跋、孜纳弥扎、西藏译师达摩达希拉等译梵为藏(བམ་པོ་གཉིས་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཤཱཀྱ་པྲ་བྷ་དང་། ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་དྷརྨ་ཏཱ་ཤཱི་ལ་སོགས་ཀྱིས་བསྒྱུར།)。姚秦时代鸠摩罗什由梵文译成汉文。

ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ། 俗谛，世俗谛，覆真谛。二谛之一。就是按一般世俗的看法来认识宇宙真谛，也即是从相对意义上看待宇宙间的一切事物。佛家四派对此有不同的说法：有部师说，事物一经破天或一经正常智慧分析、排

除，便觉得不复存在者为俗谛，如粗分二取；经部师说，仅由臆测假设便觉其存在者为俗谛，如诸法共相；唯识师说，名言分别的内心所能察觉者为俗谛，如遍计所执或依他起；中观师说，直觉现量之内心与外境分别为二时所察觉的外境为俗谛，如现分缘起诸法（བདེན་པ་གཉིས་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཐེ་ཐག་ཐྲ་བས་གང་ཞིག་ངོ་ཚོམ་པ་ངམ་བློས་ཆ་ཤས་སོ་སོར…བསལ་བ་ན་རང་འཛིན་གྱི་བློ་འདོར་དུ་རུང་བའི་ཆོས་སུ་དམིགས་པ་གཟུང་འཛིན་རགས་པ་རྣམས་དང་། མདོ་སྡེ་བས་རྟོག་པས་བཏགས་པ་ཙམ་དུ་གྲུབ་པའི་ཆོས…ཀྱི་མཚན་ཉིད་རྣམས་དང་། སེམས་ཙམ་པས་ཐ་སྙད་དཔྱོད་པའི་རིག་ཤེས་ཀྱིས་རྙེད་དོན་ཀུན་བཏགས……དང་གཞན་དབང་གི་ཆོས། དབུ་མ་པས་རང་མཐོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་མངོན་སུམ་ཚད་མས་རང་ཉིད……གཉིས་སྣང་དང་བཅས་པའི་ཚུལ་གྱི་རྟོགས་པར་བྱ་བ…རྟེན་འབྲེལ་སྣང་བའི་ཆོས་སུ་འདོད་པ་བཅས་འདོད…ལུགས་མི་འདྲ་བ་བཞི་ཡོད། ）。俗谛与真谛合称二谛。二者合起来就是大乘佛教里讲的“境”（གཞི）。

ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ་གཉིས། 世俗二谛。正世俗谛和邪世俗谛（ཡང་དག་ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ་དང་ལོག་པའི་ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ་གཉིས་སོ། ）。

ཀུན་རྫོབ་པ། 世俗法。与空性对立的现分一切事物。能障蔽胜义（དོན་དམ་པ་སྒྲིབ་པར་བྱེད་པའི་དོན། ）之法。

ཀུན་རྫོབ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས། 世俗菩提心。由文字言说可以理解的粗分菩提心（རགས་པ་བརྡ…ལས་བྱུང་བའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀུན། ）。

ཀུན་རྫོབ་ཤེས་པ། 世俗智。十智之一，指未见谛之前的一切凡夫之智（ཤེས་པ་བཅུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། བདེན་པ་མ་མཐོང་གོང་གི་སོ་སོའི་སྐྱེ་བོ་ཐམས…ཅད་ཀྱི་ཤེས་པ། ）。

ཀུན་རྫོབ་སེམས་བསྐྱེད། 世俗发心。通常指发菩提心，分为发愿菩提心（སྨོན་པའི་སེམས་བསྐྱེད། ）和发行菩提心（འཇུག་པའི་སེམས་བསྐྱེད། ）。

ཀུན་རྫོབ་གསུམ། 三世俗。即：假有世俗（བཏགས་པའི་ཀུན་རྫོབ། ）、了知世俗（ཤེས་པའི་ཀུན……རྫོབ། ）和言说世俗（བརྗོད་པའི་ཀུན་རྫོབ། ）。又作：覆真世俗（ཀུན་རྫོབ་ཀྱི་ཀུན་རྫོབ། ）、倒世俗（ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པའི་ཀུན་རྫོབ། ）、正世俗（ཡང་དག་པའི་ཀུན་རྫོབ། ）。

ཀུན་གཞི། 一切之所依（ཀུན་གྱི་གཞི། ）；阿赖耶识（ཀུན་གཞི་རྣམ་ཤེས། ）。为唯识宗八识中第八识。

ཀུན་གཞིའི་རྣམ་ཤེས། 阿赖耶识，阿梨耶识、无没识、藏识。唯识宗所立八识中第八识。为无覆无记的心王，是含藏一切习气及种子之处，故称之为藏识（〈ཨཱ་ལ་ཡ་བི་ཛྙཱ་ན〉རྣམ་ཤེས་ཚོགས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། མ་བསྒྲིབས་ལུང་མ་བསྟན་པའི་གཙོ་བོའི་རྣམ་ཤེས་གང་ཞིག་བག་ཆགས…ཀྱི་བགོ་གཞིར་གྱུར་པ་རྣམ་སྨིན་དང་ས་བོན་ཐམས……ཅད་ཀྱི་རྟེན་དུ་གྱུར་ཅིང་དོན་གྱི་ངོ་བོ་རིག་པ། ）。

ཀུན་གཟིགས། 普见。佛或大自在天（སངས་རྒྱས…དང་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ། ）的别称。

ཀུན་བཟང་མཆོད་སྤྲིན། 普贤供云。普贤菩萨神变所现圆满具足的盛大供品（བྱང་སེམས་ཀུན…ཏུ་བཟང་པོའི་རྣམ་འཕྲུལ་ལས་བྱུང་བའི་མཆོད་པ……ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། ）。

ཀུན་བཟང་ཐུགས་ཀྱི་བསྟན་པ། 普贤心法。旧派密乘的大圆满教（གསང་སྔགས་རྙིང་ལུགས་ཀྱི……རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་བསྟན་པ། ）。

ཀུན་བཟང་ཐུགས་མཆོག་ཁ་ཡོ་སྦྱར་བ། 普贤意

调御。由调伏所应调伏的心意调伏，故云普贤意调御（འདུལ་འོས་རྣམས་འདུལ་བས་ན་ཀུན……བཟང་ཐུགས་མཆོག་ཁ་ལོ་སྒྱུར་པའོ། ）。

ཀུན་བཟང་མོ། 普贤女，四伏魔王母之一（བདུད་འདུལ་གཙོ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཀུན་ར། 经堂。为ཀུན་དགའ་ར་བ 的简写。

ཀུན་རིག 全见。为普明大日如来之简称（ཀུན་རིག་རྣམ་པར་སྣང་མཛད་ཀྱི་བསྡུས་ཚིག）。

ཀུན་རིག་རྣམ་པར་སྣང་མཛད། 一佛名。普明大日如来，普明宏光佛，遍照毗卢遮那如来（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

ཀུན་རིག་པ། 1．普遍了解，善巧者，有智者（མཁས་པ）。 2．普明佛母（ལྷ་མོ་ཞིག）。

ཀུན་ར་དགོན་པ། 根热寺。西藏尼莫县俄嘎乡根热村一寺名，为赛尊喇嘛于公元924年所建。相传寺院建成后，仲敦嘉瓦穹乃曾为其做开光典礼（ཀུན་ར་དགོན་པ་ཞེས་བྱ་བ་འདི་ཉིད་བོད……ལྗོངས་སྙེ་མོ་རྫོང་བཙུགས་སྐར་ཤང་ཀུན་ར་གྲོང་ཚར……ཡོད་པ་དང་། སྤྱི་ལོ་924ལོར（ཤིང་སྤྲེལ་ལོ）སེ་བཙུན་བླ་མས་ཕྱག་བཏབ་པར་གྲགས་པ། དགོན་པ་ཕྱག་བཏབ་རྗེས་འཛོམ་སྟོན་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས……ཀྱིས་འབྲུས་གསོལ་རབ་གནས་མཛད་ཅིང་འདུ་ཁང……གི་ཀ་བར་ཁོང་ཉིད་ཀྱི་ཕྱག་རྗེས་ཡང་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད……སྐད། ）。

ཀུན་ལ་བཀྲ་ཤིས་མ། 一切吉祥女。邬摩天女（ལྷ་མོ་ཨུ་མཿ）之异名。

ཀུན་ལས་རྒྱལ་བ། 智觉佛。一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

ཀུན་ལས་བཏུས་པ། 集论。杂集一切之意（ཚོགས་ཐམས་ཅད་ལས་བཏུས་པ། ）。又书名《集论》（མངོན་པ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། ）的简称。

ཀུན་ཤེས་ཀཽཎྜི་ནྱ། 阿若·憍陈如，阿若·憍陈那。阿若意译“全知”，憍陈如意译“火器”。印度释迦牟尼的弟子。释迦牟尼转四谛法轮时，最初所济度的五比丘之一（སངས་རྒྱས……ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་བདེན་བཞིའི་ཆོས་འཁོར་སྐོར་སྐབས……འཁོར་ལྔ་སྡེ་བཟང་པོའི་ནང་མཚན་ཞིག）。

ཀུན་ཤེས་ལྡན་པའི་དབང་པོ། 具知根。三无漏根之一。无学位中所有九根，已全断除见修所断一切烦恼，具足永尽无生智，故名具足根（ཟག་མེད་ཀྱི་དབང་པོ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། མི་སློབ་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་དབང་པོ་དགུ་པོ་དེ་དག་ཉིད་མཐོང་སྒོམ་གྱི་ཉོན་མོངས་མ་ལུས་པར སྤངས་ཏེ་ཟད་མི་སྐྱེ་བའི……ཡེ་ཤེས་དང་ལྡན་པའོ། ）。

ཀུན་ཤེས་པའི་དབང་པོ། 已知根。三无漏根之一。修道位中所有九根，能明白辨析异品及对治品，故名已知根（ཟག་མེད་ཀྱི་དབང་པོ་གསུམ……གྱི་ཡ་གྱལ། སློབ་ལམ་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་དབང་པོ་དགུ་དེ་དག་ཉིད་ཀྱིས་མི་མཐུན་པ་དང་གཉེན་པོའི་ཕྱོགས……གསལ་བར་ཕྱེ་ཕྲག་ཕྱེད་པ་སྟེ་ཀུན་ཤེས་པའོ། ）。

ཀུན་ཤེས་བྱེད་པའི་དབང་པོ། 未知当知根。三无漏根之一。见道位中所有九根，由断见所断惑故，能知一切未知事物（ཟག་མེད་ཀྱི་དབང་པོ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ། མཐོང་ལམ་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་དབང་པོ་དགུ་པོས་མཐོང་སྤང་གི་ཉོན་མོངས་སྤངས……ནས་སྔར་མི་ཤེས་པ་ཀུན་ཤེས་པར་བྱེད་པའོ། ）。

ཀུན་བཤད། 普说。解释“归依”之言论（སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བའི་བཤད་པ། ）；解释宣传一切教义。

ཀུན་སློང་། 动机，发心，等起。此有二种，即因等起和时等起（སེམས་ཀུན་ནས་སློང་བར་བྱེད་པ……ཧེ་རྒྱུ་ཡི་ཀུན་སློང་དང་དུས་ཀྱི་ཀུན་སློང་གཉིས། ）。

ཀུན་སློང་གཉིས། 二等起。即：因等起（རྒྱུའི་ཀུན་སློང་། ）和刹那等起（དུས་ཀྱི་ཀུན་སློང་། ）。

ཀུམྦྷཎྜཿ། （梵）鸠盘荼，瓶腹。参见གྲུལ་བུམ། 条。

ཀུ་རུཿ། （梵）俱卢洲，拘卢洲，胜处。参看སྒྲ་མི་སྙན། 条。

ཀེང་རུས་ཀྱི་ལྟ་བ། 骨锁观。为九种不净观（九想观）之第八，观肉体即散，但为白骨相连，用以对治贪著之心。

ཀེང་རུས་ཀྱི་འདུ་ཤེས། 骨锁想。又名白骨观、骨想。九不净观中之第八。佛教徒修不净观时，把所贪恋的对方肉身，想象成为白骨骸的一种修观法（མི་སྡུག་པ་སྒོམ་སྐབས་ཆགས་ཡུལ་ཀེང་……རུས་ཀྱི་རྣམ་པར་འདུ་ཤེས་པའམ་སེམས་པ།）。

ཀེང་རུས་ཅན། 骨锁寒林，为八大寒林（དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད།）之一。

ཀེའུ་ཚང་བློ་བཟང་འཇམ་དབྱངས་སྨོན་ལམ། 盖邬仓·罗桑嘉样孟朗（1749—？），西藏佛教格鲁派高僧，多康章谷寺（མདོ་ཁམས་བྲག……མགོ།）寺主。少年时在拉萨诸经院学经，成为智者。

ཀོ་ཏ་མ། （梵）憍答摩，瞿昙。古印度一种姓名。也作ཀོ་ཏམ། 释迦牟尼之别名。

ཀོ་ལྤགས་ཀྱི་གཞི། 皮革事。《毗奈耶经》三种衣本事之一。在特殊情况下，允许比丘着用皮革鞋衣坐具等。中印度地方为保护敷具，许着皮履；在寺外俗人家，如无他种敷具，许坐皮褥，但不许卧下；在边鄙地方为了御寒，许着皮革靴鞋及使用皮革敷具；在极寒地方许随宜服用皮制衣物（འདུལ་བའི་གོས་ཀྱི་གཞི……གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ། དམིགས་བསལ་དང་འབྲེལ་བ་ཀོ་ལྤགས་ཀྱི་གཞི་སྟེ། ཡུལ་དབུས་སུ་གནས་མལ་སྲུང་བའི་ཕྱིར་ཀོ་ལྤགས་ཀྱི་ལྷམ་ཙམ་དང་གཙུག་ལག་ཁང་ལས་གཞན་པའི་ཁྱིམ་དུ་སྟན་གཞན་མེད་ན་ཀོ་ལྤགས་ཀྱི་སྟན་ལ་འདུག་པ་ཙམ་གནང་གི་ཉལ་བར་མ་གནང་ལ། མཐའ་འཁོབ་ཏུ་ནི་གྲང་བ་སྐྱོབ་པའི་ཕྱིར་ལྷམ……དང་མལ་སྟན་གཉིས་ཀར་བརྟེན་པར་གནང་ཞིང་། ཤིན་ཏུ་གྲང་བ་ཆེ་སར་གོས་སོགས་ཅི་དགར་བརྟེན……དུ་རུང་བས་དམིགས་བསལ་ཅན།）。

ཀོ་བྲག་གི་དགོན་པ། 郭扎寺。又译作果扎寺。在今西藏江孜境内，为郭扎派的创始人郭扎巴·索南坚参（ཀོ་བྲག་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ………མཚན། 1182—1261）修建。

ཀོ་བྲག་པ། 郭扎派，是藏传佛教中一个较小的教派，创始人是郭扎巴·索南坚参（ཀོ་བྲག་པ……བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། 1182—1261）。《土官宗教源流镜史》中说："惜其宗派及法统似未久传，即消沉无闻了。"

ཀོ་བྲག་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། 郭扎巴·索南坚参（1182—1261），他曾向克什米尔班钦·释迦室利（པཎ་ཆེན་ཤཱཀྱ་ཤྲཱི། 1127—1225）及一些佛教有名的人士学过佛法，成为当时一著名高僧。后来他在江孜的郭扎地方修建了郭扎寺，创建了郭扎派。《土官宗教源流镜史》中说他"对一切法无不通晓，尤其善巧除障等法。惟此师所持之见解和崇尚均未见传述，不知其详。但当时藏地之贤德莫不出其门下，一时法缘极盛。"

ཀོ་ཞམ་པ། 皮裙大师。噶当派金厄瓦所着禅裙，常用皮革补缀，人称之为皮裙大师（བཀའ……གདམས་པ་སྤྱན་སྔ་བས་ཞམ་ཐབས་ལ་ཀོ་བའི་ལྷན་པ་མང་པོ་བཏབ་བས་ཁོང་ལ་མཚན་དེ་ལྟར་བཏགས།）。

ཀོ་ས་ལའི་རྒྱན། 《憍萨罗庄严》。密宗续部典籍，布顿一切智（བུ་སྟོན་ཐམས་ཅད་མཁྱེན………པ།）著。

ཀོ་ཏཾ་སྡེ། 瞿昙寺。现在藏语一般称为གྲོ་ཚང་རྡོ་རྗེ་འཆང་།（乐都持金刚佛寺）。位于青海省乐都县境内，原系一所小佛堂，明太祖洪武二十六年（公元1393年）间西宁卫僧人三罗喇嘛（法名桑儿加查实སངས་རྒྱས་བཀྲ་ཤིས།）因劝诸部归明有功，明太祖朱元璋遂赐名三罗喇.

嘛所在部落修建的佛堂为“瞿昙寺”。并封三罗喇嘛为“西宁僧纲司都纲”。到了明朝永乐年间，明成祖朱棣，派钦差孟太监，指挥使田选等到瞿昙寺负责建成规模宏大的宝光殿、金刚殿、西厢廊、前山门及禅房等。后又经洪熙、宣德两代之扩建，才具规模。后瞿昙寺虽进行多次修缮，但在布局、建筑等方面基本上保持了原来的面貌。

ཀོཎྜི་ནྱ། （梵）憍陈如。释迦牟尼佛最初所济度的五大弟子之一。

ཀོ་ཤཱམྦིའི་གཞི། 憍赏弥本事。《毗奈耶经》十七事中，制止分裂或斗争本事。古印度为制止憍赏弥国比丘排斥毗舍厘城比丘引起重大的纠纷一事，而制订此戒规（འདུལ་བ་གཞི་བཅུ…བདུན་གྱི་ནང་གསེས། ལས་བྱེ་བའམ་ལས་ཀྱི་རྩོད་པའི་གཞི་སྟེ། ཀོ་ཤཱམྦིའི་དགེ་སློང་གིས་ཡངས་པ་ཅན་པའི་དགེ་སློང་གནས་དབྱུང་བྱས་པས་རྩོད་པ་ཆེན……པོར་གྱུར་ཏེ། ལས་བྱེ་བ་ལ་ཡུལ་གྱི་མིང་གིས་བཏགས་པ།）。

ཀོང་པོ་བུ་ཆུ། 工布布楚寺。据传西藏堪舆家说西藏地形为罗刹女妖仰卧状。松赞干布时为镇压女妖，建寺甚多。在其右膝上建立的镇节寺庙，即为此寺（ལྷ་ཁང་ཞིག བོད་ཀྱི་ས་གཞི་སྲིན་མོ་གན་རྒྱལ་དུ་འགྱེལ་བ་འདྲ་བའི་ཁ་གནོན་དུ་སྲོང་བཙན་སྐབས་སུ་བཞེངས་པའི་གཙུག་ལག……ཁང་ཡང་འདུལ་བཞིའི་གྲས་ཤིག）。

ཀོང་སྤྲུལ་ཡོན་ཏན་རྒྱ་མཚོ། 工朱·云丹嘉措（1813—1899）。义译为工朱活佛功德海，别名游戏自在无边慧。生于康区金沙江畔的绒甲贝巴地方。他编纂有《宝库藏》、《教诫藏和经传密咒藏》；撰著有《所知藏》、《不共秘密藏》；发掘有《秘籍藏》等，合称“五大藏”。此外还著有医书和其他诗文集等，约一百函（མཚན་གཞན་གར་དབང་བློ……གྲོས་མཐའ་ཡས་ནི་མདོ་ཁམས་འབྲི་ཟླ་ཟལ་མོ་སྒང་གི་པད་མ་ལྷ་རྩེའི་མདུན་རོལ་རོང་རྒྱབ་སྨན་པའི་ཡུལ་དུ་སྐུ་འཁྲུངས། ཁོང་གིས་རིན་ཆེན་གཏེར་མཛོད་དང་། གདམས་ངག་མཛོད། བཀའ་བརྒྱུད་སྔགས་མཛོད་རྣམས་བསྒྲིགས་པར་མཛད་ཅིང་། ཤེས་བྱ་མཛོད་དང་། ཐུན་མིན་གསང་བའི་མཛོད་བརྩམས་པ་དང་། གཏེར་ནས་བཏོན་པ་བཅས་མཛོད་ཆེན་ལྔ……དང་། དེ་འཕྲོས་སྨན་དང་གཏམ་ཚིགས་སོགས་གསུང་འབོར་པུ་སྟི་ཚིགས་བཅས་པོ་ཏི་བརྒྱ་ལ་ཉེ་བ་ཞིག་རྩོམ…སྒྲིག་མཛད།）。

ཀོང་བཙུན་དེ་མོ། 工尊第穆。工布地方一女神名，是西藏十二女护法神之一（བསྟན་མ་བཅུ…གཉིས་ཀྱི་གྲས་ཀོང་ཡུལ་གྱི་གནས་བདག་ཅིག）。

ཀོང་འཛིན་ཨུ་ལ་མི། 执灯乌拉。燃灯节这天晚上，专为布达拉宫各佛殿搬运酥油灯的“乌拉”（རྩེ་པོ་ཏ་ལར་མཆོད་ཁང་སོ་སོའི་མཆོད་ཀོང…ནམས་པན་ཚུན་བྱེད་མཁན་གྱི་ཨུ་ལ་མི།）。

ཀཽ་ར་བ༔ （梵）憍拉婆洲。恶音对洲。参看སྒྲ་མི་སྙན་གྱི་ཟླ། 条。

ཀཽ་ཤི་ཀ༔ （梵）憍尸迦，因陀罗。帝释天，参见བརྒྱ་བྱིན། 条。

〔དཀ〕

དཀའ་བཅུ། 噶久。后藏扎什伦布寺中对已粗通格鲁派必修的五论本注者，称之为噶久，是扎什伦布寺的格西（བཀའ་པོད་ལྔ་དགོངས……འགྲེལ་དང་བཅས་པར་སློབ་གཉེར་རགས་རིམ་ཙམ…བྱས་ཏེ་ཐོན་པ་གཙང་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་དགེ་བཤེས་ཀྱི་ཐོ་ཐག་ཅིག）。

དཀའ་བཅུ་བ་བཞི། 十难论师四人。指宗喀巴大师讲说教理（རིགས་པ་སྨྲ་བ། ）的十难论师弟子四人。即：十难论师达玛桑波（དཀའ་བཅུ…

པ་དར་མ་བཟང་པོ།)、巴色十难论师 (འབའ······སེར་དཀའ་བཅུ་པ།)、左杂・十难论师云丹坚参 (ཙོ་ཙ་དཀའ་བཅུ་པ་ཡོན་ཏན་རྒྱལ་མཚན།) 和鲁拉・十难论师列巴白 (ཀླུ་ལ་དཀའ་བཅུ་པ······ལེགས་པ་དཔལ།)。

དཀའ་ཆེན། 噶钦。扎什伦布寺 (བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ།) 僧人学位名，相当于前藏三大寺的格西。此类格西，须精通格鲁派五部大论本注，经过辩论考试授予之。

དཀའ་ཐུབ་སྐྱེས། 苦行生。帝释天之异名 (བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག)。

དཀའ་ཐུབ་དགྲ། 苦行敌。欲天的异名 (འདོད་ལྷའི་མཚན་ཞིག)。

དཀའ་ཐུབ་ཅན། 苦行者。大自在天 (ལྷ་ཆེན་དབང་ཕྱུག) 之异名。

དཀའ་ཐུབ་ཆེན་པོ། (1)能耐艰苦，极大苦行 (དཀའ་ངལ་ལ་བཟོད་བསྲན་ཆེ་བ།)。(2) 大精进佛。一佛名 (སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。

དཀའ་ཐུབ་གནས། 苦行处。森林或穷山中僻静修行处 (ཤིང་ནགས་ཁྲོད་ཀྱི་དབེན་གནས)。

དཀའ་ཐུབ་སྤྱོད། 苦行。仙人 (དྲང་སྲོང་།) 之异名。

དཀའ་ཐུབ་སྤྱོད་པ། 1. 行苦行，忍受困难，忍受种种难忍的痛苦 (དཀའ་བའི་ལས་བཟོད་པར་བྱེད་པ།)。2. 苦行者。仙人 (དྲང་སྲོང་།) 之异名。

དཀའ་བ་བཅུ་གཉིས། 十二苦行。印度佛学家那若巴，遵其师底洛巴之命修行的十二大苦行：(1) 居高跳坠 (དང་པོ་མཁར་གྱི་རྩེ་ནས······མཆོང་།)；(2)竹签穿腰 (གཉིས་པ་མཁལ་ཁྲང······ཐུར་མ་རྒྱག)；(3)跳入火坑 (གསུམ་པ་མེ······དཔུང་ནང་དུ་མཆོང་།)；(4)吞食污泥 (བཞི་པ······མི་གཙང་འདམ་ཟབ་ཟ།)；(5)窃米食宴 (ལྔ་པ་འབྲས་ཅན་སྟོན་མོ་རྐུ།)；(6)夺王之妃 (དྲུག་པ་རྒྱལ་པོའི་བག་མ་འཕྲོག)；(7)盗臣之妻 (བདུན······པ་བློན་པོའི་ཆུང་མ་རྐུ།)；(8)娶妻 (བརྒྱད་པ་རང་གིས་ཆུང་མ་ལེན།)；(9)金刚锤击身 (དགུ་པ་རྡོ་རྗེ་ཐོ་བས་རྡུང་།)；(10)献妻于师 (བཅུ་པ་ཆུང་མ་རྗེ་ལ་འབུལ)；(11)水蛭河中以躯代桥 (བཅུ་གཅིག་པ་པད་འདམ་ཟམ་པ་བྱེད།)；(12)旷原献曼荼罗 (བཅུ་གཉིས་པ་ཐང་ཆེན་མཎྜལ······ཕུལ།)。

དཀའ་བ་ལོ་དྲུག་སྤྱད། 苦行六年。按佛教典籍的说法，释迦牟尼出家后，曾按当时印度盛行的外道教法如禁食、拜火、从高楼顶上跳到矛尖上等用苦行脱离轮回的办法修行，绝食六年，身体瘦如皮包骨头，最后也没有得到理想的结果，于是得出依靠禁食等苦行并不能脱离轮回的结论 (སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི······གཞུང་ནས་བཤད་ཚུལ་ལ། སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་མུ་ནི་རང་གི་ཁྱིམ་སྤངས་ནས་རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་རྗེས་སུ······སྐབས་དེ་རུ་རྒྱ་གར་དུ་དར་རྒྱས་ཆེ་བའི་མུ་སྟེགས་པའི་ཆོས་ལུགས་ལ། ཟས་སྤངས་པ་དང་མེ་ལ་བསྙེན་པ། ཁང་བརྩེགས་མཐོན་པོའི་སྟེང་ནས་མདུང་རྩེ་ཡི་སྟེང་དུ་མཆོང་པ་སོགས་དཀའ་བ་ཀ་ཅང་མང་པོ་སྤྱད་ནས་འཁོར་བ་ལས་ཐར་བར་ཁས་ལེན་གྱི་ཡོད་པ······ལྟར། ཁོང་གིས་ཀྱང་ཟས་གཅོད་པའི་དཀའ་ཐུབ་ལོ་དྲུག་རིང་སྤྱད་ནས་ལུས་ཀྱི་ཤ་རྣམས་ཟད་དེ་རུས······གོང་སྐམ་པོ་པགས་པས་གཡོགས་པ་ལྟར་གྱུར་ཀྱང······མཐར་རང་ཉིད་ཀྱིས་འདོད་པའི་འབྲས་བུ་གང་ཡང······མ་ཐོབ་པར་བརྟེན། ཟས་ཟ་བ་སྤངས་ནས་དཀའ་བ་སྤྱད་པའི་ཆོས་དེས་འཁོར་བ་ལས་ཐར་མི་ཐུབ་པའི་དཔེ་མཚོན་ཞིག་སྟོན་པ་གནང་བ་ཡིན་ཞེས་བཤད······སྲོལ་ཡོད།)。

དཀའ་བའི་སྙན་པར་སྨྲ་བ། 难行爱语。以一切

善言慰喻众生，使之入道。秽土菩萨所行四摄事之一（བསྡུ་བའི་དངོས་པོ་བཞིའི་གྲས་ཤིག་སྙེ…མ་དག་པའི་ཞིང་དུ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས……དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཞིག）。

དཀའ་བའི་དོན་མཐུན་པ། 难行同事。与众生同处，随机教化，使之入道。秽土菩萨所行四摄事之一（བསྡུ་བའི་དངོས་པོ་བཞིའི་གྲས་ཤིག་སྙེ…མ་དག་པའི་ཞིང་དུ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས……དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཞིག）。

དཀའ་བའི་དོན་སྤྱོད་པ། 难行利行。以身语意善行利益众生，使之入道。秽土菩萨所行四摄事之一（བསྡུ་བའི་དངོས་པོ་བཞིའི་གྲས་ཤིག་སྙེ་མ་དག་པའི་ཞིང་དུ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཞིག）。

དཀའ་བའི་སྦྱིན་པ། 难行布施。向众生布施法，布施财，使之入道。秽土菩萨所行四摄事及六度之一（བསྡུ་བའི་དངོས་པོ་བཞི་དང་ཕ……རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་གི་གྲས་ཤིག་སྙེ་མ་དག་པའི་ཞིང་དུ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ…ཞིག）。

དཀའ་བའི་བརྩོན་འགྲུས། 难行精进。秽土菩萨所行六度之一（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་གི་གྲས་ཤིག་སྙེ་མ་དག་པའི་ཞིང་དུ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས…དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཞིག）。

དཀའ་བའི་ཚུལ་ཁྲིམས། 难行戒。秽土菩萨所行六度之一（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་གི་གྲས་ཤིག་སྙེ་མ་དག་པའི་ཞིང་དུ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ…རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཞིག）。

དཀའ་བའི་བཟོད་པ། 难行忍。秽土菩萨所行六度之一（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་གི་གྲས་ཤིག་སྙེ་མ…དག་པའི་ཞིང་དུ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཞིག）。

དཀའ་བའི་ཤེས་རབ། 难行慧。秽土菩萨所行六度之一（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་གི་གྲས་ཤིག་སྙེ་མ…དག་པའི་ཞིང་དུ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ…རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཞིག）。

དཀའ་བའི་བསམ་གཏན། 难行静虑。秽土菩萨所行六度之一（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་གི་གྲས་ཤིག་སྙེ་མ་དག་པའི་ཞིང་དུ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས…དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཞིག）。

དཀའ་བཞི་པ། 同བཀའ་བཞི་པ། 条。

དཀའ་བཞི་པ་བཅུ། 四难论师十人。指宗喀巴大师的十位解持文义的四难弟子（ཚིག་དོན……འཛིན་པའི་དཀའ་བཞི་པ་བཅུ།）。即：提琼·四难论师顿月（མཐིལ་ཆུང་དཀའ་བཞི་པ་དོན……ཡོད།）、扎贡·四难论师仁钦白（བྲག་དགོན…དཀའ་བཞི་པ་རིན་ཆེན་དཔལ།）、甲圭·四难论师仁钦曲杰（རྒྱལ་བ་དཀའ་བཞི་པ་རིན་ཆེན་ཆོས…རྒྱལ）、吉热·四难论师桑吉旺秋（ཀྱི་རེ་དཀའ་བཞི་པ་སངས་རྒྱས་དབང་ཕྱུག）、达普·四难论师桑吉桑波（སྟག་ཕུ་དཀའ་བཞི་པ་སངས་རྒྱས་བཟང་པོ།）、雅德·四难论师索南桑波（གཡག་སྡེ……དཀའ་བཞི་པ་བསོད་ནམས་བཟང་པོ།）、卓瓦·四难论师（གྲོ་བ་དཀའ་བཞི་པ།）、粗普巴·四难论师（མཚུར་ཕུ་པ་དཀའ་བཞི་པ།）、曲桑四难论师（དཀའ་བཞི་པ་ཆོས་སེང་།）、扎巴坚参四难论师（དཀའ་བཞི་པ་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན།）。

དཀའ་ཐུབ་མ། 破苦行女。自在天妃（དབང་ཕྱུག་གི་བཙུན་མོ།）之异名。

དཀར་འགྱེད། 1．素斋布施。用酪、乳等乳制品进行布施（ཞོ་འོ་མ་སོགས་ཀྱི་འགྱེད།）。

2．素供。藏传佛教教徒在修行时，观想自己肉体化为甘露以上供三宝，名为素供

(བམ་རོ་བདུད་རྩིར་ཞུ་བ་ལས་ཡར་དཀོན་མཆོག་སྤྲི··
ཞུའི་མགྲོན་ལ་མཆོད་པ་གཏོང་གཞུང་ལས············
གསུང་།)。

དཀར་རྒྱན། 白花饰。祭品朵马上所贴的白色酥油花(གཏོར་མའི་མར་རྒྱན།)。

དཀར་བརྒྱུད་པ། 噶举派(བཀའ་བརྒྱུད་པ།)名称的另一种书写法。噶举派系藏传佛教主要派别之一。因该派祖师玛尔巴、米拉日巴等着白衣，故以白字命名。

དཀར་ཆག་མཆིམས་ཕུ་མ། 《秦普目录》。指九世纪初，吐蕃王朝赤德松赞·色纳勒劲云时，班代贝则译师等厘定桑耶寺秦普殿中所存佛说经典编成的西藏第三部经藏目录(བོད་རྗེ་སད་ན་ལེགས་མཐིང་ཡོན་ཏེ་ཁྲི་ལྡེ་སྲོང་བཙན་སྐབས་བན་དེ་དཔལ་བརྩེགས་སོགས་ལོ་ཙཱ་བ་འགའ་ཞིག·····གིས་བསམ་ཡས་མཆིམས་ཕུར་བཞུགས་པའི་བཀའ····འགྱུར་ལ་དག་ཐེར་མཛད་ནས་བསྒྲིགས་པའི་དཀར···ཆག་གསུམ་པའི་མཚན།)。

དཀར་ཆག་ལྡན་དཀར་མ། 《丹噶目录》，或称《丹噶宫目录》(དཀར་ཆག་ཕོ་བྲང་ལྡན་དཀར་མ།)。九世纪初期，藏王赤德松赞·色纳勒劲云时，班代贝则译师等厘定山南地区东塘丹噶宫中所存的佛说经典编成的西藏第二部经藏目录(བོད་རྗེ་སད་ན་ལེགས་མཐིང་ཡོན་ཏེ་ཁྲི་ལྡེ་སྲོང་བཙན་སྐབས་བན་དེ་དཔལ་བརྩེགས་སོགས་ལོ····ཙཱ་བ་འགའ་ཞིག་གིས་སྟོང་ཐང་ལྡན་དཀར་གྱི་ཕོ་བྲང་དུ་བཞུགས་པའི་བཀའ་འགྱུར་ལ་དག་ཐེར་མཛད······ནས་བཀོད་པའི་དཀར་ཆག་གཉིས་པའི་མཚན།)。

དཀར་ཆག་འཕང་ཐང་མ། 《滂塘目录》。九世纪初，吐蕃王朝赤德松赞·色纳勒劲云时，班代贝则译师等将山南滂塘无柱寺中所存的佛说经典分卷编目所成西藏第一部经藏目录(བོད་རྗེ་སད་ན་ལེགས་མཐིང་ཡོན་ཏེ་ཁྲི་ལྡེ་སྲོང···བཙན་སྐབས་བན་དེ་དཔལ་བརྩེགས་སོགས་ལོ་ཙཱ་བ···འགའ་ཞིག་གིས་འཕང་ཐང་ཀ་མེད་ཀྱི་གཙུག་ལག·····ཁང་དུ་བཞུགས་པའི་བཀའ་འགྱུར་ལ་བམ་གྲངས······སོགས་གཞུང་ཚད་གསར་དུ་བསྒྲིགས་ནས་བཀོད་པའི་དཀར་ཆག་དང་པོའི་མཚན།)。此目录现已失传。

དཀར་ཆག་རིན་ཆེན་རྡོ་ཤལ། 《大宝项链目录》。宁玛派桑丹寺所有关于阿底瑜伽的经典目录。为十七世纪中五世达赖著(བསམ······གཏན་གླིང་གི··ཨ་ཏི་ཡོ་གའི་ཆོས་སྐོར་གྱི་དཀར་ཆག···ངུས་རབས་བཅུ་བདུན་པར་རྒྱལ་དབང་ལྔ་པས·········མཛད་པ།)。

དཀར་ཆག་ཤེལ་དཀར་མེ་ལོང་། 《释迦佛像记·水晶宝镜》。为公元十七世纪时，五世达赖著。详细记载有关拉萨大昭寺内释迦牟尼佛像的书名(དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པར་རྒྱལ་དབང་ལྔ་པས་མཛད་པའི་ལྷ་ལྡན་གཙུག་ལག་ཁང་གི་དཀར··ཆག)。

དཀར་ཆོས། 善法(དགེ་བའི་ཆོས།)。参见དགེ་ཆོས།条。

དཀར་གདུང་། 活佛圆寂后，将遗体火化的专名。

དཀར་པོ་ཆིག་ཐུབ། 唯一白法。白法，梵语阿边陀药，是指一种能治百病的万应灵丹，佛教徒常用以比喻乐空双运的大手印，它能息一切生死苦恼。大波拉结曾造论，证明佛曾将空性说，名为“大手印”，引用“唯一白法”代喻。向蔡巴也以“唯一白法”为主造论典，使“大手印”之名广为传扬。

དཀར་པོ་དུང་སྐྱོང་། 大白护贝龙王。即八大龙王中之护贝龙王(ཀླུ་ཆེན་བརྒྱད་ཀྱི་གྲས་ཤིག)。

དཀར་པོ་རྣམ་པར་མཐོང་བའི་ས། 白净见地，干慧地。初见白净善法的道位，即声闻资粮道，是小乘八地之一(ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཚོགས་ལམ་སྟེ·

རྣམ་བྱང་གི་ཆོས་དཀར་པོ་དང་པོར་མཐོང་བའི་ལམ་སྐྱེ་ཐེག་དམན་ས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག)。

དཀར་པོ་རྣམ་གསུམ། 白衣三祖。指萨迦五祖中，贡噶宁波、索南则摩和扎巴坚参三人。三人仅受过居士戒，而未受出家戒，着白衣，故名（ས་སྐྱ་གོང་མ་ལྔའི་ནང་ནས་ཀུན……དགའ་སྙིང་པོ་དང་། བསོད་ནམས་རྩེ་མོ། གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན་གསུམ་སྐྱེ་དེ་དག་གིས་དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པ་ལས་རབ་བྱུང་གི་སྡོམ་པ་མ་བཞེས་པར་རས་དཀར་གྱོན་པས་མིང་དེ་ལྟར་གྲགས། ）。

དཀར་པོ་ཕྱོགས་བརྒྱད། 八分斋。藏历四月守持禁语、饥行的斋戒（ས་ག་ཟླ་བའི་སྨྱུང་གནས་སྨྱུང་ཚུལ་གྱི་ཁྱད་པར་ཞིག)。

དཀར་པོའི་ཆོས་བཞི། 四白净法，四善法。

དཀར་པོ་ལས་འབྲེལ། 法缘，善缘。指佛家中有师徒关系或同修善法的关系（ཆོས་སམ་ཡས…དགེ་བ་གསོག་པའི་འབྲེལ་བ། ）。

དཀར་ཕྱོགས་ལྷ། 善事方面之神（དགེ་བའི་ཕྱོགས་ཀྱི་ལྷ། ）。护法神，维护佛教的世间天神（ཆོས་ལ་དགའ་བའི་འཇིག་རྟེན་པའི་ལྷ། ）。

དཀར་ཞུག་པ། 涂抹酥油。在供神的朵马上涂抹融酥（གཏོར་མ་ལ་མར་ཁུ་ཞུག་པ། ）。

དཀར་མེ་བསྔོ་ཚུ། 供灯回向。藏族习俗，在丧事出殡前一日，亲友要为死者燃灯供神祈祷超度（ཤུང་པོ་འདོན་པའི་སྔ་ཉིན་མཆོད་ཁྲིན་དང་བསྔོ……རྟེན་འབུལ་སྲོལ། ）。

དཀར་མོ། 白女。妙音天女、光明天女、邬摩天女三者之异名（དབྱངས་ཅན་མ་དང་འོད……ཟེར་ཅན་མ། ལྷ་མོ་ཨུ་མཱ་བཅས་གསུམ་གྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས། ）。

དཀར་མོ་གོས་གཅིག་མ། 天神，大自在天妃名（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་བཙུན་མོ་ཨུ་མའི་མིང་། ）。

དཀར་མོ་ཆེན་མོ། 大白天女。妙音天名之异名（དབྱངས་ཅན་མའི་མིང་ཞིག)。

དཀར་མོ་མ། 白女。邬摩天女之异名（ལྷ་མོ་ཨུ་མཱ་ཡི་མིང་ཞིག)。

དཀར་རུ་དང་དམར་རུ། 噶如及梅如二神殿。吐蕃赞普赤祖德赞（ཁྲི་གཙུག་ལྡེ་བཙན། ）在位时期（815—836）的一些大臣如娘班谢坚金（མྱང་བན་ཤའི་སྤྱན་ཅན། ）等在逻娑（今拉萨）之东所建的古寺名。其中梅如寺即后来清代所称之木鹿寺，藏文写作“མེ་རུ”，位于大昭寺东面。

དཀར་གསུར། 素烟。不掺和血肉等荤腥，单用糌粑和乳制品拌成的祭祀熏烟（ཤ་ཁྲག་མ……འདྲེས་པའི་དཀར་ཟས་ཀྱི་གསུར། ）。

དཀར་བསོད། 募化乳品。夏季活佛或僧人往牧区募化酥油、奶渣等乳制品的活动（དབྱར……དུས་བླ་སྤྲུལ་ལམ་གྲྭ་པས་འབྲོག་ཁུལ་དུ་མར་ཕྱུར……སོགས་སློང་མོ་བྱེད་པའི་བསོད་སྙོམས། ）。

དཀུ་བ་རྣམ་པ་ལྔ། 五臭。律经所说五种恶臭食物。即：蒜、葱、大蒜、山蒜和阿魏（སྒོག་པ……དང་། བཙོང་། རྒྱ་སྒོག རི་སྒོག ཤིང་ཀུན་ཏེ་དྲི་ང་བའི་རིགས་ལྔ་པོ་ཞེས་ཆོས་འདུལ་བ་ལས……འབྱུང་། ）。

དཀུ་མ་རྙོངས་པའི་དཔེ་བྱད། 腹无凹凸。佛身八十种随好之一。如来永伏我慢傲气，感得臀不下陷之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ང་རྒྱལ་གྱི་འགྱིང་བག་བཅོམ་པ་ཉིད་ཀྱིས་དཀུ་མ་རྙོངས་པའམ། སྙིད་པ་ཏ་ཙང་མི་རིང་བ། ）。

དཀུ་ཟླུམ་པའི་དཔེ་བྱད། 腰腹圆。佛身八十种随好之一。如来弟子戒行圆净感得腰腹圆满之好

(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སློབ་མ་ཚུལ་ཁྲིམས་ལྡན་སུམ་ཚོགས་པར་སྒྱུར་པ་ཉིད་ཀྱིས་དཀྱུ་རྣམ་པ་སྟེ། དབྱིའི་ཧྲ་ཟུར་གྱིས་མཚན་པའི་སྲིད་པ་རྣམ་པ།)。

དཀོན་ཅོག 宝。珍贵的意思。佛教称佛(སངས་རྒྱས།)、法(ཆོས།)、僧(དགེ་འདུན།)为三宝。一般写作དཀོན་མཆོག。དཀོན་ཅོག系古写。

དཀོན་ཅོག་བརྩེགས་པ། 《宝积经》。全书四十九品，分别从梵汉及于阗等文字译成藏文(ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ་ཞིག་སྟེ་འཕགས་པ་དཀོན······ཅོག་བརྩེགས་པ་ལེའུ་བཞི་བཅུ་ཙ་དགུའི་བདག་ཉིད······ཅན་ནི་རྒྱ་གར་དང་། ལི་ཡུལ། རྒྱ་ལས་བསྒྱུར་པ།)。

དཀོན་མཆོག 宝，至宝。同དཀོན་ཅོག条。

དཀོན་མཆོག་ཀུན་འདུས། 上师。总摄三宝为一体的根本上师(དཀོན་མཆོག་གསུམ་པོ་གཅིག་ཏུ······འདུས་པ་རང་གི་རྩ་བའི་བླ་མ།)。

དཀོན་མཆོག་གི་ཟ་མ་ཏོག 《大方广宝箧经》。全四卷。西藏译师葱纳葱奇达由梵文译成藏文(མདོ་སྡེ་ཞིག་སྟེ། བམ་པོ་བཞི་པ། ལོ་ཙཱ་བ་བཙོ་རཏྣ་རཀྵི་ཏས་བསྒྱུར་ཅིང་སྐད་གསར་བཅད······ཀྱིས་བཅོས་པ།)。刘宋时代，求那跋陀罗由梵文译成汉文。

དཀོན་མཆོག་དགུ་སྤྲུགས། 九宝。佛、法、僧为外三宝；上师、本尊、空行为内三宝；法身、报身、化身为密三宝。共为九宝(ཕྱིའི་དཀོན······མཆོག་སངས་རྒྱས་ཆོས་དང་དགེ་འདུན་གསུམ། ནང་གི་དཀོན་མཆོག་བླ་མ་ཡི་དམ་མཁའ་འགྲོ་གསུམ། གསང་བའི་དཀོན་མཆོག་ཆོས་སྐུ་ལོངས་སྐུ་སྤྲུལ་སྐུ······གསུམ་དང་དགུའོ།།)。

དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་པོ། (འཁོན་དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་པོ།)昆·贡却结布(1034—1102)。为昆·释迦罗哲的幼子，起初学宁玛派密咒(གསང་སྔགས་རྙིང་མ།)，以后又学新派的密咒(གསང་སྔགས་གསར་མ།)。于公元1073年兴建了萨迦寺，创立了萨迦派。其子为有名的萨钦·贡噶宁波(ས་ཆེན་ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ།)。

དཀོན་མཆོག་མངོན་རྟོགས། 宝现观。本尊修持法之一(ཐུག་པའི་ལྷའི་སྒྲུབ་ཐབས་ཤིག)。

དཀོན་མཆོག་ཏ་ལ་ལའི་གཟུངས། 《大方广总持宝光明经》。印度论师苏兰陀罗菩提和西藏译师益西德由梵译藏(འཕགས་པ་དཀོན་མཆོག······ཏ་ལ་ལའི་གཟུངས། པཎྜི་ཏ་སུ་རེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་པ།)。宋代法天译师由梵文译成汉文。

དཀོན་མཆོག་སྤྲིན། 《宝云经》，《佛说除盖障菩萨所问经》。土弥·桑布扎创制藏文后，最初由梵文译成藏文的一部经名(ཐུ་མི་སམ་བྷོ་ཊས་བོད་ཀྱི་ཡིག་སྲོལ་བཏོད་ནས་ཐོག་མར་བོད་དུ······བསྒྱུར་པའི་མདོ་སྡེ་ཞིག)。

དཀོན་མཆོག་པོ་བྲང་། 三宝殿。经堂，佛寺(རྟེན་གསུམ་གནས་ཡུལ་གཙུག་ལག་ཁང་།)。

དཀོན་མཆོག་བཞི། 四宝。上师和三宝一并计数称为四宝(བླ་མ་དང་དཀོན་མཆོག་གསུམ་བཅས······བཞི།)。藏传佛教，重上师传承，故称上师为一宝与三宝等同相待。

དཀོན་མཆོག་བཞི་པ། 第四宝，上师(བླ་མ།)。藏传佛教，重上师传承，故除三宝之外，称上师为第四宝。

དཀོན་མཆོག་ཡན་ལག 贡却延拉(1525—1583)，噶玛噶举红帽系第五世活佛。他以及红帽派第六世活佛曲吉旺秋(ཆོས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག 1584—1635)同仁蚌巴家族、辛厦巴家族合为一气，与格鲁派(དགེ་ལུགས་པ།)势力相对抗。被蒙古却图汗之子阿尔斯兰杀死在

藏北当雄地方。

དཀོན་མཆོག་གསུམ། 三宝。佛陀（སངས་རྒྱས།）是佛宝，佛所说的法（ཆོས།）是法宝，佛出家弟子的团体—僧迦（དགེ་འདུན།）是僧宝。佛教认为佛法僧能令人止恶行善，离苦得乐，极为尊贵，故称为三宝。释迦牟尼初转法轮，有憍陈如（ཀུན་ཤེས་ཀོཎྜི་ནྱ།）等五人归为弟子，于是形成僧迦，从那时起佛教开始有了三宝。

དཀོན་མཆོག་གསུམ་དང་རིགས་གསུམ་གྱི་བདག་པོ། 三宝及三部主，或三宝与三种姓主。指如来、寂灭法、僧迦和妙吉祥、常悲者、持金刚而言（དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་དང་ཞི་གྱུར་ཆོས་…དང་དགེ་འདུན་དང་། འཇམ་དཔལ་དང་རྟག་པར་བརྩེ་དང་རྡོ་རྗེ་འཛིན་ཞེས་སོ།）。

དཀོན་གཉེར། 香灯师，庙祝。指寺庙中管理佛像佛经佛塔的人（སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་བདག་…གཉེར་བྱེད་མཁན།）。

དཀོར། 信财（དད་པའི་རྫས།），三宝财物，庙产；僧财（དགེ་འདུན་གྱི་དཀོར།）。

དཀོར་སྐྱེད། 寺内管家。寺庙财物管理者（ལྷ་ཁང་གི་དཀོར་གཉེར།）。

དཀོར་གཉེར། 寺院僧团的管家（དགེ་འདུན་པའི་སྤྱི་རྫས་དོ་དམ་བྱེད་མཁན།）。寺院神像、供品和其他财物的管理人（ལྷ་ཁང་གི་ལྷ་སྐུ……དང་མཆོད་པའི་ཡོ་བྱད་རྣམས་བདག་གཉེར་བྱེད……མཁན།）。

དཀོར་ཟ། 1. 经忏喇嘛。不事闻思修持，专为村镇诵忏谋求财物的喇嘛（ཐོས་བསམ་སྒོམ…སྒྲུབ་སོགས་མི་བྱེད་པར་དཀོར་ཁོ་ནའི་ཆེད་དུ་གྲོང…ཆོག་རྒྱུག་མཁན་གྱི་བླ་མ།）。 2. 财产管理人（དགེ་འདུན་པ་སོགས་ཀྱི་ནོར་རྫས་བདག་པོ་བྱེད…མཁན།）。

དཀོར་སྦྱོང་། 净治信财罪障。消除非分享受信财所积罪障（དད་པའི་དཀོར་ནོར་ཞུགས་དང་མི…མཐུན་པར་ལོངས་སུ་སྤྱད་པའི་སྒྲིབ་པ་སྦྱོང་བར་བྱེད་པ།）。

དཀོར་ཆག 信财报应。佛教徒认为过分享用他人布施或供养的财物所引起的不良报应（གཞན་གྱིས་དད་ཕུལ་ནོར་རྫས་ལོངས་སྤྱད་དྲགས་པའི་རྣམ…སྨིན་འཁོར་བ།）。

དཀོར་ཟ། 享受三宝财物，享用寺庙财产（དད་པས་ཕུལ་བའི་ནོར་རྫས་ལོངས་སུ་སྤྱོད་པ།）。

དཀོར་ཟས། 荐亡祈福斋。为死者超荐、生者祈福而修建佛事所设的饮食（ཤི་གསོན་གྱི་དོན……དུ་ཕུལ་བའི་ཟས།）。

དཀོར་སྲུང་། 1. 护财。管理财物者（ནོར་རྫས་སྲུང་མཁན།）。2. 护法神（ནོར་སྐྱོང་སྲུང་མ།）。

〔བཀ〕

བཀའ། 佛经。佛书分为经论两类，此为经类。内容为合于义理，作用为能断除三世烦恼，旨趣为阐扬涅槃寂静功德，本源出自如来一切佛说妙语（བཀའ་དང་བསྟན་བཅོས་གཉིས་སུ་ཕྱེ་བའི་བཀའ་སྟེ། བརྗོད་བྱ་དོན་ལྡན་གྱི་ཆོས་དང་འབྲེལ་ཞིང་། བྱེད་ལས་ཁམས་གསུམ་གྱི་ཉོན་མོངས་སྤོང་བ། འབྲས་བུ་ཞི་བ་མྱང་འདས་ཀྱི་ཕན་ཡོན་སྟོན་པ། རང་གི་བདག་ཉིད་སངས་རྒྱས་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བའི་གསུང་རབ།）。

བཀའ་བགོ་གནང་བ། 接受朝拜（མཇལ་ཁ་གནང་བ།）。在接受拜谒时，由被朝拜者向拜见者头上用金刚杵（རྡོ་རྗེ།）或佛经接触一下。

བཀའ་གླེགས། 经卷，经函。佛典卷帙（གསུང་རབ་ཀྱི་པོ་ཏི། ）。

བཀའ་འགྱུར། 《甘珠尔》、《佛说部》。指译成藏文的佛说三藏四续经典汇编而成的一部丛书。藏文全书有一百零四函或一百零八函（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་གསུངས་པའི་བཀའ་སྡེ་སྣོད་གསུམ་དང་། རྒྱུད་སྡེ་བཞི་བོད་དུ་འགྱུར་རོ་ཚོག་ཕྱོ་གཅིག་ཏུ་བསྒྲིགས་པ་གླེགས་བམ་བརྒྱ་དང་བཞི་འམ་བརྒྱད་…ཡོད། ）。西藏全部《大藏经》分为《甘珠尔》和《丹珠尔》两部。《甘珠尔》是从梵文翻译成藏文的释迦佛亲自讲说之经典部分，意思是经的译文。《丹珠尔》是从梵文译成藏文的佛弟子解释佛说及一般学者僧徒自撰的论著部分，意思是论的译文。汉译《大藏经》分经律论三部。西藏则分大藏经为两藏，《甘珠尔》包括汉译的经藏律藏；《丹珠尔》同汉译的论藏。

藏文《大藏经》的版本很多，有纳塘版、北京版、德格版、拉萨版、卓尼版等，不丹的普那卡也有一版。各种版本的部数也不一致。1683年的北京版《甘珠尔》计一〇五五部，《丹珠尔》计三五二二部，共计四五七七部；1730年的德格版《甘珠尔》计一一一四部，《丹珠尔》计三五五九部，共计四六七三部。从藏文《大藏经》版本和部数之多，足见其在藏区传播的广泛和影响的深远。

བཀའ་བསྒོ། 禳解病魔。祓除鬼魔使之远离病人的一种宗教活动（གདོན་འདྲེ་འདུད་པའི་བཀའ་བསྒོ། ）。

བཀའ་རྒྱ། 秘诀，不立文字，口耳相授。

བཀའ་སྒྲུབ། 教修。依教来进行修学。

བཀའ་ཀློག་པ། 念诵佛经，讽诵佛说经典（རྒྱལ་བའི་གསུང་རབ་ཀློག་པ། ）。

བཀའ་བརྒྱུད་ཆེ་བཞི། 噶举四大派。噶举派有四大八小之称。四大派，即由拨绒·达玛旺秋传出的拨绒噶举（འབའ་རོམ་པ་དར་མ་དབང་ཕྱུག་ལས་འབའ་རོམ་བཀའ་བརྒྱུད། ），由帕竹·多杰结波传出的帕竹噶举（ཕག་གྲུ་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་པོ་ལས་ཕག་གྲུ་བཀའ་བརྒྱུད། ），由都松钦巴传出的噶玛噶举（དཔལ་ལྡན་དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ……ལས་ཀརྨ་བཀའ་བརྒྱུད། ），由香蔡巴·宗哲扎巴传出的蔡巴噶举（དཔོན་སྒོམ་ཚུལ་ཁྲིམས་སྙིང་…པོའི་སློབ་མ་ཞང་ཚལ་པ་བརྩོན་འགྲུས་གྲགས་པ་ལས་…ཚལ་པ་བཀའ་བརྒྱུད་དེ་བཞི། ），称为噶举四大派。此四大派皆系由玛尔巴传出的达波噶举分出的派别。

བཀའ་བརྒྱུད་པ། 噶举派。“噶”意为“佛语”，“举”意为“传承”，“噶举”意为“口授传承”。由于这一派重视口授传承，所以称为噶举派。这一派从最初起就有两个传承：由琼波南交（ཁྱུང་པོ་རྣལ་འབྱོར། ）传出者，名为香巴噶举（ཤངས་པ་བཀའ་བརྒྱུད། ）；由玛尔巴传出者，名为达波噶举（དྭགས་པོ་བཀའ……བརྒྱུད། ）。

བཀའ་ཆད། 天谴，冥罚。违背誓约者遭到本尊天神的谴责（རང་གིས་དམ་བཅའ་དང་འགལ་བར་ཡི་དམ་ལྷས་བཅད་པའི་བཀའ་ཆད། ）。

བཀའ་ཆོས། 师法，教法。佛教徒给弟子讲说的佛教经义（བླ་མས་སློབ་མར་གནང་བའི་གསུང་…ཆོས། ）。

བཀའ་ཉན། 护法神（ཆོས་སྐྱོང་སྲུང་མ། ）之异名。

བཀའ་གཏོགས། 护法神（ཆོས་སྐྱོང་སྲུང་མ། ）之异名。

བཀའ་རྟགས་ཕྱག་རྒྱ་མཆོད་རྟེན་བཞི། 钤记手印四佛塔。指桑耶寺的白、青、绿、红四色之塔，分建于大殿四角，象征四大天王。白色佛塔上饰有八头师子，交予护法神星宿面夜叉护卫，此塔为大臣许甫（བློན་ཆེན་ཤུད་བུ། ）

所造。红色佛塔，以千朵莲花为饰， 交予护法神红闫罡魔护卫，此塔为拉囊（རྒྱ་ཚ་ལྷ་སྣང་།）所造。青色佛塔，以千座佛塔为饰，交予护法神铁口空行母护卫，此塔为达热鲁贡（ཏ་ར་ཀླུ་གོང་།）所造。绿色佛塔，以十六座神殿为饰，交予护法神降魔金刚护卫， 此塔为多杰智琼（རྡོ་རྗེ་སྙེ་ཆུང་།）所造。

བཀའ་བསྟན། 经论。佛说的经典《甘珠尔》和佛弟子所编的论部《丹珠尔》的合称（བཀའ་འགྱུར་དང་བསྟན་འགྱུར་གྱི་བསྡུས་མིང་།）。

བཀའ་ཐ་མ་ལེགས་པར་རྣམ་པར་ཕྱེ་བའི་ཆོས་འཁོར། 第三时教广分别法轮。三转法轮的最后一次。释迦牟尼在吠舍厘城等处为大乘种姓徒众以阐扬三法性为主所转的法轮，如《入楞迦经》等（ཆོས་འཁོར་གསུམ་གྱི་ཐ་མ། སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་ཡུལ་ཡངས་པ་ཅན་སོགས་སུ་འཁོར་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་རིགས་ཅན་ལ་ཆོས་མཚན་ཉིད་གསུམ་གྱི་རྣམ་གཞག་གཙོ་བོར་སྟོན་པའི་མདོ་སྡེ་ལང་ཀར་གཤེགས་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་སོ།）。

བཀའ་ཐང་སྡེ་ལྔ། 《五部遗教》。即：《国王遗教》（རྒྱལ་པོ་བཀའ་ཐང་།）、 《后妃遗教》（བཙུན་མོ་བཀའ་ཐང་།）、《大臣遗教》（བློན་པོ་བཀའ་ཐང་།）、 《译师法遗教》（ལོ་པཎ་བཀའ་ཐང་།）和《神鬼遗教》（ལྷ་འདྲེ་བཀའ་ཐང་།）。拉萨、德格均有木刻本传世。相传均为鄔坚岭巴（ཨོ་རྒྱན་གླིང་པ།）于公元1285年从桑耶（བསམ་ཡས།）及协扎（ཤེལ་བྲག）两处发掘所得之伏藏。

བཀའ་དང་པོ་བདེན་བཞིའི་ཆོས་འཁོར། 初时教四谛法轮。释迦牟尼于婆罗奈斯，为五比丘以四谛为主所转的法轮（ཆོས་འཁོར་གསུམ་གྱི་དང་པོ། སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས། ཡུལ་ཝཱ་ར་ཎ་སེར། འཁོར་ལྔ་སྡེ་བཟང་པོ་ལ། ཆོས་བདེན་པ་བཞི་བརྗོད་བྱར་བྱས་པའི་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བ།）。

བཀའ་གདམས་ཀྱི་བསྟན་པའི་རིམ་པའི་བསྟན་བཅོས། 《噶当教法次第论》，岗波哇（སྒམ་པོ་པ།）著。岗波哇的本名叫达波拉结·索南仁钦（དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེ་བསོད་ནམས་རིན་ཆེན།），是米拉日巴诸弟子中最著名的一位， 他是达波噶举派的创始人， 因建达拉岗波寺（དྭགས་ལྷ་སྒམ་པོ་དགོན་པ།），故亦称岗波哇。

བཀའ་གདམས་གོང་མ། 上噶当。将佛语一字不漏全部作为教诫的前期传承教派， 即指旧噶当派（སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་ལས་ཡིག་འབྲུ་གཅིག་ཀྱང་མ་ལུས་པར་ཚང་མ་གདམས་ངག་ཏུ་གོ་བའི་སྔ་རབས་ཀྱི་རྒྱུད་འཛིན་པ་སྟེ། བཀའ་གདམས་རྙིང་མ་ལ་གོ་དགོས།）。

བཀའ་གདམས་གླེགས་བམ། 《噶当书》。系噶当派著名典籍《祖师问道语录》和《弟子问道语录》的总名（བཀའ་གདམས་ཕ་ཆོས་བུ་ཆོས།）。又名《噶当师徒法》，叙述阿底峡与仲敦巴二人前生和生平事迹。

བཀའ་གདམས་རྙིང་མ། 旧噶当派。指仲敦巴以后，宗喀巴以前的噶当派（འབྲོམ་སྟོན་རྗེས་ནས་ཙོང་ཁ་པའི་བར་གྱི་བཀའ་གདམས་ལྷ་ཆོས་བདུན་ལྡན་གྱི་བརྒྱུད་འཛིན་སྔ་རབས།）。因宗喀巴创立的格鲁派，对旧噶当派而言， 则称新噶当派。

བཀའ་གདམས་གདམས་ངག 《噶当语录》。阿底峡阐明教义的论述。关于四谛的教语系由金厄瓦传出；关于缘起的教语由普穹瓦传出，关于二谛的教语系由南交巴传出（ལྟ་བ་གཙོ་བོར་སྟོན་པ་ཇོ་བོའི་གདམས་ངག་སྤྱན་སྔ་བ་ནས་བརྒྱུད་པའི་བདེན་བཞིའི་ཁྲིད། ཕུ་ཆུང་བ་ནས

བརྒྱུད་པའི་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་ཁྲིད། རྣལ་འབྱོར་པ་ནས་བརྒྱུད་པའི་རྟེན་གཉིས་ཀྱི་ཁྲིད་བཅས།）。

བཀའ་གདམས་གདམས་ངག་པ། 教授派，噶当派中的一个重要支派。此支派偏重于师长的指点教授，着重实修。此支派下面又分成两个系统，一是金厄巴（སྤྱན་སྔ་པ།）系统，一是内邬素巴（སྣེའུ་ཟུར་པ།）系统。

བཀའ་གདམས་པ། 噶当派。"噶当"一名乃以其传教法之特征命名。"噶"译为教，教即教言（佛书所谓佛的一切教诲以语言声音为其自体，言即教，故称为言教），指一切显密经论；"当"译为教诫、教授，意为对僧徒修习的指导、指示。该派渊源阿底峡，以经教为修学指示，故称噶当。其弟子仲敦巴（འབྲོམ་སྟོན་པ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས།）于1057年创建热振寺（ར་སྒྲེང་དགོན་པ།）。依此道场，成立噶当派。为十一世纪中叶，藏传佛教中兴期的一派。

བཀའ་གདམས་པ་ཕ་ཆོས་བུ་ཆོས། 《噶当师徒问道记》，《噶当派父法子法》，为阿底峡门下师徒仲敦巴等人秘密传道的问答记录，由父仲敦巴请问者，为祖师问道记，称父法（ཕ་ཆོས）；由子鄂译师勒巴喜饶（རྔོག་ལོ……ལེགས་པའི་ཤེས་རབ）与库译师宗哲雍仲（ཁུ……སྟོན་བརྩོན་འགྲུས་གཡུང་དྲུང་།）请问者，为弟子问道记，称"子法"（བུ་ཆོས།）。

བཀའ་གདམས་པའི་སྒྲོལ་མ་བཅུ་གཉིས། 噶当派十二度母。此有二说。班禅罗桑曲吉坚参的说法是：为首退敌度母（གཙོ་བོ་དམག་ཟློར་མ།）、玛吉吉祥天女（མ་གཅིག་དཔལ་གྱི་ལྷ་མོ།）、玛吉金刚永固度母（མ་ཅིག་རྡོ་རྗེ་རབ་བརྟན་མ།）、紫黑天女（ལྷ་མོ་དུད་སོལ་མ།）、四臂天女（ལྷ་མོ་ཕྱག་བཞི་མ།）、时相天女（ལྷ་མོ་དུས་མཚན……མ།）、自然佛母（རང་བྱུང་རྒྱལ་མོ།）、虚空衣天女（ལྷ་མོ་ནམ་མཁའི་གོས་ཅན།）、天船天女（ལྷ་མོ་ནམ་གྲུ་མ།）、月光天女（ལྷ་མོ་ཙནྡྲི་ཀ）、伊迦杂底天女（ལྷ་མོ་ཨེ་ཀ་ཛ་ཏི།）、金刚鹰翅度母（མ་ཅིག་རྡོ་རྗེ་གཤོག་རྒོད་མ།）或拉堆祖婆护法度母（ལ་སྟོད་ཨ་ཕྱི་ཆོས་ཀྱི་སྒྲོལ་མ།）。噶当派自己的说法，十二度母是：金海度母（གསེར་མཚོ་མ།）、光海度母（འོད་མཚོ་མ།）、护教度母（བསྟན་སྲུང་མ།）、持心度母（ཡིད……འཛིན་མ།）、大力度母（སྟོབས་པོ་ཆེ།）、圣雄度母（དྲག་ཤུལ་ཅན།）、血颜度母（ཁྲག་མདོག……མ།）、紫烟度母（དུད་ཁ་མ།）、无著度母（ཐོགས་མེད་མ།）、具力度母（ཤུགས་ཅན་མ།）、制胜度母（དབང་སྡུད་མ།）、毁业度母（ལས……འཇོམས་མ།）。

བཀའ་གདམས་པའི་ལམ་རིམ། 《噶当道次第》，指噶当派所传阿底峡的《菩提道次第》。

བཀའ་གདམས་ཕ་ཆོས་བུ་ཆོས། 《祖师问道语录》和《弟子问道语录》两书总称。噶当派著名典籍。又名《噶当师徒法》。

བཀའ་གདམས་ཕོ་བྲང་། 噶当宫。热振寺和札什伦布寺中一神殿名（ར་སྒྲེང་དང་བཀྲ་ཤིས……ལྷུན་པོའི་གཟིམ་ཚང་རེའི་མིང་།）。

བཀའ་གདམས་རྩ་གཞུང་། 《噶当根本书》。阿底峡所著，以讲"正见"为主的书，为《八二谛论》和《中观要诀》等；以讲"行持"为主的书，为《摄行炬论》和《摄行论》等；兼讲正见和行持二者的书，为《菩提道炬论》（ལྟ་བ་གཙོ་བོར་སྟོན་པ་རྡོ་བོ་རྗེས་མཛད་པའི་བདེན་གཉིས་ལ་འཇུག་པ་དང་། དབུ་མའི་མན་ངག་སོགས་དང་། སྤྱོད་པ་གཙོ་བོར་སྟོན་པ་སྤྱོད་བསྡུས་སྒྲོན་མེ་དང་། སྤྱོད་བསྡུས་སོགས། གཉིས་ཀ་སྟོན་པ་བྱང་ཆུབ་ལམ་སྒྲོན་བཅས།）。

བཀའ་གདམས་གཞུང་དྲུག 《噶当六典》。即：

《菩萨地论》（བྱང་ས།）与《庄严经论》（མདོ་སྡེ་རྒྱན།）；《集菩萨学论》（བསླབ་……བཏུས）与《入菩萨行论》（སྤྱོད་འཇུག）；《本生论》（སྐྱེས་རབས།）与《集法句论》（ཆེད་……དུ་བརྗོད་པ།）六种。

བཀའ་གདམས་གཞུང་པ། 噶当正典，噶当教典派。从仲敦巴·甲卫琼内（འབྲོམ་སྟོན་པ་……རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས། 1005—1064）的亲授弟子格西博多哇钦波（དགེ་བཤེས་པོ་ཏོ་བ་ཆེན་……པོ།）、格西夏惹哇（དགེ་བཤེས་ཤ་ར་བ།）等到涅扎果大堪布曲加桑波（གཉལ་ཞྭ་སྐོར་……མཁན་ཆེན་ཆོས་སྐྱབས་བཟང་པོ།）之间，逐步传承的教授法称噶当正典。因为这是结合《噶当六书》（བཀའ་གདམས་གཞུང་དྲུག）即《本生经》（སྐྱེས་རབས་སོ་བཞི་པ།）、《集法句经》（ཆེད་དུ་བརྗོད་པའི་ཚོམས།）、《集菩萨学论》（བསླབ་……བཏུས།）、《入菩萨行论》（སྤྱོད་འཇུག）、《菩萨地》（བྱང་ས།）、《大乘庄严经论》（མདོ་……སྡེ་རྒྱན།）来进行传授的教法。

བཀའ་གདམས་གསར་མ། 噶当新派，即格鲁派（དགེ་ལུགས་པ།）。宗喀巴以噶当派作风行状为基础，增益中观正见及密乘方便形成的格鲁派别名（རྗེ་ཙོང་ཁ་པ་ནས་བཟུང་། བཀའ་གདམས་པའི་རྣམ་ཐར་དང་མཛད་སྤྱོད་གཞིར་བཞག་ནོག དབུ་མའི་ལྟ་བ་དང་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཐབས་ལམ་བསྣན་པའི་དགེ་ལུགས་པའི་མིང་གི་རྣམ་……གྲངས།）。

བཀའ་གདམས་ལྷ་ཆོས་བདུན། 噶当七宝。指噶当派所传释迦牟尼（ཐུབ་དབང་།）、观世音（སྤྱན་རས་གཟིགས།）、度母（སྒྲོལ་མ།）、不动明王（མི་གཡོ་བ།）四本尊与经、律、论三藏（སྡེ་སྣོད་གསུམ།）。

བཀའ་གདམས་ལྷ་བཞི། 噶当四神。即：释迦牟尼、观音菩萨、不动金刚、度母（ཐུབ་དབང་……དང་། སྤྱན་རས་གཟིགས། མི་གཡོ་བ། སྒྲོལ་མ།）。

བཀའ་མདོ་རྒྱུད། 指释迦佛所说的显教（བཀའ་མདོ་ཕྱོགས།）和续部（སྔགས་ཕྱོགས་ཀྱི་རྒྱུད།）。

བཀའ་འདུས། 《佛语总集》。汇集一切佛经于一体（རྒྱལ་བའི་བཀའ་ཐམས་ཅད་གཅིག་ཏུ་འདུས་……པ།）。如三藏（སྡེ་སྣོད་གསུམ།）、三经轮（ཆོས་འཁོར་གསུམ།）、八万四千法蕴（ཆོས་ཕུང་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་།）等。

བཀའ་འདོམས་པ། 开示教言，宣讲佛经（སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་གཞན་ལ་སྟོན་པའམ། འཆད་པ།）。

བཀའ་དྲིན་གསུམ་ལྡན། 三恩上师。佛教显乘中指授戒、传经和讲经的上师；密乘中指灌顶（དབང་བསྐུར།）、讲密法和传授秘诀的上师（རྒྱུད་བཤད་མན་ངག་གནང་བའི་བླ་མ།）。

བཀའ་སྲོད། 护法神，保护佛教的大力天神（རྒྱལ་བའི་བཀའ་བསྲུང་ལ་གནས་པའི་ཆོས་སྐྱོང་……སོགས།）。

བཀའ་བསྡུ། 结集。佛圆寂后，弟子大众将佛在世时的言论教义总集而成的经典谓之结集（རྒྱལ་བ་མྱ་ངན་ལས་འདས་རྗེས་ཉན་ཐོས་ཚོགས་……བཀའ་རྣམས་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་བསྡུ་བ།）。

བཀའ་བསྡུ་བ་གཉིས་པ། 第二结集（又称毗舍离城结集）。是小乘三藏中毗奈耶藏结集，佛灭后约一百年，毗舍离城有十个非法事起，长老耶舍于毗舍离城波利迦园召集七百罗汉，决断十非法事。此次结集称为第二结集，又称七百结集。

བཀའ་བསྡུ་བ་དང་པོ། 第一结集（又名五百结集。佛入灭后，由迦叶为上座，五百大德参加，在王舍城附近之毗婆罗山侧七叶行窟中诵佛

语，写成典籍，是为第一次结集。

བཀའ་བསྡུ་བ་གསུམ་པ། 第三结集（又名波吒利弗城结集），佛入灭后，阿育王时，迎目犍连子，圣目犍连子帝须为上座，合一千比丘，结集三藏，此次结集为第三次结集。

བཀའ་པོད་ལྔ། 《五部大论》。即：释量论（ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ།）、中观（དབུ་མ།）、般若（ཕར་ཕྱིན།）、俱舍论（མངོན་པ་མཛོད།）、毗奈耶论（འདུལ་བ།）。这五部大论是格鲁派僧侣学习的主要典籍。

བཀའ་བབས་ཀྱི་གདམས་པ་བཞི། 四大语旨教授。指印度高僧谛洛巴（ཏཻ་ལོ་པ噶举派的印度祖师，他是玛尔巴译师之上师那若巴之师）所传的法：《集密》（གསང་འདུས）、《四座》（གདན་བཞི）、《六法幻身》（ཆོས་དྲུག་གི་སྒྱུ……ལུས།）、《迁让》（འཕོ་བ། ）等。这四法是玛尔巴从那若巴（ནཱ་རོ་པ།）学得传到藏地的。

བཀའ་བབས་ཀྱི་བུ་ལྔ། 五有缘弟子。都松钦巴众多弟子中有称谓五有弟子者，即神通有缘弟子德琼桑吉（མངོན་ཤེས་ཀྱི་བཀའ་བབ་ཞི……ཆུང་སངས་རྒྱས། ）、神变有缘弟子贝擦达德哇（རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་བཀའ་བབ་འབལ་ཚ་སྟག་རེལ་བ།）、传记有缘弟子札哇噶当巴（ཟ་བ་བཀའ་གདམས་པ།）、通达有缘弟子札叶格曲宗（དཟ་ཡེ་དགེ་ཆོས་བཙོན།）和利他有缘弟子卓贡热钦（འགྲོ……མགོན་རས་ཆེན།）。

བཀའ་བབ་བཞི། 1. 有缘四弟子，指噶举派始祖玛尔巴的四大弟子。参看ཀ་ཆེན་བཞི།条。 2. 四教诲。指底洛巴向其四位弟子所做的四种教诲。即：父续密集教诲（ཕ་རྒྱུད་གསང་བ་འདུས་པའི་བཀའ་བབ།）、母续胜乐教诲（མ་རྒྱུད་འཁོར་ལོ་བདེ་མཆོག་གི་བཀའ………བབ།）、梦幻中有教授教诲（རྨི་ལམ་དང……བར་དོའི་གདམས་ངག་གི་བཀའ་བབ། ）和往生夺舍教诲（འཕོ་བ་དང་གྲོང་འཇུག་གི་བཀའ………བབ།）。

བཀའ་བམ། 经函，经卷。佛经书卷（གསུང་རབ་གླེགས་བམ།）。

བཀའ་བར་པ་མཚན་ཉིད་མེད་པའི་ཆོས་འཁོར། 中时教无相法轮。释迦牟尼在灵鹫山向须菩提、普贤等徒众，以空性为主所说的广、中略本般若经（ཆོས་འཁོར་གསུམ་གྱི་བར་པ། སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས། ཡུལ་བྱ་རྒོད་ཕུང་པོའི་རི་བོར། འཁོར་རབ་འབྱོར་དང་བྱམས་པ་སོགས་ལ། བརྗོད་བྱ་ཆོས་སྟོང་པ་ཉིད་གཙོ་བོར་བྱས་པའི་མདོ་ཡུམ་རྒྱས་འབྲིང་བསྡུས་གསུམ་གྱི་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར………བ།）。

བཀའ་དབང་། 灌顶。古印度国王即位时，以四大海水灌顶，表示祝愿。以后佛教徒效此世法，在其僧人习修佛法，初步得地，乃至等觉，诸佛以大悲水灌顶，令其自行圆满，证得佛果。密教修法，首先经过上师灌顶以后，方能进行修学。

བཀའ་བློ་མི་བདེ་བ། 违谏，不乐法谏。不肯接受他人的劝戒和教诲（གྲོས་འདོན་གྱི་ཚིག……ལ་མི་དགའ་བ་དང་། ཉེས་པ་སྙིང་དུ་མི་འདུག་པ།）。

བཀའ་བློ་མི་བདེ་བའི་ལྷག་མ། 不乐法谏僧残，违谏僧残。律经十三僧残罪中属于因教诲所成四僧残之一。自犯堕罪，别人进行劝说，不肯接受，心怀不悦，即成违拒他人谏阻的僧残罪（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་ལས། བསྒོ་བ་ལས་གྱུར་པའི་ལྷག་མ་བཞིའི་ནང་གསེས་རང་ཉིད་ལ་ལྟུང་བ་བྱུང་བར་གཞན་གྱིས་གླེང་བ་ན་དང་དུ་མི……ལེན་པས་བཀའ་བློ་མི་བདེ་བ་སྟེ་གཞན་གྱིས་བསྒྲིག……ཀྱང་གི་ཉན་པར་བློ་མི་བདེ་བར་བཅོས་པ།）。

བཀའ་མ། 1.佛经。佛亲口说的一切经典(སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་ཡོད་དོ་ཅོག)。 2.噶玛，又称为口传。藏传佛教宁玛派中一类僧人，他们主要是根据公元八、九世纪以来所译的密宗经典，在民间由父子或师徒相传而沿袭下来；也包括另一种以伏藏(གཏེར་མ།)进行传授的僧徒。

བཀའ་མ་ལུས་པ་མདོར་བསྡུས་ཏེ་བཤད་དུ་རབ་ཏུ་བྱེད་པ། 《略释一切经品》。为智称(益西扎巴)论师著(ཡེ་ཤེས་གྲགས་པས་བརྩམས·····པ།)。

བཀའ་མ་ལུས་པ་བསྡུས་པའི་རབ་དབྱེ། 《尽摄佛语品》。益西扎巴(ཡེ་ཤེས་གྲགས་པ)著。是讲说大手印密法的书。如说："勤修波罗密多的上根人,因为已修习止观,即从异生位真实证悟大手印所成不退转相(ཕ་རོལ་ཏུ·······ཕྱིན་པ་ལ་མངོན་པར་བརྩོན་པའི་དབང་པོ་རབ་ཞི·····གནས་དང་ལྷག་མཐོང་བསྒོམས་པས་སོ་སོའི་སྐྱེ་བོའི···གནས་སྐབས་ཉིད་ནས་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་ལས་བྱུང་བ·····ཡང་དག་པར་རྟོགས་པའི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་རྟགས·····ཉིད།)。

བཀའ་ཚལ་དགོན་པ། 噶采寺。藏史所载七世纪初，藏王松赞干布为镇压罗刹女右肩所创建的一座古寺庙名。在今西藏墨竹工卡县境内。(སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐབས་བཏབ་པའི་མལ་གྲོ······གུང་དཀར་ས་ཁུལ་དུ་ཡོད་པ་མཐའ་འདུལ་གྱི་གཙུག···ལག་ཁང་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

བཀའ་བཞི་པ། 噶希巴，意为四书格西。指学通《中论》、《现观庄严论》、《律经论》和《俱舍论》四部佛书，经过辩论考试后，取得的佛教学位名(གཞུང་ཆེན་པོ་དབུ་ཕར་འདུལ་མཛོད་བཅས་བཞི་སྦྱངས་ཏེ་དམ་བཅའ་བཞག་པའི···དགེ་བཤེས།)。

བཀའ་ཡང་དག་པའི་ཚད་མ། 《圣言论》。吐蕃赞普赤松德赞所撰写的有关因明量论的著作(ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་གྱིས་བརྩམས་པའི་ཚད་མའི····བསྟན་བཅོས་ཤིག)。

བཀའ་རབ་འབྱམས་པ། 博通佛教经典的学者(གསུང་རབ་མཐའ་ཡས་པ་ཤེས་པའི་མཁས་པ)。

བཀའ་རམས་པ། 噶仁巴。通晓众多佛教经典的学者(གསུང་རབ་མཐའ་ཡས་པ་ཤེས་པའི་མཁས···པ)，亦作བཀའ་རབ་འབྱམས་པ།。

བཀའ་ལུང་། 1.佛语，敕言(སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་གི་ལུང་བསྟན།)。 2.授记。指事未至而先说出吉凶祸福的预言。

བཀའ་ལོག་པ། 还俗。同གྲྭ་ལོག条。

བཀའ་གསུམ། 三教诲。即：口传教诲、加持教诲和随赐教诲(ཞལ་ནས་གསུངས་པ་དང་། བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ། རྗེས་སུ་གནང་བའོ།།)。

བཀའ་སྲུང་། 护法神。各教派都有各自不同的一个护法神，但也有不同教派共同信仰的护法神。如：六臂护法、金刚帐(金刚护轮)、四面佛母和吉祥神兵等护法神(ཆོས་ལུགས་སོ···སོར་རང་རང་གི་བཀའ་སྲུང་མི་འདྲ་བ་རེ་ཡོད་ཀྱང་། སྤྱིའི་བཀའ་སྲུང་མགོན་པོ་ཕྱག་དྲུག་པ། རྡོ་རྗེ་གུར། ཞལ་བཞི་པ། ལྷ་མོ་དམག་ཟོར་མ་ལྷ་བུ།)。

བཀའ་སྲུང་སྤྱི། 《护法总论》，系大译师索南嘉措(ལོ་ཙྭ་བ་ཆེན་པོ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ།)著。此师系藏传佛教前宏期佛经翻译家。《青史》中说其父与赤松德赞时初试出家七人中的恩朗·嘉哇却央(ངན་ལམ་རྒྱལ་བ་མཆོག་དབྱངས།)往来密切。

བཀའ་བསྙད་མ། 伪经。伪造的佛说经典(གསུང་རབ་བརྫུས་མ།)。

བཀའི་རྒྱ་བོ་ཆེན་པོ་བཞི་འདུས་པ། 聚汇四大法

流。即：聚汇一般释论法流释疏大纲（དཀྱུས་བཤད་གཞུང་གི་ཆུ་བོ་འགྲེལ་ཊཱི་ཀ་སྟོང་ཐུན།）、聚汇耳传教授法流要本和直观教导（སྙན་བརྒྱུད་གདམས་ངག་གི་ཆུ་བོ་གནད་ཡིག་དམར་ཁྲིད།）、聚汇加持灌顶法流灌顶方法认识（བྱིན་རླབས་དབང་གི་ཆུ་བོ་བསྐུར་ཐབས་ངོ་སྤྲོད།）和聚汇传统作法事业修行法流护法威猛咒（ཕྱག་བཞེས་ཕྲིན་སྒྲུབ་ཀྱི་ཆུ་བོ་བསྟན་བསྲུངས་དྲག་སྔགས།）。

བཀའི་ལུས། 经文。佛经正文（གསུང་རབ་ཀྱི་གཞུང་དངོས་གཞི།）。

བཀར་བཏགས། 1. 降伏，收伏，制伏邪魔鬼神使之归顺佛教（དམ་ལ་བཏགས་པ།）。2. 法印。梵音汉译作法嗢柁南。诸佛于一切时地展转反复宣说的法句总义（དུས་དང་ཞལ་པ་ཀུན་ཏུ་ཡང་ཡང་གསུངས་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྡོམ་ཚིག）。

བཀར་བཏགས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ། 法印，指佛教的教义而言。佛的教义犹如国王盖上印玺的诏书，非常神圣庄严，所有佛教教派，都必须严格遵守，不得违犯（རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོའི་བཀའ་བཏབ་པའི་ཐམ་ག་འི་ཞི་ས་ཡིན་ལ། བཀར་བཏགས་ཕྱག་རྒྱ་དེ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་ཡང་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོའི་ཕྱག་རྒྱ་དང་འདྲ་སྟེ། ནང་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་སུ་ཡང་དེ་ལས་འདའ་མི་རུང་བའི་ཕྱིར་དེ་ལྟར་བཏགས་སོ།）。

བཀར་བཏགས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་བཞི། 四法印。即：诸行无常（འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་མི་རྟག་པ།）、诸法无我（ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་ཞིང་བདག་མེད་པ།）、有漏皆苦（ཟག་བཅས་ཐམས་ཅད་སྡུག་བསྔལ་བ།）和涅槃寂静（མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ཞི་བ།）。

བཀར་བཏགས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་གསུམ། 三法印。指诸行无常（འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་མི་རྟག་པ།）、诸法无我（ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་ཞིང་བདག་མེད་པ།）和涅槃寂静（མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ཞི་བ།）。

བཀོད་པ་མཐའ་ཡས། 无边庄严菩萨。一菩萨名（བྱང་སེམས་ཤིག་གི་མཚན།）。

བཀོད་པ་མཛེས་པ། 綮陀严佛。佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

བཀོད་པའི་གཙུག་ཏོར། 庄严髻明王。一忿怒本尊名（ལྷ་ཁྲོ་བོ་ཞིག）。

བཀོད་མའི་ཆུ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 喷泉喻发心。二十二种发心之一。住三净地菩萨具足总持、辩才之发心。受持过去已闻、将闻及过去未闻之法，宣说无尽，犹如喷泉（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། དག་པ་ས་གསུམ་ལ་གནས་པའི་སེམས་དཔའི་གཟུངས་དང་སྤོབས་པ་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི་སྔར་ཐོས་པ་དང་མ་ཐོས་པ་ཐོས་འགྱུར་གྱི་ཆོས་འཛིན་པས་མི་ཟད་པར་སྟོན་པས་ན་བཀོད་མའི་ཆུ་ལྟ་བུའོ།）。

བཀྲ་ཤིང་གོ་ཤྲཱི། 灌顶国师，元帝给西藏萨迦法王的一种封号。如克尊南卡列巴（མཁས་བཙུན་ནམ་མཁའ་ལེགས་པ།）于公元1325年继任萨迦法王，元帝也孙铁木儿（ཡོན་ཡེ་སུན་ཐེའུ་མུར།）就封其为“灌顶国师”并赐玉印。

〔ཀྱ〕

ཀྱེར་སྒོམ་བཞི། 《四冥想法》。苯教黑派世间续本法。

ཀྱེ་རྡོ་རྗེ། 喜金刚，呼金刚。佛教密宗无上部一本尊名。又称喜乐金刚（དགྱེས་པ་རྡོ་རྗེ།）、弯刀金刚（རྡོ་རྗེ་གྲི་གུག）、具德饮血（དཔལ་ལྡན་ཁྲག་འཐུང་།）、游戏金刚（རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ）、呼金刚

(ཧེ་བཛྲ)、黑如噶 (ཧེ་རུ་ཀ 胜乐金刚)。

ཀྱེ་རྡོ་རྗེ་ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ། 《佛说大悲空智金刚大教王经》。属无上喻伽二品。包括较《喜金刚本续》广本七十万颂稍略的五十万颂和更略的《喜金刚本续王经》二书。印度论师伽耶达罗和西藏卓弥译师由梵文译成藏文，后由旬努贝译师补译 (རྒྱུད་སྡེའི་ཕྱི་མ་ཅིག་རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད་སྡེ་བརྟག་པ་གཉིས་པ་སྟེ། དགྱེས་པ་རྡོ་རྗེའི་རྩ་བའི་རྒྱུད་རྒྱས་པ་འབུམ་ཕྲག་བདུན་ཡོད་པ་ལས་ཅུང་ཟད་བསྡུས་པ་འབུམ་ཕྲག་ལྔ་པ་དང་། དེ་ལས་ཀྱང་བསྡུས་པའི་དགྱེས་པ་རྡོ་རྗེ་ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་བཅས་རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་གཡ་དྷ་ར་དང་། འབྲོག་མིའི་འགྱུར་ལ་སླར་ཡང་ལོ་ཙཱ་བ་གཞོན་ནུ་དཔལ་གྱིས……འགྱུར་ཆད་བསབས་པ།)。

ཀྱེ་རྡོ་རྗེའི་འགྲེལ་པ། 《喜金刚释》。密宗书名。为多吉宁波 (རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ། 意为金刚藏) 著。

ཀྱེ་རྡོར། 喜金刚，为ཀྱེ་རྡོ་རྗེ། 的简称。

ཀྱེ་རྡོར་གྱི་སྒྲུབ་ཐབས་ཀྱི་ཡན་ལག་དྲུག 喜金刚修法六支。即：生起道场大日如来支 (གཞལ་ཡས་ཁང་བསྐྱེད་པ་རྣམ་སྣང་གི་ཡན་ལག)、灌顶不动如来支 (དབང་བསྐུར་བ་མི་བསྐྱོད་པའི་ཡན……ལག)、受用甘露无量光如来支 (བདུད་རྩི་མྱང་བ་འོད་དཔག་མེད་ཀྱི་ཡན་ལག)、歌咏赞颂宝生如来支 (བསྟོད་པ་རིན་འབྱུང་གི་ཡན་ལག)、广兴供养不空成就支 (མཆོད་པ་དོན་གྲུབ་ཀྱི་ཡན་ལག)、贪念随成金刚萨埵支 (རྗེས་ཆགས་རྡོར་སེམས་ཀྱི་ཡན……ལག)。

ཀྱེའི་རྡོ་རྗེ་ཞེས་བྱ་བ་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ། 《佛说大悲空智金刚大教王仪轨经》。

ཀྱེ་རྡོར་གྱི་རྒྱུད་གསུམ། 喜金刚三续。即：《根本续二择灭》、《注释续金刚帐》和《口诀续金刚桑布智》(རྩ་བའི་རྒྱུད་བརྟག་གཉིས། བཤད་པའི་རྒྱུད་རྡོ་རྗེ་གུར། ཤྲཱི་མན་ངག་གི་རྒྱུད་རྡོ་རྗེ་སམ་པུ་ཊི།)。

ཀྱཻ་རྡོར་གྱི་སྒྲུབ་ཐབས། 《欢喜金刚修法》，为铃师造 (དྲིལ་བུ་པས།)。

ཀྱཻ་རྡོ་རྗེ་རྩ་བའི་རྒྱུད། 《喜金刚根本续》，密宗续部书名。

ཀྱཻ་རྡོར་ལྷ་དགུའི་ཐིག 欢喜金刚九尊线。欢喜金刚九尊线，系此九尊坛城画线，画法，自中向外舍五小分，为明华蕊弹一圆线。其外舍十小分，为明华叶弹一圆线。其外一分为安置诸瓶或作金刚鬘 (དབུས་ནས་ཕྱི་རོལ་སུ་ཉེ……བའི་དོན་དུ་ཆ་ཆུང་ལྔ་དོར་ནས་ཐིག་ཟླུམ་པོ་གཅིག……དང་། དེའི་ཕྱི་རོལ་སུ་འདབ་མའི་དོན་དུ་ཆ་ཆུང་བཅུ་སྤངས་པར་ཐིག་གཅིག་གོ། དེའི་ཕྱི་རོལ་སུ་ཆ་ཆུང་གཅིག་ལ་བུམ་པ་རྣམས་རྡོ་རྗེའི་ཕྲེང་བ་བྱེད……པའི་འདོད་པ་བཀོད་དོ།)。

〔ཀྲ〕

ཀྲ་ཀུ་ཙྪནྡཿ། (梵)拘留孙佛。参看འཁོར་བ་འཇིག条。

ཀྲི་ཡ་ཏནྟྲཿ། (梵)迦里耶怛特罗，事部。为四续部中的第一续部。指以沐浴、清洁等外部行事为主，进行修持 (ཁྲུས་དང་གཙང་སྦྲ……སོགས་ཕྱིའི་བྱ་བ་གཙོ་བོར་སྟོན་པ་སྐྱེ་བྱ་བའི་རྒྱུད།)。

ཀྲི་ཡ་ས་མུ་ཙྪ་ཞེས་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཆོ་ག……རྒྱས་པ། 《支雅萨牟擦曼荼罗广大仪轨》，大成就师达惹巴纳 (གྲུབ་ཐོབ་དར་ཎ།) 著。由毗扎玛希拉的大班智达曼殊师利及西藏译师萨桑巴·罗追坚参译成藏文 (བི་ཀྲ་མ་ཤཱི་ལའི……

པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ་མཉྫུ་ཤྲཱི་དང་། བོད་ཀྱི་ལོ་ཙཱ་བ་ས་བཟང་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་བོད་ཡིག་ཏུ··· བསྒྱུར།）。

ཀྲི་ཡོ་ག། 事瑜二续。佛教密乘事部和瑜伽部的略称（ཀྲི་ཡ་དང་ཡོ་ག་སྟེ། བྱ་རྒྱུད་དང་རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་གཉིས་ཀྱི་བསྡུས་མིང་།）。ཀྲི་ཡ 梵文全名ཀྲི་ཡ་ཏནྟྲ，汉音译为迦里耶怛特罗。

ཀྲྀ་ཀྲི། （梵）赤格王，利及王。佛教传说，迦叶佛时，此王曾为施主。

ཀྲྀ་ས་ར། （梵）祇萨惹。指黑芝麻、豆、米合煮之粥，持咒者忌食（ཀྲྀ་ས་ར་ནི་ཏིལ་ནག་དང··· མ་ཤ་དང་འབྲས་བསྲེས་ནས་བཙོས་པའི་ཐུག་པ་ཡིན··· གསུང་ངོ་།）。

〔ཀླ〕

ཀླུ། 1. 龙。梵文为ནཱ་ག，音译成汉文作那伽。佛教典籍中所说天龙八部众中一类水栖的人首蛇身的畜生龙（སྡེ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཆུ་ལ་གནས··· པའི་དུད་འགྲོའི་རིགས་ཤིག）。 2. 龙部。藏历十一作用神中，四固定作用神之一（བྱེད་པ····· བཅུ་གཅིག་ནང་གི་རྟག་བྱེད་ཅིག）。 3. 表数字。大龙中有无边（མཐའ་ཡས།）、安止（འཇོག····· པོ།）、力游（སྟོབས་རྒྱུ།）、具种（རིགས་ལྡན།）、广财（ནོར་རྒྱས་བུ།）、护贝（དུང་སྐྱོང་།）、莲花（པད་མ།）、大莲（པད་མ་ཆེན་པོ།）等八类，故藏文用以表数字8。

ཀླུ་རྒྱལ་རྒྱ་མཚོ། 海龙王，梵文作娑伽罗龙王。此龙王曾向佛启问，佛曾为之说《海龙王请问经》。

ཀླུ་རྒྱལ་རྒྱ་མཚོས་ཞུས་པ། 《佛为娑伽罗龙王所说大乘经》，广本《海龙王请问经》，全卷十品。印度论师孜纳弥扎、扎杂瓦尔玛和西藏译师益希德由梵译藏（འཕགས་པ་ཀླུའི······ རྒྱལ་པོ་རྒྱ་མཚོས་ཞུས་པའི་མདོ་རྒྱས་པ་ཞམ་པོ········ བདུན་དང་། ལེའུ་བཅུ་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། ཙཱརྦ་ཝརྨ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེ་ལ་སོགས་པས་བསྒྱུར་པ།）。北宋施护由梵译汉。

ཀླུ་རྒྱལ་མ་དྲོས། 无热龙王，梵文作阿耨达龙王。

ཀླུ་རྒྱལ་མ་དྲོས་པས་ཞུས་པ། 《佛说弘道广显三昧经》，别名《阿耨达龙王请问经》，全四卷（འཕགས་པ་ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་མ་དྲོས་པས་ཞུས་པའི་མདོ་བམ་པོ་བཞི་པ།）。西晋时竺法护由梵译汉，印度论师孜纳弥扎和达那希拉与西藏译师益希德由梵译藏（རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་དཱ་ན་ཤཱི་ལ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས··· བསྒྱུར་པ།）。

ཀླུ་སྒྲུབ། 龙树，又译龙猛、龙胜。约公元二世纪人，古印度大乘佛教中观学派创始人。青年时为著名婆罗门学者。后皈依佛法，精通三藏，并大力宏扬佛法，使大乘般若性空学说风靡全印度。主要著作有《中论》、《十二门论》、《大智度论》、《回诤论》等。藏传佛教格鲁派的教义就源于中观论。

ཀླུ་སྒྲུབ་རྗེས་འབྲང་གི་མན་ངག 随龙猛派教授。显教二教授之一。另一派教授为随弥勒派教授。龙猛是空宗，弥勒是有宗。

ཀླུ་སྒྲུབ་སྙིང་པོ། 路珠宁保，龙树藏。龙树论师别名（འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་མཚན་གཞན་ཞིག）。

ཀླུ་ཆེན། 大龙，八大龙王之一类，与ཀླུ་རྒྱལ།同义。

ཀླུ་ཆེན་བརྒྱད། 八大龙王。即：广财龙王（ནོར་རྒྱས།）、莲花龙王（པད་མ།）、力游龙王（སྟོབས་རྒྱུ།）、安止龙王（འཇོག་པོ།）、大莲龙王（པད་མ་ཆེན་པོ།）、守螺龙王（དུང་སྐྱོང་།）、

具种龙王（རིགས་ལྡན། ）和无边龙王（མཐའ་ཡས། ）。

ཀླུ་གཉན། 1. 恶龙，毒龙（ཀླུ་བཙན་པོའམ་གདུག་པ་ཅན། ）。 2. 龙妖。地祇与坊神的总名，包括龙与妖两类（ས་བདག་ལ་ཀླུ་ཞེས་པ་དང་གཉན་ཞེས་པ་གཉིས་ཡོད་པའི་བསྡུས་མིང་། ）。

ཀླུ་གཏོར། 祭龙食子，施龙朵马。藏地宗教活动中，施给龙类以求禳灾祛病的一种供品（ཀླུ་ལ་བསྔོ་བའི་གཏོར་མ། ）。

ཀླུ་བདུད། 妖龙。传说是兴妖为害，扩散麻疯等恶疾的龙类（མཛེ་ནད་སོགས་གཏོང་མཁན་ཀླུ···གདུག་རྩུབ་ཅན། ）。

ཀླུ་བདུད་ནག་པོ། 黑色魔龙。为八部天魔之一（ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གི་བདུད་ཀྱི་རིགས་ཤིག）。

ཀླུ་འབུམ། 《济龙经》。苯教改佛经而成的一类典籍名（ཀླུ་ལ་ཕན་པའི་བོན་གཞུང་ཞིག）。

ཀླུ་འབུམ་དཀར་པོ། 《太白济龙经》。苯教济龙三经第一部（བོན་གཞུང་ཀླུ་འབུམ་སྡེ་ཚན་དང···པོ། ）。

ཀླུ་འབུམ་ཁྲ་བོ། 《斑斓济龙经》。苯教济龙三经第二部（བོན་གཞུང་ཀླུ་འབུམ་སྡེ་ཚན་གཉིས·······པ། ）。

ཀླུ་འབུམ་ནག་པོ། 《玄青济龙经》。苯教济龙三经第三部（བོན་གཞུང་ཀླུ་འབུམ་སྡེ་ཚན་གསུམ···པ། ）。

ཀླུ་འབུམ་ཤེས་རབ་རྒྱ་མཚོ། 鲁本·喜饶嘉措（1884—1963），青海省循化撒拉族自治县道帏地方（རྡོ་སྦིས། ）人。幼年时去拉萨，入哲蚌寺（འབྲས་སྤུངས། ）果芒扎仓（སྒོ་མང་གྲྭ་ཚང་། ），从三十位格西、学者为师，在拉萨大愿法会（སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ། ）上辩经学法，备受学者高僧大德赞扬，获格西学位。曾遍履西藏、多麦（མདོ་སྨད། ）和内地诸大名城，任五所大学教授。人尊称之为喜饶大师。解放后，为和平解放西藏曾作出贡献，后任中国佛教协会会长。1968年病逝于青海西宁。

ཀླུ་མེས་ཚུལ་ཁྲིམས་ཤེས་རབ། 鲁梅·楚成喜饶。意译为戒慧。有的书中也作鲁梅·喜饶楚成（ཀླུ་མེས་ཤེས་རབ་ཚུལ་ཁྲིམས། ）。西藏佛学家。公元978年（宋太宗太平兴国三年戊寅），在青海丹斗寺，从贡巴饶赛受近圆戒，后回卫藏，传布东律。为卫藏东去学法十人之一（རབ·····བྱུང་དང་པོའི་མེ་ཡོས་ཡན་གྱི་ལོ་ཞེ་དགུ་པ་ས་སྟག·····ལོར་མདོ་སྨད་དན་ཏིག་ཤེལ་གྱི་ཡང་དགོན་ལ་བླ་ཆེན་དགོངས་པ་རབ་གསལ་ལས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི···དབུས་གཙང་མི་བཅུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。他在琼系，依藏王赤巴为施主，广建佛寺，剃度僧徒，为后宏期佛教复兴的主要开创人。

ཀླུ་མེས་ཚོ་པ། 鲁梅部。指藏传佛教后宏期初鲁梅弟子中的“四柱”（སློབ་མ་ཀ་བ་བཞི། ），其中尚那囊多杰旺秋（ཞང་སྣ་ནམ་རྡོ་རྗེ་དབང་ཕྱུག）修建彭波甲鲁列寺（འཕན་པོ་རྒྱལ་ལུག་ལྷས···ལྷ་ཁང་། ）作为道场，由此形成了尚系（ཞང···སྐོར། ）；俄强曲琼内（རྔོག་བྱང་ཆུབ་འབྱུང········གནས། ）修建叶尔巴哇让寺（ཡེར་པ་བ་རང···གི་ལྷ་ཁང་། ）作为道场，由此形成[illegible]系（ཛོག་སྐོར། ）；伦益西喜饶（ཀླུན་ཡེ་[illegible]ཤེས་རབ། ）修建嘉赛岗寺（རྒྱ་སར་སྒང་གི་ལྷ་ཁང་། ）作为道场，由此形成伦系（ཀླུན་སྐོར། ）；竹梅楚成琼内（གྲུ་མེར་ཚུལ་ཁྲིམས་འབྱུང་གནས། ）修建唐波切寺（ཐང་པོ་ཆེའི་དགོན་པ། ）作为道场，由此分出唐系（ཐང་སྐོར། ）。

ཀླུ་མེས་ཤེས་རབ་ཚུལ་ཁྲིམས། 参见ཀླུ་མེས་ཚུལ་ཁྲིམས་ཤེས་རབ། 条。

ཀླུ་མོ། 龙女。地祇女龙神（ས་བདག་ཀླུ་མོ། ）。

ཀླུ་བཙན། 龙妖。龙和厉神（ཀླུ་དང་བཙན། ）。

ཀླུ་ཤིང་། 1. 龙神树。被一般人认为附有龙神的树，多生长在泉水附近，不能砍伐，否则会触犯龙神。 2. 又称那伽树， 金色树。宗教徒作为焚香祭龙之用（ཀླུ་བསང་གཏོང་བྱེད་ཀྱི་ཤིང་ཞིག）。

ཀླུ་བསང་། 祭龙香。祭龙时焚烧香柴所出的烟气（ཀླུ་རིགས་ལ་དམིགས་ནས་གཏོང་བའི་བསང་། ）。

ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་ཨོ་ཏ་ཀྲ། 欧都喀扎龙王，龙王之一种（ཀླུ་རྒྱལ་ཞིག）。

ཀླུའི་སྡེ། 1. 龙邑（ཀླུའི་གྲོང་། ）。龙类聚居的处所。 2. 龙军尊者， 那伽犀那尊者。为十六尊者之一，长住须弥山侧（གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་ལས་རི་རྒྱལ་གྱི་ངོས་ཡངས་ལ་བཞུགས་པའི……གནས་བརྟན་ཞིག）。

ཀླུའི་དབང་ཕྱུག 1. 龙王佛（སངས་རྒྱས་ཀླུ་དབང་རྒྱལ་པོ། ）。 2. 龙王（ཀླུ་རྒྱལ། ）。

ཀླུའི་བྱང་ཆུབ། 龙觉，龙菩提 别名龙慧。古印度龙树论师弟子，据称为龙树所传密乘教法的继承人，证得大手印成就者之一（མིང་གཞན་ཀླུའི་བློའང་ཟེར། སྔར་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་སློབ་མ། ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་སྔགས་རྒྱུད་འཛིན་མཁན། ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་ལ་མངའ་བརྙེས་པའི་གྲུབ་ཐོབ་གྲས་ཤིག）。

ཀླུའི་བློ། 龙慧，龙树弟子龙觉的别名。参看 ཀླུའི་བྱང་ཆུབ། 条。

ཀླུའི་སྦྲུལ། 蛇形龙王（ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་ཞིག）。

ཀླུའི་བཤེས་གཉེན། 龙友，那伽弥陀罗。约公元四、五世纪时印度一阿阇黎名，宏传龙树中观之学，佛护为其再传弟子（སྤྱི་ལོའི་དུས……རབས་བཞི་པའམ་ལྔ་པ་ཙམ་ལ་བྱུང་བའི་རྒྱ་གར་གྱི……སློབ་དཔོན་ཞིག་ཡིན་པ་འདི་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་དབུ་མའི……རིགས་ལམ་སྤེལ་མཁན་དང་། སངས་རྒྱས་བསྐྱངས་ནི་དེའི་ཡང་སློབ་ཡིན། ）。

ཙེ་ཊ་པ་ལ། （梵）切札波拉。藏文译作护方神，又为一药叉名（བོད་སྐད་དུ་ཞིང་སྐྱོང་ཟེར……ཞིང་། གནོད་སྦྱིན་ཞིག་གི་མཚན། ）。

ཀླེ་ཤཿ། （梵）吉隶舍。烦恼。参看 ཉོན་མོངས། 条。

ཀློག་གི་སློབ་དཔོན། 诵读师，启蒙师。最初教人诵读的教师（ཐོག་མར་ཡི་གེ་སློབ་མཁན་དགེ་རྒན། ）。

ཀློག་གྲྭའི་གནས། 诵读处。寺院的异名（དགོན་པའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

ཀློག་ཐོབ། 证诵菩萨，菩萨之一（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞིག）。

ཀློག་པ། 诵读。于诸佛所说之经典披阅诵读，为十法行之一（ཆོས་སྤྱོད་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཀློག་པའི་སློབ་དཔོན། 启蒙师，诵读师。教导初学者读书的师傅（ཀློག་སློབ་པའི་དགེ་རྒན། ）。

ཀློག་ཤེས། 洛悉（知读）。僧人以通达诵读经文为洛悉。

ཀློག་སློབ་པའི་སློབ་དཔོན། 授经阿阇黎。律经所说五种阿阇黎之一，为使弟子教证由德增长而传授教诫的比丘（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་སློབ་དཔོན་ལྔའི་ནང་གསེས་རང་གི་སློབ་མ་ལ་ལུང་……རྟོགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་འཕེལ་བའི་ཕྱིར་དུ་གདམས་ངག……འདོམས་པར་བྱེད་པའི་དགེ་སློང་། ）。

ཀློང་འཁྱིལ། 光环。指佛像头上的光圈（འོད་སྐོར། ）。

ཀློང་དགུ། 九种空界部。即：见空界（ལྟ་བའི་ཀློང་། ）、行空界（སྤྱོད་པའི་ཀློང་། ）、曼陀罗空界

(དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཀློང་།)、灌顶空界(དབང་གི་ཀློང་།)、三昧耶空界(དམ་ཚིག་གི་ཀློང་།)、修行空界(སྒྲུབ་པའི་ཀློང་།)、事业空界(འཕྲིན་ལས་ཀྱི་ཀློང་།)、地道空界(ས་ལམ་གྱི་ཀློང་།) 和果空界(འབྲས་བུའི་ཀློང་།)。

ཀློང་སྒོམ། 自在修。苯教修法之一。苯教认为，"已曾修习如是觉明，得其现证，则起现超越能修所修，如太虚之体，远离执着分别妄想，斯时一切烦恼皆为妙智，一切境界皆证为清净'苯'界，生死涅槃，善恶取舍，无二无别，和合一味，'苯'身自住本位，是为达到自在修习的大彻之地"(དེ་ལྟ་བུའི་རིག་པ་དེ་ཉམས་སུ་བླངས་པས་དོན་མངོན་དུ་གྱུར་ཏེ……བསྒོམ་བྱ་སྒོམ་བྱེད་ལས་འདས་པ་ནམ་མཁའི་ངོ་བོ……ལྟ་བུ་འཛིན་རྟོག་བློ་ལས་འདས་པ་ཞིག་འབྱུང་། དེ་ཙ་ན་ཉོན་མོངས་པ་ཐམས་ཅད་ཡེ་ཤེས་སུ་འཆར། སྣང་བ་ཐམས་ཅད་བོན་དབྱིངས་ནམ་དག་ཏུ་རྟོགས་ཏེ། འཁོར་འདས། བཟང་ངན། སྤང་བླང་། དབྱེར་མེད་རོ་གཅིག་པར་གྱུར་ནས་བོན་སྐུ་རང་ས་ཟིན་པས་ཀློང་སྒོམ་ཟད་པར་སྐྱོལ་བའོ།)。

ཀློང་ཆེན་སྙིང་ཐིག 《悟境精义》。宁玛派持明大师久美岭巴所著密乘书名(གསང་སྔགས……རྙིང་མའི་གཏེར་ཆོས་ཤིག་སྟེ་རིག་འཛིན་འཇིགས……མེད་གླིང་པའི་དགོངས་གཏེར།)。

ཀློང་ཆེན་མཛོད་བདུན། 《隆钦七藏》。十四世纪中，宁玛派大德隆钦饶绛所著七论(དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པར་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་རབ……འབྱམས་ཀྱིས་མཛད་པའི་བསྟན་བཅོས་བདུན།)。即：《宗论藏》(གྲུབ་མཐའ་མཛོད།)、《妙乘藏》(ཐེག་མཆོག་མཛོད།)、《如意藏》(ཡིད་བཞིན་མཛོད།)、《口诀藏》(མན་ངག་མཛོད།)、《法界藏》(ཆོས་དབྱིངས་མཛོད།)、《本性藏》(གནས་ལུགས་མཛོད།)和《词义藏》(ཚིག……དོན་མཛོད།)。

ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས། 1. 证悟广大(རྟོགས་པ་རྒྱ་ཆེན་པོ་ཐོབ།)。2. 隆钦饶绛，十四世纪宁玛派大师，曾著《隆钦七藏》，参见ཀློང་ཆེན་མཛོད་བདུན། 条。

ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས་པ། 隆钦饶绛巴(1308—1364)，系藏传佛教宁玛派著名高僧之一。原名智麦沃色(དྲི་མེད་འོད་ཟེར།)，前藏扎恰地方(དབུས་ཀྱི་གཡོ་རུ་གྲའི་ཆ་སྟོང་གྲོང་།)人。十二岁出家，从当时很多著名高僧学习宁玛派和其他教派教法。又在桑浦寺(གསང་ཕུ།)学习《慈氏五论》(བྱམས་ཆོས་སྡེ་ལྔ།)和法称的《因明七论》(ཚད་མ་སྡེ་བདུན།)等显教经论，成为当时著名的兼通显密的人物。《土官宗教源流镜史》中说他是"旧派掌教中唯一精通教理的最杰出人物。关于各种明处、显教教理和新密旧密两派等方面的著作亦很丰富"(ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས་པ་ནི་རྙིང་མ་བའི་བསྟན་འཛིན་གྱི་ཁྲོད་དུ་མཁས་པའི་ཅེ་མེར་སོན་པ……གཅིག་པུ་སྟེ། རིག་གནས་དང་། མདོ་ཕྱོགས་དང་། གསང་སྔགས་གསར་རྙིང་གི་བརྩམས་ཆོས་ཀྱང་ཤིན་ཏུ་མང་།)。计有：《隆钦七藏》(མཛོད་ཆེན་བདུན།)、《精义四支》(སྙིང་ཐིག་ཡ་བཞི།)、《三安息》(ངལ་གསོ་སྐོར་གསུམ།)、《三自解脱》(རང་གྲོལ་སྐོར་གསུམ།)等二百余种。

ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས་པ་དྲི་མེད་འོད་ཟེར། 隆钦饶绛巴·智麦沃色。参看ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས་པ། 条。

ཀློང་ཐང་སྒྲོན་མ་ལྷ་ཁང་། 隆塘度母寺。见ཀློང་ཐང་སྒྲོལ་མ་ལྷ་ཁང་། 条。

ཀློང་ཐང་སྒྲོལ་མ་ལྷ་ཁང་། 隆塘度母寺。康区一古寺名。传说西藏的地形象仰卧的罗刹女妖，为镇压女妖右掌，松赞干布时在今四川甘孜藏族自治州邓柯地方，建立此寺(སྔོན་གྱི་བཤད་སྲོལ་ལྟར་བོད་ཀྱི་ས་གཞི་སྲིན་མོ་གན་རྐྱལ་དུ···འགྱེལ་བ་འདྲ་བའི་ཁ་གནོན་དུ་བོད་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐབས་ཁམས་འདན་མའི་ཡུལ་དུ་བཞེངས···པའི་རུ་གནོན་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་གྲས་ཤིག)。

ཀློང་རྡོལ་བླ་མ་ངག་དབང་བློ་བཟང་། 隆多喇嘛阿旺罗桑(1719—1795)，昌都人，藏传佛教格鲁派高僧，七岁入昌都寺学法至十七岁。之后师事七世达赖、六世班禅。弟子众多，其中著名者有嘉木样·吉美旺波(འཇམ་དབྱངས་འཇིགས་མེད་དབང་པོ།)等人。 著有文集行世。

ཀློང་སྡེ། 《空行部》。藏传佛教宁玛派大圆满三部之一(སྙིང་མའི་རྫོགས་ཆེན་གྱི་གཞུང་ལས་སྡེ···གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ།)。由论师什利僧哈(སློབ་དཔོན་ཤྲཱི་སེངྷ།)及藏族译师毗卢遮那(བཻ་རོ་ཙ་ན།)传出。

ཀྵཱནྟིཔཱརམིཏཱ། (梵)羼提波罗密多。忍辱度。参看བཟོད་པའི་ཕར་ཕྱིན། 条。

〔རྐ〕

རྐང་གླིང་། 胫骨号筒。 用死人胫骨做的短号角，密宗法器之一(སྔགས་ཀྱི་མཆོད་རྫས་ཤི་ཐག་མའི་བརླ་རྐང་ཅན་གྱི་གླིང་བུ།)。

རྐང་གཉིས་མཆོག 两足圣，两足尊。佛之异名(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

རྐང་གཉིས་གཙོ་བོ། 两足尊。释迦牟尼的别名(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མཚན་ཞིག)。

རྐང་མིག་པ། 足目仙人。 古印度一宗派大师名。《土官宗教源流镜史》中说：“又有仙人名乔达摩(意为美貌仙人)，传说大自在天令他作为天妃邬摩(大自在天的天妃)的侍卫，天妃爱他貌美，就坐在他面前作出各种媚态，但仙人垂目视足，坚守禁戒不乱。大自在天很高兴，遂授权给他，令造论典。因此称为足目仙人。随他学的称为足目派或为尼耶也派”(ཡང་དྲང་སྲོང་མཛེས་པ་ཟེ་བ། ལྷ་ཆེན་གྱིས་ཨུ་མའི་སྲུང་མ་ལ་བཞག་པས། ཨུ་མ་དྲང་སྲོང་མཛེས་པ་ལ་ཆགས་ནས་མདུན་དུ་འདུག······སྟེ། རྣམ་འགྱུར་དུ་མ་བསྟན་ཀྱང་དྲང་སྲོང་དེ་རྐང་པར་མིག་ཕབ་སྟེ་བརྟུལ་ཞུགས་བསྲུངས་པས། ལྷ་ཆེན་མཉེས་ནས་གཞུང་རྩོམ་པ་ལ་དབང་བསྐུར་བས··· དྲང་སྲོང་རྐང་མིག་ཅེས་གྲགས། དེའི་རྗེས་སུ་འབྲངས་པ་རྣམས་ལ་རྐང་མིག་པའམ་རིག་པ་ཅན······ཞེས་གྲགས་སོ།)。

རྐུ་ཐབས་སུ་གནས་པ། 贼住。伪装佛教徒混迹于沙门者。非出家人作出家状(འདུལ་བའི······བརྫ་ཆད་ཅིག་སྟེ། གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་གཞན་པའི་གང་ཟག་ཅིག སངས་རྒྱས་ཀྱི་དགེ་སློང་དུ་བརྫུ་བ་སོགས་རབ་བྱུང་མིན་ཀྱང་ཡིན་པའི་རྫོལ་གྱིས་གནས···པ།)。

རྐུ་རྣ། 两舌。谗言，离间语(རྣབ་དཀྲུགས་སམ། དབྱེན་སྨྲ་ཕྲ་མ།)。

རྐུ་བ་བཅུ། 十盗。十种不与取(མ་བྱིན་པར་ལེན···པའི་ཐབས་ཚུལ་བཅུ།)。即：强劫盗(མཐུས་རྐུ་བ།)、诳诈盗(སྒྱུ་ཐབས་ཀྱིས་རྐུ་བ།)、诱骗盗(འབྲིད་པས་རྐུ་བ།)、辩取盗(གཏམ་པས་རྐུ···བ།)、将偿盗(སྐྱར་བྱིན་ཟེར་ནས་རྐུ་བ།)、将酬盗(ཕྱིར་བསབ་ཟེར་ནས་རྐུ་བ།)、霸占盗(ནན་དགུག་པའི་རྐུ་བ།)、久借盗(དངན་འཐེན་གྱིས་རྐུ་བ།)、温和盗(འཇམ་པོས་རྐུ་བ།)、佛

法盗 (ཆོས་ཀྱིས་རྐུ་བ།) 等。

རྐུན་པོ་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་འགྲོ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 贼徒同行。九十单堕罪之一。比丘与盗匪及漏税者结伴同行超过一俱卢舍路程者即成此罪 (ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། རྐུན་པོ་དང་། ཆོམ་པོ་དང་། ཤོ་གམ་མ་བྱིན་པའི་མགྲོན་པོ་བཅས་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་རྒྱང་གྲགས······ལས་འདས་པར་འགྲོ་བ།)。

རྐོ་བ་གཉིས། 为净箭而掘、察腹行而掘 (ཟུག་རྔུ་དག་པའི་ཆེད་དུ་རྐོ་བ། ལྟོ་འབྱི་བརྟག་ནས་རྐོ་བ་སྟེ་གཉིས།)。

〔ལྐ〕

ལྐོག་ཆོས། 秘法，秘诀。对少数有缘的徒众秘密讲授的诀窍 (སློབ་མ་སྐལ་ལྡན་ཉུང་ཤས་ལ······གསང་སྟབས་ཀྱིས་འཆད་འོས་པའི་གདམས་ངག······ཉམས་སོ།)。

〔སྐ〕

སྐ་ཅོག་ཞང་གསུམ། 噶、觉、香三大译师。指八世纪中叶，藏王赤松德赞时的噶瓦贝则 (ལོ་ཙཱ་བ་སྐ་བ་དཔལ་བརྩེགས།)、觉饶鲁易坚赞 (ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།) 和香·益西德 (ཞང་ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 三位译师。

སྐ་བ་དཔལ་བརྩེགས། 噶瓦贝则。吐蕃赞普赤松德赞时期，三大译师噶、觉、香之第一人 (ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་སྐབས་སུ་བྱུང་བའི་ལོ་ཙཱ་བ་སྐ······ཅོག་ཞང་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。八世纪桑耶寺 (བསམ་ཡས།) 建成后，预试七人 (སད་མི······བདུན།) 及聪慧属民出家者甚众。后来又有一百多名译师，噶瓦贝则为其中之一个。他们向预试七人学习翻译，曾将当时菩提萨埵 (བོ་དྷི་ས་ཏྭ།) 即静命 (ཞི་བ་འཚོ།) 所讲佛经译出。为藏经最早的大译师，译经很多。

སྐད་ཅིག་དཀྲོང་བསྐྱེད། 刹那顿生。密乘中一刹那顷，清晰现起本尊身形和全部坛场的观想法 (ལྷ་སྐུ་དཀྱིལ་འཁོར་དང་བཅས་པ་གློ་བུར་དུ······ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་གསལ་འདེབས་པ།)。

སྐད་ཅིག་ཆ་མེད། 无时分刹那。自体不能辨别先后的最极短暂的时刻 (རང་གི་བདག་ཉིད་དུ་གྱུར་པའི་སྐད་ཅིག་སྔ་ཕྱི་མེད་པའི་དངོས་པོ་སྟེ། དུས་ཡུན་ཤིན་ཏུ་ཐུང་བ་ལས་ཀྱང་ཆེས་ཐུང་བ་ཞིག)。

སྐད་ཅིག་མ། 顷刻，瞬间，一念顷。最极短暂的时间。梵音译作刹那。佛家中观自续派以下至一切有部，共许男子一弹指顷的六十五分之一为一刹那；中观应成派，则许其三百六十五分之一为一刹那 <ཀྵཎཾ> ཡུད་ཙམ་མམ། ཐང་ཅིག་སྟེ་དུས་ཡུན་ཧ་ཅང་ཐུང་ངུ་ཞིག་ཡིན་པ······འདི་ལ་རང་རྒྱུད་པ་མན་ཆད་ཀྱིས་སྐྱེས་བུའི་སེ་གོལ······གཅིག་གི་ཡུན་ཚད་ཆ་དྲུག་བཅུ་རེ་ལྔར་ཕྱེ་བ་རེར······འཛིན་ཅིང་ཐལ་འགྱུར་བས་ཆ་སུམ་བརྒྱ་དང་རེ་ལྔར་ཕྱེ་བའི་ཡུན་དུ་འདོད།)。

སྐད་ཅིག་མ་གཉིས། 二种刹那，二念顷。即：时边际刹那 (དུས་མཐའི་སྐད་ཅིག་མ།) 和事边际刹那 (བྱ་རྫོགས་ཀྱི་སྐད་ཅིག་མ།)。

སྐད་ཅིག་མའི་རྟེན་འབྲེལ། 刹那缘起。每一刹那出现的生灭缘起之相 (སྐད་ཅིག་རེ་རེ་ལ······འབྱུང་བའི་རྟེན་འབྲེལ།)。

སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ། 刹那加行。为慧度八事之一。一刹那顷，现证圆满菩提之加行。逐次修习三智行相所生大乘圣者究竟瑜伽 (སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ་ནི། ཤེར་ཕྱིན་དངོས་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་གྲས་ཤིག་སྟེ། སྐད་ཅིག་མ་གཅིག་གིས་མངོན་པར

རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྦྱོར་བ་སྟེ། མཁྱེན་གསུམ་ཀྱི་རྣམ་པ་མཐར་ཀྱིས་བསྒོམས་པ་ལས་བྱུང་བའི……སེམས་དཔའི་རྣལ་འབྱོར་མཐར་ཐུག)。

སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བཞི། 刹那加行四法。同 སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བའི་ཆོས་བཞི། 条。

སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བའི་ཆོས་བཞི། 刹那加行四法。智度七十义中，四加行三十六法中表诠刹那加行之四法（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུ་ལས……སྦྱོར་བ་བཞིའི་ཆོས་སོ་དྲུག་གི་ནང་ཚན། སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བཞི་སྟེ།）：非异熟刹那加行（རྣམ་པར་སྨིན་པ་མ་ཡིན་པའི་སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ།）、异熟刹那加行（རྣམ་པར་སྨིན་པའི་སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ།）、无相刹那加行（མཚན་ཉིད་མེད་པའི་སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ།）无二刹那加行（གཉིས་སུ་མེད་པའི་སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ།）。

སྐད་གཉིས་སྨྲ་བའི་ལོ་ཙཱ་བ་གཉིས། 通解二语两译师。即：桂译师旬努白（འགོས་ལོ་ཙཱ་བ་གཞོན་ནུ་དཔལ། 又称 ཡིད་བཟང་རྩེ་བ）(1392—1481)，为《青史》作者。"桂"系桂氏家族，是吐蕃时千户，领地在后藏。达隆译师（སྟག་ལུང་ལོ་ཙཱ་བ།），系宗喀巴大师的弟子。

སྐབས་མ་ཡིན། 非时。律以自晨朝至日中为正时。自日中至后夜之后为非时，非时者，非正时之意。如佛教规定过午不食。过午之食，即为非时食。

སྐབས་གསུམ། 三世。即：前世、后世和今世（ཚེ་སྔ་ཕྱི་ད་ལྟའི་སྐབས་གསུམ།）。

སྐབས་གསུམ་གནས། 三时处。指天界、天神住处、天堂、上方世界（མཐོ་རིས།）。

སྐབས་གསུམ་པ། 三位，三时。天神（ལྷ་ཡི་མིང་།）知道自己和他人前生、现在和未来的神（སྔོན་གྱི་གནས་སྐབས་དང་། ད་ལྟའི་གནས་སྐབས། ཕྱི་མའི་གནས་སྐབས་གསུམ་ཤེས་པས་མིང་དེ་ལྟར་བཏགས་པ།）。

སྐབས་གསུམ་པའི་གླུ་དབྱངས་མཁན། 三时乐师。天界乐师之异名（ལྷ་ཡི་གླུ་མཁན་གྱི་མིང་།）。

སྐབས་གསུམ་དབང་། 三时主，帝释天之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

སྐབས་གསུམ་མཚོན་ཆ། 三时兵器。帝释天王金刚杵（བརྒྱ་བྱིན་རྡོ་རྗེ།）之异名。

སྐབས་གསུམ་སངས་རྒྱས། 三世佛。指过去、现在、未来三世之佛。过去佛是迦叶诸佛（སངས་རྒྱས་རྣམ་བདུན།），寺院塑像中一般指燃灯佛（མར་མེ་མཛད།），现在佛为释迦牟尼佛（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།），未来佛是弥勒佛（བྱམས་པ་མགོན་པོ།）。

སྐམ་སྐམ། 岗岗寺。拉萨附近，河谷下游的一所寺院。此寺系噶当教诫派传承系统，墨竹（མལ་གྲོ）地方人超木协日钦波（ཁྲོམ་ཞེར་ཆེན་པོ།）所建。

སྐམ་གསོལ། 干祭。焚柴烟祭神以行祈祷谓之干祭（ལྷ་རྟེན་ལ་བསང་བཏང་ནས་སྨོན་ལམ………འདེབས་པ།）。

སྐར་རྒྱལ། 提舍佛，提沙佛（तिष्），一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

སྐར་རྩིས་སྐོར་གྱི་གཞུང་། 天文历法的重要典籍。从梵本大藏经中译来的有：《时轮根本经》、《时轮摄略经》、《胜乐金刚空行经》、《韵律占星经》、《十二眼经》、《摩登迦经》或《舍头谏太子二十八宿经》、《大集经日藏品》、《胜乐首品释》等显密经论。藏中论述有：噶玛巴·自然金刚（让迥多吉）著《历算综论》、布敦·宝成著

《智者生悦篇》、 克珠杰著《无垢光释大疏》、 帕巴・天成海著《白莲亲教》、 克珠・珠宝海著《无垢光释庄严疏》、第巴桑结著《白琉璃论》、法祥著《日光篇》、松巴堪布著《噶丹新算母子篇》、土官法日著《智者珍藏篇》、商卓特・松慈著《时轮法胤心要》、札衮巴・教宏著《时轮法胤供灯篇》等多种(རྒྱ་གར་ནས་བསྒྱུར་བའི་གཞུང་གི····· གྲུབ་ལ་དུས་འཁོར་རྩ་རྒྱུད་དང་། དུས་འཁོར་བསྡུས་རྒྱུད། བདེ་མཆོག་རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོའི་རྒྱུད། དཔལ་ལྡན་སམྦོད་ཡི་རྒྱུད་དམ་དབྱངས་འཆར་གྱི······ རྒྱུད། ཐིག་བཅུ་གཉིས་པའི་མདོ། སྟག་ནའི་རྟགས་བརྗོད། ཉི་མའི་སྙིང་པོའི་མདོ་སོགས་མདོ་རྒྱུད་མང་པོ་དང་སྟོད་འགྲེལ། བོད་གཞུང་ལ་མཆོན་ན། རྗེ་རང་བྱུང་ཞབས་ཀྱི་རྩིས་གཞུང་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། བུ་སྟོན་གྱི་མཁས་པ་དགའ་བྱེད། མཁས་གྲུབ་རྗེའི་ཊཱི་ཀ་ཆེན་དེ་ཉིད་སྣང་བ། མཁས་གྲུབ་ནོར་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་དྲི་མེད་འོད་རྒྱན། ཕུག་པ་ལྷུན་གྲུབ་རྒྱ་མཚོའི་པད་དཀར་ཞལ་ལུང་མ་བུ། ལོ་ཆེན་དྷརྨ་ཤྲཱིའི་ཉིན་བྱེད་སྣང་བ། སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོའི་བཻཌཱུརྱ་དཀར་པོ་མ་བུ། སུམ་པ་ཡེ་ཤེས་དཔལ་འབྱོར་གྱི་དགེ་ལྡན་རྩིས་གསར་མ་བུ། ཐུའུ་བཀྭན་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མའི་མཁས་པའི་སྙིང་ནོར། ཕྱག་མཛོད་གསུང་རབ་ཀྱི་རིགས་ལྡན་སྙིང་ཐིག ཟབ་དགོན་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས་ཀྱི་རིགས་ལྡན་མཆོད་པའི··· འོད་སྣང་སོགས་སྐར་རྩིས་ཀྱི་ཁུངས་ཤིན་ཏུ་མང········ ངོ།)。

སྐལ་མཉམ་གྱི་རྒྱུ། 同类因，自分因。如善念生善，恶念生恶，因与果在性质上属于同类，故名前者为后者的同类因。系六因之一。参见རྒྱུ་དྲུག条。

སྐལ་དྲུག 六缘分。即：自在圆满(དབང་ཕྱུག···· ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།)、色圆满(གཟུགས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།)、吉祥圆满(དཔལ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།)、誉圆满(གྲགས་པ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།)、智慧圆满(ཡེ་ཤེས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།)、精进圆满(བརྩོན་འགྲུས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།)。

སྐལ་ལྡན། 具缘，有缘分，有运气(བསོད་ནམས་ཅན།)。

སྐལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས་སེང་གེ། 格登益西僧格(？—1207)。系帕木竹巴(ཕག་མོ་གྲུ་པ།)弟子之一，生于门噶(མོན་འགར།)地方。幼年为人牧羊，后师事帕木竹巴，于扎饶(ཟ··· རབས།)地方建索热寺(ཟེ་ར།)。弟子著名者为却门朗(ཆོས་སྨོན་ལམ།)，此人于1206年建雅桑寺(གཡའ་བཟང་།)，遂成雅桑噶举。格登益西僧格被尊为该派初祖。

སྐལ་བ་དང་ལྡན་པའི་སྐྱེ་བོ། 具善缘的众生，有缘法的人，有根器的人，可以学佛的人。

སྐལ་བ་དང་ལྡན་པ། 具善根，谓具有密法的根器，能成为修法之人。

སྐལ་བ་དྲུག 六缘。指世尊所具备的六种功德，六圆满。即：自在圆满(དབང་ཕྱུག་ཕུན་སུམ····ཚོགས་པ།)、色圆满(གཟུགས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།)、吉祥圆满(དཔལ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ)、誉圆满(གྲགས་པ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།)、智慧圆满(ཡེ་ཤེས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།)和精进圆满(བརྩོན···འགྲུས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།)。

སྐལ་མེད། 无缘，无缘分，运气不好，无福(བསོད་ནམས་མེད་པ།)。

སྐལ་མེད་སྐྱེ་བོ། 无根器的人，无缘法者，不能学佛的众生。

སྐལ་བཟང་གྲུབ་མཆོག 善根殊胜悉地。悉地为梵语，指修法得到成就的意思。“སྐལ་བཟང་གྲུབ་མཆོག”是指有缘的善根者，本能获得殊

胜悉地。《土官宗教源流镜史》说："有缘的善根者，享受到殊胜悉地的欢喜筵"（སྐལ་བཟང་གྲུབ་མཆོག་དགའ་སྟོན་ལ་སྤྱོར་བ།）。

སྐལ་བཟང་སེམས་ཅན། 有缘众生，有福分的人（བསོད་ནམས་ཆེ་བའི་མི།）。

སྐུ་སྐྱེ། 转生，转世活佛，同སྐུའི་སྐྱེ་བ། 条。

སྐུ་སྐྱེ་སྔ་མ། 前世，前生。指现世活佛的前生。

སྐུ་སྐྱེ་ཕྱི་མ། 后一世，后一生。指现世活佛的后一生。

སྐུ་ཁོ་ལག་ཡངས་ཤིང་བཟང་བའི་དཔེ། 身躯舒好。佛身八十种随好之一。如来圆满具足广严功德，感得身肢奇妙舒展优美之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས……རིག་སྟེ། ཡངས་ཤིང་མཛེས་པའི་ཡོན་ཏན་རྫོགས་པའི་ཕྱིར་ཁོ་ལག་ཡངས་ཤིང་བཟང་བ་སྟེ་སྐུ་ཁྱོན་ཆེ……བ།）。

སྐུ་མཁར་དགུ་ཐོག 同སྲས་མཁར་དགུ་ཐོག条。

སྐུ་ཁྲུས་གསོལ་བ། 浴佛。为神佛像进行沐浴的一种宗教仪式（ལྷའི་གཟུགས་བརྙན་ལ་ཁྲུས་གསོལ་བའི་ཆོས་སྤྱོད་ཅིག）。

སྐུ་འཁྲིལ་བག་ཆགས་པའི་དཔེ་བྱད། 体态端庄，佛身八十随好之一。如来真实讲说各种功德，感得身躯端庄大方之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི……དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་རིག་སྟེ……ཡོན་ཏན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པར་མཛད་པ་ཉིད……ཀྱིས་སྐུ་འཁྲིལ་བག་ཆགས་པ་སྟེ། མཉེན་ཞིང་འགྱིང་ལེགས་པ།）。

སྐུ་འགྱེད། 布施，供众财物。给僧侣会众发放的布施物品（དགེ་འདུན་མང་ཚོགས་ལ་བགོ་བཤའ་བྱས་ནས་ཕུལ་བའི་དངུལ་དངོས།）。

སྐུ་རྒྱས་པའི་དཔེ་བྱད། 身丰满。佛身八十随好之一。如来善根深厚，感得身躯丰腴之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང…གསེས་རིག་སྟེ་དགེ་བའི་རྩ་བ་ཡང་དག་པར་འཕགས…པའི་ཕྱིར་སྐུ་ཤ་རྒྱས་པ།）。

སྐུ་ངོ་མཚར་ཅན་གསུམ། 稀有三缘。藏王松赞干布之妃尼泊尔公主尺尊带至西藏的三尊佛像。即：释迦牟尼佛不动金刚像，弥勒菩萨转法轮像和旃檀度母像（ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ……པོའི་བཙུན་མོ་བལ་བཟའ་ཁྲི་བཙུན་བོད་དུ་ཕེབས……སྐབས་ཧེན་སྐལ་དུ་བསྣམས་ཕེབས་པའི་སྐུ་སྟེ། ཇོ་བོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ། བྱམས་པ་ཆོས་འཁོར་མ། ཙན་དན་གྱི་སྒྲོལ་མ་གསུམ།）。

སྐུ་ལྔ། 1. 佛陀利生五变化：身（སྐུ།）、语（གསུང་།）、意（ཐུགས།）、功德（ཡོན་ཏན།）、事业（འཕྲིན་ལས།）。2. 五身：法身（ཆོས་སྐུ།）、报身（受用身ལོངས་སྐུ།）、化身（སྤྲུལ་སྐུ།）、自性身（ངོ་བོ་ཉིད་སྐུ།）、不变金刚身（མི་འགྱུར་རྡོ་རྗེའི་སྐུ།）。3. 天五身：常住三世净妙身（大日）、金刚坚固自性身（阿閦）、福德庄严身（宝生）、受用智慧身（阿弥陀）、变化身（释迦牟尼）。

སྐུ་བཅར། 侍从，近侍。达赖喇嘛等的侍从官员（ཏཱ་ལའི་བླ་མའི་དྲུང་ངམ་མདུན་དུ་སྡོད་མཁན…དཔོན་རིགས།）。

སྐུ་བཅར་མཁན་པོ། 古甲堪布，侍从堪布。指随侍达赖喇嘛以照料其生活起居者，如基巧堪布等（ཏཱ་ལའི་བླ་མའི་དྲུང་དུ་རྟག་ཏུ་སྡོད་མཁན…སྤྱི་ཁྱབ་མཁན་པོ་སོགས།）。地位相当于堪布的高级僧官。

སྐུ་ཆེ་ཞིང་དྲང་བའི་མཚན་བཟང་། 身端直相。三十二大丈夫相之一。如来永断杀生之业，感得身形端正或无伛偻之相（སངས་རྒྱས་ཀྱི……མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་རིག་སྟེ་སྲོག……གཅོད་པ་སྤངས་པ་ཉིད་ཀྱིས་སྐུ་ཆེ་ཞིང་དྲང་བ།）。

སྐུ་ཆེན་པོ། 大佛像（ཞལ་སྐུ་ཆེ་བ།）。

སྐུ་ཆོས། 1. 袈裟。比丘和沙弥所着，由许多布片缝成的法衣（དགེ་ཚུལ་སློང་གི་གོན་རྒྱུའི……ཆོས་གོས་ཀྱི་ཞེ་ས།）。 2. 佛法的敬语（ཆོས……ཀྱི་ཞེ་ས།）。

སྐུ་མཆེད་རྣམ་པ་གསུམ། 三弟兄，三昆仲，三同门。指普琼哇（ཕུ་ཆུང་བ་གཞོན་ནུ་རྒྱལ……མཚན།）、博多哇（པོ་ཏོ་བ་རིན་ཆེན་གསལ།）和京俄哇（སྤྱན་སྔ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་འབར། 109[illegible]—1163）三人。均为仲敦巴（འབྲོམ་སྟོན་པ།）的著名弟子，噶当派（བཀའ་གདམས་པ།）高僧。

སྐུ་མཆེད་གསུམ། 三同门。参看སྐུ་མཆེད་རྣམ་པ་གསུམ།条。

སྐུ་མཆོད། 逝世祭。藏历九月十八日是阿底峡逝世纪念日，全藏区有"十八日供养"的风俗。也指为纪念历代达赖喇嘛逝世的燃灯节（བོད་ཀྱི་ཟླ་བ་དགུ་པའི་ཚེས་བཅོ……བརྒྱད་ཉིན་ཨ་ཏི་ཤ་འདས་པའི་དུས་ཆེན་ལ"བཅོ……བརྒྱད་མཆོད་པ"ཟེར་བ་བོད་ཡོངས་ལ་བྱེད་སྲོལ……ཡོད་ཅིང་། དེ་བཞིན་དྭ་ལའི་བླ་མ་རིམ་བྱུང་རྣམས་འདས་པའི་ཉིན་དེའི་དགོང་མོར་དྲན་གསོའི་མཆོད……མེ་སྤར་བ་བཅས་ལ་སྤྱི་མིང་དུ་སྐུ་མཆོད་ཟེར།）。大活佛喇嘛逝世周年亦举行此类祭祀仪式。

སྐུ་འཇམ་པའི་དཔེ་བྱད། 身柔软。佛身八十随好之一。如来具大悲故，感得身躯柔和温软之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཐུགས་རྗེ་ཅན་གྱི་ཕྱིར་སྐུ་ལ་རྩུབ་བག་མེད་པས་འཇམ་པ།）。

སྐུ་གཉིས། 二身。指两种佛身。有数种分法：（1）法身和生身（ཆོས་སྐུ་དང་སྐྱེ་སྐུ།）。即：法性身与父母生身，前者亦称法性佛，后者亦称生身佛。法性佛，佛为救度十方众生而作之变现。（2）真身与应身（ཆོས་སྐུ་དང་ལོངས་སྐུ།），前者即是法身，后者又名"共世间身"，为解脱众生而化现之世间色身。

སྐུ་གཉེར། 香灯师。寺庙中管理佛像、经、塔的人（དཀོན་གཉེར་རམ་ཞལ་གཉེར།）。

སྐུ་རྟེན། 身语意三种所依（སྐུ་གསུང་ཐུགས་གསུམ་ལ་རྟེན་གསུམ།）佛像。神像，佛经，佛塔。

སྐུ་རྟེན་པ། 巫觋，神师。降神时装神弄鬼的人（ལྷའི་ཁོག་རྟེན་ནམ། ཆོས་རྗེ།）。

སྐུ་བསྟོད། 佛身赞。称赞佛的身像功德（སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུའི་ཡོན་ཏན་ལ་བསྟོད་པ།）。

སྐུ་དག་པའི་དཔེ་བྱད། 身清净。佛身八十随好之一。如来意业清净故，感得洁身之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང……གསེས་ཤིག་སྟེ། ཐུགས་རྣམ་པར་དག་པའི་ཕྱིར་སྐུ་རྣམ་པར་དག་པ།）。

སྐུ་གདུང་། 1. 遗体（ཕུང་པོའམ་རོ།），佛骨（རིང་བསྲེལ།）。2. 舍利塔，墓塔，塔形坟墓（རིང་བསྲེལ་ལམ་གདུང་བཅུག་པའི་མཆོད་རྟེན།）。安置佛骨或经过防腐处理的尸体灵塔。

སྐུ་གདུང་ཆ་བརྒྱད། 八灵塔。依八舍利所建之塔（སྟོན་པའི་རིང་བསྲེལ་ཆ་བརྒྱད་དུ་བགོས་ཏེ………བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན།）。

སྐུ་རྡོ་རྗེ། 身金刚。三金刚之一。色身清洁，空明无别，具备七金刚法自性之身（རྡོ་རྗེ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་གཟུགས་རྣམ་པར་དག་པ་སྣང་སྟོང་གཉིས་སུ་མེད་པའི་སྐུ་རྡོ་རྗེའི་ཆོས་བདུན་གྱི་རང་བཞིན་ཚང……བ།）。

སྐུ་འདྲ། 身像，佛像。用金、铜、泥塑造的肖像（གསེར་ཟངས་དང་འཇིམ་པ་སོགས་ལས……བཟོས་པའི་འདྲ་བརྙན།）。

སྐུ་དཔར། 一种塑造小佛像(སྐུ་འདྲ་ཆུང་ངུ།)的模子。

སྐུ་སྤྱིའི་ཡོན་ཏན་བཅུ། 全身功德随好十。如来八十随好之一。即：身躯柔软、挺直、端严；身体修、短、肥、瘦适度；大丈夫相一切细分，明晰圆满；体格高大，魁梧美好；肌肤柔嫩；身不粗糙，光泽润滑；身无枯瘦、萎缩之过；肌肉硕壮；身不松弛，备极坚实；指臂舒展粗细匀称(དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ། སྐུ་མཉེན་ཞིང་འགྱིང་ལེགས་པས་འཁྲིལ་ལེགས་ཆགས་པ་དང་། རིང་ཐུང་སྦོམ་ཕྲ་སོགས་མ་འཆོལ་བས་རིམ་པར་འཚམས་པ་དང་། མཚན་རྣམས་ཀྱི་ཆ་ཤས་མཐའ་དག་གསལ་ཞིང་རྫོགས་པ་དང་། སྐུ་ཁྲོན་ཆེ་བས་ཁོ་ལག་ཡངས་ཤིང་བཟང་བ་དང་། སྐུ་ཤིན་ཏུ་གཞོན་ཤ་ཅན་དུ་གྱུར་པ་དང་། སྐུ་ལ་རྩུབ་བག་མེད་པས་འཇམ་པ་དང་། སྐུ་རིད་པ་སོགས་ཀྱི་སྐྱོན་མེད་པས་ཞུམ་པ་མེད་པ་དང་། སྐུ་ཤ་རྒྱས་པ་དང་། སྐུ་མི་ལྷོད་པར་ཤིན་ཏུ་ཁྲིམ་པ་དང་། སོར་མོ་དང་ཡན་ལག་སྦོམ་ཕྲ་སོགས་ཀྱི་ཆ་བྱེད་པས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེས་པ་བཅས་བཅུའོ།)。

སྐུ་ཕྲེང་། 世，辈，代。佛教所说人死后转生的前后世代(སྐྱེ་བའི་རབས་སམ། ཚེ་སྔ་ཕྱིའི་བརྒྱུད་རིམ་སྟེ་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ལས་མི་ཤི་རྗེས་སླར་ཡང་སྐྱེ་བ་ལེན་རྒྱུ་ཡོད་པ་དེའི་སྐྱེ་བ་རིམ་བརྒྱུད་ལ་ཟེར།)。

སྐུ་བོན། 座前苯教师。古代常在藏王座前诵经的苯教徒(སྔར་བོད་རྒྱལ་གྱི་འཁྲིས་སུ་བསྡད་ནས་འདོན་པ་འདོན་མཁན་བོན་པོ།)。

སྐུ་འབུམ། 1. 十万佛像。2. 塔尔寺，宗喀巴大师诞生地，在今青海湟中县境内，为格鲁派大寺院之一。3. 佛像塔，内供很多佛像的土塔(སྐུ་བརྟན་ཡོད་པའི་ས་འབུམ་མཆོད་རྟེན།)。

སྐུ་འབུམ་བྱམས་པ་གླིང་། 塔尔寺。系青海湟中县境宗喀巴故乡的一格鲁派大寺名。1588年按照第三世达赖索南嘉措倡仪，持律法师沃色嘉措(光海)为保护宗喀巴降生地而创建，后来逐步扩建，发展成为有四个僧院的格鲁派一大寺院(མཚོ་སྔོན་ཞིང་ཆེན་ཧོང་ཀྲུང་རྫོང་ཁོངས་ཤར་ཙོང་ཁ་པའི་ཡུལ་དུ་ཡོད་པའི་དགེ་ལུགས་པའི་དགོན་ཆེན་ཞིག་ཡིན་པ་འདི་ཉིད་རབ་བྱུང་བཅུ་པའི་ས་བྱི་ལོར་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ་པ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོའི་ཞལ་བཀོད་ལྟར་རྗེ་ཙོང་ཁ་པ་འཁྲུངས་སར་འདུལ་བ་ཆོས་རྗེ་འོད་ཟེར་རྒྱ་མཚོས་ཕྱག་བཏབ་པ་དང་། ཕྱིས་རིམ་གྱིས་རྒྱ་བསྐྱེད་དུས་ནས་བར་སྐབས་གྲྭ་ཚང་བཞིར་འཕེལ་རྒྱས་བྱུང་བ།)。

སྐུ་བྱི་དོར་བྱས་འདྲའི་དཔེ་བྱད། 身躯光洁如刚琢磨。佛身八十种随好之一。如来不染恶法，感得一身清洁，常如初拭之好(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ་སྡིག་པའི་ཆོས་དང་མ་འབགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཁྲུས་སོགས་མ་བྱས་ཀྱང་སྐུ་བྱི་དོར་བྱས་པ་ལྟ་བུར་གཙང་ཞིང་དག་པ།)。

སྐུ་སྨད་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཞི། 下体随好四。如来八十随好之一。即：腰身圆好，髋不露骨；腰际舒展；腰不过长，无有凹陷；腹形便便，不过凸凹(དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ། དཀུ་ཟླུམ་པ་ཞེས་དབྱིའི་སྟ་ཟུར་གྱིས་མཚོན་པའི་སྐེད་པ་ཟླུམ་པ་དང་། སྐེད་སྐབས་འཚམས་པས་སྐབས་ཕྱིན་པ་དང་། སྐེད་པ་ཧ་ཅང་མི་རིང་བས་མ་སྙོང་བ་དང་། སྐུའི་ཕྱལ་ཏེ་ལྟེ་བ་མཐོ་དམན་མེད་པས་ཕྱང་ངེ་བ་བཅས་བཞིའོ།)。

སྐུ་གཙང་བའི་དཔེ་བྱད། 身清净。佛身八十种随好之一。如来身语威仪清正纯洁，故云身清净(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་

ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སྐུ་ལ་སོགས་པ་ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པ་གཙང་བའི་ཕྱིར་སྐུ་ལ་ནག་ཏྲིག་སོགས་རྣམ་པར་དག་པ།)。

སྐུ་མཚམས་བཅད་པ། 闭关。于一室内定时静修，除侍从人员外，不接见任何人的修行活动（དུས་ཚོད་ངེས་ཅན་ཞིག་རིང་འགྲུལ་མཚམས་བཅད་དེ་སྒོམ་པ། ）。

སྐུ་རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་ཆོ་འཕྲུལ། 神通变现，神变示现。身形示现空中飞行，火光炽燃等种种变异。如来三种神变之一（ལུས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ནམ་མཁའ་ལ་འཕུར་བ་དང་། མེ་ལྕེར་འབར་བ་ལ་སོགས་ཏེ་རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་བཀོད་པ་སྣ་ཚོགས་སྟོན་པ་སྟེ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོ་འཕྲུལ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

སྐུ་ཞུམ་པ་མེད་པའི་དཔེ་བྱད། 身无退屈。佛身八十种随好之一。如来永无畏葸，感得身不干瘪之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཐུགས་རྟག་ཏུ་མ་ཞུམ་པའི་ཕྱིར་སྐུ་ཞུམ་པ་མེད་པ་སྟེ་སྐུ་རིད་པ་སོགས་ཀྱི་སྐྱོན་མེད་པ།)。

སྐུ་བཞི། 四身。即：自性身（ངོ་བོ་ཉིད་སྐུ། ）、智慧法身（ཡེ་ཤེས་ཆོས་སྐུ། ）、受用身（报身 ལོངས་སྐུ། ）和化身（སྤྲུལ་སྐུ། ）。

སྐུ་ཡུལ། 喇嘛或活佛的家乡（བླ་མའམ་སྤྲུལ་སྐུའི་ཕ་ཡུལ། ）。

སྐུ་རིམ། 修福，敬事，事佛。引伸其义指延僧诵经修法等事。

སྐུ་རིམ་པར་འཚམས་པའི་དཔེ་བྱད། 身体匀称。佛身八十种随好之一。如来应机说法，感得身躯修短丰瘦适中之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། གདུལ་བྱ་དང་འཚམས་པའི་ཆོས་སྟོན་པར་མཛད་པ་ཉིད་ཀྱིས་སྐུ་རིམ་པར་འཚམས་པ་སྟེ་རིང་ཐུང་སྦོམ་ཕྲ་མ་འཚོལ་བ།)。

སྐུ་ལ་སྨེ་བ་དང་ནག་བག་མེད་པའི་དཔེ་བྱད། 身无痣点。佛身八十种随好之一。如来无有非时之法须待除治，感得身无痣瘢痕之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། དུས་མ་ཡིན་པའི་ཆོས་འདུལ་བ་དང་བྲལ་བ་ཉིད་ཀྱིས་སྐུ་ལ་སྨེ་བ་དང་ནག་བག་མེད་པ།)。

སྐུ་ཤིན་ཏུ་གྲིམས་པའི་དཔེ་བྱད། 身坚实。佛身八十种随好之一。如来轮回永尽，感得身肢坚实，安无能动之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཡང་སྲིད་ཟད་པ་ཉིད་ཀྱིས་སྐུ་ཤིན་ཏུ་གྲིམས་པ།)。

སྐུ་ཤིན་ཏུ་གཞོན་ཤ་ཅན་གྱི་དཔེ་བྱད། 容颜柔嫩。佛身八十种随好之一。如来宣说教法，浅显易解，感得容颜柔和，常如少年之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཆོས་གོ་སླ་བར་སྟོན་པའི་ཕྱིར་སྐུ་ཤིན་ཏུ་གཞོན་ཤ་ཅན།)。

སྐུ་གཤེན། 1. 赞普身边的苯教法师。2. 苯教词语中的法身（བོན་པོའི་ཆོས་སྐད་དུ་ཆོས་སྐུ། ）。

སྐུ་གསུང་ཐུགས། 身（ལུས། 即行为）、语（ངག 即言语）、意（ཡིད། 即思想）。系ལུས་ངག་ཡིད的敬称。

སྐུ་གསུང་ཐུགས་ཀྱི་བསྟན་པ། 西藏原始宗教苯教的身、言、心三教。辛饶（གཤེན་རབ། ）是身教的祖师，在他之后的米巧定珠（མི་ཆོ་ཞེམ་དྲུག）是言教的祖师，再后的詹巴南卡（དྲན་པ་ནམ་མཁའ། ）为心教的祖师。

སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན། 佛像（སངས་རྒྱས་ཀྱི་འདྲ་སྐུ། ）、佛经（གསུང་རབ། ）和佛塔（མཆོད་རྟེན། ）的合称。

སྐུ་གསུམ། 三身。亦称"三佛"，指三种佛身：法身（ཆོས་སྐུ།）、受用身（报身ལོངས་སྐུ།）、化身（སྤྲུལ་སྐུ།）。法身，即自性身，指法界，法性。受用身有两种：一自受用，二他受用。化身也称应身，指佛为救度世间众生，随三界六道之不同状况和需要而现之身。

སྐུ་གསུམ་ཀུན་འདུས། 上师。总摄法、报、化三身为一体的根本上师（ཆོས་སྐུ་ལོངས་སྐུ་སྤྲུལ་སྐུ་གསུམ་གཅིག་ཏུ་འདུས་པ་རང་གི་རྩ་བའི་བླ………མ།）。

སྐུ་གསུམ་པ། 三身者。具足佛的三身：法身（ཆོས་སྐུ།）、受用身（ལོངས་སྐུ།）、化身（སྤྲུལ་སྐུ།）。

སྐུ་གསུམ་ལ་བསྟོད་པ། 《佛三身赞》。龙树所著称赞佛功德的一部论著。印度论师迦腻卡那与西藏译师楚臣杰瓦（戒胜）由梵文译成藏文（སངས་རྒྱས་ལ་བསྟོད་པའི་བསྟན་བཅོས་ཤིག སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆེ་བའི་ཡོན་ཏན་ལ་བསྟོད་པ་འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས་མཛད་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཀ་ནིཥྐ་ཏ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་བས་བསྒྱུར་པ།）。宋代法贤由梵文译成汉文。

སྐུ་གསུམ་ལ་བསྟོད་པ་ཞེས་བྱ་བ། 《佛三身赞》，一佛经名。参见སྐུ་གསུམ་ལ་བསྟོད་པ། 条。

སྐུའི་སྐྱོན་མེད་པའི་དཔེ་བྱད་བཞི། 身无瑕疵随好四。如来八十种随好之（དཔེ་བྱད………བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ།）：身无瘢痣黑子（སྐུ་ལ་སྨེ་བ་དང་གནག་བག་མེད་པ།）；身无丑陋鄙相（སྐུ་མི་མཛེས་པའི་སྐྱོན་གྱིས་ནམ་ཡང་དག……པ།）；无眼眵、牙垢（མིག་རྣག་པོ་དྲེག་སོགས་དྲི་མས་གཙང་བ།）；不浴自洁，常如净拭（ཁྲུས……སོགས་མ་བྱས་ཀྱང་རང་བཞིན་གྱིས་དག་པས་ཕྱི་དོར་བྱས་པ་འདྲ་བ་བཅས་བཞིའོ།）。

སྐུའི་མཆོག 最胜身。金刚自性身，一般指普贤菩萨为最胜身（སྐུའི་མཆོག་སྐུ་རྡོ་རྗེ་རང་བཞིན……འདི་ལ་ཡོད་པས་ན་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ་སྐུའི་མཆོག……གོ།）。

སྐུའི་གནས་བདུན་མཐོ་བའི་མཚན་བཟང་། 七处平满相。三十二大丈夫相之一。如来广施饮食，感得手背、足背、两肩、后脑七处平满之相（བཟའ་བཏུང་རྒྱ་ཆེན་པོ་སྦྱིན་པས་ཕྱག་ཞབས་ཀྱི་རྒྱབ་བཞི་དང་། ཕྲག་གོང་གཉིས་དང་། ལྟག་པ་སྟེ་བདུན་རྣམས་ཤས་ཁེངས་པ།）。

སྐུར་འདེབས་ཀྱི་ལྟ་བ། 减损见。固执实无之见，即无见，为二见（ལྟ་བ་གཉིས།）之一。

སྐུར་བ་འདེབས་པའི་ལྟུང་བྱེད། 故妄波逸底迦。九十单堕罪之一。比丘实未见闻，本无可凝，故意诬陷说某比丘犯有十三僧残堕的罪者，即成此罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ………བཅུའི་ནང་གསེས། མཐོང་ཐོས་དོགས་གསུམ་མེད་པའི་དགེ་སློང་ལ་བསམ་བཞིན་དུ་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་གང་རུང་གི་སྐུར་བ་འདེབས་པ།）。

སྐུལ་བྱེད། 感应，能化。梵音<ཙུནྡ>汉译作准提、纯陀。一菩萨名（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ…ཞིག）。

སྐུས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་བཀའ། 身加被所说教。在释迦牟尼亲身加持下，由诸菩萨以一问一答的方式所说契经，如《十地经》等（སྟོན་པས་སྐུས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ཏེ་བྱང་ཆུབ་སེམས………དཔའ་རྣམས་ཀྱིས་དྲི་བ་དྲིས་ལན་གྱི་ཚུལ་དུ་གསུངས་པའི་མདོ། དཔེར་ན། ས་བཅུའི་མདོ་ལྟ་བུ།）。

སྐོར་སྐད་པ། 绕诵者。指拉萨传召期间通宵环绕拉萨八角街巡行高声讽诵经咒者（ཟུར་ལྷ……ལྡན་སྨོན་ལམ་སྐབས་ལྷ་སའི་བར་སྐོར་མཚན………འཁྱིངས་བསྐོར་ཏེ་ཆོས་སྐད་སྒྲོག་པ་པོ།）。

སྐོར་ཁང་། 转经堂，嘛呢房（མ་ཎི་སྐོར་སའི་ཁང་

བ།)。

སྐོར་བར་འགྲོ། 转经，转寺院，佛教信仰者常围着寺院等处转圈而行，谓之转经。

སྐོར་གསུམ་ཞལ་གདམས་རྒྱན། 口授庄严三类。即：赤露引导除障庄严（དམར་ཁྲིད་གེགས་སེལ་གྱི་རྒྱན། ）、道歌引唱庄严（མགུར་འདྲེན་དཀར་ཆག་གི་རྒྱན། ）和零散杂类庄严（ཐིལ་བུའི་སྣེ······ཚན་ཕྲན་ཚོགས་ཀྱི་རྒྱན། ）。此为藏传佛教噶举派之修法教授。

〔དཀྱ〕

དཀྱིལ་འཁོར། （梵语，མཎྜལ）汉文音译曼陀罗，意译作坛、坛城、轮圆、本尊坛城。其作法，筑土为坛，安置密宗主要本尊及其眷属于坛上，为进行祭供观修之用。一般不筑土坛，只采用图案形式，主尊为所修观的本尊神，并附画本尊神的眷属众。

དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཆོག 胜曼陀罗王，密法以曼陀罗中安立坛轮圆满，名胜曼陀罗王（瑜伽）。即胜坛王瑜伽。

དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཆོ་ག་རྡོ་རྗེ་ཕྲེང་བ། 曼陀罗仪轨金刚鬘论，阿巴亚（ཨ་བྷ་ཡ། ）著，属于密咒师益西肖宗规（ཡེ་ཤེས་ཞབས་ལུགས་ཀྱི་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པ། ）的论著，班智达弥底（སྨྲྀ་ཏི）亦在康地弘传益西肖宗规。

དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཆོ་ག་ཤློ་ཀ་བཞི་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་པ། 曼陀罗仪轨四百五十颂，益西肖（ཡེ་ཤེས······ཞབས། ）著。

དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ལྷ་སྔ་གོན། 坛场本尊前行。为前行仪轨之一（སྔ་གོན་ཆོ་གའི་གྲས་ཤིག）。参见སྔ་གོན་ཆོ་ག条。

དཀྱིལ་འཁོར་རྒྱལ་མཆོག 坛场胜定。为དཀྱིལ་འཁོར་རྒྱལ་མཆོག་གི་ཏིང་ངེ་འཛིན的简称。

དཀྱིལ་འཁོར་རྒྱལ་མཆོག་གི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 坛场胜定，坛场最胜等持。为密乘生次三等持之一。由主尊双身菩提化现坛场中诸尊均已齐全，各安方位，应有尽有，故名坛场最胜（བསྐྱེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག······སྟེ། གཙོ་བོ་ཡབ་ཡུམ་གྱི་བྱང་སེམས་ལས་སྤྲུལ་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་པའི་ལྷ་རྫོགས་ནས་རང་གནས་སུ······བཀོད་པ་ནི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་དགོད་བྱའི་དཀྱིལ······འཁོར་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པས་དཀྱིལ་འཁོར་རྒྱལ······མཆོག）。

དཀྱིལ་འཁོར་སྒྲུབ་ཅིང་མཆོད་པ་གཉིས། 二种修行供养，密宗修本尊法前，修行供养：1. 修曼陀罗（དཀྱིལ་འཁོར་སྒྲུབ་པ། ）；2. 供曼陀罗（དཀྱིལ་འཁོར་མཆོད་པ། ）。

དཀྱིལ་འཁོར་སྒྲུབ་མཆོད། 修供坛城。苯教举行法事的一种仪式。

དཀྱིལ་འཁོར་སྒྲུབ་པ་གཉིས། 二修曼陀罗，修密法生起次第须修二曼陀罗：1. 修彩土曼陀罗（རྡུལ་ཚོན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་སྒྲུབ་པ། ） 2. 修其余曼陀罗（དཀྱིལ་འཁོར་གཞན་གྱི་སྒྲུབ་པ། ）。

དཀྱིལ་འཁོར་བརྒྱད་ཅེས་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ······གྲངས། 《狮子庄严王菩萨请问经》。古印度论师孜纳弥扎与西藏译师益西德由梵译藏并加校订（འཕགས་པ་དཀྱིལ་འཁོར་བརྒྱད······པའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་ལོ་ཙྪ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་པ། ）。唐代译师那提由梵文译成汉文。

དཀྱིལ་འཁོར་བརྒྱད་པའི་མདོ། 有两种译名，即：隋代阇那崛多译名为《八佛名号经》；唐代不空译名为《八大菩萨曼陀罗经》。

དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་པོ། 大曼陀罗。四种曼陀罗中的一种，图画的坛城及全体诸尊形相及形

体俱极广大满足，故名大曼陀罗。大曼陀罗为曼陀罗的总体，包括一切，其余三种曼陀罗，为诸尊的形象及事业。其中三昧耶曼陀罗画诸尊手持之器杖及印契，法曼陀罗画诸尊的种子真言，羯磨曼陀罗画诸尊之威仪事业等。

དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཐིག་ཚད། 坛城尺度，曼陀罗尺度。指塑造和绘制本尊坛场时所依据的比例尺寸（རྒྱལ་ཆེན་དང་། རས་བྲིས་ཀྱི་གཞལ་ཡས་ཁང་བཞེངས་རྒྱུའི་ཆ་ཚད། ）。

དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཐིག་དབྱངས། 大曼陀罗之舞蹈、弹线、歌赞。

དཀྱིལ་འཁོར་དུ་འཇུག་པའི་ཀུན་སློང་གསུམ། 入曼陀罗三发起。即：有为求密咒而入者，是求现世善趣；有为求福而入者，是求后世善趣；有为求他世而入者，是求二身圆满（ཀུན་སློང་གསུམ་ལས་སྔགས་བསྒྲུབ་པའི་ཕྱིར་དུ་འཇུག་པ…ནི་ཚེ་འདིར་མངོན་མཐོ་འདོད་པའོ།། དེ་ལས་གཞན་ལ་བསོད་ནམས་འདོད་པས་འཇུག་པ་ནི་ཚེ་ཕྱི་མར…མངོན་མཐོ་འདོད་པའོ།། འཇིག་རྟེན་གཞན་དོན་དུ་གཉེར་ནས་འཇུག་པ་ནི་སྐུ་གཉིས་ཀྱི་ཕུན་ཚོགས་དོན་དུ་གཉེར་བའོ། ）。

དཀྱིལ་འཁོར་བདག་པོ། 坛主，曼陀罗主尊。密宗各部的主尊（རྒྱུད་སྡེ་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་གི་ལྷའི…གཙོ་བོ། ）。

དཀྱིལ་འཁོར་སྙིངས། 坛城中心。道场、寺庙或神殿的主体部分（གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དཀྱིལ……ཕྱོགས་སམ། སྙེ་བའི་ཕྱོགས། ）。

དཀྱིལ་འཁོར་ནམ་མཁར་འདེགས་པའི་སྔགས། 曼陀罗举升虚空咒，结印诵咒："嗡班嵯郭只墀"。意谓金刚善住（ཨོཾ་བཛྲ་ཨུཏྟིཥྛ་ཞེས་པ…སྟེ་རྡོ་རྗེ་ཉེ་བར་གནས་ཤིག་ཅེས་པའོ། ）。

དཀྱིལ་འཁོར་ནམ་མཁར་འདེགས་པའི་ཕྱག་རྒྱ། 曼陀罗举升虚空印，修法手印之一种，二金刚拳伸二食指端相触向下，安住顶上（རྡོ་རྗེ…ཁུ་ཚུར་གཉིས་ཀྱིས་མཛུབ་མོ་གཉིས་བརྒྱངས་ལ་རྩེ་མོ…སྦྱར་བ་འོག་ཏུ་ཕྱོགས་པས་སྤྱི་བོར་བཟུང་བ། ）。

དཀྱིལ་འཁོར་བཞི། 四曼陀罗。即：大曼陀罗（དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་པོ། ）、三昧耶曼陀罗（དམ་ཚིག་གི་དཀྱིལ་འཁོར། ）、法曼陀罗（ཆོས་ཀྱི………དཀྱིལ་འཁོར། ）和羯磨曼陀罗（ལས་ཀྱི་དཀྱིལ……འཁོར）。参看དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་པོ། 条。

དཀྱིལ་འཁོར་ཡོངས་དག 轮圆清净，处清净。密乘双运方便智慧四特点之一（གནས་ཡོངས…དག་སྟེ། གསང་སྔགས་ཀྱི་ཐབས་མཁས་ཁྱད་ཆོས་བཞིའི་གྲས་གནས་ཡོངས་སུ་དག་པ། ）。

དཀྱིལ་ཆོག 1. 坛场仪轨，曼陀罗仪轨。指密乘本尊坛场修学规则（ཡི་དམ་ལྷའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ལས་བྱང་། ）。2.《曼陀罗仪轨》，勇金刚著（དཔའ་བོ་རྡོ་རྗེས་བརྩམས་པ། ）。

དཀྱིལ་ཐང་། 1. 坛城图。密乘本尊道场示意图画（གསང་སྔགས་ཀྱི་ཡི་དམ་ལྷའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཐང་ག）。 2. 主幅。成套的若干佛像卷轴画中的主要一幅。如全套十六尊者画像中，画主尊释迦牟尼像的一幅称为主幅（ཐང་ག་ཆ་ཚང་བ་ཞིག་གི་དཀྱིལ་དུ་ཡོད་པའི་གཙོ་ཐང་། ）。

དཀྱིལ་བཟར་བློ་བཟང་སྦྱིན་པ། 季素罗桑金巴（生卒年不详），后藏堆塘白人（གཙང་སྟོད་ཐང་…པ། ）。八岁入札什伦布寺（བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ། ）为僧，在班禅罗桑贝丹意希（པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས། ）座前出家，受沙弥戒（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ། ）。十三岁起学因明，曾获十诫师（བཀའ་བཅུ་པ། ）之名。二十七岁在大善巧丹贝尼玛（མཁས་ཆེན་བསྟན་པའི་ཉི་མ། ）座前

受具足戒（བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ།）。二十九岁得名饶绛·玛卫僧格（རབ་འབྱམས་སྨྲ་བའི་སེང་གེ），在居巴扎仓（རྒྱུད་པ་གྲྭ་ཚང་།）学法十二年。当时，雍洛钦波（ཡོངས་རྫོ་ཆེན་པོ།）与噶钦夏仲（དཀའ་ཆེན་ཞབས་དྲུང་།）共议后，称其为罗桑旦增（བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན།）经师之转世，消息传遍前后藏，被噶素钦饶桑旦（བཀའ་ཟུར་མཁྱེན་རབ་བསམ་གཏན།）迎请到罗桑丹增经师驻锡地班觉伦布日超（དཔལ……འབྱོར་ལྷུན་པོ་རི་ཁྲོད།）。四十一岁被班禅委任为扎什伦布寺吉康扎仓（དཀྱིལ་ཁང་གྲྭ་ཚང་།）住持。五十七岁随班禅到拉萨，在哲蚌、色拉等寺布施僧众，讲经说法。

〔དཀྲ〕

དཀྲོང་བསྐྱེད།　顿生，刹那生起。密乘行者于刹那顷自己顿然现成本尊身形的观想方法（སྐད་ཅིག་དྲན་རྫོགས་ཏེ་རང་ཉིད་གློ་བུར་དུ་ལྷའི……རྣམ་པར་གསལ་འདེབས་པ།）。

〔བཀྲ〕

བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ། 吉祥旋寺。又名拉卜楞寺。嘉木样一世妙音笑金刚（འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི་རྡོ་རྗེ།）所建，位于多麦东部，即今甘肃夏河县境内。建成年代为康熙四十九年（公元1710年），迄今已历六世。寺内分：闻思院（ཐོས་བསམ……གླིང་།）、续部下学院（རྒྱུད་སྨད་པ་གྲྭ་ཚང་།）、时轮院（དུས་འཁོར་གྲྭ་ཚང་།）、医学院（སྨན་པ་གྲྭ་ཚང་།）、喜金刚学院（ཀྱཻ་རྡོར་གྲྭ་ཚང་།）和续部上学院（རྒྱུད་སྟོད་པ་གྲྭ་ཚང་།），各扎仓（གྲྭ……ཚང་། 僧院）规模极大。该寺与西藏的甘丹、色拉、哲蚌、扎什伦布和青海的塔尔寺，合称为格鲁派（黄教）的六大寺院。

བཀྲ་ཤིས་སྒོ་མང་།　1. 果芒扎仓。拉萨哲蚌寺内一僧院名（འབྲས་སྤུངས་སྒོ་མང་གྲྭ་ཚང་།）。 2. 拉卜楞寺正名（བླ་བྲང་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ……དགོན་པའི་མིང་།）。 3. 吉祥塔。一类佛塔名（མཆོད་རྟེན་བཀྲ་ཤིས་སྒོ་མང་།）。

བཀྲ་ཤིས་བརྒྱད་པ།　《佛说八部佛名经》。全书五十一颂。印度论师苏任陀罗菩提与西藏译师益西德由梵译藏并加校订（འཕགས་པ……བཀྲ་ཤིས་བརྒྱད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ།　ཤོ་ལོ་ཀ་ལྔ་བཅུ་རྩ་གཅིག་པ།　རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་སུ་རེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་།　ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་པ།）。

བཀྲ་ཤིས་མཆོག་གམ་བཀྲ་ཤིས་ཚལ།　上祥寒林。为八大寒林（དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད།）之一。

བཀྲ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད།　八瑞相，八吉祥徽。即：吉祥结（དཔལ་བེའུ།）、妙莲（པདྨ།）、宝伞（གདུགས།）、海螺（དུང་།）、金轮（འཁོར་ལོ།）、胜利幢（རྒྱལ་མཚན།）、宝瓶（བུམ་པ།）和金鱼（གསེར་ཉ།）。

བཀྲ་ཤིས་འབྱུང་བའི་མཆོད་རྟེན།　祥生塔。善逝塔别名（བདེ་གཤེགས་མཆོད་རྟེན་གྱི་མིང་གཞན་ཞིག）。

བཀྲ་ཤིས་མ།　吉祥母。一天女名（ལྷ་མོ་ཞིག་གི་མཚན།）。

བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་མ།　吉祥寿仙女。长寿五仙女（ཚེ་རིང་མཆེད་ལྔ།）之一。

བཀྲ་ཤིས་རྫས་བརྒྱད།　八瑞物、八吉祥物。即：镜（མེ་ལོང་།）、酪（ཞོ།）、长寿茅草（རྩྭ……

དུར་བ།)、木瓜 (ཤིང་ཏོག་བིལ་བ།)、右旋海螺 (དུང་དཀར་གཡས་འཁྱིལ།)、牛黄 (གི་ཝང་།)、黄丹 (ལི་ཁྲི།) 和白芥子 (ཡུངས་དཀར།)。

བཀྲ་ཤིས་གསོ་སྦྱོང་། 吉祥长净、吉祥布萨。比丘诵戒净善之僧制，为共同布萨中不定时布萨之一。每逢安住开光等吉祥时辰，及为转化旱、涝、暴君等不吉祥事为吉祥而举行的临时布萨 (མཐུན་པའི་གསོ་སྦྱོང་ལས་དུས་མ······ངེས་པའི་གསོ་སྦྱོང་གི་གྲས་ཤིག་སྟེ། རབ་གནས་སོགས་བཀྲ་ཤིས་པའི་དུས་དང་། ཆར་དང་ཐན་པ། རྒྱལ་པོ་ངན་པ་སོགས་བཀྲ་མི་ཤིས་པ་རྣམས་ཤིས་པར་བྱ་བའི་དུས་སུ་བྱེད་པའི་གསོ་སྦྱོང་།)。

བཀྲ་ཤིས་ལྷ་རྒྱལ། 吉祥圆满，善神得胜。藏俗在工作顺利结束时，焚烧香柴生烟，撒糌粑用以酬神的仪式之一 (བཀྲ་ཤིས་པའི་བྱ་བ་ཟིན····པའི་མཇུག་ཏུ་བསངས་དུད་དང་འབུལ་བའི་རྩམ་པ··གཏོར་ཏེ་ལྷ་རྒྱལ་འབོད་པ།)。

བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ་དཔལ་གྱི་སྡེ་ཆེན་ཕྱོགས་ལས······རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་གླིང་། 札什伦布贝吉德庆乔赖南巴杰贝岭。简称札什曲吉伦布 (བཀྲ་ཤིས་ཆོས་ཀྱི་ལྷུན་པོ།) 或札什伦布 (བཀྲ····ཤིས་ལྷུན་པོ།)，是格鲁派六大寺院之一，位于西藏自治区日喀则县境内。此寺为宗喀巴亲炙弟子一世达赖更敦珠 (དགེ་འདུན་གྲུབ།) 于1477年，藏历第八饶迥火兔年 (རབ་བྱུང་·········བརྒྱད་པའི་མེ་ཡོས་ལོ།) 所创建。寺中共有四大僧院：(1)夏孜僧院 (ཤར་རྩེ་གྲྭ་ཚང་།)；(2)季康僧院 (དཀྱིལ་ཁང་གྲྭ་ཚང་།)；(3)闻思岭僧院 (ཐོས་བསམ་གླིང་གྲྭ་ཚང་།)；(4)居巴僧院 (རྒྱུད་པ་གྲྭ་ཚང་།)。寺院建成后由一世达赖更敦珠任堪布。从四世班禅额尔德尼洛桑曲吉坚赞 (བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན།) 开始，便由历代班禅任堪布。

བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་དགོན་པ། 札什伦布寺。参看 བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ་དཔལ་གྱི་སྡེ་ཆེན་ཕྱོགས་ལས·····རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་གླིང་། 条。

བཀྲས་བླ་བྲང་སྣང་། 堪布厅。班禅堪布会议厅。原札什伦布寺中班禅额尔德尼的高级随从办事机构 (སྔར་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་པཎ་ཆེན་གྱི··ཞབས་འབྲང་ཆེ་ཁག་འཚོག་སའི་ལས་ཁུངས།)。

བཀྲས་ལྷུན། 札什伦布寺之简称 (བཀྲ་ཤིས་ལྷུན···པོའི་བསྡུས་མིང་།)。

〔བརྐ〕

བརྐོས་ཕོར། 印模。塑造泥质小佛像、佛塔等的印模 (སཱ་ཙྪ་སོགས་ཀྱི་པར་ཀོང་།)

〔བསྐ〕

བསྐང་གཏོར། 酬神食子，补亏朵马。酬补仪轨中献给神佛的食品 (ཞི་སྲུང་གསོལ་མཆོད་ཀྱི····རྣམ་གྲངས་བསྐང་གསོའི་གཏོར་མ།)。

བསྐང་མདོས། 酬神灵器。藏传佛教仪式的酬补仪轨中用彩线绕成器物献给鬼神的象征性的生活资具 (ཞི་སྲུང་གསོལ་མཆོད་བྱེད་པའི་ཚེ་གའི··ཡོ་བྱད་ཅིག)。

བསྐང་འཕྲིན་བསྟོད་བསྐུལ། 酬补、请托、礼赞、催劝的宗教活动 (ཆོས་སྲུང་སྲུང་མ་རྣམས···ལ་བྱ་དགོས་པའི་བསྐང་གསོ་དང་། འཕྲིན་བཅོལ། བསྟོད་པ། བསྐུལ་མ་བཅས་སོ།།)。

བསྐང་རྫས། 酬补供物。酬补仪轨中供神所用的各种物品 (བསྐང་གསོའི་སྐབས་དགོས་པའི་རྫས··ཆ།)。

བསྐང་བཤགས། 酬忏。酬谢神佛，忏悔罪过的

仪式 (ལྷ་སྲུང་གསོལ་བ་དང་འབྲེལ་འགལ་འཁྲུལ······བཤགས་པ་འབུལ་བ།)。

བསྐང་གསོ། 酬补仪轨。一种酬谢恩泽以娱神佛、弥补祭祀亏缺以消罪过的一种宗教仪式 (ལྷ་དང་སྲུང་མའི་ཐུགས་དགྱེས་པར་བྱེད་ཅིང་། ཉམས་ཆག་གི་ཉེས་པ་གསོ་བར་བྱེད་པའི་ཆོ་ག)。

བསྐལ་ཆུང་། 小劫。佛经《对法藏》所说，人寿自十岁起,每百年增一，至八万四千岁,中间经过时期,为一小劫。从此每百年减一,至十岁止，中间经过时期,亦为一小劫,约为人间八百三十九万九千年 (བསྐལ་པ་ཆུང་བ་སྟེ། ཆོས་མངོན་པའི་བཤད་སྲོལ་ལྟར་ན་མིའི་ཚེ་ལོ་བཅུ་པ་ནས་བཟུང་ལོ་བརྒྱ་རེར་ལོ་རེ་འཕེལ་ཏེ་མིའི་ཚེ་བརྒྱད་ཁྲི···བཞི་སྟོང་བར་ཡར་འཕེལ་བའི་དུས་ཡུན་ལ་བསྐལ་པ་ཆུང་བ་གཅིག་དང་། དེ་ནས་ལོ་བརྒྱ་རེར་ལོ་རེ་འགྲིབ་སྟེ་མིའི་ཚེ་ལོ་བཅུ་པའི་བར་མར་འགྲིབ་པའི···དུས་ཡུན་ལ་ཡང་བསྐལ་པ་ཆུང་བ་གཅིག་ཟེར། དེ་ལ་མི་ལོ་ཁྲི་བརྒྱད་བརྒྱ་སོ་དགུ་དང་དགུ་སྟོང་ཐམ་པ···ཡོད།)。

བསྐལ་དོན་གསུམ། 三隐蔽事 (དུས་ཀྱི་བསྐལ་དོན་ཏེ།)：时隐蔽，时代久远难于了知者 (དུས་ཡུན་རིང་བའི་དབང་གིས་རྟོགས་དཀའ་བ······དང་།)；地隐蔽，距离遥远难于了知者 (ཡུལ་གྱི་བསྐལ་དོན་དེ་ཡུལ་ཐག་རིང་བའི་དབང་གིས·······རྟོགས་དཀའ་བ།)，实事隐蔽，事物微细难于了知者 (རང་བཞིན་ནམ་ངོ་བོ་བསྐལ་དོན་ཏེ་དངོས་པོ་ཕྲ་བའི་དབང་གིས་རྟོགས་དཀའ་བ་བཅས··········གསུམ།)。

བསྐལ་པ། 劫，劫波。意为极长的时间。其词源于印度婆罗门教，佛教虽亦沿用其说，但说法不同。一般分为大劫、中劫、小劫。谓世上人的寿命有增有减，一增（人寿自十岁开始，每百年增加一岁，增至八万四千岁）或一减（人寿从八万四千岁开始，每百年减一岁，减至十岁），各为一小劫。合一增一减为一中劫。大劫包括“成”、“住”、“坏”、“空”四个时期，通称“四劫”，每个时期包括二十中劫。即八十中劫，为一大劫。时向之长，可以想见。

བསྐལ་གྲངས་མེད་པ། 无数大劫，阿僧企劫。见བསྐལ་པ། 条。

བསྐལ་པ་ངན་པ། 恶世，恶时，黑暗时，佛教指无佛出世时期为黑暗时 (མུན་ནག་གི་བསྐལ་པ་ཏེ་སངས་རྒྱས་མི་འབྱོན་པའི་བསྐལ་པ།)。

བསྐལ་པ་ཆེན་པོ། 大劫。见བསྐལ་པ། 条。

བསྐལ་པ་འཇིག་པར་བྱེད་པའི་ཆོས། 坏劫的法。佛教认为世界最初成劫，中经住劫，末为坏劫。坏劫时首先火坏七次，次后水坏七次，最后风坏。此为坏劫的法 (ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། འཇིག་རྟེན་འདི་དང་པོ་ཆགས་པའི་བསྐལ་པ། བར་དུ་གནས་པའི་བསྐལ་པ། མཐར་འཇིག་པའི་བསྐལ་པ་བཅས་གསུམ་ཡོད་པའི་ནང་ནས·········འཇིག་པའི་སྐབས། དང་པོར་མེ་ཡིས་འཇིག་པ་ཐེངས་བདུན། དེ་རྗེས་ཆུས་འཇིག་པ་ཐེངས་བདུན། དེ་ལྟར་ཆུས་འཇིག་པ་ལན་བདུན་རྫོགས་མཐར་རླུང་···གིས་འཇིག་པ་སྟེ། འཇིག་རྒྱ་གསུམ་ནི་མེ་དང་། ཆུ། རླུང་བཅས་གསུམ་ཡིན་ཞེས་ཟེར།)。

བསྐལ་པ་གཉིས། 二劫。指有佛法的光明劫 (སྒྲོན་བསྐལ་ཏེ་ཆོས་དར་བའི་བསྐལ་པ།) 和无佛法的黑暗劫 (མུན་བསྐལ་ཏེ་ཆོས་མི་དར་བའི་བསྐལ་པ།)。

བསྐལ་པ་གཉིས་ལྡན། 二分时。在此时期内，人们对四根本罪只能做到不违犯其中两个 (རྩ་བ་བཞི་ལས་གཉིས་ཙམ་རང་གི་ངང་གིས་སྲུང་···ཐུབ་པའི་བསྐལ་པ།)。

བསྐལ་པ་དང་པོ། 初劫。情器世间初成不久的年代 (སྣོད་བཅུད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ནས་རིང་པོ་

མ་ཕོན་པའི་དུས་སྐབས།)。

བསྐལ་པ་དྲུག 六种劫。即：成劫（ཆགས་བསྐལ། ）、住劫（གནས་བསྐལ། ）、中劫（བར་བསྐལ། ）、大劫（བསྐལ་ཆེན། ）、坏劫（འཇིག་བསྐལ། ）、空劫（སྟོངས་བསྐལ། ）。指佛书计算宇宙形成乃至毁灭过程的时间名称。

བསྐལ་པ་བར་མ། 中劫。见བསྐལ་པ། 条。

བསྐལ་པ་བར་མ་གསུམ། 中间三劫，小三灾劫。佛书所说出现于十八中劫每劫末期的三种灾难时期（བར་གྱི་ཁུག་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་བར་དུ་འབྱུང་བའི་བསྐལ་པ་སྐྱེ། ）。即：饥馑劫（མུ་གེའི་བསྐལ་པ། ）、疾疫劫（ནད་ཀྱི་བསྐལ་པ། ）和刀兵劫（མཚོན་གྱི་བསྐལ་པ། ）。

བསྐལ་པ་མ་ཐོག 劫末，成劫之末，成劫的最后一劫。

བསྐལ་པ་རྩོད་ལྡན། 斗诤时。在此时期内，人们大都对四根本罪不能做到不违犯其中的任何一种，彼此斗诤不息，人寿缩减至一百岁，故称百岁时（ཚེ་ལོ་བརྒྱ་པའི་དུས་སུ་མི་རྣམས་ཕལ་ཆེར་རྩ་བ་བཞི་ལས་གཅིག་ཙམ་ཡང་མི་སྲུང་ཞིང་ཕན་ཚུན་རྩོད་པ་དང་ལྡན་པའི་བསྐལ་པ་ཡིན་ཞིང་ཚེ་ལོ་བརྒྱ་པའི་དུས་ཀྱང་ཟེར། ）。

བསྐལ་པ་རྫོགས་ལྡན། 圆满时。初劫中，人皆自行防护四根本罪，全不违犯，故名圆满劫（བསྐལ་པ་དང་པོའི་མི་རང་བཞིན་གྱིས་རྩ་བ་བཞི……རྫོགས་པར་བསྲུང་བའམ་གཞི་དེ་ལ་མི་འདུག་པའི……བསྐལ་པ། ）。

བསྐལ་པ་བཟང་པོ། 贤劫。过去之住劫，称为庄严劫；未来之住劫，称为星宿劫；现在的住劫称为贤劫。现在住劫中有千佛出世，故称贤劫。

བསྐལ་པ་བཟང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། 《贤劫经》。详细叙述贤劫出世千佛的族性、父母、眷众、寿量、教法住世期和发菩提心等情节的一部佛经。全书二十六卷，初由印度法师比耶迦罗僧哈与西藏译师贝央由梵文译成藏文，后经噶哇贝则校订（འཕགས་པ་བསྐལ་པ་བཟང་པོ་མདོ་སྡེ…ཞེས་བྱ་བ་སངས་རྒྱས་སྟོང་གི་རིགས་རུས་དང་། ཡབ་ཡུམ་དང་། འཁོར་དང་། སྐུ་ཚེའི་ཚད་དང་། བསྟན་པའི་གནས་ཚད་དང་། བྱང་ཆུབ་མཆོག་ཏུ་ཐུགས་བསྐྱེད་ཚུལ་སོགས་རྒྱས་པར་བསྟན་པའི་མདོ…སྡེ་བམ་པོ་ཉེར་དྲུག་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་བི་ཛ་ཡ་ཀ་ར་སིདྡྷ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་དཔལ་དབྱངས་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་སྐ་བ་དཔལ་བརྩེགས་ཀྱིས་ཞུས་པ། ）。西晋时竺法护由梵译汉。

བསྐལ་པ་བཟང་པོའི་དུས། 贤劫时。为圆劫中三时之一。见རྫོགས་ལྡན་དུས། 条。

བསྐལ་པ་ཡ་ཐོག 初劫，成劫之初，人寿万年，日食地味及香稻等不耕之谷以度时日的年代（མི་རྣམས་ཚེ་ལོ་ཁྲི་ཐུབ་ཅིང་། ས་ཞག་དང་འབྲས་ས་ལུ་སོགས་མ་རྨོས་པའི་ལོ་ཏོག་ལ་ལོངས་སུ……སྤྱོད་ནས་འཚོ་བའི་དུས་སྐབས་བྱུང་བ་དེའོ། ）。

བསྐལ་པ་གསུམ། 三劫。即：火了劫、水了劫和风了劫。（མེས་སྟུད་པའི་བསྐལ་པ། ཆུས་སྟུད་པའི་བསྐལ་པ། རླུང་གིས་སྟུད་པའི་བསྐལ་པ་ཏེ་གསུམ་མོ། ）。

བསྐལ་པ་གསུམ་ལྡན། 三分时。在此时期内，人们对四根本罪，只能做到不违犯其中的三种（རྩ་བ་བཞི་ལས་གསུམ་ཙམ་རང་ཆས་སུ་སྲུང……བའི་བསྐལ་པ། ）。

བསྐལ་པའི་མཐའ། 劫末（དུས་ཀྱི་མཐའ་མ། ）。

བསྐལ་པའི་དུས་བཞི། 四劫时。即：圆满时（རྫོགས་ལྡན། ）、三分时（གསུམ་ལྡན། ）、二分时（གཉིས་ལྡན། ）和斗诤时（རྩོད་ལྡན། ）。

བསྐལ་པའི་མེ། 同བསྐལ་མེ། 条。

བསྐལ་བའི་ལྕི་བ་བཞི། 贬损四重。即平等性事特殊作用重、坐禅定者纲罪重、五无间者抽血重、十不善者邪见重（མཉམ་ཉིད་དོན་ལ……ཁྱད་དོན་ལྕི། ཏིང་འཛིན་དག་ལ་གལ་འཛུགས་ལྕི། མཚམས་མེད་ལྔ་ལ་ཁྲག་ཕྱུང་ལྕི། མི་དགེ་བཅུ་ལ་ལོག་ལྟ་ལྕི་སྟེ་བཞིའོ། ）。

བསྐལ་མེ། 劫火。每一坏劫，有大火毁此世界，此火称劫火。

བསྐལ་བཞི། 四劫。即：光明劫（སྒྲོན་བསྐལ། ）、黑暗劫（མུན་བསྐལ། ）、稳定劫（ཆགས་བསྐལ）和坏灭劫（འཇིག་བསྐལ། ）。

བསྐལ་བཟང་། 贤劫，为བསྐལ་པ་བཟང་པོ的简称。

བསྐལ་བཟང་གི་སངས་རྒྱས་དྲུག་པ་སེང་གེ། 贤劫之第六狮子佛，指被推为噶玛噶举派开创祖师的都松钦巴（དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ། ）。据《土官宗教源流境史》载，噶玛噶举派相传都松钦巴是第六狮子佛转世。

བསྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། 格桑嘉措，意译为贤劫海（1708—1757），第七世达赖喇嘛。生于康地理塘，1719年坐床。1728年，因西藏时局动荡，曾移住四川乾宁县惠远庙。1734年护送回藏。1750年，奉命亲政。

བསྐལ་བཟང་སྒྲོན་མེ་བཞི་པ། 第四贤劫灯。指释迦牟尼所说之佛教（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་བསྟན་པ་ལ་ཟེར། ）。

བསྐལ་བཟང་རྣམ་འདྲེན། 贤劫诸佛。参看བསྐལ་བཟང་སངས་རྒྱས། 条。“རྣམ་འདྲེན”是佛的另一总的名称（རྣམ་འདྲེན་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྤྱི་མིང……གཞན་ཞིག）。

བསྐལ་བཟང་སངས་རྒྱས། 贤劫佛，贤劫千佛。佛书说，在现在这个世界形成到毁灭期间，有一千零五位佛出世，因此把现在劫称作贤劫，把此贤劫中出世和将出世的佛称作贤劫佛（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་ཚུལ་ལ་ད་ལྟའི……འཇིག་རྟེན་འདི་ཆགས་ནས་ཞ་མེད་དུ་མ་སོང་བར་ལ་སངས་རྒྱས་སྟོང་ཕྲག་གཅིག་དང་ལྔ་འབྱུང་བའི་རྒྱུ……མཚན་གྱིས་ད་ལྟའི་བསྐལ་པ་འདི་ལ་བསྐལ་པ་བཟང་པོའི་དུས་འདིར་བྱོན་དང་འབྱོན་པའི་སངས་རྒྱས་ལ……བསྐལ་བཟང་སངས་རྒྱས་ཟེར། ）。

བསྐུལ་བའི་སྤང་བ། 嘱托舍堕。三十舍堕罪之一。比丘将购衣货币托付执事代买，只能嘱托三次和见面三次。过多催嘱而后得衣，即成此罪（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས། གོས་ཉོ་བའི་རིན་གྱི་རིན་པོ་ཆེ་ཞལ་ཏ་བ་ལ་གཏད་ནས་ལན་གསུམ་གྱི་བར་དུ་བསྐུལ་བ་དང་ལན་གསུམ་གྱི་བར……དུ་མཐོང་སར་བསྡད་པ་ལས་ལྷག་པའི་བསྐུལ་མས……གོས་རྙངས་པ། ）。

〔རྐྱ〕

རྐྱང་མ། 江摩。左脉，因其少杂血分，多注身分、心身和月分，故名身脉、心力脉、月脉、方便脉。此脉在身体左方（གཡོན་རྩའི……མིང་སྟེ། ཁྲག་དང་ཅུང་ཟད་འདྲེས་ཤིང་ཤས་ཆེར་ལུས་དང་སྙིང་སྟོབས་དང་ཟླ་བ་འབབ་པའི་ཕྱིར་ལུས་ཀྱི་དང་སྙིང་སྟོབས་ཀྱི་དང་ཟླ་བའི་དང་ཐབས་ཀྱི་རྩ……ཞེས་ཐ་སྙད་བྱའོ། ）。

རྐྱེན། 缘。能成熟果位助伴，特能生长果位的称谓（འབྲས་བུ་སྨིན་པར་བྱེད་པའི་གྲོགས་སུ་གྱུར……པའམ་འབྲས་བུ་ཁྱད་པར་སྐྱེད་བྱེད། ）。

རྐྱེན་གཅིག་རྟོགས། 1. 缘悟道。触任何一种对境而生解悟者（རྐྱེན་གཅིག་གིས་རྟོགས་པ་སྟེ་ཕྱིའི་ཡུལ་གང་ཅང་གཅིག་དང་ཐད་པས་དོན་གནད་ཤེས་པ། ）。2. 缘觉佛或独觉佛的异名（རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག）。

རྐྱེན་གཉིས། 二缘。即：因缘（རྒྱུ་རྐྱེན།）和俱生缘（ལྷན་ཅིག་བྱེད་རྐྱེན།）。

རྐྱེན་བཞི། 四缘。指一切有为法所借以生起的四类条件，概括佛教所说的一切因缘。即：因缘（རྒྱུའི་རྐྱེན།）、无间缘（དེ་མ་ཐག་རྐྱེན།）、所缘缘（དམིགས་རྐྱེན།）、增上缘（བདག་········རྐྱེན།）。

རྐྱེན་བཟློག 佛事，宗教仪式（ཞབས་བརྟན་དང་། རིམ་གྲོ། སྐུ་རིམ་ཟེར་བའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཡིན།）。

རྐྱེན་གསུམ། 三缘。一指：不动缘（གཡོ་བ་མེད་··པའི་རྐྱེན།）、无常缘（མི་རྟག་པའི་རྐྱེན།）和能力缘（ནུས་པའི་རྐྱེན།）。一指：所缘缘（དམིགས་··རྐྱེན།）、增上缘（བདག་རྐྱེན།）和无间缘（དེ་··མ་ཐག་རྐྱེན།）。

〔སྐྱ〕

སྐྱ་ཆོས། 黑字经书。墨写与墨印的佛教经卷（ཤོག་བུ་དཀར་པོར་སྣག་ཚས་བྲིས་པའམ་སྣག་ཚས་···སྤར་བཏབ་པའི་ཆོས་དེབ།）。

སྐྱ་མིང་། 俗名。僧人未出家以前的姓名（ཆོས་··སྒོར་ཞུགས་ནས་རབ་བྱུང་མ་བྱས་གོང་ཁྱིམ་པའི་དུས་··ཀྱི་མིང་།）。

སྐྱ་རེངས་ཁྲག་མེད། 魔贾仁叉麦。一妖魔名，属罗刹一类。

སྐྱ་སེར་གཉིས། 僧俗二众。僧人和俗人二者（མི་སྐྱ་དང་གྲྭ་པ་གཉིས།）。

སྐྱབས་མགོན། 怙主，依怙。堪信仰的保护者（ཡིད་ཆེས་པའི་མགོན་པོ།）；所依靠的人（རེ་བ་ཐུབ་ཡུལ་གྱི་མགོན་པོ།）。藏传佛教徒对达赖与班禅，以及其他大活佛的尊称。

སྐྱབས་མགོན་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་གཟིགས་མགོན་···པོ། 一切明鉴大救主。一般用于对达赖喇嘛和班禅二人的尊称（སྔར་བོད་ལ་ཏཱ་ལའི་བླ···མ་དང་པཎ་ཆེན་གཉིས་ཀ་ལ་སྦྱར་ཆོག་པའི་ཚིག······ཡིན།）。

སྐྱབས་མགོན་སྦུག 内怙，内庭怙主。对达赖喇嘛的敬称（ཏཱ་ལའི་བླ་མ་ལ་འབོད་པའི་ཞེ་ཚིག）。

སྐྱབས་མགོན་སྟེང་འོག 上下怙主。西藏习惯对达赖和摄政的敬称（བོད་སྲོལ་ལྟར་ཏཱ་ལའི་བླ་མ···དང་རྒྱལ་ཚབ་གཉིས་ལ་འབོད་པའི་ཞེ་ས།）。

སྐྱབས་འགྲོ། 归依，皈依。佛教徒信奉、依靠三宝，称作归依（དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་སྐྱབས···སུ་འགྲོ་བའམ་རེ་བ་བྱེད་པ།）；自己身心生起归依，是为佛教徒（རང་རྒྱུད་ལ་སྐྱབས་འགྲོ་སྐྱེས་ན་ནང་པ་བ་ཡིན།）。

སྐྱབས་འགྲོ་བདུན་ཅུ་པ། 《皈依七十颂》。一部论述皈依三宝的佛学论述。印度论师月称所著（དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ་སྟོན་··པའི་གཞུང་སློབ་དཔོན་ཟླ་བ་གྲགས་པས་མཛད་པ······ཞིག）。

སྐྱབས་འགྲོ་བཞི་སྐོར། 四皈依。皈依上师和佛、法、僧（བླ་མ་དང་། སངས་རྒྱས། ཆོས། དགེ་འདུན་བཞི་ལ་སྐྱབས་སུ་མཆི་བ།）。

སྐྱབས་འགྲོའི་དགེ་བསྙེན། 皈依居士。信奉佛教、皈依三宝的在家男子（དཀོན་མཆོག་གསུམ་སྐྱབས་སུ་འཛིན་པའི་དགེ་བསྙེན།）。

སྐྱབས་འགྲོའི་སྡོམ་པ། 皈依戒，皈依律仪。为一切戒律之根本。皈依佛、法、僧，承认如理奉持其应止应行的一切学处（སྡོམ་པ་ཐམས···ཅད་ཀྱི་གཞི་རྟེན་དུ་གྱུར་པ་སངས་རྒྱས་དང་། ཆོས་

དང་། དགེ་འདུན་བཅས་ལ་སྐྱབས་འགྲོ་ཞིང་། དེའི་དགག་བསྒྲུབ་ཀྱི་བསླབ་བྱ་རྣམས་ཚུལ་བཞིན་སྲུང་…… བར་ཁས་བླངས་པ།)。

སྐྱབས་འགྲོའི་བསླབ་བྱ་གསུམ། 皈依三学处：应止学处(དགག་པའི་བསླབ་བྱ་དང་།)、应行学处 (བསྒྲུབ་པའི་བསླབ་བྱ།)、行止学处(དགག་བསྒྲུབ་ཐུན་མོང་གི་བསླབ་བྱ་བཅས་གསུམ།)。

སྐྱབས་ཤྲིལ། 愿文哈达。缠裹祈祷、申诉文书的哈达(སྐྱབས་འཇུག་ཞུ་བའི་ཡི་གེ་སྒྲིལ་བྱེད་ཀྱི་ཁ་བཏགས།)。

སྐྱབས་འཇུག་བཞི། 四皈依。佛教徒除信仰佛、法、僧三宝(དཀོན་མཆོག་གསུམ།)外，还皈依喇嘛(བླ་མ།)，合称四皈依。

སྐྱབས་རྗེ། 最上怙主。佛教对各自根本上师的敬语(སྲུང་སྐྱོང་བྱེད་མཁན་གཙོ་བོ་རྩ་སོ་སོའི་བླ་མ་ལ་འབོད་པའི་ཆེ་མིང་།)。

སྐྱབས་རྗེས་སུ་དྲན་པ། 随念皈依，皈依随念(རྟག་ཏུ་དཀོན་མཆོག་དྲན་པ།)。

སྐྱབས་སྟོན་པ། 说法。讲说佛经(ཆོས་འཆད་པ།)。

སྐྱབས་ཐོ། 愿文，皈依启白。向神佛祈祷时，表白愿心的文字(སྐྱབས་འཇུག་ཞུ་དོན་བྲིས་པའི་ཡི་གེ།)。

སྐྱབས་གནས། 皈依处，依靠处，指望和投靠的处所(སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བའི་ཡུལ།)， 敬礼处 (ཕྱག་འཚལ་བའི་ཡུལ།)。

སྐྱབས་དབྱིངས། 嘉荫。过去对班禅管家扎萨克喇嘛的称呼(སྔར་པཎ་ཆེན་གྱི་མཛོད་པ་ཛ་སག་བླ་མར་ཟེར།)。

སྐྱབས་མེད་ཟས་སྦྱིན། 施贫。给孤独。指布施饮食给贫穷者(དབུལ་ཕོངས་ལ་འཚོ་བ་སྦྱེར་བ།)。

སྐྱབས་འོས། 1. 当归。 可以托庇的地方(སྐྱབས་སུ་བསྟེན་འོས་པ།)。 2. 当佑。应当给予保佑的可怜对象(སྐྱབས་འོས་པའི་ཉམ་…… ཐག)。

སྐྱབས་ཡུལ། 皈依处(སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བའི་ཡུལ།)，依靠处，寄托希望之处所。

སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ། 归趋，归依，往皈依，如皈依佛(སངས་རྒྱས་ལ་སྐྱབས་སུ་མཆིའོ་ལྟ་བུ།)。为常忏七支(རྒྱུན་བཤགས་ཡན་ལག་བདུན།)之一。

སྐྱབས་སུ་མཆི་བ། 归依。身心归向所指望处(སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ་སྟེ་ཡུལ་གང་ལ་བློ་གཏོད་པ།)，如归依佛(སངས་རྒྱས་ལ་སྐྱབས་སུ་མཆིའོ་ལྟ་བུ།)。

སྐྱབས་སུ་བསྟེན་པ། 皈依。投靠指望(རེ་གནས་སུ་འཛིན་པ།)。

སྐྱབས་སེམས། 皈依发心(སྐྱབས་འགྲོ་དང་། སེམས་སྐྱེད་གཉིས་སོ།)。

སྐྱབས་གསུམ། 三皈，三皈依处。即皈依三宝：佛 (སངས་རྒྱས།)、法(ཆོས།)、僧(དགེ……འདུན།)。意为对佛法僧的归顺依靠。

སྐྱབས་གསུམ་འགྲོ་བ། 三皈依。即：皈依两足之尊佛陀(རྐང་གཉིས་ཀྱི་མཆོག་སངས་རྒྱས་ལ་སྐྱབས་སུ་མཆིའོ།)、皈依离欲之尊佛法(འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བའི་མཆོག་ཆོས་ལ་སྐྱབས་སུ་མཆིའོ།)、皈依众中之尊僧伽(ཚོགས་ཀྱི་མཆོག་དགེ་འདུན་ལ་སྐྱབས་སུ་མཆིའོ།)。

སྐྱབས་གསུམ་འཛིན་པའི་དགེ་བསྙེན། 三皈居士。居士之一种，承认终身皈依三宝，奉持三皈戒律之居士(དགེ་བསྙེན་གྱི་ནང་གསེས། ཇི་སྲིད་འཚོ་བའི་བར་དུ་དཀོན་མཆོག་གསུམ་སྐྱབས་གནས……སུ་ཁས་བླངས་ནས་དེའི་བསླབ་བྱ་ལ་སློབ་པའི་དགེ……བསྙེན།)。

སྐྱིད་གྲོང་ཇོ་བོ། 满愿观音像。指西藏吉隆县观

音寺中的旃檀观音像（འཕགས་པ་མཆེད་བཞིའི་ནང་གསེས་སྐྱིད་རོང་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཞལ་ཁང་དུ·····བཞུགས་པའི་འཕགས་པ་ཝ་ཏི། ）。

སྐྱིད་གྲོང་འཕགས་པ། 吉仲圣者，吉仲观音像。据传说，藏王松赞干布变成一个比丘到尼泊尔劈开一株旃檀树，得四尊自成旃檀观世音像，一尊在尼泊尔，一尊在尼泊尔、西藏交界处，一尊在吉仲，一尊在拉萨。安放在吉仲的观音像称为“吉仲圣者”或“圣者瓦第”（བོད་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ་སྔར་རྒྱལ་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོས་དགེ་སློང་ཞིག་ཏུ་སྤྲུལ་ཏེ་བལ་ཡུལ་ནས་ཙནྡ་ཀྱི····སྡོང་པོ་ཞིག་གཤགས་པའི་ནང་ནས་རང་བྱུང་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་སྐུ་མཆེད་བཞི་བྱུང་བའི་གཅིག་བལ་ཡུལ་དང་། གཅིག་བལ་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས། གཅིག་སྐྱིད་གྲོང་། གཅིག་ལྷ་སར་གདན་དྲངས་ཤིང་། སྐྱིད་གྲོང་དུ་བཞུགས་པའི་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་སྐུ་དེ་ལ། སྐྱིད་གྲོང་འཕགས་པའམ་འཕགས་པ་ཝ་ཏི་ཟེར། ）

སྐྱིལ་ཀྲུང་། 盘腿坐姿。旧译作跏趺、跏趺坐、全跏趺坐。两腿内弯曲交互重迭的坐姿。是毗卢遮那七法之一（དཀྱིལ་ཀྲུང་ངམ་སྐྱིལ་མོ་ཀྲུང་སྟེ། རྐང་པ་གཉིས་ནང་དུ་བསྐུམས་ནས་སྡོད་པའི་འདུག་སྟངས་ཏེ་རྣམ་སྣང་ཆོས་བདུན་གྱི་ཡ་ཀྱལ·······ཞིག）。又足结跏趺而坐（ཞབས་སྐྱིལ་ཀྲུང་གིས··བཞུགས་པ། ）。盘腿久坐，不解跏趺（སྐྱིལ་ཀྲུང་བཅས་ནས་ཡུན་རིང་བསྡད་དེ་མི་གཞིག་པ། ）。金刚跏趺，全跏趺（རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་མོ་ཀྲུང་། ）。萨埵跏趺，半跏趺（སེམས་དཔའི་སྐྱིལ་མོ་ཀྲུང་། ）。盘腿坐下（སྐྱིལ་མོ་ཀྲུང་དུ་འཁོད་པ། ）。

སྐྱིལ་ཀྲུང་ཕྱེད་པ། 半跏趺坐，右腿蜷曲，左腿略伸的盘腿坐姿，亦称萨埵跏趺（རྐང་གཡས··བསྐུམས་ཤིང་། གཡོན་ཅུང་ཟད་བརྐྱངས་པ་སྟེ་སེམས་དཔའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཡང་ཟེར། ）。

སྐྱེ་སྐུ། 生身。父母所生之身，亦称生身佛。与化身对举，化身为由神变化而成之身。为二身之一。

སྐྱེ་དགུ། 九生。从欲界死后生于三界（三生），从色界死后生于三界（三生），从无色界死后生于三界（三生），共九生（འདོད་པའི···ཁམས་ལས་ཤི་འཕོས་ཏེ་ཁམས་གསུམ་དུ་སྐྱེ་བ··········གསུམ། གཟུགས་ཁམས་ལས་ཤི་འཕོས་ཏེ་ཁམས་གསུམ་དུ་སྐྱེ་བ་གསུམ། གཟུགས་མེད་ཁམས་ལས་ཤི་འཕོས་ཏེ་ཁམས་གསུམ་དུ་སྐྱེ་བ་གསུམ་ལ······དགུའོ། ）。

སྐྱེ་དགུའི་བདག་པོ། 梵天（ལྷ་ཚངས་པ། ）之异名。

སྐྱེ་དགུའི་བདག་མོ་ཆེན་མོ། 摩诃波阇波提，意为大生母，释迦佛的姨母。

སྐྱེ་འགག 生灭。指时而新生、时而坏灭的无常事物（འབྱུང་བ་དང་འཇིག་པ་གཉིས་ཀྱི་བསྡུས·······མིང་སྟེ་མི་རྟག་པའི་དངོས་པོ། ）。

སྐྱེ་འགག་གཉིས་མེད། 无生无灭，无为法，常法（འདུས་མ་བྱས་སམ། རྟག་པའི་ཆོས། ）。

སྐྱེ་ན་ན་འཆིའི་སྡུག་བསྔལ། 生老病死之苦。一切有情生死轮回中，必须忍受无可防止的四种根本痛苦（སྲིད་པར་འཁོར་བའི་སེམས་ཅན·······རྣམས་ཀྱིས་ཐོག་མེད་དུ་སྤྱོད་པའི་རྩ་བའི་སྡུག་བསྔལ··བཞི། ）。

སྐྱེ་འགྲོ། 众生、有情。指一切有情（སེམས་ཅན་སྤྱི། ）。

སྐྱེ་ངན། 恶趣。泛指佛家所说地狱、饿鬼及旁生的三恶道的一切众生（སྐྱེ་བ་ངན་པ་སྟེ་ངན·····འགྲོ། ）。

སྐྱེ་ཆུ་ལྷ་ཁང་། 杰曲寺。为七世纪初藏王松赞干布所建，在不丹境内的巴卓(སྤ་གྲོ)地方。

སྐྱེ་མཆེད། 入，处。梵音译作阿耶怛那(ཨཡཏནཾ)，内能取根，外所取境，均为心及心所诸识未生者新生，已生者增长之处或其生长之门(སེམས་དང་སེམས་བྱུང་རྣམས་སྐྱེ་ཞིང་འཕེལ···བའི་སྒོར་གྱུར་པའམ། གཟུང་འཛིན་གྱི་སྒོ་ནས་རྣམ་ཤེས་ཡུལ་ལ་སྐྱེ་བ་དང་མཆེད་པར་གྱུར་པའི············གནས།)。

སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་ཡན་ལག 入支。十二缘起之一支。名色位继续增长，起内六处，令身六根圆满，称为入支(རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། མིང་གཟུགས་ཀྱི་གནས་སྐབས་འཕེལ་བ་ལ་བརྟེན་ནས་ནང་གི་སྐྱེ་མཆེད་དྲུག་འབྱུང་བ་སྟེ་ལུས·····ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱེད་པའོ།)。

སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་ལྷ། 眼等处尊。密教所说眼耳等处所有本尊(མིག་གི་སྐྱེ་མཆེད་སོགས་ཀྱི་ལྷ།)。

སྐྱེ་མཆེད་བཅུ་གཉིས། 十二处。指六根处：眼(མིག་གི་སྐྱེ་མཆེད།)、耳(རྣ་བའི་སྐྱེ་མཆེད།)、鼻(སྣའི་སྐྱེ་མཆེད།)、舌(ལྕེའི་སྐྱེ་མཆེད།)、身(ལུས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད།)、意(ཡིད་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད།)；六境：色(གཟུགས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད།)、声(སྒྲའི་སྐྱེ་མཆེད།)、香(དྲིའི་སྐྱེ་མཆེད།)、味(རོའི་སྐྱེ་མཆེད།)、触(རེག་བྱའི་སྐྱེ་མཆེད།)、法(ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད།)。因根与境为产生心与心所之处，故名处；又因根与境相涉而入，故名入。

སྐྱེ་མཆེད་དྲུག 六处。即内六处与外六处。参看ནང་གི་སྐྱེ་མཆེད་དྲུག和ཕྱིའི་སྐྱེ་མཆེད་དྲུག条。

སྐྱེ་འཆི་འཇིགས་པ། 怖畏生死，意为对于生生死死起怖畏之心。

སྐྱེ་གཉིས་པ། 二生。婆罗门(བྲམ་ཟེའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།)之异名。

སྐྱེ་བརྟག 超度像。旧俗根据卜卦结果，为超度死者脱离恶趣往生净土而绘塑的上师三宝之像(མོ་རྩིས་ཀྱི་བརྟག་འབྲས་ལས་ཇི་ལྟར་ཐོན་པ·······བཞིན་ཚེ་འདས་ངན་འགྲོའི་སྐྱེ་གནས་ལས་གྲོལ·······ཐབས་སུ་བཞེངས་པའི་དཀོན་མཆོག་གི་སྐུ་བྲིས·······འབུར་གང་རུང་།)。

སྐྱེ་གནས་མཐུན་པ། 同分生。有情出生种类相同者，如同为四生中某一类有情，为同分生(སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་སྐྱེ་བའི་རྒྱུད་ཀྱིས་བསྡུས་པའི···གནས་རིགས་གཅིག་པ་སྟེ་སྐྱེ་གནས་བཞིས་བསྡུས·······པའི་འགྲོ་བ་རྣམས་རང་གི་སྐྱེ་གནས་མཐུན་པ།)。

སྐྱེ་གནས་བཞི། 四生。佛教谓世界众生的出生有四大类：(1)胎生(མངལ་སྐྱེས།)，如人和其他哺乳动物。(2)卵生(སྒོང་སྐྱེས།)，如鸟类。(3)湿生(དྲོད་གཤེར་ལས་སྐྱེས་པ།)如昆虫等。(4)化生(བརྫུས་སྐྱེས།)指无所依托，借业力或神力、佛力而忽然变化出现者，如天神。合称四生。

སྐྱེ་ཕྲེང་། 转生。藏传佛教寺院为解决其法嗣传承问题而设立的一种制度。取佛教灵魂转世、生死轮回之说，凡活佛死后，寺院上层通过占卜降神等仪式，寻觅在活佛圆寂后出生的若干婴童，从中选定一个"灵童"，封他为转世活佛，继承寺院的住持地位。

སྐྱེ་བ་ངན་པ། 恶趣，劣生。指人身以外的动物和畜生等(ངན་འགྲོ་སྟེ་དུད་འགྲོ་སོགས།)。

སྐྱེ་བ་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་ཉིད། 生无自性性。三无性之一。一切诸法皆由因缘所生故，斑斓之绳，不但无蛇，彩绳自身，亦仅由众线合成，本性实无(ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་ཉིད་གསུམ་གྱི·····ནང་གསེས། ཆོས་རྣམས་རྒྱུ་རྐྱེན་གཞན་གྱི་དབང་ལས་སྐྱེ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ཐག་ཁྲ་ལ་སྦྲུལ་མེད་པར་མ·····

ཟད། ཐག་ཁྲ་རང་ཉིད་སྤྱོད་པ་ཤུག་མ་དུ་མ་ཚོགས་པ་ལས་རང་ངོ་ནུས་མ་གྲུབ་པའོ།)。

སྐྱེ་བ་ལྔ། 五生。即：生 (སྐྱེས་པ།)、极生 (ཤིན་ཏུ་སྐྱེས་པ།)、往生 (འཁོར་བ།)、现生 (མངོན་པར་འབྱུང་བ།)、 胜生 (རབ་ཏུ་སྐྱེ་བ།)。

སྐྱེ་བ་སྔོན་མ། 前生，前身，前世。指人和众生的前一辈子 (མི་དང་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཚེ·········འདིའི་གོང་གི་སྐྱེ་བ།)。

སྐྱེ་བ་གཅིག་ཐོགས། 一来菩萨。只隔一生即便成佛的菩萨 (འཚང་རྒྱ་བ་ལ་སྐྱེ་བ་གཅིག་འགོར······པའི་བྱང་སེམས།)。

སྐྱེ་བ་གཅོད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 伐生波逸底迦。九十单堕罪之一。比丘伐树、刈草及炒青稞等损坏未被火等损坏的种子， 即成此罪 (ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། ས་བོན་འཇོམས་པ་དང་སྐྱེ་བ་གཅོད་པའི་ལྟུང་བྱེད་ཅེས་པ་རྩྭ་སྔོན་ཤིང་གཅོད་པ་དང་། ནས་རྗེ་བ་སོགས་མེས་ཉུང་བར་མ་བྱས་པའི་ས་བོན་གྱི་རིགས་ཉམས·····པར་བྱས་པ།)。

སྐྱེ་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པ། 随念生，忆宿命，念生道。十随念之一 (སྔོན་གྱི་སྐྱེ་བ་དྲན་པ་སྟེ་དྲན་པ···བཅུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

སྐྱེ་བ་སྤྲུལ་སྐུ། 生应身，受生化身。如来示现种种受生的化身以教化有情，如示现生为帝释天、斑鹿、犀牛、飞禽、水、桥、树木等等变化之身 (སེམས་ཅན་རྣམས་འདུལ་བའི་ཆེད་དུ་བརྒྱ་བྱིན···དང་། རི་དྭགས། བསེ་རུ། བྱ། ཆུ། ཟམ་པ། ལྗོན་ཤིང་སོགས་སྐྱེ་གནས་སྣ་ཚོགས་སུ་སྐྱེ་བར་སྟོན་པ།)。另一解释为转世活佛。又成佛后有三种化身之一。三种化身，即：殊胜化身 (མཆོག་གི་སྤྲུལ་སྐུ།)、事业化身 (བཟོ་བོ་སྤྲུལ·····སྐུ།) 和受生化身 (སྐྱེ་བ་སྤྲུལ་སྐུ།)。

སྐྱེ་བ་སྤྲུལ་སྐུར་འཆར་བའི་རྣལ་འབྱོར། 会生有为化身瑜伽。示现生有为应化生的修道次第 (སྐྱེ་སྲིད་སྤྲུལ་སྐུར་ཤར་བའི་སྒོམ་རིམ།)。

སྐྱེ་བ་ཕྱི་མ། 来生，来世。死后另外受生的世代 (ཤི་རྗེས་བསྐྱར་དུ་བླངས་པའི་སྐྱེ་བ་གཞན་དག)。

སྐྱེ་བ་ཕྲ་མོ། 中有，中阴身，细身。死后未受生以前的身形 (ཤ་མའི་ལུས་རྟེན་བོར་ནས་ཕྱི་མའི····ལུས་རྟེན་མ་རྙེད་པའི་བར་གྱི་ལུས།)。

སྐྱེ་བ་བཞེས། 受生，前生转今世受生之意。

སྐྱེ་བ་བཟང་པོ། 胜生。人天等善趣 (བདེ་འགྲོ་སྟེ་མི་སོགས།)。

སྐྱེ་བ་ལ་དབང་བ། 受生自在， 菩萨十自在之一。能于一切世界示现受生自在 (བྱང་ཆུབ·····སེམས་དཔའི་དབང་བཅུའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ་འཇིག····རྟེན་གྱི་ཁམས་ཐམས་ཅད་དུ་སྐྱེ་བ་ཀུན་ཏུ་སྟོན·········པ།)。

སྐྱེ་བའི་སྡུག་བསྔལ། 生苦，八苦之一。胎生卵生，生时所受众多剧烈难忍之苦 (སྡུག་བསྔལ···བརྒྱད་ཀྱི་གྲས་ཤིག་སྟེ། མངལ་སྐྱེས་དང་སྒོ་ང་ལས་སྐྱེས་པ་དེ་དག་སྐྱེ་བ་ན་སྡུག་བསྔལ་གྱི་ཚོར་བ་དྲག་པོ་མང་པོ་དང་བཅས་སྐྱེས་པའོ།)。

སྐྱེ་བའི་ཡན་ལག 生支。二十缘起之一支。有位之力，一遇顺缘，于未来转生位中， 直接受生，六根圆满，住众同分，成就诸蕴，称为生支 (རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང·······གསེས། སྲིད་པའི་མཐུས་ནམ་ཞིག་རྐྱེན་ཚོགས་པ་ན། ཡང་སྲིད་ཀྱི་སྐྱེ་གནས་དེར་དངོས་སུ་དང་པོར་སྐྱེ་བ་དང་། ལུས་རྫོགས་པ་དང་། རིས་མཐུན་པར་གནས་པ་སྟེ། སྡུག་བསྔལ་གྱི་ཕུང་པོ་འགྲུབ་པར་བྱེད་པའོ།)。

སྐྱེ་བོ་གསོ་ཐིགས། 《养生篇》。古印度龙树所

撰，劝诫戌陀罗种姓，讲述世道的一部论著（མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས་མཛད་པའི་དམངས་རིགས···ལ་གདམས་པ་སྐྱེ་འཇིག་རྟེན་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས···ཤིག）。

སྐྱེ་མེད་ཀྱི་ཐུགས་ཀྱི་སྲས་ཀ་བ་བཞི། 杰美上师的亲炙四柱弟子。即：甲吉修士（རྒྱལ་གྱི་སློབ······ཚེ།）、召吉修士（གྲབ་ཀྱི་སློབ་ཚེ།）、节玛垅东修士（བྱེ་མ་ལུང་སྟོང་གི་སློབ་ཚེ།）和拉吉修士（བླགས་ཀྱི་སློབ་ཚེ།）四人。

སྐྱེ་མེད་ཀྱི་ཐུགས་ཀྱི་སྲས་སྒོམ་ཀ་བ་བཞི། 杰美上师的四柱实修亲炙弟子。即：若巴玛多僧（རོག་པ་དམར་རྡོར་སེང་།）、香召札杂哇（ཞང་སྒྲོ་གྲག་ཙ་བ།）、陇敦多杰喇嘛（ལུང་སྟོན་རྡོ་རྗེ་བླ་མ།）和玛巴岗（དམག་པ་སྒང་།）共四人。

སྐྱེ་མེད་དོན་གྱི་གསུང་། 无生胜义语。旧派密乘所说五语之一。即以法性远离言诠，便是一切所诠义因，故称法身为无生胜义语（གསུང་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག　ཆོས་ཉིད་སྨྲ་བརྗོད་དང་བྲལ་ང་ཉིད་བརྗོད་བྱ་ཀུན་གྱི་གཞིར་གྱུར་པའི་ཆ་ནས་ཆོས་སྐུ་སྐྱེ་མེད་དོན་གྱི་གསུང་ཞེས་སྔགས་རྙིང་མའི་བཞེད······པ།）。

སྐྱེ་མེད་བདེ་ཆེན། 无生乐，无生大乐。解脱或涅槃之乐（ཐར་པའམ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་བདེ་བ་ཆེན་པོ།）。

སྐྱེ་མེད་བཙན་ས། 无生胜境。解脱或涅槃（ཐར་པའམ།　མྱང་འདས།）；登涅槃境，已证涅槃（སྐྱེ་མེད་བཙན་ས་ཟིན་པ།）。

སྐྱེ་སྲིད། 生有。四有之一。结胎无间一刹那所有心识（སྲིད་པ་བཞིའི་གྲས་ཤིག་སྐྱེ་མངལ་དུ་ཉིང·········མཚམས་སྦྱོར་མ་ཐག་པའི་རྣམ་ཤེས་ལྟ་བུ།）。

སྐྱེད་བྱེད། 1. 因，能生。能生起自果或成熟自果之因（རང་འབྲས་སྐྱེད་པར་བྱེད་པའམ་སྨིན······པར་བྱེད་པའི་རྒྱུའོ།）。 2. 火神（མེ་ལྷ།）的异名。

སྐྱེར་ཆུ། 杰曲寺。据说松赞干布时期，为压魔女左手掌处，以吐火罗人为工头（ཐོ་གར་གྱིས······ལག་དཔོན་བྱས།），于门域（མོན།）建此寺。

སྐྱེལ་མདོས། 送鬼灵器。送走鬼物以免受灾厄的宗教活动中所用的物品之一（原系苯教的祭祀之一）。

སྐྱེས་ཆེན། 大士，大勇者。指佛家所说乐于利他、胆量超群、勇往不懈的大乘人（གཞན་དོན······སྒྲུབ་འདོད་ཀྱི་སྙིང་སྟོབས་ཕུལ་དུ་བྱུང་ཞིང་སྐྱོ་དུབ·····མེད་པ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་གང་ཟག）。

སྐྱེས་མཆོག 完人，最上士夫。佛家所说之圣者（སྐྱེས་བུ་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ།）。

སྐྱེས་ཐོབ་ཀྱི་དགེ་བ། 生得善。由于前生反复串习，生已即能任运自在行诸善行（སྔོན་གོམས···པའི་རྒྱུས་ཚེ་འདིར་རང་གིས་དགེ་བ་བྱེད་པ་ཐོབ······པ།）。

སྐྱེས་ཐོབ་ཀྱི་མི་དགེ་བ། 生得不善。宿世多行恶行，今生禀性不善（སྐྱེ་བ་སྔོན་མི་དགེ་བར་གོམས་པས་ཚེ་འདིར་མི་དགེ་བ་འབྱུང་བ།）。

སྐྱེས་ཐོབ་ལུང་མ་བསྟན། 生得无记，异熟无记。不善及有漏善之异熟果（མི་དགེ་བ་དང་དགེ་བ···ཟག་བཅས་ཀྱི་རྣམ་སྨིན་རྣམས་སོ།）。

སྐྱེས་ཐོབ་ཤེས་རབ། 天生聪明，生成的智慧。旧译生得慧，生时所得之慧（སྐྱེ་དུས་ནས་ཡོད་པའི་ཤེས་རབ།）。

སྐྱེས་ནག 俗人，在家男女（ཁྱིམ་པ་ཕོ་མོ།），跟出家人相对而言。

སྐྱེས་ནས་འདའ་བ། 生般，生般涅槃。三种定趋

色界之中，随一往生色界十六无处， 即被动生之身而般涅槃者。二十僧伽之一（གཟུགས་སུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་ལྷ་གནས་བཅུ་དྲུག་གང་ཡང་རུང་བར་དང་པོར་སྐྱེས་པའི་རྟེན་དེ་ཉིད་ལ་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ་སྟེ། དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

སྐྱེས་ནས་འདའ་བ་གསུམ། 三种生般。二十僧伽中之三种生般涅槃。即：生便般涅槃（སྐྱེས་ཙམ་ནས་འདའ་བ།）、 无行般涅槃（འདུ་བྱེད་མེད་པར་འདའ་བ）和有行般涅槃（འདུ་བྱེད་དང་བཅས་ནས་འདའ་བ།）。

སྐྱེས་ནས་མྱོང་འགྱུར་གྱི་ལས། 顺次生受业。来世或后一生中定当受报的业（སྐྱེ་བ་ཕྱི་མ་ལ་ངེས····པར་མྱོང་བར་འགྱུར་བའི་ལས།）。

སྐྱེས་ནས་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ། 生般涅槃。来世或后一生中一定证得涅槃果（སྐྱེ····བ་ཕྱི་མར་མྱང་འདས་ཐོབ་ངེས།）。

སྐྱེས་པའི་རབས་ཀྱི་རྒྱུད། 《菩萨本生鬘论》（སངས་རྒྱས་ཀྱི་འཁྲུངས་རབས་གཏམ་རྒྱུད།）。宋代绍德、慧询等由梵文译成汉文。

སྐྱེས་པའི་རབས་ཀྱི་སྡེ། 《本生经》。十二部契经之一（གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ཡ་གྱལ····ཞིག)。

སྐྱེས་པའི་སྲོག་ཆགས། 众生（སེམས་ཅན།）。有生命的诸有情类。

སྐྱེས་པར་གྱུར་པ། 已生。《鬘论》云："入曼陀罗者，是为已生"（ཐིང་བ་དཀྱིལ་འཁོར་དུ·······ཞུགས་པ་ལ་སྐྱེས་པར་གྱུར་པར་བཤད་དོ།）。

སྐྱེས་བུ། ① 众生（གང་ཟག་འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད།）；遍入天（ཁྱབ་འཇུག）之异名。

སྐྱེས་བུ་སྐྱེས་མཆོག 胜丈夫。佛的名号（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན།）。

སྐྱེས་བུ་ཁྱུ་མཆོག 超群士。佛的名号（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན།）。

སྐྱེས་བུ་གང་ཟག 丈夫补特伽罗，即人（མི།）。

སྐྱེས་བུ་ཆུང་ངུ། 下士。仅因怖畏恶趣希求人天善趣而努力修学佛法者（ངན་སོང་ལ་སྐྲག་ཅིང····མཐོ་རིས་ཙམ་དོན་དུ་གཉེར་བའི་སྐྱེས་བུ།）。

སྐྱེས་བུ་ཆུང་བ་ཁྱད་པར་ཅན། 殊胜下士。思维人身难得、暇满义大、身不久留、迅即谢灭之理，切实生起真正不贪今生， 追求来世之心者（དལ་འབྱོར་རྙེད་དཀའ་ཞིང་དོན་ཆེ་བ་དང་། དེ་ཉིད་རིང་དུ་མི་གནས་པར་འཇོར་བའི་ཚུལ·········བསམས་ཏེ་ཚེ་འདིའི་སྣང་ཞེན་ལོག་ནས་ཕྱི་མ་དོན····གཉེར་གྱི་བསམ་པ་ལ་བཅོས་མིན་གྱི་སྐྱོང་བ་ཐོན·······པའི་གང་ཟག）。

སྐྱེས་བུ་ཆུང་བའི་ལམ། 下士道。仅为自利，主要寻求于未来世得生人天善趣之心愿（རང་ཁོ····ནའི་དོན་དུ་ཚེ་ཕྱི་མའི་འཁོར་བའི་མངོན་མཐོ་ཙམ····གཙོ་བོར་དོན་དུ་གཉེར་བའི་བསམ་པ།）。

སྐྱེས་བུ་ཆེན་པོ། 上士。大士，大丈夫。为担负使量等虚空一切有情，均证佛果，而努力修学佛法者（སྙིང་སྟོབས་ཆེ་བའི་མི་སྟེ། མཁའ་མཉམ་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་གོ·········འཕང་ལ་འགོད་རྒྱུ་ཁུར་ལེན་གྱིས་གཞན་དོན་ཆེན་པོ་བྱེད་ནུས་པའི་སྐྱེས་བུ་རབ་བམ་མཆོག)。

སྐྱེས་བུ་ཆེན་པོའི་མཚན་དཔེ། 如来相好，大丈夫相好庄严。佛身所具端庄美好的三十二相和八十种随好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུའི་ཡོན་ཏན་མཚན····བཟང་པོ་སོ་གཉིས་དང་། དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་བཅུ་ཐམ་པ།）。

སྐྱེས་བུ་ཆེན་པོའི་ལམ། 上士道。"七支因果诀窍

中第六支增上意乐” 所包含的一切大乘圣道（ཐེག་ཆེན་གྱི་ལམ་སྟེ་རྒྱ་འབྲས་མན་ངག་བདུན་གྱི···དྲུག་པ་ལྷག་བསམ་གྱིས་ཟིན་པའི་ལམ་ཐམས་ཅད། ）。

སྐྱེས་བུ་དམ་པའི་འགྲོ་བ་བདུན། 七种善丈夫趋。不还果位中所有七趋（ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས···སྐབས་ཀྱི་འགྲོ་བ་བདུན། ）。即三种中般（བར་དོར་འདའ་བ་གསུམ་དང་། ）、三种生般（སྐྱེས་ནས་འདའ་བ་གསུམ་དང་། ）、一种上流（གོང་དུ་འཕོ་བ། ）。

སྐྱེས་བུ་འདུལ། 调御丈夫。佛之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

སྐྱེས་བུ་འདུལ་བའི་ཁ་ལོ་སྒྱུར་བ་བླ་ན་མེད་པ། 无上丈夫调御士，梵音译作阿耨多罗富楼沙云藐娑罗提（ཨནུ་ཏྟརཔུརུཥཁདམྱསཱརཐི། ）。佛的十种称号之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཅུའི་གྲས···ཤིག）。

སྐྱེས་བུ་རྡོར་ལེགས། 勇夫善金刚。世间护法大力神之名（འཇིག་རྟེན་པའི་ལྷ་སྲུང་མཐུ་བོ་ཆེ་ཞིག་གི···མཚན། ）。

སྐྱེས་བུ་གནས་དུས་རིམ་པ་ལྔ། 人生五阶段。古印度婆罗门将人生分为五个阶段。即：初时梵行（དང་པོ་ཚངས་སྤྱོད། ）、第二时成家（གཉིས་པ་ཁྱིམ་ལ་གནས་པ། ）、第三时居林间修行（གསུམ་པ་ནགས་སུ་ཞུགས་པ། ）、第四时游方行乞（བཞི་པ་ཀུན་ཏུ་རྒྱུ་བ། ）、第五时死亡（ལྔ་པ་འཆི་བ། ）。

སྐྱེས་བུ་བྱེད་པའི་འབྲས་བུ། 士用果。五果之一。人或补特伽罗发挥功力所得效益。如务农所得收成和经商所得财物等，为俱有因及相应因二者之果（འབྲས་བུ་ལྔའི་ནང་ཚན་སྐྱེས་བུའམ···གང་ཟག་གི་རྩོལ་བ་ལ་བརྟེན་ནས་ཐོབ་པའི་འབྲས་བུ། ཞིང་ལ་སོ་ནམ་བྱས་པས་ལོ་ཏོག་རྙེད་པ་དང་། ཚོང་བྱས་པས་རྒྱ་ནོར་ཐོབ་པ་ལྟ་བུ། ལྷན་ཅིག་འབྱུང་རྒྱུ་དང་མཚུངས་ལྡན་གྱི་རྒྱུ་གཉིས་ཀྱི་འབྲས་བུའོ། ）。

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་གི་ལམ། 中士道。厌弃世间轮回苦痛，但以一己求得解脱为念之修圣道者（འཁོར་བའི་ཕུན་ཚོགས་ལ་བློ་ལོག་པའི་སྒོ་ནས་རང་···ཁོ་ནའི་དོན་དུ་ཐར་པ་གཙོ་བོར་དོན་དུ་གཉེར་བའི···བསམ་པས་ཟིན་པའི་ལམ། ）。

སྐྱེས་བུ་ཡ་མཚན་ཅན་གཉིས། 二奇士。即：大士孟浪塔耶（སྐྱེས་མཆོག་སྨོན་ལམ་མཐའ་ཡས། ）、日米包巴・索南仁钦（རི་མི་འབབ་པ་བསོད་ནམས···རིན་ཆེན），日米包巴意为“不下山者”，是称号名，其意是发誓修道不成不下山。此人死于1435年，系宗喀巴大师的弟子。

སྐྱེས་བུ་སེང་གེ། 人中狮子。佛的名号之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

སྐྱེས་བུ་གསུམ། 三士。指上士、中士、下士。其中包括佛学的三次第，即上士道、中士道、下士道三次第。由阿底峡到宗喀巴皆主张修三士道。

སྐྱེས་བུ་གསུམ་གྱི་ལམ་གྱི་རིམ་པ་ཆེན་མོ། 《三士道次第广论》，即《菩提道次第广论》，宗喀巴著。

སྐྱེས་བུའི་གང་ཟག （梵）补特伽罗，人。汉译为士夫。参看སྐྱེས་བུ་གང་ཟག条。

སྐྱེས་སྦྱོར། 生合。藏传佛教达波噶举之教法，有大手印俱生生合、四先生合、二根本介绍、三后验印象护持等传授法（དྭགས་པོ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་བཞེད་སྲོལ་ཕྱག་ཆེན་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་སྦྱོར་ཏེ། སྔོན་འགྲོ་སྦྱོར་བ་བཞི་ལྡན། དངོས་གཞི་ངོ་སྤྲོད་རྣམ་གཉིས། རྗེས་ཉམས་སྐྱོང་སྣང་ཐོག་ཏུ་སྐྱོང་བ་གསུམ་གྱི་སྒོ་ནས་འཁྲིད་སྲོལ་ཡོད། ）。

སྐྱེས་ཙམ་ནས་འདའ་བ། 生便般涅槃。二十僧伽之一。方生色界，道即现前，得尽苦际，证

得最极自然，所断最极微薄（དགེ་འདུན་ཉི……ཤུའི་ནང་གསེས། གཟུགས་ཁམས་སུ་སྐྱེས་པ་ཙམ་གྱིས་གང་ལམ་མངོན་དུ་བྱས་ནས་སྡུག་བསྔལ་གྱི་མཐའ་འཐོབ་པ་སྟེ། ལམ་ཆེས་ངང་གིས་འབྱུང་བ་དང་། སྤང་བྱ་ཆེས་ཆུང་བ།）。

སྐྱེས་རབས། 本生，本起，本缘。指佛书所说过去生生世世的一切经历记载（སྐྱེ་བ་སྔ་མ་རིམ་བྱུང་གི་ལོ་རྒྱུས།）； 印度马鸣大士（དཔའ་བོ།）所著《佛本身行传一百八赞》（སྟོན་པ་རིན་པོ་ཆེའི་སྐྱེས་རབས་ལ་བསྟོད་པ་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད།），是一部讲述本起、本缘的书。此书在藏王赤德松赞（798—815）在位时，由译师曼殊师利拉玛（མཉྫུ་ཤྲཱི་ཝ་རྨ།）翻译成藏文。其《注疏》系印度轨范师达磨格迪（དྷརྨ་ཀཱི་རྟི།）著，十一世纪初由藏族译师释迦洛追（ཤཱཀྱ་བློ་གྲོས།）译成藏文。

སྐྱེས་རབས་ཀྱི་སྡེ། 《本生经》，《本生》。十二分契经之第九分。叙述佛薄伽梵在过去世于彼彼处，行彼彼等难行、苦行、菩萨行事（གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་དགུ་པ་སྟེ……སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་སྔོན་ཡུལ་དེ་དང་…དེ་ར་མཛད་པ་གང་དང་གང་མཛད་པའི་ཚུལ་བསྟན…པའི་གཞུང་།）。

སྐྱེས་རབས་སོ་བཞི་པ། 《三十四本生传》。印度马鸣著，讲述释迦牟尼宿世修行传记（སྔོན་བྱུང་སྟོན་པའི་རྣམ་ཐར་བསྟན་པའི་གཞུང་ཞིག་སྟེ་ཤཱུ་ར་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་དཔའ་བོས་མཛད་པ།）。

སྐྱོ་སློགས་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 违脑言教波逸底迦。九十单堕罪之一。比丘重新挑起其他比丘之间已息之争，即成此罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་…ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་སློང་གཞན་དག་གི་རྩོད་པ་ཞི་བར་གྱུར་པ་དེ་སྐྱོ་སློགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་སླར་རྩོད་པ་སློང་བ།）。

སྐྱོ་མེད། 无厌。善趣的异名（མཐོ་རིས་ཀྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

སྐྱོ་མེད་མགོན་པོ། 无厌依怙。帝释天之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

སྐྱོ་ཤས། 厌离心。厌恶（སྐྱོ་སེམས་ཤུགས་ཆེ་བའམ། ཞེན་པ་གཏིང་ནས་ལོག་པ།）。

སྐྱོང་མ། 女护法神。即地母（བརྟན་མ།）。

སྐྱོན་བརྗོད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 嫌毁轻贱波逸底迦。九十单堕罪之一。比丘轻贱种姓低贱及诸根残废不全等比丘，即成此罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་…ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་སློང་རིགས་ངན་པ་དང་དབང་པོ་མ་ཚང་བ་སོགས་ལ་དེའི་…སྐྱོན་བརྗོད་པ།）。

སྐྱོན་མེད། 无过佛，一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

སྐྱོན་སེལ། 除过佛，一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

སྐྱོབ་པ། 佛之异名。正确解说四谛取舍之道，以拯救所化众生使脱轮回的保护者（བདེན……བཞིའི་བླང་དོར་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་སྟོན་པའི་སྒོ་ནས…གདུལ་བྱ་འཁོར་བ་ལས་སྐྱོབ་པའི་སྐྱོབ་པ་སྟེ་སངས……རྒྱས།）。

སྐྱོབ་པ་འཇིག་རྟེན་མགོན་པོ། 觉巴·世间怙。全名为སྐྱོབ་པ་འཇིག་རྟེན་མགོན་པོ་རིན་ཆེན་དཔལ།（1143—1217），邓柯人，帕木竹巴弟子。1180年建止贡梯寺（འབྲི་གུང་མཐིལ་དགོན་པ།），创立止贡噶举（འབྲི་གུང་བཀའ་བརྒྱུད།）。

སྐྱོར་དཔོན། 复诵师。寺庙中学经时从同班僧徒中选出，在讲经法师口诵指定篇章以后负责当众背诵者（མཚན་ཉིད་སློབ་དཔོན་གྱིས་བརྩེ……གཞག་དཔེ་ཆའི་གཞུང་ཚིག་བློ་ཐོག་ནས་མར་གསུངས་

པ་དེ་དག་འཛིན་གྲྭ་སོ་སོའི་གྲྭ་པའི་འགོ་ཁྲིད་རེས……ངག་ཐོག་ནས་རྒྱུགས་སྤྲོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་སྐྱོར་འཁྲིད་དེའི་མིང་།)。

སྐྱོར་མོ་ལུང་། 觉摩隆寺。系藏传佛教噶当派格西拜底扎迥巴所建，后在宗喀巴时代变成格鲁派寺院（在今西藏自治区堆龙德庆县境）， 在色拉、甘丹、哲蚌三大寺未建之前， 此寺为前藏地区六大寺之一（སྟོན་དུས་བཀའ་གདམས་…པའི་དགེ་བཤེས་སྦལ་ཏི་དགྲ་བཅོམ་པས་ཐོག་མར……བཏབ་ཅིང་། རྗེས་སུ་རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་དུས་སུ་དགེ་ལུགས་པར་གྱུར་པ་ཡིན། དེང་སང་བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་སྟོད་ལུང་བདེ་ཆེན་རྫོང་གི་ཁོངས་སུ་ཡོད། སྔར་བོད་དབུས་ཁུལ་དུ་གདན་ས་སེ་འབྲས་དགེ……གསུམ་མ་བྱུང་གོང་དུ་དབུས་ཁུལ་དུ་ཡོད་པའི་གདན་ས་ཆེན་པོ་དྲུག་གི་གྲས་ཤིག་ཡིན།)。

〔སྐྲ〕

སྐྲ་ཅན་གྱི་སྲིང་མོ། 有发妹。鄔摩天女（ཨུ་མོ་ཨུ་མཱཿ）之异名。

སྐྲ་ཕུད། 1. 剃度发。出家时须由亲教师亲自剃去的一小撮头发（རབ་ཏུ་འབྱུང་བའི……སྐབས་མཁན་པོས་གཅོད་དགོས་པའི་སྐྲ་ཚམས། ）。（2）献胎发。幼儿第一次剃发时，献给喇嘛以求长寿的一撮头发（ཕྲུ་གུ་ཚེ་རིང་བའི་ཆེད་དུ་བླ་མ་ལ་འབུལ་བའི་སྐྲའི་ཕུད། ）。

སྐྲ་བཟེད། 剃发衣。比丘十三资具之一，长三肘，宽一肘半，是比丘剃头发时所用的披巾（རབ་བྱུང་གི་འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་བཅུ་གསུམ་གྱི་ནང……གསེས་ཤིག་སྟེ་དགེ་སློང་གི་སྐྲ་གཞར་སྐབས་ཆོས་གོས་སྲུང་བའི་ཆེད་དུ་གྱོན་རྒྱུའི་གོས། སྲིད་དུ་ཁྲུ་གསུམ་དང་ཞེང་ཁྲུ་ཕྱེད་དང་དོ་ཡོད་པ་ཞིག)。

སྐྲོད་པའི་ལྷུང་བྱེད། 驱摈波逸底迦。九十单堕罪之一。心怀瞋怒，驱摈其他比丘出舍，而成此罪（ལྷུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། ཞེ་སྡང་གི་སེམས་ཀྱིས་དགེ་སློང་གཞན་གནས་ཁང་ནང་…ཕྱི་རོལ་ཏུ་འདོན་པ། ）。

〔བསྐྱ〕

བསྐྱེད་བྱ། 果，所生。凭借自因所生起之果（རང་རྒྱུས་སྐྱེད་པར་བྱ་བའི་འབྲས་བུ། ）。

བསྐྱེད་རྫོགས། 生圆二次第。生起次第与圆满次第之略称（བསྐྱེད་རིམ་དང་རྫོགས་རིམ་གྱི་བསྡུས……ཚིག）。密乘中修习本尊三身为生起次第，修习气、脉、明点等为圆满次第。

བསྐྱེད་རམས་པ། 杰仁巴。拉萨上、下密院（རྒྱུད་སྟོད་གྲྭ་ཚང་དང་རྒྱུད་སྨད་གྲྭ་ཚང་། ）里的僧人，其中有一部分具有三大寺的僧籍， 或来自别的格鲁派寺院。他们虽学过显宗， 但未曾取得“格西”学位， 则称作“杰仁巴”。在入寺前已取得“格西”学位的僧人，称为“佐仁巴”（རྫོགས་རམས་པ། ）。

བསྐྱེད་རིམ་ཕྲ་མོ། 细分生次。以本尊所持某一标帜形象为对境， 修习微细金刚定的生起次第（ལྷའི་ཕྱག་མཚན་ལ་དམིགས་པ་སྟེ། རྡོ་རྗེ་ཕྲ་མོའི་ཏིང་འཛིན་སྒོམ་པ། ）。

བསྐྱེད་རིམ་རགས་པ། 粗分生次。以本尊全部身形为对境进行修习的生起次第（ལྷའི་ཞལ་ཕྱག་གི་རྣམ་པ་སྒོམ་པ། ）。

བསྐྱེད་རིམ་གསལ་བར་བྱེད་པའི་ཆོས་དྲུག 显明生起次第六法。即：莲枝修法（པདྨ་སྡོང་བུ་ཅན……གྱི་སྒྲུབ་པ། ）、花座修法（མེ་ཏོག་གདན་ཅན་གྱི……སྒྲུབ་པ། ）、 依花修法（མེ་ཏོག་ལ་བརྟེན་པའི་སྒྲུབ་པ། ）、 影像修法（གཟུགས་བརྙན་གྱི་སྒྲུབ་པ། ）、 无垢修法（དྲི་མ་མེད་པའི་སྒྲུབ་པ། ）和无字修法（ཡི་གེ་མེད་པའི་སྒྲུབ་པ། ）。

ཁ་སྐོང་གི་ཆོས་བཅུ་གསུམ། 十三增添法。近圆戒僧伽所具备的十三种行动。即：不置身羯磨行列者（ཁ་སྐོང་གི་ཆོས་ལ་ལས་གྲལ་དུ་མི་འདུག་པར……འགྲིང་བ།）、罪当受罚者（ཕྱལ་དེ་ཆད་ལས……སོགས་བྱ་བའི་འོས་སུ་གྱུར་པ།）、身不内敛奉还净愿者（ལུས་དངོས་སུ་མ་འདུས་པར་འདུན་པ་སོགས་ཕུལ་བ།）、未受近圆戒者（བསྙེན་པར་མ་རྫོགས་པ།）、破戒者（སྡོམ་པ་ཉམས་པ།）、造五逆者（མཚམས་མེད་བྱས་པ།）、不信奉大师圣教持恶见者（སྟོན་པའི་བསྟན་པ་ལ་ཡིད་མི་ཆེས་པའི་སྡིག་ལྟ……ཅན།）、处迁悦等低下位者（སྤོ་མགུ་ལ་སོགས་པ་དམན་པའི་ས་ན་གནས་པ།）、异于佛徒心向邪法者（ཆོས་ཕྱོགས་པ་ལས་ལྟ་བ་ཐ་དད་པའི་ཆོས་མིན……ཕྱོགས་པ།）、心不错乱而犯恶作以上者（བསམ་བཞིན་ཉེས་བྱས་ཡན་ཆད་ཀྱིས་གོས་པའི་འཁྲུལ་བཅས་མ……ཡིན་པ།），此为不属于《毗奈耶本事》所遮十法。再加《毗奈耶大全分》所说三法：非他僧界者（མཚམས་གཞན་འཛིན་པ་མ་ཡིན་པ།）、非他性别者（མཚན་གཞན་འཛིན་པ་མ་ཡིན་པ།）和非信其他三宝者（དཀོན་མཆོག་གཞན་འཛིན་པ་མ་ཡིན་པ།）共为十三法。

ཁ་སྐོང་སྦྱིན་སྲེག 补全护摩。为补救念修中发生的缺余过失，依所修本尊而做的护摩，或为补全仪轨而做的业用护摩（ཆོ་ག་ལྷག་ཆད་ཀྱི་ཉམས་པ་སྐོང་བའམ་གསོ་བའི་ཕྱིར་ཡི་དམ་གང་རུང་གི་སྒོས་སྒྲུབ་པའི་སྦྱིན་སྲེག་གམ་ཆོ་གའི་ཡན་ལག་ཚང་བར……སྒྲུབ་པའི་ལས་སྦྱོར་གྱི་སྦྱིན་སྲེག）。

ཁ་ཆེ་དྷརྨ་ཤྲཱི་སྤྱན་གཅིག་པ། 克什米尔·达摩室利一支眼。恰那（ཕྱག་ན། 梅哲哇四得意弟子之一）的弟子，他广说大手印法门，同西藏的诸弟子协商著有《十万般若疏》（འབུམ་གྱི་ཊཱི་ཀ）和《摄义之钥》（སྡུད་པའི་ལྡེ་མིག）。

ཁ་ཆེ་པཎ་ཆེན་གྱི་བརྒྱུད་པ། 迦湿弥罗班钦传承。萨迦班钦（ས་སྐྱ་པཎ་ཆེན་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན།）二十三岁从释迦室利（ཤཱཀྱ་ཤྲཱི）学法，受比丘戒，由此传出的比丘戒律传承即称迦湿弥罗班钦传承。

ཁ་ཆེ་བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ། 迦湿弥罗胜论派。古时流传于克什米尔地方的一小乘派系名（སྔར་ཁ་ཆེའི་ཡུལ་དུ་དར་བའི་སངས་རྒྱས་པའི་གྲུབ་མཐའ་འོག……མའི་བྱེ་བྲག་ཅིག）。

ཁ་ཆོས། 口头佛法。空口说教而不实行者（ཁས་བཤད་པ་ཙམ་ལས་དོན་དུ་ལག་ལེན་མི་བྱེད་པའི་ཆོས་གཏམ།）。

ཁ་རྗེ། 善缘、福德（སྐལ་བཟང་ངམ་བསོད་ནམས།）。

ཁ་རྡི་ཁ་བ། 喀底喀瓦。青海省境内一寺院名。为宗喀巴亲炙弟子绛喇嘛（བྱང་བླ་མ།）所倡建。据说宗喀巴中年时，将自己的绘像寄给他的生母，此像以后就存放在此寺（རྗེ་ཙོང་ཁ་པས་མ་ཡུམ་ལ་བསྐུར་བའི་འདྲ་ཐང་དངོས་མ་གསུང་……འབྱོན་དུ་གྲགས་པ་དགོན་པ་འདི་ན་བཞུགས།）。

ཁ་ཏོན། 佛教徒日常念诵的经文（ངག་ལམ་ནས་

ཆོས་ཀྱི་དཔེ་ཆ་ཀློག་འདོན།)；高声念诵或背诵。敬语作 ཞལ་ཏོན། 。

ཁ་ཏོན་བྱེད་པ། 念诵。于如来所说之一切道法，讽诵宣扬，为十法行 (ཆོས་སྤྱོད་བཅུ།) 之一。

ཁ་ཐེག་དགེ་རྒན། 卡脱格根。指负责督促轮流给康村 (ཁམས་ཚན། 拉萨三大寺院中按地域划分的僧人组织) 支办差事的人，兼管康村中其他一些杂务，定编二人，任期一年。

ཁ་དོག་གི་སྒོ་ནས་བརྟག་པ། 用色观，用色观者，如《金刚手灌顶经》所说："白色修息灾，许红为自在，当知黄增益，黑修猛利行" (ཁ་དོག་གི་སྒོ་ནས་བརྟག་པ་ཡང་ཕྱག་རྡོར་དབང······བསྐུར་བ་ལས། དཀར་པོ་དག་ནི་ཞི་བར་བརྟན། དམར་པོ་དབང་གི་དོན་དུ་འདོད། སེར་པོ་རྒྱས་པ་ཤེས་པར་བྱ། ནག་པོ་དྲག་ཤུལ་སྤྱོད་པར་ཤེས། ཞེས་གསུངས་སོ།)。

ཁ་དོག་གི་ཟིལ་གནོན་བཞི། 显色四胜处。即青黄赤白四胜处。依三摩地，此四显色成就光明，分别缘一切余境，变化自在，故名胜处。为八胜处 (ཟིལ་གྱིས་གནོན་པའི་སྐྱེ་མཆེད་བརྒྱད) 之一类。

ཁ་ཐོན་ནང་བ་བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན། 喀准囊哇·洛桑旦增 (1730—1795)。格鲁派高僧，出生于多麦东部 (མདོ་སྨད་ཤར་རྒྱུད།) 的卓钦 (གྲོ་ཆེན།) 地方。七岁时在恰比丘洛追嘉措 (ཕྱ་དགེ་སློང་བློ་གྲོས་རྒྱ་མཚོ།) 座前受戒成为居士 (དགེ་བསྙེན།)，后又在其座前出家，取名洛桑旦增。二十一岁受比丘戒及具足戒。一生苦行修持，讲经说法，广传密法灌顶。

ཁ་ཊྭཱཾ་ག （梵）喀章嘎。汉译天杖 (ལྷ་ཡི་ཕྱག་མཚན།)，顶端有头骨的棍棒，为湿婆天的兵器，亦为苦行者所持，密宗本尊手中常持此杖 (ཡི་དམ་སོགས་ཀྱི་ཕྱག་མཚན་ཞིག)。

ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་གཉིས། 两种罪过。即遮罪及性罪 (བཅས་པའི་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་དང་རང་བཞིན་གྱི་ཁ་ན···མ་ཐོ་བ།)，遮罪亦称为制罪，是违犯佛教制度之罪。性罪为恶行犯罪，本性为恶。

ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་མི་མངའ་བ། 无罪，无过。佛之异名 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

ཁ་ན་མ་ཐོ་བའི་སྒྲིབ་པ། 罪障，业障。十不善等招引之罪业 (མི་དགེ་བ་བཅུ་སོགས་སྡིག་པའི་ལས་ཀྱི···སྒྲིབ་པ།)。

ཁ་ནས་སྐྱེས་པ། 口中生。众生主 (སྐྱེ་དགུའི་བདག་པོ།)，大梵天之异名 (ཚངས་པ་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག)。

ཁ་བའི་དགྲ་བོ། 雪敌。火神之异名 (མེ་ལྷའི་མཚན་ཞིག)。

ཁ་འབར་མའི་གླུད་ཆོག 焰口母替死仪轨。给饿鬼女王焰口母施放替死物品的一种回向仪轨 (ཡི་དྭགས་ཀྱི་རྒྱལ་མོ་ཁ་འབར་མ་ལ་གླུད་རྫོངས་བསྔོ་བའི་ཆོ་ག་ཞིག)。

ཁ་འབར་མའི་གཏོར་ཆེན། 焰口母大朵马修法，密乘修法之一种 (གསང་བའི་སྒྲུབ་ཐབས་ཞིག)。

ཁ་འབར་མའི་གཏོར་མ། 焰口母朵马供法。给饿鬼女王焰口母供施的朵马（食子）。

ཁ་འདོན། 同ཁ་ཏོན། 条。

ཁ་སྦྱོར་གྱི་འགྲེལ་པ། 《和合释》，密宗一经典名，为勇金刚 (དཔའ་བོ་རྡོ་རྗེ) 所造。

ཁ་སྦྱོར་བདུན་ལྡན། 具七合德。金刚持之异名 (རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་མཚན་ཞིག)。

ཁ་སྦྱོར་ཡན་ལག་བདུན། 和合七支。即：受用圆满 (ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་པ།)、和合 (ཁ་སྦྱོར།)、大乐 (བདེ་བ་ཆེན་པོ།)、无自性 (རང་བཞིན་མེད་པ།) 大悲 (སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ།)、利生无间 (རྒྱུན་མི······འཆད་པ།) 和永住 (འགོག་པ་མེད་པ།)。

ཁ་དམར། 1. 指点吉凶。旧时迷信根据五行算

数推算结果，对未来吉凶祸福的指点（སྐར……རྩིས་པའི་བབས་འབྲས་ལེགས་ཉེས་ཅི་འགྱུར་གསལ……ཁ་སྟོན་པ།）。2. 饿鬼之一，赤口饿鬼。

ཁ་ཟས་སྤྱོད་ཚུལ་ཉེར་གཅིག 二十一进食聚，《毗奈耶经》所说恶作罪第五类进食恶作有二十一条，即：不如法而食（ཟས་ལེགས་པར་མི་ཟ་བ།）、极大团食（ཟས་ཁམ་ཏ་ཅང་ཆེ་བ།）、极小团食（ཟས་ཁམ་ཏ་ཅང་ཆུང་བ།）、不合世法进食（འཇིག་རྟེན……དང་མཐུན་པའི་ཁམ་རན་པ་མིན་པ།）、食未至口先张口待食（ཟས་ཁ་སྒོར་མ་སླེབས་པར་ཁ་གདངས་པ།）、含食语（ཟ་བཞིན་དུ་གཏམ་སྨྲ་བ།）、弹舌食即嗟嗟（ཟས་མི་ཞིམ་པར་ཙུག་ཙུག）、嚩喋食即吒吒（ཟས་ཞིམ་པར་ཅག་ཅག）、呼气食即呼呼（གྲང་བ་ལ་ཧུ་ཧུའི་སྒྲ།）、吹气食即哱哱（ཚ་བ་ལ་ཕུ་ཕུའི་སྒྲ།）、舒舌食（ལྕེ་ཕྱིར་ཕྱུང་བ།）、散食即一粒一粒拾来食（འབྲས་སོགས་འབྱུ་མ་རེ་རེ་ནས་གྲུད་དུ་ཕྱེ་བ།）、毁呰食（ཟས་ལ་འཕྱ་སྨོད།）、填颊食如猴包（ཁམ་གཅིག་མཁུར་གཡས་གཡོན……དུ་སྤོ་བ།）、弹舌作声食（ཀན་སྒྲ་གཏོག་པ།）、啮半食（དུད་འགྲོ་ལྟར་ཁམ་འཕྲོ་བཅད་པ།）、舐手食（ལག་པ་ལ་ཟས་ཆགས་པ་བལྡག་པ།）、括钵食（མཇུབ་མོས་ལྷུང་བཟེད་བྲད་ནས་འཇིག……པ།）、振手食（ལག་པ་ལ་ཟས་ཆགས་པ་སྤྲུགས……པ།）、振钵食（ཟས་དང་བཅས་པའི་ལྷུང་བཟེད……སྤྲུམ་སྤྲུམ་བྱེད་པ།）、作窣堵波即佛塔形而食（ཟས་མཆོད་རྟེན་གྱི་གཟུགས་འདྲ་བར་བཅོས་པའི……ཚུལ་གྱིས་ཟ་བ།）。

ཁ་རག་ཁྱུང་བཙུན་མ། 铜嘴凤尊女。四降魔主母之一（བདུད་འདུལ་གཙོ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཁ་ལས་སྐྱེས། 口生。婆罗门之异名（བྲམ་ཟེའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

ཁ་ལོ་སྒྱུར་བ། 调御师。妙御佛。一佛名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན།）。亦作调御大夫。

ཁ་སརྤ་ཎི། （梵）羯沙流波尼。空行，观音菩萨的一种化身（མཁའ་སྤྱོད་དེ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི……བྱེ་བྲག་ཅིག）。

ཁ་གསག 谄媚，吹捧。比丘五邪命之一。为得到利养和恭敬，顺随旁人的心意而说话或称赞（རྙེད་བཀུར་གྱི་ཕྱིར་གཞན་གྱི་བློ་དང་མཐུན་པའི་ཚིག་སྨྲ་བའམ་ངོ་དགའ་བྱེད་པ།）。

ཁང་ཆེན། 经堂，佛殿，寺院（གཙུག་ལག་ཁང་།）。

ཁང་ཆེན་གྱི་ལྷག་མ། 大屋僧残。使用不如法清净的屋基、材料，营造容纳四个比丘以上的大房舍（གཞི་དང་དངོས་པོ་མ་དག་པས་དགེ་སློང་བཞི་ཡན་ཆད་ཀྱི་དོན་དུ་ཁང་པ་ཆེན་པོ་བརྩིགས་པ།）。十三僧残中，因贪图资具而犯的两种僧残罪之一（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་ལས་ཡོ་བྱད་ལ་ཆགས་པ་ལས་གྱུར་པའི་ལྷག་མ་གཉིས་ཀྱི་ཡ་གྱལ།）。

ཁང་ཐོག་དར་ལྕོག 屋顶神幡。插在屋顶上的薄布经旗（ཁང་པའི་ཐོག་ཏུ་བཙུགས་པའི་དར་ལྕོག་ལྷ་ཞི་དང་བཅས་པ།）。

ཁང་རྡོ། 房石，具足十善地之一。参见དགེ་བ་བཅུ་ཚང་བའི་ཡུལ། 条。

ཁང་པའི་ལྷག་མ། 小屋僧残。比丘未得僧伽开许，便于多生物、有诤、有灾等三种不净之地营造房舍，度量超越长十八肘、宽十肘半所成之罪（གཞི་སྲོག་ཆགས་མང་ཞིང་རྩོད་པ་ཅན……འཇིག་རྐྱེན་ཡོད་པས་མི་རུང་བ་གསུམ་དང་ལྡན་པའི་སར་རང་དོན་དུ་དགེ་འདུན་ལས་གནང་བ་མ་ཐོབ……བཞིན་སྲིད་དུ་ཁྲུ་བཅོ་བརྒྱད་དང་། ཞེང་དུ་ཁྲུ་ཕྱེད་དང་བཅུ་གཅིག་གི་ཚད་ལས་ལྷག་པའི་ཁང་པ་བརྩིགས་པ།）。十三僧残中因贪图资具而犯的两种僧残罪之一（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་ལས། ཡོ་

བྱེད་ལ་ཆགས་པ་ལས་གྱུར་པ་གཉིས་ཀྱི་ཡ་གྱལ།)。

ཁང་དམར། 康玛尔寺，松巴所建，在西藏。

ཁང་ཤིང་། 房木。具足十善地之一。参看 དགེ་བ་བཅུ་ཚང་བའི་ཡུལ། 条。

ཁང་གསར་བློ་བཟང་ཚུལ་ཁྲིམས་བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཚན། 康萨·罗桑楚成丹贝坚参（1848—？）生于康区甘孜（ཁམས་དཀར་མཛེས། ）。年少时去前藏，入哲务康村（ཧྲི་བོ་ཁམས་ཚན། ）。在十三世达赖土登嘉措（ཐུབ་བསྟན་རྒྱ་མཚོ། ）时，曾为下密院堪布（རྒྱུད་སྨད་མཁན་པོ། ），故又称堪素哲务康萨罗桑楚成丹贝坚参（མཁན……ཟུར་ཧྲི་བོ་ཁང་གསར་བློ་བཟང་ཚུལ་ཁྲིམས་བསྟན……པའི་རྒྱལ་མཚན། ）。

ཁབ་རལ་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 作针筒堕。请托非亲俗人作精致象牙等针筒者（ཁྱིམ་པ་ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པ་ལ་སྣུམ་ནོམ་ཡོད་པ་བ་སོ་ལ་སོགས་པའི་ཁབ་རལ……འཆོས་སུ་བཅུག་ཏེ་ཞིན་པ། ）。为九十堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུ། ）之一。

ཁམ་གྱི་ཟས། 1. 房地。具足十善地之一。参看 དགེ་བ་བཅུ་ཚང་བའི་ཡུལ། 条。 2. 段食，同 ཁམ་ཟས། 条。

ཁམ་ཆུང་། 康穷。《佛说中般若经二万五千颂》。经苯教译为苯教经典的书名（བོན་ཆོས་གསུང་ཡུམ་འབྲིང་པོ་ཉི་ཁྲི་ལྔ་སྟོང་བོན་གྱི་ཐ་སྙད་དུ……བསྒྱུར་བའི་མིང་། ）。

ཁམ་ཆེན། 康钦。《佛说大般若经十万颂》。经苯教译为苯教经典的书名（བོན་ཆོས་གསུང་ཡུམ་རྒྱས་པ་བོན་ལུགས་སུ་བསྒྱུར་བའི་མིང་། ）。

ཁམ་ཟས། 段食。分段吞噉的食物（ཁམ་དུ་ཅང་ནས་མིད་པའི་ཟས། ）；须要咀嚼的食物（སོ……འདེབས་དགོས་ཀྱི་ཟས། ）。此即一般人类的食物，因人食物时，必须分段碎嚼，不能囫囵吞下，故名段食。又作抟食、团食。

ཁམ་ཟས་གསུམ། 三段食。有香、味、触的三种食物（དྲི་རོ་རེག་གི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་ཟས། ）。

ཁམས་ཀྱི་ཚོགས། 《界身论》，满慈子（གང་པོ། ）著。

ཁམས་མཁྱེན་པ། 界智，四智之一（མཁྱེན་པ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཁམས་གོང་གི་ས་པ། 上界地者。三界中的色界、无色界（གཟུགས་དང་གཟུགས་མེད་ཁམས），在欲界（འདོད་ཁམས། ）之上，故称上界。色界、无色界的静虑行者，称上界地者。即指入色界、无色界禅定境界的人而言。

ཁམས་གོང་མ། 上界。佛书把三界中的色界（གཟུགས་ཁམས། ）和无色界（གཟུགས་མེད་ཁམས། ）称为上界，用以别于下界欲界。

ཁམས་གོང་མ་གཉིས། 上二界。指色界与无色界（གཟུགས་དང་གཟུགས་མེད་ཁམས། ）。

ཁམས་གོང་མའི་འདོད་ཆགས། 上界欲。色界与无色界所有贪爱之心，如贪欲宫殿等，主要指爱著禅悦定味之贪（གཟུགས་དང་གཟུགས་མེད……ཀྱིས་བསྡུས་པའི་སྲིད་པ་སྟེ། གཞལ་ཡས་ཁང་ལའང་ཆགས་པ་ཡོད་ཀྱང་ཕལ་ཆེར་སྙོམས་འཇུག་ལ་ཆགས……པའི་ཁ་ནང་དུ་བསྡུས་པར་མཚུངས་པ། ）。

ཁམས་བརྒྱད་གཏན་ལ་ཕབ་པའི་འབུམ། 《决择八界书》。苯教关于行持修法的典籍（སྤྱོད་པའི་སྐོར། ）。

ཁམས་ལྔའི་ཡོན་ཏན། 五种大功德。即佛教所说的地、水、火、风、空五种元素所具有的特征：增具有声、触、味、色、香五种特征（སའི་ཁམས་སྒྲ……

རེག་རོ་གཟུགས་དྲིའི་ཡོན་ཏན་ལྔ་ལྡན། ），水具有声、触、味、色四种特征（ཆུ་ཁམས་སྒྲ་རེག་རོ་གཟུགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་བཞི་ལྡན། ），火具有声、触、味三种特征（མེ་ཁམས་སྒྲ་རེག་རོའི་ཡོན་ཏན་གསུམ་ལྡན། ），风具声、触两种特征（རླུང་གི་ཁམས་སྒྲ་རེག་ཡོན་ཏན་གཉིས་ལྡན། ），空只具有声一种特征（ནམ་མཁའི་ཁམས་སྒྲའི་ཡོན་ཏན་གཅིག་ལྡན། ）。

ཁམས་བཅོ་བརྒྱད། 十八界。即六尘（དམིགས་པ་ཡུལ་གྱི་ཁམས་དྲུག）、六根（རྟེན་དབང་པོའི་ཁམས་དྲུག）、六识（བརྟེན་པ་རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཁམས་དྲུག）。六尘指色（གཟུགས། ）、声（སྒྲ། ）、香（དྲི། ）、味（རོ། ）、触（རེག་བྱ། ）、法（ཆོས། ）；六根指眼（མིག་གི་དབང་པོ། ）、耳（རྣ་བའི་དབང་པོ། ）、鼻（སྣའི་དབང་པོ། ）、舌（ལྕེའི་དབང་པོ། ）、身（ལུས་ཀྱི་དབང་པོ། ）、意（ཡིད་ཀྱི་དབང་པོ། ）；六识指眼识（མིག་གི་རྣམ་ཤེས། ）、耳识（རྣ་བའི་རྣམ་ཤེས། ）、鼻识（སྣའི་རྣམ་ཤེས)།、舌识（ལྕེའི་རྣམ་ཤེས། ）、身识（ལུས་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། ）、意识（ཡིད་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། ）。六根对六尘发生六识，这就是十八界相互的关系。

ཁམས་འོག་མ། 下界。指欲界（འདོད་ཁམས་ལ་ཟེར། ）。欲界处在色界、无色界之下，与色界、无色界相对而言，称为下界。

ཁམས་དང་ས་པ། 界地。三界及其所包括的各"地"（ཁམས་གསུམ་དང་དེའི་སས་བསྡུས་པ། ）。

ཁམས་དྲུག 六界。指六种造成有情无情世界的基本原素。即：地（སའི་ཁམས། ）、水（ཆུའི་ཁམས། ）、火（མེའི་ཁམས）、风（རླུང་གི་ཁམས། ）、空（ནམ་མཁའི་ཁམས། ）和识（རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཁམས། ）。

ཁམས་དྲུག་ལྡན། 六界具备。可以修习密咒金刚乘（གསང་སྔགས་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པ། ）的人身，人身具备了六界，即：空界（ནམ་མཁའི་ཁམས། ）、风界（རླུང་གི་ཁམས）、火界（མེའི་ཁམས། ）、水界（ཆུའི་ཁམས། ）、地界（སའི་ཁམས། ）、及智慧界（ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཁམས། ）。

ཁམས་སྣ་ཚོགས་མཁྱེན་པའི་སྟོབས། 种种界智力。指善知有无大小三乘种性，或不决定，以及机缘亲疏，习气轻重等差异，了别众生种种情趣；或知所依根界能依识界、所缘尘界种种差别的最胜智力（ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་རྣམ་པ་གསུམ་གྱི་རིགས་དང་མ་ངེས་པ་དང་རིགས་མེད་པ་ལྟ་བུ་དང་། སྐལ་བ་དང་བག་ཆགས་ཤས་ཆེ་ཆུང་གི་ཁྱད་གྱིས་རིགས་ལྟར་དབྱེ་བར་མཁས་པའམ། ཡང་ན། རྟེན་དབང་པོའི་ཁམས་དང་། བརྟེན་པ་རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཁམས། དམིགས་པ་ཡུལ་གྱི་ཁམས་ལ་སོགས་པ་ཁམས་ཀྱི་རབ་དབྱེ་རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་མཁྱེན་པ། ）。为如来十力（སྟོབས་བཅུ། ）之一。

ཁམས་པ་དབུ་སེ། 白头康巴。噶玛噶举初祖都松钦巴之别名（ཀརྨ་དུས་གསུམ་མཁྱེན་པའི་མཚན་གཞན་ཞིག）。

ཁམས་པ་ལུང་པའི་བློ་སྦྱོང་ཐུན་བརྒྱད་མ། 康巴垅巴之修心八座法。藏传佛教迦当派高僧仲敦巴为首先提出此八座法，后康巴垅巴二人撮其精要而为宣讲，故有此称。这八座法是：(1)依于食品之修心（ཟས་ལ་བརྟེན་པའི་བློ་སྦྱོང་། ）、(2)依于气息之修心（དེ་བཞིན་དུ་དབུགས་ལ་བརྟེན་པ། ）、(3)身变化如恒河沙数之修心（ལུས་གང་གཱའི་བྱེ་མ་སྙེད་དུ་སྤྲུལ་བ། ）、(4)依于血肉之修心（ཤ་ཁྲག་ལ་བརྟེན་པ། ）、(5)依于朵马之修心（གཏོར་མ་ལ་བརྟེན་པ། ）、(6)依于四大之修心（འབྱུང་བ་ལ་བརྟེན་པ）、(7)身变化为如

意宝之修心（ལུས་ཡིད་བཞིན་གྱི་ནོར་བུར་སྦྱལ་ཏེ་བློ་སྦྱོང་བ།）、(8)死后教授（འཆི་བ་མའི་མན་……ངག）。

ཁམས་ཚན། 康村。拉萨三大寺内在扎仓之下依僧徒来源地区不同而设的区域性组织，如甲绒（རྒྱ་རོང་།）康村，是大、小金川人住的，别的地域的人不能入。哲蚌寺有八十个康村，色拉寺有三十个康村，甘丹寺有二十六个康村。康村的重要事务由康村会议（ཁམས་ཚན་ཚོགས་འདུ）决定后交康村格根（ཁམས་ཚན་དགེ་རྒན།，又译作康村师傅）执行。康村会议由当过格根的喇嘛参加。

ཁམས་ཚན་དགེ་རྒན། 康村格根，康村师傅，负责保管康村（ཁམས་ཚན། 拉萨三大寺院中按地域划分的僧人组织）的一切动产，照料康村的会堂、宿舍、院落、厨房等一应物产，并兼管康村僧众在诵经时的纪律，定编二人，任期一年。其他大寺院中也有此类僧人。

ཁམས་ཚན་ཚོས་མཛད། 康村曲则。向寺庙康村交付一定财物，从而免除支少年差役的僧人（གྲྭ་སའི་ཁམས་ཚན་ལ་གཏོང་སྒོ་བཏང་ནས་གཞོན་……ཁྲལ་རྒྱུག་མི་དགོས་པའི་གྲྭ་པ།）。

ཁམས་བཞི། 四界。即：地（ས་ཁམས།）、水（ཆུ་ཁམས།）、火（མེ་ཁམས།）、风（རླུང་ཁམས།）。亦称四大（འབྱུང་བ་བཞི）。佛教指构成物质的四种元素而言。

ཁམས་བཟང་པོ། 胜妙界，妙界。指三界中的色界（གཟུགས་ཁམས།）和无色界（གཟུགས་མེད་……ཁམས།）。

ཁམས་འོག་མ། 下界。指欲界（འདོད་པའི་ཁམས་ལ་ཟེར།）。

ཁམས་ལུགས། 康宗。此指宁玛派中三部秘诀。即：心识部（སེམས་སྡེ།）、空界部（ཀློང་སྡེ།）和秘诀部（མན་ངག་གི་སྡེ།）的传承，由达杰白吉扎巴（དར་རྗེ་དཔལ་གྱི་གྲགས་པ།）在前后藏及康区广作传播，徒众甚多，此传承称为“康宗”。

ཁམས་གསུམ། 三界。佛教把世俗世界划分为欲界、色界、无色界，认为有情众生居住的三种处所，皆处在“生死轮回”过程中。三界中的欲界（འདོད་ཁམས།），为具有食欲、淫欲的众生所居。色界（གཟུགས་ཁམས།），位于欲界之上，为已离食淫二欲的众生所居。无色界（གཟུགས་མེད་ཁམས།），在色界之上，为无形体的众生所居。

ཁམས་གསུམ་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བ། 三界转轮王。又称吉祥时轮（དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ།），密宗一本尊名。

ཁམས་གསུམ་འགྲོ་བའི་བླ་མ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ། 三界众生之上师索南嘉措，即第三世达赖。参看བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ། 条。

ཁམས་གསུམ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ། 三界法王。对宗喀巴的尊称（རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་མཚན་ཞིག）。

ཁམས་གསུམ་ན་སྤྱོད་པ། 三界所系。生存在三界中的一切有情（ཁམས་གསུམ་ན་གནས་པའི་སེམས་ཅན།）。

ཁམས་གསུམ་རྣམ་རྒྱལ། 胜三界。罗睺（སྒྲ་གཅན།）之异名。

ཁམས་གསུམ་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་དུམ་བུ། 胜三界品。谓金刚部即不动种性（རྡོ་རྗེའི་རིགས་ཏེ་མི་བསྐྱོད་པའི་རིགས་སོ།）。

ཁམས་གསུམ་པ། 1. 毗那夜迦神（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་བུ་ཀུན་པ་ཚོགས་བདག）。 2. 无色界（གཟུགས་མེད་ཀྱི་ཁམས།）。

ཁམས་གསུམ་དབང་འདུས་སྤྱན་རས་གཟིགས། 权衡三界观世音菩萨。观世音菩萨之一种别名（སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་ཋི་ཐག་ཅིག）。

ཁམས་གསུམ་ཡོངས་གྲོལ་རྟེན་འབྲེལ། 《三界解脱缘起》。

ཁམས་གསུམ་ས་དགུ། 三界九地。欲界一地（འདོད་ཁམས་གཅིག）、色界四地（བསམ་གཏན་བཞི།）和无色界四地（གཟུགས་མེད་བཞི）共九地。

ཁར་ས་པ་ཎི། 卡萨巴尼。观世音菩萨的别名（ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོའི་མཚན་གྱི་རྣམ་གྲངས།）。

ཁལ་ཁ་རྗེ་བཙུན་དམ་པ། 哲布尊丹巴，清末时外蒙古库伦（今乌兰巴托）格鲁派一名大活佛。传说其第一代为觉囊派著名僧人多罗那他圆寂于外蒙古后的转世者（སོག་པོ་ཁལ་ཁའི་དགེ……ལུགས་པའི་སྤྲུལ་སྐུ་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཡིན། ཁོང་གི་སྐྱེ་ཕྲེང་དང་པོ་ནི་ཇོ་ནང་པའི་སྐད་གྲགས་ཡོད་པའི་དགེ……སློང་ཏཱ་ར་ན་ཐ་ཡིན་པར་གྲགས།）与内蒙章嘉活佛，并称为蒙古地区两大活佛。

ཁས་འཆེས་པའི་དགེ་སློང་། 自称比丘。本未受戒或已破戒，无戒可持，却自称比丘者（སྡོམ་པ་མ་བླངས་པའམ། ཡང་ན། སྡོམ་པ་རལ་ཏེ་མེད་པར་གྱུར་ན་ཡང་ང་དགེ་སློང་ཡིན་ཞེས་པ་ལྟ་བུ།）。

ཁས་བླངས་པས་ཞི་བ། 承诺息诤。诘问堕罪，如仪自认"已见"、"当护"之后，进行还净以灭诤论（ལྟུང་བ་བྱུང་བ་ན་མཐོང་སྡོམ་ལེགས……པར་བྱས་པའི་སྒོ་ནས་ཕྱིར་བཅོས་ཏེ་རྩོད་པ་ཞི་བར……བྱེད་པ།）。为《毗奈耶经》所说比丘灭诤七法（རྩོད་པ་ཞི་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བདུན།）之一。

ཁུ་རྔོག་འབྲོམ་གསུམ། 库、俄、仲三位。阿底峡尊者在西藏的主要三弟子。即：库敦尊珠雍仲（ཁུ་སྟོན་བརྩོན་འགྲུས་གཡུང་དྲུང་།）、俄·列贝喜饶（རྔོག་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ།）和仲敦巴甲卫穷乃（འབྲོམ་སྟོན་པ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས།）。

ཁུ་བ་འབྱིན་པའི་ལྷག་མ། 出精僧残。除他人口腔、肛门、阴户外，依身体其他部分或自手指，出精液所犯之罪（གཞན་གྱི་ཁ་བཤང་ལམ་ཟག……བྱེད་གསུམ་གང་རུང་མ་ཡིན་པའི་ལུས་ཀྱི་ཆ་ཤས……སམ། རང་གི་སོར་མོ་ལྟ་བུས་ཁུ་བ་འབྱིན་པ།）。为十三僧残之一（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ……གྱི་ནང་ཚན།）。

ཁུ་ཤེར་བརྩོན། 库·协尊（1075—1143），藏传佛教噶当派（བཀའ་གདམས་པ།）高僧，为哲钦波（འཛི་ཆེན་པོ།）之弟子。库·协尊著有《般若波罗密多注释》广中略三种（ཕར་ཕྱིན་གྱི་ཊཱི་ཀ་ཆེ་འབྲིང་ཆུང་གསུམ་མཛད།）。他的门下出有许多讲说的弟子，如著名的大善巧师香·耶巴（ཞང་གཡེ་པ།）等。为ཁུ་ཤེས་རབ་བརྩོན་འགྲུས།之缩写。

ཁུག་རྣའི་ཁ་དོག 雾色。为八种支分色之一（ཡན་ལག་གི་ཁ་དོག་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཁུང་ཕུ་ཙིའམ་ཁུང་ཙེ། 孔夫子或称孔子。系儒家的导师。生于周灵王二十一年，卒于周敬王四十年（公元前551—479）。藏人不能如汉语发音，有时讹为"公子"（བོད་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱ……སྐད་ཇི་བཞིན་མ་ཐོན་པར་ཀོང་ཙེ་ཞེས་འབོད་པ་ཡང་ཡོད།）。

ཁུའུ་ཀི་ཐ་ཤི། （汉）窥基法师。系唐玄奘的著名弟子（ཐང་ཟན་གྱི་སློབ་མ།）。

ཁུར་བཞི། 四负载。即：蕴负载（ཕུང་པོའི་ཁུར།）、精进负载（བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་ཁུར།）、烦恼负载（ཉོན་མོངས་ཀྱི་ཁུར།）、誓言负载（དམ་བཅའི་ཁུར།）。

ཁེངས་པའི་ང་རྒྱལ། 高举慢。慢之一种（ང་རྒྱལ་གྱི་

ཐམ་གྲངས་ཤིག)。

ཁེངས་མེད། 无骄慢佛。一种佛的名称（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

ཁོ་ན་ཉིད་སྣང་བར་བྱེད་པ། 《真实光明论》。庆喜藏论师（སློབ་དཔོན་ཀུན་སྙིང་། ）著。

ཁོང་ཁྲོ། 瞋，瞋恚。对怨敌有情等，计度欲打、欲杀等损害之心（དགྲ་ལ་སོགས་པ་སེམས་ཅན་ཕ་རོལ་པོ་རྣམས་ལ་བརྡེག་ཅིང་གསད་པ་ལ་སོགས་པ……གནོད་པ་སྣ་ཚོགས་བྱ་བར་སེམས་པ། ）。

ཁོང་ཁྲོའི་ཕྲ་རྒྱས། 瞋随眠。对诸有情、苦及苦处生损害心，潜伏于内，叫瞋随眠（སེམས་ཅན……དང་། སྡུག་བསྔལ་དང་སྡུག་བསྔལ་གྱི་གཞི་བཅས་ལ་ཀུན་ནས་མནར་བའི་སེམས་ཀྱི་བག་ལ་ཉལ་བ། ）。

ཁོང་ཁྲོའི་ཡུལ། 所瞋境。怨家有情、苦及一切苦出生处皆是瞋恨的对象（དགྲ་སོགས་སེམས་ཅན་དང་། སྡུག་བསྔལ་དང་སྡུག་བསྔལ་གང་ལས་འབྱུང་བའི་གནས་རྣམས་སོ། ）

ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ལེའུ་གསུམ། 内证三期。佛涅槃后，佛教住世共五千年，分为十期。前三期中，初五百年为阿罗汉期，次五百年为不还果期，第三个五百年为预流果期，总名内证三期（སྟོན་པ་མྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་བསྟན་པའི་གནས……ཚད་ལོ་ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུའི་དང་པོ་ནས་གསུམ་པའི……བར་རིམ་བཞིན་དགྲ་བཅོམ་པའི་ལེའུ་དང་། ཕྱིར་མི་འོང་བའི་ལེའུ། རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པའི་ལེའུ་སྟེ་གསུམ། ）。

ཁོར་ཡུག་གི་ལྕགས་རི། 铁围山。佛书所说环绕四大部洲外围铁质构成的山脉，周长3,602,625由旬（གླིང་བཞིའི་ཕྱི་རོལ་ན་ལྕགས་ལས་གྲུབ་པའི་རི་སྐོ་དེའི་ཕྱིའི་མཐའ་སྐོར་དུ་དཔག་ཚད་ས་ཡ་ཕྲག……གསུམ་དང་དྲུག་འབུམ་ཉིས་སྟོང་དྲུག་བརྒྱ་ཉི་ཤུ་རྩ་ལྔ་ཡོད་ཟེར། ）。

ཁོར་ཡུག་གི་རི་བདུན། 周围七山。围绕须弥山四周的七座山。即：青光山（འོད་ལྡན། ）、曼多罗山（མན་དྷ་ར། ）、尼夏扎山（ནི་ཥ་ཏ། ）、宝光山（ནོར་བུའི་འོད། ）、卓奈山（དྲོ་ཎ། ）、雪山（གངས་རི། ）和金刚山（རྡོ་རྗེའི་རི། ）。

ཁོར་ས། 环行道，巡礼道。指环绕佛殿的内、中、外层的环形道路（ལྷའི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི……བར་ཁྱམས་སམ་སྐོར་ལམ་ལྟ་བུ། ）。

〔མཁ〕

མཁན་བརྒྱུད། 戒师传承。1. 授比丘戒的堪布传承，藏传佛教后宏期最早的传承是从喇嘛贡巴绕色到卫藏的十位贤者，他们的传承叫“喇钦传承”（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ་གནང་མཁན་གྱི་མཁན་པོའི་བརྒྱུད་དེ་བོད་དུ་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་བསྐྱར……གསོ་བྱུང་རྗེས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ་སྔ་ཤོས་ནི་བླ་ཆེན་དགོངས་པ་རབ་གསལ་ནས་དབུས་གཙང་གི་མཁས་པ་མི་བཅུ……སོགས་ལ་བརྒྱུད་པ་ནི་བླ་ཆེན་བརྒྱུད་པ་ཟེར། ）。

2. 藏历第三饶迥木鸡年（公元1204年），卡切班钦释迦室利到西藏后，给很多人授比丘戒，此后分成了四部传承，称为“班钦传承”（རབ་བྱུང་གསུམ་པའི་ཤིང་བྱི་སྤྱི་ལོ 1204 ལོར་ཁ……ཆེ་པཎ་ཆེན་ཤཱཀྱ་ཤྲཱི་བོད་དུ་ཕེབས་རྗེས་དགེ་སློང་གི……སྡོམ་པ་མང་པོ་གནང་ནས་ཚོགས་པ་བཞིར་གྱེས་པའི……བརྒྱུད་པ་བྱུང་བ་རྣམས་ལ་པཎ་ཆེན་བརྒྱུད་པ་ཟེར། ）。

3. 有时也指掌管西藏各个寺院政教大权的堪布的传承（བོད་ཀྱི་དགོན་པ་ཁག་གི་ཆོས་སྲིད་གཉིས……ཀའི་བདག་པོ་མཛད་མཁན་གྱི་མཁན་པོ་རིམ་པར……བྱུང་བའི་བརྒྱུད་རིམ་ལ་གོ་དགོས་པའི་སྐབས་ཀྱང……ཡོད། ）。

མཁན་ཆེན། 大堪布。寺庙对其现任堪布的尊称。

མཁན་ཆེན་དགེ་འདུན་རྒྱ་མཚོ། 堪钦·更敦

嘉措（1679—1765），青海同仁县人，十岁在隆务欧珠（རོང་པོ་དངོས་གྲུབ། ）座前出家，取名更敦顿珠，入隆务扎仓（རོང་པོའི་གྲྭ………ཚང་། ）学法，后任达香寺（དར་ཤིང་། ）住持。二十六岁入藏，在哲蚌寺郭莽扎仓（འབྲས……སྤུངས་སྒོ་མང་གྲྭ་ཚང་། ）学法。三十六岁时，在拉萨大愿法会宣讲和辩论五部大论（གཞུང……པོད་ལྔ། ），获饶绛巴（རབ་འབྱམས་པ། ）学位。四十岁任后藏白考曲德寺堪布（དཔལ་འཁོར…ཆོས་སྡེའི་མཁན་པོ། ），后任则钦曲德寺（རྩེ……ཆེན་ཆོས་སྡེ། ）住持。五十五岁时返回隆务寺任住持，遍履多麦地区（མདོ་སྨད། ）诸寺院讲经、修法。

མཁན་ཆེན་ཕྱག་རྡོར་བའི་གཉེན་པོ་ལྷ་གསུམ། 大堪布金刚手对治三本尊。即：马头明王（རྟ་མགྲིན། ）、金刚手菩萨（ཕྱག་རྡོར། ）、大鹏（ཁྱུང་། ）。

མཁན་ཆེན་བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན་རྒྱལ་མཚན། 堪钦·罗桑旦增坚参（1639—？），出身于蒙古贵族之家。五岁时，在南卡索南扎巴（ནམ་མཁའ་བསོད་ནམས་གྲགས་པ། ）座前受灌顶，取名曲吉多杰（ཆོས་ཀྱི་རྡོ་རྗེ། ）。六岁时在札什伦布寺（བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ། ）学拼诵，七岁受居士戒（དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པ། ）。那时，班禅罗桑却吉坚赞认定其为大成就者勒措伦珠（གྲུབ་ཆེན་རྗེ་དཔོན་ལེགས་ཚོགས་ལྷུན་གྲུབ། ）的转世，后学佛法、医学、天文、历算及蒙文等。二十岁时在班禅罗桑却吉坚赞尊前受具足戒（བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ། ）。后返回蒙古地区。驻锡于新寺扎西格培岭（དགོན་གསར་བཀྲ་ཤིས་དགེ་འཕེལ་གླིང་། ）。五十岁逝世。

མཁན་པོ། （梵）邬波驮耶（ཨུ་པཱ་དྷྱཱ་ཡཿ），堪布。亲教师，略称亲教，即亲授教师。旧亦称之为和尚，藏地或称为剃度堪布，近圆堪布。

མཁན་པོ་ངག་དབང་ཐུབ་བསྟན་རྒྱ་མཚོ། 堪布·阿旺土登嘉措（1836—1889），生于甘肃省玛曲南部达垅地方（རྨ་ཆུའི་ལྷོ་རྒྱུད་སྟག་ལུང་། ），出生后，其伯父格桑（བསྐལ་བཟང་། ）为之取名为嘉洋旦增（འཇམ་དབྱངས་བསྟན་འཛིན། ）。六岁时，嘉木样协巴罗桑土登久美嘉措（འཇམ་བཞད་བློ་བཟང་ཐུབ་བསྟན་འཇིགས་མེད་རྒྱ་མཚོ། ）认定其为拉卜楞寺尊师阿旺格鲁（ངག་དབང་དགེ་ལུགས། ）的转世，依桑旦嘉措（བསམ་གཏན་རྒྱ་མཚོ། ）为启蒙师，学习读诵。七岁时赴拉卜楞寺，在第三世嘉木样协巴罗桑土登久美嘉措尊师前受近圆戒。勤奋精进，精通全部经义。四十四岁时，赴西藏学法。四十五岁返回多麦，遍至多麦诸寺院，宏扬佛法。五十四岁圆寂。其著作有传记（རྣམ……ཐར། ）、祈祷文（གསོལ་འདེབས། ）、赞颂文（བསྟོད་པ། ）、菩提道次第（བྱང་ཆུབ་ལམ………རིམ། ）等。

མཁན་པོ་མངོན་གྱུར། 亲教师现前。将受近圆戒时，选择比丘修行坚定、功德圆满，特于戒律行持无有见、闻、可疑之过，堪为亲教师者，向之祈请，任亲教师，如蒙允许，即为亲教师现前（སྔར་བཏན་མཁས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ཕུན་སུམ……ཚོགས་ཤིང་། ཁྱད་པར་བསླབ་བྱའི་ངོས་ནས་མཐོང་ཐོས་དོགས་གསུམ་སྐྱོན་མེད་པའི་མཁན་པོར་འོས……པའི་དགེ་སློང་ལ་མཁན་པོར་གསོལ་བ་བཏབ་ཅིང……ཁས་བླངས་པ་དང་ལྡན་པ། ）。

མཁན་པོ་གཉིས། 二堪布。即剃度堪布（རབ་བྱུང་གི་མཁན་པོ། ）与近圆堪布（བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི……མཁན་པོ། ）。

མཁན་པོ་བོ་དྷི་ས་ཏྭ། 亲教师菩提萨埵。同མཁན་

པོ་བོ་དྷི་ས་ཏྭ། 印度高僧静命论师的敬称（རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཞི་བ་འཚོའི་མཚན། ）。

མཁན་པོ་བོ་དྷི་ས་ཏྭ། 阿阇黎菩提萨埵。赤松德赞时来藏初度藏族出家僧人的阿阇黎静命（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་གྱི་སྐབས་སུ་བོད་དུ་ཕེབས་ནས་རབ་བྱུང་སྤྲ་པ་བཟོ་བའི་འདུལ་བསྟན་ཐོག་མར་བོད་དུ་སྤེལ་བའི་མཁན་པོ་དེ་ཡིན། འདི་ལ་མཁན་ཆེན་ཞི་བ་འཚོ་ཡང་ཟེར། ）。参看 ཞི་བ་འཚོ། 条。

མཁན་པོ་གསུམ། 三堪布。即：出家堪布（རབ་བྱུང་གི་མཁན་པོ། ）、正学女堪布（དགེ་སློབ་མའི་མཁན་པོ། ）和比丘堪布（དགེ་སློང་གི་མཁན་པོ། ）。

མཁན་སྤྲུལ། 堪布活佛。拉萨色拉、哲蚌、噶丹三大寺的堪布活佛（ལྷ་སའི་སེ་འབྲས་དགེ་གསུམ་དགོན་པ་ཁག་གི་མཁན་པོའི་སྤྲུལ་སྐུ་རྣམས་སོ། ）。

མཁན་བུ། 弟子。堪布的徒弟（མཁན་པོའི་སློབ་མ། ），亦指新受出家戒或近圆戒的出家人。

མཁན་མོ། 亲教母，女堪布。比丘尼的上座，尼姑的首领（དགེ་སློང་མའི་གཙོ་མོ། ）。

མཁན་ཟུར། 堪苏。寺院中的卸任堪布（དགོན་པ་སོ་སོའི་མཁན་པོ་འཕོས་ནས་ཟུར་དུ་སྡོད་མཁན། ），仍留在扎仓内，并享有一定荣誉。

མཁན་རབས། 寺庙中历代堪布传承世系（མཁན་པོ་རིམ་བྱུང་། ）。

མཁན་རིམ། 堪布世代。寺庙中历代堪布传承次第（དགོན་པའི་མཁན་པོ་སྔ་ཕྱིར་བྱུང་བའི་རིམ་བརྒྱུད། ）。

མཁན་སློབ། 师弟（བླ་མ་དང་སློབ་མ། ），授受佛法的上师与弟子。亲教师和轨范师，传授近圆戒的两种戒师（བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་མཁན་པོ་དང་སློབ་དཔོན། ）。

མཁན་སློབ་ཆོས་གསུམ། 师君三尊。即：亲教师、轨范师和法王。藏史上对静命（ཞི་བ་འཚོ། ）、莲花生（པད་མ་སམ་བྷ་ཝ། ）和赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན། ）三人的总称。

མཁན་སློབ་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དྲུག 师弟六总相。即：具戒（ཚུལ་ཁྲིམས་དང་ལྡན་པ། ）、知戒轨（འདུལ་བའི་ཆོ་ག་ཤེས་པ། ）、怜爱佛教（ནང་པར་སྙིང་བརྩེ་བ། ）、内侍洁净（ནང་འཁོར་དག་པ། ）、以法和财利益众生（ཆོས་དང་ཟང་ཟིང་གིས་ཕན་འདོགས་པ། ）和应时而聚（དུས་སུ་འདོམས་པ། ）。

མཁན་སློབ་ཐུགས་མ། 亲教、轨范二师。即兼任亲教师（མཁན་པོ། ）和轨范师（སློབ་དཔོན། ）两种职责的上师。

མཁའ་ཁྱབ་ཉིང་ངེ་འཛིན། 遍空三昧。无偏遍及三昧（ཕྱོགས་ཀྱི་རིས་མེད་པར་ཡོངས་སུ་ཁྱབ་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། ）。

མཁའ་འགྲོ། 1．天神名。类似飞天，惯于空中行走，故名。 2．一天女名（ལྷ་མོའི་བུ་ཞིག）。

མཁའ་འགྲོ་སྐྱེས། 空行生。罗刹之异名（སྲིན་པོའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས། ）。

མཁའ་འགྲོ་རྒྱ་མཚོ། 天神名，如空行母等。

མཁའ་འགྲོ་རྒྱ་མཚོའི་དཀྱིལ་འཁོར། 《金刚空行曼陀罗仪轨》。杂雅色那著（ཛ་ཡ་སེ་ནས་བརྩམས་པ། ）。

མཁའ་འགྲོ་སྙིང་ཐིག “堪卓宁提”法，《空行要旨》，意为空行心要，是藏传佛教宁玛派的最高法门。由噶饶多杰（དགའ་རབ་རྡོ་རྗེ། ）从金刚持（རྡོ་རྗེ་འཆང་། ）听受后，流传于世。

མཁའ་འགྲོ་སྡེ་ལྔ། 五部空行。即：东方金刚空

行（ཤར་རྡོ་རྗེ་རིགས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོ།）、南方珍宝空行（ལྷོ་རིན་ཆེན་རིགས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོ།）、西方莲花空行（ནུབ་པད་མའི་རིགས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོ།）、北方羯磨空行（བྱང་ལས་ཆེན་རིགས་ཀྱི་མཁའ……འགྲོ།）和中央大日如来空行（དབུས་སྣང་མཛད་རིགས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོ།）。

མཁའ་འགྲོ་པའི་རྒྱུད། 空行父续。即父续。参看ཕ་རྒྱུད། 条。

མཁའ་འགྲོ་དབང་པོ། 空行王。胜乐之异名（བདེ་མཆོག་གི་མཚན་ཞིག）。

མཁའ་འགྲོ་དབང་ཕྱུག 空行自在。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）。

མཁའ་འགྲོ་མ། 空行母。梵语读音荼吉尼（ཌཱ་ཀི་ནཱིཿ）。女神之一类。

མཁའ་འགྲོ་མ་བཞི། 四空行母：益区的拉准（གཡའི་ལབས་སྒྲོན།）、涅堆的玛觉强曲（གཉལ་སྟོད་ཀྱི་མ་ཇོ་བྱང་ཆུབ།）、后藏的信摩嘉廷（གཙང་གི……ཞིང་མོ་རྒྱལ་མཐིང་།）、拉萨的年玛（ལྷ་སའི……སྙན་མ།）。据《青史》载："当巴来西藏时，见有四只黑鸟随他之后飞来，此四鸟成为四空行母"（དམ་པ་བོད་དུ་ཕྱིན་པའི་དུས་སུ་བྱ་ནག་མོ་བཞི་དམ་པའི་ཕྱི་བཞིན་དུ་འཕུར་ཞིང་འོང་བ……མཐོང་བ་ལས་མཁའ་འགྲོ་མ་བཞིར་གྱུར་པའོ།）。

མཁའ་འགྲོ་མའི་སྐོར། 空行母法类。索宗的义传派分有偏私和无偏私二者（སོ་ལུགས་ཀྱི་དོན……བརྒྱུད་ལས་ཕྱོགས་སུ་ལྷུང་བ་དང་མ་ལྷུང་བ།）。无偏私者是指开眼法类和空行母法类二者（མིག་འབྱེད་ཀྱི་སྐོར་དང་མཁའ་འགྲོ་མའི་སྐོར།）。空行母法类是指索宗四大首要法类：殊胜成就示语法类；共同成就四字法类；胜共两者成就乍噶达法类；座修法类（མཁའ་འགྲོ་མའི་སྐོར་ལ་སོའི་སྐོར་མགོ་ཆེན་མོ་བཞི་སྟེ། མཆོག་སྒྲུབ་པ་ལ་བརྡའི་སྐོར། ཐུན་མོང་སྒྲུབ་པ་ལ་ཡི་གེ་བཞི་པའི་སྐོར། གཉིས་ཀ་སྒྲུབ་པ་ལ་ཛ་ག་ཏའི་སྐོར། ཐུན་སྐོར་རོ།）。

མཁའ་འགྲོ་མའི་རྒྱུད། 空行母续。即母续。参见མ་རྒྱུད། 条。

མཁའ་འགྲོ་ཡེ་ཤེས་མཚོ་རྒྱལ། 空行母益西措结。莲花生明妃之一（པད་མ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་གསང……ཡུམ་ཞིག）。

མཁའ་འགྲོ་སེང་གདོང་། 狮面空行。一种狮面人身的空行（སེང་གེའི་གདོང་བ་ཅན་གྱི་མཁའ་འགྲོ་ཞིག་གི་མཚན།）。

མཁའ་འགྲོ་གསང་བ་ཡེ་ཤེས། 空行密慧。一空行女神名（མཁའ་འགྲོ་མ་ཞིག）。

མཁའ་འགྲོའི་ཁང་པ། 空行室。帝释天的宫殿名（བརྒྱ་བྱིན་ཁང་པ།）。

མཁའ་འགྲོའི་བརྡ་ཡིག 空行文字。藏传佛教宁玛派从地下伏藏中掘出的一种秘密经典上的文字（རྙིང་མའི་གཏེར་ཡིག་ལ་མཁའ་འགྲོའི་བརྡ་ཡིག་ཟེར།）。

མཁའ་འགྲོའི་དབང་། 能力空行。1. 度母之主（སྒྲོལ་མའི་གཙོ་མོ།）。 2. 上乐金刚之异名（བདེ་མཆོག་གི་མཚན་ཞིག）。

མཁའ་འགྲོས་ལུང་བསྟན་པ། 空行授记。指空行天神预告未来之事。

མཁའ་སྒྲིབ་ཅན། 障空者。大自在天之异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

མཁའ་མཉམ་པ། 等虚空，齐天。佛的总称（སངས་རྒྱས་སྤྱི།）。

མཁའ་ལྡིང་རྒྱལ་མཚན། 大鹏幢。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

མཁའ་གནས། 空居。天神住处（ལྷ་གནས། ）。

མཁའ་སྤྱོད། 空行净土。密宗经典所说有一个名叫“空行净土”的佛陀居处，依密宗道修习今生成佛之众生不舍凡身即转生到此处（གསང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་ལས་དག་པ་མཁའ་སྤྱོད……ཞེས་པའི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ཁམས་ཞིག་ཡོད་པ་དེ……ནི། སྔགས་ཀྱི་ལམ་ལ་བརྟེན་ནས་ཚེ་གཅིག་ལ་སངས་རྒྱས་པའི་གང་ཟག་རྣམས་ལུས་མ་སྤངས་པར་ཞིང……དེར་སྐྱེ་ཐུབ་ཅེས་བཤད། ）。

མཁའ་སྤྱོད་ཀྱི་དངོས་གྲུབ། 飞游成就。获得世间八自在或飞游于六欲界等天界的能力（འཇིག་རྟེན་པའི་དབང་ཕྱུག་བརྒྱད་ཐོབ་པའམ། འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག་སོགས་ལྷ་ཡུལ་གྱི་མཁའ་སྤྱོད་རྣམས་སུ་བགྲོད་ནུས་པ）。为八种共同成就之一（ཐུན……མོང་གི་དངོས་གྲུབ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། ）。

མཁའ་སྤྱོད་སྐོར་གསུམ། 空行三类。藏传佛教萨迦派流传的三类空行法要。即：那若空行（ན……རོ་མཁའ་སྤྱོད། ）、帝释空行（ཨིནྡྲ་མཁའ་སྤྱོད། ）和弥支空行（མཻ་ཏྲི་མཁའ་སྤྱོད། ）。

མཁའ་སྤྱོད་ཆུང་ངུ། 下品空行。游行于色界十七天、六欲天和人世空中者（གཟུགས་ཁམས་བཅུ་བདུན་དང་། འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག མི་ཡུལ་གྱི་ནམ་མཁར་སྤྱོད་པ་སོགས་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་ངེས་པ་མེད་པ་རྣམས་སོ། ）。

མཁའ་སྤྱོད་ཆེན་པོ། 上品空行，八德空行。即：极微尘性（རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད། ）、身轻飏性（ལུས་ཡང་བ་ཉིད། ）、遍三界性（འཇིག་རྟེན་གསུམ་པོ་ཐམས་ཅད་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་ཉིད། ）、能证佛功德（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་འཐོབ་པ། ）、显明智慧现分（ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྣང་བ་གསལ་བ། ）、智慧坚定（ཡེ་ཤེས་བརྟན་པ། ）、众生归服（སྐྱེ་བོ་ཐམས་ཅད་བདག་གི་དབང་དུ་གྱུར་པ། ）和随欲转化（འདོད་དགུར་སྒྱུར་བ། ）等八种功德具备之空行。

མཁའ་སྤྱོད་གནས། 空行刹土。空行母所居净不净土（མཁའ་སྤྱོད་མའི་གནས། ）。

མཁའ་སྤྱོད་པ། 空行者。1. 观自在（སྤྱན་རས་གཟིགས། ），菩萨的别名。2. 对天神（ལྷ）的称谓。

མཁའ་སྤྱོད་དབང་པོ། 卡觉旺波(1350—1405)噶玛噶举红帽系（ཞྭ་དམར་པ། ）第二世活佛。他曾是著名黑帽系第五世活佛德辛协巴（དེ……བཞིན་གཤེགས་པ། 1383—1415）的上师。

མཁའ་སྤྱོད་མ། 空行佛母。密宗一本尊（ཡི་དམ་ཞིག）。

མཁའ་ལ་རྒྱུ་བའི་ཡི་དྭགས། 空行饿鬼。为人世间的独脚鬼物等（མི་ཡུལ་གྱི་འབྱུང་པོ་དང་ཐེའུ་རང་ལ་སོགས་པ། ）。

མཁའ་ལ་གནས། 住空。1. 天神之异名（ལྷ་སྤྱིའི་མཚན། ）。2. 遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི……མཚན་ཞིག）。

མཁའ་ལ་རིང་དུ་བཞུགས་མ། 久住虚空母。度母之异名（རྗེ་བཙུན་སྒྲོལ་མའི་མཚན། ）。

མཁར་གནས། 参见མཁའ་ལ་གནས། 条。

མཁས་གྲུབ། 贤哲。学问广博，德行高尚，有成就者（ཚིག་ལ་མཁས་ཤིང་དོན་ལ་བྱང་ཆུབ། ）。一般指对佛教学修皆深的人。

མཁས་གྲུབ་ཀྱི་བླ་མ། 贤哲上师。学修并深的喇嘛上师。

མཁས་གྲུབ་ཁྱུང་པོ་རྣལ་འབྱོར། 克珠琼波南交（978—1127）。藏传佛教香巴噶举派之创始

人.出生于西藏尼木惹茫（སྙེ་མོ་ར་མང་།）地方。幼年学习苯教，未能惬怀，遂往印度和尼泊尔学习佛法。返藏后在南木林县倡建香香寺，接纳徒众，开创“香巴噶举”，兴盛约四百年，后渐泯灭无闻（གཞོན་ནུའི་དུས་སུ་བོན……ལུགས་སོགས་བསླབས་པ་དེ་ལ་བློ་མ་འཁེལ་བར་བལ་པོ་དང་རྒྱ་གར་དུ་ཆོས་དོན་གཉེར་མཛད། རྗེས་སུ་གཡས་རུ་ཤངས་སུ་ཞང་ཞང་གི་དགོན་པ་བཏབ……ཅིང་། ཤངས་པ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་སྲོལ་ཕྱེ། གྲྭ་པ་མང་དུ་འདུས་པར་གྲགས། ཆོས་རྒྱུད་ལོ་གྲངས་བཞི་བརྒྱ་ཙམ་དར་ནས་རིམ་གྱིས་བག་ལ་ཞ་བར……གྱུར།）。

མཁས་གྲུབ་དགེ་ལེགས་དཔལ་བཟང་། 克珠·格勒贝桑（1385—1438）。宗喀巴大弟子之一，先从萨迦派出家，后谒见宗喀巴大师，遂转依宗喀巴。曾继贾曹杰（རྒྱལ་ཚབ་རྗེ། 1364—1432）之后，任第三代噶丹赤巴，后被追认为第一世班禅额尔德尼。

མཁས་གྲུབ་རྒྱ་མཚོ། 克珠嘉措（1838—1855）。第十一世达赖喇嘛。四川甘孜州乾宁县人。1842年（清道光二十二年）经金瓶抽签确定为达赖转世灵童，在布达拉宫坐床。1855年（咸丰五年）十八岁，奉命接管政教，不及一年逝世。

མཁས་གྲུབ་རྗེ། 克珠杰，即克珠格勒贝桑。见མཁས་གྲུབ་དགེ་ལེགས་དཔལ་བཟང་ ། 条。

མཁས་གྲུབ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ། 克珠一切智，指克珠格勒贝桑（མཁས་གྲུབ་དགེ་ལེགས་དཔལ……བཟང་།）。

མཁས་གྲུབ་སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས། 克珠桑吉益西（1525—1590）生于后藏雅德（གཙང་གཡག་སྡེ）地方。十岁时受居士戒（དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པ།），取名曲交多杰（ཆོས་སྐྱབས་རྡོ་རྗེ།）。此后修习仪轨实修法及法门。在巴索伦珠德钦寺（བ་སོ་ལྷུན་གྲུབ་བདེ་ཆེན།）云丹桑波（ཡོན་ཏན་བཟང་…པོ།）座前受沙弥戒（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ།）。十五岁至札什伦布寺（བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ།）学习历算、因明、中观（དབུ་མ།）、般若（ཕར་ཕྱིན།）、律藏（འདུལ།）。二十六岁任该寺掌堂师（ཆོས་ཁྲིམས་པ།）。六十六岁逝世。为班禅罗桑曲吉坚参（པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན།）的上师。著作有包括各种启请文（གསོལ་འདེབས་སྣ་ཚོགས།）、道歌（གསུང་……མགུར）等三十五帙。

མཁས་གནས། 智者住处。寺院的别名（དགོན་པའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

མཁས་པ། 智者，贤者，博学者。即通达五明者（རིག་གནས་ལྔ་ལ་མཁས་པས་ན་མཁས་པ་ཟེར།）；善知取舍者（བླང་དོར་མཁས་པས་ན་མཁས་པ……ཟེར།）。

མཁས་པ་མི་བཞི། 四大学者。即：邬仗那学者莲花生（ཨོ་རྒྱན་མཁས་པ་པདྨ་འབྱུང་གནས།）、天竺学者毗摩拉穆扎（རྒྱ་གར་མཁས་པ་བི་མ་ལ་མུ་ཏྲ།）、藏地学者巴郭尔·贝饶扎那（བོད་ཀྱི་མཁས་པ་བཻ་རོ་ཙ་ན།）和努·南卡宁波（གནུབ་ནམ……མཁའི་སྙིང་པོ།）。

མཁས་པ་མི་གསུམ། 智者三人。指尧格维穷乃（གཡོ་དགེ་བའི་འབྱུང་གནས།）、藏饶赛（གཙང་རབ……གསལ།）、玛尔释迦牟尼（དམར་ཤཱཀྱ་མུ་ནེ།）三人。这三人系藏地出家高僧，在藏王朗达玛灭佛时，为逃避法难，曾去康地。

མཁས་པ་བཞི། 四善巧。指宗喀巴在多绒地区（མདོ་རོང་། 即多麦和嘉绒，泛指甘青南部和四川金川一带）的四名弟子。即：多麦巴·沃色（མདོ་སྨད་པ་འོད་ཟེར། ）、多麦巴·勒桑

（མདོ་སྨད་པ་ལེགས་བཟང་།）、多麦巴・索南喜饶（མདོ་སྨད་པ་བསོད་ནམས་ཤེས་རབ།）、绒布・济那（རོང་པོ་ཛྙ་ནག）四人。

མཁས་པའི་ང་རྒྱལ། 聪慧慢。自恃一切精通的傲慢心（ང་ནི་མཁས་པ་ཡིན་ནོ་བསམ་པའི་ཁེངས······པ།）。

མཁས་པའི་སྡེ་ཚན་ལྔ། 智者五具。即精通三藏（སྡེ་སྣོད་གསུམ་ལ་མཁས་པ།）、多闻（མང་ཐོས།）、具足戒律（ཚུལ་ཁྲིམས་ལྡན་པ།）。

མཁས་པའི་བྱ་བ་གསུམ། 智者三行。即：讲说（འཆད་པ།）、辩论（རྩོད་པ）和著述（རྩོམ······པ།）三者。藏传佛教认为具备上述三种才能的僧人为殊胜智者。

མཁས་པའི་དམིགས་པ། 善巧所缘。修止的四种对境（ཞི་གནས་ཀྱི་དམིགས་པ་བཞི།）之一。修止对境属于善巧所缘者有五种。即：蕴善巧（ཕུང་པོ་ལ་མཁས་པ།）、界善巧（ཁམས་ལ་མཁས་པ།）、处善巧（སྐྱེ་མཆེད་ལ་མཁས་པ།）、缘起善巧（རྟེན་འབྲེལ་ལ་མཁས་པ།）和处非处善巧（གནས་དང་གནས་མ་ཡིན་པ་ལ་མཁས་པ།）。

མཁས་པའི་རིམ་པ་ལྔ། 智者五次第。即多闻（མང་དུ་ཐོས་པ།）、善巧事理（དོན་ལ་མཁས······པ།）、善巧文字（ཡི་གེ་ལ་མཁས་པ།）、善巧言词（ངེས་པའི་ཚིག་ལ་མཁས་པ།）、善思前后世（སྔོན་དང་ཕྱི་མའི་མཐའི་དགོངས་པ་ལ་མཁས······པ།）。

མཁས་བཙུན་ཆེན་པོ། 克尊钦波（1305—1343）。本名南卡列贝坚参（ནམ་མཁའ་ལེགས་པའི་རྒྱལ་མཚན།）。元代国师达尼钦波（གུ་ཤྲཱི་བདག······ཉིད་ཆེན་པོ།）之子，萨迦法王第五代，曾任萨迦寺主十九年（1325—1343）

མཁས་བཙུན་བཟང་གསུམ། 博学、净行、利人三者。指识见精深（ཤེས་བྱ་རིག་པའི་གནས་ལ་མ······ཐོངས་པ།）、行为谨严（སྒོ་གསུམ་གྱི་ཉེས་སྤྱོད······སྡོམ་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་གཙང་བ།）和博爱利人（གཞན་ཕན་གྱི་ལྷག་བསམ་རྣམ་པར་དག་པ།）三者而言。

མཁས་བཙུན་བཟང་གསུམ་གྱི་འདུལ་གྲྭ། 慧净贤三种调伏院。参见མཁས་བཙུན་བཟང་གསུམ། 条。

མཁོ་མཐིང་ལྷ་ཁང་། 孔廷寺。据传此系藏王松赞干布于七世纪初兴建的寺庙之一，在西藏洛扎县境内。

མཁོ་བའི་ཡོ་བྱད། 必需资具。不在十三资具之列，尺度在一肘以上，颜色形式都不一定，经自己及同行梵友共同唱名加持，可以视作货财的丝毛织物和可以视作衣服的冠帽腰带等，都可作为必需资具（འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་གང་རུང་གི་དབྱིབས་སུ་མ་དྲུབས་པའི་གོས་ཁྲ་གང་ཡན་ཆད་ཚད་མ་ངེས་པ་མདོག་དབྱིབས་མ་ངེས་པས། རང་དང་གྲོགས་ཚངས་པ་མཚུངས་པར་སྤྱོད་པ་གཞན་གཉིས······ཀའི་མིང་གིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ། དར་གོས་སྣམ་བུ་ལྷ་བུ་ནོར་གྱི་འདུ་ཤེས་དང་། ཞྭ་དང་སྐ་རགས་སོགས་གོས་ཀྱི་འདུ་ཤེས་སྐྱེ་བའི་ཡོ་བྱད་དག）。为毗奈耶衣本事中三资具之一（རབ་བྱུང་གི་གོས་ཀྱི···གཞིའི་ནང་གསེས། ཡོ་བྱད་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

〔འཁ〕

འཁར་གསིལ། 锡杖，禅杖。比丘所用顶有铁环叮叮作响的手杖。

འཁོན་དཀོན་ཅོག་རྒྱལ་པོ། 昆・贡却结波（1034—1102）。出身于后藏昆氏族，幼从父兄学宁玛派法，后改从卓弥译师释迦益西（འབྲོག་མི······ཤཱཀྱ་ཡེ་ཤེས། 994—1087）等人学新译密法，而

以卓弥所传“道果法”经续讲解为自己的主要教法。1073年在萨迦地方建萨迦寺，遂形成藏传佛教萨迦派。

འཁོན་ཀླུའི་དབང་པོ་སྲུང་བ། 昆·鲁旺波松瓦。旧译为昆龙王护。大堪布静命初度出家七人之一，系藏王赤松德赞时一大译师。

འཁོན་པ་བསྡུམ་པའི་གསོ་སྦྱོང་། 解恨布萨。为调解僧伽分歧，消除争端所作的布萨（དགེ་འདུན་དབྱེ་བ་བསྡུམ་པ་ཞིང་རྩོད་པ་ཞི་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་གསོ་སྦྱོང་བྱེད་པ།）。为相顺布萨中不定时布萨之一（མཐུན་པའི་གསོ་སྦྱོང་ལས་དུས་མ་ངེས་པའི་གསོ་སྦྱོང་གི་གྲས་ཤིག）。

འཁོན་འཛིན། 恨。忿怒所摄，不忍他害，结怨不舍（ཁོང་ཁྲོ་བའི་ཆར་གཏོགས་པ་གནོད་པའི་བསམ་པ་རྒྱུན་མི་གཏོང་ཞིང་མི་བཟོད་པར་བྱེད་པ།）。佛书所说二十随烦恼之一（ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

འཁོར་རྒྱལ་བཞི། 四种轮王。即：转金轮王（གསེར་གྱི་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ།）、转银轮王（དངུལ་གྱི་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ།）、转铜轮王（ཟངས་ཀྱི་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ།）、转铁轮王（ལྕགས་ཀྱི་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ།）。

འཁོར་སྒྱུར་གྱི་འཁོར་ལོའི་ཁྱད་ཆོས་དྲུག 轮王圆轮六奇。即：迅速轮转（མྱུར་དུ་འགྲོ་བ།）、遍地通行（གཞན་དུ་འགྲོ་བ།）、未胜者能胜（མ་རྒྱལ་བ་ལས་རྒྱལ་བར་བྱེད་པ།）、已胜者能安（རྒྱལ་བ་རྣལ་དུ་འགོད་པ།）、逢高高飞（མཐོ་བ་ལ་འཕར་བ།）、逢低低降（དམའ་བ་ལ་འབབ་པ།）。

འཁོར་སྒྱུར་གྱི་ཉེ་བའི་རིན་ཆེན་བདུན། 轮王七随宝。即：剑宝（རལ་གྲི་རིན་པོ་ཆེ།）、皮宝（པགས་པ་རིན་པོ་ཆེ།）、宫宝（ཁྱིམ་རིམ་པོ་ཆེ།）、苑宝（ཚལ་རིན་པོ་ཆེ།）、衣宝（གོས་རིན་པོ་ཆེ།）、履宝（ལྷམ་རིན་པོ་ཆེ།）、卧具宝（མལ་ཆ་རིན་པོ་ཆེ།）。

འཁོར་སྒྱུར་ལྔ། 五轮王，五转轮王。即：自乳轮王（ང་ལས་ནུ།）、美妙轮王（མཛེས་པ།）、最美妙轮王（ཉེ་མཛེས།）、端严轮王（མཛེས་ལྡན།）、最端严轮王（ཉེ་མཛེས་ལྡན།）。

འཁོར་ལྔ་སྡེ། 初度五比丘，最初所度五比丘。按佛教说法，释迦牟尼在成佛之后的四十九天中为考察听法者的根器设有讲经，于是大梵天和帝释两位天神奉献黄金轮和右旋的白螺，请其讲经，释迦牟尼才首次讲经。当时听法的僧徒最初只有五人，称为最初所度五比丘，他们是：憍陈如、马胜、婆沙波、大名、跋提，他们在听法时获得阿罗汉果（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་མུ་ནེ་སངས་རྒྱས་ནས་ཞག་བཞི་བཅུ་ཞེ་དགུའི་རིང་ཆོས་ཉན་པ་པོའི་སྐྱོད་བརྟག་པའི་ཆེད་དུ་ཆོས་མི་གསུང་བར་བཞུགས་པ་དང་། དེ་ནས་ལྷ་ཚངས་པ་དང་། བརྒྱ་བྱིན་གཉིས་ཀྱིས་གསེར་གྱི་འཁོར་ལོ་དང་། དུང་དཀར་པོ་གཡས་སུ་འཁྱིལ་བ་ཕུལ་ཏེ་ཆོས་གསུང་བར་གསོལ་བ་བཏབ་པ་ལྟར་ཆོས་ཐོག་མར་གསུངས་ཤིང་། དེའི་སྐབས་ཆོས་ཉན་པའི་སློབ་མའི་དང་པོ་ལྔ་ཡོད་པ་དེ་ལ་འཁོར་ལྔ་སྡེ་ཟེར། ཀུན་ཤེས་ཀོཎྜི་ནྱ་དང་། རྟ་ཐུལ། རླངས་པ། མིང་ཆེན། བཟང་ལྡན་བཅས་ལྔ་པོ་དེ་རྣམས་ཆོས་ཉན་པ་དང་དུས་མཉམ་དུ་དགྲ་བཅོམ་པའི་རྟོགས་པ་ཐོབ་པ་ཡིན་ཞེས་བཤད་སྲོལ་ཡོད།）。

འཁོར་མཐའ། 生死边际。指轮回的边缘，轮回的前后际。

འཁོར་མཐའ་མེད་པ། 生死无边，轮回无尽。即轮

回无有尽期，轮回无有止境（འཁོར་བ་རྫོགས་… མཐའ་མེད་པ། ）。

འཁོར་དག་པ་རྣམ་བརྒྱད། 八清净眷属。指宗喀巴大师后期的八大弟子。即：号称为绛噶哇大师的嘉样曲桑（བླ་མ་འཇམ་དཀར་བ་ཞེས་གྲགས་… པ་འཇམ་དབྱངས་ཆོས་བཟང་། ）、上座桑炯瓦（གནས་བརྟན་བཟང་སྐྱོང་བ། 贤护）、上座仁钦坚参（གནས་བརྟན་རིན་ཆེན་རྒྱལ་མཚན། ）、上座强僧哇（གནས་བརྟན་བྱང་སེང་བ། ），以上四位是前藏人；垛丹·健白嘉措（རྟོགས་ལྡན་འཇམ་དཔལ་རྒྱ་མཚོ། ）、格西喜饶扎（དགེ་བཤེས་ཤེས་རབ་གྲགས། ）、格西白炯瓦（དགེ… བཤེས་དཔལ་སྐྱོང་བ། ），以上为多麦（མདོ… སྨད། ）人。

འཁོར་འདས། 有寂，生死涅槃，轮回涅槃。"འཁོར" 指生死、轮回，"འདས"指超出轮回，脱离生死，故谓涅槃为寂。

འཁོར་འདས་དབྱེར་མེད། 有寂无别。轮回涅槃，谛实非有，法性平等，无二无别（འཁོར་བ… དང་མྱང་འདས་གཉིས་ཆོས་ཉིད་བདེན་པར་མེད… པའི་ངང་དུ་དབྱེར་མེད་པའམ་མཉམ་ཉིད་དུ་འཛིན… པ། ）。

འཁོར་རྣམ་བཞི། 四部众。又曰四众，四部弟子。指比丘（དགེ་སློང་། ）、比丘尼（དགེ་སློང་མ། ）、优婆塞（དགེ་བསྙེན། ）和优婆夷（དགེ་བསྙེན་མ། ），包括出家在家的弟子。

འཁོར་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། 眷众圆满。如来周围所有诸眷属众，均是登地菩萨及持明者（འཁོར་ས་ཐོབ་ཀྱི་སེམས་དཔའ་དང་རིག་པ་འཛིན… པ་རྣམས་ཀྱིས་བསྐོར་བ། ）。为五圆满之一（ཕུན… སུམ་ཚོགས་པ་ལྔའི་ནང་གསེས། ）。

འཁོར་བ། 轮回，生死。佛教谓众生无始以来旋转于六道生死之间，如车轮滚转，无有尽期，所以称作轮回。

འཁོར་བ་འཇིག 灭累佛，拘留孙佛。贤劫第一佛，七佛之第四佛。佛教谓人寿四万岁时拘留孙佛（ཚེ་ལོ་བཞི་ཁྲིའི་དུས་ཀྱི་སངས་རྒྱས། ）出世。

འཁོར་བ་ཉམས་ལེན། 忍受生死。菩萨为三界众生甘受生死轮回之苦（འཁོར་བའི་སྡུག་བསྔལ…… བཟོད་པའམ་དང་དུ་ལེན་པ། ）。

འཁོར་བ་མཐའ་ཅན། 脱离轮回者。已到轮回尽头，不再生死者（འཁོར་བའི་སྐྱེ་རྒྱུན་ཆོད་དུས་ཀྱི་མཐའ་ལ་སླེབས་པའི་གང་ཟག）。

འཁོར་བ་དོང་སྤྲུགས། 1. 永断轮回。断生死苦，有如淘净坑中污秽，或度尽一切众生，使之永离轮回（དོང་ནང་གི་ཉལ་ཉིལ་ཐམས་ཅད་སྤྲུགས་པ་བཞིན་དུ་འཁོར་བའི་སྡུག་བསྔལ་ཀུན་སེལ་བའམ། ཡང་ན་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་གཅིག་ཀྱང་མ་ལུས་པ… འཁོར་བ་ལས་བསྒྲལ་བ། ）。2. 永断轮回观音。观世音菩萨一化身名（སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་བྱེ…… བྲག་ཅིག）。

འཁོར་བ་པོ། 轮回者。指轮回在六道中的一切众生（སོ་སོ་སྐྱེ་བོ་ཐམས་ཅད། ）。

འཁོར་བ་འཛིན་པ། 忍受轮回者。菩萨为利众生故，自愿流转生死轮回之中，因此得名。

འཁོར་བ་ལ་སྐྱོ་ཤས 厌离轮回。对于生死轮回，生厌离之心。

འཁོར་བའི་སྐྱོན། 轮回过患。指佛说生老病死之苦（སྐྱེ་རྒ་ན་འཆི་སོགས་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ། ）。

འཁོར་བའི་འཁོར་ལོ་ཆ་ལྔ་པ། 五分轮回图。寺院门上绘制的生死轮回图（གཙུག་ལག་ཁང་གི་སྒོ… འགྲམ་དུ་བྲིས་པའི་དཔེ་རིས་ལྟར་གྱི་སྲིད་པ་འཁོར…… ལོ། ）。

འཁོར་བའི་ཁྱིམ། 俗家。俗人家宅（འཇིག་རྟེན་པའི་ཁྱིམ་གྲོང་།）。

འཁོར་བའི་སྒོ། 轮回门。指业和烦恼（ལས་དང་ཉོན་མོངས་པ།）。

འཁོར་བའི་དགྲ། 轮回敌。1．无我慧（བདག་མེད་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ།）。2．解脱道（ཐར་པ།）。

འཁོར་བའི་རྒྱ་མཚོ། 生死海。生死轮回类似无边苦海（ཐོག་མཐའ་མི་མངོན་པའི་སྡུག་བསྔལ་གྱི་རྒྱ……མཚོ།）。

འཁོར་བའི་རྒྱུན། 生死相续，生死流。生之死之永远连续不断，无始以来的五取蕴流（སྔོན་གྱི་མཐའ་མི་མངོན་པའི་ཉེར་ལེན་གྱི་ཕུང་པོའི་རྒྱུན།）。

འཁོར་བའི་གཅོང་ནད། 轮回痼疾。指生、老、病、死、寒热、饥、渴等苦（སྐྱེ་ན་ན་འཆི……སོགས་དང་ཚ་གྲང་བཀྲེས་སྐོམ་གྱི་སྡུག་བསྔལ་ལ……ཟེར།）。

འཁོར་བའི་འཆིང་བ། 生死束缚。束缚众生流转于生死轮回的业和烦恼（འཁོར་བར་འཆིང་བར……བྱེད་པའི་ལས་དང་ཉོན་མོངས་པ་རྣམས།）。

འཁོར་བའི་མཐའ། 生死边际。指烦恼已断（ཉོན་མོངས་སྤངས་པ།），不再受生。

འཁོར་བའི་གནས། 轮回之地。一地祗女神名。

འཁོར་བའི་སྔ་འདྲེན། 生死前导。指业烦恼集（ལས་དང་ཉོན་མོངས་ཀྱི་ཀུན་འབྱུང་།）。

འཁོར་བའི་བླ་མ། 生死师。极喜自在魔之异名（བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག་གི་མིང་།）。

འཁོར་བའི་འབྲོག་དགོན་པ། 生死旷野稠林。把生死轮回喻为可怕的旷野密林（འཁོར་བ་ནི་ཡ་ངམ་གྱི་འབྲོག་དགོན་པའི་གཟུགས་སུ་བཀོད་པ།）。

འཁོར་བའི་བཙོན་ར། 轮回牢狱。把轮回喻为监狱（འཁོར་བ་བཙོན་རའི་གཟུགས་སུ་བཀོད་པ།）。

འཁོར་བའི་རྩ་བ། 生死根本。三有根本有六事，谓贪、瞋、慢、无明、染污见、疑（སྲིད་པའི་རྩ་བ་དྲུག་སྟེ་འདོད་ཆགས། ཁོང་ཁྲོ། ང་རྒྱལ། མ་རིག་པ། ལྟ་བ་ཉོན་མོངས་ཅན། ཐེ་ཚོམ།）。

འཁོར་བའི་རྩ་བ་དྲུག 轮回六蔽。即：贪（འདོད་ཆགས།）、瞋（ཁོང་ཁྲོ།）、慢（ང་རྒྱལ།）、无明（མ་རིག་པ།）、染污见（ལྟ་བ་ཉོན་མོངས……ཅན།）和染污疑（ཐེ་ཚོམ་ཉོན་མོངས་ཅན།）。此六种可蔽清净之心。

འཁོར་བའི་ལམ། 1．生死路，轮回道。无明等十二缘起支（མ་རིག་སོགས་རྟེན་འབྲེལ་བཅུ་གཉིས།）。2．恶业，不善业（མི་དགེ་བའི་ལས།）。

འཁོར་བའི་ལམ་གསུམ། 三轮回道。即：烦恼道（ཉོན་མོངས་པའི་ལམ།）、业道（ལས་ཀྱི་ལམ།）、苦道（སྡུག་བསྔལ་གྱི་ལམ།）。

འཁོར་བའི་ལྷ། 世间神。指世间鬼神（འཇིག་རྟེན་གྱི་ལྷ་འདྲེ།）。

འཁོར་བར་འཁོར་བ་པོ། 轮转生死者。指未得解脱的一切众生（ཐར་པ་མ་ཐོབ་པའི་སྐྱེ་འགྲོ་ཀུན།）。

འཁོར་བར་འཁྱམས། 流转轮回。反复投生于轮回之中，故曰流转轮回。具补特伽罗身形者，必为轮回之因（འཁོར་བ་ལ་སྐྱེ་བ་ཡང་ཡང་བླངས་ནས་འཁོར་བས་ན་འཁོར་བར་ཟེར། དེ་ཡང་གང་ཟག་དང་ལྡན་ཅིང་། གཟུགས་སུ་གྲུབ་ཚར་འཁོར་བའི་རྒྱུ་ཞིག་ཡིན་པར་གོ་དགོས།）。

འཁོར་བཞི། 四众，四众弟子。佛的在家和出家男女弟子，共为四众（དགེ་སློང་ཕ་མ་གཉིས……དང་། དགེ་བསྙེན་ཕ་མ་གཉིས་ཏེ་བཞི།）。

འཁོར་ཕྱུག་གི་གླིང་བདུན། 轮围七洲。即：月洲、白光洲、吉祥草洲、人非人洲、丹鹤洲、自

在天洲（以上为内六洲），外四洲八小洲为一洲，共七洲（ཟླ་བའི་གླིང་དང་། འོད་དཀར་གྱི་གླིང་། ཀུ་ཤའི་གླིང་། མིའམ་ཅིའི་གླིང་། ཁྲུང་ཁྲུང་གི་གླིང་། དུག་པོ་ཅེ་གླིང་། དེ་རྣམས་ནང་གི་གླིང་དྲུག ཕྱིའི་གླིང་བཞི་དང་གླིང་ཕྲན་བརྒྱད་རྣམས་དང་བདུན་ནོ། ）。

འཁོར་ལོ་ལྔ། 五轮。即：头顶大乐轮（སྤྱི་བོ་བདེ་ཆེན་གྱི་འཁོར་ལོ། ）、颈部受用轮（མགྲིན་པ་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་འཁོར་ལོ། ）、心口法轮（སྙིང་ཁ……ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། ）、肚脐变化轮（ལྟེ་བ་སྤྲུལ……པའི་འཁོར་ལོ། ）、私处乐受轮（གསང་གནས……བདེ་སྐྱོང་གི་འཁོར་ལོ། ）。

འཁོར་ལོ་ཆེན་པོ་བཞི། 四大轮。即：安住顺境（མཐུན་པར་གྱུར་པའི་ཡུལ་ན་གནས་པ། ）、依靠正士（སྐྱེས་བུ་དམ་པ་ལ་བརྟེན་པ། ）、发宏誓愿（སྨོན་ལམ་བཏབ་པ། ）和积大福德（བསོད……ནམས་བསགས་པ། ）。

འཁོར་ལོ་ཆེན་པོའི་རྫོགས་རིམ་བྱིན་རླབས་བཞི……ལྡན། 大轮圆满次第四加持。即：身加持（ལུས་ཀྱི་བྱིན་རླབས། ）、语加持（ངག་གི་བྱིན……རླབས། ）、意加持（ཡིད་ཀྱི་བྱིན་རླབས། ）、空性加持（དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་བྱིན་རླབས། ）。

འཁོར་ལོ་བདུན་བརྩེགས། 七重脉轮。即：头顶宝轮、眉间瓶轮、后脑天灵盖轮、喉头受用轮、胸口法轮，脐间幻化轮，私处乐受轮（གཙུག··ཏོག་ནོར་བུའི་འཁོར་ལོ། དཔྲལ་བ་བུམ་པའི་འཁོར་ལོ། ལྟག་པ་ཐུང་ཁང་འཁོར་ལོ། མགྲིན་པ་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་འཁོར་ལོ། སྙིང་ཁ་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། ལྟེ་བ་སྤྲུལ་པའི་འཁོར་ལོ། གསང་གནས་བདེ་སྐྱོང་གི་འཁོར་ལོ་དང་བདུན་ནོ། ）。

འཁོར་ལོ་བདེ་མཆོག 胜乐轮。即无上密乘本尊胜乐（ཀྱེ་བདེ་མཆོག），为本尊泗鲁迦别名。

འཁོར་ལོ་སྡོམ་པ། 总摄轮。无上密乘本尊胜乐金刚之异名（ཀྱེ་བདེ་མཆོག་གི་མཚན། ）。

འཁོར་ལོ་རྣམ་གསུམ། 三轮。即：讽颂为闻思轮（ཀློག་པ་ཐོས་བསམ་གྱི་འཁོར་ལོ། ）、断弃为禅定轮（སྤོང་བ་བསམ་གཏན་གྱི་འཁོར་ལོ། ）、所作为业轮（བྱ་བ་ལས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། ）。

འཁོར་ལོ་རྩིབས་བརྒྱད་ལྡན་པ། 具八辐轮。文殊菩萨之异名（འཇམ་པའི་དབྱངས་ཀྱི་མཚན། ）。

འཁོར་ལོ་བཞི། 1. 四轮，菩萨无畏四轮（འདི་ཐེག་མཆོག་འཁོར་ལོ་བཞི་ཟེར་བ་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་ལ……གོ་རྒྱ་ཡིན་པར། དམ་དཔའ་བཞིའམ་བྱང་སེམས་ཀྱི་འཇིགས་པ་བཞི་ལ་སྦྱར་དགོས་པ་ཡིན། ）：所闻诸法不忘（ཆོས་མང་དུ་ཐོས་པ་མི་བརྗེད་པ）、保护自身不为他人所伤（རང་ལ་གཞན་གྱིས་གནོད··པ་བྱ་མི་ནུས་པའི་སྲུང་བ་ཆེན་པོ། ）、自己诸事皆成（རང་གི་བྱ་བ་གང་བརྩམས་གེགས་མེད་པར་གྲུབ··པ། ）、办成他人事得自在（གཞན་གྱི་དོན་བྱ་བ་ལ་རང་དབང་ཐོབ་པ། ）。2. 四大轮，安住顺境等（མཐུན་པར་གྱུར་པའི་ཡུལ་ན་གནས་པ། ）。参看འཁོར་ལོ་ཆེན་པོ་བཞི། 条。

འཁོར་ལོ་རིམ་པ་གསུམ། 三转法轮。同ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རིམ་པ་གསུམ། 条。

འཁོར་ལོ་གསུམ། 三轮，指三转法轮。释迦成道后在鹿野苑最初说法讲四谛，从不同角度讲了三次，故名三转法轮。即：初转四谛法轮（འཁོར་ལོ་དང་པོ་བདེན་པ་བཞིའི་ཆོས་འཁོར། ）、二转无相法轮（འཁོར་ལོ་གཉིས་པ་མཚན་ཉིད……མེད་པའི་ཆོས་འཁོར། ）、三转了义法轮（འཁོར··ལོ་གསུམ་པ་དོན་དམ་པ་རྣམ་པར་ངེས་པའི་ཆོས……འཁོར། ）。

འཁོར་ལོའི་མགོན། 法轮主。金刚持之异名（རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་མཚན།）。

འཁོར་ལོའི་ཕྱག 轮手。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

འཁོར་ལོའི་བླ་མ། 法轮上师。欲天之异名（འདོད་ལྷའི་མཚན་ཞིག）。

འཁོར་ལོའི་དབྱེན། 破法轮。同དགེ་འདུན་འཁོར་ལོའི་དབྱེན། 条。

འཁོར་ལོའི་རྩོད་པ་ཞི་བྱེད། 法轮僧灭净。法轮僧众诤论不合，经由胁侍二圣回诤调和（དགེ……འདུན་འཁོར་ལོའི་དབྱེན་བྱུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ནི……མཆོག་ཟུང་གཅིག་གིས་འདུམ་པར་མཛད་པ།）。毗奈耶十七事所说诤论回净三本事之一（འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས། རྩོད་པ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ།）。

འཁོར་ལོའི་མཚན་བཟང་། 千辐轮相。如来恭敬如迎送上师，感得手足掌心有千辐轮纹之相（བླ་མ་རྣམས་ལ་སྐྱེལ་བ་དང་བསུ་བ་ལ་སོགས་པས་ཕྱག……དང་ཞབས་འཁོར་ལོའི་མཚན་དང་ལྡན་པ།）。佛之三十二大丈夫相之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན……བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

འཁོར་ལོའི་ལག་པ་། 轮手。同འཁོར་ལོའི་ཕྱག 条。

འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ། 轮王，转轮王。由轮宝力，能统治一切众生，故名转轮王（འཁོར་ལོས་སྐྱེ་བོ་རྣམས་དབང་དུ་བསྒྱུར་བའི་དང་ཚུལ་ཅན……ཡིན་པས་ན་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ་ཟེར།）。

འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ་བཞི། 轮四王。即金转转轮王（གསེར་གྱི་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ།）、银转轮王（དངུལ་གྱི་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ།）、铜转轮王（ཟངས་ཀྱི་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ།）、铁转轮王（ལྕགས་ཀྱི་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ།）。

འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་བཙུན་མོ། 持轮王妃。帝释之妃（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་བཙུན་མོ།）。

འཁོར་སེམས། 随他心。有自所随附之心王者，即一切心所生法（རང་འཁོར་དུ་འགྲོ་ཡུལ་གྱི་གཙོ་སེམས་ཡོད་པ་སྟེ། སེམས་བྱུང་རྣམས་སོ།）。

འཁོར་སེམས་བྱུང་། 心所，心所生法。心王所生，从属心王，随心王之主作用而对境生情者（གཙོ་སེམས་ལས་བྱུང་ཞིང་སེམས་ཀྱི་འཁོར་དུ………གཏོགས་པའམ་རྗེས་སུ་འགྲོ་བའི་ཡིད་ཤེས།）

འཁོར་གསུམ། 三轮。1. 指施主（སྦྱིན་པ་པོ།）、施物（སྦྱིན་རྫས）、受施者（སྦྱིན་ཡུལ།）。2. 指身语意三业（ལུས་ངག་ཡིད་ཀྱི་ལས་གསུམ།）。3. 指能作的人（བྱེད་པ་པོ།）、所作的事（བྱ་བའི་ལས།）、事件的对境（བྱ་བའི་ཡུལ།）。

འཁོར་གསུམ་རྣམ་དག 三轮清净。大乘菩萨证得第七远行地时，印证对境、能作、所作三者全无自性，名为三轮清净（ས་བདུན་པའི་ཡོངས་སྦྱོང་སྐབས་ལས་སུ་བྱ་བ་དང་། བྱེད་པ་པོ། བྱ་བའི་རང་བཞིན་ཏེ་འཁོར་གསུམ་ལ་མི་དམིགས་པའི……རྒྱས་བཏབ་པ།）。

འཁོར་གསུམ་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པ། 三轮无别。于一切事物的本身、能作、所作三者，均不起执著分别之心（ཆོས་ཀུན་ལ་དངོས་པོ་དང་བྱེད་པོ་བྱ་ཡུལ་གསུམ་ལ་འཛིན་པའི་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ།）。

འཁོར་ལྷ། 从尊。密乘坛场本尊所有眷属（ཡི་དམ་ལྷའི་འཁོར།）。

〔ཁྲ〕

ཁྲད་དུ་གསོད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 轻毁学处。比丘在诵读“布萨经”时，乃言“如今方知有此等

事”，以轻毁《毗奈耶经》所说学处（གསོ……སྦྱོང་གི་མདོ་འདོན་པ་ལ་འདི་འདྲའི་དོན་ཡོད་པར་དགོད་ཤེས་སོ་ཞེས་ཟེར་ཞིང་འཕྱ་བར་གཏོགས……པའི་བསླབ་པ་ཁྱད་དུ་གསོད་པའོ།）。为九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང……གསེས།）。

ཁྱད་པར་དགའ་བ། 殊胜喜。中品分别心已灭之喜。修密乘时，融化乐受增大，幻想多已息灭，但心及心所联系未断，故于乐受，犹稍觉患得患失，此时修习正见生起之喜悦，谓之殊胜喜（རྣམ་རྟོག་འབྲིང་པོ་ཆོད་པ་སྟེ། ཞི་བདེའི་ཉམས་ཆེར་རྒྱས་ནས་རྟོག་པ་ཕལ་ཆེར་འགགས་ཀྱང་། སེམས་དང་སེམས་བྱུང་འབྲེལ་མ་ཆོད་པའི་ཆ་ནས་སྒྲོང་བ་ལ་ཐོབ་ཤོར་ཚུང་ཟད་འཆར་བའི་དུས་ན་ལྟ་བ་གོམས་པ་ཞེས་བྱ།）。

ཁྱད་པར་གྱི་དུས་ཆེན་བཞི། 四大节日。佛所加持的四个节日（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས……པའི་དུས་ཆེན་རྣམ་པ་བཞི།）。即：现证菩提节（མངོན་པར་བྱང་ཆུབ་པའི་དུས་ཆེན།）、转妙法轮节（ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བའི་དུས་ཆེན།）、自天下降节（ལྷ་ལས་བབ་པའི་དུས་ཆེན།）和示现神变节（ཆོ་འཕྲུལ་ཆེན་པོའི་དུས་ཆེན།）。

ཁྱད་པར་གྱི་སྤྱོད་པ་ལྔ། 五尊胜行。《毗奈耶经》说，比丘受治罚者，在迁悦期中，所当戒除的五种尊胜行。即：承受清净比丘所受事奉（སྤོ་མགུ་སྤྱོད་པའི་གང་ཟག་གིས་དགེ་སློང་རང……བཞིན་དུ་གནས་པའི་བསྙེན་བཀུར་བྱེད་པ་དང་དུ……ལེན་པའི་སྤྱོད་པ།）、伴随清净比丘同寮敷座（དེས་དགེ་སློང་རང་བཞིན་དུ་གནས་པ་དང་གནས་ཁང་གཅིག་ཏུ་གནས་མལ་འཆའ་བ་སོགས་མཉམ……འགྲོགས་ཀྱི་སྤྱོད་པ།）、诘问清净比丘堕罪（དགེ་སློང་རང་བཞིན་དུ་གནས་པ་ལ་ལྟུང་བ་སློང་བ།）、治罚惩处清净比丘（དགེ་སློང་རང་བཞིན་དུ……གནས་པ་ལ་ཆད་ལས་བཅད་པ）和清净比丘同行（དགེ་སློང་རང་བཞིན་དུ་གནས་པ་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་འགྲོ་བ།）。

ཁྱད་པར་བརྒྱད། 八特点，入十地八特点（ས་བཅུར་འཇུག་ཚུལ།）。即：言词特点（ངེས་ཚིག་གི་ཁྱད་པར།）、学三学习五蕴特点（བསླབ་པ་གསུམ……ལ་སློབ་པ་དང་ཕུང་པོ་ལྔའི་སྦྱོང་ཚུལ་གྱི་ཁྱད་པར།）、发展功法特点（ཡོན་ཏན་གྲངས་གོང་ནས་གོང་དུ……འཕེལ་བའི་ཁྱད་པར།）、得殊胜力特点（མཐུ……ཕུལ་དུ་བྱུང་བ་ཐོབ་པའི་ཁྱད་པར།）、度过特点（ཕར་ཕྱིན་ལྷག་པའི་ཁྱད་པར།）、持异熟生长特点（རྣམ་སྨིན་གྱི་སྐྱེ་བ་འཛིན་པའི་ཁྱད་པར།）、得地征兆和梦兆特点（ས་ཐོབ་པའི་རྟགས་དང་རྨི……ལྟས་ཀྱི་ཁྱད་པར།）、全习对治特点（གཉེན་པོ……ཡོངས་སྦྱོང་གི་ཁྱད་པར།）。

ཁྱད་པར་ཆོས་སྐུའི་མཎྜལ། 殊胜法身曼陀罗。密乘行者，在法界无生曼陀罗面上，罗列构思的明、增、得、光四相堆垛，以奉献上师法身本尊会众的曼陀罗（ཆོས་དབྱིངས་སྐྱེ་མེད་ཀྱི……མཎྜལ་ཐོག་སྣང་བཞི་རྟོག་ཚོགས་ཀྱི་ཚོམ་བུ་བཀོད……ནས། བླ་མ་ཆོས་སྐུའི་ལྷ་ཚོགས་ལ་འབུལ་བ།）。

ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ། 增上。至高无上（ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་བླ་ན་མེད་པ།）。

ཁྱད་པར་གནས་པ། 殊胜处。菩提树之异名（བྱང་ཆུབ་སྡོང་ཤིང་གི་མིང་ཞིག）。

ཁྱད་པར་འཕགས་བསྟོད། 《殊胜赞》。一部颂扬释迦牟尼功德的赞歌（སྟོན་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོ་ལ་བསྟོད་པ།）。为印度高僧托尊珠杰（མཐོ……བཙུན་གྲུབ་རྗེ།）所著。

ཁྱད་པར་བཤེས་གཉེན། 胜友。亦译“胜亲”，印

度佛教唯识派十大论师之一。为中印度那烂陀寺(ནཱ་ལེནྡྲ།) 僧人，护法的弟子，此人以“高谈”闻名。曾有律藏方面的著述，如《别解脱律义释》(སོ་སོར་ཐར་པའི་འགྲེལ་པ།)等。

ཁྱད་འཕགས། 增上。特别优越，较其他优胜(གཞན་ལས་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ།)。

ཁྱབ་འཇུག 遍入天，毗湿纽天，毗湿奴。为婆罗门教和印度教三大神之一。据传此天有大威德，欲破则无所能挡。此天皮肤深蓝，有四只手，分别持法螺、轮宝、仙杖和莲花，躺在巨蛇上，在海上漂浮，肚脐上长一朵莲花，上坐梵天。

ཁྱབ་འཇུག་གི་འཇུག་པ་བཅུ། 遍入天十法入世。古印度婆罗门教认为，造物主遍入天曾变化十种神物入世济人，谓之十法。这十法是：(1)化作鱼身捞出落入海中的四吠陀(སྔོན་རིག་བྱེད་བཞི་རྒྱ་མཚོའི་ནང་དུ་ནུབ་པ་ཁྱབ་འཇུག…གིས་ཉ་རུ་སྤྲུལ་ཏེ་བཏོན་པ།)；(2)化作龟身支负世界(རུས་སྦལ་གྱི་གཟུགས་ཀྱིས་འཇིག་རྟེན…བཏེག་ནས་རྒྱུན་དུ་གནས་པ།)；(3)以野彘形体压住梵天界下部(ཕག་རྒོད་ཀྱི་གཟུགས་ཀྱིས…ཚངས་པའི་འཇིག་རྟེན་མན་ཆད་མནན་པ།)；(4)化作狮面人破腹杀死非天王(སྨད་མི་ལ་སྟོད་སེང་གེའི་གཟུགས་ཀྱིས་ལྷ་མིན་དབང་པོ་འགྲོ…སྐྱབ་གསེང་ཅན་ལྟོ་དྲལ་ནས་བསད་པ།)；(5)化作侏儒三步立地诱骗巨力非天(མིའུ་ཐུང་དུ་སྤྲུལ་ནས་ལྷ་མིན་སྟོབས་ལྡན་གོམ་གསུམ་གྱིས་ས……བསླང་ཞེས་བསླུས་པ།)；(6)化作钺斧喇摩杀死刹帝利族王色珠废止其王权(ཛ་སྣང་ཡཛྙིའི་བུ་དགྲ་སྟ་རཱ་མར་སྤྲུལ་ཏེ་རྒྱལ་རིགས་སྲིད་སྒྲུབ་ལ……སོགས་པ་བསད་ནས་རྒྱལ་སྲིད་མེད་པར་བྱས་པ།)；(7)化作十车王子罗摩衍那，其妻被楞伽的鬼王抢去，他求救于猴王哈努曼打败鬼王，夺回妻子(རྒྱལ་པོ་ཤིང་རྟ་བཅུའི་བུ་རཱ་མ་ཎར་སྤྲུལ་ནས་རང་གི་ཆུང་མ་སྲིན་པོ་ལིངྐ་མགྲིན་བཅུས་ཕྲོགས་པས་སྤྲེའུ་ཧ་ནུ་མནྟ་ལ་གྲོགས་བཙལ་ཏེ་སྲིན་པོ་བཏུལ་བ།)；(8)化作黑神于斗诤时利益众生)ནག…པོར་སྤྲུལ་ནས་རྩོད་པའི་དུས་སུ་སེམས་ཅན་གྱི་དོན……བྱས་པ།)；(9)化作释迦牟尼佛净除以前王族罪障(སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པར་སྤྲུལ་ནས་སྔོན་རྒྱལ་རིགས་བསད་པའི་སྡིག་པ་སྦྱངས་པ།)；(10)化作圣种婆罗门子·迦吉尼，是一婆罗门学者名叫格帝孜，于未来教化众生(རིགས་ལྡན་བྲམ…ཟེའི་བུ་ཀལྐི་ཅེ་ཞེས་བྱ་བ་མ་འོངས་པ་ན་འབྱུང་བས…སེམས་ཅན་མང་པོ་བཏུལ་བའི་མཐར་དུས་ལྡོག་པ……རྫོགས་པར་འགྱུར་བ།)。

ཁྱབ་འཇུག་གི་བུ། 遍入子。极喜自在魔之异名(བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག་གི་མིང་གི་རྣམ………གྲངས།)。

ཁྱབ་འཇུག་གི་སྲིང་མོ། 遍入天之妹。邬魔天女(ལྷ་མོ་ཨུ་མཱཿ།)之异名。

ཁྱབ་འཇུག་དགའ་མ། 遍入爱妃，遍入天之妃吉祥母(ཁྱབ་འཇུག་གི་ཆུང་མ་དཔལ་མོ།)。

ཁྱབ་འཇུག་དྲེགས་པ་རི་གདོང་། 九头忿怒罗睺罗(གཟའ་རཱ་ཧུ་ལའི་ཁྲོ་ཞལ་དགུ།)。九曜罗睺罗之一。

ཁྱབ་འཇུག་པ། 遍入天派。古印度一教派名。此派“以遍入天为导师。遍入天有寂静与不寂静二种体性。寂静者谓天之本性是非有非无的实性，是不死的本体。称观修了它，则可得到解脱。不寂静者谓有鱼等十种遍入，号为十入。承认有无分而常之我。说轮回有边，说解脱之道观想嗡字反修瓶息等。此派承认生死轮回是有边际的。许多吠陀派都随顺此见。”(ཁྱབ་འཇུག་པ་ནི། ཁྱབ་འཇུག་སྟོན་པར་འདོད་ཅིང་། ཁྱབ་འཇུག་ལ་ཞི་བ་དང་མ་ཞི་བའི་

ངོ་བོ་གཉིས་ཡོད་པའི། ཞི་བ་ནི་ལྷ་རྫས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཡོད་མིན་མེད་ཀྱི་བདག་ཉིད་འཆི་བ་མེད་པའི་ངོ་བོ···ཡིན་ལ། དེ་ལ་བསྒོམས་པས་ཐར་པ་ཐོབ་པར་སྨྲ་ལ། མ་ཞི་བ་ནི། ཉ་ལ་སོགས་པའི་ཁྱབ་འཇུག་གི་འཇུག་པ་བཅུ་བཤད་ལ། རྟག་པ་ཆ་མེད་ཀྱི་རྟག་ཁས་ལེན་པ་དང་། འཁོར་བ་མཐའ་ཅན་དང་། གྲོལ་བྱེད་ཀྱི་ལམ་ནི་ཡི་གེ་ཨོཾ་བསྒོམ་པ་དང་རླུང་བུམ···པ་ཅན་བསྒོམ་པ་སོགས་ཡོད་པར་བཤད། ལུགས་འདིས་འཁོར་བ་ཟད་མཐའ་ཅན་དུ་འདོད་ཅིང་། རིག་བྱེད་མཐའ་པ་ལ་སོགས་མང་པོ་ཞིག་ཀྱང་འདིའི་རྗེས་འབྲང་དུ་བཤད་དོ།)

ཁྱབ་འཇུག་མ། 1. 遍入母。2. 一种鬼女 (མ་མོ་ཞིག)。

ཁྱབ་མཉམ། 等遍，周延。意为两种事物，相互间是则俱是，非则俱非，如有为与无常 (ཆོས་གཉིས་པན་ཚུན་ཡིན་ན་ཡིན་མཉམ་དང་། མིན་ན་མིན་མཉམ་སྟེ། འདུས་བྱས་དང་མི་རྟག་པ་ལྟ་བུ།)。

ཁྱབ་སྟོབས། 遍力。帝释之异名 (བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག)。

ཁྱབ་གདལ། 空性，法性。一切有情身心之中原来具有的如来藏 (སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་རྒྱུད་ལ་ཐོག་མ་ནས་གནས་པའི་བདེ་བར་གཤེགས་པའི་སྙིང་པོ།)。

ཁྱབ་བདག 遍主。1. 佛的异名 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。2. 大自在天的异名 (དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག)。

ཁྱབ་བརྡལ། 空性，法性。同 ཁྱབ་གདལ། 条。

ཁྱབ་པ་འདུ་བྱེད་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ། 遍行苦。有漏舍受及其所以生起之境。粗重随行，故名行苦；遍及三苦，为余二苦根本，故名遍行苦 (ཟག་བཅས་ཀྱི་ཚོར་བ་བཏང་སྙོམས་ཡུལ་དང·········བཅས་པ་སྟེ་གནས་ངན་ལེན་རྗེས་སུ་འབྲེལ་བས་འདུ་བྱེད་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ་དང་། སྡུག་བསྔལ་ཐམས་ཅད་ལ་ཁྱབ་པ་དང་སྡུག་བསྔལ་གཞན་གཉིས་ཀྱི་རྩ་བར་གྱུར་པའོ།)。

ཁྱབ་པ་མ་གྲུབ། 不周延。因明术语 (མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཁྱབ་མཐའི་ཚིག)。不能没有例外，不能概括无遗。如说凡是形不必皆是色的不周延关系 (གཟུགས་ཡིན་ཕྱིན་ཁ་དོག་ཡིན་མི་དགོས་པའི་ཁྱབ···པ་མེད་པ་སྟེ། མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཁྱབ་མཐའི་ཚིག)。例如：凡是形，不是能完全是色 (གཟུགས······ཡིན་ན་ཁ་དོག་ཡིན་པས་ཁྱབ་པ་མ་གྲུབ།)。因明中译为"色不皆是显色"。

ཁྱབ་པའི་དམིགས་པ། 周遍所缘，遍满所缘境事。缘周遍于一切法界的真如进行修学 (དེ་བཞིན་ཉིད་ཀྱིས་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་ཁྱབ་པའི་དམིགས་པ།) 为修"止"时四种所缘之一 (ཞི་གནས་ཀྱི·········དམིགས་པ་བཞིའི་ནང་གསེས།)。

ཁྱབ་པའི་དམིགས་པ་བཞི། 四种遍满所缘。即寻思影像所缘 (རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་བཅས་པའི···གཟུགས་བརྙན་གྱི་དམིགས་པ།)、无寻思影像所缘(རྣམ་རྟོག་མེད་པའི་གཟུགས་བརྙན་གྱི་དམིགས་པ།)、事边际所缘 (དངོས་པོའི་མཐའི་དམིགས་པ།)和所需成就所缘 (དགོས་པ་ཡོངས་སུ་འགྲུབ་པའི······དམིགས་པ།)。

ཁྱབ་པར་འཇུག་པ། 周延。因明述语 (མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཁྱབ་མཐའི་ཚིག)。没有例外，能概括无遗。如说凡是色必皆是形的周延关系 (ཁ་དོག་ཡིན་ཕྱིན་ངེས་པར་གཟུགས་ཡིན་དགོས་པའི་ཁྱབ་པ···གྲུབ་པའམ་ཡོད་པ།)。

ཁྱབ་པར་ཐལ། 当能周延。因明述语 (མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཁྱབ་མཐའི་ཚིག)。应无例外。设词反问

以明周延关系。例如：凡有烟处，皆当有火（དུ་བ་ཡོད་ན་མེ་ཡོད་པས་ཁྱབ་པར་ཐལ། ）。

ཁྱར་དགེ་བློ་གྲོས་རྒྱ་མཚོ། 恰格·洛追嘉措（1664—1740），生于安多卓尼（ཨ་མདོ་ཅོ་ནེ། ），即今甘肃卓尼县，系琼波氏族（ཁྱུང་པོའི་རྒྱུད། ）之后裔。十一岁在日超巴喇嘛（རི་ཁྲོད་པ། ）座前出家，受沙弥戒（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ……པ། ），取名洛追嘉措（བློ་གྲོས་རྒྱ་མཚོ། ）。后进藏入哲蚌寺郭莽扎仓（སྒོ་མང་གྲྭ་ཚང་། ），听习因明学（ཚད་མ་རིག་པ། ），其间赴札什伦布寺（བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ། ）朝觐。返回前藏后，在堪布帕绷卡巴·阿旺丹增（མཁན་པོ་ཕ་བོང་ཁ་པ་ངག་དབང་བསྟན་འཛིན། ）座前受具足戒（བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ། ），又从嘉木样协巴多杰（འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི་རྡོ་རྗེ། ）等诸上师前求法。返回安多后，创建寺院及佛像经塔，广施法事，遍历多麦（མདོ་སྨད། ）地区诸寺院，晚年隐居山间苦修。

ཁྱི་ཕག་གི་བརྟུལ་ཞུགས། 猪狗禁戒。古印度一种宗教徒的禁忌（སྔར་རྒྱ་གར་གྱི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་ཞིག་གི་བརྟུལ་ཞུགས། ）。

ཁྱིམ་སྔགས་པ། 在家咒师（མི་སྐྱ་སྔགས་འཆང་བ། ），一种未出家的修习密乘的佛教徒。

ཁྱིམ་བཅུ་གཉིས། 十二宫。即：白洋宫（ལུག་གི་ཁྱིམ། ）、金牛宫（གླང་གི་ཁྱིམ། ）、双子宫（འཁྲིག་པའི་ཁྱིམ། ）、巨蟹宫（ཀརྐ་ཊའི་ཁྱིམ། ）、狮子宫（སེང་གེའི་ཁྱིམ། ）、室女宫（བུ་མོའི……ཁྱིམ། ）、天秤宫（སྲང་གི་ཁྱིམ། ）、天蝎宫（སྡིག་པའི་ཁྱིམ། ）、人马宫（གཞུའི་ཁྱིམ། ）、摩羯宫（ཆུ་སྲིན་གྱི་ཁྱིམ། ）、宝瓶宫（བུམ་པའི……ཁྱིམ། ）、双鱼宫（ཉའི་ཁྱིམ། ）。

ཁྱིམ་པ་སུན་འབྱིན་པ། 污家，污他家。《毗奈耶经》说比丘伤害在家人平等善心，使之折福的行为（འཇིག་རྟེན་པ་རྣམས་ཞེ་ཁྲེལ་བར་བྱེད…པ། ）。

ཁྱིམ་སྤངས། 舍家，出家。舍弃俗家事务（ཁྱིམ་སྲིད་བློས་བཏང་བ། ）。

ཁྱིམ་སུན་འབྱིན་པ། 污家。同ཁྱིམ་པ་སུན་འབྱིན་པ། 条。

ཁྱིམ་སུན་འབྱིན་པའི་དྲུག་སྡེ། 六群比丘。佛在世时，使在家人厌恶之破规六僧人。即：迦留陀夷和阐陀（འཆར་ཀ་དང་འདུན་པ་གཉིས། ）；三文达多和摩醯沙达多（དགའ་བོ་དང་ཉེར……དགའ་གཉིས། ）；马师和满宿（འགྲོ་བཟང་དང་…སྣ་འགྲོགས་གཉིས་ཏེ་དྲུག་གོ། ）。

ཁྱིམ་སུན་འབྱིན་པའི་ལྷག་མ། 污家摈谤违谏残。比丘违犯学处，行邪恶行，污在家众，坏彼净信，被逐出僧伽时，诬谤僧众，已谏三次而不听者（བསླབ་པ་དང་འགལ་བའི་ངན་སྤྱོད་ཀྱིས་ཁྱིམ་པ་རྣམས་སུན་འབྱིན་པར་བྱས་ཏེ། མ་དད་པ་བྱེད་པའི་ཚེ་དགེ་སློང་དེ་དགེ་འདུན་གྱི་གནས་ནས་བསྐྲད་པ་ན་སྐྱོད་བྱེད་དགེ་འདུན་ལ་བསྐུར་བ………འདེབས་པ་ལན་གསུམ་གྱི་བར་དུ་བཟློག་ཀྱང་མི་ཉན་པ། ）。为十三僧残中因违谏而犯四种僧残之一（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་ལས། བཟློ་བ་ལས་གྱུར་པའི་ལྷག་མ་བཞིའི་ནང་གསེས། ）。

ཁྱིམ་སོགས་ཀྱི་ལྟེ་ཆེན། 俗家等聚。指九十单堕（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུ། ）之第六个十条：阻与食堕（ཟན་གཅོད་དུ་འཇུག་པའི་ལྟུང……བྱེད། ）、触火堕（མེ་ལ་རེག་པའི་ལྟུང་བྱེད། ）、悔欲堕（འདུན་པ་ཕྱིར་བསྐུར་བའི་ལྟུང་བྱེད། ）、宿过一夜堕（ཉུབ་གཅིག་ལྷག་པོར་ཉལ་བའི་ལྟུང…བྱེད）、不舍恶见堕（སྡིག་ལྟ་མི་གཏོང་བའི་ལྟུང…བྱེད། ）、随被驱摈者堕（སྨང་བའི་རྗེས་སུ་ཕྱོགས…

པའི་ལྟུང་བྱེད།)、与被逐沙弥同居堕 (དགེ་ཚུལ་བསྙིལ་བ་སྡུད་པའི་ལྟུང་བྱེད།)、受用未染坏色衣堕 (གོས་ཁ་མ་བསྒྱུར་བ་སྤྱོད་པའི་ལྟུང་བྱེད།)、触宝堕 (རིན་པོ་ཆེ་ལ་རེག་པའི་ལྟུང་བྱེད།)、洗浴堕 (ཁྲུས་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད།)。

ཁྱིམ་ལྷ། 家神。家中供奉的神 (ཁྱིམ་དུ་གནས་པའི་ལྷ།)。

ཁྱུ་མཆོག 众中尊，超群者，佛之别称；有福德者 (བསོད་ནམས་ཅན།)。

ཁྱུ་མཆོག་གི་སྟབས་སུ་གཤེགས་པའི་དཔེ་བྱད། 行进如牛王。如来善引众生往趋胜境，感得步武有同牛王之好 (འཁོར་གྱི་སྣ་དྲངས་པ་ལ……མཆོག་ཏུ་མཁས་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཁྱུ་མཆོག་གི་སྟབས་སུ……གཤེགས་པ།)。为佛身八十种随好 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་བཅུ།)之一。

ཁྱུ་མཆོག་རྒྱལ་མཚན། 牛王幢。大自在天别名 (དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག)。

ཁྱུ་མཆོག་ལྟོ་བ། 牛王腹。遍入天之异名 (ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག)。

ཁྱུ་མཆོག་ལྡན་པ། 具牛王。大自在天别名 (དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག)。

ཁྱུ་མཆོག་སྡིག་ཅན་མ། 牛王罪恶女，邬摩天女 (ལྷ་མོ་ཨུ་མཱ༔། 天神名)。

ཁྱུ་མཆོག་མིག་ནག 黑牛王。大自在天别名 (དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག)。

ཁྱུ་མཆོག་མཚན་པ། 牛王相。大自在天之异名 (དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག)。

ཁྱུ་མཆོག་བཞོན་པ། 乘牛王。大自在天之异名 (དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག)。

ཁྱུ་མཆོག་སེར་སྐྱ། 牛王劫毗罗。遍入天和大自在天之异名 (ཁྱབ་འཇུག་དང་དབང་ཕྱུག་ཆེན……པོའི་མཚན་ཞིག)。

ཁྱུང་གི་སྒྲུབ་ཐབས། 金翅鸟修法，系密乘之一种修法 (སྒྲུབ་ཐབས།)。

ཁྱུང་མགོ་མ། 凤头女，护法四母之一。

ཁྱུང་པོ་གྲགས་སེ། 琼波扎色，约与博多哇同时，十一世纪人，精通旧量论，曾与达波旺杰合著《量破他广论》(འགྲན་བཤད།)。

ཁྱུང་ཚང་བ། 琼仓哇，乙未年(1115)生于堆隆地方，广学经咒诸教，后又投日琼巴门下，获得日琼巴教授。62岁丙申年(1176)逝世。

ཁྱོགས་ཀྱི་བཟླས་པ། 回曲念诵，为安住一切平等性慢，先想咒鬘入自口中，从金刚出入莲花中，缘中脉向上行，从明妃口出，入自口中，回转修行，缓诵咒鬘，字音微细，此名回曲念诵 (ཆོས་ཐམས་ཅད་མཉམ་པ་ཉིད་ཀྱི་ང……རྒྱལ་གྱིས་སྔགས་ཕྲེང་རང་གི་ཞལ་དུ་ཞུགས་པ་རྡོ་རྗེ……ནས་ཐོན་ཏེ་པདྨར་སོང་ཞིང་རྩ་དབུ་མ་ལས་ཀྱེན་དུ……བྱུང་སྟེ་ཡུམ་གྱི་ཞལ་ནས་བྱུང་པ་རང་གི་ཞལ་དུ……ཞུགས་ནས་འཁོར་བར་སྒོམ་ཞིང་ཡི་གེ་སྙེད་ཙམ་ཞི……བའི་ཕྲེང་སྔགས་བཟླས་པའོ།)。

〔ཁྲ〕

ཁྲ་འབྲུག་ལྷ་ཁང་། 昌珠寺。公元七世纪松赞干布所建，在今西藏山南乃东县境，为西藏最早寺庙之一 (སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐབས་བརྟབ……པའི་ལྷ་ཁ་ཡར་ཀླུངས་སྣེ་གདོང་ས་ཁུལ་དུ་ཡོད་པ……མཐའ་འདུལ་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་།)。据传文成公主曾居住在此寺。

ཁྲ་ཙའི་གཙུག་ལག་ཁང་། 察杂寺。拉德赞为宝贤译师所建之寺庙，在阿里地区。

ཁྲག་གི་ཐིག 血斑。为尸林八器 (དུར་ཁྲོད་ཆས་

བརྒྱད། ）之一。

ཁྲག་འཐུང་། 饮血金刚。梵语作黑如嘎（ཧེ་རུ་ཀཿ），系无上密乘本尊上乐金刚别名。

ཁྲམ་ཁ། 令牌。密教仪式中勾召鬼神的木牌（འདྲེ་གདོན་འགུགས་བྱེད་ཀྱི་ཤིང་བྱང་། ），面上刻有格子花纹。

ཁྲམ་ཁའི་ཤིང་། 鳞文板（ཁྲམ་རིས་བཏབ་པའི་ཤིང་བྱ་རིང་པོ། ）。上面画有鳞纹或菱形方格条纹，是佛教徒宗教活动中用以勾召鬼神的一种木牌。

ཁྲམ་ལ་བཏབ། 写入黑牌。佛教徒为了制伏危害佛教的人，将其姓名和恶行写在方格牌上进行镇压的一种仪式（ནང་པའི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི……གནོད་བྱེད་འདུལ་བའི་ཕྱིར་དེའི་ཉེས་པ་དང་མིང……ཁྲམ་ཤིང་ལ་བྲིས་པའི་ཆོ་ག）。亦作挂牌。

ཁྲི་རྐང་འཚོས་པའི་ལྟུང་བྱེད། 床脚过量堕。谓作床脚高逾一肘者（ཁྲིའི་རྐང་པ་ཁྲུ་གང་ལས་མཐོ་བ་འཚོས་པ། ）。为九十单堕（ལྟུང་བྱེད་འབའ……ཞིག་དགུ་བཅུ། ）之一。

ཁྲི་སྐོར། 万遍巡礼。围绕寺院、佛塔等处巡礼一万次（དགོན་པའམ་མཆོད་རྟེན་སོགས་ལ་སྐོར་བ་ཁྲི་གཅིག་བརྒྱབ་པའི་མིང་། ）的一种宗教活动。

ཁྲི་རྒྱབ་དྲུག་འགྲོགས། 六灵捧座。以妙翅鸟（བྱ་ཁྱུང་། ）、龙女（ཀླུ་མོ། ）、神鲸（ཆུ་སྲིན། ）、孩童（བུ་ཆུང་། ）、独角兽（ཤཱ་ར་བྷ་ར། ）和巨象（གླང་ཆེན། ）等六种兽类雕象，重叠装饰于佛座。妙翅鸟独居上方，龙女等五类分列两旁。此谓六灵捧座。

ཁྲི་འདོན། 登位，坐床，指藏传佛教活佛坐床而言。

ཁྲི་དྲུག་འགྲོགས། 佛书所说捧举诸佛宝座的六种动物雕象或捧座。即：雄狮（སེང་གེ）、大象（གླང་ཆེན། ）、宝马（རྟ་མཆོག）、孔雀（རྨ་བྱ། ）共命鸟（ཤང་ཤང་། ）、力士（མྱུད་ཀྱི་མི། ），谓之捧座。

ཁྲི་པ། 赤巴，首座，上首（དབུ་བཞུགས་མཁན། ）。如：噶丹赤巴（དགའ་ལྡན་ཁྲི་པ། ），格鲁派噶丹寺法统宝座继承人；首席堪布（མཁན་པོ་ཁྲི……པ། ）；首席噶伦（བཀའ་བློན་ཁྲི་པ། ）；带头念经的喇嘛即领经师（དབུ་མཛད་ཁྲི་པ། ）。

ཁྲི་སྤྲུལ། 法台活佛。拉萨噶丹寺的住持活佛（ལྷ་སའི་དགའ་ལྡན་ཁྲི་པའི་སྤྲུལ་སྐུ་རྣམས་སོ། ）。

ཁྲི་འབྲུ་འདྲུག་འདོན། 座床公粮。为达赖喇嘛座床仪式提交的公粮（ཏཱ་ལའི་བླ་མ་ཁྲི་ཐེབས……མཛད་སྒོའི་གཞུང་འབྲུ་འདྲུག་འདོན། ）。

ཁྲི་ལ་འཁོད་པ། 登位，坐床（ཁྲི་ལ་ཐེམས་པའམ་ཁྲི་ལ་བཞུགས་པ། ）。藏传佛教将活佛转世灵童选定后，接入寺院正式继位，称为坐床。

ཁྲིད་ཆེན་བརྒྱད། 八大导引。即：密集五次第直接导引（གསང་འདུས་རིམ་ལྔའི་དམར་ཁྲིད། ）、胜乐多直二派导引（བདེ་མཆོག་ནཱ་རོ་དྲིལ་གྱི་ཁྲིད་གཉིས། ）、大威德金刚四次第瑜珈（རྡོ་རྗེ……འཇིགས་བྱེད་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་བཞི་རིམ། ）、时轮六加行（དུས་འཁོར་གྱི་སྦྱོར་དྲུག）、金刚手大轮四加持（ཕྱག་རྡོར་འཁོར་ཆེན་གྱི་བྱིན་རླབས་བཞི……ལྡན། ）、纳若六法（ནཱ་རོ་ཆོས་དྲུག）、迁识导引开金门法（འཕོ་ཁྲིད་གསེར་གྱི་སྒོ་འབྱེད། ）。藏传佛教噶举派之八大教导。即：（1）上师三身教导（བླ་མ་སྐུ་གསུམ་གྱི་ཁྲིད། ）；（2）大慈大悲教导（བྱམས་སྙིང་རྗེའི་ཁྲིད། ）；（3）因果缘起教导（རྒྱུ་འབྲས་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་ཁྲིད། ）；（4）五法甘露教导（ལྔ་ལྡན་བདུད་རྩི་ཐིགས་པའི……ཁྲིད། ）；俱生和合解教导（ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་སྦྱོར་གྱི་ཁྲིད། ）；（6）纳若六法教导（ནཱ་རོ་ཆོས་དྲུག་

གི་ཁྲིད།)；(7)八法平等教导 (ཆོས་བརྒྱད་མཉམ་སྙོམས་ཀྱི་ཁྲིད།)；（8）密行回修教导（གསང་སྤྱོད་ཟློག་སྒོམ་གྱི་ཁྲིད། ）。

ཁྲིད་ཆེན་བཞི། 四大教导。即：《瑜伽六支》(སྦྱོར་དྲུག)、《直观导修》(དམར་ཁྲིད།)、《决法》(གཅོད།)和五钉秘法 (གཟེར་ལྔ།)。

ཁྲིད་ཡིག 导论，引人修行入门的著作。

ཁྲིད་རིམ་གྱི་ཡིག་ཆ། 《导释次第》，此书系法王达哇僧格 (ཆོས་རྗེ་ཟླ་བ་སེང་གེ) 所著。

ཁྲིམས་ཉིས་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་རྩ་གསུམ། 二百五十三戒。比丘学处二百五十三条戒律 (དགེ····སློང་པའི་བསླབ་བྱའི་འདུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་གྲངས།)。

ཁྲིམས་གནས། 住戒。指比丘 (དགེ་སློང་ལ་ཟེར།)。

ཁྲིམས་སུམ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ། 三百六十戒。比丘尼学处三百六十条戒律 (དགེ་སློང་མའི་བསླབ····བྱའི་འདུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་གྲངས།)。

ཁྲུང་ཁྲུང་འཛོམས། 伏鹤。大面童子之异名 (གདོང་དྲུག་གི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།)。

ཁྲུད་དང་གཙང་སྦྲའི་ཆོ་ག 沐浴斋戒仪轨。修法时沐浴斋戒应遵守的仪轨。

ཁྲུས་ཀྱི་བརྟུལ་ཞུགས། 沐浴禁行。仙人 (དྲང་སྲོང་།) 的别称。

ཁྲུས་ཆུ། 浴水。浴佛的水，佛教仪式中洗浴过佛像的水 (ལྷ་རྟེན་ལ་ཁྲུས་གསོལ་བྱས་པའི་ཆུ།)。

ཁྲུས་དར། 浴佛巾。佛教仪式中沐浴、擦拭佛像的绸巾 (ལྷ་རྟེན་ལ་ཁྲུས་གསོལ་བྱེད་སྐབས་སྐུ་ཕྱི······བར་བྱེད་པའི་དར་སོགས།)。

ཁྲུས་སྡེར། 浴佛盘。佛教仪式中，沐浴神像时盛净水的盘子 (ལྷ་རྟེན་ལ་ཁྲུས་གསོལ་སྐབས་ཀྱི་འབབ་གཞོང་།)。

ཁྲུས་བུམ། 浴瓶。佛教仪式中，沐浴神像时用的净水瓶 (ལྷ་རྟེན་ལ་ཁྲུས་གསོལ་སོགས་བྱེད་པའི···ཡོ་བྱད་བུམ་པ།)。

ཁྲུས་བྱ་བ། 沐浴。进入灌顶坛场之前，众弟子须用净水在坛外进行沐浴 (དབང་གི་དཀྱིལ···འཁོར་དུ་མ་ཞུགས་པའི་སྔོན་དུ་སློབ་མ་རྣམས་ཕྱི་རོལ་དུ་ལས་བུམ་གྱི་ཆུས་བཀྲུ་བ།)。为密乘灌顶入外坛场的仪式之一。

ཁྲུས་བྱེད། 浴者。遍入天之异名 (ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག)。

ཁྲུས་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 沐浴堕。比丘洗浴，除于暑季历时三月及为治病得允许沐浴者外，凡未过半个月，擅自沐浴，即犯此罪 (ཚ་བའི་དུས་ཟླ་བ་གསུམ་དང་། ནད་ལ་ཕན་པ་སོགས་གནང་བའི་དུས་མ་ཡིན་པར་སྔར་ཁྲུས་བྱས་ནས་ཟླ་བ་ཕྱེད་མ་འདས་པའི་སྔ་རོལ་དུ་རང་དགར་ཁྲུས་བྱེད····པ།)。为九十单堕 (ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུ།) 之一。

ཁྲུས་གཞོང་། 浴盆，浴佛盆。佛教仪式中，沐浴神像时盛净水的盆子 (ལྷ་རྟེན་ལ་ཁྲུས་གསོལ···སྐབས་ཀྱི་འབབ་གཞོང་།)。

ཁྲུས་གསུམ་བྱེད་པ། 三沐浴。佛教密乘事部的修行活动。即：外沐浴洗净五肢 (ཕྱིའི་ཁྲུས······ཡན་ལག་ལྔ་ཁྲུས།)、内沐浴净治根本堕罪 (ནང་གི་ཁྲུས་རྩ་ལྟུང་དག་པར་བྱེད་པ།)、秘密沐浴除治有相寻思 (གསང་བའི་ཁྲུས་མཚན་རྟོག་དག་པར་བྱེད་པ།)。

ཁྲེགས་ཆོད། 佛学术语"观"的旧译 (ལྷ་འགྱུར་བའི་ལྷག་མཐོང་གི་བརྡ་ཆད།)。

ཁྲེལ་མེད། 无耻。无愧。行不善行，不以他人耻笑为耻，无所顾忌 (གཞན་རྒྱ་མཚན་དུ་བྱས་ཏེ་

ཉེས་པ་ལ་འཛེམ་པ་མེད་པར་འཇུག་པ་སྤྱོད་ངན་ལ་…གཞན་གྱིས་ཁྲེལ་དོགས་མི་བྱེད་པ།)。为二十随烦恼 (ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུ།) 之一。

ཁྲེལ་ཡོད། 有愧，知羞愧。于他人，于世间均认为可羞之事为耻，对犯罪过起知羞知耻的心 (གཞན་ནམ་འཇིག་རྟེན་རྒྱུ་མཚན་དུ་བྱས་ནས་ཉེས་པ་ལ་འཛེམ་པའི་ལས་ཅན་ཏེ་སྤྱོད་ངན་ལ་གཞན་གྱིས་ཁྲེལ་དོགས་བྱེད་པ།)。为十一善心所 (དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག) 之一。

ཁྲེལ་ཡོད་པའི་ནོར། 愧财。于人有愧，戒诸罪业；守护善法，阻止恶行 名为愧财 (གཞན་ངོར་ཞུས་ཏེ་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་འཛེམ་པ་སྟེ། དགེ་བའི་ཆོས་རྣམས་སྲུང་ཞིང་ཉེས་པའི་ཚོགས་བཟློག་པར……བྱེད་པ།)。为七圣财之一 (འཕགས་ནོར་བདུན་གྱི་ནང་གསེས།)。

ཁྲོ་ཁང་། 忿怒明王堂，坛场门神殿 (དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྒོ་སྲུང་ཁྲོ་བོ་བཞུགས་ཁང་།)。

ཁྲོ་རྒྱལ། 忿怒明王。佛教密宗坛场中现威猛相的护法神 (ཁྲོ་བོའི་རྒྱལ་པོ་སྟེ་ཞི་དྲག་པའི་གཙོ་བོ།)。

ཁྲོ་རྒྱུད་མདོ་ཆེན་བྱམས་པ། 《忿怒续部大慈经》。一部叙述苯教生圆次第果位的书 (བོན་ལུགས་བསྐྱེད་རྫོགས་ཀྱི་འབྲས་བུའི་སྐོར་བཤད་པའི་གཞུང་ཞིག)。

ཁྲོ་བཅུ། 十忿怒王。密宗经典说：护门十忿怒明王为：阎魔敌王 (གཤིན་རྗེ་གཤེད།)、无能胜明王 (གཞན་གྱིས་མ་ཐུབ་པ།)、马头明王 (རྟ་མགྲིན།)、甘露漩明王 (བདུད་རྩི་འཁྱིལ……བ།)、不动明王 (མི་གཡོ་བ།)、欲界明王 (འདོད་པའི་རྒྱལ་པོ།)、持青杵明王 (དབྱུག…སྔོན་ཅན།)、大力明王 (སྟོབས་པོ་ཆེ།)、顶髻转轮明王 (གཙུག་ཏོར་འཁོར་ལོས་བསྒྱུར་བ།)、碍美明__ (གནོད་མཛེས་རྒྱལ་པོ།)。他们守护四面、四界、天地等，防止灾祸 (ཕྱོགས་བཞི། མཚམས་བཞི། སྟེང་འོག་གཉིས་དང་བཅས་པའི་གནོད་འཚེ་སྲུང་བའི་ཁྲོ་བོ་བཅུ་ཡོད།)。这是按密集教规的说法，大威德本尊金刚教规的十忿怒王与之略有差别 (ཡི་དམ་འཇིགས་བྱེད་ཀྱི་ཁྲོ…བོ་བཅུ་འདི་དང་ཐུན་བུ་མི་འདྲ་བ་ཡོད་པ།)。

ཁྲོ་གཉེར་ཅན་མ། 颦眉度母。佛教密乘一本尊名 (ཡི་དམ་སྒྲོལ་མའི་བྱེ་བྲག་ཅིག)。

ཁྲོ་ཕུ་བཀའ་བརྒྱུད། 绰普噶举。噶举派支派之一，为帕木竹巴弟子贾察 (རྒྱལ་ཚ།) 及其弟子绰普译师绛巴拜 (ཁྲོ་ཕུ་ལོ་ཙཱ་བ་བྱམས་པ………དཔལ།) 所传。

ཁྲོ་ཕུ་དགོན་པ། 绰普寺。在后藏绰普地方，公元1171年，为卓贡帕木竹巴 (འགྲོ་མགོན……ཕག་མོ་གྲུ་པ།) 的弟子贾察仁钦贡 (རྒྱལ་ཚ་རིན་ཆེན་མགོན།) 兴建，并以此为道场，才有了绰普的传承。寺内有绰普译师绛巴拜 (བྱམས་པ་དཔལ།) 修建的高达八十尺的弥勒佛像。

ཁྲོ་ཕུ་ལོ་ཙཱ་བ་བྱམས་པ་དཔལ། 绰普译师绛巴拜 (1173—1225)。藏传佛教噶举派绰普噶举的创始人。青年时曾游学尼泊尔，后由萨迦班钦授比丘戒，建绰普寺于后藏，遂称绰普噶举派。其三传弟子系布敦仁钦珠 (བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ)。

ཁྲོ་ཕུ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་བསྐྱེད་པའི་ཆོ་ག 《绰普大勇者生起仪轨》，此书系绰普译师 (ཁྲོ་ཕུ་ལོ་ཙཱ་བ།) 所著。

ཁྲོ་བ། 瞋恨。佛书所说二十随烦恼之一 (ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཁྲོ་བའི་རྒོད་པ། 忿发掉举。忿怒引起的心神不宁 (ཁོང་ཁྲོའི་སེམས་རྒོད་དམ་ཅེག་པ་ཟ་བའི་རྐྱེན་

གྱིས་སེམས་གཡེང་བ།)。

ཁྲོ་བོ། 忿怒本尊，忿怒明王。密宗一护法神（གསང་སྔགས་ཀྱི་ཡི་དམ་ཞིག）。

ཁྲོ་བོ་བཅུ་གཅིག 十一忿怒明王。在十忿怒明王之上再加金刚地下明王，共十一忿怒明王（ཁྲོ་བོ་བཅུའི་སྟེང་དུ་རྡོ་རྗེ་ས་འོག་བསྣན་ན་ཁྲོ་བོ……བཅུ་གཅིག་གོ ）。

ཁྲོ་བོ་མནོལ་བ་མེད་པའི་སྔགས་རྒྱ། 忿怒无障明王咒印。此印，两手诸指互握成拳，二手小指并竖，二食指端相著，二大指按其侧。咒云："唵斑哆卓答摩诃跋罗，诃那答诃，跋哆毘朵那萨，邬促沙摩，卓答吽泮。"（ཕྱག་རྒྱ་ནི་ལག་པ་གཉིས་སོར་མོ་ཕན་ཚུན་བསྣོལ་ཏེ་ཁུ་ཚུར……ངཅིངས་ལ་མཐེའུ་ཆུང་གཉིས་ཀ་གཤིབས་ཏེ་བསྒྲེང་། མཛུབ་མོ་རྩེ་མོ་སྦྱར་བའི་སྦྲོར་མཐེ་བོང་གཉིས………བཙུགས་པའོ། སྔགས་ནི། ཨོཾ་བཛྲ་ཀྲོ་དྷ་མ་ཧཱ་བ་ལཱ་ཧ་ན་ད་ཧ་པ་ཙ་བི་ཏྭ་ན་ས་ཡ་ཨུཥྞཱི་ཥ་ཀྲོ་དྷ་ཧཱུྃ……ཕཊ། ཞེས་པའོ།)。

ཁྲོ་བོ་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་རྟོག་པ་གསང་བའི་རྒྱུད། 《佛说妙吉祥最胜根本大教经》。唐法贤汉译。藏文原有译本，译者姓名阙失，后曾参照汉文改译。

ཁྲོ་བོ་ལ་མངོན་པར་རྟོགས་པ་རྒྱས་པ། 《忿怒修持广论》，现起事业八种之一（འཕྲིན་ལས་ཤེར་པ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག），系桑吉仁钦坚参（སངས་རྒྱས་རིན་ཆེན་རྒྱལ་མཚན། 1350—1431）所著。

ཁྲོ་བོའི་རྒྱལ་པོ། 忿怒王本尊，又为护法王。佛法的保护神（ཡི་དམ་དང་ཆོས་སྐྱོང་། སྲུང་མ་བཅས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་སྲུང་མཁན།)。

ཁྲོ་བོའི་སྔགས། 明王咒（ཞྭ་དྲག་པོའི་གཟུངས་སྔགས། ）。密咒之一种。

ཁྲོ་བོའི་བཟླས་པ། 明王念诵，若猛诵心咒等，此为明王念诵（སྙིང་པོ་ལ་སོགས་པ་དྲག་ཏུ་བརྗོད་པ་ནི་ཁྲོ་བོའི་བཟླས་པའོ།)。

ཁྲོ་མོ། 忿怒佛母（ཞྭ་མོ་ཁྲོ་མོ། ）。密宗一护法神（གསང་སྔགས་ཀྱི་ཡི་དམ་ཞིག）。

ཁྲམ་འཛོམས་ཀྱི་ཚུལ། 垒环式。佛家资粮田观想法之一。观想主尊高居中央，请神菩萨环坐围绕，座次环环相套，中高外低，垒成半球体形状（སངས་རྒྱས་པ་ཚོའི་ཚོགས་ཞིང་སྒོམ་ཚུལ་ཞིག་སྟེ……འདེབས་ཀྱི་རྟེན་ཚོགས་ཞིང་སྒོམ་ཚུལ་ཞིག་སྟེ། གཙོ་བོའི་མཐའ་སྐོར་བང་རིམ་སྟེང་འོག་མི་ཁྲམ་འཛོམས……པ་ལྟར་སྐོར་སྐོར་འཁྱིལ་འཁྱིལ་དུ་བཞུགས་པའི་རྣམ……པ།)。

ཁྲོས་པའི་བཟླས་པ། 忿怒念诵，若先自明妃口入，回转修行，如回曲念诵者然，字音粗壮，此名忿怒念诵（དང་པོར་ཡུམ་གྱི་ཞལ་དུ་ཞུགས……ནས་སྔར་བཞིན་འཁོར་བ་སྤྲུག་ཅིང་རྩུབ་པའི་ཡི་གེ……ཅན་ནི་ཁྲོས་པའི་བཟླས་པའོ།)。

ཁྲོས་མ། 忿怒佛母（ཞྭ་དྲག་མོ། ）。

〔མཁྱ〕

མཁྱེན་ལྔ་པ། 五智者。佛之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན།)。

མཁྱེན་ལྡན། 具智佛，佛之一种（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。

མཁྱེན་པ་ལྔ། 五智。同 ཡེ་ཤེས་ལྔ། 条。

མཁྱེན་པ་གཉིས། 二智，二了知。法性（真实）了知与一切（所有）了知（ཇི་ལྟ་བ་མཁྱེན་པ……དང་ཇི་སྙེད་པ་མཁྱེན་པ།)。

མཁྱེན་པ་བཞི། 四智。即：界智（ཁམས་མཁྱེན་པ། ）、自性智（རང་བཞིན་མཁྱེན་པ། ）、意乐

智（བསམ་པ་མཁྱེན་པ།）和随眠智（བག་ལ་ཉལ་མཁྱེན་པ།）。

མཁྱེན་པ་གསུམ། 或作 མཁྱེན་གསུམ། 三智。即：基智（གཞི་ཤེས།）、道智（ལམ་ཤེས།）、一切种智（རྣམ་མཁྱེན།）。为证得真如，断除烦恼的三种特殊的佛教智慧。

མཁྱེན་པ་གསུམ་གྱི་ཆོས་སུམ་ཅུ། 三智三十法。智度七十义中，表诠三智之三十种事物（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་ཚན་མཁྱེན་པ་གསུམ………མཚོན་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་སུམ་ཅུ།）。即：属于一切种智者十（རྣམ་མཁྱེན་གྱི་ཆོས་བཅུ།）、属于道智者十一（ལམ་ཤེས་ཀྱི་ཆོས་བཅུ་གཅིག）、属于基智者九（གཞི་ཤེས་ཀྱི་ཆོས་དགུ།），共为三十。

མཁྱེན་བརྩེ་འཇིགས་མེད་གླིང་པ། 钦则久美岭巴（1729—1798），生于西藏允如地区扎西松赞庞索（གཡོན་རུའི་ས་ཆ་བཀྲ་ཤིས་སྟོང་བཙན…བང་སོ།）附近，六岁起入佛门，二十五岁至三十五岁，在僻静处闭关修行约十年。在前后藏康区及门域（མོན།）、迦湿弥罗（ཁ་ཆེ།）等地传授操不同语言的弟子多人。因他勤奋苦学，对显密经典均能融通，著有《大圆满心要》（རྫོགས་ཆེན་གྱི་སྙིང་ཏིག）及《功德藏本释》（ཡོན་ཏན་མཛོད་རྩ་འགྲེལ།），著论著十余函。

མཁྱེན་གསུམ། 三智。同 མཁྱེན་པ་གསུམ། 条。

〔འཁྱ〕

འཁྱར་བོན། 洽苯，又称外来苯教。约在公元一世纪中，吐蕃王止贡赞布（གྲི་གུམ་བཙན……པོ།）逝世后，从阿里之南、西、北，即从迦湿弥罗（ཁ་ཆེ།）、勃律（བྲུ་ཤ།）和香雄（ཞང་ཞུང་།）三方传到西藏中部，以禳解灾异为业的苯教。属苯教三派中之一派。

འཁྱལ་ཚུལ། 破戒。毁坏戒律（ཚུལ་ཁྲིམས་འཁྱལ་བའི་ཚུལ།）。

འཁྱིལ་བ་བརྒྱ་པ། 百旋。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

〔འཁྲ〕

འཁྲིག་ཚིག་སྨྲ་བའི་ལྷག་མ། 淫语僧残。以淫欲之心对妇女明说各种淫秽语（ཆགས་སེམས་ཀྱིས་ཀུན་ནས་བསླངས་ཏེ་བུད་མེད་ལ་འཁྲིག་ཚིག་སོགས…བཅིག་གཏམ་ཐ་ཚིགས་རྗེན་པར་སྨྲ་བ།）。为十三僧残中由于贪爱有情所犯五种僧残之一（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་ལས། སེམས་ཅན་ལ་ཆགས་པ་ལས་གྱུར་པའི་ལྷག་མ་ལྔའི་ནང་གསེས།）。

འཁྲུགས་པ་སྤེལ་བའི་བསྟན་བཅོས། 集论，汇编。汇集佛书三藏各部经义编成的论著（སྡེ…སྣོད་ཁག་ཏུ་ཁ་ཐོར་བའི་གཞུང་དོན་རྣམས་བཏུས……ནས་གཅིག་ཏུ་བསྒྲོམས་པའི་རྩོམ་ཡིག）。如《经庄严论》（མདོ་སྡེ་རྒྱན།）和《集学论》（བསླབ…བཏུས།）等。

འཁྲུངས་ལྷ། 出生神，乡土神。某人出生当天的值日星神及其家乡的当方土地神（མི་སུ་ཞིག་ཐོག་མར་སྐྱེ་སྐབས་ཆེས་གྲངས་ལ་འཁེལ་བའི་སྐར་ལྷ་དང་། སྐྱེ་ཡུལ་གྱི་གཞི་བདག་ལ་ཟེར།）。

འཁྲུལ་འཁོར། 幻轮。密法之一种。

འཁྲུལ་འཁོར་བཅུ་གཉིས། 《时轮金刚》中所说十二种幻轮。即：炮轮（སྒྲོགས་ཀྱི………འཁྲུལ་འཁོར།）、歌（གླུ།）、弯刀（གྲི་གུག）、帐幕（གུར།）、铁箭（ལྕགས་མདའ།）、宝刀

(རལ་གྲི།)、火轮 (མེའི་འཁྲུལ་འཁོར།)、风轮 (རླུང་གི་འཁྲུལ་འཁོར།)、马车 (ཤིང་རྟ།)、王宫 (宫邸ཁང་བཟང་།)、轿相 (ཁྲོགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད།)、提水幻轮 (ཆུ་ཁྱེན་དུ་འདྲེན་པའི་འཁྲུལ་འཁོར།)。

འཁྲུལ་སྤོང་། 《断谬论》，寂静论师造 (ཤཱནྟི་པས།)。

འཁྲུལ་བ་མི་མངའ་བ། 无误，身无失误。诸声闻等依身、语、意门， 造作诸业，容有失误，如来则以智为前导，故不如是 (ཉན་ཐོས་ལ…… སོགས་པ་ནི་ལུས་དང་ངག་དང་ཡིད་ཀྱི་སྒོ་ནས་ལས… སྐུ་བྱེད་པ་ལ་འཁྲུལ་བ་འབྱུང་གི། སངས་རྒྱས་ལ་དེ་ལྟ་བུ་མི་མངའ་བས་སོ།)。为如来十八不共法之一 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས།)。

འཁྲུལ་ཞིག་པ། 错乱永灭者。一切幻象皆已消散无余者，指通达空性的人 (འཁྲུལ་སྣང་མ…… ལུས་ཞིག་པའམ་ཡལ་བ་སྟེ་སྟོང་ཉིད་རྟོགས་པའི་གང་ཟག)。

འཁྲིན་ཆ། 鬼神缠磨。被厉鬼凶神或怨毒纠缠不舍者 (ལྷ་སྲུང་སོགས་ཀྱིས་སེམས་འཁྲིང་བའི་འཁྲ་སྡོག་བྱེད་པའི་མཚན་མ།)。

ག་ཎ་པ་ཏི། （梵）伽那钵底。欢喜天（ཚོགས···ཀྱི་བདག་པོ）。又一译作大圣欢喜天。其鼻极长，故又译象鼻天。佛教一护方神名。

ག་ཡ་འོད་སྲུང་། 伽耶，迦叶。释迦牟尼弟子五迦叶之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཉན་ཐོས་ཤིག）。原宗外道，后改信佛教。伽耶系以地命名。伽耶山在印度金刚座附近。

ག་ཤེད་ལས་གཡོ། 从何处动。大自在（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ། ）之别名。

གག་ཚིལ་སྣོག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 击枥。九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་········གསེས་ཤིག）。存心使比丘痒不能忍，故意狎胳肢所造成的堕罪（སྐྱེ་གཡའ་བར་འདོད་པའི······བསམ་པས་དགེ་སློང་ལ་གཡའ་སྣོག་པ། ）。

གང་གཱ། 1. 大自在之妃（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་བཙུན་མོ）。2. 印度四大河流中之恒河（ཆུ་བོ་བཞིའི་ནང་ཚན་གང་གཱ）。

གང་གཱ་སྐྱེས། 六面童子（གཞོན་ནུ་གདོང་དྲུག）的异名。

གང་གཱ་འཛིན། 持恒河，大自在天（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ）的异名。

གང་པོ། 咒语，富楼那（པཱུརྞཿ），意为满慈子。释迦牟尼十大弟子之一，此人被推为说法第一（ཉན་ཐོས་ཉེ་འཁོར་བཅུའི་ནང་གསེས། ཆོས་སྟོན་པའི་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པའོ། ）。

གང་པོ་ལ་སོགས་པའི་རྟོགས་པ་བརྗོད་པ་བརྒྱ་པ། 《撰集百缘经》。

གང་སྤེལ་མ། 《俱舍满增注》。印度世亲论师弟子满增尊者所著《俱舍论》注释（སློབ་དཔོན་དབྱིག་གཉེན་གྱི་སློབ་མ་གང་སྤེལ་གྱིས···བརྩམས་པའི་མངོན་པ་མཛོད་ཀྱི་འགྲེལ་པ། ）。此书约成于佛灭后一千年时。

གང་བ་བཟང་པོ། 满贤（天神名）。多闻天王之子（རྣམ་ཐོས་ཀྱི་བུ་ཞིག），又龙魔名。

གང་མང་གིས་ཞི་བ། 多数灭净，多觅罪相。《毗奈耶经》所说比丘灭诤七法之一。若已采用八种现前，诤仍不灭，则发筹木，得筹多者，给予洗刷，以灭诤论（འདུལ་བ་ལས་བཤད·····པའི་རྩོད་པ་ཞི་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བདུན་གྱི་གྲས། མངོན་སུམ་བརྒྱད་ཀྱི་སྒོ་ནས་རྩོད་པ་ཞི་བར་མ་ནུས་ན། ཚུལ་ཤིང་བྲིམས་ཏེ་གང་མང་བའི་ཕྱོགས་ལ་དག་པ·····བྱིན་ཏེ་ཞི་བར་བྱེད་པའོ། ）。

གང་ཟག 梵音译为补特伽罗。人，众生。汉文亦意译作数取趣，指人不断流转六趣而言。

གང་ཟག་གི་གདགས་གཞི། 补特伽罗施设处。命名为补特伽罗的事物，即色、受、想、行、识五蕴（ཕུང་པོ་ལྔ་སྟེ། གཟུགས་དང་། ཚོར་བ། འདུ་ཤེས། འདུ་བྱེད། རྣམ་ཤེས་བཅས་སོ། ）。

གང་ཟག་གི་བདག 人我，补特伽罗我。认为补特伽罗独立实有（གང་ཟག་རང་རྐྱ་ཐུབ་པའི་རྫས་··

ཡོད་དུ་གྲུབ་པ།)。

གང་ཟག་གི་བདག་མེད། 补特伽罗无我，人无我。二无我之一（བདག་མེད་གཉིས་ཀྱི་ཡ……གྱལ།）。自身所摄诸蕴并非实有（རང་རྒྱུད་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཕུང་པོ་བདེན་པར་མ་གྲུབ་པའོ།）。

གང་ཟག་གི་བདག་འཛིན། 补特伽罗我执，人我执。二我执之一（བདག་འཛིན་གཉིས་ཀྱི་ཡ……གྱལ།）。于假立的自身所含诸蕴，执为我及我所（གདགས་གཞི་རང་རྒྱུད་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཕུང་……པོ་ལ་བརྟེན་ནས་ང་དང་ང་ཡིར་འཛིན་པའོ།）。

གང་ཟག་གི་ཕུང་པོ། 有漏蕴身，指人们的肉身，因为是由五蕴和合而成，故名。

གང་ཟག་གི་གཞི། 人本事。毗奈耶十七事中时非时所摄本事。判别比丘覆不覆藏所犯之罪一章，以人命名，称人本事（འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན་……གྱི་ནང་གསེས། དུས་དང་དུས་མ་ཡིན་པ་བསྡུས་པ་འབྱུང་བའི་གཞི་སྟེ། གང་ཟག་གིས་ལྟུང་བ་བཅབས་མ་བཅབས་ཀྱི་རྣམ་དབྱེ་སྟོན་པ་ལ་གང་ཟག……གི་མིང་གིས་བཏགས་པའོ།）。

གང་ཟག་གི་བསམ་པ་ལ་དགོངས་པ། 补特伽罗意乐意趣。对某种人赞叹某一善行，而对满足于此同一种善行者则进行轻毁，以劝其进取（གང་ཟག་ཁ་ཅིག་ལ་བསྔགས་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བ་འགའ་ཞིག་དེས་ཆོག་པར་འཛིན་པའི་གང་ཟག……ཁ་ཅིག་གི་ངོར་སྨད་པ་ལྟ་བུའོ།）。

གང་ཟག་མཆོག་དམན་ལྔ། 胜劣五种补特伽罗。指莲花旃檀等胜劣等五种补特伽罗（པདྨ་དང་ཙནྡན་ལ་སོགས་པའི་གང་ཟག་མཆོག……དམན་ལྔ།）。

གང་ཟག་སྙན་བརྒྱུད། 补特伽罗耳传。八世纪中，莲花生和比玛米札二人，在西藏对徒众亲自讲授的内密三瑜伽诀窍。从此以后口耳相传形成的宁玛派一支系（སྔར་དུས་རབས……བརྒྱད་པའི་སྐབས་སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང་གནས……དང་། པཎ་ཆེན་བི་མ་མི་ཏྲ་གཉིས་ཀྱིས་སློབ་མ་རྣམས་ལ་ནང་རྒྱུད་ཡོ་ག་གསུམ་གྱི་མན་ངག་དངོས་སུ……གསུངས་ཏེ་རིམ་གྱིས་བྱུང་བའི་བརྒྱུད་པ་དེའོ།）。

གང་ཟག་ལྟ་གོན། 执事预备，人事安排。夏令安居预备程式之一（དབྱར་གནས་ཀྱི་སྦྱོར་བའི……ཆོ་ག་ཞིག）。初为安设敷具，通过白二羯磨，派任具备十种胜法之比丘一或二人，为安设敷具执事。于前行时，安置筹木，散发启白律事之羯磨牌及筹木等；于正行时，在堂殿中或大树下，依照戒腊次第，安设座位、坐褥以及衣服等诸敷具；于后行时，宣说以清洁坐具保护及使用敷具之法（ཐོག་མར་གནས……མལ་སྟོབ་པའི་ཆེད་དུ། ཁྱད་ཆོས་བཅུ་ལྡན་གྱི་དགེ་སློང་གཅིག་གམ་གཉིས་གསོལ་བ་དང་གཉིས་ཀྱི་ལས……ཀྱིས་གནས་མལ་སྟོབ་པའི་གང་ཟག་ཏུ་བསྐོས་ཏེ། སྦྱོར་བ་ཚུལ་ཤིང་ཉེ་བར་བཞག་པ་དང་། ཁྲིམས་ཀྱི་བྱ་བ་བརྗོད་པ་གསོལ་བའི་ལས་བྱང་། ཚུལ་ཤིང་འགྲིམ་པ་སོགས་བྱས་ཏེ། དངོས་གཞིའི་གནས་གཙུག་ལག་ཁང་དང་། ཤིང་དྲུང་སོགས་སུ་ཁྲི་དང་སྟན་དང་གོས་ལ་སོགས་པའི་གནས་མལ་རྣམས་རྒན……རིམ་བཞིན་དུ་བསྟབས། མཇུག་ཏུ་གནས་མལ་ལ་གཙང་བ་རྣམ་པར་དག་པས་བསྲུང་ནས་ལོངས……སྤྱོད་པའི་ཚུལ་བརྗོད་པ་བཅས་སོ།）。

གང་ཟག་བཞི། 四种补特伽罗。即，从暗入暗，从暗入明，从明入暗和从明入明（མུན་པ་ནས་མུན་པར་འགྲོ་བ། མུན་པ་ནས་སྣང་བར་འགྲོ་བ། སྣང་བ་ནས་མུན་པར་འགྲོ་བ། སྣང་བ་ནས་སྣང་བར་འགྲོ་བ་སྟེ་བཞི།）。

གང་ཟག་ལ་མི་རྟོན། 不依人。四不依之一（མི་རྟོན་པ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。行不合于教

法之人。无论其门阀、名声和禄位如何高厚，亦皆不予信从 (ཆོས་དང་མི་མཐུན་པའི་སྤྱོད་པ······ཅན་ཡིན་ན་རིགས་རུས་སྙན་གྲགས་མངའ་ཐང་སོགས་ཇི་ལྟར་ཆེ་ནའང་ཉེ་བར་མི་བརྟེན་པའོ།)。对依教而不依人而言。

གངས་དཀར་ཤ་མེད་མ། 白雪无肉女，四降魔女之一 (བདུད་འདུལ་གཙོ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

གངས་ཅན་མགོན་པོ། 雪域怙主，观世音菩萨之异名 (སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

གངས་ཅན་གྱི་མཁས་པ་མི་གསུམ། 雪域三贤。即：词章典雅,萨班·贡噶坚参 (ཚིག་ལ་མཁས···པ་ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན།)； 义理明达,布敦·仁钦珠 (དོན་ལ་མཁས་པ་བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ།)； 词义并优,宗喀·罗桑扎巴 (ཚིག་དོན་གཉིས་ཀར་མཁས་པ་རྗེ་བཙུན་བློ་བཟང་གྲགས···པ།)。

གངས་རི་བ། 雪山部。同གངས་རི་ལ་གནས་པའི་སྡེ། 条。

གངས་རི་ལ་གནས་པའི་སྡེ། 雪山住部。印度小乘佛教大众部五部之一 (ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ་ལྔའི་ནང···གསེས་ཤིག)。 亦称雪山部 (གངས་རི་པ།)。

གངས་རིན་པོ་ཆེ། 岗仁波切。意为宝雪山。为岗底斯山主峰。在西藏自治区普兰县境内。传说此山是大自在天居住的圣地 (གངས་ཏི······སེའི་རི་རྒྱུད་ཀྱི་རྩེ་གཙོ་བོ་དེ་ཡིན་ཞིང་། བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཀྱི་སྤུ་ཧྲེང་རྫོང་གི་ཁུང་རྒྱུད་དུ་ཡོད། ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་གནས་རི་ཡིན་པར་ཟེར།)。

གད་རྒྱངས་ཅན། 大笑者。大自在天 (དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།)的异名。

གན་ཛི་ར། 甘吉惹。屋脊宝瓶。寺庙等建筑物屋脊上的金瓶装饰物 (གཉྫིརའི་ཟུར་ཆག་སྟེ། གཙུག་ལག་ཁང་སོགས་ཀྱི་ཐོག་སྟེང་དུ་འཛུགས་རྒྱུའི་རྒྱན་ཆའི་རིགས་ཤིག)。同གཉྫིར། 条。

གན་དྷོ་ལ། 甘多拉，神殿，神庙 (གཙུག་ལག་ཁང་།)。

གབ་པ་མངོན་ཕྱུང་། 《示密篇》。据云系松赞干布告诫其孙芒松芒赞有关佛学见、行、修方面的书籍 (སྲོང་བཙན་སྒམ་པོས་རང་གི་ཚ་བོ······མང་སྲོང་མང་བཙན་ལ་གནང་བའི་ཞལ་གདམས་ཀྱི···ཤིང་།)。

ག་ཨུ། 佛盒，音译作尕乌。悬挂于颈上，内装护身符或佛像的小盒子 (ལྷ་སྐུ་འཛོག་སའི་ཟེའུ་ལྷ····ཁང་།)。

གར་འཆམ། 跳神。这种跳神有两种：一是所谓驱鬼仪式中的跳神， 二是僧人献供时的舞蹈。此类舞蹈藏传佛教中宁玛派最为重视。

གར་ཐིག་དབྱངས་གསུམ། 舞画唪三艺。即：舞为穿戴舞衣面具跳神； 画为绘制坛场；唪为举腔唪诵 (གར་ནི་འབག་དང་ཆས་གོས་གྱོན་ནས···འཁྲབ་པའི་འཆམ་དང་། ཐིག་ནི་དཀྱིལ་འཁོར་འབྲི་ཐིག དབྱངས་ནི་འདོན་པ་འདོན་པའི་གདངས་དབྱངས།)。此为亲教师、轨范师、悦众师及供祀师等必须娴熟的三种技艺。

གལ་ཆེན་སྦྱོང་བའི་ས། 重要修治地。旧派密乘所说第二瑜伽位中所证三地。加行道中修治一切能障见道胜义光明所有现行习气， 故名重要修治 (རྙིང་མའི་གཞུང་དུ། རྣལ་འབྱོར་གཉིས་པའི་སྐབས་སུ་ཐོབ་པའི་ས་གསུམ་པ་སྟེ། སྦྱོར་ལམ་དུ་མཐོང་ལམ་དོན་གྱི་འོད་གསལ་ལ་སྒྲིབ་པའི···མངོན་གྱུར་བག་ཆགས་ཐམས་ཅད་སྦྱོང་བས་གལ······ཆེན་སྦྱོང་བའི་ས་ཞེས་བྱའོ།)。

གཝཾཔཏི། （梵）憍梵提婆。于释迦牟尼座前出家，后为舍利佛弟子 (སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི·······

ཐྲང་དུ་རབ་ཏུ་བྱུང་ནས་པྲ་རིའི་བུའི་སློབ་མར་གྱུར···པ་ཞིག)。

གཉྫིར། （梵）甘吉惹。屋脊宝瓶。铜等所造，形如长颈瓶，为寺庙佛堂等屋脊上的装饰物（གན་ཛི་ར་སྟེ་གཙུག་ལག་ཁང་དང་དགོན་པ་སོགས་ཀྱི་ཁང་པའི་མཛེས་རྒྱན་ཟངས་སོགས་ལས་གྲུབ་པ····ཞིག)。

གནྡྷོ་ལ། （梵）甘道拉。佛殿（གཙུག་ལག་ཁང་གི་མིང་།）。同གན་དྷོ་ལ། 条。

གིང་། 1. 小鼓。系梵语ཀི་ཏྣར之变音。指僧人跳舞时伴奏所打的鼓。 2. 神的仆从或使者（ལྷའི་འཁོར་རམ་པོ་ཉ།）。

གུ་གེ་ཁམས་ཚན། 古格康村。西藏大寺庙中来自阿里古格地区僧徒聚居的僧团单位名（དབུས་གཙང་ཆོས་སྡེ་ཆེན་པོ་རྣམས་སུ་སྡོད་མང་འ···རིས་གུ་གེ་ནས་ཡོང་བའི་གྲྭ་རྒྱུན་འདུ་སའི་ཁམས······ཚན་ཞིག)。

གུ་གེ་ཡོངས་འཛིན་བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན། 古格经师罗桑丹增（1748—？）后藏耶如人。出生后，父为其取名扎西顿珠（བཀྲ་ཤིས་དོན་གྲུབ།）。九岁在卡哇罗桑宗哲（ཁ་བ་བློ་བཟང་བརྩོན་འགྲུས།）座前出家，取名罗桑丹增（བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན)，入札什伦布寺（བཀྲ···ཤིས་ལྷུན་པོ།）学法。十岁受沙弥戒，勤习法会念诵次第及僧院诸法行，在吉康扎仓（དཀྱིལ་ཁང་གྲྭ་ཚང་།）学集量论（ཚད་མ་ཀུན་བཏུས།），因学识渊博，获噶久巴（དཀའ་བཅུ་པ།）之名。二十八岁在班禅罗桑贝丹益西（བློ་བཟང་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས།）座前受比丘戒（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ།）。此后约十四年，隐居班觉伦布（དཔལ་འབྱོར་ལྷུན་པོ།）等禅林修行。四十五岁任吉康扎仓轨范师。四十八岁任居巴扎仓（རྒྱུད་པ་གྲྭ་ཚང་།）轨范师。四十九岁时为班禅罗桑丹贝尼玛（བློ་བཟང་བསྟན་པའི་ཉི་མ།）之经师，从而获得古格经师（གུ་གེ་ཡོངས་འཛིན།）之称号。卒年不详。著作有《胜乐轮灌顶讲说》（འཁོར་ལོ་སྡོམ་པའི་དབང·········བཤད།）等。

གུ་རྡག 勇猛上师。莲花生幻化的威猛身象（སློབ་དཔོན་པདྨ་དྲག་པོའི་སྐུར་བཞེངས་པའི་རྣམ་པ།）。

ཀུ་ཎ་པྲ་ལ། （梵）古那巴拉，古那波罗德护。到过西藏的一位印度佛学家。是三护论师之一（བཟང་པོ་བསྐྱངས་ཏེ། བོད་དུ་ཕེབས་བྱོང་བའི་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་པཱ་ལ་རྣམ་གསུམ་ཞེས་པའི་གྲས་ཤིག)。

གུ་རུ། （梵）古如。意为师长、上师、师尊。相当于藏语喇嘛（བླ་མ）之意。

གུ་རུ་ཆོས་དབང་། 1. 古如曲旺（1212—1273）。宁玛派一著名伏藏秘籍法师（ཉིང་མའི་གཏེར་སྟོན་གྲགས་ཅན་ཞིག)。 2. 法王上师。宗喀巴另一称号（རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་མཚན་ཞིག)。

གུ་རུ་མཚན་བརྒྱད། 莲花生八号。系藏传佛教宁玛派对莲花生常用的八种别名。即：释迦狮子（གུ་རུ་ཤཱཀྱ་སེང་གེ)、莲花生（གུ་རུ་པདྨ·······སཾབྷ།）、日光（གུ་རུ་ཉི་མ་འོད་ཟེར)、狮子吼（གུ་རུ་སེང་གེ་སྒྲ་སྒྲོག）、忿怒金刚（གུ་རུ་རྡོ་རྗེ····གྲོ་ལོད།）、莲花金刚（གུ་རུ་མཚོ་སྐྱེས་རྡོ་རྗེ།）、莲花王（གུ་རུ་པདྨ་རྒྱལ་པོ།）和爱慧（གུ་རུ་བློ····ལྡན་མཆོག་སྲེད།）。

གུ་ཤྲི་དཀའ་བཅུ་པ་བློ་བཟང་ཚེ་འཕེལ། 固始噶久巴罗桑才佩（1760—？），蒙古族人。1780年在班禅贝丹益西（དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས）座前受近圆戒（བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ།）。后在拉卜楞

寺依嘉木样协巴贡却久美旺波（འཇམ་དབྱངས་བཞད་པ་དཀོན་མཆོག་འཇིགས་མེད་དབང་པོ།）和贡唐丹贝尊美（གུང་ཐང་བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེ།）为师，座前听法，学完五明，又依止土观·曲吉多杰（ཐུའུ་བཀྭན་ཆོས་ཀྱི་རྡོ་རྗེ།）为轨范师，精通五部大论，获噶久巴（དཀའ་བཅུ་པ།）之称号。

གུ་ཤྲཱི། 国师。系汉语藏文音译。元朝时惯以国师名号封赠藏族上层喇嘛。

གུ་ཤྲཱི་བསོད་ནམས་གྲགས་པ། 国师索南扎巴。（1359—1408）。明史作琐南札思巴噫监藏卜。帕竹第司第四代，1381—1385年执政四年，曾任泽当寺主，兼任丹萨梯寺“京俄”。“京俄”意译内侍，为寺主亲信掌权之官。明洪武帝封为灌顶国师（ཕག་གྲུ་སྡེ་སྲིད་ཁྲི་རབས་བཞི་པ་འདི་རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་ས་ཕག་ལོ……ལ་འཁྲུངས། རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་ལྕགས་བྱ་ལོ་ནས་ཤིང་གླང་ལོའི་བར་ལོ་བཞི་སྲིད་བསྐྱངས། རྩེ་ཐང་གི་ཚོགས་པ་ལོ་བཅུ་གསུམ་བསྐྱངས། གདན་ས་མཐིལ་གྱི་སྤྱན་སྔ་ལོ་བཅུ་དགུ་མཛད། ཏཱ་མིང་ཧུང་ཝུ་རྒྱལ་པོས་ཀྭ་དིང་གུ་ཤྲཱིའི་གོ་ས་གནང་།）。

གུང་ཐང་དཀོན་མཆོག་བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེ། 贡唐·贡却丹贝尊美（1762—1823），拉卜楞寺第二十一代住持，四川若尔盖地方人。七岁时被认定为赤钦·更敦彭措（ཁྲི་ཆེན་དགེ་འདུན་ཕུན་ཚོགས）的转世，迎入拉卜楞寺。嘉木样大师为其授沙弥戒（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ……པ།）。依多仁巴·罗桑仁钦（རྡོ་རམས་པ་བློ་བཟང་རིན་ཆེན།）为启蒙师。十七岁赴前藏入哲蚌寺果芒扎仓（འབྲས་སྤུངས་སྒོ་མང་གྲྭ……ཚང་།）。二十一岁在达赖罗桑绛白嘉措（རྒྱལ་བ་བློ་བཟང་འཇམ་དཔལ་རྒྱ་མཚོ།）尊前受具足戒（བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ།）。二十二岁获拉仁巴（ལྷ་རམས་པ།）称号。三十一岁升任拉卜楞寺法座，在安多地区所有格鲁派寺院从事讲法。晚年退位。著作甚多，其中《水树格言》（ཆུ་ཤིང་གི་བསྟན་བཅོས།）和《经验老人箴言》（ཉམས་མྱོང་རྒན་པོའི་འབེལ་གཏམ།）等最著称。

གུང་ཐང་བློ་གྲོས་རྒྱ་མཚོ། 贡唐·洛追嘉措（1851—1930），拉卜楞寺一著名格西，精通显密经义及诸明处，为近世著名之学者。著有五部大论注疏（གཞུང་པོད་ལྔའི་འགྲེལ་བཤད།）、诗学注释和上师瑜伽法（བླ་མའི……རྣལ་འབྱོར།）等论著多种。

གུང་ཐང་མི་ལ་རས་པ། 贡唐·米拉日巴。即米拉日巴尊者（རྗེ་བཙུན་མི་ལ་རས་པ། 1040—1123）。参看མི་ལ་རས་པ་ཐོས་པ་དགའ།条。

གུང་ཐུན། 午座。坐静修行者分白昼时间为四座，此为其中之第三座时间（ཉིན་མོ་ཐུན་བཞིར་དབྱེ་བའི་ཐུན་གསུམ་པའོ།）。

གུང་རུ་རྒྱལ་མཚན་བཟང་པོ། 贡汝坚参桑波，号称无比法王（མཚུངས་མེད་ཆོས་རྗེ། 1383—1490）。宗喀巴弟子，为格鲁派高僧，著作有《经庄严论》（མདོ་སྡེ་རྒྱན།）、《现观庄严论释》（མངོན་རྟོགས་རྒྱན་གྱི་འགྲེལ་པ།）和《中观广中略三疏》（དབུ་མའི་སྟོང་ཐུན་རྒྱས……འབྲིང་བསྡུས་གསུམ།）等行世。

གུར་ཁང་། 帐室。按佛教说法，此室位于天空，虹为天盖，光为围墙，金刚石为柱，彩云铺地。为佛教理想的天幕或居室。

གུར་གུམ་གཞོན་ནུ། 藏红花色青年。文殊菩萨的异名之一。文殊菩萨肤色金黄，犹如藏红花，故名（འདི་འཇམ་དཔལ་དབྱངས་ཀྱི་མིང་གི་རྣམ……

ཀུངས་སྟེ། འཇམ་དཔལ་དབྱངས་ཀྱི་མདོག་ཀུར་ཀུམ་མེ་ཏོག་ལྟར་དམར་སེར་ཡིན་པའི་ཆ་ནས……བཏགས་པ་རེད།)。

ཀུར་མགོན། 宝帐怙主。一护法神名。同ཀུར་གྱི་མགོན་པོ། 条。

ཀུར་མགོན་ལྕམ་དྲལ། 双身宝帐怙主。密宗一双身护法神名 (ཡེ་ཤེས་པའི་སྲུང་མ་གུར་མགོན་ཡབ་…ཡུམ་གཉིས།)。

ཀུར་གྱི་མགོན་པོ། 宝帐怙主。 密宗一护法神名 (ཡེ་ཤེས་པའི་སྲུང་མ་ཞིག)。

ཀུར་དྲག 勇猛宝帐怙主。 上乐金刚一护法神名 (བདེ་མཆོག་གི་བཀའ་སྡོད་སྲུང་མ་ཞིག)。

ཀུར་ཞལ། 帐面明王。密宗本尊之一 (གསང་……སྔགས་ཀྱི་ཡི་དམ་ཞིག)。

ཀུཎ་པཱ་ལ། （梵）古那巴拉。德护，同ཀུ་ཎ་པཱ་ལ། 条。

གེ་གོད་ཟླང་། 巫觋之术。西藏原始宗教苯教的一种仪轨 (བོན་ལུགས་ཀྱི་ཆོ་ག་ཞིག)。

གེགས་བསལ། 排除业障。 按佛教说法，修习脉风达到一定程度时， 就会出现许多脉障和风障，此时不必排除障难，而要按照自己修习的进度去继续修习 (རྩ་རླུང་བསྒོམས་ནས་གནས་ཚད་ངེས་ཅན་ཞིག་ཏུ་སླེབས་པ་ན། རྩ་གེགས་དང་། རླུང་གེགས་མང་པོ་འབྱུང་སྲིད་པས་དེ་ལ་ཇི་ལྟར་བྱས་ནས་གེགས་རྒྱུན་སེལ་ཐབས་བྱེད་མི་དགོས་པར་རང་ཉིད་ཀྱི་གནས་ཚད་ལ་གཞིར་གཟུང་དགོས་པ།)。

གོ་སྒྲུབ། 披甲成就。智度七十义之一 (ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས།)。为入大乘而披勇往之铠甲， 名为披甲成就。 依大乘发心成就二利， 行六度行之修行者 (ཐེག་ཆེན་ལ་འཇུག་པའི་ཕྱིར་གོ་བགོས་པ་གོ་ཆའི་སྒྲུབ་པ་སྟེ། ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད་ལ་བརྟེན་ནས་དོན་གཉིས……སྒྲུབ་པའི་བྱ་བ་གང་ཞིག་པར་ཕྱིན་དྲུག་རེ་རེའི་ནང་……དྲུག་དྲུག་ཚང་བར་བསྡུས་ནས་ཉམས་སུ་ལེན……པའོ།)。

གོ་ཆ། 守护者。 密乘行者守护根门的神和咒语 (ལྷ་དང་སྔགས་ཀྱི་སྲུང་ཐབས་ཤིག)。

གོ་ཆའི་ལྷ་ཡབ་དྲུག 披甲六佛。 即：金刚萨埵 (རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ།)、遍照佛 (རྣམ་སྣང་།) 莲花妙舞自在王佛 (པདྨ་གར་དབང་།)、黑上乐金刚 (ཧེ་རུ་ཀ་ནག་པོ)｜、金刚日佛 (རྡོ་རྗེ་ཉི་མ།) 和马胜佛 (རྟ་མཆོག)。

གོ་ཆའི་ལྷ་ཡུམ་དྲུག 披甲六佛母。即：金刚亥母 (རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ།)、 阎罗王母 (གཤིན་རྗེ་མ།)、愚蔽母 (རྨོངས་བྱེད་མ།)、 守护母 (སྐྱོང་བྱེད་མ།)、 威慑母 (སྐྲག་བྱེད་མ།) 和簪芝噶佛母 (ཙརྩི་ཀཱ།)。

གོ་བི་ན་ད། （梵）瞿宾陀。遍入天 (ཁྱབ་འཇུག)。

གོ་བོ་རབ་འབྱམས་པ་བསོད་ནམས་སེང་གེ 果卧饶绛巴·索南僧格（1429—1489），多康博木地方 (མདོ་ཁམས་འབོམ།)人。 八岁受居士戒十三岁求取喜金刚等密宗经教灌顶 (ཀྱེ་རྡོ……རྗེ་སོགས་ཀྱི་དབང་ལུང་མང་པོ་ཞུས།)。十九岁赴后藏转寺辩经。二十五岁在伊旺寺 (ཨེ་ཝཾ་དགོན།)学法。二十七岁受具足戒 (བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ།)。依止贤哲师尊约十八人，于显密教典及诸明处均极精通， 为西藏有名高僧。 五十一岁至萨迦礼供诸殊胜佛像、经塔及广大僧众。 五十三岁赴伊旺寺任住持五年。六十岁抵萨迦。 六十一岁时逝世于萨迦寺。其著作有赞颂类 (བསྟོད་ཚོགས།)及添

性法注释（ཏ་གས་འཇུག་གི་ཊཱི་ཀ）、量释类（ཚད་མའི་སྐོར།）及中观类解说（དབུ་མའི་སྐོར་གྱི……བཤད་པ།）、密宗类论著（གསང་སྔགས་ཀྱི་སྐོར།）等多种。

གོ་ཐེད། 锡杖。僧侣所用锡杖（དགེ་སློང་གི་ཡོ་བྱད་འཁར་གསིལ།）。

གོ་མི་དགེ་བསྙེན། 八戒居士。佛教徒中终身受持八关斋戒，穿着僧装的居士（ཇི་སྲིད་འཚོ་བའི་བར་དུ་དགེ་བསྙེན་གྱི་སྲུང་བྱ་རྩ་བ་བཞི་དང་ཡན……ལག་བཞི་སྲུང་ཞིང་། བཙུན་པའི་ཆ་ལུགས་འཆང་བའི་དགེ་བསྙེན།）。

གོ་རིམ། 次第。不相应行之一（ལྡན་མིན་འདུ་བྱེད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。因果一一依次生起（རྒྱུ་དང་འབྲས་བུ་རེ་རེ་ནས་རིམ་བཞིན་འབྱུང་བ།）。

གོང་དུ་འཕོ་བ། 上流。三种定趋色界之一，初生色界之身不证涅槃，须迁流上地而后涅槃。此复分为最后往趋色究竟天，及最后往趋有顶天二种（གཟུགས་སུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བ་གསུམ་གྱི……ནང་གསེས། གཟུགས་ཁམས་སུ་དང་པོར་སྐྱེས་པའི་རྟེན་ལ་མྱང་འདས་མི་འཐོབ་པར་གོང་དུ་འཕོས་ཏེ……འདའ་བའོ། དེ་ལའང་འོག་མིན་གྱི་མཐར་ཐུག་པར་འགྲོ་བ་དང་། སྲིད་རྩེའི་མཐར་ཐུག་པར་འགྲོ་བ་སྟེ་གཉིས་ཡོད་དོ།）。

གོང་དུ་འཕོ་བ་གཉིས། 二上流。即：上流至于色究竟天（འོག་མིན་དུ་འགྲོ་བ།）和最后往趋有顶天（སྲིད་རྩེའི་མཐར་ཐུག་པར་འགྲོ་བ།）。

གོང་བུ། 微聚。佛书说欲界物质，由地、水、火、风形成色、香、味、触，其最初最小的实有单位，仅为慧力所能分析想象，名为微聚。微聚结合而成极微尘，从此连续递增七倍，依次成为微尘、金尘、水尘、兔尘、羊尘、牛尘，最后为日光尘，始为肉眼之所能见境（འདོད་ཁམས་ཀྱི་རྫས་ས་རྒྱ་མེ……རླུང་ལ་བརྟེན་ནས་ཐོག་མར་གཟུགས་དྲི་རོ་རེག་ཤིན……ཏུ་ཕྲ་རབ་བྱུང་བ་རྣམས་ཡེ་ཤེས་ཁོ་ནའི་སྤྱོད་ཡུལ……ཡིན་པ་དེ་ལ་གོང་བུ་ཟེར། གོང་བུ་འདུས་ཏེ་རྡུལ་ཕྲན་ཕྲ་རབ་བྱུང་ཞིང་དེ་ནས་བདུན་ལྟབ་བདུན་ལྟབ……ཏུ་འགྱུར་བས་རྡུལ་ཕྲན་དང་། ལྕགས་རྡུལ། ཆུ་རྡུལ། རི་བོང་རྡུལ། ལུག་རྡུལ། གླང་རྡུལ་བཅས་རིམ་གྱིས་བྱུང་བའི་ཐ་མར་ཉི་མའི་འོད་ཟེར……གྱི་རྡུལ་བྱུང་བ་དེ་ཉིད་གཞི་ནས་ཤ་མིག་གི་སྤྱོད་ཡུལ……དུ་གྱུར།）。

གོང་མ་ཚེ་དྲུག 六至上。苯教六祖师（བོན་གྱི་བླ་མ་དྲུག）。

གོང་མའི་ཆ་མཐུན་གྱི་ཀུན་སྦྱོར་ལྔ། 五种顺上分结。同གོང་མའི་ཆ་མཐུན་ལྔ། 条。

གོང་མའི་ཆ་མཐུན་ལྔ། 五种顺上分结。色界与无色界所有五结，即：色爱结（གཟུགས་ཀྱི……འདོད་ཆགས།）、无色爱结（གཟུགས་མེད་ཀྱི……འདོད་ཆགས།）、掉举结（རྒོད་པ།）、我慢结（ང་རྒྱལ།）、无明结（མ་རིག་པ།）。

གོང་མའི་གནས་གཙང་ལྔ། 五净居天。同གནས་གཙང་མའི་ས་ལྔ། 条。

གོང་ས་མཆོག 圣神高位。对达赖喇嘛的尊称（ཏཱ་ལའི་བླ་མར་ཞེ་ས་བྱས་པའི་ཚིག་མིང་།）。

གོང་ས་མཆོད་ཡོན། 高贵供处施主。过去用以称达赖和摄政。（སྔར་བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་མཐོ་གྲས་ཏཱ……ལའི་བླ་མ་ལྟ་བུ་དང་། ཡོན་བདག་མཐོ་གྲས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཚབ་ལྟ་བུ་བཅས་ལ་ཟེར།）在达赖、班禅互为师弟时，亦以此语称之。

གོང་སའི་སྙོམས་འཇུག 上界定，上地三摩钵底。色界、无色界所有之等至（གཟུགས་དང་གཟུགས་མེད་ཀྱི་སྙོམས་འཇུག）。

གོང་སའི་དབང་པོ། 1. 上地王子。梵天（གཟུགས་

ཁམས་ཀྱི་བདག་པོ་ཚངས་པ།)的异名。 2. 上地诸根 (ས་གོང་མར་ཡོད་པའི་དབང་པོ།)。

གོས་དཀར་ཅན། 着白衣者。指在家的白衣咒师 (ཁྱིམ་པ་སྔགས་པ་གོས་དཀར་ཅན།)。

གོས་དཀར་ལྕང་ལོ་ཅན། 蓄发咒师。住在家中，着白衣蓄长发修密宗的佛教徒 (ཁྱིམ་ལ་གནས་ནས་གྱོན་པ་དཀར་པོ་གྱོན་ཞིང་མགོ་སྐྲ་རིང་པོར……བཞག་སྟེ་མི་བཞར་བའི་སྔགས་པའི་གྲས་ཤིག)。

གོས་ཀྱི་གཞི། 衣事。毗奈耶乐住缘五事中三种衣本事之一。此属于活命资具、必需资具与盈长资具等三种资具中之活命资具 (འཚོ་མཁོ་ལྷག་པའི་ཡོ་བྱད་བཅས་འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་དང་འབྲེལ་བ་གོས་ཀྱི་གཞི་སྟེ། བདེར་གནས་རྐྱེན་གྱི་གཞི་ལྔ་ལས་གོས་ཀྱི་གཞི་གསུམ་གྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག)。

གོས་ཀྱི་གཞི་གསུམ། 三种衣本事。毗奈耶十七事所说乐住五事中，不失之于两种极端，安居乐住之三种衣本事：羯耻那衣本事、衣本事和皮革本事 (འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན་ལས། བདེར་གནས་རྐྱེན་གྱི་གཞི་ལྔའི་ནང་གསེས། གོས་མཐའ་གཉིས་སུ་མ་ལྷུང་བའི་སྒོ་ནས་བདེ་བར་གནས་པ་གོས་ཀྱི་གཞི་ལ་གསུམ་སྟེ། སྲ་བརྐྱང་གི་གཞི་དང་། གོས་ཀྱི་གཞི། ཀོ་ལྤགས་ཀྱི་གཞིའོ།)。

གོས་ཀྱི་ཤན། 衣杂染。物杂染之一 (རྫས་ཀྱི་ཤན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。由未加持之衣，杂染新得未加持之衣，逾十昼夜或逾三十昼夜后即成堕罪 (བྱིན་གྱིས་མ་བརླབས་པའི་གོས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་མ་བརླབས་པའི་གོས་ཕྱི་མ་ལ་ཤན་བཙེགས་པ་སྟེ། ཞག་བཅུ་འདས་པ་དང་། ཞག་སུམ་ཅུ་འདས་པའི་རྗེས་སུ་ལྟུང་བ་སྐྱེད་པའོ།)。

གོས་སྐུ། 一种缎制大幅佛像。按甘南拉卜楞寺的习俗，一般在约长五十公尺，宽二十公尺的缎子或布上用不同颜色的布缝成佛像，在晒佛节（旧历正月十三日），把该大幅佛像铺放在拉卜楞寺对面一专门用石砌的斜山坡上，僧俗群众当天举行仪式，进行谒拜，即称晒佛 (གོས་སྐུ་བཤམས།)。

གོས་ཁ་མ་བསྒྱུར་བ་གྱོན་པའི་ལྟུང་བྱེད། 受用未染色衣堕罪。如比丘服用未染三种合宜染料，长及一肘，外无掩盖之白衣者 (འཚང་བའི་ཚོན་གསུམ་གྱིས་ཁ་མ་བསྒྱུར་བའི་ཁྲུ་གང་ཡོངས་པའི་གོས་དཀར་པོར་གཞན་གྱིས་གཡོགས་མེད་པར……གྱོན་པ།)。九十单堕之一 (ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

གོས་བགོ་བའི་ཚུལ་བཅུ། 十著衣聚。著衣恶作之第一类，由著裙犯恶作罪者七：裙上下边不齐不圆，裙太高过膝，裙太下触髁骨，裙角太长如象鼻，脐上裙边翻下作多罗叶形，于腰缘中作豆团形、脐下伸出蛇头形。由著上衣犯恶作罪者三：上衣未圆整，太高著，过下著。此等著衣法皆犯恶作罪 (ཉེས་བྱས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་དང་པོ། གོས་བགོ་བའི་སྡེ་ལ་ཤམ་ཐབས་ཀྱི་ཡ་མཐའ་དང་མ་མཐའ་མི……མཉམ་པས་ཟླུམ་པོ་མིན་པ་དང་། པུས་མོ་ཡན་ཆད་དུ་བརྫེངས་པ་དང་། ལོང་བུ་མན་ཆད་དུ་འཛོལ་བ་དང་། མས་ཟུར་གྱི་གླ་གླང་པོ་ཆེའི་སྣ་ལྟར་འཕྱངས་པ་དང་། སྐ་རགས་ཀྱི་གོང་ཏ་ལའི་ལོ་མ་ལྟར་བརྙེབ་པ་དང་། སྐ་རགས་བར་ནས་འཕུར་མ་བཞིན་དུ་འབུར་བ་དང་། སྐ་རགས་སྟེང་དུ་སྦྲུལ་གྱི་གདེངས་ཀ་ལྟར་མཐོ་དམན་ཅན་བཅས་ཤམ་ཐབས……ཀྱི་བདུན་དང་། ཆོས་གོས་ཟླུམ་པོ་མིན་པ་དང་། ཧ་ཅང་རིང་བ་དང་། ཧ་ཅང་ཐུང་བ་སྟེ་སྟོད་ཀྱི་གོས་གྱོན་ཚུལ་གསུམ་བཅས་གོས་གྱོན་ཚུལ་འདི………རྣམས་བྱས་ན་ཉེས་བྱས་སུ་འགྱུར་རོ།)。

གོས་སྔོན་ཅན། 青衣者。1. 金刚手 (ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ)的异名。 2. 遍入天兄长 (ཁྱབ་འཇུག་གི་

གཙེན་པོ་སྤོབས་བཟང་། ）的异名。

གོས་པ་མེད་ཅིང་རྣམ་འགྱུར་མེད་པ། 无染无相。这是说法身（ཆོས་སྐུ།）远离烦恼障（ཉོན་སྒྲིབ།）和所知障（ཤེས་སྒྲིབ།）的染污，并且远离生、住、坏、灭之相。

གོས་འཕན། 缎幡。装饰殿堂柱面的缎质长条幅（གོས་ཆེན་ལས་བཟོས་པའི་ཀ་འཕན།）。

གོས་བྱིན་པའི་ལྟུང་བྱེད། 与衣堕罪。为与非亲比丘尼法衣所犯堕罪（ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་དགེ་སློང་མར་ཆོས་གོས་བྱིན་པའོ།）。九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས།）。

གོས་བྲལ། 无染。一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

གོས་སྦེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 匿衣堕罪。佛教戒律所说五种出家大众，不怀盗心，隐匿僧服，外出乞讨构成的堕罪（རབ་བྱུང་སྡེ་ལྔ་པོ་གང་རུང་གི་ཀྱུན་པ་ཀུ་སེམས་མེད་པར་སྦེད་པ་ལས་བྱུང་བའི···ལྟུང་བྱེད།）。

གོས་དམར་སྡེ། 赤牒部。同གོས་དམར་བ། 条。

གོས་དམར་བ། 赤牒部。为小乘根本说一切有部中之一部（ཡོད་སྨྲ་སྡེ་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

གོས་ལ་བརྟེན་པའི་ལྟུང་ཤན། 因衣所犯堕罪杂染。为堕罪杂染之一（ལྟུང་བའི་ཤན་གྱི་ནང་གསེས་ཞིག）。参看ལྟུང་བའི་ཤན། 条。

གོས་ལེན་པའི་སྤང་བ། 取衣舍堕。比丘自己已有三种法衣，又从非近亲比丘尼处，受取衣料，量满可掩两膝至脐之三轮者（རང་ལ་ཆོས་གོས་རྣམ་གསུམ་ཡོད་བཞིན་འཁོར་གསུམ་ཁེབས་པའི་ཚད་དུ་ལོངས་པའི་གོས་ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་དགེ་སློང···མ་ལས་བླངས་པའོ།）。为三十舍堕之一（སྤང···ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས་ཞིག）。

གོས་གསུམ་བརྗེ་བ། 更易三衣。指密乘事部所行，即：外着新衣、内护律仪、密修本尊（བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་སྟེ། ཕྱིའི་གོས་གསར་པ་གྱོན་པ། ནང་གི་གོས་སྡོམ་པ་སྲུང་བ། གསང་བའི་གོས་ལྷ་སྒོམ་པའོ།）。

གོས་ལྷག་འཆང་བའི་སྤང་བ། 持余衣舍堕。自己占有余衣，长及一肘以上，先未存念用作法衣，又不加持，存放未满十日者（ཆོས་གོས་ཀྱི་རྒྱུར་མ་བསྔོས་པ་ཁྲུ་ཚད་དུ་ལོངས་པ···ཡན་ཆད་ཀྱི་གོས་ལྷག་པོར་རང་ལ་དབང་བ་བྱིན···གྱིས་མ་བརླབས་པར་ཞག་བཅུ་མ་རྫོགས་ཀྱི་བར་དུ···འཛོག་པའོ།）。为三十舍堕之一（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས་ཞིག）。

གོདྣིཡཿ། （梵）瞿陀尼耶。牛货州。参看བ་གླང་སྤྱོད། 条。

གོཏམ། （梵）亦作གཽཏམ། 藏译གོ་ཏ་མ或འགཽ་ཏ་མ། 乔答摩。意为最胜，古印度一氏族名，释迦牟尼即生于此族。古佛书中有时称释迦牟尼俗名为乔答摩。又指古印度传说中的一仙人（དྲང་སྲོང་།）名。

〔དག〕

དགག་པ་གཉིས། 二所破。无所破和非所破（མེད་དགག་དང་། མ་ཡིན་དགག་གཉིས།）。

དགག་བྱ་གཉིས། 1. 二所破。即：道所破（ལམ་གྱི་དགག་བྱ།）和理所破（རིགས་པའི···དགག་བྱ།）。2. 二种遮。即：非遮（མ་ཡིན་དགག）和无遮（མེད་དགག）。

དགག་བྱའི་མཐའ་བཞི། 所破四边，应破四边。即：有边（ཡོད་པའི་མཐའ།）、无边（མེད་པའི་མཐའ།）、亦有亦无边（གཉིས་ཀའི་མཐའ།）、

非有非无边（གཉིས་ཀ་མ་ཡིན་པའི་མཐའ།）。

དགག་དབྱེ། 解制，解夏，恣举，随意。毗奈耶十七事中净戒三事之一（འདུལ་བ་གཞི་བཅུ······བདུན་ལས་བསླབ་པ་ཡོངས་སྦྱོང་གི་གཞི་གསུམ་གྱི·····ནང་གསེས་ཤིག）。比丘在安居时节，应当制止白念堕犯、惩治、分财及界外过夜等事，及至此日，即可解禁自恣，故名解制。此分为：及时解制（དུས་ཀྱི་དགག་དབྱེ།）、非时解制（དུས་མིན་གྱི་དགག་དབྱེ།）和会众解制（ཚོགས་ཀྱི་དགག་དབྱེ།）等三种。

དགག་དབྱེ་བཞག་པ། 中止自恣。律经程式之一（འདུལ་བའི་ཐུག་ཡིན་ཞིག）。盘诘其犯罪，若仍不理睬者，便不许其与诸僧众共行自恣（ཤུང་བ་གླེང་སྐབས་མི་འབྱེད་པའི་གང་ཟག་ལ། དགེ་འདུན་དང་ལྷན་ཅིག་པར་དགག་དབྱེ་བྱེད་དུ་མི་འཇུག་པའོ།）。

དགག་དབྱེའི་ཆོ་ག 解制仪轨。自愿安居诸比丘众，预备解制。远在数日等之前，告众周知所去村落，整饬宇殿，启请三藏法师比丘，于十四日夜间讲法听法度时，是为远期加行；及十五日彼此互请谅恕之后，由所派执事，作启白羯磨，是为近期加行；随即执持茅草，行堕犯解制及财物解制，是为正行。及十六日，为令断绝故地贪恋，始作游云之行等（དབྱར་ཁས་བླངས་པའི་དགེ་འདུན་རྣམས······ཀྱིས་སྦྱར་བ་ལ་རིང་སྦྱར་ཞག་བདུན་ལ་སོགས་པའི·····སྔ་རོལ་ནས་སྤྱོད་ཡུལ་གྱི་གྲོང་ལ་གོ་བར་བྱ་ཞིང་། གཙུག་ལག་ཁང་བརྒྱན། དགེ་སློང་སྡེ་སྣོད་འཛིན་པ་ལ་གསོལ་བ་བཏབ་ནས་ཚེས་བཅུ་བཞིའི་མཚན·····ཐོག་ཏུ་ཆོས་བཤད་ཉན་གྱིས་དུས་འདའ་བར་བྱེད། ཉེ་སྦྱོར་བཅོ་ལྔའི་ཉིན་ཕན་ཚུན་བཟོད་གསོལ་སོགས···ཀྱིས་མཐར་བསྐོས་པའི་བྱེད་པ་པོས་གསོལ་བའི་ལས···ཀྱིས་ཐུགས་བསྐུན། དངོས་གཞི་རྩྭ་དུར་བ་བཟུང་ལ་ལྟུང་བའི་དགག་དབྱེ་དང་། རྫས་ཀྱི་དགག་དབྱེ་བྱ། རྗེས་ཆོས་བཅུ་དྲུག་གི་ཉིན་གནས་ལ་ཞེན་པ་སྤང་ཕྱིར་སྤོངས་རྒྱུ་བཅས་བྱ་བ་རྣམས······སོ།）。

དགའ་སྐོར་ཟུལ་གསུམ། 噶、觉、苏三院。西藏色拉、哲蚌、噶丹三大寺院建立以前的三大法相院。即：噶东（དགའ་གདོང་།）、觉摩龙（སྐོར་མོ་ལུང་།）、苏普（ཟུལ་ཕུ།）。

དགའ་ཆེ། 大喜。密法中所谓大喜，是以无相法之喜而欢喜，故名大喜（མཚན་མེད་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི···དགའ་བས་དགྱེས་པས་ན་དགའ་ཆེའོ།）。

དགའ་ལྡན་བཀའ་བརྒྱུད། 噶丹口传，藏传佛教格鲁派亲口传授的特殊教法（དགེ་ལུགས་ཐུན···མོང་མ་ཡིན་པའི་བཀའ་བབས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ།）。

དགའ་ལྡན་ཁྲི་པ། 噶丹赤巴。继承噶丹寺中宗喀巴法座者。拉萨三大寺僧侣在传大召期间，考得有名次的格西学位，转入上密院或下密院修学密乘，充当密院掌堂师、领经师、堪布、退位堪布、噶丹寺东院或北院法主以后，遇缺可以依次升任此职（རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་ཚབ། སེ་འབྲས་དགའ་གསུམ་གྱི་གྲྭ་པའི་ནང་ནས་ལྷ་ལྡན་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོའི་སྐབས་དགེ···བཤེས་ཀྱི་གོ་མིང་ཐོབ་རྗེས་རྒྱུད་སྨ་སྟོད་སྨད་གང······ཅང་ཞིག་ལ་ཞུགས་ནས་དེའི་དགེ་བསྐོས་དང་། དབུ་མཛད། མཁན་པོ། མཁན་ཟུར་བཅས་རིམ་བཞིན་བྱས་ཤིང་། དེ་ནས་དགའ་ལྡན་ཤར་རྩེའམ་བྱང་རྩེ་གང་རུང་གི་ཆོས་རྗེ་བྱས་མཚམས་དགའ་ལྡན་ཁྲི་པ་སྟོང་མ་འཕོ་འདས་བྱུང་ན་དེའི་གོ་ས་ཐོབ།）。

དགའ་ལྡན་ཁྲི་རབས་བདུན་ཅུ་པ་ངག་དབང་ཆོས་འཕེལ། 第七十代噶丹赤巴阿旺钦培（1760—1839），生于前藏玛尔江（དབུས་མར·······ཀྱང་།）之帕绷噶热（ཕ་བོང་དཀར་རིལ།）地方，

十二岁出家入哲蚌寺（འབྲས་སྤུངས། ）为僧。十五岁受沙弥戒（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ། ）。二十五岁在第八世达赖健白嘉措（འཇམ་དཔལ་རྒྱ་མཚོ། ）座前受具足戒（བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ། ）。三十三岁获拉仁巴（ལྷ་རམས་པ། ）称号。六十二岁任噶丹赤巴（དགའ་ལྡན་ཁྲི་པ། ），至七十岁卸任，此后在札什伦布寺（བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ། ）及三大寺（སེ་འབྲས་དགའ་གསུམ། ）等处讲经说法，八十岁示寂。其主要弟子有贡德林达擦活佛（ཀུན་བདེ་གླིང་རྟ་ཚག་སྤྲུལ་སྐུ། ）及噶钦・格鲁坚参（དཀའ་ཆེན་དགེ་ལུགས་རྒྱལ་མཚན། ）等。其著作包括自传在内共五卷。

དགའ་ལྡན་ཁྲི་རིན་པོ་ཆེ། 噶丹赤仁波切。噶丹赤巴的敬称（དགའ་ལྡན་ཁྲི་པའི་ཞེ་སའི་མིང་། ）。

དགའ་ལྡན་དགོན་པ། 噶丹寺。格鲁派前藏三大寺之一。在西藏达孜县（སྟག་རྩེ་རྫོང་། ）境拉萨河南岸旺古日山上（དབང་བསྐུར་རི། ）。公元1409年宗喀巴・罗桑扎巴（ཙོང་ཁ་པ་བློ་བཟང་གྲགས་པ། ）所建。宗喀巴的法座继承人噶丹赤巴（དགའ་ལྡན་ཁྲི་པ། ）即居此寺中。

དགའ་ལྡན་གྱི་ལྷ། 兜率天。汉文意译知足、喜足，谓于五欲境生喜足之心。此天依空而居，人间四百年为此天一昼夜，人间十四万四千年，方为此天一年。此天在夜摩天与乐变化天中间，为欲界六天中第四重天。分内院外院，内院为弥勒菩萨所居净土，外院为天众的欲乐土。

དགའ་ལྡན་ལྔ་མཆོད། 噶丹安曲，燃灯节。宗喀巴于藏历十月二十五日逝世，藏俗多于是夜在寺院和民间燃灯供佛，故有此节 。

དགའ་ལྡན་ལྔ་མཆོད་ཆེན་པོ། 甘丹五大供。南卡桑波（ནམ་མཁའ་བཟང་པོ། 十五世纪初期人）在宗喀巴圆寂的十月二十五日，请了大慈法王（བྱམས་ཆེན་ཆོས་རྗེ། ）举办“甘丹五大供”以志悼念，一直流传至今，藏俗于当晚燃灯供佛，故称燃灯节（དགའ་ལྡན་ལྔ་མཆོད། ）。

དགའ་ལྡན་དམ་ཆོས་གླིང་། 噶丹正法洲。此寺由衮垅寺第十代住持，大师顿珠嘉措（དོན་གྲུབ་རྒྱ་མཚོ། ）所建，在今青海省色柯（གསེར་ཁོག）地方。

དགའ་ལྡན་བདག 兜率主。弥勒菩萨（རྒྱལ་བ་བྱམས་མགོན། ）的异名。

དགའ་ལྡན་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་གླིང་། 噶丹优胜洲，噶丹寺的全名。参看 དགའ་ལྡན་དགོན་པ། 条。

དགའ་ལྡན་པ། 噶丹巴，噶丹派。一般用此名称黄教，即格鲁派（དགེ་ལུགས་པ། ）。

དགའ་ལྡན་ཕུན་ཚོགས་གླིང་། 噶丹彭措林，原名达丹彭措林（རྟག་བརྟན་ཕུན་ཚོགས་གླིང་། ），在西藏日喀则拉孜县（ལྷ་རྩེ་རྫོང་། ）境。为十六世纪藏传佛教觉囊派高僧多罗那他（ཏཱ་ར་ནཱ་ཐ། 1575—1634）于1614年创建。五世达赖时改为噶丹彭措林。参看ཏཱ་ར་ནཱ་ཐ། 条。

དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་། 噶丹颇章。见དགའ་ལྡན་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་ཕོ་བྲང་། 条。

དགའ་ལྡན་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ། 噶丹大印。噶当派所传缘心修止修观的三摩地，即在修定过程中观察、寻求正见的修行法（སེམས་ལ་དམིགས་ནས་ཞི་ལྷག་སྒོམ་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཏེ་དགའ་ལྡན་ལུགས་ཀྱི་སྒོམ་ཐོག་ནས་ལྟ་བ་འཚོལ་བའི་མན་ངག་ཅིག）。

དགའ་ལྡན་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་ཕོ་བྲང་། 兜率十方尊胜宫。即噶丹颇章，地处哲蚌寺西南隅，是二世达赖根敦嘉

措（དགེ་འདུན་རྒྱ་མཚོ། 1475—1542）于1530年前后建成，五世以前历代达赖喇嘛住在这里，政教命令由此发出，因此后世西藏惯用此名称呼西藏地方政府。

དགའ་ལྡན་བྱང་ཤར་རྩེ་གཉིས། 噶丹二僧院。拉萨噶丹寺中有两个僧院，即降则僧院和夏则僧院（ལྷ་སའི་དགའ་ལྡན་དགོན་པ་ལ་གྲྭ་ཚང་གཉིས་ཡོད་པར། དགའ་ལྡན་བྱང་རྩེ་དང་དགའ་ལྡན་ཤར་རྩེའོ། ）。

དགའ་ལྡན་བྱམས་པ། 兜率天弥勒。因弥勒菩萨住兜率天内院，故有此称。

དགའ་ལྡན་བྱིན་ཆགས་གླིང་། 噶丹金巧林寺，意为甘丹威严宫，即北京雍和宫，在北京安定门内，原系雍正皇帝所居的王府，1725年改建为此寺。

དགའ་ལྡན་བཞུགས། 居兜率。弥勒菩萨（རྒྱལ་བ་བྱམས་མགོན། ）的异名。

དགའ་ལྡན་ཡིད་དགའ་ཆོས་འཛིན། 兜率内院。弥勒菩萨讲经处（བྱམས་པ་མགོན་པོའི་ཆོས……གསུང་སའི་གནས། ）。

དགའ་ལྡན་ཤི་རེ་ཐུ་བློ་བཟང་བསྟན་པའི་ཉི་མ། 噶丹希热图·罗桑丹贝尼玛（1689—1772），生于库克诺尔（ཁུ་ཁེ་ནོར། ），少时赴拉萨朝圣，并入寺学法，在上师阿旺罗桑扎西（བླ་མ་ངག་དབང་བློ་བཟང་བཀྲ་ཤིས། ）座前受沙弥戒（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ། ）及比丘戒（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ། ），并从师学习大小五明。不久奉雍正皇帝诏谕至北京，敕封为慧悟禅师噶丹希热图呼图克图（ཏུའི་ཤུ་ཆན་ཤྲི་དགའ་ལྡན་ཤི་རེ་ཐུ་ཧོ་ཐོག་ཐུ། ），长期住北京旃檀寺觉傒拉章（ཙན་དན་དགོན་ཇོ་བོའི་བླ་བྲང་། ），撰著论述甚多。后移居蒙古措敦寺（སོག་ཡུལ་མཚོ་བདུན……དགོན། ）。著作有诗词（སྙན་ངག）、格言（ལེགས་བཤད། ）、书函（ཆབ་ཤོག）、启请文（གསོལ……འདེབས། ）及显密经论（མདོ་སྔགས་ཀྱི་གཞུང……ལུགས། ）等书。

དགའ་ལྡན་བཤད་སྒྲུབ་དར་རྒྱས་བཀྲ་ཤིས་གཡས་སུ་འཁྱིལ་བའི་གླིང་། 系拉卜楞寺的全称，简称"拉章扎喜奇"（བླ་བྲང་བཀྲ་ཤིས……འཁྱིལ། ），为格鲁派六大寺院之一。见བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ། 条。

དགའ་ལྡན་གསེར་གདུང་རིན་པོ་ཆེ། 噶丹金身大宝，为宗喀巴肉身塔。宗喀巴圆寂后肉身放在噶丹寺内供养，一直保存到1966年。

དགའ་ལྡན་ལྷ་བརྒྱ། 1．睹史天众（དགའ་ལྡན་གྱི་ལྷའི་མང་ཚིག་ཅིག）。 2．兜率上师瑜伽，系依宗喀巴为主尊的上师瑜伽（རྗེ་ཙོང་ཁ་པར་བརྟེན་པའི་བླ་མའི་རྣལ་འབྱོར་ཞིག）。

དགའ་ལྡན་ལྷའི་གནས། 兜率天宫。按照佛教的经典《俱舍论》的说法，三界中的欲界分为六趣。其中的天又分为欲界天六趣（1、四大天王，2、三十三天，3、夜摩天，4、兜率天，5、化乐天开，6、他化自在天），其中第四兜率天宫是十地菩萨们居住的清净世界（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གཞུང«མངོན་པ………མཛོད»ལས་བཤད་སྲོལ་ལ། ཁམས་གསུམ་གྱི་ནང་ནས་འདོད་ཁམས་ལ་འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག་དང་དེའི་ནང་གསེས་ལྷ་འདོད་ལྷ་རིས་དྲུག་ཏུ་ཕྱེ་བ（1．རྒྱལ་ཆེན……རིས་བཞི། 2．སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ། 3．འཐབ་བྲལ། 4．དགའ་ལྡན། 5．འཕྲུལ་དགའ། 6．གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད་བཅས）ལས། བཞི་པ་དགའ་ལྡན་ལྷའི་གནས་ནི་ས་བཅུའི་བྱང་ཆུབ………སེམས་དཔའ་སྐྱེ་བ་གཅིག་གི་ཐོགས་པ་རྣམས་བཞུགས་པའི་དག་པའི་ཞིང་ཁམས་ཤིག་ཡིན། ）。

དགའ་བ། 喜梵住。四梵住之一（ཚངས་པའི་གནས་པ་བཞིའི་ནང་གསེས།）。但愿诸已得安乐众生，永不脱离安乐。此喜心能正对治忧心（བདེ་བ་དང་ལྡན་པའི་སེམས་ཅན་གང་དག་བདེ་བ་དང་མི་འབྲལ་བར་གྱུར་ན་ཅི་མ་རུང་སྙམ་པ་སྟེ། སེམས་མི་དགའ་བའི་གཉེན་པོའོ།）。

དགའ་བ་བརྒྱ་པ། 百喜。梵天（ཚངས་པ）的异名。

དགའ་བ་ཆེན་པོ། 大乐。大乐是金刚持之名，亦呼师长为大乐（དགའ་ཆེན་ནི་རྡོ་རྗེ་འཆང་གི……མཚན་ཡིན་པས་བླ་མ་ལ་དགའ་བ་ཆེན་པོ་ཞེས……བོས།）。

དགའ་བ་དང་དགའ་བའི་འོད། 噶哇及噶畏沃，系二神殿名。为吐蕃赞普赤祖德赞（ཁྲི་གཙུག་ལྡེ་བཙན། 815—838年在位）时期的大臣娘班谢坚金（ཉང་བན་ཤའི་སྤྱན་ཅན）等人在逻娑（今拉萨）之南所建的古寺名。

དགའ་བ་དང་བྲལ་བའི་སྡུག་བསྔལ། 爱别离苦。和心爱的人或物生死别离时所生的愁苦（སྙིང་ལ་སྡུག་པའམ། ཡིད་ལ་འཐད་པ་དང་ཁ་གྱེས་པའི་སྡུག་བསྔལ།），为八苦之一。

དགའ་བ་ཚད་མེད། 喜无量。四无量之一（ཚད་མེད་བཞིའི་ཡ་གྱལ།）。缘无量众生为境，愿其永远不离无苦胜乐，为此心之行相（དམིགས་པ་སེམས་ཅན་ཚད་མེད་པ་ལ་དམིགས་ནས། རྣམ་པ་སྡུག་བསྔལ་མེད་པའི་བདེ་བ་དམ་པ་དང་མི་འབྲལ……བར་བྱའོ་སྙམ་དུ་སེམས་པའོ།）。

དགའ་བ་བཞི། 四喜。即：喜（དགའ་བ།）、胜喜（མཆོག་དགའ།）、殊胜喜（ཁྱད་དགའ།）、具生喜（ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་དགའ་བ།）。

དགའ་བ་ཡང་དག་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག 喜觉支。七菩提分法之一（བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག་བདུན་གྱི……ནང་ཚན་ཕན་ཡོན་གྱི་ཡན་ལག）。菩萨证得初地，心生欢喜，能令身心安稳悦适（ས་དང་པོ……མཐོང་བའི་དགའ་བ་དེས་ལུས་དང་སེམས་ལ་ཕན……འདོགས་ཤིང་ཚིམ་པར་བྱེད་པ།）。

དགའ་བའི་དབང་པོ། 喜王。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）的异名。

དགའ་བའི་ཚལ། 喜林苑，欢喜园。帝释天所居善见城北有一林苑，池塘林木，赏心悦目，男女诸天尽情欲乐其中，称为欢喜园（གྲོང་ཁྱེར་ལྷ་ན་སྡུག་པའི་བྱང་ཕྱོགས་སུ་རྫིང་བུ……དང་ཤིང་སོགས་ཡིད་དགའ་བའི་ཚལ་དུ་ལྷའི་བུ་དང་བུ་མོ་དག་འདོད་པའི་ཡོན་ཏན་ལ་དགའ་ཞིང་རྩེ……བ།）。

དགའ་བོ། 欢乐，善欢喜。梵语作难陀（ནནྡཿ）。释迦牟尼弟子声闻六部比丘之一（ཤཱཀྱ་ཐུབ……པའི་ཉན་ཐོས་དྲུག་སྡེའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

དགའ་བྱེད་དགྲ་བོ། 欢喜之敌。罗刹王的异名（སྲིན་པོའི་རྒྱལ་པོའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

དགའ་མའི་བདག་པོ། 美女主。欲天（འདོད་ལྷ།）的异名。

དགའ་ཚལ། 欢喜园。天界花园之一（ལྷའི་སྐྱེད་མོས་ཚལ་ཞིག）。也用以称一般乐园和林园。

དགའ་བཞི། 四喜。四喜神变殿（大昭寺）之四喜：《嘛呢丛集》说，四门形如曼陀罗，僧伽喜；殿柱形似橛，咒师喜；四角形如吉祥万字，苯教徒喜；形如孔格，藏众喜（དགའ་བཞི་འཕྲུལ་སྣང་གི་གཙྭ་ལ་ཞེས་པའི་དགའ……བཞི་ནི། མ་ཎི་བཀའ་འབུམ་ལས། སྒོ་བཞི་དཀྱིལ་འཁོར་རིས་སུ་བྱས་པས་བླ་མ་དགའ། ཀ་བ་ཕུར་བའི་རིས་སུ་བྱས་པས་སྔགས་པ་དགའ། ཟུར་བཞི་གཡུང་དྲུང་རིས་སུ་བྱས་པས་བོན་པོ་དགའ། རེའུ་མིག་རིས་སུ་བྱས་པས་བོད་འབངས་དགའ་བ་སྟེ་དགའ……

བ་བཞིའོ།)。

དགའ་བཞི་ལྔ། 五四喜，应善分别五四喜。一、初灌顶时四喜；二、瓶灌顶道生起次第时之四喜；三、密灌顶道风及猛利火等时所生四喜；四、第三灌顶道光明时所生四喜；五、第四灌顶道有学双运时所生四喜。此四喜亦名四空（དང་པོ་དབང་དུས་ཀྱི་དགའ་བཞི……དང་། དེ་ནས་བུམ་དབང་གི་ལམ་བསྐྱེད་རིམ་གྱི་དུས་ཀྱི་དགའ་བཞི་དང་། དེ་ནས་གསང་དབང་གི་ལམ་རླུང་དང་གཏུམ་མོ་སོགས་ཀྱི་དུས་ཀྱི་དགའ……བཞི་དང་། དེ་ནས་དབང་གསུམ་པའི་ལམ་འོད་གསལ་གྱི་སྐབས་སུ་སྐྱེ་བའི་དགའ་བཞི་དང་། དེ་ནས་བཞི་པའི་ལམ་སློབ་པའི་ཟུང་འཇུག་གི་དུས་ཀྱི་དགའ……བཞིའམ་སྟོང་པ་བཞི་ཞེས་པ་རྣམས་སོ་སོར་ཕྱེད……དགོས་སོ།)。

དགའ་བཞི་འཕྲུལ་གྱི་ལྷ་ཁང་། 四喜幻化寺。拉萨大昭寺的异名。传说大昭寺初建时，神、龙、人、夜叉四者都为之欣喜，故名（ལྷ་སའི……གཙུག་ལག་ཁང་གི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག་སྟེ། གཙུག་ལག་ཁང་ཐོག་མར་བཞེངས་སྐབས་ལྷ་དང་། ཀླུ། མི། གནོད་སྦྱིན་བཅས་དགའ་བས་མིང་དེ་ལྟར་དུ་བཏགས་པར་གྲགས།)。

དགའ་བཞིའི་འགྲོས་ཐིམ་བཞི། 四喜四喘息法。脉喘息化身、真言喘息受用身、甘露喘息法身、气喘息自性身（རྩའི་འགྲོས་ཐིམ་སྤྲུལ་སྐུ……དང་། ཡི་གེའི་འགྲོས་ཐིམ་ལོངས་སྐུ། བདུད་རྩིའི་འགྲོས་ཐིམ་ཆོས་སྐུ། རླུང་གི་འགྲོས་ཐིམ་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱི་སྐུའོ།)。

དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག 欢喜王。他化自在天王（གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད་ཀྱི་བདག་པོ། ）的异名。

དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག་གི་མེ་ཏོག་གི་མདའ་ལྔ། 欢喜自在王五花箭。即：能作傲花箭（དྲེགས་པར་བྱེད་པའི་མེ་ཏོག་གི་མདའ། ）、能作愚花箭（རྨོངས་པར་བྱེད་པའི་མེ་ཏོག་གི་མདའ། ）、能作遍愚花箭（ཀུན་ཏུ་རྨོངས་པར་བྱེད་པའི་མེ་ཏོག་གི་མདའ། ）、能作迷闷花箭（བརྒྱལ་བར་བྱེད་པའི……མེ་ཏོག་གི་མདའ། ）、能作无知花箭（སེམས་མེད་པར་བྱེད་པའི་མེ་ཏོག་གི་མདའ། ）。

དགུང་ཐུན། 中座。佛教徒入座修行，将白昼和夜间各分为初、中、后三段时间，中间一段或第二段称为中座（ཉིན་མཚན་སོ་སོར་ཐུན་གསུམ་གསུམ་བྱེ་བའི་ཐུན་བར་མའམ་ཐུན་གཉིས་པ། ）。

དགེ་སྐོས། 掌堂师。纠察僧众者（དགེ་འདུན་གྱི་ཁྲིག་ཁྲིམས་ཞུ་མཁན། ），俗称铁棒喇嘛。

དགེ་སྐྱེས། 善生。神的异名（ལྷའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས། ）。

དགེ་རྒན། 师长，教师（སློབ་དཔོན། ）。佛教行辈中的老人，长者。

དགེ་རྒྱས། 遍净天。三禅天之上层（བསམ་གཏན་གསུམ་པའི་གནས་རིས་ཀྱི་གོང་མ། ）。生此天中，世间禅悦，最为净妙圆满，故名遍净（གནས་འདིར་སྐྱེས་པའི་ལྷ་རྣམས་ནི་འཇིག་རྟེན་པའི་བསམ་གཏན་གྱི་བདེ་བ་མ་ལུས་པར་རྫོགས……པའམ་རྒྱས་པས་དགེ་རྒྱས་ཞེས་བྱའོ། ）。

དགེ་རྒྱས་ཀྱི་གཙུག་ལག་ཁང་། 格杰寺。吐蕃赞普赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན། ）之妃没卢氏赤结摩赞（འབྲོ་བཟའ་ཁྲི་རྒྱལ་མོ་བཙན། 后出家为尼，赐名为绛曲洁赞བྱང་ཆུབ་རྗེ་ར་མཚན། ）所建寺院中有无量光佛之九眷属佛像。又作དགེ་རྒྱས་བྱེ་མ་གླིང་།。

དགེ་རྒྱས་བྱེ་མ་གླིང་། 参看དགེ་རྒྱས་ཀྱི་གཙུག་ལག་ཁང་།条。

དགེ་རྒྱས་ཚོགས་ཆེན་རྫོགས་པའི་འབུམ། 《增善圆

满大资量书》。苯教一经书名。

དགེ་སྒྲུབ། 1. 修善。修习佛法(ཆོས་སྒྲུབ་པ།)。2. 行善，做善事(དཀར་པོའི་ལས་སྒྲུབ་པར……བརྩོན་པ།)。

དགེ་ཆས། 超度用品。为死者修佛事所需财物(འདས་པོར་དམིགས་པའི་དགེ་རྩའི་ཡོ་ཆས།)。

དགེ་ཆུང་། 少净天。三禅天之下层(བསམ་གཏན་གསུམ་པའི་གནས་རིས་ཀྱི་འོག་མ།)。生此天中，所有禅悦，称为净妙，但其快乐少于自身以上二天处，故名少净(གནས་འདིར་སྐྱེས་པའི……ལྷའི་བསམ་གཏན་གྱི་བདེ་བ་ལ་དགེ་བ་ཞེས་བྱ་བ་ལ། རང་ས་གོང་མ་གཉིས་ལས་བདེ་བ་ཆུང་བས་དགེ……ཆུང་ཞེས་བྱའོ།)。

དགེ་ཆོས། 善法，善缘。如善趣十法，十六法(མངོན་མཐོའི་ཆོས་བཅུའམ་བཅུ་དྲུག་ལྟ་བུ།)。佛教徒所说利人的思想和行为。

དགེ་བསྙེན། 居士。自己信奉佛教而又不具备出家条件，不能守持比丘戒之人，能够断离五恶守持居士戒（五恶：在杀生、偷盗、谎言、邪淫四根本罪上，再加“饮酒”）。居家之佛教徒，称为居士(རང་ཉིད་སངས……རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ལ་དད་པ་ཡོད་ཀྱང་རབ་བྱུང་བྱེད……པའི་ཆ་རྐྱེན་མེད་པའམ། རབ་བྱུང་གི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཁས་ལེན་བྱེད་མ་ནུས་པའི་མིས་སྤང་བྱ་ལྔ་སྤོང་བའི……དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པ་བླངས་ན་ཆོག སྤང་བྱ་ལྔ་ནི། སྲོག་གཅོད་པ་དང་། མ་བྱིན་པར་ལེན་པ། མི་ཆོས་བླ་མའི་བརྫུན་སྨྲ་བ། ལོག་གཡེམ་བྱེད་པ་བཅས་རྩ་བ་བཞིའི་སྟེང་དུ། ཆང་འཐུང་བ་བསྣན་པའི་སྤང་བྱ་ཡན་ལག་ལྔ་སྤོང་བར་ཁས་ལེན……པའི་ཁྱིམ་པ།)。

དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པ། 善士戒，居士戒，近事男律仪。本从圆备能生近事律仪之因而得，承认事至命终永断近事律仪所断相违品之出离戒(རང་དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པར་འགྱུར་བྱེད་ཀྱི་རྒྱུ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་ཐོབ་ཅིང་། དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པའི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་སུ་གྱུར་པའི་སྤང་བྱ་ཇི་སྲིད་འཚོའི་བར་དུ་སྤོང་བར་ཁས་བླངས་པའི……ངེས་འབྱུང་གི་ཚུལ་ཁྲིམས།)。

དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པ་དྲུག 六种居士。即：皈依居士、一戒居士、二戒居士、多戒居士、圆戒居士和梵行居士(སྐྱབས་འགྲོ་ཙམ་གྱི་དགེ་བསྙེན། སྣ་གཅིག་སྤྱོད་པའི་དགེ་བསྙེན། སྣ་འགའ་སྤྱོད་པའི་དགེ་བསྙེན། ཕལ་ཆེར་སྤྱོད་པའི་དགེ་བསྙེན། ཡོངས་རྫོགས་སྤྱོད་པའི་དགེ་བསྙེན། ཚངས་སྤྱོད་ཀྱི་དགེ་བསྙེན་བཅས་དྲུག་གོ།)简作དགེ་བསྙེན་དྲུག。

དགེ་བསྙེན་གྱི་བསླབ་པ། 居士戒。同དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པ། 条。

དགེ་བསྙེན་དྲུག 六近事，六种居士。在家行持别解脱戒的六种佛教徒。即：皈依居士(སྐྱབས……འགྲོའི་དགེ་བསྙེན།)、一戒居士(སྣ་གཅིག་དགེ……བསྙེན།)、二戒居士(སྣ་འགའི་དགེ་བསྙེན།)、多戒居士(ཕལ་ཆེར་དགེ་བསྙེན།)、圆戒居士(ཡོངས་རྫོགས་དགེ་བསྙེན།)和梵行居士(ཚངས་སྤྱོད་དགེ་བསྙེན།)六种。

དགེ་བསྙེན་མ། 女居士，近事女。梵语作优婆夷。遵守佛家戒律但未出家的妇女(དགེ……བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པ་རྒྱུད་ལྡན་གྱི་བུད་མེད།)。

དགེ་སྟོང་། 超度命价。古代法律规定，凶手向被杀者家属赔偿的命价和为死者诵经超度而交付的费用(སྔར་གྱི་ཁྲིམས་སྲོལ་དུ་མི་བསད་ན……གསོད་མཁན་དེས་འདས་པོའི་ཞལ་མིར་མི་སྟོང་དང……དགེ་རྫོང་སྤྲོད་དགོས་དེར་ཟེར།)。

དགེ་སྟོང་སྡིག་སྟོང་། 善恶性空。善恶二者自性，皆非实有（དགེ་སྡིག་གཉིས་ཀའི་ངོ་བོ་དོན་དམ་དུ···བདེན་པར་མ་གྲུབ་པས་སྟོང་པའོ།）。

དགེ་འདུན། 僧众，僧伽。为出家人的团体，四人以上，才能称僧伽，或简称僧。以后习惯上一人也称僧。

དགེ་འདུན་ཀུན་ར། 僧居园。僧伽兰。僧众集会辩经的场所（དགེ་འདུན་གྱི་ཆོས་ར་དང་ཚོགས···ཁང་།），讲经院（ཆོས་ར།），讲法堂（ཆོས···གྲྭ།）。

དགེ་འདུན་དཀོན་མཆོག 僧宝。佛教中三乘圣者一人或具戒凡夫比丘四人以上的僧团（ཐེག་པ་གསུམ་གྱི་འཕགས་པའི་གང་ཟག་རེ་རེ་བ···དང་། སོ་སྐྱེའི་བཙུན་པ་ཁྲིམས་ལྡན་བཞི་སྡེ་ཡན་ཆད།）。

དགེ་འདུན་འཁོར་ལོའི་དབྱེན། 破僧和合，破法轮僧。分离僧伽、罪属五逆的挑拨离间之行。破僧之时，在释迦牟尼住世、佛教纯净无疵、二尊受命之时；破僧之地，僧众共处一界之内；能破之人，通晓异部宗轮；所破对境，是凡夫僧众；破僧方式，使众承许释迦牟尼以外如提婆达多者为师，承认佛说以外提婆达多所制五句为戒（དགེ་འདུན་ཕན་ཚུན···འབྱེད་པར་བྱེད་པའི་མཚམས་མེད་ཀྱི་ངོ་བོར་གྱུར···པའི་ཕྲ་མ་དང་དབྱེན་བྱེད་པ་སྟེ། དུས་ནི་སྟོན་པ་ཞལ་བཞུགས་ཤིང་བསྟན་པ་ལ་སྐྱོན་མ་བྱུང་བ་དང་། མཆོག་ཟུང་གཅིག་བསྐོས་པའི་དུས་དང་མཚམས···གཅིག་ཏུ་བྱས་པའི་ནང་དུ། གང་ཟག་གྲུབ་མཐའ་ཤེས་པའི་གང་ཟག་གིས་ཡུལ་སོ་སོ་སྐྱེ་བོའི་དགེ···འདུན་རྣམས་ལ། ཚུལ་སྟོན་པ་སངས་རྒྱས་ལས་གཞན་ལྷས་བྱིན་ལྟ་བུ་ལ་སྟོན་པ་དང་། བསླབ་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་གསུངས་པ་ལས་གཞན་ལྷས་བྱིན···གྱི་བསླབ་ཚིག་ལྔ་ཁས་ལེན་པའི་ཚུལ་གྱིས་དབྱེན་བྱེད་པའོ།）。

དགེ་འདུན་གྱི་སྡེ། 僧众，僧团。佛教中具戒比丘四人以上的团体（བཞི་སྡེ་ཡན་ཆད་ཁྲིམས་ལྡན་བཙུན་པའི་ཚོགས་པ།）。

དགེ་འདུན་གྱི་ནང་ཁྲིམས། 僧制。僧团内部制定的戒律（བཙུན་པ་ནང་ཕན་ཚུན་སྒྲིགས་སུ་བཅས···པའི་བསླབ་ཁྲིམས།）。

དགེ་འདུན་གྱི་དབྱེན་གསུམ། 三破僧。三种破和合僧：破法轮僧，破羯磨僧，及于同一界中兴起斗诤（འཁོར་ལོའི་དབྱེན་དང་། ལས་ཀྱི་དབྱེན། འཁྲུགས་ལོང་གི་དབྱེན་བཅས་གསུམ།）。

དགེ་འདུན་གྱི་བསླབ་བྱ་འཁོར་ལོ་གསུམ། 僧众三善轮。业轮（忠于僧众职责）、定轮（修持生圆次第）和闻思轮（闻说读）（བྱ་བ་ལས···ཀྱི་འཁོར་ལོ། དགེ་འདུན་གྱི་བྱ་ལས་ལ་ངན་གཡོ་མེད་པ། བསྒྲུབ་པ་སྤོས་བསམ་གྱི་ལཁོར་ལོ། ཉན་བཤད་ཁ་ཏོན་སོ།）。此为僧众应尽力做到的三种善业。

དགེ་འདུན་གྲུབ་པ་དཔལ་བཟང་པོ། 根敦珠巴贝桑波，意译僧成（1391—1474），西藏霞堆地方人。宗喀巴弟子，公元1447年修建札什伦布寺，主持此寺三十八年。后被追认为第一世达赖喇嘛。其著述有：《戒经疏》（འདུལ་ཊཱིཀ）、《因缘集》（སྙིང་འདུས།）、《释量论小疏》（རྣམ་འགྲེལ་ཊཱིཀ་ཆུང་།）、《正理庄严论》（རིགས་རྒྱན།）等。

དགེ་འདུན་རྒན་པ། 老僧。戒腊高的僧人（སྡོམ···པ་ཞིན་དུས་སྔ་བའི་གྲྭ་པ།）。

དགེ་འདུན་རྒྱ་མཚོ། 根敦加措。意译僧海（1475—1542年），生于后藏，公元1509年修建曲科杰寺（ཆོས་འཁོར་རྒྱལ་དགོན་པ།），历任札什伦布、哲蚌、色拉等寺堪布，后被追认为第二世达赖喇嘛。

དགེ་འདུན་མངོན་སུམ། 僧现前。近圆十现前之一。除一亲教师外，尚须四尊证师，满足会众名额，满足十三增添法，远离二不顺法。具此三相，为僧现前，亦名大师现前（བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་མངོན་སུམ་བཅུའི་ཡ་གྱལ། ཚོགས་སུ་ལངས་པ་སྟེ་མཁན་པོ་མ་གཏོགས་པའི་བཞི་ཚང་བ། ཁ་སྐོང་གི་ཆོས་བཅུ་གསུམ་ཚང་བ། མི་མཐུན་པ་གཉིས་དང་བྲལ་བ་སྟེ། མཚན་ཉིད་གསུམ་དང་ལྡན་པའོ། དེ་ལ་སྟོན་པ་མངོན་སུམ་ཞེས་ཀྱང་གྲགས།）。

དགེ་འདུན་རྗེས་སུ་དྲན་པ། 随念僧。六随念之一。随念僧宝所有一切证知及解脱功德（རྗེས་དྲན་དྲུག་གི་ནང་གསེས། དགེ་འདུན་དཀོན་མཆོག་གི་རིག་པ་དང་གྲོལ་བའི་ཡོན་ཏན་རྣམས་རྗེས་སུ་དྲན་པའོ།）。

དགེ་འདུན་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་པ། 随念僧次第加行。智度七十义之一。次第加行，于胜义中明智、解脱二德俱不可见，于世俗中则对僧伽次第能生起助伴想（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། མཐར་གྱིས་པའི་སྦྱོར་བ་གང་ཞིག རིག་གྲོལ་གཉིས་ལྡན་གྱི་ཡོན་ཏན་རྣམས་དོན་དམ་པར་མ་དམིགས་ཤིང་ཀུན་རྫོབ་ཏུ་དགེ་འདུན་ལ་གྲོགས་ཀྱི་འདུ་ཤེས་རིམ་ལྡན་དུ་དྲན་པའོ།）。

དགེ་འདུན་ཉི་ཤུ། 二十种僧伽。般若所说代表僧宝的二十种譬喻僧伽。即：五预流、三种一来、十不还、阿罗汉向和麟角喻独觉，总为二十（དགེ་འདུན་དཀོན་མཆོག་མཚོན་བྱེད་དཔེའི་དགེ་འདུན་ཉི་ཤུ་སྟེ། རྒྱུན་ཞུགས་ལྔ་དང་། ཕྱིར་འོང་གསུམ། ཕྱིར་མི་འོང་བཅུ། དགྲ་བཅོམ་ཞུགས་པ། བསེ་རུ་ལྟ་བུའི་རང་སངས་རྒྱས་བཅས་ཉི་ཤུ་ཐམ་པའོ།）。

དགེ་འདུན་ཐ་དད་པ། 僧不同。指见、行、服装等不同的僧团（ལྟ་སྤྱོད་ཆ་ལུགས་སོགས་སྡེ་རིས་མི་མཐུན་པའི་དགེ་འདུན།）。

དགེ་འདུན་མཐུན་པ། 僧和合。四人以上见、行相同的僧团（བཞི་སྡེ་ཡན་ཆད་ཀྱི་བཙུན་པ་ལྟ་སྤྱོད་མཚུངས་པ།）。

དགེ་འདུན་སྡེ་གཉིས། 1. 两种僧众。比丘僧众和菩萨僧众（དགེ་སློང་གི་དགེ་འདུན་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་དགེ་འདུན་གཉིས།）。2.两种寺庙。喇嘛寺和密教寺（རབ་བྱུང་གི་སྡེ་དང་སྔགས་པའི་སྡེ་གཉིས་སོ།）。

དགེ་འདུན་ཕལ་ཆེན་པ། 大众部，小乘之一部。同དགེ་འདུན་ཕལ་ཆེན་པའི་སྡེ། 条。

དགེ་འདུན་ཕལ་ཆེན་པའི་སྡེ། 比丘大众部。佛教中因所执行戒律和授戒堪布的传承不同，分为四大部。其中大众部的堪布是声闻大迦叶（又作饮光尊者），该部的标志是法螺，用巴利语诵读分别解脱律，钵碗中盛上饭食，放到自己面前立即取食，碗底不留饭，认为比丘与沙弥同居一屋时，只要用帷幔相隔，就不算违戒。该部又分五部。即：东山住部、西山住部、雪山住部、说出世部和说常部（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་འདུལ་བའི་ལག་ལེན་དང་། དགེ་སློང་གི་སྡོམ་རྒྱུན་གྱི་འབྱུང་ཁུངས་མཁན་པོ་མི་འདྲ་བ་བཞི་ལས་ཕྱེ་བའི་སྡེ་པ་བཞི་ཡོད་པའི་ནང་ནས་ཕལ་ཆེན་པའི་སྡེ་པ་སྟེ། མཁན་པོ་ནི་ཉན་ཐོས་འོད་སྲུང་ཆེན་པོ་སྣམ་སྦྱར་གྱི་སྣམ་ཕྲན་ཉི་ཤུ་རྩ་གསུམ་ནས་བདུན་བར་གྲུ་རྟགས་པ་ནི་དུང་དཀར། སོ་ཐར་གྱི་མདོ་འདོན་སྐབས་པ་ལི་ཀའི་སྐད་དུ་འདོན་པ། ཟས་སྣོད་ཀྱི་ནང་དུ་ཟས་བླུགས་ཏེ་རང་གི་མདུན་དུ་བཞག་པ་ཙམ་གྱིས་བྱིན་ལེན་ཆོག་པ། དགེ་སློང་དང་དགེ་ཚུལ་གནས

ཁང་གཅིག་གི་ནང་ཞལ་དགོས་ཆེ་བར་དུ་ཡོལ་བས······
བཅད་ནས་ནུབ་ལྷག་བསྲུང་བའི་གོ་ཆོད་པ་བཅས་སུ······
ཁས་ལེན། དེ་ལ་ཡང་ནང་གསེས་ཀྱི་སྡེ་པ་མི་འདྲ་
བ་ལྔ་སྟེ། ཤར་གྱི་རི་བོ་པ་དང་། ནུབ་ཀྱི་རི་
བོ་པ། གངས་ཀྱི་རི་བོ་པ། འཇིག་རྟེན་འདས་
པར་སྨྲ་བའི་སྡེ། རྟག་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ་བཅས་ལྔ་
ཡོད།)。

དགེ་འདུན་དབུ་སྐྲ་གཉིས། 僧人二首部。吐蕃赞普赤祖德赞 (ཁྲི་གཙུག་ལྡེ་བཙན། 815—838在位) 极为崇佛，在他的左右放有精致的坐垫。赞普将自己头发分成两部分，又在头发的顶端系上丝绸，然后将丝绸展铺在坐垫上，令僧人坐其上，由于赞普头发的顶端坐有僧人，因得此名。

དགེ་འདུན་གཙང་མ། 洁净僧人。佛教徒出家受比丘戒二百五十三条，同时不曾犯有杀、盗、淫、妄四种罪行者，为洁净僧人 (དགེ་སློང་གི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཉིས་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་རྩ་གསུམ་གཙང་མར······བསྲུང་ཞིང་ཕམ་པ་བཞི <སྲོག་གཅོད། མ་བྱིན་ལེན། མི་ཚངས་སྤྱོད། མི་ཆོས་བླ་མའི་བརྫུན> ཡི་ཉེས་པས་གཏན་ནས་མ་གོས་པ།)。

དགེ་འདུན་བཙུན་པ། 大德僧伽。对具戒比丘的敬称 (ཁྲིམས་ལྡན་གྱི་དགེ་འདུན་རྣམས་ཀྱི་ཞེ······ས།)。

དགེ་འདུན་བཞི་སྡེ། 四众僧伽。已入道或于白四羯磨受近圆戒比丘四人集成的僧伽会众 (ལམ་དུ་ཞུགས་པའམ་གསོལ་བཞིས་བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སོ་སྐྱེའི་དགེ་སློང་བཞི་ཡོད་པའི་ཚོགས་པའོ།)。

དགེ་འདུན་གསུམ། 三众，三僧伽：指异生僧伽、有学僧伽和无学僧伽。白四羯磨受近圆戒凡夫比丘四人以上为异生僧伽；预流向至阿罗汉向一人为有学僧伽；阿罗汉一人为无学僧伽 (སོ་སོའི་སྐྱེ་བོའི་དགེ་འདུན་དང་། སློབ་པའི་དགེ་འདུན། མི་སློབ་པའི་དགེ་འདུན་བཅས་གསུམ་སྟེ། གསོལ་བཞིས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་སོ་སྐྱེའི་གང་ཟག་བཞི་ཡན་ཆད་ལ་སོ་སྐྱེའི་དགེ······འདུན་དང་། རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པ་ནས་དགྲ་བཅོམ་པ་ལ་ཞུགས་པའི་བར་གྱི་གང་ཟག་གཅིག་ལ་སློབ་པའི······དགེ་འདུན། དགྲ་བཅོམ་པ་གཅིག་ལ་མི་སློབ་པའི་དགེ་འདུན་བཅས་ཟེར།)。

དགེ་འདུན་ལྷག་མ། 众余，罪聚，僧残，僧初残。梵语作僧伽婆尸沙。僧谓僧伽，婆谓初，尸沙谓残。别解脱戒五罪之一。比丘若犯僧残，须依赖僧伽始能长养还净，所受律仪仅余残分，故得此名 (<སཾགྷཱཝཤེཥཿ> སོ་ཐར་གྱི་ལྟུང་བ་སྡེ་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། དགེ་སློང་གང་ཞིག་ལ་ལྟུང་བ་འདི་རིགས་བྱུང་ན་གསོ་བ་དགེ······འདུན་ལ་རག་ལས་ཤིང་། སྡོམ་པའི་ལྷག་མ་ཙམ་ལུས་པས་ན་དེ་ལྟར་བརྗོད་པའོ།)。

དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ། 十三僧残。比丘所应断除的十三种残余罪。即：泄精、触女人、贪鄙语、赞供语、作媒嫁、造房舍、造大房舍、无根谤、假根谤、破僧违谏、随顺破僧违谏、污家摈谤违谏、恶性拒谏 (ཁུ་བ་འབྱིན་པ། ལུས་ཀྱིས་རེག་པ། འཁྲིག་ཚིག་སྨྲ་བ། བསྙེན་བཀུར་བསྔགས་པ། སྨྱན་བྱེད་པ། ཁང་པ་བྱེད་པ། ཁང་ཆེན་བྱེད་པ། གཞི་མེད་སྐུར་འདེབས། བག་ཙམ་སྐུར་འདེབས། དགེ་འདུན་དབྱེན་བྱེད་པ། དེའི་རྗེས་སུ་ཕྱོགས་པ། ཁྱིམ་སུན་འབྱིན་པ། བཀའ་བློ་མི་བདེ་བའོ།)。

དགེ་ལྡན་བཀའ་བརྒྱུད། 噶丹法统，妙善法统。指噶丹派教法传承。

དགེ་ལྡན་པ། 噶丹派。格鲁派 (དགེ་ལུགས་པ) 别名。

དགེ་ལྡན་པའི་སྨོན་ལམ་ལྔ། 噶丹派五种愿经。即：《普贤菩萨行愿王经》(བཟང་སྤྱོད།)、

《佛说弥勒菩萨发愿王经》（བྱམས་སྨོན། ）、《初中后三时愿王经》（ཐོག་མཐའ་བར། ）、《生极乐愿文》（བདེ་སྨོན། ）、《入菩萨行论》（སྤྱོད་འཇུག་སྨོན་ལམ། ）。 也有弃后者而代以《密集金刚愿文》（གསང་འདུས་སྨོན་……ལམ། ）者。

དགེ་ལྡན་རྩིས་གསར་མ་བུ། 《噶丹新算母子篇》。历算书名， 松巴益西班觉尔于公元1747年著。

དགེ་ལྡན་རིང་ལུགས། 噶丹派教法，格鲁派教法。

དགེ་སྡིག 善恶。善行与恶行（དགེ་བ་དང་སྡིག་པ། ）。

དགེ་ནས། 超度青稞。旧时法律规定，杀人者向被杀人家属交付为死者作佛事时所用青稞（སྔར་གྱི་ཁྲིམས་སྲོལ་དུ་མི་བསད་ན་གསོད་མཁན་……དེས་འདས་པོའི་ཞུལ་མིར་དགེ་རྟོད་འབྲུ་སྤྲོད་དགོས་……པ་དེར་ཟེར། ）。

དགེ་སྤྱོད། 善行（དགེ་བའི་སྤྱོད་པ། ）。指符合佛教教理的行为。

དགེ་ཕྱོགས། 善品，善法（དཀར་པོ་དགེ་བའི་ཕྱོགས། ）。

དགེ་ཕྲུག 学僧。弟子（སློབ་མ），学生。

དགེ་བ། 好事，善良的行为。佛书就其能招引可意后果一点上，说为有记异熟之事物，译为善、净善、妙净善（སྡིག་པའི་ལྡོག་ཕྱོགས་ལེགས་……སྤྱོད་དམ། སྤྱོད་པ་བཟང་པོ་སྟེ། རང་འབྲས་ཡིད་འོང་འབྱིན་བྱེད་ཡིན་པའི་ཆ་ནས་རྣམ་སྨིན་ལུང་དུ་……བསྟན་པར་བཞག་པའི་ཆོས། ）。

དགེ་བ་སྐྱེས་པ་སྤེལ་བ། 防护断。已生善法令增长。四正断之一（རང་རྒྱུད་ལ་སྐྱེས་ཟིན་པའི་དགེ་……བའི་ཆོས་རྣམས་གོང་ནས་གོང་དུ་འཕེལ་བར་བྱེད་……པ་སྟེ། ཡང་དག་སྤོང་བ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

དགེ་བ་བཅུ། 十善。与十恶相对，指佛教的基本道德信条。即：不杀生（སྲོག་མི་གཅོད་པ། ）、不偷盗（མ་བྱིན་པར་མི་ལེན་པ། ）、不邪淫（ལོག་གཡེམ་སྤོང་བ། ）、不妄语（བདེན་པར་སྨྲ་བ། ）、不两舌（ཕྲ་མ་མི་བྱེད་པ། ）、不恶口（ཚིག་རྩུབ……མི་སྨྲ་པ། ） 不绮语 （ངག་མི་འཆལ་བ། ） 不贪（བརྣབ་སེམས་མེད་པ། ）、不嗔（གནོད་སེམས་མི……སྐྱེད་པ། ）、不邪见（ལོག་ལྟ་སྤོང་བ། ）。

དགེ་བ་བཅུ་གཅིག 十一善心所。同དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག条。

དགེ་བ་བཅུ་གཉིས། 十二善。即：自性善（ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱི་དགེ་བ། ）、相应善（འབྲེལ་བའི་དགེ……བ། ）、相随善（རྗེས་སུ་འབྲེལ་བའི་དགེ་བ། ）、乞求善（སློང་བའི་དགེ་བ། ）、胜义善（དོན་དམ་པའི་དགེ་བ། ）、俱生善（སྐྱེ་བས་ཐོབ་པའི་དགེ……བ། ）、加行善（སྦྱོར་བའི་དགེ་བ། ）、面行善（མདུན་དུ་བྱས་པའི་དགེ་བ། ）、加惠善（ཕན……འདོགས་པའི་དགེ་བ། ）、全持善（ཡོངས་སུ་འཛིན་པའི་དགེ་བ། ）、对治善（གཉེན་པོའི་དགེ་བ། ）、寂灭善（ཉེ་བར་ཞི་བའི་དགེ་བ། ）、等流善（རྒྱུ……མཐུན་པའི་དགེ་བ། ）。

དགེ་བ་བཅུ་ཚང་བའི་ཡུལ། 具足十善地。 即以前史书所说的具足十善地（འདི་སྔར་གྱི་ལོ་རྒྱུས……རྒྱུས་པ་ཕལ་ཆེ་བའི་ནང་དུ་དགེ་བཅུ་ཚང་བའི་ཡུལ……ཞེས་པ་དེ་ཡིན། ）。十善是：（1）房地（ཁང……ས། ），（2）田地（ཞིང་ས། ），此为地二善（ས་ཡི་དགེ་གཉིས། ）；（3）房石（ཁང་རྡོ། ），（4）磨石（འཐག་རྡོ། ），此为石二善（རྡོ་ཡི་དགེ……གཉིས། ）；（5）房木（ཁང་ཤིང་། ），（6）木柴（བུད་ཤིང་། ），此为木二善（ཤིང་གི་དགེ་གཉིས། ）；

(7) 田水 (ཞིང་ཆུ།), (8)饮水 (འཐུང་ཆུ།), 此为水二善 (ཆུ་ཡི་དགེ་གཉིས།); (9) 近牧场 (གམ་འབྲོག); (10)远牧场 (རྒྱང་འབྲོག), 此为牧场二善 (འབྲོག་གི་དགེ་གཉིས།)。

དགེ་བ་ཆོས་སྡུད་ཀྱི་ཚུལ་ཁྲིམས། 摄善法戒。自身守护律仪，奉行一切闻思正法及六度万行诸菩提分，总名摄善法戒。三戒之一。(རང་ཉིད་ཚུལ་ཁྲིམས་ལ་གནས་ཏེ་དམ་པའི་ཆོས……ཉན་ཞིང་སེམས་པ་ནས་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་སོགས་པ……པ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་སྒྲུབ་པ་ལ་ཟེར་ཞིང་ཚུལ……ཁྲིམས་རྣམ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

དགེ་བ་ཆོས་སྡུད་པ། 摄善法戒，三种戒 (ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་པ་གསུམ།)之一。

དགེ་བ་གཉིས། 二善。即生得善 (སྐྱེས་ཐོབ་ཀྱི་དགེ་བ།)和加行善 (སྦྱོར་བྱུང་གི་དགེ་བ།)。

དགེ་བ་མ་སྐྱེས་པ་བསྐྱེད་པ། 修断，未生善法令生。四正断之一。(སྔར་རང་རྒྱུད་ལ་མ་སྐྱེས་པའི……དགེ་བའི་ཆོས་བསྐྱེད་པ་སྟེ། ཡང་དག་སྤོང་བ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

དགེ་བ་བཞི། 四善。即：胜义善 (དོན་དམ་པའི་དགེ་བ།)、自性善 (ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱི་དགེ་བ།)、相应善 (མཚུངས་ལྡན་གྱི་དགེ་བ།)、等起善 (ཀུན……སློང་གི་དགེ་བ།)。

དགེ་བ་རབ་གསལ། 格哇饶赛，又称格哇赛 (དགེ་བ་གསལ།)，又名贡巴饶赛 (དགོངས་པ་རབ……གསལ།)，牧人之子，原名木苏赛坝 (མུ་གཟུ……གསལ་འབར།)，从逃朗达玛灭法之难来黄河源地的藏惹赛 (གཙང་རབ་གསལ།)、约格琼 (གཡོ་དགེ་འབྱུང་།)、玛释迦牟尼 (དམར་ཤཀྱ་མུ་ནེ) 三人出家。后期佛教之兴，多得力于此人，故人称之为喇钦 (བླ་ཆེན།)。西藏灭法后益希坚参 (ཡེ་ཤེས་རྒྱལ་མཚན།) 遣鲁梅楚臣喜饶 (ཀླུ་མེས་ཚུལ་ཁྲིམས་ཤེས་རབ།) 等十人去西康求法，即从学于喇钦。以后回藏卫弘传，所传的毗奈耶，以其从东方学得，因称为下部律学，以别于上部律学。

དགེ་བའི་ཆོས། 最善之法，白法。如十善法 (རྣམ་པར་དཀར་བའི་ཆོས་དགེ་བ་བཅུ་ལྟ་བུའོ།)。

དགེ་བའི་ཆོས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས། 觉品善法，顺解脱善法 (ཐར་པ་ཆ་མཐུན་གྱི་དགེ་བའི་ཆོས།)。

དགེ་བའི་དེ་བཞིན་གཉིས། 善行二自性。即：补特加罗无我 (གང་ཟག་གི་བདག་མེད།)、法无我 (ཆོས་ཀྱི་བདག་མེད།)。

དགེ་བའི་སྤྱོད་ལམ། 善行，好行为 (བཟང་པོའི་བྱ་སྤྱོད།)。

དགེ་བའི་ཕུང་པོ། 善蕴。众多善根善法集成的总体 (དགེ་རྩ་མང་དུ་བསགས་པའམ། དགེ་བའི་དངོས་པོ་དུ་མ་འདུས་པ།)。

དགེ་བའི་དབང་པོ། 1. 善根 (རྣམ་དཀར་གྱི་བདག་ཉིད།)。 2. 善自在，善者王。古印度一国王名，也是诗人，著有《如意藤》(རྟོགས་བརྗོད་དཔག་བསམ་འཁྲི་ཤིང་རྩོམ་མཁན……དང་རྒྱ་གར་གྱི་སྙན་ངག་མཁན་ཞིག)。本书叙述释迦牟尼在世的传奇故事。

དགེ་བའི་འབྱུང་གནས། 善生处。佛 (སངས་རྒྱས།)的异名。

དགེ་བའི་རྩ་བ་གསུམ། 三善根。即：无贪 (འདོད་ཆགས་མེད་པ།)、无嗔 (ཞེ་སྡང་མེད……པ།)、无痴 (གཏི་མུག་མེད་པ།)。

དགེ་བའི་ལས། 净业，善业，善法，善行 (རྣམ་པར་དཀར་བའི་ལས་སམ་རྣམ་དཀར་གྱི་བྱ་བའམ……ཆོས།)。

དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན། 善知识，良师，汉文音

译为格西，尊称指引人行善的教师（དགེ་བའི་ལམ་སྟོན་པའི་སློབ་དཔོན།）。

དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་ལ་བསྟེན་པའི་སྐབས་ཀྱི་སེམས་དགུ། 依善知识之九心。即：如贤者心（བུ་ཟངས་པ་ལྟ་བུའི་སེམས།）、如金刚心（རྡོ་རྗེ་ལྟ་བུའི་སེམས།）、如大地心（ས་གཞི་ལྟ་བུའི་སེམས།）、如铁围山心（ཁོར་ཡུག་གི་རི་ལྟ་བུའི་སེམས།）、如奴仆心（བྲན་གཡོག་ལྟ་བུའི་སེམས།）、如垃圾心（ཕྱག་དར་ལྟ་བུའི་སེམས།）、如载乘心（ཐེག་པ་ལྟ་བུའི་སེམས།）、如家犬心（སྒོ་ཁྱི་ལྟ་བུའི་སེམས།）、如善友心（གྲོགས་བཟང་ལྟ་བུའི་སེམས）。

དགེ་བའི་ས་མང་། 大善地法。五大地法之一。经常与一切善心相应生起的诸心所法（ས་མང་ལྔའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ་རྟག་ཏུ་བྱུང་རིས་ཀྱིས་དགེ་སེམས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་འཁོར་ཁོ་ནར་འབྱུང་བ།）。

དགེ་བའི་ས་མང་བཅུ། 十大善地法。即：信（དད་པ།）、不放逸（བག་ཡོད།）、轻安（ཤིན་སྦྱངས།）、舍（བཏང་སྙོམས།）、惭（ངོ་ཚ་ཤེས་པ།）、愧（ཁྲེལ་ཡོད་པ།）、无贪（འདོད་ཆགས་མེད་པ།）、无嗔（ཞེ་སྡང་མེད་པ།）、不害（མི་འཚེ་བ།）、精进（བརྩོན་འགྲུས།）。

དགེ་བའི་ས་མང་པོ། 大善地法。即：信（དད་པ།）、不放逸（བག་ཡོད།）、轻安（ཤིན་སྦྱངས།）、舍（བཏང་སྙོམས།）、惭（ངོ་ཚ།）、愧（ཁྲེལ་ཡོད།）、不贪（མ་ཆགས་པ།）、不嗔（ཞེ་སྡང་མེད་པ།）、不痴（གཏི་མུག་མེད་པ།）、不害（མི་འཚེ་བ།）、精进（བརྩོན་འགྲུས།）。凡此十一善心所名大善地法。

དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག 十一善心所。心所有法，善者有十一种。即：信、不放逸、轻安、舍、惭、愧、无贪、无嗔、无痴、不害和精进（དད་པ་དང་། བག་ཡོད། ཤིན་སྦྱངས། བཏང་སྙོམས། ངོ་ཚ་ཤེས། ཁྲེལ་ཡོད། མ་ཆགས་པ། ཞེ་སྡང་མེད་པ། གཏི་མུག་མེད་པ། རྣམ་པར་མི་འཚེ་བ། བརྩོན་འགྲུས་རྣམས་ཏེ་བཅུ་གཅིག་གོ།）。

དགེ་བའི་བསམ་པ། 善好意乐或善意乐。纯正善良的念头（རྣམ་དཀར་གྱི་ཀུན་སློང་།）。

དགེ་སྦྱོང་། 沙门，修行者。舍弃世欲出家修行的佛教徒总名（ཉོན་མོངས་འཛོམས་པ་དང་། འཁོར་བའི་ངལ་བ་ཞི་བར་བྱེད་པའི་དགེ་ཆོས་སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་ཁྲིམས་ལྷུར་ལེན་གྱིས་སྦྱོང་བར་བྱེད་མཁན་ཐར་འདོད་རབ་བྱུང་དགེ་ཚུལ་སློང་པོ་སོ་སྐྱེའི་མིང་།）。

དགེ་སྦྱོང་གི་དངོས་པོ། 沙门性，沙门体。比丘、沙弥受持的戒律（དགེ་སློང་དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་ཁྲིམས།）。

དགེ་སྦྱོང་གི་ཆོས་བཞི། 沙门四法，出家四法。指一不欲酒，二不看女人，三不贪婪，四不游荡。又作：四沙门法。即：他骂不还骂，他怒不还怒，他打不还打，寻过不寻报（གཤེ་ཡང་སླར་མི་གཤེ། ཁྲོས་ཀྱང་སླར་མི་ཁྲོས། བརྡེགས་ཀྱང་སླར་མི་རྡེག མཚང་བྲུས་ཀྱང་སླར་མཚང་མི་འབྲུ་སྟེ་བཞིའོ།）。

དགེ་སྦྱོང་གི་འབྲས་བུ། 沙门果。出家修善所得眼前和长远的利乐（དགེ་སློང་དགེ་ཚུལ་གྱི་འཕྲལ་ཕུགས་ཀྱི་ཕན་བདེ།）。

དགེ་སྦྱོང་གི་འབྲས་བུ་བཞི། 四沙门果。即：预流果、一来果、不还果和阿罗汉果（རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པའི་འབྲས་བུ་དང་། ཕྱིར་འོང་བའི་འབྲས་བུ། ཕྱིར་མི་འོང་བའི་འབྲས་བུ། དགྲ་བཅོམ་པའི་འབྲས་བུ་སྟེ་བཞི།）。

དགེ་སྦྱོང་གི་ཚུལ། 沙门性。无垢道，即无漏无间道（དྲི་མེད་ལམ་སྟེ། ཟག་མེད་ཀྱི་བར་ཆད་མེད་ལམ་མོ།）。

དགེ་སྦྱོང་མགོ་རེག 光头沙门。落发的光头出家人（རབ་ཏུ་བྱུང་ནས་སྐྲ་བཅད་པ།）。

དགེ་སྦྱོང་ཆེན་པོ། 大沙门。释迦牟尼之异名（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མཚན་ཞིག）。

དགེ་སྦྱོང་ལྟར་བཅོས་པ། 妄作沙门，假装修善者。本非沙弥、比丘而佯装者（དགེ་ཚུལ་སློང་མིན་ཡང་ཡིན་པ་ལྟར་བྱས་པ།）。

དགེ་སྦྱོང་དུ་ཁས་འཆེ་བ། 自称沙门，妄称沙门。本非比丘、沙弥而自称为沙门、比丘者（དགེ་སློང་དགེ་ཚུལ་མ་ཡིན་བཞིན་དུ་ཡིན……པར་སྒྲོག་པ།）。

དགེ་སྦྱོང་ཚུལ་གྱི་འབྲས་བུ། 沙门性果。已证有为解脱道和无为灭谛（འདུས་བྱས་རྣམ་གྲོལ……ལམ་དང་། འདུས་མ་བྱས་འགོག་བདེན་ནོ།）。

དགེ་སྦྱོང་སེ་བོ། 白头沙门。头发苍白的出家人（མགོ་སྐྲ་དཀར་ཕྱེད་སྨ་ཕྱེད་དམ། ཤ་མདོག་ཅན་གྱི་དགེ་སློང་དགེ་ཚུལ།）。

དགེ་སྦྱོར། 修善，行善，善行，妙行（དགེ་བའི་སྤྱོད་ལམ།）。

དགེ་མ། 1. 女尼，比丘尼，尼姑（བཙུན་མ།）。2. 度母名号（སྒྲོལ་མའི་མཚན་ཞིག）。

དགེ་མར། 超度酥油。为死者修佛事所用的酥油（འདས་པོའི་དགེ་བ་སྒྲུབ་པའི་མར།）。

དགེ་རྩ། 善根。能引生一切利乐的善业，如上供、下施及承侍等（དགེ་བའི་རྩ་བ་སྟེ། རྣམ་པར་དཀར་བའི་ལས་སམ། བདེ་བ་འཕེན་པར་བྱེད་པའི་རྒྱུ་མཆོད་སྦྱིན་བསྙེན་བཀུར་སོགས།）。

དགེ་ཚུལ། 1. 沙弥。指佛教中不满二十岁出家受十戒的男子（一说为三十六戒者）（ལོང་བྱ་སོ་དྲུག་གམ་བཅུ་སྲུང་བའི་སོ་ཐར་སྡོམ་པའི་བྱེ……ཟག་ཅིག），或新受戒僧人，僧侣之第一阶段。2. 求寂。由安住求得善解脱涅槃之理，故名求寂。

དགེ་ཚུལ་གྱི་ལྟུང་བ། 勤策男犯的沙弥堕罪（དགེ་ཚུལ་གྱི་བཅའ་ཁྲིམས་དང་འགལ་བའི་ཉེས……པའོ།）。

དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ། 沙弥戒，沙弥律仪，沙弥所应受的戒律。即十戒，有谓为三十六戒。

དགེ་ཚུལ་གྱི་སྤང་བྱ་ཡན་ལག་བཅུ། 沙弥所断十支。即：四根本堕罪（རྩ་ལྟུང་བཞི།）、饮酒（ཆང་འཐུང་བ།）、歌舞（གར་སོགས།）、恋念（འཕྲེང་སོགས།）、高大床榻（མལ་སྟན་ཆེ་མཐོ།）、非时食（དུས་མ་ཡིན་པའི་ཁ་ཟས་ཟ་བ།）、收取金银（གསེར་དངུལ་ལེན་པ།）。

དགེ་ཚུལ་གྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ་ལྔ་བཅུ་པ། 《沙弥五十颂》。印度调伏天（སློབ་དཔོན……དུལ་བ་ལྷ）著。

དགེ་ཚུལ་གྱི་ལོ་དྲི་བ། 《沙弥年岁问答》。莲花生著，纳若雅纳德哇（ནཱ་རཱ་ཡ་ན་དེ་བ）和香雄巴甲卫喜饶（རྒྱལ་བའི་ཤེས་རབ།）藏译。

དགེ་ཚུལ་གྱི་སློབ་དཔོན། 沙弥轨范师。《毗奈耶经》中所说五轨范师之一。指传授沙弥戒之比丘（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་སློབ་དཔོན་ལྔའི……ནང་གསེས། བསྒྲུབ་བྱ་ལ་དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ་འཛོག་པར་བྱེད་པའི་དགེ་སློང་།）。

དགེ་ཚུལ་གྱི་བསླབ་གཞི། 沙弥学处（དགེ་ཚུལ་གྱི་བསླབ་བྱའི་རྩ་བ།）。

དགེ་ཚུལ་སྒྲུབ་པའི་ཆོ་ག 成办沙弥仪轨。授沙弥戒所作加行、正行、结行次第。加行必须

先已如仪、中间出家、 为近事男； 正行必须离四违缘、具五顺缘、启白策励、皈依三宝； 自白我名某甲成为沙弥； 白他启请大德接引。 三白之后， 于结行时告知时刻，诵读学处等（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ་འབོག་པའི་ཆོ་ག་སྟེ། སྔར་བ་བར་མ་རབ་བྱུང་སྒྲུབ་པའི་ཆོ་ག་ཇི་ལྟར་སོང་ནས། དངོས་གཞི་འགལ་རྐྱེན་བཞི་དང་བྲལ། མཐུན་རྐྱེན་ལྔ་དང་ལྡན་པའི་སྒོ་ནས། དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ་རྗོམ་བྱེད་དུ་བྱས་པས་སྐྱབས་བརྗོད་དང་། བདག་མིང་འདི་ཞེས་བགྱི་བ་དགེ་ཚུལ་དུ་སྒྲུབ་པ་ཞེས་བདག་བརྗོད་དང་། བཙུན་པས་གཟུང་དུ་གསོལ་ཞེས་པ་གཞན་བརྗོད་དེ་བརྗོད་པ་གསུམ་གྱི་མཐར་དུས་གོ་བརྗོད་པ་དང་། བསླབ་པ་བརྗོད་པ་སོགས་སྦྱོར་དངོས་རྗེས་གསུམ་གྱི་རིམ་པ་རྣམས་སོ། ）。

དགེ་ཚུལ་བསྐྲོལ་བ། 驱摈沙弥。 对于心怀恶见沙弥，提醒警告，温言规诫，以谋阻止，仍不舍弃其恶见者，即驱摈之（སྡིག་ལྟ་ཅན་གྱི་དགེ་ཚུལ་ལ་ཕྱུང་བ་གླེང་བརྡ་བཞམས་བསྒོ་སོགས་ཟློག་བྱེད་ཀྱི་རྐྱེན་གྱིས་བཟློག་ཀྱང་མཐའ་མི་གཏོང་བ་གནས་ནས་དབྱུང་བའོ། ）。

དགེ་ཚུལ་བསྐྲོལ་བ་སྤྲད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 与被逐沙弥同宿。九十单堕之一，谓收留不舍恶见，已被驱摈沙弥， 与之同室住宿者，即犯此堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། སྡིག་ལྟ་མི་གཏོང་བ་དགེ་འདུན་གྱིས་བསྐྲོལ་བ་སྟེ་གནས་ནས་ཕབ་པའི་དགེ་ཚུལ་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་སྡོད་ལམ་མཐུན་པའོ། ）。

དགེ་ཚུལ་མ། 求寂女， 勤策女， 沙弥尼。别解脱七众之一。身心具足沙弥律仪之妇女（སོ་ཐར་རིས་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ། དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ་རྒྱུད་ལྡན་གྱི་བུད་མེད། ）。梵语作室罗摩尼理迦（ཤྲམཎེརིཀཱ）。

དགེ་ཚུལ་མ་སྒྲུབ་པའི་ཆོ་ག 度沙弥尼仪轨。授优婆夷及沙弥尼戒之仪轨。总与男子仪轨相同。受戒处为准备担任女阿阇梨之比丘尼，由彼先度为近事女， 中间出家。而后授予沙弥尼戒（དགེ་བསྙེན་མ་དང་དགེ་ཚུལ་མ་སྒྲུབ་པའི་ཆོ་ག་ཕྱིར་བཏང་ཕ་ཆོག་བཞིན་ལས། ཡུལ་མཁན་མོའི་སྔ་གོན་དུ་གནས་པའི་དགེ་སློང་མ་དེས་དང་པོར་དགེ་བསྙེན་མ་དང་བར་མ་རབ་བྱུང་དུ་བསྒྲུབས་ནས་སློབ་དཔོན་མ་དེས་དགེ་ཚུལ་མར་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའོ། ）。

དགེ་ཚུལ་སློང་གི་དངོས་པོ། 沙弥和比丘体。即沙弥戒和比丘戒（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ་དང་དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ་གཉིས། ）。

དགེ་ཚུལ་སློང་གི་ཆ་བྱད། 沙弥和比丘的装束。沙弥和比丘的服装与所用资具（དགེ་ཚུལ་དང་དགེ་སློང་གི་ཆས་གོས་དང་ཡོ་བྱད། ）。

དགེ་ཚོགས། 善法聚， 善资粮。 福德资粮和智慧资粮（དགེ་བའི་ཚོགས་ཏེ་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས། ）。

དགེ་གཞན། 弟子，学生，学徒，学僧（དགེ་ཕྲུག）。

དགེ་གཡོག 铁棒喇嘛、掌堂师的侍从（དགེ་སྐོས་ཀྱི་གཡོག་པོ། ）。

དགེ་ལས། 善行，善事，善业（དཀར་བའི་ལས་ཏེ་བདེ་བའི་རྒྱུ་སྒྲུབ་པ། ）。

དགེ་ལུགས་པ། 格鲁派。1.在十五世纪由宗喀巴·洛桑扎巴（རྗེ་ཙོང་ཁ་པ་བློ་བཟང་གྲགས་པ）创立，1409年（明永乐七年）宗喀巴创建噶丹寺（དགའ་ལྡན་དགོན་པ། ），标志着该派的形成。“格鲁”（དགེ་ལུགས），意为“善律”，故又称善律派。又因建噶丹寺故又名噶丹派。 俗以此派所着袈裟和僧帽均为黄色， 又称之为

黄教。2.宗喀巴的信徒 (ཙོང་ཁ་པའི་རྗེས་འབྲང་པ།)。

དགེ་ལུགས་པའི་སྲུང་མའི་གཙོ་བོ་གསུམ། 格鲁派三护法。 速作慧六臂怙主是观音菩萨现为上士菩提心的护法神； 多闻天王是金刚手菩萨现为中士戒学的护法神； 阎罗王是文殊菩萨现为下士之暇满难得、死亡无常、归依三宝等中观见解的护法神 (སྐྱེས་བུ་ཆེན······པོའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་ཀྱི་སྲུང་མ། སྤྱན་རས་གཟིགས་སྲུང་མའི་རྣམ་པར་སྟོན་པ། མྱུར་མཛད་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་མགོན་པོ་ཕྱག་དྲུག་པ། སྐྱེས་བུ་འབྲིང་གི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བསླབ་པའི་སྲུང་མ། གསང་བདག་ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ་སྲུང་མའི་རྣམ་པར་སྟོན་པ། སྐྱེས་བུ་ཆུང་ངུའི་དལ་འབྱོར་རྙེད་དཀའ་དང་། འཆི་བ་མི་རྟག་པ། སྐྱབས་འགྲོ་ལས་འབྲས་སོགས་དང་། ཟབ་མོ་དབུ་མའི་ལྟ་བའི་སྲུང་མ། རྗེ་བཙུན་འཇམ་དཔལ་དབྱངས་སྲུང་མའི་རྣམ་པར་སྟོན་པ། དམ་ཅན་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོའོ།)。

དགེ་ལུགས་ཞྭ་སེར་བའི་བསྟན་པ། 格鲁派黄帽教。黄教之别称 (དགེ་ལུགས་པའི་མིང་གཞན···ཞིག)。

དགེ་ལེགས་དཔལ་བཟང་། 格勒贝桑。即第一世班禅。参看མཁས་གྲུབ་དགེ་ལེགས་དཔལ···བཟང་། 条。

དགེ་བཤེས། 格西。汉文意译善知识 (དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན།)， 在僧众大会中辩论佛教经籍考取的学位。 按拉萨三大寺制度， 分拉让巴格西 (ལྷ་རམས་པའི་དགེ་བཤེས།)、措让巴格西(ཚོགས་རམས་པའི་དགེ་བཤེས།)、多让巴格西 (རྡོ་རམས་པའི་དགེ་བཤེས།)、岭赛格西 (གླིང་བསྲེའི་དགེ་བཤེས།) 等。

དགེ་བཤེས་གྲྭ་པ། 格西扎巴，本名喜饶甲哇 (ཤེས་རབ་རྒྱལ་བ།)， 生于壬子年 (1012)， 通达显密， 弟子甚众， 建金耶寺 (སྤྱན···གཡས་ཀྱི་གཙུག་ལག་ཁང་།)， 彼亦曾修希结九种明灯法 (ཞི་བྱེད་སྒྲོན་མ་སྐོར་དགུའི་གདམས···པ།)。

དགེ་བཤེས་སྟོན་པ། 格西敦巴。 阿底峡的及门弟子， 仲敦巴 · 贾瓦琼乃的称号 (ཇོ་བོ་རྗེའི····དངོས་སློབ་འབྲོམ་སྟོན་པ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས······ཀྱི་མིང་།)。

དགེ་བཤེས་གཙང་སོ་བ། 格西藏索哇。噶玛派都松钦巴 (དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ།) 系之传人。 曾被都松钦巴派到西夏 (མི་ཉག) 任西夏国王之上师。

དགེ་སེམས། 善心。向往福业之心 (ལེགས་ལས་ལ་སེམས་པའི་ཡིད།)。

དགེ་སློང་། 比丘，苾刍。佛教出家受具足戒二百五十三条者。 经云： "乞善及乞食， 寂灭与断受， 善命并修道， 悦意为苾刍" (དགེ་བ་སློང་དང་ཟས་སློང་དང་། ཉེ་བར་ཞི་དང་ཆགས་སྤངས་དང་། ལེགས་པར་འཚོ་དང་ལམ་ལུགས་དང་། ཡིད་འོང་ཕྱིར་ན་དགེ་སློང་ཡིན།)。

དགེ་སློང་གི་དགེ་འདུན། 比丘僧， 苾刍僧迦。 比丘四人以上者 (དགེ་སློང་བཞི་སྟེ་ཡན་ཆད···ཀྱི་ཚོགས་པ།)。

དགེ་སློང་གི་དངོས་པོ། 比丘体， 比丘分， 近圆戒 (བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ།)。

དགེ་སློང་གི་ཆོས་ལྔ། 比丘五法。 即： 堪生长律仪、正常身、 正常心、 未被摈除和非下劣人 (སྡོམ་པ་གསོར་རུང་ཡན་ཆད་ལྡན་པ་དང་། ལུས་ཐ་མལ་བ། ཤེས་པ་རང་བཞིན་དུ་གནས་པ། གནས་ནས་མ་དབྱུང་བ། དམན་པའི་གང་ཟག་མིན་པ་བཅས་ལྔའོ།)。

དགེ་སློང་གི་ཆོས་བཞི། 比丘四法。即：财施（ཟང་ཟིང་གི་སྦྱིན་པ།）、法施（ཆོས་ཀྱི་སྦྱིན་……པ།）、无畏施（མི་འཇིགས་པའི་སྦྱིན་པ།）、慈悲施（བྱམས་པའི་སྦྱིན་པ།）。

དགེ་སློང་གི་ཉེར་ལྡན་གྱི་ཡོ་བྱད་དྲུག 比丘必备六资具。为祖衣、七衣、五衣、座垫、钵盂和滤水囊（སྣམ་སྦྱར་དང་། བླ་གོས། མཐང་གོས། གདིང་བ། ལྷུང་བཟེད། ཆུ་ཚགས་རྣམས་སོ།）。

དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ། 比丘戒，比丘律仪。认可终身戒绝一切损他诸罪及罪因的别解脱戒（ཇི་སྲིད་འཚོའི་བར་དུ་གཞན་གནོད……གཞི་དང་བཅས་པ་ཐམས་ཅད་སྤོང་བར་ཁས་བླངས་པའི་སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་པ།）。

དགེ་སློང་གི་རྩ་བའི་ལྟུང་བ་བཞི། 比丘四根本堕。即：不净行、不与取、杀生、妄语。也称四败（མི་ཚངས་པར་སྤྱོད་པ་དང་། མ་བྱིན་པར་ལེན་པ། སྲོག་གཅོད་པ། རྫུན་དུ་སྨྲ་བ་བཅས་ཏེ། ཕམ་པ་བཞིའང་ཟེར།）。

དགེ་སློང་གི་ཚུལ་ཁྲིམས། 比丘戒。比丘所学戒律（དགེ་སློང་གིས་བསྲུང་བར་བྱ་བའི་ཁྲིམས་སོ།）。

དགེ་སློང་གི་འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་བཅུ་གསུམ། 比丘十三种资具。即：祖衣（སྣམ་སྦྱར།）、七衣（བླ་གོས།）、五衣（མཐང་གོས།）、禅裙（ཤམ་ཐབས།）、衬禅裙（ཤམ་ཐབས་ཀྱི་གཟན།）、掩腋衣（རྡུལ་གཟན།）、衬掩腋衣（རྡུལ་གཟན་གྱི་གཟན།）、毛巾（གདོང་ཕྱིས།）、掩脓衣（རྣག་གཟན།）、覆疮衣（གཡན་པ་དགབ་པ།）、剃发衣（སྐྲ་གཟེད།）、坐具（གདིང་བ།）和夏衣（དབྱར་གྱི་གོས།）。

དགེ་སློང་གི་བསླབ་བྱ། 比丘学处。对诸比丘所制订之五篇堕罪，其中分为二百五十三条戒（དགེ་སློང་རྣམས་ལ་ཚུལ་ཁྲིམས་སུ་བཅས་པར……མཛད་པའི་ལྟུང་བ་སྡེ་ལྔ། ནང་གསེས་དབྱེ་བ་ཉིས་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་རྩ་གསུམ་སོ།）。

དགེ་སློང་དགྲ་བཅོམ་པ། 阿罗汉僧，阿罗汉比丘。永断烦脑、证得圣道的比丘（ཉོན་མོངས་སྤངས་པའི་དགེ་སློང་།）。

དགེ་སློང་སྒྲུབ་པའི་ཆོ་ག 成办比丘仪轨，授比丘戒仪则。总须白四羯磨仪轨圆满，无有错乱。细则分为加行、正行、结行三段进行。加行须以第一乃至第九现前诸法为先；正行则依羯磨现前，完成启白，从僧伽众正授近圆；结行告知得戒时刻，依十一诫诵说学处，而后完成（གསོལ་བཞིའི་ལས་ཀྱི་ཆོ་ག་ཚང་ལ་མ་ནོར་མ་འཁྲུགས་པ་དང་། བྱེ་བྲག་སྦྱོར་དངོས་རྗེས་གསུམ་གྱི་བྱ་བ་སྟེ། སྦྱོར་བ་མངོན་གྱུར་དང་པོ་ནས་དགུ་པའི་བར་གྱི་ཆོས་རྣམས་སྔོན་སོང་ནས། དངོས་གཞི་ལས་མངོན་གྱུར་གྱིས་གསོལ་བའི་ལས……བྱས་ཤིང་ཆགས་པའི་སྒོ་ནས་དགེ་འདུན་ལས་བསྙེན་པར་རྫོགས། རྗེས་སུ་སྡོམ་པ་ཐོབ་མཚམས་ཀྱི་དུས་སོ་བརྗོད་པ་དང་གདམས་ངག་བཅུ་གཅིག་གིས……བསླབ་པ་བརྗོད་པ་བཅས་གྲུབ་པའོ།）。

དགེ་སློང་ལྔ། 1. 五比丘。即：乞食比丘（སློང་བའི་དགེ་སློང་།）、名想比丘（མིང་གི་དགེ་སློང་།）、自称比丘（ཁས་འཆེས་པའི་དགེ་སློང་།）、白四羯磨业比丘（གསོལ་བའི་ལས་ཀྱི་དགེ་སློང་།）、离苦比丘（ཉོན་མོངས་བྲལ་བའི་དགེ་སློང་།）。2. 释迦牟尼最初收的五弟子（འཁོར་ལྔ་སྡེ།）。即：憍陈如（ཀུན་ཤེས་ཀོཎྜ……ཌི་ནྱ།）、跋提（བཟང་ལྡན།）、马胜（རྟ་ཐུལ）、大名（མིང་ཆེན།）、婆沙波（རླངས་པ།）。

དགེ་སློང་བཏུབ་མི་བཏུང་བསད་མི་མི་བདུན།

试度七比丘。即预试七人，又称初七子、七觉士。参看སད་མི་མི་བདུན། 条。

དགེ་སློང་བདེ་བྱེད། 比丘商羯罗。印度小乘佛教比丘名，曾著《明智庄严十二万颂》破斥大乘（ཐར་རྒྱ་གར་གྱི་ཉན་ཐོས་སྡེ་པའི་དགེ…… སློང་ཞིག་ཡིན་པ་དེས་རིག་པའི་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བའི…… གཞུང་འབུམ་ཕྲག་བཅུ་གཉིས་པ་ཞིག་བརྩམས་ཏེ…… ཐེག་ཆེན་སུན་འབྱིན་བྱས་པ།）。

དགེ་སློང་རྣམ་པ་ལྔ། 五比丘。即：乞食比丘、名想比丘、自称比丘、近圆比丘和破惑比丘（སློང་བའི་དགེ་སློང་དང་། མིང་གི་དགེ་སློང་། ཁས་འཆེས་པའི་དགེ་སློང་། བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་དགེ་སློང་། ཉོན་མོངས་པ་དང་བྲལ་བའི་དགེ་སློང་བཅས་ལྔའོ།）。

དགེ་སློང་རྣལ་འབྱོར་པ། 观行比丘，修观行的比丘（སྒྲུབ་པ་ཉམས་ལེན་བྱེད་མཁན་གྱི་དགེ་སློང་།）。

དགེ་སློང་དཔལ་ལྡན། 具德比丘。龙树于那烂陀寺受具足戒时得此名（རྒྱ་གར་ན་ལེནྡྲ་རར་གྲུ… སྒྲུབ་བསྙེན་པར་རྫོགས་ནས་ཐོབ་པའི་མཚན།）。

དགེ་སློང་བུ་བཞི། 四比丘弟子。都松钦巴（དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ།）众多弟子中有所谓四比丘弟子者，乃指：益西喇嘛（ཡེ་ཤེས་བླ་མ།）、孟浪喇嘛（སྨོན་ལམ་བླ་མ།）、琼内喇嘛（འབྱུང་གནས་བླ་མ།）和坚参喇嘛（རྒྱལ་མཚན་བླ་མ།）四人。

དགེ་སློང་མ། 比丘尼。具足受持三百六十四条戒律之女子（བསླབ་ཁྲིམས་སུམ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ་རྩ་བཞི་བསྲུང་བར་ཁས་བླངས་པའི་སྡོམ་ལྡན་གྱི་བུད་མེད།）。

དགེ་སློང་མ་སྒྲུབ་པའི་ཆོ་ག 成办比丘尼仪轨，授比丘尼戒仪则。身为受正学女律仪已满二年，曾持家者须十二岁，未持家者须二十岁。在十二或六比丘尼僧伽会中，由女亲教师授三法衣加掩腋衣、护乳坎肩等五衣装束；问遮难已，再授梵行近住律仪；然后加入尊证僧伽以及二众，以白四羯磨仪轨，正授近圆。结行之中，说教诫时，尚需增减八他胜罪、八重法等。其在西藏，自始即无正学女及成办比丘尼仪轨先例（རྟེན་དགེ་སློབ་མའི་སྡོམ་པ་བླངས་ནས་ལོ་གཉིས…… ལོན་པའི་གང་ཟག་སྟེ། ཁྱིམ་སོ་བཟུང་ན་ལོ་བཅུ་གཉིས། མ་བཟུང་ན་ཉི་ཤུ་ལོན་པ་ལ། དགེ་སློང་མའི་དགེ་འདུན་བཅུ་གཉིས་སམ་དྲུག་ཚོགས་ལས…… མཁན་མོས་ཆོས་གོས་རྣམ་གསུམ་གྱི་སྟེང་དུ་རྟུལ…… གཟན་དང་ཤིང་ང་དཔུང་བཅད་གཉིས་བསྣན་པའི…… ཆོས་གོས་ལྔ་དང་བཅས་པའི་རྟགས་སྦྱིན། བར་ཆད་དྲིས་ཏེ་ཚངས་སྤྱོད་ཉེར་གནས་ཀྱི་སྡོམ་པ་སྦྱིན། དེ་ནས་དགེ་འདུན་ཕའི་ཚོགས་བསྣན་ཏེ་གཉིས་ཀའི… དགེ་འདུན་དང་བཅས་པས་གསོལ་བཞིའི་ལས་ཆོག… གིས་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཤིང་། རྗེས་གདམས་ངག་བརྗོད་པ་ལའང་ཕམ་པ་བརྒྱད་དང་ལྕི་ཆོས་བརྒྱད…… སོགས་འཕྲི་སྣོན་བྱེད་དགོས་ཀྱང་བོད་ཡུལ་འདིར…… དགེ་སློབ་མ་དང་དགེ་སློང་མ་སྒྲུབ་པའི་སྲོལ་ཐོག་མ…… ནས་མ་བྱུང་ངོ་།）。

དགེ་སློང་མ་བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་ལས། 比丘尼近圆羯磨。为正学女授比丘尼戒的仪式。（བཙུན་མ་ལ་དགེ་སློང་མའི་སྡོམ་པ་འབོགས་པའི…… བྱ་བ།）。

དགེ་སློང་མ་ལ་ཆོས་སྟོན་པའི་ལྟུང་བྱེད། 教诫比丘尼。九十单堕之一。众不差遣，比丘自往教诫比丘尼者（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་སློང་མའི་སྟོན་པར་མ་བསྐོས་བཞིན་དུ་དགེ་སློང་མ་ལ་ཆོས་སྟོན་པའོ།）。

དགེ་སློང་མའི་ལྕི་བའི་ཆོས་བརྒྱད། 比丘尼八难法。(1)每半月从比丘听受教言（ཟླ་བ་ཕྱེད་ཕྱེད…… ལས་དགེ་སློང་གི་དགེ་འདུན་ལས་གདམས་ངག་ཞུ…

པ།),(2)不从无僧人处认可夏住(དགེ་སློང་གི··དགེ་འདུན་མེད་པའི་ས་ཕྱོགས་སུ་དབྱར་གནས་ཁས··མི་ལེན་པ།),(3)从僧尼二众解制(དགག་དབྱེ··བྱེད་པའི་ཚེ་གཉིས་ཀའི་དགེ་འདུན་ལ་བྱེད་པ།),(4)比丘尼任堪布要从二僧履行后请(དགེ་སློང་མས་མཁན་པོ་བྱེད་པའི་ཚེ་གཉིས་ཀའི་དགེ་འདུན་ལ··གསོལ་ན་འདེབས་སུ་གཞུག་པ།),(5)顶礼肃敬新进比丘(དགེ་སློང་གསར་བུ་ལ་ཡང་ཕྱག་འཚལ·······པ།), (6)不轻侮比丘(དགེ་སློང་ལ་ཅོ་འདྲི་བ··མི་བྱེད་པ།),(7)不言比丘犯戒(དགེ་སློང་ལ·····ལྟུང་བ་གླེང་དྲན་མི་བྱེད་པ།),(8)从僧尼二众取(མགུ་བ་སྤྱོད་པའི་ཚེ་གཉིས་ཀའི་དགེ་འདུན་ལ་སྤྱོད··悦པ།)。

དགེ་སློང་མའི་ཆོས་གོས་ལྔ། 比丘尼五法衣。即：祖衣（སྣམ་སྦྱར།)、上衣（བླ་གོས།)、下衣(མཐང་གོས།)、披肩(ཤིང་ར་དཔུང·········བཅད།)和掩腋衣(རྡུལ་གཟན།)。

དགེ་སློང་མའི་འདུལ་བ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ། 《根本说一切有部苾刍尼毗奈耶》。 贝吉隆波(དཔལ་གྱི་ལྷུན་པོ།)藏译。

དགེ་སློང་མའི་སོ་སོར་ཐར་པའི་མདོ། 《根本说一切有部苾刍尼戒经》。鲁易坚参 (ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།)藏译。

དགེ་སློང་མའི་བསླབ་བྱ། 比丘尼学处。谓他胜罪八条、僧残罪二十条、舍堕罪三十三条、单堕罪一百八十条、别悔十一条、恶作罪一百一十二条，共三百六十四条(ཕམ་པ་བརྒྱད··དང་། ལྷག་མ་ཉི་ཤུ། སྤང་ལྟུང་སོ་གསུམ། ལྟུང་བྱེད་བརྒྱ་དང་བརྒྱད་ཅུ། སོར་བཤགས་བཅུ་གཅིག ཉེས་བྱས་བརྒྱ་དང་བཅུ་གཉིས་བཅས་སུམ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ་རྩ་བཞིའོ།)。

དགེ་སློང་གསར་བུ། 新学比丘。受戒时间不长的比丘(བསྙེན་པར་རྫོགས་ནས་རིང་པོ་མ་ལོན·······པ།)。

དགེ་སློང་གསུམ། 三比丘。 言词称说的三种比丘。即：形象比丘、名想比丘和真实比丘(སྒྲས་བརྗོད་ཀྱི་དགེ་སློང་གསུམ་སྟེ། རྟགས་ཙམ་འཛིན་པའི་དགེ་སློང་། མིང་གི་དགེ་སློང་། ཡང་དག་པའི་དགེ་སློང་བཅས་སོ།)。

དགེ་སློབ་མ། 正学女。具足苾刍尼与沙弥尼二者中间戒之女性(དགེ་སློང་མ་དང་དགེ་ཚུལ་མ···གཉིས་བར་གྱི་སྡོམ་པ་རྒྱུད་ལྡན་མ།)。

དགེ་སློབ་མ་སྒྲུབ་པའི་ཆོ་ག 成办正学女仪轨。对于尚待二年始得近圆之沙弥尼授予正学女律仪的仪则。受律仪者，若未持家，须满十八岁；若已持家，须满十岁。受戒处所，若系中土，须有十二名比丘尼；若在边地须有六名。经过白二羯磨，授予正学律仪。结行之中，说教诫时，宣说根本六法及随顺六法(བསྙེན་པར་རྫོགས་པ་ལ་ལོ་གཉིས་སུ་མ་ཚང་བའི·····དགེ་ཚུལ་མ་ལ་སྦྱིན་པར་བྱ་བ་ཡིན་ཞིང་། དེ་ཡང་ཁྱིམ་སོ་མ་བཟུང་ན་ལོ་བཅོ་བརྒྱད་དང་བཟུང་ན་ལོ·····བཅུ་ལོན་པ་དེ་ཉིད། ཡུལ་དབུས་སུ་དགེ་སློང་མ་བཅུ་གཉིས་དང་། མཐའ་འཁོབ་ཏུ་དྲུག་ཚོགས་ཀྱིས་གསོལ་བ་དང་གཉིས་ཀྱི་ལས་ཀྱིས་དགེ་སློབ་མའི་སྡོམ་པ·······སྦྱིན། དེའི་རྗེས་སུ་རྩ་བའི་ཆོས་དྲུག་དང་རྗེས་མཐུན་གྱི་ཆོས་དྲུག་གི་བསླབ་བྱ་བརྗོད་པ་རྣམས་སོ།)。

དགེ་སློབ་མའི་སྡོམ་པ། 正学女律仪。本从圆备能生正学女律仪之因而得，承认两年断除根本六法、随顺六法所摄一切所断之出离戒(རང་དགེ་སློབ་མའི་སྡོམ་པ་འགྲུབ་པར་བྱེད་པའི་རྒྱུ··ཚང་ཚོགས་ལ་བརྟེན་ནས་ཐོབ་ཅིང་། རྩ་བའི་ཆོས་དྲུག་དང་རྗེས་མཐུན་གྱི་ཆོས་དྲུག་གིས་བསྡུས་པའི·····སྤང་བྱ་རྣམས་ལོ་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་སྤོང་བར་ཁས······བླངས་པའི་ངེས་འབྱུང་གི་ཚུལ་ཁྲིམས།)。

དགེ་སློབ་མའི་བསླབ་བྱ། 正学女学处。得于沙弥尼律仪之上，加入守护根本六法及随顺六法（དགེ་ཚུལ་མའི་སྡོམ་པའི་སྟེང་། རྩ་བའི་ཆོས་དྲུག་དང་། རྗེས་མཐུན་གྱི་ཆོས་དྲུག་བསྲུང་བ།）。

དགོངས་གཅིག་ཡི་གེ 《一意集》，温希琼（དབོན་ཤེར་འབྱུང་།）著。《青史》载：戊年冬他去喀曲将八种特法和九、十两种一并编撰成为《一意集》，此集中后来共搜集一百五十法（ཁྱི་ལོའི་དགུན་མཁར་ཆུར་ཐེབས་ནས་ཁྱད་ཆོས་བརྒྱད་དང་དགུ་བཅུ་པ་སྟེ་དགོངས་གཅིག་ཡི……གེར་བཀོད། དེ་ཉིད་དུ་ཕྱིས་བརྒྱ་ལྔ་བཅུར་བསྡུ་བ་མཛད།）。

དགོངས་གཏེར། 心间伏藏。宁玛派所说修行者心里自然悟到和说出的佛教经文（དགོངས་པར་རང་ཤར་དུ་བྱུང་བའི་གཏེར་ཆོས།）。

དགོངས་ལྡེམ་དགོངས་བཞིའི་བརྗེད་བྱང་། 《秘义四念录》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）著。

དགོངས་པ་ངེས་འགྲེལ་གྱི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ། 《深密解脱经大疏》四十卷、觉饶鲁易坚参（ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།）著。

དགོངས་པ་ངེས་འགྲེལ་གྱི་མདོའི་འགྲེལ་པ། 《深密解脱经疏》。穆底赞普（མུ་ཏིག་བཙན་པོ།）著。

དགོངས་པ་ཅན་བཞི། 四意趣，四密意。佛说法时，常依四种别有用意之一而说：平等意趣、别时意趣、别义意趣、补特伽罗意乐意趣（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་དགོངས་པ་གཞན་ལ་དམིགས་ནས་ཆོས་གསུང་ཚུལ་བཞི་སྟེ། མཉམ་ཉིད་ལ་དགོངས་པ་དང་། དུས་གཞན་ལ་དགོངས་པ། དོན་གཞན་ལ་དགོངས་པ། གང་ཟག་གི་བསམ་ལ་དགོངས་པ་བཅས་བཞིའོ།）。

དགོངས་པ་བརྡའི་གསུང་། 密意记号语。旧派密乘所说五种佛语之一。佛以其身体姿势指示观察徒众心意，称为报身密意记号语（གསུང་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག སྐུའི་བརྡས་འཁོར་གྱི་བློ་ལ་དོན་འཛལ་བར་སྟོན་པ་ནི་ལོངས་སྐུ་དགོངས་པ……བརྡའི་གསུང་ཞེས་ཟུགས་སྙིང་མའི་བཞེད་པའོ།）。

དགོངས་པ་མི་འགྱུར་བའི་གཟེར། 意不变异钉。闭气四钉之一。通达法性清净、平等、大空之见。此见下在轮回位中，能清净心识习气；上在佛位之中，能于因位圆满佛意一切种智秘密不可思议之果；中在道位，能成熟明乐无分别圆满次第（སྲོག་སྡོམ་གཟེར་བཞིའི་ཡ་གྱལ། ཆོས་ཉིད་དག་མཉམ་སྟོང་པ་ཆེན་པོ་རྟོགས་པའི་ལྟ་བ་སྟེ། དེས་མར་འཁོར་བའི་དུས་སུ་སེམས་ཀྱི་བག་ཆགས་དག་པར་བྱེད། ཡར་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཚེ་ཐུགས་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི……གསང་བ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པའི་འབྲས་བུ་གཞི་ལ……རྫོགས། བར་ལམ་དུས་སུ་བདེ་གསལ་མི་རྟོག་པའི་རྫོགས་རིམ་གྱི་སྨིན་བྱེད་དུ་འགྲོ་བའོ།）。

དགོངས་པ་བཞི། 四意想。意想平等、意想他时、意想他益、意想他种（མཉམ་པ་ཉིད་ལ……དགོངས་པ། དུས་གཞན་ལ་དགོངས་པ། དོན་གཞན་ལ་དགོངས་པ། གང་ཟག་གཞན་ལ་དགོངས་པ་རྣམས་སོ།）。

དགོངས་པ་ཟབ་མོ་ངེས་པར་འགྲེལ་བའི་མདོ་རྒྱ……ཆེར་འགྲེལ་པ། 《解深密经疏》。唐代圆测著。郭法成从汉文藏译（ཐང་རྒྱལ་རབས……སྐབས་ཡོན་ཚེས་བཙམས་ཤིང་འགོས་ཆོས་གྲུབ་ཀྱིས……བོད་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར།）。

དགོངས་གསུམ། 三密意。即：动机（ཀུན་སློང་།）、意乐（བསམ་པ།）和想（འདུ་ཤེས།）。

དགོན་གྱི་བུ་བཞི། 滚巴哇四大弟子。大修行者滚巴哇（དགོན་པ་བ།）的四大弟子。即：奈乌素巴（སྣེའུ་ཟུར་པ།）、香噶玛哇（ཤང་ཀ་མ……

བ།）、年那茂哇（གཉན་སྣ་མོ་བ།）和哲果德隆哇（འབྲི་ཀོ་དེ་ལུང་བ།）。

དགོན་པ་བ་དབང་ཕྱུག་རྒྱལ་མཚན། 衮巴哇旺秋坚参（1076—1142），阿底峡尊者的弟子，噶当派一著名格西，曾任热振寺住持（ར་སྒྲེང་དགོན་གྱི་གདན་ས།）。此师有众多弟子，其中奈乌素巴（སྣེའུ་ཟུར་པ།）、香噶玛哇（ཞང་ཀ་མ་བ།）、年那茂哇（གཉན་སྣ་མོ་བ།）、哲果德隆哇（འབྲི་ཀོ་དེ་ལུང་བ།）传称为"寺中四大弟子"（དགོན་གྱི་བུ་བཞིར་གྲགས། 此处指热振寺）。

དགོན་ལུང་དགོན་ཆེན། 衮隆寺，佑宁寺。参看དགོན་ལུང་བྱམས་པ་གླིང་། 条。

དགོན་ལུང་བྱམས་པ་གླིང་། 衮隆慈氏洲。即青海佑宁寺。三世达赖索南嘉措（བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ།）派遣敦悦曲吉嘉措（དོན་ཡོད་ཆོས་ཀྱི་རྒྱ་མཚོ། 意译不空法海）所建。

དགོས་པ་གསུམ་གྱི་ལུས། 三应具身。应具三清净之身。三清净为：脉清净、气清净和明点清净（རྩ་དག་པ་དང་། རླུང་དག་པ། ཐིག་ལེ་དག་པའོ། ཞེས་པའང་དགོས་པ་གསུམ་མོ།）。

〔བག〕

བགེགས་བཀུག་པ། 钩魔。毳衣大师说：是钩召逃逸魔碍，是遣不受诫勅背逃他处仍欲为障碍者，钩来钉制。直至曼陀罗事未圆满时钉制不放（ལྭ་བ་པས་བྲོས་པའི་བགེགས………འགུགས་པར་གསུངས་པས། བཀའ་བསྒོ་བའི་དུས་སུ་བཀའ་བསྒོ་མི་ཉན་པར་གཞན་དུ་བྲོས་ནས་སླར……བགེགས་བྱེད་འདོད་པ་རྣམས་བཀུག་ནས་ཕུར་བུས……བཏབ་སྟེ་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་བྱ་བ་མ་རྫོགས་ཀྱི་བར་དུ…འཛོག་པ་ཡིན།）。

བགེགས་བསྐྲད། 驱魔。密乘修坛、灌顶之初，行者自起佛慢，放出忿怒明王会众，对诸障碍修习密宗道场的一切邪魔，施放食子，驱往远方（དཀྱིལ་འཁོར་སྒྲུབ་པ་དང་དབང……སྐུར་བ་སོགས་ཀྱི་ཐོག་མར་ལྷའི་ང་རྒྱལ་གྱིས་ཁྲོ་བོའི…ཚོགས་རྣམས་སྤྲོས་ཏེ་གསང་སྔགས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར…སྒྲུབ་པ་ལ་བར་དུ་གཅོད་པའི་བགེགས་རྣམས་ལ………གཏོར་མ་བྱིན་ནས་ཕྱིར་བསྐྲད་པའོ།）。

བགེགས་བསྐྲད་པའི་བཀའ་བསྒོ། 遣魔诫勅。遣逐魔障时所做的诫勅，此为金刚阿阇黎所作之事（བགེགས་བསྐྲད་པའི་བཀའ་བསྒོ་ནི་རྡོ་རྗེ……སློབ་དཔོན་གྱིས་ངེས་པར་བྱ་དགོས་པའི་ལས་ཡིན……ནོ།）。

〔མག〕

མགོན་ཁང་། 护法神殿（ཆོས་སྐྱོང་ཁང་།）。

མགོན་པོ། 1.怙主，依怙尊（སྐྱབས་མགོན།）。2.勇保护法。护法神之一（ཆོས་སྐྱོང་གི་རིགས…ཤིག）。

མགོན་པོ་གུར། 宝帐护法。护法神之一（ཆོས་སྐྱོང་གི་རིགས་ཤིག）。

མགོན་པོ་གྲི་གུག་དཔའ་གཅིག 独雄持钺护法。护法神之一（ཆོས་སྐྱོང་གི་རིགས་ཤིག）。

མགོན་པོ་རྡོ་རྗེ་ཅན། 金刚护法。帝释的异名（བརྒྱ་བྱིན།）。

མགོན་པོ་ནག་པོ། 大黑护法。护法神之一（ཆོས་སྐྱོང་གི་རིགས་ཤིག）。

མགོན་པོ་ཕྱག་དྲུག་པ། 六臂护法。护法神之一（ཆོས་སྐྱོང་ཞིག）。

མགོན་པོ་ཕྱག་བཞི་པ། 四臂护法。护法神之一

(ཆོས་སྐྱོང་ཞིག)。

མགོན་པོ་བ། 护法殿香灯师。在护法殿中负念经和看守之责者(བསྐང་གསོ་བ་སྟེ་ཆོས་སྐྱོང་སྐྱོང་མར་གསོལ་མཆོད་བྱེད་མཁན།)。

མགོན་པོ་ཕྱིང་ཆེན། 持梃护法。护法神之一(ཆོས་སྐྱོང་གི་རིགས་ཤིག)。

མགོན་པོ་བེར་ནག་ཅན། 黑袍护法，大黑天。护法神之一(ཆོས་སྐྱོང་གི་རིགས་ཤིག)。

མགོན་པོ་བྱ་གདོང་། 鸦面明王， 鸦面护法。护法神之一(ཆོས་སྐྱོང་གི་རིགས་ཤིག)。

མགོན་པོ་བྱམས་པ། 慈氏菩萨，弥勒菩萨(བྱམས་པ་མགོན་པོ།)。

མགོན་པོ་ཞལ་བཞི་པ། 四面护法。护法神之一(ཆོས་སྐྱོང་གི་རིགས་ཤིག)。

མགོན་པོ་རིགས་ལྔ། 五种依怙。即：身依怙(སྐུའི་མགོན་པོ)、语依怙(གསུང་གི་མགོན………པོ།)、意依怙(ཐུགས་ཀྱི་མགོན་པོ།)、 功德依怙(ཡོན་ཏན་གྱི་མགོན་པོ།)、业依怙(འཕྲིན་ལས་ཀྱི་མགོན་པོ།)。

མགོན་ཁྲ། 护法殿香灯师。在护法殿中管理香火的僧徒(ཆོས་སྐྱོང་ཁང་གི་གསོལ་མཆོད་བྱེད…་པ་པོ།)。

[འག]

འགལ་རྐྱེན་ཐང་བ་ལྔ། 离五种违缘（不顺因缘）。即：制缚盗贼(ཆོམ་རྐུན་བཅིང་བ།)、防护疾病(ནད་བསྲུང་བ།)、治疗麻风(མཛེ་གསོ་བ།)、求晴阻雨(ཆར་བཟློག)、防护死厄(འཆི་བ་བསྲུང་བ།)。

འགལ་རྐྱེན་བར་ཆད་བཞི། 逆缘四间断。即：生间断(སྐྱེ་བའི་བར་ཆད།)、住间断(གནས……པའི་བར་ཆད།)、具美间断(མཛེས་པའི་བར…ཆད།)、殊胜间断(ཁྱད་པར་དུ་འགྱུར་བའི་བར…ཆད།)。

འགོ་བའི་ལྷ། 守舍神。经常附在人体及各部器官与寿命共存亡的一类鬼神(མི་སོ་སོར་ལུས……དང་གྲིབ་མ་ལྟར་འགྲོགས་ནས་སྐྱོབ་པའི་ལྷའམ་མི……མིན་གྲས།)。

འགོ་བའི་ལྷ་ལྔ། 五守舍神。守人体的五种神灵。即：土地神、父族神、母族神、战神和生命神(ཡུལ་ལྷ། ཕོ་ལྷ། མོ་ལྷ། དགྲ་ལྷ། སྲོག་ལྷ་བཅས་ལྔའོ།)。

འགོ་ལྷ། 守舍神。同འགོ་བའི་ལྷ། 条。

འགོག་སྙོམས། 灭定。参看འགོག་པའི་སྙོམས་འཇུག条。

འགོག་སྙོམས་ཞུགས་སེམས། 入灭定心。已经息灭粗分受、想的定心(ཚོར་འདུ་རགས་པ……འགོག་པར་བྱེད་པའི་སྙོམས་འཇུག་གི་སེམས་སོ།)。

འགོག་བདེན། 灭谛，四谛之一。参看འགོག་པའི་བདེན་པ། 条。

འགོག་བདེན་གྱི་རྣམ་པ་བཞི། 灭谛四行相。参看འགོག་པའི་བདེན་པའི་རྣམ་པ་བཞི། 条。

འགོག་བདེན་གྱི་སྤང་བྱ་བདུན། 灭谛七所断。欲界由见灭谛，所断无明、贪、嗔、慢、疑、邪见、见取，共有七种(འདོད་པའི་ཁམས…འདིར་འགོག་བདེན་མཐོང་བས་སྤང་བར་བྱ་བ་མ…རིག་པ་དང་། འདོད་ཆགས། ཁོང་ཁྲོ། ང་རྒྱལ། ཐེ་ཚོམ། ལོག་ལྟ། ལྟ་བ་མཆོག་འཛིན་བཅས་བདུན།)。

འགོག་བདེན་གཉིས། 二灭谛。名言灭谛和胜义灭谛。依世间法损毁因由种子，为名言灭

谛；圣者智慧永灭种子，为胜义灭谛。凡夫虽亦有永断灭，但未究竟灭种子故，惟有名言假立灭谛（བརྡའི་འགོག་བདེན་དང་དོན་དམ་པའི་འགོག་བདེན་གཉིས་ཏེ་འཇིག་རྟེན་པའི་ལམ་གྱིས་ས་བོན་ཉམས་སྨད་པས་འགོག་པ་གང་ཡིན་པ་དང་། འཕགས་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་ས་བོན་ཀུན་ཏུ་བཅོམ་པས་འགོག་པ་གང་ཡིན་པའོ། སོ་སྐྱེ་ལ་སྤང་བ་ཙམ་ཡོད་ཀྱང་ས་བོན་དྲུངས་མ་ཕྱུང་བས་འགོག་བདེན་བཏགས་པ་བ་ལས་མེད། ）。

འགོག་བདེན་བཞི། 四灭谛。即寂灭（འགོག་པ།）、寂静（ཞི་བ།）、圆满（གྱ་ནོམ།）、出离（ངེས་འབྱུང་།）。

འགོག་པ། 灭，入灭，寂灭（འགོག་པ་ལ་སྙོམས་པར་ཞུགས་པ）。离烦恼生死苦果，谓之入灭。四谛十六行相之一（བདེན་བཞི་མི་རྟག་སོགས་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

འགོག་པ་ཆོས་བཟོད། 灭法智忍。小乘见道十六心或十六刹那智之一。谓缘欲界灭谛之法智忍。既了知灭谛自相共相，长时串习现无漏智断所断时，所得无畏信忍之见道无间道智（ཉན་ཐོས་ཀྱི་མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། འདོད་པའི་འགོག་བདེན་ལ་དམིགས་པའི་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པ་ཞེས་འགོག་བདེན་གྱི་ཆོས་རང་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ཤེས་ཤིང་ཡུན་རིང་གོམས་པ་མངོན་དུ་གྱུར་པའི་ཟག་མེད་ཤེས་རབ་ཀྱིས་སྤང་བྱ་སྤོང་བ་མི་སྐྲག་པའི་བཟོད་པ་ཐོབ་པ་མཐོང་ལམ་བར་ཆད་མེད་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་ཤིག）。

འགོག་པ་ཆོས་ཤེས། 灭法智。小乘见道十六心或十六刹那智之一。在灭法智忍之后，解脱所断诸惑之见道解脱道智（ཉན་ཐོས་ཀྱི་མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། འགོག་པ་ཆོས་བཟོད་ཀྱི་རྗེས་ཐོག་ཏུ་སྤང་བྱ་ལས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་ཐོབ་པའི་མཐོང་ལམ་རྣམ་གྲོལ་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་ཤིག）。

འགོག་པ་རྗེས་བཟོད། 灭类智忍。小乘见道十六心或十六刹那智之一。知缘上界灭谛自相共相，进而断除所断，信忍此灭类同下界之见道无间道智（ཉན་ཐོས་ཀྱི་མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཁམས་གོང་མ་ལ་དམིགས་པའི་འགོག་བདེན་གྱི་རང་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ཤེས་ནས་སྤང་བྱ་སྤོང་བ་དེ་འགོག་པ་ལ་རྗེས་སུ་ཤེས་པའི་བཟོད་པ་ཐོབ་པ་མཐོང་ལམ་བར་ཆད་མེད་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་ཤིག）。

འགོག་པ་རྗེས་ཤེས། 灭类智。小乘见道十六心或十六刹那智之一。在灭类智忍之后，永断缘上界应断诸惑之见道解脱道智（ཉན་ཐོས་ཀྱི་མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། འགོག་པ་རྗེས་བཟོད་ཀྱི་རྗེས་ཐོག་ཏུ་ཁམས་གོང་མ་ལ་དམིགས་པའི་སྤང་བྱ་སྤངས་པའི་མཐོང་ལམ་རྣམ་གྲོལ་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས། ）。

འགོག་པ་གཉིས། 1.二寂灭，二灭。即：择灭和非择灭（སོ་སོར་བརྟགས་འགོག་དང་སོ་སོར་བརྟགས་མིན་གྱི་འགོག་པ།）。2.二种破。以理破和以教破（རིགས་པས་འགོག་པ་དང་ལུང་གིས་འགོག་པ་གཉིས།）。

འགོག་པ་རི། 廓巴山。噶丹寺所在山名，在达孜县境内（གདན་ས་དགའ་ལྡན་གྱི་གནས་རི་སྟག་རྩེ་རྫོང་ན་ཡོད།）。

འགོག་པ་ལ་སྙོམས་པར་ཞུགས། 入三摩钵底，入定。佛教认为依靠自己的心力克制一切粗分受想进入等持（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། རང་གི་སེམས་རྟེན་སྲིད་རྩེའི་སྙོམས་འཇུག་ལ་བརྟེན་ནས་ཚོར་བ་དང་འདུ་ཤེས

རགས་པ་ཐམས་ཅད་བཀག་ནས་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ……ཞེར།)。

འགོག་པ་ཤེས་པ། 灭智。十智之一。证上下界灭谛之智（ཤེས་པ་བཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ་ཁམས……གོང་འོག་གི་འགོག་བདེན་རྟོགས་པར་བྱེད་པའི་ཤེས……པ།)。

འགོག་པའི་སྙོམས་འཇུག 灭定，灭尽定。息灭粗分受想之定。已离无所有处贪者，心从有顶再求上进，欲暂住想作意为先，诸心心所之非恒法及恒法一分，寂灭不转。七识俱灭（阿赖耶识除外），是九次第定的最后定（ཚོར་བ་དང་འདུ་ཤེས་རགས་པ་འགོག་པར་བྱེད……པའི་སྙོམས་འཇུག　ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ་སྲིད་པའི་རྩེ་མོ་ལས་ཀྱིན……དུ་བསྐྱོད་པ་ཞི་བར་གནས་པའི་འདུ་ཤེས་སྔོན་དུ……བཏང་བའི་ཡིད་ལ་བྱེད་པས་སེམས་དང་སེམས་ལས……བྱུང་བའི་ཆོས་བརྟན་པ་མ་ཡིན་པ་རྣམས་དང་། བརྟན་པ་རྣམས་ལས་ཀྱང་ཁ་ཅིག་འགོག་པ་སྟེ། རྣམ་པར་ཤེས་པ་བདུན་འགོག་པ།　སྙོམས་འཇུག་དགུའི་མཐར་གནས་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ།)。

འགོག་པའི་བདེན་པ། 灭谛，四谛之一。佛教认为消灭痛苦根源的“集”，才能达到解脱。消灭苦根之灭，称灭谛。参看བདེན་པ……བཞི། 条。

འགོག་པའི་བདེན་པའི་རྣམ་པ་བཞི། 灭谛四行相。四谛十六行相之一类。烦恼罪业永断不生，是为灭相；任何痛苦俱不生起，是为净相；从此不再受生三界，领受众苦，是为妙相；解脱轮回，安趋涅槃，是为离相（བདེན་བཞི་རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག……སྟེ།　ཉོན་མོངས་པ་དང་སྡིག་པའི་ལས་རྣམས་སྤངས་ཏེ་མི་འབྱུང་བས་འགོག་པ་དང་།　སྡུག་བསྔལ་ཅི་ཡང་མི་འབྱུང་བས་ཞི་བ་དང་། ཕྱིས་ཀྱང་ཁམས་གསུམ་དུ་སྐྱེ་ཞིང་སྡུག་བསྔལ་མྱོང་བར་མི……འགྱུར་བས་གྱ་ནོམ་པ།　འཁོར་བ་ལས་ཐར་ཏེ་མྱང་འདས་ཀྱི་གནས་བདེ་བར་ཕྱིན་པས་ངེས་འབྱུང……བཅས་བཞིའོ།)。

འགོག་པའི་རྣམ་ཐར། 灭尽解脱。能令心心所法寂静安住，粗分受想灭尽不生之道。八解脱之一（རྣམ་ཐར་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། སེམས་སེམས་བྱུང་ཉེ་བར་ཞི་བར་གནས་པའི་ལམ……ཀྱི་རང་བཞིན་ལ་འདུ་ཤེས་དང་ཚོར་བ་རགས་པ……འགོག་པའི་རྣམ་ཐར་རོ།)。

འགོས་ཁུག་པ་ལྷས་བཙས། 桂桔巴拉择。旧译作桂桔巴天救。藏传佛教后宏期著名翻译家，为阿底峡的弟子，公元十一世纪人，生于藏达纳普的桔巴（གཙང་རྟ་ནག་ཕུའི་ཁུག……པ། ），曾去印度修学经法，成为如卓弥（འབྲོག་མི། ）译师一般的大译师，译有密集续等书。

འགོས་ལོ་ཙཱ་བ་གཞོན་ནུ་དཔལ། 桂译师旬努贝。十四世纪藏族著名大师，公元1358年（藏历第六甲子之丁酉年）著《青史》（དེབ་ཐེར་སྔོན་པོ། 又《松巴堪布年表》认为成书于1476年）传世。

〔གྱུ〕

གྱུ་ཏོམ་སྣང་བ། 善现天。四禅天之第六层，五净居天之一。生于此中诸天，身心妙乐，能现善法，故名善现（བསམ་གཏན་བཞི་པའི……གནས་རིས་དྲུག་པ་སྟེ།　གནས་འདིར་སྐྱེས་པའི་ལྷ་ནི་ལུས་སེམས་ཤིན་ཞིའི་བདེ་བ་ཆོས་ཀྱི་མཆོག་སྣང……བས་གྱ་ནོམ་སྣང་བ་ཞེས་བྱ་སྟེ་གཙང་མའི་གནས་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

གྱུ་ཏོམ་པ། 妙。四谛十六行相之一（བདེན་

བཞིའི་རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཞིག)。离烦恼故净，离诸苦故乐，事物本性净乐，无烦无苦，故名为妙(ཉོན་མོངས་པ་དང་བྲལ་བས······གཙང་བ་དང་། སྡུག་བསྔལ་དང་བྲལ་བས་བདེ་བའི་དངོས་པོ་ཡིན་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན་ནོ།)。

གྱུ་རི་དགོན་པ། 吉仁寺。起初，由止贡觉巴仁波切的亲炙弟子律・加瓦拉囊巴的叔父拉巴旺格结波所建。以后，吉仁寺堪布桑结旺秋拜宗喀巴为师，改此寺教法为格鲁派教法(ཐོག་མར་འབྲི་གུང་སྐྱོབ་པ་རིན་པོ་ཆེའི་དངོས···སློབ་གཉོས་རྒྱལ་བ་ལྷ་ནང་བའི་དཔོན་བརྒྱུད་ལྷ·······པ་དབང་གི་རྒྱལ་པོས་གཙུག་ལག་ཁང་དང་དགོན····པ་བཏབ། རྗེས་སུ་མཁན་པོ་སངས་རྒྱས་དབང་ཕྱུག་རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་སློབ་མར་གྱུར་རྗེས་ཆོས་ལུགས····དེ་དགེ་ལུགས་པར་བསྒྱུར་པ་ཡིན།)。

གྱིང་། 鬼卒，骷髅小鬼。佛教徒跳神时所演手执小鼓跳跃的小鬼名(ལྷའི་འཁོར་ཀེང་རུས·······གཟུགས་ཅན།)。

གྱེར་སྒོམ་ཚུལ་ཁྲིམས་སེང་གེ 吉贡・楚成僧格(1144—1204)，帕竹・多杰结布弟子，为雅隆地方贵族昌珠后裔。1181年于尼木地方建修色寺。从此传出的教派，名为修色噶举。其后辈着重修学希结派教法，故有人视之为希结派(ཡར་ཀླུངས་སུ་ཁྲ་འབྲུག་པའི་རྗེ········རྒྱུད་དུ་འཁྲུངས། ཕག་གྲུ་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་པོའི་སློབ་མ་ཡིན། རབ་བྱུང་གསུམ་པའི་ལྕགས་གླང་ལོར་སྙེ་ཕུར་ཤུག་གསེབ་དགོན་པ་བཏབ་པས་ཤུག་གསེབ···བཀའ་བརྒྱུད་ཅེས་པ་བྱུང་། དེ་ནས་རིམ་པར་བརྒྱུད་པ་དག་གིས་ཞི་བྱེད་པའི་རྗེས་སུ་འབྲངས་པས་རེ་བ་ཐོན་དུ་འདི་ཉིད་ཞི་བྱེད་པར་འདོག)。

གྱེར་སྒོམ་བཞི། 《四吟修》。苯教经典中，一种叙述有关身、语、意、业的著作(བོན་ལུགས་ཐེག་ལས་སྐོར་གྱི་གཞུང་ཞིག)。

གྱེས་པ་བཅོ་བརྒྱད། 广说十八部，小乘声闻十八部。由大众部分出五部(ཕལ་ཆེན་པ་ལས······གྱེས་པ་ལྔ།)，由根本说一切有部分出七部(གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ་ལས་གྱེས་པ·········བདུན།)，由上座部分出三部(གནས་བརྟན···པའི་སྡེ་པ་ལས་གྱེས་པ་གསུམ།)，由正量部分出三部(མང་བཀུར་བ་ལས་གྱེས་པ་གསུམ།)，共十八部。

གྱོ་ཚང་རྡོ་རྗེ་འཆང་། 乐都持金刚寺，简称乐都寺(གྱོ་ཚང་དགོན་པ།)。该寺在青海乐都县山南，始建于公元1392年(明洪武二十五年)，由西宁卫僧人三罗喇嘛(法名桑吉扎喜སངས་རྒྱས་བཀྲ་ཤིས།)修建，明太祖朱元璋应其请求赐名瞿昙寺(འགོ་ཏ་མ།)。寺内建筑具有明代形式，现今还保存一些明代碑刻及文物。

གྱོང་གྲུགས། 地肥，地饼。佛书所说，劫初时期，人类的一种天然食物(བསྐལ་པ་ཡ་ཐོག······སྐབས་མི་རྣམས་ཀྱི་ཟས་སུ་ཟུང་བའི་ས་ཞག)。

གྱོང་རོལ། 地肥，地饼，地皮饼。佛书所说，劫初时期，地面自然生成可以养人的一种代食品(ས་ཞག་སྟེ་བསྐལ་པ་ཡ་ཐོག་སྐབས་ས་སྟེང་······ནས་རང་བཞིན་གྱིས་ཐོན་པའི་ཞག་སྟེ་མིའི་ཟས་སུ····ཟུང་བ།)。

〔གྲ〕

གྲ་ཤོད་གཉིས། 扎雪二人。为嘎瓦拜则和焦若・鲁易坚参两位译师的合称(ཀོ་ཉ་བ་སྐ་བ····དཔལ་བརྩེགས་དང་། ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན་གཉིས་ཀྱི་བསྡུས་མིང་།)。

གྲག་སྟོང་། 闻空，声可闻而自性空。耳识所

闻声之二谛（ཉན་ཤེས་ཀྱི་གཟུང་ཡུལ་བདེན……གཉིས།）。

གྲག་སྟོང་དབྱེར་མེད། 闻空无别。耳所闻声及声的自性空二者，无二无别（ཉ་བའི་ཡུལ་དུ……གྲག་པའི་སྒྲ་ཉམས་སྟོང་ཉིད་དང་དབྱེར་མ་མཆིས……པ།）。

གྲགས་ཆེན། 菩萨的一种名称（བྱང་སེམས་སྤྱི།）。

གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན། 1. 扎巴坚参(1147—1216)萨迦派高僧，萨钦贡噶宁波之第三子，年二十六继承萨迦法位，为萨迦五祖之第三祖（ས་ཆེན་ཀུན་དགའ་སྙིང་པོའི་སྲས་ས་སྐྱ་གོང……མ་གསུམ་པ། དགུང་ལོ་ཉེར་དྲུག་པ་ལ་གདན་སར་བཞུགས།）。2. 扎巴坚参（1374—1432），又称扎巴坚参贝桑波（གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན……དཔལ་བཟང་པོ།），是绛曲坚参（བྱང་ཆུབ་རྒྱལ་མཚན། 1302—1364，他于1354年击败萨迦派地方政权，统一卫藏地区，建立起帕竹地方政权）的侄孙。大明皇帝曾先后授以灌顶国师（ཀཱིང་གུ་ཤྲི）及阐化王（ཚན་ཧྭའི……དབང་།）等封号，赐金印及礼品，是帕竹政权在政治上达到顶峰之时。公元1409年，在他支持和提供了一切物质上的条件下，宗喀巴在拉萨大昭寺举办了祈祷大会（སྨོན་ལམ་ཀྱི་དུས་སྟོན།）。

གྲགས་པ་མཐའ་ཡས། 无边称。《大日经》说是无量功德名称之咒。寂静论师说佛为无边称（གྲགས་པ་མཐའ་ཡས་ནི་ཡོན་ཏན་མཐའ་ཡས་པར་གྲགས་པའི་སྔགས་ལ་རྣམ་སྣང་མངོན་བྱང་གི……འགྲེལ་པར་བཤད་དོ། ཞི་བ་པས་སངས་རྒྱས་ལ་གྲགས་པ་མཐའ་ཡས་སུ་བཤད་དོ།）。

གྲགས་པ་འོད་ཟེར། 扎巴沃色（1255—1303），为元朝第五任帝师。他不属萨迦昆氏（འཁོན）家族，其父为松巴扎巴，曾任八思巴的侍从却本。《元史》卷十六世祖本纪说他在公元1291年（至元二十八年）任帝师，直至1303年。

གྲགས་པ་སེང་གེ། 扎巴僧格（1283—1349），噶玛噶举红帽系（ཞྭ་དམར་པ།）第一世活佛。因得到元朝帝室成员赐给的一顶红色僧帽，该支派传承遂称红帽系。扎巴僧格原是黑帽系第三世活佛法王让迥多杰（ཆོས་རྗེ……རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ། 1284——1339）的弟子。父系出自夏系（ཤ），属章古族（གདུང་རུས……དབང་གུ），生于崩波（སྤོམ་པོ།）。他修行时只穿单衣，故又称为章古热巴（དབང་གུ་རས་པ། 意为单衣者章古）。终生勤习佛典，常住德钦寺（བདེ་ཆེན།），1333年他还创建乃囊寺（གནས་ནང་། 地在粗普寺以东），十五世纪末以前，该寺是红帽系的主寺。

གྲགས་པའི་རྗེས་དཔག 世间极成比量。为三比量（རྗེས་དཔག་གསུམ།）之一。

གྲགས་པའི་སྤུ་ཁྲུད། 誉稠。帝释的异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

གྲང་བའི་དམྱལ་བ། 寒地狱，寒冻地狱。佛书说，此瞻部洲地下五百踰缮那处有依次横列的寒地狱（འཛམ་གླིང་འདིའི་ས་འོག་ནས་དཔག་ཚད་ལྔ་བརྒྱ་སོང་མཚམས་སུ་འཕྲེད་ཉལ་དུ་གནས……པའི་སེམས་ཅན་དམྱལ་བ།）。

གྲང་བའི་དམྱལ་བ་བརྒྱད། 八寒地狱，佛教所说的八种酷寒地狱。即：(1)阿部陀（ཆུ་བུར……ཅན།，意译疱狱），入者身寒生疱；(2)尼剌部陀（ཆུ་བུར་རྡོལ་བ།），入者身寒疱裂；(3)阿吒吒（སོ་ཐམ་ཐམ་པ།），入者唇舌冻僵，发出颤声；(4)臛臛婆（ཀྱི་ཧུད་ཟེར་བ།），入者口发臛臛婆声；5.虎虎婆（ཨ་ཆུ་ཟེར་བ།），入者不能发音，但喉作虎虎婆响；(6)嗢钵罗

(ཨུཏྤལ་ལྟར་གས་པ།)， 入者身体冻裂象青莲；(7)钵特摩(པདྨ་ལྟར་གས་པ།)，入者大折裂，如红莲花；(8)摩诃钵特摩(པདྨ་ཆེན་པོ……ལྟར་གས་པ།)，入者骨折如大莲花或白莲花。

གྲང་བའི་སེམས་ཅན་དམྱལ་བ། 寒地狱。同 གྲང་བའི་དམྱལ་བ། 条。

གྲངས་ཀྱི་བསྙེན་པ། 数量承事。主要修承事之差别，勇识金刚说有三种。谓诵正尊十万，眷属一万，随修一种即可，此为数量承事(གཙོ་བོ་ལ་འབུམ་འཁོར་ལ་ཁྲི་ཟློ་བ་གང་རུང………གཅིག་བྱས་པས་ཆོག་པར་འདོད་པ།)。

གྲངས་ཅན་པ། 数论派，数论师。古印度一教派名(ཕྱིར་རྒྱ་གར་གྱི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག)。梵语僧佉派，古印度六种外道之一，一般称为数论外道。主张一切法不出二十五谛。

གྲལ་དཔོན། 则本。指在僧众聚会时，站在队列最前面，负责清点人数和诵经事宜的喇嘛(དགེ་འདུན་མང་པོ་འཚོགས་པའི་དུས་སྟོན་སྐབས……གྲལ་མགོར་བཞུགས་ཏེ། བསྔོ་བ་ཡོན་བཤད་སོགས་མཛད་མཁན་གྱི་བླ་མ།)。

གྲིབ་མདོས། 除晦供施架。宗教仪式中驱除晦气的供施物品(གྲིབ་ནད་སེལ་ཐབས་ཀྱི་མདོས……ལས།)。

གྲུ་འཛིན། 补陀洛迦。印度南部之补陀洛迦山(རྒྱ་གར་ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་རི་བོ་ཏ་ལ་ལ་གྲུ་འཛིན………ཟེར།)。即汉文所传的普陀山，为观世音菩萨居住地(སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་གནས་མཆོག……ཅིག)，因此一般称观世音为南海观音大士。

གྲུ་འཛིན་གཉིས་པ། 第二普陀。拉萨布达拉宫的别称(ལྷ་ས་པོ་ཏ་ལའི་མིང་གཞན་ཞིག)。

གྲུ་འཛིན་བདག་པོ། 普陀主。观世音菩萨(སྤྱན་རས་གཟིགས།)之异名。

གྲུ་བཞི་ལམ་འཁྱེར། 道括四方。概括全部佛语为修道诀窍。此为噶当派典籍中常用语(བཀའ་གདམས་པའི་བཤད་རྒྱུན་ཞིག་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་ཐམས་ཅད་ཆ་ཚང་བར་གདམས་ངག་ཏུ་གོ་བ་ཡོད་པ།)。

གྲུབ་ཆེན། 大圣，大德，大成就者。依于修学密宗道得八种共同悉地者，即生成佛者或得殊胜悉地者(གསང་སྔགས་ཀྱི་ལམ་ལ་བརྟེན་ནས……ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ་བརྒྱད་དམ། སྐུ་ཚེ་དེ་ལ་སངས་རྒྱས་པའམ། མཆོག་གི་དངོས་གྲུབ་གང་རུང་ཐོབ་པ་ལ་གྲུབ་ཐོབ་དང་གྲུབ་ཆེན་ཟེར།)。

གྲུབ་ཆེན་བརྒྱད། 八大得道者，八大圣。即：日卜、米门、萨沃、惹支、南卡普哇、米囊瓦、齐哇梅巴、内迴巴等(རིལ་བུ། མིག་སྨན། ས་འོག རལ་གྲི། ནམ་མཁར་འཕུར་བ། མི་སྣང་བ། འཆི་བ་མེད་པ། ནད་འཇོམས་པ་རྣམས་སོ།)。

གྲུབ་ཆེན་ཨོ་རྒྱན་པ། 大成就者邬金巴(1230—1309)。西藏历史上有盛名的主巴噶举派的一个喇嘛(འབྲུག་པ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་བླ་མ་བོད་ཀྱི……ལོ་རྒྱུས་ཐོག་སྙན་གྲགས་ཆེ་བ་ཞིག་ཡིན།)。其家从康瓦流寓前藏，其父居温觉培(རྒྱུས……དབོན་རྗེ་འཕན)，母名秋莫都格玛(ཕྱུག་མོ་དུག་གེ་མ།)，成年时从其父习学密法。十六岁时，到博东艾寺却杰仁钦则摩处，听学上下对法、因明和中观。却杰郭仓巴贡布多吉为授居士戒(དགུང་ལོ་བཅུ་དྲུག་ལ་བོ་དོང་ཨེ་དགོན་པར་བྱོན་ནས། ཆོས་རྗེ་རིན་ཆེན་རྩེ་མོའི་དྲུང་དུ། མངོན་པ་གོང་འོག་དང་། ཚད་མ། དབུ་མ་བཅས་གསན། ཆོས་རྗེ་རྒོད་ཚང་པ་མགོན་པོ་རྡོ་རྗེའི་དྲུང་ནས་དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པ་བཞེས།)，二十岁时受比丘戒和具足戒，取法名仁钦贝。此后十二年，静坐修行，禁绝肉食。后依止却

杰仁钦则摩（ཆོས་རྗེ་རིན་ཆེན་རྩེ་མོ།）、贡隆巴南喀坚赞（གོང་ལུང་པ་ནམ་མཁའ་རྒྱལ་མཚན།）和时轮师桑结多吉（དུས་འཁོར་བ་སངས་རྒྱས་རྡོ……རྗེ）学习了时轮法舞（འཆམ་ལུགས）、弹（ཆག་ལུགས）和歌赞（ཙ་མི་ལུགས）等修法，成为一精通时轮和天文历算的学者。又依止却杰郭仓巴喇嘛听受噶举教法。此后，经芒域吉仲（མང་ཡུལ་སྐྱིད་གྲོང་།）到达克什米尔，在邬金（ཨོ་རྒྱན）地方学习很多密法。三十二岁（公元1261年）时，前往印度金刚座寺（རྒྱ……གར་རྡོ་རྗེ་གདན）修缮一座佛塔。六十三岁（公元1292年），受元朝皇帝忽必烈的邀请，到京城给皇帝和臣民们讲授佛法，皇帝赐财宝，他不受，返藏八十岁逝世。

གྲུབ་མཆོག 大圣，大成就者。证得显密佛教中殊胜成就或不共悉地的人（གྲུབ་ཐོབ་ཀྱི་མཆོག་སྟེ། མཆོག་གི་དངོས་གྲུབ་ཐོབ་པའི་སྐྱེས་བུ་ཆེན་པོ།）。

གྲུབ་མཆོག་མ། 女圣，女成就者，女瑜伽行者（གྲུབ་པ་ཐོབ་པའི་རྣལ་འབྱོར་མ།）。

གྲུབ་བརྙེས། 得成就，修道有所得，证得佛教密宗八大成就之一的瑜伽师（གྲུབ་པ་ཐོབ་པ་སྟེ……སྔགས་ལུགས་ཀྱི་གྲུབ་པའི་དངོས་གྲུབ་བརྒྱད་གང……རུང་སོགས་ཐོབ་པའི་རྣལ་འབྱོར་པ།）。

གྲུབ་རྟགས། 道貌，成就表象，证果迹象。修学佛道成正果者的外表迹象（གྲུབ་པ་ཐོབ་པའི……རྟགས་མཚན།）。

གྲུབ་ཐོབ། 成道者，证果者，得成就者。修学佛道有特殊证悟，获得殊胜成就或共同成就的人（ལམ་རྟོགས་ཁྱད་པར་ཅན་མངོན་དུ……བརྙེས་ཏེ་མཆོག་དང་ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ་ཐོབ……པའི་གང་ཟག）。

གྲུབ་ཐོབ་ཁྱུང་པོ་རྣལ་འབྱོར། 琼波瑜伽师。香巴噶举派创始人克珠琼波的别号（མཁས……གྲུབ་ཁྱུང་པོ་སྟེ་ཤངས་པ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་སྲོལ་འབྱེད……པ་པོ།）。

གྲུབ་ཐོབ་ཉང་རི་ཁྲོད་པ། 成道者娘日超巴。即安达娘尼玛沃色（1124—1204），是一位著名的旧密宗大喇嘛，享年八十一岁。其详细历史见《伏藏珍宝集》第一部《一百位伏藏师根本传记》（མངའ་བདག་ཉང་ཉི་མ་འོད……ཟེར་གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་བླ་ཆེན་མཚན་སྙན་ཞིན……ཏུ་ཆེ་བ་ཞིག　དགུང་ལོ་བརྒྱད་ཅུ་གྱ་གཅིག་བཞུགས། ལོ་རྒྱུས་ཞིབ་པ། རིན་ཆེན་གཏེར་མཛོད་པོད་དང་པོའི《གཏེར་སྟོན་བརྒྱ་རྩའི་རྣམ་ཐར》ནང……གསལ།）。

གྲུབ་ཐོབ་དཔལ་འཛིན། 成道者贝增（即止贡成道者贝增），亦称贝增尼沃桑波嘉措祯，又名贝增玛黑郭坚。西藏著名密教学者（འབྲི་ཁུང་གྲུབ་ཐོབ་དཔལ་འཛིན་ཏེ། དཔལ་འཛིན་ཉི་འོད་བཟང་པོ་རྒྱ་མཚོ་སྦྱིན་ཡང་ཟེར། བོད་ཀྱི་སྔགས་པ་མཁས་པ་ཞིག）。

གྲུབ་མཐའ། 宗派。佛教内外各派，各自心目中依教、依理树立对基、道、果位的一定见解或理论（ཕྱི་ནང་གི་ཆོས་ལུགས་སོ་སོའི་ལྟ་བའི……འཛིན་ཚུལ་ཏེ། རང་གི་བློ་ངོར་གཞི་ལམ་འབྲས……བུ་གསུམ་སོགས་གཞུང་དང་། རིགས་པས་བསྒྲུབས……ནས་གྲུབ་པར་ཐག་བཅད་པའི་ལྟ་ཚུལ་ལམ་གཞུང……ལུགས།）。

གྲུབ་མཐའ་གོང་མ། 上部宗论。指中观派和唯识派（དབུ་མ་པ་དང་སེམས་ཙམ་པ་གཉིས་སོ།）。

གྲུབ་མཐའ་ཆེན་མོ། 《教派广论》。全名《宗论详论·最极详明论述自他诸宗甚深妙义普贤刹日教理大海能满众愿》。十七世纪时，嘉木样·协巴多杰著（གྲུབ་མཐའི་རྣམ་བཤད……

རང་གཞན་གྲུབ་མཐའ་ཀུན་དང་ཟབ་དོན་མཆོག་ཏུ་…
གསལ་བ་ཀུན་བཟང་ཞིང་གི་ཉི་མ་ལུང་རིགས་རྒྱ་མཚོ
སྐྱེ་དགུའི་རེ་བ་ཀུན་སྐོང་ཞེས་བྱ་བ་དུས་རབས་བཅུ…
བདུན་པར་ཀུན་མཁྱེན་འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི…
རྡོ་རྗེས་མཛད་པའོ།)。

གྲུབ་མཐའ་སྟོན་པ་པོ། 宗论师，教派创始人(ལྟ་བའི་འདོད་ཚུལ་འཆད་པ་པོ།)。

གྲུབ་མཐའ་རྣམ་པར་བཞག་པ་ཐུབ་བསྟན་ལྷུན་པོའི་མཛེས་རྒྱན། 《宗派建立佛教妙高庄严》。西藏塔坚钦巴 (ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ། 意译一切智）著。

གྲུབ་མཐའ་རྣམ་བཞག་ཆེན་པོ། 《宗派建立广论》。西藏塔坚钦巴(ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ། 一切智）著。

གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ། 宗论师。信奉一种教派学说的人(ལྟ་བའི་ལུགས་ཁས་ལེན་པ།)。

གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་གཉིས། 两教，两种教派。指佛教和非佛教（外道）。又指佛教徒和非佛教徒(སངས་རྒྱས་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་དང་། སངས་རྒྱས་པ་མ་ཡིན་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་གཉིས…སོ།)。

གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་བཞི། 佛教四宗。即中观派(དབུ་མ་པ།)、唯识派(སེམས་ཙམ་པ།)、经部(མདོ་སྡེ་པ།)和有部(བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ།)。

གྲུབ་མཐའ་མཛོད། 《宗论藏》。隆钦七藏之一(ཀློང་ཆེན་མཛོད་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。十四世纪时，宁玛派高僧隆钦饶绛(རྙིང་མའི་སློབ…དཔོན་ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས།)所著。卷首略述释迦牟尼出世经历，纲领全书，继即破斥教外各宗，以佛法分别成立佛教共不共乘，依八次第分析注释(ཐོག་མར་སྟོན་པ་བྱོན་ཚུལ…རགས་རིམ་གྱིས་ཁོག་དབུབ། ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་དཀྲལ་ཏེ་དགག་གཞིར་བཞག སྟོན་པའི་བསྟན་པ་ཐུན་མོང་དང་ཐུན་མིན་ཐེག་པའི་ཕྱེ་ཐག…འཕགས་ཆོས་དུ་མའི་སྒོ་ནས་བསྒྲུབས་ཏེ་དཔྱད…བཤད་པར་འགྲེལ་བ་རིམ་ཁང་བརྒྱད་ཡོད་པ།)。

གྲུབ་མཐའ་འཛིན་པ་རྣམ་གཉིས། 二种道徒。即外道徒众与佛教徒众(ཕྱི་རོལ་པ་དང་ནང་པ…གཉིས་སོ།)。

གྲུབ་མཐའ་འོག་མ། 下部宗论。指佛教小乘的有部和经部(བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ་དང་མདོ་སྡེ་པ་གཉིས་སོ།)。

གྲུབ་མཐའ་ལ་མ་ཞུགས་པ། 不奉教，未入教。不依符合正理经典，只随意追求今生安乐(རིགས་པས་གྲུབ་པའི་གཞུང་ལུགས་ལ་མ་བརྟེན…པར་རང་དགར་ཚེ་འདིའི་བདེ་བ་ཙམ་དོན་དུ་གཉེར་བའོ།)。

གྲུབ་མཐའ་ལ་ཞུགས་པ། 奉教，入教。不满足于今生安乐，各自心中依据符合正理经典观察事物进行取舍(ཚེ་འདིའི་བདེ་བ་ཙམ་གྱིས…ཆོག་པར་མི་འཛིན་པར་རང་གི་བློ་ངོར་འཐད་པས…གྲུབ་པའི་གཞུང་ལུགས་ལ་བརྟེན་ནས་དངོས་པོའི…གནས་ཚུལ་ལ་དཔྱད་ནས་བླང་དོར་བྱེད་པ།)。

གྲུབ་མཐའ་ལེགས་བཤད་ཤེལ་གྱི་མེ་ལོང་། 《宗教源流镜史》，土观·曲吉尼玛(ཐུའུ་བཀྭན…ཆོས་ཀྱི་ཉི་མ）著，是研究我国藏传佛教发展历史的重要著作。

གྲུབ་པ་བརྒྱད། 八成就。即：解脱(གྲོལ་བ།)、善解脱(ལེགས་གྲོལ།)、究竟解脱(གྲོལ་མཐར་ཕྱིན།)、成乐(མགུ་གྱུར།)、乐态(ཉམས་དགའ།)、极乐(རབ་དགའ།)、乐(དགའ་བ།)、圣乐(མཆོག་དགའ།)。

གྲུབ་པ་སྡེ་བདུན། 《成就七论》。即：《莲花生秘密成就》(མཚོ་སྐྱེས་ཀྱི་གསང་བ་གྲུབ་པ།)、

《无肢尊者金刚方便和智慧成就》(ཡན་ལག་མེད་པའི་རྗེ་རྡོ་རྗེའི་ཐབས་དང་ཤེས་རབ་གྲུབ་པ།)、《英札菩提智慧成就》(ཨིནྡྲ་བྷཱུ་ཏིའི་ཡེ་ཤེས་གྲུབ་པ།)、《拉格卡玛嘎惹无二成就》(ལ་ཀྵྨཱི་ཀ་རའི་གཉིས་མེད་གྲུབ་པ།)、《仲毗黑如嘎俱生成就》(ཌོཾ་བི་ཧེ་རུ་ཀའི་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་གྲུབ།)《达热嘎哇大密真实性成就》(དཱ་རི་ཀ་པའི་གསང་བ་ཆེན་པོའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་གྲུབ་པ།)和《瑜伽母孜多所著随行于显明有法之后的真实性成就》(རྣལ་འབྱོར་མ་ཙིནྟཱ་མཛད་པའི་དངོས་པོ་གསལ་བའི་རྗེས་སུ་འགྲོ་བའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་གྲུབ་པ།)等七部论著。

གྲུབ་པའི་མཐའ་དགྲོལ་བ། 《宗派注释》。吐蕃赞普赤松德赞(ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན།)时期的著作。

གྲུབ་པའི་སྤྱོད་པ། 成就行。修行密乘事部道现观四门之一(རྒྱུད་ཀྱི་ལམ་གྱི་མངོན་རྟོགས་སྤྱོད་པའི་སྒོ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག)。与本尊同类持明空行证成之后，依此身形修行密乘六度，和合究竟佛果与本尊身语意中，现证三姓金刚持位(ལྷ་དང་སྐལ་བ་མཉམ་པའི་རིག་འཛིན་དང་མཁའ་སྤྱོད་གྲུབ་ནས། དེའི་རྟེན་ལ་སྔགས་ཀྱི་ཕྱིན་དྲུག་གི་སྤྱོད་པ་སྤྱད་དེ་མཐར་ཐུག་གི་འབྲས་བུ་ལྷའི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་དང་མཉམ་པར་སྦྱོར་བས་རིགས་གསུམ་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པའི་གོ་འཕང་མངོན་དུ་བྱེད་པའོ།)。

གྲུབ་པའི་དབང་ཕྱུག 自在圣人，自在成就者。证得显教或密教最上果位的人(མདོ་སྔགས་གང་རུང་གི་རྟོགས་པ་མཆོག་བརྙེས་པའི་གང་ཟག)。

གྲུབ་པའི་ཡན་ལག་གཉིས། 二所成支。十二因缘之一(རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག)。依于生支及老死支。众生各别成就生等诸支，故名二成就支(སྐྱེ་བའི་ཡན་ལག་དང་། རྒ་ཤིའི་ཡན་ལག་སྟེ་འགྲོ་བ་ཐ་དད་པའི་སྐྱེ་བ་སོགས་མངོན་པར་གྲུབ་པས་གྲུབ་པའི་ཡན་ལག་གཉིས་སོ།)。

གྲུབ་དབང་། 大成就者，成就自在，大圣(གྲུབ་པའི་དབང་ཕྱུག)。

གྲུམ་པ་རྒྱང་ལྷ་ཁང་། 种巴江寺。传说为藏王松赞干布时所创建的一寺名，在后藏拉孜县境(སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐབས་བཏབ་པ་གཙང་ལྷ་རྩེ་ཁུལ་དུ་ཡོད་པ་མཐའ་འདུལ་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

གྲུར་འཛུག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 同船堕。九十单堕之一(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས།)。与比丘尼同船顺流或逆流而行逾一俱卢舍者(དགེ་སློང་མ་དང་ལྷན་ཅིག་གྲུར་ཞུགས་ཏེ་ཆུའི་རྒྱུན་ཕྱོགས་སམ་ཟློག་ཕྱོགས་གང་རུང་ལ་རྒྱང་གྲགས་ཀྱི་སར་ཕྱིན་པའོ།)。

གྲུལ་བུམ། 瓶腹，瓮形鬼。梵语作鸠盘荼(ཀུམྦྷཎྜཿ)。为吸人精气之鬼。佛书说为大海中一种似人的夜叉鬼怪，头上生有各种动物的头，肘部、膝盖和耳轮都长有发状肉丝(གནོད་སྦྱིན་གྱི་རིགས་ཤིག་སྟེ་རྒྱ་མཚོའི་ནང་དུ་གནས་པའི་གནོད་སྦྱིན་གཟུགས་མིའི་དབྱིབས་དང་འདྲ་ལ། མགོ་བོ་སྲོག་ཆགས་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་མགོ་ཅན། ཀང་ལག་གི་གྲུ་མོ་དང་རྣ་བའི་སྟེང་དུ་ཤའི་རལ་བ་ཡོད་པ་ཞིག)。

གྲོ་ཚང་དགོན་པ། 瞿昙寺。在青海省乐都县境内。参看གྲོ་ཚང་རྡོ་རྗེ་འཆང་། 条。

གྲོ་ལུང་པ། 卓隆巴。本名洛追琼内(བློ་གྲོས་འབྱུང་གནས།)。幼年从阿底峡和仲敦巴一同听受噶当诸法。著有《阿底峡小简百法要义总纲疏》和《教次广略二论》，尤以《教次广

论》注解《道炬论》精义最为著称。宗喀巴之《菩提道次第广论》即大抵依此而作（གཞོན་ནུའི་དུས་ཇོ་བོ་རྗེ་དང་འབྲོམ་སྟོན་ལས……བཀའ་གདམས་ཀྱི་ཆོས་གསན། ཇོ་བོའི་གཞུང་ཆུང་ནམས་གཙོ་བོར་གྱུར་པའི་ཆོས་ཆུང་བརྒྱ་རྩ་ལ……དོན་ཁོག་འཆིང་བའི་ཐེག་དང་། བསྟན་རིམ་ཆེ་ཆུང་གཉིས་མཛད། བསྟན་རིམ་ཆེན་མོ་ནི་ལམ་སྒྲོན་གྱི་དགོངས་འགྲེལ་བླ་མེད་ཡིན་པས་རྗེ་ཙོང་ཁ……པའི་ལམ་རིམ་ཆེན་མོ་ཡང་ཕལ་ཆེར་འདི་དང་མཐུན་པར་མཛད།）。

གྲོ་ཀ་ཤྨཱི། （梵）侨赏弥，佛在世时印度一国名。

གྲོག་མཁར་བ། 蚁穴师。古印度一苦行者，因在蚁洞中修行，故名（ཞར་རྒྱ་གར་གྱི་དྲང་སྲོང་ཞིག་གྲོག་མའི་མཁར་དུ་དཀའ་ཐུབ་སྤྱད་པས……མིང་དེ་བཏགས།）。

གྲོག་སྦྱིན། 蚁施。旧俗在蚁穴处施放糌粑、酥油合成的油粉，对蚂蚁举行布施，以求祥禳灾（གྲོག་མཁར་ཡོད་སར་རྩམ་པ་དང་མར་མཉམ་དུ་བསྲེས་པའི་ཕྱེ་མར་གྲོག་མར་སྦྱིན་པའི་སྲོལ།）。

གྲོགས་མེད་པའི་སྡུག་བསྔལ། 无友伴苦。六苦之一（སྡུག་བསྔལ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གྲོང་ཁྱེར་ལྟ་ན་སྡུག 善见城。须弥山顶帝释所居城名（རི་རབ་ཀྱི་རྩེ་མོའི་དབུས་ན་ཡོད་པའི་བརྒྱ……བྱིན་གྱི་གྲོང་ཁྱེར།）。

གྲོང་ཁྱེར་བདེ་ལྡན། 具乐城，释迦受牧女献牛奶处。

གྲོང་ཁྱེར་དྲུག་པ། "六城市部"，小乘之一部（ཐེག་དམན་གྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག）。

གྲོང་ཁྱེར་རྩྭ་ཅན། 拘尸那城。古印度一城名，释迦牟尼入灭之处。

གྲོང་ཁྱེར་གསུམ་བརྩེགས། 三层城邑。半显城邑欲界、全显城邑色界、不显城邑无色界（ཕྱེད་སྣང་གི་གྲོང་ཁྱེར་འདོད་ཁམས། ཀུན་སྣང་གི་གྲོང་ཁྱེར་གཟུགས་ཁམས། མི་སྣང་གི་གྲོང་ཁྱེར་གཟུགས་མེད་དོ།），故名。

གྲོང་ཆོག 俗家经忏。不在寺院，而在俗人家念经或作法事的宗教仪式（ཁྱིམ་དུད་དུ་ཕྱིན……ནས་ཆོས་འདོན་ཞབས་བརྟན་བྱེད་པའི་ཆོ་ག）。

གྲོང་ཆོག་པ། 经忏僧，经忏师。依靠为人念经收入为生的僧人（ཆོས་བཏོན་པའི་ཡོན་ལ་བརྟེན……ནས་འཚོ་བ་སྐྱེལ་མཁན།）。

གྲོང་འཇུག 夺舍。密法使自己灵魂进入别人身体的一种法术（ཕུང་པོའི་གྲོང་ལ་རྣམ་ཤེས་འཇུག……པ།）。

གྲོང་འཇོམས། 1. 遍入天（ཁྱབ་འཇུག）的异名。 2. 帝释天（བརྒྱ་བྱིན）的异名。

གྲོང་བསྙེན། 居家静修。佛教徒在俗家静修的宗教活动（གྲོང་ཁྱིམ་དུ་མཚམས་བཅད་དེ……བསྙེན་སྒྲུབ་བྱེད་པ།）。

གྲོང་ཐག་ཉེ་བ། 近村寺庙。在村落附近的寺庙（གྲོང་ཐག་ཉེ་བའི་དགོན་པ།）。

གྲོང་དུ་རྒྱུ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 云游聚落罪。九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས།）。比丘自往云游其他村落，已过僧众受食之时者。

གྲོང་དུ་འཇུག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 非时入聚落罪。九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ……བཅུའི་ནང་གསེས།）。住非亲俗人家中自午后直至次日黎明者（ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་ཁྱིམ་དུ……གུང་ཡོལ་ནས་སང་གི་སྐྱ་རེངས་མ་ཤར་གྱི་བར་དུ……གནས་པའོ།）。

གྲོང་གསུམ་མཐར་བྱེད། 毁三城。大自在天（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།）的异名。

གྲོལ་སྡེ། 解脱军。印度大乘佛教唯识派一论师，亦兼通般若（ཕར་ཕྱིན་དང་ལས་མཁས……པ།）。

གྲོལ་བ། 出缠，解脱。意为超出生死轮回的束缚（འཁོར་བ་ལས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ།）。

གྲོལ་བ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ། 圆满解脱。永远解脱烦恼并解脱所知二障（ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ལས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་སྟེ་ཉོན་མོངས་དང་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་གཉིས་ཀྱི་ཆ་ལས་ལེགས་པར་ཐར་བ།）。

གྲོལ་བྱེད་འཇོམས། 坏能解。帝释（བརྒྱ་བྱིན།）的异名。

གྲོལ་ལུགས་ཆེན་པོ་བཞི། 四大解脱法。旧密大圆满本净观修教导法之一。解脱本智成为法身的四种方式（ཀ་དག་ཁྲེགས་ཆོད་ཀྱི་གདམས་པ…རིག་པ་ཆོས་སྐུར་གྲོལ་བའི་ཚུལ་ཆེན་པོ་བཞི།）。即：本来解脱（ཡེ་གྲོལ།）、自我解脱（རང་གྲོལ།）、裸露解脱（གཅེར་གྲོལ།）和边际解脱（མཐར……གྲོལ།）。

གྲོལ་ལུགས་མི་ཤེས་ཕྱག་རྫོགས། 不识解脱手印圆满法。不熟悉解脱方法的空观的大手印和大圆满法（འཁོར་བ་ནས་གྲོལ་བའི་ཐབས་མི་ཤེས……པའི་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་དང་། རྫོགས་པ་ཆེན་པོས་བཏུ་སི་ཐོགས་ཟེར།）。

གྲོལ་གསུམ། 三解脱。身解脱、外骛心解脱、外尘幻景解脱（ལུས་གྲོལ་དང་། འཕྲོ་བྱེད་ཀྱི་སེམས་གྲོལ། འཁྲུལ་སྣང་གི་ཡུལ་གྲོལ་བཅས་གསུམ་མོ།）。

〔གླ〕

གླང་འཁོར་སྤྱི་མཆོད། 朗科寺供施节。定日宗朗科寺（公元1097年天喇嘛强曲沃之侄孜德赞所建）的一种礼佛供神布施僧众的节日（ས་སྐྱོད་དིང་རི་ན་ཡོད་པའི་གླང་འཁོར་དགོན་པའི་མཆོད་འབུལ་དུས་ཆེན།）。

གླང་ཆེན་གྱི་པགས་པའི་སྟོད་གཡོགས། 大象皮上衣，为尸林八器（དུར་ཁྲོད་ཀྱི་ཆས་བརྒྱད།）之一。

གླང་ཆེན་འགྱིང་རི། 峨眉山。在四川省峨眉县西南，海拔3,099米，山顶时见佛光，为中国佛教圣地之一（སི་ཁྲོན་ཞིང་ཆེན་ཨོ་མེ་རྫོང་གི་ལྷོ……ནུབ་ན་ཡོད་ཅིང་། རྒྱ་མཚོའི་ངོས་ལས་མཐོ་ཚད་སྨིས3,099ཡོད་པ་དང་། ཀྲུང་གོའི་ནང་པའི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གནས་མཆོག་ཅིག）。

གླང་ཆེན་ས་སྲུང་། 护地神象。帝释及六欲天等所乘巨象，身白色，七肢优美，红头六牙（ལྷ་ཡུལ་གྱི་གླང་ཆེན་ལུས་དཀར་ལ་ཡན་ལག་བདུན……ལེགས་པར་གནས་པ་མགོ་དམར་བ་མཆེ་བ་དྲུག……ལྡན་དབང་པོ་དང་ཉེ་དབང་རྣམས་ཀྱི་བཞོན་པར……གྱུར་པ་ཞིག）。

གླང་ཐང་དགོན། 朗塘寺。公元1093年朗日塘巴格西（དགེ་བཤེས་གླང་རི་ཐང་པ།）在拉萨东北林周县（ལྷུན་གྲུབ་རྫོང་།）境内所建的一寺庙名。

གླང་པོ་ཆེ་ས་ལ་རབ་བརྟན། 护地神像。同གླང་ཆེན་ས་སྲུང་།条。

གླང་པོ་ཆེའི་སྟབས་སུ་གཤེགས་པའི་དཔེ་བྱད། 进止如象王。佛身八十种随好之一（སངས……རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས……

ཞིག)。如来威光荫蔽龙族，感得回旋步武如同象王（གླུ་ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ་ལ་མཁས་པ་ཉིད……ཀྱིས་གླང་པོ་ཆེའི་སྟངས་སུ་གཤེགས་པ། ）。

གླང་པོ་རིན་པོ་ཆེ། 象宝，白象宝。七政宝之一（རྒྱལ་སྲིད་སྣ་བདུན་གྱི་གྲས་ཤིག）。

གླང་པོའི་རྩལ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说象腋经》。

གླང་པོའི་ཟས། 象食。菩提树（བྱང་ཆུབ་སྡོང་ཤིང་། ）的异名。

གླང་བཟང་མ། 善牛女，护法四主母之一。

གླང་རི་ཐང་པ། 朗日塘巴（1054—1123），本名多杰僧格（རྡོ་རྗེ་སེང་གེ། ），博多哇（པོ་ཏོ་བ། ）的弟子，彼将噶当派修心要诀依所缘境分为八科（བཀའ་གདམས་བློ་སྦྱོང་གི་མན་ངག……དམིགས་པའི་ས་བཅད་བརྒྱད་དུ་མཛད་པ། ），笔之成文，号为修心八颂（བློ་སྦྱོང་ཚིགས་བརྒྱད་མར་གྲགས་པ། ），并广为宣讲。1093年建朗塘寺（གླང་ཐང་དགོན་པ། ）。

གླིང་། 大寺庙常用的一种名称。相当于汉语的丛林、禅院等一类命名（དགོན་སྡེ་ཆེ་ཁག་ལ……བཏགས་པའི་མིང་། ）。

གླིང་བཅུ་གཉིས། 十二洲。指围绕桑耶寺大殿周围的十二座建筑。十二洲原系指须弥山四方的四大洲和八小洲。桑耶寺的周围所谓十二洲，乃借用此十二洲而得名。此十二洲为：东方慧文殊殿，其左右为笃实法庭殿和达觉尔仓芒殿；南方马头明王殿，其左右为降魔密咒殿和译经殿；西方弥勒殿，其左右为勇夫拜啥尔殿和不动净虚殿；北方菩提发心殿，其左右为斑杂铁网殿和白书寺库殿（ཤར་ཕྱོགས་མཁྱེན་རབ་འཇམ་དཔལ་གླིང་། དེའི་གཡས་གཡོན་དུ་རྣམ་དག་ཁྲིམས་ཁང་གླིང་དང་བཛ…སྒྱུར་ཚང་མང་གླིང་། ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་ཨཱརྻ་པ་ལོའི་གླིང（རྟ་མགྲིན་ཟངས་གླིང་ཡང་ཟེར། ） དེའི་གཡས་གཡོན་དུ་བདུད་འདུལ་སྔགས་པ་གླིང་དང་སྒྲ་འགྱུར…གླིང་། ནུབ་ཕྱོགས་སུ་དགའ་ལྡན་བྱམས་པ་གླིང་། དེའི་གཡས་གཡོན་དུ་དཔལ་པོ་པེ་ཧར་གླིང་དང་མི……གཡོ་བསམ་གཏན་གླིང་། བྱང་ཕྱོགས་སུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་བསྐྱེད་གླིང་། དེའི་གཡས་གཡོན་དུ་སྣ་ཚོགས་ལྕགས་དྲ་གླིང་དང་དཔེ་དཀར་དཀོར་མཛོད…རྫོ། ）。

གླིང་དུ་སྡོད་པ། 住寺。住寺院僧人。

གླིང་བདུན། 七洲。指《时轮经》（དུས་འཁོར། ）中说的环绕须弥山（རི་རབ། ）周围的七大洲。即：月洲（ཟླ་བ། ）、白光洲（འོད་དཀར། ）、吉祥洲（ཀུ་ཤ）、人非人洲（མིའམ་ཅི། ）、仙鹤洲（ཁྲུང་ཁྲུང་། ）、猛励洲（དྲག་པོའི་གླིང་། ）和瞻部洲（འཛམ་གླིང་ཆེན……པོ། ）。

གླིང་དྲུག 六洲。同 གླིང་དྲུག་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་ས། 条。

གླིང་དྲུག་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་ས། 福地六洲。佛书所说清凉山（བསིལ་རི། ）以内之'山、海、平地，无有日光，人依其自身之光而生存，所享之福齐天，故名福地六洲。即：月洲（ཟླ་བའི་གླིང་། ）、白光洲（འོད་དཀར་གྱི་གླིང་། ）、吉祥洲（ཀུ་ཤའི་གླིང་། ）、人非人洲（མིའམ་ཅིའི་གླིང་། ）、仙鹤洲（ཁྲུང་ཁྲུང་གི་གླིང་། ）、猛励洲（དྲག་པོའི་གླིང་། ）。

གླིང་ཕྲན་བརྒྱད། 八中洲。佛书所说须弥山（རི་རབ། ）四隅的八中洲：提诃洲（ལུས། ）、毗提诃洲（ལུས་འཕགས། ）、遮末罗洲（རྔ……ཡབ། ）、筏罗遮末罗洲（རྔ་ཡབ་གཞན། ）、

舍搌洲（གཡོ་ལྡན།）、 愠怛罗漫怛里拿洲（ལམ་མཆོག་འགྲོ།）、矩拉婆洲（སྒྲ་མི་སྙན།）和娇拉婆洲（སྒྲ་མི་སྙན་གྱི་ཟླ།）。

གླིང་བཞི། 佛家宇宙观所说四大洲。即：东胜身洲（ཤར་ལུས་འཕགས་པོ།）、 南赡部洲（ལྷོ་འཛམ་བུ་གླིང་།）、 西牛货洲（ནུབ་བ་ལང་སྤྱོད།）、北俱卢洲（བྱང་སྒྲ་མི་སྙན།）。

གླིང་རས་པདྨ་རྡོ་རྗེ། 岭热·白玛多吉（1128—1188，意译莲花金刚）。藏传佛教噶举派支派主巴噶举（འབྲུག་པ་བཀའ་བརྒྱུད།）开创人，出生于娘堆（ཉང་སྟོད།）下林家族，十七岁出家，三十八岁（1165年）从帕木竹巴学密法，帕木竹巴传以密法口诀，居静专修，获得证悟。帕木竹巴死后，他周游卫藏，晚年住那浦寺（སྣ་ཕུར་དགོན་པ།），收徒传法。其弟子藏巴甲热（གཙང་པ་རྒྱ……རས།），在拉萨河畔朗木地方建主寺（འབྲུག་དགོན་པ།），形成竹巴噶举派。

གླིང་གསུམ། 三小寺。西藏古时所建不属于十二小寺的三个小寺院：作净沐浴寺、多窝胜幢寺和灵威龙雷寺（གླིང་བཅུ་གཉིས་ལ་མི་ཟེ་གླིང་གསུམ་སྟེ། དགེ་བྱེད་ཁྲུས་ཁང་གླིང་། ཚང་མང་ཀེ་ཏུའི་གླིང་། མཐུ་རྩལ་གླུ་འབྲུག་གླིང་།）。

གླིང་བསྲེ། 岭赛。意为寺院混合起来经过辩经，选拔人才。旧时拉萨桑普寺（གསང་ཕུ……ནེའུ་ཐོག་གི་དགོན་པ།）上下两部分的僧众混合辩经，故名。后来在哲蚌（འབྲས་སྤུངས།）等寺院中亦流行这一作法。

གླིང་བསྲེའི་དགེ་བཤེས། 岭赛格西，阖寺善知识。拉萨三大寺旧时在全寺大殿中，盛设饮食，会聚僧众，席前答辩考取的学位名（གདན་ས་འགའ་རེའི་ཚོགས་ཆེན་དུ་གླིང་ཡོངས་ཀྱི……དགེ་འདུན་བསྡེབས་ཏེ་བཟའ་བཏུང་གི་ཚོགས་སྟོན……བཟང་པོ་གསོལ་བཞིན་དུ་མཚན་ཉིད་དམ་བཅའ……འཇོག་པའི་དགེ་བཤེས།）。

གླུ་དབྱངས་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 歌声喻发心。二十二种发心之一（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས……ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。住第十地菩萨具足智波罗密之发心。宣说正法令所化机心生爱乐，如乾闼婆所唱歌音（ས་བཅུ་པ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས……ཀྱི་ཕར་ཕྱིན་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི་གདུལ་བྱ……ཡིད་འདུན་པར་བྱེད་པའི་ཆོས་སྟོན་པས་དྲི་ཟའི……གླུ་དབྱངས་ལྟ་བུའོ།）。

གླུ་མ། 歌吟天女。以优美悦耳的歌音供养本尊会众的天女（སྙན་ཞིང་འཇེབས་པའི་གླུ་དབྱངས……ཀྱིས་ལྷ་ཚོགས་མཆོད་པའི་ལྷ་མོའི་མིང་།）。

གླུ་གསུམ། 三歌。密法中，指真实义歌、法性歌、印歌为三歌（དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་གླུ་དང་ཆོས……ཉིད་ཀྱི་གླུ་དང་ཕྱག་རྒྱའི་གླུའོ།）。

གླུད་འགོང་། 替死鬼。传说拉萨小昭寺抛朵马送鬼时，所扮替人受灾害的鬼物（ལྷ་སའི་ཚོགས……མཆོད་གཏོར་རྒྱག་སྐབས་རྫོང་བའི་གླུད་འགོང་།）。

གླུད་ཆས། 替身物，赎命品。送给替死鬼作为赎命消灾的物品（གླུད་གཏོང་སྐབས་སྤྲོད་པའི……རྫོངས་སྐལ་དངོས་ཆས།）。

གླུད་གཏོར། 替身朵马。送鬼时用作赎命替身的食子（ནད་པ་སོགས་ཀྱི་དོན་དུ་འདྲེ་གདོན་ལ……གཏོང་བའི་གཏོར་མ།）。

གླུད་རྫས། 替身物品。送祟时一并施舍的财物（གཏོར་གླུད་དང་མཉམ་དུ་གཏོང་བའི་རྫས་སྣ……ཚོགས།）。

གླུད་བརྫངས་པ། 送替身。“鲁”是为消灾除难而做的一种替身，把这些东西送到很远的地方，叫做消灾除难送替身（གླུད་ནི་བར་……ཆད་དང་གདོན་པ་སེལ་ཆེད་དུ་བཟོས་པའི་ལུས་ཚབ་……ཅིག་ལ་ཟེར། དེ་དག་ཐག་རིང་སར་འབུད་པའམ་སྐྱེལ་བར་གླུད་བརྫངས་པ་ཟེར།）。

གླུད་ཡས། 赎身物和送给替死鬼的财物（གླུད་དང་རྫོངས་ཆས།）。

གླུའི་ཆོས་སྨྲ་བ། 说歌法派。古印度外道一宗派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་……མིང་།）。

གླེགས་ཐག 卷绳，经绳，经索。捆经书之绳带（གླེགས་བམ་འཆིང་བྱེད་ཀྱི་ཐག་པ།）。亦名ཆོས་ཐག

གླེགས་བམ། 经卷，书卷。集多种经书在一起者（གླེགས་བུ་མང་དུ་བསགས་པའི་གླེགས་བམ་པོ་ཏི་……གཅིག་ལྟ་བུ།）。

གླེགས་ཤིང་། 卷夹，书夹，经板。夹经书的木板（གླེགས་བམ་གྱི་ལེབ་ཤིང་།）。

གླེང་འབུམ། 《毗奈耶因缘经》。叙述释迦牟尼制定戒律起因的故事（འདུལ་བའི་གླེང་གཞིའི་……དཔེ་ཚོ།）。

གླེང་གཞིའི་སྡེ། 因缘。梵语作尼陀那（ནིདཱ་ན།）。释迦牟尼特为某人宣说之经，如因陶人子具财之故而制不予取戒等，属毗奈耶藏，是十二分部中第六部（གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས……ཀྱི་དྲུག་པ་གང་ཟག་འགའ་ཞིག་གི་ཆེད་དུ་གསུངས……པ། དཔེར་ན་རྫ་མཁན་གྱི་བུ་ནོར་ཅན་ལ་བརྟེན་ནས་མ་བྱིན་ལེན་གྱི་བཅས་པ་མཛད་པའི་མདོ་ལྟ……བུ་འདུལ་བའི་སྡེ་སྣོད་དུ་གཏོགས་པ་ཞིག་གོ།）。

གློ་བུར་གྱི་དྲི་མ། 客尘。烦恼所知二障，非心本性，临时染污，终能远离，故名客尘（ཉོན་མོངས་པ་དང་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་གཉིས་ནི……སེམས་ཀྱི་རང་བཞིན་ལ་མ་ཞུགས་པར་སེམས་དང……འབྲལ་རུང་དུ་ཡོད་པས་ན་གློ་བུར་གྱི་དྲི་མ་ཞེས……བྱའོ།）。

གློ་བུར་དྲི་བྲལ་གྱི་མྱང་འདས། 远离客尘清净涅槃。永断客尘烦恼障后，所证涅槃（གློ་བུར་གྱི་དྲི་མ་ཉོན་སྒྲིབ་སྤངས་པའི་མྱང་འདས།）。

གློ་བུར་རྣམ་དག 客尘清净，离垢清净。远离客尘永断二障所证灭谛（གློ་བུར་གྱི་དྲི་མ་དང……བྲལ་བའི་འགོག་བདེན།）。

གློང་ཐང་སྒྲོལ་མ་ལྷ་ཁང་། 陇唐度母寺。传为藏王松赞干布所建，在今甘孜藏族自治州邓柯县境内（སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐབས་བཏབ……པ་ཁམས་འདན་མ་ས་ཁུལ་དུ་ཡོད་པ་རུ་གནོན་གྱི……གཙུག་ལག་ཁང་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

〔རྒ〕

རྒན་ཁལ། 耿差，意思是具有一定资历的人当差。拉萨三大寺的普通僧人都需要向寺院尽一定义务，如康村（ཁམས་ཚན།）中的卡脱格根（ཁག་ཐེག་དགེ་རྒན།）、康村格根（ཁམས་ཚན་དགེ་རྒན།）和巴夏哇（བར་ཤར་བ།）就是服劳役的一种差使。这一类属于比较高级的差，称为“耿差”。

རྒོད་འགྱོད། 掉悔盖。为五盖（སྒྲིབ་པ་ལྔ།）之一。

རྒོད་པ། 掉举。佛教徒修行时，心思旁骛，不能安住于一处的一种精神状态（སེམས་གཡེངས་པའི་རྒོད་པ་དང་འགྱོད་རྒོད་ལྟ་བུ།）。为二十随

烦恼之一（ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས་ཞིག）。

རྒོད་ཚང་པ། 果仓巴（རྒོད་ཚང་པ་མགོན་པོ་རྡོ་རྗེ། 1186—1258）。为主巴噶举的上师卓贡藏巴甲热巴的主要弟子（འབྲུག་པ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་བླ་མ་འགྲོ་མགོན་གཙང་པ་རྒྱ་རས་པའི་སློབ་མ་གཙོ་བོ།）。参见རྒོད་ཚང་པ་མགོན་པོ་རྡོ་རྗེ།条。

རྒོད་ཚང་པ་མགོན་པོ་རྡོ་རྗེ། 果仓巴·贡布多杰（1186—1258），是主巴噶举派（འབྲུག་པ་བཀའ་བརྒྱུད།）的一个支系上主巴（སྟོད་འབྲུག）的创始人。他生于山南洛扎地方，十九岁随藏巴甲热（གཙང་པ་རྒྱ་རས་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ། 1161—1211）出家，后又向止贡巴（འབྲི་གུང་པ།）学密法。他曾在后藏希噶尔（ཤེལ་དཀར།）的果仓地方建立寺院，故被称果仓巴。他知识渊博，晚年在后藏建寺收徒，开始形成了上主巴支系。著有传记、道歌、书札（ཆབ་ཤོག）及实修法（སྒྲུབ་པ་ཉམས་ལེན།）等传世。

རྒོལ་བ་ལ་ལྟོས་ནས་མ་གྲུབ་པ་གསུམ། 三种观待立论者不成因。即：观待立论者不成、观待敌论者不成和观待立敌二者俱不成（སྔ་རྒོལ་ལ་ལྟོས་ནས་མ་གྲུབ་པ། ཕྱི་རྒོལ་ལ་ལྟོས་ནས་མ་གྲུབ་པ། གཉིས་ཀ་ལ་ལྟོས་ནས་མ་གྲུབ་པ་སྟེ་གསུམ།）。

〔སྒ〕

སྒམ་པོ་པ། 岗波哇，是米拉日巴的著名弟子，噶举派支系达波噶举的始祖，己未年（1019）生，名索南仁钦（བསོད་ནམས་རིན་ཆེན།），于癸酉年（1093）74岁逝世，弟子甚众，成为噶举派的一个重要分派。

སྒམ་པོ་པ་བསོད་ནམས་ལྷུན་གྲུབ། 岗波哇·索南伦珠（1441—1525），萨迦派高僧，为萨迦仲钦（ས་སྐྱ་དྲུང་ཆེན་པ།）之第四子，两岁受皈依戒（སྐྱབས་འགྲོའི་སྡོམ་པ།）及顶髻尊胜随许法（གཙུག་གཏོར་རྣམ་པར་རྒྱལ་མའི་རྗེས་གནང་།）等，十二岁受沙弥戒（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ།），二十岁受比丘戒（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ།），后同住持第巴嘉洋（སྡེ་པ་འཇམ་དབྱངས།）失和，不得已赴后藏埃旺寺（ཨེ་ཝཾ།）驻锡数年。第巴嘉洋逝世后遂返回萨迦从事讲经说法及实践修行。不久发生地震，寺院经堂多遭损坏，第九饶迥水羊年、木猴年他卸任两年。有包括赞颂、传记及问答等许多论著传世。

སྒམ་པོ་བའི་གྲུབ་པ་ཐོབ་པ་བཞི། 岗波哇的四大成就弟子。即：学绒帕巴（ཤོ་རོམ་འཕགས་པ།）、森辛·益西宁波（ཟིམ་ཤིང་ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ།）、色贡·益西宁波（གསེར་སྒོམ་ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ།）、让尼哇·曲吉雍仲（རས་ཉི་བ་ཆོས་ཀྱི་གཡུང་དྲུང་།）。

སྒམ་པོ་བའི་བརྒྱུད་པ་འཛིན་པ་བཞི། 岗波哇的四大传承者。即：达波贡楚（དྭགས་པོ་སྒོམ་ཚུལ།）、帕木竹巴（ཕག་མོ་གྲུ་པ།）、巴绒巴（འབའ་རོམ་པ།）、都松钦巴（དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ།）。

སྒམ་པོ་བའི་ཉེ་གནས་བཞི། 岗波哇的四近侍弟子。即：觉敦（ཇོ་སྟོན།）、勒孜（ལེགས་མཛེས།）、色强（གསལ་བྱང་།）、色耶（གསལ་ཡས།）。

སྒམ་པོ་བའི་ཉེ་བ་བཞི། 岗波哇的四近亲弟子。即：达波堆增（དྭགས་པོ་འདུལ་འཛིན། 意译持律）、噶尔贡噶波（འགར་སྒོམ་དཀར……

པོ།)、拉雅觉色（ལ་ཡག་ཇོ་སྲས། ）、杰吾耶多（སྐྱེ་བོ་ཡེ་རྡོར། ）。

སྒམ་པོ་པའི་བུ་ཆེན་བཅུ་དྲུག 岗波哇的十六位大弟子。即，四大成就者（གྲུབ་པ་ཐོབ་པ་……བཞི། ）、四大传承者（བརྒྱུད་པ་འཛིན་པ་བཞི། ）、四亲近（ཉེ་བ་བཞི། ）、四近侍（ཉེ་གནས་བཞི། ）。

སྒེར་ལུགས་པ། 盖鲁巴。意为独派。西藏大德有说："格鲁派是宗喀巴大师独创，故应为"盖鲁巴"。此说实无根据。"盖鲁巴"是后世由དགེ་ལུགས་པ། 字音讹传而成。

སྒོ་མཐའ་ཡས་པ་སྒྲུབ་པའི་མདོ། 《出生无边门陀罗尼经》。全书共二百一十颂。藏译者佚名（ཤློ་ཀ་ཉིས་བརྒྱ་དང་བཅུ་པ་འགྱུར་བྱང་……མེད་པ། ）。

སྒོ་མཐའ་ཡས་པ་རྣམ་པར་སྦྱོང་བ་བསྟན་པའི་……ལེའུ། 《大宝积经无边庄严会》。共四卷，印度论师苏任陀罗菩提，译师热奇达由梵译藏（བམ་པོ་བཞི་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་སུ་རེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་། ལོ་ཙྪ་བ་རཀྵི་ཏས་བསྒྱུར་བ། ）。

སྒོ་དར། 1. 门旗（སྒོ་སྙིང་གི་དར་ཆ། ），在群众住家或帐篷门口的木杆上端，系有一根绳子，绳子上系有许多印有经文的旗子。2. 门上哈达，悬于门上表示吉祥的哈达（ཁང་པའི་སྒོར་བཏགས་པའི་ཁ་བཏགས། ）。

སྒོ་བའི་རྣལ་འབྱོར་པ་བཞི། 守门四瑜伽师。即：东有当巴恰钦（ཤར་ན་དམ་པ་ཕྱར་……ཆེན། ），南有班遮卓达（ལྷོ་ན་བཛྲ་གྷོ་ཊ། ），西有恰穷（ནུབ་ན་ཕྱར་ཆུང་། ），北有强曲森巴贡噶（བྱང་ན་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཀུན་……དགའ། ）。

སྒོ་མ་བཞི། 护门四天母。守护密乘坛场的四天母：持钩天母、持羂天母、持链天母和持铃天母（གསང་སྔགས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྒོ་བཞི་སྲུང་……བའི་ལྷ་མོ་བཞི་སྟེ། ལྕགས་ཀྱུ་མ། ཞགས་པ་མ། ལྕགས་སྒྲོག་མ། དྲིལ་བུ་མ་བཅས་བཞིའོ། ）。

སྒོ་མང་ཀུན་མཁྱེན། 郭莽贡钦。即贡钦·嘉木样协巴（ཀུན་མཁྱེན་འཇམ་དབྱངས་བཞད་པ། ），拉卜楞寺的创建者。参见ཀུན་མཁྱེན་འཇམ་……དབྱངས་བཞད་པ། 条。

སྒོ་མང་བློ་བཟང་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ། 郭莽罗桑楚成嘉措（1841—1907），生于多麦岭噶堆之目达地方（མདོ་སྨད་གླིང་དཀར་སྟོད་ཀྱི་མོད་……དར། ）。三岁时班禅贝丹丹贝尼玛（པཎ་ཆེན་……དཔལ་ལྡན་བསྟན་པའི་ཉི་མ། ）认定其为郭莽曲达（སྒོ་མང་ཆོས་དར། ）之转世。七岁迎至拉卜楞寺（བླ་བྲང་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ། ），当年十一月，第三世嘉木样罗桑土登久美嘉措（འཇམ་དབྱངས་བཞད་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ་པ་བློ་བཟང་ཐུབ་……བསྟན་འཇིགས་མེད་རྒྱ་མཚོ། ）为其授沙弥戒（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ། ），一年后回乡，十二岁重返拉卜楞寺，十三岁入该寺闻思经院（ཐོས་བསམ་གླིང་གི་ཆོས་གྲྭ），二十六岁赴西藏，参拜达赖、班禅，二十九岁返回拉卜楞。在此期间，遍历蒙古各地及多麦地区大小寺院，后应章嘉·益西丹贝坚参（ལྕང་སྐྱ་ཡེ་ཤེས་……བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཚན། ）迎请至佑宁寺（དགོན་……ལུང་དགོན་པ། ），六十七岁时在该寺圆寂，后移灵于拉卜楞寺。

སྒོ་སྲུ་ཆེ། 大门女，四护门主母之一（སྒོ་སྲུང་གཙོ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

སྒོ་བཟང་པོའི་གཟུངས། 《金刚秘密善门陀罗尼经》。印度论师姿纳迷札、达那希拉和西藏译师益希德由梵译藏（འཕགས་པ་སྒོ……

བཟང་པོའི་གཟུངས་ཞེས་བྱ་བ་རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ······ ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། དཱ་ན་ཤཱི་ལ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་བ།）。

སྒོ་རུམ། 郭绒。象雄语中将由昆贡却结波（འཁོན་དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་པོ།）所建之萨迦寺（ས་སྐྱ··· དགོན། 1073年建）称作郭绒（སྒོ་རུམ་ནི་སྐྱ······ རུ་མི་རུང་བའི་དོན།）。

སྒོ་གསུམ། 三门。即：身（ལུས། 指行动）、语（ངག 指语言）、意（ཡིད། 指思想）。

སྒོ་སྲུང་གཙོ་མོ་བཞི་པོ། 四护门主母，地祇女神名。

སྒོམ་ཁང་། 禅堂，禅室。修行的房间（སྒོམ་རྒྱག་སའི་ཁང་པ།）。

སྒོམ་གྲྭ། 修院。静修处，修道院，专门进修的学院。

སྒོམ་གྲྭ་ཆེན་པོ། 大修道院，大禅院。桑耶寺（བསམ་ཡས）一经院名。桑耶寺建成后，预试七人（སད་མི་མི་བདུན།）及聪慧属民大批出家，受到顶礼供养，并命贝若杂那（བཻ་རོ་ཙ··· ན།）等人学习译经，将三藏（སྡེ་སྣོད་གསུམ།）经典译成藏文，因建大修道院。

སྒོམ་ཆེན། 禅师，大修行者，瑜伽行者（རྣལ་འབྱོར་པའི་མིང་།）。

སྒོམ་ཆེན་མི་གཉིས། 二大修士。指巴贡德玛（འབའ་སྒོམ་དིག་མ།）和本贡奥哇（འོན་སྒོམ······ ཛ་བ།），为藏传佛教宁玛派高僧。

སྒོམ་ཆེན་རས་པ་བཞི། 贡钦四热巴。指喇嘛香（即蔡巴香ཚལ་པ་ཞང་།）之四大弟子。即：珠托岭钦热巴（གྲུབ་ཐོབ་གླིང་ཆེན་རས་པ།）、卓贡藏巴甲热（འགྲོ་མགོན་གཙང་པ་རྒྱ་རས།）、珠托底什热巴（གྲུབ་ཐོབ་ཏི་ཤྲི་རས་པ།）、多热巴（མདོ་རས་པ།）四位，约十二世纪后叶人。

སྒོམ་ཐག 禅带。修禅定打坐时，套在双膝及颈上的带子（སྒོམ་ཆེན་གྱི་པུས་འཁྱུད།）。

སྒོམ་ཐབས། 修行法。修止、修观等方法（ཞི་གནས་སོགས་སྒོམ་པའི་ཐབས།）。

སྒོམ་སྡེ། 禅院。修行的寺庙（སྒྲུབ་གྲྭ།）。

སྒོམ་པ། 修习。依如来所说之法，精修复习而成道果。为十法行（ཆོས་སྤྱོད་བཅུ།）之一。

སྒོམ་པའི་བསྙེན་པའི་ལམ་གྱི་རིམ་པ། 承事之次第。此次第有二：一有念诵静虑，二不待念诵静虑（བཟླས་བརྗོད་དང་བཅས་པའི་བསམ་གཏན་དང་། བཟླས་བརྗོད་ལ་མི་ལྟོས་པའི་བསམ་གཏན་ནོ།）。

སྒོམ་པའི་ཐིག་ལེ་བཞི། 密乘修习四明点。即：心间明点、宝明点、幻化明点、不散明点（སྙིང་གའི་ཐིག་ལེ། ནོར་བུའི་ཐིག་ལེ། སྤྲུལ་པའི་ཐིག་ལེ། མི་ཤིགས་པའི་ཐིག་ལེའོ།）。

སྒོམ་པའི་ལམ། 修道。同སྒོམ་ལམ། 条。

སྒོམ་པའི་ལམ་དགུ། 修行九道。即静猛或世间道（ཞི་དྲག་གི་རྣམ་པ་ཅན་གྱི་འཇིག་རྟེན་པའི········· ལམ།）、出世间道（འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི··· ལམ།）、小道（ལམ་ཆུང་ངུ།）、中道（ལམ་འབྲིང་པོ།）、大道（ལམ་ཆེན་པོ།）、加行道（སྦྱོར་བའི་ལམ།）、无阻道（བར་ཆད་མེད་པའི་ལམ།）、解脱道（རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ལམ།）、殊胜道（ཁྱད་པར་གྱི་ལམ།）。

སྒོམ་པའི་ཤེས་རབ། 修习慧。对经过思维获得定解之事物详观、略察及反复熟悉之慧（བསམ་བྱུང་གི་ངེས་པ་རྙེད་པའི་དོན་དེ་ལ་དཔྱད····· འཇོག་ཅི་རིགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཡང་ཡང་འདྲིས་པར་བྱེད་·· པའི་ཤེས་རབ་བོ།）。

སྒོམ་སྤང་། 修断、修所断。证修道时，应断除之所断障（སྒོམ་པའི་ལམ་ཐོབ་དུས་ཡང་·········

དགོས་པའི་སྤང་བྱ།)。为三断（见所断、修所断、非所断）之一。

སྒོམ་སྤང་སྐོར་དགུ། 九品修断。上品修断，分为上上、上中、上下三品。如是中品，分上、中、下，下品分上、中、下，共为九品（སྒོམ་སྤང་ཆེན་པོའི་ཆེན་པོ་དང་། ཆེན་པོའི་འབྲིང་པོ། ཆེན་པོའི་ཆུང་ངུ་སྟེ་ཆེན་པོའི་སྐོར་གསུམ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་འབྲིང་པོའི་ཆེ་འབྲིང་ཆུང་སྐོར་གསུམ་དང་། ཆུང་ངུའི་ཆེ་འབྲིང་ཆུང་སྐོར་གསུམ་བཅས་དགུ།)。

སྒོམ་སྤང་བཅུ། 十种修断。《俱舍论》说，欲界修断四种，色界修断三种，无色界修断三种。三界修断，总为十种（འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་བཞི་དང་། གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་གསུམ་དང་། གཟུགས་མེད་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་གསུམ་བཅས་ཁམས་གསུམ་གྱི་སྒོམ་སྤང་ཐམས་ཅད་བསྡོམས་པས་བཅུ་ཡོད་པར་མངོན་པ་མཛོད་ལས་གསུངས།)。

སྒོམ་སྤང་བཅུ་དྲུག 十六种修断。《阿毗达摩集论》说，修断有十六种，欲界修断六，色界修断五，无色界修断五，共十六种（འདོད་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་དྲུག་དང་། གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་ལྔ། གཟུགས་མེད་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་ལྔ་སྟེ་བཅུ་དྲུག་མངོན་པ་ཀུན་བཏུས་ལས⋯⋯གསུངས།)。

སྒོམ་སྤང་ཉོན་མོངས་པ། 修断烦恼。同སྒོམ་སྤང་། 条。

སྒོམ་སྤང་བཞི་བརྒྱ་བཅུ་བཞི། 四百一十四种修断。欲界修断五十四，色界修断一百八十，无色界修断一百八十，三界九地一切修断共计四百一十四种（འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་ལྔ་⋯⋯བཅུ་ཙ་བཞི་དང་། གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་བརྒྱ་དང་བརྒྱད་ཅུ། གཟུགས་མེད་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་བརྒྱ་དང་བརྒྱད་ཅུ་བཅས་ཁམས་གསུམ་ས⋯དགུའི་སྒོམ་སྤང་ཐམས་ཅད་བསྡོམས་པས་བཞི་བརྒྱ⋯⋯དང་བཅུ་བཞིའོ།)。

སྒོམ་མེད། 不生修习的念头。此乃噶举派的专用术语，指没有执著修行者、执著所修习法与执著修习法的行动三种念头而言（འདི་བཀའ་བརྒྱུད་པ་ཆོས་སྐད་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ཞིག་ཡིན། སྒོམ་པ་པོ་དང་། བསྒོམ་བྱ། བསྒོམ་པའི་བྱ་བ་བཅས་གསུམ་ཀ་ཐ་དད་དུ་མེད་ཅེས་པའི་དོན།)。

སྒོམ་མེད་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར། 无修瑜伽。四种瑜伽之第四种，即对外境离持景相之意而修自心禅定，郭仓巴说它相当于显宗十地的第八地至第十地（རྣལ་འབྱོར་བཞིའི་ནང་གི་བཞི་པ⋯⋯སྒོམ་མེད་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་ནི། ཡུལ་ལ་མཚན་མར་འཛིན་པའི་འདུ་ཤེས་དང་བྲལ་ནས་རང་སེམས་ཏིང་ངེ་འཛིན་དང་འདྲེས་པ་སྟེ། རྒོད་ཚང་པས་འདི་མདོ་ལུགས་ཀྱི་ས་བརྒྱད་པ་ནས་བཅུ་པའི་བར་གྱི⋯⋯དོན་ཐུབ་པར་གསུངས།)。

སྒོམ་ཞྭ། 修行帽。在山中静修的修行者所戴的一种帽子，因各教派喇嘛的帽式不同，所以各教派的喇嘛在集会朝经拜佛时，根据不同的帽式，即能区分其所属的教派（རི་ཁྲོད⋯⋯དུ་སྒོམ་སྒྲུབ་མཛད་པ་པོས་བཞེས་པའི་དབུ་ཞྭ་སྟེ། ཆོས་ལུགས་ཁག་གི་བླ་མ་ཚོའི་སྒོམ་ཞྭའི་དབྱིབས་མི⋯⋯འདྲ་བས། ཆོས་ལུགས་ཁག་གི་བླ་མ་ཚོ་དགོན་པའི་ནང་སྤྱི་འདུ་མཇལ་སྐབས་ཞྭ་སྣབས་མི་འདྲ་བའི་ཐོག་ནས་ཆོས་ལུགས་མི་འདྲ་བའི་དབྱེ་བ་གསལ་པོ⋯⋯ཡོད།)。

སྒོམ་རིམ། 修次，次第修学方便，逐渐修行方便（གོ་རིམ་བཞིན་དུ་སྒོམ་པའི་ཐབས་ཚུལ།)。

སྒོམ་རིམ་ཐ་མ་འབྲས་བུ་བསྟན་པ། 《参修末分果报论》，噶玛拉希拉（ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ། 莲花戒）著。此著作今存，见藏文大藏经。据《贤

者喜筵》记载，此书系噶玛拉希拉受赤松德赞赞普之命而著作的。

སྒོམ་རིམ་དང་པོ། 《参修初分》，噶玛拉希拉(ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ།)著。此著作今存，见藏文大藏经。据《贤者喜筵》载，此书系嘎玛拉希拉奉赤松德赞赞普之命而著作的。

སྒོམ་རིམ་བར་པ། 《参修中分》，噶玛拉希拉(ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ།)著。此著作今存，见藏文大藏经，据贤者喜筵，此书系嘎玛拉希拉奉赤松德赞赞普之命而著作的。

སྒོམ་རིམ་གསུམ། 《三修习次第》，为阿阇黎噶玛拉希拉(ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ)所著，包括《参修初分》(སྒོམ་རིམ་དང་པོ)、《参修中分》(སྒོམ་རིམ་བར་པ)、《参修末分果报论》(སྒོམ་རིམ་ཐ་མ་འབྲས་བུ་བསྟན་པ)三部。

སྒོམ་ལམ། 修道。五道之一。往趋解脱之门径。于见道位所证之理反复串习，由修八圣道支，根本断除诸修所断，增长无漏殊胜功德之道(ལམ་ལྔའི་ཡ་གྱལ། ཐར་པར་གྲོལ་བའི་འཇུག་ངོགས་གང་ཞིག མཐོང་ལམ་གྱིས་རྟོགས་པའི་དོན་དེ་ཉིད་གོམས་ཤིང་འདྲིས་པར་བྱེད་པ་དང་། འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་བསྒོམས་པས་སྒོམ་སྤང་རྣམས་རྩད་ནས་བཅོམ་པའི་ཚུལ་གྱིས་སྤོང་ཞིང་། ཟག་མེད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ཁྱད་པར་ཅན་འཕེལ་བར་བྱེད་པའི་ལམ་མོ།)。

སྒོམ་ལམ་གྱི་བྱེད་པ། 修道作用。智度七十义之一。修道得果之利益(ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། སྒོམ་ལམ་གྱི་འབྲས་བུར་གྱུར་པའི་ཕན་ཡོན་ནོ།)。

སྒོམ་ལམ་རྣམ་གྲོལ་ལམ། 修道位解脱道。既断修断，领纳离系所得，现证解脱诸障之位(སྒོམ་སྤང་སྤངས་ནས་བྲལ་བའི་ཐོབ་པ་ཉམས་སུ་མྱོང་བ་སྟེ། སྒྲིབ་པ་ལས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་མངོན་དུ་བྱས་པའོ།)。

སྒོམ་ལམ་བར་ཆད་མེད་ལམ། 修道位无间道。能正对治修道本分一切俱生应断之分，于后得中，直断诸障，不被他法间断之位(སྒོམ་ལམ་གྱི་ངོ་སྐལ་དུ་གྱུར་པའི་སྤང་བྱ་ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་ཆ་རྣམས་སྤོང་བའི་དངོས་གཉེན་དུ་གྱུར་པ་མཐོང་ལམ་གྱི་རྗེས་ཐོབ་ཏུ་གཞན་གྱིས་བར་མ་བཅད་པར་སྒྲིབ་པ་སྤོང་བའོ།)。

སྒོམ་ལམ་རྩེ་སྦྱོར། 修道顶位加行。智度七十义之一。以略修三智妙慧对治修所断寻思的大乘后现观(ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། མཁྱེན་གསུམ་བསྡུས་སྒོམ་གྱི་རབ་ཏུ་གྱུར་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་སྒོམ་སྤང་སྤོང་བའི་གཉེན་པོ་བྱེད་པའི་ཐེག་ཆེན་གྱི་རྗེས་ལ་མངོན་རྟོགས།)。

སྒོམ་ཤིང་། 禅木。修定时顶住下颏不让头下垂的木柱(སྒོམ་རྒྱག་སྐབས་ཀྱི་ཨོག་མའི་རྟེགས།)。

སྒོམ་སྲན་ཆེ་བ། 大修行者，大忍修者，指坚忍不拔地修定的人。

〔དགྲ〕

དགྲ་བཅོམ་གཉིས། 二阿罗汉。即：有余阿罗汉(ལྷག་བཅས་དགྲ་བཅོམ་པ།)和无余阿罗汉(ལྷག་མེད་དགྲ་བཅོམ་པ།)。有余阿罗汉，指已证得阿罗汉尚有肉身存在者。无余阿罗汉，指证得阿罗汉，其身已死者。

དགྲ་བཅོམ་བདུན། 七大罗汉。印度著《对法七论》的七位佛学论师名。即：迦多衍尼子、世友、天寂、舍利子、目犍连、拘瑟耻罗和满慈子(སྔར་རྒྱ་གར་དུ་བྱུང་བའི་མངོན་པ་སྡེ········ བདུན་སྡུད་མཁན་སློབ་དཔོན་མི་བདུན་ཏེ། ཀཏྱའི་བུ་དང་། དབྱིག་བཤེས། བྲམ་ཟེ་ལྷ་སྐྱིད། ཤཱ་རིའི་བུ། མོའུ་གལ་གྱི་བུ། གསུས་པོ་ཆེ།

གང་པོ་བཅས་བདུན་ནོ།)。

དགྲ་བཅོམ་པ། 梵语作阿罗汉 (ཨརྷཏ།)。意为已伏烦恼，已灭怨敌（佛书译为杀贼）。小乘佛教所修行的最高果位。

དགྲ་བཅོམ་པ་ཉི་མ་གུང་པ། 日中阿罗汉。印度一罗汉名 (དགྲ་བཅོམ་པ་ཞིག་གི་མཚན།)。

དགྲ་བཅོམ་པ་གཉིས། 1. 二种阿罗汉。依断所断分为二种：智慧解脱阿罗汉和俱分解脱阿罗汉 (སྤང་བྱ་སྤངས་པའི་སྒོ་ནས་དབྱེ་ན། ཤེས་རབ་ཀྱིས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་དང་། གཉིས་ཀའི་ཆ་ལས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་སྟེ་གཉིས།)。 2. 两种罗汉。依所依身，分为二种：声闻罗汉和独觉罗汉 (རྟེན་གྱི་སྒོ་ནས་དབྱེ་ན། ཉན་ཐོས་དགྲ་བཅོམ་དང་། རང་རྒྱལ་དགྲ་བཅོམ་སྟེ་གཉིས་སོ།)。

དགྲ་བཅོམ་པ་དྲུག 六阿罗汉，六种罗汉。即：退法罗汉 (ཉམས་པའི་ཆོས་ཅན་གྱི་དགྲ་བཅོམ……པ།)、思法罗汉 (འཆི་བར་སེམས་པའི་ཆོས་ཅན……གྱི་དགྲ་བཅོམ་པ།)、护法罗汉 (རྗེས་སུ་སྲུང……བའི་ཆོས་ཅན་གྱི་དགྲ་བཅོམ་པ།)、安住法罗汉 (གནས་པ་ལས་མི་བསྐྱོད་པའི་དགྲ་བཅོམ་པ།)、堪达法罗汉 (རྟོགས་པའི་སྐལ་བ་ཅན་གྱི་དགྲ……བཅོམ་པ།)、不动罗汉 (མི་གཡོ་བའི་ཆོས་ཅན་གྱི་དགྲ་བཅོམ་པ།)。

དགྲ་བཅོམ་པ་འོད་སྲུང་ཆེན་པོ། 阿罗汉大迦叶。释迦牟尼十大弟子之一，传说为佛教第一次结集的召集人，小乘大众部 (ཕལ་ཆེན་སྡེ……པ།)之首传者。

དགྲ་བཅོམ་པ་གསུམ། 三应供。即：声闻应供、独觉应供和佛应供 (ཉན་ཐོས་དགྲ་བཅོམ་དང་། རང་རྒྱལ་དགྲ་བཅོམ། སངས་རྒྱས་དགྲ་བཅོམ་རྣམས་སོ།)。

དགྲ་བཅོམ་པའི་ཕུང་པོ་མཐའ་མ། 阿罗汉最后蕴。大乘佛教中观自续派以下各宗承许的已证有余依涅槃者所有诸蕴 (རང་རྒྱུད་པ་མན……ཆད་ཀྱིས་ལྷག་བཅས་མྱང་འདས་རྒྱུད་ལྡན་གྱི་ཕུང་པོ……ལྷ་བུར་འདོད་དོ།)。

དགྲ་བཅོམ་པའི་འབྲས་བུ། 阿罗汉果。四沙门果中，断尽三界修所断惑，灭尽四魔一切怨敌者(དགེ་སྦྱོང་གི་འབྲས་བུ་བཞིའི་ནང་གསེས། ཁམས་གསུམ་གྱི་སྒོམ་སྤང་ཐམས་ཅད་སྤངས་པས……བདུད་བཞིའི་དགྲ་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་བཅོམ……པའོ།)。

དགྲ་བཅོམ་པའི་སེམས། 阿罗汉心。已从烦恼障得解脱之心 (ཉོན་སྒྲིབ་ལས་གྲོལ་བའི……སེམས།)。

དགྲ་བཅོམ་འབྲས་གནས། 阿罗汉果位。八向果中，有顶中之九种烦恼皆已永断之小乘人 (ཞུགས་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། གང་སྲིད་རྩེའི་ཉོན་མོངས་དགུ་པ་མ་ལུས་པར་སྤངས་པའི་ཐེག……དམན་པའོ།)。

དགྲ་བཅོམ་མ། 阿罗汉尼。永断烦恼障的女出家人 (ཉོན་སྒྲིབ་སྤངས་པའི་བཙུན་མ།)。

དགྲ་བཅོམ་གཙུག་ཕུད་ཅན། 具顶髻阿罗汉。朗达玛灭法后，佛教仍在民间流传。有些寺院也有僧人居住，但形式有了变化，以适应当时反佛势力打击下的环境。据《贤者喜宴》载："当时出现了穿着带衣领僧裙的僧人，头上束一发髻，夏季安居三月，在寺院内护持五种根本戒律 (གཏན་ཁྲིམས་ལྔ……སྲུང་།)。在解除安居后，返回乡镇又过俗人的小家庭生活 (གྲོང་དུ་ཁྱིམ་ཐབ་བྱེད།)。当时这种僧人即称"具顶髻阿罗汉"，据说为数很多，并成为众生供养对象。

——བཅོམ་ཞུགས་པ། 阿罗汉向。八向果中，

勤行能断初禅乃至有顶之 间一切烦恼之加行者。二十僧伽之一（ཞུགས་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་···གསེར། བསམ་གཏན་དང་པོ་ནས་སྲིད་རྩེའི་བར་གྱི་ཉོན་མོངས་མཐའ་དག་སྤོང་བའི་སྦྱོར་བ་ཅན། དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་གྲས་ཤིག）。

དགྲ་ཆོས། 诛法。指密教徒诅咒敌人的一种宗教活动（དགྲ་བོ་མནན་གཏད་བྱེད་པའི་ཆོ་ག）。

དགྲ་ལྷའི་དུམ་བུ། 斧段，大自在天的异名（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།）。

དགྲ་ནག་གི་འགྲེལ་པ། 《札拏经释》，寂静论师（ཤནྟི་པས།）造。

དགྲ་ནག་གི་སྒྲུབ་ཐབས། 《札拏修法》。持祥论师（གྲུབ་ཐོབ་དཔལ་འཛིན།）造。

དགྲ་ནག་གི་མངོན་རྟོགས། 《札拏仪轨》。为寂静论师（ཤནྟི་པས།）造。

དགྲ་ནག་གཤིན་རྗེ་གཤེད། 大黑阎摩敌，黑敌阎曼德迦。无上密乘本尊中，赤、黑、作怖等三阎摩敌之一（བླ་མེད་རྒྱུད་ཀྱི་ཡི་དམ་དམར་···ནག་འཇིགས་གསུམ་གྱི་ནང་གི་གཤིན་རྗེ་གཤེད་དགྲ···ནག་ཅེས་བྱ་བ།）。

དགྲ་ལྷ། 战神。佛教中所说世间五神（འགྲོ་བའི་ལྷ་ལྔ།）之一。

དགྲ་ལྷ་ཡལ། 战神消失，战神离身。当一个人降生，随着他的左肩上就有一尊阳神（ཕོ་ལྷ།），右肩上有一尊战神（དགྲ་ལྷ།），如果这两位神离身就意味着死亡的来临。

〔མགྲ〕

མགྲིན་པ་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་འཁོར་ལོ། 喉间受用轮，为六大脉轮（རྩ་འཁོར་དྲུག）之一。

〔འགྱུ〕

འགྱུར་མེད་རྟག་པ་དམ་པའི་གནས། 永固圣地，不变常存的圣地。佛教徒称："印度金刚座，为诸佛最胜的化身出现成佛的地方，坏劫火水风也不能毁灭此地"（ནམ་ཡང་འགྱུར···བ་མེད་པ་སྣ་ཞིང་བརྟན་པའི་གནས་ཏེ། "རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གདན་ནི་སངས་རྒྱས་རྣམས་མཆོག་གི་སྤྲུལ་སྐུར་སངས་རྒྱས་ཚུལ་བསྟན་པའི་གནས་ཡིན་པས་བསྐལ···པ་འཇིག་པའི་སྐབས་ཀྱང་མེ་ཆུ་རླུང་གསུམ་གང་གིས་ཀྱང་མི་ནུས་པར་ཐེམ་སྟོང་པ་ནམ་མཁར་བཏེག་པ···ལྟར་གནས"ཞེས་ནང་པའི་ཆོས་ལུགས་རྣམས་ཀྱི·······བཤད་སྲོལ་ཡོད།）。

〔འགྲ〕

འགྲེལ་ཆེན་དྲི་མེད་འོད། 《无垢光大疏》，相传为具种称（རིགས་ལྡན་གྲགས་པ། 又称具种妙音称 རིགས་ལྡན་འཇམ་དབྱངས་གྲགས་པ།）之子具种白莲（པདྨ་དཀར་པོ།）所著，共一万二千颂。

འགྲེལ་ཆེན་དྲི་མེད་འོད་ཀྱི་བཤད་པ། 《无垢光大疏》。白莲（པདྨ་དཀར་པོ།）著。

འགྲེལ་པ་དོན་དམ་སྙེ་མ། 《胜义穗疏》。白莲（པདྨ་དཀར་པོ）著。

འགྲེལ་པ་དོན་གསལ། 《明义释》。香叶巴·孟浪楚成（ཞང་ཡེ་པ་སྨོན་ལམ་ཚུལ་ཁྲིམས། 为库·希宗ཁུ་ཞེར་བརྩོན及噶穹仁摩སྐར་ཆུང་རིང་མོ二师的弟子）著。

འགྲེལ་པ་དོན་གསལ་གྱི་ཊཱི་ཀ 《明义释论疏》。尊者仁达瓦（རེད་མདའ་བ།）著。

འགྲེལ་པ་དོན་གསལ་ལ་ཊཱི་ཀ 《明义释论注

疏》。绒敦·玛畏僧格（རོང་སྟོན་སྨྲ་བའི་སེང་གེ། 意译言说狮子）著。玛畏僧格为雅初·桑吉白（གཡག་ཕྲུག་སངས་རྒྱས་དཔལ།）的得意弟子（ཐུགས་ཀྱི་སྲས།）。

འགྲེལ་པ་བུད་དྷ་པཱ་ལི་ཏ། 《中论疏》。佛护（སངས་རྒྱས་བསྐྱངས།）著。

འགྲེམས་ཀང་བདུན། 佛经七部。为蕴部、生处部、界部、因缘部、食部、真谛部和菩提法部（ཕུང་པོ་དང་། སྐྱེ་མཆེད། ཁམས། རྟེན་འབྲེལ། ཟས། བདེན་པ། བྱང་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་སོ།）。

འགྲོ་མགོན་འཕགས་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན། 卓滚·八思巴罗智坚参。即卓滚法王八思巴（འགྲོ་མགོན་ཆོས་རྒྱལ་འཕགས་པ།），通称八思巴（1235—1280）。少年时期即通晓“五明”（རིག་གནས་ལྔ།），十岁随叔父萨迦班智达应阔端王迎请到凉州。后因萨迦班智达逝世而继任为萨迦祖师。曾被元朝封为帝师，代表元朝中央，在总制院统理西藏政教事宜。曾应元世祖之请，创制蒙古新字，称八思巴文，是由藏文楷书改变了字形的一种文字。晚年回到西藏萨迦。1277年举行“曲弥法会”（ཆུ་མིག་ཆོས་འཁོར།）。四十六岁逝世。著有《彰所知论》（ཤེས་བྱ་རབ་གསལ། 由沙罗巴译为汉文）等。

འགྲོ་མགོན་ལ་གསོལ་འདེབས་འདོད་འཇོའི་……བ་མོ། 《祈祷众生怙主如意牛愿文》。巴普哇（སྤར་ཕུར་བ།）著。众生怙主指卓滚大师（འགྲོ་མགོན།）。

འགྲོ་དོན། 众生义利，利生事业。利益其他众生的事（སེམས་ཅན་གཞན་གྱི་ཁེ་ཕན།）。

འགྲོ་འདྲེན། 众生导师，佛。引导众生离恶趣者（འགྲོ་བ་རྣམས་ངན་སོང་ལས་འདྲེན་པ་པོ།）。

འགྲོ་བ། 1. 众生，有情（སེམས་ཅན།）。2. 世间（འཇིག་རྟེན།）。

འགྲོ་བ་ཀུན། 众生。指天、人、阿修罗、地狱、饿鬼、畜生等一切众生（ལྷ། མི། ལྷ་མ་ཡིན། དམྱལ་བ། ཡི་དྭགས། དུད་འགྲོ་བཅས་སེམས་ཅན་ལ་ཟེར།）。

འགྲོ་བ་རྒྱུད་ལྔ། 五趣类。即：地狱、饿鬼、畜生为三恶趣，人、天为二善趣，共五趣类（དམྱལ་བ་ཡི་དྭགས་དུད་འགྲོ་སྟེ་ངན་འགྲོ་གསུམ……དང་། མི་དང་ལྷ་སྟེ་བདེ་འགྲོ་གཉིས་བཅས་ལྔའོ།）。

འགྲོ་བ་སྒྲོལ་བའི་ཐུགས། 救度众生意。旧派密乘所说五意之一。成所作智，名为化身救度众生意（ཐུགས་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག བྱ་བ་གྲུབ་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི་སྤྲུལ་སྐུ་འགྲོ་བ་སྒྲོལ་བའི་ཐུགས་ཞེས་སྙིང་…གཞུང་དུ་གསལ།）。

འགྲོ་བ་ངན་པ། 恶趣，极下趣。佛家所说畜生、饿鬼和地狱等三途众生总名（དུད་འགྲོ……དང་། ཡི་དྭགས། དམྱལ་བ་སྟེ་ངན་འགྲོ་གསུམ་གྱི་སྤྱི་མིང་།）。

འགྲོ་བ་ལྔ། 五趣。阿修罗有属天趣，有属龙趣，即畜生趣，分别归属之后，即成天、人、地狱、饿鬼、畜生五趣（ལྷ་མ་ཡིན་ལྷའི……ཁོངས་སུ་གཏོགས་དང་ཀླུའི་ཁོངས་སུ་གཏོགས་གཉིས་ཡོད་པས་སོ་སོའི་ཁུངས་སུ་བསྡུས་པས། ལྷ་མ་ཡིན་མ་གཏོགས་པའི་ལྷ་མི་དམྱལ་བ་ཡི་དྭགས་དུད་འགྲོ་སྟེ་ལྔའོ།）。

འགྲོ་བ་གཉིས། 二趣。即：恶趣（ངན་འགྲོ།）和善趣（བདེ་འགྲོ།）。所谓趣，意为趣向或译为“道”。说众生由于自己善恶行为（业）死后趣向不同地方受生。

འགྲོ་བ་ཞིག 众生灭。末劫或坏劫的异名（འཇིག་པའི་བསྐལ་པ།）。

འགྲོ་བ་བཞི། 1. 四去，四避去。《毗奈耶经》所说屏教师盘诘受戒者有无碍难时，应当回避引去的四种情况：爱好故去，谓受戒者与屏教师谊属亲友，虽有碍难，讳而不言；怖畏故去，谓屏教师畏受戒者，不敢直言；怨恨故去，谓屏教师与受戒者不和，颠倒妄言；无知故去，谓屏教师不能了解受戒者有无碍难（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་གསང་སྟོན་སློབ་དཔོན་གྱིས་བསྒྲུབ་བྱ་ལ་བར་ཆད་འདྲི་བར་འགྲོ་བ་བཞི་དང་བྲལ་བ་ཞིག་དགོས་པ་སྟེ། འདུན་པས་འགྲོ་བ་ཞེས་པ་བསྒྲུབ་བྱ་དང་གསང་སྟོན་མཛའ་བ……ཞིག་ཡིན་ན་བར་ཆད་ཡོད་ཀྱང་གསང་ནས་མི་སྨྲ་བ……དང་། འཇིགས་པས་འགྲོ་བ་ཞེས་པ་གསང་སྟོན་བསྒྲུབ་བྱ་ལ་སྐྲག་ནས་སྨྲ་མི་ནོད་པ་དང་། ཞེ་སྡང་གིས་འགྲོ་བ་ཞེས་པ་གསང་སྟོན་དང་བསྒྲུབ་བྱ་མི……མཐུན་ན་ལོག་པར་སྨྲ་བ་དང་། རྨོངས་པས་འགྲོ་བ་ཞེས་པ་བསྒྲུབ་བྱ་ལ་བར་ཆད་ཡོད་མེད་མི་ཤེས་པ……བཅས་བཞིའོ།）。 2. 四趣。即：贪趣（འདུན་པས་འགྲོ་བ།）、瞋趣（ཞེ་སྡང་གིས་འགྲོ་བ།）、痴趣（གཏི་མུག་གིས་འགྲོ་བ།）、惧趣（འཇིགས་པས་འགྲོ་བ།）。

འགྲོ་བ་བཟང་པོ། 善趣，人天上种。佛家所说天、非天和人等三类众生总名（ལྷ་དང་། ལྷ་མ་ཡིན། མི་སྟེ་མཐོ་རིས་གསུམ་གྱི་སྤྱི་མིང་།）。

འགྲོ་བ་རིགས་མཐུན་པ། 趣同分，同类众生。如天与天同分，人与人同分（ལྷ་ལྷར་རིགས……མཐུན་པ། མི་མིར་རིགས་མཐུན་པ་སོགས།）。

འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག 六趣，六道众生。佛教所说众生根据生前善恶行为有六种轮回转生的趣向。即：天（ལྷ།）、非天（ལྷ་མ་ཡིན།）、人（མི།）、畜生（དུད་འགྲོ།）、饿鬼（ཡི་དྭགས།）、地狱（དམྱལ་བ།）。

འགྲོ་བའི་མགོན་པོ། 众生怙主，佛（སངས་རྒྱས།）。

འགྲོ་བའི་མཆོག 胜生，人天。人趣和天趣（ལྷ་མི་གཉིས།）。

འགྲོ་བའི་ཏོག 众生顶。遍入天的异名（ཁྱབ་འཇུག）。

འགྲོ་བའི་འདྲེན་དཔོན། 众生导师。佛的异名（སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་ཐར་ལམ་སྟོན་པ་པོ་སྟེ་སངས་རྒྱས།）。

འགྲོ་བའི་བླ་མ། 众生上师。因受一切众生的尊奉，故名（སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་གཙུག་ཏུ……བཀུར་བས་ན་འགྲོ་བའི་བླ་མ་ཟེར།）。即佛的异名。

འགྲོ་བའི་རྐྱལ་ཉི་ཤུ། 二十行走聚。恶作罪之第二类有二十条。谓未防护身语、未整齐著衣、喧哗、眼高视、太远视过一轭木、以衣缠头、撩裙露形、抄衣至双肩、两手拊肩行、两手抱项后行、跳行、提步行、蹲行、举踵以趾行、两手叉腰行、摇身行、掉臂行、摇头行、比肩行和携手行（ཉེས་བྱས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་གཉིས་པ་སྤྱོད་ལམ་དུ་འགྲོ་བའི་སྡེ་ཚན་ལ། ལུས་ངག་མ་བསྡམས་པ་དང་། གོས་ཚགས་ལེགས་པར་མ་བགོ་བ་དང་། ཅ་ཅོ་དང་བཅས་པ་དང་། མིག་གཡས་གཡོན་དུ་ལྟ་བ་དང་། གཉའ་ཤིང་གང་ལས་རིང་དུ་ལྟ་བ་དང་། མགོ་གོས་ཀྱིས་བཏུམ་པ་དང་། ཤམ་ཐབས་འདོམས་སྣང་བར་བརྗེ་བ་དང་། བླ་གོས་ཕྲག་པ་གཉིས་ཀར་གཟར་བ་དང་། ལག་པ་གཉིས་མདུན་ནས་གཉའ་བར་བསྣོལ་བ་དང་། རྒྱབ་ནས་ལྟག་པར་བསྣོལ་བ་དང་། མཆོང་བ་དང་། གོམ་ཆེན་སྤོས་པ་དང་། རྟིང་པ་བཙུགས་ཏེ་ཙོག་པུར་འགྲོ་བ་དང་། རྟིང་པ་བཏེག་ནས་ཀང་པའི་ཐང་གིས་འགྲོ་བ་དང་། སུ་རྒྱངས་བཅས་པ་དང་།

ལུས་རྒྱག་པོར་བསྒྱུར་བ་དང་། ལག་པ་གཡོབ་པ་དང་། མགོ་བོ་གཙུག་ཅིང་བསྒྱུར་བ་དང་། གཞན་དང་ཐག་པ་སྦྲད་པ་དང་། གཞན་དང་ལག་པ་སྦྲེལ་བ་བཅས་ཀྱིས་འགྲོ་བ་ན་ཉེས་བྱས་སུ་འགྱུར་བ་སྡེ་ཉི···ཤུའོ།)。

འགྲོ་བའི་ཤིང་རྟ། 众生车。欲天的异名 (འདོད་ལྷ།)。

འཇིག་བའི་ལྷ་ལྔ། 世间五神。即：地方神、男神、女神、战神、生命神 (ཡུལ་ལྷ་དང་། ཕོ་ལྷ། མོ་ལྷ། དགྲ་ལྷ། སྲོག་ལྷ།)。

〔བསྒ〕

བསྒོ་གླུར་གྱི་ལྷག་མ་བཞི། 违谏四僧残。十三僧残之一类。谓破僧违谏、随顺破僧违谏、污家摈谤违谏和恶性拒谏 (དགེ་འདུན་ལྷག་མ·······བཅུ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། དབྱེན་བྱེད་པ་དང་། དེ་རྗེས་ཕྱོགས་པ་དང་། ཁྱིམ་སུན་འབྱིན་པ་དང་། བཀའ་བློ་མི་བདེ་བ་བཞི་ནི། བསྒོ་བ་ལས་གྱུར་པའི་ལྷག་མའོ།)。

བསྒོ་བ་རྣར་གཟན་པའི་ལྟུང་བྱེད། 违恼言教。九十单堕之一。对于僧伽为使回改，论议所犯，佯作未闻，答非所问，多方支吾 (ལྟུང་བྱེད་··འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་འདུན་གྱིས་ཕྱིར་བཅོས་ལ་དགོད་པའི་ཆེད་དུ་ལྟུང་བ་གླེང·····བ་ན་མ་ཐོས་པ་ལྟར་ལན་གཞན་འདེབས་པ་སོགས·····ཐབས་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་བསྒྱུར་བའོ།)。

བསྒོམ་པའི་གནས་སྐབས་བཞི། 修禅四位。即：初业有情、智慧微降、微获智慧和获正智慧 (ལས་དང་པོ་བ། ཡེ་ཤེས་ཅུང་ཟད་བབས་པ། ཡེ་ཤེས་ལ་ཅུང་ཟད་དབང་བ། ཡེ་ཤེས་ལ་ཡང་དག་པར་དབང་བ་སྟེ་བཞིའོ།)。

བསྒོམ་པའི་རྣལ་འབྱོར་གཉིས། 修禅二瑜伽。即粗一念瑜伽和细寻思瑜伽 (རགས་པ་དྲན་པ···གཅིག་པའི་རྣལ་འབྱོར་དང་། ཕྲ་བ་རྟོག་པའི་རྣལ་འབྱོར་གཉིས།)。

བསྒོམ་པའི་རིམ་པ། 《广释菩提心论》。莲花戒 (ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ།) 著，益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 藏译。

བསྒོམ་བྱའི་ལམ་བཅུ་གཅིག 十一修道。所修十一道：遍解道、勤勇所发道、纯净道、现观加行道、现观不共道、现观道、现前处道、根分别道、三学圆净道、圆满成办道和道总摄道，总名十一修道 (ཡོངས་སུ་རྟོགས་པའི་ལམ··དང་། རྩོལ་བ་ལས་བྱུང་བའི་ལམ། ཡོངས་སུ་བྱང་བ་བྱས་པའི་ལམ། མངོན་པར་རྟོགས་པ་ལ་སྦྱོར་བའི་ལམ། མངོན་པར་རྟོགས་པ་དང་མ་འདྲེས་པའི་ལམ། མངོན་པར་རྟོགས་པའི་ལམ། ཉེ་བར་འཇིན་གྱི་གནས་ཀྱི་ལམ། དབང་པོ་ཐ་དད་པའི་ལམ། བསླབ་གསུམ་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་ལམ། ཡོངས་སུ་གྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ལམ། ལམ་སྡུད་པའི་ལམ་བཅས་བཅུ་གཅིག་གོ།)。

བསྒོམས་སྟོབས། 修生势力，修所成力。长期修道所获得殊胜和力量 (བསྒོམས་པ་ལས་བྱུང·····བའི་ཡོན་ཏན་ཁྱད་པར་ཅན།)。

བསྒོམས་བྱུང་གི་རྟོག་པ། 修所生分别心。上界地所摄反复串习思维境之耽著心识。如于自境无我等尚未现证时之分别心 (བསམ་བྱུང་གི···དོན་ལ་ཡང་ཡང་འདྲིས་པར་བྱས་པའི་ཁམས་གོང·····མའི་སས་བསྡུས་ཀྱི་ཞེན་རིག དཔེར་ན། རང་ཡུལ་བདག་མེད་ལ་སོགས་པ་མངོན་དུ་མ་གྱུར་པའི་དུས་ཀྱི་རྟོག་པ་ལྟ་བུའོ།)。

བསྒོམས་བྱུང་གི་ཤེས་རབ། 修所生慧。对经过

思维获得对定解之事物，反复进行 串习，成就殊胜轻安之有分别慧及无分别慧（བསམ་…བྱུང་གི་ངེས་པ་རྙེད་པའི་དོན་དེ་ཡང་ཡང་གོམས་པར་བྱས་པའི་ཤིན་སྦྱངས་ཁྱད་པར་ཅན་གྱིས་ཟིན་པའི……རྟོག་བཅས་རྟོག་མེད་ཀྱི་བློ་རྣམས་སོ།）。

བསྒོམས་བྱུང་དགེ་བ། 修所成善。如修习所生慧及定等（བསྒོམས་བྱུང་གི་ཤེས་རབ་དང་ཏིང་ངེ…འཛིན་ལྟ་བུའོ།）。

བསྒོམས་བྱུང་ཡེ་ཤེས། 修所成智。反复串习所闻义理，从此所 得上智或道，名为修所成慧（ཐོས་པའི་དོན་དེ་ཉིད་ཡང་ཡང་གོམས་པ་ལས་བྱུང་…བའི་མཁྱེན་པའམ་ལམ།）。

བསྒོམས་བྱུང་བསོད་ནམས། 修所生福，修所成福。如由修习布施、持戒、禅定所 得资财圆满、乐及轻安等（སྦྱིན་པ་དང་ཚུལ་ཁྲིམས་ཏིང་…ངེ་འཛིན་བསྒོམས་པ་ལས་བྱུང་བའི་བསོད་ནམས་ཏེ…ལོངས་སྤྱོད། བདེ་བ། སེམས་ཤིན་སྦྱངས་ཀྱི་བདེ་བ་བཅས་ལྟ་བུ།）。

〔གྲྭ〕

གྲྭ་སྐལ། 衬钱。僧徒所得的布施份（གྲྭ་པའི་འགྲེད་སྐལ།）。

གྲྭ་སྐོར་བ། 1. 住在经院中或在经院中求学者（ཆོས་ཀྱི་རྭ་བར་གནས་པའམ་ཆོས་གྲྭར་སློབ་གཉེར…བ།）。2. 巡回辩经者（རྟོགས་གཅོད་བགྲོ་གླེང་བྱེད་མཁན།）。

གྲྭ་ཁང་། 僧房，僧人住宅（གྲྭ་པ་སྡོད་ཁང་།）。

གྲྭ་ཁྲལ། 僧差。过去使人出家为僧的徭役（སྔར་གྲྭ་ཁོངས་སུ་འཇུག་པའི་བཙན་ཁྲལ།）

གྲྭ་གྲངས། 僧数，僧众数目（དགེ་འདུན་པའི་ཞལ་གྲངས།）。

གྲྭ་རྒན། 1. 老僧。年老的僧人（གྲྭ་པ་རང་ལོ་རྒན་པ།）。2. 戒兄，戒腊长老。先出家或受戒较早的僧人（སྔགས་ཞུགས་སྔ་བ།）。

གྲྭ་རྒྱུན། 僧源。各寺庙僧侣的固定来源（གྲྭ་བཙུན་ཡོང་སའི་རྒྱུན།）。

གྲྭ་ལྔ་སྒྲུབ་ཐབས། 《五分参法》。寂静和胜怨所著（ཤཱནྟི་པ་དང་ཛེ་ཏ་རིས་མཛད་པ།）。

གྲྭ་ཆས། 僧装，出家人的服装（རབ་བྱུང་གི་ཆས་ཏེ་གྲྭ་ཆས།）。亦作གྲྭ་ཆས།。

གྲྭ་ཇ། 斋僧茶。在寺庙扎 仓的大殿上给僧众定时布施的茶水（གྲྭ་ཚང་ནས་གཏོང་བའི་ཇ།）。

གྲྭ་ཏ་གས། 衣角花。比丘所着僧伽梨衣肩后领上作为装饰的 绣花，有螺、莲、树叶或珍珠等形式（རྣམ་སྦྱར་གྱི་གྲྭ་ཏ་གས་ཏེ་དུང་དང་། པདྨ། ཤིང་ལོ། ནོར་བུ་སོགས།）。

གྲྭ་ཐོག 僧辈。僧侣的前后行辈（གྲྭ་པའི་མི་རབས་རྒན་གཞོན།）。

གྲྭ་ནང་བྱམས་གླིང་། 扎囊弥勒寺。藏历第八绕迥丁卯年（1472），土弥·伦珠扎西在西藏山南扎囊县境内雅鲁藏布江南岸上所建的一座寺庙名（རབ་བྱུང་བརྒྱད་པའི་མེ་ཡོས་ལོ་ཐུ…མི་ལྷུན་གྲུབ་བཀྲ་ཤིས་ཀྱིས་བཏབ་པའི་དགོན་པ་ལྷོ……ཁའི་ཡར་ཀླུངས་གཙང་པོའི་ལྷོའི་རི་ཞབས་སུ་ཡོད་པ…ཞིག）。

གྲྭ་པ། 普通僧人（གྲྭ་པ་དཀྱུས་མ།），出家人（རབ་བྱུང་བ།）。住在经院中或在经院中求学者（ཆོས་ཀྱི་རྭ་བར་གནས་པའམ་ཆོས་གྲྭར་སློབ་གཉེར…བ།）。寺院中的比丘或沙弥学徒。

གྲྭ་པ་བཀའ་ལོག་པ། 还俗。违犯或 奉还所受出家戒律返还俗家（སྐྱེ་སར་བབ་པ་སྟེ་རབ……བྱུང་གི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཉམས་པའམ་ཡར་ཕུལ་ནས་ཁྱིམ…དུ་ལོག་པ།）。

གྲྭ་པ་གྲྭ་རྐྱང་། 单身僧人，穷苦僧人（གྲྭ་པ་ཁེར་འདུག་གམ་གྲྭ་པ་དབུལ་པོ།）。

གྲྭ་པ་མངོན་ཤེས་ཅན། 扎巴·恩西坚。别名喜饶甲哇（ཤེས་རབ་རྒྱལ་བ།），本名旺秋坝（དབང་ཕྱུག་འབར）。公元1012年生于前藏尧如（གཡོ་རུ།）地方。自幼入桑耶寺（བསམ་ཡས་ཁང་།）依鲁梅弟子洋许甲哇沃（ཀླུ་མེས་ཀྱི་མཁན་བུ་ཡམ་ཤུད་རྒྱལ་བ་འོད།）出家，法名旺曲坝。从叔父曲坝（ཆོས་འབར།）学习显密佛教经典（མདོ་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་སྐོར།）及医学（གསོ་བ་རིག་པ།），从帕·当巴桑吉（པ་དམ་པ་སངས་རྒྱས།）学希结法门（ཞི་བྱེད་སྐོར།），从迦湿弥罗·班钦达哇贡布（ཁ་ཆེ་པཎ་ཆེན་ཟླ་བ་མགོན་པོ།）学“六加行”（སྦྱོར་དྲུག་གི་གདམས་པ།）等，称彼通对法学（ཆོས་མངོན་པ།），故号恩西（མངོན་ཤེས།）。公元1038年7月15日，从桑耶寺正殿宝瓶柱下发现《医学四续》（གསོ་བ་རིག་པའི་དཔལ་ལྡན་རྒྱུད་བཞི།）原本，抄写后仍置原处。秘藏抄本一年，始付之于雅隆格西·达玛扎巴（ཡར་ལུང་གི་དགེ་བཤེས་ཁུ་སྟོན་དབུས་པ་དར་མ་གྲགས་པ།）。倡建札塘寺（གྲྭ་ཐང་།）于扎囊（གྲྭ་ནང་།）。著有《四论摄义》（རྒྱུད་ཀྱི་བསྡུས་དོན།）等书，辛未年七十九岁逝世。

གྲྭ་པ་དཔེ་ཆ་བ། 学经的僧人（གྲྭ་པ་མཚན་ཉིད་སློབ་གཉེར་བ།）。

གྲྭ་པ་རྣབ་བེ་རློབ་བེ། 1. 中年僧人（གྲྭ་པ་ལོ་ཚོད་ཆེ་མིན་ཆུང་མིན།）。 2. 不学经论游手好闲的僧人（དཔེ་ཆ་མི་ལྟ་བའི་ཡང་ཡེང་ཅན།）。

གྲྭ་ཕོར། 僧碗，僧人茶碗，僧徒不得携入大殿会堂使用的一种有盖木质茶碗（གྲྭ་ཤག་སོ་སོར་ཇ་འཐུང་བའི་ཤིང་ཕོར།）。

གྲྭ་ཕྲུག 小沙弥（གྲྭ་པ་ཆུང་ཆུང་རྣམས། བཙུན་ཆུང་།）。

གྲྭ་འབུགས། 全面僧差。指过去强迫适龄者全部出家的差役（རབ་ཏུ་བྱུང་རན་པའི་མི་ཚང་མ་གྲྭ་པ་བྱེད་དུ་འཇུག་པའི་ཁྲལ།）。

གྲྭ་བུ་སློབ། 僧众弟子，僧徒（གྲྭ་པ་སློབ་མ།）。

གྲྭ་མང་། 普通僧众（གྲྭ་པ་མང་ཚོགས།）。

གྲྭ་དམངས། 普通僧众（གྲྭ་མང་སྤྱིངས།）。

གྲྭ་ཚང་། 僧院，经院。藏传佛教寺院中管理僧众学习佛经和生活的机构（དགེ་འདུན་སྡེ་ཚོགས་ཀྱི་ཚན་ཁག་ཆུང་ཟད་ཆེ་བ།）。现代多音译为“扎仓”。

གྲྭ་ཚང་ཆོས་མཛད། 扎仓群则。经过发放布施，捐献基金等手续取得扎仓一级上层地位的僧人（གྲྭ་ཚང་ལ་གཏོང་སྒོ་བཏང་ནས་དམིགས་བསལ་དབང་ཆ་ལྡངས་པའི་གྲྭ་པ།）。

གྲྭ་ཚང་སྤྲུལ་སྐུ། 僧院活佛。指拉萨色拉、哲蚌、噶丹三大寺的堪布活佛而言（ལྷ་སའི་སེ་འབྲས་དགེ་གསུམ་དགོན་པ་ཁག་གི་མཁན་པོའི་སྤྲུལ་སྐུ་རྣམས་ལ་ཟེར།）。

གྲྭ་ཚབ། 替身僧侣。替人出家的僧人（གྲྭ་པའི་ཚབ།）。

གྲྭ་ཚོགས། 僧会。僧众的集会（གྲྭ་པ་འདུས་པའི་ཚོགས་པ།）。

གྲྭ་གཞོན། 幼僧。幼年僧徒或出家较晚的僧徒（ལོ་ན་གཞོན་པའི་གྲྭ་པའམ། ཕྱིགས་ཞུགས་ཀྱི་པ།）。

གྲྭ་གཟུགས། 僧装，出家相。穿起出家服装的人（གྲྭ་པའི་གཟུགས་བརྟན་ནམ་ཆ་བྱད།）。

གྲྭ་གཟུགས་དགོན་པོ། 僧服在家人。身着僧衣

又有家室的僧徒（གྲྭ་ཆས་ཕྱོན་པའི་སྐྱ་བོ།）。

གྲྭ་གཡོག 僧奴。出家人的仆役（གྲྭ་པའི་གཡོག་པོ།）。

གྲྭ་རིགས། 僧人，出家人（གྲྭ་པའི་གྲས།）。

གྲྭ་རུ། 寺领游牧部落。寺庙领有的游牧部落（སྔར་དགོན་པ་ཁག་གི་གྲྭ་ཚང་ངམ། གྲྭ་པའི་རུ་བ།）。

གྲྭ་ལོག 还俗，还俗僧人（བན་ལོག་གམ་སྐྱ་བབས་གྲྭ་པ།）。

གྲྭ་ཤག 僧舍（གྲྭ་པ་སྡོད་ཁང་།）。

གྲྭ་ཤར། 青年僧徒（གྲྭ་པ་ན་གཞོན།）。

གྲྭ་ས། 大寺院。各方僧众汇集进行讲习、辩论、著作的场所（ཕྱོགས་མང་ནས་དགེ་འདུན་པ···འདུས་ཏེ་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གཞུང་དང་རིག་གནས·········སོགས་འཆད་རྩོད་རྩོམ་གསུམ་བྱེད་ཡུལ་གྱི་དགོན······པ།）。

གྲྭ་ས་ཆེན་པོ་བཞི། 四大寺，指在西藏的格鲁派四大寺。即：噶丹寺（དགའ་ལྡན་དགོན·········པ།）、色拉寺（སེ་ར་ཐེག་ཆེན་གླིང་།）、哲蚌寺（དཔལ་ལྡན་འབྲས་སྤུངས།）、札什伦布寺（བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ།）。

〔རྒྱ〕

རྒྱ་གར་གྱི་རིག་འཛིན་བརྒྱད། 古印度八持明法师。即：身持明文殊友、语持明那迦祖、意持明吽欠嘎热、功德持明喜拉米扎、业持明占钦哈底、本母持明多那桑支达、佛塔持明饶布固哈亚代瓦赞扎和威猛真言持明显底噶尔巴（སྐུའི་རིག་འཛིན་འཇམ་དཔལ་བཤེས་གཉེན···དང་། གསུང་གི་རིག་འཛིན་ན་ག་ཛུ། ཐུགས་ཀྱི་རིག་འཛིན་ཧཱུཾ་ཆེམ་ཀ་ར། ཡོན་ཏན་གྱི་རིག་འཛིན་བི་ལ་མི་ཏྲ། འཕྲིན་ལས་ཀྱི་རིག་འཛིན་པྲ་ཆེན་ཧ་སྟི། མ་མོའི་རིག་འཛིན་དྷ་ན་སཾ་སྐྲི་ཏ། མཆོད་རྟེན་རིག་འཛིན་རོམ་བུ་གུ་ཧྱ་དེ་བ་ཙན་དྲ། དྲག་སྔགས་རིག་འཛིན་ཤཱནྟི་གརྦྷ་སྟེ་བརྒྱད་དོ།）。

རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གདན། 印度金刚座。此地在中印度甘达城的西南方。是释迦牟尼最初成佛之地，有菩提树和佛塔（རྒྱ་གར་གྱི་ཡུལ་དབུས་ལ···ཀ་དྷའི་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ལྷོ་ནུབ་མཚམས་སུ་ཡོད་པ། གནས་དེ་སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་མུ་ནེ་ཐོག་མར་སངས······རྒྱས་པའི་གནས་ཡིན་པ་དང་། དེར་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཤིང་དང་། མཆོད་རྟེན་སོགས་ཡོད་པར་བཤད།）。

རྒྱ་གར་ཤེས་རབ་རྒྱལ་མཚན། 嘉噶·喜饶坚参（1436—1482），萨迦昆氏世族持密大师（དཔལ་ས་སྐྱ་འཁོན་གྱི་གདུང་རྒྱུད་སྔགས་འཆང་།），后藏萨迦（གཙང་ས་སྐྱ།）人，在根本上师贡却桑波（དཀོན་མཆོག་བཟང་པོ།）等座前听习萨迦教法（ས་སྐྱའི་ཆོས་སྐོར།）和天文（རྩིས།）等。后赴多康（མདོ་ཁམས།）和霍尔（ཧོར།）地区募化。其著作有《目录明镜》（དཀར······ཆག་གསལ་བའི་མེ་ལོང་།）等金字写本。

རྒྱ་ཆེན་སྤྱོད་བརྒྱུད། 广行宗，或广行派。指法相宗或称唯识宗。与空宗对称时此宗又称为有宗。系中国佛教宗派之一。唐玄奘及其弟子窥基创立。《土官宗教源流镜史》载：“广行派的传承，上从薄伽梵依次传弥勒菩萨、无著、世亲、护法、难陀论师、戒贤论师，直到唐三藏法师，”才将其开始宏传于中土。（རྒྱ་ཆེན་སྤྱོད་པའི་བརྒྱུད་པ་ནི། སྟོན་པ་བཅོམ་ལྡན་འདས། རྒྱལ་བ་མ་ཕམ་པ། སློབ་དཔོན་ཐོགས་མེད། གཅུང་དབྱིག་གཉེན། དྷརྨ་རཀྵི་ཏ། སློབ་དཔོན་དགའ་བོ། སློབ་དཔོན་ཚུལ་བ་བཟང་པོ་དང་། དེ་ནས་ཐང་ཟན་ཙང་སྟེ་

ཐང་གི་སྲིད་ཀྱི་སྲེ་སྟོད་གསུམ་པ་སློབ་དཔོན་དེ་ཉིད་…
ལས་རྒྱ་ཡུལ་དུ་དར་བ་ཡིན། ）。

རྒྱ་ཆེན་སྤྱོད་པའི་དོན་བསྡུས་སྐབས་བརྒྱད་མ།
《相宗八要》，唐玄奘造。

རྒྱ་ཆེན་མང་དུ་ཐོས་པའི་དཔོན་སྲས་གཉིས། 广大博闻二侄：玛吉土官·南卡白（མ་ཅིག་དཔོན་…པོ་ནམ་མཁའ་དཔལ། 此人系宗喀巴之侄，亦是其弟子），雅交土官·索南南巴甲哇（ཡར་རྒྱབ་དཔོན་པོ་བསོད་ནམས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ། 系十五世纪山南上部地方的统治势力。此人亦为宗喀巴之侄，也是他的弟子）。

རྒྱ་ཆེར་རོལ་པ། 《方广庄严经》，十二卷，叙说佛住兜率天宫乃至降生成道，转法轮等事迹。

རྒྱ་ཆེར་རོལ་པའི་མདོ། 《方广大庄严经》，别名《大游戏经》，共十八卷二十七章。由印度堪布姿纳迷札等人和译师益希德译为藏文，后又根据改革后的文字加以修订，载在如来三转法轮时所讲《宝积经》第二函（འཕགས་པ་རྒྱ་ཆེར་རོལ་པ་བམ་པོ་བཅོ་བརྒྱད་དང་… ལེའུ་ཉེར་བདུན་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛཱ་ན་མི་ཏྲ་སོགས་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་སྐད་གསར་བཅད་ཀྱིས་ཀྱང་བཅོས་པའི་འཁོར་ལོ་ཐ་… མའི་མདོ་དཀོན་བརྩེགས་ཀྱི་གླེགས་བམ་ཁ་པའོ། ）。

རྒྱ་ཆོས། 汉经（甘南口语），与藏经（བོད་ཆོས།）相对而言。

རྒྱ་སྟག་ར་མོ་ཆེའི་ལྷ་ཁང་། 汉虎小昭寺。小昭寺之又一称呼。据《吐蕃王统世系明鉴》载："与此同时（指与大昭寺ཇོ་བོ་ཁང་། 建造同时）文成公主也自汉地召来许多木匠及塑匠，建成小昭寺（རྒྱ་སྟག་ར་མོ་ཆེའི་ལྷ་ཁང་།）。"关于小昭寺的命名，《嘛呢全集》说："文成公主所建释迦牟尼佛像所在之寺，甚为斑烂绚丽，状如汉地老虎一般。"此即"汉虎小昭寺"一名的由来。

རྒྱ་ནག་པ་འཇམ་དབྱངས་བསྟན་པའི་ཉི་མ། 嘉那巴·嘉洋丹贝尼玛（1686—？），生于蒙古地区（ཧོར་གྱི་ཡུལ།），七岁出家为僧，十二岁能背诵慈氏五论及中观六论。他前半生在拉卜楞寺学法，后居蒙古克卡（ཧོར་གྱི་ཡུལ་དུ…… ཁལ་ཁ།）等地。晚年赴内地五台山（རི་བོ་རྩེ…… ལྔ།），因而有嘉那巴（རྒྱ་ནག་པ།）之名。其著作有《正见道情歌释智者悦意供养云》（ལྟ་མགུར་གྱི་འགྲེལ་པ་མཁས་པ་དགྱེས་པའི་མཆོད་… སྤྲིན།）等，包括道歌（མགུར།）、词章（སྙན་ངག）等论著三十三部。

རྒྱ་ནག་སློབ་དཔོན་ཡེ་ཤེས་དཔལ། 汉地论师慧文。系中国佛教天台宗的创始人。西魏、北齐时僧人。活动时间约在东魏孝静帝天平二年（535）至北齐文宣帝天保八年（557）间。被推为天台宗二祖。俗姓高。《续高僧传》卷十七载："禅师慧文，聚徒数百，众法清肃，道俗高尚"。《佛祖统记》卷六载，他阅读《中论·四谛品》，领会到"一心三观"的禅法，并传给慧思，思传智颤，发展为天台宗的三谛圆融理论。

རྒྱ་ནག་ཧྭ་སང་། 嘉那帕桑。为赤松德赞时期（755—797年在位）迎至吐蕃的著名汉僧之一。据《莲花生传》载，当时被迎至吐蕃从事译经等翻译工作的汉人很不少，其中著称的有：帕桑·和尚玛哈热杂（ཧྭ་སང་ཧྭ་ཤང་མ་… ཧཱ་ར་ཛ།）、和尚德哇（ཧྭ་ཤང་དེ་བ།）、和尚摩诃衍那（ཧྭ་ཤང་མ་ཧཱ་ཡ་ན།）、汉地学者哈热纳波（རྒྱ་ནག་མཁས་པ་ཧ་ར་ནག་པོ།）等。

རྒྱ་མ་བ། 嘉玛哇，嘉玛派。在藏传佛教方面，嘉玛哇属噶当派，又称噶当教授派（བཀའ…… གདམས་གདམས་ངག་པ།、 བཀའ་གདམས་མན་ངག་པའི་བརྒྱུད་པ།）。其主要弘法地区在拉萨

东北，今噶丹寺东南，东北接近墨竹工卡。该派高僧吉贡巴钦波（སྐྱེར་སྒོམ་པ་ཆེན་པོ། ）曾建嘉玛旧寺（རྒྱ་མའི་མཚོད་ཁང་རྙིང་མ། ）及仁钦岗寺。

རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ་བཞི། 四大海，佛书说须弥山周围有七金山，诸山之间有七香水海，四周又有大海包周，其中有四大洲，十二小洲，此大小洲周围又有四大海（རི་རབ་ལྷུན་པོའི་ཕྱི……རོལ་ཏུ་གསེར་གྱི་རི་བདུན་གྲུ་བཞི། སུ་ཕྲུད་འཛིན་ཟླུམ་པོ། རབ་ཏུ་རོལ་པའི་མཚོ་བདུན། དེ་དག་གི་ཕྱོགས་བཞིར་རྒྱ་མཚོས་སྐོར་བའི་ནང་ནས་གླིང……བཞི་གླིང་ཕྲན་བཅུ་གཉིས་ཡོད་པའི་ཕྱོགས་བཞིར་རྒྱ…མཚོ་བཞི་ཡོད་པ་ལ་ཟེར། ）。

རྒྱ་མཚོ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 大海喻发心。二十二种发心之一。住第三地菩萨具足忍波罗密之发心。面临一切烈火、刀兵等不乐意事，终不动心，有如大海（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར……གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། ས་གསུམ་པ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་བཟོད་པའི་ཕར་ཕྱིན་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི…མེ་མཚོན་ལ་སོགས་པའི་མི་འདོད་པ་ཐམས་ཅད་ཐོག…ཏུ་བབ་པས་ཡིད་མི་འཁྲུག་པས་ན་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ་ལྟ…བུའོ། ）。

རྒྱ་བཟང་མེ་མགོ། 嘉桑梅果。是协助赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན། ）发展佛教的汉人。他与迦湿弥罗之阿难陀（ཨཱནནྡ）以及桑希将很多汉文经典译为藏文。

རྒྱ་ཡགས། 嘉雅寺，由嘉雅巴（རྒྱ་ཡགས་པ། ）创建。嘉雅巴是法王藏巴·益西多杰（ཆོས་རྗེ་གཙང་པ་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ）的大弟子，此寺在扎地的赛波普（གྲའི་ཟར་པོ་ཕུ། ）。

རྒྱང་འཕེན་པ། 顺世外道。系古印度哲学流派之一。其始祖是路伽耶，说万有差别是自然而生，自然而灭，皆无因果。不承认有前后世，不承认有因果报应。在佛教徒看来它是最大的断见。土官·罗桑曲吉尼玛在他的《宗教源流镜史》中评介说：在人寿二万岁时，有世间眼仙人，极善诡辩。因欲乱其女，倡言没有前世和后世的说法，造了十万邪论，论证修善无利，作恶无罪之理。追随他学的，则称为顺世外道（ཚེ་ལོ་ཉི་ཁྲི་བའི་དུས་སུ། དྲང་སྲོང་འཇིག་རྟེན་མིག་ཅེས་བྱ་བ་རྟོག་གེ་ལ་ཤིན་ཏུ་བྱང་བ…ཞིག་བྱུང་སྟེ། དེས་རང་གི་བུ་མོ་ལ་འདོད་པ་སྤྱོད་པའི་ཕྱིར་སྐྱེ་བ་སྔ་ཕྱི་མེད་པར་སྨྲས་ཏེ་དགེ་བ་ལ་ཕན…ཡོན་དང་། སྡིག་པ་ལ་ཉེས་དམིགས་མེད་པར་སྟོན་པའི་གཞུང་འབུམ་ཕྲག་གཅིག་བརྩམས། དེའི་རྗེས་འབྲང་རྣམས་ལ་མུ་སྟེགས་རྒྱང་འཕེན་པ་བྱ་བ། ）。此派又分为禅定派（བསམ་གཏན་པ། ）和说理派（རྟོག་གེ་བ། ）两种。

རྒྱང་འབྲོག 远牧场，具足十善地之一。见དགེ་བ་བཅུ་ཚང་བའི་ཡུལ། 条。

རྒྱན་བརྒྱད། 八事庄严。内密有六事庄严、外密有八事庄严。即：首饰、耳饰、颈饰、手镯、足钏、腰带、项链、双股项链（གསང་སྔགས་ནང་པ་ལྟར་ན་རྒྱན་དྲུག་དང་། སྔགས་ཕྱི་པ་ལྟར་ན་རྒྱན་བརྒྱད་དེ། དབུ་རྒྱན་དང་། སྙན་རྒྱན། མགུལ་རྒྱན། ཕྱག་གདུབ། ཞབས་གདུབ། སྐ་རགས། དོ་ཤལ། སེ་མོ་དོ་སྟེ་བརྒྱད་དོ། ）。

རྒྱན་མཚོག་དཀར་ཆེན། 《庄严论》。有二部，一部无著（ཐོགས་མེད། ）著，波罗颇迦罗密多罗汉译，曰《大乘庄严论》，共十三卷。一部马鸣著，鸠摩罗什汉译，曰《大庄严论》，共十五卷。

རྒྱན་སྟུག་པོ་བཀོད་པའི་མདོ། 《大乘密严经》。共四卷九章，末尾不全。印度论师姿纳迷札、希兰陀罗菩提和西藏译师益西德由梵译藏（བམ་པོ་བཞི་དང་ལེའུ་དགུ་གཤམ་མ་ཚང་བར་

བཞེད་པ། ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། ཛྙཱ་ལེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་། བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་པའོ། ）。

རྒྱན་བདུན་རྣམ་པར་འགྲེལ་བ། 《七庄严释》。能信铠论师（ཤྲདྡྷ་ཀ་ར་ཝ་རྨ།）著。

རྒྱན་དྲུག 六庄严，佛教称古印度六大佛学家龙树（ཀླུ་སྒྲུབ།）、圣天（འཕགས་པ་ལྷ།）、无著（ཐོགས་མེད།）、世亲（དབྱིག་གཉེན།）、陈那（ཕྱོགས་གླང་།）、法称（ཆོས་གྲགས།）为世界六庄严。

རྒྱན་དྲུག་མཆོག་གཉིས། 二胜六庄严，二胜六严。六严，谓龙树、圣天、无著、世亲、陈那和法称；二胜，谓精通佛教最胜根本即戒律学的两大论师释迦光和功德光（ཀླུ་སྒྲུབ་དང་། འཕགས་པ་ལྷ། ཐོགས་མེད། དབྱིག་གཉེན། ཕྱོགས་གླང་། ཆོས་གྲགས་བཅས་རྒྱན་དྲུག་དང་། བསྟན་པའི་རྩ་བ་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ་འདུལ་བའི་སྡེ་སྣོད་ལ་ཤིན་ཏུ་མཁས་པའི་སློབ་དཔོན་ཤཱཀྱ་འོད་དང་ཡོན་ཏན་འོད་རྣམ་གཉིས་ནི་མཆོག་གཉིས་སོ། ）。

རྒྱན་དྲུག་ཕྱག་མཚན། 六事庄严。修密宗者的六种服饰：骨冠（རུས་པའི་དབུ་རྒྱན）、骨项链（རུས་པའི་མགུལ་རྒྱན）、骨耳坠（རུས་པའི་སྙན་རྒྱན）、骨钏镯（རུས་པའི་གདུ་བུ）、骨腋络（རུས་པའི་སེ་རལ་ཁ）、骨腰带（རུས་པའི་འོག་པག）。

རྒྱན་བཞི། 四庄严。即：戒庄严、三摩地庄严、智慧庄严、咒庄严（ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་རྒྱན། ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་རྒྱན། ཤེས་རབ་ཀྱི་རྒྱན། གཟུངས་ཀྱི་རྒྱན། ）。

རྒྱབ་རྟེན་གྱི་ལུང་། 依靠经教。只听师长传授经文不予解释的一种传授法。

རྒྱབ་རྟེན་ལ་མི་བརྟེན་པ། 背不靠，修行时一种苦行，坐时背后不靠其他物，如不靠坐椅的靠背等。

རྒྱལ་མཁན་པོ་སྐལ་བཟང་གྲགས་པ་རྒྱ་མཚོ། 结堪布格桑扎巴嘉措（1880—？），又名格桑丹巴饶杰（སྐལ་བཟང་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས། ），生于多麦地区（མདོ་སྨད། ），年幼时被认定其为第四世结堪布（སྤྲུལ་སྐུ་རབས་བཞི་པ་རྒྱལ་མཁན་པོ། ），从根本上师阿旺土登嘉措（ངག་དབང་ཐུབ……བསྟན་རྒྱ་མཚོ། ）等聆听诸多显密经义（མདོ⋯⋯སྔགས་ཀྱི་གཞུང་། ），精通内明（ནང་དོན་རིག་པ། ）和诗词（སྙན་ངག）等。其著作有《极乐世界赞词及具善扎西齐寺、九甲日超、甘加白石崖寺等胜地赞》（བདེ་བ་ཞིང་གི་བསྔགས་བརྗོད⋯ དང་། དགེ་ལྡན་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ། དབེན་གནས་རྫོ་རྒྱུའི་རི་ཁྲོད། རྐན་གྱའི་གཞའ་གོང་བྲག་དཀར་རྣམས་ཀྱི་གནས་བསྟོད། ）等三十三篇。

རྒྱལ་མཁན་པོ་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན། 结堪布扎巴坚参（1762—1836），曲科结寺堪布（ཆོས་འཁོར་རྒྱལ་གྱི་མཁན་པོ། ）。生于多麦南部博拉村（མདོ་སྨད་ལྷོ་རྒྱུད་ཀྱི་ས་ཆ་འབོར། ）。十一岁出家，其师色拉格西罗桑钦培（སེ་ར⋯⋯དགེ་བཤེས་བློ་བཟང་ཆོས་འཕེལ། ）赐名为罗桑顿珠（བློ་བཟང་དོན་གྲུབ། ）、十二岁至拉卜楞寺（བླ་བྲང་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ། ）。十六岁受沙弥戒（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ། ），认定其为郭莽喇嘛桑吉多杰（སྒོ་མང་བླ་མ་སངས་རྒྱས་རྡོ་རྗེ། ）的转世。二十一岁在嘉木样座前受比丘戒（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ། ），取名扎巴坚参（གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན། ）。二十二岁赴西藏觐见了第八世达赖健白嘉措（འཇམ་དཔལ་རྒྱ་མཚོ། ），旋入哲蚌寺郭莽扎仓（སྒོ་མང་གྲྭ་ཚང་། ）。二十五岁到后藏，晋见第七世班禅罗桑贝丹丹贝尼玛（པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་དཔལ་ལྡན་བསྟན་པའི་ཉི་མ། ），返哲蚌寺后，嘉木样协巴委任其为曲科结寺

住持，并经西藏地方政府诏准。不久回郭莽学法，曾在传召大会上获拉仁巴格西（དགེ……བཤེས་ལྷ་རམས་པ།）之称号。二十七岁回到拉卜楞，嘉木样任其为该寺堪布。三十岁时嘉木样授权管理该寺一切教务。三十三岁倡建囊欽，四十岁时升拉卜楞寺大法台座，共任三次大法台，晚年专注实修。其著作有《能仁王佛之事业略说珍鬘》（ཐུབ་པའི་མཛད་པ……བསྡུ་གཉིས་མུ་ཏིག་ཕྲེང་བ།）、《二胜六严之史事天之如意树》（རྒྱན་དྲུག་མཆོག་གཉིས་ཀྱི……རྟོགས་བརྗོད་ལྷའི་དཔག་བསམ་ལྗོན་པ།）等。

རྒྱལ་ཆེན་བཞིའི་རིགས་ཀྱི་ལྷ། 同རྒྱལ་ཆེན་རིགས་བཞི། 条。

རྒྱལ་ཆེན་རིགས་བཞི། 亦作རྒྱལ་ཆེན་རིས་བཞི། 四大天王，四天王。即四大金刚：东方持国天王（ཤར་དུ་ཡུལ་འཁོར་སྲུང་།）、南方增长天王（ལྷོར་འཕགས་སྐྱེས་པོ།）、西方广目天王（ནུབ་ཏུ་སྤྱན་མི་བཟང་།）、北方多闻天王（བྱང་དུ་རྣམ་ཐོས་སྲས།）。四大天王住须弥山腰，是镇守四方的神将，有摧邪辅正，护法安僧的作用。东方持国天王身白色，持琵琶（རྒྱུད……མང་།）；南方增长天王身青色，持宝剑（རལ་གྲི）；西方广目天王身红色，执绞索及宝塔（མཆོད་རྟེན།）：北方多闻天王身黄色，执宝幢（རྒྱལ་མཚན།）及犹鼬（ནེའུ་ལེ་།）。

རྒྱལ་ཆེན་རིགས་བཞིའི་ལྷ། 四大王众天神。即：持盘夜叉（གནོད་སྦྱིན་ལག་ན་གཞོང་ཐོགས།）、持鬘夜叉（ལག་ན་ཕྲེང་ཐོགས།）、常醉夜叉（རྟག་མྱོས།）、夜叉大将（སྡེ་དཔོན་ཆེན་པོ།）。

རྒྱལ་ཆེན་རིས་བཞི། 四大天王。见རྒྱལ་ཆེན་རིགས་བཞི། 条。

རྒྱལ་མཆོག་གཉིས། 二种胜王。密法胜曼陀罗与胜事业二胜王，为二种胜王（དཀྱིལ……འཁོར་རྒྱལ་པོ་མཆོག་དང་ལས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་མཆོག……གཉིས།）。

རྒྱལ་མཆོག་རིན་ཆེན། 宝生佛。瑜伽续部所说南方如来名（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་ལྷོ་ཕྱོགས་སངས……རྒྱས།）。

རྒྱལ་བསྟན། 佛教（རྒྱལ་བའི་བསྟན་པའམ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ།）。

རྒྱལ་བསྟན་དྲི་མེད། 无垢佛教。未被其他宗教杂染之佛教（ཆོས་ལུགས་གཞན་དག་གི་བསླད……སྙིགས་མ་འདྲེས་པའི་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས།）。

རྒྱལ་སྡེ་དཀར་ཆུང་གི་གཙུག་ལག་ཁང་། 结德噶琼寺。此寺又称噶琼多杰英寺（སྐར་ཆུང་རྡོ་རྗེ……དབྱིངས་ལྷ་ཁང་། 旧译金刚界寺）。今噶琼寺有石碑，上刻建寺经过。此寺为赤德松赞（ཁྲི་ལྡེ་སྲོང་བཙན།）所建。在寺建成后，赤德松赞曾发布永崇佛教、不得损坏的盟誓诏文（མནའ་བོར་དུ་བཙུག་པའི་བཀའ་གཙིགས།）。诏文内容较噶琼多杰英寺碑文更丰富。

རྒྱལ་པོ་སྔ་ལྔ། 五勇猛明王。即：语王（གསུང་གི་རྒྱལ་པོ།）、身王（སྐུའི་རྒྱལ་པོ།）、意王（ཐུགས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ།）、功德王（ཡོན་ཏན་གྱི་རྒྱལ་པོ།）、事业王（འཕྲིན་ལས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ།）。

རྒྱལ་པོ་གོ་པཱ་ལ། 果巴拉王。印度历史上有名的七传巴拉王（རྒྱལ་པོ་པཱ་ལ་བདུན་བརྒྱུད།）中的首位。他执政时间同藏王都松芒波杰（འདུས་སྲོང་མང་པོ་རྗེ།）同时，约在公元685—729年之间。晚年又征服了天竺中部的噶达（ཀ་ཏ།），并在天竺东部班迦拉（བང་ག་ལ།）等地修建了许多寺庙。相传阿丹达布寺（ཨ་ཏན་ཏ་པུ་རི། 意译张飞城）即为此王所修建。

རྒྱལ་པོ་དགའ་པོ། 阿难伽王，一印度国王，释迦入灭后，约公元137年时在位。

རྒྱལ་ཆེན་པོ་བཞི། 四大天王。参看རྒྱལ་ཆེན་རིགས་བཞི། 条。

རྒྱལ་པོ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 1. 王者喻发心。二十二种发心之一。住三净地菩萨具足神通之发生，成办他利威力无碍，有如王者(སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། དག་པ་ས་གསུམ་ལ་གནས་པའི་སེམས་དཔའི་རྒྱུད་ཀྱི……མངོན་པར་ཤེས་པ་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི……མཐུ་ཐོགས་པ་མེད་པས་གཞན་གྱི་དོན་སྒྲུབ་པའི……རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་ལྟ་བུ།)。 2. 君王喻发心。三种发心之一。愿自己首先成佛，然后救渡一切有情的发心(སེམས་བསྐྱེད་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། རང་ཐོག་མར་སངས་རྒྱས་ནས་སེམས་ཅན་རྣམས……སྒྲོལ་བར་བྱའོ་སྙམ་པའི་སེམས་བསྐྱེད་དོ།)。

རྒྱལ་པོ་མདོ་ལྔ། 国王五经。五大王经。即《普贤菩萨行愿王经》(བཟང་པོ་སྤྱོད་པ་སྨོན་ལམ་གྱི་མདོ།)、《金刚摧破沐浴经》(རྡོ་རྗེ་རྣམ་འཇོམས་ཁྲུས་ཀྱི་མདོ།)、《般若心要正见经》(ཤེས་རབ་སྙིང་པོ་ལྟ་བའི་མདོ།)、《临终智大乘修习经》(འདའ་ཀ་ཡེ་ཤེས་སྒོམ་པའི་མདོ།)、《菩提忏悔经》(བྱང་ཆུབ་ལྟུང་བཤགས་བཤགས་པའི་མདོ།)。

རྒྱལ་པོ་མདོ་བཅུ། 十大王经。在五大王经(མདོ་ལྔ།)之上再加《无量长寿经》(དཔག་ཏུ་མེད་པ་ཚེ…རིང་མདོ།)、《顶髻白伞盖反遮经》(གཙུག…ཏོར་གདུགས་དཀར་བཟློག་པའི་མདོ།)、《财续佛母资具经》(ནོར་རྒྱུན་མ་ནི་ནོར་གྱི་མདོ།)、《一字心要经》(ཡི་གེ་གཅིག་མ་སྙིང་པོའི་མདོ།)、《蓝衣总持经》(གོས་སྔོན་ཅན་ནི་གཟུངས་ཀྱི……མདོ།)。

རྒྱལ་པོ་པདྨ་ཆེན་པོ། 大莲花王，一印度国王，释迦入灭后，约公元137年时在位。

རྒྱལ་པོ་དབུ་གཉིས་པ། 重顶国王。相传松赞干布头顶上有肉髻作阿弥陀佛像，故得此名(སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་རྣམ་འཕྲུལ་བོད་རྗེ་སྲོང……བཙན་སྒམ་པོའི་དབུ་གཙུག་ཏུ་རྒྱལ་བ་འོད་དཔག……མེད་ཀྱི་དབུ་རང་ཆས་སུ་ཡོད་པས་རྒྱལ་པོ་དབུ་གཉིས་པར་གྲགས།)。

རྒྱལ་པོ་མང་པོས་བཀུར་བ། 众敬王。梵语作三末多王(སམྨཏཿ)。佛书说劫初人间君王，系由大众爱戴拥立，奉为准则，故名(ཐོར…འཇིག་རྟེན་དུ་ཐོག་མར་བྱུང་བའི་རྒྱལ་པོ་ཞིག)。

རྒྱལ་པོ་མྱ་ངན་མེད། 阿育王(？—前232)。亦译无忧王或阿輸迦王，纪元前270年顷统一全印度。幼时狂暴，后信佛教，大发慈悲，努力宏法。其事迹见于《阿育王传》，另有敕语诰文可证，近代曾发现此王时石刻文字。同ཆོས་རྒྱལ་མྱ་ངན་མེད། 条。

རྒྱལ་པོ་ཟས་གཙང་། 净饭王。古印度一国王名，系释迦牟尼的父亲(ཤཱཀྱ་མུ་ནེའི་ཡབ།)。

རྒྱལ་པོ་གཟུགས་ཅན་སྙིང་པོ། 坚影王。释迦牟尼时，摩竭陀国国王，归依释迦牟尼受优婆塞戒(ཐོར་ཤཱཀྱ་མུ་ནེའི་སྐབས་མ་ག་དྷ་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི…རྒྱལ་པོ་དེས་བཅོམ་ལྡན་འདས་སྐྱབས་སུ་བསྟེན་ཏེ……དགེ་བསྙེན་བསྒྲུབས་པ།)。

རྒྱལ་པོ་ལ་གཏམ་བྱ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་ཕྲེང་བ། 《宝行王正论》。龙树(ཀླུ་སྒྲུབ།)著，鲁易坚参(ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།)藏译。

རྒྱལ་པོ་ལ་གཏམ་བྱ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་ཕྲེང་བ་ལས…བྱུང་བའི་སྨོན་ལམ་ཚིགས་སུ་བཅད་པ་ཉི་ཤུ…པ། 《宝行王正论所出誓愿二十颂》。龙树(ཀླུ་སྒྲུབ།)著。

རྒྱལ་པོ་ལ་གདམས་པ། 《教授大王乘经》，别名《佛说胜军王所问经》(རྒྱལ་པོ་གསལ……རྒྱལ་ལ་གདམས་པའི་མདོ་སྟེ། མི་རྟག་པ་སྟོན་པའི་མདོ་ཞིག)。宋代施护由梵译汉。

རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་རྩིས། 王制年表，指公元1216年（火鼠年）萨迦巴杰尊扎巴坚参(ས་སྐྱ་པ་རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན། 1147—1216)所制的佛历表。

རྒྱལ་པོའི་རྒྱལ། 王之王。多闻子即毗沙门天的异名(རྣམ་ཐོས་སྲས།)。

རྒྱལ་པོའི་སྤྲུལ་སྐུ། 结波朱古。"朱古"意为化身、活佛。藏传佛教格鲁派(དགེ་ལུགས་པ།)的活佛除了达赖、班禅等最大的活佛以外，一般活佛可分两类，即措钦朱古(ཚོགས་ཆེན་སྤྲུལ་སྐུ། 这是全寺性的活佛)和扎仓朱古(གྲྭ་ཚང་སྤྲུལ་སྐུ། 扎仓以内的活佛)。措钦朱古中最高层的称结波朱古。具备结波朱古身份的人，有在达赖去世后或新达赖未满十八岁以前担任噶厦政府摄政的候选人资格。

རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་དུ་འདུག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 夜入王宫。九十单堕之一。比丘无故在国王及其妃嫔游乐宫室中度夜(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ……དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགོས་པ་ཁྱད་པར་ཅན་མེད་བཞིན། རྒྱལ་པོ་དང་བཙུན་མོ་རྩེ་བའི་ཕོ་བྲང་གི་ནང་དུ་མཚན་མོར་འདུག་པའོ།)。

རྒྱལ་པོའི་རི་པ། 王山部，小乘之一部(ཐེག་དམན་གྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག)。

རྒྱལ་དཔོག 阇弥尼，或译作詹米尼，按藏文可译胜量仙人。他是公元五世纪时人，为弥曼差派的创始人。

རྒྱལ་དཔོག་པ། 阇弥尼派。古印度一教派名。参看དཔྱོད་པ་པ། 条。

རྒྱལ་སྤྲུལ། 执政活佛。指曾执掌过原西藏地方政府政权的活佛(སྔ་མ་སྤྲུལ་སྐུ་ནང་ནས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་བྱས་སྐྱོང་བའི་སྤྲུལ་སྐུ་རྣམས་ལ་ཟེར།)。

རྒྱལ་བ་བསྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་རྣམ་ཐར། 《五世达赖传》。第三代章嘉饶白多吉(ལྕང་སྐྱ་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ)著。

རྒྱལ་བ་ཁྱབ་བདག་མ། 《圣者遍主颂》，是一部向佛献曼扎时唪诵的经。献曼扎诵经有繁简两式，繁式诵此经。

རྒྱལ་བ་དགེ་འདུན་རྒྱ་མཚོ། 佛王根敦嘉措，意译僧海，即二世达赖。见དགེ་འདུན་རྒྱ་མཚོ། 条。

རྒྱལ་བ་མཆོག 至圣佛。指释迦牟尼或出众的上师(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་ཟེར་བའམ། ཀུན་གྱི་ནང་ནས་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པའི་བླ་མ་ལ་ཟེར་བ།)。

རྒྱལ་བ་མཆོག་དབྱངས། 贾瓦却阳。赤松德赞时藏族"七觉士"之一(ཁྲི་སྲོང་……ཉིའུ་བཙན་སྐབས་བོད་ཀྱི་སད་མི་མི་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

རྒྱལ་བ་གཉིས་པ། 佛祖第二。指宗喀巴大师。《土官宗教源流镜史》卷首语中有："向佛祖第二及其法嗣们致以衷心的敬礼"(རྒྱལ་བ་གཉིས་པ་སྲས་དང་བཅས་ལ་སྙིང་ནས……འདུད།)。

རྒྱལ་བ་དམ་པ། 耆那仙人，或译尼犍陀仙人。耆那是胜者意。他是古印度耆那教的祖师，生于公元前540年，死于公元前468年。即佛典中所说外道六师之一。参看གཅེར་བུ……བ། 条。

རྒྱལ་བ་རྡོ་རྗེ་འཆང་། 佛金刚持，金刚持佛。佛在色究竟天转密乘法轮时的称号(འོག་མིན་དུ་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་འཁོར་སྐོར་བའི་སྐབས་ཀྱི་སྟོན……

པའི་མཚན།)。

རྒྱལ་བ་བ། 耆那教。又称离系 外道或裸形外道。参看གཅེར་བུ་བ། 条。

རྒྱལ་བ་མི་ཕམ་པ། 胜者无能胜。弥勒菩 萨的别号 (བྱམས་པ་མགོན་པོའི་མཚན་ཞིག)。

རྒྱལ་བ་མེ་ཏྲི་བ། 胜者梅哲哇。《青史》载：大善巧师辛底巴 (མཁས་པ་ཆེན་པོ་ཤཱནྟི་པ།)与 梅哲哇互相辩论,梅哲哇获 胜,从此以后普遍传称为胜者梅哲哇。曾著有《定示灌顶》(དབང་ངེས་བསྟན།)、《无我母显明论》(བདག་མེད་མ་གསལ་བ།)等论著。其师为大师日超夏 (རི་ཁྲོད་ཞབས།)。

རྒྱལ་བ་ཙོང་ཁ་པ། 佛王宗喀巴。黄教创始人。见ཙོང་ཁ་པ། 条。

རྒྱལ་བ་ཚངས་དབྱངས་རྒྱ་མཚོ། 佛王仓洋嘉措。汉文意译梵音海。六世达赖。见ཚངས་དབྱངས་རྒྱ་མཚོ། 条。

རྒྱལ་བ་ཡང་དགོན་པ་རྒྱལ་མཚན་དཔལ། 甲哇阳衮巴坚参白（1213—1258），噶举派 (བཀའ་བརྒྱུད་པ།)名僧，后藏拉东衮 (གཙང་ལྷ་གདོང་མགོན།)地方人。平生多居于南定寺 (གནམ་སྡིངས།),以实 修为主,有时整年 跏趺不懈修习 苦行。著作 有道歌 (མགུར།)一百 零八首汇成一函。

རྒྱལ་བ་ཡོན་ཏན་རྒྱ་མཚོ། 佛王云丹嘉措，意译功德海。四世达赖。见ཡོན་ཏན་རྒྱ་མཚོ། 条。

•**རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔ།** 五佛（五智如来）。即：不动佛 (སངས་རྒྱས་མི་བསྐྱོད་པ། 阿閦佛）、宝生佛 (རིན་ཆེན་འབྱུང་ལྡན།)、阿弥陀佛 (སྣང་བ་མཐའ་ཡས། 无量光佛)、不空成就佛 (དོན་ཡོད་གྲུབ་པ།)、毗卢遮那 (རྣམ་པར་སྣང་མཛད། 众明主)。

རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔའི་རྡོ་སྐུ། 五佛石像。据云系松赞干布自索塘贡布日山迎来的 五佛石像，供于昌珠寺 (ཁྲ་འབྲུག་ལྷ་ཁང་།)中。

རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔའི་གནས། 大宝寺。云南省中甸县属一佛教寺庙名 (ཡུན་ནན་ཞིང་ཆེན་གྱི་རྒྱལ་ཐང་རྫོང་ཁོངས་སུ་ཡོད་པའི་གནས་རི་ཞིག)。

རྒྱལ་བ་རིགས་དྲུག 六佛，六种姓如来。即：大日如来 (རྣམ་སྣང་།)、不动如来(མི་བསྐྱོད་པ།)、宝生如来 (རིན་འབྱུང་།)、无量光如来 (འོད་དཔག་མེད།)、不空成就如来 (དོན་གྲུབ།)和金刚持如来 (རྡོ་རྗེ་འཆང་།)。

རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ། 大宝佛，佛宝。对 历代达赖喇嘛的敬称 (ཏཱ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་སོ་སོའི་ཞེ……ས།)。

རྒྱལ་བ་ལོ་རས་པ། 洛日巴，名扎巴旺楚 (གྲགས་པ་དབང་ཕྱུག)，也称旺楚尊珠 (དབང་ཕྱུག་བརྩོན་…འགྲུས།)。第三饶迥丁未 年（公元1187年）生。属主巴噶举派 (འབྲུག་པ་བཀའ་བརྒྱུད………པ།)。因族姓为“洛”,又因他是身着布衣的瑜伽行者,故 称洛日巴。修法无一定住处，六十四岁第四饶迥的 庚戌年（公元1250年）逝世。桂仓巴贡布多吉 (རྒོད་ཚང་པ་མགོན་པོ་རྡོ…རྗེ།)为之著详传。

རྒྱལ་བ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ། 佛王索南嘉措，意译福海 。三世达赖。见བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ། 条。

རྒྱལ་བའི་བཀའ། 佛经。佛说经教 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་།)。

རྒྱལ་བའི་འཁོར་བཞི། 四部众，四部众弟子。指比丘、比丘尼、优婆塞、优婆夷四部众 (དགེ་སློང་དང་། དགེ་སློང་མ། དགེ་བསྙེན།

དགེ་བསྙེན་མ།)。

རྒྱལ་བའི་བསྟན་པ། 佛教。求解脱之道 (ཐར་འདོད་ཀྱི་འཇུག་ངོགས་སུ་བསྟན་པའོ།)。

རྒྱལ་བའི་ཐུགས་སྲས། 佛子，菩萨 (བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ།)。

རྒྱལ་བའི་དབང་པོ་ཡབ་སྲས་གཉིས། 佛王父子。指四世班禅与五世达赖 (འདི་སྐྱེར་དུ་པའི་བླ་མ···དང་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་གཉིས་ཀྱི་ཞེ་ཚིག 《མི་དབང་རྟོགས་བརྗོད》ནང་པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་དང་རྒྱལ་བ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ་་གཉིས་མཁན་སློབ་ཡིན་པས་ན། དེ་ལྟར་བརྗོད་པའོ།)。因四世班禅为五世达赖之师，故有此称。

རྒྱལ་བའི་སྨྱུ་གུ། 佛苗。菩萨的异名 (བྱང་སེམས་སྐྱེ།)。

རྒྱལ་བའི་མཛད་ཆེན་བརྒྱད། 佛陀八相成道：从天降、入胎、降生、出家、成道、转法轮、降魔和入涅槃 (སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མཛད་ཆེན་བརྒྱད་དེ། ལྷ་ལས་བབས་པ་དང་། ལྷུམས་སུ་ཞུགས་པ། སྐུ་བལྟམས་པ། རབ་ཏུ་བྱུང་བ། སངས་རྒྱས་པ། ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བ། ཆོ་འཕྲུལ་བསྟན་པ། མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་བཅས་སོ།)。

རྒྱལ་བའི་ཡུམ། 佛母，般若经尊称。佛教徒以般若为众经之母，故以ཡུམ称之。

རྒྱལ་བའི་རིང་བསྲེལ། 佛骨，佛舍利。释迦示寂后遗体所出的舍利 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་གདུང་···ལས་མཆེད་པའི་རུས་པ་རིལ་པོ་ཆུང་ཏུ་ཞིག)。

རྒྱལ་བའི་བཤེས་གཉེན། 胜友。八世纪时尼泊尔一位大佛学家。吐蕃王赤松德赞曾迎彼入藏，翻译佛经甚多，大宏律学，因而成为藏地译经学者三大恩师之一 (སྤྱི་ལོའི་དུས་རབས···བརྒྱད་པར་ཁ་ཆེའི་ཡུལ་དུ་བྱུང་བའི་ནང་པའི་པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། བོད་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་གྱིས་ཁོང་བོད་ལ་གདན་དྲངས་ཏེ་བཀའ་དང་བསྟན···བཅོས་མང་དུ་བསྒྱུར་པ་དང་། འདུལ་བའི་བསྟན་པ་སྤེལ་བ་སོགས་བོད་ལ་དྲིན་ཅན་པོ་པཎ་གསུམ་གྱི···ཡ་གྱལ་དུ་གྱུར་པའོ།)。

རྒྱལ་བའི་གསུང་། 佛经，佛语 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་།)。

རྒྱལ་བའི་གསུང་རབ། 佛经，佛说经典 (སངས་རྒྱས་ཀྱིས་གསུངས་པའི་ཆོས་པོ་ཏི།)。

རྒྱལ་བའི་སྲས། 佛子。即菩萨，发大乘心者 (བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ།)。

རྒྱལ་བུ་དོན་གྲུབ། 悉达太子。悉达汉义为净饭。释迦牟尼为净饭王之子 (ཟས་གཙང་·········སྲས།)，故称悉达太子。

རྒྱལ་བུ་དོན་གྲུབ་ཀྱི་མདོ། 《太子须大拏经》。西秦时代圣坚由梵译汉，后由汉文译成藏文，藏族译师佚名 (ཐར་རྒྱ་གར་སྐད་ནས་རྒྱ་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར། དེ་ནས་རྒྱ་ཡིག་ནས་བོད་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར། བོད་ཡིག་སྒྱུར་མཁན་ལོ་ཙཱ་བའི་མིང་མ་རྙེད་དོ།)。

རྒྱལ་དབང་། 胜者王，佛王。有时亦作对大活佛之敬称 (བླ་མ་ཆེ་ཁག་རེ་གཉིས་ཀྱི་མཚན་བསྟོད···ལའང་དེ་ལྟར་བརྗོད་སྲོལ་ཡོད།)。

རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ཆེན་པོ། 五世佛王。指五世达赖。见ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། 条。

རྒྱལ་དབང་འཇིག་རྟེན་གསུམ་མགོན། 佛王三世依怙。佛能战胜四魔，为天界、人世、地狱三者的救主 (བདུད་བཞི་རྒྱལ་བའི་སངས་རྒྱས་ཡིན་པས་ན་རྒྱལ་བའི་དབང་པོ་དང་། སྟེང་ལྷ་ཡི་འཇིག་རྟེན། བར་མི་ཡི་འཇིག་རྟེན། འོག་དམྱལ་བའི་འཇིག་རྟེན་གསུམ་གྱི་སྐྱབས་མགོན་ཡིན་པ།)。

རྒྱལ་དབང་བདུན་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་བསྐལ་

བཟང་རྒྱ་མཚོ། 第七世达赖，佛王贤劫海（格桑嘉措）。见བསྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། 条。

རྒྱལ་དབང་རིན་པོ་ཆེ། 大宝，佛王。对五世达赖的尊称。

རྒྱལ་བྱེད་ཀྱི་ཚལ། 逝多林，古印度一地名。旧称祇陀林。祇陀林本为逝多太子所有之林，须达长者买之而建精舍，以献于佛，称祇洹精舍。

རྒྱལ་བྱེད་ཚལ་ན་གནས་པའི་སྡེ། 祇陀林住部。小乘之一部，佛灭后约一百年顷，从上座分出的小乘三部之一（སངས་རྒྱས་མྱ་ངན་ལས……འདས་ནས་ལོ་བརྒྱ་སོང་མཚམས་སུ་གནས་བརྟན་པ…ལས་ཕྱེས་པའི་གནས་བརྟན་སྡེ་པ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ…ཞིག）。

རྒྱལ་མ། 1．度母菩萨（སྒྲོལ་མ།）。 2．邬摩天女（ཨུ་མོ་ཨུ་མ།）。

རྒྱལ་མོ་ཞལ་དྲོ་མ། 吉祥佛母（རྒྱལ་མོ་ཁ་དྲོ་བཀྲ་ཤིས་མ།）。

རྒྱལ་ཚ་རིན་ཆེན། 甲察仁钦（1118—1195）。为卓贡帕木竹巴（འགྲོ་མགོན་ཕག་མོ་གྲུ་པ།）之亲授弟子。1171年建超普寺（ཁྲོ་ཕུ།），以此为基地宏扬起来的教派称超普噶举（ཁྲོ་ཕུ……བཀའ་བརྒྱུད།）。

རྒྱལ་ཚབ། 补位菩萨。弥勒菩萨之异名（རྗེ་བཙུན་བྱམས་པ་མགོན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

རྒྱལ་ཚབ་རྗེ། 甲曹杰。即达玛仁钦（དར་མ་རིན་ཆེན། 1364—1432），宗喀巴著名弟子之一，曾任第二任甘丹赤巴。著有《能显解脱道论》，是对《释量论》的注疏，为格鲁派学僧的必修课本。参看རྒྱལ་ཚབ་རྗེ་དར་མ་རིན……ཆེན། 条。

རྒྱལ་ཚབ་རྗེ་དར་མ་རིན་ཆེན། 甲曹杰达玛仁钦（1364—1432），宗喀巴的大弟子，后藏娘堆（ཉང་སྟོད།）地方人，早年依止萨迦仁达哇（ས་སྐྱའི་རེད་མདའ་བ།）等大学者多人为师，曾获"噶久巴"（དཀའ་བཅུ་པ།）之称。不久成为宗喀巴的主要弟子。1419年宗喀巴圆寂后，他任噶丹色赤巴（དགའ་ལྡན……ཁྲི་པ།），从此得"甲曹"（རྒྱལ་ཚབ།）之名。任住持十一年。六十九岁时逝世于布达拉。其著作有《中观根本智论入中论等中观解说》（དབུ་མ་རྩ་བ་ཤེས་རབ་དང་འཇུག་པ……སོགས་དབུ་མའི་རྣམ་བཤད།）、《量论释》（ཚད་…མའི་སྐོར་གྱི་བཤད་པ།）等传世。

རྒྱལ་ཚབ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ། 甲曹一切智。即甲曹杰。见རྒྱལ་ཚབ་རྗེ། 条。

རྒྱལ་མཚན། 幢。幢为于宝杆上饰以初月宝珠金刚，三条绢带系以鸣铃，端有兽王、鹅王、食龙、毛鱼、鲸鱼庄严。风飘动时，成为三屈形相端严（རྒྱལ་མཚན་ནི། ཟླ་ཚེས་དོང་རིན་པོ་ཆེ་དང་རྡོ་རྗེ་དང་ལྡན་པའི་རྩེ་མོ་ཅན་གྱི…རིན་པོ་ཆེའི་དབྱུག་པ་ལ་བཅིངས་ཤིང་། དྲིལ་བུ་འཁྱིལ་བ་བཅིངས་པའི་དར་ཟྭེ་གསུམ་པ་རྩེ་མོ་ལ་རི…དྭགས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་དང་ངང་པའི་རྒྱལ་པོ་ཁྱུ་ཟ་བ་དང…ཉ་སྤུ་ཅན་པ་དང་ཆུ་སྲིན་གྱིས་མཚན་པ། རླུང་གིས་བསྐྱོད་པས་གསུམ་ཁུགས་སུ་འཁྱོག་ཅིང་ཆ་བྱད…ཅན།）。

རྒྱལ་མཚན་གྱི་རྩེ་མོའི་དཔུང་རྒྱན། 1.《佛说无能胜幡王如来庄严陀罗尼经》（密宗经典）。2.幢顶臂严佛母。

རྒྱལ་མཚན་བཟང་པོ། 坚参桑波。见གུང་རུ་རྒྱལ་མཚན་བཟང་པོ། 条。

རྒྱལ་སྲས་ཀྱི་སྤྱོད་པ། 菩萨行，菩萨妙行。佛教把布施（སྦྱིན་པ།）、持戒（ཚུལ་ཁྲིམས།）、忍辱（བཟོད་པ།）、精进（བརྩོན་འགྲུས།）、 禅定

(བསམ་གཏན།)、智慧(ཤེས་རབ།)等六者称为菩萨行或菩提心六行(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པ་དྲུག)。

རྒྱལ་སྲས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་དྲུག 菩萨六度。即：布施、持戒、忍耐、精进、禅定和智慧(སྦྱིན་པ་དང་། ཚུལ་ཁྲིམས། བཟོད་པ། བརྩོན་འགྲུས། བསམ་གཏན། ཤེས་རབ་བཅས་དྲུག་གོ།)。

རྒྱལ་སྲས་སྐལ་བཟང་ཐུབ་བསྟན། 甲色格桑土登(1743—?)曾依止班禅贝丹益西(པཎ་ཆེན་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས།)等大学者多人为师，精通密宗(གསང་སྔགས།)，被尊称为雍增诺门罕(ཡོངས་འཛིན་ནོ་མིན་ཧན།)。著作有《传授灌顶随赐法》(དབང་བསྐུར་རྗེས་གནང་།)、开光及诗词举例等多种。

རྒྱལ་སྲས་སྐུ་མཆེད་གསུམ། 佛子三兄弟。即：博多瓦·仁钦萨(པོ་ཏོ་བ་རིན་ཆེན་གསལ།)、京俄瓦·慈成巴(སྤྱན་སྔ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་འབར།)、浦琼瓦·旬努坚参(ཕུ་ཆུང་བ་གཞོན་ནུ་རྒྱལ་མཚན།)。 博多瓦、京俄瓦均为仲敦巴(འབྲོམ་སྟོན་པ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས།)的弟子；浦琼瓦为仲敦巴三传弟子。三人均系传噶当派教典、教授、口诀之法者。

རྒྱལ་སྲས་སྙིང་སྟོབས་ཆེན་པོ། 大雄菩萨。指释迦牟尼(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།)。

རྒྱལ་སྲས་རྟག་ཏུ་ངུ། 常啼菩萨。据说此佛少年时代喜欢啼哭，故名；又有此佛见众生在恶世贫苦、病老、忧愁中生活，因而为之哭泣，故名。

རྒྱལ་སྲས་ཐོགས་མེད་བཟང་པོ། 甲色脱麦桑波(1295—1369)。生于后藏萨迦寺南(གཙང་ས་སྐྱ་དགོན་པའི་ལྷོ།)之扎嘉(ཐག་སྐྱ།)地方，幼年丧父母。十四岁出家并受沙弥戒(དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ།)，取名桑波白(བཟང་པོ་དཔལ།)，先后在博东伊旺岭寺经院(བོ་དོང་ཨེ་ཝཾ་གླིང་གི་ཆོས་གྲྭ་ཆེན་མོ།)、萨迦寺(ས་སྐྱ།)学法，二十二岁在后藏诸寺巡迴辩经，雅擅因明，三十岁受具足戒(བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ།)，三十九岁任博东伊埃达热寺(ཆོས་གྲྭ་ཆེན་པོ་བོ་དོང་ཨེ་རྒྱ།)住持。年四十三岁起在欧曲却宗寺(དངུལ་ཆུ་ཆོས་རྫོང་།)闭关静修二十余年。有堪钦强曲则摩(མཁན་ཆེན་བྱང་ཆུབ་རྩེ་མོ།)、法王尼玛旬努(ཆོས་རྗེ་ཉི་མ་གཞོན་ནུ།)等贤者弟子多人。著作有《甲色脱美大师全集》(རྒྱལ་བའི་སྲས་པོ་ཐོགས་མེད་ཆེན་པོའི་བཀའ་འབུམ་བཞུགས་སོ།)。

རྒྱལ་སྲས་བློ་བཟང་ངག་དབང་ཐོགས་མེད། 甲色罗桑阿旺脱麦，约十九世纪末叶人，又名罗桑阿旺脱美旦增嘉措(བློ་བཟང་ངག་དབང་ཐོགས་མེད་བསྟན་འཛིན་རྒྱ་མཚོ།)，为多麦地区(མདོ་སྨད།)某寺之活佛。著作有《皈依导释科判》(སྐྱབས་འཁྲིད་ས་བཅད་བཞུགས་སོ།)等。

རྒྱལ་སྲས་མ། 《王子书》。印度佛学家世亲的弟子、王子称友所著，为《阿毗达摩俱舍论·明义疏》一书的别名(སློབ་དཔོན་དབྱིག་གཉེན་གྱི་སློབ་མ་རྒྱལ་པོའི་སྲས་གྲགས་པ་བཤེས་གཉེན་གྱིས་བརྩམས་པའི་མངོན་པ་མཛོད་ཀྱི་འགྲེལ་བཤད་དོན་གསལ་ཞེས་བྱ་བའི་མིང་གཞན་ཞིག)。

རྒྱལ་སྲས་ཡོན་ཏན་འོད། 甲色云丹沃，约为十四世纪末叶人，依萨迦派喇嘛当巴索南坚参(དམ་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན།)为师，居欧曲却宗寺(དངུལ་ཆུ་ཆོས་རྫོང་།)，后云游四方。其著作有《甲色云丹沃全集散编中启请文、赞颂文和祈祷文》(རྒྱལ་སྲས་ཡོན་ཏན་འོད་ཀྱི་བཀའ་འབུམ་

ནོར་བུ་ལས་གསོལ་འདེབས་དང་། བསྟོད་པ། སྨོན་ལམ་བཅས་བཞུགས་སོ།)。

རྒྱལ་སྲས་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ། 菩萨大勇识。梵语作菩萨摩诃萨 (བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་… དཔའ་ཆེན་པོ།)。

རྒྱལ་སྲིད་སྣ་བདུན། 七政宝，轮王七宝。即：金轮宝 (འཁོར་ལོ་རིན་པོ་ཆེ།)、神珠宝 (ནོར་བུ… རིན་པོ་ཆེ།)、王后宝 (བཙུན་མོ་རིན་པོ་ཆེ།)、大臣宝 (བློན་པོ་རིན་པོ་ཆེ།)、白象宝 (གླང་པོ་རིན་པོ་ཆེ།)、骏马宝 (རྟ་མཆོག་རིན་པོ་ཆེ།)、将军宝 (དམག་དཔོན་རིན་པོ་ཆེ།)。

རྒྱལ་སྲིད་རིན་པོ་ཆེ་སྣ་བདུན། 轮王七宝，七政宝。参看རྒྱལ་སྲིད་སྣ་བདུན། 条。

རྒྱས་བཏབ་ར་མོ་ཆེ། 小昭寺。此寺初依文成公主规划，汉族工匠建造，故名 (ར་མོ་ཆེའི་གཙུག་… ལག་ཁང་ཐོག་མར་རྒྱ་བཟའ་ཀོང་ཇོའི་འཆར་བཀོད་… ལྟར་རྒྱ་རིགས་བཟོ་པས་བརྒྱབ་པ་ཡིན་པས་མིང་……… འདི་ལྟར་ཐོགས།)。

རྒྱུ་ཁ་ཅན། 裸体者，一外道宗派 (གཅེར་བུ་པ། 即裸形外道)。

རྒྱུ་གཉིས། 二因。1．亲因或直接因和疏因或间接因 (དངོས་རྒྱུ་དང་བརྒྱུད་རྒྱུ་གཉིས།)。 2．近取因和俱有因 (ཉེར་ལེན་དང་། ལྷན་ཅིག་བྱེད་རྐྱེན་གཉིས།)。

རྒྱུ་དང་མི་རྒྱུ་བ་གཉིས། 二种众生。三界有情有行与不行二者，行为情世间之有情众生，不行为器世间之有情众生 (ཁམས་གསུམ་སེམས…… ཅན་རྒྱུ་དང་མི་རྒྱུ་བ་གཉིས་ཏེ། རྒྱུ་བ་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་དང་མི་རྒྱུ་བ་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ན་གནས་པའི་འགྲོ་བའོ།)。

རྒྱུ་དྲུག 六因。即：能作因或无障因 (བྱེད་རྒྱུ།)；俱生因或共生因 (ལྷན་ཅིག་འབྱུང་བའི་རྒྱུ།)；同类因或自分因 (སྐལ་མཉམ་གྱི་རྒྱུ།)；相应因 (མཚུངས་ལྡན་གྱི་རྒྱུ།)；遍行因 (ཀུན་… འགྲོའི་རྒྱུ།)；异熟因或报因 (རྣམ་སྨིན་གྱི་རྒྱུ།)。此六因着重说明三世苦乐果报的原由。

རྒྱུ་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པ། 因金刚持。密法中，若无劝请，前四现证身立为因金刚持 (ཞུ་བ་སྐུལ……… བསྐུལ་མེད་ན་མངོན་བྱང་གི་སྐུ་དང་པོ་བཞི་རྒྱུ་རྡོ་རྗེ… འཛིན་པ།)。

རྒྱུ་བ་བཅུ། 十行。《金刚门经》说：持命等五风及行、遍行、正行、善行与决定行等为十行 (རྡོ་རྗེ་སྒོའི་རྒྱུད་ལས་སྲོག་འཛིན་སོགས་ལྔ་དང་རྒྱུ་བ་དང་རྣམ་པར་རྒྱུ་བ་དང་ཡང་དག་པར་རྒྱུ་བ…… དང་རབ་ཏུ་རྒྱུ་བ་དང་ངེས་པར་རྒྱུ་བ་ཞེས་བཅུར…… གསུངས་སོ།)。

རྒྱུ་འབྲས། 因果。因果是佛教用以说明世界关系的基本理论。因指"因缘"；果指"果报"。它的基本观点是：人世间的贫穷富达，乃是前生所造善恶诸业决定的结果；而今生的善恶行为，亦必导致来生的祸福报应。如，苦是不善业之果，不善业是苦之因 (མི་དགེ་བའི་… འབྲས་བུ་སྡུག་བསྔལ་དང་སྡུག་བསྔལ་གྱི་རྒྱུ་མི་དགེ… བ་ལྟ་བུ།)。

རྒྱུ་འབྲས་ཀྱི་ཐེག་པ། 因乘果乘。佛教所说因乘即显宗法相乘，果乘即密宗金刚乘 (རྒྱུ་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཐེག་པ་དང་། འབྲས་བུ་གསང་སྔགས་རྡོ་རྗེའི་ཐེག་པ།)。

རྒྱུ་འབྲས་མན་ངག་བདུན། 因果七教诫。即：知母 (མར་ཤེས།)、念恩 (དྲིན་དྲན།)、报恩 (དྲིན་གཟོ།)、悦意慈爱 (ཡིད་འོང་གི་བྱམས་པ།)、大悲心 (སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ།)、增上意乐 (ལྷག་བསམ་རྣམ་དག)、发菩提心 (སེམས་བསྐྱེད།)。

རྒྱུ་མཚན་རིག་པ། 因明学。同གཏན་ཚིགས་རིག་པ།条。

རྒྱུ་ཡི་ཀུན་སློང་། 因等起。对于刹那等起而言。因等引起业之义。意思是：表业及无表业，必于其前念，有善恶之心心所，因之而发，谓动机也。此有远因等起与近因等起二种；远因等起如思维之思，即思业，当于唯识所谓审虑思，决定思，谓预思维所做之事，间接为业之因也。近因等起者，作业之思，即思已业，当于唯识之动发胜思谓随思而为所作之事，动身发言也，所作业之性别，由近因等起而制定之。

རྒྱུད། 续，本续、梵语译作怛特罗（ཏནྟྲཿ）。佛教密乘及其续部经典，共有四部，即：事续（བྱ་བའི་རྒྱུད）、行续（སྤྱོད་པའི་རྒྱུད།）、瑜伽续（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད）和无上瑜伽续（རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད།）。

རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་སྒྱུ་འཕྲུལ་དྲ་བ། 《佛说瑜伽大教王经》。别名《续部・秘密藏》（རྒྱུད་གསང་བ་སྙིང་པོ།）。宋代法贤由梵译汉。

རྒྱུད་ཀྱི་འཆད་ཐབས་བཞི། 密乘经典四种宣讲法。即：安排经义如妙翅腾空；分科判目如猛虎归林；释词析理如灵龟缓步；归纳诀窍如珍珠在鬘（དོན་གྱི་ཁོག་ཁྱུང་གིས་ནམ་མཁའི་དབྱིངས་འཛུལ་བ་ལྟར་ཕུབ། དཀྲུས་ཀྱི་ས་སྟག་མོ་ནགས་ལ་མཆོང་བ་ལྟར་བཅད། ཚིག་གི་དོན་རུས་སྦལ་དལ་གྱིས་འགྲོ་བ་ལྟར་བཤད། མན་ངག་གི་དོན་མུ་ཏིག་ཐྲར་ལ་བརྒྱུས་པ་བཞིན་བསྟན་པ་སྟེ་རྒྱུད་ཀྱི་འཆད་ཐབས་བཞིའོ།）。

རྒྱུད་ཀྱི་ཊཱི་ཀ་མོ་ཆེ། 《密集续大疏》。兰藏察・尼玛江（སྣར་ཐང་ཚ་ཉི་མ་ལྕམ།）著。

རྒྱུད་ཀྱི་སྟོན་པ། 密教本师。开演四部密乘经教的金刚持佛（རྒྱུད་སྡེ་བཞི་གསུང་བ་པོ་རྒྱལ་བ་རྡོ་རྗེ་འཆང་།）。

རྒྱུད་ཀྱི་རྣམ་བཤད། 《密续分解》。益西夏（ཡེ་ཤེས་ཞབས།）著。

རྒྱུད་འགྲེལ་གྱི་བཤད་པ། 《续释解说》。《青史》载：至尊宗喀巴大师在贡松德钦巴・曲吉白哇（གོང་གསུམ་བདེ་ཆེན་པ་ཆོས་ཀྱི་དཔལ་བ།）座前听受《时轮》（དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ།）法类后，于戊戌年（ས་མོ་ཕྱིའི་ལོ།）著完《续释解说》。

རྒྱུད་འགྲེལ་སྒྲོན་གསལ་རྣམ་ངེས། 《本续明炬疏决定释》。喜饶桑格（ཤེས་རབ་སེང་གེ།）著。

རྒྱུད་འགྲེལ་ལ་ཊཱི་ཀ་ཆེན་མོ། 《续释大疏》。系十论师白玛桑波（བཀའ་བཅུ་པ་པདྨ་བཟང་པོ།）著。

རྒྱུད་གྲྭ། 续部院，密咒院，修密学院（གསང་སྔགས་འཆད་ཉན་བྱེད་སའི་གྲྭ་ཚང་།）。

རྒྱུད་གྲྭ་སྟོད་སྨད། 上下密院。宗喀巴弟子喜饶僧格1433年在拉萨所创密宗院名为下密院，其弟子贡噶顿珠1474年所创密宗院为上密院。均为宏扬格鲁派密法之地（རབ་བྱུང་བདུན་པའི་ཆུ་གླང་ལོར་རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་སློབ་མ་གྲུབ་རྗེ་བཙུན་ཤེས་རབ་སེང་གེས་ལྷ་སར་ཕྱག་བཏབ་པ་ལ་རྒྱུད་སྨད་དང་། དེའི་སློབ་མ་གནས་རྙིང་བ་རྗེ་བཙུན་ཀུན་དགའ་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་རབ་བྱུང་བརྒྱད་པའི་ཤིང་རྟ་ལོར་ཕྱག་བཏབ་པ་ལ་རྒྱུད་སྟོད་ཟེར།）。

རྒྱུད་སྒྱུ་འཕྲུལ་དྲ་བ། 《续部・幻网经》。别名《续部・秘密藏》，全名《圣秘密藏真实性决定本续经》，即旧派密乘主要经典《金刚萨捶幻网经二十二品》。由印度译师无垢友、藏族译师涅・慧童及玛・仁钦却等三人由梵文译成藏文（རྒྱུད་གསང་བ་སྙིང་པོ་སྟེ། དཔལ་གསང་བའི་སྙིང་པོ་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ངེས་པའི་རྒྱུད་ཅེས་བྱ་བ། སྙིང་རྒྱུད་ཀྱི་གཙོ་བོ་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་སྒྱུ་འཕྲུལ་དྲ་བ་ལེའུ་ཉི་ཤུ་གཉིས་ཀྱི་རང་བཞིན་ཅན། པི་

ཨ་ལ་དང་གཉུགས་ཧྲུ་ན་ཀུ་སྣ་ར། ཐ་རིན་ཆེན་མཆོག་གསུམ་གྱིས་བསྒྲུར་པ།)。

རྒྱུད་ལྔ། 五趣。即：地狱（དམྱལ་བ།）、饿鬼（ཡི་དྭགས།）、畜生（དུད་འགྲོ།）、人（མི།）、天（ལྷ།）和非天（ལྷ་མིན།）。

རྒྱུད་ལྔའི་འགྲོ་བ། 五趣众生。同འགྲོ་བ་རྒྱུད་ལྔ།条。

རྒྱུད་གཉིས། 二续。指密宗的父续与母续（ཕ་རྒྱུད་དང་མ་རྒྱུད།）。

རྒྱུད་སྟོད་གྲྭ་ཚང་། 上密院。格鲁派在拉萨地区的密宗学院分为上下两院的上密院。曾以拉萨小昭寺为僧众聚会之地（ལྷ་ས་ཁྲོམ་ལ་ཡོད······པའི་དགེ་ལུགས་པའི་རྒྱུད་པ་གྲྭ་ཚང་སྟོད་སྨད་གཉིས··སུ་ཕྱེ་བའི་རྒྱུད་སྟོད་པ་འདིས་བར་སྐབས་རྒྱས་བཏབ··ར་མོ་ཆེ་ཚོགས་ཡུལ་དུ་བྱས།）。

རྒྱུད་བརྟག་གཉིས། 《喜金刚续》。全书共二章，故名《二品续》，（ཀྱེ་རྡོ་རྗེའི་རྒྱུད་དེ་ལེའུ··གཉིས་ཀྱི་གཞུང་ཚད་ཅན།）。

རྒྱུད་སྡེ། 1.续部，怛特罗部。解说大乘教中金刚乘即密乘灌顶、道品、修法和会供（ཐེག་པ·····ཆེན་པོ་གསང་སྔགས་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་དབང་བསྐུར······དང་། ལམ་གྱི་རྣམ་གཞག སྒྲུབ་ཐབས། ལས་ཚོགས་སོགས།）等的佛教经典，与经部或显乘（མདོ་སྡེ།）相对的经典。2.密乘部，佛教密宗依修行者根器利钝所判的等级次第（གདུལ་བྱ་མཆོག་དམན་གྱིས་ཕྱེ་བའི་གསང་སྔགས་ཀྱི་སྡེ་ཚན།）。

རྒྱུད་སྡེ་གོང་མ། 上部密乘。指密乘四部中之瑜伽部和无上瑜伽部（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་དང་། རྣལ་འབྱོར་བླ་མེད་ཀྱི་རྒྱུད་གཉིས།）。

རྒྱུད་སྡེ་བདུན། 七部，七续部。阿底峡尊者在《道炬论》中所说密乘七部：事部、行部、思维部、两俱部、瑜伽部、大瑜伽部、无上瑜伽部，共为七部（ཇོ་བོ་རྗེའི་ལམ་སྒྲོན་རང······འགྲེལ་ལས། བྱ་བའི་རྒྱུད་དང་། སྤྱོད་པའི་རྒྱུད། རྟོག་པའི་རྒྱུད། གཉིས་ཀའི་རྒྱུད། རྣལ་འབྱོར་གྱི་རྒྱུད། རྣལ་འབྱོར་ཆེན་པོའི་རྒྱུད། རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད་དོ། ཞེས་གསུངས་སོ།）。

རྒྱུད་སྡེ་དྲུག 六续，六续部。1.密乘六部中事部、行部、瑜伽部为外续三部；父续大瑜伽、母续阿奴瑜伽、无二续阿底瑜伽为内续三部，共为六部（བྱ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཡ། སྤྱོད་པའི་རྒྱུད་ཨུ་པ། རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཡོ་ག་སྟེ་ཐུགས་ཕྱི་པ་རྒྱུད་གསུམ། ཕ་རྒྱུད་རྣལ་འབྱོར་ཆེན་པོ་མ་ཧཱ་ཡོ་ག །མ་རྒྱུད་རྗེས་སུ་རྣལ་འབྱོར་ཨ་ནུ་ཡོ་ག །གཉིས་མེད་རྒྱུད་ཨ་ཏི་ཡོ་ག་སྟེ་གསང་སྔགས་ནང་རྒྱུད་གསུམ་དང་རྒྱུད་སྡེ·····དྲུག་གོ།）。2.新密乘六部续指：寻思续、事续、行续、瑜伽续、无上瑜伽续和瑜伽密边续六者（གསར་མ་བ་དག་མདོ་སྡེ་རྟོག་པའི་རྒྱུད། བྱ་རྒྱུད། སྤྱོད་རྒྱུད། རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད། རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད། རྣལ་འབྱོར་གསང་མཐའི་རྒྱུད་དང་དྲུག་སྟེ་བདེ་མཆོག་བསྡུས་རྒྱུད་ནས་བཤད···དོ།）。

རྒྱུད་སྡེ་བཞི། 四续，四续部。即：事续（བྱ་རྒྱུད།）、行续（སྤྱོད་རྒྱུད།）、瑜伽续（རྣལ་འབྱོར·······རྒྱུད།）、无上瑜伽续（རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད།）。

རྒྱུད་སྡེ་འོག་མ། 下部密乘。密乘四部中之事部和行部（བྱ་རྒྱུད་དང་སྤྱོད་རྒྱུད་གཉིས།）。

རྒྱུད་རྣམ་པ་བཞི། 四种续。同རྒྱུད་སྡེ་བཞི། 条。

རྒྱུད་པ། 密宗院僧。参加密宗学院修学密乘的僧人（རྒྱུད་གྲྭའི་སྒྲིགས་ལ་ཡོད་པའི་གྲྭ་པ།）。

རྒྱུད་ཕྱི་མ། 后续。后续为摄能修出世悉地上上有情。说上品成就之殊胜，能得菩萨之因

（རྒྱུད་ཕྱི་མ་ནི། འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་དངོས་གྲུབ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་སེམས་ཅན་གོང་མའི་གོང་མ་རྗེས་སུ་འཛིན་པར་བྱེད་པ། སངས་རྒྱས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་འཇིགས་པའི་རྒྱུད་གསུང་པ་དངོས…… གྲུབ་མཆོག་གི་ཁྱད་པར་སྟོན་པ། ）。

རྒྱུད་ཕྱི་མའི་ཕྱི་མ། 后后续。后后续，为摄不能悟入真实修上悉地之胜方便，为彼怖畏专修，要有所缘受著念诵供养等有情而说（དངོས…… གྲུབ་ཀྱི་མཆོག་སྒྲུབ་པའི་ཐབས་མཁས་པ་ཅན་དེ་ཁོ…… ན་ཉིད་ཀྱི་དོན་ལ་འཇུག་པར་མི་ནུས་པས་དམིགས་པ་དང་བཅས་ཤིང་། སྒོམ་པས་འཇིགས་སྐྲག་ལ་བཟླས་པ་དང་མཆོད་པ་སོགས་ཀྱི་བྱ་བ་ལ་མངོན…… པར་ཞེན་པའི་སེམས་ཅན་རྗེས་སུ་འཛིན་པས་ཐབས་སུ་གསུངས་སོ། ）。

རྒྱུད་བླ་མ། 《宝性论》。相传系慈氏为无著所说五论（བྱམས་ཆོས་སྡེ་ལྔ། ）之一。

རྒྱུད་བླ་མ་འགྲེལ་བ། 《宝性论释》。有阿底峡与那拱译师合译本。鄂译师、巴曹译师、雅隆译师都有圣译本。

རྒྱུད་སྨད་གྲྭ་ཚང་། 下密院。格鲁派在拉萨地区的密宗学院分为上下两院的下密院，曾以拉萨木如寺为僧众聚会之地（ལྷ་ས་ཁུལ་དུ་ཡོད་པའི་དགེ་ལུགས་པའི་རྒྱུད་པ་གྲྭ་ཚང་སྟོད་སྨད་གཉིས་སུ་ཕྱེ་བའི་རྒྱུད་སྨད་པ། འདིས་པར་སྐབས་ཤིག་ལྷ་ས་རྨེ་རུ་དགོན་ཚོགས་ཡུལ་དུ་བྱས། ）。

རྒྱུད་ཚུལ་རྣམ་པ་གསུམ། 三续。《解七庄严论》云："诸瑜伽续中，皆现为三续，为因续、方便续、果续"（རྒྱན་བདུན་དགྲོལ་བ་ལས་ནི། རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཚུལ་གང་ལ་ཡང་། རྒྱུད་ཚུལ་རྣམ་པ་གསུམ་དུ་སྣང་། རྒྱུ་ཡི་རྒྱུད་དང་ཐབས་ཀྱི་རྒྱུད། འབྲས་བུའི་རྒྱུད་ཅེས་མཁས་པས་བཤད། ）。

རྒྱུད་ཚོགས་སུ་མ་ཚང་བ། 相续尚未圆满。《毗奈耶经》所说五种顺缘中意乐顺缘之一。为受戒者传授近事、中间出家、沙弥、近圆戒时，一次名额须为三人以下，若过此数，律仪不生（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་མཐུན་རྐྱེན་ལྔའི་ནང་ནས་བསམ་པའི་མཐུན་རྐྱེན་ཞིག་སྟེ། བསྒྲུབ་བྱ་ལ་དགེ་བསྙེན་བར་མ་རབ་བྱུང་དགེ་ཚུལ་བསྙེན…… རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ་འབོགས་པ་ལ། གསུམ་མན་ཆད་དུ་གནས་པ་དགོས་ཀྱི། དེ་ལས་ལྷག་པ་ལ་ལྷན་ཅིག་ཏུ་སྡོམ་པ་ཐོག་ཁུང་མི་སྐྱེ་བ། ）。

རྒྱུད་འཛིན། 持密，修持密续的修行者。

རྒྱུད་འཛིན་གྱི་བུ་བཞི། 四持续弟子。都松钦巴众多弟子中有所谓四持续弟子。即：佳哇岗巴（རྒྱ་བ་གངས་པ། ）、让迥桑吉（རང་བྱུང་སངས་རྒྱས། ）、藏索哇贡僧（གཙང་སོ་བ་དཀོན་སེང་། ）、卓贡热钦丹巴（འགྲོ་མགོན་རས་ཆེན་བསྟན་པ། ）四人。

རྒྱུད་གཞན་གྲུབ་པ། 《他续成立论》。原名《他续成立品》。书中论述依口语了知他心，在名言中亦不与唯识宗相违之理。古印度佛学家法称所著量学七论中属于支分的四论之一（རྒྱུད་གཞན་གྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ། ངག་ལས་གཞན་བློ་རྟོགས་པ་ཐ་སྙད་དུ་སེམས་ཙམ…… ལའང་མི་འགལ་བར་སྟོན་པ། སློབ་དཔོན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་མཛད་པའི་ཚད་མ་སྡེ་བདུན་ལས་འཕྲོས…… པ་ཡན་ལག་ལྟ་བུའི་བསྟན་བཅོས་བཞིའི་གྲས་ཤིག）。

རྒྱུད་ལ་འགོ་བའི་ལྷ། 守舍神（རིགས་རྒྱུད་སྲུང་བའི་ལྷ། ）。

རྒྱུད་ལས་སུ་རུང་བ། 身心调柔、身心堪能、相续调柔，身心能力足以听从使用（ལུས་སེམས་ལས་སུ་བཀོལ་རུང་བ། ）。

རྒྱུད་ལུང་མན་ངག་གསུམ། 续、口诀、教言三者。即大元寿续、阿阇黎阿鲁教言、阿底密诀（མ་ཧཱུའི་རྒྱུད། ཨ་ནུའི་ལུང་། ཨ་ཏིའི་མན་ངག

སོ།)。

རྒྱུད་གསང་བ་སྙིང་པོ། 《密续秘密藏》。《续部幻网经》(རྒྱུད་སྒྱུ་འཕྲུལ་དྲ་བའོ།)的别名。

རྒྱུད་གསུམ། 三续。萨迦派正修道果时，总集密咒金刚乘中诸基、道、果成为三续而修习之：基位为因续，持生死涅槃无二无别之见；体位为方便续，修四灌顶相属之道；究竟位为果续，现五身五智之德 (ས་སྐྱ་པའི་ལམ་འབྲས····ཀྱི་ཉམས་ལེན་དངོས་གཞི་གསང་སྔགས་རྡོ་རྗེ་ཐེག······པའི་གཞི་ལམ་འབྲས་བུ་རྣམས་རྒྱུད་གསུམ་དུ་དྲིལ······ནས་ཉམས་སུ་ལེན་པ་སྟེ། ཀུན་གཞི་རྒྱུ་རྒྱུད་ལ་འཁོར་འདས་དབྱེར་མེད་ཀྱི་ལྟ་བ་སྐྱོང་བ། ལུས་ཐབས་རྒྱུད་ལ་དབང་བཞི་དང་འབྲེལ་བའི་ལམ·········བསྒོམ་པ། མཐར་ཕྱུག་འབྲས་བུའི་རྒྱུད་ལ་སྐུ་ལྔ་ཡེ་ཤེས་ལྔའི་ཡོན་ཏན་འཆར་བའོ།)。

རྒྱུན་ཆགས་གསུམ་པ། 三常念。布萨仪轨之一。初为寺庙神主，神众举腔念经，为地祇等施食，向三宝例行礼忏；次为使天、人等众生听法，故讽诵《宣法经》中经文四偈，依敬礼、讽经、回向等念头，讲听《戒行清净经》(གསོ་སྦྱོང་གི་སྦྱོར་ཆོག་ཅིག་སྟེ། དང་པོར་གཙུག་ལག་ཁང་གི་བདག་པོ་དང་ལྷ་རྣམས་ཀྱི་དོན་དུ་མདོ····བརྐྱལ་ནས་མདོ་འདོན་པ་དང་། གཞི་བདག་སོགས་ལ་གཏོར་མ་བྱིན་ནས་དཀོན་མཆོག་ལ་ཕྱག་ཕྱས་ཏེ····རྒྱུན་བཤགས་བྱེད། དེ་ནས་ལྷ་མི་ལ་སོགས་པའི་སྐྱེ་བོ་མང་པོ་ཆོས་ཉན་པ་ལ་བསྐུལ་བའི་དོན་དུ་ཆོས······བསྒྲགས་ཀྱི་མདོ་ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བཞི་བསྟན་ནས···ཕྱག་འཚལ་བའི་རྒྱུད། མདོ་འདོན་པའི་རྒྱུད། བསྔོ་བའི་རྒྱུད་དེ་རྒྱུད་གསུམ་དང་ལྡན་པའི་སྒོ་ནས····ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་དག་གི་མདོ་ལ་སོགས་པའི་ཆོས·········བཤད་ཅིང་ཉན་པར་བྱེད་པའོ།)。

རྒྱུན་མཆོད། 例供。经常供神的物品 (དུས་ནར་མའམ་རྣམ་ཀུན་འབུལ་བའི་མཆོད་པ།)。

རྒྱུན་གཏོར། 常例朵马。佛教徒每日需要新造的供神食子 (རྒྱུན་དུ་གཏོང་བའམ་འཇོག་པའི་གཏོར་མ།)。

རྒྱུན་མཐའ། 相续后际，最后有际。物质和心识蝉联演变的最后边际，从此第二刹那必定证果成佛 (རྫས་རྒྱུན་མཐའ་མ་དང་། སེམས་རྒྱུན་མཐའ་མ་སྟེ། སྐད་ཅིག་གཉིས་པར་འཚང་རྒྱ་ངེས་ཀྱི་རྒྱུན་མཚམས།)。

རྒྱུན་དུ་འཇོག་པ། 等住。九住心之第二住心。使最初所系之心，继续安住，不令散乱 (སེམས་གནས་དགུའི་གཉིས་པ། དང་པོར་གཏད་པའི་སེམས་དེ་ཉིད་གཞན་དུ་མི་གཡེང་བར་དམིགས་པ་དེ་ལ་རྒྱུན་དུ་འཇོག་པའོ།)。

རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པའི་འབྲས་བུ། 预流果(声闻乘四果之一)。旧称须陀洹预流之流，为圣道之流。断三界之见惑已，方预于圣者之流，谓之预流果。是为声闻乘最初之圣果，故又称为初果。余三果为一来果，不还果，罗汉果。声闻乘以证罗汉果为最后目的。

རྒྱུན་པ། 诵守灵经者。在人死后至未出殡以前，坐守尸旁连续诵经的僧徒 (མི་ཤི་བའི་ཕུང་པོ་ཁྱིམ་ནང་དུ་ཉིན་ཅི་ཙམ་བཞག་པ་དེའི་རིང་ཞལ····འདོན་གནང་མཁན་གྱི་བླ་གྲྭ།)。

རྒྱུན་ཞུགས་ལྔ། 五预流。二十僧伽中之五预流：两种预流向和三种预流果 (དགེ་འདུན་ཉི་ཤུ······ལས་རྒྱུན་ཞུགས་ལྔ་སྟེ། རྒྱུན་ཞུགས་ཞུགས་པ་གཉིས་དང་། རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས་གསུམ་བཅས་སོ།)。

རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས། 预流果。八向果中，未断欲界六修所断，住于第十六心之小乘人 (ཞུགས་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། འདོད་པའི

སྒོམ་སྤང་དྲུག་པོ་མ་སྤངས་ཤིང་བཅུ་དྲུག་པའི་རྟོགས་པ་ལ་གནས་པའི་ཐེག་དམན་པའོ།)。

རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན། 预流胜果。住预流果，能断欲界第一乃至第六随一修断之加行位(རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པའི་འབྲས་བུ་ལ……གནས་པ་གང་འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་དང་པོ་ནས་དྲུག་པའི་བར་གང་ཡང་རུང་བ་སྤོང་བའི་སྦྱོར་བ་ཅན……ནོ།)。

རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན་གཉིས། 二种预流胜果。天家家生和人家家生(ལྷའི……རིགས་ནས་རིགས་སུ་སྐྱེ་བ་དང་། མིའི་རིགས་ནས་རིགས་སུ་སྐྱེ་བ་སྟེ་གཉིས་སོ།)。

རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས་ཅམ་པོ་བ། 预流初果。二十僧伽中，住预流果，或全未断欲界修断，而不勤行能断加行，或虽第一乃至第五随一能断而不勤行能断行者(དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པའི་འབྲས་བུ་ལ་གནས་པ་གང་ཞིག འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་གཏན་མ་སྤངས་པ་ད་ལྟ་སྤོང་བའི་སྦྱོར་བ་ལ་མི་བརྩོན་པའམ་གཅིག་ནས་ལྔའི་བར་གང་ཡང་རུང་བ་སྤངས་ཀྱང་ད་ལྟ་སྤོང་བའི་སྦྱོར་བ་ལ་མི་བརྩོན་པའོ།)。

རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས་གསུམ། 三种预流果。住预流果分为三种。即：预流初果和二种预流胜果(རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པའི་འབྲས་བུ་ལ་གནས་པ……གསུམ་སྟེ། རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས་ཅམ་པོ་བ་དང་། རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས་ཁྱད་པར་བ་གཉིས་བཅས་གསུམ་མོ།)。

རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་བུ། 预流果。证见谛圣者。永断忍及见道十六心所断八十八种烦恼(བཟོད་པ་དང་། ཡེ་ཤེས་བཅུ་དྲུག་གི་མཐོང་བས་སྤང་བར་བྱ་བའི་ཉོན་མོངས་པ་བརྒྱད་ཅུ་རྩ་བརྒྱད་སྤངས……པ།)。

རྒྱུན་ཞུགས་ཞུགས་པ། 预流向。八向果中之预流果向。补特伽罗之住于顺抉择分和见道心第十五刹那中者(ཞུགས་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང……གསེས། རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པའི་འབྲས་བུ་ལ་ཞུགས་པ་སྟེ། གང་ངེས་པར་འབྱེད་པའི་ཆ་དང་མཐུན་པ་ལ་གནས་པ་དང་མཐོང་བའི་ལམ་གྱི་སེམས་ཀྱི་སྐད……ཅིག་བཅོ་ལྔ་ལ་གནས་པའི་གང་ཟག་གོ།)。

རྒྱུན་ཞུགས་ཞུགས་པ་གཉིས། 二种预流向。预流果向有二。即：随法行者和随信行者(རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པའི་འབྲས་བུ་ལ་ཞུགས་པ་གཉིས་ཏེ། ཆོས་ཀྱི་རྗེས་འབྲང་དང་། དད་པའི་རྗེས་འབྲང་ངོ།)。

རྒྱུན་ཞུགས་སྲིད་པ་ལན་བདུན་པ། 极七返生，预流极七返有。一切修所断惑都未断除的预流圣者，于人、天中，最多往返受生七次，定得阿罗汉果(སྒོམ་སྤང་ཉོན་མོངས་གཅིག་ཀྱང་མ……སྤངས་པའི་རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས་ཡིན་ལ། རིས་མཐུན་གྱི་སྐྱེ་བ་བདུན་ཚུན་ཆད་དུ་དགྲ་བཅོམ་པའི……འབྲས་བུ་ཐོབ་ངེས་ཀྱི་འཕགས་པའོ།)。

རྒྱུན་གཟན། 平时帔单。僧人平常着用的帔单(རབ་བྱུང་གི་རྒྱུན་དུ་དཀྲི་བྱའི་གཟན།)。

རྒྱུན་བཤགས་ཀྱི་ཡན་ལག་བདུན། 常悔七支。即：悔罪(སྡིག་པ་བཤགས་པ།)、随喜(རྗེས་སུ་ཡི་རང་བ།)、发正理菩提心(དོན་དམ་བྱང……ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་པ།)、皈依(སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ།)、发愿心(སྨོན་སེམས་བསྐྱེད་པ།)、发流转心(འཇུག་སེམས་བསྐྱེད་པ།)、回向(བསྔོ……བ།)。

རྒྱུའི་ཀུན་སློང་། 因由等起。受沙弥、比丘戒者，思想准备方面，须有欲得戒律的动机，有坚决受持律仪如渴者思水的决心，若因出于不由自主或存心嘻笑，则虽受戒，戒亦不生(དགེ་ཚུལ་སློང་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ལ། བསམ་པའི་

མཐུན་རྐྱེན་རྒྱུའི་ཀུན་སློང་ཐོབ་འདོད་དགོས་པ་སྟེ། སྨོམ་པ་ཆུ་འདོད་ལྟར་ཞེ་ཐག་པ་ནས་སྨོན་པ་ལེན…… འདོད་དགོས་ཀྱི། དབང་མེད་དང་། བཤད་གད་བསམ་པས་བླངས་ཀྱང་མི་ཆགས་པ།)。

རྒྱུའི་རྐྱེན། 因缘。能作因以外之五因，是因，亦是缘，故名因缘（རྐྱེན་བཞིའི་ནང་གསེས། འབྲས་བུའི་ངོ་བོ་སྐྱེད་བྱེད་དེ། བྱེད་རྒྱུ་མ་གཏོགས་པའི་གཞན་རྒྱུ་ལྔ་པོ་དེ་རྒྱུ་ཡང་ཡིན་ལ་རྐྱེན་ཡང་ཡིན་པས། རྒྱུའི་རྐྱེན་ཞེས་བྱའོ། ）。

རྒྱུའི་རྒྱུད། 因位相续。自众生乃至佛位之间，心识本性，犹如虚空，安住不变。显教经中，名为自性种如来藏等；下三部密教经中，名为我所真实、菩提心、普贤心等；无上瑜伽部中，名为空乐双运（སེམས་ཅན་ནས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བར་དུ་སེམས་ཀྱི་རང་བཞིན་གྱི་ཚུལ་ནམ་མཁའ…… ལྟར་འགྱུར་བ་མེད་པར་གནས་པ་དེ་ཉིད་ཡིན་ལ། དེ་ལ་མདོ་སྡེ་རྣམས་སུ་ཁམས་བདེ་བར་གཤེགས་པའི་སྙིང་པོ་རང་བཞིན་གནས་རིགས་སོགས་དང་། རྒྱུད་སྡེ་འོག་མ་རྣམས་སུ་བདག་གི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དང་། བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དང་། ཀུན་ཏུ་བཟང་པོའི་སེམས་སོགས་མིང་ཇི་སྙེད་ཡོད་ལ། རྣལ་འབྱོར་བླ་མེད་ཀྱི་རྒྱུད་དུ་ཨེ་ཝཾ་ཟུང་འཇུག་ཅེས་བྱའོ། ）。

རྒྱུའི་རྟེན་འབྲེལ་དྲུག 六种因位缘起。外缘起所属之因位缘起，分为地、水、火、风、空、时等六种（ཕྱིའི་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་ཆར་གཏོགས་པའི…… རྒྱུའི་རྟེན་འབྲེལ་ལ་དབྱེ་ན། ས་དང་། ཆུ་དང་། མེ་དང་། རླུང་དང་། ནམ་མཁའ་དང་། དུས་ཏེ་དྲུག་གོ། ）。

རྒྱུའི་ཐེག་པ། 因乘。以证得等觉之因三十七菩提分法等为道用，故称显乘即法相乘或波罗密多乘为因乘（བྱང་ཕྱོགས་སོ་བདུན་སོགས་རྫོགས…… པའི་སངས་རྒྱས་ཐོབ་པའི་རྒྱུ་ལམ་དུ་བྱེད་པས་མཚན་ཉིད་ཐེག་པའམ་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་ཐེག་པ་ལ་རྒྱུའི…… ཐེག་པ་ཞེས་བྱའོ། ）。

རྒྱུའི་བོན་རིགས་བཞི། 获财的四种苯教，即：簑辛苯教之泊兑坚（སྣང་གཤེན་བལ་བོད་ཅན། ），它是为了卜卦、求福、人财两旺；殊辛苯教之裴村坚（འཕྲུལ་གཤེན་བལ་མཆོན་ཅན། ），它是为了施授送鬼用品，克服违缘；恰辛苯教之久梯坚（ཅ་གཤེན་ཇུ་ཐིག་ཅན། ），它是为了指明善恶、阐述诸有漏神通；图辛苯教之村恰坚（དུར་གཤེན་མཆོན་ཆ་ཅན། ），它是为了卜算人之生死。

རྒྱུའི་དབང་། 因位灌顶。灌顶阿阇梨，授予弟子成熟身心之权。是于最初使未成熟者得以成熟之因位灌顶（སློབ་དཔོན་གྱིས་སློབ་མ་ལ་སྨར…… བར་བྱེད་པའི་སྨིན་བྱེད་ཀྱི་དབང་གི་རིམ་པ་རྣམས…… ཏེ། མ་སྨིན་པ་སྨིན་པར་བྱེད་པ་རྒྱུའི་དབང་ངོ་། ）。

རྒྱུའི་གཟུགས། 因色。即四大所成色，分为地、水、火、风四种，又名四大种（འབྱུང་བར…… གྱུར་པའི་གཟུགས་དབྱེ་ན་ས། ཆུ། མེ། རླུང་བཞི་ཡོད་པ་དེ་ལ་འབྱུང་བ་བཞི་ཟེར། ）。

རྒྱུར་འགྱུར་ཚུལ་ལྔ། 五成因。即：行因（འབྱུང་བའི་རྒྱུ）、住因（འདུག་པའི་རྒྱུ）、随变因（རྗེས་སུ་འགྱུར་བའི་རྒྱུ）、依止因（གནས་པར་བྱེད་པའི་རྒྱུ）、增长因（འཕེལ་བར་བྱེད་པའི་རྒྱུ）。

〔སྒ〕

སྒྲེངས་འགྲོ། 直伸者。帝释天金刚杵的异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་རྡོ་རྗེ། ）。

སྒྱུ་འཕྲུལ་བརྒྱད་ཅུ་པ། 《幻化八十颂》。努·桑吉益西（གནུབས་སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས། ）著。

སྒྱུ་འཕྲུལ་ཆེན་པོའི་རྒྱུད། 《大幻续》。瑜伽母续

之一，全书三章。印度论师姿纳巴荏及西藏译师郭・拉则由梵译藏（རྣལ་འབྱོར་མའི་རྒྱུད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག རྒྱུད་ལེའུ་གསུམ་པ་རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛྙཱ་ན་པ་ར་དང་ལོ་ཙཱ་བ་འགོས་ལྷས་བཙས་ཀྱིས……བསྒྱུར་པ།）。

སྒྱུ་འཕྲུལ་ཆེན་མོ། 摩耶夫人，释迦牟尼生母（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མ་ཡུམ།）。

སྒྱུ་འཕྲུལ་དྲ་བ། 1.《幻网经》。密乘一经名（གསང་སྔགས་ཀྱི་རྒྱུད་ཆེན་ཞིག）。2.幻网菩萨。观世音菩萨一化身（སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི……སྤྲུལ་པ་ཞིག）。

སྒྱུ་འཕྲུལ་མ། 摩耶夫人。释迦牟尼生母（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མ་ཡུམ།）。

སྒྱུ་འཕྲུལ་ལམ་རིམ་གྱི་ཊཱི་ཀ 《幻化道次第注释》。喜饶沃（ཤེས་རབ་འོད། 扎西扎巴བཀྲ་ཤིས་གྲགས་པ། 之长子）十八岁时著。

སྒྱུ་འཕྲུལ་གསང་བ་སྙིང་པོ། 《幻变秘密续藏》。系密宗经典，属于摩诃瑜伽，藏传佛教宁玛派法要之一。是无垢友（དྲི་མ་ལ་མི་ཏྲ།）传玛仁钦却（རྨ་རིན་ཆེན་མཆོག）而译为藏文。

སྒྱུ་མ་མཁན་བཟང་པོ་ལུང་བསྟན་པའི་ལེའུ།
《大宝积经授幻师跋陀罗记会第二十一》。全书一卷。印度论师姿纳迷札、般若瓦尔玛和西藏译师益希德等由梵译藏并校订（བམ་པོ་གཅིག་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། པྲཛྙཱ་ཝརྨ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེ་ལ་སོགས་པས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་པ།）。

སྒྱུ་མ་ངལ་གསོ། 《如幻安息论》。十四世纪，宁玛派佛学家隆钦饶绛著。全书有本文和注释共八章，以八种如幻的譬喻解释一切事物，断除执实系缚（ཆོས་ཐམས་ཅད་སྒྱུ་མའི་དཔེ་བརྒྱད་ཀྱིས་སྟོན་པས་བདེན་ཞེན་གྱི་འཆིང་བ་གཅོད་པར……བྱེད་པའི་བསྟན་བཅོས་ལེའུ་བརྒྱད་ཡོད་པའི་རྩ……འགྲེལ་གཉིས་ལྡན་གྱི་གཞུང་འདི་ནི། དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པར་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་ཀློང་ཆེན་རབ……འབྱམས་ཀྱིས་མཛད་པའོ།）。

སྒྱུ་མ་ཆེན་པོ། 《瑜伽母续三章》。印度译师婆纳巴荏及西藏译师郭・拉则译，后又经珞迦・协绕孜重译（རྣལ་འབྱོར་མའི་རྒྱུད་སྡེ་ལས་ལེའུ……གསུམ་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛྙཱ་ན་པ་ར་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་འགོས་ལྷས་བཙས་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་སླར་ཡང་……ཀློག་སྐྱ་ཤེས་རབ་བརྩེགས་ཀྱིས་བསྒྱུར་པ།）。

སྒྱུ་མ་ལྟ་བུའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 如幻三摩地，禅定的一种。

སྒྱུ་མ་ལྟ་བུའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་མདོ། 《观世音菩萨授记经》。全书一卷半，九章。印度佛学家苏任陀罗菩提和西藏译师益希德由梵译藏（བམ་པོ་ཕྱེད་དང་གཉིས་དང་ལེའུ་དགུ་པ། རྒྱ་གར་གྱི་པཎྜི་ཏ་སུ་རེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་པ།）。

སྒྱུ་མའི་སྐུ། 幻化身。无上密乘圆满次第所说，虽无行相而有种种现分，虽有现分而无自性之幻身（རྣམ་པ་མེད་ཀྱང་སྣ་ཚོགས་སྣང་བའམ། སྣང་ཡང་རང་བཞིན་མ་གྲུབ་པའི་ཕྱིར་སྒྱུ་མའི་ལུས་ཞེས……བྱའོ།）。

སྒྱུ་ལུས། 幻身。无上密乘所谓幻身，是说由达一切诸法皆无自性，后见所现皆如幻化，是由现证三空智力、瑜伽行者自身转成化身（ཆོས་ཐམས་ཅད་རང་བཞིན་མེད་པར་རྟོགས་པའི་རྗེས་ནས……གང་སྣང་སྒྱུ་མར་འཆར་བ་ལ་མི་བྱེད་ཀྱི། སྟོང་པ་གསུམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་མངོན་དུ་བྱས་པའི་མཐུ་ལ་རྣལ……འབྱོར་པའི་ལུས་དེ་སྒྱུ་མའི་ལུས་སུ་སོང་བ་ཞིག……ཡིན།）。

སྒྱུ་ལུས་ཀྱི་སྣོད། 幻身法器。若得密灌顶即成幻身

法器（གསང་དབང་ཐོབ་པས་སྒྲུ་ལུས་ཀྱི་སྟོད་དུ་ཅང་ཏེ།）。

〔སྒྲ〕

སྒྲ་གཅན་འཛིན་བཟང་པོ། 罗睺罗贤。梵语作罗睺罗跋陀罗。印度龙树论师在烂陀寺出家时之剃度师（ཐར་རྒྱ་གར་ནཱ་ལེནྡྲའི་མཁན་པོ་སློབ……དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ་རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་མཁན་པོ།）。

སྒྲ་གཅན་ཟིན། 罗睺罗，释迦牟尼在俗时之子。释迦成道归乡时，罗睺罗随其出家作沙弥，为佛教有沙弥之始，后成为释迦牟尼十大弟子之一。佛书说小乘之根本说一切有部（གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ།）为其首传。

སྒྲ་སྙན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 琴瑟喻发心。二十二种发心之一。住第十地菩萨具足法筵之发心。为求解脱之所化机，以悦耳音说四法印，有如众所乐闻之琴瑟（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་…ཀྱི་ནང་གསེས། བྱང་སེམས་ས་བཅུ་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་དགའ་སྟོན་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི། ཆོས་…ཀྱི་སྡོམ་བཞིའི་སྒྲ་དབྱངས་སྙན་པར་སྒྲོག་པས……ཀུན་དགའ་བའི་སྒྲ་སྙན་ལྟ་བུའོ།）。

སྒྲ་དོན་བཅུ་གཅིག 十一声义。即：无作者声义（བྱེད་པ་པོ་མེད་པའི་སྒྲ་དོན）、有因声义（རྒྱུ་དང་བཅས་པའི་སྒྲ་དོན།）、无有情声义（སེམས་ཅན་མེད་པའི་སྒྲ་དོན）、依他声义（གཞན་གྱི་དབང་བའི་སྒྲ་དོན）、不动声义（གཡོ་བ་མེད་པའི་སྒྲ་དོན）、无常声义（མི་རྟག་པའི་སྒྲ་དོན）、刹那声义（སྐད་ཅིག་པའི་སྒྲ་དོན）、不断声义（རྒྱུད་རྒྱུན་མི་ཆད་པའི་སྒྲ་དོན）、适合因果声义（རྒྱུ་འབྲས་མཐུན་པའི་སྒྲ་དོན）、各种声义（སྣ་ཚོགས་པའི་སྒྲ་དོན）、正解因果即缘起声义（རྒྱུ་འབྲས་སོ་སོར་ངེས་པ……སྟེ་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་སྒྲ་དོན）。

སྒྲ་གནས། 住声。《后静虑》云："住声静虑者，谓心间微细，无垢净月轮，其中最寂静，火焰具妙光，彼住不变事，乐住思惟声，或不变安字，唯应思惟声。"（བསམ་གཏན་ཕྱི……མ་ལས། སྒྲ་ལ་གནས་པའི་བསམ་གཏན་ནི། སྙིང་གར་གནས་པ་ཕྲ་བ་ནི། དྲི་མེད་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཏེ། དེ་ནང་རབ་ཏུ་ཞི་བ་ཡི། མེ་ལྕེ་རབ་ཏུ་འོད་བཟང་བ། མི་འགྱུར་གཞི་ནི་དེ་བཞག་ནས། བདེ་བར་འདུག་ནས་སྒྲ་བསམ་མམ། མི་འགྱུར་བ་ལ་ཡི་གེ་བཞག སྒྲ་ཉིད་འབའ་ཞིག་བསམ་པར་བྱ་ཞེས་གསུངས་སོ།）。

སྒྲ་བྱེད་པ། 作声派。1.古印度外道之一宗派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་།）。2.声明论著述者（སྒྲའི་གཞུང་རྩོམ་མཁན།）。

སྒྲ་བྱེད་བུ་མོ་ཡང་དག་རྒྱལ་བ་ཅན། 珊阇耶毗胝罗。古印度一教派的女学者，主张此间命终，还生此间，如秋季木叶凋落，春则还生（རྒྱ་གར་གྱི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་ཞིག་གི་བུད་མེད་མཁས……ཅན་དེས་འདི་རུ་ཚེ་རྫོགས་ནས་འདི་རུ་སྐྱེ་བས་སྟོན……ཁར་ཤིང་ལོ་ལྷུང་ཡང་དཔྱིད་ཀར་བསྐྱར་དུ་སྐྱེ་བ་ལྟ……བུ་ཡིན་པར་འདོད།）。

སྒྲ་དབྱངས་ལྷ་མོ། 妙音天母，妙音佛母（ལྷ་མོ་དབྱངས་ཅན་མ།）。

སྒྲ་མི་སྙན། 1. 恶音洲。梵语作俱卢洲、拘卢州。四大部洲之一，在妙高山北方海中（<ཀུ་རུཿ> གླིང་བཞིའི་གྲས་རི་རབ་བྱང་ངོས་སུ་ཡོད་པའི……གླིང་ཆེན།） 2. 梵语作矩拉婆洲，八中洲之一，在北俱卢洲之东边海中（<ཀུ་རབཿ> གླིང་ཕྲན་བརྒྱད་ཀྱི་གྲས་བྱང་གླིང་གི་གླིང་ཕྲན་ཤར……མ།）。

སྒྲ་མི་སྙན་གྱི་ཟླ། 恶音对洲，亦作有胜边洲，梵语作侨拉婆洲。北拘卢洲西方海岛名，八中洲之一（<ཀཽ་ར་བྷཿ>བྱང་སྒྲ་མི་སྙན་ཟེར་བའི་གླིང་······ཆེན་གྱི་ནུབ་ན་ཡོད་པའི་གླིང་གཡོག་སྟེ་གླིང་ཕྲན་······བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

སྒྲ་འཛིན་དབང་མངོན། 听觉根现识。自己增上缘耳根直接所生离分别、不错乱的悟他识（སྒྲ་འཛིན་པའི་དབང་པོའི་མངོན་སུམ་སྟེ། རང་གི་བདག་རྐྱེན་རྣ་བའི་དབང་པོ་ལས་དངོས་སུ་སྐྱེས་པའི་གཞན་······རིག་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བ། ）。

སྒྲ་འཛིན་ཡིད་མངོན། 听觉意现识。自己增上缘听觉意根直接所生离分别、不错乱的悟他识，即以伴有自所觉境之根现识为等无间缘所生离分别、不错乱之悟他识，如听觉根现识之后一刹那（སྒྲ་འཛིན་པའི་ཡིད་ཀྱི་དབང་པོའི་མངོན་སུམ་སྟེ། རང་གི་བདག་རྐྱེན་སྒྲ་འཛིན་ཡིད་ཀྱི་དབང་པོ་ལས་དངོས་སུ་སྐྱེས་པའི་གཞན་རིག་གི་ཤེས་······པ་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བ། སྒྲ་འཛིན་དབང་མངོན་སྐད་ཅིག་ཕྱི་མ་ལྟ་བུ། རང་གི་གཟུང་དོན་གྲོགས་སུ་ཡོད་པའི་དབང་མངོན་གཅིག་གིས་དེ་མ་ཐག་རྐྱེན་······བྱས་པ་ལས་བྱུང་བའི་གཞན་རིག་གི་ཤེས་པ་རྟོག་······བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའོ། ）。

སྒྲ་ལ་གཞོལ་བ། 声专注。密乘行部三种专注念诵之一。明想月轮上面所列咒鬘自然发声的咒文（གཞོལ་བ་གསུམ་གྱི་བཟླས་པའི་ཡ་གྱལ་ཏེ། ཟླ་དཀྱིལ་གྱི་སྟེང་དུ་སྔགས་ཕྲེང་རང་སྒྲ་སྒྲོག་པར་······གསལ་གདབ་པའོ། ）。

སྒྲ་ལ་གཞོལ་བའི་ཡན་ལག 专注声支。密乘行部念诵四支之一。专注观修月轮上面自然发音的咒文（སྤྱོད་རྒྱུད་ཀྱི་བཟླས་པ་ཡན་ལག་བཞིའི་ནང་གསེས་ཏེ། ཟླ་དཀྱིལ་སྟེང་བཟླ་བྱའི་སྔགས་རང་སྒྲ་དང་བཅས་པ་བསྒོམ་པའོ། ）。

སྒྲའི་མཐའ། 后声。谓于唯住咒声亦尽舍后，为无二之真实（སྒྲའི་མཐའ་ནི་སྔགས་ཀྱི་སྒྲ་ཙམ་ལ······གནས་པ་ཡང་ཡོངས་སུ་བཏང་བའི་མཐའ་གཉིས་སུ······མེད་པའི་དེ་ཉིད་དོ། ）。

སྒྲའི་གནས་བརྒྱད་རྩ་འགྲེལ། 《声明八要本注》济齐竹（ཅེ་ཁྲི་འབྲུག）著。

སྒྲའི་ལྷ། 声天。余续部在修天前，先诵"娑跋瓦"等真言而修空义，同一关要。从彼定起，缘尔时本尊之真言音相，是为声天（རྒྱུད་སྡེ་······གཞན་བས་ལྷ་སྒོམ་པའི་སྔོན་དུ་སྭ་བྷཱ་ཝ་ལ་སོགས······པའི་སྔགས་བརྗོད་ནས་དེའི་དོན་སྒོམ་པ་དང་གནད་······གཅིག་གོ། དེ་ལས་ལངས་ནས་སྐབས་ཀྱི་ལྷ་གང་ཡིན་པ་དེའི་སྔགས་ཀྱི་གདངས་ཀྱི་རྣམ་པར་གྲག་པར་······དམིགས་པ་ནི་སྒྲའི་ལྷ། ）。

སྒྲར་གནས་ཀྱི་དེ་ཉིད། 住声真实。密乘事部静虑真实之一。观想从自心间月轮咒鬘所有咒文，自发声响如同振铃。此声长住即成为寂止之因（སྒྲར་གནས་ཀྱི་དེ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བ། བྱ་རྒྱུད་བསམ་གཏན་གྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རང་གི་ཐུགས་ཀའི་ཟླ་བ་སྔགས་ཕྲེང་དང་བཅས་པ······ལས་སྔགས་ཀྱི་ཡི་གེ་རྣམས་རང་སྒྲ་དྲིལ་བུའི་སྒྲ་ལྟ་བུར་སྒྲོག་པར་བསམ་པ། སྒྲ་གནས་ཏེ་ཞི་གནས་བསྒྲུབ་པའི་གཞིའོ། ）。

སྒྲིབ་གཉིས། 二障。指烦恼障（ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ། ）和所知障（ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ། ）。瑜伽行派和法相宗对贪嗔痴（འདོད་ཆགས། ཞེ་སྡང་། གཏི་མུག）等诸烦恼就其能障碍成就佛果的作用而分两类：1.烦恼障，以我执（人我见）为首的诸烦恼，此烦恼能障涅槃。2.所知障，以法执（法我见）为首的诸烦恼，此烦恼能障菩提（觉悟）。

སྒྲིབ་པ། 盖，障，障碍。为烦恼障和所知障遮

蔽，不能如实看见法性（ཉོན་སྒྲིབ་དང་ཤེས་སྒྲིབ་དགི་ཀྱིས་བསྒྲིབས་ཏེ་ཆོས་ཉིད་ཇི་བཞིན་མ་རིག་པའམ་མི་མཐོང་བར་བྱེར།）。

སྒྲིབ་པ་ལྔ། 五盖。即：掉悔盖（རྒོད་འགྱོད།）、瞋恚盖（གནོད་སེམས།）、昏睡盖（རྨུགས་གཉིད།）、贪欲盖（འདོད་ལ་འདུན་པ།）、疑法盖（ཐེ་ཚོམ།）。盖系覆盖的意思，谓此五者，能覆盖善行。

སྒྲིབ་པ་རྣམ་སེལ། 除盖障菩萨。八大菩萨之一（བྱང་སེམས་ཉེ་སྲས་བརྒྱད་ཀྱི་གཅིག）。

སྒྲིབ་པ་སྤངས་པའི་སེམས་བསྐྱེད། 永断诸障发心。如来地发心（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ས་ཡི་སེམས་བསྐྱེད་དོ།）。

སྒྲིབ་པ་སྤངས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་གཉིས། 二种断障发心。二十二发心中两种永断诸障发心，谓河流喻发心和云喻发心二者（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ལས་སྒྲིབ་པ་སྤངས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་གཉིས་ཏེ། ཆུ་རྒྱུན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད་དང་། སྤྲིན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད་དོ།）。

སྒྲིབ་པ་མི་མངའ་བའི་མཁྱེན་པ། 无障碍智，佛智（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐུགས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས།）。

སྒྲིབ་པ་བཞི། 四障，四障蔽。有几种说法：一说为烦恼障（ཉོན་སྒྲིབ།）、智慧障（ཤེས་སྒྲིབ།）、爱欲障（ཆགས་སྒྲིབ།）和阻断障（ཐོགས་སྒྲིབ།）；一说为业障（ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ།），烦恼障（ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ།）、所知障（ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ།）和定障（སྙོམས་འཇུག་གི་སྒྲིབ་པ།）；一说为上品贪欲障（འདོད་ཆེན་གྱི་སྒྲིབ་པ།）、外道障（མུ་སྟེགས་པའི་སྒྲིབ་པ།）、小乘声闻障（ཉན་ཐོས་ཀྱི་དམན་སྒྲིབ།）和小乘独觉障（རང་རྒྱལ་གྱི་དམན་སྒྲིབ།）；一说为身障(指三不善身业ལུས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་ལུས་ཀྱི་མི་དགེ་བ་གསུམ།）、语障，（指四不善口业ངག་གི་སྒྲིབ་པ་ངག་གི་མི་དགེ་བ་བཞི།）、意障（指三不善意业ཡིད་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་ཡིད་ཀྱི་མི་དགེ་བ་གསུམ།）和身语意障（指三障俱备之障ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་ཀའི་སྒྲིབ་པ་དེ་གསུམ་ཚོགས་གཅིག་ཏུ་ཚང་བའི་སྒྲིབ་པ།）。

སྒྲིབ་པ་གསུམ། 三障。对此有不同说法：一指贪障、碍障、下劣障；一指烦恼障、所知障、业障（ཆགས་པའི་སྒྲིབ་པ་དང་། ཐོགས་པའི་སྒྲིབ་པ། དམན་པའི་སྒྲིབ་པ་བཅས་གསུམ་མམ། ཉོན་མོངས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་དང་། ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ། ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་གསུམ་མོ།）。

སྒྲིབ་པའི་ཐོགས་པ། 障碍有对。眼等五根五境十种色法互相障碍，能阻余法生于各自处境之中（མིག་ལ་སོགས་པའི་གཟུགས་ཅན་བཅུ་པོ་ནི་སྒྲིབ་པ་ལ་ཐོགས་པ་སྟེ་རང་གི་ཡུལ་དུ་གཞན་སྐྱེ་བའི་གེགས་བྱེད་པའོ།）。

སྒྲིབ་སྦྱོངས་ཆོ་ག 超荐亡灵。佛教仪式的一种。人死后要清除尘障和指明来世之路（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་བྱེད་སྒོ་ཞིག་སྟེ། མི་ཤི་བའི་རྗེས་སུ་གཤིན་པོའི་རྣམ་ཤེས་ལ་སྒྲིབ་སྦྱོང་ཁྲུས་གསོལ་དང་སྐྱེ་བ་ཕྱི་མའི་འགྲོ་ལམ་སྟོན་པ་སོགས་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་པ།）。

སྒྲུབ་ཁང་། 禅堂，修行净室（ལྟ་སོགས་སྒྲུབ་སའི་ཁང་པ།）。

སྒྲུབ་མཁན། 修行者。修行的佛教徒（ཆོས་སྒྲུབ་པ་པོ།）。

སྒྲུབ་གྲྭ། 修院，禅院，修法院（ཆོས་སྒྲུབ་པའི་འདུས་གྲྭ།），寺院。

སྒྲུབ་རྒྱགས། 修行口粮。修行时需用的饮食物品（ཆོས་བྱེད་པའི་སྐབས་ཀྱི་བཟའ་བཏུང་།）。

སྒྲུབ་བརྒྱུད། 修持传授。指只向别人传法，不从事著述，在寂静处进行修行为主的上师及其弟子之传承（གཞན་ལ་ཆོས་བཤད་པ་དང་། གཞུང་རྩོམ་པ་སོགས་མ་བྱས་པར། དབེན་པའི་གནས་སུ་སྒོམ་སྒྲུབ་གཙོ་བོར་བྱེད་པའི་བླ་མ་དང་། དེའི་སློབ་མའི་བརྒྱུད་པ། ）。

སྒྲུབ་མཆོད། 修供，修供仪轨。密乘为本尊而进行修习、供奉、颂赞的仪式（ཡི་དམ་སྒྲུབ་ཅིང་··· མཆོད་བསྟོད་སོགས་བྱེད་པའི་ཆོ་ག །）。

སྒྲུབ་འཇུག 缘体，直缘自体。内心照了外境的方式之一。无有分别，不作寻思之心，不区别其外境的各个部分，一体照了作为自己对境者。例如觉瓶之眼识，照了瓶时，对于瓶上所有无常等属性或各个部分，全不分别遮遣，笼统合并作为自己对境（ཡུལ་ཅན་གྱིས་ཡུལ་ལ··· འཇུག་ཚུལ་གྱི་ཁྱད་པར་ཞིག་སྟེ། རྟོག་མེད་ཀྱི་ཤེས་པ་རང་ཡུལ་ལ་ཆ་ཤས་སུ་མི་ཕྱེ་བར་རང་ཡུལ་དུ········ བསྒྲུབས་ནས་འཇུག་པ། དཔེར་ན་བུམ་འཛིན་མིག་ཤེས་ཀྱིས་བུམ་པ་བཟུང་བ་ན་བུམ་པའི་སྟེང་གི་བྱས··· མི་རྟག་ལ་སོགས་པའི་ཁྱད་པར་རམ་ཆ་ཤས་གཅིག····· ཀྱང་པར་མ་བསལ་བར་ཐམས་ཅད་ཚོགས་པའམ······ འདྲིལ་བའི་སྒོ་ནས་ཚུར་རང་གི་ཡུལ་དུ་བྱས་ནས······· འཇུག་པ་ལྟ་བུའོ། ）。

སྒྲུབ་འཇུག་གི་བློ། 缘体心。心识对于自境属性成分，不加分辨而一体照了者。如无分别心（རང་ཡུལ་ལ་ཆ་ཤས་སུ་མ་ཕྱེ་བར་འཇུག་པའི་རིག··· པ། རྟོག་མེད་ཀྱི་ཤེས་པའོ།

སྒྲུབ་འཇུག་གི་བློ་དོན་མཐུན། 如实缘体心。现量识（མངོན་སུམ་གྱི་ཤེས་པའོ། ）。

སྒྲུབ་འཇུག་གི་བློ་དོན་མི་མཐུན། 不如实缘体心。无分别颠倒识（རྟོག་མེད་ལོག་ཤེས་སོ། ）。

སྒྲུབ་གཏོར། 成修朵马。念经修法，经过七昼夜，然后观想成为本尊的食子（སྒྲུབ་ཞག་བདུན་སོགས་བྱས་ནས་ལྷར་བསྐྱེད་རྫུའི་གཏོར་མ། ）。

སྒྲུབ་ཐབས། 修法，修习方法，成就仪轨。如说："此本尊神的修法"（དཔེར་ན་ལྷ་འདིའི་སྒྲུབ་ཐབས་ཟེར་བ་ལྟ་བུ། ）。修行法（ཆོས་སྒྲུབ་སྟངས། ）。

སྒྲུབ་ཐབས་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ། 《成就法普贤集》。益希夏（ཡེ་ཤེས་ཞབས། ）著。

སྒྲུབ་ཐབས་རྒྱ་མཚོ། 《修法海》。为阿底峡所著（ཇོ་བོ་རྗེས་མཛད་པ། ）。

སྒྲུབ་ཐབས་མདོར་བྱས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་རིན་པོ་ཆེའི··· ཕྲེང་བ། 《修法宝鬘释》。印度寂静（ཤཱནྟི་པ། ）著。

སྒྲུབ་གནས། 修行处（སྒྲུབ་པ་བྱེད་སའི་གནས། ）。

སྒྲུབ་པ་བཀའ་བརྒྱད། 八大法行。宁玛派生起次第所修出世五法行和世间三法行前五者为妙吉祥身（འཇམ་དཔལ་སྐུ། ）、莲花语（པདྨ······ གསུང་། ）、真实意（ཡང་དག་ཐུགས། ）、甘露功德（བདུད་རྩི་ཡོན་ཏན། ）、橛事业（ཕུར་པ········· འཕྲིན་ལས། ），后三者为：召遣非人（མ་མོ་རྦོད··· གཏོང་། ）、猛咒詈诅（དམོད་པ་དྲག་སྔགས། ）、供赞世神（འཇིག་རྟེན་མཆོད་བསྟོད། ）。

སྒྲུབ་པ་སྒོམ་ལམ། 成就修道。智度七十义之一。成为究竟证悟因之大乘无漏修道（ཤེར····· ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། ཐེག་ཆེན་ཟག་མེད་སྒོམ་ལམ་གང་ཞིག་རྟོགས་པ་མཐར་ཐུག་གི་རྒྱུར་གྱུར་པའོ། ）。

སྒྲུབ་པ་ཆེན་པོ། 大修行。《明炬论》说："胜曼陀罗与胜事业，由能修成广大利他，名大修行。"据此，当知胜业亦是大修行摄（སྒྲོན····· གསལ་ལས། དཀྱིལ་འཁོར་རྒྱལ་མཆོག་དང་། ལས

རྒྱལ་མཆོག་རྣམས་གཞན་དོན་ཆེན་པོ་སྒྲུབ་པས་སྒྲུབ་···ཆེན་དུ་གསུངས་པས། ལས་རྒྱལ་མཆོག་ཀུང་དེས་མཚོན་ནས་སྒྲུབ་ཆེན་དུ་ཤེས་པར་བྱའོ།)。

སྒྲུབ་པ་པོ། 修行士，行者，正行者 (ཆོས་སྒྲུབ་མཁན།)。

སྒྲུབ་པའི་ཆེད་དུ་བྱ་བ། 行迹所有为。智度七十义之一。菩萨修行所求最后成果：殊胜发心即如来所有大菩提心、殊胜断德即无住涅槃、殊胜证德即现证空性的一切种智 (ཤེར་ཕྱིན་····དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། བྱང་སེམས་གང་གི་ཆེད་དུ་སྒྲུབ་པར་འཇུག་པའི་འབྲས་བུ་མཐར་ཐུག་པ··སྟེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐུགས་རྒྱུད་ཀྱི་སེམས་ཆེན་པོ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དང་། སྤོང་བ་ཆེན་པོ་མི་གནས་པའི་མྱང་འདས། རྟོགས་པ་ཆེན་པོ་སྟོང་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་མཁྱེན་པ་ལྟ་བུ་རྣམས་སོ།)。

སྒྲུབ་པའི་ཆོས། 正行法。如六度等诸菩提分法 (ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་སོགས་ཏེ་བྱང་ཆུབ་ཕྱོགས་ཀྱི···ཆོས་རྣམས།)。

སྒྲུབ་པའི་མཆོད་པ། 正行供养。将修行佛法所招善报，完全献与应供养者，是最为殊胜的供养 (ཆོས་སྒྲུབ་པའམ། ཉམས་སུ་ལེན་པའི་དགེ་ཚོགས་རྣམས་མཆོད་ཡུལ་དུ་ཕུལ་བའི་མཆོད་པ་མཆོག)。

སྒྲུབ་པའི་རྟེན། 成就所依。智度七十义之一。法界一经修习即能成为无上菩提之因者。此即大乘种性 (ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་གང་ཞིག་སྒྲུབས་ན་བླ་མེད་བྱང་ཆུབ··ཀྱི་རྒྱུར་གྱུར་པ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་རིགས་སོ།)。

སྒྲུབ་པའི་ཐལ་འགྱུར། 能立应成，引能立应成。具有应成三法，倒转之后，实际上三性完备的应成 (སྒྲུབ་བྱེད་འཕེན་པའི་ཐལ་འགྱུར་ཏེ། ཐལ་འགྱུར་གྱི་ཆོས་གསུམ་དང་ལྡན་པ། བཟློག་ན་དོན་གྱི་ཚུལ་གསུམ་ཚང་བའི་ཐལ་འགྱུར།)。

སྒྲུབ་པའི་སྤྱོད་པ། 修习行。悟入密乘事部道现观四门之一。凭依药物、身体、资具等进行修习，以引发等同欲界诸天之持明或空行 (བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་ལམ་གྱི་མངོན་རྟོགས་སྤྱོད་པའི་སྒོ་བཞིའི་ནང·· ····གསེས་ཤིག་སྟེ། རྫས་དང་། ལུས་དང་། ལོངས་སྤྱོད་རྣམས་འདོད་ལྷ་རྣམས་དང་སྐལ་མཉམ་གྱི་རིག་·འཛིན་ནམ་མཁའ་སྤྱོད་དུ་སྒྲུབ་པའོ།)。

སྒྲུབ་པའི་འབྲས་བུ་ལུས་སེམས་ལས་རུང་གི་ཤིན···སྦྱངས་གསུམ། 修行果身心堪能三轻安。即：身轻安 (ལུས་ཤིན་སྦྱངས།)、心轻安 (སེམས་ཤིན་སྦྱངས།)、轻安不动 (ཤིན་སྦྱངས་མི་གཡོ་བ།)。

སྒྲུབ་པའི་མཎྜལ། 修持曼遮。陈列供桌上面，作为供奉对象的本尊曼遮。即于金银青铜等贵重金属所造曼遮盘上，陈列五堆珍宝或五撮谷物，观想化成五种姓佛的曼遮 (མཆོད་སྟེགས···སུ་དགོད་རྒྱུའི་མཆོད་ཡུལ་ལྷའི་མཎྜལ་ནི། གསེར་དངུལ་ལས་ལི་སོགས་ལས་བཟོས་པའི་མཎྜལ་ཐོག······རིན་པོ་ཆེའམ་འབྲུའི་ཚོམ་བུ་ལྔ་བཀོད་ནས་དེ་རྒྱལ····བ་རིགས་ལྔ་སོགས་སུ་གསལ་འདེབས་པའི་མཎྜལ།)。

སྒྲུབ་པའི་དམིགས་པ། 成就所缘。智度七十义之一。所缘之成为菩萨之所知境者 (ཤེར་ཕྱིན······དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། དམིགས་པ་གང་ཞིག་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཤེས་བྱར་གྱུར་པའོ།)。

སྒྲུབ་པའི་ཚུལ་གསུམ། 三奉行聚。恶作罪第八部分，谓奉行清洁三事。即：除病者外，不站立大小便；不弃大小便及涕唾于水中；不弃大小便及涕唾于青草上 (ཉེས་བྱས་ཀྱི་སྡེ་ཚན······བརྒྱད་པ། གཙང་སྦྲ་སྒྲུབ་པའི་ཚུལ་གསུམ་སྟེ། མི་ན་བར་འགྲེངས་ཏེ་གཤང་གཅི་འདོར་བར་མི་བྱ་བ·····དང་། ཆུའི་ནང་དུ་གཤང་གཅི་དང་མཆིལ་སྣབས་སྐྱུགས་པ་སོགས་འདོར་བར་མི་བྱ་བ་དང་། རྩྭ་སྔོན་པོ་ཡོད་པའི་ཕྱོགས་སུ་གཤང་གཅི་དང་མཆིལ་སྣབས··

སོགས་འདོར་བར་མི་བྱ་བ་བཅས་གསུམ་སོ།)。

སྒྲུབ་པའི་ལེའུ་གསུམ། 三修持期。佛涅槃后，佛教住世共为十期,每期五百年。修学三学就胜而言，四期修观， 五期修止，六期持戒，三期总名为修持期（སྟོན་པ་མྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་བསྟན་པའི་གནས་ཚད་ལོ་ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུའི་བཞི་པ་ནས་དྲུག་པའི་བར་རིམ་བཞིན་བསླབ་པ་གསུམ་གཙོ་བོར་སྒྲུབ་པ་མང་དུ་འབྱུང་བས་ལྷག་མཐོང་གི་ལེའུ་དང་། ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ལེའུ་དང་། ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ལེའུ་ཟེར།)。

སྒྲུབ་ཕུག 修行岩洞。修行时住的岩洞或土洞（སྒྲུབ་པ་བྱེད་སའི་བྲག་ཕུག་གམ་ས་ཕུག）。

སྒྲོ་སྟོན་གནམ་ལ་བརྩེགས། 卓敦南拉孜。意译卓敦积天。觉囊派（ཇོ་ནང་པ། ）始祖裕摩不动金刚（ཡུ་མོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ། ）的师父之一，为月怙（ཟླ་བ་མགོན་པོ། ）之弟子，约十一世纪前后人。

སྒྲོ་འདོགས་ཀྱི་ལྟ་བ། 增益见。为二见之一（ལྟ་བ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

སྒྲོ་འདོགས་པའི་མཐའ། 增益边。承认事物为常、固、永恒不变等不正确的观点， 于正见外有所增益者（རྟག་བརྟན་ཐེར་ཟུག་ཏུ་གྲུབ་པར་ཁས་ལེན་པའི་ལྟ་བའོ། ）。

སྒྲོ་ཕུག་པ། 为宁玛派三素尔之第三人。卓普巴是因彼建卓普寺而得名，本名释迦僧格（ཤཱཀྱ་སེང་གེ）,生于第一饶迥木虎年（1074）。彼遍学《幻化》、《集经》、《心品》三部密法佛典，扩建卓普寺，广收弟子，数及千人，对推动宁玛派之发展，起了重大作用， 彼与其父，都是医生，均得拉结钦波（ལྷ་རྗེ་ཆེན་པོ། ）之名声。 第二饶迥木虎年（1134）逝世。（གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་ཟུར་མི་དཔོན་རྣམ་གསུམ་དུ་གྲགས་པའི་ཡ་གྱལ། ཟུར་ཆུང་རྒྱ་བོ་བའི་སྲས་ཡིན་ལ། ཡབ་འདས་པའི་ལོ་དེ་ཉིད་རབ་བྱུང་དང་པོའི་ཤིང་སྟག་ལ་འཁྲུངས། ཡབ་ཀྱི་དངོས་སློབ་ཀ་ཆེན་བཞི་བྱ་བ་བསྟེན་ནས་མདོ་སྒྱུ་སེམས་གསུམ་གྱི་གདམས་པ་མཐར་ཕྱིན་པར་སྦྱངས། སྒྲོ་ཕུག་དགོན་པ་བཞེངས་ཏེ། སློབ་མ་སྟོང་འདུས་པར་གྲགས། རབ་བྱུང་གཉིས་པའི་ཤིང་སྟག་ལ་འདས་སོ།)。

སྒྲོན་མ་ལྔ། 五灯。密法中所说五灯，是指不动如来、昆卢遮那如来、 宝生如来、阿弥陀如来和不空如来而言（སྒྲོན་མ་ལྔ་ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ལྔར་བཤད་པ། མི་བསྐྱོད་པ་དང་། རྣམ་སྣང་དང་། རིན་འབྱུང་དང་། སྣང་མཐའ་དང་། དོན་གྲུབ་རྣམས་སོ། ）。同རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔ། 条。

སྒྲོན་མ་དྲུག 六种灯明。四种灯明之上再加心肉灯明、白软脉灯明，共为六种灯明（སྒྲོན་མ་བཞིའི་སྟེང་དུ་ཙིཏྟ་ཤ་ཡི་སྒྲོན་མ་དང་དཀར་འཇམ་རྩ་ཡི་སྒྲོན་མ་གཉིས་བསྣན་ན་སྒྲོན་མ་དྲུག་གོ། ）。

སྒྲོན་མ་བཞི། 四灯明，密乘大圆满修习法四种观想境界，即：界清净灯明、中空明点灯明、自生智慧灯明、远境水灯明（དབྱིངས་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་གསང་དབྱིངས་སྒྲོན་མ་ལ་བཞི་སྟེ། དབྱིངས་རྣམ་པར་དག་པའི་སྒྲོན་མ་དང་། ཐིག་ལེ་སྟོང་པའི་སྒྲོན་མ། ཤེས་རབ་རང་བྱུང་གི་སྒྲོན་མ། རྒྱང་ཞགས་ཆུ་ཡི་སྒྲོན་མ་རྣམས་སོ། ）。

སྒྲོན་མ་གསལ་བའི་ཊཱི་ཀ་ཆེན་མོ། 《密集续释明灯论大疏》。布仁波切著。

སྒྲོན་གསལ་གྱི་བསྡུས་པའི་དོན་དང་ཊཱི་ཀ 《密集续释明灯论摄义注疏》。恰·曲杰白（ཆག་ཆོས་རྗེ་དཔལ། ）著。

སྒྲོན་གསལ་མན་ངག 《集密明炬之口诀》。

སྒྲོལ་དཀར། 白度母。一女神，为长寿三神之一（ཚེ་ལྷ་ཞིག）。

སྒྲོལ་མ། 度母，救度母。佛教依度八难而言的一类本尊佛母名（འཇིགས་པ་བརྒྱད་ལས་སྒྲོལ་བའི···ཆ་ནས་བཏགས་པའི་ཡི་དམ་ལྷ་མོའི་རིགས་ཤིག）。

སྒྲོལ་མ་དཀར་མོ། 参看སྒྲོལ་དཀར།条。

སྒྲོལ་མ་སྔོན་པོ། 绿度母。佛教密宗度母。女神之一种（ཡི་དམ་ལྷ་མོའི་རིགས་ཤིག）。

སྒྲོལ་མ་འཇིགས་པ་བརྒྱད་སྐྱོབ། 救八难度母。能救狮、象、火、蛇、贼、镣铐、水、非人等所致八种灾难的救度佛母（སེང་གེ་དང་། གླང་ཆེན། མེ། སྦྲུལ། རྐུན་པོ། ལྕགས་སྒྲོག ཆུ། ཤ་ཟ་བཅས་ཀྱི་འཇིགས་པ་བརྒྱད་ལས་སྐྱོབ་པའི་སྒྲོལ་མ།）。

སྒྲོལ་མ་ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག 二十一度母：奋迅度母（མྱུར་དཔའ་མ）、威猛白度母（ཁྲོ་བ་དཀར་མ）、金颜度母（གསེར་མདོག་ཅན་མ）、顶髻尊胜度母（གཙུག་ཏོར་རྣམ་རྒྱལ་མ）、吽音叱咤度母（ཧཱུྃ་སྒྲོགས་མ）、胜三界度母（འཇིག་རྟེན་གསུམ་རྒྱལ་མ）、破敌度母（གཞན་འཇོམས་མ）、摧破魔军度母（བདུད་དཔུང་འཇོམས་མ）、供奉三宝度母（དཀོན་མཆོག་གསུམ་མཆོད་མ）、伏魔度母（བདུད་དབང་སྡུད་མ）、解厄度母（ཕོངས་པ་ཀུན་སེལ་མ）、烈焰度母（མེ་ལྟར་འབར་མ）、颦眉度母（ཁྲོ་གཉེར་ཅན་མ）、救饥度母（བཀྲེས་འཇིན་མ）、大寂静度母（ཞི་བ་ཆེན་མོ）、消疫度母（རིམས་ནད་ཀུན་སེལ་མ）、赐成就度母（དངོས་གྲུབ་ཀུན་སྩོལ་མ།）、消毒度母（དུག་སེལ་མ）、消苦度母（སྡུག་བསྔལ་ཀུན་སེལ་མ）、明心吽音度母（རིག་པ་ཧཱུྃ་སྒྲོལ་མ）、震撼三界度母（འཇིག་རྟེན་གསུམ་གཡོ་མ།）。

སྒྲོལ་མ་ལ་ཕྱག་འཚལ་ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག་གིས་བསྟོད་པ་ཕན་ཡོན་དང་བཅས་པ། 《圣救度佛母二十一礼赞经》。

སྒྲོལ་མའི་ཉེར་བསྟོད། 《度母二十一赞》。此为《甘珠尔》中的度母二十一礼赞的简称（བཀའ···འགྱུར་ནང་གི་སྒྲོལ་མའི་བསྟོད་པ་ཕྱག་འཚལ་ཉེར···གཅིག་མའི་བསྡུས་མིང་།）。

སྒྲོལ་ཤེར། 《救度心经》。《救度佛母仪轨》和《波罗密多心经》二者合称（སྒྲོལ་ཆོག་དང་ཤེས་རབ་སྙིང་པོ་གཉིས་ཀྱི་བསྡུས་ཚིག）。

〔བརྒྱ〕

བརྒྱ་མཆོད། 百供。在神佛前罗列香、花、灯、水和神馐等五种供品（སྤོས་དང་། མེ་ཏོག མཆོད་མེ། དྲི་ཆབ། ཞལ་ཟས），各满一百者，称为百供。

བརྒྱ་དཔོན། 结头念珠（ཕྲེང་བའི་མདུད་འཛིན།）。念珠满百粒处所穿的三眼大数珠，一般为白色，讲究者并于其上系红或绿之丝线。

བརྒྱ་བྱིན། 帝释，帝释天（ལྷའི་དབང་པོ།）。梵语作ཀཽཤིཀ༔或ཨིནྡྲ༔译音桥尸迦，因陀罗。佛教护法神之一。为忉利天（三十三）之主，居须弥山顶之善见城。

བརྒྱ་བྱིན་ལ་ཡོད་པའི་བཙུན་མོ་བཞི། 帝释天四妃。即：斑痣母（有十二子）、月花母（有七子）、夏孜嘎（有七子）、意斯母（有六子）（ཆེ་བ་ཤ་མཚན་མ་ལ་བུ་བཅུ་གཉིས་ཡོད། དེའི་འོག་ཟླ་མཚན་མ་ལ་ཉི་ཟླའི་བུ་བདུན་ཡོད། དེའི་འོག་ཤ་ཙི་ཀ་ལ་དྲག་པོའི་བུ་བདུན་ཡོད། ཆུང་བ་ཡི་སྲིད་མ་ལ་སྟོབས་ཀྱི་བུ་དྲུག་ཡོད། དེ་ལྟར་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས། བརྒྱ་བྱིན་རང་དང་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ·····

ཞེས་གསུངས་སོ།)。

བརྒྱ་རྩ། 《百修法》。为阿底峡所著(ཇོ་བོ་རྗེས་མཛད་པ།)。

བརྒྱ་བཞི། 四百禳灾法。陈设神灯、神馐、四色小泥塔各一百，生面俑一至四个或呵气替身物一百，然后念经修法，以禳灾送祟的一种宗教仪式(མཆོད་མེ། ཞལ་ཟས། ཚ་ཚ། ངར་མིའམ་དྲི་ཤུད་དེ་བཞི་པོ་སོ་སོ་ནས་བརྒྱ་རྩ་རེ་ལ……བརྟེན་ནས་བར་ཆད་བཟློག་པའི་ཆོ་ག་ཞིག)。

བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་། 八万四千法门(蕴)。指把佛所说的一切法综合起来有八万四千法门。其中为医治贪心最大的有情两万一千不同法门；为医治嗔心最大、痴心最大、或三种心俱齐的有情也各有两万一千法门(སངས……རྒྱས་ཀྱིས་གསུངས་པའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཚུར་བསྡུས……ན་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་ཡོད། དེའི་ནང་དུ་སེམས་ཅན་འདོད་ཆགས་ཤས་ཆེ་བའི་གཉེན་པོར་གསུངས……པའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་ཉི་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་། ཞེ་སྡང་ཤས་ཆེ་བའི་གཉེན་པོར་གསུངས་པའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ……གྲངས་ཉི་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་། གཏི་མུག་ཤས་ཆེ་བའི་གཉེན་པོར་གསུངས་པའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་ཉི་ཁྲི……ཆིག་སྟོང་། དེ་གསུམ་ཆ་མཉམ་པའི་གཉེན་པོར་གསུངས་པའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་ཉི་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་……བཅས་བསྡོམས་པས་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་ཡོད……ཟེར།)。

བརྒྱད་གཏོར། 八日朵马。旧说藏历三月初八日为四面怙主节日，因于是日为以四面怙主为首的护法神众，举行祭祀，供献食子，以禳灾祈福(ཧོར་བོད་ཟླ་གསུམ་པའི་ཚེས་བརྒྱད་ཉིན……མགོན་པོ་ཞལ་བཞི་པའི་དུས་ཆེན་ཡིན་ཟེར་ཞིང་། དེའི་ཉིན་མགོན་པོ་ཞལ་བཞི་པ་གཙོ་བོར་བྱས་པའི……སྲུང་མ་རྣམས་ལ་གཏོར་མ་འབུལ་བའི་ཡུལ་སྲོལ།)。

བརྒྱད་སྟོང་འགྲེལ་ཆེན། 《八千颂大疏》。狮子贤(སེངྒེ་བཟང་པོ)著。

བརྒྱད་སྟོང་དོན་བསྡུས། 《八千颂摄义论》。印度陈那论师概括《小波若经》三十二义所著佛书名(སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོས་ཡུམ་བསྡུས་པའི་དོན་གཙོ་བོ་སོ་གཉིས་སུ་བསྡུས་ནས……མཛད་པའི་བསྟན་བཅོས་ཤིག)。

བརྒྱད་སྟོང་པ། 《般若八千颂》，全书二十四卷，三十二品。由印度学者释迦色纳(ཤཱཀྱ……སེ་ན།)、嘉纳司第(ཛྙཱ་ན་སིདྡྷི།)、西藏译师达摩达希拉(ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་དྷརྨ་ཏཱ་ཤཱི་ལ།)等译出。《青史》上有依大译师仁钦桑波翻译出了《般若八千颂》、《般若二万五千颂光明论》、《般若八千颂广释》之说(ལོ་ཆེན་རིན……ཆེན་བཟང་པོ་ལ་བརྟེན་ནས་བརྒྱད་སྟོང་པ་དང་། ཉི་ཁྲི་སྣང་བ་དང་། བརྒྱད་སྟོང་འགྲེལ་ཆེན་ལ་སོགས་པའི་འགྱུར་མང་པོ་མཛད།)。

བརྒྱད་སྟོང་པའི་འགྲེལ་པ་སྙིང་པོ་མཆོག 《八千颂最胜精要释》。寂静论师(སློབ་དཔོན་ཤཱནྟི་པ།)著。

བརྒྱད་པའི་ས། 八人地。初果预流向现观，已证见道八忍，是小乘八地之第三地(འབྲས་བུ……དང་པོའི་རྒྱུན་ཞུགས་ཞུགས་པའི་ལམ་མམ་མངོན……རྟོགས་ཏེ་མཐོང་ལམ་བཟོད་པ་བརྒྱད་ཐོབ་པའི་ལམ……ཡིན་པ་འདི་ནི་དམན་པའི་ས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ས……གསུམ་པའོ།)。

བརྒྱུད་ཐོ། 师承录。法统传承师名单(ཆོས་རྒྱུན་ཐོབ་ཡིག)。

བརྒྱུད་པ་ལྔ། 五传承师。即：心识宗之柱是贡布・觉敦释迦耶(སེམས་ཕྱོགས་ཀྱི་ཀ་བ་གུང་བུའི་སྒོ་སྟོན་ཤཱཀྱ་ཡེས།)、经教之柱是杰隆寺的阳康

喇嘛（མདོའི་ཀ་བ་སྒྲིད་ཤུངས་ཀྱི་ཡང་ཁང་བླ་མ།）、幻化之柱是曲巴寺的兰释迦桑波（སྒྱུ་འཕྲུལ་གྱི་ཀ་བ་ཆུ་བར་གྱི་གླན་ཤཱཀྱ་བཟང་པོ།）、事业成就之柱是黑山寺的阿底觉释迦果（འཕྲིན་སྒྲུབ་ཀྱི···ཀ་བ་ནག་མོ་རིའི་མངའ་ཏི་ཇོ་ཤཱཀྱ་གོ）及玛脱强坝（མ་གོག་བྱང་འབར།）。均为藏传佛教宁玛派著名喇嘛邬巴隆巴（ཨུག་པ་ལུང་པ།）之弟子。

བརྒྱུད་པ་དྲུག 六种传承。藏传佛教宁玛派有六种传承。即：诸佛密意传（རྒྱལ་བ་དགོངས·······བརྒྱུད།）、持明表示传（རིག་འཛིན་བརྡ་བརྒྱུད།）凡夫耳传（གང་ཟག་སྙན་བརྒྱུད།）、圣言予记传（བཀའ་བབས་ལུང་བསྟན་གྱི་བརྒྱུད་པ།）、有缘掘藏传（ལས་འཕྲོ་གཏེར་གྱི་བརྒྱུད་པ།）、发愿印授传（སྨོན་ལམ་གཏད་རྒྱའི་བརྒྱུད་པ།）。

བརྒྱུད་པ་རྣམ་ལྔ། 五传承，古代流行于印度的佛教五系统。即：戒律传承、密乘传承、广行传承、深观传承和经义传承（སྔར་རྒྱ་གར་དུ་དར་བའི་ནང་བསྟན་གྱི་བརྒྱུད་པ་སྟེ། འདུལ་བའི་བརྒྱུད་པ་དང་། གསང་སྔགས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ། རྒྱ་ཆེན་སྤྱོད་བརྒྱུད། ཟབ་མོ་ལྟ་བརྒྱུད། སྙིང་པོ་དོན་བརྒྱུད་བཅས་ལྔའོ།）。

བརྒྱུད་པ་གསུམ། 1．三传承。指藏传佛教宁玛派法要的三传承，又作三类。即：远传的经典传承（རིང་བརྒྱུད་བཀའ་མ）、近传的伏藏传承（ཉེ་བརྒྱུད་གཏེར་མ）和甚深的净相传承（ཟབ་མོ་དག་སྣང་གི་བརྒྱུད་པ）。 2．三派。指显教修道次第的三种系统。即：深观派（ཟབ་མོ་ལྟ་བའི་བརྒྱུད་པ།）、广行派（རྒྱ་ཆེན་སྤྱོད་པའི་བརྒྱུད་པ།）和修行加被派（ཉམས་ལེན་བྱིན་རླབས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ།）。

བརྒྱུད་པའི་བླ་མ། 传承师。辗转授受佛法的上师（ཆོས་རྒྱུན་གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ་རིམ་བཞིན་བརྒྱུད····པའི་བླ་མ།）。

བརྒྱུད་བྱང་། 师承录，师传录。授受佛法历代师徒名号录（ཆོས་རྒྱུན་གསན་ཡིག）。

བརྒྱུད་ཡིག 师承录，师传录。授受佛法历代师徒名号录（ཆོས་རྒྱུན་ཐོབ་ཡིག）。

〔བསྒྱུ〕

བསྒྱུར་བོན། 觉苯。苯教三派之一。指苯教徒改佛教经典为苯教经典内容，由此所传出之派别而言。

〔བསྒྲ〕

བསྒྲལ་བའི་ཞིང་བཅུ། 应诛十恶，十大应诛，十恶不舍，佛教密乘所说应杀不赦的十大恶行。即：毁灭佛教（སངས་རྒྱས་བསྟན་པ་ཤིག）、摧残三宝（དཀོན་མཆོག་དབུ་འཕང་དམད）、劫夺僧财（དགེ་འདུན་འདུ་སྒོ་འཕྲོག）、戕害上师（བླ་མའི་སྐུ་བསྡོ）、挑拨金刚兄弟（རྡོ་རྗེ་སྤུན་དབྱེན་བྱེད）、障难修行（སྒྲུབ་པར་བར་ཆད་བྱེད）、背弃誓言（དམ་ཚིག་ཐལ་བ）、绝无慈悲（སྙིང་རྗེ་གཏན་ནས་མེད་པ）、颠倒业果（ལས་འབྲས་ལ་ལོག་པར་ལྟ་བ）。

བསྒྲུབ་རྒྱུའི་དཀྱིལ་འཁོར་བཞི། 所修四种坛城：尘彩坛城、布纹坛城、等持坛城、时坛城（རྡུལ་ཚོན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་དང་། རས་རིས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར། བསམ་གཏན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར། དུས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཏེ་བཞི།）。

བསྒྲུབ་ངག་ཡང་དག་གཉིས། 二种真论式：同法论式和异法论式（ཆོས་མཐུན་སྦྱོར་གྱི་བསྒྲུབ་ངག་

ཡང་དག་དང་། ཆོས་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་བསྐྱབ་དག་ཡང་དག་གཉིས།)。

བསྐྱབ་པར་བྱ་བ་ལྔ། 五所立。即金刚界五部：佛部、金刚部、宝部、莲花部和羯磨部（ཡན་ལག་གི་དམ་ཚིག་ཉི་ཤུ་རྩ་ལྔའི་ནང་ཚན་བསྐྱབ་པར་བྱ་བ་ལྔ་ནི། དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས་དང་། རྡོ་རྗེའི་རིགས། རིན་པོ་ཆེའི་རིགས། པདྨའི་རིགས། ལས་ཀྱི་རིགས་ཏེ་ལྔའོ།)。

ང་རྒྱལ།　傲慢，自大，有部不定地法之一，法相宗烦恼法之一（ཉོན་མོངས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。对劣于己者或等于己者认为自己胜、自己等，自负傲慢。为七慢（ང་རྒྱལ་བདུན།）之一。

ང་རྒྱལ་བདུན།　七慢。即：慢（ང་རྒྱལ།）、过慢（ལྷག་པའི་ང་རྒྱལ།）、　慢过慢（ང་རྒྱལ་ལས་ཀྱང་ང་རྒྱལ།）、我慢（ངའོ་སྙམ་པའི་ང་རྒྱལ།）、增上慢（མངོན་པའི་ང་རྒྱལ།）、卑慢（ཅུང་ཟད་སྙམ་པའི་ང་རྒྱལ།）和邪慢（ལོག་པའི་ང་རྒྱལ།）（见《俱舍论》）。

ང་རྒྱལ་བཞི།　住慢。修密法人，自比等同佛与本尊的一种骄慢的意念。《金刚顶经》说住慢，如云："我即金刚持，我即金刚萨埵，我即佛大王，我大力金刚，我瑜伽自在，坚固金刚手，我大金刚主，终不舍加持"（ང་ནི་རང་ཉིད་རྡོ་རྗེ་ཅན།　རྡོ་རྗེ་སེམས་རང་ཉིད་ང་། ང་ནི་སངས་རྒྱས་རྒྱལ་པོ་ཆེ།　ང་ནི་སྟོབས་ཆེན་རྡོ་རྗེ་ཅན།　ང་ནི་རྣལ་འབྱོར་དབང་ཕྱུག་རྒྱལ།　ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ་བརྟན་པ་དང་།　ང་ནི་བདག་པོ་རྡོ་རྗེ་ཆེ། བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་མི་འདོར་རོ།།　ཞེས་རྩེ་མོ་ནས་གསུངས་པས་ང་རྒྱལ་བཞིའོ།）。

ང་རྒྱལ་ལས་ཀྱང་ང་རྒྱལ།　慢过慢。对比己胜者谓自己胜（གཞན་ཁྱད་འཕགས་རྣམས་ལས་ཀྱང……བདག་ཁྱད་པར་འཕགས་པ་སྙམ་དུ་ཞེན་པ།）。为七慢（ང་རྒྱལ་བདུན）之一。

ང་ཡི་བ།　我所有（བདག་གི་བ།），执为我所有之事物（བདག་གིར་འཛིན་པའི་དངོས་པོ།）；是我的。

ང་ཡིར་འཛིན།　我所执，执着我所（བདག་གིར་འཛིན་པ།）。坏聚，坏见（འཇིག་ལྟ།）。

ང་ལས་ནུ།　我乳，我乳转轮王（འཁོར་ལོས་སྒྱུར་རྒྱལ་ཞིག）。印度释迦族的一个国王，初生时，父王之五千嫔妃同时出奶，都争着说："来吃我奶！"因之取名为"ང་ལས་ནུ།"（འདི་རྒྱ་གར་ཤཱཀྱའི་གདུང་བརྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཞིག……ཡིན་ཏེ།　སྐྱེས་མ་ཐག་ཏུ་ཡབ་རྒྱལ་པོའི་བཙུན་མོ་ལྔ་སྟོང་ལ་དུས་གཅིག་ཏུ་འོ་མ་རང་བབས་སུ་བྱུང་…སྐྱེ་ཚང་མས་ནུ་མ་བསྟན་ནས་ང་ལས་འོ་མ་འཐུངས…ཤིག་ཅེས་བརྗོད་པས་མཚན་ཡང་དེ་ལྟར་བཏགས་པ…ཡིན་ཞེས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ།）。

ངག་འཁྱལ།　绮语，杂秽语，指十不善中的无意义的语言，即乱说（མི་དགེ་བཅུའི་ནང་ཚན་དོན་མེད་སྨྲ་བ།）。同ངག་འཆལ། 条。

ངག་གི་རྒྱལ་པོ།　语王。文殊菩萨之异名（འཇམ་དབྱངས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ངག་གི་སྤྱོད་ཡུལ།　言传境界（ངག་གིས་བརྗོད་ཐུབ་པའི་གནས།）。佛书译为语言行境、言说境界。

ངག་གི་དབང་ཕྱུག　语自在。文殊菩萨之异名（འཇམ་པའི་དབྱངས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ངག་གི་དབང་ཕྱུག་གྲགས་པ།　阿格旺楚扎巴，意

译语自在称。系古印度那烂陀大寺西门的守卫者，也是一位大班智达学者。据称他每天能记诵一千偈句且永不忘，因而得名“语自在称”（རྒྱ་གར་གྱི་དགོན་པ་ཆེན་པོ་དཔལ་ན་ལེནྡྲའི་ནུབ་སྒོ་སྲུང་བ་པོ་ཡིན་ལ་པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཀྱང……ཡིན། ཉི་མ་རེ་རེ་ལ་ཚིགས་བཅད་སྟོང་ཕྲག་རེའི་བཟོད་དོན་མཁྱེན་ཐུབ་པ་དང་མཁྱེན་པ་རྣམས་ཡང…བརྗེད་རྒྱུ་མེད་པས་ངག་གི་དབང་ཕྱུག་ཞེས་མཚན……ཐོགས། ）。

ངག་གི་མི་དགེ་བའི་ལས་བཞི། 四种语不善业。即妄语、离间、恶语和绮语（རྫུན་དང་། ཕྲ་མ། ཚིག་རྩུབ། ངག་འཁྱལ་ཏེ་བཞིའོ། ）。

ངག་གི་མཚོན་ཆ། 口剑。天神的异名（ལྷ་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག）。

ངག་གི་ལས་ཐམས་ཅད་ཡེ་ཤེས་སྔོན་དུ་འགྲོ་ཞིང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ། 一切语业智为前导随智慧行。如来十八不共法之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མ་འདྲེས་པའི་ཆོས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。佛以智慧抉择如何利济众生，顺从众意，始出具有六十妙音之圣言（ཡེ་ཤེས་ཀྱིས……སེམས་ཅན་གྱི་དོན་དུ་གང་འགྱུར་བ་གཏན་ལ་ཕབ……ནས་སེམས་ཅན་གྱི་བསམ་པ་དང་མཐུན་པར་ཡན……ལག་དྲུག་ཅུ་དང་ལྡན་པའི་གསུང་འབྱུང་། ）。

ངག་གི་ལྷ། 语天。妙音菩萨，文殊菩萨；妙音天女（དབྱངས་ཅན་ལྷ་མོ། ）。同ངག་དབང་ལྷ་མོ། 条。

ངག་བཅད་པ། 1. 禁语（སྨྲ་བ་སྤོང་བ། ）。指受持守饥行八关斋戒的律仪，禁语不言（སྨྱུང་གནས་ཡན་ལག་བརྒྱད་པའི་སྡོམ་པ་ཞུས་ཏེ་ངག……བཅད་པ། ）。 2. 仙人（དྲང་སྲོང་། ）之异名。

ངག་འཆལ། 同ངག་འཁྱལ། 条。

ངག་དག་པ། 语清净。密法中的一种乐受。《大印明点》中说：如童女乐，彼乐下至舌喉等处，能净彼诸处风脉，故能净语（ཕྱག་ཆེན……ཐིག་ལེ་སྟར་དྭངས་པ་ལྟར་དེ་སྦྱངས་པས་གཞོན་ནུ……མའི་བདེ་བ་འདྲ་བ་སྐྱེ་བར་བཤད་ལ། དེ་འདྲ་བ་དེ་དག་གི་གནས་ལྕེ་དང་མགྲིན་པ་ལ་སོགས་པའི་གནས་རྣམས་སུ་ཕྱིན་པ་ན་སྐབས་དེ་དང་དེའི་རྩ་དང་རླུང……རྣམས་སྦྱོང་བས་ངག་དག་པར་བྱེད་དོ། ）。

ངག་རྡོ་རྗེའི་བཟླས་པ། 语言发出金刚念诵声。指修法获得成就时，在口语上表现出的相状。

ངག་བསྲུམས་པ། 护语。仙人（དྲང་སྲོང་། ）之异名。

ངག་དབང་ཡེ་ཤེས་ཐུབ་བསྟན་རབ་འབྱམས་པ། 阿旺益西土登饶绛巴。十九世纪人，蒙古库伦寺堪布（སོག་ཁུ་རེ་དགོན་པའི་མཁན་པོ། ），生于蒙古地区，十七岁受沙弥戒（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ། ），三十岁时班禅罗桑贝丹丹贝尼玛（པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་དཔལ་ལྡན་བསྟན་པའི་ཉི་མ། ）为其授比丘戒，年长后赴西藏朝礼，依止第十世达赖楚成嘉措（ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱ་མཚོ། ）及第七世班禅丹贝尼玛等数十位善知识求取诸多正法。返蒙古后任库伦寺堪布，清帝赐以库伦堪布诺门罕（ཁུ་རེའི་མཁན་པོ་ནོ་མིན་ཧན། ）称号。八十二岁时从事论著。其著作有传记，诗学举例，嵌字诗及仪轨等类。

ངག་དབང་ལྷ་མོ། 语自在天女，妙音佛母（ལྷ་མོ་དབྱངས་ཅན་མའི་མཚན། ）。

ངག་དབེན། 语寂，语远离。圆满次第三寂之一。修三明点之心风于鼻、心及密处等三尖端，使风内渗以生起四空（རྫོགས་རིམ་གྱི་དབེན་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག །སྣ་རྩེ་གསུམ་དུ་ཐིག་ལེ་གསུམ་གྱི་སྲོག་རྩོལ་བསྒོམས་ནས་རླུང་ཐིམ་པས་སྟོང……པ་བཞི་བསྐྱེད་པ། ）。

ངང་བསྒོམ། 自然修，任运修。苯教修法之一。苯教认为修法时，“若时现起境相自然离缚的

验相，对于三摩地， 不即不离，不修不散，如是而住，即为达到任运修的境界（སྐབས······ཤིག་ན་སྣང་བ་རང་གྲོལ་གྱི་ཉམས་འཆར། ཏིང་ངེ་འཛིན་འདུ་འབྲལ་མེད་པས་སྒོམ་མེད་དང་ཡེངས་མེད་དུ་གནས་པ་བྱུང་ན་དང་སྒོམ་ཚད་དུ་འཁྱོལ་ཡིན······ཟེར།）。

ངང་པ་ཅན། 有鹅。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）之异名。

ངང་པའི་སྟབས་སུ་གཤེགས་པའི་དཔེ་བྱད། 行步如鹅王。如来善于空行， 感得步行相状如同鹅王。为佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི···དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ངང་པའི་བུ་མོ། 鹅女。妙音天女（དབྱངས་ཅན་ལྷ་མོ།）之异名。

ངང་པའི་བཞོན་པ། 鹅乘。梵天王（ཚངས་པ།）之异名。

ངང་པའི་ཤིང་རྟ། 鹅车。梵天王之异名（ཚངས་པའི་མཚན།）。

ངན་ཁྱབ། 罪恶普遍。饿鬼之异名（ཡི་དྭགས་ཀྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག）。

ངན་འགྲོ། 恶趣，恶道。多行恶业为因，往趋忍受单纯上品痛苦为果的三类有情之总名（རྒྱུ···མི་དགེ་བའི་ལས་ཆེ་བ་མང་དུ་བསགས་ནས་འབྲས་བུ་སྡུག་བསྔལ་ཆེ་བ་ཁོ་ན་མྱོང་བར་འགྲོ་བའི་ངན་སོང···གསུམ་གྱི་མིང་།）。

ངན་འགྲོ་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ་གཙུག་ཏོར་རྣམ་པར་རྒྱལ་མ། 《最胜佛顶陀罗尼经》。印度亲教师姿纳迷札（ཛི་ན་མི་ཏྲ།）、苏仁陀罗菩提（སུ་རེནྡྲ་བོ་དྷི།）和藏族译师益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）译成藏文。宋代法天从梵文译成汉文。

ངན་འགྲོ་བ། 恶趣者，恶趣众生。三途有情（ངན་འགྲོ་གསུམ་དུ་སྐྱེས་པའི་སེམས་ཅན།）。

ངན་འགྲོ་གསུམ། 三恶趣，也称三恶道。佛教所说三种与行善业相应的转生趣向：天、 人、阿修罗。 与此相反，三种与行恶业相应的转生趣向称三恶趣，即：地狱 （དམྱལ་བ།）、饿鬼（ཡི་དྭགས།）、畜生（དུད་འགྲོ།）。

ངན་འགྲོའི་མཐིལ། 恶趣底。地狱的异名（དམྱལ་བའི་མིང་།）。

ངན་འགྲོའི་སྡུག་བསྔལ། 恶趣苦。指三恶趣（ངན་འགྲོ་གསུམ། 亦作三恶途）中所受之苦难：地狱受寒热之苦（དམྱལ་བ་ལ་ཚ་གྲང་གི་སྡུག······བསྔལ།）、饿鬼受饥渴之苦（ཡི་དྭགས་ལ་བཀྲེས··སྐོམ་གྱི་སྡུག་བསྔལ།）、 畜生受役使之苦（དུད་འགྲོ་ལ་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ།）。

ངན་འགྲོའི་ལམ། 恶趣道。恶或不善的异名（མི་དགེ་བའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

ངན་སྔགས། 恶咒。存心伤人的咒语（གཞན་གནོད་ཀྱི་སྔགས།）。

ངན་སྔགས་མཐུ་གཏད། 厌胜，诅咒。以念诵恶咒来制伏敌人的一种法术（ངན་སྔགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་མཐུ་གཏོང་བ་དང་གཏད་འཛུགས་པ།）。

ངན་སྙིགས། 浊。五浊恶世（ངན་པ་ལྔ་ལྡན་བདོ་བའི་སྙིགས་དུས།）。亦称“五滓”，意为“五种浑浊不净”。 佛教认为现实世界充满烦恼痛苦，故称为浊。

ངན་གཏད། 诅咒。以恶咒咒人（བསམ་སྦྱོར་ངན་པའི་མཐུ་གཏད།）。

ངན་པ་དགུ་འཛོམས། 凶神会，九煞毕集。藏历十一月初六、七日间， 此一昼夜是土地神大黑日曜与另外八个凶神共同值日之时（ས་བདག་ནག་པོ་ཉི་མ་ནག་ཆེན་དང་། ས་བདག་ངན་པ་གཞན་བརྒྱད་པོ་བཅས་མཉམ་དུ་འཁེལ་རྒྱུ་ཡིན་པའི···དུས་ཚོད་ངན་ཞེས་ཤིག）。 旧说认为此日举办诸事均非所宜，为避凶神，也不能出门。

ངན་སྤོང་མ། 离恶女。邬摩天女（ཨུ་མོ་ཨུ་སྭཿ）之异名。

ངན་རིང་མ། 远恶女。邬摩天女（ཨུ་མོ་ཨུ་སྭཿ）之异名。同ངན་སྤོང་མ། 条。

ངན་སོང་། 恶趣，恶道，恶途。同ངན་འགྲོ། 条。

ངན་སོང་ཀུན་འདྲེན། 普度三途菩萨（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞིག）。

ངན་སོང་གི་གནས་བཅོ་བརྒྱད། 恶趣十八处。即：八热地狱（ཚ་དམྱལ་བརྒྱད། ）、八寒地狱（གྲང་དམྱལ་བརྒྱད། ），再加饿鬼处（ཡི་དྭགས་ཀྱི་གནས། ）、畜生处（དུད་འགྲོའི་གནས། ），共十八处。

ངན་སོང་འགྲོ་བ། 恶趣众生，恶趣。同ངན་འགྲོ། 条。

ངན་སོང་ཐམས་ཅད་རབ་ཏུ་ཞི་བར་བྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《除一切疾病陀罗尼经》。

ངན་སོང་སྤོང་། 离恶趣。正法，神圣之法（དམ་པའི་ཆོས། ）。

ངན་སོང་སྦྱོང་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་འགྲེལ་པ་སྣང་བའི་རྒྱན། 《净恶道续光明庄严释》。

ངན་སོང་སེམས་ཅན། 恶趣有情，三途众生。参见ངན་འགྲོ། 条。

ངན་སོང་གསུམ། 三恶趣，三恶道。同ངན་འགྲོ་གསུམ། 条。

ངའོ་སྙམ་པའི་ང་རྒྱལ། 我慢。不认识"我"乃五蕴暂时和合，而认为有实我，我所有，为七慢（ང་རྒྱལ་བདུན། ）之一。

ངར་བྱེད་པ། 我执。发威，起慢心（ང་རྒྱལ་བྱེད་པ། ）。参看ངར་འཛིན་པ། 条。

ངར་མི། 生面俑。宗教活动中，将未经炒熟的青稞面，作成和患病者相似的形象，用以解救死亡（འབྲུ་ནས་རྗེན་བཏགས་ཀྱི་ཟན་ལས་བཟོས་པའི་འདྲ… དཔྱགས་ཤིག དེའི་དམིགས་ཡུལ་ནི་གླུད་དེས་མི་ནད་པའི་ལུས་སྟོབས་ཀྱི་ཚབ་བྱས་ཏེ་འཆི་བ་ལས་ཐར་བའི… ཆེད་དུའོ། ）。

ངར་འཛིན་པ། 我执。是认为有我之一种执念，又分"人我执"和"法我执"两种，单称我执，是指人我执。谓"人"原无真性实体，世俗人不懂"蕴、处、界"，"十二因缘"等缘起无常之理，由此产生"我"的观念。佛教将此作为应破的一种主要执著。

ངལ་འཚོ་བ། 忏罪（ཉེས་པ་གསོ་བ། ）。

ངལ་གསོ་སྐོར་གསུམ། 《三安息》。指十四世纪宁玛派高僧隆钦饶绛（ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས། 1308——1364）所著《心性安息论》（སེམས… ཉིད་ངལ་གསོ། ）、《如幻安息论》（སྒྱུ་མ་ངལ… གསོ། ）和《静虑安息论》（བསམ་གཏན་ངལ… གསོ། ）三种论述总名。

ངལ་བསོས་པོ། 休息者。毗沙门（རྣམ་ཐོས་སྲས། 又作多闻天子，佛书中北方一神名）的异名。

ངུ་འབོད། 号叫（一地狱名），为八热地狱（ཚ་བའི་སེམས་ཅན་དམྱལ་བ་བརྒྱད）之一。

ངུ་འབོད་ཆེན་པོ། 大号叫（一地狱名）。为八热地狱（ཚ་བའི་སེམས་ཅན་དམྱལ་བ་བརྒྱད）之一。

ངུར་སྨྲིག 梵语ཀཥཱ། 法衣，袈裟（དམར་སེར་མདོག་ཅན་གྱི་ཆོས་གོས། ）。

ངུར་སྨྲིག་རྒྱལ་མཚན། 袈裟幢。比丘（དགེ་སློང་། ）之异名。

ངུར་སྨྲིག་རྒྱལ་མཚན་འཆང་བའི་སྡེ། 1. 僧团，僧伽。出家人的团体（རབ་བྱུང་གི་སྡེ། ）。2. 寺庙。

ངུར་སྨྲིག་འཆང་བ། 袈裟持。比丘之异名（དགེ་སློང་གི་མིང་། ）。

ངུར་སྨྲིག་འཛིན་པ། 着褐黄色者。僧人的异名（གོས་ངུར་སྨྲིག་གྱོན་པའི་གྲྭ་པ། ）。

ངེས་གྲོལ། 同ངེས་པར་གྲོལ། 解脱。如从轮回、疾病及痛苦中解脱（འཁོར་བ་དང་ནད་དང་སྡུག་བསྔལ་ལས་གྲོལ།）。

ངེས་འགྲོ། 定去。解脱道异名（ཐར་ལམ་གྱི་མིང་།）。

ངེས་བརྗོད་ཀྱི་རིག་བྱེད། 梵语ऋग्वेदः।《利俱吠陀》，《赞颂明论》。古印度婆罗门所传经典四吠陀之一（བྲམ་ཟེའི་རིག་བྱེད་བཞིའི······གཅིག），总集赞美歌词。

ངེས་བསྟན། 胜义教（དོན་དམ་བསྟན་པ།）。

ངེས་དོན། 了义。对于不了义而言，指最究竟的实义。不了义为未尽之义，非究竟之义。又了义指真实，不了义指权便。同ངེས་པའི་དོན། 条。

ངེས་དོན་གྱི་མདོ་སྡེ། 了义经，了义契经。又为义理达到彻底究竟之意。中观师说主要从正面讲述空性的经典。如大、中、小《般若经》等（དབུ་མ་པའི་ལུགས་ལ། སྟོང་ཉིད་དངོས་བསྟན་བསྟན་བྱའི་གཙོ་བོར་བྱས་ནས་སྟོན་པའི་མདོ། ཡུམ་རྒྱས་འབྲིང་བསྡུས་གསུམ་ལྟ་བུའོ།）。

ངེས་དོན་གྱི་རྡོར་དྲིལ། 了义铃杵。密乘中以了义铃杵表示空乐（བདེ་སྟོང་གཉིས），大乐内心和空性外境二者（བདེ་བ་ཆེན་པོ་དང་ཡུལ་སྟོང་པ་ཉིད་གཉིས།）。

ངེས་དོན་རྒྱ་མཚོ། 《了义海论》。阐述藏传佛教觉囊派他空见论点的书。

ངེས་དོན་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་མཁས་པ་ཆེན་པོ་པཎྜི་ཏ་རྗེ་བཙུན······དཀོན་མཆོག་འཇིགས་མེད་དབང་པོ། 了义法王大班智达三宝无畏自在金刚。系拉卜楞寺第二世嘉木样贡却久美旺波（1728—1792），生于青海同仁囊惹（ཞིག་ཕི་སྣང་ར།）地方。1743年被认定为第一世嘉木样的转世灵童。二十二岁受具足戒。二十五岁赴拉萨哲蚌寺学法，获格西学位，当时西藏地方政府曾授予“格旦丹比色吉班智达诺门罕”（དགེ······ལྡན་བསྟན་པའི་གསལ་བྱེད་པཎྜི་ཏ་ནོ་མོན་ཧན།）称号。三十三岁（1759年）返回拉卜楞寺，次年任该寺方丈。三十六岁时兼任佑宁寺（དགོན་ལུང་བྱམས་པ་གླིང་།）方丈。三十八岁时又兼任塔尔寺方丈。1768年受蒙古乌都斯王使者丹卓贝贡赞布诺门罕曲吉旦增成列（ཨུར······ཏུ་སི་བསྟན་འགྲོ་དཔལ་མགོན་བཙན་པོ་ནོ་མིན་ཧན······ཆོས་ཀྱི་བསྟན་འཛིན་འཕྲིན་ལས།）敦请，次年去东蒙古讲经传法，并取道北京，从章嘉呼图国师学“五种次第明灯”（རིམ་ལྔ་གསལ་སྒྲོན······གྱི་བཤད་ལུང་།）。四十五岁（1772年）返拉卜楞寺。同年，清乾隆皇帝敕封“扶法禅师班智达额尔德尼诺门罕呼图克图”称号。以后十余年内，在拉卜楞寺陆续创建时轮学院（དུས་འཁོར་གྲྭ་ཚང་།）、医学院（སྨན་པ་གྲྭ་ཚང་།）。五十八岁时再赴西藏，在卫藏各地广集稀有经卷万余部，后全部带回拉卜楞寺。六十二岁赴青海夏琼寺（བྱ་ཁྱུང་དགོན་པ།）任方丈。1792年逝世，终年六十五岁。

ངེས་དོན་ལ་རྟོན་པ། 依了义。信从了义的论点，名依了义（ངེས་པའི་དོན་དེ་ལ་ཡིད་རྟོན་པར་བྱ་བའོ།།）。佛书所说四依之一（རྟོན་པ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。参看ངེས་པའི་དོན། 条及རྟོན······པ་བཞི། 条。

ངེས་སྣང་། 真现。佛像之异名（སྐུ་འདྲའི་མིང་།）。

ངེས་པ་ལྔ། 五决定。报身所具五种特法。此有两种说法。一种说法是：处决定，永住色究竟天密严刹土（གནས་ངེས་པ་འོག་མིན་སྟུག་པོ་བཀོད་པ་ཁ་ནར་བཞུགས་པ།）；身决定，相好庄严圆满报身（སྐུ་ངེས་པ་མཚན་དཔེ་ཡོངས་སུ་གསལ་རྫོགས་ཀྱིས་སྤྲས་པ།）；眷属决定，唯有圣者菩萨围绕

(ལྔ་འཁོར་ངེས་པ་བྱང་སེམས་འཕགས་པ་ཤ་སྟག་གིས……བསྐོར་བ།)； 法决定，但说大乘教法(ཆོས་ངེས་པ་ཐེག་ཆེན་གྱི་ཆོས་འབའ་ཞིག་གསུང་བ།)；时决定，住世乃至轮回未空(དུས་ངེས་པ་འཁོར་བ་ཇི་སྲིད་བར་དུ་བཞུགས་པ།)。第二种说法是：众生决定(སེམས་ཅན་ངེས་པ)、支决定(ཡན་ལག་ངེས་པ)、境决定(ཡུལ་ངེས་པ)、时决定(དུས་ངེས་པ)和寿决定(ཚེ་ངེས་པ།)。

ངེས་པ་ལྔ་ལྡན། 1．五决定，五择定，金刚持五特法：处决定色究竟天密严刹土(གནས་འོག……མིན་སྟུག་པོ་བཀོད། 、时决定乃至轮回未空(དུས་འཁོར་བ་ཇི་སྲིད།)、身决定圆满报身(སྐུ……ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་པ།)、语决定大乘正教(གསུང་ཐེག་ཆེན་དཔ་ཆོས།)、 眷属决定圣者菩萨(འཁོར་བྱང་སེམས་འཕགས་པ་ཤ་སྟག)。 2．金刚持(རྡོ་རྗེ་འཆང་།)的异名。

ངེས་པ་དང་མ་ངེས་པར་འགྲོ་བའི་ཕྱག་རྒྱ་ལ………འཇུག་པའི་མདོ། 《入定不定印经》。全书一卷。印度论师般若瓦尔玛(པྲཛྙཱ་ཝརྨ།)、苏兰陀菩提(སུ་རེནྡྲ་བོ་དྷི།)和藏族译师益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)从梵文译成藏文。唐代义净由梵文译成汉文。

ངེས་པ་མེད་པའི་སྡུག་བསྔལ། 无定苦。苦痛的大小、处所、程度等变化无定(སྡུག་བསྔལ་གྱི་ཆེ་ཆུང་དང་། གནས་དང་། ཚད་ལ་ངེས་པ་མེད་པ།)。 佛书所说六苦之一(སྡུག་བསྔལ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ངེས་པ་གསུམ། 三决定。即：作决定(བྱེད་པ་ངེས་པ།)、受异熟决定 (རྣམ་སྨིན་མྱོང་བའི་ངེས་པ)和时决定(དུས་ངེས་པ)。

ངེས་པའི་རྒྱལ་བ། 决定胜。菩萨之异名(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ།)。

ངེས་པའི་དོན། 真实，了义，决定义。分明说示究竟之实义，谓之了义。未真未尽之说，谓之不了义。真实为了义之异名。

ངེས་པའི་དོན་གྱི་མདོ་སྡེ། 了义经，了义契经，了义经典(ངེས་དོན་གྱི་མདོ་སྡེ་དང་དོན་གཅིག)。

ངེས་པའི་དོན་དབུ་མ། 《中观了义》。觉绕鲁易坚参(ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།)著。

ངེས་པའི་ས། 定地，决定地。不还地，三乘见道圣者位(ཐེག་པ་གསུམ་གྱི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་སའམ། མཐོང་ལམ་འཕགས་པའི་ས།)。

ངེས་པར་འབྱིན་པ། 出离，永出。四谛十六行相之一(བདེན་བཞི་མི་རྟག་སོགས་བཅུ་དྲུག་གི་ནང……གསེས་ཤིག)。

ངེས་པར་འབྱུང་བ། 出离，出家，正出(འཁོར་བ་ལ་སྐྱོ་ཤས་འབྱུང་བ།)。 四谛十六行相之一(བདེན་བཞི་མི་རྟག་སོགས་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ངེས་པར་འབྱུང་བའི་ལམ་སྟོན་པ་ལ་མི་འཇིགས་པ། 说出离道无畏。如来四无畏之一。唯有菩提分法能证解脱，永非其他，现在照见，如实宣说，无能诤者(མི་འཇིགས་པ་བཞིའི་ནང………གསེས་ཤིག་སྟེ། བྱང་ཆུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ཀྱིས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་ཐོབ་ཅིང་གཞན་གྱིས་ནམ་ཡང་མ……ཡིན་པར་མངོན་སུམ་དུ་གཟིགས་པའི་ཕྱིར། དེ་ལྟར་སྟོན་པ་ལ་སུས་ཀྱང་རྩོལ་བའི་གནས་མེད་པའོ།)。

ངེས་པར་འབྱེད་པའི་ཆ། 决择分，无漏真智，通贯见道、修道、无学道。发于见道的无漏智，只见道一分，名决择分(མཐོང་ལམ་གྱི་ཟག་པ……མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་འདི་ཉིད་ཟག་མེད་ཡེ་ཤེས་ཡོངས……རྫོགས་ཀྱི་ཆ་ཤས་གཅིག་ཙམ་ཡིན་པས་ན་ཆ་ཟེར།)。

ངེས་པར་ལེགས་པ། 亦称ངེས་ལེགས། 定胜，决定胜，

佛果，指解脱位和一切智位（ཐར་པ་དང་། ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་གོ་འཕང་། ）。

ངེས་འབྱིན། 出离，永出。义同解脱，永离诸趣苦痛，永远超出轮回过患，决定趋入涅槃境界（འཁོར་བའི་ཉེས་པ་དང་གཏན་བྲལ་ཞིང་མྱ་ངན་འདས་པའི་གནས་སུ་ཕྱིན་པར་བྱེད་པ། ）。为四谛十六行相之一（བདེན་བཞི་མི་རྟག་སོགས་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ངེས་འབྱུང་། 出离，厌离，出家。厌世的心情（འཁོར་བ་ལ་ཞེ་ལོག་ནས་ཡིད་སྐྱོ་བ། ）。同ངེས་པར་འབྱུང་བ། 条。

ངེས་འབྱུང་སྐྱོ་ཤས། 出离，离俗厌世（འཁོར་བ་ལ་སྐྱོ་ཤས་འབྱུང་བ། ）。

ངེས་འབྱུང་སྒྲུབ་པ། 定离成就。智度七十义之一（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。为毕竟趋入大乘，而依大乘发心证成无上菩提以成就二利事业者，必定无疑究竟出离，摄于第十地胜道之中（ཐེག་ཆེན་ལ་ཞུགས་པ་མཐར་ཕྱིན་པ་སྟེ། ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད་ལ་བརྟེན་ནས་བླ་མེད་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཆེད་དུ་དོན་གཉིས་སྒྲུབ་པའི་བྱ་བ་གང་ཞིག་འབྱུང་བ་མཐར་ཐུག་ཏུ་གདོན་མི་ཟ་བར་འབྱིན་བྱེད་ས་བཅུ་པའི་ཁྱད་པར་ལམ་གྱིས་བསྡུས་པའོ། ）。

ངེས་འབྱེད། 抉择（ངེས་པར་འབྱེད་པ། ）。

ངེས་འབྱེད་ཀྱི་ཆ། 抉择分。见道无漏智，以其仅为圆满无漏智之一分，故名（མཐོང་ལམ་གྱི་ཟག་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་འདི་ཉིད་ཟག་མེད་ཡེ་ཤེས་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱི་ཆ་ཤས་གཅིག་ཙམ་ཡིན་པས་ན་ཆ་ཟེར། ）。

ངེས་འབྱེད་ཆ་མཐུན་བཞི། 四种顺抉择分。即：加行道（སྦྱོར་ལམ）中的暖位（དྲོད། ）、顶位（རྩེ་མོ། ）、忍位（བཟོད་པ）和世第一法（ཆོས་མཆོག）。

ངེས་འབྱེད་ཡན་ལག 抉择分。智度七十义之一（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。修习教义，心中所生加行道，即随应大乘顺抉择分所生现观之为胜解行地所摄者（གདམས་པའི་དོན་ཉམས་སུ་བླངས་པ་ལས། སྦྱོར་ལམ་རྒྱུད་ལ་སྐྱེ་བ་སྟེ། ཐེག་ཆེན་ཐར་པ་ཆ་མཐུན་གྱི་རྗེས་སུ་སྐྱེས་པའི་མངོན་རྟོགས་གང་ཞིག་མོས་སྤྱོད་ཀྱི་སས་བསྡུས་པའོ། ）。

ངེས་འཛིན། 定持。定当受持（ངེས་པར་གཟུང་བར་བྱ། ）。

ངེས་བཟུང་། 决定受持（ངེས་པར་བཟུང་ཟིན་པ། ）。

ངེས་ཤེས། 定解，确知（ཐག་ཆོད་པའི་བསམ་པ་རྙེད་པ་ལ་ངེས་ཤེས་ཟེར། ）。

ངེས་ཤེས་གཉིས། 二信识。比量识和已决识（རྗེས་དཔག་ཚད་མ་དང་། བཅད་ཤེས་གཉིས། ）。

ངོ་རྙན། 礼钱。按藏俗，人死后要请活佛念经超度，并献给活佛一定数量的礼钱。

ངོ་ནག་པ། 1．一阿修罗名。 2．黑面派。在古印度有二十八种奇异教派，其中有一派的信徒面上涂黑，故名。

ངོ་བོ་ཉིད། 自性。指诸法各自有不变不改之性。本性，自相体性（མཚན་ཉིད་ངོ་བོ་ཉིད། ）。

ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱི་སྐུ། 自性身。即法身，为佛身之一，具足两种清净究竟法界之身（སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུའི་བྱེ་བྲག་དག་པ་གཉིས་ལྡན་གྱི་དབྱིངས་མཐར་ཐུག་པའི་སྐུ། ）。

ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱི་དགེ་བ། 自性善。指佛书所说信等十一心所法（དད་སོགས་དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག）。

ངོ་བོ་ཉིད་སྐུ་གཉིས། 二自性身：自性清净身（རང་བཞིན་རྣམ་དག་གི་སྐུ། ）和客尘清净身（གློ་བུར……

རྣམ་དག་གི་ཆར་གྱུར་པའི་སྐུ།)。

ངོ་བོ་ཉིད་སྐུའི་མཚན་ཉིད་ལྔ། 自性身五相。即：无为（འདུས་མ་བྱས་པ། ）、无别（དབྱེར་མེད་པ། ）、永断二边（མཐའ་གཉིས་སྤངས་པ། ）、解脱三障（སྒྲིབ་པ་གསུམ་ལས་གྲོལ་བ། ）和自性光明（རང་བཞིན་གྱིས་འོད་གསལ་བ། ）。

ངོ་བོ་ཉིད་སྐུའི་ཡོན་ཏན་ལྔ། 自性身五功德。即：不可量（གཞལ་དུ་མེད་པ། ）、无数（གྲངས་མེད་པ། ）、不可思（བསམ་དུ་མེད་པ། ）、无等（མཉམ་པ་མེད་པ། ）和离垢（དྲི་མས་དག་པ། ）。

ངོ་བོ་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད། 自性空，有法空。佛教认为一切客观存在着的事物都是“因缘和合”而没有实在自体，故称自性空。

ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་ཉིད། 无自性性。谓我无实性（བདག་གི་ངོ་བོ་ཉིད་དུ་མ་གྲུབ་པ། ）。

ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་གསུམ། 三无性。即：相无自性性（མཚན་ཉིད་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་ཉིད། ）、生无自性性（སྐྱེ་བ་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་ཉིད། ）、胜义无自性性（དོན་དམ་པ་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་ཉིད། ）。与“三自性”（ངོ་བོ་གསུམ། ）相对而言。

ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པར་སྨྲ་བ། 无自性论派（ནང་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བའི་སྡེ་ཚན་ཅིག ）。中观派的又一叫法，即别称。《土官宗教源流镜史》中说：“中观派或别名为说无自性派之义者，谓共承认派绝二边（按：指断边和常边的两个极端。中观立缘起理，承认在名言中万法皆有，不堕断边。立空性义，承认万法虽有而无自性，不堕常边。也可以说是有无二边，如立世俗中名言有，不落断边，胜义中有性无，不落常边），而住中道，则名为中观派。说一切法无实有性，因此又名无自性论派”（དབུ་མ་པའམ་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པར་སྨྲ་བ་ཞེས… པའི་དོན་ནི། མཐའ་གཉིས་དང་བྲལ་བའི་དབུས་ཁས་ལེན་པས་དབུ་མ་པ་དང་། ཆོས་རྣམས་ལ་བདེན་གྲུབ་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པར་སྨྲ་བས་ན་ངོ་བོ… ཉིད་མེད་པར་སྨྲ་བ་ཞེས་བྱ་བ། ）。

ངོ་བོ་ཉིད་སྨྲ་བ། 说自性派，古印度外道一宗派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་། ）。

ངོ་བོ་ཉིད་གསུམ། 三自性。即：遍计所执自性（ཀུན་དུ་བརྟགས་པའི་ངོ་བོ་ཉིད། ）、依他起自性（གཞན་གྱི་དབང་གི་ངོ་བོ་ཉིད། ）、圆成实自性（ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་ངོ་བོ་ཉིད། ）。是瑜伽派和法相宗体系的中心思想。亦名“三性”、“三相”、“三自相”。

ངོ་བོ་མེད་པ་སྟོང་པ་ཉིད། 无自性空。十六空之一（སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ངོ་བོ་མཚན་ཉིད་གསུམ། 三自性。此有两种说法，一是：遍计所执自性（ཀུན་དུ་བརྟགས་པའི་མཚན་ཉིད། ）、所执自性（རྣམ་པར་བརྟགས་པའི་མཚན་ཉིད། ）、法性自性（ཆོས་ཉིད་ཀྱི་མཚན……ཉིད། ）。二是：遍计所执有性（ཀུན་བརྟགས། ）依他起自性（གཞན་དབང་། ）、圆成实自性（ཡོངས་གྲུབ། ）。亦作ངོ་བོ་ཉིད་གསུམ། 。

ངོ་ཚ་མེད་པ། 无惭。因自身的关系，不以作恶为耻之心（རང་རྒྱུ་མཚན་དུ་བྱས་ནས་ཉེས་པ་ལ……འཛེམ་པ་མེད་པའི་སེམས་པའོ། ། ）。佛书说为三毒所摄（དུག་གསུམ་གྱི་ཆར་གཏོགས་པ），二十随烦恼之一（ཉེ་བའི་ཉོན་མོངས་པ་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས…ཤིག）。

ངོ་ཚ་ཤེས་པ། 惭。因自身的关系，以作恶为耻之心（རང་རྒྱུ་མཚན་དུ་བྱས་ནས་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་ལ……འཛེམ་པའི་སེམས་པའོ། ）。为十一善心所之一（དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག་གི་གྲས་ཤིག）。

ངོ་ཚ་ཤེས་པའི་ནོར། 惭财。七圣财之一(འཕགས་པའི་ནོར་བདུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ངོ་མཚར་ལྔ་ལྡན་འཛམ་གླིང་། 五胜世界。同ངོ་མཚར་ལྔ་ལྡན་འཛམ་གླིང་གི་ནོར་འཛིན། 条。

ངོ་མཚར་ལྔ་ལྡན་འཛམ་གླིང་གི་ནོར་འཛིན། 世界五胜地，瞻洲五胜地，南瞻部洲五大佛教圣地：中央印度金刚座为释迦牟尼胜地(དབུས་སུ་རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གདན་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཞིང་།)；东方中国五台山为文殊菩萨胜地(ཤར་དུ་རྒྱ་ནག་རི་བོ་རྩེ་ལྔ་འཇམ་དཔལ་དབྱངས་ཀྱི་ཞིང་།)；南方普陀洛伽山为观音菩萨胜地(ལྷོ་ན་རི་བོ་པོ་ཏ་ལ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་ཞིང་།)；西方巴基斯坦乌仗那空行洲为莲花生胜地(ནུབ་ན་ཨོ་རྒྱན་མཁའ་འགྲོའི་གླིང་པད་མ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་ཞིང་།)；北方香拔拉为具种法王胜地(བྱང་ན་ཤམ་བྷ་ལ་ཆོས་རྒྱལ་རིགས་ལྡན་གྱི་ཞིང་།)。

ངོ་བཞུགས་བྱེད་པ། 请活佛为死者念经超度。

ངོ་རང་ཐོག་ཏུ་འཕྲོད་པ། 本性自见。旧密大圆满本净观修的方式之一(ཀ་དག་ཁྲེགས་ཆོད་ཀྱི་སྒོམ་རིམ་ཉམས་སུ་ལེན་ཚུལ་ཞིག)。

ངོམས་པ་མེད་པའི་སྡུག་བསྔལ། 无餍足苦。六苦之一(སྡུག་བསྔལ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ངོར་ཆེན་ཀུན་དགའ་བཟང་པོ། 俄尔钦·贡噶桑波(1382—1456)，又称俄尔巴·贡噶桑波(ངོར་པ་ཀུན་དགའ་བཟང་པོ)，曾任萨迦寺堪布。1429年，他在俄尔地方创建了伊旺曲丹寺(ཨེ་ཝཾ་ཆོས་ལྡན།)，成为萨迦派在后藏传播密教的重要道场。萨迦派在密宗方面有三支，俄尔派以俄尔钦·贡噶桑波为首，另两派贡噶(གོང་དཀར)及察尔(ཚར།)分别以图敦·贡噶南杰(ཐུ་སྟོན་ཀུན་དགའ་རྣམ་རྒྱལ། 1432—1469)和察尔钦·罗色嘉措(ཚར་ཆེན་བློ་གསལ་རྒྱ་མཚོ། 1496—1566)为创始人。

ངོར་ཆེན་དཀོན་མཆོག་ལྷུན་གྲུབ། 俄尔钦·贡却伦珠(1497—1540)，后藏萨迦人，十三岁受居士戒及沙弥戒，后任俄尔寺(ངོར་པ།)住持。著有《法王贡却培赞音庄严白花鬘》(རྗེ་དཀོན་མཆོག་འཕེལ་ལ་བསྟོད་པ་སྙན་ངག་མེ་ཏོག་དཀར་པོའི་ཕྲེང་བ།)等传世。

ངོར་པ་ཀུན་དགའ་བཟང་པོ། 见ངོར་ཆེན་ཀུན་དགའ་བཟང་པོ། 条。

ངོར་རྫོང་གཉིས། 俄宗二人，又称二贡噶(ཀུན་དགའ་གཉིས)。指藏传佛教住持密教的两位大德，即俄尔巴·贡噶桑波(ངོར་པ་ཀུན་དགའ་བཟང་པོ། 1382—1456)和宗巴·贡噶南杰(རྫོང་པ་ཀུན་དགའ་རྣམ་རྒྱལ། 1382—1436)。

ངོར་ལུགས། 俄尔派。由俄钦·贡噶桑波(ངོར་ཆེན་ཀུན་དགའ་བཟང་པོ།)、森巴·贡却坚参(སེམས་དཔའ་དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་མཚན།)和宗巴·贡噶南杰(རྫོང་པ་ཀུན་དགའ་རྣམ་རྒྱལ།)等传出的萨迦教派。

〔དང〕

དངངས་པར་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 使恐怖。九十单堕之一(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。对于比丘，以损恼心示现种种不可意乐吓唬之相(དགེ་སློང་ལ་ཐོ་འཚམ་པའི······བསམ་པས་ཡིད་དུ་མི་འོང་བའི་འཇིགས་པ་སྣ་ཚོགས་

སྟོན་པའོ།)。

དངུལ་འགྱེད། 布施钱（དངུལ་གྱི་སྣ་འགྱེད། ）。用钱作布施。

དངུལ་ཆུ་ཐུགས་སྲས་དབྱངས་ཅན་གྲུབ་པའི་རྡོ་རྗེ། 欧曲土色·央金珠贝多杰（1809—1887），生于后藏耶如之扎西格佩岭寺（གཙང་གཡས་རུའི་བྱེ་ཐག་བཀྲ་ཤིས་དགེ་འཕེལ་གླིང་། ）附近，幼时名嘉洋多杰（འཇམ་དབྱངས་རྡོ་རྗེ། ），十一岁时在扎西格佩（བཀྲ་ཤིས་དགེ་འཕེལ། ）座前剃度出家，取名罗桑曲培（བློ་བཟང་ཆོས་འཕེལ། ），十二岁受居士及沙弥戒（དགེ་བསྙེན་དང་དགེ……ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ། ）， 三十四岁受比丘戒（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ། ），四十三岁扩建寺院，新造佛像、经塔，并从事镌刻校刊上师之著作，六十一岁时赴拉萨朝圣并谒见三大寺之高僧及噶伦霞扎（བཀའ་བློན་བཤད་སྒྲ། ）。六十二岁时返回本寺，讲经、修法，高擎甘丹教法胜幢，得到藏区诸贤哲之赞誉。著名弟子有阿旺楚成（ངག་དབང་ཚུལ་ཁྲིམས། ）、果芒拉仁巴更敦嘉措（སྒོ་མང་ལྷ་རམས་པ་དགེ་འདུན་རྒྱ་མཚོ། ）等多人。著作七十余种，多为密宗类论述，此外有诗学类之《贤哲密意庄严》（མཁས་དབང…དགོངས་རྒྱན། ）和同义词类《智者项饰》（བློ་གསལ་མགུལ་རྒྱན། ），天文历算类《历算周期显明篇》（རྩིས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་གསལ་བྱེད། ）。尤精于藏文文法，著述《嘉言宝树》（ལེགས…བཤད་ལྗོན་དབང་། ）、《释难明镜》（དཀའ་གནད་གསལ་བའི་མེ་ལོང་། ），为众人所熟知，文法学者多以其为准绳。

དངུལ་ཆུ་དྷརྨ་བྷ་དྲ། 欧曲·达摩巴扎（1772—1851），后藏耶如之曲绒堆曲摩（གཙང་གཡས་རུའི་ཆུ་རོང་སྟོད་ཁྱུག་མོ）地方人。十四岁时在扎西格佩寺（བཀྲ་ཤིས་དགེ་འཕེལ། ）出家，取名罗桑才仁（བློ་བཟང་ཚེ་རིང་། ），二十岁赴欧曲山洞（དངུལ་ཆུ་རི་ཁྲོད། ）修行，是年受比丘戒（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ། ）。二十二岁至三十二岁之间，曾多次到札什伦布寺（བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ། ），从仲则·洛桑楚成（འབྲོང་རྩེ་བློ་བཟང་ཚུལ་ཁྲིམས། ）等人广学教法。三十五岁以后大部分时间在欧曲山洞修行。其著名弟子有阿旺念扎（ངག་དབང་སྙན་གྲགས། ）、日普活佛洛色丹炯（རི་ཕུག་སྤྲུལ་སྐུ་བློ་གསལ་བསྟན་སྐྱོང་། ）等人。著作有《最胜善巧司徒语教》（མཁས་མཆོག་སི……ཏུའི་ཞལ་ལུང་། ）和《藻饰词论点滴》（མངོན……བརྗོད་རྒྱ་མཚོའི་ཆུ་ཐིགས། ）等。

དངུལ་ཆོས། 银写佛经。在蓝色厚纸上用银粉所写的佛经（མཐིང་ཤོག་གི་ངོས་སུ་དངུལ་བཏུལ་མས་བྲིས་པའི་ཆོས། ）。一般多用金水写甘珠尔（经部），用银水写丹珠尔（论部）， 用银水写甘珠尔的比较少。

དངུལ་གཉེར། 管钱僧。管理康村（ཁམས་ཚན། 拉萨三大寺院中按地域划分的僧人组织）财产和其它经济事务的人，如产业经营、放高利贷等事务，均由他们管理，通常有四人，任期三年。

དངུལ་ཏིང་། 银杯，银供杯。用银制作的盛供圣水之杯子（དངུལ་ལས་བཟོས་པའི་ཡོན་ཆབ……འབུལ་སྣོད་ཏིང་བོར། ）。

དངུལ་གདུང་། 银墓，银塔。内部保存尸体（均为活佛或高僧）、外用银皮包裹装饰的灵塔（དངུལ་གྱིས་བཏུམས་པའི་གདུང་རྟེན། ）。

དངུལ་འབུམ། 1. 银写大般若经（དངུལ་ཀྱི་ལས་བྲིས་པའི་ཤེར་ཕྱིན་འབུམ། ）。 2. 银墓，银塔。

དངུལ་བྲིས། 银写佛经，银字经。参见དངུལ་ཆོས།条。

དངོས་ཀུན། 一切事物，一切法（ཆོས་ཐམས་ཅད། ）。

དངོས་གྲུབ། 悉地。成就，修佛获得的善果（མན་ངག་བསྒྲུབས་ནས་གྲུབ་པའི་དགོས་འདོད་ཀྱི་ལེགས···འབྲས། ）。

དངོས་གྲུབ་དགུ། 九悉地。即：土行悉地（ས་འོག་གི་དངོས་གྲུབ། ）、上行悉地（སྟེང་འགྲོའི་དངོས་གྲུབ། ）、宝剑悉地（རལ་གྲིའི་དངོས་གྲུབ། ）、治罚生利悉地（ཚར་གཅོད་ཕན་འདོགས་ཀྱི་དངོས···གྲུབ། ）、药丸悉地（རིལ་བུའི་དངོས་གྲུབ། ）、眼药悉地（མིག་སྨན་གྱི་དངོས་གྲུབ། ）、库藏悉地（གཏེར་གྱི་དངོས་གྲུབ།）、神行悉地（རྐང་མགྱོགས་ཀྱི་དངོས་གྲུབ། ）、金丹悉地（བཅུད་ལེན་གྱི་དངོས་གྲུབ། ）。

དངོས་གྲུབ་བརྒྱད། 八种共通成就。即：宝剑成就（རལ་གྲིའི་དངོས་གྲུབ། ）、药丸成就（རིལ་བུའི་དངོས་གྲུབ། ）、眼药成就（མིག་སྨན་གྱི་དངོས་གྲུབ། ）、神行成就（རྐང་མགྱོགས་ཀྱི་དངོས་གྲུབ། ）、金丹成就（བཅུད་ལེན་གྱི་དངོས་གྲུབ། ）、飞游成就（མཁའ་སྤྱོད་ཀྱི་དངོས་གྲུབ། ）、隐身成就（མི་སྣང་བའི་དངོས་གྲུབ། ） 土行成就（ས···འོག་གི་དངོས་གྲུབ། ）。

དངོས་གྲུབ་སྒྲུབ་ཚུལ་གསུམ། 三种习修悉地法。即：禅定修悉地、念诵修悉地和护摩修悉地（བསམ་གཏན་གྱིས་དངོས་གྲུབ་བསྒྲུབ་པ། བཟླས་བརྗོད་ཀྱིས་དངོས་གྲུབ་བསྒྲུབ་པ། སྦྱིན་སྲེག་གིས་དངོས་གྲུབ་བསྒྲུབ་པ་སྟེ་གསུམ་མོ། ）。

དངོས་གྲུབ་མཆོད་རྟེན། 成就塔，悉地塔。修行者为祈求成就正果而修的佛塔（མཆོད་རྟེན་གྱི···བྱེ་བྲག་ཅིག）。

དངོས་གྲུབ་གཉིས། 二成就。即：共通成就（ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ། ）和殊胜成就（མཆོག་གི···དངོས་གྲུབ། ）。共通成就指一般的成就，殊胜成就指最上的成就。

དངོས་གྲུབ་རྣམ་གཉིས། 二成就，两种成就。同དངོས་གྲུབ་གཉིས། 条。

དངོས་གྲུབ་གསུམ། 三种成就。即：身成就、物成就、财富成就（ལུས་ཀྱི་དངོས་གྲུབ། རྫས་ཀྱི་དངོས་གྲུབ། ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་དངོས་གྲུབ། ）。

དངོས་གྲུབ་གསུམ་དུ་འབྱེད་ལུགས། 三品成就分别法。持明、神通、知诸论等为上成就。隐身、合药、神行等为中成就。摄召杀逐等事为下成就（རིག་འཛིན་དང་། མངོན་ཤེས་དང་། བསྟན་བཅོས་ཀུན་ཤེས་སོགས་ནི་རབ་པོ།། མི་སྣང་བ་དང་། བཅུད་ལེན་དང་། རྐང་མགྱོགས་སོགས་ནི་འབྲིང་པོ།། གཞན་དབང་དུ་འདུ་བ་དང་གསད་བསྐྲད···སོགས་ཐ་མའོ། ）。

དངོས་སྟོབས་རྗེས་དཔག 真比量，真实比量。是符合因明规则的正确推理和论证。为三比量（རྗེས་དཔག་གསུམ། ）之一。

དངོས་གནས། 实相，胜义有（དོན་དམ་པར་གནས་པ། ）。

དངོས་པོ་སྨྲ་བ། 实事师。承认事物现象为谛实有的宗教学派（བདེན་གྲུབ་ཀྱི་དངོས་པོ་ཡོད···པར་ཁས་ལེན་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ། ）。

དངོས་པོ་བརྒྱད། 八实有。即：一切智（གཞི་ཤེས）、道种智（ལམ་ཤེས）、一切种智（རྣམ་མཁྱེན）、圆满和合（རྣམ་རྫོགས་སྦྱོར་བ། ）、究竟和合（མཐར་གྱིས་སྦྱོར་བ། ）、顶端和合（རྩེ···མོའི་སྦྱོར་བ）、刹那和合（སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ）和法身果（འབྲས་བུ་ཆོས་ཀྱི་སྐུ། ）。

དངོས་པོ་སྟོང་པ་ཉིད། 有空。五蕴等一切事物法性，非实有者（ཕུང་པོ་ལྔའི་སྟེང་གི་ཆོས···ཉིད། ）。

དངོས་པོ་མེད་པ་སྟོང་པ་ཉིད། 无性空。诸无为法如虚空及涅槃等所有法性非谛实有（འདུས་མ་བྱས་ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་དང་མྱ་ངན་འདས……རྣམས་སྟོང་གཞིར་བྱས་པའི་ཆོས་ཉིད།），为十八空之一（སྟོང་པ་ཉིད་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན……ཞིག）。

དངོས་པོ་མེད་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད། 无性自性空。有及非有皆自性空，为十六空之一（དངོས་པོ་དང་དངོས་མེད་རང་བཞིན་ནམ་བདེན་…པས་སྟོང་པ་སྟེ་སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག）。

དངོས་པོ་གཞན་འགྱུར་སྨྲ་བ། 实事变异师。承认事物现象变异（དངོས་པོ་གཞན་དུ་འགྱུར་བར……ཁས་ལེན་པ།）的宗教学派。

དངོས་པོའི་མཐའ་ལ་དམིགས་པ། 事边际所缘。修止对境四种遍满所缘之一（ཁྱབ་པའི་དམིགས་པ་བཞིའི་གྲས་ཤིག）。如云："仅此而已，别无其他。"名为尽所有事边际所缘，乃以四谛总括一切所知界事物，过此边际，别无所有（འདི་ཙམ་དུ་ཟད་ཀྱི་འདི་ལས་གཞན་མེད་དོ་ཞེས……པའི་ཇི་སྙེད་པའི་དངོས་པོའི་མཐའ་དང་། འདི་ཁོ་ན་ལྟར་གནས་ཀྱི་གཞན་དུ་མི་གནས་སོ་ཞེས་པའི་ཇི……ལྟ་བའི་དངོས་པོའི་མཐའ་གཉིས་སོ།། དཔེར་ན་བདེན་བཞིར་ཤེས་བྱའི་དངོས་པོ་ཐམས་ཅད་འདུས……ཀྱི། དེ་ཕན་ཆད་དུ་གཞན་མེད་པའོ།）。

དངོས་མེད། 无事，无实有，常住（རྟག་པ།），无为法（འདུས་མ་བྱས།）。

དངོས་མེད་ངོ་བོ་ཉིད་དུ་ཤེས་པའི་མཐར་གྱིས……སྦྱོར་བ། 无性自性知次第加行。智度七十义之一（ཕར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。通达诸法无自性性，从而次第修习之加行（ཆོས་ཐམས་ཅད་དོན་དམ་པར་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པར་རྟོགས་ནས་རིམ་གྱིས་སྒོམ་པའོ།）。

དངོས་སྨྲ་བ། 说事派。大乘佛教唯识派别名（སེམས་ཙམ་པའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

དངོས་འཛིན། 执实。执有实体（དངོས་པོ་བདེན་པར་འཛིན་པ།）。无明（མ་རིག་པ།）。

དངོས་ཞེན་པ། 执有实体（བདེན་པར་ཞེན་པ།）。

དངོས་གཞི། 正行。为加行、正行、后行等三事之中间者（སྦྱོར་དངོས་མཇུག་གསུམ་གྱི་བྱ་བ་སྐབས……དཀྱིལ་ལ་ཟེར།）。

དངོས་གཞིའི་ཆོ་ག་གསུམ། 正行三仪轨。即：弹智线分彩色、安诸瓶饰坛场和修行供养灌顶（ཡེ་ཐིག་གདབ་ཅིང་ཚོན་དགྱེ་བ་དང་། བུམ་པ་དགོད་ཅིང་དཀྱིལ་འཁོར་བརྒྱན་པ་དང་། བསྒྲུབས་ཤིང་མཆོད་ནས་དབང་བསྐུར་བའོ།）。

དངོས་གཞིའི་ཆོས་བཅུ་གསུམ། 正行十三法。即：降伏凶顽（གདུག་པ་འདུལ་བའི་ཆོ་ག）、胜他（གཞན་ལས་རྣམ་རྒྱལ།）、遮止损害（གནོད་པ་བཟློག་པ།）、启发部众（སྡེ་གཞོམ་པ།）、摄于权下（དབང་དུ་བྱ་བ།）、压抑毒害（དུག་གནོན།）、吉祥仪轨（བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་ཆོ་ག）、救抚他众（གཞན་བསྐྱབ་པ།）、无畏布施（མི་འཇིགས་པ་སྦྱིན་པ།）、疗疾病（ནད་གསོ་བ།）、疗龙病（ཀླུ་ནད་གསོ་བ།）、超荐亡者（ཚེ་འདས་སྦྱང་བ།）和荼毗（焚尸）仪轨（རོ་བསྲེག་གི……ཆོ་ག）。

དངོས་གཞིའི་བསམ་གཏན། 根本净虑，禅定之一种。

དངོས་སུ་བཟུང་བ། 摄受，亲身接受教化弟子。

དངོས་སློབ། 徒弟，亲炙弟子（སློབ་མ་ཞལ་མཇལ་བ།），亲教弟子，及门弟子（སློབ་བུ་དངོས།）。

〔མང〕

མངའ་བདག 佛的名号之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

མངའ་བདག་ཉང་། 娘氏王者。旧密伏藏《八语善逝胜会》受持师娘·尼玛沃色之敬称（གཏེར་ཆེན་བཀའ་བརྒྱད་བདེ་གཤེགས་འདུས་པའི་བཀའ······བབ་ཉི་མ་འོད་ཟེར།）。传说此人系吐蕃王赤松德赞化身，故名王者；生于娘氏，故称娘氏王者。

མངའ་བདག་ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ། 安达·恰纳多吉。又称卓贡恰纳（འགྲོ་མགོན་ཕྱག་ན། 1239—1267）。萨班·贡噶坚参（ཀུན་དགའ་རྒྱལ······མཚན།）的侄子，曾应阔端王邀请，随萨班与兄八思巴于1244年赴凉州（今甘肃武威），并娶尚元公主。

མངའ་བདག་རྩེ་ལྡེའི་ཆོས་འཁོར། 安达则德法会。塔波噶居派祖师玛尔巴六十五岁（1076）时举行此法会。

མངའ་དྭགས་རྒྱལ་གསུམ། 阿、达、杰三寺。指西藏加查县的阿里寺（ཉོ་ཁ་ས་ཁུལ་མངའ་རིས་གྲྭ······ཚང་།）、塔波寺（དྭགས་པོ་གྲྭ་ཚང་།）和桑日县的曲科杰寺（ཆོས་འཁོར་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་།）。

མངའ་རིས་གྲྭ་ཚང་། 阿里僧院。苯教最早的寺院，原名为色康孜（གསེར་ཁང་རྩེ།），在后藏。

མངའ་རིས་པཎ་ཆེན། 阿里班钦，本名白玛旺杰（པད་མ་དབང་རྒྱལ། 1487—1543），曾著有《三律仪抉择论》（སྡོམ་གསུམ་རྣམ་ངེས།）传世。

མངལ་སྐྱེས་ཁམས་དྲུག 胎生六体。佛书说南瞻部洲胎生人类，从父体得骨、髓、精液（རུས་པ་དང་། རྐང་། ཁུ་བ།），从母体得肉、皮、血液（ཤ་དང་། པགས་པ། ཁྲག）。

མངལ་གྱི་གནས་སྐབས་ལྔ། 胎藏五位，胎中五位。人身在母胎内发育过程五阶段。关于五位名称，梵文《药叉王请问经》和《入胎经》等藏译各不相同；梵音依次译为羯罗蓝、遏部昙、闭尸、键南和钵罗奢佉；汉义依次译为凝酪、膜疱、血肉、坚肉、支节等五位。（མངལ་དུ་མི་ལུས་ཆགས་པའི་གནས་སྐབས་ལྔ་པོ······འདི་བོད་འགྱུར་སྔ་ཕྱི་མི་འདྲ་བ་ཡོད་པའི་ནང་ནས། གནོད་སྦྱིན་གྱི་དབང་པོས་ཞུས་པའི་མདོ་ལྟར་ན། ནུར་ནུར་པོ་དང་། མེར་མེར་པོ། ནར་ནར་པོ། འཐུང་གྱུར། རྐང་ལག་འགྱུས་པ་བཅས་ལྔ་དང་། ཡང་མངལ་དུ་འཇུག་པའི་མདོ་ལྟར་ན། ནུར་ནུར་པོ་དང་། མེར་མེར་པོ། ནར་ནར་པོ། གོར་གོར་པོ། རྐང་ལག་འགྱུས་པ་བཅས་ལྔའོ།）。

མངལ་འཇུག 《阿难入胎经》的缩写名（དགའ་བོ་མངལ་དུ་འཇུག་པའི་མདོ།）。

མངལ་དང་ཟོལ་ཟླ་རྩིས་པའི་ཉི་ཤུ། 胎龄加闰月总计二十岁。佛教戒律（འདུལ་བ།）规定，孩童七岁出家受沙弥戒，未满二十岁不允受比丘戒。实际上僧人满十九岁即可受比丘戒。他们的算法是，胎龄十个月，出生到受沙弥戒七年，受沙弥戒到十九岁受比丘戒十二年，十二年间有四个闰月，全加后即满二十岁。

མངོན་སྐྱེས། 现生。梵天及婆罗门之异名（ཚངས་པ་དང་བྲམ་ཟེའི་མིང་།）。

མངོན་དགའ། 现喜世界。东方不动佛刹土（ཤར་གྱི་སངས་རྒྱས་མི་འཁྲུགས་པའི་ཞིང་ཁམས།）。

མངོན་དགའི་ཞིང་། 现喜佛土，现乐刹土。不动佛（མི་བསྐྱོད་པ།）居住的地方。

མངོན་གྱུར་བཅུ། 十现前。同མངོན་དུ་གྱུར་པ་བཅུ།条。

མངོན་རྟོགས། 现观（མངོན་པར་རྟོགས་པ།）。密乘生起次第修习法（གསང་སྔགས་ཀྱི་བསྐྱེད་རིམ་སྒྲུབ་ཐབས་ཞིག）。

མངོན་རྟོགས་ཀྱི་རིམ་པ་འགྲེལ་བ་གསུམ། 别释

现观三次第。即：修时分瑜伽；中间之瑜伽；安立彼瑜伽为广大之理（ཐུན་གྱི་ངོ་བོའི་རྣལ……འབྱོར་དང་། ཐུན་མཚམས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་དང་། རྣལ་འབྱོར་དེ་དག་རྒྱ་ཆེ་བར་འདོག་ལུགས་སོ། ）。

མངོན་རྟོགས་བསྒོམ་པའི་རིམ་པ། 现观修行次第。其中包括：修顺缘积资粮（མཐུན་རྐྱེན་སྒྲུབ་པ……ཚོགས་བསགས་པ། ）、除违缘修护轮（འགལ་རྐྱེན་སེལ་བ་བསྲུང་བའི་འཁོར་ལོ་བསྒོམ་པ། ）、诵二咒修死后法身道用（སྔགས་གཉིས་བཟླད་ནས་འཆི……བ་ཆོས་སྐུའི་ལམ་འཁྱེར་བསྒོམ་པ། ）、生持金刚因修中道报身道用（རྒྱུ་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པ་བསྐྱེད་ནས……བར་དོ་ལོངས་སྐུའི་ལམ་འཁྱེར་བསྒོམ་པ། ）、生持金刚果修生化身道用（འབྲས་བུ་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པ……བསྐྱེད་ནས་སྐྱེ་བ་སྤྲུལ་སྐུའི་ལམ་འཁྱེར་བསྒོམ་པ། ）、任立处或披甲神咒（སྐྱེ་མཆེད་དམ་གོ་ཆའི་ལྷ……སྔགས་གང་རུང་དགོད་པ། ）、智慧溶入（ཡེ་ཤེས……པ་བསྟིམ་པ། ）、灌顶手印（དབང་བསྐུར་རྒྱས……གདབ་བྱེད་པ། ）、供赞甘露（མཆོད་བསྟོད་བདུད་རྩི་མྱང་བ། ）、修细明点（ཕྲ་ཐིག་བསྒོམ་པ། ）、念诵（བཟླས་པ་བྱེད་པ། ）、献朵马（གཏོར་མ་འབུལ་བ། ）等等。

མངོན་རྟོགས་རྒྱན། 《现观庄严论》。相传为慈氏所说，为慈氏五论（བྱམས་ཆོས་སྡེ་ལྔ། ）之一。

མངོན་རྟོགས་རྒྱན་གྱི་འགྲེལ་པ། 《现观庄严论释》。贡汝坚参桑波（ཀུང་རུ་རྒྱལ་མཚན་བཟང་པོ། ）著。

མངོན་རྟོགས་རྒྱན་གྱི་འགྲེལ་པ་དོན་གསལ། 《现观庄严论明义释》。印度佛教论师狮子贤著。九世纪初，印度比耶迦里巴婆同藏族译师贝则（དཔལ་བརྩེགས། ）由梵文译成藏文，后又由印度阇弥阿弥陀同藏族译师洛丹喜饶（བློ་ལྡན་ཤེས་རབ། ）等重作校勘。

མངོན་རྟོགས་རྒྱན་འགྲེལ་ཆུང་། 《现观庄严论略释》。包努楚成（གཞོན་ནུ་ཚུལ་ཁྲིམས། 又名噶穹仁摩སྐར་ཆུང་རིང་མོ། ）著。

མངོན་རྟོགས་ལྗོན་ཤིང་། 《现证宝树》。扎巴坚参（གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན）著。

མངོན་མཐོ། 增上生，现高，胜生。指人天善趣的圆满福报（ལྷ་དང་བཅས་པའི་བདེ་འགྲོའི་ཕུན……ཚོགས་དགེ་ལེགས། ）。

མངོན་མཐོའི་ཐེག་པ། 增上乘，世间乘。暂时解脱恶趣痛苦（ངན་སོང་གི་སྡུག་བསྔལ། ）。属于人天等流乐果一类。又可分作人天乘及梵净乘两种（འཇིག་རྟེན་པའི་ཐེག་པ་སྟེ། ངན་སོང་གི་སྡུག་བསྔལ་ལས་འཐར་དུ་ཐར་བ་ལྷ་མིའི་བདེ་བ་རྣམ་སྨིན་རྒྱུ་མཐུན་གྱིས་བསྡུས་པ། དེ་ལ་ནང་གསེས་སུ་ལྷ་མིའི་ཐེག་པ་དང་། ཚངས་པའི་ཐེག་པ་གཉིས་ཡོད་དོ། ）。

མངོན་དུ་གྱུར་པ། 现前地。为菩萨十地（བྱང་སེམས་ས་བཅུ། ）之一。参见ས་བཅུ། 条。

མངོན་དུ་གྱུར་པ་བཅུ། 十现前。即：导师现前（སྟོན་པ་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、佛现前（སངས་རྒྱས་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、法现前（ཆོས་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、亲教师现前（མཁན་པོ་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、轨范师现前（སློབ་དཔོན་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、愿近圆现前（བསྙེན་པར་རྫོགས་འདོད་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、资具现前（ཡོ་བྱད་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、清净现前（ཡོངས་སུ་དག་པ་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、启白现前（གསོལ་བ་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）和羯磨现前（ལས་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）。

མངོན་དུ་གྱུར་པའི་ས། 现前地。菩萨住第六地，顺次修习缘起，现前阻断生死流转；逆次修习缘起，现前趋向证大涅槃，因而称现前

(ས་དྲུག་པ་ལ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་རྟེན་འབྲེལ་ལུགས་འབྱུང་དུ་བསྒོམས་པས་འཁོར་བ་ལས···ལྡོག་པ་མངོན་དུ་གྱུར་པ། རྟེན་འབྲེལ་ལུགས་ལྡོག་ཏུ་བསྒོམས་པས་མྱང་འདས་ལ་མངོན་དུ་ཕྱོགས་པ་སྟེ······མངོན་དུ་གྱུར་པས་ན་དེ་ལྟར་བརྗོད་དོ།)。

མངོན་དུ་བྱེད་པ། 现起，现在前，证得 (ལག་ལེན་བསྟར་བ་དང་། ས་ལམ་ཐོབ་པ།)。

མངོན་འདོད་ཀྱི་དད་པ། 现求信，希求信。为三信之一 (དད་པ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。希求自己亦能具有所敬信者殊胜功德的愿望 (དད་ཡུལ་གྱི་ཡོན་ཏན་དེ་ཉིད་རང་རྒྱུད་ལ་ཐོབ·······འདོད་ཀྱི་འདུན་པ།)。

མངོན་པ། 1. 对法藏,论藏。主要诠说增上慧学的经典，如广中略般若颂等等 (ལྷག་པ་ཤེས་རབ···ཀྱི་བསླབ་པ་བརྗོད་བྱའི་གཙོ་བོར་བྱས་ནས་སྟོན་པའི··སྡེ་སྣོད། ཡུམ་རྒྱས་འབྲིང་བསྡུས་གསུམ་ལྟ་བུ།)。
2. 《俱舍论》的略称。此书主要讲述宇宙的生起， 流转的因果和证得解脱的次第等方面内容。

མངོན་པ་ཀུན་བཏུས། 《集论》。《阿毗达磨集论》之略称。阿毗达磨，汉译为对法， 藏译为མངོན་པ། 。 故此书别称《对法论》， 印度安慧著，益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 藏译，玄奘汉译。一说为印度无著论师 (ཐོགས་མེད།) 所著，印度佛学家燃灯智 (རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་དི་པཾ་ཀ་ར་ཤྲཱི་ཛྙཱ་ན།) 与西藏译师戒胜 (ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་བ།) 共同由梵译藏。

མངོན་པ་གོང་མ། 上对法。指《阿毗达磨集论》(མངོན་པ་ཀུན་བཏུས།)。

མངོན་པ་གོང་འོག་གཉིས། 《上下对法论》。指《阿毗达磨集论》和《俱舍论》(མངོན་པ་ཀུན་བཏུས་དང་མངོན་པ་མཛོད་གཉིས་སོ།)。

མངོན་པ་ཆོས་ཀུན་ལས་བཏུས་པའི་རྣམ་པར······བཤད་པ། 《大乘阿毗达磨集论》。印度轨范师甲卫色 (སློབ་དཔོན་རྒྱལ་བའི་སྲས) 著。印度亲教师姿纳迷札 (མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ།) 和藏族译师益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 从梵文译成藏文。唐代玄奘由梵文译成汉文。

མངོན་པ་གཉིས། 二对法。即：胜义对法 (དོན་དམ་པའི་ཆོས་མངོན་པ།) 和世俗对法 (བརྡར······བཏགས་པའི་ཆོས་མངོན་པ།)。前者又分为无漏、智慧和随行三种 (དང་པོ་ནི་ཟག་མེད་ཤེས་རབ······རྗེས་འབྲང་དང་བཅས་པའོ།)，后者又分为能得道对法和能诠经对法 (ཕྱི་མ་ལ་ཐོབ་བྱེད་ལམ···ཀྱི་མངོན་པ། བརྗོད་བྱེད་གཞུང་གི་མངོན་པ་གཉིས་སོ།)。

མངོན་པ་སྡེ་བདུན། 对法七论,发智论与六足论。说一切有部的七种根本论著 (ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་བསྟན་བཅོས་གཞི་བོ་བདུན།)： 迦多衍尼子著《发智论》(ཀཱ་ཏྱཱའི་བུས་མཛད་པའི······ཡེ་ཤེས་ལ་འཇུག་པ།)、世友著《品类论》(དབྱིག་བཤེས་ཀྱིས་མཛད་པའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ།)、天寂著《识身论》(བྲམ་ཟེ་ལྷ་སྐྱིད་ཀྱིས་མཛད······པའི་རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས།)、舍利子著《法蕴论》(ཤཱ་རིའི་བུས་མཛད་པའི་ཆོས་ཀྱི་ཕུང་པོ།)、目犍连著《施设论》(མོའུ་འགལ་གྱི་བུས་མཛད་པའི···གདགས་པའི་བསྟན་བཅོས།)、拘瑟耻罗著《集异门论》(གསུས་པོ་ཆེས་མཛད་པའི་འགྲོ་བའི་རྣམ་གྲངས།) 和满慈子著《界身论》(གང་པོས······མཛད་པའི་ཁམས་ཀྱི་ཚོགས།)。

མངོན་པ་བ། 对法论者，阿毗达磨论师 (མངོན་པའི་ལུགས་འཛིན་མཁན།)。

མངོན་པ་མཛོད། 《阿毗达磨俱舍论》。印度世亲（དབྱིག་གཉེན།）著，益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译，玄奘汉译。

མངོན་པ་འོག་མ། 下对法。指《俱舍论》（མངོན་པ་མཛོད།）。

མངོན་པའི་ང་རྒྱལ། 增上慢。指尚未修行证得果位而自己以为证得（མ་ཐོབ་པར་ཐོབ་པོ་སྙམ་དུ⋯⋯སེམས་ཁེངས་པ།）。为七慢（ང་རྒྱལ་བདུན།）之一。

མངོན་པའི་མཆོད་པ། 论藏供养。四大供养之一（མཆོད་པ་ཆེན་པོ་བཞིའི་ནང་ཚན་ཞིག）。参见མཆོད་པ་ཆེན་པོ་བཞི། 条。

མངོན་པའི་སྡེ་སྣོད། 论藏，对法藏，阿毗达磨藏。主要宣说增上慧学。十二分教中之论议分（ལྷག་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་བསླབ་པ་བརྗོད་བྱའི་གཙོ་བོར⋯⋯སྟོན་པ་གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང⋯⋯⋯གཏན་ལ་ཕབ་པའི་སྡེ།）。即论藏。

མངོན་པར་སྐབས་ཡོད་པ། 现前开分，现前有节。如明显的存在（གསལ་བར་གནས་པ་ལྟ⋯⋯⋯བུ།）。

མངོན་པར་སྐབས་ཡོད་པའི་གཟུགས། 极迥色。五种法处所摄色之一（ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད་པའི⋯⋯གཟུགས་ཀྱི་གྲས།）。

མངོན་པར་མཁྱེན། 1．慧，般若（ཤེས་རབ།）。2．现知。

མངོན་པར་དགའ་བའི་ཞིང་ཁམས། 妙喜世界。东方不动佛的刹土（ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་སངས་རྒྱས་མི⋯⋯འཁྲུགས་པའི་ཞིང་ཁམས།）。

མངོན་པར་གྲུབ་པ། 感得，成就，实有（མངོན་སུམ་དུ་ཡོད་པ།）。

མངོན་པར་གྲུབ་པའི་ཡན་ལག 二所成支。同གྲུབ་པའི་ཡན་ལག་གཉིས། 条。

མངོན་པར་འགྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཡན་ལག 三能成支。同འགྲུབ་པའི་ཡན་ལག་གསུམ། 条。

མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན། 《现观庄严论》。弥勒（རྒྱལ་བ་བྱམས་པ་མགོན་པོ།）著。这是拉萨三大寺及札什伦布寺中，在显宗扎仓学经的僧人所必学的《五部大论》（པོད་སྡེ་ལྔ།）中的第二部。此部着重讲“定”学，共分八品，前三品解释境，即学佛的人应明之境；次四品解释行，即学佛的人应修之行；后一品解释果，即学佛的人最后证得的果。

མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ། 行，加行（བྱ་བ་བྱེད་པ།）。

མངོན་པར་འདུ་མ་བྱས་པ། 无为，无作为，无功用（བྱ་བ་མ་བྱས་པ།）。

མངོན་པར་འདུས་བྱས་པ། 有为，造作，所作（བྱ་བ་བྱས་པ།）。

མངོན་པར་བྱང་ཆུབ་པ། 现证菩提。同མངོན་པར་རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་པ། 条。

མངོན་པར་བྱང་ཆུབ་པའི་དུས་ཆེན། 现证菩提节。为佛教四大节日之一。藏历四月十五日，为释迦牟尼在金刚座菩提树前，现证尽无生智，成就正觉之日（སྟོན་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོ⋯⋯གནས་རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གདན་བྱང་ཆུབ་ཤིང་དྲུང་དུ་ཟད་མི་སྐྱེའི་ཡེ་ཤེས་མངོན་དུ་བྱས་ཏེ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་པའི་དུས་ཆེན།）。

མངོན་པར་བྱུང་བ། 出离，入佛门。指离开父母家庭出家（རང་གི་ཕ་མའི་ཁྱིམ་སྤངས་ཏེ་རབ་ཏུ⋯⋯བྱུང་བ་སྟེ། དེང་སང་ཆོས་སྒོར་ཞུགས་ཟེར་བ་དང་དོན་གཅིག）。

མངོན་པར་འབྱུང་བ། 出家，出离。同མངོན་པར་བྱུང་བ། 条。

མངོན་པར་འབྱུང་བའི་མདོ། 《出家经》（在甘珠尔ས字帙）。

མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ། 现觉，现证菩提。同མངོན་པར་རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་པ།条。

མངོན་པར་རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་པ། 成佛，成道，圆觉，圆满觉悟。现前证得全知一切所知界处之智，即所谓成佛（ཤེས་བྱའི་གནས་ཀུན་……མངོན་སུམ་དུ་རྫོགས་པར་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས་བརྙེས་……པ།）。

མངོན་པར་ཤེས་པ། 通，神通，通慧，前知。指明白现见一切远时、远地、现前、不现前、极不现前各种情况的一种神秘智力（མངོན་གྱུར་དང་། ཡུལ་དུས་ཐག་རིང་པོ་ན་གནས་པའི་ལྐོག་གྱུར་དང་། ཤིན་ཏུ་ལྐོག་གྱུར་གྱི་གནས་ཚུལ་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་ནུས་པའི་ཤེས་པ།）。

མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ། 五通。同མངོན་ཤེས་ལྔ་ལྡན།条。

མངོན་པར་ཤེས་པ་དྲུག 六通，六神通。三乘圣者，得神妙不测无碍自在六种智慧，称为六通或六神通。即：天眼通（ལྷའི་མིག་གི་མངོན་……ཤེས）、天耳通（ལྷའི་རྣ་བའི་མངོན་ཤེས།）、他心通（གཞན་སེམས་ཤེས་པའི་མངོན་ཤེས།）、宿命通（སྔོན་གནས་རྗེས་དྲན་གྱི་མངོན་ཤེས།）、神境通（རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་མངོན་ཤེས།）、漏尽通（ཟག་ཟད་……ཤེས་པའི་མངོན་ཤེས）。

མངོན་པར་ཤེས་པ་དྲུག་ཅུ། 六十神通。即：共同五神通（ཐུན་མོང་གི་མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ།）、特殊五神通（ཁྱད་པར་གྱི་མངོན་པར་ཤེས་པ……ལྔ།）、无上五神通（བླ་ན་མེད་པའི་མངོན་པར……ཤེས་པ་ལྔ།）、有漏五神通（ཟག་བཅས་ཀྱི་མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ།）、无漏五神通（ཟག་མེད་ཀྱི་མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ།）、神变五神通（རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ།）、过去五神通（འདས་པའི་མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ།）、未来五神通（མ་འོངས་པའི་མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ།）、现在五神通（ད་ལྟའི་མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ།）、无定五神通（མ་ངེས་པའི་མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ།）、二谛五神通（བདེན་པ་གཉིས་ཀྱི་མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ།）、世间五神通（འཇིག་རྟེན་པའི་མངོན་པར་ཤེས་པ……ལྔ།）。

མངོན་པར་ཤེས་པར་བྱ་བ་དྲུག 神通六事。即：遍行（ཀུན་དུ་འགྲོ་བ།）、随闻（རྗེས་སུ་ཐོས་པ།）、入净（སྦྱོང་བ་ལ་འཇུག་པ།）、来（འོང་བ།）、去（འགྲོ་བ།）、出离（མངོན་པར་བྱུང་བ།）。

མངོན་སྤྱོད། 诛法，威猛法，降伏法。通过祈祷鬼神加祸于敌人的一种诅咒法术（ཐུགས་མཐུས་དགྲ་བོ་དང་གདོན་བགེགས་རྣམས་བསྒྲལ་བའི………ལས།）。

མངོན་སྤྱོད་ཀྱི་སྦྱིན་སྲེག 威猛护摩（སྦྱིན་སྲེག火供，烧施。护摩为梵语音，即ཧོམཿ）。祈祷鬼神以诛灭怨敌的一种火供仪式。

མངོན་བྱང་། 1．现证，证觉。2．现证佛。佛教密宗行部一本尊名（སྤྱོད་རྒྱུད་ཀྱི་ཡི་དམ་ཞིག）。

མངོན་བྱང་གི་སྐུ། 现觉身，现前证觉身。旧派密乘所说五身之一。于自然明了之中，任运圆满四身，法身寂然不动，而能随顺所化众生业力，显现种种形象，名现觉菩提身（སྐུ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག སྐུ་བཞི་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ལ་ལྷུན་གྱིས་རྫོགས་པས……ཆོས་སྐུ་ལས་མ་གཡོས་བཞིན་དུ་གདུལ་བྱའི་ལས་དང་……མཐུན་པར་སྣ་ཚོགས་སུ་སྣང་བ་སྟེ། ཐུགས་ཉིང་མའི་བཞེད་པའོ།）。

མངོན་བྱང་གི་ཐུགས། 现觉意，现前证觉意。宁玛派密乘所说五意，五种佛意（ཐུགས་ལྔ།）之一。大圆镜智，以现证菩提之故，能明显了知任何一切之心意（མེ་ལོང་ལྟ་བུའི་ཡེ་ཤེས་ནི་

མངོན་བྱང་གིས་ཅིར་ཡང་སྣ་ལེར་མཁྱེན་པའི……ཐུགས། ）。

མངོན་བྱང་གི་གསུང་། 现觉语，现前证觉密。宁玛派密乘所说五语（གསུང་ལྔ། ）之一。一切声音皆于自证之中任运天成，全无没灭。加被心意之故，名现觉语（སྒྲ་ཐམས་ཅད་རང་རིག……པའི་ངང་དུ་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པས་ཅིར་ཡང་མི་འགག་པ་རིག་པ་བྱིན་རླབས་ཀྱི་གསུང་ནི་མངོན་བྱང་གི……གསུང་། ）。

མངོན་བྱང་ལྔ། 五现证。即：月轮现证（ཟླ་བ་ལས་བྱང་ཆུབ་པ། ）、日轮现证（ཉི་མ་ལས་བྱང……ཆུབ་པ།）、种子现证（ས་བོན་ལས་བྱང་ཆུབ་པ། ）、手帜现证（ཕྱག་མཚན་ལས་བྱང་ཆུབ་པ། ）和全身现证（སྐུ་རྫོགས་པ་ལས་བྱང་ཆུབ་པ། ）。为佛教密乘生起次第修证本尊之五法。

མངོན་བྱང་ལྔ་བསྐྱེད། 五现觉生次。即：月轮表从大圆镜智现觉（ཟླ་བ་མེ་ལོང་ཡེ་ཤེས་ལས་བྱང……ཆུབ་པ། ）；日轮表从平等性智现觉（ཉི་མ་མཉམ་ཉིད་ཡེ་ཤེས་ལས་བྱང་ཆུབ་པ། ）；种子手帜表从妙观察智现觉（ས་བོན་དང་ཕྱག་མཚན་སོར……རྟོག་ཡེ་ཤེས་ལས་བྱང་ཆུབ་པ། ）；圆满融合表从成所作智现觉（ཐམས་ཅད་འདྲེས་པ་བྱ་གྲུབ་ཡེ……ཤེས་ལས་བྱང་ཆུབ་པ། ）；本尊全貌表从法界体性智现觉（སྐུ་རྫོགས་པ་ཆོས་དབྱིངས་ཡེ་ཤེས……ལས་བྱང་ཆུབ་པ། ）。为密乘本尊生起次第之一（ལྷ་བསྐྱེད་པའི་ཚུལ་ཞིག）。

མངོན་མཚན་ཅན་གྱི་ལྟུང་བ། 纳质。三十舍堕（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུ）之一。以贪财心，对非亲属俗人贷以金银等物而牟利者（ཆགས་སེམས་ཀྱིས་ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་ཁྱིམ་པ་ལ་གསེར་དངུལ་ལ་སོགས……པ་བུན་སྐྱེད་དམ་ཁེ་སྤོགས་བྱེད་དུ་བཏུག་པ། ）。

མངོན་ཤེས། 通，神通，通慧，前知。参见མངོན་པར་ཤེས་པ། 条。

མངོན་ཤེས་ལྔ་ལྡན། 五通。具有五种神通者：天眼通（ལྷའི་མིག་གི་མངོན་ཤེས། ）、天耳通（ལྷའི་རྣ་བའི་མངོན་ཤེས། ）、他心通（གཞན་སེམས་ཤེས་པའི་མངོན་ཤེས། ）、宿命通（སྔོན་གནས་རྗེས་དྲན་གྱི་མངོན་ཤེས། ）及神境通（རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་མངོན……ཤེས། ）。

མངོན་ཤེས་དང་པོ་གསུམ། 三种神通。指六神通（མངོན་པར་ཤེས་པ་དྲུག ）中的天耳通（ལྷའི་རྣ……བའི་མངོན་ཤེས། ）、他心通（གཞན་སེམས་ཤེས……པའི་མངོན་ཤེས། ）和神境通（རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་མངོན……ཤེས། ）。参见མངོན་པར་ཤེས་པ་དྲུག条。

མངོན་ཤེས་དྲུག 六通。同མངོན་པར་ཤེས་པ་དྲུག条。

མངོན་ཤེས་དྲུག་ལྡན། 1. 具六通，佛的名号（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。2. 具备六种神通（མངོན་ཤེས་དྲུག་དང་ལྡན་པ། ）。

མངོན་སུམ། 现，前识。离分别，不错乱之心（རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི་ཤེས་པ། ）。七种心识之一（བློ་རིག་བདུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

མངོན་སུམ་གྱི་བཅད་ཤེས། 现前再决识。再决识（བཅད་ཤེས། ）之一。再度了知已由引生自己现量之所了知者（རང་འདྲེན་བྱེད་མངོན་སུམ་ཚད་མས་རྟོགས་ཟིན་པ་དེ་སླར་ཡང་རྟོགས་པ། ）。

མངོན་སུམ་གྱིས་བསལ་བ། 现量相违。为四相违（བསལ་བ་བཞི། ）之一。指与自宗或现前感觉相违者（དམ་བཅའ་དང་མངོན་སུམ་གྱི་མྱོང་བ་དང་འགལ་བ། ）。

མངོན་སུམ་འགྲོས་གསུམ། 现识三步。现识发生的三步骤：以眼识见色为例，首先生起根现

识（དབང་པོའི་མངོན་སུམ། ）一刹那顷；然后以第一刹那根现识为增上缘（བདག་རྐྱེན། 属四缘之一），同时生起第二刹那根现识及第一 刹那意现识（ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ། ）；最后此二现识之上，存在有自证分现识（རང་རིག་མངོན་……སུམ། ），是为三步。

མངོན་སུམ་བརྒྱད། 八现量。即：立敌现量（རྒོལ་ཕྱིར་རྒོལ་གྱི་མངོན་སུམ། ）、公正现量（གཙོ་བོའི་མངོན་སུམ། ）、长住僧伽现量（དགེ་འདུན་གྱིས་ཞི་བའི་མངོན་སུམ། ）、显明现量（གསལ་བའི་མངོན་སུམ། ）、比明更明现量（གསལ་བས་གསལ་བའི··མངོན་སུམ། ）、有上座僧伽现量（གནས་བརྟན་……དང་བཅས་པའི་དགེ་འདུན་གྱི་མངོན་སུམ། ）、持藏现量（སྡེ་སྣོད་འཛིན་པའི་མངོན་སུམ། ）和上座具力现量（གནས་བརྟན་མཐུ་དང་ལྡན་པའི་མངོན··སུམ། ）。

མངོན་སུམ་དངོས་པོ། 现见事。现实事物，现实境界（མཐོང་ཆོས་སམ་དངོས་སུ་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད·········པ། ）。

མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་། 似现量。无分别错乱识。现见自境之识，暂受惑乱，因而颠倒现见自己境相者。如见一月为二月者，是数错乱；见海螺为黄色者，是色错乱；见旋火不断成轮，是形错乱（རྟོག་མེད་འཁྲུལ་བའི་ཤེས་པ་སྟེ། རང་སྣང་བའི་ཤེས་པ་འཕྲུལ་གྱི་འཁྲུལ་རྒྱུས་བསླད······པའི་དབང་གིས་རང་ཡུལ་ལོག་པར་སྣང་བ། དཔེར་ན། ཟླ་གཅིག་ཟླ་གཉིས་སུ་སྣང་བ་ལྟ་བུ་གྲངས་ལ་འཁྲུལ་བ་དང་། དུང་སེར་སྣང་ལྟ་བུ་ཁ་དོག་ལ་འཁྲུལ་བ། མགལ་མེ་བར་མ་ཆད་དུ་འཁོར་བར་སྣང་བ་ལྟ་བུ······དབྱིབས་ལ་འཁྲུལ་བ་བཅས་སོ། ）。

མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་དྲུག 六种似现量。即：失误寻思似现量、世俗寻思似现量、比量寻思似现量、比量所生寻思似现量、念寻思似现量和现求欲（འཁྲུལ་བའི་རྟོག་པ། ཀུན་རྫོབ་པའི་རྟོག་པ། རྗེས་དཔག་གི་རྟོག་པ། རྗེས་སུ་དཔག་པ་ལས་བྱུང་བའི་རྟོག་པ། དྲན་པའི་རྟོག་པ། མངོན་འདོད་ཀྱི་འདོད་པ་སྟེ་རྟོག་པ་མངོན་སུམ་ལྟར··སྣང་དྲུག）。再加一个无分别似现量，共七种似现量（རྟོག་མེད་མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་གཅིག་སྟེ·····བདུན་ནོ། ）。

མངོན་སུམ་ཚད་མ། 现量。现量即感觉，是感觉器官对于事物的直接反映，尚未生起概念的思维分别活动。现量（མངོན་སུམ་ཚད་མ། ）是比量（རྗེས་དཔག་ཚད་མ། 推理）的基础。现量又分真现量与似现量两种。真现量是没有为幻相和假相所迷惑的尚未生起推理作用的直接经验。似现量是与事物不相符合的错觉。现量相当于感性认识，比量相当于理性认识。

མངོན་སུམ་བཞི། 四现识。根现识、意现识、自证现识和瑜伽现识（དབང་པོའི་མངོན་སུམ། ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ། རང་རིག་མངོན་སུམ། རྣལ་འབྱོར་མངོན་སུམ་དང་བཞིའོ། ）。

〔ཇ〕

ཇ་གོད་ནམ་མཁའ་སེངྒེ། 阿果南卡僧格（1712—1780），多麦地区俄地方之色吾（མདོ་སྨད······རྫོག་ཕྱོགས་ཀྱི་ས་ཡི་ཆར་གཏོགས་པ་གསེར་པོ། ）人，五岁时经俄果土官（ངར་གོད་དཔོན། ）授命，由曲考夏仲活佛（ཆོས་འཁོར་ཞབས་དྲུང་། ）认定其为阿果十论师多杰坚参（ཇ་གོད་བཀའ་·····བཀའ་བཅུ་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་མཚན། ）之转世。七岁出家，先后拜伯父饶绛玛巴·罗桑班觉（རབ····འབྱམས་སྨྲ་བ་བློ་བཟང་དཔལ་འབྱོར། ）、则卫巴·

索南坚参（ཟེ་དབུས་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན།）为师学习佛法及医学、天文历算等。十九岁受比丘戒（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ།），是年赴西藏朝圣，谒见达赖格桑嘉措（ཏཱ་ལའི་བླ་མ་བསྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོ།），三十一岁时赴吉凌日超（ཀྱི་ལིང་རི་ཁྲོད།）从事实修。后拜见嘉木样协巴久美旺波（འཇམ་དབྱངས་བཞད་པ་འཇིགས་མེད་དབང་……པོ།），在阿木去乎（ཨ་མཆོག 在甘肃夏河县境内）建寺。遍历多麦地区的达仓寺（སྟག་……ཚང་།）、恰格寺（ཁྲ་དགེ།）、佑宁寺（དགོན་ལུང་།）、甘察寺（རྐང་ཚ།）等讲经说法。著有《上师瑜伽易行法》（བླ་མའི་རྣལ་འབྱོར……བདེ།）等密宗修法和《三十颂及字性添接法简称智者生喜》（སུམ་རྟགས་འགྲེལ་པ་བློ་ལྡན……དགའ་བསྐྱེད།）等书。

རྔ་སྒྲ། 鼓音如来。一佛名（སངས་རྒྱས་ཞིག་གི་མཚན།）。

རྔ་བོ་ཆེ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大法鼓经》，全书有五卷。印度亲教师比耶迦罗巴婆（མཁན་པོ་……བིདྱཱ་ཀ་ར་པྲ་བྷ།）和译师贝吉伦波（ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་དཔལ་གྱི་ལྷུན་པོ།）从梵文译成藏文，藏族译师贝则（དཔལ་བརྩེགས།）校订。

རྔ་བོ་ཆེའི་མདོ། 《大法鼓经》。同རྔ་བོ་ཆེ་ཆེན་པོའི་མདོ།条。

རྔ་འབྱིན་ནས་ནམ་མཁའ་ལ་འགྲོ་བ། 骑鼓游太空。西藏苯教之一种仪轨（བོན་ལུགས་ཀྱི་ཆོ་ག་ཞིག）。

རྔ་ཟླུམ་ཅན། 圆尾者，圆鼓者。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མིང་།）。

རྔ་ཡབ། 牦牛洲，亦作拂洲，遮末罗洲（梵语ཙཱ་མ་རཿ）。南瞻部洲（ལྷོ་འཛམ་བུའི་གླིང་།）西方海岛名。为八中洲（གླིང་ཕྲན་བརྒྱད།）之一。

རྔ་ཡབ་གླིང་། 拂尘洲，罗刹国。佛经神话中的洲名，据说在南瞻部洲的北部，是罗刹居住的地方（སྲིན་པོ་གནས་པའི་ཡུལ།）。

རྔ་ཡབ་གཞན། 胜牦牛洲，亦作别拂洲，梵音译作筏罗遮末罗洲（བ་ར་ཙཱ་མ་རཿ）。佛书所说南瞻部洲东方一海岛名，八中洲（གླིང་ཕྲན……བརྒྱད།）之一。

རྔ་རོལ་འཁྲོལ་འཛིན། 鼓钹证。以前，僧人在寺内敲锣打鼓，或在传召期间（སྨོན་ལམ་ཚོགས……དུས།）为拉萨市民念经敲锣打鼓者，须向铁棒喇嘛（ཚོགས་ཆེན་ཞལ་ངོ་།）请得允许，购买此类钹证。

རྔད་ཡོ། 诅咒（དམོད་མོ།）。诵咒者。

རྔུལ་གཟན། 掩腋衣。出家人白天衬于上衣里面，用以吸收汗水之内衫。为十三资具（འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་བཅུ་གསུམ།）之一。

རྔུལ་གཟན་གྱི་གཟན། 衬掩腋衣。出家人夜间衬于上衣里面之上体内衫。为十三资具（འཚོ……བའི་ཡོ་བྱད་བཅུ་གསུམ།）之一。

རྔོག་ཆོས་སྐུ་རྡོ་རྗེ། 俄·曲古多杰（1036—1102）。噶居派玛尔巴四大弟子之一（མར……པའི་སློབ་མ་བཀའ་བབ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཞིག）。

རྔོག་ཉི་མ་སེང་གེ 俄·尼玛僧格，此人有大智者之称，很多大德集其门下，著作多部，有《密集本续释疏》（རྩ་རྒྱུད་ཀྱི་ཊཱིཀ），对密集广为弘传。

རྔོག་པའི་ཆོས་སྐོར། 俄巴转经，俄巴教法。玛尔巴译师的弟子俄·曲古多杰有密乘续部七种不同传承教授语诀。其中有六种受自玛尔巴译师。即：喜金刚九天、无我十五天女、四金刚座众天、智慧自在母、摩诃摩耶五天、宝帐类聚。第七种文殊密受自康

巴希饶多杰，共七种（མར་པ་ལོ་ཙྰ་བའི་སློབ་མ…
རྔོག་ཆོས་སྐུ་རྡོ་རྗེ་ལ་གསང་སྔགས་ཀྱི་རྒྱུད་སྡེ་འདྲ་བ…
བདུན་གྱི་ཆོས་སྐོར་མན་ངག་དང་བཅས་པ་ཆ་ཚང་…
ཡོད་ཅིང་། དེའི་ནང་གཞིས་མར་པ་ལོ་ཙྰ་བ་ཡང་ལས་
གསན་པ་རྟག་སྟེ། ཀྱཻ་རྡོ་རྗེ་ལྷ་དགུ་དང་། བདག་
མེད་ལྷ་མོ་བཅོ་ལྔ། རྡོ་རྗེ་གདན་བཞི་ལྷ་མང་།
ཡེ་ཤེས་དབང་ཕྱུག་མ། མ་ཧཱ་མཱ་ཡ་ལྷ་ལྔ།
གུར་རིགས་བསྡུས་བཅས་སོ།། ཁམས་པ་ཤེས་རབ་
རྡོ་རྗེ་ལས་གསན་པ་འཇམ་དཔལ་གསང་ལྡན་བསྡུན་
ན་བདུན་ལ་ཟེར། ）。

རྔོག་བློ་ལྡན་ཤེས་རབ། 俄·洛丹喜饶(1059—1109）。藏史上有名的大译师，曾去天竺、克什米尔等地学习，通晓经藏、密咒、声明学和因明学等,公元1092年回藏，译书甚多，五十二岁逝世。

རྔོག་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ། 俄·列贝喜饶。十一世纪藏传佛教噶当派一大师（སྟར་བཀའ……གདམས་པའི་དགེ་བཤེས་ཤིག）,为阿底峡在卫藏地区的著名弟子。幼年从真·益西云丹（འབྲིང་ཡེ་ཤེས་ཡོན་ཏན། ）出家，后到西康学经。1045年回前藏，在拉萨附近建扎纳寺（བྲག་ནག）,讲经收徒，后从阿底峡学法，1073年建奈乌托寺（ནེའུ་ཐོག）,即后来的桑普寺（གསང་ཕུ། ）。生卒年月不详。

རྔོག་ལོ་ཡབ་སྲས། 俄译师师徒。指俄·列贝喜饶和俄·洛丹喜饶叔侄两位译师。参见རྔོག…བློ་ལྡན་ཤེས་རབ和རྔོག་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ། 条。

〔ལྔ〕

ལྔ་སྐྱེས་འཛིན། 持五生。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མིང་། ）。

ལྔ་བརྒྱ་ཐ་མ། 最后五百年。佛法住世十期，最后一期五百年，为唯相期。此期佛教衰微，仅余外表形相（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་བསྟན་…པའི་གནས་ཚད་ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུའི་ཁ་ས། རྟགས་ཙམ་འཛིན་པའི་ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་གཅིག་སྟེ། བསྟན་པ་མར་འགྲིབ་ནས་ཕྱིའི་རྣམ་པ་ཙམ་དུ་ཟད་པའི………དུས། ）。

ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ། 五百年十期。佛教住世共五千年，分为十期，每期五百年。即：初证阿罗汉果，次证不还果，三证预流果，是为证果三期；四修胜观，五修寂止，六持净戒，是为修行三期；七学对法藏，八学经藏，九学律藏，是为教法三期；末五百年，见行失常，唯具出家外表形相，是为唯相一期（ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་དང་པོར་དགྲ་བཅོམ་པའི་ལེའུ། ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་གཉིས་པར་ཕྱིར་མི་འོང་གི་ལེའུ། ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་གསུམ་པར་རྒྱུན་ཞུགས་ཀྱི་ལེའུ་སྟེ་འདི་གསུམ་ལ་རིམ་པ་བཞིན་དགྲ་བཅོམ་པའི་འབྲས་བུ། ཕྱིར་མི་འོང་གི་འབྲས་བུ། རྒྱུན་ཞུགས་ཀྱི་འབྲས་བུ་ཐོབ་པ་མང་དུ་འབྱུང་བས་ན་དེ་སྐད་ཅེས་བརྗོད་ཅིང་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ལེའུ་གསུམ། དེ་ནས་ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་གསུམ་ནི་རིམ་པ་བཞིན་ལྷག་མཐོང་གི་ལེའུ། ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ལེའུ། ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ལེའུ་སྟེ་རིམ་པ་བཞིན་དེ་གསུམ་དང་ལྡན་པ་མང་དུ་འབྱུང་བས་ན་དེ་སྐད་ཅེས་བརྗོད་ཅིང་སྒྲུབ་པའི་ལེའུ་གསུམ་མོ།། དེ་ནས་ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་གསུམ་ནི། མངོན་པའི་ལེའུ། མདོ་སྡེའི་ལེའུ། འདུལ་བའི་ལེའུ་སྟེ་རིམ་པ་བཞིན་དེ་གསུམ་ལ་མཁས་པ་མང་དུ་འབྱུང་བས་ན་དེ་སྐད་ཅེས་བརྗོད་ཅིང་ལུང་གི་ལེའུ་གསུམ་མོ།། ལྔ་བརྒྱ་ཐ་མ་ལ་ལྟ་སྤྱོད་རྣལ་མ་མེད་པར་རབ་བྱུང་གི་རྟགས་ཙམ…འཛིན་པས་རྟགས་ཙམ་འཛིན་པའི་ལེའུ་ཞེས་བཤད…

དོ།)。

ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུའི་བསྟན་པའི་ཚད། 佛教住世量五百年十期。佛教住世量为五千年，其中果教住世量为1,500年，修教住世量为1,500年，经教住世量为1,500年，最后相教住世量为500年(འདི་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཆོས་ཀྱི་གནས་ཚད་ལ་ལོ་ལྔ་སྟོང་… ཡོད་པའི་ནང་གི་འབྲས་བུའི་དུས་ལོ 1,500། སྒྲུབ་པའི་དུས་ལོ 1,500། ལུང་གི་དུས་ལོ 1,500། རྟགས་ཙམ་གྱི་དུས་ལོ 500བཅས་སོ།)。

ལྔ་མཆོད། 五供节，燃灯节。藏历十月二十五日为格鲁派始祖宗喀巴圆寂之日，信徒于是夜燃灯供佛，称为燃灯节(ཧོར་ཟླ་བཅུ་པའི་ཚེས… ཉེར་ལྔ་ཉིན་རྗེ་ཙོང་ཁ་པ་ཞི་བར་གཤེགས་པའི་དུས… མཆོད་ཡིན་པ་དེར་ཟེར། དེའི་ནུབ་མོར་མཆོད་མེ་འབུལ་སྲོལ་ཡོད།)。

ལྔ་བདོའི་དུས། 五浊恶世，五浊泛滥时期。指劫、有情、寿、烦恼及见五者，日趋鄙恶，浊秽泛滥之时(སྙིགས་མ་ལྔ་བདོའི་དུས་ཏེ། དུས་དང་། སེམས་ཅན། ཚེ། ཉོན་མོངས་པ། ལྟ་བ་རྣམས་ཉམས་པའི་སྙིགས་མ་ལྔ་དར་བའི་དུས།)。

ལྔ་ལྡན། 《五具》。噶举派修习大手印法的一种教典名。止贡吉典贡布(འབྲི་གུང་འཇིག་རྟེན… མགོན་པོ། 1143—1217，本名仁钦白，止贡噶举的开创人)说："大手印法如狮子，若无五具，即是无眼"(ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་སེང་གེ་འདྲ། ལྔ་ལྡན་མེད་ན་མིག་མེད།)。"五具"的意思谓：①应当先修菩提心(བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས… བསྒོམ་པ།)、②应观自身为本尊(རང་ལུས་ལྷར་བསྒོམ་པ།)、③应对于上师修敬信(བླ་མ་ལ… མོས་གུས་བསྒོམ་པ། 或谓修上师为本尊བླ་མ་ལྷར… བསྒོམ་པ།)、④应修无分别正见(མི་རྟོག་པའི་ལྟ་བ་བསྒོམ་པ།)、⑤应以发愿回向作印持(བསྔོ… སྨོན་གྱིས་རྒྱས་འདེབས་པ།།)。

ལྔ་སྡེ་བཟང་པོ། 五比丘。释迦牟尼最初所度的五弟子：憍陈如(ཀུན་ཤེས་ཀཽཎྜི་ནྱ།)、马胜(རྟ་ཐུལ།)、起气(རླངས་པ།)，大名(མིང… ཆེན།)、小贤(བཟང་ལྡན།)。

ལྔ་པ། 1. 五衣，一种僧服(མཐང་གོས།)。 2. 死(འཆི་བ།)。如:死期,人生之第五期(ལྔ་པའི་དུས།)。

ལྔ་པའི་བདག 五期主，阎王的异名(གཤིན་རྗེའི… མིང་།)。

ལྔ་པར་སྒྱུར་བ། 第五位。意为死亡(ཤི་བ།)。

ལྔ་པར་ཕྱིན་པ། 到五期。死亡的异名(ཤི་བའི་མིང་།)。

ལྔ་ཕུང་། 五蕴。同ཕུང་པོ་ལྔ། 条。

ལྔ་པའི་བདག་པོ། 第五主。阎王的异名(གཤིན་རྗེ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་མཚན་ཞིག)。

ལྔ་རྩེན། 五戏。夜叉种类(གནོད་སྦྱིན་རིགས།)。毗沙门天王八大将中的半支迦夜叉。

ལྔ་རིག 五明，五明处。佛教将古印度学术分为五类：声明(སྒྲ་རིག་པ།)、工巧明(བཟོ… རིག་པ)、医方明(གསོ་བ་རིག་པ།)、因明(གཏན་ཚིགས་རིག་པ།)、内明(ནང་དོན་རིག་པ།)，通称大五明。同རིག་གནས་ལྔ། 条。

ལྔ་རིག་པ། 精通五明者(རིག་གནས་ལྔ་ཤེས་པ།)。

ལྔས་རྩེན། 1. 五乐佛土,北方金刚手菩萨刹土名(བྱང་ཕྱོགས་ལྕང་ལོ་ཅན་གྱི་ཞིང་ཁམས།)。2.五娱，一种药叉(གནོད་སྦྱིན་གྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག)。

〔སྔ〕

སྔ་རྒོལ། 立者，立论者。承担举出能立之因的人

（སྒྲུབ་བྱེད་འགོད་པར་ཁས་ལེན་པའི་གང་ཟག）。

སྔ་འགྱུར། 初译。阿底峡（982—1054）应古格王天喇嘛益西沃（ལྷ་བླ་མ་ཡེ་ཤེས་འོད།）的迎请，于公元1042年到阿里，在前后藏共居十七年，弟子极多。他所讲佛法，由大译师仁钦桑波（ལོ་ཆེན་རིན་ཆེན་བཟང་པོ།）等人进行翻译，彼等所译的一切密咒、法相等佛经，一般称为"初译"。

སྔ་ཆབ། 早洗水。寺院僧众早会时，未开茶饭前倒的涮洗水（དགོན་པའི་ནང་ཚོགས་སྐབས་ཇ་ཐུག་སོགས་མ་བཏང་གོང་བླུགས་པའི་བཤལ་ཆུ།）。

སྔ་ཐུན། 早座。佛教徒修行时，将白昼分为四座（ཐུན་བཞི།），此为四座中的第一座（ཐུན་དང་པོ།），称为早座。

སྔ་བུ་བཞི། 四初弟子。都松钦巴大弟子众多，其中有所谓四初弟子。即指宗哲喜饶（བརྩོན་འགྲུས་ཤེས་རབ།）、仁钦坚参（རིན་ཆེན་རྒྱལ་མཚན།）、多克巴（མདོག་མཁས་པ།）、梅格觉色（མེད་ཀེ་ཇོ་སྲས།）四人。

སྔ་མའི་ལས། 宿命，宿业，先积业（སྔར་བསགས་པའི་ལས།）。

སྔ་ཚར། 早期弟子，最初收纳的弟子（ཐོག་མར་བྱུང་བའི་སློབ་མ།）。

སྔགས། 咒，密咒，总持咒（གསང་སྔགས་དང་གཟུངས།）。又作真言，指密乘修习法中，修习者用以守护行者心意远离庸俗境界，策励本尊及其眷众的一种文字咒语（རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་སྒྲུབ་ཐབས་ནང་སྒྲུབ་པ་པོ་རང་གི་ཡིད་ཀྱི་སྣང་བ་ཐ་མལ་པ་ལས་སྐྱོབ་པར་བྱེད་པ་དང་། ཡི་དམ་འཁོར་བཅས་རྣམས་སྐུལ་བར་བྱེད་པའི་ཡི་གེའི་གཟུངས།）。

སྔགས་ཀྱི་ཁ་དོག 咒之色。海生论师说由羯磨色分。此谓息止、增益、怀柔、降伏如次色为白黄赤黑。或如修承事时按照诸尊身色。咒色亦随诸尊为种种色。或如藏师所说，为于诸尊自在当修红色（ལས་ཀྱི་ཁ་དོག་གིས་དབྱེ་བར་མཚོ་སྐྱེས་ཀྱིས་བཤད་པ་ནི་ཞི་རྒྱས་དབང་དྲག་ལ་དཀར་སེར་དམར་ནག་གི་བསྙེན་པའི་སྐབས་སུ་ནི་རྣམས་ཁ་དོག་སྒྱུར་མི་དགོས་པ་བཞིན་དུ་ལྷ་ཡི་ཁ་དོག་ཀུན་ལྟ་དང་མཐུན་པར་སྣ་ཚོགས་སུ་བྱ་བའམ་ཡང་ན་བོད་ཀྱི་བླ་མ་དག་གིས་ལྷ་དབང་དུ་སྡུད་པས་དམར་པོར་བྱ་གསུངས་པ་ལྟར་རོ།）。

སྔགས་ཀྱི་དགའ་བ་བཞི། 密咒四喜。即：喜（དགའ་བ།）、胜喜（མཆོག་དགའ།）、极喜（ཁྱད་དགའ།）和俱生喜（ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་དགའ་བ།）。

སྔགས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ། 修咒。谓随顺诸各别羯磨，即修一切业咒，故说为修咒（ཁྱད་པར་གྱི་ལས་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པས་ལས་ཐམས་ཅད་པའི་སྔགས་སྒྲུབ་པའི་དོན་དུའོ།）。

སྔགས་ཀྱི་མངོན་བྱང་ལྔ། 密宗五现证。即：月轮现证（ཟླ་བ་ལས་བྱང་ཆུབ་པ།）、日轮现证（ཉི་མ་ལས་བྱང་ཆུབ་པ།）、种子现证（ས་བོན་ལས་བྱང་ཆུབ་པ།）、手印现证（ཕྱག་མཚན་ལས་བྱང་ཆུབ་པ།）和全身现证（སྐུ་རྫོགས་པ་ལས་བྱང་ཆུབ་པ།）。同མངོན་བྱང་ལྔ། 条。

སྔགས་ཀྱི་ཐེག་པ། 密乘。佛教密宗。最快的成佛道路，利根行者信解因果任运之理，从而就果修道、以果证因的教法（སངས་རྒྱས་ཀྱི་སར་བགྲོད་བྱེད་མྱུར་ཤོས་ཏེ། དབང་པོ་རྣོན་པོ་རྒྱུ་འབྲས་ལྷུན་གྲུབ་ལ་མོས་པ་རྣམས་ལ་འབྲས་བུ་ལམ་དུ་བྱེད་ཐབས།）。

སྔགས་ཀྱི་སྡོམ་པ། 密乘戒。同གསང་སྔགས་ཀྱི་སྡོམ་པ། 条。

སྔགས་ཀྱི་ནོར་བུ། 真言宝。指念珠而言（ཕྲེང་བའི་དོན།）。

སྔགས་ཀྱི་གནས་སྐབས་བཞི། 密咒四分位。即：清醒分位（སད་པའི་གནས་སྐབས།）、梦分位（རྨི་ལམ་གྱི་གནས་སྐབས།）、沉睡分位（གཉིད་འཐུག་གི་གནས་སྐབས།）、第四分位（བཞི་པའི་གནས་སྐབས།）。

སྔགས་ཀྱི་སྤྱོད་པ། 咒行。指密咒三行：为使密乘正悟获得效益修习的戏论行（སྤྲོས་བཅས་ཀྱི་སྤྱོད་པ།）、无戏论行（སྤྲོས་མེད་ཀྱི་སྤྱོད་པ།）和极无戏论行（ཤིན་ཏུ་སྤྲོས་མེད་ཀྱི་སྤྱོད་པ།）。

སྔགས་ཀྱི་ཕྲེང་བ་རིང་པོ། 长咒字鬘。密宗的一种仪式（གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོ་ག་ཞིག）。

སྔགས་ཀྱི་གཟུངས། 咒语，咒总持，咒陀罗尼。为四陀罗尼门之一（གཟུངས་ཀྱི་སྒོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。参见གཟུངས་སྔགས། 条。

སྔགས་ཀྱི་ལམ་གྱིས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་འབྲས་བུ། 咒道所修之果。具有七支（满报、结合、大乐、无性、悲满、不断及无灭），语自在称许为咒道所修之果（ཡན་ལག་བདུན་ཏེ་ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་དང་ཁ་སྦྱོར། བདེ་ཆེན། རང་བཞིན་མེད། སྙིང་རྗེས་ཡོངས་གང་། རྒྱུན་མི་འཆད། འགོག་པ་མེད་བཅས་ནི། སྔགས་ཀྱི་ལམ་གྱིས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་འབྲས་བུར་བདག་ངག་དབང་གྲགས་པ་འདོད་པ།）。

སྔགས་ཀྱི་ལམ་རིམ་ལྔ། 密宗道五次第，密宗五种修习次第。即：语寂（ངག་དབེན།）、心寂（སེམས་དབེན།）、幻身（སྒྱུ་ལུས།）、光明（འོད་གསལ།）、双运（ཟུང་འཇུག）。

སྔགས་སྐད། 咒文，咒语（སྔགས་འདོན་པའི་སྒྲ་སྐད།）。

སྔགས་སྐྱེས། 咒生空行母。安住生起次第的女瑜伽行者（བསྐྱེད་རིམ་ལ་གནས་པའི་རྣལ་འབྱོར་མ།）。

སྔགས་སྐྱེས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོ། 咒生空行母。安住生起次第的女瑜伽行者（བསྐྱེད་རིམ་ལ་གནས་པའི་རྣལ་འབྱོར་མ།）。

སྔགས་གྲྭ། 密宗院（སྔགས་ཀྱི་གྲྭ་ཚང་།）。西藏三大寺系统专学密宗的学院有两个：上密院（རྒྱུད་སྟོད།）和下密院（རྒྱུད་སྨད།）。入学僧人分两类：已在三大寺考取格西者称“佐仁巴”（རྫོགས་རིམ་པ།）；有三大寺僧籍或其他寺院来附读者称“杰仁巴”（བསྐྱེད་རིམ་པ།）。重视苦修，主要修习集密、胜乐、大威德三金刚和其他金刚及护法等密法。

སྔགས་རྒྱ། 咒印。1.密咒中之手印（སྔགས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ།）。2.密乘的真言和手印（སྔགས་དང་ཕྱག་རྒྱ།）。

སྔགས་རྒྱག་པ། 念咒，喷法水，诵咒吹气。

སྔགས་རྒྱུད། 1．咒续，密宗本续（གསང་སྔགས་སྐོར་གྱི་གསུང་རབ།）。2．密宗传承师（སྔགས་པའི་རིགས་རྒྱུད།）。

སྔགས་ཆུ། 真言水，咒水。佛教徒在宗教活动中，经过书符诵咒的神水（སྔགས་བཟླས་ཏེ་ཕུ་བཏབ་པའི་ཆུ།）。

སྔགས་འཆང་། 咒师，诵持秘密咒者（གསང་སྔགས་འཛིན་མཁན།）；修密乘者。

སྔགས་འཆང་བརྒྱུད་པ། 持咒世系，持咒传承，持咒术世系。

སྔགས་འཆང་ཆེན་པོ། 大持咒者。指精通咒术的人，精通密乘的人。

སྔགས་རྙིང་མ། 旧密宗，指前弘期西藏密宗。参看གསང་སྔགས་རྙིང་མ། 条。

སྔགས་བསྙེན་པ། 近咒。密咒之亲近法。

སྔགས་ཏེ་བསྔོ་བ། 特为回向（ཆེད་དུ་བསྔོ་བ།）。

སྔགས་གཏད་པའི་ཆོ་ག 传咒仪轨。此仪轨诵主尊心咒等一百零八遍或三遍，次云“世尊我传授，愿近此弟子三遍而授。弟子亦诵“世尊我今受，惟愿亲近我”三遍而受（རང་གི་སྙིང་

པོ་ལ་སོགས་པའི་སྔགས་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་དམ་ལན…… གསུམ་དུ་བཟླས་ལ། བཅོམ་ལྡན་བདག་གིས་སྦྱིན་ལགས་ཀྱིས། (དེ་ལ་ཉེ་བར་མཛོད་དུ་གསོལ། ཞེས་བརྗོད་ཅིང་སྦྱིན་ནོ།། སློབ་མས་ཀྱང་། བཅོམ་ལྡན་བདག་གིས་གཟུང་ལགས་ཀྱིས། བདག་ལ་ཉེ་བར་མཛོད་དུ་གསོལ། ཞེས་པ་འདིས་བཟུང་ནས་ལན་གསུམ་དུ་བཟླས་སོ།)。

སྔགས་བཏུ་ཆོ་ག 集咒仪轨。选集本尊根本咒语，并加以传授、念诵的一种方式（ཡི་དམ་གྱི་རྩ…… བ་ལ་སོགས་ཀྱི་སྔགས་བསྡུས་ཏེ་རྗེས་གནང་བྱེད…… པའི་ཐབས། ）。

སྔགས་བདུན། 七咒。火神异名（མེ་ལྷའི་མིང་། ）。

སྔགས་སྡེ་གསུམ། 三咒。即：密咒（གསང་སྔགས། ）、明咒（རིག་སྔགས། ）、总持咒（གཟུངས…… སྔགས། ）。

སྔགས་སྡོམ། 密乘律仪，密乘三昧耶（གསང་བ་སྔགས་ཀྱི་སྡོམ་པའམ་དམ་ཚིག）。

སྔགས་པ། 诵持密咒者（གསང་སྔགས་ཉམས་སུ་ལེན་མཁན། ），咒师。同སྔགས་འཆང་། 条。

སྔགས་པ་གྲྭ་ཚང་། 密乘院。大寺院中修密乘为主的僧院（སྔགས་ཀྱི་ལག་ལེན་ཡོད་པའི་དགེ་འདུན…… འདུས་སྡེ། རྒྱུད་པའི་གྲྭ་ཚང་། ）。

སྔགས་སྤྱོད། 密咒行，修密咒行者。参见སྔགས་ཀྱི་སྤྱོད་པ། 条。

སྔགས་ཕྱོགས། 密宗，也称密教（སྔགས་ལུགས། ）。称受法身佛大日如来深奥秘密教旨传授，为"真实"言教，故名。传说大日如来传授金刚萨埵，释迦逝后八百年时，龙树开南天铁塔，亲从金刚萨埵受法，后传龙智，龙智传金刚智和善无畏。现一般认为是七世纪以后印度大乘佛教一部分派别与婆罗门教相结合的产物。

སྔགས་ཕྱོགས་ཀྱི་ཡན་ལག་བདུན། 密乘七支。即：礼拜支（ཕྱག་འཚལ་བའི་ཡན་ལག）、供养支（མཆོད་པ་འབུལ་བའི་ཡན་ལག）、忏悔支（བཤགས་པའི་ཡན་ལག）、随喜支（རྗེས་སུ་ཡི་རང་བའི་ཡན་ལག）、皈依支（སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བའི་ཡན་ལག）、发心支（བྱང་ཆུབ་ཏུ་སེམས་བསྐྱེད་པའི་ཡན་ལག）、回向支（བསྔོ་བའི་ཡན་ལག）。

སྔགས་ཟློན་པ། 诵咒，念咒（སྔགས་བཟླ་བ། ）。

སྔགས་མར། 真言酥油。指诵咒后随即向之吹气的酥油（སྔགས་བཟླས་ནས་ཕུ་བཏབ་པའི་མར་དེ་ལ་སྔགས་མར་ཟེར། ）。

སྔགས་ཚང་། 密宗院。同སྔགས་གྲྭ། 条。

སྔགས་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཁྱད་པར། 显密差别。指显教与密教的区别。

སྔགས་ཟོར། 1．咒力，放咒的神力；咒语，有神力的语言。2．密咒朵马。经过念经诵咒用以驱魔的食子（སྔགས་བཏབ་པའི་གཏོར་མ། ）。

སྔགས་བཟླས། 念咒。诵念咒文（སྔགས་འབྲུ་མང…… དུ་བཏོན་པ）。

སྔགས་ཡིག 咒文。标写梵文咒语的文字（ལེགས་སྦྱར་གྱི་བརྡ་སྦྱར་བའི་ཡི་གེ）。

སྔགས་རམས་པ། 俄仁巴。密宗学者，精通密乘者。指就密乘经义立宗辩论取得然绛巴格西学位名称者（སྔགས་ཀྱི་དམ་བཅའ་བཞག་པའི…… རབ་འབྱམས་པའམ་དགེ་བཤེས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

སྔགས་རིགས། 咒师传统（སྔགས་པའི་རིགས་རྒྱུས། ）。世代以诵咒为职业的族姓世系。

སྔགས་རིམ་ཆེན་མོ། 《密宗道次第广论》。宗喀巴大师著作之一，为大乘佛教密宗修行次第的论著。书中对密宗四部修行次第、仪轨、方法、法器等作了论述。近人法尊法师（ཆོས་འཕགས། 1902—1980）由藏译汉。

སྔགས་ལ་བརྟད་བཏགས་པའི་སྙིང་སྒྲོད། 借口

修法的粗行。指以修法为借口，而对人蛮横不讲理的一种粗暴行为。

སྔགས་ལམ། 密宗道(གསང་སྔགས་ཀྱི་ལམ།)，佛教密宗修法之道。

སྔགས་ལམ་གྱི་རིམ་པ་ལྔ། 同སྔགས་ཀྱི་ལམ་རིམ་ལྔ། 条。

སྔགས་ལུགས། 密教，密乘传统之法(གསང་སྔགས་ཀྱི་སྲོལ།)。参见སྔགས་ཕྱོགས། 条。

སྔགས་ལུགས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ། 密教之大手印。是指风息入、住、融于中脉后所生的大乐光明。修大印法时，最初应现见此本元心，在此上应引风息入、住、融于中脉。因此，首先应参证本心的体相，即于此上，专一而住，因而风息入、住、融于中脉。再依仗此力，脐秘密轮处拙火炽燃，由此引起溶乐，生起四喜，将本元心转成大乐体性。此大乐性缘空性境，成无分别，于此乐空无别妙智上，专一而住。依次经历四种瑜伽次第，即成最胜悉地(རླུང་དབུ་མར་ཞུགས་གནས་ཐིམ་གསུམ་……བྱུ་བ་ལས་བྱུང་བའི་བདེ་ཆེན་གྱི་འོད་གསལ་ལ………བཞེད་ཅིང་། དེ་སྒོམ་པ་ལ་ཐོག་མར་གཉུག་སེམས་མངོན་དུ་བྱེད་དགོས་ཤིང་། དེ་ལ་རླུང་དབུ་མར་ཞུགས་གནས་ཐིམ་གསུམ་དགོས་པས། གཉུག་སེམས་ཀྱི་ངོ་བོ་གདན་ལ་ཕབ་སྟེ་དེའི་སྟེང་དུ་རྩེ………གཅིག་ཏུ་བཞག་པས། རླུང་དབུ་མར་ཞུགས་གནས་ཐིམ་གསུམ་འབྱུང་། དེའི་སྟོབས་ཀྱིས་ལྟེ་གསང་གི་གཏུམ་མོ་འབར་བ་ལ་བརྟེན་ནས་ཞུ་བ་དེས་དྲངས……པའི་དགའ་བཞི་སྐྱེས་ཏེ་གཉུག་སེམས་བདེ་བ་ཆེན…པོའི་ངོ་བོར་སྐྱེས། དེ་ཡུལ་སྟོང་པ་ཉིད་དང་དབྱེར་མེད་དུ་འགྱུར་བའི་བདེ་སྟོང་གི་ཡེ་ཤེས་ལ་རྩེ་གཅིག…ཏུ་བཞག་པས་རྣལ་འབྱོར་བཞི་རིམ་གྱིས་བགྲོད་དེ……མཆོག་འགྲུབ་པར་འགྱུར།)。

སྔགས་ལུགས་ཀྱི་རིགས་གསུམ། 密教三部。即：佛部、金刚部和莲花部(དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས་དང་། རྡོ་རྗེའི་རིགས། པདྨའི་རིགས་ཏེ་གསུམ་སོ།)。

སྔགས་ལུགས་ཀྱི་རིམ་པ་ལྔ། 密法五次第，密法五道。即：口无虚隐心不乱(资粮道)；幻化身(加行道)；光明(见道)；双运(修道)；无学道(ངག་དབེན་ནམ་སེམས་དབེན་ཏེ…ཚོགས་ལམ་དང་། སྒྱུ་ལུས་ཏེ་སྦྱོར་ལམ། འོད་གསལ་ཏེ་མཐོང་ལམ། ཟུང་འཇུག་ཏེ་སྒོམ་ལམ། མི་སློབ་པའི་ལམ་བཅས་ལྔའོ།)。

སྔགས་ལུགས་ཀྱི་རིམ་པ་གཉིས། 密乘二次第。即生起次第与圆满次第(བསྐྱེད་རིམ་དང་རྫོགས་རིམ་གཉིས་སོ།)。

སྔགས་གསར་རྙིང་། 新旧二密。八世纪中叶，吐蕃赞普赤松德赞执政时，迎请莲花生入藏广传密乘佛教，为藏地密法宏持之始。从九世纪中朗达玛灭法到十世纪末，阿里译师仁钦桑布翻译以前未译的诸多新密乘经典，使密乘重得宏传。此后，就把前宏期之密乘称为旧密，将译师仁钦桑布以后的密乘叫做新密(དུས་རབས་བརྒྱད་པའི་དཀྱིལ་དུ་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཁྲི་སྲོང་…ལྡེ་བཙན་གྱིས་སྲིད་དབང་འཛིན་སྐབས་སློབ་དཔོན…པདྨ་འབྱུང་གནས་བོད་དུ་གདན་དྲངས་ཏེ་གསང……སྔགས་ཀྱི་ཆོས་མང་པོ་གསུངས་ནས་དར་སྤེལ………གནང་བ་ནི་བོད་དུ་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་བྱུང་བའི…ཐོག་མ་ཡིན། དེ་ནས་དུས་རབས་དགུ་པའི་དཀྱིལ་དུ་རྒྱལ་པོ་གླང་དར་མས་སངས་རྒྱས་ཆོས……ལུགས་བསྣུབས་ནས་དུས་རབས་བཅུ་པའི་མཇུག་ཏུ··སླེབས་སྐབས་མངའ་རིས་ལོ་ཚཱ་བ་རིན་ཆེན་བཟང…པོས་དེ་སྔོན་བོད་དུ་བསྒྱུར་མ་མྱོང་བའི་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་གསར་པ་མང་པོ་བསྒྱུར་བ་གནང་ནས་བསྐྱར··

ཏུ་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་དར་ཞིང་ཁྱབ། དེ་ནས་བཟུང་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཕྱི་དར་གྱི་དུས་སྐབས་སུ་བྱུང་བའི་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་ལ་གསང་སྔགས……སྙིང་མ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོ་ཕྱིན་པ་ཅན་ཆད་ཀྱི་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་ལ་གསང་སྔགས……གསར་མ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་བཏགས་པ་ཡིན། ）。

སྔགས་གསར་མ། 新密，新密乘。参见སྔགས་གསར་རྙིང་། 条。

སྔགས་གསུམ། 三咒。守护行者心意，使之远离实相寻思的咒语，分为三种：以方便为本性的明咒（ཐབས་ཀྱི་ངོ་བོ་རིག་སྔགས། ）、以智慧为本性的总持咒（ཤེས་རབ་ཀྱི་ངོ་བོ་གཟུངས…………སྔགས། ）和以无二智为本性的密咒（གཉིས……མེད་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ངོ་བོ་གསང་སྔགས། ）。

སྔས་བསྲུངས། 守护枕畔者，大喇嘛患病时，在枕畔守护的侍者。

སྔོ་ཆོས། 金字经，银字经，金银写本。用金银粉末书写的佛经（མཐིང་ཤོག་ལ་གསེར་དངུལ……བཏུལ་མས་བྲིས་པའི་ཆོས་དཔེ། ）。

སྔོ་བར་བྱེད། 回向。发愿回向（བསྔོ་བ་སྨོན་ལམ་སྔོ་བར་བྱེད་པ། ）。参见བསྔོ་བ། 条。

སྔོན་སྐྱེས། 先生。梵天的异名（ཚངས་པའི་མིང་། ）。

སྔོན་གྱི་རྒྱལ་བ། 1. 过去佛（འདས་པའི་སངས་རྒྱས། ）。2. 文殊菩萨异名（འཇམ་དབྱངས་ཀྱི་མཚན། ）。

སྔོན་གྱི་ཆོས་རྒྱལ་བདུན། 前期七法王。释迦牟尼初转时轮本续法轮时，持乐国国王月贤听法后为时轮本续作注一万二千颂。佛说法次年，王于殿南麻拉雅大苑林设时轮坛场后殁。此后即由其后裔七王说法持政。七法王为：月王、帝释天、具威严、月施、天自在、斑色和成就天（ཤཱཀྱ་ཐུབ་ནས་དུས་འཁོར་རྩ་རྒྱུད་ཐོག……མར་གསུང་སྐབས། ཟླ་བ་པོ་ཤམ་བྷ་ལའི་རྒྱལ་པོ་ཟླ་བ་བཟང་པོ་ཡིན་ལ། དེས་དུས་འཁོར་རྩ་རྒྱུད་ཀྱི་འགྲེལ་བ་ཤློ་ཀ་སྟོང་ཕྲག་བཅུ་གཉིས་པ་མཛད། རྩ་རྒྱུད་གསུངས་པའི་ལོ་རྗེས་མ་དེར་རྒྱལ་པོ་རང་ཉིད་ཀྱི་ཕོ་བྲང་དེའི་ལྷོ་ཕྱོགས་མ་ལ་ཡའི་སྐྱེད་མོས་ཚལ……ཆེན་པོའི་དབུས་དུས་འཁོར་གྱི་ཀློས་བསྒྲངས…………བཞེངས་ནས་འདས། དེའི་རྗེས་སུ། རྒྱལ་པོ་ཟླ་བ་དང་། ལྷ་དབང་། གཟི་བརྗིད་ཅན། ཟླ་བས་བྱིན། ལྷའི་དབང་ཕྱུག སྣ་ཚོགས་གཟུགས། ལྷའི་དབང་ལྡན་རྣམས་ཀྱིས་ཆོས་བསྟན་ནས་རྒྱལ་པོ……མཛད་དོ། ）。

སྔོན་གྱི་མཐའ། 前际，前极。世间万物最初生成的时际（སྟོད་བཅུད་འཇིག་རྟེན་སོགས་ཐོག་མར……འབྱུང་དུས་ཀྱི་ཡ་མཐའ། ）。

སྔོན་གྱི་གནས་རིག་པ། 宿命明，宿住智证明。明自证知自他宿世生死经历的智慧（སྔོན་དུས……རང་ངམ་གཞན་གང་ལ་སྐྱེས་པའི་གནས་པ་མངོན་སུམ……དུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ། ）。三明之一（རིག…………པ་གསུམ་གྱི་གྲས་ཤིག）。

སྔོན་གྱི་གནོད་སྦྱིན། 昔时夜叉。财神瞻巴拉之异名（ཛམྦྷ་ལའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

སྔོན་གྱི་སྨོན་ལམ། 宿愿，本愿（ཚེ་རབས་སྔོན་མའི་སྨོན་ལམ། ）。

སྔོན་གྱི་ལས། 宿业，宿命。前生所造之业（ཚེ་སྔ་མར་བསགས་པའི་ལས། ）。

སྔོན་གྱི་སྲིད་པ། 本有。从结胎第二刹那起，至未舍身命以前的一段时间的身心（སྐྱེ་མའི་ཉིང་……མཚམས་སྦྱོར་བའི་སྐད་ཅིག་གཉིས་པ་ནས་ལུས་རྟེན……དེ་མ་ཐོར་བར་གྱི་སྲིད་པ། ）。

སྔོན་གྱི་ལྷ། 昔日神，昔天。非天的异名（ལྷ་མིན་ཀྱི་མཚན། ）。

སྔོན་འགྲོ་ཆུ་གསུམ། 三种加行水。即：功德水、洗脸水和洗脚水（མཆོད་ཡོན་དང་། ཞལ་བསིལ། ཞབས་བསིལ་གསུམ་སོ། ）。

སྔོན་འགྲོའི་ཁྲིད་ཡིག་ཀུན་བཟང་བླ་མའི་ཞལ་ལུང་། 《加行指导·普贤上师言教集》。指竹庆寺巴格活佛久美曲吉旺波所著《法界精义》的加行指导（རྫོགས་ཆེན་དཔལ་དགེ་སྤྲུལ་སྐུ་འཇིགས་མེད་ཆོས་ཀྱི་དབང་པོས་མཛད་པའི་ཀློང་ཆེན་སྙིང་ཐིག་གི་སྔོན་འགྲོའི་ཁྲིད་ཡིག）。书中叙述包括共通外加行（ཐུན་མོང་ཕྱིའི་སྔོན་འགྲོ། ）、不共内加行（ཐུན་མིན་ནང་གི་སྔོན་འགྲོ། ）、修行根本次第（ཉམས་ལེན་དངོས་གཞིའི་རིམ་པ། ）、捷径往生支分（ཉེ་ལམ་འཕོ་བའི་ཆ་ལག）等在内的各种所缘次第。

སྔོན་ཆགས། 前世成。轮回的异名（འཁོར་བའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

སྔོན་ཆོག་ཏུ་གྲགས་པ་བཅུ། 十旧仪轨。沙弥受比丘戒之十种受戒法。即：自来近圆、定性近圆、此来近圆、承许导师近圆、问喜近圆、承许舌法近圆、事业仪轨近圆、五聚近圆、十聚近圆和皈依近圆（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྐབས་སུ……སྔོན་གྱི་ཆོ་གའི་དབྱེ་བ་བཅུ་སྟེ་བསྙེན་པར་རྫོགས……ཚུལ་བཅུ་ནི། རང་བྱུང་གིས་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཚུལ་དང་། ངེས་པར་འཇུག་པས་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཚུལ། ཚུར་ཤོག་གིས་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཚུལ། སྟོན་པར་ཁས་བླངས་པའི་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཚུལ། དྲི་བས་མཉེས་པའི་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཚུལ། ལྕེ་ཆོས་ཁས་བླངས་པའི་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཚུལ། འཕྲིན་ཆོག་གི་སྒོ་ནས་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཚུལ། མཐའ་འཁོབ་ཏུ་ལྔ་ཚོགས་ཀྱིས་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཚུལ། དབུས་སུ་བཅུ་ཚོགས་ཀྱིས་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཚུལ། སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བས་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཚུལ་རྣམས……སོ། ）。

སྔོན་མཐའ། 前际。在轮回中受生的最初时分（འཁོར་བར་སྐྱེས་པའི་ཐོག་མའི་མཐའ། ）。

སྔོན་མཐའ་ལ་བརྟེན་པའི་ལྟ་བ་བཞི། 前际四见。佛不置答的四组邪见问难中之一组。即：我及世界为有常耶、为无常耶、亦有常亦无常耶、非有常非无常耶（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ལན……གསུང་ཡུལ་དུ་མ་གྱུར་པའི་ལྟ་ལོག་གི་དྲི་བ་རྣམས་སྟེ་ཚན་བཞིར་དབྱེ་བའི་ནང་གསེས། བདག་དང་འཇིག་རྟེན་རྟག་མི་རྟག་གཉིས་ཡིན་གཉིས་མིན་དུ་ལྟ་བ། ）。

སྔོན་དུ་གནས། 位于前面，自昔存在。梵天之异名（ཚངས་པའི་མིང་། ）

སྔོན་གནས་རྗེས་དྲན་མཁྱེན་པའི་སྟོབས། 知宿住随念智力。对过去世间所有一切自他众生生处、因、相，洞悉无碍的智力（འདས་པའི……དུས་སུ་བདག་དང་གཞན་སེམས་ཅན་ཇི་སྙེད་པ་དེ……སྐྱེད་ཀྱི་ཡུལ་ཙམ་ཁྱབ་དང་། རྒྱུ་དང་རྣམ་པ་བཅས་པ་དྲན་པའི་ཡུལ་དེ་རྣམས་ལ་ཆགས་ཐོགས་མེད་པར……འཇུག་པའི་མཁྱེན་པ། ）。为佛之十种智力之一（སྟོབས་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

སྔོན་དམར་ཅན། 蓝赤者。大自在（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ། ）之异名。

སྔོན་ལས། 宿业。前生所积之业（ཚེ་རབས་སྔོན་མར་བསགས་པའི་ལས། ）。

སྔོན་བསགས། 宿业。前世所积之业（ཚེ་རབས་སྔོན་མར་བསགས་པའི་ལས། ）。

སྔོས། 回向，将所修善根，皆回向于菩提（གང་དགེ་བ་བསགས་པ་རྫོགས་བྱང་དུ་སྔོས་ཤིག）。

〔བསྔོ〕

བསྔོ་རྟེན། 回向礼。请求为死者诵经回向发愿时

致送的财物（གཤིན་པོའི་ཆེད་དུ་བསྔོ་སྨོན་ཞུ་རྒྱུའི་འབུལ་རྟེན།）。

བསྔོ་རྟེན་འབུལ་མི། 送回向礼的人。为超度亡人而将死者的名牌和遗物送给喇嘛和寺庙的人（གཤིན་པོའི་ཆེད་དུ་སྨོན་ལམ་ཞུ་བའི་མིང་བྱང་དང་དངོས་པོ་བླ་མ་དང་དགོན་པར་འབུལ་མཁན།）。

བསྔོ་བ། 回向。常悔七支（ཕྱག་བཤགས་ཀྱི་ཡན་ལག་བདུན།）之一。指把自己所修功德施往某处而言。《往生论注》卷中说，回向有两种：一指把自己的功德回施一切众生，使共生西方安乐净土，谓之“往相”；一指在西方净土修行止观圆满，再回到世间教化众生，共向佛道，谓之“还相”。

བསྔོ་བ་སྒོམ་ལམ། 回向修道。以利他善业为菩提分之有漏修道（ཟག་བཅས་སྒོམ་ལམ་གང་ཞིག་གཞན་དོན་དུ་དགེ་བ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག་ཏུ་བྱེད་པའོ།）。为智度七十义之一（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

བསྔོ་བྱ། 应回向，应回向善根（དགེ་བ་བསྔོ་བར་བྱ།）。

བསྔོ་སྨོན། 发愿回向。向神灵或上师发出实现自己某种心愿的呼唤（བསྔོ་བ་སྨོན་ལམ་ཞེས་པའི་བསྡུས་ཚིག་སྟེ། ལྷ་དང་བླ་མ་སོགས་ལ་རང་སེམས་ཀྱི་རེ་འདུན་གང་ཞིག་འགྲུབ་པ་ཡོང་རྒྱུའི་རེ་འདོད་བྱེད་པ།）。

བསྔོས་པ། 回向，如将所修善根皆回向于圆满菩提（གང་དགེ་བ་བསགས་པ་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ཏུ་བསྔོས་ཟིན་པ་ལྟ་བུ།）。

བསྔོས་པ་གཞན་དུ་བསྒྱུར་བའི་སྤང་བ། 回向转余。转变在家人回向僧伽或其他比丘之资财器物据为己有（ཁྱིམ་པས་དགེ་འདུན་ནམ་དགེ་སློང་གཞན་ལ་བསྔོས་པའི་ཡོ་བྱད་རང་ཉིད་ལ་བསྒྱུར་བ་སྟེ་བདག་ཏུ་བཟུང་བའོ།）。为三十舍堕之一（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཅ་ཅོ་མི་མངའ་བ། 无口失，无卒暴音。佛说的法能令众生随机得证（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་གསུངས་…པའི་ཆོས་རྣམས་ཀུན་ལ་བྱ་རྣམས་ཀྱིས་ནམ་ཡང་ངེས་…པ་ཉིད་ཐུབ་པ།）。系如来十八不共法之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་…གསེས་ཤིག）。

ཅ་ཅོ་མེད་པ། 无口失，无喧哗（འདུ་འཛིའི་སྒྲ་མེད།）。佛的功德之一。同ཅ་ཅོ་མི་མངའ་བ།条。

ཅང་ཏེའུ། 或作ཅང་ཅང་ཏེའུ། 小手鼓之一种。小鼓，手摇鼓，为密教所用的一种法器。

ཅམ་ཅེ། 僧众在聚会时，穿着的一种衣服（ཚོགས་སུ་གྱོན་པའི་གོས་བེར།）。

ཅི་ཡང་འཇོམས། 毁灭一切。阎罗的异名（གཤིན་རྗེ་རྒྱལ་པོའི་མཚན་ཞིག）。

ཅི་ཡང་མེད་པ། 无所有。指一切事物，空无所有，如同无边虚空（ཆོས་ཐམས་ཅད་ནམ་མཁའ་…མཐའ་ཡས་པ་ལྟར་སྟོང་པ་ཡིན་པ།）。

ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད། 无所有处。思维一切法及缘彼之识，若皆无有，则除此而外，尚有何法？观察之后全不见有，从而住于全无所有，此谓无所有处（ཆོས་ཐམས་ཅད་དང་དེ་ལ་དམིགས་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཡང་མཐའ་ཡས་…ན། དེར་མ་གཏོགས་པའི་ཆོས་གཞན་ཅི་ཡོད་ཅེས་…བརྟགས་ན་ཅི་ཡང་ཡོད་པར་མ་མཐོང་ནས་ཅི་ཡང་…མེད་དོ་སྙམ་དུ་སེམས་པ།）。四无色处之一（གཟུགས་མེད་སྐྱེ་མཆེད་སུ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར། 无所有处解脱。除心识而外，全不见有少分其他所缘有色无色之法，此谓无所有处解脱（རྣམ་…ཤེས་ལས་གཞན་དམིགས་པར་བྱ་བའི་གཟུགས་ཅན་…དང་གཟུགས་མེད་པའི་ཆོས་ཅུང་ཟད་ཀྱང་ཡོད་པར་…མ་མཐོང་ནས་ཅི་ཡང་མེད་དོ།）。为四无色解脱之一（གཟུགས་མེད་རྣམ་ཐར་བཞིའི་ནང་གསེས…ཤིག）。

ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྙོམས་འཇུག 无所有处定。此指以无所有处为所缘，一心专注之定（ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད་ལ་དམིགས་པ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་འཇུག་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ།）。为四无色定之一（གཟུགས་མེད་སྙོམས་འཇུག་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཅིག་ཅར། 顿门，为汉文顿的藏译。亦译作"顿门巴"（སྟོན་མུན་པ།），为顿悟之意。其代表人物是赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན）时请到吐蕃的汉僧摩诃衍。所谓"顿渐之诤"，是汉地禅宗和印度莲花戒所传中观宗之诤。

ཅིག་ཆར་འཇུག་པའི་རྣལ་འབྱོར་པ། 顿入瑜伽。指顿门巴（སྟོན་མུན་པ།）。

ཅིར་ཆར་བ། 顿悟之人。指修习大手印法体验到本元之心者（གཉུག་སེམས་མངོན་དུ་ཉམས་སུ་…མྱོང་བར་འགྱུར་བ།）。《迦白》（ཀ་དཔེ）中说："宿昔已修练，名为顿悟者"（གང་ཟག་སྦྱངས་པའི་འཕྲོ་ཅན་ལ། ཅིག་ཆར་བ་ནི་བསྟན་པར་བྱ།）。《宝梯》中说："顿悟之士夫，已

曾积福德”(རིན་ཆེན་ཞེམ་སླས་ལས། ཅིག་ཅར་བ་ཡི་གང་ཟག་དེ། ཚོགས་བསགས་བསགས་པའི་གང་ཟག་ཡིན།)。

ཅུར་ཟད་ལྷམ་པའི་ང་རྒྱལ། 卑慢。指和胜过自己的人相比，认为自己差不多的傲慢心(རང་ལས་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ་ལ་དམིགས་ནས། འདི་ལས་བདག་ཅུང་ཟད་དམན་ཙམ་མོ་སྙམ་དུ་ཁེངས་པ།)。为七慢(ང་རྒྱལ་བདུན།)之一。

ཅོ་ནེ་དགོན་པ། 卓尼寺。此寺为萨迦派喇嘛奉大宝法王八思巴之命，于公元1295年所建，位于今甘肃省卓尼县境内。1459年法主仁钦伦布(ཆོས་རྗེ་རིན་ཆེན་ལྷུན་པོ།)将其改为格鲁派寺庙。1714年卓尼扎巴协珠(ཅོ་ནེ་གྲགས་པ་བཤད་སྒྲུབ།)在寺中首创显乘院(མཚན་ཉིད་གྲྭ་ཚང་།)辩论佛经。1729年又建密乘院(རྒྱུད་……གྲྭ།)修学密教。寺内曾有甘珠尔(བཀའ་འགྱུར།)和丹珠尔(བསྟན་འགྱུར)藏经木刻板，刻印颇精，印刷流行极广，后为马仲英纵火焚毁。

ཅོ་ནེའི་བསྟན་འགྱུར་དཀར་ཆག 卓尼版《丹珠尔总目录》。原目录全名《翻译善逝教义论疏部全集目录如意宝鬘》(བདེ་བར་གཤེགས་པའི……བཀའི་དགོངས་འགྲེལ་བསྟན་བཅོས་འགྱུར་རོ་ཅོག……གི་དཀར་ཆག་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུའི་ཕྲེང་བ།)。为藏族佛学家贡钦久美旺波(ཀུན་མཁྱེན………འཇིགས་མེད་དབང་པོ།)所著，成书于1773年。

ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན། 觉若·鲁易坚参。八世纪中，藏王赤松德赞时三译师之一(སྣ་ཅོག་ཞང་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ལོ་ཙྪ་བ་ཞིག)。译有《解深密经大疏》(དགོངས་པ་ངེས་འགྲེལ་གྱི་རྒྱ་ཆེན་འགྲེལ་པ།)和《了义中观》(ངེས་པའི་དོན་དབུ་མ།)等。

ཅོག་རོ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན། 觉若·却吉坚参(1109—1177)，多麦(མདོ་སྨད།)地区人。著有《大宝树论》(རིན་ཆེན་ལྗོན་ཤིང་ཞེས་བྱ……བའི་ཡིག་ཆ།)、《量决论释》(ཚད་མ་ངེས་ཀྱི……བཤད་པ་ཐོགས།)、《根本续释疏》(རྩ་བའི་རྒྱུད་ལ་ཊཱི་ཀ)等。享年九十五岁。

ཅོད་པན། 五佛冠。佛教密宗灌顶所用(དབང་རྫས་ཅོད་པན།)。

ཅོད་པན་གྱི་དབང་། 冠灌顶。指祈请师长之后，想弟子由盎字及宝，什字及莲，康字及剑，嗡字及轮依三段法生为宝生佛，乃至毗卢遮那而行灌顶(སློབ་དཔོན་ལ་གསོལ་བ་བཏབ་པའི……རྗེས་སུ་སློབ་མ་ཨཾ་དང་རིན་པོ་ཆེ་དང་། ཧྲཱིཿདང་པདྨ་དང་། ཁཾ་དང་རལ་གྲི་དང་། ཨོཾ་དང་འཁོར་ལོ་ལས་ཆོ་ག་གསུམ་གྱིས་རིན་འབྱུང་ནས་རྣམ་སྣང་གི……བར་དུ་བསྐྱེད་པས་དབང་བསྐུར་རོ།)。

ཅོད་པན་མགྲིན་བཟང་མ། 冠咏仙女。长寿五仙女(ཚེ་རིང་མཆེད་ལྔ།)之一。

〔གཅ〕

གཅིག་ཏུ་མཛེས་པ། 独妙菩萨。一菩萨名(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞིག་གི་མཚན།)。

གཅིག་དང་ཐ་དད་བྲལ་བའི་མཚན་ཉིད། 离一异性。空性本质，远离八种戏论的真实义之一(སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་རང་བཞིན་ཏེ། སྤྲོས་པའི་མཐའ་བརྒྱད་དང་བྲལ་བའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་ནང་གསེས……ཞིག)。

གཅིག་དུ་བྲལ། 离一异，非一非异。抉择诸法实性，一异皆不存在之理(གཅིག་དང་དུ་མ་གང་……ཅུང་དུ་མེད་པ་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གནས་ལུགས……གཏན་ལ་འབེབས་བྱེད་ཀྱི་རིགས་པ་ཞིག)。

གཅིག་དུ་བྲལ་གྱི་དཔྱད་པ། 离一离异观察。证

明空性之理（སྟོང་པ་ཉིད་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་རིགས་པ……ཞིག）。

གཅིག་པ་བཞི། 四同一，四种一致。即：自反同（རང་ལྡོག་གཅིག་པ།）、性同（ངོ་བོ་གཅིག་པ།）、类同（རིགས་གཅིག་པ།）和质同（རྫས་གཅིག་པ།）四种。

གཅིག་བུ་མ། 郞摩天女（ཨུ་མོ་ཨུ་སྭཿ），为大自在之妃。

གཅིག་བུར་སྤྱོད། 独行，独觉（རང་སངས་རྒྱས།）。

གཅིག་མིན་དུ་མ་ཡང་མིན། 非一亦非异。是为"中观见"（དབུ་མའི་ལྟ་བ།）中初步分析我与蕴（ཕུང་པོ། 身）究竟是一体还是异体（多体）。若蕴与我为一体，然蕴有五：色（གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ།）、受（ཚོར་བའི་ཕུང་པོ།）、想（འདུ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང་པོ།）、行（འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཕུང་པོ།）、识（རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང་པོ།），即非一（གཅིག་མིན།）；若蕴与我为异体，然蕴有五应有五我，实非五我故亦非异。

གཅུང་དགའ་བོ། 从弟阿难。释迦牟尼从弟，亦为其及门弟子之一（སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་གཅུང་པོ་དངོས་སློབ་ཅིག）。

གཅེར་གྲོལ། 裸体解脱。本智中一切八种识身，心境无二无别，一刹那顷，顿得自然解脱，称为裸体解脱（རང་བྱུང་གི་རིག་པ་ལ་ཚོགས་བརྒྱད་ཀྱི་ཤེས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཡུལ་ཡུལ་ཅན་གཉིས་སུ……མེད་པ་སྐད་ཅིག་ཉིད་ལ་གྲོག་བབ་ཆེན་པོར་རང……བཞིན་གྱིས་གྲོལ་བས་གཅེར་གྲོལ་ཞེས་བྱའོ།）。属旧密大圆满四种大解脱法之一（གྲོལ་ལུགས་ཆེན་པོ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གཅེར་བུ་གཉེན་གྱི་བུ། 尼犍陀若提子。印度耆那教创始人（རྒྱ་གར་གྱི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་རྒྱལ་བ……པའི་སྟོན་པ།）。传为公元前六世纪至五世纪间人。出生于吠舍离一个王族家庭，三十岁出家修行，四十二岁成道。传教三十余年，七十二岁时卒于白婆。

གཅེར་བུ་པ་ལ་ཟས་བྱིན་པའི་ལྟུང་བྱེད། 授食裸体者之堕。无特殊因缘而授食于外道的男女（དགོས་པ་ཁྱད་པར་ཅན་མེད་པར་མུ་སྟེགས་པ་ལ……གཏོགས་པའི་ཕོ་མོ་ལ་ཟས་སྦྱིན་པ།）。为九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང……གསེས་ཤིག）。

གཅེར་བུ་པ། 离系外道派，裸形外道派。古印度教派之一。《土官宗教源流镜史》中说："离系外道派，即随耆那教胜者圣人之说，又称耆那教。将一切所知境统摄为九句义，倡言树木等有心，提出一切导师佛并非全知的说法。说求解脱者须修裸形、不语、依五火等苦行，使往昔所造之孽皆得消除，不造新孽，则能往居于一切世间顶处，此处名为摄集世间。其世间如白伞上竖，色白如乳酪和睡莲花，面积有四百五十万由旬。因有生命，故是实法，又因由轮回解脱，故又是非实有法。若前往于彼处，则名为解脱（གཅེར་བུ་པ་ནི། རྒྱལ་བ་དམ་པ་སོགས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲངས་པས་རྒྱལ་བར་གྲགས་ལ། ཤེས་བྱ་ཐམས་ཅད་ཚིག་དོན་དགུར་འདུ་བར་འདོད་ཅིང་། ལྗོན་ཤིང་སོགས་སེམས་ལྡན་དང་། སྟོན་པ་སངས་རྒྱས་ཀུན་མཁྱེན་མ་ཡིན་པར་སྒྲུབ་པའི་རིགས་པ་སོགས་སྨྲའོ།། ཐར་པ་ནི་ལུས་གཅེར་བུ་དང་། ངག་མི་སྨྲ་བ་དང་། མེ་ལྔ་བརྟེན་པ་ལ་སོགས་དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ལ་བརྟེན་ནས་སྔར་བྱས་ཀྱི་ལས་ཐམས་ཅད་ཟད་ཅིང་། ལས་གསར་དུ་མ་བསགས་པས། འཇིག་རྟེན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྟེང་ན་འདུག་པའི་གནས་འཇིག་རྟེན་འདུས་པ……ཞེས་བྱ་བ་གདུགས་དཀར་པོ་གྱེན་ལ་བསྟངས་པ་ལྟ……

ཐུ་བོའི་ཀུ་ལུ་ད་ལྷར་དཀར་བ། ཚད་དཔག་ཚད་འབུམ་ཞེ་ལྔ་ཡོད་ཤ། སྲོག་ཡོད་པས་དངོས་པོ་ཡིན་ཅིང་། འཁོར་བ་ལས་གྲོལ་བས་དངོས་པོ་མེད་པ་ཡང་ཡིན་པ་དེ་ནི་འགྲོ་སྟེ། གནས་དེ་ཉི་ཟེར་ལ་ཞེས་བྱ་བའོ།)。

གཅེར་བུའི་བརྟུལ་ཞུགས། 裸体戒。印度外道[illegible]系派所奉持的赤身裸体之戒(རྒྱ་གར་གྱི……ཐུབ་པ་མཛའ་བྲ་བ་ཞིག་གི་དཀའ་ཐུབ་སྤྱོད་ཕྱོགས……ཤིག)。

གཅོད་ཀྱི་གདམས་ངག། 断行教诫。由玛吉拉准所传出的一种舍身、施食的教诫(མ་ཅིག་ལབ་སྒྲོན་ནས་བརྒྱུད་པའི་ཕུང་པོ་གཟན་བསྐྱུར་གྱི……གདམས་པ།)。

གཅོད་གུར། 单人帐。佛教徒一人修断行时所住的小帐房(གུར་ཆུང་ཆུང་ཞིག་སྟེ་གཅོད་གཏོང་མཁན་གྱི་སྡོད་ས།)。

གཅོད་རྒྱ། 闭关。指僧人在一定期限内闭居一室，一心诵经坐禅(མཚམས་ནང་སྒོ་བཅད་ཀྱིས་བསྡད་པ།)。

གཅོད་པ། 断。系藏传佛教觉域派的教义，为玛吉拉准(མ་ཅིག་ལབ་སྒྲོན། 生平不详)传出。参见གཅོད་ལུགས། 条。

གཅོད་པ་པོ། 1．火神(མེ་ལྷ།)。2．帝释之金刚杵(བརྒྱ་བྱིན་རྡོ་རྗེ།)。

གཅོད་བྱེད་བུ། 能断子。阿修罗，非天(ལྷ་མ་ཡིན།)之异名。同གཅོད་མའི་བུ། 条。

གཅོད་མའི་བུ། 断母之子。阿修罗，非天之异名。

གཅོད་ཡུལ་པ། 觉域巴，觉域派，或作觉宇派(སྤྱོད་ཡུལ་པ།)。藏传佛教中一个较小的宗派，由南印度僧人帕当巴桑吉(ཕ་དམ་པ་སངས་རྒྱས། ？—1117)传入。相传他第三次进藏时，把教法传给交・释迦益西(སྐྱོ་ཤཱཀྱ་ཡེ་ཤེས།)和雅陇・玛日仓波(ཡར་ཀློང་རྨ་ཤཱ་སེར་པོ།)。以后传承的弟子还有"颇觉"(ཕོ་གཅོད། 男觉派和)"摩觉"(མོ་གཅོད女觉派)。觉域派流传的年代大致是十一世纪末期以后，到十五世纪逐衰息。

གཅོད་ལུགས། 能断派。系藏传佛教觉域派(གཅོད་ཡུལ་པ།)，又译作觉宇派(སྤྱོད་ཡུལ་པ།)。所谓"能断"，是指能除人生的苦恼，能断除生死根源之意。此派渊源于印度人帕当巴桑吉(ཕ་དམ་པ་སངས་རྒྱས། ？—1117)。

[བཅ]

བཅད། 切断法。指苯教中都尔辛(དུར་གཤེན།)类巫师施行驱鬼魂的一种法术名。

བཅད་རྒྱ། 闭关，闭户修行(མཚམས་བཅད་ནས་བསྡད་པའི་དོན།)。同གཅོད་རྒྱ། 条。

བཅད་པ། 截巴。苯教中施行切断法术的巫师名。参见བཅད། 条。

བཅད་ཤེས་གསུམ། 已决三识。指现量已决识(མངོན་སུམ་བཅད་ཤེས།)、有分别已决识(རྟོག་པ་བཅད་ཤེས།)、非二者已决识(དེ་གང་རུང་མ་ཡིན་པར་གྱུར་པའི་བཅད་ཤེས།)三者。

བཅབ་པའི་བསམ་པ། 伏藏意，隐恶之心。不肯坦白揭露自己或他人过失的思想(ཉེས་ཉེས་སོགས་གཞན་ལ་གསང་སྟེ་སྦ་བའི་བསམ་པ།)。

བཅའ་བ། 珂但尼食，律经译作嚼食、啖食。又指为病人而念的经名。

བཅའ་བ་ལྔ། 五嚼食。佛经毗奈耶称为时药

(ཏུས་ཅང་གི་ཐྲར།)，世俗人作为菜蔬的五种：根(ཙ་བ།)、茎(སྡོང་བུ།)、花(མེ་ཏོག)、果(འབྲས་བུ།)和叶(ལོ་མ།)等。

བཅས་ཁྲིམས། 制戒，遮戒。佛为制止某种罪行而特别制定的教规(སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ཉེས་སྤྱོད····རྣམས་སྤོམ་པའི་ཆེད་དུ་བཅས་པའི་ཁྲིམས།)。

བཅས་པ་འབའ་ཞིག་གི་ལྟུང་མེད་བཞི། 四无罪。指所破无过无罪(དགག་བྱ་ཉེས་དམིགས་མེད་པས··ལྟུང་མེད།)、无能修无罪(སྒྲུབ་མི་ནུས་པས་ལྟུང་མེད།)、悠闲无罪(བག་ཡངས་དང་འབྲེལ་བས་ལྟུང་མེད།)和需缘无罪(རྐྱེན་དགོས་ཀྱིས་ལྟུང····མེད།)。

བཅས་པ་གསུམ། 三遮。即：无遮(དགག་པའི་བཅས་པ།)、修遮(སྒྲུབ་པའི་བཅས་པ།)、开许遮(གནང་བའི་བཅས་པ།)。

བཅས་པའི་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ། 遮罪。依佛遮制，出家人不可行，而于在家人无罪者，如过午进食等(སངས་རྒྱས་ཀྱིས་བཅས་པར་མཛད་པའི་དབང······གིས་རབ་བྱུང་རྣམས་ཀྱིས་སྤྱད་མི་རུང་ཞིང་། ཁྱིམ་པ་རྣམས་ལ་སྡིག་པ་མེད་པར་གྲགས་པ་ཕྱི་དྲོའི་ཁ་ཟས··ལྟ་བུ།)。

བཅས་པའི་ཁྲིམས། 遮戒，制戒。同བཅས་ཁྲིམས། 条。

བཅས་པའི་བསླབ་གཞི། 遮戒学处。指释迦牟尼所制安居、解制、长净等三种仪式中应当受持的戒律(སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་བཅས་པར་མཛད··པའི་དབྱར་དགག་གསོ་གསུམ་ལྟ་བུ་བསྲུབ་པར་བྱ·····བའི་གཞི་རྣམས་སོ།)。

བཅས་རང་གི་ཉེས་པ། 遮罪和性罪，遮罪自性非罪。依据佛律制定为罪，如饮酒等。性罪自性是罪，如杀盗等诸恶，不待佛制而自性是恶，犯之必有罪报。

བཅུ། 十事。经中说为：修行之处(གང་དུ་སྒྲུབ་པའི་གནས།)、我真实(བདག་གི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད།)、咒真实(རིག་སྔགས་ཀྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད།)、念诵真实(བཟླས་བརྗོད་ཀྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད།)、住火静虑(མེ་ལ་གནས་པའི་བསམ་གཏན།)、住声静虑(སྒྲ་ལ་གནས་པའི་བསམ་གཏན།)、声后解脱静虑(སྒྲ་མཐར་ཐར་པའི་བསམ་གཏན།)、修咒仪轨(སྔགས་སྒྲུབ་པ་ལ་འཇུག་པའི་ཆོ་ག)、护摩仪轨(སྦྱིན་སྲེག་གི་ཆོ་ག)、灌顶仪轨(དབང··བསྐུར་བའི་ཆོ་ག)，共为十事。

བཅུ་གཅིག་ཞལ། 又作བཅུ་ཅིག་ཞལ། 十一面观音。有十一个颜面的观音像，为六观音之一。

བཅུ་གཅིག་ཞལ་གྱི་སྒྲུབ་ཐབས། 《十一面修法》。吉祥比丘尼(དགེ་སློང་དཔལ་མོ།)著。

བཅུ་ཆའི་སྦྱིན་སྲེག 什一护摩。谓佛教徒所烧护摩之数为所诵咒数十分之一(སྔགས་ཀྱི་བསྙེན··པའི་བཟླས་གྲངས་ཁ་སྐོང་བཅུ་བྱུར་སྦྱིན་སྲེག)。

བཅུ་གཉིས་མིག 十二目。六面童子(གདོང་དྲུག)之异名。

བཅུ་གཉིས་མིག་ལྡན། 具十二目。同བཅུ་གཉིས་མིག条。

བཅུ་གསུམ་མའི་དཀྱིལ་ཆོག 《十三尊曼陀罗》。达巴多杰(བརྟག་པའི་རྡོ་རྗེ།)著。大译师索南嘉措(ལོ་ཙྪ་བ་ཆེན་པོ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ། 系前弘期人)改译。

བཅུད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན། 情世间，有情世间。指整个生物世界(སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ལ་བརྟེན་པའི··སེམས་ཅན་ཡོད་དོ་ཅོག)。

བཅུད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་སྲིད་པ་སུམ་ཅུ་སོ་གཅིག 三十一有情世间。即：五欲界(འདོད་ཁམས····ལྔ།)、六欲神(འདོད་ལྷ་དྲུག)、十六色界(གཟུགས་ཁམས་བཅུ་དྲུག)、四无色处边(གཟུགས་

མེད་སྐྱེ་མཆེད་སུ་བཞི།)。

བཅུད་ལྡན་ཆེ་བ། 大具味。帝释之异名 (བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག)。

བཅུད་མི་ལྡན། 不具味。非天 (ལྷ་མིན།) 之异名。

བཅུད་ལེན། 金丹术。佛教徒采炼花草药石求延年益寿之术 (མེ་ཏོག་སོགས་རྫས་ལ་བརྟེན་ནས་ཚེ་རིང་ལུས་སྟོབས་སྐྱེད་བྱེད་ཀྱི་ཐབས་ཤེས།)。

བཅུད་ལེན་དངོས་གྲུབ། 避谷成就。采用花中精华和明咒等补益寿元、肉体及资生具，以求延年益寿、永住童颜、点铁成金的成就 (མེ་ཏོག་གི་བཅུད་ལ་སོགས་པའི་རྫས་དང་སྔགས་··· ལ་བརྟེན་ནས་ཚེ་བསྲིང་བ་དང་། ལུས་གཞོན་ཤ་ཆགས་པ་དང་། ལྕགས་ཁམས་གསེར་དུ་སྒྱུར་བ་སྟེ་ཚེ་དང་ལུས་དང་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་བཅུད་ལེན་འགྲུབ··· པའོ།)。此为佛书所说的八种共同成就之一 (ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

བཅོ་ལྔ་མཆོད་པ། 十五供,元宵供 (བོད་ཟླ་དང་པོའི་ཚེས་བཅོ་ལྔའི་ཆོ་འཕྲུལ་དུས་ཆེན།)。公元1409年,格鲁派祖师宗喀巴在拉萨创办大召法会时，于藏历正月十五日夜，陈列酥油供品纪念释迦牟尼示现神变降伏邪魔,后形成为宗教节日。

བཅོམ་ལྡན། 有坏。佛 (སངས་རྒྱས།)；大自在天异名 (དབང་ཕྱུག་གི་མཚན་ཞིག)。

བཅོམ་ལྡན་འདས། 梵语བྷ་ག་ཝཱ་ན། 薄伽梵。出有坏，世尊，释迦牟尼的尊称。"出"谓超出生死涅槃二边，"有"谓有六功德，"坏"谓坏灭四魔 (བདུད་བཞི་བཅོམ་ཞིང་། ལེགས་པའི་ཡོན་ཏན་དྲུག་དང་ལྡན་པ། སྲིད་ཞི་གཉིས་ཀྱི་མཐའ་ལས་འདས་པ།)。

བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་ཉན་ཐོས། 世尊弟子。指亲闻佛说法的声闻弟子 (སངས་རྒྱས་ཞལ········· བཞུགས་སྐབས་ཀྱི་ཉན་ཐོས།)。

བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་གཙུག་ཏོར་ཆེན་པོ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་གསང་བ་སྒྲུབ་པའི་དོན་མངོན་པར་ཐོབ་པའི་རྒྱུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ······ ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་དཔའ་བར་འགྲོ་བའི··· མདོ་ལེའུ་སྟོང་ཕྲག་བཅུ་པ་ལས་ལེའུ་བཅུ་པ། 《大佛顶如来密因修正了义诸菩萨万行首楞严经》。唐代般剌密帝译，房融笔受写成汉文，复由汉文译成藏文,只其中第十品，藏译师名缺。

བཅོམ་ལྡན་འདས་མ། 薄伽梵母。指救度母 (རྗེ་བཙུན་འཕགས་མ་སྒྲོལ་མ།)。

བཅོམ་ལྡན་འདས་མ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ··· པའི་དོན་བསྡུས་པའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ་དགུ་པ། 《圣・佛母般若波罗密多九颂精义释论》。古印度亦衣著，仁钦桑波 (རིན་ཆེན···· བཟང་པོ། 善宝) 藏译。

བཅོམ་ལྡན་རལ་གྲི། 觉丹仁智，又名觉丹热贝仁智，十二世纪初西藏一大格西,博学多能。幼年入纳塘寺学习佛教哲学，备极勤奋，后同前藏人洛赛桑吉本一起校订存放在纳塘寺的《甘珠尔》和《丹珠尔》两部大藏经，并写成《甘珠尔和丹珠尔日光目录》一书。另外还著有《量论疏》、《医学论》等书共十六卷 (བཅོམ་ལྡན་རིག་པའི་རལ་གྲི། དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པའི་མགོར་བྱུང་བའི་བོད་ཀྱི་དགེ་བཤེས·· མཁས་པ་ཆེན་པོ་ཞིག ཆུང་དུས་སུ་སྣར་ཐང་དགོན་པར་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་རིག་པར·· སློབ་གཉེར་མཛད་སྐབས་དཀའ་སྤྱད་འབད་བརྩོན···· བློ་ཡུལ་ལས་འདས་པ་བཀྲང་། དབུས་པ་བློ་གསལ་སངས་རྒྱས་འབུམ་དང་མཉམ་དུ་སྣར་ཐང་གི་བཀའ་འགྱུར་དང་བསྟན་འགྱུར་ལ་ཞུ་དག་གནང་ནས། 《བཀའ་བསྟན་གཉིས་ཀྱི་དཀར་ཆག་ཉི་མའི་འོད······ ཟེར》ཞེས་བྱ་བ་ཡང་བརྩམས་པར་མཛད། གཞན་ཡང་ཚད་མ་རིག་པའི་འགྲེལ་བ། གསོ་བ་རིག་པའི་

བསྟན་བཅོས་སོགས་གསུང་རྩོམ་པོད་བཅུ་དྲུག་ཙམ་ཡོད།)。

བཅོལ་གདམས། 嘱托。教授和教诫之意(གདམས་ངག་སྒྲ་བའམ་མན་ངག་གདམས་པའི་དོན།)。

བཅོས་པའི་ཟླ། 制味。《毗奈耶经》所说听许比丘饮用的葡萄酒尾子等(འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་བཅས་ལྡན་དགེ་སློང་གིས་བཏུང་དུ་རུང་བའི་རྒྱུན་ཆང་སོགས་ཀྱི་སིང་པོ།)。

བཅོས་མའི་རྣལ་འབྱོར། 假瑜伽。《金刚空行经》云：此为生起次第之别名(རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོ་ལས་དེ་ནི་བསྐྱེད་རིམ་གྱི་མིང་གཞན་ཞིག་གོ།)。

བཅོས་མའི་ལྷན་སྐྱེས། 有作之俱生。密法中谓未现证真实时，但以胜解作意，悟入真实者，此为有作之俱生(མངོན་སུམ་དུ་མ་རྟོགས་པའི་སྐབས་སུ་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ལ་མོས་པ་ཡིད་བྱེད་ཀྱིས་འཇུག་པས་བཅོས་མའི་ལྷན་སྐྱེས་སོ།)。

བཅོས་མིན། 胜义，空性(དོན་དམ་སྟོང་ཉིད།)；不伪，真实(བདེན་པ།)。

བཅོས་མིན་གྱི་ལྷན་སྐྱེས། 无作之俱生。密法谓现证真实之时，此为无作之俱生(དེ་ཁོ་ན་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་སྐབས་སུ་བཅོས་མིན་གྱི་ལྷན་སྐྱེས་སོ།)。

〔ལྕ〕

ལྕགས་ཀྱི་ཤལ་མ་ལི། 铁刺林。佛书说，若犯邪淫，侵他人妇女，贪受乐触，如是等等因缘，堕铁刺林地狱中。刺树高一由旬，上有大毒蛇，化作美女身，唤此罪人，上来供汝作乐，狱卒驱之令上，刺皆向下齐刺罪人，身被刺害，入骨彻髓。即至树上，化女还复蛇身，破头入腰，处处穿穴。系小地狱之一(དམྱལ་བའི་བྱེ་བྲག་ཅིག)。

ལྕགས་ཀྱི་ཤལ་མ་ལིའི་རི། 铁刺林地狱。山下遍生铁树，利刃为叶，山头鹫鸟、野狐撕食死尸，此种地狱，为铁刺林地狱(རི་རྩར་ལྕགས་ཀྱི་སྡོང་པོ་མཚོན་གྱི་ལོ་མས་གང་བ་དང་། རི་མགོར་བྱ་རྒོད་དང་ཝ་སོགས་ཀྱིས་མི་རོ་འདྲུད་པའི་རི་ཞིག)。佛书所说小地狱之一(དམྱལ་བའི་བྱེ་བྲག་ཅིག)。

ལྕགས་ཀྱུ་ལྔ། 五钩。密法中所说五钩，是指五如来。即：不动如来、毗卢遮那如来、宝生如来、无量光如来和不空如来(དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ལྔར་བཤད་ལ། མི་བསྐྱོད་པ་དང་རྣམ་སྣང་དང་རིན་འབྱུང་དང་སྣང་མཐའ་དང་དོན་གྲུབ་རྣམས་ལྕགས་ཀྱུ་ལྔ་ཞེས་སོ།)。

ལྕགས་མཁར། 铁堡，伏魔铁堡。佛教徒修诵威猛法事时，所造形如阎罗铁堡的有九角和十六角锥形朵马谓之(དྲག་པོ་མངོན་སྤྱོད་ཀྱི་ལས་སྒྲུབ་སྐབས་གཤིན་རྗེའི་ལྕགས་མཁར་གྱི་རྣམ་པའི་གཏོར་ཟོར་བཞེངས་བཀོད་ཀྱི་དབྱེ་བས་ཏེ་ཟུར་དགུ་པ་དང་། བཅུ་དྲུག་པ་གཉིས་ཡོད།)。

ལྕགས་སྒྲོག་མ། 持链母。密宗坛场护门四天母之一(གསང་སྔགས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྒོ་སྲུང་བའི་ལྷ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ལྕགས་རྡུལ། 金尘，佛教所说的一种长度单位名。相当于七微尘的长度(རྡུལ་ཕྲན་བདུན་གྱི་ཚད།)。又一说，指黄金之尘片，能自由通行于体中者，为微尘之七倍，极微之四十九倍。

ལྕགས་རི། 轮围山，铁围山(ཁོར་ཡུག་རི།)。佛书说，围绕碱海而区划一小世界之铁山，由铁而成，须弥山为中心，外有七山八海，第八海即碱海，瞻部洲等四大洲在此，围绕此碱海者，即铁围山，此为一小世界。

ལྕགས་རི་ར་བ། 铁围山。佛书说围绕盐水碱海

之铁山。

ལྕགས་རིའི་ཕྱི་ར་མི་འདོད་པའི་གསེར་ཆོས་བཅུ་…གསུམ། 不出寺墙的十三种金法。指藏传佛教道果教授中之十三种法。即：三类《空行法》（མཁའ་སྤྱོད་སྐོར་གསུམ།）、三类《大红法》（དམར་ཆེན་སྐོར་གསུམ།）、三类《小红法》（དམར་ཆུང་སྐོར་གསུམ།）、《无死金刚天女法》（འཆི་མེད་རྡོ་རྗེ་ལྷ་མོ།）、《红财神法》（ཛཾ་དམར།）和《黑文殊法》（འཇམ་དཔལ་…ནག་པོ།）等。再加上《狮面母法》（སེང་གདོང་མ།），又称为《龙者十四种金法》（ཀླུ་པའི་གསེར་ཆོས་བཅུ་བཞི།）。

ལྕང་སྐྱ་ཧོ་ཐོག་ཐུ། 章嘉呼图克图。系蒙古地区大活佛之一。章嘉二世阿旺洛桑曲丹（བློ་…བཟང་ཆོས་ལྡན།）系第一世札巴沃色（གྲགས་པ་འོད་གསལ།）的转世，生于1642年，曾入藏依五世达赖喇嘛为师，1701年应召入京。1705年被康熙帝封为“呼图克图”，总领内蒙地区佛教。章嘉三世若贝多吉（རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ།）生于1717年，八岁时由雍正帝迎至北京。1735年护送七世达赖格桑嘉措（བསྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོ།）回藏。其著作有《教派建立能仁圣教妙高庄严》（གྲུབ་མཐའི་རྣམ་བཞག་ཐུབ་བསྟན་ལྷུན་པོའི་…མཛེས་རྒྱན།）、《正字学智者生处》（དག་ཡིག་མཁས་པའི་འབྱུང་གནས།）、《达赖喇嘛格桑嘉措传》（རྒྱལ་བ་བསྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་རྣམ་ཐར།）等多种。乾隆时被封为“灌顶普善广慈大国师”（གོང་མའི་དབང་ཞུ་ཡུལ་གྱི་དྷུ་གོ་ཤྲཱི）。此后还有章嘉四世益西丹贝坚参（ཡེ་ཤེས་བསྟན……པའི་རྒྱལ་མཚན།）等。至清末共传六世。

ལྕང་སྐྱ་ཧོ་ཐོག་ཐུ་བློ་བཟང་ཆོས་ལྡན། 章嘉呼图克图洛桑曲丹，系章嘉第二代活佛。参见ལྕང་སྐྱ་ཧོ་ཐོག་ཐུ། 条。

ལྕང་སྐྱ་ཧོ་ཐོག་ཐུ་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ། 章嘉呼图克图若贝多吉。系章嘉第三代活佛、此人著述很多。参看ལྕང་སྐྱ་ཧོ་ཐོག་ཐུ། 条。

ལྕང་སྐྱའི་གྲུབ་མཐའ། 《章嘉教派论》。全名为《教派建立能仁圣教妙高庄严》（གྲུབ་མཐའི་…རྣམ་བཞག་ཐུབ་བསྟན་ལྷུན་པོའི་མཛེས་རྒྱན།），为章嘉若贝多吉（ལྕང་སྐྱ་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ།）著。

ལྕང་ལོ་ཅན། 1．夜叉住处（གནོད་སྦྱིན་གྱི་གནས།）。2．金刚手和毗沙门（多闻天王）之宫（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ་དང་རྣམ་ཐོས་སྲས་ཀྱི་ཕོ་བྲང་།）。3．古印度地名，神话中须弥山的地名。

ལྕམ་སྲིང་། 姊妹护法（ལྷ་ལྕམ་སྲིང་།），大红司命主。指密乘本尊马头明王眷属中之红面狱主（ཡི་དམ་རྟ་མགྲིན་གྱི་འཁོར་ལས་མཁན་སྲོག་བདག་…དམར་པོ།）。

ལྕི་ཆོས་བརྒྱད། 八难断法。即：亲从比丘受近圆戒（ཕའི་དགེ་འདུན་ལས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པ།）、半月半月从比丘听受教言（ཟླ་བ་ཕྱེད་ཕྱེད་ལས་…དགེ་སློང་ལས་གདམས་པ་ཉན་པ།）、于比丘处认可夏住（ཕའི་དགེ་སློང་ཡོད་སར་དབྱར་ཁས་ལེན་པ།）、从僧尼二众解制（གཉིས་ཀའི་ཚོགས་ལས་དགག་དབྱེ་བྱ་བ།）、若犯难断即于二众履行迁悦（ལྕི་བའི་ཆོས་ལས་འདས་ན་ཚོགས་གཉིས་ཀྱི…དགེ་འདུན་ལ་མགུ་བ་སྤྱོད་པ།）、不言比丘犯戒（དགེ་སློང་གི་ཚུལ་ཁྲིམས་འཆལ་བ་མི་བརྗོད་པ།）、不轻侮比丘（དགེ་སློང་ལ་ཅོ་འདྲི་བ་སོགས་མི་བྱེད་པ།）、顶礼肃敬新进比丘（དགེ་སློང་གསར་བུ་ལའང་ཕྱག་འཚལ་བ་སོགས་གུས་པ་བྱ་བ།）。为十旧仪轨之一（སྔོན་ཆོག་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ལྕེ་གཉིས་པ། 两舌。欺诈，谎骗。

ལྕེ་ཕྱུང་ཏེ་ཟས་མི་ཟ། 食勿出舌。比丘戒一百一

十二恶作之一(དགེ་སློང་གི་སྤོམ་ཁྲིམས་ནང་གི······ཉེས་བྱས་བརྒྱ་དང་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག)。

ལྗེ་དབང་། 舌根(ལྗེའི་དབང་པོ།),六根之一。舌为知味发言之根本，故称舌根。

ལྗེ་ལུགས། 节派。"节"系家族名，本名节旃陀罗格底(ལྗེ་ཙནྡྲ་ཀཱི་རྟི),得当巴桑吉传授融显教波罗密多教授入密法后，自成一派，称为节派。为希结派(ཞི་བྱེད།)小支派之一。

ལྗེ་ཤེས། 舌识。同ལྗེའི་རྣམ་ཤེས། 条。

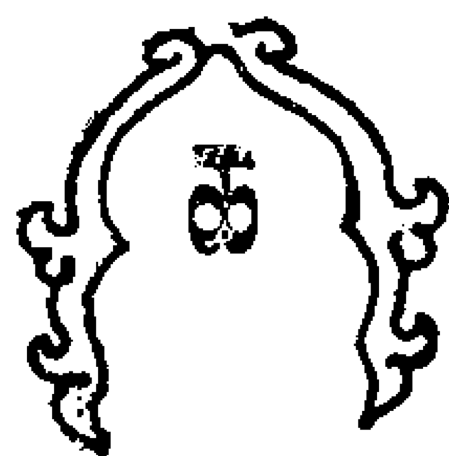
ལྗེའི་སྐྱེ་མཆེད། 舌处。生长舌识感味觉之器官(ལྗེའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་སྐྱེ་ཞིང་མཆེད་པའི་དབང·····པོ།)。

ལྗེའི་རྣམ་ཤེས། 舌识，六识之一。依舌根而发，了别味境者。指舌的感觉(རོ་འཛིན་རྣམ··········ཤེས།)。

ལྗེའི་དབང་མངོན། 舌根现识。从自己增上缘舌根所生、离分别心、无有错乱之他证分，如领略感受咸味之识(རང་གི་བདག་རྐྱེན་ལྗེའི········དབང་པོ་ལས་བྱུང་ཞིང་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི·······གཞན་རིག་དཔེར་ན། ལན་ཚྭའི་རོ་མྱོང་བའི་ཤེས་པ་ལྟ་བུའོ།)。 为五种根现识之一(དབང་མངོན་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ལྗེའི་དབང་པོ། 舌根。属于成为能生舌识味觉之器官。为五根之一(དབང་པོ་ལྔའི་ནང་གསེས·····ཤིག)。

ལྗེའི་དབང་པོ་གཟུགས་ཅན། 舌根净色。体内物质之堪为舌根识之增上缘者。如舌缘境时之舌根，为有依舌根净色;舌不缘境时之舌根，为相应根净色(ནང་དོན་བེམ་པོ་གང་ཞིག་ལྗེའི་དབང······ཤེས་ཀྱི་བདག་རྐྱེན་དུ་གྱུར་པ། ལྗེས་ཡུལ་ལ་འཇུག་དུས་ཀྱི་ལྗེ་དབང་ལྟ་བུ་རྟེན་བཅས་ཀྱི་དབང་པོ·········གཟུགས་ཅན་དང་། ལྗེས་ཡུལ་ལ་མི་འཇུག་དུས་ཀྱི་ལྗེ་དབང་ལྟ་བུ་དེ་མཚུངས་ཀྱི་དབང་པོ་གཟུགས་ཅན་ཡིན་ནོ།)。

ཆ་སྒམ་མཆོད་གཟོམ། 佛龛立柜（སྐུ་འདྲ་འཇོག་གནས།）。上层供置佛像及供品，下层盛物的藏式立柜。

ཆ་གཉིས་ལྡན་པའི་དུས། 二分时。即半夜之意（མཚན་ཕྱེད་ཀྱི་དུས།）。

ཆ་བོ་རི། 洽波日寺。位于西藏拉萨西南。亦名ལྕགས་ཟམ་རྒྱ་བོ།。

ཆ་ཤས་ཀྱི་ཡན་ལག་ཅེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ། 《解卷论》。圣天（འཕགས་པ་ལྷ།）著，仁钦桑波（རིན་ཆེན་བཟང་པོ། 宝贤）藏译。

ཆ་ཤས་མེད་མ། 无分女。邬摩天女（ཨུ་མཱཿ）之别名。

ཆ་གཤེན་དྲུ་ཞིག་ཅན། 西藏原始宗教苯教之一派，以讲善恶，说神怪为主。

ཆ་གསུམ། 三分食子。佛教徒举行宗教活动中，用一分食子上供诸佛菩萨（མཆོད་ཡུལ་གོང་མར་གཏོར་མ་ཆ་གཅིག），一分中献十方护法（ཕྱོགས་སྐྱོང་བཅུར་གཏོར་མ་ཆ་གཅིག），一分下施六道众生和邪魔厉鬼（རིགས་དྲུག་སྤྱི་དང་ཁྱད་པར……གདོན་བགེགས་ལ་གཏོར་མ་ཆ་གཅིག），称为三分食子。

ཆ་བསགས་ཀྱི་ཕོ་བྲང་ཆེན་པོ། 集分大宫。佛教理想国香拔拉一宫殿名（བྱང་ཤམྦྷ་ལའི་ཕོ་བྲང་།）。

ཆགས་སྒྲིབ། 爱欲障。为四障（སྒྲིབ་པ་བཞི།）之一。

ཆགས་བཅོམ། 破贪。佛之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。同ཆགས་འཇོམས། 条。

ཆགས་འཇོམས། 破贪。佛之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。克服食欲者。

ཆགས་སྡང་རྨོངས་གསུམ། 贪、瞋、痴三者。即：于亲友偏爱（གཉེན་ལ་ཞེན་ཆགས།）、于怨敌瞋恨（དགྲ་ལ་སྡང་བ།）和于取舍愚昧无知（བླང་དོར་གྱི་གནས་ལ་རྨོངས་པ།）。

ཆགས་གནས་འཇིག་སྟོང་། 成住坏空。世界首先形成，继续存在，最后坏灭，然后空无所有，是为一劫的四个阶段（སྲིད་པ་དང་པོར་ཆགས། བར་དུ་གནས། མཐའ་མར་འཇིག ཡང་མཐར་སྟོང་པར་འགྱུར་བ་བཅས་བསྐལ་པ་གཅིག་གི་གནས་སྐབས་བཞིའོ།）。

ཆགས་པ་དང་བྲལ་བ། 离贪。离爱佛（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

ཆགས་པའི་བསྐལ་པ། 成劫。四劫中之最初位。世界已经空无之末，乃至住劫未至之前所有一段时间。自外器世间最下风轮形成之时起，直至内情世间阿鼻地狱生起第一有情为止，中间所有二十中劫，名为成劫（བསྐལ་པ་བཞིའི་ཐོག་མ་འཇིག་རྟེན་སྟོང་པའི་གནས་སྐབས……རྫོགས་པ་ནས་གནས་པའི་བསྐལ་པ་ལ་ཐུག་པའི……བར་གྱི་ཡུན་ཚད་དེ། ཕྱི་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་འོག་གཞིའི་རླུང་གི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆགས་པ་ནས་བརྩམས་ཏེ། ནང་བཅུད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་དམྱལ་བ་མནར་མེད་དུ་སེམས་ཅན་གཅིག་སྐྱེས་པའི་བར་གྱི་བར་བསྐལ……ཉི་ཤུའི་ཡུན་ལ་ཆགས་པའི་བསྐལ་པ་ཞེས་བྱའོ།）。

ཆགས་བྲལ་ལྔ། 五离贪，五种离烦恼贪。即：一分离贪（ཕྱོགས་གཅིག་ལ་ཆགས་བྲལ་བ།）、

俱分离贪（མཐའ་དག་ལ་ཆགས་བྲལ་བ། ）、证悟离贪（རྟོགས་པའི་ཆགས་བྲལ་བ། ）、 映蔽离贪（གནོན་པའི་ཆགས་བྲལ་བ། ）和善示离贪（ལེགས་པར་སྟོན་པའི་ཆགས་བྲལ་བ། ）。

ཆང་ཟབ། 梵语作〔पुद्गलः〕补特伽罗。指众生。

ཆད་ཅིང་འཇུག་པའི་ཡིད་བྱེད། 有间缺运转作意。九住心的四作意之一。在修止的第三至第七住心过程中，心力时有外散，须收回重新住于所缘境上的断续作意（སེམས་གནས་སྐབས་ཀྱི་ཡིད་བྱེད་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སེམས་གནས་གསུམ་པ་ནས་བདུན་པའི་བར་འཇུག་པའི་ཡིད་བྱེད་སེམས་ཡེངས་པ་སླར་ཡང་དམིགས་པ་དེ་ཉིད་ལ⋯⋯འཛོག་པའི་སྐབས་སུ་ཆད་ཅིང་འཇུག་པའི་ཡིད་ལ⋯བྱེད་པའོ། ）。

ཆད་མཐའ། 断边。否定一切或说一切皆是虚无的偏见极端谓之（ཐམས་ཅད་མེད་པར་སྨྲ་བའི⋯⋯མཐའ། ）。

ཆད་པ་མེད་པར་འཇུག་པའི་ཡིད་བྱེད། 无间缺运转作意。九住心的四作意之一。在修止的第八住心过程中，心力连续专注全无间断的作意（སེམས་གནས་སྐབས་ཀྱི་ཡིད་བྱེད་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སེམས་གནས་བརྒྱད་པའི་སྐབས་སུ་ཆད་པ་མེད་པར་འཇུག་པའི་ཡིད་ལ་བྱེད་པའོ། ）。

ཆད་པ་འཛིན། 执法。阎罗王之异名（གཤིན་རྗེ་རྒྱལ་པོའི་མཚན་ཞིག）。

ཆད་པའི་མྱང་འདས། 小涅槃，一分涅槃。指仅能离轮回苦，不能圆满利他事业的小乘涅槃（འཁོར་བའི་སྡུག་བསྔལ་མེད་ཙམ་ལས་གཞན་དོན⋯⋯ཕུན་ཚོགས་མི་འགྲུབ་པའི་མྱང་འདས། ）。

ཆད་པར་སྨྲ་བ། 说断见派，断见论，顺世派。印度外道派别之一。

ཆད་སྨྲ། ཆད་པར་སྨྲ་བའི་བསྡུས་ཚིག 顺世外道（མུ་སྟེགས་རྒྱང་འཕེན་པ། ），外道派别之一。持断见者。

ཆབ་མཁྲིས། 水胆。火神之异名（མེ་ལྷའི་མཚན་ཞིག）。

ཆབ་སྟོད། 恰卜堆。过去西藏僧官孜仲所着上衣（སྔར་བོད་ཀྱི་རྩེ་དྲུང་གི་སྟོད་གོས་ཤིག）。

ཆབ་མདོ་བྱམས་པ་གླིང་། 昌都绛巴林寺。公元1437年（明英宗正统二年），宗喀巴弟子喜饶桑波（ཤེས་རབ་བཟང་པོ། ）所建。后来成为历代帕巴拉转世驻锡之寺院（འཕགས་པ་ལྷ་སྤྲུལ་སྐུ⋯རིམ་པས་སྐྱོང་བའི་དགོན་པ་ཞིག）。

ཆབ་མདོའི་དགོན་པ། 昌都寺。全名为昌都绛巴林寺（ཆབ་མདོ་བྱམས་པ་གླིང་དགོན་པ། ），由宗喀巴弟子喜饶桑波（ཤེས་རབ་བཟང་པོ། ）于公元1437年兴建。

ཆབ་ནག་སྲིད་པ་རྒྱུད་ཀྱི་བོན། 黑派世间续苯。苯教之一派（བོན་གྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག）。

ཆབ་ཟུམ་རིལ་བ། 净瓶，净水小瓶。梵音译作军持、军荼利（कमण्डलु）。为比丘十八种用具之一。

ཆབ་རིལ་བ། 经会饭后携瓶为僧众斟漱口水者（ཚོགས་སུ་ཟུམ་པ་ཁྱེར་ནས་དགེ་འདུན་རྣམས་ལ⋯⋯ཟུང་ཆུ་འགྲེམས་མཁན། ）。

ཆར་སྐྱེས། 雨生。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

ཆར་སྡིག་ཅན། 雨恶者。火神之妃（མེ་ལྷའི་ཆུང་མ། ）。

ཆར་པ་གཡོ། 雨动。火神之异名（མེ་ལྷའི་མཚན་ཞིག）。

ཆར་པའི་སྙིང་པོ། 雨藏，雨之本质。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

ཆར་སྤྲིན་ཅན། 雨云，有雨云，含雨云。帝释天

之异名(བརྒྱ་སྦྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག)。

ཆར་འབེབས། 降雨。大自在天(དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།)、帝释(བརྒྱ་བྱིན།)和火神(མེ་ལྷ།)之异名。

ཆར་འབྲས། 雨之果实，因雨而结的果实。遍入天之异名(ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག)。

ཆས་སྟོ་ཞུགས་པ། 上装。密乘灌顶入内坛场仪轨之一。受灌顶诸弟子众，穿着有加持力的红衣、红裙，戴发髻等(ཁྲི་འཇུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སློབ་མ་ལ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་གོས་དམར་པོ་སོགས་སྨད་གཡོགས་གསོལ། སྟོད་གཡོགས་དགབ། གཙུག་ཏོར་བསྣོན་པའོ།)。

ཆིག་ཆོད་གསུམ་གྱི་གདམས་པ། 《三顿断》教授。系希解派零星传承(བརྒྱུད་པ་ཐོར་བུ་བ།)法类之一。

ཆིང་ལིའང་ཆིང་ཀུའན་ཀྭ་ཤྲི། 清凉澄观国师(738—839)。唐代僧人，中国佛教华严宗四祖。俗性夏候。越州山阴(治所在今浙江绍兴)人。贞元十一年(795)唐德宗生日，诏入内殿讲经。据说“以妙法清凉帝心”，遂赐号“清凉法师”(一说因常住清凉山即五台山，故赐号“清凉”)，礼为“教授和尚”，参与般若三藏译天竺乌荼国所进《华严经》。元和五年(810)，唐宪宗加号“大统清凉国师”，并敕有司铸金印。著述甚多，传说有三百余卷，对华严宗“中兴”起很大作用。主要有《华严经疏》、《华严经随疏演义钞》、《贞元经疏》、《华严法界玄疏》等。弟子一百多人，著名的有宗密、僧睿、宝印、寂光等。《土官·宗教源流镜史》载：“清凉国师，本名澄观。藏语为无垢观。因其长住五台山，故后称为清凉国师。生于唐明皇时。对大五明小五明共十种明处和经世之学，无不通晓，具有菩提心。虽未远至天竺，然娴梵语，与竺德齐名。能自译佛经。身长九尺四，垂手过膝，齿满四十。目光炯炯，相好庄严。无论贵贱人等，见者无不生起敬信，诚为汉地的一位无有匹敌的大班智达。老师汤吉勤巴所作五台山圣地赞内中说：‘东方内地大菩萨，乃与弥勒无差别，清凉国师是其名。’又传其为文殊菩萨乘愿再来。续译《华严经》，著有《华严经纲要》三卷，《摄颂》一卷，《华严法界玄镜》一卷，《玄镜灯论》一卷，《入菩提道次第五门》等阐明三藏旨趣，及其所著拾遗阐微的论典，共有三百余部，传说汉土精娴《华严》，未有过于师者。与唐主君臣详讲《华严经》已有二次，其他经典讲说更多，历为七朝上师，寿一百零二岁。清凉判分广大道次为五教。即：中士道共教，大乘的始教、终教、顿教、圆教共五教。以此来引导后学。这一法系则名为贤首宗”(ཆིང་ལིའང་ཆིང……ཀུའན་ཀྭ་ཤི་ནི། མཚན་དངོས་ཐིང་ཀྭན་ཏེ་བོད་སྐད་དུ་དྲི་མེད་གཟིགས། རི་བོ་རྩེ་ལྔར་གཏན་བཞུགས་མཛད་པས་ཆིང་ལིའང་ཀྭ་ཤིར་གྲགས་པ་སྟེ། ཐང་མིང་ཧྭང་གི་དུས་སུ་བྱུང་ལ། རིག་གནས་བཅུ་དང་སྲིད་སྲུང་ལ་སོགས་པའི་རིག་བྱེད་མི་མཁྱེན་པ་མེད། བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཐུགས་མངའ། རྒྱ་གར་དུ་མ་ཕེབས་ཀྱང་ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་ལ་རྒྱ་གར་མཁས་པ་དང་མཉམ……པས་ལོ་ཙཱ་མཛད་པ་ལ་གཞན་དྲིང་མི་འཇོག་པ། སྐུ་བོང་སྲིད་དུ་ཁྲུ་དགུ་དང་སོར་བཞི་ཡོངས་པ། ཕྱག་པུས་མོ་འདའ་བ། ཏུང་ཚེམས་བཞི་བཅུ་ཚང་བ། སྤྱན་མི་འཛུམ་པ་སོགས་མཚན་དཔེ་མང་པོས་བརྒྱན་པ། མཐོང་བ་ཙམ་གྱིས་མཆོག་དམན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡིད་འཕྲོག་པ། ཙི་ནའི་ཡུལ་གྱི་མ་ཧཱ་པཎྜི་ཏ་འགྲན་ཟླ་དང་བྲལ་བ་ཡིན་ལ། བདག་གི་བླ་མ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པས་མཛད་པའི་རི་བོ་རྩེ་ལྔའི……གནས་བསྟོད་ཀྱི་མགུར་དུ། ཤར་ཙི་ནའི་ཡུལ་གྱི་སེམས་དཔའ་ཆེ། མགོན་མ་ཕམ་པ་དང་མཉམ་སུ་མེད། མཚན་ཆིང་ལིའང་ཀྭ་ཤིར་གྲགས་པ་ཡང་།

ཞེས་གསུངས་ཤིང་། རྗེ་བཙུན་འཇམ་དཔལ་དབྱངས་ཀྱི་རྣམ་འཕྲུལ་དུ་ཡང་གྲགས་པ་དེ་ཉིད་ཀྱིས་ཕལ་པོ……ཆེའི་འགྱུར་འགྲོ་བསྒྱུར་ཅིང་། ཕལ་པོ་ཆེའི་ལེ་མ་འགྲེལ་བམ་པོ་གསུམ་པ། སྟོམ་ཚིག་བམ་པོ་གཅིག་པ། ཆོས་ཀྱི་དབྱངས་སུ་ལྟ་བ་ཟབ་དོན་ལྔ་བའི་མི་ཡོང་ཞེས་བམ་པོ་གཅིག་པ། མི་ཡོང་སྒྲོན་མེའི་བསྟན་བཅོས་བམ་པོ་གཅིག་པ། བྱང་ཆུབ་ལམ་གྱི་རིམ་པ་འཇུག་སྒོ་ལྟ་བ་སོགས་སྡེ་སྣོད་གསུམ་ཀའི་གསལ……བྱེད། འཕྲོར་སྟུད་གབ་ཕྱུང་གི་རིགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཁྲོན་བསྒོམས་བམ་པོ་སུམ་བརྒྱ་ལྷག་མཛད། ཕལ་ཆེན་ལ་རྒྱ་ནག་ཏུ་འདི་ལས་མཁས་པ་མ་བྱུང……བར་གྲགས་ཤིང་། རྒྱལ་པོ་འཁོར་བཅས་ལ་སྟོང་པོ་བཀོད་པའི་མདོ་ཞིང་བཤད་ལན་གཉིས་ཀྱིས……མཆོད། མདོ་སྡེའི་བཤད་པ་ལན་དུ་མར་གནང་། རྒྱལ་པོ་རབས་བདུན་གྱིས་བླ་མར་བཀུར། དགུང་ལོ་བརྒྱ་དང་གཉིས་བཞུགས། དེ་ཉིད་ཀྱིས་རྒྱ་ཆེ་བའི་ལམ་གྱི་རིམ་པ། སྐྱེས་བུ་འབྲིང་དང་ཐུན་མོང་བ། ཐེག་ཆེན་ལ་སྟོན་འགྲོ། དངོས་གཞི་གཉིས་དང་། ཅིག་ཆར་བ་དང་། བོད་རྒྱལ་གཉིས་ཏེ་ལམ་གྱི་རིམ་པ་ལྔས་འཁྲིད་ཚུལ་མཛད་ཅིང་། བརྒྱུད་པ་འདི་ལ་ཁྲིའན་ཤེའུ་ལུགས་ཞེས་གྲགས་སོ།)。

ཆུ་ཀླུང་སྣ་ཚོགས་པའི་མདོ། 《诸种河流经》。据云是藏文初创不久，从梵文译出的经典之一，为《甘珠尔》(བཀའ་འགྱུར །)中所未载者。

ཆུ་སྐྱེས། 水生，莲花。大梵天(ཚངས་པ།)、天界妓女(ལྷའི་སྨད་འཚོང་མ།)，

ཆུ་སྐྱེས་མངལ། 莲胎。大梵天之异名(ཚངས་པའི་མཚན་ཞིག)。

ཆུ་སྐྱེས་ཅན། 水生者。观世音菩萨之异名(སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

ཆུ་སྐྱེས་བདག་པོ། 莲花之主。水神之异名(ཆུ……ལྷའི་མཚན་ཞིག)。

ཆུ་སྐྱེས་དབང་པོ། 同ཆུ་སྐྱེས་བདག་པོ། 条。

ཆུ་སྒྲོད་མ། 动水女。天神之女(ལྷའི་བུ་མོ།)。

ཆུ་ཁམས། 水界。俱舍论说："湿为水界"(གཤེར་བ་ནི་ཆུའི་ཁམས་སོ་ཞེས་མཛོད་འགྲེལ་ལས……སོ།)。为金木水火土等五行之一(ས་ཆུ་མེ……ཤིང་ལྕགས་ཁམས་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཆུ་དགུམ་སྲི་དགུམ། 死于水，死于魔。苯教常用术语，近汉语"刀下死，水中亡"，咒人之词。

ཆུ་རྒྱུན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 河流喻发心。二十二种发心之一。报身所具一向道发心。由于平等证悟能知所知，故趁智悲自然之力，行利他事，一视同仁，连续不断，如江河水(སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། ལོངས་སྐུའི་རྒྱུད་ཀྱི་བགྲོད་པ་གཅིག་པའི་ལམ་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི་ཤེས་པ་དང་ཤེས་བྱ་མཉམ་པ་ཉིད་དུ་རྟོགས་པས་སྙིང་རྗེ་དང་ཤེས་རབ་ཀྱིས་རང་གི་ངང……གིས་འཇུག་པའི་རྒྱུན་མི་འཆད་པར་གཞན་གྱི་དོན་གྱི……བྱ་བ་ཐ་མི་དད་པ་རིས་སུ་མ་ཆད་པར་འཇུག་པས་ཆུ……བོའི་རྒྱུན་ལྟ་བུའོ།)。

ཆུ་གཏེར་ལྕགས་རི། 佛教宇宙学的海外铁围山(ཕྱིའི་ལྕགས་རི།)。

ཆུ་གཏེར་བཞི། 四水藏，四大海。指须弥山四周的四大海(རི་རབ་ཀྱི་ཕྱོགས་བཞིའི་རྒྱ་མཚོ……བཞི།)。

ཆུ་གཏོར། 水食子。佛教徒举行宗教活动时，连水放施的朵马(གཏོར་མ་ཆབ་གཏོར།)。

ཆུ་དང་ཅོད་པན་གྱི་དབང་། 水及冠冕灌顶。事部密乘入门，即于身心中留植法身功能之五瓶灌顶及留植色身功能之相应种姓诸三昧耶

手印冠冕灌顶(ཕྱ་རྒྱུད་ཀྱི་འདུག་སོ་སྟེ། ཆོས་སྐུ་ཐུགས་པ་རྒྱུད་ལ་འཇོག་བྱེད་ཀྱི་ཕྱམ་པ་ལྔའི་དབང…… དང་། གཟུགས་སྐུའི་ཐུགས་པ་འཇོག་བྱེད་རིགས་གང་ཡིན་གྱི་དམ་ཚིག་ཕྱག་རྒྱའི་ཅོད་པན་དབང་ངོ།)。

ཆུ་རྡུལ་གཅིག 一水尘，七金尘之量(ཟངས་རྡུལ་བདུན་གྱི་ཚད།)。佛书所说古印度最小的长度单位之一。

ཆུ་ལྡན། 具水。守护西方的水神(ནུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་སྐྱོང་ཆུ་ལྷ།)。

ཆུ་དཔར་རྒྱག་པ། 水印。把印经板(དཔར་ཤིང་།)或塑佛像的模子放入水中，表示在水里印刷了很多经或塑了不少佛像。

ཆུ་བོ་བཅུ་བདུན། 十七河。佛书说东胜神洲有十七河。即：流沙河(བྱེ་མ་འདྲེས།)、达买扎河(ས་མེ་ཏྲ)、水动河(ཆུ་གཡོ་བ)、龙河(ཀླུའི་ཆུ།)、林出河(ནགས་ནས་འབྱུང་བ།)、杂惹杂河(ཙ་ར་ཙ།)、藤缠河(འཁྲི་ཤིང་གིས……གཡོགས་པ།)、旋顶河(རྩེ་མ་ལ་འཁོར་བ།)、黑水河(ཆུ་ནག་པོ།)、叶落河(ལོ་མ་ཐུར་དུ……འཕྱང་བ།)、烟喜河(དུ་བ་དགའ་བ།)、尼居伦达流河(ནི་ཙུ་ལིནྡ་འབབ་པ།)、仙人喜先流河(དྲང་སྲོང་དགའ་བ་སྔོན་འབབ་པ།)、善河(བཟང་པོ།)ཟ、三角河(ཟུར་གསུམ་པ།)、喧啸河(ཙ་ཙ་པ།)、石游河(རྡོ་བ་འགྲིམ་པ།)。

ཆུ་བོ་ཆེན་པོ་ལྔ། 五大河流。佛书说西牛货洲有五大河流。即：具广河(ཡངས་པ་ཅན།)、尊足巴底河(ཙུན་ཙུམ་པ་ཏི།)、月柏河(ཟླ་བའི…… ཤུག་པ།)、善水河(ཆུ་བཟང་པོ།)、普合河(ཀུན་ཏུ་འདྲེས་པ།)。

ཆུ་བོ་བཞི། 1.四暴流：欲暴流(འདོད་པའི་ཆུ་བོ།)、有暴流(སྲིད་པའི་ཆུ་བོ།)、见暴流(ལྟ་བའི……ཆུ་བོ།)、无明暴流(མ་རིག་པའི་ཆུ་བོ།)。2.印度四河：恒河(ཆུ་བོ་གངྒཱ)、信度河(ཆུ་བོ་སིནྡྷུ)、悉达河(ཆུ་བོ་སི་ཏཱ)和缚刍河(པཀྵུ)。

ཆུ་དབང་བསྐུར་བ། 水灌顶。从尊胜等瓶各取少许水，注入颅器或螺器内而作灌顶者，谓作水灌顶(རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་ལ་སོགས་པའི་བུམ་པ་རྣམས་ལས་ཆུ་ཉུང་ཟད་རེ་བཅུས་ཏེ་ཐོད་པ་འམ་དུང་ཆོས་སུ་བླུགས་པས་ཆུ་དབང་བསྐུར་བའོ།)。

ཆུ་དབང་གི་ཆོ་ག་གཉིས། 水灌顶二仪轨。即：祈请清净(གསོལ་བ་གདབ་ཅིང་སྦྱང་བ་བྱ་བ།)和传水灌顶(དེ་ལ་ཆུ་དབང་བསྐུར་བའི་རིམ་པ།)。

ཆུ་དབར་སྤྲུལ་སྐུའི་ཕོ་བྲང་། 曲瓦化身宫殿。阿里甄地方一圣地名(སྟོད་ཕྱོགས་བྲིན་ཞེས་པའི་ས……ཁུལ་གྱི་གནས་ཆེན་ཞིག)，噶举派高僧米拉日巴(མི་ལ་རས་པ།)曾在此处修行。

ཆུ་འབྱིན། 出水。遍入天之异名(ཁྱབ་འཇུག་གི……མཚན་ཞིག)。

ཆུ་སྦྱིན། 水施。给鬼类施水的宗教活动之一。布施给饿鬼的水。

ཆུ་མིག་ཆོས་འཁོར་ཆེན་མོ། 曲弥大法轮会。指藏历第五饶迥火牛年（公元1277年），八思巴第二次回到西藏，在后藏曲弥仁摩地方发起有七万僧人参加的大法会，西藏历史上称为曲弥大法轮会(རབ་བྱུང་ལྔ་པའི་མེ་གླང་སྤྱི་ལོ 1277 ལོར་འགྲོ་མགོན་འཕགས་པ་བོད་དུ་ཞིངས……གཉིས་པ་ཕེབས་སྐབས། གཙང་གི་ཆུ་མིག་རིང་མོར་དགེ་འདུན་ཁྲི་བདུན་འཚོགས་པའི་ཆོས་འཁོར་ཞིག……གནང་བ་དེ་ལ་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་ཆུ་མིག་ཆོས……འཁོར་ཟེར།)。

ཆུ་བཞུགས། 沐浴礼。在秋天星辰出现时，进行沐浴的一种宗教活动。佛教徒认为这时的水有佛的加持力。亦作ཆབ་ཞུགས། 。

ཆུ་ཡན་ལག་བརྒྱད་ལྡན། 八功德水。即：凉（བསིལ་བ།）、轻（ཡང་བ།）、香（ཞིམ་པ།）、柔（འཇམ་པ།）、清（དྭངས་པ།）、净（དྲི་མ་མེད་པ།）、饮之不伤喉（འཐུང་ན་མགྲིན་པ་བདེ……བ།）和饮之不伤腹（འཐུང་ན་ལྟོ་བ་མི་གནོད……པ།）。

ཆུ་ཡི་རྒྱན། 水庄严。遍入天妃（ཁྱབ་འཇུག་གི་ཆུང་མ།）。

ཆུ་ཡི་ཐུབ་པ། 水仙。1.瞻巴拉财神之异名（ནོར་ལྷ་ཛམ་བྷ་ལའི་མཚན་ཞིག）。2.水神的异名（ཆུ་ལྷའི་མཚན་ཞིག）。

ཆུ་ཡི་བདག་པོ། 水主，水之主人。水神之异名（ཆུ་ལྷའི་མཚན་ཞིག）。

ཆུ་ཡི་དབང་པོ། 水王。瞻巴拉财神之异名（ནོར་ལྷ་ཛམ་བྷ་ལའི་མཚན་ཞིག）。

ཆུ་ལ་གནས། 水住，水中居。瞻巴拉财神之异名（ནོར་ལྷ་ཛམ་བྷ་ལའི་མཚན་ཞིག）。

ཆུ་ལ་སྤྱོད་པ། 水中行。水神之异名（ཆུ་ལྷའི……མཚན་ཞིག）。

ཆུ་སོགས་ཀྱི་ལྡེ་ཚན་བཅུ། 水等十堕。九十单堕中之第五组，有关饮水及其他十戒。即：饮用有虫水（སྲོག་ཆགས་ལྡན་པའི་ཆུར་ལོངས་སྤྱོད……པའི་ལྟུང་བྱེད།）、强坐食家（ཉལ་པོ་བྱེད་པའི་ཁྱིམ་དུ་གནས་པའི་ལྟུང་བྱེད།）、强立食家（ཉལ་པོ……བྱེད་པའི་ཁྱིམ་དུ་འགྲེང་བའི་ལྟུང་བྱེད།）、授食裸体者（གཅེར་བུ་པ་ལ་ཟས་སྦྱིན་པའི་ལྟུང་བྱེད།）、往观军（དམག་ལ་ལྟ་བའི་ལྟུང་བྱེད།）、军中过宿（དམག་གི་ནང་དུ་གནས་པའི་ལྟུང་བྱེད།）、整军（དམག་གི་ཙ་བཀོད་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད།）、打比丘（བརྡེག་པའི་ལྟུང་བྱེད།）、拟打（བརྡེག……པར་གཟས་པའི་ལྟུང་བྱེད།）和覆藏粗重罪（གནས་ངན་ལེན་འཆབ་པའི་ལྟུང་བྱེད།）。

ཆུ་སྲང་། 时刻，漏分。佛经所说一种记时单位，一漏分为壮年男子呼吸六次时间。

ཆུ་སྲིན་མགོ 鳄头。寺庙等建筑的歇山式金瓦殿屋顶四角上所嵌装的饰物（གཙུག་ལག་ཁང་གི……རྒྱ་ཕིབས་ཟུར་རྒྱན།）。

ཆུ་སྲིན་རྒྱལ་མཚན་ཅན། 摩羯幢者。极喜自在魔之异名（བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག་གི་མཚན……ཞིག）。

ཆུ་སྲིན་མཚན་པ། 摩羯标者。极喜自在魔之异名（བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག་གི་མཚན་ཞིག）。

ཆུ་ལྷ། 1.水天佛，和楼那佛（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི……མཚན།）。2.水神，西方护法神（ནུབ་ཀྱི……ཕྱོགས་སྐྱོང་།）。

ཆུའི་སྒྲུབ་ཆོག 水之修法。《鬘论》说：诵邬答迦咒及三字七遍，想成智慧甘露金刚微尘自性，是为水之修法（ཨུ་ད་ཀ་དང་ཡི་གེ་གསུམ……ལན་བདུན་བཟླས་པས་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདུད་རྩིར་གྱུར……པའི་རྡོ་རྗེའི་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱི་རང་བཞིན་དུ་སེམས……པར་ཕྲེང་བར་གསུངས་པ།）。

ཆུའི་དབང་། 水灌顶。瓶灌顶的支分，为能净除弟子无垢故，名水灌顶（བུམ་དབང་གི……སྐབས་སློབ་མས་མ་རིག་པའི་དྲི་མ་འཁྲུད་པར་བྱེད……དུ་བསྒྲུབ་པའི་ཕྱིར་དུ་ཆུའི་དབང་ངོ་།）。

ཆུར་གནས། 水中住。同ཆུ་ལ་གནས། 条。

ཆུར་སྤྱོད་བདག་པོ། 用水主。水神之异名（ཆུ……ལྷའི་མཚན་ཞིག）。

ཆུར་རྩེ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 戏水。九十单堕之一。律经中说，比丘以嬉笑心在深没半身之水中嬉戏，即犯罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི……ནང་གསེས། ཀྲོད་བག་གི་བསམ་པས་ཕྱེད་བྱེད

ཐུབ་པའི་རྒྱལ་ཚེ་བའོ། ）。

ཆེ་བའི་ང་རྒྱལ། 过慢。自心以为我虽与彼相同，但有些方面我胜过彼，此名为过慢（བདག་ནི་པ་རོལ་པོ་དང་ཀུན་ནས་མཚུངས་ཤིང་འདྲ་ནའང་སྣ་འགའ་ཞིག་གིས་བདག་ཆེའོ་སྙམ་དུ་སེམས་པ། ）。

ཆེད་དུ་བརྗོད་པའི་སྡེ། 梵语ཨུདྡཱ་ན། 邬陀南，《不问自说经》。如来不为某一补特伽罗，而为佛法长住，不待他人请问，自愿乐说之教（གང་ཟག་འགའ་ཞིག་ཕྱིར་གསུང་པ་མིན་པར། སངས་རྒྱས་བསྟན་པ་ཡུན་རིང་དུ་བཞུགས་པའི་ཕྱིར……གཞན་གྱིས་མ་བསྐུལ་བར་ཐུགས་དགྱེས་པའི་ཚུལ……གྱིས་ཆེད་དུ་གསུངས་པའོ། ）。《赞叹经》，十二部经之一（གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ཡ···གྱལ་ཞིག）。

ཆེད་དུ་བརྗོད་པའི་ཚོམས། 《法集要颂经》。全书四卷三十二品。法救（ཆོས་སྐྱོབ། ）集，仁钦乔（རིན་ཆེན་མཆོག 宝圣）藏译。宋代天息灾汉译。

ཆེན་པོ། 大。佛教术语，或译觉。"大"指其包罗了无始以来一切变异；"觉"指其由浑沌之体，转而有知，外生起物质世界，内生起有情心识，由不知转而为有知时是总觉知，故名为大。参见ཤེས་བྱ་ཉེར་ལྔ། 条。

ཆེན་པོ་ལྔ། 五大。虚空之异名。即：具备无形（གཟུགས་མེད། ）、无碍（ཐོགས་པ་མེད་པ། ）、常（རྟག་པ། ）、不变（མི་འགྱུར་བ། ）、不移（མི་འཕོ་བ། ）五种特性者。

ཆེན་པོ་སྟོང་པ་ཉིད། 大空。系十六空之一。大十方三界，五趣众生，无数无量广大情器世间皆空（སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཕྱོགས་བཅུ་འཇིག་རྟེན་གསུམ་དང་། བཅུད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་འགྲོ་བ་ལྔར་སྐྱེས་པ་མང་ཞིང་རྒྱ་ཆེ་བ་དེ་དག་ནི……སྟོང་པ་ཉིད་དོ། ）。

ཆེན་པོ་བདུན། 七大。即：大境相（དམིགས་པ་ཆེན་པོ། ）、大习修（སྒྲུབ་པ་ཆེན་པོ། ）、大智慧（ཡེ་ཤེས་ཆེན་པོ། ）、大精进（བརྩོན་འགྲུས་རྩོམ……པ་ཆེན་པོ། ）、大善巧（ཐབས་ལ་མཁས་པ་ཆེན……པོ། ）、大正修（ཡང་དག་སྒྲུབ་པ་ཆེན་པོ། ）、大功业（འཕྲིན་ལས་ཆེན་པོ། ）。具备这"七大"，即称"大乘"（ཐེག་པ་ཆེན་པོ། ）。

ཆོ་ག 轨则，仪则。佛教修行的方式（སྒྲུབ………ཐབས། ）。

ཆོ་ག་ལྔ། 五种仪轨。即：熟未熟灌顶仪轨（མ་སྨིན་པ་སྨིན་པར་བྱེད་པ་དབང་གི་ཆོ་ག）、熟已不坏获三昧耶仪轨（སྨིན་པ་མི་ཉམས་པར་བྱེད་པ་དམ་ཚིག་བསྲུང་བའི་ཆོ་ག）、从师听闻经续了知法相仪轨（བླ་མ་ལས་རྒྱུད་མཉན་ནས་མཚན་ཉིད་ཤེས་པར་བྱེད་པའི་ཆོ་ག）、修行菩提净心仪轨（བྱང་ཆུབ་འགྲུབ་པར་བྱེད་པ་སེམས་སྦྱངས་པའི་ཆོ་ག）、究竟方便净行仪轨（དེ་མཐར་ཕྱིན་པའི……ཐབས་སྤྱོད་པ་དག་པའི་ཆོ་ག）。

ཆོ་ག་པ། 司仪。通晓仪轨者（བྱ་བྱེད་ཀྱི་བྱ་བ་སྤྱོད་ལམ་ཤེས་པ། ）。

ཆོ་ག་ཕྱག་ལེན། 仪轨程序（སྒྲུབ་ཐབས་ཀྱི་ལག……ལེན། ）。

ཆོ་ག་ལ་གནས་པ། 安住轨则。遵守法规之意（རང་གི་བྱ་སྤྱོད་ཁྲིམས་ལ་གནས་པ། ）。

ཆོ་ག་གསུམ་བསྐྱེད། 1.仪规三生次。即：种子生次（ས་བོན་ལས་བསྐྱེད་པ། ）、手帜生次（ཕྱག་མཚན་ལས་བསྐྱེད་པ། ）和全身生次（སྐུ་རྫོགས་པ་ལས་བསྐྱེད་པ། ）。2.三轨生次。系密乘本尊生起次第之一。在莲花日轮等宝座上端，从本尊种子，生起标有种子本尊手帜，圆满融化

而后生起本尊全貌(ཉ་བསྐྱེད་པའི་ཚུལ་ཞིག་སྟེ། པད་ཉི་ལ་སོགས་པའི་གདན་གྱི་སྟེང་དུ་ལྷའི་ས་བོན···· ལས་བྱུང་བའི་ཕྱག་མཚན་ས་བོན་གྱིས་མཚན་པ········ ཡོངས་སུ་གྱུར་པ་ལས་ལྷའི་སྐུ་རྫོགས་པར་བསྐྱེད་པ།)。

ཆོ་འཕྲུལ། 神变。初见即能使所调伏者中意，故名神变(དང་པོ་ཉིད་དུ་གདུལ་བྱའི་ཡིད་འཕྲོག···· པར་བྱེད་པས་ན་ཆོ་འཕྲུལ་ཟེར།)。

ཆོ་འཕྲུལ་ཆེན་པོ་བསྟན་པ། 《大宝积经大神变会品》。大宝积经中大神变会品，全书三卷共九百颂。印度亲教师姿纳迷札(རྒྱ་གར་གྱི···· མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ།)和藏族译师益西德(ལོ་ཙྪ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེ།)由梵译藏并加校订。唐代菩提流志由梵译汉。

ཆོ་འཕྲུལ་ཆེན་པོའི་དུས་ཆེན། 大神变节。系释迦行道四节日之一。据说释迦牟尼在世时，一次藏历正月（别名星宿月或马月）初一至十五日半月期间，示现种种神通变化，以制伏众多邪魔外道，因名为神变节(ཧོར་ཟླ་དང་པོ། མཆུ་ཟླའམ་རྟ་ཟླའི་ཡར་ཚེས་གཅིག་ནས་བཅོ་ལྔའི···· བར། བདུད་དང་མུ་སྟེགས་ཅན་ལ་སོགས་པ་ཆོ་འཕྲུལ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཚར་བཅད་པས་ཆོ་འཕྲུལ་ཆེན···· པོའི་དུས་ཞེས་བྱའོ།)。参见སྟོན་པའི་མཛད་པའི་དུས་ཆེན་བཞི། 条。

ཆོ་འཕྲུལ་མཆོད་རྟེན། 神变塔。八大宝塔之一(མཆོད་རྟེན་ཆ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。在释迦牟尼于舍卫国祇陀园中显示神通变化处所建佛塔。塔身四级四方，每方各有佛龛，或作圆形四级，莲瓣为饰(སྟོན་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོ···· མཉམ་ཡོད་ཛེ་ཏའི་ཚལ་དུ་ཆོ་འཕྲུལ་བསྟན་པའི་ཚེ···· བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་གྲུ་བཞི་བང་རིམ་བཞི་པ······ ཕྱོགས་རེར་སྒོ་འབུར་དང་བཅས་པའམ་ཟླུམ་པོ་བང··· རིམ་བཞི་པ་པད་འདབ་ཅན་ནོ།)。

ཆོ་འཕྲུལ་མཆོད་པ། 神变供养。指公元1409年正月宗喀巴大师在拉萨大昭寺首创的传昭大法会(སྨོན་ལམ་ཆེན་མོའི་མཆོད་པ།)的别名。

ཆོ་འཕྲུལ་བཞི། 四神变。指密乘瑜伽部四修习。即：等持神变(ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཆོ་འཕྲུལ།)、加被神变(བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་ཆོ་འཕྲུལ།)、灌顶神变(དབང་བསྐུར་བའི་ཆོ་འཕྲུལ།)和供养神变(མཆོད་པའི་ཆོ་འཕྲུལ།)。

ཆོ་འཕྲུལ་ཟླ་བ། 神变月。指藏历正月。相传为释迦牟尼于公元前511年示现神通变化降伏外道之月(སྤྱི་ལོ་སྔོན་གྱི་ལྔ་བརྒྱ་བཅུ་གཅིག་ལོར········ སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་ཆོ་འཕྲུལ་སྣ་ཚོགས་བསྟན··· ནས་མུ་སྟེགས་པ་རྣམས་བཏུལ་བའི་ཟླ་བའོ།)。

ཆོ་འཕྲུལ་གསུམ། 三神变，三种神变教授。即，神境神变(རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་ཆོ་འཕྲུལ།)、记说神变(གསུང་ཀུན་དུ་བརྗོད་པའི་ཆོ་འཕྲུལ)、教诫神变(ཐུགས་རྗེས་སུ་བསྟན་པའི་ཆོ་འཕྲུལ།)。

ཆོ་འཕྲུལ་གསུམ་ལྡན། 具三神变。佛的名号(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

ཆོས། 法。梵语“达磨”的意译。法有三种用法：(1)指佛的教法，或称佛法；(2)泛指一切事物和现象，包括物质的和精神的，存在的和不存在的，过去的、现在的和未来的，如说“一切法”、“三世诸法”等等；(3)特指某一事物和现象，如说“色法”、“心法”等。

ཆོས་དཀར་པོ། 善法(དགེ་བའི་བྱ་བ།)。五戒十善为世间之善法，三学六度为出世间之善法，此皆为合理有益之法，故名善法。

ཆོས་དཀོན་མཆོག 法宝。三宝之一。指诸佛所说之法，珍贵如稀世之宝，以证为性，包括所讲之法(བཤད་པའི་ཆོས།)、能修之法(སྒྲུབ·····

པའི་ཆོས། ）和证果之法（འབྲས་བུའི་ཆོས། ），故名法宝。

ཆོས་དཀོན་མཆོག 法宝。参见ཆོས་དཀོན་ཅོག条。

ཆོས་ཀྱི་བཀའ་ཁྲིམས་ཆེན་པོ། 《佛教大法》。赤松德赞时，为了维护已兴起的佛教，制定了《佛教大法》，规定一切众生得听王命，一切王臣须顶礼僧人，予以供奉。

ཆོས་ཀྱི་རྐང་པ་བཞི། 四法足。即：圆满时（རྫོགས་ལྡན། ）、三分时（གསུམ་ལྡན། ）、二分时（གཉིས་ལྡན། ）和斗诤时（རྩོད་ལྡན། ）。

ཆོས་ཀྱི་སྐད། 法语，经典之言，说正法之言语（ཆོས་ཀྱི་སྐད་ལུགས། ）。

ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད། 法处。指唯意境之法或无表等（ཡིད་ཤེས་ནའི་ཡུལ་དུ་གྱུར་པའི་ཆོས་སམ་རིག···བྱེད་མ་ཡིན་པ་སོགས། ）。为外六处之一（ཕྱིའི···སྐྱེ་མཆེད་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད་པའི་གཟུགས། 法处所摄色。成为意处对境之色，如极微尘及梦中所见色（ཡིད་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་ཡུལ་དུ་གྱུར་པའི་གཟུགས། རྡུལ་ཕྲ་རབ་དང་རྨི་ལམ་གྱི་གཟུགས་ལྟ་བུའོ། ）。

ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད་པའི་གཟུགས་ལྔ། 五种法处所摄色。即：极略色（བསྡུས་པ་ལས་གྱུར་པའི···གཟུགས། ）、极迥色（མངོན་པར་སྐབས་ཡོད་པའི་གཟུགས། ）、受所引色（ཡང་དག་པར་བླངས་པ···ལས་བྱུང་བའི་གཟུགས། ）、遍计所起色（ཀུན···བཏགས་པའི་གཟུགས། ）和定所生自在色（དབང་འབྱོར་པའི་གཟུགས། ）。

ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད་པའི་གཟུགས་གཉིས། 法处二色。即：遍计所起色（ཀུན་བཏགས་པའི་གཟུགས། ）和非增益因所生色（སྒྲོ་མ་བཏགས་པའི་རྒྱུ···བསྐྱེད་པའི་གཟུགས། ）。

ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། 法轮。轮（འཁོར་ལོ། ）为印度古代一武器，轮形。印度神话传说征服四方的大力士出生时，空中出现此轮，预示彼前途无敌，故称转轮王。法轮，指佛之说法，能摧毁众生罪恶，犹如转轮王之轮，能辗摧山岳岩石。另有一种说法认为，佛之说法，不停止于一人一处，辗转传人，犹如车轮，故称法轮。

ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བ། 转法轮，转正法轮。佛教以轮比喻佛法，佛的法轮出现于世，一切不正确的见解、不善之法都被摧破无余，所以把说法叫做转法轮。即就是指释迦牟尼讲经讲法（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ཆོས་གསུངས་པ）。

ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རབ་ཏུ་བསྐོར་བའི་མདོ། 《杂阿含经第三百七十九经》。

ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རིམ་པ་གསུམ། 法轮三次第，三转法轮，世尊三转法轮。即：初转四谛法轮（དང་པོ་བདེན་བཞིའི་ཆོས་འཁོར། ）、中转无相法轮（བར་པ་མཚན་ཉིད་མེད་པའི་ཆོས···འཁོར། ）、三转善辩法轮（ཐ་མ་ལེགས་ཕྱེའི་ཆོས་འཁོར། ）。

ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་མདོ། 《杂阿含经第三百七十九经》。在德格《甘珠尔》第二十八函中，藏文无译跋。刘宋时代求那跋陀罗由梵译汉。

ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ། 法称。参见ནྲ་མ་ཀི་ཏྲ། 条。

ཆོས་ཀྱི་གྲོང་རྡལ། 法村。寺院之异名（དགོན···པའི་མིང་ཞིག）。

ཆོས་ཀྱི་སྒོ་མོ་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་། 八万四千法门，八万四千法蕴。一指释迦牟尼所说根治八万四千烦恼的全部经教（སངས་རྒྱས་ཀྱིས···གསུངས་པའི་ཆོས་ཡོད་དོ་ཅོག་སྡེ་ཉོན་མོངས་པ···བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་འདུལ་བའི་གཉེན་པོར་གསུངས···པ། ）。一指佛说三藏及第四藏各有法蕴二万一千，总共成为八万四千（བཀའ་སྡེ་སྣོད་གསུམ་རེ་རེ་ནས་ཉི་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་རེ་དང་སྡེ་སྣོད་བཞི་པ་ཉི···

ཁྲི་ཅིག་སྟོང་བཅས་བརྩིས་པས་བསྡོམས་ན་བརྒྱད་ཁྲི··· བཞི་སྟོང་ངོ།)。

ཆོས་ཀྱི་རྒྱ་མོ། 《梵网经》。全名《毗卢舍那佛说菩萨心地戒品第十卷下》(འཕགས་པ་ཆོས··· ཀྱི་རྒྱ་མོ་བམ་པོ་གཉིས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཅན་སངས་རྒྱས་རྣམ་པར་སྣང་མཛད་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི········ སེམས་ཀྱི་གནས་བཤད་པ་ལེའུ་བཅུ་པ།)。鸠摩罗什由梵译汉，僧肇作序。后由汉译藏。在《大藏经》第二十二函中，藏译者佚名。

ཆོས་ཀྱི་རྒྱ་མོ་སངས་རྒྱས་རྣམ་པར་སྣང་མཛད་ཀྱིས··· བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སེམས་ཀྱི་གནས་བཤད་པ་ལེའུ་བཅུ་པ། 《梵网经》。同ཆོས་ཀྱི་རྒྱ་མོ། 条。

ཆོས་ཀྱི་སྒྲ། 法声。明讲教义，歌颂佛法之声音；讲经。

ཆོས་ཀྱི་ངོ་བོ། 法自相，法自性(ཆོས་ཀྱི་རང······ བཞིན།)，法自体。

ཆོས་ཀྱི་མངའ་བདག 法主(ཆོས་ལ་མངའ་བརྙེས··· པའི་གང་ཟག)。佛经中常称释迦牟尼为"法主"或"说法主"，意为佛法之主。

ཆོས་ཀྱི་ཅོད་པན། 法冠。即五佛冠(དབུ་རྒྱན··· རིགས་ལྔ།)，又名五佛宝冠。谓冠中有五化身佛像，表示五智圆满之德，故有此名。

ཆོས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད། 法性，实相，真如，诸法自性(ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རང་བཞིན་ནམ་དེ་ཁོ་ན······ ཉིད།)。指现象的本质、本体。

ཆོས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ། 随法行。小乘谓在"见道"的最初阶段有两种修行者：一为"钝根"，一为"利根"。钝根，指从别人听闻佛法产生信仰，自信仰而修行，此名"随信行"；利根，指自己"披阅契经"据以修行，为"随法行"。

ཆོས་ཀྱི་ཉི་མ། 曲吉尼玛(1883—1937)，第九世班禅额尔德尼。生于塔波(དྭགས་པོ།)地方，清光绪十四年戊子，奉命以金瓶抽签定为第八世班禅转世灵童(ས་བྱི་ལོར་གོང་མ་ཀུང······ ཞུས་བཀའ་ཕབ་ནས་གསེར་བུམ་དགྲུགས་ཏེ་ཡང་སྲིད་ངོས་འཛིན་གནང་།)，1892年迎至札什伦布寺坐床。1905年赴印度，次年还抵后藏。1923年由藏北(བྱང་ཐང་)草原出走，1925年行抵北京，后又遍游东北、内蒙、南京、杭州、青海等地，1937年圆寂于青海玉树(མཚོ་སྔོན······ ཞིང་ཆེན་གྱི་སྐྱེ་དགུ་མདོར་གཤེགས།)。

ཆོས་ཀྱི་སྙིང་པོ། 1.教中要义，教法精义(གསུང་རབ་ཀྱི་དོན་གནད་སྙིང་པོ།)。2.空性和菩提心(སྟོང་ཉིད་དང་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས།)。

ཆོས་ཀྱི་གདན་ཁྲིམས་ལྔ། 佛教五根本戒。谓戒除杀(སྲོག་གཅོད་པ།)、盗(མ་བྱིན་པ་ལེན········ པ།)、淫(ལོག་པར་གཡེམ་པ།)、妄(རྫུན་སྨྲ··· བ།)、酒(ཆང་འཐུང་བ།)，是居士要戒除的五条戒律。

ཆོས་ཀྱི་སྟོབས། 1.法力(ཆོས་ཀྱི་མཐུ་སྟོབས།)。2.无碍见佛(སངས་རྒྱས་ཞིག་གི་མཚན།)。

ཆོས་ཀྱི་བདག་མེད། 法无我。系二无我之一(བདག་མེད་གཉིས་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。所取外境能取内心所摄一切事物，此一切法，自性非有，谓法无我(གཟུང་འཛིན་གྱིས་བསྡུས་པའི་ཆོས་ཐམས··· ཅད་རང་བཞིན་གྱིས་མ་གྲུབ་པའོ།)。

ཆོས་ཀྱི་བདག་འཛིན། 法我执。无始以来于一切现分色等内外诸法执为自相实有(ཐོག་མ····· མེད་པ་ནས་སྣང་བའི་གཟུགས་ལ་སོགས་པ་ཕྱི་ནང་གི་ཆོས་ཐམས་ཅད་རང་རང་གི་མཚན་ཉིད་དུ་བདེན····· པར་ཞེན་པའོ།)。为二种我执之一。

ཆོས་ཀྱི་བདག་འཛིན་ཕྲ་མོ། 细分法我执。执蕴等为实有的俱生心识(ཕུང་པོ་སོགས་བདེན་པར་འཛིན་པའི་བློ་ལྷན་སྐྱེས།)。

ཆོས་ཀྱི་འདུན་ས། 法会会场。讲经院(ཆོས་ར།)，

寺院（དགོན་པ།），庵堂。

ཆོས་ཀྱི་སྡེ། 法部。谓佛法盛行（སངས་རྒྱས་ཀྱི······ཆོས་དར་བ།）。为四部之一（སྡེ་བཞིའི་ནང······གསེས་ཤིག）。

ཆོས་ཀྱི་སྡོམ་བཞི། 四法印。即：诸行无常（འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་མི་རྟག་པ།），世界万有变化无常；有漏皆苦（ཟག་བཅས་ཐམས་ཅད་སྡུག་བསྔལ་བ།），漏指烦恼而言，有烦恼的世间，即是苦的世间，所以称为有漏皆苦；诸法无我（ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་ཞིང་བདག་མེད་པ།），一切现象皆因缘和合，没有独立的实体或主宰者；涅槃寂静（མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ཞི་བ།），超脱生死轮回，进入涅槃境界。

ཆོས་ཀྱི་གནས་བཞི། 四法处。即：无贪心（བརྣབ་སེམས་མེད་པ།）、无瞋恚（གནོད་སེམས་མེད······པ།）、正念（ཡང་དག་པའི་དྲན་པ།）和正定（ཡང་དག་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）。

ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས། 法数。又作法门，法异门。指组成成套的佛学词汇。如《百法明门》（ཆོས་ཀྱི་གྲངས་འདྲེན་ཏེ། འགྲེལ་ཀང་བརྒྱ་ཚ་བརྒྱད་ཕྱ་ཐུ།）。

ཆོས་ཀྱི་སྣོད། 法器。指及门弟子中可以接受传授、继承如来教法的人（གདམས་ངག་སྟོན་པར་འོས་པའི་སློབ་མ།）。

ཆོས་ཀྱི་དཔའ་མོ། 法勇母。绿度母的别称（སྒྲོལ་ལྗང་གི་མཚན་ཞིག）。

ཆོས་ཀྱི་དཔལ་མོ། 法祥母。度母之别称（རྗེ་བཙུན་སྒྲོལ་མའི་མཚན་ཞིག）。

ཆོས་ཀྱི་སྤྱན། 正法眼，法眼。五眼之一（སྤྱན······ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག），是说菩萨有观察事物，认识“真理”，窥见一切法门之智慧。

ཆོས་ཀྱི་སྤྲིན་གྱི་ས། 法云地。为菩萨十地之最后一地（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་བཅུའི་ཐ་མ།）。住此地上一切菩萨所证三摩地和陀罗尼门，遍满一切从佛所得无量法门；犹如密云遍满虚空，故名为法云地（ས་འདིར་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན་དང·········གཟུངས་ཀྱི་སྒོ་སྤྲིན་ལྟ་བུས་སངས་རྒྱས་རྣམས་ལས······ཐོབ་པའི་ཆོས་ནམ་མཁའ་ལྟ་བུ་ཚད་མེད་པ་ལ་ཁྱབ······པས་ས་བཅུ་པ་ཆོས་ཀྱི་སྤྲིན་ཞེས་བྱའོ།）。

ཆོས་ཀྱི་ཕུང་པོ། 法蕴。与法藏同。诸种法门蕴积在一起故称法蕴。俱舍论称：“所化有情，有贪瞋八万行别。为对治彼八万行故，世尊宣说八万法蕴”。

ཆོས་ཀྱི་ཕུང་པོ་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱད་ཅུ་རྩ་བཞི། 八万四千法蕴。指佛教经典的总数。

ཆོས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ། 法印。法指佛法，印指印记、标帜。意思是说佛法之真实，不动不变，如同印信，称之为法印。

ཆོས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག 1.法自在。佛之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。2.曲吉旺秋（1584—1635）系藏传佛教噶玛噶举红帽系第六世活佛名。

ཆོས་ཀྱི་འབེལ་གཏམ། 法语，佛法漫谈。有关如来教法的论议（ཆོས་ཀྱི་བགྲོ་གླེང་།）。

ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས། 法界。界是“分界”的意思。无论世间法与出世间法，诸法都各有自体，分界不同，故名法界。实际多用于出世间法，指“本体”而言。如“一真法界”、“无为法界”，与“真如”、“实相”等相同。

ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ། 法界普贤。一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས། 法界体性智。是五智之一（ཡེ་ཤེས་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。指能见色等五蕴自性皆空之法界清净智（གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ལ་སོགས་པ་ཕུང་པོ་ལྔའི་རང་བཞིན་སྟོང་པ་ཉིད་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་རྣམ་པར་དག་པའོ།）。

ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་རང་བཞིན་དབྱེར་མེད་པ······བསྟན་པའི་ལེའུ། 《大宝积经法界体性无分别会第八》。印度亲教师姿纳迷札和藏译师益西德由梵译藏（རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་བོད་ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར། ）。

ཆོས་ཀྱི་འབྲེལ་བའི་བླ་མ། 法缘上师。指自己亲自向彼求过法的上师，犹如父母兄弟一样，尊为法缘上师。（རང་གིས་དངོས་སུ་ཆོས་ཞུ་སྒྲོང་བའི་བླ་མ། ཆོས་ལུགས་ཀྱི་དབང་དུ་བྱས་ན། རང་གི་ཕ་མ་སྤུན་མཆེད་ལྟ་བུར་རང་ཉིད་ཀྱིས་དངོས་སུ······ཆོས་ཞུ་སྒྲོང་བ་ཡིན་ན། དེ་ཆོས་ཀྱི་འབྲེལ་བའི་བླ་མར་རྩི་དགོས་པ་ཡིན། ）。

ཆོས་ཀྱི་སྦྱིན་པ། 法施。以对人讲授佛法作为布施。为四施之一（སྦྱིན་པ་བཞིའི་ནང་གསེས། ）。

ཆོས་ཀྱི་སྐྱ་གེ། 法荒时期。指热振寺住持贡巴哇逝世后，一度无人住持时期。

ཆོས་ཀྱི་ཚོང་འདུས། 法商埠。讲经场（ཆོས་ར། ）和寺院（དགོན་པ། ）的异名。

ཆོས་ཀྱི་མཚན་ཉིད། 法相。指诸法的差别相，即事物的差别相、特征，如事物的相状、名称、概念等。

ཆོས་ཀྱི་བཞོན་པ་ཅན། 法乘者。大自在天之异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

ཆོས་ཀྱི་བཟོད་པ། 法忍。忍为忍可，承认之意，信诸法理，不生疑虑之心理状态，谓之法忍。

ཆོས་ཀྱི་འོད་ཟེར། 却吉沃色，意为法光。《元史》译作曲吉斡儿。在藏历第五饶迥（十四世纪初）元武宗海山时（ཧོར་རྒྱལ་པོ་ཁོལ་ཛེའི······དུས། ）采用增加字尾办法，改进萨班叔侄所造蒙古字的西藏萨迦派一喇嘛名（སྔར་ས་པཎ་ཁུ་དབོན་གྱིས་བཟོས་པའི་སོག་ཡིག་ལ་ཡི་གེ་མཇུག་མ་ཅན་མང་པོ་བསྣན་ནས་ཆོས་སྒྱུར་ཞུབ་པ་མཛད······མཁན་ས་སྐྱའི་བླ་མ་ཞིག）。从此人始，用彼改革的新蒙古字翻译佛教经典。

ཆོས་ཀྱི་ཡོན་ཏན། 法德佛（སངས་རྒྱས་ཤིག་）。道谛功德（འགོག་ལམ་གྱི་ཡོན་ཏན། ）。

ཆོས་ཀྱི་རིང་ལུགས། 却吉仁鲁，佛教宗师。在古词中此词与"སློབ་དཔོན། "意思相同。如在赤松德赞时，曾委任益西旺波（ཡེ་ཤེས་དབང་པོ། ）为"ཆོས་ཀྱི་རིང་ལུགས"|（佛教宗师）。

ཆོས་སྐུ། 法身，即佛之真身。佛证得清净法界真如之身。

ཆོས་སྐུ་དག་པ་གཉིས། 法身二清净。即自性本来清净（ངོ་བོ་ཡེ་དག）和等持清净（ཏིང་འཛིན་གསལ་དག）。

ཆོས་སྐུ་དཔེ་མེད། 无喻法身。法身不是实有体，其性本空，是不能以言语来比喻的。

ཆོས་སྐུའི་རྒྱལ་སྲིད། 法身王权。指能得到遍知法身一切智慧的人（ཆོས་སྐུ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད······མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ཐོབ་པ་ལ་ཆོས་སྐུའི་རྒྱལ་སྲིད་ཟིན་པ་ཟེར། ）。

ཆོས་སྐུའི་ཆོས་ང་བཞི། 法身四法。在智度七十义中，标志法身的四法：自性身、智慧身、报身和化身（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་ཚན། ཆོས་ཀྱི་སྐུ་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བཞི་སྟེ། ངོ་བོ་ཉིད་སྐུ་དང་། ཡེ་ཤེས་ཆོས་སྐུ། ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་སྐུ། སྤྲུལ་པའི་སྐུ་བཅས་བཞིའོ། ）。

ཆོས་སྐོར། 转经。为求消灾，背负经函，环绕寺庙或村落外围巡行的宗教活动（རྒྱུན་ངན······སེལ་ཆེད་དུ་ཆོས་ཀྱི་པོ་ཏི་ཁུར་ནས་དགོན་མཐའ་དང་གྲོང་མཐའ་ལ་སྐོར་བ་བྱེད་པ། ）。

ཆོས་སྐྱོང་། 护法。保护佛法之神（བསྟན་པའི་ཆོས་ཚུལ་བཞིན་སྐྱོང་བར་མཛད་པའི་དམ་ཅན་ལ་གནས···

པའི་སྲུང་མ།)。

ཆོས་སྐྱོང་ཁང་། 护法神殿（སྲུང་མའི་མགོན……ཁང་། ）。

ཆོས་སྐྱབ། 法救。印度佛教小乘分别说部（毗婆娑部）一阿阇黎名（རྒྱ་གར་གྱི་བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་སློབ་དཔོན་ཞིག）。

ཆོས་ཁང་། 1.藏经室，收藏佛经的房间（ཆོས……པོད་འཛོག་སའི་ཁང་པ། ）。2.佛堂。

ཆོས་ཁམས། 法界。法指诸法，界指分界。诸法各有自体，而分界不同，故名法界。

ཆོས་ཁམས་ཀྱི་འདུས་མ་བྱས་བརྒྱད། 法界八无为。即：善真如（དགེ་བའི་དེ་བཞིན་ཉིད། ）、非善真如（མི་དགེ་བའི་དེ་བཞིན་ཉིད། ）、无记真如（ལུང་མ་བསྟན་གྱི་དེ་བཞིན་ཉིད། ）、虚空（ནམ་མཁའ། ）、择灭（སོ་སོར་བརྟགས་པའི……འགོག་པ། ）、非择灭（（སོ་སོར་བརྟགས་མིན་གྱི…འགོག་པ）、非动灭（མི་གཡོ་བའི་འགོག་པ། ）、想受之灭（འདུ་ཤེས་དང་ཚོར་བའི་འགོག་པ། ）。

ཆོས་ཁམས་བཅུ་དྲུག 十六法界。《集论》云（མངོན་པ་ཀུན་བཏུས་ཀྱི་ལུགས་སུ། ）：法界分五种法处所摄色（ཆོས་ཀྱི་ཁམས་ལ་དབྱེ་ན་ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད་པའི་གཟུགས་ལྔ། ），受、想、行三蕴（ཚོར……བ་འདུ་ཤེས་འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཕུང་པོ་གསུམ། ），八种无为（འདུས་མ་བྱས་བརྒྱད། ），共是十六（ཆོས་ཁམས་བཅུ་དྲུག་གོ། ）。

ཆོས་ཁམས་བདུན། 七法界。《俱舍论》称：受蕴（ཚོར་བའི་ཕུང་པོ། ）、想蕴（འདུ་ཤེས་ཀྱི……ཕུང་པོ། ）、行蕴（འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཕུང་པོ། ）、无表色（རྣམ་པར་རིག་བྱེད་མིན་པའི་གཟུགས། ）及三种无为法（འདུས་མ་བྱས་གསུམ། ），共为七种。

ཆོས་འཁོར། 法轮，妙法轮。佛所说法。佛以涅槃因、果及其体性，三者随一而说之语言，犹如转轮王之宝轮，能摧异类，故名法轮（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་གསུངས་པའི་ཆོས་གང་ཞིག་མྱ……ངན་ལས་འདས་པའི་རྒྱུ་འབྲས་ངོ་བོ་ཉིད་གསུམ་གང་རུང་བརྗོད་བྱའི་གཙོ་བོར་སྟོན་པའི་ངག་གི་རྣམ་པར་སྣང་བའི་རྣམ་རིག་སྟེ། དེ་ནི་འཁོར་ལོ་རིན་པོ་ཆེ་ལྟ་བུ་མི་མཐུན་ཕྱོགས་འཛོམས་ནུས་པ། ）；又于诸道法，能舍能入，迅速运转，以八圣道支为八幅，有同如法，故名为法轮（ལམ་རྣམས་སུ་འདོར……ཞིང་འཇུག་པ་དང་། མྱུར་དུ་འགྲོ་བ་དང་། འཕགས་ལམ་གྱི་རྩིབས་ཀྱི་ཡན་ལག་བརྒྱད་དང་ལྡན་པ་སོགས་ཀྱི་ཆོས་མཚུངས་པས་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་ཞེས་བྱའོ། ）。

ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བ། 转法轮。佛书把释迦牟尼讲经说法称作轮法轮（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ཆོས……གསུངས་པ། ）。

ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བའི་དུས་ཆེན། 转法轮节。系有关释迦牟尼四种盛大节日之一。藏历六月或箕宿月之初四日，释迦牟尼在中印度波罗奈斯城，初为五比丘转四谛法轮的节日（ཧོར་ཟླ་དྲུག་པ། ཆུ་སྟོད་ཟླ་བའི་ཡར་ངོའི་ཚེས་བཞིའི་ཉིན་སྟོན་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོས་ཡུལ་ཝཱ་ར་ཎ་སཱིར……འཁོར་ལྔ་སྡེ་བཟང་པོར་ཆོས་བདེན་བཞིའི་ཆོས……འཁོར་ཐོག་མར་བསྐོར་བའི་དུས། ）。

ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བའི་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ། 转法轮法会。每逢农历六月三日至八日在西藏各大寺院为纪念释迦牟尼“三转法轮”而举行的大法会。

ཆོས་འཁོར་རྒྱལ་དགོན་པ། 群科杰寺。山南地区桑日县所属一寺庙名。达赖喇嘛根敦嘉措于藏历土蛇年（公元1509年）所建一小寺。彼处有湖，名叫拜登拉姆喇措（དཔལ་ལྡན་ལྷ……མོའི་བླ་མཚོ། ），为藏俗观湖景以占卜吉凶之处。

ཆོས་འཁོར་མཆོད་རྟེན། 法轮塔。八大宝塔之一。释迦牟尼在波罗奈斯城中转法轮处所建佛塔。塔身四级四方，连同佛龛，上等百有八门，中五十六门，下十六门（མཆོད་རྟེན་ཆ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། སྟོན་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོས་ཝཱ་ར་ཎ་སིར་ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བའི་ཚེ་གནས་དེར་བཞེངས་པའི་གྲུ་བཞི་བང་རིམ་བཞི་སྒོ་འབུར་དང་བཅས་པ་སྒོ་རབ་བརྒྱ་ཙ་བརྒྱད། འབྲིང་ང་དྲུག ཐ་མ་བཅུ་དྲུག་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་མཆོད་རྟེན། ）。

ཆོས་འཁོར་དང་པོ། 初转法轮。释迦牟尼成道后最初到波罗奈斯去找离开他的五个侍者，为他们宣讲四谛、八正道等佛教的基本教义。佛教把佛陀第一次说法，叫做“初转法轮”。从那时起开始建立了佛教，具足了三宝。

ཆོས་འཁོར་བ། 法轮者。佛之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ཆོས་འཁོར་རིམ་པ་གསུམ། 三法轮。释迦牟尼说法经历的初中后三个时期：初说四谛法轮（དང་པོ་བདེན་པ་བཞིའི་ཆོས་འཁོར། ）、中说无相法轮（བར་པ་མཚན་ཉིད་མེད་པའི་ཆོས་འཁོར། ）、后说分别法轮（མཐའ་མ་ལེགས་པར་རྣམ་པར་ཕྱེ་བའི་ཆོས་འཁོར། ）。

ཆོས་འཁོར་གསུམ། 1.三法轮。同ཆོས་འཁོར་རིམ་པ་གསུམ། 条。 2.藏传佛教徒将大昭寺（ལྷ་ལྡན་གཙུག་ལག་ཁང་། ）、桑耶寺（བསམ་ཡས། ）、昌珠寺（ཁྲ་འབྲུག）三寺也称作ཆོས་འཁོར་གསུམ། 。

ཆོས་ཁྲི། 法座。说法者所坐的椅子（ཆོས་བཤད་པའི་ཁྲི། ）；放经书的架或台（གླེགས་བམ་འཇོག་སའམ་སྟེགས་བུ། ）。

ཆོས་ཁྲིམས། 法规，教规。释迦牟尼依比丘、沙弥和僧人各自的思想水平制定的戒律教条，称为教规。僧人们如违犯教规，应在第二天天亮前，向自己的教友或守同一戒律的人承认自己所犯错误，并在数月内承担五种贱活，只要改正错误即可，不必驱出僧伽行列。如果犯戒者犯戒一天之后，仍不承认所犯错误，就会受到开除出僧列等轻重不同的处罚（སྟོན་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་དགེ་སློང་དང་དགེ་ཚུལ། རབ་བྱུང་བཅས་སོ་སོའི་བསམ་བློའི་རྒྱ་ཚད་དང་མཐུན་པའི་ཁྲིམས་གཏན་འབེབས་གནང་བ་དེ་ལ་ཆོས་ཁྲིམས་ཟེར། གྲྭ་ཆོས་ཁྲིམས་དེ་ལས་འགལ་བ་བྱུང་ན། སང་གི་ནམ་མ་ལངས་ཙམ་ཚད་རང་གི་ཁྲིམས་གྲོགས་དང་། ཡང་ན་རང་དང་སྡོམ་པ་རིགས་མཚུངས་ཡིན་པའི་སྡོམ་ལྡན་ཞིག་ལ་རང་གི་ཉེས་པ་ངོས་ལེན་ཞུས་ཚེ་ཟླ་བ་ཁ་ཤས་རིང་དམན་པའི་བྱ་སྤྱོད་ལྔ་དང་ལེན་ཞུས་ཏེ། ཉེས་ཆད་བཅད་པ་ཙམ་གྱིས་འཁྲུས་པ་ལས། སྒྲིགས་འཛུགས་ནས་ཕུད་པའི་ཉེས་ཆད་གཅོད་མི་དགོས། གལ་ཏེ་ཁྲིམས་འགལ་བྱེད་པོས་ཁྲིམས་ལས་འགལ་ནས་ངོས་ལེན་མ་ཞུས་སང་ཉིན་གྱི་ནམ་ལངས་ན་ཁྲིམས་ལས་འགལ་ནས་ཞག་གཅིག་སོང་ཟིན་པས་ཚོགས་པའི་སྒྲིགས་འཛུགས་ནང་ནས་ཕུད་པའི་ཆད་ལས་ཐོབ་པ་སོགས་ཉེས་ཆད་ཕྱི་ཡང་གི་རིམ་པ་མི་འདྲ་བ་ཡོད། ）。

ཆོས་ཁྲིམས་པ། 掌堂师，掌经师（དགེ་བསྐོས། ）。

ཆོས་གོས། 法衣（རབ་བྱུང་བའི་གོས། ），佛教僧尼的服装。一般称为法服、僧服、僧衣。

ཆོས་གོས་ཀྱི་རྒྱུ་བདུན། 法衣七原料。指出家人制作法衣的七种原料。即：羊毛（བལ་ལས་བྱས་པ། ）、麻（རྩ་ཤ་ན་ལས་བྱས་པ། ）、边鄙布（ཀྲི་འོག་པའི་གོས། ）、棉布（རས་གོས། ）、胡麻（རྩ་ཟར་མ་ལས་བྱས་པ། ）、乔仗跋草（རྩ་ཀོ་ཏམ་པ་ལས་བྱས་པ། ）和度古草（རྩ་དུ་ཀུ་ལས་བྱས་པ། ）。

ཆོས་གོས་འཁྲུར་འཇུག་གི་སྤང་བ། 浣衣。三十舍堕之一。使非亲属比丘尼为己浣旧衣所犯堕罪（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས། རང་གི་ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་དགེ་སློང་མ་ལ་གོས་རྙིང་པ་འཁྲུར་འཇུག……པའོ།）。

ཆོས་གོས་ཅན། 法衣者。比丘之异名（དགེ་སློང་གི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

ཆོས་གོས་རྣམ་གསུམ། 三法衣。即：上衣（བླ་གོས།）、下衣（མཐང་གོས།）、衲衣（སྣམ་སྦྱར། 又译作祖衣）。

ཆོས་གོས་བྱིན་རླབས། 法衣加持。受近圆戒后为求免犯持衣堕罪所作加持。向加持师戒腊高者顶礼，否则互相致敬，正面折祖衣等为四叠，一端置于受加持者左肩，一端置于二人左手，并以二人右手压之，诵毕加持咒文，答言方便善哉，此后仪式即成（བསྙེན་པར……རྫོགས་པས་ཆོས་གོས་ལ་འཆང་བའི་ལྟུང་བ་མི་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པར་བྱ་བ་སྟེ། བྱིན་བརླབ་བྱ་བའི་ཡུལ་དེ་ཉིད་བསླབ་པ་རྒན་ན་ཕྱག་བྱ། མིན་ན་གཉིས་ཀ་འདུད་པ་དང་བཅས་པས་སྣམ་སྦྱར……སོགས་ཕྱི་ནང་མ་ལོག་པར་བཞི་བལྟབ་བྱས་པའི་སྣེ་མོ་གཅིག་ཡུལ་གྱི་ཕྲག་པ་གཡོན་པར་བཀལ། སྣེ་མོ་གཅིག་གཉིས་ཀའི་ལག་པ་གཡོན་པའི་སྟེང་དུ་བཞག་པ་གཡས་པས་མནན་ཏེ་བྱིན་རླབས་ཀྱི་སྔགས་ཚིག……ལན་གསུམ་བརྗོད་ཅིང་། ཐབས་ལེགས་བྱ་བའོ།）。

ཆོས་གོས་ཚད་ལས་ལྷག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 作法衣。九十单堕之一。世尊法衣之量，长为佛之五肘，或常人之十五肘，宽为佛之三肘，即常人之九肘。过此度量即成堕罪。

ཆོས་གོས་གསུམ། 三法衣。一、僧伽黎，汉译众聚时衣，大众聚会为授戒、说戒时着之；二、郁多罗僧，汉译上衣，在安陀会上着之；三、安陀会，汉译中着衣或内衣，衬体着衣。三衣皆为方形，随其条数多少而分。五条为安陀会，七条为郁多罗僧，九条以上为僧伽黎。僧伽黎又称为大衣。

ཆོས་གོས་གསུམ་པ། 三衣比丘。为除治贪求多衣之心，立誓仅仅服用"支伐罗"、"祖衣"和"七或五衣"等三种。

ཆོས་མགོ་ཐོན་པ། 1.法事圆满（ཆོས་ཀྱི་བྱ་བ་མཐར་ཕྱིན་པ།）。2.戒行究竟。一生戒行无失（མི་ཚེ་གཅིག་རིང་རབ་བྱུང་གི་སྡོམ་པ་མ་ཤོར……བ།）。

ཆོས་གྲགས། 法称。印度大乘佛教瑜伽行派论师，佛教因明学者。生于南印度睹梨摩罗耶国。早年学习婆罗门诸外道教理，后学佛法，自为优婆塞，赴中印度那烂陀寺从护法出家，习唯识学，不久又从陈那弟子自在军习因明。主要著作有：《大乘集菩萨学论》、《金刚针论》、《释量论》（ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ།）、《量决择论》（ཚད་མ་རྣམ་ངེས།）、《正理一滴论》（ཚད་མ་རིགས་ཐིགས།）、《观相属论》（འབྲེལ་བ་བརྟག་པ།）、《诤正理论》（རྩོད་པའི་རིགས་པ།）、《因一滴论》（གཏན་ཚིགས་ཐིགས་པ།）、《成他相续论》（རྒྱུད་གཞན་གྲུབ་པ།）。后七部合称"因明七论"（ཚད་མ་སྡེ་བདུན།）。

ཆོས་གྲགས་ཡེ་ཤེས། 曲扎益西（1453—1524），噶玛噶举派红帽系（ཞྭ་དམར་པ།）第四世活佛。亦称夏玛尔曲扎巴（ཞྭ་དམར་ཆོས་གྲགས……པ།）。在仁邦巴·顿月多吉（དོན་ཡོད་རྡོ་རྗེ།）的大力支持下，他在1490年于拉萨西北的羊八井地方建立羊八井寺。此后该寺遂成为红帽系的主寺。

ཆོས་གྲོགས། 法友，道友。佛教徒的师兄弟（ཆོས་མཉམ་ཞུ་བའི་རོགས་པ།）。

ཆོས་སྒོ། 法门。进入佛教之门（ཆོས་ལ་འཇུག་པའི་ལམ།）。

ཆོས་སྒོ་བ་གཉིས། 二传法令者。指在受戒灌顶时（དབང་བསྐུར་བའི་དུས།）传法令者。即：丹萨替寺传法会者嘉洋喀齐布尼耶什（གདན་ས་མཐིལ་གྱི་ཆོས་སྒོ་བ་འཇམ་དབྱངས་ཁ་ཆེ་པུཎྱཤྲཱི།）和止贡传法令者扎西仁钦（འབྲི་གུང་ཆོས་སྒོ་བ་བཀྲ་ཤིས་རིན་ཆེན།）。

ཆོས་གྲྭ། 1.经院，学习讲说佛经的场所（ཆོས་སྨྲ་སློབ་གནས་ཀྱི་ཆོས་ར།）。2.寺院（དགོན་སྡེ།）。

ཆོས་གྲྭའི་སློབ་དཔོན། 寺院轨范师。桑耶寺（བསམ་ཡས།）于建成后即委任出家人，为此寺院轨范师。其他寺院，亦有此制。

ཆོས་རྒྱལ། 法王。佛于法得胜自在，故以君王比之，称为法王。又指职位名，元世祖尊西藏萨迦派喇嘛八思巴为大宝法王、西天佛子。信仰佛教，又以佛法治国的国王，也称法王，如法王松赞干布、赤松德赞等（ཆོས་ལ་དད་ཅིང་རྒྱལ་སྲིད་ཆོས་བཞིན་སྐྱོང་བའི་རྒྱལ་པོ་ལ་ཆོས་རྒྱལ་ཟེར་དཔེར་ན་ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ་དང་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་སོགས་ལྟ་བུ།）。

ཆོས་རྒྱལ་འཕགས་པ། 法王八思巴（འགྲོ་མགོན་ཆོས་རྒྱལ་འཕགས་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན་གྱི་བསྡུས་མིང་།）。

ཆོས་རྒྱལ་མྱ་ངན་མེད། 无忧王。亦译作阿育王、阿输迦王。约于公元前三世纪时在位，广行征伐，统治了印度大部地区，后厌战，皈依佛法，到处宏扬佛教，广建寺院。

ཆོས་རྒྱལ་རང་བྱུང་བ། 法王让迥哇。ཀརྨ་རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ། 的另称。生于1284年，卒于1339年。后藏贡塘地方人。他被认为是噶玛噶举黑帽系噶玛拔希（ཀརྨ་པཀྴི། 1204—1283）的转世。五岁到粗朴，从邬坚巴（ཨུ་རྒྱན་པ།）学法。七岁出家，十八岁（1301年）受比丘戒，学律，曾经学过噶玛派、宁玛派、希解派的许多密法。后去西康游化，曾在类乌齐一带创建噶玛拉登寺（ཀརྨ་ལྷ་སྟེངས།），并曾调解过郭笛地方（ཀོས་ཏི，在西康擦瓦岗地区ཚ་བ་སྒང་།）的纷争。回粗朴以后，又从乌坚巴学《时轮》法，从巴色（སྤ་སེར།）学医药，又去岗波与工布地区游化。回前藏后建德钦登寺（བདེ་ཆེན་སྟེངས།）。1326年他曾到拉萨，后来又去西康噶玛地方整修寺宇，并传法收徒。1328年他曾修过一座桥（桥名撒桑སག་ཟམ།）。后来他又建了伦朱茅莲（ལྷུན་གྲུབ་རི་ཁྲོད།）等庙。1331年在前藏得元文宗的诏书，召他进京；1332年，又得到摧他进京的诏书，在这一年的十月，到了北京。这时元文宗已死，他曾为宁宗帝后灌顶，并为皇弟燕帖占思授戒。1334年，返藏途中，曾朝五台山，并至宁夏传法。1336年，元顺帝再诏他进京，1338年他来到北京，封为灌顶国师，并赐玉印。1339年死在北京。他著有《佛教流传世纪计算法》（བསྟན་རྩིས་ནི་དུས་འཁོར་བ་གཞན་རྣམས་ཀྱི་ལོ་གྲངས་ཀྱི་འདོད་པ།）等传世。

ཆོས་རྒྱུགས། 功课。心中记忆之经法（ཆོས་བློ་ལ་འཛིན་པའི་རྒྱུགས།）；佛经背诵课（ཆོས་དཔེའི་བློ་རྒྱུགས།）。

ཆོས་རྒྱུད་བཞི། 佛法四续。即：事续（བྱ་རྒྱུད།）、行续（སྤྱོད་རྒྱུད།）、瑜伽续（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད།）和无上瑜伽续（རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུ།）。

ཆོས་བརྒྱུད་བླ་རབས། 传承佛法上师，世系（ཆོས་ཀྱི་བརྒྱུད་པའི་རིམ་པ།）。

ཆོས་སྒྲ། 诵经声，讲说或辩论佛典声（ཆོས་འཆད་རྩོད་དམ་ཀློག་པའི་སྒྲ།）。

ཆོས་བརྒྱ། 百法。又称五百位法。唯识派所持之宗义。即：八心法（སེམས་ཀྱི་ཆོས་བརྒྱད།）、五十一种心所有法（སེམས་ལས་བྱུང་བའི་ཆོས······

ང་གཅིག)、十一种色法(གཟུགས་ཀྱི་ཆོས་བཅུ་གཅིག)、二十四种心不相应行法(སེམས་དང་མི་ལྡན་པའི་འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་ཉེར་བཞི།)、六无为法(འདུས་མ་བྱས་པའི་ཆོས་དྲུག)，共一百法。

ཆོས་བརྒྱད་རོ་སྙོམས། 八法平等一味。对世间八法中，乐、得、利、誉四种可喜爱法及苦、失、害、毁四种可憎恶法平等一味看待，不落爱恶一边，称为八法一味平等(བདེ་བ་དང་། རྙེད་པ། བཟང་བ། བསྟོད་པ་བཅས་འདོད་པ་ཕྱོགས་བཞི་དང་། སྡུག་བསྔལ་དང་། མ་རྙེད་པ། ངན་པ། སྨད་པ་བཅས་མི་འདོད་པའི་ཕྱོགས་བཞི་སྟེ། བརྒྱད་པོ་དེ་ལ་དགའ་མི་དགའི་བསམ་པ་མེད་པ་ལ་ཆོས་བརྒྱད་རོ་སྙོམས་ཟེར)。

ཆོས་བརྒྱད་རོ་མཉམ་པ། 八法平等一味。同ཆོས་བརྒྱད་རོ་སྙོམས། 条。

ཆོས་བརྒྱུད། 佛法传承，教法传承(ཆོས་ལུགས་སོ་སོའི་བརྒྱུད་པ།)。

ཆོས་བསྒྱུར་བ། 1.译经。翻译宗教经典(ཆོས་རྣམས་སྐད་ཡིག་མི་འདྲ་བ་གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ་བསྒྱུར་བ།)。 2.改教。脱离己教，改信别的宗教(ཆོས་ལུགས་གཅིག་བཞག་ནས་གཞན་ཞིག་གི་ཁོངས་སུ་འཛུལ་བ།)。

ཆོས་མངར། 甘美法。指正法(དམ་པའི་ཆོས།)、佛法。

ཆོས་མངོན་གྱུར། 法现前。属近圆十现前之一。授戒诸师，精勤持戒为具证德，谙习羯磨为具教德。教证具足名法现前(བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་མངོན་གྱུར་བཅུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ལས་བྱེད་པ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་བསླབ་པ་ལ་བརྩོན་པ་རྟོགས་པའི་ཆོས་དང་། ལས་ཀྱི་ཆོ་ག་དངོས་སུ་ཡོད་པས་ལུང་གི་ཆོས་ཀྱི་དོན་ཚང་བའོ།)。

ཆོས་མངོན་རྟོགས། 法现观。从他听闻十二分教声音，于义现观，闻思抉择，得清净胜解(གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ལ་དམིགས་ནས་སྒྲ་སྤྱིའི་རྗེས་སུ་འབྲངས་ཏེ་ཉན་ཐོས་ཀྱི་དོན་མངོན་རྟོགས་ཐོས་བསམ་གྱིས་གཙོ་བོར་གཏན་ལ་འབེབས་པའོ།)。

ཆོས་མངོན་པ། 对法。梵语ཨབྷིདྷརྨ། 汉译为阿毗达磨。对为对现、对问之意，法为四谛涅槃之法。以无漏圣道之智慧，对现四谛之理，对向于涅槃之果，故名对法。如施设论等七部对法(གདགས་པའི་བསྟན་བཅོས་སོགས་མངོན་པ་སྡེ་བདུན།)；上下对法或对法藏(མངོན་པ་གོང་འོག་གམ་མངོན་པའི་སྡེ་སྣོད།)。

ཆོས་མངོན་པ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། 《大乘阿毗达磨集论》。印度无著论师所著的共乘摄颂，共五卷(འཕགས་པ་ཐོགས་མེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་ཐེག་པ་ཐུན་མོང་གི་སྡོམ་བམ་པོ་ལྔ་པ།)。由印度佛学家燃灯智和西藏译师楚成甲哇共同藏译，并加校订(རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་དཱི་པཾ་ཀ་ར་ཤྲཱི་ཛྙཱ་ན་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་བས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་པ།)。

ཆོས་མངོན་པ་པ། 对法师，阿毗达磨师。行持对法经论的法师(ཆོས་མངོན་པ་ཉམས་སུ་ལེན་མཁན།)。

ཆོས་མངོན་པ་མཛོད། 《俱舍论》。全名《阿毗达磨俱舍论本颂》。印度论师世亲所著小乘一论典，正文为偈颂体，分八卷(ཆོས་མངོན་པའི་མཛོད་ཀྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ། སློབ་དཔོན་དབྱིག་གཉེན་གྱིས་མཛད་པའི་ཐེག་དམན་གྱི་མངོན་པའི་གཞུང་གི་རྩ་བ་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་རང་བཞིན་ཅན།)。唐代玄奘由梵译汉。

ཆོས་མངོན་པ་མཛོད་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པའི་རྣམ་པར་བཤད་པ། 《阿毗达磨显宗论》。众贤(འདུས་བཟང་།)著。

ཆོས་མངོན་པ་མཛོད་ཀྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ། 《阿毗达磨俱舍论本颂》。世亲（དབྱིག་གཉེན། ）著，贝则（དཔལ་བརྩེགས། ）藏译。

ཆོས་མངོན་པ་མཛོད་ཀྱི་བཤད་པ། 《阿毗达磨俱论本颂》。世亲（དབྱིག་གཉེན། ）著，贝则（དཔལ་བརྩེགས། ）藏译。

ཆོས་མངོན་པའི་སྡེ་སྣོད། 对法藏，阿毗达磨藏。类集一切之论部，谓之对法藏。佛说三藏之一（སྡེ་སྣོད་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。又指书名，世亲所著的《俱舍论》，梵名为阿毗达磨俱舍，译曰对法藏。对法藏又称论藏。

ཆོས་མངོན་པར་རྟོགས་པ། 现观法。资粮道之异名（ཚོགས་ལམ་གྱི་མིང་ཞིག）。

ཆོས་ལྔ། 五法。即：名（མིང་། ）、相（མཚན་མ། ）、分别（རྣམ་རྟོག）、真如（དེ་བཞིན་……ཉིད། ）、无分别慧（མི་རྟོག་ཡེ་ཤེས། ）。

ཆོས་ཅན། 1.有法。对无法而言，如龟毛兔角体性都无，谓之无法，其他事物体用非无者，谓之有法。2.因明术语。因明立宗说前句有后句之法为有法，例如声（སྒྲ། 是有法）、无常（མི་རྟག是法），二者相合为宗。

ཆོས་ཅན་གྱི་ངོ་བོ་མ་གྲུབ་པ། 有法体性不成。六种事境不成因之一。宗之前陈体性不可能有，从而因不能成立者。如云："胜义声是常，以非所作性故。"此中所举之前陈有法，不可能存在于知识范围之内，故因之本身不能成立（དོན་ལ་མ་གྲུབ་པའི་རྟགས་དྲུག་གི་ནང་……གསེས། ཆོས་ཅན་གྱི་ངོ་བོ་མི་སྲིད་ནས་མ་གྲུབ་པ་སྟེ། དཔེར་ན། དོན་དམ་པའི་སྒྲ་ཆོས་ཅན། རྟག་སྟེ། མ་བྱས་པའི་ཕྱིར། ཞེས་པ་ལྟ་བུ་བསྒྲུབ་གཞི་ཤེས་བྱ་ལ་མི་སྲིད་པ་སྟེ་གཞི་མ་གྲུབ་པའོ། ）。

ཆོས་ཅན་གྱི་ཕྱོགས་གཅིག་རྟགས་ལ་མ་གྲུབ་པ། 有法一分因不成。六种事境不成因之一。宗之前陈有法一分，于因中不可能有，从而因不能成立者。如云："声是无常，以是勤奋所发故。"勤奋所发，在声之一分如水声等中为不成立（དོན་ལ་མ་གྲུབ་པའི་རྟགས་དྲུག་གི་ནང་གསེས། ཆོས་ཅན་གྱི་ཕྱོགས་རེ་རྟགས་ལ་མི་སྲིད་ནས་མ་གྲུབ་པ་སྟེ། དཔེར་ན། སྒྲ་ཆོས་ཅན། མི་རྟག་སྟེ། རྩོལ་བྱུང་ཡིན་པའི་ཕྱིར། ཞེས་པ་ལྟ་བུ་རྩོལ་བྱུང་སྒྲའི་ཕྱོགས་གཅིག་ཆུ་སྒྲ་ལ་མ་གྲུབ……པའོ། ）。

ཆོས་ཅན་བརྗོད་པའི་སྒྲ། 诠体声，诠有法声。说明言者、听者心中所指之事物为其属性所依本体之语言。如云"声是实有法"，说明声是实有法之本体，而不排除其他属性，如"所知"、"无常"等（བརྗོད་བྱེད་ཀྱི་སྒྲ……གང་ཞིག་སྨྲ་བ་པོ་དང་ཉན་པ་པོའི་འདོད་པས……དམིགས་པའི་དོན་དེ་ཉིད་ཁྱད་གཞིར་སྟོན་པའི་སྒྲ། དཔེར་ན། སྒྲ་དངོས་པོ་ཡིན་ཞེས་པ་ལྟ་བུ། སྒྲ་དེ་དངོས་པོའི་ཁྱད་གཞིར་སྟོན་པ་དང་། ཤེས་བྱ་དང་། མི་རྟག་པ་ལ་སོགས་ཁྱད་པར་གཞན་མི་སྤོང……པའོ། ）。

ཆོས་ཅན་ཐ་མལ་པའི་ལུས། 凡身。密法中所谓凡身，是杂染因所起的客法（འཁྲུལ་རྒྱུས་བསྐྱེད་པའི་གློ་བུར་བའི་ཆོས་ཅན་ཡིན། ）。

ཆོས་བཅུ་པའི་མདོ། 《大宝积经大乘十法会第九》。二卷五十一颂。印度佛学家婆纳迷札和西藏译师益西德由梵译藏并加校订（འཕགས་པ་ཆོས་བཅུ་པའི་ལེའུ་བམ་པོ་གཉིས་པ། ཤློ་ཀ་ལྔ་བཅུ་ཙ་གཅིག་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་སོགས་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེ་ལ་སོགས་པས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་པ། ）。

ཆོས་ཆས། 法器。指僧人修法之用具（ཆོས་ཀྱི་ཡོ་བྱད། ），法衣（ཆོས་ཀྱི་ཆ་ལུགས། ）。

ཆོས་ཆུང་བརྒྱ་རྩ། 《小品法百种》。系噶当派

的教典之一，为尊者阿底峡所著。

ཆོས་མཆོག 世第一法。加行道四抉择分之一。内自证智，以诸谛为所缘而修，无间生起见道，现证内能取心识无有自性，所得中品光明智慧相应之三摩地。此是世间最胜之法，称为世第一法（སྦྱོར་ལམ་ངེས་འབྱེད་ཆ་བཞིའི……ནང་གསེས། སོ་སོ་རང་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་བདེན་པ་རྣམས་ལ་དམིགས་ཏེ་སྒོམ་པ་ན་དེ་མ་ཐག་པའི……རྗེས་སུ་མཐོང་ལམ་སྐྱེས་པས་འཛིན་པ་རང་བཞིན……མེད་པར་རྟོགས་པའི་གསལ་སྣང་འབྲིང་པོ་ཐོབ་པའི་……ཏིང་འཛིན་ཤེས་རབ་མཚུངས་ལྡན་དང་བཅས་པ……སྟེ། འཇིག་རྟེན་པའི་ཆོས་ཀྱི་ནང་ནས་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པའོ།）。

ཆོས་མཆོག་གི་རྩེ་སྦྱོར། 世第一法顶加行。智度七十义之一。引发见道之无边坚固三摩地，所证住心顶位之属于加行道世第一法者（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། མཐོང་ལམ་སྐྱེད་པའི་ནུས་ལྡན་གྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན་མཐའ་ཡས་པས……སེམས་ཀུན་ཏུ་གནས་པ་ཐོབ་པའི་རྩེ་མོ་གང་ཞིག……སྦྱོར་ལམ་ཆོས་མཆོག་གིས་བསྡུས་པའོ།）。

ཆོས་མཆོག་པ། 法上部。为小乘十八部之一部。参见ཐེག་དམན་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད། 条。

ཆོས་འཆད་པ། 1. 说法，宣讲佛法（ཆོས་བཤད་པ།）。2. 说法者。宣扬佛教教义的人（ཆོས་ཀྱི་ཚིག་དོན་སྒྲོག་མཁན།）。

ཆོས་ཇི་སྙེད་པ། 尽所有法，尽一切所有的法（ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་གང་ཡོད་པ།），包举一切诸法。

ཆོས་ཇི་ལྟ་བ། 如所有法，按照法的本来面目（ཆོས་ཀྱི་གནས་ལུགས་ནང་བཞིན།）。

ཆོས་རྗེ། 法王（ཆོས་ཀྱི་རྗེ་བོ།）。指教派首领或宗教经典论述上极有成就和声誉的 权威人物。如格鲁派（黄教）的法王是宗喀巴的“转世代表”噶丹赤巴，由考试产生。萨迦派的法王叫“萨迦达钦”（ས་སྐྱ་བདག་ཆེན།），由世袭传递。又，在藏族历史上奉行佛教的赞普也被尊为法王。

ཆོས་རྗེ་སྐུ་མཆེད་གཉིས། 法王两兄弟。指萨班·贡噶坚赞（ས་པཎ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན།）和桑察索南坚赞（ཟངས་ཚ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན།）二人。

ཆོས་རྗེ་དོན་གྲུབ་རིན་ཆེན། 法王顿珠仁钦（意译宝成大师），噶当派一高僧，宗喀巴八岁时从其出家，受沙弥戒，并从其学显密教法十年。

ཆོས་རྗེ་ས་སྐྱ་པ། 法主萨迦巴。指萨迦班智达贡噶坚赞。参看ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ། 条。

ཆོས་རྗེས་སུ་དྲན་པ། 法随念。六随念之一。随念教证所摄正法功德（རྗེས་སུ་དྲན་པ་དྲུག་གི……ནང་གསེས། ལུང་རྟོགས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་རྗེས་སུ་དྲན་པའོ།）。

ཆོས་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་པ། 法随念次第。智度七十义之一。教证功德，在胜义中不可得，在世俗中次第随念以法为道想之次第加行（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། མཐར་གྱིས་པའི་སྦྱོར་བ་གང་ཞིག ལུང་རྟོགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་དོན་དམ་པར་མ་དམིགས་ཤིང་ཀུན་རྫོབ་ཏུ་ཆོས་ལ་ལམ་གྱི་འདུ་ཤེས་རིམ་ལྡན་དུ་དྲན་པའོ།）。

ཆོས་ཉན་པ། 1.听法，闻法（ཆོས་གཏམ་རྣ་བར་ཉན་པ།）。2.听法者（ཆོས་ཉན་མཁན།），听经的群众。

ཆོས་ཉན་པའི་སྐབས་ཀྱི་འདུ་ཤེས་དྲུག 听法六想。即：视自己若病夫想（རང་ལ་ནད་པ་ལྟ་བུའི……འདུ་ཤེས།）、视法若药想（ཆོས་ལ་སྨན་ལྟ་བུའི…འདུ་ཤེས།）、视善知识若医生想（དགེ་བའི……བཤེས་གཉེན་ལ་སྨན་པ་ལྟ་བུའི་འདུ་ཤེས།）、视认

真修法若治病想（ནན་ཏན་ཉམས་སུ་བླངས་པ་ལ་…ནད་འཚོ་བའི་འདུ་ཤེས།）、视法戒为常住想（ཆོས་ཀྱི་ཚུལ་ལ་རིང་དུ་གནས་པའི་འདུ་ཤེས།）、视佛陀若正士想（དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ལ་སྐྱེས་བུ་དམ་པའི་འདུ་ཤེས།）。

ཆོས་ཉིད། 法性。法尔天然，自然的意思。又指实相、真如和涅槃等概念，着重指现象的本质、大体而言。佛教各派对“法性”的内容有不同解释，般若宗以为诸法缘生，体性本无所有，故以“空性”为诸法“法性”。法相宗以圆成实性为诸法“法性”。

ཆོས་ཉིད་ཀྱི་གླུ། 法性歌。此指“最清净胜法，本解脱如来，普贤一切胜。修菩提萨埵”（ཤིན་ཏུ་རྣམ་དག་ཆོས་ཀྱི་མཆོག　གདོད་ནས་གྲོལ་བ་དེ་བཞིན་གཤེགས།　ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ་ཀུན་བདག་ཉིད།　བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་བདག་གྲུབ་མཛོད།）四句颂文为法性歌。

ཆོས་ཉིད་མངོན་སུམ་གྱི་སྣང་བ། 法相现前相。旧密大圆满所说四相之一。现见法性本来清净之理，超出伺察假立边际，开启如来秘密不可思议刹土之门（སྣང་བ་བཞིའི་ནང་གསེས། ཆོས་ཉིད་ཀ་དག་གི་གནས་ལུགས་མངོན་སུམ་དུ……མཐོང་བས་ཡིད་དཔྱོད་བློས་བཏགས་ཀྱི་མཐའ་ལས…འདས་པའི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་གསང་བ་བསམ…གྱིས་མི་ཁྱབ་པའི་ཞིང་ཁམས་ཀྱི་སྒོ་ཕྱེ་བའོ།）。

ཆོས་མཉམ་པ་ཉིད། 法平等性。指平等无差别的法性。

ཆོས་སྐྱོམས། 游方。从事佛法而游走他乡（ཆོས་བྱེད་པར་ས་གཞན་དག་ལ་ཕར་འགྲོ་བ།）。

ཆོས་གཏན་ལ་དབབ་པའི་གལ། 《佛法抉择关键》。觉绕鲁易坚参（ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ…………མཚན།）著。

ཆོས་གཏོང་བ། 背弃佛教，离经叛道（ཆོས་སྤངས་གཏོང་བའམ་སྤོང་བ།）。

ཆོས་སྡེགས། 经架。放置经书的架子或台坐（གླེགས་བམ་འཇོག་སའི་ཁྲི་སྡེགས།）。

ཆོས་སྟན། 1.法筵，法事之坐席，法会或典礼（ཆོས་ཀྱི་དུས་སྟོན་ནམ་དགའ་སྟོན།）。2.次第乞食或化缘（བསོད་སྙོམས།）。3.说法者（ཆོས་…སྟོན་པ་པོ།）。

ཆོས་སྟོན་པ། 1.讲经者（ཆོས་ཀྱི་ལམ་སྟོན་མཁན།）。2.讲经说法（ཆོས་འཆད་པ།）。

ཆོས་སྟོན་ཚུལ་ཉེར་དྲུག 说法聚二十六。恶作罪第七说法聚，有二十六条。谓比丘对非病人听者说法时，人坐已立、人卧已坐（ཉན་པོ་མི…ན་བཞིན་དུ་འདུག་པ་ལ་རང་ཉིད་འགྲེངས་ཏེ་ཆོས…འཆད་པ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་ཉལ་བ།）、人在高座好座（ཁྲི་སྟན་ཆེ་མཐོར་འདུག་པ།）、人在前行已在后行（མདུན་དུ་འགྲོ་བ་ལ་རྒྱབ་ནས་ཆོས…བཤད་པ།）、人在道中已在道外（ལམ་གྱི………དབུས་ནས་འགྲོ་བ་ལ་ལམ་པོའི་འགྲམ་ནས་ཆོས……འཆད་པ།）、未病覆头者（མི་ན་བར་མགོ………གཡོགས་པ།）、为单抄衣者（གོས་བརྗེས་པ།）、为双抄衣者（བླ་གོས་ཕྲག་པར་གཟར་བ།）、为拊肩者（ལག་པ་གཉའ་གོང་དུ་བསྣོལ་བ།）、为抱后者（ལྟག་པར་བསྣོལ་བ།）、为着顶髻者（སྤྲ་སྤྱི་བོར་བསྡུས་ཏེ་ཏོ་གེར་ཅན།）、为戴帽者（ཞྭ་གྱོན་པ།）、为戴冠者（ཅོད་པན་བཏགས…པ།）、为戴鬘者（མེ་ཏོག་གི་ཕྲེང་བ་བཅིངས……པ།）、为以布等缠头者（ལ་ཐོད་དཀྲིས་པ།）、为骑象者（གླང་ཆེན་ལ་ཞོན་པ།）、为乘马者（རྟ་ལ་ཞོན་པ།）、为乘轿者（ཁྱོགས་ཀྱི་སྟེང་ན་…འདུག་པ།）、为乘车者（ཤིང་རྟའི་སྟེང་ན་འདུག་པ།）、为著屐者（མཆིལ་ལྷམ་གྱོན་པ།）、为

捉杖者 (འཁར་བ་ཐོགས་པ།)、为捉盖者 (གདུགས་ཐོགས་པ།)、为捉兵器者 (མཚོན་ཆ་ཐོགས་པ།)、为捉剑者 (རལ་གྲི་ཐོགས་པ།)、为捉弓箭者 (མདའ་གཞུ་ཐོགས་པ།)、为披甲者 (གོ་ཆ་གྱོན་པ།)。

ཆོས་སྟོན་སོགས་ཀྱི་སྡེ་ཚན། 说法篇。九十单堕中之第九篇，共十条。即：比丘游聚落 (གྲོང་དུ་རྒྱུ་བའི་ལྟུང་བྱེད།)、居住王宫 (རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་དུ་འདུག་པའི་ལྟུང་བྱེད།)、轻毁学处 (བསླབ་བྱ་ཁྱད་དུ་གསོད་པའི་ལྟུང་བྱེད།)、制作针筒 (ཁབ་རལ་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད།)、改作床高过量 (ཁྲི་རྐང་འཚོས་པའི་ལྟུང་བྱེད།)、使沾染棉花 (ཤིང་བལ་བགོས་པའི་ལྟུང་བྱེད།)、制作敷具过量 (གདིང་བ་ཚད་ལྷག་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད།)、覆疮衣过量 (གཡན་དགབ་ཚད་ལས་ལྷག་པའི་ལྟུང་བྱེད།)、雨衣过量 (རས་ཆེན་ཚད་ལས་ལྷག་པའི་ལྟུང་བྱེད།)、法衣过量 (ཆོས་གོས་ཚད་ལས་ལྷག་པའི་ལྟུང་བྱེད།)。

ཆོས་ཐག 经书带。捆经书的带子 (ཆོས་པོ་ཏིའི་སྒྲིད་ཅིངས་ཏེ་སྒྲིགས་ཐག)。

ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་བཀོད་པའི་རྒྱལ་པོའི་མདོ། 《佛说一切法功德庄严王经》。印度般若瓦尔马和西藏益西德藏译，唐代义净汉译。

ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རང་བཞིན་གྱི་སྤྲོས་པ་དང་བྲལ་བའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 离一切法性戏论禅定。证一切法空性，离空性戏论八边，因得此名。离空性戏论八边是：无生 (སྐྱེ་བ་མེད་པ།)、无灭 (འགག་པ་མེད་པ།)、离常边 (རྟག་པའི་མཐའ་དང་བྲལ་བ།)、离断边 (ཆད་པའི་མཐའ་དང་བྲལ་བ།)、无去 (གང་དུ་འགྲོ་བ་མེད་པ།)、无来 (གང་ནས་འོང་བ་མེད་པ།)、由本性任离一和多 (རང་བཞིན་གྱིས་གཅིག་དང་དུ་མ་གང་རུང་དང་བྲལ་བ།)、具离执相戏论特征 (མཚན་མར་འཛིན་པའི་སྤྲོས་པ་དང་བྲལ་བ་བཅས་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་དང་ལྡན་པ།)。

ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རང་བཞིན་མཉམ་ཉིད་རྣམ་པར་སྤྲོས་པ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་རྒྱལ་པོའི་མདོ། 《月灯三昧经》。印度希兰陀罗菩提和西藏益西德藏译，高齐时代那连提黎耶舍汉译。

ཆོས་ཐམས་ཅད་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པར་བསྟན་པའི་དགོངས་པ་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་གསུམ། 显示一切法无自性意趣三无性。即：遍计所执相无性 (ཀུན་བརྟགས་མཚན་ཉིད་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ།)、他生无性 (གཞན་དབང་སྐྱེ་བ་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ། 、圆成胜义无性 (ཡོངས་གྲུབ་དོན་དམ་པ་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ།)。

ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་པ་ཉིད། 一切法空。内外一切诸法共相谓无常 (ཕྱི་ནང་གི་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་མི་རྟག་པ།)、苦 (སྡུག་བསྔལ་བ།)、空 (སྟོང་པ།)、无我 (བདག་མེད་པ།)，于胜义中皆非实有，无有自性，是十六空之一 (སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་ཞིང་བདག་མེད་པ། 诸法无我。一切事物都不自主，皆是无我。"我"是主宰之意。为四法印 (ཆོས་ཀྱི་སྡོམ་བཞི།) 之一。

ཆོས་ཐམས་ཅད་འབྱུང་བ་མེད་པར་བསྟན་པའི་མདོ། 《佛说诸法本无经》。全书三卷，班第仁钦措 (བནྡེ་རིན་ཆེན་འཚོ།) 由梵译藏。

ཆོས་ཐུན། 一座法。一段讲经或修法的时间 (ཆོས་ཉན་བཤད་སོགས་བྱེད་པའི་ཡུན་ཚད།)。

ཆོས་ཐེབས། 布施基金。指施主捐献给寺庙作为本金的财物 (སྦྱིན་བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་དོན་དུ……

བཞག་པའི་མ་དངུལ་ལས་དངོས་པོ།)；募化布施基金 (ཆོས་ཞིབས་སློང་བ།)。

ཆོས་ཞིབས་སློང་ཡིག 募化文。指佛教徒向施主募化布施基金的启请文 (སྦྱིན་བདག་ཁག་གི་ས…… ནས་ཆོས་ཀྱི་ཞིབས་ཆ་སློང་མོ་ཞུ་བའི་ཡི་གེ།)。

ཆོས་ཐོག 1.辩经时期 (ཆོས་ར་འཚོགས་དུས།)。佛教徒在辩 论场中辩论学习佛教经典的时期。2.定期法会。指佛教徒定期聚集在各地寺庙经院中讲解学习密乘经典的法会 (རྒྱུད་ཀྱི…… འཆད་ཉན་གྱི་ཆེད་དུ་ཚོགས་པན་ཚུན་གྱི་ཆོས་གྲྭར…… འདེགས་པའི་དུས་ཐོག)。

ཆོས་མཐུན་པ། 1.顺法，同法，法相似 (ཁྱད་ཆོས་འདྲ་བ།)。2.宗派相同，教派一致 (གྲུབ་མཐའ་མཚུངས་པ།)。3.按佛规修行者 (ཆོས…… ཚུལ་བཞིན་སྒྲུབ་པའི་གང་ཟག)，虔诚的佛教徒。

ཆོས་མཐུན་མ། 顺从教法之女，仙人日希之妻 (དྲང་སྲོང་རི་ཤིའི་ཆུང་མ།)。

ཆོས་མཐོང་། 法见，执著自己所宗之法而非毁他派之法，名曰法见。

ཆོས་དང་ཆོས་ཉིད་རྣམ་འབྱེད། 《辨法法性论》。相传慈氏为无著所说，为慈氏五论之一 (བྱམས་ཆོས་སྡེ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཆོས་དད། 信教，宗教信仰 (ཆོས་ལ་དགའ་བ།)。

ཆོས་དུང་། 法螺。讲法或作佛事时吹的海螺。

ཆོས་དོན་མི་རྟོགས་པའི་རྒྱུ་ལྟ་ངན་ཉི་ཤུ་རྩ……… བརྒྱད། 不解法义因二十八坏见。即：见相 (མཚན་མར་ལྟ་བ།)、诽谤说假部见 (བཏགས་པ་ལ་སྐུར་འདེབས་ཀྱི་ལྟ་བ།)、诽谤妄分别见 (ཀུན་རྟོག་ལ་སྐུར་འདེབས་ཀྱི་ལྟ་བ།)、诽谤真实性见 (དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ལ་སྐུར་འདེབས་ཀྱི…… ལྟ་བ།)、遍持见 (ཡོངས་སུ་འཛིན་པའི་ལྟ་བ།)、变见 (སྒྱུར་བའི་ལྟ་བ།)、无罪见 (ཁ་ན་མ་ཐོ…… བ་མེད་པའི་ལྟ་བ།)、出离见 (ངེས་པར་འབྱུང…… པར་ལྟ་བ།)、非分安为见 (དབང་ཟ་བའི་ལྟ…… བ།)、极乱见 (རབ་ཏུ་འཁྲུགས་པའི་ལྟ་བ།)、倒转见 (ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་ལྟ་བ།)、 增长见 (འཕེལ་བའི་ལྟ་བ།)、否定见 (ཁས་མི་ལེན…… པའི་ལྟ་བ།)、诡诈见 (ངན་གཡོའི་ལྟ་བ།)、敬事见 (བཀུར་སྟིའི་ལྟ་བ།)、解迷见 (རྨོངས་པ…… བསྟན་པའི་ལྟ་བ།)、根本见 (རྩ་བའི་ལྟ་བ།)、非见见 (ལྟ་བ་ལ་ལྟ་བ་མ་ཡིན་པའི་ལྟ་བ།)、除加行见 (སྦྱོར་བ་སེལ་བའི་ལྟ་བ།)、非出离见 (ངེས་འབྱུང་མ་ཡིན་པར་ལྟ་བ།)、盖障等见 (སྒྲིབ་པ…… ལ་སོགས་པར་ལྟ་བ།)、增罪见 (སྡིག་པ་འཕེལ…… བའི་ལྟ་བ།)、无果见 (འབྲས་བུ་མེད་པའི་ལྟ…… བ།)、断见 (ཆད་པས་བཅད་པའི་ལྟ་བ།)、诽谤见 (སྐུར་པ་འདེབས་པའི་ལྟ་བ།)、非说见 (བསྙད་པ་མ་ཡིན་པའི་ལྟ་བ།)、大见 (ལྟ་བ…… ཆེན་པོ།)、增上慢见 (མངོན་པའི་ང་རྒྱལ་གྱི་ལྟ…… བ།)。

ཆོས་བདག 1.法主。主持和传播佛教者 (ཆོས་འཛིན་སྤེལ་བྱེད་མཁན།)。2.护法，保护佛教者 (ཆོས་སྲུང་པོ།)。3.阎罗王 (གཤིན་རྗེ་རྒྱལ…… པོ།)。

ཆོས་བདག་མེད་པ། **法无我**。系二种无我之一，一切诸法，谛实不成 (བདག་མེད་གཉིས་ཀྱི་ཡ…… གྱལ། ཆོས་ཐམས་ཅད་བདེན་པར་མ་གྲུབ་པ།)。

ཆོས་འདི་པ། 内道。佛弟子，佛教徒 (ནང་པ་སངས་རྒྱས་པ།)。

ཆོས་འདི་པ་མ་ཡིན་པ། 非此法，非佛教。指佛教以外的外道派别 (ནང་པ་མ་ཡིན་གྱི་ཕྱི་རོལ…… པའི་གྲུབ་མཐའ་ལ་ཟེར།)。

ཆོས་འདི་ཕྱིན་པ། 外道。外道徒 (ཕྱི་རོལ་པ།)。

ཆོས་འདུལ་བ། 律经，法毗奈耶。以叙述增上戒学为主的佛经（ལྷག་པ་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བསླབ་པ་གཙོ་བོར་སྟོན་པའི་གཞུང་སྟེ་འདུལ་བ་ལུང་སྡེ་བཞི…ལྟ་བུའོ། ）。

ཆོས་འདོན་འཁྲོལ་འཛིན། 经忏证。过去在传召期间，外出诵经的游方僧人，为求准许给拉萨市民念经谋生，须一年一度向铁棒喇嘛购卖此证（སྨོན་ལམ་ཚོགས་དུས་ཕྱིར་ཞབས…བརྟན་དུ་འགྲོ་མཁན་གྲྭ་པ་རྣམས་ཀྱིས་ལྷ་སའི་མི……དམངས་ཀྱི་ཁྱིམ་དུ་ཆོས་འདོན་རིམ་གྲོ་སྒྲུབ་པར་འགྲོ་སྐྱོད་ཆོག་འཐུས་ཚོགས་ཆེན་ཞལ་ངོར་དགོངས་ཞུས…འཁྲོལ་འཛིན། ）。

ཆོས་འདོམས་པ། 授教，赐教（གདམས་ངག་འདོམས་པའམ་སྟོན་པ། ）。

ཆོས་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ། 法念住。四念住之一（དྲན་པ་ཉེར་བཞག་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。通达一切染净诸法为空、为无我。一心安住，长时修习（ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་དང་རྣམ་པར…བྱང་བའི་ཆོས་དག་ལ་སྟོང་པ་དང་བདག་མེད་པར…རྟོགས་ཤིང་བསྒོམ་པ། ），谓之法念住。

ཆོས་དྲིན། 法恩。指传授佛法的恩德（ཆོས་གནང་བའི་བཀའ་དྲིན། ）。

ཆོས་དྲུག 六法。又作那若六法。参看ན་རོའི་ཆོས་དྲུག条。

ཆོས་དྲུག་གཏུམ་མོ། 六法拙火。拙火或译为猛利火。藏传佛教噶举派一种修丹田生热的脐轮火法。

ཆོས་ལྡན། 有佛法（ཆོས་སྲོལ་ཡོད་པ། ）。 佛教地区（ཆོས་ལྡན་ཞིང་ཁམས། ）。

ཆོས་ལྡན་པ། 有法者，虔诚者；菩萨（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ། ）。

ཆོས་སྡེ། 寺庙，道场。同དགོན་སྡེ། 条。

ཆོས་སྡེ་ཁག 寺庙（དགོན་པ་ཁག）。

ཆོས་སྡེ་ཆེན་པོ་དཔལ་ལྡན་འབྲས་དཀར་སྤུངས…པ། 吉祥米堆大寺院，为哲蚌寺（འབྲས་སྤུངས་དགོན་པ། ）。

ཆོས་ནག་པོ། 黑法。不善法（མི་དགེ་བའི་བྱ་བ། ）。

ཆོས་ནོར། 1.法财，教法和财物（ཆོས་དང་ནོར……ནོར། ）。 2.圣财（ཆོས་ཀྱི་ནོར་ཏེ་འཕགས་པའི་ནོར། ）。

ཆོས་རྣམ་འབྱེད་ཡང་དག་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག 择法觉支。拣择通达诸法性相之觉支，以见谛之智慧为其自性（ཆོས་རྣམས་ཀྱི་མཚན་ཉིད……རྟོགས་པར་བྱེད་པ་རང་བཞིན་གྱི་ཡན་ལག་སྟེ་བདེན་དོན་མཐོང་བའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རང་བཞིན། ）。系七菩提分法之一（བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ…ཞིག）。

ཆོས་པ། 宗教徒。在家或出家的男女信徒（ཆོས་བྱེད་མཁན་སེར་སྐྱ་ཕོ་མོ། ），善心者（དགེ་སེམས་ཅན། ），行法者（ཆོས་ཀྱི་སྤྱོད་ལམ་ཅན། ）。同ཆོས་མཛད། 条。

ཆོས་པོ་ཏི། 经卷（གླེགས་བམ། ）。

ཆོས་དཔལ་བཟང་པོ། 却贝桑布，《明史》作哈立麻，系噶玛噶举黑帽系第五代活佛，明朝赐以德辛协巴（དེ་བཞིན་གཤེགས་པ། ）尊号。彼曾于1407年到南京献方物，于南京灵谷寺为明太祖夫妇荐福。成祖封号为“万行具足，十方最胜，圆觉妙智，慧善普应，佑国演教如来大宝法王，西天大善自在佛，领天下释教”，简称大宝法王。

ཆོས་དཔལ་ཡེ་ཤེས། 却贝益西（1406—1452），系噶玛噶举红帽系（ཞྭ་དམར་པ། ）第三世活佛，他曾得到明朝皇帝赐给的封号以及佛像、法器等物。

ཆོས་དཔོན། 却本。指主办法事的僧官、寺院内主持法事者。

ཆོས་སྤུན། 同师兄弟。同师学法的朋友(ཆོས་བརྒྱུད་གཅིག་པའི་གྲོགས།)。

ཆོས་སྤེལ་བ། 传教，弘法(ཆོས་ཀྱི་རྒྱུན་སྤེལ་བ།)。

ཆོས་སྤྱོད། 法行，按法行为(ཆོས་ཀྱི་སྤྱོད་པ།)；宗教活动。

ཆོས་སྤྱོད་བཅུ། 十法行。指对于经典之十种法行。即：缮写(ཡི་གེ་འབྲི་བ།)、供养(མཆོད་པ།)、布施(སྦྱིན་པ།)、听闻(ཉན་པ།)、朗诵(ཀློག་པ།)、记忆(འཛིན་པ།)、演说(རབ་ཏུ་སྟོན་པ།)、默念(ཁ་ཏོན་བྱེད་པ།)、思维(སེམས་པ།)、修习(སྒོམ་པ།)。

ཆོས་སྤྱོད་པ། 奉行佛教者(ཆོས་ཀྱི་བྱ་བ་བྱེད་མཁན།)；教徒。

ཆོས་ཕུང་། 法蕴。释迦牟尼所说对治贪等八万四千烦恼的教法汇集成的巨编。《阿毗达磨集论》说每一千卷称为一法蕴；《阿毗达磨俱舍论》说帝释天所乘巨象所能运载的一驮墨写成的经典，称为一法蕴。

ཆོས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། 法圆满。为调治八万四千烦恼而说之八万四千法门(ཉོན་མོངས་པ་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་གི་གཉེན་པོར་གསུངས་པའི……སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཕུང་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་།)。系五圆满之一(ཕུན་ཚོགས་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཆོས་ཕྱོགས། 正法方面(དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་ཕྱོགས།)。

ཆོས་འཕྲོ། 法余，法事未完(ཆོས་མཇུག་མ་ཟིན་པ།)，如念经未完。

ཆོས་འབངས། 信教的百姓(ཆོས་དད་ཡོད་པའི་མི་སེར།)。寺庙所属百姓(དགོན་སྡེ་ཁག་གི་མི……སེར།)。

ཆོས་བྱེད་དགེ་འདུན། 行佛僧伽。信仰佛教的人，有未出家的俗人和出家的僧人两种。出家僧人中，比丘四人以上的集合团体，称为僧伽。

ཆོས་བློ་བཏགས་བྱེད། 背诵经文。不依经书而按记忆进行传法。

ཆོས་སྦས་པ། 1.匿法(ཆོས་ཀྱི་ནང་དོན་གསང་བའི་རྒྱུས་བཏབ་པ།)，指隐藏法要不示人。2.法藏部。小乘十八部之一(ཐེག་དམན་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཆོས་དབྱིངས། 1.法界。自性空之色等五蕴(གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ལ་སོགས་པ་ཕུང་པོ་ལྔའི་རང……བཞིན་སྟོང་པ་ཉིད་གང་ཡིན་པ།)。2.自性，空性(རང་བཞིན་སྟོང་པ་ཉིད།)。

ཆོས་དབྱིངས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས། 法界性智，法界体性智。通达空性的智慧。五智之一(ཡེ་ཤེས་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ་སྟོང་ཉིད་རྟོགས་པའི་ཡེ་ཤེས།)。

ཆོས་དབྱིངས་བསྟོད་པ། 《法界颂》。为龙树(ཀླུ་སྒྲུབ།)所著。

ཆོས་དབྱིངས་རྡོ་རྗེ། 却英多杰(1604—1674)，系藏传佛教噶玛噶举派黑帽系第十世活佛。他在八岁和十四、五岁时，曾两次派遣专人向明万历皇帝朝贡。在十一岁和十七岁时，又先后两次到蒙古族地方传法。在他以后黑帽系的各世活佛，都只作为一个教派领袖，没有干预过西藏政治。

ཆོས་དབྱིངས་རྡོ་རྗེ་མ། 法界金刚母。密乘之一本尊(གསང་སྔགས་ཀྱི་ཡི་དམ་ཞིག)。

ཆོས་དབྱིངས་མཛོད། 《法界藏》。隆钦七藏之一(ཀློང་ཆེན་མཛོད་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。十四世纪宁玛派论师隆钦饶绛所著(དུས……རབས་བཅུ་བཞི་པར་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས་ཀྱིས་མཛད་པ།)。全书正文及释文共十三章，以空界部要旨为主，论述旧派密

乘大圆满之基位、道位及果位。

ཆོས་དབྱིངས་སུ་བསྡུས་པ། 敛入法界。谓色身收敛入于法界，意指涅槃、死亡（གཟུགས་སྐུ……ཆོས་དབྱིངས་སུ་ཐིམ་པ་སྟེ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ།）。

ཆོས་འབྱུང་། 法源。说佛法起源之书（ཆོས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་བཤད་པའི་དཔེ་ཆ།），佛教史，宗教史，佛教源流（ཆོས་ལུགས་བྱུང་རབས།）。

ཆོས་འབྱུང་མཁས་པའི་དགའ་སྟོན། 《智者喜筵》，又译作《贤者喜宴》。巴卧·祖拉陈瓦（དཔའ་བོ་གཙུག་ལག་ཕྲེང་བ།）于公元1564年所著的一部藏传佛教史。

ཆོས་འབྱུང་བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེའི་གསལ་བྱེད། 《大宝佛教史显明论》。顿珠贝哇（དོན་གྲུབ་དཔལ་བ།）著，著者著此书时三十一岁，为丁酉年。

ཆོས་འབྱོར། 1.法财。指佛法和资财（ཆོས་དང་འབྱོར་བའི་བསྡུས་ཚིག）。2.博通佛法（ཆོས་ཀྱིས་ཕྱུག་པ།）。

ཆོས་འབྲེལ། 法缘。指上师与弟子有授受佛法的关系而言（ཆོས་བཤད་ཉན་གྱི་འབྲེལ་བ།）。又涅槃经十四曰：“法缘者，不见父母妻子亲属见一切法皆从因缘生，是名法缘。”

ཆོས་སྦྱིན། 法施。系三施之一（སྦྱིན་པ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。意为以法布施于人。智度论十一曰：“以诸佛语妙善之法，为人演说，是为法施。”

ཆོས་སྦྱིན་ཚང་འཛོམས། 僧伽施主，圆满聚会（དགེ་འདུན་དང་སྦྱིན་བདག་མཉམ་དུ་འཛོམས……པ།）。

ཆོས་མ། 尼姑（བཙུན་མ།），女教徒（བུད་མེད་ཆོས་བྱེད་མཁན།）。

ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད། 十八不共法，十八不具法。佛有十八种功德，不与二乘共同，故曰不共法；又因此法为二乘菩萨所不具，故云不具。十八不共法是：如来无误失（དེ……བཞིན་གཤེགས་པ་ལ་འཁྲུལ་བ་མེད་པ།）、无口失（ཅ་ཅོ་མེད་པ།）、无忘失念（དགོངས་པ་ཉམས་པ་མེད་པ།）、无不定心（ཐུགས་མཉམ་པར་མ……བཞག་པ་མེད་པ།）、无种种想（ཐ་དད་པ་ཉིད……ཀྱི་འདུ་ཤེས་མེད་པ།）、无不择舍（སོ་སོར……བརྟགས་པའི་བཏང་སྙོམས་མེད་པ།）、志欲无退（འདུན་པ་ཉམས་པ་མེད་པ།）、正勤无退（བརྩོན་འགྲུས་ཉམས་པ་མེད་པ།）、念无退（དྲན་པ་ཉམས་པ་མེད་པ།）、等持无退（ཏིང་ངེ་འཛིན་ཉམས་པ་མེད་པ།）、慧无退（ཤེས་རབ་ཉམས་པ་མེད་པ།）、解脱与解脱智慧无退（རྣམ་པར……གྲོལ་བ་དང་རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཡེ་ཤེས་གཟིགས་པ……ཉམས་པ་མེད་པ།）、一切身业为前导随智而转（སྐུའི་འཕྲིན་ལས་ཐམས་ཅད་ཡེ་ཤེས་སྔོན་དུ་འགྲོ……ཞིང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ།）、一切语业智为前导随智而转（གསུང་གི་འཕྲིན་ལས་ཐམས……ཅད་ཡེ་ཤེས་སྔོན་དུ་འགྲོ་ཞིང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྗེས་སུ……འབྲང་བ།）、一切意业智为前导随智而转（ཐུགས་ཀྱི་འཕྲིན་ལས་ཐམས་ཅད་ཡེ་ཤེས་སྔོན་དུ……འགྲོ་ཞིང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ།）、于过去世无著无碍智（འདས་པའི་དུས་ལ་མ་ཆགས་མ……ཐོགས་པའི་ཡེ་ཤེས་གཟིགས་པ་ལ་འཇུག་པ།）、于未来世无著无碍智（མ་འོངས་པའི་དུས་ལ་མ……ཆགས་མ་ཐོགས་པའི་ཡེ་ཤེས་གཟིགས་པ་ལ་འཇུག……པ།）、于现在世无著无碍智（ད་ལྟའི་དུས་ལ……མ་ཆགས་མ་ཐོགས་པའི་ཡེ་ཤེས་གཟིགས་པ་ལ་འཇུག་པ།）。

ཆོས་སྨན། 法药，灵丹，咒药。指宁玛派喇嘛经过念经、诵咒处理认为有神效的药物，亦

名为甘露丸（ཉིང་མའི་སྨན་བསྒྲུབས་སམ། བདུད་རྩི་རིལ་བུ། ）。

ཆོས་རྩོད། 辩经，讲辩佛经（ཆོས་ཀྱི་བགྲོ་གླེང་། ）。

ཆོས་རྩོད་གནས། 辩经处，讲经院，辩论佛经的场所（རྩོད་གྲྭའི་ཆོས་ར། ）。

ཆོས་ཚན། 经书的章节或片段（ཆོས་ཀྱི་དཔེ་ཆ་ཚན་པའམ་སྡེ་ཚན། ）。

ཆོས་ཆིགས། 教都。指宗教流行区的中心（ཆོས་དར་བའི་ཡུལ་གྱི་ལྟེ་བ། ）。

ཆོས་མཚམས། 法间时。辩经法会中间之短暂休息时间。

ཆོས་མཚམས་ཆེན་པོ། 法会大假期。西藏三大寺的学经僧人，一个学年分为两个学期。上学期一般从藏历正月下旬或二月初开始，到六月中旬终了。期间有一个半月的休假，藏语叫“却仓钦波”。从藏历八月初到腊月下旬是下期“却拉”（ཆོས་ར། ），即学法开始。

ཆོས་འཚོང་བ། 卖教，出售佛法。为求得利养恭敬而讲授佛法（རྙེད་བཀུར་སོགས་ཀྱི་དོན་དུ་ཆོས་འཆད་པ། ）。

ཆོས་མཛད། 1.修习佛法，宗教徒行法者（ཆོས་བྱེད་པ། ）。2.钦则（音译）。出家人在寺庙中捐得的僧职名（གྲྭ་པ་ཚོགས་ཡོངས་ལ་གཏོང་སྒོ་བཏང་ནས་ལེན་པའི་གོ་མིང་ཞིག）。 3.同ཆོས་པ། 条。

ཆོས་གཞིས། 寺院庄园。西藏佛教寺庙所占有的庄园。参看མཆོད་གཞིས། 条。

ཆོས་གཞིས་མི་སེར། 教民。指过去寺院庄园的属民（སྔར་དགོན་པ་ཁག་གི་གཞིས་ཀས་བདག་ཏུ……བཟུང་བའི་མི་སེར། ）。

ཆོས་བཞི་པའི་མདོ། 《大乘四法经》，有十三颂（ཤློ་ཀ་བཅུ་གསུམ་ཡོད། ）。印度班智达苏任陀罗菩提和西藏译师益西德共同由梵译藏并加校订（པཎྜི་ཏ་སུ་རེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་། བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་པའོ། ）。

ཆོས་ཟག་པ་མེད་པ། 无漏法，涅槃，菩提和一切能断三界烦恼垢染之清净法。如三乘圣人所得之戒定慧及涅槃。

ཆོས་ཟད་བློ་འདས་ཀྱི་སྣང་བ། 法性遍尽相。旧密大圆满所说四相之一（སྣང་བ་བཞིའི་ནང་……གསེས་ཤིག）。

ཆོས་ཟོག 法货，商品佛法。指佛教徒为求利养恭敬而大肆宣讲佛法，有如出售的商品（རྙེད་བཀུར་གྱི་དོན་དུ་འཚོང་བའི་ཆོས། ）。

ཆོས་བཟང་། 1.善法。2.佛教天神之聚会处（ལྷའི་འདུས་ས་ཞིག）。3.问候僧人的恭敬语。

ཆོས་བཟང་བསྐལ་པ། 善法劫。好运之期，即诸佛出世之劫（སངས་རྒྱས་སྟོང་རིམ་པར་བྱོན……དང་འབྱོན་པའི་བསྐལ་པ། ）。

ཆོས་བཟང་ལྷའི་འདུན་ས། 善法堂。帝释之住处（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་གནས་ཤིག）。

ཆོས་བཟོད། 法忍。于法证悟之忍（ཆོས་ལ་རྟོགས་པའི་བཟོད་པ། ）。世第一法之末，缘欲界所摄诸法，如实现见四谛，以治见所断惑之无间道（ཆོས་མཆོག་གི་མཇུག་ཏུ་འདོད་པའི་ཁམས་ཀྱིས……བསྡུས་པའི་ཆོས་ལ་བདེན་བཞི་ཇི་ལྟ་བར་མཐོང་བས་མཐོང་སྤང་གི་གཉེན་པོ་བར་ཆད་མེད་ལམ་སོ། ）。

ཆོས་ཡང་དག་པར་སྡུད་པའི་མདོ། 《佛说法集经》。七卷十二品（འཕགས་པ་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཡང་དག་པར་སྡུད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ་བམ་པོ………བདུན་དང་ལེའུ་བཅུ་གཉིས་པ། ）。由印度亲教师曼殊室利迦婆（རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་མཉྫུ་ཤྲཱི་

གཏྟ། ）和西藏译师益西德（ཞོ་ནུ་བ་བརྗེ་ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）合译并依新例校订。

ཆོས་ར། 辩经处，佛经辩论场（ཆོས་གཏམ་གྱི་གནས། ）。

ཆོས་ར་འགྲིམ་པ། 进场辩论。专在辩论场中行走学习佛经（ཆོས་ཀྱི་ར་བའི་ནང་དུ་འགྲོ་བ། ）。

ཆོས་ལ་དཀར་བ། 信教的人。对宗教有信仰者（དད་པ་ཅན། ）。

ཆོས་ལ་རྗེས་ཤེས་ཀྱི་བཟོད་པ། 法智忍。谛察法忍。宣说性空（སྟོང་པ་ཉིད། ）、无我（བདག་མེད་པ། ）、无生（སྐྱེ་བ་མེད་པ། ）、无灭（འགག་པ་མེད་པ། ）诸甚深义，心无怖畏，心生净信，心生欢喜，名为法智忍。

ཆོས་ལ་རྟོན་པ། 依法。系四依之一（རྟོན་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。指应当信从无倒、无杂论述烦恼因果道理，正确宣讲事物真实本性之法（ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པའི་ཆོས་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུའི་ཚུལ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་ཅིང་མ་འདྲེས་པར་བསྟན་པ……དང་། ཆོས་རྣམས་ཀྱི་གནས་ལུགས་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཡང་དག་པར་བསྟན་པའི་ཆོས་ལ་ཡིད་རྟོན་པའོ། ），谓之依法。

ཆོས་ལ་དབང་བ། 法自在。系菩萨十自在之一（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་དབང་བཅུའི་ནང་ཚན……ཞིག)。指广泛演说无中、无边一切法门自在（མཐའ་དབུས་མེད་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྒོ་སྟོང་བ་ཀུན་ཏུ…སྟོན་པའོ། ）。

ཆོས་ལ་དབང་ཟ། 非分讲法，随意去解释教法（ཆོས་ཀྱི་དབང་ལུང་མ་ཐོབ་པར་གང་བྱུང་ལོངས……སྤྱོད་པ། ）。

ཆོས་ལ་མི་འཁོར་འཁོར་སྡུད། 接受未能倾向佛法的人作弟子，聚集佛法未成的众弟子（བསམ་བློ་ཆོས་ལ་བསྒྱུར་མི་ཐུབ་པའི་སློབ་མ་མང་པོ་སྡུད་པ་ལ་ཟེར། ）。

ཆོས་ལ་དམིགས་པའི་སྙིང་རྗེ། 法缘悲。指具有通达无常慧之悲心（མི་རྟག་པ་རྟོགས་པའི་ཤེས…རབ་ཀྱིས་ཟིན་པའི་སྙིང་རྗེ། ）。

ཆོས་ལ་དམིགས་པའི་བྱམས་པ། 法缘慈。指具有通达无常慧之慈心（མི་རྟག་པ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་ཟིན་པའི་བྱམས་པ། ）。

ཆོས་ལགས། 尼姑的敬称（བཙུན་མའི་ཞེ་ས། ）。

ཆོས་ལས་བྱུང་བ། 法所生，菩萨（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ། ）。

ཆོས་ལུགས། 法轨，各教派的规矩（ཆོས་ལུགས་སོ་སོའི་ཁྲིམས་སྲོལ། ）；教派，宗派（ཆོས་ཀྱི་གྲུབ…མཐའ། ）；宗教。

ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གྲུབ་མཐའ། 教派，宗派（ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ཁས་ལེན་འཛིན་ཕྱོགས། ）。

ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བྱེད་སྒོ། 宗教活动，宗教仪式（ཆོས་ཀྱི་བྱ་བའི་ལས་ཐབས། ）。

ཆོས་ལུགས་ཚོགས་པ། 宗教团体（ཆོས་བྱེད་མཁན་མཉམ་བསྡུས་ཀྱི་འདུས་ཚོགས། ）。

ཆོས་ལུང་། 曲垅，即曲垅寺。在藏绒（གཙང་རོང་། ）。宗喀巴大师在博闻显教之后，曾到此寺向该寺住持札巴喜宁（（གྲགས་པ་བཤེས…གཉེན། 意译称友）学习各种教敕。

ཆོས་ལོག་མཁན། 邪教徒，信奉邪门外道者（ཡང་མི་དག་པའི་ལྟ་བ་འཛིན་མཁན། ）。

ཆོས་ལོག་པ། 邪法，邪道，非理之法。《金刚经》称：“若以色见我，以音声求我，是人行邪道，不能见如来。”又指异教徒。

ཆོས་ལོངས་སྤྲུལ་གསུམ། 法报化三身。为法身（ཆོས་སྐུ། ）、报身（ལོངས་སྐུ། ）和化身（སྤྲུལ…

སྡེ།)的总名。

ཆོས་ཤེས། 法智。缘欲界所摄诸法，如实现见四谛，永断见所断惑，领纳离系果之解脱道(འདོད་ཁམས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཆོས་ལ་བདེན་བཞི…ཇི་ལྟ་མཐོང་བས་མཐོང་སྤང་སྤངས་ཏེ་བྲལ་འབྲས…ཉམས་སུ་མྱོང་བ་རྣམ་གྲོལ་ལམ་མོ།)，谓之法智。

ཆོས་སེམས། 法心，道心。信仰佛教之心(ཆོས་ཕྱོགས་ལ་འདུན་པའི་སེམས།)。

ཆོས་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ། 法无碍解。系菩萨四无碍解之一(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。指能通达一切法各个性相的智慧(ཆོས་རྣམས་རང…རང་སོ་སོའི་མཚན་ཉིད་རབ་ཏུ་ཤེས་པ།)，谓之法无碍解。

ཆོས་སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ། 内证法，内自证法。分别照见诸法法性不相混杂(ཆོས་སོ་སོའི་ཆོས་ཉིད་མ་འདྲེས་པར་གཟིགས་པ།)。

ཆོས་གསུམ། 三法。指讲的法(བཤད་པའི་ཆོས།)、修的法(སྒྲུབ་པའི་ཆོས།)和果法(འབྲས་བུའི…ཆོས།)。

ཆོས་སྲུང་། 护法，护法神。护持自己所得之善法，又拥护佛法之正法。如四天王等护持佛法之神。

ཆོས་སྲུང་བ། 化地部。印度佛教派系根本说一切有部中之一部(གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཆོས་སྲུང་བའི་སྡེ། 护法部。同ཆོས་སྲུང་བ། 条。

ཆོས་སྲུང་གཙོ་མོ་བཞི་པོ། 护法四主母。地祇女神名。

〔མཆ〕

མཆིམས་ཕུ་མ། 《钦浦目录》。赤松德赞(ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན།)时期编的 三部佛经 目录之一。其它两部为，《丹噶目录》(ལྡན་དཀར་མ།)和《滂塘目录》(འཕང་ཐང་མ།)。现在仅存《丹噶目录》，其余两部已佚。

མཆིམས་བློ་བཟང་གྲགས་པ། 青・洛桑扎巴，意译善慧称。为觉囊派(ཇོ་ནང་བ།)第三代祖师笃补巴慧幢(དོལ་པོ་བ་ཤེས་རབ་རྒྱལ………མཚན། 1292-1361)的有名弟子。生卒年不详。

མཆུ་བིམ་པ་ལྟར་དམར་བའི་དཔེ་བྱད། 唇如频婆果色。系佛身八十随好之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི……དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。因如来通达一切世间犹如影像，感得唇丹如苹果色之好(འཇིག་རྟེན་ཐམས་ཅད་གཟུགས………བརྙན་དང་འདྲ་བར་རྟོགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་མཆུ་བིམ་པ་ལྟར་དམར་བ།)。

མཆེ་བ་གཅིག་པ། 独牙。象鼻天之异名(ཚོགས་བདག་གླང་སྣའི་མཚན་ཞིག)。

མཆེ་བ་རྣོ་བའི་དཔེ་བྱད། 牙利。系佛身八十随好之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ………བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。如来能化难于教化之众生，感得臼齿坚利之好(སྐྱེ་བོ་གདུལ………དཀའ་བ་འདུལ་བར་མཛད་པ་ཉིད་ཀྱིས་མཆེ་བ་རྣོ…བ།)。

མཆེ་བ་བྱིན་གྱིས་ཕྲ་བའི་དཔེ་བྱད། 牙渐细。系佛身八十随好之一。如来次第真实宣说一切现观，感得臼齿逐渐变细之好(མཐར་གྱིས་མངོན་པར་རྟོགས་པ་ཡང་དག་པར་རབ་ཏུ་སྟོན་པར་

མཛད་པ་ཉིད་ཀྱིས་མཆེ་བ་བྱིན་གྱིས་ཕྲ་བ།)。

མཆེ་བ་རྫུམ་པའི་དཔེ་བྱད། 牙圆。佛身八十随好之一。如来永断结缚生死轮回，感得臼齿圆整之好(སྲིད་པར་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་བསྔམས་པ……ཉིད་ཀྱིས་མཆེ་བ་རྫུམ་པ།)。

མཆོག་གི་དངོས་གྲུབ། 不共成就，殊胜悉地。至高无上的成就，即佛位或佛果(བླ་ན་མེད་…པའི་དངོས་གྲུབ་སྟེ་འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི………དངོས་གྲུབ།)。

མཆོག་གི་བདེན་པ། 胜义谛。同དོན་དམ་བདེན་པ། 条。

མཆོག་གི་སྤྲུལ་སྐུ། 殊胜化身，释迦佛。佛书说成佛后有三种化身。即：受生化身(སྐྱེ་བ……སྤྲུལ་སྐུ།)、事业化身(བཟོ་བོ་སྤྲུལ་སྐུ།)和殊胜化身。

མཆོག་གི་མ། 胜母，最胜母。绿度母(སྒྲོལ་ལྗང་།)之异名。

མཆོག་རྒྱལ་མ། 尊胜女。帝释之妻(བརྒྱ་བྱིན་གྱི་ཆུང་མ།)。

མཆོག་སྒྲིབ། 胜障。水神之别名(ཆུ་ལྷའི་མཚན་ཞིག)。

མཆོག་སྒྲུབ་པ་ལ་བརྡའི་སྐོར། 殊胜成就表示法类。系藏传佛教希解派之支系索派(སོ་ལུགས།)四大首要法类之一。这一法类中有赫如迦表示法类(ཧེ་རུ་ཀའི་བརྡའི་སྐོར།)；如来表示法类(བདེ་བར་གཤེགས་པའི་བརྡའི་སྐོར།)；金刚铃师表示法类(རྡོ་རྗེ་དྲིལ་བུ་པའི་བརྡའི་སྐོར།)；当巴零散表示法类(དམ་པའི་བརྡའི་ཐོར་བུ………བའོ།)。参看སོའི་སྐོར་མགོ་ཆེན་མོ་བཞི། 条。

མཆོག་གཉིས། 二胜。一说指古印度两戒律大师功德光(ཡོན་ཏན་འོད།)和释迦光(ཤཱཀྱ་འོད།)，合称瞻部洲二胜。一说指大乘深观开派祖师龙树(ཟབ་མོ་ལྟ་བའི་སྲོལ་འབྱེད་ཀླུ་སྒྲུབ།)和广开派祖师无著(རྒྱ་ཆེན་སྤྱོད་པའི་སྲོལ་འབྱེད………ཐོགས་མེད།)，为瞻部洲二最胜大师。

མཆོག་ཏུ་འཛིན་པའི་ལྟ་བ། 取见。固执己见和自己奉行的戒禁以为最胜(རང་ལྟ་དང་། ཚུལ་ཁྲིམས་བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་འཛིན།)。

མཆོག་སྦྱེར། 胜施。水神之异名(ཆུ་ལྷའི་མཚན་ཞིག)。

མཆོག་ཐུན་དངོས་གྲུབ། 共和不共成就，共不共悉地。共同成就和不共成就(མཆོག་གི………དངོས་གྲུབ་དང་། ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ་བོ།)。

མཆོག་དང་ཐུན་མོང་དངོས་གྲུབ། 最胜及共同成就（悉地）。指入密宗无上道后，上等者获最胜成就即成佛(གསང་སྔགས་བླ་མེད་ཀྱི་ལམ་ལ……ཞུགས་ནས་རབ་ལ་མཆོག་གི་དངོས་གྲུབ་སྟེ་སངས…རྒྱས་པ།)。中等者能获得“八种共同悉地”中任何一种(འབྲིང་ལ་ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ……བརྒྱད་གང་ཡང་རུང་བ་ཞིག་ཐོབ་པ་ཡོད་ཟེར།)即得成就。参看ཐུན་མོང་གི་གྲུབ་རྟགས། 条。

མཆོག་དོན་འོས་པ། 应胜义。佛之异名(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

མཆོག་གནས། 殊胜宫，殊胜处；大梵天(ཚངས་པ།)宫殿名。

མཆོག་དབང་གོང་མ་གསུམ། 最上毕竟三灌顶。进入无上密乘坛场，成熟身心相续之三种灌顶(སྔགས་བླ་མེད་ཀྱི་རྒྱུད་སྡེའི་དཀྱིལ་འཁོར་དུ……འཇུག་ཅིང་སྨིན་པར་བྱེད་པའི་དབང་གསུམ།)。即：秘密灌顶(གསང་བའི་དབང་།)、智慧灌顶(ཤེས་རབ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དབང་།)、语句灌顶(ཚིག་དབང་།)。

མཆོག་སྦྱིན། 殊胜布施，施胜印，施愿印；佛

之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

མཆོག་འཛིན་ཞགས་པ། 持胜索。水神之异名（ཆུ་ལྷའི་མཚན་ཞིག）。

མཆོག་ཟུང་། 二胜。指释迦牟尼二弟子，舍利子（ཤཱ་རིའི་བུ།）和目犍连（མཽདྒལ་གྱི་བུ།）。

མཆོག་ཟུང་གཉིས། 二殊胜。同མཆོག་ཟུང་། 条。

མཆོག་སེམས། 胜心，圣心，菩提心；菩萨之异名（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་མིང་ཞིག）。

མཆོག་གསུམ། 三宝。即：佛（སངས་རྒྱས།）、法（ཆོས།）、僧（དགེ་འདུན།）。参见དཀོན……མཆོག་གསུམ། 条。

མཆོད་ཀོང་། 供灯，神水灯（མར་མེའི་སྣོད།）。

མཆོད་ཁང་། 佛堂，经堂（མཆོད་ཡུལ་བཞུགས་སའི་ལྷ་ཁང་།）；寺院（གཙུག་ལག་ཁང་།）。

མཆོད་ཁྲི། 供台，供案（མཆོད་པ་འབུལ་བའི་ཁྲིའམ་སྟེགས།）。

མཆོད་རྔ། 神鼓，祭祀时所击之鼓（རིམ་གྲོ་བྱེད་དུས་བརྡུང་རྒྱུའི་རྔ།）。

མཆོད་སྔགས། 供咒。奉献供品时所诵咒语（མཆོད་འབུལ་སྐབས་ཀྱི་གཟུངས་སྔགས།）。

མཆོད་ཆས། 供器，供养用具，祭祀器具（མཆོད་པའི་ཡོ་བྱད།）。

མཆོད་ཆེན་བཞི། 四大供。参见མཆོད་པ་ཆེན་པོ་བཞི། 条。

མཆོད་མཇལ། 朝佛。谒拜佛像、佛经及佛塔（མཆོད་པ་དང་བཅས་རྟེན་གསུམ་མཇལ་བ་ལ……ཟེར།）。

མཆོད་བརྗོད། 赞佛（སངས་རྒྱས་ལ་མཆོད་པར་བརྗོད་པ།）；礼赞，祭祀时的诵赞语（གུས་འདུད……བསྔགས་བརྗོད།）。

མཆོད་ཏིང་། 供水杯。盛水供神的铜杯（ཡོན་ཆབ་འབུལ་སའི་སྣོད།）。

མཆོད་གཏོར། 供施食子（མཆོད་པ་འབུལ་རྒྱུའི་གཏོར་མ།）。

མཆོད་རྟེན། 塔，佛塔（མཆོད་པའི་ཞིང་དམ་རྟེན་ཏེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐུགས་ཀྱི་རྟེན།）。

མཆོད་རྟེན་བསྐོར་བའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ། 《右绕佛塔功德经》。

མཆོད་རྟེན་གྱི་འཁོར་ས། 转经环形路，围绕佛塔转经之路（མཆོད་རྟེན་གྱི་ཕྱི་ཁྱམས་སམ་ཉེ……སྐོར།）。

མཆོད་རྟེན་བརྒྱད། 八佛塔：1.堆莲塔（པདྨ་སྤུངས་པའི་མཆོད་རྟེན། གྲོང་ཁྱེར་སེར་སྐྱ་ལུམྦིའི་ཚལ་དུ་སྐུ་བལྟམས་པའི་མཆོད་རྟེན）；2.大菩提塔（བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོའི་མཆོད་པའི་མཆོད་རྟེན། མ་ག་དྷ་རྒྱལ་པོའི་ཁབ་ཏུ་མངོན་པར་བྱང་ཆུབ་པའི་དུས་ཀྱི་མཆོད་རྟེན།）；3.吉祥门塔（བཀྲ་ཤིས་སྒོ……མངས་ཀྱི་མཆོད་རྟེན། ཝཱ་ར་ཎ་སིར་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བའི་དུས་ཀྱི་མཆོད་རྟེན།）；4.败外道塔或示现大神变塔（མུ་སྟེགས་པ་ཕམ་བྱེད་ཀྱི་མཆོད……རྟེན་ནམ་ཆོ་འཕྲུལ་ཆེན་པོའི་མཆོད་རྟེན། མཉན་ཡོད་དུ་ཡོད་པར་ཆོ་འཕྲུལ་བསྟན་པའི་དུས་ཀྱི……མཆོད་རྟེན།）；5.三十三天神塔或神降塔（སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་ལྷའི་མཆོད་རྟེན་ནམ་ལྷ་བབ་ཏུ……གྲགས་པའི་མཆོད་རྟེན།）；6.分合塔（དབྱེན……བསྡུམས་པའི་མཆོད་རྟེན། རྒྱལ་པོའི་ཁབ་ཏུ་ལྷས་བྱིན་གྱིས་དགེ་འདུན་དབྱེན་བྱས་པ་མཆོག་ཟུང་གིས་བསྡུམ་པར་བྱས་པའི་དུས་ཀྱི་མཆོད་རྟེན།）；7.加持塔或殊胜塔（སྐུ་ཚེ་བྱིན་བརླབས་པའི་མཆོད་རྟེན་ནམ་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་མཆོད་རྟེན། ཡངས་པ་ཅན་དུ་སྐུ་ཚེ་ཟླ་བ་གསུམ་དུ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་དུས་ཀྱི་མཆོད་རྟེན།）；8.涅槃塔（མྱ་ངན་ལས་འདས་

པའི་མཆོད་རྟེན། ཟ་མཆོག་གྲོང་དུ་སྐུ་ངན་ལས་འདས་པའི་ཚུལ་བསྟན་པའི་དུས་ཀྱི་མཆོད་རྟེན།)。

མཆོད་རྟེན་གནས། 供施对象。参见མཆོད་སྦྱིན་གནས། 条。

མཆོད་རྟེན་རྣམ་དག 清净塔。释迦牟尼出家受近圆戒处一塔名，在印度尼连禅河畔(སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་དཔལ་རབ་བྱུང་གིས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་མཛད་པ་བཞེས་པའི་གནས་རྒྱ་གར་གྱི་ཆུ་བོ་ནེ་རཉྫནའི་འགྲམ་དུ་ཡོད་པའི་མཆོད་རྟེན་ཞིག)。

མཆོད་རྟེན་པ། 制多部，小乘之一部(ཐེག་དམན་གྱི་སྡེ་ཚན་ཅིག)。

མཆོད་རྟེན་བྲེ་བོ། 秃塔，无顶之塔(རྩེ་མོ་མེད་པའི་མཆོད་རྟེན།)。

མཆོད་རྟེན་ལོ་མ། 塔形树叶。菩提树之异名(བྱང་ཆུབ་ཤིང་གི་མིང་།)。

མཆོད་རྟེན་ཤིང་། 塔形树，菩提树(བྱང་ཆུབ་ཤིང་།)，也称“觉树”、“道树”。释迦牟尼在荜钵罗树下证得菩提（觉悟），因称荜钵罗树为菩提树。

མཆོད་སྟོན། 供施法会。祭祀的法会(མཆོད་པའི་དགའ་སྟོན།)。供养的宴会。

མཆོད་བསྟོད། 供赞，祭祀和颂歌(ལུས་དང་ཡིད་ཀྱི་གུས་མཆོད་དང་ངག་གི་བསྟོད་བསྔགས།)。

མཆོད་ཐབས། 祭祀法。供奉法(གུས་པ་དང་མཆོད་བསྟོད་བྱེད་ཚུལ།)。

མཆོད་ཐེབས། 供施基金，供养的基金(མཆོད་པའི་ཐེབས་རྩ།)；庙产。

མཆོད་ལྷན་མ། 供养女。邬摩天女(ཤྭ་མོ་ཨུ་མཿ)。同མཆོད་འོས་མ། 条。

མཆོད་སྡོང་། 灵塔，灵骨塔(སྐུ་གདུང་ཡོད་པའི་མཆོད་རྟེན།)；灯心，供灶(མཆོད་མེའི་སྡོང་……བུ།)。

མཆོད་སྡོང་སྦྱིན་འཕྲོག 夺供施。大自在天之异名(དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག)。

མཆོད་ནས། 供神青稞(ལྷ་ལ་མཆོད་གཏོར་བྱ་རྒྱུའི་མཆོད་འབྲུའམ་འཐོར་ནས།)。

མཆོག་གནས། 供奉对象，供施处(མཆོད་པ་འབུལ་ཡུལ་གྱི་ཞིང་ངམ་མཆོད་བྱ།)。

མཆོད་གནས་སྡེ་གསུམ། 三类供施对象。即：密修士邬巴隆巴(སྔགས་པ་ཞུག་པ་ལུང་བ།)、苯教师格孜哇(བོན་པོ་ཀེ་རྩེ་བ།)、持戒高僧曲弥仁摩哇(ཆུ་མིག་རིང་མོ་བ།)。这是宁玛派高僧索尔波且·释迦琼乃(ཟུར་པོ་ཆེ་ཤཱཀྱ……འབྱུང་གནས། 1002—1062)传法最盛时，有雅日玛玛、雍仲扎西夫妇想举办法会。他们聚集了村民和附近的人们询问道：“亲教师谁为贤良？”有说修密士为善良的；有说持戒高僧为善良的；有说苯教师为善良的。众说不一。女主人说：“我有足够的资财，三者都请吧!”于是迎请了上述三类供施对象。

མཆོད་པ། 1.供养，祭祀(མཆོད་རྫས་ཕུལ་ཏེ་མཉེས་ཐབས་བྱེད་པ།)。2.供物，祭品(བསྙེན་བཀུར་གྱིས་མཉེས་པར་བྱེད་པའི་དངོས་རྫས།)。

མཆོད་པ་ཁང་། 供品室。陈放供具的房屋(མཆོད་པའི་ཡོ་བྱད་འཛོག་སའི་ཁང་པ།)。

མཆོད་པ་བརྒྱད། 八供。即：饮料(མཆོད་ཡོན།)、沐浴水(ཞབས་བསིལ།)、花(མེ་ཏོག)、熏香(བདུག་སྤོས།)、灯(མར་མེ།)、涂香(དྲི……ཆབ།)、食物(ཞལ་ཟས།)和音乐(རོལ་མོ།)。

མཆོད་པ་དངོས་གཉིས། 两种物供。修密法时的两种供养：内供坛城诸本尊，外施食子(ནང་དུ་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ལྷ་མཆོད་པ། ཕྱི་རོལ་དུ་གཏོར་མའི་མཆོད་པ།)。

མཆོད་པ་ཆེན་པོ་བཞི། 四大供养。吐蕃王朝牟尼赞布时，规定每年定期在拉萨大昭寺供养

律藏（འདུལ་བའི་མཆོད་པ།），在昌珠寺供养论藏（མངོན་པའི་མཆོད་པ།），在桑耶寺供养经藏和菩提（མདོ་སྡེ་དང་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་མཆོད་པ།）等四种宗教活动，称为四大供养。现今藏历五月十五日在拉萨举行的世界公桑（འཛམ……གླིང་སྤྱི་བསང་།），亦称“林卡节”，即源于此。

མཆོད་པ་གཉིས། 两种供养。一种是指对三宝陈献的财物供养和修行供养（དཀོན་མཆོག…མཆོད་པ་ལ་གཉིས་ཏེ། ཟང་ཟིང་གི་མཆོད་པ་དང་སྒྲུབ་པའི་མཆོད་པ།）；一种是指实物供养（དངོས་འབྱོར་མཆོད་པ།）和观想供养（ཡིད……སྤྲུལ་གྱི་མཆོད་པ།）。

མཆོད་པ་བཞི། 1.四供。即：外供（ཕྱིའི་མཆོད་པ།）、内供（ནང་གི་མཆོད་པ།）、秘供（གསང་བའི་མཆོད་པ།）、真实供（དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་མཆོད་པ།）。2.四祭，四大供养。参见མཆོད་པ་ཆེན་པོ་བཞི། 条。

མཆོད་པ་ལེན་པ། 受供。天神名（ལྷའི་མིང་།）。

མཆོད་པའི་ཆོ་འཕྲུལ། 供养神变。密乘瑜伽部修习中四神变之一。于诸本尊敬礼兴供（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་སྒོམ་པ་ཆོ་འཕྲུལ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག…སྟེ། ལྷ་རྣམས་ལ་ཕྱག་དང་མཆོད་པ་བསྟོད་བྱ་བའོ།）。

མཆོད་པའི་སྤྲིན། 供云，供养云。供品繁多如云（མཆོད་པ་མང་པོ་སྤྲིན་གྱི་གཟུགས་སུ་བཀོད……པ།）。

མཆོད་པའི་འོས། 应供，受布施处（སྦྱིན་གནས།）；福田。

མཆོད་པའི་ཡོ་བྱད། 供物，供具。献给神佛的供品和盛放供品的器具（མཆོད་པར་ཕུལ་བའི……དངོས་རྫས་དང་། མཆོད་པ་འབུལ་བྱེད་ཀྱི་སྣོད།）。

མཆོད་པའི་ལྷ་མོ། 供养天女，一女神名。

མཆོད་པའི་ལྷ་མོ་བཅུ་དྲུག 十六供奉天女，密宗十六供奉天女，四方之十六天女。即：东方的琵琶天女、横笛天女、扁鼓天女、腰鼓天女（པི་ཝང་མ། གླིང་བུ་མ། ཟ་ལྗམ་མ། རྫ་རྔ་མ།）；南方的笑女、嬉女、歌女、舞女（རྒོད་བཞད་པ་མ། སྒེག་མོ་མ། གླུ་མ། གར་མ།）；西方的供花天女、烧香天女、燃灯天女、涂香天女（ཐུབ་ཏུ་མེ་ཏོག་མ། བདུད་སྤོས་མ། མར་མེ་མ། དྲི་ཆབ་མ།）；北方的色金刚天女、味金刚天女、触金刚天女、法界金刚天女（བྱང་དུ་གཟུགས་རྡོ་རྗེ་མ། རོ་རྡོ་རྗེ་མ། རེག་རྡོ་རྗེ་མ། ཆོས་དབྱིངས་ཀྱི་རྡོ་རྗེ་མ།）。

མཆོད་པར་བྱེད་པ། 供养，祀神。给神像设供食品，以求欢心（མཆོད་རྫས་ཕུལ་ཏེ་མཉེས……ཐབས་བྱེད་པ།）。

མཆོད་དཔོན། 却本。主管陈设坛场和祭品的僧人（དཀྱིལ་འཁོར་བསྟབ་པ་དང་མཆོད་འབུལ་གྱི…ལས་གཉེར་མཁན།）。

མཆོད་དཔོན་མཁན་པོ། 却本堪布，供祀官。掌管达赖喇嘛祭祀供品事务的僧官（ཏཱ་ལའི…བླ་མའི་མཆོད་དཔོན།）。

མཆོད་འབུལ། 供施。布施僧众，礼佛供神（རྣམ་དཀར་མཆོད་སྦྱིན།）。

མཆོད་འབུལ་བ། 供施僧。为庙殿进香诵经祈祷的僧人（ལྷ་ཁང་ཁག་ལ་མཆོད་པ་ཕུལ་ནས་སྨོན…ལམ་འདོན་མཁན་གྱི་གྲྭ་པ།）。

མཆོད་བྱ། 供养的对象，供养的福田（ཡོན་གནས་སོགས་མཆོད་པར་བྱ་བ།）。

མཆོད་སྦྱིན། 1.供施，上供下施（ཡར་མཆོད་མར་སྦྱིན།）。2.《祠祀明论》，古印度婆罗门所

传四种吠陀之一（བྲམ་ཟེའི་རིག་བྱེད་བཞིའི་ཡ…… གྱལ། ）。见རིག་བྱེད་བཞི། 条。

མཆོད་སྦྱིན་སྐྱེས། 祠施主。火神之异名（མེ་ལྷའི་མཚན་ཞིག）。

མཆོད་སྦྱིན་སྐྱེས་བུ། 祠施士夫。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

མཆོད་སྦྱིན་གྱི་རིག་བྱེད། 梵语ཡཛུར་ཝེད༔《亚求罗吠陀》、《祭祀明论》。古印度婆罗门教所传四种经典之一（སྔར་རྒྱ་གར་གྱི་བྲམ་ཟེའི་ལྷ་མཆོད་པའི་བསྟན་བཅོས་ཤིག），总集祭祀所用咒文和祭词。

མཆོད་སྦྱིན་དགྲ་བོ། 祠施敌。阿修罗，非天之异名（ལྷ་མིན་གྱི་མིང་གཞན་ཞིག）。

མཆོད་སྦྱིན་བརྒྱ་པ། 百度供施。帝释天异名。传说帝释曾作过百次供施，故得此名（ལྷ་བརྒྱ་བྱིན་གྱིས་མཆོད་སྦྱིན་བརྒྱ་ཐམས་པ་བྱས་པ་ཡིན་ཞེས… ཟེར་བས་མིང་དེ་ལྟར་བཏགས། ）。

མཆོད་སྦྱིན་ཅན། 施供者。帝释天王之异名（ལྷའི་དབང་པོ་བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

མཆོད་སྦྱིན་མཆོག 胜祠施。帝释天王之异名（ལྷའི་དབང་པོ་བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མིང་ཞིག）。

མཆོད་སྦྱིན་འཇོམས། 坏祠施。大自在天之异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

མཆོད་སྦྱིན་གནས། 举行祠施的处所或房屋（མཆོད་སྦྱིན་བྱེད་སའི་ཁང་པ། ），祠施对象（མཆོད་པའི་ཡུལ། ）；帝释天界（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་ལྷ་གནས། ）。

མཆོད་སྦྱིན་འཛིན། 持祠施。祭祀时执掌礼赞的僧人（མཆོད་སྦྱིན་གྱི་ལས་བྱེད་མཁན། ）。

མཆོད་སྦྱིན་ཟ། 食祠祭。天神之异名（ལྷའི་མིང་ཞིག）。

མཆོད་མེ། 供灯，供神的酥油灯（མར་མེའམ་སྒྲོན་མེ། ）。

མཆོད་འཛིན་པ། 持供者。帝释天之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

མཆོད་རྫས། 供物，祭品。包括伞盖、幢幡等陈设物品（གདུགས་དང་རྒྱལ་མཚན་བ་དན…… སོགས། ）。

མཆོད་རྫས་བཅུ། 十供物。即：花（མེ་ཏོག）、鬘（འཕྲེང་བ། ）、香（སྤོས། ）、柏（བདུག……པ། ）、粉（ཕྱེ་མ། ）、法衣（ན་བཟའ། ）、饰品（རྒྱན། ）、伞（གདུགས། ）、胜幢（རྒྱལ……མཚན། ）、幡（བ་དན། ）。

མཆོད་གཞིས། 供产，寺院庄园（དགོན་པ་དང་གྲྭ་ཚང་ཁག་གི་གཞིས་ཀ）。

མཆོད་བཞེངས་པ། 制造供品的僧徒，造供师（མཆོད་གཏོར་བཟོ་མཁན། ）。

མཆོད་འོས། 应供、福田，供养的对象（མཆོད་པའི་གནས། ）。

མཆོད་འོས་བཅུ་པ། 第十应供。佛的异称（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

མཆོད་འོས་གནས། 应供处。佛殿，佛堂，经堂，寺庙（གཙུག་ལག་ཁང་། ）。

མཆོད་འོས་པ། 应供派。古印度外道一宗派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི…… མིང་། ）。

མཆོད་འོས་མ། 应供女。即邬摩天女（ལྷ་མོ་ཨུ་མཱ༔ ）。

མཆོད་ཡོན། 1.受施者与施主（མཆོད་གནས་དང་ཡོན་བདག）。2.供物和功德水（མཆོད་པ་དང… ཡོན་ཆབ། ）。3.报酬。给念经僧人的报酬（སྐུ་ཡོན། ）。

མཆོད་ཡོན་གྱི་རྫས་བདུན། 阏伽七物，供施七物。密法以大麦、牛乳、白花、茅草、胡麻、炒米及和以甘露之白色香水，此称阏伽七物(ནས་དང་འོ་མ་དང་མེ་ཏོག་དཀར་པོ་དང་ཀུ་ཤ……དང་ཏིལ་འབྲས་ཡོས་དང་བདུད་རྩི་དང་བཅས་པའི་དྲི་དཀར་པོའི་ཆུ་རྣམས།)。

མཆོད་ཡོན་བསྐྱབ་པར་དགོས་པའི་སྣོད། 修阏伽器，修供施器。此器或用金银木石，或诸余物，亦用赤铜器(གསེར་དང་དངུལ་དང་རྡོ་བ……དང་ཤིང་ངམ་དེ་ལས་གཞན་པའམ། ཐམས་ཅད་ལ་ཐུན་མོང་དུ་ཤེས་ཟངས་ཀྱི་སྣོད།)。

མཆོད་ཡོན་དམ་གཙང་། 福田施主，盟誓清净。福田寺院与施主百姓互不矛盾，盟誓清净(མཆོད་གནས་དགོན་པ་དང་། ཡོན་བདག་མི་སེར་ཕན་ཚུན་འགལ་བ་མེད་པའི་དམ་ཚིག་གཙང……བ།)。

མཆོད་ཡོན་ལ་སོགས་པའི་སྣོད་དགུ། 九种阏伽器，九种供施器。阏伽器者论云："金、银、铜、石、木，珠母及瓦、螺，叶钵为浴足，洒漱阏伽器，或于余器中。"正说九种余者亦可(མཆོད་ཡོན་ལ་སོགས་པའི་སྣོད་ནི། གསེར་དངུལ་ཟངས་དང་རྡོ་དང་ཤིང་། ས་བྲུས་ཉ་ཕྱིས་དུང་དང་ནི། འདབ་མའི་སྣོད་བུ་ཞབས་བསིལ་དང་། བསང་གཏོར་ཞལ་བསིལ་མཆོད་ཡོན་སྣོད། དེ་དང་སྣོད་གཞན་གང་རུང་དུ། ཞེས་དངོས་སུ་སྨོས་པ་དགུ་དང་གཞན་ཡང་རུང་ངོ་།)。

མཆོད་གཡོག 行茶僧。为念经喇嘛进茶供饭的僧徒(ཆོ་ག་གཏོང་མཁན་གྱི་གྲྭ་པའི་ཇ་ཞ་ཕྱོ་གཏོང་སོགས་ཀྱི་ལས་གཡོག་བྱེད་མཁན།)。

མཆོད་གཞོམ། 神佛龛(སྐུ་འདྲ་འཛུག་སའི་ཤིང་སྒྲོམ།)。安放神像的架子。

〔འཆ〕

འཆད་རྩོད་རྩོམ་གསུམ། 讲、辩、著。佛教学者应做的三件事：讲说法旨(ཆོས་ཀྱི་སྙིང་དོན……འཆད་པ།)、辩论经义(ཆོས་ཀྱི་སྙིང་དོན་བརྩད་དེ་བདར་ཤ་གཅོད་པ།)和擅长世出世间两类著述(གཙུག་ལག་གཉིས་ཀྱི་དོན་གང་རུང་ལེགས་པར་རྩོམ་པ།)。

འཆད་རྩོད་རྩོམ་གསུམ་གྱི་བཤད་གྲྭ། 讲辩著僧院。据《智者喜宴》载：赤祖德赞时，建造了讲院(བཤད་གྲྭ།)、禅院(སྒོམ་གྲྭ།)和调伏院(འདུལ་གྲྭ།)等三座僧院。

འཆད་ཚུལ་དྲུག 讲经六姿。佛对弟子说法时的六种姿势。即：正身、扬眉、眯眼、开口、启齿、讲话(སྐུ་དྲང་པོར་བསྲང་། སྨིན་མ་གཟེངས་གཏོད། སྤྱན་ཟིམ་བུར་གཟིགས། ཞལ་གྱི་སྒོ་དབྱེ། དུང་གི་ཚེམས་བར་ནས་ལྗགས་ཀྱི་དབང་པོ་བརྐྱངས་ཏེ་ཚངས་པའི་དབྱངས་སུ་གསུངས……སོ།)。

འཆར་ཀ 邬陀夷(ཨུ་དཱ་ཡིཿ)。释迦牟尼时印度六群比丘之一(སྟོན་པའི་འཁོར་དྲུག་སྡེའི་གྲས་ཤིག)。

འཆལ་པའི་ཤེས་རབ། 恶慧，乱智(ཚུལ་མིན་གྱི་བློ་གྲོས།)。

འཆི་ཁར་ནད་པ་ཨ་རོ་ཐུན་བདུན་གྱི་སྒྲུབ…………ཐབས། 病中呻吟七座修法，密乘之一种修法(སྒྲུབ་ཐབས།)。

འཆི་ལྟས། 死兆。临死的预兆(འཆི་བའི་སྔ……ལྟས།)。不乐本座，身光转变，天神临死时所现的衰相。

འཆི་བདག། 死主，死神。阎王的别名（གཤིན་རྗེའི་མིང་ཞིག）。

འཆི་བདག་གི་བདུད། 死魔。为四魔之一。见བདུད་བཞི། 条。

འཆི་བདག་གཙུག་ཕུད། 阎王顶髻。极喜自在天之异名（དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག་གི་མཚན་ཞིག）。

འཆི་བདག་གཤིན་རྗེ། 死主阎王，阎王（གཤིན་རྗེ་ཆོས་རྒྱལ། ）。

འཆི་བདུད། 死魔。毁弃寿想，抛离命根，中断善业的魔障。四魔之一（འཆི་བདག་གི་བདུད་ནི་ཚེའི་འདུ་བྱེད་ཞིག་ནས་སྲོག་དང་བྲལ་ཞིང་དགེ…བ་བྱེད་པའི་རྒྱུན་གཅོད་པའི་བདུད་དེ་བདུད་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

འཆི་འཕོ་བ་དང་སྐྱེ་བ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས། 知死生智力。善能了知有情从如此如此处殁，从如彼如彼处生及其时分。如来十力之一（སེམས་ཅན་འདི་དག་འདི་ནས་ཤི་འཕོས་ནས་འདིར་སྐྱེས…ཏེ། དེ་ནས་ཀྱང་ཤི་འཕོས་ནས་འདིར་སྐྱེ། དེ་ནས་ཀྱང་འདིར་སྐྱེའོ་ཞེས་བྱ་བའི་དུས་ལ་མཁས་པ་སྟེ……སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྟོབས་བཅུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

འཆི་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པ། 随念死，念死。修学忆念死无常想。为十随念之一（འཆི་བ་མི་རྟག་པ་སྒོམ་པ་སྟེ་དྲན་པ་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

འཆི་བ་མི་རྟག་པ། 死无常，死殁无常。存活缘少，死亡缘多，死期不定，死缘无定，故死乃倏尔而来者（འཚོ་རྐྱེན་ཉུང་ཞིང་འཆི་རྐྱེན་མང་བ། ནམ་འཆི་ཆ་མེད་དང་འཆི་རྐྱེན་ངེས་མེད་ཡིན་པས་གློ་བུར་དུ་འཇིག་པའི་ཆོས་ཅན། ）。

འཆི་བ་མེད་ལྡན། 具不死。善见宫之异称（གྲོང་ཁྱེར་ལྷ་ན་སྡུག་གི་མིང་གཞན་ཞིག）。

འཆི་བ་མེད་པ། 不死（འཆི་རྒྱུ་མེད་པ། ）。解脱，天神，帝释城（ཐར་པ་དང་ལྷ་དང་བརྒྱ་བྱིན་གྱི…གྲོང་ཁྱེར། ）之异名。

འཆི་བ་མེད་པའི་དབྱིངས། 不死界。佛位的异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་གོ་འཕང་མིང་། ）。

འཆི་བ་ལམ་ཁྱེར། 转死亡为道用。为“一味六法”（又作“六类一味”）之一。是从“那若六法”中的中阴教授分出来的（ཆོས་དྲུག་གི…བར་དོའི་གདམས་པ་ལས་འཕྲོས་པ། ），转为道用。见ལམ་ཁྱེར། 条。

འཆི་བ་ལས་རྒྱལ། 战胜死亡。大自在天之异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

འཆི་བར་སེམས་པའི་ཆོས་ཅན། 思法罗汉。六罗汉之一（དགྲ་བཅོམ་པ་དྲུག་གི་ནང་གསེས………ཤིག）。钝根罗汉，不问受或不受妙欲迷醉，常思我不自害，有可能退失现法乐住；若自杀害，则无此可能者（གང་དབང་པོ་རྟུལ་པོ……འདོད་ཡོན་གྱིས་མྱོས་ཀྱང་རུང་མ་མྱོས་ཀྱང་རུང……བདག་མི་གསོད་ན་མཐོང་བའི་ཆོས་ལ་བདེ་བར……གནས་པ་ལས་ཡོངས་སུ་ཉམས་པར་འགྱུར་བའི་སྐལ…བ་ཅན་ཡིན་ལ་གསོད་ན་སྐལ་བ་ཅན་མ་ཡིན་པ། ），为思法罗汉。

འཆི་བྱེད་མདའ། 死箭。欲天五箭之一（མདའ་ལྔའམ་འདོད་པའི་མདའ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

འཆི་མེད། 梵语ཨམྲྀཏཿ阿弥陀。无死，不死，长生（འཆི་བ་མེད་པ། ）。天神的异名。

འཆི་མེད་གྲུབ་པའི་གནས། 不死之处。天神住处，天界（ལྷའི་གནས། ）。

འཆི་མེད་གྲོང་གཙོ། 不死城主。帝释之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

འཆི་མེད་ལྗོན་ཤིང་། 1.不死树。六长寿之一的树长寿（ཤིང་ཚེ་རིང་སྟེ་ཚེ་རིང་རྣམ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ

ཞིག)。2.天界树(ལྷའི་ལྗོན་ཤིང་།)。

འཆི་མེད་བདུད་རྩི། 1.不死甘露，天上甘露，天神饮料(ལྷའི་བཏུང་བ།)。传说梵天倒海以后，从中取出的一种能征服死亡的饮料(སྔོན……ཚངས་པས་རྒྱ་མཚོ་བསྲུབས་ནས་ཐོན་པའི་འཆི་བ……འཇོམས་པའི་བཏུང་བ་ཞིག)。 2.恒河(གང……གཱ)之异名。

འཆི་མེད་རྡོ་རྗེའི་སྐུ། 不死金刚身。指佛或高僧所修炼的一种化身。

འཆི་མེད་རྡོ་རྗེའི་ལྷ་མོ། 不死金刚天女。

འཆི་མེད་གླིང་ཁང་། 天界，天神世界；净土，佛界(དག་པའི་ཞིང་ཁམས་ཏེ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང……ཁམས།)。

འཆི་མེད་གནས། 不死处。天界，天神居处(ལྷའི་གནས།)之异名。

འཆི་མེད་བུ་མོ། 不死女。一女神(ལྷ་མོ་ཞིག)名。

འཆི་མེད་དབང་མོ། 不死主母。帝释天的妃子(བརྒྱ་བྱིན་གྱི་བཙུན་མོ།)。

འཆི་མེད་ཡུལ། 不死处。天界，天神居处(ལྷའི་གནས།)之异名。

འཆི་མེད་རི། 不死山。须弥山(རི་རབ།)之异名。

འཆི་མེད་རིལ་བུ། 长生丸，甘露丸。佛教摄生术中食用的药物(ཚེ་རྫས་བཅུད་ལེན་གྱི་རིལ……བུ།)。

འཆི་སྲིད། 死有。四有之一(སྲིད་པ་བཞིའི་གྲས་ཤིག)。指刚舍今生身命或临命终时的身心(ཚེ་འདིའི་ལུས་རྟེན་བོར་མ་ཐག་པའམ་འཆི་ཁ……མའི།)。

འཆིང་བ་གསུམ། 三缚。指贪(འདོད་ཆགས།)、瞋(ཞེ་སྡང་)|、痴(གཏི་མུག)三烦恼的系缚。佛教认为三烦恼束缚人不得解脱。

འཚོས་སྐྱོབ། 改救，改造或拯救。佛书论典所具双重功德：改造因位烦恼之三毒使成三学(རྒྱུ་ཉོན་མོངས་དུག་གསུམ་ལས་བསླབ་པ་གསུམ་ལྡན་དུ་འཚོས་པ།)；拯救果位恶趣及生死轮回之苦(འབྲས་བུ་ངན་འགྲོ་དང་སྲིད་པའི་སྡུག……བསྔལ་ལས་སྐྱོབ་པ།)。

ཇ་མཆོད། 奠茶。向神供茶（ཇའི་ཕུད་ལྷ་ལ་མཆོད་པ་འབུལ་བ།）。

ཇ་དཔོན། 行茶官。寺庙中监督行茶僧徒斟茶的执事（དགེ་འདུན་ལ་ཇ་འདྲེན་སྐབས་ལག་བདེ……པ་རྣམས་ལ་ལྟ་རྟོག་བྱེད་མཁན།）。

ཇ་ལག་གཉིས། 二茶僧。寺院煮茶和斟茶的僧人（ཇ་མ་དང་ལག་བདེ་པ་གཉིས།）。

ཇི་སྙེད་ཡོད་པ་ཉིད། 尽所有性，世俗间所包括的一切事物（ཀུན་རྫོབ་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཆོས……ཐམས་ཅད།）。

ཇི་ལྟ་བ། 真实规律，真理（ཆོས་ཉིད་དམ་གནས་ལུགས་བཅོས་མ་མིན་པ།）。佛书译为如所有、如实、法性。

ཇི་སྲིད་བསྐལ་པ་མ་སྟོངས་བར། 永远。佛家所说二十住劫未完以前的一段漫长的时间（ནམ་ཞིག་གནས་བསྐལ་ཉི་ཤུ་རྫོགས་པར་མ་གྱུར་པ།）。

ཇུ་ཏིག 卜线，色线。苯教徒用于占卜的用具之一。除此之外还有“牲血”（སྨོག་དམར།）、“神言”（ལྷ་བཀའ།）之意。也作ཇུ་ཐིག。

ཇུས་ལེགས། 1.善计。一切事物皆上轨道名为善计（བྱ་བ་ཐམས་ཅད་ལམ་དུ་འགྲོ་བ་ནི་ཇུས……ལེགས་པ་ཟེར།）。2.阿罗汉。克服敌人者，小乘佛教的圣者。

ཇོ་ཁང་། 释尊殿。供奉释迦牟尼报身像的佛殿（སྟོན་པ་ལོངས་སྐུའི་ཆས་ཅན་བཞུགས་པའི་ལྷ……ཁང་།）。如拉萨大昭寺。

ཇོ་རྔོག་འབྲོམ་གསུམ། 觉、俄、仲三师弟。指藏传佛教噶当派三祖师阿底峡（ཇོ་བོ་རྗེ།）、俄列贝喜饶（རྔོག་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ།）和仲敦巴（འབྲོམ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས།）三师徒总名。

ཇོ་གདན་བཞི། 四觉丹。指宗喀巴大师的传持戒律（བརྟུལ་ཞུགས་འཛིན་པ།）的四位弟子。即：觉丹达哇洛追（ཇོ་གདན་ཟླ་བ་བློ་གྲོས།）、觉丹索南伦珠（ཇོ་གདན་བསོད་ནམས་ལྷུན……གྲུབ།）、觉丹勒仁巴（ཇོ་གདན་ལེགས་རིན……པ།）、工布觉丹（ཀོང་པོ་ཇོ་གདན།）。

ཇོ་ནང་དགོན། 觉囊寺。为藏传佛教觉囊派主寺。觉囊派创始人宇摩·弥觉多吉（ཡུ་མོ……མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ།）的弟子贡邦土杰尊珠（ཀུན……སྤངས་ཐུགས་རྗེ་བརྩོན་འགྲུས། 1242-1313）创建，在日喀则西一日马程拉孜县东北藏布江以南。觉囊派亦因此寺而得名。

ཇོ་ནང་བ། 觉囊派。十一世纪中，西藏高僧宇摩·弥觉多吉创“他空见”（གཞན་སྟོང་གི་སྲོལ་བཏོད།），传至土杰尊珠时建觉囊寺弘扬“他空见”教法，始有觉囊派。又传至堆布瓦·喜饶坚参（དོལ་བུ་བ་ཤེས་རབ་རྒྱལ་མཚན།），彼1322年到觉囊寺听法，后任堪布。自是法嗣相承此名。

ཇོ་ཇུག 小尼姑（བཙུན་མ་ཆུང་ཆུང་།）。

ཇོ་བོ་ཁང་། 觉卧康，大昭寺之藏称。觉卧（ཇོ་བོ།）意为“尊者”，如释迦牟尼被称作尊

者释迦牟尼(ཇོ་བོ་ཤཱཀྱ་མུ་ནེ།)，为避免直呼释迦牟尼名字，也常以"觉卧"代称。"觉卧康"意为供养尊者释迦佛像的房屋。大昭寺内所供释迦像，是文成公主带到拉萨的佛十二岁身量像，较小昭寺内供尼婆罗公主所带释迦佛八岁身量像为大。

ཇོ་བོ་མཆེད་གཉིས། 释迦双尊(ཇོ་ཤཱཀྱ་རྣམ་གཉིས།)。指拉萨大昭寺和小昭寺的两尊释迦牟尼像(ལྷ་ལྡན་གཙུག་ལག་ཁང་དང་ར་མོ་ཆེའི་ནང་དུ་ཡོད་པའི་ཇོ་བོ་ཤཱཀྱ་མུ་ནེ་དང་། ཇོ་བོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ་རྣམ་གཉིས།)。

ཇོ་བོ་འཛའ་བ་ལི། 彩铜观音。据云为松赞干布时著名的四尊观音像之一。在尼泊尔境内。参见སྐྱིད་གྲོང་འཕགས་པ། 条。

ཇོ་བོ་རྗེ། 阿底峡的尊称(ཨ་ཏི་ཤའི་ཞེ་མིང་།)。见ཇོ་བོ་ཨ་ཏི་ཤ། 条。

ཇོ་བོ་རྗེ་ལྷ་གཅིག 系阿底峡尊者的别名(ཨ་ཏི་ཤའི་མཚན་ཞིག)。

ཇོ་བོ་དཱི་པཾ་ཀ་ར། 阿底峡尊者(ཇོ་བོ་རྗེ་ཨ་ཏི་ཤ།)。参见ཇོ་བོ་ཨ་ཏི་ཤ། 条。

ཇོ་བོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ། 释迦佛不动金刚像。像高相当于释迦牟尼八岁时的身量，松赞干布时，由尼泊尔公主带入西藏(སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་དགུང་ལོ་བརྒྱད་ཞེབས་ཀྱི་སྐུ་ཚད་དང་མཉམ་པའི་ལྷ་སྐུ་ཞིག་སྟེ། ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་དུས་བལ་བཟའ་ཁྲི་བཙུན་གྱི་རྟེན་སྐལ་ལ་བོད་དུ་གདན……དྲངས)，置于小昭寺中。

ཇོ་བོ་རིན་པོ་ཆེ། 释尊，释迦尊者。释迦牟尼报身像名(ཐུབ་དབང་ལོངས་སྐུའི་ཆ་བྱད་ཅན་གྱི……སྐུ།)，指大昭寺的释迦佛像。

ཇོ་བོ་ཤཱཀྱ་མུ་ནེ། 尊者释迦牟尼像，像高相当于释迦牟尼十二岁时身量，松赞干布时文成公主带到西藏，今在拉萨大昭寺内(སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་དགུང་ལོ་བཅུ་གཉིས་ལ……ཞེབས་པའི་སྐུ་ཚད་དང་མཉམ་པའི་ལྷ་སྐུ་ཆོས་རྒྱལ……སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐུ་དུས་རྒྱ་བཟའ་ཀོང་ཇོའི……རྟེན་སྐལ་ལ་བོད་དུ་གདན་དྲངས་ཏེ་ད་ལྟ་ལྷ་ལྡན……གཙུག་ལག་ཁང་དུ་བཞུགས་པའི་སྐུ་ཇོ་མཚར་ཅན……དེའོ།)。

ཇོ་བོ་ཨ་ཏི་ཤ། 觉卧阿底峡(982—1054)，是一位到西藏后创立噶当教派的大学者(བོད་དུ་ཕེབས་ནས་བཀའ་གདམས་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་གསར……གཏོད་མཛད་པའི་པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན།)，生在印度帕哈喀拉(རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་བྷང་ག་ལ།)即现在孟加拉(དེང་སང་མེང་ཇཱ་ལ་ཟེར།)，父亲是和堪钦希哇措(静命)同家族的挲霍尔国王格哇贝(ཟ་ཧོར་གྱི་རྒྱལ་པོ་དགེ་བ་དཔལ།)，母亲叫贝英沃色。他排行第二，五岁时就会诵经，能够流利地背诵内容广泛的伽陀(颂)，十岁时学习各种法术，以后十年又学习外道和佛教的声明学和因明学。到二十岁时，其父希望他继承王位，并从王族闺秀中挑选了很多美女，准备为其成婚。他坚决不允，二十九岁时，在印度金刚座的玛哈菩提寺出家(རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གདན་གྱི་མ་ཧཱ་བོ་དྷིའི་གཙུག་ལག་ཁང་དུ་རབ་བྱུང་མཛད།)，又重新深入研习了声明学的八大经典(སྒྲ་རིག་པའི་གཞུང་ཆེན་པོ་བརྒྱད།)，内外两教的因明学、医方学、星象学，佛教的法相学(སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད……རིག་པ།)和显密经典等，获得了"大班智达"的学位，拜色林巴(གསེར་གླིང་པ།)等三十四人为师。他不仅是印度著名大学著，而且品德高尚。阿里古格王天喇嘛益西沃派译师嘉尊珠僧格(ལོ་ཙཱ་བ་རྒྱ་བརྩོན་འགྲུས་སེང་གེ།)献上大量黄金，邀请他到西藏，未能成功。天

喇嘛没有灰心，到处搜寻黄金， 结果被信奉外道的边地国王获得， 投入监牢，在火烧命门等酷刑下死去（ད་དུང་ལྷ་བླ་མ་ཡིད་ཐང་མ······ཆད་པར་གསེར་འཚོལ་དུ་ཐེབས་པས་མུ་སྟེགས་མཐའ་འཁོབ་ཀྱི་རྒྱལ་པོས་འཛིན་བཟུང་བྱས་ཏེ་བཙོན་དུ······བཅུག་སྲོག་ཤུབས་ཀྱི་ཅ་སྒོ་ཐམས་ཅད་མེར་བསྲེགས······པ་སོགས་མནར་གཅོད་ཚད་མེད་པའི་འོག་ཏུ་སྐུ······གཤེགས།）。根据天喇嘛益西沃的遗言，他的侄子绛曲沃又派那措译师楚臣杰波（ནག་ཚོ་ལོ་ཙཱ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་པོ）邀请阿底峡。印度国王和支噶玛拉希拉寺（ཝི་ཀ་མ་ལ་ཤི་ལའི་དགོན······པ།）的堪布及僧人同意他去西藏三年。阿底峡于五十九岁藏历第一饶迥铁龙年（1040年），经尼泊尔到达阿里，住了三年，写了《菩提道炬论》（བྱང་ཆུབ་ལམ་གྱི་སྒྲོན······མ།）。 此后， 藏历第一饶迥水马年（1042年）， 尊者准备返回印度时， 尼泊尔边界发生战乱， 未及返印。 此时仲敦巴赶来，请其到卫藏弘法， 遂留藏地未归，到桑耶、雅隆，住了几个月。以后由仲敦巴迎请到聂塘（སྙེ་ཐང་།），住了九年。之后，又在盆波（འཕན་པོ）、叶尔巴（ཡེར་པ།）、拉萨等地住了五年，共计在藏住了十七年，讲授许多佛经，还译了《丹珠尔》显宗部〔ཀི〕〔ཁི〕〔གི〕三函中的一百多篇著作。他在西藏期间收了库敦宗追雍仲（ཁུ་སྟོན་བརྩོན་འགྲུས་གཡུང་དྲུང་།）、俄译师列贝喜饶（རྔོག་ལོ་ཙཱ་བ་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ།）、格西仲敦巴（དགེ་བཤེས······འབྲོམ་སྟོན་པ།）、桂译师枯巴拉哉（འགོས་ལོ···ཙཱ་བ་ཁུག་པ་ལྷ་བཙས།）等很多贤慧弟子。尊者享年七十三岁，于藏历木马年(1054)九月十八日在聂塘圆寂。其一生对藏传佛教后弘期起过重大作用，对古代印度与我国藏传佛教文化的交流有重大贡献。

ཇོ་བོའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་སློབ་མ་ལྔ། 阿底峡尊者的五位不共弟子。即· 大班智达毗朵哇（པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ་པི་ཏོ་བ།）、达玛噶惹玛底乌玛僧格（རྡྷརྨ་ཀ་ར་མ་ཏི་དབུ་མའི་སེང་གེ）、喜宁桑哇（བཤེས་གཉེན་གསང་བ།）、念纳玛底（སྙན་མ་ཏི།）、班智达萨易宁波（པཎྜི་ཏ་སའི་སྙིང་པོ།）。

ཇོ་མོ་བཀྲ་ཤིས་གཡུ་ཆུང་མ། 吉祥小玉女神，一地祇女神名。

ཇོ་མོ། 众生主母（སྐྱེ་དགུའི་བདག་མོ）。尼姑（བཙུན་མ།）。

ཇོ་མོ་ནང་། 觉摩囊寺。原为地名，因觉囊派第二代祖师贡邦土杰尊珠（ཀུན་སྤངས་ཐུགས་རྗེ···བརྩོན་འགྲུས།）在该地建觉囊寺，故亦为寺名。

ཇོ་ལོག 返俗尼姑（བཙུན་མ་ཆོས་མ་ཐོན་པར་སྐྱ་ལ་བབ་པ།）。

ཇོ་ཤཱཀྱ་རྣམ་གཉིས། 释迦双尊像。同ཇོ་བོ་མཆེད་གཉིས། 条。

ཇོ་ཤཱཀྱ་རྣམ་གསུམ། 释迦三尊，指大昭寺内的释迦牟尼（ཇོ་བོ་ཤཱཀྱ་མུ་ནེ།）和大悲观音（འཕགས་པ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ།）及小昭寺内的释迦佛不动金刚（ཇོ་བོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ།）三像。

ཇོ་སྲས་བཞི། 四觉色。阿阇黎洽巴（སློབ་དཔོན་ཕྱ་པ།）门下弟子众多，其中有四觉色，系指昆·觉色则摩（འཁོན་ཇོ་སྲས་རྩེ་མོ།）、俄·觉色惹摩（རྔོག་ཇོ་སྲས་ར་མོ།）、库·觉色乃祖（ཁུ་ཇོ་སྲས་ནེ་ཙོ།）、纽·觉色贝累（གཉོས་ཇོ··སྲས་དཔལ་ལེ།）四人。

〔མཇ〕

མཇུག་བསྔོ། 回向，亦作བསྔོ་བ། 。把自己所修功德

施往某处的意思。回向有多种说法。《大乘义章》说，回向有三种：把所修功德作为觉悟的业因（菩提回向）；把所修功德施向众生（众生回向）；把所修功德转向平等之理，认识一切善行皆真如法相显现（实际回向）。

〔འཇ〕

འཇང་དགུན་ཆོས། 或ལྗང་དགུན་ཆོས། 绛普寺冬季法会。格鲁派僧徒每年冬季集于绛普寺（འཇང་ཕུ་དགོན་པ། 在拉萨西南九十里处）内辩论因明的一种宗教活动。

འཇང་ཕུ་དགོན་པ། 绛普寺。拉萨西南九十里处一寺名（ལྷ་སའི་ལྷོ་ནུབ་རྒྱུད་ཀྱི་སྐྱིད་སྨད་འཇང་གི་ཕུ་ལ་ཡོད་པའི་དགོན་པ་ཞིག）。

འཇམ་མགོན། 文殊怙主。佛教徒称赞所推崇的对象是文殊菩萨时所用的敬称（བསྟོད་ཡུལ་འཇམ་དབྱངས་སུ་སོས་པའི་ཚེ་བརྗོད།）；妙主，寂灭相之依怙（ཞི་བ་རྣམ་པ་ཅན་གྱི་མགོན་པོ།）。

འཇམ་མགོན་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ། 文殊怙主法王。佛教徒称赞所推崇对象是文殊菩萨时所用的敬称（བསྟོད་ཡུལ་འཇམ་དབྱངས་སུ་སོས་པའི་ཚེ……བརྗོད།）。同འཇམ་མགོན། 条。

འཇམ་མགོན་བླ་མ། 文殊怙主上师。同འཇམ་མགོན། 条。

འཇམ་རྡོར། 集密文殊金刚（གསང་འདུས་འཇམ་དཔལ་རྡོ་རྗེ།），一菩萨名。

འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེ། 妙金刚（菩萨名）。又称语自在（ངག་གི་དབང་ཕྱུག）、慧天（ཤེས་རབ་ལྷ།）、坚固轮（བརྟན་པའི་འཁོར་ལོ།）。同འཇམ……དབྱངས། 条。

འཇམ་པའི་དབྱངས། 梵语作མཉྫུགྷོཥ། 妙音，妙吉祥，文殊菩萨，文殊瞿沙。佛教四大菩萨之一，和普贤并称，作为释迦的胁侍。其塑像顶结五髻，手持宝剑，多骑狮子。

འཇམ་པའི་ལྷ། 江白拉，文殊菩萨的名号之一（འཇམ་དཔལ་དབྱངས་ཀྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས……ཞིག）。

འཇམ་དཔལ། 妙吉祥，文殊菩萨。为འཇམ་དཔལ་དབྱངས། 之缩写。

འཇམ་དཔལ་སྐུ། 妙吉祥身。为八大法行（སྒྲུབ་པ་བཀའ་བརྒྱད།）之一。

འཇམ་དཔལ་ཁྲོ་བོ། 忿怒文殊。指大威德金刚（རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད།）、黑敌（དགྲ……ནག）、六面（གདོང་དྲུག）、红阎摩敌（གཤེད་དམར）等文殊所现威猛之相。

འཇམ་དཔལ་གྱི་སྒྲུབ་ཐབས། 文殊修法，系密乘之一种修法（གསང་སྔགས་ཀྱི་སྒྲུབ་ཐབས་ཤིག）。

འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་པ། 《佛说文殊师利一百零八名梵赞》。密乘经典名。藏文本无译后记（འགྱུར་བྱང་མེད་པ་རྒྱུད་ཀྱི་སྡིགས་བས་ཞིག）。宋代法天由梵译汉。

འཇམ་དཔལ་གྱི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་ཡོན་ཏན……བཀོད་པ། 《大宝积经文殊师利授记会第五十》。唐代实义难陀汉译。

འཇམ་དཔལ་གྱིས་བསྟན་པའི་མདོ། 《大乘四法经》，唐代实义难陀汉译。

འཇམ་དཔལ་གྱིས་དྲིས་པའི་མདོ། 《大乘百福相经》。颂偈九十合为一卷，藏文本无译后记（འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་དྲིས་པའི་མདོ་སྡེ……ཀ་དགུ་བཅུ་བམ་པོ་གཅིག་ཏུ་བྱས་པ་འགྱུར་བྱང……མེད་པ་ཞིག）。吴支谦由梵译汉。

འཇམ་དཔལ་རྒྱ་མཚོ། 健白嘉措（1758—1804），意译曼殊海，第八世达赖喇嘛。1781年（清乾隆四十六年）奉命亲政。

འཇམ་དཔལ་ངག་གི་དབང་ཕྱུག་ལ་བྱ་མོ་བརྒྱད……

ཀྱིས་བསྒྲོད་པ། 密乘经典《如来种姓转轮本续》中之一部，(དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི……རིགས་ཀྱི་འཁོར་ལོས་བསྒྱུར་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་གྲས་ཤིག) 藏文本无译后记。元代译师智慧由梵译汉。

འཇམ་དཔལ་ཟ་སྒྲ། 鼓音文殊。一佛名 (སངས་རྒྱས་ཤིག)。

འཇམ་དཔལ་ནག་པོ། 黑文殊。护法神之一种 (ཆོས་སྐྱོང་སྲུང་མ་བྱི་སྲག་ཅིག)。

འཇམ་དཔལ་གནས་པའི་མདོ། 《佛说文殊师利巡行经》。元魏时代菩提流支汉译。益西德藏译。

འཇམ་དཔལ་རྣམ་པར་འཕྲུལ་པའི་ལེའུའི་མདོ། 《佛说魔逆经》。西晋时代竺法护汉译。益西德藏译。

འཇམ་དཔལ་རྣམ་པར་རོལ་པའི་མདོ། 《大庄严法门经》。隋代那连提耶舍汉译。益西德藏译。

འཇམ་དཔལ་དབྱངས། 妙吉祥，文殊菩萨 (རྗེ་བཙུན་འཇམ་པའི་དབྱངས།)，梵音译作曼殊室利瞿沙 (མཉྫུ་ཤྲཱི་གྷོ་ཥ)。

འཇམ་དཔལ་སྨྲ་བའི་སེང་གེ། 文殊善说狮子。文殊菩萨的称号 (འཇམ་པའི་དབྱངས་ཀྱི་མཚན་……ཞིག)。

འཇམ་དཔལ་རྩ་རྒྱུད། 《大方广菩萨藏文殊师利根本仪规经》。密宗经籍。全书三十六章。十一世纪初，译师释迦洛追由梵译藏 (ལེའུ……སུམ་ཅུ་སོ་དྲུག་ཅན། དུས་རབས་བཅུ་གཅིག་པའི་འགོར་ལོ་ཙཱ་བ་ཤཱཀྱ་བློ་གྲོས་ཀྱིས་བསྒྱུར་བའོ།)。宋代天息灾由梵译汉。

འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ། 妙吉祥童子，文殊童子。文殊菩萨的称号。因其能断尽一切粗恶过失，成就至上美妙功德，随于一切时地，均能永葆十六岁青春之年华，故名 (ཉེས་པའི་རྩུབ་རིག་ཡོངས་སུ་སྤངས་ཤིང་འཇམ……པའི་ཡོན་ཏན་མཆོག་ཏུ་ལྡན་པས་ཕྱོགས་དུས་ཐམས……ཅད་དུ་བཅུ་དྲུག་གཞོན་ནུའི་ལང་ཚོའི་དཔལ་འཛིན……པ་ཁོ་ནར་བཞུགས་པས་ན་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ།)。

འཇམ་དཔལ་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པ། 《圣妙吉祥真实名经》。仁钦桑波 (རིན་ཆེན་བཟང་པོ།) 译成藏文。

འཇམ་དབྱངས་དཀར་པོ། 白文殊。白色身形的文殊菩萨像 (འཇམ་དཔལ་དབྱངས་སྐུ་མདོག……དཀར་པོ།)。

འཇམ་དབྱངས་མཁྱེན་བརྩེའི་དབང་པོ། 嘉洋钦则旺波（1820—1892）。本名白玛兀色多阿林巴，通称宗萨钦则或定阁钦则。藏族佛学家。生于四川德格县境。平生修学不断，所有新旧密乘、地伏藏、伏伏藏、意伏藏、随念、净相、耳传等七种应机，皆得具备；著有阐述宁玛、噶当、道果、玛巴噶举、香巴噶举、希杰决鲁、金刚瑜伽、近修等八派修道教理以及声明、诗韵、医方之书甚多 (ཡོངས……གྲགས་སུ་རྫོང་གསར་མཁྱེན་བརྩེའམ། དིལ་མགོ་མཁྱེན་བརྩེ། མཚན་དངོས་པདྨ་འོད་གསལ་མདོ་སྔགས་གླིང་པ་ཞེས་པ། རབ་བྱུང་བཅུ་བཞི་པའི་ཤིང་ཕག་ལོར་ཁམས་སྡེ་དགེའི་ས་ཆར་སྐུ……འཁྲུངས། གསང་སྔགས་གསར་རྙིང་དང་། ས་གཏེར། ཡང་གཏེར། དགོངས་གཏེར། རྗེས་དྲན། དག་སྣང་། སྙན་བརྒྱུད་བཅས་བཀའ་བབ་བདུན་དང་ལྡན་ཞིང་། རྙིང་མ་དང་། བཀའ་གདམས། ལམ་འབྲས། མར་པ་བཀའ་བརྒྱུད། ཤངས་ཆོས། ཞི་གཅོད། རྡོ་རྗེའི་རྣལ་འབྱོར། བསྙེན་སྒྲུབ་བཅས་སྒྲུབ་བརྒྱུད་ཤིང་རྟ་བརྒྱད་ཀྱི་རིང་ལུགས་གསལ་བར་མཛད་པའི་དཔེ་གཞུང་དང་། སྒྲ་སྙན་ངག་གསོ་རིག་སྐོར་སོགས་ཀྱི་གསུང་རྩོམ་མང་པོ་མཛད་ནས། རབ་བྱུང་བཅོ་ལྔ་པའི་ཆུ་འབྲུག་ལོར་འདས།)。

འཇམ་དབྱངས་གུ་ཤྲཱི་ཤཱཀྱ་རྒྱལ་མཚན། 章阳国

师坚赞（1340—1373）。意译曼殊释迦幢，《明史》作释迦章阳国师沙加监藏，是大司徒绛曲坚赞之侄，帕竹第司第二代。从布敦等诸大师听受显密经论，住持泽当寺十三年（1352—1365年间），1365年（木蛇）至乃东就任帕竹万户长，元顺帝封授大司徒勤国公、灌顶国师和西藏三部事务。1372年明太祖仍封之为灌顶国师（ཕག་གྲུ་ཏཻ་སྲིད་ཁྲི……རབས་གཉིས་པ་འདི་རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་ཤུགས………འབྲུག་ལོ་ལ་འཁྲུངས། བུ་སྟོན་རིན་པོ་ཆེ་སོགས་ལས་མདོ་སྔགས་ཀྱི་གདམས་པ་དུ་མ་མནོས། རྩེ་ཐང་གི་ཚོགས་པ་ལོ་བཅུ་གསུམ་གྱི་བར་དུ་བསྐྱངས། ཤིང་སྦྲུལ་ལོར་ཕོ་བྲང་སྣེའུ་གདོང་རྩེའི་ཁྲི་ཐོག་ཏུ་ཕེབས……ཏེ་ཕག་གྲུའི་སྣ་དཔོན་མཛད། ཧོར་ཐོ་གན་ཐེ་མུར་རྒྱལ་པོས་ཏའི་སི་ཏུ་ཆང་གུའི་གུང་ཀྭ་དིན་གུ་ཤྲིའི་གོ…ས་དང་། བོད་ཆོལ་ཁ་གསུམ་བརྒྱུད་པ་དང་བཅས་པ་ཤེས་སུ་འཇུག་པའི་འཇའ་ས་གནང་ཐོག དེ་རྗེས་ཆུ་བྱི་ལོར་ཧྭུ་མིང་རྒྱང་ཝུ་རྒྱལ་པོས་ཀྱང་ཀྭ་དིན་གུ……ཤྲཱིའི་གོ་ས་གནང་འདུག ཆུ་གླང་ལོ་ལ་འདས།）。世称章阳（曼殊）国师。

འཇམ་དབྱངས་དགའ་བའི་བློ་གྲོས། 嘉木样噶畏罗智，意译为妙音喜慧。二世达赖根敦嘉措（དགེ་འདུན་རྒྱ་མཚོ།）之师，著有经庄严论、现观、中论、入中论、量论等之疏释。又造灭铁论答辨等。

འཇམ་དབྱངས་ནག་པོ། 黑文殊，黑色身形的文殊菩萨像（འཇམ་དཔལ་དབྱངས་སྐུ་མདོག་ནག་པོ།）。

འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི་རྡོ་རྗེ། 嘉木样协贝多吉（1648—1721意译妙音笑金刚），拉卜楞寺的创建人，该寺第一世活佛，生于甘肃夏河县甘加（ཀན་ཀྱ）地方，十三岁时，依胜群慧海律师（འདུལ་འཛིན་ཀླུ་མཆོག་ཡེ་ཤེས་རྒྱ་མཚོ།）出家，受沙弥戒。1668年入西藏学法。先入哲蚌寺听讲五部大论诸教典。1673年，于第五世达赖座前受具足戒，后入拉萨续部院学密法。1699年出任哲蚌寺郭莽院（སྒོ་མང་ཚོས་གྲྭ།）堪布。1707年，受拉藏汗邀请任磐石寺（ཕ་བོང་ཁའི་གནས་ས།）住持。晚年返回安多地区，于1710年在甘肃夏河建拉卜楞寺（བླ་བྲང་དགོན་པ）。1720年康熙皇帝颁赐金敕金印，封“扶法禅师班智达额尔德尼诺门罕”。1721年圆寂，终年七十五岁。

འཇམ་དབྱངས་ཨ་ར་པ་ཙ་ན། 五字文殊。以啊、喏、吧、咋、呐五字为其心咒，故名。红黄身色的文殊菩萨（འཇམ་དབྱངས་དམར………སེར）。

འཇམ་མ་ལི། 彩铜观音。尼泊尔一著名佛像名（བལ་ཡུལ་གྱི་ལྷ་སྐུ་གྲགས་ཅན་ཞིག）。即旃檀四观音（འཕགས་པ་མཆེད་བཞི།）之一。

འཇིག་བསྐལ། 坏劫，为四劫之一（བསྐལ་པ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。世界末日（དུས་མཐའི་བསྐལ་པ།）。佛教说，到坏劫时有火、水、风三灾出现，世界归于毁灭。见འཇིག་དུས།条。

འཇིག་རྟེན། 世间，世界，世俗世界。包括有生灭烦恼的有情众生和它们所存在的周围环境。

འཇིག་རྟེན་མཁྱེན་པ། 世界解。佛的名号（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

འཇིག་རྟེན་གྱི་མངོན་སུམ་ཚད་མ། 世间现量，世界现量。指人们对世界的感性认识（སྐྱེ་འགྲོ་ཀུན་གྱི་མཐོང་ཐོས་སྨྲང་གསུམ་གྱི་རིས་ཤེས།）。

འཇིག་རྟེན་གྱི་ཆོས་བརྒྱད། 世间八法。即：得而喜（རྙེད་ན་དགའ་བ།）、不得不喜（མ་རྙེད་ན་མི་དགའ་བ།）、听妙音喜（སྙན་པ་ཐོས་ན……དགའ་བ།）、听不妙音不喜（མི་སྙན་པ་ཐོས་ན…མི་དགའ་བ།）、乐而喜（བདེ་ན་དགའ་བ།）、

不乐不喜 (མི་བདེ་ན་མི་དགའ་བ།)、称赞喜 (བསྟོད་ན་དགའ་བ།)、贬低不喜 (སྨད་ན་མི་… དགའ་བ།)。又译作 "世间八风" 、"世俗八法"。

འཇིག་རྟེན་གྱི་རྗེས་སུ་མཐུན་པར་འཇུག་པའི……མདོ། 《佛说内藏百宝经》。后汉时支娄迦谦汉译。

འཇིག་རྟེན་གྱི་མཛད་པ་ལྔ། 五俗行：入住母胎，圆满诞生，少年嬉戏，受用妃眷，为国王侯 (ལྷུམས་སུ་ཞུགས་པ་དང་སྐུ་བལྟམས་པ་དང་… བཙུན་མོ་འཁོར་ལ་རོལ་བ་དང་། གཞོན་ནུའི་རོལ་རྩེ་དང་རྒྱལ་པོ་མཛད་པ་པཅས་ལྔའོ།)。

འཇིག་རྟེན་གྱིས་ཡོངས་སུ་དྲིས་པའི་མདོ། 《持世经》。姚秦时鸠摩罗什汉译。

འཇིག་རྟེན་མགོན་པོ། 世间怙主，救世主。指佛或观世音菩萨而言 (སངས་རྒྱས་དང་སྤྱན་རས་གཟིགས་ལ་ཟེར།)。

འཇིག་རྟེན་རྒྱང་འཕེན་པ། 顺世，顺世外道。古印度一教派名 (ཕྱར་རྒྱ་གར་གྱི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ… བའི་བྱེ་བྲག་ཅིག)。

འཇིག་རྟེན་ཕ་མ། 前世，宿世，前生。宗教所说过去的一生 (ཆོས་ལུགས་ནས་བཤད་པའི་སྐྱེ་བ་… སྔ་མ།)。

འཇིག་རྟེན་ཆགས་ཚུལ། 世间形成法。佛家关于所依外器世间、能依内情世间形成的说法。外器世间形成次第自下而上：清净虚无天空最下，初有风轮。其上有坚实金云，滂沱大雨，形成水轮。风撼水轮，形成金质地基。地基中央出须弥山，周围形成七重金山、七香水海、四大部洲及小洲等。须弥一层，有四大王众天；须弥之顶有三十三天；须弥上空，自下而上，为四欲天，其上为四禅天，层数共有百俱胝。内情世间自上而下：初自有顶，下至阿鼻地狱，依次形成 (ཕྱི་སྣོད་ཀྱི… འཇིག་རྟེན་དང་། ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་ཇི་ལྟར་ཆགས་པའི་ཚུལ་ཏེ། ཕྱི་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་མས་ནས་ཡར་ཆགས་པས། འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་སྟོང་པའི་ཤུལ། ཡིད་མཁའ་རྣམ་པར་དག་པ་ལ་འོག་གཞི་རླུང་གི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆགས། དེའི་སྟེང་དུ་སྤྲིན་གསེར་གྱི་སྙིང་པོ་ཅན་ལས་ཆར་ཆེན་པོ་བབ་པས…… ཆུའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆགས། དེ་རླུང་གིས་བསྲུབས་པས་ཆུའི་སྟེང་དུ་གསེར་གྱི་ས་གཞི་ཆགས། དེའི་དབུས་སུ་རི་རབ་དང་། མཐའ་བསྐོར་དུ་གསེར་གྱི་རི་བདུན། རོལ་པའི་མཚོ་བདུན་གླིང་བཞི་གླིང་ཕྲན་བཅས་ཆགས། རི་རབ་ཀྱི་བང་རིམ་ལ་རྒྱལ་ཆེན་རིས་བཞི། རྩེ་མོར་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་བཅས་ཆགས། རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་གི་ནམ་མཁའ་ནས་གྱེན་དུ་འདོད་ལྷ་རིགས་བཞི་དང་། དེའི་སྟེང་དུ་བསམ་གཏན་རིས་བཞི་བཅས་བྱེ་བ་ཕྲག་བརྒྱ་ཆགས། ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་ཡས་ནས་མར་ཆགས་པ་སྟེ། སྲིད་རྩེ་ནས་མནར་མེད་ཀྱི་སེམས་ཅན་རྣམས་གོང་… ནས་འོག་ཏུ་རིམ་པར་ཆགས་པའོ།)。

འཇིག་རྟེན་ཆོས་བརྒྱད། 八风，世间八法。同 འཇིག་རྟེན་གྱི་ཆོས་བརྒྱད། 条。

འཇིག་རྟེན་མཆོད་བསྟོད། 供赞世神。为八大法行 (སྒྲུབ་པ་བཀའ་བརྒྱད།) 之一。

འཇིག་རྟེན་གཉིས། 两世界，两种世间。即：有情世间 (སེམས་ཅན་གྱི་འཇིག་རྟེན) 和器世间 (སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན།)。

འཇིག་རྟེན་བདུན། 七世间：1.六道众生世间再加中有世间共七世间 (འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག་བར་སྲིད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་དང་བདུན་ནོ།)。2.三界七世间。三恶趣、欲界天、欲界人、上界二天，亦即欲界五趣、色界天及无色界天 (ངན་འགྲོ་གསུམ་དང་། འདོད་པའི་ལྷ་མི། གོང་

མའི་ལྷ་གཉིས་བཅས་ཏེ། འདོད་པའི་འགྲོ་བ་རྒྱུད་ལྔ་གཟུགས་གཟུགས་མེད་ཀྱི་ལྷ་སྡེ་བདུན།)。

འཇིག་རྟེན་འདས་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ། 说出世部。印度佛教大众部五部之一(ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ་ལྔའི……ནང་གསེས་ཤིག)。

འཇིག་རྟེན་འདུལ། 制服世间。佛之异名(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

འཇིག་རྟེན་སྡེ་གསུམ། 世间三部：召遣非人(མ་མོ་རྦོད་གཏོང་།)、威猛诅咒(དམོད་པ་དྲག་སྔགས།)、供赞世神(འཇིག་རྟེན་མཆོད………བསྟོད།)。这是由莲花师(སློབ་དཔོན་པད་མ།)降伏西藏诸鬼神令其立誓护教而分为三部(བོད་ཀྱི་ལྷ་སྲིན་རྣམས་བཏུལ་ཞིང་དམ་ལ་བཏགས་ནས་སྡེ་གསུམ་དུ་ཕྱེ་བ་ཡིན།)。为宁玛派(རྙིང་མ་པ།)寺院中供奉的主要神像。实际上这三部来自苯教，如“非人”(མ་མོ།)就是苯教里的一尊边神。

འཇིག་རྟེན་འདྲེན་པ། 世间导师。佛(སངས་རྒྱས།)之异名。

འཇིག་རྟེན་རྣམ་གཉིས། 二种世间。即：器世间(སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན།)和有情世间(བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན།)。器世间指无生命的物质世界，有情世间指有生命的众生。

འཇིག་རྟེན་སྣང་བ། 世间明。铁围山(ལྕགས་རི་ཁོར་ཡུག)之异名。

འཇིག་རྟེན་པ། 未出家的人，俗人，凡夫(ཁྱིམ་པ་སོ་སོ།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་མཁའ་འགྲོ་མ། 1.世俗空行母。获得神通变化的凡人瑜伽母(རྫུ་འཕྲུལ་ཐོབ……པའི་སོ་སོ་སྐྱེ་བོའི་རྣལ་འབྱོར་མ།)。2.世间空行母。不住清净刹土，而出现在凡间人世的空行母，如卓瓦桑姆等(དག་པའི་ཞིང་དུ་བཞུགས་པ་མིན་པར་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཚུལ……པབྱུང་བའི་མཁའ་འགྲོ་མ་འགྲོ་བ་བཟང་མོ་ལྟ……བུ།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་དགེ་བ། 世间善。断除十种不善业的戒律(མི་དགེ་བཅུ་སྤོང་གི་ཚུལ་ཁྲིམས།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་ཆོས་ཀྱི་མཆོག 世间最胜法，世第一，世第一法。加行道所证最后功德(སྦྱོར་ལམ་གྱི་ཐ་མ།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་ཉེར་བསྡོགས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཞི་གནས། 近分定摄世间奢摩地。尚未证得根本静虑以前所修的止(བསམ་གཏན་གྱི་དངོས་གཞི་མ་ཐོབ་གོང་རོལ་གྱི་ཞི་གནས།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 世间三摩地，世间等持。凡夫所修的止(སོ་སྐྱེའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཞི……གནས།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་ཕར་ཕྱིན། 世间波罗蜜多。没有证得三轮性空的智慧时，所行的布施等(འཁོར་གསུམ་མི་དམིགས་པར་རྟོགས་པའི་ཤེས……རབ་ཀྱིས་མ་ཟིན་པའི་སྦྱིན་སོགས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་དབང་ཕྱུག་བརྒྱད། 世间八自在、八大自在我。指与上品空行相同的八功德。即：色极微(གཟུགས་ཤིན་ཏུ་ཕྲ་བ།)、身轻举(ཡང་བ།)、极广大(ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ།)、遍及一切(གར་ཡང་ཁྱབ་པ།)、现分明显(གསལ་བར་འོས་པ།)、诸根互用(དབང་པོ་ཉིད།)、怀柔众生(དབང་བསྒྱུར་བ་ཉིད།)和随欲安住(གང་དུ་འདོད་པར་གནས་པ།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་ཟང་ཟིང་། 世财，世间资财(ཁྱིམ་པའི་ཡོ་བྱད་དངོས་པོ།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་ཡང་དག་པའི་ལྟ་བ། 世间正见。相信业果的见解(ལས་འབྲས་ལ་ཡིད་ཆེས་པའི་ལྟ་

བ།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་ལམ། 世间道，世间行，世俗道，有漏道。能获得上种人天善趣之道 (མངོན་མཐོའི་གོ་འཕང་འཐོབ་བྱེད་ཀྱི་ལམ།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་ལམ་བརྒྱད། 异生八道，世间八道。即四静虑 (བསམ་གཏན་བཞི) 和四无色 (གཟུགས་མེད་བཞི།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་ལྷ། 世间神。土地、地方神等 (ཡུལ་ལྷ་གཞི་བདག་རྣམས།)。

འཇིག་རྟེན་པའི་ལྷ་མོ། 天女，世间空行母。如居于天界之欲界十三天女等 (འདོད་པའི་ལྷ་མོ་བཅུ་གསུམ་སོགས་འཇིག་རྟེན་ལྷ་ཡུལ་ན་ཡོད་པའི་ལྷ་མོ་རྣམས།)。

འཇིག་རྟེན་སྤངས། 断离尘世，脱离尘世。指出家人与世俗家庭等根本断绝关系 (འཇིག……རྟེན་ཁྱིམ་པའི་བྱ་གཞག་རྣམས་རྩ་བ་ནས་མཚམས……འཇོག་བྱས་པ།)。

འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ། 1.隔世，另一生，另一世。指佛教所说今生以外的后世 (ཆོས་ལུགས་ནས……བཤད་པའི་སྐྱེ་བ་གཞན་ནམ་སྐྱེ་བ་ཕྱི་མ།)。
2.他世，彼世间，次一世间。不承认轮回，不信有他世 (འཁོར་བར་ཁས་མ་བླངས་པས་འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ་ཡོད་པར་མི་དད་ཅིང་ཡིད་མི་ཆེས་པ།)。

འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ་སྒྲུབ་པ། 《成立彼世间》。即成立有来生后世的一种理论。古印度法胜论师所撰因明论著之一 (སྐྱེ་བ་ཕྱི་མ་སྒྲུབ་པའི……རིགས་པ། རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆོས་མཆོག་གིས་བརྩམས་པའི་ཚད་མའི་གཞུང་ཞིག)。

འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ་གྲུབ་པ། 《彼世间成就》，益希德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 著。

འཇིག་རྟེན་ཕྱི་མ། 后世，来世，来生 (སྐྱེ་བ་ཕྱི་མ།)。佛教所说现世以外的未来世。

འཇིག་རྟེན་དབང་། 世间自在。观世音 (འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས།)。

འཇིག་རྟེན་དབང་ཕྱུག། 梵语作ལོཀེཤྭར (洛迦沙日)。世自在，观音菩萨 (སྤྱན་རས……གཟིགས།)；梵天 (ཚངས་པ།) 和帝释 (བརྒྱ……བྱིན།) 之异名。

འཇིག་རྟེན་དབང་མོ། 世自在母。度母 (རྗེ་བཙུན་སྒྲོལ་མ།) 之异名。

འཇིག་རྟེན་བྱེད་པོ། 创世主，宇宙创造者。梵天的异名 (ཚངས་པའི་མཚན་ཞིག)。

འཇིག་རྟེན་མིག 世间眼。佛 (སངས་རྒྱས།) 之异名；也指顺世外道的创始人。

འཇིག་རྟེན་མེས་པོ། 世间祖先。大梵天 (ཚངས་པ་ཆེན་པོ།) 之异名。

འཇིག་རྟེན་གཙོ་བོ། 世间尊。佛之异名 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

འཇིག་རྟེན་གཞན། 异世。指前生与后世 (ཚེ་སྔ་མ་དང་ཕྱི་མ།)。

འཇིག་རྟེན་ར་བ། 世间城，铁围山 (ལྕགས་རི་ཁོར་ཡུག) 之别称。

འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པ། 出世，出世间。指超出三界、六道生死轮回而言 (འཁོར་བའི……ཉེས་སྐྱོན་ལས་གྲོལ་བ།)。

འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ཆོས། 出世法，出世圣法，菩提分法 (བྱང་ཆུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས།)。

འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ཕར་ཕྱིན། 出世间波罗蜜多。已证三轮性空智慧时所行的布施等 (འཁོར་གསུམ་མི་དམིགས་པར་རྟོགས་པའི་ཤེས……རབ་ཀྱིས་ཟིན་པའི་སྦྱིན་སོགས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན……

པ།)。

འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ཡང་དག་པའི་ལྟ་བ། 出世正见，性空见 (སྟོང་ཉིད་རྟོགས་པའི་ལྟ……བ།)。

འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ལམ། 出世间道，出世道，出世圣道 (བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ལམ།)。

འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ལམ་དགུ། 出世九道。圣者所证道谛为体之四禅定、四无色定和灭尽定 (ལམ་བདེན་གྱི་ངོ་བོར་གྱུར་པའི་འཕགས་རྒྱུད་ཀྱི་བསམ་གཏན་གྱི་སྙོམས་འཇུག་བཞི་དང་། གཟུགས་མེད་ཀྱི་སྙོམས་འཇུག་བཞི་དང་། འགོག་པའི་སྙོམས་འཇུག་བཅས་དགུ།)。

འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ལྷ། 出世天神。登地菩萨所显现的天神之相 (ས་ར་གནས་བྱང……སེམས་ཀྱི་ཚུལ་བཟུང་བ།)。

འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ལྷ་མོ། 出世间佛母。即出世行空母 (མཁའ་འགྲོ་མ།)。

འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པར་སྨྲ་བ། 说出世部。小乘之一部 (ཐེག་དམན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

འཇིག་རྟེན་གསུམ། 1.三域，三世间：天世间 (ལྷའི་འཇིག་རྟེན།)、人世间 (མིའི་འཇིག……རྟེན།)、龙世间 (ཀླུའི་འཇིག་རྟེན།)。2.三世间为三有。即：欲界 (འདོད་ཁམས།)、色界 (གཟུགས་ཁམས།)、无色界 (གཟུགས་མེད……ཁམས།)。3.指地面、天上、地下三种世间。

འཇིག་རྟེན་གསུམ་མགོན། 三界怙主。观世音 (སྤྱན་རས་གཟིགས) 之异名。

འཇིག་རྟེན་གསུམ་ལྡན། 具有三个世间。指大自在天 (དབང་ཕྱུག)。

འཇིག་རྟེན་གསུམ་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་རྒྱུད། 《胜三界续》。贡噶宁波 (ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ།) 著。

འཇིག་རྟེན་གསུམ་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་རྒྱུད་…ཀྱི་འགྲེལ་བ། 《胜三界续释》。班智达弥底伽构舍 (པྲཱི་ཏ་ཀོ་ཥ) 著。

འཇིག་རྟེན་གསུམ་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་རྟོག……པའི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ། 《金刚顶经瑜伽文殊师利菩萨法一品》，仁钦桑波 (རིན་ཆེན……བཟང་པོ།) 和玛格 (མ་དགེ) 译成藏文。

འཇིག་ལྟ། 身见，坏聚见。梵语汉译作萨迦耶见。五蕴原是刹那变坏、和合成聚，无有真实我及我所，如反执为有，即成染污慧。持此观点，谓之萨迦耶见 (<སཏྐཱཡདྲྀཥྚིཿ> འཇིག་ཚོགས་ལ་…ལྟ་བ་ཞེས་བྱ་སྟེ། ཕུང་པོ་ལྔ་པོ་དེ་དག་སྐད་ཅིག་རེ་རེ་ལ་འཇིག་ཅིང་ཟས་མང་པོ་དུ་མ་བསགས་པའི…ཚོགས་ཡིན་ཏེ། བདག་དང་བདག་གི་བའི་དངོས་པོ་མེད་པ་ལ་ཡོད་པར་ལྟ་བའི་ཤེས་རབ་ཉོན་མོངས…ཅན།)。

འཇིག་ལྟ་ཀུན་བརྟགས། 分别萨迦耶见。仅是宗教信徒假立之我，如执有常、一、自在之我和独立实有之补特迦罗等之见 (གྲུབ་མཐའ་…སྨྲ་བ་པོ་ནས་བདག་ཏུ་བཏགས་པ་སྟེ། རྟག་གཅིག་རང་དབང་ཅན་གྱི་བདག་གམ། གང་ཟག་རང་རྐྱ་ཐུབ་པའི་རྫས་ཡོད་དུ་འཛིན་པའི་ལྟ་བ་རྣམས་སོ།)。

འཇིག་ལྟ་ཉི་ཤུ། 二十句萨迦耶见。计色是我，我有诸色，我在色中，色在我中（色属于我）。如是受等余四，亦各四句，共二十句 (གཟུགས་བདག་ཏུ་ལྟ་བ། བདག་ལ་གཟུགས་རང་བཞིན་གྱིས་ལྡན་པར་ལྟ་བ། གཟུགས་ལ་བདག་རང་བཞིན་གྱིས་ཡོད་པར་ལྟ་བ། བདག་ལ་གཟུགས་རང་བཞིན་གྱིས་ཡོད་པར་ལྟ་བ་དང་བཞི་སྟེ་ཚོར་བ་སོགས་ཕུང་པོ་གཞན་བཞི་ལ་ཡང་དེ་ལྟར་ལྟ…བ་བཞི་བཞི་སྟེ་ཉི་ཤུའོ།)。

འཇིག་ལྟ་གཉིས། 二种萨迦耶见：我执萨迦耶见和我所执萨迦耶见（བདག་དང་བདག་གིར······འཛིན་པའི་འཇིག་ལྟ་གཉིས།）。

འཇིག་ལྟ་ལྷན་སྐྱེས། 俱生萨迦耶见。众生无始以来自然执著我及我所皆是实有的我执无明之心（སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་ཐོག་མ་ནས་ལྷན་སྐྱེས་སུ་ཡོད་པའི་ང་དང་ང་ཡིར་འཛིན་པའི་བདག་འཛིན་མ་རིག་པ།）。

འཇིག་ལྟ་ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་མུ་གསུམ། 三俱生萨迦耶见边。即：补特迦罗我执而非俱生萨迦耶见边（གང་ཟག་གི་བདག་འཛིན་ཡིན་ལ་འཇིག་ལྟ་ལྷན་སྐྱེས་མ་ཡིན་པའི་མུ།）、二者俱是边（གཉིས་ཀ······ཡིན་པའི་མུ།）、二者俱非边（གཉིས་ཀ་མ་ཡིན······པའི་མུ།）。

འཇིག་ལྟ་ལྷན་སྐྱེས་གཉིས། 二种坏聚见，二种俱生萨迦耶见。即：执我（ངར་འཛིན་པ།），执心（ཡིར་འཛིན་པ།）。

འཇིག་དུས། 毁灭时，末世劫，世界末日。参看འཇིག་བསྐལ། 条。

འཇིག་པ། 毁灭，指事物的坏灭。佛教认为：一切有为法，刹那间毁灭或消亡（འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་སྐད་ཅིག་སྐད་ཅིག་གིས་འཇིག་པའམ······ཞིག་པ།）。

འཇིག་པ་ཅན། 坏者，有为法的异名。

འཇིག་པའི་བསྐལ་པ། 坏劫。四劫中之第三位。住劫已尽乃至尚未虚无空旷之间，即自内情世间阿鼻地狱有情生育断绝时起，直至外器世间经由火、水、风三灾毁灭，中间所有二十中劫，名为坏劫（བསྐལ་པ་བཞིའི་གསུམ་པ། གནས་པའི་བསྐལ་པ་རྫོགས་ནས་མ་སྟོང་བར་གྱི་ཡུན་ཚད་དེ། ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་ལས་མནར་མེད་དུ་སེམས་ཅན་སྐྱེ་བའི་འགྲོ་རྒྱུན་ཆད······པ་ནས་འགོ་ཚུགས་ཏེ། སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་མེ་དང་ཆུ་དང་རླུང་གིས་འཇིག་པའི་བར་གྱི······བསྐལ་ཉི་ཤུའི་ཡུན་ལ་འཇིག་པའི་བསྐལ་པ་ཞེས······བྱའོ།）。

འཇིག་པའི་ཆོས། 生灭法，灭坏法，坏法。指情器世间一切生死轮回无常的事物（མི་རྟག་པ་ཉི་སྣོད་བཅུད་ཀྱི་འཁོར་བ་མཐའ་དག）。

འཇིག་པའི་རྩེ་མོ་གསུམ། 三灾顶。二禅、三禅与四禅，分别不受火劫、水劫、风劫损坏，称为超出三灾之顶（བསམ་གཏན་གཉིས་པ······དང་། གསུམ་པ། བཞི་པ་བཅས་ནི་བསྐལ་པའི་མེ་དང་། ཆུ་དང་། རླུང་གིས་འཇིག་མི་ཐུབ་པས་འཇིག་པའི་རྩེ་མོ་གསུམ་ཞེས་བྱ།）。

འཇིག་བྱེད་རྐྱེན་གསུམ། 坏劫三缘。器世间完全毁灭的三种过程：七火、一水，反复七轮，最后一次风灾，共称三缘（སྣོད་འཇིག་བྱེད་ཀྱི······རྐྱེན་གསུམ་སྟེ། མེ་བདུན། ཆུ་གཅིག དེ་ལྟར་བདུན་བདུན་འཇིག་རྗེས། མཐུག་ཏུ་རླུང་གིས་འཇིག་པ་བཅས་ཀྱིས་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་རྣམས་འཇིག་པར······བྱེད་པ།）。七火谓从一日轮起，逐日增一，乃至七日并出，是为火灾。

འཇིག་ཚོགས། 坏聚，身。梵语汉译作萨迦耶。一刹那顷即行坏灭，本由多种聚积而成之人身（〈སཏྐཱཡ〉སྐད་ཅིག་གིས་འཇིག་ཅིང་དུ་མ······ཚོགས་པའི་སྐྱེས་བུའི་ཕུང་པོ།）。

འཇིག་ཚོགས་སུ་ལྟ་བ་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་པ། 俱生萨迦耶见（འཇིག་ལྟ་ལྷན་སྐྱེས།）。

འཇིགས་པ་བརྒྱད་སྐྱོབ་མ། 八难救母。度母之异名（རྗེ་བཙུན་སྒྲོལ་མའི་མཚན་ཞིག）。

འཇིགས་པ་བརྒྱད། 八难，八怖畏。即：狮难（སེང་གེའི་འཇིགས་པ།）、象难（གླང་ཆེན་གྱི་འཇིགས······

པ། ）、火难（མེའི་འཇིགས་པ། ）、蛇难（སྦྲུལ་གྱི་འཇིགས་པ། ）、水难（ཆུའི་འཇིགས་པ། ）、牢狱难（ལྕགས་སྒྲོག་གི་འཇིགས་པ། ）、贼难（རྐུན་པོའི་འཇིགས་པ། ）、非人难（ཤ་ཟའི་འཇིགས་པ། ）。

འཇིགས་པ་ལྔ། 五畏，五怖畏。资粮、加行位中菩萨有五怖畏：不活畏、恶名畏、大众威德畏、死畏和恶道畏（ཚོགས་སྦྱོར་ན་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ལ་ཡོད་པའི་འཇིགས་པ་སྟེ། འཚོ་བ་མེད་པའི་འཇིགས་པ་དང་། མི་བསྔགས་པའི་འཇིགས་པ་དང་། འཁོར་གྱི་འཇིགས་པ་དང་། འཆི་བའི་འཇིགས་པ་དང་། ངན་འགྲོའི་འཇིགས་པ་བཅས་ལྔ། ）。

འཇིགས་པ་བཅུ་དྲུག 十六怖畏，十六件可怕的事物：王法、神威、病魔、瘟疫、灾荒、战乱、仙人放咒、妖魔、雷击、霜雹、地震、火灾、水灾、流星殒落、大鹏、恶梦等（རྒྱལ་པོའི་ཆད་པའི་འཇིགས་པ་དང་། ལྷའི་འཇིགས་པ། ས་བདག་གི་ནད་ཀྱི་འཇིགས་པ། རིམས་ནད་ཀྱི་འཇིགས་པ། མུ་གེའི་འཇིགས་པ། དམག་གི་འཇིགས་པ། དྲང་སྲོང་གི་གནོད་པའི་འཇིགས་པ། གདོན་འདྲེ་འབྱུང་པོའི་འཇིགས་པ། ཐོག་གི་འཇིགས་པ། སད་དང་སེར་བའི་འཇིགས་པ། ས་གཡོ་བའི་འཇིགས་པ། མེའི་འཇིགས་པ། ཆུའི་འཇིགས་པ། སྐར་མདའ་ལྷུང་བའི་འཇིགས་པ། ནམ་མཁའ་ལྡིང་གི་འཇིགས་པ། རྨི་ལམ་ངན་པའི་འཇིགས་པ་བཅས་བསྡོམས་པའི་བཅུ་དྲུག）。

འཇིགས་པ་བཞི། 四种怖畏：病、老、死、衰（ན་བ་དང་། རྒ་བ། འཆི་བ། རྒུད་པ་བཅས་བཞི། ）。

འཇིགས་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས། 怖畏戒。救离灾难的戒律（འཇིགས་སྐྱབ་ཀྱི་ཚུལ་ཁྲིམས། ）。

འཇིགས་པོ། 怖畏者。罗刹（སྲིན་པོ། ）、欲天（འདོད་ལྷ། ）、大自在天（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ། ）、金刚怖畏（རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད། ）之异名。

འཇིགས་བྱེད། 大威德。指本尊金刚大威德。此神有十三尊。即：中间为主尊佛父佛母，四面为四阎摩敌，四守门神，四界为四天母（ཡི་དམ་རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད། འདི་ལ་ལྷ་བཅུ་གསུམ་ཡོད་པ་སྟེ། དབུས་སུ་གཙོ་བོ་ཡབ་ཡུམ། ཕྱོགས་བཞིར་གཤིན་རྗེ་གཤེད་བཞི། སྒོ་བ་བཞི། མཚམས་བཞི་ཡུམ་བཞི་བཅས་ཡོད། ）。

འཇིགས་བྱེད་ཀྱི་བསྐྱེད་རྫོགས། 《大威德生圆二次第》，为塘萨巴（ཐང་སག་པ། ）所著。

འཇིགས་བྱེད་ཀྱི་རྫོགས་རིམ་རྣལ་འབྱོར་བཞི། 怖畏圆满次第四瑜伽。即密咒瑜伽（སྔགས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར། ）、三昧耶瑜伽（དམ་ཚིག་གི་རྣལ་འབྱོར། ）、形瑜伽（དབྱིབས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར། ）、智慧瑜伽（ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར། ）。

འཇིགས་བྱེད་བསྐྱེད་རིམ་ཆེན་མོ། 《大威德生起次第广论》。宗喀巴（ཙོང་ཁ་པ། ）著。

འཇིགས་བྱེད་བཅུ་གསུམ་མའི་རྒྱལ་ཚོན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར། 大威德十三尊彩粉坛场。佛教密宗在修持本尊时，具有一定形状、规格的图案模型，有时用彩色的粉末做成。这就是彩粉坛场。

འཇིགས་བྱེད་ཆོས་འབྱུང་། 《作怖金刚源流》。嘉木样·协巴多吉于藏历第十二饶迥木马年（1714）所著。觉囊·多罗那他等也撰写过同名书多种（རབ་བྱུང་བཅུ་གཉིས་པའི་ཤིང་རྟ་ལོར་འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི་རྡོ་རྗེས་བརྩམས་པ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། གཞན་ཡང་ཇོ་ནང་ཏཱ་ར་ནཱ་ཐ་སོགས་ཀྱིས་བརྩམས་པ་འགའ་རེ་ཡོད། ）。

འཇིགས་བྱེད་དཔའ་བོ་གཅིག་པ། 独雄大威德。

单身大威德金刚（རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད་སྤུ་རྐྱང་། ）。

འཇིགས་མེད་གླིང་པ། 吉美林巴（1729—1798年）。系旧派密乘心要派一大师名。生于前藏穷结地方，著有《功德藏本注》、《宁玛派续集释源》、《密意集注疏》、《法界心要伏藏》等，共约九函（གསང་སྔགས་སྔ་འགྱུར་སྙིང་ཐིག་གི་སློབ་དཔོན……འདི་ཉིད་རབ་བྱུང་བཅུ་གཉིས་པའི་ས་བྱ་ལོར་དབུས་ཀྱི་འཕྱོངས་རྒྱས་སུ་འཁྲུངས། ཡོན་ཏན་མཛོད་རྩ་འགྲེལ་དང་། རྙིང་མ་རྒྱུད་འབུམ་གྱི་རྟོགས་བརྗོད། དགོངས་འདུས་རྣམ་བཤད། ཀློང་ཆེན་སྙིང་ཐིག་གི་གཏེར་ཆོས་སོགས་གསུང་ཆོས་པོ་ཏི་དགུ་ཡོད། རབ་བྱུང་བཅུ་གསུམ་པའི་ས་རྟ་ལོར་གཤེགས། ）。

འཇིགས་མེད་གནས། 无畏住部。又作འཇིགས་མེད་རི་ལ་གནས་པ། 无畏山住部。小乘之一部（ཐེག་དམན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

འཇིགས་མཛད་རྡོ་རྗེ། 作怖金刚。大威德金刚的别称（རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད་ཀྱི་མཚན་གྱི་ཁྱད་པར་…ཞིག）。

འཇིགས་མཛད་རྡོ་རྗེའི་སྐུ་བརྙན། 作怖金刚像。本尊金刚大威德的身像（ཡི་དམ་རྡོ་རྗེ……འཇིགས་བྱེད་ཀྱི་སྐུ་བརྙན། ）。

འཇུག་སྒོ་གསུམ། 入行三门：皈依为入圣教之门（བསྟན་པ་ལ་འཇུག་པའི་སྒོ་སྐྱབས་འགྲོ། ）、出离心为入解脱之门（ཐར་པ་ལ་འཇུག་པའི་སྒོ……ངེས་འབྱུང་། ）、发菩提心为入大乘之门（ཐེག་ཆེན་དུ་འཇུག་པའི་སྒོ་སེམས་བསྐྱེད། ）。

འཇུག་སྒོའི་ཆོས་ཐོག་གསུམ། 三大法会。塔尔寺密宗道场（རྒྱུད་པ་གྲྭ་ཚང་）的学僧在习修结坛时，分别在春、夏、秋三季举行的“八真言门三大法会”。

འཇུག་སྒྲུབ། 入修，入大乘修行。智度七十义之一。为求无土菩提而以大乘发心成办二利，主要由修所生慧进行趋入大乘之行者（ཤེར……ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། ཐེག་ཆེན་ལ་ཞུགས་པ་འཇུག་པའི་སྒྲུབ་པ་སྟེ། ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད་ལ་བརྟེན་ནས་བླ་མེད་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཆེད་དུ……དོན་གཉིས་སྒྲུབ་པ་གང་ཞིག་སྒོམ་བྱུང་གཙོ་བོར་གྱུར་པའི་སྒོ་ནས་ཐེག་ཆེན་ལ་འཇུག་པའི་བྱ་བའོ། ）。

འཇུག་ཆ། 入门布施。僧人新入寺院时，按照自己财力的大小，给该寺院的喇嘛、执事和僧众们施放的财物（དགོན་པར་གྲྭ་པ་གསར་དུ……ཞུགས་པའི་སྐབས་དགོན་པ་དེའི་བླ་མ་དང་ལས་སྡེ། གྲྭ་པ་རྣམས་བཅས་ལ་སོ་སོའི་འབྱོར་བ་ཆེ་ཆུང་ལ……གཞིགས་ནས་གཏོང་སྒོ་བཏང་བ་དེའི་མིང་ལ་འཇུག་…ཆ་ཟེར། ）。

འཇུག་སྡོམ་གྱི་ལྟུང་བ་གཉིས། 行戒二罪，行律仪二堕：根本罪和恶作。前者有十八，后者有四十五（རྩ་ལྟུང་དང་། ཉེས་བྱས་གཉིས་ཏེ་སྔ་མ་ལ་བཅོ་བརྒྱད་དང་ཕྱི་མ་ལ་ཞེ་ལྔ་ཡོད། ）。

འཇུག་གནས་ལྡང་གསུམ། 入住起修。密乘事部无相瑜伽的三种殊胜修法：观察蕴等诸法，知皆无生为入修；现证无分别体性为住修；从此以大悲心化育未证无生诸有情类为起修（བྱ་རྒྱུད་མཚན་མེད་རྣལ་འབྱོར་གྱི་སྒོམ་པ་ཁྱད་པར་བ་ཞིག་སྟེ། ཕུང་སོགས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་རྣམ་པར་དཔྱད་དེ་སྐྱེ་མེད་དུ་རྟོགས་པ་འཇུག་པ……དང་། མི་རྟོག་པའི་ངོ་བོ་མངོན་དུ་གྱུར་པ་གནས་པ་དང་། དེ་ལས་མ་རྟོགས་པའི་འགྲོ་བ་རྣམས་ལ་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ལྷག་པར་འཇུག་པ་ནི་ལྡང་བ། ）。

འཇུག་པ་བཅུ་བ། 十行。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。遍入天的十种化身。

འཇུག་པ་སེམས་བསྐྱེད། 行菩提心。为使群众

成佛，自己身体力行六度万行的发心（སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་གོ་འཕང་འཐོབ་པར་བྱེད་ཆེད་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་ལ་སོགས་པའི་སྤྱོད་པ་ལ་དངོས་སུ་འཇུག་པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་པའོ། ）。

འཇུག་པའི་སྒོ་རྣམ་པ་བཞི། 四能入门。《入三上续义论》云：密咒果金刚乘，总有四能入门，谓事续、行续、瑜伽续和无上瑜伽续四门（བླ་མེད་ཀྱི་རྒྱུད་དོན་འཇུག་པ་ལས་ཀྱང་། གསང་སྔགས་འབྲས་བུ་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པ་ལ་ནི་འཇུག་པའི་སྒོ་རྣམ་པ་བཞི་སྟེ། བྱ་བའི་རྒྱུད་དང་སྤྱོད་པའི་རྒྱུད་དང་རྣལ་འབྱོར་གྱི་རྒྱུད་དང་རྣལ་འབྱོར་བླ་མེད་པའི་རྒྱུད་ཅེས་གྲགས་པ་ཡིན་ནོ། ）。

འཇུག་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ། 转识。能察觉外境之五种根识（ཡུལ་ལ་འཇུག་པའི་ཤེས་པ་སྒོ་ལྔའི་ཤེས་པ་ལྟ་བུ། ）。

འཇུག་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་དྲུག 六转识。眼等六根、缘色等六境，所起了别辨认种种行相之六种心，即眼识、耳识、鼻识、舌识、身识、意识（རྟེན་མིག་ལ་སོགས་པའི་དབང་པོ་དྲུག་ལ་བརྟེན་ཅིང་དམིགས་པ་གཟུགས་སོགས་ལ་དམིགས་ནས་རྣམ་པ་དེ་དང་དེ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པར་བྱེད་པའི་སེམས་ཏེ། མིག་དང་། རྣ། སྣ། ལྕེ། ལུས། ཡིད་བཅས་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་དྲུག）。

འཇུག་པའི་སྤྱོད་པ། 入坛行。密乘事部现证四行之一。为令弟子成器堪受灌顶，而使之接受灌顶，奉持欲修之本尊及其誓言等法行（བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་ལམ་གྱི་མངོན་རྟོགས་སྤྱོད་པའི་སྒོ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། དབང་ནོད་ཅིང་རང་གི་འདོད་པའི་ལྷ་དང་དམ་ཚིག་གཟུང་བ་སོགས་དབང་གི་སྣོད་རུང་དུ་བྱེད་པ། ）。

འཇུག་བྱེད་འཇོམས། 摧能行。帝释天（བརྒྱ་བྱིན། ）之异名。

འཇུག་ཡུལ། 照了境。心识自己所了知之主要对境，如眼识照了之对境为色法（བློ་རང་རང་གིས་རིག་པའམ་རྟོགས་པར་བྱ་བའི་ཡུལ་གྱི་གཙོ་བོ་སྟེ། དཔེར་ན་མིག་ཤེས་ཀྱི་འཇུག་ཡུལ་གཟུགས་ཡིན་པ་ལྟ་བུའོ། ）。

འཇུག་ཡུལ་གཉིས། 照了二境。分位照了境和究竟照了境（གནས་སྐབས་དང་མཐར་ཐུག་གི་འཇུག་ཡུལ་གཉིས་སོ། ）。

འཇུག་ཤེས། 转识。直接向外照了各自对境而不反身向内之识，如眼识等（རང་རང་གི་ཡུལ་ལ་ཐད་ཀར་ཕྱིར་འཇུག་པ་ལས་བློ་ཁ་ནང་དུ་མི་ཕྱོགས་པའི་ཤེས་པ་མིག་ཤེས་ལ་སོགས་པའོ། ）。

འཇུག་སེམས་བསྐྱེད་པ། 发流转心。常悔七支（བཤགས་ཀྱི་ཡན་ལག་བདུན། ）之一。

འཇེར་འཇིགས། 帝释之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

འཇོག་སྒོམ། 止修，安住修，专注修（སེམས་མི་འགྱུ་བར་ནང་དུ་འཇོག་པའི་སྒོམ）；非观察修（དཔྱད་སྒོམ་མ་ཡིན་པ། ）。

འཇོག་པོ། 安止龙王（ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་འཇོག་པོ། ），八大龙王之一。参见ཀླུ་ཆེན་བརྒྱད། 条。

འཇོམས་པ་པོ། 1.摧毁者。帝释之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。2.大自在天眷属之一（དབང་ཕྱུག་གི་འཁོར་ཞིག）。

འཇོམས་བྱེད། 1.咒术（སྔགས། ）。2.大自在天眷属的异名（དབང་ཕྱུག་གི་འཁོར་ཞིག）。3.帝释之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

〔ཇེ〕

ཇེ། 君主，尊者。指师长（བླ་མའི་རིགས། ），大

士（བདག་ཉིད་ཆེན་པོ།）；六面童子（གདོང······དྲུག）之尊称。

རྗེ་འགོས་ཀྱི་སློབ་མ་མཆོག་དྲུག 桂译师最胜六大弟子：芒惹・僧格坚参（མང་ར་སེང་གེ་རྒྱལ······མཚན།）、俄卫巴・格赛尔（རྔོག་དབུས་པ་གེ··སེར།）、乌弥・强曲坚参（དབུ་མི་བྱང་ཆུབ······རྒྱལ་མཚན།）、洛巴・多杰宁波（ལྷོ་པ་རྡོ་རྗེ······སྙིང་པོ།）、涅巴・噶尔・曲吉多杰（གཉལ་པ་འགར་ཆོས་ཀྱི་རྡོ་རྗེ།）、卫巴华松（དབུས་པ་དཔལ··གསུམ།）。

རྗེ་འཇིགས་མེད་དབང་པོ། 尊者久美旺波。即嘉木样二世（འཇམ་དབྱངས་བཞད་པ་སྐུ་ཕྲེང······གཉིས་པ།）。

རྗེ་དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ། 都松钦巴尊者（1110—1193）。噶举派噶玛噶举的创始人。他出生于多康哲秀（མདོ་ཁམས་ཀྱི་སྲེད།）地方。父名贡巴多吉贡保（སྒོམ་པ་རྡོ་རྗེ་མགོན་པོ།）。十六岁出家，取名曲吉扎巴（ཆོས་ཀྱི་གྲགས······པ།），二十岁去前藏（དབུས།）学法。开始学噶当派教法，三十岁遇达波拉杰又学噶举派教法。1147年，他到康区类乌齐的噶玛（ཀརྨ།）地方修建了噶玛丹萨寺（ཀརྨ་གདན་ས།），噶玛噶举即由此寺而得名。1187年，他又在堆垅（སྟོད་ལུང་།）地方兴建了粗朴寺（མཚུར་ཕུའི་དགོན་པ།），以此为主寺，后来发展起来的教派传承称粗朴噶举或噶玛噶举。卒年八十四岁。

རྗེ་དྲུང་། 杰仲。修法地位名（རྗེ་དྲུང་ཞེས་ཆོས་མདད་གོ་ས།）。大贵族子弟出家后的尊称。

རྗེ་བླ་མ། 上师，师尊（བླ་མ་མཆོག་གམ་དམ་པ།）；圣祖师，藏传佛教徒对宗喀巴的尊称。

རྗེ་བློ་གྲོས་བརྟན་པ། 至尊罗智丹巴，意译为王坚慧。宗喀巴弟子，建达波僧院（དྭགས་པོ་གྲྭ་ཚང་།）于彼处宏扬宗法，著有《大乘庄严论大疏》（མདོ་སྡེ་རྒྱན་གྱི་འགྲེལ་ཆེན།）、《弥勒余四论疏》（བྱམས་ཆོས་གཞན་བཞི་ཊཱི་ཀ།）、《释量论道编》（རྣམ་འགྲེལ་ལམ་བསྒྲིགས།）等。于1473年继跋苏・却吉坚赞（བ་སོ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན）任第七任噶丹赤巴。1478年逝世。

རྗེ་བཙུན། 尊者，至尊（གཙོ་བོའམ་མཆོག）。对出家人和菩萨最尊贵的称呼。

རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན། 杰尊・扎巴坚参（1147—1216）。为萨迦派始祖贡噶宁波第三子，1182年替接其二兄索南则毛（བསོད་ནམས་རྩེ་མོ།）住持萨迦寺，精通显密经典，尤以严守戒律著称。弟子众多，是萨迦第三代祖师，曾修建乌孜宁玛寺（དབུ་རྩེ་རྙིང་མ་གཙུག་ལག་ཁང་།）。

རྗེ་བཙུན་སྒྲོལ་མ། 至尊救度母，度母，亦称多罗母。藏传佛教一女神名。传说为观音化身的救苦救难本尊，以颜色区分，现为二十一相，以白度母、绿度母最为著称。

རྗེ་བཙུན་འཇམ་པའི་དབྱངས། 文殊菩萨。参见 འཇམ་པའི་དབྱངས། 条。

རྗེ་བཙུན་འཇམ་དཔལ། 至尊文殊师利，文殊菩萨（འཇམ་པའི་དབྱངས།）别名。

རྗེ་བཙུན་དམ་པ། 哲布尊丹巴。清代蒙古库伦（ཁལ་ཁ།）地方一活佛名，相传其第一代为觉囊派多罗那他（ཇོ་ནང་པ་ཏཱ་ར་ན་ཐ།）转世。

རྗེ་བཙུན་རྡོ་རྗེ་རྣལ་འབྱོར་མ། 至尊金刚瑜伽母，空行母（མཁའ་འགྲོ་མ།）。

རྗེ་བཙུན་བྱམས་པ། 至尊慈氏，弥勒菩萨。未来佛，现在近佛八大菩萨之一（མ་འོངས་པའི··སངས་རྒྱས་ནམ་འདྲེན་ཞུ་པ་དང་། ད་ལྟ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཚུལ་བཟུང་བ་ཉེ་བའི་སྲས་ཆེན་བརྒྱད··

གྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

རྗེ་བཙུན་བླ་མ། 至尊上师。指形像崇高、德行圣洁的上师(རྗེ་བོར་གྱུར་ཅིང་ཀུན་སྤྱོད་བཙུན་…པའི་བླ་མ་ལ་ཟེར།)。

རྗེ་བཙུན་མ། 1.贵族尼姑(སྐུ་དྲག་རིགས་ཀྱི་ཨ་ནི།)。2.天女、佛母(ལྷ་མོ།)。3.众生主母。

རྗེ་བཙུན་མ་འཕགས་མ་སྒྲོལ་མའི་མཚན་བརྒྱ་རྩ་…བརྒྱད་པ་ཞེས་བྱ་བ། 《赞扬圣德多罗菩萨一百八名经》。密乘经典名(རྒྱུད་ཀྱི་གྲིགས་བམ་ཆ་པར་བཞུགས།)。西藏译师塔钦由梵译藏(ཐར་པོའི་འགྱུར།),宋代天息灾由梵译汉。

རྗེ་བཙུན་མ་ཞལ་གཉིས་མ། 至尊二面母，即金刚亥母(རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ།)。

རྗེ་བཙུན་ཤེས་རབ་སེང་གེ། 至尊喜饶僧格(?—1445)。据《松巴堪布年表》载，他是纳塘人。卫藏地区密宗院(རྒྱུད་པ་གྲྭ་ཚང་།)的创建者。

རྗེ་ཡབ་སྲས་གསུམ། 三师徒。指宗喀巴师徒三人。即：大师宗喀巴(རྗེ་ཙོང་ཁ་པ། 1357—1419)，甲曹达玛仁钦(རྒྱལ་ཚབ་དར་མ་རིན་…ཆེན། 1364—1432)，克珠格勒贝桑(མཁས་གྲུབ་དགེ་ལེགས་དཔལ་བཟང་། 1385—1438)。

རྗེ་ཡི་མགུར་ལྷ་བཅུ་གསུམ། 藏王所敬的十三种神。松赞干布等吐蕃赞普所依止的十三位护法山神。即在藏区九山神(སྲིད་པ་ཆགས་པའི་…ལྷ་དགུ)之上再加觉卧秦拉神(ཇོ་བོ་མཆིམས་ལྷ།)、觉卧三面神(ཇོ་བོ་ངོས་གསུམ།)、觉卧雅邦神(ཇོ་བོ་གཡའ་སྤང་།)和觉卧枯拉神(ཇོ་བོ་ཁྲག་ལྷ།)共十三位山神。

རྗེ་རཀྵ་ཐོད་ཕྲེང་། 尊者喇恰兑成王。莲花生的异名(པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

རྗེ་རིན་པོ་ཆེ། 师宝。藏传佛教各派对自己的德高望重的上师的敬称(གྲུབ་མཐའ་སོ་སོས་རང་རང་གི་བླ་མ་མཚན་ཉིད་དང་ལྡན་པར་འདོད་པའི་…མཚན།)，一般用以称宗喀巴大师。

རྗེ་རིན་པོ་ཆེའི་བསྟོད་ཆེན་བཞི། 宗喀巴四大赞。即《缘起赞》(རྟེན་འབྲེལ་བསྟོད་པ།)、《弥勒赞》(བྱམས་བསྟོད་མཉེས་གཤིན་མ།)、《文殊赞》(འཇམ་དབྱངས་བསྟོད་པ་བསྟོད་སྤྲིན་རྒྱ་མཚོ།)、《尊胜佛母赞》(རྣམ་རྒྱལ་མའི་…བསྟོད་པ་འགྲོ་བའི་རེ་སྐོང་མ།)。

རྗེ་རིན་པོ་ཆེའི་གདན་ས་འཛིན་པ་འཇམ་དབྱངས་གཙང་བ་བདུན་རྒྱུད། 持宗喀巴法座七净文殊弟子。即：甲曹达玛仁钦(རྒྱལ་ཚབ་དར་མ་…རིན་ཆེན།)、克珠格勒贝桑(མཁས་གྲུབ་དགེ་…ལེགས་དཔལ་བཟང་།)、夏鲁哇列巴坚参(ཞྭ་…ལུ་བ་ལེགས་པ་རྒྱལ་མཚན།)、跋苏曲吉坚参(པ་སོ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན།)、雅德洛追坚参(གཡག་སྡེ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན།)、杰洛追丹巴(རྗེ་བློ་གྲོས་བརྟན་པ།)、嘉木样孟浪白瓦(འཇམ་དབྱངས་སྨོན་ལམ་དཔལ་བ།)。

རྗེ་རིན་པོ་ཆེའི་མཛད་ཆེན་བཞི། 宗喀巴四大功业。即：修造噶丹大寺(དགའ་ལྡན་གྱི་དཀྱིལ་…འཁོར་སྒྲུབ་མཆོད།)，修复曾奇慈氏寺(རྫིང་…ཕྱིའི་བྱམས་པ་ཞིག་གསོས།)，建立拉萨大法会(ལྷ་སར་ཆོ་འཕྲུལ་སྨོན་ལམ་བཙུགས་པ།)，修建涅地隆热寺(གཉལ་གྱི་ལུང་ར་ཆེན་མོ་བཞེངས་…པ།)。

རྗེའི་རྣམ་ཐར་གསེར་གྱི་མཆོད་སྡོང་། 《宗喀巴大师金塔传》。桑森尼仁巴齐美饶杰(ཟང་…ཟིང་ནེ་རིང་པ་འཆི་མེད་རབ་རྒྱས།)著。

རྗེས་ཐོབ། 后得。后天所得之智慧(སྐྱེས་པ་ནས་

རྗེས་སུ་ཐོབ་པའི་ཤེས་རབ།)。又指停止禅定吃东西，但不得超过维持生命绝对必需之量。

རྗེས་ཐོབ་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུའི་སྣང་ཉིད། 后得如幻。修行者出定之后，五根对于五境见闻觉知之境象，如观幻术(མཉམ་བཞག་ལས་ལྡང་སྐབས་དབང་པོ་ལྔའི་ཡུལ་དུ་མཐོང་ཐོས་གང་བྱུང་ཡང་སྒྱུ་མའི་ལྟད་མོ་བཞིན་དུ་མཐོང་བ།)。

རྗེས་ཐོབ་པ། 后得行者。出定以后的瑜伽行者(རྗེས་ཐོབ་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་པ།)。

རྗེས་ཐོབ་ཡེ་ཤེས། 后得智。修定所证觉察一切客观外境事物的智慧(མཉམ་གཞག་གི་སྟོབས་ཀྱིས་ཐོབ་པའི་ཡེ་ཤེས་ཤེས་བྱ་ཇི་སྙེད་པ་ཐམས་ཅད་ལ་འཇུག་པ།)。

རྗེས་མཐུན་གྱི་ཆོས་དྲུག 随顺六法。正学女所应奉行的六条戒规：执取金等宝物、剃除阴毛、掘土、刈割青草、未受食而食、食蓄食(དགེ་སློབ་མའི་བསྲུང་བྱ་སྟེ། གསེར་ལ་སོགས་པའི་རིན་པོ་ཆེ་བཟུང་བ་དང་། འདོམས་ཀྱི་སྤུ་འབྲེག་པ་དང་། ས་རྐོ་བ་དང་། རྩྭ་སྔོན་གཅོད་པ་དང་། བྱིན་ལེན་མ་བྱས་པར་ཟ་བ་དང་། གསོག་འཇོག་བྱས་པ་ཟ་བ་སྤོང་བ་སྟེ་དྲུག)。

རྗེས་དྲན། 随念。忆念不忘之意，如随念三宝功德(དཀོན་མཆོག་གསུམ་གྱི་རྗེས་སུ་དྲན་པ།)。

རྗེས་དྲན་ལྔ། 五随念。噶当派修行五诀窍：念皈依境为上师、念此身为本尊、念语业为讽诵、知众生为父母、知心识为性空(བཀའ་གདམས་པའི་མན་ངག་ལྔ་སྟེ། སྐྱབས་གནས་བླ་མ་དྲན་པ་དང་། ལུས་ལྷའི་རང་བཞིན་དྲན་པ། ངག་བཟླས་བརྗོད་ཀྱི་རང་བཞིན་དྲན་པ། འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་ཕ་མར་ཤེས་པ། སེམས་ཀྱི་གནས་ལུགས་སྟོང་པར་ཤེས་པ།)。

རྗེས་དྲན་བཅུ། 十随念。佛教徒经常忆念的十种事物。即：佛(སངས་རྒྱས།)、法(ཆོས།)僧(དགེ་འདུན།)、戒(ཚུལ་ཁྲིམས།)、施(གཏོང་བ།)、天(ལྷ།)、气内外运行(དབུགས་ཕྱི་ནང་དུ་རྒྱུ་བ།)、悲(སྐྱོ་བ།)、死(འཆི་བ།)、体态(ལུས་ཀྱི་རྣམ་པ།)。

རྗེས་དྲན་དྲུག 六随念，六念。佛教徒经常应该忆念的六种事物。即：天(ལྷ།)、佛(སངས་རྒྱས།)、法(ཆོས།)、僧(དགེ་འདུན།)、持戒(ཚུལ་ཁྲིམས།)和施舍(གཏོང་བ།)。

རྗེས་དྲན་པའི་ཡན་ལག 随念支，密法中的随念支为修本尊影像，由任持力，于脐轮间燃猛利火，修瑜伽行者自见离一切障，犹如镜影，放无边际佛大印光明云、光轮庄严，说此名为随念支(དེ་ནས་ལྷའི་གཟུགས་བརྙན་སྒྲུབ་པ་ཞེས་པ་འཛིན་པའི་སྟོབས་ཀྱིས་ལྟེ་བའི་གནས་སུ་གཏུམ་མོ་འབར་བ་རྣལ་འབྱོར་པས་མཐོང་སྟེ། སྒྲིབ་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བ་པྲ་ཕབ་པ་ལྟ་བུ་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་འོད་ཟེར་གྱི་སྤྲིན་མཐའ་ཡས་པ་སྤྲོ་བར་བྱེད་པ་འོད་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱིས་རྣམ་པར་སྤྲས་པ་དེའི་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་ཡན་ལག་སྒྲུབ་པར་བརྗོད་དོ།)。

རྗེས་གནང་། 准许，开许，随许。准许修习、念诵、讲说和听闻某一本尊法门(ལྷའི་སྒོམ་བཟླས་དང་འཆད་ཉན་བྱེད་པར་དབང་བའི་བྱིན་རླབས་གནང་བ།)。

རྗེས་གནང་གཉིས། 二种随许(སྤྱིའི་རྗེས་གནང་དང་། རིགས་སོ་སོའི་རྗེས་གནང་གཉིས།)。

རྗེས་དཔག 比量。依因所起之量或智(རྟགས་ལ་བརྟེན་ནས་སྐྱེས་པའི་ཚད་མའམ་ཤེས་པ།)。推理作用。

རྗེས་དཔག་གཉིས། 二种比量。1.依言词分为自·

利比量和他利比量（སྒྲུབ་བརྗོད་ཀྱིས་དབྱེ་ན། རང་དོན་རྗེས་དཔག་དང་། གཞན་དོན་རྗེས་དཔག་སྟེ་གཉིས།）。2.依论式分为真比量和似比量（རྟགས་སྦྱོར་གྱིས་དབྱེ་ན། རྗེས་དཔག་ཡང་དག་དང་། རྗེས་དཔག་ལྟར་སྣང་གཉིས་སོ།）。

རྗེས་དཔག་ལྟར་སྣང་། 似比量、为证成自宗而列举之句义有过，从而生起违理之心识（རང་ཉིད་ཀྱི་དམ་བཅའ་སྒྲུབ་པར་སྦྱོར་བ་སྐྱོན་ཅན་བཀོད་ནས་འགལ་བའི་རིག་པ་བྱུང་བ།）。

རྗེས་དཔག་ཚད་མ། 比量。二量之一。依各自所持正因，对各自所量隐蔽事物从新生起的真实耽著识，如直接比量等（ཚད་མ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། རང་གི་རྟེན་རྟགས་ཡང་དག་ལ་བརྟེན་ནས་རང་གི་གཞལ་བྱ་ལྐོག་གྱུར་ལ་གསར་དུ་མི་བསླུ་བའི་ཞེན་རིག དཔེར་ན། དངོས་སྟོབས་རྗེས་དཔག་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ།）。

རྗེས་དཔག་ཡང་དག 真比量。依立敌双方共许之义，成立因明论式，使敌论者，于先疑而未决之所立宗，能如实了知之耽著识（རྒོལ་ཕྱི་རྒོལ་གཉིས་ཀས་ཁས་ལེན་པའི་དོན་གཞིར་བཟུང་། གཏན་ཚིགས་རིག་པའི་སྦྱོར་བ་བཀོད་ནས་ཕྱི་རྒོལ་གྱིས་སྔར་དོགས་པ་མ་ཆོད་པའི་བསྒྲུབ་བྱ་དེ་བཞིན་རྟོགས་པའི་ཞེན་རིག）。

རྗེས་དཔག་གསུམ། 三比量。即：真实比量（དངོས་སྟོབས་རྗེས་དཔག）、信许比量（ཡིད་ཆེས་རྗེས་དཔག）、世间极成比量（གྲགས་པའི་རྗེས་དཔག）。

རྗེས་འབྲེལ་གྱི་དགེ་བ། 相随善。信等十一善心所法所有习气（དད་སོགས་དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་གི་བག་ཆགས།）。

རྗེས་འབྲེལ་གྱི་མི་དགེ་བ། 相随不善。一切根本烦恼和随烦恼所有习气（རྩ་ཉོན་དང་ཉེ་ཉོན་རྣམས་ཀྱི་བག་ཆགས།）。

རྗེས་འཛིན། 护持，解脱。所谓护持，就是从轮回和恶趣的恐怖中解救出来（རྗེས་སུ་བཟུང་བ་ཞེས་འཁོར་བ་དང་ངན་སོང་གི་འཇིགས་པ་ལས་སྐྱོབ་པར་བྱེད་པ།）。

རྗེས་གཞིག 随融，随灭。指修习无上密乘生起次第时，在本尊无量宫融成光明之后，自身亦随而融成光明的先后次第（བསྐྱེད་རིམ་སྒོམ་སྐབས་ལྷའི་གཞལ་ཡས་ཁང་འོད་གསལ་དུ་བསྡུས་པའི་རྗེས་སུ་རང་ལུས་འོད་གསལ་དུ་བསྡུ་བའི་རིམ་པ།）。

རྗེས་བཟོད། 类忍。随类证悟之忍。缘上二界所摄诸法，如见四谛，能断见所断惑之正对治，即无间道（རྗེས་ལ་རྟོགས་པའི་བཟོད་པ་སྟེ། ཁམས་གཉིས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཆོས་ལ་བདེན་བཞི་ཇི་ལྟར་མཐོང་བས་མཐོང་སྤང་དངོས་སུ་སྤོང་བའི་གཉེན་པོ་བར་ཆད་མེད་ལམ་མོ།）。

རྗེས་ལ་མངོན་རྟོགས། 后现观，随现观。五道中修道别名。见道位后，随复继续修习八支圣道，现观真谛（སྒོམ་ལམ་སྟེ་མཐོང་ལམ་གྱི་རྗེས་ལ་བདེན་པ་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་ལམ།）。

རྗེས་ཤེས། 类智。类证悟之慧。缘上二界所摄诸法，如见四谛，永断见所断惑，领纳离系果之解脱道（རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པ་སྟེ། ཁམས་གོང་མ་གཉིས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཆོས་ལ་བདེན་བཞི་ཇི་ལྟར་མཐོང་བས་མཐོང་སྤང་སྤངས་ཏེ་བྲལ་འབྲས་ཉམས་སུ་མྱོང་བའི་རྣམ་གྲོལ་ལམ་མོ།）。

རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པ། 类智，总类智。缘四谛见道十六心之一（བདེན་བཞི་ལ་དམིགས་པའི་མཐོང་ལམ་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

རྗེས་སུ་བསྟན་པའི་ཆོ་འཕྲུལ། 教诫神变。观察有情何种烦恼最盛，为说正法以行对治的神变（སེམས་ཀྱི་རྒྱུད་ལ་ཉོན་མོངས་པའི་ཤས་གང…ཆེ་བ་བརྟགས་ནས་གཉེན་པོ་དེ་དང་དེ་སྟོན་པ།）。

རྗེས་སུ་དྲན་པ་དྲུག 六念，六随念。即：念佛（སངས་རྒྱས་ལ་རྗེས་སུ་དྲན་པ།）、念法（ཆོས་ལ་རྗེས་སུ་དྲན་པ།）、念僧（དགེ་འདུན་ལ་རྗེས་སུ…དྲན་པ།）、念戒（ཚུལ་ཁྲིམས་ལ་རྗེས་སུ་དྲན……པ།）、念施（སྦྱིན་པར་རྗེས་སུ་དྲན་པ།）和念天（ལྷ་ལ་རྗེས་སུ་དྲན་པ།）。

རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་སྦྱོར་བ་དྲུག 六种随念次第加行。智度七十义中十三种次第加行法之佛、法、僧、戒、施和天等六种随念次第（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུ་ལས་མཐར་གྱིས་སྦྱོར་བའི་ཆོས་བཅུ་གསུམ་གྱི་ནང་ཚན། སངས་རྒྱས་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་པ་དང་། ཆོས་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་པ་དང་། དགེ་འདུན་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་པ་དང་། ཚུལ་ཁྲིམས་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་པ་དང་། གཏོང་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་པ་དང་། ལྷ་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་པ་སྟེ་དྲུག་གོ།）。

རྗེས་སུ་གནང་བའི་བཀའ། 开许说教，准许说教，随许说教。三种说教之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི…བཀའ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。参见སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་གསུམ། 条。

རྗེས་སུ་འཛིན་པ། 摄益，摄受，护持（ཐུགས་རྗེས་སྐྱོང་བ།）。

རྗེས་སུ་ཡི་རང་སྒོམ་ལམ། 随喜修道。对于自他善行，生起怡悦之有漏修道（ཟག་བཅས་སྒོམ…ལམ་གང་ཞིག་རང་གཞན་གྱི་དགེ་བ་ལ་མངོན་པར…དགའ་བའོ།）。

རྗེས་སུ་ཡི་རང་བ། 随喜。见他人作善事而心欢喜（གཞན་གྱིས་དགེ་བ་བྱེད་པར་དགའ་བའམ……ཡི་རང་བ།）。常悔七支（རྒྱུན་བཤགས་ཡན་ལག་བདུན།）之一。

རྗེས་སུ་བསྲུང་བའི་ཆོས་ཅན། 护法罗汉。六种罗汉之一。钝根罗汉，若受妙欲迷醉，则有可能退失现法乐住；若不迷醉，则不如此者（དགྲ་བཅོམ་པ་དྲུག་གི་ནང་གསེས། གང་དབང་པོ་རྟུལ་པོ་འདོད་ཡོན་གྱིས་མྱོས་ན་མཐོང་བའི་ཆོས་ལ…བདེ་བར་གནས་པ་ལས་ཉམས་པའི་སྐལ་བ་ཅན་ཡིན་ལ་མ་མྱོས་ན་མ་ཡིན་པའོ།）。

〔ལྗ〕

ལྗགས་བསྔོ། 回向文，上师口中所诵回向文（བླ་མའི་ཁ་ནས་གསུངས་པའི་བསྔོ་སྨོན།）。

ལྗགས་མཉེན་པའི་དཔེ་བྱད། 舌美软，如来以温言调教众生，即此感得舌面柔软之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད……བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཚིག་འཇམ་པོས་འདུལ་བ་ཉིད་ཀྱིས་ལྗགས་མཉེན་པ།）。

ལྗགས་བསྙེན་པ། 闭关者。长期闭关修行者（སྒོམ་ཆེན་པའམ་ལྷའི་ཐུགས་འདྲེན་པ་པོ།）。

ལྗགས་མདུད། 护身结子。丝带等中央挽金刚结，念咒加持给人作护身符者（རས་དར་ཚོན…སྐུད་སོགས་ཀྱི་དབུས་སུ་རྡོ་རྗེ་མདུད་པ་བྱས་ནས……སྔགས་བཏབ་པའི་སྲུང་མདུད།）。

ལྗགས་མར། 真言酥油（སྔགས་བཏབ་པའི་མར）。藏传佛教徒诵咒吹气后的酥油。

ལྗགས་དམར་བའི་དཔེ་བྱད། 舌鲜红，如来仪态温和非贪心凡夫所能领会，感得舌色赤红之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ…བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཆོས་འདུལ་བ་བྱིས་པའི་སྐྱེ་བོ་ཆགས་ཅན་གྱིས་གཏིང་

དཔག་དཀའ་བ་ཉིད་ཀྱིས་ལྗགས་དམར་བ།)。

ལྗགས་རིང་བའི་མཚན་བཟང་། 广长舌相。如来出言温和，感得舌形长广，展则覆面，上至发际之相。三十二大丈夫相之一（སངས་…… རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་པོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག…… སྟེ། འཇམ་པོ་ལ་སོགས་པ་གསུང་བས་ལྗགས་རིང་བ།)。

ལྗགས་ལུང་། 经文传承。口头传授经典纲要（ངག་ཐོག་ནས་ལུང་གནང་བ།)。

ལྗགས་སྲབ་པའི་དཔེ་བྱད། 舌薄。如来多有应理功德，感得舌体广薄之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་…… ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཡོན་ཏན་འཐད་པ་མང་བ་ཉིད་ཀྱིས་ལྗགས་སྲབ་པ།)。

ལྗང་ཚགས། 滤水罗。比丘用具之一（དགེ་སློང་གི་ཡོ་བྱད་ཅིག)。

ལྗང་ལུགས། 绛派。“绛”系地名，在拉萨西约一日程，本名绛·噶当巴（ལྗང་བཀའ……… གདམས་པ།)，得当巴传授无字波罗蜜多教授（ཤེར་ཕྱིན་ཡི་གེ་མེད་པའི་གདམས་པ།)，自成一派，称为绛派。为希结派小支派之一。

ལྗོངས་ཆེན་པོ་བཅུ་དྲུག 十六大地区。《俱舍对法庄严释》（《འགྲེལ་པ་མངོན་པའི་རྒྱན། 》）160页上世界十六大地区下附注：①印度（རྒྱ་ཡུལ)，②都那（ཏུ་ན།)，③普那（ཕུ་ན།)，④罔保则（གམ་པོ་ཙེ།)，⑤夏卡（ཤ་ཁ།)，⑥泊卡（སྣ་ཁ།)，⑦齐冬（ཁྲི་གདོང་།)，⑧瓦冬（ཝ་གདོང་།)，⑨支哇夏冬（ཁྲི་བ……… ཤའི་གདོང་།)，⑩朗木冬（གནམ་གདོང་།)，⑪奇尔乔冬（ཕྱིར་ཕྱོགས་གདོང་།)，⑫学妥（གཞོག་ཐོགས།)，⑬姐尔布（གཅེར་བུ།)，⑭居得卓瓦（རྒྱུ་ཏེ་འགྲོ་བ།)，⑮那昧（སྣ་མེད། ）⑯拉卜（ལྷག་བུ།)。但松巴堪钦益希班觉尔（སུམ་པ་མཁན་ཆེན་ཡེ་ཤེས་དཔལ་འབྱོར། ）文集第二函30页下则称：①昂嘎（ཨངྒ་།)，②摩揭陀（མ་ག་དྷ།)，③郭萨拉（ཀོ་སཱ་ལ།)，④嘎希嘎（ཀཱ་ཤི་ཀ།)，⑤支孜（ཙེ་དི།)，⑥马拉亚（མ་ལ་ཡ།)，⑦奔达（པུན་ཏ།)，⑧色巴（སྲིག་པ།)，⑨嘎玛（ཀཱ་མ།)，⑩阿奔底（ཨ་བནྟི།)，⑪古茹（ཀུ་རུ།)，⑫埃林（ཨེ་…… ལིན།)，⑬巴萨达（པ་ས་ཏ།)，⑭贝德（དཔལ་ཏེ།)，⑮牙瓦那（ཡ་བ་ན།)，⑯罔保（གམ…… པོ།)。说法不同。疑前一解释是就全世界而言，后一解释是就印度一地而言。

ལྗོན་པའི་ཡུལ། 大林地。干闼婆居住处（མིའམ་ཅིའི་ཡུལ་ཞེས་ལྷའི་བྱེ་བྲག་དྲི་ཟའི་ཡུལ་ལ་ཟེར།)。

〔བརྗེ〕

བརྗེ་བ་རྣམ་པ་གསུམ། 三种更换。为令前行沙弥发心入道，使行意乐、服相、名字三种更换。意乐更换者，使其全舍但求今生利益，希求成就四沙门性。服相更换者，使其洁身沐浴剃净须发，服用合量法衣及中宿衣，合量坐具、钵盂及水滤等。名字更换者，出家名末或附戒师名，或附吉祥、名称、贤善等字（བར་མ་རབ་བྱུང་གིས་ཆོས་འདི་པའི་བསམ་པ་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར་དུ། བསམ་པ་དང་རྟགས་དང་། མིང་བརྗེ་བ་སྟེ་གསུམ་མོ། དེ་ལ་བསམ་པ་བརྗེ་བ་ནི་ཚེ་འདི་འབའ་ཞིག་དོན་གཉེར་གྱི་བསམ་པ་དོར་ནས་དགེ…… སྦྱོང་གི་ཆོས་བཞི་དང་ལྡན་པའི་བསམ་པ་ཕུན་ཚོགས་སྐྱེད་པ་དང་། རྟགས་བརྗེ་བ་ནི་ལུས་ཀྱི་ཁྲི་བྱད་སྐྲ་དང་ཁ་སྤུ་བྲེགས་ཤིང་ཁྲུས་བྱེད་པ་དང་གོས་ཆོས…… གོས་མཐང་གོས་གདིང་བ་སོགས་ཚད་དང་ལྡན་པ། སྣོད་ལྷུང་བཟེད་ཆུ་ཚགས་སོགས་ཚད་ལྡན་ཡོད་པ……

དང་། མིང་བརྗེ་བ་ནི་མཁན་པོའི་མཚན་གྱི་མཐའ་ཅན་ནམ། དཔལ་དང་། གྲགས་པ་དང་བཟང་པོ་ལ་སོགས་པའི་མཐའ་ཅན་གྱི་མིང་འདོགས་པའོ།)。

བརྗེད་ངས། 失念。系二十随烦恼之一。于善所缘不能明记，是正念之异品，为能障正念，使心散乱之所依（ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུའི་ནང་………གསེས། དགེ་བའི་དམིགས་པ་མི་གསལ་བར་བརྗེད་པ་དྲན་པའི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཏེ་དྲན་པ་འཆལ་བ……སེམས་གཡེང་བའི་རྟེན་བྱེད་པའོ།)。

བརྗེད་བྱེད། 忘念鬼。使人记忆力退失的一种鬼祟（དྲན་པ་གཏོར་བྱེད་ཀྱི་གདོན་ཞིག）。

བརྗོད་བཅས། 评说。律经术语。比丘犯罪还净之一。已诘犯罪，仍置不理，当于评说。此当如何？当云："长老，僧众对汝有所评说，今汝不告僧众，不得他去！"此若不服，置之不理，则当中止教诫，中止长净及自恣等，以行治罪。若仍不服，即行驱摈（འདུལ་བའི་བརྡ་ཆད་ཅིག་སྟེ། ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་ནང་གསེས། ལྟུང་བ་གླེང་ཡང་སྐབས་མི་འབྱེད་ན་བརྗོད་པ་དང་བཅས་པ་བྱེད་དགོས་པ་སྟེ། དེ་ཇི་ལྟར་ཞེ་ན། ཚེ་དང་ལྡན་པ་ཁྱོད་ལ་དགེ་འདུན་གྱིས་བརྗོད་པ་དང་བཅས་པ་ཉིད་བྱས་པ་ཡིན་གྱི། དགེ་འདུན་ལ་མ་ཞུས་པར་ཁྱོད་གནས་གཞན་དུ་མ……འགྲོ་ཞིག་བརྗོད། དེས་མ་ཐུལ་སྐབས་མི་འབྱེད་ན་གདམས་ངག་བཞག་པ་དང་། གསོ་སྦྱོང་དང་དགག་དབྱེ་བཞག་པ་སོགས་ཀྱི་ནན་ཏུར་བྱ་ལ། དེས་མ་ཐུལ་ན་གནས་དབྱུང་བྱ་བའོ།)

བརྗོད་པ་མ་འཁྲུགས་པ་གསུམ། 论说三不乱。即行不乱（སྤྱོད་པ་མ་འཁྲུགས་པ། ）、业次第不乱（ལས་ཀྱི་གོ་རིམ་མ་འཁྲུགས་པ། ）、语不乱（ཚིག་མ་འཁྲུགས་པ། ）。

བརྗོད་པ་མ་ནོར་བ་གསུམ། 诠说三无错。即次第无错（གོ་རིམ་མ་ནོར་བ། ）、理无错（རིགས་…མ་ནོར་བ། ）、本末无错（མ་བུ་མ་ནོར་བ། ）。

བརྗོད་པ་ཚང་བ་གསུམ། 诠说三齐全。即于请业启请齐全（གསོལ་བ་འབའ་ཞིག་པའི་ལས་ལ……གསོལ་ཚང་བ། ）；于二启请业中，一请一诠齐全（གསོལ་གཉིས་ཀྱི་ལས་ལ་གསོལ་བ་གཅིག་དང་……བརྗོད་པ་གཅིག་ཚང་བ། ）；于四启请业中，一请三诠齐全（གསོལ་བཞིའི་ལས་ལ་གསོལ་བ་གཅིག་དང་བརྗོད་པ་གསུམ་ཚང་བ། ）。

བརྗོད་པ་ཚིག་གི་གསུང་། 言词语。旧派密乘所说佛于同一时间，随顺其所教化者之声音言语，宣说教法，称为化身言词语（གསུང་ལྷའི་ཡ……གྲུལ་ཞིག གང་ལ་གང་འདུལ་གྱི་སྒྲ་སྐད་དང་མཐུན་པར་དུས་གཅིག་ཏུ་ཆོས་སྟོན་པ་ནི་སྤྲུལ་སྐུ་བརྗོད་པ…ཚིག་གི་གསུང་ཞེས་སྔགས་རྙིང་མའི་བརྡ་ཆད་དོ། ）。

བརྗོད་བྱའི་གཙོ་བོ་གཞི་ལྔ། 所诠五主事。即现色之事（སྣང་བ་གཟུགས་ཀྱི་གཞི། ）、主要心事（གཙོ་བོ་སེམས་ཀྱི་གཞི། ）、轮回心生起之事（འཁོར་སེམས་བྱུང་གི་གཞི། ）、非具有为之事（ལྡན་པ་མ་ཡིན་པའི་འདུ་བྱེད་ཀྱི་གཞི། ）、无为之事（འདུས་མ་བྱས་པའི་གཞི། ）。

ཉ་སྔོ་པ། 餐鱼行者。古印度两著名佛教徒，卢伊巴和德洛巴（གྲུབ་ཆེན་ལཱུ་ཨི་པ་དང་ཏཻ་ལོ་པ།），终身以鱼为主食。

ཉ་སྟོང་བརྒྱད་གསུམ། 太阴历每月的十五、三十及初八等三日（ཚེས་བཅོ་ལྔ་དང་། སུམ་ཅུ། བརྒྱད་དེ་དུས་བཟང་གསུམ།），佛教徒认为是吉祥的祭祀日。

ཉ་ཕག་སྒོང་གསུམ། 鱼肉、猪肉和蛋类三者总名（ཉ་ཤ་དང་། ཕག་ཤ སྒོ་ང་བཅས་ཀྱི་བསྡུས་མིང་།）。原藏传佛教徒忌吃此三者。

ཉ་བོ། 密咒行诛法时的所缘境，如所度脱者之形体（གསང་སྔགས་སྒྲོལ་བའི་སྐབས་སུ་དམིགས་ཡུལ་གྱི་མིང་ཏུས་ཅན་གྱི་བསྒྲལ་རྟེན་གང་ཡིན་པའི…… ལིངྒ་ཕྱ་ཁྲ།）。

ཉ་མ། 弟子，女徒弟（བུད་མེད་སློབ་མ།）。喇嘛的听讲者，非正式门徒。

ཉ་མའི་སློབ་དཔོན། 非正式门徒的轨范师。如桑耶寺（བསམ་ཡས།）建成后委任的一些寺院职称人员。

ཉ་ཡི་ཏོག 鱼幢，极喜自在魔（བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག）之别名。

ཉག་རོང་གྲྭ་ཚང་། 涅绒扎仓，噶丹寺两大扎仓之一。明永乐七年（1409）建。

ཉན་ཐོས། 1.声闻。为佛教小乘弟子（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཉན་ཐོས།），指以听闻佛的教言，悟解四谛之理，断除见思之惑，而入于涅槃的出家者。此小乘与缘觉、菩萨二乘相对，为三乘之一（ཐེག་པ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས།）。2.小乘人（ཐེག་པ་ཆུང་ངུ་བ།）。

ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ། 声闻乘。信受别解脱戒七中随一，护持不舍为门；虽达五蕴所摄诸法人无我性，但于二种无方分细微法我许是实有为见；九法修止，四谛十六行相修观为修；安住十二头陀功德为行；预流、一还、不还、罗汉四各为分向果二，所有八位为果（འདུག་སྒོ་སོ་ཐར་རིགས་བདུན་གང་རུང་གི་ཚུལ…… ཁྲིམས་བླངས་ནས་མ་ཉམས་པར་བསྲུང་ལ། ལྟ་བ་ཕུང་ལྔས་བསྡུས་པའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་གང་ཟག་གི…… བདག་གིས་སྟོང་པར་ཤེས་ཀྱང་ཆོས་བདག་ཕྲ་བ་ཆ…… མེད་གཉིས་བདེན་པར་འདོད་ཅིང་། སྒོམ་པ་ཞི་གནས་བཞག་ཐབས་དགུ་དང་། ལྷག་མཐོང་བདེན་བཞི་བཅུ་དྲུག་བསྒོམ་ཞིང་། སྤྱོད་པ་སྦྱང་ཡོན་བཅུ་གཉིས་སོགས་ལ་གནས། འབྲས་བུ་རྒྱུན་ཞུགས་ཕྱིར་འོང་ཕྱིར་མི་འོང་དགྲ་བཅོམ་པ་སྟེ་བཞི་པོ་རེ་རེ་ལ་ཞུགས་གནས་གཉིས་རེ་ཕྱེས་པས་བརྒྱད་ཐོབ་པར་འདོད་པ།）。

ཉན་ཐོས་ཀྱི་སྡེ་སྣོད། 声闻藏。阐述小乘地道建立和取舍行止的佛经（ཐེག་དམན་གྱི་ས་ལམ་གྱི…… རྣམ་གཞག་དང་བླང་དོར་སྟོན་པའི་གསུང་རབ།）。

ཉན་ཐོས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་མངོན་སུམ། 声闻瑜伽现前智。现证四谛十六行相之声闻见，修根本智及阿罗汉智（བདེན་བཞི་རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག…… མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་ཉན་ཐོས་མཐོང་སྒོམ་གྱི…… མཉམ་བཞག་ཡེ་ཤེས་དང་དགྲ་བཅོམ་པའི་མཁྱེན་པ……

རྣམས་སོ།)

ཉན་ཐོས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ། 声闻菩提。声闻阿罗汉所证灭谛或所修道谛 (ཉན་ཐོས་དགྲ་བཅོམ་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་འགོག་ལམ་གང་རུང་།)。

ཉན་ཐོས་ཀྱི་རིགས། 声闻种姓。显教三种姓之一，信受小乘法要者 (རིགས་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་…ཞིག་སྟེ། ཐེག་དམན་ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཆོས་ལ་མོས་པའི་གྲས།)。

ཉན་ཐོས་ཀྱི་རིགས་ཅན། 声闻种姓人。三种姓之一，具声闻种姓的补特伽罗 (རིགས་ཅན་……གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། ཉན་ཐོས་ཀྱི་རིགས་སད་པའི་གང་ཟག)。

ཉན་ཐོས་ཀྱི་ལམ། 声闻道。持依止善士，闻知四谛十六行相，证人无我，断烦恼障的正道 (དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་བསྟེན་ཏེ་བདེན་བཞི་རྣམ་…པ་བཅུ་དྲུག་ཉན་ཞིང་ཤེས་པའི་སྒོ་ནས་གང་ཟག་གི་…བདག་མེད་རྟོགས་པ་དང་ཉོན་སྒྲིབ་སྤོང་བའི་………ལམ།)。

ཉན་ཐོས་ཀྱི་ལམ་ཤེས་པའི་ལམ་ཤེས། 声闻道道智。缘四谛任一为境，观无常等任一为相的大乘圣者现观 (དམིགས་པ་བདེན་བཞི་གང་རུང་…ལ་དམིགས་ནས་རྣམ་པ་མི་རྟག་པ་སོགས་གང་རུང་…མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་ཐེག་ཆེན་འཕགས་པའི……མངོན་རྟོགས་སོ།)。

ཉན་ཐོས་ཀྱི་ས། 声闻地。小乘八地中之最后一地 (དམན་པ་ས་བརྒྱད་ཀྱི་ཐ་མ།)。

ཉན་ཐོས་ཀྱི་སོ་ཐར། 声闻别解脱戒。存一己求得寂静之心，不但为救苦得善，且亦为出离轮回而奉行之戒律 (རང་ཉིད་ཞི་བ་དོན་དུ་གཉེར་བའི་བློས་འཇིགས་སྐྱབ་དང་ལེགས་སྨོན་ཙམ་…མ་ཡིན་པར་འཁོར་བ་མཐའ་དག་ལས་ངེས་པར……འབྱུང་བའི་བསམ་པས་ཀུན་ནས་བསླངས་པའི་ཚུལ་…ཁྲིམས།)。

ཉན་ཐོས་དགྲ་བཅོམ་པ། 声闻罗汉。永断一切烦恼障的阿罗汉 (ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་ཡོངས་…སུ་སྤངས་པའི་དགྲ་བཅོམ་པའོ།)。

ཉན་ཐོས་ཉེ་འཁོར་བཅུ། 十大声闻弟子。指佛的十大声闻近侍弟子。即舍利子、目犍连、摩诃迦叶、阿难陀、罗怙罗、迦旃延、阿那律、富楼那、须菩提和优婆离 (སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ……པའི་ཉན་ཐོས་ཉེ་འཁོར་བཅུ་སྟེ། ཤཱ་རིའི་བུ་དང་། མོའུ་འགལ་གྱི་བུ་དང་། འོད་སྲུང་ཆེན་པོ་དང་། ཀུན་དགའ་བོ་དང་། སྒྲ་གཅན་འཛིན་དང་། ཀཱ་…ཏྱཱའི་བུ་དང་། མ་འགགས་པ་དང་། གང་པོ་དང་། རབ་འབྱོར་དང་། ཉེ་བ་འཁོར་རྣམས་སོ།)。

ཉན་ཐོས་ཐེག་པའི་མཆོད་རྟེན། 声闻乘塔 (ཐེག་དམན་ལུགས་ཀྱི་མཆོད་རྟེན།)。形如袈裟四褶，其上覆钵植杖。

ཉན་ཐོས་སྡེ་གཉིས། 声闻二部，小乘二部：说一切有部 (བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ།)和经部 (མདོ་སྡེ་བ།)。同ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་གཉིས། 条。

ཉན་ཐོས་སྡེ་སྣོད། 声闻藏。阐述小乘地道建立 (ཐེག་དམན་གྱི་ས་ལམ་གྱི་རྣམ་གཞག) 和取舍行止 (བླང་དོར་སྤྱོད་པ།)的佛经。

ཉན་ཐོས་སྡེ་པ། 声闻部 (ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ་འཛིན་པའི་སྡེ་བ།)。

ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད། 声闻十八部。指从声闻根本四部分成的十八部：谓说一切有部分为七部，大众部分为五部，上座部分为三部，正量部分为三部 (ཉན་ཐོས་ཀྱི་རྩ་བའི་སྡེ་པ་…བཞི་ལས་གྱེས་པ་ཡན་ལག་བཅོ་བརྒྱད་དེ། ཡོད་སྨྲ་སྡེ་པ་བདུན་དང་། ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ་ལྔ། གནས་བརྟན་སྡེ་པ་གསུམ། མང་བཀུར་སྡེ་པ་གསུམ་

བཅས་བཅོ་བརྒྱད་དོ།)。

ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་གཉིས། 声闻二部。即有部和经部 (ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ་འཛིན་པའི་སྡེ་པ་གཉིས་ཏེ་… བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ་དང་མདོ་སྡེ་པ།)。

ཉན་ཐོས་སྡེ་བཞི། 声闻四部，小乘四部。即：说一切有部 (ཐམས་ཅད་ཡོད་སྨྲའི་སྡེ།)、大众部 (ཕལ་ཆེན་སྡེ།)、正量部 (མང་བཀུར་སྡེ།) 和上座部 (གནས་བརྟན་སྡེ།) 四部佛经。

ཉན་ཐོས་འཕགས་པ། 声闻圣者。声闻乘人已证见道、修道、无学道者 (ཉན་ཐོས་མཐོང་ལམ་པ་… དང་། སྒོམ་ལམ་པ། མི་སློབ་ལམ་པ་བཅས་གསུམ།)。

ཉན་ཐོས་མ། 声闻女。佛教小乘声闻之信女。

ཉན་ཐོས་མི་སློབ་པ། 无学声闻。声闻断证已达究竟的阿罗汉 (ཉན་ཐོས་ཀྱི་སྤངས་རྟོགས་མཐར་… ཕྱིན་པའི་དགྲ་བཅོམ་པ།)。

ཉན་ཐོས་རྩ་བའི་སྡེ་བཞི། 声闻根本四部。参见 ཉན་ཐོས་སྡེ་བཞི། 条。

ཉན་ཐོས་སློབ་པ། 有学声闻。已证小乘资粮、加行、见、修四道者 (ཉན་ཐོས་ཚོགས་སྦྱོར་མཐོང་… སྒོམ་ལམ་པ།)。

ཉན་ཆ་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 窃听堕。系比丘九十单堕之一。指由于彼此不睦，而窃听对方言谈者 (ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་… གསེས། ཕན་ཚུན་མི་མཐུན་པའི་བསམ་པས་གཞན་དག་གླེང་མོ་བྱེད་པ་ལ་ལྐོག་ཏུ་ཉན་པ།)。

ཉན་པ། ·听闻。闻他人读诵、解说经典，深生爱乐，一心听闻。为十法行 (ཆོས་སྤྱོད་བཅུ།) 之一。

ཉན་པ་པོའི་རྒྱན་ལྔ། 听者五饰，无上瑜伽听法五饰。即：如青莲补特伽罗，如白莲补特伽罗，如莲花补特伽罗，如檀香补特伽罗，如宝补特伽罗 (ཨུཏྤལ་དང་། པད་དཀར། པདྨ། ཙན་དན། རིན་པོ་ཆེ་ལྟ་བུའི་གང་ཟག་སྟེ་ལྔ།)。

ཉན་རང་། 声闻和独觉 (ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས།)，合称小乘"二乘"．

ཉན་རང་གང་ཟག་ཟུང་བཞི། 小乘八人，小乘八补特伽罗。趣入小乘依次修道证得八种果位者：预流向、果二，一还向、果二，不还向、果二，阿罗汉向、果二 (ཐེག་པ་ཆུང་ངུའི་ལམ་དུ་ཞུགས་ནས་འབྲས་བུ་རིམ་གྱིས་ཐོབ་པའི་གང་ཟག་ཟུང་བཞི་ཡ་བརྒྱད་དེ། རྒྱུན་ཞུགས་ཞུགས་འབྲས་གཉིས། ཕྱིར་འོང་ཞུགས་འབྲས་གཉིས། ཕྱིར་མི་འོང་ཞུགས་འབྲས་གཉིས། དགྲ་བཅོམ་ཞུགས་འབྲས་གཉིས་བཅས་ཟུང་བཞི།)。

ཉན་རང་གི་ཐེག་པ། 小乘，声闻乘和独觉乘 (ཉན་ཐོས་དང་རང་རྒྱལ་གྱི་ལམ།)。

ཉན་རང་འཕགས་པ། 声闻圣与独觉圣 (ཉན་ཐོས་འཕགས་པ་དང་རང་རྒྱལ་འཕགས་པ།)。

ཉམས་ཀྱི་སྣང་བ། 觉受。参见 ཉམས་སྣང་། 条。

ཉམས་གོང་འཕེལ་གྱི་སྣང་བ། 证悟增长相。旧密大圆满所说的四相之一。由于目视胜观本智连环金刚，大光明点即将化成身形，证境增长，幻境没灭，中阴之智现前生起 (སྣང་བ་… བཞིའི་ནང་གསེས། ལྷག་མཐོང་གི་རིག་པ་རྡོ་རྗེ་ལུ་གུ་རྒྱུད་ལ་བལྟས་པས་འོད་ཀྱི་ཐིག་ལེ་སྐུ་རུ་སྨིན་… དུ་ཉེ་བ་ཉམས་སྣང་གོང་དུ་འཕེལ་བས་འཁྲུལ་བའི་… སྣང་བ་ནུབ་ཅིང་བར་དོའི་ཡེ་ཤེས་མངོན་དུ་བྱེད་… པའོ།)。

ཉམས་མགུར། 道情，证歌。佛教徒劝诫别人修道的歌词，通达义理之歌 (ཉམས་རྟོགས་ཅི་… བྱུང་བླ་དབྱངས་སུ་ལེན་པའི་མགུར།)。

ཉམས་རྟོགས། 觉受与证悟，修证 (ཉམས་ལེན་དང་རྟོགས་པའི་བསྡུས་མིང་།)。

ཉམས་རྟོགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན། 修证功德。由修习而得的功德（སྒོམ་ལས་སྐྱེས་པའི་ཡོན་ཏན།）。

ཉམས་རྟོགས་པ། 证悟。通达真实义（གནས······ལུགས་ཀྱི་དོན་རྟོགས་པ།）。

ཉམས་སྣང་། 验相，觉受。由修持所生的功德（སྒོམ་ནས་སྐྱེས་པའི་ཡོན་ཏན།）。

ཉམས་སྣང་བསྒྲུབས་པའི་མངོན་ཤེས། 印象神通。误认修成脉气所现的景象为神通（རྩ་དང་རླུང་གི་ཉམས་སྣང་བསྒྲུབས་ནས་དེ་མངོན་ཤེས་ཡིན་ཁུལ་བྱས་པའི་དོན།）。

ཉམས་པ་གསུམ། 三违犯。沙弥学处三十三种违犯中，违犯舍俗人相、违犯取出家相和违犯敬阿阇黎（དགེ་ཚུལ་གྱི་བསླབ་བྱ་ལྡང་ས་འདས་སོ··· གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཏེ། ཁྱིམ་པའི་རྟགས་སྤོང་བ། རབ་བྱུང་གི་རྟགས་ལེན་པ། མཁན་པོར་གུས་པར་བྱ་བ་ཁས་བླངས་བ་དེ་གསུམ་ལས་ཉམས···པ།）。

ཉམས་ལེན། 修持，修道，实践（དངོས་སུ་ལག་བསྟར།）。

ཉམས་ལེན་བྱིན་རླབས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ། 修行加持派。菩提道次第三种传统之一（བྱང་ཆུབ་ལམ་རིམ་གྱི་བརྒྱུད་པ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཉམས་སུ་བླངས་པ། 取得觉受相，在修生圆二次第法时，获得有成就觉的觉受相，ཉམས与རྟགས并举，ཉམས是主观觉受，རྟགས是客观表相。

ཉམས་སུ་མྱོང་བ། 领纳，领解，亲证和受用（རང་གིས་དངོས་སུ་མྱོང་བ།）。了解所修的道理（བསྒོམ་བྱའི་དོན་གོ་བའམ་ཤེས་པ།）。

ཉལ་པོ་བྱེད་པའི་ཁྱིམ་དུ་འགྲེང་བའི་ལྟུང་བྱེད། 强立食家。九十单堕之一。谓比丘强立男女同眠家（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་··· གསེས། ཁྱིམ་པ་ཉལ་པོ་བྱེད་པའི་ཁྱིམ་དུ་འགྲེང་བའི་སྤྱོད་ལམ་གྱིས་བསྡད་པ།）。

ཉལ་པོ་བྱེད་པའི་ཁྱིམ་དུ་གནས་པའི་ལྟུང་བྱེད། 强坐食家。九十单堕之一。谓比丘强坐男女同眠家，使受阻碍（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། ཁྱིམ་པ་ཕོ་མོ་ཉལ་པོ་བྱེད་སར་འདུག་སྟེ་དེ་ལ་བར་དུ་གཅོད་པར་བྱེད་པ།）。

ཉལ་བའི་རྣལ་འབྱོར། 睡眠瑜伽。分夜间为三分，前后两分不眠，中间一分作狮子卧姿入睡。若在密乘，则指在光明性空之中入睡（ནམ་གྱི་ཆ་སྟོད་སྨད་ལ་མི་ཉལ་ཞིང་ཆ་བར་པ་ལ··· སེང་གེའི་ཉལ་སྟངས་ཀྱིས་ཉལ་བ་དང་། ཡང་གསང་སྔགས་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་སྐབས་སུ་འོད་གསལ··· སྟོང་པའི་ངང་ནས་ཉལ་བ།）。

ཉི་ཁྲི། 《般若二万颂》。有二万颂的般若经（སློ་ཀ་ཁྲི་གཉིས་ཡོད་པའི་ཤེར་ཕྱིན་པོ་ཏི།）。

ཉི་ཁྲི་དག་ལྡན། 《二万具净》。为寂静论师（སློབ་དཔོན་ཤཱནྟི་པ།）所著。

ཉི་ཁྲི་གཞུང་འགྲེལ། 《二万颂本释》。世亲（དབྱིག་གཉེན།）著。

ཉི་ཁྲི་ལེའུ་བརྒྱད་མའི་འགྲེལ་པ་ཉི་ཁྲི་སྣང་བ། 《二万颂八品二万光明释》。圣解脱军（འཕགས་པ་གྲོལ་སྡེ།）著。

ཉི་མ། 日天，一天神名。上方啊字出生日天红色乘车，威光赫赫莫敢仰视，手执莲花（སྟེང་དུ་ཨཿལས་ཉི་མ་དམར་པོ་ཤིང་རྟ་ལ་གནས་པ········ བཟོད་པར་དཀའ་བའི་འོད་ཟེར་ཅན་པདྨ་འཛིན······ པ།）。

ཉི་མ་གུང་པ། 日中阿罗汉。印度声闻乘一阿罗汉名。曾从佛弟子阿难受近圆戒，为七代付法藏师之一（ཀུན་དགའ་བོ་ལས་བསྙེན་པར·········

རྫོགས་པའི་རྒྱ་གར་གྱི་ཉན་ཐོས་དགྲ་བཅོམ་པ་སྟོན…
པའི་གཏད་རབས་བདུན་གྱི་ནང་ཚན་ཞིག)。

ཉི་མ་བཅུ་གཉིས། 只神十二天。三十三天中之日神十二天（ལྷ་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཉི་མའི་ལྷ་བཅུ་གཉིས）：帝释（དབང་པོ།）、大梵（བྱེད་པོ།）、火天（ལམ་པ།）、大自在（ཆར་འབེབས།）、日天（བསྟོད་བྱེད།）、非青（སྔོན་མིན།）、青胜（སྔོན་འཕགས།）、毗沙门（མི་གཟུགས།）、遍入（ཁྱབ་འཇུག）、罗刹（འོད་ཅན།）、水天（ཆུ་བདག）、焰摩（གཤིན་རྗེ།）。

ཉི་མ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 日光喻发心。二十二种发心之一。九地菩萨所具力波罗蜜多发心。能令化机心间所有善业田禾，圆满成熟，如同日光（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་…གསེས། ས་དགུ་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་སྟོབས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི་གདུལ་བྱའི་རྒྱུད་ཀྱི…དགེ་བའི་ལོ་ཏོག་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱེད་པས་ན་ཉི…མ་ལྟ་བུའོ།）。

ཉི་མ་ལྟོ་བཅས། 日腹。帝释之象（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་གླང་པོ།）。

ཉི་མའི་རྒྱུད། 1.日种，太阳族。古印度释迦牟尼出生的氏族名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་རིགས་རུས…སམ་སྐུ་རྒྱུད།）。 2.释迦牟尼（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།）之异名。

ཉི་མའི་གཉེན། 日亲。古印度释迦氏族别名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་རིགས་རུས་སམ་སྐུ་རྒྱུད།）。

ཉི་མའི་གཉེན་སྦྱར། 释迦牟尼（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།）之异名。

ཉི་མའི་མདའ། 日箭。极喜自在魔之别名（བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག་གི་མཚན་ཞིག）。

ཉི་མའི་མདོ། 《杂阿含经第五百八十三经》。尼玛坚赞（ཉི་མ་རྒྱལ་མཚན། 日幢）由梵文译成藏文。

ཉི་མའི་བུ། 日子。阎罗王（གཤིན་རྗེ།）之异名。

ཉི་མའི་དབང་པོ། 日王。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

ཉི་མའི་རིགས། 日种，释迦牟尼所出的种姓（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་རིགས་རུས་སམ་སྐུ……རྒྱུད།）。

ཉི་མའི་རིགས་སྐྱེས། 日种生。释迦牟尼的异名（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མཚན་ཞིག）。

ཉི་མའི་རིགས་འཁྲུངས། 日种生。释迦牟尼的异名（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མཚན་ཞིག）。

ཉི་ཚེ་བའི་ཐེག་པ། 独一乘。小乘异名（ཐེག་པ་ཆུང་ངུའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག）。

ཉི་ཚེ་བའི་དམྱལ་བ། 孤独地狱。梵语汉译作独一那落迦。十八层地狱之一。随时使用狱门、火柱、烘炉、绳索等刑具的地狱（དམྱལ་ཁམས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། སྒོ་དང་ཀ་བ། ཐབ་དང་ཐག་པ་སོགས་རྟག་ཏུ་བཀོལ་ཞིང་སྤྱོད……པའི་ཡུལ་དུ་གྱུར་པ་ཞིག）。

ཉི་ཚེའི་སངས་རྒྱས། 独觉（རང་རྒྱལ་ལམ་རང་སངས་རྒྱས།）。又叫缘觉，意思是说“独自修行，修行成功，于无佛之世，自己觉悟而离生死者”。此处指辟支佛（辟支迦佛陀）。

ཉི་ཟེར་གྱི་རྡུལ། 日光尘，隙尘，游尘。由窗隙进入的日光中飞行的尘埃，在日光中浮动的微尘（ཉི་མའི་འོད་ཟེར་གྱི་རྡུལ་གྱི་བོང་ཚད།）。

ཉི་ཟླའི་སྐ་རགས་ཅན། 日月为带。须弥山之异名（རི་རབ་ལྷུན་པོའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

ཉི་ཤུ་པའི་འགྲེལ་པ། 《唯识二十颂释》。唯识派一论著名。印度论师世亲著，由印度亲教师娑纳

迷札与西藏译师益西德等译为藏文并校订(རབ་ཏུ་བྱེད་པའི་ཉི་ཤུ་པའི་འགྲེལ་པ་སློབ་དཔོན་… དབྱིག་གཉེན་གྱིས་མཛད་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་སོགས་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་ཡེ་ཤེས་སྡེ་སོགས་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཞུས་བྱས་པ།)。

ཉི་ཤུ་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ། 《唯识二十颂》。破外境实有的唯识派一论著名。印度论师世亲著，印度亲教师姿纳迷札与西藏译师益西德译成藏文(ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་འགོག་པ་ཉི་ཤུ་པའི་… ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ་སློབ་དཔོན་དབྱིག་གཉེན་གྱིས་… མཛད་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་སོགས་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་བ།)。

ཉི་ཤུ་མ་ལོན་པར་བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་ལྟུང་…… བྱེད། 为未满二十岁授近圆戒堕罪。九十单堕之一。比丘明知受戒者合计住胎及闰月数犹未满二十岁，而仍授予近圆戒者，即犯此戒(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། བསྙེན་བྱ་མངལ་ལ་བཞོལ་དང་བཅས་པ་བརྩིས་ཀྱང་ལོ་… ཉི་ཤུ་མ་ལོན་པར་ཤེས་བཞིན་དུ་བསྙེན་པར་རྫོགས་… པ།)。

ཉིང་སྤྲུལ། 转世，化身之化身(སྤྲུལ་པའི་ཡང་སྤྲུལ།)。

ཉིན་བྱེད་དགྲ། 日敌。极喜自在魔之别称(བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག་གི་མཚན་ཞིག)。

ཉེ་འཁོར། 1.佛弟子优婆离(ཉེ་བ་འཁོར།)。2.近边地狱(དམྱལ་བའི་འཁོར་དང་ཐག་ཉེ……བ།)。

ཉེ་འཁོར་བའི་དམྱལ་གནས། 近边地狱。十八地狱之一。在热地狱四方所有诸地狱(དམྱལ་ཁམས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ་ཚ་དམྱལ་གྱི་ཕྱོགས་བཞི་རྣམས་སུ་ཡོད་པའི་དམྱལ་གནས་རྣམས… སོ།)。

ཉེ་འཁོར་བའི་དམྱལ་བ་དྲུག 六近边地狱。即：煻煨地狱(མེ་མ་མུར་གྱི་འོབས།)、尸粪泥地狱(རོ་མྱགས་ཀྱི་འདམ།)、利刃道地狱(སྤུ་གྲིས་གཏམས་པའི་ལམ།)、剑叶林地狱(རལ་གྲིའི་ལོ་མ་ཅན་གྱི་ནགས་ཚལ།)、铁刺树林地狱(ཤལ་མ་ལིའི་ཚལ།)、碱河地狱(ཆུ་ཀླུང་རབ་མེད།)。

ཉེ་འཁོར་ལྷག་པ་བཅུ་དྲུག 近边十六游增地狱。无间地狱之四方各有罪人游履时增加之煻煨、尸粪、刃道及剑林等四小地狱，共为十六(དམྱལ་བ་མནར་མེད་ཀྱི་ཕྱོགས་བཞི་སོ་སོ་ན། མེ་མ་མུར་གྱི་འོབས། རོ་མྱགས་ཀྱི་འདམ། སྤུ་གྲིའི་ཐང་། རལ་གྲིའི་ཚལ་བཅས་བཞི་བཞི་ཡོད་པས་བཅུ་དྲུག་གོ།)。

ཉེ་དགའ་བོ། 梵语作उपनन्द：邬难陀。六比丘之一，即释迦牟尼六弟子之一(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་… ཉན་ཐོས་དྲུག་སྡེའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཉེ་རྒྱལ། 梵语作उपतिष्य优婆提舍，舍利子(འཕགས་པ་ཤཱ་རིའི་བུ།)。释迦佛十大弟子之一。此人持戒多闻，敏捷智慧，善讲佛法，有"智慧第一"之称。

ཉེ་རྒྱུ་སྤྱོད་པ་གསུམ། 三近因行。即有戏论行(སྤྲོས་བཅས།)、无戏论行(སྤྲོས་མེད།)和极无戏论行(ཤིན་ཏུ་སྤྲོས་མེད་ཀྱི་སྤྱོད་པ།)。

ཉེ་བརྒྱུད་རིང་བརྒྱུད། 近传远传。指佛教中灌顶、传经和口诀的新旧传承(ཆོས་ཀྱི་དབང་…… ལུང་མན་ངག་གི་བརྒྱུད་པ་རིང་ཐུང་།)。

ཉེ་སྙིང་། 近心咒。修本尊心咒(ཡི་དམ་གྱི་བསྙེན་སྔགས་ལ་ཡང་འདུག)。系密乘陀罗尼之一种(གཟུངས་སྔགས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག)。

ཉེ་སྡེ། 预列六群比丘。释迦牟尼的六弟子，次于六群比丘者(ཉེ་བའི་དྲུག་སྡེ་སྟེ། སངས

རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་འཁོར་དྲུག་སྡེ་དང་འདྲ་བའི་ཉན་ཐོས་ཀྱི་སྡེ་ཞིག)。

ཉེ་གནས། 近住弟子，亲炙弟子，学生，门徒(སློབ་མའམ་སློབ་ཕྲུག)。

ཉེ་བའི་ལྔ་སྡེ། 五近比丘，近五部。即：名称子(གྲགས་པ།)、无垢子(དྲི་མེད།)、满慈子(གང་པོ།)、牛相子(བ་ལང་བདག)、妙臂子(ལག་བཟང་།)。为释迦牟尼的及门五比丘。

ཉེ་བའི་ཉོན་མོངས་པ། 随烦恼，随惑，小惑。亲近随顺根本烦恼，使心恼乱的悭等心所生法(སེར་སྣ་ལ་སོགས་པ་སེམས་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པར་བྱེད་པ་རྩ་བའི་ཉོན་མོངས་པ་དང་ཉེ་བའི་ཉོན…མོངས་ཅན་གྱི་སེམས་བྱུང་།)。

ཉེ་བའི་ཉོན་མོངས་པ་ཉི་ཤུ། 二十随烦恼。即：瞋怒(ཁྲོ་བ།)、怀恨(འཁོན་འཛིན་པ།)、隐覆(འཆབ་པ།)、恼怒(འཚིག་པ།)、嫉妒(ཕྲག་དོག)、吝啬(སེར་སྣ།)、诳(སྒྱུ།)、谄(གཡོ།)、憍(རྒྱགས་པ།)、害(རྣམ་པར་འཚེ་བ།)、无惭(ངོ་ཚ་མེད་པ)、无愧(ཁྲེལ་མེད་པ)、昏沉(རྨུགས་པ།)、掉举(རྒོད་པ།)、不信(མ་དད་པ།)、懈怠(ལེ་ལོ།)、放逸(བག་མེད་པ།)、忘念(བརྗེད་ངས་པ།)、非正知(ཤེས་བཞིན་མ་ཡིན་པ།)、散乱(རྣམ་པར་གཡེང་བ།)。

ཉེ་བའི་མཚམས་མེད་ལྔ། 近五无间：污比丘尼(དགྲ་བཅོམ་མ་ལ་འདོད་ལོག་སྤྱོད་པ།)、杀见道菩萨(བྱང་སེམས་ངེས་གནས་གསོད་པ།)、杀有学僧伽(སློབ་པའི་དགེ་འདུན་གསོད་པ།)、夺僧伽资具(དགེ་འདུན་གྱི་འདུ་སྒོ་འཕྲོག་པ།)、拆毁灵塔(མཆོད་རྟེན་བཤིག་པ།)。

ཉེ་བའི་གཞི་ཤེས། 近基智。系智度七十义之一。大悲空慧随一所摄之基位智，以其善于引发果位智度之故，说名非远(ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། གཞི་ཤེས་གང་ཞིག སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་དང་། སྟོང་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ་གང་རུང་གིས་ཟིན་པའི་མཁྱེན་པ……འབྲས་བུའི་ཤེར་ཕྱིན་བསྐྱེད་པའི་ཐབས་ལ་མཁས……པས་རིང་བ་མིན་པའོ།)。

ཉེ་བའི་རིན་ཆེན་བདུན། 七珍，轮王七近宝。即：宫室(ཁང་བཟང་རིན་པོ་ཆེ།)、卧具(མལ་ཆ་རིན་པོ་ཆེ།)、靴履(ལྷམ་རིན་པོ་ཆེ།)、宝剑(རལ་གྲི་རིན་པོ་ཆེ།)、衣服(གོས་རིན་པོ་ཆེ།)、蛇皮褥(པགས་པ་རིན་པོ་ཆེ།)、林苑(ཚལ་རིན་པོ་ཆེ།)。

ཉེ་བའི་སྲས་ཆེན། 近佛子，随佛子。释迦牟尼佛的得意弟子，为众菩萨之首(སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ…ཐུབ་པའི་ཐུགས་ཀྱི་སྲས། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་འཁོར་གྱི་གཙོ་བོའོ།)。

ཉེ་བའི་སྲས་ཆེན་བརྒྱད། 八大随佛子，八大菩萨。即：文殊(འཇམ་དབྱངས།)、金刚手(ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ།)、观世音(སྤྱན་རས་གཟིགས།)、地藏(ས་ཡི་སྙིང་པོ།)、除盖障(སྒྲིབ་པ་རྣམ་སེལ།)、虚空藏(ནམ་མཁའི་སྙིང་པོ།)、弥勒(བྱམས་པ།)、普贤(ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ།)。

ཉེ་བར་འཁོར། 梵语作ཨུཔཱལིཿ优婆离，亦作“优婆利”、“优波离”、“邬婆离”，意译“近取”，“近执”。佛十大弟子之一。传说佛教第一次结集时，由彼诵出律藏。因其持戒严谨，被称为“持律第一”(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་ཉེ་འཁོར་བཅུའི་ནང་……གསེས་ཏེ། འདུལ་བ་འཛིན་པའི་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པའོ།)。

ཉེ་བར་སྒྲུབ་པ། 近修。密法以从修日轮等自身圆

满生起大印形为近修支（ཉེ་མ་སྒོམ་པ་སོགས······ཐབས་ནས་སྐུ་རྫོགས་པ་ནས་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོའི་གཟུགས་སུ་བསྐྱེད་པ་ནི། ཉེ་བར་སྒྲུབ་པའོ།）。

ཉེ་བར་ཞི་བའི་དགེ་བ། 寂静善。谓永断一切烦恼，若想受灭，若有余依涅槃，若无余依涅槃，若无住涅槃等白净之法（ཉོན་མོངས་པ་སྤོང་བ་དང་འགོག་པའི་སྙོམས་འཇུག་དང་། ལྷག་བཅས་ལྷག་མེད་ཀྱི་མྱང་འདས་དང་། མི་གནས་པའི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་རྣམས་སོ།）。

ཉེ་བར་ཞི་བའི་ལུང་མ་བསྟན། 寂灭无记。色、无色界所有烦恼，以有止故，不引后果（གཟུགས་གཟུགས་མེད་ལ་སྤྱོད་པའི་ཉོན་མོངས་པ་རྣམས་ཏེ······ཞི་གནས་དང་ལྡན་པའི་ཕྱིར་འབྲས་བུ་མི་འཕེན······པ།）。

ཉེ་བར་གཡེང་བའི་དངོས་པོ་གཉིས། 二种散乱。《憍萨罗庄严论》云："若奢摩他增上，心当昏沈散乱。毗钵舍那增上，则当掉举散乱（ཀོ་ས་ལའི་རྒྱན་ལས་གསུངས་ཏེ། ཞི་གནས་ཤས་ཆེ་ན་ནི། སེམས་ཞུགས་པའི་ཉེ་བར་གཡེང་བར་འགྱུར་ལ། ལྷག་མཐོང་ཤས་ཆེ་ན་ནི། རྒོད་པའི་ཉེ་བར་གཡེང་བར་འགྱུར་རོ།）。

ཉེ་བར་ལེན་པ་བཞི། 四取。即：欲取（འདོད་པ།）、见取（ལྟ་བ།）、戒禁取（ཚུལ་ཁྲིམས་དང་བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་འཛིན།）和我语取（བདག་ཏུ་སྨྲ་བ།）。同ཉེར་ལེན་བཞི། 条。

ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕུང་པོ་ལྔ། 五取蕴，五蕴。即：色蕴（གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ།）、受蕴（ཚོར་བའི་ཕུང་པོ།）、想蕴（འདུ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང་པོ།）、行蕴（འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཕུང་པོ།）、识蕴（རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང་པོ།）。此五蕴作为对一切有为法的概括称谓。狭义为人的代称，广义指物质世界（色蕴）和精神世界（余四蕴）的总和，是佛教对世界分析研究的基本分类。

ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕུང་པོ་ལྔའི་སྡུག་བསྔལ། 略摄一切五取蕴苦，又作五阴炽盛苦。系八苦之一。依于近取五蕴之身，招引来世以后诸苦，成为今生病、老等苦依附之处，成为三苦之容器与本性者（སྡུག་བསྔལ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། ཉེར་ལེན་གྱི་ཕུང་པོ་ལ་བརྟེན་ནས་སྐྱེ་བ་ཕྱི་མ་ཕན་ཆད་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ་རྣམས་འདྲེན་པ་དང་། ད་ལྟ་ན་ན་སོགས་ཀྱི་རྟེན་དུ་གྱུར་པ་དང་། སྡུག་བསྔལ་གསུམ་གྱི་སྣོད་དང་རང་བཞིན་དུ་གྱུར······པའོ།）。

ཉེ་དབང་། 近王，近主。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

ཉེ་དབང་ཁྱབ་འཇུག 遍入天，帝释右侧吽字生遍入天，黑色乘鹏，手执轮杖法螺及憍都跋（དབང་པོའི་གཡས་སུ་ཧཱུྃ་ལས་ཉེ་དབང་ཁྱབ་འཇུག་ནག་པོ་མཁའ་ལྡིང་ལ་གནས་པ་འཁོར་ལོ་དང་དབྱུག་ཏོ་དང་དུང་དང་ཀོ་སྟུ་བ་འཛིན་པ།）。

ཉེ་དབང་སོ་གཉིས། 帝释眷众三十二天。帝释天所属部众诸天，即三十三天中帝释以外之三十二天（ལྷའི་དབང་པོ་བརྒྱ་བྱིན་གྱི་འཁོར་དུ······གཏོགས་པའི་ལྷ་རྣམས་ཏེ་ལྷ་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་ལས······ལྷ་དབང་མ་གཏོགས་པ་རྣམས།）。

ཉེ་སྲས། 近佛子。有文殊等八大菩萨之称（ཉེ་བའི་སྲས་ཆེན་ལ་འཇམ་དབྱངས་སོགས་བརྒྱད་ཡོད······པ།）。

ཉེར་བསྡོགས། 未至定，将禅。八定的预备阶段。未证色界及无色界各根本定前，为求证得各定本位而进行的预备工夫。四禅四定各有将禅，故未至定，总数有八（བསམ་གཏན་དང་གཟུགས་མེད་ཀྱི་དངོས་གཞིའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་མ་ཐོབ་གོང་གི་ས་རང་རང་གི་དངོས་གཞིའི་ཏིང་ངེ······འཛིན་འཐོབ་བྱེད་ཀྱི་ཐབས་སམ་སྔོན་དུ་གྱུར་པའི་

ཏིང་ངེ་འཛིན་ཏེ། དཔེ་ན་བསམ་གཟུགས་བརྒྱད་ཀྱི་ཉེར་བསྡོགས་བརྒྱད་ཡོད།)。

ཉེར་བསྡོགས་མི་ལྕོགས་མེད། 近分未至定。初禅未至定异名。虽尚未证初禅根本定，但依初禅未至定力，于欲界烦恼亦能断故，说名近分未至定（བསམ་གཏན་དང་པོའི་ཉེར་བསྡོགས་ཀྱི་མིང་སྟེ། བསམ་གཏན་གྱི་དངོས་གཞིའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་མ་ཐོབ་ཀྱང་། བསམ་གཏན་དང་པོའི་ཉེར་བསྡོགས་ལ་བརྟེན་ནས་འདོད་ཉོན་སྤོང་བ་ལྕོགས……པའམ་འདོད་ཉོན་སྤང་ཐུབ་པས་ན་ཉེར་བསྡོགས་མི་ལྕོགས་མེད་ཅེས་བརྗོད།)。

ཉེར་སྤྱོད། 受用品。举行供养时，有奉献花等五物的风俗，故表数字5（མེ་ཏོག་སོགས་མཆོད……པའི་ཉེར་སྤྱོད་ལྔ་བཤད་པའི་ལུགས་སྲོལ་ཡོད་པས……གྲངས་ལྔ་མཚོན། ）。参见ཉེར་སྤྱོད་ལྔ། 条

ཉེར་སྤྱོད་ལྔ། 五供，五种供养物品。即：花、香、灯、涂香和食物（མཆོད་པའི་དངོས་པོ་མེ……ཏོག་དང་། བདུག་སྤོས། མར་མེ། དྲི་ཆབ། ཞལ་ཟས་བཅས་ལྔའོ། ）。

ཉེར་སྲས། 小护，近护（人名）。梵音译作邬波毱多（ཨུཔགུཔྟཿ）。系七代付法藏师中的第四代阿罗汉，古印度阿育王时人（གཏད་རབས……བདུན་གྱི་བཞི་པ་ཉན་ཐོས་དགྲ་བཅོམ་པ་ཞིག)。

ཉེར་ཞི། 1.“ཉེ་བར་ཞི་བ”之缩写。灭静，息灭，永寂（ལེགས་པར་ཞི་བའམ་བདེ་བ། ）。 2.戒师（སློམ་བརྩོན། ）。

ཉེར་ལེན་གཉིས། 二种近取因。近取因分亲近取因和疏近取因二种（ཉེར་ལེན་རྒྱུ་ལ་དབྱེ་ན། དངོས་ཀྱི་ཉེར་ལེན་དང་། བརྒྱུད་པའི་ཉེར་ལེན་གཉིས་སོ། ）。

ཉེར་ལེན་ཕུང་པོ། 近取蕴。有漏蕴为前一业烦恼之取因所生，而又为后一业烦恼之取因（ལས་ཉོན་སྔ་མའི་ཉེར་ལེན་ལས་སྐྱེས་པ་དང་། ལས་ཉོན་ཕྱི་མའི་ཉེར་ལེན་དུ་འགྲོ་བའི་ཟག་བཅས་ཀྱི་ཕུང་པོ། ）。

ཉེར་ལེན་བཞི། 四取，又称四近取。即：欲取（འདོད་པ་ཉེ་བར་ལེན་པ། ）、见取（ལྟ་བ་ཉེ་བར་ལེན་པ། ）、戒禁取（ཚུལ་ཁྲིམས་བརྟུལ་ཞུགས་ཉེ་བར་ལེན་པ། ）和我语取（བདག་ཏུ་སྨྲ་བ་ཉེ……བར་ལེན་པ། ）。

ཉེས་ལྟུང་། 堕罪。由作恶事而堕诸恶趣的犯戒过失（ཉེས་ལས་བྱས་པས་ངན་སོང་དུ་ལྟུང……པས་ན་ཉེས་ལྟུང་སྟེ་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ། ）。

ཉེས་པ་སྦོམ་པོ། 粗罪，又译作偷兰遮罪，即大罪。系律之犯罪之一（འདུལ་བའི་སྐབས་སུ་ཉེས་ལྟུང་ཞིག)。

ཉེས་པ་བཤགས་པ། 悔罪，忏悔罪过（རང་ཉོངས་འགྱོད་སྨོམ་བྱས་པ། ）。

ཉེས་པ་གསུམ། 三恶，三过失，三根本烦恼。即：贪（འདོད་ཆགས། ）、瞋（ཞེ་སྡང་། ）、痴（གཏི་མུག)。 这三者在诸烦恼中被视为最能毒害众生，成为产生其他烦恼的根本（ཉེས་པ་དུག་གི་རྩ་བ། ）， 故又称“三不善根”，列为一切烦恼之首。

ཉེས་པའི་སྡེ་ལྔ། 五堕，五犯聚，五种罪聚。指违犯比丘戒律的五种罪。即：他胜罪聚、众余罪聚、陨堕罪聚、别悔罪聚和恶作罪聚（ཕམ་པ་ཉེས་བྱས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་ལྔ་སྟེ། དགེ་སློང་གི་ཁྲིམས་ལས་འགལ་བའི་ཉེས་ལྟུང་ཕམ་པ་དང་། ལྷག་མ། སྤང་ལྟུང་། ལྟུང་བྱེད། ཉེས་བྱས་བཅས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་ལྔ། ）。

ཉེས་སྤྱོད་སྡོད་པ། 摄律仪戒。三种戒（ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་པ་གསུམ། ）之一。

ཉེས་སྤྱོད་སྡོམ་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས། 律仪戒。指防护一切不饶益他十不善法如防恶毒，名为律

仪，即此是戒，名律仪戒。是比丘、比丘尼、沙弥、沙弥尼、近事男、近事女及正学女等七众受持的别解脱戒。系三戒之一（མི་དགེ་བ་བཅུ་པོ་ཐམས་ཅད་དུག་བཞིན་དུ་སྤོང་བའི་སོ་ཐར་རིས་བདུན་གྱི་ཁྲིམས་ཏེ། དགེ་སློང་པ་མ་དང་། དགེ་ཚུལ་པ་མ། དགེ་བསྙེན་པ་མ། དགེ་སློབ་མ་བཅས་ཀྱི་བསྲུང་བ་གཞི་འདི་ནི་ཚུལ་ཁྲིམས་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཉེས་བྱས། 恶作。梵语汉译作突吉罗（དུཥྐྲྀ）。不行善（ལེགས་པར་མ་བྱས་པ།），为五堕罪之一（ལྟུང་བ་སྡེ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。参见ཉེས་པའི་སྡེ་ལྔ། 条。

ཉེས་བྱས་ཀྱི་སྡེ། 恶作篇。比丘应断五堕罪之一。罪细微故名为恶作。别解脱戒经，总其数目为一百一十二条（དགེ་སློང་གི་སྤང་བྱ་ལྟུང་བ་སྡེ་ལྔའི་ནང་གསེས། ཉེས་པ་ཕྲ་མོའི་རང་བཞིན་ཡིན་པས་ཉེས་བྱས་ཞེས་བྱ་སྟེ། གྲངས་ནི་བརྒྱ་དང་བཅུ་གཉིས་ཞེས་མདོའི་རྩོམ་གྱིས་བསྡུས་པ།）。

ཉེས་བྱས་བརྒྱ་དང་བཅུ་གཉིས། 一百十二恶作。五堕罪中之恶作共聚有：著衣聚十（གོས་བགོ་བའི་ཚུལ་བཅུ།）、行聚二十（འགྲོ་བའི་ཚུལ་ཉི་ཤུ།）、坐聚九（འདུག་པའི་ཚུལ་དགུ།）、受食聚八（ཟས་ལེན་ཚུལ་བརྒྱད།）、进食聚二十一（ཁ་ཟས་སྤྱོད་ཚུལ་ཉེར་གཅིག）、用钵聚十四（ལྷུང་བཟེད་སྤྱོད་ཚུལ་བཅུ་བཞི།）、说法聚二十六（ཆོས་སྟོན་ཚུལ་ཉེར་དྲུག）、修行聚三（སྒྲུབ་པའི་ཚུལ་གསུམ།）、攀登聚一（སྡུ་བ་གཅིག），共一百二十一条。

ཉེས་དམིགས་གཉིས། 两种过失。即轮回过失和罪患过失（འཁོར་བའི་ཉེས་དམིགས་དང་སྡིག་པའི་ཉེས་དམིགས།）。

ཉེས་གསུམ་འཇོམས་པ། 1.佛（སངས་རྒྱས།）的异名。2.阿罗汉（དགྲ་བཅོམ་པ།）之异名。

ཉོ་ཚོང་བྱེད་པའི་སྤང་བ། 贩卖舍堕罪。系三十舍堕之一。比丘以非宝物如粮食等贩卖与他人，即成舍堕（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས། རིན་པོ་ཆེ་མ་ཡིན་པའི་དངོས་པོ་འབྲུ་སོགས་གཞན་ལ་སྤོགས་བྱེད་པའོ།）。

ཉོན་སྒྲིབ། 烦恼障。障碍证得解脱的六根本烦恼，二十随烦恼等（ཐར་པ་ཐོབ་པ་ལ་གེགས་སུ་གྱུར་པའི་རྩ་བའི་ཉོན་མོངས་དྲུག་དང་ཉེ་བའི་ཉོན་མོངས་ཉི་ཤུ་སོགས།）。

ཉོན་མོངས། 烦恼，惑。扰乱身心，使起恶业，使自心不能平静的情绪（ལུས་སེམས་གདུང་བའི་དཀའ་ལས་སམ་ངལ་དུབ་དང་། མི་དགེ་བའི་ལས་བསྐྱལ་བས་རང་རྒྱུད་རབ་ཏུ་མ་ཞི་བར་བྱེད་པའི་སེམས་བྱུང་།）。

ཉོན་མོངས་ཀྱི་རྒྱུ་དྲུག 烦恼六因。生起烦恼的六种原因。即：所依（རྟེན།）、所缘（དམིགས་པ།）、亲近（འདུ་འཛི།）、邪教（བཤད་པ།）、串习（གོམས་པ།）和作意（ཡིད་ལ་བྱེད་པ།）。

ཉོན་མོངས་ཀྱི་བག་ཆགས། 烦恼气习，烦恼种子（ཉོན་མོངས་ཀྱི་ས་བོན།）。

ཉོན་མོངས་སྐྱེ་བའི་རྒྱུ་གསུམ། 烦恼三因。生起烦恼的三种原因。即：未断烦恼随眠、居留烦恼处所和不如理作意（ཉོན་མོངས་པའི་བག་ལ་ཉལ་མ་སྤངས་པ་དང་ཉོན་མོངས་སྐྱེ་བའི་ཡུལ་ཉེ་བར་གནས་པ་དང་། ཚུལ་བཞིན་མ་ཡིན་པར་ཡིད་ལ་བྱེད་པ།）。

ཉོན་མོངས་ལྔ། 1.五烦恼。即：贪（འདོད་ཆགས།）、瞋（ཞེ་སྡང་།）、痴（གཏི་མུག）、慢（ང་རྒྱལ།）和妒（ཕྲག་དོག）。2.五惑。即：结（ཀུན་སྦྱོར།）随眠（ཕྲ་རྒྱས།）、缚（འཆིང་བ།）、

随惑(ཉེ་ཉོན།)、缠(ཀུན་དཀྲིས།)。

ཉོན་མོངས་ཅན། 1.苦恼的(སྡུག་བསྔལ་ཅན།)。2.烦恼性，染污相，有染，愚痴(ཉོན་མོངས་པའི་སེམས་དང་ལྡན་པའམ་གཏི་མུག་ཅན།)。

ཉོན་མོངས་ཅན་གྱི་ཐེ་ཚོམ། 杂染疑。凡夫心中所有犹疑之心所(སོ་སྐྱེའི་རྒྱུད་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཐེ་ཚོམ་གྱི་ཤེས་པའོ)。

ཉོན་མོངས་ཅན་གྱི་རེག་པ་གསུམ། 染污三触。即：无明痴触、害心瞋触和执著心贪触(མ་རིག་པའི་རེག་པ་དང་། གནོད་སེམས་ཀྱི་རེག་པ། རྗེས་སུ་ཆགས་པའི་རེག་པ།)。

ཉོན་མོངས་ཅན་གྱི་སེམས་གཉིས། 染污二心。即遍行和非遍行(ཀུན་འགྲོ་དང་ཀུན་འགྲོ་མ་ཡིན་པ།)。

ཉོན་མོངས་ཅན་གཉིས། 二杂染相。即不善(མི་དགེ་བ།)和障无记(བསྒྲིབས་ལུང་མ་བསྟན།)。

ཉོན་མོངས་ཅན་མ་ཡིན་པ་གཉིས། 非杂染二相。即善(དགེ་བ།)和非障无记(མ་བསྒྲིབས་ལུང་མ་བསྟན།)。

ཉོན་མོངས་བཅོམ་པའི་དགེ་སློང་། 破烦恼比丘。阿罗汉比丘(དགེ་སློང་དགྲ་བཅོམ་པ།)。

ཉོན་མོངས་ཆུང་ངུའི་ས་མང་། 小烦恼地法。五大地法之一。此位所摄诸所法，同生助伴少，所断品位细，所依识类少，是故立为小烦恼地法(ས་མང་ལྔའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ་མཚུངས་ལྡན་གྲོགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཆུང་། སྤང་བྱའི་སྒོ་ནས་ཆུང་། རྟེན་རྣམ་ཤེས་ཀྱིས་ཆུང་ངུར་བཞག་པ་བཅས།)。

ཉོན་མོངས་ཆུང་ངུའི་ས་མང་བཅུ། 十小烦恼地法。即：忿、恨、谄、诳、嫉、恼、覆、悭、憍和害(ཁྲོ་བ་དང་། འཁོན་འཛིན། གཡོ། སྒྱུ། ཕྲག་དོག འཚིག འཆབ་པ། སེར་སྣ། རྒྱགས་པ། རྣམ་པར་འཚེ་བ་བཅས་བཅུའོ།)。

ཉོན་མོངས་ཆེན་པོའི་ས་མང་དྲུག 六大烦恼地法。即：不信、懈怠、无明、昏沉、掉举和放逸(མ་དད་པ་དང་། ལེ་ལོ། རྨོངས་པ། རྨུགས་པ། རྒོད་པ། བག་མེད་བཅས་དྲུག་གོ།)。

ཉོན་མོངས་གཉིས། 二惑。又作二烦恼。即：分别烦恼和俱生烦恼(ཀུན་བཏགས་ཀྱི་ཉོན་མོངས་དང་། ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་ཉོན་མོངས་གཉིས་སོ།)。

ཉོན་མོངས་སྙིགས་མ། 烦恼浊。五浊之一(སྙིགས་མ་ལྔའི་ནང་གསེས)。贪瞋痴等一切修惑之烦恼。

ཉོན་མོངས་ཐུལ། 调伏烦恼。仙人(དྲང་སྲོང་།)之异名。

ཉོན་མོངས་དུག་ལྔ། 五烦恼毒。即：贪(འདོད་ཆགས།)、瞋(ཞེ་སྡང་།)、痴(གཏི་མུག)、慢(ང་རྒྱལ།)和嫉妒(ཕྲག་དོག)。

ཉོན་མོངས་རྣམ་སྦྱོང་གི་དམིགས་པ། 净惑所缘，净烦恼所缘。修止所有四种对境之一。但能制伏烦恼种子，如缘下地粗上地细等粗细所缘，及能永断烦恼种子，如缘四谛十六行相(ཞི་གནས་ཀྱི་དམིགས་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཉོན་མོངས་ཀྱི་ས་བོན་ཉམས་སྨད་པར་བྱེད་པ་ཙམ་གྱི་དམིགས་པ་ནི། ས་འོག་མའི་རགས་པ་དང་གོང་མའི་ཞི་བར་ལྟ་བའི་ཞི་རགས་ཀྱི་རྣམ་པ་དང་། ས་བོན་ཅད་ནས་སྤོང་བའི་དམིགས་པ་ནི། བདེན་པ་བཞིའི་ཁྱད་ཆོས་མི་རྟག་པ་ལ་སོགས་པ་བཅུ་དྲུག་གོ།)。

ཉོན་མོངས་པ། 烦恼，染污，杂染，指使身心

不得安静 (ལུས་སེམས་མ་ཞི་བའམ་གདུང་བར་བྱེད་པ་དང་། ངལ་དུབ་ཏུ་གཏོང་བ།)。

ཉོན་མོངས་པ་ཅན་གྱི་ཡིད། 具烦恼意，染污意，染污末那，第七识。八识之一 (རྣམ་ཤེས་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཉོན་མོངས་པ་ཅན་གྱི་སེམས། 染污心，染心，染恼心，不善心。一切根本烦恼及随烦恼心所生法 (རྩ་ཉོན་དང་ཉེ་ཉོན་སོགས་ཀྱི་སེམས་བྱུང་།)。

ཉོན་མོངས་པ་ཅན་མ་ཡིན་པའི་ཡིད། 非染污意。大善地法所属心所 (དགེ་བའི་ས་མང་སོགས་ཀྱི····སེམས་བྱུང་།)。

ཉོན་མོངས་པ་དང་བྲལ་བའི་དགེ་སློང་། 破惑比丘。阿罗汉比丘 (དགེ་སློང་དགྲ་བཅོམ་པ།)。

ཉོན་མོངས་པ་དྲུག 同རྩ་ཉོན་དྲུག 条。

ཉོན་མོངས་པ་གསུམ། 三杂染。即：烦恼杂染 (ཉོན་མོངས་པའི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ།)、业杂染 (ལས་ཀྱི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ།)、生杂染 (སྐྱེ་བའི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ།)。

ཉོན་མོངས་པའི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ། 烦恼杂染。十二缘起中无明、爱和取等三支 (རྟེན་འབྲེལ་བཅུ་གཉིས་ལས་མ་རིག་པ་དང་སྲེད་པ་དང···ལེན་པ་རྣམས་སོ།)。

ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ། 烦恼障。指以我执（人我见）为首的诸烦恼，佛教谓此烦恼能障涅槃。参见ཉོན་སྒྲིབ། 条。

ཉོན་མོངས་པའི་ལྟ་བ་ལྔ། 参见ལྟ་བ་ལྔ། 条。

ཉོན་མོངས་པའི་བདུད། 烦恼魔。四魔之一。贪瞋等烦恼势力强大，能障碍善行者 (བདུད·····བཞིའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། འདོད་ཆགས་དང་ཞེ་སྡང་ལ་སོགས་པ་ཤས་ཆེ་བའི་དབང་གིས་དགེ······བའི་བར་ཆད་བྱེད་པ།)。

ཉོན་མོངས་པའི་བདུད་ཕྲ་མོ། 细分烦恼魔。如阿罗汉心中所余烦恼习气 (དགྲ་བཅོམ་པའི······རྒྱུད་ཀྱི་ཉོན་མོངས་པའི་བག་ཆགས་ལྟ་བུ།)。

ཉོན་མོངས་པའི་བདུད་རགས་པ། 粗分烦恼魔。根本烦恼和随烦恼 (རྩ་ཉོན་དང་ཉེ·······ཉོན།)。

ཉོན་མོངས་པའི་དྲི་མ་དྲུག 六烦恼垢。依烦恼生起的六种粗分污秽：诳、谄、憍、恼、恨和害 (ཉོན་མོངས་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བའི་དྲི་མ་རགས་པ་དྲུག་སྟེ། སྒྱུ་དང་། གཡོ་དང་། རྒྱགས་པ་དང་། འཚིག་པ་དང་། འཁོན་འཛིན་དང་། རྣམ་འཚེ་རྣམས་སོ།)。

ཉོན་མོངས་པའི་བྱེད་ལས་བཅུ། 烦恼十用，又作烦恼能为十事。即：坚根本、立相续、治自田、引等流、发业有、摄自具、迷所缘、导识流、越善品和不能越自界地故能广缚义 (རྩ་བ་བརྟན་པར་བྱེད་པ་དང་། རྒྱུན་གནས་པར་བྱེད་པ། ཞིང་དུ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ། རྒྱུ་མཐུན་པར་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ། ལས་ཀྱི་སྲིད་པ་མངོན་པར་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ། རང་གི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་འཛིན་པར་བྱེད་པ། དམིགས་པ་ལ་ཀུན་ཏུ་རྨོངས་པར་བྱེད་པ། རྣམ་པར་ཤེས་པའི་རྒྱུན་འཁྲིད་པར་བྱེད་པ། དགེ་བའི་ཕྱོགས་ལས་གཡོ་བར་བྱེད་པ། ཁམས་ལས་མི་འདའ་བའི་ཚུལ་གྱིས་འཆིང་བའི་དོན་དུ་ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་རྣམས་སོ།)。

ཉོན་མོངས་པའི་ལམ། 烦恼道。三惑道之一 (ཉོན་མོངས་པའི་ལམ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཉོན་མོངས་པའི་ལམ་གསུམ། 三惑道。又称三道或轮回三道。即：烦恼道、业道和生杂染道或苦道 (ཉོན་མོངས་པའི་ལམ་དང་། ལས་ཀྱི་ལམ་དང་། སྐྱེ་བའི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པའི་ལམ་རྣམས་སོ།)。

ཉོན་མོངས་པའི་ས་པ། 烦恼地。指六根本烦恼(རྩ་ཉོན་དྲུག)。

ཉོན་མོངས་པའི་ས་མང་། 大烦恼地法。五大地法之一。但随一切染污心起，不与余心相应生起的诸心所法(ས་མང་ལྔའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། རྟག་ཏུ་ཉོན་མོངས་ཅན་གྱི་སེམས་ཐམས་ཅད་ཀྱི……འཁོར་དུ་འབྱུང་ལ་སེམས་གཞན་གྱི་འཁོར་དུ་མི……འབྱུང་བ་ཞིག)。

ཉོན་མོངས་པའི་ས་མང་དྲུག 六大烦恼地法，六根本烦恼(རྩ་ཉོན་དྲུག་དང་མཚུངས།)。

ཉོན་མོངས་བྲལ་བའི་དགེ་སློང་། 离苦比丘。为五比丘之一。参见དགེ་སློང་ལྔ། 条。

ཉོན་མོངས་མེད་པ། 无诤。1.声闻(ཉན་ཐོས།)。2.无烦恼，离诸烦恼(ཆགས་སོགས་དང་བྲལ……བ།)。

ཉོན་མོངས་མེད་པའི་ཏིང་འཛིན། 无染定。缘他相续为所缘境，能护染污不令生起为其行相之定与慧。二十一无漏智之一(དམིགས་པ་གཞན་རྒྱུད་ལ་དམིགས་ནས་རྣམ་པ་ཉོན་མོངས་མི་སྐྱེ་བར་རྗེས་སུ་སྲུང་བར་བྱེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་དང……ཤེས་རབ་སྟེ། ཟག་མེད་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་ཉེར་གཅིག་གི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཉོན་མོངས་མེད་པའི་ཡན་ལག་གསུམ། 三无烦恼支，又作三无染支。七觉之中的轻安觉支为离烦恼之基，定觉支为离烦恼之地，舍觉支为离烦恼之体(བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག་བདུན་གྱི……ནང་ནས། ཤིན་སྦྱངས་ནི་ཉོན་མོངས་མེད་པའི་གཞི་དང་། ཏིང་ངེ་འཛིན་ནི་ཉོན་མོངས་མེད་པའི་གནས་དང་། བཏང་སྙོམས་ནི་ཉོན་མོངས་མེད་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་དེ་གསུམ།)。

ཉོན་ཡིད། 染污意。八识身之一。乃至未证圣道之前，常缘第八阿赖耶识执以为我，是意地所摄烦恼有覆无记之心王(རྣམ་ཤེས་ཚོགས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། འཕགས་ལམ་མ་ཐོབ་ཀྱི་བར་དུ་ཀུན་གཞིའི་རྣམ་ཤེས་ལ་དམིགས་ནས་རྟག་ཏུ་ངར་འཛིན་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་ཡིད་ཀྱི་སའི་ཉོན……མོངས་པས་བསྒྲིབས་ལ་ལུང་དུ་མ་བསྟན་པའི་གཙོ……སེམས།)。

〔གཉ〕

གཉན། 降灾的地神，宁神，妖厉。传称是一种能使人畜遭受瘟疫的凶恶地神。也有如果虔诚供祭它，会给你降福之说。如：地妖(ས་གཉན།)、水妖(ཆུ་གཉན།)、木妖(ཤིང་གཉན།)、石妖(རྡོ་གཉན།)等。

གཉན་མགོན། 大黑天，梵音汉译作摩诃哥罗，即四面明王，藏传佛教噶举派与萨迦派的大护法神。

གཉན་ཆེན་ཐང་ལྷ། 念青唐拉。系一地方神名，西藏日巴(似为米拉日巴)唱道歌赞颂的对象，为藏地十三种地方神之一(སྤར་བོད……རས་པས་མགུར་ལྡངས་པའི་སྐབས་བསྟོད་བསྔགས……ཞུ་བའི་ཡུལ་བོད་ཀྱི་ཡུལ་ལྷ་བཅུ་གསུམ་ནང་ཚན……ཡིན་པར་བཤད།)。

གཉན་པོ་གསང་བ། 玄秘神物。传说在第二十七代吐蕃王拉妥妥日念赞(ལྷ་ཐོ་ཐོ་རི་གཉན……བཙན།)时，从天降有：《宝箧经》(མདོ……ཟ་མ་ཏོག)、《六字真言》(སྙིང་པོ་ཡི་གེ་དྲུག་མ།)、《诸佛菩萨名称经》(སྤང་སྐོང་ཕྱག་བརྒྱ་མ།)及金塔一座，因无人认识，谓之为“玄秘神物”。后世藏传佛教徒常以此为佛教传入西藏之始。

གཉའ་ཤིང་འཛིན། 持双山。佛教对世界形成传说中的七金山之一，形如牛轭。参见གསེར་རི……

བདུན། 条。

གཉིད་དུས་ཀྱི་འོད་གསལ། 睡时光明。密乘圆次法门之一。前睡眠识已经清净，尚未生起净治梦境分别心风之同类前一睡眠。此中远离寻思，法身空乐无二之智已经清净，现起光明，朗如秋日晴空（རྫོགས་རིམ་གྱི་ཆོས་ཤིག་སྟེ། གཉིད་ཀྱི་ཤེས་པ་སྔ་མ་རྣམ་པར་དག་ཅིང་སླར་རྨི་ལམ་གྱི་རྟོག་པ་དང་རླུང་སྦྱོང་བྱེད་ཀྱི་གཉིད་སྔ་མའི་རིགས་འདྲ་མ་སྐྱེས་པའི་བར་དེར་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བའི་ཆོས་ཀྱི་སྐུ་བདེ་སྟོང་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་དག་ཅིང་འོད་གསལ་བ་སྟོན་གནམ་དྭངས་པ་ལྟ་བུ་ཞིག་འཆར་བ།）。

གཉིས་ཀ་སྒྲུབ་པ་ལ་ཛ་ག་ཏའི་སྐོར། 二者成就中的咱迦多法类。系希解派支系索派（སོ་ལུགས།）所传四大首法之一。咱迦多法类即唯一拙火轮（ཛ་ཀ་ཏའི་སྐོར་ནི། གཏུམ་མོ་འཁོར་ལོ་གཅིག་པ་ཡིན།）。参见སོའི་སྐོར་མགོ་ཆེན་མོ་བཞི། 条。

གཉིས་ཀའི་རྒྱུད། 二俱续。《金刚藏庄严续》云"事二俱瑜伽"，亦说行续为二俱续（རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ་རྒྱན་གྱི་རྒྱུད་ལས། བྱ་དང་གཉིས་ཀ་རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཅེས་གཉིས་ཀའི་རྒྱུད་ཅེས་གསུངས་སོ།）。

གཉིས་ཀའི་ཆ་ལས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ། 俱分解脱。阿罗汉之并离烦恼障及定障，而能证入八解脱者（དགྲ་བཅོམ་པ་གང་ཉོན་སྒྲིབ་དང་སྙོམས་འཇུག་གི་སྒྲིབ་པ་གཉིས་ལས་གྲོལ་ཏེ་རྣམ་པར་ཐར་པ་བརྒྱད་ལ་སྙོམས་པར་འཇུག་ནུས་པའོ།）。

གཉིས་སྐྱེས་དབང་པོ། 二生自在。大梵天之异名（ཚངས་པའི་མཚན་ཞིག）。

གཉིས་མཉམ་དགུ་མཉམ་གྱི་རྟ་བབས། 二等九等式牌坊。越量宫四门所立牌坊之一种（གཞལ་ཡས་ཁང་གི་སྒོ་བཞིའི་རྟ་བབས་ཀྱི་བཟོ་དབྱིབས་ཤིག）。

གཉིས་ལྡན་དུས། 二分时。佛书所说人生的法、财、欲、乐或道德、财富、享受和安乐四者之中，只能具备二者的时代。期间为八十六万四千年，有贤劫第三佛迦叶佛出世（སྐལ་བཟང་རྣམ་འདྲེན་གསུམ་པ་འོད་སྲུང་བྱོན་པའི་སྐབས་འཛམ་གླིང་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཆོས་དང༌། ནོར། འདོད་པ། བདེ་བ་བཞི་ལས་ཆ་གཉིས་ཉམས་ནས་ཆ་གཉིས་ལོངས་སུ་སྤྱོད་པའི་དུས་ཏེ་དེའི་ཡུན་ཚད་ལོ་གྲངས་བརྒྱད་འབུམ་དྲུག་ཁྲི་བཞི་སྟོང་ཡོད་པར་བཤད།）。

གཉིས་མེད། 无二。密法中之所谓无二，谓在果位身语意时，身空色离微尘聚，清净无碍，等同虚空，相好庄严。心为不变大乐。身空色自性之智身，与通达诸法真实之乐心，自性无别双运俱转，成为无二（འབྲས་དུས་ཀྱི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་ངོས་བཟུང་བ་ན་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱི་ཚོགས་པ་དང་བྲལ་བའི་སྟོང་གཟུགས་དྭངས་ཤིང་ཐོགས་པ་མེད་པས་ནམ་མཁའ་དང་མཚུངས་ཤིང༌། མཚན་དང་དཔེ་བྱད་ཀྱིས་བརྒྱན་པ་སྐུར་བཤད་ནས་མི་འགྱུར་བདེ་བ་ཐུགས་སུ་གསུངས་པས། ལུས་སྟོང་གཟུགས་ཀྱི་ངོ་བོའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྐུ་དང་ཐུགས་དངོས་པོའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ལ་ཞུགས་པའི་བདེ་བ་གཉིས་ངོ་བོ་དབྱེར་མེད་དུ་ཟུང་དུ་ཚུད་པ་ནི་གཉིས་སུ་མེད་པར་སོང་ངོ།）。

གཉིས་མེད་ཀྱི་རྒྱུད། 无二续。无上续乐空无二，以所诠为主，因名无二续（བླ་མེད་ཀྱི་རྒྱུད་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་བདེ་སྟོང་གཉིས་སུ་མེད་པ་བརྗོད་བྱའི་གཙོ་བོར་བྱེད་པས་ན་གཉིས་མེད་ཀྱི་རྒྱུད་ཅེས་ཀྱང་ཟེར།）。

གཉིས་མེད་ཉལ། 无二眠。龙王之异名（ཀླུ་ཡི་རྒྱལ་པོའི་མཚན་ཞིག）。

གཉིས་མེད་སྨྲ་བ། 说无二派。大乘佛教唯识

派（སེམས་ཙམ་པ། ）之别名。

གཉིས་མེད་རྣམ་རྒྱལ། 无二尊胜续。一部分藏族学者承认是密宗真实经典，有人谓是伪经。《大品无二尊胜续》七十七章，无藏译。《小无二尊胜续》有布敦大师的译本，二十二章，收入那塘版甘珠尔密宗部〔ཙ〕字函（འདི་ནི་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་ཁག་ཅིག་གིས་རྒྱུད་ཡང་དག་ཡིན་པར་བཞེད། འགའ་ཞིག་གིས་བརྫུན་མ་ཡིན་པར་བཞེད། 《གཉིས་མེད་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་རྒྱུད་ཆེ་བ》ལེའུ་བདུན་ཅུ་དོན་བདུན། འགྱུར་བྱང་མེད། 《གཉིས་མེད་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་རྒྱུད་ཆུང་བ》བུ་སྟོན་རིན་པོ་ཆེས་བསྒྱུར་པ་ལེའུ་ཉི་ཤུ་རྩ་གཉིས་ཡོད། བཀའ་འགྱུར་སྣར་ཐང་པར་མའི་རྒྱུད་ཀྱི་ལེ་ཚན〔ཙ〕པར་ཡོད། ）。

གཉིས་མེད་པ། 无二。佛之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

གཉིས་མེད་ཡེ་ཤེས། 无二智。密法中谓甚深光明无二正智净如虚空，为无二智（གཉིས་མེད་ཡེ་ཤེས་ཞེས་པ་ནི། ཟབ་མོ་དང་གསལ་བ་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ནམ་མཁའ་ལྟར་དག་པ་གང་ཡིན་པའོ། ）。

གཉིས་ཚོགས། 二正聚。指既要承认诸法性空，又要承认业果分明，把这两方面正确地结合起来。

གཉིས་འཛིན། 二取。执著常、断二边（རྟག་ཆད་ཀྱི་མཐའ་གཉིས་སུ་འཛིན་པ། ）。

གཉིས་སུ་མེད་པ་མཉམ་པ་ཉིད་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། 《佛说无二平等最上瑜伽大教王经》，宋代施护汉译。

གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཤེས་པ། 无二智。远离常、断二边的心识（རྟག་ཆད་ཀྱི་མཐའ་གཉིས་དང་བྲལ་བའི་བློ། ）。

གཉུག་སེམས། 本之心，本来心性。即本体，本真之意。修习密法过程中，要“现本之心”。

གཉེན་པོ་ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པའི་སྟོབས། 现行对治力。忏罪四对治力之一。其作用在于以顶礼和诵百字明等进行忏罪（སྡིག་པ་འཆགས་བྱེད་ཀྱི་གཉེན་པོ་སྟོབས་བཞིའི་ནང་གསེས། ཕྱག་འཚལ་བ་དང་ཡིག་བརྒྱ་བཟླ་བ་སོགས་མཐོལ་བཤགས་ཀྱི་ལས་བྱེད་པ། ）。

གཉེན་པོ་བརྒྱད། 八对治。即：所破对治（རྣམ་པར་སུན་འབྱིན་པའི་གཉེན་པོ། ）、修断对治（སྤོང་བའི་གཉེན་པོ། ）、依止对治（གཞིའི་གཉེན་པོ། ）、远分对治（ཐག་བསྲིང་བའི་གཉེན་པོ། ）、摧伏对治（རྣམ་པར་གནོན་པའི་གཉེན་པོ། ）、分离对治（བྲལ་བའི་གཉེན་པོ། ）、烦恼障对治（ཉོན་སྒྲིབ་ཀྱི་གཉེན་པོ། ）、所知障对治（ཤེས་སྒྲིབ་ཀྱི་གཉེན་པོ། ）。

གཉེན་པོ་ལྡེམ་དགོངས། 对治秘密。如为除治轻蔑正法等八罪行而说大乘（དམ་པའི་ཆོས་ལ་བརྙས་པ་ལ་སོགས་པའི་ཉེས་པ་བརྒྱད་འདུལ་བའི་ཕྱིར་དུ་ཐེག་ཆེན་གསུངས་པ་ལྟ་བུ། ）。

གཉེན་པོ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཤེས་རྣམ། 对治品智相。功能除治自不顺境之智，系智度七十义之一（རང་གི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་འཇོམས་ནུས་ཀྱི་མཁྱེན་པའོ། ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། ）。

གཉེན་པོ་བཞི། 四种对治。即：断对治、持对治、远分对治和厌患对治（སྤོང་བའི་གཉེན་པོ་དང་། གཞིའི་གཉེན་པོ། ཐག་བསྲིང་བའི་གཉེན་པོ། རྣམ་པར་སུན་འབྱིན་པའི་གཉེན་པོ། ）。

གཉེན་པོའི་དགེ་བ། 对治善。谓于烦恼所知二障，励力厌患，励力远分，励力断除，励力持续舍离之道（ཉོན་མོངས་པ་དང་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་

པ་དེ་དག་རྣམ་པར་སྨིན་འབྱིན་པ་དང་ཐག་བསྲིང་བ་དང་སྤང་བ་དང་འབྲལ་བར་བྱེད་པའི་ལམ་ལ་བརྗོད་པ།)。

གཉེན་པོའི་སྟོབས། 对治力。断除盖障之对治力 (སྒྲིབ་པ་སྤོང་བྱེད་ཀྱི་གཉེན་པོའི་སྟོབས།)。

གཉེན་པོའི་སྟོབས་བཞི། 四对治力。即：所依对治力、厌患对治力、返回对治力和现行对治力 (རྟེན་གྱི་སྟོབས། རྣམ་པར་སྨིན་འབྱིན་པའི་སྟོབས། ཉེས་པ་ལས་སླར་ལྡོག་པའི་སྟོབས། གཉེན་པོ་ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པའི་སྟོབས་བཅས་བཞི།)。

གཉེན་པོའི་ཕྱོགས་ཀྱི་གཞི་ཤེས། 对治品基智。智度七十义之一。大乘圣者所有大悲方便与现证空慧，功能对治执著实相的基智 (ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། གཞི་ཤེས་གང་ཞིག ཐབས་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་དང་སྟོང་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་ཟིན་པའི་མཚན་འཛིན་གྱི་གཉེན་པོ་བྱེད་ནུས་པ་ཐེག་ཆེན་འཕགས་རྒྱུད་ཀྱི་མཁྱེན་པའོ།))。

གཉེན་པོའི་ཡན་ལག 对治支。四静虑支之一。能断四静虑自地所断之对治力，及此对治力所证上地功德 (བསམ་གཏན་བཞིའི་ཡན་ལག་ཅིག་སྟེ། བསམ་གཏན་བཞིའི་རང་སའི་སྤང་བྱ་སྤོང་བའི་གཉེན་པོ་དང་། གཉེན་པོ་དེས་ཐོབ་པའི་གོང་སའི་ཡོན་ཏན།)。

གཉེན་པོའི་ལམ། 对治道。能断诸障的正对治道，如见修二道之无间道是 (སྒྲིབ་པ་སྤོང་བྱེད་ཀྱི་དངོས་གཉེན་དུ་གྱུར་པའི་ལམ་སྟེ། མཐོང་སྒོམ་གྱི་བར་ཆད་མེད་ལམ་ལྟ་བུ།)。

〔མཉ〕

མཉན་ཡོད། 梵语作 ཤྲཱ་བསྟི༔ 舍卫城。又译为舍婆提，据说宝物多出此城。释迦牟尼居处祇园精舍，一古城名 (མཉན་དུ་ཡོད་པ་སྟེ། ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་བཞུགས་གནས་རྒྱལ་བུ་རྒྱལ་བྱེད་ཀྱི་ཚལ་ཡོད་པའི་གྲོང་ཁྱེར་རྙིང་པ་ཞིག་གི་མིང་།)。

མཉན་ཡོད་ཆོ་འཕྲུལ་མཆོད་པ། 舍卫城法会。释迦牟尼在世时，于丙辰年元月一日至十日，在舍卫城与外道比赛神变取胜。今藏历每年元月一日至十五日在拉萨举行传召大会即本此 (ཤཱཀྱ་ཐུབ་ནས་མི་འདྲུག་ལོའི་ཟླ་བ་དང་པོའི་ཚེས་གཅིག་ཉིན་ནས་བཅོ་ལྔའི་བར་མུ་སྟེགས་སྟོན་དྲུག་དང་ཆོ་འཕྲུལ་འགྲན་ནས་མུ་སྟེགས་ཀྱི་གོལ་བ་ཚར་བཅད་པའི་དུས་ཆེན་རྗེས་དྲན་དུ་ལོ་ལྟར་ལྷ་སར་ཟླ་བ་དང་པོའི་ཚེས་གཅིག་ནས་བཅོ་ལྔའི་བར་མཉན་ཡོད་ཆོ་འཕྲུལ་མཆོད་པའི་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ་ཚོགས་སྲོལ་རྒྱུགས་ཡོད།)。

མཉན་ཡོད་ཆོ་འཕྲུལ་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ། 祈愿大法会。每逢农历正月初八至十五日，各大寺院举行这一法会。参见**སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ།** 条。

མཉམ་འཇོག་པ། 等至，定之别名。梵名三摩钵底。在定中，身心平等安和谓之等，定能令至平等位，故叫做等至。心住定，心住静虑 (ཏིང་ངེ་འཛིན་ནམ་བསམ་གཏན་ལ་སེམས་མཉམ་པར་འཇོག་པའམ་གཞག་པ།)。

མཉམ་རྗེས་གཉིས། 根本位与后得位。入定与出定。等持与后得 (མཉམ་བཞག་དང་རྗེས་ཐོབ་གཉིས།)。

མཉམ་ཉིད། 空性，本性平等性 (རང་བཞིན་མཉམ་པ་ཉིད་དམ་སྟོང་ཉིད།)。

མཉམ་ཉིད་ལྔ། 五平等性。指菩萨等所有五种无差别性。即：自他平等、损益平等、八风平等、圣凡平等和生死轮回平等 (བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་མཉམ་ཉིད་ལྔ་སྟེ། བདག་གཞན་མཉམ་ཉིད་དང་། ཕན་གནོད་མཉམ་ཉིད། འཇིག་

ཉིད་ཆོས་བརྒྱད་མཉམ་ཉིད། སངས་རྒྱས་སེམས་ཅན་མཉམ་ཉིད། སྲིད་ཞི་མཉམ་ཉིད་རྣམས་སོ།)。

མཉམ་ཉིད་བཅུ། 十本性平等性（空性）。即：诸法无相平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་མཚན་མ་མེད་པའི་མཉམ་པ་ཉིད། ）、无法相平等性（མཚན་ཉིད་མེད་པའི་མཉམ་པ་ཉིད། ）、无生平等性（སྐྱེ་བ་མེད་པའི་མཉམ་པ་ཉིད། ）、未生平等性（མ་སྐྱེས་པའི་མཉམ་པ་ཉིད། ）、远离平等性（དབེན་པའི་མཉམ་པ་ཉིད། ）、本净平等性（གདོད་མ་ནས་རྣམ་པར་དག་པའི་མཉམ་པ་ཉིད། ）、离戏论平等性（སྤྲོས་པ་མེད་པའི་མཉམ་པ་ཉིད། ）、无舍取平等性（བླང་དོར་མེད་པའི་མཉམ་པ་ཉིད། ），诸法如幻、如梦、如阳焰、如回声、如水中月、如镜影、如幻身等平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་སྒྱུ་མ་དང་རྨི་ལམ་དང་མིག་ཡོར་དང་བྲག་ཆ་དང་ཆུ་ཟླ་དང་གཟུགས་བརྙན་དང་སྤྲུལ་པ་ལྟ་བུའི་མཉམ་པ་ཉིད། ），物与无物两不分的平等性（དངོས་པོ་དང་དངོས་པོ་མེད་པ་གཉིས་སུ་མེད་པའི་མཉམ་པ་ཉིད）。

མཉམ་ཉིད་ཡེ་ཤེས། 平等性智。通达一切生死涅槃之法，体无善恶自性平等之智（སྣང་སྲིད་འཁོར་འདས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ངོ་བོ་ལ་བཟང་ངན་མེད་པར་རང་བཞིན་མཉམ་པ་ཉིད་དུ་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས། ）。

མཉམ་ཉིད་ལ་དགོངས་པ། 平等意趣。四大趣之一。过去某佛与释迦牟尼，二者法身及事业等，无有胜劣大小，平等平等。意念及此，而云于过去世，我为毗婆尸佛（དགོངས་པ་ཅན་བཞིའི་ནང་གསེས། འདས་པའི་སངས་རྒྱས་དང་། ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་གཉིས་ཆོས་ཀྱི་སྐུ་དང་། ཕྲིན་ལས་སོགས་ཆེ་ཆུང་མི་མངའ་བར་མཉམ་པ་ཉིད་ལ་དགོངས་ནས་ང་ཉིད་སངས་རྒྱས་རྣམ་གཟིགས་སུ་གྱུར་ཏོ་ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ། ）。

མཉམ་ཉིད་གསུམ། 三平等性。指如来三平等性。即：积集资粮平等性、证悟法身平等性和现行利生平等性（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཉམ་པ་ཉིད་གསུམ་སྟེ། ཚོགས་བསགས་པར་མཉམ་པ་ཉིད་དང་། ཆོས་སྐུ་བརྙེས་པར་མཉམ་པ་ཉིད། འགྲོ་བའི་དོན་སྤྱོད་པར་མཉམ་པ་ཉིད། ）。

མཉམ་པ་ཆེན་པོའི་ཐུགས། 大平等意。旧派密乘所说五意之一。平等性智，名为报身大平等意（ཐུགས་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག མཉམ་པ་ཉིད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ནི་ལོངས་སྐུ་མཉམ་པ་ཆེན་པོའི་ཐུགས་ཞེས་སྔགས་རྙིང་མའི་བརྡ་ཆད་དོ། ）。

མཉམ་པར་འཇོག་པ། 等持，平等摄持。第九住心。定心相续，远离功用，平等摄持（སེམས་གནས་དགུ་པ། སེམས་མཉམ་པར་གྱུར་པ་ན་བཏང་སྙོམས་སུ་བྱེད་པ། ）。

མཉམ་པར་བཞག 寂定。指将心专注于一境，脱离昏沈、放逸等两种过犯者（སེམས་དམིགས་པ་གཅིག་པ་ལ་དམིགས་ཏེ་བྱིང་བ་དང་རྒོད་པའི་སྐྱོན་གཉིས་དང་བྲལ་བའི་སྒོ་ནས་རྩེ་གཅིག་ཏུ་འཇོག་པ། ）。

མཉམ་མེད་དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེ། 娘麦达波拉结（1079—1153）。噶举派初祖，米拉日巴（མི་ལ་རས་པ། ）大弟子之一。本名索南仁钦（བསོད་ནམས་རིན་ཆེན། ），幼名罗智扎（བློ་གྲོས་གྲགས། ），属尼氏（སྙི། ）家族。幼年学医，后出家受戒，拜米拉日巴为师，授以金刚亥母灌顶（རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ་དབང་བསྐུར། ）。1121年在今达拉岗波（དྭགས་ལ་སྒམ་པོ། ）创建岗波寺，为达波噶举祖寺。以后弘扬起来的传承派即称达波噶举（དྭགས་པོ་བཀའ་བརྒྱུད། ），本人也因此称为岗波巴（སྒམ་པོ་པ། ）。

མཉམ་བཞག 定，等引，平等住，根本定。梵语汉释作三摩呬多（སམཱཧི་ཏཿ）。修定时一心专注入法无我空性所引生的禅定（ཆ་མཉམ་པར་བཞག་པ་སྟེ། ཉིང་ངེ་འཛིན་སྒོམ་སྐབས་གང་ཟག་དང་ཆོས་ཀྱི་བདག་མེད་པའི་སྟོང་པ་ཉིད……ལ་སེམས་རྩེ་གཅིག་ཏུ་དམིགས་ནས་མཉམ་པར……བཞག་པ།）。

མཉམ་བཞག་ནམ་མཁའ་ལྟ་བུའི་སྟོང་ཉིད། 根本如虚空性。根本智所行境界谛实非有的空性（མཉམ་བཞག་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཡུལ་བདེན་མེད་སྟོང་པ……ཉིད།）。

མཉམ་བཞག་ཡེ་ཤེས། 定慧，等引智，根本智。一心专注真实性上的无分别慧（དེ་ཁོ་ན་ཉིད……ལ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་མཉམ་པར་འཇོག་པའི་རྣམ་པར་མི……རྟོག་པའི་ཡེ་ཤེས།）。

མཉེས་པ་གསུམ། 三喜：财、物、服侍。以此三喜承事上师（བླ་མ་ལ་མཉེས་པ་གསུམ་མཛད།）。

〔རྙ〕

རྙིང་མ། 1.俗称红教，藏传佛教旧派的总名。2.旧教中最古的一派的专名，指宁玛派。参见 རྙིང་མ་པ། 条。

རྙིང་མ་པ། 宁玛派。藏传佛教派别之一。公元八世纪中，吐蕃王赤松德赞时由印度传入西藏，印度佛学家莲花生（པད་མ་འབྱུང……གནས།）加以弘扬。俗以此派所穿袈裟僧帽为红色，故称为红教。该派自称传承宏扬吐蕃时期所译的旧密咒为主。

རྙིང་མ་པའི་ཐེག་པ་རིམ་དགུ། 宁玛派之九乘。即：1.声闻乘（ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ།）；2.缘觉乘，又译独觉乘（རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐེག……པ།）。以上二乘相当于一般所谓乘；3.菩萨乘（བྱང་སེམས་ཀྱི་ཐེག་པ།），菩萨乘相当于一般所谓大乘，三乘概括了佛家显教各派。宁玛派人称前三乘为共三乘，意为显密共习的三乘；4.作密（ཀྲི་ཡ།）；5.行密（ཨུ་པ།）；6.瑜伽密（ཡོ་ག）。这三乘宁玛派人称为外密乘或外三乘，这就是其他喇嘛教派将密法分为四部的前三部；7.大瑜伽密（མ་ཧཱ།）；8.无比瑜伽密（ཨ་ནུ།）；9.无上瑜伽密（ཨ་ཏི།）。这三乘宁玛派称为内密乘或内三乘，实际上是相当于其他教派所说的密法的第四部无上瑜伽部。

རྙིང་མ་བའི་ལུགས་ཀྱི་རྩ་བ་གསུམ། 宁玛派三根本。即：上师（བླ་མ།）、本尊（ཡི་དམ།）、空行（མཁའ་འགྲོ།）。

རྙིང་མའི་ཆོས་གསུམ། 旧派三法要。藏传佛教宁玛派有三种法要。即：远传经典（རིང……བརྒྱུད་བཀའ་མ།）、近传伏藏（ཉེ་བརྒྱུད་གཏེར་མ།）、定传玄要（ཟབ་མོ་དག་སྣང་གི་བརྒྱུད་པ།）。

རྙིང་མའི་ཐེག་པ་རིམ་དགུ། 旧派九乘。藏传佛教旧派，建立佛教为九乘：声闻、独觉、菩萨三乘，为化身佛释迦牟尼所说三共同乘（ཉན་ཐོས། རང་རྒྱལ། བྱང་སེམས་ཏེ་སྤྲུལ་སྐུ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་གསུངས་པའི་ཐུན་མོང་གི་ཐེག་པ……གསུམ།）；事部、行部、瑜伽部三乘，为报身佛金刚萨埵所说密咒三外乘（ཀྲི་ཡ། ཨུ……པ། ཡོ་ག་སྟེ་ལོངས་སྐུ་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔས་གསུངས་པའི་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཕྱིའི་ཐེག་པ་གསུམ།）；生次大瑜伽、圆次无比瑜伽、大圆满双运瑜伽三乘，为法身佛普贤所说无上密咒三内乘（བསྐྱེད་པ་མ་ཧཱ་ཡོ་ག ལུང་ཨ་ནུ་ཡོ་ག རྫོགས་པ་ཆེན་པོ་ཨ་ཏི་ཡོ་ག་སྟེ་ཆོས་སྐུ་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོས……

གསུངས་པའི་ནང་གི་ཐེག་པ་བླ་ན་མེད་པ……………… གསུམ།)。 合起来为九次第乘。

རྙེད་པས་ཚོག་པའི་བསོད་སྙོམས་པ། 常期乞食，随得乞食。依靠随缘得为生者（གང་རྙེད་དེས་ཚོག་གི་བསོད་སྙོམས་ཅམ་ལ་བརྟེན་པ། ）。

རྙེད་པས་རྙེད་འཚོལ། 假利求利。五邪命之一。为欲求取厚利，先以微小利益与人，从而图谋取得厚利（ལོག་འཚོ་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག རྙེད་པ་ཅུང་ཟད་ཕར་བསྟབས་ནས་རྙེད་པ་ཆེན་པོ……ཚུར་དོན་དུ་གཉེར་བ་ལ་ཟེར། ）。

རྙེད་པས་མ་ཐོབ་པ། 获未得。阻碍有情身中未获，已失的种种事物重新获得的一种实法。是毗婆沙师所承许者（བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་ལུགས་ལ…ཆོས་དེ་ལྟར་མ་ཐོབ་པའམ་ཉམས་པ་གང་རུང་སླར…རྙེད་པ་ལ་གེགས་བྱེད་ཀྱི་རྫས་ཤིག)。

〔སྙ〕

སྙན་གྱི་གོང་རྒྱན། 《毕严经》，又称《杂华经》。唐代实叉难陀汉译。

སྙན་གྱི་དཔེ་བྱད་གཉིས། 耳随好二。如来八十随好之一类。两耳长短大小等齐和耳官聪颖不聩（དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ། སྙན་མཉམ་པ་དང་། སྙན་དབང་ཉམས་པ་རྣམ་པར་སྤང་བ། ）。

སྙན་བརྒྱུད། 耳传。口耳相传，不借助于文字（སྙན་ནས་སྙན་དུ་བརྒྱུད་པ། ）。

སྙན་བརྒྱུད་ཀྱི་གདམས་ངག 耳传的教授，口传耳听的教授（བླ་རབས་རིམ་བཞིན་སྙན་ནས་སྙན…དུ་བརྒྱུད་པའི་མན་ངག)。

སྙན་བརྒྱུད་རྣམ་བཞི། 四种耳传：法有经传、经传有要诀，要诀有师承和师承有加被（ཆོས་གཞུང་ལུང་དང་བཅས་པ་དང་། ལུང་མན་ངག་དང་ལྡན་པ། མན་ངག་བརྒྱུད་པ་དང་ལྡན་པ། བརྒྱུད་པ་བྱིན་རླབས་དང་ལྡན་པ། ）。

སྙན་མཉམ་པའི་དཔེ་བྱད། 耳齐平。如来战胜贪等烦恼，感得两耳平齐之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པའི་གཡུལ་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་ཉིད་ཀྱིས་སྙན…གཉིས་རིང་ཐུང་མེད་པར་མཉམ་པ། ）。

སྙན་དར། 敬神哈达。献给神像的哈达（སྐུ་བརྙན་ལ་སྤྲོན་རྒྱུའི་ཁ་བཏགས། ）。

སྙན་ཤལ། 敬神哈达（སྙན་དར་ཁ་བཏགས། ）。

སྙིགས་དུས། 浊世。劫末福与人寿等渐变为衰微鄙恶，如渣滓故，名为浊世（དུས་མཐར་ཚེ…དང་བསོད་ནམས་སོགས་ཀྱི་དྭངས་མ་རིམ་གྱིས་ཟད…དེ་ངན་སྙིགས་སུ་ལྷག་པའི་དུས། ）。

སྙིགས་མ་ལྔ། 五浊，又名五滓，五浑。佛教认为现实世界充满烦恼痛苦，称为“五浊”恶世。五浊为：寿浊（ཚེའི་སྙིགས་མ། ），众生因作恶业，寿命极短；烦恼浊（ཉོན་མོངས་པའི…སྙིགས་མ། ），众生俱有贪、瞋痴等烦恼；众生浊（སེམས་ཅན་གྱི་སྙིགས་མ། ），众生不信善恶报应，不持禁戒，而受众苦；劫浊（དུས་ཀྱི……སྙིགས་མ། ），整个世代灾难不断；见浊（ལྟ……བའི་སྙིགས་མ། ），众生持邪恶或错误的见解，佛教正法日益衰替。

སྙིགས་མ་ལྔ་བདོ། 五浊恶世，五浊横流（སྙིགས་མ་ལྔ་དར་བ། ）。

སྙིགས་མ་ཉམས་ཆུང་བའི་དུས། 浊世减时。五浊薄少之时（སྙིགས་མ་སྲབ་ཅིང་ཉུང་བའི་དུས། ）。

སྙིགས་མ་ཉམས་ཆེ་བའི་དུས། 浊世增时。浊增盛之时（ངན་སྙིགས་འཕེལ་བའི་དུས། ）。

སྙིགས་མའི་རྒྱུད་མདངས། 浊世衰微。佛书谓

处此恶世时，瘟疫蔓延、战乱频仍、风雨不调、衣牧凋敝（ནད་མང་པོ་དང་། དམག་འཁྲུག་རྒྱུན་མི་ཆད་པ། ཆར་ཆུ་དུས་སུ་མི་འབབ་པ། ལོ་ཕྱུགས་རྟག་ཏུ་མི་ལེགས་པ་སོགས་ལ་ཟེར། ）。

སྙིང་ག་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། 心间法轮。为六大脉轮（རྩ་འཁོར་དྲུག）之一。

སྙིང་གའི་རྡོ་རྗེའི་བཟླས་པ། 心间金刚念诵。密乘利根行者，凭依金刚念诵，自生、对生诸尊俱已明显，风及诸根均已内摄时所行意中念诵（དབང་རྣོན་རྡོར་བཟླས་ལ་བརྟེན་པ་སྟེ། བདག་མདུན་གྱི་ལྷ་ལ་གསལ་སྣང་ཐུབ་ཅིང་རླུང་…… དང་དབང་པོ་ནང་དུ་བསྡུས་ལ་ཡིད་ཀྱི་བཟླས་པ། ）。

སྙིང་རྗེ། 悲心，悲慈心，悲梵住。愿一切受苦众生离苦之心（ནད་སོགས་སྡུག་བསྔལ་གྱིས་མནར་བའི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་སྡུག་བསྔལ་དང་བྲལ…… འདོད་ཀྱི་སེམས། ）。为四梵住之一（ཚངས་པའི་གནས་པ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

སྙིང་རྗེ་ཅན། 有悲心者。指菩萨及有愿众生受乐之心者（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དང་སེམས…… ཅན་བདེ་བ་དང་ལྡན་པར་འདོད་པའི་བློ་ཅན། ）。

སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ། 大悲。救他人苦之心谓之悲，佛与菩萨悲心广大，故名大悲。

སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་སྟོབས། 大悲力。拔除一切众生所有苦难的能力（སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི…… སྡུག་བསྔལ་ཐམས་ཅད་སེལ་བར་བྱེད་པ། ）。

སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་པད་མ་དཀར་པོའི་མདོ། 《大悲经》，别名《悲华经》。共六卷十三品，译师娑纳迷札等由梵译藏（བམ་པོ་དྲུག་དང་ལེའུ་བཅུ་གསུམ་པ། ཛི་ན་མི་ཏྲ་སོགས་ཀྱིས་བསྒྱུར་པ། ）。高齐时代那连提黎耶舍由梵译汉。

སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་སེམས། 大悲心。愿一切有情脱离苦因苦果之心（ཀུན་ལ་ཁྱབ་པའི་བརྩེ་སེམས་ཆེན་པོ་སྟེ། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་སྡུག་བསྔལ་རྒྱུ་འབྲས་གཉིས་དང་འབྲལ་བར་བྱེད་འདོད་ཀྱི…… བློ། ）。

སྙིང་རྗེ་པད་དཀར་གྱི་མདོ། 《大悲白莲花经》。亦名《大悲芬陀利》或《悲华经》。共十五卷六品，印度佛学家娑纳迷札和西藏译师益西德等由梵译藏（བམ་པོ་བཅོ་ལྔ་དང་ལེའུ་དྲུག་པ། པཎྜི་ཏ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་སོགས་དང་ལོ་ཙཱ་བ་ཡེ་ཤེས་སྡེ་ལ་སོགས་པས་བསྒྱུར་པ། ）。北凉时代昙无谶由梵译汉。

སྙིང་རྗེ་ཚད་མེད། 悲无量。缘无量众生为境，愿其永断苦因苦果，为此心之行相（དམིགས་པ་སེམས་ཅན་ཚད་མེད་པ་ལ་དམིགས་ནས་རྣམ་པ…… སྡུག་བསྔལ་རྒྱུ་འབྲས་གཉིས་དང་བྲལ་བར་བྱ་འདོ་སྙམ…… དུ་སེམས་པའོ། ）。为四无量之一（ཚད་མེད་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

སྙིང་རྗེ་གསུམ། 三悲。即：思众生之悲（སེམས་ཅན་ལ་དམིགས་པའི་སྙིང་རྗེ། ）、思佛法之悲（ཆོས་ལ་དམིགས་པའི་སྙིང་རྗེ། ）、思无缘之悲（དམིགས་མེད་ལ་དམིགས་པའི་སྙིང་རྗེ། ）。

སྙིང་རྗེའི་གཏེར། 悲藏。观世音菩萨的异名（སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

སྙིང་རྗེའི་ལྷ། 仁慈之神。观世音菩萨的异名（སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

སྙིང་རྗེས་ཞི་ལ་མི་གནས་པའི་གཞི་ཤེས། 悲不住涅槃基智。智度七十义之一。观待世俗殊胜发心为因，灭除寂边之大乘圣者所证之智（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། གཞི་ཀུན་རྫོབ་ལ་ལྟོས་ཏེ་སེམས་བསྐྱེད་ཁྱད་པར་ཅན་གྱིས་ཞི་མཐའ…… འགོག་བྱེད་ཀྱི་རྟོགས་རིགས་སུ་གནས་པའི་ཐེག་ཆེན…… འཕགས་པའི་མཁྱེན་པ། ）。

སྙིང་རྗེས་ཡོངས་གང་། 悲满。有身相能饶益有情，

有大悲心，能利一切有情，此云悲满（ཧི་ཏྲར···
ཕྱུས་ཀྱི་རྣམ་པ་མེད་ན་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་སྒྲུབ་པ······
མེད་པ་བཞིན་ནོ། སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་མེད་པར་ཡང་
སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་མི་འགྲུབ་པས། སྙིང་
རྗེས་ཡོངས་གང་ཞེས་སྨོས་སོ། ）。

སྙིང་པོ་བརྒྱ་པ་རྩ་འགྲེལ། 《心要百颂本释》。为藏传佛教前弘期大译师索南嘉措（ལོ་ཙྪ་བ···
ཆེན་པོ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ། ）译。

སྙིང་པོ་ལྔ། 五藏。五谷五药之又一说，言五藏者，如智金刚《摧不释》云："地藏胡麻，水藏海盐，谷藏酥油，果藏甘蔗、花藏蜂蜜"（འབྲུ་ལྔ་སྨན་ལྔའི་བཤད་ཚུལ་གཞན་ཞིག ཡེ་
ཤེས་རྡོ་རྗེའི་རྣམ་འཇོམས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་ལས་སའི་སྙིང་
པོ་ཏིལ་དང་ཆུའི་སྙིང་པོ་ལན་ཚྭ་དང་རྩི་ཐོག་གི་སྙིང་
པོ་མར་དང་ཤིང་ཐོག་གི་སྙིང་པོ་བུ་རམ་དང་མེ་ཏོག
གི་སྙིང་པོ་སྦྲང་རྩིའོ་ཞེས་བཤད་དོ། ）。

སྙིང་པོ་སྔགས་ཀྱི་གཟེར། 心咒真言钉。闭气四钉之一。觉知声响为真言本性。此种觉知，在下，能清净轮回习气；在上，能于因位圆满佛寿佛语秘密不思议果；在中，能于道位成熟修习语为风性，为真言相，凭依于风之圆满次第（སྲོག་སྡོམ་གཟེར་བཞིའི་ཡ་གྱལ། སྒྲ་གྲག
སྔགས་ཀྱི་རང་བཞིན་དུ་ཤེས་པ་སྟེ། མར་འཁོར་
བའི་དུས་ཀྱི་བག་ཆགས་དག་པར་བྱེད། ཡར་སངས་
རྒྱས་ཀྱི་ཚེ་གསུང་གི་གསང་བ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ···
འཆར་བའི་འབྲས་བུ་གཞི་ལ་རྫོགས། བར་ལམ
དུས་སུ་ངག་རླུང་གི་རང་བཞིན་སྔགས་ཀྱི་རྣམ་པར···
སྨྲུང་བ་རླུང་ལ་བརྟེན་པའི་རྫོགས་རིམ་གྱི་སྨིན་བྱེད་དུ
འགྲོ་བ། ）。

སྙིང་པོ་དོན་གྱི་བརྒྱུད་པ། 心要宗(禅宗)。禅宗口教都是单独传授，祖祖相传不断（སྙིང་པོ་དོན་
གྱི་མན་ངག་སློབ་དཔོན་གཅིག་ནས་གཅིག་ལ་བར····
མ་ཆད་དུ་གཏད། ）。 由菩提大磨传到汉地。

སྙིང་པོ་དོན་བརྒྱུད། 心要宗。指禅宗。

སྙིང་པོ་མེད་པ། 不坚实，无精要，无意义（བཅུད་
མེད་པའམ་དོན་མེད་པ། ）。

སྙེ་ཐང་བདེ་བ་ཅན། 聂塘极乐寺。公元1205年，为嘉钦如瓦所创建。又名惹堆寺（རབ་བྱུང་·········
གསུམ་པའི་ཤིང་གླང་ལོར་རྒྱ་འཆིང་རུ་བས་བཏབ·····
པའི་ར་བ་སྟོད་དགོན་པ་ཟེར་བ་དེ་ཡིན། ）。

སྙེམས་མའི་བདག་པོ། 骄母主。金刚持之异名（རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་མཚན་ཞིག）。

སྙོམས་འཇུག 等至，心一境性，心平等善想转（སེམས་རྩེ་གཅིག་པར་ཆ་སྙོམས་སུ་དགེ་བ་ཡིན་པར་
འདུ་ཤེས་ཏེ་འཇུག་པའམ་ཞུགས། ）。又译作：三摩钵底，平等安和。参见མཉམ་འཇོག་པ། 条。

སྙོམས་འཇུག་དགུ། 九等至。即：第一静虑正行等至（བསམ་གཏན་དང་པོའི་དངོས་གཞི་སྙོམས་
འཇུག）、 第二静虑正行等至（བསམ་གཏན་
གཉིས་པའི་དངོས་གཞི་སྙོམས་འཇུག）、第三静虑正行等至（བསམ་གཏན་གསུམ་པའི་དངོས་གཞི······
སྙོམས་འཇུག）、 第四静虑正行等至（བསམ་
གཏན་བཞི་པའི་དངོས་གཞི་སྙོམས་འཇུག）、空空无边等至（ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་པའི་སྙོམས་
འཇུག）、 识无边等至（རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་
པའི་སྙོམས་འཇུག）、 无所有等至（ཅི་ཡང་མེད་
པའི་སྙོམས་འཇུག）、 有顶等至（སྲིད་རྩེའི་
སྙོམས་འཇུག）、 灭等至（འགོག་པའི་སྙོམས་
འཇུག）。

སྙོམས་འཇུག་གཉིས། 二入定。即：灭定（འགོག་
པའི་སྙོམས་འཇུག）和无想定（འདུ་ཤེས་མེད་པའི་
སྙོམས་འཇུག）。

སྙོམས་འཇུག་པ། 入定者，等行派。外道最下

之远离二派之一（མུ་སྟེགས་རྒྱང་འཕེན་པའི་གྲུབ་མཐའི་ནང་གསེས་ཤིག）。古印度顺世派内一派别名。

སྙོམས་འཇུག་བཞི། 四等至，四种三摩钵底。四无色定，谓于无色界中自在一心缘四“名蕴”所得之定：空无边处等至、识无边处等至、无所有处等至和非有非非有处等至（གཟུགས་མེད་སྐབས་ཀྱི་སྙོམས་འཇུག་བཞི་སྟེ། ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་དང་། རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་དང་། ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད་དང་། ཡོད་མིན་མེད་མིན་སྐྱེ་མཆེད་དེ…………གཟུགས་མེད་པའི་སྙོམས་པར་འཇུག་པ་བཞི་ཞེས……གཟུགས་མེད་པའི་ཁམས་སུ་མིང་བཞིའི་ཕུང་པོར……རང་དབང་དུ་གནས་བཞིན་རྩེ་གཅིག་ཏུ་འཇུག………པ།）。

སྙོམས་པར་འཇུག་པ། 入定，坐禅（ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་མཉམ་པར་འཇོག་པ།）。梵语音译作钵底。

སྙོམས་པར་འཇུག་པའི་རོ། 定味，禅悦，等至味著。入定时的欢乐味感（ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ……སྙོམས་པར་འཇུག་པའི་སྐབས་ཀྱི་ གའ་ དེའི………རོ།）。

སྙོམས་པར་འཇུག་པའི་བསམ་གཏན། 定静虑。住无想定三摩地（འདུ་ཤེས་མེད་པའི་སྙོམས………འཇུག་ལ་གནས་པའི་སེམས་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）。

སྙོམས་པར་ཞུགས་པ། 同སྙོམས་འཇུག条。静定，入定，一心境性，心平等善想转（སེམས་རྩེ་གཅིག་པར་ཆ་སྙོམས་སུ་དགེ་བ་ཡིན་པར་འདུ་ཤེས་ཏེ་འཇུག་པའམ་ཞུགས་པ།）。

སྙོམས་སེམས། 等舍，平等心。无爱憎之心（ཆགས་སྡང་མེད་པའི་བཏང་སྙོམས་ཀྱི་སེམས།）。

〔བསྙ〕

བསྙུང་གནས། 亦作སྨྱུང་གནས། 禁食斋。佛教徒断绝饮食，修苦行的一种活动（ཟས་ཟུང……ངར་བསྙེན་པའི་སྡོམ་པའམ། ཆོ་ག་ཞིག）。

བསྙེན་བཀུར་བསྔགས་པའི་ལྷག་མ། 赞供养。十三僧残中，于有情淫乱变心所犯五种僧残罪之一。谓比丘以淫乱心，于女人前赞叹应对自己供养者（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་ལས། སེམས་ཅན་ལ་ཆགས་པའི་ལྷག་མ་ལྔའི་ནང་གསེས། ཆགས་སེམས་ཀྱིས་བུད་མེད་ལ་བསྙེན་བཀུར་ན་ལེགས་སོ་ཞེས་བསྔགས་པ་བརྗོད་པ།），即成此僧残。

བསྙེན་སྒྲུབ། 近行，修近。念诵本尊咒语和如义修习（ཡི་དམ་གྱི་སྔགས་བཟླ་བ་དང་སྒོམ་སྒྲུབ་བྱེད་པ།）。

བསྙེན་སྒྲུབ་ཡན་ལག་བཞི། 生起次第近修四支。即：修念（བསྙེན་པ།）、近修（ཉེར་བསྒྲུབ།）、修（སྒྲུབ་པ།）、大修（སྒྲུབ་པ་ཆེན་པོ།）。

བསྙེན་ཆེན། 承事。长期念修，如使所修（如本尊）接近，承事本尊之修法（བསྒྲུབ་བྱ་ཉེ་རུ་འདུག་པ་ལྟ་བུའམ་ལྷའི་བསྙེན་ཆེན་ཟེར་བ།）。

བསྙེན་དུས་བཟླས་བྱའི་སྔགས། 承事所诵真言。《四百五十颂》云“出杂三真实”，此说“班哕积”等出生咒中杂以三字（嗡阿吽）为承事时所诵真言（ཕྱེད་བཅས་བཞི་བརྒྱ་པ་ལས། འབྱིན་པ་དེ་ཉིད་གསུམ་དང་སྦྱེལ། ཞེས་བཛ་ཀྱི་ཀ་ལ་སོགས་པའི་འབྱིན་སྔགས་འབྲུ་གསུམ་དང་སྦྱེལ་བ……བསྙེན་པའི་དུས་ཀྱི་བཟླས་བྱའི་སྔགས་སུ་གསུངས།）。

བསྙེན་གནས། 近住，斋戒。梵语作优婆塞。守八支之别解脱戒（ཡན་ལག་བརྒྱད་སྲུང་བའི……སོ་ཐར་སྡོམ་པ），在家男女受八戒者。

བསྙེན་གནས་ཀྱི་སྡོམ་པ། 1.斋戒，近住律仪。杀盗淫妄四根本罪，以及饮酒歌舞、花鬘涂香、高广大床、过午时食四支分罪，共成八罪。认可一昼夜间戒此八罪的别解脱戒（ཙ…པ་བཞི་དང་། ཆང་དང་། གར་ཕྲེང་སོགས། མལ་སྟན་ཆེ་མཐོ། ཕྱི་དྲོའི་ཁ་ཟས་ཏེ་ཡན་ལག་བཞི་བཅས་ཉིན་ཞག་གཅིག་སྲུང་བར་ཁས་བླངས་པའི……སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་པ།）。2.住七戒。名拉卓畏衮波（ལྷ་འགྲོ་བའི་མགོན་པོ།）、库卧（ཁུ་བོ།）的弟子，火马年（1240）生，土羊年（1319）逝世，为吉布寺主持，管领所有博朶本分寺，并曾为塔尔寺开光，成为佛教之主，见重于八思巴。

བསྙེན་གནས་ཀྱི་ཡན་ལག་གསུམ། 近住三支。即：戒支（ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཡན་ལག）、不放逸支（བག་ཡོད་པའི་ཡན་ལག）、禁戒支（བརྟུལ་ཞུགས་ཀྱི་ཡན་ལག）。

བསྙེན་གནས་ཀྱི་བསླབ་བྱ། 近住学处。即时戒以上之八斋戒（དུས་ཁྲིམས་ཡན་ལག་བརྒྱད།）。

བསྙེན་གནས་སྡོམ་པ། 斋戒，近住律仪。参见བསྙེན་གནས་ཀྱི་སྡོམ་པ། 条。

བསྙེན་གནས་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ། 八戒，八斋戒，八关斋戒，八支斋戒。即：不杀（སྲོག་མི་གཅོད།）、不盗（མ་བྱིན་པ་མི་ལེན།）、不淫（མི་ཚངས་མི་སྤྱོད།）、不妄语（རྫུན་མི་སྨྲ།）、不饮酒（ཆང་མི་འཐུང་།）、不眠坐高广大床（ཁྲི་སྟན་ཆེ་མཐོ་མི་འདུག）、不歌舞香饰（གླུ་གར་དང་དྲི་རྒྱན་མི་བྱ།）、不过午食（ཕྱི་དྲོའི་ཁ་ཟས་མི་ཟ།）。这是佛教为出家男女教徒制定的八条戒。

བསྙེན་གནས་ལ་གནས་པ། 持斋，受斋，受持斋戒。佛教徒的持戒行为（བསྙེན་གནས་སྡོམ་པ་སྲུང་བཞིན་དུ་ཡོད་པ།）。

བསྙེན་པ། 近，承事，念修。亲近念诵修习本尊、承事本尊之修法（ཡི་དམ་ལྷ་དང་ཉེ་བར་འགྲོགས་པའི་སྒྲུབ་པ།）。

བསྙེན་པ་རྒྱས་པ། 广承事，自圆满大瑜伽三摩地俱修无减为广承事（བདག་རྫོགས་རྣལ་འབྱོར་ཆེན་པོ་དང་བཅས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གསུམ་ཕྲི་བ…མེད་པར་བསྒོམ་པའི་བསྙེན་པ་རྒྱས་པ།）。

བསྙེན་པ་བསྡུས་པ། 略承事，修大瑜伽各尊真言诵满十万为略承事（རྣལ་འབྱོར་ཆེན་པོ་ལྷ་རེ…རེའི་བཟླས་བརྗོད་འབུམ་དང་བཅས་པའི་བསྙེན་པ…བསྡུས་པ།）。

བསྙེན་པ་འབྲིང་པ། 中承事，摄为最胜曼陀罗生法等为中承事（དཀྱིལ་འཁོར་རྒྱལ་མཆོག་གི……སྐྱེད་ཆོག་ལ་སོགས་པ་བསྡུས་པའི་བསྙེན་པ་འབྲིང་……པ།）。

བསྙེན་པ་གསུམ། 三修念。相修念、数修念和时修念（མཚན་མའི་བསྙེན་པ། གྲངས་ཀྱི་བསྙེན་པ། དུས་ཀྱི་བསྙེན་པ་སྟེ་གསུམ་མོ།）。

བསྙེན་པར་མ་རྫོགས་པ། 未受具足戒，未受比丘戒者（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ་མ་མནོས་པ།）。

བསྙེན་པར་རྫོགས་འདོད་མངོན་གྱུར། 欲乐近圆现前。近圆十现前之一。因等起为欲得心，时等起为知得心，远离违缘五决定之心，成就顺缘三圆满之心，此诸皆以出离心为其精髓（བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་མངོན་གྱུར་བཅུའི་ཡ་གྱལ…ཞིག་སྟེ། རྒྱུའི་ཀུན་སློང་ཐོབ་འདོད། དུས་ཀྱི་ཀུན་སློང་ཐོབ་ཤེས། འགལ་རྐྱེན་ངེས་པ་ལྔ་བྲལ་གྱི་བསམ་པ། མཐུན་རྐྱེན་ཕུན་ཚོགས་གསུམ་ལྡན་གྱི་བསམ་པ་དེ་ཐམས་ཅད་ངེས་འབྱུང་གི་བསམ་པས

ཞིས་ཟིན་པ།)。

བསྙེན་པར་རྫོགས་པ། 1.受近圆戒，受比丘戒（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ་ནོད་པའམ་དགེ་སློང་བསྒྲུབས་པ། ）。 2.近圆戒，比丘戒律（བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ། ）。

བསྙེན་པར་རྫོགས་པ་དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ། 圆满具足比丘戒。有二百五十三条，一般称为比丘戒或具足戒，能从亲教师（མཁན་པོ། ）及轨范师（སློབ་དཔོན། ）等受得此戒者，称近圆比丘（བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་དགེ་སློང་། ）。

བསྙེན་པར་རྫོགས་པ་མངོན་གྱུར་བཅུ། 近圆戒十现前。同མངོན་དུ་གྱུར་པ་བཅུ། 条。

བསྙེན་པར་རྫོགས་པ་མངོན་དུ་གྱུར་པ་བཅུ། 十近圆现前。参看མངོན་དུ་གྱུར་པ་བཅུ། 条。

བསྙེན་པར་རྫོགས་པ་བཅུ། 十种近圆戒。即出家近圆戒（རབ་བྱུང་གིས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པ། ）、使仪近圆戒（ངེས་པར་འདུག་པས་བསྙེན་པར……རྫོགས་པ། ）、回转近圆戒（ཚུར་ཤོག་གིས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པ། ）、承认导师近圆戒（སྟོན་པར་ཁས་བླང་བས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པ། ）、问喜近圆戒（དྲི་བས་མཉེས་པས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པ། ）、承认上师法近圆戒（བླ་མའི་ཆོས་ཁས་བླང་བས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པ། ）、使者近圆戒（ཕོ་ཉས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པ། ）、五聚近圆戒（ལྔ་ཚོགས་ཀྱིས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པ། ）、十聚近圆戒（བཅུ་ཚོགས་ཀྱིས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པ། ）、皈依近圆戒（སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བས་བསྙེན་པར་རྫོགས་པ། ）。

བསྙེན་པར་རྫོགས་པ་རྣམ་པ་བཅུ། 圆具戒十相：由自然性，是指诸佛及诸独觉（རང་བྱུང་ཉིད་ཀྱིས་ནི་སངས་རྒྱས་རྣམས་དང་རང་སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱིའོ། ），进入于无过，是说如遍知闻憍陈如、马胜、具贤、焰燃、大名等五比丘（སྐྱོན་མེད་པ་ལ་ཞུགས་པས་ཅང་ཤེས་ཀཽ་ཎྜི……ནྱ་དང་། རྟ་ཐུལ་དང་། བཟང་ལྡན་དང་། རླངས་པ་དང་། མིང་ཆེན་སྡེ་ལྔ་རྣམས་ཀྱིའོ། ）；说比丘此来，是以此传称于众（དགེ་སློང་ཚུར་ཤོག……གིས་གྲགས་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱིའོ། ；谓从信誓于大师（佛世尊），是说如大迦叶的因缘（སྟོན་པར་ཁས་བླངས་པ་ལས་འོད་སྲུངས་ཆེན་པོའི……འོ། ）；问而喜悦，是为善授（དྲིས་ཤིང་མཉེས་པས་ལེགས་བྱིན་གྱིའོ། ）；谓信重法，是说如摩诃波阇波提（大生母，即佛的姨母）的因缘（ལྕི་བའི་ཆོས་ཁས་བླངས་པས་སྐྱེ……དགུའི་བདག་མོ་ཆེན་མོའི་འོ། ）；所谓信使，是说如法施母的因缘（ཕོ་ཉས་ཆོས་སྦྱིན་མའི……འོ། ）；由无持律者，而说为边地（无佛法之地）（འདུལ་བ་འཛིན་པ་དང་ལྔ་པས་ཡུལ……མཐའ་འཁོབ་རྣམས་སུའོ། ）；以有十众聚会，而称诸中土（བཅུའི་ཚོགས་ཀྱིས་དབུས་རྣམས……སུའོ། ）；由当三诵皈依，是说贤善诸部的六十僧团等所当作（སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ་གསུམ……བརྗོད་པས་བཟང་སྡེའི་ཚོགས་དྲུག་ཅུ་རྣམས……ཀྱིའོ། ）。

བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་སྐབས་ཀྱི་མངོན་དུ་གྱུར……པ་བཅུ། 受具足戒时的十显现。即：导师显现（སྟོན་པ་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、佛陀显现（སངས་རྒྱས་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、法显现（ཆོས་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、堪布显现（མཁན་པོ་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、师显现（སློབ་དཔོན་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、受戒愿显现（བསྙེན་པར་རྫོགས་འདོད་མངོན་དུ་གྱུར་པ། ）、法器显现（ཡོ་

བྱད་མངོན་དུ་གྱུར་པ།）、净受用显现（ཡོངས་སུ་དག་པ་མངོན་དུ་གྱུར་པ།）、祈愿显现（གསོལ་བ་མངོན་དུ་གྱུར་པ།）、业显现（ལས་མངོན་དུ་གྱུར་པ།）。

བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་དགེ་སློང་། 近圆比丘。从亲教师及轨范师等圆满受得近圆戒的比丘（མཁན་པོ་དང་སློབ་དཔོན་ལས་ཚུལ་ཁྲིམས་ཡང……དག་པར་མནོས་པའི་དགེ་སློང་།）。

བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་ལས། 受具羯磨。受近圆戒仪规或事业（བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་ཆོ……གའམ་བྱ་བ།）。

བསྙེན་རྫོགས། 近圆，邬波三钵那，具足戒之异名；受比丘戒名成近圆（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ……ཐོབ་པ་ལ་བསྙེན་རྫོགས་བསྒྲུབས་ཟེར།）。

བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ། 近圆戒，即具足戒，佛教比丘和比丘尼所受的戒律（དགེ་སློང་གི་སྡོམ……པ།）。因与沙弥、沙弥尼所受十戒相比，戒品具足，故名。一切别解脱律仪（སོ་སོར་ཐར་པའི་ཐམས་ཅད་སྡོམ་པ།）。

བསྙེན་རྫོགས་མཁན་པོ། 亲教师，近圆堪布。梵语作邬波驮耶<ཨུཔཱདྷྱཱཡཿ>，传授比丘戒的僧人（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ་གནང་མཁན།）。

བསྙེལ་བ་མི་མངའ་བ། 念无失。佛于诸法无著无碍。如来十八不共法之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི……ཐུགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ཞིག་སྟེ། ཆོས་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ལ་ཐོགས་པ་དང་ཆགས་པ་མེད་པ། མ་འདྲེས་པའི་ཆོས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

བསྙེལ་བ་མི་མངའ་བའི་ཆོས་ཉིད། 无忘失性。作利生事，从不违时，有如海潮，永不愆期，无有忘失。为二十一无漏智之一（གདུལ་བྱའི་དོན་མཛད་པ་ལ་དུས་ལས་ཡོལ་བ……མེད་པ་རྒྱ་མཚོའི་རླབས་ལྟ་བུ་དུས་སུ་འབྱུངས་ནས……ཀྱི་བསྙེལ་མི་མངའ་བ་སྟེ། ཟག་མེད་ཡེ་ཤེས་སྡེ་ཚན་ཉེར་གཅིག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཏ་ལའི་ལོ་མའི་བཀའ་བོ་ཏི། 贝叶佛经。如《五部遗教》(བཀའ་ཐང་སྡེ་ལྔ།) 门函中说，桑耶寺(བསམ་ཡས།)建成后，“在中央宝库之修道处内，有贝叶经共七十六卷。……”

ཏཱ་དབེན་གོ་ཤྲཱི། 大元国师。元帝给西藏萨迦法王的一种封号。如嘉洋顿月坚参(འཇམ་………དབྱངས་དོན་ཡོད་རྒྱལ་མཚན།) 于公元1343年继任萨迦法王，元帝土铁木耳(ཡོན་གོང་མ་ཐུག་ཐེའི་ཐུར།) 就封其为“大元国师”,并赐玉印。

ཏཱ་དབེན་ཏི་ཤྲཱི། 大元帝师。元代皇帝之师(ཧོར་རྒྱལ་པོའི་དབུ་བླ། 如八思巴(འཕགས་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན། 1235—1280)。

ཏཱ་བླ་མ། 大喇嘛。清代在西藏所封僧官职位名(མན་ཇུའི་རྒྱལ་རབས་སྐབས་བོད་ཀྱི་དཔོན་རིགས···སེར་མོ་བའི་གོ་མིང་ཞིག)。

ཏཱ་མོ་ཛ་ཏི། 达摩祖师(？——528)。意译道法，西天竺僧人，南朝宋末航海到达广州，又往北魏，住嵩山少林寺。被认为是中国佛教禅宗的始祖，天竺禅宗第二十八祖。

ཏཱ་ར། (梵)多罗，度母，救度佛母(སྒྲོལ་མ།)。乃是佛教一女神，传说为观音化身的救苦救难本尊，以颜色区分，有白度母、绿度母等。

ཏཱ་ར་ན་ཐ། 1.(梵)多罗那他。救度怙主(སྒྲོལ་མའི་མགོན་པོ།)。2.多罗那他(意译善逝)，原名贡噶宁波(ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ།)，藏传佛教觉囊派(ཇོ་ནང་པ།) 第四代喇嘛，生于藏历第十饶迥木猪年(རབ་བྱུང་བཅུ་པའི······ཤིང་ཕག་ལོ། 公元1575年)。凭借后藏第巴仁奔巴(སྡེ་པ་རིན་སྤུངས་པ།)之力，于1614年倡建达登彭措岭寺(རྟག་བརྟན་ཕུན་ཚོགས····གླིང་།)，复兴觉囊派。后该寺被五世达赖强迫改名为噶丹彭措岭寺(དགའ་ལྡན་ཕུན་ཚོགས་གླིང་།)。 由于受格鲁派的排挤，晚年赴外蒙古传法，被蒙古汗王尊为哲布尊丹巴(རྗེ་བཙུན་དམ་པ།)。 卒于库伦。其转世“灵童”即哲布尊丹巴一世。1608年著《印度佛教史》(རྒྱ་གར་ཆོས་འབྱུང་།)，颇见重于世。

ཏཱ་ལའི་བླ་མ། 达赖喇嘛。蒙语达赖(ཏཱ་ལའི།)，藏语为嘉措(རྒྱ་མཚོ།)， 汉译为海。系1580年青海蒙古族顺义王俺答汗(ཨལ་ཐན·····རྒྱལ་པོ།) 赠藏传佛教格鲁派喇嘛索南嘉措的称号。后追认根登珠(དགེ་འདུན་གྲུབ།)和根登嘉措(དགེ་འདུན་རྒྱ་མཚོ།) 为第一、第二世达赖喇嘛。清顺治十年(1653年)册封洛桑嘉措(བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ།) 为第五世达赖喇嘛，历世相传，今已十四代。

ཏཾཿ ཡིག 度母所生处咒文，度母密咒。传说从观音菩萨的牙齿中发出一道光辉，光端出现ཏཾ字形，从此字形里诞生圣度母，故名(སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་ཚེམས་ལས་འོད་བྱུང་བའི་སྣེ་ལ་ཏཾ····ཡིག་ལྗང་ཁུ་ཞིག་བྱུང་སྟེ། དེ་ལས་རྗེ་བཙུན་སྒྲོལ་

མ་འཁྲུངས་པ་ཡིན་ཟེར་སྲོལ་ཡོད།)。

ཏཐཱགཏཿ། （梵）多陀阿伽陀。如来。参见 དེ་བཞིན་གཤེགས་པ། 条。

ཏནྟྲ། （梵）怛特罗，密宗本续。参见 སྔགས་རྒྱུད། 条。

ཏི་ཤྲཱི། （汉）帝师，皇帝之师。在元、明、清时期，皇帝给西藏大喇嘛赐封的一种职位名。以后藏史的编纂者们也用这一称号，称呼曾任过西藏地方摄政或噶伦（བཀའ་བློན།）的喇嘛。

ཏི་ཤྲཱི་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན། 帝师贡噶坚参（1310——1358）。他二十岁时（1331年），接受元文宗图贴木耳邀请，并被封为帝师（དགུང་ལོ་ཉེར་གཉིས་པ་1331ལོར་ཡོན་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་གོང་མ་ཐུག་ཐེའི་མུར་གྱིས་གདན་དྲངས་ནས་རྒྱལ་པོའི་ཏི་ཤྲཱིར་བཀུར། ）。此后到懿璘智班和妥欢帖木耳的至正十八年（1358），一直任帝师（དེ་ནས་རིན་ཆེན་དཔལ་དང་ཐོ་གན་ཐེའི་མུར་གྱི་ཀྱི་ཀྲིན་ཁྲི་ལོ་བཅོ་བརྒྱད་པའི་བར་ཏི་ཤྲཱི་མཛད། ）。1358年逝世。

ཏི་ཤྲཱི་ཀུན་དགའ་བློ་གྲོས། 帝师贡噶洛追（1299—1352）。萨迦达钦之子，曾任元仁宗、英宗、泰定帝三朝之帝师。前此皆由帝师统领萨迦全寺。从此师始，以全寺分给昆季，从此萨迦寺遂分为细脱、拉康、仁钦岗、堆却等四大方丈室（རབ་བྱུང་ལྔ་པའི་ས་ཕག་ལོར་ས···སྐྱ་བདག་ཉིད་ཆེན་པོའི་སྲས་སུ་འཁྲུངས། ཧོར་གྱི་རྒྱལ་སར་བྱོན་ནས་བུ་ཡན་རྒྱལ་པོ་དང་། གེ་གན་རྒྱལ་པོ། ཡེ་སུན་ཐེ་མུར་བཅས་གསུམ་གྱི་ཏི་ཤྲཱི་མཛད། དེ་ཡན་ཆད་ཀྱིས་གདན་ས་ཐུན་མོང་དུ་དབང་བསྒྱུར། འདི་ཕས་གདན་ས་དེ་སྐུ་མཆེད་སོ་སོར་བགོས་ཏེ་གནང་བས་བཞི་ཐོག་བླ་བྲང་དང་། ལྷ་ཁང་བླ་བྲང་། རིན་ཆེན་སྒང་བླ་བྲང་། དུས་མཆོད་བླ་བྲང་བཅས་བཞིར་གྱེས། ཤིང་སྐྱང་སོར་འདུས། ）。

ཏི་ཤྲཱི་རིན་ཆེན་རྒྱལ་མཚན། 帝师仁钦坚参（1238——1279）。八思巴异母弟，公元1276——1279八思巴回藏期间，任元世祖帝师（འགྲོ····མགོན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གཅུང་པོ་རིན་ཆེན་རྒྱལ་མཚན། འཕགས་པ་རབ་བྱུང་ལྔ་པའི་མེ་བྱི་ལོར་རྒྱལ་ས་ནས···བོད་ལ་ལོག་པའི་ཞུལ་དུ་རྒྱལ་པོའི་དབུ་བླ་ཏི་ཤྲཱི་ལོ····གསུམ་མཛད། ས་ཡོས་ལ་འདས། ）。

ཏི་ཤྲཱིའི་གདུང་རྫ་ལོག་གིས་བརྒྱབ་པ། 帝师遗体被劫。帝师贡噶坚参（ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན། 1310—1358），1358年在北京去世，其遗体在迎往西藏途中，被起义农民所劫。帝师遗体被劫就指这件事。

ཏེ་ཙེ་ཏཱ་ཤིའི་ཧྲེ་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་ཡེ་ཤེས་ལྡན་བྱ་བ། 智𫖮大师(538—597)，陈、隋时僧人。中国佛教天台宗四祖，实为创始人。世称“天台大师”。俗姓陈，字德安。祖籍颖川（今河南许昌）。后迁荆州华容（今湖北潜江西南）。其父为梁时大官。十八岁投湘州果愿寺法绪出家，二十岁受具足戒。二十三岁到光州大苏山拜慧思为师，学禅法，修行法华三昧。陈光大元年（567年），学成，去金陵讲《法华经》等，并传布禅法，博得官府和僧徒的敬服。陈太建七年（575年）入天台山建草庵。陈宣帝敕割天台山所在始丰县（今浙江天台）之“调”以供寺用，又蠲两户农民之赋役，供寺薪水。后应陈后主（582—589在位）诏请，回金陵讲《大智度论》、《仁王般若论》、《法华经》等。陈亡后，游化荆、湘二州，又往庐山讲经说法。隋开皇十一年（591）应晋王杨广之请到扬州为其授菩萨戒，受以“智者”之号，故又称“智者大师”。生前造大寺三十五处，度僧四千余，传业弟子三十二，其中著名的有灌顶等。卒后，杨广派人按遗图在天台山下造寺，并于登帝位后赐“国清寺”

之匾额。著作很多，主要有《法华玄义》、《法华文句》、《摩诃止观》各十二卷，是天台宗代表性著作。（以上见《宗教词典》1030页）。《土官宗教源流镜史》说：“大师把佛的一代说法系统归纳为五个时期：华严时、鹿苑时、方等时、般若时和涅槃时。其说法之仪式归为八教：顿教直入之门、渐教次第门、秘密教不共之门、不定教之门、藏教之门、通教之门、别教之门、圆教之门等创立如是等的名言。大师应隋文帝之请，撰写《入法界次第》等著作近四十部。师于会中讲说《华严》、《般若》、《法华》、《中论》、《般若大疏》等，弟子为之笔录有五十部，以龙树论旨为主转法轮三十年，寿六十岁，于开皇十七年十一月二十四日，入三摩地中而般涅槃。”（གསུང་རབ་རིན་པོ་ཆེ་སྤྱི……ལ་སྟོང་པོ་བཀོད་པའི་དུས། རི་དྭགས་ཚལ་གྱི་དུས། ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པའི་མདོ་སྡེའི། ཤེར་ཕྱིན་གྱི། མྱང་འདས་ཀྱི་དུས་ཏེ་དུས་ཚིགས་ལྔས་ཕྱེ་བས་ཁོག……འབུབས་པའི་སྟོམ་དང་། ཅུན་མིན་ཏེ་གཅིག་ཆར་འཇུག་པའི་སྒོ། ཅི་ཡན་མིན་ཏེ་རིམ་གྱིས་འཇུག་པའི་སྒོ། པྲི་མི་སྟེ་གསང་བ་ཐུན་མོང་མིན་པའི། མ་ངེས་པའི། སྡེ་སྣོད་ཀྱི། རིག་པའི། རྣམ་པར་འབྱེད་པའི། ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་སྒོ་སྟེ་འཇུག་སྒོ་རྣམ་པ་བརྒྱད་ཅེས་པའི་ཐ་སྙད་ཅན་གྱི་སྲོལ་བཙུགས། ཞེན་ཏེ་རྒྱལ་པོས་བསྐུལ་ནས་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ལ……འཇུག་པའི་རིམ་པ་ལ་སོགས་པའི་བསྟན་བཅོས་བམ་པོ……བཞི་བཅུར་ཉེ་བར་མཛད་ཅིང་། ཕལ་ཆེན་དང་། ཤེར་སྙིང་དང་། དམ་ཆོས་པད་དཀར། ཙུ་པ་ཤེས་རབ། འབུམ་འགྲེལ་ཆེན་མོ་ལ་སོགས་པ་ཚོགས་པར་ཚོགས་བཤད་བྱས་པ་ལ་སློབ་མ་རྣམས……ཀྱིས་ཟིན་ཐྲིས་བཏབ་པས་བམ་པོ་ལྔ་བཅུ་བྱུང་། མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་ལུགས་གཙོ་བོར་བྱས་པའི་ཆོས……ཀྱི་འཁོར་ལོ་སུམ་ཅུར་བསྐོར་ནས་དགུང་ལོ་དྲུག་ཅུའི་ཐོག་ཁའི་ཧུའང་ལོ་བཅུ་བདུན་པ་དགུན་འབྲིང་གི……ཉེར་བཞི་ལ་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་བཞུགས་བཞིན་པར……མྱ་ངན་ལས་འདས་སོ། ）。

ཏིང་ངེ་འཛིན། （梵）སམཱདྷི三摩地，三昧，禅定。即等持，心专注一境而不散乱（སེམས་རྩེ……གཅིག་པར་གཉིད་ནས་འཛིན་པའམ་དམིགས་པ་རྩེ……གཅིག་པ། ）。 佛教以此作为取得正确认识，达到出世成佛的修养方法。此有两种：一谓“坐定”，即人们与生俱有的一种精神功能；一谓“修定”，指专为获得佛教智慧、功德或神通而修习所生者。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར། 等持坛场。收摄一切景物，入于无所得空境界之中，心注一境，不加造作之定（དངོས་སྣང་ཐམས་ཅད་མི་དམིགས་པའི་དབྱིངས་སུ་བསྡུས་ཏེ་རིག་པ་མ་བཅོས……པའི་ངང་ནས་རྩེ་གཅིག་ཏུ་མཉམ་པར་འཇོག……པ། ）。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་འཁོར་ལོ། 《三摩地轮经》。尸罗达摩（ཤཱི་ལ་དྷརྨ）译师和南巴米多巴（སྣམ་པར་མི་རྟོག་པ། ）译师从汉文译为藏文。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཁྱད་པར། 等持特性。异常明了有力的“明分”和一心稳定不乱的“住分”（སེམས་ཤིན་ཏུ་གསལ་བའི་གསལ་ཆའི་ངར……དང་ལྡན་པ་དང་། སེམས་རྩེ་གཅིག་ཏུ་གནས་པའི་མི་རྟོག་པའི་གནས་ཆ་དང་ལྡན་པ། ）。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་གེགས་ཉེས་པ་ལྔ། 修定五障。即：懈怠（ལེ་ལོ། ）、 忘念（བརྗེད་ངས། ）、沉掉（བྱིང་རྒོད། ）、不作行（འདུ་མི་བྱེད། ）、作行（འདུ་བྱེད་པ། ）。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཆོ་འཕྲུལ། 等持神变。密乘瑜伽部修习中四神变之一。 修习中央大日如来、东方不动如来、南方宝生如来、西方无量光如来、北方不空成就如来，各由各自的种姓

萨埵簇拥环绕之三摩地（ནལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི……སྒོམ་པ་ཆོ་འཕྲུལ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། དབུས་སུ་རྣམ་པར་སྣང་མཛད། ཤར་དུ་མི་བསྐྱོད་པ། ལྷོར་རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས། ནུབ་ཏུ་སྣང་བ་མཐའ་ཡས། བྱང་དུ་དོན་ཡོད་གྲུབ་པ་རྣམས་རང་རང་གི་རིགས་ཀྱི་སེམས་དཔའ་བཞི་བཞིས་བསྐོར་བར……བསྒོམ་པའོ། ）。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྟོབས། 定力。永不散乱的心所之力（རྟག་ཏུ་རྣམ་པར་གཡེང་བ་མེད་པའི་ཏིང་ངེ……འཛིན། ）。为五力（སྟོབས་ལྔ། ）之一。参见སྟོབས་ལྔ། 条。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྟོབས་དྲུག 六定力。六种引发等持之力。即：闻力（ཐོས་པའི་སྟོབས། ）、思力（བསམ་པའི་སྟོབས། ）、念力（དྲན་པའི་སྟོབས། ）、正知力（ཤེས་བཞིན་གྱི་སྟོབས། ）、精进力（བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་སྟོབས། ）、熟练力（ཡོངས་སུ་འདྲིས་པའི་སྟོབས། ）。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་དབང་པོ། 定根。心于色、声等境不散不乱（སེམས་གཟུགས་དང་སྒྲ་ལ་སོགས……པའི་ཡུལ་ལ་གཡེང་ཞིང་འཕྲོ་བ་མེད་པའི་ཆ། ）。为三十七道品中五根之一（བྱང་ཕྱོགས་སོ་བདུན་གྱི་དབང་པོ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་རྣམ་པར……གཞག་པ། 《大乘大集地藏十轮经无依行品第三》。唐玄奘由梵文译成汉文，后由汉僧甚深和尚（རྒྱའི་དགེ་སློང་ཧྭ་ཤང་ཟབ་མོ། ）等依汉文译成藏文。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཚོགས། 定资粮。指修止所必须具备的善根（ཞི་གནས་སྒྲུབ་པར་དགོས་ངེས་ཀྱི……དགེ་རྩ། ）。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཡན་ལག 三摩地支。密法此支为由随爱欲天所得不变妙乐，即此一心离能所取，诸佛说名三摩地支。又发生此支要依随念，由随念时猛利火力溶菩提心，由顶，降至摩尼中间引生四喜，其第四俱生喜，此即不变妙乐三摩地支（ཏིང་ངེ་འཛིན་ཞེས་པ་ནི། འདོད་པའི་ལྷ་ལ་རྗེས་སུ་ཆགས་པ་ལས་གང་ཞིག……འགྱུར་བ་མེད་པའི་བདེ་བ་ཐོབ་པ་སྟེ། དེ་ལ་ར་ཅི། ཏུ་འགྱུར་བའི་སེམས་གཟུང་དང་འཛིན་པ་དང་བྲལ་བ་ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཡན་ལག་ཏུ་བརྗོད་དོ། དེ་སྐྱེ་བ་ནི་རྗེས་དྲན་ལ་རག་ལས་ཏེ། རྗེས་དྲན་སྐབས་ཀྱི་གཏུམ་མོས་བཞུས་པའི་བྱང་སེམས་སྤྱི་བོ་ནས་ནོར་བུའི་བར་དུ……འོངས་པ་ལས་དགའ་བ་བཞི་སྐྱེ་བའི་བཞི་པ་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་དགའ་ནི། མི་འགྱུར་བའི་བདེ་བ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཡན་ལག་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། ）。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བསླབ་པ། 定学。大乘说为首楞严等三摩地，小乘说为修不净观、四静虑及无色定（ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ནི་དཔའ་བར་འགྲོ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་དང་། ཉན་ཐོས་དག་གི་མི་སྡུག་པ་སྒོམ་པ་དང་། བསམ་གཏན་བཞི་དང་། གཟུགས་མེད་པའི་སྙོམས་པར་འཇུག་པ་བཅས་ཡིན་ནོ། ）。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་བཀའ། 大悲加被所说教。为三意加被教之一（ཐུགས་ཀྱིས་བྱིན་བརླབས་བཀའ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཏིང་ངེ་འཛིན་སྒྲུབ་པ་ལ་སྤང་བྱ་ཉེས་པ་ལྔ། 修定时所断五罪。即：懒惰（ལེ་ལོ། ）、忘教诫（གདམས་ངག་བརྗེད་པ། ）、昏沉掉举（བྱིང་རྒོད། ）、无为（མངོན་པར་འདུ་མི་བྱེད་པ། ）、行（འདུ་བྱེད་པ། ）。

ཏིང་ངེ་འཛིན་ཉམས་པ་མི་མངའ་བ། 无不定心。如来于一切时安住定中，心不散乱（དུས……ཐམས་ཅད་དུ་ཏིང་ངེ་འཛིན་དུ་ཞུགས་ནས་མི་ཉམས་

པར་འཛོག་པ།)。 为十八不共法之一(མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཏིང་ངེ་འཛིན་བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག 定觉支。依等住力,引生正慧,永断烦恼(མཉམ་པར་བཞག་སྟོབས་ཀྱིས་ཡང་དག་པའི་ཤེས་རབ་བསྐྱེད་དེ་ཉོན……མོངས་རྣམས་སྤོང་བར་བྱེད་པ་ཞིག)。 为菩提七分法之一(བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ……ཞིག)。

ཏིང་ངེ་འཛིན་ཡང་དག་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག 定觉支。为七觉支之一(བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག……བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཏིང་ངེ་འཛིན་སེམས་དཔའ། 定静勇识，等持萨埵。为三勇识之一(སེམས་དཔའ་གསུམ་གྱི……གྲས་ཤིག)。

ཏིང་ངེ་འཛིན་གསུམ། 三种三摩地。指观察所对之境之粗想，谓为寻，旧谓之觉。其细想谓为伺，旧谓之观，属于色界无色界之诸定，依此寻伺之有无而分三种：有寻有伺三摩地(མཚན་བཅས་རྟོག་བཅས་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན།)、无寻有伺三摩地(མཚན་བཅས་རྟོག་མེད་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན།)、无寻无伺三摩地(མཚན་མེད་རྟོག……མེད་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན།)。

ཏིང་ངེ་འཛིན་ལྷའི་གཟེར། 三摩地本尊钉。观修一切现象为本尊坛场。此种观修，下能清净除治轮回四生身形习气，上在因位即能圆满佛位所有随机应化种种身形之果，中于道位由于净治一切脉络转为本尊，故能成熟针对金刚身窍之圆满次第(སྣང་སྲིད་ལྷའི་འཁོར་ལོར……བསྒོམ་པ་སྟེ། དེ་མར་འཁོར་བའི་སྐྱེ་གནས་བཞིའི་ལུས་ཀྱི་བག་ཆགས་སྦྱང་ཞིང་དག་པར་བྱེད། ཡར་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོ་སྐུ་གང་འདུལ་དུ་སྣང་བའི་འབྲས……བུ་གཞི་ལ་རྫོགས། བར་ལམ་དུས་སུ་རྩའི་དྭ་ཐམས་ཅད་ལྷ་རུ་སྦྱངས་པས། རྡོ་རྗེའི་ལུས་ལ་གནད་དུ་བསྣུན་པའི་རྫོགས་རིམ་གྱི་སྨིན་བྱེད་དུ་འགྲོ་བ།)。为闭气四钉之一(སྲོག་སྡོམ་གཟེར་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཏིང་ཆེན་དགོན་པ། 定钦寺。在四川省甘孜藏族自治州德格县境内(སི་ཁྲོན་ཞིང་ཆེན་ཁོངས……དཀར་མཛེས་བོད་རིགས་རང་སྐྱོང་ཁུལ་གྱི་སྡེ་དགེ……རྫོང་དུ་ཡོད།)。 又作地尖寺。

ཏིང་འཛིན། 三摩地，禅定。见ཏིང་ངེ་འཛིན།条。

ཏིང་འཛིན་རྒྱལ་པོ། 《三昧王经》。一部讲述于空性上立大手印的经书，如说：“诸法自性大手印”(ཆོས་རྣམས་ཀུན་གྱི་རང་བཞིན་ཕྱག……རྒྱ་ཆེ།)。

ཏིང་འཛིན་སེམས་དཔའ། 定尊，等持勇识，三摩地萨埵。在智尊胸中所观种子或手帜(ཡེ་ཤེས་སེམས་དཔའི་ཐུགས་ཀར་ས་བོན་ནམ་ཕྱག……མཚན་བསྒོམ་པའོ།)。 为密乘生起次第中三勇识之一(སེམས་དཔའ་སུམ་བརྩེགས་ཀྱི་ནང……གསེས་ཤིག)。

ཏིང་ལོ། 糌粑灯碗。将糌粑做成小盏，内盛酥油或清油以燃灯供神者(ཟན་གྱི་ཀོང་བུ་ཆུང……ངུར་མར་སྣུམ་གང་ཙང་གིས་གཏམས་པའི་མར་མེ……ཆུང་ཆུང་སྟེ་ཟན་ཀོང་ཡང་ཟེར།)。

ཏིལ་མཆོག་མ། 麻胜女。天界妓女(ལྷའི་སྨད་འཚོང་མ།)。

ཊཱི་ཀ་ཆེན་གྱི་ཁ་སྐོང་། 《时轮大疏补遗》。为宗喀巴大师弟子杰・洛追曲迥(རྗེ་བློ་གྲོས་ཆོས་སྐྱོང་།)著。

ཊཱི་ཀ་ཆེན་དེ་ཉིད་སྣང་བ། 《时轮经无垢光释大疏》(འགྲེལ་ཆེན་དྲི་མེད་འོད་ཀྱི་རྒྱ་ཆེར……འགྲེལ།)。 宗喀巴弟子克珠杰(མཁས་གྲུབ་

རྗེ། ）著。

ཏྲིཀ་ཆེན་རིགས་པའི་རྒྱ་མཚོ། 《理海大疏》。宗喀巴弟子克珠杰所著《释量论注》（མཁས་གྲུབ་རྗེས་མཛད་པའི་ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི……འགྲེལ། ）。

ཏི་སེར་གནས་པ། 住岗底斯山。1.邬摩主（ཨུ་མའི་བདག་པོ། ）。2.大自在天之异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

ཏཻ་ལོ་པ། 底洛巴。原名慧贤（ཤེས་རབ་བཟང་པོ། ），公元十世纪印度那若巴之上师，为修密宗得成就者，因曾作榨油工，故名（དུས་རབས་བཅུ་པའི་སྐབས་སུ་བྱུང་བའི་ན་རོ་པའི་བླ་མ་ཡིན་པ་དང་། གསང་སྔགས་ཉམས་སུ་བླངས་ཏེ་གྲུབ་པ་བརྙེས། སྣུམ་འཚག་མཛད་པ་གནང་སྐྱོང་བས་མཚན་ལ་ཏཻ་ལོ་པ་གྲགས། ）。

ཏོག་དཀར་པོ། 白幢，白顶。佛教传说释迦在兜率天时名“白幢”（སངས་རྒྱས་དགའ་ལྡན་དུ་བཞུགས་པའི་ཚེ་ཏོག་དཀར་ཞེས་པའོ། ）。

ཏོལ་སྐྱེས་ཤེས། 决定智，究竟智（མཐར་ཕྱིན་པར་ཤེས་པ། ）。

ཏོལ་ཆོད། 到彼岸，到究竟（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་འམ་མཐར་སོན་པ། ）。

〔གཏ〕

གཏད་དཀར་འགྲོ་བཟང་མ། 施仁神女。珠穆朗玛五仙女之一（ཇོ་མོ་ཚེ་རིང་མཆེད་ལྔའི་ཡ……ཀྱུལ་ཞིག）。

གཏད་པ་ལས་ཟློང་བའི་སྤང་བ། 过期蓄衣。檀越付与僧物，未至自恣期前即自受用（སྦྱིན་བདག་གིས་གཏད་པའི་དབྱར་གྱི་རྙེད་པ་དབྱར……མཚམས་ཀྱི་ནང་དུ་ལོངས་སྤྱོད་པའོ། ）。为三十舍堕之一（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གཏད་རབས། 付法藏师。指传承释迦牟尼教法的弟子，也指佛教各派传承本派法统的辈数。参见གཏད་རབས་བདུན། 条。

གཏད་རབས་བདུན། 七代付法藏师。传承释迦牟尼教法的最初七代祖师。即：1.饮光（摩诃迦叶波，འོད་སྲུང་། ）； 2.庆喜（阿难，ཀུན་དགའ་བོ། ）； 3.麻衣（耆搦迦，ཤ་ནའི་གོས་ཅན། ）； 4.小护（邬波毱多，ཉེ་སྦས། ）； 5.有愧（ཧྲི་ཏི་ཀ། ）；6.黑色（ནག་པོ། ）； 7.大善见（苏跌里舍那，ལེགས་མཐོང་ཆེན་པོ། ）。

གཏད་ས་བཞི། 四依处。即：心依于法（བློ་ཕུགས་ཆོས་ལ་གཏད། ）、法依于贫（ཆོས་ཕུགས་སྤྲང་ལ་གཏད། ）、贫依于死（སྤྲང་ཕུགས་ཤི་ལ་གཏད། ）、死依于干涸之壑（ཤི་ཕུགས་གྲོག་པོ་སྐམ་པོ་ལ་གཏད། ）。为噶当派前辈修行精髓十种至宝之一（བཀའ་གདམས་པ་གོང་མའི……ཐུགས་བཅུད་ཕུགས་ནོར་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གཏན་ས་ཡོད་པ། 有所缘（དམིགས་ས་ཡོད་པ། ）。心识谓之有所缘，心识以外之物谓之无所缘。所缘者，心识攀缘寄托之境界，如眼识之于色，耳识之于声。心识必有此所缘，故名有所缘。

གཏན་ཁྲིམས། 终身戒。指居士及沙弥等，按照各自仪轨所受戒条．须终身守护，即名终身戒（དགེ་བསྙེན་དང་དགེ་ཚུལ་སོགས་རང་རང་གི……ཆོ་ག་ལ་བརྟེན་ནས་སྡོམ་པ་བླངས་ཏེ། དེ་དག་གི་སྡོམ་ཁྲིམས་ཇི་སྲིད་འཚོའི་བར་གཏན་དུ་སྲུང་བའི……ཁྲིམས། ）。

གཏན་པ་མེད་པའི་མཆོད་སྦྱིན། 无遮供施。即经常的供施（རྒྱུན་ཆད་མེད་པའི་མཆོད་སྦྱིན། ）。

གཏན་པ་མེད་པའི་སྦྱིན་པ། 无遮大施。无亲疏、爱憎之分的布施（ཕྱོགས་རིས་མེད་པའི་སྦྱིན………པའམ་སྟེར་བ།）。

གཏན་པ་སྲི་བ་མེད་པའི་མཆོད་སྦྱིན། 无想报胜施，无遮供施，毫无吝啬的供施（སེར་སྣ་མེད་··པའི་མཆོད་སྦྱིན།）。

གཏན་ཚིགས། 因。因明的因，意为永恒固定不可逾越的界线，如正因，相似因（གཏན……ཚིགས་ཡང་དག་པ་དང་གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་ལྟ……བུ།）。

གཏན་ཚིགས་ཆེན་པོ་ལྔ། 五大因。指决择中观正见之五大因或五大理由。即：离一异因（གཅིག་དུ་བྲལ་གྱི་གཏན་ཚིགས།）、 金刚屑因（རྡོ་རྗེ་གཟེགས་མའི་གཏན་ཚིགས།）、破有无生因（ཡོད་མེད་སྐྱེ་འགོག་གི་གཏན་ཚིགས།）、破四句生因（མུ་བཞི་སྐྱེ་འགོག་གི་གཏན་ཚིགས།）和缘起因 （རྟེན་འབྲེལ་གྱི་གཏན་ཚིགས།）。

གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་གསུམ། 三种似因。即：相违因（འགལ་བའི་གཏན་ཚིགས།）、 不定因（མ་ངེས་པའི་གཏན་ཚིགས།）和不成因（མ་གྲུབ···པའི་གཏན་ཚིགས།）。

གཏན་ཚིགས་ཐིགས་པ། 《因滴论》、《因滴品》。总论宗法及周遍关系（ཕྱོགས་ཆོས་དང་···ཁྱབ་པ་སྤྱིར་གཏན་ལ་འབེབས་པའི་གཞུང་།）。为古印度法称论师所著七部量论之一（རྒྱ་གར་སློབ་དཔོན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་མཛད་པའི་ཚད་མ་སྡེ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གཏན་ཚིགས་རིག་པ། 因明。能折伏义理谬论之“量学”（དོན་གྱི་འཁྲུལ་བ་ཚར་གཅོད་པར……བྱེད་པ་ཚད་མ་རིག་པ།）。 为五明之一（རིག་པའི་གནས་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

གཏན་ཚིགས་རིགས་པ། 因理。作为据以计量、推知隐蔽事物之原因所有正理（ཡུལ་ལྐོག་གྱུར···འཇལ་བྱེད་རྗེས་དཔག་གི་གཞིའམ་རྟེན་དུ་གྱུར་པའི···རྟགས་ཀྱི་རིགས་པ།）。

གཏན་ཚིགས་གསུམ། 三因。即：果因（འབྲས་བུའི་རྟགས།）、自性因（རང་བཞིན་གྱི་རྟགས།）和不可得因（མ་དམིགས་པའི་རྟགས།）。

གཏན་ལ་ཕབ་པ། 已决择，已决定（ཡིད་ཆེས་པར་བཏབ་པའམ་ངེས་པ།）。

གཏན་ལ་ཕབ་པའི་སྡེ། 论议。详明宣说一切诸法自相共相，属阿毗达摩藏（ཆོས་རྣམས་ཀྱི……རང་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་རྒྱས་པར་སྟོན་པ། དཔེར་ན་ཆོས་མངོན་པའི་སྡེ་སྣོད་ལྟ་བུ།）。 为如来十二分教中之第十二部（གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ……གཉིས་ཀྱི་བཅུ་གཉིས་པ།）。

གཏན་ལ་དབབ་པ་བསྡུ་བ། 《摄决择分》。印度无著论师所著《瑜伽师地论》之一部（འཕགས་པ་ཐོགས་མེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་སེམས………ཙམ་པའི་གཞུང་ས་སྡེ་ལྔའམ་རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི……སའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

གཏའ་གཏོར། 禳解朵马。推算五行命运禳解灾难时所供奉的朵马（རྩིས་ཀྱི་རིམ་གྲོར་བབས་པའི··བགེགས་དང་བར་ཆད་ཟློག་ཐབས་སུ་འབུལ་བའི……གཏོར་མ།）。

གཏི་མུག་མེད་པ། 无痴。分别决择，不昧事理，不行恶行之心（སོ་སོར་བརྟགས་པའི་བློ་ནས་དོན···ལ་མ་རྨོངས་པ་དང་ཉེས་པ་ལ་མི་འཇུག་པར་བྱེད……པ།）。 为十一善心所之一（དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

གཏི་མུག་མེད་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བ། 无痴善根。即无缘智所摄善根（དམིགས་མེད་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཟིན་·

ཟིན་པའི་དགེ་ཚ།)。

གཏུམ་སྟོན། 东敦（1106—1166）。本名罗智扎巴（བློ་གྲོས་གྲགས་པ།），为噶丹派高僧，系格西夏惹哇（ཤ་ར་བ།）的弟子。四十八岁（1153年）时建那塘寺（སྣར་ཐང་།），治理该寺（གདན་ས་བསྐྱངས།）十四年。

གཏུམ་དྲག 暴虐寒林。八大寒林之一（དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གཏུམ་པོ། 1.大自在天之部属（དབང་ཕྱུག་གི་འཁོར།）。2.阿修罗（ལྷ་མ་ཡིན།）之异名。

གཏུམ་པོ་ཞལ་གསུམ་ཕྱག་དྲུག་པ། 三面六臂金刚手。威猛相护法神（མགོན་པོ་སོགས་ལྷ་ཁྲོ་བོ།）。

གཏུམ་པོ་རབ་སྣང་། 猛光王。释迦牟尼住世时之迦旃延那王。此人禀性凶猛，后经佛教化努力善行（སྔར་བུདྡྷ་སྐུ་ནི་ཞལ་བཞུགས་སྐབས་རྒྱ་གར་ཀ་ཏྱ་རྒྱལ་པོ་ཞེས་ཤིན་ཏུ་རྒྱུད་གཏུམ་པ་ཞིག……ཡོད་པ་མཐར་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་བཏུལ་ནས……བཟང་པོར་གྱུར་པ།）。

གཏུམ་མེ་འབར་འཛག 脐火炽降。脐火炽燃，融化顶门百会穴中短阿，成为大乐菩提下降全身（ལྟེ་བའི་གཏུམ་མོའི་མེ་སྦར་ནས་སྤྱི་བོའི་ཨ……ཐུང་ལས་ཞུ་བདེའི་བྱང་སེམས་འཛག་པ།）。

གཏུམ་མོ། 1.邬摩天女，大自在天之妃（ལྷ་མོ་ཨུ་མཱཿ）。2.为གཏུམ་མོའི་མེ། 之略。

གཏུམ་མོ་འབར་འཛག 脐火炽降。参见གཏུམ་མེ་འབར་འཛག条。

གཏུམ་མོ་མ། 猛暴女。邬摩天女（ལྷ་མོ་ཨུ་མཱཿ）之异名。

གཏུམ་མོའི་བུ། 猛母之子。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

གཏུམ་མོའི་མེ། 脐轮火，脐间本有的俱生热力。密乘圆满次第根本法之一。集中坚持脉、风、明点，使脐中梵文短阿燃起乐暖。功能猛烈焚燃一切不净蕴界，灭尽一切烦恼寻思，迅速生起俱生妙智（རྫོགས་རིམ་གྱི་རྩ་བའི……ཆོས་ཤིག་སྟེ། རྩ་རླུང་ཐིག་ལེ་གནད་དུ་བསྣུན་པས་ལྟེ་བའི་ཨ་ཐུང་ལས་བདེ་དྲོད་སྦར་བས། ཕུང་ཁམས་མ་དག་པ་རྣམས་སྲེག་ཅིང་ཉོན་མོངས་རྣམ་རྟོག……ཐམས་ཅད་འཛོམས་པ་གཏུམ་པའི་ལས་བྱེད་ཅིང་། ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་པའི་ཡེ་ཤེས་མྱུར་དུ་སྐྱེད་པར་བྱེད……པའོ།）。

གཏེར་ཁ་གོང་འོག 上下伏藏。上下是以发掘的先后而分的。参见གཏེར་སྟོན་གོང་འོག་གཉིས།条。

གཏེར་དགུ། 九宝库。即：莲花库（པད་མ་ཅན།）、海螺库（དུང་ཅན།）、大莲花库（པད་མ་ཆེན་པོ་ཅན།）、鳄鱼库（ཆུ་སྲིན་ཅན།）、乌龟库（རུས་སྦལ་ཅན།）、拂尘库（རྔ་ཡབ་ཅན）、欢喜库（དགའ་བ་ཅན།）、靛库（སྔོན་པོ།）、能施库（སྦྱིན་བྱེད།）。

གཏེར་ཅན། 财物主。毗沙门天王（ནོར་བདག་རྣམ་སྲས།）之异名。

གཏེར་ཆེན། 伏藏大师。从秘密埋藏地取出经典者（མི་མངོན་པའི་གནས་ནས་ཆོས་འདོན་མཁན་གཏེར་སྟོན་ཆེན་པོ།）。

གཏེར་ཆེན་པོའི་བུམ་པ། 宝瓶。佛家所说八宝物之一（བཀྲ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག），表示宝藏无尽。

གཏེར་ཆོས། 藏法，秘籍。早期藏传佛教教派斗争中，处于劣势的教派常把自己的经典、法器秘藏于深山穷谷地下，以免散失毁灭。宗教神话中有天库（གནམ་གཏེར།）、心库（དགོངས་གཏེར།）、宝箧库（སྒྲོམ་གཏེར།）等说。天库是在一定时地从天空中现出的文

字；心库是从神师口中说出的文字；宝箧是装入特制坚固的小箧埋于地下，以后经人发掘所得的文字。此种书籍，伪造甚多。

གཏེར་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 宝藏喻发心。初地菩萨所具有布施波罗蜜多发心，能以佛法货财资具，餍足众生，永无穷尽，如同宝藏（ས་དང་པོ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་སྦྱིན་པའི་ཕར་ཕྱིན་དང······ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི་ཆོས་དང་ཟང་ཟིང་གི······ལོངས་སྤྱོད་ཀྱིས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཚིམ་པར······བྱེད་ཀྱང་མི་ཟད་པས་ན་གཏེར་ཆེན་པོ་ལྟ་བུའོ། ）。为二十二种发心之一（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གཏེར་སྟོན། 掘藏法师。发现和掘出伏藏的人（གཏེར་རྫས་འདོན་མཁན། ）。

གཏེར་སྟོན་གོང་འོག་གཉིས། 伏藏上下二师。约从十二世纪中叶起，宁玛派中陆续出现了不少掘藏人，其中最有名的有娘·尼玛沃色（ཉང་ཉི་མ་འོད་ཟེར། 1124—？），他发掘出不少伏藏，通称"上部伏藏"。后来又有古如·却吉旺秋（གུ་རུ་ཆོས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག 1212—1273）继续发掘出不少伏藏，通称"下部伏藏"。此二人遂有伏藏上下二师之称。

གཏེར་བདག 伏藏主。1.守护伏藏的鬼神（གཏེར་གྱི་བཀའ་སྲུང་དམ་གཉེར་དུ་གཏད་པའི······གཏེར་རྣམས་སྲུང་བའི་ལྷ། ）。2.毗沙门天之异名（རྣམ་ཐོས་སྲས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

གཏེར་བདག་གླིང་པ། 德达岭巴。别称居麦多吉（འགྱུར་མེད་རྡོ་རྗེ། ），意译不变金刚，宁玛派一喇嘛名，1676年创建今西藏自治区札囊县的闵珠林寺（ཨོ་རྒྱན་སྨིན་གྲོལ་གླིང་། ）。

གཏེར་མ། 伏藏。从地下或岩洞中掘出的经典和法器（གཏེར་ནས་བླངས་པའི་ཆོས་སོགས······ནོར། ）。

གཏེར་མའི་ཟབ་ཆོས། 秘藏深法，挖掘出土的密法。

གཏེར་མཛོད། 秘籍汇编，藏宝总集（ཆོས་རིན་ཆེན་གཏེར་མཛོད་ཀྱི་བསྡུས་མིང་། ），从地下掘出宗教典籍的全书。

གཏེར་རྫས། 福禄物（གཡང་རྫས། ）。佛教徒封存于袋或箱（གཏེར་ཁུག་གམ་གཏེར་སྒམ། ）内，以祈求福禄财喜的物品。

གཏེར་སྲུང་། 守库神。守护佛经库藏的鬼神（གཏེར་ཁ་སྲུང་མཁན་སྲུང་མ། ）。

གཏོ། 禳解。禳祈解除灾难之法（རིམ་གྲོའི་ཚོ་ག་ལ་བརྟེན་ནས་ནད་དང་རྐྱེན་ངན་སོགས་སེལ······ཐབས། ）。

གཏོ་སྐྱེལ། 送祟。将禳灾物品送到远处（གཏོ་བྱད་ཡས་ཟོར་གདོན་ཕྱོགས་གང་ཡིན་ལ་སྐྱེལ······བ། ）。

གཏོ་བཅོས། 禳解术。禳祈解除灾难的密法（རིམ་གྲོའི་སྒོ་ནས་རྐྱེན་ངན་སེལ་ཐབས། ）。

གཏོ་ཆ། 禳解所用物品，如供施代替品等。

གཏོ་ཐབས་སུམ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ། 《三百六十种禳祓法》。为苯教黑派世间续本法。

གཏོ་དཔྱད། 占卜术，禳解法。宗教徒用以禳解疾病灾难的法术（རྩིས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ནད······སོགས་བརྟག་དཔྱད་ཀྱི་ཐབས། ）。

གཏོ་འབྲུམ་ནག་པོ། 《黑禳解法》。苯教经典名（བོན་གྱི་གཞུང་ཞིག）。

གཏོ་སུམ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ། 三百六十种禳祓法。为苯教九乘卡辛（ཕྱྭ་གཤེན། 又称占运派）之法。

གཏོགས་འདོད། 喜弹。大自在天之异名（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

གཏོང་སྒོ། 布施。对一定的对象进行例行的财物

布施（གཏོང་ཡུལ་ངེས་པ་ཅན་ལ་འཆར་ཅན་ཟང……ཟིང་གི་རྒྱུན་གཏོང་བའི་སྒོ།）。 例如过去西藏三大寺中，学僧在参加格西考试以前，必须进行这样一次大规模的例行布施。

གཏོང་སྒོའི་མཆོད་ཆས། 例行布施所陈供品（དགོན་སྡེ་ཁག་གི་ནང་དུ་གཏོང་སྒོ་གཏོང་སྐབས……སུ་བཤམས་པའི་མཆོད་རྫས།）。

གཏོང་ཕོད། 博施，好施（ཉེར་སྦྱིན་གྱི་སྙིང་སྟོབས།）。

གཏོང་ཕོད་ཆུང་ངུ་། 悭吝。施舍心力微小（ཟས་ནོར་སྙེར་སྦྱིན་གྱི་སྙིང་སྟོབས་ཆུང་ཆུང་།）。

གཏོང་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པ། 施随念。随念布施诸功德（སྦྱིན་པའི་ཡོན་ཏན་རྗེས་སུ་དྲན་པ།）。为六种随念之一（རྗེས་སུ་དྲན་པ་དྲུག་གི་ནང……གཅིག་ཞིག）。

གཏོང་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་པ། 施随念次第。次第随念于世俗中布施佛法及货物等所有功德（ཀུན་རྫོབ་ཏུ་ཆོས་དང་ཟང……ཟིང་གི་སྦྱིན་པའི་ཡོན་ཏན་རིམ་ལྡན་དུ་དྲན་པ།）。为智度七十义之一（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི……ནང་གཅིག་ཞིག）。

གཏོང་བའི་ནོར། 舍财。施舍财物与人，福德智慧资粮大成，如同轮王之白象宝（ཟང་ཟིང་གི་དངོས་པོ་སོགས་གཞན་ལ་སྦྱིན་པ་སྟེ། བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཆེན་གྲུབ་པས་གླང་པོ་རིན་པོ…ཆེ་དང་ཆོས་མཚུངས་པའོ།）。 为七圣财之一（འཕགས་ནོར་བདུན་གྱི་ནང་གཅིག་ཞིག）。

གཏོང་སེམས། 布施心，施舍心（སྦྱིན་པ་གཏོང་བའི་སེམས།）。

གཏོར་སྐམ། 朵马干渣。祭鬼神后弃置一旁的霉烂食子（གཏོར་རོ་སྐམ་པོ།）。

གཏོར་སྒམ། 朵马箱。盛置食子的箱子（གཏོར་མ་འཇུག་སའི་སྒམ།）。

གཏོར་མགྲོན། 受供施者。祭祀神鬼时，供施朵马的对象（གཏོར་མ་འབུལ་སའི་ཡུལ།）。

གཏོར་རྒྱག 送鬼，打鬼，驱鬼。咒师抛出驱鬼朵马（གཏོར་མ།），并念经鸣枪，鼓掌吹口哨，以驱邪魔的一种宗教活动。

གཏོར་རྒྱན། 朵马花。食子上的酥油装饰品（གཏོར་མའི་མར་རྒྱན།）。

གཏོར་ཆས། 朵马盘架。祭祀施食时所用器具（གཏོར་མའི་ཡོ་བྱད།）。

གཏོར་སྟེགས། 朵马台架。安放祭祀食子的三脚架（གཏོར་མ་འཇོག་སའི་བཀྲུགས་སམ་ཀང…………གསུམ།）。

གཏོར་དར། 朵马旗。插于食子上的小旗（གཏོར་མའི་སྟེང་དུ་འཛུགས་རྒྱུའི་དར།）。

གཏོར་གདན། 施食垫子（གཏོར་མའི་འོག་ཏུ་འདིང་རྒྱུའི་མཆོད་གདན།），用画有人皮或莲花之布做成。

གཏོར་གདུགས། 朵马伞。食子上所插的小伞盖（གཏོར་མའི་སྟེང་དུ་འཛུགས་རྒྱུའི་གདུགས།）。

གཏོར་སྔད། 新朵马，新食子。尚未供献或尚未抛投的食子（ལོངས་མ་སྤྱོད་གོང་གི་གཏོར་མ……གསར་པ།）。

གཏོར་ཟླ། 1.供具袋。装供神小器具的袋子（མཆོད་ཆས་སོགས་ཡོ་བྱད་ཅག་ཅིག་ཤུག་སྣོད།）。

2.法衣袋。比丘盛放三衣的家具（ཆོས་གོས……རྣམ་གསུམ་འཇོག་སའི་སྣོད།）。

གཏོར་མ། 朵马，食子。由糌粑捏成用以供神施鬼的食品（མཆོད་སྦྱིན་ལ་བཟོ་རྒྱུའི་ཟན……གོང་།）。

གཏོར་མ་རྒྱག་པ། 抛食子。依靠咒力，抛出食子，以镇伏魔鬼的一种宗教活动（མཐུ་རྟགས……ཀྱི་ཧུས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་ཕ་རོལ་པོ་འཇོམས་པར……བྱེད་པ། ）。

གཏོར་མ་རྒྱས་པ། 广施食。此仪轨为以各法迎请仪轨，请世出世间诸天与三昧耶合一，献阏伽与浴足水等为先，供养食物，后为曼陀罗诸尊欢喜及除增减等失，并成就一切事业故。摇铃诵百字咒，次旋绕手印令诸天欢喜，次以左手当心作金刚拳，伸展右手按九格地，作执诸天足想，次对成办所作之智尊及眷属，而诵“嗡阿达磨底义吽婆诃”。想从格地界起，次随入息入自身中成为一味，复当供养。次以抱持印三弹指，复诵“嗡萨诃嚩都喀札格哈那格哈那，伽剎吽泮”。想诸护方神回自处。此是广施食法（རང་རང་གི་སྐབས་ཀྱི་སྤྱན་འདྲེན་པའི་ཆོ་གས་འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པ……དང་འཇིག་རྟེན་པ་རྣམས་སྤྱན་དྲངས་ཏེ་དམ་ཚིག་པ……དང་གཅིག་ཏུ་བྱའོ། དེ་ནས་མཆོད་ཡོན་དང་ཞབས་བསིལ་ལ་སོགས་པ་སྔོན་དུ་འགྲོ་བས་ཡང་དག……པར་མཆོད་དེ་གཏོར་མ་ཕུལ་བའི་མཐར་དཀྱིལ་འཁོར་པ་རྣམས་མཉེས་པའི་དོན་དང་། ཆད་ལྷག་གི་སྐྱོན་ཞི་བའི་ཆེད་དུ་ཐབས་ཐམས་ཅད་འགྲུབ་པའི་དོན་དུ……དྲིལ་བུ་དཀྲོལ་བ་སྔོན་དུ་འགྲོ་བས་ཡི་གེ་བརྒྱ་པ……གདོན་པར་བྱའོ། དེ་ནས་པད་སྐོར་གྱི་ཕྱག་རྒྱས་མཉེས་པར་བྱས་ཏེ་ལག་པ་གཡོན་པའི་རྡོ་རྗེ་ཁུ་ཚུར……སྙིང་གར་བཞག་ཅིང་གཡས་པ་བརྐྱངས་ནས་རེའུ……མིག་གི་ས་ལ་བཞག་ནས་ལྷ་རྣམས་ཀྱི་ཞབས་ལ་འཛུས……པར་མོས་པས་བྱ་བ་སྒྲུབ་པར་ལྷུར་ལེན་པའི་ཡེ་ཤེས……པ་འཁོར་བཅས་རྣམས། ཨོཾ་ཨཱཿདྷརྨ་ཏི་ཥྛ་ཧཱུྃ་སྭཱ་ཧཱ། ཞེས་བརྗོད་ཅིང་རེའུ་མིག་ནས་བཞེངས་སུ་གསོལ……ལོ། དེའི་རྗེས་སུ་འཇུག་པའི་དབུགས་ཀྱིས་བཙུག་སྟེ་རང་དང་རོ་གཅིག་ཏུ་བྱས་ནས་མཆོད་པར་བྱའོ། དེ་ནས་འཁྱུད་པའི་ཕྱག་རྒྱས་སེ་གོ་ལ་གསུམ་བྱ་ཞིང་། ཨོཾ་སརྦ་ཏ་ཐཱ་གཱ་ཏཱ་གཙྪ་ཧཱུཾ་ཕཊ། ཅེས་བརྗོད་ཅིང་ཕྱོགས་སྐྱོང་ལ་སོགས་པ་རྣམས་གནས་ཇི་ལྟ་བར……གཤེགས་སུ་གསོལ་ཏེ་དེ་ནི་གཏོར་མ་རྒྱས་པའོ། ）。

གཏོར་མ་བརྒྱ་ཙ། 朵马甲杂，百余食子。对自生本尊（བདག་བསྐྱེད། ）、 资粮田（ཚོགས་ཞིང་། ）、 生死涅槃（འཁོར་འདས། ）十一类宾客，各供食子十枚，以禳灾祈福的一种宗教活动。

གཏོར་མ་ཆ་གསུམ། 三分食子。即向护方神（ཕྱོགས་སྐྱོང་། ）、饿鬼（འབྱུང་པོ། ）、妖魔（བགེགས། ）三者施放的食子。

གཏོར་མ་བསྡུས་པ། 略施食。若想诸护方神皆为本尊形状，随宜而住，各施所爱食物是为略施食（ཕྱོགས་སྐྱོང་སོགས་ཀྱང་རང་གི་ལྷའི……གཟུགས་སུ་མོས་ནས་གནས་ཇི་ལྟ་བར་གནས་པ་ལ……རང་གི་འདོད་པའི་ལྷའི་གཏོར་མ་སྦྱིན་པ་ནི་བསྡུས……པའོ། ）。

གཏོར་མ་འཐེན། 撒朵马，撒食子，往野外撒施祀鬼食物。参见གཏོར་མ་རྒྱག་པ། 条。

གཏོར་མ་འབྲིང་པོ། 中施食。若诸格中不修三昧耶尊，但请智尊余尊如广者供养，是为中施食（རེའུ་མིག་ཏུ་དམ་ཚིག་པ་བསྐྱེད་པ་མེད་པར་ཡེ……ཤེས་པ་སྤྱན་དྲངས་ནས་གཞན་རྒྱས་པ་བཞིན་འབུལ……བ་ནི་འབྲིང་པོའོ། ）。

གཏོར་མ་མི་ཉུབ་པའི་སྒྲོན་མ། 《朵马长修明灯》。益西夏（ཡེ་ཤེས་ཞབས། ）著。

གཏོར་མའི་སྐྱེད་ཚིག 食物修法。此密宗修法，谓想从嗡字出生风轮，上有饶字生出火轮，从阿字生白色颅器，安于此三种子字所生三头之上，于中吽字等十种子字出生五甘露及五肉，以彼种子加持表食物生起（ཨོཾ་ལས་རླུང་བའི་རླུང་གི་སྟེང་དུ་རཾ་ལས་སྐྱེས་པའི་མེ་ལ་ཨཿ ལས……

སྨིན་པའི་ཐོད་པ་དཀར་པོ་འབྲུ་གསུམ་ལས་སྨིན་པའི་མགོ་བོ་གསུམ་ལ་གནས་པ་དེར། ཧཱུྃ་ལ་སོགས་པའི་ས་བོན་བཅུ་ལས་སྐྱེས་པའི་བདུད་རྩི་ལྔ་དང་ཤ་ལྔ་ས···བོན་དེ་དག་གིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ཏེ་མཆོད་པར······བསྐྱེད་དོ།)。

གཏོར་མའི་རྫས། 食子所用物。密法供食子时，用面、豆、肉、鱼、粥、饼、酒、水、葱、蒜、牛乳等。若不具者，唯面与水亦可(ཟན་དང་སྲན་མ་དང་ཤ་དང་ཉ་ཤ་དང་ཆན་ཐུག་དང་འཁུར···བ་དང་ཆང་དང་ཆུ་དང་ཙོང་དང་སྒོག་སྐྱ་དང་འོ་མ···ལ་སོགས་པའམ་མ་འབྱོར་ན་ཟན་དང་ཆུ་ལ་སོགས་པ་ཙམ་ཡང་རུང་བའོ།)。

གཏོར་རྩམ། 食子糌粑。用以造食子的糌粑(གཏོར་མའི་རྒྱུ་རྩམ་པ།)。

གཏོར་ཟན། 食子团。用以作食子的揉合的糌粑团(གཏོར་མའི་རྒྱུ་སྤགས)。

གཏོར་ཟོར། 驱魔朵马。驱魔时所抛的食子(གཏོར་རྒྱག་གམ། འཕེན་རྒྱུའི་གཏོར་མ།)。

གཏོར་བཟློག 施食回遮法。驱魔和禳灾的宗教活动(གཏོར་ཟོར་འཕེན་པ།)。

གཏོར་ར། 朵马场。驱魔时抛投朵马的地方(གཏོར་མ་འཕེན་སའི་ས་ཆ།)。

གཏོར་བསྔོས། 朵马食物。施食，供品(མཆོད་གཏོར་རམ་ཞལ་ཟས།)。

གཏོར་གསོས། 补数食子。增添在主要朵马周围的小食子(མཆོད་གཏོར་གྱི་ཁ་གསོས།)。

{བཏ}

བཏགས་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ། 说假部。印度佛教小乘十八部之一(ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག)。

བཏང་སྙོམས། 1.舍，等舍。十一善心所之一。于身于心无损害故，欲不远离，无利乐故，不欲值遇，平等正直无功用住(དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ལུས་དང་སེམས་ལ་གནོད་པར་བྱེད་པ་མེད་པས་འབྲལ······འདོད་ཀྱང་མེད། ལུས་དང་སེམས་ལ་ལྷག་པར་བདེ་ཞིང་ཕན་པར་བྱེད་པ་ཡང་མེད་པས་འགྲོགས·····པའམ་ཕྲད་པར་འདོད་པ་ཡང་མེད།)。2.舍梵住。四梵住之一。于诸众生，无有亲疏之想。此舍能对治爱憎之心(ཚངས་པའི་གནས་པ་བཞིའི་ནང་གསེས། སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་ཉེ་རིང་མེད་པར་སྙོམས་པ་སྟེ། ཆགས་སྡང་གི་གཉེན་པོའོ།)。

བཏང་སྙོམས་ཀྱི་དབང་པོ། 舍根。主司生起无分别、无损益的中间感受(རྣམ་པར་མི་རྟོག······པར་སྐྱེ་བ་དང་། ཕན་གནོད་མེད་པར་སྐྱེ་བའི་བར་མའི་ཚོར་བ།)。

བཏང་སྙོམས་ཀྱི་སེམས། 舍心。无好恶爱憎的平等心(ཆགས་སྡང་གཉིས་ཀ་བྲལ་བའི་བློ།)。

བཏང་སྙོམས་ཚད་མེད། 舍无量。四无量之一(ཚད་མེད་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

བཏང་སྙོམས་ཡང་དག་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག 舍觉支，行舍觉支。意为舍弃一切分别，用佛教观点平等待物，心无偏颇。为七觉支(བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག་བདུན།)之一。

བཏང་བཟང་གི་ཚལ། 舍屋林园。释迦牟尼说法处，在古印度摩揭陀国。

བཏང་བཟུང་། 1.取舍(བླང་དོར།)。2.林陀山，佛学宇宙中一名山。3.目支邻陀，佛典中一龙王名(ཀླུ་རྒྱལ་ཞིག་གི་མིང་།)。4.施持，佛典所说一转轮王名(འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ······ཞིག་གི་མིང་།)。

བཏུང་ཆུ། 饮水。具足十善地之一。参见དགེ་

བ་བརྒྱ་ཚང་བ། 条。

བཏུང་བའི་རྒྱུ་བརྒྱད། 饮浆八原料。《毗奈耶》所说八种药原料。即：芭蕉实（ཆུ་ཤིང་།）、梅子（འབྲས།）、林檎（ཀུ་ཤུ་གོ་ལ།）、菩提子（ཨ་ཤྭཏྠ）、鸡血李（ཨུ་དུམྦ་ར།）、 蘡薁子（པ་རུ་ཤ་ཀ།）、葡萄（རྒུན་འབྲུ།）、酸枣（འབྲ་གོ）八种果浆。

ཏོ་ར་ཎ། 多萫那。坛城中的牌楼（རྟ་བབས།）。具密《弹线仪轨》云："牌楼一大分，离宫顶一分，门与多萫那（牌楼）不应过密接"（གསང་ལྡན་གྱི་ཐིག་གི་ཆོ་ག་ལས་ཀྱང་། རྟ་བབས་ཀྱི་ཕྱུ་བས་དག་ལས་ནི། ཆ་གཅིག་ཏོར་བའི་ཆ་ཆེན་…ཚད། སྒོ་ཡི་མཚམས་དང་ཏོ་ར་ཎ། ཤིན་ཏུ་གཅིག་ཉིད་མི་བྱའོ།）。

ཏྲིཡསྟྲིཾ། （梵）怛利耶，恒利耆天。三十三天。参看སུམ་ཅུ་ཙ་གསུམ། 条。

ཏྲི་ཡེ་སང་། 孜埃桑。苯教经典，相当于佛教的《大般若经》（ཡུམ་ཆེན་མོ།）。

〔རྟ〕

རྟ་མགོ་ཅན། 紧那罗，马首王。天龙八部之一（འདི་ལ་གྲངས་འདྲེན་རྩལ་མི་འདྲ་བ་འགའ་ཞིག……ཡོད་དེ་སྙིང་མའི་གཞུང་ལས་གསུངས་པ་ལྟར་ན་ཕྱིའི་……སྡེ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་མིའམ་ཅིའི་རྒྱལ་པོ་སྟོན་པ……རྟ་མགོ་ཅན་ཟེར་བ་དེའོ།）。

རྟ་མགྲིན། 马头明王，马头金刚。密教一本尊名（ཡི་དམ་ཞིག）。

རྟ་མགྲིན་དམར་པོ། 红马头神，红马头金刚。佛教密宗护法神之一。亦为一本尊神（ཡི་དམ……ཞིག）。

རྟ་མགྲིན་ཡང་གསང་ལྷ་དགུ། 大密九尊马头明王。宁玛派一本尊名（རྙིང་མ་པའི་ལུགས་ཀྱི…ཡི་དམ་ལྷ་ཚོགས་ཤིག）。

རྟ་ཐུལ། 马胜比丘。梵音汉译作阿说示（ཨཤྭཇིཏཿ），又作额鞞,汉译作阿湿缚恃。释迦牟尼最初所度五比丘之一（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི…འཁོར་ལྔ་སྡེ་བཟང་པོའི་གྲས་ཤིག）。

རྟ་གདོང་མེ། 马口火，马头火。佛书所说南方大海中一烈马口中所喷火焰（ལྷོ་ཕྱོགས་རྒྱ……མཚོའི་ནང་ན་ཡོད་པའི་རྒོད་མ་ཁའི་མེ།）。

རྟ་རྣ། 马耳山。须弥山周围七金山之第五重山（གསེར་རི་ལྔ་པ།）。参见གསེར་རི་བདུན། 条。

རྟ་བབས་ཀྱི་ཀ་བ། 牌楼之柱。修法画坛城中，牌楼的柱子，宽为一分，长为五分。下有方台，台上有瓶，柱由瓶出（ཞེང་དུ་ཆ་ཆུང……གཅིག་ལ་སྲིད་དུ་ལྔ་སྟེ་དེ་ཡང་འོག་ཏུ་སྟེགས་བུ་གྲུ……བཞི་དེའི་སྟེང་དུ་བུམ་པ་དེ་ལས་ཀ་བ་བྱུང་བ………ཡིན།）。

རྟ་བབས་ཀྱི་སྣམ་བུ། 牌楼诸层。牌楼诸层，由下至上，谓金、水檐、宝、蹄、阁、嘞萫那、阁水檐、宝、蹄、垛（རྟ་བབས་ཀྱི་སྣམ་བུ…ནི། མས་རིམ་ནས་གསེར་དང་རིན་པོ་ཆེའི་ཤར་བུ་རིན་པོ་ཆེ་དང་ཐིག་པ་དང་སྣུན་པ་དང་བབ་ར་ན…དང་སྣུན་པ་དང་ཤར་བུ་དང་རིན་པོ་ཆེ་དང་ཐིག་པ…དང་མདའ་ཡབ་ཅེས་བྱའོ།）。

རྟ་དབང་དགོན་པ། 达旺寺。十七世纪中，五世达赖弟子美萫喇嘛洛追嘉措在门隅地区所创建的寺庙名（ཏཱ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པའི་སློབ…མ་མེ་རག་བླ་མ་བློ་གྲོས་རྒྱ་མཚོས་མོན་ཡུལ་དུ་ཕྱག……བཏབ་པའི་དགོན་པ་ཞིག）。

རྟ་དབྱངས། 马鸣。又称马鸣菩萨、马鸣论师

(སློབ་དཔོན་རྟ་དབྱངས།)。 约公元一至二世纪，古印度一佛教理论家、诗人，大乘佛教著名论师。生于舍卫国娑枳多地方，其主要著作有《佛所行赞》、《大乘庄严经论》等。

རྟ་གཙང་མཆོད་སྦྱིན། 净马供施，马祀。古印度一种宗教活动 (སྔར་རྒྱ་གར་གྱི་མཆོད་སྦྱིན་བྱེ་……བྲག་ཅིག)。

རྟ་སེར་ཅན། 黄马者。帝释之异名 (བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག)。

རྟག་གཅིག་རང་དབང་ཅན་གྱི་བདག 常一自在我。古印度一教派所虚构的"我"，不灭故常，无方分故一，能独立存在故是自在 (མི་འཇིག་པའི་རྟག་པ་དང་ཆ་མེད་པའི་གཅིག་པུ། ཚུགས་ཐུབ་ཏུ་གྲུབ་པའི་རང་དབང་ཅན་དུ་འཛིན་པ་སྟེ་སྔར་རྒྱ་གར་དུ་བྱུང་བའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་ཞིག……གིས་འདོད་པའི་གང་ཟག་གི་བདག)。

རྟག་ཆད། 常断，常边和断边。执著实有的常见和执著绝无的断见 (བདེན་གྲུབ་ཏུ་འཛིན་པའི……རྟག་ལྟ་དང་གཏན་མེད་དུ་འདོད་པའི་ཆད་ལྟ……གཉིས།)。

རྟག་ཏུ་འགྲོ། 常行。梵天之马太阳的别名 (ཚངས་པའི་རྟ་ཉི་མའི་མིང་།)。

རྟག་ཏུ་ངུ་། 常啼菩萨。印度法胜论师弟子之一 (བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཆོས་འཕགས་ཀྱི་སློབ་མ……ཞིག)。

རྟག་ཏུ་སྦྱོར་ལྡན། 常加行。遍入天之异名 (ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག)。

རྟག་གཏོར། 长期朵马。长期供施的朵马 (རྒྱུན་གཏོར་ཏེ་དུས་རྒྱུན་པར་བཞག་པའི་གཏོར་མ།)。

རྟག་རྟོགས། 知常智。知其为常法之正量，于虚空等非实事之常法，知为常法之正智 (རྟག་པར་རྟོགས་པའི་ཚད་མ་སྟེ། ནམ་མཁའ་སོགས་དངོས་མེད་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་རྟག་པ་ལ་རྟག་པར་ངེས་པའི་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ།)。

རྟག་ལྟ། 常见。以执实心，观诸法是常之邪见 (བདེན་གྲུབ་ཀྱིས་རྟག་པར་ལྟ་བ།)。

རྟག་བརྟན་ཕུན་ཚོགས་གླིང་། 达登彭措岭寺。意译为永固圆满洲寺，为觉囊派第四代祖师多罗那他 (ཏཱ་ར་ན་ཐ།) 所建。以后第五世达赖喇嘛罗桑嘉措 (བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། (1617－1682) 将该寺收归格鲁派，易名为噶丹彭措岭寺 (དགའ་ལྡན་ཕུན་ཚོགས་གླིང་། 噶丹圆满洲)。

རྟག་མཐའ། 常边。执著诸法体自体为实有之见 (ཆོས་རྣམས་རང་ངོས་ནས་བདེན་པར་གྲུབ་པར་ལྟ་བ།)。

རྟག་བདེ་བྱེད། 常乐。毗沙门 (རྣམ་སྲས) 之异名。

རྟག་གནས། 常住。大自在天之异名 (དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག)。

རྟག་པ། 1.常，常法。不从因缘生起，无有迁流变异者 (རྒྱུ་རྐྱེན་གྱིས་མ་བསྐྱེད་ཅིང་འཕོ་འགྱུར……མེད་པ།)。 2.密法中的常，是毗卢遮那佛之异名 (རྟག་པ་ནི་རྣམ་སྣང་གི་མཚན་གྱི་རྣམ……གྲངས་སོ།)。

རྟག་པ་ཉིད། 常性，常住性 (འགྱུར་མེད་ཁོ་ན།)。

རྟག་པ་གཉིས། 二种常。即：永恒常 (རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རྟག་པ།) 和间或常 (རེ་འགའ་བའི་རྟག་པ།)。

རྟག་པ་དང་ཆད་པའི་མཐའ། 常断边，常边断边。执无为有之常边和执有为无之断边 (མེད་པ་ལ་ཡོད་པར་འཛིན་པ་རྟག་པའི་མཐའ་དང་། ཡོད་པ་ལ་མེད་པར་འཛིན་པ་ཆད་པའི་མཐའ།)。

རྟག་པ་བཞི། 四种常。即：虚空（ནམ་མཁའ།）、二灭（འགོག་པ་གཉིས།）和真如（དེ་བཞིན་……ཉིད།）。

རྟག་པ་གསུམ། 三常。即：二灭（འགོག་པ་གཉིས།）和虚空（ནམ་མཁའ།）。

རྟག་པའི་སྐུ། 常身。为佛身之一。指具足两种清净法界之身（སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུའི་བྱེ་བྲག་སྟེ། དག་པ་གཉིས་ལྡན་གྱི་དབྱིངས་མཐར་ཐུག་པའི་……སྐུ།）。

རྟག་པའི་མཐའ། 常边。同རྟག་མཐའ། 条。

རྟག་པར་སྨྲ་བ། 说常见派。古印度宗教哲学派系之一，包括数论派（གྲངས་ཅན་པ།）、梵天派（ཚངས་པ་བ།）、毗纽天派（ཁྱབ་འཇུག་པ།）、伺察派（དཔྱོད་པ་བ།）、大自在派（དབང་ཕྱུག་པ།）、胜论派（བྱེ་བྲག་པ།）、吠陀派（རིག་པ་ཅན་པ།）、离系派（གཅེར་བུ་པ།）等。

རྟག་འབྱུང་། 常生。大自在天之异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

རྟག་མ། 永久女神。邬摩天女（ཧྭ་མོ་ཨུ་མཱཿ）之异名。

རྟག་མྱོས། 常醉。须弥山第三级上之夜叉（རི་རབ་བང་རིམ་གསུམ་པའི་གནོད་སྦྱིན།）。爱神的称号。

རྟག་སྨྲ། 常说，常论。参见རྟག་སྨྲ་བཞི། 条。

རྟག་སྨྲ་བཞི། 常论四派。古印度宗教派系中的数论派（གྲངས་ཅན་པ།）、大自在派（དབང་ཕྱུག་པ།）、毗纽天派（ཁྱབ་འཇུག་པ།）、离系派（གཅེར་བུ་པ།）四者总名。

རྟག་འཛིན་ཅན། 持常见者。佛教教义认为，一切事物都是无常的，即一切法无常。对于持相反见解者称为持常见者。

རྟག་ཞི་བ། 常寂静。为大梵天（ཚངས་པ།）、大自在天（དབང་ཕྱུག）、观自在菩萨（སྤྱན་རས་གཟིགས།）的异名。

རྟགས་ཀྱི་སྐྱོན་གསུམ། 三种因过。即：因过（རྟགས་སྐྱོན།）、喻过（དཔེ་སྐྱོན།）和品过（ཕྱོགས་སྐྱོན།）。

རྟགས་བརྒྱད། 八徽，八瑞相。为བཀྲ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད། 之略称。

རྟགས་ཆོས་དོན་གསུམ། 因法事，因法及事三者。即：因是能立（རྟགས་ཞེས་པ་སྒྲུབ་བྱེད།），法是所立后陈即能别（ཆོས་ཞེས་པ་བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས།），事是所立前陈即所诤事（དོན་ཞེས་པ་བསྒྲུབ་གཞིའམ་རྩོད་གཞི།）。

རྟགས་གཉིས། 二因。真因（རྟགས་ཡང་དག）和似因（རྟགས་ལྟར་སྣང་།）。

རྟགས་ལྟར་སྣང་། 似因，似能立。因明中所举理由，对于宗法、同品、异品三相不能周延，不能证明命题成立之因（ཕྱོགས་ཆོས། རྗེས་འགྲོ། ལྡོག་ཁྱབ་བཅས་ཚུལ་གསུམ་མ་ཚང་བའི་རྟགས་ཏེ། བསྒྲུབ་བྱ་འགྲུབ་མི་ནུས་པའི་གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་།）。

རྟགས་ལྟར་སྣང་གསུམ། 三似因。即：未成因（མ་གྲུབ་པའི་རྟགས།）、相违因（འགལ་བའི་རྟགས།）和不定因（མ་ངེས་པའི་རྟགས།）。

རྟགས་སྣང་དང་ཉམས་མྱོང་། 殊胜境界及感受。指将自身所有风脉摄入丹田，经过摄入、止住、融合三个阶段，就能够得到殊胜境界及感受，有外八象，内八象等感受（རང་གི་ལུས་ཀྱི་རླུང་ཐམས་ཅད་རྩ་དབུ་མའི་ནང་དུ་…ཞུགས་གནས་ཐིམ་གསུམ་རིམ་བཞིན་འབྱུང་ཞིང་…ཞུགས་པ་དང་། གནས་པ་དང་། ཐིམ་པ་བཅས་སོ། སོ་སོར་ཕྱི་རྟགས་བརྒྱད་དང་ནང་རྟགས་བརྒྱད་ཡོད།）。

རྟགས་མ་གྲུབ། 出因不成，因不成立。因明中所举理由不能证明所立命题之因。如说：有法若瓶，应是有常，所作性故。此中以所作性为理由，不能证明瓶为有常（སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱིས……བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་འགྲུབ་མི་ནུས་པའི་དོན་ཏེ། དཔེར་ན། བུམ་པ་ཆོས་ཅན། རྟག་པ་ཡིན་པར་ཐལ། བྱས་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར། ཞེས་བརྗོད་ན་བྱས་པའི་གཏན་ཚིགས་ཀྱིས་བུམ་པ་རྟག་པར་མི་འགྲུབ་པ་ལྟ……བུའོ། ）。

རྟགས་ཙམ་གྱི་དགེ་སློང་། 形象比丘。身心未具近圆律仪，但于外表徒具比丘服饰者（ནང་རྒྱུད་ལ་བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ་མི་ལྡན་པར……ཕྱི་དགེ་སློང་གི་ཆ་ལུགས་འཛིན་པ། ）。为三种名想比丘之一。

རྟགས་ཙམ་འཛིན་པའི་དགེ་སློང་། 唯相比丘。同 རྟགས་ཙམ་གྱི་དགེ་སློང་། 条。

རྟགས་ཙམ་འཛིན་པའི་ལེའུ། 唯形象期。佛灭后佛教住世的第十个五百年，出家人徒具外表行象的末法时期（སྟོན་པ་མྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་བསྟན་པའི་གནས་ཚད་ལོ་ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུའི་ཐ་མ་ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་གཅིག་ལ་རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་རྟགས་ཙམ་ལས་མི་འབྱུང་བར་བཤད་པ་དེའོ། ）。

རྟགས་འཛིན་སེམས་གཉིས། 二种悟因心。即：宗法悟因心（ཕྱོགས་ཆོས་འཇལ་བའི་རྟགས……འཛིན་སེམས། ）和周遍悟因心（ཁྱབ་པ་འཇལ་བའི་རྟགས་འཛིན་སེམས། ）。

རྟགས་ཡང་དག 真因，能立。因明中所举理由，对于宗法、同品、异品三相均能周延，能证明命题成立之因（ཕྱོགས་ཆོས། རྗེས་འགྲོ། ལྡོག་ཁྱབ་བཅས་ཚུལ་གསུམ་ཚང་བའི་རྟགས་ཏེ། བསྒྲུབ་བྱ་འགྲུབ་ནུས་ཀྱི་སྒྲུབ་བྱེད་ཡང་དག……པའོ། ）。

རྟགས་རིགས། 《因理论》。主要讲解因明中的正因和似因所具各种性质，为初学因明者必读之书。

རྟགས་གསལ། 能立因和所立法。能证明的理由和所证明的命题的谓项。如说：声是无常，所作性故。所作性是能立因，无常是所立法（སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་གཏན་ཚིགས་དང་། བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་གཉིས་ཀྱི་བསྡུས་ཚིག་སྟེ། དཔེར་ན་སྒྲ་མི་རྟག་པ་སྟེ། བྱས་པའི་ཕྱིར། ཞེས་བརྗོད་པའི་ཚེ། བྱས་པ་ནི་རྟགས་དང་། མི་རྟག་པ་ནི་གསལ་བ་ཡིན་པ་བཞིན་ནོ། ）。

རྟགས་གསལ་འགོད་པ། 举因以证宗法。因明中列举理由以证明所立之法（སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་རྟགས་ལ་བརྟེན་ནས་བསྒྲུབ་བྱའི་དམ་བཅའི་ཆོས་གསལ……བར་བྱེད་པ། ）；因明辩论。

རྟའི་མཆོད་སྦྱིན། 祠祀派。古印度流行的一教派名。此派寻求解脱之法，如云杀马千匹祭祀即能证道等（སྔར་རྒྱ་གར་དུ་བྱུང་བའི་ཕྱི་རོལ……པའི་ལུགས་ཀྱི་ཐར་པ་འཚོལ་བྱེད་ཀྱི་ཚོ་ག་ཞིག་སྟེ་རྟ……སྟོང་གིས་མཆོད་སྦྱིན་བྱེད་པ་ལྟ་བུ། ）。

རྟེན། 所依，所依身，供养依处。如塔（རྟེན་དབང་པོ་དེ་ལ་བརྟེན་པ་རྣམ་ཤེས་ལུས་རྟེན་མཆོད……རྟེན་ལྟ་བུ། ）；常指寺庙神龛。佛经、佛象亦是所依。

རྟེན་སྐལ། 分内经像。佛教徒本分内所应得的佛像、佛经和佛塔（སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་གྱི་སྐལ་བ། ）。

རྟེན་ཁེབས། 佛像等上面的覆盖物（རྟེན་ལ་གཡོག་རྒྱུའི་གོས་ཆེན་གྱི་ཁེབས་སྲུ་བཞི་ཆེན་པོ། ）。

རྟེན་མཁར། 1.神庙（རྟེན་གསུམ་གནས་པའི་ཁང་པ། ）。 2.地祇堡，地神住处（ཡུལ་ལྷ་གནས་ས་ཁང་ཆུང་། ）。3.红庙（དམར་སྟོག）。西藏

人常在山上筑小红庙供神。

རྟེན་ཁྲི། 神龛(སྐུ་རྟེན་སོགས་འཇོག་སའི་མཆོད་ཁྲི།)。

རྟེན་འགྲངས་ཅན། 珍贵的佛像、佛经、佛殿等(རྟེན་གནད་ཆེ་སྟེ་སྐུ་འདྲའམ་གླེགས་བམ་དང……གཙུག་ལག་ཁང་སོགས།)。

རྟེན་གྱི་དངོས་པོ། 依处，依止物。指佛像、佛经、佛塔等(སྐུ་གཟུགས་དང་གླེགས་བམ་མཆོད་རྟེན་སོགས།)。

རྟེན་གྱི་དྲུང་དུ་རབ་ཏུ་བྱུང་། 在佛像前出家。指西藏没有授比丘戒的僧人，就站在释迦牟尼像前自行授戒出家(བོད་ལ་དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ……ཡོད་པའི་གྲྭ་པ་མེད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཤཱཀྱ་མུ་ནེའི་སྐུ……རྟེན་གྱི་དྲུང་དུ་རབ་བྱུང་གི་སྡོམ་པ་ལེན་པ་ལ…………ཟེར།)。

རྟེན་གྱི་དབང་པོ་བདུན། 七所依根。即：心识所依之五有色根(དབང་པོ་གཟུགས་ཅན་པ་ལྔ།)、意根(ཡིད་དབང་།)和命根(སྲོག་དབང་།)七者。

རྟེན་གྱི་གཙོ་བོ། 主所依。寺庙中主要的佛经、佛塔与佛像(རྟེན་གྲལ་གྱི་དབུས་སུ་བསྒྲིགས་པའི་རྟེན་འགངས་ཆེ་བ་ཞིག)。

རྟེན་གྱི་ཡན་ལག 安住支。为四静虑之一。四静虑中，生起对治和功德二支所依处，谓心一境性三摩地(བསམ་གཏན་བཞིའི་ཡན་ལག་ཅིག་སྟེ། བསམ་གཏན་བཞིའི་གཉེན་པོའི་ཡན་ལག་དང་ཕན……ཡོན་གྱི་ཡན་ལག་གཉིས་པོ་འབྱུང་བའི་གཞི་སེམས……རྩེ་གཅིག་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ།)。

རྟེན་ངོ་མཚར་ཅན། 灵像。神异之佛像、佛经或佛塔(སྐུ་གསུང་ཐུགས་ཀྱི་རྟེན་བྱིན་རླབས་ཅན།)。

རྟེན་ཅན་གྱི་དབང་པོ་གཉིས། 二有相根。作为分别男女相之男根及女根(ཕོ་མོ་སོ་སོར་རྟོག་པའི……རྟེན་ཅན་དུ་བྱེད་པའི་དབང་པོ་སྟེ། ཕོ་དབང་དང་མོ་དབང་།)。

རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བ། 缘起，缘生，因缘。由众多因缘和合生起后果，或彼此互相依存、观待而后形成的无则不生的关系(རྒྱུ་རྐྱེན་དུ་མ་འདུས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་འབྲས་བུ……འབྱུང་བའམ། ཕན་ཚུན་ལྟོས་འཇོག་གི་ཚུལ་གྱིས་མེད་ན་མི་འབྱུང་བའི་འབྲེལ་བ)。

རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བའི་སྙིང་པོའི་རྣམ……པར་བཤད་པ། 《因缘心论释》。龙树(ཀླུ་སྒྲུབ།)著。扎觉喜饶(གྲགས་འབྱོར་ཤེས……རབ།)藏译。

རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བའི་སྙིང་པོའི་ཚིག……ལེའུར་བྱས་པ། 《因缘心论颂》。龙树(ཀླུ་སྒྲུབ།)著。

རྟེན་བཅས་ཀྱི་དབང་པོ། 有依根。成为自果根识不共所依或增上缘，根识与境直接和合发生了别时之所有眼、耳、鼻、舌、身根(རང……འབྲས་དབང་ཤེས་ཀྱི་ཐུན་མོང་མིན་པའི་རྟེན་ནམ……བདག་རྐྱེན་དུ་གྱུར་པའི་དབང་པོ། དབང་ཤེས་ཡུལ་ལ་དངོས་སུ་ཉེ་བར་སྤྱོད་པའམ་དངོས་སུ་འཇུག་བཞིན་པའི་སྐབས་ཀྱི་མིག་རྣ་སྣ་ལྗེ་ལུས་ཀྱི་དབང་པོ……རྣམས་སོ།)。

རྟེན་ཆས། 佛像、经、塔及一切供神的器具(སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་དང་མཆོད་པའི་ཡོ་ཆས།)。

རྟེན་མཇལ། 谒圣，朝佛(སྐུ་གསུང་ཐུགས་ཀྱི་རྟེན་མཐོང་བ།)。

རྟེན་མཇལ་ཕྱག་མཆོད། 礼佛。指朝圣、礼佛和供灯(ལྷ་རྟེན་མཇལ་བ་དང་ཕྱག་འཚལ་བ། མཆོད་མེ་འབུལ་བ།)。

རྟེན་དང་བརྟེན་པ། 所依和能依。所依指庙堂，

能依指神像（རྟེན་གཞལ་ཡས་ཁང་དང་། བརྟེན་པ་ལྷ་ལྟ་བུ།）。

རྟེན་དང་བརྟེན་པའི་དཀྱིལ་འཁོར། 所依能依坛场。所依如本尊宫殿，能依如本尊眷众（རྟེན་གཞལ་ཡས་ཁང་དང་བརྟེན་པ་ཡི་དམ་ལྷའི་……དཀྱིལ་འཁོར།）。

རྟེན་གདན། 佛座礼。藏俗绘塑佛像工程开始时，送给工匠的礼物（སྐུ་བརྙན་བཞེངས་དུས་……ཐོག་མར་ལྷ་བཟོ་བར་འབུལ་བའི་དངོས་རྫས།）。

རྟེན་མདུང་། 神像矛。护法神像所持的长矛（ཆོས་སྐྱོང་སོགས་ཀྱི་ཕྱག་མཚན་མདུང་།）。

རྟེན་དབང་པོའི་ཁམས་དྲུག 内六根。亦名六情，为十二处之“内六处”，十八界之“六根界”。指眼根（མིག་གི་དབང་པོ།）、耳根（རྣ་བའི་དབང་པོ།）、鼻根（སྣའི་དབང་པོ།）、舌根（ལྕེའི་དབང་པོ།）、身根（ལུས་ཀྱི་དབང་པོ།）、意根（ཡིད་ཀྱི་དབང་པོ།）。参见ཁམས་བཅོ་བརྒྱད། 条。

རྟེན་འབྱུང་། 缘生。为རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བ། 的略写。

རྟེན་འབྲེལ། 缘起，缘生。佛教认为“诸法由因缘而起”。就是说一切事物或一切现象的生起，都是相对的互存和互为条件，离开相互间条件，就不能生起任何一个事物或现象。缘起有十二支，见རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས། 条。

རྟེན་འབྲེལ་གྱི་མདོ་འགྲེལ། 《因缘经疏》。据云为世亲（དབྱིག་གཉེན།）所著。

རྟེན་འབྲེལ་གྱི་ཡན་ལག་བཞི། 缘起四支。缘括十二缘起为四支。即：能行支（འཕེན་པའི་ཡན་……ལག），此中包括无明（མ་རིག་པ།）、行（འདུ་བྱེད）、识（རྣམ་ཤེས།）三者；所行支（འཕངས་པའི་ཡན་ལག），此中包括名色（མིང་གཟུགས།）、六处（སྐྱེ་མཆེད་དྲུག）、触（རེག་པ།）、受（ཚོར་བ།）四者；现行支（མངོན་པར་འགྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ཡན་ལག），此中包括爱（སྲེད་པ།）、取（ལེན་པ།）、有（སྲིད་པ།）三者；成就支（མངོན་པར་གྲུབ་པའི་ཡན་……ལག），此中包括生（སྐྱེ་བ།）和老死（རྒ་ཤི）二者。

རྟེན་འབྲེལ་གྱི་རང་བཞིན་གསུམ། 缘起三性。即：值遇性（འཕྲད་པའི་རང་བཞིན།）、观待性（ལྟོས་པའི་རང་བཞིན།）和依存性（བརྟེན་པའི་……རང་བཞིན།）。

རྟེན་འབྲེལ་སྒོམ། 修缘起，缘觉。独觉（རང་སངས་རྒྱས།）之异名。

རྟེན་འབྲེལ་གཉིས། 二缘起：1.内缘起（ནང་གི་རྟེན་འབྲེལ།）和外缘起（ཕྱིའི་རྟེན་འབྲེལ།）。2.两种缘起：有为缘起（འདུས་བྱས་ཀྱི་རྟེན་……འབྲེལ།）和无为缘起（འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་རྟེན་……འབྲེལ།）。

རྟེན་འབྲེལ་སྙིང་པོའི་གཟུངས། 《缘起藏陀罗尼》。在塔像等装藏时，用以包卷经咒文的陀罗尼。

རྟེན་འབྲེལ་རྟོགས་དཀའ་བ་ལྔ། 难解五缘起。即：因深（རྒྱུས་ཟབ་པ།）、相深（མཚན་ཉིད་ཀྱིས་ཟབ་པ།）、生深（སྐྱེ་བས་ཟབ་པ།）、依止深（གནས་པས་ཟབ་པ།）、大种深（འབྱུང་བས་ཟབ་པ།）。

རྟེན་འབྲེལ་བསྟོད་པ། 《缘起赞》。宗喀巴著。书中说世上一切烦恼都是从无明而生，缘起（རྟེན་འབྲེལ།）性空（རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པས་སྟོང་པ།）就是对治烦恼根源——无明的方法。意思是懂了缘起性空的道理，就可以从无明

到明（智慧）。

རྟེན་འབྲེལ་དབང་བཞི། 缘会四灌。四灌即宝瓶（བུམ་དབང་།）、秘密（གསང་དབང་།）、智慧（ཤེས་རབ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དབང་།）、句义（ཚིག་དབང་།） 四大灌顶，它是缘起的条件，以此为道。

རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས། 十二有支，十二缘起，十二因缘。为佛教三世轮回最基本的理论。包括：1.无明（མ་རིག་པ།），即没有自知，不聪明；2.行（འདུ་བྱེད།），为由无明而产生的有善不善等行为；3.识（རྣམ་……ཤེས།），即投胎之时的心识；4.名色（མིང་གཟུགས།），为胎中形成的精神和物质；5.六入（སྐྱེ་མཆེད་དྲུག），即胎中眼、耳、鼻、舌、身、意六根已具备；6.触（རེག……པ།），为出胎后开始接触外物；7.受（ཚོར་བ།），感受苦乐等；8.爱（སྲེད་པ།），为贪等欲望；9.取（ལེན་པ།），追求取着；10.有（སྲིད་པ།），由贪等欲望引起取得后有等行为；11.生（སྐྱེ་བ།），来世之生；12.老死（རྒ་ཤི།）。无明、行、识是前世的因。名色、六入、触、受、爱和取是今世的果和来世的因。有、生、老死是来世的果。十二缘起佛教原文是："无明缘行，行缘识，识缘名色，名色缘六入，六入缘触，触缘受，受缘爱，爱缘取，取缘有，有缘生，生缘老死"。

རྟེན་འབྲེལ་ལུགས་ལྡོག 1.缘起还灭。十二缘起，依无明灭则行灭，行灭则识灭等次第止息（མ་རིག་པ་འགགས་པས་འདུ་བྱེད་འགག འདུ་བྱེད་འགག་པས་རྣམ་ཤེས་འགག་པ་སོགས་རྟེན……འབྲེལ་བཅུ་གཉིས་རིམ་བཞིན་འགག་པ།）。2.逆缘起，逆次缘起。逆次计算十二因缘（རྟེན……འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་གོ་རིམ་ལྡོག་པ།）。

རྟེན་འབྲེལ་ལུགས་འབྱུང་། 1.缘起流转。十二缘起，依无明生行，行生识等顺序次第生起（མ་རིག་པའི་རྐྱེན་གྱིས་འདུ་བྱེད་འབྱུང་བ་དང་འདུ་བྱེད་ཀྱིས་རྣམ་ཤེས་སོགས་རྟེན་འབྲེལ་བཅུ་གཉིས་གོ……རིམ་བཞིན་འབྱུང་བའོ།）。2.顺缘起，顺次缘起。顺序计算十二因缘（རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག……བཅུ་གཉིས་གོ་རིམ་བཞིན་འབྱུང་བའོ།）。

རྟེན་གཙོ། 主要神像。寺庙经堂里的主要神像（དགོན་པའི་ཚོགས་ཁང་ནང་གི་རྟེན་གཙོ་བོ།）。

རྟེན་གསུམ། 三所依。1.指佛像、佛经及佛塔。2.身、语、意（སྐུ་གསུང་ཐུགས།）。

རྟོག་གེ་ཐོ་བའི་འགྲེལ། 《推理锤释论》。玛甲·强典宗哲（རྨ་བྱ་བྱང་ཆུབ་བརྩོན་འགྲུས།）著。

རྟོག་གེ་སྡེ་ལྔ། 论议五派。古印度外道哲学派系中之五教派。即：数论派（གྲངས་ཅན་པ།）、顺世派（རྒྱང་འཕེན་པ།）、胜论派（བྱེ་བྲག་པ།）、吠陀派（རིག་པ་ཅན་པ།）和离系派（གཅེར་བུ་པ།）。

རྟོག་གེ་པ། 1.佛学的法相学者。2.乾慧派，古印度哲学流派中顺世派之一支（མུ་སྟེགས་རྒྱང་……འཕེན་པའི་གྲུབ་མཐའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

རྟོག་གེའི་བསྟན་བཅོས། 《因明论》。有关从因推理的论著（གཏན་ཚིགས་རིག་པའི་བསྟན……བཅོས།）。

རྟོག་གེའི་སྤྱོད་ཡུལ། 度量所行境界。所知境界，推理的范围（མཚན་ཉིད་པ་ལྟ་བུ་རྟོག་དཔྱོད་མཁན……གྱིས་ཤེས་པར་བྱ་བའི་གནས།）。

རྟོག་གེའི་ཚིག་དོན་བརྒྱད། 推理八事，推理八句义。真似二现量，真似二比量，真似二论式，真似二能破，共为八句义（མངོན་སུམ……

ཡང་དག་ལྟར་སྣང་གཉིས། རྗེས་དཔག་ཡང་དག་ལྟར་སྣང་གཉིས། སྒྲུབ་ངག་ཡང་དག་ལྟར་སྣང་གཉིས། སུན་འབྱིན་ཡང་དག་ལྟར་སྣང་གཉིས་ཏེ་བརྒྱད་དོ།)。

རྟོག་གེའི་གཞུང་། 分别论，法相之论（མཚན་ཉིད་པའི་གཞུང་། ）；因明论著（གཏན་ཚིགས་རིག་པའི་གཞུང་། ）。

རྟོག་གེར་རྟོགས་པའི་ས། 寻伺地。初静虑地（རྟོག་དཔྱོད་ཀྱི་ས་སྟེ་བསམ་གཏན་དང་པོའོ། ）。

རྟོག་བཅས་འདུ་ཤེས། 有寻想，有分别想。详明识别对境之心，如意识所想（ཡིད་ཀྱི་འདུ⋯⋯ཤེས་ལྟ་བུ་བཀྲ་བར་འཛིན་པ། ）。

རྟོག་པ། 分别，寻思，疑虑。粗寻诸法粗自体之识（རྣམ་རྟོག་གམ་སེམས་པ་སྟེ་དོན་གྱི་ངོ་བོ⋯⋯⋯རགས་པ་འཚོལ་བའི་ཤེས་པ། ）。

རྟོག་པ་གཉིས། 二分别心。1.事物分别心和名言分别心（དོན་སྒྲོར་རྟོག་པ་དང་། མིང་སྒྲོར་རྟོག་པ། ）。 2.不悟分别和信心（མ་རྟོགས་པའི་རྟོག་པ་དང་། ངེས་ཤེས་གཉིས། ）。

རྟོག་པ་དང་བཅས་པ། 有分别，有寻思。于能所相，有分别心（གཟུང་འཛིན་གྱི་རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་བཅས་པ། ）。

རྟོག་པ་དོན་མཐུན། 实境分别心。自境实际存在的分别心。如见瓶之分别心，知声是无常之分别心等与客观实际相合者（རང་ཡུལ་ཡོད་པ⋯ཅན་གྱི་རྟོག་བཅས་ཀྱི་ཤེས་པ་སྟེ། དཔེར་ན་བུམ་འཛིན་རྟོག་པ་དང་། སྒྲ་མི་རྟག་པར་རྟོག་པ་ལྟ་བུ་དོན་དང་མཐུན་པའོ། ）。

རྟོག་པ་དོན་མི་མཐུན། 非实境分别心。自境实际上并不存在的分别心。如执声是常之分别心及见兔角之分别心等（རང་ཡུལ་མེད་པའི་རྟོག་པ། དཔེར་ན་སྒྲ་རྟག་འཛིན་རྟོག་པ་དང་། རི་བོང་རྭ་འཛིན་རྟོག་པ་ལྟ་བུའོ། ）。

རྟོག་པ་སྤངས་པ། 断分别。谓以无我慧破我执分别，非谓尽灭所有分别（རྟོག་པ་སྤངས་པ་ནི⋯བདག་མེད་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་བདག་འཛིན་གྱི་རྟོག⋯སུན་ཕྱུང་བ་ཡིན་གྱི། རྟོག་པ་གང་ཡིན་འགོག་པ་མིན་ནོ། ）。

རྟོག་པ་མེད་པ། 无分别，无寻，无察。于能所相无分别（གཟུང་འཛིན་གྱི་རྣམ་པར་རྟོག་པ⋯⋯མེད་པ། ）。

རྟོག་པ་མེད་པ་དང་དཔྱོད་པ་མེད་པའི་ཏིང་ངེ⋯⋯འཛིན། 无寻无伺三摩地。第二静虑以上之三摩地（བསམ་གཏན་གཉིས་པ་ཡན་ཆད་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན། ）。

རྟོག་པ་ལོག་ཤེས། 有分别颠倒识。指对各自知觉外境生起错乱之耽著识（རང་གི་འཛིན་སྟངས་ཀྱི་ཡུལ་ལ་འཁྲུལ་བའི་ཞེན་རིག་ལ་ཟེར། ）。为颠倒识之一（ལོག་ཤེས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

རྟོག་པ་གསུམ། 三分别。即：名言分别（བརྡའ་རྗེན་ཅན་གྱི་རྟོག་པ། ），他事增益分别（དོན་གཞན་ལ་སྒྲོ་འདོགས་པའི་རྟོག་པ། ），隐义分别（ལྐོག་ཏུ་གྱུར་པའི་དོན་ཅན་གྱི་རྟོག་པ། ）。

རྟོག་པའི་དམིགས་པ། 寻思所缘。分别所缘境（རྣམ་པར་རྟོག་པའི་གཏད་སོའམ་ཡུལ། ）。

རྟོག་དཔྱོད། 寻思心所。汉文旧译作观，新作寻伺，不定法中二种之伺察（རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན་ནས་ཞིབ་དཔྱོད་བྱེད་པ། ）。

རྟོག་བྲལ། 离分别，无分别（རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་སྟེ་རྟོག་མེད་དོ། ）。

རྟོག་མེད་ཀྱི་ཤེས་པ། 无分别识。远离觉知名言对境合一执著心识。如诸现识及似现识

(སྒྲ་དོན་འདྲེས་ཅན་དུ་འཛིན་པའི་ཞེན་རིག་དང……བྲལ་བའི་ཤེས་པ་སྟེ། མངོན་སུམ་གྱི་ཤེས་པ་རྣམས་དང་། མངོན་སུམ་ལྟར་སྣང་གི་ཤེས་པ་རྣམས་སོ།)。

རྟོག་མེད་འཁྲུལ་ཤེས། 无分别颠倒识。同རྟོག་མེད་ལོག་ཤེས། 条。

རྟོག་མེད་ཡིད་ཤེས་འཁྲུལ་བ། 无分别错乱意识。如显起梦境的心识(རྨི་ལམ་གསལ་སྣང་གི་ཤེས་པ་ལྟ་བུ།)。

རྟོག་མེད་ལོག་ཤེས། 无分别颠倒识。对各自感受外境生起错乱之显现识(རང་གི་འཛིན……སྣངས་ཀྱི་ཡུལ་ལ་འཁྲུལ་བའི་གསལ་སྣང་ཅན་གྱི་ཤེས་པ།)。为颠倒识之一(ལོག་ཤེས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

རྟོགས་ཆེན། 大证，大慧。佛(སངས་རྒྱས།)的异名。

རྟོགས་བརྗོད། 1.因缘。如本生、传记(སྐྱེས་རབས་རྣམ་ཐར་ལྟ་བུ།)。2.རྟོགས་པ་བརྗོད་པའི་སྡེ། 之略写。

རྟོགས་ལྡན། 具证，得道者，即佛(སངས་རྒྱས།)。大慧(ཤེས་རབ་ཆེ་བ།)。

རྟོགས་ལྡན་གྱི་སློབ་མ། 修证弟子。རྟོགས་ལྡན 意为修士、具证、得道者(ཆོས་ཀྱི་ཉམས……རྟོགས་ཅན།)。

རྟོགས་ལྡན་གྲགས་པ་སེང་གེ། 垛丹·扎巴僧格(1283—1349)。垛丹，意为证道者，悟道者，加在人名前，为对实际修行者的一种敬称。扎巴僧格曾受元朝赐的红帽，红帽活佛世系即从他开始的，他为第一世。别名旺古热巴，1333年建乃浪寺，为噶玛噶举红帽系的主要道场。

རྟོགས་ལྡན་ལྔ། 五垛丹。指宗喀巴大师五位拚舍此生(ཚེ་བློས་བཏང་།)的弟子。即：古觉垛丹·桑吉贝桑(ཀུ་ཅོར་རྟོགས་ལྡན་སངས་རྒྱས་དཔལ་བཟང་།)、垛丹·南卡学热(རྟོགས་ལྡན་ནམ་མཁའ་ཤོ་རེ།)、桂初法主·扎巴琼内(གོད་ཕྲུག་ཆོས་རྗེ་གྲགས་པ་འབྱུང་གནས།)、垛丹·日希巴(རྟོགས་ལྡན་རལ་ཞིག་པ།)、布累哇·南卡坚参(བུ་ལེ་བ་ནམ་མཁའ་རྒྱལ……མཚན།)。

རྟོགས་ལྡན་པ། 得证师，得证解者，得道者(ཆོས་ཀྱི་ཉམས་རྟོགས་ཅན།)。音译“垛丹”。

རྟོགས་པ་བརྗོད་པའི་སྡེ། 梵语(ཨ་བདྣཾཿ)，汉译作阿波陀那。譬喻部，演说解悟经。十二分契经之一(གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས……ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

རྟོགས་པ་གཉིས། 二知。明知和推知(དངོས་རྟོགས་དང་ཤུགས་རྟོགས་གཉིས་སོ།)。细分又有量明知推知、现量明知推知、比量明知推知、非量明知推知(དེ་ཡང་སྤྱིར་ཚད་མའི……དངོས་རྟོགས་ཤུགས་རྟོགས། མངོན་སུམ་ཚད་མའི་དངོས་རྟོགས་ཤུགས་རྟོགས། རྗེས་དཔག་ཚད་མའི་དངོས་རྟོགས་ཤུགས་རྟོགས། ཚད་མ་མ་ཡིན་པའི་དངོས་རྟོགས་ཤུགས་རྟོགས་ཏེ་བཞི་ཡོད།)。

རྟོགས་པ་བསྟན་པ། 证法，所证悟法。依何能离欲道谛法和依何所离欲灭谛法所摄之法(གང་གི་ཆགས་པ་དང་བྲལ་བར་བྱེད་པ་ལམ་བདེན་གྱི་ཆོས་དང་། གང་ཞིག་ཆགས་པ་དང་འགོག་བདེན་གཉིས་བསྡུས་པའི་ཆོས།)。

རྟོགས་པ་ཕུན་ཚོགས། 证圆满。自利所知证德圆满。谓诸圣者根本位中，无碍现证人法无我性空(རང་དོན་ཤེས་བྱ་རྟོགས་པའི་ཡོན་ཏན……ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་སྟེ། གང་ཟག་དང་ཆོས་ལ་བདག་མེད་པའི་སྟོང་པ་ཉིད་འཕགས་པ་རྣམས་ཀྱི……མཉམ་བཞག་སོ་སོ་རང་གིས་མངོན་སུམ་དུ་རིག……

པ།)。

རྟོགས་པ་ཕུན་ཚོགས་ལ་མི་འཇིགས་པ། 正等觉无畏，现证诸法无畏。如来证得圆满，以能如实通达一切法故，世间无有大威力者，能兴诤论说不如是(ཆོས་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་ཅིང་………ཐུགས་སུ་ཆུད་པ་ཡིན་པས་དེ་ལ་འཇིག་རྟེན་ན་མཐུ…ཆེ་བ་སུས་ཀྱང་དེ་ལྟར་མ་ཡིན་ཞེས་རྒོལ་བའི་གནས…མེད་པའོ།)。为如来四无畏之一(མི་འཇིགས་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

རྟོགས་པ་མ་འདྲེས་པ་དྲུག 证悟六摄。如来十八不共法之六。即：欲无退(འདུན་པ་ཉམས་པ་མི…མངའ་བ།)、正勤无退(བརྩོན་འགྲུས་ཉམས་པ་མི་མངའ་བ།)、念无退(དྲན་པ་ཉམས་པ་མི་མངའ་བ།)、慧无退(ཤེས་རབ་ཉམས་པ་མི་མངའ་བ།)、等持无退(ཏིང་ངེ་འཛིན་ཉམས་པ་མི་མངའ་བ།)、解脱知见无退(རྣམ་པར་གྲོལ་བ་ཉམས་པ་མི་མངའ་བ།)。

རྟོགས་པ་ཟུང་འཇུག 证德双运。清净幻身和胜义光明二者身意一体融合双运。是密乘殊胜有学双运(དག་པའི་སྒྱུ་ལུས་དང་དོན་གྱི་འོད་གསལ་གཉིས་སྐུ་ཐུགས་ངོ་བོ་གཅིག་ཏུ་འདྲེས་པའི་ཟུང…འཇུག་སྟེ་སློབ་པའི་ཟུང་འཇུག་ཁྱད་པར་ཅན་ནོ།)。

རྟོགས་པའི་སྐལ་བ་ཅན། 堪大法罗汉。钝根罗汉，不问受或不受妙欲迷醉，皆不可能退失现法乐住而有堪能炼治诸根者(གང་དབང་པོ…རྟུལ་པོ་འདོད་ཡོན་གྱིས་མྱོས་ཀྱང་རུང་མཐོང་བའི……ཆོས་བདེ་བར་གནས་པ་ལས་ཡོངས་སུ་ཉམས་པའི……སྐལ་བ་ཅན་མ་ཡིན་ལ་དབང་པོ་རྣམས་སྦྱོང་བའི……སྐལ་བ་ཅན་ཡིན་པའོ།)。为六种罗汉之一(དགྲ་བཅོམ་པ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག)。

རྟོགས་པའི་ཆོས། 证法，所证悟法。同རྟོགས་པའི་བསྟན་པ། 条。

རྟོགས་པའི་སྟོབས། 开晓力，领悟力(ཤེས་རྟོགས་ཀྱི་ནུས་རྩལ།)。

རྟོགས་པའི་བསྟན་པ། 证法，证圣教；三学随应(བསླབ་པ་གསུམ་ཅི་རིགས་པ།)，即戒、定、慧皆是证圣教。

རྟོགས་པའི་བློ། 悟心。依心之作用能于对境引生决定了知者(བློའི་བྱེད་པ་ལ་བརྟེན་ནས……ཡུལ་ལ་ངེས་པ་འདྲེན་པའི་ནུས་པ།)。

རྟོགས་པའི་འོས་སུ་གྱུར་པའི་ཆོས་ཅན། 堪大法罗汉。同རྟོགས་པའི་སྐལ་བ་ཅན། 条。

རྟོགས་པའི་ཡོན་ཏན། 证德，证功德。戒定慧三学所摄功德(བསླབ་པ་གསུམ་གྱིས་བསྡུས་པའི……ཡོན་ཏན།)。

རྟོགས་པས་བསྡུས་པ་དྲུག 证悟六摄。同རྟོགས་པ་མ་འདྲེས་པ་དྲུག 条。

རྟོན་པ་བཞི། 四依。即：行四依、法四依、人四依、说四依。行四依，指行人所依之四法。即：粪扫衣、常乞食、树下坐、腐烂菜。此四种之法，是入道之缘，为上根利器所依止，故名行四依。法四依，指依法不依人(གང་ཟག་ལ་མི་རྟོན་ཆོས་ལ་རྟོན།)、依义不依语(ཚིག་ལ་མི་རྟོན་དོན་ལ་རྟོན།)、依了义经不依不了义经(དྲང་དོན་ལ་མི་རྟོན་ངེས་དོན་ལ…རྟོན།)和依智不依识(རྣམ་ཤེས་ལ་མི་རྟོན་ཡེ་ཤེས་ལ་རྟོན།)。人四依，指人天依止者四人，一具烦恼性（即三贤四善根）之人，二须陀洹（即预流果），斯陀含(即一来果)之人，三阿那含（即不还果）之人，四阿罗汉之人。说四依，指佛说法之四依。

〔ལྟ〕

ལྟ་མགུར། 正见歌。宗教徒阐明自己观点的歌词

（ལྟ་བའི་མགུར་མ་སྣ་ཚོགས་ལུགས་པ་སོ་སོའི་ལྟ་བ……
འགྲོལ་བྱེད་ཀྱི་མགུར་ཚིག）。

ལྟ་གྲུབ། 观点和教派（ཁས་ལེན་གྱི་ལྟ་བ་དང་གྲུབ་མཐའ།）。

ལྟ་སྒོམ་སྤྱོད་གསུམ། 见、修、行。藏传佛教宁玛派续部经中一修法立论，即见地、修持、行仪三事。

ལྟ་ངན། 邪见。不合实况的见解（དངོས་པོའི་གནས་ཚུལ་དང་མི་མཐུན་པའི་ལྟ་ལུགས་ངན……པ།）。

ལྟ་ན་སྡུག 1.善见山。佛教宇宙学中所说七金山之第四重山（གསེར་རི་བཞི་པ།）。参见གསེར་རི་བདུན། 条。2. 善见城，帝释城。佛教所说帝释天居住的城邑（ལྷའི་དབང་པོ་བརྒྱ་བྱིན……གྱི་གནས་མཁར།）。

ལྟ་སྤྱོད། 见行，观点和行为。指密宗的见行（སྔགས་ཀྱི་ལྟ་སྤྱོད།）。

ལྟ་སྤྱོད་ཟུང་འབྲེལ་དུ་སྟོན་པའི་གདམས་པའི……རྒྱལ་པོ། 见行双重的教授之王，即有名的《三士道次第》（སྐྱེས་བུ་གསུམ་གྱི་ལམ་གྱི་རིམ……པ།）。其主要典籍即为《菩提道炬论》（བྱང་ཆུབ་ལམ་སྒྲོན།）。为噶当派中教授派的三大教授之一。

ལྟ་བ། 1.见。对事物的见解。分正见、邪见、恶见等。佛教泛用时，多指错误的见解。分类很多：①有见和无见，也称常见和断见，属于五见中的边见。②七见，七种错误的见解：邪见（否定因果理论）、我见（认为有我）、常见（执著身心常住）、断见（执著身心断灭）、戒盗见（也称戒禁取见，奉持错误的戒律）、果盗见（把通过错误的行为得到的结果看成是正确的）、疑见（怀疑正教真理）。2.见取。于五蕴之法妄计执著我见边见等非理之见。为四取（ཉེ……བར་ལེན་པ་བཞི།）之一。

ལྟ་བ་ཀུན་བརྒྱག་པ། 破一切见。显教中随龙猛教授修习的三种次第之一。

ལྟ་བ་བཀར་བཏགས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་བཞི། 四法印。即：诸行无常（འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་མི་རྟག……པ།）、有漏皆苦（ཟག་བཅས་ཐམས་ཅད་སྡུག་བསྔལ་བ།）、诸法无我（ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་ཉིད་བདག་མེད་པ།）、涅槃寂静（མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ཞི་བ།）。

ལྟ་བ་ངན་པ། 邪执，恶见。参见ལྟ་ངན། 条。

ལྟ་བ་ངན་པ་བཅུ་དྲུག 十六恶见。即：前世有我与无我见，及二者俱有和俱无见；世间常与无常见，及二者俱有和俱无见，此八见依于前边。来世有我见与无我见，及二者俱有和俱无见；世间有边见与无边见，及二者俱有和俱无见，此八见依于后边（བདག་འདས……པའི་དུས་ན་བྱུང་བ་དང་མ་བྱུང་བ་དང་གཉིས་ཀ……དང་གཉིས་ཀ་མ་ཡིན་པར་ལྟ་བ་བཞི། འཇིག་རྟེན་རྟག་པ་དང་མི་རྟག་པ་གཉིས་ཀ་དང་གཉིས་ཀ……མ་ཡིན་པར་ལྟ་བ་བཞི་སྟེ་བརྒྱད་ནི་སྔོན་གྱི་མཐའ་ལ……བརྟེན་པའོ། བདག་མ་འོངས་པའི་དུས་ན་བྱུང་བ་དང་མ་བྱུང་བ་དང་གཉིས་ཀ་དང་གཉིས་ཀ་མ་ཡིན་པར་ལྟ་བ་བཞི་དང་། འཇིག་རྟེན་མཐའ་དང་ལྡན་པ་དང་མི་ལྡན་པ་དང་གཉིས་ཀ་དང་གཉིས་ཀ་མ……ཡིན་པར་ལྟ་བ་བཞི་སྟེ་ཕྱི་མའི་མཐའ་ལ་བརྟེན……པའོ།）。

ལྟ་བ་ལྔ། 五见。即：邪见（ལོག་ལྟ།）、坏聚见（འཇིག་ལྟ།）、边见（མཐར་ལྟ།）、戒禁取见（ཚུལ་ཁྲིམས་བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་འཛིན་གྱི་ལྟ……བ།）、见取见（ལྟ་བ་མཆོག་འཛིན།）。

ལྟ་བ་མཆོག་འཛིན། 见取。缘于五蕴，计为最胜之染慧（ཕུང་པོ་ལ་དམིགས་ནས་མཆོག་ཏུ……འཛིན་པའི་ཤེས་རབ་ཉོན་མོངས་ཅན།）。

ལྟ་བ་ཉོན་མོངས་ཅན། 烦恼见，染污见。一切恶见所依附处（ལྟ་བ་ངན་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རྟེན་…བྱེད་པའོ། ）。

ལྟ་བ་གཉིས། 二见。即：增益见（སྒྲོ་འདོགས་ཀྱི་ལྟ་བ། ）和减损见（སྐུར་འདེབས་ཀྱི་ལྟ་བ། ）。亦作常见（རྟག་ལྟ། ）和断见（ཆད་ལྟ། ）。

ལྟ་བ་སྙིགས་མ། 见浊。指身见边见等之见惑。五浊（སྙིགས་མ་ལྔ། ）之一。

ལྟ་བ་གཙོ་བོར་སྟོན་པ། 重在明见。系噶当派中教授派三大教授之一。以觉阿（阿底峡）要门由京俄哇传来者为四谛的引导，由普琼哇传来者为十二缘起的引导，由南交巴传来者为二谛的引导。用四谛与缘起引导，阐明共通之补特迦罗无我。用二引导，阐明最极微的法无我（ལྟ་བ་གཙོ་བོར་སྟོན་པ་ནི་ཇོ་བོ་ཉིད་…ཀྱི་མན་ངག་སྤྱན་སྔ་བ་ནས་བརྒྱུད་པའི་བདེན་བཞིའི་ཁྲིད་དང་ཕུ་ཆུང་བ་ནས་བརྒྱུད་པའི་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་…ཁྲིད་དང་། རྣལ་འབྱོར་པ་ནས་བརྒྱུད་པའི་བདེན་པ་གཉིས་ཀྱི་ཁྲིད་རྣམས་ཡིན་ཏེ། བདེན་བཞི་དང་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་ཁྲིད་ཀྱིས་ནི་ཐུན་མོང་བའི་གང་ཟག་…གི་བདག་མེད་དང་། བདེན་གཉིས་ཀྱི་ཁྲིད་ཀྱིས་ནི་ཤིན་ཏུ་ཕྲ་བའི་ཆོས་ཀྱི་བདག་མེད་ལ་འཁྲིད་པར་…མཛད་པ་ཡིན། ）。

ལྟ་བ་ལོག་པ། 邪见（ལོག་ལྟ་ཅན། ）。指否定因果报应的见解。为五见（ལྟ་བ་ལྔ། ）之一（五种错误的见解之一）。

ལྟ་བའི་ཁྱད་པར། 《观差别》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）著。

ལྟ་བའི་ཆུ་བོ། 见瀑流。三界所摄五见（ཁམས་གསུམ་གྱིས་བསྡུས་པའི་ལྟ་བ་ལྔ་པོ། ）。为四瀑流之一（ཆུ་བོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ལྟ་བའི་འདོད་པ་མདོར་བསྟན། 《正见意乐略示》。贡邦曲扎白（ཀུན་སྤངས་ཆོས་གྲགས་……དཔལ། ）藏译。

ལྟ་བའི་ཚང་ཚིང་། 见稠林。见解纷纭不知何从之意（ནགས་ཚལ་ཚང་ཚིང་ལྟར་འཛིངས་པའི་ལྟ་…བ། ）。

ལྟ་བའི་ཟག་པ། 见漏。谓三界诸烦恼见（ཁམས་གསུམ་གྱི་ལྟ་བ་ཉོན་མོངས་པ་རྣམས་སོ། ）。四有漏或四种生死瀑流之一（ཟག་པ་བཞིའམ་…སྲིད་པའི་ཆུ་བོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ། ）。

ལྟ་མིན་ལྔ། 五非见。即：贪（འདོད་ཆགས། ）、瞋（ཁོང་ཁྲོ། ）、慢（ང་རྒྱལ། ）、无明（མ་རིག་པ། ）和疑（ཐེ་ཚོམ། ）。

ལྟ་ལོག 邪见。同ལྟ་བ་ལོག་པ། 条。

ལྟག་གཅོད་པ། 从反面观察，似能破（ཕྱོག་སྔགས་ནས་བརྟག་དཔྱད་གཅོད་པའམ་སུན་འབྱིན་…ལྟར་སྣང་ལྟ་བུ། ）。同ལྟག་ཆོད། 条。

ལྟག་ཆོད། 从反面观察，似能破，似是而非的答辩（ཕྱོག་སྔགས་ནས་བརྟག་དཔྱད་ཆོད་པའམ་སུན་འབྱིན་ལྟར་སྣང་སྟེ་ལན་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ། ）。

ལྟུང་བ། 堕罪，堕落。佛书所说违犯戒律所成罪，比如堕恶趣（ངན་སོང་དུ་ལྟུང་བ་ལྟ་བུ། ）。

ལྟུང་བ་ལྔ། 五罪。即：他胜（ཕམ་པ། ）、僧残（ལྷག་མ། ）、堕落（ལྟུང་བྱེད། ）、向彼悔（སོར་བཤགས། ）、恶作（ཉེས་བྱས། ）。

ལྟུང་བ་བཅུ། 十犯。因张迦绨那依而放宽的十种犯戒界限。即：执钵、舍衣、贮蓄（འཆང་འབྲལ་འཇོག་གསུམ། ）、再三食（ཡང་ཡང་ཟ་བ། ）、聚集食（འདུས་ཤིང་ཟ་བ། ）、不告而往村落（མ་སྨྲས་པར་གྲོང་དུ་འགྲོ་བ། ）、乞衣（གོས་སློང་བ། ）、夏财归公（རྙེད་པ་ཐུན་མོང་དུ་འགྱུར་

པ།）、 持未加持衣料（བྱིན་གྱིས་མ་བརླབས་པའི་གོས་དུམ་འཆང་དུ་རུང་བ།）、 游方不衣重复衣（སྣམ་སྦྱར་མེད་པར་ལྟོངས་རྒྱུ་རུང་བ།）。凡此十者，均可开许。

ལྟུང་བ་གཉིས། 二罪。即：自性罪（རང་བཞིན་གྱི་ལྟུང་བ།）、 遮罪（བཅས་པའི་ལྟུང་བ།）。

ལྟུང་བ་དག་པར་བྱེད་པའི་རྒྱུ་གསུམ། 净罪三因。即：以名还净（མིང་རིགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཕྱིར་བཅོས་པ།）、 得阿罗汉（དགྲ་བཅོམ་པ་ཐོབ་པ།）、修深奥空性（སྟོང་ཉིད་ཟབ་མོ་སྒོམ་པ།）。在此之上再加相变（མཚན་འགྱུར་བ།）、 证得圣谛（འཕགས་པའི་བདེན་པ་མངོན་དུ་བྱས་པ།）、悟解脱三门（རྣམ་ཐར་སྒོ་གསུམ་རྟོགས་པ།）、以四力忏悔（སྟོབས་བཞི་ཚང་བའི་སྒོ་ནས་བཤགས……པ།）、 按大乘修菩提心（ཐེག་ཆེན་ལྟར་ན་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྒོམ་པ།），共八种净罪因。

ལྟུང་བ་སྡེ་ལྔ། 五部罪，五篇罪，五类罪。即：他胜（ཕམ་པའི་སྡེ།）； 僧残（ལྷག་མའི་སྡེ།），指比丘犯罪，殆濒于死，仅有残余之命，因此须面向僧众忏悔此罪，以全残命，故名；堕落（ལྟུང་བྱེད་ཀྱི་སྡེ།）， 指堕狱之人；向彼悔（སོར་བཤགས་ཀྱི་སྡེ།）， 向其他比丘作忏悔，便得除灭之罪；恶作（ཉེས་བྱས་ཀྱི་སྡེ།），指所作之恶。

ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས། 还净，犯戒还净。重新长养已经坏失的戒律。如犯戒加持、发露、忏悔、治罚等（སྡོམ་པ་ཉམས་པ་སླར་གསོ་བ་སྟེ། ལྟུང་བ་བྱིན་རླབས། མཐོལ་བ། བཤགས་པ། ཆད་ལས་བཅད་པ་རྣམས་སོ།）。

ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་བཞི། 犯戒还净四事。《毗奈耶经》十七事所说，律仪坏失还净七事中，四种犯戒还净之法。乐于发露忏悔者有三，谓行履别住事，时非时摄事，中止教诫、长净及自姿事；不乐还净者有一，谓治罚事，合而为四（འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན་ལས། སྡོམ་པ་ཉམས་པ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་བདུན་གྱི་ནང་གསེས། ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་བྱེད་པ་ལ་བཞི་སྟེ། སྤོ་བ་མཐོལ་བཤགས་ཀྱི་ཕྱིར་བཅོས་བྱེད་ཚུལ་སྤྱོད་པ་གཞན་ན་གནས་པའི་གཞི་དང་། དུས་དང་དུས་མིན་བསྡུས་པའི་གཞི་དང་། གདམས་ངག་གསོ་དགག་བཞག་པའི་གཞི་སྟེ་གསུམ་དང་། མི་སྤོ་བ་ནན་ཏུར་གྱིས་ཕྱིར་བཅོས་བྱེད་ཚུལ་གྱི་གཞི……གཅིག་བཅས་བཞིའོ།）。

ལྟུང་བ་བྱིན་རླབས། 犯戒加持。为使犯戒后果不再增长，针对制伏减其效用，尔后可行补救羯磨，故依单白羯磨先予加持（ལྟུང་བའི……རྣམ་སྨིན་མི་འཕེལ་བ་དང་གཉེན་པོས་ཟིན་པས་ཉུས་པ་ཆུང་དུ་འགྲོ་བ་དང་ལས་ཀྱི་ཁ་སྐོང་རུང་བའི་ཆེད་དུ་གསོལ་བ་འབའ་ཞིག་པའི་ལས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས……བརླབ་པའོ།）。 为犯戒还净法之一（ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཞིག）。

ལྟུང་བ་འབྱུང་བའི་སྒོ་བཞི། 生堕四门。即：无知（མི་ཤེས་པ།）、 无礼（མ་གུས་པ།）、放逸（བག་མེད་པ།）、 烦恼（ཉོན་མོངས་པ།）。

ལྟུང་བ་འབྱུང་བའི་རྒྱུ་བཞི། 堕戒四因。即：不知学处（བསླབ་བྱ་རྣམས་མི་ཤེས་པ།）、 放逸（བག་མེད་པ།）、 烦恼粗重（ཉོན་མོངས་མང་བ།）、不敬（མ་གུས་པ།）。

ལྟུང་བ་ལས་བསླང་བ། 出罪，还净。忏罪已净还复原列，如解除迁徙及服劳承欢等（ལྟུང……བ་བཤགས་ནས་དག་པ་ན་རང་བཞིན་གྱི་གནས་སུ་སོར་ཆུད་པ་སྟེ་སྤོ་མགུ་དབྱུང་བ་ལྟ་བུའོ།）。

ལྟུང་བ་བཤགས་པ། 悔罪，忏悔。对违犯学处之

堕罪进行忏悔（བསླབ་པ་དང་འགལ་བའི་ཉེས······ལྟུང་རྣམས་སྔ་གསང་མེད་པར་མཐོལ་བཤགས་བྱེད···པ།）。

ལྟུང་བའི་དགག་དབྱེ། 堕罪解制。夏令安居期间，中止数说堕罪，解制以后，举行“吉祥草结”仪轨，表示解除数说堕罪的禁约（དབྱར་གནས་ཀྱི་སྐབས་སུ་ལྟུང་བ་གླེང་མི་ཆོག་པ···དང་དབྱར་གྲོལ་བའི་སྐབས་ནས་བཟུང་ལྟུང་བ་གླེང་ཆོག་པའི་མཚོན་བྱེད་དུ་རྩྭ་དུར་བ་མདུད་པས་ལྟུང······བའི་དགག་དབྱེ་བྱ་བའོ།）。

ལྟུང་བའི་ངོ་བོ་འཚོལ་བ། 探索罪体，觅罪相。诘问比丘所犯堕罪，仍藐视者，为使不识罪者认识其罪，予以治罚，令其终身省察所犯堕罪本质（ལྟུང་བ་བྱུང་ཡང་ཁྱད་དུ་གསོད་པའི་གང་ཟག་ལ། ལྟུང་བ་ངོ་མ་ཤེས་པ་ཤེས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་དུ་ཇི་སྲིད་འཚོའི་བར་དུ་ལྟུང་བའི་ངོ་བོ་ཉིད་འཚོལ་བ···ཆད་ལས་ཀྱི་ཚུལ་གྱིས་སྦྱིན་པའོ།）。为《毗奈耶经》所说比丘灭净七法之一（འདུལ་བ་ལས···བཤད་པའི་རྩོད་པ་ཞི་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བདུན་གྱི་གྲས······ཤིག）。

ལྟུང་བའི་སྡེ་ཚན་གཉིས། 二堕，两种堕罪。菩萨应断堕罪，分为两类：他胜类（ཕམ་པའི···སྡེ་ཚན།）和恶作类（ཉེས་བྱས་ཀྱི་སྡེ་ཚན།）。

ལྟུང་བའི་རྩ་བ། 根本罪。从根本上舍弃律仪，为堕恶趣之最重堕罪（སྡོམ་པ་རྩ་བ་ནས་གཏོང···ཞིང་ངན་སོང་དུ་ལྟུང་བར་བྱེད་པའི་སྡིག་ལྟུང་ཆེས···ཆེ་བ།）。

ལྟུང་བའི་ཤན། 堕罪杂染，由于未还净之堕罪而感苦果之力，又增长其他堕罪之果（ཕྱིར་མ་བཅོས་པའི་ལྟུང་བས་འབྲས་བུ་སྡུག་བསྔལ···བསྐྱེད་པའི་ནུས་པས་ལྟུང་བ་གཞན་གྱི་ཡང་འབྲས་བུ···སྡུག་བསྔལ་བསྐྱེད་པར་བྱེད་པའི་ནུས་པ་འཕེལ་བར···བྱེད་པ།）。此又分为：因衣所犯堕罪杂染（གོས་ལ་བརྟེན་པའི་ལྟུང་ཤན།）、因药所犯堕罪杂染（སྨན་ལ་བརྟེན་པའི་ལྟུང་ཤན།）、因钵所犯堕罪杂染（ལྟུང་བཟེད་ལ་བརྟེན་པའི······ལྟུང་ཤན།）三种。为《毗奈耶经》所说三杂染之一（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་ཤན་གསུམ་གྱི······ནང་གསེས་ཤིག）。

ལྟུང་བྱེད། 堕，堕落（ངན་སོང་དུ་ལྟུང་བར་བྱེད་པ།）。堕地狱之人，为五类罪之一。参见 ལྟུང་བ་སྡེ་ལྔ། 条。

ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ། 单堕。比丘应断堕罪之一。分为九部，每部十条。此诸堕罪，犯则将堕恶趣，但忏悔时，不必舍去犯戒事物，一经悔罪，即可还净，故名单堕（དགེ་སློང་གི་སྤང་བྱ་ལྟུང་བྱེད་ཀྱི་སྡེའི་ནང་གསེས་ཤིག དེ་ལའང་བཅུ་ཚན་དགུ་ཡོད་ཅིང་། འདི་རྣམས་ནི་སྤྱད་ན་ངན་འགྲོར་ལྟུང་བར་བྱེད་ཅིང་བཤགས་པའི···ཚེ་ཡང་སྤང་འབྲལ་སྔོན་དུ་གཏང་མི་དགོས་པར······བཤགས་པ་ཙམ་གྱིས་འདག་པས་ལྟུང་བྱེད་འབའ······ཞིག་པའི་སྡེ་ཞེས་བྱའོ།）。

ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུ། 九十单堕。比丘所断堕罪之一。分为九部分：明知十条（ཤེས་བཞིན་སོགས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་བཅུ།）、种子十条（ས་བོན་སོགས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་བཅུ།）、未差十条（མ་བསྐོས་སོགས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་བཅུ།）、辗转十条（ཡང་ཡང་སོགས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་བཅུ།）、水等十条（ཆུ་སོགས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་བཅུ།）、俗家等十条（ཁྱིམ་སོགས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་བཅུ།）、故犯十条（བསམ་བཞིན་སོགས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་བཅུ།）、同行十条（མགྲོན་མང་ཀུན་སོགས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་བཅུ།）、说法十条（ཆོས་སྟོན་སོགས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་བཅུ།）。

ལྟུང་འབྲས། 堕罪后果。如受恶趣苦（དཔེར་ན་ངན་སོང་གི་སྡུག་བསྔལ་མྱོང་བ་ལྟ་བུ།）。

ལྟུང་བཟེད། 钵。比丘乞食的食具（དགེ་སློང་རྣམས་ཀྱིས་བསོད་སྙོམས་སློང་བྱེད་ཀྱི་ཡོ་བྱད………ཅིག）。同ལྷུང་བཟེད། 条。

ལྟུང་བཟེད་ལ་བརྟེན་པའི་ལྟུང་ཤན། 因钵所犯堕罪杂染。为堕罪杂染之一（ལྟུང་བའི་ཤན་གྱི…ནང་གསེས་ཤིག）。参见ལྟུང་བའི་ཤན། 条。

ལྟུང་རྟུས། 堕落之结果，堕罪后果（ལྟུང་འབྲས།），如受恶趣苦（ངན་སོང་གི་སྡུག་བསྔལ་མྱོང་བ།）。

ལྟུང་བཤགས། 1.忏悔。同ལྟུང་བ་བཤགས་པ། 条。2.《三聚经》（ཕུང་པོ་གསུམ་པའི་མདོ།）。

ལྟུང་བཤགས་ལ་ཕུང་པོ་གསུམ་པའི་མདོ་ཞེས་པའི་ཕུང་པོ་གསུམ། 忏悔三蕴经中所说三蕴。即：顶礼蕴（ཕྱག་འཚལ་བའི་ཕུང་པོ།）、悔罪蕴（བཤགས་པའི་ཕུང་པོ།）、回向蕴（བསྔོ་བའི་ཕུང་པོ།）。

ལྟུང་བཤགས་ལྷ་སོ་ལྔ། 忏悔所向三十五佛。《三聚经》中所说忏悔遮罪和性罪时作为对境的三十五如来（ཕུང་པོ་གསུམ་པའི་མདོ་ལས……བསྟན་པའི་བཅས་རང་གི་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་རྣམས………བཤགས་པའི་ཡུལ་གྱི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ལྷ………གྲངས་སོ་ལྔ།）。

ལྟེ་བ་སྤྲུལ་པའི་འཁོར་ལོ། 脐间变化轮。密宗所说脐间由中脉分出六十四脉瓣构成的倒伞形脉轮（ལྟེ་བའི་ཐད་ཀྱི་རྩ་དབུ་མ་ལས་གྱེས་པའི……རྩ་འདབ་དྲུག་ཅུ་རྩ་བཞི་གདུགས་ཀྱི་རྩིབས་མ་ལྟར…ཁ་ཡར་ཕྱོགས་ཏེ་ཡོད་པ་ཞིག）。

ལྟེ་བ་ཟབ་པའི་དཔེ་བྱད། 脐深圆好。如来通达甚深法性，感得脐深之好（ཆོས་ཟབ་མོ་རྟོགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་ལྟེ་བ་ཟབ་པ།）。为佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ལྟེ་བ་གཡས་སུ་འཁྱིལ་བ། 脐理右旋。和睦徒众，深藏秘密，故感脐理右旋之果（སློབ་མ…མཐུན་པ་ཟབ་པ་ཉིད་ཀྱིས་ལྟེ་བའི་རི་མོ་གཡས་སུ……འཁྱིལ་བ།）。为如来八十随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ལྟེ་བའི་དཔེ་བྱད་གཉིས། 脐随好二。即脐深圆好（ལྟེ་བ་ཟབ་པ།）和脐理右旋（ལྟེ་བ………གཡས་སུ་འཁྱིལ་བ།）。为如来八十随好之一（དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་གྲས་ཤིག）。

ལྟེ་བའི་ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་མེ། 脐间俱生热，脐轮火（གཏུམ་མོའི་མེ།）。

ལྟེ་བར་ཐིག་ལེའི་རྣལ་འབྱོར་སྒོམ་པའི་ཚུལ། 脐间修明点瑜伽法。此法谓于脐心项顶四脉轮中，脐之脉结孔内，依次明想唵吽喻杭四字，次由密处脉轮之风，吹动火轮。猛利火自性阿字炽燃放光，溶上三字，降入脐间唵字，成无分别。观俱生欢喜自性明点而摄持心（ལྟེ་བ་དང་སྙིང་ག་དང་མགྲིན་པ་དང་སྤྱི་བོའི…རྩ་འཁོར་བཞིའི་ལྟེ་བའི་རྩ་མདུད་ཀྱི་བུ་ག་བཞིར་རིམ་བཞིན་དུ། ཨོཾ་ཧཱུྃ་ཨཱཿཧཾ་བཞི་གསལ་གདབ་པོ། དེ་ནས་གསང་གནས་ཀྱི་འཁོར་ལོར་གནས་པའི་རླུང……གིས་མེ་བསྐུལ་གཏུམ་མོའི་རང་བཞིན་ཨ་ཡི་འ་བར……བའི་འོད་ཟེར་གྱིས་ཡི་གེ་གོང་མ་གསུམ་ཞུ་ནས་ལྟེ……བར་ཨོཾ་ཡིག་ལ་བབས་ཏེ། དེ་དང་དབྱེར་མེད་པར་གྱུར་ཏེ་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་དགའི་རང་བཞིན་གྱི་ཐིག་…ལེར་བལྟས་ལ་སེམས་གཟུང་ངོ།）。次由彼光渐照标帜内外，智慧萨埵及彼住处，身语意三金刚及彼住处内外。次想如光显照次第，仍复收回集前明点中，降智甘露（ཐུགས་རྗེ……

རྗེ་གསུམ་དང་དེ་དག་གི་གནས་ཀྱི་ནང་དང་བཅས་པ་རིམ་གྱིས་གསལ་བར་བྱས་པའི་མཐར་གསལ་བར་བྱས་པའི་རིམ་པ་དེ་ལྟར་སྐར་ཡོག་ནས་སྤར་གྱི་ཐིག་ལེ་འདུས་ནས་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདུད་རྩི་འབབ་པར་བསམ་སོ།)。 后想自身悉皆光明，一一毛孔放净光明照触众生，若心沉没，想彼光明，乃至沉销应如是修。若心掉举，即缘明点令心专注，乃至掉息应如是修（དེའི་འོག་ཏུ་རང་གི་ལུས་ཐམས་ཅད་སྣང་བར་བྱས་ནས་བ་སྤུ་བུ་ག་རེ་རེ་ནས་བྱུང་བའི་འོད་ཟེར་གྱིས་འགྲོ་བ་རྣམས་སྣང་བར་བྱའོ། སེམས་བྱིང་ན་འོད་ཀྱི་སྣང་བ་དེ་ལྟར་སྒོམ་པ་བྱིང་པ་སངས་སངས་ཀྱི་བར་དུ་བྱ་བ་དང་། རྒོད་ན་ཐིག་ལེ་ཉིད་ལ་དམིགས་པ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་གཏད་ནས་རྒོད་པ་ཞི་བའི་བར་དུ་སྒོམ་པར་བྱའོ།)。

ལྟེང་རྒྱས་འོད་སྲུང་། 优楼频螺迦叶。释迦牟尼佛上座弟子迦叶三弟兄中之长兄，原为外道，后转信释迦牟尼，成为声闻徒众（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉེ་འཁོར་གནས་བརྟན་འོད་སྲུང་གཅེན་གཅུང་གསུམ་ནང་གི་བགྲེས་པ་དེ་མུ་སྟེགས་པའི་གྲུབ་མཐའ་དོར་ནས་སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཞབས་ལ་གཏུགས་ཏེ་ཉན་ཐོས་སུ་གྱུར་པ།)。

ལྟོ་དཀར་བ། 白腹。毗沙门（རྣམ་སྲས། ）之异名。

ལྟོ་བཅས། 有腹。阎罗王之异名（གཤིན་རྗེ་རྒྱལ་པོའི་མིང་ཞིག）。

ལྟོ་འཕྱེ་ཆེན་པོ། 大腹行。梵音汉译作摩睺罗伽（མཧོརག）。一种魔鬼名（ས་བདག་གདོན་ཆེན་ཞིག）。

ལྟོགས་འདྲེ། 摄味鬼。专门吸取食物滋味营养，使人食后易饿的一类鬼物（ཟས་ཀྱི་བཅུད་ཕྲོར་ཏེ་ལྟོགས་སླ་བར་བྱེད་པའི་འདྲེ་ཞིག）。

ལྟོས་པའི་རྒྱུ། 观待因。生起种子的因（འབྲས་བུ་འབྱུང་བའི་རྒྱུ། ）。

ལྟོས་པའི་རིགས་པ། 观待道理。依靠原因始生结果的道理。如苗芽观待种子而后生，十二因缘的行支观待无明支而后生起的道理（རྒྱུ་ལ་ལྟོས་ནས་འབྲས་བུ་འབྱུང་བ་སྟེ། མྱུ་གུ་ནི་ས་བོན་ལ་ལྟོས་ནས་འབྱུང་བ་དང་། མ་རིག་པ་ལ་ལྟོས་ནས་འདུ་བྱེད་འབྱུང་བ་ལ་སོགས་པའི་རིགས་པ།)。 为四种道理之一（རིགས་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

〔ལྡ〕

ལྡ་གུར་མི་གཉིས། 两位达古氏师：香敦鄂色（ཞང་སྟོན་ཟླ་གྲགས་སེ། ）和琼波达穹扎色（ཁྱུང་པོ་ཏྲ་ཆུང་གྲགས་སེ། ），均为藏传佛教宁玛派高僧。

ལྡ་གོན་གྱི་ཆོ་ག 前行仪轨。不超越坛场羯磨和弟子羯磨而依次进行的地母前行、坛场本尊前行、宝瓶前行和弟子前行等仪轨（དཀྱིལ་འཁོར་དང་སློབ་མའི་ལས་ལ་ཟློད་རྒྱལ་དུ་མི་འདུག་པའི་རིམ་པ་ས་ཡི་ལྷ་མོ་ལྡ་གོན་དང་། དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ལྷ་ལྡ་གོན། བུམ་པ་ལྡ་གོན། སློབ་མ་ལྡ་གོན་རྣམས་སོ།)。 为色粉坛场中灌顶仪式之一分（རྡུལ་ཚོན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་དུ་དབང་བསྐུར་བའི་ཆོ་གའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ལྡ་གོན་གྱི་ཆོ་ག་བཞི། 四种前行仪轨：地母前行、坛城神前行、宝瓶前行、弟子前行（ས་ཡི་ལྷ་མོ་ལྡ་གོན་དང་། དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ལྡ་གོན། བུམ་པ་ལྡ་གོན། སློབ་མ་ལྡ་གོན་བཞིའོ།)。

ལྡ་གོན་གྱི་ཆོ་ག་གསུམ། 三种预备仪轨：预备总建立、分别预备仪轨和余曼陀罗预备（ལྡ་གོན་སྤྱིའི་རྣམ་གཞག་དང་། ལྡ་གོན་སོ་སོའི་ཆོ་ག དཀྱིལ་

འཁོར་གཞན་གྱི་སྟ་གོན།)。

སྟ་གོན་བཞི། 四种预备，指修密法时的四种预备：地神预备、天预备、瓶预备和弟子预备（སའི་ལྷ་མོ་སྟ་གོན་དང་། ལྷ་སྟ་གོན། བུམ་པ་སྟ་གོན། སློབ་མ་སྟ་གོན།)。

སྟ་གོན་སོ་སོའི་ཆོ་ག་ལྔ། 五各别预备仪轨，指地神预备、诸尊预备、瓶预备、启白诸尊、弟子预备（ས་ལྷ་མོ་སྟ་གོན་དང་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ལྷ……སྟ་གོན། བུམ་པ་སྟ་གོན། ལྷ་ལ་གསོལ་གདབ་པ། སློབ་མ་སྟ་གོན།)。

སྟག་མའི་ཆོས་སྡེ། 达摩寺。此寺为宗喀巴弟子上慧贤所建，位于西藏阿里莽域（མང་ཡུལ། ）地区。

སྟག་རྩེ་དགོན། 达则寺。西藏自治区林芝县一苯教寺庙名（བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཀྱི་ཉིང་ཁྲི……རྫོང་ཁོངས་ཀྱི་བོན་གྱི་དགོན་པ་ཞིག)。

སྟག་ཚང་ལོ་ཙཱ་བ། 达仓译师。生于公元1405年，本名喜饶仁钦（རབ་བྱུང་བདུན་པའི་ཤིང……བྱ་ལོར་འཁྲུངས། མཚན་དངོས་ལ་ཤེས་རབ་རིན་ཆེན་ཟེར།)。

སྟག་ལུང་བཀའ་བརྒྱུད། 达垅噶举。帕木竹巴之弟子达垅塘巴・扎喜贝（1143—1209）所传噶举派（ཕག་མོ་གྲུ་པའི་སློབ་མ་སྟག་ལུང་ཐང་པ་བཀྲ……ཤིས་དཔལ་ནས་བརྒྱུད་པའི་བཀའ་བརྒྱུད།)。

སྟག་ལུང་དགོན་པ། 达垅寺。位于藏北达垅塘，今黑河县（ནག་ཆུ་རྫོང་། ）境。为达垅噶举初祖扎喜贝（བཀྲ་ཤིས་དཔལ། ）于公元1180年所倡建。

སྟག་ལུང་ཐང་པ་བཀྲ་ཤིས་དཔལ། 达垅塘巴・扎喜贝（1143—1209，意译吉祥德），系藏传佛教噶举派达垅噶举之创始人。年二十四时随帕木竹巴学法，年三十九去藏北倡建达垅寺，从此传出之教派称达垅噶举派。

སྟག་ལུང་ཐང་པ་ཆེན་པོ། 达垅塘巴大师。སྟག་ལུང་ཐང་པ་བཀྲ་ཤིས་དཔལ། 之尊称。

སྟག་ལུང་ཐང་པ་ཆེན་པོ་བཀྲ་ཤིས་དཔལ། 达垅塘巴大师扎喜贝。其先祖出于嘎斯氏族（གདུང་ག་ཟི། ），他曾从堪布嘎顿拉康喜饶多杰（ག་སྟོན་བླ་ཁང་ཤེས་རབ་རྡོ་རྗེ། ）等人出家学法。参见སྟག་ལུང་ཐང་བཀྲ་ཤིས་དཔལ།条。

སྟག་ལོ་གཞོན་ནུ་བརྩོན་འགྲུས། 达洛・旬努宗哲。西藏一译师名，曾与卓弥译师释迦益西一起赴印度、尼泊尔求学，归藏后倡建达洛寺（འབྲོག་མི་ཤཱཀྱ་ཡེ་ཤེས་དང་འགྲོགས་ཏེ་རྒྱ……བལ་དུ་སློབ་གཉེར་བྱས། སྟག་ལོ་ལྷ་ཁང་བཏེགས།)。

སྟན་གཅིག 一座，一食，一坐食，日一斋。每日一斋的戒约（ཉིན་རེར་ལྟོ་ཆས་ཟས་ཐེངས་རེ་ལས……མི་ཟ་བའི་བརྟུལ་ཞུགས།)。指比丘受头陀法者，不数数食及小食等，唯受一坐食。

སྟན་གཅིག་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་གཟུང་བ། 守持一坐禁行。指一坐食后起坐后不食。

སྟན་ཐོག་གཅིག 一座中，坐静时的一次坐的时间，由入座到起座的时间。

སྟུག་པོ་བཀོད་པའི་ཞིང་ཁམས། 密严国，密严刹土。色界十七天最上层的报身佛土（གཟུགས་ཁམས་གནས་རིགས་བཅུ་བདུན་གྱི་སྟེང……མ་ལོངས་སྐུའི་ཁམས་ཤིག)。

སྟེང་གི་ཁུ་བ། 上汁。大自在（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ། ）之异名。

སྟེང་གི་འཇིག་རྟེན། 上方世界。天趣，天界（ལྷ་གནས། ）之异名。

སྟེང་གི་ཕྱོགས་སྐྱོང་། 上方护方神。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）之异名。

སྟེང་གི་དབང་པོ། 上方之王。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）

之异名。

སྟེང་འཕུར་དབང་པོ། 上飞自在。大自在天（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།）之异名。

སྟེན་འཛིན། 持依。毗沙门之库名（རྣམ་ཐོས་ཀྱི་གཏེར།）。

སྟེམས། 咒力，恶咒的影响（མཐུ་གཏད་ཀྱི་གནོད་པ།）。

སྟོང་བསྐལ། 空劫。世间已经坏灭，乃至尚未重新形成之间所有虚无空旷之二十中劫，名为空劫（འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་འདི་འཇིག་ཚར་ནས་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་ཕྱི་མ་མ་ཆགས་པར་གྱི་སྟོང་པར……བསྐལ་པ་ཞེས་བྱའོ།）。为四劫之一（བསྐལ་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

སྟོང་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་རྒྱལ། 千世界转轮王。大梵天或三千世界转轮王（སྟོང་སྤྱི་ཕུད་ཀྱི་བདག་…པོའམ་སྟོང་གསུམ་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ།）。

སྟོང་ཆུང་ངུའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས། 小千世界（སྟོང་སྤྱི་ཕུད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས།）。以须弥山为中心，同一日月所照的四天下为一小世界，合一千个小世界，为小千世界。

སྟོང་ཆེན་པོའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས། 大千世界（སྟོང་གསུམ་གྱི་སྟོང་ཆེན་པོའི་འཇིག་རྟེན་གྱི………ཁམས།）。以须弥山为中心，同一日月所照的四天下为一小世界，合一千个小世界为小千世界，合一千个小千世界为中千世界，合一千个中千世界为大千世界。

སྟོང་ཆེན་མོ་རབ་ཏུ་འཇོམས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། 《守护大千国土经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。

སྟོང་ཆེན་རབ་འཇོམས་མ། 大千摧破佛母。五部陀罗尼佛母之一（གཟུངས་ཆེན་གྲྭ་ལྔའི་ནང་…ཚན་ཞིག）。

སྟོང་མཆོད། 千供。花、香、灯、水、食各满千数的供品（མེ་ཏོག་དང་། བདུག་སྤོས། མར་མེ། དྲི་ཆབ། ཞལ་ཟས་ཏེ་མཆོད་རྫས་ལྔ་ཚན་རེ་རེ་ནས་གྲངས་ཀ་སྟོང་ཕྲག་རེ་ཡོངས་པའི་མཆོད……པ།）。

སྟོང་ཉིད། 空性。佛教认为一切客观存在着的事物都是“因缘和合”所构成的假想，事物本身并不具有任何质的实在性，都不是独立存在的实体，是“无自性”的，故称“空”或“空性”。

སྟོང་ཉིད་ཀྱི་རྡོ་རྗེ། 空性金刚。谓于月上修五股金刚印，诵云底义略发此心即生不退熏习，等同一切如来，即当了知即观在佛（སྟོང་ཉིད་ཀྱི་…རྡོ་རྗེ་ཞེས་བྱ་བ་རྡོ་རྗེ་རྩེ་ལྔ་པའི་ཕྱག་རྒྱས་བརླ་བའི་སྙིང་དུ་ཏྲིཾ་ཞེས་པས་བསྐྱེད་པ་ཙམ་གྱིས་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་བག་ཆགས་སྐྱེད་པས། དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་དང་མཉམ་པས་ད་ལྟར་བྱུང་བའི་སངས་རྒྱས་རྟོགས་པར་བྱའོ།）。

སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག 十六空。即：内空（ནང་སྟོང་ཉིད།）、外空（ཕྱི་སྟོང་ཉིད།）、内外空（ཕྱི་ནང་སྟོང་ཉིད།）、空空（སྟོང་པ་ཉིད་སྟོང་ཉིད།）、大空（ཆེན་པོ་སྟོང་ཉིད།）、胜义空（དོན་དམ་པ་སྟོང་ཉིད།）、有为空（འདུས་བྱས་སྟོང་ཉིད།）、无为空（འདུས་མ་བྱས་སྟོང་ཉིད།）、毕竟空（མཐའ་ལས་འདས་པ་སྟོང་ཉིད།）、无际空（ཐོག་མ་དང་ཐ་མ་མེད་པ་སྟོང་ཉིད།）、无散空（དོར་བ་མེད་པ་སྟོང་ཉིད།）、本性空（རང་བཞིན་སྟོང་ཉིད།）、一切法空（ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་ཉིད།）、自相空（རང་གི་མཚན་ཉིད་སྟོང……ཉིད།）、无性空（མི་དམིགས་པ་སྟོང་ཉིད།）、无性自性空（དངོས་པོ་མེད་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་སྟོང……ཉིད།）。

སྟོང་ཉིད་ཆེན་པོ། 大空。诸法自性空，遍于有

情世间和器世间（ཚོས་རྣམས་རང་བཞིན་གྱིས་མ··གྲུབ་པར་བདེན་པས་སྟོང་པ་ནི་སྣང་སྲིད་སྣོད་བཅུད··ཀྱི་འཇིག་རྟེན་མ་ལུས་པ་ལ་ཁྱབ་པས་ཆེན་པོའོ། ）。为十六空之一（སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས··ཤིག）。

སྟོང་ཉིད་ཉི་ཤུ། 二十空性。十六空性之上，再加有法空（དངོས་པོ་སྟོང་པ་ཉིད། ）、无法空（དངོས་པོ་མེད་པ་སྟོང་པ་ཉིད། ）、自法空（རང་གི་དངོས་པོ་སྟོང་པ་ཉིད། ）、他法空（གཞན་གྱི་དངོས་པོ་སྟོང་པ་ཉིད། ）四者，共二十空。

སྟོང་ཉིད་བདུན་ཅུ། 《七十空性论》。龙树（ཀླུ་སྒྲུབ། ）著。中观理聚六论之一（དབུ·········མ་རིགས་ཚོགས་དྲུག་གི་ཡ་གྲལ་ཞིག），是论述物质无生无灭，排除与佛说经典有异的一部著作（དངོས་རྣམས་སྐྱེ་འཇིག་མེད་པར་སྨྲ་བ་ལ·······ལུང་དང་འགལ་བ་སྤོང་བའི་གཞུང་། ）。由旬努乔（གཞོན་ནུ་མཆོག）和宁达玛扎（གཉན་དར་མ་གྲགས། ）等人藏译。

སྟོང་གཉིས་པ། 第二千世界。指中千世界（བར་མའི་འཇིག་རྟེན་ལ་ཟེར། ）。

སྟོང་གཉིས་པ་བར་མའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས། 中千世界（གླིང་བཞི་ས་ཡ་ཕྲག་གཅིག་གི་འཇིག·······རྟེན་གྱི་ཁམས། ）。以须弥山为中心，同一日月所照的四天下为一小世界，合一千个小世界为小千世界，合一千个小千世界为中千世界。

སྟོང་དང་པོ། 第一千世界。指千总世界（སྟོང་སྤྱི་ཕུད་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས། ）。

སྟོང་པ། 空。1.与“我所见”相反，故名为空（བདག་གིར་ལྟ་བའི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་སྟོང་པ། ）。为四谛十六行相之一（བདེན་བཞིའི་རྣམ་པ·······བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。2.密法之空，谓诸法无生无灭，自心所现（ཆོས་རྣམས་ལ་སྐྱེ··བ་དང་འགག་པ་མེད་པའི་རང་གི་སེམས་ཀྱི་སྣང·······བའོ། ）。

སྟོང་པ་ཆེན་པོ། 1.大空。受离喜妙乐（དགའ་བྲལ་གྱི་བདེ་བ་ཉམས་སུ་མྱོང་བའོ། ），为四空之一（སྟོང་པ་བཞིའི་ཡ་གྲལ་ཞིག）。2.得相。由光明阿赖耶所起之无明染污心识（འོད·········གསལ་གྱི་ཀུན་གཞི་ལས་མ་རིག་པ་ཉོན་ཡིད་ཅམ·······ལངས་པའི་ཉེར་ཐོབ་པོ། ）。

སྟོང་པ་ཉིད། 空性，真如，实际。参见སྟོང་ཉིད།条。

སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཐར་པའི་སྒོ། 空解脱门。修习遍计所执一切无有之法（ཀུན་བཏགས·······མེད་པའི་ཆོས་རྣམས། ）。为三解脱门之一（རྣམ་ཐར་སྒོ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

སྟོང་པ་ཉིད་བཅོ་བརྒྱད། 十八空。在十六空之上，加入无法空（དངོས་པོ་མེད་པ་སྟོང་པ·······ཉིད། ）和有法空（ངོ་བོ་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད། ），为十八空。

སྟོང་པ་ཉིད་ཆེན་པོ། 大空。同སྟོང་ཉིད་ཆེན་པོ།条。

སྟོང་པ་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད། 空空。指空性本无实性（སྟོང་པ་ཞེས་བྱ་བ་དེ་ཉིད་དངོས་པོ་མེད་པར··སྟོན་པའོ། ）。为十六空之一（སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

སྟོང་པ་ཉིད་ད་ལྟ་བ། 观空性。观诸法无自性（ཆོས་རྣམས་རང་བཞིན་མེད་པར་ལྟ་བ། ）。

སྟོང་པ་ཉིད་བཞི། 四性空。即：有性空（དངོས་པོ་སྟོང་པ་ཉིད། ）、无性空（དངོས་མེད་སྟོང་པ·····ཉིད། ）、自性空（རང་བཞིན་སྟོང་པ་ཉིད། ）和他性空（གཞན་གྱི་དངོས་པོ་སྟོང་པ་ཉིད། ）。

སྟོང་པ་བཞི། 四空。即：空（སྟོང་པ། ）、甚空

(ཤིན་ཏུ་སྟོང་པ།)、大空(སྟོང་པ་ཆེན་པོ།)、一切空(ཐམས་ཅད་སྟོང་པ།)。

སྟོང་པ་བཞིའི་བདག་ཉིད་ཅན། 四空体性，指四空所生四种空性妙智。四空，参见སྟོང་པ་བཞི། 条。

སྟོང་པའི་བསྐལ་པ། 空劫。同སྟོང་བསྐལ། 条。

སྟོང་པའི་ལྷ། 空尊，空性本尊。修习甚深道理空性的神(ཟབ་མོའི་གནས་ལུགས་ཀྱི་དོན་བསྒོམ་པ་སྟོང་པའི་ལྷ།)。为密乘事部六本尊瑜伽之一(བྱ་རྒྱུད་ལྷ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག)。

སྟོང་པར་གནས་པའི་ལྟ་བ། 住空性见者。首先自心应舍离于蕴聚上执以为我的我见已，继对他有情之境，也不作实有和有相之想(ཐོག་མར་རང་རྒྱུད་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཕུང་པོ་ལ་བདག་ཏུ་ལྟ་བ་སྤངས་ནས་སེམས་ཅན་གཞན་གྱི་ཡུལ་ལ་ཡང་དངོས་པོ་དང་མཚན་མའི་འདུ་ཤེས་སུ་མི་བྱེད་པའོ།)。

སྟོང་སྤྱི་ཕུད། 小千世界之异名。见སྟོང་ཆུང་ངུའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས། 条。

སྟོང་སྤྱི་ཕུད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས། 小千世界，千总世界(སྟོང་དང་པོ།)。

སྟོང་སྤྱི་ཕུད་བདག་པོ། 小千世界主。即护上方神(སྟེང་གི་ཕྱོགས་སྐྱོང་།)。

སྟོང་ཕྱོགས་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཆ། 空分智慧。证知谛实性空的智慧(བདེན་གྲུབ་ཀྱིས་སྟོང་པ་ཉིད་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ་བོ།)。

སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་པ། 《十万颂》、《大般若经》(ཡུམ་ཆེན་མོ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྒྱས་པ།)之别名。佛第二次转无相法轮时所说经典之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་བར་པ་མཚན་ཉིད་མེད་པའི་ཆོས་ཀྱི་གྲས།)。

སྟོང་བར་མ། 中千世界。同སྟོང་བར་མའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས། 条。

སྟོང་བར་མའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས། 中千世界。见སྟོང་གཉིས་པ་བར་མའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས། 条。

སྟོང་གཞི། 空处，空性所依。据以论证抉择空性之处，即事物(སྟོང་ཉིད་གཏན་ལ་འབེབས་པའི་གཞི་སྟེ་ཤེས་བྱའི་ཆོས་མཐའ་དག)。

སྟོང་གསུམ་གྱི་སྟོང་ཆེན་པོའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས། 三千大千世界，简称大千世界。即以须弥山为中心，同一日月所照的四天下为一小世界，合一千个小世界为小千世界，合一千个小千世界为中千世界，合一千个中千世界为大千世界，亦称三千大千世界或三千世界。三千大千世界为释迦牟尼施行教化的范围。

སྟོང་གསུམ་འཇིག་རྟེན། 三千世界。从一世界至一千世界，如此一千世界合至一千，如此又合而为一，乃至一千，共有百亿日月(འཇིག་རྟེན་གཅིག་ནས་སྟོང་བར་གཅིག་དང་སྟོང་དེ་གཅིག་ཏུ་བསྡེབས་ནས་སྟོང་བར་གཅིག་དང་ཡང་དེ་གཅིག་ཏུ་བསྡེབས་ནས་སྟོང་བར་གཅིག་སྟེ་དེ་དག་གི་ཉི་མ་བྱེ་བ་ཕྲག་བརྒྱ་ཟླ་བ་སོགས་ཡང་།)。

སྟོང་གསུམ་འཇིག་རྟེན་བདག་པོ། 三千世界主。大梵天王(ཚངས་པ་ཆེན་པོ།)之异名。

སྟོང་གསུམ་པ། 第三级千世界。大千世界名(སྟོང་གསུམ་གྱི་སྟོང་ཆེན་པོའོ།)。

སྟོང་གསུམ་མི་མཇེད་ཞིང་ཁམས། 三千娑婆世界，佛教把当前世界说作娑婆世界，三千是说这种世界有三千之多。

སྟོངས་བསྐལ། 黑暗劫。无佛出世的时代(སངས་རྒྱས་མ་བྱོན་པའི་དུས་བསྐལ།)。

སྟོད་ཀོར། 背光。佛像背后的圆光(སྐུ་སྟོད་ཐད་ཀྱི་འོད་ཀོར།)。

སྟོད་འགག 坎肩，无袖上衣。藏族出家人穿的一种背心(བླ་གོས་ཏེ་སྟོད་ལ་གྱོན་རྒྱུའི་སྒྲ་ཆས……ཤིག)。

སྟོད་འགྲེལ། 《初品释》。金刚手菩萨按时轮派的解释而著的《胜乐金刚本续》第一品的注释(བདེ་མཆོག་རྩ་རྒྱུད་ཀྱི་ལེའུ་དང་པོ། དུས་འཁོར་ལུགས་སུ་འགྲེལ་པ། ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེས……………བརྩམས།)。 为三部菩萨释之一(སེམས་འགྲེལ་སྐོར་གསུམ་གྱི་ནང་ཚན།)。

སྟོད་རྒྱུད། 上密院(རྒྱུད་སྟོད་ཛ་གས་གྲྭ།)。

སྟོད་བརྒྱུད་ཀྱི་འདུལ་བ། 上路宏法。十一世纪中期，复兴佛教的势力从阿里进入卫藏，这是以阿底峡到达卫藏作为一个标志。藏传佛教史上即称此为“上路宏法”。

སྟོད་གཏེར། 上部伏藏。大约从十二世纪开始，宁玛派就陆续出现了不少挖掘伏藏的人，其中著名的有娘・尼玛沃色(ཉང་ཉི་མ་འོད་ཟེར། 1124 —?)。他挖了不少伏藏，通称为“上部伏藏”。

སྟོད་འདུལ། 上路律学。指天喇嘛(ལྷ་བླ་མ།)时，从东印度迎请大班智达法护和他的上首弟子妙护、德护、智护到藏宏法。象雄人甲卫喜饶(ཞང་ཞུང་བ་རྒྱལ་བའི་ཤེས་རབ།)从他们受戒后又往尼婆罗，从枳达迦律师(འདུལ་འཛིན་ཟེ་ཏ་ཀ།)听受律部之行持及讲解。后由其弟子班觉喜饶(དཔལ་འབྱོར་ཤེས་རབ།)及向摩齐哇・强曲僧格(ཞིང་མོ་ཆེ་བ་བྱང་ཆུབ…སེང་གེ།)等传承下来的，称为上路律学。

སྟོད་འབྲུག 上主巴。主巴噶举(འབྲུག་པ་བཀའ་བརྒྱུད།)最早以“主”寺(འབྲུག)为根本寺院，后又转到热垅寺(ར་ལུང་། 在江孜境内)。从热垅寺传出的这一系称中主巴，从中主巴又分出的一些支系，其中以上、下主巴(སྟོད་འབྲུག་དང་སྨད་འབྲུག)比较有名。上主巴的创始人是桂仓巴・贡布多杰(གོད……ཚང་པ་མགོན་པོ་རྡོ་རྗེ། 1189—1258)，为法王藏巴・益西多吉(ཆོས་རྗེ་གཙང་པ་ཡེ་ཤེས་རྡོ…རྗེ།)的弟子之一。

སྟོད་སྨད་རྒྱ་འབྲོང་རྩེང་། 堆、麦、嘉、仲顶四大僧院(སེ་ར་སྟོད་གྲྭ་ཚང་། སེ་ར་སྨད་གྲྭ་ཚང་། སེ་ར་རྒྱ་གྲྭ་ཚང་། སེ་ར་འབྲོང་རྩེང་གྲྭ་ཚང་།)，是色拉寺(སེ་ར་དགོན་པ། 公元1419年创建)内初期的四大僧院。

སྟོད་གཡོགས། 上衣，肩披。披在神像肩上和背上的短衣(ལྷ་རྟེན་ན་བཟའི་ཕྱི་ཐག་ཅིག)。

སྟོད་ལུང་པ་ཆེན་པོ། 堆隆巴钦波，本名仁钦宁波(རིན་ཆེན་སྙིང་པོ། 1092—1172)，为京俄哇弟子，曾建堆隆赞卓寺(སྟོད་ལུང་བཙན་འགྲོ་དགོན་པ།)。

སྟོད་སྟེ། 肩帔。披在神像肩上和背上的短衣(ལྷའི་སྐུ་སྟོད་ཀྱི་ན་བཟའ་ཞིག)。

སྟོན་འཁོར། 师徒。佛及其徒众(སྟོན་པ་དང་འཁོར་གྱི་བསྡུས་མིང་།)。

སྟོན་ཆོས། 秋季法会。色拉、哲蚌、噶丹三大寺院在一年之内，春夏秋冬各有一个月左右的学法时间，秋季的学法时间称为秋季法会(སེ་འབྲས་དགའ་གསུམ་སོགས་དགོན་པ་ཁག་ལ་ལོ་གཅིག་གི་ནང་། དཔྱིད་ཀ་དང་། དབྱར་ཁ། སྟོན་ཁ། དགུན་ཁ་བཅས་ལ་དུས་ཚོད་ཟླ་བ་གཅིག་ཡས་མས་རེད་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་སློབ་སྦྱོང་བྱ་རྒྱུའི་དུས…ཚོད་ཡིན་པས་སྟོན་ཁའི་དུས་ཚིགས་ཀྱི་སློབ་སྦྱོང་ལ…སྟོན་ཁའི་ཆོས་ཐོག་ཟེར།)。

སྟོན་མཆོད། 秋季供施大会。西藏各大寺庙进行的一种秋季定期的宗教活动(སྟོན་དུས………

འཕྲུལ་བའི་མཆོད་པ་ཞིག)

སྟོན་པ། 导师，佛(སློབ་དཔོན་དང་སངས་རྒྱས།)。特指宗教上的导师，或宣讲佛经的人。

སྟོན་པ་ཆུ་ལྕོང་། 顿巴曲垅。古印度外道数论派一大师名(ཕྱར་རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་…གྲངས་ཅན་པའི་སྟོན་པ་ཞིག)。

སྟོན་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོ། 导师释迦牟尼佛。释迦牟尼佛之异名(སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་…མཚན་ཞིག)。

སྟོན་པ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། 师圆满。指贤劫第四佛释迦牟尼等(བསྐལ་བཟང་རྣམ་འདྲེན་བཞི་པ་སྟོན་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོ་སོགས།)。为五圆满之一(ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

སྟོན་པ་གཤེན་རབ། 顿巴辛饶。苯教开宗祖师之名，生于象雄(ཞང་ཞུང་།)之魏摩垅仁(འོལ་མོ་ལུང་རིང་།)地方，据说此人与本师释迦同时出世。

སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ། 本师释迦牟尼(སངས་རྒྱས་པའི་སྟོན་པ།)。佛教徒称释迦牟尼之名。

སྟོན་པ་བསམ་གཏན་ཉལ་ཚོག་གི་འཁོར་ལོ། 《佛禅定可卧轮》，亦译作《佛禅定可眠轮》。玛哈雅纳(མ་ཧཱ་ཡ་ན།)著。

སྟོན་པའི་བསྟན་པ། 大师教，佛圣教。指释迦牟尼的教法和证法(སྟོན་པ་བཅོམ་ལྡན་……འདས་ཀྱི་ལུང་དང་རྟོགས་པའི་བསྟན་པ་ལ…………ཟེར།)。

སྟོན་པའི་མཛད་པའི་དུས་ཆེན་བཞི། 释迦行道四节日。即：天降节(ལྷ་ཡུལ་ནས་བབས་པའི་…དུས་ཆེན།)、转法轮节(ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བའི་དུས་ཆེན།)、神变节(ཆོ་འཕྲུལ་བསྟན་པའི་དུས་ཆེན།)和现证菩提节(མངོན་པར་རྒྱས……པའི་དུས་ཆེན།)。

སྟོན་མིན། (汉语)顿门派。意译ཅིག་ཅར་བ། 赤松德赞时代将汉地大乘和尚摩诃衍那在西藏所传的派系称为顿门(ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་སྐབས་…ཧྭ་ཤང་མ་ཧཱ་ཡ་ནས་རྒྱ་ནག་ནས་བོད་དུ་སྤེལ་བའི……སངས་རྒྱས་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག)。 又作སྟོན་མུན།

སྟོན་མུན་ཅིག་ཅར་འཇུག་པའི་ཁྱད་པར་བཅུ། 顿门十殊胜。即：方便殊胜(ཐབས་ཀྱི་ཁྱད……པར།)、流转之道殊胜(འཇུག་ལུགས་ཁྱད་པར།)、行为殊胜(སྤྱོད་པའི་ཁྱད་པར།)、禅定殊胜(ཏིང་འཛིན་ཁྱད་པར།)、修分别之法殊胜(རྣམ་རྟོག་བཅོས་ལུགས་ཁྱད་པར།)、除障之法殊胜(སྒྲིབ་པ་སྦྱོང་ཐབས་ཁྱད་པར)、修行殊胜(སྒྲུབ་པའི་ཁྱད་པར།)、善业殊胜(ཚོགས་ཀྱི་ཁྱད་པར།)、证悟殊胜(རྟོགས་པའི་ཁྱད་པར།)、利生事业殊胜(འགྲོ་དོན་ཁྱད་པར།)。

སྟོན་རྩེན་རྩོད་པ། 顿渐之诤。赤松德赞时，以大乘和尚与菩提萨埵二人为首的关于佛教顿门和渐门的辩论(ཕྱར་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་སྐབས་ཧྭ་ཤང་མ་ཧཱ་ཡ་ནའི་ལུགས་འཛིན་སྟོན་མིན་པ་སྟེ་ཅིག…ཆར་པ་དང་། དེ་མིན་པའི་རྩེན་མིན་པ་སྟེ་རིམ་གྱིས་པ་གཉིས་པན་ཚུན་ཆོས་རྩོད་བྱེད་པ།)。

སྟོན་བཞི། 四敦弟子：嘉敦(རྒྱ་སྟོན།)、教敦(སྐྱབས་སྟོན།)、聂敦(ཉེ་སྟོན།)、香敦(ཞང་སྟོན།)，均为藏传佛教宁玛派拉杰卓普巴(ལྷ་རྗེ་སྒྲོ་ཕུག་པ།)的得意弟子。

སྟོན་གསུམ། 三敦。指仲敦巴·甲卫琼内(འབྲོམ་སྟོན་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས།)、东敦·洛追扎巴(གཏུམ་སྟོན་བློ་གྲོས་གྲགས་པ།)及库

敦・宗哲雍仲（ཁ་སྟོན་བརྩོན་འགྲུས་གཡུང·········དྲུང་།）三位，均为十一世纪噶当派（བཀའ་གདམས་པ།）高僧。参见འབྲོམ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས། 条及གཏུམ་སྟོན། 条。

སྟོབས་ཀྱི་དགྲ་བོ། 力敌。1.阿修罗之怨敌（ལྷ་མིན་དེའི་དགྲ་བོ།）。2.帝释之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

སྟོབས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན། 力波罗蜜多。自体广大，异己之力不能损坏的殊胜妙智。此又分为思择力波罗蜜多和习修力波罗蜜多两种（མི·······མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱིས་རྗེ་བར་མི་ནུས་ཤིང་རང་གི་ངོ་བོ···ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པའི་གནས་སྐབས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཁྱད་པར་ཅན་ནོ། འདི་ལ་དབྱེ་ན་ཀུན་བརྟགས་ཀྱི་སྟོབས་དང་། བསྒོམས་པའི་སྟོབས་གཉིས་ཡོད།）。为十波罗蜜多之一（ཕར་ཕྱིན་བཅུའི་ནང་གསེས···ཤིག）。

སྟོབས་ཀྱི་ལྷ། 力神。遍入天之兄长（ཁྱབ་འཇུག་གི་ཕུ་བོའམ་ཨ་ཇོ།）。

སྟོབས་རྒྱུ། 力行龙王。一龙王名（ཀླུ་ཞིག་གི་མིང་།）。

སྟོབས་ལྔ། 1.五力：信力（དད་པ།）、勤力（བརྩོན་འགྲུས།）、念力（དྲན་པ།）、定力（ཏིང་ངེ་འཛིན།）、慧力（ཤེས་རབ།），是三十七道品的一类，由于信力等五根增长所产生的五种推动修行，达到解脱的力量。2.五力之又一解释：发期愿力（འཕེན་པའི·······སྟོབས།）、串习力（གོམས་པའི་སྟོབས།）、能破力（སུན་འབྱིན་པའི་སྟོབས།）、善业种子力（དཀར་པོ་ས་བོན་གྱི་སྟོབས།）、愿力（སྨོན་ལམ་གྱི་སྟོབས།），是修心七事的一类。

སྟོབས་བཅུ། 十力。佛之十种智力。即：1.知觉处非处智力（གནས་དང་གནས་མིན་མཁྱེན······པའི་སྟོབས།），"处"意为道理，了知事物之理与非理的智力；2.知三世业报智力（ལས་ཀྱི་རྣམ་སྨིན་མཁྱེན་པའི་སྟོབས།），即知一切众生三世因果业报的智力；3.知诸禅定解脱三昧智力（བསམ་གཏན་རྣམ་ཐར་ཏིང་འཛིན་སྙོམས་འཇུག་སོགས་མཁྱེན་པའི་སྟོབས།），即知诸禅定及八解脱，三三昧的智力；4.知众生上下根智力（དབང་པོ་མཆོག་དམན་མཁྱེན་པའི·····སྟོབས།），即知众生能力和性质优劣的智力；5.知种种愿望的智力（མོས་པ་སྣ་ཚོགས··མཁྱེན་པའི་སྟོབས།），即知众生种种愿望的智力；6.知种种界智力（འཇིག་རྟེན་ཁམས་དུ····མ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས།），即知世间众生种种境界的智力；7.知一切至处道智力（མངོན······མཐོ་ངེས་ལེགས་སུ་འགྲོ་བའི་ལམ་མཁྱེན་པའི·········སྟོབས།），即知转生人、天和达到涅槃等因果的智力；8.知天眼无碍智力（སྔོན·········གནས་རྗེས་དྲན་མཁྱེན་པའི་སྟོབས།），即以天眼见知众生的生死及善恶业缘的智力；9.知宿命无漏智力（སེམས་ཅན་གྱི་སྔོན་དང་མ་འོངས····པའི་སྐྱེ་གནས་དང་འཆི་འཕོ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས།），即知众生宿命和无漏涅槃的智力；10.知永断习气智力（ཉན་རང་རྣམས་ཀྱི་ཉོན་སྒྲིབ་དང་·········སངས་རྒྱས་ཀྱི་དྲི་མ་མཐའ་དག་ཟག་པ་མཁྱེན་པའི····སྟོབས། 或为ཟག་པ་ཟད་པ་མཁྱེན་པ།），即永断烦恼惑业不再流转生死的智力。

སྟོབས་ཆེ་བ། 大力者。佛（སངས་རྒྱས།）之异名。同སྟོབས་ཆེན་ལྡན་པ། 条。

སྟོབས་ཆེན་ལྡན་པ། 具大力者。佛（སངས་རྒྱས།）之异名。同སྟོབས་ཆེ་བ། 条。

སྟོབས་འཇིགས། 力畏。1.帝释之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。2.阿修罗之怨敌（ལྷ་མིན་

དེའི་དགྲ་བོ། ）。

སྟོབས་དྲུག 六力。修止过程中能成九种住心的方法。即：闻力（ཐོས་པའི་སྟོབས། ）、思力（བསམ་པའི་སྟོབས། ）、正念力（དྲན་པའི་སྟོབས། ）、正知力（ཤེས་བཞིན་གྱི་སྟོབས། ）、精进力（བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་སྟོབས། ）、串习力（ཡོངས་སུ་འདྲིས་པའི་སྟོབས། ）。

སྟོབས་ལྡན། 具力。1.遍入天之兄长（ཁྱབ་འཇུག་གི་ཕུ་བོ། ）。2.非天，阿修罗（ལྷ་མ་ཡིན། ）。

སྟོབས་ལྡན་དགྲ་བོ། 劲敌。帝释天之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

སྟོབས་ལྡན་འཇོམས། 摧具力。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

སྟོབས་ལྡན་བསྙེམས། 恃力。极喜自在之异名（དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག་གི་མཚན་ཞིག）。

སྟོབས་ལྡན་གནས། 具力处。指龙世间（ཀླུ་ཡི་འཇིག་རྟེན་ལ་ཟེར། ）。

སྟོབས་ལྡན་བསླུ། 诱具力。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

སྟོབས་པོ་ཆེ། 大力。1.大力明王的异名（ཁྲོ་བོའི་མཚན་ཞིག）。2.《佛说出生一切如来法眼遍照大力明王经》（མདོ་ཞིག་གི་མིང་། ）。

སྟོབས་མོ་ཆེ། 大力女，四护门母之一（གསང་སྔགས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྒོ་སྲུང་བའི་ལྷ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

སྟོབས་བཞི། 四力。即：恃像力，指归依和发心两种念头；弃舍力，指对以前恶业所生悔改决心；远离恶业力，指以后不再作恶的誓言；遍行对治力，指为净除恶业而作善事的实际行动（རྟེན་གྱི་སྟོབས་ཏེ། སྐྱབས་འགྲོ་དང་སེམས་བསྐྱེད་གཉིས། རྣམ་པར་སུན་འབྱིན་པའི་སྟོབས་ཏེ། སྔར་སྡིག་པ་བྱས་པ་ལ་འགྱོད་སེམས་བསྐྱེད་པ། ཉེས་པ་ལས་སླར་ལྡོག་པའི་སྟོབས་ཏེ། ཕྱིན་ཆད་སྡིག་པ་མི་བྱེད་པའི་དམ་བཅའ་བ། གཉེན་པོ་ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པའི་སྟོབས་ཏེ། སྡིག་པ་དག་པའི་ཆེད་དུ་དགེ་བ་བྱས་ཚད་ཐམས་ཅད། ）。

སྟོབས་བཟང་། 善力。毗纽天兄长之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་ཕུ་བོའི་མཚན་ཞིག）。

སྟོབས་བཟང་གོས་སྔོན་ཅན། 青衣妙力天。毗纽天兄长之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་ཕུ་བོའི་མཚན་ཞིག）。

སྟོབས་ལྷའི་སྲིང་མོ། 力神妹。邬摩天女（ཨུ་མོ་ཨུ་མཿ）之异名。

〔བརྟ〕

བརྟག་གཉིས་ཀྱི་འགྲེལ་པ། 《二观察经疏》。海生（མཚོ་སྐྱེས། ）著。

བརྟག་གཉིས་ཀྱི་ལེའུ་དང་པོའི་འགྲེལ་པ། 《第二观察初品释》。无胜月（མི་ཐུབ་ཟླ་བ། ）著。

བརྟག་པ། 佛教密乘经典的章、品、段、节。例如《喜金刚续第二品》（ཀྱེ་རྡོར་རྒྱུད་ཀྱི་བརྟག་པ་གཉིས་པ། ）。

བརྟག་པ་རྣམ་པ་བརྒྱད། 八观察。即：察地（ས་གཞི་བརྟག་པ། ）、察宝（རིན་པོ་ཆེ་བརྟག་པ། ）、察衣（གོས་བརྟག་པ། ）、察树（ལྗོན་ཤིང་བརྟག་པ། ）、察男人（སྐྱེས་པ་བརྟག་པ། ）、察女人（བུད་མེད་བརྟག་པ། ）、察马（རྟ་བརྟག་པ། ）、察象（གླང་པོ་ཆེ་བརྟག་པ། ）。

བརྟགས་འགོག 择灭。涅槃之异名。灭指灭诸相之无为法，涅槃，是由真智之拣择力所得之灭法，故称择灭。

བརྟགས་པའི་རིམ་པ། 施设次第，第一次第之异名（རིམ་པ་དང་པོའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

བརྟགས་མིན། 非择灭。无为法之一。1.说一切有部谓非由智慧简择力而显示的寂灭。如得加行道忍位，即于三恶趣得非择灭，不生恶趣故（སྦྱོར་ལམ་བཟོད་པ་ཐོབ་ན་ངན་སོང་གི……བརྟགས་མིན་ཐོབ་པ་ལྟ་བུ་ངན་སོང་དུ་སྐྱེ་བ་མེད……པའི་ཕྱིར་རོ།）。 2.法相宗六无为之一。主要指无待于人的智慧，而自性清净之真如，名非择灭。

བརྟགས་མིན་འགོག 非择灭。不由数数思择，非灭除随眠之种，但由能生因缘不俱，不生果实（སོ་སོར་བརྟགས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་བག་ལ……ཉལ་གྱི་ས་བོན་ཁེགས་པ་མིན་ཡང་སྐྱེད་བྱེད་ཀྱི་རྒྱུ……རྐྱེན་མ་ཚང་བས་འབྲས་བུ་མི་བསྐྱེད་པའོ།）。

བརྟན་ལྡན། 坚固佛（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

བརྟན་པ། 大自在天（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།）、遍入天（ཁྱབ་འཇུག）之异名。

བརྟན་པ་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན། 坚固器世间，物质界。指外器不动的四大洲及须弥山等（ཕྱི་སྣོད་ཀྱི་གླིང་བཞི་རི་རབ་ལ་སོགས་པ་ཞིམ……དངོས།）。

བརྟན་པ་མི་འགྱུར་བའི་རྫས་ཡོད། 恒常不变实有。如虚空等诸无为法，恒常坚固，无有迁流，故为实有（ནམ་མཁའ་ལྟ་བུ་འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ཆོས…རྣམས་རྟག་བརྟན་འཕོ་འགྱུར་མེད་པའི་ཆ་ནས་རྫས་སུ་ཡོད་པའོ།）。 为实有之一（རྫས་ཡོད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

བརྟན་པའི་འཁོར་ལོ། 坚固轮。文殊菩萨（འཇམ་པའི་དབྱངས།）之异名。

བརྟན་བྱེད་མ། 坚实女。

བརྟན་མ། 地母（སའི་ལྷ་མོ།）。 一女护法神名（སྲུང་མ་བྱེ་བྲག་ཅིག）。

བརྟན་མ་བཅུ་གཉིས། 十二丹玛，地母十二尊。立誓永远保护藏土的十二尊主要地祇女神。即：金刚遐尔名扬地母（རྡོ་རྗེ་ཀུན་གྲགས……མ།）、 金刚页岩孚佑地母（རྡོ་རྗེ་གཡའ་མ་སྐྱོང་།）、 金刚普贤地母（རྡོ་རྗེ་ཀུན་བཟང་མོ།）、 金刚魔后地母（རྡོ་རྗེ་བགེགས་ཀྱི་གཙོ།）， 此四者为四魔女神；金刚独具支眼母（རྡོ་རྗེ་སྤྱན་གཅིག་མ།）、 金刚贤德明妃地母（རྡོ་རྗེ་དཔལ་གྱི་ཡུམ།）、 金刚白衣龙后地母（རྡོ་རྗེ་ཀླུ་མོ་དཀར་མོ།）、 金刚刚烈尊胜地母（（རྡོ་རྗེ་དྲག་མོ་རྒྱལ།）， 此四者为药叉女神；金刚藏土孚佑地母（རྡོ་རྗེ་བོད་ཁམས……སྐྱོང་།）、 金刚太一济世地母（རྡོ་རྗེ་སྨན་གཅིག་མ།）、 金刚丽质冰心地母（རྡོ་རྗེ་གཡའ་མོ་སིལ།）、 金刚翠瑰绿炬地母（རྡོ་རྗེ་གཡུ་སྒྲོན་མ།）， 此四者为女医神。

བརྟན་བཞུགས་ཀྱི་གསོལ་བ་བཏབ་པ། 请求住世。喇嘛临圆寂时，弟子或他人请求其住世不死。

བརྟན་གཡོ། 动静世间。即器世间（བརྟན་པ་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན།）和有情世间（གཡོ་བ་བཅུད་ཀྱི……སེམས་ཅན།）。

བརྟན་གཡོ་སྣོད་བཅུད། 定动情器。定为器世间，动为有情世间（བརྟན་པ་སྣོད་ཀྱི་འཇིག……རྟེན་དང་། གཡོ་བ་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན།）。

བརྟུལ་བ། 调伏。1.指调伏身口意三业而制伏诸恶行。2.调理恶魔使之降伏。

བརྟུལ་ཞུགས། 戒，禁戒。指结束以前之行为，而入于后来之行为。如出家禁戒，是除出家外，不思其他事务，调伏自心专一而住；在家禁戒，亦是除家事外，不作诸杂务，调伏自心专一而住（སྤྱོད་པ་སྔོན་མ་བསྡུས་ནས་རྗེས་མ་ལ་ཞུགས་པ་དཔེར་ན། རབ་བྱུང་གི་བརྟུལ་ཞུགས་ནི་རབ་བྱུང་ལས་གཞན་དུ་མ་བསམས་པར་རང་གི……

སེམས་བརྟུལ་བར་བྱས་ཏེ་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་ཞུགས··· པའམ་ཁྲིམ་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཀྱང་ཁྲིམ་པའི་ཕྱོགས··· ལས་གཞན་དུ་ཀ་རེ་ཀོ་རེ་མེད་པར་རང་སེམས་བརྟུལ་བར་བྱས་ཏེ་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་ཞུགས་པ་ལྟ་བུ།)。

བརྟུལ་ཞུགས་ཀྱི་ཡན་ལག 勤息支。禁用歌舞花鬘、高广大床及非时食等斋戒之行（གར··· ཕྲེང་སོགས་སྤོང་བ་དང་། མལ་སྟན་ཆེ་མཐོ་སྤོང་བ་དང་། དུས་མིན་གྱི་ཟས་སྤོང་བ་བཅས་སོ།)。

བརྟུལ་ཞུགས་ཅན། 1.住戒者（བརྟུལ་ཞུགས་ལ་གནས་པ།)。 2.仙人，清净行者（དྲང་སྲོང་)。 3.苦行者，赎罪的苦修者。

བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་འཛིན། 戒禁取。信守狗戒、牛戒、披发、剃发等非理之戒法，而执为能得解脱之道（ཁྱི་དང་བ་ལང་གི་བརྟུལ་ཞུགས་སམ་སྐྲ་འབལ་ཞིང་འབྲེག་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་བྱས་པས་གྲོལ་བར་འགྱུར་རོ་སྙམ་དུ་སེམས་པའོ།)。

བརྟུལ་ཞུགས་དྲག་པོ། 极苦行戒。苦行之行（དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་སྤྱོད་པ།)。

བརྟུལ་ཞུགས་པདྨ་རྒྱལ་པོ། 禁戒莲花王。莲花生的别名之一（གྲུབ་པ་ཐོབ་པའི་སློབ་དཔོན་པདྨ··· འབྱུང་གནས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

བརྟུལ་ཞུགས་སྤྱོད་པ། 故行戒禁之事；示现戒禁行为。在宗教修养程度高时，毒不能害，火不能烧，冬季无衣不寒，并且虽与醇酒妇人等违缘为伍，亦可能转为助道顺缘（ཆོས་ཀྱི་གོ་རྟོགས་མཐོན་པོར་སོང་ན། དུག་ཟོས་ཀྱང་མི་འཆི་བ་དང་། མེས་མི་ཚིག་པ་དང་དགུན་ཁ་གོས་མེད་ཀྱང་མི་འཁྱགས་པ་སོགས་འབྱུང་བ་དེའི········ མཚམས་ནས། བུད་མེད་བསྟེན་པ་དང་། ཆང་འཐུང་བ་སོགས་ཆོས་ཀྱི་འགལ་རྐྱེན་དུ་འགྲོ་བ་ཚང··· མ་མཐུན་རྐྱེན་དུ་བསྒྱུར་ཐུབ་པ་ལ་བརྟུལ་ཞུགས་ཀྱི··· སྤྱོད་པ་ཟེར་སྲོལ།)。

བརྟུལ་ཞུགས་དབང་པོ། 禁王。声闻（ཉན་ཐོས།)之异名。

བརྟུལ་ཞུགས་ལ་གནས་པ། 住禁戒。随顺诸天所作事业，勤修瑜伽谓住禁戒（ལྷས་བསྟན······ པའི་ཚུལ་དང་མཐུན་པར་བྱ་བ་བྱེད་ཅིང་རྣལ་འབྱོར་ལ་བརྩོན་པའི་ཚེ་བརྟུལ་ཞུགས་ལ་གནས་པ།)。

བརྟུལ་ཞུགས་གསུམ། 三禁行，密法之一。即明妃禁行、金刚禁行和行禁行三者（རིག་མའི་བརྟུལ་ཞུགས་དང་། རྡོ་རྗེའི་བརྟུལ་ཞུགས། སྤྱོད་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་གསུམ་མོ།)。

བརྟེན་པ་རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཁམས་དྲུག 中六识。指依据"六根"对于六境生起见、闻、嗅、味、触、思虑等作用的眼识（མིག་གི་རྣམ་ཤེས།)、耳识（རྣ་བའི་རྣམ་ཤེས།)、鼻识（སྣའི་རྣམ་ཤེས།)、舌识（ལྕེའི་རྣམ་ཤེས།)、身识（ལུས་ཀྱི་རྣམ་ཤེས།)、意识（ཡིད་ཀྱི་རྣམ་ཤེས།)。

བརྟེན་པ་གཞིའི་ས། 能依因地。旧派密乘所说第一瑜伽位中所证二地。此时所有一切现观，皆是生起能依加行道等之因，故名能依因（རྙིང་མ་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་དུ། རྣལ་འབྱོར་དང་པོའི་སྐབས་སུ་ཐོབ་པའི་ས་གཉིས་པ་སྟེ། འདིའི་སྐབས་ཀྱི་མངོན་རྟོགས་རྣམས་བརྟེན་པ་སྦྱོར་ལམ··· སོགས་བསྐྱེད་པའི་གཞི་ཡིན་པས་བརྟེན་པ་གཞིའི་ས··· ཞེས་བྱའོ།)。

བརྟེན་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་དགོད་པ། 安立能依曼陀罗。谓安立各尊种子字、标帜、铸塑本尊像，随力而作（རང་རང་གི་ས་བོན་ཡི་གེ་དང་ཕྱག་མཚན་དང་ལུགས་མ་དང་འབུར་དུ་བཏོད་པའི······ ལྷའི་སྐུ་དགོད་པ་ཇི་ལྟར་ནུས་པ་དང་མཐུན་པར་བྱ··· བའོ།)。

བརྟེན་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་སྒྲུབ་པ། 修能依曼

陀罗。谓修脉界成勇识、勇识母之相（བརྟེན་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་སྒྲུབ་ཚུལ་ནི། ཙ་དང་ཁམས་རྣམས་དཔའ་བོ་དང་དཔའ་མོའི་རྣམ་པ་ཅན་དུ་སྒོམ་པ་ཡིན་ནོ།）。

བརྟེན་པའི་ཁམས། 能依界。识界（རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཁམས།）。

བརྟེན་པའི་ཁྱད་པར་འགྲོ་བའི་ས། 能依胜进地。见道位中因已现见胜义光明，千二百等无漏功德，辗转增长胜进，故称六地为能依胜进地（མཐོང་ལམ་དུ་དོན་གྱི་འོད་གསལ་མངོན་སུམ་དུ་མཐོང་བ་དེ་ལ་བརྟེན་པ་ཟག་མེད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ་གཉིས་སོགས་གོང་ནས་གོང་དུ་ཁྱད་པར་དུ་འགྲོ་བས། ས་དྲུག་པ་ལ་བརྟེན་པའི་ཁྱད་པར་དུ་འགྲོ་བའི་ས་ཞེས་བྱའོ།）。为旧派密乘所说第三瑜伽位中所证六地（སྔགས་རྙིང་མའི་གཞུང་དུ་རྣལ་འབྱོར་གསུམ་པའི་སྐབས་སུ་ཐོབ་པའི་ས་དྲུག་པ།）。

〔བསྟ〕

བསྟན་འགྱུར། 丹珠尔。从印度译出的论典，即大藏经丹珠尔部。为了解释迦牟尼教诫，以后学者撰写的论典称论；译成藏文的称论藏，音译作“丹珠尔”，意思是论的译文。最早的全套藏文丹珠尔部是公元1334年前后同那塘（སྣར་ཐང་།）甘珠尔部同时汇编的，主要邀请了布敦（བུ་སྟོན།）大师等进行了校勘。

བསྟན་འགྲོ། 佛教众生。并举佛教和一切六道众生（སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་དང་རིགས་དྲུག་གི་འགྲོ་བའམ་སེམས་ཅན།）。

བསྟན་རྒྱས་གླིང་། 丹吉岭寺。拉萨市区一佛教寺院，清乾隆、嘉庆和光绪三代，此寺寺主第穆呼图克图曾先后任西藏摄政（ལྷ་ས་གྲོང་ཁྱེར་ན་ཡོད་པའི་དགོན་སྙིང་ཞིག་སྟེ། མན་ཇུའི་རྒྱལ་རབས་ཆན་ལུང་དང་། ཅ་ཆེན། ཀོང་ཞུ་གསུམ་གྱི་དུས་སྐབས་སོ་སོར་དགོན་བདག་དེ་མོ་ཧོ་ཐོག་ཐུས་བོད་ཀྱི་སྲིད་སྐྱོང་སྒེ་བྱིར་བྱས།）。

བསྟན་བཅོས། 论，论典。佛学论著。佛学家正心诚意解释佛语，合于证得解脱之道，具备改过挽救两类功德的著作（སྟོན་པའི་རྗེས་འཇུག་རྣམ་གཡེང་མེད་པའི་ཡིད་ཅན་གྱིས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའི་དོན་བཤད་ཅིང་ཐར་པ་ཐོབ་པའི་ལམ་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་ལེགས་བཤད་འཆོས་སྐྱོབ་ཀྱི་ཡོན་ཏན་གཉིས་ལྡན་ནོ།）。

བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ཆོས་བཞི། 著论四事。著书立说的四个先决条件。即：论述内容（བརྗོད་བྱ།）、著论目的（དགོས་པ།）、终极目的（ཉིང་དགོས།）、内在联系（འབྲེལ་བ།）。

བསྟན་བཅོས་ཀྱི་རྩོམ་མགོ་ལྔ། 著论五本。即：著作者为谁（རྩོམ་པ་པོ་གང་གིས་མཛད་པ།）、由何处收集（ཁུངས་གང་ལས་བཏུས་པ།）、属何种范围（ཕྱོགས་གང་དུ་གཏོགས་པ།）、有何种需要（དགོས་ཆེད་གང་ཡིན་པ།）、前言和后序（དབུ་ཞབས་ཀྱི་དོན།）。

བསྟན་བཅོས་དགུ། 九种经论。即：无义经论（དོན་མེད་པའི་བསྟན་བཅོས།）、邪义经论（དོན་ལོག་པའི་བསྟན་བཅོས།）、具义经论（དོན་དང་ལྡན་པའི་བསྟན་འཅོས།）、诡诈经论（ངན་གཡོའི་བསྟན་བཅོས།）、离悯经论（བརྩེ་བྲལ་གྱི་བསྟན་བཅོས།）、断苦经论（སྡུག་བསྔལ་སྤོང་བའི་བསྟན་བཅོས།）、勤闻经论（ཐོས་པ་ལྷུར་ལེན་པའི་བསྟན་བཅོས།）、精辩经论（རྩོད་པ་ལྷུར་ལེན་པའི་བསྟན་བཅོས།）、勤修经论（སྒྲུབ་པ་ལྷུར་ལེན་པའི་བསྟན་བཅོས།）。

བསྟན་བཅོས་མངོན་རྟོགས་རྒྱན། 《现观庄严论》。亦称《般若经论现观庄严颂》。相传为弥勒（བྱམས་པ།）著，为佛教大乘弥勒学的代表作。主要内容是论述三智及八事七十义。亦即叙述从一个普通凡夫，循序修持以达到成佛境界的过程。在印度和西藏均有多种注释本。

བསྟན་བཅོས་ལྟར་སྣང་དྲུག 六种伪论。六种不合义理的著作。即：无益论著（དོན་མེད་པའི……བསྟན་བཅོས།）、邪义论著（དོན་ལོག་པའི་བསྟན་བཅོས།）、奸恶论著（ངན་གཡོའི་བསྟན་བཅོས།）、离悲论著（བརྩེ་བྲལ་གྱི་བསྟན་བཅོས།）、闻义第一论著（ཐོས་པ་ལྷུར་ལེན་པའི་བསྟན་བཅོས།）和辩论第一论著（རྩོད……པ་ལྷུར་ལེན་པའི་བསྟན་བཅོས།）。

བསྟན་བཅོས་རྣམ་དག་གསུམ། 三清净经论。即：具义经论（དོན་དང་ལྡན་པའི་བསྟན……བཅོས།）、弃苦经论（སྡུག་བསྔལ་སྤོང་བའི་བསྟན་བཅོས།）、承修经论（སྒྲུབ་པ་ལྷུར་ལེན་པའི་བསྟན་བཅོས།）。

བསྟན་བཅོས་གཞུང་ཚན་ཆེ་བ། 《论典巨著》。为吐蕃赞普赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན།）时期的著作。

བསྟན་བཅོས་བཞི་བརྒྱ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ། 《大乘广百论本》。圣天（འཕགས་པ་ལྷ།）著，巴曹尼玛扎（པ་ཚབ་ཉི་མ་གྲགས།）藏译。

བསྟན་ཆོས། 经论。同བསྟན་བཅོས།条。

བསྟན་པ། 教，佛教（སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ།），说法（ཆོས་བསྟན་པ།）。

བསྟན་པ་རྒྱུས་བཤིག 熟悉佛法灭佛教（བསྟན་པ་རྒྱུས་ཡོད་ཀྱིས་བཤིག་པ།），知法毁法。

བསྟན་པ་སྔ་དར། 前宏期佛教。藏传佛教，从吐蕃王朝拉脱脱赞普时肇端以后，中经松赞干布时奠基，赤松德赞时宏扬盛行，热巴巾时改革文字厘定经典，直至朗达玛加以毁灭以前，长期流行西藏各地者，称为前宏期佛教（སྔར་ལྷ་ཐོ་ཐོའི་དུས་སུ་དབུ་བརྙེས་པ་ནས……བཟུང་། སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་དུས་སུ་སྲོལ་གཏོད་དང་། ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་གྱི་དུས་སུ་འཕེལ་རྒྱས་བཏང་། ཁྲི་རལ་པ་ཅན་གྱི་དུས་སུ་སྐད་གསར་བཅད་ཀྱིས་གཏན་ལ་ཕབ་པ་དེ། གླང་དར་མས་མ་བསྣུབས་བར་གྱི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་བསྟན་པ……ལ་ཟེར།）。

བསྟན་པ་འཇིག་པ། 教法衰灭。以教证为体之佛教趋于灭亡（ལུང་དང་རྟོགས་པའི་བདག་ཉིད……ཅན་གྱི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་མེད་པར་འགྱུར……བ།）。

བསྟན་པ་གཏད། 付法，传法。无论何种宗教，其创立者在临终时要从自己的门徒中选择一个具有功德、最堪信任的人作为自己的继承人，这就叫做传法。释迦牟尼临终时传法给大迦叶，大迦叶传阿难，阿难传商那和修，商那和修传优婆毱多，优婆毱多传提多迦（又作有愧），提多迦传黑色，黑色传大善见，以上合称为七代付法藏师（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། ཆོས་ལུགས་གང་དང་གང་ཡིན་ཀྱང་ཆོས་ལུགས་དེ་གསར་གཏོད་བྱེད……མཁན་གྱིས་རང་ཉིད་འདའ་ཁར་རང་གི་སློབ་མའི……ནང་ནས་ཡོན་ཏན་འཛོམས་ཤིང་ཡིད་ཆེས་ལྡན་པ……ཞིག་རང་ཉིད་ཀྱི་ཤུལ་རྒྱུན་འཛིན་མཁན་དུ་བསྐོས་པ……དེར་བསྟན་པ་གཏད་པ་ཟེར་ཞིང་། སྐབས་འདིར་ནི་སངས་རྒྱས་མྱ་ངན་ལས་འདའ་ཁར་ཉན་ཐོས་འོད……སྲུང་ཆེན་པོ་ལ་བསྟན་པ་གཏད། དེས་ཀུན་དགའ་བོ་ལ་གཏད། དེས་ཤ་ནའི་གོས་ཅན་ལ། དེས་

ཉེར་སྤྲས་ལ། དེས་སྟྲིར་ཏི་ཀ་ལ། དེས་ནག་པོ་པ་ལ། དེས་ལེགས་མཐོང་ཆེན་པོ་ལ་གཏད་པ་ལ་བསྟན་པའི་གཏད་རབས་བདུན་ཟེར།)。

བསྟན་པ་གནས་པ། 佛法住世 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་འཇིག་རྟེན་ན་གནས་པ།)， 佛法保存弘扬于世。

བསྟན་པ་ཕྱི་དར། 后宏期佛教。此期开始年代，有种种说法。 布敦・仁钦珠以公元 973 年即藏历第一丁卯前53年的水鸡年贡巴饶赛大喇嘛受近圆戒之年算起；仲敦・甲卫琼乃以公元978年即藏历第一丁卯前48年的土虎年由鲁梅楚成喜饶等十人从贡巴饶赛受近圆戒之年算起；或有从译师仁钦桑波新译密乘之时算起；亦有从出家国王益西沃自印度迎请三名婆罗法师来藏宏律之时算起者 (འདིའི་དུས་མཚམས་ཀྱི་བརྩི་ཚུལ་ལ་མི་འདྲ་བ་འགའ་ཞིག་ཡོད་དེ། བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ་ཀྱི་བཞེད་སྲོལ་ལྟར་ན་རབ་བྱུང་དང་པོའི་གོང་གི་ལོ་ང་གསུམ་པ་ཆུ་བྱ་ལོར་བླ་ཆེན་དགོངས་པ་རབ་གསལ་གྱིས་བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ་བཞེས་ལོ་དེ་ནས་བརྩིས་པ་དང་། འབྲོམ་སྟོན་པ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས་ཀྱི་བཞེད་སྲོལ་ལྟར་ན་རབ་བྱུང་དང་པོའི་གོང་གི་ལོ་ཞེ་བརྒྱད་པ་ས་སྟག་ལོར་ཀླུ་མེས་ཚུལ་ཁྲིམས་ཤེས་རབ་སོགས་མི་བཅུས་བླ་ཆེན་ལས་སྡོམ་པ་བླངས་པའི་ལོ་ནས་བརྩིས་པ། ཡང་ལོ་ཙཱ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོས་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་བོད་དུ་བསྒྱུར་བའི་སྐབས་ནས་བརྩིས་པ་བཅས་ཡོད་ཅིང་། གཞན་ཡང་ལྷ་བླ་མ་ཡེ་ཤེས་འོད་ཀྱིས་རྒྱ་གར་ནས་པཱ་ལ་རྣམ་གསུམ་སྤྱན་དྲངས་ཏེ་བོད་དུ་འདུལ་བའི་སྡོམ་པ་སྤེལ་བའི་སྐབས་ནས་བསྟན་པ་ཕྱི་དར་གྱི་འགོ་ཚུགས་པར་བརྩིས་ཡོད།)。

བསྟན་པ་གསལ་བྱེད། 传教。宏扬佛法 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་རྒྱས་པར་བྱེད་པ།)。

བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེ། 佛教明灯，佛学大师。一般对佛教高僧大喇嘛的美称 (བསྟན་འཛིན་གྱི་སྐྱེས་བུའི་ཆེ་བརྗོད།)。

བསྟན་པའི་མངའ་བདག 1.佛教教主。指释迦牟尼 (སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།)。 2.掌握（维护）佛教的高僧大德 (བསྟན་འཛིན་གྱི་སྐྱེས་བུ་དམ་པ། 意指活佛和喇嘛等上层人物）。

བསྟན་པའི་ལྕགས་རི། 佛教长城。因明学的异名 (གཏན་ཚིགས་རིག་པའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག)。

བསྟན་པའི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ། 信奉佛教 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ལ་དད་པའམ། བསྟན་པའི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ།)。

བསྟན་པའི་ཉི་མ། 丹贝尼玛（1782—1854）。第七世班禅 (པཎ་ཆེན་ཨེར་ཏེ་ནི་སྐུ་ཕྲེང་བདུན་པ།)， 1844年以十一世达赖年幼，奉命去拉萨摄政。1845年受道光皇帝颁赐金册金印。1846年为十一世达赖克珠嘉措授沙弥戒 (མི་རྗེ་ཡོར་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་མཁས་གྲུབ་རྒྱ་མཚོ་ལ་དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ་གནང་།)。

བསྟན་པའི་སྙིང་པོ། 1.《教法心要广论》。泊布贡哇 (བལ་བུ་སྒོང་བ།) 著。泊布贡哇又名俄尔杰日巴 (ངོར་རྗེ་རས་པ།)， 精通法相 (མཚན་ཉིད་རིག་པ་ལ་མཁས་པ།)。 2.佛法心要。中观见 (དབུ་མ།) 的异名。

བསྟན་པའི་གཏད་རབས། 教法传承。按佛教的说法，自释迦牟尼任命他弟子大迦叶为教主以后，历任教主都是从自己的弟子中，选择优秀者继承教主职位，称为教法传承 (སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། བསྟན་པའི་བདག་པོ་སྟོན་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་རང་ཉིད་ཀྱི་སློབ་མ་ཉན་ཐོས་འོད་སྲུང་ཆེན་པོ་ལ་ཆོས་ཀྱི་བདག་པོར་བསྐོས་པ་ནས་རྒྱུན་མ་ཆད་པར་བླ་མ་སྔ་མས་རང་

ཉིད་ཀྱི་སློབ་མ་རྗེས་མའི་ནང་ནས་ཕུལ་དུ་བྱུང་བ……ཞིག་འདམས་ནས་ཆོས་ཀྱི་བདག་པོར་བསྐོས་བརྒྱུད་རིམ་ལ་ཟེར།)。

བསྟན་པའི་གཏད་རབས་བདུན། 佛教七代付法藏师，传承释迦牟尼教法的最初七代祖师。即：大声闻师饮光（ཉན་ཐོས་ཆེན་པོ་འོད་སྲུང་། 或译作大迦叶）、喜庆（ཀུན་དགའ་བོ། 或译作阿难）、麻衣（ཤ་ནའི་གོས་ཅན། 或译作商那和修）、小护（ཉེར་སྦས། 或译作优婆毱多）、有愧（དྷི་ཏི་ཀ། 或译作提多迦）、黑色（ནག་པ། ）、善见（ལེགས་མཐོང་ཆེན་པོ། ）。参见བསྟན་པ་གཏད། 条。

བསྟན་པའི་ནང་མཛོད། 佛教内库。佛教内库是指律学和毗奈耶藏而言（སངས་རྒྱས་ཆོས……ལུགས་ཀྱི་ནང་གི་བང་མཛོད་ནི་འདུལ་ཁྲིམས་དང་། འདུལ་བའི་གཞུང་གཉིས་ལ་ཟེར། ）。

བསྟན་པའི་དབང་ཕྱུག 丹贝旺旭（1855—1882）。第八世班禅（པཎ་ཆེན་ཨེར་ཏེ་ནི་སྐུ་ཕྲེང་བརྒྱད……པ། ），1856年被认定为前世班禅转世灵童，在札什伦布寺坐床。1875年受具足戒（རབ་བྱུང་བཅོ་ལྔ་པའི་ཤིང་ཕག་ལོར་བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ་བཞེས། ）。

བསྟན་པའི་མེ་རོ་བསླངས། 佛教的死灰复燃。佛教的复兴，指唐武宗的会昌元年、铁鸡年（831）赞普朗达玛禁行佛法，到北宋太宗赵光义太平兴国三年、土虎年（978）之间共计一百四十八年中，卫藏地区佛教全部禁废，后有卫藏十位贤者从多麦地区迎回佛法，使佛教复兴（སངས་རྒྱས་ཆོས…ལུགས་བསྐྱར་གསོ་བྱས་པ་སྟེ། ཐང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་གོང་མ་ཐང་ཝུ་ཙུང་གི་དུའི་ཁྲང་ཁྲི་ལོ་དང་པོ……ལྕགས་བྱ་སྤྱི་ལོ831ལོར་རྒྱལ་པོ་གླང་དར་མས……སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་བསྣུབས་པ་ནས། སུང་བྱང་མའི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་གོང་མ་སུང་ཐའི་ཙུང་ཀྲའོ་ཀྲུང…ཐའི་ཕིང་ཤིན་གོ་ཁྲི་ལོ་གསུམ་པ་ས་སྟག་སྤྱི་ལོ 978 ལོའི་བར་ལོ་གྲངས་བརྒྱ་དང་ཞེ་བརྒྱད་རིང་བོད……དབུས་གཙང་དུ་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་མིང་ཙམ་…མ་གཏོགས་མ་ལུས་པར་བྱུར་ཞིང་། དེ་ནས་དབུས་གཙང་གི་མཁས་པ་མི་བཅུས་མདོ་སྨད་ནས་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་བསྐྱར་གསོ་མཛད་པ་དེ་ལ་ཟེར། ）。

བསྟན་པའི་གཞི། 佛教的根本。显教指戒律（མདོ་ཕྱོགས་ནས་འདུལ་བ། ）；密宗指密集（སྔགས་ཕྱོགས་ནས་གསང་འདུས། ）。

བསྟན་པའི་གཞུང་ཤིང་། 圣教正柱。智慧度，般若波罗蜜多的异名（ཕར་ཕྱིན་གྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས། ）。

བསྟན་པའི་རབས། 教统。佛教世代传承（སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་བྱུང་བའི་རབས། ）。

བསྟན་མ། 女护法神（སྲུང་མ་བྱེ་བྲག་ཅིག）；地母（ས་ཡི་ལྷ་མོ། ）。同བརྟན་མ། 条。

བསྟན་མ་བཅུ་གཉིས། 十二女护法。世出世间护法女神，或居名山，或住大水，静相猛相各有十二（ཆོས་དང་འཇིག་རྟེན་གཉིས་ཀ་སྐྱོང་བའི……དཀར་ཕྱོགས་ཀྱི་ལྷ་སྲུང་མོ་རིགས་ཞི་དྲག་བཅུ་གཉིས་རི་སྐྱེ་སྐྱེ་ཚན་གཉིས་སུ་འདུས། ）。同བརྟན་མ་བཅུ་གཉིས། 条。

བསྟན་མེད་ཐོགས་བཅས་ཀྱི་གཟུགས། 无见有对色。声、香、味、触四尘和眼、耳、鼻、舌、身五根共九事，眼所不见而又有质碍者（སྒྲ་དྲི་རོ་རེག་བྱ་བཞི་དང་མིག་གི་དབང་པོ་སོགས་ལྔ་སྟེ་དགུ་པོ་དེ་རྣམས་མིག་ལམ་དུ་བསྟན་དུ་མེད་ལ་ཐོགས་པ་དང་བཅས་པས་ན་དེ་ལྟར་བརྗོད་དོ། ）。

བསྟན་མེད་ཐོགས་མེད་ཀྱི་གཟུགས། 无见无对色。如无表色等（རྣམ་པར་རིག་བྱེད་མིན་པའི……

གཟུགས་ལྷ་བོ།)。

བསྟན་རྩིས།　1.佛教大事记 (བསྟན་འཛིན་བྱུང་རིམ་ལོ་ཁམས་སོགས་བཤད་པའི་རྩིས་སྐོར།)。
2.佛教流传世代计算法 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན…པ་དུས་ཅི་ཙམ་གནས་པའི་རྩིས།)。

བསྟན་འཛིན།　佛教大师。守持佛教的高僧大德 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་འཛིན་པའི་སྐྱེས་བུ་དམ…པ།)。

བསྟན་འཛིན་སྐྱེས་བུ།　佛教人士 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་སྐྱོང་མཁན་སྐྱེས་བུ།)。

བསྟན་འཛིན་བརྒྱད།　八掌教者。指宗喀巴大师博通经论的八大掌教弟子 (གསུང་རབ་མང་དུ་མཁྱེན་པའི་བསྟན་འཛིན་བརྒྱད།)。即：仲敦・希琼洛追 (འབྲོམ་སྟོན་ཤེར་འབྱུང་བློ་གྲོས།)、甲哇・仁钦桑珠 (རྒྱལ་བ་རིན་ཆེན་བསམ………གྲུབ།)、强岭巴・扎巴仁钦 (བྱང་གླིང་པ་གྲགས་པ་རིན་ཆེན།)、阿里巴・索南仁钦 (མངའ་རིས་པ་བསོད་ནམས་རིན་ཆེན།)、嘉洋仁钦坚参 (འཇམ་དབྱངས་རིན་ཆེན་རྒྱལ…………མཚན།)、古格・桑吉坚参 (གུ་གེ་སངས་རྒྱས་རྒྱལ་མཚན།)、嘉洋仁钦扎巴 (འཇམ་དབྱངས་རིན་ཆེན་གྲགས་པ།)、甲色德琼哇 (རྒྱལ་སྲས་བདེ་འབྱུང་བ།)。

བསྟན་རབས།　教统。同བསྟན་པའི་རབས། 条。

བསྟན་བཤིག　毁教者，离经叛道的人 (བསྟན་པ་འཇིག་པར་བྱེད་པ་པོ།)。

བསྟན་སྲུང་།　护法。保卫佛教的神 (བསྟན་པ་སྲུང་བའི་ཆོས་སྐྱོང་དང་བསྟན་པ་སྲུང་བ་པོ།)，主要指护法神。

བསྟིར་མེད།　阿鼻地狱 (མནར་མེད།)，为八热地狱 (ཚ་བའི་སེམས་ཅན་དམྱལ་བ་བརྒྱད།) 之第八热地狱。参见 ཚ་བའི་སེམས་ཅན་དམྱལ་བ…བརྒྱད། 条。

བསྟོད་ཆེན་བཞི།　四大赞。宗喀巴所著四大赞歌。即：缘起赞 (རྟེན་འབྲེལ་བསྟོད་པ།)、弥勒赞 (བྱམས་མས་བསྟོད་མཉེས་གཞིན་པ།)、文殊赞 (འཇམ་བསྟོད་བསྟོད་སྤྲིན་རྒྱ་མཚོ།)、尊胜佛母赞 (རྣམ་རྒྱལ་མའི་བསྟོད་པ་ས་གསུམ་འགྲོ་བའི་རེ…སྐོང་མ།)。

བསྟོད་ཚོགས།　《赞颂集》。将赞颂诸佛、菩萨及上师等巨大功德的各种诗歌、偈句汇集成册的书籍 (སངས་རྒྱས་བྱང་སེམས་བླ་མ་སོགས་…ཡུལ་གོང་མ་རྣམས་ཀྱི་ཆེ་བའི་ཡོན་ཏན་ཚོགས་སུ……བཅད་པས་བསྟོད་པ་བྱས་པའི་གསུང་སྐོར་རྣམས……སྡེབ་གཅིག་ཏུ་བསྒྲིགས་པ་ཞིག)。

ཐ་གི། 寂静（ཞི་བ།）。

ཐ་སྙད་གྲུབ་པ། 《名言成就论》。布敦·仁钦珠说为《中观理聚六论》中的第六种（བུ་······སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ་ཀྱི་བཞེད་པ་ལྟར་ན་དབུ་མ་རིགས་ཚོགས་དྲུག་གི་དྲུག་པ།）。

ཐ་སྙད་ལྔ་ལྡན་གྱི་མི། 五相完人。律经所说可以受戒的人应当具备的五种条件：是人、会说话、懂义理、神志正常和性别无黄门等异状（འདུལ་བར་བཤད་པའི་མི་ཐ་སྙད་ལྡན་ནི་མི······ཡིན་པ་དང་། སྨྲ་ཤེས་པ། དོན་གོ་བ། ཤེས་པ་རང་བཞིན་དུ་གནས་པ། མ་ཎིང་སོགས་མིན་པ་བཅས་ལྔ་ཚང་བ་ཞིག）。

ཐ་སྙད་གཅིག་པ། 一说部。为佛灭二百年后，由大众部中分出之一派。从大众部现在有体，过去未来无体之说而出。主张一切法无有实体但有假名之说，故有此名。为古印度小乘佛教十八部之一（ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པའི་སྡེ་པ······བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཐ་སྙད་བདེན་པ། 名言谛。同ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ། 条。

ཐ་སྙད་གསུམ། 三名言。即：人身（མི་ཡིན་པ།）、心识正常（ཤེས་པ་རང་བཞིན་དུ་གནས་པ།）和欲界所摄（འདོད་ཁམས་པའི་ས་པ་ཡིན་པ།）。

ཐ་དད་པའི་རྟོག་པ། 分别的杂念，世俗的分别念头，指不正的念头，རྟོག་པ 是妄念，妄分别，རྟོགས་པ是正确证悟。

ཐ་དད་པའི་འདུ་ཤེས། 异想。不同的感觉（ངོ་བོའམ་རྣམ་པ་སོ་སོ་བའི་འདུ་ཤེས།）。

ཐ་དད་པའི་འདུ་ཤེས་མི་མངའ་བ། 无异想。于生死涅槃诸法，不染取舍真伪差异之垢。如来十八不共法之一（འཁོར་འདས་ཀྱི་ཆོས······རྣམས་ལ་བདེན་དངོས་ཀྱི་བླང་དོར་གྱི་དྲི་མ་མི་མངའ་བ། མ་འདྲེས་པའི་ཆོས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཐ་བ་ངན་པ། 鄙蠢。苦、邪见、烦恼等（སྡུག་བསྔལ་དང་ལོག་ལྟ་དང་ཉོན་མོངས་པ།）。

ཐ་བ་སྤངས་པ། 1.戒除忿怒（ཁོང་ཁྲོ་སྤངས་པ།），断烦恼。2.断恶佛（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

ཐ་མའི་ཆ་མཐུན་གྱི་ཀུན་སྦྱོར་ལྔ། 五种顺下分结。同ཐ་མའི་ཆ་མཐུན་ལྔ། 条。

ཐ་མའི་ཆ་མཐུན་ལྔ། 五种顺下分结。欲界所有五结，三结之中，加入贪结和瞋结，共五结（འདོད་ཁམས་ཀྱི་ཀུན་སྦྱོར་ལྔ་སྟེ། ཀུན་སྦྱོར་གསུམ་དང་། འདོད་འདུན་དང་། གནོད་སེམས་བཅས་ལྔའོ།）。

ཐག་ཆིག་ཐོག་ཏུ་ཆོད་པ། 断定自决。旧密大圆满本净观修的方式之一。自然本智，外境所未变、内心所未杂、断治所未及，随其所住，皆不超出法身自然之智（ཀ་དག་ཁྲེགས······ཆོད་ཀྱི་སྒོམ་རིམ་ཉམས་སུ་ལེན་ཚུལ་ཞིག་སྟེ། ཡུལ་གྱིས་མ་བསྒྱུར། འཛིན་པས་མ་བསླད། སྤང་གཉེན་མ་ཞུགས་པའི་རིག་པ་དེ་ཉིད་ཇི་ལྟར་འདུག་ཀྱང་······

ཆོས་སྐུ་རང་བྱུང་གི་ཡེ་ཤེས་ལས་མ་འདས་པའོ།)。

ཐག་སྲིང་བའི་གཉེན་པོ། 远分对治。能使先断烦恼益更远离的智慧，指第一解脱道苦法智以上的胜进道而言。四对治之一（གཉེན་པོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། རྣམ་གྲོལ་གྱི་ལམ་དང་པོ་སྡུག་བསྔལ་ལ་ཆོས་ཤེས་མ་གཏོགས་པ་དེ་ཡན……ཆད་ཀྱི་ཁྱད་པར་གྱི་ལམ་སྟེ་ཐོབ་པ་ཐག་སྲིང་བའོ།)。

ཐགས་འཐག་ཏུ་འཇུག་པའི་ལྟུང་བ། 织作衣。三十舍堕之一。馈赠非亲俗人，令其织衣（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས། ཁྱིམ་པ་ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པ་ལ་སྣ་ཟན་མ་བྱིན་པར་ཐགས་འཐག་ཏུ……བཅུག་པའོ།)。

ཐགས་བཟང་རིས། 净心天，绮画天王。梵音译作毗摩质多。阿修罗王（ལྷ་མིན་དབང་པོ།)。

ཐང་སྐུ། 卷轴画象（གཟུགས་བརྙན་ཐང་ག）。

ཐང་ག 卷轴画（རི་མོའི་ཐང་ག）。

ཐང་ཅིག 顷刻，暂时，瞬息，须臾。极暂短的时间。佛书《对法论》说为六十个刹那（སྐད་ཅིག་མ་དྲུག་ཅུའི་ཚད་ཡིན་པར་མངོན་པ་ལས………གསུངས་སོ།)。

ཐང་སྟོང་རྒྱལ་པོ། 唐东杰波(1385-1464)。又名得吉祥自在尊珠桑波（དཔལ་གྲུབ་པའི་དབང་ཕྱུག་…བརྩོན་འགྲུས་བཟང་པོ། ），系藏传佛教宁玛派和噶举派著名僧人。他一生中，除从事各种佛事活动外，在藏族桥梁建筑上是有贡献的。相传他还是藏戏的创始人。十七世纪初期，他的再传弟子尊巴·居迈德钦（བརྩོན་པ་འགྱུར་…མེད་བདེ་ཆེན། ）著有《唐东杰波传》（ཐང་རྒྱལ་རྣམ་ཐར། ）。1982年2月，四川民族出版社出版。

ཐང་པོ་ཆེ་དགོན་པ། 唐波且寺。卫藏一密宗寺院名，为卫藏十学者中的珠梅楚成琼内（གྲུ་མེར་ཚུལ་ཁྲིམས་འབྱུང་གནས། ）于公元1017年兴建，后来库顿宗哲雍仲（ཁུ་སྟོན་བརྩོན་འགྲུས་…གཡུང་དྲུང་། ）曾住锡此寺进一步扩建。

ཐང་ཟན་ཙང་། （汉）唐三藏（ཐང་སེང་བླ་མ། ）玄奘法师（602—664）。唐代僧人，佛教学者，唯识宗创始人之一，又是翻译家和旅行家。本姓陈，名祎，河南人。曾去印度各地钻研佛教典籍共十四年，于645年返回长安，译有经、论七十五部，一千三百三十五卷。

ཐང་ལྷ། 藏北念青古拉山山神（གཉན་ཆེན་ཐང་ལྷ། ）。

ཐབ་ལྷ། 灶神，灶君，灶王爷（ཐབ་ལ་གནས་པའི་ལྷ། ）。

ཐབས། 1.方便，方法（ཚུལ་དང་ལུགས་སྲོལ། ）。2.仪轨（ཆོ་ག）。佛教徒举行宗教仪式的念诵修行等法。又：藏文以ཐབས་代表汉文之“阳”。

ཐབས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར། 道影方便坛场。彩粉坛场、图画坛场以及罗列坛场等，凭依名言假立施设，故亦名为言语坛场（ལས་གཟུགས་…བརྟན་ཐབས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཏེ། རྡུལ་ཚོན་དང་། རས་བྲིས་དང་། ཚོམ་བུའི་དཀྱིལ་འཁོར་རྣམས་བརྡ་ལ་བརྟེན་དགོས་པས་བརྡའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཞེས…ཀྱང་བྱའོ། ）。

ཐབས་ཀྱི་རྒྱུད། 方便续。即父续（ཕ་རྒྱུད། ）。参见ཐབས་རྒྱུད། 条。

ཐབས་ཀྱི་ཐེག་པ། 方便乘。《除二边论》亦云“无有分别，以果为道，广大方便，最秘密故，名方便乘，（མཐའ་གཉིས་སེལ་བ་ལས་ཀྱང་། དབྱེར་མེད་པ་དང་། འབྲས་བུ་ཉིད་ལམ་དུ་འགྱུར་བ་དང་། ཐབས་ཀྱི་ཆེ་བ་དང་ཤིན་ཏུ་གསང་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ཐབས་ཀྱི་ཐེག་པ་ཞེས་བྱའོ། ཞེས་སོ། ）。

ཐབས་ཀྱི་དག་པ། 方便清净，若修各别清净，当观色为毗卢遮那，声为不动如来，香为宝生如来，味为弥陀，触为不空如来。此是方便清净（སོ་སོའི་རྣམ་དག་ནི། གཟུགས་རྣམ་སྣང་སྒྲ་མི་བསྐྱོད་པ་དྲི་རིན་འབྱུང་རོ་འོད་དཔག་མེད་རེག་དོན་གྲུབ་ཏུ་བསྒོམ་སྟེ་ཐབས་ཀྱི་དག་པའོ། ）。

ཐབས་ཀྱི་བདེན་པ། 方便谛，世俗谛之别称（ཀུན་རྫོབ་ཀྱི་བདེན་པའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

ཐབས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ། 方便波罗蜜多。十波罗蜜多之一。以其所积善根无大无小，尽与一切有情共有，尽以回向无上大菩提，故其果报无量无尽，称为方便波罗蜜多（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། དགེ་བའི་རྩ་བ་མང་ཉུང་ཅི་བསགས་པ་ཉུང་ཟད་ཡན་ཆད་ཀྱང་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་དང་ཐུན་མོང་དུ་བྱས་ཤིང་བླ་ན་མེད་པའི་བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོར་བསྔོས་པས་དེའི་འབྲས་བུ་དཔག་ཏུ་མེད་པ་ཟད་མི་ཤེས་པར་འགྱུར་བའོ། ）。

ཐབས་མཁས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན། 方便善巧波罗蜜多。内善于修成佛法，外善于成熟有情种种方法的分别智慧（ནང་གི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་འགྲུབ་པར་བྱ་བའི་ཚུལ་དང་། ཕྱིའི་སེམས་ཅན་སྨིན་པར་བྱ་བའི་ཚུལ་ལ་མཁས་པའི་ཆོས་རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པའོ། ）。

ཐབས་མཁས་པའི་མདོ། 《佛说大方广善巧方便经》。全书共两卷（འཕགས་པ་ཐབས་མཁས་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ་བམ་པོ་གཉིས་ལྡན། ）。

ཐབས་རྒྱུད། 方便续。方便续，谓依闻思慧了解续义，渐学二种次第。又：父续亦称方便续）ཐབས་རྒྱུད་ནི། ཐོས་བསམ་གྱི་ཤེས་རབ་ལ་བརྟེན་ནས་རྒྱུད་དོན་ངེས་པར་བྱས་ཏེ་རིམ་གཉིས་ལ་རིམ་ཅན་དུ་སློབ་པ། ）。

ཐབས་ལམ། 方便道。指将自身所有诸风聚于中脉，中脉脉结，得以解开之法谓之（ལུས་ཀྱི་ནང་དུ་གནས་པའི་རླུང་ཐམས་ཅད་ལྟེ་བའི་རྩ་དབུ་མའི་ནང་དུ་སྡུད་པའི་ཆེད་དུ་ལྟེ་བའི་རྩ་མདུད་གྲོལ་བའི་ཐབས་ཤིག）。

ཐབས་ལས་བྱུང་བའི་བདེན་པ། 方便所生谛，胜义谛之别称（དོན་དམ་བདེན་པའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

ཐབས་ཤེས་བདག་ཉིད། 方便体性。吉祥时轮金刚之异名（དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་མཚན་ཞིག）。

ཐབས་ཤེས་ཟུང་འབྲེལ། 智悲双运，方便智慧双运，福慧合修。方便谓菩提心，智慧谓证悟无我的空性慧，二者互不离异，称为智悲双运（ཐབས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དང་ཤེས་རབ་སྟོང་པ་ཉིད་གཉིས་ཡ་མ་བྲལ་བ། ）。

ཐམ་ཀ་བླ་མ། 掌玺大法师，掌管印玺的大喇嘛。

ཐམས་ཅད་སྐྱོབ། 一切胜佛，毗舍浮佛。系七佛之一（སངས་རྒྱས་དཔའ་བོ་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་གྲུབ་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ། 《成立一切智颂》。印度护善论师所著因明论著之一（རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་དགེ་སྲུང་གིས་བརྩམས་པའི་ཚད་མའི་གཞུང་ཞིག）。

ཐམས་ཅད་སྒྲོལ། 救度一切。佛之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ཐམས་ཅད་རྟོགས། 了悟一切。佛的异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ཐམས་ཅད་སྟོང་པ། 一切空。四空之一（སྟོང་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。参见སྟོང་པ་བཞི། 条。

ཐམས་ཅད་དུ་འགྲོ་བའི་ལམ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས། 知遍趋行智力。指知一切所行道之智力。系佛十力之一。如来善能如实了知某某为自所行，某某为独觉、声闻所行， 某某为恶趣、善趣所行等一切邪正诸道的智力（ལམ་འགའ་ཞིག་རྒྱལ་བ་ཉིད་དུ་འགྲོ་བ་དང་། ལམ་འགའ་ཞིག་རང་རྒྱལ་གྱི་བྱང་ཆུབ་དང་། ཉན་ཐོས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་ཏུ་འགྲོ་བ་དང་། ལམ་འགའ་ཞིག་ངན་འགྲོ་དང་བདེ་འགྲོ་སོགས་སུ་འགྲོ་བའི······ལམ་ཡང་དག་པ་དང་ལོག་པར་ངེས་པའི་ལམ་རྣམས་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་མཁྱེན་པ་སྟེ་སྟོབས་བཅུའི་ནང་ཚན་ཞིག）。 参见སྟོབས་བཅུ། 条。

ཐམས་ཅད་འདུལ། 调伏一切。佛（སངས་རྒྱས）之异名。

ཐམས་ཅད་མིག 一切眼。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）之异名。

ཐམས་ཅད་གཟིགས་པ། 见一切。佛（སངས་རྒྱས）之异名。

ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ། 说一切有部。同ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ་པ། 条。

ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ་པ། 说一切有部，略作有部（ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ། ）。系古印度一小乘派系名。参见ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ། 条。

ཐར་མདོ། 《解脱经》。全名《佛说大方广解脱忏悔梵行净罪成佛庄严经》。共二卷八十二颂，由汉译藏（འཕགས་པ་ཐར་པ་ཆེན་པོ་ཕྱོགས་སུ་རྒྱས་པ་འགྱོད་ཚངས་ཀྱིས་སྡིག་སྦྱངས་ཏེ་སངས······རྒྱས་སུ་གྲུབ་པ་རྣམ་པར་བཀོད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ······བམ་པོ་གཉིས་དང་ཤོ་ལོ་ཀ་བརྒྱད་ཅུ་རྩ་གཉིས་པ་རྒྱ་ནག་གི་འགྱུར། ）。译者佚名。

ཐར་པ་ཆ་མཐུན། 顺解脱分。断烦恼障，证得灭谛的随顺分位，名顺解脱分，即资粮道（ཉོན་སྒྲིབ་སྤངས་པའི་འགོག་བདེན་ཐོབ་པ་དང་······རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་གནས་སྐབས་ཀྱི་ལམ་སྟེ་ཚོགས······ལམ། ）。

ཐར་པ་ཐོབ་བྱེད་ཀྱི་ལམ། 获得解脱之道。《土官宗教源流镜史》中说： "关于能获得解脱之道的方法，有沐浴、灌顶、斋戒、居上师家行持梵行、隐居山林、祭祀、布施等。谓何时若得上师口教而修瑜伽， 了知诸我根等，皆为余事，则窥见我之实义并通达六句义的自性。 了知我虽有周遍自性， 然无功用，因此不造积任何法与非法之业， 新业不积而旧业消亡，先前所得之身及根、觉、苦、乐、贪瞋等，悉与我脱离，不再新取身及诸根，如柴已烬之火，永断生趣相续之流， 唯我独存， 即得解脱”（ཐར་པ་ཐོབ······བྱེད་ཀྱི་ལམ་ནི། ཁྲུས་དང་། དབང་བསྐུར་བ་དང་། སྨྱུང་བར་གནས་པ། བླ་མའི་ཁྱིམ་དུ་གནས་པས་ཚངས་པར་སྤྱོད་པ་དང་། ནགས་སུ་གནས་པ་དང་། མཆོད་སྦྱིན་དང་། སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་ཡིན་ཞིང་ནམ་ཞིག་བླ་མའི་མན་ངག་ལས······རྣལ་འབྱོར་བསྒོམས་ཏེ་བདག་དབང་སོགས་རྣམས······ལ་དོན་གཞན་དུ་ཤེས་ནས་བདག་གི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད······མཐོང་ཞིང་ཚིག་གི་དོན་དྲུག་གི་རང་བཞིན་ཁོང་དུ······ཆུད་པ་ན། བདག་གི་ཁྱབ་པའི་རང་བཞིན་ཡིན་ཡང་བྱེད་པ་མེད་པར་ཤེས་ཏེ། ཆོས་དང་ཆོས་མ་ཡིན་པའི་ལས་གང་ཡང་གསོག་པར་མི་བྱེད། ལས་གསར་བ་མ་བསགས་ཤིང་རྙིང་བ་ཟད་པས་སྔར······བླངས་པའི་ལུས་དང་དབང་པོ་བློ་དང་བདེ་སྡུག······འདོད་ཞེ་སྡང་སོགས་བདག་དང་བྲལ་ཞིང་། གསར་པའི་ལུས་དང་དབང་པོ་མ་བླངས་པས། བུད་ཤིང་ཟད་པའི་མེ་བཞིན་དུ་སྐྱེ་བའི་རྒྱུན་ཆད་དེ་བདག······འབའ་ཞིག་ཏུ་གནས་པར་གྱུར་པ་ཐར་པ་ཐོབ་པ······ཡིན་ཅེས་ཟེར་རོ། ）。

ཐར་པ་དང་མཐུན་པའི་ཆོས་སུ་མཐུན་པ། 随顺解脱。同ཐར་པ་ཆ་མཐུན། 条。

ཐར་པའི་ཆ། 解脱分。烦恼障已经永断的灭圣谛（ཉོན་སྒྲིབ་སྤངས་པའི་འགོག་བདེན།）。

ཐར་པའི་སྡེ། 解脱分。系四部之一，指所作成就（སྡེ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཆོས་མཐུན་གྱི་བྱ་བ་སྒྲུབ་པའོ།）。参见སྡེ་བཞི། 条。

ཐར་ལམ། 解脱道。存厌离心，寻求脱离生死轮回之道（འཁོར་བ་ལས་ཐར་པའི་ལམ་སྟེ། ངེས་འབྱུང་གི་བསམ་པས་ཟིན་པའི་ལམ）。

ཐར་ལམ་ལྔ། 五道。五解脱道。即：资粮道、加行道、见道、修道和无学道（ཚོགས་ལམ་དང་། སྦྱོར་ལམ། མཐོང་ལམ། སྒོམ་ལམ། མི་སློབ་ལམ་བཅས་ལྔ།）。

ཐར་ལམ་གསལ་བྱེད། 《明照解脱道》。系《释量论疏。无倒明照解脱道》之缩写名。为贾曹达玛仁钦所著因明学著作之一（ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པའི་རྣམ་བཤད་ཐར…ལམ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་གསལ་བར་བྱེད་པ་ཞེས……པའི་བསྡུས་མིང་། རྒྱལ་ཚབ་དར་མ་རིན་ཆེན་གྱིས་མཛད་པའི་ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་འགྲེལ་པ།）。贾曹达玛仁钦生于藏历第六饶迥木龙年(1364)，死于第七饶迥铁猪年(1431)，宗喀巴大师二大弟子中之年长者。1419年，继宗喀巴任噶丹寺住持，为第一任噶丹赤巴。

ཐལ་འགྱུར་གྱི་ཆོས་གསུམ། 应成三法。指能立应成的三个条件。即：其因，为敌者所真实承许；其异品遍，为正量所成立；其所许，陷入与正量相违者（སྒྲུབ་པའི་ཐལ་འགྱུར་གྱི་ཆོས་གསུམ་སྟེ། རྟགས་ཕྱི་རྒོལ་གྱི་བདེན་ཞེན་གྱིས་ཁས་ལེན་པ། ལྡོག་ཁྱབ་ཚད་མས་གྲུབ་པ། དམ་བཅའ་ལ་ཚད་མས་བསལ་བ་ཞུགས་པ་བཅས་སོ།）。

ཐལ་འགྱུར་ལྟར་སྣང་། 似应成。能够反驳的责难之词。可以用因不成立、因不周遍、周遍相违、顺势认可等作为答语者（ལན་གྱིས་བཟློག…པར་ནུས་པའི་ངག་སྟེ་རྟགས་མ་གྲུབ་པའམ། མ་ཁྱབ་པ། ཁྱབ་པ་འགལ་བ། འདོད་བཅས་ཀྱི་ལན་འདེབས་ནུས་པའོ།）。

ཐལ་འགྱུར་ལྟར་སྣང་བཞི། 四种似应成。即因不成立、周遍相违、因不周遍和顺势认可（རྟགས་མ་གྲུབ་པ་དང་། ཁྱབ་པ་འགལ་བ་དང་། ཁྱབ་པ་མ་ངེས་པ་དང་། འདོད་ལན་ཐེབས་པ་སྟེ་བཞིའོ།）。

ཐལ་འགྱུར་བ། 应成派。该派主张宇宙万有，只能由分别假名安立的缘起而有而存在，除分别假名安立外别无所有，否则成为自性有了。常用应成如何的论式以破敌方，故名应成派或名随应破派。《土官宗派源流镜史》："仅用应成为宗，令所破对方的相续心上生起了悟自宗所立之比量者，即为应成派"（ཐལ་འགྱུར་ཙམ་གྱིས་ཕྱིར་རྒོལ་གྱི་རྒྱུད…ལ་བསྒྲུབ་བྱ་རྟོགས་པའི་རྗེས་དཔག་སྐྱེ་བར་འདོད…པས་ན་ཐལ་འགྱུར་བ་ཞེས་བརྗོད་དོ།）。亦称中观应成派，为佛教四宗中之分派（དབུ་མ་ཐལ…འགྱུར་བ་སྟེ་ནང་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་བཞིའི་ནང…ཚན་ཞིག）。亦作ཐལ་འགྱུར་པའི་ལུགས། 。

ཐལ་འགྱུར་ཡང་དག་གཉིས། 二种真应成。即：引能立应成和不引能立应成（སྒྲུབ་བྱེད་འཕེན…པའི་ཐལ་འགྱུར་དང་། སྒྲུབ་བྱེད་མི་འཕེན་པའི་ཐལ་འགྱུར་ཏེ་གཉིས་སོ།）。

ཐལ་བ་བ། 涂灰派。古印度一宗教派别名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག）。

ཐལ་རང་། 中观应成派（དབུ་མ་ཐལ་འགྱུར་བ）和自续派（རང་རྒྱུད་པ།）之合称。

ཐིག 线，密宗画坛城的线。线是分别宫殿相者，

依所弹线应知如何修宫殿法（ཐིག་གིས་ནི……གཞལ་ཡས་ཁང་གི་མཚན་ཉིད་གཏན་ལ་འབེབས་པ……ཡིན་པས་ཐིག་ལ་བརྟེན་ནས་གཞལ་ཡས་ཁང་ཇི་ལྟར་བཞེང་དགོས་ཤུགས་ཤེས་བྱ།）。

ཐིག་ནག 黑绳地狱。八热地狱之一。地狱众生身陷炽热铁地，受阎罗卒于体上以黑线划分为四或八等，用红火铁锯反复断剖之苦（ཚ་དམྱལ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ལྕགས་བསྲེགས་ཀྱི་ས་གཞིའི་སྟེང་དུ་གཤིན་རྗེའི་ལས་མཁན་རྣམས་ཀྱིས་དམྱལ་བའི་སེམས་ཅན་དེའི་ལུས་ལ་ཐིག་ནག་པོ་བཞི་བརྒྱད་སོགས་བཏབ་པའི་སྟེང་དུ་ལྕགས་ཀྱི་སོག་ལེ……མེ་འབར་བས་དྲ་བར་བྱེད་ཅིང་དེ་ལྟར་ཡང་ཡང་དུ……གཤོག་ཅིང་གཅོད་པས་སྡུག་བསྔལ་བའོ།）。

ཐིག་ལེ། 明点，精液。密乘所说体内气、脉、明点三者中之明点，是大乐的精髓或种子，以种种精华、糟粕的形式存在于体内脉道之中（གསང་སྔགས་ལས་གསལ་བའི་རྩ་ཐིག་རླུང……གསུམ་གྱི་གྲས་ཕྱེ་བའི་ཐིག་ལེ་སྟེ་བདེ་བ་ཆེན་པོའི……སྙིང་པོའམ་ས་བོན་དུ་གྱུར་པ། རྩ་རྣམས་ཀྱི་གནས་སུ་དྭངས་སྙིགས་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་རྣམ་པར་གནས……པའོ།）。

ཐིག་ལེ་བཅུ་དྲུག་གི་ཉམས་ལེན། 十六明点的修习。据说修此法的功德，从律仪起至金刚乘之间，能在一座之上便能通达所修，所见愈深而所行亦能愈谨严。其本尊有四：释迦佛、观世音菩萨、度母、不动明王。其法为三藏（ཉམས་སུ་བླངས་པའི་ཡོན་ཏན་ནི། འདུལ་བ་ནས་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་བར་སྟན་ཐོག་གཅིག་ཏུ……ཉམས་སུ་ལེན་ལ་མཁས་པ། ལྟ་བ་མཐོ་ལ་སྤྱོད་པ་བཞི་པ་ཞིག་བྱུང་གསུངས། ལྷ་ནི་བཞི་སྟེ་ཐུབ་པ། སྤྱན་རས་གཟིགས། སྒྲོལ་མ། མི་གཡོ་བའོ། ཆོས་ནི་སྡེ་སྣོད་གསུམ།）。

ཐིག་ལེ་སྟོང་པའི་སྒྲོན་མ། 明点空灯。旧密大圆满修习法四灯之一。激励法界与本智显现之处（སྒྲོན་མ་བཞིའི་ནང་གསེས། དབྱིངས་རིག་འཆར་བའི་རྣམ་པ་རྩོལ་བྱེད་ཀྱི་རྟེན་ནོ།）。

ཐིག་ལེ་གསུམ། 三明点，密法中以心中不坏明点、摩尼中秘密明点及上鼻端之变化明点，为三明点（སྙིང་གར་མི་ཤིགས་པའི་ཐིག་ལེ……དང་ནོར་བུར་གསང་བའི་ཐིག་ལེ་དང་སྟེང་གི་སྣ……རྩེར་སྤྲུལ་པའི་ཐིག་ལེ་གསུམ།）。

ཐིག་ལེའི་རྣལ་འབྱོར་སྒོམ་ཚུལ། 修明点瑜伽法。修点瑜伽次第，谓于自心智慧萨埵心中，标帜脐内月轮上有种子，从彼光明化生诸佛，断除有情邪执二障，皆成正觉。次召请彼与种子合，彼种子明点不异自心具大光明（དེའི་རིམ་པ་ནི་འདི་ཡིན་ཏེ། རང་གི་ཐུགས་ཀའི་ཡེ་ཤེས་སེམས་དཔའི་ཐུགས་ཀའི་ཕྱག་མཚན……གྱི་ལྟེ་བར་ཆུད་པའི་ཟླ་བ་ལ་གནས་པའི་ས་བོན་གྱི……འོད་ཟེར་གྱིས་སྤྲུལ་པའི་མགོན་པོ་སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱིས་སེམས་ཅན་གྱི་ལོག་རྟོག་སྒྲིབ་གཉིས་སྤངས་ནས་འགྲོ་བ་སངས་རྒྱས་སུ་བྱས་པ་སྤྱན་དྲངས་པ་དང……གཅིག་ཏུ་གྱུར་པའི་ས་བོན་དེའི་ཐིག་ལེ་དང་རང་གི……ཡིད་དབྱེར་མེད་པར་བྱས་ཏེ་སྣང་བ་ཆེན་པོ་དང……བཅས་པར་བསམ་མོ།）。

ཐུ་སྟོན་ཀུན་དགའ་རྣམ་རྒྱལ། 图敦·贡噶南杰（1432—1469）。萨迦派在密宗方面有三个支派，一派就是以图敦·贡噶南杰为首，另两派分别以俄尔钦·贡噶桑波（ངོར་ཆེན……ཀུན་དགའ་བཟང་པོ། 1382-1456）及察尔钦·洛色嘉措（ཚར་ཆེན་བློ་གསལ་རྒྱ་མཚོ། 1496-1566）为创始人。图敦·贡噶南杰于1464年在山南贡噶以东建多杰丹寺（གོང……དཀར་རྡོ་རྗེ་གདན།），该寺逐渐成为在前藏传播萨迦密法的重要道场。遂别成一派，

称为贡噶系。

ཐུགས་ཀྱི་སྲས། 心爱弟子，心传弟子，得意弟子。指上师(喇嘛)的众多弟子中，给能继承自己传承的弟子无保留地授以全部显密教授，如同对待自己儿子一样重视的弟子。他人以"心传弟子"(ཐུགས་ཀྱི་སྲས།)称之。

ཐུགས་ཀྱིས་བྱིན་བརླབས་བཀའ་གསུམ། 三意加持教。即：如来正定(སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཏིང་ངེ………འཛིན།)、大悲(ཐུགས་རྗེ།)、谛力加持所说教(བདེན་སྟོབས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས་གསུངས་པའི་བཀའ།)。参见བྱིན་བརླབས་བཀའ་གསུམ།条。

ཐུགས་བསྐྱེད། 发心，发菩提心。生起为利众生愿成无上菩提之心(གཞན་ཕན་གྱི་སེམས……བསྐྱེད་དེ་བྱང་ཆུབ་མཆོག་ཏུ་སེམས་བསྐྱེད་པ།)。

ཐུགས་དགོངས་གསུམ། 三密意。即：动机(ཀུན་སློང་།)、意乐(བསམ་པ།)、想(འདུ་ཤེས།)。

ཐུགས་ལྔ། 五意，五种佛意。旧派密乘经典所说佛所证二十五果之一类(སངས་རྒྱས་ཀྱི་…འབྲས་ཆོས་ཉེར་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག་ཉིང་མའི……གཞུང་དུ་བཤད་པ།)：为无分别意(མི་རྟོག་ཆེན་པོའི་ཐུགས།)、大平等意(མཉམ་པ་ཆེན་པོའི་ཐུགས)、救度众生意(འགྲོ་བ་སྒྲོལ་བའི་ཐུགས)、不退金刚意(མི་ཕྱེད་རྡོ་རྗེའི་ཐུགས།)和现前证觉意(མངོན་བྱང་གི་ཐུགས་ཏེ་ལྔའོ།)。

ཐུགས་རྗེ་སྒྲོལ་དཀར། 慈悲白度母(ཐུགས་རྗེ་ཅན་གྱི་སྒྲོལ་མ་དཀར་མོ།)。

ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ། 大悲。观音菩萨(སྤྱན་རས་གཟིགས།)；佛地之大悲心(སངས་རྒྱས་ཀྱི་སའི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ།)。

ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་བཅུ་གཅིག་ཞལ། 十一面大悲观音菩萨(སྤྱན་རས་གཟིགས་བཅུ་གཅིག………ཞལ།)。

ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོའི་སྒྲུབ་ཐབས། 《大悲修法》。为莲花论师所著(སློབ་དཔོན་པདྨས་མཛད………པ།)。

ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོའི་མདོ་རྒྱུད་ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག 《观音经续二十一种》。这是藏文初创不久，从梵文译成藏文的经典之一。此即《观世音功德说法经》(སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན………བརྗོད་པའི་ཆོས།)之异名。今存。据云吞米桑布扎在天竺时学了此经，返吐蕃后译成藏文。

ཐུགས་རྗེ་མཛད་པ། 悲悯者。佛的异名(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

ཐུགས་རྗེས་སུ་བསྟན་པའི་ཆོ་འཕྲུལ། 教诫神变。为三种神变(ཆོ་འཕྲུལ་གསུམ།)之一。

ཐུགས་ལྗགས་སྤྱན་གསུམ། 心舌眼睛。佛家说一些高僧遗体火化时，余留心脏、舌头及眼睛等不化灰烬，依次成为意、语、身业依托之物(སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་ཁ་ཤས་ཀྱི་སྐུ་གདུང་བཞུ་བ་ན། སྙིང་དང་ལྕེ་མིག་གསུམ་མ་ཚིག་པར་ལུས་པ་ཐུགས་གསུང་སྐུ་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་གདུང་རྟེན།)。

ཐུགས་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཆོ་འཕྲུལ། 意定力神变，即教诫神变。系佛三种神变教授之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོ་འཕྲུལ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། ཐུགས་རྗེས་སུ་བསྟན་པའི་ཆོ་འཕྲུལ།)。参见ཆོ་འཕྲུལ་གསུམ།条。

ཐུགས་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་བཀའ། 意定力加被教。佛加被教之一。如被佛力加被之天、龙、药叉等所说各自心咒(སངས་རྒྱས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི……བཀའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ལྷ་དང་ཀླུ་དང་། གནོད་སྦྱིན་སོགས་ཀྱིས་རང་རང་གི་ཐུགས་སྔགས་སྨྲས་པ་སངས་…

རྒྱས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་ལྟ་བུའོ། ）。

ཐུགས་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་མདོ། 意三昧耶加持教。如《般若心经》等（ཤེས་རབ་སྙིང་པོ་ལྟ་བུ། ）。

ཐུགས་དམ། 1.誓愿，誓言（དམ་བཅའ），承担诺言。2.本尊神（ཡི་དམ）的敬称。3.修持，修证（ཉམས་བཞེས）。指佛教徒的修养功夫。

ཐུགས་དམ་ཚིག་གི་ཕྱག་རྒྱའི་རྣལ་འབྱོར། 意誓印瑜伽。密乘瑜伽部四印瑜伽之一。消除染污意中客尘迷乱，现见平等性智（ཉོན་ཡིད་ཀྱི་གློ་བུར་གྱི་འཁྲུལ་པ་བསལ་ནས་རང་བཞིན་མཉམ་པ……ཉིད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་མངོན་དུ་བྱ་བ་སྟེ། རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཐུགས་བདེན་པས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་བཀའ། 意谛实力加被教。佛加被教之一。如因得佛加被之力，山岭、树木、虚空、光明、伎乐等处发出法音（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས……བརླབས་པའི་བཀའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་བྱིན་རླབས་ཀྱི་མཐུས་རི་དང་། ཤིང་དང་། ནམ་མཁའ་དང་། འོད་ཟེར་དང་། རོལ་མོ་སོགས་ལས་ཆོས་ཀྱི་སྒྲ་འབྱུང་བ་ལྟ་བུའོ། ）。

ཐུགས་ལ་ཕབ་པ། 1.无分别（རྣམ་རྟོག་མེད་པ། ），无思虑。2.合意（འདོད་པ་མཐུན་པ། ）。

ཐུགས་གསལ་མེ་ལོང་། 护心镜。如神像护心镜（དཔེར་ན་ལྷའི་ཐུགས་ཀའི་མེ་ལོང་ལྟ་བུ། ）。

ཐུགས་གསོའི་མཇལ་དར། 吊唁哈达。对死者家属所献的哈达（སེམས་གསོའི་ཆེད་དུ་ཕུལ་བའི་ཁ་བཏགས། ）。

ཐུགས་སྲས། 心传弟子（ཐུགས་ཉེ་བའི་སློབ་མ། ）。参见ཐུགས་ཀྱི་སྲས། 条。

ཐུགས་སྲས་དམ་པ། 心传弟子，如已故的亲近弟子（ཉེ་བའི་སློབ་མ་འདས་པོ། ）。

ཐུན་སྐོར། 座修法类。系希解派支系索派（སོ་ལུགས）四大首要法类之一。座修法类是指举止行动修养之规（ཐུན་སྐོར་ལ་སྤྱོད་ལམ་གྱི……ཉམས་སྐྱོང་ལུགས་སོ། ）。

ཐུན་གྱི་ངོ་བོའི་རྣལ་འབྱོར་གསུམ། 修时三瑜伽密法：瑜伽加行、瑜伽正行及其分支和结行（རྣལ་འབྱོར་དངོས་ཀྱི་སྔོན་འགྲོ་དང་། རྣལ་འབྱོར་དངོས་གཞི་ཡན་ལག་དང་བཅས་པ། མཇུག་གི་བྱ་བའོ། ）。

ཐུན་སྒོམ། 座修。分座修。苯教修法之一。《土官宗教源流镜史》说："分座修者，由了悟体性后分座而修。始修定时较少，中修定散相等，最后自然顿入三摩地中。若到定下来则住，放之则去，擒之则获，需时便到，即为达到分段修的标准"（ཐུན་སྒོམ་ནི། ངོ་འཕྲོད་ནས་གྲངས་དང་ཐུན་དུ་བཅད་ནས་སྒོམ་པ་སྟེ། དང་པོ་ག་ནས་པ་ཉུང་། བར་དུ་ཆ་མཉམ། མཐར་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ངང་དུ་ཧྲིལ་གྱིས་འགྲོ། དེ་ཡང་བཞག་ན་སྡོད། བཏང་ན་འགྲོ། བཟུང་ན་ཟིན། དགོས་དུས་སླེབས་ན་ཐུན་སྒོམ་ཚད་དུ་འཁྱོལ་བ་ཡིན། ）。苯教的修定细分为三种。即：座修、任运修（ངང་སྒོམ། ）、自在修（སྐྱོང་སྒོམ། ）。

ཐུན་དངོས་གཞི། 正座时间，入座念经的时间（མཚམས་ཐུན་དངོས་གཞིའམ་ལྟེ་བ། ），正式入静修佛。

ཐུན་གཅིག 一座，修行入座到下一座的一段时间。

ཐུན་གཏོང་བ། 起座（མཚམས་ཐུན་བཞག་ནས་ལང་བ། ），下座。指修行者念经完毕起身休息。

ཐུན་གཏོར། 1.撒真言芥子（ཡུངས་ཀར་གྱི་ཐུན་

འདི་བས་པ།)。 2.修行下座时所供食子(མཚམས་ཐུན་གྱི་མཐར་འབུལ་བའི་གཏོར་མ།)。

ཐུན་དོང་། 咒穴、真言芥子坑。撒真言芥子的土坑(ཐུན་གྱི་འཐབ་སའི་འཐུབ་ཁུང་ངམ། ས་དོང་ཞིག་ལ་ཟེར།)。

ཐུན་དྲུག་རྣལ་འབྱོར། 六座瑜伽。在四座瑜伽之上，增加上半夜和下半夜两段时间进行的生圆次第相应修习(ཐུན་བཞིའི་སྟེང་དུ་མཚན་གྱི་ཆ་སྟོད་དང་ཆ་སྨད་གཉིས་བསྣན་པས་དུས་ཐུན་དྲུག་ཏུ······བསྒོམ་པའི་བསྐྱེད་རྫོགས་ཀྱི་ཉམས་ལེན།)。

ཐུན་མིན་གྱི་དབང་ཕྱུག་གི་ཡོན་ཏན་བརྒྱད། 不共八自在。指如来所备不共自在八功德。即：身自在、语自在、意自在、神变自在、遍行自在、处自在、恣意自在和事业自在(དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི······དབང་ཕྱུག་བརྒྱད་དེ། སྐུ་ཡི་དབང་ཕྱུག་དང་། གསུང་གི་དབང་ཕྱུག ཐུགས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་དབང་ཕྱུག ཀུན་འགྲོའི་དབང་ཕྱུག གནས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག ཅི་འདོད་ཀྱི་དབང་ཕྱུག ཕྲིན་ལས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག་རྣམས་སོ།)。

ཐུན་མིན་ལོངས་སྐུའི་མཎྜལ། 不共报身轮圆。想象在由五大组成的世界之中，现有不可思议的刹土和宫殿，无数妙欲天女作为装饰，用以上供于报身上师佛会的一种曼陀罗(བཀོད་པ་ཆེན་པོ་ལྔའི་ཞིང་ཁམས་ན་ཞིང་དང་······གཞལ་མེད་ཁང་གི་བཀོད་པ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ······དང་། འདོད་ཡོན་གྱི་ལྷ་མོ་གྲངས་མེད་པས་བརྒྱན་པ་བྲིས་སྤྲུལ་ནས་བླ་མ་ལོངས་སྐུའི་ལྷ་ཚོགས་ལ······འབུལ་བའི་མཎྜལ།)。

ཐུན་མོང་གི་གྲུབ་རྟགས། 共同悉地表志。依佛教密宗之说法，如次第修行毕无上密宗道，即能得到八种共同悉地的表征(སངས་······རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གསང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་ནས······བཤད་ཚུལ་ལ། གསང་སྔགས་བླ་མེད་ཀྱི་ལམ་བསྒོམས་ནས་བསྐྱེད་རིམ་མཐར་ཕྱིན་པ་ན་ཕྱིའི······རྟགས་མཚན་དུ་ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ་བརྒྱད······ཐོབ་ཐུབ།)。 即：(1)妙丹悉地(རི་ལུའི་དངོས་གྲུབ།)，(2)美目悉地(མིག་སྨན་གྱི་དངོས་གྲུབ།)，(3)土行悉地(ས་འོག་གི་དངོས་གྲུབ།)，(4)宝剑悉地(རལ་གྲིའི་དངོས་གྲུབ།)，(5)速行悉地(རྐང་མགྱོགས་ཀྱི་དངོས་གྲུབ།)，(6)隐身悉地(མི་སྣང་བའི་དངོས་གྲུབ།)，(7)不死悉地(འཆི་མེད་ཀྱི་དངོས་གྲུབ།)，(8)除病悉地(ནད་འཇོམས་པའི་དངོས་གྲུབ།)。 或者得到八种眼力的成就(ཡང་ན་ལྟ་སྟངས་ཀྱི་དངོས་གྲུབ······བརྒྱད་ཐོབ།)。 即：(1)看未熟的水果，水果就会落地(ཤིང་ཏོག་འབྲས་བུ་མ་སྨིན་པ་ལ་ལྟ······སྟངས་བྱས་ནས་ས་ལ་འབེབས་ཐུབ་པ།)，(2)看上长的树木，树木就会倒下(མཁྲེགས་ཤིང······གྱེན་དུ་སྐྱེས་པའི་ཤིང་ལ་ལྟ་སྟངས་བྱས་པ་ཙམ་གྱིས······ཐུར་དུ་འགྱུགས་ཐུབ་པ།)，(3)看远处的花果，花果即可来到自己身旁(རྒྱང་རིང་དུ་ཡོད······པའི་ཤིང་ཏོག་དང་མེ་ཏོག་སོགས་ལ་ལྟ་སྟངས་བྱས······པ་ཙམ་གྱིས་རང་གི་མདུན་དུ་འགུགས་ཐུབ་པ།)，(4)看猛兽毒蛇，猛兽毒蛇就被自己制服(གཅན་གཟན་གདུག་པ་ཅན་ལ་ལྟ་སྟངས་བྱས་པ······ཙམ་གྱིས་རང་གི་དབང་དུ་བྱ་བ།)，(5)再看原先被自己目视而落在地上的水果，又会重新回到树上(སྔར་རང་ཉིད་ཀྱིས་ལྟ་སྟངས་བྱས······ནས་ས་ལ་ཕབ་པའི་ཤིང་ཏོག་རྣམས་ལ་སླར་ཡང······ལྟ་སྟངས་བྱས་པས་རང་སར་འཁོར་ཐུབ་པ།)，(6)再看原先被自己目视而倒下的树木，又会重新坚立起来(སྔར་རང་ཉིད་ཀྱིས་ལྟ་སྟངས་

བྱས་ནས་ཐུར་དུ་བཀུག་པའི་ཤིང་ལ་སླར་ཡང་ལྟ……སྟངས་བྱས་པས་སྔར་བཞིན་བསྒྱུར་ནུས་པ།)，（7）再看原先因自己目视而到自己跟前的花木，又回到原处（སྔར་རང་ཉིད་ཀྱིས་ལྟ་སྟངས་བྱས་ནས་མདུན་དུ་བཀུག་པའི་ཤིང་དང་མེ་ཏོག……རྣམས་ལ་སླར་ཡང་ལྟ་སྟངས་བྱས་པས་རང་རང་སོ……སོའི་གནས་སུ་བསྐྱལ་ནུས་པ།)， （8）再看原先因自己目视而杀死的毒蛇猛兽，又能复活起来（སྔར་རང་ཉིད་ཀྱིས་ལྟ་སྟངས་བྱས་ནས……བསད་པའི་གཅན་གཟན་གདུག་པ་ཅན་ལ་སླར་ཡང……ལྟ་སྟངས་བྱས་པས་གསོན་པོར་གསོ་ནུས་པ）。

ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ། 共同悉地。依托药物、咒力之功，内外道皆能证得的成就（རྫས……སྔགས་ཀྱི་སྦྱོར་བ་ལ་བརྟེན་ནས་ཕྱི་པ་དང་ནང་པ……ཐུན་མོང་དུ་ཐོབ་པའི་འབྲས་བུ།）。

ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ་བརྒྱད། 八种共同悉地。即：妙丹悉地（རི་ལུའི་དངོས་གྲུབ།）、眼药悉地（མིག་སྨན་གྱི་དངོས་གྲུབ།）、土行悉地（ས་འོག་གི་དངོས་གྲུབ།）、宝剑悉地（རལ་གྲིའི་དངོས་གྲུབ།）、空行悉地（ནམ་མཁར་འཕུར་པའི་དངོས་གྲུབ།）、隐形悉地（མི་སྣང་བའི་དངོས་གྲུབ།）、不死悉地（འཆི་བ་མེད་པའི་དངོས་གྲུབ།）、除病悉地（ནད་འཇོམས་པའི་དངོས་གྲུབ།）。

ཐུན་མོང་གི་ཐེག་པ། 共通乘。大乘菩萨和小乘声闻、独觉所修的共道（ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་ཐུན……མོང་དུ་བགྲོད་པའི་ལམ།）。

ཐུན་མོང་གི་ཐེག་པ་གསུམ། 三共乘。宁玛派所说声闻乘、独觉乘和菩萨乘，为三共乘（གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་ལུགས་ཀྱི་ཉན་ཐོས་རང……རྒྱལ་བྱང་སེམས་གསུམ།）。

ཐུན་མོང་གི་རྣལ་འབྱོར་ལྔ། 五种共同瑜伽。即：晨昏按时入定之瑜伽（ནངས་ནུབ་ཆོས་སྤྱོད་ཀྱི……རྣལ་འབྱོར།）、 以献朵马为法事先导之瑜伽 （སྔོན་འགྲོ་གཏོར་མའི་རྣལ་འབྱོར།）、以采食为法事之瑜伽（བཟའ་བ་ཟས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར།）、渴者不饮之瑜伽（བཏུང་བ་སྐོམ་གྱི་རྣལ……འབྱོར།）、 以密行为法事之瑜伽（སྤྱོད་ལམ་རྒྱུད་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར།）。

ཐུན་མོང་སྒྲུབ་པ་ལ་ཡི་གེ་བཞི་པའི་སྐོར། 共通成就四字法类。系希解派支系索派（སོ་ལུགས）的四大首要法类之一。共通成就中有：白色身成就法（དཀར་མོ་སྐུའི་སྒྲུབ་པ།）、红色语成就法 （དམར་མོ་གསུང་གི་སྒྲུབ་པ།）、 黑色意成就法（ནག་མོ་ཐུགས་ཀྱི་སྒྲུབ་ཐབས།）。此中又有亥母法身成就法（ཕག་མོ་ཆོས་སྐུའི་སྒྲུབ……ཐབས།）、 报身成就法（ལོངས་སྐུའི་སྒྲུབ་ཐབས།）和化身成就法（སྤྲུལ་སྐུའི་སྒྲུབ་ཐབས……སོ།）等。

ཐུན་མོང་ཆོས། 共法。即：四静虑（བསམ་གཏན་བཞི།）、四无量（ཚད་མེད་བཞི།）、四无色等持 （གཟུགས་མེད་པའི་སྙོམས་པར་འཇུག་པ……བཞི།）、五神通（མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ།）。又指世间法（འཁོར་བའི་ཆོས།）。

ཐུན་མོང་བ་གཉིས། 二共。密法中二共，即因共和果共（རྒྱུ་ཐུན་མོང་བ་དང་འབྲས་བུ་ཐུན་མོང……བ་གཉིས་སོ།）。

ཐུན་མོང་བའི་དབང་། 共灌顶。弟子灌顶，于受不受五部律者皆可传授， 名共灌顶（སློབ་མའི་དབང་ནི། རིགས་ལྔའི་སྡོམ་པ་བཟུང་མ་བཟུང་གཉིས་ཀ་ལ་སྐུར་བས་ཐུན་མོང་བའི……དབང་།）。

ཐུན་མོང་བའི་དབང་ཕྱུག་གི་ཡོན་ཏན་བརྒྱད། 共同自在八功德。即：细色功德（གཟུགས་ཕྲ་བའི་ཡོན་ཏན།）、粗色功德（གཟུགས་རགས་པའི་ཡོན་ཏན།）、体轻功德（ཡང་བའི་ཡོན་ཏན།）、遍及功德（ཁྱབ་པའི་ཡོན་ཏན།）、纯正功德（ཡང་དག་པའི་ཡོན་ཏན།）、明亮功德（རབ་ཏུ་གསལ་བའི་ཡོན་ཏན།）、永固功德（བརྟན་པའི་ཡོན་ཏན།）、九欲功德（འདོད་དགུ་འབྱུང་བའི་ཡོན་ཏན།）。

ཐུན་མོང་བའི་མ་ངེས་པའི་རྟགས་གསུམ། 三种共不定因。见同品而未见异品不定因，见异品而未见同品不定因， 见同异二品而成不定因（མཐུན་ཕྱོགས་ལ་མཐོང་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་མ་མཐོང་བ་དང་། མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་མཐོང་མཐུན་ཕྱོགས་ལ་མ་མཐོང་བ་དང་། ཕྱོགས་གཉིས་ལ་མཐོང་ཙམ་དུ་གྲུབ་པའི་མ་ངེས་པའི་རྟགས་ཏེ་གསུམ་མོ།）。

ཐུན་མོང་བའི་སྲུང་འཁོར། 共同护轮。密乘四续部中共同修习的坛城护轮（གསང་སྔགས་རྒྱུད་སྡེ་བཞི་ཐུན་མོང་དུ་བསྒོམ་རྒྱུའི་སྲུང་འཁོར།）。

ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཆོས། 不共法，非常法，出世间法。如金刚乘等（གསང་སྔགས་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་ཆོས་ལྟ་བུ།）。

ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཆོས་སྡེ། 不共的法部。指希解派教法中的不共的法部，计有：本续部及修正等（རྒྱུད་སྟོང་ཐུན་དང་བཅས་པ།）、灌顶胜道及其指引等（དབང་ལམ་ཁྱད་དང་བཅས་པ།）、三密藏（གསང་མཛོད་གསུམ།）和八小册（ཞིབ་དུམ་བརྒྱད།）。 此属希解派后期传承的法类内容。

ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་ལམ་གྱི་རིམ་པ་གསུམ། 金刚乘三种不共道次第。事行部道次第，瑜伽部道次第和无上瑜伽部道次第（བྱ་སྤྱོད་རྒྱུད་ཀྱི་ལམ་གྱི་རིམ་པ་དང་། རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་ལམ་གྱི་རིམ་པ་དང་། རྣལ་འབྱོར་བླ་མེད་ཀྱི་རྒྱུད་ཀྱི་ལམ་གྱི་རིམ་པའོ།）。

ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་དབང་། 不共灌顶，阿阇黎灌顶唯传与五部律者，名不共灌顶（སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་ནི། རིགས་ལྔའི་སྡོམ་པ་བཟུང་བ་པོ་ཁོ་ན་ལ་བསྐུར་བས་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་དབང་ཞེས་བྱའོ།）。

ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་དབང་ཕྱུག་གི་ཡོན་ཏན་བརྒྱད། 不共自在八功德。即：身自在（སྐུ་ཡི་དབང་ཕྱུག）、语自在（གསུང་གི་དབང་ཕྱུག）、心自在（ཐུགས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག）、神变自在（རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་དབང་ཕྱུག）、遍行自在（ཀུན་འགྲོའི་དབང་ཕྱུག）、处自在（གནས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག）、恣意自在（ཅི་འདོད་ཀྱི་དབང་ཕྱུག）、事业自在（ཕྲིན་ལས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག）。

ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་སྲུང་འཁོར། 不共护轮。密乘无上续独家修习的坛城护轮（གསང་སྔགས་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད་ཁོ་ནས་བསྒོམ་རྒྱུའི་སྲུང་འཁོར།）。

ཐུན་མཚམས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་བདུན། 座间七瑜伽。即：受用清净瑜伽、业清净瑜伽、誓言清净瑜伽、饮食瑜伽、沐浴瑜伽、睡眠瑜伽和起定瑜伽（ལོངས་སྤྱོད་དག་པའི་རྣལ་འབྱོར། ལས་དག་པའི་རྣལ་འབྱོར། དམ་ཚིག་དག་པའི་རྣལ་འབྱོར། ཟས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར། ཁྲུས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར། ཉལ་བའི་རྣལ་འབྱོར། ལྡང་བའི་རྣལ་འབྱོར་རྣམས་སོ།）。

ཐུན་བཞི་བྱིན་རླབས། 四座修法。密法哕伦答日跋云："言四座加持次第者，谓于早晨、日中、下午、夜间。"药足亦作是说，故当如是

而修四座（ཇོ་ལན་རྡ་ར་པས། ཐུན་བཞིར་ཕྱིན་ཀྱིས་བརྟན་བས་པའི་རིམ་པ་ཞེས་བྱ་བ་ནི། ཐོ་རངས་དང་ཉི་མ་གུང་དང་ཕྱི་དྲོ་དང་མཚན་མོ་སྟེ་བསྒོམ……པའི་རིམ་པའོ། ཞེས་བཤད་པ་ལྟར་སྨན་ཞབས་ཀྱིས་ཀྱང་བཤད་པས་ཐུན་བཞི་བྱེད་ཚུལ་དེ་ལྟར……རོ།）。

ཐུན་བཞིའི་རྣལ་འབྱོར། 四座瑜伽。修观行的佛教徒于黎明、上午、中午及傍晚四段时间中对生次圆次进行的相应修习（ཐོ་རངས། སྔ་དྲོ། ཉིན་གུང་། སྲོད་ཇ་མས་སུ་བསྒོམ་པའི་བསྐྱེད་རྫོགས་ཀྱི་ཉམས་ལེན།）。

ཐུན་བཟུང་བ། 1.戒语，禁言。闭关修行时，奉行禁止与人谈话的戒规（མཚམས……བསྙེན་པ་སོགས་ཀྱི་སྐབས་སུ་ངག་ཐུན་བཟུང……བ།）。 2.上座，修行入座。在昼夜六时等一定时间内入座念经（ཉིན་མཚན་དུས……དྲུག་སོགས་ཡུན་ཚད་ངེས་ཅན་ཞིག་གི་ནང་དུ……བསྒོམ་བཟླས་བྱེད་པ།）。

ཐུན་གསོས། 养真言芥子。养准备放咒用的真言芥子或法物（སྔགས་རྒྱག་སའི་ཐུན་ནས། རྫས་ཤིག་ཡ་སྦྲིག་བྱས་པའི་དོན།）。

ཐུབ་དཀའ། 难胜。马鸣论师别号（སློབ་དཔོན་རྟ་དབྱངས་ཀྱི་མཚན་གྱི་རྣམ་གྲངས།）。

ཐུབ་མཆོག་རྒྱལ་བ། 仁圣佛。释迦牟尼之异名（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མཚན་ཞིག）。

ཐུབ་བསྟན། 佛教（ཐུབ་དབང་གི་བསྟན་པ།）。

ཐུབ་བསྟན་རྒྱ་མཚོ། 土登嘉措（1876—1933）。第十三世达赖喇嘛，生于1876年（清光绪二年），由于灵童只有一名，光绪帝准免金瓶掣签，于1879年（光绪五年）坐床，1895年（光绪二十一年）奉旨亲政。1900年（光绪二十六年）私派蒙古人德尔智赴帝俄。1904年（光绪三十年）因英帝侵略进逼拉萨，出走蒙古。1908年（光绪三十四年）往北京谒见光绪帝。1909年（宣统元年）回抵拉萨。1910年（宣统二年）出奔印度。1912年回藏，1933年圆寂。

ཐུབ་བསྟན་རྡོ་རྗེ་བྲག 土登多杰扎寺。原十三万户之一的拉堆绛的统治者扎西朵吉（བཀྲ……ཤིས་སྟོབས་རྒྱས།）在拉萨以南雅鲁藏布江北岸创建该寺，时间约在十六世纪末。该寺一直是宁玛派（རྙིང་མ་པ།）在前藏的主要寺院之一，以传授“北藏”（བྱང……གཏེར།）系统为主。

ཐུབ་པ། 能仁。释迦牟尼佛名号略称（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་བསྡུས་མིང་།）。 意指寂静。谓守护身、语、意业，远离不善烦恼，趋于寂静（སྒོ……གསུམ་མི་དགེ་བ་དང་ཉོན་མོངས་པ་ལས་ཡང་དག……པར་བཐུབ་མས་པ།）。

ཐུབ་པ་དགོངས་པའི་རྒྱན། 《能仁密意庄严论》。计美窘内（འཇིགས་མེད་འབྱུང……གནས།）著。

ཐུབ་པ་ཆེན་པོ། 大能仁。佛的异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ཐུབ་པ་དམ་ཚིག་གསུམ་བཀོད། 三重牟尼。事部密乘如来主尊（བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་དེ་བཞིན་གཤེགས……པའི་གཙོ་བོ།）。

ཐུབ་པ་གནས་བརྟན་བསྐོར་བ། 罗汉拱佛。十六罗汉围绕如来的画像（དགྲ་བཅོམ་པ་བཅུ་དྲུག་གིས་བསྐོར་བའི་སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་སྐུ་ཐང་།）。

ཐུབ་པའི་དབང་པོ། 释迦佛之异名。佛能战胜四魔故名（སངས་རྒྱས་ནི་བདུད་བཞི་ལས་རྒྱལ……བས་ན་ཐུབ་པའི་དབང་པོ་ཟེར།）。

ཐུབ་པའི་ཞལ་སྐྱིན། 牟尼金容，佛之代表（ཐུབ་

དབང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་ཚབ།)；佛像。

ཐུབ་དབང་། 能仁王。参见ཐུབ་པའི་དབང་པོ། 条。

ཐུབ་དབང་རྡོ་རྗེ་འཆང་། 能仁金刚持，金刚持佛。讲演密乘经典的天人导师如来佛。

ཐུབ་དབང་གསུང་སྐྱེས། 生佛语。小乘声闻（ཉན་ཐོས་ཀྱི་མིང་། ）。

ཐུའུ་ཀྭན། 土官。汉语音译，系安多衮隆寺（佑宁寺）一著名格鲁派活佛（ཨ་མདོ་དགོན་ལུང་དགོན་གྱི་དགེ་ལུགས་པའི་སྤྲུལ་པའི་སྐུ་གྲགས་ཅན་ཞིག）。 寺在今青海省互助土族自治县东五十里红崖子沟。参见ཐུའུ་ཀྭན་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མ། 条。

ཐུའུ་ཀྭན་གྲུབ་མཐའ། 《土官宗教源流镜史》，全名《讲述一切宗派源流和教义善说晶镜史》。第三世土官活佛洛桑却吉尼玛著于藏历第十三饶迥铁鸡年 （1801）（གྲུབ་མཐའ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཁུངས་དང་འདོད་ཚུལ་སྟོན་པ་ལེགས་བཤད་ཤེལ་གྱི་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་ཐུའུ་ཀྭན་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ་པ་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མས་རབ་བྱུང་བཅུ་གསུམ་པའི་ལྕགས་བྱ་ལོར་བརྩམས། ）。 书中叙述了印度的外道与佛教，西藏的苯教和佛教，内地的儒、释、道三教及蒙古、于阗等地的佛教。详述其法脉源流和教义学说，涉及面非常广泛。在叙述藏传佛教史方面，分为前宏期和后宏期。后宏期中，由于师承有所不同，依据经典有所不同，修持方法教授不同，遂演变成为各种派别。书中把各派别的源流教义均加以详尽叙述。

ཐུའུ་ཀྭན་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མ། 土官·洛桑却吉尼玛(1737—1802)。青海佑宁寺（衮隆寺）格鲁派一著名活佛名。1801年著《讲述一切宗教源流和教义善说晶镜史》，简称《土官宗教源流镜史》（ཨ་མདོ་དགོན་ལུང་དགོན་གྱི་དགེ་ལུགས་པའི་སྤྲུལ་སྐུ་གྲགས་ཅན་ཞིག་ཡིན། རབ་བྱུང་བཅུ་གསུམ་པའི་ལྕགས་བྱ་ལོར་གྲུབ་མཐའ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཁུངས་དང་འདོད་ཚུལ་སྟོན་པ་ལེགས་བཤད་ཤེལ་གྱི་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བརྩམས། ）。1802年刊版传播。国内已有汉文译本。

ཐེ་ཚོམ། 1. 疑盖。为五盖（སྒྲིབ་པ་ལྔ། ）之一。 2. 犹豫。七种心识（བློ་རིག་བདུན། ）之一。

ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་པ་གསུམ། 三种犹豫不成因。怀疑有法不成，怀疑因不成，怀疑因相属不成（ཆོས་ཅན་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་པ་དང་། རྟགས་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་པ། གཞི་རྟགས་ཀྱི་འབྲེལ་བ་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་ནས་མ་གྲུབ་པ་སྟེ་གསུམ་མོ། ）。

ཐེ་ཚོམ་གསུམ། 犹豫三识。合理犹豫、非理犹豫和等分犹豫 （དོན་འགྱུར་གྱི་ཐེ་ཚོམ། དོན་མི་འགྱུར་གྱི་ཐེ་ཚོམ། ཆ་མཉམ་པའི་ཐེ་ཚོམ་གསུམ་མོ། ）。

ཐེག་ཆེན་ལྷ་ཁང་། 脱钦寺。《雍仲苯教目录》载，松赞干布自香雄迎请辛饶（གཤེན་རབ）上师一岁身量之像，并建该寺。

ཐེག་ཆུང་སྐྱེས་བུ། 小乘人。即声闻和独觉（ཉན་ཐོས་དང་རང་རྒྱལ་བ། ）。

ཐེག་ཆེན་གྱི་བཀའ་བསྡུ། 大乘结集。传说佛示寂后七日，百万菩提萨埵，集王舍城南净生山中，由文殊诵阿毗昙藏，弥勒诵毗奈耶藏，金刚手诵修多罗藏，笔之于书，称为大乘结集（སངས་རྒྱས་མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་བདུན་གཅིག་སོང་རྗེས། རྒྱལ་པོའི་ཁབ་ཀྱི་ལྷོ་ཕྱོགས་བི་མ་སམྦྷ་བའི་རི་ལ་རྒྱལ་སྲས་འབུམ་ཕྲག་བཅུ་འདུས་ཏེ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་མངོན་པ་དང་། བྱམས་པས་འདུལ་བ། ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེས་མདོ་སྡེ་བཅས་བསྡུས་པར་གྲགས་སོ། ）。

ཐེག་ཆེན་གྱི་གྲུབ་མཐའ་བྱུང་ཚུལ། 大乘宗派源流。《土官宗派源流镜史》中说：“关

于大乘宗派的源流，有说佛圆寂后，大乘之教虽在天界龙宫中宏传，其余别的部洲（按：指我们这个世界以外的其他世界）亦有流行。在这南瞻部洲只有很多登地菩萨，密咒瑜伽士和持隐秘禁行者自己修持，虽也由于声闻部流行最广，大乘经藏呈现隐晦之状，经历了很久时间。后来大婆罗门萨罗诃（按：印度大德龙树菩萨的上师。是印度最早宏扬大乘法门的人）出世。首先注重大乘密教。其后如佛所亲自授记的佛陀第二的龙树菩萨和无著菩萨相继出世，依据佛世尊的教言，分辨经旨为了义和不了义，使大乘深观广行的法门和修持方法圆满无缺地发展起来，如日丽天。后来即称为二大车乘（按：指龙树和无著所开创的中观和唯识两派犹如车乘可以运载众生到达佛位）。从此以后，大乘佛教才兴盛起来”（ཐེག་ཆེན་གྱི་གྲུབ་མཐའ་བྱུང་ཚུལ་ནི། སྟོན་པ་མྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་ཐེག་ཆེན་གྱི་བསྟན་པ་ལྷ་དང་ཀླུའི་ཡུལ་དུ་ཤིན་ཏུ་དར་ཞིང་། གླིང་གཞན་དུའང་ཡོད་པར་བཤད་ལ། འཛམ་བུའི་གླིང་འདིར་ནི་ས་ལ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དང་། གསང་སྔགས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་པ་སྦས་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་འཛིན་པ་མང་པོས་རང་གི་ཉམས་སུ་ལེན་པ་དང་། སྐལ་ལྡན་རྣམས་ལ་འཆད་པ་སོགས་ཀྱིས་ཐེག་ཆེན་གྱི་བསྟན་པ་འཛིན་སྐྱེལ་ཙུང་ཟད་ཡོད་མོད་ཀྱང་། ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་དར་རྒྱས་ཆེ་བའི་དབང་གིས་ཐེག་ཆེན་གྱི་སྡེ་སྣོད་ཉུབ་པ་ལྟ་བུར་གྱུར་ཏེ་ཡུན་རེ་ཞིག་ལོན། སྐབས་ཤིག་བྲམ་ཟེ་ཆེན་པོ་ས་ར་ཧ་བྱོན་ནས་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་གསང་སྔགས་ཀྱི་བསྟན་པ་གཙོ་བོར་སྤེལ། དེ་ནས་རྒྱལ་བ་རང་ཉིད་ཀྱིས་ལུང་བསྟན་པ་བཞིན་སངས་རྒྱས་གཉིས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ་དང་ཐོགས་མེད་གཉིས་བྱོན་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཉིད་ཀྱི་བཀའ་ལ་བརྟེན་ནས་གསུང་རབ་ལ་དྲང་ངེས་ཕྱེ་སྟེ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་ཟབ་རྒྱས་ཀྱི་ལམ་ཉམས་སུ་ལེན་ཚུལ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་ཉིན་མོ་ལྟར་གསལ་བར་མཛད་པ་ཤིང་རྟ་ཆེན་པོ་གཉིས་སུ་གྲགས་ཤིང་། དེ་ནས་བཟུང་སྟེ་ཐེག་ཆེན་གྱི་བསྟན་པ་དར་ཞིང་རྒྱས་པར་གྱུར་ཏོ།）。

ཐེག་ཆེན་གྱི་ལམ། 大乘道。能往趋或已经达到大乘菩提所有之大乘慧（ཐེག་ཆེན་གྱི་བྱང་ཆུབ་ཏུ་བགྲོད་པར་བྱེད་པའམ། དེར་བགྲོད་ཟིན་པ་གང་ཟུང་གིས་བསྡུས་པའི་ཐེག་ཆེན་གྱི་མཁྱེན་པ་དེའོ།）。

ཐེག་ཆེན་གྱི་ལམ་ལྔ། 大乘五道。大乘菩萨趋正等觉的五道。即：资粮道（ཚོགས་ལམ།）、加行道（སྦྱོར་ལམ།）、见道（མཐོང་ལམ།）、修道（སྒོམ་ལམ།）和无学道（མི་སློབ་ལམ།）。

ཐེག་ཆེན་གྱི་བསམ་གཏན་བཞི། 大乘四静虑。即：初业行静虑（བྱིས་པ་ཉེར་སྤྱོད་ཀྱི་བསམ་གཏན།）、义分别静虑（དོན་རབ་འབྱེད་པའི་བསམ་གཏན།）、缘真如静虑（དེ་བཞིན་ཉིད་དམིགས་བསམ་གཏན།）和如来善静虑（དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་དགེ་བ་བསམ་གཏན།）。

ཐེག་ཆེན་གླིང་། 脱钦岭寺，大乘洲，即西藏之色拉寺（སེ་ར་དགོན་པ།）。该寺初期有五个扎仓（གྲྭ་ཚང་།），后来合并为三个，并规定该寺僧人的定员是五千五百人，是仅次于哲蚌寺（འབྲས་སྤུངས་དགོན་པ།）的格鲁派第二大寺。参见 སེ་ར་དགོན་པ། 条。

ཐེག་ཆེན་སྒྲུབ་པ། 大乘修行。菩萨依于大乘发心，为求无上菩提勤修二利的行为（ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད་ལ་བརྟེན་ནས་བླ་མེད་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཆེད་དུ་དོན་གཉིས་སྒྲུབ་པའི་བྱ་བ།）。

ཐེག་ཆེན་ཆོས་རྗེ་ཀུན་དགའ་བཀྲ་ཤིས། 大乘法王贡噶扎西（1349—1425），《明史》作昆泽

思巴，受封为大乘法王，属于萨迦派拉康拉章世系，

ཐེག་ཆེན་གཉིས། 二大乘。即波罗蜜多乘与密咒金刚乘（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་ཐེག་པ་དང་གསང་སྔགས་རྡོ་རྗེའི་ཐེག་པ།）。

ཐེག་ཆེན་དུ་འཇུག་པ། 入大乘，入大乘之门即发菩提心（ཐེག་ཆེན་དུ་འཇུག་པ་ཉིད་ཡིན་ལ། དེའི་འཇུག་སྒོ་ཡང་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཉིད……ཡིན།）。

ཐེག་ཆེན་གདམས་ངག 大乘教言。智度七十义之一。如实宣说已于无上正等菩提发心补特伽罗证得所求道果诸多方便之言词（ཕར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། བླ་མེད་རྫོགས་བྱང་དུ་སེམས་བསྐྱེད་པའི་གང་ཟག་གིས་དོན་དུ་གཉེར……བྱའི་ལམ་དང་འབྲས་བུའི་ཆོས་རྣམས་འཐོབ་པར……བྱེད་པའི་ཐབས་མ་ནོར་བར་སྟོན་པའི་རྗོད……བྱེད།）。

ཐེག་ཆེན་རྣལ་འབྱོར། 《大乘瑜伽》。阿若·益西琼乃（ཨ་རོ་ཡེ་ཤེས་འབྱུང་གནས། 意译智生处）著。《青史》称：阿底峡尊者阅读一些西藏的著作，从未产生过喜悦，而阅读阿若著的《大乘瑜伽》时，却说这一著作词句典雅而意义甚善，甚表喜悦（ཇོ་བོས་བོད་ཀྱི་རྩོམ་པ་འགའ་རེ་གཟིགས་པས་དགྱེས་རྒྱ་ཙམ་མ་བྱུང་བ…ལ། ཨ་རོའི་ཐེག་ཆེན་རྣལ་འབྱོར་གཟིགས་པས། འདི་ཚིག་སྙན་ངག་ཆེ་དོན་ཤིན་ཏུ་བཟང་གསུངས……ནས་དགྱེས།）。

ཐེག་ཆེན་པ། 大乘人。具有大乘发心的人（ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད་རྒྱུད་ལྡན་གྱི་གང་ཟག）。

ཐེག་ཆེན་པ་གཉིས། 两种大乘人。（1）种性决定大乘人和种姓不决定大乘人（ཐེག་ཆེན་དུ་རིགས་ངེས་མ་ངེས་གཉིས།）；（2）因位六度行人和果位金刚乘人（རྒྱུ་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ……དང་། འབྲས་བུ་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པ་བ་གཉིས།）。

ཐེག་ཆེན་པའི་ལམ་གཉིས། 大乘人二道。即：意乐发心和正行六度（བསམ་པ་སེམས་བསྐྱེད……དང་། སྤྱོད་པ་ཕྱིན་དྲུག）。

ཐེག་ཆེན་སྦྱོར་ལམ། 大乘加行道。随自因大乘资粮道而生起的大乘义现观（རང་རྒྱུ་ཐེག……ཆེན་ཚོགས་ལམ་གྱི་རྗེས་སུ་སྐྱེས་པའི་ཐེག་ཆེན་གྱི……དོན་མངོན་རྟོགས།）。

ཐེག་ཆེན་ཚོགས་ལམ། 大乘资粮道。经过三阿僧企耶大劫，积集无边资粮，善自修习一切种智的菩萨法现观（བསྐལ་པ་གྲངས་མེད་གསུམ……དུ་ཚོགས་གཉིས་མཐའ་ཡས་པ་བསགས་ནས་རྣམ……མཁྱེན་རང་རྒྱུད་ལ་བསྒྲུབ་པ་ལ་མཁས་པའི་སེམས……དཔའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཆོས་མངོན་རྟོགས།）。

ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད། 大乘发心。智度七十义之一。对境为一切有情，行相为心念我当为永离苦及苦因，具备乐及乐因而求证等觉之果位。悲缘利他为一面，智缘等觉为一面，成就两面两利之发心（ཕར་ཕྱིན་དོན……བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། དམིགས་པ་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་དམིགས་ནས་རྣམ་པ་སྡུག་བསྔལ་རྒྱུ……འབྲས་གཉིས་དང་བྲལ་ནས་བདེ་བ་རྒྱུ་འབྲས་གཉིས་དང་ལྡན་པ་རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་གོ་འཕང……ཐོབ་པར་བྱའོ་སྙམ་པའི་སྙིང་རྗེས་གཞན་དོན་ལ……དམིགས་པའི་ཟུར་དང་། ཤེས་རབ་ཀྱིས་རྫོགས་བྱང་ལ་དམིགས་པའི་ཟུར་ཏེ་ཟུར་གཉིས་སམ་དོན……གཉིས་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་དོ།）。

ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས། 二十二种大乘发心。即：地喻发心（ས་ལྟ་བུའི་སེམས……བསྐྱེད།）、金喻发心（གསེར་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）、月喻发心（ཟླ་བ་ལྟ་བུའི་སེམས་

བསྐྱེད། ）、火喻发心（མེ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、宝藏喻发心（གཏེར་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、宝生喻发心（རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、海喻发心（མཚོ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、金刚喻发心（རྡོ་རྗེ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、山喻发心（རི་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、药喻发心（སྨན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、亲友喻发心（བཤེས་གཉེན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、如意珠喻发心（ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、太阳喻发心（ཉི་མ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、歌喻发心（གླུ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、君王喻发心（རྒྱལ་པོ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、库喻发心（མཛོད་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、大路喻发心（ལམ་པོ་ཆེ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、乘骑喻发心（བཞོན་པ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、喷泉喻发心（བཀོད་མའི་ཆུ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、琵琶喻发心（སྒྲ་སྙན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、河流喻发心（ཆུ་བོ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、云彩喻发心（སྤྲིན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）。

ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད་གཉིས། 二种大乘发心。此有两种说法：一种为粗相所生发心（རགས་པ་བརྡའ་ལས་བྱུང་བའི་སེམས་བསྐྱེད། ）和法性所得发心（ཆོས་ཉིད་ཀྱིས་ཐོབ་པའི་སེམས་བསྐྱེད）。另一种为世欲发心（ཀུན་རྫོབ་སེམས་བསྐྱེད། ）和胜义发心（དོན་དམ་སེམས་བསྐྱེད། ）。

ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད་བཞི། 四种大乘发心。即：胜解发心（མོས་པ་སྤྱོད་པའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、异熟发心（རྣམ་པར་སྨིན་པའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、意乐发心（ལྷག་བསམ་དག་པའི་སེམས……བསྐྱེད། ）、断盖发心（སྒྲིབ་པ་སྤངས་པའི་སེམས་བསྐྱེད། ）。

ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད་གསུམ། 三种大乘发心。牧童喻发心（ཕྱུགས་རྫི་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、艄翁喻发心（མཉན་པ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、君王喻发心（རྒྱལ་པོ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། ）。

ཐེག་ཆེན་གསོ་སྦྱོང་། 大乘长净，大乘布萨。聚众说戒仪式。或在家身，或出家身，面向具备别解脱律仪僧伽或佛像前，发菩提心以为等起。三复认可随学过去诸佛菩萨行状，以长善净罪的仪轨（རྟེན་ཁྱིམ་པ་དང་རབ་བྱུང་……གང་རུང་གིས་ཡུལ་སོ་ཐར་སྡོམ་ལྡན་ནམ་རྟེན་གྱི……དྲུང་ནས། ཀུན་སློང་བྱང་ཆུབ་སེམས་ཀྱིས་ཚོ་ག་སྔར་བྱོན་པའི་སངས་རྒྱས་བྱང་སེམས་ཀྱི་རྣམ་ཐར……ཀྱི་རྗེས་སུ་བསླབ་པའི་ཁས་ལེན་ལན་གསུམ་བྱས་ཏེ……དགེ་བ་གསོ་ཞིང་། སྡིག་པ་སྦྱོང་བར་བྱེད་པའོ། ）。

ཐེག་ཆེན་གསོ་སྦྱོང་གི་སྡོམ་པ། 大乘长净律仪。意念：发菩提心。行为：守持八关斋戒，禁绝肉食（བསམ་པ་བྱང་ཆུབ་སེམས་བསྐྱེད་ཀྱི……ཀྱིས་ཟིན་པའི་སྦྱོར་བ་བསྙེན་གནས་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་བསྲུང་ཞིང་ཤ་བཟའ་བ་སྤངས་པའོ། ）。

ཐེག་མཆོག་མཛོད། 《妙乘藏》。隆钦七藏之一。十四世纪中，宁玛派佛学家隆钦饶绛，依《大密决定十七密乘经》详细阐明一百十九教言要旨。所著全书二十五章（ཀློང་ཆེན……མཛོད་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། གསང་ཆེན་ངེས་པའི་རྒྱུད་བཅུ་བདུན་རྩ་བར་བཞག་སྟེ་མན་ངག་བརྒྱ་དང་བཅུ་དགུའི་དོན་འགྲེལ་རྒྱ་ཆེར་བཤད་པ་སྐབས་ཉི་ཤུ་རྩ་ལྔ་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་གཞུང་། དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པར་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས་ཀྱིས་མཛད་པའོ། ）。

ཐེག་བསྡུས། 《摄大乘论》。无著菩萨著（ཐོགས་མེད་ཀྱིས་མཛད་པ། ）。

ཐེག་བསྡུས་ཀྱི་འགྲེལ་པ། 《摄大乘论释》。阿阇黎世亲（སློབ་དཔོན་དབྱིག་གཉེན། ）著，阿底峡尊者和译师纳措（ནག་ཚོ། ）共同译成藏文。

ཐེག་པ། 乘，乘为运载的意思，运至此处即是果乘，以此运载即是因乘（འདིར་འདོང་བ……འབྲས་བུ་དང་འདིས་འདོང་བ་རྒྱུའི་ཐེག་པ་སྟེ་བགྲོད་པས་ན་ཐེག་པའོ། ）。

ཐེག་པ་གོང་མ། 上乘（即大乘）。参见ཐེག་པ་ཆེན་པོ། 条。

ཐེག་པ་གཅིག་པ། 一乘。究竟了义心要乘，即果乘（མཐར་ཐུག་ངེས་དོན་སྙིང་པོའི་ཐེག་པ་སྟེ……འབྲས་བུའི་ཐེག་པའོ། ）。

ཐེག་པ་ཆུང་ངུ། 小乘，下乘（ཉན་རང་གི་ལམ། ）。即小乘佛教。约自公元一世纪佛教中出现了“普度众生”的大乘佛教后，把坚持原有教义，只求自我解脱的其他教派，称为小乘。

ཐེག་པ་ཆུང་ངུ་བ་གཉིས། 两种小乘人。即：声闻乘人和独觉乘人（ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ་བ……དང་། རང་རྒྱལ་གྱི་ཐེག་པ་བ）。

ཐེག་པ་ཆེན་པོ། 大乘，上乘，广大乘。即大乘佛教，是约公元一世纪时，由佛教大众部的一些支派演变而成的。大乘佛教除标榜“自我解脱”外，还标榜“救度一切众生”。这种教义能“运载”更多的众生，从现实世界的“此岸”到达涅槃境界的“彼岸”，故称大乘。

ཐེག་པ་ཆེན་པོ་རྒྱུད་བླ་མའི་འགྲེལ་པ། 《究竟一乘宝性论释》。阿阇黎无著（སློབ་དཔོན………ཐོགས་མེད། ）著，阿底峡尊者和译师纳措（ནག་ཚོ）共同译成藏文。

ཐེག་པ་ཆེན་པོ་རྒྱུད་བླ་མའི་བསྟན་བཅོས། 《究竟一乘宝性论》。弥勒菩萨（བྱམས……པ）著，洛丹喜饶（བློ་ལྡན་ཤེས་རབ། ）藏译，勒那摩提汉译。

ཐེག་པ་ཆེན་པོ་རྒྱུད་བླ་མའི་བསྟན་བཅོས་རྣམ……པར་བཤད་པ། 《究竟一乘宝性论广释》。无著（ཐོགས་མེད། ）著，洛丹喜饶（བློ་ལྡན……ཤེས་རབ། ）藏译。

ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ཉི་ཤུ་པ། 《大乘二十颂论》。龙树（ཀླུ་སྒྲུབ། ）著，释迦光（ཤཱཀྱ་འོད）藏译。

ཐེག་པ་ཆེན་པོ་མདོ་སྡེའི་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག……ལེའུར་བྱས་པ། 《大乘庄严经论》。无著（ཐོགས་མེད། ）著，贝则（དཔལ་བརྩེགས། ）藏译。

ཐེག་པ་ཆེན་པོ་བསྡུས་པ། 《摄大乘论本》。无著（ཐོགས་མེད། ）著，益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译。

ཐེག་པ་ཆེན་པོ་བསྡུས་པའི་འགྲེལ་པ། 《摄大乘论释》。世亲（དབྱིག་གཉེན）著，慈成加瓦（ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་བ། ）藏译。

ཐེག་པ་ཆེན་པོ་བསྡུས་པའི་བཤད་སྦྱར། 《摄大乘论释》。无性（ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ）著，益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译。

ཐེག་པ་ཆེན་པོ་གསང་སྔགས་ཀྱི་ལུང་། 大乘密咒教诫。据《贤者喜宴》载：莲花生应邀入藏后，曾为赞普做了各种灌顶，传授大乘密咒教诫。

ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་གྱི་མཚན་ཉིད་བཅུ། 大乘善知识之十相。即：为增上戒学所伏（ལྷག་པ་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བསླབ་པས……དུལ་བ། ）、为增上定学所寂（ལྷག་པ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བསླབ་པས་ཞི་བ། ）、为增上慧学所灭（ལྷག་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་བསླབ་པས་ཉེ་བར་ཞི……བ། ）、为教诫功德所富（ལུང་གི་ཡོན་ཏན་

གྱིས་ཕྱུག་པ། ）、 了悟空性（སྟོང་པ་ཉིད་རྟོགས་པ། ）、 功德强于弟子（སློབ་མ་ལས་ཡོན་ཏན་ལྷག་པ། ）、善说（སྨྲ་མཁས་པ། ）、 慈爱（བརྩེ་བ་དང་ལྡན་པ། ）、 精进（བརྩོན་འགྲུས་དང་ལྡན་པ། ）、 断弃忧苦（སྐྱོ་ངལ་སྤང་བ། ）。

ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་གླིང་། 大乘洲，色拉寺之别名（སེ་ར་དགོན་པའི་མིང་གཞན་ཞིག）。参见སེ་ར……དགོན་པ། 条 。

ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་ཆོས་བརྒྱ་གསལ་བའི་སྒོའི་བསྟན་བཅོས། 《大乘百法明门论》。世亲（དབྱིག་གཉེན། ）著， 典吉仁钦（ཆོས་ཀྱི་རིན་ཆེན）藏译。

ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མཚན་ཉིད་ཀུན་ལས་བཏུས་པ…ཞེས་བྱ་བ། 《集大乘相论》。觉吾祥智（སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས། ）著。

ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་ལམ་ལྔ། 大乘五道。即：资粮道（ཚོགས་ལམ། ）、加行道（སྦྱོར་ལམ། ）、见道（མཐོང་ལམ། ）、 修道（སྒོམ་ལམ། ）和无学道（མི་སློབ་ལམ། ）。

ཐེག་པ་གཉིས། 1.二乘。指引导教化众生达到解脱的两种方法或途径。一般称声闻（ཉན་ཐོས། ）、 缘觉（རང་སངས་རྒྱས། ）为二乘；或指大乘（ཐེག་ཆེན། ）和小乘（ཐེག………ཆུང་། ）。 2.二宗。即因位法相宗（རྒྱུ་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཐེག་པ། ）和果位真言宗（འབྲས…བུ་སྔགས་ཀྱི་ཐེག་པ། ）。

ཐེག་པ་ཐུན་མོང་བ། 共乘。指显教（མདོ་སྡེ། ）。

ཐེག་པ་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ། 不共乘。指密教（གསང་སྔགས། ）。

ཐེག་པ་དམན་པ། 下乘，小乘。参看ཐེག་པ་ཆུང་ངུ། 条。

ཐེག་པ་རིམ་དགུ། 九次第乘。即：声闻乘（ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ། ）、独觉乘（རང་རྒྱལ་གྱི་ཐེག……པ། ）、菩萨乘（བྱང་སེམས་ཀྱི་ཐེག་པ། ），此为化身释迦牟尼所说三共乘；事部（ཀྲི་ཡ། ）、行部（ཨུ་པ། ）、瑜伽部（ཡོ་ག）， 此为报身金刚萨捶所说三密外乘；生次大瑜伽（མ་ཧཱ…ཡོ་ག）、 圆次无比瑜伽（ཨ་ནུ་ཡོ་ག）、双运心点瑜伽（ཨ་ཏི་ཡོ་ག）， 此为法身普贤所说三无上内乘。此是宁玛派说法。

ཐེག་པ་རིམ་དགུས་བོན་གྱི་གཞུང་བསྒྲུང་། 九乘立苯教经论。苯教的九乘为：恰辛（ཕྱྭ་གཤེན། ）、朗辛（སྣང་གཤེན། ）、殊辛（འཕྲུལ་གཤེན། ）、斯辛（སྲིད་གཤེན། ）， 以上为四因乘（རྒྱུའི་ཐེག་པ་བཞི། ）； 格宁（དགེ་བསྙེན། ）、阿噶（ཨ་དཀར། ）、 章松（དྲང་སྲོང་། ）、 耶辛（ཡེ་གཤེན། ）， 以上为四果乘（འབྲས་བུའི་ཐེག་པ་བཞི། ）； 再加最上一乘（ཆེན་པོའི་ཐེག་པ་གཅིག）， 共为九乘。

ཐེག་པ་གསུམ། 三乘。即：声闻乘（ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ། ）、独觉乘（རང་རྒྱལ་གྱི་ཐེག་པ། ）和菩萨乘（བྱང་སེམས་ཀྱི་ཐེག་པ། ）。

ཐེག་འབྲིང་སྐྱེས་བུ། 中乘人（རང་རྒྱལ་རྟོགས་འབྲིང་བ། ）。

ཐེག་དམན། 小乘。指声闻乘和独觉乘（ཐེག་པ་དམན་པ་སྟེ་ཉན་རང་གི་ཐེག་པ། ）。

ཐེག་དམན་དགྲ་བཅོམ་པ་གཉིས། 小乘二罗汉。指声闻无学和独觉无学（ཉན་ཐོས་ཀྱི་མི……སློབ་པ་དང་རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་མི་སློབ་པ……………གཉིས། ）。

ཐེག་དམན་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད། 小乘十八部。即：大众五部（ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ་ལྔ། ）、根本说一切有

七部（གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ་བདུན།）、上座三部（གནས་བརྟན་པ་གསུམ།）和正量三部（མང་བཀུར་བ་གསུམ།）。

ཐེག་དམན་པ། 小乘人。声闻独觉补特伽罗（ཉན་རང་གི་གང་ཟག）。

ཐེག་དམན་ས་བརྒྱད། 小乘八地。即：干慧地（དཀར་པོ་རྣམ་པར་མཐོང་བའི་ས།）、性地（རིགས་ཀྱི་ས།）、八人地（བརྒྱད་པའི་ས།）、见地（མཐོང་བའི་ས།）、薄地（བསྲབས་པའི་ས།）、离欲地（འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བའི……ས།）、作护地（བྱས་པ་བསྲུང་བའི་ས།）和已办地（བྱས་པ་རྟོགས་པའི་ས།）。

ཐེམ་བུ་བཀོག་པའི་ལྷ་ཁང་། 泰布果巴寺。据说为松赞干布之香雄妃黎梯曼（ཞང་ཞུང་བཟའ……ལི་ཐིག་སྨན།）所建。

ཐོག་མ་ཐ་མ་མེད། 无始终。时轮金刚之异名（དུས་འཁོར་གྱི་མཚན་ཞིག）。

ཐོག་མ་དང་ཐ་མ་མེད་པ་སྟོང་པ་ཉིད། 无际空。十六空之一。生死轮回无始无终，过去、未来、现在三世，空无实有（སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག……གི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། འཁོར་བ་ལ་ཐོག་མ་དང་ཐ་མ་ཞེས་བྱ་བ་དང་། འདས་མ་འོངས་ད་ལྟ་གསུམ་གྱི་དངོས་པོ་མེད་པའོ།）。

ཐོག་མ་མེད་པ། 无始，无始时。佛书所说无穷尽的最先上限。如轮回无开端（འཁོར་བའི……ཐོག་མ་མེད་པ་ལྟ་བུ།）。

ཐོག་མའི་དགོན་པོ། 最初救主。吉祥时轮之异名（དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་མཚན་ཞིག）。

ཐོག་མའི་སངས་རྒྱས། 始佛。时轮之异名（དུས་འཁོར་གྱི་མཚན་ཞིག）。

ཐོགས་སྒྲིབ། 阻碍障。为四障之一（སྒྲིབ་པ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཐོགས་པ་གསུམ། 三有对。依眼等十八界分为三种有对。即：障碍有对（སྒྲིབ་པའི་ཐོགས……པ།）、境界有对（ཡུལ་ལ་ཐོགས་པ།）和所缘有对（དམིགས་ལ་ཐོགས་པ།）。

ཐོགས་མེད། 无著。印度大乘佛教广行派的创始人，生于王族世家，青年时即谙熟五明，以后又学密咒法和大乘经典。中年于乌仗那（今阿富汗）和天竺南部弘扬佛法，一生著述甚多，主要有《瑜伽师地论》（བསྟན་བཅོས……ས་སྡེ།）、《摄大乘论本》（ཐེག་པ་ཆེན་པོ་བསྡུས་པ།）、《阿毗达磨论集》（ཆོས་མངོན་པ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ།）等。其中大多于八世纪中叶赞普赤松德赞时期，由译师香・益西德（ཞང་ཡེ་ཤེས་སྡེ།）译成了藏文。其弟子有世亲（དབྱིག……གཉེན།）等。

ཐོགས་མེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་ས་སྡེ་ལྔ། 无著著瑜伽师地论五分。即：本地分（སའི་དངོས……གཞི།）、摄事分（གཞི་བསྡུ་བ།）、摄异门分（རྣམ་གྲངས་བསྡུ་བ།）、摄决择分（རྣམ་པར་གཏན་ལ་ཕབ་པ་བསྡུ་བ།）和摄释分（རྣམ་པར……བཤད་པའི་སྒོ་བསྡུ་བ།）。

ཐོད་སྐམ་རིགས་རྒྱན། 骷髅五佛冠。由五个骷髅头骨连成的头饰（ཐོད་སྐམ་ལྔའི་དབུ་རྒྱན།），密乘行者服饰之一。

ཐོད་རྒལ། 直超，超越。旧密大圆满修习法之一。谓于前行位中，反复串习三要、四灯、次第究竟圆满四相，即于世俗诸法现分中，一切实体任运自然，达到光明清净（གསང……སྔགས་རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་ཉམས་ལེན་གྱི་གནད……ཅིག སྔོན་འགྲོ་སྔ་ཁྲིད་གསུམ་ལ་བསླབ། དངོས་གཞི་གནད་གསུམ་དང་སྒྲོན་མ་བཞི་ལ་གོམས་པ……

བསྙེན། སྣང་བ་བཞི་རིམ་གྱིས་མཐར་ཕྱིན་ཏེ་ཆོས་ཅན་སྣང་བའི་ངོས་ནས་ལྷུན་གྲུབ་ཀྱིས་གདོས་བཅས་འོད་གསལ་དུ་དྭངས་པར་བྱེད་པ།)。

ཐོད་རྒལ་དུ་སྙོམས་པར་འཇུག་པ། 直超定，直超等至。不是逐步修习，而是直接超越次序而入根本定（ཏིང་ངེ་འཛིན་རིམ་གྱིས་སྒོམ་པ་ལ་མ་ལྟོས་པར་རིམ་འདས་ཀྱི་སྒོ་ནས་མཉམ་པར………འཇོག་པ། ）。

ཐོད་པ། 颅器。用颅盖骨做的饮器，密宗（གསང་སྔགས། ）修法时所用的器具之一。

ཐོད་པ་ཅན། 有额。1.胜乐金刚的异名（བདེ་མཆོག་གི་མཚན་ཞིག）。 2.大自在天的异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

ཐོད་པའི་འགྲེལ་པ། 《佛顶经疏》。由萨罗诃（ས་ར་ཧ། ）著。

ཐོད་ཕྲེང་པདྨ་གཟི་ལྡན། 退称白玛司丹。莲花生的异名（པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ཐོབ་ཀྱིས་འཇལ་བ། 研求。设法收取别人的财物（ཐབས་ཀྱིས་གཞན་ནོར་འགུགས་པ། ）。

ཐོབ་པ་གཉིས། 二得。即寻得和有得（རྙེད་ཐོབ་དང་ལྡན་ཐོབ་གཉིས་སོ། ）。

ཐོབ་བྱའི་ཆོས་མངོན་པར་རྟོགས་པ་བཅུ། 所得法十现观。即：法现观（ཆོས་མངོན་པར་རྟོགས……པ། ）、事现观（དོན་མངོན་པར་རྟོགས་པ། ）、空性现观（དེ་ཁོ་ན་ཉིད་མངོན་པར་རྟོགས་པ། ）、随现观（རྗེས་ལ་མངོན་པར་རྟོགས་པ། ）、三宝现观（དཀོན་མཆོག་མངོན་པར་རྟོགས་པ། ）、非遍集现观（ཀུན་ཏུ་མི་འབྱུང་བའི་མངོན་པར………རྟོགས་པ། 、究竟现观（མཐར་ཐུག་པའི་མངོན་པར་རྟོགས་པ། ）、声闻独觉心三现观（ཉན་རང་སེམས་ཀྱི་མངོན་པར་རྟོགས་པ། ）。

ཐོབ་ཡིག 受法录。从上师获得灌顶、传承等佛法传统的记录单（དབང་ལུང་སོགས་ཆོས་རྒྱུན……ཐོབ་པའི་བརྗེད་ཐོ། ）。

ཐོབ་རིམ། 受法次第。从上师获得灌顶和传承等佛法传承的次第（དབང་ལུང་སོགས་ཐོབ་པའི་‥རིམ་པ། ）。

ཐོར་ཐུན། 早座（ཐོ་རངས་ཀྱི་ཐུན། ）。指佛教徒在每日黎明的一段念经时间。

ཐོས་གྲོལ། 1.藏传佛教宁玛派《静猛秘笈》一书的别名（རྙིང་མའི་གཏེར་ཆོས་ཞི་ཁྲོའི་མིང་། ）。2.闻法解脱（ཆོས་ཐོས་པ་ཙམ་གྱིས་གྲོལ་བ། ）。

ཐོས་པའི་ལམ། 听闻道。指但从听讲佛法，引导人们皈依佛门。

ཐོས་བྱུང་། 闻所生。依善知识或依正教，听闻法音获得的定见（དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་ནམ་ལུང་ཚད་མ་ལ་བརྟེན་ནས་སྒྲ་སྤྱི་ཙམ་གྱི་ངེས་པ་རྙེད་པ། ）。

ཐོས་བྱུང་གི་ཤེས་རབ། 闻所生慧。但依语言概念，对于任一经义获得定解之耽著识（གསུང་རབ་ཀྱི་དོན་གང་ཡང་རུང་བ་ལ་སྒྲ་སྤྱི་ཙམ་གྱི་སྒོ་ནས་ངེས་པ་རྙེད་པའི་ཞེན་རིག）。 为三慧（ཤེས་རབ་རྣམ་གསུམ། ）之一。

ཐོས་བསམ་སྒོམ་གསུམ། 闻思修。跟随上师听经想义，解除疑惑，再到无人之所，进行修习，领悟法义，谓之闻思修（བླ་མ་བསྟེན་ནས་ཆོས་ཉན་པ་དང་། དོན་ལ་བསམ་བློ་བཏང་ནས་དོགས་པ་ཆོད་པར་བྱས་པ། མི་མེད་དབེན་པའི་གནས་སུ་ཆོས་དོན་སེམས་རྒྱུད་དང་འདྲེས་པར་བྱས་པ། ）。

ཐོས་བསམ་སྒོམ་གསུམ་གྱི་སྒོམ་གྲྭ། 闻思修禅院。《贤者喜宴》说，赤祖德赞（ཁྲི་གཙུག་ལྡེ་

བཙན། ）时期曾建造禅院（ཐོས་བསམ་སྒོམ······གསུམ་གྱི་སྒོམ་གྲྭ། ）、讲院（འཆད་རྩོད་རྩོམ་གསུམ་གྱི་བཤད་གྲྭ། ）及调伏院（མཁས་བཙུན་······བཟང་གསུམ་གྱི་འདུལ་གྲྭ། ）等三十座。闻思修禅院是其中之一。

〔མཐ〕

མཐའ་གྲོལ། 边际解脱。密乘大圆满四种大解脱之一。本智不住三时以及任何所知界中，故名边际解脱（གྲོལ་ལུགས་ཆེན་པོ་བཞིའི་ནང······གསེས། རང་བྱུང་གི་རིག་པ་དེ་ཉིད་དུས་གསུམ་དང་ཤེས་བྱ་གང་དུའང་མི་གནས་པས་མཐའ་གྲོལ······ཞེས་བྱའོ། ）。

མཐའ་གཉིས། 二边。即：常边与断边（རྟག་པའི་མཐའ་དང་ཆད་པའི་མཐའ། ）。

མཐའ་གཉིས་བཅོམ་པ། 破二边。证中道义，即证空性（དབུ་མའི་དོན་རྟོགས་པ་སྟེ་སྟོང་པ་ཉིད་རྟོགས་པའི་དོན། ）。

མཐའ་གཉིས་སྤངས་པ། 1.离常见断见二边（ལྟ་བ་རྟག་ཆད་གཉིས་ཀྱི་མཐའ་སྤངས་པ། ）。2.断除纵情行乐边和苦行折磨边（འཚོ་བ·········བསོད་ཉམས་ཀྱི་མཐའ་དང་། ངལ་ཞིང་དུབ་པའི་མཐའ་གཉིས་སྤངས་པ། ）。

མཐའ་གཉིས་བྲལ་བ། 远离二边，中道。即脱离两边（两个极端）的不偏不倚的道路、观点和方法。大小乘对中道的解释不尽相同，但皆认为它是佛教最高的真理，有时与真如、法性、实相、佛性同义。

མཐའ་གཉིས་སེལ་བ། 《除二边论》。智吉祥论师（ཛྙཱན་ཤྲཱི། ）著。

མཐའ་འདུལ་གཙུག་ལག་ཁང་། 边压寺。又作镇肢寺，传说西藏地形为罗刹女仰卧状，松赞干布时建以镇压女魔肩部、臀部的四座寺庙。即：允如昌珠寺（གཡོན་རུ་ཁྲ······འབྲུག）、耶如藏章寺（གཡས་རུ་གཙང་འགྲམ། ）、伍如嘎采寺（དབུ་རུ་བཀའ་ཚལ། ）和如拉仲巴江寺（རུ་ལག་གྲུམ་པ་རྒྱང་། ）。

མཐའ་འདུལ་ཡང་འདུལ་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་། 镇肢寺庙（མཐའ་འདུལ་གཙུག་ལག་ཁང་། ）和镇节寺庙（ཡང་འདུལ་གཙུག་ལག་ཁང་། ）之合称。

མཐའ་འདུལ་ཡང་འདུལ་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་བཅུ་གཉིས། 十二镇魔寺。古堪舆家说，西藏地形如女魔仰卧，松赞干布时，除以大昭寺镇女魔心脏外，另外还在十二处建寺，以镇女魔四肢：建嘎采寺于伍如，以镇女魔右肩；建昌珠寺于允如，以镇女魔左肩；建藏章寺于耶如，以镇女魔右臀；建仲巴江寺于如拉克，以镇女魔左臀，以上为镇节四寺。建布楚寺于贡布，以镇女魔右肘；建科廷寺于洛扎，以镇女魔左肘；建格奈寺于门布，以镇女魔左膝；建扎东则寺于北方，以镇女魔右膝，以上为镇肢四寺。建隆塘卓玛寺于多康，以镇女魔左手心；建结楚寺于本塘，以镇女魔右手心；建采日协热卓玛寺，以镇女魔右脚心；建仓巴隆嫩寺，以镇女魔左脚心，以上为镇边四寺（བོད་ཡུལ་སྲིན་མོ་གན་རྒྱལ་དུ་འགྲེལ་བ་ལྟ······བུའི་སྙིང་ཁར་ར་སའི་འཕྲུལ་སྣང་། ཡང་ལག་དང་ཉིང་ལག་གནོན་པར་བྱེད་པ་ལ། མི་འགྱུར་བའི་གཟེར་བཅུ་གཉིས་བཏབ་སྟེ། དཔུང་པ་གཡས་པའི་སྟེང་དུ་དབུ་རུ་ན་བཀའ་ཚལ་གཙུག་ལག་ཁང་། དེའི་འོག་ཏུ་གསེར་ཞ་སྙིདེ་ལྷ་ཁང་བཏབ། སྲིན་མོའི་དཔུང་པ་གཡོན་དུ་གཡོ་རུ་ཁྲ་འབྲུག་བཀྲ་ཤིས······བྱམས་པ་མི་འགྱུར་བའི་གཙུག་ལག་ཁང་། དེའི་འོག་ཏུ་བཙན་ཐང་ལྷ་ཁང་། དཔྱི་གཡས་སུ་གཡས་རུ་གཙང་འཕྲང་གཙུག་ལག་ཁང་། དེའི་འོག་ཏུ

དགེ་སྡུད་གི་ལྷ་ཁང་། དབྱི་གཡོན་དུ་ཁྲིམ་གྱི་རྒྱུད་ཞུ་ཙ་ལག་གསུམ་པ་རྒྱུད་དྲི་མེད་རྣམ་དག་གི་གཙུག······ལག་ཁང་། དེའི་འོག་ཏུ་འབྲིའི་ལྷ་ཁང་སྟེ་ཙ་གདོན་བཞིའོ། གྲུ་མོ་གཡས་ཤར་སྟེ༑ སྐུ་བོའི་མགོར་ཀོང་པོ་བུ་ཆུ་མཐར་འདུལ་གས་ལྷ་ཁང་། གྲུ་མོ་གཡོན་ལྷོ་འབྲུག་གི་ཟེ་བའི་སྟེང་དུ་སྤྲེ་ཐག་མགོ་མཐིང་ལྷ་ཁང་། ཕུས་མོ་གཡོན་ནུབ་བྱང་དམར་མོའི་སྐལ་སྟེང་དུ་མོན་བུ་དགེ་ག་ནས་ཀྱི་གཙུག་ལག་ཁང་། ཕུས་མོ་གཡས་བྱང་ཙས་སྤལ་གྱི་སྟེང་དུ་སྤ་དུམ་རྩེའི་གཙུག······ལག་ཁང་སྟེ་ཡང་འདུལ་བཞིའོ། ལག་མཐིལ་གཡོན་དུ་ཤར་མདོ་ཁམས་ཀློང་ཐང་སྒྲོལ་མ། ལག་མཐིལ་གཡས་སུ་ནོར་བུམ་ཐང་སྐྱེ་ཆུ། རྐང་མཐིལ་གཡས་སུ་ནུབ་དཔེ་ལ་ཁ་ཆེའི་ཡུལ་དུ་ཚལ་རི་གས་ཤེས་རབ་སྒྲོལ་མའི་ལྷ་ཁང་ཞེས་མང་ཡུལ་བྱམས་སྤྲིན། རྐང་མཐིལ་གཡོན་དུ་བྱང་ཕྱོགས་ཚངས་པ་རླུང······གནོན་གྱི་ལྷ་ཁང་ཞེས་སྤ་གྲོ་སྐྱེ་ཆུའི་ལྷ་ཁང་སྟེ་མཐའ་འདུལ་གྱི་ལྷ་ཁང་བཞིའོ།)。

མཐའ་ན་རྡོ་རྗེ་སྟོབས་མོ་ཆེ། 边金刚大力女。护地五主母之一（ཞིང་སྐྱོང་གཙོ་མོ་ལྔའི་ཡ་གྱལ······ཞིག)。

མཐའ་བཞི། 四际。即：生际必死（སྐྱེས་མཐའ་འཆི་བ།)、合际必分（འདུས་མཐའ་འབྲལ་བ།)、聚际分散（བསགས་མཐའ་འཛད་པ། ）和高际必坠（མཐོ་མཐའ་ལྟུང་བ།)。

མཐའ་བཞིའི་སྐྱེ་བ། 四际生。即：我生（བདག་སྐྱེ།)、他生（གཞན་སྐྱེ།)、我他二生（གཉིས་ཀ་ལས་སྐྱེ་བ། ）和无因生（རྒྱུ་མེད་ལས་སྐྱེ་བ།)。

མཐའ་ཡས་པའི་འདུ་ཤེས། 无边想，无量想。从空无边处至非想非非想之间所有诸想（འདུ་ཤེས་མཐའ་མེད་པ་སྟེ་ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ······མཆེད་ནས་འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་མན······ཆད་ཀྱི་འདུ་ཤེས་སོ།)。

མཐའ་ཡས་མ། 无边女。1.吉祥天母（དཔལ་ལྡན་ལྷ་མོ།)。2.度母（སྒྲོལ་མ།)。3.邬摩天女（ལྷ་མོ་ཨུ་མཱ༔)。

མཐའ་ལས་འདས་པ་སྟོང་པ་ཉིད། 毕竟空。为十六空之一（སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ··········ཞིག)。

མཐར་གྱིས་གནས་པའི་སྙོམས་འཇུག 次第等至。次第经由四禅八定趋入各自道位的三摩钵底（བསམ་གཏན་བཞི་དང་གཟུགས་མེད་བཞི་སོགས···ཀྱི་གནས་རེ་རེ་ནས་རིམ་པ་མཐར་ཆགས་སུ་བགྲོད···དེ་རང་ལམ་གྱི་མཉམ་བཞག་ལ་སྙོམས་པར་འཇུག······པ།)。

མཐར་གྱིས་གནས་པའི་སྙོམས་པར་འཇུག་པ······དགུ། 九次第定。由初静虑至灭尽定次第入住的四初禅静虑、四等至及灭尽定等，总称九定（བསམ་གཏན་དང་པོ་ནས་འགོག་པའི་བར···གོ་རིམ་མཐར་ཆགས་སུ་གནས་པའི་བསམ་གཏན······བཞི་དང་། སྙོམས་འཇུག་བཞི་དང་། འགོག་པའི་སྙོམས་འཇུག་སྟེ་དགུའོ།)。

མཐར་གྱིས་པའི་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་ཆོས་བཅུ་གསུམ། 次第现观十三法。即：六度（ཕར་ཕྱིན་དྲུག)、正觉（སངས་རྒྱས།)、法（ཆོས།)、僧（དགེ་འདུན།)、戒律（ཚུལ་ཁྲིམས།)、布施（གཏོང་བ།)、随念（རྗེས་སུ་དྲན་པ།)、无实有次第加行（དངོས་མེད་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱི་མཐར་གྱིས་སྦྱོར་བ།)。

མཐར་གྱིས་པའི་སྦྱོར་བ། 次第加行。菩萨为令三智行相坚定，有如纵马疾驰，一往前行，依次一遍修完三智所有一百七十三种行相的大乘圣者瑜伽。为八智度之一（མཁྱེན་གསུམ་གྱི···རྣམ་པ་ལ་བརྟན་པ་ཐོབ་དོན་དུ་མཁྱེན་གསུམ་གྱི···

རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་རིམ་གྱིས་རྟ་རྟུག་པ་ལྟར་དཀྲུས···
ཐོགས་གཅིག་ལ་གོ་རིམ་ངེས་ཅན་དུ་སྒོམ་པའི་·········
སེམས་དཔའི་རྣལ་འབྱོར་ཤེར་ཕྱིན་དངོས་པོ་བརྒྱད་
ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

མཐར་གྱིས་སྦྱོར་བའི་ཆོས་བཅུ་གསུམ། 次第加行十三法。智度七十义中，四加行三十六法中，标志次第加行之十三法。即：六种到彼岸次第加行法、六种随念次第加行法及无实性智次第加行法，共为十三法（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུ་ལས་སྦྱོར་བ་བཞིའི་ཆོས་སོ་དྲུག་གི་ནང······ཚན་མཐར་གྱིས་སྦྱོར་བ་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བཅུ······གསུམ་ནི། ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མཐར་གྱིས་སྦྱོར་བ་དྲུག་དང་། རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་སྦྱོར་བ་དྲུག་དང་། དངོས་མེད་ངོ་བོ་ཉིད་དུ་ཤེས་པའི་མཐར་གྱིས་སྦྱོར་བ་བཅས་བཅུ་གསུམ་མོ།）。

མཐར་ལྟ། 边见、边执见。误认萨迦耶见所缘之我为永恒固定之常见，或来世不再结生的断见。此种染污慧边执见，有能妨碍生起中观正道的作用（མཐར་འཛིན་པའི་ལྟ་བ་སྟེ། འཇིག་ལྟའི་ཡུལ་གྱི་བདག་ལ་དམིགས་ནས་རྟག་པ····ཐེར་ཟུག་པའམ་ཕྱི་མར་ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བ་མེད·····པའི་ཆད་པར་ལྟ་བའི་རྣམ་པ་ཅན། བྱེད་ལས་དབུ་མའི་ལམ་གྱི་ངེས་པར་འབྱུང་བ་ལ་བར་དུ·········གཅོད་པའི་ཤེས་རབ་ཉོན་མོངས་ཅན།）。

མཐར་ཐུག་གི་སྒྱུ་ལུས། 究竟幻身。既以光明俱生之智，根本净治业及烦恼，从而成就究竟清净幻化受用圆满天身、无学双运之果（འོད་གསལ་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་ལས····ཉོན་ཟ་བ་ནས་སྦྱངས་ཏེ་མཐར་ཐུག་རྣམ་དག་སྒྱུ······མའི་ལྷ་སྐུ་ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་པའི་རྣམ་པ་ཅན་མི·····སློབ་པའི་ཟུང་འཇུག་འབྲས་བུའི་ས་ཏུ་འགྲུབ་པར་འགྱུར་བའོ།）。

མཐར་ཐུག་བདེ་ཆེན་ཞིང་ཁམས། 究竟安乐世界（ཞུགས་སུ་བདེ་བ་ཆེན་པོ་ཡོད་པའི་ཞིང་ཁམས།）。

མཐར་ཐུག་པའི་ཤེས་པ། 究竟智。一切智（ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས།）。

མཐར་ཐུག་འབྲས་བུའི་ཁྱད་ཆོས་གསུམ། 三究竟果法。即：自体本净识空无别（ངོ་བོ་ཀ······ནས་དག་པ་རིག་སྟོང་དབྱེར་མེད།）、自性天成明空无别（རང་བཞིན་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པ་གསལ་སྟོང་དབྱེར་མེད།）和大悲遍满现空无别（ཐུགས་རྗེ····ཀུན་ལ་ཁྱབ་པ་སྣང་སྟོང་དབྱེར་མེད།）。

མཐར་ཐུག་གསུམ་གྱི་གདམས་པ། 《三种究竟教授》。切喀瓦（འཆད་ཁ་བ། 1221—1295）著。

མཐར་ཕྱིན་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ། 究竟菩萨。指住十地究竟位菩萨（ས་བཅུའི་རྒྱུན······མཐར་གནས་པའི་བྱང་སེམས།）。

མཐར་བྱེད། 使到边者。阎罗王之别名（གཤིན་རྗེའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

མཐར་མ་ཐུག་པའི་ཤེས་པ། 未究竟智。指菩萨智（བྱང་སེམས་འཕགས་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཤེས་པ）。

མཐར་འཛིན་པའི་ལྟ་བ། 边执见。参见མཐར་ལྟ། 条。

མཐིང་གི་ཞལ་བཟང་མ། 翠颜仙女。神话中珠穆朗玛五仙女之一（ཇོ་མོ་ཚེ་རིང་མཆེད་ལྔའི··ཡ་གྱལ་ཞིག）。

མཐུ། 恶咒（ངན་སྔགས།）。如：诅咒（མཐུ་གཏོང་བ།），诵咒以害人（ངན་སྔགས་ཀྱི་མཐུ་གནོད་གཏོང་བ།）等。

མཐུ་སྟོབས་བདག་པོ། 威势主。金刚手菩萨的异名（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེའི་མཚན་ཞིག）。

མཐུ་ཐོབ། 得势佛。一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི·

མཚན།)。

མཐུ་པ། 咒师。专门以诵咒害人为业者(མཐུ་གཏད་རྒྱག་མཁན།)。

མཐུ་བྱད། 蛊，恶咒。迷信所说害人的口决咒语(ངན་སྔགས་མཁན་གྱི་མཐུ་དང་བྱད་སྟེམས།)。

མཐུ་མོ་ཆེ། 大力饿鬼(ཡི་དྭགས་མཐུ་མོ་ཆེ།)。佛书中所说的一种饿鬼名。

མཐུ་ལས་བྱུང་བའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 威德定。由如来神变力生起的三摩地(སངས་རྒྱས་ཀྱི·····རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་སྟོབས་ལས་བྱུང་བའི་ཏིང་ངེ···············འཛིན།)。

མཐུ་གཏའ་མ། 真咒术。能起作用的咒术。

མཐུན་རྐྱེན། 顺缘。对生出后果有利之助缘或因缘(འབྲས་བུ་འབྱུང་བ་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པའི···རྐྱེན་ནམ་རྒྱུ།)。

མཐུན་རྐྱེན་སྒྲུབ་པ་ལྔ། 五种成就顺缘。即：开光(རབ་གནས།)，如对佛像、佛塔等作开光法事；护轮(བསྲུང་འཁོར།)，用作护身符；护线(སྲུང་སྐུད།)，用咒加持之线，作护身符；治疗小儿(སྲིའུ་གསོ་བ།)；求雨(ཆར་དབབ་པ།)。

མཐུན་རྐྱེན་ལྔ། 五顺缘。出家所需五种条件、即：地方须有三宝及亲教、轨范诸师(ཡུལ····མཆོག་གསུམ་དང་མཁན་སློབ་བཞུགས་པ།)；自须未曾厕身僧会，未破律仪，先已受持前期戒律(རྒྱུད་ཚོགས་སུ་མ་ཚུད་ཅིང་སྡོམ་རོ་མེད··པ་དང་། ཚིགས་སྔ་མ་སྔོན་དུ་སོང་བ།)；外貌须已剃净须发，备诸资粮(རྟགས་སྐྲ་དང་ཁ་སྤུ་བྲེགས་ཤིང་ཡོ་བྱད་ཚང་བ།)；意乐须具因位等起，怀出离心(བསམ་པ་རྒྱུ་དུས་ཀྱི་ཀུན་སློང····དང་ལྡན་ཞིང་ངེས་འབྱུང་གི་བསམ་པས་ཟིན··········པ།)；仪轨须完成加行、正行及结行等(ཆོ་ག་སྦྱོར་དངོས་མཇུག་གསུམ་ཚང་བ།)。

མཐུན་པ་སྤུན་བཞི། 和气四友。佛书中所说故事，谓某地有大象(གླང་ཆེན།)、猴子(སྤྲེའུ།)、山兔(རི་བོང་།)和羊角鸡(བྱ་གོང་མོ་སྲེག)四种动物互相尊重，一团和气，地方安宁，人寿年丰。藏族习惯多在寺庙和住宅内壁上画此故事，以示吉祥。

མཐུན་པའི་ཡོ་བྱད། 随顺资具。合于律经所说比丘的生活必需品(འདུལ་བའི་ལུགས་དང···མཐུན་པའི་དགེ་སློང་གི་འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད།)。

མཐུན་པའི་གསོ་སྦྱོང་། 相顺布萨。比丘六布萨之一。谓能使今生烦恼寂灭，增上戒清净，故名相顺布萨(གསོ་སྦྱོང་དྲུག་གི་ནང་གསེས། ཚེ་འདི་ཟག་པ་འགོག་ཅིང་ལྷག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་དག་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་མཐུན་པའི་གསོ་སྦྱོང་ཞེས་བྱའོ།)。

མཐོ་གང་གི་གླང་བ། 一卡敷具，三十舍堕之一。缝新敷具不从旧敷具上剪用如来一卡，即常人一肘又半补于其上而受用者，即犯此堕罪(སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས། གདིང་བ་གསར་པ་རྩབ་པའི་ཚེ། རྙིང་པ་ནས་བདེ་བར་གཤེགས་པའི་མཐོ་གང་གི་ཚད་དེ་མིའི་ཁྲུ་ཕྱེད་དོ་མ··གླན་པར་ཡོངས་སྤྱོད་པའོ།)。

མཐོ་ལྡིང་གི་ལྷ་ཁང་། 托林寺。指西藏历史上著名的阿里古格托林黄金神殿。宋代宋太宗赵炅至道二年、火猴年(996)，阿里古格王天喇嘛益西沃建的一个寺庙，阿底峡到此寺时，西藏译师仁钦桑布八十五岁，在此寺拜见了阿底峡，讲说很多显密教法。阿底峡对译师仁钦桑布说："有你这样的大班支达在西藏，我就没有必要来西藏了"(བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་སྐད་གྲགས་ཡོད་པའི་མངའ····རིས་གུ་གེའི་མཐོ་ལྡིང་གསེར་གྱི་ལྷ་ཁང་ཟེར་བ་དེ·····ཡིན། སུང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་གོང་མ་སུང་ཐའི་ཙུང་ཀྲའོ་

ཙུང་གི་ཀྲི་ཏའོ་ཁྲི་སོ་གཉིས་པ་མེ་སྤྲེལ (སྤྱི་ལོ996) ལོར། མངའ་རིས་གུ་གེའི་རྒྱལ་པོ་ལྷ་བླ་མ་ཡེ་ཤེས་འོད་ཀྱིས་བཏབ་པའི་དགོན་པ་ཞིག་སྟེ། ཇོ་བོ་རྗེ་ཨ་ཏི་ཤ་ཡང་དགོན་པ་དེར་ཞབས་ནས་བོད་ཀྱི་ལོ་ཙཱ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོ་དགུང་ལོ་བརྒྱད་ཅུ་གྱ་ཕྱར… ཞབས་པ་དང་མན་ཚུན་ཞལ་མཇལ་ཏེ་མདོ་སྔགས… ཀྱི་ཆོས་ལ་གསུང་གླིང་མང་པོ་གནང་ཞིང་། ཁྲིད་ལྷ་བུའི་པཎྜི་ཏ་མཁས་པ་ཆེན་པོ་བོད་ན་བཞུགས…… བཞིན་དུ་ང་བོད་དུ་འོང་དགོས་པ་མི་འདུག་གསུངས་ཏེ་ཏ་ཅང་གིས་ཐུགས་མཉེས་པོ་བྱུང་།)。阿里古格王朝历代国王在此寺中修了许多佛像。

མཐོ་ལྡིང་དཔལ་གྱི་ལྷ་ཁང་། 托林贝吉神殿，又称托林寺，参见མཐོ་ལྡིང་གི་ལྷ་ཁང་།条。

མཐོ་བརྩེགས་ཀྱི་ཚུལ། 重楼式。佛家资粮田观想法之一，观想主尊顶上虚空之中，历传诸师顶踵相接重叠而坐（ཕྱག་མཆོད་གསོལ………… འདེབས་ཀྱི་རྟེན་ཚོགས་ཞིང་སྒོམ་ཚུལ་ཞིག་སྟེ། གཙོ་བོའི་སྟེང་གི་ནམ་མཁར་གཅིག་ཐོག་ཏུ་གཅིག…… བརྩེགས་ནས་བཞུགས་པའི་རྣམ་པ།）。

མཐོ་རིས། 善趣，上种。高出三恶趣之种类，故名善趣。即天、人、阿修罗（ངན… སོང་གསུམ་ལས་མཐོ་བའི་རིགས་སུ་གནས་པས……… མཐོ་རིས་ཏེ་ལྷ་མི་ལྷ་མིན།）。又指天，天神。

མཐོ་རིས་ཀྱི་འཇིག་རྟེན། 上天世界，天世界，天人世界（ལྷ་དང་མི་ཡི་འཇིག་རྟེན།）。

མཐོ་རིས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་བདུན། 天趣七德。即：种姓德（རིགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན།）、色德（གཟུགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན།）、和合德（འབྱོར་བའི་ཡོན་ཏན།）、自在德（དབང་ཕྱུག་གི་ཡོན་ཏན།）、智慧德（ཤེས་རབ་ཀྱི་ཡོན་ཏན།）、长寿德（ཚེ་རིང་བའི་ཡོན་ཏན།）、无病德（ནད་མེད་པའི་ཡོན་ཏན།）。另作人天七德。即：种姓善良（རིགས་བཟང་བ།）、形色端严（གཟུགས་མཛེས་པ།）、长寿（ཚེ་རིང་བ།）、无病（ནད་མེད་པ།）、缘分优异（སྐལ་བ་བཟང་བ།）、财势富足（ནོར་ཕྱུག་པ།）和智慧广大（ཤེས་རབ་ཆེ་བ།）等七种圆满。

མཐོ་རིས་བདག་པོ། 天趣主。帝释之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

མཐོ་རིས་གནས། 天界。天神住处（ལྷ་སྡེའི་གནས།）。

མཐོ་རིས་བུ་མོ། 善趣女。天女（ལྷའི་བུ་མོ།）。

མཐོ་རིས་དབང་མོ། 天主母。帝释之妃名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་བཙུན་མོའི་མཚན།）。

མཐོ་རིས་ཡོན་ཏན་བདུན། 人天七德，上种七财。即：种姓高贵（རིགས་བཟང་བ།）、形色端严（གཟུགས་མཛེས་པ།）、长寿（ཚེ་རིང་བ།）、无病（ནད་མེད་པ།）、缘分优异（སྐལ་བ་བཟང་བ།）、财势富足（ནོར་ཕྱུག་པ།）、智慧广大（ཤེས་རབ་ཆེ་བ།）。

མཐོ་རིས་གསུམ། 三善趣（བདེ་འགྲོ་གསུམ།）。即三乐趣：人（མི།）、天（ལྷ།）和阿修罗（ལྷ་མ་ཡིན།）。

མཐོང་གྲོལ་མ། 一见得解脱（མཐོང་བ་ཙམ་གྱིས་ཐར་པ་ཐོབ་པ།）。佛教认为有某种特殊佛像，其加持力特大，一经朝拜瞻仰，即能证得解脱。

མཐོང་ཆོས། 见法，现法 指现前所见之法（ད་ལྟའི་དུས་སྐབས་འདི་ལ་མཐོང་བའི་ཆོས།）。

མཐོང་ཆོས་བདེར་གནས་ཀྱི་ལམ་ལྔ། 现法乐住五道。指现前安乐受用法味的五根静虑。即：空无边处根本定（ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་ཀྱི་

དངོས་གཞིའི་སྙོམས་འཇུག)、 识无边处根本定（རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་ཀྱི་དངོས་གཞིའི་སྙོམས་…འཇུག)、 无所有处根本定(ཅི་ཡང་མེད་ཀྱི་དངོས་གཞིའི་སྙོམས་འཇུག)、 有顶根本定（སྲིད་རྩེའི་དངོས་གཞིའི་སྙོམས་འཇུག) 和灭尽解脱道(འགོག་པའི་རྣམ་ཐར།)。

མཐོང་ཆོས་མྱོང་འགྱུར། 现眼报，现世现报(ཚེ་འདིར་བསགས་པའི་ལས་འབྲས་ཚེ་འདིར་མྱོང་……བ།)。早期汉译曾作顺现法受。

མཐོང་ཆོས་མྱོང་འགྱུར་གྱི་ལས། 顺现受业，顺现法受业。今生所造强有力业，即于今生受果报者(ཚེ་འདི་ལ་བྱས་པའི་ལས་སྟོབས་ལྡན་ཚེ་དེ་ཉིད་དུ་སྨིན་པ་རྣམས།)。

མཐོང་ཆོས་ཞི། 见法静。即于见道之一生中必定证得涅槃之不还果(མཐོང་ལམ་ཐོབ་པའི་…མི་ཚེ་དེ་ཉིད་ལ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་སྐྱེ་མྱང་འདས་…ཐོབ་ངེས་ཀྱི་ཕྱིར་མི་འོང་།)。

མཐོང་ཆོས་ཞི་བ། 现法寂灭。二十僧伽之一。现法证得寂灭，谓即于初证不还果之一生中，证得阿罗汉果之殊胜不还住果者(དགེ་…འདུན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། མཐོང་བའི་ཆོས་ལ་ཞི་བ་ཐོབ་པ་སྟེ། ཕྱིར་མི་འོང་དང་པོ་ཐོབ་པའི་རྟེན་ལ་དགྲ་བཅོམ་པ་ཐོབ་པ་ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས་…ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་གྲས་ཤིག)。

མཐོང་སྣང་བཟང་པོ། 好的见景。指修行后出现好的景色。

མཐོང་སྤང་། 见断，见道所断。指得见道时，所断烦恼(མཐོང་ལམ་ཐོབ་དུས་སྤང་དགོས་པའི་སྤང་བྱ་ཉོན་མོངས།)。

མཐོང་སྤང་ཀུན་སྦྱོར་གསུམ། 见断三结。指初入圣道应断的三种烦恼。即：遍计萨迦耶见怖畏解脱不欲趋入，名为见结；于自戒禁执为最上，误以非道为道，名为戒禁取结；怀疑正道，障碍解脱，名为疑结(མཐོང་ལམ་……གྱིས་སྤང་བྱར་གྱུར་པའི་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་གསུམ་སྟེ། འཇིག་ལྟ་ཀུན་བཏགས་ཀྱིས་ཐར་པ་ལ་སྐྲག་ནས……འགྲོ་མི་འདོད་ཀུན་སྦྱོར་དང་། ཚུལ་ཁྲིམས་དང་བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་འཛིན་གྱིས་ལམ་མ་ཡིན་པ་ལ……ལམ་དུ་འཛིན་པས་ལམ་ནོར་གྱི་ཀུན་སྦྱོར། ལམ་ལ་ཐེ་ཚོམ་བྱས་ནས་ཐར་པའི་གེགས་བྱས་པས་ཐེ་ཚོམ་…གྱི་ཀུན་སྦྱོར་བཅས་གསུམ་སོ།)。

མཐོང་སྤང་བརྒྱ་དང་བཅུ་གཉིས། 见断一百一十二种。《阿毗达磨集论》说，欲界见所断内，四谛各有十种随眠，共四十种；色无色界无瞋，随眠各唯三十有六。故三界所见断随眠共有一百一十二种(འདོད་པའི་མཐོང་སྤང་བདེན་པ་བཞི་པོ་རེ་རེའི་སྤང་བྱ་ཕྲ་རྒྱས་བཅུ་རེ……བཅུ་རེ་བསྡོམས་པས་བཞི་བཅུ་དང་། ཁམས་གོང་མ་གཉིས་སུ་ཁོང་ཁྲོ་མེད་པས་སོ་དྲུག་པ་ཚན་པ……གཉིས་བཅས་ཁམས་གསུམ་གྱི་མཐོང་སྤང་བསྡོམས…པས་བརྒྱ་དང་བཅུ་གཉིས་ཡོད་པར་མངོན་པ་ཀུན…བཏུས་ལས་གསུངས།)。

མཐོང་སྤང་བརྒྱད་ཅུ་རྩ་བརྒྱད། 见断八十八种、《俱舍论》说，欲界见断三十二，色界见断二十八，无色界见断二十八，三界总计见断随眠八十八种(འདོད་ཁམས་ཀྱི་མཐོང་སྤང་སོ་གཉིས་དང་། གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་མཐོང་སྤང་ཉེར་བརྒྱད། གཟུགས་མེད་ཁམས་ཀྱི་མཐོང་སྤང་ཉེར་བརྒྱད་བཅས་ཁམས་གསུམ་ན་ཁྱོན་བསྡོམས……པས་མཐོང་བས་སྤང་བར་བྱ་བའི་ཕྲ་རྒྱས་གྱ་བརྒྱད…ཡོད་པར་མངོན་པ་མཛོད་ལས་གསུངས།)。

མཐོང་བ་དོན་ལྡན། 见益，一见得益(མཐོང་བ་ཙམ་གྱིས་དོན་དང་ལྡན་པ།)；不虚见。

མཐོང་བ་དོན་ཡོད། 见而有益，见益佛(སངས

རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。

མཐོང་བའི་ས། 见地。依出世间道，初时现见人无我的预流果现观。为小乘八地之一（རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས་ཀྱི་མངོན་རྟོགས་ཏེ……འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ལམ་གྱིས་གང་ཟག་གི……བདག་མེད་དང་པོ་མངོན་སུམ་དུ་མཐོང་བ་འདི……དམན་པ་ས་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

མཐོང་ལམ། 见道。见四谛之智（བདེན་པ……མཐོང་བའི་ཤེས་པ།)； 完成见道真实的阶段（བདེན་པ་མཐོང་བའི་ལམ།)； 真实的道路；得视力之道。为五道之一（ལམ་ལྔའི་ནང……གསེས་ཤིག)。

མཐོང་ལམ་གྱི་བཟོད་པ་བརྒྱད། 见道八忍。即：苦法智忍（སྡུག་བསྔལ་ལ་ཆོས་ཤེས་པའི……བཟོད་པ།)、 苦类智忍（སྡུག་བསྔལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、 集法智忍（ཀུན་འབྱུང་བ་ལ་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、集类智忍（ཀུན་འབྱུང་བ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི……ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、 灭法智忍（འགོག་པ་ལ་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、灭类智忍（འགོག་པ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、道法智忍（ལམ་ལ་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、道类智忍（ལམ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པའི……བཟོད་པ།)。

མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག 十六心见道。即见道八忍（བདེན་པ་མཐོང་བའི་ལམ……གྱི་བཟོད་པ་བརྒྱད། ）和八智（ཤེས་པ་བརྒྱད།)。

མཐོང་ལམ་གྱི་ཤེས་པ་བརྒྱད། 见道八智。十六心见道中的八解脱道智（མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ……ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་རྣམ་གྲོལ་ལམ་བརྒྱད།)。即：苦法智（སྡུག་བསྔལ་ཆོས་ཤེས་པ།)、 苦类智（སྡུག་བསྔལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པ།)、集法智（ཀུན་འབྱུང་བ་ལ་ཆོས་ཤེས་པ།)、 集类智（ཀུན་འབྱུང་བ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས……པ།)、灭法智（འགོག་པ་ལ་ཆོས་ཤེས་པ།)、灭类智（འགོག་པ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས……པ།)、道法智（ལམ་ལ་ཆོས་ཤེས་པ། ）和道类智（ལམ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པ།)。

མཐོང་ལམ་རྣམ་གྲོལ་ལམ། 见道解脱道。既断见断，领纳离系得之道位八智，从诸障中现前解脱，名解脱道（མཐོང་སྤང་སྤངས་ནས་བྲལ་བའི་ཐོབ་པ་ཉམས་སུ་མྱོང་བའི་ལམ། ཤེས་པ་བརྒྱད་དེ་སྒྲིབ་པ་ལས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་མངོན……དུ་བྱས་པའོ།)。

མཐོང་ལམ་བར་ཆད་མེད་ལམ། 见道无见道。能断见道本分所断一切遍计之正对治道所有八忍， 能于加行道最后分位， 无他间隔，永断诸障（མཐོང་ལམ་གྱི་ངོ་སྐལ་དུ་གྱུར་པའི་སྤང་བྱ་ཀུན་བཏགས་ཀྱི་ཆ་རྣམས་སྤོང་བའི་དངོས་གཉེན་དུ་གྱུར་པའི་ལམ་བཟོད་པ་བརྒྱད་དེ། སྦྱོར་ལམ་གྱི་རྗེས་ཐོག་ཏུ་གཞན་གྱིས་བར་མ་བཅད་པར་སྒྲིབ……པ་སྤོང་པའོ།)。

མཐོང་ལམ་རྩེ་སྦྱོར། 见道顶加行。智度七十义之一。于见所断实执生起对治作用的大乘谛现观（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། མཐོང་སྤང་བདེན་འཛིན་གྱི་གཉེན་པོ་བྱེད་པའི་ཆ……ནས་བཞག་པའི་ཐེག་ཆེན་གྱི་བདེན་པ་མངོན……རྟོགས་སོ།)。

མཐོལ་བ། 发露。对所犯之戒不隐瞒而宣露，犯罪还净之一（ཉེས་ལྟུང་བྱུང་བ་རྣམས་མི་སྦེད……པར་བཤད་པ་སྟེ། ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

མཐོལ་ཚོ། 发露。不隐瞒，不遮蔽，明说自

己的过错（མ་སྨྲས་པའམ་མི་འགེབས་པར་རང་སྐྱོན་གསལ་བར་སྨྲས་པ།）。

〔འཐ〕

འཐག་རྡོ། 磨石。具足十善地之一。见དགེ་བ་བཅུ་ཚང་བའི་ཡུལ། 条。

འཐག་པ་བསྐྱེད་པའི་ལྟུང་བ། 给织酬。三十舍堕之一。比丘对非亲俗人受托允为自己织衣者，自行馈赠，令织不合施主本意，净治贵重之衣者，即犯此戒（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་……གསེས། ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་ཁྱིམ་པས་ཐགས་བཏགས་ནས་རང་ལ་སྟེར་བར་ཁས་བླངས་པ་ན་ཐགས……མཁན་ལ་སླ་ཇན་བྱིན་ནས་སྦྱིན་བདག་གི་བློ་དང་མི་འཚམ་པའི་བཟང་ཞིང་ཆེན་པོར་འཐག་ཏུ་བཅུག……པའོ།）。

འཐོར་འཐུང་། 神水。佛教徒向空中洒出供神的水（ལྷ་ལ་འབུལ་རྒྱུའི་ཡོན་ཆབ།）。

འཐོར་ནས། 神麦。佛教徒向空中撒出供神的青稞（ལྷ་ལ་འབུལ་རྒྱུའི་འབྲུ་ནས།）。

འཐོར་འབྲུ། 神谷。佛教徒向空中撒出供神的谷物（ལྷ་ལ་འབུལ་རྒྱུའི་འབྲུ་རིགས།）。

ད་ཆོག། 现行仪轨。受近圆戒仪轨之一(བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་ཆོ་གའི་གྲས་ཤིག)。 先行仪轨之后制定之白四羯磨，为自佛去世后迄今受近圆戒之仪轨(སྔོན་ཆོག་གི་རྗེས་སུ་བཅས་པའི……གསོལ་བཞིའི་ལས་འཁོར་དང་བཅས་པ་སྟོན་པ……འདས་ནས་ད་ལྟའི་བར་དུ་བྱེད་པའི་བསྙེན་པར……རྫོགས་པའི་ཆོ་ག)。

ད་ལྟའི་དུས་ལ་མ་ཆགས་མ་ཐོགས་པའི་ཡེ་ཤེས……གཟིགས་པ་འཇུག་པ། 智慧知现在无碍。佛十八不共法之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མ་འདྲེས་པའི་ཆོས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。 指佛以智慧照见现在十方一切世界生起何等一切诸法(ད་ལྟར་ཁོ་ན་ཕྱོགས་བཅུ་ཐམས་ཅད་ན། ཆོས་ཅི་དང་ཅི་འབྱུང་བ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ།)。

ད་ལྟར་གྱི་སངས་རྒྱས། 现在佛。佛教有所谓三世佛。三世是过去世、未来世、现在世。现在佛指释迦牟尼(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།)， 过去佛指迦叶佛(འོད་སྲུང་།)等， 未来佛指弥勒佛(བྱམས་པ།)。

ད་ཚང་དགོན། 达仓寺。四川马尔康县境(འབར་ཁམས་རྫོང་གི་ཁོངས།)一寺庙名。宗喀巴弟子擦科·阿旺扎巴(ཚ་ཁོ་ངག་དབང་གྲགས་པ།)发愿修建一百零八寺之最末寺庙。当落成时，人谓“现已足数”(ད་ཚང་སོང)，故称“达仓”(ད་ཚང)。

དཱ་ན་པཱ་ར་མི་ཏཱ། （梵）檀那波罗蜜多。布施度，参见སྦྱིན་པའི་ཕར་ཕྱིན། 条。

དཱ་ན་ཤཱི་ལ། （梵）达那希拉，意为施戒。八世纪生于克什米尔(ཀཤྨིར།)， 为赤松德赞时迎请来藏的三班智达（译师）之一。

ཌཱ་ཀི། 梵音译作突吉。空行(མཁའ་འགྲོ།)。参见མཁའ་འགྲོ། 条。

དག་སྣང་། 净相。修证的一种现象，表现一切内外缘法俱皆清净。

དག་པ། 清净。密宗以无贪等垢，具一切分无垢光明，为清净。

དག་པ་མཁའ་སྤྱོད་ཞིང་ཁམས། 清净空行国土。指无罪业的清净空行世界。

དག་པ་གཉིས་ལྡན། 具足二净。指所知、烦恼二障并净(ཉོན་མོངས་པ་དང་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་གཉིས་དག་པ།)。 意指佛果(སངས་རྒྱས་ཀྱི་གོ་འཕང་།)。

དག་པ་ཞི་བ། 清净涅槃。事物的本体性，是清净寂灭的，其相也是寂静的。

དག་པ་བཞི། 1.四种偏净。指佛宫殿、佛身、佛财、佛事(སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཕོ་བྲང་དང་སྐུ་དང……འབྱོར་པ་དང་འཕྲིན་ལས་སོ།)四者。2.四净，四种一切行净。指如来四种一切行净。即：身净(ལུས་དག་པ།)、 缘净(དམིགས་པ་དག་པ།)、 心净(སེམས་དག་པ།)和智净(ཡེ་ཤེས་དག་པ།)。

དག་པ་ས་གསུམ། 三净地。即第八、第九、第

十地（ས་བརྒྱད་པ་ནས་བཅུའི་བར་གྱི་ས་གསུམ།）。第八地为缘觉地，第九地为菩萨地，第十地为佛地。

དག་པའི་ཁམས། 清净界（指净土）。声闻（ཉན་ཐོས།）的异名。

དག་པའི་སྒྱུ་ལུས། 清净幻身，有学双运身。为圆满六次第之一（རྫོགས་རིམ་བསྒོམ་ཚུལ་གྱི་གྲས་ཤིག）。

དག་པའི་སྣང་བ། 净相。清净无杂染的显象，修法出现的一种瑞相。

དག་པའི་ཞིང་། 净土。清净佛国（བདེ་བ་ཅན་གྱི་ཞིང་ཁམས་ལ་ཟེར།）。

དག་པའི་གཞན་དབང་། 清净依他起。依他起性之一（གཞན་དབང་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。见道圣者后得位中，现见而不耽著之识，及极乐世界等诸土（འཕགས་པའི་རྗེས་ཐོབ་ཀྱི་ཤེས་པ……སྣང་ལ་མ་ཞེན་པ་དང་། བདེ་བ་ཅན་སོགས་དག་པའི་ཞིང་ཁམས་རྣམས།）谓之。

དག་རྫོགས་སྨིན་གསུམ། 净、足、熟三者。所谓净，指处所、身体、享用、所作四事（གནས་ལུས་ལོངས་སྤྱོད་མཛད་པ་ཡོངས་དག་བཞི།）；所谓足即圆满充足，指福德、智慧二种资粮（བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་གཉིས་རྫོགས་པ།）；所谓熟，指具有能成熟佛果之因（རྫོགས་རིམ་གྱི་ལམ་དང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་གོ་འཕང་……ཐོབ་པའི་སྨིན་བྱེད་ཀྱི་རྒྱུར་འགྱུར་བ།）。

དག་ཞིང་། 净土。无五浊之垢染，故称净土。

དང་སྒོམ། 任运修。苯教修定方法之一。

དང་པོ་མགོན་པོ། 第一怙主，报身佛（ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་པའི་སྐུ།）。

དང་པོ་བསྒྱུར་བོན། 早期译苯。指唐代中期以前西藏苯教徒中，有人自撰论著埋藏地下，后又掘取以为苯教典籍，后人称为早期译苯。又称"居苯"（བསྒྱུར་བོན།）。

དང་པོ་པའི་ཆོས་ཕྱུགས། 信徒三法。即：慈悲（སྙིང་རྗེ།）、无二智慧（གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཤེས་རབ།）、菩提心（བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས།）。

དང་པོ་སྦྱོར་བ། 初加行。密法所谓初加行者，谓曼陀罗诸尊之主尊父母三摩地，生于余二者之前，故名为初，方便与智慧和合无二，故名为加行（དཀྱིལ་འཁོར་པའི་ལྷ་སྤྱལ་པ་པོ་གཙོ་བོ་ཡབ་ཡུམ་གྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནི། ལྷག་མ་གཉིས་ཀྱི་ཐོག་མར་བྱུང་བས་དང་པོ་དང་། ཐབས་ཤེས་གཉིས་མེད་དུ་སྦྱོར་བས་སྦྱོར་བའོ།）。

དང་པོ་སྦྱོར་བའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 初合定，初合等持，初行等持。系密乘生次三等持之一（བསྐྱེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ། 最初发心，初发心。指修学菩萨行时最初发起证求无上菩提心者（རྒྱལ་སྲས་ཀྱི་ལམ་ལ་བསླབ་པའི་ཐོག་མར་བྱང་ཆུབ་མཆོག་ཏུ་སེམས་བསྐྱེད་པ།）。

དང་པོའི་སངས་རྒྱས། 1.新佛，初佛，无始第一佛（གདོད་མའི་སངས་རྒྱས།）。 2.时轮金刚。 3.普贤金刚持（ཀུན་བཟང་རྡོ་རྗེ……འཆང་།）。

དང་བའི་དད་པ། 净信，清净信。了知所信对境一切功德，生起欢乐之信心。四种信之一（དད་པ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། དད་ཡུལ་གྱི་ཡོན་ཏན་ཤེས་ནས་སྐྱེས་པའི་སེམས་པ།）。

དད་པ་བཞི། 四种信。即：净信（དང་བའི་དད་པ།）、乐信（འདོད་པའི་དད་པ།）、胜解信（ཡིད་ཆེས་པའི་དད་པ།）、不退转信（ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་དད་པ།）。

དད་པ་གསུམ། 三信。为对佛身语意所起的信心：1.清净信（སྐུ་ལ་དང་བའི་དད་པ།）；2.胜解信（གསུང་ལ་ཡིད་ཆེས་ཀྱི་དད་པ།）；3.现求信（ཐུགས་ལ་མངོན་འདོད་ཀྱི་དད་པ།）。

དད་པའི་དགེ་འདུན། 信仰之僧（崇信之僧）。指出家人年龄到二十岁受比丘戒时，需要请求证人和授戒人共十名比丘高僧，五位一般比丘僧人，称这些僧人为信仰之僧（རང་ཉིད་ལོ་ཉི་ཤུ་ལོན་ནས་དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ་ཞུ་སྐབས། དཔང་པོ་ཞུ་ཡུལ་དང་སྡོམ་པ་ཞུ་ཡུལ་རབ་ལ་དགེ····སློང་བཅུ་ཚོགས་དང་། མཐའ་དགེ་སློང་ལྔ་ཚོགས་དགོས། དེ་ལ་དད་པའི་དགེ་འདུན་ཞེར།）。

དད་པའི་རྗེས་འབྲང་། 随信行。二十僧伽之一（དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

དད་པའི་རྗེས་འབྲང་གི་གང་ཟག 随信行补特伽罗。指声闻乘见道位中随信行之钝根补特伽罗而言。随信行（དད་པའི་རྗེས་འབྲང་།），指钝根之人，以信他之言教，随而修行。以别于随法行的利根之人。

དད་པའི་སྟོབས། 信力。指能使信根增长，破所有邪信之力。为五力（སྟོབས་ལྔ།）之一。参见སྟོབས་ལྔ། 条。

དད་པའི་སྟོབས་བསྐྱེད་པ་ལ་འཇུག་པའི་ཕྱག་རྒྱའི་མདོ། 《信力入印法门经》。元魏时代昙摩流支译。

དད་པའི་ནོར། 信财。七圣财之一（འཕགས་ནོར་བདུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

དད་པའི་དབང་པོ། 信根。为五根（དབང་པོ་ལྔ།）之一。信指信仰三宝和四谛，信有生其他善法之力，因名为信根。

དད་པའི་ས། 信地，信解地。

དད་ཆོས་པ། 信仰者。信奉宗教者（ཆོས་ལ་དད་པ་དང་འདུན་པ་ཡོད་མཁན།）。

དད་རྫས། 信财。施主信徒奉献的资财实物（སྦྱིན་བདག་དད་པ་ཅན་གྱིས་ཕུལ་བའི་དངོས་རྫས།）。

དད་ཟས། 信斋。因信仰而供奉的饮食（དད་པ་སྐྱེས་ཏེ་ཕུལ་བའི་ཟས།）。

དད་སོགས་དབང་པོ་ལྔ། 信等五根。即：信根（དད་པའི་དབང་པོ།）、精进根（བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་དབང་པོ།）、念根（དྲན་པའི་དབང་པོ།）、定根（ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་དབང་པོ།）和慧根（ཤེས་རབ་ཀྱི་དབང་པོ།）。

དན་ཏིག 丹斗（地名）。在青海省化隆县，贡巴饶色（དགོངས་པ་རབ་གསལ།）曾住居此地。他四十九岁来锡此地，八十四岁于此地圆寂。

དམ་རྒྱ། 三昧耶手印（དམ་ཚིག་ཕྱག་རྒྱ།）。

དམ་ཅན། 护法神。发誓允诺作护法之神。

དམ་ཅན་མགར་བ་ནག་པོ། 骑羊护法神。以山羊为坐骑的一世间护法神（དམ་ཅན་ར་ཞོན་ཏེ··འཇིག་རྟེན་པའི་སྲུང་མ་ཞིག）。

དམ་ཅན་ཆོས་རྒྱལ། 阎罗王，阎摩护法神。

དམ་ཅན་རྡོ་རྗེ་ལེགས་པ། 骑狮护法神。传说是宁玛派祖师莲花生收伏的一护法神名。

དམ་བཅའ་བདུན། 七种清规。僧人必须遵循的七种清规制约。即：不返回家乡（ཕ་ཡུལ····དུ་མི་འགྲོ་བ།）、不下山（རི་ལས་མི་འབབ།）、常蹲踞而坐（ཙོག་པུ་རྒྱུན་དུ་མཛད་པ།）、不跨俗家门栏（ཁྱིམ་པའི་ཐེམ་སྐྱངས།）、着布单衣（རས་རྐྱང་།）、禁语（གསུང་བཅད།）、不断供施"百粒食子法"（གཏོར་མ་བརྒྱ་ཙ་མ་ཆག་པ།）。

དམ་བཅའ་བཞག་པ། 立宗。格鲁派寺院中进行辩论的两种主要方式之一。另一种是对辩

(ཚིགས་ལངས།)。 立宗辩论是最常见的一种,由立宗人树立一宗， 并且为此进行辩论，但立宗人不能反问和发挥。

དམ་པ་སྐུ་གཉིས། 净妙二身。即净妙色身(གཟུགས་སྐུ་དམ་པ།)和净妙法身(ཆོས་སྐུ་དམ་པ།)。

དམ་པ་ཏོག་དཀར། 白幢。指释迦牟尼在兜率内院时的名称(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་དགའ་ལྡན་ཡིད······དགའ་ཆོས་འཛིན་ན་བཞུགས་པའི་དུས་ཀྱི············མཚན།)。

དམ་པ་དྲུག་ལྡན། 六种殊胜。指大乘菩萨依六殊胜行六度行。即：具菩提心故，人身殊胜(རྟེན་དམ་པ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དང་ལྡན་པ།)；施等遍于一切处故，事物殊胜(དངོས་པོ་དམ་པ་སྦྱིན་སོགས་ཕྱོགས་རེ་མ་ཡིན་པར་གཞི་ཐམས······ཅད་ལ་འཇུག་པ།)； 普利一切众生故，所为殊胜(ཆེད་དུ་བྱ་བ་དམ་པ་སེམས་ཅན་ཐམས····ཅད་ཀྱི་དོན་དུ་སྤྱོད་པ།)； 无分别慧所摄持故，方法殊胜(ཐབས་དམ་པ་འཁོར་གསུམ་རྣམ···པར་མི་རྟོག་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་ཟིན་པ།)；回向无上菩提故，回向殊胜(ཡོངས་བསྔོ་དམ་པ་བླ······མེད་བྱང་ཆུབ་ཏུ་བསྔོ་བ།)；正治二障故，清净殊胜(རྣམ་དག་དམ་པ་སྒྲིབ་གཉིས་ཀྱི་དངོས་གཉེན་དུ་སྤྱོད་པ་རྣམས།)。

དམ་པ་མི་ལྡན་དུས། 无胜善时。指三分时，灭劫(སུམ་ལྡན་དུས་སམ་འགྲིབ་དུས།)。

དམ་པ་རིགས་བརྒྱ། 百圣，百种姓本尊。密集说本尊所有五蕴为五如来，四界为四佛母，六处为六萨埵,五境为五金刚母。此二十法各判五种姓，总为百圣(རྒྱལ་བའི་ཕུང་པོ་ལྔ་བདེ····གཤེགས་དང་། ཁམས་བཞི་ཡུམ། སྐྱེ་མཆེད་དྲུག་སེམས་དཔའ། ཡུལ་ལྔ་རྡོ་རྗེ་མ་སྟེ་ཉི་ཤུ་པོ་རིགས་ལྔ་ལྔར་ཕྱེ་བའི་གསང་འདུས་ཀྱི་ལྷ་བརྒྱ།)。

དམ་པ་སངས་རྒྱས། 当巴桑结，印度佛教中一大成就者。十二世纪初入藏传法，后创希结派(ཞི་བྱེད།)， 以修般若经义，断除生死涅槃一切苦恼为其派义。参见ཞི་བྱེད། 条。

དམ་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ་དང་པོ། 当巴桑结初期传承。当巴桑结入藏凡五次，在藏所成熟的弟子不可数计，其最有名的是希解初、中、后三传弟子。初期传承，其弟子为迦弥弥罗阇那古诃耶(ཁ་ཆེ་ཛྙཱ་ན་གུ་ཧྱ། 为当巴最早的弟子，接当巴来藏初传法门，时在公元1037年， 比阿底峡入藏早几年)。 由翁波译师作翻译(ཨོང་པོ་ལོ་ཙཱ་བས་བསྒྱུར་བ།)。初传有《希解三炬类》(ཞི་བྱེད་སྒྲོན་མ་སྐོར······གསུམ།)和《阎罗德迦》(གཤིན་རྗེ་གཤེད།)等成就法。

དམ་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ་བར་པ། 当巴桑结中期传承。中期传承有玛、索、冈三派及其支系(རྨ། སོ། སྐམ་གསུམ་ཐུན་དང་བཅས་པ།)。 玛派之法有句传和义传二种。义传引导有十六指讲。句传有发心、正行、散行、默念、后广等(རྨའི་ཆོས་སྐོར་ནི་ཚིག་བརྒྱུད་དང་། དོན་བརྒྱུད་གཉིས་ལས། དོན་ཁྲིད་ནི་ལས་ཁྲིད་བཅུ་དྲུག ཚིག་བརྒྱུད་ནི་སེམས་བསྐྱེད་དང་སྟོང་ཐུན་དང་ཁ་འཐོར་དང་ཁར་ཐོག་སྐར······ཐོག་དང་མཐའ་རྒྱས་རྣམས་སོ།)。索派之法，亦分句传与义传。岗派法，由冈耶协坚赞按照当巴教讲说《现观庄严论》八品。在讲《集经》之上复引《波若经》广中二品而为解说。其法嗣分为上传下传二系。

དམ་པའི་ཆོས། 正法，圣法，佛法。

དམ་པའི་ཆོས་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པ། 《正法念处经》。三万六千颂，四十九帙。巴曹译师由梵译藏(མདོ་སྡེ་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ་ཧྲཱ་ཀ···

སྟོང་ཕྲག་སུམ་བརྒྱ་ཙ་དྲུག་བམ་པོ་བཞི་བརྒྱ་ཙ་དགུའི་བདག་ཉིད་ཅན་བ་ཚབ་ལོ་ཙཱ་བས་བསྒྱུར་པའོ།)。元魏时代瞿昙般若流支由梵译汉。

དམ་པའི་ཆོས་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ། 《佛说六道伽陀经》。却丹饶觉央 (ཆོས་ལྡན་རབ་འབྱོར་དབྱངས།) 译。

དམ་པའི་ཆོས་པད་མ་དཀར་པོའི་མདོ། 《妙法莲花经》。十三卷二十七章 (བམ་པོ་བཅུ་གསུམ་དང་ལེའུ་ཉེར་བདུན་པ།)。由印度班智达苏任陀罗菩提和西藏译师那南木・益西德翻译校订 (པཎྜི་ཏ་སུ་རེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་སྣ་ནམ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་པ།)。后秦时代鸠摩罗什流支由梵译汉。

དམ་པའི་གཟུགས་བརྙན། 佛像，圣像 (རྒྱལ་བའི་སྐུ་བརྙན།)。

དམ་པའི་རིགས་ཅན་དྲ་མ་ལྔ། 圣种五贤。释迦牟尼圆寂后二十八年，秘密主金刚手菩萨在马拉雅山天铁峰上 (རི་མ་ལ་ཡ་གནམ་ལྕགས་ཡོད་པའི་རྩེ།) 讲说一切密乘续部时五最妙弟子：妙称天 (ལྷ་གྲགས་པ་མཆོག་སྐྱོང་།)、安止龙王 (ཀླུ་རྒྱལ་འཇོག་པོ།)、流星面药叉 (གནོད་སྦྱིན་སྐར་མདའ་གདོང་།)、慧方便罗刹 (སྲིན་པོ་བློ་གྲོས་ཐབས་ལྡན།) 和离遮族人无垢称 (མི་ལི་ཙྪ་བི་དྲི་མ་མེད་པར་གྲགས་པ།)

དམ་པའི་ཕྱིང་ཁང་རྩེ་དགུ། 九顶正慧木屋寺。据《汉藏文书载》，系赤松德赞之母金城公主 (ཡུམ་གྱིམ་ཤང་ཀོང་ཇོ།) 所建。

དམ་ཚིག 三昧耶。系密宗戒律。三昧耶者，即是欲得果者不应违越之事，随顺本尊所喜身语意行，进趣善法遮不善为相 (འབྲས་བུ་འདོད་པ་རྣམས་ཀྱིས་མི་འདའ་བར་བྱ་བ་ཡིན་པས། རང་གི་ལྷག་པའི་ལྷ་མཉེས་པར་འགྱུར་བ་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་ལུས་དང་ངག་ཡིད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བ་ལ་སོགས་པ་ལ་འཇུག་པ་དང་ལྡོག་པའི་མཚན་ཉིད་ལྡན་པའོ།)。

དམ་ཚིག་མཁའ་འགྲོ་མ། 女神名。即：守誓空行母，三昧耶空行母。

དམ་ཚིག་གི་དཀྱིལ་འཁོར། 三昧耶曼陀罗。三昧耶曼陀罗为表所证解脱门故，安立杵钩箭铃等等摄意无尽藏变化 (ཇི་ལྟར་རྟོགས་པའི་རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་སྒོ་མཚོན་པར་བྱེད་པ་རྡོ་རྗེ་དང་ལྕགས་ཀྱུ་དང་། མདའ་དང་། མགུ་བ་ལ་སོགས་པ་རྣམ་པར་བཀོད་པ་ཉེ་བའི་མཚན་ཉིད་ནི་ཐུགས་མི་ཟད་པ་རྣམ་པར་བཀོད་པའི་མཛོད་རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ་བསྟན་པའོ།)。

དམ་ཚིག་གི་རྡོ་རྗེའི་ཕྱག་རྒྱ། 三昧耶金刚印。右大指按小指，余指作金刚形，以此表示三昧耶金刚印 (ལག་པ་གཡས་པའི་མཐེ་བོས་མཐེའུ་ཆུང་གི་སེན་མོ་མནན་ལ་སོར་མོ་ལྷག་མ་རྣམས་རྡོ་རྗེ་ལྟར་བྱས་པ་དམ་ཚིག་གི་རྡོ་རྗེའི་ཕྱག་རྒྱ་བསྟན་པར་བྱའོ།)。

དམ་ཚིག་གི་བཟླས་པ། 三昧耶念诵。若诵心咒及心中种子，想从心间种子生出曼陀罗尊，利益众生，次随入息与咒，同时以风吹入心中种子，如引珠绳者然。诵各本尊咒，进行放收，此为三昧耶念诵 (ཐུགས་ཀའི་ས་བོན་ལ་སྙིང་པོ་དང་ཉེ་སྙིང་གི་སྔགས་བཟློད་ཅིང་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ལྷ་ཚོགས་སྤྲོས་ཏེ་འགྲོ་བའི་དོན་བྱས་ནས་སྔགས་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་ཕྲེང་བའི་སྐུད་པ་འདྲེན་པའི་ཚུལ་གྱིས་འཇུག་པའི་རླུང་གིས་སྙིང་གའི་ས་བོན་ལ་གཞུག་ཅིང་ལྷ་སོ་སོའི་སྔགས་བཟློད་པ་ཟློག་པ་ན་སོ་སོར་སྤྲོ་བ་དང་སྡུད་པ་ནི་དམ་ཚིག་གི་བཟླས་པའོ།)。

དམ་ཚིག་བཅུ་བཞི། 十四三昧耶。即：不弃三宝（དཀོན་མཆོག་མི་སྤང་།）、常行誓言（དམ་ཚིག་རྟག་ཏུ་སྤྱད།）、持铃杵（རྡོར་དྲིལ་འཛིན།）、束顶髻（གཙུག་ཏོར་འཆིང་།）、烧施（སྦྱིན་སྲེག）、立坛城（དཀྱིལ་འཁོར་བཞེངས།）、开光（རབ་གནས།）、施食子（གཏོར་མ་སྔེར།）、诵咒（སྔགས་བཟླས།）、禁戒（བརྟུལ་ཞུགས་དམ་ཚིག）、护众生（སེམས་ཅན་བསྐྱངས།）、供养佛陀（སངས་རྒྱས་མཆོད།）、给财神施水（ཛམ་བྷ་ལར་ཆུ་སྦྱིན།）和造小型泥神像（དགེ་ལས་ཚ་ཚ་འདེབས་པ།）。

དམ་ཚིག་རྡོར་དྲིལ། 誓言铃杵，三昧耶铃杵。

དམ་ཚིག་པ། 誓尊，三昧耶尊。

དམ་ཚིག་ཕྱག་རྒྱ། 誓言手印，三昧耶手印。密乘四部中各部不共的手印（རྒྱུད་སྡེ་བཞི་སོ་སོའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ལག་པའི་ཕྱག་རྒྱ།）。

དམ་ཚིག་གཙང་མ། 三昧耶清净，不违对佛法所发的誓言（ཆོས་ཟུགས་ཀྱི་ཁས་ལེན་དམ་བཅའ་མ་ཉམས་པ།）。

དམ་ཚིག་གཞལ་ཡས་ཁང་། 三昧耶无量宫。观想宫殿。依仪轨次第观想生起的坛城宫殿（ཆོ་གས་བསྐྱེད་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་།）。

དམ་ཚིག་སེམས་དཔའ། 三昧萨埵，誓尊，誓言勇识。系密乘生起次第中，三重勇识之一（བསྐྱེད་རིམ་སེམས་དཔའ་གསུམ་བརྩེགས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。依照仪轨观想起的本尊容貌（ཡི་དམ་གང་ཅང་གི་ཆོ་གས་བསྐྱེད་པ་དེ་ཉིད་དོ།）。

དམ་ཚིག་གསུམ་བཀོད། 三誓释迦牟尼，三重不昧耶。释迦牟尼身、语、意三德和合的影像名（ཐུབ་དབང་ནང་ཚན་ཐུབ་པའི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་ཀྱི་དམ་ཚིག་གསུམ་བཀོད་པའི་རྒྱལ་པོ།）。又指密宗行者奉行的三种戒律。即：不卧床（ཁྲི་ལ་མི་ཉལ་བ།）、不饮酒（ཆང་མི་འཐུང་བ།）和不食如法印食（ཕྱག་རྒྱ་འདྲ་བ་མི་ཟ་བ།）。

དམ་ཚིག་གསུམ་གྱི་རྒྱལ་པོའི་གདམས་པ། 三誓句王教授。一种密法教授。

དམ་ཚིག་སྲུང་བ། 守护三昧耶。此为密宗灌顶，指集一切勇识勇识母体脉中精髓，由食二种世俗菩提心故，当依五甘露等食三昧耶，于前所说守护之三昧耶而得自在（དཔའ་བོ་དང་དཔའ་མོའི་རྡོ་བོ་ཐིག་ལེའི་བཅུད་ཐམས་ཅད་འདུས་པ་ཀུན་རྫོབ་པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དཀར་དམར་ཟིན་པ་ཐོས་པས་བཟའ་བའི་དམ་ཚིག་བདུད་རྩི་ལྔ་ལ་སོགས་པ་སྟེན་པ་དང་། སྲུང་བའི་དམ་ཚིག་སྔར་བཤད་ལ་དབང་བར་བྱས་པའོ།）。

དམ་རྫས། 圣物。指佛教徒应用的法器和财物。

དམ་ཡེ་དབྱེར་མེད། 誓智无别。系密乘瑜伽部以上的生起次第（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཡན་ཆད་ཀྱི་མཚན་བཅས་ཀྱི་བསྐྱེད་རིམ།）。自己生为誓尊，然后迎降智尊，如水注水合一无别（བདག་དམ་ཚིག་པ་བསྐྱེད་པར་ལྷ་ཡེ་ཤེས་པ་བཀུག་བསྟིམ་བྱས་ཏེ་ཆུ་ལ་ཆུ་བཞག་པ་ལྟར་དམ་ཡེ་དབྱེར་མེད་དོ།）。

དམ་ལ་བཏགས་པ། 制伏，降伏。佛教谓运用法力制伏鬼神，使受约束（འདྲེ་སྲིན་སོགས་མནའ་དམ་ལ་བཀར་ནས་བཏུལ་བ།）。

དམ་ལ་གནས་པ། 守誓、持戒。佛教谓妖魔被制伏后遵守约束。

དམ་སྲི། 生前立誓之鬼魅（ཚེ་སྔ་མར་དམ་བཅའ་བའི་གཟུགས་ཅན་གདོན་འདྲེ།）、怨鬼、冤

魂、摄弄人毁坏誓约的魔鬼(དམ་སེལ་འདྲེ་ག···མཁན་གདོན་ཞིག)。

དར་ལྕོག 经旗，神幡。指在屋顶或神垒顶上竖立的缀系彩色布的旗子，上面印有经文(ཁྱིམ་ཚང་གི་ཐོག་ཀ་དང་། ལྷ་རྟེན་ཁག་ལ་འཛུགས་པའི་ཤིང་རྩེར་དར་རས་ཚོན་སྣ། དེའི་ཐོག་ཆོས་དཔར་ཡོད།)。

དར་ཆེན་དྲུག 六大旗手。指宗喀巴大师边远护持圣教的六名大弟子。即：堆喜桑(སྟོད་ཤེར་བཟང་། "堆"指上部阿里，此人本名为喜饶桑布，他在阿里建立达摩等寺，首宏宗喀巴教法)、麦喜桑(སྨད་ཤེར་བཟང་། "麦"指下部多麦，本名喜饶桑布，他在朵康建昌都等寺，首宏宗喀巴教法)、古格·阿旺扎巴(གུ་གེ་ངག་དབང་གྲགས་པ། "古格"，阿里三围之一，即今扎达县一带)、洛巴·坚赞僧格(རྒྱལ་མཚན་སེང་གེ)、喇嘛贝丹喜饶(བླ་མ་དཔལ་ལྡན་ཤེས་རབ།)、喇嘛云丹贝瓦(བླ་མ་ཡོན་ཏན་དཔལ་བ།)。

དལ་བ་བརྒྱད། 八有暇。意谓脱离八难，有修学佛道的余暇，世称为离八无暇(མི་ཁོམ་པ···བརྒྱད་དང་བྲལ་བ།)，反之则为八无暇。参见མི་ཁོམ་པ་བརྒྱད། 条。

དལ་འབྱོར། 暇满。八闲暇和十圆满(དལ་བརྒྱད་འབྱོར་བཅུ།)，意谓有闲暇时间，身心圆满无缺陷，此乃修学佛法最好的条件。参见དལ་འབྱོར་ལུས་རྟེན་གྱི་འབྱོར་པ་བཅུ། 条。

དལ་འབྱོར་རྙེད་དཀའ། 暇满难得。意谓有修法的余暇，更有圆满无缺的人身，此为最难得的修法条件。

དལ་འབྱོར་རྟེན། 暇满人身。指具八种闲暇和十种圆满的人身(དལ་བརྒྱད་དང་འབྱོར་བཅུ······ཚང་བའི་ལུས་རྟེན།)。

དལ་འབྱོར་དོན་ཆེན། 暇满大义。意为投胎人身，能修正法，才有巨大意义。

དལ་འབྱོར་ཚང་བ། 具备八种闲暇和十种圆满(དལ་བ་བརྒྱད་དང་འབྱོར་པ་བཅུ་ཚང་བ།)。

དལ་འབྱོར་ལུས། 同 དལ་འབྱོར་རྟེན། 条。

དལ་འབྱོར་ལུས་རྟེན་གྱི་འབྱོར་པ་བཅུ། 暇满依身十圆满。即：五自圆满和五他圆满。五自圆满是：得人生(མི་ཉིད་ཡིན་པ།)、生中土(ཡུལ་དབུས་སུ་སྐྱེ་བ།)、诸根具足(དབང་པོ་ཚང་བ།)、未作颠倒业(ལས་ཀྱི་མཐའ་མ་ལོག་པ།)、信佛法(སྡེ་སྣོད་གསུམ་ལ་དད་པ།)；五他圆满是：佛降临世间(སངས་རྒྱས་འཇིག···རྟེན་དུ་བྱོན་པ།)、佛说正法(དེས་དམ་པའི་ཆོས་སྟོན་པ།)、教法住世(བསྟན་པ་གནས་པ།)、法住随转(དེའི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ།)、有缘修法(ཆོས་ཀྱི་མཐུན་རྐྱེན་ཚང་བ།)。

དལ་འཛིན། 持暇。三十三天的异名。

དཱི་པཾ་ཀ་ར་ཤྲཱི་ཛྙཱ་ན། (梵)迪奔噶罗希日若那。吉祥燃灯智，印度阿底峡之梵名(དཔལ་ལྡན་མར་མེ་མཛད་ཡེ་ཤེས་ཏེ་ཨ་ཏི་ཤའི་རབ་བྱུང་གི········མཚན་དངོས།)。

དིང་རི་གླང་འཁོར་དགོན། 定日朗可寺。位于日喀则地区定日县之西，为十一世纪末，希杰派创始人帕荡巴桑杰(ཕ་དམ་པ་སངས་རྒྱས།)所建。

དུ་བ་འཐུལ་བ། 烟气。修密宗者三成就现象之一(དངོས་གྲུབ་གསུམ་རྟགས་ཀྱི་སྔོ་ནས་འབྱེད····པའི་གསུམ་ནང་གི་གཅིག་ཡིན།)。

དུ་ལ་ཤི་ཏ། (梵)杜拉西扎。古印度一寺庙名(སྔོན་རྒྱ་གར་གྱི་དགོན་པ་ཞིག)。

དུག་ལྔ། 五毒。即：贪(འདོད་ཆགས།)、瞋(ཞེ་སྡང་།)、痴(གཏི་མུག)、慢(ང་རྒྱལ།)、妒

(ཐུག་དོག)。

དུག་བཅོམ་པ། 降伏毒者。佛(སངས་རྒྱས།)的异名。

དུག་གསུམ། 三毒。即：贪(འདོད་ཆགས།)、嗔 (ཞེ་སྡང་།)、痴(གཏི་མུག)。

དུང་དཀར། 白色海螺(དུང་དཀར་པོ།)。佛教徒在讲经说法时吹鸣用，故又名为法螺。

དུང་དཀར་གཡས་འཁྱིལ། 右旋法螺。为八吉祥物之一种。参见བཀྲ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད། 条。

དུང་དཀར་གཤོག་པ་ཅན། 镶翅法螺。以黄铜镀金镶饰的海螺，为佛教法会用的乐器之一。

དུང་སྐྱོང་། 护螺龙王。八大龙王之一(ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

དུང་འཁོར། 万万咒轮。有一亿遍六字明咒的转经轮(མ་ཎི་དུང་ཕྱུར་ཡོད་པའི་འཁོར་ཆེན།)。

དུང་ཁྲག 在海螺或颅器中盛满鲜血(ཐོད་པའམ་དུང་སྡོད་ཁྲག་གིས་གང་བ།)。 佛教徒修密法时所用的法物。

དུང་གི་སྤྱན་རས་གཟིགས། 海螺观音。大悲观音化身像之一。

དུང་ཅན་མ། 慈善母。度母(སྒྲོལ་མ།)之异名。

དུང་ཆོས་དང་གཟུང་ཐག་རྡོ་རྗེ། 螺杵。小海螺和系上绳子的金刚杵，佛教徒修密法时用的法物(སྔགས་ཚོགས་ཀྱི་བུམ་སྒྲུབ་སོགས་ལ………དགོས་པའི་ཡོ་བྱད།)。

དུད་འགྲོ་གཉིས། 二种旁生。海生旁生(ཕྱིངས་ན་གནས་པ།) 和散居旁生(ཁ་འཐོར་བ།)。

དུད་འགྲོ་གསོད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 杀旁生。系九十单堕之一 (ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。 指比丘故意杀害或使他人杀害旁生者，即犯此堕罪(གསོད་སེམས……ཀྱིས་དུད་འགྲོའི་རིགས་སུ་གཏོགས་པ་གསོད་དམ……གསོད་དུ་འཇུག་པ།)。

དུད་སོལ་ཕྱི་ནང་། 《内外烟黑母》。系藏传佛教前宏期大译师索南嘉措(ལོ་ཙྭ་བ་ཆེན་པོ……བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ།)著。

དུབ་པ་ལ་སྦྱོར་བའི་མཐའ། 苦行折磨边。指不肯服用佛所许用的无罪衣食，而行无谓苦行折磨自身的极端行为者谓之(སྟོན་པས་རྗེས་སུ……གནང་ཞིང་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་མེད་པའི་ཟས་གོས་ལོངས་སུ་མི་སྤྱོད་པར་དོན་མེད་པའི་དཀའ་ཐུབ་བརྟེན་ཏེ……བདག་ཉིད་དུབ་པ་ལ་སྦྱོར་བའི་མཐའ།)

དུམ་བུ་དྲུག 六块地。佛经《时轮根本续》及其注疏云：我们居住的这个世界分作十二块，其中间一块又分作六块，从南到北，依此为印度、西藏、于阗、支那、大支那（即蒙古）和香拔拉(སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི……«དུས་འཁོར་རྩ་རྒྱུད»དང་། དེའི་འགྲེལ་པ་བཅས་ནས་བཤད་སྲོལ་ལ། རང་ཅག་གནས་ཡུལ་གྱི་འཛམ་བུ་གླིང་འདི་ར་ས་དུམ་བུ་བཅུ་གཉིས་ཡོད……པའི་དུམ་བུ་དཀྱིལ་མ་ལ་ནང་གསེས་དུམ་བུ་དྲུག་སྟེ། ལྷོ་ནས་བྱང་དུ་རིམ་བཞིན་རྒྱ་གར། བོད། ལི་ཡུལ། རྒྱ་ནག རྒྱ་ནག་ཆེན་པོ་སྟེ་སོག་པོ། ཤམ་བྷ་ལ་བཅས་ཡོད་ཟེར།)。

དུམ་བུ་ཞེ་གཉིས་པ། 《四十二章经》。后汉时代迦叶摩腾、竺法兰汉译。后又由汉译藏。

དུར་ཁྲོད་ཀྱི་ཆས་བརྒྱད། 尸林八器。即：头饰 (མི་མགོའི་དབུ་རྒྱན།)、 头瓔(མི་མགོའི་དོ་ཤལ།)、 大象皮上衣(གླང་ཆེན་གྱི་པགས་པའི་སྟོད་གཡོགས།)、全人皮(ཞིང་ལྤགས་ཀྱི……གཡང་གཞི།)、 虎皮围裙(སྟག་ལྤགས་ཀྱི་ཤམ་ཐབས།)、 浮油脂粉(ཞག་གི་ཟོ་རིས།)、血班(ཁྲག་གི་ཐིག་ལེ།)、人骨灰堆(ཐལ་ཆེན་གྱི་ཚོམ་བུ།)。

དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད། 八大尸林，八大寒林。即：大猛寒林（གཏུམ་དྲག）、枯骨寒林（ཀེང་རུས་ཅན།）、金刚焰寒林（རྡོ་རྗེ་འབར་བ་ཅན།）、稠丛寒林（ཚང་ཚིང་འཁྲིགས་པ།）、狂笑寒林（མི་བཟད་པ་བཞད་པའམ་ཧ་ཧ་རར་རྒོད་པའམ་དྲག་ཏུ་རྒོད་པ།）、上祥寒林（བཀྲ་ཤིས་མཆོག་གམ་བཀྲ་ཤིས་ཚལ།）、幽暗寒林（མུན་པ་དྲག་པོ་ཅན།）、啾啾寒林（ཀི་ལི་ཀི་ལིའི་སྒྲ་ཅན།）。

དུར་ཁྲོད་བདག་པོ། 尸林主，尸陀林主（护法之一）。

དུར་ཁྲོད་པ། 尸林行者。独处尸林或坟地中修习佛法的人（དུར་ཁྲོད་ཀྱི་གནས་སུ་ཕྱིན་ཏེ་ཉམས་ལེན་བྱེད་མཁན།）。

དུར་ཁྲོད་མ། 寒林女。吉祥天母（དཔལ་ལྡན་ལྷ་མོ།）的异名。

དུར་ཁྲོད་བསིལ་བའི་ཚལ། 尸林，寒林。印度一尸林名（རྒྱ་གར་གྱི་དུར་ཁྲོད་ཅིག）。

དུར་བོན། 都苯。系西藏原始宗教苯教的一支派名。亦作འདུར་བོན།。

དུར་གཤེན། 都尔辛。苯教巫师之一，又称斯辛（སྲིད་གཤེན།）。都尔辛的职能是驱神役鬼，降伏妖魔，为死者开路，令亡灵还魂等。类似萨满教中的“灵魂飞升”一类活动。

དུར་གཤེན་མཚན་ཆ་ཅན། 西藏原始宗教苯教之一派名，以为死者及生者推算吉凶为业者。

དུར་སྲི། 尸林饿鬼（དུར་ཁྲོད་ཀྱི་ཡི་དྭགས།）。尸林鬼魅。

དུས། 1.世，位，世位，劫。2.时，时间。

དུས་ཀྱི་ཀུན་སློང་། 时等起，时间等起。

དུས་ཀྱི་བསྐལ་དོན། 时隐蔽。三隐蔽事之一（བསྐལ་དོན་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。指时间久远不能了知者，如前生后世（དུས་ཡུན་རིང་···པོས་བར་དུ་ཆོད་པའི་དབང་གིས་རྟོགས་མི་ནུས······པ། དཔེར་ན། སྐྱེ་བ་སྔ་ཕྱི་ལྟ་བུ།）。

དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། 时轮。时轮金刚（本尊名）。

དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་ལ་འཇུག་པ། 《入时轮论》。阿巴雅（ཨ་བྷ་ཡ།）著。

དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་བསྐྱེད་པའི་རིམ་པ་ལ་མངོན་···པར་རྟོགས་པ་ཚིགས་བཅད། 《时轮生起次第现证颂》。嘉木样曲吉贡布（འཇམ་······དབྱངས་ཆོས་ཀྱི་མགོན་པོ།）著。

དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་རྒྱུད་ཕྱི་མ། 《时轮后续》。念译师（གཉན་ལོ་ཙཱ་བ།）和希鄔译师（ཤེའུ་ལོ་···ཙཱ་བ།）藏译。后由鲁译师洛追贝（ཀླུབས་ལོ་···ཙཱ་བ་བློ་གྲོས་དཔལ།）补充了译本缺译的十一颂。

དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་ཕྱི་ནང་གཞན་གསུམ། 内外别三种时轮。外时轮指：须弥山（རི་རབ།）、四大洲（གླིང་བཞི།）、八小洲等器世间（གླིང་ཕྲན་བརྒྱད་སོགས་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན·········ཁམས།）；内时轮指：五欲界（འདོད་ཁམས་ལྔ།）、六欲天（འདོད་ལྷ་དྲུག）、十六色界（གཟུགས་ཁམས་བཅུ་དྲུག）、四无色处边等三十一有情世间（གཟུགས་མེད་སྐྱེ་མཆེད་མུ་བཞི··སྟེ་ནང་བཅུད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་སྲིད་པ་སུམ་ཅུ་སོ·········གཅིག་སོགས་ཡིན།）；别时轮指：生起次第的所依（བསྐྱེད་རིམ་གྱི་རྟེན།）、能依坛场（བརྟེན་པའི་དཀྱིལ་འཁོར།）和圆满次第的风、脉、明点等（རྫོགས་རིམ་གྱི་རྩ་རླུང་ཐིག་ལེ·········

སོགས་ཡིན།)。

དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་ལེའུ་དང་པོ་གཉིས་ཀྱི་འགྲེལ་…བཤད། 《时轮一二两品释》。系藏传佛教前弘期大译师索南嘉措（ལོ་ཙཱ་བ་ཆེན་པོ་……བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ། ）著。

དུས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཕྱེ་བའི་ལས་གསུམ། 以时所分三业。即：顺现受业（མཐོང་ཆོས་མྱོང་འགྱུར་…ཀྱི་ལས། ）、顺次受业（སྐྱེས་ནས་མྱོང་འགྱུར་ཀྱི་ལས། ）和顺后受业（ལན་གྲངས་གཞན་ལ་མྱོང་འགྱུར་ཀྱི་ལས། ）。

དུས་ཀྱི་སྙིགས་མ། 劫浊。为五浊（སྙིགས་མ་ལྔ། ）之一。所谓劫浊，指至二万岁以后见等之四浊起时。劫浊时众生为见浊烦恼之结果，人间之果报渐衰，心钝体弱，苦多福少。参见སྙིགས་མ་ལྔ། 条。

དུས་ཀྱི་བསྙེན་པ། 时期承事。勇识金刚说有三种：时期承事，谓修一年或半年或四个月（དཔའ་བོ་རྡོ་རྗེས་གསུམ་དུ་བཤད་དེ། དུས་ཀྱི་བསྙེན་པ་ནི། ལོའམ་ལོ་ཕྱེད་དམ་ཟླ་བ་བཞིར་སྒོམ་པའོ། ）。

དུས་ཀྱི་ཐ་མ། 末劫，指坏劫而言。

དུས་སྐབས། 时，时候，时代。汉译为劫。

དུས་འཁོར། 时轮。本尊名（ལྷ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། ）。为 དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། 之略写。

དུས་འཁོར་གྱི་དབང་གི་རབ་བྱེད་ཀྱི་འགྲེལ་པ། 《时轮灌顶品释》。答日迦跋（ཏཱ་རི་ཀ་པ། ）比丘著。

དུས་འཁོར་གྲྭ་ཚང་། 时轮学院。专学时轮金刚和历算的经院。

དུས་འཁོར་དུ་མ་ཟད་སྒྲོན་གསལ་མན་ངག་གི……བཤད། 《时轮无尽明灯教授释论》。十一世纪迦湿弥罗达哇贡布（ཁ་ཆེ་ཟླ་བ་མགོན་པོ། ）著。

དུས་འཁོར་བསྡུས་རྒྱུད། 《时轮摄略经》。全名《最胜本初佛所出怛特罗王吉祥时轮摄略》（མཆོག་གི་དང་པོའི་སངས་རྒྱས་ལས་བྱུང་……བའི་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་བསྡུས་པའི་རྒྱུད། ）。全书五章。克什米尔学者索玛纳塔（ཁ་ཆེའི་པཎྜི་ཏ་སོ་མ་ནཱ་ཐ། ）和西藏卓译师喜饶扎（ལོ་ཙཱ་བ་འབྲོ་དགེ་སློང་ཤེས་རབ……གྲགས། ）由梵译藏，后由旬敦・多吉坚赞（ཤིང་སྟོན་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་མཚན། ）修订。

དུས་འཁོར་དཔའ་གཅིག 时轮独勇。指时轮金刚没有佛母的单身佛。据说宗喀巴大师在沃噶扎（འོ་ཀང་བྲག) 地方修《胜乐轮近修》（འཁོར་ལོ་སྡོམ་པའི་བསྙེན་སྒྲུབ། ）和《尼古六法引导》（ནི་གུ་ཆོས་དྲུག་གི་ཁྲིད། ）时得到验证后，又在涅、桑格宗修《时轮六支加行》（དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་སྦྱོར་བ་ཡན་ལག་དྲུག)，此时曾亲见时轮独勇的圣容。

དུས་འཁོར་སྤྱི་དོན་དྲི་མེད་འོད་རྒྱན། 《时轮经总义・无垢光释庄严篇》。克珠・诺桑嘉措于藏历第八饶迥土狗年（公元1478年）著（མཁས་གྲུབ་ནོར་བཟང་རྒྱ་མཚོས་རབ་བྱུང་བརྒྱད་…པའི་ས་ཁྱི་ལོར་བརྩམས། ）。

དུས་འཁོར་ཕྱི་ནང་གཞན་གསུམ། 三种时轮。即：外时轮（ཕྱི་དུས་ཀྱི་དུས་འཁོར། ）、内时轮（ནང་དུས་ཀྱི་དུས་འཁོར། ）和别时轮（གཞན……དུས་ཀྱི་དུས་འཁོར། ）。详见དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་ཕྱི་ནང་གཞན་གསུམ། 条。

དུས་འཁོར་བ། 堆科瓦。指能够解释不同于其它密宗经咒的《时轮根本续》并精通历算的高僧和格西（གསང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་གཞན་དང་…བཤད་སྲོལ་མི་འདྲ་བའི《དུས་འཁོར་རྩ་རྒྱུད། 》དང་། དེའི་འགྲེལ་བཤད། ལག་ལེན། སྐར་

ཐིས་བཅས་ལ་མཁས་པའི་བླ་མ་དང་། དགེ་བཤེས་ཚོར་དུས་འཁོར་བ་ཟེར།)。

དུས་འཁོར་རྩ་རྒྱུད། 《时轮根本续》。又称《时轮金刚大续》及《时轮经》，亦有称《吉祥时轮续》者。此经相传为释迦牟尼应香拔拉法王月贤（ཤམ་བྷ་ལའི་ཆོས་རྒྱལ་ཟླ་བ……བཟང་པོ། ）等九十六小国王之祈请而讲，后由月贤笔录成书，共一万二千颂。公元1027年被译成藏文。

དུས་ཁྲིམས། 时戒，斋戒。望日、晦日、初八日受持近住律仪，即受持斋戒。如今日日出前至翌日日出前中间守护之时日斋戒（ཉ……སྟོང་བརྒྱད་གསུམ་སོགས་ཀྱི་དུས་བསྙེན་གནས……བསྲུང་བ། བསྙེན་གནས་སྡོམ་པ་དང་ལྡན་པ་ལས་དེ་རིང་ཉི་མ་མ་ཤར་གོང་དུ་བླངས་ནས། སང་ཉི་མ་མ་ཤར་བར་ཉིན་ཞག་གི་མཐའ་ཅན་དུ་བསྲུང་…པའི་ཁྲིམས། ）。

དུས་ཁྲིམས་ཡན་ལག་བརྒྱད། 八时戒，八斋戒，八关斋，八支斋。谓断与四根本相顺分，为使戒律坚固之四支（རྩ་བ་བཞི་ཕྱོགས……མཐུན་དང་བཅས་པ་སྤོང་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་བརྟན་པར་བྱེད་པའི་ཡན་ལག་བཞི། ）；不饮酒，为增进不放逸支（ཆང་གི་བཏུང་བ་སྤོང་བ་བག་ཡོད……གོང་འཕེལ་བྱེད་པའི་ཡན་ལག）；不得坐高广大床，不歌舞着华鬘，不得非时食等，为使戒禁之三支（མལ་ཆེ་མཐོ་དང་གར་ཕྲེང་ལ་སོགས་པ་དང་། ཕྱི་དྲོའི་ཁ་ཟས་ཏེ་དེ་གསུམ་སྤོང་བ་བརྟུལ་ཞུགས་དག་པར་བྱེད་པའི་ཡན་ལག…………གསུམ། ）。以上共为八支。

དུས་ཁྲིམས་ལ་གནས་པ། 受斋，持斋。

དུས་མཛོད། 《时轮》与《俱舍》二书的合称（དུས་འཁོར་དང་མངོན་པ་མཛོད་གཉིས་ཀྱི་བསྡུས…མིང་། ）。

དུས་ཆེན་བཞི། 四大节日。指佛教四大节日。即：二月十五神变节（གཉིས་པའི་ཡར་ངོ་ལ་ཆོ…འཕྲུལ་བསྟན་པ། ）、四月十五成佛节（བཞི་པའི་བཅོ་ལྔར་མངོན་པར་སངས་རྒྱས་པ། ）、六月六日说法节（དྲུག་པའི་དྲུག་ལ་ཆོས་འཁོར……བསྐོར་བ། ）、九月廿二日回降节（དགུ་པའི་ཉེར་གཉིས་ལ་ལྷ་ལས་བབས་པ། ）。

དུས་ཆེན་གསུམ་འཛོམས། 三重节，萨噶达瓦（ས་ག་ཟླ་བ། 氐宿月）即藏历四月十五日，是释迦牟尼入胎、证觉和涅槃三大行迹纪念日，故名。

དུས་གཏོར། 定期朵马。指佛教徒在法事活动中，定期对某一鬼神所献的一种供品（དུས…ཚིགས་རེས་ཅན་ལ་འབུལ་བའི་མཆོད་གཏོར་ཞིག）。

དུས་མཐའ། 时间尽头，末日；末劫，坏劫。

དུས་མཐའི་མེ། 劫火。坏劫之末，发生大火，毁坏世界。

དུས་མཐའི་རླུང་། 末劫风，坏劫风。坏劫之末，发生大风。

དུས་ལྡན། 迦里迦尊者。为十六尊者之一。彼遵佛命居赤铜洲，住持佛教（སྟོན་པའི་བཀོད་པ…ལྟར་ཟངས་གླིང་ན་བཞུགས་པའི་གནས་བརྟན……ཞིག）。参见གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག条。

དུས་འབྲེལ་གསོ་སྦྱོང་། 定时布萨，定时长净。指佛教徒在一定时间举行的长善净恶仪式。参见གསོ་སྦྱོང་གསུམ། 条。

དུས་མ་ཡིན་པ། 非时，不以时，不按时。《毗奈耶经》中所说，如非时而食，非时而眠，言不应时等（སྐབས་ལ་མ་བབས་པ་སྟེ་འདུལ་བ…ལས་བཤད་པའི་དུས་མ་ཡིན་པའི་ཟས་དང་། དུས་མ་ཡིན་པར་ཉལ་བ། དུས་མ་ཡིན་པར་སྨྲ་བ

སོགས་ཀྱི་དོན་འདི་ལྟ་བུ།)。

དུས་མ་ཡིན་པར་ཟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 非时食。定时以外所进饮食。九十单堕之一(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。谓比丘自当日午后至次日黎明前这段时间进食，为非时食，即犯此堕罪。

དུས་མིན་གྱི་དགག་དབྱེ། 非时解制。三种解制之一。比丘夏令安居，定期三月，如遇违缘，未满三月，安居一月或一月半者，可以解制，名为非时解制(དགག་དབྱེའི་ནང་གསེས། དུས་ལ་མ་བབ་པར་དགག་དབྱེ་བྱ་བ་སྟེ། དབྱར་ཟླ་བ་གསུམ་དུ་གནས་པའི་མཐུན་རྐྱེན་མ་ཚང་བའམ། འགལ་རྐྱེན་ཉེ་བར་གནས་པ་ན་ཟླ་བ་གཅིག་གམ་ཕྱེད་དང་གཉིས་འདས་པ་ན་དགག་དབྱེ་བྱར་རུང་བ།)。

དུས་མེ། 1.时火，劫末大火，劫火。2.罗睺尾(སྒྲ་གཅན་མཇུག་མ།)。

དུས་ཞྭ་ན། 时游。欲界天(འདོད་ལྷ།)之异名。

དུས་བཞི། 四种时。即：圆满时(བསྐལ་བ་རྫོགས་ལྡན།)、三分时(གསུམ་ལྡན།)、二分时(གཉིས་ལྡན།)、斗诤时(རྩོད་ལྡན།)。

དུས་བཞི་སྔ་མ་དང་ཕྱི་མ། 佛教四时的前期和后期。时轮派说：香拔拉的勇武法王以前 三千三百零四年(公元前880—公元2424年)为前期 (རིགས་ལྡན་དྲག་པོའི་ཡན་གྱི་ལོ་སུམ་སྟོང……སུམ་བརྒྱ་དང་བཞི་སྟེ་སྤྱི་ལོའི་སྔོན་གྱི་880ནས་དེ……མན་ཆད་2424བར་ནི་དུས་བཞི་སྔ་མ།)，　其后的一千八百年为后期(རིགས་ལྡན་དྲག་པོའི……བསྟན་པའི་གནས་ཚད་ལོ་ཆིག་སྟོང་བརྒྱད་བརྒྱ་ནི……དུས་བཞི་ཕྱི་མ།)。　共五千一百零四年。

དུས་བཞི་ཕྱི་མ། 后四时。时轮派说：勇武法王所传佛法将存在一千八百年，分为圆满时(རྫོགས་ལྡན།)、　三分时(གསུམ་ལྡན།)、二分时(གཉིས་ལྡན།)、斗诤时(རྩོད་ལྡན།)四段，每段四百五十年，称为后四时。

དུས་གསུམ། 三世，三时。即：过去、未来、现在(འདས་མ་འོངས་ད་ལྟ་གསུམ།)。

དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ། 1.都松钦巴(1110—1193)。原西康人，十六岁出家，法名却吉扎巴(ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ།)。　他先后在前后藏(དབུས་གཙང་།)三十年，　从各派名人学显密教法。1147年在西康类乌齐(རི་བོ……ཆེ།)附近建噶玛丹萨寺(ཀརྨ་གདན་ས།)，遂成噶玛噶举派。1187年在拉萨西北的堆垅地方又建楚普寺(མཚུར་ཕུ།)。这一派的后辈说他能知过去、现在、未来的事情，故称都松钦巴(意为知三世)。 2.佛的别号，知过去、现在和未来者。

དུས་གསུམ་མཁྱེན་པའི་སློབ་མ་འོད་བཞི། 都松钦巴的四光弟子。即：塔玛・楚成沃(མཐའ་མ་ཚུལ་ཁྲིམས་འོད།)、南卡沃(ནམ་མཁའ………འོད།)、麦乌・强曲沃(སྨེའུ་བྱང་ཆུབ་འོད)、甲贡・益西沃(རྒྱ་སྒོམ་ཡེ་ཤེས་འོད།)。

དུས་གསུམ་རྒྱལ་བ། 三时诸佛。指过去佛拘留孙佛等(འདས་པའི་སངས་རྒྱས་འཁོར་བ་འཇིག་སོགས།)、现在佛释迦牟尼(ད་ལྟའི་སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།)和未来佛弥勒(མ་འོངས་པའི……སངས་རྒྱས་བྱམས་པ་མགོན།)而言。

དུས་གསུམ་བརྟག་པ། 《观三时》。陈那论师所著的一部因明学著作(སློབ་དཔོན་ཕྱོགས་གླང་གིས་མཛད་པའི་ཚད་མ་རིག་པའི་གཞུང་ཞིག)。

དུས་གསུམ་སངས་རྒྱས། 三世佛。即：未来佛弥勒(བྱམས་པ།)、　现在佛释迦牟尼(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།)、　过去佛迦叶(འོད་སྲུང་།)。

དེ་ཁོ་ན་ཉིད། 空性，真实性。

དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་གླུ་གསུམ། 真实义三歌。即：自性真实歌（རང་བཞིན་གྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་གླུ།）、圆满真实歌（འབྱོར་པའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་གླུ།）和清净真实歌（རྣམ་པར་དག་པའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་གླུ།）。

དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་སྒྲོན་མེ། 《真实炬》。黑行师（ནག་པོ་སྤྱོད་པ།）著。

དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་མཆོད་པ། 真实性供。

དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་དོན། 真实义。空性（སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་དོན།）。

དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་དོན་ལ་ཕྱོགས་གཅིག་པ། 入真实一分胜解。生起通达诸法名言性空之慧（ཆོས་རྣམས་ཉིད་ཀྱི་མིང་དེ་དག་སྟོང་པ་ཉིད་དུ……ཤེས་པའི་ཤེས་རབ་སྐྱེས་པ།）。系菩萨四胜解行之一（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་མོས་པས་སྤྱོད……པའི་ཆ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྡུས་པའི་དཀའ་འགྲེལ། 《摄真实性释难》。系印度莲花戒论师所著因明注释之一（རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལས……བརྩམས་པའི་ཚད་མའི་གཞུང་ཞིག）。

དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྡུས་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ། 《摄真实性颂》。印度静命论师所著因明注释之一（རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཞི་བ་འཚོས……བརྩམས་པའི་ཚད་མའི་གཞུང་ཞིག）。

དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བཞི། 四真实性。即：我真实性（བདག་གི་དེ་ཉིད།）、咒真实性（སྔགས་ཀྱི་དེ་ཉིད།）、天真实性（ལྷའི་དེ་ཉིད།）、智真实性（ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དེ་ཉིད།）。

དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ལ་འཇུག་པ། 《入真性论》。益西扎巴论师（སློབ་དཔོན་ཡེ་ཤེས་གྲགས་པ།）著。

དེ་ཁོ་ན་དེ་བཞིན་ཉིད། 真如实性。

དེ་ཁོ་ན་ཤེས་པ། 真实智，真智（སྟོང་ཉིད་རྟོགས་པའི་ཤེས་པ།）。

དེ་རྗེས་ཕྱོགས་ཀྱི་ལྷག་མ། 随顺破僧违谏。十三僧残中因违谏而犯四种之一。谓随顺、襄助破合和僧，已谏三次而不听者（དགེ་འདུན་……ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་ལས། བསྐྱོ་བ་ལས་བྱུང་བའི་ལྷག་མ་བཞིའི་ནང་གསེས། དགེ་འདུན་གྱི་དབྱེན་བྱེད་པ་དེའི་རྗེས་སུ་ཕྱོགས་པའམ་གྲོགས་བྱེད་པ……ལན་གསུམ་གྱི་བར་དུ་བསྒོ་ཡང་མི་ཉན་པ།）。

དེ་ཉིད་བཅུ། 十真实。密乘金刚上师应当娴练的十种本性。即：坛场（དཀྱིལ་འཁོར།）、密咒（སྔགས།）、手印（ཕྱག་རྒྱ།）、守护我及处等（བདག་དང་གནས་ལ་སོགས་པ་བསྲུང……བ།）、迎神仪轨（ལྷ་རྣམས་སྤྱན་དྲངས་པའི་ཆོ་ག）、念诵（བཟླས་བརྗོད།）、修习（བསྒོམ་པ།）、内外护摩（ཕྱི་དང་ནང་གི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་སྦྱིན་སྲེག）、收摄（ཉེ་བར་བསྡུ་བ།）、送神（གཤེགས་སུ་གསོལ་བ།）。

དེ་ཉིད་རྟོགས་འབྲིང་། 中证真。独觉佛（རང་སངས་རྒྱས།）的异名。

དེ་ཉིད་བསྡུས་པ། 《摄真实续》。属密宗续部经典，布敦一切智（བུ་སྟོན་ཐམས་ཅད་མཁྱེན……པ།）著。又作དེ་ཉིད་བསྡུས་པའི་རྒྱུད།。

དེ་ཉིད་བསྡུས་པའི་རྒྱས་འགྲེལ་ཀོ་ས་ལའི་རྒྱན། 《摄真实会憍萨罗庄严》。瑜伽部经典，释迦友（ཤཱཀྱ་བཤེས་གཉེན།）著。

དེ་ཉིད་སྣང་བ། 《真实光明》。密宗续部经典，布敦一切智（བུ་སྟོན་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ།）著。

དེ་ཉིད་རིག་པ། 了知空性（སྟོང་ཉིད་རྟོགས་པ།）。

དེ་ཉིད་གསུམ་པོ། 三真实。《后静虑》云："咒住火成就，住声给瑜伽，声后给解脱是此三真实"。此说即住火真实，住声真实，

声后真实 (བསམ་གཏན་ཕྱི་མ་ལས། གསང་སྔགས་མེ་གནས་དངོས་གྲུབ་སྟེར། སྒྲ་གནས་རྣལ་འབྱོར་སྟེར་བར་དྲན། སྒྲ་མཐར་ཐར་པ་སྟེར་བ་ཉིད། འདི་དག་དེ་ཉིད་གསུམ་པོ་ཡིན། ཞེས་མེ་གནས་ཀྱི་དེ་ཉིད་དང་། སྒྲ་གནས་ཀྱི་དེ་ཉིད། སྒྲ་མཐའི་དེ་ཉིད་གསུམ་གསུང་།)。

དེ་ལྟ་བུ་བྱུང་བའི་སྡེ། 本事。梵语音译作伊帝日多伽 (ཨིཏིབྲྀཏྟཀཿ)。 宣说如来弟子于过去世行状经历的经典，属毗奈耶藏，如《百业经》(མདོ་སྡེ་ལས་བརྒྱ་པ།)等。 是十二分教第八部 (གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི······བརྒྱད་པ།)。

དེ་བ་ད་ཏྟཿ། (梵)提婆达多，天授。参看 ལྷས་བྱིན། 条。

དེ་མ་ཐག་རྐྱེན་གསུམ། 三等无间缘。即：善 (དགེ་བ།)、 不善 (མི་དགེ་བ།)、 无记 (ལུང་མ་བསྟན།)。

དེ་མ་ཐག་པའི་རྐྱེན། 等无间缘。四缘之一 (རྐྱེན་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག)。 相应心心所法，次弟五间，前一甫灭，后一即生 (སེམས་སེམས་བྱུང་··· མཚུངས་པ་རྣམས་ཀྱིས་སྔ་མ་གང་ཞིག་འགག་པའི··· དེ་མ་ཐག་ཏུ་རང་གི་ཕྱི་མོ་གས་ཀྱི་སེམས་སེམས་བྱུང་སྐྱེད་པ།)。 故称前者为后者无间缘。

དེ་མ་ཐག་པའི་ལམ། 无间道。又作无碍道，意为断惑而不为惑间隔之无漏智。俱舍论二十五曰："无间道者，谓此能断所应断障"。

དེ་ཙམ་ལྔ། 五唯。即：色 (གཟུགས།)、声 (སྒྲ།)、 香 (དྲི།)、味 (རོ།)、触 (རེག་བྱ།)。 意同五尘。参见 ཤེས་བྱ་ཉེར་ལྔ། 条。

དེ་མཚུངས་ཀྱི་དབང་པོ། 相应根。不成为自果根识不共所依或增上缘，如睡眠时间所有眼、耳、鼻、舌、身根等 (རང་འབྲས་དབང····ཤེས་ཀྱི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་རྟེན་ནམ་བདག་རྐྱེན···· དུ་གྱུར་པ་མ་ཡིན་པ། གཉིད་ལོག་པའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་མིག་རྣ་སྣ་ལྕེ་ལུས་ཀྱི་དབང་པོ་རྣམས······· སོ།)。

དེ་བཞིན་ཉིད། 真如，本性，空性。离戏论法界 (སྤྲོས་པ་དང་བྲལ་བའི་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས········ སོ།)。

དེ་བཞིན་ཉིད་དུ་རོ་གཅིག་པ། 一味真如。法界一味 (ཆོས་དབྱིངས་སུ་རོ་གཅིག)。

དེ་བཞིན་ཉིད་དམིགས་བསམ་གཏན། 缘真如静虑。从住初地乃至十地诸大菩萨，各依妙智缘法性空于一一地次第所修之定 (ས་དང་པོ··· ཡན་ཆོད་ས་བཅུ་པ་མན་ཆད་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་སེམས····· དཔའ་རྣམས་ཀྱིས་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་སྟོང་པའི་དོན···· ས་རེ་རེ་བཞིན་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཁྱད་པར་གྱིས་རིམ་པར···· བསྒོམ་པ།)。

དེ་བཞིན་ཉིད་གསུམ། 三真如。《阿毗达磨集论》中说真如虽无差异，但依内心有境所依不同，分为三种：善真如、不善真如和无记真如 (མངོན་པ་ཀུན་བཏུས་ལུགས་སུ་དེ་བཞིན་ཉིད··· ནི་ཆོས་ཉིད་ལ་ཁྱད་མེད་ཀྱང་། ཆོས་ཅན་རྟེན་ཐ་དད་པའི་སྒོ་ནས་དགེ་བ་དང་། མི་དགེ་བ་དང་། ལུང་མ་བསྟན་གྱི་དེ་བཞིན་ཉིད་གསུམ་སོ།)。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ། 1.如来。如实了知诸法法性故名如来 (ཆོས་རྣམས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད་ཇི་ལྟར···· གནས་པ་དེ་ལྟར་ཐུགས་སུ་ཆུད་པས་ན་དེ་བཞིན····· གཤེགས་པའོ།)。 2.德银协巴 (1383—1415)，原名却贝桑波 (ཆོས་དཔལ་བཟང་······· པོ།)，系藏传佛教噶玛噶举黑帽系 (ཞྭ་ནག··· ཅན།) 第五世活佛。彼曾应明成祖之邀去过南京，被赐"如来"名号，并封为"大宝法王西天大善自在佛"。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་དགྲ་བཅོམ་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས་ངན་སོང་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ་གཟི་བརྗིད་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི······བརྟག་པ་ཕྱོགས་གཅིག་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། 《佛说最上根本大乐金刚不空三昧大教王经》。希瓦沃 (ཞི་བ་འོད།) 藏译。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྐུ་གསུང······ཐུགས་ཀྱི་གསང་ཆེན་གསང་བ་འདུས་པ······ཞེས་བྱ་བ་བརྟག་པའི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོའི······མདོ། 《佛说一切如来金刚三业最上秘密大教王经》。仁钦桑布 (རིན་ཆེན་བཟང་པོ།) 藏译。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད···བསྡུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说一切如来真实摄大乘现证三昧大教王经》。仁钦桑布 (རིན་ཆེན་བཟང་པོ།) 藏译。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་བྱིན་གྱི་རླབས་ཀྱི་སྙིང་པོ་གསང་བ་རིང་བསྲེལ་གྱི་ཟ་མ་ཏོག 《一切如来正法秘密箧印心陀罗尼经》。宋代施护汉译。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་བྱིན་གྱི་རླབས་སེམས་ཅན་ལ་གཟིགས་ཤིང་སངས་རྒྱས་ཀྱི······ཞིང་གི་བཀོད་པ་ཀུན་ཏུ་སྟོན་པ། 《佛说庄严王陀罗尼咒经》。印度堪布姿纳迷札 (རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ)、苏仁罗陀菩提 (སུ་རེནྡྲ་བོ་དྷི།) 和西藏译师益西德 (ལོ···ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེ།)、焦饶·鲁益坚赞 (ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན) 由梵译藏。唐代义净由梵译汉。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གཙུག་ཏོར······ནས་བྱུང་བའི་གདུགས་དཀར་པོ་ཅན། 《佛顶大白伞盖陀罗尼》。元代沙罗巴译。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་བདུན་གྱི་སྔོན་གྱི་སྨོན་ལམ་གྱི་ཁྱད་པར་རྒྱས་པ། 《药师琉璃光七佛本愿功德经》。大乘经八百颂 (ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ་ཤློ་ཀ་བརྒྱད་བརྒྱ་པ།)。印度堪布姿纳迷札 (རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ།) 和西藏译师益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ) 由梵译藏。唐代义净由梵译汉。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་དྲི་མེད་ཟླ་འོད། 无垢月光如来。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་ཡོན་ཏན་བརྗོད་པའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས། 《佛说较量一切佛刹功德经》。印度堪布姿纳迷札 (རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ།)、达那希拉 (དཱ་ན་ཤཱི་ལ) 和西藏译师益西德 (ཡེ་ཤེས···སྡེ།) 由梵译藏，收在经藏第四卷中。宋代法贤由梵译汉。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་མི་འཁྲུགས་པའི་བཀོད་པ། 《大宝积经不动如来会第六》。不动如来品五卷五章 (དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་བཀོད་པའི······ལེའུ་བམ་པོ་ལྔ་དང་ལེའུ་ལྔ་པ།)。印度堪布姿纳迷札 (རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ།)、达那希拉 (དཱ་ན་ཤཱི་ལ།) 和西藏译师益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 由梵译藏。唐代菩提流志由梵译汉。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་བཞི། 四如来。即：多宝如来 (རྒྱལ་བ་རིན་ཆེན་མང་།)、妙色如来 (གཟུགས་མཛེས་དམ་པ།)、无边身如来 (སྐུ་འབྱམས་ཀླས།)、离一切怖畏如来 (འཇིགས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བ།)。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རིགས་ལྔ། 五类如来。即：毗卢遮那佛 (རྣམ་སྣང་།)、不动佛 (མི་བསྐྱོད་པ།)、无量光佛 (འོད་དཔག་མེད།)、宝生佛 (རིན་འབྱུང་།)、不空成就佛 (དོན་

གྲུབ།)。

དེ་བཞིན་དཤེགས་པའི་འཁོར་བཞི། 如来四众。指如来弟子出家四众。即：沙弥、沙弥尼（དགེ་ཚུལ་པ་མ། ）和比丘、比丘尼（དགེ་སློང··· པ་མ། ）。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་དགེ་བ་བསམ་གཏན། 如来善法静虑。无余通达诸所知界，无余永断烦恼障和所知障，远离一切虚妄分别，圆满行持自他义利（ཤེས་བྱ་ཐམས་ཅད་མ་ལུས་པར་ཐུགས་སུ་ཆུད་ཅིང་ཉོན་མོངས་པ་དང་ཤེས་བྱའི··· སྒྲིབ་པ་མ་ལུས་པར་སྤངས་པས་ཅི་ལ་ཡང་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་ནས་བདག་དང་གཞན··· གྱི་དོན་མ་ལུས་པར་འཛིན་པ། ）。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཆོས་སྐུ། 如来法身。三佛身之一（སྐུ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་མཆོད་རྟེན། 佛塔，如来制多，安置灵骨之塔。梵名制多。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ངེས་པར··· བསྟན་པ། 《大哀经》，《示现如来大悲经》。全名《示现如来大悲陀罗尼自在王请问经》。全书七卷（འཕགས་པ་དེ་བཞིན··· གཤེགས་པའི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ངེས་པར་བསྟན་པ······ ཞེས་བྱ་བ་གཟུངས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག་རྒྱལ་པོས་ཞུས······ པའི་མདོ་བམ་པོ་བདུན་པ། ）。印度堪布希兰陀罗菩提（རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཤཱི་ལེནྡྲ་བོ་དྷི། ）和西藏译师益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）由梵译藏，并用厘定后的藏文校正。西晋时代竺法护由梵译汉。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྙིང་པོ། 如来藏。《大方广如来藏经》。唐代不空汉译。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྟོབས་བཅུ། 如来十力。参见སྟོབས་བཅུ། 条。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་བསྟན་པ། 如来教，佛教，佛圣教。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཐེག་པ། 如来乘。佛乘，大乘（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐེག་པ་འམ་ཐེག་པ་ཆེན··· པོ། ）。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་དྲིལ་བུ། 如来铃。铃柄上部有佛像，铃口饰以轮鬘、宝鬘、莲鬘或剑鬘者。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན··· པ། 如来一切种智（ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི··· ཡེ་ཤེས། ）。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་མི་འཇིགས་པ་བཞི། 如来四无畏。参见མི་འཇིགས་པ་བཞི། 条。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་མིང་གི་སྐུ། 如来名身。与色身相对的称谓。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་གཙུག་ཏོར་ནས་བྱུང་བ····· གདུགས་དཀར་པོ་ཅན་གཞན་གྱིས་མི་ཐུབ····· པ། 1.《佛说大白伞盖总持陀罗尼经》。元代僧真智译。2.《佛顶大白伞盖陀罗尼经》。元代沙罗巴译。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་གཟུགས་སྐུ། 如来色身。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 《佛说如来智印经》。译者佚名。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཡོན་ཏན་དང་ཡེ་ཤེས······ བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པའི་ཡུལ་ལ་འཇུག་པ······ བསྟན་པ། 《大方广入如来智德不思议经》。唐代实义难陀译。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས། 1.如来种性，如来家，如来族。2.佛部。密教三部之一（སྔགས་ལུགས་ཀྱི་རིགས་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས······ ཤིག）。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས་ཀྱི་སྔགས། 如来部咒。如来部说："嗡左拉吽"（ཨོཾ་ཛ་ལ་ཧཱུྃ། ）

为如来部咒。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ས། 如来地。即佛位（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ས།）。

དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྲས། 如来子，佛子，菩萨（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྲི།）。

དེས་པས་ཞུས་པ། 《大宝积经善顺菩萨会第二十七》。全书一卷。印度堪布姿纳迷札（རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ）和西藏译师益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）由梵译藏。唐代菩提流支由梵译汉。

དེཧཿ （梵）提诃，身洲。参见ལུས། 条。

དོ་ཧ་མཛོད། 证道歌集。指古代佛教徒叙述修道证果情景的歌词总集（གྲུབ་ཐོབ་ཀྱི་ཉམས་མྒྲུ…མང་པོ་སྦྲགས་གཅིག་ཏུ་བསྒོམས་པའི་བསྟན………བཅོས།）。

དོན་གྲུབ་པ། 义成部，小乘之一部。

དོན་གྲུབ་མ་ཆེ་བ། 大义成母。密宗一本尊名。

དོན་འགྱུར་གྱི་ཐེ་ཚོམ། 合理犹豫。犹豫之一（ཐེ་ཚོམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。犹豫之能引生合理认识自境之正确心识者。如思“声是常耶，抑无常耶？大概很可能是无常”。此一犹豫，能引生了知声是无常之心（རང་ཡུལ་དོན…མཐུན་དུ་འཛིན་པའི་ཡང་དག་པའི་བློ་སྐྱེད་པར……བྱེད་པའི་ཐེ་ཚོམ། དཔེར་ན། སྒྲ་རྟག་གམ་མི་རྟག ཕལ་ཆེར་མི་རྟག་ལས་ཆེ་སྙམ་པ་ལྟ་བུ་སྟེ། དེས་སྒྲ་མི་རྟག་པར་རྟོགས་པའི་བློ་སྐྱེད་པའོ།）。

དོན་གཉིས། 二利。指自利与他利（རང་དོན་དང་གཞན་དོན་གཉིས།）。

དོན་དམ་གཉིས། 二胜义。即：异名胜义（རྣམ་གྲངས་པའི་དོན་དམ།）和非异名胜义（རྣམ……གྲངས་མ་ཡིན་པའི་དོན་དམ།）。

དོན་དམ་དུ་གྲུབ་པ་གསུམ། 三胜义成就。即：了辨本性理胜义（གནས་ལུགས་དཔྱོད་པའི་རིགས…ཤེས་ལ་དོན་དམ་དུ་བྱས་པ།）、了圣正定胜义（འཕགས་པའི་མཉམ་བཞག་ཡེ་ཤེས་ལ་དོན་དམ……དུ་བྱས་པ།）和真实成就胜义（བདེན་པར་གྲུབ…པ་ལ་དོན་དམ་དུ་བྱས་པ།）。

དོན་དམ་བདེན་པ། 胜义谛。指用超乎世俗见地以上的一种见地来认识宇宙，也就是从绝对的意义上看待宇宙间的一切事物。胜义谛和世俗谛（ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ།）二者合起来就是大乘佛教对世界的看法。

དོན་དམ་རྣམ་པར་ངེས་པའི་ཆོས་འཁོར། 胜义法轮。释迦牟尼第三次所转法轮（སངས……རྒྱས་ཀྱིས་གསུངས་པའི་ཆོས་འཁོར་རིམ་པ་གསུམ……པ།）。

དོན་དམ་པ། 1.胜义，殊胜义（དམ་པའི་དོན།）。此系与世俗对称，指胜于世间世俗义理之深妙理趣。2.解脱（ཐར་པ།），指佛。3.指非世俗暂时时性者（ཀུན་རྫོབ་གནས་སྐབས་ཙམ་མ་ཡིན་པ།）。

དོན་དམ་པ་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་ཉིད། 胜义无自性性，胜义无性。唯识宗依“圆成实自性”而得此名。此即由远离遍计所执我法性，所达到之“真如”，亦称“唯识实性”。参见ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་གསུམ། 条。

དོན་དམ་པ་སྟོང་པ་ཉིད། 胜义空。涅槃本无实性（མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་དངོས་པོ་རང་བཞིན…གྱིས་མ་གྲུབ་པའོ།）。系十六空之一（སྟོང་པ་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

དོན་དམ་པའི་ཀུན་རྫོབ། 胜义世俗。即八谛中四种世俗之第四。

དོན་དམ་པའི་དགེ་བ། 胜义善。指真如和涅槃（དེ་བཞིན་ཉིད་དང་མྱང་འདས།）。

དོན་དམ་པའི་དགེ་སློང་། 胜义比丘，真沙

门，第一真沙门。五种比丘之一 (དགེ་སློང་……ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

དོན་དམ་པའི་ཆོས། 胜义法。不可思议、不可言说之法 (བློ་འདས་སྨྲ་བསམ་བརྗོད་མེད་ཀྱི……ཆོས།)， 指涅槃。

དོན་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱིས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ། 《第一义法胜经》。全书二百八十颂 (འཕགས་པ་དོན་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱིས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་ཞེས་བྱ……བའི་མདོ་ཤློ་ཀ་ཉིས་བརྒྱ་དང་བརྒྱད་བཅུ་པ།)。印度班智达姿纳迷札 (པཎྜི་ཏ་ཛི་ན་མི་ཏྲ།) 和西藏译师益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 由梵译藏。元魏时代瞿昙般若流支由梵译汉。

དོན་དམ་པའི་ཆོས་མངོན་པ། 胜义对法。圣者现证无常等十六行相的智慧及禅定 (འཕགས་རྒྱུད་ཀྱི་མི་རྟག་སོགས་བཅུ་དྲུག་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ་རྗེས་འབྲང་དང་བཅས་པ།)。

དོན་དམ་པའི་བསྙེན་པ། 《胜义念修》。达哇贡布 (ཟླ་བ་མགོན་པོ།) 译。后又有雅垅译师 (ཡར་ཀླུངས་ལོ་ཙྪ་བ།) 的译本。

དོན་དམ་པའི་སྟོང་པ་ཉིད། 胜义空。藏传佛教觉囊派说自证本明，远离一切戏论之圆成实，在世俗为无，在胜义为有，故是实有。此与法性、法界、真如同名胜义空 (ཇོ་ནང་……པའི་གསུང་སྒྲོས་སུ། རང་རིག་རང་གསལ་སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཡོངས་གྲུབ་ནི་ཀུན……རྫོབ་ཏུ་མེད་ལ་དོན་དམ་དུ་ཡོད་པས་བདེན་པར……ཡོད་པའོ། དེ་ནི་ཆོས་ཉིད་དང་། ཆོས་དབྱིངས་དང་། དེ་བཞིན་ཉིད་དང་། དོན་དམ་སྟོང་ཉིད་ཅེས་བྱ།)。

དོན་དམ་པའི་བདེན་པ། 胜义谛。遮止诸有法的实有，无实之空，即为"胜义谛" (དངོས་པོ་རྣམས་བདེན་པས་སྟོང་པའི་མེད་པར་དགག་པ……ནི་དོན་དམ་པ་བདེན་པ་ཡིན།)。

དོན་དམ་པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས། 胜义菩提。指现证空性的智慧 (སྟོང་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ……རྟོགས་པའི་ཡེ་ཤེས།)。

དོན་དམ་པའི་མི་དགེ་བ། 胜义不善。指一切生死轮回之法，苦为自性。

དོན་དམ་པའི་མཚན་ཉིད་ལྔ། 胜义五相。即：不可说 (བརྗོད་དུ་མེད་པ།)、 无二 (གཉིས་སུ་མེད་པ།)、 非思虑境 (རྟོག་གེའི་ཡུལ་མིན་པ།)、 一味 (རོ་གཅིག་པ།) 和无相 (མཚན་ཉིད་མེད་པ།)。

དོན་དམ་པའི་ལུང་མ་བསྟན། 胜义无记。如虚空 (ནམ་མཁའ།) 和择灭 (བརྟག་མིན་འགོག་པ།)。

དོན་དམ་པའི་སྲུང་འཁོར། 胜义护轮。智慧护轮 (ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྲུང་བའི་འཁོར་ལོ།)。

དོན་དམ་པར་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ། 三无性之第三，胜义无自性性。参见ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་གསུམ། 条。

དོན་དམ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་པ། 发正理菩提心。为常悔七支 (རྒྱུན་བཤགས་ཡན་ལག……བདུན།)。

དོན་དམ་བྱང་ཆུབ་སེམས། 真谛菩提心。指对自他互换之菩提心，获得性空之见地而言 (བདག་གཞན་མཉམ་བརྗེའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དེ……ལ་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་བས་རྒྱས་ཐེབས་པ།)。

དོན་དམ་བྱང་སེམས། 胜义菩提心。密教三种菩提心中的第二菩提心。

དོན་དམ་གསུམ། 三胜义。即：义胜义 (དོན་དོན་དམ་པ།)、得胜义 (ཐོབ་པ་དོན་དམ་པ།) 和修胜义 (སྒྲུབ་པ་དོན་དམ་པ།)。

དོན་རྣམ་པར་ངེས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ……གྲངས། 《佛说法乘义决定经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 藏译。

དོན་ཡོད་གྲུབ་པ། 不空成就佛（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།）。

དོན་ཡོད་པའི་ཞགས་པའི་ཆོ་ག་ཞིབ་མོའི་རྒྱལ་པོ། 《不空羂索神变真言经》。全书二十五卷。仁钦珠（རིན་ཆེན་གྲུབ）由梵译藏。唐代菩提流支由梵译汉。

དོན་ཡོད་ཞགས་པ། 不空羂索观世音菩萨。梵名阿牟伽皤赊。译为不空羂索，胎藏界观音院之一尊，或列为观音之一。此尊持不空羂索，钩取人天之鱼于菩提之岸，以此标帜而得名。

དོན་ཡོད་ཞགས་པའི་སྙིང་པོ། 《不空羂索咒心经》。大乘佛经名（འཕགས་པ་དོན་ཡོད་ཞགས་པའི་སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ།）。印度论师阿摩帕潘札和西藏译师仁钦扎由梵译藏（རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཨ་མོ་གྷ་བཛྲ་དང་། ལོ་ཙྪ་བ་དགེ་སློང་རིན་ཆེན་གྲགས་ཀྱིས་བསྒྱུར།）。

དོན་ཡོད་ཞགས་པའི་སྙིང་པོའི་གཟུངས། 《佛说圣观自在菩萨不空王秘密心陀罗尼经》。宋代施护汉译。

དོན་ཡོད་ཞགས་པའི་ཡ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་…… ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱེད་པ། 《不空羂索神变真言经真言品》。古印度班智达曼殊室利瓦尔玛（པཎྜི་ཏ་མཉྫུ་ཤྲཱི་ཝརྨ།）和西藏译师洛丹协饶（བློ་ལྡན་ཤེས་རབ།）藏译，唐代菩提流支汉译。

དོན་རབ་འབྱེད་པའི་བསམ་གཏན། 义分别静虑。指思维修习，色如聚沫、受如浮泡、想如阳焰、行如芭蕉、识如幻事的禅定（གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ལ་དབུ་བ་ལྟ་བུ་དང་། ཚོར་བ་ལ་ཆུ་བུར་ལྟ་བུ། འདུ་ཤེས་ལ་སྨིག་རྒྱུ་ལྟ་བུ། འདུ་བྱེད་ལ་ཆུ་ཤིང་ལྟ་བུ། རྣམ་པར་ཤེས་པ་ལ་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུར་འཛིན་ཞིང་བསྒོམ་པ།）而言。

དོན་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ། 义无碍解。指能无碍通达诸法一切行相、差别的智慧（ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རྣམ་པའི་དབྱེ་བ་རབ་ཏུ་ཤེས་པ།）。

དོན་གསལ་སྒྲོན་མེ། 《明火灯》。贝若杂那（བཻ་རོ་ཙ་ན།）著。

དོམ་ར། 熊皮眉帘（དོམ་ལྤགས་ལས་བཟོས་པའི་དཔྲལ་བ་སྒྲིབ་ཆས།）。佛教徒在举行法事时所戴的额罩。

དོལ་བུ་པ་ཤེས་རབ་རྒྱལ་མཚན། 堆布瓦·喜饶坚参（1292—1361，慧幢）。因生于堆布（དོལ་བུ།）地方的班氏家族（བན་ཚང་།），故称堆布瓦。为十三世纪藏传佛教觉囊派（ཇོ་ནང་པ།）第三代祖师。幼时拜吉敦嘉洋巴（སྐྱི་སྟོན་འཇམ་དབྱངས་པ།）叔侄为师。三十一岁(1320)时，在觉囊寺从云丹嘉措（མཁས་བཙུན་ཡོན་ཏན་རྒྱ་མཚོ།）学时轮金刚无垢光疏。三十五岁（1324）继任觉囊派寺座主。著有《了义海》（ངེས་དོན་རྒྱ་མཚོ།）、《第四结集》（བཀའ་བསྡུ་བཞི་པ།）、《究竟一乘宝性论注》（རྒྱུད་བླའི་ཊཱིཀ）、《现观庄严论注》（མངོན་རྟོགས་རྒྱན་གྱི་འགྲེལ་པ།）、《佛教总释》（བསྟན་པའི་སྤྱི་དོན།）等。终年七十二岁。

〔གདན〕

གདན་བཞི། 1.四金刚座。即：自座（རང་གི་གདན།）、他座（གཞན་གྱི་གདན།）、加行座（སྦྱོར་བའི་གདན།）、秘密座（གསང་བའི་གདན།）。2.一续部名（རྒྱུད་སྡེ་ཞིག་གི་མིང་།）。

གདན་བཞིའི་འགྲེལ་པ། 《四座经释说》。跋瞻跋札（བྷ་བ་བྷ་ད）著。

གདན་རབས། 法嗣。指寺庙中堪布、活佛等的传承世系（དགོན་པ་ཁག་གི་མཁན་བརྒྱུད་དང་…བླ་མ་སྐྱེས་ཆེན་གདན་འཛིན་པའི་རབས།）。

གདན་ས། 道场，寺院，宏法传教的地方。又指有上师世系的寺庙。

གདན་ས་ཆེན་པོ་དྲུག 六大寺。指藏传佛教格鲁派（黄教）的六大著名寺院。即在拉萨三大寺上再加札什伦布寺、塔尔寺、拉卜楞寺，总称六大寺（གདན་ས་ཆེན་པོ་གསུམ་གྱི་ཐོག་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ་དང་། སྐུ་འབུམ་བྱམས་པ་གླིང་། བླ་བྲང་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ་གསུམ་བསྣན་ན་གདན་ས་…ཆེན་པོ་དྲུག་ཟེར་སྲོལ་ཡོད།）。

གདན་ས་ཆེན་པོ་གསུམ། 又写作གདན་ས་གསུམ། 三大寺，拉萨三大寺。即：色拉、哲蚌和噶丹三寺（སེར་འབྲས་དགའ་གསུམ།）。

གདན་ས་མཐིལ། 邓萨梯寺。在今西藏桑日县。公元1159年，噶举派卓贡帕木竹巴多吉结波（འགྲོ་མགོན་ཕག་མོ་གྲུ་པ་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་པོ།）所建。因在帕木竹地方，所以后来弘扬起来的教派传承系统，就称为帕竹噶举，为达波噶举（དྭགས་པོ་བཀའ་བརྒྱུད།）四大支系之一。丹萨梯寺以修密宗为主。

གདན་ས་བོག 被委派为寺庙住持（གདན་ས་འཛིན་མཁན།）。

གདན་ས་གསུམ། 三大寺。参见གདན་ས་ཆེན་པོ་གསུམ། 条。

གདན་གསུམ། 1.三位。密乘通指蕴和界为男女佛位（ཕུང་ཁམས་གཤེགས་པ་གཤེགས་མའི་…གདན།），根和境为男女菩萨位（དབང་ཡུལ་སེམས་དཔའ་སེམས་མའི་གདན།），肢体为阴阳忿怒明王位（ཡན་ལག་ཁྲོ་བོ་ཁྲོ་མོའི་གདན།）。2.三座。指萨迦派所说的三座。即：诸佛菩萨座（སངས་རྒྱས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་……གདན།）、明妃天女座（རིག་མ་དང་ལྷ་མོའི་གདན།）和明王忿怒佛母座（ཁྲོ་བོ་དང་ཁྲོ་མོའི་གདན།）。

གདན་གསུམ་དཀྱིལ་འཁོར། 三位坛城。身内诸蕴界处，结成具足三位坛城（ལུས་ཀྱི་ཕུང་…ཁམས་སྐྱེ་མཆེད་རྣམས་གདན་གསུམ་ཚང་བའི་……དཀྱིལ་འཁོར་དུ་གནས་པ།）。即：蕴界结成佛、佛母位（ཕུང་ཁམས་གཤེགས་པ་གཤེགས་མའི་……གདན།），处成菩萨、女菩萨位（སྐྱེ་མཆེད་སེམས་དཔའ་སེམས་མའི་གདན།），肢体结成阴阳忿怒明王之位（ཡན་ལག་ཁྲོ་བོ་ཁྲོ་མོའི་……གདན།）。

གདམས་ངག 教授，教诫，口诀（མན་ངག）。

གདམས་ངག་ཁྱད་པར་ཅན། 殊胜教诫。完整讲述大乘种姓成佛正道的一切经论（ཐེག་ཆེན་གྱི་རིགས་ཅན་འཚང་རྒྱ་བའི་ལམ་ཆ་ཚང་སྟོན་པའི་…མདོ་དང་བསྟན་བཅོས་ཐམས་ཅད་དོ།）。

གདམས་ངག་གི་རྒྱུན་ཆུ་བོ་གཉིས། 教授二流。教授的一流是从阿若·益西琼乃（ཨ་རོ་ཡེ་ཤེས་འབྱུང་གནས།）传来；另一流是从阿底峡传来。

གདམས་ངག་གི་དཔུང་། 教诫经典。讲述佛家修道口诀的书籍。如《菩提道炬论》（བྱང་…ཆུབ་ལམ་གྱི་སྒྲོན་མེ།）、修心指导（བློ་སྦྱོང་གི་ཁྲིད།）、正教次第指导（བསྟན་རིམ་གྱི་ཁྲིད།）、四谛指导（བདེན་བཞིའི་ཁྲིད།）、缘起指导（རྟེན་འབྲེལ་གྱི་ཁྲིད།）、二谛指导（བདེན་གཉིས་ཀྱི་ཁྲིད།）等。

གདམས་ངག་བཅུ་གཅིག 十一种教诫。指在授比丘戒至结束时，讲说教言，略申比丘所应学处，及如何学。分为所依活命清净（བརྟེན་བྱ་འཚོ་བ་རྣམ་དག）、所守戒律清净

(བསྲུང་བྱ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་དག)、 所持行为清净四法门 (ཉམས་ལེན་སྤྱོད་པ་རྣམ་དག་ལ་དགེ་སྦྱོང་གི་ཆོས་བཞི།)、 得近圆故所欲成就 (བསྙེན་རྫོགས་ཐོབ་པས་མཆོག་ཏུ་འདོད་པའི་……དོན་འགྲུབ་པ།)、 与诸上座戒律等同 (གནས་བརྟན་རྣམས་དང་ཚུལ་ཁྲིམས་མཉམ་པ།)、 敬恭亲教及轨范师 (མཁན་སློབ་ལ་གུས་པར་བྱ……བ།)、 敬恭朋辈温良柔和 (གྲོགས་ལ་གུས་པར་བྱ་བ་བཅས་དུལ་བའི་གནས་ལ་བསླབ་པ།)、 修学闻思清净正见 (རྟོགས་པ་ལྟ་བ་རྣམ་དག་ལ……སློང་ཀློག་བྱེད་པ།)、 清净受持戒律 (ཡང་དག་པར་བླང་བ་ལ་བསླབ་པ།)、 虔诚谨守学处 (བསླབ་པ་ལ་གུས་པར་སྲུར་བ།)、慎重应答所当承办 (བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཐབས་བརྗོད་པ་བག་ཡོད་པར་གདམས་པ།)等。

གདམས་ངག་བརྗོད་པ་བཅུ་གཅིག 教诫十一说，即：说梵行处 (ཚངས་སྤྱོད་ཀྱི་གནས་བརྗོད……པ།)、说堕罪 (ལྟུང་བ་བརྗོད་པ།)、 说沙门法 (དགེ་སྦྱོང་གི་ཆོས་བརྗོད་པ།)、 说妙欲圆满 (མཆོག་ཏུ་འདོད་པ་ཉིད་ཀྱིས་རྫོགས་པ་བརྗོད་པ།)、 说戒律平等修 (ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱིས་མཉམ་པ་བསྒྲུབ་པ་བརྗོད་པ།)、 说与世间相合 (འཇིག་རྟེན་གྱི་ཚུལ་དང་འབྲེལ་བའི་མཐུན……པ་བརྗོད་པ།)、 说住调柔 (དུལ་བར་གནས་པ་བརྗོད་པ།)、 说需后修 (དགོས་པ་རྗེས་སུ་བསྒྲུབ་པ་བརྗོད་པ།)、 说修不忘正智 (མ་བརྗེད་པ་ཡང་དག་པར་ཤེས་པ་བསྒྲུབ་པ་བརྗོད……པ།)、 说以敬为加行 (གུས་པ་ལ་སྦྱར་བ་བརྗོད་པ།)、 说修法决定 (བསྒྲུབ་པའི་ཐབས་ངེས་པ་བརྗོད་པ།)。

གདམས་ངག་སྟོན་པ། 传教诫。传授口诀 (ཉམས་ལེན་གྱི་གནད་དམ་སྙིང་པོ་སྟོན་པ།)。

གདམས་ངག་བཞག་པ། 中止教诫。系律经程式之一 (འདུལ་བའི་ཕྱག་ལེན་ཞིག)。 指于某比丘诘问犯罪，仍不听教，不乐法谏，当予强诘以行规劝；若犹不服，则当中止对彼讲授教诫。

གདམས་ངག་གསོ་དགག་བཞག་པའི་གཞི། 中止教诫长净解制本事。系毗奈耶犯罪还净四事中之一 (ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་བཞིའི……ནང་གསེས་ཤིག)， 分论犯罪还净以治身心之圆净本事。即以诘问犯罪之法，净治其身心。诘其犯罪仍不置理者，当予评说，中止教诫，中止长净，中止解制；虽亦置理但不听教者，当予带橛 (ལྟུང་བ་གླེང་བའི་སྒོ་ནས……གཞན་གྱི་རྒྱུད་སྦྱོང་བར་བྱེད་ཅིང་། ལྟུང་བ་གླེངས་ཀྱང་དེའི་སྐབས་མི་འབྱེད་ན་བརྗོད་བཅས་དང་། གདམས་ངག་བཞག་པ་དང་། གསོ་སྦྱོང་བཞག་པ་དང་། དགག་དབྱེ་བཞག་པ་བཅས་བྱེད་པ་དང་། སྐབས་ཕྱི་ནའང་མཉན་པར་མི་བྱེད་ན་ཕུར་བཅས་བྱེད་པ།)。

གདམས་པ། 教诲，教训 (མན་ངག་འདོམས་མཁན་གྱིས་གདམས་ཟིན་པའམ་གནང་བ།)。

གདམས་པ་སྐྱེས་བུ་གསུམ། 三士道。噶当派把学佛的人分为三等。即："下士"，指只求个人解脱今世苦难，以追求利乐为目的，佛教称为"人天乘"；"中士"，指只追求解脱个人世间流转的苦难，无意于普渡他人，佛教称为"小乘"；"上士"，指自己求解脱并愿普渡众生，佛教称为"大乘"。

གདམས་པ་བསྲེ་བ་སྐོར་དགུ། 九类融合教授。为藏传佛教噶举派的特法。由米拉日巴传出只有八种，热穹巴传出九种。有：融贪拙火 (འདོད་ཆགས་བདེ་ཆེན་དང་བསྲེ་བ་གཏུམ………མོ།)、 融瞋幻身 (ཞེ་སྡང་བདེན་མེད་བསྲེ་བ་

སྒྱུ་ལུས།）、 融痴光明（གཏི་མུག་མི་རྟོག་པ་དང་བསྲེ་བ་འོད་གསལ།）、 拙火与幻身融合（གཏུམ་མོ་དང་སྒྱུ་ལུས་བསྲེ་ལ་ཉིན་མོ་བསྒོམ།）、梦境与光明融合（རྨི་ལམ་དང་འོད་གསལ་བསྲེ…ལ་མཚན་མོ་བསྒོམ།）、 与中阴融合（བར་དོ་དང་འཕོ་བ་བསྲེ་ལ་འཆི་ཁར་བསྒོམ།）、勤修拙火融合（གང་ཟག་བརྩོན་འགྲུས་ཅན་ལ་གཏུམ་མོ།）、松修梦幻融合（ལེ་ལོ་ཅན་ལ་རྨི་ལམ།）、 寿短修迁识融合（ཚེ་ཐུང་འཕོ་བ་དང་བསྲེ་བ།）。

གདལ་བ་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་ས། 遍布法性地。旧派密乘所说第五瑜伽位中所证九地。究竟道中，胜义光明法性与本尊身现诸法永无离合之法性印，遍布一切明行之中，故称九地为遍布法性（ཐུགས་རྗེང་མའི་གཞུང་དུ། རྣལ་འབྱོར་ལྔ་པའི་སྐབས་སུ་ཐོབ་པའི་ས་དགུ་པ་ནི། མཐར་ལམ་དུ། ཆོས་ཉིད་དོན་གྱི་འོད་གསལ་དང་། ཆོས་ཅན་ལྷ་སྐུའི་སྣང་བ་གཉིས་འདུ་འབྲལ་མེད་པའི་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱས་སྣང་སྲིད……ཐམས་ཅད་ལ་ཁྱད་པར་གདལ་བས། ས་དགུ་པ་ལ་གདལ་བ་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་ས་ཞེས་བྱའོ།）。

གདན་ས། 说法地。各不同教派寺院的僧人对学习本派教法中心地的敬称（ཆོས་ལུགས་ཁག…ཞི་འདྲ་བ་སོ་སོའི་དགོན་པ་ཁག་གི་གྲྭ་པ་རྣམས་ཀྱིས…རང་རང་གི་ཆོས་ལུགས་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་སའི་ལྟེ………གནས་ལ་ཞེ་ས་བྱས་པའི་མིང་།）。

གདིང་གྲོལ་ཐོག་ཏུ་བཅའ་བ། 解脱自信。旧密大圆满本净观修的方式之一（ཀ་དག་ཁྲེགས་ཆོད་ཀྱི་སྒོམ་རིམ་ཉམས་སུ་ལེན་ཚུལ་ཞིག）。随其所显所现一切，皆是初生于法性之力，现住于法性之势，终没灭于法性之境（ཅི་སྣང་ཅི་ཤར་ཐམས་ཅད་དང་པོ་ཆོས་ཉིད་ཀྱི……རྩལ་དུ་བྱུང་། ད་ལྟ་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་ངང་དུ་གནས། མཐར་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་ངང་དུ་ཐིམ་པ།）。

གདིང་བ། 敷具。十三资具之一（འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་བཅུ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。出家人用以保护坐褥卧具的坐垫之一，长三肘，宽二肘六指。

གདིང་བ་ཚད་ལྷག་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 作过量敷具。九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。指比丘作敷具长超出三肘，宽超出二肘六指者。

གདིང་བའི་དགོས་པ་གསུམ། 敷具三需。即：聚僧伽于一处（དགེ་འདུན་གནས་གཅིག་ཏུ་འདུ…བ།）、 不犯几种罪（ལྟུང་བ་འགའ་ཞིག་མི་འབྱུང་བ།）、 施主得大福德（སྦྱིན་བདག་ལ་བསོད་ནམས་ཆེན་པོ་འཐོབ་པ།）。

གདིང་བའི་ལྟུང་བྱེད། 草敷具。九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས……ཤིག）。指比丘于寺庙殿内铺设敷具，其下所垫之草及叶等，用后未及收拾（གདིང་བ་ལས་གྱུར་པའི་ལྟུང་བྱེད་དེ། གཙུག་ལག་ཁང་དུ་རང་གི་གདིང་བའི་འོག་ཏུ་བཏིང་བའི་རྩྭ་དང་ལོ་མ…ལ་སོགས་པ་རྗེས་སུ་མ་བསྡུས་པ།）。

གདུགས་དཀར། 1.大白伞盖法，密宗的一种传承。2.白伞盖，佛教密宗一本尊名。

གདུགས་དཀར་གྱི་སྒྲུབ་ཐབས། 《大白伞盖修法》。

གདུགས་དཀར་ཟློག་བཟློར། 白伞盖母禳解法。依靠修念白伞盖母仪轨，以祈祷止灾息难的一种宗教活动（རིག་སྔགས་ཀྱི་རྒྱལ་མོ་གདུགས……དཀར་གྱི་མདོ་ཆོག་ལ་བརྟེན་ནས་བར་ཆད་ཕྱིར……ཟློག་གི་ཆོ་ག་ཞིག）。

གདུགས་ཐོགས། 竖伞。指有名的大喇嘛讲经时，后边竖立伞盖。

གདུང་བརྒྱད། 八梁。指宁玛派高僧索穹·喜饶扎巴（ཟུར་ཆུང་ཤེས་རབ་གྲགས་པ། 1047-1014）之八大有名弟子的称谓：玛脱巴（མ་ཐོག་པ།）、觉顿曲僧（སྐྱོ་སྟོན་ཆོས་སེང་།）、兰·释迦绛曲（གླན་ཤཱཀྱ་བྱང་ཆུབ།）、甲·释迦仁（ལྕགས་ཤཱཀྱ་རིངས།）、努顿哇玛（སྣུབས་སྟོན་བག་མ།）、韦巴萨脱（དབུས་པ་ས་འཐོར།）、徐顿达扎（ཤུ་སྟོན་ཟླ་གྲགས།）、孜冲绛贝（རྩེ་ཐོམ་བྱང་དཔལ།）。

གདུང་བརྒྱུད་གཉིས། 二嗣弟子。指宗喀巴大师修成空行（མཁའ་སྤྱོད་གྲུབ་པ།）的二大弟子。即：哲香大师绛曲贝瓦（སྤྲེ་ཞིང་རིན་པོ་ཆེ་བྱང་ཆུབ་དཔལ་བ།）、仁钦贝瓦（རིན་ཆེན་དཔལ་བ།）。

གདུལ་བྱ། 所教化，所应调伏之众生（སེམས་ཅན་གདུལ་བར་བྱ་བ།）。

གདུལ་བྱ་བཞི། 四机。《金刚幕》第十三品云："于下说事续，彼上无事行，瑜伽上有情，再上无上行"（གུར་གྱི་བཅུ་གསུམ་པ་ལས། དམན་པ་རྣམས་ལ་བྱ་བའི་རྒྱུད་བྱ་མིན་རྣལ་འབྱོར་དེ་ལྷག་ལའོ། རྣལ་འབྱོར་མཆོག་ནི་སེམས་ཅན་མཆོག རྣལ་འབྱོར་བླ་མེད་དེ་ལྷག་ལའོ། ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར།）。此下谓金刚乘下机，彼上中机，上即上机，再上即最上机，对彼四机说四续部，故四续部即四能入门（རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་གདུལ་བྱ་ལ་དམན་པ་དང་དེའི་ལྷག་འབྲིང་དང་། མཆོག་དང་དེའི་ལྷག་མཆིས་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ་བཞི་ལ་རྒྱུད་སྡེ་བཞི་གསུངས་པས། རྒྱུད་སྡེ་བཞིའི་སྒོ་ནས་འཇུག་པའི་སྒོ་བཞིའོ།）。

གདུལ་བྱ་རིགས་ཅན་གསུམ། 所化三种性。即：声闻种性（ཉན་ཐོས་ཀྱི་རིགས་ཅན།）、独觉种性（རང་རྒྱལ་གྱི་རིགས་ཅན།）和大乘种性（ཐེག་ཆེན་གྱི་རིགས་ཅན།）。指所教化的对象，有的可进入声闻乘，有的可进入独觉乘，有的可进入大乘。

གདུལ་བྱའི་ཁམས་དབང་བཞི། 四品化机。密乘四部行者，在现证空性修习本尊的过程中，依其修道功能优劣不同分四等（སྔགས་རྒྱུད་སྡེ་བཞིའི་གདུལ་བྱ་རྣམས་ཀྱིས་ལམ་སྒོམ་པའི་ནུས་པ་དམན་མཆོག་མི་འདྲ་བ་བཞིར་ངེས་པ་སྟེ།）：1.须多形身外法行者（སྟོང་པ་དང་ལྷའི་རྣལ་འབྱོར་མངོན་དུ་བྱེད་པ་ལ་ཕྱིའི་བྱ་བ་མང་པོ་ལ་ལྟོས་པ།）；2.不须多行法行，但与内定等量并行者（བྱ་བ་ཏ་ཙང་མི་མང་བར་ཕྱིའི་བྱ་བ་དང་ནང་གི་ཏིང་འཛིན་གཉིས་ཆ་མཉམ་པ་ལ་ལྟོས་པ།）；3.外行、内定二者之中，以内定为主者（ཕྱིའི་བྱ་བ་དང་ནང་གི་ཏིང་འཛིན་གཉིས་ལས་ཏིང་འཛིན་གཙོ་བོར་གྱུར་པ་ལ་ལྟོས་པ།）；4.不须外行而能生起无上瑜伽者（ཕྱིའི་བྱ་བ་ལ་མི་ལྟོས་པར་གོང་ན་མེད་པའི་རྣལ་འབྱོར་སྐྱེད་ནུས་པ།）。

གདུལ་བྱའི་ཚོགས། 所化众生。六道众生心性中存在贪、瞋、痴等烦恼障，需要通过佛说正法而摧伏之，使其脱离轮回，因谓之所化众生（འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག་གི་སེམས་རྒྱུད་དུ་ཡོད་པའི་འདོད་ཆགས་དང་། ཞེ་སྡང་། གཏི་མུག་ལ་སོགས་པའི་ཉོན་མོངས་ཀྱི་རྒྱུད་དེ་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ཐར་པའི་ལམ་དམ་ཆོས་བསྟན་ཏེ་བཏུལ་ཐོག་འཁོར་བ་ལས་ཐར་བར་བྱེད་དགོས་པ།）。

གདུལ་ཞིང་། 化土，所化刹土。指佛、菩萨所教化的国土（སངས་རྒྱས་ཀྱི་གདུལ་བྱ་གནས་པའི་ཞིང་།）。

གདེངས་ཅན་བདག་པོ། 蛇冠主人。龙王（ཀླུའི

རྒྱལ་པོ། ）之异名。

གདེངས་ཅན་དབང་པོ་མ་དྲོས་པ། 无热龙王。佛教认为有八大龙王（ཀླུ་ཆེན་བརྒྱད།）生存在无量劫中（ཚེ་བསྐལ་པ་མང་པོའི་བར་དུ……གནས།）， 曾从贤劫千佛每一佛前听讲佛法，而未受大鹏所害。无热龙王是南瞻部洲一切大海之主。

གདེངས་ཅན་ལྷ་མོ། 龙女，广财子龙王，柳宿（སྐར་མ་སྐག 二十八宿之一）。

གདོང་དྲུག་པ། 1.大自在天之幼子（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་བུ་ཆུང་།）六面童子（གཞོན་ནུ……གདོང་དྲུག）， 天兵大将军（ལྷའི་དམག་དཔོན།）。 2.昂宿（སྨིན་དྲུག二十八宿之一）。

གདོང་གཡོགས་བཅིང་བ། 戴蒙面巾。密乘灌顶入外坛场仪轨之一（ཕྱི་འཇུག་གི་ནང་གསེས……ཤིག）。 众弟子额间系红色目巾，暂时掩目勿睹坛场，并表示遭受无明蒙蔽（སློབ་མ……རྣམས་དཀྱིལ་འཁོར་མཐོང་བ་རེ་ཞིག་བསྒྲིབ་པ……དང་། མ་རིག་པས་སྒྲིབས་པ་མཚོན་བྱེད་དུ་མིག་དར་དམར་པོ་དཔྲལ་བར་བཅིང་བའོ།）。

གདོད་མའི་དབྱིངས། 本有界。噶举和宁玛派认为：众生之心本有佛性及法身性，中间因为烦恼三毒所染，使本心有所改变，此本心即名本有界。而格鲁派则谓此心只为成佛的基础，绝非从最初以来即有佛性（བཀའ……བརྒྱུད་པ་དང་རྙིང་མ་བ་ཆེའི་ཤོད་སྒྲོལ་ལ། སེམས་ཅན་ཚའི་སེམས་དེ་དང་པོ་ཉིད་ནས་སངས་རྒྱས……དང་། ཆོས་སྐུའི་ངོ་བོར་ཡོད་པ་ལ། བར་དུ་ཉོན་མོངས་དུག་གསུམ་གྱི་དྲི་མས་གོས་པ་དེ་དག……ན། སེམས་དེའི་དང་པོའི་ངོ་བོ་མངོན་དུ་འགྱུར་བ་དེ་ལ་གདོད་མའི་དབྱིངས་ཟེར། དགེ་ལུགས་པས། སེམས་དེ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྒྲུབ་གཞི་ཡིན་པ་མ་གཏོགས། དང་པོ་ཉིད་ནས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ངོ་བོར་ཡོད་པ་དེ་འདྲ་གཏན་ནས་མིན་ཟེར།）。

གདོད་མའི་སངས་རྒྱས། 1.初佛。元始怙主如不动光佛或法身普贤佛等（ཐོག་མའི་མགོན……པོ་འོད་མི་འགྱུར་བའམ་ཆོས་སྐུ་ཀུན་ཏུ་བཟང……པོ།）。 2.基位佛，基位相续所有善逝藏等（གཞི་དུས་ཀྱི་སངས་རྒྱས་ཏེ་གཞི་རྒྱུད་བདེ་བར་གཤེགས་པའི་སྙིང་པོ།）。

གདོན་སྒྲོལ། 驱魔。驱除魔障的法事（གདོན་འདྲེ་ཕྱིར་ཕུད་བཏང་བའི་ཆོ་ག་ཞིག་བྱ་བའི་སྐུ་རིམ……ཞིག）。

གདོན་གསུམ། 三魔鬼。即：上魔曜（སྟེང་གདོན་གཟའ་དང་རྒྱུ་སྐར།）、 中魔妖和鬼（བར་གདོན་བཙན་དང་རྒྱལ་པོ།）、 下魔龙和地祇（འོག་གདོན་ཀླུ་དང་ས་བདག）。

གདོལ་པ་ཀླུ། 旃陀罗龙。龙王之一种。

〔བད〕

བདག་རྐྱེན། 增上缘。指在六根能照境发识，有增上力作用，诸法生时，不生障碍，称增上缘。藏译作བདག， 为主有力，能助生诸法之意。汉译作增上。参见རྐྱེན་བཞི། 条。

བདག་གི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད། 我真实。密乘事部修习中四真实之一（བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་སྒོམ་པ་དེ་ཉིད་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。 意为法性清净本尊之见，证悟自心本性空明之智离戏论边，住于显现世俗现分为完全清净本尊体性之正见中（ལྷ་བ……ཆོས་ཉིད་དག་པའི་ལྷ་ཞེས་རང་གི་སེམས་ཉིད་སྟོང་གསལ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྤྲོས་པའི་མཐའ་དང་བྲལ་བར་རྟོགས་ནས་ཀུན་རྫོབ་ཀྱི་སྣང་ཆ་ཡོངས་སུ་དག་པའི་ལྷའི……

རང་བཞིན་དུ་གསལ་བའི་ངང་དུ་འཇོག་པ།)。修习六法自性 (ཆོས་དྲུག་ལྡན་གྱི་རང་བཞིན་ཅན་དུ་བསྒོམས་པ།)：谓无能取所寻思 (གཟུང་འཛིན་ལ་སོགས་པའི་རྟོག་པ་མེད་པ།)、无无寻现分 (རྣམ་པར་མི་རྟོག་པའི་སྣང་བ་མེད་པ།)、无极微尘色 (རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱི་གཟུགས་མེད་པ།)、无相分作用 (མཚན་མའི་གཡོ་བ་མེད་པ།)、自性光明 (རང་བཞིན་འོད་གསལ་བ།) 和自证本性者 (རང་གི་ངོ་བོ་སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ།)。

བདག་གི་བ། 我所，我所有 (ངའི་བ།)。

བདག་གི་མེད་པ། 无我所，佛 (སངས་རྒྱས།)。

བདག་གིར་འཛིན་པ། 执为我所有，执我所。执我所为实有。

བདག་རྒྱུད། 我相续，自相续。如内心相续，自身相续 (སེམས་རྒྱུད་དམ་རང་གི་རྒྱུད་ལྟ་བུ།)。相续为不断之意。

བདག་སྒྲུབ་པའི་ཐབས། 《修我方便论》。智足大阿阇黎 (སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་ཡེ་ཤེས་ཞབས།) 所著。

བདག་འཇུག 自入，自受灌顶。为他人灌顶之先，金刚阿阇黎自己进入智慧坛场之中，观自我与本尊身、语、意、德、业五者无二无别，接受灌顶，取得允许弟子进入坛场之权 (གཞན་ལ་དབང་མ་བསྐུར་གོང་། སློབ་དཔོན་རང་ཉིད་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་དུ་འཇུག་ཅིང་ལྷའི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་ཡོན་ཏན་ཕྲིན་ལས་དང་དབྱེར་མེད་དུ་ལྟ་བའི་དབང་བླངས་པ་དང་། སློབ་མ་གཞུག་པར་གནང་བ་ཐོབ་པ།)。

བདག་ཉིད་ཆེན་པོ། 圣人，大德。佛 (སངས་རྒྱས།) 的异名。另指萨迦达钦大师 (བདག་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ།)。

བདག་ཏུ་རྨོངས་པའི་མ་རིག་པ། 我痴无明。轮回根本之我执。于谛实义愚昧无知，为于一切蕴作常想、作乐想、作我想、作一想、作有情想，违反事物本性，颠倒执著之愚痴 (འཁོར་བའི་རྩ་བར་གྱུར་པའི་བདག་འཛིན་ཏེ། བདེན་དོན་མི་ཤེས་ཤིང་ཕུང་པོ་རྣམས་རྟག་པ་དང་། བདེ་བ་དང་། བདག་དང་། རིལ་པོ་དང་། སེམས་ཅན་དུ་འདུ་ཤེས་པ་སོགས་དངོས་པོའི་རང་བཞིན་དང་མི་མཐུན་པར་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་འཛིན་པའི་རྨོངས་པའོ།)。

བདག་ཏུ་སྨྲ་བ། 我语取。指执著种种有关我见（自己的观点）的言语而言。为四取 (ཉེ་བར་ལེན་པ་བཞི།) 之一。

བདག་ཏུ་འཛིན་པ། 我执，执我，计我，取为我 (ཕུང་པོ་ལ་བདག་ཏུ་ཞེན་པ།)。

བདག་ལྟ་གཉིས། 二种我见。正理所破除的两种我。即：法我和人我 (རིགས་པའི་དགག་བྱ་གཉིས་ཏེ། ཆོས་ཀྱི་བདག་དང་། གང་ཟག་གི་བདག)。

བདག་ལྟའི་བག་ཆགས། 我见习气。四种习气之一 (བག་ཆགས་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。能分人我，生起我执的习气。

བདག་པོ་ཆེན་པོ། 大施主 (སྦྱིན་བདག་ཆེན་པོ།)。

བདག་པོའི་རྐྱེན་བརྒྱད། 增上八缘。即：增上缘 (དབང་བྱེད་པའི་རྐྱེན།)、能引缘 (འཕེན་པའི་རྐྱེན།)、俱有缘 (ལྷན་ཅིག་འབྱུང་བའི་རྐྱེན།)、生缘 (སྐྱེ་བའི་རྐྱེན།)、依止缘 (གནས་པའི་རྐྱེན།)、果位缘 (འབྲས་བུའི་རྐྱེན།)、世间净缘 (འཇིག་རྟེན་པའི་རྣམ་པར་དག་པའི་རྐྱེན།)、出世间净缘 (འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་རྣམ་པར་དག་པའི་རྐྱེན།)。

བདག་པོའི་དབང་། 主灌顶。又称铃灌顶 (དྲིལ་

བུའི་དབང་།)。

བདག་བས་གཞན་གཅེས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་སེམས། 重人轻己菩提心。爱护他人胜过自己而承受苦乐的修习(རང་ལས་གཞན་གཅེས་པར་བཟུང་……ནས་བདེ་སྡུག་གཏོང་ལེན་བྱེད་པ།)。 系修习菩提心的特殊诀窍之一(བྱང་ཆུབ་སེམས་སྦྱོང་གི…མན་ངག་ཁྱད་པར་བ་ཞིག)。

བདག་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པའི་རིམ་པ། 自身加持次第。指净治自身所有不净诸蕴，加被成为三金刚之仪轨(བདག་གི་མ་དག་པའི་ཕུང་ཁམས་སྐྱེ་མཆེད་རྣམས་སྦྱངས་ནས་རྡོ་རྗེ་གསུམ་གྱི་ངོ་བོར་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པའི་ཆོ་ག)。

བདག་འབྲས། 增上果。系五果之一(འབྲས་བུ་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。 由自因力增强所生，如作恶则增强生于恶趣，行善则增强生于善趣，另能作因果(རང་རྒྱུས་རང་དབང་དུ་བསྐྱེད…པར་བྱ་བ་སྟེ། སྡིག་པ་བྱས་པས་ཡུལ་ངན་པར་སྐྱེ་ཞིང་། དགེ་བ་བྱས་པས་ཡུལ་བཟང་པོར་སྐྱེས་ནས་བདག་པོ་བྱེད་པ་བྱེད་རྒྱུའི་འབྲས་བུ་རྣམས།)。

བདག་མ་མཆིས་པ། 无我。从命名处五蕴中一一寻觅，所谓我者，全然无有，故名(གདགས་གཞི་ཕུང་ལྔ་རེ་རེ་ནས་བཙལ་ཀྱང་བདག་ཅེས་པ་རྡུལ་ཙམ་ཡང་མ་མཆིས་པ་སྟེ་མེད་པ།)。

བདག་མེད། 无我。佛教认为，从心从色，从内从外，从头至尾，从皮至髓，六腑五脏，骨肉皮脉等，一切诸物，乃至所有种种心识，一一推求，众生所执的常一主宰自在的实我，毕竟皆无，故云无我。

བདག་མེད་གཉིས། 二无我。即：补特伽罗无我亦称人无我(གང་ཟག་གི་བདག་མེད།)和法无我(ཆོས་ཀྱི་བདག་མེད།)。

བདག་མེད་རྣལ་འབྱོར་མ། 无我瑜伽母。指密乘本尊喜金刚的阴体或佛母(ཀྱེ་རྡོར་གྱི………ཡུམ།)。

བདག་མེད་པ། 无我。与我见相反，故名无我(བདག་ཏུ་ལྟ་བའི་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཀྱིས…… བདག་མེད་པ།)。 为四谛十六行相之一(བདེན་བཞིའི་རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས………ཤིག)。

བདག་མེད་པ་གཉིས། 二无我。同བདག་མེད་གཉིས། 条。

བདག་མེད་པ་དྲིས་པའི་མདོ། 《尼乾子问无我义经》(འཕགས་པ་བདག་མེད་པ་དྲིས་པ་ཞེས་བྱ……བའི་མདོ།)。 印度论师迦玛拉谷达(རྒྱ་གར་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཀ་མ་ལ་གུཔྟ།)和西藏译师仁钦桑波(རིན་ཆེན་བཟང་པོ།)由梵译藏。宋代日称等由梵译汉。

བདག་མེད་ཕྲ་རགས། 粗细无我。补特伽罗非自立实质存在为粗无我；补特伽罗非自性存在为细无我(གང་ཟག་རང་རྐྱ་ཐུབ་པའི་རྫས་ཡོད་ཀྱིས་མ་གྲུབ་པ་དང་། གང་ཟག་རང་བཞིན་གྱིས་མ་གྲུབ་པ་གཉིས།)。

བདག་མེད་མ། 无我母。一佛母名(ལྷ་མོ་ཞིག་གི་མཚན།)。

བདག་མེད་མའི་སྒྲུབ་ཐབས། 《无我母修法》。种毗跋(ཌོཾ་བི་པ།)著。

བདག་མེད་གསུམ། 三无我。即：人无我(གང་ཟག་གི་བདག་མེད།)、诸法二取异体空(ཆོས་ཀུན་གཟུང་འཛིན་དང་རྫས་གཞན་གྱིས་སྟོང་པ།)和诸法实有空(ཆོས་བདེན་གྲུབ་ཀྱིས་སྟོང་པ།)。

བདག་མོ། 佛母，喇嘛之妻(བླ་མའི་གསང་ཡུམ།)。指萨迦贡玛(ས་སྐྱ་གོང་མ། 萨迦法嗣)之妻。

བདག་འཛིན། 我执，执我。执我为实有之意。

བདག་འཛིན་འཇིག་ལྟ། 我执坏聚见，计我萨迦耶见。以我为所缘，以自性实有为行相的观点（དམིགས་པ་ང་ལ་དམིགས་ནས་རྣམ་པ……རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པར་འཛིན་པ།）。

བདག་འཛིན་གཉིས། 二我执。即俱生我执（为先天与生俱生之我执）和分别我执（为后天的我执，依自己意识分辨而生之我执）。又，法我执（ཆོས་ཀྱི་བདག་འཛིན།）和人我执（གང་ཟག་གི་བདག་འཛིན།）。

བདག་གཞན་བརྗེ་བའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས། 自他相换菩提心。指自身安乐畀之于人，人之痛苦归诸于己的一种菩提心修法（བདག་གི་བདེ་བ་གཞན་ལ་སྟེར། གཞན་གྱི་སྡུག་བསྔལ་རང་གིས་ལེན་པར་བསྒོམ་པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་ཚུལ་ཞིག）。

བདག་གཞན་མཉམ་བརྗེ། 自他平等相换。自他平等菩提心和自他相换菩提心的合称（བདག་གཞན་མཉམ་པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དང་བདག……གཞན་བརྗེ་བའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་བསྡུས……མིང་།）。

བདག་གཞན་མཉམ་པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས།
自他平等菩提心。系一种菩提心修习法（བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྒོམ་ཚུལ་ཞིག）。即指自他一切有情厌苦贪乐相同，断除重己瞋人之心，是为平等。

བདག་ལས་གཞན་གཅེས་ཀྱི་བྱང་ཆུང་སེམས།
重人轻己菩提心。系一种菩提心修习法（བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྒོམ་ཚུལ་ཞིག）。即指于己所现痛苦能忍受，于人所现痛苦则不能忍受，而生起承担之心。

བདག་ཤེས་རིག་གི་སྐྱེས་བུ། 神我。系印度数论派所承许的二十五所知之一（གྲངས་ཅན་པས་འདོད་པའི་བདག་སྟེ་ཤེས་བྱ་ཉེར་ལྔའི་ཡ་གྱལ……ཞིག）。

བདུག་སྤོས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ། 烧香印。密宗手印。两手小指中指及无名指互相附着，前前指甲背处稍屈，二手食指别竖，二大指附其侧，为烧香印（ལག་པ་གཉིས་ཀྱི་མཐེའུ་ཆུང་དཔ……སྲིན་ལག་དང་གུང་མོ་རྣམས་ཀྱི་སོར་མོ་རྣམས་ཕན……ཚུན་སྦྱར་ཏེ། སྔ་མ་སྔ་མའི་རྒྱབ་ཀྱི་སེན་མོའི་དྲུང་དུ་བཀུག་ནས་མཛུབ་མོ་གཉིས་ཡོ་གས་ཤིག་ཏུ……བསྒྲེངས། མཐེ་བོང་གཉིས་སྒྲོར་བཞག་པ་བདུག་སྤོས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ།）。

བདུག་སྤོས་མ། 烧香天女。一供养天女（མཆོད་པའི་ལྷ་མོ་ཞིག）。

བདུད་ཀྱི་དགྲ། 魔敌。佛的别名。

བདུད་ཀྱི་བདག 魔王，魔主。

བདུད་ཀྱི་བདུད། 魔之魔。佛的别名。

བདུད་ཀྱི་གནས། 魔罗天宫。六欲天中之他化自在天（འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག）。

བདུད་རྒྱལ་ཀླུ་བཙན་སྡེ་བཞི། 妖魔鬼龙四部。妖指四妖；魔指结布，一种非人的怪物；赞是一种鬼怪；再加上龙共四种（བདུད་ནི……བདུད་བཞི་ལྟ་བུ་དང་། རྒྱལ་ནི་རྒྱལ་པོ་ཞེས་པ་མི་མ་ཡིན་གྲས་ཤིག་དང་། བཙན་ནི་འདྲེའི་བྱེ་བྲག་ཅིག་དང་ཀླུ་བཅས་བཞིར་ཟེར།）。

བདུད་བདུལ། 伏魔。按佛教典籍的说法，凡对宗教彻底了悟而成佛者，可以战胜四魔，谓之伏魔。即：破除烦恼魔，从根本上抛除其习气；破除五蕴魔，身体可由骨肉色蕴之躯转变为相好端严的虹身；破除天魔，可获得等持与后得智；破除死魔，可获得出离生死的金刚身（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི……གཞུང་ནས་བཤད་སྲོལ་ལ། ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གོ་རྟོགས་མཐར་ཕྱིན་ནས་སངས་རྒྱས་པ་ན། བདུད་

བཞི་ལས་རྒྱལ་བའི་གོ་འཕང་ཐོབ་པ་ཡིན་ཞིང་། དེ་ཡང་ཉོན་མོངས་པའི་བདུད་བཅོམ་ནས་དེའི་བག·····ཆགས་དང་བཅས་པ་ཙ་བ་ནས་སྤངས་པ། ཕུང་པོའི་བདུད་བཅོམ་ནས་ལུས་ཤ་ཟུས་བརྫས་བཅས་ཀྱི··གཟུགས་ཕུང་གནས་འགྱུར་ནས་འཇའ་ལུས་མཚན···དཔེས་བརྒྱན་པའི་སྐུར་འགྱུར་བ། ལྷའི་བུའི་བདུད་བཅོམ་ནས་མཉམ་རྗེས་གཉིས་སུ་འདྲེས་པ། འཆི་བདག་གི་བདུད་བཅོམ་ནས་སྐྱེ་འཆི་སྤངས་པའི་རྡོ····རྗེའི་སྐུ་བརྙེས་པ་བཅས་ལ་བདུད་བཏུལ་བ··········ཟེར།)。

བདུད་འདུལ་གྲགས་པ་རྡོ་རྗེ། 堆都扎巴多吉(1733—1797)。又称堆都多吉(བདུད་འདུལ་རྡོ······རྗེ།)， 噶玛噶举黑帽系(先世曾受蒙古汗蒙哥赐给的金边黑僧帽因而得名)第十三世活佛。是一个著名发掘“伏藏”(གཏེར་མ།)的人。据云他还懂得鸟兽语言。

བདུད་འདུལ་རྡོ་རྗེ། 堆都多吉。同བདུད་འདུལ་གྲགས་པ་རྡོ་རྗེ། 条。

བདུད་འདུལ་གཙོ་མོ་བཞི། 四伏魔主母。即：普闻女(ཀུན་གྲགས་མ།)、 普贤女(ཀུན་བཟང་མ།)、 护鬓女(ཡ་མ་སྐྱོང་།)、魔主(བགེགས་ཀྱི་གཙོ།)。

བདུད་བོན། 魔苯。最早的苯教，即在辛饶(གཤེན་རབ།)的雍仲苯教之前。

བདུད་རྩི། 甘露。能够避免死亡之饮料，供神之酒也有甘露之称。

བདུད་རྩི་འཁྱིལ། 甘露漩明王。为忿怒明王之一。

བདུད་རྩི་ལྔ། 五甘露。密宗《大印点经》中说：“宝生佛为血，无量光佛为精液，不空佛为人肉，不动佛为小便，毗卢遮那佛为大便，此是五甘露” (ཕྱག་ཆེན་ཐིག་ལེ་ལས། རིན་ཆེན་དབང་པོ་ཁྲག་ཅེས་བཤད། སྣང་བ་མཐའ་ཡས་ཁུ་བར་བརྗོད། དོན་ཡོད་གྲུབ་པ་ཤ་ཆེན་ཏེ། མི་བསྐྱོད་པ་ནི་དྲི་ཡི་ཆུ། རྣམ་པར་སྣང་མཛད་ཧྲུག་པར་བཤད། འདི་རྣམས་བདུད་རྩི་ལྔ་མཆོག་གོ།)。 另一说五甘露。即：大便(དྲི་ཆེན།)、 小便(དྲི་ཆུང་།)、白菩提(བྱང་སེམས་དཀར་པོ། 男精)、红菩提(བྱང་སེམས་དམར་པོ། 女经)、骨髓(ཀང་དམར།)。为密乘内供用品。

བདུད་རྩི་མཆོད། 供养甘露。指对僧人供酒。参见རིག་མ་མཆོད་པ། 条。

བདུད་རྩི་ཐབས་སྦྱོར་གྱི་སྔགས། 甘露真言。诵甘露真言，从“那末惹那扎雅雅”至“阿弥得吽呸”加持香水遍洒自身除诸魔障(བདུད་རྩི་ཐབས་སྦྱོར་གྱི་སྔགས་ན་མོ་རཏྣ་ཏྲ་ཡ་ཡ་ནས་ཨ་མྲྀ་ཏེ་ཧཱུྃ···ཕ་གས་ཞེས་པའི་བར་གང་ཙང་གིས་སྤོས་ཆུ་ལ········བཟླས་ནས་བདག་ལ་གཏོར་ན་བགེགས་བསལ་བར་བྱའོ།)。

བདུད་རྩི་འབེབས་སྦྱངས། 甘露淋治。密乘中，为由上师体内放出智慧甘露洒遍行者全身，净治罪障的修习方法(བླ་མ་རྡོ་རྗེ་སེམས·····དཔའི་སྐུ་ལས་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདུད་རྩིའི་རྒྱུན་བབས་ཏེ···སྡིག་སྒྲིབ་སྦྱོང་བར་བསྒོམ་པ།)。

བདུད་རྩི་མྱང་བའི་ཆོ་ག། 尝甘露仪轨。此仪轨，为毳衣大师所说：想诸天舌根，有吽字所生白色金刚，心想量如大麦，从彼放光如管，吸引甘露，心想已得饱足。次以大指与无名指弹洒供养。《四座经释》谓向舌端，眉尖，顶上三弹洒(ལྭ་བ་པས་བཤད་པ་བཞིན་དུ། ལྕེ་རྣམས་ཀྱི་ལྷ་གས་ལ་ཧཱུྃ་ལས་སྐྱེས་པའི་རྡོ་རྗེ་དཀར་··པོ་ནས་འབྲུ་ཙམ་བསམས་ལ། དེའི་འོད་ཟེར་གྱི་སྦུ་གུས་དྲངས་ནས་བདུད་རྩི་གསོལ་བས་ཚིམ་པར··

བས་མས་ལ། མཐེབ་སྲིན་གྱིས་འཛེར་ནས་ཕྱུང་སྟེ། ཆུ་རྩེ་དང་སྨིན་མཚམས་དང་སྤྱི་བོའི་གནས་གསུམ་དུ་འཇོར་བར་གདན་བཞིའི་འགྲེལ་པར……བཤད་དོ།)。

བདུད་རྩི་ཟས། 1.甘露饭王。指印度狮子王四子之一（སྔར་རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་པོ་སེང་གེ་འགྲམ་གྱི་བུ་བཞིའི་གཅིག）。 释迦牟尼的叔父。2.食甘露。天神的异名。

བདུད་རྩི་འོད་ཀྱི་སྒྲུབ་ཐབས། 《甘露光修法》。大成就者种毗跋大师著（གྲུབ་ཆེན་ཌོམྦི་པས་མཛད་པ། ）。

བདུད་རྩི་ཡོན་ཏན། 甘露功德。为八大法行（སྒྲུབ་པ་བཀའ་བརྒྱད། ）之一。

བདུད་རྩིའི་རིལ་བུ། 甘露丸。经过佛教徒念咒加持的一种药丸（སྨན་སྔགས་ཀྱིས་བསྒྲུབས····པའི་དམ་རྫས་ཤིག）。

བདུད་བཞི། 四魔。即：烦恼魔（ཉོན་མོངས་པའི་བདུད། ）、蕴魔（ཕུང་པོའི་བདུད། ）、天子魔（ལྷའི་བུའི་བདུད། ）、死魔（འཆི་བདག་གི་བདུད། ）。

བདུན་བརྒྱ་བསྡུ་བ་མཛད། 七百结集，七百圣贤结集。为了除净"十事非法"（རུང་བ···མ་ཡིན་པའི་གཞི་བཅུ། ），于佛灭后一百一十年，在毗舍离城（ཡངས་པ་ཅན། 广严城）波利迦园，由无忧法王（ཆོས་རྒྱལ་མྱ་ངན···མེད། 阿育王）作施主，由名称尊者（耶舍陀尊者）为首召集七百阿罗汉作了第二次结集法藏。故称七百圣贤结集。

བདུན་མཐོ་བའི་མཚན་བཟང་། 七处平满相。如来广施饮食，感得手背、足背、两肩、后脑七处平满无缺之相。三十二大丈夫相之一（བཟའ་བཏུང་རྒྱ་ཆེན་པོ་སྦྱིན་པས་ཕྱག་ཞབས་ཀྱི···རྒྱབ་བཞི་དང་། ཕྲག་གོང་གཉིས་དང་། ལྟག་པ་སྟེ་བདུན་རྣམས་ཤས་ཁེངས་པ། ）。

བདུན་རྣམ་དག 清净七支。即：忏悔（བཤགས་པ། ）、随喜（ཡི་རང་། ）、发胜义菩提心（དོན་དམ་སེམས་བསྐྱེད་པ། ）、皈依（སྐྱབས་འགྲོ། ）、发愿菩提心（སྨོན་སེམས་བསྐྱེད་པ། ）、发行菩提心（འཇུག་སེམས་བསྐྱེད་པ། ）、回向（བསྔོ་བ། ）。

བདུན་ཚིགས། 七期荐亡。人死后在四十九天之内每满七天要作七期荐亡法事（བདུན·········ཚིགས་མཛད་པ། ）。 相传此俗为金城公主带至藏地。

བདེ་དགྱེས་ཟུན་སྦྱོང་བའི་རྫོགས་རིམ་ན་རོ་ཆོས···དྲུག 共同喜乐圆满次第那绕六法。即：脐火（གཏུམ་མོ）、光明（འོད་གསལ། ）、幻身（སྒྱུ་ལུས། ）、中阴（བར་དོ། ）、往生（འཕོ་བ། ）、夺舍（གྲོང་འཇུག）。

བདེ་འགྲོ། 善趣，善道，人天善趣。

བདེ་འགྲོ་མཐོ་རིས། 善趣，上界，人天世界。

བདེ་འགྲོ་ཚིགས་བཟང་། 佳节善趣。天神的异名。

བདེ་འགྲོ་གསུམ། 三善趣。即：天（ལྷ། ）、人（མི། ）、阿修罗（ལྷ་མ་ཡིན། ）。

བདེ་འགྲོའི་ལམ། 善趣正道。善业的异名。

བདེ་ཅན་ཞིང་། 极乐世界。阿弥陀佛，一称无量光佛刹土（སངས་རྒྱས་འོད་དཔག་མེད་ཀྱི་ཞིང···ཁམས། ）。

བདེ་ཆེན་གྱི་ལམ། 大乐道。无痛苦之大乐道（སྡུག་བསྔལ་མེད་པར་བདེ་བ་ཆེན་པོའི་ལམ་ཞིག）。

བདེ་ཆེན་ཕོ་བྲང་། 德钦颇章。达赖、班禅等大活佛的住处称"颇章"。德钦颇章系班禅颇章。

བདེ་ཆེན་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ། 大乐大印，幻身。噶举派修行要旨所说解脱道大手印。修习对境无所不遍的空性与内心永不变异的大乐二者之无二双运（བཀའ་བརྒྱུད་པའི་ཉམས་ལེན་གྱི··· མཐིལ་གྲོལ་ལམ་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་སྟེ། ཡུལ་རྣམ་པ་ཀུན་ལྡན་གྱི་སྟོང་པ་ཉིད་དང་ཡུལ་ཅན་འགྱུར་མེད··· ཀྱི་བདེ་བ་ཆེན་པོ་གཉིས་དབྱེར་མེད་ཟུང་འཇུག་ཏུ··· སྒོམ་པའོ།）。

བདེ་ཆེན་ཞིང་། 大乐世界。佛教所说西方极乐世界。同བདེ་ཅན་ཞིང་། 条。

བདེ་མཆོག （梵）黑如迦（हेरुक），胜乐，上乐。密宗无上母续及其本尊名（བླ་མེད་མ་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱུད་གཞུང་དང་དེའི་ཡི་དམ་ཞིག）。又为一密宗护法神名。

བདེ་མཆོག་གི་འགྲེལ་པ། 《胜乐释》。恰那多吉（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ།）著。又，为因陀罗薄帝（ཨིནྡྲ་བྷཱུ་ཏི）所著。

བདེ་མཆོག་གི་སྒྲུབ་ཐབས། 《胜乐修法》。铃论师（དྲིལ་བུ་པ།）著。

བདེ་མཆོག་གི་དབང་གི་རབ་བྱེད། 《胜乐灌顶品》。传谓无畏师著（ཨ་བྷྱས་མཛད་ཟེར······བ།）。

བདེ་མཆོག་གི་རྫོགས་རིམ་རིམ་ལྔ། 胜乐圆满次第五次第。即：自身（我）加持次第（བདག་བྱིན་བརླབས་ཀྱི་རིམ་པ།）、交杵金刚次第（སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེའི་རིམ་པ།）、珠宝满盈次第（ནོར་བུ་འགེངས་པའི་རིམ་པ།）、炽燃保固次第（ཛཱ་ལནྡྷ་རའི་རིམ་པ།）、不可思议次第（བསམ་མི་ཁྱབ་ཀྱི་རིམ་པ།）。

བདེ་མཆོག་བཅུ་གསུམ་མ། 《胜乐十三尊》。宝铠（རཏྣ་རཀྵི་ཏ།）著。

བདེ་མཆོག་བཅུ་གསུམ་མའི་སྒྲུབ་ཐབས། 《胜乐十三尊修法》。毳衣大师（ལྭ་བ་པ།）著。

བདེ་མཆོག་སྙན་བརྒྱུད། 胜乐耳传。指米拉日巴弟子日琼巴赴天竺向那若巴（ནཱ་རོ་པ།）和梅哲哇（མེ་ཏྲི་པ།）二人的亲教弟子谛普巴（དངོས་སློབ་ཏི་ཕུ་པ། 是噶举法脉来源的印度耳传祖师）请求传法，同时还请得其他教授甚多。回藏后便将所学之法献与其师米拉日巴。米拉日巴又以此法传恩宗敦巴（ངམ··· རྫོང་སྟོན་པ།），彼写了几本书，从此流传下来名为“胜乐耳传”。

བདེ་མཆོག་བསྟོད་འགྲེལ། 《胜乐赞释》。密宗续部经典，金刚手（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ།）著。

བདེ་མཆོག་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ། 上乐金刚萨埵，金刚勇识上乐佛。为密宗本尊之一。

བདེ་མཆོག་ཕྱག་གཉིས་པ། 二臂上乐金刚。密乘一本尊名（གསང་སྔགས་ཀྱི་ཡི་དམ་ཞིག）。

བདེ་མཆོག་རིམ་ལྔའི་འགྲེལ་པ། 《胜乐五次第释》。据说为铃论师著（དྲིལ་བུ་པས་མཛད······ཟེར།）。

བདེ་མཆོག་ལཱུ་ནག་དྲིལ་གསུམ། 卢、那、直三传规。指萨迦派密法胜乐金刚修法的三种风规。卢，为卢伊巴派；那，又译为黑行派；直，又译作铃派。

བདེ་མཆོག་ལཱུ་ཡི་པ། 胜乐卢伊巴派。密宗无上部之一派。

བདེ་མཆོག་བཤད་རྒྱུད། 《胜乐释续》。管译师（འགོས་ལོ་ཙཱ་བ།）藏译。

བདེ་མཆོག་ལྷན་སྐྱེས། 双身胜乐金刚。无上密乘示现阴体阳体合体的胜乐金刚。一本尊名。

བདེ་སྟོང་། 空乐，空性和大乐。即密法大乐的内心（སྔགས་ལུགས་ཀྱི་ཡུལ་ཅན་བདེ་བ་ཆེན··· པོ།）和空性的外境（ཡུལ་སྟོང་པ་ཉིད།），两者双运之境。

བདེ་སྟོང་གི་ཡེ་ཤེས། 空乐智。以空性为对境的大乐智慧（སྟོང་ཉིད་ཡུལ་དུ་བྱས་པའི་ཐབས……བདེ་བ་ཆེན་པོའི་ཡེ་ཤེས།）。

བདེ་སྟོང་མཉམ་པ་ཉིད། 空乐平等性。不偏空偏乐、平等双运的分际（བདེ་སྟོང་ཟུང་……ཆད་དུ་མ་ལྷུང་བར་ཟུང་འཇུག་མཉམ་པ་ཉིད་ཀྱི……ཆ།）。

བདེ་སྟོང་དབྱེར་མེད། 空乐无别。指大乐方便（ཐབས་བདེ་བ་ཆེན་པོ།）和空性慧一味双运（ཤེས་རབ་སྟོང་ཉིད་རོ་གཅིག་ཏུ་སྦྱར་བ།）。

བདེ་སྟོང་ཟུང་འཇུག 空乐双运。指妙法大乐（ཐབས་མཆོག་བདེ་ཆེན།）与智慧光明空性等之妙法智慧二者归于一性而言（ཤེས་རབ……འོད་གསལ་སྟོང་པ་ཉིད་བཅས་ཐབས་དང་ཤེས་རབ་གཉིས་ངོ་བོ་གཅིག་གི་ཐོག་ཏུ་འདུག་པ་ལ་ཟེར།）。

བདེ་དྲོད། 暖乐。修定时发生安乐温暖的感觉。

བདེ་ལྡན། 具乐。天国、天界（ལྷ་ཡུལ།）的异名。

བདེ་ལྡན་མ་ལུང་བསྟན་པ། 《差摩婆帝授记经》。全书共七十颂，载经部“ཙ”函中（འཕགས་པ་བདེ་ལྡན་མ་ལུང་བསྟན་པའི་མདོ་ཤློ……ཀ་བདུན་ཅུ་པ་མདོ་སྡེ་གླེགས་བམ་ཙ་པར………བཞུགས་པ།）。

བདེ་ལྡན་ཞིང་གི་མགོན་པོ། 具乐世界怙主。无量光佛之异名。有时用以指班禅额尔德尼。

བདེ་བ་ཅན། 极乐世界，无量光佛刹土，阿弥陀佛国，无量寿佛清净土。言其国土一切具足圆满，有乐而无苦。

བདེ་བ་ཅན་གྱི་བཀོད་པ། 《佛说阿弥陀经》。全书三十颂。印度班智达达那希拉（པཎྜི་ཏ……དཱ་ན་ཤཱི་ལ།）和西藏译师益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等由梵译藏。

བདེ་བ་ཆེན་པོ། 大乐。密法中所谓大乐，指彼乐一切，非自性有，是一切乐中之主，故名为大乐。大乐非无，大乐是恒常存在的（བདེ་ཆེན་མི་རྟག་མ་ཡིན་ཏེ། བདེ་བ་ཆེན་པོ་རྟག་ཏུ་རྟག）。 是常中之乐。

བདེ་བ་ཆེན་པོའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 大乐定，幻身。修习无漏空乐智慧之定（ཟག་མེད་བདེ……སྟོང་གི་ཡེ་ཤེས་སྒོམ་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）。

བདེ་བ་བརྙེས་པ། 得乐。佛的异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

བདེ་བ་དྲུག་གི་མགུར། 六乐歌。米拉日巴所作的道歌，为形容其证定得乐而作。

བདེ་བའི་དུས། 圆满时劫（རྫོགས་ལྡན་དུས།），安乐时。

བདེ་བར་གཤེགས་པ། 善逝。指佛，意即已安抵解脱寂灭之处（སངས་རྒྱས་ཏེ་ཐར་པའམ་ཞི་བ་ལ་བདེ་བར་གཤེགས་པ།）。

བདེ་འབྱུང་རལ་པ། 大自在天发辫（ལྷ་དབང་ཕྱུག་གི་རལ་པ།）。

བདེ་མེད། 无乐。地狱（དམྱལ་བ།）的异名。

བདེ་གཤེགས། 善逝。往生于善道获得善果之意，一般指成佛果（ལམ་བདེ་བ་ནས་འབྲས་བུ……བདེ་བར་གཤེགས་པ་སྟེ་སངས་རྒྱས་ཟིན་པ།）。

བདེ་གཤེགས་མཆེད་བརྒྱད། 八如来。即：善名称如来（མཚན་ལེགས།）、珍宝如来（རིན་ཆེན།）、金色如来（གསེར་བཟང་།）、无忧名如来（མྱ་ངན་མེད།）、法赞如来（ཆོས་གྲགས།）、现智如来（མངོན་མཁྱེན།）、药师如来（སྨན་གྱི་བླ།）、释迦牟尼如来（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།）。

བདེ་གཤེགས་མཆོད་རྟེན། 善逝塔。八大宝塔之

— (མཆོད་རྟེན་ཆ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་རྒྱལ་ཞིག)。 指在释迦牟尼诞生处伽毗罗城龙弥儞园中所建的佛塔 (སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་སྐུ་བལྟམས་པའི་ཆེ་གྲོང་ཁྱེར་སེར་སྐྱ་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་ལ་ཟེར།)。塔身圆形，莲瓣为饰，四或七级互相重叠。

བདེ་གཤེགས་མཆོད་རྟེན་བརྒྱད། 善逝八宝塔。指青海省塔尔寺的八座宝塔：1.堆莲塔 (པད་སྤུངས་མཆོད་རྟེན།)， 纪念释迦牟尼初生时，步步生莲花之意 (དེ་ནི་སངས་རྒྱས…… བཅོམ་ལྡན་འདས་སྐུ་བལྟམས་སྐབས་ཆུ་སྐྱེས་ཀྱི་ཡལ་འདབ་ལྷུག་པོ་གྲོལ་བའི་དྲན་གསོའི་མཆོད་རྟེན།)； 2.四谛塔 (བཀྲ་ཤིས་སྒོ་མང་མཆོད་རྟེན།)，纪念释迦牟尼初转法轮，宣讲四谛要义 (དེ་ནི…… སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་བདེན་བཞིའི…… ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བའི་དྲན་གསོའི་མཆོད་རྟེན།)； 3.和平塔 (དབྱེན་བསྡུམས་མཆོད་རྟེན།)， 纪念释迦牟尼平息僧众争论之塔 (དེ་ནི་དགེ་སློང…… ལྷས་བྱིན་གྱིས་དགེ་འདུན་གྱི་སྡེ་ཚོགས་གཉིས་སུ…… དཀྲུགས་པར་ཉན་ཐོས་ཆེན་པོ་གཉིས་ཀྱི་བར…… འདུམ་མཛད་པའི་དྲན་གསོའི་མཆོད་རྟེན།)； 4.菩提塔 (བྱང་ཆུབ་མཆོད་རྟེན།)， 纪念释迦牟尼悟道成正觉 (དེ་ནི་བཅོམ་ལྡན་འདས…… ཡོངས་སུ་སངས་རྒྱས་པའི་དྲན་གསོའི་མཆོད…… རྟེན།)； 5.神变塔 (ཆོ་འཕྲུལ་མཆོད་རྟེན།)，纪念释迦牟尼降伏外道魔怪的种种奇迹 (དེ…… ནི་སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་མུ་སྟེགས་པ…… དང་ཆོ་འཕྲུལ་འགྲན་པའི་དྲན་གསོའི་མཆོད…… རྟེན།)； 6.降凡塔 (ལྷ་བབས་མཆོད་རྟེན།)，纪念释迦牟尼重返人间化度众生 (དེ་ནི་སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ལྷ་ཡུལ་ནས་ཕྱིར་ཕེབས…… གནང་བའི་དྲན་གསོའི་མཆོད་རྟེན།)； 7.胜利塔 (རྣམ་རྒྱལ་མཆོད་རྟེན།)， 纪念释迦牟尼战胜魔军 (དེ་ནི་སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་སྐུ་མྱ…… ངན་ལས་མ་འདས་གོང་ཟླ་བ་གསུམ་རིང་སྐུ་ཚེ་བྱིན…… གྱིས་བརླབས་པའི་དྲན་གསོའི་མཆོད་རྟེན།)；8.涅槃塔 (མྱང་འདས་མཆོད་རྟེན།)，纪念释迦牟尼圆寂 (དེ་ནི་སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་སྐུ་མྱ…… ངན་ལས་འདས་པའི་དྲན་གསོའི་མཆོད་རྟེན།)。

བདེ་གཤེགས་སྙིང་པོ། 如来藏。未离客尘位心所有自性清净的法性，即一切有情心中具有的谛实性 (སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རྒྱུད་ལ་ཡེ་ནས་གནས་པའི་གཞི་རྒྱུད་བདེ་བར་གཤེགས་པའི་སྙིང་པོ་ངོ་བོ་སྟོང་པ་རང་བཞིན་གསལ་བ་ཐུགས་རྗེ་ཀུན་ཁྱབ་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཅན།)。

བདེ་གཤེགས་སྙིང་པོའི་ཆོས་དྲུག 如来藏六法。指如来藏的六种性质。即：无能取所取寻思 (གཟུང་འཛིན་ལ་སོགས་པའི་རྟོག་པ་མེད་པ།)、无无寻现分 (རྣམ་པར་མི་རྟོག་པའི་སྣང་བ…… མེད་པ།)、无极微尘色 (རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱི་གཟུགས་མེད་པ།)、 无相分作用 (མཚན་མའི་གཡོ་བ་མེད་པ།)、 超出无遮自性光明 (དེ་རྣམས་ཀྱིས་སྟོང་པའི་མེད་དགག་ལས་འདས་པའི་རང…… བཞིན་འོད་གསལ་བ།)、 自证本性 (རང་གི་ངོ་བོ་སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པའི་མཚན་ཉིད་ཅན།)。

བདེ་གཤེགས་དཔའ་མོ། 善逝证女，地神 (སའི་ལྷ་མོ།)，下方护方神 (འོག་གི་ཕྱོགས་སྐྱོང་།)。

བདེན་གྲུབ། 实有，谛实有。

བདེན་གྲུབ་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད། 实有性。所谓实有，是指不由分别安立而认为有实际可得者，即为实有。中观派说，"一切法（指事物）无实有性" (ཆོས་རྣམས་ལ་བདེན་གྲུབ་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པར་སྨྲ་བ།)。

བདེན་གཉིས། 二谛法。世俗谛法宝 (ཀུན་རྫོབ་པའི་ཆོས་དཀོན་མཆོག) 和胜义谛法宝 (དོན……

དམ་པའི་ཆོས་དཀོན་མཆོག)。

བདེན་གཉིས་ངེས་པའི་རྒྱན་གཉིས། 二谛二定饰。即：世俗谛定饰（ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ་ངེས…པའི་རྒྱན།）和胜义谛定饰（དོན་དམ་བདེན་པ…ངེས་པའི་རྒྱན།）。

བདེན་སྟོང་། 谛实性，空性。一切法自性非实有（ཆོས་ཐམས་ཅད་རང་བཞིན་གྱི་གྲུབ་པས་སྟོང…པ།）。

བདེན་སྟོབས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་བཀའ། 谛力加持所说教。为三意加持教之一。参见 བྱིན་བརླབས་བཀའ་གསུམ། 条。

བདེན་པ། 谛，实，真理，真实，非虚妄（རྫུན་མ་མ་ཡིན་བདེན་པ་རེད་ལྟ་བུ།）。

བདེན་པ་མངོན་དུ་རྟོགས། 证解真实法性，了悟真实法性。即指了悟空性，因空性乃诸法实性，故了悟空性即是了悟真实法性（སྟོང…པ་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པ། སྟོང་པ་ཉིད་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་བདེན་དོན་དངོས་དེ་ཡིན་པས། དེ་རྟོགས་པ་ན་བདེན་པའི་དོན་མངོན་སུམ་དུ………མཐོང་བ་ཡིན་ཟེར།）。

བདེན་པ་གཉིས། 二谛。即：胜义谛（དོན་དམ་བདེན་པ།），世俗谛（ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ།）。

བདེན་པ་མཐོང་བ། 见谛，见真谛，知谛。现证空性（སྟོང་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པ།）。

བདེན་པ་བཞི། 四谛。即：苦谛（སྡུག་བསྔལ་བདེན་པ།）、集谛（ཀུན་འབྱུང་བདེན་པ།）、灭谛（འགོག་པའི་བདེན་པ།）、道谛（ལམ་གྱི་བདེན་པ།）。佛教的基本教义之一，是释迦牟尼最初说教的内容。佛教把人们的现实看成是痛苦的，称苦谛；产生这些苦恼的原因，称集谛；要想解脱苦果，只有除烦恼，达到“寂灭的涅槃境界”，称灭谛；要达到“涅槃境界”就须修道，叫“道谛”。

བདེན་པ་བཞིའི་ཆོས་འཁོར། 四谛法轮。释迦牟尼第一时教，以四谛所转的法轮。参见 བདེན་པ་བཞི། 条。

བདེན་པ་བཞིའི་མདོ། 《杂阿含经第四百参经》。载经部“ས”函中（མདོ་སྡེ་སྙིགས་བམ་ས…པར་བཞུགས་པ།）。

བདེན་པར་མ་གྲུབ་པ། 不真实，无自性（རང་བཞིན་གྱིས་མ་གྲུབ་པ།）。

བདེན་པར་འཛིན་པ། 实执，初实，执一切法实有。

བདེན་བྲལ། 罗刹（护方神）。离真实方嚼字出现真实罗刹黑色，身乘尸体、人骨为庄严。开口獠牙，手执弯刀颅器（བདེན་བྲལ་ཧྲུ…ཡུ་ལས་བདེན་བྲལ་ནག་པོ་རོ་ལ་གནས་པ་གཅེར་བུ…མི་རུས་ཀྱིས་བརྒྱན་ཅིང་། མཆེ་བ་གཙིགས་པ་གྲི་གུག་དང་ཐོད་པ་འཛིན་པ།）。

བདེན་མེད་དུ་སྨྲ་བ། 说无真派。大乘佛教中观派之别名。

བདེན་བཞིའི་ཆོས་འཁོར། 四谛法轮。第一时教四谛法轮（བཀའ་དང་པོ་བདེན་བཞིའི་ཆོས……འཁོར།）。

བདེན་བཞིའི་རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག 四谛十六行相。即：苦谛四行相（སྡུག་བསྔལ་བདེན་པའི་རྣམ་པ་བཞི།）：无常（མི་རྟག་པ།）、苦（སྡུག་བསྔལ་བ།）、空（སྟོང་པ།）、无我（བདག་མེད་པ།）；集谛四行相（ཀུན་འབྱུང་བདེན་པའི་རྣམ་པ་བཞི།）：因（རྒྱུ།）、集（ཀུན་འབྱུང་།）、生（རབ་སྐྱེ།）、缘（རྐྱེན།）；灭谛四行相（འགོག་བདེན་གྱི་རྣམ་པ་བཞི།）：灭（འགོག་པ།）、静（ཞི་བ།）、妙（གྱ་ནོམ།）、离（ངེས་འབྱུང་།）；道谛四行相（ལམ་བདེན་གྱི་རྣམ་པ་བཞི།）：

道（ལམ།）、明（རིག་པ།）、行（སྤྱོད་པ།）、出（ངེས་འབྱིན།）。

〔མད〕

མདའ་ལྔ་པ། 欲天（爱神）之子极喜自在魔（འདོད་ལྷའི་བུ་བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག）的五支箭。即：狂、爱、迷、枯、死（མདའ་ལྔ་ནི་སྨྱོ་བྱེད་སྡེད་བྱེད་རྨོངས་བྱེད་སྐེམ་བྱེད་འཆི་བྱེད་དང་ལྔ།）。比喻五欲之害身。

མདའ་འཕང་བའི་ཆོ་ག 射箭仪轨。此仪轨为从"贺"字生弓，诵"贺"字而发射。诵云："萨嚩达塔伽达那阿奴惹伽耶娑"。或诵"愿一切如来皆欢喜"。弟子射时师长亦如是说（ཡི་གེ་ཧོཿ ལས་བྱུང་བའི་གཞུ། ཧོཿ ཞེས་བརྗོད་ཅིང་འཕེན་ནས། སརྦ་ཏ་ཐཱ་ག་ཏཱ་ན་ཨ་ནུ་རཱ་ག་ཡཱ་སྭཱཧཱ། དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་མཉེས་པར་གྱུར་ཅིག་ཅེས་བརྗོད་ཅིང་འཕེན་ཏེ། སློབ་མས་མདའ་འཕང་པའི་ཚེ་ན་ཡང་སློབ་དཔོན་གྱིས་དེ་སྐད་བརྗོད་དོ།）。

མདུད་པ་བཞི། 四结，四身结。即：贪心身结（བརྣབ་སེམས་ལུས་ཀྱི་མདུད་པ།）、瞋恚身结（གནོད་སེམས་ལུས་ཀྱི་མདུད་པ།）、戒禁取身结（ཚུལ་ཁྲིམས་བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་འཛིན་ལུས་ཀྱི་མདུད་པ།）、持圣见身结（ལྟ་བ་མཆོག་འཛིན་གྱི་ལུས་ཀྱི་མདུད་པ།）。又作：贪结、瞋结、戒禁结和执禁取结（བརྣབ་སེམས་དང་། གནོད་སེམས། ཚུལ་ཁྲིམས་མཆོག་འཛིན། བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་འཛིན་བཅས་བཞི།）。

མདུན་བསྐྱེད། 对生。对面生起。在行者对面虚空中圆满生起坛场。预备坛场入于采粉，智宗入于一切，并行供赞（མདུན་དུ་དཀྱིལ་འཁོར་རྫོགས་པར་བསྐྱེད་ནས། རྡུལ་ཚོན་ལ་སྔ་གོན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་གཞུག་པ་དང་། ཐམས་ཅད་ལ་ཡེ་ཤེས་པ་བཙུག་ནས་མཆོད་ཅིང་བསྟོད་པ་སོགས་བྱ་བ།）。

མདུན་དུ་བྱས་པའི་དགེ་བ། 面行善。当三宝面前行诸善法，以行供养（དགེ་བ་མཆོག་གསུམ་གྱི་རྟེན་མདུན་དུ་བྱས་ཏེ་མཆོད་པ་བྱེད་པ།）。

མདོ། 1.经藏（སྡེ་སྣོད་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་མདོ་སྡེ།）。 2.显乘。佛教显密两宗中之显宗（མདོ་སྔགས་ཀྱི་རྣམ་དབྱེ་བའི་མདོ།）。

མདོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། 《大乘宝要义论》。又名《集经论》。龙树著，益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ）藏译，宋代法护和惟净汉译。

མདོ་དགེ་འདུན། 外部僧侣。指过去拉萨传大召时，三大寺以外的其他寺庙僧侣，只能坐在大召寺外，故称外部僧侣。

མདོ་དགོངས་པ་འདུས་པ། 《经部密意集合经》。旧派密乘大圆满幻心三经典之一。全名《一切如来秘密心智要义金刚庄严本续瑜伽成就圣言总集明智经》（དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཐུགས་གསང་བའི་ཡེ་ཤེས་དོན་གྱི་སྙིང་པོ་རྡོ་རྗེ་བཀོད་པའི་རྒྱུད་རྣལ་འབྱོར་གྲུབ་པའི་ལུང་ཀུན་འདུས་རིག་པའི་མདོ།）。或名《诸佛密意集合经》（སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དགོངས་འདུས་པའི་མདོ།）。共七十五卷。

མདོ་རྒྱུད། 显密经典（མདོ་དང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་།）。佛教显乘和密乘典籍。

མདོ་རྒྱུད་ཀྱི་ས་ལམ། 显密地道。佛教显、密典籍所说有关成佛的论述（མདོ་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་ལས་བཤད་པའི་སངས་རྒྱས་སྒྲུབ་པའི་ས་དང་ལམ་གྱི་རྣམ་བཞག）。

མདོ་རྒྱུད་ཉེར་གཅིག 二十一部显密经典。指西

藏最早从印度翻译的二十一种佛教经典。即：《室箧庄严经》（ཟ་མ་ཏོག་བཀོད་པ།）、《莲藏经》（པད་མ་སྙིང་པོའི་མདོ།）、《十一面经》（ཞལ་བཅུ་གཅིག་པའི་མདོ།）、《十一面陀罗尼》（བཅུ་གཅིག་ཞལ་གྱི་གཟུངས།）、《不空羂索经》（དོན་ཡོད་ཞགས་པ།）、《不空羂索后经》（དོན་ཞགས་ཕྱི་མ།）、《最胜莲花经》（པད་མ་མཆོག）、《自在轮经》（དབང་བསྒྱུར་འཁོར་ལོ།）、《密乘仪轨续》（ཆོག་སྔགས་ཀྱི་རྒྱུད།）、《如意珠陀罗尼》（ཡིད་བཞིན་ནོར་བུའི་གཟུངས།）、《大悲及时经》（སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་མི་གསོལ་བ།）、《光明庄严经》（འོད་ཟེར་རྣམ་བཀོད།）、《莲冕经》（པད་མ་ཅོད་པན་གྱི་མདོ།）、《六字经》（ཡི་གེ་དྲུག་པའི་མདོ།）、《妙法莲花经》（དམ་ཆོས་པད་དཀར།）、《白莲花经》（པུཎྜ་རཱི་ཀའི་མདོ།）、《无量瀑流经》（ཆུ་ཀླུང་སྣ་ཚོགས་པའི་མདོ།）、《光明游戏经》（སྣང་བ་རོལ་པའི་མདོ།）、《百八名称经》（མཚན་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་པ།）、《极示现名称经》（མཚན་རབ་ཡོངས་སུ་བསྟན་པའི་མདོ།）、《千手千眼陀罗尼》（ཕྱག་སྟོང་སྤྱན་སྟོང་གི……གཟུངས།）。

མདོ་རྒྱུད་ཞལ་སྦྱོར་གྱི་གདམས་པ། 显密交融教授。显即《集经》，密即《真实名经》，此二者配合成为《现观庄严》的教授和密乘中五十八男女成就的教授（མདོ་སྡུད་པ་དང་། རྒྱུད་མཚན་བརྗོད་སྦྱར་ནས་པར་ཕྱིན་གྱི་གདམས་པ་དང་། སྔགས་ལ་གྲུབ་ཐོབ་ཕོ་མོ་ལྔ་བཅུ་རྩ་བརྒྱད་ཀྱི་གདམས་པ།）。此为希解派中期时分出的小支派节派的教授。

མདོ་སྒྱུ་སེམས་གསུམ། 幻、集、心三部。指藏传佛教宁玛派远传经典三部经，即：《幻变经》（བཀའ་མ་སྒྱུ་འཕྲུལ།）、《集经》（འདུས་པ་མདོ།）、《心品》（སེམས་ཕྱོགས།）。

མདོ་ཀློག་པ། 诵经。念读显教经典（གསུང་རབ་ཀློག་པ།）。

མདོ་སྔགས། 显密佛教。佛教的显乘和密乘（མདོ་ཕྱོགས་དང་སྔགས་ཕྱོགས།）。

མདོ་སྔགས་ཀྱི་གྲྭ་ཚང་། 显密教院。寺院所设学院之一。

མདོ་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་། 显密经典。

མདོ་ཆེན་པོ་ཀུན་ཏུ་རྒྱ་བ་དང་ཀུན་ཏུ་རྒྱ་བ་མ……ཡིན་པ་དང་མཐུན་པའི་མདོ། 《佛说毗沙门天王经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。宋代法天汉译。

མདོ་ཆེན་པོ་རྒྱལ་མཚན་མཆོག་ཅེས་བྱ་བ། 《杂阿含经第九百八十经》。全书四十颂。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。

མདོ་ཆེན་པོ་རྒྱལ་མཚན་དམ་པ་ཞེས་བྱ་བ། 《杂阿含经第九百八十一经》。全书四十颂。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。刘宋时求那跋陀罗汉译。

མདོ་ཆེན་པོ་སྟོང་པ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བ། 《小空经》。全书九十颂。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。东晋瞿昙僧伽提婆汉译。

མདོ་ཆེན་པོ་སྟོང་པ་ཉིད་ཆེན་པོ། 《大空经》。半卷。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。

མདོ་ཆེན་པོ་འདུས་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大经大集经》。净居天众陀罗尼之一（གནས་གཙང……མའི་ལྷ་ལ་སོགས་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་གྲས།）。藏文书后无译跋（འགྱུར་བྱང་མེད་པ།），在德格版怛特罗集第十五函中。

མདོ་ཆེན་པོ་གཟུགས་ཅན་སྙིང་པོས་བསུ་བ་ཞེས……བྱ་བ། 《频鞞娑逻王迎佛经》。半函。益

西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。东晋瞿昙僧伽提婆汉译。

མདོ་དང་རྒྱུད་སྡེ། 契经续部。契经指显教经典，续部指密教的经典。

མདོ་སྡེ། 梵文作སཱུ་ཏྲ། 素怛缆经，经藏，契经。佛经三藏之一（སྡེ་སྣོད་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་……ཞིག）。

མདོ་སྡེ་དཀོན་མཆོག་སྤྲིན། 《宝云经》。相传为吞米桑布札（ཐོན་མི་སཾ་བྷོ་ཊ།）藏译。据称此乃译佛经之始。

མདོ་སྡེ་རྒྱན། 《庄严经论》。相传慈氏为无著所说，为慈氏五论之一。

མདོ་སྡེ་བརྒྱད་ཅུ་ཁུངས། 《经藏八十种》。摩诃衍那（八世纪后期汉地禅宗名僧）著。

མདོ་སྡེ་པ། 1.经部。亦译作经量部，为佛教小乘十八部之一。释迦入灭四百年初从说一切有部分出。此部对说一切有部专重阿毗达磨论一书不满，而以《阿含经》为量(准则)，建立自己的学说，故名经量部。2.经部师，信奉小乘经量部一派的佛教徒。

མདོ་སྡེ་སྤྱོད་པའི་དབུ་མ་པ། 经部行中观师。

མདོ་སྡེ་སྤྱོད་པའི་དབུ་མ་རང་རྒྱུད་པ། 经部行中观自续派。系自续派二支派之一。经部是小乘之一部，承认外境是由微尘所积合的，它是实有。微尘，就是物质元素分析到最微细而不可再分的部分。此派承认有客观物质，这一点与经部相同，胜义中许一切法皆无自性，仍是中观之见，故名经部行中观自续派。《土官宗教源流镜史》中说："承认如经部论所许微尘集合的外境，名为经部行中观自续派"（མདོ་སྡེ་པ་ལྟར་རྡུལ་ཕྲ་རབ་བསགས་པའི་ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་ཁས་ལེན་པའི་མདོ་སྡེ་སྤྱོད་པའི་དབུ་མ་རང་རྒྱུད་པ།）。此派以狮子贤（སེང་གེ་བཟང་པོ།）、祇多黎（ཛེ་ཏཱ་རི།）、罗瓦巴（ལྭ་བ་པ།）为代表。

མདོ་སྡེ་ཕལ་པོ་ཆེ། 《华严经》。同ཕལ་པོ་ཆེ། 条。

མདོ་སྡེ་སྨྲ་བ། 经部师。同མདོ་སྡེ་པ། 条。

མདོ་སྡེ་ཟ་མ་ཏོག་གི་སྙིང་པོ། 《宝箧经要》。吐蕃拉托托日宁赞王时传入西藏的两部梵文佛经之一。吞米桑布札创造藏文之后，始译为藏文（བོད་རྗེ་ཐོ་ཐོ་རི་གཉན་བཙན་གྱི་ཐུགས་དམ་གཉན་པོ་གསང་བར་གྲགས་པའི་ནང་ཚན་བོད་ལ་ཐོག་མར་བྱུང་བའི་མདོ་སྡེ་ཞིག་ཐུ་མིས་བོད་ཡིག་གསར་གཏོད་བྱས་རྗེས་གཞི་ནས་བོད་ཡིག་ཏུ………བསྒྱུར།）。

མདོ་སྡེ་རིམ་པར་ཕྱེ་བ་ཞེ་གཉིས་པ་ཞེས་བྱ་བ། 《四十二章经》。《土官宗教源流镜史》中称：此经由迦叶种族的阿罗汉摩腾（འོད་སྲུང་གི་རིགས་ལས་དགྲ་བཅོམ་པ་མ་ཏཾ་ག）从小乘经典中总括出来的常用经文，《四十二章经》译成汉文，是为汉地译经之始（ཐེག་པ་ཆུང་ངུའི་མདོ་སྡེ་ནས་ཉེར་མཁོ་བསྡུས་པའི་མདོ་སྡེ་རིམ་པར་ཕྱེ་བ་ཞེ་གཉིས་པ་ཞེས་བྱ་བ་བསྒྱུར་བ་མདོ་སྡེ་བསྒྱུར་བའི་ཐོག་མ་ཡིན།）。

མདོ་སྡེ་ལུང་སྡེ་བཞི། 《四阿含经》，《四阿笈摩经》。即：增一阿含（ལུང་གཅིག་ལས་འཕྲོས་པ།）、中阿含（བར་མ།）、长阿含（རིང་མོ།）、杂阿含（ཕྲན་ཚེགས།）。为释迦牟尼最初所说的四部小乘经，一般认为是最原始的佛教经典。

མདོ་སྡེ་ས་བཅུ་ལས་གསུངས་པའི་མཉམ་ཉིད་……བཅུ། 《十地经》所说十平等性。即：一切法无相平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་མཚན་མ……མེད་པར་མཉམ་པ་ཉིད་པ།）、一切法无生平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་སྐྱེ་བ་མེད་པར་མཉམ་པ……ཉིད་པ།）、一切法未生平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད

ཅན་མ་སྐྱེས་པར་མཉམ་པ་ཉིད་པ།)、一切法远离平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་དབེན་པར་མཉམ་པ···ཉིད་པ།)、一切法本净平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་གདོད་མ་ནས་རྣམ་པར་དག་པར་མཉམ་པ······ཉིད་པ།)、一切法无取舍平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་བླང་དོར་མེད་པར་མཉམ་པ་ཉིད་པ།)、一切法无戏论平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་སྤྲོས་པ་མེད་པར་མཉམ་པ་ཉིད་པ།)、一切法如梦幻、光影、谷响、水月、镜像、变化平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་སྒྱུ་མ་དང་རྨི་ལམ་དང་མིག་ཡོར་དང་བྲག་ཅ·····དང་ཆུ་ཟླ་དང་གཟུགས་བརྙན་དང་སྤྲུལ་པ་ལྟ་བུར་མཉམ་པ་ཉིད་པ།)、一切法有非有无二平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་དངོས་པོ་དང་དངོས་པོ་མེད་པ···གཉིས་སུ་མེད་པར་མཉམ་པ་ཉིད་པ།)。

另，外菩萨地（བྱང་ས། ）中所说十平等性为：一切法无相平等性（ཆོས་ཐམས·····ཅད་མཚན་མ་མེད་པར་མཉམ་པ་ཉིད་པ།)、一切法无法相平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་མཚན····ཉིད་མེད་པར་མཉམ་པ་ཉིད་པ།)、一切法未生我执平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་བདག་ཉིད་ལ་མ··སྐྱེས་པར་མཉམ་པ་ཉིད་པ།)、一切法未生因业平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་རྒྱུ་ལས་མ་སྐྱེས་པར་····མཉམ་པ··ཉིད་པ།)、一切法本寂平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་གདོད་མ་ནས་ཞི་བར་མཉམ་པ་ཉིད······པ།)、一切法无戏论平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་སྤྲོས་པ་མེད་པར་མཉམ་པ་ཉིད་པ།)、一切法离取舍想平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་དབེན·······པར་མཉམ་པ་ཉིད་པ།)、一切法有非有无二平等性（ཆོས་ཐམས་ཅད་དངོས་པོ་དང་··········དངོས་མེད་པ་གཉིས་སུ་མེད་པར་མཉམ་པ་ཉིད·······པ།)。

མདོ་སྡེའི་རྒྱན་གྱི་བཤད། 《大乘庄严经论》。五大论之一。世亲（དབྱིག་གཉེན། ）著，贝则（དཔལ་བརྩེགས། ）藏译。

མདོ་སྡེའི་རྒྱན་ལ་ཊཱིཀ་ཆེ་བ། 《庄严经论大疏》。达玛尊哲（དར་མ་བརྩོན་འགྲུས། ）著。

མདོ་སྡེའི་མཆོད་པ། 经藏供养。为四大供养之一。参见མཆོད་པ་ཆེན་པོ་བཞི། 条。

མདོ་སྡེའི་སྡེ་སྣོད། 经藏。主要讲述定学内容的佛经（ལྷག་པ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བསླབ་པ་བརྗོད·······བྱའི་གཙོ་བོར་བྱས་ནས་སྟོན་པའི་སྡེ་སྣོད།)。

མདོ་ཕལ་པོ་ཆེ། 《华严经》。为《大方广华严经》之略。同ཕལ་པོ་ཆེ། 条。

མདོ་ཕྱོགས། 显宗。佛教显密二宗中的显宗（མདོ་སྔགས་གཉིས་ཀྱི་ནང་ནས་མདོ་ཕྱོགས།)。

མདོ་མྱང་འདས་ཀྱི་སེང་གེའི་སྒྲའི་ལེའུ། 《涅槃狮子吼品》。

མདོ་སྨད་ཆོས་འབྱུང་། 《安多政教史》。全名为《安多教史·书志之海》（མདོ་སྨད་ཆོས·····འབྱུང་དེབ་ཐེར་རྒྱ་མཚོ་ཞེས་བྱ་བ།)。扎贡巴·丹巴饶杰（བྲག་སྒོམ་པ་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས། ）著，成书于1865年。扎贡巴·丹巴饶杰，系甘肃省拉卜楞寺一活佛，他用十一年时间，亲自到安多各地勘查而写出此书。全书分上中下三卷，是一部专述安多藏区佛教发展历史的著作，书中对该地区主要寺院的历史、佛教各派的著名高僧人物都有较详细的记述，史料价值很高。1982年甘肃民族出版社出版了铅印本。

མདོ་རྩའི་འགྲེལ་ཆུང་། 《毗奈耶根本小疏》。德光（ཡོན་ཏན་འོད། ）著。

མདོ་ལུགས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ། 显教的“大手印”。噶举派承认《大手印》有显密二种分别。显教的《大手印》，是就心体之上，专一而住，修无分别，令成住分。如是修习安

住所缘之心，明明了了，即应寻觅此心，为在身内，或在身外，或在中间，遍处寻觅，心之体性，了不可得，尔时决定此心无实，用此无实，在已成特殊的心体之上，专一而住，在非遮之理中修习空性（སེམས་ཀྱི་ངོ་བོའི་སྟེང་དུ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་འཛོག་པའི་མི་རྟོག་པ་བསྒོམས་……ཏེ་གནས་པ་བསྒྲུབས། དེ་ལྟར་བསྒྲུབས་པའི་དམིགས་པ་གནས་པའི་སེམས་གསལ་གསལ་རིག……རིག་པོ་དེ་ལུས་ཀྱི་ཕྱི་ན་འདུག་གམ་ནང་ན་འདུག་པ་……སོགས་ཀྱི་སེམས་འཚོལ་བརྒྱབ་པས་སེམས་ཀྱི་ངོ་བོ……གཅིག་ཀྱང་མ་རྙེད་པའི་བདེན་མེད་དུ་ངེས་པའི……ཚེ། བདེན་མེད་ངེས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པའི་སེམས་ཀྱི་ངོ་བོའི་སྟེང་དུ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་འཛོག་པ་སྟོང་ཉིད་མ……ཡིན་དགག་གི་ཚུལ་དུ་བསྒོམ་པ་ཡིན། ）。

མདོའི་སྡེ། 契经。佛为适应所化众生的各种情况，或依偈句，或依散文，或详或略宣说各种教理的经典。属声闻藏，十二分教第一分。

མདོས། 灵器，供施代替品。用彩线绕成或用糌粑捏成日用品、牲畜、房屋等摹拟物。用作供神者，称为上供灵器；用以布施鬼类者，称为下施灵器。

མདོས་ཀྱི་སྦྲག་ད། 灵器竹栏。供护法神用彩线灵器的篾片十字格架（མདོས་སྲུད་དཀྱི་སའི་སྦྲག་སྒྲོམ། ）。

མདོས་བརྒྱབ་པ། 投灵品。禳解不祥的一种宗教活动（དགྲ་བགེགས་སོགས་ལ་གཏོར་ཟས་ཀྱི་བླུད་རྫོངས་བཏང་བ། ）。

མདོས་གཏོར་འཐེན་པ། 投灵品。为驱走冤鬼而投撒食子（དགྲ་བགེགས་སོགས་བཟློག་པའི་ཕྱིར……དུ་གཏོར་ཟས་བཟྫངས་པ། ）。

མདོས་ཐག 灵绳。驱除魔祟时用的架上缠的网索。

མདོས་འཕངས་པ། 投灵品。驱逐不祥的一种宗教活动（གདོན་བགེགས་སོགས་ལ་གཏོར་ཟས་ཀྱི་གླུད་རྫོངས་གཡུགས་པ། ）。

མདོས་ཟོར་བརྒྱབ་པ། 抛投灵器朵马。禳解不祥的一种宗教活动（མདོས་དང་གཏོར་ཟོར……འཕངས་པ། ）。

〔འད〕

འདག་འཆར་ལོ་གསུམ། 涂泥封门修三年。指用泥把门封闭起来，不会外人，专修三年（སྒོ་ལ་འདག་སྦྱར་བྱས་ཏེ་མི་དང་ཐུག་ཕྲད་མ་བྱས……པར་སྒོམ་སྒྲུབ་ལ་བརྟད་པའི་དོན། ）。这是佛教徒的一种修行方法。

འདག་ཆལ། 净品。牛身五净品（བ་བྱུང་ལྔ། ）。即：牛粪、牛尿、牛乳、酪和酥油。为藏传佛教徒净治坛场之物。

འདད། 超荐。为死者行善事（གཤིན་པོར་དམིགས་པའི་དགེ་སྒྲུབ། ）。

འདད་པ། 1.为死者操心的人（གཤིན་པོར་སེམས་འཁྲིང་བའམ་ཆགས་སེམས་ཅན། ）。 2.为死者举行超荐的人（གཤིན་པོའི་ཆེད་དུ་དགེ་བ་སྒྲུབ……མཁན། ）。

འདའ་ཀ་ཡེ་ཤེས། 《临终智大乘经》（མདོ་སྡེ་ཞིག）。此经是由汉文本译成藏文，藏族译师阙名，汉籍今佚。

འདས་མཆོད། 1.忌日供。指人死后满周年所作的佛事（ཚེ་འདས་ནས་ལོ་འཁོར་སྐབས་ཀྱི……མཆོད་འབུལ། ）。 2.丧葬佛事。人死时举办的佛事（ཚེ་རྡལ་སྐབས་ཀྱི་མཆོད་འབུལ། ）。

འདས་གཏོར། 出世食。出世天之食子（神食）（འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ལྷའི་གཏོར་མ། ）。

འདས་པ། 死，涅槃，出轮回（མྱ་ངན་ལས་འདས་པའམ་འཁོར་བ་ལས་འདས་པ།）。

འདས་པའི་དུས་ལ་མ་ཆགས་མ་ཐོགས་པའི་ཡེ……ཤེས་གཟིགས་པ་འཇུག་པ། 智慧知过去世无对无碍。智慧照知无数劫前曾发生何事，曾造何种善业恶业， 一切经历， 无有错乱（བསྐལ་པ་གྲངས་མེད་པའི་མདུན་དུ་ཚེས་ཅི་འབྱུང་བ་དང་། ལས་དགེ་སྡིག་ཅི་སྤྱད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཐམས་ཅད་མ་འཁྲུལ་བར་མཁྱེན་པ།）。为如来十八不共法之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ……བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

འདས་པའི་སངས་རྒྱས། 过去佛，古佛（སྔར་བྱོན་ཟིན་པའི་སངས་རྒྱས།）。

འདི་པ། 我教，内法。佛教徒自称佛教为我教或内教（ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའམ་རང་སྡེ་པ།）。

འདི་པའི་ལམ། 内道，内法道。佛教徒称佛教之道为内道。

འདུ་ཁང་། 大殿。藏传佛教寺庙中扎仓（经院）所属全体僧众集会的神殿（དགེ་འདུན……མང་པོ་འདུ་སའི་ཚོགས་ཁང་།）。

འདུ་བྱེད། 行。五蕴之一，即除色（གཟུགས།）、受（ཚོར་བ།）、 想（འདུ་ཤེས།）、识（རྣམ་ཤེས།）四蕴外， 其余一切有为法称为“行”。

འདུ་བྱེད་ཀུན་འབྱུང་བ། 行集。业集（ལས་ཀྱི་ཀུན་འབྱུང་།）。

འདུ་བྱེད་ཀྱི་བཏང་སྙོམས། 行舍。指弃绝一切杂染诸法，平等安住无杂染中（ཉོན་མོངས་པ……ཅན་གྱི་ཆོས་རྣམས་བསལ་ཞིང་ཉོན་མོངས་པ་ཅན……མེད་པར་གནས་པ།）谓之。

འདུ་བྱེད་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ། 行苦，行苦性。一切有为法，迁流三世，无片时常住而生的苦恼，谓之行苦。与苦苦、坏苦并列为三苦。

འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཕུང་པོ། 行蕴，行阴，行聚。五蕴之一。参见ཕུང་པོ་ལྔ། 条。

འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཡན་ལག 行支。系十二缘起之一（རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས།）。由无明支起念，积集福业、非福业及不动业，于藏识中，现前造作种植种子之行为（མ་རིག་པས་ཀུན་ནས་བསླངས་ཏེ་བསོད་ནམས……ཀྱི་ལས་དང་། བསོད་ནམས་མིན་པའི་ལས་དང་། མི་གཡོ་བའི་ལས་བསགས་པས་ཀུན་གཞི་ལ་ས་བོན་འདེབས་པར་བྱེད་པའི་ལས་མངོན་པར……འདུ་བྱེད་པའོ།）。

འདུ་བྱེད་ཀྱི་ལས་གསུམ། 行蕴三业。即：福业（བསོད་ནམས་ཀྱི་ལས།）、非福业（བསོད་ནམས་མ་ཡིན་པའི་ལས།）、不动业（མི་གཡོ་བའི………ལས།）。

འདུ་བྱེད་པ་མེད་པ་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདས……པ། 无行般涅槃。五种不还之一。系生于色界，不加功力。经久自然断上地之烦恼，而般涅槃者。系二十僧伽之一（དགེ་འདུན་ཉི……ཤུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

འདུ་བྱེད་པ་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ། 有行般涅槃。色界需加功力，断上地烦恼而般涅槃者。

འདུ་ཤེས། 想。事物之相浮于心上，而为生起语言的原因者。藏文译作：“安立名号之识，明取不共境相之识”（ཐ་སྙད་འདོགས་བྱེད་ཀྱི་ཤེས་པའམ་ཡུལ་མཚན་མ་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པར……ཟུ་རིས་སུ་འཛིན་པའི་ཤེས་པ།）。

འདུ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང་པོ། 想蕴，想聚、想阴。为五蕴之一。参见ཕུང་པོ་ལྔ། 条。

འདུ་ཤེས་ལྔ། 五想，说法五想。指讲解佛经时应有的五种态度。即：于自己作医生想（རང་……

ལ་སྨན་པའི་འདུ་ཤེས་བསྐྱེད་པ།)、 于正法作药物想 (ཆོས་ལ་སྨན་གྱི་འདུ་ཤེས་བསྐྱེད་པ།)、于听众作病者想 (ཉན་པ་པོ་ལ་ནད་པའི་འདུ……ཤེས་བསྐྱེད་པ།)、 于如来作正士想 (དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ལ་སྐྱེས་བུ་དམ་པའི་འདུ་ཤེས་བསྐྱེད……པ།)、 于教法作长住想 (ཆོས་ཀྱི་ཚུལ་ལ་ཡུན་རིང་དུ་གནས་པའི་འདུ་ཤེས་བསྐྱེད་པ།)。

འདུ་ཤེས་གཉིས། 二种想。即：于境取像想 (དོན་ལ་མཚན་མར་འཛིན་པའི་འདུ་ཤེས།) 和设施名言想 (ཐ་སྙད་ལ་མཚན་མར་འཛིན་པའི་འདུ…ཤེས།)。

འདུ་ཤེས་དྲུག 六想。即：有名想 (མཚན་བཅས་ཀྱི་འདུ་ཤེས།)、 无名想 (མཚན་མེད་ཀྱི་འདུ་ཤེས།)、 狭小想 (རྒྱ་ཆུང་བའི་འདུ་ཤེས།)、宽广想 (རྒྱ་ཆེ་བའི་འདུ་ཤེས།)、 无量想 (ཚད་མེད་པའི་འདུ་ཤེས།)、 无所有想 (ཅི་ཡང་མེད་པའི་འདུ་ཤེས།)。

འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི……རྣམ་ཐར། 非想非非想处解脱。为四无色解脱之一 (གཟུགས་མེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་གྱི་སྐྱེ་མཆེད། 非想非非想处。为四无色处之一 (གཟུགས……མེད་སྐྱེ་མཆེད་མུ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་གྱི་ལྷ། 非想非非想天。生于无色界中非想非非想之补特伽罗 (གཟུགས་མེད་ཀྱི་ཁམས་ཡོད་མིན་མེད་མིན་གྱི………གནས་སུ་སྐྱེས་པའི་ལྷ།)。

འདུ་ཤེས་མེད་པ། 无想。修无想定，往生无想天中的补特伽罗所有灭除心、心所法的不相应行之一 (འདུ་ཤེས་མེད་པའི་སྙོམས་འཇུག་དེས…འཕངས་ནས་འདུ་ཤེས་མེད་པའི་ལྷ་རྣམས་ཀྱི་ནང…དུ་སྐྱེས་པའི་གང་ཟག་གི་སེམས་དང་སེམས་བྱུང……རྣམས་འགོག་པའི་ལྡན་མིན་འདུ་བྱེད་ཀྱི་གྲས་ཤིག)。

འདུ་ཤེས་མེད་པ་བ། 无想天。生于第四禅定广果天界僻静处所，除初生时和命终时，经过长年累劫，处于心、心所法完全息灭境界中者 (བསམ་གཏན་བཞི་པའི་གནས་འབྲས་བུ་ཆེ…བའི་ཕྱོགས་གཅིག་ན་གྲོང་ལས་དགོན་པའི་ཚུལ་དུ……ཡོད་ཅིང་། དེར་སྐྱེས་མ་ཐག་དང་འཆི་བའི་ཚེ་མ་གཏོགས་པ། སེམས་དང་སེམས་བྱུང་གི་རྒྱུ་བ་འགགས་ནས་བསྐལ་ཆེན་མང་པོར་གནས་པའི་གང་ཟག་ཅིག)。

འདུ་ཤེས་མེད་པའི་སྙོམས་འཇུག 无想定。指已离遍净欲、未离上界欲的补特伽罗，发起作意，使心、心所不恒相续，六种转识暂得息灭之定。不相应行之一 (དགེ་རྒྱས་ཀྱི་འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་ལ་ཁམས་གོང་མའི་འདོད་ཆགས་དང་མ…བྲལ་བ་ཞིག་གིས་ཡིད་ལ་བྱེད་པའི་སྒོ་ནས་སེམས……སེམས་བྱུང་རྒྱུན་བརྟན་པ་མ་ཡིན་པ་འཇུག་ཤེས……ཚོགས་པོ་རྣམས་གནས་སྐབས་སུ་འགོག་པར་བྱེད་པ…ལྡན་མིན་འདུ་བྱེད་ཀྱི་གྲས་ཤིག)。

འདུ་ཤེས་མེད་པའི་ལྷ། 无想天。生于第四禅定广果天界僻静处中的补特伽罗。参见འདུ་ཤེས…མེད་པ་བ། 条。

འདུ་ཤེས་མེད་མིན། 非非想。有极细微想 (འདུ་ཤེས་ཕྲ་བ་ཡོད་པ།)。

འདུག་པའི་ལྷན་བྱེད། 同坐。九十单堕之一。比丘独自与一非亲属女人同坐于僻静处者 (ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་བུད་མེད་དང་ལྷན་ཅིག་དབེན…པ་སྐབས་ཡོད་དུ་སྡོད་པ།)。

འདུག་པའི་ཚལ་དགུ། 九坐聚，恶作罪第三类有九条。即：施主未请而坐 (ཁྱིམ་བདག་སོགས་

ཀྱིས་མ་བསྙོས་པ། ）、未观察有无虫类而坐（སྲོག་ཆགས་ཡོད་མེད་སོགས་མ་བརྟགས་པ། ）、放身猛坐（ལུས་ཀྱི་ཤེད་ཕབ་པ། ）、交腨而坐（རྐང་པ་བསྣོལ་ཏེ་བརྐྱངས་པ། ）、翘膝而坐（པུས་བསྣོལ་བ། ）、重踝而坐（ལོང་བུ་བརྩེགས་པ། ）、过敛足而坐（ཧར་འདུག་གི་རྣམ་པས་རྐང་པ་ཁྲིའི་འོག་ཏུ་བཀུག་པ། ）、舒足而坐（རྐང་པ་ཕན་ཚུན་གདངས་པ། ）、露形而坐（འདོམས་མཐོང་བར་བྱས་པ། ）。

འདུན་པ་ཉམས་པ་མི་མངའ་བ། 欲无灭。佛于无上菩提及一切众生义利，常欲希求，无有止息。如来十八不共法之一（སངས་རྒྱས་ནི་བླ་ན་མེད་པའི་བྱང་ཆུབ་དང་། སེམས་ཅན་མ་ལུས་པའི་དོན་ལ་སོས་པ་འདུན་པ་ཉམས་པ་མེད་པ་སྟེ……སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང……གསེས་ཤིག）。

འདུན་པ་སེམས་པའི་རྣལ་འབྱོར། 思欲乐观行。五观行之一（རྣལ་འབྱོར་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。旧派密乘经典中说资粮道中，作为欲乐空分光明和现分佛身二者所引信解之所缘境，故名思欲乐观行（སྙིང་མའི་གཞུང་ནས་སུ་ཚོགས་ལམ་གྱི་དུས་སུ་སྟོང་པའི་འོད་གསལ་དང་སྣང་བའི……ལྷ་སྐུ་གཉིས་ཀ་འདུན་པས་དྲངས་པའི་མོས་པ་ཙམ……གྱི་ཡུལ་དུ་བྱེད་པས་འདུན་པ་སེམས་པའི་རྣལ་འབྱོར་ཞེས་བྱའོ། ）。

འདུན་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 欲定，欲乐三摩地。强烈虔敬希求之行与恒常连续勤勉之行生起之定（འདུན་པ་དྲག་པོའི་གུས་སྦྱོར་དང་། བརྩོན་འགྲུས་རྒྱུན་ལྡན་གྱི་རྟག་སྦྱོར་ལ་བརྟེན་ནས……བྱུང་བའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། ）。

འདུལ་ཁྲིམས། 戒律。佛教的教规。律经中所规定的戒律。

འདུལ་ཊཱིཀ 《戒经疏》。第一世达赖喇嘛根敦珠巴（དགེ་འདུན་གྲུབ་པ། ）著。

འདུལ་ནག་པ། 都肇巴（人名）。曾于雅喜（གཡག་ཤི། ）之色兜率宫寺（སེར་དགའ་ལྡན……ཕོ་བྲང་། 噶丹颇章）建立续部院，宏扬宗喀巴大师密法，著有《金刚道合》（རྡོ་རྗེ……ལམ་སྒྲིག）等论著。

འདུལ་བ། 1.调伏。2.律，律经。梵音译作毗奈耶（བིནཡ། ），意译为灭。阐述八事，谓五篇堕罪、犯堕原因、出堕、离堕、依何制戒补特伽罗、所制学处本体、学处名目、抉择犯和未犯等，以灭三业罪过，故名为律（ལྟུང་བ་སྡེ་ལྔ་དང་། ལྟུང་བ་འབྱུང་བའི་རྒྱུ་དང་། ལྟུང་བ་ལས་ལྡང་བ་དང་། ལྟུང་བ་ལས་ངེས་པར་འབྱུང་བ་དང་། གང་ལ་བརྟེན་ནས་བསླབ་པ་བཅའ་བ་གང་ཟག བསླབ་པ་བཅས་པ་དངོས། དེའི་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ། ལྟུང་བ་དང་ལྟུང་མེད་རྣམ་པར་ངེས་པ་བཅས་དོན་རྣམ་པ་བརྒྱད་སྟོན་པས་འདུལ་བ་ཞེས་པའོ། ）。

འདུལ་བ་མངོན་པ། 对法律，阿毗达磨毗奈耶（བིནཡ། ）。

འདུལ་བ་སྟོད་དར། 上部戒律传承，上部律传。指十世纪末，阿里古格王天喇嘛益西沃迎请东印度律学班智达达玛巴拉，在阿里建立僧伽和戒律讲习院，由其弟子三巴拉等人发展为"上部律传"（དུས་རབས་བཅུ་པའི་མཇུག་ཏུ……མངའ་རིས་གུ་གེའི་རྒྱལ་པོ་ལྷ་བླ་མ་ཡེ་ཤེས་འོད་ཀྱིས……རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་པཎྜི་ཏ་དྷརྨ་པཱ་ལ་གདན……དྲངས་ཏེ་སྟོད་མངའ་རིས་སུ་རབ་བྱུང་གི་སྡེ་དང་། འདུལ་བའི་བཤད་པ་བཙུགས། དེ་ནས་སློབ་མ་པཱ་ལ་གསུམ་སོགས་ནས་དར་སྤེལ་བྱུང་བ་ལ་སྟོད་འདུལ……ལུགས་ཟེར། ）。

འདུལ་བ་སྟོད་ལུགས། 上律宗。公元十世纪大译师仁钦桑波在阿里地区传出而盛行的律宗（ལོ་ཙཱ་བ་ཆེན་པོ་རིན་ཆེན་བཟང་པོའི་དུས་སུ……མངའ་རིས་ཕྱོགས་སུ་དར་བའི་འདུལ་བའི་ལུགས།）。

འདུལ་བ་མདོ་རྩ། 《律经根本律》。指注释四部律典总义的一部著作。印度论师功德光（ཡོན་ཏན་འོད།）著。全书九卷，二千七百颂。由西藏译师焦饶·鲁益坚赞（ལོ་ཙཱ་བ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།）藏译。

འདུལ་བ་བསྡུས་པ། 《根本萨婆多部律摄》。全名为《别解脱注释律摄》（སོ་སོར་ཐར་པའི་འགྲེལ་བ་འདུལ་བ་བསྡུས་པ་ཞེས་བྱ་བ།）。印度论师胜友著（སློབ་དཔོན་ཁྱད་པར་བཤེས་གཉེན་གྱིས་མཛད་པ།）。全书十三卷。西藏主校译师贝若杂那·热奇达（ཞུ་ཆེན་གྱི་ལོ་ཙཱ་བ……བཻ་རོ་ཙ་ན་རཀྵི་ཏ།）藏译。唐代义净汉译。

འདུལ་བ་ནས་བཤད་པའི་སློབ་དཔོན་ལྔ། 律藏所说五师。即：求寂师（དགེ་ཚུལ་གྱི་སློབ……དཔོན།）、屏教师（གསང་སྟེ་སྟོན་པའི་སློབ་དཔོན།）、羯磨师（ལས་ཀྱི་སློབ་དཔོན།）、依止师（གནས་སྦྱིན་པའི་སློབ་དཔོན།）、启蒙师（ཀློག་པའི་སློབ་དཔོན།）。

འདུལ་བ་རྣམ་པར་གཏན་ལ་དབབ་པ་ཉེ་བར……འཁོར་གྱིས་ཞུས་པ། 《大宝积经优波离会第二十四》。全书二卷，六百颂。西藏译师益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。唐代菩提流支汉译。

འདུལ་བ་རྣམ་འབྱེད། 《律分别》。佛所说四种律典之一（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་གསུངས……པའི་འདུལ་བ་ལུང་སྡེ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。其叙述分辨别解脱，即比丘二百五十三条别解脱戒之制定，每条皆从缘起、制定学处利益、制定之理、犯堕罪、不犯堕罪、学处等六门而作一般解释及广明息净，以及广说比丘尼戒三百六十四条等之律典。

འདུལ་བ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ། 《根本说一切有部毗奈耶》。鲁益坚赞（ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།）藏译。

འདུལ་བ་ཕྲན་ཚེགས་ཀྱི་གཞི། 《根本说一切有部毗奈耶杂事》。班觉尔（དཔལ་འབྱོར།）藏译。

འདུལ་བ་མེ་ཏོག་ཕྲེང་རྒྱུད། 《根本说一切有部毗奈耶颂·花鬘》。全书五卷。印度论师氏宿天著（འཕགས་པ་ས་ག་ལྷས་མཛད་པ།）。尼泊尔扎雅噶惹和西藏译师般若基底藏译（བལ……པོའི་པཎྜི་ཏ་ཛ་ཡ་ཀ་ར་དང་། བོད་ཀྱི་ལོ་ཙཱ་བ་པྲཛྙཱ་ཀཱིརྟིས་བསྒྱུར་པ།）。唐代义净汉译。

འདུལ་བ་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ། 《根本说一切有部毗奈耶颂》。印度氏宿天（ས་གའི་ལྷ།）著。唐代义净汉译。

འདུལ་བ་འཛིན་པ། 持律者，持律，受持毗奈耶。

འདུལ་བ་གཞི་གསུམ་ཆོ་ག 《三毗奈耶事仪轨》。十五世纪中，藏族持律法师扎巴坚赞著（འདུལ་འཛིན་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་མཛད……པ།）。详述熏陶一切戒律三事。即：夏住（དབྱར་གནས།）、长净（གསོ་སྦྱོང་།）、解制（དགག་དབྱེ།）等三种细则的次第。

འདུལ་བ་གཞུང་དམ་པ། 《律上分》。佛所说四种律典之一。未全部译成藏文，现只有其中之启白、制定、缘起、言事等十一章。

འདུལ་བ་ལ་བརྟེན་པའི་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ……གསུམ། 学律三圆满。即：意乐圆满（བསམ་པའི་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།）、加行圆满（སྦྱོར་བའི་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།）和前因圆满

（སྟོན་ཀྱི་རྒྱུ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། ）。

འདུལ་བ་ལུང་སྡེ་བཞི། 四种律典。释迦牟尼所说小乘律藏四部。即：律分别（ལུང་རྣམ་……འབྱེད། ）、律本事（ལུང་གཞི། ）、律上分（ལུང་ཕྲ་བ། ）、毗奈耶杂事（ལུང་ཕྲན་ཚེགས། ）。

འདུལ་བ་ལུང་རྣམ་འབྱེད། 《律分别》、《根本说一切有部毗奈耶》。唐代义净译。

འདུལ་བ་ལུང་ཕྲན་ཚེགས། 《律杂事》，《毗奈耶杂事》。佛所说四种律典之一。

འདུལ་བ་ལུང་གཞི། 《律本事》。全书《根本说一切有部毗奈耶事》。系佛说四种律典之一（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་གསུངས་པའི་……འདུལ་བ་ལུང་སྡེ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。此为制定十七事之律典（གཞི་བཅུ་བདུན་གྱི་རྣམ་གཞག་གཏན་ལ་འབེབས་པའི་གཞུང་ངོ་། ）。唐代义净汉译。

འདུལ་བ་སུམ་བརྒྱ་པ། 《毗奈耶三百颂》。印度释律论师释迦光所著沙弥戒论，全书三百颂，故名（ཕར་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཤཱཀྱ་འོད……ཀྱིས་མཛད་པའི་དགེ་ཚུལ་གྱི་བསླབ་བྱ། ཤློ་ཀ་སུམ་བརྒྱ་ཡོད་པའི་བསྟན་བཅོས་ཤིག）。

འདུལ་བའི་གླེང་འབུམ་ཆེན་མོ། 《毗奈耶经广因缘集》。有第一世达赖根敦朱所著（རྗེ་དགེ་འདུན་གྲུབ་ཀྱིས་མཛད་པ། ）和持律法师扎巴坚赞所著（འདུལ་འཛིན་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན་གྱིས……མཛད་པ། ）两种。两书均叙述毗奈耶四律典制戒起因故事。

འདུལ་བའི་མཆོད་པ། 律藏供养。为四大供养之一。参见མཆོད་པ་ཆེན་པོ་བཞི། 条。

འདུལ་བའི་སྡེ་སྣོད། 律藏。三藏之一，旧作毗尼藏，意译作律藏。新作毗奈耶藏，意译曰调伏藏，结集佛教戒律而无遗漏，故称之为藏。

འདུལ་བའི་གཞུང་། 《毗奈耶经》。主要宣说别解脱学处的佛经（སོ་ཐར་གྱི་བསླབ་བྱ་གཙོ་བོར་སྟོན་པའི་གཞུང་། ）。

འདུལ་བའི་བསླབ་པ། 戒学，律学，别解脱戒。

འདུལ་མཛོད་ཀྱི་ཊཱི་ཀ 《毗奈耶藏注释》。察普哇沃琼（ཁ་ཕུ་བ་འོད་འབྱུང་། ）著。

འདུལ་འཛིན་ཆེན་པོ། 持律大德。持戒律的高僧。

འདུལ་འཛིན་མཆོག་གཉིས། 特律二胜。指印度持律第一的两位阿阇黎。即：功德光（ཡོན་ཏན་འོད། ）和释迦光（ཤཱཀྱ་འོད། ）。

འདུལ་ཞིང་། 刹土，化土。诸佛施行教化的国度或世界（སངས་རྒྱས་ཀྱི་གདུལ་བྱའི་ཞིང་…………ཁམས། ）。

འདུས་སྡེ། 寺庙。僧众集聚处（དགེ་འདུན་པ་མང་པོ་འདུས་པའི་སྡེ་སྟེ་དགོན་པ། ）。

འདུས་པ། 僧众，僧伽（དགེ་འདུན་པ། ）。

འདུས་པ་རྒྱ་མཚོ། 僧海，僧伽海会（དགེ་འདུན་མང་པོ་ཚོགས་སྡེ། ）。多如海洋的僧众。

འདུས་པ་ཆེན་པོ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ་སྡེ་ལས་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་དཔལ་གྱི་དམ་ཚིག་ཅེས་……བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大方等大集经须弥藏分》。全书三卷四节。印度萨尔巴杂德瓦（སརྦ་ཛྙཱ་དེ་ཝ། ）和西藏译师贝则（དཔལ་བརྩེགས། ）由梵译藏。高齐时代那连提黎耶舍由梵译汉。

འདུས་པ་ཆེན་པོ་རིན་པོ་ཆེ་ཏོག་གི་གཟུངས། 《宝星陀罗尼经》。全书八卷十三章。印度西兰陀罗菩提（ཤཱི་ལེནྡྲ་བོ་དྷི）和西藏译师益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译并依厘定后的藏文校订。唐代波罗颇密多罗汉译。

འདུས་པ་ཆེན་པོ་ལས་སའི་སྙིང་པོའི་འཁོར་ལོ……

བཅུ། 《大乘大集地藏十轮经》。参看 འདུས་པ་ཆེན་པོ་ལས་སའི་སྙིང་པོའི་འཁོར་ལོ་བཅུ··· པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 条。

འདུས་པ་ཆེན་པོ་ལས་སའི་སྙིང་པོའི་འཁོར་ལོ······ བཅུ་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大乘大集地藏十轮经》。唐玄奘法师由梵文译成汉文，凡八品十卷。后由汉僧深和尚与藏师南巴米多巴（རྣམ་པར་མི་རྟོག་པ།）从汉译文译成藏文。

འདུས་པ་འཕགས་ལུགས་ཀྱི་རྫོགས་རིམ་རིམ་དྲུག 龙树密集圆满六次第。即：身寂（ལུས·········· དབེན།）、语寂（ངག་དབེན།）、意寂（སེམས་དབེན།）、幻身（སྒྱུ་ལུས།）、光明（འོད་གསལ།）和双运（ཟུང་འཇུག）。

འདུས་པ་ཕྱི་མའི་འགྲེལ་པ། 《密集后续释》。毗侠弥扎（བི་ཤྭ་མི་ཏྲ）著。该书收录在布敦大师编的丹珠尔（བསྟན་འགྱུར།）中。 属于旧密著作。

འདུས་པ་ལུགས་གཉིས། 密集两派。由龙树（ཀླུ་སྒྲུབ།）、佛智（སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས།）分别传出的两派密集（གསང་བ་འདུས་པ་ལུགས་གཉིས།）。

འདུས་པའི་རྒྱུད་འགྲེལ་པ་སྒྲོན་མེ་གསལ་བ། 《密集续释明灯论》。此书被称为一切密续的顶峰。桂译师曾两次改译。

འདུས་པའི་རྒྱུད་ཕྱི་མའི་འགྲེལ་པ། 《集密后续释说》。那若巴（ནཱ་རོ་པ།）著。

འདུས་པའི་རྒྱུད་ཕྲན། 《密集略续》。俄尔杰贡噶沃（ངོར་རྗེ་ཀུན་དགའ་འོད།）著。

འདུས་པའི་ཚོགས་པ། 僧团。僧众的集会（དགེ་འདུན་པའི་ཚོགས་པ）。

འདུས་བྱས། 有为。因缘和合所生诸法，无常法（རྒྱུ་རྐྱེན་རྣམས་འདུས་ཤིང་ཕྲད་ནས་བྱས་པ····· དག་ནི་འདུས་བྱས་ཏེ་མི་རྟག་པ།）。

འདུས་བྱས་ཀྱི་རྐྱེན་བཞི། 有为四缘。即：因缘（རྒྱུ་རྐྱེན།）、等无间缘（དེ་མ་ཐག་རྐྱེན།）、所缘缘（དམིགས་རྐྱེན།）和增上缘（བདག······· རྐྱེན།）。

འདུས་བྱས་ཀྱི་ཆོས། 有为法。众多因缘聚会造作然后生起的事物，即五蕴所摄诸法（རྒྱུ་རྐྱེན་དུ་མ་འདུས་པ་ལས་བྱས་པའམ་སྐྱེས་པའི་དངོས་པོ···· སྟེ། ཕུང་པོ་ལྔས་བསྡུས་པའི་ཆོས་རྣམས་སོ།）。

འདུས་བྱས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་བཞི། 有为四法相。即：生法相（སྐྱེ་བའི་མཚན་ཉིད།）、老法相（རྒ་བའི་མཚན་ཉིད།）、住法相（གནས་པའི་མཚན་ཉིད།）、无常法相（མི་རྟག་པའི་མཚན་ཉིད།）。

འདུས་བྱས་སྟོང་པ་ཉིད། 有为空。指有为之诸法为因缘之假和合而无自性。为十六空之一（སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཞིག）。 参见 སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག 条。

འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་མི་རྟག་པ། 诸法无常。指世间一切有为法，变动不居，皆是无常。

འདུས་མ་བྱས། 1.无为。为是造作之意，即无因缘造作者曰无为。2.常。

འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་སྐུ། 无常身。即自性身（ངོ་བོ་ཉིད་སྐུ་དང་དོན་གཅིག）。

འདུས་མ་བྱས་བརྒྱད། 八种无为。《阿毗达磨集论》所说八种无为法。即：三种真如（དེ··· བཞིན་ཉིད་གསུམ།）、无想定及灭尽定所有二种心寂天位（འདུ་ཤེས་མེད་དང་འགོག་པའི་སྙོམས་འཇུག་གི་དུས་ཀྱི་སེམས་འགག་པའི་གནས་སྐབས···· གཉིས།）和三种无为（འདུས་མ་བྱས་གསུམ།），共八种无为。

འདུས་མ་བྱས་སྟོང་པ་ཉིད། 无为空。为十六空

之一(སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག)。指一切无为法空不可得。参见སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག条。

འདུས་མ་བྱས་པ་བཞི། 四无为。佛书所说不由因缘造作之四种法。即：择灭(སོ་སོར་……བརྟགས་ཏེ་འགོག་པ།)、非择灭(སོ་སོར་……བརྟགས་པ་མ་ཡིན་པའི་འགོག་པ།)、虚空(ནམ་མཁའ།)和真如(དེ་བཞིན་ཉིད།)。

འདུས་མ་བྱས་པའི་དབྱིངས། 无为法界。如虚空，真如等。

འདུས་མ་བྱས་པའི་གཞི། 无为法。离因缘造作之法(དངོས་མེད་ཀྱི་ཆོས།)。

འདུས་མ་བྱས་གསུམ། 三无为。即：虚空无为(ནམ་མཁའ།)、择灭无为(སོ་སོར་བརྟགས་……པའི་འགོག་པ།)、非择灭无为(སོ་སོར་བརྟགས་མིན་གྱི་འགོག་པ།)。

འདུས་བཟང་། 集贤(人名)。印度佛教小乘分别说部之论师(ཉན་ཐོས་ཀྱི་ནང་གསེས་བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་སློབ་དཔོན་ཞིག),为毗婆娑四大德之一。

འདོད་ཁམས། 欲界。三界中之下界，由五欲尘，或淫欲所显，故名欲界(ཁམས་གསུམ་གྱི…ནང་ཚན་ཁམས་ཐ་མ་ཟེར་ཏེ་འདོད་པའི་ཡོན་ཏན…ལྔའམ་འཁྲིག་པའི་འདོད་པས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བས་ན……འདོད་ཁམས་ཞེས་བྱ།)。

འདོད་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་དྲུག 欲界修断六种。即：欲界修道所断无明、贪、瞋、慢、萨迦耶见和边执见等六种(འདོད་པའི་ཁམས་འདིར…སྒོམ་ལམ་གྱིས་སྤང་བར་བྱ་བ་མ་རིག་པ་དང་། འདོད་ཆགས་དང་། ཁོང་ཁྲོ་དང་། ང་རྒྱལ་དང་། འཇིག་ལྟ་དང་། མཐར་ལྟ་བཅས་དྲུག)。

འདོད་ཁམས་ཀྱི་མཐོང་སྤང་སོ་གཉིས། 欲界见断三十二种。《俱舍论》中说：欲界中苦谛所断十(འདོད་པར་སྡུག་བདེན་གྱི་སྤང་བྱ་བཅུ།)、集谛所断七(ཀུན་བདེན་གྱི་སྤང་བྱ་བདུན།)、灭谛所断七(འགོག་བདེན་གྱི་སྤང་བྱ་བདུན།)和道谛所断八(ལམ་བདེན་གྱི་སྤང་བྱ་བརྒྱད།),共有三十二种。

འདོད་ཁམས་གནས་རིགས་ཉི་ཤུ། 欲界二十处。即：八热地狱(ཚ་དམྱལ་བརྒྱད་ཀྱི་གནས……བརྒྱད།)和饿鬼旁生为十恶趣(ཡི་དྭགས་དང་…དུད་འགྲོའི་གནས་གཉིས་ཏེ་ངན་འགྲོའི་གནས……རིགས་བཅུ།)、人处四洲(མིའི་གནས་གླིང……བཞི།)、欲天六处(འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག་གི……གནས་དྲུག),共二十处。

འདོད་ཆགས། 贪。为六根本烦恼之一(རྩ་ཉོན་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག)。

འདོད་ཆགས་ལྔ། 五贪。即：外贪(ཕྱི་ལ་ཆགས་པ།)、内贪(ནང་ལ་ཆགས་པ།)、苦贪(སྡུག…བསྔལ་ལ་ཆགས་པ།)、色贪(གཟུགས་ལ་ཆགས…པ།)和坏聚贪(འཇིག་ཚོགས་ལ་ཆགས་པ།)。

འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ། 离贪，离欲。远离一切烦恼，即阿罗汉(འདོད་ཉོན་མཐའ་དག་ལ་ཆགས་པ་དང་བྲལ་བ་སྟེ་དགྲ་བཅོམ་པ།)。

འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བའི་མཆོག 离欲最高者。佛法的异名。

འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བའི་ལམ། 离染道，阿罗汉所修道(དགྲ་བཅོམ་པའི་ལམ།)。

འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བའི་ས། 离染地。小乘八地之一(ཐེག་དམན་ས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས……ཤིག)。住不还果位现观，即无学地(མི་སློབ…པའི་སའམ་ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས་ཀྱི་མངོན……རྟོགས།)。

འདོད་ཆགས་རིགས་བཞི། 四种欲。即：互拥

欲（གཉིས་གཉིས་འཁྱུད་པའི་འདོད་ཆགས།）、执手欲（ལག་པ་བཅངས་པའི་འདོད་ཆགས།）、含笑欲（ཧོད་པའི་འདོད་ཆགས།）、凝视欲（བལྟས་པའི་འདོད་ཆགས།）。

འདོད་ཉོན། 欲惑。欲界烦恼，贪瞋等六根本烦恼及二十随烦恼等（འདོད་པའི་ཉོན་མོངས……འདོད་ཆགས་ཁོང་ཁྲོ་སོགས་རྩ་བའི་ཉོན་མོངས་དྲུག…དང་ཉེ་བའི་ཉོན་མོངས་ཉི་ཤུ་ལ་སོགས་པ།）。

འདོད་རྟེན། 欲身，欲界身。指欲界天和人的身体（འདོད་པའི་ལྷ་མི་གང་རུང་གི་ལུས་རྟེན།）。

འདོད་པ་བཅུ་གཅིག 十一欲界。指热地狱（ཚ་དམྱལ།）、寒地狱（གྲང་དམྱལ།）、龙（ཀླུ།）、阿修罗（ལྷ་མ་ཡིན།）、人（མི།）和欲界六天（འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག）。

འདོད་པ་བཅུ་གསུམ། 十三欲女。闪光女（གློག་གི་འོད་ཅན་མ། 电光女）、圣点女（ཏིལ་མཆོག…མ།）、白莲女（པད་དཀར་མ།）、妙手女（ལག་བཟང་མ།）、喜车女（དགའ་བའི་ཤིང……རྟ་མ།）、作醉女（རབ་ཏུ་མྱོས་བྱེད་མ།）、梅那迦女（མེ་ན་ཀཱ།）、混发女（སྐྲ་འདྲེས་མ།）、善饰女（ལེགས་བརྒྱན་མ།）、曼殊生女（མཉྫུ……སྐྱེས་མ།）、阿浪布乍女（ཨ་ལམྦུ་ཥཱ།）、芭蕉女（ཆུ་ཤིང་ཅན་མ།）、妙腰女（སྐེད་ལེགས་མ།）。

འདོད་པ་དང་ལྡན་པའི་ལྷ། 欲天，即欲界天（འདོད་ཁམས་ཀྱི་ལྷ།）。

འདོད་པ་ན་སྤྱོད་པའི་ལྷའི་རིས་དྲུག 六欲天，欲界六天。参见འདོད་ལྷ་དྲུག条。

འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་དགུ། 欲界九修断。总集欲界一切修所断烦恼，分为上中下品，每品又分为上中下，故成九品（འདོད་པའི་སྒོམ……སྤང་རྣམས་གཅིག་ཏུ་བསྡུས་ཤིང་། དེ་ཆེ་འབྲིང་ཆུང་གསུམ་དང་། དེ་རེ་རེ་ལའང་ཆེ་འབྲིང་ཆུང་གསུམ་གསུམ་དུ་ཕྱེ་བས་དགུའོ།）。

འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་ལྔ་བཅུ་རྩ་བཞི། 欲界修断五十四种。欲界六种修断，各分九品，共计五十四种（འདོད་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་དྲུག་པོ་དེ……ཆེན་པོའི་ཆེན་པོ་སོགས་སྒོམ་སྤང་སོ་སོར་དགུས་ཕྱེ་བས་ང་བཞིའོ།）。

འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་དྲུག 欲界六修断。欲界所属修道本分六种所断。即：欲界修所断四（འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་བཞི།），欲界俱生萨迦耶见（འདོད་པའི་ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་འཇིག་ལྟ།）和边执见（མཐར་ལྟ།）。

འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་བཞི། 欲界修断四种。欲界修道所断无明、贪、瞋、慢，共四种（འདོད་ཁམས་སུ་སྒོམ་ལམ་གྱི་སྤང་བྱ་མ་རིག་པ……དང་། འདོད་ཆགས། ཁོང་ཁྲོ། ང་རྒྱལ་བཅས་བཞིའོ།）。

འདོད་པའི་རྒྱལ་པོ། 欲帝，欲帝明王。此神又名愤怒明王或欲天，身赤红，右手持铁钩，左手持绳索，据说是统治世界之神（འདི་ཁྲོ་བོ…འདོད་པའི་རྒྱལ་པོའམ་འདོད་རྒྱལ་ཞེས་པ། སྐུ་དམར་པོ་ལག་གཡས་སུ་ལྕགས་ཀྱུ། གཡོན་དུ་ཞགས་པ་ཐོགས་པ་འདི་འཇིག་རྟེན་དབང་དུ་བསྡུས་པའི་ལྷ་ཡིན་ཟེར།）。

འདོད་པའི་དད་པ། 乐信。四种信之一（དད་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。为证无上菩提生起恭敬学道之心（བླ་ན་མེད་པའི་བྱང་ཆུབ་ཐོབ་པའི……ཆེད་དུ་གུས་པའི་སེམས་ཀྱིས་ལམ་ལ་སློབ་པར་འདོད་པ།）。

འདོད་པའི་དབང་ཕྱུག 欲自在。他化自在天魔王的异名（བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག）。

འདོད་པའི་འབྲས་བྲལ། 离欲果。地狱的异名。

འདོད་པའི་རྩོད་ལྡན། 欲界斗诤时（འདོད་ཁམས་སུ་བསྐལ་པའི་རྩོད་ལྡན་གྱི་དུས།）。

འདོད་པའི་ཟག་པ། 欲漏。四漏之一（ཟག་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。欲界的烦恼（འདོད་པའི……ཉོན་མོངས།）。

འདོད་པའི་ཡོན་ཏན། 妙欲。指满足欲乐之声色等（ཡིད་ཆེས་པར་བྱེད་ཐུབ་པའི་ནུས་པ།）。

འདོད་པའི་ཡོན་ཏན་ལྔ། 五欲乐，五妙欲。指贪欲色（གཟུགས།）、声（སྒྲ།）、香（དྲི།）、味（རོ།）、触（རེག་བྱ།）等五种享受者。可缩写为འདོད་ཡོན་ལྔ།。

འདོད་པའི་རིག་འཛིན། 欲界持明。修行密乘所生效果之一（གསང་སྔགས་ཀྱི་སྒྲུབ་འབྲས……ཤིག）。指获得共通成就暖位之时，身与欲界诸天同分，能得明咒及诸成就，寿命自在（ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ་དྲོད་ཐོབ་པ་ན་ལུས་འདོད་ཁམས་ཀྱི་ལྷ་དང་སྐལ་བ་མཉམ་པ་དང་། རིག་སྔགས་དང་དངོས་གྲུབ་སྣ་ཚོགས་བྱེད་པ། ཚེ་ལ་དབང་བ།）。

འདོད་པའི་སྲིད་པ། 欲有。为三有之一（སྲིད་པ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

འདོད་གཟུགས། 欲界和色界。

འདོད་ཡོན། 妙欲，妙资具，欲乐。为འདོད་པའི་ཡོན་ཏན། 之略。

འདོད་ཡོན་གྱི་སྣམ་བུ། 供女台，坛场外围供养天女所站立的台阶（དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཕྱི་རོལ་ཏུ……བཀོད་པའི་འདོད་པའི་ལྷ་མོ་མཆོད་པའི་སྟེགས……བུ།）。

འདོད་ཡོན་ལམ་ཁྱེར། 利用五欲作方便。五种欲境乃修法之违缘（不利条件）应远离，但修密法者至较高程度时，则五欲可作为有利条件（འདོད་པའི་ཡོན་ཏན་ལྔ་པོ་ཆོས་ཀྱི་འགལ……རྐྱེན་ཡིན་པས་སྤང་དགོས་ཀྱང་། གསང་སྔགས་ཆོས་བྱས་ནས་གོ་རྟོགས་མཐོན་པོར་སླེབས་ན་དེ་ལ……འགལ་རྐྱེན་དུ་མི་འགྱུར་བར་གྲོགས་སུ་བསྒྱུར་ཐུབ……པའི་དོན།）。

འདོད་པ་ལ་འདུན་པ། 贪欲盖，为五盖（སྒྲིབ་པ་ལྔ།）之一。

འདོད་ལྷ་དྲུག 六欲天。欲界有六重天，谓之六欲天。即：1.四大王众天（རྒྱལ་ཆེན་རིགས……བཞི།），有持国、广目、增长、多闻四王。2.三十三天（སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ། 又译作忉利天），帝释天在中央，四方各有八天，故名三十三天。3.夜摩天（འཐབ་བྲལ། 又译作时分天），以善知时分受五欲之乐，故名。4.兜率天（དགའ་ལྡན། 又译作喜足），于五欲之乐，生喜足之心，故名。5.化乐天（འཕྲུལ་དགའ།），于五欲之境自乐变化，故名。6.他化自在天（གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད།），于五欲之境使他自在变化，故名。

འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག 六欲天，欲界六天。同འདོད་ལྷ་དྲུག条。

འདོད་ལྷའི་འཆི་ལྟས་ལྔ། 欲天五死兆。即：衣染垢（གོས་ལ་དྲི་མ་ཆགས།）、花鬘陈旧（མེ……ཏོག་གི་ཕྲེང་བ་རྙིང་བ།）、腋下生垢（མཆན……ཁུང་དུ་རྡུལ་འབྱུང་བ།）、身上发臭（ལུས་ལ་དྲི……ང་བ།）、不喜坐垫（སྟན་ལ་མ་དགའ་བ།）。

འདོན་ཆ་མེད་སྙོམས། 诵读平衡。有无诵读二者平衡（འདོན་པ་འདོན་རྒྱུ་ཡོད་པ་དང་མེད་པ……གཉིས་མོད་སྙོམས་ཏེ་ཆ་སྙོམས་ཀྱིས་གཏོང་བ།）。

འདོམས་ཀྱི་སྦ་བ་སྦུབས་སུ་ནུབ་པའི་མཚན་བཟང་། 马阴藏相。如来教诸众生正受梵行守秘密语，感得男根密藏不露之相（སྐྱེ་བོ་ཐམས་ཅད……

ཚངས་པར་སྤྱོད་པ་ཡང་དག་པར་ཞེན་དུ་འཇུག་པ····
དང་། གསང་བའི་གསང་ཚིག་བསྡུངས་པས་
འདོམས་ཀྱི་སྦ་བ་སྦུབས་སུ་ནུབ་པ།)。系三十二
大丈夫相之一（མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་····
གསེས་ཤིག）。

〔དྭ〕

དྭགས་པོ་བཀའ་བརྒྱུད། 达波噶举。藏传佛教噶举派两大传承之一（另一传承为香巴噶举 ཤངས་པ་བཀའ་བརྒྱུད།），渊源于玛尔巴（མར་པ།）、米拉日巴（མི་ལ་རས་པ།），创始于达波拉结（དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེ། 1079—1153）。此派以后派系繁多，有“四大八小”之称。一般所谓噶举派，实指此派传承系统。

དྭགས་པོ་སྒོམ་པ། 达波贡巴，即尊者贡巴（རྗེ་སྒོམ་པ། 1116—1169）。十六岁随阿里喜饶宁波（མངའ་རིས་པ་ཤེས་རབ་སྙིང་པོ།）出家，取名慈成宁波（ཚུལ་ཁྲིམས་སྙིང་པོ།）。他曾建拉垅寺（ལྷ་ལུང་དགོན་པ།），并将卫藏康（དབུས་གཙང་ཁམས།）等地众多僧人集于此寺。都松钦巴（དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ།）、香仁波且（ཞང་རིན་པོ་ཆེ།）等著名僧人均为其弟子。他佛学造诣极深，威望很高，当时被称为“善说诸法之大师”（གསུང་རབ་ཐམས་ཅད་ལ་ཐོགས་པ་མེད་པའི་སྨྲ་བ་པོ་ཆེན་པོ།）。

དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེ། 达波拉结。意思是达波地方的医生，他的本名叫索南仁钦（བསོད་ནམས······རིན་ཆེན། 1079—1153），幼名罗智扎（བློ་གྲོས་གྲགས།），属尼氏（སྙི།）家族，后来他常住岗波寺，又称岗波巴（སྒམ་པོ་པ།），西藏隆子县尼区人。二十六岁出家受戒，从米拉日巴学法，后又融合了噶当派的教法和米拉日巴的密法，而以“大印”为主，形成自己的体系，遂成达波噶举。

དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེ་བསོད་ནམས་རིན་ཆེན། 达波拉结·索南仁钦。参看དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེ། 条。

〔དྲ〕

དྲ་བ་བླ་གྱི་དམར་ནག 红黑扎瓦布支。苯教护法神之一。

དྲག་སྔགས། 修习恶咒。指修习猛烈的咒语伤害别人（དྲག་སྔགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་གཞན་ལ་གནོད་པ་སྐྱེལ་བའི་སྒྲུབ་པ་བྱེད་པ།）。

དྲག་ཏུ་རྒོད་པ། 狂笑寒林。为八大寒林之一。参见དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད། 条。

དྲག་པོ། 1.诛法。用诛杀手段惩治对方的一种法术。恶诅咒。2.忿怒明王，又指任何可怖的神。

དྲག་པོ་མངོན་སྤྱོད། 诛法，镇魔法，威猛伏魔法。

དྲག་པོ་བཅུ་གཅིག 威猛十一天。三十三天中之威猛十一天（སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས····དྲག་པོའི་ལྷ་བཅུ་གཅིག）。即：未生（མ་སྐྱེས།）、三足（རྐང་གཅིག་འཕེལ།）、安止（འཇོག་པོ།）、威猛（དྲག་པོ།）、勤奋（བརྩོན་འགྲུས་ལྡན།）、能夺（འཕྲོག་བྱེད།）、乐生（བདེ་འབྱུང་།）、三眼（མིག་གསུམ་པ།）、胜他（གཞན་ལས་རྒྱལ།）、得自在（དབང་ལྡན།）、三地（ས་གསུམ་པ།）。

དྲག་པོའི་སྤྱོད། 苦行。

དྲག་པོའི་སྦྱིན་སྲེག 诛灭护摩。一种诅咒镇压邪魔怨敌的宗教活动（གདོན་བགེགས་འཇོམས་བྱེད་ཀྱི་སྲེག་ཆོག）。

དྲག་པོའི་ལས། 降伏法，诛灭法，威猛伏敌法。为息增怀诛四法之一。

དྲག་མོ་རྒྱལ། 威胜女。四降魔主母之一。

དྲང་ངེས་གཉིས། 二义。即了义与不了义（དྲང་བ་དང་ངེས་པའི་དོན་གཉིས།）。了义者，指佛经中所说的究竟真实道理。不了义者，指佛经中非真实了义的方便之说。

དྲང་ངེས་རྣམ་པར་འབྱེད་པའི་བསྟན་བཅོས……ལེགས་བཤད་སྙིང་པོ། 《辨了不了义经善说藏论》。宗喀巴著。

དྲང་དོན། 不了义。参见དྲང་ངེས་གཉིས། 条。

དྲང་དོན་ལ་མི་རྟེན། 不依不了义。系四不依之一（མི་རྟེན་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。暂为引导心厌轮回，身入世俗，尚未成熟的所化众生而说之法，为不了义。此不了义，不应信从（འཁོར་བ་ལ་སྐྱོ་བ་སྐྱེ་བ་དང་། ཀུན་རྫོབ་ལ་འཇུག་པ་ལ་སོགས་པ་གདུལ་བྱ་ཡོངས་སུ་མ་སྨིན་པ་རྣམས……གནས་སྐབས་དྲངས་པའི་དོན་དུ་བསྟན་པའི་ཆོས་ལ……ཡིད་རྟོན་པར་མི་བྱ་བའོ།）。

དྲང་པོར་གཤེགས་པའི་དཔེ་བྱད། 行步端正。系佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ……བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。如来心无诡诈，感得方步直前，无偏斜之好（རྟག……ཏུ་སེམས་གྱ་གྱུ་མི་མངའ་བ་ཉིད་ཀྱིས་མི་ཡོ་བར……གཤེགས་པ་སྟེ་དྲང་པོར་གཤེགས་པ།）。

དྲང་བའི་དོན། 不了义，未了义。为诱导寻常徒众，以世俗之现象为主，指出补特伽罗、有情和蕴、界、处等，及其生灭往还，能渐次以言说思议称量而增益者，即佛典注疏等（གདུལ་བྱ་ཐུན་མོང་བ་རྣམས་ཁ་དྲང་བའི་ཕྱིར་དུ……འཇིག་རྟེན་སྣང་ཚོད་དུ་གྲགས་པ་གཙོར་བྱས་པ། གང་ཟག་དང་། སེམས་ཅན་དང་། ཕུང་ཁམས་སྐྱེ་མཆེད་ལ་སོགས་པ་དང་། དེ་དག་གི་སྐྱེ་འགག་འགྲོ་འོང་ལ་སོགས་པ་སྒྲ་བསམ་བརྗོད་པའི་རིམ་པས་གཞལ་ཞིང་སྒྲོ་བཏགས་ནས་བསྟན་པ་དང་། དེ་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་གསུང་རབ་དགོངས་འགྲེལ་དང་བཅས་སོ།）。

དྲང་བའི་དོན་གྱི་མདོ་སྡེ། 不了义经，不了义契经。如《三摩地王经》等，为诱导众生而宣说的经典（མདོ་ཏིང་འཛིན་རྒྱལ་པོ་སོགས་གདུལ……བྱ་རྣམས་ཁ་དྲང་བའི་ཕྱིར་དུ་གསུངས་པའི་མདོ་སྡེ……ཞིག）。

དྲང་སྲོང་། 仙，仙人。指身语意不谄不诳、公正持身的修行者（ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་གཡོ་སྒྱུ……མེད་པར་དྲང་པོའི་ཕྱོགས་སུ་སྲོང་བ།）。

དྲང་སྲོང་རྐང་མིག 足目仙人。传说一仙人名乔达摩（དྲང་སྲོང་མཛེས།），大自在天（དབང……ཕྱུག）令他为天妃（ཨུ་མ།）侍卫，天妃爱其美貌，坐于彼前，多方调戏，此仙人移眼于足，守戒不失，大自在天大悦，遂授权于彼，令造论点，称为足目仙人。从彼学者称为足目派或尼耶也派。

དྲང་སྲོང་ཁྱབ་འཇུག་པ། 遍入仙人。印度外道胜度派一导师名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའི……སློབ་དཔོན་ཞིག）。

དྲང་སྲོང་རྒྱལ་དཔོན་པ། 胜度仙人。印度外道胜度派一导师名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའི……སློབ་དཔོན་ཞིག）。

དྲང་སྲོང་རྒྱས་པ། 尼犍陀仙人。据说此仙在人寿二万岁时出世。随彼学者，称为尼犍陀派或裸形外道。

དྲང་སྲོང་རྒྱས་པས་ཞུས་པ། 《大宝积经广博仙人会第四十九》。由印度姿纳迷札（ཛི་ན་མི……ཏྲ།）和西藏译师益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。唐代菩提流支汉译。

དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ། 大觉仙，大仙。佛的别名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་གྱི་རྣམ་གྲངས།）。

དྲང་སྲོང་མཆོད་འོས། 应供仙人。印度外道数论派（གྲངས་ཅན་པ།）一导师名。

དྲང་སྲོང་འཇིག་རྟེན་མིག 世间眼仙人。据说此仙在人寿二万岁之时出世，倡言无前后世，修善无利，作恶不罪，造十万邪论。随其学者，称为远离外道。

དྲང་སྲོང་འཇུག་སྟོབས། 入力仙人。印度外道断论派（ཆད་སྨྲ་བ།）一大师名。

དྲང་སྲོང་མཛེས་པ། 丽山派。印度一教派名，又名足目派（རྐང་མིག་པ།）。

དྲང་སྲོང་གཟེགས་ཟན། 食米斋仙人（梵云：羯拏仆）。传说此仙人拾他人糠秕为食而修苦行，说十句义，胜论派始祖之一。参见 དྲང་སྲོང་འུག་པ། 条。

དྲང་སྲོང་འུག་པ། 鸺鹠大仙（梵云：优楼迦，羯拏仆派）。彼因误认鸺鹠为天，得六句义，称之为鸺鹠大仙。从其学者，为胜论派，梵文作上世派。

དྲང་སྲོང་སེར་སྐྱ། 劫比罗仙人。又作迦毗罗。据说此仙在人寿无量之时出世。鬓发黄赤，得五神通，多造论典，随其学者，称为教论派或劫比罗派。

དྲང་སྲོང་ལྷུང་བ། 地名，指释迦牟尼初转法轮处（སྟོན་པས་ཐོག་མར་ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བའི……གནས། 迦尸国波罗奈城）。

དྲན་པ། 念，忆念。五别境之一（ཡུལ་ངེས་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག）。指缘所熟悉事物而起不忘之心所，具有对治遗忘、能不散乱之作用者（སྔར་འདྲིས་པའི་དངོས་པོ་ལ་དམིགས་ནས་མི……བརྗེད་པའི་ཤེས་པ་བརྗེད་ངེས་ཀྱི་གཉེན་པོ་མི་གཡེང་བའི་བྱེད་ལས་ཅན་ནོ།）。

དྲན་པ་བསྒོམ་པ། 修念，修习正念（སེམས་མི་གཡེང་བར་བྱེད་པ།）。

དྲན་པ་བཅུ། 十随念，十念。在六随念上增加瑜伽、身处、生和死等四种随念，为十随念（དྲན་པ་དྲུག་པོའི་ཐོག་ཏུ་རྣལ་འབྱོར་རྗེས་སུ་དྲན……པ་དང་། སྡོན་གྱི་གནས་རྗེས་སུ་དྲན་པ་དང་། སྐྱེ་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པ་དང་། འཆི་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པ་བཞི་བསྣན་པས་བཅུ།）。

དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ་གསུམ། 三念住。佛之大悲，摄化众生，常住三种之念。即：众生信佛，佛不生欢喜（ཆོས་མཉན་པར་འདོད་པ་ལ་རྗེས་སུ་ཆགས་པ་མེད་པ།）；众生不信佛，佛不生忧恼（མཉན་པར་མི་འདོད་པ་ལ་ཁོང་ཁྲོ་བ་མེད……པ།）；于信与不信二者，佛不生欢喜与忧戚（གཉིས་ཀ་འདྲེས་མ་ལ་ཆགས་སྡང་གཉིས་ཀ་མེད……པ།）。

དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པའི་མདོ། 《正法念处经》。全书三万六千颂。由印度班智达阿巴亚噶拉古达（ཨ་བྷ་ཡ་ཀ་ར་གུཔྟ།）、释迦拉吉达（ཤཱཀྱ་རཀྵི་ཏ།）、苏布底赞札（སུ་བྷཱུ་ཏི་ཙནྡྲ།）和西藏译师楚臣坚赞（ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་མཚན།）合作藏译。

དྲན་པ་ཉེར་བཞག 念住，念处。念，谓如实无误察知法相之慧，与观相合；住，谓即于慧所察知之处一心安住，与止相合（དྲན་ནི་ཤེས་རབ་སྟེ། ཆོས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་མ་ནོར་བར་ཤེས་པས་ལྷག་མཐོང་དང་མཐུན་ཞིང་། ཉེ་བར་བཞག་པ་ནི་ཇི་ལྟར་ཤེས་རབ་ཀྱིས་དཔྱད་པ་དེ……ཉིད་རྩེ་གཅིག་ཏུ་འཇོག་པས་ཞི་གནས་དང་མཐུན།）。

དྲན་པ་ཉེར་བཞག་པ་བཞི། 四念住。即：身念住（ལུས་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ།），念身不净；受念住（ཚོར་བ་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ།），念受为苦；心念住（སེམས་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ།），念心无常；法念住（ཆོས་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག……པ།），念法无我。

དྲན་པ་དྲུག 六随念。即：随念佛（སངས་རྒྱས་རྗེས་སུ་དྲན་པ།）、随念法（ཆོས་རྗེས་སུ་དྲན……

པ།)、随念僧 (དགེ་འདུན་རྗེས་སུ་དྲན་པ།)、随念戒 (ཚུལ་ཁྲིམས་རྗེས་སུ་དྲན་པ།)、随念施 (གཏོང་བའི་རྗེས་སུ་དྲན་པ།)、随念本尊 (ལྷ…… རྗེས་སུ་དྲན་པ།)。

དྲན་པ་བཞི། 四念住。即：身 (ལུས།)、受 (ཚོར་བ།)、心 (སེམས།)、法 (ཆོས།)。参见དྲན་པ་ཉེར་བཞག་བཞི། 条。

དྲན་པ་ཡང་དག་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག 念觉支。七觉支之一。参见བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག་བདུན། 条。

དྲན་པའི་སྟོབས། 念力。念根增长，能破诸邪念，故名念力。为五力之一。参见སྟོབས……ལྔ། 条。

དྲན་པའི་དབང་པོ། 念根。三十七道品中五根之一 (བྱང་ཕྱོགས་སོ་བདུན་གྱི་དབང་པོ་ལྔའི་ནང་……གསེས་ཤིག)。指不忘失四谛所缘及行相之念 (བདེན་བཞིའི་དམིགས་རྣམ་མི་བརྗེད་པའི་དྲན……པ།)。

དྲན་ཤེས། 念知。修行的正念和正知 (བློ་སྦྱོང་སྐབས་ཀྱི་དྲན་པ་དང་ཤེས་པ།)。

དྲི་ངད། 戒香。相传佛教徒持戒精严者身上常发出一种如沉檀气味的香气，称戒香。

དྲི་ལྔ། 五香。一说为：冰片 (ག་པུར།)、红花 (གུར་གུམ།)、檀香 (ཙནྡན།)、紫檀 (ཙནྡན་དམར་པོ།) 和麝香 (གླ་རྩི།)，诵咒时注入。又说：药物 (སྨན།)、谷类 (འབྲུ།)、珍宝 (རིན་པོ་ཆེ།)、心藏 (སྙིང་པོ།)、甘露 (བདུད་རྩི།) 为五香。

དྲི་ལྔའི་སྔགས། 五香咒。修密法时诵读的一咒名。此咒为"嗡奔哆根得阿吽" (ཨོཾ་པཉྩ་གནྡྷེ" ཨཱཿཧཱུྃ།)。

དྲི་བཅས་རྣམ་རྫུན་པ། 有垢假相派。为唯识假相派中二派之一 (དབུ་མ་སེམས་ཙམ་པའི་ནང་……གསེས་ཤིག)。参见དྲི་མེད་རྣམ་རྫུན་པ། 条。

དྲི་མ་དྲུག 六垢。即：大便 (དྲི་ཆེན།)、小便 (དྲི་ཆུང་།)、眼屎 (མིག་སྐྱག)、耳屎 (རྣ་སྤབས།)、唾液 (མཆིལ་མ།)、鼻涕 (སྣབས།)。

དྲི་མ་མེད་ཀྱིས་བྱིན་པས་ཞུས་པ། 《大宝积经无垢施菩萨应辩会第三十三》。由印度论师姿纳迷札 (ཛི་ན་མི་ཏྲ།) 和西藏译师益西德藏译。西晋时聂道真汉译。

དྲི་མ་མེད་པ། 1. 无垢佛 (སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。2.离垢地。菩萨十地的第二地。

དྲི་མ་མེད་པའི་ས། 离垢地。即菩萨十地之一。参见བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་བཅུ། 条。

དྲི་མ་མེད་པར་གྲགས་པས་བསྟན་པ། 《维摩诘所说经》，《无垢称经》。全书六卷十二品。由西藏译师曲尼慈成 (ཆོས་ཉིད་ཚུལ་ཁྲིམས།) 藏译。

དྲི་མ་གསུམ། 三垢。即：贪 (འདོད་ཆགས།)、瞋 (ཞེ་སྡང་།)、痴 (གཏི་མུག)。又指屎、尿、汗三不净。

དྲི་མེད་རྣམ་རྫུན་པ། 无垢假相派。为唯识假相派中二派之一。参见དྲི་བཅས་རྣམ་རྫུན་པ། 条。

དྲི་མེད་ཤེལ་གྱི་ས། 无垢晶地。苯教用语，相当于佛教中的第十地 (ས་བཅུ་པའི་མིང་།)。

དྲི་མེད་བཤེས་གཉེན། 无垢友。梵作比马拉米扎 (བི་མ་ལ་མི་ཏྲ།)，印度一班智达名。八世纪末，吐蕃赞普赤松德赞迎请到藏，传旧密《大圆满心点》(གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་སྙིང་ཐིག) 等法要。

དྲི་གཙང་ཁང་། 香殿，佛殿，内殿。寺庙大

殿后面的神殿（གཙུག་ལག་ཁང་གི་ལྷ་ཁང་ཐུག······མ།）。

དྲི་འཛིན་ཁང་། 内殿。同དྲི་གཙང་ཁང་། 条。

དྲི་ཟ། 寻香，干闼婆。以香为食故为寻香，天神之一类，又称天界乐师（ཟས་སུ་དྲི་ཙམ་ཟ་བའི་ཕྱིར་དྲི་ཟ་ཞེར། ལྷའི་རིགས་ཤིག ལྷའི་རོལ་མཁན་ཡང་ཟེར་བ།）。

དྲི་ཟའི་སེམས་ཅན་འཇུག་སྒོ་གསུམ། 干闼婆入三门。有修法者说干闼婆从金门入，有说从口入，有说从余门、胎门入（འགའ་ཞིག་ལ་གསེར་གྱི······སྒོ་དང་འགའ་ཞིག་ལ་ཁ་ནས་དང་འགའ་ཞིག་རྣམ······པ་གཞན་དུའོ།）。

དྲི་གསུར། 烧食糊味。传说人死后未投生前有的中有身，取糌粑和酥油和成的粉用火烧出糊味，以此为食（ཤི་ཤི་ནས་སྐྱེ་བ་ཕྱི་མའི་སྐྱེ་བ་མ་གྲུབ་ཀྱི་བར་དུ་བར་དོའམ་བར་སྲིད་ཞེས་བྱ་བ་ཞིག་ཡོད་པ་དེས། རྩམ་པ་དང་མར་སྦྲེས་པའི་ཕྱེ་མར་མེར་བསྲེགས་པའི་དྲི་གསུར་ལ་ལོངས་སྤྱོད་དགོས······པའི་དོན།）。

དྲིའི་སྐྱེ་མཆེད། 香处。外六处之一（ཕྱིའི་སྐྱེ་མཆེད་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。鼻识所行境，如旃檀香气（སྣ་ཤེས་ཀྱིས་གཟུང་བྱ་སྤྱི་ཙན་དན་གྱི་དྲི་ལྟ······བུའོ།）。

དྲིའི་ཕྱག་རྒྱ། 涂香印。右手结施皈依印，左手擎其腕，是为涂香印（ལག་པ་གཡས་སྐྱབས་སྦྱིན་བྱས་པའི་མཁྲིག་མ་ནས་གཡོན་པས་བཟུང་བ་དྲིའི······ཕྱག་རྒྱ།）。系密法一手印名。

དྲིལ་བུ་པའི་ལུགས་ལྔ། 持铃派五种修次第。即：自身加持次第（བདག་བྱིན་བརླབ།）、斑杵次第（སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེ།）、室满次第（ནོར་བུ······འགེངས་པ།）、杂兰惹次第（ཛཱ་ལནྡྷ་ར།）和不可思议次第（བསམ་མི་ཁྱབ་ཀྱི་རིམ་པ）等五次第。

དྲིལ་བུའི་དམ་ཚིག 铃声三昧耶，即铃三昧耶。阿阇黎灌顶中，为令证悟真如，定能宣说八万四千法蕴，故授铃声三昧耶（སློབ་དཔོན······གྱིས་དབང་བསྐུར་བའི་སྐབས། ཆོས་ཕུང་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་སྟོན་པའི་ངེས་པ་སྐྱེར་བ་དེ་བཞིན་ཉིད······རྟོགས་པ་ལ་སྦྱར་བའི་ཆེད་དུ་སྒྲ་དང་བཅས་པའི······དྲིལ་བུའི་དམ་ཚིག་གོ།）。

དྲིལ་བུའི་དབང་། 铃灌顶。系将铃授弟子左手中，令手持铃杵作抱持印状，先诵灌顶大金刚第，次诵《幕经》第四品说："喻班哆阿底跋底当阿毗恳哆弥，底叉班哆三昧耶当。"次令诵"喻班哆根识痾痾世尊摄受我，愿正亲近我"（དྲིལ་བུའི་དབང་ནི། དྲིལ་བུ་སློབ་མའི་ལག་པ་གཡོན་དུ་སྦྱིན་ལ་རྡོར་དྲིལ་དང་ལྡན་པའི······ལག་པས་ཕྱག་རྒྱ་ལ་འཁྱུད་པའི་ཚུལ་བྱེད་དུ་བཅུག······སྟེ། དབང་བསྐུར་ཞེས་སོགས་བརྗོད་པ་སྔོན་དུ་འགྲོ་བས། ཨོཾ་བཛྲ་ཨ་དྷི་པ་ཏི་ཏྭཾ་ཀི་ཨུ་མི་ཏི་ཁ་བཛྲ་ས་མ་ཡ་སྟྭཾ། ཞེས་རྒྱུད་ཀྱི་བཞི་པ་ལས་འབྱུང་བ་བརྗོད་ལ། ཨོཾ་བཛྲ་གྷནྚེ་ཨཿཨཿ བཅོམ་ལྡན་གཟུང་ངོ་བདག་ལ་ནི། ཡང་དག་ཉེ་བར་གྱུར་པར་མཛོད། ཅེས་འདོན་དུ་གཞུག）。

དྲུག་ཅུ་མ། 六十食子。指奠祭护方十五神（ཕྱོགས་སྐྱོང་བཅོ་ལྔ།）和阎罗，以祈祷四业成就（ལས་བཞིའི་འཕྲིན་ལས།）的一种宗教活动。

དྲུག་སྡེ། 六群比丘。释迦时的六声闻众（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི ཉན་ཐོས་དྲུག）。即：难陀（དགའ་བོ།）、邬难陀（ཉེ་དགའ་བོ།）、阿说迦（འགྲོ་མགྱོགས།）、补捺婆素迦（ནབས······སོ།）、阐陀（འདུན་པ།）、邬陀夷（འཆར······ཀ）。

དྲུག་བསྡུས། 六聚。《黑阎曼德迦经初品》 注释

《宝炬论》：依于最胜补特伽罗摄为六聚。谓一切遍行之三昧耶，依三昧耶而后灌顶，得灌顶后承事，承事而后修行，修行所成之果，果后利他事业（དགྲ་ནག་གི་ལེའུ་དང་པོའི་འགྲེལ་པ་རིན་ཆེན་སྒྲོན་མེ་ལས། གང་ཟག་མཆོག་གི་དབང་དུ་བྱས་པ་ལ་ཐམས་ཅད་དུ་འགྲོ་བ་དམ་ཚིག་དང་། དམ་ཚིག་ལ་བརྟེན་པ་དབང་བསྐུར་དང་། དབང་ཐོབ་པས་བསྙེན་པ་བྱ་བ་དང་། བསྙེན་པ་སོང་བས་སྒྲུབ་པ་བྱ་བ་དང་། སྒྲུབ་པ་གྲུབ་པའི་འབྲས་བུ་དང་། འབྲས་བུ་ཐོབ་པས་གཞན་དོན་བྱེད་པའི་ལས་མཆོག་སྟེ་དྲུག་ཏུ་བསྡུས།）。是谓六聚。

དྲུག་པ་རྡོ་རྗེ་འཆང་། 第六金刚持。在佛部等五部之上，属于第六（སངས་རྒྱས་རིགས་ལྔའི་སྟེང་དུ་དྲུག་པ་རྡོ་རྗེ་འཆང་།）。

དྲུག་པ་ཚེས་བཞི། 六四转山会。藏族地区一种宗教节日。藏历六月初四日，为释迦牟尼转四谛法轮之期（སྟོན་པས་བདེན་བཞིའི་ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བའི་དུས་ཆེན།），佛教徒和信教群众于当日前往所在地附近山寺巡礼朝贡。

དྲེགས་པ་བཅོ་ལྔ། 十五憍，十五傲慢。即：戒律憍（ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་དྲེགས་པ།）、多闻憍（ཐོས་པས་དྲེགས་པ།）、辩才憍（སྤོབས་པས་དྲེགས་པ།）、利养憍（རྙེད་པས་དྲེགས་པ།）、恭敬憍（བཀུར་སྟིས་དྲེགས་པ།）、通达明处憍（རིག་གནས་མཁས་པས་དྲེགས་པ།）、寂静处憍（དབེན་གནས་ཀྱིས་དྲེགས་པ།）、头陀功德憍（སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན་གྱིས་དྲེགས་པ།）、少资具憍（ཡོ་བྱད་ཉུང་བས་དྲེགས་པ།）、风姿美好憍（གཟུགས་བཟང་བས་དྲེགས་པ།）、财富憍（ལོངས་སྤྱོད་ཀྱིས་དྲེགས་པ།）、权势憍（དབང་ཆེ་བས་དྲེགས་པ།）、眷属优美憍（འཁོར་གཡོག་བཟང་བས་དྲེགས་པ།）、静虑神通憍（བསམ་གཏན་མངོན་ཤེས་ཀྱིས་དྲེགས་པ།）、天龙赞叹憍（ལྷ་ཀླུ་སོགས་ཀྱིས་བསྟོད་པས་དྲེགས་པ།）。

གཏུམ་མོ། 拙火定。一种密宗修法。据说米拉日巴（མི་ལ་རས་པ།）从玛尔巴译师处学到了"拙火定"之法，冬天只着单衣而能御寒。

གཏུམ་མོ་རྟགས་ཉམས་རྟོགས། 证悟拙火定。指佛教证悟达到一定高度时，体内四大（地、水、火、风）之力得以增长，使得自己的身心获得自由，发生许多内象外象谓之证悟拙火定。如不修习密宗，即不能得到此诸征象（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གོ་མཐོན་པོར་སོང་ནས། གནས་ཚད་ངེས་ཅན་ཞིག་ཏུ་སླེབས་པ་ན་ལུས་ཀྱི་འབྱུང་བའི་སྟོབས་རྒྱས་ཏེ་རང་གི་ལུས་སེམས་གཉིས་ཀར་རང་དབང་ཐོབ་པའི་ཕྱི་རྟགས་དང་ནང་རྟགས་མང་དུ་འབྱུང་བ་ལ་ཟེར། དེ་ཡང་གསང་སྔགས་ཀྱི་ལམ་ལ་མ་ཞུགས་ན་མི་འབྱུང་བ་ཡིན།）。

དྷརྨ། （梵）达磨，法。参见ཆོས། 条。

དྷརྨ་པཱ་ལ་རཀྵི་ཏ། 答儿麻八剌乞列，又作答儿麻八剌饶乞达（1268—1287），元朝第三任帝师。为恰那多吉（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ།）的遗腹子。八思巴去逝，他十三岁继任萨迦法主。1279—1286 年任世祖忽必烈（薛禅）帝师，1286年受命回藏管理西藏事务，途中死于多甘思（མདོ་ཁམས།）。

དྷརྨཏྲཱཏ། （梵）达磨多罗，法救。参见ཆོས་སྐྱོབ། 条。

དྷརྨཔཱལ། （梵）达磨婆罗，法护。印度高僧，曾到过西藏，为西藏"三护论师"之一（ཆོས་སྐྱོང་སྟེ། བོད་དུ་ཕེབས་མྱོང་བའི་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་དང་། བོད་ཀྱི་པཱལ་རྣམ་གསུམ་གྱི་ཡ་རྒྱལ་ཞིག）。

ཏྲཱི་ཏི་ཀ （梵）地底迦，有愧。印度一声闻罗汉（རྒྱ་གར་གྱི་ཉན་ཐོས་དགྲ་བཅོམ་པ་ཞིག）。

ཏྲི་ཏ་ར་ཥྚཿ། （梵）多罗陀，持国天王。参见 ཡུལ་འཁོར་སྲུང་། 条。

〔རྡ〕

རྡུལ་ཕྲ་རབ། 极微尘。色法之最极微细粒子。如欲界之八尘质聚。分别说一切有部等师承认极微尘为无方分微尘实体（གཟུགས་ཅན་གྱི…ཆུང་བ་མཐར་ཐུག་པ། འདོད་ཁམས་སུ་རྡུལ་རྫས་བརྒྱད་འདུས་ཀྱི་སྡོང་བུ། བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ་སོགས་ཀྱིས་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆ་ཤས་མེད་པས་ཆ་མེད་ཀྱི་རྡུལ་རྫས…ཞེས་སུ་འདོད་དོ། ）。

རྡུལ་ཕྲན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆ་མེད། 无方分极微尘。说一切有部所承许的最小微尘（བྱེ་སྨྲས་འདོད……པའི་རྡུལ་གྱི་ཆུང་མཐའ། ）。

རྡུལ་བྲལ། 离尘，清明无垢。解脱之异名（ཐར་པའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག）；佛的异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

རྡུལ་ཚོན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར། 彩粉坛场。指用各种颜色粉末撒布而成的本尊宫殿的图形。

རྡུལ་ཚོན་ལ་བརྟེན་ནས་དབང་བསྐུར་བའི་ཆོ……ག་ལྔ། 依彩绘曼陀罗灌顶五仪轨。即：入曼陀罗（དཀྱིལ་འཁོར་དུ་གཞུག་པ། ）、入以后灌顶（ཞུགས་པ་ལ་དབང་བསྐུར་བའི་ཚུལ། ）、灌顶后法（དབང་གི་མཐའ་རྟེན་གྱི་ཆོ་ག）、释灌顶义（དབང་རྣམས་ཀྱི་དོན་བཤད་པ། ）、释后法理灌顶开合（མཐའ་རྟེན་བྱེད་ཚུལ་དབང་གི་འབྱེད…བསྡུ། ）。

རྡུལ་རྫས། 尘质。油地、水、火、风元素极细微尘所构成的物质基点，佛书汉译作蕴、依事、余依、有执、尘。

རྡུལ་རྫས་བརྒྱད། 八尘。即：地（ས། ）、水（ཆུ། ）、火（མེ）、风（རླུང་། ）、色（གཟུགས། ）、香（དྲི། ）、味（རོ། ）、触（རེག་བྱ། ）。

རྡུལ་རྫས་བརྒྱད་འདུས། 八尘质聚。欲界一极微尘粒子中具备地、水、火、风和色、香、味、触八种物质者（འདོད་ཁམས་ཀྱི་སྡོང་བུ། རྡུལ་ཕྲ་རབ་ལྟ་བུའི་གཞི་གཅིག་ལ། ས་ཆུ་མེ་རླུང་དང་། གཟུགས་དྲི་རོ་རེག་བཅས་བཞི་ཡོད་པའོ། ）。

རྡེག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 殴打比丘。九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས……ཤིག）。比丘因瞋恚亲自殴打或令他人殴打其他比丘所犯之罪（ཁྲོས་པས་དགེ་སློང་གཞན་ལ……རྡེག་གམ་བརྡེག་ཏུ་འཇུག་པའོ། ）。

རྡོ་གྲུབ་ཆེན་དགོན་པ། 多知钦寺。为多·珠钦计美陈列沃色（རྡོ་གྲུབ་ཆེན་འཇིགས་མེད……ཕྲིན་ལས་འོད་ཟེར། ）于藏历第十四饶迥铁马年（公元1810年）在康区北部哇秀色达（ཁམས་ཀྱི་བྱང་ཕྱོགས་ཤུལ་གསེར་ཐར། ）境内上堆龙地方（སྟོད་ཡར་ལུང་གི་ས་ཆ། ）所建的一座寺庙。

རྡོ་རྗེ། 金刚。胜义（宗教上的意义），为无畏，不坏，意为坚不可摧。世俗指兵器金刚杵（དོན་དམ་དུ་མི་འཇིགས་པའམ་མི་ཤིགས་པ…ཡིན་ལ། ཀུན་རྫོབ་མཚོན་ཆ་ཞིག་ཡིན། ）。

རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་། 金刚跏趺坐。指修定时盘曲双腿左内右外的一种坐姿（ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ……སྒོམ་པར་འདུག་དུས་ཀྱི་འདུག་སྟངས་ཤིག་སྟེ། རྐང་གཡོན་ནང་དང་། རྐང་གཡས་ཕྱིར་བསྟན་པའི་བཞུགས་སྟངས། ）。又谓住摩尼，二鼻孔内不出气，为金刚跏趺（རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་ནི་ནོར་བུའི…

ནང་ན་གནས་པའི་དུས་སུ་སྣ་བུག་གཉིས་ཀྱི་རླུང་རྒྱུ···བ་བཀག་ནས་གནས་པ་ལ་བཤད་དོ།)。

རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་གསུམ། 金刚三跏趺。指脉、气、明点三种金刚跏趺（རྩ་རླུང་ཐིག་ལེའི་རྡོ······རྗེའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་གསུམ་ལ་ཟེར།)。

རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོ། 金刚空行。又作胜乐（བདེ་མཆོག) 本尊名。

རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོའི་འགྲེལ་པ། 《金刚空行释》。跋哇跋札（བྷ་བ་བྷ་ཏྲ། ）著。

རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོ་མའི་འགྲེལ་པ། 《金刚空行母开示》。跋哇跋札（བྷ་བ་བྷ་ཏྲ། ）著。

རྡོ་རྗེ་འཁོར་ལོ། 金刚轮。上乐本尊的异名。

རྡོ་རྗེ་གར་པ། 金刚舞士。宁玛派宗教仪式中手持人骨制成的花环的人。

རྡོ་རྗེ་གྲོ་ལོད། 忿怒金刚。莲花生八种名号之一（གུ་རུ་མཚན་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

རྡོ་རྗེ་ཅན། 1.佛（སངས་རྒྱས། ）。2.金刚持（佛名，རྡོ་རྗེ་འཆང་། ）。3.帝释（བརྒྱ་བྱིན། 天神名）。4.金刚手（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ། 菩萨名）。

རྡོ་རྗེ་གཅོད་པ། 《金刚经》。《大般若波罗密经》（ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྡོ་རྗེ་གཅོད·····པ། ）第九会，第五百七十七卷。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译。唐玄奘汉译。别名《能断金刚分》。

རྡོ་རྗེ་གཅོད་པའི་འགྲེལ་པ། 《能断金刚经释》。世亲菩萨和莲花戒论师（སློབ་དཔོན་དབྱིག········གཉེན་དང་ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ། ）著。

རྡོ་རྗེ་ལྕགས་ཀྱུ་མ། 金刚钩母。指守护密宗道场的司门四天女之一（སྒོ་མ་བཞིའི་ནང་ཚན་ཞིག)。

རྡོ་རྗེ་མཆེད་གསུམ། 金刚三昆仲。指大成就金刚（གྲུབ་ཆེན་གྱི་རྡོ་རྗེ། ）、堆垅巴吉祥金刚（སྟོད་ལུང་པ་དཔལ་ལྡན་རྡོ་རྗེ། ）和康巴宝金刚（ཁམས་པ་རིན་ཆེན་རྡོ་རྗེ། ）。此三人属格鲁派班禅四世的三位著名弟子。

རྡོ་རྗེ་འཆང་། 金刚持。诸佛共主，佛书说为释迦牟尼讲演密乘所现身相（མདོ་ལས་ཤཱཀྱ་ཐུབ···པས་གསང་སྔགས་ཆོས་གསུང་སྐབས་ཀྱི་སྐུའི་རྣམ·····པར་ཟེར། ）。

རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་ལམ་གྱི་རིམ་པ། 《金刚持道次第论》。宗喀巴大师著。

རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་ལམ་རིམ་ཆེན་པོ། 《金刚持道次第广论》。系在吉祥帕木竹巴的摄政京俄·索南桑波的劝请下，宗喀巴大师著的一部能显明四续部圆满道体的大著（དཔལ་ཕག་མོ་གྲུ་པའི་རྒྱལ་ཚབ་སྤྱན་སྔ་བསོད་ནམས་བཟང་པོས་བསྐུལ་བ··ལ་བརྟེན་ནས་རྒྱུད་སྡེ་བཞིའི་ལམ་གྱི་ལུས་ཡོངས་སུ···རྫོགས་པ་གསལ་བར་བྱེད་པའི་བསྟན་བཅོས་ཆེན·····པོ། ）。

རྡོ་རྗེ་འཛང་ཆེན། 金刚大持。金刚持（རྡོ་རྗེ་འཆང་། ）之异名。

རྡོ་རྗེ་འཆང་ཆེན་པོའི་གོ་འཕང་། 大金刚持果位。与显宗佛果相对的密宗最高果位。

རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད། 大威德，作怖金刚，怖畏金刚。

རྡོ་རྗེ་ཉི་མ། 金刚日。观世音菩萨（སྤྱན་རས་གཟིགས། ）之异名。

རྡོ་རྗེ་སྙིང་འགྲེལ། 《金刚心释》。三菩萨释之一（སེམས་འགྲེལ་སྐོར་གསུམ་གྱི་ནང་ཚན་ཞིག)。

རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ། 金刚藏，金刚心。密乘教法的精华（གསང་སྔགས་ཀྱི་སྙིང་བཅུད། ）。

རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོའི་འགྲེལ་པ། 《金刚心要释》。有觉珠定增桑波（ཅོག་གྲུ་ཏིང་འཛིན་བཟང་པོ། ）等人的藏译本。

རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོའི་གཟུངས། 《金刚场陀罗尼经》(འཕགས་པ་རྡོ་རྗེའི་སྙིང་པོའི་མདོའི་གཟུངས།)。全书一卷 益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)藏译。

རྡོ་རྗེ་གཏུམ་པོའི་རྒྱུད། 《金刚勇续》。密宗续部经典。

རྡོ་རྗེ་ལྟ་བུའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 金刚喻定。在摧毁一切障碍证得大小乘修道究竟 果位之极微细应断分时，具有威力无阻之能治无间道(ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་སོ་སོའི་སྒོམ་ལམ་གྱི་འབྲས་བུ་མཐར་ཐུག··· ཐོབ་པའི་གེགས་སུ་གྱུར་པའི་སྤང་བྱ་ཕྲ་བའི་མཐར··· ཐུག་པ་དེ་ཉིད་འཇོམས་པ་ལ་ཐོགས་པ་མེད་པའི····· མཐུ་དང་ལྡན་པ་གཉེན་པོ་བར་ཆད་མེད་ལམ·········· སོ།)。

རྡོ་རྗེ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 金刚喻发心。系二十二种发心之一(སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི······ ནང་གསེས་ཤིག)。四地菩萨所具精进波罗密多发心，坚定归信无上菩提，虽有邪魔无能变异，如同金刚(ས་བཞི་པ་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་བརྩོན········ འགྲུས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི་བླ་ན་མེད་པའི་བྱང་ཆུབ་ལ་ཡིད་ཆེས་པ་བརྟན་པས······ བདུད་ཀྱིས་མི་ཕྱེད་པས་ན་རྡོ་རྗེ་ལྟ་བུའོ།)，故名。

རྡོ་རྗེ་ཐེག་པ། 金刚乘。密乘之别名。金刚乘者，最不可坏，不可断，因此大乘密宗又名金刚乘。

རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་སྦོམ་པོའི་ལྟུང་བ། 金刚乘粗罪。犯密乘中所应戒绝的八种重罪(སྔགས་ལུགས་• ཀྱི་བསྲུང་བྱའི་སྦོམ་པོ་བརྒྱད།)。

རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་མིང་དོན། 金刚乘名义。咒理之果与波罗密多理之因，二不分离是为金刚乘之名义(སྔགས་ཀྱི་ཚུལ་གྱི་འབྲས་བུ་དང་། ཕར་ཕྱིན་ཚུལ་གྱི་རྒྱུ་གཉིས་དབྱེར་མི་ཕྱེད་པ་ལ་མཛད······ ནས་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་མིང་དོན།)。

རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་རྩ་བའི་ལྟུང་བ། 金刚乘根本堕罪。犯密乘中所应戒绝的十四种重罪(སྔགས་ལུགས་ཀྱི་བསྲུང་བྱའི་རྩ་ལྟུང་བཅུ་བཞི།)。

རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་ལམ་གྱི་རྨང་འཛུགས། 金刚乘之道基。灌顶与三昧耶等是金刚乘之道基(དབང་དང་དམ་ཚིག་ནི། རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་ལམ་གྱི་རྨང་འཛུགས་ཡིན།)。

རྡོ་རྗེ་ཐེག་པར་སློབ་དཔོན་གཉིས། 金刚乘二阿阇黎。佛说金刚乘有二阿阇黎：一谓重持咒，二谓住静虑(དེ་བཞིན་གཤེགས་པས་རྡོ་རྗེ་ཡི། ཐེག་པར་སློབ་དཔོན་རྣམ་གཉིས་གསུང་། གཅིག་ནི་གསང་སྔགས་གཙོར་བྱེད་འགྱུར། གཅིག་ནི་བསམ་གཏན་ལ་གཞོལ་བ།)。

རྡོ་རྗེ་གདན། 金刚座。释迦牟尼成正等觉时的坐处，在中印度摩竭陀国佛陀迦耶菩提树下，其处为一块平圆大石，释迦牟尼佛即于此处成正等觉。

རྡོ་རྗེ་གདན་བཞི། 金刚四座。即：我(བདག)、他(གཞན།)、和合(སྦྱོར་བ།)、秘密(གསང་བ།)。

རྡོ་རྗེ་གདན་ངཞི་བཤད་པ། 《金刚四座释》。桂译师(འགོས་ལོ་ཙཱ་བ།)藏译。

རྡོ་རྗེ་རྣམ་འཇོམས། 金刚摧坏法。密宗的一种密法。

རྡོ་རྗེ་རྣམ་འཇོམས་ཀྱི་རྩ་བའི་རྒྱུད། 《金刚摧坏根本续》。

རྡོ་རྗེ་རྣམ་པར་འཇོམས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说坏相金刚陀罗尼经》。益西德(ཡེ······ ཤེས་སྡེ།)藏译。

རྡོ་རྗེ་རྣམ་པར་འཇོམས་པའི་གཟུངས་ཞེས་བྱ······ བའི་རིམ་པར་ཕྱེ་བའི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ······ གསལ་བའི་སྒྲོན་མེ། 《金刚摧破陀罗尼广注》。印度论师耶协多吉著(རྒྱ་གར་གྱི་སློབ····

དཔོན་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེས་མཛད་པ།），印度亲教师佛陀古哈耶和西藏译师噶瓦贝则（རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་བུདྡྷ་གུ་ཧྱ་དང་། བོད་ལོ་ཙཱ་བ་སྐ་བ་དཔལ་བརྩེགས།）由梵译藏。后由仁钦桑波（རིན་ཆེན་བཟང་པོ།）改译。

རྡོ་རྗེ་རྣོན་པོ། 金刚利。文殊菩萨（འཇམ་པའི་དབྱངས།）之异名。

རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ། 金刚亥母。光明天女（འོད་ཟེར་ཅན་མ།），为胜乐金刚之妃。

རྡོ་རྗེ་ཕུར་པ། 金刚橛。指密宗本尊手中宝帜名和无上续一本尊名，也指古代印度一种兵器名（ལྷའི་ཕྱག་མཚན་ཞིག་དང་། བླ་མེད་རྒྱུད་ཀྱི་ཡི་དམ་ཞིག སྔར་རྒྱ་གར་གྱི་མཚོན་ཆ་ཞིག་ལ་ཟེར།）。

རྡོ་རྗེ་ཕྲ་མོ་ཐོགས་པ་མེད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《金刚摧碎陀罗尼》。宋代契丹慈贤汉译。

རྡོ་རྗེ་འཕྲེང་བའི་དབང་ཆེན་བཞི་བཅུ་ཞེ་གཉིས། 金刚鬘四十二灌顶。宗喀巴大师从班智达无畏生（པཎྜི་ཏ་འཇིགས་མེད་འབྱུང་གནས།）于大乐寺（བདེ་ཆེན།）秘受此法。

རྡོ་རྗེ་དབང་ཕྱུག 金刚自在。金刚手菩萨（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ།）之异名。

རྡོ་རྗེ་བྲག་དགོན་པ། 多吉札寺。西藏札囊县境内一寺庙名。十六世纪末，宁玛派喇嘛扎喜道结（བཀྲ་ཤིས་སྟོབས་རྒྱལ།）所建，为北传宁玛派的祖庙。

རྡོ་རྗེ་དབྱངས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག་མ། 金刚音自在女。妙音天女（དབྱངས་ཅན་མ།）之异名。

རྡོ་རྗེ་དབྱིངས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་པོའི་དབང་……བསྐུར། 金刚界大曼陀罗灌顶。金刚界大曼陀罗，指金刚界所立之九会曼陀罗。九会曼陀罗意为所立之曼陀罗有九样。

རྡོ་རྗེ་འབར་བ་ཅན། 金刚焰寒林。八大寒林（དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད།）之一。

རྡོ་རྗེ་འབྱུང་བའི་ཆོ་ག 《金刚生仪轨》。阿阇黎贡宁（སློབ་དཔོན་ཀུན་སྙིང་།）著。

རྡོ་རྗེ་འབྱུང་བའི་རྣམ་བཤད་ཆེན་མོ། 《金刚生大疏续》。布敦一切智（བུ་སྟོན་ཐམས་ཅད་……མཁྱེན་པ།）著。

རྡོ་རྗེ་མིག 金刚眼。谓于一切色中，无有障碍的眼，此无为上，为佛之眼（གཟུགས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་ཐོགས་པ་མེད་པའི་མིག་གོ། བླ་ན་མེད་པ་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྤྱན་དང་འདྲའོ།）。

རྡོ་རྗེ་རྩེ་མོ། 《金刚顶续》。属瑜伽部解释经。

རྡོ་རྗེ་ཚིག་གི་རྣམ་བཤད། 《金刚句释》。法王达哇僧格（ཆོས་རྗེ་ཟླ་བ་སེང་གེ）著。

རྡོ་རྗེ་ཚིག་ལ་རྣམ་བཤད་ཆེན་མོ། 《金刚句广释》。堪钦索南沃色（མཁན་ཆེན་བསོད་ནམས་……འོད་ཟེར།）著。

རྡོ་རྗེ་འཛིན། 为金刚持（རྡོ་རྗེ་འཆང་ཆེན།）、金刚手菩萨（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ།）、密宗师（གསང་……སྔགས་ཀྱི་སློབ་དཔོན།）和帝释（བརྒྱ་བྱིན།）等的异名。

རྡོ་རྗེ་འཛིན་པ། 持金刚。一本尊名，又作执金刚，标帜金刚部菩萨不坏之智力而执独股三股五股等金刚杵者。又为文殊和帝释（འཇམ་དབྱངས་དང་བརྒྱ་བྱིན།）之别名。

རྡོ་རྗེ་གཞོན་ནུ། 金刚童子。无上续本尊金刚橛的异名（བླ་མེད་རྒྱུད་ཀྱི་ཡི་དམ་ཕུར་པའི་མིང་……གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག）。

རྡོ་རྗེ་བཞི་བསྐྱེད། 四金刚生次。即：空性菩提金刚（སྟོང་ཉིད་བྱང་ཆུབ་རྡོ་རྗེ།）、集种子金刚（ས་……བོན་བསྡུས་པའི་རྡོ་རྗེ།）、色身圆满金刚

(གཟུགས་ཉིད་རྫོགས་པའི་རྡོ་རྗེ།)和置文字金刚(ཡི་གེ་དགོད་པའི་རྡོ་རྗེ།)。又谓，四金刚生次，系密乘本尊生起次第之一。指由修空性之中，观想莲花日轮等宝座上，月轮、日轮、种子放射光明，敛后生起本尊全貌，三门标以三字，名为四金刚生次。

རྡོ་རྗེ་ཟམ་པ། 《金刚桥续》。宁玛派一密乘经典名。

རྡོ་རྗེ་གཡུ་ཆུང་མ། 金刚小玉母。为贝巴四域守护女之一。

རྡོ་རྗེ་རི་རབ་ཆེན་པོའི་རྩེ་མོ་ཁང་པ་བརྩེགས་པའི་གཟུངས། 《大金刚妙高山楼阁陀罗尼》。藏译师益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)藏译。宋代施护汉译。

རྡོ་རྗེ་རོ་ལངས་མ། 金刚起尸母。妙音佛母愤怒像(ཧཱ་མོ་དབྱངས་ཅན་མ་དྲག་ཏུ་ཁྲོས་པའོ།)。

རྡོ་རྗེ་ལུས་ཀྱི་སྦས་བཤད། 金刚身的秘密说。系噶举派教法中“山居法”的“四严”之一。是指抉择因位的实法事理(སྦས་བཤད་ཀྱིས་གཞི་དངོས་པོའི་གནས་ལུགས་གཏན་ལ་འབེབས།)。所谓因位的实法事理，大多讲初成身时风脉的生理情况。

རྡོ་རྗེ་ས་ཧཱུྃ། 萨札木金刚女。为贝巴四域守护女之一。

རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ། 金刚萨埵，金刚勇识。梵作缚日罗萨怛缚(བཛྲསཏྭ།)。系佛教密宗百部本尊之共主，其右手当胸执金刚杵，左手执铃置股上，两足结跏趺坐，身色洁白，如同明月(ཕྱག་གཡས་རྡོ་རྗེ་སྙིང་ཁར་གསོར་ཞིང་། གཡོན་པས་དྲིལ་བུ་དཀུ་ལ་བརྟེན་པ། ཞབས་གཉིས་སྐྱིལ་མོ་ཀྲུང་གིས་བཞུགས་པ། སྐུ་མདོག་དཀར་གསལ་ཟླ་བའི་མདོག་ཅན་གྱི་ཡི་དམ་རིགས་བརྒྱའི་……ཁྱབ་བདག)。

རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའི་དྲིལ་བུ། 金刚萨埵铃。指铃口边以金刚杵鬘围饰者。

རྡོ་རྗེ་སེམས་མ། 金刚勇识母，金刚心母，一女神名。

རྡོ་རྗེ་གསུམ། 三金刚。指身、语、意(ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ།)。

རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན། 金刚阿阇黎，金刚上师。授与密法灌顶的上师。

རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་གྱི་ལས་བཞི། 金刚上师四事务。即：佛城(དཀྱིལ་འཁོར)、灌顶(དབང་……བསྐུར།)、开光(རབ་གནས།)和烧施(སྦྱིན་བསྲེག)。

རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་བདག་པོ་དབང་བསྐུར། 金刚上师灌顶。灌顶祈请已，于灌顶台上，进行水灌顶等各种灌顶，示现清净，施与身语意金刚灌顶，谓为金刚上师灌顶(གསོལ་བ་གདབ……ཅིང་དབང་སྟེགས་ལ་བཞག་པ། ཆུ་དབང་སོགས་སོ་སོར་བསྐུར་བ། རྣམ་དག་བསྟན་ཅིང་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྡོ་རྗེའི་དབང་བསྐུར་སྦྱིན་པ་རྣམས་སོ།)。

རྡོ་རྗེའི་ཀང་སྟབས་ལྔ། 五种金刚步法：展右足、展左足、毗舍佉、周圆、平立(གཡས……བརྐྱངས་དང་། གཡོན་བརྐྱངས། ས་ག ཟླུམ་པོ། མཉམ་པ་བཅས་ལྔའོ།)。此五足于东等四方及于中央次第而作(དེ་ལྔ་ནི་རིམ་པ་ཤར་ཤར་ལ……སོགས་པ་བཞི་དང་དབུས་སུ་བྱའོ།)。

རྡོ་རྗེའི་ཀང་སྟབས་བཞི། 四金刚步形。即：独股金刚、三股金刚、五股金刚和杂金刚步形(རྡོ་རྗེ་རྩེ་གཅིག་པ་དང་རྩེ་གསུམ་པ་དང་རྩེ་ལྔ་པ……དང་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེའི་ཀང་སྟབས་སོ།)。

རྡོ་རྗེའི་ཀང་སྟབས་བཞིའི་སྐྱེད་གནས། 四金刚步形生处。生诸金刚之处谓足心，种子谓吽(སྐྱེད་པའི་གནས་ནི་ཀང་མཐིལ་དང་། ས་བོན་ཧཱུྃ་ཡིན།)。

རྡོ་རྗེའི་གླུ། 金刚歌。佛教徒宣讲空性的歌词(སྟོང་ཉིད་བརྗོད་བྱར་སྟོན་པའི་གླུ།)。

རྡོ་རྗེའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཆོས་ཀྱི་ཡི་གེ། 《金刚三昧经》。

རྡོ་རྗེའི་བརྟུལ་ཞུགས། 金刚禁行，金刚戒禁。为密乘所守禁行(གསང་སྔགས་ཀྱི་བརྟུལ་ཞུགས··སམ་སྤྱོད་པ།)。指禁制庸俗现行寻思，三门遵循金刚勇识理趣而行(ཐ་མལ་གྱི་ལས་སྤྱོད་དང་རྣམ་པར་རྟོག་པ་བརྟུལ་ནས་སྒོ་གསུམ་རྡོ་རྗེ་སེམས····དཔའི་ཚུལ་ལ་ཞུགས་པ་ལ་ཟེར།)。

རྡོ་རྗེའི་ཐེག་པ། 金刚乘。《除二边论》云："由无分别，即果为道，广大方便，最秘密故，名金刚乘、果乘、方便乘、秘密乘"(མཐའ་གཉིས་སེལ་བ་ལས་ཀྱང་། དབྱེར་མེད་པ་དང་། འབྲས་བུ་ཉིད་ལམ་དུ་གྱུར་པ་དང་། ཐབས་ཀྱི་ཆེ་བ་དང་ཤིན་ཏུ་གསང་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་རྡོ་རྗེའི··ཐེག་པ་དང་འབྲས་བུའི་ཐེག་པ་དང་། ཐབས་ཀྱི་ཐེག་པ་དང་གསང་བའི་ཐེག་པ་ཞེས་བྱའོ།)。

རྡོ་རྗེའི་འདུག་སྟངས། 金刚跏趺坐(རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་།)。

རྡོ་རྗེའི་འདུག་སྟངས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ། 金刚坐印。即从莲花坐，三指如金刚杵是为金刚坐印(པདྨའི་འདུག་སྟངས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་དེ་ཉིད་ལས་སོར་མོ··གསུམ་རྡོ་རྗེ་ལྟར་བྱས་པ་ནི་རྡོ་རྗེའི་འདུག་སྟངས······ཡིན།)。

རྡོ་རྗེའི་སྡེ། 金刚部，金刚军。一佛名(སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。

རྡོ་རྗེའི་དབང་བསྐུར། 金刚灌顶。此灌顶先诵灌顶大金刚颂。并诵诸佛杵灌顶，今为汝灌顶，此即一切佛，为修取金刚而灌，以金刚杵触弟子心间、喉处、头上，授右手中(རྡོ་རྗེའི···དབང་བསྐུར་བ་ལ་ཡང་། དབང་བསྐུར་རྡོ་རྗེ་ཞེས་པའི་ཚིགས་བཅད་དང་། སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱིས་རྡོ་རྗེ་ཡི། དབང་གིས་དེ་རིང་ཁྱོད་ལ་བསྐུར། འདི་དེ་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཉིད། རྡོ་རྗེ་རབ་ཏུ་སྒྲུབ་ཕྱིར་ཟུངས། ཞེས་བརྗོད་ཅིང་སློབ་མའི་སྙིང་མགྲིན་མགོ་བོ་རྣམས་ལ་རྡོ་རྗེས་རེག་ནས་ལག་པ་གཡས་སུ···སྦྱིན་ནོ།)，谓之金刚灌顶。

རྡོ་རྗེའི་དབང་བསྐུར་བ། 金刚灌顶。参见རྡོ་རྗེའི་དབང་བསྐུར།条。

རྡོ་རྗེའི་སྨོན་ལམ། 金刚誓愿。即密教誓愿(གསང་སྔགས་ཀྱི་སྨོན་ལམ།)。

རྡོ་རྗེའི་དམྱལ་བ། 金刚地狱，无间地狱。指犯了密乘戒后所堕的地狱(གསང་སྔགས་ཀྱི་བཏ····ཆད་ཅིག་སྟེ། དམྱལ་བ་མནར་མེད།)。

རྡོ་རྗེའི་ཚིག་འབྲེད། 《金刚句析》。梅哲哇四亲炙弟子中的恰那(ཕྱག་ན།)著。

རྡོ་རྗེའི་ར་གུར། 金刚垣幕。金刚护轮(རྡོ་རྗེའི་ར་བས་བསྐོར་བའི་སྲུང་འཁོར།)。

རྡོ་རྗེའི་ལམ་བསྒྲིག 《金刚道会》。都那巴(འདུལ་ནག་པ།)著。

རྡོ་རྗེའི་གསང་བ། 金刚密。指密宗教法而言(གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་ལ་ཟེར།)。

རྡོ་འབུམ། 石经塔，嘛尼堆。刻有六字明咒等的石块垒成的高堆(མ་ཎི་སོགས་བརྐོས་པའི······རྡོའི་ཕུང་པོ།)。

རྡོ་རམས་པ། 多仁巴。藏传佛教僧人的一种学位名，意为在佛殿门前石阶上，通过辩论、问难而考取的"格西"学位。一般授予修习显教教义造诣较高的僧人。在西藏色拉寺(སེ་ར་དགོན་པ།)里，称作日仁巴(རིགས······རམས་པ།)。

རྡོ་སེམས། 金刚萨埵。菩萨之一。参见རྡོ་རྗེ

སེམས་དཔའ། 条。

རྡོར་དྲིལ། 铃杵。即金刚杵和铃（རྡོ་རྗེ་དང་དྲིལ་བུ་གཉིས།）。佛教徒（指密教师）念经时手持的一种法器名。

རྡོར་དབྱིངས། 金刚界。开示大日如来智德之部门。如来内证之智德，其体坚固，有摧破一切烦恼之胜用，故以金刚为喻。

རྡོར་སྨིན་གཉིས། 藏传佛教宁玛派多吉扎寺（རྡོ་རྗེ་བྲག）和闵珠林寺（སྨིན་གྲོལ་གླིང་།）之合称。

རྡོར་ལེགས། 金刚善。菩萨之一。

རྡོར་སེམས་བསྒོམ་བཟླས། 金刚心修诵。依密乘修法净治罪障的一种仪轨（སྔགས་ཐེག……ལུགས་ཀྱི་སྡིག་སྒྲིབ་སྦྱོང་བའི་ཆོ་ག་ཞིག）。

རྡོལ་བོན། 笃苯。西藏原始宗教苯教分为三派，笃苯为其中之一，专门作祀鬼求福之事。初盛于吐蕃王布德贡结（སྤུ་དེ་གུང་རྒྱལ།）时期。亦写作བརྡོལ་བོན། 。

〔ལྡ〕

ལྡན་དཀར་མ། 丹噶目录（དཀར་ཆག་ལྡན་དཀར་མ།）。藏王色纳勒·劲云（སད་ན་ལེགས……མཇིང་ཡོན། 即赤德松赞）时，所编之藏文佛经目录。

ལྡན་ཐོབ། 有得，法俱得。心不相应行法中所说得之一（ལྡན་མིན་འདུ་བྱེད་ལས་ཐོབ་པའི་ནང་……གསེས་ཤིག）。先所得法，存留未败者，如具有戒律者身中所有律仪（སྔར་ཐོབ་པའི་རྒྱུ་མ……ཉམས་པར་གནས་པ། དཔེར་ན་གང་ཟག་སྡོམ་ལྡན་གྱི་རྒྱུད་ཀྱི་སྡོམ་པ་ལྟ་བུའོ།）。

ལྡན་པ་གསུམ། 三有。即：种子有（ས་བོན་དང་ལྡན་པ།）、灌顶有（དབང་དང་ལྡན་པ།）、集有（ཀུན་འབྱུང་དང་ལྡན་པ།）。

ལྡན་མིན་འདུ་བྱེད། 不相应行。不与心法同时而起，如补特伽罗和时间等，不与心相应，但与各自时位现起造作（མཚུངས་པར་མི་ལྡན……པ་སྟེ། གང་ཟག་དང་དུས་ལྟ་བུ་སེམས་དང་མཚུངས་པར་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ཞིང་། རང་གི་གནས་སྐབས་ལ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པའོ།）。

ལྡན་མིན་འདུ་བྱེད་བཅུ་བཞི། 十四种不相应行。即：得（ཐོབ་པ།）、无得（མ་ཐོབ་པ།）、同分（སྐལ་མཉམ།）、无想事（འདུ་ཤེས་མེད་པ།）、无想定（འདུ་ཤེས་མེད་པའི་སྙོམས་འཇུག 又作无想等至）、灭尽定（འགོག་པའི་སྙོམས་འཇུག又作灭等至）、命根（སྲོག་གི་དབང་པོ།）、生（སྐྱེ་བ།）、老（རྒ་བ།）、住（གནས་པ།）、无常（མི་རྟག་པ།）、名身（མིང་གི་ཚོགས།）、句身（ཚིག་གི་ཚོགས།）、文身（ཡི་གེའི་ཚོགས།）。

ལྡེམ་དགོངས་བཞི། 四种秘密。即：令入秘密（གཞུག་པ་ལྡེམ་པོར་དགོངས་པ།）、相秘密（མཚན་ཉིད་ལྡེམ་པོར་དགོངས་པ།）、对治秘密（གཉེན་པོ་ལྡེམ་པོར་དགོངས་པ།）、转变秘密（བསྒྱུར་བ་ལྡེམ་པོར་དགོངས་པ།）。

〔སྡ〕

སྡིག་བཅོམ། 破恶。佛、阿罗汉（སངས་རྒྱས་དང་དགྲ་བཅོམ་པ།）的别名。

སྡིག་ལྟ། 恶见，邪见（ལོག་ལྟ།）。

སྡིག་ལྟ་མི་གཏོང་བའི་ལྟུང་བྱེད། 不舍恶见。九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི……ནང་གསེས་ཤིག）。指比丘不信佛语，生起恶见，虽经他人谏诤仍不舍弃恶见所犯堕罪（སྟོན……

པའི་གསུང་ལ་ཡིད་མི་ཆེས་པའི་སྡིག་ལྟ་སྐྱེས་པ……བཞིན་གྱིས་བསྒོག་པའི་མཐའ་ལ་མི་གཏོང་བའོ།)。

སྡིག་པ་མི་དགེ་བ། 恶不善。欲界所有身语意三不善业，及能生因贪瞋等法，能损自他，能引极大苦异熟果，与善相违，圣者所呵 (འདོད……པའི་ཁམས་ཀྱི་ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་གྱི་མི་དགེ་བ……དང་། དེ་དག་སྐྱེད་པའི་རྒྱུ་འདོད་ཆགས་དང་ཞེ་སྡང་ལ་སོགས་པ་ནི་བདག་དང་གཞན་ལ་གནོད……ཅིང་རྣམ་པར་སྨིན་པ་ཡང་སྡུག་བསྔལ་ཆེན་པོ་སྐྱེད……ཅིང་། དགེ་བ་དང་མི་མཐུན་ཞིང་འཕགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་སྨད་པའི་གནས་སུ་གྱུར་པ།)。

སྡིག་པ་མི་དགེ་བ་བཅུ། 十不善。参见མི་དགེ་བ་བཅུ། 条。

སྡིག་པ་མི་དགེ་བ་བཅུའི་ལས། 十不善业。属于身者三，属于口者四，属于意者三，共有十不善业 (ལུས་ཀྱི་ལས་གསུམ། ངག་གི་ལས་བཞི། ཡིད་ཀྱི་ལས་གསུམ་སྟེ་བཅུའོ།)。

སྡིག་པ་ཞི་བ། 息灭罪恶。佛与阿罗汉 (སངས་རྒྱས་དང་དགྲ་བཅོམ་པ།) 之异名。

སྡིག་པ་བཤགས་པ། 悔罪。指佛教徒悔改犯戒之罪过而言。为常悔七支 (རྒྱུན་བཤགས་ཡན……ལག་བདུན།) 之一。

སྡིག་པ་བཤགས་པའི་སྟོབས་བཞི། 忏悔四力。即：所依力 (རྟེན་གྱི་སྟོབས།)、破除力 (སུན……འབྱིན་པའི་སྟོབས།)、遮止力 (ཉེས་པ་ལས་སླར……ལྡོག་པའི་སྟོབས།)、现行对治力 (གཉེན་པོ……ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པའི་སྟོབས།)。参见སྡིག་པའི་གཉེན་པོ་སྟོབས་བཞི། 条。

སྡིག་པའི་གཉེན་པོ་སྟོབས་བཞི། 对治罪患四力。即：所依力 (རྟེན་པའ་སྟོབས།)、现行对治力 (གཉེན་པོ་ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པའི་སྟོབས།)、破除力 (སུན་འབྱིན་པའི་སྟོབས།)、遮止力 (ཉེས་པ་ལས་སླར་ལྡོག་པའི་སྟོབས།)。

སྡིག་པའི་རྣམ་སྨིན། 恶果，恶报。

སྡིག་མེད་གནས། 无恶处，天界 (ལྷ་ཡུལ་གྱི་གནས།)。

སྡིག་སེལ། 除恶。佛法之别名。

སྡུག་བསྔལ་གྱི་བདེན་པ། 苦谛。多生流转所受老病死等是谓苦谛 (སྐྱེ་བ་ནས་སྐྱེ་བར་བརྒྱུད……པའི་རྒ་བ་དང་འཆི་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་སྡུག་བསྔལ་གྱི་བདེན་པའོ།)。参见སྡུག་བསྔལ་བདེན་པ། 条。

སྡུག་བསྔལ་གྱི་སྡུག་བསྔལ། 苦苦。三苦之一 (སྡུག་བསྔལ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。苦受及其所从生起之境。生已即使身心损恼之苦 (ཚོར་བ་སྡུག་བསྔལ་ཡུལ་དང་བཅས་པ་སྐྱེ་སྐྱེས་ཙམ་ནས……ལུས་སེམས་གདུང་བར་བྱེད་པའི་སྡུག་བསྔལ།)。

སྡུག་བསྔལ་གྱི་ཚོར་བ། 苦受。遇不合意之对境所生亲证之识 (ཡིད་དུ་མི་འོང་བའི་ཡུལ་དང་ཕྲད་པ་ལས་བྱུང་བའི་ཉམས་སུ་མྱོང་བའི་ཤེས་པའོ།)。

སྡུག་བསྔལ་བརྒྱད། 八苦。即：生苦 (སྐྱེ་བའི་སྡུག་བསྔལ།)、老苦 (རྒ་བའི་སྡུག་བསྔལ།)、病苦 (ན་བའི་སྡུག་བསྔལ།)、死苦 (འཆི་བའི་སྡུག……བསྔལ།)、爱别离苦 (སྡུག་པ་དང་འབྲལ་བའི……སྡུག་བསྔལ།)、怨憎会苦 (མི་སྡུག་པ་དང་འཕྲད་པའི་སྡུག་བསྔལ།)、求不得苦 (གང་འདོད་པ་དེ་བཙལ་ཀྱང་མི་རྙེད་པའི་སྡུག་བསྔལ།) 和略摄一切五取蕴苦 (མདོར་ན་ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕུང་པོ་ལྔའི་སྡུག་བསྔལ།)。

སྡུག་བསྔལ་ཆོས་བཟོད། 苦法智忍。见道十六心或十六刹那智之一 (མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。谓缘欲界苦之法智忍。即了知苦谛自相共相，长时串习证无漏智断所断时，能得无畏信忍之见道无间道

智（འདོད་པའི་སྡུག་བསྔལ་ལ་དམིགས་པའི་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པ་ཞེས་སྡུག་བདེན་གྱི་ཆོས་རང་དང་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ཤེས་ཤིང་སྔར་གོམས་པར་བྱས་པ་མངོན་དུ་གྱུར་པའི་ཟག་མེད་ཤེས་རབ་ཀྱིས་སྤང་བྱ་སྤང་བ་མི་སྐྲག་པའི་བཟོད་པ་ཐོབ་པ་མཐོང་ལམ་བར་ཆད་མེད་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས།）。

སྡུག་བསྔལ་ཆོས་ཤེས། 苦法智。小乘见道十六心或十六刹那智之一。指在苦法智忍之后，立即解脱所断诸惑之见道解脱道智（སྡུག་བསྔལ་ཆོས་བཟོད་ཀྱི་མཇུག་དེ་མ་ཐག་ཏུ་སྤང་བྱ་ལས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་ཐོབ་པའི་མཐོང་ལམ་རྣམ་གྲོལ་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས།）。

སྡུག་བསྔལ་རྗེས་བཟོད། 苦类智忍。小乘见道十六心或十六刹那智之一。由知上二界苦谛自相共相，进而断除所断，信忍此苦，类同下界之见道无间道智（ཁམས་གོང་མ་གཉིས་ཀྱི་སྡུག་བདེན་གྱི་རང་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ཤེས་ནས་སྤང་བྱ་སྤང་བ་ནི་སྡུག་བསྔལ་ལ་རྗེས་སུ་ཤེས་པའི་བཟོད་པ་ཐོབ་པ་བར་ཆད་མེད་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས།）。

སྡུག་བསྔལ་རྗེས་ཤེས། 苦类智。小乘见道十六心或十六刹那智之一。指在苦类智忍之后，立即永断缘上二界应断诸惑之见 道解脱道智（སྡུག་བསྔལ་རྗེས་བཟོད་ཀྱི་མཇུག་ཐོག་ཏུ་ཁམས་གོང་མ་ལ་དམིགས་པའི་སྤང་བྱ་སྤངས་པའི་མཐོང་ལམ་རྣམ་གྲོལ་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས།）。

སྡུག་བསྔལ་གཉིས། 二苦。即：世俗谛苦（ཀུན་རྫོབ་པའི་བདེན་པར་སྡུག་བསྔལ་བ།）、胜义谛苦（དོན་དམ་པའི་བདེན་པར་སྡུག་བསྔལ་བ།）。

སྡུག་བསྔལ་དང་ལེན་གྱི་བཟོད་པ། 顺受苦忍。指行修善法时，虽遇饥渴或寒热等诸损害缘仍不舍離，仍不间断（དགེ་བ་བྱེད་པའི་དུས་ན་བཀྲེས་སྐོམ་པ་དང་། གྲང་ཞིང་ཚ་བ་ལ་སོགས་པ་གནོད་པའི་རྐྱེན་གང་ཅི་བྱུང་ཡང་མི་གཏོང་བ་སྟེ་དགེ་བའི་རྒྱུན་མི་གཅོད་པ།）。

སྡུག་བསྔལ་བདེན་པ། 苦谛。四谛之一，佛教把现世看成是痛苦的，人生充满着苦。这些苦归结为“四苦”（སྡུག་བསྔལ་བཞི།）：生苦（སྐྱེ་བའི་སྡུག་བསྔལ།）、老苦（རྒ་བའི་སྡུག་བསྔལ།）、病苦（ན་བའི་སྡུག་བསྔལ།）、死苦（འཆི་བའི་སྡུག་བསྔལ།）。参见སྡུག་བསྔལ་བརྒྱད། 条与བདེན་པ་བཞི། 条。

སྡུག་བསྔལ་བདེན་པའི་རྣམ་པ་བཞི། 苦谛四行相。为四谛十六行相之一类（བདེན་བཞི་རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག）。是一一刹那生灭之法，故是无常相（སྐད་ཅིག་རེ་རེ་ནས་སྐྱེ་ཞིང་འཇིག་པའི་ཆོས་ཅན་ཡིན་པས་མི་རྟག་པ།）；三苦损恼连续不断，故是苦相（སྡུག་བསྔལ་གསུམ་གྱིས་རྒྱུན་མི་འཆད་པར་འཚེ་བས་སྡུག་བསྔལ་བ།）；五蕴之中，无有常，一自在之我，喻同室中无人，故是空相（ཕུང་པོ་ལྔའི་ནང་ན་རྟག་གཅིག་རང་དབང་གི་བདག་མེད་པས་ཁང་པའི་ནང་མི་མེད་པ་ལྟ་བུ་སྟོང་པ།）；即此五蕴，亦非我，一自在之我，喻同室不是人，故是无我相（ཕུང་པོ་ལྔ་པོ་ཉིད་ཀྱང་རྟག་གཅིག་རང་དབང་ཅན་གྱི་བདག་མ་ཡིན་པས་ཁང་པ་མི་མ་ཡིན་པ་ལྟ་བུ་བདག་མེད་པ།）。以上总为苦谛四相。

སྡུག་བསྔལ་དྲུག 六苦。即：无定苦（ངེས་པ་མེད་པའི་སྡུག་བསྔལ།）、无餍足苦（ངོམས་པ་མེད་པའི་སྡུག་བསྔལ།）、数舍身苦（ལུས་ཡང་ཡང་འདོར་བའི་སྡུག་བསྔལ།）、数受生苦（ཡང་ཡང་ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བའི་སྡུག་བསྔལ།）、数数高低变易苦（ཡང་ཡང་མཐོ་དམན་དུ་འགྱུར་བའི་སྡུག་བསྔལ།）、无友伴苦（གྲོགས་མེད་པའི་སྡུག

བསྔལ། ）。

སྡུག་བསྔལ་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་བཞི། 苦谛四总相。即：无常（མི་རྟག་པ།）、苦（སྡུག་བསྔལ་བ།）、空（སྟོང་པ།）、无我（བདག་མེད།）。

སྡུག་བསྔལ་འབྱུང་གནས། 苦源。生死轮回之名（འཁོར་བའི་མིང་།）。

སྡུག་བསྔལ་ཞི་བྱེད། 能灭苦派。意为令弟子遮止不善而能净治其身心的烦恼。用此法门来很快息灭由往生中业力感得 此生成为卑贱、有病、贫困和非人残害所生诸苦已，而有能耐行于瑜伽。故名能灭苦。属藏传佛教希结派的密法，彼来自印僧当巴桑结（དམ་པ······སངས་རྒྱས།）。

སྡུག་བསྔལ་བཞི། 四苦。即：生、老、病、死四种苦（སྐྱེ་བ་དང་། ཀ་བ། ན་བ། འཆི་བའི་སྡུག་བསྔལ་ཏེ་བཞི།）。

སྡུག་བསྔལ་བཞི་ལྡན། 具四苦者。异生，世人。

སྡུག་བསྔལ་ཤེས་པ། 苦智。十智之一。了知一切有漏取蕴皆是苦谛之智（ཟག་བཅས་ཉེར······ལེན་གྱི་ཕུང་པོ་རྣམས་སྡུག་བསྔལ་བར་ཤེས་པ།）。

སྡུག་བསྔལ་གསུམ། 三苦。即：苦苦（སྡུག་བསྔལ་གྱི་སྡུག་བསྔལ།），如身体被针刺时，所引起的痛苦；变苦（འགྱུར་བའི་སྡུག་བསྔལ།），变易不定的痛苦；行苦（ཁྱབ་པ་འདུ་བྱེད་ཀྱི་སྡུག·········བསྔལ།），指活动不息的本身引起的痛苦，即指人生的本身就是痛苦。

སྡུག་བདེན་གྱི་རྣམ་པ་བཞི། 苦谛四行相。即：无常（མི་རྟག་པ།）、苦（སྡུག་བསྔལ་བ།）、空（སྟོང་པ།）和无我（བདག་མེད་པ།）。

སྡུག་བདེན་གྱི་སྤང་བྱ་བཅུ། 苦谛所断十种。欲界由见苦谛，所断五见和五非见，共十随眠（འདོད་པའི་ཁམས་འདིར་སྡུག་བདེན་མཐོང་བས་··སྤང་བར་བྱ་བ་ལྟ་བ་ལྔ་དང་ལྟ་མིན་ལྔ་སྟེ་ཕྲ་རྒྱས······བཅུའོ། ）。

སྡུག་བདེན་བཞི། 苦谛四行相。同སྡུག་བདེན་གྱི་རྣམ་པ་བཞི། 条。

སྡུག་པ་དང་བྲལ་བའི་སྡུག་བསྔལ། 爱别离苦。指离失所极爱惜的人，如亲友等，心生悲哀，语出号泣，身觉痛楚，眷念其德，而留恋伤感，惘然若失等诸痛苦（ཆེས་ཕངས་པའི་གཉེན་ལ་སོགས་པ་དང་བྲལ་བ་ན་དེས་སེམས་ལ་མྱ་ངན་སྐྱེ··བ་དང་། ངག་ཏུ་སྨྲེ་སྔགས་འདོན་པ། ལུས་ལ་གནོད་པ་བསྐྱེད་པ། ཡུལ་དེའི་ཡོན་ཏན་དྲན་ཞིང་འདོད་པས་ཡིད་གདུང་བ། དེའི་ལོང་སྤྱོད་མ་ཚང་བའི་སྡུག་བསྔལ་བཅས་སོ། ）。属八苦之一 .

སྡུག་པའི་རྣམ་ཐར། 净解脱，净色解脱。喜化净色心生勤勉，不喜变化诸不净色心不勤勉，为求除治此种烦恼所修禅定（གཟུགས་སྡུག་པ···སྤྲུལ་བ་ལ་དགའ་བ་སྟེ་འབད་པའི་བློ་སྐྱེ་བ་དང་། གཟུགས་མི་སྡུག་པ་སྤྲུལ་བ་ལ་མི་དགའ་བ་སྟེ་མི········འབད་པའི་བློ་སྐྱེ་བའི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་དེ······དག་གི་གཉེན་པོའོ། ）。为八种解脱中第三种解脱。

སྡེ་དགེའི་པར་ཁང་། 德格印经院。全名为“扎西果芒大法库印经院”（པར་ཁང་ཆོས་མཛོད·····ཆེན་མོ་བཀྲ་ཤིས་སྒོ་མང་། ），建在德格更庆寺内。公元1729年，德格土司丹巴才仁（བསྟན་པ་ཚེ་རིང་། ）首倡刻印藏文经典，历代延续，刻有大藏经，以及萨迦、格鲁、噶举、宁玛各派大师的文集，包括显密乘并其它著述，现存有大量木刻书版（པར་ཤིང་འབོར་ཆེན་ཡོད། ）。

སྡེ་བརྒྱད། 八部，八部鬼众，天龙八部，冥部八众。即：天（ལྷ།）、龙（ཀླུ།）、药叉（གནོད་སྦྱིན།）、寻香（དྲི་ཟ།）、非天（ལྷ་མ་

ཡིན།)、金翅鸟 (ནམ་མཁའ་ལྡིང་།)、人非人 (མིའམ་ཅི།)、大腹行 (ལྟོ་འཕྱེ་ཆེན་པོ།)。

སྡེ་གཉིས། 二众。藏传佛教的二类僧众。即：在家白衣带发修行大众和出家褐衣持戒修行大众 (བོད་ཀྱི་དགེ་འདུན་པའི་སྡེ་གཉིས་ཏེ། གོས་དཀར་ལྕང་ལོའི་སྡེ་དང་། རབ་བྱུང་ངུར་སྨྲིག་གི་སྡེ་གཉིས་སོ།)。

སྡེ་བདུན་ཡིད་ཀྱི་མུན་སེལ། 《因明七论除暗庄严疏》(ཚད་མ་སྡེ་བདུན་གྱི་རྒྱན་ཡིད་ཀྱི་མུན་སེལ་ཞེས་བྱ་བའི་བསྡུས་མིང་།)。克珠杰所作解释《释量论》的概论 (མཁས་གྲུབ་རྗེས་མཛད་པའི་ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ་གྱི་སྤྱི་དོན།)。

སྡེ་བདུན་ལ་འཇུག་པའི་སྒོ་དོན་གཉེར་ཡིད་ཀྱི་……མུན་སེལ། 《因明七论入门》。又名《因明七论入门除暗论》，或《七部量理概论》。宗喀巴大师所著因明学概论。

སྡེ་སྣོད། 藏。对法藏（论藏）、律藏、经藏称为三藏 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་སྡེ་མངོན་པའི་སྡེ……སྣོད་དང་། འདུལ་བའི་སྡེ་སྣོད། མདོ་སྡེའི་སྡེ་སྣོད་བཅས་གསུམ།)。总摄一切义理，故名为藏 (དོན་ཐམས་ཅད་བསྡུས་པའི་ཕྱིར་སྡེ་སྣོད།)，或如总摄十二处一切文义，故名为藏 (སྐྱེ……མཆེད་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་དོན་དང་ཚིག་ཐམས་ཅད……བསྡུས་པའི་སྣོད་ལྟ་བུའི་ཕྱིར་ན་སྡེ་སྣོད་ཅེས་བྱ།)。

སྡེ་སྣོད་གཉིས། 二藏。即：大乘经论和小乘经论 (ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་གི་སྡེ་སྣོད་རིགས་གཉིས།)。

སྡེ་སྣོད་མ་མོ། 本母藏。属于对法藏中之教典 (མངོན་པའི་སྡེ་སྣོད་དུ་གཏོགས་པའི་ལུང་།)。

སྡེ་སྣོད་འཛིན་པ། 持三藏，三藏法师。佛教把通晓律藏、经藏和论藏的僧人，称作三藏法师 (འདུལ་བ་དང་། མདོ་སྡེ། མངོན་པ་བཅས་གསུམ་ཀའི་དོན་ཤེས་པ་ལ་སྡེ་སྣོད་འཛིན……པ་ཟེར།)。

སྡེ་སྣོད་གསུམ། 三藏。即：律藏 (འདུལ་བའི་སྡེ་སྣོད།)、对法藏 (མངོན་པའི་སྡེ་སྣོད། 论藏) 和经藏 (མདོ་སྡེའི་སྡེ་སྣོད།)。参见སྡེ་སྣོད། 条。

སྡེ་སྣོད་གསུམ་ངེས་འཛིན་གྱི་ཕྱག 三藏识别礼。律藏卷首礼一切智 (འདུལ་བའི་ཁྲོད་དུ་ཐམས……ཅད་མཁྱེན་པ་ལ་ཕྱག་འཚལ་སྨོས་ཤིག)，经藏卷首礼佛菩萨 (མདོ་སྡེ་ལ་སངས་རྒྱས་བྱང་སེམས་ལ……ཕྱག་འཚལ་སྨོས་ཤིག)，论藏卷首敬礼文殊 (མངོན་པ་ལ་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ……ཕྱག་འཚལ་སྨོས་ཤིག)。此说为先世译师学者所定。后世虽说此乃译师敬礼各自信奉之佛，前说殊非定论。但若考核旧译三藏大抵如是，虽不奉为准则，然亦似是先代法王所规定者。

སྡེ་སྣོད་བསླབ་གསུམ། 三藏三学。所谓三藏或称部藏。"藏"梵文对音毗陀伽，此为摩揭陀国可容十斛谷物的大量器名，取喻其如同容纳多量谷物之器，故名为毗陀伽 (སྣོད་ཀྱི……སྐད་དོད་པི་ཊ་ཀ་ཞེས་འབྲུ་བྲེ་བཅུ་ཤོང་བའི་ཡུལ……དབུས་ཀྱི་བྲེ་ཆེན་པོའི་མིང་ཡིན་པས། འབྲུ་མང་པོ་ཤོང་ཞིང་འདུ་བའི་སྣོད་ལ་པི་ཊ་ཀ་ཞེས་བརྗོད་པ……བཞིན་ནོ།)。"部" (སྡེ།)，是一切经典文义或经典中所抉择的从蕴、界、处至果位的佛身智慧间的一切所知之义，故名为部，即收容一切积聚或部类，故名为"部藏" (གསུང་རབ་ཀྱི་ཚིག་དོན་ཐམས་ཅད་དམ། གཏན་ལ་དབབ་པའི་གཞི་ཕུང་ཁམས་སྐྱེ་མཆེད་ནས་འབྲས་བུ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བར་གྱི་ཤེས་བྱའི་དོན་གྱི་སྡེ་སྟེ། ཚོགས་སམ་རིགས་ཐམས་ཅད་འདུས་པའི་ཕྱིར་ན་སྡེ་སྣོད་ཅེས་བྱའོ།)。如是的部藏，有经藏、律藏、对法藏等三藏，或分为大乘法藏与小乘法藏的二藏 (དེ་ལྟ་བུའི་སྡེ་སྣོད་ནི། མདོ་སྡེ་དང་། འདུལ་བ་དང་། མངོན་པའི་

སྡེ་སྣོད་དེ་གསུམ་སམ། ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་གི་སྡེ་སྣོད་དེ་གཉིས་སུ་མཆིས་པ།)。对于三藏经教，由闻思修三门，逐次薰修，由三学道，方能证得解脱及一切智。按噶丹派的教规，是要闻思经藏，以总抉择大小乘的三学；闻思律藏，别修习戒定二学；闻思对法藏，引生无误了知诸法性相的智慧，以修慧学，获得亲证（……སྡེ་སྣོད་གསུམ་ལ་ཐོས་བསམ་སྒོམ་གསུམ་གྱི་སྒོ་ནས་རྒྱུད་རིམ་གྱིས་སྦྱངས་ཏེ་ལམ་བསླབ་པ་གསུམ……གྱིས་ཐར་པ་དང་། ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཐོབ་པ། དགེ་ལྡན་པའི་རིང་ལུགས་འདི་ལ། མདོ་སྡེའི་སྡེ་སྣོད་ལ་ཐོས་བསམ་བགྱིས་ཏེ་ཐེག་གོང་འོག་གི་བསླབ་པ་གསུམ་ཀ་གཏན་ལ་ཕབ། འདུལ་བའི་སྡེ་སྣོད་ལ་ཐོས་བསམ་བགྱིས་ཏེ་ཚུལ་ཁྲིམས་དང་ཏིང་ངེ་འཛིན་གཉིས་སྒྲུབ་པར་བྱེད། མངོན་པའི་སྡེ་སྣོད་ལ་ཐོས་བསམ་བགྱིས་ཏེ་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་མ་ནོར……བར་རིག་པའི་ཤེས་རབ་བསྐྱེད་ནས་ཤེས་རབ་ཀྱི……བསླབ་པ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་ཅིང་མངོན་སུམ་དུ་ཐོབ……པ།)。

སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད། 小乘十八部。即：光护部（འོད་སྲུང་སྡེ་པ། 饮光部）、化地部（ས་སྟོན་པ། ）、法护部（ཆོས་སྲུང་བ། ）、多闻部（མང་ཐོས་པ། ）、赤牒部（གོས་དམར་བ། ）、说分别部（རྣམ་པར་ཕྱེ་སྟེ་སྨྲ་བ། ）、根本说一切有部（གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ། ）、东山住部（ཤར་གྱི་རི་བོའི་སྡེ་པ། ）、西山住部（ནུབ་ཀྱི་རི་བོའི་སྡེ་པ། ）、雪山住部（གངས་རིར་གནས……པ། ）、说常部（རྟག་པར་སྨྲ་བ། ）、说出世部（འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པར་སྨྲ་བ། ）、祇陀林住部（རྒྱལ་བྱེད་ཚལ་ན་གནས་པ། ）、无畏山住部（འཇིགས་མེད་རི་ལ་གནས་པ། ）、大寺住部（གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་ལ་གནས་པ། ）、鸡胤部（ས་སྐྱོག་རི་པ། ）、守护部（སྲུང་བ་པ། ）、犊子部（གནས་མ་བུ་པ། ）。

སྡེ་པ་རྣམ་པ་བཅོ་བརྒྱད། 十八部，小乘十八部。参见སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད། 条。

སྡེ་བཞི། 四部。即：法（ཆོས)、财（ནོར། ）、欲（འདོད་པ། ）、解脱（ཐར་པ། ）。或作：法（ཆོས། ）、义（དོན། ）、欲（འདོད་པ། ）、解脱（ཐར་པ། ），因为“义”与“财”，梵语都作 ཨརྠ། 。

སྡོང་པོའི་བཀོད་པའི་སྙིང་པོ། 《华严经心陀罗尼》。唐代实义难陀汉译。

སྡོམ་རྒྱུན་འབོགས་པ། 传戒。传授戒律。

སྡོམ་བརྒྱུད། 戒律师承。别解脱戒、菩萨戒、密乘戒的师承（སོར་བྱང་སྔགས་གསུམ་གྱི་སྡོམ……པའི་བླ་བརྒྱུད། ）。

སྡོམ་ཊཱིཀ་དཔག་བསམ་སྙེ་མ། 《戒律注释·如意穗》。系十八世纪（藏历第十二饶迥རབ་བྱུང་བཅུ་གཉིས་པ། ）大译师达磨室利（ལོ་ཆེན་དྷརྨ…ཤྲཱི། ）为《三律仪论》一书所作的注释。

སྡོམ་རྣམ་གཉིས། 摄集二部。指无著所著《阿毗达磨集论》（མངོན་པ་ཀུན་བཏུས། ）和《摄大乘论》（ཐེག་བསྡུས། ）两部著作。

སྡོམ་པ། 戒条，律仪。指佛教徒奉行的清规戒律（ཚུལ་ཤིན་གྱི་བྱ་བ་འགོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས། ）。

སྡོམ་པ་ཉམས་པའི་རྒྱུ་བཞི། 犯戒四因。违犯佛教律仪的四种原因。即：不知（མི་ཤེས་པ། ）、不敬（མ་གུས་པ། ）、放荡（བག་མེད་པ། ）、烦恼粗重（ཉོན་མོངས་པ་མང་བ། ）。

སྡོམ་པ་ཉི་ཤུ་པ། 《律仪二十颂》。古印度旃陀罗论师（སློབ་དཔོན་ཙནྡྲ་གོ་མི། ）著。全书包含二十偈颂，主要叙述菩萨戒诸学处。

སྡོམ་པ་ཉི་ཤུ་པའི་འགྲེལ་པ། 《二十律仪释》。轨范师扎西（སློབ་དཔོན་བཀྲ་ཤིས། ）著。

སྡོམ་པ་གཏོང་བའི་རྒྱུ་བཞི། 舍戒四因。舍弃别解脱戒有四种原因。即：决心向解事明理者说明还戒（བརྡ་འཕྲོད་པའི་གང་ཟག་གི་དྲུང་དུ་བསམ་པ་ཐག་པ་ནས་བསླབ་པ་ཕུལ་བ། ）、死亡（ཤི་འཕོས་པ། ）、生起无因果等邪见（རྒྱུ་འབྲས་མེད་པར་ལྟ་བ་སོགས་ལོག་ལྟ་སྐྱེས་པ། ）和二根人和性别三次变异者（མཚན་གཉིས་ཅིག་ཅར་བྱུང་བ་དང་མཚན་ལན་གསུམ་གྱུར་པ། ）。

སྡོམ་པ་ཕུལ་བ། 奉还戒律，舍戒还俗（བསླབ་པ་ཡར་ཕུལ་ཏེ་སྐྱ་སར་བབ་པ། ）。

སྡོམ་པ་ལེན་ཡུལ་ལྔ། 受戒五境，受持律仪五处。即：佛像（སྟོན་པའི་སྐུ་གཟུགས། ）、佛经（ཆོས། ）、亲教师（མཁན་པོ། ）、轨范师（སློབ་དཔོན། ）和僧伽（དགེ་འདུན། ）。

སྡོམ་པ་གསུམ། 三律仪。即：密乘律仪（སྔགས་ཀྱི་སྡོམ་པ། ）、菩萨律仪（བྱང་སེམས་ཀྱི་སྡོམ་པ། ）和别解脱律仪（སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་པ། ）。

སྡོམ་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས། 律仪戒。守诸律仪远离罪过，防护此心于十不善业动念流转（ཉེས་སྤྱོད་མཐའ་དག་ལས་ལྡོག་པར་བྱེད་པ་སྟེ། མི་དགེ་བ་བཅུ་ལ་ཀུན་སློང་ནས་ཀྱང་མི་རྒྱུ་བར་སྡོམ་སེམས་བསྙེན་པའོ། ）。

སྡོམ་པའི་ལས་གསུམ། 律仪三业。别解脱律仪（སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་པ། ）、禅定律仪（བསམ་གཏན་གྱི་སྡོམ་པ། ）和无漏律仪（ཟག་མེད་ཀྱི་སྡོམ་པ། ）。

སྡོམ་འབྱུང་གི་འགྲེལ་པ། 《律生疏》。寂静（ཤཱནྟི་པ། ）著。

སྡོམ་བརྩོན། 僧侣，出家人（རབ་བྱུང་། ）。

སྡོམ་བརྩོན་དམ་པ། 圣僧图。表示密宗事部三怙主、师徒三尊和翻译家的图画（རིགས་གསུམ་མགོན་པོ་དང་། མཁན་སློབ་ཆོས་གསུམ། ལོ་ཙཱ་བ་སོགས་མཚོན་པའི་དཔེ་རིས། ），藏传佛教传统壁画之一。

སྡོམ་བརྩོན་དབང་པོ། 比丘王。仙人的异名。

སྡོམ་ཛེ་མེད་པ། 无残戒。毗奈耶中所说五种顺缘中之想顺缘事（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་མཐུན་རྐྱེན་ལྔའི་ནང་ནས་བསམ་པའི་མཐུན་རྐྱེན་ཞིག）。谓沙弥戒虽一次受，但非由覆根本罪之残戒所遮止者（དགེ་ཚུལ་གྱི་སྡོམ་པ་ལན་གཅིག་བླངས་ཀྱང་ཙ་ལྟུང་འཆབ་བཅས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཉམས་པ་མ་ཡིན་པ་སྡོམ་པ་ཧྲིང་པས་རྒྱུད་མ་བཀག་པ། ），谓之无残戒。

སྡོམ་གསུམ། 三律仪。防止身语恶行之修学律仪。显宗谓有别解脱律仪（སོ་ཐར་སྡོམ་པ། ）、禅定律仪（བསམ་གཏན་སྡོམ་པ། ）、无漏律仪（ཟག་མེད་སྡོམ་པ། ）；显密兼治者谓有别解脱律仪（སོ་ཐར་སྡོམ་པ། ）、菩提心律仪（བྱང་སེམས་སྡོམ་པ། ）、真言律仪（གསང་སྔགས་སྡོམ་པ། ）。

སྡོམ་གསུམ་རྣམ་ངེས། 《三律仪论》。全名《自性大圆满道支分三律仪论》（རང་བཞིན་རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་ལམ་གྱི་ཆ་ལག་སྡོམ་གསུམ་རྣམ་པར་ངེས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་བསྟན་བཅོས། ）。十五世纪阿里班钦·班玛旺结（མངའ་རིས་པཎ་ཆེན་པད་མ་དབང་རྒྱལ། ）著。

སྡོམ་གསུམ་རབ་དབྱེ། 《分别三仪律论》。为萨迦派第四代祖师萨班·贡噶坚赞（ས་པཎ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན། ）著。

སྡོམ་གསོས། 恢复戒律。指僧人犯戒后重新受

戒（བསླབ་སྡོམ་ཉམས་པ་བསྐྱར་གསོས།）。

〔འདྲ〕

འདྲ་བར་བཞེངས། 塑造相似。佛像之异名。

འདྲེས་པའི་མ་རིག་པ། 间杂无明。与见惑间杂之愚痴（ལྟ་བ་ཉོན་མོངས་ཅན་དང་འདྲེས······པའི་རྨོངས་པ།）。

འདྲེས་པའི་ཚལ། 杂林苑，混杂苑。在帝释天所居善见城西，天子天女混杂同居享受五妙欲的林苑（གྲོང་ཁྱེར་ལྟ་ན་སྡུག་པའི་ནུབ་ཕྱོགས····སུ་ལྷའི་བུ་དང་བུ་མོ་འདྲེས་ནས་འདོད་ཡོན་ལྔ་ལ······སྤྱོད་པའི་ཚལ།）。

〔བརྡ〕

བརྡ་སྤྲོད་པ། 文法派。印度外道之一宗派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག）。

བརྡ་སྤྲོད་པ་པ། 声论派。印度大梵派（或梵天派）中支派之一。参见ཚངས་པ་བ། 条。

བརྡར་བཏགས་པའི་ཆོས་མངོན་པ། 世俗对法，假名阿毗达磨。宣说为证胜义对法而努力闻、思、修时所有诸有漏慧和生得慧的论著（དོན་དམ་པའི་ཆོས་མངོན་པ་དེ་འཐོབ་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར····དུ་ཞུགས་པའི་ཐོས་བསམ་སྒོམ་གསུམ་གྱི་ཤེས་རབ····ཟག་བཅས་དང་སྐྱེས་ཐོབ་ཀྱི་ཤེས་རབ་གང་ཡིན་པ····དང་། དེ་རྣམས་བཟོད་བྱར་བྱེད་པའི་བསྟན་བཅོས་རྣམས་སོ།），

〔བཟླ〕

བཟླམ་བྱའི་ཉེས་བྱས། 所戒恶作。沙弥所守护之三十三种违犯之外的比丘所应断罪，须加意防护，故名所防护恶作罪（དགེ་ཚུལ་གྱིས······བསྲུང་བྱ་ལྟུང་བ་འདས་སོ་གསུམ་ལས་གཞན་པའི·····དགེ་སློང་གི་སྤང་བྱ་རྣམས་ཡིད་ཀྱིས་བཟླམ་པར་བྱ····དགོས་པས་བཟླམ་བྱའི་ཉེས་བྱས་ཞེས་བྱ།）。

བསྡུ་བའི་དངོས་པོ་བཞི། 四摄事。即：布施（སྦྱིན་པ།）、爱语（སྙན་པར་སྨྲ་བ།）、利行（དོན་སྤྱོད་པ།）和同事（དོན་མཐུན་པ།）。佛教中称四摄事是菩萨在众生中进行工作的方法。

བསྡུ་བའི་སྟོབས། 摄受力。摄受一切有情之力（སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་རྗེས་སུ་འཛིན་པར་བྱེད·····པའི་སྟོབས།）。

བསྡུས་གྲྭ། 堆扎。僧人学习经文的预备班。如学经僧人进入拉萨三大寺后，一律以扎仓（གྲྭ་ཚང་།）为单位，将他们编进称作"堆扎"的预备班，而且不考虑这些僧人的年龄和学历。

བསྡུས་རྒྱུད་འབྱུང་བ་འཛིན་པའི་ལྡེབ་སྦྱར་གྱི······ཚིགས་བཅད་སྟོང་གསུམ་བྱ་བ། 《略续持鬘配韵三千颂》。

བསྡུས་དངོས་བཞི། 四摄法。同བསྡུ་བའི་དངོས་པོ་བཞི། 条。

བསྡུས་འཇོམས། 合众地狱。八热地狱之一（ཚ་དམྱལ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

བསྡུས་དོན་གྱི་འགྲེལ་པ། 《摄义释论》。佛密（སངས་རྒྱས་གསང་བ།）所著密宗典籍。

བསྡུས་པ་རྣམ་པ་བཅུ་གཅིག 十一种略摄。即：相略摄（མཚན་ཉིད་ཀྱིས་བསྡུས་པ།）、界略摄（ཁམས་ཀྱིས་བསྡུས་པ།）、种略摄（རིགས་ཀྱིས···བསྡུས་པ།）、时位略摄（གནས་སྐབས་ཀྱིས······བསྡུས་པ།）、伴助略摄（གྲོགས་ཀྱིས་བསྡུས······པ།）、方位略摄（ཕྱོགས་ཀྱིས་བསྡུས་པ།、时略摄（དུས་ཀྱིས་བསྡུས་པ།）、一方略摄（ཕྱོགས་·

གཅིག་གིས་བསྡུས་པ།)、全部略摄 (མཐའ་དག་གིས་བསྡུས་པ།)、相互略摄 (གཅིག་གིས་གཅིག་བསྡུས་པ།)、胜义略摄 (དོན་དམ་པས་བསྡུས……པ།)。

བསྡུས་པ་ལས་གྱུར་པའི་གཟུགས། 极略色。五种法处所摄色之一 (ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད་པའི………གཟུགས་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。思维分析至于细微边际之极微尘，眼所不能现见者 (རྟོག……པས་ཕྲ་བའི་ཆུང་མཐའ་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱི་གཟུགས……མིག་ལ་བསྟན་དུ་མེད་པའོ།)。

ན་ག་རཱ་ཛ། （梵）那嘎惹札。龙王（ཀླུའི་རྒྱལ་པོ། ）。

ན་ནྡཿ། （梵）难陀。释迦牟尼弟子中六群比丘之一（དགའ་བོ་སྟེ། སྡེ་དྲུག་པའི་ཉན་ཐོས་དྲུག་སྡེའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ན་བའི་ཆུ་བོ། 病瀑流。形容病痛似瀑水（ན་བའི་སྡུག་བསྔལ་ཆུ་བོའི་གཟུགས་སུ་བཀོད་པ། ）。四瀑流之一（ཆུ་བོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ན་བའི་སྡུག་བསྔལ། 病苦。体内四大不调，盛衰错乱，身觉痛楚，心感忧伤，生起种种难忍之苦（ལུས་ཀྱི་འབྱུང་བའི་ཁམས་རྣམས་ཆ་མི……མཉམ་པར་ཤས་ཆེ་ཆུང་དུ་འཁྲུགས་པས་ལུས་ལ……གདུང་བ་བསྐྱེད་ཅིང་སེམས་ལ་མི་བདེ་བ་བསྐྱེད……པས་ཤིན་ཏུ་བཟོད་དཀའ་བའི་སྡུག་བསྔལ། ）。为八苦之一（སྡུག་བསྔལ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ན་མོ། （梵）南无。顶礼，敬礼（ཕྱག་འཚལ་ལོ། ）。

ན་མོ་གུ་རུ། （梵）南无古如。顶礼喇嘛，向喇嘛顶礼致敬（ཕྱག་འཚལ་ལོ་བླ་མ་ལ་ཞེས་པ……དང་པོ་ཀུས་འདུད་ཞུས་པའི་དོན། ）。

ན་མོ་དྷརྨཱ་ཡ། （梵）南无达磨耶。顶礼佛法（ཆོས་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ། ）。

ན་མོ་བུདྡྷཱ་ཡ། （梵）南无佛陀耶。顶礼佛陀（སངས་རྒྱས་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ། ）。

ན་མོ་སཾ་གྷཱ་ཡ། （梵）南无僧伽耶。顶礼僧伽（དགེ་འདུན་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ། ）。

ན་ར་ཀ （梵）奈洛迦，地狱。参见དམྱལ་བ།条。

ནཱ་ད། （梵）那达。如发端百千分之一，为超越诸色之意（སྐྲ་རྩེ་བརྒྱ་སྟོང་དུ་བགོས་པའི་ཆ་ཏ……བཀྲ་སྟེ་གཟུགས་འདས་སོ་ཞེས་པའི་དོན། ）。

ནཱ་རོ་མཁའ་སྤྱོད་མ། 那若空行母。佛教无上密宗一本尊名（པདྨ་ཅན་ནཱ་རོ་པ་ནས་བརྒྱུད……པའི་མཁའ་སྤྱོད་མ་སྐྱེ་སྒགས་བླ་མེད་ཀྱི་ཡི་དམ……ཞིག）。

ནཱ་རོ་པ། 那若巴。公元十一世纪人，印度著名密宗大德。藏传佛教噶举派玛尔巴译师（མར་པ། 1012—1097）曾得到他的传承。

ནཱ་རོ་པའི་ལྕམ། 那若巴之妹，空行母尼格玛（འདི་ནཱ་རོ་པའི་སྲིང་མོ་མཁའ་འགྲོ་མ་ནི་གུ་མ་ཟེར་བ་དེ་རེད། ）。

ནཱ་རོའི་ཆོས་དྲུག 那若六法。十一世纪印度佛学家那若达巴（ནཱ་རོ་ཏ་པ། ）所传六种修习方法。一说为脐火瑜伽（གཏུམ་མོའི་རྣལ……འབྱོར། ）、光明（འོད་གསལ། ）、幻身（སྒྱུ……ལུས། ）、中有（བར་དོ། ）、迁识（འཕོ་བ། ）、入舍（གྲོང་འཇུག）。另一说为脐火（གཏུམ……མོ། ）、光明（འོད་གསལ། ）、幻身（སྒྱུ་ལུས། ）、双运（ཟུང་འཇུག）、迁识（འཕོ་བ། ）、入舍（གྲོང་འཇུག）。

ནཱ་ལེནྡྲའི་ཆོས་སྡེ། 那兰陀寺。在古印度摩揭陀国地方，建于公元五世纪至六世纪初，有八大寺院，僧徒主客常达万人，学习大乘、小乘及吠陀、因明、声明、医方等学处，为当时印度佛教的最高学府（ཧོར་རྒྱ་གར་མ་ག་དྷ་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་རྒྱལ་བུ་རྒྱལ་བྱེད་ཀྱི་ཚལ་ན་ཡོད་པའི་དགོན་པ་གྲགས་ཅན་ཞིག དུས་རབ་ལྔ་པ་ནས་དྲུག་པའི་དུས་འགོའི་བར་དུ་བཏབ། དེར་དགོན་ཆེན་བརྒྱད་ཡོད་པ་དང་དགེ་འདུན་གཞིས་བྱེས་མི་གྲངས་ཆིག……ཁྲི་ཙམ་ཞིག་རྒྱུན་དུ་བཞུགས། དེར་ཐེག་ཆེན་ཐེག་ཆུང་དང་། རིག་བྱེད། ཚད་མ། སྒྲ་རིག་པ། གསོ་བ་རིག་པ་སོགས་བསླབ་པའི་གནས་ཡིན་པས། རྒྱ་གར་གྱི་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་སློབ་གྲྭ་མཐོ……རིམ་ཞིག་ཏུ་གྱུར། ）。

ནག་ཆོས་བཞི། 四种不善法。即：欺骗阿阇黎（མཁན་སློབ་སོགས་རྫུན་གྱིས་སླུ་བ། ）、悔做善事（དགེ་བ་བྱེད་པ་ལ་འགྱོད་པ་བསྐྱེད་པ། ）、恶言发心（སེམས་བསྐྱེད་པ་ལ་མི་སྙན་པ་བརྗོད་པ། ）、行为不规（གཡོ་སྒྱུས་སྤྱོད་པ། ）。

ནག་འཇིགས། 黑怖畏。一种密法。

ནག་པོ། 黑色。古印度一声闻罗汉，为释迦牟尼第六代付法藏师（ཉན་ཐོས་དགྲ་བཅོམ་པ་ཞིག་སྟེ། བསྟན་པའི་གཏད་རབས་དྲུག་པ། ）。

ནག་པོ་ཆེན་པོ། 黑天，大黑天神。本名噜捺罗，意译为暴恶，别名摩诃迦罗（མཧཱ་ཀཱ་ལ། 意为大黑），为佛教密宗护法神之一（མགོན་ནག་གི་རིགས། ）。

ནག་པོ་པ། 黑行派。密宗无上部派别之一。

ནག་པོ་སྤྱོད་པ། 黑行者。一大德名，即古印度八十得道者中之噶哈那巴徐瓦（ཧོར་རྒྱ་གར……གྱི་གྲུབ་ཆེན་ཞིག་སྟེ་གྲུབ་ཐོབ་བརྒྱད་ཅུའི་ཡ་གྱལ……ཞིག）。

ནག་ཚོ་ལོ་ཙཱ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་བ། 纳措・楚成甲哇（1011—？）。藏族一大译师名，曾奉阿里古格王降曲沃（གུ་གེའི་རྒྱལ་པོ་བྱང་ཆུབ……འོད། ）之命，与俄・列贝喜饶（རྔོག་ལེགས……པའི་ཤེས་རབ། ）同往印度迎请阿底峡尊者来藏。纳措译师依止尊者前后共十九年，尊者的教授他大都获得（ཇོ་བོ་ལ་ལོ་ཕྱིར་ལོ་བཅུ་དགུ་བསྟེན། གདམས་པའང་ཕལ་ཆེར་ཐོབ། ）。尊者和译师曾共同译出《摄大乘论释》（ཐེག་བསྡུས་ཀྱི་འགྲེལ་པ། ）及《究竟一乘宝性论释》（ཐེག་པ་ཆེན་པོ་རྒྱུད་བླ་མའི་འགྲེལ་པ། ）等许多论著。

ནག་བཞི། 四纳弟子。指姐敦嘉纳（ལྕེ་སྟོན་རྒྱ་ནག）、索纳考洛（ཟུར་ནག་འཁོར་ལོ། ）、娘纳多波（ཉྭ་ནག་མདོ་པོ། ）和阿纳祖多旺秋（མངའ་ནག་གཙུག་ཏོར་དབང་ཕྱུག）等四人，均为藏传佛教宁玛派拉结卓普巴（ལྷ་རྗེ་སྒྲོ་ཕུག་པ། ）的得意弟子。

ནགས་ན་གནས། 伐那婆斯尊者。受释迦牟尼之命，主持佛教的十六罗汉之一，住七叶窟（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་བསྟན་པ་གཉེར་དུ་གཏད་པའི་དགྲ་བཅོམ་བཅུ་དྲུག་ལས་ལོ་མ་བདུན་པའི་རི་ཕུག་ན……བཞུགས་པའི་གནས་བརྟན་ཞིག）。

ནང་སྐོར། 1.内层环行路（སྐོར་ལམ་ནང་མ། ），指佛教徒围绕圣地巡礼时走的最内 一层通道。2.右绕（གཡས་སྐོར། ），指佛教徒右手一面靠向圣地进行的巡礼环绕。

ནང་གི་སྐལ་མཉམ་པ། 内同分。密宗入曼陀罗是令与天（本尊）同分，由降智使与诸天同分，各为内同分（དཀྱིལ་འཁོར་དུ་ཞུགས་པ་ནི། ལྷ་དང་སྐལ་བ་མཉམ་པར་བྱས་པ་ཡིན་ལ་དེ་ལ……གཉིས་ལས། ཡེ་ཤེས་ཕབ་པས་ཀྱང་ལྷ་རྣམས་དང་སྐལ་བ་མཉམ་པར་བྱེད་དེ། འདི་ནི་ནང་གི་སྐལ་

མཉམ་པ་ཡིན་ནོ།)。

ནང་གི་སྐྱེ་མཆེད། 内处。四大为因所造清净有色，即眼根等可见有对色和意等不可见无对色（འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་བཞི་དག་རྒྱུར་བྱས་པའི་……གཟུགས་ཅན་དང་། མིག་གི་དབང་པོ་སོགས་བསྟན་མེད་ཐོགས་བཅས་ཀྱི་གཟུགས་དང་། ཡིད་སོགས་བསྟན་མེད་ཐོགས་མེད་རྣམས་སོ།)。

ནང་གི་སྐྱེ་མཆེད་དྲུག 内六处。即：眼（མིག་གི་སྐྱེ་མཆེད།)、耳（རྣ་བའི་སྐྱེ་མཆེད།)、鼻（སྣའི་སྐྱེ་མཆེད།)、舌（ལྕེའི་སྐྱེ་མཆེད། ）、身（ལུས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད།)、意（ཡིད་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད།)。

ནང་གི་རྟེན་འབྲེལ། 内缘起，内因缘。内情世界，依十二因缘支次第生起，无明为缘生行，从此生识等，诸前因生起后果，前因坏灭，后因亦灭（ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་རྣམས་རྟེན་…འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ཚུལ་གྱིས་རིམ་བཞིན་…འབྱུང་བ་སྟེ། མ་རིག་པ་ལས་འདུ་བྱེད་དང་། དེ་ལས་རྣམ་ཤེས་སོགས་རྒྱུ་སྔ་མ་ལས་འབྲས་བུ་ཕྱི་…མ་འབྱུང་བ་དང་། རྒྱུ་འགག་པས་འབྲས་བུ་འགག་པའོ།)。

ནང་གི་བསྟན་བཅོས། 内论，内明论。佛教徒自称为内道，故称佛教典籍为内论（སངས་…རྒྱས་པའི་བསྟན་བཅོས།)。

ནང་གི་ཐེག་པ་གསུམ། 内三乘，内三续。指宁玛派建立的生次大瑜伽、圆次无上瑜伽和双运心点瑜伽（གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་ལུགས་ལ་མ་…ཧཱ་ཨ་ནུ་ཨ་ཏི་གསུམ་མོ།)。

ནང་གི་དེ་ཉིད་བཅུ། 十种内自性。即：二驱邪（ཕྱིར་ཟློག་གཉིས།)、四灌顶（དབང་བཞི་བསྐུར་བ།)、分契合（ཁ་སྦྱོར་དབྱེ་བ།)、施食子（གཏོར་མ།)、金刚念诵（རྡོ་རྗེའི་བཟླས་པ།)、修持威猛（དྲག་ཤུལ་སྒྲུབ་པ།)、开光（རབ……གནས།)、治坛场（དཀྱིལ་འཁོར་སྒྲུབ་པ།)、典供赞（མཆོད་བསྟོད་ཉེ་བ།)、自入坛场随受允许（བདག་འཇུག་ལེན་ཞིང་རྗེས་སུ་གནང་བ་ནོད་…པ།)。

ནང་གི་ཕྱག་རྒྱ། 内印。阿那哈达，或那达者，谓不可坏自性猛利之声；或领受无二大乐所依之世俗菩提心。如是三者，明自身为天（本尊）身，及猛利火与安乐所依拘陀，此为内印（ལུས་དང་ཨ་ན་ཧ་ཏ་སྟེ་གཞོམ་དུ་མེད་ངོ་…བོ་གཏུམ་མོའི་སྒྲའམ་ནཱ་ད་དང་གཉིས་སུ་མེད་པའི་…བདེ་ཆེན་ཉམས་སུ་མྱོང་བའི་རྟེན་ཀུན་རྫོབ་བྱང་……ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཏེ་དེ་ལྟར་གསུམ་མཆོན་པར་བྱེད་པ་…སྟེ། རང་གི་ལུས་ལྷའི་སྐུར་བྱས་པ་དང་། གཏུམ་མོའི་མེ་དང་བདེ་བའི་རྟེན་ཀུནྡ་ལྟ་བུ་སྟོན་པ་ནི་ནང་…གི་ཕྱག་རྒྱའོ།)。

ནང་གི་བེམ་པོ། 内色物质。由内之极微而成者，即诸有色根（ནང་གི་རྡུལ་དུ་གྲུབ་པ་སྟེ། དབང་པོ་གཟུགས་ཅན་པ་རྣམས་སོ།)。

ནང་གི་ཚོར་བ། 内受。意受，心受，意识所觉受（ཡིད་ཀྱི་ཚོར་བའམ། སེམས་ཀྱི་ཚོར་བ། ཡིད་ཤེས་སུ་གྱུར་པའི་ཚོར་བའོ།)。

ནང་གི་མཚན་མ། 内相。内心所觉苦受、乐受、平等舍受诸差别相（བདེ་སྡུག་བཏང་སྙོམས་ཀྱི་ཁྱད་པར་ལྟ་བུ།)。

ནང་གི་མཚོ། 内海。指从须弥山到持边山间七层山海中之内层六海（ནང་གི་རྒྱ་མཚོ་སྟེ། རོལ་པའི་མཚོ་བདུན་ནམ། རི་རབ་ནས་སུ་འཁྱུད་འཛིན་ལ་ཐུག་པའི་རི་དེ་དག་གི་བར་ན་ཡོད་པའི་མཚོ་བདུན་…གྱི་ནང་མ་དྲུག)。

ནང་གི་མཚོ་དྲུག 内六海。即：密海（སྦྲང་རྩིའི་མཚོ།)、奶油海（མར་གྱི་མཚོ།)、酪海（ཞོའི་…མཚོ།)、乳海（འོ་མའི་མཚོ།)、水海（ཆུའི·…

མཚོ། ）和酒海（ཆང་གི་མཚོ། ）。

ནང་གི་གཟུགས། 内色。内心所统摄的色法。如五根等身内净色（སྐྱེས་བུའི་ཤེས་རྒྱུད་ཀྱིས……བསྡུས་པའི་གཟུགས་ཏེ། དབང་པོ་ལྔ་ལྟ་བུ་ནང་གི་གཟུགས་ཅན་དྭངས་པའོ། ）。

ནང་གི་གཟུགས་ཅན་དང་བ། 内净色，内清净色。即五根（དབང་པོ་ལྔ། ）。

ནང་གི་གཟུགས་ཅན་དྭངས་པ། 内净色。同ནང་གི་གཟུགས་ཅན་དང་བ། 条。

ནང་གི་གཡེང་བ། 内散动。昏沉、掉举、爱著定味，由此三过退灭等持（བྱིང་བ་དང་། རྒོད་པ་དང་། རོ་མྱོང་བར་བྱེད་པ་སྟེ། སྐྱོན་དེ་གསུམ་གྱིས་ཏིང་ངེ་འཛིན་མེད་པར་བྱེད་པའོ། ）。为六种散动（རྣམ་གཡེང་དྲུག）之一。

ནང་གི་རི་དྲུག 内六山。即：碧光山、风伽山、尼卡扎山、宝光山、达褥那山和凉山（འོད་ལྡན་དང་། མཆར། ནི་ཁ་ཊ། ནོར་བུའི་འོད། ཏྲི་ཏ། བསིལ་རི་རྣམས་སོ། ）。

ནང་རྒྱུད། 内密乘。指宁玛派所说“九乘”（ཐེག་པ་རིམ་པ་དགུ། ）中的大瑜伽密（རྣལ……འབྱོར་ཆེན་པོའི་རྒྱུད། ）、随类瑜伽密（རྗེས་སུ……རྣལ་འབྱོར་གྱི་རྒྱུད། ）和无上瑜伽密（རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད། ）。又称为“内密乘”或“无上内三乘”（བླ་ན་མེད་པའི་ནང་རྒྱུད………གསུམ། ）。相当于其他藏传佛教派别对密法分为四部中的第四部：无上瑜伽部。

ནང་རྒྱུད་སྡེ་གསུམ། 密教内三部。旧派密乘说密续大瑜伽（རྒྱུད་མ་ཧཱ་ཡོ་ག）、教言随类瑜伽（ལུང་ཨ་ནུ་ཡོ་ག）、诀窍最极瑜伽（མན་ངག……ཨ་ཏི་ཡོ་ག）为密教内三部。

ནང་མཆོད། 内供。佛教徒秘密灌顶时的供品之一（སྔགས་ལུགས་གསང་དབང་དང་འབྲེལ་བའི……རྫས་རིགས། ）。

ནང་མཆོད་ཀ་པཱ་ལི། 内供颅器。藏传佛教密宗盛内供的容器，系用人的颅骨制成（སྔགས་ཀྱི……མཆོད་པའི་སྣོད་སྤྱད་ཐོད་ཀ་པཱ་ལི། ）。

ནང་མཆོད་གསེར་སྐྱེམས། 内供饮料。在佛像前供养的茶、酒、水等饮料（མཆོད་འབུལ……སྐབས་ལྷ་སྲུའི་མདུན་དུ་ཇ་ཆང་ཆུ་སོགས་འབུལ……བར་གསེར་སྐྱེམས་འབུལ་ཟེར། ）。

ནང་འཇུག 内入。为令弟子本尊缘分相同，使由东门入无量宫，围绕本尊巡行顶礼，誓守应守誓言，降下智尊融入誓尊坚住无别，授予花鬘灌顶以结部主接引之缘（སློབ་མ་རྣམས……ལྷ་དང་སྐལ་བ་མཉམ་པར་གཞུག་པའི་ཕྱིར་ཡོལ……བ་ནང་འཇུག་བྱ་བ་སྟེ། ཤར་སྒོ་ནས་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་ནང་དུ་ཞུགས་ཏེ་ལྷ་རྣམས་ལ་བསྐོར……ནས་ཕྱག་བྱ་བ་དང་། དམ་ཚིག་བསྲུང་དགོས་པར་དམ་བཞག་བྱེད་པ་དང་། ཡེ་ཤེས་པ་ཕབ་སྟེ་དམ་ཡེ་དབྱེར་མེད་དུ་བརྟན་པར་བྱེད་པ་དང་། བདེན་སྟོབས་བརྗོད་དེ་མེ་ཏོག་དོར་བ་དང་། རིགས་བདག་གི་རྗེས་སུ་འཛིན་པའི་རྟེན་འབྲེལ་དུ་མེ་ཏོག་ཕྲེང……བའི་དབང་བསྐུར་བ་རྣམས་སོ། ）。

ནང་སྟོང་པ་ཉིད། 内空。十六空之一。内谓眼等六根及其所依身内五蕴。是诸根蕴，无微尘许常恒永住人法实有，名为内空（སྟོང་པ……ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། མིག་ལ་སོགས་པའི་དབང་པོ་དྲུག་དང་དེའི་རྟེན་ལུས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ལྔ……དག་ནི་ནང་ཞེས་བྱ་ལ། དེ་དག་ལ་ཆོས་དང་གང་ཟག་ཅེས་རྟག་པ་ཐེར་ཟུག་ཏུ་གནས་པའི་དངོས་པོ……རྡུལ་ཙམ་ཡང་མེད་པ། ）。

ནང་བསྟན། 内教。指佛教（སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་

པ། ），是佛教徒对佛教的称呼。

ནང་ཐུགས་ཀྱི་སྲས་གསུམ། 内三大得意弟子。据佛教史称，甲裕哇（བྱ་ཡུལ་བ། ）曾抚育两千僧人，其中有内三大得意弟子，系指后藏的仁波且多杰弥觉（རིན་པོ་ཆེ་རྡོ་རྗེ་མི……བསྐྱོད། ）、日摩坚巴嘉（རི་མོ་ཅན་པ་རྒྱ། ）和恰杰哇努却内（ཕྱག་རྗེ་བ་ནུབ་མཆོད་གནས）三人。甲裕哇系噶当派高僧，仲敦巴再传弟子。

ནང་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། 内时轮。三时轮之一。指五欲界、六欲天、十六色界、四无色边处等三十一有情世间（དུས་འཁོར་གྱི་ནང་གཞན……གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། འདོད་ཁམས་ལྔ། འདོད་ལྷ་དྲུག གཟུགས་ཁམས་བཅུ་དྲུག གཟུགས་མེད་སྐྱེ་མཆེད་མུ་བཞི་སྟེ་ནང་བཅུད་འཇིག་རྟེན……སྲིད་པ་སུམ་ཅུ་སོ་གཅིག་སོགས་ལ་ཟེར། ）。

ནང་དོན་ཞིམ་པོ། 内境物质。内微尘所成之内净色五根（ནང་གི་རྡུལ་དུ་གྲུབ་པ་སྟེ། ནང་གི་གཟུགས་ཅན་དབང་པོ་ལྔ་པོའོ། ）。

ནང་དོན་རིག་པ། 内明。指了解佛所说五乘之妙理，即了解取舍（སྤང་བླང་རིག་པ། ）、通达三学之义（བསླབ་པ་གསུམ་གྱི་དོན་རྟོགས་པ། ），谓之内明，系五明（རིག་པའི་གནས་ལྔ། ）之一。

ནང་ནུས་པའི་དབང་ལྔ། 内五力灌顶。旧密大瑜伽五种入门灌顶。即：自利精进力听闻灌顶和修习灌顶（རང་དོན་ནུས་པའི་བརྩོན་འགྲུས……ཅན་ལ་ཉན་དབང་དང་སྒོམ་དབང་གཉིས། ），他利精进力说法灌顶和事业灌顶（གཞན་དོན་ནུས……པའི་བརྩོན་འགྲུས་ཅན་ལ་འཆད་དབང་དང་ཕྲིན……དབང་གཉིས། ），二利能成金刚王广大佛语灌顶（གཉིས་དོན་ནུས་པ་ལ་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་པོ་བཀའ་རབ་འབྱམས་ཀྱི་དབང་། ），总为五力灌顶。

ནང་པ། 内道。即佛教，也作佛教徒的称呼。佛教徒分宗教为内外两道，自称内道，佛教以外的教派为外道（ཆོས་ཕྱི་ནང་གཉིས་སུ་ཕྱེ་བའི་ནང་པ་སྟེ་སངས་རྒྱས་པ། ）。

ནང་པ་སངས་རྒྱས་པ། 佛教徒。奉行释迦牟尼教法的教徒（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཆོས་ལུགས་འཛིན་པ……པོ། ）。

ནང་པའི་གྲུབ་མཐའ། 内道教派，佛教。承认三宝是最正确的皈依处所、承认四法印是最正确的见解的宗教派别（དཀོན་མཆོག་གསུམ……སྐྱབས་གནས་ཡང་དག་ཏུ་འཛིན་ཞིང་། ལྟ་བ་བཀར་བཏགས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་བཞི་ཁས་ལེན་པའི་གྲུབ་མཐའ……སྨྲ་བ། ）。

ནང་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་གཉིས། 内道两部。即小乘佛教和大乘佛教（ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་དང་། ཐེག་ཆེན་སྨྲ་བ་གཉིས་སོ། ）。

ནང་པའི་ཆ་ལུགས། 僧装。佛教徒的装束（སངས་རྒྱས་པའི་ཆ་བྱད། ）。

ནང་པའི་ཆོས། 内道法。即佛法（སངས་རྒྱས་བསྟན་པའི་ཆོས། ）。

ནང་པའི་ལྟ་བ། 内道见。合于佛教四法印的观点（ལྟ་བ་བཀར་བཏགས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་བཞི། ）。

ནང་པའི་སྟོན་པ། 本师。佛教徒称佛教创始人释迦牟尼为本师（སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་ལུགས……སྲོལ་གཏོད་མཁན་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ། ）。

ནང་པའི་བསྟན་པ། 内教。即佛教（སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ། ）。

ནང་ཕྱོགས། 内道，佛教。参见ནང་པ། 条。

ནང་བོན། 内苯。苯教有内苯与外苯之分，内苯近似于佛教（སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་དང་ཆ……འདྲ་བའི་བོན་པོ། ）。

ནང་འབྲུམ་ནག་པོ། 《黑病本》。苯教经典名(བོན་ལུགས་ཀྱི་གཞུང་ཞིག)。

ནང་རིག་པ། 内明，内学。佛教徒自称讲述三学、二次第等修习方法的佛教殊胜不共导引为内明(བསླབ་པ་གསུམ་དང་། བསྐྱེད་རྫོགས་གཉིས་ཀྱི་ཉམས་ལེན་སོགས་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ལམ་སྟོན་པའི་རིག་པ།)。

ནད་ཀྱི་བསྐལ་པ། 疾疫劫。佛书说，劫末人寿十岁时，病毒流行，染则即死。此疫流行七个月零七天，疾疫劫就指此而言(སངས་རྒྱས་པའི་བཤད་སྲོལ་ལ། མི་ཚེ་ལོ་བཅུ་པའི་སྐབས། ནད་རིམས་གོས་ཚད་ཚང་མ་འཕྲལ་དུ་ཤི་བའི་ནད་…ཀྱི་བསྐལ་པ་ཟླ་བ་བདུན་དང་ཞག་བདུན་འབྱུང་བ་…དེའོ།)。

ནད་བདག 病主，病魔。迷信所说掌管生病的鬼祟(སྔོན་དང་ནད་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ་ན་ཚའི་བདག་…པོ་གདོན་འདྲེ་སོགས་ཡོད་པ།)。

ནན་ཏུར། 治罪。《毗奈耶经》所说于犯罪不乐还净者进行治罪，使居下位，申斥诃责(འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་མི་སྤྲོ་བ་ལ…ཆད་ལས་ཀྱི་བྱ་བ་སྟེ། འོག་ཏུ་གཞུག་ཅིང་བཤུང་བའམ་སྨད་པའི་དོན།)。

ནན་ཏུར་གྱི་ཕྱིར་བཅོས། 治罪还净。《毗奈耶经》十七事中，犯罪还净四事之一。对于犯罪不乐还净者，进行治罪羯磨。此分四种治罚和一种七摈，合成五类(འདུལ་བ་གཞི་བཅུ…བདུན་ལས། ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་བཞིའི་ནང་གསེས། ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་བྱེད་པར་མི་སྤྲོ་བའམ་མི་འདོད་ན་ནན་ཏུར་གྱི་ལས་བྱ་བ་སྟེ། ནང་གསེས་སུ་ནན་ཏུར་བཞི་དང་། གནས་དབྱུང་བདུན་གཅིག་ཏུ་བྱས་པས་ལྔ་ཡོད་དོ།)。

ནན་ཏུར་འགྲོལ་བའི་རྒྱུ་གསུམ། 治罪解脱三因。即：忍耐、见谛、得阿罗汉三种共因(བཟོད་པ་གསོལ་བ་དང་། བདེན་པ་མཐོང་བ། དགྲ་བཅོམ་ཐོབ་པ་སྟེ་ཐུན་མོང་གི་རྒྱུ་གསུམ་མོ།)。

ནན་ཏུར་བཞི། 四治罪。《毗奈耶经》十七事中犯罪还净四事之一。一类对于不乐还净者的治罪方式：威慑治罪，于行斗欧不听制止者，声言摈黜；呵责治罪，于犯残堕不肯还净又续犯者，身虽自在，仍令往就他处还净；永摈治罪，于污家者，从彼众中永远摈黜；疏远治罪，于轻侮在家人等，不行亲善友好之行(འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན་ལས། ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་བཞིའི་ནང་གསེས། མི་སྤྲོ་བ་ནན་ཏུར་གྱི་ཕྱིར་བཅོས་བྱ་ཚུལ་ཁག་གཅིག་སྟེ། འཐབ་ཀྲོལ་བྱེད་པ་ལ་བྱ་བ་འདི་ཐོང་ཞིག་མི་གཏོང་ན་གནས……ནས་དབྱུང་ངོ་ཞེས་བསྡིགས་པ་ནན་ཏུར་དང་། ཉེས་ལྟུང་ཕྱིར་མི་བཅོས་པར་རྒྱུན་དུ་སྤྱོད་པ་ལ་གང…ཟག་རང་དབང་ཅན་ཡིན་ཀྱང་གཞན་ལ་ཆོས་ཤིག…ཅེས་པ་སྨད་པ་ནན་ཏུར་དང་། ཁྱིམ་སུན་འབྱིན་པ་གནས་དེ་ནས་ཕྱིར་ཕུད་པ་བསྐྲད་པ་ནན་ཏུར་དང་། ཁྱིམ་པ་སོགས་ལ་བརྙས་ཐབས་བྱེད་པ་ལ་མཛའ……གཅུགས་ཀྱི་དངོས་པོ་སྤངས་ནས་ཕྱིར་འགྱེད་པ་སྟེ…བཞིའོ།)。

ནན་ཏུར་གསུམ། 三治罪。即：诃责治罪、摈黜治罪和安立治罪(སྨད་པ་ནན་ཏུར་དང་། བསྐྲད་པ་ནན་ཏུར། རྣམ་པར་བཞག་པའི་ནན་ཏུར་བཅས་གསུམ་མོ།)。

ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད། 空无边处。四无色处之一。思惟诸法但如虚空，而此虚空是无边际者(གཟུགས་མེད་སྐྱེ་མཆེད་བཞིའི……ནང་གསེས། ཆོས་ཐམས་ཅད་ནམ་མཁའ་ཙམ་དུ་ཟད་ལ་ནམ་མཁའ་དེ་མཐའ་ཡས་སོ་སྙམ་དུ་སེམས……པའི་ས་པའོ།)。

ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར། 空无边处解脱。四无色解脱之一。眼等五识没不生起，随转意识及助伴想亦不生起。如是外境及于外境流行诸识不生起故，诸法唯余虚空，念此虚空无有边际，从而安住空无边处之定（གཟུགས་མེད་རྣམ་ཐར་བཞིའི་ནང……གསེས། མིག་ལ་སོགས་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ལྔ་ནུབ་སྟེ་མི་འབྱུང་བས་དེའི་རྗེས་སུ་འཇུག་པའི་ཡིད་……ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་དང་། དེ་དང་འགྲོགས་པའི་འདུ་ཤེས་ཀྱང་མི་འབྱུང་། དེ་ལྟར་ཕྱིའི་ཡུལ་དང་ཡུལ་ལ་རྒྱུ་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་མི་འབྱུང་བས་ན……ཆོས་ཐམས་ཅད་ནམ་མཁའ་ཙམ་དུ་ཟད་ལ། ནམ་མཁའ་ནི་མཐའ་ཡས་སོ་སྙམ་དུ་སྙོམས་པར་ཞུགས་པ་སྟེ་ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་རྫོགས་པར……བྱས་ཏེ་གནས་པའོ། ）。

ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྙོམས་འཇུག 空无边处定。四无色定之一。以空无边处为所缘，一心专注之定（གཟུགས་མེད་སྙོམས་འཇུག་བཞིའི་ཡ……གྱལ། ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་ལ་དམིགས་པ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་འཇུག་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ། ）。

ནམ་མཁའ་དང་མཉམ་པའི་བུ་ཆེན་བཞི། 等于虚空四大弟子。指宗喀巴大师的事业宏大等于虚空的四大弟子。即：嘉样曲结·扎西贝丹（འཇམ་དབྱངས་ཆོས་རྒྱལ་བཀྲ་ཤིས་དཔལ་ལྡན། ）、无匹法主贡如坚参桑波（མཉམ་མེད་ཆོས……རྗེ་ཀུང་རུ་རྒྱལ་མཚན་བཟང་པོ། ）、杰尊喜绕僧格（རྗེ་བཙུན་ཤེས་རབ་སེང་གེ། ）、一切智更敦珠巴（ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་དགེ་འདུན་གྲུབ་པ། 1391—1474，彼于1447年建札什伦布寺）。

ནམ་མཁའ་མཛོད། 虚空宝藏。传说为供养之物经无漏三摩地加持后，成为无尽增长者（མཆོད་པའི་རྫས་རྣམས་ཟག་མེད་ཏིང་ངེ་འཛིན……གྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ཏེ་མི་ཟད་པའི་གཏེར་དུ……སྤེལ་བ། ）。

ནམ་མཁའ་མཛོད་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 虚空藏三摩地。初地所证布施自在的三摩地（ས་དང……པོའི་སྐབས་སུ་ཐོབ་པའི་སྦྱིན་པ་ལ་དབང་ཐོབ་པའི……ཏིང་ངེ་འཛིན། ）。

ནམ་མཁའི་སྐྲ་ཅན། 虚空发者。大自在天之异名（དབང་ཕྱུག་གི་མཚན། ）。

ནམ་མཁའི་ཁམས། 虚空界。六界之一。能令种子不受障蔽（ཁམས་དྲུག་གི་ནང་གསེས། སྟོང་པའི་ཆ་སྟེ་ས་བོན་མི་སྒྲིབ་པའི་བྱ་བ་བྱེད་པ། ）。

ནམ་མཁའི་གོས་ཅན་པ། 天衣派。古印度外道一宗派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་། ）。

ནམ་མཁའི་སྙིང་པོ། 虚空藏。一菩萨名（བྱང་སེམས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

ནམ་མཁའི་ཏོག 虚空顶菩萨。一菩萨名（བྱང་སེམས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

ནམ་མཁའི་མཛོད། 1.虚空藏。一菩萨名（བྱང་སེམས་ཤིག་གི་མཚན། ）。2.《虚空藏》。全名《虚空藏菩萨所向大乘经》。共八卷。由古印度佛学家比杂雅希拉、希兰陀罗菩提和藏译师益西德三人藏译，并用厘定后的藏文校正（འཕགས་པ་ནམ་མཁའི་མཛོད་ཀྱིས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། བམ་པོ་བརྒྱད་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་བི་ཛ་ཡ་ཤཱི་ལ་དང་། ཤཱི་ལེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཏེ་སྐད་གསར་བཅད་ཀྱིས་བཅོས་པའོ། ）。

ནམཿ། （梵）南无。顶礼，叩头（ཕྱག་འཚལ་བ། ）。

ཉི་གུའི་ཆོས་དྲུག 妮谷六法。密乘妮谷空行所传

六法。即：脐火暖乐自燃（གཏུམ་མོ་བདེ་དྲོད…རང་འབར།）、幻身贪愤自解（སྒྱུ་ལུས་ཆགས…སྡང་རང་གྲོལ།）、梦境迷乱自净（རྨི་ལམ་ཉིང…འཁྲུལ་རང་དག）、光明愚钝自醒（འོད་གསལ…གཏི་མུག་རང་སངས།）、往生不修自觉（འཕོ…བ་མ་བསྒོམས་སངས་རྒྱས།）、中有如来报身（བར་དོ་རྒྱལ་བ་ལོངས་སྐུ།）。

ནིདཱནཾ། （梵）尼陀那。因缘。参见གླེང་གཞིའི་སྡེ། 条。

ནི་རཉྫ་ན། （梵）尼连禅河。释迦牟尼成道近处一河名。

ནིརྦཱཎ། （梵）涅槃。寂灭，脱离忧苦（མྱ་ངན་ལས་འདས་པ།）。

ནུབ་ཀྱི་རི་བོ་བ། 西山部。小乘大众部五部之一（ཐེག་དམན་ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ནུབ་ཀྱི་རི་བོ་ལ་གནས་པའི་སྡེ། 西山住部。同ནུབ་ཀྱི་རི་བོ་བ། 条。

ནུབ་གཅིག་ལྷག་པོར་ཉལ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 宿过一夜。与未近圆者同一界内共宿两夜以上者（བསྙེན་པར་མ་རྫོགས་པ་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་མཚམས་ནང་གཅིག་ཏུ་ནུབ་གཉིས་ལས་ལྷག་པར་ཉལ་བ།）。为九十单堕（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུ།）之一。

ནུབ་ཕྱོགས་ཆུ་ལྷ། 西方水神。西方护法水神（ནུབ་ཕྱོགས་ཕྱོགས་སྐྱོང་ཆུ་ལྷ།）。

ནུབ་ཕྱོགས་བདག་པོ། 西方主。西方水神的异名（ནུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་སྐྱོང་ཆུ་ལྷའི་མིང་གི་རྣམ…………གྲངས།）。

ནུབ་བ་གླང་སྤྱོད། 西牛货洲。佛书所说须弥山西方海中一大洲名。据说此洲享用牛和珍宝，故名牛货（རི་རབ་ཀྱི་ནུབ་ངོས་རྒྱ་མཚོར་ཆགས…པའི་གླིང་ཆེན་ཞིག་སྟེ། བ་གླང་དང་ནོར་བུ་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པས་ན་བ་ལང་སྤྱོད་ཅེས་མིང་བཏགས…སོ།）。为四大洲之一（གླིང་བཞིའི་ཡ་གྱལ………ཞིག）。

ནེའུ་ཐོག་གི་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་མོ། 内乌托大寺。由噶当派高僧俄・列贝喜饶（རྔོག་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ།）依阿底峡尊者的授记，于水牛年修建，与昆・贡却结布修建萨迦寺为同一年（ཇོ་བོས་ལུང་བསྟན་པ་བཞིན་ཆུ་མོ་གླང་གི་ལོ…ལ་བཏབ། དེ་ཡང་འཁོན་དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་པོས་ས་སྐྱ་བཏབ་པ་དང་ལོ་གཅིག）。

ནོར་རྒྱུན་མ། 财流佛母，增禄天母。赐予财宝成就的一密乘本尊名（ནོར་གྱི་དངོས་གྲུབ་སྟེར…བའི་གསང་སྔགས་ཀྱི་ལྷ་མོ་ཞིག）。

ནོར་རྒྱུན་མའི་སྨོན་ལམ། 《持世母誓愿》。由洛追丹巴（安慧）译师依据汉文译成藏文（ལོ…ཙཱ་བ་བློ་གྲོས་བརྟན་པས་རྒྱ་ཡིག་ལས་བོད་ཡིག་ཏུ…བསྒྱུར་པའོ།）。

ནོར་ལྷ། 1.诺拉。古印度外道遍入天派一导师名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའི་ཁྱབ་འཇུག་པའི…སློབ་དཔོན་ཞིག）。2.财神（ནོར་གྱི་ལྷ་རིགས།）。

〔གན〕

གནང་བའི་ཉེས་མེད་བཅུ་གསུམ། 开许无罪十三条。沙弥开许无罪共有十三条。即：持余法衣（ཆོས་གོས་ལྷག་པོ་འཆང་བ།）、持双钵（ལྷུང་བཟེད་ཟུང་འཆང་བ།）、离法衣（ཆོས་གོས་དང་བྲལ་བ།）、掘地（ས་རྐོ་བ།）、触宝（རིན་ཆེན་གྱི་རིགས་ལ་རེག་པ།）、触火（མེ་ལ་རེག་པ།）、再食（བསོས་བཏང་ནས་ཡང་ཟ་བ།）、攀过人高树（ཤིང་མི་གང་ལས་མཐོར་འཛེགས་པ།）、伐树

(ཤིང་སོགས་སྐྱེ་བ་གཅོད་པ།)、不予取食(བྱིན་ལེན་མ་བྱས་པར་ཟ་བ།)、青草上撒秽物(རྩྭ་སྔོན་གྱི་ཁྲོད་དུ་མི་གཙང་བ་འདོར་བ།)、食蓄物(གསོག་འཇོག་ཏུ་སོང་བ་ཟ་བ།)和未许损种(ཙང་བ་མ་བྱས་པར་ས་བོན་འཇོམས་པ།)。

གནང་ཞུའི་ཇ་འགྲེད། 开许供茶。为请准入寺而施供的茶和银两(དགོན་པ་དེར་ཞུགས་ཆོག···པར་གནང་བ་ཞུ་ཆེད་གཏོང་བའི་ཇ་དང་དངུལ······འགྲེད།)。

གནད་གསུམ། 三要。旧密大圆满超越修习之三要。即：整饬身体要点，不超离三身之三种坐式；引导法界要点，不动摇三身之看法；现象外境要点，法界本智不分不离，缓息安住(རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་ཐོད་རྒལ་བསྒོམ་པའི་གནད···གསུམ་སྟེ། བཅའ་བ་ལུས་ཀྱི་གནད་སྐུ་གསུམ་གྱི་བཞུགས་སྟངས་གསུམ་ལས་མི་གཡོ་བ། འཁྲིད་པ་དབྱིངས་ཀྱི་གནད་སྐུ་གསུམ་གྱི་གཟིགས་སྟངས་ལས་མི་འགུལ་བ། སྣང་བ་ཡུལ་གྱི་གནད་དབྱིངས་རིག་མི་འབྲལ་ཞིང་རླུང་དལ་བར་སྡོད་པ་རྣམས་སོ།)。

གནམ་གྱི་ལྷ། 上天之神。转轮王(འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ།)。

གནས་ཀྱི་བདག་པོ། 圣地主。帝释之异名(བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག)。

གནས་ཀྱི་ཡན་ལག 1.安住支。四静虑支之一。四静虑中，生起对治和功德二支之所依处，谓心一境性三摩地(བསམ་གཏན་བཞི་འི་ཡན་ལག···ཅིག་སྟེ། བསམ་གཏན་བཞི་འི་གཉེན་པོའི་ཡན་ལག་དང་ཕན་ཡོན་གྱི་ཡན་ལག་གཉིས་པོ་འབྱུང་བའི་གཞི་སེམས་རྩེ་གཅིག་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ།)。2.依止支。念菩提分(དྲན་པ་ཡང་དག་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག་གོ།)。

གནས་ཀྱི་སློབ་དཔོན། 依止师。《毗奈耶经》所说五轨范师之一。对新度比丘授予遮止、修刃、开许三种教诫之先辈比丘(འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་སློབ་དཔོན་ལྔའི་ནང་གསེས། གནས་འཆའ་བའི་སློབ་མ་ལ་དགག་སྒྲུབ་གནང་གསུམ་གྱི···བསླབ་བྱ་སློབ་པར་བྱེད་པའི་དགེ་སློང་།)。

གནས་ཀྱི་སློབ་མ། 依止徒。生活在喇嘛身边的弟子(བླ་མའི་གམ་དུ་གནས་འཆའ་བའི་སློབ·········མ།)。

གནས་སྐབས་བརྒྱད། 八位。密乘所说地、水、火、风、白、红、黑、明等隐没次第之八分际(སྔགས་ཞུགས་ལས་བཤད་པའི་ས་ཆུ་མེ་རླུང་···དང་། དཀར་ལམ། དམར་ལམ། ནག་ལམ། སྣང་བ་བཅས་ཐིམ་རིམ་གྱི་གནས་སྐབས་བརྒྱད།)。

གནས་སྐབས་དང་པོ་གཉིས་སུ་ཕྲ་ཐིག་སྒོམ·········ཚུལ། 初二位修微细明点法。密法中初位与第二位修细微明点，为初次第时，于粗细能依所依曼陀罗，数数作息，成明显相，即尔便足，不须修奢摩地，以第二次第时，宣说脉气、猛利火等瑜伽，多种修定之方便(རིམ་པ་དང་པོའི་སྐབས་སུ་རྟེན་དང་བརྟེན་པའི···དཀྱིལ་འཁོར་ཕྲ་རགས་རྣམས་ལ་ཡང་ཡང་ཡིད་ལ···བྱེད་པ་གོམས་པའི་གསལ་སྣང་བརྙེས་ན་དེ་ཙམ···གྱིས་ཆོག་གི། ཞི་གནས་བསྒྲུབ་མི་དགོས་ཏེ། རིམ་པ་གཉིས་པའི་སྐབས་སུ་རྩ་རླུང་དང་གཏུམ་མོ་ལ·········སོགས་པའི་རྣལ་འབྱོར་གྱིས་སེམས་གནས་པའི······ཏིང་ངེ་འཛིན་བརྟན་པོ་སྒྲུབ་པའི་ཐབས་མང་དུ······གསུངས་པའི་ཕྱིར་རོ།)。

གནས་སྐོར། 巡礼，朝圣，朝山。指佛教徒往名山寺庙等处瞻仰进香的活动(གནས་རྟེན······རིམ་བཞིན་མཇལ་ཕྱིན་འགྲོ་བ།)。

གནས་སྐོར་བ། 香客。朝圣的人(གནས་རྟེན་མཇལ་སྐོར་བྱེད་མཁན།)。

གནས་བསྐལ། 住劫。佛经中说宇宙形成以后，未坏灭以前二十中劫期间，世界安住不变，称为住劫（རང་བྱུང་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་མ་ཞིག་པར་གནས་དུས་ཀྱི་བསྐལ་པ།）。

གནས་བསྐལ་གྱི་དུས་བཞི། 住劫四时。即：圆满时（རྫོགས་ལྡན་གྱི་དུས།）、三分时（གསུམ་ལྡན་གྱི་དུས།）、二分时（གཉིས་ལྡན་གྱི་དུས།）、净时（རྩོད་ལྡན་གྱི་དུས།）。

གནས་ཁ་གཉིས། 大昭寺（ཇོ་ལྡན་གཙུག་ལག་ཁང་།）和小昭寺（ར་མོ་ཆེ་ཇོ་ཁང་།）两者的合称。

གནས་གོང་མ། 上界。指色界（གཟུགས་ཁམས།）和无色界（གཟུགས་མེད་ཁམས།）。

གནས་འགྱུར་མཐར་ཕྱིན་པ་གསུམ། 到彼岸三转依。即心转依（སེམས་ཀྱི་གནས་འགྱུར།）、道转依（ལམ་གྱི་གནས་འགྱུར།）和慧转依（ཡེ་ཤེས་ཀྱི་གནས་འགྱུར།）。

གནས་འགྱུར་བ། 转化，转依。情况发生变化（སྔར་གྱི་གནས་ཚུལ་འཕོས་ནས་རྣམ་པ་གསར་པ་གཞན་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་བ།）。

གནས་ངན་ལེན། 1.取恶趣。投生恶趣（སྐྱེ་གནས་མི་ལེགས་པར་སྐྱེ་བ།）。2.粗重。身语意不堪能（སྒོ་གསུམ་ལས་སུ་མི་རུང་བ།）。3.烦恼习气（ཉོན་མོངས་ཀྱི་བག་ཆགས།）。4.堕罪（ལྟུང་བ།）。

གནས་ངན་ལེན་གྱི་གཡེང་བ། 粗重散动。六种散动之一。心虽爱乐等持功德，但计我是修静虑者，我慢现前（རྣམ་གཡེང་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། སྙིང་ནས་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཡོན་ཏན་འདོད་ཀྱང་བདག་ནི་བསམ་གཏན་པའོ་སྙམ་པའི་ང་རྒྱལ་མངོན་དུ་བྱུང་བ།）。

གནས་ངན་ལེན་འཆབ་པའི་ལྟུང་བྱེད། 覆罪。九十单堕之一。谓无特殊需要，明知其他比丘犯有他胜或僧残堕罪而故意覆盖者（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགོས་པ་ཁྱད་པར་ཅན་མེད་པར་དགེ་སློང་གཞན་ལ་ཕམ་ལྷག་གང་རུང་གི་ལྟུང་བ་བྱུང་བ་ཤེས་བཞིན་དུ་འཆབ་པའོ།）。

གནས་ངན་ལེན་བརྗོད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 说罪。九十单堕之一。对犯他胜或僧残比丘，自己未被派为揭其堕罪，但向未近圆者言之（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། ཕམ་ལྷག་གང་རུང་བྱུང་བའི་དགེ་སློང་ལ་རང་ཉིད་དེའི་ལྟུང་བ་སྒྲོགས་པར་མ་བསྐོས་བཞིན་དུ་བསྙེན་པར་མ་རྫོགས་པ་ལ་སྨྲ་བར་བྱེད་པའོ།）。

གནས་ལྔ། 五处。指身体的五个部位：顶间、喉间、心间、脐间和密处（ལུས་ཀྱི་གནས་ལྔ་སྟེ། སྤྱི་བོ། མགྲིན་པ། སྙིང་ཁ། ལྟེ་བ། གསང་གནས་བཅས་སོ།）。

གནས་ཆ། 住分，安住分。心在定境上持续留住不向别处流散部分（སེམས་གཞན་དུ་མི་གཡེང་བར་གནས་པའི་ཆ་སྟེ། སེམས་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་གནས་པའི་ཆའོ།）。

གནས་ཆུང་དགོན། 乃穷寺。原西藏地方政府供奉主要护法神金刚称护法的寺庙名（གནས་ཆུང་སྤྲ་དབྱངས་གླིང་སྟེ། སྔར་བོད་ས་གནས་སྲིད་གཞུང་གི་སྲུང་མ་གཙོ་བོ་ཆོས་སྐྱོང་རྡོ་རྗེ་གྲགས་ལྡན་གནས་པའི་དགོན་པ་དེའོ།），地在拉萨哲蚌寺山下。

གནས་ཆུང་སྒོག 乃穷寺（གནས་ཆུང་དགོན།）的别名。

གནས་ཆུང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ། 乃穷护法大神。原西藏地方政府供奉的护法神白哈王（སྔར་བོད་ས་གནས་སྲིད་གཞུང་གིས་བསྟེན་པའི་དགྲ་ལྷ་པེ་

ཏར་རྒྱལ་པོ། ）。

གནས་ཆེན། 圣地。宗教徒视为神圣而瞻仰、进香、朝拜之地。如波罗奈斯圣地（དཔེར་ན་གནས་མཆོག་ཝཱ་ར་ཎ་སི་ལྟ་བུ། ）。

གནས་ཆེན་ལྔ། 五大圣地。佛书所说南赡部洲五大圣地：金刚座（རྡོ་རྗེ་གདན། ）、五台山（རི་བོ་རྩེ་ལྔ། ）、布达拉（པོ་ཏ་ལ། ）、邬仗耶那（ཨོ་ཊི་ཡ་ན། ）和香拔拉（ཤམྦྷ་ལ། ）。

གནས་ཆེན་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་མཆོད་རྟེན་ལ་བསྟོད་པ། 《佛说八大灵塔名号经》。巴蔡尼玛扎（པ་ཚབ་ཉི་མ་གྲགས། ）藏译。

གནས་ཆེན་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་མཆོད་རྟེན་ལ་ཕྱག་………འཚལ་བའི་བསྟོད་པ། 《八大灵塔梵赞》。云丹贝（ཡོན་ཏན་དཔལ། ）藏译。

གནས་མཆོག 圣地。具有寺庙、佛像、佛塔，被宗教徒视为神圣的地方（ཆོས་ལུགས་ཀྱི་སྐུ……གསུང་ཐུགས་རྟེན་བཞུགས་ཡུལ་མཆོག་ཏུ་གྱུར……པ། ）。

གནས་འཆའ། 依止，栖止。依靠师长（དགེ་རྒན་བསྟེན་པ། ）。

གནས་མཇལ་བ། 1.朝山，朝圣（གནས་རྟེན་མཇལ་བ། ）。2.香客。朝山拜庙的宗教徒（གནས་མཇལ་མཁན། ）。

གནས་སྙིང་། 乃宁寺。座落在西藏江孜县南部的一座古寺名。据传阿底峡在驻锡此寺期间，曾为其开光（རྒྱལ་རྩེའི་ལྷོ་ངོས་སུ་ཆགས་ཡོད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དོན་སྙིང་ལྡན་པའི་དགོན་པ་ཞིག…………ཡིན། ཇོ་བོ་ཨ་ཏི་ཤ་དགོན་པ་དེར་ཞབས་སོར་འཁོར་སྐབས་རབ་གནས་གནང་ཞིང་གནས་ཀྱི་སྙིང་…པོ་འདུག་ཅེས་གསུངས་པས་གནས་སྙིང་ཡང…………ཟེར། ）。

གནས་རྟེན། 圣地，圣迹。被佛教徒视为神圣的神殿、寺庙，以及里面的佛像、经书等（ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ཐད་འགངས་ཆེ་བའི་གནས་ལྷ་ཁང་དང་། དགོན་སྡེ་སོགས་དང་། དེར་ཡོད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་ཀྱི་རྟེན། ）。

གནས་བརྟན། 长老，尊者，上座。佛教律经中尊称戒腊较自己为高的比丘（སངས་རྒྱས……ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ནང་ལ་རང་ལས་བསླབ་པ་རྒན་པའི··དགེ་སློང་གི་ཆེ་བརྗོད་དེ་འདུལ་བའི་བརྡ། ）。

གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག 十六尊者。受释迦牟尼之命，主持佛教的十六罗汉：因竭陀尊者、阿氏多尊者、伐那婆斯尊者、迦里迦尊者、伐阇罗佛多尊者、跋陀罗尊者、迦罗加伐蹉尊者、迦诺迦跋黎堕阇尊者、巴沽拉尊者、罗怙罗尊者、注荼半托迦尊者、宾度罗跋罗堕尊者、半托迦尊者、那迦希尊者、苏频陀尊者和阿秘特尊者（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་བསྟན་པ་གཉེར··དུ་གཏད་པའི་དགྲ་བཅོམ་པ་བཅུ་དྲུག་སྟེ། ཡན་ལག་འབྱུང་། མ་ཕམ་པ། ནགས་ན་གནས། དུས་ལྡན། རྡོ་རྗེ་མོའི་བུ། བཟང་པོ། གསེར་གྱི་བེའུ། བྷ་ར་དྷྭ་ཛ་གསེར་ཅན། བ་ཀུ་ལ། སྒྲ་གཅན་འཛིན། ལམ་ཕྲན་བསྟན། བྷ་ར་དྷྭ་ཛ་བསོད་སྙོམས་ལེན། ལམ་ཆེན་བསྟན། ཀླུའི་སྡེ། སྦེད་བྱེད། མི་ཕྱེད་པ་སྟེ་བཅུ་དྲུག)。

གནས་བརྟན་དྲུག 六上座。指宗喀巴的六位清净戒行（ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་པར་དག་པ། ）弟子：上座曲桑巴（གནས་བརྟན་ཆོས་བཟང་པ། ）、上座甲顶巴·顿主贝（གནས་བརྟན་རྒྱལ་སྡིངས་པ··དོན་གྲུབ་དཔལ། ）、上座嘉玛哇·更敦结布（གནས་བརྟན་རྒྱ་མ་བ་དགེ་འདུན་རྒྱལ་པོ། ）、上座沃色扎西（གནས་བརྟན་འོད་ཟེར་བཀྲ་ཤིས། ）、上座旬努桑吉（གནས་བརྟན་གཞོན་ནུ་སངས……

རྒྱས།)、上座贡噶本 (གནས་བརྟན་ཀུན་དགའ་འབུམ།)。

གནས་བརྟན་པ། 1.上座部。小乘十八部（ཐེག་དམན་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད། ）中，上座部分三部（三家）。参见གནས་བརྟན་པ་གསུམ། 条。2.声闻根本四部之一 (ཉན་ཐོས་ཚ་བའི་སྡེ………བཞི་འི་གྲས་ཤིག)。参见གནས་བརྟན་པའི་སྡེ། 条。

གནས་བརྟན་པ་སྡེ་བཅུ། 上座十部。即：雪山部（གངས་རི་པ། ）、说一切有部 (ཐམས་ཅད་ཡོད་སྨྲ།)、犊子部 (གནས་མ་བུ་པ།)、法上部 (ཆོས་མཆོག་པ།)、贤道部 (བཟང་པོའི་ལམ……པ།)、众敬部 (ཀུན་གྱིས་བཀུར་བ།)、化多部 (མང་སྟོན་པ།)、法藏部 (ཆོས་སྦེ་པ།)、饮光部 (འོད་སྲུང་པ།)、上师部 (བླ་མ་པ།)。

གནས་བརྟན་པ་གསུམ། 上座部三部：祇陀林住部 (རྒྱལ་བྱེད་ཚལ་ན་གནས་པ།)、无畏山住部 (འཇིགས་མེད་རི་ལ་གནས་པ།) 和大寺住部 (གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་ན་གནས་པ།)。为迦旃延那所传。

གནས་བརྟན་པའི་སྡེ། 上座部。印度佛教声闻根本四部 (ཙ་བའི་སྡེ་བཞི།) 之一。据北传佛教记载，佛逝世后一百年时，比丘大天提出五条教义新见解，遭到教团内诸长老比丘反对，于是佛教发生最初的分裂，形成大众部和上座部。上座在释迦逝世三百年初又分裂为一切有部 (ཐམས་ཅད་ཡོད་སྨྲ།) 和雪山部 (གངས་རི་པ།)，并进而分出犊子部 (གནས་མ་བུ………པ།) 等八个部派。传说此部为迦旃延那 (ཀཱ……ཏྱཱ་ཡ་ན།) 所传出，主张灭尽定有心，无颠倒识和十无数劫乃至三十劫以内，可以成佛 (གྲུབ་མཐའ་འགོག་སྙོམས་ལ་སེམས་ཡོད་པ་དང་། ལོག་ཤེས་མེད་པ་དང་། གྲངས་མེད་བཅུ་ཡན་ནས་སུམ་ཅུ་མན་གང་རུང་གིས་འཚང་རྒྱ་བར་འདོད……པ།)。

གནས་བརྟན་ཡན་ལག་འབྱུང་། 因竭陀尊者。十六尊者之一 (གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་གི་ནང……གསེས་ཤིག)。相传博多哇・仁钦色 (པོ་ཏོ་བ……རིན་ཆེན་གསལ། 1091—1165）自己宣称为圣因竭陀尊者的化身 (འཕགས་པའི་གནས་བརྟན……ཡན་ལག་འབྱུང་དུ་ཞལ་གྱིས་བཞེས།)。

གནས་ཐམས་ཅད་དུ་འཕར་བ། 处遍超越。二十僧伽之一。凡彼往趋色究竟者，除大梵外，遍经色界其他一切天处，然后以色究竟身，而般涅槃 (དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། འོག་མིན་གྱི་མཐར་ཐུག་པར་འགྲོ་བ་གང་ཚངས་ཆེན་མ……གཏོགས་པ་གནས་གཞན་ཐམས་ཅད་བརྒྱུད་ནས……འོག་མིན་གྱི་རྟེན་ལ་འདའ་བའི་རིགས་ཅན་ནོ།)。

གནས་དང་གནས་མ་ཡིན་པ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས། 知处非处智力。如来十力之一。如来了知生起有情之因，是业烦恼，而非我、非造作者、非自在天等；行善往生上界善趣是应理处，往生恶趣是不应理处；行恶往生恶趣是应理处，往生善趣是不应理处 (དེ་བཞིན་གཤེགས……པའི་སྟོབས་བཅུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ལས་དང་ཉོན་མོངས་པ་ནི་སེམས་ཅན་སྐྱེད་པའི་རྒྱུ་ཡིན་པར་ཤེས……ལ་བདག་དང་བྱེད་པ་དང་དབང་ཕྱུག་ལ་སོགས་པ……ནི་སེམས་ཅན་སྐྱེད་པའི་རྒྱུ་མ་ཡིན་པར་མཁྱེན་པ……དང་། དགེ་བས་མཐོ་རིས་སུ་སྐྱེ་བའི་གནས་ཡིན་ལ། དེས་ངན་སོང་དུ་སྐྱེ་བའི་གནས་མ་ཡིན་པར་མཁྱེན་པ་དང་། མི་དགེ་བ་སྤྱད་པས་ངན་སོང་དུ་སྐྱེ་བའི་གནས་ཡིན་ལ། དེས་མཐོ་རིས་སུ་སྐྱེ་བའི་གནས་མ་ཡིན་པར་མཁྱེན་པ་སོགས་སོ།)。

གནས་དང་དབང་པོ་ཐ་དད་པའི་ལམ་བཞི།

处和根分离四道。即：神通难缓（མངོན་ཤེས་བུལ་ལ་དཀའ་བ།）、神通难速（མངོན་ཤེས་མྱུར་ལ་དཀའ་བ།）、神通易缓（མངོན་ཤེས་བུལ་ལ་སླ་བ།）、神通易速（མངོན་ཤེས་མྱུར་ལ་སླ་བ།）。

གནས་ནས་འབྱིན། 驱摈。如从自本位摈出（རང་བཞིན་དུ་གནས་པ་ལས་ཕྱི་རོལ་ཏུ་འདོན་པ་ལྟ་བུ།）。

གནས་པ། 住。一切行蕴发生以后，未灭以前，刹那相续，辗转存在（འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཕུང་པོ་དེ་དག་བྱུང་ནས་དེ་སྐད་ཅིག་མའི་རྒྱུན་མཐུད་པ་ནམ་མ་ཞིག་པའི་བར་དུ་འདུག་པ་དེའོ།）。为不相应行之一（ལྡན་མིན་འདུ་བྱེད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གནས་པ་དགུ། 九依止。指依止佛、法、僧、轨范师、亲教师、上师、近侍，补特伽罗和境（སྟོན་པ་དང་། ཆོས། དགེ་འདུན། སློབ་དཔོན། མཁན་པོ། བླ་མ། ཉེ་གནས། གང་ཟག ཡུལ་བཅས་དགུ་ལ་བསྟེན་པའོ།）。

གནས་པ་སྒྲུབ་ཐུགས། 修安住法。密法中修安住法有二：于初二位修微细明点；于第三位修微细明点（གནས་སྐབས་དང་པོ་གཉིས་སུ་ཐིག་སྒོམ་ཚུལ་དང་། གནས་སྐབས་གསུམ་པར་ཐིག་སྒོམ་ཚུལ་སོ།）。

གནས་པ་བུ། 住子部。佛教毗婆沙部一派（ནང་པའི་བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་བྱེ་བྲག་ཅིག）。

གནས་པ་མི་འགྱུར་བའི་ས། 安住不变地。旧密所说第五瑜伽所证八地。究竟道中，永恒安住法性智慧无二无别根本位中无有变异，故称八地为安住不变（རྙིང་མའི་གཞུང་དུ། རྣལ་འབྱོར་ལྔ་པའི་སྐབས་སུ་ཐོབ་པའི་ས་བརྒྱད་པ་སྟེ། མཐར་ལམ་དུ། དབྱིངས་ཡེ་དབྱེར་མེད་ཀྱི་དགོངས་པ་ལ་རྟག་ཏུ་གནས་ཤིང་འཕོ་འགྱུར་མེད་པས། ས་བརྒྱད་པ་ལ་གནས་པ་མི་འགྱུར་བའི་ས་ཞེས་བྱའོ།）。

གནས་པ་བཞི། 四住。八果向中四种住于沙果位者（ཞུགས་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། དགེ་སྦྱོང་གི་འབྲས་བུ་ལ་གནས་པ་བཞི།）：预流果（རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས།）、一来果（ཕྱིར་འོང་འབྲས་གནས།）、不还果（ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས།）和阿罗汉果（དགྲ་བཅོམ་འབྲས་གནས།）。

གནས་པ་བཟང་པོ། 善坐，善坐功，坐功法。按密宗无上瑜伽部的说法，如果能对自己体内气脉控制自如，自己的心也就能够自由收聚，谓之善坐（རང་གི་ལུས་ལ་གནས་པའི་རྩ་རླུང་ལ་རང་དབང་ཐོབ་ན་རང་གི་སེམས་ཀྱང་རང་གི་དབང་དུ་འདུས་ཐུབ་ཅེས་གསང་སྔགས་བླ་ན་མེད་པའི་གཞུང་གི་བཤད་སྲོལ་ལ་ཡོད།）。

གནས་པ་ལས་མི་བསྐྱོད་པའི་ཆོས་ཅན། 安住法罗汉。六种罗汉之一。钝根罗汉，不问受或不受妙欲迷醉皆无可能退失现法乐住，亦无可能炼治诸根者（དགྲ་བཅོམ་པ་དྲུག་གི་ནང་གསེས། གང་དབང་པོ་རྟུལ་པོ་འདོད་ཡོན་གྱིས་སྨྱོས་ཀྱང་རུང་མ་སྨྱོས་ཀྱང་རུང་མཐོང་བའི་ཆོས་ལ་བདེ་བར་གནས་པ་ལས་ཡོངས་སུ་ཉམས་པའི་སྐལ་བ་ཅན་མ་ཡིན་ལ་དབང་པོ་རྣམས་སྦྱོང་བའི་སྐལ་བ་ཅན་ཡིན་ཡང་མ་ཡིན་པའོ།）。

གནས་པའི་བསྐལ་པ། 住劫。四劫中之第二位。佛书说宇宙形成以后，未坏灭以前二十中劫时间，称为住劫（སངས་རྒྱས་པའི་བཤད་སྲོལ་ལྟར་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ཟིན་པ་ནས་འཇིག་ལ་ཐུག་པའི་བར་གྱི་གནས་པའི་ཡུན་ཚད་དེ་བསྐལ་ཉི་ཤུའི་ཡུན་ལ་གནས་པའི་བསྐལ་བ་ཞེས་བྱའོ།）。此劫期间，世界安住不变。同གནས་བསྐལ། 条。

གནས་པའི་བར་བསྐལ་ཉི་ཤུ། 二十中劫。初限劫（或第一中劫），中劫来复十八次和末劫（或最后中劫），共二十中劫（ཡ་ཟོག་རིང་མོའམ་བར་བསྐལ་དང་པོ་དང་། ཁྲུག་པ་བཅོ་བརྒྱད་དེ་བར་བསྐལ་བཅོ་བརྒྱད་དང་། མ་ཟོག་རིང་མོའམ་བར་བསྐལ་ཐ་མ་སྟེ་བསྡོམས་པས་བར་གྱི་བསྐལ་པ་ཉི་ཤུའོ།）。

གནས་པའི་བླ་མའི་མཚན་ཉིད་བཅུ། 定住上师十相。即：沉稳（བརྟན་པ།）、善取舍（མཁས་པ།）、身不居高（ལུས་ཐ་མལ་དུ་གནས་པ།）、地住本性（ས་རང་བཞིན་དུ་གནས་པ།）、具慈悲（སྙིང་རྗེ་དང་ལྡན་པ།）、有忍耐（བཟོད་པ་དང་ལྡན་པ།）、内心清净（ནང་གི་འཁོན་དག་པ།）、佛法受益（ཆོས་ཀྱིས་ཕན་འདོགས་པ།）、财物受益（ཟང་ཟིང་གིས་ཕན་འདོགས་པ།）、如期传教诫（དུས་སུ་གདམས་ངག་འདོམས་པ།）。

གནས་པའི་རང་རྒྱལ། 住法独觉。甫证声闻预流果位即成独觉者（ཉན་ཐོས་ཀྱི་རྒྱུན་ཞུགས་ཀྱི་འབྲས་བུ་ཙམ་ཐོབ་ནས་རང་རྒྱལ་དུ་གྱུར་པ།）。

གནས་སྤར། 超度，超荐。按宗教仪式诵经，使死者亡魂升天，名为超度（ཆོས་ལུགས་ལྟར་གཤིན་པོའི་རྣམ་ཤེས་གནས་གོང་མར་སྤར་བ།）。

གནས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། 处圆满。五圆满之一。指色究竟天、知足天等天界和波罗奈斯、灵鹫山、玛拉雅山等佛在人间说法处（ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ལྔའི་ནང་གསེས། འོག་མིན། དགའ་ལྡན་སོགས་ལྷ་ཡུལ་དང་། ཝཱ་ར་ཎ་སཱི། བྱ་རྒོད་ཕུང་པོའི་རི། རི་བོ་མ་ལ་ཡ་སོགས་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ཆོས་གསུངས་པའི་གནས།）。

གནས་དབེན་པ། 寂静处。指山间小寺等（ཟང་ཟིང་མེད་པའི་གནས་དགོན་རི་ཁྲོད་སོགས།）。

གནས་བྱའི་ཆོས་བཞི། 四常住法。出家僧众可以享用的四类生活资具：衣不堕美恶二边（གོས་བཟང་ངན་གྱི་མཐའ་གཉིས་སུ་མ་ལྷུང་བར་སྤྱོད་པ།）、食不堕二边（ཟས་མཐའ་གཉིས་སུ་མ་ལྷུང་བར་སྤྱོད་པ།）、卧具不堕二边（གནས་མལ་མཐའ་གཉིས་སུ་མ་ལྷུང་བར་སྤྱོད་པ།）和药事不堕二边（སྨན་མཐའ་གཉིས་སུ་མ་ལྷུང་བར་སྤྱོད་པ།）。

གནས་བླ་མ། 长老。僻静小寺的剃度亲教师（རབ་བྱུང་རྟེན་སའི་གནས་བརྟན།）。

གནས་དབྱུང་བདུན། 七种驱摈。犯罪还净四事之一。七种对于不乐还净者举行的治罚之法。谓比丘犯僧残等罪，众已周知，仍不还净者，应从本处永远摈黜。此分为七。即：强说不见自曾犯罪、犯罪不肯回净、怀有恶见、躬行斗殴、起斗殴因、与比丘尼淫荡杂处、依教评论仍不息诤（ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་བཞིའི་ནང་གསེས། མི་སྤྲོ་བ་ནན་ཏུར་གྱི་ཕྱིར་བཅོས་བྱེད་པའི་ཚུལ་ཞིག་སྟེ། ལྷག་མ་ལ་སོགས་པའི་ལྟུང་བ་བྱུང་བར་ཀུན་ལ་གྲགས་ཀྱང་ཕྱིར་བཅོས་བྱེད་མི་འདོད་པའི་གང་ཟག་རང་བཞིན་གྱི་གནས་ནས་ཕྱིར་དབྱུང་བ་ལ། ལྟུང་བ་མ་མཐོང་ཟེར་བ། ལྟུང་བ་ཕྱིར་མི་འཆོས་པ། སྡིག་ལྟ་ཅན། འཐབ་ཀྲོལ་བྱེད་པ། འཐབ་ཀྲོལ་གྱི་རྒྱུ་ཉེ་བར་སྒྲུབ་པ། དགེ་སློང་མ་དང་འཁྲུར་གཡེང་དང་རྩ་ཧྲལ་གྱིས་འདྲིས་ཤིང་གནས་པ། ཆོས་རྣམ་པར་གཏན་ལ་ཕབ་པས་ཀྱང་རྩོད་པ་ཞི་བར་མ་གྱུར་པ་རྣམས་ནི་གནས་ནས་དབྱུང་བ་བདུན་ནོ།）。

གནས་མ་བུ་པ། 住母子部。小乘之一部（ཐེག་དམན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。同གནས་མ་བུ་པའི་སྡེ། 条。

གནས་མ་བུ་པའི་སྡེ། 犊子部，住母子部。为正量部所分三部（མང་བཀུར་བ་གསུམ།）之一部。

གནས་མའི་བུ་པ། 寓母子部，犊子部。同གནས་མ་བུ་པའི་སྡེ། 条。

གནས་མལ་གྱི་ལྷུང་བྱེད། 损坏敷具。九十单堕之一。僧伽的床等敷具，用后未曾收检而受日晒雨淋损坏所成堕罪（ལྷུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་……པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། གནས་མལ་ལས་བྱུང་བའི་ལྷུང་བྱེད་དེ་ཁྲི་ལ་སོགས་པ་དགེ་འདུན་གྱི……གནས་མལ་རང་གིས་བཙོངས་སྤྱོད་པའི་མཐར་ཚགས་མ་བྱས་པར་ཉི་མ་ཆར་པ་སོགས་ཀྱིས་རྒྱུད་བོར་སུ……འདུག་པའོ།）。

གནས་གཙང་མ། 净居天，净宫。佛书所说一色界天名（གཙང་མའི་གནས་རིས་ལྔ་ནི་འཕགས་……པའི་གནས་ཡིན་པས་གནས་གཙང་མ་ཞེས་བྱའོ།）。

གནས་གཙང་མའི་ས་ལྔ། 五净宫地，五净居天。色界第四禅，证不还果之圣者所生之处，无一般众生杂居，故曰净居。其处有五地。即：无烦天（མི་ཆེ་བ།），无一切烦杂之处；无热天（མི་གདུང་བ།），无一切热恼之处；善现天（གྱ་ནོམ་སྣང་།），能现胜法之处；善见天（ཤིན་ཏུ་མཐོང་།），能见胜法之处；色究竟天（འོག་མིན།），色天最胜之处。

གནས་བཞི་ཆོས་ཉིད། 四依法性。四依指法是依，义是依、了义经是依、智是依。

གནས་རི། 圣山，神山。有神存在的山或在宗教方面比较重要的山（ལྷ་གནས་ཡོད་པའམ་ཆོས་ཀྱི་ཐད་ནས་ཚ་བ་ཆེ་བའི་རི་བོ།）。

གནས་ལུགས་མཛོད། 《本性藏》。隆钦七藏之一。十四世纪中叶，宁玛派佛学家隆钦饶绛所著。全书一依自性大圆满续部经中用语，分别解释无性、平等、任运、唯一等四要义，抉择归纳诸法本性，总结本来解脱超出心外，论断其为不待艰辛，不待因果。共分五章，十六大金刚位或十六品（ཀློང་ཆེན་མཛོད་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། མེད་པ། ཕྱལ་བ། ལྷུན་གྲུབ། གཅིག་པུའི་རྣམ་གྲངས་རང་བཞིན་རྫོགས་པ་ཆེན་……པོའི་རྒྱུད་སྡེའི་རང་སྐད་མ་ཉམས་པར་བརྗོད་དོན་ཐ་དད་དུ་གནད་འགག་བཀྲོལ་ཞིང་ཡིན་ལུགས་གནད་……ཐོག་ཏུ་ཕབ་ནས་འགག་བསྡམས། རང་གྲོལ་བསམ་ངོ་ལས་འདས་པའི་ཆིངས་སུ་བཅིངས། འབད་རྩོལ་རྒྱུ་འབྲས་ལ་མ་ལྟོས་པར་ལ་བཟླ་བ་སྟེ། རྡོ་རྗེའི་གནས་ཆེན་པོ་བཅུ་དྲུག་གསལ་བར་སྟོན་པ་མཛོད་ཁང་དང་ལེའུ་ལྔ་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་ཆ་འགྲེལ་གཉིས་ལྡན་གྱི་གཞུང་འདི་དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པར་ཀུན་མཁྱེན……ཀློང་ཆེན་གྱིས་མཛད་པའོ།）。

གནས་གསུམ་ཡི་གེ། 三处咒文。修密法时观想的三个部位和三个咒文。三处指顶门、喉头和心口（གནས་གསུམ་ནི། སྤྱི་བོའི་གཙུག་དང་། མགྲིན་པ་དང་། སྙིང་ཁ་བཅས་གསུམ་མོ།）；咒文指 ཨོཾ་ཨཱཿཧཱུྃ། 三个字，依次观想为白、红、蓝三色。

གནུབས་ཀྱི་ལོ་ཙྪ་བ་སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས། 努译师桑吉益西。吐蕃赞普赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ……བཙན།）时一大译师。传称他精通七种语言，曾将大班智达毗玛拉弥扎（པཎ་ཆེན་བི་མ་ལ་མི་ཏྲ།）所讲的印度佛经译成藏语。

གནུབས་བན་ནམ་མཁའི་སྙིང་པོ། 努班南卡宁波。吐蕃王朝赤松德赞时期的著名译师，曾与译师益西咱纳玛惹（ལོ་ཙྪ་བ་ཡེ་ཤེས་ཛྙ་ན་ཀུ་མ་ར།）及译师仁钦乔（ལོ་ཙྪ་བ་རིན་ཆེན་མཆོག）等，翻译了莲花生（པདྨ་འབྱུང་གནས།）教授的密咒真谛果教（གསང་སྔགས་དོན་དམ་འབྲས་བུའི་……དམ་ཆོས།）。

གནུབས་སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས། 努·桑吉益西。为索

宿努三师之一（སོ་ནུར་གནུབས་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。参见གནུབས་ཀྱི་སོ་ཐོ་བ་སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས།条。

གནོད་པ། 苦。佛书所说四谛之一（སྡུག་བསྔལ་ཏེ། བདེན་པ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གནོད་པ་བཟློག་པའི་གསོ་སྦྱོང་། 禳灾布萨。为消除冰雹、匪盗、瘟疫等危害或不使再发生而作的布萨（སེར་བ་དང་། ཆོམ་རྐུན། ནད་ཡམས་སོགས་གནོད་པ་བྱུང་ཞིང་བཟློག་པའམ་སླར་མི……འབྱུང་བའི་ཕྱིར་གསོ་སྦྱོང་བྱེད་པ།）。为相顺布萨之不定时布萨之一（མཐུན་པའི་གསོ་སྦྱོང་ལས……དུས་མ་ངེས་པའི་གསོ་སྦྱོང་གི་གྲངས་ཤིག）。

གནོད་པའི་ལྷག་མ་གཉིས། 损恼二僧残。指无根谤和假根谤两种僧残（གཞི་མེད་ཀྱི་སྐུར……འདེབས་དང་། བག་ཙམ་གྱི་སྐུར་འདེབས་གཉིས་ནི་གནོད་པ་ལས་བྱུང་བའི་ལྷག་མའོ།）。

གནོད་པར་བྱེད་པའི་མི་དགེ་བ། 损恼不善。指损害众生之行为（སེམས་ཅན་ལ་གནོད་པའི་བྱ……སྤྱོད།）。

གནོད་བྱེད་ལ་ཇི་མི་སྙམ་པའི་བཟོད་པ། 不计损害忍辱。忍受我曾施恩之有情，对我反施捆打等诸损害之行，心不发怒，不怀恶念（ཕན་བཏགས་པའི་སེམས་ཅན་ལ་སོགས་པ་གཞན་གྱིས……བརྡེག་པ་དང་། བཅིང་བ་ལ་སོགས་པའི་གནོད་པ་སྣ་ཚོགས་བྱེད་ཀྱང་དེ་ལ་མི་ཁྲོ་ཞིང་ངན་སེམས་མི་སྐྱེ……བ།）。

གནོད་སྦྱིན། 1.施碍，夜叉。佛书所说一类鬼名（མི་མིན་ལྷ་འདྲེའི་རིགས།）。2.瞻婆拉。佛书所说一类财神名（ནོར་ལྷའི་ཛེ་ཐག་འགལ།）。

གནོད་སྦྱིན་སྡེ་དཔོན། 夜叉大将。金刚手（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ།）之异名。

གནོད་སྦྱིན་མ། 药叉女，夜叉女。

གནོད་ཟད་པ། 灭。佛书所说四谛之一（འགོག་པ་སྟེ། བདེན་པ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གནོད་སེམས། 瞋心，瞋恚盖。五盖之一（སྒྲིབ་པ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

〔མན〕

མནར་མེད། 无间地狱。在炽燃之铁房中，阎罗鬼卒将无数地狱众生投置于堆积如山的炽热铁炭内，烈火与身躯二者遂成一体，并使之受沸热铁汁灌注入口之无比痛苦的地狱（ལྕགས་ཁྱིམ་འབར་བའི་ནང་དུ་གཤིན་རྗེའི་ལས་མཁན……རྣམས་ཀྱིས་ལྕགས་བསྲེགས་ཀྱི་སོལ་བ་རི་ལྟར……སྤུངས་པའི་ཁྲོད་དུ་དམྱལ་བའི་སེམས་ཅན་གྲངས……མེད་པ་བཙུག་ནས། མེ་དང་ལུས་གཉིས་མེད་དུ་བསྲེག་པ་དང་། ཁྲོ་ཆུ་ཁོལ་མ་ཁར་བླུགས་པ་སོགས་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ་ཡ་ང་བ་མྱོང་དགོས་པའོ།）。为八热地狱之一（ཚ་དམྱལ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

〔ན〕

ན་བའི་རྣམ་ཤེས། 耳识。依各自不共增上缘耳根而生、自力能了别自境声处体性之识（རྒྱུ་རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བདག་རྐྱེན་ན་བ་དབང……ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བའི་རང་ཡུལ་དུ་གྱུར་པའི་སྒྲའི……སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་ངོ་བོ་རང་སྟོབས་ཀྱིས་མཐོང་བའི་རིག……པ།）。

ན་བའི་དབང་མངོན། 耳根现识。从自己增上缘耳根所生、离分别心、无有错乱之他证分（རང་གི་བདག་རྐྱེན་ན་བའི་དབང་པོ་ལས་བྱུང……ཞིང་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི་གཞན་རིག）。为五种

根现识之一（དབང་མངོན་ལྔའི་ནང་གསེས།）。

རྣ་བའི་དབང་པོ། 耳根。属于成为能生自果眼识不共所依或增上缘之净色，形如扭曲之桦木疖（རང་འབྲས་རྣ་ཤེས་ཀྱི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་……རྟེན་ནམ། བདག་རྐྱེན་དུ་གྱུར་པའི་རིགས་ཀྱི་གནས་པའི་ནང་གི་གཟུགས་ཅན་དྭངས་པ། དབྱིབས་ཤིང་གྲོ་ག་གཅུས་པ་ལྟ་བུའོ།）。

རྣ་ཤེས། 耳识。同རྣ་བའི་རྣམ་ཤེས། 条。

རྣག་གཟན། 护脓衣。十三资具之一。比丘用以遮护身有脓疮者，尺度与上衣同（འཚོ་བའི་ཡོ……བྱད་བཅུ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། དགེ་སློང་རྣག་ཅན་གྱི་ཤ་ལ་སྦྲར་ཏེ་བགོ་བའི་ཚད་བླ་གོས་དང་མཉམ་……པའི་ཡོ་བྱད་ཅིག）。

རྣམ་ཀུན་མངོན་རྫོགས་རྟོགས་པ། 正等现观，正等加行（རྣམ་ཀུན་མངོན་རྫོགས་སྦྱོར་བ།）。

རྣམ་ཀུན་མངོན་རྫོགས་སྦྱོར་བ། 正等加行。为于三智所证获得自在，总摄三智自性无生离诸戏论，以修一百七十三种行相之慧所摄大乘圣者瑜伽（མཁྱེན་གསུམ་གྱི་རྟོགས་པ་ལ་རང……དབང་ཐོབ་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་མཁྱེན་པ་གསུམ་སྐྱེ་མེད་སྤྲོས་པ་དང་བྲལ་བའི་རང་བཞིན་དུ་བསྡུས་ཏེ་མཁྱེན་གསུམ་གྱི་རྣམ་པ་བརྒྱ་དང་དོན་གསུམ་སྒོམ་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་ཟིན་པའི་སེམས་དཔའི་རྣལ་འབྱོར།）。为智度八事之一（ཤེར་ཕྱིན་དངོས་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

རྣམ་མཁྱེན། 遍智，一切种智。即佛智，佛智圆明，能通达总相别相一切种之法，故名遍智、一切种智。

རྣམ་མཁྱེན་གྱི་ཆོས་བཅུ། 遍智十法。智度七十义中属于三智所有三十法之十种标志遍智的法（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུ་ལས་མཁྱེན་པ་གསུམ……གྱི་ཆོས་སུམ་ཅུའི་ནང་ཚན། རྣམ་མཁྱེན་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བཅུ།）。即：大乘发心（ཐེག་ཆེན……སེམས་བསྐྱེད།）、教言（གདམས་ངག）、抉择支（ངེས་འབྱེད་ཡན་ལག）、成就所依（སྒྲུབ་པའི……རྟེན།）、成就所缘（སྒྲུབ་པའི་དམིགས་པ།）、成就所为（སྒྲུབ་པའི་ཆེད་དུ་བྱ་བ།）、披甲成就（གོ་སྒྲུབ།）、入修（འཇུག་སྒྲུབ།）、资粮成就（ཚོགས་སྒྲུབ།）、定离成就（ངེས་འབྱུང་སྒྲུབ……པ།）。

རྣམ་གྲངས་བསྡུ་བ། 《摄异门分》。无著论师所著《瑜伽师地论》五分之一（ཐོགས་མེད་ཀྱིས……མཛད་པའི་ས་སྡེ་ལྔའི་ནང་ཚན་ཞིག）。

རྣམ་གྲོལ། 解脱。涅槃解脱（ཐར་པའམ་མྱང་འདས།）。

རྣམ་གྲོལ་སྡེ། 解脱军。印度一佛学家，为世亲论师弟子，是《般若二万五千颂显明论》著者（རྒྱ་གར་གྱི་པཎྜི་ཏ་ཞིག་སྟེ། ཕར་ཕྱིན་གྱི་གཞུང་འགྲེལ་མཁན་གཙོ་བོ་ཞིག་སྟེ་ཉི་ཁྲི་སྣང་བ་རྩོམ་པ་པོ་དང་དབྱིག་གཉེན་གྱི་སློབ་མ་རང་ལས་མཁས་པ……བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

རྣམ་གྲོལ་ཡེ་ཤེས། 解脱智，极解脱智 。永断二障的究竟鉴察力。指一切种智（སྒྲིབ་གཉིས……སྤངས་པའི་གཟིགས་པ་མཐར་ཐུག་སྟེ་ཐམས་ཅད……མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས།）。

རྣམ་གྲོལ་ལམ། 解脱道。紧接自因无间道后所生智（རང་རྒྱུ་བར་ཆད་མེད་ལམ་གྱི་མཇུག་ཐོགས……སུ་བྱུང་བའི་མཁྱེན་པ།）。

རྣམ་འགྲེལ། 《释量论》（ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ།）。法称（ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ།）著。

རྣམ་འགྲེལ་ཊཱིཀ་ཆུང་། 《释量论小疏》。为第一世达赖喇嘛根敦珠巴（དགེ་འདུན་གྲུབ་པ།）著。

རྣམ་འགྲོལ། 解脱，涅槃。脱离系缚而得自在义， 即解惑业之系缚， 脱三界之苦果。同 རྣམ་གྲོལ། 条。

རྣམ་རྒྱལ་ཁང་བཟང་། 尊胜宫。帝释天所居宫殿名，在善见城中央（གྲོང་ཁྱེར་ལྟ་ན་སྡུག་པའི་དབུས་ན་ཡོད་པའི་ལྷའི་དབང་པོ་བརྒྱ་བྱིན་གྱི་པོ་བྲང་།）。

རྣམ་རྒྱལ་གྱི་གཟུངས། 尊胜咒。修尊胜咒"嗡吽娑诃"。属佛部（དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་གཟུངས་སྒྲུབ་ཐབས་རྒྱ་མཚོ་ལས་བཤད་པའི། ཨོཾ་ཧྲཱུྃ་སྭཱ་ཧཱ།）。

རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་། 南杰扎仓。拉萨布达拉宫内一僧院名。公元1574年， 蒙古酋长阿尔丹邀请达赖喇嘛索南嘉措去蒙古， 行前从曲秀的盘德列协岭巴密咒寺院集中二十几名僧人， 让他们每天诵念尊胜佛母长寿经， 故取名南杰扎仓。此后， 在准噶尔策妄阿喇布旦率兵入藏之前，一直奉行格鲁、萨迦和旧派等教法。准噶尔策妄阿喇布旦掌管西藏政权以后，禁灭旧教，将该僧院一举毁灭， 后虽有恢复，但到清帝雍正继位以后，下令尊奉黄教，禁除其他教派。遵其旨令，当时执掌西藏地方政权的大清巴图鲁索 南杰波将布达拉宫内南杰扎仓的僧人迁居泽当的邬金岭寺院， 又把下续院的部分僧人集中于该僧院之内， 从此便建立了以黄教为主的新的南杰扎仓（དེ་སྔོན་སྤྱི་ལོ 1574 ལོར་སོག་པོའི་རྒྱལ་པོ་ཨལ་ཏན་གྱིས་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ་སོག་ཡུལ་དུ་གདན་དྲངས་སྐབས། ཆུ་ཤུལ་དུ་ཡོད་པའི་སྔགས་པ་གྲྭ་ཚང་ཕན་བདེ་ལེགས་བཤད་གླིང་པ་ཟེར་བའི་དགོན་པ་དེ་ནས་གྲྭ་པ་ཉི་ཤུ་ཙམ་མཉམ་དུ་འཁྲིད་དེ། ཁོ་ཚོར་ཉིན་ལྟར་ལྷ་མོ་རྣམ་རྒྱལ་མའི་ཚེ་མདོ་འདོན་དུ་བཅུག་ཐོག་མིང་ལ་རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་ཞེས་བཏགས་ཏེ་སྐུ་ཞབས་གྲྭ་ཚང་ཞེས་སུ་བསྒྱུར། དེ་ནས་བཟུང་སོག་པོ་ཇུན་གར་ཚེ་དབང་རབ་བརྟན་གྱི་དམག་དཔུང་བོད་དུ་མ་འབྱོར་བར་ལོ་མང་རིང་དགེ་ལུགས་དང་། ས་ལུགས། རྙིང་ལུགས་བཅས་ཀྱི་ཆོ་ག་སྣ་ཚོགས་འདོན་གྱི་ཡོད་པ་ལ། ཇུན་གར་ཚེ་དབང་རབ་བརྟན་གྱིས་བོད་ས་གནས་ཀྱི་སྲིད་དབང་འཛིན་སྐབས། བོད་དུ་ཡོད་པའི་རྙིང་མའི་ཆོས་ལུགས་རྩ་མེད་བཏོན་པ་དང་ཆབས་ཅིག་གྲྭ་ཚང་དེ་མེད་པར་བཏོན་ཤིང་། དེ་ནས་སླར་ཡང་ལོ་ཤས་རིང་བསྐྱར་གསོ་བྱུང་ཡང་། ཆིང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་གོང་མ་ཡུང་ཀྲེང་གིས་སྲིད་དབང་བཟུང་རྗེས་བོད་དུ་དགེ་ལུགས་ཀྱི་ཆོས་གཙོ་བོར་བྱེད་དགོས་པ་དང་། ཆོས་ལུགས་གཞན་དག་ཆེད་དུ་མ་བཟློས་པར་ཆུ་མིག་རང་སྐམ་ལ་འགྲོ་བ་ལྟར་གྱི་ཐབས་ལག་ལེན་བསྟར་དགོས་ཞེས་བཀའ་ཕབ་པ་ལྟར། སྐབས་དེའི་བོད་ས་གནས་ཀྱི་སྲིད་དབང་འཛིན་མཁན་དེའི་ཆིང་པ་ཏུར་བསོད་ནམས་རྒྱལ་པོས་པོ་ཏ་ལར་ཡོད་པའི་རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་གི་གྲྭ་པ་རྣམས་རྩེད་ཐང་ཨོ་རྒྱན་གླིང་དུ་གནས་སྤོ་བྱས་ཏེ། གསར་དུ་རྒྱུད་སྨད་གྲྭ་ཚང་ནས་གྲྭ་པ་ཁག་གཅིག་བསྡུས་ནས་དགེ་ལུགས་གཙོ་བོར་བྱས་པའི་རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་གསར་པ་བཙུགས་པ་རེད།）。

རྣམ་རྒྱལ་མཆོད་རྟེན། 尊胜塔。八大宝塔之一。释迦牟尼为使寿量延长三月而加持时， 在毗耶离（广严）城中所建佛塔。塔身圆形，分为三层（མཆོད་རྟེན་ཆ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཡངས་པ་ཅན་དུ་སྟོན་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོས་སྐུ་ཚེའི་འདུ་བྱེད་ཟླ་བ་གསུམ་དུ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་ཚེ་བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་ཟླུམ་པོ་བང་རིམ་གསུམ་པ་ཅན།）。

རྣམ་རྒྱལ་བུམ་པ། 尊胜瓶。以宝瓶曼陀罗授灌顶时的佛陀宝瓶。为五瓶之一（བུམ་པའི་

དཀྱིལ་འཁོར་དུ་དབང་བསྐུར་སྐབས་བུམ་པ་ལྔའི……ནང་གསེས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བུམ་པའི་བུམ་པ།)。

རྣམ་རྒྱལ་མ། 1.尊胜佛母（ལྷ་མོ་ཞིག）。2.邬摩天女（ལྷ་མོ་ཨུ་མཱཿ）。三面八臂的佛母。

རྣམ་རྒྱལ་ཚེ་ཆོག 尊胜延年法。依靠事续尊胜九尊的佛事以求延年益寿的一种宗活教动（བྱ…རྒྱུད་རྣམ་རྒྱལ་ལྷ་དགུ་ལ་བརྟེན་ནས་ཚེ་སྤེལ་བའི་ཆོ…ག་ཞིག）。

རྣམ་ངེས་ཊཱི་ཀ། 《定量论疏》。为《显佛意趣定量论疏》之简称。甲曹・达玛仁钦著（ཚད་མ་རྣམ…ངེས་ཊཱི་ཀ་རྒྱལ་བའི་དགོངས་པ་རབ་གསལ་ཞེས……པའི་བསྡུས་མིང་། རྒྱལ་ཚབ་དར་མ་རིན་ཆེན་གྱིས་བརྩམས།)。

རྣམ་བཅས་མ་ཡིན་རྣམ་མེད་མིན། 非有相无相。土观・洛桑曲吉尼玛解释："有相者即指经部，无相者指说分别有部，此二为声闻部"（རྣམ་བཅས་མདོ་སྡེ་པ་དང་། རྣམ་མེད་བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ་སྟེ་ཉན་ཐོས་སྡེ་པ།)"。另一种说法：有相者指真相唯识派，言无相者指假相唯识派（རྣམ་བཅས་རྣམ་བདེན་པ་དང་། རྣམ་མེད་རྣམ་རྫུན་པ་སྟེ……）。通俗解释为：相即行相，就是表现形式。包括客观世界现象和主观的精神活动，都有一种形相。这里指真如是绝对的本体，它不是有相的，也不是无相的。

རྣམ་འཇོམས། 摧破金刚。一本尊名（ཡི་དམ་ཞིག）。

རྣམ་འཇོམས་ཀྱི་འགྲེལ་པ། 《摧坏释》。佛密论师（སློབ་དཔོན་སངས་རྒྱས་གསང་བ། ）著。智金刚（ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ། ）亦曾著有与此同名的释论。

རྣམ་འཇོམས་པའི་སྔགས། 摧坏咒。密宗金刚部修金刚摧坏咒（རྡོ་རྗེའི་རིགས་ལ་རྣམ་འཇོམས་པའི་སྔགས།)。

རྣམ་འཇོམས་གཟུངས། 摧破咒。密乘念的一种咒语（རྣམ་འཇོམས་ཀྱི་གཟུངས་ཟེར་བ………སྔགས་འདོན་རྒྱ་ཞིག）。

རྣམ་རྟོག་བཞི། 四分别。即，杂染分别（ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་གཟུང་རྟོག）、解脱分别（རྣམ……བྱང་གཟུང་རྟོག）、执随有分别（རྫས་སུ་ཡོད་པར་འཛིན་པའི་འཛིན་རྟོག）和执假有分别（བཏགས་པར་ཡོད་པར་འཛིན་པའི་འཛིན་རྟོག）。

རྣམ་ཐར། 1.传记，高僧传。记载宗教徒事迹的著作（སྐྱེས་བུ་དམ་པའི་མཛད་སྤྱོད་སོ་སྐྱས་ཀྱི……གཞུང་ངམ། རྟོགས་པ་བརྗོད་པའི་བསྟན་བཅོས།)。2.解脱。

རྣམ་ཐར་སྒོ་གསུམ། 三解脱门，又称三三昧，三三摩地。即：空解脱门（སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་ཏིང་…ངེ་འཛིན། ），是与苦谛之空、无我、二行相相应之三昧；无相解脱门（མཚན་མ་མེད་པའི…ཏིང་ངེ་འཛིན། ），是与灭谛之灭、静、妙、离四行相相应之三昧；无愿解脱门（སྨོན་པ……མེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། ），是苦谛之苦、无常、二行相，集谛之因、集、生、缘、四行相相应之三昧。

རྣམ་ཐར་བརྒྱད། 八解脱。八种脱离神变障碍之定：有色观色解脱（གཟུགས་ཅན་གཟུགས་ལ་ལྟ་བའི་རྣམ་ཐར། ）、无色观色解脱（གཟུགས……མེད་གཟུགས་ལ་ལྟ་བའི་རྣམ་ཐར། ）、净色解脱（སྡུག་པའི་རྣམ་ཐར། ）、虚空无边处解脱（ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར། ）、无所有处解脱（ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་རྣམ………ཐར། ）、非想非非想处解脱（འདུ་ཤེས་མེད……འདུ་ཤེས་མེད་མིན་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར། ）、想受

灭尽解脱（འདུ་ཤེས་དང་ཚོར་བ་འགོག་པའི་རྣམ་ཐར།）。

རྣམ་ཐར་དད་པའི་འཇུག་ངོགས། 《宗喀巴传·起信津梁》。十五世纪中，宗喀巴弟子克珠·格勒贝桑著（རྗེ་བཙུན་ཙོང་ཁ་པ་ཆེན་པོའི་རྣམ་ཐར། དུས་རབས་བཅོ་ལྔ་པར་མཁས་གྲུབ་དགེ་ལེགས་དཔལ་བཟང་གིས་མཛད་པ།）。

རྣམ་ཐོས་བུ། 毗沙门，多闻天王。北方之护法神，在须弥山北面第四级上之天王（བྱང་གི་ཕྱོགས་སྐྱོང་སྟེ་རི་རབ་ཀྱི་བྱང་ནང་རིམ་བཞི་པར་བཞུགས་པའི་རྒྱལ་ཆེན།）。

རྣམ་ཐོས་སྲས། 多闻子。梵音毗沙门（བཻཤྲ་བཎ）。参见རྣམ་ཐོས་བུ། 条。

རྣམ་དག་སྒོམ་ལམ། 清净修道。成为究竟断德因之大乘无漏修道（ཐེག་ཆེན་ཟག་མེད་སྒོམ་ལམ་གང་ཞིག་སྤངས་པ་མཐར་ཐུག་གི་རྒྱུར་གྱུར་པའོ།）。

རྣམ་དག་ཚུལ་ཁྲིམས་འདུལ་བའི་འབུམ། 《净戒毗奈耶集》。一记载苯教修行持戒的书（བོན་གྱི་སྤྱོད་པའི་སྐོར་གྱི་གཞུང་ལུགས་ཤིག）。

རྣམ་བདེན་པ། 实相派，实相师。唯识师两派之一。此派虽不承认所取境为实有，但承认如根识所现为实识有（སེམས་ཙམ་པའི་གྲུབ་མཐའི་ནང་གསེས། ཕྱི་དོན་བདེན་དངོས་སུ་མ་གྲུབ་ཀྱང་དབང་ཤེས་ལ་སྣང་བ་ལྟར་སེམས་སུ་བདེན་པར་འདོད་པའོ།）。

རྣམ་འདལ། 第七金山。即象鼻山（རྣམ་འདུད།）。须弥山（རི་རབ་ལྷུན་པོ།）周围七金山之一。因山峰现俯首状，才有此名。梵音译作毗那多迦山。

རྣམ་འདུད། 象鼻山。佛教地理七金山之一。见གསེར་རི་བདུན། 条。

རྣམ་འདྲེན། 导师，佛（རྣམ་པར་འདྲེན་པ་སྟེ་སངས་རྒྱས།）；遍入天（ཁྱབ་འཇུག）。

རྣམ་འདྲེན་ལྔ་པ། 第五导师。在贤劫千佛中为第五，即弥勒菩萨（བྱམས་པ་མགོན་པོ།）。

རྣམ་འདྲེན་བཞི་པ། 第四导师。在贤劫千佛中为第四，即释迦牟尼佛（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།）。

རྣམ་སྣང་གི་ཆོས་བདུན། 毗卢七法。即：两足跏趺（ཀང་པ་སྐྱིལ་ཀྲུང་།）、手结定印（ལག་པ་མཉམ་བཞག）、脊椎正直（སྒལ་ཚིགས་དྲང་པོར་བསྲང་བ།）、颈部微俯（མགྲིན་པ་ཅུང་ཟད་གུག་པ།）、肩臂后张（དཔུང་པ་གོང་གཡོག་ལྟར་བརྒྱང་བ།）、目视鼻尖（མིག་སྣ་རྩེར་ཕབ་པ།）、舌尖抵上腭（ལྕེ་ཡ་རྐན་ལ་སྦྱར་བ།）。为佛教所传的一套静坐姿式。

རྣམ་སྣང་མངོན་བྱང་གི་བསྡུས་དོན་གྱི་འགྲེལ་པ། 《大日经疏》。佛密论师著（སངས་རྒྱས་གསང་བས་མཛད་པ།）。

རྣམ་པ་ལྔ། 五相。密法中金刚诵或名语远离，缘自心或名心远离，加持幻身或世俗谛，实际光明或证菩提，无二智或双运，此为五相（རྡོ་རྗེ་བཟླས་པའམ་ངག་དབེན་དང་། སེམས་ལ་དམིགས་པའམ་སེམས་དབེན་དང་། བདག་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་སྒྱུ་ལུས་སམ་ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ་དང་། ཡང་དག་པའི་མཐའ་འོད་གསལ་ལམ་མངོན་པར་བྱང་ཆུབ་པ་དང་། གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་སམ་ཟུང་འཇུག་སྟེ་རྣམ་ལྔར་འདུས་སོ།）。

རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག 十六行相。指空及无我、无常、苦等（སྟོང་པ་དང་བདག་མེད་མི་རྟག་སོགས།）。

རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ། 一切种妙智，一切种智。即佛智（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐུགས།）。

རྣམ་པར་གྲོལ་བ། 证得解脱。指从二障证得解脱（སྒྲིབ་པ་གཉིས་ལས་རྣམ་པར་གྲོལ་བའོ།）。

རྣམ་པར་གྲོལ་བ་ཉམས་པ་མི་མངའ་བ། 解脱无灭。诸声闻众，一向沉浸寂灭之中， 仅能脱离烦恼障分。至于如来， 能从烦恼和所知障完全解脱，证得无住涅槃， 直至轮回边际行利生事。佛十八不共法之一（ཉན་ཐོས་……དག་ནི་ཞི་བ་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་ཐིམ་ཞིང་ཉོན་མོངས་……པའི་སྒྲིབ་པ་ཙམ་ཞིག་ཉི་ཚེ་ལས་གྲོལ་བ་ནི་ཉམས་……པ་ཞེས་བྱ། སངས་རྒྱས་ནི་ཉོན་མོངས་པ་དང་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་གཉིས་ཀ་ལས་གྲོལ་ཏེ་མི་གནས་པའི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ཐོབ་ཅིང་འཁོར་བ་ཇི་སྲིད་པ་དེ་……སྲིད་དུ་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་མཛད་པ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་………ཤིག）。

རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཡེ་ཤེས་མཐོང་བའི་ཕུང་པོ། 解脱智见蕴。现证四智， 对于解脱心想我已解脱，名为智见蕴（ཡེ་ཤེས་བཞི་མངོན་དུ་གྱུར་……ནས། རྣམ་པར་གྲོལ་བ་ལ་བདག་རྣམ་པར་གྲོལ་བའོ་སྙམ་པའི་ཡེ་ཤེས་མཐོང་བའོ།）。

རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་ཁང་བཟང་། 胜妙宫。三十三天帝释之宫殿（ལྷའི་དབང་པོ་བརྒྱ་བྱིན་གྱི་པོ……བྲང་།）。

རྣམ་པར་ངེས་པ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། 《大乘阿毗达磨集论》。 མངོན་པ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། 之异名。

རྣམ་པར་གཏན་ལ་དབབ་པ་བསྡུ་བ། 《摄抉择分》。无著所著《瑜伽师地论》之一分（འཕགས་པ་ཐོགས་མེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་ས་སྡེ་ལྔའི་ནང་ཚན་ཞིག）。

རྣམ་པར་རྟོག་པ། 1.寻思，分别思择（བསམ་བློ་གཏོང་བ།）。2.妄分别，虚妄分别（ཡིད་ཀྱིས་……སྣ་ཚོགས་དྲན་པ།）。

རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་བཅས་པའི་གཟུགས་བརྙན། 有分别影像，有分别影像所缘。修止对境四种遍满所缘之一。所缘对境非实体物，只是心中所显事物影像，分别观察此影像时， 名缘有分别影像（ཁྱབ་པའི་དམིགས་པ་བཞིའི་ནང་ཚན……ཞིག་སྟེ། དམིགས་པ་རང་མཚན་པ་དངོས་མིན་པར་དེའི་རྣམ་པ་བློ་ལ་སྣང་བ་ལ་གཟུགས་བརྙན……ཞེས་བྱ་ལ། དེ་ལ་དམིགས་ནས་དཔྱད་ཚེ་དཔྱོད་བྱེད་ཀྱི་རྣམ་རྟོག་ཡོད་སྐབས་རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་……བཅས་པའི་གཟུགས་བརྙན་ཞེས་བྱའོ།）。

རྣམ་པར་རྟོག་པ་མེད་པའི་གཟུགས་བརྙན། 无分别影像，无分别影像所缘。 修止对境四种遍满所缘之一。所缘对境非实体物， 只是心中所显事物影像，心住其上不作观察，名缘无分别影像（ཁྱབ་པའི་དམིགས་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག……སྟེ། དམིགས་པ་རང་མཚན་པ་དངོས་མིན་པར་དེའི་རྣམ་པ་བློ་ལ་སྣང་བ་ལ་གཟུགས་བརྙན་ཞེས……བྱ་ལ། དེ་ལ་དམིགས་ནས་མི་དཔྱོད་པར་སེམས་འཇོག་པའི་ཚེ་དཔྱོད་བྱེད་ཀྱི་རྟོག་པ་མེད་པས………རྣམ་པར་རྟོག་པ་མེད་པའི་གཟུགས་བརྙན་ཞེས………བྱའོ།）。

རྣམ་པར་ཐར་པའི་སྒོ། 解脱门。趋入解脱证得涅槃的方法，即三摩地（མྱ་ངན་ལས་འདས་པ……ཐོབ་པར་བྱེད་པའི་ཐབས་སམ་ཏིང་ངེ་འཛིན།）。

རྣམ་པར་ཐར་པའི་སྒོ་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 空解脱门。三解脱门之一。见 རྣམ་ཐར་སྒོ………གསུམ། 条。

རྣམ་པར་འཐོར་བའི་འདུ་ཤེས། 离散想，分散想。修不净观时的一种瑜伽（མི་སྡུག་པ་སྒོམ་པའི་རྣལ་འབྱོར་ཞིག）。

རྣམ་པར་དག་པ་ལས་གཞན་ན་གནས་པ། 清净别住。三种行履别住之一。三降迁，三愉悦。即降迁成就、愉悦成就和解除迁悦（སྤྱོད་པ་ས་གཞན་ན་གནས་པའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སྤོ་བ་གསུམ་དང་། མགུ་བ་གསུམ་དང་། སྤོ་ལྡན། མགུ་ལྡན། སྤོ་མགུ་དབྱུང་བ་བཅས་སོ།）。

རྣམ་པར་དག་པའི་རྒྱུ་ལྔ། 五因清净。即：道清净（ལམ་དངོས་ཡོངས་སུ་དག་པ།）、将禅清净（ཞེར་བསྒོམས་ཡོངས་སུ་དག་པ།）、寻思不染（རྣམ་པར་རྟོག་པས་མ་སླས་པ།）、正念无间（དྲན་པས་ཡོངས་སུ་ཟིན་པ།）和回向涅槃（མྱ་ངན་ལས་འདས་པར་བསྔོས་པ།）。

རྣམ་པར་དག་པའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་གླུ། 清净真实歌。此指“尊无过常住，一切贪中爱，世尊大贪喜，我修真实性”四句密法中的颂偈（ཉེས་པ་མེད་པ་རྟག་པ་བརྟོད། འདོད་ཆགས་ཀུན་གྱི་རྗེས་ཆགས་པ། བཅོམ་ལྡན་ཆགས་ཆེན་དགའ་བ་ཆེ། དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བདག་སྒྲུབ་མཛོད་ཅེས་པའོ།）。

རྣམ་པར་དག་པའི་ས། 清净地。即菩萨地（བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ས།）。

རྣམ་པར་དག་པའི་ལྷ། 净天，清净天。自预流果乃至佛位（རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པ་ནས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བར།）。

རྣམ་པར་སྣང་མཛད། 大日如来。毗卢遮那佛（སངས་རྒྱས་རྣམ་པར་སྣང་མཛད།）。五佛之一（རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔའི་ཡ་རྒྱལ་ཞིག）。

རྣམ་པར་སྣང་མཛད་ཆེན་པོ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ་བྱིན་གྱིས་རློབ་པ་ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པ་མདོ་སྡེའི་དབང་པོའི་རྒྱལ་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས། 《大毗卢遮那成佛神变加持经》。贝载（དཔལ་བརྩེགས།）藏译。

རྣམ་པར་ཕྱེ་སྟེ་སྨྲ་བ་པ། 说开示部。同རྣམ་པར་ཕྱེ་སྟེ་སྨྲ་བའི་སྡེ། 条。

རྣམ་པར་ཕྱེ་སྟེ་སྨྲ་བའི་སྡེ། 说分别部。印度佛教小乘十八部中属于说一切有部之一部（ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ་བརྟུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

རྣམ་པར་བམ་པའི་འདུ་ཤེས། 浮肿想，肿胀想。修不净观时的一种瑜伽（མི་སྡུག་པ་སྒོམ་པའི་རྣལ་འབྱོར་ཞིག）。

རྣམ་པར་འབུས་གཞིག་པའི་འདུ་ཤེས། 虫啖想，破坏想。修不净观时的一种瑜伽（མི་སྡུག་པ་སྒོམ་པའི་རྣལ་འབྱོར་ཞིག）。

རྣམ་པར་མི་རྟོག་པའི་ཡེ་ཤེས། 无分别智。了知空性之智（སྟོང་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་ཡེ་ཤེས།）。

རྣམ་པར་མི་འཚེ་བ། 不害。十一善心所之一。对境缘有情，行相具忍、悲，作用断损害，无瞋一分所摄心所（དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག་གི་ནང་གསེས། དམིགས་པ་སེམས་ཅན་ལ་དམིགས་ནས་རྣམ་པ་བཟོད་པའམ་བརྩེ་བའི་རྣམ་པ་ཅན་བྱེད་ལས་གནོད་འཚེ་སྤོང་བར་བྱེད་ཅིང་། ཞེ་སྡང་མེད་པའི་ཆར་གཏོགས་ཀྱི་སེམས་བྱུང་།）。

རྣམ་པར་སྨིན་པ་མ་ཡིན་པའི་སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ། 非异熟刹那加行。智度七十义之一。一刹那顷能证一切从非异熟无漏所有功德的大乘圣者究竟瑜伽（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། རྣམ་པར་སྨིན་པ་མ་ཡིན་པའི་ཟག་མེད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་གྱི་རིགས་རྣམས་སྐད་ཅིག་མ་གཅིག་ལ་མངོན་དུ་བྱེད་ནུས་པའི་སེམས་དཔའི་རྣལ་འབྱོར་མཐར་ཐུག）。

རྣམ་པར་སྨིན་པའི་སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ། 异熟刹那加行。智度七十义之一。一刹那顷能证一切从异熟无漏布施乃至八十随好之间所有功德的大乘圣者究竟瑜伽(ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། རྣམ་པར་སྨིན་པའི་ཟག་མེད་ཀྱི་སྦྱིན་སོགས་ནས་དཔེ་བྱད་བརྒྱད་ཅུའི་བར་གྱི་ཡོན་ཏན་གྱི་རིགས་རྣམས་སྐད་ཅིག་མ་གཅིག་ལ་མངོན་དུ་བྱེད་ནུས་པའི་སེམས་དཔའི་རྣལ་འབྱོར་མཐར་ཐུག)。

རྣམ་པར་སྨིན་པའི་རྒྱུ། 异熟因。同རྣམ་སྨིན་གྱི་རྒྱུ། 条。

རྣམ་པར་སྨིན་པའི་སྒྲིབ་པ། 异熟障。宿业所招不善身心，如生三途、无想有情及俱卢洲等诸众生(ངན་འགྲོ་རྣམ་པ་གསུམ་དང་འདུ་ཤེས་མེད་པའི་སེམས་ཅན་དང་བྱང་གི་སྒྲ་མི་སྙན་དུ་སྐྱེས་པ་རྣམས་ནི་རྣམ་པར་སྨིན་པའི་སྒྲིབ་པ་སྟེ། སྔར་གྱི་ལས་ཀྱིས་རྒྱུད་ངན་པར་འཕངས་པའོ།)。

རྣམ་པར་སྨིན་པའི་སེམས་བསྐྱེད། 异熟发心。证得三净地时所发菩提心(དག་པ་ས་གསུམ་ཐོབ་སྐབས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་སེམས་བསྐྱེད།)。

རྣམ་པར་སྨིན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་དགུ། 九种异熟发心。二十二种大乘发心中之九种异熟发心。即：如意珠喻发心(ཡིད་བཞིན་ནོར་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།)、日光喻发心(ཉི་མ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།)、歌声喻发心(སྒྲ་དབྱངས་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།)、王者喻发心(རྒྱལ་པོ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།)、库藏喻发心(བང་མཛོད་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།)、大路喻发心(ལམ་པོ་ཆེ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།)、坐骑喻发心(བཞོན་པ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།)、喷泉喻发心(བཀོད་མའི་ཆུ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།) 和琴瑟喻发心(སྒྲ་སྙན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།)。

རྣམ་པར་འཚེ་བ། 损害。二十随烦恼之一。进行残杀、放逐、鞭打等种种戕贼之行(ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། གསོད་སྡིགས་དང་བརྡེག་འཚོག་ལ་སོགས་པ་གནོད་པ་སྣ་ཚོགས་བྱེད་པ།)。

རྣམ་པར་ཞི་བར་བྱེད་པ། 最极寂静。第七住心。一切贪欲、忧恼，随其生起即便断灭(སེམས་གནས་དགུའི་བདུན་པ། ཆགས་སེམས་དང་ཡིད་མི་བདེ་སོགས་ཞི་བར་བྱེད་པའོ།)。

རྣམ་པར་གཟིགས། 毗婆尸佛。佛教七佛之一(སངས་རྒྱས་རབས་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。《长阿含经》卷一说，此佛于过去九十一劫时出世，举行过三次说法集会，第一次有十六万弟子参加，第二次十万，第三次八万。上首弟子是骞荼与提舍。

རྣམ་པར་རིག་པ་ཙམ་ཉིད་དུ་གྲུབ་པ། 《成唯识论》。印度仁钦窘乃希瓦论师所著一因明注释(རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་ཞི་བས་མཛད་པའི་ཚད་མའི་གཞུང་ཞིག)。

རྣམ་པར་རིག་བྱེད་ཀྱི་གཟུགས། 表色，有表色。指内外两种有形之色(ཕྱི་གཟུགས་དང་ནང་གཟུགས་གཉིས་སོ།)。

རྣམ་པར་རིག་བྱེད་ཀྱི་གཟུགས་བཅུ། 十表色。指眼、耳、鼻、舌、身五根及色、声、香、味、触五境(མིག་དང་། རྣ། སྣ། ལྕེ། ལུས་བཅས་དབང་པོ་ལྔ་དང་། གཟུགས་སྒྲ་དྲི་རོ་རེག་བཅས་ཡུལ་ལྔའོ།)。

རྣམ་པར་རིག་བྱེད་མ་ཡིན་པའི་གཟུགས། 无表色。自己所起动机，唯有自己意识能予觉察，他人不能明见的一种假立之色。如八解脱律仪、静虑律仪、无漏律仪、不律仪及中间善等身语戒律(རང་ཀུན་ནས་སློང་བྱེད་ཀྱི་ཀུན་སློང་ནི་རང་གི་ཡིད་ཤེས་ཁོ་ནའི་ཡུལ་དུ་སྣང་ཞིང་གཞན་གྱི

བློ་ཡུལ་དུ་རིག་པར་མི་བྱེད་པའི་ཀུན་བཏགས་ཀྱི····གཟུགས་ཏེ། སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་པ་དང་། བསམ་གཏན་གྱི་སྡོམ་པ། ཟག་མེད་ཀྱི་སྡོམ་པ། སྡོམ་མིན། བར་མའི་དགེ་བ་ཞུང་དག་གི་སྡོམ་པ་ལྟ་བུ།）。

རྣམ་པར་རུལ་བའི་འདུ་ཤེས། 坏烂想。修不净观时的一种瑜伽（མི་སྡུག་པ་སྒོམ་པའི་རྣལ་འབྱོར་ཞིག）。

རྣམ་པར་ཤེས་པ། 识。识了别对境本体，分别思维各自所缘之心。总指眼识乃至意识等六识身（ཡུལ་གྱི་ངོ་བོ་རྣམ་པར་རིག་ཅིང་ཤེས་པར······བྱེད་ཅིང་། རང་གི་དམིགས་པའི་ངོ་བོ་སོ་སོར་རྟོག་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་སེམས་ཏེ། མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ནས་ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པའི······བར་གྱི་རྣམ་ཤེས་ཚོགས་དྲུག་རྣམས་སོ།）。

རྣམ་པར་ཤེས་པ་དྲུག 六识。同རྣམ་ཤེས་ཚོགས་དྲུག条。

རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཙམ་དུ་སྨྲ་བ། 说心识派。大乘佛教唯识派之别名（སེམས་ཙམ་པའི་མིང་······གཞན་ཞིག）。

རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཁམས་བདུན། 七种识界。十八界中属于识蕴者七。眼识界至意识界之六界及意界，共为七识界（ཁམས་བཅོ་བརྒྱད་···ལས་རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང་པོའི་ཆར་གཏོགས་པ་བདུན་···ཏེ། མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཁམས་ནས་ཡིད་···ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཁམས་བར་དྲུག་དང་། ཡིད་ཀྱི་ཁམས་བཅས་བདུན་ནོ།）。

རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཁམས་དྲུག 六识界。十八界之一类。眼识界乃至耳、鼻、舌、身、意识界等共六识界（ཁམས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས···ཤིག་སྟེ། མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཁམས་དང་། དེ་བཞིན་། རྣ། སྣ། ལྕེ། ལུས། ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཁམས་རྣམས་སོ།）。

རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཕུང་པོ། 识蕴。五蕴之一。眼识等能见能知外境本体，故能分别了知各自所缘本性之心，同类众多蕴积一体，称为识蕴（ཕུང་པོ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། མིག་ཤེས་སོགས་ཡུལ་གྱི་ངོ་བོ་རྣམ་པར་རིག་ཅིང་ཤེས་པར······བྱེད་པས་རང་རང་གི་དམིགས་པའི་ངོ་བོ་སོ་སོར····ཤེས་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་སེམས་དུ་མ་སྤུངས·····པའོ།）。

རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཟས། 识食。诸心识对于生命未生能生，已生能使维持不灭，从而名之为食（མ་སྐྱེས་པ་སྐྱེད་པ་དང་སྐྱེས་ཟིན་གནས་པ·····རྣམ་ཤེས་ཀྱིས་བྱེད་པ།）。

རྣམ་པར་བཤད་པའི་སྒོ་བཅུ་བཞི། 十四注疏门。即：集疏门（རྣམ་པར་བཤད་པ་བསྡུ་བའི་སྒོ།）、集有门（དངོས་པོ་བསྡུ་བའི་སྒོ།）、支与近支门（ཡན་ལག་དང་ཉེ་བའི་ཡན་ལག་གི་སྒོ།）、至上成就门（གོང་ནས་གོང་དུ་མངོན་པར་སྒྲུབ་པའི······སྒོ།）、修断门（སྤོང་བའི་སྒོ།）、文字遍变门（ཡི་གེས་ཡོངས་སུ་བསྒྱུར་བའི་སྒོ།）、损耗与非损耗门（ཆུད་ཟ་བ་དང་ཆུད་མི་ཟ་བའི་སྒོ།）、安置补特伽罗门（གང་ཟག་རྣམ་པར་བཞག་པའི·········སྒོ།）、极分安置门（རབ་ཏུ་དབྱེ་བས་རྣམ་པར···བཞག་པའི་སྒོ།）、正理门（ཚུལ་གྱི་སྒོ།）、遍知门（ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་ལ་སོགས་པའི་སྒོ།）、力与非力门（སྟོབས་དང་སྟོབས་མ་ཡིན་པའི་སྒོ།）、诵说门（བཟླས་ཏེ་བརྗོད་པའི་སྒོ།）和修正门（མངོན་པར་སྒྲུབ་པའི་སྒོ།）。

རྣམ་པར་བཤད་པའི་སྒོ་བསྡུ་བ། 《摄释分》。无著论师所著《瑜伽师地论》之一分（འཕགས་པ··

བློགས་མེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་བསྟན་བཅོས་སྡེ་ལྔའི་བམ་པོ་ཞིག)。

རྣམ་པར་སུན་འབྱིན་པའི་གཉེན་པོ། 厌患对治。缘苦集二谛，厌弃无常等诸过患的道或智慧（བདེན་པ་དང་པོ་གཉིས་ལ་དམིགས་པའི་ལམ་གང་གིས་དམིགས་པ་དེ་མི་རྟག་པ་ལ་སོགས་པའི་རྣམ……པར་སུན་འབྱིན་པའོ།）。为四对治之一（གཉེན་པོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

རྣམ་དཔྱོད་ཕུལ་དུ་བྱུང་བའི་མཁས་པ་གཉིས། 观察殊胜二善巧。指沫色巴·洛追仁钦僧格 སྨད་པ་བློ་གྲོས་རིན་ཆེན་སེང་གེ། 此人属哲蚌寺座主传承系统）和象雄巴·曲旺扎巴 （ཞང…ཞུང་པ་ཆོས་དབང་གྲགས་པ།），系宗喀巴大师的弟子。

རྣམ་བྱང་། 清净，解脱，涅槃（ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་རྣམ་པར་བྱང་བ་སྟེ། མྱ་ངན་ལས་འདས་པ།）。

རྣམ་བྱང་གི་ཆོས། 净法。能断绝除治烦恼的事物，如不净观、慈心、缘起等（ཉོན་མོངས་པ་དག་སྤོང་བའི་གཉེན་པོ་མི་གཙང་བ་དང་བྱམས་པ…དང་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བ་ལ་སོགས……པའོ།）。

རྣམ་བྱང་གི་སྟོབས་ལྔ། 五力。即：信（དད་པ།）、精进（བརྩོན་འགྲུས།）、念（དྲན་པ།）、定（ཏིང་ངེ་འཛིན།）、慧（ཤེས་རབ།）。见བྱང་ཕྱོགས་སོ་བདུན། 条。

རྣམ་བྱང་ཕྱོགས། 清净品。离恶行的过失，离烦恼的垢染，名为清净。

རྣམ་བྱང་དབང་པོ་ལྔ། 五根。指修行佛教所依靠的五种内在条件。即：信根（དད་པ།），对佛教信心坚固；精进根（བརྩོན་འགྲུས།），又名勤根，指四正断；念根（དྲན་པ།），指“四念处”；定根（ཏིང་ངེ་འཛིན།），指“四禅”；慧根（ཤེས་རབ།），指四谛。参见བྱང་ཕྱོགས་སོ་བདུན། 条。

རྣམ་བྱང་བཞི། 四清净。即：自性清净（རང་བཞིན་གྱི་རྣམ་བྱང་།）、所缘清净（དམིགས……པའི་རྣམ་བྱང་།）、成办清净（རྣམ་དག་གི་ལམ…སྒྲུབ་པའི་རྣམ་བྱང་།）和证得清净（ཐོབ་པའི……རྣམ་བྱང་།）。

རྣམ་འབྱེད་ཀྱི་འགྲེལ་པ། 《毗奈耶分品疏》。调伏天论师（སློབ་དཔོན་དུལ་བ་ལྷ།）著。

རྣམ་སྨིན། 异熟，报应，果报。如现世造有漏善业，后世感善趣身异熟果；现世造恶业，后世感畜生身异熟果（དཔེར་ན་ཚེ་འདིའི་དགེ…བ་ཟག་བཅས་བྱས་པའི་རྣམ་སྨིན་གྱི་འབྲས་བུ་ནི་ཕྱི…མར་བདེ་འགྲོའི་ལུས་དང་ཚེ་འདིའི་སྡིག་པ་བྱས་པའི་རྣམ་སྨིན་ནི་ཕྱི་མར་དུད་འགྲོའི་ལུས་སུ་རྣམ་པར་སྨིན་པ་ལྟ་བུ།）。

རྣམ་སྨིན་གྱི་རྒྱུ། 异熟因，报因。指能招致三世苦乐果报的善恶业因。为六因之一（རྒྱུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

རྣམ་སྨིན་གྱི་འབྲས་བུ། 异熟果。五果之一。不善及有漏善随一异熟因所生之果，如有漏取蕴（འབྲས་བུ་ལྔའི་ནང་གསེས། ཟག་བཅས་ཀྱི་དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བ་གང་རུང་གི་རྣམ་པར་སྨིན……པའི་རྒྱུ་ལས་སྐྱེས་པ་སྟེ། ཟག་བཅས་ཉེར་ལེན་གྱི་ཕུང་པོ་ལྟ་བུ།）。

རྣམ་སྨིན་གྱི་ཡོན་ཏན་བརྒྱད། 异熟八功德。即：长寿（ཚེ་རིང་བ།）、妙颜（ཁ་དོག་ཕུན……སུམ་ཚོགས་པ།）、种姓圆满（རིགས་ཕུན་སུམ…ཚོགས་པ།）、自在圆满（དབང་ཕྱུག་ཕུན་སུམ…

ཚིགས་པ།)、词严 (ཚིག་བཙན་པ།)、具大名望 (དབང་ཆེ་བར་གྲགས་པ།)、是丈夫 (སྐྱེས་པ་ཡིན་པ།)、具力 (སྟོབས་དང་ལྡན་པ།)。

རྣམ་སྨིན་གྱི་ལུས། 异熟身。应净治处中有三身之一。生后未死之前，即生死中有，由于造积种种善恶之业，感受种种苦乐之报，称异熟身 (སྦྱང་གཞི་བར་དོའི་ལུས་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སྐྱེ་ནས་མ་ཤིའི་བར་དུ་སྐྱེ་ཤི་བར་དོ་ནི་དགེ་སྡིག་དུ་མའི་ལས་བསགས་པས་བདེ་སྡུག་སྣ……ཚོགས་སུ་སྨིན་ཞིང་སྤྱོང་བས་རྣམ་པར་སྨིན་པའི……ལུས་ཞེས་བྱའོ།)。

རྣམ་སྨིན་གྱི་ཤན། 异熟杂染。即堕罪杂染 (ལྟུང་བའི་ཤན་ནོ།)。

རྣམ་སྨིན་སྦྱོང་བྱེད། 异熟能净。指能净恶业积下的异熟果 (ལས་ངན་པ་བསགས་པའི་རྣམ་སྨིན་གྱི་འབྲས་བུ་ལ་ཟེར།)。

རྣམ་སྨིན་རིག་འཛིན། 异熟持明。旧密所说地道修行过程中四种持明之一，属见道位。此过程中，虽于生起次第已经坚固，心已证成本尊，但肉体浊行尚未能净治 (རྙིང་མའི་ས་ལམ་བགྲོད་ཚུལ་རིག་འཛིན་རྣམ་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། མཐོང་ལམ་གྱི་གནས་སྐབས་སུ། དང་པོ་བསྐྱེད་རིམ་ལ་བརྟན་པ་ཐོབ་ནས་སེམས་ཉིད་ལྷར་སྨིན་ཡང་། འབྱུང་བའི་སྙིགས་མ་སྦྱང་མ་ནུས་པའོ།)。

རྣམ་གཅིགས་མ། 獠牙女。光明天女 (འོད་ཟེར་ཅན་མ།)。一女神名。

རྣམ་རྫུན་པ། 假相派。唯识师两派之一。此派非但不承认所取境具实有，并如根识所现也无实有，为识亦是假 (སེམས་ཙམ་པའི་གྲུབ……མཐའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཕྱི་དོན་བདེན་དངོས་སུ་མ་གྲུབ་པར་མ་ཟད། དབང་ཤེས་ལ་སྣང་བ་ལྟར་མ་གྲུབ་པས་སེམས་སྣང་མི་བདེན་པར་འདོད……པའོ།)。

རྣམ་རྫོགས་སྦྱོར་བ། 正等加行。为རྣམ་ཀུན་མངོན་རྫོགས་སྦྱོར་བ། 之缩写。

རྣམ་རྫོགས་སྦྱོར་བའི་ཆོས་བཅུ་གཅིག 正等加行十一法。智度七十义中属于四加行所有三十六法之十一种标志正等加行者：加行相、加行、加行功德、加行过失、加行性相、大乘顺解脱分、大乘顺抉择分、有学不还、生死涅槃平等加行、清净刹土加行和方便善巧加行 (ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུ་ལས་སྦྱོར་བ་བཞིའི་ཆོས་སོ་དྲུག་གི་ནང་ཚན། རྣམ་རྫོགས་སྦྱོར་བ་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བཅུ་གཅིག་ནི་སྦྱོར་བའི་རྣམ་པ་དང་། སྦྱོར་བ་དང་། སྦྱོར་བའི་ཡོན་ཏན་དང་། སྦྱོར་བའི་སྐྱོན་དང་། སྦྱོར་བའི་མཚན་ཉིད་དང་། ཐེག་ཆེན་ཐར་པ་ཆ་མཐུན་དང་། ཐེག་ཆེན་ངེས་འབྱེད་ཆ་མཐུན་དང་། སློབ་པ་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ་དང་། སྲིད་ཞི་མཉམ་ཉིད་ཀྱི་སྦྱོར་བ་དང་། ཞིང་དག་པའི་སྦྱོར་བ་དང་། ཐབས་མཁས་སྦྱོར་བ་སྟེ་བཅུ་གཅིག་གོ།)。

རྣམ་གཞག་རིམ་པའི་ཊཱི་ཀ། 《建立次第疏》。宗喀巴大师四十八、九岁时，在沃卡地区 (འོལ་ཁ།)桑阿浪 (གསང་སྔགས་ནང་།)的绛巴林寺 (བྱམས་པ་གླིང་།)所著。

རྣམ་བཞིའི་རིག་འཛིན། 四持明。即：药物持明 (རྫས་ཀྱི་རིག་འཛིན།)、受用持明 (ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་རིག་འཛིན།)、身持明 (ལུས་ཀྱི་རིག་འཛིན།) 和寿持明 (ཚེའི་རིག་འཛིན།)。

རྣམ་གཟིགས། 妙观。一佛名 (སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。

རྣམ་གཡེང་གི་རྟོག་པ་བཅུ། 十种散动分别。即：无相散动 (དངོས་པོ་མེད་པར་རྟོག་པ།)、有相

散动(དངོས་པོ་ཡོད་པར་རྟོག་པ།)、增益散动(སྒྲོ་འདོགས་པའི་རྟོག་པ།)、损减散动(སྐུར་བ་འདེབས་པའི་རྟོག་པ།)、一性散动(གཅིག་ཏུ་རྟོག་པ།)、异性散动(ཐ་དད་དུ་རྟོག་པ།)、自性散动(ངོ་བོ་ཉིད་དུ་རྟོག་པ།)、差别散动(ཁྱད་པར་དུ་རྟོག་པ།)、如名取义散动(མིང་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་དོན་རྟོག་པ།)、如义取名散动(དོན་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་མིང་རྟོག་པ།)。

རྣམ་གཡེང་དྲུག 六种散动。即：自性散动(རང་བཞིན་གྱིས་གཡེང་བ།)、外散动(ཕྱི་རོལ་ཏུ་གཡེང་བ།)、内散动(ནང་གི་གཡེང་བ།)、相散动(མཚན་མའི་གཡེང་བ།)、粗重散动(གནས་ངན་ལེན་གྱི་གཡེང་བ།)、作意散动(ཡིད་ལ་བྱེད་པའི་གཡེང་བ།)。纵心流散于诸妙欲，称为散动。

རྣམ་རིག་པ། 唯识派。大乘佛教一派名。同སེམས་ཙམ་པ། 条。

རྣམ་ཤེས། 1.识，神识。心意念(ཡིད་དང་སེམས་དོན་གཅིག་སྟེ་དམིགས་པ་རྣམ་པར་རིག་པས་སོ།)。 2.魂魄，灵魂。死后未受生以前的鬼魂(བར་དོའི་ཡིད་ལུས།)。

རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཁམས། 识界。生起名色的有漏心识，为生起三有的所依处(མིང་དང་གཟུགས་སྐྱེ་བའི་རྒྱུ་བ་བྱེད་པའི་ཟག་པ་དང་བཅས་པའི་རྣམ་ཤེས་ཏེ་སྲིད་པར་སྐྱེ་བའི་རྟེན།)。

རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཁམས་བདུན། 七识界。眼、耳、鼻、舌、身、意共六识界，再加意界，共为七识界(མིག་དང་། རྣ་དང་། སྣ་དང་། ལྕེ་དང་། ལུས་དང་། ཡིད་བཅས་ཀྱི་རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཁམས་དྲུག་དང་། ཡིད་ཀྱི་ཁམས་དང་བདུན་ནོ།)。

རྣམ་ཤེས་ཀྱི་གནས་པ། 识住。有情之识乐于安住之境(རྣམ་པར་ཤེས་པས་ཞེན་འཛིན་བྱ………ཡུལ།)。

རྣམ་ཤེས་ཀྱི་གནས་པ་བདུན། 七识住。全体人趣和一分天趣有情之识乐于安住之处有七：第一识住人趣、第二识住色界初禅梵天、第三识住色界二禅光音天、第四识住色界三禅遍净天、第五识住无色界空无边处、第六识住无色界识无边处、第七识住无色界无所有处(མི་རྣམས་དང་ལྷ་ཁ་ཅིག་སྟེ། ཚངས་རིས་ཀྱི་ལྷ་གང་དག་དང་པོར་བྱུང་བ་དེ་དག་དང་། འོད་གསལ་གྱི་ལྷ་རྣམས་དང་། དགེ་རྒྱས་ཀྱི་ལྷ་རྣམས་དང་། ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་དང་། རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་དང་། ཅི་ཡང་མེད་པ་བཅས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད་དུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བའི་ལྷ་རྣམས་སོ།)。

རྣམ་ཤེས་ཀྱི་གནས་པ་བཞི། 四识住。有漏身中的色、受、想、行四蕴，是识所依著，识所从生之处(ཟག་པ་དང་བཅས་པའི་གཟུགས་ལ་ཉེ་བར་སྤྱོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་ཚོར་བ་དང་འདུ་ཤེས་དང་འདུ་བྱེད་བཅས་བཞི་ལ་ཉེ་བར་སྤྱོད………པའོ།)。

རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང་པོ། 识蕴。似于意境中多分蕴积，自力了别各个境界自体之心(བློའི་ཡུལ་དུ་དུ་མ་སྤུངས་པ་ལྟར་སྣང་ཞིང་། རང་སྟོབས་ཀྱིས་ཡུལ་གྱི་ངོ་བོ་སོ་སོར་རྣམ་པར་རིག་པའི་སེམས།)。

རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས། 《识身论》。天寂(ཐམ་ཟེ་ཀ་སྐྱིད།)著。

རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཟས། 识食。能支持剩益有情身命之识，如六识、八识等心识。四食之一(རྣམ་ཤེས་དྲུག་གམ་བརྒྱད་ཀྱིས་ལུས་སྲོག་ལ་ཕན་འདོགས་པའི་རྣལ་པར་ཤེས་པ་སྟེ་ཟས་བཞིའི་ནང་ཚན………ཞིག)。

རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཡན་ལག 识支。十二缘起支之一。能以行支，于诸轮回生处，招引后有，即能牵引前往种子同分生处之识（རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། འདུ་བྱེད་ཀྱིས་སྲིད་པའི་སྐྱེ་གནས་རྣམས་སུ་ཡང་སྲིད་ཕྱི་མ་འཕེན་པར་བྱེད་པ་སྟེ་ས་བོན་དང་མཐུན་པར་སྐྱེ་གནས་སུ་ཁྲིད་པར་བྱེད་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པའོ། ）。

རྣམ་ཤེས་འགུགས་པ། 招魂。一种为死人、病人（如神经失常或昏迷不醒）招魂的宗教活动。

རྣམ་ཤེས་བརྒྱད། 八识。即：眼识（མིག་གི་རྣམ་ཤེས། ）、耳识（རྣ་བའི་རྣམ་ཤེས། ）、鼻识（སྣའི་རྣམ་ཤེས། ）、舌识（ལྕེའི་རྣམ་ཤེས། ）、身识（ལུས་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། ）、意识（ཡིད་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། ）、染污末那识（ཉོན་མོངས་པ་ཅན་གྱི་ཡིད། ）、阿赖耶识（ཀུན་གཞིའི་རྣམ་ཤེས། ）。

རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་ཀྱི་དངོས་གཞི། 识无边处根本。无色界第二处根本定（གཟུགས་མེད་ཁམས་ཀྱི་གཉིས་པའི་དངོས་གཞི། ）。

རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད། 识无边处。系无色界的第二天（གཟུགས་མེད་སྐྱེ་མཆེད་སྡེ་བཞིའི་ནང་གི་གཉིས་པ། ）。

རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར། 识无边处解脱。四无色解脱之一。思惟不但虚空无有边际，即此与空无边想共住之识，亦如虚空无有边际，从而安住识无边之定（གཟུགས་མེད་རྣམ་ཐར་བཞིའི་ནང་གསེས། ནམ་མཁའ་དེ་མཐའ་ཡས་པར་མ་ཟད་ཀྱི་ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སོ་སྙམ་དུ་དམིགས་པའི་འདུ་ཤེས་དང་འགྲོགས་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་དེ་ཡང་ནམ་མཁའ་བཞིན་དུ་མཐའ་ཡས་སོ་སྙམ་དུ་སྒོམས་པར་ཞུགས་པ་སྟེ་རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་རྫོགས་པར་བྱས་ཏེ་གནས་པའོ། ）。

རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྙོམས་འཇུག 识无边处定。四无色定之一。以识无边处为所缘，一心专注之定（གཟུགས་མེད་སྙོམས་འཇུག་བཞིའི་ཡ་གྱལ། རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་ལ་དམིགས་པ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་འཇུག་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ། ）、

རྣམ་ཤེས་དྲུག 六识。十八界中的六识界。指依据“六根”对于六境生起的见、闻、嗅、味、触、思虑等作用的眼识（མིག་གི་རྣམ་ཤེས། ）、耳识（རྣ་བའི་རྣམ་ཤེས། ）、鼻识（སྣའི་རྣམ་ཤེས། ）、舌识（ལྕེའི་རྣམ་ཤེས། ）、身识（ལུས་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། ）、意识（ཡིད་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། ）。

རྣམ་ཤེས་འཕོ་བའི་བུ་ག་དགུ། 识迁离九孔。即：顶门（ཚངས་བུག）、眉间（སྨིན་མཚམས། ）、眼（མིག）、耳（རྣ་བ། ）、鼻（སྣ། ）、口（ཁ། ）、脐（ལྟེ་བ། ）、尿道（ཆུ་ལམ། ）、肛门（བཤང་ལམ། ）。

རྣམ་ཤེས་ཙམ་པ། 唯识家。佛教唯识派论师（སེམས་ཙམ་རྐྱང་པ། ）。参见སེམས་ཙམ་པ། 条。

རྣམ་ཤེས་ཚངས་པ་སྨྲ་བ། 说梵天灵魂派。古印度外道一宗派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག）。

རྣམ་ཤེས་ཚོགས་བརྒྱད། 八识。参见རྣམ་ཤེས་བརྒྱད། 条。

རྣམ་ཤེས་ཚོགས་དྲུག 主观六识，内心六合识。参见རྣམ་ཤེས་དྲུག条。

རྣམ་ཤེས་ལ་མི་རྟོན་པ། 不依识。四不依之一。心不自主，视表象为真实，思我、蕴为有相，执五欲为安乐者为识，不当信从（མི་རྟོན་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཚུ་རོལ་བདེན་པར་ལྟ་བ་དང་། བདག་དང་ཕུང་པོ་ལ་སོགས་པ་མཚན་

མར་རྟོག་པ་དང་། འདོད་པའི་ཡོན་ཏན་ལྔའི་བདེ་བ་ལ་དེར་འཛིན་གྱི་བློའི་གཞན་དབང་དུ་གྱུར་པ་ལ……སོགས་པ་ནི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་སྟེ་དེ་ལ་ཡིད་རྟོན་པར……མི་བྱའོ།)。

རྣམ་བཤད་སྙིང་པོའི་རྒྱན། 《疏要庄严论》。十四世纪中，甲曹·达玛仁钦依宗喀巴·洛桑扎巴讲授《般若现观庄严论》时所说教言而写成的一部般若注疏（དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པར་རྗེ……བློ་བཟང་གྲགས་པས་ཤེར་ཕྱིན་མངོན་རྟོགས་རྒྱན……གསུངས་པའི་ཞལ་ལུང་བཞིན་རྒྱལ་ཚབ་དར་མ་རིན……ཆེན་གྱིས་མཛད་པའི་ཕར་ཕྱིན་གྱི་འགྲེལ་པ་ཞིག）。

རྣམ་བཤད་རིགས་པའི་རྒྱ་མཚོ། 《正理海疏》。据载宗喀巴大师在色拉寺欲著《中观根本智论疏》，觉有几处理趣深奥，难于解会，便虔诚祈祷文殊菩萨。见《般若经》二十空性经文，作溶金色，充满虚空，所有疑难一切消失，遂著《正理海疏》（རྗེ་ཙོང་ཁ་པས་སེ་ར་ཆོས……སྡིངས་སུ་རྩ་ཤེས་ཀྱི་རྣམ་བཤད་མཛད་པར་བཞེད་པ་ན། རིགས་པའི་གནད་ཟབ་མོ་འགའ་ཞིག་བློ་ལ་འཆར་དཀའ་བ་བྱུང་བས། རྗེ་བཙུན་འཇམ་པའི་དབྱངས་ལ་གསོལ་བ་དྲག་ཏུ་བཏབ་པས། ཤེར་ཕྱིན་གྱི་མདོའི་སྟོང་ཉིད་ཉི་ཤུའི་འགྲེས་ཀང་རྣམས……གསེར་བཙོ་མའི་མདོག་ཅན་གྱི་ཡི་གེ་བར་སྣང་གང་བ་གཟིགས་པས་རྟོགས་པའི་གནས་ལྷག་མ་མེད་པར་ཕྱིན་སུ་ཚུད་དེ་རྣམ་བཤད་རིགས་པའི་རྒྱ་མཚོ་མཛད། ）。

རྣམ་གསུམ་འཁོར་ལོ། 法行三轮。即：闻思轮（ཀློག་པ་ཐོས་བསམ་གྱི་འཁོར་ལོ། ）、静虑轮（སྤོང་བ་བསམ་གཏན་གྱི་འཁོར་ལོ། ）和事业轮（བྱ་བ་ལས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། ）三者。一切法行都归于此三轮之中。

རྣམ་གསུམ་དག་པའི་ཤ། 三净肉。三种可食之肉，非为某个人所宰杀之肉（རང་གི་ཆེད་དུ……བསད་པར་མཐོང་ཐོས་དོགས་གསུམ་མེད་པའི……ཤ། ）。

རྣལ་འབྱོར། 瑜伽，相应（དངོས་སུ་འབྱོར་བའམ་ཟུང་དུ་འབྱོར་བ། ）。有五义：一与境相应，二与行相应，三与理相应，四与果相应，五与机相应。意同禅定。

རྣལ་འབྱོར་གལ་ཆེ་བ་བཞི། 四要瑜伽。密乘事行部中之四种重要瑜伽。即：天瑜伽、空瑜伽、风瑜伽和念诵瑜伽（ལྷའི་རྣལ་འབྱོར་དང་། སྟོང་པའི་རྣལ་འབྱོར། རླུང་གི་རྣལ་འབྱོར། བཟླས་པའི་རྣལ་འབྱོར་རོ། ）。

རྣལ་འབྱོར་གྱི་ས་ལྔ། 瑜伽五地。即：所依地（གཞིའི་ས། ）、生地（སྐྱེད་པའི་ས། ）、如花地（མེ་ཏོག་ལྟ་བུའི་ས། ）、显现地（སྣང་བའི་ས། ）、住地（གནས་པའི་ས། ）。

རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད། 瑜伽续，瑜伽部，瑜伽怛特罗。以内瑜伽为主的佛教密宗（ནང་གི་རྣལ་འབྱོར……གཙོ་བོར་སྟོན་པའི་རྒྱུད། ）。为四续部（རྒྱུད་སྡེ……བཞི། ）之一。

རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་ཐེག་པ། 瑜伽部乘。旧密所说九次第乘之一。入门，获得五种明智和阿阇梨等六灌顶；见，由证诸法胜义无相加持之力，观诸世俗为金刚界本尊；修，修习五现证、四神变、四手印等方便瑜伽和安住正见之智慧瑜伽；行，沐浴清洁等身外业唯作助伴；果，于五种姓密严刹土证觉成佛（སྔགས་རྙིང་མའི་ཐེག་པ་རིམ་དགུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག འཇུག་སྒོ་རིག་པའི་དབང་ལྔ་དང་། སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་སྟེ་དྲུག་ཐོབ་པར་བྱས་ནས་ལྟ་བ་དོན་དམ……པར་ཆོས་ཐམས་ཅད་མཚན་མ་མེད་པར་རྟོགས་པའི་བྱིན་རླབས་ལས་ཀུན་རྫོབ་རྡོ་རྗེ་དབྱིངས་ཀྱི་ལྷར……བལྟ་བ། སྒོམ་པ་མངོན་བྱང་ལྔ་དང་། ཆོ་འཕྲུལ་

བཞི། ཕྱག་རྒྱ་བཞི་སོགས་བསྒོམ་པ་ཐབས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་དང་། ལྟ་བའི་ངང་ལ་འཇོག་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་བསྒོམ་ཞིང་། སྤྱོད་པ་ཁྲུས་དང་གཙང་སྦྲ་སོགས་གྲོགས་ཙམ་དུ་བསྟེན་ནས། འབྲས་བུ་རིགས་ལྔ་སྟུག་པོ་བཀོད་པར་འཚང་རྒྱ་བར་འདོད······དོ།)。

རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་དམ་ཚིག་བཅུ་བཞི། 瑜伽部十四种誓言。即：皈依三宝为如来部三誓言(མཆོག་གསུམ་ལ་སྐྱབས་སུ་བརྟེན་པ་དེ་བཞིན········གཤེགས་པའི་རིགས་ཀྱི་དམ་ཚིག་གསུམ།)；杵印、铃印和阿阇梨为金刚部三誓言(རྡོ་རྗེ་དང་དྲིལ་བུའི་ཕྱག་རྒྱ་དང་། སློབ་དཔོན་བཟུང་བ་སྟེ་རྡོ་རྗེའི་རིགས་ཀྱི་དམ་ཚིག་གསུམ།)；法施、财施、无畏施和慈施为大宝部四誓言(ཆོས་དང་། ཟང་ཟིང་དང་། མི་འཇིགས་པ་དང་། བྱམས་པའི་སྦྱིན་པ་སྟེ་རིན་ཆེན་རིགས་ཀྱི་དམ་ཚིག་བཞི།)；外持事行二部，内持瑜伽部，并持三乘诸法为莲花部三誓言(ཕྱི་བྱ་སྤྱོད་དང་། ནང་རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་དང་། ཐེག་པ་གསུམ་གྱི་ཆོས་འཛིན་པ་སྟེ་པད་མའི་རིགས་ཀྱི་དམ་ཚིག་གསུམ།)；勤修供养为羯磨部誓言(མཆོད་པའི་ལས་ལ་བརྩོན་པ······ལས་ཀྱི་རིགས་ཀྱི་དམ་ཚིག་གཅིག)。合为修品十四种誓言。

རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་དུམ་བུ་བཞི། 瑜伽续四品。即：金刚界品(རྡོར་དབྱིངས་ཀྱི་དུམ་བུ།)、三界尊胜品(ཁམས་གསུམ་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་དུམ་བུ།)、调伏众生品(འགྲོ་འདུལ་གྱི་དུམ་བུ།)、义成品(དོན་གྲུབ་ཀྱི་དུམ་བུ།)。

རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་གདུལ་བྱ། 瑜伽部之机。若于外事内定二者以内定为主，少待外事，为瑜伽部所化之机(ཕྱིའི་བྱ་བ་དང་ནང་གི་ཏིང་ངེ··འཛིན་གཉིས་ལས་ནང་གི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གཙོ་བོར······སྒྱུར་ཅིང་ཕྱིའི་བྱ་བ་ཞུང་ཟད་ལ་བལྟོས་པ་ནི་རྣལ······འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་གདུལ་བྱའོ།)。

རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་དབང་བདུན། 瑜伽部七灌顶。即：花鬘灌顶(མེ་ཏོག་ཕྲེང་དབང་།)、甘露灌顶(ཆུའི་དབང་།)、冠冕灌顶(ཅོད་པཎ···ཀྱི་དབང་།)、杵灌顶(རྡོ་རྗེའི་དབང་།)、铃灌顶(དྲིལ་བུའི་དབང་།)、名号灌顶(མིང་གི······དབང་།)和金刚阿阇梨灌顶(རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན··ཀྱི་དབང་།)。

རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་རིགས་ལྔ། 瑜伽五部，瑜伽部五姓。密乘瑜伽部五种姓部。即：佛部(སངས་རྒྱས་ཀྱི་རིགས།)、金刚部(རྡོ་རྗེའི········རིགས།)、宝部(རིན་ཆེན་གྱི་རིགས།)、莲花部(པད་མའི་རིགས།)和羯磨部(ལས་ཀྱི་རིགས།)。

རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ལས་འབྱུང་བའི་ཕྱག་རྒྱ་བཞི། 瑜伽续所说四法印。即：大法印(ཕྱག་ཆེན།)、正法印(དམ་རྒྱ།)、法法印(ཆོས་རྒྱ།)、业法印(ལས་རྒྱ།)。

རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་གསུམ། 三种瑜伽续。即根本续、释续、同品续三种(རྩ་རྒྱུད་དང་། བཤད་རྒྱུད། ཆ་མཐུན་གྱི་རྒྱུད་དེ་གསུམ་མོ།)。

རྣལ་འབྱོར་དངོས་ཀྱི་སྔོན་འགྲོ་གཉིས། 瑜伽二加行。密法以成顺缘集积资粮和除违缘修守获轮(མཐུན་རྐྱེན་སྒྲུབ་པ་ཚོགས་བསགས་པ་དང་། འགལ་རྐྱེན་སེལ་བའི་འཁོར་ལོ།)。为瑜伽二加行。

རྣལ་འབྱོར་དངོས་དང་དེའི་ཡན་ལག་གསུམ། 瑜伽正行三分支。即：生所依宫殿、生能依诸尊和圆满之分支三者(རྟེན་གཞལ་ཡས་ཁང···བསྐྱེད་པ་དང་། བརྟེན་པ་ལྷ་བསྐྱེད་པ་དང་། རྫོགས་པར་བྱེད་པའི་ཡན་ལག་གོ།)。

རྣལ་འབྱོར་མངོན་སུམ། 瑜伽现量。通达无我

之智慧（བདག་མེད་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ།）。又作瑜伽现识。为四种现识之一（མངོན་སུམ……བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

རྣལ་འབྱོར་མངོན་སུམ་ཚད་མ། 瑜伽现量。现量之一。依各自不共增上缘即止观双运三摩地所生，对真实自境离分别、无错乱、新生之真实智。如第一刹那一切种智及见修道根本智（མངོན་སུམ་ཚད་མའི་ནང་གསེས། རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བདག་རྐྱེན་ཞི་ལྷག་ཟུང་འབྲེལ་གྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལས་བྱུང་ཞིང་རང་ཡུལ་ཡང་དག་པའི་དོན་ལ་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི་གསར་དུ་མི……བསླུ་བའི་ཤེས་པ། དཔེར་ན། རྣམ་མཁྱེན་དང་། མཐོང་སྒོམ་མཉམ་བཞག་སྐད་ཅིག་དང་པོ་ལྟ……བུའོ།）。

རྣལ་འབྱོར་མངོན་སུམ་བཞི། 四种瑜伽现识。即声闻瑜伽现识、独觉瑜伽现识、菩提圣者瑜伽现识和佛续瑜伽现识四种（ཉན་ཐོས་དང་། རང་རྒྱལ། བྱང་སེམས་འཕགས་པ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་རྒྱུད་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་མངོན་སུམ་སྟེ་བཞིའོ།）。

རྣལ་འབྱོར་ལྔ། 五瑜伽，五观行。旧派密乘随类瑜伽中作为五道本体的五种观行（གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་ཨ་ནུ་ཡོ་གའི་ཕྱོགས་སུ་ལམ་ལྔའི་ངོ་བོར་གྱུར་པའི་རྣལ་འབྱོར་ལྔ།）。即：资粮道思欲乐观行（ཚོགས་ལམ་འདུན་པ་སེམས་ཀྱི་རྣལ……འབྱོར།）、加行道辨大姓观行（སྦྱོར་ལམ་རིགས་ཆེན་འབྱེད་པའི་རྣལ་འབྱོར།）、见道大安息观行（མཐོང་ལམ་དབུགས་ཆེན་འབྱིན་པའི་རྣལ……འབྱོར།）、修道得大授记观行（བསྒོམ་ལམ……ལུང་ཆེན་ཐོབ་པའི་རྣལ་འབྱོར།）和无学道全大勇观行（མི་སློབ་ལམ་རྩལ་ཆེན་རྫོགས་པའི་རྣལ……འབྱོར།）。

རྣལ་འབྱོར་གཅིག་ལྡན། 一尊瑜伽。《上疏》说，依弟子增上者为一尊瑜伽（སྟོད་འགྲེལ་ལས། སློབ་མའི་དབང་དུ་བྱས་པ་ལ་རྣལ་འབྱོར་གཅིག་ལྡན་ནོ་ཞེས་གསུངས།）。

རྣལ་འབྱོར་ཆེན་པོ། 大瑜伽。《上疏》说，依阿阇梨增上者为大瑜伽（སྟོད་འགྲེལ་ལས། སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་དུ་བྱས་པ་ལ་རྣལ་འབྱོར་ཆེན་པོ……ཞེས་བཤད་པའོ།）。

རྣལ་འབྱོར་ཆེན་པོའི་རྒྱུད། 大瑜伽续。密乘四部中的第四部，即无上瑜伽部（རྒྱུད་སྡེ་བཞིའི་བཞི་པ་སྟེ་རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད།）。

རྣལ་འབྱོར་དྲུག 六瑜伽。密法中的六瑜伽为：瑜伽、随瑜伽、善瑜伽、大瑜伽，略说为初加行，如是胜坛王、胜业王瑜伽、二种胜王为二种瑜伽，加四瑜伽是为六瑜伽（རྣལ་འབྱོར་རྗེས་སུ་རྣལ……འབྱོར་དང་། ཤིན་ཏུ་རྣལ་འབྱོར་རྣལ་འབྱོར་ཆེ། དང་པོའི་སྦྱོར་བ་མདོར་བསྡུས་པས། དེ་བཞིན་དཀྱིལ་འཁོར་རྒྱལ་པོ་མཆོག ལས་ཀྱི་རྒྱལ་མཆོག་རྣལ་འབྱོར་མཆོག ཅེས་གསུངས་ཏེ་རྒྱལ་མཆོག་གཉིས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་གཉིས་རྣལ་འབྱོར་བཞི་ལ་བསྣན་པས་རྣལ……འབྱོར་དྲུག་ཡིན།）。

རྣལ་འབྱོར་པ། 瑜伽师，方便般若为体性者（ཐབས་དང་ཤེས་རབ་གཉིས་ཀྱི་བདག་ཉིད……ཅན།）；习静者，稳修者，修观行者，修行的宗教徒。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ། 1.中观自续派（དབུ་མ་རང་རྒྱུད་པའི་བྱེ་བྲག་ཅིག）。佛教中观宗的一个派系名。2.观行者，瑜伽师，瑜伽行者。修行的佛教徒（རྣལ་འབྱོར་པ།）。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ་པ། 瑜伽行派。大乘佛教唯识派之别名（སེམས་ཙམ་པའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ་པའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་གཏན་ལ……

དབབ་པའི་ལེའུ། 《瑜伽行真实性抉择品》。纳措译师（རྟོག་གེ་འབར་བ་ནག་ཚོ།）藏译。后喜饶沃（ཤེས་རབ་འོད།）改译。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ་བཞི་བརྒྱ་པ། 《瑜伽行四百论》。提婆（ཨཱརྱ་དེ་བ།）著。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་དབུ་མ་པ། 瑜伽行中观师。佛教中观自续派的一个派系名（དབུ་མ་རང་རྒྱུད་པའི་བྱེ་བྲག་ཅིག）。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་དབུ་མ་རང་རྒྱུད་པ། 瑜伽行中观自续派。系自续派二支派之一。瑜伽行指的是唯识，此派世俗中不许离心外境，这一点与唯识相同。但胜义中许一切法皆无自性，是中观之见，故名。《土官宗派源流镜史》中说："关于因的建立，其承认和唯识派相符顺，名为瑜伽行中观自续派"（གཞིའི་རྣམ་གཞག་སེམས་ཙམ་པ་དང་མཐུན་པར་ཁས་ལེན་པའི་རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་དབུ་མ་རང……རྒྱུད་པ།）。此派以静命（ཞི་བ་འཚོ།）、莲花戒（ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ།）、圣解脱军（འཕགས་པ་གྲོལ……སྡེ།）为代表。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་ས། 《瑜伽师地论》。本续地分卷第一——第二十。无著（ཐོགས་མེད།）著。玄奘汉译。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་ས་རྣམ་པར་གཏན་ལ……དབབ་པ་བསྡུ་བ། 《续摄抉择分》。《瑜伽师地论》中卷第五十一——卷第七十二。无著（ཐོགས་མེད།）著。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་ས་ལས་ཉན་ཐོས་ཀྱི་ས། 《本续地分》。《瑜伽师地论》中卷第二十一——卷第三十四。无著（ཐོགས་མེད།）著。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་ས་ལས་འདུལ་བ་བསྡུ་བ། 《续摄事分中调伏事》。《瑜伽师地论》中卷第九十九——一百。无著（ཐོགས་མེད།）著。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་ས་ལས་རྣམ་གྲངས་བསྡུ་བ། 《续摄异门分》。《瑜伽师地论》中卷第八十三——卷第八十四。无著（ཐོགས་མེད།）著。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་ས་ལས་རྣམ་པར་བཤད་པ། 《续摄释分》。《瑜伽师地论》中卷第八十一——卷第八十二。无著（ཐོགས་མེད།）著。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་ས་ལས་བྱང་ཆུབ་སེམས……དཔའི་ས། 《续本地分》。《瑜伽师地论》中卷第三十五——卷第五十。无著（ཐོགས་མེད།）著。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་ས་ལས་གཞི་བསྡུ་བ། 《续摄事分》。《瑜伽师地论》中卷第八十五——卷第九十八。无著（ཐོགས་མེད།）著。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。

རྣལ་འབྱོར་དབང་ཕྱུག 瑜伽自在。指修习密法已能自由主宰的瑜伽行者。

རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད། 无上瑜伽部（ནང་གི་རྣལ་འབྱོར་གོང་ན་མེད་པའི་རྒྱུད།）。以无上深密瑜伽为主的佛教密宗。为四续部（རྒྱུད་སྡེ་བཞི།）之一。

རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད་གཉིས། 两种无上瑜伽续。指父续和母续（ཕ་རྒྱུད་དང་མ་རྒྱུད་གཉིས།）。

རྣལ་འབྱོར་བླ་མེད་ཀྱི་གདུལ་བྱ། 无上瑜伽部之机。不观待外事，能生无上瑜伽，是无上瑜伽部之所化机（ཕྱིའི་བྱ་བ་ལ་མི་བལྟོས་པར་རྣལ……འབྱོར་དེ་ལས་གོང་ན་མེད་པའི་རྣལ་འབྱོར་སྐྱེད་ནུས་པ་ནི་རྣལ་འབྱོར་བླ་མེད་ཀྱི་གདུལ་བྱའོ།）。

རྣལ་འབྱོར་བླ་མེད་ཀྱི་ལམ་གྱི་རིམ་པ་གསུམ།

无上瑜伽部三种道次第。即：释道之总聚、释道之次第和释次第之道（ལམ་སྟོད་པའི་སྤྱིའི་…ཆིངས་བཤད་པ་དང་། ལམ་གྱི་གོ་རིམ་བཤད་པ་དང་། གོ་རིམ་ཅན་གྱི་ལམ་ཉིད་བཤད་པའོ།）。

རྣལ་འབྱོར་མ། 1.女瑜伽行者，女修行者（ཡང་དག་པའི་ལམ་སྒྲུབ་པ་མོ།）。2.瑜伽母，瑜祇母（མོ་རྒྱུད་ཀྱི་ལྷ་ཞིག）。佛教密宗一本尊名。

རྣལ་འབྱོར་མ་གསུམ། 三瑜伽母。即：俱生瑜伽母、刹生瑜伽母和咒生瑜伽母三者（ལྷན་སྐྱེས་དང་། ཞིང་སྐྱེས་དང་། སྔགས་སྐྱེས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་མ་སྡེ་གསུམ་མོ།）。

རྣལ་འབྱོར་མའི་རྒྱུད། 瑜伽母续。即母续（མ་རྒྱུད།）。

རྣལ་འབྱོར་བཞི། 1.四部瑜伽。即：修瑜伽、随瑜伽、极瑜伽和大瑜伽（སྒོམ་པ་རྣལ་འབྱོར་…དང་། རྗེས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར། ཤིན་ཏུ་རྣལ་འབྱོར། རྣལ་འབྱོར་ཆེན་པོ་སྟེ་བཞིའོ།）。2.瑜伽四部。噶举派修习大手印之道次第：专缘内心，名为专注；通达内心离诸戏论，名为离戏；通达心境平等一味，名为一味；不依有相进行修习，名为无修（སེམས་ལ་……དམིགས་པ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་གཏད་པས་རྩེ་གཅིག་དང་། སེམས་སྤྲོས་བྲལ་དུ་རྟོགས་པས་སྤྲོས་བྲལ་དང་། སྣང་སེམས་རོ་གཅིག་ཏུ་རྟོགས་པས་རོ་གཅིག་དང་། མཚན་བཅས་ཀྱིས་སྒོམ་དུ་མེད་པས་སྒོམ་མེད་བཅས་…བཞིའོ།）。

རྣལ་འབྱོར་ཡན་ལག་དྲུག་གི་འགྲེལ་པ། 《瑜伽六支释》。尼玛贝（ཉི་མ་དཔལ།）著。《青史》中云，旺泽师的译本将尼玛贝说为曲琼希哇（ཆོས་འབྱུང་ཞི་བ།）的弟子；而班钦仁波切的教语（པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེའི་གསུང་།）中则说尼玛贝是曲琼希哇的上师。

རྣལ་འབྱོར་ས་གསུམ། 瑜伽三地。即：现证人无我瑜伽地（གང་ཟག་གི་བདག་མེད་རྟོགས་པའི་…རྣལ་འབྱོར་གྱི་ས།）、现证二取性空瑜伽地（གཟུང་འཛིན་གཉིས་སྟོང་རྟོགས་པའི་རྣལ་འབྱོར་…གྱི་ས།）和现证谛实空瑜伽地（བདེན་སྟོང་……རྟོགས་པའི་རྣལ་འབྱོར་གྱི་ས།）。

རྣལ་འབྱོར་སེམས། 瑜伽心。《四百五十颂》说："正发瑜伽心，心想金刚心"（བཞི་བརྒྱ་ལྔ་……ཅུ་པ་ལས། རྣལ་འབྱོར་སེམས་ནི་ཡང་དག་བསྐྱེད། སྙིང་ཁར་རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ་བསམ། ཞེས་གསུངས།）。

རྣལ་འབྱོར་གསུམ། 三瑜伽。即身语意三种瑜伽（སྐུ་གསུང་ཐུགས་གསུམ་གྱི་རྣལ་འབྱོར་གསུམ།）。

རྣལ་མའི་རྣལ་འབྱོར། 真瑜伽。《金刚空行经》云：此为圆满次第之别名（རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོ……ལས། དེ་ནི་རྫོགས་རིམ་གྱི་མིང་གཞན་ཞིག་གོ།）。

〔སྣ〕

སྣ་ཁྲིད་གསུམ། 三引导。旧密大圆满超越修习之初，为引三身而学四大种所有声义，为引本智而学辨析生死涅槃分齐之行，为引心识而学身语意三门加行（ཐོད་རྒལ་བསྒོམ་པའི་ཐོག་མར་…སྐུ་གསུམ་གྱི་སྣ་ཁྲིད་པར་བྱེད་པ་འབྱུང་བཞིའི་སྒྲ……དོན་ལ་བསླབ། རིག་པའི་སྣ་ཁྲིད་པར་བྱེད་པ་འཁོར་འདས་རུ་ཤན་འབྱེད་པའི་སྤྱོད་པ་ལ་བསླབ། སེམས་ཀྱི་སྣ་ཁྲིད་པར་བྱེད་པ་སྒོ་གསུམ་གྱི་སྔོན་འགྲོ་ལ………བསླབ་པ་སྟེ་གསུམ་མོ།）。

སྣ་འགག་སྡོད་པའི་དགེ་བསྙེན། 二戒居士。受持不杀不盗两种戒律的近事男（སྲོག་གཅོད……དང་མ་བྱིན་ལེན་གཉིས་སྤོང་བའི་སྐྱེས་བུ།）。

སྣ་གཅིག་སྤྱོད་པའི་དགེ་བསྙེན། 一戒居士。于五条居士戒中，誓守不杀生者（བསླབ་པ་གཞི་ལྔ་ལས་སྲོག་གཅོད་ཙམ་སྲུང་བ།）。

སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེ། 斑杵，交杵。藏传佛教建筑物上的一种装饰物，有三股和五股两种（རྡོ་རྗེ་རྩེ་གསུམ་པ་དང་རྡོ་རྗེ་རྩེ་ལྔ་པ།）。

སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེའི་རྐང་སྟབས། 杂金刚形。杂金刚形以右足画前右二金刚，以左足画后左二金刚，步法皆应旋绕（རྐང་པ་གཡས་པས་མདུན་དང་གཡས་གཉིས་དང་གཡོན་པས་རྒྱབ་དང་གཡོན་གཉིས་ཀྱི་རྡོ་རྗེ་བྲིས་ལ་བསྐོར་རོ། རྡོ་རྗེའི་རྐང་སྟབས་རེ་རེས་ཀྱང་སྐོར་བ་དེ་བྱའོ།）。

སྣ་ཚོགས་སྡེ། 种种军。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

སྣ་ཚོགས་པད་མ། 斑莲，四色莲。藏传佛教建筑物上的一种装饰物。

སྣ་ཤེས། 鼻识。依各自不共增上缘鼻根而生、自力能了别自境香处本性之识（རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བདག་རྐྱེན་སྣ་དབང་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བའི་རང་ཡུལ་དུ་གྱུར་པའི་དྲིའི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་ངོ་བོ་རང་སྟོབས་ཀྱིས་མཐོང་བའི་རིག་པ།）。

སྣང་ཚོར་ཞེན་པའི་ཐོད་རྒལ། 贪恋尘世的直超。意为犹在下级即躐等而进的直超（ཐ་མལ་གྱི་སྣང་བ་དང་ཞེན་པ་གཏན་ནས་མི་ལོག་པའི་ཆོས་གོང་མ་ལ་མཐོ་སྐེགས་བྱས་པ།）。

སྣང་སྟོང་། 现空。指现空方便和空分智慧（སྣང་བ་ཐབས་དང་སྟོང་བ་ཤེས་རབ།）。

སྣང་སྟོང་དབྱེར་མེད། 现空无别。方便智慧无二分别，为对境之现空双运（སྣང་བ་ཐབས་དང་སྟོང་པ་ཤེས་རབ་དབྱེར་མེད་པ་སྟེ། ཡུལ་གྱི་ཆ་ནས་སྣང་སྟོང་ཟུང་འཇུག）。

སྣང་མཐའི་མཚན་བརྗོད། 《无量光佛名号论》。贝若杂那（བཻ་རོ་ཙ་ན།）著。

སྣང་ཕྱོགས་དང་སྟོང་ཕྱོགས། 空有，有方与空方。“空”是指性空；“有”是指因果缘起，修善积福和成佛方便等。佛教认为，“对于空有两方，不可偏重一方，尤其是对于有方，应当重视（སྣང་ཕྱོགས་དང་སྟོང་ཕྱོགས་ལ་ཉེ་རིང་གཏན་ནས་བྱེད་མི་ཉན། ཁྱད་པར་སྣང་ཕྱོགས་ལ་གཙིགས་སུ་བྱེད་དགོས།）。这是中观见的观点。

སྣང་བ་སྒྱུ་མ། 现分幻化。幻身之一种。诸法现似梦幻无有自性（སྒྱུ་ལུས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཆོས་ཐམས་ཅད་རྨི་ལམ་དང་སྒྱུ་མ་ལྟར་སྣང་ལ་རང་བཞིན་མེད་པར་སྣང་བ།）。

སྣང་བ་མཆེད་པ། 明增胜解。菩萨四胜解行之一。生起通达名言所说事物不唯如幻之慧（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ཆ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། མིང་གིས་བརྗོད་པའི་དོན་གྱི་དངོས་པོ་ལ་སྒྱུ་མ་ཙམ་དུ་མེད་པའི་ཤེས་རབ་སྐྱེས་པ།）。

སྣང་བ་ཐོབ་པ། 明得胜解。菩萨四胜解行之一。生起通达于内外法所立名言如幻之慧（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ཆ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཕྱི་ནང་གི་ཆོས་ལ་མིང་དུ་བཏགས་པའི་མིང་ཐམས་ཅད་སྒྱུ་མ་ཙམ་དུ་ཤེས་པའི་ཤེས་རབ་སྐྱེས་པ།）。

སྣང་བ་མཐའ་ཡས། 无量光佛。即阿弥陀佛（སངས་རྒྱས་འོད་དཔག་མེད་ཀྱི་མཚན།）。

སྣང་བ་རྣམ་བདུན། 七幻觉。即：梦（རྨི་ལམ།）、幻术（སྒྱུ་མ།）、阳焰（སྨིག་རྒྱུ།）、声影（སྒྲ་བརྙན།）、形影（གཟུགས་བརྙན།）、寻香城（དྲི་ཟའི་གྲོང་ཁྱེར།）、化身（སྤྲུལ་པ།）。

སྣང་བ་བཞི། 四相。修习密乘大圆满道，证得

有学乃至无学所有道相。即：法性现前相(ཆོས་ཉིད་མངོན་སུམ་གྱི་སྣང་བ།)、证悟增长相(ཉམས་སྣང་གོང་འཕེལ་གྱི་སྣང་བ།)、明智如量相(རིག་པ་ཚད་ཕེབས་ཀྱི་སྣང་བ།)和法遍不可思议相(ཆོས་ཟད་བློ་འདས་ཀྱི་སྣང་བ།)。

སྣང་བ་རྫོལ་བའི་མདོ། 《光显经》。藏文初创不久，从梵文译出的佛经之一。为今之《甘珠尔经》(བཀའ་འགྱུར།)中所未载者。

སྣང་བ་གསུམ། 三现分。显乘的共通三现分道。即：不净现分(མ་དག་པའི་སྣང་བ།)、瑜伽景象现分(རྣལ་འབྱོར་ཉམས་ཀྱི་སྣང་བ།)、清净现分(དག་པའི་སྣང་བ།)。

སྣང་བའི་ཡུལ་དྲུག 客观六境，外境六尘。即：色(གཟུགས།)、声(སྒྲ།)、香(དྲི།)、味(རོ།)、触(རེག)、法(ཆོས།)六者。

སྣང་ལ་མ་ངེས་པའི་བློ་གསུམ། 见而不定三识。即：根现识、意现识和了相现识(རང་ཡིན……པར་གྱུར་པའི་དབང་མངོན། ཡིད་མངོན། རང་རིག་གསུམ་མོ།)。

སྣང་གཤེན། 囊辛。苯教的巫师概括起来可分四大类。即囊辛(སྣང་གཤེན།)、恰辛(ཕྱྭ……གཤེན།)、图辛(དུར་གཤེན།)和楚辛(འཕྲུལ་གཤེན།)。按洛桑曲吉尼玛解释，所谓“囊辛”，是讲四种赞颂、八种祈祷、四十二种酬神法(即祈福禳灾)。这类巫师在早期苯教中主要是主持各种敬神仪式，在政权机构中有一定地位。

སྣང་སེམས་འདྲེས། 心境相合，心境归一。指外界之境与自心合为一体(ཕྱི་རོལ་གྱི་ཡུལ་སྣང་དང་། རང་སེམས་སོ་སོར་སུ་མེད་པར་གཅིག་ཏུ་འདྲེས་པའི་འཆར་སྣང་།)。

སྣམ་སྦྱར། 祖衣，重复衣。黄色僧衣之一种。十三资具中袈裟之一(འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་བཅུ……གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། ཆོས་གོས་རྣམ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ།)。当比丘于礼拜、乞食、讲闻佛法、羯摩仪轨等聚会时，才可穿着此类黄色上衣(དགེ་སློང་ཁོ་ནས་རྟེན་ལ་ཕྱག་འཚལ་ཞིང་བསོད……སྙོམས་བླང་བ། ཆོས་འཆད་ཉན་དང་ལས་ཆོག་ལ་འདུས་པའི་དུས་གྱོན་པའི་སྟོད་གོས་སེར་པོ་ཞིག)。

སྣའི་དབང་མངོན། 鼻根现识。从自己增上缘鼻根所生、离分别心、无有错乱之他证分(རང་གི་བདག་རྐྱེན་སྣའི་དབང་པོ་ལས་བྱུང་ཞིང……རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི་གཞན་རིག)。为五种根识之一(དབང་མངོན་ལྔའི་ནང་གསེས།)。

སྣའི་དབང་པོ། 鼻根。属于成为能生自果鼻识不共所依或增上缘之净色，形如束集铜针管状(རང་འབྲས་སྣ་ཤེས་ཀྱི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི……རྟེན་ནམ་བདག་རྐྱེན་དུ་གྱུར་པའི་རིགས་སུ་གནས……པའི་ནང་གི་གཟུགས་ཅན་དྭངས་པ། དཔེར་ན་ཟངས་ཁབ་གཤིབ་པ་ལྟ་བུ།)。为五根之一(དབང་པོ་ལྔའི་ནང་གསེས།)。

སྣར་ཐང་། 纳唐寺。藏族历史上一座极有名的噶当派寺院(在今西藏自治区日喀则县曲米区)。公元1153年，格西夏惹哇(ཤ་ར་བ།)的弟子冬盾·洛追札巴(གཏུམ་སྟོན་བློ་གྲོས་གྲགས་པ། 1106—1166)所建。该寺有许多重要古迹文物，如《甘珠尔》和《丹珠尔》的木刻板，释迦佛诞生如意宝树画轴二十五卷的刻板，全套宗喀巴传记的画轴二十五卷的刻板，等等。

སྣར་ཐང་གི་བསྟན་འགྱུར། 纳唐丹珠尔经。冬盾(གཏུམ་སྟོན།)于1153年建纳唐寺。元初世尊剑(བཅོམ་ལྡན་རལ་གྲི།)弟子软语隐福从汉土集得巨资，搜罗各地藏本经籍，悉奉置于纳唐伽蓝，比较整理成一大藏，创刊刻版，

印刷流通。世尊剑并为之著《日光目录》。此为那塘丹珠尔经旧版，流传数百年而毁。明永乐年间，又取其经藏刻为永乐版。

སྣར་ཐང་བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོའི་དབེན་གནས། 那塘大菩提阿兰若，那塘寺。噶当派在藏地的著名寺院，为夏惹哇（ཤ་ར་བ།）的弟子冬盾·洛追札巴（གཏུམ་སྟོན་བློ་གྲོས་གྲགས་པ།）于公元1153年所创建。

སྣེ་གདོང་ཆོས་འཁོར་ཆེན་མོ། 乃东大法会。释迦坚参（ཤཱཀྱ་རྒྱལ་མཚན།）在其三十四岁水牛年（公元1373年）时，迎请贝丹喇嘛扎吾（དཔལ་ལྡན་བླ་མ་གྲལ་དབྱར།）在雅隆举行的大法会。其时为僧人布施财物，规模很大。萨迦巴政权的最高标志是曲弥法会（ཆུ་མིག…ཆོས་འཁོར།），帕木竹巴政权之最高标志是乃东法会。法会的主持者是宗吉坚参桑波（རྫོང་ཇི་རྒྱལ་མཚན་བཟང་པོ།）。

སྣོད། 器，根器。对可以接受佛家教育者谓之“有器”或“有根器”。相反则谓之“非器”。器又指器世间，与有情世界相对的名称。

སྣོད་ཀྱི་སྐྱོན་གསུམ། 法器三过。闻法弟子的三种过失。即：耳不听，如器口下覆过（རྣ་བ་མི……གཏོད་ཁ་སྦུབ་ལྟ་བུའི་སྐྱོན།）；心不记，如器底穿漏过（ཡིད་ལ་མི་འཛིན་ཞབས་རྡོལ་ལྟ་བུའི……སྐྱོན།）；具烦恼，如器不洁，终变污秽过（ཉོན་མོངས་དང་འདྲེས་དུག་ཅན་ལྟ་བུའི་སྐྱོན།）。

སྣོད་བཅུད། 情器世界。佛经中比喻大自然界好似一个“器皿”，即“སྣོད།”，自然界里的生物为精华，即“བཅུད།”。

པ

པཱཡཏྟིཀཱ། （梵）波逸底迦。堕，参见ལྟུང་བྱེད།条。

པཱ་ལ་རྣམ་གསུམ། 三护。指印度佛学家法护（སློབ་དཔོན་པཎྜི་ཏ་དྷརྨ་པཱ་ལ།）的三位主要弟子。即：善护（སཱ་དྷུ་པཱ་ལ།）、德护（གུ་ཎ་པཱ་ལ།）和智护（པྲཛྙཱ་པཱ་ལ།）。约公元十至十一世纪之交，阿里古格王益西沃（མངའ་རིས་གུ་གེ……རྒྱལ་པོ་ཡེ་ཤེས་འོད།）邀请法护入藏时，彼等随同入藏，宏扬佛教，故有三护论师之称。

པགས་པ་གསེར་མདོག་འདྲ་བའི་མཚན་བཟང་། 身金色相。三十二大丈夫相之一。如来施舍美妙敷具，感得皮肤细薄紫磨金色之相（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང……གསེས་ཤིག་སྟེ། གདིང་བ་ཕྱུ་ཆོམ་པ་སྦྱིན་པས་མདོག་གསེར་འདྲ་བ།）。

པགས་པ་སྲབ་ཅིང་འཇམ་པའི་མཚན་བཟང་། 皮肤细滑相。三十二大丈夫相之一。如来施舍良宅，感得身体皮肤薄细软滑之相（སངས……རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཁང་བཟང་ལ་སོགས་པ་དམ་པ་སྦྱིན་པས་པགས་པ……སྲབ་ཅིང་འཇམ་པ།）。

པགས་པའི་གོས་ཅན། 皮衣者。大自在天（ལྷ……དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།）之异名。

པད་དཀར་འཆང་། 持白莲。1.观音菩萨（སྤྱན་རས་གཟིགས།）之异名。2.大梵天（ཚངས་པ།）之异名。

པད་དཀར་མ། 白莲女。天界妓女，天女（ལྷའི་སྨད་ཚོང་མའམ་ལྷའི་བུ་མོ།）。

པད་མ་ཀཱ་ར། 白玛嘎热。莲花生的别名（པད་མ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

པད་མ་བཀའ་ཐང་། 《莲花记》。公元1235年，邬金岭巴（ཨོ་རྒྱན་གླིང་པ།）从前藏桑耶和谢扎（བསམ་ཡས་དང་ཤེལ་བྲག）地下掘出有关莲花生的传记之名（སྐྱེས་རབས་རྣམ་པར་ཐར་པ།）。

པད་མ་ཅན། 1.遍入天妻子（ཁྱབ་འཇུག་གི་ཆུང་མ།）的异名。2.观世音（སྤྱན་རས་གཟིགས།）之异名。

པད་མ་ཆེན་པོ་ལྟར་གས་པ། 大红莲地狱。八寒地狱之第八（གྲང་དམྱལ་བརྒྱད་ཀྱི་བརྒྱད་པ།）。地狱有情身躯冻裂成三十二片等（དམྱལ་བའི་སེམས་ཅན་གྱི་ལུས་ཁྱིངས་ནས་ཚལ་པ་སོ་གཉིས……སོགས་སུ་གས་པ།）。

པད་མ་ལྟར་གས་པ། 红莲地狱。八寒地狱之第七（གྲང་དམྱལ་བརྒྱད་ཀྱི་བདུན་པ།）。地狱众生身体冻裂成八片如莲花（དམྱལ་བའི་སེམས་ཅན་གྱི་ལུས་ཁྱིངས་ནས་བརྒྱད་ཚལ་དུ་གས་པ།）。

པད་མ་སཾ་བྷ། 莲花生。莲花生八种名号之一（པད་མ་གུ་རུ་མཚན་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

པད་མ་ཧྭ་གོས། 莲花领。僧人所着之藏式大氅领上的莲瓣形装饰品（གྲྭ་པའི་ཟླ་གམ་གོང་རྒྱན……པད་འདབ་ཀྱི་དབྱིབས་ཅན་ཡོད་པ་ཞིག）。

པད་མའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་། 莲花跏趺坐。菩萨一坐姿名（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་བཞུགས་སྟངས་…ཤིག）。

པད་མའི་ལྟེ་བ། 莲脐。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）的异名。

པད་མའི་རིགས། 莲花部。密教三部之一（རིགས་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

པད་མས་མཚན། 莲花相。1.观音菩萨（སྤྱན་རས་གཟིགས།）之异名。2.大梵天（ཚངས་པ།）之异名。3.毗沙门天（རྣམ་སྲས།）之异名。

པད་ཞྭ། 莲花帽。东印度孟加拉国王赠给莲花生的一种帽子（སློབ་དཔོན་པད་མར་ཟ་ཧོར་རྒྱལ་པོས་ཕུལ་བའི་དབུ་ཞྭ།）。

པདྨ་ཐོད་ཕྲེང་། 莲花头鬘。莲花生之异名（སློབ་དཔོན་པད་མ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

པདྨ་འོད། 莲花光佛土。噶举和宁玛教派，谓莲花生祖师的佛土为莲花光佛土（འདི་བཀའ་བརྒྱུད་པ་དང་རྙིང་མ་བའི་གྲུབ་མཐའི་ལུགས་ལ། སློབ་དཔོན་པད་མ་འབྱུང་གནས་སངས་རྒྱས་པའི…ཞིང་ཁམས་ལ་པདྨ་འོད་ཀྱི་ཞིང་ཁམས་ཞེས་ཟེར……སྲོལ་ཡོད།）。

པདྨ་ས་མྦྷ། 白玛桑巴。莲花生的异名（པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。པད་མ་སཾ་བྷ། 的异体。

པདྨ་སམ་བྷ་ཝ། 白玛桑巴瓦，即莲花生大师。参见པད་མ་འབྱུང་གནས། 条。

པདྨའི་ཐུགས་སྲས་དྲི་མེད་རྣམ་ལྔ། 莲花生五位无垢弟子。即：无垢遍喜（དྲི་མེད་ཀུན…དགའ།）、无垢须弥（དྲི་མེད་ལྷུན་པོ།）、无垢光（དྲི་མེད་འོད་ཟེར།）、无垢金刚（དྲི་མེད་རྡོ་རྗེ།）和无垢戒（དྲི་མེད་ཚུལ་ཁྲིམས།）。

པདྨའི་རིགས་ཀྱི་སྒོམ་ཚུལ། 莲花部修法。观想自己为世间自在，前面想有莲花遍满虚空，安立咒字。次于所抉择之一切诸法无自性义，因而获得正解（རང་འཇིག་རྟེན་དབང་ཕྱུག་དང…མདུན་དུ་པདྨས་ནམ་མཁའ་ཁྱབ་པར་བསམས་ལ་ཡི…གེ་དགོད། དེ་ནས་ཆོས་ཐམས་ཅད་རང་བཞིན་མེད་པར་གཏན་ལ་ཕབ་པའི་དོན་ལ་ངེས་པ་སྐྱེད……པའོ།）。

པདྨའི་རིགས་ཀྱི་སྔགས། 莲花部咒。密宗莲花部的咒语："嗡北弥尼巴迦瓦帝，摩哈雅摩哈雅，杂伽答摩合尼娑诃"（པདྨའི་རིགས་ལ། ཨོཾ་པདྨི་ནི་བྷ་ག་ཝ་ཏེ་མོ་ཧ་ཡ་མོ་ཧ་ཡ། ཛ་གད་མོ་ཧ་ནི་སྭཱ་ཧཱ།）。

པདྨའི་རིགས་ཀྱི་དམ་ཚིག་གི་ཕྱག་རྒྱ། 莲花部三昧耶印。莲花部之三昧耶印，即莲花坐印（པདྨའི་རིགས་ཀྱི་དམ་ཚིག་གི་ཕྱག་རྒྱ་ལྟར་བཤད་པ་བསྟན་པ་ནི་པདྨའི་འདུག་སྟངས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱའོ།）。

པཎ་གྲུབ། 正士。指佛教学者和得道者。（པཎྜི་ཏ་དང་གྲུབ་ཐོབ་ལ་ཟེར།）。

པཎ་ཆེན། 班钦，班禅，大学者（པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ་སྟེ་མཁས་པ་ཆེན་པོ།）。

པཎ་ཆེན་སྡོམ་རྒྱུན། 班钦律统。拉德王（མངའ་བདག་ལྷ་ལྡེ། 古格王益西沃之子）时，迎请迦什弥罗大班智达释迦室利（ཁ་ཆེའི་པཎ་ཆེན……ཤཱཀྱ་ཤྲཱི）翻译经论甚多，弘扬佛教，由此大师所传律学，称为班钦律统。

པཎ་ཆེན་ཤཱཀྱ་ཤྲཱི། 班钦释迦室利，通称克什米尔班钦（ཁ་ཆེའི་པཎ་ཆེན། 1127—1225）。生于克什米尔哲丹城（གྲིབ་བརྟན།）的扎哇索惹（ཟ་བར་སུ་ར།），初名曲吉坚参（ཆོས་ཀྱི…རྒྱལ་མཚན།），二十三岁出家，三十岁受近圆戒。由于他精通五明而成大班智达，是藏传

佛教后弘期传播佛教律学（འདུལ་བ། ）最为著名的佛学家。他所传的律学被西藏佛学家称为“班钦律统”（པཎ་ཆེན་སྡོམ་རྒྱུན། ），所授的显密经论（སྔགས་མཚན་ཉིད་ལུང་རིགས）极多，影响颇广。他所传的律学属根本说一切有部（གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་ལུགས། ），为西藏所有持律者遵循的三个来源之一。

པཎ་ཆེན་ཨེར་དེ་ནི།　班禅额尔德尼。藏传佛教格鲁派（དགེ་ལུགས། ）大活佛名。“班”系梵语，是班智达（པཎྜི་ཏ། ）一词的简称，意为学者；禅系藏语，是大的意思，班禅合称，为大学者。“额尔德尼”为蒙语，意为宝贝。公元1317年（清康熙五十二年）初以此名封赐五世班禅罗桑益西，从此遂成定制。自被追认的第一世班禅克珠·格勒贝桑（པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་དང་པོ་མཁས་གྲུབ་དགེ་ལེགས་དཔལ་བཟང་། ）起到现在已经历十世。历代班禅常住的寺庙为后藏札什伦布寺。

པཎ་ཞྭ།　“班夏”，意为“学者帽”，形如桃状，尖顶的黄色僧帽。在印度只有获得“班智达”（པཎྜི་ཏ། ）称号的人才能戴此帽，但颜色不是黄的。

པཎྜི་ཏ།　班智达。有学识僧人的尊称，精通五明的佛教徒（ལྔ་རིག་པ་སྨྲ་རིག་པའི་གནས་ལྔ་ཤེས་པའི་མཁས་པ་། ）。

པཎྜི་ཏ་སྨྲི་ཏི།　班智达弥底。又作སྨྲྀ་ཏི་ཛྙཱ་ཀཱིརྟི弥底扎涅那基底。印度著名的班智达，于十世纪末来西藏，他的译师在途中患胃病死去，由于他不懂藏语，因此就在后藏达那地方一户人家放羊，以后其弟子坚译师索南坚参出黄金把他赎出，并邀请到多康丹玛地区，仲敦巴等几个弟子向他学习印度的声明学。流传至今的《口剑论》，据说是他在当时所著（རྒྱ་གར་གྱི་པཎྜི་ཏ་ཏ་ཅང་མཁས་པའི་སྨན……གྲགས་ཅན་ཞིག་ཡིན་ཞིང་།　དུས་རབས་བཅུ་པའི་མཇུག་ཏུ་བོད་དུ་ཕྱིན།　ལམ་བར་དུ་ལོ་ཙཱ་བ་པོ་བའི་སྨན་ནད་ཀྱིས་ཤི་ནས་བོད་སྐད་མ་མཁྱེན་པའི……རྒྱུན་གྱིས་གཙང་རྟ་ནག་ཏུ་མི་ཚང་ཞིག་གི་ལུག་རྫི……གནང་།　མཐར་ཁོང་གི་སློབ་མ་དཔྱལ་ལོ་ཙཱ་བ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་མི་ཚང་དེ་ལ་གསེར……བྱིན་ནས་བླུས་ཏེ་མདོ་ཁམས་ལྡན་མའི་ས་ཁུལ་དུ……གདན་དྲངས།　འབྲོམ་སྟོན་པ་སོགས་སློབ་མ་ཁ་ཤས་ལ་རྒྱ་གར་སྐད་ཀྱི་སྒྲ་རིག་པ་བསླབས་པ་གནང་།　དེང་སང་《སྨྲ་སྒོ་མཚོན་ཆ》ཞེས་པའི་གཞུང་དེ་ཡང་སྐབས་དེར་ཁོང་གིས་བརྩམས་པ་ཡིན་ཞེས་བཤད……སྲོལ་ཡོད། ）。

པཎྜི་ཏ་ནམ་ཐབས་སྔོན་པོ་ཅན།　绿裙班智达（人名），生卒年月不详。为“觉苯”（བསྒྱུར་བོན། ）前期翻译者，据说此人将邪法（ཆོས་ལོག）埋藏地下，以后又自行掘出，杂入苯法。

པཎྜི་ཏ་དྷརྨ་པཱ་ལ།　班智达法护。东印度人，约在公元十一世纪初，受阿里古格王益西沃（མངའ་རིས་གུ་གེ་རྒྱལ་པོ་ལྷ་བླ་མ་ཡེ་ཤེས་འོད། ）邀请到达阿里，为藏人传戒并教授禅法（ཞི……གནས་སྒོམ་ཐབས་ཁྲིད་པ། ）。是为后弘期阿里正式授戒之始，被称为藏地上部戒律传承（སྟོད་ཁུལ་དུ་འདུལ་བ་བརྒྱུད་སྤེལ་ཚུལ། ）。

པརཱམིཏཿ།　（梵）波罗密多。度，彼岸。参见ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ། 条。

པརཱཛིཀ　（梵）波罗夷。他胜。参见ཕམ་པ། 条。

པུ་ན་ཧྭ་སུ།　（梵）补捺婆素迦。井宿，释迦牟尼佛弟子中六群比丘之一（ནབས་སོ་སྐེ་སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་དྲུག་སྡེའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

པུདྒལཿ།　（梵）补特伽罗。参见གང་ཟག条。

པཱུརྦབིདེཧཿ།　（梵）东毗提诃洲。东胜身洲。参见ཤར་ལུས་འཕགས་པོ། 条。

བེ་ཧ་ར། 白哈神。桑耶寺护法神名（བསམ་ཡས་གཙུག་ལག་ཁང་གི་སྲུང་མ་པེ་ཧར་རྒྱལ་པོ།）。

བའི་མ་ཟི་ཟེར་བའི་ལྷ་ཁང་། 白马寺。在河南洛阳东十二公里。为中国最早的寺院之一。据传东汉明帝永平七年（公元64年）遣郎中蔡愔、博士弟子秦景等赴天竺求佛法，十年时中天竺僧摄摩腾、竺法兰至洛阳，并在雍门（北魏改称西阳门）外三里御道南创建此寺。寺名“白马”，有二说：一说为“外国国王尝毁坏诸寺，唯招提寺未及毁坏。夜有一白马绕塔悲鸣，即以启王，王即停毁诸寺，因改招提为白马名”（《高僧传》卷一）；一说为汉明帝遣使西域求佛法及佛经，“时白马负经而来”，遂取以为寺名（《洛阳伽蓝记》卷四）。据传，寺式仿照印度祇园精舍，中有塔，殿内有壁画，摄摩腾曾在此译出《四十二章经》。寺门两旁有传为摄摩腾和竺法兰二僧的墓。建筑、雕塑、碑刻等，多为明、清遗物，唯寺东之舍利砖塔建于金大定十五年（1175）。现设有白马寺汉魏故城文物保管所。为全国重点文物保护单位。参见ཟླ་ལན་ཟླ་བ་གཉིས། 条。

པོ་ཏ་ལ། （梵）布达拉。在印度南方有普陀珞山。西藏有第二普陀珞（布达拉山）（རྒྱ་གར་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་པོ་ཏ་ལ་གྲུ་འཛིན་ཞེས་དང་གྲུ་འཛིན་གཉིས་པ་སྐྱི་ལྷ་སའི་རྩེ་པོ་བྲང་ལ་ཟེར།）。佛教所说南海中圣地，是观世音菩萨及圣救度母的住处。参见འཕགས་པ་ལག་ན་པདྨའི་པོ་བྲང་རི་པོ་གྲུ་འཛིན། 条。

པོ་ཊ་ལ་ཀ། （梵）普陀洛伽。普陀，为观世音菩萨化度的圣地之一（གྲུ་འཛིན་ཏེ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་གནས་མཆོག་ཅིག）。

པོ་ཏོ་བ་རིན་ཆེན་གསལ། 博多哇·仁钦色（1031—1105），为仲敦巴的最著名弟子之一。他所传之噶当派的一支称教典派（བཀའ་གདམས་གཞུང་པ།），意为这一支派比较重视佛教经典的学习。他曾任过热振寺（རྭ་སྒྲེང་།）堪布。收门徒千余人。因他曾修建博多寺，故又被称为博多哇。

པོཥ་ཐཿ། （梵）布沙他，布萨。长净。参见གསོ་སྦྱོང་། 条。

〔དཔ〕

དཔག་ཚད་གཅིག 一踰缮那（一由旬），五百弓为一俱卢舍，八俱卢舍为一踰缮那（རྒྱང་གྲགས་བརྒྱད་ལ་དཔག་ཚད་གཅིག　རྒྱང་གྲགས་གཅིག་ལ་གཞུ་འདོམ་ལྔ་བརྒྱ།）。

དཔག་བསམ་འཁྲི་ཤིང་། 1.《如意宝藤》。印度王格卫旺波所著。其内容是把释迦牟尼的本生传记，用诗歌写出，载于丹珠尔佛经之中，共有一百零八章（རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་པོ་དགེ······བའི་དབང་པོ་ཞེས་བྱ་བས་བརྩམས།　སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་འཁྲུངས་རབས་རྣམས་སྙན་ངག་གིས···བཅིངས་ཏེ་བརྩམས་པའི་གཞུང་གྲགས་ཅན་བསྟན····འགྱུར་ཁྲོད་དུ་བཞུགས།　དེའི་ནང་ཚན་ལེའུ་བརྒྱ་དང་བརྒྱད་ཡོད།）。2.《如意宝树》。系松巴堪布所著的佛教史名称。此书讲述印度、西藏、汉地、蒙古佛教源流，有印度达斯英文译本，颇为世界重视。

དཔང་ལོ་བློ་གྲོས་བརྟན་པ། 邦译师洛追丹巴。公元十三世纪初藏传佛教中一著名译师，著有《简明三身论》（ཚིགས་གསུམ་གསལ་བ།）等有关语法、诗律、声明等方面的著作传世。

དཔའ་བ། 1.佛（སངས་རྒྱས།）。2.苦行者。

དཔའ་བར་འགྲོ་བ། 健行。菩萨（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ།）的别名。佛书所说的一种“定”的名称（ཏིང་ངེ་འཛིན་ཞིག་གི་མིང་།）。

དཔའ་བོ། 马鸣。印度四大士之一。佛灭后约

六百年，生于西印度。父狮子密（སེང་གེ་གསང་བ།）是一名医，母宝成（རིན་ཆེན་དངོས……གྲུབ།）。幼学婆罗门四吠陀经（བྲམ་ཟེའི་ཆོས……རིག་བྱེད་བཞི།）、四吠陀支（རིག་བྱེད་ཀྱི་ཡན……ལག་བཞི།）、四吠陀节（ཉེ་བའི་ཡན་ལག་བཞི།）及六业（ལས་དྲུག）等，并随父学医。信奉异教（ཕྱི་པའི་བསྟན་པ།），精通有常之论，驳倒西印度佛教学者，使改信异教以毁佛法。后游南印，与龙树（ཀླུ་སྒྲུབ།）弟子圣天（འཕགས་པ་ལྷ།）辩论内外之宗，辩败后改信佛教，成为龙树师弟弟子，精通内学及诸异教诗韵之学，更名三宝仆从（དཀོན་ཅོག་འབངས།），著有《佛本生行传一百零八赞》（སྟོན་པ་རིན་པོ་ཆེའི་སྐྱེས་རབས་ལ་བསྟོད་པ་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད།），以忏破佛之罪；据云其讲经时，马能听其语，为之长鸣，故号马鸣。另著有《医学八支大论》（གསོ་བ་རིག་པའི་གཞུང་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་ཆེན་པོ།）、《入八支论》（ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་ལ་འཇུག་པ།）、《八支集要自注》（ཡན་ལག་བརྒྱད་པའི་སྙིང་པོ་བསྡུས་པ་རང་འགྲེལ།）。参见རྟ་དབྱངས། 条。

དཔའ་བོ་མཁའ་འགྲོ། 勇士空行。密乘所说持明男女（རིག་པ་འཛིན་པའི་སྐྱེས་བུ་པོ་མོ།）。男称勇父，女称勇母。

དཔའ་བོ་གཅིག་པ། 单身本尊，独雄，一勇本尊（འཁོར་དང་ཡུམ་མེད་པའི་ཡི་དམ་ཞིག）。藏传佛教无上密宗一本尊名。

དཔའ་བོ་རྡོ་རྗེ། 勇金刚。胜乐金刚之异名（བདེ་མཆོག་གི་མཚན་ཞིག）。

དཔའ་བོ་གཙུག་ལག་ཕྲེང་བ། 巴卧·祖拉陈哇（1504—1566）。系藏传佛教噶玛噶举黑帽系（ཀརྨ་བཀའ་བརྒྱུད་པའི་ཞྭ་ནག་པ།）第八代转世活佛弥觉多杰（མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ།）的弟子。主持洛扎拉隆寺（ལྷོ་བྲག་ལྷ་ལུང་གི་གདན་ས……བསྐྱངས།），有《入行论大疏》（སྤྱོད་འཇུག……འགྲེལ་ཆེན།）、《历算论》（རྩིས་ཀྱི་བསྟན……བཅོས།）、《贤者喜宴》（ཆོས་འབྱུང་མཁས……པའི་དགའ་སྟོན།）等著作传世。

དཔའ་བོའི་རྒྱུད། 勇士种。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）的异名。

དཔའ་བོའི་འདུག་སྟངས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ། 勇士坐印。作金刚坐印坐势，二中指相并，是为勇士坐印（རྡོ་རྗེའི་འདུག་སྟངས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་དེ་ཉིད་ལས་སོར་མོ་དབུས་མ་གཉིས་གཅིག་ཏུ་སྦྱར་བ་ནི་དཔའ་བོའི……འདུག་སྟངས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱའོ།）。

དཔའ་བོའི་འདུག་སྟངས་ཕྱག་རྒྱའི་སྔགས 勇士坐印咒。此咒为"嗡迦摩拉雅娑诃"，又"嗡班杂阿萨尼吽泮"，又"嗡班杂迦吽泮"（ཨོཾ་ཀ་མ་ལཱ་ཡ་སྭཱ་ཧཱ་དང་། ཨོཾ་བཛྲ་ཨ་ས་ནི་ཧཱུཾ་ཕཊ་དང་། ཨོཾ་བཛྲ་ཀ་ཧཱུཾ་ཕཊ་ཞེས།）。

དཔའ་མོ། 度母（སྒྲོལ་མ།），勇母，空行母。佛书所说的"出世间佛母"（འཇིག་རྟེན་ལས……འདས་པའི་ལྷ་མོ།）。

དཔལ། 吉祥，福德，盛德。藏传佛教徒常在佛经、本尊、圣地等名之前，活佛喇嘛名字之后，加此字以表恭敬。如《吉祥密集续部》（དཔལ་གསང་བ་འདུས་པའི་རྒྱུད།），桑耶寺（དཔལ་བསམ་ཡས།），怙主洛桑札巴吉祥坚（འཇམ་མགོན་བློ་བཟང་གྲགས་པ་དཔལ་བཟང……པོ།）。

དཔལ་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོའི་གོ་འཕང་། 具德普贤果位。佛位。宁玛派密乘所说依相续后际无碍道，以大贪欲传授果位灌顶，净治三现往生微细习气，无二无别任运成就二十五种具备四身五智之果位法（སྙིང་མའི་རིང་ལུགས་ལ……རྒྱུན་མཐའི་བར་ཆད་མེད་ལམ་ལ་བརྟེན་ནས་འདོད……

ཆགས་ཆེན་པོའི་ལས་ཀྱིས་འབྲས་བུའི་དབང་བསྐུར་…
བས་སྣང་གསུམ་འཕོ་བའི་བག་ཆགས་ཕྲ་བ་སྦྱངས་…
ཏེ་མི་སློབ་པའི་ཟུང་འཇུག་འབྲས་བུའི་ཆོས་ཉིད་ལྷ་པོ་
དབྱེར་མེད་ལྷུན་གྲུབ་ཀྱི་ངོ་བོ་སྐུ་བཞི་ཡེ་ཤེས་ལྔའི་……
བདག་ཉིད་ཅན་ནོ།)。

དཔལ་ཀྱེའི་རྡོ་རྗེ། 《吉祥欢喜金刚》。密宗一书名（གསང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་ཞིག）。

དཔལ་འཁོར་ལོ་སྡོམ་པ། 胜乐轮，胜乐。密宗所尊奉的本尊黑如噶（ཧེ་རུ་ཀ）。

དཔལ་མགོན། 吉祥依怙神。一护法神（ཆོས་སྐྱོང་མགོན་པོ་ཞིག）。

དཔལ་མགོན་ཆེན་པོ། 大依怙，佛教一护法神名（ཆོས་སྐྱོང་མགོན་པོ་ཞིག་གི་མིང་། ）。

དཔལ་གྱི་བདག 吉祥主。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）之异名。

དཔལ་གྱི་ལྷ་མོ། 吉祥天女。佛教密宗一护法女神（ལྷ་མོ་བྱེ་བྲག་ཅིག）名。

དཔལ་གྱི་ལྷ་མོ་མཚན་བཅུ་གཉིས་པ། 《佛说大吉祥天女十二名号经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译。

དཔལ་སྒམ་པོ་བ། 白·岗波哇，即岗波哇索南仁钦。藏传佛教噶当派（བཀའ་གདམས་པ། ）大师之一，为修派传承之主传人，活动年代约在宋朝。参见སྒམ་པོ་བ་བསོད་ནམས་རིན་…ཆེན། 条。

དཔལ་མགྲིན། 吉祥颈。大自在天（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ། ）的异名。

དཔལ་མཆོག་གི་རྒྱུད་ཀྱི་འགྲེལ་པ། 《吉祥胜乐续释》。一密法书名。阿阇黎贡噶宁布（སློབ་དཔོན་ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ། ）著。

དཔལ་ཕྱུག་པོ། 佛，如来别名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན། ）。

དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། 吉祥时轮。无上密乘一续部名（བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད་སྡེ་ཞིག）。时谓大乐不变，轮谓空性最胜。空乐不二，是谓吉祥（དུས་ཞེས་པ་མི་འགྱུར་བའི་བདེ་བ་དང་། འཁོར་ཞེས་པ་རྣམ་ཀུན་མཆོག་ལྡན་གྱི་སྟོང་ཉིད་ཡིན་ལ། བདེ་སྟོང་གཉིས་སུ་མེད་པའི་དོན་གྱིས་དཔལ་ཞེས……ཟེར། ）。此时轮分内外别三：外时轮谓器世间（ཕྱི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས། ）、内时轮谓金刚身（ནང་རྡོ་རྗེའི་ལུས། ）、别时轮谓曼陀罗轮圆具足（གཞན་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་འཁོར་ལོའི་ཚོས་སུ་འཆར་…བ། ）。

དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་རྒྱུད། 《吉祥时轮续》。相传是月贤法王（ཟླ་བ་བཟང་པོ། ）为香跋拉九十六俱胝城邑之小邦讲授的续部，有一万二千颂。

དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་སྦྱོར་བ་ཡན་ལག་དྲུག་…གི་རྫོགས་རིམ། 时轮加行六支圆满次第。即：收摄支（སོ་སོར་སྡུད་པའི་ཡན་ལག），静虑支（བསམ་གཏན་གྱི་ཡན་ལག），命勤支（སྲོག་རྩོལ་…གྱི་ཡན་ལག），执持支（འཛིན་པའི་ཡན་ལག），随念支（རྗེས་དྲན་གྱི་ཡན་ལག），三摩地支（ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཡན་ལག）。

དཔལ་རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་…པོ་ཆེན་པོ། 《佛说金刚场庄严般若波罗蜜多经中分》。萨迦班智达洛追丹巴（ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ་བློ་གྲོས་བརྟན་པ། ）藏译。

དཔལ་ལྡན་ཁྲག་འཐུང་། 具德饮血。喜金刚的异名（ཀྱེ་རྡོ་རྗེའི་མཚན་ཞིག）。

དཔལ་ལྡན་རྒྱུ་སྐར། 吉祥星宿。时轮金刚坛场（དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་དཀྱིལ་འཁོར། ）。

དཔལ་ལྡན་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པ། 具德金刚持。密乘阿阇黎。具备背弃轮回、少欲知足、艺高识

广、通续部词义而修行勤勉、精正见至理而威力圆备、大悲好施等六种条件的金刚 乘上师（གསང་སྔགས་ཀྱི་སློབ་དཔོན་ཏེ། འཁོར་བའི་ཆོས་རྒྱབ་ཏུ་དོར་བ། འདོད་པ་ཆུང་ཞིང་ཆོག་ཤེས་པ། ལག་ལེན་ལ་མཁས་ཤིང་ཉམས་མྱོང་ཡོད་པ། རྒྱུད་ཀྱི་ཚིག་དོན་ལ་མཁས་ཤིང་སྒྲུབ་ལ་བརྩོན་པ། ལྟ་བའི་དོན་ལ་མཁས་ཤིང་ནུས་པ་རྫོགས་པ། སྙིང་རྗེ་ཆེ་ཞིང་གཏོང་ལ་དགའ་བ་སྟེ་མཚན་ཉིད་དྲུག་ལྡན་གྱི་བླ་མ།）。

དཔལ་ལྡན་འབྲས་སྤུངས་ཀྱི་མཆོད་རྟེན། 庄严吉祥聚米宝塔。此塔在印度金刚座，传说为龙树（ཀླུ་སྒྲུབ།）所造。

དཔལ་ལྡན་འབྲས་སྤུངས་ཀྱི་མཆོད་རྟེན་ཆེན་པོ། 贝丹哲蚌大塔（庄严吉祥聚米塔）。相传古印度有个无欺仙人，他堆米如山，又经空行母等加持，遂成坚固具德之聚米宝塔。塔高六由旬一俱卢舍。塔在南印度功德山附近（见《开示录》。3页）。相传为香跋拉王系月贤王（ཤམ་བྷ་ལའི་རྒྱལ་པོ་ཟླ་བ་བཟང་པོ།）讲授《无上瑜伽续》之处。

དཔལ་ལྡན་མ། 天母，天女（ལྷ་མོ་སྤྱིའི་མིང་།）。佛教密宗所说女护法神或本尊的别名。

དཔལ་ལྡན་ཚངས་པ་སྡེ་བཞི། 吉祥四梵福。即：享妙五欲（འདོད་ཡོན་ལྔ་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པ།）、财货富有（ནོར་ཕྱུག་པ།）、教法证法兴盛昌隆（ལུང་རྟོགས་ཀྱི་ཆོས་འཕེལ་བ།）和今生来世安乐解脱（འདི་ཕྱིར་བདེ་ཞིང་ཐར་པ་ཐོབ་པ།）。

དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས། 贝丹益西（1738—1780，意译吉祥智）。第六世班禅额尔德尼。公元1780年，清乾隆四十五年，奉命至北京，居黄寺，赐玉册玉印，优遇有加，同年圆寂于北京黄寺，遗体运回后藏札什伦布寺（པཎ……ཆེན་ཨེར་ཏེ་ནི་སྐུ་ཕྲེང་དྲུག་པ་འདི་ཉིད་རབ་བྱུང་……བཅུ་གཉིས་པའི་ས་རྟ་ལོར་འཁྲུངས། རབ་བྱུང་བཅུ་གསུམ་པའི་ས་ཕག་ལོར་གོང་མ་ཆན་ལུང་གི……བཀའ་ལྟར་པེ་ཅིན་དུ་ཕེབས། ལོ་དེ་ཉིད་ལ་གོང་ནས་གཡང་ཏིའི་འཇའ་ས་དང་། གཡང་ཏིའི་ཐམ་ཀ་སོགས་གཟིགས་བཟོས་ཆེན་པོ་གནང་། རབ་བྱུང་བཅུ་གསུམ་པའི་ལྕགས་བྱི་ལོར་པེ་ཅིན་ཧོང་སི……ཞེས་པའི་དགོན་པར་འདས། སྐུ་ཕུང་གཙང་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་གདན་ས་རུ་གསེར་སྡོང་གསར་བཞེངས……ནང་དུ་བཞུགས）。

དཔལ་ལྡན་ཡོན་ཏན་མའི་བསྔགས་བརྗོད། 《吉祥功德赞》。该书是在宗喀巴大师逝世后，甲曹杰大师继登大雄狮子宝座（མི་འཇིགས……སེང་གེའི་ཁྲི།）时所著。

དཔལ་ལྡན་ལྷ་མོ། 吉祥天母。佛教密宗一女护法神名，为妙音天母化现的忿怒身像（དབྱངས་ཅན་ལྷ་མོ་དྲག་ཏུ་ཁྲོས་པའི་ཆོས་སྐྱོང……ཞིག）。

དཔལ་ལྡན་ཨ་ཏི་ཤ། 具德阿底峡。对阿底峡的敬称（ཨ་ཏི་ཤའི་ཆེ་མིང་།）。

དཔལ་སྣར་ཐང་ཆོས་ཀྱི་སྡེ། 吉祥那塘寺。此为噶当派格西夏惹哇之徒冬盾洛追扎巴于藏历第三饶迥水鸡年（公元1153年）所建。先为噶当派寺院，后改为格鲁派属寺（འདི་བཀའ་གདམས་ཀྱི་དགེ་བཤེས་ཤ་ར་བའི་སློབ་མ་གཏུམ……སྟོན་བློ་གྲོས་གྲགས་པས་རབ་བྱུང་གསུམ་པའི་ཆུ་བྱ་ལོ་སྤྱི་ལོ 1153 ལོར་བཏབ། ཐོག་བཀའ་གདམས་པའི་དགོན་པ་ཡིན་ཞིང་། རྗེས་སུ་དགེ་ལུགས་པར་གྱུར་ཏོ།）。

དཔལ་སྤུངས་དགོན་པ། 八邦寺。全名德格八邦圣教法轮寺。公元1727年，藏族高僧司徒曲琼所倡建，为噶举派讲修显宗密乘的主要经院之一（སྡེ་དགེ་དཔལ་སྤུངས་དགོན་པ་ཐུབ……

བསྟན་ཆོས་འཁོར་གླིང་ཞེས་པ། རབ་བྱུང་བཅུ་གཉིས་པའི་མེ་ལུག་ལོར་སི་ཏུ་ཆོས་འབྱུང་གིས་ཕྱག་བཏབ། མདོ་སྔགས་བཤད་སྒྲུབ་ཀྱི་ཆོས་གྲྭ་བཙུགས་ཏེ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་གྲྭ་སའི་ལྟེ་བར་གྱུར།)。

དཔལ་སྤྲུལ་འཇིགས་མེད་ཆོས་ཀྱི་དབང་པོ། 巴珠·久美曲旺（1808—1887）。生于四川甘孜藏族自治州石渠县，被认为巴格·桑旦彭措的转世活佛，终身出世离俗，著有《普贤上师口教》、《弥勒法注释》及《出世法言·莲苑歌舞》等书（རབ་བྱུང་བཅུ་བཞི་པའི་ས་འབྲུག་ལོར་རྫ་ཆུ་ཁར་སྐུ་འཁྲུངས། དཔལ་དགེ་བསམ་གཏན་ཕུན་ཚོགས་ཀྱི་ཡང་སྲིད་དུ་ངོས་འཛིན་བྱས་ནས་མཚན་འཇིགས་མེད་ཆོས་ཀྱི་དབང་པོར་བཏགས། ཁོང་གིས་སྐུ་ཚེ་ཧྲིལ་པོར་བྱ་བྲལ་གྱི་མཛད་པ་བསྐྱངས། ཁྲིད་ཡིག་ཀུན་བཟང་བླ་མའི་ཞལ་ལུང་སོགས་ཉམས་ལེན་དང་ཞལ་གདམས་ཀྱི་སྐོར་དང་། བྱམས་ཆོས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་སོགས་གཞུང་བཤད་ཀྱི་སྐོར། གཏམ་པད་མའི་ཚལ་གྱི་ཟློས་གར་སོགས་གཏམ་ཚོགས་སྐོར་བཅས་པོད་གྲངས་བདུན་ཙམ་ཡོད་ལ། རབ་བྱུང་བཅོ་ལྔ་པའི་མེ་ཕག་ལོར་འདས།)。

དཔལ་བེ་ཏྲ། 吉祥结，梵音译作室利靺蹉。八种瑞相之一（<ཤྲཱིབཏྶ> བཀྲ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

དཔལ་བྲག་དམར་བསམ་ཡས་མི་འགྱུར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་། 吉祥红岩无边不变天成之寺，即桑耶寺全名。

དཔལ་དབྱངས། 贝央。巴赤思（བ་ཁྲི་གཟིགས།）受比丘戒后又名贝央。参见བ་ཁྲི་གཟིགས། 条。

དཔལ་འབྲས་དཀར་སྤུངས་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྡེ་ཆེན་པོ། 哲蚌寺。位于西藏拉萨附近，是格鲁派（དགེ་ལུགས་པ།）著名大寺。为宗喀巴亲授弟子（དངོས་སློབ།）具有无上智慧文殊法王扎西贝丹（མཁྱེན་རབ་འགྲན་ཟླ་དང་བྲལ་བ་འཇམ་དབྱངས་ཆོས་ཀྱི་བཀྲ་ཤིས་དཔལ་ལྡན། 1379—1449，一般称作文殊法王）所建。公元1417年，文殊法王三十八岁时（火猴年），由乃东宗本南卡桑波（ནམ་མཁའ་བཟང་པོ།）做施主，建大经堂和真言堂（སྔགས་པ་གྲྭ་ཤག）。后来，其弟子次第扩建。有七个僧院：洛赛林（བློ་གསལ་གླིང་།）、郭芒（སྒོ་མང་།）、德央（བདེ་ཡངས།）、夏廓尔（ཤག་སྐོར།）、节尔瓦，又称梯桑林（རྒྱལ་པའམ་ཐོས་བསམ་གླིང་།）、都尔瓦（འདུལ་བ།）、真言僧院（སྔགས་པ་གྲྭ་ཚང་།）。

དཔལ་མར་མེ་མཛད་ཡེ་ཤེས། 吉祥燃灯智，为阿底峡尊者的名讳。参见ཨ་ཏི་ཤ། 条。

དཔལ་མོ། 1.贝姆。印度一得成就者比丘尼名（སྔར་རྒྱ་གར་དུ་བྱུང་བའི་གྲུབ་ཐོབ་བཙུན་མ་ཞིག)。2.天母，吉祥天女。遍入天之妻（ཁྱབ་འཇུག་གི་ཆུང་མ།）。

དཔལ་མོ་འོད་ཅན། 光耀吉祥女。阿底峡尊者之母，是古孟加拉国王王后（ཇོ་བོ་ཨ་ཏི་ཤའི་ཡུམ་སྟེ་སྔར་བྷཾ་ག་ལའི་རྒྱལ་པོའི་བཙུན་མོ།）。

དཔལ་མཛེས་ཞིང་། 吉祥庄严佛土。宝生佛居住的净土（སངས་རྒྱས་རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་ཀྱི་ཞིང་ཁམས།）。

དཔལ་བཟང་པོ། 尊荣，贤德。佛教徒常在活佛等姓名之后用此一修饰语以表示尊敬之意（བོད་ཀྱིས་བླ་སྤྲུལ་དང་། སློབ་དཔོན་སོགས་ཀྱི་མིང་མཇུག་ཏུ་སྦྱོར་བའི་ཆེ་བརྗོད་ཀྱི་ཚིག་ཅིག)。

དཔལ་སངས་རྒྱས་མི་འགྱུར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་། 贝桑吉敏居伦珠寺。巴

卧·祖拉陈哇 (དཔའ་བོ་གཙུག་ལག་འཕྲེང་བ། 1504—1566) 于1564年在此寺撰写《贤者喜宴》(藏文全称是《དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི……འཁོར་ལོས་བསྒྱུར་བ་རྣམས་ཀྱི་བྱུང་བ་གསལ་བར……བྱེད་པ་མཁས་པའི་དགའ་སྟོན་ཞེས་བྱ་བ།》。又称洛扎佛教史《ལྷོ་བྲག་ཆོས་འབྱུང་།》)。

དཔལ་ལྷ་མོའི་མཚན་བཅུ་གཉིས་པ། 《佛说大吉祥天女十二名号经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 藏译。

དཔལ་ལྷའི་རི་ཁྲོད། 天母节。藏历十月十五日这一天迎请大昭寺的吉祥天母像绕行八角街而举行的赛神会 (ཧོར་ཟླ་ 10 པའི་ཚེས་ 15 ཉིན་དཔལ་ལྷ་མོ་དང་གྲིབ་རྡོང་བཙན་གཉིས་ཞལ……འཛོམས་པའི་དུས་སྟོན།)。

དཔུང་པའི་མགོ་ཟླུམ་པའི་མཚན་བཟང་། 肩圆满相。三十二大丈夫相之一。如来顺受爱语及善言词，故感两肩圆满丰腴之相 (སངས……རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སྙན་པར་སྨྲ་བ་དང་ལེགས་པར་སྨྲ་བའི་རྗེས་སུ་མཐུན་པར་བྱས་པས་དཔུང་མགོ་ཤིན་ཏུ་ཟླུམ་པ།)。

དཔེ་དཀར། 白噶尔。一护法神名 (ཆོས་སྐྱོང་གི་མིང་ཞིག)。

དཔེ་ཆ་བ། 白恰瓦，正规的学经僧人。此类僧人数量不多，他们专门学经，一步一步地升班，最后考取格西学位，但真正能完成全部学经过程考上格西的很少。

དཔེ་ཆོས། 《喻法论》。以谚语比喻佛法的噶当语录。为宋代西藏格西博多瓦所说，由札卜氏辑成略本，后札噶氏又增为广本。

དཔེ་ཆོས་རིན་ཆེན་སྤུངས་པ། 《喻法论聚宝》。札噶氏为噶当派格西博多哇的《喻法论》所作的注释 (བཀའ་གདམས་པ་དགེ་བཤེས་པོ་ཏོ་བས……མཛད་པའི་དཔེ་ཆོས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་ཐག་དཀར་བས……བརྩམས་པ།)。

དཔེ་སྟོན་སྡེ་པ། 说喻部。土官·罗桑曲吉尼玛在他著的《土官宗教源流镜史》中说："说喻部，随持经藏而成立的宗派。善于通过比喻来讲说诸法者，故名说喻部。此派又分为二：一只承认依照经藏中所说，如其文字来讲宗义的，称为随教行派。二随从七部量论中所说正理而立宗的，称为随正理派" (དཔེ་སྟོན་སྡེ་པ་ནི། མདོ་སྡེའི་རྗེས་སུ་འབྲངས་ནས་གྲུབ་མཐའ་འདོགས་པ་དང་། ཆོས་ཐམས་ཅད་དཔེའི་སྒོ་ནས་སྟོན་པ་ལ་མཁས་པས་དེ་ལྟར་གྲགས……ལ། དབྱེ་ན་མདོ་སྡེ་ལས་ཇི་ལྟར་འབྱུང་བ་བཞིན་དུ་ཁས་ལེན་པ་ཅན་གྱི་སྒོ་ནས་གྲུབ་པའི་མཐའ་སྨྲ……བས་ལུང་གི་རྗེས་འབྲང་དང་། ཚད་མ་སྡེ་བདུན་ནས་བཤད་པ་ལྟར་གྱི་རིགས་པའི་རྗེས་སུ་འབྲང……བས་རིགས་པའི་རྗེས་འབྲང་གཉིས་ཡོད།)。

དཔེ་དང་མཉམ་པ། 造形相等。佛像之异名 (སྐུ་འདྲའི་མིང་།)。

དཔེ་དང་མཚུངས་པ། 造形相同。佛像之异名 (སྐུ་འདྲའི་མིང་།)。

དཔེ་བྱད་བརྒྱད་ཅུ། 八十种好。应身佛具足八十种妙好之相。即：1. 指甲赤铜色 (སེན་མོ……ཟངས་མདོག་ལྟ་བུ།), 2.指甲润泽 (སེན་མོའི……མདོག་སྣུམ་པ།), 3.指甲高好 (སེན་མོ་མཐོ……བ།), 4.诸指圆润 (སོར་མོ་རྣམས་ཟླུམ་པ།), 5.诸指丰满 (སོར་མོ་རྣམས་རྒྱས་པ།), 6.诸指细柔 (སོར་མོ་བྱིན་གྱིས་ཕྲ་བ།), 7.脉深不现 (རྩ་མི་མངོན་པ།), 8.筋脉无节 (རྩ་མདུད་མེད……པ།), 9.踝不显现 (ཞབས་ལོང་བུ་མི་མངོན……པ།), 10.足无不平 (ཞབས་མི་མཉམ་པ་མེད……པ།), 11.行步如狮王 (སེང་གེའི་སྟབས་སུ……གཤེགས་པ།), 12.行步如鹅王 (ངང་པའི་སྟབས་

སུ་གཤེགས་པ།）13.行止如象王（གླང་པོ་ཆེའི······སྟབས་སུ་གཤེགས་པ།），14.行进如牛王（ཁྱུ······མཆོག་གི་སྟབས་སུ་གཤེགས་པ།），15.回身顾视必皆右旋（གཡས་ཕྱོགས་སུ་ལྡོག་ཅིང་གཟིགས······པ།），16.行步严肃（མཛེས་པར་གཤེགས་པ།），17.行步端正（དྲང་པོར་གཤེགས་པ།），18.体态端严（སྐུ་འཁྲིལ་བག་ཆགས་པ།），19.身光洁如琢磨（སྐུ་ཕྱི་དོར་བྱས་པ་འདྲ་བ།），20.身体匀称（སྐུ་རིམ་པར་འཚམ་པ།），21.身体洁净（སྐུ······གཙང་བ།），22.身体柔软（སྐུ་འཇམ་པ།），23.身清洁（སྐུ་རྣམ་པར་དག་པ།），24.身相圆满（མཚན་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ།），25.身躯舒好（སྐུ་ཁོ་ལག་ཡངས་ཤིང་བཟང་བ།），26.行步平稳（ཞབས་བགོམ་པ་སྙོམས་པ།），27.容颜柔嫩（སྐུ···ཤིན་ཏུ་གཞོན་མདོག་ཅན།），28.身无退曲（སྐུ····ཞུམ་པ་མེད་པ།），29.身躯丰满（སྐུ་རྒྱས་པ།），30.身体坚实（སྐུ་ཤིན་ཏུ་གྲིམས་པ།），31.肢节均平（ཡན་ལག་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེས་པ།），32.目无不明（གཟིགས་པ་སྒྲིབ་མེད་དག་པ།），33.腹圆（དཀུ་ཟླུམ་པ།），34.身无不修（དཀུ་སྐབས་ཕྱིན་པ།），35.腹无凹凸（དཀུ་མ་རྙོངས་པ།），36.平腹下垂（ཕྱལ་ཕྱང་ངེ་བ།），37.脐深妙好（ལྟེ་བ་ཟབ་པ།），38.脐右旋（ལྟེ་བ་གཡས་ཕྱོགས་སུ······འཁྱིལ་བ།），39.观不厌足（ཀུན་ནས་ལྟ་ན་སྡུག···པ།），40.威仪洁净（ཀུན་སྤྱོད་གཙང་བ།），41.身无痣斑（སྐུ་ལ་སྨེ་བ་དང་གནག་བག་མེད་པ།），42.手软如棉（ཕྱག་ཤིང་བལ་ལྟར་ཤིན་ཏུ་འཇམ···པ།），43.手纹明直（ཕྱག་གི་རི་མོ་མདངས་ཡོད···པ།），44.手纹明深（ཕྱག་གི་རི་མོ་ཟབ་པ།），45.手纹细长（ཕྱག་གི་རི་མོ་རིང་བ།），46.面不长大（ཞལ་ཧ་ཅང་མི་རིང་བ།），47.唇如频婆果色（མཆུ་བིམ་པ་ལྟར་དམར་བ།），48.舌软美（ལྗགས་མཉམ་པ།），49.舌细薄（ལྗགས་སྲབ······པ།），50.舌鲜红（ལྗགས་དམར་བ།），51.声如雷音（གསུང་འབྲུག་གི་སྒྲ་དང་ལྡན་པ།），52.音韵和畅（གསུང་མཉེན་ཞིང་འཇམ་པ།），53.齿圆（མཆེ་བ་ཟླུམ་པ།），54.齿利（མཆེ་བ་རྣོ་བ།），55.齿白（མཆེ་བ་དཀར་བ།），56.齿平（མཆེ་བ་མཉམ་པ།），57.齿纤细（མཆེ་བ་བྱིན་གྱིས་ཕྲ······བ།），58.隆准（ཤངས་མཐོ་བ།），59.鼻清净（ཤངས་མཆོག་ཏུ་དག་པ།），60.目清洁（སྤྱན·····གཉིས་དག་པ།），61.目广（སྤྱན་ཡངས་པ།），62.睫毛浓密（རྫི་མ་སྟུག་པ།），63.目若莲花（སྤྱན་པདྨའི་འདབ་མ་འདྲ་བ།），64.眉毛修长（སྨིན་མ་ཚུགས་རིང་བ།），65.双眉细软（སྨིན་མ་འཇམ་པ།），66.眉毛润泽（སྨིན་མ་སྣུམ་པ།），67.眉毛平齐（སྨིན་མའི་སྤུ་མཉམ་པ།），68.手掌宽长（ཕྱག་རིང་ཞིང་རྒྱས་པ།），69.耳齐平（སྙན་མཉམ་པ།），70.耳根不衰（སྙན་དབང་ཉམས་པ་རྣམ་པར་སྤངས་པ།），71.额广圆明（དཔྲལ་བ····ལེགས་པར་འབྱེས་པ།），72.额宽平正（དཔྲལ་བ་དབྱེས་ཆེ་བ།），73.头如摩陀那果（དབུ་ཤིན་ཏུ··རྒྱས་པ།），74.发色绀青如蜂王（དབུ་སྐྲ་བུང་བ་ལྟར་གནག་པ།），75.发密（དབུ་སྐྲ་སྟུག་པ།），76.发柔软（དབུ་སྐྲ་འཇམ་པ།），77.发不乱（དབུ་སྐྲ་མ་འཛིང་བ།），78.发润齐（དབུ་སྐྲ་མི···གཤོར་བ།），79.首发香馥（དབུ་སྐྲ་དྲི་ཞིམ་པ།），80.手足严饰吉祥结纹（ཕྱག་ཞབས་དཔལ་གྱི་བེའུ་དང་བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་རི་མོས་མཚན་པ།）。

དཔེ་མེད་བཀྲ་ཤིས་དགེ་འཕེལ་གཙུག་ལག་ཁང་།

贝美扎西格佩寺。吐蕃赞普赤祖德赞（ཁྲི་གཙུག་ལྡེ་བཙན། 815—836年在位）时所建。据《西

藏王统记》载，伍祥多（ཨུ་ཤང་རྡོ། 或作འོན་ཅང་རྡོ།）贝美扎西格佩寺是由于阗精于工巧的木匠、泥婆罗地区塑造佛像的工匠以及石匠等许多匠人建造的。

དཔེའི་འོད་གསལ། 譬喻光明。圆满次第法门之一。收摄心风入于胸间，由此之力，睡眠、错乱所起二障，不复现行（རྫོགས་རིམ་གྱི་ཆོས་ཤིག་སྟེ། རླུང་སེམས་སྙིང་གར་བསྡུས་སྟོབས་ཀྱིས་གཉིད་འཁྲུལ་ལ་བརྟེན་པའི་སྒྲིབ་གཉིས་མངོན་གྱུར་དང་བྲལ་བ།）。

དཔོང་ས། 1.讲经院（ཆོས་ར།）。2.修定处，禅堂（སྒོང་ས།）。

དཔོན་སློབ། 师生，师徒。老师和弟子（སློབ་དཔོན་དང་སློབ་མ།）。又作长老，系小寺庙中亲教师和堪布之名（དགོན་ཆུང་འགའ་རེའི་སློབ་དཔོན་ནམ་མཁན་པོའི་མིང་།）。

〔པྲ〕

པྲ་ཀ་ར་ཎ་སྡེ་བརྒྱད། 《八品论》、《八分毗伽罗》。经部论师世亲的八部论著。即：《庄严经论释》（མདོ་སྡེ་རྒྱན་གྱི་འགྲེལ་པ།）、《辩中边论释》（དབུས་མཐའ་རྣམ་འབྱེད་ཀྱི་འགྲེལ་པ།）、《辩法法性论释》（ཆོས་དང་ཆོས་ཉིད་རྣམ་འབྱེད་ཀྱི་འགྲེལ་པ།）、《注疏明论》（རྣམ་བཤད་རིག་པ）、《作业品论》（ལས་གྲུབ་པའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ།）、《五蕴品论》（ཕུང་པོ་ལྔའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ།）、《二十颂品》（ཉི་ཤུ་པའི་རབ་བྱེད།）、《三十颂品》（སུམ་ཅུ་པའི་རབ་བྱེད།）。也有不引《法辩法性论释》（ཆོས་དང་ཆོས་ཉིད་རྣམ་འབྱེད་ཀྱི་འགྲེལ་པ།），而引《因缘经疏》（རྟེན་འབྲེལ་གྱི་མདོ་འགྲེལ།）者。

པྲ་དུམ་རྩེ་ལྷ་ཁང་། 扎佟则寺。据说为七世纪初，松赞干布为镇压罗刹女左膝所建的一寺庙名。地在阿里与后藏之间。四镇节寺庙之一（ཐར་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐབས་བཏབ་པའི་སྲོང་ས་ཁྲལ་དུ་ཡོད་པའི་ཡང་འདུལ་གཙུག་ལག་ཁང་……བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

པྲ་ཤ་སེ་ནའི་ཤེར་སྙིང་ཊཱི་ཀ 《扎夏塞纳般若波罗蜜多心经大疏》。觉饶鲁易坚参（ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།）著。

པྲཏྱེ་ཀ （梵）辟支佛。独觉，独觉佛。参看རང་སངས་རྒྱས། 条。

པྲཛྙཱཿ། （梵）般若。慧，智慧。参看ཤེས་རབ། 条。

པྲཛྙཱ་པཱ་ལ། （梵）般若波拉。智护，为印度三护论师之一（ཤེས་རབ་བསྲུངས་ཏེ། རྒྱ་གར་པཱ་ལ་རྣམ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

པྲཛྙཱ་པར་མི་ཏཱ། （梵）般若波罗蜜多。慧度，参见ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན། 条。

པྲེ་ཏ་པུ་རིའི་རྒྱལ་ཁམས། 饿鬼世界（ཡི་དྭགས་ཀྱི་ཡུལ།）。

པྲེ་ཏ། （梵）薜荔哆。饿鬼（ཡི་དྭགས།）。三恶趣之一（ངན་འགྲོ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

〔སྤ〕

སྤ་ཚབ་ཀྱི་བུ་བཞི། 巴曹四大弟子。巴曹·尼玛扎（སྤ་ཚབ་ཉི་མ་གྲགས།）的弟子甚多，其中有四大著名弟子。即：藏巴赛贝（གཙང་པ……སར་སྦྱིན།）、玛甲·强曲益西（མ་ཇ་བྱང་ཆུབ……ཡེ་ཤེས།）、达·云丹扎（དར་ཡོན་ཏན་གྲགས།）、香塘萨巴·益西琼内（ཞང་ཐང་སག་པ་ཡེ་ཤེས……འབྱུང་གནས།）四人。佛教史称，此诸人在前

后藏各处宣说宏扬"中观"（དེ་རྣམས་ལ་བརྟེན་ནས་དབུས་གཙང་དུ་དབུ་མ་བཤད་པ། ）。

སྤ་ཚབ་ཉི་མ་གྲགས། 巴曹·尼玛扎。生于盆域地区巴曹上村（འཕན་ཡུལ་གྱི་སྤ་ཚབ་སྟོད་པ། ），少年时到克什米尔，在萨乍纳的二大弟子（ཁ་ཆེར་བྱོན་ཏེ། སཛྫ་ནའི་སྲས་གཉིས། ）等众多班智达前听受教法。二十三岁时回藏，后妥善地建立"中观"讲说和听受之规（དབུ་མའི་འཆད་ཉན་ལེགས་པར་ཚུགས། ）。他是翻译家，一生翻译甚多，如《俱舍论释》（མཛོད་ཀྱི་འགྲེལ་…བཤད། ）、《六十如理论释》（རིགས་པ་དྲུག་ཅུ་པ། ）均为巴曹译师所藏译。他也是噶当派教典派的传持人。

སྤགས་པ་སློང་བའི་སྤང་བ། 乞衣价。三十舍堕之一。非亲属俗人乐施购衣价时，仍要购较此更高法衣之价（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས་…ཤིག ཉེ་མིན་ཁྱིམ་པས་སྣོས་གང་སྤོགས་ཀྱིས་སྦྱིན་པར་རྩོམ་པའི་ཚེ། དེ་ལས་ལྷག་པའི་རིན་ཐང་སོགས་བཟང་བ་ཞིག་དགོས་ཞེས་བསླངས་པ་ལྟ་བུའོ། ）。

སྤང་སྐོང་ཕྱག་བརྒྱ་པ། 《诸佛菩萨名称经》。参见སྤང་སྐོང་ཕྱག་བརྒྱ་པའི་མདོ། 条。

སྤང་སྐོང་ཕྱག་བརྒྱ་པའི་མདོ། 《诸佛菩萨名称经》。据传在第二十八代吐蕃王拉托托日念赞（བོད་རྗེ་ལྷ་ཐོ་ཐོ་རི་གཉན་བཙན། ）时，连同《宝箧经》（མདོ་སྡེ་ཟ་མ་ཏོག）一起传入西藏的最早梵文佛经。

སྤང་ལྟུང་། 舍堕。《律经》中所说别解脱戒五堕罪之一。应先舍弃因何犯戒之物，如未加持之衣褥等，而后如仪改作。若不改作，即堕恶趣（སྤང་བའི་ལྟུང་བྱེད་དེ། གང་ལ་ལྟུང་བ……འབྱུང་བའི་དངོས་པོ་སྔ་བྱིན་གྱིས་མ་བརླབས་པའི……གོས་སྟན་སོགས་སྤང་བའི་སྔོ་ནས་ཕྱིར་བཅོས་བྱེད……དགོས་ཤིང་། མ་བཅོས་ན་རྣམ་སྨིན་ངན་སོང་དུ་ལྟུང་བྱེད་པ་སྟེ་སོ་ཐར་གྱི་ལྟུང་བ་སྡེ་ལྔའི་ནང་ཚན……ཞིག）。

སྤང་ལྟུང་གི་སྡེ། 舍堕部，同舍堕（སྤང་ལྟུང་དང་དོན་གཅིག）。参见སྤང་ལྟུང་། 条。

སྤང་ལྟུང་བཅུ་ཚན་གཉིས་པ། 舍堕第二组十聚。比丘所断三十舍堕之第二个十条：作棉敷具、作黑羊毛敷具、作混合敷具、六年二敷具、一卡敷具、路途担羊毛、令擘濯羊毛、触宝、纳质和买卖（དགེ་སློང་གི་སྤང་བྱ་སྤང་བའི་ལྟུང་བ་སུམ་ཅུ་ལས། བཅུ་ཚན་གཉིས་པ་ནི། སྲིན་བལ་གྱི་སྟན་གྱི་སྤང་བ་དང་། བལ་ནག་གི་སྟན་གྱི་སྤང་བ་དང་། ཆ་གཉིས་བསྲེས་པའི་སྤང་བ་དང་། ལོ་དྲུག་གི་སྤང་བ་དང་། མཐོ་གང་གི་སྤང་བ་དང་། ལམ་དུ་བལ་ཐོགས་པའི་སྤང་བ་དང་། བལ་འཁྲུར་འཇུག་པའི་སྤང་བ་དང་། རིན་པོ་ཆེ་ལ་རེག་པའི་སྤང་བ་དང་། མངོན་མཚན་ཅན་གྱི་སྤང་བ་དང་། ཉོ་ཚོང་བྱེད་པའི་སྤང་བ་སྟེ་བཅུའོ། ）。

སྤང་ལྟུང་བཅུ་ཚན་དང་པོ། 舍堕第一组十聚。三十舍堕第一个十条：持余衣、离衣、月蓄衣、使浣法衣、受衣、乞衣、过量受施衣、办衣价、乞各办衣价和嘱托（སྤང་བའི་ལྟུང་བ་…བཅུ་ཚན་གསུམ་གྱི་དང་པོ་ལ། གོས་ལྷག་འཆང་བའི་སྤང་བ་དང་། འབྲལ་བའི་སྤང་བ་དང་། ཟླ་འཇོག་གི་སྤང་བ་དང་། ཆོས་གོས་འཁྲུར་འཇུག་གི་སྤང་བ་དང་། གོས་ལེན་པའི་སྤང་བ་དང་། སློང་བའི་སྤང་བ་དང་། ལྷག་པོར་ལེན་པའི་སྤང་བ་དང་། སྤགས་པ་སློང་བའི་སྤང་བ་དང་། སོ་སོ་ནས་སྤགས་པ་སློང་བའི་སྤང་བ་དང་། བསྐུལ་བའི་སྤང་བ་སྟེ་བཅུའོ། ）。

སྤང་ལྟུང་བཅུ་ཚན་གསུམ་པ། 舍堕第三组十聚。比丘所断三十舍堕之第三个十条：持钵、求余钵、织作衣、给织酬、夺回已给物、过期蓄衣、出寺离衣、求雨浴衣、回向转余和积

蓄（དགེ་སློང་གི་སྤང་བྱ་སྤང་བའི་ལྟུང་བ་སུམ་ཅུ……ཡོད་པ་ལས། བཅུ་ཚན་གསུམ་པ་ལ། ལྷུང་བཟེད་འཆང་བའི་སྤང་བ་དང་། ལྷུང་བཟེད་ལྷག་པོ་འཆང་བའི་སྤང་བ་དང་། ཐགས་འཐག་ཏུ་འཇུག་པའི་སྤང་བ་དང་། འཐག་པ་བསྐྱེད་པའི་སྤང་བ་དང་། བྱིན་འཕྲོག་གི་སྤང་བ་དང་། གཏད་པ་ལས་བྱུང་བའི་སྤང་བ་དང་། དགོན་པའི་འབྲལ་སྤང་བ་དང་། རས་ཆེན་གྱི་སྤང་བ་དང་། བསྔོས་པ་གཞན་དུ་བསྒྱུར་བའི་སྤང་བ་དང་། གསོག་འཇོག་གི་སྤང་བ་སྟེ་བཅུའོ། ）。

སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུ། 三十舍堕。比丘所断堕罪之一。谓所犯堕罪之物，应舍于众中而忏悔之，若不忏悔，则感堕恶趣异熟果。共有三十种（དགེ་སློང་གི་སྤང་བྱ་ལྟུང་བྱེད་ཀྱི་སྡེའི་ནང་གསེས། གང་ལ་ལྟུང་བ་བྱུང་བའི་དངོས་པོ་དེ་སྤང་བའི་སྒོ……ནས་ཕྱིར་བཅོས་དགོས་ཤིང་། མ་བཅོས་ན་རྣམ་སྨིན་ངན་སོང་དུ་ལྟུང་བར་བྱེད་པ་དང་། གྲངས་ནི་བཅུ་ཚན་གསུམ་ཡོད་དོ། ）。

སྤང་བ། 断德，离系分，断尽一切烦恼之断德，灭谛。诸佛三断德之一。

སྤང་བ་སྦྱིན་པ། 施无畏，无畏施（མི་འཇིགས་པ་སྦྱིན་པ། ）。

སྤང་བའི་རྗེས་སུ་ཕྱོགས་པའི་ལྟུང་བྱེད། 随被驱摈者。九十单堕之一。与被驱摈之比丘共住受用，同室而宿者（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་འདུན་གྱི་གནས་ནས་ཕྱུང་བའི་དགེ་སློང་དང་ལྷན་ཅིག་སྤྱོད་ལམ་མཐུན……པའོ། ）。

སྤང་བའི་ལྟུང་བྱེད། 弃堕，舍罪。比丘堕罪之一（དགེ་སློང་གི་ལྟུང་བ་ཞིག）。

སྤང་བྱ། 所断。指六根本烦恼（རྩ་ཉོན་དྲུག）及随烦恼（ཉེ་ཉོན། ）等，如见所断（སྤང་བྱ་མཐོང་སྤང་། ）及修所断（སྒོམ་སྤང་། ）。

སྤང་བྱ་ལྔ། 五应断。即：杀生（སྲོག་གཅོད་པ། ）、不与取（མ་བྱིན་པར་ལེན་པ། ）、妄语（མི་ཆོས་བླ་མའི་བརྫུན་སྨྲ་བ། ）、淫（ལོག་གཡེམ་བྱེད་པ། ）。以上四根本戒之上，再加饮酒，共称五应断戒（རྩ་བ་བཞིའི་སྟེང་དུ་ཆང་འཐུང་བ་བསྣན་པས……སྤང་བྱ་ཡན་ལག་ལྔའོ། ）。

སྤང་བྱ་བཅུ། 十应断，十应断支。沙弥应当戒除的十种重罪：四根本罪（རྩ་ལྟུང་བཞི། ）、饮酒（ཆང་འཐུང་བ། ）、观听歌舞（གར་སོགས། ）、涂饰香（ཕྲེང་སོགས། ）、坐高广大床（མལ་སྟན……ཆེ་མཐོ། ）、非时食（དུས་མིན་ཁ་ཟས། ）和贪心受蓄金银（ཆགས་པས་གསེར་དངུལ་ལེན་རེག་བྱེད……པ། ）。

སྤང་བྱ་བདེན་པ་གཉིས། 应断二谛。即：苦谛和集谛（སྡུག་བསྔལ་བདེན་པ་དང་། ཀུན་འབྱུང་བདེན་པ། ）。

སྤང་བྱ་དྲུག 六所断，六恶途：博奕（རྒྱན་པོ……འགྱེད་པ། ）、观渲染境（འདུས་ལ་ལྟ་བ། ）、懒惰（ལེ་ལོ། ）、亲恶友（སྡིག་པའི་གྲོགས་ལ་བསྟེན……པ། ）、嗜酒（ཆང་འཐུང་བ། ）、非时行（མཚན……མོ་རྒྱུ་བ། ）。佛书说犯此六过，来世可入恶趣，故应舍弃。

སྤང་བྱ་རྣམ་རྟོག་བཅུ། 所断十分别。即：根本分别（རྩ་བའི་རྣམ་རྟོག）、相分别（མཚན་མའི……རྣམ་རྟོག）、表现分别（མཚན་པར་སྣང་བའི་རྣམ……རྟོག）、变相分别（མཚན་མར་འགྱུར་བའི་རྣམ……རྟོག）、表现变易分别（མཚན་མར་སྣང་བར་འགྱུར་བའི་རྣམ་རྟོག）、他示分别（གཞན་གྱིས་བསྟན་པའི་རྣམ་རྟོག）、非如理分别（ཚུལ་བཞིན་མ་ཡིན་པའི་

རྣམ་རྟོག)、如理分别（ཚུལ་བཞིན་གྱི་རྣམ་རྟོག)、贪欲分别（འདོད་པར་ཞེན་པའི་རྣམ་རྟོག)、散乱分别（རྣམ་པར་གཡེང་བའི་རྣམ་རྟོག)。

སྤང་བྱ་སྤོང་ཚུལ་གཉིས། 两种断应断法。两种戒除罪过的方式：暂时制伏一切现行和永远根绝罪恶种子不任再生（མངོན་འགྱུར་རེ་ཞིག་…ཉམས་སྨད་པ་དང་། ས་བོན་གཏན་དུ་སྤངས་ཏེ་སྐྱེ་མི་ནུང་གི་ཆོས་ཅན་དུ་བྱས་པའོ།）。

སྤང་བྱ་རིས་ལྔ། 五类所断。三界所断可分五种：见道由见四谛所断四遍计分、修道所断一俱生分，共为五类（ཁམས་གསུམ་གྱི་སྤང་བྱ…རྣམས་རིས་ལྔར་དབྱེ་བ་སྟེ། མཐོང་ལམ་དུ་བདེན་བཞི་མཐོང་བས་སྤང་བྱ་ཀུན་བཏགས་ཀྱི་ཆ་བཞི་དང་། སྒོམ་ལམ་གྱི་སྤང་བྱ་ལྷན་སྐྱེས་བཅས་རིས་ལྔ།）。

སྤང་བླང་། 取舍，去取。从善去恶（བསམ་སྤྱོད་ངན་པ་ཕར་སྤང་བ་དང་བཟང་པོ་ཚུར་ལེན་པ།）。

སྤང་ལེབ། 佛教徒所特有的一种苦行，其行系用脚在烧红的刀刃上来回摩擦。

སྤངས་རྟོགས། 断证。断妄惑，证得胜果（སྤངས་པ་ནི་ངོ་བོ་ཉིད་སྐུ་སྟེ་སྒྲིབ་གཉིས་སྤངས་པའི་འགོག…བདེན་དང་། རྟོགས་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་སྐུ་སྟེ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས་སོ།）。唯识论曰："断障为得二胜果故，由断续生烦恼障故，证真解脱，由断疑解所知障故，得大菩提。"

སྤངས་རྟོགས་གཉིས། 断证二功德。即断无明功德和圆满证悟功德（མ་རིག་པ་སྤངས་པ་དང་། རིག་པ་རྟོགས་པའི་ཡོན་ཏན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པའོ།）。

སྤངས་རྟོགས་ཡོན་ཏན། 断证功德。断指灭谛功德，证指道谛功德（འགོག་བདེན་སྤངས་པའི…ཡོན་ཏན་དང་ལམ་བདེན་རྟོགས་པའི་ཡོན་ཏན།）。

སྤངས་པ། 断除，舍离。如阿罗汉断除一切烦恼（དགྲ་བཅོམ་པས་ཉོན་མོངས་ཐམས་ཅད་སྤངས…པ།）。

སྤངས་པ་སྦྱོང་བའི་ལྟུང་བྱེད། 劝更食。九十单堕之一。谓其他比丘剩余之食不作余食法而劝令其更食者（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་སློང་གཞན་གྱིས་སྤངས་པའི་ཟས་ལྷག་པོར་མ་བྱས་བཞིན་དུ་བྱས་སོ་ཞེས་བསྟབས་ཏེ་སྤོབ་པ་པོ་ལ་ལྟུང་བའོ།）。

སྤངས་པ་ཟག་པ་ཟད་པ་ལ་མི་འཇིགས་པ། 漏永尽无畏。如来四无畏之一。一切贪等有漏诸法，已永尽故，自许我已诸漏永尽，无能净者（འཇིགས་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་ཟག་པ་ཐམས་ཅད་ཟད་པ་ཡིན་པའི……ཕྱིར། དེ་ལྟར་ཞལ་གྱིས་བཞེས་པ་རྣམས་ལ་གོལ་བའི་གནས་མེད་པ།）。

སྤངས་པ་ཟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 更食。九十单堕之一。对授受之食既不拟多食亦未多食，竟又食者或食未尽竟起立后又食者（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། བྱིན་ལེན་བྱས་པའི་ཟས་བསམ་སྦྱོར་གྱིས་སྤངས་པ་སླར་ལྷག་པོ་མ……བྱས་པར་ཟ་བའོ། ཁ་ཟས་ཟོས་མ་ཟིན་པར་ལངས་ནའང་བཟའ་མས་ཕྱང་ཞེས་བྱ་བའི་ལྟུང་བའོ།）。

སྤངས་པ་ཟུང་འཇུག 断德双运，有学平常双运。依密宗道断尽烦恼障，证得正分清净幻身的双运（སྔགས་ལུགས་ཀྱིས་ཉོན་སྒྲིབ་ཟད་པར་སྤངས…ཏེ་དག་པའི་སྒྱུ་ལུས་དངོས་ཐོབ་པ་སློབ་པའི་ཟུང…འཇུག་པ་པའོ།）。

སྤངས་པ་ས་གཞན་ན་གནས་པ། 断绝别住。三种行履别住之一，即七种驱摈和驱摈沙弥（སྤྱོད་པ་གཞན་ན་གནས་པའི་གཞིའི་ནང་གསེས། གནས་ནས་དབྱུང་བ་བདུན་དང་དགེ་ཚུལ་བསྙིལ་བའོ།）。

སྤུ་གྲིའི་དངོ་། 利刃。近边地狱之一（ཉེ་འཁོར་བའི་དམྱལ་བའི་ནང་གསེས་ཤིག)。同སྤུ་གྲིའི་ཐང་། 条。

སྤུ་གྲིའི་ཐང་། 利刃道。佛书所说一热地狱名。近边十六游增地狱之一（ཚ་དམྱལ་ཉེ་འཁོར་ལྷག་པ་བཅུ་དྲུག་ནང་གསེས་སྤུ་གྲིས་གཏམས་པའི་………ཐང་།）。

སྤུ་གྲིའི་ལམ། 利刃道，近边地狱。佛书所说的三类地狱之一。亦作སྤུ་གྲིའི་ཐང་།。

སྤུར་སྦྱོང་བ། 净治遗体。按宗教习俗，凡喇嘛上师去世后，一般均得净治遗体，并作盛大的满愿诸事（སྤུར་སྦྱོང་བ་སོགས་དགོངས་པ་རྫོགས་པའི་བྱ་བ་རྒྱ་ཆེར་མཛད།）。

སྤེ་ནེ་གུ 贝乃古。《雍仲苯教目录》中说：赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན། 755—797在位）二十岁以前奉行苯教，其上师是贝乃古及博哈雪章（འབོ་ཧ་ཤོད་དྲམ།）二人，赤松德赞以上的二十八代当中，雍仲苯教之教义如拨云见日，永久发扬，是苯教之中兴时期。

སྤོ་མགུ་སྤྱོད་པ། 行履迁悦。比丘犯僧残罪还净之法。迁谓降迁，由崇高位降迁卑位；悦谓愉悦，自居比丘末座，躬行洒扫等微贱事，以求僧众心生愉悦（ལྷག་མའི་ལྟུང་བ་བྱུང་བའི་…དགེ་སློང་གི་ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་ཚུལ་ཞིག་སྟེ། སྤོ་བ་ནི་གནས་ཁྱད་པར་ཅན་ནས་དམན་པར་སྤོ་བ……དང་། མགུ་བ་ནི་དགེ་འདུན་ཐུགས་མགུ་བར་བྱེད་པ་སྟེ་དགེ་སློང་རྣམས་ཀྱི་གྲལ་གཞུག་ཏུ་འདུག་པ་དང་ཕྱག་དར་བྱེད་པ་སོགས་དམན་པའི་སྤྱོད་པ་བྱེད……པའོ།）。

སྤོ་མགུ་དབྱུང་བ། 解除迁悦。律经术语。比丘既行降迁愉悦，即依白四羯磨得居本处，予以赞许，使归原位受人供奉（འདུལ་བའི་བརྡ…ཆད་ཅིག་སྟེ། སྤོ་དགུ་སྤྱད་ཟིན་པའི་དགེ་སློང་དེ་ཉིད་ས་རང་བཞིན་དུ་གནས་པ་ཐོབ་པ་དང་གཟེངས་བསྟོད་ཀྱི་ཕྱིར་དུ་གསོལ་བཞིའི་ལས་ཀྱིས་རང་བཞིན…ཀྱི་གནས་སུ་དབྱུང་སྟེ་གཞན་གྱིས་བསྙེན་བཀུར་བྱ…བའི་གནས་སུ་བྱེད་པའོ།）。

སྤོ་ལྡན། 降迁成就。律经术语。犯僧残者，应受降迁之罚，行履已毕，应罚愉悦尚未行履者（འདུལ་བའི་བརྡ་ཆད་ཅིག་སྟེ། ལྷག་ལྷུང་བྱུང་བའི་གང་ཟག་གིས་ཆད་ལས་སྤོ་བ་མཐོས་ཏེ་སྤྱད……ཟིན་ཞིང་། མགུ་བ་མ་སྤྱད་པ་ལ་སྤོ་ལྡན་ཞེས་བྱའོ།）。

སྤོ་བ་གསུམ། 三降迁。《毗奈耶》所说，乐于发露、忏悔者还净三法中行履别住降迁之法。于僧残罪若无覆藏，则向比丘忏悔，还净正行只须悦意即可解除。若有覆藏，则为净覆藏罪，须随覆藏日数，依白四羯磨，罚为僧众服役，此为降迁；降迁期中，再犯同类僧残，如前施罚，此为重新降迁；若犯三次，再如前罚，此为再重新降迁；若犯四次，即成申斥呵责治罚（སྤོ་བ་མཐོལ་བཤགས་ཀྱི་ཕྱིར་བཅོས…བྱེད་ཚུལ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། སྤྱོད་པ་གཞན་ན་གནས་པ་སྤོ་བ་སྤྱོད་པ་ལ། ལྷག་ལྷུང་འཆབ་མེད་ནི་དགེ་སློང་གི་མདུན་དུ་བཤགས་ལ་དངོས་གཞི་འདག་བྱེད་དུ་མགུ་བ་སྤྱོད་ལ་དེ་ད་བྱུང་ཆོག་ཅིང་། ལྷག་ལྷུང་བཅབས་པའི་ཉེས་པ་དང་ལྡན་པའི་དགེ་སློང་ལ། བཅབས་ཉིས་འདག་ཆེད་བཅབས་པའི་ཞག་གྲངས…དང་མཐུན་པར་དགེ་འདུན་གྱི་གཡོག་བྱེད་པའི་ཆད…ལས་གསོལ་བཞིའི་ལས་ཀྱིས་སྦྱིན་པར་བྱེད་པ་སྤོ་བ……དང་སྤོ་བ་བྱེད་བཞིན་པར་རིགས་འདྲའི་ལྷག་མ……གཉིས་པ་བྱུང་ན་སྔར་ལྟར་སྦྱིན་པར་བྱེད་པ་གཞི……ནས་སྤོ་བ་དང་། གསུམ་པ་བྱུང་ན་སྔར་ལྟར་སླར་ཡང་གཞི་ནས་སྤོ་བ་སྟེ་གསུམ་མོ། གལ་ཏེ་བཞི་པ་བྱུང་ན་སྨད་པ་ནན་ཏུར་བྱ་བའོ།）。

སྤོ་བའི་གཞི། 降迁事。《毗奈耶》十七事中行履别住本事。宣示降迁、愉悦等治罚程式，名降迁事（འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས།

སྤྱོད་པ་གཞན་དག་ནི་གནས་པའི་གཞི་སྟེ། ཚད་ཀྱི་བྱ་བ་སྤོ་མགུ་སོགས་སྤྱོད་པ་ལ་སྤོ་བའི་མིང་གིས……བཏགས་པའོ།)。

སྤོང་ཁང་། 禅堂，修断室。如闭关修行的关房，系佛教徒闭门修道的小室（ཆོས་པའི་མཚམས……ཁང་ངམ་སྒོམ་ཁང་།)。

སྤོང་ཐག་བྱས་པ། 定舍。将所有财物为佛法而舍施（ཡོད་པ་ཆོས་ཕྱོགས་སུ་བཏང་བ།)。

སྤོང་བདུན། 断七。断除身之三不善、语之四不善（ལུས་ཀྱི་མི་དགེ་བ་གསུམ་དང་ངག་གི་མི་དགེ……བ་བཞི་སྤོང་བ།)。

སྤོང་བདུན་འཁོར་དང་བཅས་པ་སྤོང་བ། 断七及其从属。声闻别解脱戒者，谓断七及其从属，即身之三不善，语之四不善，以及所属一切所断身语之戒律（ཉན་ཐོས་ཀྱི་སོ་ཐར་སྡོམ་པ་ནི་སྤོང་བདུན་འཁོར་དང་བཅས་པ་སྤོང་བ་སྟེ། ལུས་ཀྱི་མི་དགེ་བ་གསུམ་དང་། ངག་གི་མི་དགེ་བ་བཞི་བཅས་སྤོང་བ་དང་། དེའི་ཕྱོགས་གཏོགས་ཀྱི་སྤང་བྱ་མཐའ་དག་སྤོང་བའི་ལུས་ངག་སྡོམ་པའི་ཚུལ……ཁྲིམས་སོ།)。

སྤོང་བ་ཆེན་པོ། 上品断。永断所知障的断分功德（ཤེས་སྒྲིབ་སྤངས་པའི་སྤངས་པའོ།)。

སྤོང་བ་པ། 乞化，修断者，比丘，和尚。独居小寺修行的佛教徒（ཆོས་ལུགས་ཀྱི་རི་ཁྲོད་པ་དང་བྱ་བྲལ་ཀུན་སྤངས་པ།)。

སྤོང་བའི་དམ་ཚིག 断禁誓言。谓戒杀生等。密乘戒之一种（སྔགས་ཀྱི་དམ་ཚིག་ཅིག)。

སྤོང་བའི་འདུ་བྱེད། 断行。能断除懈怠、忘念等修定五障之对治心（ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ལེ་ལོ་དང་བརྗེད་ངས་སོགས་སྒྲིབ་པ་ལྔ་པོ་སྤོང་བར་བྱེད་པའི་གཉེན་པོའི་སེམས་པ་འདུ་བྱེད………པའོ།)。

སྤོང་བའི་འདུ་བྱེད་བརྒྱད། 八种断行。即：一住心、二欲求、三勤奋、四轻安、五正念、六正知、七作行思、八正住舍。在修定时应用这八种方法来断除妨碍修定时五种过失的出现。格鲁派以“八种断行”和“九种住心”（就是修定后意念高度集中，精神逐渐处于极端宁静状态的九种情况）方便而修，修后所成就的相似止观之量（སྤོང་བའི་འདུ་བྱེད་བརྒྱད་དང་སེམས་གནས་པའི་ཐབས་དགུ་དང་ལྡན་པར……བྱས་ནས་བསྒོམས་པའི་ཞི་གནས་དང་ལྷག་མཐོང……རྗེས་མཐུན་པ་གྲུབ་པའི་ཚད།)。

སྤོང་བའི་སྡོམ་པ། 断律仪。九种无间道中所生能断烦恼的静虑律仪和无漏律仪（བར་ཆད……མེད་པའི་ལམ་དགུ་དག་ཏུ་སྐྱེས་པའི་བསམ་གཏན་དང་ཟག་མེད་ཀྱི་སྡོམ་པ།)。

སྤོང་བའི་ལམ། 断道，永断之道。断惑（烦恼）之道位，如在见道上断见惑，在修道上断修惑（མཐོང་སྤང་དང་། སྒོམ་སྤང་སོགས་རང་གི་ལམ་གྱི་ངོ་སྐལ་དུ་གྱུར་པའི་སྤང་བྱ་སྤོང་བའི་ལམ།)。

སྤོབས་པ་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ། 辩无碍解，辩才无碍解，乐说无碍。菩萨四无碍解之一。菩萨从他听闻正法，释诸疑难；自身说法，亦皆音义并美，为他解惑，声为大梵天王所发，清净微妙，连续无碍（སོ་སོ་ཡང་དག……པར་རིག་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། གཞན་ལས་དམ་པའི་ཆོས་མཉན་ཞིང་ཐེ་ཚོམ་སེལ་བ་དང་། བདག་གིས་ཀྱང་ཆོས་བཤད་ཅིང་གཞན་གྱི་ཐེ་ཚོམ……དགྲོལ་བ་ལ་སོགས་པ་སྙན་ཞིང་དོན་དང་ལྡན་པ……ཚངས་པའི་དབྱངས་ལྟ་བུར་སྒྲུར་ཞིང་རྒྱུན་མི་འཆད……ལ་ཐགས་ཐོགས་མེད་པར་སྨྲ་ནུས་པའོ།)。

སྤོས་སྣར། 巡香。佛教徒手捧点燃的线香，向集会僧众巡礼致敬的活动（ཆོས་པ་ཚོས་ལག་ཏུ……

སྤོས་ཁྱེར་ཏེ་ཚོགས་ལ་སྐོར་བ་བྱེད་པ།)。

སྤོས་ངད་ལྡང་བའི་རི། 香积山。传说中去冈底斯雪山五十由旬处一圣山名(གངས་ཏི་སེ་ནས་དཔག་ཚད་ལྔ་བཅུའི་མཚམས་སུ་ཡོད་པ་ཞིག)。

〔དཔྱ〕

དཔྱད་སྒོམ། 观修，观察修。一种修习空性之法(སྟོང་ཉིད་སྒོམ་པའི་ཚུལ་ཞིག)。

དཔྱད་འཇོག་སྤེལ་མ། 止观交替。观修，止修辗转交换(དཔྱད་སྒོམ་དང་འཇོག་སྒོམ་རེས་མོས……བྱེད་པ།)。

དཔྱད་ཐབས་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་། 《八万四千禳解法》。苯教有关济世法术的书籍(བོན……ཕྱུགས་ཕྲིན་ལས་སྐོར་གྱི་གཞུང་ཞིག)。

དཔྱད་པ་གསུམ། 三量观察。即：现量观察(མངོན་སུམ་ཚད་མས་དཔྱད་པ་དང་།)、比量观察(རྗེས་དཔག་ཚད་མས་དཔྱད་པ།)和非量观察(ཁས་ལེན་ལྟ་བུ་འགལ་མི་འགལ་དཔྱད་པ།)。

དཔྱིད་ཀྱི་ཐིག་ལེ། 《春点论》。黑行师(ནག་པོ་སྤྱོད་པ།)著。

དཔྱོད་པ་བ། 弥曼差派。又译作思维派。为研究吠陀经典而进行思维探索真理之意。所以他们最重哲学上逻辑的推理。《土官宗派源流镜史》说："此派是随阇弥尼的学说，故又名为阇弥尼派。说我为觉知之体，是属有情，非属无知，是神我自性，常恒之体，独立实在，无方分时分。他们承认吠陀经典是正量与前说诸派相似。认为专作祭祀等则能得到如大梵天等上界天界的地位。这种法门因为能离恶道，故亦可算为解脱，但是没有除灭苦恼的解脱，因为污垢已融入了心性。又说无有一切智者，因为所知境界是无有边际的。以此理由，便不承认有真实之语。此派承认六量，阇弥尼派内之阇罗迦巴一派承认的十一量。此外还别立四十八种作势"(དཔྱོད་པ་བ་ནི། རྒྱལ་དཔོག་གི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ་ཡིན་པས་རྒྱལ་དཔོག་པ་ཡང་ཟེར་ལ། བདག་ནི་བློའི་ངོ་བོ་སེམས་པ་ཅན་དང་། བེམ་པོ་མ་ཡིན་པ། ཤེས་རིག་གི་རང་བཞིན་རྟག་པའི་ངོ་བོ། ཡན་གར་བའི་རྫས་ཡོད། ཆ་ཤས་མེད་པ་ཞིག་ཏུ་འདོད་དོ།། རིག་བྱེད་ཚད་མར་འདོད་ཚུལ་སྔ་མ་རྣམས་དང་འདྲ། མཆོད་སྦྱིན་ལ་སོགས་པ་འབའ་ཞིག་གིས་ཚངས་པ་ལྟ་བུའི་མཐོ་རིས་ཀྱི་གོ་འཕང་ཐོབ་པ་ཡོད་པར་འདོད……ལ། དེ་ནི་ངན་སོང་ལས་གྲོལ་བའི་ཕྱིར་ཐར་པ་ཙམ་ཡིན་ཀྱང་། སྡུག་བསྔལ་ཉེ་བར་ཞི་བའི་ཐར་པ་ནི……མེད་དེ། དྲི་མ་སེམས་ཀྱི་རང་བཞིན་ལ་ཞུགས་པའི་ཕྱིར་དང་། ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཡང་མེད་དེ། ཤེས་བྱ་མཐའ་ཡས་པའི་ཕྱིར། དེས་ན་བདེན་པའི་ངག་ཀྱང་མེད་དོ་ཅེས་སྨྲའོ།། ཚད་མ་དྲུག་འདོད་པ་དང་། རྒྱལ་དཔོག་པའི་ནང་ཚན་ནོ་ར་ཀ་པ་རྣམས་ཚད་མ་བཅུ་གཅིག་ཏུ་འདོད་པ་དང་། གཞན་ཡང་བྱས་ཤུགས་ཞེ་བརྒྱད་ཀྱི་རྣམ་གཞག་སྨྲ་བ།)。

〔དཔལ〕

དཔལ་བ་དབྱེས་ཆེ་བའི་དཔེ་བྱད། 额宽平正。佛身八十种随好之一。如来折伏一切邪说，感得额颅宽广平正之好(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ལྟ་བ་ཐམས་ཅད་འཇོམས་པར་མཛད་པ་ཉིད་ཀྱིས་དཔལ……བ་རྒྱས་ཤིང་དབྱེས་ཆེ་བ།)。

དཔལ་བ་ལེགས་པར་འབྱེས་པའི་དཔེ་བྱད། 额广圆明。佛身八十种随好之一。如来于诸邪见所作，不随移易，感得额间发际分明之好

(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ལྟ་བས་བྱས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་གཞན་དུ་མི་འགྱུར་བ་ཉིད་ཀྱིས་དཔལ་བ་ལེགས་པར་འབྱེས་པ་སྟེ་སྤྲ་མཆ་མས་ལེགས་པར་འབྱེས་པ།)。

〔སྤྱ〕

སྤྱད་པ་རྣམ་སྦྱོང་གི་དམིགས་པ། 净行所缘。修止四种对境之一。为对治贪等增上，以不净等为所缘而进行修习者（ཞི་གནས་ཀྱི་དམིགས་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ་འདོད་ཆགས་སོགས་ལ་ཤས······ཆེར་སྤྱད་པའི་གཉེན་པོར་དམིགས་པ་སྟེ་མི་སྡུག་པ······སོགས་སྒོམ་པའོ།）。

སྤྱད་པ་རྣམ་སྦྱོང་གི་དམིགས་པ་ལྔ། 五种净行所缘。即：不净（མི་སྡུག་པ།）、慈悲（བྱམས······པ།）、缘起（རྟེན་འབྲེལ།）、界分别（ཁམས་ཀྱི་རབ་དབྱེ།）和出入息（དབུགས་འབྱུང་རྔུབ།）。

སྤྱད་པ་སྤྱོད་པ། 行妙行。密法于禁戒中修行念诵、护摩等业，谓之行妙行（བརྟུལ་ཞུགས་དེ་ལ་བཟླས་བརྗོད་དང་སྦྱིན་སྲེག་སོགས་ཀྱི་ལས་སྤྱོད་པའི······ཚེ་སྤྱད་པ་སྤྱོད་པའོ།）。

སྤྱན་དཀྲུས་མ། 常眼。指三眼神像的两边两眼（སྤྱན་གསུམ་ཡོད་པའི་འོག་མ་གཉིས་ལ་ཟེར།）。对中间之智慧眼而言。

སྤྱན་གྱི་དཔེ་བྱད་ལྔ། 目随好五。即：目广（སྤྱན་ཡངས་པ།）、目如莲花（སྤྱན་པདྨའི་འདབ་མ······འདྲ་བ།）、目清洁（སྤྱན་གཉིས་དག་པ།）、视无不明（གཟིགས་པ་སྒྲིབ་མེད་དག་པ།）、眼睫如牛王相（སྤྱན་གྱི་རྫི་མ་བ་མཆོག་གི་རྫི་མ་ལྟ་བུ།）。如来八十种随好之一类。（དཔེ་བྱད་བཟང་པོ······བརྒྱད་ཅུའི་གྲས་ཤིག）。

སྤྱན་གྱི་རྫི་མ་བ་མཆོག་གི་རྫི་མ་ལྟ་བུའི་མཚན······བཟང་། 眼睫如牛王相。如来视不怒目，感得睫毛如牛王睫。 三十二大丈夫相之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ་ཁོང་ཁྲོ་བ་ལ་སོགས་པ་མེད་པར་བལྟས་པས་བ་མཆོག་གི་རྫི་མ་ལྟ་བུ་སྤྱན་ཕྱི་བས་ཀྱི་སྤྱ་རྣ་མས་མ······འདྲེས་པའོ།）。

སྤྱན་ལྔ། 五眼。即：肉眼（ཤའི་སྤྱན།），肉身所有之眼；天眼（ལྷའི་སྤྱན།），色界天人所有之眼（人中修禅定可得之），不论远近内外昼夜都可看见；慧眼（ཤེས་རབ་ཀྱི་སྤྱན།），谓二乘之人照见真空无相之理之智慧；法眼（ཆོས་ཀྱི་སྤྱན།），谓菩萨为度众生照见一切法门之智慧；佛眼（སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྤྱན། 又作ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྤྱན།）。佛陀身上具备前四眼。

སྤྱན་སྔ་བརྒྱད། 八京俄。即：京俄·贡噶洛追（སྤྱན་སྔ་ཀུན་དགའ་བློ་གྲོས།）、京俄·旬努沃（སྤྱན་སྔ་གཞོན་ནུ་འོད།）、京俄·洛追坚参（སྤྱན་སྔ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན།）、京俄·贝桑哇（སྤྱན་སྔ་དཔལ་བཟང་བ། 本名扎巴洛追，1383—1407，为丹萨替寺京俄）、京俄·南卡坚参（སྤྱན་སྔ་ནམ་མཁའ་རྒྱལ་མཚན། 1386—1434，丹萨替寺京俄）、京俄·索南伦珠（སྤྱན་སྔ་བསོད་ནམས་ལྷུན་གྲུབ།）、京俄·仁钦坚参（སྤྱན་སྔ་རིན་ཆེན་རྒྱལ་མཚན།）、京俄·仁钦佩哇（སྤྱན་སྔ་རིན་ཆེན་འཕེལ་བ།）。系宗喀巴大师的弟子。

སྤྱན་སྔ་བ། 京俄哇。名楚成巴尔（ཚུལ་ཁྲིམས་འབར།），戊寅年（1038年）生，癸未年（1103年）去世。二十岁时依止仲敦巴，遍阅密教经典，一般以他比米拉日巴。为仲敦巴弟子三昆仲之一。曾作仲敦巴近侍，故得此名。参见སྤྱན་སྔ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་འབར། 条。

སྤྱན་སྔ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་འབར། 京俄哇（1038—1103）。本名楚成巴尔，曾师仲敦巴，得秘密指授，又曾师事南交钦波、衮巴哇等，得二谛指授，对性空义有所悟解。通梵文，能翻译，颇有影响，开噶当派教授一派。所着禅裙常用皮革补缀，因而众称皮裙大师（འབྲོམ་སྟོན་གྱི་དངོས་སློབ། རྣལ་འབྱོར་ཆེན་པོ་འང་བསྙེན་ནས་བདེན་གཉིས་ཀྱི་ཁྲིད་ཀྱིས་ཆོས་ཀྱི་བདག་མེད་ཕྲ་མོ་ལ་འཁྲིད་པར་མཛད་དེ། བཀའ་གདམས་པའི་གདམས་ངག་པའི་སློལ་བཏོད། གསང་སྔགས་འཆིང་བ་དང་སྒོམ་སྒྲུབ་ལའང་གནད་ཆེར་མནོས། ཨ་ཙཱ་བའང་མཁས། རབ་བྱུང་དང་པོའི་ས་སྟག་ལོར་འཁྲུངས། རབ་བྱུང་གཉིས་པའི་ཆུ་ལུག་ལོར་འདས། ཤམ་ཐབས་ལ་ཀོ་བའི་ལྷན་པ་མང་པོ་བཏབ་པས······ཀོ་ཤམ་པར་གྲགས།）。

སྤྱན་གཉིས་དག་པའི་དཔེ་བྱད། 目清洁。如来宣说清净正教，感得双目明洁之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ་རྣམ་པར་དག་པའི······ཆོས་སྟོན་པའི་ཕྱིར་སྤྱན་ར་རི་སོགས་ཀྱི་སྐྱོན་མེད་པས་རྣམ་པར་དག་པ།）。

སྤྱན་སྟོན། 开眼宴。佛教徒新造佛像开眼时，特为塑工设置的筵宴（ཆོས་པ་ཆོས་ལྷའི་འདྲ······སྐུ་གསར་པ་བཞེངས་ཏེ་སྤྱན་དབྱེ་བྱེད་སྐབས་ཀྱི་སྟོན་མོ།）。

སྤྱན་མཐོན་མཐིང་འདྲ་བའི་མཚན་བཟང་། 眼色绀青相。如来看待众生皆如独子，故感得眼珠黑里透红之相。三十二大丈夫相之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་བུ་གཅིག་པ་དང་འདྲ་བར་བལྟས་པས་སྤྱན་འབྲས་རིན་པོ་ཆེ་མཐོན་མཐིང་ལྟར་མཛེས་པའོ།）。

སྤྱན་དྲངས་པའི་ཕྱག་རྒྱ། 召请印。以膝着地，诸指内交仰手向上竖二食指，摇二大指，此为召请之印（པུས་མོ་ས་ལ་བཙུགས་ནས་སོར་མོ་ཕན་······ཚུན་བསྣོལ་ཏེ། ཐལ་མོ་བཀན་ལ་མཛུབ་མོ་གཉིས་གཤིབས་ཏེ་བསྒྲེང་ཞིང་མཐེ་བོང་གཉིས་གཡབ་པ་སྤྱན་དྲངས་པའི་ཕྱག་རྒྱ།）。

སྤྱན་པད་མའི་འདབ་མ་འདྲ་བའི་དཔེ་བྱད། 目如莲花。如来慈惠一切幼女，感得双目黑白分明美如莲花。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། འགྲོ་བ་གཞོན་ནུ་མ་ཐམས་ཅད་མངོན་པར་མགུ་བ་ཉིད······ཀྱིས་སྤྱན་དཀར་ནག་འབྱེས་ཤིང་པད་མའི་འདབ་མ······རངས་པ་ལྟ་བུ།）。

སྤྱན་དབུས་མ། 中眼，智慧眼（ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྤྱན།）。三眼神像的中间眼。对左右两边常眼而言。

སྤྱན་མ། 佛眼。一菩萨名（སངས་རྒྱས་སྤྱན་མ།）。

སྤྱན་མི་བཟང་། 丑目天王，广目天王（天神名），须弥山第四级西方之天王（རི་རབ་ཀྱི······བང་རིམ་བཞི་པའི་ནུབ་ཏུ་གནས་པའི་རྒྱལ་ཆེན།）。四天王之一，即护西方的广目天王。参见རྒྱལ་ཆེན་རིགས་བཞི། 条。

སྤྱན་དམར། 红眼。遍入天的异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

སྤྱན་དམིགས། 缘境（ཡུལ་ལ་དམིགས་པ།），观想时所缘境，修禅定时用以集中心力所缘之对象。

སྤྱན་གཟིགས། 供物。寺庙护法殿中作为供品陈列的野兽躯壳和武器等物（ལྷ་ཁང་དགོན······ཁང་ནང་དུ་བཀྲིགས་པའི་མཆོད་རྫས་ཀྱི་སྲོག་ཆགས······དང་ཡོ་བྱད་སྤྱིའི་མིང་།）。

སྤྱན་ཡངས་པའི་དཔེ་བྱད། 目广。如来内证功德极广大故，感得双目修广之好。佛身八十种

随好之一 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྐུ་ཆོས་ཤིན་ཏུ་རྒྱ་ཆེ་བའི་ཕྱིར… སྤྱན་དཀྱུས་རིང་ཞིང་ཡངས་པ།)。

སྤྱན་རས་གཟིགས། 观世音菩萨。世间怙主或持白莲，均为观音之异名 (འཇིག་རྟེན་མགོན…པོའམ་ཕྱག་ན་པད་དཀར།)。

སྤྱན་རས་གཟིགས་བཅུ་གཅིག་ཞལ། 十一面观音。大悲观音化身像之一，前方三面为静相，右方三面为半静半猛相， 左方三面为猛相，后一面为笑相，顶上有无量光佛相， 共有十一面 (ལྷ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོའི་སྤྲུལ་སྐུ་ཞིག རྩ་ཞལ་གསུམ་ཞི་བ། གཡས་ཞལ་གསུམ་ཞི་མ་ཁྲོ། གཡོན་ཞལ་གསུམ་ཁྲོ་བོ། ཕྱག་ཞལ་གཅིག་བཞད་པའི་ཉམས་ཅན། དབུ་གཙུག་ན་འོད་དཔག་མེད་ཀྱིས་བརྒྱན་པའོ།)。

སྤྱན་རས་གཟིགས་པདྨའི་དྲ་བ་ཅན། 莲花网目观音。观音菩萨化身像之一种 (ཐུགས་རྗེ་ཆེན…པོའི་སྤྲུལ་སྐུ་ཞིག)。

སྤྱན་རས་གཟིགས་ཕྱག་སྟོང་སྤྱན་སྟོང་། 千手千眼观世音。大悲观音化身像之一 (ལྷ་ཐུགས་རྗེ…ཆེན་པོའི་སྤྲུལ་སྐུ་ཞིག)。

སྤྱན་རས་གཟིགས་ཕྱག་བཞི་པ། 四臂观世音。大悲观音化身像之一 (ལྷ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོའི་སྤྲུལ་སྐུ་ཞིག)。

སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག 观自在菩萨，观世音菩萨。八大菩萨之一 (བྱང་སེམས་ཉེ་བའི…སྲས་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་རྒྱལ་ཞིག)。

སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་གི་གསང་བའི……མཛོད་ཐོགས་པ་མེད་པའི་ཡིད་བཞིན་གྱི……འཁོར་ལོའི་སྙིང་པོ། 《如意轮陀罗尼经》。此经出《大莲花金刚三昧耶加持秘密无障 碍经》，凡十品，唐代武则天时菩提流支由梵文译成汉文， 后又由管法成 (ཆོས་གྲུབ།) 从汉文译成藏文。

སྤྱན་གསལ་རྒྱས། 目明满佛，一佛名 (སངས་རྒྱས་ཤིག)。

སྤྱན་གསུམ་པ། 三目。大自在天 (དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།) 之异名。

སྤྱན་གསུམ་མ། 三目女，佛眼女 (སངས་རྒྱས་སྤྱན་མ།)，一菩萨名。

སྤྱི་ཆན། 吉根。指一个康村 (ཁམས་ཚན། 大寺院中按地域划分的僧人组织) 的首席办 事人员，通常由全康村中资历最深的僧人担任。

སྤྱི་གཉེར། 总管。负责管理寺院僧众生活的吉索和管家 (དགོན་པའི་ནང་གྲྭ་མང་ཚང་མས་ཀྱི་འཚོ…བའི་སྒོར་ལ་འགན་ཁུར་མཁན་གྱི་སྤྱི་སོ་དང་གཉེར…པ།)。

སྤྱི་ཏོར་ཅན། 有顶髻者。顶髻佛名 (སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。

སྤྱི་གཏོར། 总朵。佛教徒用以普供一切护法神的总食子 (ཆོས་པ་ཆོས་མཆོད་ཡུལ་གྱི་མགྲོན་སྤྱི་ལ…འབུལ་བའི་གཏོར་མ།)。

སྤྱི་བསྣབས། 总朵马。佛教徒普遍供祀护法神的食子 (ཆོས་པ་ཆོས་ཆོས་སྐྱོང་ལ་འབུལ་རྒྱུའི་སྤྱི……གཏོར་ཞིག)。

སྤྱི་སྤུངས་བོན་མཛོད། 《总集法库》。一部叙述苯教生起次第、 圆满次第和果位教法的书籍 (བོན་གྱི་བསྐྱེད་རྫོགས་འབྲས་བུའི་སྐོར་གྱི་གཞུང…ཞིག)。

སྤྱི་ཕུད། 小千世界 (འཇིག་རྟེན་བརྒྱ་བའི་སྟོང་དང་པོའི་མིང་།)。

སྤྱི་ཕུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ། 小千王。小千世界主宰大梵天名号 (སྟོང་དང་པོ་སྤྱི་ཕུད་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཚངས་པ།)。

སྤྱི་ཕྱག 管家。管理寺院财产的人（དགོན་པའི་སྤྱི་སོའི་ཕྱག་མཛོད།）。

སྤྱི་ཐངས། 僧财。寺庙僧侣的公共财物（དགེ་འདུན་པའི་སྤྱི་རྫས།）。

སྤྱི་བོ་སྐྱེས། 顶生王。据说为释迦牟尼佛的祖先。

སྤྱི་བོ་བདེ་ཆེན་གྱི་འཁོར་ལོ། 顶间大乐轮。密宗所说顶上眉间中脉分出三十二脉瓣，构成的张伞形脉轮（སྤྱི་བོ་སྨིན་མཚམས་ནས་ཐད་ཀྱི་དབུ་མ་ལས་གྱེས་པའི་རྩ་འདབ་སོ་གཉིས་གདུགས་ཀྱི་རྩིབས་མ་ལྟར་ཁ་མར་ཕྱོགས་པ།）。

སྤྱི་བོ་ནས་དབང་བསྐུར་བ། 灌顶。密乘以瓶水淋灌顶上表示移置种子的仪式（ཐིགས་ལུགས་བུམ་ཆུ་མགོར་བླུགས་ཏེ་གསང་སྔགས་ཀྱི་སྣོད་རུང་དང་ས་བོན་འཛོག་པ།）。

སྤྱི་བླུགས། 净瓶，小水瓶，净水小瓶。比丘常用器物之一（དགེ་སློང་གི་ཆུ་བུམ་རིལ་བུ།）。

སྤྱི་མཚན། 总相，共相（སྤྱིའམ་ཐུན་མོང་བའི་རྟགས།）。

སྤྱི་སོ། 公家，公上。专指旧时总管寺庙公共财物收支的机构（སྔ་དུས་དགོན་པ་སོ་སོའི་ཐུན་མོང་གི་གཏོང་ཡོང་བདག་གཉེར་བྱེད་མཁན་ལས………ཁུངས།）。

སྤྱི་གསུམ། 三总相。类总、聚总、义总（རིགས་སྤྱི་དང་། ཚོགས་སྤྱི། དོན་སྤྱི་གསུམ།）。

སྤྱི་གསོ། 吉索。拉萨三大寺中，在扎仓（གྲྭ་ཚང་།）之上设有管理全寺院的措钦（ཚོགས་ཆེན།）一级事务的组织，叫喇吉（བླ་སྤྱི།）。“吉索”是指喇吉里的重要僧职人员，一般有二至四人，是全寺性的大总管，任期十年。这是一个很重要的职位，负责全寺的庄园、属民、经商、房产、放高利贷等事务。

སྤྱོད་རྒྱུད། 1.行续。内正定与诸外事等分为行续。四续部之一。《大日经注》云：“此续虽是方便智慧为主之瑜伽续，然摄受信解外事诸众生故，开示随顺外事诸行，故共称为事续或二具续”（ནང་གི་ཏིང་ངེ་འཛིན་དང་……ཕྱིའི་བྱ་བ་ཆ་མཉམ་པར་སྟོན་པས་སྤྱོད་རྒྱུད་དུ་འཇོག་པ། རྣམ་སྣང་མངོན་བྱང་གི་འགྲེལ་པ་ལས། རྒྱུད་འདི་ཡང་ཐབས་དང་ཤེས་རབ་གཙོ་བོར་གྱུར་པའི……སྦྱོར་བའི་རྒྱུད་ཡིན་མོད་ཀྱི། བྱ་བ་ལ་མོས་པའི་གདུལ་བྱའི་འགྲོ་བ་རྣམས་གཟུང་བའི་ཕྱིར་བྱ་བའི……རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་སྤྱོད་པ་དག་ཀྱང་བསྟན་པའི་བྱ……བའི་རྒྱུད་དམ་གཉིས་ཀའི་རྒྱུད་སོ་སོར་བཏགས་ཤིང་གྲགས་སོ། ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་རོ།）。2.《行续》。密宗续部经典。布敦一切智著。

སྤྱོད་རྒྱུད་ཀྱི་ཐེག་པ། 行部乘。旧派密乘所说九次第乘之一。本乘入门，依明智五灌顶成熟身心；见，同瑜伽部；行，同事部；修，由有相四支念诵和无相入、住、出三以修胜义菩提心；果，证得四种姓持金刚地（ཐིགས་ཉིང་……མའི་ཐེག་པ་རིམ་དགུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག འཇུག་སྒོ་རིག་པའི་དབང་ལྔས་སྨིན་པར་བྱས་ནས། ལྟ་བ་རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་དང་འདྲ་ཞིང་། སྒོམ་པ་མཚན་བཅས་བཟླས་པ་ཡན་ལག་བཞི་དང་། མཚན་མེད་འཇུག་གནས་ལྡང་གསུམ་གྱིས་དོན་དམ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྒོམས་ནས། སྤྱོད་པ་བྱ་རྒྱུད་དང་འདྲ་ལ་འབྲས་བུ་རིགས་བཞི་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པའི་ས་ཐོབ་པར་འདོད……དོ།）。

སྤྱོད་རྒྱུད་ཀྱི་དམ་ཚིག་བཅུ་བཞི། 行部十四种誓言。于断十不善之上，加入不舍正法、不舍菩提心、不因悭吝而行财施、不害有情，共成十四种（མི་དགེ་བ་བཅུ་སྤོང་བ། དེའི་ཐོག་དམ་པའི་ཆོས་མི་གཏོང་བ། བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་མི་གཏོང་བ། སེར་སྣས་ནོར་མི་སྦྱིན་པ། སེམས་ཅན་ལ་གནོད་མི་བྱེད་པ་བཞི་བསྣན་པས་བཅུ་བཞིའོ།）。

སྤྱོད་རྒྱུད་ཀྱི་དབང་དྲུག 行部六灌顶：花鬘灌顶、甘露灌顶、冠冕灌顶、杵灌顶、铃灌顶和名号灌顶（མེ་ཏོག་འཕྲེང་དབང་དང་། ཆུ་དང་ཅོད་པཎ་གྱི་དབང་། རྡོ་རྗེ་དང་དྲིལ་བུའི་དབང་། མིང་གི་དབང་དང་དྲུག་གོ།）。

སྤྱོད་རྒྱུད་པའི་གདུལ་བྱ། 行部化机。若待外事内定等分非待极多外事，即是行部之所化机。即堪修行续的人（ཕྱིའི་བྱ་བ་དང་ནང་གི་ཏིང་ངེ་……འཛིན་གཉིས་ཆ་མཉམ་པའི་བྱ་བ་ཏ་ཅང་མི་མང་བ་ལ་བལྟོས་པ་ནི་སྤྱོད་རྒྱུད་པའི་གདུལ་བྱའོ།）。

སྤྱོད་རྒྱུད་རིགས་གསུམ། 行部三姓。密乘行部所分三姓：身、语、意三种姓（སྤྱོད་པའི་རྒྱུད་……ལ་དབྱེ་ན། རིགས་གསུམ་སྟེ། སྐུ་དང་། གསུང་དང་། ཐུགས་ཀྱི་རིགས་གསུམ་མོ།）。

སྤྱོད་འཇུག 《入行论》。全称《入菩萨行论》（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པ་ལ་འཇུག་པ།）。此书为印度希瓦拉大论师所著，颂文简要易懂易记，主要是记述修大乘菩提心之语诀，共有十章。最初在赤松德赞时，由译师萨尔帕业第瓦和藏族译师噶瓦贝则译成藏文，先后修改过两次，收录在纳塘版丹珠尔显宗部〔ཨ〕函中（འདི་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་ཞི་བ་ལྷས་མཛད་པ་ཞིག་ཡིན། མགོ་ནས་མཇུག་བར་ཚིགས……བཅད་ཡིན་ལ་གོ་བདེ་ཞིང་བློ་ལ་འཛིན་བདེ་བ་ཡོད……པ་དང་། ནང་དོན་ནི་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་སྒོམ་གྱི་མན་ངག་གཙོ་བོར་སྟོན་པ་ཞིག་ཡིན། འདི་ལ་ལེའུ་བཅུ་ཡོད་ཅིང་། ཐོག་མར་རྒྱལ་པོ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་གྱི་དུས་སུ་པཎྜི་ཏ་སརྦཛྙ་དེ་ཝ་དང་། བོད་ཀྱི་ལོ་ཙཱ་བ་སྐ་བ་དཔལ་བརྩེགས་ཀྱིས་བོད་སྐད……དུ་བསྒྱུར་བ་ལས། ཕྱིས་འགྱུར་བཅོས་ཐེངས་གཉིས་བྱས་པ། བསྟན་འགྱུར་སྣར་ཐང་དཔར་མའི་མདོ་ཕྱོགས་ལེ་ཚན〔ཨ〕པའི་ནང་ཡོད།）。

སྤྱོད་བསྡུས་སྒྲོན་མེ། 《摄行灯论》。为སྤྱོད་པ་བསྡུས་པའི་སྒྲོན་མེ། 之缩写。

སྤྱོད་པ་བསྡུས་པའི་སྒྲོན་མེ། 《摄行灯论》。圣天（འཕགས་པ་ལྷ།）著。

སྤྱོད་པ་བ། 1.弥曼差声论师。古印度一宗教派系名（<ཨཱིམཱཾསཀཿ> ཕྱིར་རྒྱ་གར་གྱི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ……བ་ཞིག）。2. 禁行瑜伽（བརྟུལ་ཞུགས་སྤྱོད་པའི……རྣལ་འབྱོར་པ།）。

སྤྱོད་པ་གཙོ་བོར་སྒྱུར་བའི་གདམས་ངག 重在明行的教授，又称诸大乘修心的教授（ཐེག་ཆེན་བློ་སྦྱོང་གི་གདམས་པ་རྣམས།）。系噶当派中教授派三大教授之一。这种教授重在心中生起爱他胜己的胜菩提心，凡对此心未生起的，令其生起，已生起的令其增长，由此而升登地道（བདག་པས་གཞན་གཅེས་པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་མ་སྐྱེས་པ་བསྐྱེས་པ་དང་། སྐྱེས་ཟིན་གོང་འཕེལ་དུ་བྱས་པའི་སྒོ་ནས་ས་ལམ་བགྲོད་པའི་ཚུལ་ཡིན།）。

སྤྱོད་པ་གཞན་ན་གནས་པའི་གཞི། 行履别住事。《毗奈耶经》十七事所说堕罪还净四事中三种乐于发露忏悔还净之一。为求净治残堕正罪和覆藏罪，应当承受降迁愉悦之行，名曰迁悦行履别住本事。此又分为呵责别住、断绝别住和清净别住（འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན……ལས། ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་བཞིའི་ནང་གསེས་བློ་བ་མཐོལ་བཤགས་ཀྱི་ཕྱིར་བཅོས་བྱེད་ཚུལ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ལྷག་ལྟུང་དངོས་གཞི་དང་འཆབ་བཅས་འདག་བྱེད་སྤོ་མགུ་སྤྱོད་པ་ནོད་དགོས་པས་སྤོ……མགུ་སྤྱོད་པ་ས་གཞན་ན་གནས་པའི་གཞི་ཞེས་གྲགས་ལ། དེ་ལའང་ནང་གསེས་སུ་སྨད་པ་ས་གཞན་ན་གནས་པ་དང་། སྤངས་པ་ས་གཞན་ན་གནས་པ་དང་། རྣམ་པར་དག་པ་ས་གཞན་ན་གནས་པ་སྟེ་གསུམ་མོ།）。

སྤྱོད་པའི་སྒོ་བཞི། 四行门。密乘事部四种道现观或四种行门：入坛行、方便行、修习行和成就行（བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་ལམ་གྱི་མངོན་རྟོགས་སམ་སྤྱོད……པའི་སྒོ་བཞི་སྟེ། འཇུག་པའི་སྤྱོད་པ། སྦྱོར་བའི་སྤྱོད་པ། སྒྲུབ་པའི་སྤྱོད་པ། གྲུབ་པའི་སྤྱོད་པའོ།）。

སྤྱོད་པའི་རྒྱུད། 行部，佛教密乘中并重内外修行的一类密法（ཕྱིའི་བྱ་བ་དང་ནང་གི་སྤྱོད་པ……གཉིས་འདྲ་མཉམ་དུ་སྤྱོད་པའི་རྒྱུད།）。四续部之一。见རྒྱུད་སྡེ་བཞི། 条。

སྤྱོད་པའི་བརྟུལ་ཞུགས། 行禁行。授行禁行是以佛顶或胜乐或欢喜金刚等，随一心咒，加持喀敞迦、绛得郭、莲华器等三遍。告云“金刚萨埵印，外内皆正住，故授杖鼓器，勇士应受持。”令其受持（སངས་རྒྱས་ཐོད་པ……དང་བདེ་མཆོག་དང་ཀྱེ་རྡོར་ལ་སོགས་པ་གང་ཡང……ཅུང་བའི་སྙིང་པོའི་སྔགས་ཀྱིས་ཁ་ཊྭཱཾ་ག་དང་ཅང་ཏེའུ་དང་པདྨའི་སྣོད་རྣམས་ལ་ལན་གསུམ་བརླབས་ལ། རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའི་ཕྱག་རྒྱ་འདི། ཕྱི་དང་ནང་ན་ཡང་དག་གནས། དེས་ན་ཁ་ཊྭཱཾ་ཅང་ཏེའུ་སྣོད། སྙིན་པ་དཔའ་བོས་གཟུང་བར་གྱིས་ཞེས་བརྗོད་ཅིང་འཛིན་དུ་གཞུག་གོ།）。

སྤྱོད་པའི་སྲོལ། 修行之规，具体修行的传统仪轨。

སྤྱོད་པས་བསྡུས་པ་དྲུག 行所摄六。如来十八不共法之六。即：无误失业、无卒暴音、无忘失念、无不定心、无种种想和无不择已舍（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མ་འདྲེས་པའི་ཆོས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི……ནང་ཚན། འཁྲུལ་བ་མི་མངའ་བ་དང་། ཅ་ཅོ་མི་མངའ་བ། བསྙེལ་བ་མི་མངའ་བ། མཉམ་པར་མ་བཞག་པ་མི་མངའ་བ། ཐ་དད་པའི་འདུ་ཤེས་མི་མངའ་བ། མ་བརྟགས་པའི་བཏང་སྙོམས་མི་མངའ་བ་སྟེ་དྲུག）。

སྤྱོད་ཡུལ། 行境，所行境界，指人的感觉缘认识的对象而言，如眼所行境为色（མིག་གི་སྤྱོད་ཡུལ་གཟུགས་ལྟ་བུ།）。

སྤྱོད་ཡུལ་བཅུ་གསུམ། 十三行境。即：胜解行境（མོས་པ་ཤེས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ།）、应理行境（རིགས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ།）、无散行境（རྣམ་པར་འཕྲོ་བ……མེད་པའི་སྤྱོད་ཡུལ།）、自知行境（སོ་སོ་རང་གི……ཤེས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ།）、他自性行境（གཞན་གྱི……བདག་ཉིད་ཀྱི་སྤྱོད་ཡུལ།）、下行境（འོག་མའི་སྤྱོད་ཡུལ།）、上行境（གོང་མའི་སྤྱོད་ཡུལ།）、所破行境（རྣམ་པར་སུན་འབྱིན་པའི་སྤྱོད་ཡུལ།）、遍不出行境（ཀུན་ནས་མི་ལྡང་བའི་སྤྱོད་ཡུལ།）、不生行境（མི་སྐྱེ་བའི་སྤྱོད་ཡུལ།）、知行境（ཤེས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ།）、究竟行境（མཐར་ཐུག་པའི་སྤྱོད་ཡུལ།）、知大事行境（དོན་ཆེན་པོ་ཤེས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ།）。

སྤྱོད་ལམ་བཞི། 四威仪路。即：行（འགྲོ་བ།）、住（འཆག་པ།）、坐（འདུག་པ།）、卧（ཉལ……བ།）。

སྤྱོད་ལམ་བཞི་ཤོང་གི་ཁང་པ། 能容四威仪房。比丘住房宽度，能容纳一人起不碍手、卧不碍屈伸、行能各方三步、坐能跏趺（དགེ་སློང་གི་སྡོད་ཁང་། ལྡང་བ་ན་ལག་མི་ཐོགས་པ། ཉལ་ན་རྐང་ལག་བརྐྱང་བསྐུམ་མི་ཐོགས་པ། འགྲོ་ན་ཕྱོགས་རེར་གོམ་པ་གསུམ་དུ་བགྲོད་ཐུབ་པ། འདུག་ན་སྐྱིལ་ཀྲུང་བཅའ་བ་ལ་མི་གནོད་པའོ།）。

〔སྦ〕

སྦང་འགྲེད་འཁྲིལ་འཛིན། 乞讨证。指过去在传

召期间，拉萨乞丐为求准许领得传召法会的施贫份金，须向铁棒喇嘛购买此证（སྔར་ལྷ……ལྡན་སྨོན་ལམ་གྱི་དུས་སུ་སྤྲང་འགྲེད་བཏང་ཆོག་པ……ཞེས་ཚོགས་ཆེན་ཞལ་ངོར་དགོངས་པ་ཞུས་པའི……འཁྲོལ་འཛིན།）。

སྤྲང་བན། 托钵僧。化缘为生的僧徒（བསོད་སྙོམས་ཀྱིས་འཚོ་བའི་རབ་བྱུང་།）。

སྤྲད་མཆན། 付出签署。旧时，为修缮寺庙而进行募化或支付工资时施主或领款人的签字署名（སྔར་དགོན་པ་ཉམས་གསོའི་ཞལ་འདེབས……དང་། ཕོགས་ཐོབ་ཀྱི་ལག་རིབ་སོགས་ལ་འདི་དང་འདི་སྤྲད་ཅེས་ཡི་གེ་འགོད་པ།）。

སྤྲིན་ཆེན་པོ་བརྒྱད། 八大云团。三十三天无量宫外八大尸林上空飘浮的八大云团：东方喧闹青云、南方密布黄云、西方威猛白云、北方雾团白云、东南作暑红云、西南盈满黄云、西北遣雨绿云、东北威恶绿云（དུར་ཁྲོད་ཆེན……པོ་བརྒྱད་ཀྱི་སྟེང་ན་ཡོད་པའི་སྤྲིན་ཆེན་པོ་བརྒྱད་ནི། ཤར་ན་སྒྲོགས་པ་སྔོན་པོ། ལྷོ་ན་འཁྲིགས་པ་སེར་པོ། ནུབ་ན་དྲག་པོ་དཀར་པོ། བྱང་ན་སྨུག་པོ་དཀར་པོ། ཤར་ལྷོ་ན་གདུང་བྱེད་དམར་པོ། ལྷོ་ནུབ་ན་གང་བ་སེར་པོ། ནུབ་བྱང་ན་ཆར་འབེབས་ལྗང་ཁུ། བྱང་ཤར་ན་གཏུམ་དྲག་ལྗང་ཁུའོ།）。

སྤྲིན་མཆོད་ལྷ་མོ་བརྒྱད། 供云八天女。八大尸林上空八团云中之供云天女：东方浴水女、南方净水女、西方供花女、北方焚香女、东南供灯女、西南涂香女、西北漱洗女、东北击钹女。此八仙女均半身露出云头（དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་སྟེང་ན་ཡོད་པའི་སྤྲིན་ཆེན་བརྒྱད……པོར་མཆོད་མཁན་ལྷ་མོ་བརྒྱད་ནི། ཤར་ན་ཁྲུས་ཆབ་མ། ལྷོ་ན་ཡོན་ཆབ་མ། ནུབ་ན་མེ་ཏོག་མ། བྱང་ན་བདུག་སྤོས་མ། ཤར་ལྷོར་སྣང་གསལ་མ། ལྷོ་ནུབ་ན་དྲི་ཆབ་མ། ནུབ་བྱང་ན་ཞལ་བསིལ་མ། བྱང་ཤར་ན་སིལ་སྙན་མ། སྤྲིན་གསེབ་ནས་ལུས་ཕྱེད་མ་ཐོན་པའོ།）。

སྤྲིན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 浓云喻发心。二十二种发心之一。化身所具法身发心，成熟有情，利乐田禾，惟此是依，故如浓云（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། སྤྲུལ་སྐུའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་སྐུ་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི་སེམས་ཅན་གྱི……ཕན་བདེའི་ལོ་ཏོག་སྨིན་པ་དེ་ལ་རག་ལས་པས་སྤྲིན……ལྟ་བུའོ།）。

སྤྲིན་མེད། 无云，第四静虑天（བསམ་གཏན་བཞི་པའི་ལྷ།）。色界第四静虑有九天，此为其最初一天。生于此处诸天，如同大日无云，具备光辉，其余诸天宫殿无能障蔽，故名无云（གནས་འདིར་སྐྱེས་པའི་ལྷ་ནི་སྤྲིན་མེད་ཉི་མའི་སྣང་བ་ལྟར་འོད་དང་ལྡན་པ་ལྷ་གཞན་གྱི་གཞལ་མེད……ཁང་གིས་མ་ཆོད་ཅིང་སྒྲིབ་པ་མེད་པས་སྤྲིན་མེད་ཅེས་བྱའོ།）。

སྤྲིན་ལ་ཞོན། 乘云。帝释之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི……མཚན་ཞིག）。

སྤྲུལ་སྐུ། 1.化身。密宗所谓佛色身，其等流因，由修习生起次第及彼所表圆满次第天瑜伽等所成之身（སངས་རྒྱས་ཀྱི་གཟུགས་ཀྱི་སྐུ་ཡིན་པས……དེ་ནི་རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་རྒྱུ་བསྐྱེད་རིམ་དང་དེའི……མཚོན་ནས་རྫོགས་རིམ་གྱི་སྐབས་ཀྱི་ལྷའི་རྣལ་འབྱོར……རྣམས་ཀྱིས་སྒྲུབ་པོ།）。为三身之一。2.活佛。转世喇嘛的称号（བླ་མ་ཆེ་གྲས་ཀྱི་ཡང་སྲིད་ལ……བཏགས་པའི་མིང་།）。

སྤྲུལ་སྐུ་རིམ་པ་ལྔ། 五级活佛。原西藏地区，活佛按职位高低，可分为五级：1.执政活佛；2.呼图克图；3.措钦活佛；4.法台活佛；5.堪布活佛（བོད་དབུས་གཙང་གཉིས་སུ་བླ་མ་སྤྲུལ……

སྐུ་ལ་གོ་ས་མཐོ་དམན་གྱི་དབང་གིས་རིམ་པ་ལྔ་ཉི། རྒྱལ་སྤྲུལ། བླ་མ་སྤྲུལ་སྐུའི་ནང་ནས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཐུས་སྲོང་བའི་སྤྲུལ་སྐུ། ཧོ་ཐོག་ཐུ། རྒྱལ་པོའི་སྤྲུལ་སྐུ་མིན་ཀྱང་མན་ཇུའི་གོང་མའི་སྲིད་གཞུང་དང་། ཏཱ་ལའི། པཎ་ཆེན་གསུམ་གང་རིགས་ནས་ཧོ་ཐོག་ཐུའི་གོ་གནས་སྦྱིན་པའི་བླ་མའི་སྤྲུལ་སྐུ……རྣམས་ལ་ཟེར། ཚོགས་ཆེན་སྤྲུལ་སྐུ། ཧོ་ཐོག་ཐུའི་འོག་གི་སྤྲུལ་སྐུ་གོ་གནས་མཐོ་བ་ཚོགས……ཆེན་འདུ་ཁང་ནང་ཁྲི་མཐོན་པོ་ཐོབ་པ་རྣམས་ལ་ཟེར། ཁྲི་སྤྲུལ། དགའ་ལྡན་ཁྲི་པའི་སྤྲུལ་སྐུ་རྣམས། མཁན་སྤྲུལ། སེ་འབྲས་དགའ་གསུམ་དགོན་པ་ཁག་གི་མཁན་པོའི་སྤྲུལ་སྐུ་རྣམས་ཏེ་གྲྭ་ཚང་སྤྲུལ་སྐུ་ཡང་……ཟེར།）。

སྤྲུལ་སྐུ་གསུམ། 三化身。成佛后的三种变化，即事业化身（བཟོ་བོ་སྤྲུལ་སྐུ།），如身 语等活动；受生化身（སྐྱེ་བ་སྤྲུལ་སྐུ།），如转世活佛；殊胜化身（མཆོག་གི་སྤྲུལ་སྐུ།），如释迦牟尼的成佛。

སྤྲུལ་སྐུའི་ཡེ་ཤེས་གཉིས། 化身二慧。知法性和知有法（ཆོས་ཉིད་ཇི་ལྟ་བ་མཁྱེན་པ་དང་ཆོས་ཅན……ཇི་སྙེད་པ་མཁྱེན་པ་གཉིས་སོ།）。

སྤྲུལ་པ་སྒྱུ་མ། 变化幻化，变化幻身。由已证得坚固生次圆次定力变化所起，如坛场等。幻身之一种（སྒྱུ་ལུས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། བསྐྱེད་རྫོགས་ལ་བརྟན་པ་ཐོབ་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱིས་སྤྲུལ……པའི་དཀྱིལ་འཁོར་སོགས།）。

སྤྲུལ་པ་སྡེའི་མཆོད་རྟེན། 化部寺宝塔。萨迦班智达（ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ། 萨迦五祖中之第四人）的灵塔，地在凉州（今甘肃武威）郊外，1251年萨班于凉州圆寂。

སྤྲུལ་པའི་སྐུ། 化身，活佛。藏传佛教依转世制度而取得地位的上层喇嘛。这个制度始于十三世纪的噶举派（བཀའ་བརྒྱུད་པ།）。

སྤྲུལ་པའི་འཁོར་ལོ། 变化轮。藏传佛教密宗所说的人体脐间的脉轮（ལྟེ་བའི་རྩ་འཁོར།）。

སྤྲུལ་པའི་གླེགས་བམ། 《神变书》。噶当派神变书，为噶当派《弟子问道语录》一书的别名（བཀའ་གདམས་སྤྲུལ་པའི་གླེགས་བམ་སྟེ། བཀའ་གདམས་བུ་ཆོས།）。

སྤྲུལ་པའི་ཉན་ཐོས། 变化声闻。如十六尊者（གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་ལྟ་བུའོ།）。

སྤྲུལ་པའི་ལམ་གསུམ། 三变化道，三解脱门（རྣམ་ཐར་སྒོ་གསུམ།）：有色观无色解脱（གཟུགས……ཅན་གཟུགས་ལ་ལྟ་བའི་རྣམ་ཐར།）、无色观有色解脱（གཟུགས་མེད་གཟུགས་ལ་ལྟ་བའི་རྣམ…………ཐར།）、净色解脱（སྡུག་པའི་རྣམ་ཐར།）。

སྤྲུལ་པ། 幻象，变化。佛教称由佛身幻变成的人、物和现象。如殊胜化身（མཆོག་གི་སྤྲུལ……སྐུ།），指释迦牟尼；受生化身（སྐྱེ་བ་སྤྲུལ………སྐུ།），指转世活佛；事业化身（བཟོ་བོ་སྤྲུལ……སྐུ།），指身语等活动。

སྤྲུལ་སེམས། 化心，离欲界欲念而获得的化心（འདོད་པའི་འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་ན་ཐོབ་པོ།）。

སྤྲོས་པ་བཅད། 断除戏论。指出家人除了作佛事之外，断决其他一切活动（ཆོས་ཀྱི་བྱ་བ་ཁོ་ན་མ་གཏོགས་བྱ་བ་གཞན་དག་མཚམས་འཛུག་བྱས……པ།）。

སྤྲོས་པའི་མཐའ་བརྒྱད། 八边戏论，戏论八边：生、灭、常、断、去、来、一、异八种偏见（ལྟ་བ་ཕྱོགས་སུ་ལྷུང་བ་སྟེ། སྐྱེ། འགག ཏག ཆད། འགྲོ། འོང་། གཅིག ཐ་དད་བཅས་མཐའ་བརྒྱད།）。

སྤྲོས་བྲལ། 离戏，远离戏论。不着迷执，意指空性或法性（མཚན་མར་མི་འཛིན་པ་དང་། སྟོང་

ཉིད་དམ་ཆོས་ཉིད།)。

སྤྲོས་བྲལ་བརྒྱད། 八种离戏论。中观应成派抉择空性见时应当远离的八种偏见，即远离生、灭、常、断、去、来、一、异等八边（དབུ་མ་ཐལ་འགྱུར་བས་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་བ་གཏན་ལ་འབེབས་པ་ན་སྤྲོས་པའི་མཐའ་བརྒྱད་དང་བྲལ་བ་སྟེ། སྐྱེ། འགག ཏག ཆད། འགྲོ། འོང་། གཅིག ཐ་དད་བཅས་དང་བྲལ་བ་སྟེ་མེད་པའོ།)。

ཕ་རྒྱུད། 《父续》。佛教以方便为主的密乘典籍。按宗喀巴大师之说，此为主要表现密乘无上续之身为主的教法。如密集本续（རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་དགོངས་པ་ལྟར་ན་གསང་སྔགས་བླ་ན་མེད་····པའི་རྒྱུད་ཀྱི་ནང་སྒྱུ་ལུས་གཙོ་བོར་སྟོན་པ་ཞིག་ལ་ཟེར་ཏེ་དཔེར་ན་གསང་བ་འདུས་པའི་རྩ་རྒྱུད་ལྟ་བུ།）。

ཕ་རྒྱུད་སྐོར་གསུམ། 父续三部。指帕里达阿扎热论师对西藏喀热鸟译师所传父续三部（སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་ཕྲ་ལིམ་ཏ་ཨ་ཙ་རས་བོད་ཀྱི་ཁ་རག·····གཉོས་ལོ་ཙྪ་བ་ལ་གནང་བའི་ཕ་རྒྱུད་སྐོར་གསུམ།）。即：佛智密集（གསང་འདུས་ཡེ་ཤེས་ཞབས·········ལུགས།）；黑阎摩敌（གཤིན་རྗེ་དགྲ་ནག）；金刚大威德（རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད།）。

ཕ་རྒྱུད་དྲག་པོ་དགུ་འདུས། 《父续伏魔总集》。一部论述苯教密乘生圆次第果位的书籍（བོན་ལུགས་བསྐྱེད་རྫོགས་ཀྱི་འབྲས་བུའི་སྐོར་གྱི་གཞུང······ཞིག）。

ཕ་རྒྱུད་གསང་འདུས། 父续密集。为方便续之主要一部，即《吉祥密集》之主要续部之一（ཐབས་རྒྱུད་ཀྱི་གཙོ་བོ་དཔལ་གསང་བ་འདུས་པ་···ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་གཙོ་བོ་ཞིག）。

ཕ་གཅིག་བླ་མ། 如父上师。和自己父亲一样的上师（རང་གི་ཕ་དང་མཚུངས་པའི་བླ་མའམ། རང་གི་ཕ་གཅིག་པུ་དང་མཚུངས་པའི་བླ་མ་ལ་ཟེར།）。对上师的尊称。

ཕ་ཆོས། 父法，指藏传佛教噶当派始祖仲敦巴（本名仲・加瓦琼内འབྲོམ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས། 1005——1064）向阿底峡尊者求法问道的语录而言。又译《祖师问道语录》。

ཕ་ཆོས་བུ་ཆོས། 《师弟问道录》。噶当派的《祖师问道录》（ཕ་ཆོས།）和《弟子问道录》（བུ་ཆོས）两书的合称。

ཕ་དམ་པ་སངས་རྒྱས། 帕当巴桑吉（？—1117），南印度人，少时精通声明一切明处，从毗扎玛罗尸罗寺（即超岩寺）的主持善天论师出家。依金洲大师发菩提心，广参善知识得受灌顶，持三种律仪（ཆུང་དུ་ནས་སྒྲ་རིག་པ་སོགས་རིག་གནས་མཐའ་དག་མཁས་པར་སྦྱངས། བི་ཀྲ་མ་ལ་ཤཱི་ལའི་མཁན་པོ་དགེ་བའི་ལྷ་ལས་རབ་ཏུ·····བྱུང་། བླ་མ་གསེར་གླིང་པ་ལས་སེམས་བསྐྱེད། བླ་མ་མང་པོ་ལས་དབང་མནོས་པས་སྡོམ་པ་གསུམ་དང་ལྡན།），曾五次到西藏，为希解、觉域两派教法的始祖。

ཕ་བོང་ཁ། 帕邦卡宫。拉萨色拉寺西山腰间一古庙名。

ཕ་རོལ་གྱི་སེམས་ཤེས་པ། 他心通，为佛教六通之一。他心智（གཞན་སེམས་ཀྱི་དྲན་ཚུལ་ཤེས···པ།），系佛教十智之一（ཤེས་པ་བཅུའི་ཡ་གྱལ····ཞིག）。

ཕ་རོལ་གྱི་སེམས་ཤེས་པའི་མངོན་ཤེས། 他心通，六通之一。现前了知别人的心思（གཞན······

སེམས་ཀྱི་དྲན་ཚུལ་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པ་སྒོ་མངོན་ཤེས་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཕ་རོལ་འཇིག་རྟེན། 来生，后世。佛教徒所说人死后的另一世界（ཚེ་ཕྱི་མའི་གནས།）。

ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ། 度，到彼岸，梵语作པཱ་ར་མི་ཏཱ，波罗蜜多。“度”即是过度到彼岸之意，是从烦恼的此岸到觉悟的彼岸。

ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བཅུ། 十度，十波罗蜜多。在六度（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག）之上再加善巧度（ཐབས་མཁས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན།）、祈愿度（སྨོན་ལམ་གྱི་ཕར་ཕྱིན།）、力度（སྟོབས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན།）、智慧度（ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན།）共十度。参见ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག条。

ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག 六度，六到彼岸，六波罗蜜多。即：布施度（སྦྱིན་པའི་ཕར་ཕྱིན།）、持戒度（ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན།）、忍辱度（བཟོད་པའི་ཕར་ཕྱིན།）、精进度（བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན།）、禅定度（བསམ་གཏན་གྱི་ཕར་ཕྱིན།）、智慧度（ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན།）。此六种从生死此岸到达涅槃彼岸的方法或途径，是大乘佛教修习的主要内容。

ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་ཐེག་པ། 显教，波罗蜜多乘。显宗教法（མདོ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས།）。

ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་བའི་ལྟ་བ་གཉིས། 波罗蜜多大乘二见解。波罗蜜多大乘，其道总体唯有尔许，就其见解分为中观及唯识两派（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་བ་རྣམས་ལ་ནི་ལམ་གྱི་སྤྱིའི་ལུས་དེ་ཙམ་དུ་ཟད་ལ། དེ་ཡང་ལྟ་བའི་སྒོ་ནས་དབུ་མ་པ་དང་སེམས་ཙམ་པ་གཉིས་སུ་ཡོད་དོ།）。

ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་དྲུག 六种违六度。即：吝啬（སེར་སྣ།）；破戒（ཚུལ་ཁྲིམས་འཆལ་བ།）；瞋怒（ཞེ་སྡང་།）；怠惰（ལེ་ལོ།）；放逸（རྣམ་གཡེང་།）；恶慧（ཤེས་འཆལ།）。

ཕ་རོལ་འདོད། 向往彼岸。仙人的异名（དྲང་སྲོང་གི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག）。

ཕ་རོལ་ཕྱིན་པ་བཅུ་འཆང་། 持十度。佛的异名（སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ཕ་ཤིད། 超度父灵。超荐亡父灵魂的一种宗教活动（ཕ་ཚེ་འདས་ཀྱི་དགེ་རྩ་ཞིག）。

ཕག་གྲུ་བཀའ་བརྒྱུད། 帕竹噶举。指帕木竹巴多吉结波（ཕག་མོ་གྲུ་པ་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་པོ།， 1110—1170）创立的传承系统，为藏传佛教噶举派的四大支派之一。

ཕག་མོ། 1.非人之一（མ་མོ་ཞིག）。2.金刚亥母（ཕག་གདོང་ཡོད་པའི་ལྷ་ཞིག），全称为རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ། 胜乐金刚佛妃。

ཕག་མོ་གྲུ་པ། 帕木竹巴（1110—1170）。他的全名为帕木竹巴多吉结波（ཕག་མོ་གྲུ་པ་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་པོ།）。系藏传佛教帕竹噶举派创始人，生于多康南部智隆乃秀（མདོ་ཁམས་སྨད་རྒྱུད་འབྲི་ལུང་རྔེ་ཤོད།）地方，九岁时入鸡犬寺（བྱ་ཁྱི་ཁང་།）从林额光海（སྙིང་རེ་འོད་ཟེར་རྒྱ་མཚོ།）出家，取法名多吉结波。1159年于帕木竹地方建著名的丹萨梯寺（གདན་ས་མཐིལ།），后形成帕竹噶举派。

ཕག་མོ་གྲུ་པ་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་པོ། 帕木竹巴多吉结波。参见ཕག་མོ་གྲུ་པ། 条。

ཕག་མོ་གྲུ་པའི་ཉེ་བའི་སྲས་བཞི། 帕木竹巴四亲弟子。即指喇嘛玛尔哇（བླ་མ་དམར་བ།）、耶普巴（ཡེ་ཕུག་པ།）、吉贡（དཀྱིར་སྒོམ།）、格西僧格贝（དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་སེང་གེ

དཔལ། ）四人。 帕木竹巴本人系噶举派帕竹噶举派的创始人。

ཕག་མོ་གྲུ་པའི་ཐུགས་ཀྱི་སྲས་བཞི། 帕木竹巴四得意弟子。即：辛贡噶哇（གཤེན་སྒོམ་དཀར་བ།）、娘辛仲巴（ཉང་གཤེན་གྲོང་པ།）、俄僧格卡巴（རྔོག་སེང་གེ་ཁ་པ།）和孜隆哇（རྩེ་ལུང་བ།）四人 。

ཕག་མོ་གྲུ་པའི་མཐར་ཕྱིན་གྱི་བུ་བཞི། 帕木竹巴四究竟弟子。即：信解究竟弟子达垅唐哇（མོས······གུས་མཐར་ཕྱིན་སྟག་ལུང་ཐང་པ།）、通达究竟弟子那普哇（རྟོགས་པའི་མཐར་ཕྱིན་སྣ་ཕུ་བ།）、智慧究竟弟子坝普哇（ཤེས་རབ་མཐར་ཕྱིན་སྦར་ཕུ་བ།）和能力究竟弟子庆普加日（ནུས་པའི······མཐར་ཕྱིན་འཆན་ཕུ་རྒྱ་རས།）四人。

ཕག་མོ་གྲུ་པའི་གདམས་པའི་བུ་བཞི། 帕木竹巴教授四弟子。即：格登益西僧格（སྐལ་ལྡན་ཡེ······ཤེས་སེང་གེ）、垛登木雅贡仁（རྟོགས་ལྡན་མི་ཉག་སྒོམ་རིངས།）、大成就师涅热色吾（གྲུབ་ཐོབ······ཉག་རེ་སེ་བོ།）和贡登藏巴日穹（ཀུན་ལྡན······གཙང་པ་རས་ཆུང་།）四人。

ཕག་མོ་གྲུ་པའི་ཡི་གེ་མའི་བུ་བཞི། 帕木竹巴四执笔弟子。即：仁波且须咱尔哇（རིན་པོ་ཆེ······ཤུག་ཙར་བ།）、拉萨哇更敦交（ལྷ་ས་བ་དགེ······འདུན་སྐྱབས།）、楚古敦巴洛追僧格（ཕྱུ་གུ་སྟོན་པ་བློ་གྲོས་སེང་གེ）和金唐巴（རྒྱན་ཐང་པ།）四人。

ཕག་མོའི་རྟོགས་པ་བརྗོད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། 《佛说嗟韈曩法天子受三归依获免恶道经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

ཕན་ཡོན་གྱི་ཡན་ལག 1.功德支。 四静虑支之一。四静虑中自地所有领受（བསམ་གཏན······བཞིའི་ཡན་ལག་ཅིག་སྟེ། བསམ་གཏན་བཞིའི་རང་སའི་ཚོར་བའོ།）。 2.利益支。 喜菩提分（དགའ་བ་ཡང་དག་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག་གོ།）。

ཕམ་འདྲའི་ཉེས་བྱས། 似根本罪之恶作。沙弥所犯诸戒皆摄入恶作中。四根本系犯诸戒之因，故云与根本罪相似之恶作罪（དགེ་ཚུལ་གྱི་ལྟུང་བ་ཐམས་ཅད་ཉེས་བྱས་ཁོ་ནར་འདུ་ཞིང་། རྩ་བ་བཞི་ནི་སྡོམ་པ་ཉམས་པའི་རྒྱུ་ཡིན་པས་ཕམ་འདྲའི······ཉེས་བྱས་ཞེས་བྱའོ།）。

ཕམ་པ། 他胜。梵音译作波罗夷。 违犯别解脱律仪和菩萨律仪根本戒所构成的重罪。

ཕམ་པ་བརྒྱད། 八波罗夷，八他胜罪。比丘尼应断之八种重罪。除与比丘相同之四波罗夷外，再加淫心抱触男子，淫心仰卧男子身前，明知故隐伴尼犯波罗夷， 身语拒绝众所摈除比丘悔过来请容忍等四种不共之戒，总数为八（དགེ་སློང་མའི་སྤང་བྱ། དགེ་སློང་པ་དང་ཐུན་མོང་དུ་གྱུར་པའི་ཕམ་པ་བཞིའི་སྟེང་དུ་ཐུན་མིན་གྱི་ཕམ་པ······བཞི་སྟེ། སྐྱེས་པ་ལ་ཆགས་སེམས་ཀྱིས་ལུས་འཁྱུད་ཅིང་རེག་པ་དང་། སྐྱེས་པ་ལ་ཆགས་སེམས་ཀྱིས་ལུས་གན་རྐྱལ་དུ་བཀན་པ་དང་། ཟླ་མོར་ཕམ་པ་བྱུང་བ་ཤེས་བཞིན་དུ་འཆབ་པ་དང་། དགེ་སློང་འགའ་ཞིག་དགེ་འདུན་གྱི་གནས་ནས་ཕྱུང་བ་ལ་སླར་ཡང་······འགྱོད་པའི་སེམས་ཀྱིས་བཟོད་པར་གསོལ་བ་དེ་ཉིད་ལུས་ངག་གི་སྒོ་ནས་ཟློག་པར་བྱེད་པའོ།）。

ཕམ་པ་བྱུང་། 犯他胜罪。比丘犯他胜罪。 为杀生（སྲོག་གཅོད།）、妄语（རྫུན་སྨྲ།）、不净行（མི་ཚངས་སྤྱོད།）、不与取（མ་བྱིན་པར་ལེན་པ།）等四罪。

ཕམ་པ་བཞི། 四他胜罪。比丘四种根本罪。即：不净行、不与取、杀生和妄说上人法（དགེ······སློང་གི་རྩ་བའི་ལྟུང་བ་སྟེ། མི་ཚངས་སྤྱོད་ཀྱི་ཕམ་པ་དང་། མ་བྱིན་ལེན་གྱི་ཕམ་པ། སྲོག་གཅོད་

ཀྱི་ཕམ་པ། མི་ཆོས་བླ་མའི་རྫུན་གྱི་ཕམ་པ་བཅས་བཞི།)。

ཕམ་པའི་དངོས་གཞི། 犯他胜罪。谓犯四种根本罪之任何一种， 皆须齐备事依、发起心、加行、究竟四支 (ཙ་བ་བཞི་གང་རུང་ལས་ཉམས་པ་ན། གཞི་བསམ་སྦྱོར་བ་མཐར་ཐུག་པའི་ཡན་ལག་བཞི་ཚང་བའོ།)。

ཕམ་པའི་སྡེ་བཞི། 四他胜，四种他胜罪。即：不净行 (མི་ཚངས་པར་སྤྱོད་པ།)、不与取 (མ་བྱིན་པར་ལེན་པ།)、杀生 (སྲོག་གཅོད་པ།)、妄说上人法 (མི་ཆོས་བླ་མའི་རྫུན་སྨྲ་བ།)。

ཕམ་པའི་སྦོམ་པོ། 粗罪。谓虽犯四种根本罪之任何一种， 但在事依、发起心、加行、究竟四支中任缺一支者，名为粗罪 (ཙ་བ་བཞི་གང་རུང་ལས་ཉམས་པ་ན། གཞི་བསམ་སྦྱོར་བ་མཐར་ཐུག་གི་ཡན་ལག་བཞི་པོ་གང་རུང་མ་ཚང་བའོ།)。即未构成他胜罪。

ཕའི་སྡེ། 比丘众，僧众 (རབ་བྱུང་བའི་དགེ་འདུན་གྱི་ཚོགས་པ།)。

ཕར་ཕྱིན། 度，梵语作波罗蜜多，为ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ། 之略称。

ཕར་ཕྱིན་གྱི་ཐེག་པ། 波罗蜜多乘，智乘。波罗蜜多乘，指由行所依大菩提心， 及六度行而修行者 (ཐེག་པ་གང་ལ་སྤྱོད་པའི་རྟེན་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་སྤྱོད་པ་ཕྱིན་དྲུག་གིས་བསྒྲོད་པ།)，即指显教。

ཕར་ཕྱིན་གྱི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་དྲུག 为ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་དྲུག 之略称。

ཕར་ཕྱིན་འགྲེལ་བ་ལེགས་བཤད་གསེར་གྱི་འཕྲེང་བ། 《现观庄严论金鬘疏》。宗喀巴大师著于贡塘寺。

ཕར་ཕྱིན་བཅུ། 十到彼岸，十波罗蜜多。指超脱三界苦海，次第证得十地果位之道。即：布施、持戒、忍辱、精进、禅定、智慧、方便、愿、力、智等十波罗蜜多 (ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བཅུ་ནི……ཁམས་གསུམ་གྱི་སྡུག་བསྔལ་རྒྱ་མཚོ་དང་འདྲ་བ……འདས་ནས་ས་བཅུ་རིམ་གྱིས་ཐོབ་པར་བྱེད་པའི……སྦྱིན་པ་དང་། ཚུལ་ཁྲིམས། བཟོད་པ། བརྩོན་འགྲུས། བསམ་གཏན། ཤེས་རབ། ཐབས། སྨོན་ལམ། སྟོབས། ཡེ་ཤེས་ཏེ་བཅུ།)。

ཕར་ཕྱིན་སྟོབས། 究竟力。已成熟佛法，成熟有情，不舍利生妙行之力 (བདག་ཉིད་ཀྱིས……སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱེད་པ་དང་། སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱེད་པ་དང་། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་ཕན་པའི་སྤྱོད་པ་མི་གཏོང་བ……བཅས་སོ།)。

ཕར་ཕྱིན་ཐེག་པའི་ལུགས། 显教之规。指达波噶举派祖师达波拉结的著述中，开示正见有显教规与密教规二种。二者皆名"大手印"教授 (ཕྱ་རྗེའི་གསུང་ལས་ཕྱ་བའི་ངོ་སྤྲོད་ལ་ཕར་ཕྱིན་ཐེག་པའི་ལུགས་དང་སྔགས་ཀྱི་ལུགས་གཉིས་འབྱུང་། གཉིས་ཀ་ལའང་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོའི་གདམས་ངག་གི་མིང་འདོགས་པར་མཛད།)。 显教之规，是博引经教，造著论述，证明佛曾将空性法名为"大手印" (ཕར་ཕྱིན་ཐེག་པའི་ལུགས་ལ……སྟོང་ཉིད་ལ་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོར་གསུངས་པ་ཡོད་ཚུལ……མདོ་ལུང་མང་དུ་དྲངས་ནས་བསྒྲུབས་པའི་བསྟན……བཅོས།)。

ཕར་ཕྱིན་དྲུག 六度，为ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག之略。见ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག条。

ཕར་ཕྱིན་བསྡུས་པ། 《摄波罗蜜多论》，为吉祥勇 (དཔལ་ལྡན་དཔའ་བོ) 所著。

ཕར་ཕྱིན་ལ་ཊཱི་ཀ 《波罗蜜多释疏》。旺秋结布 (དབང་ཕྱུག་རྒྱལ་པོ།) 著。

ཕལ་ཆེན། 1.《华严经》。མདོ་སྡེ་སངས་རྒྱས་ཕལ་པོ་ཆེའི་བསྡུས་མིང་། 的简称，又指《大方广经》。2. 大众部，古印度小乘佛教四大部之一（ཉན་ཐོས་སྡེ་བཞིའི་གྲས་ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ།）。

ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ། 大众部。印度佛教小乘根本二部（རྩ་བའི་སྡེ་གཉིས།）之一。释迦逝世后一百年时，从原始佛教分裂出来，后又分裂出一说部（ཐ་སྙད་གཅིག་པ།）、说出世部（འཇིག་རྟེན་འདས་པར་སྨྲ་བ།）、多闻部（མང་ཐོས་པ།）、说假部（བཏགས་པར་……སྨྲ་བ།）、制多山部等。据说此部首先由大天比丘所传出。僧伽胝衣作至二十三幅，以吉祥结及海螺袈裟领记，以自性语诵别解脱戒经（སྣམ་སྦྱར་སྣམ་ཕྲན་ཉེར་གསུམ་མན་ཆད་བདུན་…ཡན་ཆད་བྱེད་པ་དང་། གྲྭའི་རྟགས་དཔལ་བེའུ་དང་དུང་། སོར་མདོ་འདོན་པའི་ཚེ། སྲ་ཀྲི་ཏི་རང་བཞིན་གྱི་སྐད་དུ་འདོན་པ།）。

ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ་ལྔ། 大众部五部。即：东山住部（ཤ་རི་ལ་གནས་པ།）、西山住部（ནུབ་རི་ལ་……གནས་པ།）、雪山住部（གངས་རིར་གནས་……པ།）、说出世部（འཇིག་རྟེན་འདས་པར་སྨྲ……བ།）和说假部（བཏགས་པར་སྨྲ་བ།）。小乘十八部之一部分（ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི……ནང་གསེས་ཤིག）。

ཕལ་ཆེན་པ། 大众部。参见ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ། 条。

ཕལ་ཆེན་པ་སྡེ་བརྒྱད། 大众八部。即：大众部（ཕལ་ཆེན་པ།）、一说部（ཐ་སྙད་གཅིག་པ）、说出世部（འཇིག་རྟེན་འདས་པར་སྨྲ་བ།）、多闻部（མང་ཐོས་པ།）、说常部（རྟག་པར་སྨྲ་བ།）、宝塔部（མཆོད་རྟེན་པ།）、东山部（ཤར་རི……པ།）、西山部（ནུབ་རི་པ།）。

ཕལ་ཆེར་སྤྱོད་པའི་དགེ་བསྙེན། 多戒居士。受持不杀、不盗、不淫等三条根本戒的近事男（སྲོག་གཅོད་དང་། མ་བྱིན་ལེན། འདོད་ལོག་དང་གསུམ་སྲོང་བའི་དགེ་བསྙེན་ནོ།）。

ཕལ་པོ་ཆེ། 《华严经》。全称《大方广佛华严经》。即ཕལ་ཆེན། 又译为《耳饰经》。共十万偈，百品。由印度论师姿纳迷札和藏族译师益西德藏译，大译师毗卢遮那订正（མདོ་སྡེ……སངས་རྒྱས་ཕལ་པོ་ཆེ་ཞེས་པ་བརྡ་རྙིང་དུ་སངས……རྒྱས་ཨ་ག་ཆད་དུ་གྲགས་ཤིང་། ཡང་སྙན་གྱི་གོང་རྒྱན་དུའང་བསྒྱུར་པ་ཡོད་ལ། མདོ་སྡེ་འདི་ཤོ་ལོ་ཀ་འབུམ་དང་། ལེའུ་བརྒྱ་ཡོད་པར་གྲགས་པ་རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། ལོ་ཙྭ་བ་ཡེ་ཤེས་སྡེ་སོགས་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་ལོ་ཆེན་བཻ་རོ་ཙ་ནས་དག་པར་ཕབ……པའོ།）。

ཕས་རྒོལ། 异议，敌论。指佛教徒辩论时，对方提出的争端（ཕ་རོལ་པོའི་རྩོད་གླེང་།）而言。

ཕས་ཕམ་པ། 他胜罪，波罗市迦（པརཱཛིཀཱ）。佛教戒律中比丘极重罪之一。比丘被恶法所胜，破坏戒律，因犯他胜罪（ཕ་རོལ་རྒྱལ་ནས་རྩ་ལྷུང་འདི་དག་གིས་སྡོམ་པ་ལས་ཉམས་ཤིང་འཇིག་པར……བྱེད་པ་ཞིག）。

ཕས་ཕམ་པ་བཞི། 四他胜，四根本极恶。佛教戒律中，比丘四种极重的罪行。即：杀害人命（མི་གསོད་པ།）、妄语或妄说上人法（མི……ཆོས་བླ་མའི་རྫུན་སྨྲ་བ།）、非梵行或不净行（མི་ཚངས་པར་སྤྱོད་པ།）、不与取（མ་བྱིན་པར་ལེན་པ།）。参见ཕམ་པ་བཞི། 条。

ཕི་བ། 为"ཕྱི་པ"之别写。指外道徒。佛教徒称佛教为内教，其他宗教为外教，其他宗教的信徒为外道徒。

ཕྱུ་ཆུ་རྡོ་རྗེ་སྨན་གཅིག་མ། 谷水金刚一药母。为贝巴四域守护女之一。

ཕུ་ཆུང་བ། 普琼哇（1031—110 9）。生于彭域（འཕན་ཡུལ།），名旬努坚参（གཞོན་ནུ་རྒྱལ······མཚན།），仲敦（འབྲོམ་སྟོན།）三大弟子之一，开噶当派中“口诀”一系（བཀའ་གདམས་པའི་ནང་གསེས་ཀྱི་མན་ངག་པའི་སྲོལ་ཕྱེས།）的著名高僧。

ཕུག་རོན་ལ་གྲོང་འཇུག 鸽身夺舍法。夺舍法（གྲོང་འཇུག）传说是使人灵魂进入他人身体的一种法术。鸽身夺舍法是灵魂进入鸽体之法。

ཕུགས་གཏོར། 铺朵，常设朵马（རྒྱུན་དུ་འབུལ····བའི་གཏོར་མ།）。 指藏传佛教徒在经堂中常年陈设供神的一种供品食子。

ཕུགས་ནོར་བཅུ། 十种至宝。 噶当派格西抛弃现世、专事修行的十大诀窍：不缓金刚先行、不耻金刚后卫、智慧金刚助伴，称为三金刚；心依于法、法依于贫、贫依于死、死依于窒，称为四依； 脱离人类、接近狗类、证得神类，称为三类。总名十种至宝（བཀའ་གདམས་པའི་དགེ་བཤེས་རྣམས་ཀྱིས་ཆོས་རྣལ་མ་ཞིག་བསྒྲུབ་པར་ཚེ་འདི་བློས་གཏོང་བའི་གདམས་ངག་ཕུགས་ནོར·····ལྷ་བུ་བཅུ་སྟེ། ཐེབས་མེད་རྡོ་རྗེ་སྔོན་དུ་གཏོང་། ཁྲེལ་མེད་རྡོ་རྗེ་རྗེས་ལ་བཞག ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ་རང་དང་འགྲོགས། བློ་ཕུགས་ཆོས་ལ་གཏད། ཆོས་ཕུགས་སྤྲང་ལ་གཏད། སྤྲང་ཕུགས་ཤི་ལ་གཏད། ཤི་ཕུགས་གྲོག་པོ་སྐམ་པོ་ལ་གཏད། མི་གྲལ་ནས་ཕུད། ཁྱི་གྲལ་བསྙེགས། ལྷ་གྲལ་ཐོབ་པ་སྟེ་བཅུའོ།）。

ཕུང་ཁམས་སོ་དྲུག 三十六蕴界。即：六蕴（ཕུང་པོ་དྲུག）、六界（ཁམས་དྲུག）、六根（དབང་པོ····དྲུག）、六尘（ཡུལ་དྲུག）、六业根（ལས་ཀྱི་དབང་པོ་དྲུག）和六根事（ལས་ཀྱི་དབང་བྱ་བའི་དྲུག）。

ཕུང་པོ། 蕴，堆积一处，故名蕴（ཚོགས་གཅིག····ཏུ་སྤུངས་པས་ན་ཕུང་པོ་ཞེར།）。旧译作阴。参见ཕུང་པོ་ལྔ། 条。

ཕུང་པོ་ལྔ། 五蕴。佛教认为人身并无一个自我实体， 只是下列五种东西集合而成。即色蕴（གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ།），指组成身体的物质；受蕴（ཚོར་བའི་ཕུང་པོ།），指随感官生起的苦、乐、忧、喜等感情；想蕴（འདུ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང······པོ།），指想象作用；行蕴（འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཕུང······པོ།），指意念活动等；识蕴（རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང···པོ།），指意识。

ཕུང་པོ་ལྔའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ། 《大乘五蕴论》。为ཕུང་པོ་ལྔའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ་བྱེ་བྲག་ཏུ་བཤད་པ།之缩写。

ཕུང་པོ་ལྔའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ་བྱེ་བྲག་ཏུ་བཤད་པ། 《大乘广五蕴论》。安慧（བློ་གྲོས་བརྟན་པ།）著，益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

ཕུང་པོ་དྲུག 六蕴。即：色（གཟུགས།）、受（ཚོར་བ།）、想（འདུ་ཤེས།）、行（འདུ་བྱེད།）、识（རྣམ་ཤེས།）、智（ཡེ་ཤེས།）。

ཕུང་པོ་རང་འགྱུར་ཞིག་ལེ་དགུ་སྐོར། 《五蕴变异总集》。一本论述苯教“见”的典籍名（བོན་ལུགས་ཀྱི་ལྟ་བ་སྟོན་པའི་གཞུང་ཞིག）。

ཕུང་པོ་གསུམ། 三聚。即：正定聚、邪定聚、不定聚（ཡང་དག་པ་ཉིད་དུ་ངེས་པའི་ཕུང་པོ་དང་། ལོག་པ་ཉིད་དུ་ངེས་པའི་ཕུང་པོ། མ་ངེས་པའི་ཕུང་པོ་སྟེ་གསུམ།）。

ཕུང་པོ་གསུམ་པ། 1.《三聚经》，一部佛经名。2.三聚，佛经中所说敬礼（ཕྱག་འཚལ་བ།）、悔过（སྡིག་པ་བཤགས་པ།）和随喜（རྗེས་སུ་ཡི·····རང་བ།）等三种宗教活动。

ཕུང་པོ་གསུམ་པའི་མདོ། 《三聚经》。一部忏

罪的佛经（ལྟུང་བཤགས་ཤིག）。

ཕུང་པོ་བདུད། 蕴魔。四魔之一。业和烦恼生起五蕴，有此蕴故，不由自主，生起诸病及老和衰损等，障碍善事，故名为魔（བདུད་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ལས་དང་ཉོན་མོངས་པས་བསྐྱེད་པའི་ཕུང་པོ་འདི་གྲུབ་ན་རང་དབང་མེད་པར་ན་བ་དང་། རྒ་བ་དང་། རྒུད་པ་ལ་སོགས་པའི་རྐྱེན་གྱིས་དགེ་བའི་བར་ཆད་བྱེད་པས་སོ།）。

ཕུང་སྲི། 破败魔障。宗教徒指一种能害人命、障得人之善事、使人遭遇种种不幸的妖怪（ཆོས་ལུགས་པས་སྲི་རིགས་སྐྱེ་ཚན་མང་པོར་འདྲེན་པའི་ནང་ཚན་ཕུང་བར་བྱེད་པའི་གདོན་འདྲེ་ཞིག）。

ཕུན་ཚོགས་ལྔ། 五圆满。同ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ལྔ། 条。

ཕུན་ཚོགས་སྡེ་བཞི། 四分圆满。按佛教徒的说法，法（ཆོས།）、财（ནོར།）、欲（འདོད་པ།）、解脱（ཐར་པ།）四者为众人所寻求之对象，称为四分圆满。

ཕུན་ཚོགས་མིན། 非圆满。指饿鬼（ཡི་དྭགས།）。

ཕུན་ཚོགས་གསུམ། 三圆满。即：因圆满、果圆满和利济圆满（རྒྱུ་དང་། འབྲས་བུ། ཕན་འདོགས་པ་བཅས་གསུམ་གྱི་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།）。

ཕུན་ཚོགས་གསུམ་ལྡན། 具三圆满。受沙弥比丘戒时，须具三种顺缘：谓受戒处，此指和尚阿阇黎（གང་ལ་སྡོམ་པ་བླང་བའི་ཡུལ་མཁན་སློབ།）、由何人传授戒仪（གང་གིས་སྡོམ་པ་འབོག་པར་བྱེད་པའི་ཆོ་ག）、应学何学处即如是学之欲念（གང་བསླབ་པར་བྱ་བའི་གནས་ལ་ཚུལ་བཞིན་དུ་བསླབ་པར་འདོད་པའི་བསམ་པ།）。

ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ལྔ། 五圆满。即：法圆满（ཆོས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ）、时圆满（དུས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།）、导师圆满（སྟོན་པ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།）、处圆满（གནས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།）、眷属圆满（འཁོར་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ།）。

ཕུར་བཅས། 带橛。律经术语。比丘犯罪还净之一（འདུལ་བའི་བརྡ་ཆད་ཅིག་སྟེ། ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་ནང་གསེས།）。

ཕུར་པ། 金刚橛。藏传佛教徒在宗教仪式中使用的降魔橛（གདོན་བགེགས་འདུལ་བྱེད་ཀྱི་ཐགས་ཆས།）。

ཕུར་པ་སྲི་གནོན། 金刚橛镇魔法。依靠本尊金刚橛以镇压魔鬼的一种宗教仪式（ཡི་དམ་ཕུར་པ་ལ་བརྟེན་ནས་སྲི་གནོན་པའི་ཆོ་ག་ཞིག）。

ཕུར་པའི་ཕྱག་རྒྱ། 橛印。诵"嗡格利格拉，班卿班卿布慈，奔答奔答吽呸。"加持香水七遍，洒一切处。两手中指与无名指互结如环，指端相触，小指食指并竖，大指作橛状触地形，是为橛印。诵前说咒，想于诸魔钉忿怒金刚橛，令无转动（ཨོཾ་ཀཱི་ལི་ཀཱི་ལ་བཛྲ་བཛྲི་བྷུར་བནྡྷ་བནྡྷ་ཧཱུཾ་ཕཊ། ཅེས་པ་འདིས་སྤོས་ཆ་ལ་ལན་བདུན་བཟླས་ཏེ་ཕྱོགས་ཀུན་ཏུ་བསང་གཏོར་བྱ་ཞིང་། ལག་པ་གཉིས་ཀྱི་གུང་མོ་དང་སྲིན་ལག་རྣམས་ཕན་ཚུན་གདུ་བུ་ལྟར་བྱས་ལ་སོ་སོའི་རྩེ་མོ་སྦྱར་ཏེ་མཐེའུ་ཆུང་མཛུབ་མོ་གཉིས་གཤིབས་ཏེ་བསྲིངས། མཐེ་བོང་ཕུར་པའི་ཚུལ་དུ་བྱས་ཏེ་ས་ལ་བཙུགས་པ་ཕུར་པའི་ཕྱག་རྒྱ་བྱ་ཞིང་། བཤད་མ་ཐག་པའི་སྔགས་བརྗོད་ནས་བགེགས་རྣམས་ལ་ཁྲོ་བོ་རྡོ་རྗེ་ཕུར་བུས་བཏབ་པས་གཡོ་འགུལ་མེད་པར་བསམ་སོ།）。

ཕུར་བུ། 天神之师（ལྷའི་བླ་མའམ་སློབ་དཔོན།），木曜星，天神之上师，天神之师长均为其异名。据《智者耳饰》记载谓"天界来了一位名叫萨巴扎尼的神，精通梵文，先向帝释传授，学成之后，帝释因事忙，委派木曜为青年众神讲授梵文之师，故得此称"（ལྷའི་བླ་མའམ་ལྷའི་སློབ་དཔོན་ཞེས་པ་འདི་ཕུར་བུའི་མིང་གི་

རྣམ་གྲངས་ཡིན་ཏེ་མཚོ་རིས་སུ་སམ་ཧྭ་ཞེས་པའི་ལྷ…
ཞིག་བྱུང་སྟེ། དེས་ལེགས་སྦྱར་སྐད་བོགས་མེད་
པར་ཤེས་ནས་བརྒྱ་བྱིན་ལ་བསླབ། དེ་ནས་བརྒྱ་
བྱིན་ཇ་བ་བྲེལ་ཏེ་སྐབས་མ་བྱུང་བས་ཕུར་བུ་ལྷ………
གཞོན་ནུ་རྣམས་ལེགས་སྦྱར་སྐད་བསླབ་པའི་དཔོན…
དུ་བསྐོས་པས་དེ་ལྟར་གྲགས་སོ། ）。

ཕུར་བུ་ལྕོག 普布觉寺。拉萨北郊色拉寺（སེ་ར།）后山上一小寺名（རི་ཁྲོད་ཅིག་གི་མིང་།）。

ཕུར་བུ་པ། 说理派。外道说常见派之一（ཕྱི་རོལ་པའི་རྟག་སྨྲ་གྲུབ་མཐའ་ཞིག）。

ཕུར་བུ་འབུམ་སྡེ། 《金刚橛经部》。据《贤者喜宴》载，莲花生应邀入藏后，曾为吐蕃赞普等做了各种灌顶，讲述了《金刚橛经部》。

ཕུར་བུའི་རྒྱུ། 橛料。密宗修法时，所用之法器。橛料用铁梨木与骨、铁三者中，随选一种而作（ཕུར་བུའི་རྒྱུ་ནི་སེང་ལྡེང་དང་རུས་པ་དང་ལྕགས་གང་རུང་ལས་བྱས་པའོ། ）。其长量十八指十二指八指三等随一；粗量随自长三分之一（སྲིད་ཀྱི་ཚད་སོར་བཅོ་བརྒྱད་བཅུ་གཉིས་པ་བརྒྱད་པ་གང……རུང་དང་སྦོམས་ཀྱི་ཚད་ནི་རང་རང་གི་སྲིད་ཀྱི་ཚད…ཀྱི་སུམ་ཆའོ། ）。

ཕོ་གཅོད། 颇觉。藏传佛教觉域派，在帕当巴桑吉（ཕ་དམ་པ་སངས་རྒྱས། ？—1117，南印度人）第三次入藏时，将觉域教授传授给觉·释迦益西（སྐྱོ་ཤཱཀྱ་ཡེ་ཤེས། ）和雅隆·玛惹色波（ཡར་ཀློང་རྨ་ར་སེར་པོ། ）。玛惹色波的后辈弟子多为男子，该系遂称“颇觉”，意为“男传觉域法”。

ཕོ་བྲང་ཀ་ལ་པ། 迦罗巴宫。传说为香拔拉诸法王的住处（ཤམ་བྷ་ལའི་ཆོས་རྒྱལ་རིགས་ལྡན…རྣམས་ཀྱི་བཞུགས་གནས་སུ་གྲགས། ）。

ཕོ་བྲང་ཞི་བ་འོད། 希瓦沃殿下，意译寂光。十一世纪中，西藏阿里地区古格王国一出家国王名（དུས་རབས་བཅུ་གཅིག་པའི་སྐབས་བོད་ཀྱི……སྟོད་མངའ་རིས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་རབ་བྱུང་གི་ཉེན་ཅན……ཞིག）。

ཕོ་བྲང་ཡངས་རྩེ། 颇章阳则。西藏山南地区一寺庙名。在隆子县境内（བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཀྱི…ལྷོ་ཁ་ས་ཁུལ་ཁོངས་ལྷུན་རྩེ་རྫོང་ཁོངས་སུ་ཡོད་པའི…དགོན་པ་ཞིག）。

ཕོགས་ཐེབས། 维持费，薪资。旧时，寺院支付僧众维持生活的粮食、货币等资财（སྔར་གྲྭ་པར…ཕོགས་རྒྱུག་རྒྱུའི་མ་རྩ་འབྲུ་དངུལ་སོགས། ）。

ཕོངས་སྐྱོབ་མ། 救贫母。至尊度母（རྗེ་བཙུན་སྒྲོལ་མ། ）之名。亦写作འཕོངས་སྐྱོབ་མ།。

ཕོད་ཀ 咒士衣。指西藏过去以持咒为业的佛教徒穿在外面不束腰带的长衣，或跳神时穿的外衣（སྔགས་པའི་ཁ་ཕྱིན་གྱི་གོས་དང་འཆམ……གོས། ）。

〔འཕ〕

འཕགས་སྐྱེས་པོ། 增长天王。居于须弥山第四级之南方天王名（རི་རབ་ཀྱི་བང་རིམ་བཞི་པའི་ལྷོར་གནས་པའི་རྒྱལ་ཆེན། ）。

འཕགས་རྒྱལ། 乌丈那。古印度一地名（སྔར་རྒྱ་གར་གྱི་ཡུལ་ཞིག）。

འཕགས་མཆོག 菩萨圣者。佛教所说大乘登地菩萨，即指佛和菩萨等圣者（སངས་རྒྱས་དང་བྱང་སེམས་སོགས་སྐྱེ་བོ་ཁྱད་པར་ཅན་རྣམས་ལ་ཟེར། ）。

འཕགས་མཆོག་ཕྱག་ན་པདྨའི་གདུལ་ཞིང་། 至圣莲花手教化地。观音菩萨的教化地（འཕགས…

པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་གདུལ་ཞིང་།)。

འཕགས་པ། 圣，圣者。超出世间，超出凡夫地位 (འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའམ་སོ་སྐྱེའི་ས་ལས……འཕགས་པ།)。此字常置于天神或菩萨名号、佛经名称之前。

འཕགས་པ་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《观自在菩萨说普贤陀罗尼经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོའི་མཚན་བརྒྱ་རྩ……བརྒྱད་པ་གཟུངས་སྔགས་དང་བཅས་པ། 《佛说普贤菩萨陀罗尼经》。

འཕགས་པ་ཀུན་ནས་སྒོའི་ལེའུ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经文殊师利普门会第十》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་ཀུན་རྫོབ་དང་དོན་དམ་པའི་བདེན་པ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《清净毗尼方广经》。

འཕགས་པ་དཀོན་མཆོག་གི་ཟ་མ་ཏོག་ཅེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大方广宝箧经》。

འཕགས་པ་དཀོན་མཆོག་ཏ་ལ་ལའི་གཟུངས་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大方广总持宝光明经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་དཀོན་མཆོག་བརྩེགས་པ་ཆེན་པོ་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་ལེའུ་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་པ་འོད……སྲུངས་ཀྱི་ལེའུ་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ། 《大宝积经论》。安慧 (བློ་གྲོས་བརྟན་པ།) 著。

འཕགས་པ་དཀོན་མཆོག་བརྩེགས་པ་ཆེན་པོའི……ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་པ་ལས……སྡོམ་པ་གསུམ་བསྟན་པའི་ལེའུ་ཞེས་བྱ་བ……ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经三仪律会第一》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ། 圣龙树，即龙树论师。佛教中观派的祖师。参见 ཀླུ་སྒྲུབ། 条。

འཕགས་པ་ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་མ་དྲོས་པས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说弘道广显三昧经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།)、 贡林玛 (དཀོན་གླིན་མ།) 等藏译。

འཕགས་པ་དཀྱིལ་འཁོར་བརྒྱད་ཅེས་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《师子庄严王菩萨请问经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བསྐལ་པ་བཟང་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ…ཆེན་པོའི་མདོ། 《贤劫经》。贝则 (དཔལ་བརྩེགས།) 等藏译。

འཕགས་པ་ཁྱད་པར་ཅན་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说圣最胜陀罗尼经》。益西德 (ཡེ་ཤེས……སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་ཁྱིམ་བདག་དྲག་ཤུལ་ཅན་གྱིས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经郁伽长者会第十九》。益西德 (ཡེ་ཤེས…སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་ཁྱིམ་བདག་དཔལ་བྱིན་གྱིས་ཞུས་པ……ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经勤授长者会第二十八》。益西德 (ཡེ་ཤེས……སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་ཁྱེའུ་སྣང་བ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པས…བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས། 《不思议光菩萨所说经》。益西德 (ཡེ་ཤེས…སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་ཁྱེའུ་བཞིའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཞེས་བྱ་བ…ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《四童子三昧经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་ག་ཡ་མགོའི་རི་ཞེས་བྱ་བ་མདོའི་རྣམ…

བར་བཤད་པ། 《文殊师利问菩提经论》。世亲（དབྱིག་གཉེན།）著，益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）藏译。

འཕགས་པ་ག་ཡ་མགོའི་རི་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说象头精舍经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་གང་གཱའི་མཆོག་གིས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经恒河上优婆夷会第三十一》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་གང་པོས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经富楼那会第十七》。

འཕགས་པ་གོ་ཆའི་བཀོད་པ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经被甲庄严会第七》。宋朝管法成（འགོས་ཆོས་གྲུབ།）由汉译藏。

འཕགས་པ་དགའ་བའི་བཤེས་གཉེན་གྱི་རྟོགས་པ་བརྗོད་པ་ཞེས་བྱ་བ། 《大阿罗汉难提密多罗所说法传记》。萨迦沃（ས་སྐྱ་འོད།）等藏译。

འཕགས་པ་དགའ་བོ་ལ་མངལ་ན་གནས་པ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经佛说入胎藏会第十四》。

འཕགས་པ་དགེ་བའི་རྩ་བ་ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说华手经》。来吉德（ལེགས་ཀྱི་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་བསྟེན་པའི་མདོ། 《杂阿含经第七百二十六经》。桑迥（བཟང་སྐྱོང་།）等藏译。

འཕགས་པ་དགོངས་པ་ངེས་པར་འགྲེལ་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《解深密经》。

འཕགས་པ་དགོངས་པ་ཟབ་མོ་ངེས་པར་འགྲེལ་པའི་མདོ་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ། 《解深密经疏》（续藏第一辑三十四卷第一卷第四）。圆测著，管法成（འགོས་ཆོས་གྲུབ།）由汉文译成藏文。

འཕགས་པ་གྲོལ་སྡེ། 圣解脱军。著作有：《多品释二万疏释》（ལེའུ་མང་གི་འགྲེལ་པ་ཉི་ཁྲི་རྣམ་འགྲེལ།）、《二万颂八品二万光明释》（ཉི་ཁྲི་ལེའུ་བརྒྱད་མའི་འགྲེལ་ཉི་ཁྲི་སྣང་བ།）等。

འཕགས་པ་གློག་ཐོབ་ཀྱིས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经无尽伏藏会第二十》。

འཕགས་པ་སྒོ་མཐའ་ཡས་པ་སྒྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《出生无边门陀罗尼经》。

འཕགས་པ་སྒོ་མཐའ་ཡས་པ་རྣམ་པར་སྦྱོང་བ་བསྟན་པའི་ལེའུ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经无边庄严会》。贝则（དཔལ་བརྩེགས།）等藏译。

འཕགས་པ་སྒོ་དྲུག་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《六门陀罗尼经》。

འཕགས་པ་སྒོ་བཟང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《金刚秘密善门陀罗尼经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་བགྲེས་མོས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛觉老女人经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་རྒྱ་ཆེར་རོལ་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《方广大庄严经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་རྒྱན་སྟུག་པོ་བཀོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大乘密严经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་རྒྱལ་པོ་ལ་གདམས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说胜军王所问经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་རྒྱལ་བུ་དོན་གྲུབ་ཀྱི་མདོ། 《太子须大拏经》。

འཕགས་པ་རྒྱལ་མཚན་གྱི་རྩེ་མོའི་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说无能胜幡王如来庄严陀罗尼经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་རྒྱལ་མཚན་གྱི་རྩེ་མོའི་དཔུང་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说无能胜幡王如来庄严陀罗尼经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་སྒྱུ་མ་མཁན་བཟང་པོ་ལུང་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经授幻师跋陀罗记会第二十一》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《观世音菩萨授记经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་ངན་འགྲོ་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ་གཙུག་ཏོར་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《最胜佛顶陀罗尼经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་ངེས་པ་དང་མ་ངེས་པར་འགྲོ་བའི་ཕྱག་རྒྱ་ལ་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《入定不定印经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་དེས་པས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经善顺菩萨会第二十七》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་རྔ་བོ་ཆེ་ཆེན་པོའི་ལེའུ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大法鼓经》。贝吉伦布（དཔལ་གྱི་ལྷུན་པོ།）等藏译。

འཕགས་པ་བཅོམ་ལྡན་འདས་མ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་བཅུ་པ། 《佛说五十颂圣般若波罗蜜多经》。

འཕགས་པ་བཅོམ་ལྡན་འདས་མ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྡོ་རྗེ་གཅོད་པའི་དོན་བདུན་གྱི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ། 《金刚般若论》。著者有二：一为世亲（དབྱིག་གཉེན།）；一为无著（ཐོགས་མེད།）。松贝（གསོན་དཔལ།）藏译。

འཕགས་པ་བཅོམ་ལྡན་འདས་སྨན་གྱི་བླ་བཻ་ཌཱུ་རྱའི་འོད་ཀྱི་སྔོན་གྱི་སྨོན་ལམ་གྱི་ཁྱད་པར་རྒྱས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《药师琉璃光如来本愿功德经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་ཆེན་པོ། 大圣，菩萨摩诃萨（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ།）。参见འཕགས་མཆོག་条。

འཕགས་པ་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་རང་བཞིན་དབྱེར་མེད་པ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经法界体性无分别会第八》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་ཆོས་བཅུ་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经大乘十法会第九》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་བཀོད་པའི་རྒྱལ་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说一切法功德庄严王经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རང་བཞིན་མཉམ་པ་ཉིད་རྣམ་པར་སྤྲོས་པ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《月

灯三昧经》。

འཕགས་པ་ཆོས་ཐམས་ཅད་འབྱུང་བ་མེད་པར……བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说诸法本无经》。仁钦措（རིན་ཆེན་འཚོ། ）藏译。

འཕགས་པ་ཆོས་བཞི་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན……པོའི་མདོ། 《大乘四法经》。

འཕགས་པ་ཆོས་ཡང་དག་པར་སྡུད་པ་ཞེས་བྱ་བ…ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说法集经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་མཆེད་བཞི། 旃檀四观音。据说七世纪时，用尼泊尔南部出产的一株檀香树截为四段，造四尊观音菩萨像（འཕགས་པ་སྤྱན་……རས་གཟིགས་ཀྱི་སྐུ། ）。依次译为满愿（ཝ་ཏི། ）、顶阁（དབུ་ཁང་། ）、彩金（འཇའ་མ་ལི། ）、世自在（ལོ་ཀེ་ཤྭ་རཿ）。满愿观音像今在西藏自治区吉隆县境观音寺内，世自在观音像今在拉萨布达拉宫内，另外两尊现在尼泊尔。

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད…པ་ཞེས་བྱ་བ། 《佛说文殊师利一百八名梵赞》。

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་ཡོན་ཏན་བཀོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经文殊师利授记会第十五》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大乘四法经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་དྲིས་པ་ཞེས་བྱ་བ…ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大乘百福相经》。

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གནས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说文殊师利巡行经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་འཇའ་མ། 彩虹观音。相传古代尼泊尔境内一旃檀树中自生的五躯大悲观音菩萨像之一（སྔར་བལ་ཡུལ་དུ་ཙན་དན་སྡོང་པོ་ལས…རང་བཞིན་གྱིས་བྱུང་བའི་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོའི་སྐུ……མཆེད་ལྔའི་ནང་གསེས་འཇའ་ཚོན་མ། ）。

འཕགས་པ་འཇིག་རྟེན་གྱི་རྗེས་སུ་མཐུན་པར……འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说内藏百宝经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་འཇིག་རྟེན་འཛིན་གྱིས་ཡོངས་སུ་དྲིས…པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། 《持世经》。

འཕགས་པ་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་པད་མ་དཀར་པོ……ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大悲经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་ཉེ་བར་འཁོར། 优婆离尊者。按照佛教的说法，他是释迦牟尼的亲传弟子，由理发师出家，得阿罗汉果，他问过释迦牟尼本人戒学方面的许多问题，解除疑惑后，对戒律十分精通。释迦灭寂后，由声闻大迦叶等五百罗汉一致推举他结集律藏。他背诵心中所记的戒律而成律藏（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། འདི་སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུ་བའི་དངོས་ཀྱི་སློབ་མ། སྐྲ་གཞར་མཁན་གྱི་རིགས་ལས་རབ་ཏུ་བྱུང་ཞིང་དགྲ་བཅོམ་པའི་རྟོགས་པ་ཐོབ་པ་དང་། འདུལ་བའི་བསླབ་ཁྲིམས་ཀྱི་གནད་དོན་མང་པོར་དོན་མང་པོ་དོགས་པ་ཡོད་པ་རྣམས་སངས་རྒྱས་རང་ཉིད་ལ་དངོས་སུ་དྲི་བ་ཞུས་ནས་དོགས་པ…གཅོད་པར་མཛད་པས་འདུལ་བ་ལ་ཤིན་ཏུ་མཁས་པ་དང་། སངས་རྒྱས་མྱ་ངན་ལས་འདས་རྗེས་ཉན་ཐོས་འོད་སྲུང་ཆེན་པོ་སོགས་སློབ་མ་དགྲ་བཅོམ་པ……

ལྷ་བརྒྱས་མཁྱེན་གཅིག་ཏུ་འདུལ་བའི་སྡེ་སྣོད་རྣམས་བརྟོན་ནས་ཕྱོགས་བསྡུས་བྱས།)。

འཕགས་པ་གཉིས་སུ་མེད་པ་མཉམ་པ་ཉིད་རྣམ……པར་རྒྱལ་བ་ཞེས་བྱ་བའི་རྟོག་པའི་རྒྱལ་པོ……ཆེན་པོ། 《佛说无二平等最上瑜伽大教王经》。米沙贡布杰（མི་བཟའ་མགོན་པོ་སྐྱབས། ）著，布敦仁钦珠（བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ། ）藏译。

འཕགས་པ་སྙིང་རྗེ་པད་མ་དཀར་པོ་ཞེས་བྱ་བ……ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《悲华经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་གཏད་སའི་རྒྱལ་པོ་འཆར་བྱེད་ཀྱི་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ལེའུ། 《大宝积经优陀延王会第二十九》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་སྟོང་ཆེན་པོ་རབ་ཏུ་འཛོམས་པ་ལས……གསུངས་པའི་བདེ་ལེགས་སུ་འགྱུར་བའི……ཚིགས་སུ་བཅད་པ། 《佛说守获大千国土经》。

འཕགས་པ་སྡོང་པོ་བཀོད་པའི་སྙིང་པོ། 《华严经心陀罗尼》。

འཕགས་པ་སྟོབས་ཆེ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི……མདོ། 《佛说出生一切如来法眼偏照大力王明经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་ཐབས་མཁས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ……ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说大方广善巧方便经》。

འཕགས་པ་ཐམས་ཅད་ལ་མི་འཇིགས་པ་རབ་ཏུ……སྦྱིན་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛施无畏陀罗尼经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མན་ངག་ཅེས་བྱ་བ……ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大方等大集经宝女品第三》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་ད་ལྟར་གྱི་སངས་རྒྱས་མངོན་སུམ་དུ……བཞུགས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག……པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《般舟三昧经》。

འཕགས་པ་དད་པའི་སྟོབས་བསྐྱེད་པ་ལ་འཇུག……པའི་ཕྱག་རྒྱ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《仪力入印法门经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དམ་པའི་ཆོས་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག……པ། 《正法念处经》。

འཕགས་པ་དུག་སེལ་ཞེས་བྱ་བའི་རིག་སྔགས། 《观自在菩萨化身蘘麌哩曳童女消伏毒害陀罗尼经》。

འཕགས་པ་དུམ་བུ་ཞེ་གཉིས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། 《四十二章经》。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི……བྱིན་གྱིས་བརླབས་ཀྱི་སྙིང་པོ་གསང་བ་རིང་……བསྲེལ་གྱི་ཟ་མ་ཏོག་ཅེས་བྱ་བའི་གཟུངས……ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《一切如来正法秘密箧印心陀罗尼经》。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི……བྱིན་གྱིས་བརླབས་སེམས་ཅན་ལ་གཟིགས་ཤིང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་བཀོད་པ་ཀུན་ཏུ་སྟོན……པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说庄严王陀罗尼咒经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི……གཙུག་ཏོར་ནས་བྱུང་བའི་གདུགས་དཀར་པོ……ཅན་ཞེས་བྱ་བ་གཞན་གྱིས་མི་ཐུབ་པ་ཕྱིར……

སྒྲོག་པའི་རིག་སྔགས་ཀྱི་རྒྱལ་མོ་ཆེན་མོ། 《佛顶大白伞盖陀罗尼》。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་བདུན་གྱི་སྔོན་གྱི་སྨོན་ལམ་གྱི་ཁྱད་པར་རྒྱས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《药师琉璃光七佛本愿功德经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་ཡོན་ཏན་བརྗོད་པའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས། 《佛说较量一切佛刹功德经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་མི་འཁྲུགས་པའི་བཀོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经不动如来会第六》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ངེས་པར་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大哀经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大方广如来藏经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་གཙུག་ཏོར་ནས་བྱུང་བའི་གདུགས་དཀར་པོ་ཅན་གཞན་གྱིས་མི་ཐུབ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛顶大白伞盖陀罗尼经》。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说如来智印经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཡོན་ཏན་དང་ཡེ་ཤེས་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པའི་ཡུལ་ལ་འཇུག་པ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大方广入如来智德不思议经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་གསང་བ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经密迹金刚力士会第三》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དོན་རྒྱས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས། 《广义法门经》。

འཕགས་པ་དོན་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱིས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《第一义法胜经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དོན་ཡོད་ཞགས་པའི་ཆོ་ག་ཞིབ་མོའི་རྒྱལ་པོ། 《不空羂索神变真言经》。

འཕགས་པ་དོན་ཡོད་ཞགས་པའི་སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《不空羂索咒心经》。宝称（རིན་ཆེན་གྲགས། ）等藏译。

འཕགས་པ་དོན་ཡོད་ཞགས་པའི་སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说圣观自在菩萨不空王秘密心陀罗尼经》。

འཕགས་པ་དོན་ཡོད་ཞགས་པའི་པ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《不空羂索神变真言经真言品》。洛丹喜饶（བློ་ལྡན་ཤེས་རབ། ）等藏译。

འཕགས་པ་བདག་མེད་པ་དྲིས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《尼乾子问无我义经》。仁钦桑波（རིན་ཆེན་བཟང་པོ། ）等藏译。

འཕགས་པ་བདེ་ལྡན་མ་ལུང་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《差摩婆帝授记经》。

འཕགས་པ་བདེ་བ་ཅན་གྱི་བཀོད་པ་ཞེས་བྱ་བ······ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说阿弥陀经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་བདེ་བྱེད་ཀྱི་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《菩萨生地经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་བདེན་པ་བཞིའི་མདོ། 《杂阿含经第四百叁经》。

འཕགས་པ་འདུལ་བ་རྣམ་པར་གཏན་ལ་དབབ་པ་ཉེ་བར་འཁོར་གྱིས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经优波离会第二十四》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ）等藏译。

འཕགས་པ་འདུས་པ་ཆེན་པོ་རིན་པོ་ཆེ་ཏོག་གི······གཟུངས་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《宝星陀罗尼经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་དྲང་སྲོང་རྒྱས་པས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ···ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经广博仙人会第四十九》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་དྲི་མ་མེད་ཀྱིས་བྱིན་པས་ཞུས་པ་ཞེས···བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经无垢施菩萨应辩会第三十三》。益西德（ཡེ···ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་དྲི་མ་མེད་པར་གྲགས་པས་བསྟན་པ····ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《维摩诘所说经》。曲尼慈成（ཆོས་ཉིད་ཚུལ་ཁྲིམས།）藏译。

འཕགས་པ་རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོའི་གཟུངས་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《金刚场陀罗尼经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་རྡོ་རྗེ་རི་རབ་ཆེན་པོའི་རྩེ་མོའི་ཁང་པ···བརྩེགས་པའི་གཟུངས། 《大金刚妙高山楼阁陀罗尼》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་སྡོང་པོའི་བཀོད་པའི་སྙིང་པོ། 《华严经心陀罗尼》

འཕགས་པ་ནད་ཐམས་ཅད་རབ་ཏུ་ཞི་བར་བྱེད····པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《除一切疾病陀罗尼经》。

འཕགས་པ་ནམ་མཁའི་སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ···ཆེན་པོའི་མདོ། 《虚空藏菩萨经》。

འཕགས་པ་ནམ་མཁའ་མཛོད་ཀྱིས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大集大虚空藏菩萨所问经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་སྔོ་ལ་ཀཎྛ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《千手千眼观自在菩萨大圆满无碍大悲心陀罗尼咒本》。

འཕགས་པ་ནོར་བུ་ཆེན་པོ་རྒྱས་པའི་གཞལ་མེད····ཁང་ཤིན་ཏུ་གནས་པ་གསང་བའི་དམ་པའི····གསང་བའི་ཆོ་ག་ཞིབ་མོའི་རྒྱལ་པོ་ཞེས་བྱ······བའི་གཟུངས། 《广大宝楼阁善住秘密陀罗尼经》。贝吉伦布（དཔལ་གྱི་ལྷུན་པོ།）藏译。

འཕགས་པ་ནོར་བུ་བཟང་པོའི་གཟུངས་ཞེས་བྱ་བ། 《佛说宝贤陀罗尼经》。龙旺布（ཀླུ་དབང······པོ།）等藏译。

འཕགས་པ་རྣམ་གྲོལ་སྡེ། 圣解脱军。印度大乘佛教中观自续派一论师（རྒྱ་གར་སངས་རྒྱས··བསྟན་པའི་དབུ་མ་རང་རྒྱུད་པའི་སློབ་དཔོན་ཞིག）。参见འཕགས་པ་གྲོལ་སྡེ། 条。

འཕགས་པ་རྣམ་པར་འཐག་པ་ཐམས་ཅད་བསྡུས··པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大乘方广总持经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་རྣམ་པར་འཕྲུལ་པའི་རྒྱལ་པོས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《自在王菩萨经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པར་འཇུག་པ་ཞེས……བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说入无分别法门经》。噶巴贝则（སྐ་པ་དཔལ་བརྩེགས）等藏译。

འཕགས་པ་རྣམ་གསུམ། 密宗事部三怙主。即：佛部之文殊，金刚部之金刚手，莲花部之观音（སྔགས་ལུགས་བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་མགོན་པོ་གསུམ་སྟེ། འཇམ་དབྱངས་དང་། ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ། སྤྱན་རས་གཟིགས་སོ།）。

འཕགས་པ་གཏེར་གནས་དབང་པོ་ཅི་ལྟར་འབྱུང……བའི་རྟོག་པ་ཞེས་བྱ་བ། 《佛说宝藏神大明曼拏罗仪轨经》。

འཕགས་པ་གཏེར་འཛིན་ཆ་དབང་སྙིང་རྗེ་ཅན་གྱི་གཟུངས་བདེ་བྱེད་ཅེས་བྱ་བ། 《佛说宝贤陀罗尼经》。

འཕགས་པ་པ་རྣེ་ཁ་བ་རིའི་མདོ། 《叶衣观自在菩萨经》。

འཕགས་པ་པདྨའི་སྤྱན་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《莲花眼陀罗尼经》。

འཕགས་པ་དཔའ་བར་འགྲོ་བའི་ཏིང་ངེ་འཛིན……ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说首楞严三昧经》。

འཕགས་པ་དཔལ་ཆེན་མོའི་མདོ། 《佛说大吉祥天女十二名号经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་དཔལ་སྦྱིན་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། 《佛说德护长者经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་སྤོབས་པའི་བློ་གྲོས་ཀྱིས་ཞུས་པ་ཞེས……བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《辩意长者子经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་གི………མཚན་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་པ། 《圣观自在菩萨一百八名经》。

འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་གི་ཡུམ··ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说观自在菩萨母陀罗尼经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགཔ་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་གི………གསང་བའི་མཛོད་ཐོགས་པ་མེད་པའི་ཡིད……བཞིན་གྱི་འཁོར་ལོའི་སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི……གཟུངས། 《如来轮陀罗尼经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་ཞལ……བཅུ་གཅིག་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说十一面观世音神咒经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་ཏ་ཡ་གྲཱི་བའི་གཟུངས། 《马头观世音菩萨大咒》。

འཕགས་པ་སྤྲིན་ཆེན་པོ། 《大云经请雨品第六十四》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་སྤྲིན་ཆེན་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན……པོའི་མདོ། 《大方等无想经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ··བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大般若波罗蜜多经第十一分……第十五分》。益西德（ཡེ……ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་ཕྱག་ན་པདྨ། 圣莲花手。圣观音名号很多，此为其异名之一，因其塑像手持白莲花，故名（འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་མང་དུ་ཡོད་པའི་ནང་ནས་གཅིག་དང་།

ཕྱག་མཚན་དུ་མི་རྟོག་པདྨ་དཀར་པོ་འཛིན་པའི་ཆ…… ནས་བཏགས།)。

འཕགས་པ་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་འཁོར་ལོ་ཞེས་བྱ་བ… ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说广博严净不退转轮经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་ཕྱོགས་བཅུའི་མུན་པ་རྣམ་པར་སེལ་བ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说灭十方冥经》。

འཕགས་པ་བུ་མོ་རྣམ་དག་དད་པས་ཞུས་པ་ཞེས… བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经净信童女会第四十》。

འཕགས་པ་བུ་མོ་བློ་གྲོས་བཟང་མོས་ཞུས་པ་ཞེས… བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经妙慧童女会第三十》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བུ་མོ་ཟླ་མཆོག་ལུང་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ… བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说月上女经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བུད་མེད་འགྱུར་བ་ལུང་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《乐璎珞庄严方便品经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བེ་ཅོན་ཆེན་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《大寒林圣难拏陀罗尼经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ… བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说大乘善见变化文殊师利问法经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྤྱན་རས……… གཟིགས་དབང་ཕྱུག་ཕྱག་སྟོང་སྤྱན་སྟོང་དང་… ལྡན་པ་ཐོགས་པ་མི་མངའ་བའི་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོའི་སེམས་རྒྱ་ཆེན་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་ཞེས… བྱ་བའི་གཟུངས། 《千手千眼观自在菩萨广大圆满无碍大悲心陀罗尼》。法成 (ཆོས…གྲུབ།) 藏译。

འཕགས་པ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་བྱམས་པ……… དགའ་ལྡན་གནས་སུ་སྐྱེ་བ་བླངས་པའི་མདོ། 《佛说观弥勒菩萨上生兜率天经》。 喜饶僧格 (ཤེས་རབ་སེང་གེ) 等藏译。

འཕགས་པ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྡེ་སྣོད་ཅེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经菩萨藏会第十二》。

འཕགས་པ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《宝授菩萨菩提行经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་ཡུལ་གྱི…… ཐབས་ཀྱི་ཡུལ་ལ་རྣམ་པར་འཕྲུལ་པ་བསྟན… པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大菩萨遮尼乾子所说经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བྱམས་པའི་སེང་གེའི་སྒྲ་ཆེན་པོ་ཞེས…… བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经摩诃迦叶会等二十三》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བྱམས་པས་དམ་བཅས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说慈氏菩萨誓愿陀罗尼经》。曲吉喜饶 (ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བློ་གྲོས་རྒྱ་མཚོས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ…… ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《海意菩萨所问净印法门经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན། 八思巴洛追坚参（1235—1280，意译圣者慧幢）。旧译癹思巴、巴克思巴、梵僧八合思八。藏传佛教萨迦派第五代祖师。公元1253年，随其叔父萨班往西凉（今甘肃武威）会见元太宗第二

子阔端，初识忽必烈。1260年世祖忽必烈即位，被尊为国师，第一次赐玉印，奉命制蒙古新字。1264年，领总制院事。1265年返藏。荐释迦桑波为本钦，因任之为乌斯藏纳里速古鲁孙等三路宣慰使司，创本钦由帝师荐举、皇帝任命之制。1267年重赴北京。1269年献新字，颁行全国，是为八思巴文，定以后诏书公文一律采用新字，仍以各族通用文字副之之例。1270年，世祖赐以蒙古新字所写僧人诏书，进封大宝法王，更赐玉印。文曰："皇天之下，一人之上宣文辅治大圣至德普觉真智佑国如意大宝法王西天佛子大元帝师"。至是统领西藏十三万户。1276年离京回萨迦寺，自任萨迦法王，本钦释迦桑波管理政事，是为西藏政教合一之始。西藏正式成为祖国不可分离的一部分，即始于此时（ས་སྐྱ་གོང་མ་རྣམ་ལྔའི་ཡ་རྒྱལ་ཞིག་སྟེ། རབ་བྱུང་བཞི་པའི་ཤིང་ལུག་ལོར་གཙང་གི་ས་སྐྱར་འཁྲུངས། ཆུ་གླང་ལོར་ས་པཎ་སྐབས་དེའི་ཧོར་ཡུལ་ཤིས་ལང་དུ······བསྐྱོད་པའི་ཞབས་ཕྱིར་ཕྱིན་པས་སེ་ཆེན་གོ་བེ་ལ་དང་མཇལ་ཡོན་དུ་འབྲེལ། ལྕགས་སྤྲེལ་ལོར་སེ་ཆེན་རྒྱལ་སར་ཐོན་པའི་དབུ་བླར་གྱུར་ནས་ཧོར་ཡིག་གསར་པའི་སྲོལ་གཏོད་རྒྱུ་ཁས་བླངས། ཤིང་བྱི་ལོར་བོད་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་སྤྱི་ཁྱབ་ཀྱི་འགན་ཁུར་བླངས་ཤིང་། ཤིང་གླང་ལོར་བོད་དུ་ལོག སྟོན་སྒྲོན་ཞུས་པ་ཤཱཀྱ་བཟང་པོར་དབུས་གཙང་མངའ་རིས་སྐོར་གསུམ་གྱི་ཁྲི་མས···ཀྱི་བྱེད་པོ་སོ་ཕའི་སའི་ཤེལ་ཐམ་གནང་སྟེ་གོང་མའི···ལུང་གིས་བོད་ཀྱི་དཔོན་ཆེན་བསྐོ་བའི་ལམ་སྲོལ་དེ···ནས་བཏོད། མེ་ཡོས་ལོར་ཡང་བསྐྱར་པེ་ཅིན་དུ་བཅར། ས་སྦྲུལ་ལོར་ཧོར་ཡིག་གསར་པ་གཏན་ཕབ་ཀྱིས་ཕུལ···ཏེ་གོང་ནས་རྒྱལ་ཡོངས་སུ་ཁྱབ་བསྒྲགས་བྱས་ཤིང་། ཕྱིན་ཆད་གཞུང་ཡིག་ཡོད་དོ་ཅོག་ཧོར་ཡིག་གསར་པ···འདི་དང་ཡུལ་ཁམས་སོ་སོ་རང་གི་ཡི་གེ་ཉིས་སྦྲགས···ཀྱིས་འགྲེམས་དགོས་པའི་བཀའ་ལུང་ཕབ། ལྕགས་རྟ་ལོར་རྒྱལ་པོ་ལ་གསང་སྔགས་ཀྱི་དབང་ཆེན་ལན···གསུམ་ཕུལ་བ་སོགས་ཀྱི་གཏང་རག་གི་ཡོན་དུ་བརྗེ······ཤེད་སྐྱེད་མ་ཞེས་པའི་འཇའ་ས་དང་གཡང་ཏིའི་ཐམ···གའི་ཁ་ཡིག་ཏུ་གནམ་གྱི་འོག་སའི་སྟེང་ན་རྒྱ་གར་ལྷའི་སྲས་པོ་སྤྲུལ་པའི་སངས་རྒྱས་ཡི་གེ་རྩོམ་མི་རྒྱལ་ཁམས་འཛུགས་སུ་འཇུག་པ་པོ་གནས་ལྔ་རིག་པའི་པཎྜི་ཏ······འཕགས་པ་ཏི་ཤྲི་ཞེས་གསལ་བ་ཞིག་དང་། བོད་ཁྲི་སྐོར་བཅུ་གསུམ་སོགས་ཕུལ། རབ་བྱུང་ལྔ་པའི་མེ་བྱི་ལོར་བོད་དུ་ཕྱིར་ཕེབས་ནས་ས་སྐྱའི་ཆོས་རྒྱལ······མཛད། དཔོན་ཆེན་ཤཱཀྱ་བཟང་པོས་བོད་ཀྱི་ཁྲིམས་ཀྱི་བྱེད་པོ་བྱས་པས་བོད་དུ་ས་སྐྱ་བས་ཆོས་སྲིད་ཟུང་འབྲེལ་གྱི་སྲོལ་བཏོད། དུས་སྐབས་དེ་དག་ནས་བཟུང་བོད་ལྗོངས་མེས་རྒྱལ་དང་ཁ་བྲལ་དུ་མི་རུང······བའི་མངའ་ཁོངས་གྲས་ལ་དངོས་སུ་གྱུར། ）。

འཕགས་པ་བློ་གྲོས་མི་ཟད་པས་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ···བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大方等大集经第十二无尽意菩萨品》。

འཕགས་པ་བློ་གྲོས་མི་ཟད་པས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ···ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积无尽慧菩萨会第四十五》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་བྱམས་ཟེ་མོ་དཔལ་ལྡན་མས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《有德女所问大乘经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་དཀྲིག་དང་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་བའི·········གཟུངས། 《佛说如意宝总持王经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་སྦྱིན་པའི་ཕན་ཡོན་བསྟན་པ། 《佛说布施经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་མ་སྐྱེས་དགྲའི་འགྱོད་པ་བསལ་བ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《文殊师利普超三昧经》。

འཕགས་པ་མར་མེ་འབུལ་བ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说施灯功德经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་མིག་རྣམ་པར་སྦྱོང་བ་ཞེས་བྱ་བའི……རིག་སྔགས། 《能净一切眼病陀罗尼》。

འཕགས་པ་མིའམ་ཅིའི་རྒྱལ་པོ་སྡོང་པོས་ཞུས་པ……ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大树紧那罗王所问经》。拜吉伦布 (དཔལ་གྱི་ལྷུན་པོ།)、贝则 (དཔལ་བརྩེགས།) 藏译。

འཕགས་པ་མེ་ཁ་ལ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说宝带陀罗尼经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་མེ་ཏོག་གི་ཚོགས་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ……ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说称扬诸佛功德经》。

འཕགས་པ་མེ་ཏོག་བརྩེགས་པ་ཞེས་བྱ་བའི……གཟུངས། 《佛说华积陀罗尼神咒经》。

འཕགས་པ་མྱ་ངན་མེད་ཀྱིས་བྱིན་པ་ལུང་བསྟན……པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经无畏德菩萨会第三十二》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་རྨད་དུ་བྱུང་བ་ཞེས་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི……རྣམ་གྲངས། 《甚希有经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་རྨི་ལམ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ……ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经净居天子会第四》。

འཕགས་པ་ཙན་དན་གྱི་ཡན་ལག་ཅེས་བྱ་བའི……གཟུངས། 《佛说旃檀香身陀罗尼经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་གཙུག་ན་རིན་པོ་ཆེས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ……བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经宝髻菩萨会第四十七》。

འཕགས་པ་ཚངས་པ་ཁྱད་པར་སེམས་ཀྱིས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《胜思惟梵天所问经》。

འཕགས་པ་ཚེ་དང་ལྡན་པ་དགའ་བོ་ལ་མངལ་དུ……འཇུག་པ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན……པོའི་མདོ། 《大宝积经佛为阿难说处胎会第十三》。管法成 (འགོས་ཆོས་གྲུབ།) 由藏译汉。

འཕགས་པ་ཚེ་དང་ཡེ་ཤེས་དཔག་ཏུ་མེད་པ་ཞེས……བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大乘无量寿经》。

འཕགས་པ་ཚེ་དང་ཡེ་ཤེས་དཔག་ཏུ་མེད་པའི……སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《阿弥陀鼓音声王陀罗尼经》。巴蔡尼玛扎 (པ་ཚབ་ཉི་མ་གྲགས།) 等藏译。

འཕགས་པ་ཚོང་དཔོན་བཟང་སྐྱོང་གིས་ཞུས་པ……ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经贤护长者会第三十九》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་མཚན་མོ་བཟང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། 《佛说善夜经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་ཞལ་བཅུ་གཅིག་པའི་རིག་སྔགས་ཀྱི……སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《十一面神咒经》。管法成 (འགོས་ཆོས་གྲུབ།) 由藏译汉。

འཕགས་པ་གཞང་འབྲུམ་རབ་ཏུ་ཞི་བར་བྱེད་པའི་མདོ། 《佛说疗痔病经》。益西德 (ཡེ་ཤེས་སྡེ།) 等藏译。

འཕགས་པ་བཞི་པ་སྒྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན……པོའི་མདོ། 《大乘四法经》。

འཕགས་པ་ཟ་མ་ཏོག་བཀོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ……

ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说大乘庄严宝王经》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)等藏译。

འཕགས་པ་བྱང་གི་མདོའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས། 《僧伽吒经》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)等藏译。

འཕགས་པ་གཟུངས་ཆེན་པོ། 《佛说圣大总持王经》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)等藏译。

འཕགས་པ་བཟང་པོ་སྤྱོད་པའི་སྨོན་ལམ་གྱི་རྒྱལ···པོ། 《普贤菩萨行愿赞》。

འཕགས་པ་འོད་དཔག་མེད་ཀྱི་བཀོད་པ་ཞེས་བྱ····བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经无量寿如来会第五》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)等藏译。

འཕགས་པ་འོད་ཟེར་ཀུན་ཏུ་བཀྱེ་བ་བསྟན་པ······ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经出现光明会第十一》。

འཕགས་པ་འོད་ཟེར་དྲི་མ་མེད་པ་རྣམ་པར་དག···པའི་འོད་ཀྱི་བྱ་བའི་གཟུངས། 《无垢净光大陀罗尼经》。拜吉伦布(དཔལ་གྱི་ལྷུན·······པོ།)等藏译。

འཕགས་པ་འོད་སྲུང་གི་ལེའུ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ······ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经普明菩萨会第四十三》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)等藏译。

འཕགས་པ་འོད་སྲུང་ཆེན་པོ། 大迦叶。释迦牟尼佛的亲炙弟子，出身于婆罗门。释迦临终时，委派其作自己的代表，并被五百阿罗汉弟子一致推为佛藏的结集人。大迦叶将自己所记忆的显藏即对法藏(མདོན་པའི་སྡེ་སྣོད།)口诵后汇集在一起，这是佛经的第一次结集。

འཕགས་པ་ཡབ་དང་སྲས་མཇལ་བ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经菩萨见实会第十六》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)等藏译。

འཕགས་པ་ཡི་གེ་དྲུག་པའི་རིག་སྔགས། 《佛说圣六字大明王陀罗尼经》。

འཕགས་པ་ཡི་གེ་མེད་པའི་ཟ་མ་ཏོག་རྣམ་པར····སྣང་མཛད་ཀྱི་སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན··པོའི་མདོ། 《无字宝箧经》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)等藏译。

འཕགས་པ་ཡུལ་འཁོར་སྐྱོང་གིས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ····བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经护国菩萨会第十八》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)等藏译。

འཕགས་པ་ཡེ་ཤེས་ཏ་ལ་ལ་ཞེས་བྱ་བ་གཟུངས······འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་སྐྱོང་བ། 《智炬陀罗尼经》。

འཕགས་པ་ཡོངས་སུ་བསྔོ་བའི་འཁོར་ལོ་ཞེས་བྱ···བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说回向轮经》。南巴米多巴(རྣམ་པར་མི་རྟོག་པ།)等藏译。

འཕགས་པ་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ཆེན····པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说大般泥洹经》。

འཕགས་པ་ཡོན་ཏན་བསྔགས་པ་དཔག་ཏུ་མེད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《阿弥陀佛说咒》。

འཕགས་པ་ཡོན་ཏན་རིན་ཆེན་མེ་ཏོག་ཀུན་ཏུ······རྒྱས་པས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经功德宝花敷菩萨会第三十四》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)等藏译。

འཕགས་པ་རབ་ཀྱི་རྩལ་གྱིས་རྣམ་པར་གནོན་པས་ཞུས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བསྟན་པ། 《大般若波罗蜜多经第十六会》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)等藏译。

འཕགས་པ་རབ་ཏུ་ཞི་བ་རྣམ་པར་ངེས་པའི་ཆོ·····འཕྲུལ་གྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ······ཆེན་པོའི་མདོ། 《寂照神变三摩地经》。

益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་རི་ཁྲོད་ལོ་མ་གྱོན་མ་ཞེས་བྱ་བའི……གཟུངས། 《钵兰那赊嚩哩大陀罗尼经》。

འཕགས་པ་རིག་སྔགས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་སྒྲོན་མེ་མཆོག……གི་གཟུངས། 《佛说最上灯明如来陀罗尼经》。

འཕགས་པ་རིག་པའི་རྒྱལ་མོ་སོ་སོར་འབྲང་བ……ཆེན་མོ། 《普遍光明清净炽盛如意宝印心无能胜大明王大随求陀罗尼经》。 益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་རིན་ཆེན་དྲ་བ་ཅན་གྱིས་ཞུས་པ་ཞེས……བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说宝网经》。益西宁波（ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ། ）等藏译。

འཕགས་པ་རིན་ཆེན་ཟླ་བས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ……ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大乘宝月童子问法经》。格瓦拜（དགེ་བ་དཔལ། ）等藏译。

འཕགས་པ་རིན་པོ་ཆེའི་མཐའ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ……ཆེན་པོའི་མདོ། 《入法界体性经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་རིན་པོ་ཆེའི་ཕུང་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ……ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经宝梁聚会第四十四》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་ལག་ན་པད་མའི་རྣལ་འབྱོར་པ། 莲花手瑜伽师。 以观音菩萨为本尊的修行者（འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཡི་དམ་དུ་སྟེན་མཁན་གྱི་སྒོམ་ཆེན་པ་ཞེས་པའི་དོན། ）。

འཕགས་པ་ལག་ན་པདྨའི་ཕོ་བྲང་རི་བོ་གྲུ་འཛིན། 圣莲花手布达拉宫。梵语作布达拉（རྒྱ་གར……སྐད་དུ་པོ་ཏ་ལ། ），藏译作舟增山（བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་ན་རི་བོ་གྲུ་འཛིན། ）。此地所在，说法有二：一般佛教典籍均认为在印度的南僧伽拉（锡兰）岛的南方有布达拉山，是在一个小岛上（ནང་པའི་ཆོས་གཞུང་ཕལ་ཆེར་གྱི་ནང་དུ། རྒྱ་གར་ལྷོ་ཕྱོགས་སིངྒ་ལ་（ཤིས་ལན། ）གླིང་ཕྲན……ནས་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་སོང་བ་ན་རི་བོ་པོ་ཏ་ལ་ཞེས་པའི་རི་བོའི་གླིང་ཕྲན་ཞིག་ཡོད་པར་བཤད། ）。又认为是我国浙江省东北许多大小岛屿中最大的定 海县东方的一个小岛，汉语称普陀山。 一般均呼为南海普陀山， 实际是东海中的一个小岛（རང་རྒྱལ་ཁབ་ཅང་ཞིང་ཆེན་གྱི་བྱང་ཤར་དུ་གླིང་ཕྲན་ཆེ་ཆུང་མང་དུ་ཡོད་པ་ལས། ཆེ་ཤོས་ཏིང་ཏེའི་ཤན་གྱི་ཤར་ཕྱོགས་གླིང་ཕྲན་ཆུང་ངུ་ཞིག་ལ་རྒྱ་སྐད་དུ་ཕུ་ཐོ་ཧྲན་ཞེས་ཟེར་ཞིང་། ཡོངས་གྲགས་སུ་ནན་ཧད་ཕུ་ཐོ་ཧྲན་ཞེས་འབོད་ཀྱང་དོན་དངོས་སུ་ཤར་ཕྱོགས་རྒྱ་མཚོའི་ནང་གི་གླིང་ཕྲན་ཞིག་ཡིན་པ་དེ་ལ་ངོས……འཛིན་པ་ཡང་འདུག）。

འཕགས་པ་ལག་བཟངས་ཀྱིས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ……ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经善臂菩萨会第二十六》。 益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་ལང་ཀར་གཤེགས་པ་རིན་པོ་ཆེའི་མདོ་ལས་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གསུང་གི་སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་ལེའུ། 《楞伽阿跋多罗宝经》。管法成（འགོས་ཆོས་གྲུབ། ）由藏译汉。

འཕགས་པ་ལང་ཀར་གཤེགས་པའི་ཐེག་པ་ཆེན……པོའི་མདོ། 《入楞伽经》。管法成（འགོས་ཆོས་གྲུབ། ）由藏译汉。

འཕགས་པ་ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་རྒྱུན་གཅོད་པ་ཞེས་བྱ……བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大乘三聚忏悔经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་ལི་དཀར་པོ། 白铜观音像。佛教传说古代尼泊尔境内所产的一株蛇心檀香树 中，天然生成的五尊大悲观音像之一。 据云此像

现装于拉萨大昭寺大悲观音菩萨像内（ཙན······དན་སྦྲུལ་སྙིང་གི་ཁོག་པ་ལས་བྱུང་བའི་རང་བྱུང་གི་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཞི་དཀར་ལས་གྲུབ་པ་ཞིག་ད་ལྟ་ལྷ་སའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་རྟེན་གཙོ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོའི་ཐུགས་ཀར་བཞུགས་པར་གྲགས།）。

འཕགས་པ་ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པ་ཆེན་པོའི་སྡེ་ཉི་མའི······སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། 《大乘大方等日藏经》。桑迥（བཟང་སྐྱོང་།）等藏译。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བདུན···བརྒྱ་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大般若波罗蜜多经第七会》。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཀོ་ཤི་ཀ་ཞེས་བྱ་བ། 《佛说帝释般若波罗蜜多心经》。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཁྲི·······བརྒྱད་སྟོང་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大般若波罗蜜多经第三会》。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བརྒྱད···སྟོང་པ། 《佛说佛母出生三法藏般若波罗蜜多经》。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་བརྒྱ···པ། 《佛说开觉自性般若波罗蜜多经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྟོང·····ཕྲག་བརྒྱ་པ། 《大般若经》。释迦牟尼在灵鹫山、王舍城等处，采用与舍利子、须菩提、帝释天等互相问答的形式，为诸菩萨僧众演说甚深空性教理的经典。全书十万颂（སངས···རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་བྱ་རྒོད་ཕུང་པོའི་རི་དང་རྒྱལ་པོའི་ཁབ་སོགས་སུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་དགེ་འདུན·······རྣམས་ལ་ཟབ་མོ་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ཤཱ་རིའི་བུ། རབ་འབྱོར། བརྒྱ་བྱིན་སོགས་ལ་དྲིས་ལན་གྱི་ཚུལ་དུ་གསུངས་པའི་ཤེར་ཕྱིན་གྱི་མདོ་སྡེ་རྒྱས་པ་ཤློ་ཀ་འབུམ་ཡོད་པའོ།）。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བདུན···བརྒྱ་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经文殊般若会第四十六》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྡོ་རྗེ·····གཅོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大般若波罗蜜多经第九会》。益西德（ཡེ···ཤེས་སྡེ།）等藏译。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྡུད་པ···ཚིགས་སུ་བཅད་པ། 《佛说佛母宝法藏般若波罗蜜多经》。贝则（དཔལ་བརྩེགས།）等藏译。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བསྡུས···པའི་ཡི་གེར་བྱས་པའི་རྣམ་པར་འགྲེལ་པ། 《佛母般若波罗蜜多圆集要义释论》。三宝尊（དཀོན་མཆོག་གསུམ་གྱི་འབངས）著，梯列本巴（ཐིག་ལེ་དུམ་པ།）、洛丹喜饶（བློ་ལྡན་ཤེས····རབ།）藏译，施护汉译。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཡི་གེ·····ཉུང་ངུ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说佛母少字般若波罗蜜多经》。

འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི·········མཚན་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་པ་ཞེས་བྱ་བ། 《圣八千颂般若波罗蜜多一百八名真实圆义陀罗尼经》。

འཕགས་པ་གཤིན་རྗེའི་གཤེད། 《圣阎摩敌》。系密宗无上瑜伽部中一经典名。

འཕགས་པ་ས་བཅུ་པའི་རྣམ་པར་བཤད་པ། 《十地经论》。世亲（དབྱིག་གཉེན།）著，益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）与贝则（དཔལ་བརྩེགས།）藏译。

འཕགས་པ་སཱ་ལུའི་ལྗང་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说大乘稻芊经》。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ་བསྟན་པ། 《大方广佛华严经佛不思议法品第三十三》。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི……གཟུངས་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས། 《诸佛心陀罗尼经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་དབུ་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བ……ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས……ཆེན་པོ། 《佛说大乘大方广佛冠经》。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཡུལ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经善德天子会第三十五》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ས་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ……ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说佛地经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་བགྲོ་བ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ……ཆེན་པོའི་མདོ། 《诸佛要集经》。拜央（དཔལ་དབྱངས།）、贝则（དཔལ་བརྩེགས།）藏译。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་བརྒྱད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག……པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《八吉祥经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་བཅུ་གཉིས་པ་ཞེས་བྱ་བ……ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说十二佛名神咒校量功德除障灭罪经》。益西德（ཡེ་ཤེས……སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡན་ལག……དང་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《诸佛集会陀罗尼经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡུལ་ལ……འཇུག་པའི་ཡེ་ཤེས་སྣང་བའི་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བ……ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说大乘入诸佛境界智光明庄严经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གསང་ཆེན……ཐབས་ལ་མཁས་པ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཡེ་ཤེས་དམ་པས་ཞུས་པའི་ལེའུ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག……པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经大乘方便会第三十八》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་སངས་རྒྱས་བདུན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག……པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《虚空藏菩萨问七佛陀罗尼咒经》。

འཕགས་པ་སེང་གེའི་སྒྲ་བསྒྲགས་པ་ཞེས་བྱ་བ……ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大方广狮子吼经》。益西宁波（ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ། ）藏译。

འཕགས་པ་སེང་གེས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ……ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经阿阇世王子会第三十七》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་སོར་མོའི་ཕྲེང་བ་ལ་ཕན་པ་ཞེས་བྱ་བ……ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《央掘魔罗经》。东（ཏོང་། ）等藏译。

འཕགས་པ་གསེར་འོད་དམ་པ་མདོ་སྡེའི་དབང……པོའི་རྒྱལ་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《金光明经》。

འཕགས་པ་བསོད་ནམས་ཐམས་ཅད་བསྡུས་པའི……ཏིང་ངེ་འཛིན་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི……མདོ། 《集一切福德三昧经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་སྲིད་པ་འཕོ་བ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན……པོའི་མདོ། 《佛说大乘流转诸有经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）等藏译。

འཕགས་པ་ལྷ། (ཨཱརྱདེཝ)圣天。 藏音译作帕巴拉，梵音译作阿离野提婆，亦作圣提婆。古印度一论师名，为龙树有名的弟子。 著《中观四百论》等书阐扬龙树意旨(སློབ………དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་སློབ་མ་མཚན་སྙན་པར་གྲགས་པའི··རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཞིག འདིས་དབུ་མ་བཞི་བརྒྱ་པ་སོགས་མཛད་དེ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་དགོངས་པ་རྒྱ་ཆེར………བཀྲལ།)。

འཕགས་པ་ལྷ་མོ་སྐུལ་བྱེད་མ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说七俱胝佛母准提大明陀罗尼》。

འཕགས་པ་ལྷ་མོ་ཆེན་མོ་དཔལ་ལུང་བསྟན་པ། 《大吉祥天女十二契一百八名无垢大乘经》。

འཕགས་པ་ལྷ་མོ་དཔལ་ཕྲེང་གི་སེང་གེའི་སྒྲ་ཞེས··བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经胜鬘夫人会第四十八》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)等藏译。

འཕགས་པ་ལྷག་པའི་བསམ་པ་བསྐུལ་བ་ཞེས་བྱ····བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经发胜志乐会第二十五》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)藏译。

འཕགས་པ་ལྷའི་བུ་བློ་གྲོས་རབ་གནས་ཀྱིས་ཞུས····པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大宝积经善住意天子会第三十六》。

འཕགས་པ་ལྷའི་བུ་རབ་རྩལ་སེམས་ཀྱིས་ཞུས་པ···ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛说须真天子经》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)藏译。

འཕགས་པའི་དགེ་འདུན། 圣僧。 从轮回中得到解脱的僧侣或非僧人(འཁོར་བ་ལས་ཐར་བའི་གྲྭ་པ་དང་གྲྭ་པ་མིན་པ་སུ་ཡིན་ཀྱང་འཕགས་པའི་དགེ་འདུན་ཟེར།)。

འཕགས་པའི་མགྲོན། 圣客。 献朵马时迎请供养的出世间宾客(གཏོར་མ་གཏོང་སྐབས་ཀྱི………མགྲོན་འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པ་རྣམས།)。

འཕགས་པའི་ཆོས། 1.圣道(འཕགས་ལམ།)。趋往菩提之正道。 2.圣法，圣贤法。佛所说法(འཕགས་པའི་གང་ཟག་གིས་གསུངས་པའི་ཆོས།)。

འཕགས་པའི་བདེན་པ། 圣谛，四谛道理。为圣者所能现见，实非凡夫之所见者，故曰圣谛(བདེན་པ་བཞི་འཕགས་པས་གཟིགས་པ་ལྟར་གནས···ལ། བྱིས་པ་ཕལ་པས་མཐོང་བ་ལྟར་མི་བདེན་པས་ན་འཕགས་པའི་བདེན་པ་ཟེར།)。

འཕགས་པའི་བདེན་པ་བཞི། 菩萨四谛。 即：苦谛(སྡུག་བསྔལ་བདེན་པ།)、集谛(ཀུན་འབྱུང་བདེན་པ།)、灭谛(འགོག་པའི་བདེན་པ།)、道谛(ལམ་གྱི་བདེན་པ།)。

འཕགས་པའི་བདེན་པ་བཞིའི་རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག 四圣谛十六行观。苦谛分：无常、空、无我；集谛分：极生、因、缘； 灭谛分：寂止、好善、近出； 道谛分：正理、成就、现前、无间道、解脱道、现证道边所生善根(入现证所生善根)、得知尽善根(སྡུག་བསྔལ་ལ། མི་རྟག་པ། སྟོང་བ། བདག་མེད་པ། ཀུན་འབྱུང་ལ། རབ་ཏུ་སྐྱེ་བ། རྒྱུ། རྐྱེན། འགོག་པ་ལ། ཞི་བ། གྱ་ནོམ་པ། ཉེ་བར་འབྱུང་བ། ལམ་ལ། རིགས་པ། སྒྲུབ་པ། ཉེ་བར་འབྱིན་པ། བར་ཆད་མེད་པའི་ལམ། རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ལམ། མངོན་པར་རྟོགས་པའི་ལམ་མཐའ་ལས་འབྱུང་བའི···དགེ་བའི་རྩ་བ་སྟེ་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་འཇུག་པ····ལས་འབྱུང་བའི་དགེ་བའི་རྩ་བ། ཟད་པ་ཤེས་པ་ཐོབ་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བ་བཅས་སོ།)。

འཕགས་པའི་ནོར་བདུན། 七圣财。 即：信(དད་པ།)、戒(ཚུལ་ཁྲིམས།)、闻(ཐོས་པ།)、舍(གཏོང་བ།)、惭(ངོ་ཚ་ཤེས་པ།)、愧(ཁྲེལ་ཡོད།)、慧(ཤེས་རབ།)。佛说此为众生赖以成佛的七种资财。

འཕགས་པའི་ཡུལ། 圣地。佛教徒的说法，印度是佛陀诞生、讲经说法、住世的地方，又是其他贤劫佛教化众生、首次弘法之所，比他地殊胜而得名 (ནང་པའི་ཆོས་ལུགས་པ་རྣམས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། རྒྱ་གར་ནི་སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་སྐུ་འཁྲུངས་པ་དང་། ཆོས་གསུངས་པ། ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་པ་སོགས་བསྐལ་བཟང་གི་སངས་རྒྱས་རྣམས་རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་འགྲོ་དོན་མཛད་པ་དང་། ཆོས་ཐོག་མར་དར་བའི་ཡུལ་ཡིན་པའི་ཆ་ནས་ཡུལ་གཞན་ལས་ཁྱད་པར་འཕགས་པ་ཡིན་པའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་མིང་དེ་ལྟར་ཐོགས་ཞེས་ཟེར།)。

འཕགས་པའི་ཡེ་ཤེས། 圣智。圣者心中的智慧 (འཕགས་པའི་ཐུགས་རྒྱུད་ཀྱི་མཁྱེན་པ།)。

འཕགས་པའི་རིགས་བཞི། 菩萨四理。即：法衣粗陋而知足 (ཆོས་གོས་ངན་ངོན་ཙམ་གྱིས་ཆོག་ཤེས་པ།)、化缘微薄而知足 (བསོད་སྙོམས་ངན་ངོན་ཙམ་གྱིས་ཆོག་ཤེས་པ།)、卧榻简陋而知足 (གནས་མལ་ངན་ངོན་ཙམ་གྱིས་ཆོག་ཤེས་པ།)、乐于断修 (སྤོང་བ་དང་སྒོམ་པ་ལ་དགའ་བ།)。

འཕགས་པའི་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད། 八正道。同འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད། 条。

འཕགས་པའི་ས། 圣者地。远远超出凡夫道中一切功德所依之地，即见道、修道、无学道所摄诸地 (སོ་སྐྱེའི་ས་ལས་རིང་དུ་འཕགས་པའི་ལམ་གྱི་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གཞི་རྟེན་དུ་གྱུར་པའི་ས་སྟེ། མཐོང་སྒོམ་མི་སློབ་ལམ་གྱིས་བསྡུས་པའི་ས་རྣམས་སོ།)。

འཕགས་པའི་ས་ཐོབ། 登地菩萨。已证得初地至十地一切菩萨果位者 (བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་དང་པོ་ནས་བཅུ་པའི་བར་གྱི་གོ་འཕང་ཐོབ་པ་རྣམས།)。

འཕགས་པའི་སྲས་ཀྱི་སྤྱོད་པ། 菩萨行。成为佛弟子的菩萨行，是指布施、戒律、忍辱、精进、禅定和智慧的行为而言 (མཐོང་ལམ་ཐོབ་པའི་རྒྱལ་བའི་སྲས་པོར་འགྱུར་བ་བྱང་སེམས་དང་། དེའི་སྤྱོད་པ་ནི། སྦྱིན་དང་ཚུལ་ཁྲིམས། བཟོད་དང་བསམ་གཏན་དང་། བརྩོན་འགྲུས། ཤེས་རབ་ཞེས་བྱའོ།)。

འཕགས་མ། 佛母，圣母、至尊母。佛教所说佛现女人身者 (སངས་རྒྱས་བུད་མེད་ཀྱི་བརྟུལ་ཞུགས་སམ་ཚུལ་འཛིན་པ།)。

འཕགས་མ་སྒྲོལ་མ། 救度佛母，圣度母 (རྗེ་བཙུན་སྒྲོལ་མ།)。

འཕགས་མ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་གཙུག་ཏོར་ལས་བྱུང་བའི་གདུགས་དཀར་པོ་ཅན་གཞན་གྱིས་མི་ཐུབ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说大白伞盖总持陀罗尼经》

འཕགས་མ་གཟའ་རྣམས་ཀྱི་ཡུམ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《诸星母陀罗尼经》。

འཕགས་མ་འོད་ཟེར་ཅན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཆོ་ག་འོད་ཟེར་ཅན་འབྱུང་བའི་རྒྱུད་སྟོང་ཕྲག་བཅུ་གཉིས་པ་ལས་ཕྱུང་བའི་སྙིང་པོ་བདུན་བརྒྱ་པ་ཞེས་བྱ་བ། 《佛说大摩里支菩萨经》。

འཕགས་མ་འོད་ཟེར་ཅན་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说大摩里支菩萨经》。仁钦桑波 (རིན་ཆེན་བཟང་པོ།)等藏译。

འཕགས་མ་རི་ཁྲོད་ལོ་མ་གྱོན་པའི་གཟུངས། 《钵兰那赊嚩哩大陀罗尼经》。

འཕགས་རིགས། 圣种，无贪，即少欲知足，不嫌弃恶衣恶食 (མ་ཆགས་པ་སྟེ། འདོད་ཆུང་ཆོག་ཤེས་པ། གོས་སོགས་ངན་ངོན་ཙམ་གྱིས་ཆོག་ཤེས་པ།)。

འཕགས་རིགས་བཞི། 四圣行，四圣种。即：比丘于衣服、饮食、卧具三者随所得而喜足，乐断乐修，总名四圣行（ཆོས་གོས་ངན་ངོན་ཙམ་གྱིས་ཆོག་ཤེས་པ་དང་། གནས་མལ་ངན་ངོན་ཙམ་གྱིས་ཆོག་ཤེས་པ། བསོད་སྙོམས་ངན་ངོན་ཙམ་གྱིས་ཆོག་ཤེས་པ། སྤང་བ་དང་སྒོམ་པ་ལ་དགའ་བ་སྟེ་བཞིའོ།）。

འཕགས་ལམ། 圣道。佛教说的大小乘见道以上的地和道（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལྟར་ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་གི་མཐོང་ལམ་ཡན་གྱི་ས་དང……ལམ།）。

འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད། 八圣道支，也译作八圣道、八支正道。意思是通向涅槃解脱的正确方法或途径。即：（1）正见（ཡང……དག་པའི་ལྟ་བ།），对佛四谛等的正确见解；（2）正思维（ཡང་དག་པའི་རྟོག་པ།），也作正思、正志，对四谛等佛教教义的正确思维；（3）正语（ཡང་དག་པའི་ངག），指不作一切非佛理之语；（4）正业（ཡང་དག་པའི་ལས་ཀྱི……མཐའ།），住于清净之身业；（5）正命（ཡང་དག་པའི་འཚོ་བ།），符合佛教戒律规定的正当合法的生活；（6）正勤（ཡང་དག་པའི་རྩོལ……བ།），也称正方便，勤修涅槃之道法；（7）正念（ཡང་དག་པའི་དྲན་པ།），明记四谛等佛教真理；（8）正定（ཡང་དག་པའི་ཏིང་ངེ………འཛིན།），修习佛教禅定，专心注于一境，观察四谛之理。佛教认为，按此修行可由“凡”入“圣”，从迷界此岸到达悟界彼岸，所以比喻为“八船”、“八筏”。

འཕགས་ལུགས། 龙树密集。龙树论师所传密集（འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ་ནས་བརྒྱུད་པའི་གསང་བ………འདུས་པ།）。

འཕང་ཐང་མ། 《滂塘目录》。赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན། 755—797）在位时的三部佛经目录之一，其余两部为《丹噶尔宫目录》（དཀར་ཆག་ཕོ་བྲང་ལྡན་དཀར་མ།）和《秦浦目录》（མཆིམས་ཕུ་མ།）。现在仅存《丹噶尔宫目录》，其余两部已失。

འཕངས་པའི་ཡན་ལག 所引支。十二缘起中名色、六入、触、受等四支，概括为所引支（རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ནང་གི་མིང……གཟུགས་དང་། སྐྱེ་མཆེད་དྲུག རེག་པ། ཚོར་བ་བཅས་བཞི་པོ་འཕང་བའི་ཡན་ལག་ཏུ་བསྡུས………པ།）。

འཕངས་པའི་ཡན་ལག་བཞི། 四所引支。十二缘起支之一类：名色支、六入支、触支、受支四者，为以无明起念，以行造业，以识沾染习气所招引之后果，故名所引支（རྟེན………འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་ཚན། མིང་གཟུགས་ཀྱི་ཡན་ལག་དང་། སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་ཡན་ལག་དང་། རེག་པའི་ཡན་ལག་དང་། ཚོར་བའི་ཡན་ལག་བཅས་ནི་མ་རིག་པས་ཀུན་ནས་བསླངས། འདུ་བྱེད་ཀྱིས་ལས་བསགས། རྣམ་ཤེས་ལ་བག་ཆགས་བགོས་ནས་འཕངས་པའི་འབྲས་བུ་ཡིན་ཕྱིར་འཕངས་པའི་ཡན་ལག་བཞིའོ།）。

འཕར་བ། 超越。二十僧伽之一。凡彼往趋色究竟天者，既生梵众天已，尽舍其余中间天处，超越直趋色究竟天身而般涅槃（དགེ………འདུན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། འོག་མིན་གྱི་མཐར་ཐུག་པར་འགྲོ་བ་གང་ཚངས་རིས་སུ་སྐྱེས་ནས་གནས་གཞན་བར་བ་ཐམས་ཅད་བོར་ནས་འོག་མིན་གྱི་རྟེན…ལ་འདར་ཙང་བའི་རིགས་ཅན་ནོ།）。

འཕར་བ་གསུམ། 三超越。二十僧伽中，三种往趋色究竟天：超越、半超越、处遍超越等三（དགེ་འདུན་ཉི་ཤུ་ལས། འོག་མིན་གྱི་མཐར་ཐུག་

པར་འགྲོ་བ་གསུམ་སྟེ། འཕར་བ་དང་། ཕྱིད་འཕར་བ་དང་། གནས་ཐམས་ཅད་དུ་འཕར་བ་སྟེ་གསུམ་མོ།)。

འཕེན་པའི་ཡན་ལག 能引支。十二缘起中无明、行和识等三支，概括为能引支 (རྟེན་འབྲེལ……ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་མ་རིག་པ་དང་འདུ་བྱེད། རྣམ་པར་ཤེས་པ་གསུམ་པོ་འཕེན་བྱེད་ཀྱི་ཡན་ལག་ཏུ་བསྡུས་པའོ།)。

འཕེན་པའི་ཡན་ལག་གསུམ། 三能引支。十二缘起支之一类：无明支、行支及识支，招引轮回，名能引支 (རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ……གཉིས་ཀྱི་ནང་ཚན། མ་རིག་པའི་ཡན་ལག་དང་། འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཡན་ལག་དང་། རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཡན་ལག་འཁོར་བར་འཕེན་པའི་ཡན་ལག་གསུམ་མོ།)。

འཕེན་བྱེད་ཀྱི་ལས། 引业。引发总报，能令生于某处某趣之业 (གནས་རིས་གང་དུ་སྐྱེ་བར་བྱེད་པའི་ལས།)。

འཕེན་བྱེད་རྫོགས་བྱེད་ཀྱི་ལས་གཉིས། 引满二业。即引业和满业，前者指引发总报，能令生于某处某趣之业；后者指成满别报，能令一生能受几许苦受乐受，完全成满之业 (འཕེན་བྱེད་ཀྱི་ལས་དང་རྫོགས་བྱེད་ཀྱི་ལས་གཉིས་ཏེ། དང་པོ་ནི་གནས་རིས་གང་དུ་སྐྱེ་བར་བྱེད་པའི་ལས་ལ་ཟེར་བ་དང་། གཉིས་པ་ནི་སྐྱེ་བ་དེ་ལ་བདེ་བ་དང་སྡུག་བསྔལ་གྱི་མྱོང་བ་ཅི་ཙམ་ཡོད་པ་སྐྱེད་ཅིང་རྫོགས་པར་བྱེད་པ་ལ་ཟེར་བའོ།)。

འཕེལ་གདུང་། 增殖的舍利，佛骨。佛教徒认为佛和高僧死后火葬的残余遗骨即舍利，多为圆珠形．能逐渐增多，故名。

འཕེལ་གདུང་ཡ་མ། 舍利母。佛教称高僧去世火化后所结的珠状颗粒物舍利，大舍利能生小舍利，故有舍利母和子之说。

འཕོ་བ། 1.迁识。密法之一。谓修此法能令神识脱离身体。2.往生。密咒超度亡灵到净土的教法 (གསང་སྔགས་ལུགས་ལ་འཆི་ཁར་རྣམ་ཤེས་དག་ཞིང་དུ་སྤོ་བའི་གདམས་པ།)。

འཕོ་བ་གྲོང་འཇུག 迁识和入舍（或译夺舍）的合称 (རྣམ་ཤེས་གོང་དུ་འཕོ་བ་དང་། ཕུང་པོ་གཞན་དུ་འཇུག་པ།)。佛教密宗所说灵魂迁往乐土和进入其他身体之法。

འཕོ་བ་འདེབས་པ། 送往生，开路 (གཤིན་པོའི……རྣམ་ཤེས་དག་ཞིང་དུ་སྤོར་བ།)。一种宗教活动。佛教徒于人初死时诵咒使死者灵魂往生净土之法。

འཕོ་བ་སྦྱོང་བ། 修练往生法 (འཕོ་བའི་ལག་ལེན……སྦྱོང་བ།)。

འཕོ་མེད་པ། 无转。时轮金刚之异名 (དུས་ཀྱི……འཁོར་ལོའི་མིང་གཞན་ཞིག)。

〔ཕྱ〕

ཕྱ་གཤེན། 恰辛。系苯教巫师之一。藏族古代苯教的巫师概括起来可分四大类。即：恰辛类 (ཕྱ་གཤེན།)、殊辛类 (འཕྲུལ་གཤེན།)、图辛类 (དུར་གཤེན།)、囊辛类 (སྣང་གཤེན།)。恰辛类巫师的主要社会职能是占卜吉凶，为人趋吉避凶，解决难题，预知未来，并考察各种吉凶征兆。亦作ཕྱྭ་གཤེན། 。

ཕྱག་གི་དཔེ་བྱད་གཉིས། 手随好二。如来八十随好之一类，手广长，手柔软如棉 (དཔེ་བྱད……བཟང་པོ་བརྒྱད་བཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ། ཕྱག་རིང་ཞིང་རྒྱས་པ་དང་། ཕྱག་ཤིང་བལ་ལྟར་འཇམ་པའོ།)。

ཕྱག་གི་རི་མོའི་དཔེ་བྱད་གསུམ། 手纹随好三。如来八十随好之一类，手纹清晰光明，手纹深现，手纹长而不断 (དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད……བཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ། ཕྱག་རིས་མདངས་གསལ་ཡོད་

པ་དང་། ཕྱག་རིས་ཟབ་པ་དང་། ཕྱག་རིས་རིང་བ་བཅས་གསུམ་མོ།)。

ཕྱག་རྒྱ། 手印。手指所结的各种手势名为手印，修密法诵咒时多结手印，助修法的成功。

ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ། 大印，大手印。旧密所说究竟果位或殊胜成就，极无变异之乐，与第一刹那所得印证此乐之一切种色，无亏无盈，体性如初，乃至虚空未尽，常住常静，斯之谓印；断、证、心德三大具备，斯之谓大，故名大印（འབྲས་བུ་མཐར་ཐུག་གམ་མཆོག་གི་དངོས……གྲུབ་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་ཞེས་བྱ་སྟེ་མཆོག་ཏུ་མི་འགྱུར……བའི་བདེ་བ་དང་། དེ་ལ་རྒྱས་འདེབས་པའི་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་པའི་གཟུགས་སྐད་ཅིག་དང་པོར་ཐོབ་པ་དེ་‥ལས་གྲི་བ་དང་གང་བ་མེད་པར་ཡེ་ཇི་བཞིན་པའི་ངོ་‥བོ་ཉིད་ཀྱིས་ནམ་མཁའ་ཇི་སྲིད་པ་དེ་སྲིད་དུ་རྟག་ཏུ‥གནས་ཤིང་གཞར་ཡང་དེ་ལས་འདར་མི་སྒྱུད་པ་ཉིད‥ཀྱིས་ཕྱག་རྒྱ་ཡིན་ལ། སྤོང་བ་དང་རྟོགས་པ་དང་སེམས‥ཏེ་ཆེན་པོ་གསུམ་དང་ལྡན་པས་ན་ཆེན་པོ་སྟེ་ཕྱག་རྒྱ‥ཆེན་པོ་ཞེས་བྱའོ།)。

ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་སྟོད་ལུགས། 大手印上宗传规。从恰那（ཕྱག་ན། 是梅哲哇མེ་ཏྲི་པ། 四得意弟子之一）师徒诸人所传出的大手印普遍传称作大手印上宗传规（ཕྱག་ན་སློབ་དཔོན་ལས་བྱུང་བ‥རྣམས་ལ་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་སྟོད་ལུགས་ཞེས་གྲགས།)。大手印上宗中又分初传法门（སྔ་མ་སྐོར། ）、中传法门（བར་པ་སྐོར།）、后传法门（ཕྱི་འགྱུར།）。

ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་སྟོད་ལུགས་ཀྱི་སྔ་མ་སྐོར། 大手印上宗初传法门。《青史》载：大手印上宗诸人将大手印传来西藏，计有初、中、后三类法门。初传法门，系从如巴传出者（ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་སྟོད་ལུགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ……བོད་དུ་འགྱུར་བ་ལ་སྔ་ཕྱི་བར་གསུམ་དུ་བྱས་ནས། སྔ་མ་སྐོར་ནི་རྭ་པ་ལས་བརྒྱུད་པ་རྣམས་སོ།)。

ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་སྟོད་ལུགས་ཀྱི་ཕྱི་འགྱུར། 大手印上宗后传法门，或作大手印上宗后译。《青史》载：大手印上宗诸人将大手印传来西藏，计有初、中、后三类法门。后传者，是由阿里人纳波希德在印度遇到年迈的恰那，后又来到西藏传出（ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་སྟོད་‥ལུགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་བོད་དུ་འགྱུར……བ་ལ་སྔ་ཕྱི་བར་གསུམ་དུ་བྱས་ནས། ཕྱི་འགྱུར་ནི་མངའ་རིས་པ་ནག་པོ་ཤེར་དད་ཀྱིས་རྒྱ་གར་དུ་ཕྱིན‥ནས་ཕྱག་ན་སྐུ་བགྲེས་པ་ཞིག་ལ་ཐུག ཕྱིས་བོད་དུ་ཕྱིན་ནས་གསུངས་པ་རྣམས་སོ།)。

ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་སྟོད་ལུགས་ཀྱི་བར་པ་སྐོར། 大手印上宗中传法门。《青史》载：大手印上宗诸人将大手印传来西藏，计有初、中、后三类法门。中传法门有上下二译系，上译系是由恰那来到西藏，对诸大导师所说诸法；下译系是由阿索在前藏度日时所传诸法（ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་སྟོད་ལུགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ‥བོད་དུ་འགྱུར་བ་ལ་སྔ་ཕྱི་བར་གསུམ་དུ་བྱས་ནས། བར་པ་ལ་སྟོད་སྨད་གཉིས་ལས། སྟོད་འགྱུར་ཕྱག་ན་བོད་དུ་ཕྱིན་སྟོན་ཆེན་རྣམས་ལ་གསུངས་པ་དག‥ཡིན་ལ། སྨད་འགྱུར་ནི་ཨ་སུས་དབུས་སུ་ཚེ་ཕྱིད་པར་མཛད་ནས་གསུངས་པ་རྣམས་སོ།)。

ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་དྲི་མེད་ཐིག་ལེ་ཕྱག་བཞེས་ཀྱི་སྐོར། 《大手印无垢点实修法类》。系希解派后期传承的法类。所谓"大手印"，是指当巴桑结为弥勒巴亲教弟子，故此"大印"即弥勒巴的"大手印"（ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་ནི་དམ་པ་སངས་རྒྱས་མེ་ཏྲི་པའི་དངོས་སློབ་ཡིན་པས། མེ་ཏྲི་པའི་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་དེ་ཉིད་ཡིན།)；所谓无垢者乃总称当巴之无上妙典（དྲི་མེད་ནི་དམ་པའི་གསུང……རབ་རྣམས་ལ་བྱ།)；所谓实修者，以与其他教派稍有不同，是修行捷径，体性为显教般若波罗蜜多而又随顺密乘（ཕྱག་བཞེས་ནི་བསྟན་པ་

གཞན་རྣམས་དང་ཅུང་ཟད་མི་འདྲ་བའི་སྒྲུབ་པའི་…
སྲོང་ཡོད་པ་ལ་ཟེར། དེ་ཡང་ངོ་བོ་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་
པ་གསང་སྔགས་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པ།)。

ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་སྦྱོར་བྱ་བ། 《大印俱生和合》。“俱生”， 指一切相对事物，如有与无，染与净， 空与乐都是同时一起生起的； “和合”就是使对应的双方结合为一，即达到矛盾的统一。 藏传佛教噶举派达波噶举派创始人达波拉结著《道次第解脱庄严论》(ལམ་རིམ་ཐར་རྒྱན།)之后， 使噶当与大手印二大教流汇在一起， 以《大印俱生和合》为引导，次第教诲弟子。

ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོའི་དམ་ཚིག 大印三昧耶。 依毳衣云“自欲天身金刚持性， 以吻合次第加持，令作抱持状， 此即大印三昧耶” (ལྭ་བ་པས། རང་གི་འདོད་པའི་ལྷའི་ལུས་རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་ངོ་བོ་ཅན་ཁ་སྦྱོར་གྱི་རིམ་པས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས་འཁྱུད་…པའི་ཚུལ་བྱེད་དུ་གཞུག་གོ་དེ་དག་ནི། ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོའི་དམ་ཚིག་གོ)。

ཕྱག་རྒྱ་བདུན། 七手印。 修定时的七种姿势。即：双足跏趺、手结定印、腰椎直挺、 舌顶上腭、颈首微俯、目睹鼻尖、双臂后张 (རྐང་བ་སྐྱིལ་ཀྲུང་དང་། ལག་པ་མཉམ་བཞག སྐེད་པ་དྲང་པོར་བསྲང་བ། ལྕེ་རྐན་ལ་སྦྱར་བ། མགོ་བོ་མར་ཡོ་བ། མིག་སྣ་རྩེར་ཕབ་པ། དཔུང་བ་ཐད་ཀར་བརྒྱངས་བ།)。

ཕྱག་རྒྱ་དྲུག 六印。传系吐蕃王拉托托日年赞时流传入西藏的六种佛教文物，包括《诸佛菩萨名称经》、《宝箧经》、 金塔、璁玉塔、六字宝石和观音咒塔印模等六种， 今虽见有记载，但未见实物 (བོད་རྒྱལ་ཐོ་ཐོ་རི་གཉན་བཙན་…སྐབས་བོད་དུ་འབྱོར་བའི་གླེགས་བམ་སྤང་སྐོང་ཕྱག་…རྒྱ་དང་། མདོ་སྡེ་ཟ་མ་ཏོག གཞན་ཡང་གསེར་གྱི་མཆོད་རྟེན། གཡུའི་མཆོད་རྟེན། སུ་དྲའི་ཕྱག་རྒྱ། ཙིནྟ་མ་ཎིའི་སློས་པོར་བཅས་ཀྱི་སྒྲིའི་མིང་།)。

ཕྱག་རྒྱ་མ། 手印母。藏传佛教活佛之妻；或瑜伽咒师所依止的明妃 (བླ་མའི་གསང་ཡུམ་སྟེ། སྔགས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་པས་བསྟེན་པའི་རིག་མ།)

ཕྱག་རྒྱ་མོ། 手印母。同ཕྱག་རྒྱ་མ། 。

ཕྱག་རྒྱ་བཞི། 1.四印。密法之四印为：(1)三昧耶印，谓依所修智印引生欢喜，是前加行；(2)业印， 谓依真实明妃引生妙乐， 是为正行；(3)法印，谓忆所觉受，守护此乐，是为随行；(4)大印，谓依彼等修真实义 (དམ་ཚིག་གི་…ཕྱག་རྒྱ་ནི། བསྒོམས་པའི་ཡེ་རྒྱ་ལ་བརྟེན་ནས་དགའ་བ་སྐྱེས་པས་སྔོན་འགྲོ་དང་། ལས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་ནི། རིག་མ་དངོས་ལ་བརྟེན་ནས་བདེ་བ་སྐྱེད་པ་དངོས་…གཞི་དང་། ཆོས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་ནི། ཇི་ལྟར་མྱོང་བ་དྲན་པར་བྱས་ནས་བདེ་བ་སྐྱོང་བས་རྗེས་དང་། ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་ནི། དེ་དག་ལ་བརྟེན་ནས་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་དོན་སྒོམ་པའོ།)。 2.密宗又以身是大印，意是三昧耶印，语是法印，业是羯磨印，为身语意四印 (ཕྱག་ཆེན་སྐུ་དམ་རྒྱ་ཐུགས་ཆོས་རྒྱ་གསུང་ལས་རྒྱ་འཕྲིན་ལས་ཡིན་པས་སྐུ་གསུང་ཐུགས་…མཛད་པ་བཞིའོ།)。 3.《四手印》，书名，龙树 (ཀླུ་སྒྲུབ།)著。

ཕྱག་རྒྱ་གསུམ། 三法印。 印证佛语的三种标帜。即：诸法无我，诸行无常和有漏皆苦 (ཆོས་…ཐམས་ཅད་བདག་མེད་པ་དང་འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་མི་རྟག་པ། ཟག་བཅས་ཀྱི་འདུ་བྱེད་ཐམས་ཅད་སྡུག་བསྔལ་བ།)。

ཕྱག་རྒྱའི་གླུ། 印歌。印歌为，“大悉地最胜，大自在胜印，由探大金刚， 我修金刚慢”。(དངོས་གྲུབ་ཆེན་པོ་ཀུན་གྱི་མཆོག དབང་ཆེན་མཆོག་གི་ཕྱག་རྒྱ་ཡིས། རྡོ་རྗེ་ཆེན་པོ་གསོར་བ་

ལས། རྡོ་རྗེ་སྙེམས་བདག་བདག་གྲུབ་མཛོད། ཅེས་པའོ།)。

ཕྱག་རྒྱའི་དམ་ཚིག 印三昧耶。持祥论师云："不退转灌顶，于金刚与铃三昧耶，增身加持"，又云"由此加持会成欲天体性大印加持即是印三昧耶"(དཔལ་འཛིན་གྱིས། ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་དབང་བསྐུར་ཡང་བསྟན་པ་ཉིད་དེ་རྡོ་རྗེ་དང······དྲིལ་བུའི་དམ་ཚིག་ལ་ལུས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་བརྩུག···ནས་སོ། ཞེས་དང་། འདི་ཡིས་རང་གི་འདོད་པའི་ལྷའི་བདག་ཉིད་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོར་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པོ" ཞེས་བྱ་བ་ཕྱག་རྒྱའི་དམ་ཚིག་གོ་ཞེས་གསུངས།)。

ཕྱག་རྒྱའི་ལྷ། 手印本尊。密乘事部六本尊瑜伽之一。修习于自心间观想轮或金刚杵等标帜，再以各自部主誓言作为印封(ཐུགས་ཀར་ཕྱག···མཚན་འཁོར་ལོ་རྡོ་རྗེ་སོགས་བསྒོམས་ནས་རིགས······གང་ཡིན་གྱི་ལྷ་དེའི་དམ་ཚིག་གིས་རྒྱས་འདེབས་པ་སྟེ་བྱ་རྒྱུད་ལྷ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག)。又译作印天。

ཕྱག་ཆེན་གའུ་མ། 大印宝盒。修习乐空无别，有若宝盒函盖相契，现证光明的诀窍(བདེ་བ་དང་སྟོང་པ་གའུ་ཁ་སྦྱར་བཞིན་དབྱེར་མེད་དུ·········བསྒོམས་ནས་འོད་གསལ་མངོན་དུ་བྱེད་པའི་གདམས་པ་ཞིག)。又译作：大手印盒。藏传佛教噶举派之香巴噶举派僧人修空性与大乐二无分别，如盒函盖相合，从而现证光明的教授(བདེ་བ་དང་སྟོང་པ་གའུ་ཁ་སྦྱར་བཞིན་དུ་དབྱེར་མེད་དུ·······བསྒོམས་ནས་འོད་གསལ་མངོན་དུ་བྱེད་པའི་གདམས་པ།)。这与达波派所传的《大手印》(ཕྱག་ཆེན།)，同一旨趣。但此法善巧成就者琼布(མཁས་གྲུབ་ཁྱུང་པོ།)本人所有著作，大多失传。

ཕྱག་ཆེན་གྱི་ལམ་ལ་རྣལ་འབྱོར་བཞི། 大手印道立四种瑜伽：(1)由专注内心，名为专注(སེམས་ལ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་དམིགས་པ་རྩེ་གཅིག)；(2)由悟心离诸戏论，名为离戏论(སེམས···སྤྲོས་བྲལ་དུ་རྟོགས་པས་སྤྲོས་བྲལ།)；(3)由悟心境一味，名为一味(སྣང་སེམས་རོ་གཅིག་ཏུ·····རྟོགས་པས་རོ་གཅིག)；(4)由离有相而修，名为无修(མཚན་བཅས་ཀྱིས་སྒོམ་དུ་མེད་པས་སྒོམ····མེད)。

ཕྱག་ཆེན་པ། 又作ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ། 大手印。为藏传佛教噶举派的最高修法。主要是把修中观而证得的空性见和依密教的方便道而引生的大乐二者结合而修，即得现证三身的一种法门。参见ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ། 条。

ཕྱག་ཆེན་རིག་འཛིན། 大印持明。旧密所说地道修行过程中四种持明之一，属于修道。从见道光明定中起后所证有学双运智身大印持明(སྔགས་རྙིང་མའི་ས་ལམ་བགྲོད་ཚུལ་རིག་འཛིན···རྣམ་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། བསྒོམ་པའི་ལམ་བསྡུས་ཏེ་མཐོང་ལམ་འོད་གསལ་དེ་ལས་ལངས་པའི་སློབ······པའི་ཟུང་འཇུག་ཡེ་ཤེས་སྐུ་ཅན་གྱི་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོའི···རིག་འཛིན་ནོ།)。

ཕྱག་མཆོད། 礼供。向神像顶礼和呈献供品(ལྷ་ལ་འཚལ་བའི་ཕྱག་དང་མཆོད་པ།)。

ཕྱག་སྟོང་གི་གཟུངས། 《千手陀罗尼》。龙树菩萨(སློབ་དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ།)著。

ཕྱག་སྟོང་སྤྱན་སྟོང་། 千手千眼观世音菩萨(སྤྱན་རས་གཟིགས་ཕྱག་སྟོང་སྤྱན་སྟོང་།)。

ཕྱག་དང་ཞབས་སོར་དྲྭ་བས་འབྲེལ་བའི་མཚན····བཟང་། 手足缦网相。如来行四摄事，感得手足指间薄膜相连之相。三十二大丈夫相之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། བསྡུ་བའི་དངོས་པོ་བཞི་བསྟེན་པས་ཕྱག་དང་ཞབས་ཀྱི་སོར་མོ་ངང་པའི་རྒྱལ་པོ་ལྟ་བུར་དྲ་བར་

འབྲེལ་བ།)。

ཕྱག་དར། 小幡。插于屋顶或抛施朵马时手中执持的小旗 (ཁང་ཐོག་ཏུ་འཛུགས་བྱེད་དང་། གཏོར་རྒྱག་སྐབས་མིས་ལག་ཏུ་ཐོགས་པའི་དར་ཆ།)。

ཕྱག་གདན། 拜垫。向神礼拜时铺的垫子 (ཕྱག་འཚལ་བའི་དུས་སུ་གདིང་བྱའི་གདན།)。

ཕྱག་བདེ་བ། 行茶僧。在寺庙大殿为僧侣斟茶的僧人 (བོད་ཀྱི་དགོན་སྡེ་ཁག་གི་ཚོགས་ཆེན……སོགས་ཀྱི་ནང་དུ་དགེ་འདུན་པར་འབྱུང་ཇ་འདྲེན……མཁན་གྱི་གྲྭ་པ།)。

ཕྱག་མདུད། 护身结。活佛给的一条有色绸带 (བླ་མས་མདུད་པའི་སྲུང་མདུད།),系在颈上表示可以免去灾难。

ཕྱག་རྡོར་སྟོད་འགྲེལ་གཉིས་ཀྱི་དཀའ་འགྲེལ། 《金刚手上部两释中的释难》。系大译师索南嘉措 (ལོ་ཙཱ་བ་ཆེན་པོ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ།) 著。彼系藏传佛教前弘期著名译师之一。

ཕྱག་རྡོར་བསྟོད་འགྲེལ། 《金刚手菩萨赞疏》。一部密宗论著 (གསང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་ཞིག)。

ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ། 金刚持，金刚手菩萨。密宗一菩萨名。其像身呈青金色，右手持金刚杵，左手持金刚铃，表示金刚部菩萨摧毁魔敌之坚毅智力。密宗谓释迦牟尼讲说密宗时，所现身相，此相为密宗的秘密主。

ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེའི་ཆེ་བ་དགུ། 金刚手九大。金刚手火焰八部之上，再加肯綮殊胜为九殊胜 (ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ་མེ་ལྕེ་སྡེ་བརྒྱད་གནད་ལ་འབེབས་པའི་ཆེ་བ་བསྣན་ན་དགུར་ཡང་གྲགས་སོ།)。参见ཕྱག……ན་རྡོ་རྗེའི་ཆེ་བ་བརྒྱད། 条。

ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེའི་ཆེ་བ་བརྒྱད། 金刚持八大。即：大轮灌顶大 (འཁོར་ལོ་ཆེན་པོ་དབང་གི་ཆེ་བ།)、青袍护法大 (གོས་སྔོན་ཅན་ཆོས་སྐྱོང་གི་ཆེ་བ།)、调伏四大火缘大 (འབྱུང་འདུལ་མེ་དམིགས་ཀྱི་ཆེ……བ།)、摧破清洗大 (རྣམ་འཇོམས་ཁྲུས་ཀྱི་ཆེ……བ།)、阿阇黎咒力大 (ཨུ་ཙཎྜ་དྲག་སྔགས་ཀྱི་ཆེ……བ།)、脐火大鹏大 (གཏུམ་མོ་ཁྱུང་གི་ཆེ་བ།)、金刚手经规治癞大 (ཕྱག་རྡོར་མདོ་ལུགས་མཛེ་གསོས་ཀྱི་ཆེ་བ།)、巴瓦玛教授大 (ཧྭ་བ་མ……གདམས་ངག་གི་ཆེ་བ།)。

ཕྱག་ན་པདྨ། 莲花手。1.观音菩萨的异名 (སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。 2.指达赖喇嘛。按照藏传佛教徒的说法，历代达赖都是观音菩萨的化身，观音有持白莲之称，故名 (ཏཱ་ལའི་ལ་ཟེར་ཞིང་། ཆོས་ལུགས་པ་རྣམས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ་ཏཱ་ལའི་རིམ་བྱོན་ཚང་མ་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་སྤྲུལ་པ་ཡིན་པ་དང་། སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་ཕྱག་ཏུ་མེ་ཏོག་དཀར་པོ་ཞིག་འཛིན་པའི་ཆ་ནས་དེ་ལྟར་ཟེར།)。

ཕྱག་དབང་། 摩顶。活佛以手抚摩他人头顶作为加持 (སྤྲུལ་སྐུས་ལག་པ་གཞན་གྱི་མགོར་བཞག……ནས་བྱིན་རླབས་བྱེད་པ།)。

ཕྱག་དབང་གནང་བ། 摩顶。活佛以手抚摩他人头顶以作加持的一种宗教仪式 (སྤྲུལ་སྐུས……ལག་པ་གཞན་གྱི་མགོར་བཞག་ནས་བྱིན་རླབས་བྱེད……པའི་ཚོ་ག)。

ཕྱག་ཆེ། 近似半月形披风的一种法衣 (གོས་བེར་རམ་ཟླ་གམ་འདྲ་བའི་ཆོས་གོས་ཤིག)。

ཕྱག་འཚལ་ཚུལ། 顶礼法。《摄真实经》云："初伸金刚合掌以全身体顶礼。第二平心金刚合掌置于额上而礼。第三顶上金刚合掌，置口边而礼。第四顶上金刚合掌降至心间，以顶著地而礼" (དེ་ཉིད་བསྡུས་པ་ལས། དང་པོ་ལ་རྡོ་རྗེ་ཐལ་མོ་བརྐྱངས་ཏེ་ལུས་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་དང་། གཉིས་པ་ལ་རྡོ་རྗེ་ཐལ་མོ་སྙིང་གར་སྦྱར་ཏེ་དཔྲལ་བས་དང་། གསུམ་པ་ལ་རྡོ་རྗེ་ཐལ་མོ་སྤྱི་བོར་སྦྱར་ཏེ་ཁས་དང་།

བཞི་པ་ལ་རྡོ་རྗེ་ཐལ་མོ་སྤྱི་བོ་ནས་པབ་སྟེ་སྙིང་གར་བཞག་ནས་སྤྱི་བོས་ས་ལ་རེག་པའི་ཕྱག་ཕྱ་བར་བཤད་དོ།)。

ཕྱག་ཞབས་འཇམ་ཞིང་གཞོན་ཤ་ཆགས་པའི་མཚན་བཟང་། 手足细软相。如来广施美好衣服，感得手足温暖细腻如细棉花絮兜罗棉相。三十二大丈夫相之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ་གོས་ཀྱི་ནོམ་པ་བྱིན་པས་ཕྱག་དང་ཞབས་འཇམ་ཞིང་གཞོན་ཤ་ཆགས་པ།)。

ཕྱག་ཞབས་དཔལ་བེའུ་སོགས་ཀྱིས་བརྒྱན་པའི་དཔེ་བྱད། 手足严饰吉祥结纹。如来一切时地容颜美妙，感得手足现吉祥结等祥纹之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་མཛེས་པར་གྱུར་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཕྱག་དང་ཞབས་དཔལ་གྱི་བེའུ་དང་བཀྲ་ཤིས་དང་གཡུང་དྲུང་འཁྱིལ་བས་བརྒྱན་པ།)。

ཕྱག་བཞི་པ། 四臂神像。一面四手的神像（ཞལ་གཅིག་ཕྱག་བཞི་ཡོད་པའི་ལྷ།)。

ཕྱག་རིང་ཞིང་རྒྱས་པའི་དཔེ་བྱད། 手掌广长。如来最能遮止损害，感得手掌广长之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། མཆོག་ཏུ་གནོད་པ་བཟློག་པར་མཛད་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཕྱག་རིང་ཞིང་རྒྱས་པ།)。

ཕྱག་རིང་ཞིང་མཛེས་པའི་མཚན་བཟང་། 手过膝相。如来于其所有货财，凡有求者均不吝施，感得正身直立、双手过膝之相。三十二大丈夫相之一。

ཕྱག་རིས་མདངས་ཡོད་པའི་དཔེ་བྱད། 手纹明直。如来证得容光威肃大沙门果，感得手纹光泽鲜明之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། མདངས་ཡོད་པའི་དགེ་སྦྱོང་ཆེན་པོ་བརྙེས་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཕྱག་གི་རི་མོ་གསལ་ལ་མདངས་ཡོད་པ།)。

ཕྱག་རིས་ཟབ་པའི་དཔེ་བྱད། 手纹深明。如来安住甚深法中，感得手纹深明之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཆོས་ཟབ་མོ་ལ་གནས་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཕྱག་གི་རི་མོ་གཏིང་ཟབ་པར་དོད་པ།)。

ཕྱག་རིས་རིང་བའི་དཔེ་བྱད། 手纹长。如来于过来世，随顺宣说清净教法，感得手掌纹理修长之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཕྱི་རྗེས་སུ་ཡང་དག་པར་ཡོངས་སུ་དག་པའི་ཆོས་སྟོན་པར་མཛད་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཕྱག་གི་རི་མོ་མ་ཆད་པར་རིང་དུ་དོད་པ།)。

ཕྱག་ཤིང་བལ་ལྟར་འཇམ་པའི་དཔེ་བྱད། 手软如棉。如来宣说能令体质轻快之法，感得两手温软如棉之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ལུས་ལ་སོགས་པ་ཟོ་མདོག་བདེ་བ་འཐོབ་པའི་ཆོས་སྟོན་པར་མཛད་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཕྱག་ཤིང་བལ་ལྟར་ཤིན་ཏུ་འཇམ་པ།)。

ཕྱལ་ཕྱང་ངེ་བའི་དཔེ་བྱད། 腹圆相，平腹下垂。如来一切功德无量，感得腹不高低、坦然下垂之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཆོས་ཟད་པ་རྣམ་པར་ཟློག་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཕྱལ་ཕྱང་ངེ་བ། སྐུའི་ཕྱལ་ཏེ་སྟོ་བ་མཐོ་དམན་མེད་པས་ཕྱང་ངེ་བ།)。

ཕྱི་སྐོར། 外围巡礼道。佛教徒围绕圣地巡礼时通过的最外一层道路（ཕྱི་ནང་བར་གསུམ་དུ་ཕྱི…བའི་ཕྱིའི་སྐོར་ལམ། ）。

ཕྱི་སྒེག་བཞི། 外供四天女。密宗道场外层四供养天女（དཀྱིལ་འཁོར་ནང་གི་ཕྱིའི་མཆོད་པའི་ལྷ་མོ་བཞི། ）。即：娇姿天女（སྒེག་པ་མ། ）、花鬘天女（ཕྲེང་བ་མ། ）、歌咏天女（གླུ་མ། ）、舞蹈天女（གར་མ）。

ཕྱི་རྒྱུད། 外续。藏传佛教宁玛派所传“九乘”（ཐེག་པ་རིམ་པ་དགུ）中的事部（བྱ་བའི་རྒྱུད། ）、行部（སྤྱོད་པའི་རྒྱུད། ）和瑜伽部（རྣལ་འབྱོར……པའི་རྒྱུད། ）三者。另又称作“外密部”或“无上外三部”（བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད་གསུམ། ）。

ཕྱི་རྒྱུད་སྡེ་གསུམ། 密教外三部。旧派密乘说事部、行部、瑜伽部为密教外三部，由于如理行持沐浴、清洁等诸婆罗门苦行明觉，故名苦行明觉乘（རྙིང་མའི་གཞུང་ལུགས་ལ་ཀྲི་ཡ…ཏྲི་བྱ་བ་དང་། ཨུ་བྷ་ཡ་ཏྲི་གཉིས་ཀ་ཞེས་སྤྱོད་པ་དང་། ཡོ་ག་ཏྲི་རྣལ་འབྱོར་བཅས་ཕྱི་རྒྱུད་སྡེ་གསུམ་ནི་ཁྲུས་དང་གཙང་སྦྲ་ལ་སོགས་པའི་དཀའ་ཐུབ་བྲམ་ཟེའི་རིག་བྱེད་རྣམས་དང་ཚུལ་མཐུན་པར་སྤྱོད་པས་དཀའ་ཐུབ་རིག་བྱེད་ཀྱི་ཐེག་པ་ཞེས་བྱའོ། ）。

ཕྱི་ཆོས། 外道之法，非佛教之法（ཕྱི་རོལ་པའི……ཆོས། ）。

ཕྱི་འཇུག 外入。为令弟子成器堪入坛场，许其进至坛帏之外，启白，上装，生为本尊，留置东门，受持共及不共律仪，而后询其种姓及其心愿，引发诸瑜伽心，使守秘密（སློབ་མ……དཀྱིལ་འཁོར་དུ་གཞུག་པའི་སྣོད་དུ་རུང་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ཡོལ་བ་ཕྱི་འཇུག་བྱ་སྟེ། གསོལ་བ་བཏབ་ནས་ཆས་སུ་བཅུག་ཅིང་ལྷར་བསྐྱེད་དེ་ཤར་སྒོར་བཞག་པ…དང་། ཐུན་མོང་དང་ཐུན་མིན་གྱི་སྡོམ་པ་བཟུང་ཞིང་རིགས་དང་མོས་པ་དྲི་བ་དང་། ཐམས་ཅད་རྣལ་འབྱོར་གྱི་སེམས་བསྐྱེད་ཅིང་གསང་བ་སྡོམ་པ་རྣམས་བྱ་བའོ། ）。

ཕྱི་སྟོང་པ་ཉིད། 外空。十六空之一。离开心识的四大、根器、六尘等物质世界为外。此等外界无有实质存在，名为外空（སྟོང་ཉིད…བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རྣམ་པར་ཤེས་པས་མ་ཟིན་པའི་འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་བཞི་དང་དབང…རྟེན་ཁོག་པ་དང་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཡུལ་སོགས་བེམ་པོའི་རང་བཞིན་ཅན་ནི་ཕྱི་ཞེས་བྱ་བ་དང་། དེ་དག་བདེན་པར་གྲུབ་པ་མེད་པ་ནི་ཕྱི་སྟོང་པ་ཉིད་དོ། ）。

ཕྱི་དང་ནང་གི་རིག་པའི་གནས། 内外明处。即大五明（རིག་གནས་ཆེ་བ་ལྔ། ）和小五明（རིག་གནས་ཆུང་བ་ལྔ། ）。除内明（ནང་རིག་པ། ）外，其余均为内道（ནང་པ། ）和外道（ཕྱི་རོལ་པ། ）共学明处。参见ནང་རིག་པ། 和ཕྱི་རིག条。

ཕྱི་དུས་ཀྱི་དུས་འཁོར། 外时轮。三时轮之一，指须弥山、四大洲和八小洲等器世间（དུས……འཁོར་ཕྱི་ནང་གཞན་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རི་རབ། གླིང་བཞི། གླིང་ཕྲན་བརྒྱད་སོགས་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ཁམས་ལ་ཟེར། ）。

ཕྱི་དོན་བེམ་པོ། 外境物质。行微尘所成之外色法五尘（ཕྱིའི་རྡུལ་དུ་གྲུབ་པ་སྟེ། ཕྱིའི་གཟུགས་དོན་ལྔ་པོའོ། ）。

ཕྱི་དྲོ་གྲོང་དུ་འཇུག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 午后入村堕。九十单堕之一。比丘过午以后，前往非亲属家中居留至次日黎明构成的堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་ཁྱིམ་དུ་ཉིན་གུང་ཡོལ་ནས་སང་གི་སྐྱ་རེངས་མ་ཤར་གྱི་བར་དུ་གནས་པ། ）。

ཕྱི་ནང་གི་གྲུབ་མཐའ། 内外道，内外教派。佛教徒自称为内道，称异于佛教的为外道（ཕྱི་རོལ་མུ་སྟེགས་པ་དང་། ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་རིང་ལུགས། ）。

ཕྱི་ནང་སྟོང་པ་ཉིད། 内外空。十六空之一。已说内外十二处俱非有性，仍思内外二者聚合为非有性。当知六根缘六尘为境，所起惟六识，亦非有性，是内外空（སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། སྐྱེ་མཆེད་བཅུ་གཉིས་པོ་ནང་དང་ཕྱི་གཉིས་ལ་དངོས་པོ་མེད་པར་བསྟན་ཀྱང་། ཕྱི་ནང་གཉིས་ཀ་འདུས་པའི་ཕྱི་ལ་ནི་དངོས་པོ་ཞིག་ཡོད་དོ་སྙམ་དུ་སེམས་ན་ཡང་དབང་པོ་དྲུག་དང་ཡུལ་དྲུག་དེ་ལ་དམིགས་ཤིང་བརྟེན་པ་རྣམ་པར་ཤེས་པ་དྲུག་ཙམ་དུ་ཟད་དེ། དེ་དག་ལ་ཡང་དངོས་པོ་མེད་པ། ）。

ཕྱི་ནང་གཞན་གསུམ་བདག་ཉིད། 内外别三性，即时轮（དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། ）之别称。参见དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་ཕྱི་ནང་གཞན་གསུམ། 条。

ཕྱི་ནང་གསང་བའི་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད། 内外密八部魔鬼。外八部魔鬼（ཕྱིའི་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད། ）：厉鬼（འགོང་པོ། ）、饿鬼（ཐེའུ་རང་། ）、土地神（ས་བདག）、地祇（ཡུལ་ལྷ། ）、药神（སྨན་ལྷ། ）、妖怪（བཙན། ）、龙（ཀླུ། ）及俄亚木（ང་ཡམ། ）。内八部魔鬼（ནང་གི་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད། ）：主命神（སྐྱེ་ལྷ། ）、鬼魅（མ་མོ། ）、阎罗王（གཤིན་རྗེ། ）、魔王（བདུད། ）、夜叉（གནོད་སྦྱིན། ）、水肿恶魔（དམུ། ）、战神（དགྲ་ལྷ། ）、妖魔（འགོང་པོ། ）。密八部妖魔（གསང་བའི་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད། ）：罗睺罗及大罗睺罗等八个神魔。

ཕྱི་ནང་གསང་གསུམ་གྱི་མཆོད་པ། 内外密三供。即：陈设物为外供、内心虔敬设想物为内供、真实性供为密供（ཕྱི་དངོས་སུ་བཤམས་པའི་མཆོད་པ་དང་། ནང་ཡིད་ཀྱིས་སྤྲུལ་པའི་མཆོད་པ། གསང་བ་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་མཆོད་པ་སྟེ་གསུམ། ）。

ཕྱི་སྣང་བའི་ཡུལ། 外境，外象之境，实为生幻想之意（ཕྱིའི་སྣང་ཚུལ་ཅན་ལས། དོན་དུ་འཁྲུལ་སྣང་སྐྱེ་བའི་དོན་ལྟ་བུར་ཟེར། ）。

ཕྱི་པ། 外道。佛教徒指佛教以外的其他教派，如梵天派（ཚངས་པ་བ། ）、自在天派（དབང་ཕྱུག་པ། ）等。同ཕྱི་རོལ་པ།。

ཕྱི་ཕན་པའི་དབང་བཅུ། 外十利，入门十利灌顶。大瑜伽入门十种灌顶：五物精华及冠冕、宝瓶、冕旒、珠鬘、兵器、幢、伞盖、手印、饮食等十种灌顶（མ་ཧཱ་ཡོ་གའི་འཇུག་སྒོའི་དབང་སྟེ། སྙིང་པོ་ལྔ་དང་། དབུ་རྒྱན་དང་། བུམ་པ་དང་། ཅོད་པན་དང་། ཕྲེང་བ་དང་། གོ་ཆ་དང་། རྒྱལ་མཚན་དང་། གདུགས་དང་། ཕྱག་རྒྱ་དང་། བཟའ་བཏུང་གི་དབང་རྣམས་སོ། ）。

ཕྱི་བུ་བཞི། 四后弟子。都松钦巴众多弟子中有所谓四后弟子。即：藏敦楚僧（གཙང་སྟོན་ཚུལ་སེང་། ）、哲吾贡却白（ཏྲེ་བོ་དཀོན་མཆོག་དཔལ། ）、多杰喜饶（རྡོ་རྗེ་ཤེས་རབ། ）、岗译师（སྒང་ལོ་ཙཱ་བ། ）四位。

ཕྱི་བོན། 外苯，原苯教有外苯与内苯之分。

ཕྱི་མ་རིག་པ། 后际明，天眼明，死生智证明。明白现见自他于未来世往生何处的智慧。三明之一（ཕྱི་མཐའ་རིག་པ་སྟེ། ཚེ་ཕྱི་མར་རང་གཞན་གང་དུ་འཆི་འཕོ་བ་དང་སྐྱེ་བའི་གནས་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ་སྟེ་རིག་པ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཕྱི་མ་ལེའུ་བཅོ་བརྒྱད། 《后续十八品》。属父续密集。

ཕྱི་མའི་མཐའ་ལ་བརྟེན་པའི་ལྟ་བ་བཞི། 后际四见。佛不置答的十四种邪见问难分为四组之一：我及世界为有边耶？为无边耶？亦有边亦无边耶？非有边非无边耶？（སངས་རྒྱས……ཀྱིས་ལུང་མ་བསྟན་པའི་ལྟ་སོགས་ཀྱི་དྲི་བ…རྣམས་སྡེ་ཚན་བཞིར་དབྱེ་བའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། བདག་དང་འཇིག་རྟེན་མཐའ་དང་ལྡན་མི་ལྡན་གཉིས་ཡིན་གཉིས་མིན་དུ་ལྟ་བའོ།）。

ཕྱི་མའི་དབུ་མ་པ། 后中观派。中观宗的一派。

ཕྱི་དར་གྱི་འཁོར་དག་པ་རྣམ་པ་བརྒྱད། 后期纯洁八徒。指弘扬宗喀巴教法后期的纯洁八徒。即：健白曲桑（འཇམ་དཔལ་ཆོས་བཟང་།）、桑君巴（བཟང་སྐྱོང་པ།）、仁青坚参（རིན་ཆེན་རྒྱལ་མཚན།）、强僧巴（བྱང་སེང་པ།），以上为卫部（即前藏）人；健白嘉措（འཇམ……དཔལ་རྒྱ་མཚོ།）、喜饶扎（ཤེས་རབ་གྲགས།）、健白扎喜（འཇམ་དཔལ་བཀྲ་ཤིས།）、白君巴（དཔལ་སྐྱོང་པ།），以上为多麦（མདོ་སྨད།）人。

ཕྱི་གཟུགས། 外色。属于外境之色，如他身、非有情、六境（ཕྱི་ཡུལ་ལ་གཏོགས་པའི་གཟུགས…ཏེ། གཞན་རྒྱུད་དང་སེམས་ཅན་མིན་པ་དཔེར་ན་ཡུལ་དྲུག་ལྟ་བུ།）。

ཕྱི་ཡི་ཆས་བརྒྱད། 外部八洁物。即：法衣、祖衣、禅裙、钵盂、锡杖、经卷、蒲团、滤水器（ཐང་གོས་དང་། སྣམ་སྦྱར། ཤམ་ཐབས། ལྷུང་བཟེད། འཁར་གསིལ། པོ་ཏི། གདིང་བ། ཚགས་དང་བརྒྱད་དོ།）。

ཕྱི་རིག 1.外明。古印度佛教以外的吠陀、数论、胜论、声论等外道宗派的典籍（ཕྱིའི…རིག་པ་སྟེ། རྒྱར་རྒྱ་གར་གྱི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་ལས་གཞན་པའི་རིག་བྱེད་པ་དང་། གྲངས་ཅན་པ། བྱེ་བྲག་པ། སྒྲོད་པ་བ་ཞེས་རྩ་བའི་ནེ་བཞིའི་རིག་གནས་ཀྱི་གཞུང་།）。2.五明中内明以外的其他四明称为外明（ནང་དོན་རིག་པ…ལས་གཞན་པའི་ཐ་སྙད་རིག་པ།）。

ཕྱི་རོལ་གྱི་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན། 外器世间。外界，自然界（མི་སོགས་གནས་འཆའ་སའི་ཡུལ……ཁམས།）。

ཕྱི་རོལ་རྟག་ཆད་གཉིས། 常断二外道。如常见数论派和断见顺世派（རྟག་པར་ལྟ་བ་གྲངས……ཅན་པ་དང་། ཆད་པར་ལྟ་བ་རྒྱང་འཕེན་པ་གཉིས་སོ།）。

ཕྱི་རོལ་པ། 外道，外道信徒（སངས་རྒྱས་པའི……ཆོས་ལུགས་ལས་གཞན་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ།）。

ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ། 异教，外道宗教。佛教以外的教派，不但不承认佛法僧三宝是正当的皈依处所，在观点上亦不承认四法印（དཀོན་མཆོག་གསུམ་སྐྱབས་གནས་ཡང་དག་ཏུ་ཁས་མི་ལེན་པར་མ་ཟད་ལྟ་བ་བཀར་བཏགས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ…བཞི་ཁས་མི་ལེན་པའོ།）。

ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་བརྒྱ་རྩ་བཅུ། 一百一十种外道宗派。古印度一百一十种外道派别：觉悟派、无执派、损伤派、树叶派、清洁派、遍入派、心识派、三棍派、断革派、同行派、胜天派、法施派、忧伤派、手忧伤派、说王派、说老派、梅瑜乌达派、顺正理派、缚坐派、护轮派、山住派、国王化缘派、象幢派、有诵派、有内派、驯马派、迦邻达迦派、器净派、行乞派、发内包肢派、灯明增上派、有金派、说成就派、大根派、有铅派、北岸住派、南岸往派、鸺鹠派、修善派、不伤身体派、迦兰达派、神寨派、地洞住派、法心派、半月派、森林住派、毗西舍迦派、梵行派、乔达摩派、敬父派、敬母派、月出派、日出派、手食派、心养派、三蕴派、极浴派、牛羊行派、作散派、解脱轮回派、巴杜扎擅派、供天派、不敬他人派、纳衣派、鸮翅派、

三次入水派、飞行派、家院住派、牛苦行派、野兽苦行派、马苦行派、狗苦行派、不祈祷苦行派、火苦行派、青年苦行派、细微苦行派、说现法般涅槃派、水生珠鬘派、善持戒派、研石派、水净见派、生净见派、业净见派、如鼠入水派、僻静派、地有心识见派、水有心识见派、火有心识见派、风有心识见派、虚空有心识见派、空虚生起派、多种车轨派、乐定派、有法派、冷食派、肩披衣派、一切义派、一罐派、数论瑜伽派、齿捣碎派、湖岸住派、巴洛达杂派、裸体派、亲子派、祖先派、财主派、螺声派、偶像非天派、迦达耶子派、多见派（སངས་རྒྱས་པ། འཛིན་པ་མེད་པ། འཚོ་བ་པ། སོ་མ་ཅན། གཙང་ཐྲ་ཅན། ཁྲབ་འཇུག་པ། སེམས་པ་བ། དཀྱུག་སྲུ་གསུམ་པ། ཀོ་ཞྭགས་ཧུམ་བུ་ཅན། མཉམ་པར་སྤྱོད་པ། ལྷ་མཆོག་པ། ཆོས་ཀྱི་མཆོག་སྤྱིན་ཅན། གདུང་བ་ཅན། ལག་པ་གདུང་བ་ཅན། རྒྱལ་པོར་སྨྲ་བ། རྣ་པོར་སྨྲ་བ། མི་ཡོ་ཤུ་ད་རི། རིགས་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པ། བཅིངས་ནས་འཇུག་པ། འཁོར་ལོ་སྐྱོང་བ། རི་ལ་གནས་པ། རྒྱལ་པོའི་བསོད་སྙོམས་ཅན། སྣང་པོ་ཆེ་རྒྱལ་མཚན་ཅན། ཀློག་ཅན། ཞང་ཅན། ཏྭ་འདུལ་བ། ཀ་ལན་ད་ཀ་བ། སྟོད་གཙང་མ་ཅན། སློང་མོས་རྒྱུ་བ། ཡན་ལག་རལ་བའི་ནང་དུ་བཏུམས་པ། སྦྲོན་མ་ཞྭག་མ་ཅན། གསེར་ཅན། གྲུབ་པར་སྨྲ་བ། དབང་པོ་ཆེན་པོ། ཞ་ཉེ་ཅན། བྱང་ཕྱོགས་ཀྱི་འགྲམ་དུ་གནས་པ། ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་འགྲམ་དུ་གནས་པ། ཙུག་པ་བ། དགེ་སྦྱོང་བ། ལུས་ལ་གནོད་པ་མེད་པ། ཀ་ཀན་ཧྲ་པ། ལྷའི་གྲོང་པ། ས་ཁྲུང་ལ་གནས་པ། ཆོས་སེམས་པ་བ། རླབ་བྱེད་པ། ནགས་ན་གནས་པ། བཻཤེ་ཥཀ ཚངས་པར་སྤྱོད་པ། གོ་ཏ་མ་པ། ཕ་ལ་གུས་པ་བ། མ་ལ་གུས་པ་བ། རླབ་ཤར་བ་པ། ཉི་མ་ཤར་བ་པ། ལག་པར་ཟ་བ། སྙིང་གིས་འཚོ་བ། ཕུང་པོ་གསུམ་པ་བ། ཤིན་ཏུ་ཁྲུས་བྱས་པ། བ་རའི་སྤྱོད་པ་ཅན། འཐོར་བྱེད་པ། འཁོར་བ་ལས་གྲོལ་བ། པ་ཏཾ་ཛ་ལ་པ། ལྷ་མཆོད་པ། གཞན་ལ་མི་འདུད་པ། གོས་ཀྱི་ཧུམ་བུ་ཅན། ཅུག་པའི་གཙོག་པ་ཅན། ལན་གསུམ་དུ་ཆུར་འཇུག་པ། མཁའ་ལྡིང་བ། ཁྱིམ་གྱི་ར་བ་ན་གནས་པ། བ་ལང་དང་། རི་དྭགས་དང་། རྟ་དང་། ཁྱི་དང་། གསོལ་བ་མི་འདེབས་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་པ། མེའི་བརྟུལ་ཞུགས་པ། གཞོན་ནུའི་བརྟུལ་ཞུགས་པ། ཞིབ་མོའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཅན། མཐོང་བའི་ཆོས་ལ་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བར་སྨྲ་བ། ཆུ་ལས་སྐྱེ་བའི་ཕྲེང་བ་ཅན། བཟང་པོའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཅན། རྡོ་འཐག་པ་བ། ཆུས་དག་པར་ལྟ་བ། སྐྱེས་ནས་དག་པར་སྨྲ་བ། ལས་ཀྱིས་དག་པར་ལྟ་བ། ཆུ་ལ་བྱི་འཛུལ་བྱེད་པ། དགོན་པ་བ། ས་ཆུ་མེ་རླུང་ནམ་མཁའ་ལ་སེམས་ཡོད་པར་ལྟ་བ། ནམ་མཁའ་འབྱུང་བ། ཤིང་རྟ་མང་པོ་ཅན། བསམ་གཏན་ལ་དགའ་བ། ཆོས་ཅན་པ། ཟས་གྲང་མོ་ཅན། ཕྲག་པའི་གོས་ཅན། དོན་ཐམས་ཅད་པ། ཕུ་བ་གཅིག་པ། གྲངས་ཅན་གྱི་རྣལ་འབྱོར་པ། སོའི་གཏུན་རྡུངས་ཅན། མཚོའི་འགྲམ་ན་གནས་པ། ཀྵ་ར་ཏྲ་ཛ་པ། གཅེར་བུ་པ། གཉེན་གྱི་བུ་པ། མེས་པོ་པ། ཕྱུག་བདག་པ། དུང་སྒྲ་ཅན། ལྷ་རྟེན་སྦྱིན་མའི་བུ། ཀ་ཏྱའི་བུ་པ། སྣ་ཚོགས་ལྟ་བ་སྟེ་བརྒྱ་དང་བཅུའོ། ）。

ཕྱི་རོལ་པའི་རྟག་པར་སྨྲ་བའི་རྟོག་གེ་སྡེ་ལྔ། 外道说常见派五分别派。即：数论派（གྲངས······ཅན་པ།）、说理派（ཞར་བུ་པ།）、胜轮派（བྱེ···བྲག་པ།）、吠陀派（རིག་པ་ཅན་པ།）、裸体派

གཅེར་བུ་པ།)。

ཕྱི་རོལ་པའི་རྟོག་གེའི་སྡེ་དྲུག 外道六法相。指在外道说常见派五分别派 (ཕྱི་རོལ་པའི་རྟག་པར་སྨྲ་བའི་རྟོག་གེ་སྡེ་ལྔ།) 之上加抛八断论 (ཆད་པར་སྨྲ་བརྒྱད་འཕེན་པ།)，共六法相。参见ཕྱི་རོལ་པའི་རྟག་པར་སྨྲ་བའི་རྟོག་གེ་སྡེ་ལྔ། 条。

ཕྱིང་པ་བ། 持毳衣者。发誓终生仅服用粗褐所制三衣及其他衣履的佛教出家人。十二头陀形之一 (སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཆོས་གོས་གསུམ་དང་། གོས་ལྷམ་ཅི་འཆང་བ་ཐམས་ཅད་བལ་ལས་བྱས་པ་ཤ་ཕྲུག་འཆང་བར་དམ་བཅའ་བའོ།)。

ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ཡོངས་གྲུབ། 不颠倒圆成实性。圆成实之一种。能取、所取二者已空，下余无二真谛实有自证慧分 (ཡོངས་གྲུབ་ཀྱི་ནང་གསེས། གཟུང་འཛིན་གཉིས་ཀྱིས་སྟོང་པའི་ཤུལ་ན་གཉིས་མེད་ཀྱི་ཤེས་པ་སྟེ་འཕགས་པའི་སྟོང་ཉིད་མངོན་སུམ་རྟོགས་པའི་ཡེ་ཤེས་སོ།)。

ཕྱིན་ཅི་ལོག་བཞི། 四反转。即：以不净为净 (མི་གཙང་བ་ལ་གཙང་བར་འཛིན་པ།)、执无我为我 (བདག་མེད་པ་ལ་བདག་ཏུ་འཛིན་པ།)、以痛苦为乐 (སྡུག་བསྔལ་ལ་བདེ་བར་འཛིན་པ།)、以无常为常 (མི་རྟག་པ་ལ་རྟག་པར་འཛིན་པ།)。

ཕྱིན་དྲུག 六度：（1）布施，无论身命、财物能无留恋地甘心施舍；（2）戒律，指严守身、口、意三门，杜绝不善；（3）忍辱，指任何迫害苦痛能忍受，不屈不挠；（4）精进，指忠心诚意行善业，要勤奋精进；（5）静虑，使心专注善境，绝不他驰；（6）智慧，能证知一切法本际空性 (ཕར་ཕྱིན་པ་དྲུག་ཞེས་པའི་བསྡུས་ཚིག (1)སྦྱིན་པ། ལུས་ལོངས་སྤྱོད་སོགས་གང་ལ་ཡང་ཆགས་ཞེན་མེད་པར་སྙིང་ཐག་པ་ནས་གཏོང་ཐུབ་པའི་སེམས། (2)ཚུལ་ཁྲིམས། སྒོ་གསུམ་མི་དགེ་བའི་ཕྱོགས་ལས་ལྡོག་པའི་སྲུང་བའི་སེམས། (3)བཟོད་པ། གནོད་བྱེད་དང་སྡུག་བསྔལ་ལ་ཇི་མི་སྙམ་པར་དང་དུ་ལེན་ཐུབ་པའི་སེམས། (4)བརྩོན་འགྲུས། སྒོ་གསུམ་དགེ་བའི་ཕྱོགས་འབད་བརྩོན་ཆེན་པོའི་སྒོ་ནས་འཇུག་པའི་སེམས། (5)བསམ་གཏན། སེམས་དགེ་བའི་དམིགས་པ་ལ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་གནས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། (6)ཤེས་རབ། ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གནས་ལུགས་སྟོང་པ་ཉིད་ཇི་བཞིན་དུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ།)。

ཕྱིན་དྲུག་གི་ཁྱད་ཆོས་བཞི། 六度四胜法。六度共同具有的四种特点。即：不染各度所对治法、三轮无别智慧为伴、满足众生愿望为用和成熟三种菩提为果 (ཕར་ཕྱིན་རང་རང་གི་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་དང་བྲལ་བ་དང་། གྲོགས་འཁོར་གསུམ་མི་རྟོག་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་ཟིན་པ། བྱེད་ལས་གཞན་གྱི་འདོད་དོན་རྫོགས་པར་བྱེད་པ། འབྲས་བུ་བྱང་ཆུབ་གསུམ་སྨིན་པར་བྱེད་པ་སྟེ་བཞི།)。

ཕྱིན་དྲུག་གི་ཕན་ཡོན་བཞི། 六度四德。愿为他利成正等觉，故目的广大；行不望报，不计成果，故动机纯正；援引一切有情同登善趣及解脱位，故功用广大；智悲双运方便回向之所摄持，故所感善果增长无尽 (གཞན་དོན་རྫོགས་བྱང་ལ་དམིགས་པས་དམིགས་པ་རྒྱ་ཆེ་བ་དང་། ལན་དང་རྣམ་སྨིན་ལ་རེ་བ་སོགས་མེད་པས་ཀུན་སློང་ཟང་ཟིང་མེད་པ། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་མངོན་མཐོ་དང་ངེས་ལེགས་ལ་འགོད་པས་བྱེད་ལས་དོན་ཆེ་བ། སྟོང་ཉིད་སྙིང་རྗེ་ཟུང་འཇུག་གི་ཐབས་དང་བསྔོ་བས་ཟིན་པས་འབྲས་བུ་ཕུང་པོ་ལྟག་མེད་དུ་མི་ཟད་པ་སྟེ་བཞིའོ།)。

ཕྱིའི་སྐལ་བ་མཉམ་པ། 外同分。密宗入曼陀罗是与天同分，此中有二，入曼陀罗内与彼同分者，是以二咒钩入之时，即入坛内令于

诸尊发生信解，礼拜旋绕及令祈祷。修诸悉地以三昧耶而为根本，为守护三昧耶故次当安立于三昧耶，是外同分（དཀྱིལ་འཁོར་དུ་ཞུགས་པ་ནི། ལྷ་དང་སྐལ་བ་མཉམ་པར་བྱས་པ་ཡིན་ལ་དེ་ལ་གཉིས་ལས། དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ནང་དུ་ཕྱིན་ནས་དེ་དག་དང་སྐལ་བ་མཉམ་པར་སོང་བ་ནི། ཐུགས་གཉིས་ཀྱིས་བཀུག་ནས་བཙུག་པའི་སྐབས་སོ། ནང་དུ་ཞུགས་པ་ན་ལྷ་རྣམས་ལ་མོས་པ་སྐྱེས་ཏེ་ཕྱག་དང་བསྐོར་བ་བྱས་ནས་གསོལ་བ་འདེབས་སོ། དེ་ནས་བླ་མས་དངོས་གྲུབ་འགྲུབ་པ་ལ་དམ་ཚིག་རྩ་བ་ཡིན་པས་དམ་ཚིག་སྲུང་བའི་ཕྱིར་དུ་དམ་ལ་འཇུག་གོ་དེ་ནི་ཕྱིའི་སྐལ་བ་མཉམ་མོ།）。

ཕྱིའི་སྐྱེ་མཆེད་དྲུག 外六处。即：色处（གཟུགས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད།）、声处（སྒྲའི་སྐྱེ་མཆེད།）、香处（དྲིའི་སྐྱེ་མཆེད།）、味（རོའི་སྐྱེ་མཆེད།）、触处（རེག་བྱའི་སྐྱེ་མཆེད།）、法处（ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད།）。也称六尘。

ཕྱིའི་ཁམས་དྲུག 外六界。十八界之一类。色、声、香、味、触、法等六界（ཁམས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། གཟུགས། སྒྲ། དྲི། རོ། རེག ཆོས་བཅས་ཀྱི་ཁམས་རྣམས་སོ།）。

ཕྱིའི་རྒྱ་མཚོ། 外海。第七金山尼民陀罗和铁围山中间的咸海（མུ་ཁྱུད་འཛིན་དང་ཁོར་ཡུག་གི་བར་གྱི་བ་ཚ་ཅན་གྱི་ཆུས་གང་བའོ།）。

ཕྱིའི་སྒྲིབ་པ་ཅན་གྱི་ཡི་དྭགས། 外障饿鬼。远处望见水及水果，近即化为乌有，苦于饥渴的饿鬼（ཆུ་དང་ཤིང་འབྲས་རྒྱང་ནས་མཐོང་ཡང་ཉེ་བར་གཅར་དུས་ཤུལ་ཙམ་མེད་པར་གྱུར་ཏེ་བཀྲེས་སྐོམ་གྱིས་གདུངས་པའི་ཡི་དྭགས་ཤིག）。

ཕྱིའི་ཆེན་པོ་དགུ། 外九大师。指噶当派仲敦巴的弟子甲域哇（བྱ་ཡུལ་བ།）所抚育二千僧众，其中有外九大师，指康区大饶喀哇（ཁམས་ནས་རབ་ཁ་བ་ཆེན་པོ།）、达波大夏哇岭巴（དྭགས་པོ་ནས་ཤ་བ་གླིང་པ་ཆེན་པོ།）、大沃塘巴（འོ་ཐང་པ་ཆེན་པོ།）、大嘉日哇（རྒྱ་རི་བ་ཆེན་པོ།）、后藏的大温塘巴（གཙང་ནས་འེམ་ཐང་པ་ཆེན་པོ།）、大牟曼（སུ་སྨན་ཆེན་པོ།）、大涅摩哇（ཉག་མོ་བ་ཆེན་པོ།）、大达（ཏ་ཆེན་པོ།）、大南帕哇（རྣམ་འཕར་བ་ཆེན་པོ། 即昂仓哇ངང་ཚང་བ།）九人。

ཕྱིའི་མཆོད་པ། 外供。五种享用供品（ཉེར་སྤྱོད་ལྔའོ།）。

ཕྱིའི་རྟེན་འབྲེལ། 外缘起，外因缘。外器世界，和合聚集众多因缘，故须观待因缘而生。如由种子出生苗芽，一切干、茎、穗、果，前前依次生起后后（ཕྱི་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་རྣམས་རྒྱུ་རྐྱེན་དུ་མ་འདུས་ཤིང་ཚོགས་པས་རྒྱུ་རྐྱེན་རྟེན་འབྲེལ་ལ་ལྟོས་ནས་འབྱུང་བ་སྟེ། ས་བོན་ལས་མྱུ་གུ། དེ་ལས་འདབ་མ་དང་། སྡོང་བུ་དང་། སྦུ་གུ་དང་། སྙེ་མ་དང་། འབྲས་བུ་རྣམས་སྔ་མ་ལས་ཕྱི་མ་རིམ་བཞིན་འབྱུང་བའོ།）、

ཕྱིའི་ཐེག་པ་གསུམ། 三外乘。声闻、独觉和菩萨乘（ཉན་རང་བྱང་གསུམ་གྱི་ཐེག་པའོ།）。

ཕྱིའི་དུས་འཁོར། 外时轮。内、外、别三种时轮之一，运行于身外的星辰等器世间（གཟའ་སྐར་སོགས་ཕྱི་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ཏེ་དུས་འཁོར་ཕྱི་ནང་གཞན་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཕྱིའི་དེ་ཉིད་བཅུ། 十外境性，十表性。有两种说法，一说是金刚阿阇黎讲述法相时的十种外境性（རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་གྱིས་མཚན་ཉིད་བཤད་པའི་སྐབས་ཀྱི་ཕྱིའི་དེ་ཉིད་བཅུ།）；一说是修学密乘的十种外表程序（གསང་སྔགས་སྒྲུབ་པའི་སྦྱོར་བ་བཅུ།）。其内容是一样的，即：有形无形

道场（གཟུགས་ཅན་དང་གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པའི…དཀྱིལ་འཁོར། 又译作色与非色曼陀罗）、初加行等三摩地（དང་པོ་སྦྱོར་བ་སོགས་ཀྱི་ཏིང་ངེ…འཛིན།）、封尊手印（ལྷ་ལ་རྒྱས་འདེབས་པའི……ཕྱག་རྒྱ། 又译作加封本尊手印）、身姿（སྟངས་སྟབས།）坐姿（འདུག་སྟངས།）、业加行（ལས…ལ་སྦྱོར་བ།）、复摄（སླར་བསྡུ་བ། 又译作定结）、念诵（བཟླས་བརྗོད།）、护摩（སྦྱིན་སྲེག）和供养（མཆོད་པ།）。

ཕྱིའི་རྡོར་དྲིལ། 外铃杵，不了义铃杵。铜质合金所造实物铃杵（དྲང་དོན་གྱི་རྡོར་དྲིལ་ཏེ་མཚན…མ་རྫས་ཀྱི་རྡོར་དྲིལ།）。

ཕྱིའི་ཕྱག་རྒྱ། 外印。谓释迦跋罗的迦字与跋罗，作护乐解释。第一明父， 第二明慧，第三所诵真言，即为外印（ཀ་པཱ་ལའི་ཀ་དང་པཱ་ལ………གཉིས་སོ་སོར་བཤད་པས་བདེ་བ་སྲུང་བ་ལ་བཤད་ས་ཡོད་པའོ། དང་པོས་ཡབ་དང་གཉིས་པས་ཤེས་རབ་དང་གསུམ་པས་བཟླས་བྱའི་སྔགས་བསྟན་པ་ནི…ཕྱིའི་ཕྱག་རྒྱའོ།）。

ཕྱིའི་ཡུལ་དྲན་ཀློག་ཏུ་ཆོད་པར་འདོད་པ་སེལ་བ། 《于外境念读中除欲》。噶瓦贝则（སྐ་བ………དཔལ་བརྩེགས།）著。

ཕྱིའི་རིག་པ། 外境的学问。佛经中将一切知识分为内心和外境两类， 把不属于思想意识活动的知识列为外境知识。以前译作外学，外明。

ཕྱིའི་ལུས། 外身。不含心识的器世间所有声、色、草木等物体（རྣམ་པར་ཤེས་པས་མ་ཟིན་པ……གཟུགས་སྒྲ་དང་རྩི་ཤིང་ལ་སོགས་པའི་བེམ་གཟུགས…སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན།）。

ཕྱིའི་ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད། 外八部鬼神。即：帝释天、阿修罗王、欢喜龙王、 多头乌鸦、大梵天、十头罗刹、魔王、水肿神。此八鬼神皆面瞻世尊（དབང་པོ་བརྒྱ་བྱིན་དང་། ཐགས་བཟང་རིས། ལྷའི་རྒྱལ་པོ་དགའ་བོ། བྱ་རོག་མགོ་བརྩེགས། ཚངས་པ། སྲིན་པོ་ལིང་ཀ་མགྲིན་བཅུ། བདུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ། དྲུ་རྫི་བཙན་པོ་སྟེ་བརྒྱད་ཀྱིས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་ཞལ་གཟིགས་སོ།）。

ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི། 改作分，改作事。经律所说改救犯戒的事（འདུལ་བ་གཞིའི་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི…གཞི།）。

ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་བདུན། 还净七事。《毗奈耶经》十七事中犯已还净七事：犯罪还净四事和净论还净三事，合而为七（འདུལ་བ………གཞིའི་བཅུ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས། ལྟུང་བ་ཉམས་པ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་ལ། ལྟུང་བ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་བཞི། རྩོད་པ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་གསུམ་སྟེ་བདུན།）。

ཕྱིར་བཅོས་གཉིས། 二回改。即：罪回改（ལྟུང་བའི་ཕྱིར་བཅོས།）和辩回改（རྩོད་པའི་ཕྱིར………བཅོས།）。

ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་རྟགས། 不退相。大乘从加行道暖位至修道后际位中一切菩萨随上中 下根器所证功德不退失相：离色蕴等法实执相、诸疑永净相、八无暇永尽相、 自他力趋善法相、 五盖永尽相、 清净相、 虫不附体相等（ཐེག་ཆེན་སྦྱོར་ལམ་དྲོད་ཐོབ་པ་ནས་སྒོམ་ལམ་རྒྱུན་མཐར་གནས་པའི་བྱང་སེམས་རྣམས་དབང་པོ་རབ…འབྲིང་ཐ་གསུམ་དང་མཐུན་པར་ཐོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ལས་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་རྟགས་ཏེ། གཟུགས་ལ་སོགས་པའི་ཆོས་ལས་ལྡོག་པ་དང་། ཐེ་ཚོམ་ཟད་པ་དང་། མི་ཁོམ་པ་བརྒྱད་ཟད་པ་དང་། བདག་གཞན་དགེ་བའི་ཆོས་ལ་སྦྱོར་བ་དང་། སྒྲིབ་པ་ལྔ་ཟད་པ་དང་། གཙང་བ་དང་། ལུས་ལ་སྲིན་བུ་མི་འབྱུང་བ་ལ་སོགས་པའི་རྟགས་སུམ་ཅུ་ཚོགས་ཡོད་པའོ།）。

ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་དད་པ། 不退转信。四种信之一。居处任何苦乐、美恶、高下境遇之中，皆信三宝（དད་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། སྐྱིད་སྡུག་ལེགས་ཉེས་མཐོ་དམན་ཅིར་འགྱུར་ཡང་དཀོན···མཆོག··ལ་ཡིད་ཆེས་བྱེད་ཤེས་ཀྱི་དད་པའོ།）。

ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་དབང་། 不退灌顶。参见སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་། 条。

ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་བརྩོན་འགྲུས། 不退转精进。为所有众生证得无上菩提，在一世劫中，努力不懈（འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་དུ་བླ་ན་མེད······པའི་བྱང་ཆུབ་བསྒྲུབ་པར་བསྐལ་པའི་བར་དུ་བརྩོན···པ་མི་འདོར་བའོ།）。

ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་ས། 不退地。见道圣者所得、所依之位（མཐོང་ལམ་སོགས་འཕགས་པའི་ས།）。

ཕྱིར་མི་འོང་བཅུ། 十种不还。二十种僧伽中之十种不还位：不还向、中般、三种生般、三种超越、现法寂静、身证，总为十位（དགེ····འདུན་ཉི་ཤུ་ལས་ཕྱིར་མི་འོང་བཅུ་སྟེ། ཕྱིར་མི་འོང་ཞུགས་པ་དང་། བར་དོ་འདའ་བ་དང་། སྐྱེ་ནས་འདའ་བ་གསུམ་དང་། འཕར་བ་གསུམ་དང་། མཐོང་ཆོས་ཞི་བ་དང་། ལུས་མངོན་བྱེད་རྣམས་སོ།）。

ཕྱིར་མི་འོང་བའི་འབྲས་བུ། 不还果。四沙门果之一。已断欲界九修所断，不须返还欲界中者（དགེ་སྦྱོང་གི་འབྲས་བུ་བཞིའི་ནང་གསེས། འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་དགུ་པོ་སྤངས་ཏེ་འདོད་ཁམས···སུ་ཕྱིར་འོང་མི་དགོས་པའོ།）。

ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས། 不还果。八果向中之住于不还果位。即永断欲界九种所断之小乘有学道者（ཞུགས་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། ཕྱིར་མི་འོང་བའི་འབྲས་བུ་ལ་གནས་པ་སྟེ། འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་དགུ་པ་སྤངས་པའི་ཐེག་དམན་སློབ······པའོ།）。

ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན། 殊胜不还果。住于断除初禅烦恼乃至有顶第九品烦恼之加行道者（བསམ་གཏན་དང་པོའི་ཉོན·······མོངས་ནས་སྲིད་རྩེ་དགུ་པའི་བར་སྤོང་བའི་སྦྱོར་བ་ལ་གནས་པའོ།）。

ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན་བཞི། 四种殊胜不还果。即：定趋色界、定趋无色界、现法寂静和身现证（གཟུགས་སུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བ་དང་། གཟུགས་མེད་དུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བ་དང་། མཐོང་ཆོས་ཞི་བ་དང་། ལུས་མངོན་བྱེད་དེ་བཞིའོ།）。

ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས་ཙམ་པོ་བ། 初证不还果。于断上界烦恼加行，未能安住者（ཁམས་གོང་མའི་ཉོན་མོངས་སྤོང་བའི་སྦྱོར་བ་ལ་མི··གནས་པའོ།）。

ཕྱིར་མི་འོང་ཞུགས་པ། 不还向。八果向中之不还果向，二十僧伽之一。励力加行断除欲界七至九品修所断者（ཞུགས་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང···གསེས། ཕྱིར་མི་འོང་བའི་འབྲས་བུ་ལ་ཞུགས་པ་སྟེ། འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་བདུན་པ་ནས་དགུ་པའི་བར······སྤོང་བའི་སྦྱོར་བ་ཅན། དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་གྲས་ཤིག）。

ཕྱིར་འོང་བ། 二果，一来果，梵语汉译作斯陀含（སཀྲྀདཱགཱམཱིཿ）。永断第六品欲惑的声闻乘四果位之一（འདོད་ཉོན་དྲུག་པ་ཟད་པར་སྤྱར······པའི་ཉན་ཐོས་ཀྱི་འབྲས་གནས་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཤིག）。

ཕྱིར་འོང་བའི་འབྲས་བུ། 一来果。四沙门果之一。已断欲界修断六品以下诸惑，尚须一次返还欲界者（དགེ་སློང་གི་འབྲས་བུ་བཞིའི་ནང་གསེས། འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་དྲུག་པ་ཡན་ཆད་སྤངས་ཤིང······འདོད་ཁམས་སུ་லན་གཅིག་ཕྱིར་འོང་བའོ།）。

ཕྱིར་འོང་འབྲས་གནས། 一来位，住一来果。

八果向之一。安住一来果位之中，已断欲界第六修所断惑，尚未断除第九烦恼之小乘人(ཞུགས་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། ལན་གཅིག་ཕྱིར་འོང་བའི་འབྲས་བུ་ལ་གནས་པ་སྟེ། འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་དྲུག་པ་སྤངས་ཤིང་དགུ་པ་མ་སྤངས……པའི་ཐེག་དམན་ནོ།)。

ཕྱིར་འོང་འབྲས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན། 殊胜一来果。二十僧伽之一。已断欲界七或八品修断，故证不还果，尚有品烦恼作障，于般涅槃尚隔一生(དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་བདུན་ནམ་བརྒྱད་སྤངས་པས……ཕྱིར་མི་འོང་གི་འབྲས་བུ་ཐོབ་པ་ལ་ཉོན་མོངས་གཅིག་གིས་བར་དུ་ཆོད་ལ་མྱང་འདས་ཐོབ་པ་ལ་ཚེ་གཅིག……གིས་བར་དུ་ཆོད་པའོ།)。

ཕྱིར་འོང་འབྲས་གནས་ཙམ་པོ་བ། 初证一来果。二十僧伽之一。于断上界烦恼，未能精勤者(དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། ཁམས་གོང་མའི་ཉོན་མོངས་སྤོང་བ་ལ་མི་བརྩོན་པའོ།)。

ཕྱིར་འོང་ཞུགས་པ། 一来向。二十僧中八果向之一。向往一来果位，谓尚未断欲界第六品修所断惑而正策励断除第一乃至第六品者(ཞུགས་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། ལན་གཅིག་ཕྱིར་འོང་བའི་འབྲས་བུ་ལ་ཞུགས་པ་སྟེ། འདོད་པའི་སྒོམ་སྤང་དྲུག་པ་མ་སྤངས་ཤིང་། དང་པོ་ནས་དྲུག་པའི་བར་གང་ཡང་རུང་བ་སྤོང་བ་ལ་བརྩོན་པའི་གང་ཟག་དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་གྲས་ཤིག)。

ཕྱིར་འོང་གསུམ། 三种一来。二十种僧伽中之三种一来位：一来向、一来初果和一来胜果一间圣者(དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་ཕྱིར་འོང་གསུམ་སྟེ། ཕྱིར་འོང་ཞུགས་པ་དང་། ཕྱིར་འོང་འབྲས་གནས་ཙམ་པོ་བ། ཕྱིར་འོང་འབྲས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན་ཚེ་གཅིག་བར་ཆད་གཅིག་པ་བཅས་གསུམ་མོ།)。

ཕྱིས་གནོན་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 压制，九十单堕之一。谓对寺中先住比丘，用身或语压制或以自身践踏他人(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། གཙུག་ལག་ཁང་ལ་སྔར་ཞུགས་པའི་དགེ་སློང་ལ་ལུས་ངག་གང་རུང་གིས་གནོད་པ……རྩོམ་པའམ། རང་གི་ལུས་ཀྱིས་གཞན་བརྫིས་ཤིང་གནོན་པའོ།)。

ཕྱུགས་བདག 家畜神，大自在天(སྒོ་ཕྱུགས་ཀྱི་ལྷ……སྟེ། དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།)。

ཕྱེ་ཕུར། 香囊，香粉荷包。藏传佛教徒常用作供神用(རས་དང་གོས་ཆེན་སོགས་ཀྱིས་བཟོས་པའི……དྲི་བཟང་ཕྱེ་མ་ཕུར་མའི་མཆོད་རྫས་ཤིག)。

ཕྱེད་དང་ཉིས་བརྒྱ་པ། 《百五十法》。为阿底峡所著(ཇོ་བོ་རྗེས་མཛད་པ།)。

ཕྱེད་འཕར་བ། 半超越。二十僧伽中，凡彼往趋色究竟者，初生梵众天。从此命终，舍弃中间诸天，随生五净居中三天之一。从此复舍以上诸天，直趋色究竟天而般涅槃(དགེ……འདུན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། འོག་མིན་གྱི་མཐར་ཐུག་པར་འགྲོ་བ་གང་ཚངས་རིས་སུ་སྐྱེས། དེ་ནས་ཤི་འཕོས་ཏེ་བར་པ་རྣམས་བོར་ཏེ་གནས་གཙང་ལྷའི……དང་པོ་གསུམ་གང་རུང་དུ་སྐྱེས། དེ་ནས་ཀྱང་བར་པ་རྣམས་དོར་ཏེ་འོག་མིན་དུ་འདའ་བའི་རིགས་ཅན……ནོ།)。

ཕྱེད་གཟུགས། 半边脸。藏传佛教徒塑造的一种神像，其脸左右两面颜色不同，一边为黄色，一边为青色(ལྷའི་ཞལ་རས་གཡས་གཡོན……ཕྱེད་སེར་ལ་ཕྱེད་སྔོ་བ།)。

ཕྱོགས་ཀྱི་གོས་ཅན་པ། 裸体外道。古印度外道之一宗派名(རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག)。此派寒天裸形，礼拜天神，以表远离一切系缚。

ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། 陈那，龙域。印度大乘佛教

唯识派论师。佛教新因明的创始人。佛灭一千年后，生于南印度。初出家为小乘犊子部信徒，后改学大乘。雅擅因明，其因明学说与古代正理派等的因明学说相对，称为“新因明”。主要著作有：《集量论释》(ཚད་མ་ཀུན་བཏུས་རྩ་འགྲེལ་གཉིས)、《观所缘缘论释》(དམིགས་པ་བརྟག་པ་རྩ་འགྲེལ།)、《观三时论》(དུས་གསུམ་བརྟག་པ།)、《入正理论》(རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ།)等。

ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ་བརྒྱད། 八方象。守护四方四隅之八象。即：东方护地子象(ཤར་ན་ས་སྲུང་བུ།)、东南方白莲象(ཤར་ལྷོར་པདྨ་དཀར་པོ།)、南方左方象(ལྷོར་གཡོན་ཕྱོགས།)、西方作明象(ནུབ་ཏུ་མིག་སྣན།)、西南方喜地象(ལྷོ་ནུབ་ཏུ་ས་ལ་དགའ།)、西北方具齿花象(ནུབ་བྱང་དུ་མེ་ཏོག་སོ་ཅན།)、北方遍闻象(བྱང་དུ་ས་ཀུན་ལ་གྲགས་པ།)、东北方妙分象(བྱང་ཤར་དུ་ཆ་མཛེས།)。

ཕྱོགས་སྐྱོང་། 护方，护方神。佛教所说守护十方之神及非人(སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད···སྲོལ་ལྟར་ཕྱོགས་བཅུ་ནས་སྲུང་བའི་ལྷ་དང་མི་མ······ཡིན་)。

ཕྱོགས་སྐྱོང་བརྒྱད། 八护方神。三十三天无量宫外，八塔中所居之八方护方神。即：东方白帝释天，坐骑大象，手持金刚杵；南方青面罗刹，坐骑水牛，手持颅杖；西方白水神，坐骑水怪，手持蛇绳；北方黄夜叉，坐骑红马，手持宝杖；东南红火神，坐骑白山羊，手执净瓶念珠；西南黑罗刹，坐骑起尸，手执宝剑；西北青风神，坐骑大鹿，手持飞幡；东北白自在，坐骑大鹏，手持三角尖剑。此八神均饰各种庄严，明妃从左方拥抱，居于各塔左方(མཆོད་རྟེན་བརྒྱད་ལ་གནས་པའི་ཕྱོགས་སྐྱོང་བརྒྱད་ནི། ཤར་དུ་བརྒྱ་བྱིན་དཀར་པོ། གླང་པོ་ཆེ་ལ་བཞོན་ནས་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པ། ལྷོར་གཤིན་རྗེ་སྔོ་ནག་མ་ཧེ་ལ་བཞོན་ནས་བེ་ཅོན་དབྱུག་འཛིན་པ། ནུབ་ཏུ་ཆུ་ལྷ་དཀར་མོ་ཆུ་སྲིན་ལ་བཞོན་ནས་སྦྲུལ་ཞགས···འཛིན་པ། བྱང་དུ་གནོད་སྦྱིན་སེར་པོ་རྟ་དམར་ལ་བཞོན་ནས་དབྱུག་ཏོ་འཛིན་པ། ཤར་ལྷོར་མེ་ལྷ་དམར་པོ་ར་སྐྱེས་དཀར་པོ་ལ་བཞོན་ནས་བགྲང་ཕྲེང་དང་རིལ་བ་སྤྱི་བླུགས་འཛིན་པ། ལྷོ་ནུབ་ཏུ་སྲིན་པོ་ནག་པོ་རོ་ལངས་ལ་བཞོན་ནས་རལ་གྲི་ཐོགས་པ། ནུབ་བྱང་དུ་རླུང་ལྷ་ལྗང་སྔོན་ཤ་བ་ལ་བཞོན་ནས་བ···དན་ཕྱར་བ། བྱང་ཤར་དུ་དབང་ལྡན་དཀར་པོ་ཁྱུང་མཆོག་ལ་བཞོན་ནས་རྩེ་གསུམ་འཛིན་པ། ཀུན་ཀྱང་རྒྱན་སྣ་ཚོགས་པས་བརྒྱན་ཅིང་རང་རང་དང······འདྲ་བའི་རིག་མས་གཡོན་ནས་འཁྱུད་ཅིང་མཆོད་རྟེན་རྣམས་ཀྱི་གཡོན་ངོས་སུ་གནས་པའོ།)。

ཕྱོགས་སྐྱོང་བཅུ། 十护方神。即：东方帝释天(ཤར་དུ་བརྒྱ་བྱིན།)、南方焰摩天(ལྷོར་གཤིན་རྗེ།)、西方水神(ནུབ་ཏུ་ཆུ་བདག)、北方药叉(བྱང་དུ་གནོད་སྦྱིན།)、东南火神(ཤར་ལྷོར་མེ་ལྷ།)、西南罗刹(ལྷོ་ནུབ་ཏུ་སྲིན་པོ།)、西北风神(ནུབ་བྱང་དུ་རླུང་ལྷ།)、东北自在天(བྱང་ཤར་དུ་དབང་ལྷ།)、上方梵天(སྟེང་དུ་ཚངས་པ།)、下方地母(འོག་ཏུ་སའི་ལྷ་མོ།)。

ཕྱོགས་སྐྱོང་བཅོ་ལྔ། 十五护方神。十护方神加上近释天(ཉེ་དབང་།)、象鼻天(ཚོགས་བདག)、日天(ཉི་མ།)、月天(ཟླ་བ།)、净心天(ཐག···བཟང་།)，总名十五护方天神。

ཕྱོགས་གླང་། 陈那，龙域。参见ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། 条。

ཕྱོགས་གླང་བརྒྱད་པོའི་ཟུང་མ་གླང་མོ་བརྒྱད།

八方象之八配偶八母象。即：云解象母、金黄象母、淡黄象母、无伦比象母、铜鼻象母、

妙齿象母、妙肢象母和具明象母 (གླིན་གྲོལ……དང་། དམར་སེར། སེར་སྐྱ། དཔེ་མེད་མ། ཟངས་སྐ། སོ་ལེགས། ཡན་ལག་མཛེས་མ། གསལ་ལྡན་མའོ།)。

ཕྱོགས་བཅུའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ། 十地菩萨。佛经中说，大乘菩萨从初地到十地，共有十个阶段，十地菩萨是菩萨的最高阶段，再外一级，就可成佛。

ཕྱོགས་བཅུའི་སངས་རྒྱས། 十方诸佛。即：东方宝生佛 (ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་སངས་རྒྱས་རིན་ཆེན་……འབྱུང་གནས།)、南方无忧吉祥佛 (ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་སངས་རྒྱས་མྱ་ངན་མེད་པའི་དཔལ།)、西方焰炽佛 (ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་སངས་རྒྱས་རིན་ཆེན་འོད་འཕྲོ། 或译宝光佛)、北方帝释佛 (བྱང་ཕྱོགས་ཀྱི……སངས་རྒྱས་རྒྱལ་བའི་དབང་པོ།)、东南莲花妙吉祥佛 (ཤར་ལྷོའི་སངས་རྒྱས་པད་མ་དམ་པའི……དཔལ།)、西南日现妙吉祥佛 (ལྷོ་ནུབ་ཀྱི་སངས་རྒྱས་ཉི་མའི་དཀྱིལ་འཁོར་སྣང་བ་དམ་པའི་དཔལ།)、西北凶妙佛 (ནུབ་བྱང་གི་སངས་རྒྱས་གདུག་དམ……པ།)、东北禅定象妙吉祥佛 (བྱང་ཤར་གྱི་སངས་རྒྱས་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་གླང་པོ་དམ་པའི……དཔལ།)、上方喜吉祥佛 (སྟེང་ཕྱོགས་ཀྱི་སངས…རྒྱས་དགའ་བའི་དཔལ།)、下方莲花吉祥佛 (འོག་ཕྱོགས་ཀྱི་སངས་རྒྱས་པད་མའི་དཔལ།)。

ཕྱོགས་འཛིན་པའི་དབུ་མ་པ། 有偏向的中观派。《土官宗教源流镜史》中说："对圣者（指龙树，为了对龙树的尊敬，习惯上不提他的名字，只称圣者）本意有各自解释，因此他们（指龙树的弟子们，主要是指佛护、月称等）又被称为有偏向的中观派" (འཕགས་པའི་དགོངས་པ་ཐལ་རང་སོ་སོར་འགྲེལ་བ་རྣམས་ལ་ཕྱོགས་འཛིན་པའི་དབུ་མ་པ་ཞེས་གྲགས།)。

ཕྱོགས་བཞི་དབུས་ཀྱི་རྡོ་མཚར་ལྔ་ལྡན། 四方中央五胜地，瞻部洲五大佛教圣地。佛书说，我们住的这个世界，有五大奇异的特点：中央有过去三佛和现在释迦牟尼成佛的印度金刚座，东方有文殊菩萨的胜地中国五台山，南方有观世音菩萨的胜地普陀山，西方有空行的胜地乌金空行洲，北方有靠密宗得道的甲哇夏达执政的香跋拉，因而要比其他世界殊胜 (སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། རང་ཅག་གནས་པའི་འཛམ་གླིང་འདི་ནི་ངོ་མཚར……བའི་ཁྱད་ཆོས་ཆེན་པོ་ལྔ་ཡོད་པ་ཞིག་སྟེ། དཀྱིལ་དུ་སྔར་བྱོན་པའི་སངས་རྒྱས་གསུམ་དང་། ད་ལྟར་སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་མུ་ནེ་སངས་རྒྱས་པའི་རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ……གདན། ཤར་ཕྱོགས་སུ་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་དབྱངས་དངོས་སུ་བཞུགས་གནས་རྒྱ་ནག་རི་བོ་རྩེ་ལྔ། ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དངོས་སུ…བཞུགས་པའི་གནས་རི་བོ་ཏ་ལ། ནུབ་ཕྱོགས་སུ་མཁའ་འགྲོ་དངོས་སུ་གནས་པའི་ཨོ་རྒྱན་མཁའ……འགྲོའི་གླིང་། བྱང་ཕྱོགས་སུ་གསང་སྔགས་ཀྱི་ལམ་ལ་བརྟེན་ནས་གྲུབ་པ་ཐོབ་པའི་རྒྱལ་བ་ཤ་སྟག་གིས་སྲིད་དབང་བཟུང་བའི་གནས་ཤམ་བྷ་ལ་བཅས་ལྷུན་མཐའ་བསྐོར་ནས་ཡོད་པས་འཇིག་རྟེན་ཁམས་གཞན་དག…ལས་ཀྱང་ཁྱད་དུ་འཕགས་པ་ཡིན་ཟེར།)。

〔ཕྲ〕

ཕྲ་རྒྱས 随眠（细增）。为烦恼之异名。一切烦恼，幽微难见，故名细，随伴所缘增益过失，故名增 (ཉོན་མོངས་པ་ཕྲ་བ་ལས་རྒྱས་པར་བྱེད་པ…སྟེ། ངོ་བོ་མཐོང་དཀའ་བས་ན་ཕྲ་བ་དང་། དམིགས་པ་དང་མཚུངས་ལྡན་གང་རུང་གི་སྒོ་ནས་རྒྱས་པར……འགྱུར་བས་ན་རྒྱས་པའོ།)。

ཕྲ་རྒྱས་ཀུན་འགྲོ་བཅུ་གཅིག 十一种随眠遍行。即：见苦谛所断五见及疑、见集谛所断邪见、见取、疑及其相应无明、不相应之不共无明，

总为十一 (སྡུག་བསྔལ་བདེན་པ་མཐོང་བས་སྤང་····· བྱ་ལྔ་བ་ལྟ་དང་། ཐེ་ཚོམ་དང་། ཀུན་འབྱུང་བདེན་པ་མཐོང་བས་སྤང་བྱ་ལོག་ལྟ་དང་། ལྟ་བ་མཆོག་འཛིན། ཐེ་ཚོམ་བཅས་གསུམ་དང་། དེ་རྣམས་དང་མཚུངས་ལྡན་གྱི་མ་རིག་པ་དང་། དེ་དག་དང་མཚུངས་པར་མི་ལྡན་པའི་མ་འདྲེས་པའི་མ་རིག་པ་བཅས་བཅུ་གཅིག་གོ།)。

ཕྲ་རྒྱས་ཀྱི་ཐེ་ཚོམ། 随眠疑。杂染疑 (ཉོན་མོངས་ཅན་གྱི་ཐེ་ཚོམ།)。

ཕྲ་རྒྱས་དགུ་བཅུ་རྩ་བརྒྱད། 九十八种随眠。《俱舍论》说，见断八十八种，修断十种，三界所断总九十八 (མཐོང་སྤང་བརྒྱད་བཅུ་རྩ····· བརྒྱད་དང་། སྒོམ་སྤང་བཅུ་བཅས་ཁམས་གསུམ་གྱི་སྤང་བྱ་དགུ་བཅུ་གོ་བརྒྱད་མངོན་པ་མཛོད་ལས····· གསུངས།)。

ཕྲ་རྒྱས་བརྒྱ་དང་ཉེར་བརྒྱད། 一百二十八种随眠。《阿毗达磨集论》中说，见断随眠一百一十二种，修断随眠十六种，三界所断共为一百二十八种 (མཐོང་སྤང་བརྒྱ་དང་བཅུ་གཉིས། སྒོམ་སྤང་བཅུ་དྲུག་བཅས་ཁམས་གསུམ་གྱི་སྤང་བྱ····· བརྒྱ་དང་ཉི་ཤུ་རྩ་བརྒྱད་ཡོད་པ་མངོན་པ་ཀུན་བཏུས་ལས་གསུངས།)。

ཕྲ་མ་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 离间语。九十单堕之一。故意离间和合僧伽 (ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། བསམ་བཞིན་དུ་དགེ་སློང་མཐུན་པ་དག་ཕྲ་མའི་ཚིག་གིས་འབྱེད་པར་བྱེད་པའོ།)。

ཕྲ་མེན། 鬼魅 (འདྲེ་མོ།)，空行 (མཁའ་འགྲོ།)，阿修罗与罗刹 (ལྷ་མིན་དང་སྲིན་མོ།)。

ཕྲ་མེན་མ། 魔女。化作人形的女鬼 (མིར་བརྫུས་པའི་འདྲེ་མོ།)。

ཕྲག་དོག 嫉，忌妒。忿心所摄。自贪利养荣敬，忌妒他人荣利兴盛之事，内心烦乱不悦。二十随烦恼之一 (ཁོང་ཁྲོའི་ཆར་གཏོགས་པ། རང་ཉིད་བཀུར་སོགས་ལ་ཆགས་ནས་གཞན་གྱི་ཕུན་ཚོགས་ལ་མི་བཟོད་པར་སེམས་ཁོང་ནས་འཁྲུག་པ་ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཕྲན། 《律杂事》。为འདུལ་བ་ལུང་ཕྲན་ཚེགས། 的略称。参见འདུལ་བ་ལུང་ཕྲན་ཚེགས། 条。

ཕྲན་ཚེགས་ཀྱི་འགྲེལ་པ། 《毗奈耶杂事疏》。戒护论师 (སློབ་དཔོན་ཚུལ་ཁྲིམས་བསྲུངས།)著。

ཕྲན་ཚེགས་ཀྱི་ཡོ་བྱད། 杂资具。不在三资具之列，一切盛放帽、鞋、腰带、钵盂容器等零星活命资具，以及各种不满一肘，当作必需资具和盈长资具之材料等 (ཡོ་བྱད་གསུམ་གྱི······ ཚད་དུ་མ་འོངས་པའི་ཞྭ་ལྷམ་སྐ་རགས་ལྷུང་བཟེད་ཀྱི་སྣོད་སོགས་འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་ཕྲན་ཚེགས་དང་། མཁོ་ལྷག་ཡོ་བྱད་ཀྱི་རྒྱུར་བསྔོས་ཤིང་ཁྲུ་གང་གི་ཚད་དུ་མ····· འོངས་པ་རྣམས་སོ།)。

ཕྲིན་བཅོལ། 求神，托神办事。藏传佛教徒委托鬼神帮助自己现实某种愿望的宗教活动 (བོད་ཀྱི་སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་པ་ཚོས་ཆོས་སྲུང་ལ····· འདོད་དོན་ཞུ་གཉེར་བྱེད་ལུགས།)。

ཕྲིན་ལས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱའི་རྣལ་འབྱོར། 业印瑜伽。密乘瑜伽部四印瑜伽之一。消除前五识中一切迷乱，现见成所作智 (སྒོ་ལྔའི་རྣམ་ཤེས་ཀྱི······ འཁྲུལ་བ་བསལ་ནས་བྱ་བ་གྲུབ་པའི་ཡེ་ཤེས་མངོན་དུ་བྱ་བ་སྟེ་རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་བཞིའི་རྣལ་འབྱོར་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཕྲིན་ལས་ལྔ། 五业，五事业。佛所具备的二十五果法之一类 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་འབྲས་ཆོས་ཉེར······ ལྔའི་ནང་གསེས།)：息业 (ཞི་བ།)、增业 (རྒྱས་པ།)、怀业 (དབང་བ།)、诛业 (དྲག་པོ།)、

任运业（ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པ། ）。

ཕྲེང་སྔགས། 根本咒（ཙ་སྔགས། ）；加持念珠的咒语（ཕྲེང་བྱིན་གྱིས་རློབ་པའི་སྔགས། ）。

ཕྲེང་ཐག 穿念珠之索。密法《金刚空行经》说，用金丝或童女所捻棉线九股为索（གསེར་གྱི……སྐུད་པའམ་གཙོན་ནུ་མ་ཡན་ལག་མ་ཉམས་པས……བཀལ་བའི་རས་བལ་གྱི་སྐུད་པ་ལ་བྱ་བར་རྡོ་རྗེ……མཁའ་འགྲོ་ལས་བཤད་དེ་དགུ་སྒྲིལ་བྱའོ། ）。

ཕྲེང་ཐོགས། 手持鬘者，夜叉之一（ཕྱག་ན་ཕྲེང་བ་ཅན་དང་གནོད་སྦྱིན་ཞིག），欲天（爱神）的别名。

ཕྲེང་རྡོག་གི་གྲངས། 念珠之数。《四座经》云："修咒用五十，修怀柔只用五十之半数，修息灾用一百，修增益再加八，为一百零八。修降伏用六十，特别者与诸羯磨相配"（གདན་བཞི་ལས། སྔགས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་ལྔ་བཅུ་སྟེ། དབང་ལ་དེ་ཡི་ཕྱེད་ཉིད་དོ། བརྒྱ་ཕྲག་གཅིག་ནི་ཞི་བ་ལ། དེ་བཞིན་རྒྱས་ན་ལྷག་པར་བརྒྱད། མངོན་སྤྱོད་ལ་ནི་དྲུག་ཅུ་ཉིད། ཁྱད་པར་དུ་ནི་ལས་སྦྱར། ཞེས་སོ། ）。

ཕྲེང་རྡོག་བགྲང་བའི་ཚུལ། 数珠之法，念息增怀诛咒。《金刚空行经》云："息止放食指，增益置中指，怀柔用无名，小指作降伏，大指作铁钩状，想召一切诸尊，静定诵密咒"（རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོ་ལས། ཞི་བ་ལ་ནི་མཛུབ་མོར་བཞག རྒྱས་ལ་གུང་མོར་དགལ་བར་བྱ། དབང་དུ་བྱ་བ་སྲིན་ལག་གསུངས། མཐའ་མ་ལ་ནི་མངོན་སྤྱོད་བྱ། མཐེ་བོང་ལྕགས་ཀྱུར་བྱས་ནས་ནི། ལྷ་རྣམས་ཐམས་ཅད་འགུགས་པར་བསམ། ཤིན་ཏུ་མཉམ་བཞག་སྔགས་བཟླས་ན། ཞེས་གསུངས་སོ། ）。

ཕྲེང་བ་སྐོར་གསུམ། 三鬘。即：阿巴亚迦日（ཨ་བྷ་ཡ་ཀ་ར། ）所著《曼陀罗仪轨之金刚鬘》（དཀྱིལ་ཆོག་རྡོ་རྗེ་ཕྲེང་བ། ）、《圆满瑜伽实修鬘》（སྒྲུབ་ཐབས་རྣལ་འབྱོར་རྫོགས་ཕྲེང་། ）、护摩金刚穗鬘》（སྦྱིན་སྲེག་འོད་ཀྱི་སྙེ་མ། ）。

ཕྲེང་བའི་རྒྱན། 《鬘饰》。觉饶·鲁易坚参（ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན། ）著。

ཕྲེང་བའི་དབང་། 花鬘灌顶。此灌顶为由彼投花所中如来自性，显现决定弟子性净种性，师取花鬘系弟子首，弟子与彼本尊相见，本尊即当摄受弟子，故传花鬘灌顶（མེ་ཏོག་གང་ལ……འཕོག་པའི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རང་བཞིན་གྱིས……སློབ་མའི་རང་བཞིན་གྱིས་རྣམ་པར་དག་པའི་རིགས……གསལ་བའམ་ངེས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་དུ་བླ་མས་མགོ……བོར་མེ་ཏོག་གི་ཕྲེང་བ་བཅིངས་ནས་སློབ་མ་དང་དེའི་རིགས་ཀྱི་ལྷ་གཉིས་ངོ་སྤྲད་པས་སློབ་མ་རྗེས་སུ་བཟུང་བ་ལ་དེ་ལྟར་ངེས་པར་བྱས་པའོ། ）。

ཕྲེང་སོགས་གསུམ། 鬘等三。沙弥学处三十三种违犯之一，谓装饰鬘链、涂香、涂脂粉（དགེ་ཚུལ་གྱི་བསླབ་བྱ་ལྟུངས་འདས་སོ་གསུམ་གྱི་ནང……གསེས། རྒྱན་གྱི་རིགས་ཕྲེང་བ་ལ་སོགས་པའི་རྒྱན་དང་། སྤོས་ཉུག་པ། ཁ་དོག་འཆང་བ་སྟེ་གསུམ་མོ། ）。

〔འཕྱ〕

འཕྱ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 嫌毁。九十单堕之一。说僧伽执事人合法比丘，对我给此坏物，直接嫌毁或于他处诋毁所成堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ……ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་འདུན་གྱི་ཞལ་ཏ་ཆོས་དང་མཐུན་པར་བྱེད་པའི་དགེ་སློང་ལ……བདག་གི་ནོར་འདིས་ངན་པ་སྟེར་བོ་ཞེས་དངོས་སུ……འཕྱ་བའམ་གཞན་ལ་སྨོད་པའི་ཟོལ་གྱིས་འཕྱ་བའོ། ）。

འཕྱར་དར། 飘幡。佛教徒送祟时用来作前导的一种幡旗，它的上端是一种三角形的

彩幡（མཆོད་རྫས་དང་། སྣུན་གཟིགས་ཀྱི་ཕྱི་ཐག་དར་ཆེན་ཞིག）。

〔འཕྲ〕

འཕྲིན་ལས་རྒྱ་མཚོ། 成列嘉错（1856—1875，意译事业海）。第十二世达赖。清咸丰八年金瓶抽签确定为达赖转世，于咸丰十年座床。1873年清同治命其亲政。

འཕྲིན་ལས་ཉེར་བདུན། 二十七种佛业。即：安业调伏业、安立他相续成熟四摄事、安立知取舍，以上为安立资粮道三业；安立证真实义、安立六度满业、安立二义行、安立正见，以上为加行道四安立；安立知空性前现，此为见道一安立；安立戒实修、安立忍实修、安立知菩萨同品智、安立知四谛智慧、安立知缘起智慧、安立一切有性成熟、安立知三道智慧、安立违执着真谛、安立证名言三宝菩提、安立佛土清净、安立不堕小乘决定成佛、安立执守殊胜功德、安立菩提分支、安立业不失坏、安立知真谛、安立颠倒尽、安立无根谤、安立清净圆满、安立世出世间平等性，以上为安立修道十八业；安立不住涅槃，此为果报一安立，共为二十七种佛业（ཞི་བའི་ལས་ལ་འགོད་པ་དང་། གཞན་རྒྱུད་སྨིན་བྱེད་བསྡུ་བཞི་ལ་འགོད་པ། བླང་དོར་རྟོགས་པ་ལ་འགོད་པ་སྟེ་ཚོགས་ལམ་ལ་འགོད་པའི་འཕྲིན་ལས་གསུམ། གནས་ལུགས་ཀྱི་དོན་རྟོགས་པ་ལ་འགོད་པ། ཕྱིན་དྲུག་རྫོགས་བྱེད་ལ་འགོད་པ། གཉིས་དོན་གྱི་སྤྱོད་པ་ལ་འགོད་པ། ལྟ་བ་རྣམ་དག་ལ་འགོད་པ་སྟེ་སྦྱོར་ལམ་ལ་འགོད་པའི་བཞི། སྟོང་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་གསར་དུ་རྟོགས་པ་ལ་འགོད་པ་སྟེ……མཐོང་ལམ་ལ་འགོད་པའི་གཅིག ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཉམས་ལེན་ལ་འགོད་པ། བཟོད་པའི་ཉམས་ལེན་ལ་འགོད་པ། བྱང་ཆུབ་ཕྱོགས་མཐུན་ཤེས་པའི་ཤེས་རབ་ལ་འགོད་པ། བདེན་བཞི་ཤེས་པའི་ཤེས་རབ་ལ་འགོད་པ། རྟེན་འབྲེལ་ཤེས་པའི་ཤེས་རབ་ལ་འགོད་པ། སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པ་ལ་འགོད་པ། ལམ་གསུམ་ཤེས་པའི་ཤེས་རབ་ལ་འགོད་པ། བདེན་པར་ཞེན་པ་བཟློག་པ་ལ་འགོད་པ། དཀོན་མཆོག་བརྟགས་པའི་བྱང་ཆུབ་འཐོབ་པ་ལ་འགོད་པ། ཞིང་རྣམ་པར་དག་པ་ལ་འགོད་པ། ཐེག་དམན་དུ་མི་ལྟུང་བར་ངེས་པའི་འཚང་རྒྱ་བ་ལ་འགོད་པ། ཡོན་ཏན་ཁྱད་པར་ཅན་བསྲུང་བ་ལ་འགོད་པ། བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག་ལ་འགོད་……པ། ལས་རྒྱུད་མི་ཟ་བ་ལ་འགོད་པ། བདེན་པ་ཤེས་པ་ལ་འགོད་པ། ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཟད་པ་ལ་འགོད་པ། གཞི་མེད་པ་ལ་འགོད་པ། རྣམ་བྱང་རྫོགས་པ་ལ་འགོད་པ། སྲིད་ཞི་མཉམ་ཉིད་ལ་འགོད་པའི་འཕྲིན་ལས་ཏེ་སྒོམ་ལམ་ལ་འགོད་པའི་བཅོ་བརྒྱད། འབྲས་བུ་ལ་འགོད་པའི་གཅིག་སྟེ་སངས་རྒྱས་ཀྱི……འཕྲིན་ལས་ཉེར་བདུན་ནོ།）。

འཕྲིན་ལས་ནམ་མཁའ་དང་མཉམ་པའི་བུ་ཆེན……བཞི། 宗喀巴大师的事业宏大等于虚空的四大弟子。即：嘉洋曲吉·扎西贝丹（འཇམ་དབྱངས་ཆོས་རྗེ་བཀྲ་ཤིས་དཔལ་ལྡན། 此人于1415年修建著名的哲蚌寺）、无匹法主贡如坚参桑波（མཉམ་མེད་ཆོས་རྗེ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན……བཟང་པོ།）、杰尊喜饶僧格（རྗེ་བཙུན་ཤེས་རབ་སེང་གེ）、塔坚钦巴更敦珠巴（ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་དགེ་འདུན་གྲུབ་པ། 1391—1474，彼于公元1447年建札什伦布寺）。

འཕྲིན་ལས་རྣམ་བཞི། 四业。即：息业（ཞི་བ།），消灭一切病魔之灾；兴业（རྒྱས་པ། 又译作增业），获得福、禄、寿、喜；摄业（དབང་བ། 又译作怀业），能摄服天、地、人三界；诛业（དྲག་པོ།），消灭一切敌人。

འཕྲིན་ལས་མྱུར་བར་གྲུབ་པའི་ལྷ་མོ། 急速灵应之天女。

འཕྲུལ་དགའ། 化乐天。欲界天之第五处（འདོད་ལྷའི་གནས་ལྔ་པ།）。生于此界诸天，可任意变化欲界资生妙具，尽情享用，故名乐化天（གནས་འདིར་སྐྱེས་པའི་ལྷ་རྣམས་ནི། འདོད་པའི་ལོངས་སྤྱོད་ཅི་དགར་རང་གིས་སྤྲུལ་ཏེ་ལོངས་སྤྱོད་པས་འཕྲུལ་དགའ་ཞེས་ཟེར།）。

འཕྲུལ་གྱི་སྤྱན། 化眼，变化眼。修初静虑所生眼睛。胜过肉眼，能见十方三世一切巨细之色（བསམ་གཏན་དང་པོ་ལ་སོགས་པ་བསྒོམས་པ་ལས་གྲུབ་ཅིང་ཤའི་སྤྱན་ལས་ཁྱད་ཞུགས་པས་ཕྱོགས་བཅུ་དུས་གསུམ་གྱི་གཟུགས་ཆེ་ཆུང་ཐམས་ཅད་མཐོང་བ་ཞིག）。

འཕྲུལ་སྣང་གི་ཇོ་བོ། 神变释尊。文成公主入藏婚配松赞干布时带至西藏的释迦牟尼佛像名（རྒྱ་བཟའ་ཀོང་ཇོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་བཙུན······མོར་ཕེབས་སྐབས་ཕྱག་ཏུ་གདན་དྲངས་པའི་ཇོ་བོ།）。

འཕྲུལ་སྣང་སྤྲུལ་པའི་ལྷ་ཁང་། 幻化寺。在凉州城东（今甘肃武威）。为贝钦波曲吉喇嘛（དཔལ་ཆེན་པོ་ཆོས་ཀྱི་བླ་མ།）所建，寺内有萨班灵骨塔。萨班生前曾居此，他的致吐蕃僧俗人民书即在该寺写成。以后八思巴也曾在此寺居住并讲经。

འཕྲུལ་སྣང་གཙུག་ལག་ཁང་། 幻显寺。大昭寺别名（ལྷ་ལྡན་གཙུག་ལག་ཁང་གི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

འཕྲུལ་གཤེན། 楚辛。系苯教的巫师之一。藏族古代苯教的巫师概括起来可分四大类。即：楚辛类（འཕྲུལ་གཤེན།）、恰辛类（ཕྱྭ་གཤེན།）、图辛类（དུར་གཤེན།）、囊辛类（སྣང་གཤེན།）。楚辛类苯教巫师是依三百六十种推算法演为世间多种数理，也就是通过原始的巫术活动和诅咒仪式，达到呼风唤雨、咒害仇敌的事。

འཕྲུལ་གཤེན་བལ་མཚན་ཅན། 西藏原始宗教苯教之一小派，以送鬼禳灾为其主要活动（བོན་པོའི་ཆོས་ལུགས་འཛིན་པའི་ཕྱི་གྲགས་ཆུང་གྲས་རྒྱུའི······བོན་ཏེ་རྒྱུན་གྲོག་མདོས་ཟོར་འཕེན་པའི་བྱེད་ལས······ཅན་ཞིག）。

འཕྲོ་འདུ་ཕྲིན་ལས་ཀྱི་གཟེར། 集散事业钉。闭气四钉之一。完成殊胜事业与共通事业之行。此种修行，下能清净轮回位中三门行事；上在因位，即能圆满完成佛位所有不可思议事业之果；中在道位，由于学修二利共道之行，故能成熟圆满次第有缘共道、无缘现智光明瑜伽净治现分为光明身（སྲོག་རྩོལ་གཟེར་བཞིའི་ཡ་གྱལ་མཆོག་ཐུན་གྱི་ཕྲིན་ལས་སྒྲུབ་པའི་བྱེ་བྲག་སྟེ། འདིས་མར་འཁོར་བའི་དུས་ཀྱི་སྒོ་གསུམ་གྱི་བྱ་བའི་ཆ་དག་པར་བྱེད། ཡར་སངས་རྒྱས་ཀྱི་དུས་སུ་ཕྲིན་ལས་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པའི་འབྲས་བུ་གཞི་ལ་རྫོགས། བར་ལམ་དུས་སུ་དོན་གཉིས་ལྷུན་གྲུབ་ཀྱི་བྱ་བ་ལ······བསླབས་པས་རྫོགས་རིམ་དམིགས་བཅས་ཐུན་མོང་གི་ལམ་དང་། དམིགས་མེད་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དགོངས་པ་མངོན་གསུམ་འོད་གསལ་གྱི་རྣལ་འབྱོར་སྣང་སྲིད······འོད་སྐུར་སྦྱོང་བའི་སྨིན་མེད་དུ་འགྲོ་བའོ།）。

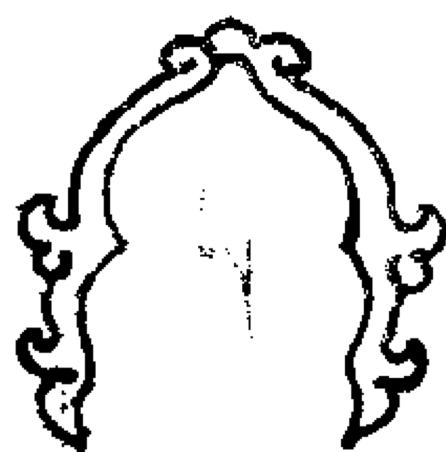
འཕྲོག་བྱེད། 1.遍入天（ཁྱབ་འཇུག）的异名。2. 帝释（བརྒྱ་བྱིན།）的异名。3. 阎王（གཤིན་རྗེ།）的异名。

འཕྲོག་མ། 罗刹女。诃利羝母（གནོད་སྦྱིན་མོ་ཞིག）。

〔ཕྱྭ〕

ཕྱྭ་བ་ཆོས་ཀྱི་སེང་གེ 恰瓦却吉僧格。为一著名大德，著作很多，如《量决定论释》、《天除心暗论颂》、《中观二谛论释》、《入行论释》、《内外宗派摄义论》（ཕྱི་ནང་གྲུབ་མཐའ་བསྡུས་པ།）、《五根本所知解》（ཤེས་བྱ་གཞི་ལྔའི་བཤད་པ།）等。

ཕྱྭའི་གཏོ་སྒྲད། 苯教徒为人禳灾祈福的一种用物（བོན་གཏོའི་ཡོ་བྱད་ཅིག）。

བ་ཀུ་ལ། 1. 薄俱罗。天界之树或果实，有声花，传说此花要女人含酒洒之才开（ལྷའི་ཤིང་ངམ་ཤིང་ཏོག་དང་སྒྲ་ཅན་མེ་ཏོག མེ་ཏོག་དེ་བུད་མེད་འགྲམ་ཆང་གིས་ཁ་བྱེ་ཟེར།）。 2. 巴沽拉。佛教十六尊者之一（གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་གི……ནང་གསེས་ཤིག）。

བ་གླང་སྤྱོད། 西牛货洲。佛教宇宙学说中所说四洲之一。据说此洲为受用如意牛之洲（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་པས་བཤད་པའི་གླིང་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ་འདོད་འཇོ་བས་ལོངས་སྤྱོད་པའི་གླིང་ཡིན་ཟེར།），位于须弥山西方大海中。

བ་དན། 飞幡。一种供佛时悬挂的旗幡（མཆོད་རྫས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་དར་ཆ་ཞིག）。

བ་དན་བཅོ་ལྔ། 十五幡。密宗修法时为令护方神生喜欢故安立十五幡：帝释者黄，遍入者黑，月天者白，日天者红，梵王者黄，立于东方。火天者红，狱主者黑，离实者灰，各立自方。西方水天者白，地神者黄，毗摩质多者黑。风处风神者绿。北方毗沙门者黄，毗那夜迦者白。自在者白，立自在方。若不敷者，随力奉献（ཕྱོགས་སྐྱོང་རྣམས་མཉེས……པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་དུ་བ་དན་བཅོ་ལྔ་གཟུགས་ཏེ། དབང་པོའི་སེར་པོ་དང་ཁྱབ་འཇུག་གི་ནག་པོ་དང་ཟླ་བའི་དཀར་པོ་དང་ཉི་མའི་དམར་པོ་དང་ཚངས་པའི……སེར་པོ་སྟེ་ཤར་དུའོ། མེ་ལྷའི་དམར་པོ་དང་གཤིན་རྗེའི་ནག་པོ་དང་བདེན་བྲལ་གྱི་དུད་ཁ་རྣམས་ནི་རང་རང་གི་ཕྱོགས་སུའོ། ནུབ་ཏུ་ཆུ་ལྷའི་དཀར་པོ་དང་སའི་ལྷ་མོའི་སེར་པོ་དང་ཐག་བཟང་རིས་ཀྱི་ནག་པོའོ། རླུང་དུ་རླུང་ལྷའི་ལྗང་ཁུའོ། བྱང་དུ་ལུས་ངན་པོའི་སེར་པོ་དང་ཚོགས་བདག་གི་དཀར་པོའོ། དབང་ལྡན་དུ་དབང་ལྡན་གྱི་དཀར་པོའོ། མ་འབྱོར་ན་ནུས་པ་ཇི་ལྟ་བར་བ་དན་རྣམས་དབུལ་ལོ།）。

བ་སྤུ་གྱེན་དུ་ཕྱོགས་པའི་མཚན་བཟང་། 身毛上靡相。如来正受教诫，守护弘扬，感得身毛均向上竖之相。三十二大丈夫相之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་……གསེས་ཤིག་སྟེ། གདམས་ངག་ཡང་དག་པར་བླངས་ནས་འཛིན་སྤེལ་བྱས་པས་སྐུའི་སྤུ་གྱེན་དུ་ཕྱོགས……པ།）。

བ་སྤུ་རེ་རེ་ནས་གཡས་སུ་འཁྱིལ་བའི་མཚན……བཟང་། 一孔一毛右旋相。如来远离聩闹，感得汗毛一一右旋互不杂乱之相。三十二大丈夫相之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། འདུ་འཛི་ལ་སོགས་པ་ལོངས་སུ་སྤངས་པས་བ་སྤུ་རེ་རེ་ནས་གཡས་ཕྱོགས་སུ་འཁྱིལ་བ།）。

བ་ར་ཎ་སཱི། 波罗奈斯。释迦牟尼佛初转法轮处（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ཆོས་འཁོར་དང་པོ་བསྐོར་བའི……ཡུལ་གནས་ཆེན་ཞིག），为佛教圣地之一。参见ཝཱ་ར་ཎ་སཱི། 条。

བ་རི་ལོ་ཙཱ་བ་རིན་ཆེན་གྲགས། 巴日译师仁钦扎，通称巴日译师（1040—1111）。他曾迎顿月多吉（དོན་ཡོད་རྡོ་རྗེ།），翻译事续及五护等一百余种。昆贡却结波（འཁོན་དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་པོ།）死时，住在雍喀摩（གཡུང་མཁར……མོ།）的巴日译师被萨迦族人迎为萨迦寺座主。巴日译师还直接掌握萨迦寺的全部谿卡庄园。这是因为萨迦始祖贡噶宁波（ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ། 1092—1158）曾受巴日译师亲自指导之故。

བ་ལ་ཧ། 骏马，神马。传说从罗刹洲引导众生的马王，是观音菩萨的化身之一（རྟ་མཆོག……ཅིག་སྟེ། སྲིན་མོའི་གླིང་ནས་འགྲོ་བ་འདྲེན་པའི་རྟའི་རྒྱལ་པོ་བ་ལ་ཧ་ཞེས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་སྤྲུལ་པ་ཞིག）。

བ་ལང་བདག་པོ། 牛主人，大自在天（དབང……ཕྱུག་ཆེན་པོ།）之异名。

བ་ལང་གནས་པ། 牛山住部，牧地部，小乘之一部（ཐེག་དམན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

བ་སོ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན། 跋索·曲吉坚参。宗喀巴耳传教授之主，为克珠法师之弟，著有《中观见导引》（ལྟ་ཁྲིད།）、《时轮生圆次第修法》（དུས་འཁོར་གྱི་བསྐྱེད་རྫོགས།）等传世。

བག་ཆགས། 习气，熏习。佛教所谓烦恼在心中接续不断形成的余习，如说生前习气发作（ཚེ་སྔ་མའི་བག་ཆགས་ཤར་བ།）。

བག་ཆགས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ། 习气障。阿赖耶识习气或细分所知障（ཀུན་གཞིའི་བག་ཆགས་སམ་ཤེས་སྒྲིབ་ཕྲ་མོ།）。

བག་ཆགས་ཀྱི་ལུས། 习气身。应净治处中有三身之一。入眠未醒之前所有梦境中有，种种习气现于梦中，故称梦境为习气身（སྦྱང་གཞི་བར་དོ་ལུས་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། གཉིད་དུ་སོང་ནས་མ་སད་ཀྱི་བར་རྨི་ལམ་བར་དོ་ནི……ཚེ་འདིའི་བག་ཆགས་སྣ་ཚོགས་རྨི་ལམ་དུ་འབྱུང་བས་རྨི་ལམ་བག་ཆགས་ཀྱི་ལུས་སོ།）。

བག་ཆགས་བཞི། 四种习气。即：言诠习气、我见习气、有支习气和同类习气（མངོན……བརྗོད་ཀྱི་བག་ཆགས། བདག་ལྟའི་བག་ཆགས། སྲིད་པའི་ཡན་ལག་གི་བག་ཆགས། རིགས་མཐུན་པའི་བག་ཆགས་ཏེ་བཞིའོ།）。

བག་ཆགས་ཡང་དག་བཅོམ་པ། 永断习气。不惟三门粗重烦恼所知二障微细种子，即其习气亦皆永断，毕竟无有。二十一类无漏智之一（སྒོ་གསུམ་གྱི་གནས་ངན་ལེན་ཉོན་ཤེས་ཀྱི་ས……བོན་ཕྲ་བ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་དེ་དག་གི་བག་ཆགས་ཙམ……ཡང་ཡང་དག་པར་བཅོམ་པའམ་གཏན་ནས་མེད་པ……སྟེ། ཟག་མེད་ཡེ་ཤེས་སྡེ་ཚན་ཉེར་གཅིག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

བག་ཆགས་རང་གྲོལ། 习气自解。藏传佛教宁玛派所传静猛合修方法之一（སྙིང་ཆོས་ཞི་ཁྲོའི……ཞི་ལག་ཅིག）。

བག་ཆགས་གསུམ། 三门习气。身口意业三种习气（ལུས་ངག་ཡིད་བཅས་ཀྱི་བག་ཆགས………གསུམ།）。

བག་ཆལ་བྲིམས། 行食。分散饮食（ཁ་ཟས………འགྱེད་གཏོང་།），佛教一种饮食方式。

བག་ཉལ། 随眠。如随眠罪（བག་ཉལ་གྱི་སྡིག་པ།），随眠烦恼（བག་ལ་ཉལ་གྱི་ཉོན་མོངས་པ།）。

བག་ཉལ་བདུན། 七随眠。即：欲（界）贪随眠、瞋随眠、有（上二界）贪随眠、慢随眠、无明随眠、见随眠、疑随眠。此等根本烦恼同品粗重，称为随眠（འདོད་པའི་འདོད་ཆགས……ཀྱི་བག་ཉལ་དང་། ཁོང་ཁྲོའི་བག་ཉལ་དང་། སྲིད་པའི་འདོད་ཆགས་ཀྱི་བག་ཉལ་དང་། ང་རྒྱལ་གྱི་བག་

ཉལ་དང་། མ་རིག་པའི་བག་ཉལ་དང་། ལྟ་བའི་བག་ཉལ་དང་། ཐེ་ཚོམ་གྱི་བག་ཉལ་བཅས་བདུན་པོ་འདི་དག་སོ་སོའི་ཕྱོགས་མཐུན་གྱི་གནས་ངན་ལེན……རྣམས་ལ་བག་ལ་ཉལ་ཞེས་བྱའོ།)。

བག་མེད་པ། 放逸。意谓离正行的放纵，不修善法。比如饮酒使心放荡，不住正知，不护善心 (ངོ་ནོངས་མི་ཤེས་པའམ། དགེ་སྐྱོན་ལ་ཧེ་མི་སྙམ་པའི་སེམས་བྱུང་ཞིག)。

བག་ཙམ་གྱི་ལྷག་མ། 假根谤。十三僧残之一，又属损恼二僧残之一。谓对其他比丘假借稍有根据而行诬谤所犯重罪 (དགེ་འདུན་ལྷག་མ……བཅུ་གསུམ་ལས། གནོད་པ་ལས་གྱུར་པའི་ལྷག་མ་གཉིས་ཀྱི་ཡ་གྱལ། དགེ་སློང་གཞན་ལ་སྐྱོད་ཀ་བག་ཙམ་ཡོད་པ་ལ་བརྟེན་ནས་ཕམ་པའི་སྐུར་འདེབས……བྱས་པའོ།)。

བག་ཟོན། 谨慎。不随烦恼转移，而能修善防恶的心意 (ཉོན་མོངས་པའི་དབང་དུ་མ་སོང་བར……དགེ་བ་སྒྲུབ་ཅིང་མི་དགེ་བ་ལས་སེམས་སྲུང་བའི་ཤེས་པ།)。同བག་ཡོད་པ། 条。

བག་ཡོད་ཀྱི་ཡན་ལག 不放逸支。戒酒。戒律虽完整清净，一经饮酒，便趋放逸，故当谨慎戒除 (ཆང་སྤོང་བ་སྟེ། ཆང་འཐུང་ན་ཚུལ་ཁྲིམས་རྫོགས་ཀྱང་བག་མེད་པར་འགྱུར་བས་དེ་སྤོང་བ་བག……དང་ལྡན་པར་འགྱུར་བ།)。

བག་ཡོད་པ། 不放逸，谨慎。为十一善心所之一， 郑重取舍、 勤修世出世间善法之心 (དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། བླང་དོར་གྱི་གནས་ལ་གཟབ་པ་ལྷུར་ལེན་པ་སྲིད……ཞིའི་ལེགས་ཚོགས་སྒྲུབ་པའི་ལས་ཅན།)。

བག་ལ་ཉལ་བདུན། 七随眠。同བག་ཉལ་བདུན། 条。

བང་མཛོད་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 库藏喻发心。二十二种发心之一。住三净地菩萨所具二资粮发心，是积众多善资粮处，故如库藏 (སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། དག་པ་ས་གསུམ་ལ་གནས་པའི་སེམས་དཔའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཚོགས……གཉིས་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི་དགེ་བའི……ཚོགས་མང་པོ་སྤུད་པའི་གནས་ལྟ་བུ་ཡིན་པས་བང……མཛོད་ལྟ་བུའོ།)。

བང་རིམ་ཅན། 有级层者。须弥山 (རི་རབ།) 之异名。

བན་སྐྱ། 僧俗。即出家人和在家人 (བན་དེ་དང་སྐྱ་བོ།)。

བན་རྒན། 老僧。年老的僧人 (བན་དེ་རྒན་པའི……མིང་།)。

བན་ཆུང་། 小僧。少年出家人 (གྲྭ་པ་ཆུང……ཆུང་།)。

བན་ཆེན། 高僧。上层僧人 (གྲྭ་བཙུན་ཆེན་པོ།)。

བན་དེ། 僧人。佛教徒的总名 (གྲྭ་པའི་སྤྱི……མིང་།)。

བན་དེ་རྒན་པ། 1.老僧 (གྲྭ་པ་ན་བགྲེས་པ།)。
2.戒腊长者 (བཙུན་པ་བསླབ་པ་རྒན་པ།)，先出家的佛教徒。

བན་དེ་ཆེན་པོ། 高僧。唐书译为钵阐布。赤松德赞和赤热巴巾时，位在大论之上的僧官 (བཙུན་པ་ཆེན་པོ་སྟེ། བོད་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་དང་ཁྲི་རལ་པ་ཅན་གྱི་སྐབས་སུ་ཐོབ་ཐང་བློན་ཆེན་གྱི་གོང་དུ་ཡོད་པའི་བཙུན་པ་རྣམས་ལ་ཟེར།)。

བན་དེ་བོན་དེ། 僧苯。即佛教徒和苯教徒 (བཙུན་པ་དང་བོན་པོ་གཉིས་ཀྱི་བསྡུས་མིང་།)。

བན་དེ་མོ། 尼姑 (བཙུན་མ།)。

བན་སྡེ། 僧众，僧团 (བཙུན་པའམ་གྲྭ་པའི་སྡེ།)。

བན་པོ། 僧徒，佛教徒 (གྲྭ་པའམ་བཙུན་པ།)。

བན་སྤྲང་། 托钵僧。乞讨过活的贫苦僧人 (གྲྭ……

པ་དབྱིལ་པོ།)。

བན་དོན། 僧本。为 བན་དེ་དཔོན་དེ། 的简写。

བན་མོ། 尼姑 (བཙུན་མ།)。

བན་བཙུན། 僧尼。出家男女 (གྲྭ་བཙུན་ཕོ་གྲྭ་པ་དང་བཙུན་མའི་བསྡུས་མིང་།)。

བན་རྒྱ། 僧源。各寺庙僧徒的来源地方 (དགོན་སྡེ་སོ་སོའི་གྲྭ་པ་འབྱུང་སའི་ཁྱིམ་ཚང་།)。

བན་གཟན། 僧人的披单 (གྲྭ་པའི་གཟན།)。

བན་གཟུགས། 出家身，出家相。出家佛教徒的装束、打扮 (བཙུན་པ་དང་བཙུན་མའི་ཆ་བྱད་ཅན།)。

བན་གཟུགས་རལ་པ་ཅན། 带发僧人。指宁玛派（红教）带发的在家僧人。

བན་རལ། 破戒僧徒。违犯佛教戒律的出家僧人 (བན་གཟུགས་ཁྲིམས་རལ་ལམ་ཁྲིམས་འཆལ།)。

བན་ལོག 还俗僧人 (གྲྭ་པ་ཆོས་མ་ཐོན་པར་སྐྱ་ལ་བབས་པ།)。

བམ་སྒྲུབ། 修尸，炼尸。意为修不净观法 (རོ་ལངས་སྒྲུབ་པ།)。

བམ་རོ། 虚构的肖像，代表佛教假想敌人的尸体，用于密法中。

བར་བསྐལ། 中劫。佛教说，从世界构成，人寿由无量岁减至十岁，复增至八万岁，为一小劫；以次有十八增减，最后从十岁增至无量岁，为一中劫，共有二十小劫 (འཇིག་རྟེན་ཆགས་པ་ནས་བཟང་ངམ་ཚེ་ལོ་དཔག་མེད་ནས་ཚེ་ལོ་བཅུ་བའི་བར་གྱི་དུས་ལ་བར་བསྐལ་གཅིག་དང་། དེ་ནས་བར་ཁྲག་བཅོ་བརྒྱད་དང་ཐ་མ་ཚེ་ལོ་བཅུ་བ་ནས་ཡར་འཕེལ་དཔག་མེད་བར་གཅིག་དང་བསྡོམས་པས་བསྐལ་པ་ཉི་ཤུ་ཡོད།)。

བར་བསྐལ་ཉི་ཤུ། 二十中劫。人寿从无量岁减至十岁，为初限劫或第一中劫。从十岁起增至八万岁又减至十岁，此一来复为第二中劫。如第二中劫来复十八次后，再由十岁增至八万岁为末限劫或最后中劫。总此成为二十中劫。世界成住坏空，均各经历二十中劫 (མིའི་ཚེ་ལོ་དཔག་མེད་ནས་ཚེ་ལོ་བཅུའི་བར་གྲི་བ་དེ་བར་གྱི་ཡ་ཐོག་རིང་མོའམ་བསྐལ་པ་དང་པོ་དང་། དེ་ནས་ཡར་ལོ་བརྒྱད་ཁྲིའི་བར་དུ་འཕེལ་ཞིང་མར་ལོ་བཅུའི་བར་དུ་གྲི་བ་དེ་བར་གྱི་བསྐལ་པ་གཉིས་པ། དེ་ལྟ་བུའི་ཁུག་པ་བཅོ་བརྒྱད་སོང་མཚམས་སླར་ཡང་ཚེ་ལོ་བཅུ་ནས་བརྒྱད་ཁྲིའི་བར་དུ་འཕེལ་བ་ནི་བར་གྱི་མ་ཐོགས་རིང་མོའམ་བསྐལ་པ་ཐ་མ་སྟེ་བསྡོམས་པས་བར་གྱི་བསྐལ་པ་ཉི་ཤུའོ།)。

བར་བསྐལ་བཞི། 四中劫。即：坏劫 (འཇིག་པའི་བསྐལ་པ། 也作毁劫）、空劫 (སྟོང་པའི་བསྐལ་པ།)、成劫 (ཆགས་པའི་བསྐལ་པ།)、住劫 (གནས་པའི་བསྐལ་པ།)。

བར་ཁུག་བཅོ་བརྒྱད། 中间十八增减。佛教说，从人寿十岁增至八万岁，再减至十岁，如此增减十八次，名十八中劫 (མིའི་ཚེ་ལོ་བཅུ་བ་ནས་བརྒྱད་ཁྲི་བར་ཡར་འཕེལ་ཞིང་། མར་བཅུ་བར་འགྲིབ་པའི་ཡར་མར་བར་ཁུག་བཅོ་བརྒྱད་ལ་བར་བསྐལ་བཅོ་བརྒྱད་ཟེར།)。又二十小劫，即人寿增减二十次为一中劫。

བར་གྱི་ཆེན་པོ་བརྒྱད། 中八大师。指噶当派仲敦巴的弟子甲裕哇 (བྱ་ཡུལ་བ།)，曾抚育二千僧众，其中有中八大师。即：衮大师 (དགོན་ཆེན་པོ།)、恰麦哇大师 (ཆག་མལ་བ་ཆེན་པོ།)、扎西岗哇大师 (བཀྲ་ཤིས་སྒང་བ་ཆེན་པོ།)、吉贡大师 (དཀྱིར་སྒོམ་ཆེན་པོ།)、冲协大师 (ཁྲོམ་བཞད་ཆེན་པོ།)、布哇巴大师 (བུལ་བ་པ་ཆེན་པོ།)、庞安哇大师 (བང་ངང་བ་ཆེན་པོ།)、古觉哇大师 (ཀུ་རྫོལ་བ་ཆེན་པོ།) 八人。

བར་ཆད། 间断，障难。如事业中断，遇魔难（ལས་ཀྱི་མཚམས་བར་གཅོད་པའམ་བགེགས་བར་……ཆད་ཟེར་བ་ལྟ་བུ།）。

བར་ཆད་བདུན། 七种灾障。即：每日衰损豆大一粒菩提心（ཉིན་རེ་བཞིན་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་……སྲན་མ་ཙམ་རེ་ཉམས་པ།）；身上遍起黄水疮和痘疮（སྐུ་ལུས་ཤུ་བ་དང་འབྲུམ་བུས་ཁེངས་པ།）；昔日的乐感全失（སྔར་གྱི་བདེ་བ་ཤོར་བ།）；供后的朵马食子，鸟兽不食（གཏོར་མ་བྱ་གཅན་……གྱིས་མི་ཟ་བ།）；烧护摩时火不炽燃（སྦྱིན་སྲེག་གི་མེ་མི་འབར།）；由凡庸贪欲而昏迷（ཐ་མལ་གྱི་ཆགས་པས་བརྒྱལ་བ།）；诸空行母中不能去（མཁའ་འགྲོ་མ་རྣམས་ཀྱི་གསེབ་ཏུ་འགྲོ་མ་ནུས་པ།）。

བར་ཆད་མེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 无间三摩地。通达名言所说一切事物完全性空之慧。菩萨四胜解行之一（མིང་དེ་དག་གིས་བརྗོད་པའི་དོན་……གྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་པ་ཉིད་དུ་ཤེས་པའི་ཤེས་རབ་སྐྱེས་པ་སྟེ་དེ་མ་ཐག་ཏུ་ས་དང་པོ་གནོན་པ་སྟེ་བྱང་……ཆུབ་སེམས་དཔའི་མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ཆ་བཞིའི་ཡ……གྱལ་ཞིག）。

བར་ཆད་མེད་པའི་རྩེ་སྦྱོར། 无间顶加行。智度七十义之后际无间三摩地。合修三智转成自果，直接生起一切智的菩萨究竟瑜伽（ཤེར་……ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། རྒྱུན་མཐའི་བར་ཆད་མེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཏེ་མཁྱེན་གསུམ……བསྡུས་སྒོམ་རབ་ཏུ་ཕྱུར་པའི་རང་འབྲས་རྣམ་མཁྱེན……དངོས་སུ་སྐྱེད་པའི་སེམས་དཔའི་རྣལ་འབྱོར་མཐར……ཐུག་གོ།）。

བར་ཆད་མེད་ལམ། 无间道。与解脱道合称二道，指开始断除所应断除的烦恼，不为此烦恼所障碍的修行，由此可无间隔地进入解脱道（བར་ཆད་མེད་པར་ཐར་པའི་ལམ་དུ་འཇུག……པ།）。

བར་ཆད་བཞི། 1. 四难，四障碍。防碍持续安住定位、进取更胜定位的四种障碍：味著坚固、上品我慢、上品无明和上品见惑。2. 四障碍。谓得别解脱戒之障碍有四：谓石女和犯五无间罪者，虽受戒，但不得戒；由于未得国王与父母允许，虽得戒，但因不自主，故不能持久；未到驱乌之年，或因病苦缠绕等，虽受戒，但不能住学处，不能学到特殊功德；黄发、断手、屠夫之类，虽能学学处，因为不信仰，故影响纯洁（ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་རྒྱུན་གནས་པ་དང་ཁྱད་པར་དུ་འགྲོ་བ……ལ་བར་ཆད་བཞི་སྟེ། རོ་མྱང་ཅན་དང་། ང་རྒྱལ་ཤས་ཆེ་བ་དང་། མ་རིག་པ་ཤས་ཆེ་བ་དང་། ལྟ་བ་ཤས་ཆེ་བ་བཅས་སོ། སོར་སྡོམ་ཐོབ་པའི་བར་ཆད་དེ། མ་ནིང་དང་མཚམས་མེད་བྱས་པ་སོགས་ལ་སྡོམ་པ་ཕོག་ཀྱང་མི་སྐྱེ་བས་སྐྱེ་བའི་བར……ཆད་དང་། རྒྱལ་པོ་དང་ཕ་མས་མ་གནང་བ་སོགས་ལ་སྡོམ་པ་སྐྱེས་ཀྱང་རང་དབང་དུ་མ་གྱུར་པས་ཡུན……རིང་གནས་པའི་བར་ཆད་དང་། བྱ་རོག་སྐྲོད་མི་ནུས་པའམ་ནད་དང་སྡུག་བསྔལ་གྱིས་ཉེན་པ་སོགས……ལ་སྡོམ་པ་གནས་ཀྱང་བསླབ་པ་ལ་སྦྱོར་མི་བཟོད་པས་ཡོན་ཏན་ཁྱད་པར་དུ་འགྲོ་བའི་བར་ཆད་དང་། སྐྲ་སེར་ཅན་དང་ལག་རྡུམ་ཤན་པ་སོགས་ཁ་དོག་དང……དབྱིབས་རིགས་སོགས་ལ་སྨོན་ཆགས་པ་རྣམས་ཀྱིས……བསླབ་པ་ལ་སློབ་ནུས་ཀྱང་བསྙེན་པ་ལ་མ་དད་པའི……རྒྱུ་བྱེད་པས་མཛེས་པའི་བར་ཆད་བཅས་བཞིའོ།）。

བར་ཆད་གསུམ། 三障碍。分内外密三种：魔障碍为外，身体气血失调为内，定障碍为密（ཕྱི་རོལ་བདུད་ཀྱི་བར་ཆད་དང་། འབྱུང་བ་ལུས་འཁྲུགས་ཀྱི་བར་ཆད། གསང་བ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བར་ཆད་དོ།）。

བར་དུ་གཅོད་པའི་ཆོས་ལྷུང་སྟོན་པ་ལ་མི…………

འཇིགས་པ། 说障碍法无畏。如来四无畏之一。于贪恋妙欲及解脱等作障碍法，现前明见，如实宣说，无能诤者（མི་འཇིགས་པ་…བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག　འདོད་ཡོན་དང་ཐར་པ་ལ་ཆགས་སོགས་བར་དུ་གཅོད་པ་མངོན་སུམ་དུ་གཟིགས་པས་དེ་ལྟར་སྟོན་པ་ལ་རྒོལ་བའི་གནས་མེད་པའོ། ）。

བར་དུ་ཆད་ཅིང་འཇུག་པའི་ཡིད་ལ་བྱེད་པ། 有间缺运转作意。四作意之一。九住心中第三安住、第四近住、第五调顺、第六寂静、第七最极寂静，此五位中所修定心，常被昏沉、掉举间断，不能持久（ཡིད་བྱེད་བཞིའི་…ནང་ཚན། སེམས་གནས་དགུའི་གསུམ་པ་བསྐྱས་ཏེ་འཇོག་པར་བྱེད་པ་དང་། བཞི་པ་ཉེ་བར་འཇོག་པར་བྱེད་པ་དང་། ལྔ་པ་དུལ་བར་བྱེད་པ། དྲུག་པ་ཞི་བར་བྱེད་པ། བདུན་པ་ཉེ་བར་ཞི་བར་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱི་སྐབས་སུ། བྱིང་རྒོད་ཀྱིས་བར་དུ་བཅད་ནས་ཡུན་རིང་པོ་སྐྱོང་མི་ནུས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན……ནོ། ）。

བར་དུ་ལམ། 中道（མཐའ་གཉིས་དང་བྲལ་བའི……དབུ་མ）。即脱离“两边”（两个极端）不偏不倚的道路或观点、方法。大小乘对中道的解释不尽相同，但皆认为它是佛教最高“真理”，有时与真如、法性、实相佛性义同。

བར་དོ། 中有，中阴。前身已弃，后身未得。即死后未投生中间（སྔ་ལུས་བོར་ནས་ཕྱི་ལུས…མ་ཐོབ་པ། ）。

བར་དོ་སྒྱུ་མ། 中有幻化，中有幻身。意生中有之身，诸根圆满，通行无碍。幻身之一种（སྒྱུ་ལུས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཡིད་ལས་བྱུང་བའི་བར་དོའི་ལུས་དབང་པོ་ཀུན་ཚང་ཐོགས་མེད་དུ་རྒྱུ་བའོ། ）。

བར་དོ་བ། 中有，中阴身，中阴有情。佛教认为已死尚未投生的中间阶段，仍有过渡的中有身，类似一般所说的灵魂。旧译作中阴。藏文译作“中有，为前后二世之间，由业力可上生也可下生者”（ཚེ་སྔ་ཕྱི་གཉིས་ཀྱི་བར་ལ…ལས་དབང་གིས་ཡར་མར་བདའ་བར་བྱ་བའམ་བགྲོ…བས་ན་བར་དོ་ཟེར། ）。

བར་དོ་ལོངས་སྐུར་འཕྲོར་བའི་རྣལ་འབྱོར། 会中有为报身瑜伽。在中有位证得解脱的密乘道（བར་དོའི་སྐབས་སུ་གྲོལ་བའི་སྔགས་ལམ་ཞིག）。

བར་དོའི་ཁྲིད། 中阴引导。系噶举派教法中“山居法”中“四严”之一。指米拉日巴尊者为长寿女把中阴分为六品所作的解释（རྗེ…བཙུན་མི་ལས་ཚེ་རིང་མ་ལ་བར་དོ་དྲུག་ཏུ་ཕྱེ་ནས……གསུངས་པའི་འགྲེལ་བའོ། ）。长寿女，即藏族神话中主管珠穆朗玛五座山峰的五位仙女姐妹。后皈依米拉日巴作弟子，转变成为修行者的保护神。

བར་དོའི་འཕྲང་རིང་། 中阴关，中有狭道。死后灵魂流浪经行的狭长道路（སེམས་ཅན་ཤི…རྗེས་རྣམ་ཤེས་འཁྱམས་སའི་ལམ་འཕྲང་རིང་པོ། ）。

བར་དོའི་འོད་གསལ་མ་བུ་གཉིས། 中阴母子二光明。生前所修忆念光明如母，中有光明如子，因名为中有母子二光明。而宁玛派书中有的谓：现世智根本清净如母，是胜观之寻思，与任运自成直超之寻思，中有法性母子相合无二者（སྔར་བསྒོམས་པའི་དྲན་པའི་འོད……གསལ་མ་ལྟ་བུ་དང་། བར་དོའི་འོད་གསལ་བུ་ལྟ་བུ་གཉིས་སོ། ཡང་རྙིང་མའི་གཞུང་ལ་ལར། ད་ལྟའི་རིག་པ་གཞི་ཀ་དག་གི་འོད་གསལ་མ་ལྟ་བུའི་ཁྲེགས…ཆོད་ཀྱི་རྟོག་པ། གཞི་ལྷུན་གྲུབ་སྣང་བ་བཞིའི་ཐོད་རྒལ་གྱི་རྟོག་པ་གཉིས་ཆོས་ཉིད་བར་དོར་མ་བུ་གཉིས་འདྲེས་ཏེ་གཉིས་སུ་མེད་དོ། ）。

བར་དོར་འདའ་བ། 中般，中有般涅槃。二十僧伽之一，三种定趣色界之一。除色界大梵天之中有而外，随于其余十六天处所结中有

之一，而般涅槃（གཟུགས་སུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བ……གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་ཚངས་ཆེན་གྱི་བར་དོ་མ་གཏོགས་པ་གཞན་བཅུ་དྲུག་གི་བར་དོ་གང་ཅང་དུ་ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བའི་རྟེན་དེ་ཉིད་ལ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་འཐོབ་པ་སྟེ་དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་གྲས་ཤིག）。

བར་དོར་འདའ་བ་གསུམ། 三中般。三种于中有身般涅槃者：中有生已无间而般涅槃、非于中有正中而般涅槃和中有晚期久般涅槃（བར་དོར་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ་གསུམ་སྟེ་བར་དོར་སྐྱེས་མ་ཐག་ཏུ་འདའ་བ་གྱུར་པ་དང་། བར་དོའི་ཚེ་དཀྱིལ་དུ་འདའ་བ་གྱུར་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། བར་དོའི་ཚེ་གཞུག་ལ་འདའ་བ་ཡུན་རིང་མོ་བཅས་སོ། ）。

བར་དོར་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ། 中般涅槃。在中有位决定证得涅槃的不还果（བར་དོའི་སྐབས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདའ་ངེས་ཀྱི་ཕྱིར་མི་འོང་བ། ）。

བར་གདོན། 人世魔。妖魔鬼怪之类（བཙན……དང་རྒྱལ་བསེན་སོགས་མི་མ་ཡིན་གྱི་སྡེ་ཚན་ཞིག）。

བར་འདུལ་ཁ་ཆེའི་བརྒྱུད་པ། 中律，中传迦湿弥罗律统。从古印度论师龙树传出，后由萨迦·班智达·贡噶坚参等从迦湿弥罗·班智达·释迦室利受近圆戒而次第传播于西藏的律统（ཀླུ་སྒྲུབ་ནས་རིམ་བཞིན་བརྒྱུད་པའི་མཐར། ཕྱིས་སུ་ཁ་ཆེའི་པཎ་ཆེན་ཤཱཀྱ་ཤྲཱི་ལས་ས་སྐྱ་པཎ་ཆེན་…སོགས་བསྙེན་པར་རྫོགས་ཤིང་དེ་ལས་ཀྱང་རིམ་པར་…དར་བའི་སྡོམ་རྒྱུན། ）。

བར་སྣང་ལ་གནས་པ། 空居天。六欲天中，三十三天、夜摩天、兜率天、化乐天、他化自在天等天界，居于须弥山顶以上虚空之中（འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག་ལས། སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་དང་། འཐབ་བྲལ་དང་། དགའ་ལྡན་དང་། འཕྲུལ་དགའ་དང་། གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད་བཅས་ཀྱི་ལྷ་རྣམས་ནི་རིའི་རྒྱལ་པོ་རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་གི་…བར་སྣང་ལ་གནས་པའོ། ）。

བར་མ་དོ། 同中有（བར་དོ་བ། ）条。又作寻香，求后有者（དྲི་ཟའམ་སྲིད་པ་འཚོལ་བ་པོ། ）。

བར་མ་རབ་བྱུང་། 近事男。受居士戒后尚未受沙弥戒以前，为速得沙弥禁戒，而受近事男戒者，须于殊胜境前启白并换三相（དགེ……བསྙེན་ཐོབ་ཅིང་། དགེ་ཚུལ་དུ་མ་གྱུར་པའི་སྔ་རོལ་དུ། དགེ་ཚུལ་གྱི་བརྟུལ་ཞུགས་མྱུར་དུ་ཐོབ་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་དུ་སྦྱོར་བ་བར་མ་རབ་བྱུང་བསྲུབ་པ་སྟེ……ཡུལ་ཁྱད་པར་ཅན་ལ་ཞུ་ཞིང་གསོལ་བ་གདབ་པ་དང་། བརྗེ་བ་རྣམ་གསུམ་བྱ་བའོ། ）。

བར་མ་རབ་བྱུང་གི་བསླབ་བྱ། 中间出家学处。即介于沙弥、沙弥尼与居士之间者，其所学学处主要有皈依三宝、尊敬羯磨阿阇梨和教授阿阇梨，改俗人相，具出家相（དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ། མཁན་སློབ་ལ་གུས་པར་བྱེད་པ། ཁྱིམ་པའི་རྟགས་སྤོང་བ། རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་རྟགས་ཡང་དག་པར་ལེན་པ་བཞི་ལ་གཙོ་བོར……བསླབ་པའོ། ）。

བར་གར་བ། 1．巴夏哇。指处在普通僧众和康村（ཁམས་ཚན། 拉萨三大寺院中按地域划分的僧人组织）僧职人员之间的人，任务是管理各个宿舍的纪律，定编二人，任期一年。2．中间戒腊。佛教徒出家年月不长者。

བར་སྲིད། 中有。佛教指在轮回世界中前一死有和后一生有之中流转的有情（བར་དོ་བ་སྟེ། འཇིག་རྟེན་འདིར་གང་གི་སྔ་མའི་འཆི་སྲིད་དང་ཕྱི……མའི་སྐྱེ་སྲིད་ཀྱི་བར་དུ་བྱུང་བའི་སྲིད་པ། ）。

བལ་ནག་སྔོན་གྱི་གདིང་བ། 作黑羊毛敷具。三十舍堕之一。谓比丘用纯黑羊毛缝制敷具所

成堕罪 (སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས། བལ་ནག་པོ་འབའ་ཞིག་ལས་གྲུབ་པའི་སྟན་བྱེད་པའོ།)。

བལ་ནད། 时疫。传说护法女神吉祥天母散播的一种恶性传染瘟疫。此病藏名，即吉祥天母称号 (བལ་མོ་ཧེ་ལེ་འབར་མ་ཞེས་མ་གཅིག········ དཔལ་ལྡན་ལྷ་མོའི་མཚན་གྱི་རྣམ་གྲངས་ཡིན་པས····· དེས་བཏང་བར་གྲགས་པའི་འགོ་བའི་རིམས་ནད······· དྲག་པོ་ཞིག་གི་མིང་།)。

བལ་པོ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ། 尼泊尔土 杰钦 波。尼泊尔佛教大德，曾来西藏传经。约与博多哇同时。

བལ་ཡུལ་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་། 尼泊尔 佛 殿。传说七世纪时，尼泊尔境内有一株旃檀树，用它造了四 尊 观 音 像。号称旃 檀 四 观 音 (འཕགས་པ་མཆེད་བཞི།)。这四观音像是尼泊尔的甲玛黎 (བལ་ཡུལ་གྱི་འཕགས་པ་འཇའ་མ······· ལི།)、芒隅的瓦笛 (མང་ཡུལ་གྱི་ཛོ་བོ་ཝ་ཏི།)、藏地的乌康和洛格夏惹 (བོད་ཡུལ་གྱི་འཕགས་པ་དབུ་ཁང་དང་། ཇོ་བོ་ལོ་ཀེ་ཤྭ་ར།)。尼泊尔的这个佛殿是供奉甲玛黎的佛殿 (འཕགས··· པ་འཇའ་མ་ལི་བཞུགས་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་།)。

བལ་ལི། 尼泊尔铸造的青铜佛像 (བལ་ཡུལ་ནས་ཐོན་པའི་སྐུ་འདྲ་ལི་མ།)。

བ་ཀུ་ལ། （梵）巴沽拉。佛教十六尊者之一，据云住北俱卢洲住持佛教 (གནས་བརྟན་བཅུ····· དྲུག་ལས་བྱང་སྒྲ་མི་སྙན་ལ་བཞུགས་པའི་གནས········ བརྟན་ཞིག)。

བཛྲ། （梵）班杂，金刚。谓空性境与能缘智二无分别，名曰金刚，以非逆品所能坏，能摧破非同品，其为物也 无 始 无 终 (ཡུལ་སྟོང····· ཉིད་དང་ཡུལ་ཅན་ཡེ་ཤེས་གཉིས་དབྱེར་མེད་པ་དེ་ཁོ་ན་རྡོ་རྗེ་སྟེ། མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱིས་མི་ཕྱེད་པའི་ཕྱིར་དང་མི་མཐུན་ཕྱོགས་འཇོམས་པའི་ཕྱིར་དང་ཐོག་མ··· དང་ཐ་མ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ།)。

བཛྲ་ཏཱི་ཀྵྞ། （梵）金刚利 (རྡོ་རྗེ་རྣོན་པོ།)。十六菩萨之一。

བཛྲ་ས་ན། （梵）班杂沙那。其义为金刚座，现在印度佛教徒称其为摩诃菩提 或菩提伽那的最大佛塔，在中印度临尼泊尔边境地区 (འདི་རྒྱ་གར་སྐད་དེ། བོད་སྐད་དུ་རྡོ་རྗེ་གདན་ཞེས་ཟེར་ཞིང་། དེང་སང་རྒྱ་གར་གྱི་ནང་པ་ཚོས་མ་ཧཱ་བོ་དྷི་འམ། བོ་དྷི་ག་ཡ་ཞེས་འབོད་པའི་མཆོད་རྟེན་ཤིན་ཏུ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད།)。

བཛྲ་དྷ་ར། （梵）班杂尔达喇，金刚持 (རྡོ་རྗེ་འཆང་།)。密宗一佛名。

བི་ཀྲ་མ་ན་ལའི་མཁས་པ་དྲུག 毗扎玛那拉寺六善巧师。即：东门辛底巴 (ཤར་ན་ཤཱནྟི་པ།)、南门阿格旺秋扎巴 (ལྷོ་ན་ངག་གི་དབང་ཕྱུག········ གྲགས་པ།)、西门喜饶琼内洛追 (ནུབ་ན་ཤེས་རབ་འབྱུང་གནས་བློ་གྲོས།)、北门若班钦 (བྱང་ན་ན་རོ་པཎ་ཆེན།)、中央仁钦多杰 (དབུས་ན་རིན་ཆེན་རྡོ་རྗེ།)及念纳希利 (ཛྙཱ་ན་ཤྲཱི།)。

བི་ཀྲ་མ་ལ་ཤཱི་ལ། 戒香寺，毗扎玛拉希拉寺。古印度恒河岸边一小寺名。阿底峡等许多印度佛学家曾居于此 (ཚུལ་ཁྲིམས་དྲི་ངད་ལྡན་པའི·· དགོན་པ། རྒྱ་གར་ཆུ་བོ་གངྒཱའི་འགྲམ་ན་ཆགས་པའི་དགོན་ཆུང་ཞིག་སྟེ་མཉམ་མེད་ཇོ་བོ་ཨ་ཏི་ཤ······ སོགས་པཎྜི་ཏ་མང་པོ་བཞུགས་སྡོད་ས་ཞིག)。

བི་ན་ཏ་ཀ （梵）毗那多迦，象鼻山。参见 རྣམ་འདུད། 条。

བི་པ་ཤྱི། （梵）毗婆尸佛，胜观佛 (སངས······· རྒྱས་རྣམ་གཟིགས་སམ་རྣམ་པར་གཟིགས།)。佛教所说过去七佛的第一佛。说他于过去九十一劫出世，举行过说法会，第一次十六万弟子

参加，第二次十万，第三次八万。上首弟子是骞荼与提舍。

བི་མ་ལ་མི་ཏྲ། 毗玛拉弥扎（དྲི་མེད་བཤེས་གཉེན། 意译无垢友）。为古印度八十成就者之一，赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན།）时曾到过西藏。因他不着出家装，而是瑜伽修士的装束，致使王臣大众对他是外道还是内道抱有怀疑（རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་ཆ་བྱད་དུ་མེད་པར་རྣལ་འབྱོར་པའི་ཆ་བྱད་དུ་ཡོད་པས། རྒྱལ་བློན་རྣམས་ཕྱི་པ་དང་ནང་པ་གང་ཡིན་ཞེ་ཚོམ་ཟ་བ།）。著有《皈依六支》（སྐྱབས་འགྲོ་ཡན་ལག་དྲུག）、《智慧心要广释》（ཤེས་རབ་སྙིང་པོའི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་བ།）等书。

བི་ཛ་པུ་ར། 如意果树。黄财神手中所执之物（དཔག་བསམ་ཤིང་འབྲས་ཏེ་ཛམ་ལྷ་ལ་སེར་པོའི……ཕྱག་མཚན་དུ་བསྣམས་པ།）。

བི་ཤྭ་ཀ་རྨ། （梵）毗首羯磨天。工巧天，工艺之神（ལྷའི་བཟོ་པ་ཞིག）。画法论（རི་མོའི……མཚན་ཉིད）中记有工巧天向那木扎吉图（ནམ་གྲགས་འཛིགས་བྲལ།）国王传授人体画法的神话故事，由此，人间才流传了人体画法。

བི་ན་ཡ། （梵）毗奈耶，律，律经。参见འདུལ་བ། 条。

བི་རུའི་ལྟ་བ། 毗卢正见宗。由灌顶分为显现空、明空、乐空和觉空，称为毗卢正见宗（སྣང་སྟོང་གསལ་སྟོང་བདེ་སྟོང་རིག་སྟོང་ཞེས། དབང་གིས་ཕྱེ་བ་བི་རུའི་ལྟ་བ་ཡིན།）。

བི་ཤུདྡྷ་སིཾ་ཧ། （梵）毗尸陀悉哈，清净狮子。古印度一佛学家，藏王赤松德赞时曾到西藏传法（རྣམ་དག་སེང་གེ་སྟེ། བོད་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་གྱི་སྐབས་སུ་བོད་དུ་བྱོན་པའི་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ……དཔོན་ཞིག）。

བི་པ་ཤྱ་ན། （梵）毗婆舍那，胜观。参见ལྷག་མཐོང་། 条。

བཱིརྱ་པཱ་ར་མི་ཏཱ། （梵）毗离耶波罗蜜多，精进度。参见བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན། 条。

བུ་ག་འཛིན་པ། 持孔。风神（རླུང་ལྷ།）之异名。

བུ་གར་འགྲོ། 孔中行。火神（མེ་ལྷ།）之异名。

བུ་དགོན། 子寺。参见མ་དགོན། 条。

བུ་ཆུ་ལྷ་ཁང་། 布曲拉康，一寺庙名。寺在前藏工布（ཀོང་ཡུལ།）地方。相传是七世纪初，松赞干布为镇压罗刹女妖右肘所建的寺庙。

བུ་ཆོས། 《弟子问道语录》，别名《幻书》（སྤྲུལ་པའི་གླེགས་བམ།）。系阿底峡（ཇོ་བོ་རྗེ་ཨ་ཏི་ཤ།）和仲敦巴（འབྲོམ་སྟོན་པ།）之弟子俄·列贝喜饶（རྔོག་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ།）请问阿底峡所说仲敦巴历代身世之传，及阿底峡去世后仲敦巴创噶当派（བཀའ་གདམས་པ།）等情况汇编。

བུ་སྟོན་ཆོས་འབྱུང་། 《布敦佛教史》。布敦仁钦珠（བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ། 1290—1364）著。全书木刻本（拉萨版）212页，收在全集ཡ字函。122页以前讲印度、尼泊尔佛教弘传的历史，122页以后讲藏族地区佛教弘传的历史，最后部分是那塘甘珠（སྣར་ཐང་……བཀའ་འགྱུར།）、丹珠（བསྟན་འགྱུར།）总目录，极有价值。本书写成于1322年，作者为当时名流，曾主持那塘版大藏经审订工作，开夏鲁（ཞ་ལུ།）一派。此书文字谨严，被佛教史家论为要籍。国内有汉译本印行。

བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ། 布敦仁钦珠（意译布敦宝成），藏族著名佛学家。藏历第五饶迥铁虎年（རབ་བྱུང་ལྔ་པའི་ལྕགས་སྟག་ལོ། 公元1290年）生于后藏夏麦（ཤབ་སྨད།）地方。为查普译师之三传弟子，后居夏鲁寺（ཞ་ལུ……དགོན་པ།）。所传教派名为布敦派，亦名秋季夏鲁派。第六饶迥木龙年（རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་ཤིང་

འབྲུག་ལོ། 公元1364年）逝世，有佛教史等甚多著作。

བུ་མོ་དགྱེས། 女喜。观世音（སྤྱན་རས་གཟིགས།）之异名。

བུ་མོ་དགའ་སྟོབས་མ། 喜力女。供养释迦牟尼乳糜的两牧女之一（བཅོམ་ལྡན་འདས་ལ་འོ་ཐུག་འབུལ་མཁན་བུ་མོ་ཞིག）。

བུ་མོ་ལེགས་སྐྱེས་མ། 善生女。供养释迦牟尼乳糜的两牧女之一（བཅོམ་ལྡན་འདས་ལ་འོ་ཐུག་འབུལ་མཁན་གྱི་བུ་མོ་ཞིག）。

བུ་ཚབ་གསེར་ཁང་རྡོ་རྗེ་དབྱིངས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར། 布曹赛康金刚型坛城。吐蕃赞普赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན།）之妃所建。妃因无子，故建此坛城，以求得子。

བུ་ཟན་མོ། 空行母，罗刹女（མཁའ་འགྲོ་མའམ་སྲིན་མོ།）。

བུ་རམ་ཤིང་པ། 1.古印度释迦牟尼族别名（ཧོར་རྒྱ་གར་སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་རིགས་རུས།）。2.释迦佛的别名（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི………མཚན།）。

བུ་ལུགས་པ། 布鲁巴。藏传佛教夏鲁派（ཞ་ལུ་པ།）的别名。参见ཞ་ལུ་པ།条。

བུ་སློབ། 弟子，门生，徒弟（ཉེ་གནས་སམ་སློབ་བརྒྱུད་སློབ་མ།）。有亲传弟子（དངོས་སློབ།）与再传弟子（ཡང་སློབ།）之分。

བུག་པ་དབྱུང་བའི་ལྟུང་བྱེད། 穿漏。九十单堕之一。谓于寺庙楼上之腐朽处安置尖脚床，重压其上而使楼穿漏（ལྟུང་བྱེད་འབབ་ཞིག་པ……དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། གཙུག་ལག་ཁང་གི་སྟེང་ཐོག་སྐྱི་བ་ལ་ཁྲི་རྐང་རྣོན་པས་བརྩུགས་ཏེ་སྟེང་དུ……ཉིད་ཐབ་ནས་བུག་པ་ཕུག་པའོ།）。

བུང་བ་ཅན་མ། 有蜂女。邬摩天女（ཧཱུ་མོ་ཨུ……སྟྲཿ）的异名。

བུད་མེད་དང་གནས་གཅིག་ཏུ་ཉལ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 与女人同室宿。九十单堕之一。谓无戒友于界内与女人同室宿一夜者（ལྟུང་བྱེད་འབབ……ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། ཁྲིམས་གྲོགས་མེད་པར་མཚམས་ནང་གཅིག་ཏུ་བུད་མེད་དང་ནུབ་གཅིག་ལྷན་དུ་གནས་པའོ།）。

བུད་མེད་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་འགྲོ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 与妇女同行。九十单堕之一。谓与非亲属妇女同行，又无戒友在场，同行距离超过一俱卢舍者（ལྟུང་བྱེད་འབབ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང……གསེས། ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་བུད་མེད་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་ཁྲིམས་གྲོགས་མེད་པར་རྒྱང་གྲགས་ལས་འདས……པའི་ལམ་དུ་འགྲོ་བའོ།）。

བུད་མེད་ལ་ཆོས་སྟོན་པའི་ལྟུང་བྱེད། 为女人说法。九十单堕之一。于无男人处，对妇女讲经说法超过五、六句者（ལྟུང་བྱེད་འབབ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། སྐྱེས་པ་གཞན་མེད་པའི་སར་བུད་མེད་ལ་ཚིག་ལྔ་དྲུག་ལས་མང་བའི་ཆོས་སྟོན་པའོ།）。

བུད་ཤིང་། 护摩木。佛教徒举行烧施时所烧的柳树枝（སྦྱིན་སྲེག་གི་ཡམ་ཤིང་།）

བུད་དྷ། （梵）佛陀。佛陀佛（སངས་རྒྱས།）之全称。

བུམ་བསྐྱེད། 瓶生，宝瓶生次。初生宝瓶为本尊，劝以陀罗绳杵，供以法螺功德水，诸尊化为空乐融和瓶水无二无别等如仪观修宝瓶之次第（བུམ་པ་ལྷར་བསྐྱེད་པ་དང་། གཟུངས་ཐག་རྡོ་རྗེས་བུམ་ལྷའི་རྒྱུད་བསྐུལ་བ། དུང་ཆོས་ཀྱི་ཆུ་མཆོད་ཡོན་དུ་ཕུལ་བས་ལྷ་རྣམས་བདེ་སྟོང་ཆེན་པོའི་ངོ་བོར་ཞུ་བ་བུམ་ཆུ་དང་དབྱེར་མེད་དུ་གྱུར་པ……སོགས་ཆོ་ག་བཞིན་བུམ་པ་བསྒྲུབ་པའོ།）。

བུམ་ཁེབས། 瓶口巾。掩盖佛教徒所用法器宝瓶口的小块丝绸或棉织物。

བུམ་ཆུ། 瓶水。佛教徒所用法器宝瓶内所盛的水（བུམ་པའི་ནང་གི་ཆུ།）。

བུམ་དར། 瓶巾。佛教徒用以包裹法器宝瓶或拴在瓶上的哈达（བུམ་པ་དཀྲི་བྱེད་ཀྱི་དར།）。

བུམ་གདན། 瓶座。佛教徒用以安放法器宝瓶的衬垫物（བུམ་པ་འཛོག་སའི་གཞིའམ་སྟན།）。

བུམ་པ་གཉིས། 二种瓶。修密法用的二种瓶：主尊瓶和业瓶（གཙོ་བོའི་བུམ་པ་དང་ལས་བུམ་གཉིས་སོ།）。

བུམ་པ་སྟ་གོན། 宝瓶预备。密乘灌顶的准备仪式之一。如理施行有关宝瓶的材料、性质、数目、内容、颈带、瓶口妆饰等等，就此生起誓愿本尊，引降智尊，灌顶供赞而行念诵（དབང་གི་སྟ་གོན་གྱི་ཆོ་གའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། བུམ་པའི་རྒྱུ་དང་མཚན་ཉིད་དང་གྲངས་དང་ནང་གི་བཅུད་དང་མགུལ་ཆིངས་དང་ཁ་རྒྱན་ལ་སོགས་པ······ཚུལ་བཞིན་དུ་བྱས་ལ། དེར་དམ་ཚིག་གི་ལྷ་བསྐྱེད་ནས་ཡེ་ཤེས་པ་གཞུག་ཅིང་དབང་བསྐུར་ལ་མཆོད······ཅིང་བསྟོད་དེ་བཟླས་པ་བྱ་བའོ།）。

བུམ་པ་སྟ་གོན་གཉིས། 二种宝瓶前行。殊胜瓶前行和业瓶前行（རྣམ་རྒྱལ་བུམ་པ་དང་། ལས་ཀྱི་བུམ་པ་གཉིས།），殊胜又分为时轮法灌顶瓶和他续法灌顶瓶二者（རྣམ་རྒྱལ་ཡང་དུས་འཁོར་ལུགས་ཀྱི་དབང་བུམ་དང་། རྒྱུད་གཞན་གྱི་ལུགས་ཀྱི་དབང་བུམ་གཉིས།）。

བུམ་པ་གཞན་སྟ་གོན། 余瓶预备。密宗灌顶时用，为二瓶预备之一，灌顶时，须用水甚多，故有此预备（བུམ་པ་སྟ་གོན་ལ་གཉིས་ལས་བུམ་པ་སྟ་གོན་བྱེད་པ་ནི། དབང་གི་དུས་སུ་ཆུ་དབང་མང་དུ་བསྐུར་བའི་དོན་དུ་ཡིན་ནོ།）。

བུམ་པ་བཟང་པོ། 宝藏瓶。藏传佛教徒在宗教活动中，埋于地下，认为可以兴旺财源的瓦罐（གཡང་རྫས་བླུགས་ནས་ས་འོག་གཏེར་དུ་སྦས་པའི···བུམ་པ།）。

བུམ་པའི་རྒྱུ། 瓶之因。密法灌顶之瓶，《金刚空行经》说："金银铜瓦任何一种均可，亦可随力所能而造瓶"。意为除金银铜瓦四种，瑜石等类亦可用作瓶（རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོ་ལས······གསེར་དངུལ་ཟངས་དང་འཇིམ་པ་གང་རུང་དང་། ཇི···ལྟར་འབྱོར་བའི་བུམ་པ་བྱ་བར་གསུངས་པས། དེ་བཞི་ལས་གཞན་པའི་རག་གན་ལ་སོགས་པ་ཡང་རུང་ངོ།）。

བུམ་པའི་ཕྱག་རྒྱ། 瓶印。每座念诵满数或余之后，右中指置无名指后，左中指亦置无名指后，互相交叉，右手食指握左手中指与无名指，左手食指亦握右手中指与无名指，两手小指并竖，二大指按二大指之中节，如是手印称瓶印（ཐུན་གྱི་བཟླས་བརྗོད་ཀྱི་གྲངས་ཞིམས་པའམ་ལྷག···པར་བྱས་པའི་མཇུག་ཏུ་ལག་པ་གཡས་པའི་སྲིན་ལག···གི་རྒྱབ་ཏུ་གུང་མོ་བཞག གཡོན་པའི་སྲིན་ལག་གི་རྒྱབ་ཏུ་ཡང་གུང་མོ་བཞག་ནས་སྦྲར་ཏེ། གཡས་པའི་མཛུབ་མོས་གཡོན་པའི་གུང་མོ་དང་སྲིན་ལག······དཀྱི་ཞིང་གཡོན་པའི་མཛུབ་མོས་ཀྱང་གཡས་པའི······གུང་མོ་དང་སྲིན་ལག་དཀྱི་ལ། མཐེའུ་ཆུང་གཉིས་གཤིབས་ཏེ་བསྒྲེངས་ནས་མཐེ་བོང་གཉིས་མཛུབ་མོའི་ཚིགས་དབུས་མར་བཞག་པ་བུམ་པའི་ཕྱག་རྒྱ།）。

བུམ་པའི་དབང་གཉིས། 二种瓶灌顶。即金刚弟子共灌顶和金刚阿阇黎不共灌顶（ཐུན་མོང་བ་རྡོ་རྗེ་སློབ་མའི་དབང་དང་། ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་གཉིས།）。

བུམ་པའི་ཚད། 瓶之量。指密宗灌顶瓶之大小高低而言。《时轮》中说，息灾增益之瓶，腹圆十有六指，从腹之下至瓶口边高十二指，

从瓶口处至所悬边，量为二指。瓶项量高六指，从悬唇此边至彼边，共有八指，其中二分为项孔量，一分为二唇之宽量。灌顶瓶量亦如是（དུས་འཁོར་ལས་ཞི་རྒྱས་ཀྱི་བུམ་པ་ལ་ལྟོ་བའི་ཁྲུམས་སུ་སོར་བཅུ་དྲུག་དང་ལྟོ་བའི་འོག་ནས་ཁ་དང་མཆུའི་བར་གྱི་དཔངས་སུ་སོར་ཉི་ཤུ། ཁའི་མཚམས་ནས་འཕྱངས་པའི་མཆུ་ལ་སོར་གཉིས་དང་མགྲིན་པའི་དཔངས་སུ་སོར་དྲུག མཆུའི་མཐའ་ནས་མཐའ་གཞན་གྱི་བར་ལ་སོར་བརྒྱད་ཡོད་པའི་ཆ་གཉིས་མགུལ་པའི་སྦུབས་དང་ཆ་གཅིག་མཆུ་གཉིས་ཀྱི་ཞེང་དུ་གསུངས་ཏེ་དབང་གི་བུམ་པ་ཡང་འདྲའོ། ）。

བུམ་དབང་། 宝瓶灌顶。内外续部共同传授的成熟灌顶。在彩粉、绘画的坛场之中，加授水和冠冕等物于弟子身上，使身门诸垢清净，有权修习生起次第之道，于身心中留植证得果位身金刚化身缘分的一种无上密乘灌顶（རྒྱུད་སྡེ་ཕྱི་ནང་ཐུན་མོང་དུ་བསྐུར་བའི་སྨིན་བྱེད་ཀྱི་དབང་སྟེ། རྡུལ་ཚོན་དང་རས་བྲིས་ལ་སོགས་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་བརྟེན་ནས་ཆུ་དང་དབུ་རྒྱན་སོགས་སློབ་མའི་ལུས་ལ་བསྐུར་ཞིང་ལུས་ཀྱི་དྲི་མ་སྦྱངས་ནས། ལམ་བསྐྱེད་རིམ་བསྒོམ་པ་ལ་དབང་ཞིང་འབྲས་བུ་སྐུ་རྡོ་རྗེ་སྤྲུལ་པའི་སྐུ་ཐོབ་པའི་སྐལ་བ་རྒྱུད་ལ་འཛོག་བྱེད་ཀྱི་དབང་། ）。

བུམ་དབང་བཅུ་གཅིག 十一宝瓶灌顶。即：水灌（ཆུའི་དབང་། ）、冠冕灌（ཅོད་པན་གྱི་དབང་། ）、金刚灌（རྡོ་རྗེའི་དབང་། ）、铃灌（དྲིལ་བུའི་དབང་། ）、名灌（མིང་གི་དབང་། ），此为弟子五灌；再加上金刚阿阇黎灌（རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་། ）、密咒灌（སྔགས་ཀྱི་དབང་། ）、授记与解脱合一灌（ལུང་བསྟན་དང་དབུགས་དབྱུང་གཉིས་གཅིག་ཏུ་མཛད་པའི་དབང་། ）、金刚戒灌（རྡོ་རྗེའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཀྱི་དབང་། ）、行戒灌（སྤྱོད་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཀྱི་དབང་། ）、开许灌（རྗེས་གནང་གི་དབང་། ）等，共十一种灌顶。

བུམ་དབང་དང་པོ། 第一瓶灌顶。第一瓶灌顶者。如《略续》所说：初上触及祥慧乳房，目为第一瓶灌顶。

བུམ་དབང་ཕྱི་མ། 第二瓶灌顶。此指由抱持触及九明妃所生妙乐（བུམ་དབང་ཕྱི་མ་ནི། རིག་མ་དགུ་ལ་འཁྱུད་པ་རེག་པ་ལས་བྱུང་བའི་བདེ་བ་ལ་མཛད་པ། ）。

བུམ་རྫས། 瓶物。瓶内装的物品为五药、五宝、五谷、冰片与紫檀等（བུམ་པའི་ནང་རྫས་ཇི་ཙམ་གཞུག་པ་ལ་སྨན་ལྔ་དང་རིན་པོ་ཆེ་ལྔ་དང་འབྲུ་ལྔ་དང་། ག་བུར་ཙནྡན་དམར་པོ་སོགས། ）。

བུདྡྷཿ། 佛陀的另一种写法（བུད་དྷ་ཡི་འབྲི་སྟོལ་གཞན་ཞིག）。

བུདྡྷཿདེབཿ། （梵）佛陀提婆。觉天。印度佛教毗婆沙部一阿阇梨（སངས་རྒྱས་ལྷ་སྟེ། རྒྱ་གར་བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་སློབ་དཔོན་ཞིག）。

བུདྡྷ་པཱ་ལ། （梵）佛陀波罗。佛护。印度中观应成派一论师名（སངས་རྒྱས་བསྐྱངས་ཏེ། རྒྱ་གར་གྱི་དབུ་མ་ཐལ་འགྱུར་བའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བའི་སློབ་དཔོན་ཞིག）。

བུདྡྷ་པཱ་ལི་ཏ། 《佛护论》。佛护论师所著《龙树中论释》。以人名书（སློབ་དཔོན་སངས་རྒྱས་བསྐྱངས་ཀྱིས་མཛད་པའི་དབུ་མ་རྩ་ཤེས་འགྲེལ་པ་སྟེ། གཞུང་གསུང་བ་པོའི་སྒོ་ནས་མཚན་བཏགས་པ། ）。

བུདྡྷ་ཤྲཱི་གྷྲི། （梵）菩提室利欣底。曾到过西藏的一位印度佛学家（བོད་དུ་ཕེབས་མྱོང་བའི་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཞིག）。

བེ་ཅོན་འཆང་། 持棒。阎罗王（གཤིན་རྗེ།）和遍入天（ཁྱབ་འཇུག）的别名。又一女神名。

བཻ་རོ་ཙ་ན། 1.毗卢遮那佛，大日如来（རྣམ་པར་སྣང་མཛད།）。2.贝若杂那，遍照护，又译作毗卢遮那，藏族大译师。八世纪中，生于前藏尼木（སྙེ་མོ།）地方根甲巴阁家中（གན་ངག་པ་གོར་ཟེར་བའི་དུར་སྐྱེས།）。是吐蕃赞普赤松德赞时，在桑耶寺初次选拔藏人出家预试七觉士（སད་མི་མི་བདུན།）之一，后为西藏早期三大译师之一。

བཻ་ཤྲ་ཝ་ཎཿ། （梵）毗沙门，多闻子。参见རྣམ་ཐོས་སྲས། 条。

བེང་། 1.持梃护法。一护法神名（མགོན་པོ་བེང་ཞེས་ལྷའི་བྱེ་བྲག་ཅིག）。2.梃杖。佛教护法神所持兵器（ལྷའི་ཕྱག་མཚན་བེང་དབྱུག）。

བེང་ཆེན། 大梃。藏传佛教护法神手中所持武器，为四方形尖端作三角形的一种特殊形状的大棒（བཟོ་དབྱིབས་གྲུ་བཞི་དང་། རྩེ་མོའི་ངོས་བཞི་འབིགས་དང་འདྲ་བ་ལྷའི་ཕྱག་མཚན་ཁྱད་པར···ཅན་ཞིག）。

བེམ་པོ། 色法。指无生物，没有知觉的东西（སེམས་མེད་པའམ་སྲོག་བྲལ་གྱི་དངོས་པོ།）。

བེམ་པོ་གཉིས། 1.二色法，外色法与内色法（ཕྱིའི་བེམ་པོ་དང་། ནང་གི་བེམ་པོ་གཉིས།）。2.粗分和极微尘（རགས་པ་དང་། རྡུལ་ཕྲ་རབ་གཉིས།）。3.应理和不应行（རིགས་པ་དང་། ལྡན་མིན་གཉིས།）。

བེམ་རིག 色法心法。指物质和精神（གཟུགས་དང་ཤེས་པ།）。

བེམ་རིག་གཉིས། 色法与心法（གཟུགས་དང་ཤེས་པ་གཉིས།）。

བེའུ་བུམ་ཁྲ་བོ། 《彩色手册》。噶当派格西朗塘巴所著，分所缘境为八件，是为修心八颂。世传"肖岗巴修心法"者殆即此欤！其说见土官曲吉尼玛所著《宗教源流镜史》（བཀའ་གདམས་པའི་དགེ་བཤེས་གླང་ཐང་པས་དམིགས་པ····རྣམས་ས་བཅད་བརྒྱད་དུ་མཛད་པའི་བློ་སྦྱོང་ཚིག······བརྒྱད་མ་ལ་ཟེར་བར་གྲགས་ཤིང་། ཤའོ་སྒང་པའི་བློ་སྦྱོང་ཟེར་བ་དེ་ཡིན་ནམ་སྙམ་ཞེས་ཐུའུ་བཀྭན་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མའི་གྲུབ་མཐའ་ལས་བཤད།）。

བེའུ་བུམ་བརྒྱད། 八小册，八小册秘传。即：甚深灌顶小册（ཟབ་མོ་དབང་གི་བེའུ་བུམ།）、指点根本小册（ངོ་སྤྲོད་རྩ་བའི་བེའུ་བུམ།）、耳传引导小册（སྙན་བརྒྱུད་ཁྲིད་ཀྱི་བེའུ་བུམ།）、四门精要小册（སྒོ་བཞི་གནད་ཀྱི་བེའུ་བུམ།）、各种神变小册（སྣ་ཚོགས་རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་བེའུ་བུམ།）、甚深密咒小册（ཟབ་མོ་སྔགས་ཀྱི་བེའུ་བུམ།）、护法空行小册（བཀའ་སྲུང་མཁའ་འགྲོའི་བེའུ·······བུམ།）和要门三胜小册（མན་ངག་རྒྱལ་ཆ་གསུམ་གྱི་བེའུ་བུམ།）。八小册属希解派后期传承法类的密封的不共之法类。

བེའུ་བུམ་སྔོན་པོ། 《蓝色手册》。格西博多哇所说，堆巴·喜饶嘉措所辑有关噶当派菩提道次第的一部论著名（བཀའ་གདམས་པའི་བྱང་···ཆུབ་ལམ་རིམ་གྱི་སྐོར་དགེ་བཤེས་པོ་ཏོ་བའི་གསུང་·····སྒྲོས་ཕྱར་དོལ་པ་ཤེས་རབ་རྒྱ་མཚོས་བསྒྲིགས་པ·······ཞིག）。

བེར་ནག 黑色披风。咒师所着黑衣衫（སྔགས་པའི་ཆས་ཀྱི་གོས་ནག་པོ་ཞིག）。

བཻབྷཱཥིཀ （梵）毗婆沙，有部。参见བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ།条。

བཻཌཱུརྻ་སེར་པོ། 《黄琉璃宝鉴》。公元1698年，第司·桑吉嘉措所著关于格鲁派的寺庙 高僧传记（རབ་བྱུང་བཅུ་གཉིས་པའི་ས་སྟག་ལོར་སྡེ་སྲིད་

སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོས་བརྩམས་པའི་དགེ་ལུགས་པའི···དགོན་པ་དང་བླ་མ་གྲགས་ཅན་སོགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཆོས་འབྱུང་ཞིག）。

བོ་དོང་ཕྱོགས་ལས་རྣམ་རྒྱལ། 博东·乔赖南杰（1357—1450）。又名久美扎巴（འཇིགས···མེད་གྲགས་པ།）。藏传佛教一著名喇嘛，曾建白摩曲定（དཔལ་མོ་ཆོས་སྡིངས།）等寺，创博东派，但未得流传。

བོ་དོང་ཨེའི་དགོན་པ། 博东埃寺。公元1049年，格西大木扎巴在后藏地区所建的一座寺庙名（རབ་བྱུང་དང་པོའི་ས་གླང་ལོར་དགེ་བཤེས···མུ་ཏྲ་པ་ཆེན་པོས་བཏབ་པའི་གཙང་ཕྱོགས་ཀྱི་དགོན···པ་ཞིག）。

བོ་དྷིཿ། （梵）菩提，觉。参见བྱང་ཆུབ།条。

བོ་དྷི་ས་ཏྭ། （梵）菩提萨埵。略作菩萨。觉有情、觉勇识。意为立大志求佛果之人（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ།）。九世纪时，藏人尊称亲教师静命（མཁན་སློབ་ཆོས་གསུམ་གྱི་མཁན་པོ་ཞི་བ···འཚོ།）为菩提萨埵。

བྃ། 榜。从榜字修成宝瓶，鬘论两译俱同，寂静，胜贤、宝铠、毗布底说亦持此说。密乘一咒名（བྃ་ལས་རིན་པོ་ཆེའི་བུམ་པར་བསྒོམ་སྟེ་ཕྲེང་བའི་འགྱུར་གཉིས་ཀ་ལས་དེ་ལྟར་འབྱུང་བ་ལྟར་ཤཱནྟི་པ་དང་རྒྱལ་བ་བཟང་པོ་དང་རཏྣ་རཀྵི་ཏ་དང་བི་བྷཱུ···ཏིས་ཀྱང་ངོ་།）。

བོག་སྟོན། 博顿。献宝和介绍经验之意。修习密宗道时，对进度慢提高不快的人，介绍修习进度快速的经验，谓之博顿（གསང······སྔགས་ཀྱི་ལམ་བསྒོམ་ནས་གནས་ཚད་ཡར་རྒྱས་འགྲོ···རྒྱུ་འགོར་པོ་ཡིན་ན་དེ་ལ་མྱུར་དུ་ཡར་རྒྱས་འབྱུང······ཐབས་ཀྱི་ཉམས་མྱོང་ངོ་སྤྲོད་བྱས་པ།）。

བོད་ཀྱི་གྲུབ་ཆེན་བརྒྱད། 藏地八大成就者。即：奴·桑吉益希、俄朗·嘉瓦乔央、奴·南卡宁波、聂·杂那古摩热、益希措杰、蒙古·拜吉益希、朗·拜吉僧格、贝若杂那（འཇམ··དཔལ་སྨྲའི་བཀའ་བབ་སྣུབ་སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས། དབང་ཆེན་གསུང་གི་དཀའ་བབ་རྒྱལ་བ་མཆོག········དབྱངས། ཡང་དག་ཐུགས་ཀྱི་བཀའ་བབ་གནུབ་ནམ་མཁའི་སྙིང་པོ། ཡོན་ཏན་བདུད་རྩིའི་བཀའ་བབ་ཉཱ་ཛྙཱ་ན་ཀུ་མཱ་ར། འཕྲིན་ལས་ཕུར་པའི་བཀའ་བབ་ཡེ་ཤེས་མཚོ་རྒྱལ། སྲིད་པ་མ་མོའི་བཀའ་བབ་སོག་པོ་དཔལ་གྱི་ཡེ་ཤེས། འཇིག་རྟེན་དྲེགས་པའི་བཀའ་བབ་ལྷང་དཔལ་གྱི་སེང་གེ། སྔགས་ལྡན་ནག་པོའི་བཀའ་བབ་བཻ་རོ་ཙ་ན་སྟེ་བརྒྱད་དོ།）。

བོད་ཀྱི་འཇམ་དབྱངས་རྣམ་གསུམ། 文殊三化身。西藏著名的三位佛教大师，称为文殊菩萨三化身：萨迦班智达·贡噶坚参（ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན།）、贡钦隆钦饶绛·哲梅沃色（ཀུན་མཁྱེན་ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས་དྲི·····མེད་འོད་ཟེར།）、宗喀巴·罗桑扎巴（རྗེ་ཙོང····ཁ་པ་བློ་བཟང་གྲགས་པ།）。

བོད་ཀྱི་རིན་པོ་ཆེ། 西藏宝。即巴赤塞（སྦ་ཁྲི་གཟིགས།），亦名桑希达（སང་ཤི་ཏ།），《大般若经》（ཤེར་ཕྱིན་གྱི་མདོ།）的藏译者。曾随菩提萨埵（མཁན་ཆེན་བོ་དྷི་ས་ཏྭ།）出家，赤松德赞誉之为“西藏宝”。

བོད་ཁམས་སྐྱོང་། 护吐蕃女。四转意主母之一（ཡིད་འགྱུར་གཙོ་མོ་བཞི་པོའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

བོན། 苯教。古代西藏的原始拜物教，据说创始于辛饶（གཤེན་རབ།）。参见བོན་པོ།条。

བོན་སྐུ། 苯身。苯教法身（བོན་པོའི་ཆོས་སྐུ།），相当于佛教的法身（ཆོས་སྐུ།）。

བོན་གྱི་ཐེག་པ་རིམ་དགུ། 苯教九乘。此与藏传佛教旧派（རྙིང་མ།）的大圆满法（རྫོགས་པ་ཆེན་

པོ། ）相似。九乘为：恰辛乘（ཕྱྭ་གཤེན་གྱི······ཐེག་པ། ）、囊辛乘（སྣང་གཤེན་གྱི་ཐེག་པ། ）、殊辛乘（འཕྲུལ་གཤེན་གྱི་ཐེག་པ། ）、色辛乘（སྲིད་གཤེན་གྱི་ཐེག་པ། ）、格辛乘（དགེ་གཤེན་གྱི་ཐེག་པ། ）、仙人乘（དྲང་སྲོང་གི་ཐེག་པ། ）、阿噶尔乘（ཨ་དཀར་གྱི་ཐེག་པ། ）、殊辛乘（ཡེ་གཤེན་གྱི་ཐེག་པ། ）、特大玛徐巴乘（ཁྱད་པར་ཆེན་པོ་མ····ཞུ་པའི་ཐེག་པ། ）。

བོན་སྒྲུང་། 苯教的传记故事（བོན་པོའི་ཆོས་འབྱུང་རྣམ་ཐར། ）。

བོན་སྒྲུང་ལྡེའུ་གསུམ། 苯教的三个派别。第九代吐蕃赞普布德贡杰时，以迷信活动协助维护王权的三种苯教职业者（ཟུར་བོད་རྗེ་སྤུ་དེ······གུང་རྒྱལ་སྐབས་རྨོངས་དད་ཀྱི་བྱ་སྤྱོད་ལ་བརྟེན་ནས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་རོགས་བྱེད་མཁན་བོན་ཆོས་ཀྱི་གྲུབ······མཐའ་ཁག་གསུམ། ）。

བོན་གཏོ། 苯教禳解术（བོན་ལུགས་ཀྱི་གཏོ་བཅོས། ）。

བོན་སྟོན་བསངས་མཆོད། 苯教桑祭。西藏原始宗教苯教在夏天举行的一种以各种树 枝和粮食“煨桑”的祭祀活动。

བོན་མདོ། 苯经。西藏原始宗教苯教的末期，改窜佛教的论典而成的苯教经典（ཟུར་བསྒྱུར་བོན་གྱིས་སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བསྟན·······བཅོས་བསྒྱུར་ནས་བྱུང་བ་རྣམས། ）。

བོན་པོ། 苯教。简称བོན། 。西藏古代拜物教。据说创始人名辛饶（གཤེན་རབ། 年代不详）。该教盛行时分为“多苯”（བརྡོལ་བོན། ）、“恰苯”（འཁྱར་བོན། ）、“居苯”（བསྒྱུར་བོན། ）三派。又分为“黑苯”（ནག་བོན། ）和“白苯”（དཀར་བོན། ）两支。以祷神伏魔为人禳病、送死为业，到赞普布德贡杰时，参预政权，成为统治阶级的统治工具。佛教盛行时，此教衰微，由于自己没有系统的见、行、修道之法，抄袭佛教理论，成为苯教经典以自存，后来成为同佛教差别不大的教派。

བོན་པོའི་ཆོས། 苯教之法。也作辛饶（苯教教主名）之法，如呼天神，以血肉作供品（སྟོན་པ་གཤེན་རབ་ཀྱི་ཆོས་ཏེ་ལྷ་འབོད་དེ་ཤ་ཁྲག་གིས·······མཆོད་པ་གཏོར་བ་ལྟ་བུ། ）。

བོན་བློན། 苯伦。崇苯官员，信仰苯教的大臣。吐蕃赞普赤松德赞时期（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན། 755—797在位）佛苯之间发生过多次斗争。当时倾向苯教一方的人是达热路恭（ཏ་ར·······ཀླུ་གོང་། ）、大历算家琼波佟促（རྩིས་པ་ཆེན་པོ་ཁྱུང་པོ་དུམ་ཚུགས། ）、琼波则哇才弥（ཁྱུང་པོ་རྩེ་བ་ཚེ་མི། ）等人。

བོན་གཞུང་། 苯教经典。指济龙三经等苯教典籍（བོན་ལུགས་ཀྱི་དཔེ་ཆ་ཀླུ་འབུམ་སོགས། ）。

བོན་ལུགས། 苯教，苯波教。参见བོན་པོ། 条。

བོན་གཤེན། 辛饶祖师（བོན་སྟོན་གཤེན་རབ། ）。西藏原始宗教苯教的首创者。

བོན་ལྷ། 苯教神。苯教徒所信奉的神（བོན་པོས་བསྟེན་གསོལ་བྱེད་པའི་ལྷ། ）。

〔དབ〕

དབང་། 权力，又作灌顶，为དབང་བསྐུར། 的简称。参见དབང་བསྐུར། 条。

དབང་ཀུན་དགའ་ལེགས་པ། 阐化王·贡噶列巴。意译庆喜善。明史作公葛列思巴中奈领占坚参巴儿藏卜。帕竹第司第八代，自1448年至1457年，执政九年。1469明成化五年己丑，奉命袭阐化王位（ཕག་གྲུ་སྡེ་སྲིད་ཁྲི·····རབས་བརྒྱད་པ་འདིས་རབ་བྱུང་བརྒྱད་པའི་ས·········

འབྲུག་ལོ་ནས་མི་སྣང་ཤོའི་བར་ལོ་དགུ་སྲིད་བསྐྱངས། རབ་བྱུང་བརྒྱད་པའི་ས་སྣང་ཤོར་ཆེན་ཏང་རྒྱལ་པོའི་བཀའ་འབྲེལ་དབང་གི་གོ་ས་ཐོབ།)。

དབང་བསྐུར། 灌顶。佛教密宗经典说，自己无论信仰任何本尊，都需上师授以对本尊的修学、诵咒、礼拜和观察手势等的权力，此种授与，谓之灌顶（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི······ གསང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་ནས་བཤད་སྲོལ་ལ། རང་གིས་དད་པ་བྱེད་པའི་ཡི་དམ་གྱི་ལྷ་གང་དང་གང······ ཡིན་པ་དེའི་སྐུ་བསྒོམ་པ་དང་། སྔགས་བཟླ་བ། ཕྱག་འཚལ་བ། ཕྱག་མཚན་ལ་ལྟ་བ་དང་། རིག་པ་སོགས་ཀྱི་དབང་ཆ་སྤྲིན་པ་ལ་ཟེར།)。

དབང་བསྐུར་ཆེན་པོ། 大灌顶。佛教密宗无上密部本尊灌顶，为密宗的大灌顶（བླ་མེད་རྒྱུད་ཀྱི་ལྷའི་དབང་བསྐུར་རམ་གསང་སྔགས་ཀྱི་དབང······ བསྐུར་ཆེན་པོ།)。

དབང་བསྐུར་དྲུག 六种灌顶。即：花鬘灌顶、水灌顶、冠灌顶、金刚灌顶、主灌顶和名灌顶六种（ཕྲེང་བའི་དབང་དང་། ཆུའི་དབང་དང་། ཅོད་པན་གྱི་དབང་དང་། རྡོ་རྗེའི་དབང་དང་། བདག་པོའི་དབང་དང་མིང་གི་དབང་དང་བཅས་པ་སྟེ་དྲུག)。

དབང་བསྐུར་བ་སྣོད་རུང་གི་ཆོ་ག 灌顶成法器仪轨。为弟子灌顶时，其仪轨为：（1）灌顶仪轨；（2）犯三昧耶还净法和曼陀罗后法（ཐོག་མར་བསྐུར་བའི་ཆོ་ག་དང་། དམ་ཚིག་ཉམས་ན་གསོ་བའི་ཚུལ་དང་། དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་མཇུག་གི་ཆོ་གའོ།)。

དབང་བསྐུར་བ་གསུམ། 三种灌顶。《集密后续》云："灌顶分三种，瓶灌顶第一，密灌顶第二，慧智灌顶为第三（འདུས་པའི་ཕྱི་མ······ ལས། དབང་བསྐུར་བ་ནི་གསུམ་དུ་དབྱེ། བུམ་པའི་དབང་ནི་དང་པོ་སྟེ། གསང་བའི་དབང་ནི་གཉིས་པ་ཡིན། ཤེས་རབ་ཡེ་ཤེས་གསུམ་པའོ།)。

དབང་བསྐུར་བའི་ཆོ་ག་གཉིས། 二种灌顶仪轨。即：依止彩绘曼陀罗灌顶仪轨和依止余曼陀罗灌顶断疑（རྡུལ་ཚོན་ལ་བརྟེན་ནས་དབང······ བསྐུར་བའི་ཆོ་ག་དང་། དཀྱིལ་འཁོར་གཞན་ལ་བརྟེན་ནས་དབང་བསྐུར་བ་ལ་དོགས་པ་གཅོད······ པའོ།)。

དབང་བསྐུར་བའི་ཆོ་ག་གསུམ། 三种灌顶仪轨。即：自入灌顶承受赐与请求悉地，得谛加持和为弟子灌顶（རང་ཉིད་ཞུགས་ཤིང་དབང······ བླངས་ནས་གནང་བ་ནོད་པ། དངོས་གྲུབ་ཞུ་ཞིང་བདེན་པའི་བྱིན་བརླབ་བྱ་བ། སློབ་མ་ལ་དབང་བསྐུར་བ་སྟེ་གསུམ།)。后者又有三种仪轨。即：入坛城仪轨、入坛城后灌顶仪轨、灌顶结行仪轨（དཀྱིལ་འཁོར་དུ་གཞུག[illegible]ཆོ་ག ཞུགས་པ་ལ་དབང་བསྐུར་བའི་ཆོ་ག དབང་གི་མཐའ་བརྟེན་གྱི་ཆོ་ག་སྟེ་གསུམ།)。

དབང་བསྐུར་བའི་ཆོ་འཕྲུལ། 灌顶神变。密乘瑜伽部修习中四神变之一。为各自种姓应当具有的身、智、总持、等持授予灌顶（རྣལ······ འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་སྒོམ་པ་ཆོ་འཕྲུལ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག······ སྟེ། རང་རང་གི་རིགས་ཀྱི་དབང་གང་ཡིན་གྱི་སྐུ་དང་ཡེ་ཤེས་དང་གཟུངས་དང་ཏིང་ངེ་འཛིན་དང······ ལྡན་པར་དབང་བསྐུར་བའོ།)。

དབང་བསྐུར་བའི་བྱེད་པ་པོ་གཉིས། 二能灌顶者。弟子为受灌顶故须请白师长，师长则须请白灌顶诸尊以为灌顶，是故有二能灌顶者（སློབ་མས་སློབ་དཔོན་ལ་དབང་གི་དོན་དུ་གསོལ་བ······ འདེབས་དགོས་ལ། སློབ་དཔོན་གྱིས་དབང་གི་ལྷ་ལ་གསོལ་བ་བཏབ་ནས་དབང་བསྐུར་དགོས་པས······ དབང་བསྐུར་བའི་བྱེད་པ་པོ་གཉིས་ཡོད་དོ།)。

དབང་བསྐུར་བའི་རྩལ་བཞི། 四灌顶：瓶灌顶；

密灌顶；慧智灌顶和第四灌顶（བུམ་པའི་……དབང་དང་། གསང་བའི་དབང་དང་། ཤེས་རབ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དབང་དང་། དབང་བཞི་པ་བསྐུར་བའོ། ）。

དབང་ཁྲིད། 灌顶讲经。即指引求得福果和获得解脱之道而言（བསོད་ནམས་འབྲས་བུ་སྨིན……པར་བྱེད་པ་ལ་དབང་དང་། ཐར་པའི་ལམ་གྲོལ་བར་སྟོན་པ་ལ་ཁྲིད་ཟེར། ）。

དབང་གི་དངོས་གཞིའི་ཆོ་ག 灌顶正行仪轨。密乘灌顶过程之一。此有坛场程序，修坛设供，自入坛城，授予灌顶等（དབང་བསྐུར……བའི་སྐོར་བའི་ཆོ་གའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ལས་རིམ་དང་སྒྲུབ་མཆོད་དང་། བདག་འཇུག གཞན་ལ་དབང་བསྐུར་བ་རྣམས་སོ། ）。

དབང་གི་ཆུ་བོ་རྣམ་པར་དག 清净灌顶。密宗灌顶仪式的一种。

དབང་གི་ཆུ་བོ་བཞི། 灌顶四流。四种灌顶：本尊灌顶、经卷灌顶、自证技能灌顶、善知识灌顶（ཡི་དམ་ལྷའི་དབང་དང་། བཀའ་རྒྱུད་པོ་ཏིའི་དབང་། རང་རིག་པ་རྩལ་གྱི་དབང་། དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་གྱི་དབང་ངོ་། ）。

དབང་གི་ཆུ་བོ་བཞིའི་ཆས། 四灌顶法器。善知识灌顶，八法器灌化身顶；经卷灌顶，八内法器灌受用身顶；本尊灌顶，八密法器灌法身顶；圆满大手印灌顶，十灌顶法器灌不变金刚顶（ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་བཤེས་གཉེན་དབང་། ཕྱིའི་ཆས་བརྒྱད་སྤྲུལ་པའི་སྐུ་རུ་བསྐུར། ཆོས་བཀའ་གཏད་པ་པོ་ཏི་གླེགས་བམ་དབང་། ནང་གི་ཆས་བརྒྱད་ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་སྐུར་བསྐུར། རིག་པའི་རྩལ་དབང་ཡི་དམ་ལྷའི་དབང་། གསང་བའི་ཆས་བརྒྱད་ཆོས་ཀྱི་སྐུ་རུ་བསྐུར། ཡོངས་རྫོགས་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་མཆོག་གི་དབང་། དབང་གི་ཆས་བཅུ་མི་འགྱུར་རྡོ་རྗེར་བསྐུར། ）。

དབང་གི་ཆོ་གའི་རིམ་པ་དངོས། 正作灌顶仪轨次第。《幻网经》云："先摄受地基，次日行预备，三晚正入坛"故此分三：地仪轨；预备仪轨；正行仪轨。此为正作灌顶仪轨次第（སྒྱུ་དྲའི་གཉིས་པ་ལས། དང་པོ་ས་གཞི་ཡོངས་སུ་གཟུང་། གཉིས་པ་སྟ་གོན་གནས་པ་སྟེ། ཐུན་གསུམ་པ་ནི་འཇུག་པ་ཡིན། ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་གསུམ། སའི་ཆོ་ག་དང་། སྟ་གོན་གྱི་ཆོ་ག་དང་། དངོས་གཞིའི་ཆོ་གའོ། ）。

དབང་གི་མཐའ་རྟེན། 灌顶结行。灌顶仪轨已毕，弟子供曼遮以酬大恩，自承许以守誓言，献三门以为仆役，回善行以向菩提（སློབ་མས་དབང་ཐོབ་པར་བཀའ་དྲིན་གཏང་རག་ཡོན་དུ……མཎྜལ་དབུལ་བ་དང་། དམ་ཚིག་བསྲུང་བར་ཁས་བླང་བ། སྒོ་གསུམ་བྲན་དུ་དབུལ་བ། དགེ་བ་བསྔོ་བ་སོགས་བྱ་བའོ། ）。

དབང་གི་ཕྲིན་སྲེག 怀柔护摩。招聚人及财物等的火供仪轨（མི་ནོར་ཟས་སོགས་དབང་དུ་འདུ་ཐབས་ཀྱི་སྲེག་ཆོག）。

དབང་གི་སྦྱོར་བ། 灌顶加行。凭依彩粉坛场及绘画坛场传授灌顶的三种仪轨：坛地仪轨、预备仪轨和正行仪轨（རྡུལ་ཚོན་དང་རས་བྲིས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་བརྟེན་ནས་དབང་བསྐུར་བའི་ཆོ་ག……གསུམ་སྟེ་སའི་ཆོ་ག་དང་། སྟ་གོན་གྱི་ཆོ་ག་དང་། དངོས་གཞིའི་ཆོ་གའོ། ）。

དབང་གི་རབ་བྱེད། 《灌顶品》是熟悉《鬘论》之印度论师所著，非足无畏自著（ཕྲེང་བ་ལ……འདྲིས་པའི་རྒྱ་གར་བ་ཞིག་གིས་བྱས་ཀྱི། ཞབས་ཀྱིས་བྱས་པ་མིན། ）。

དབང་གི་ལྷ། 灌顶佛，灌顶本尊（དཀྱིལ……འཁོར་དུ་དབང་བསྐུར་བའི་ཡི་དམ་གྱི་ལྷ། ）。灌顶

必先确定某一本尊为修学的对象。如灌红观音顶，红观音为修学的本尊。此本尊即称为灌顶本尊。

དབང་གི་ལྷ་མོ། 怀柔佛母，作明佛母（ཀུ་མོ……རིག་བྱེད་མ།），一本尊名。

དབང་གྲགས་རྒྱལ་མཚན། 旺扎坚参。旧译作旺出儿监藏，为元朝第九任帝师。他从公元1322年起代理第八任帝师贡噶洛追坚参贝桑波（ཀུན་དགའ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན་དཔལ་བཟང་པོ། 旧译作：公哥罗古罗思坚藏班藏卜）的职务，直至1325年。因为当时贡噶洛追坚参贝桑波返回西藏，后于1324年返京时，旺扎坚参已去世。《元史》释老传载：公元1325年（泰定二年）旺扎坚参卒。

དབང་གྲལ། 灌顶席。许多佛教徒同时接受灌顶时列坐的次序（དབང་བསྐུར་དུས་ཀྱི་ཚོགས……གྲལ།）。

དབང་ངེས་པར་བསྟན་པའི་འགྲེལ་པ། 《定示灌顶释论》。惹玛巴拉（ར་མ་པཱ་ལ། བོད་སྐད་དུ་དགའ་བ་སྐྱོང་བ་ཟེར།）著。惹玛巴拉系梅哲哇（མཻ་ཏྲི་པ།）的四大弟子之一。

དབང་མངོན་ལྔ། 五种根现识。根现识依增上缘可分为五种：眼、耳、鼻、舌、身等五根现识（དབང་པོའི་མངོན་སུམ་ལ་བདག་རྐྱེན་གྱི་སྒོ……ནས་དབྱེ་ན་ལྔ་སྟེ། མིག་གི་དབང་མངོན་དང་། རྣ་བའི་དབང་མངོན་དང་། སྣའི་དབང་མངོན་དང་། ལྕེའི་དབང་མངོན་དང་། ལུས་ཀྱི་དབང་མངོན་རྣམས་སོ།）。

དབང་ལྔ། 五灌顶。此五想第一顶上为不动，第二右耳上为宝生，第三脑后为弥陀佛，第四左耳上为不空，第五囟门上为毗卢佛，皆由水成。五灌顶后乃有五佛严顶（དང་པོ་ལ་སྤྱི……གཙུག་ཏུ་མི་བསྐྱོད་པ། གཉིས་པ་ལ་རྣ་ལྕག་གཡས་སུ་རིན་འབྱུང་། གསུམ་པ་ལ་ལྟག་པར་འོད་དཔག་མེད། བཞི་པ་ལ་རྣ་ལྕག་གཡོན་དུ་དོན་གྲུབ། ལྔ་པ་ལ་མཚོག་མར་རྣམ་སྣང་རྣམས་ཆུ་ལས་གྲུབ་པར……བསམ་པར་བཤད་དེ། འདིའི་ལྷག་ན་དབང་ལྔ་ཁ་ཁོག་པས་རིགས་ལྔའི་དབུ་རྒྱན་བྱེད་པའོ།）。

དབང་ལྔའི་རང་བཞིན། 五灌顶自性。毳衣大师说：以自性净法性，染污末那，第六意识，前五根识，及阿赖耶，转依所成之法界体性智，平等性智，妙观察智，成所作智，大圆镜智而为自性"（ལྭ་བ་པས་དབང་པོ་དེ་རང……བཞིན་རྣམ་དག་གི་ཆོས་ཉིད་དང་ཉོན་ཡིད་དང་ཡིད……ཤེས་དང་སྒོ་ལྔའི་རྣམ་ཤེས་དང་ཀུན་གཞི་གནས……འགྱུར་པའི་ཆོས་དབྱིངས་ཡེ་ཤེས་དང་མཉམ་ཉིད……དང་སོར་རྟོག་དང་བྱ་བ་ནན་ཏན་དང་མེ་ལོང་ལྟ……བུའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རང་བཞིན་དུ་བཤད་པའོ།）。

དབང་སྔོན་དུ་འགྲོ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་གསུམ། 灌顶前行三曼陀罗。即：彩绘曼陀罗，布绘曼陀罗和身曼陀罗。身曼陀罗名为自性成就，余二名假造曼陀罗。不依仪轨修成得名，三者皆是意所造故（རྡུལ་ཚོན་དང་རས་བྲིས་དང……ལུས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་བཅས་གསུམ་པ་ལས། ལུས་དཀྱིལ་ལ་རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པ་དང་གཞན་གཉིས……ལ་བཅོས་མའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཞེས་པའི་དོན་ནི། ཆོ་གས་བསྒྲུབས་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་དབང་དུ་བྱས་པ……མིན་ཏེ། དེའི་དབང་དུ་བྱས་ན་གསུམ་ཡང་ཡིད་ཀྱིས་བཅོས་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ།）。

དབང་བཅུ། 十自在。即：命自在（ཚེ་ལ་དབང་བ།）、心自在（སེམས་ལ་དབང་བ།）、资具自在（ཡོ་བྱད་ལ་དབང་བ།）、业自在（ལས་ལ་དབང་བ།）、解自在（མོས་པར་དབང་བ།）、受生自在（སྐྱེ་བར་དབང་བ།）、愿自在（སྨོན་ལམ་ལ་དབང་བ།）、神力自在（རྫུ་འཕྲུལ་ལ་དབང་བ།）、智自在（ཡེ་ཤེས་ལ་དབང་བ།）、

法自在（ཆོས་ལ་དབང་བ།）。

དབང་བཅུ་གཅིག 十一种灌顶。瑜伽部密乘十一种入门：弟子五灌顶和阿阇梨六灌顶（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་འཇུག་སྒོ་དབང་བཅུ་གཅིག་སྟེ། སློབ་མའི་དབང་ལྔ་དང་། སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་དྲུག་རྣམས···སོ།）。

དབང་ཆེན། 大灌顶。为དབང་བསྐུར་ཆེན་པོ། 的缩写。

དབང་ཆེན་མ། 1.帝释后妃（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་བཙུན···མོ།）。2.天女之一（ལྷའི་བུ་མོ།）。

དབང་ཆོ་ག 《灌顶仪轨》。为铃论师（དྲིལ་བུ···ཞབས།）所著。

དབང་རྟེན་ལྔ། 五依处。空、风、火、水、土五大凭依之处（ནམ་མཁའི་རྟེན་དང་རླུང་གི་རྟེན···དང་མེའི་རྟེན་དང་ཆུའི་རྟེན་དང་ས་ཡི་རྟེན་སྟེ·········ལྔའོ།）。

དབང་ཐང་། 有善根者，善根大者，有福德者（སྐལ་བཟང་ཅན་དང་སྐལ་པ་ཆེ་བ་དང་བསོད་ནམས་ཅན།）。

དབང་དོན། 根义。根所缘境（དབང་པོའི་ཡུལ།），即色（གཟུགས།）、声（སྒྲ།）、香（དྲི།）、味（རོ།）、触（རེག་བྱ།）等。如眼根之境为色处，耳根之境为声处（མིག་གི་དབང···པོའི་ཡུལ་གཟུགས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད། རྣ་བའི་དབང་པོའི་ཡུལ་སྒྲའི་སྐྱེ་མཆེད་ལྟ་བུ།）。

དབང་མདོར་བསྟན། 《灌顶略示》。有卓译师（འབྲོ་ལོ་ཙཱ་བ།）、惹译师（རྭ་ལོ་ཙཱ་བ།）、闷垅巴（མན་ལུང་པ།）、扎蔡巴·仁杰（སྒྲ་ཚད་པ་རིན་རྒྱལ།）、邦译师（དཔང་ལོ་ཙཱ་བ།）、雅垅译师（ཡར་ཀླུངས་ལོ་ཙཱ་བ།）等人的藏译本。

དབང་མདོར་བསྟན་གྱི་འགྲེལ་པ། 《总示灌顶释》。那若巴（ནཱ་རོ་པ།）著。

དབང་དྲུག་པ། 第六灌顶。金刚阿阇黎灌顶与不退灌顶二者，入正诠实境者，为第六灌顶（རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་དང་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི···དབང་གཉིས་ཀྱི་སྒྲ་འཇུག་པའི་ཡུལ་དངོས་ནི་དབང···དྲུག་པ་ཉིད་ཡིན།）。

དབང་ལྡན། 自在天。自在方阿字出生自在天白色，乘牛五上，结发髻，著骨饰，手执三尖杖及小鼓（དབང་ལྡན་དུ་ཨཱཿལས་དབང་ལྡན·········དཀར་པོ་གླང་མཆོག་ལ་གནས་པ་ནལ་པའི་ཐོར་ཚུགས···དང་རུས་པའི་རྒྱན་དང་ལྡན་པ་རྩེ་གསུམ་པས་མཚན···པའི་ཁ་ཊྭཱཾ་ག་དང་ཅང་ཏེའུ་འཛིན་པ།）。

དབང་པོ། 根。意为"能生"，具有能生作用的根本。如眼根能生眼识，耳根能生耳识等。

དབང་པོ་དགུ། 九根。见道圣者所有九根。即：五清净根、乐根、喜根、舍根和意根，共为九根（འཕགས་པའི་རྒྱུད་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་དབང་པོ་དགུ···སྟེ། རྣམ་བྱང་གི་དབང་པོ་ལྔ་དང་། ཚོར་བདེ། ཡིད་བདེ། བཏང་སྙོམས་བཅས་གསུམ་དང་། ཡིད་དབང་བཅས་དགུའོ།）。

དབང་པོ་ལྔ། 五根。即：眼根（མིག་གི་དབང······པོ།）、耳根（རྣ་བའི་དབང་པོ།）、鼻根（སྣའི་དབང་པོ།）、舌根（ལྕེའི་དབང་པོ།）、身根（ལུས་ཀྱི་དབང་པོ།）。另有五根为：信根（དད་པའི་དབང་པོ།）、精进根（བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི·····དབང་པོ།）、念根（དྲན་པའི་དབང་པོ།）、定根（ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་དབང་པོ།）、慧根（ཤེས་རབ་ཀྱི་དབང་པོ།）。

དབང་པོ་མཆོག་དམན་མཁྱེན་པའི་སྟོབས། 知根胜劣智力。如实了知信等诸根利钝中等差别智力。如来十力之一（དད་པའི་དབང···པོ་སོགས་དབང་པོ་ཆེས་རྣོ་བ་མཆོག་དང་། དབང་

པོ་འབྲིང་དང་། དབང་པོ་རྟུལ་བ་སོགས་མཆོག་མ་ཡིན་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་མཁྱེན་པ་སྟེ། དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྟོབས་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

དབང་པོ་ཉེར་གཉིས། 二十二根。即：七所依根（རྟེན་གྱི་དབང་པོ་བདུན། ）、二有相根（རྟེན་ཅན་གྱི་དབང་པོ་གཉིས། ）、五受用根（ཚོར་བའི་དབང་པོ་ལྔ། ）、五清净根（རྣམ་བྱང་གི་དབང་པོ་ལྔ། ）、三无漏根（ཟག་མེད་གྱི་དབང་པོ། ），总为二十二根。

དབང་པོ་རྟུལ། 钝根。谓四谛瑜伽师不知实义故是钝根（བདེན་པ་བཞིའི་རྣལ་འབྱོར་པ་ནི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་མ་ཤེས་པས་དབང་རྟུལ། ）。

དབང་པོ་དྲུག 六根。即：眼、耳、鼻、舌、身、意。前五者为有形根，后者为无形根（མིག་དང་། རྣ་བ། སྣ། ལྕེ། ལུས་བཅས་དབང་པོ་གཟུགས་ཅན་པ་ལྔ། ཡིད་དབང་གཟུགས་མེད་པ་གཅིག་སྟེ་དྲུག）。

དབང་པོ་རྣོ། 上根。诸咒行者,全无愚蒙,此是上根（སྔགས་ཀྱི་སྒོར་སྤྱོད་པ་རྣམས་ནི་གང་དུ་ཡང་མ་རྨོངས་པས་དབང་པོ་རྣོ། ）。

དབང་པོ་རྣོ་བའི་ཁྱད་པར། 利根差别。利根差别谓四谛瑜伽师不知实义故是钝根，波罗蜜多诸瑜伽师方便错乱故是中根，惟诸咒行者，全无愚蒙方是上根（དབང་པོ་རྣོ་བའི་ཁྱད་པར་ནི། བདེན་པ་བཞིའི་རྣལ་འབྱོར་པ་ནི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་མ་ཤེས་པས་དབང་པོ་རྟུལ་ལ། ཕར་ཕྱིན་གྱི་རྣལ་འབྱོར་པ་ནི་ཐབས་ལ་འཁྲུལ་བས་……དབང་པོ་འབྲིང་ངོ་། སྔགས་ཀྱི་སྒོར་སྤྱོད་པ་རྣམས་གང་དུ་ཡང་མ་རྨོངས་པས་དབང་པོ་རྣོ་བའོ། ། ）。

དབང་པོ་གཟུགས་ཅན་པ། 有色根。有形色的感觉器官。作为能生自果根识的不共增上缘中存在的内净色（རང་འབྲས་དབང་ཤེས་ཀྱི……ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བདག་རྐྱེན་བྱེད་པའི་རིགས……སུ་གནས་པའི་ནང་གི་གཟུགས་ཅན་དྭངས་པའོ། ）。

དབང་པོ་གཟུགས་ཅན་པ་ལྔ། 有色五根。有形的五种感觉器官：眼根、耳根、鼻根、舌根、身根（མིག་གི་དབང་པོ་དང་། རྣ་བའི་དབང་པོ། སྣའི་དབང་པོ། ལྕེའི་དབང་པོ། ལུས་ཀྱི་དབང་པོ་བཅས་ལྔའོ། ）。

དབང་པོ་གསུམ། 三根，三无漏根。依见道、修道、无学道次第划分的三种无漏根：未知当知根、已知根和具知根（མཐོང་ལམ་དང་། སྒོམ་ལམ། མི་སློབ་པའི་ལམ་ལ་བརྟེན་ནས་རིམ་གྱིས་རྣམ་པར་བཞག་པའི་ཟག་མེད་ཀྱི་དབང་པོ་གསུམ་སྟེ། ཡོངས་སུ་མ་ཤེས་པ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པའི་དབང་པོ་དང་། ཡོངས་སུ་ཤེས་པའི་དབང་པོ་དང་། ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་རྟོགས་པའི་དབང་པོ་བཅས་གསུམ། ）。

དབང་པོའི་སྒོ་དྲུག 六根门,六根。即：眼（མིག）、耳（རྣ། ）、鼻（སྣ）、舌（ལྕེ）、身（ལུས）、意（ཡིད）。

དབང་པོའི་དགྲ། 帝释敌。阿修罗之异名（ལྷ་མ་ཡིན་གྱི་མིང་། ）。

དབང་པོའི་མངོན་སུམ། 根现识。四种现识之一。各自增上缘有色根中所生、离分别心、无有错乱之耽著识。如闻声之耳识和见瓶之眼识（མངོན་སུམ་བཞིའི་ནང་གསེས། རང་གི་བདག་རྐྱེན་དབང་པོ་གཟུགས་ཅན་པ་ལས་བྱུང་ཞིང་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི་གཞན་རིག དཔེར་ན་སྒྲ་འཛིན་རྣ་ཤེས་དང་། བུམ་འཛིན་མིག་ཤེས་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ། ）。

དབང་ཕྱུག 大自在天。同དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།条。

དབང་ཕྱུག་གི་བུ་མོ་བདུན། 大自在天之七女。佛书说非天跟大自在天相斗，大自在天

之明点坠地而成七女。即：梵天母、自在母、遍入母、亥母、忿怒母、丑身母和妙龄母（ཐོན་ལྷ་མ་ཡིན་ཙ་ཙ་དང་དབང་ཕྱུག་འཐབ་པ་ན་དབང་ཕྱུག་གི་ཐུལ་ས་ལ་ལྷུང་བ་ལས་ལྷ་མོ་བདུན་དུ་གྱུར་པ་ནི། ཚངས་མ་དང་། དབང་མོ། ཁྱབ་འཇུག་མ། ཕག་མོ། དྲག་མོ། ལུས་ངན་མོ། གཞོན་ནུ་མ་བཅས་སོ།）。

དབང་ཕྱུག་གི་ཡོན་ཏན་བརྒྱད། 自在八功德。即：身细小（གཟུགས་ཕྲ་བའི་ཡོན་ཏན།）、身粗大（གཟུགས་རགས་པའི་ཡོན་ཏན།）、轻（ཡང་བའི་ཡོན་ཏན།）、遍满（ཁྱབ་པའི་ཡོན་ཏན།）、实获（ཡང་དག་ཐོབ་པའི་ཡོན་ཏན）、极明（རབ་ཏུ་གསལ་བའི་ཡོན་ཏན།）、不变（བརྟན་པའི་ཡོན་ཏན།）、诸欲圆满（འདོད་དགུ་འབྱུང་བའི་ཡོན་ཏན།）。同དབང་ཕྱུག་ཡོན་ཏན་རྣམ་བརྒྱད། 。

དབང་ཕྱུག་བརྒྱད། 八自在。即：身自在（སྐུའི་དབང་ཕྱུག）、语自在（གསུང་གི་དབང་ཕྱུག）、意自在（ཐུགས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག）、神变自在（རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་དབང་ཕྱུག）、遍行自在（ཀུན་འགྲོའི་དབང་ཕྱུག）、随欲自在（ཅི་འདོད་ཀྱི་དབང་ཕྱུག）、事业自在（འཕྲིན་ལས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག）、功德自在（ཡོན་ཏན་གྱི་དབང་ཕྱུག）。

དབང་ཕྱུག་ཆུང་བ། 小自在天。东北方护方神（བྱང་ཤར་ཕྱོགས་སྐྱོང་།）。

དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ། 大自在天。东方护法神（ཤར་གྱི་ཕྱོགས་སྐྱོང་།）。

དབང་ཕྱུག་པ། 自在天派。古印度一宗教派别名。此派以自在天为导师（ཁྱབ་འཇུག་སྟོན་པར་འཛིན་པ་ཡིན།），主张欲界自在天能生情器世间万物（སྣོད་བཅུད་ཐམས་ཅད་འདོད་ཁམས་པའི་དབང་ཕྱུག་གིས་སྣ་ཚོན་དུ་བཏང་ནས་ཕྱུས་པར་འདོད།）。

དབང་ཕྱུག་བུ་གཉིས། 自在天之二子。即：毗那夜迦和六面童子（ཚོགས་བདག་དང་གདོང་དྲུག）。

དབང་ཕྱུག་ཡོན་ཏན་རྣམ་བརྒྱད། 大自在天八圣德。即：身细、身轻、实获、实欲、应供、自在性、驾驭和诸意圆满（ཕྲ་དང་། ཡང་དང་། རབ་ཐོབ་དང་། རབ་འདོད་དང་། མཆོད་འོས་དང་། དབང་ཕྱུག་ཉིད་དང་། དབང་དུ་བསྒྱུར་བ་དང་། འདོད་དགུར་བསྒྱུར་བའོ།）。同དབང་ཕྱུག་གི་ཡོན་ཏན་བརྒྱད། 条。

དབང་འབྲིང་། 中根。波罗蜜多诸瑜伽师，方便错乱，故是中根（པར་ཕྱིན་གྱི་རྣལ་འབྱོར་པ་ནི་ཐབས་ལ་འཁྲུལ་བས་དབང་པོ་འབྲིང་ངོ།）。

དབང་བཞི། 四种灌顶。即：宝瓶灌顶（བུམ་དབང་།）、秘密灌顶（གསང་དབང་།）、智慧灌顶（ཤེར་དབང་།）、句义灌顶（ཚིག་དབང་།）。或作：瓶灌、密灌、智灌、句灌。

དབང་བཞི་པ། 第四灌顶。由修第三灌顶所示之俱生智，最后离一切障周遍清净，即第四灌顶（དབང་གསུམ་པའི་སྐབས་སུ་ངོ་སྤྲོད་པའི་ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་དེ་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུན་གོམས་པར་བྱས་པ་ལས། མཐར་སྒྲིབ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་ཞིང་ཡོངས་སུ་དག་པར་རྫོགས་པ་ནི་དབང་བཞི་པའོ།）。

དབང་བཞིའི་རྒྱུད་བཞི་སྨིན་པ། 四灌顶四成熟。即：外瓶灌顶身成熟，内密灌顶语成熟，密慧灌顶意成熟和密句灌顶心成熟（ཕྱི་བུམ་པའི་དབང་གི་ལུས་སྨིན། ནང་གསང་དབང་གི་ངག་སྨིན། གསང་བ་ཤེས་རབ་དབང་གི་ཡིད་སྨིན། ཡང་གསང་ཚིག་དབང་གི་སེམས་སྨིན་པའོ།）。

དབང་ཡོན། 灌顶供。接受灌顶时，供奉上师和佛的物品（དབང་ཞུ་སྐབས་འབུལ་རྒྱུའི་དངོས་པོ།）。

དབང་ལུང་། 灌顶传经。佛教徒在密乘方面进行的灌顶和显乘方面进行的传经(གསང་……སྔགས་ཀྱི་དབང་དང་། མདོ་སྡེའི་ཀློག་ལུང་།)。

དབང་ལུང་ཁྲིད་གསུམ། 灌顶、传承和教导。指成熟弟子身心之灌顶、修行仪轨的师承和讲解窍诀的教导(སྨིན་བྱེད་ཀྱི་དབང་། བརྒྱུད་པའི་ལུང་། གྲོལ་བྱེད་ཀྱི་ཁྲིད་གསུམ་གྱི་བསྡུས་མིང་།)。

དབང་ཤེས། 根识。依存于有形诸根之识，如五门识(དབང་པོ་གཟུགས་ཅན་པ་ལ་བརྟེན་པའི་…ཤེས་པ། སྒོ་ལྔའི་ཤེས་པ་རྣམས་སོ།)。

དབང་ཤེས་ཀྱི་རྐྱེན་གསུམ། 根识三缘。按照唯识家的说法，根识的所缘缘、增上缘和等无间缘，为根识生起之三缘(སེམས་ཙམ་པའི་…འདོད་ལུགས་ལྟར་ན། དབང་ཤེས་ཀྱི་དམིགས་རྐྱེན་དང་། དབང་ཤེས་ཀྱི་བདག་རྐྱེན། དབང་ཤེས་ཀྱི་དེ་མ་ཐག་རྐྱེན་བཅས་སོ།)。

དབང་གསུམ་པའི་ཡེ་ཤེས་གཉིས། 第三灌顶之二智密法。第三灌顶之智内有二分，谓证空分与安乐分。前者又名为金刚持安慰，后者又名不动安慰(དབང་གསུམ་པའི་ཡེ་ཤེས་འདི་ལ་…སྟོང་ཉིད་རྟོགས་པའི་ཆ་གཅིག་དང་བདེ་བའི་ཆ……གཅིག་སྟེ་གཉིས་ཡོད་པས། སྔ་མ་ལ་རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་དབུགས་དབྱུང་བ་དང་། ཕྱི་མ་ལ་མི་བསྐྱོད་པའི་དབུགས་དབྱུང་བ་ཞེས་གྱང་གསུངས།)。

དབང་གསུམ་ལ་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྡོ་རྗེ་གསུམ……སྒྲུབ་བྱེད། 三灌顶能成就身语意三种金刚。谓瓶灌顶成就化身，秘密灌顶成就报身，智慧灌顶成就法身，此三灌顶成就身语意三种金刚(བུམ་དབང་གིས་སྤྲུལ་སྐུ་དང་གསང་དབང་གིས་ལོངས་སྐུ་དང་ཤེས་རབ་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས……ཆོས་སྐུ་སྒྲུབ་པར་གསུངས་པ་ལ། དེས་ན་དབང་དེ་གསུམ་ལ་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྡོ་རྗེ་གསུམ་སྒྲུབ་བྱེད་དུ…བཤད་དོ།)。

དབུ་སྐྲ་འཇམ་པའི་དཔེ་བྱད། 发嫩软。如来智慧详明密察诸法，感得头发柔软之好。佛身八十种随好之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། བློ་འཇམ་པོས་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་ཉིད་ཀྱིས་དབུ་སྐྲ་འཇམ……པ།)。

དབུ་སྐྲ་དྲི་ཞིམ་པའི་དཔེ་བྱད། 首发香馥。如来顺趋菩提分法撒香花瓣，感得首发馥郁喷香之好。佛身八十种随好之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག……སྟེ། བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག་གི་མེ་ཏོག་བཀྲམ་པ་ཉིད་ཀྱིས་དབུ་སྐྲ་དྲི་ཞིམ་པ།)。

དབུ་སྐྲ་སྟུག་པའི་དཔེ་བྱད། 发密。如来永断见修所断随眠，感得首发稠密美妙之好。佛身八十种随好之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད………བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། མཐོང་བ་དང་སྒོམ་པས་སྤང་བར་བྱ་བའི་བག་ལ་ཉལ………སྤངས་པའི་ཕྱིར་དབུ་སྐྲ་སྟུག་པ་སྡུ་ཡིད་དུ་འོང………བ།)。

དབུ་སྐྲ་བུང་བ་ལྟར་གནག་པའི་དཔེ་བྱད། 发色绀青如蜂王。如来遮止贪可爱境，感得发色如青珠之好。佛身八十种随好之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཡུལ་གྱི་དགའ་བ་བཟློག་པར་མཛད་པ་ཉིད་ཀྱིས་དབུ་སྐྲ་བུང་བ་ལྟར་མདོག་གནག………པ།)。

དབུ་སྐྲ་མ་འཛིང་བའི་དཔེ་བྱད། 发不乱。如来不受贪等烦恼扰乱，感得首发条理不乱之好。佛身八十种随好之一 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ།

ཐུགས་འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པས་མ་འབྲུགས་པ……ཉིད་ཀྱིས་དབུ་སྐྲ་མ་འཛིང་བ།)。

དབུ་སྐྲ་མི་གཡོར་བའི་དཔེ་བྱད། 首发润齐。如来语离粗犷，感得首发软净润泽之好。佛身八十种随好之一 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད……བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཏག་ཏུ་ཚིག་མི་རྩུབ་པ་ཉིད་ཀྱིས་དབུ་སྐྲ་མི་གཡོར་བ་སྟེ་དབུ་སྐྲ་མི་རྩུབ་པ།)。

དབུ་ཁང་། 顶阁观音。尼泊尔一著名佛像名。旃檀四观音像之一 (འཕགས་པ་མཆེད་བཞིའི་ཡ…གྱལ་བལ་ཡུལ་གྱི་ཞལ་སྐུ་གྲགས་ཅན་ཞིག)。

དབུ་རྒྱས་པའི་དཔེ་བྱད། 头如摩陀那果。如来愿力福泽圆满，感得脑盖轮圆具足之好。佛身八十种随好之一 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད…བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སྔོན་ལས་ཀྱི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་དབུ……ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པ་སྟེ། དབུ་གདུགས་ལྟར་ཟླུམ་ལ་རྒྱས་པ།)。

དབུ་ཆོས། 乌曲，悦众维那。寺庙中起腔领众讽诵经文的人和执掌清规戒律的人 (དགོན…པའི་དབུ་མཛད་དང་ཆོས་ཁྲིམས།)。

དབུ་ཆོས་གསུམ། 乌曲松，即格贵 (དགེ་བསྐོས། 俗称铁棒喇嘛)、翁则 (དབུ་མཛད། 全扎仓念经时的领诵人)、雄列巴 (གཞུང་ལས་པ། 协助堪布管理僧众辩论等事的负责人)三者的合称。他们都由堪布 (མཁན་པོ།) 任命，各有专职。

དབུ་སྟོན། 塑头宴。塑造佛像头部时，特为塑匠预备的筵宴 (འཛིམ་སྐུ་བཞེངས་དུས་དབུའི་བཟོ་ལས་རྫོགས་སྐབས་ཀྱི་དགའ་སྟོན།)。

དབུ་གཏུག 碰头礼。活佛见面时互相用头触碰一下（若地位有高低，大活佛的头定比小活佛的头略高一点）。

དབུ་སྡེ་གཉིས། 二首部。吐蕃赞普赤祖德赞 (ཁྲི་གཙུག་ལྡེ་བཙན། 即热巴巾，815—836年在位）因极端推崇佛教，将自己的发辫编成两条，在上面又系以丝绸，向左右铺展开来，让僧侣坐在上面。由于赞普头发的顶端负载僧人遂成为二首部。又称僧人二首部 (དགེ་འདུན་དབུ་སྡེ་གཉིས།)。

དབུ་བཀྲ། 乌班。藏族僧人头戴的长顶尖帽 (དབུ་ཞྭ་པཎ་ཞྭ་ཞ་རིང་།)，据说帽式系从东孟加拉传入。

དབུ་སྤྱི། 翁吉，蜜译头总。为寺院两个执事名。翁为翁则 (དབུ་མཛད།)，即经堂领头念经者；吉为吉索 (སྤྱི་སོ།)，为寺院财务总管。

དབུ་བྱིངས། 乌央。寺院领诵师和一般僧人的简称 (དགོན་པའི་དབུ་མཛད་དང་གྲྭ་དམངས་ཀྱི་བསྡུས་མིང་།)。

དབུ་བླ། 国师。指旧时为帝王讲经说法的喇嘛 (སྔ་དུས་རྒྱལ་པོ་དང་དཔོན་པོ་སོགས་ཀྱི་ཙ་བའི་བླ་མ།)。

དབུ་མ། 1.中观，中道。指脱离两边（两个极端），不偏不倚的中道 (མཐའ་གཉིས་དང་བྲལ་བའི་དཀྱིལ་མ།)。大小乘对中观的解释不尽相同，但都认为它是佛教的最高真理。2.《中论》，五部大论中，论述甚深空性的经典 (གཞུང་བཀའ་པོད་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཟབ་མོ་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་རྣམ་གཞག་སྟོན་པའི་གཞུང་།)。

དབུ་མ་སྒོམ་རིམ། 《中观修次第论》。

དབུ་མ་རྒྱན། 《中观庄严论》。静命 (ཞི་བ་འཚོ།) 著。

དབུ་མ་རྒྱན་གྱི་འགྲེལ་བཤད། 《中观庄严论疏解》。

དབུ་མ་རྒྱན་གྱི་བརྗེད་བྱང་། 《中观庄严录》十部。阿阇黎扎西 (སློབ་དཔོན་བཀྲ་ཤིས།) 著。

དབུ་མ་རྒྱན་གྱི་རང་འགྲེལ། 《中观庄严自释》。

དབུ་མ་ལྔ་བཅུ་པ། 《事释五十颂》。

དབུ་མ་འཇུག་པ། 《入中论》。印度月称（ཟླ་བ་གྲགས་པ། ）著。分十一地，解释和阐明龙树（ཀླུ་སྒྲུབ། ）所著《中观论》（དབུ་མའི……གཞུང་། ）的论著，从“发菩提心”起讲到“佛果功德”止，详论入观次第。其中第六，讲解慧度抉择二谛，盛破唯识，是全书重点，为藏传佛教格鲁派僧人必读论著之一。

དབུ་མ་འཇུག་པ་རྩ་ཤེས་འགྲེལ་བ་ཚིག་གསལ། 《入中论及中观根本论明炬释》。月称（ཟླ་བ་གྲགས་པ། ）著。

དབུ་མ་འཇུག་པའི་འགྲེལ་བཤད། 《入中论释》。杂雅阿南达（ཛ་ཡ་ཨ་ནནྟ）著。

དབུ་མ་འཇུག་པའི་རང་འགྲེལ། 《入中论自释》。

དབུ་མ་སྙིང་པོ། 《中观心要论》。清辨著。

དབུ་མ་སྙིང་པོ་རང་འགྲེལ་རྟོག་གེ་འབར་བ། 《心要论自释之分别炽燃论》。清辨论师著。

དབུ་མ་སྙིང་པོའི་རང་འགྲེལ། 《心要论自释》。清辨著。

དབུ་མ་སྟོང་ཐུན་ཆེན་མོ། 《中观大纲》。十五世纪时克珠·格勒贝桑所著论述远离二边的中观道理（མཐའ་གཉིས་དང་བྲལ་བའི་དབུ……མའི་ལམ་གསལ་བར་སྟོན་པའི་གཞུང་། དུས་རབས་བཅོ་ལྔ་པར་མཁས་གྲུབ་དགེ་ལེགས་དཔལ་བཟང……གིས་མཛད་པའོ། ）

དབུ་མ་ཐལ་འགྱུར་བ། 中观应成派。但指出应成某种过失，启发对方生起比量，使悟自宗的中观师。即在世俗名言中也不承认事物自相实际存在的无性论者（ཐལ་འགྱུར་ཅན……གྱིས་ཕྱི་རོལ་གྱི་རྒྱུད་ལ་བསྒྲུབ་བྱ་རྟོགས་པའི་རྗེས……དཔག་སྐྱེ་བར་འདོད་པའི་དབུ་མ་པ་སྟེ། རང་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་གྲུབ་པ་ཐ་སྙད་ཙམ་དུ་ཡང་མི……བཞེད་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པར་སྨྲ་བའོ། ）。

དབུ་མ་ཐལ་འགྱུར་བའི་ལྟ་བ། 中观应成派见。系藏传佛教噶举派之见即主论观点。是该派祖师玛尔巴从那若巴（ནཱ་རོ་པ། ）和梅哲哇（མེ་ཏྲི་བ། ）处学得的。

དབུ་མ་བདེན་གཉིས། 《中观二谛》。堆垅·嘉玛哇·强曲扎（སྟོད་ལུངས་རྒྱ་དམར་བ་བྱང……ཆུབ་གྲགས། ）著。嘉玛哇系岗巴希邬·洛追强曲（གངས་པ་ཤེའུ་བློ་གྲོས་བྱང་ཆུབ། ）及琼·仁钦扎（ཁྱུང་རིན་ཆེན་གྲགས། ）二师的弟子。另，益西宁波（ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ། ）亦著有《中观二谛论》（དབུ་མ་བདེན་གཉིས། ）。

དབུ་མ་བདེན་གཉིས་ཀྱི་རང་འགྲེལ། 《中观二谛论自释》。

དབུ་མ་སྣང་བ། 《中观光明论》。莲花戒（ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ། ）著。

དབུ་མ་པ། 1.中观派，也称“大乘空宗”。与瑜伽行派并称为印度大乘佛教的两大派别。两派约三世纪时为龙树、提婆所创，后分别为佛护、清辨所发展。中观派主要讲缘起性空的道理，他们认为一切万有，都是相依相待的条件下而存在，叫做缘起，叫有。其中没有一个超越条件而能独立自成、固定不变的实体，叫无自性，叫空。空有两方双融双成，叫做中道，即是中观。2.中观师分两派，即中观自续师与应成师（དབུ་མ་རང་རྒྱུད་པ་དང་ཐལ་འགྱུར་པ། ）。

དབུ་མ་པ་གསུམ། 中观三派。即：经部行自续派、瑜伽行自续派和应成派（དབུ་མ་རང་རྒྱུད་པ་ལ་མདོ་སྡེ་སྤྱོད་པ་དང་། རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ་གཉིས་དང་། དབུ་མ་ཐལ་འགྱུར་བ་བཅས་གསུམ་མོ། ）。

དབུ་མ་རྩ་བ་ཤེས་རབ་ཀྱི་དོན་འགྲེལ། 《解中观根本智论义》。月称（ཟླ་བ་གྲགས་པ། 古印度一佛学家，七世纪时人，开中观应成派）著。

དབུ་མ་རྩ་བའི་ཊཱི་ཀ 《中观根本论疏》。巴普哇（བར་ཕུ་བ། ）著。巴普哇为阿阇黎洽巴（སློབ་དཔོན་ཕྱ་པ། ）之弟子，佛教史上四智师（ཤེས་རབ་ཅན་བཞི། ）之一。

དབུ་མ་རྩ་བའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ་ཤེས་རབ་ཅེས···བྱ་བ། 《中论》。龙树著，焦若鲁易坚参（ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན། ）藏译，鸠摩罗什汉译。共四卷，有二十七品，四百四十六颂。内容主要讲"缘生性空"和"八不中道"的大乘佛教中观学说。

དབུ་མ་གཞན་སྟོང་། 中观他空见。堆布瓦等觉囊派大师的观点，论断世俗所有一切事物皆是性空的道理。主张在根本位中，诸戏论边同归寂灭，但在后得位中分析宗论之时，仅依名言承认法性真如为有，及以观察胜义之理彻底观察，则外境内心二者皆空之智为真实有（ཀུན་མཁྱེན་དོལ་པོ་བ་སོགས་ཀྱི་དགོངས···པ་སྟེ་ཇོ་ནང་བའི་བཞེད་སྲོལ་དུ་ཀུན་རྫོབ་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་པ་ཉིད་དུ་གཏན་ལ·········འབེབས་པའི་ཚུལ་དང་། མཉམ་བཞག་ཏུ་སྤྲོས་པའི་མཐའ་ཐམས་ཅད་འགོག་པ་ལ་ཁྱད་པར་མེད···ཀྱང་། རྗེས་ཐོབ་གྲུབ་མཐའ་ཤན་འབྱེད་པའི་སྐབས་ཐ་སྙད་ཀྱི་ཁས་ལེན་ཙམ་དུ་ཆོས་ཉིད་དེ་བཞིན་ཉིད···ཡོད་དོ་ཞེས་པ་དང་། དོན་དམ་དཔྱོད་བྱེད་ཀྱི་རིགས་པས་དཔྱད་པ་མཐར་ཐུག་པའི་ཚེ་ན་གཟུང་འཛིན···གཉིས་སྟོང་གི་ཡེ་ཤེས་བདེན་པར་གྲུབ་པར་ལྟ·········བའོ། ）。

དབུ་མ་བཞི་བརྒྱ་པ། 《中观四百论》。古印度佛学家阿耶提婆著（རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན···ཨཱརྱ་དེ་ཝས་མཛད་པ། ）。

དབུ་མ་རང་རྒྱུད། 中观宗自续派。佛教中观派中之一分派。为菩提萨埵及嘎玛拉希拉之见解即属印度大乘中观宗自续派，此派持"随瑜伽行中观派"的见解。

དབུ་མ་རང་རྒྱུད་པ། 中观自续派。在世俗名言中承认事物自相实际存在的无性论者（རང་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་གྲུབ་པ་ཐ་སྙད་དུ་ཁས་ལེན་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པར་སྨྲ་བའོ། ）。

དབུ་མ་རིགས་ཚོགས། 《中观理聚论》。

དབུ་མ་རིགས་ཚོགས་ལྔ། 中观理聚五论。即：《中论》、《回诤论》、《七十空性论》、《六十正理论》、《细研磨论》。古印度龙树论师著（ཡུལ་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས··མཛད་པའི་དབུ་མ་རྩ་བ་ཤེས་རབ་དང་། རྩོད་བཟློག སྟོང་ཉིད་བདུན་ཅུ། རིགས་པ་དྲུག་ཅུ། ཞིབ་མོ་རྣམ་འཐག་བཅས་ལྔའོ། ）。

དབུ་མ་རིགས་ཚོགས་དྲུག 中观理聚六论。即：中论（རྩ་བ་ཤེས་རབ། ）、回诤论（རྩོད་བཟློག）、七十空性论（སྟོང་ཉིད་བདུན་ཅུ། ）、六十正理论（རིགས་པ་དྲུག་ཅུ། ）、细研磨论（ཞིབ་མོ་རྣམ·····འཐག）、宝鬘论（རིན་ཆེན་ཕྲེང་བ། ）。为龙树阿阇黎所著。

དབུ་མ་ལ་འཇུག་པ། 《入中论》。月称论师（སློབ་དཔོན་ཟླ་བ་གྲགས་པ། ）著。

དབུ་མ་ལ་བསྟོད་པ། 《中观之赞》。龙树（ཀླུ་སྒྲུབ། ）著。

དབུ་མ་གསུམ། 三种中观。即：经中观（གཞུང་གི་དབུ་མ། ）、道中观（ལམ་གྱི་དབུ་མ། ）、果中观（འབྲས་བུའི་དབུ་མ། ）。

དབུ་མའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་སྒོམ་པའི་རིམ་པ། 《中观三摩地修习次第》。月幢（ཟླ་བ་རྒྱལ་མཚན། ）著。

དབུ་མའི་ལྟ་བ། 中观，中观见。彻底解悟一切事物真理的智慧（ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གནས་……ལུགས་མཐར་ཐུག་རྟོགས་པའི་བློའོ།）。

དབུ་མའི་བསྟན་བཅོས། 《中观论》。为龙树（འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ།）所著。

དབུ་མའི་བསྡུས་པ། 《中观摄义》。玛甲强尊（རྨ་བྱ་བྱང་བརྩོན།）著。玛甲强尊为库译师多德坝（ཁུ་ལོ་ཙཱ་བ་མདོ་སྡེ་འབར།）和克什米尔·杂雅阿南达（ཁ་ཆེ་ཛ་ཡ་ཨ་ནནྟ།）两师的再传弟子。

དབུ་མའི་རྩ་བའི་འགྲེལ་པ་ཤེས་རབ་སྒྲོན་མེ། 《般若灯论》。印度清辨（ལེགས་ལྡན་འབྱེད། 又作分别）著，焦若鲁易坚参（ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།）藏译。共十五卷，对龙树的《中观》文义作注释，对外道和小乘观点作了批驳。

དབུ་མའི་གཞུང་། 《中观论》。龙树著，又译作《中论》。

དབུ་མའི་གཟེར་བུ། 《中观橛》。为吐蕃赞普赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན།）时期的著作。

དབུ་མའི་ལམ། 中道，中观道。领悟中观见的方法（དབུ་མའི་ལྟ་བ་རྟོགས་པའི་ལམ།）。

དབུ་མའི་ཤིང་རྟའི་སྲོལ། 中观大车之规。或译轨辙、车轨，即行车之路。比喻大乘佛学中的中观和唯识两体系如同开辟了通性成佛的行车道路。《土官教派源流镜史》中说龙树之"法嗣有提婆（圣天）、勇论论师（马鸣之别名）、清辨、佛护、月称等无与伦比之善巧甚多。依《根本智论》之门，建立中观大车之规，故随行龙树后的学者称为中观派或无自性论派"（སློབ་མ་ཡང་ཨཱཪྻ་དེ་བ་དང་། དཔའ་བོ་དང་། ལེགས་ལྡན་འབྱེད་དང་། སངས་རྒྱས་བསྐྱངས་དང་། ཟླ་བ་གྲགས་པ་ལ་སོགས་པ་ཟླ་བྲལ་གྱི་མཁས་པ་མང་དུ་བྱོན། རྩ་བ་ཤེས་རབ་ཀྱི་སྒོ་ནས་དབུ་མའི་ཤིང་རྟའི་སྲོལ་ཕྱེ་བ་ལ་བརྟེན་ནས་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་རྗེས་འབྲང་རྣམས་ལ་དབུ་མ་པ་དང་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པར་སྨྲ་བ་ཞེས་གྲགས་སོ།）。

དབུ་མར་འཇུག་པ། 《入中论》。月称（ཟླ་བ་གྲགས་པ། 公元七世纪时古印度一佛学家）著。这是拉萨三大寺及札什伦布寺中，在显宗扎仓学经的僧人所学的《五部大论》（པོད་སྡེ་ལྔ།）中的第三部。这部书主要是解释和阐明龙树的《中观论》,全书共分十品,从发菩提心讲到佛果功德，其中第六品解释慧波罗蜜多,是全书的主要部分。参见དབུ་མ་འཇུག་པ།。

དབུ་ཚད། 中观与因明（དབུ་མ་དང་ཚད་མའི་བསྡུས་མིང་།）。藏传佛教阐述中观教义和逻辑推理的两部论著。

དབུ་ཚད་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། 中论与量论的合称（དབུ་མ་རྩ་བ་ཤེས་རབ་དང་ཚད་མ་རིག་པའི་བསྡུས་མིང་།）。

དབུ་ཚད་ཀྱི་བཤད་པ། 《中观量论解说》。

དབུ་མཛད། 领经师。佛教仪式中主持法事带头出声诵经者（ཚོགས་ཀྱི་འདོན་པའི་དབུ་མཛད་མཁན།）。旧译作悦众。

དབུ་ཞྭ་ནག་པོ་བསྣམས། 戴黑帽。都松钦巴（1110—1193）以后，噶玛噶举逐渐分为黑帽系（ཞྭ་ནག་ཅན།）及红帽系（ཞྭ་དམར་ཅན།）两个系统，黑帽系传十五世，均沿袭戴黑帽。

དབུ་སེམས་གཉིས། 中观与唯识两论的简称（དབུ་མ་དང་སེམས་ཙམ་པའི་བསྡུས་མིང་།）。

དབུགས་ཆེན་འབྱིན་པའི་རྣལ་འབྱོར། 大安息观行。旧派密乘论典中说见道位中，远离五畏，现见法性，超出一切世间诸法，故名大安息观行。五观行之一（རྣལ་འབྱོར་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། རྙིང་མའི་གཞུང་ལས་མཐོང་ལམ་དུ་འཇིགས་པ་ལྔ་དང་བྲལ་ཞིང་ཆོས་ཉིད་མངོན་སུམ……

མཐོང་བས་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལས……
འདས་པས་དབུགས་ཆེན་འབྱིན་པའི་རྣལ་འབྱོར……
ཞེས་བྱའོ།)。

དབུགས་དབྱུང་བ། 庆慰。庆喜藏说："由何能令所化发生欢喜即名庆慰"（གང་གིས…
གདུལ་བྱ་རྣམས་དགའ་བ་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ལ………
དབུགས་དབྱུང་བ་ཞེས་ཀུན་སྙིང་གིས་བཤད་དོ།)。

དབུའི་དཔེ་བྱད་གསུམ། 头随好三。如来八十随好之一类：头如摩陀那果（དབུ་རྒྱས་པ། ）、天庭分明（དཔྲལ་བ་ལེགས་པར་འབྱེས་པ། ）、天庭广阔（དཔྲལ་བ་དབྱེས་ཆེ་བ། ）。

དབུར་གཙུག་ཏོར་ལྡན་པའི་མཚན་བཟང་།
无见顶相，顶成肉髻相，乌瑟腻相。如来施精舍等殊胜净室，故感得顶上有肉隆起如髻之相。三十二大丈夫相之一（གཙུག་ལག་ཁང་…
ལ་སོགས་པ་ལྷག་པར་བྱིན་པས་དབུ་གཙུག་ཏོར་དང་
ལྡན་པ།)。

དབུས་ཀྱི་ཀ་ཆེན་གཉིས། 前藏二大梁。指噶当派仲敦巴弟子博多瓦（པོ་ཏོ་བ། 1031—1105）众多弟子中，有所谓前藏二大梁弟子。即：朗塘巴（གླང་ཐང་པ། 即朗日塘巴·多杰僧格，གླང་རི་ཐང་པ་རྡོ་རྗེ་སེང་གེ 1054—1123）和夏哇巴（ཤ་རབ་པ་ཡོན་ཏན་གྲགས། 即夏尔哇巴·云丹扎1070—1141）两人。

དབུས་ཀྱི་གདན་ས་ཆེན་པོ་དྲུག 前藏六大寺。拉萨三大寺未建之前，前藏地区所建的六大法相学院。即：桑普、代瓦金热瓦多、蔡贡塘、嘎栋、觉摩隆、苏甫（སྔོན་སེ་འབྲས……
དགེ་གསུམ་མ་བྱུང་གོང་དུ། བོད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་གྲྭ་
ས་ཆེན་པོ་ནི་དབུས་ཀྱི་གདན་ས་ཆེན་པོ་དྲུག་སྟེ།
གསང་ཕུ། བདེ་བ་ཅན་ར་བ་སྟོད། ཚལ་གུང་
ཐང་། དགའ་གདོང་། སྐྱོར་མོ་ལུང་། ཟུལ་ཕུ་
བཅས་ལ་ཡོངས་གྲགས་སུ་གསང་བདེ་གུང་གསུམ……
དགའ་སྐྱོར་ཟུལ་གསུམ་ཟེར།)。

དབུས་འགྱུར། 中土。佛教徒所说中土指中印度（ནང་ཆོས་རྣམ་དག་གང་དུ་དར་སའི་ཡུལ་ལྟོངས་ཀྱི་
ལྟེ་བ།)。

དབུས་མཐའ་རྣམ་འབྱེད། 《辨中边论》。相传是慈氏为无著所说的五论之一（བྱམས་ཆོས་
སྡེ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

དབུས་དང་མཐའ་རྣམ་པར་འབྱེད་པའི་འགྲེལ་པ།
《辨中边论释》。世亲（དབྱིག་གཉེན། ）著，益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译。

**དབུས་དང་མཐའ་རྣམ་པར་འབྱེད་པའི་ཚིག……
ལེའུར་བྱས་པ།** 《辨中边论颂》。据传为弥勒（བྱམས་པ། ）著，益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译。

དབུས་གཙང་གི་མི་བཅུ། 卫藏十人。东律传承源出的十僧侣。即：鲁梅楚成喜饶、征·益西云丹、惹希·楚成琼内、巴·楚成洛追、松巴益西洛追等前藏五人；洛敦·多杰旺秋、淙尊·喜饶僧格、播东巴·邬巴德噶等后藏三人；阿里沃结昆仲二人，合共十人。他们来到下多康，从贡巴饶赛受近圆戒，其后逐渐形成律统进行弘扬，使毁灭后的佛法余烬重燃于下多康地区（སྨད་འདུལ་གྱི་བརྒྱུད་པའི་
ཁུངས་ཏེ། ཀླུ་མེས་ཚུལ་ཁྲིམས་ཤེས་རབ་དང་།
འབྲིང་ཡེ་ཤེས་ཡོན་ཏན། རག་ཤི་ཚུལ་ཁྲིམས་
འབྱུང་གནས། བ་ཚུལ་ཁྲིམས་བློ་གྲོས། སུམ་
པ་ཡེ་ཤེས་བློ་གྲོས་ཏེ་དབུས་ཀྱི་མི་ལྔ་དང་། ལོ་སྟོན་
རྡོ་རྗེ་དབང་ཕྱུག ཚོང་བཙུན་ཤེས་རབ་སེང་གེ།
པོ་དོང་པ་ཨུ་པ་དེ་ཀར་ཏེ་གཙང་གི་མི་གསུམ་དང་།

མངའ་རིས་པ་པོ་བརྒྱད་སྤུན་གཉིས་བཅས་མདོ་སྨད་…དུ་ཕེབས་ཏེ་བླ་ཆེན་དགོངས་པ་རབ་གསལ་ལས……བསྙེན་རྫོགས་ཞུས། དེ་ནས་རིམ་བཞིན་འདུལ་བའི་སྡོམ་རྒྱུན་སྤེལ་ཏེ་བསྟན་པའི་མེ་རོ་མདོ་ཁམས་སྨད་…ནས་སླར་གསོ་བར་མཛད་མཁན་ཧ་མས་སོ།)。以上据布敦（བུ་སྟོན། ）所说。另有一种八人说：前藏有鲁梅、松巴；后藏有洛淙二师；阿里的巴、希两位孜噶哇（མངའ་རིས་ནས་བ་…ཤི་ཙེ་དཀར་བ། ）；再加巴（སྦ། ）、惹希（རག་ཤི། ）两师算作八人。

དབུས་གཙང་མི་བཅུ། 前后藏十人。见དབུས་གཙང་གི་མི་བཅུ། 条。

དབུས་གཙང་བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེ་བཅུ། 卫藏十大教炬。指宗喀巴大师在卫藏地区的十大著名弟子。即：桑普哇·曲结贡却楚成（གསང་ཕུ་བ་ཆོས་རྗེ་དཀོན་མཆོག་ཚུལ་ཁྲིམས། 曾任桑普寺堪布，曲结为其尊号）、涅桂·仁钦桑珠（གཉལ་ཁོད་རིན་ཆེན་བསམ་གྲུབ། ）、钦饶旺秋扎巴桑波（མཁྱེན་རབ་དབང་ཕྱུག་གྲགས་པ་…བཟང་པོ། ）、桑普哇·杰旺喀且（གསང་ཕུ་བ་…རྒྱལ་དབང་ཁ་ཆེ། ）、聂钦·喜饶坚参（གཉལ་…ཆེན་ཤེས་རབ་རྒྱལ་མཚན། ）、霍敦·南喀白（ཧོར་སྟོན་ནམ་མཁའ་དཔལ། ）、曲结洛追曲迥（ཆོས་རྗེ་བློ་གྲོས་ཆོས་སྐྱོང་། ）、巴索·曲吉坚参（བ་སོ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་། ）、却结贝丹僧格（ཆོས་རྗེ་དཔལ་ལྡན་སེང་གེ）、那塘巴·饶侨（སྣར་ཐང་པ་རབ་མཆོག）。

དབུས་གཙང་གདན་ས་ཆེན་པོ་བཞི། 西藏四大寺院。即：色拉、哲蚌、噶丹和扎什伦布（སེ་ར་དང་། འབྲས་སྤུངས། དགའ་ལྡན། བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ་བཅས་བཞི་ལ་གདན་ས་ཆེན་པོ……བཞི་ཟེར། ）等四大寺院。

དབུས་ལུགས། 卫宗。关于宁玛派中三部秘诀（心识部སེམས་སྡེ། 、空界部ཀློང་སྡེ། 、秘诀部མན་ངག་གི་སྡེ། ）的传承，由达杰贝吉扎巴（དར་རྗེ་དཔལ་གྱི་གྲགས་པ། ）在前后藏及康区广作传播，并传出诸人，在卫地的普遍传播称为“卫宗”。

དབེན་གནས། 寂静处，阿兰若处（དགོན་གནས་དང་འགྲོག་ས། ）。

དབེན་པ། 寂静处，隐遁处。如阿兰若（འགྲོག་དགོན་ཨ་ར་ཎྱ། ）。

དབེན་པ་གསུམ། 1. 三寂，三远离。密乘圆满次第之一种瑜伽。即：依自加持起身远离（བདག་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་ལུས་དབེན། ）、金刚念诵起语远离（རྡོ་རྗེའི་བཟླས་པ་ངག་དབེན། ）、缘心为境起意远离（སེམས་ལ་དམིགས་པ་སེམས་དབེན། ）。2. 三离。显密共同三远离。即：身远离繁杂（ལུས་འདུ་འཛིས་དབེན་པ། ）、心远离邪恶妄想（སེམས་མི་དགེ་བའི་རྣམ་རྟོག་གིས……དབེན་པ། ）、三门远离凡庸执著（སྒོ་གསུམ་ཐ…མལ་གྱི་སྣང་ཞེན་གྱིས་དབེན་པ། ）。

དབེན་པའི་གནས། 静处。隐居之地，幽静的地方。同དབེན་ས། 与དབེན་གནས། 条。

དབེན་ས། 寂静处、隐遁处。幽静的地方（རི་…ཁྲོད་ཨ་ར་ཎྱ་ཁ་སིམ་པོའི་གནས། ）。

དབེན་ས་སྙན་བརྒྱུད། 温萨耳传。藏传佛教格鲁派中，温萨巴·洛桑顿珠附耳密传的密宗修行口诀（དབེན་ས་པ་བློ་བཟང་དོན་གྲུབ་ནས་རིམ…བཞིན་སྙན་ནས་སྙན་དུ་བརྒྱུད་པའི་མན་ངག）。

དབེན་ས་པ། 静居者，住山洞者（རི་ཁྲོད་པ）。

དབེན་ས་པ་བློ་བཟང་དོན་གྲུབ། 温萨巴·洛桑顿珠（1505—1566，意译善慧义成）。藏

传佛教格鲁派高僧，为第三世 班禅（པཎ་ཆེན་ཨེར་ཏེ་ནིའི་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ་པ། རབ་བྱུང་བརྒྱད་པའི་ཤིང་གླང་ལོར་འཁྲུངས། རབ་བྱུང་དགུ་པའི་མེ་སྟག་ལོར་འདས།）。

དཔོན་ཚོས་མཛད། 温钦则。旧时寺庙中，以供养捐得之全寺一级地位的僧侣（ཟུར་གདན་ས་ཁག་གི་ཚོགས་ཆེན་ཚོས་མཛད།）。

དཔོན་སྟོན་རིན་པོ་ཆེ། 温敦大师。被称为贝缘东菩萨，与其兄吉贡钦波（དཀྱིར་སྒོམ་ཆེན་པོ།）同样被推为菩萨转世，修寺院甚多，戊午年生，庚午年死，享年七十三岁。

དཔོན་པོ། 1. 寺院的监理人。亦指活佛喇嘛的管家。2. 着红衣，指出家而又蓄发娶妻者。3.精通占星学的喇嘛。

དཔོན་གསས། 温色。苯教用语，即苯教的"上师"（བླ་མ།）。亦作དཔོན་ཐྲས།。

〔འབ〕

འབའ་རོམ་བཀའ་བརྒྱུད། 拔绒噶举。达波拉结之弟子拔绒巴·达玛旺秋（འབའ་རོམ་པ་དར་མ་དབང་ཕྱུག）所传噶举派名。系噶举派八小支派之一。

འབའ་རོམ་དགོན་པ། 拔绒寺。西藏自治区黑河县属桑雄地方一寺名。为十二世纪中，拔绒噶举初祖拔绒巴·达玛旺秋所建（བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཁོངས་ནག་ཆུ་རྫོང་གི་གསང་གཞུང་དུ་དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པར་དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེའི་སློབ་མ་འབའ་རོམ་པ་དར་མ་དབང་ཕྱུག་གིས་བཏབ་པའི་དགོན་ཆེ་རྙིང་པ་ཞིག）。

འབའ་རོམ་པ་དར་མ་དབང་ཕྱུག 拔绒巴·达玛旺秋。公元十二世纪间人，拔绒噶举创始者，出生于前藏彭域，属达卡瓦家族，从达波拉结学法，后于拉堆强（后藏昂仁一带）建拔绒寺，以密教大印修法及显教大印境界教授门徒，形成拔绒噶举派。达玛旺秋去世后，拔绒寺堪布职位由其家族世代相传，因族中争执，数数易人。及至教派与寺庙逐渐衰绝（འཕན་ཡུལ་དུ་ཏུས་མདའ་ཁར་བར་འཁྲུངས། རྗེ་སྒམ་པོ་པའི་སློབ་མ་ཡིན། ལ་སྟོད་བྱང་དུ་འབའ་རོམ་གྱི་དགོན་པ་བཏབ། གནས་ལུགས་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་དང་བདེ་སྟོང་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་མདོ་སྔགས……ཟུང་འབྲེལ་གྱིས་སློབ་མ་མང་པོ་ལ་ཁྲིད་བཏབ་ཅིང……འབའ་རོམ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་སྲོལ་ཕྱེ། གདན་ས་དེ་ཁོང་གི་གདུང་བརྒྱུད་ཀྱིས་བསྐྱངས་ཀྱང་ནང་མ……འཆམ་མས་པས་རིམ་གྱིས་ཉམས་པར་གྱུར།）。

འབར་བ་འཛིན། 持燃。溶菩提心，依彼引生四喜，此是杂愣达惹次第所作，铃论师云："脐与膀胱界，修五色明点，表示五佛性，修三角轮赤白，遮命而修，刹那於彼，变成炽燃。"由此能令猛利火烧燃，故名持燃（བྱང་སེམས་ཞུ་བ་བརྟེན་པའི་དགའ་བཞི་བསྐྱེད……དགོས་ལ། དེ་ནི་ཛ་ལན་དྷ་རའི་རིམ་པས་བྱེད་དེ་དྲིལ་བུ་པས། ལྟེ་བ་ཆུ་སོའི་མཚམས་སུ་ནི། མདོག་ལྔ་ལྡན་པའི་ཐིག་ལེ་ནི། སངས་རྒྱས་ལྔ་རྣམས་ཀྱིས་མཚོན་པ། འཁོར་ལོ་གྲུ་གསུམ་དཀར་དམར་ནི། སྲོག་འགོག་པ་དང་ལྡན་བསྒོམ་ནས། སྐད་ཅིག་དེ་ལ་འབར་བར་འགྱུར་བས། ཞེས་གསུངས་ཏེ། འདིས་གཏུམ་མོ་འབར་བར་བྱེད་པས་འབར་བ་འཛིན་ཞེས།）。

འབར་འཛག 燃滴。指藏传佛教徒修气脉时，内燃脐火溶化菩提液下滴而引生大乐的方便。此属无上密乘教授。

འབུམ། 1.佛经，般若十万颂（སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་འབུམ་མམ་ཡུམ།）。2.佛说《大般若经》略名（འཕགས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ……

སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་པའི་བསྡུས་མིང་།)。

འབུམ་འགྲེལ། 《般若疏》。迦湿弥罗学者法祥所著般若经注疏名 (ཁ་ཆེའི་སློབ་དཔོན……ཧྲམ་ཤྲིས་མཛད་པར་གྲགས་པའི་འབུམ་གྱི་འགྲེལ……བཤད་ཅིག)。

འབུམ་འགྲེལ་སེམས་ལུགས་མ། 《大般若经疏》。

འབུམ་རྒྱས་པ། 《大般若经》，《大般若波罗蜜多经》的简称，即般若十万颂 (ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་པ།)。为佛教般若类经典的汇集，共六百卷，认为世俗认识及其面对的一切对象，均属因缘和合，假而不实，唯有通过“般若”对世俗认识的否定，才能把握佛教真理，达到觉悟解脱。此为大乘佛教的基础理论。

འབུམ་ཆེན་སྡེ་ལྔ། 五般若。即佛说《大般若经》(འབུམ་རྒྱས་པ།)、《华严经》(ཕལ་པོ་ཆེ།)、《宝积经》(དཀོན་བརྩེགས།)、《入楞伽经》(ལངྐར་གཤེགས་མདོ།)、《大涅槃经》(མྱ……ངན་འདས་མདོ།)。

འབུམ་བསྡུས་པ། 《小般若经》。即般若八千颂 (བཀའ་འགྱུར་གྱི་ནང་གསེས་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ……ཏུ་ཕྱིན་པ་བརྒྱད་སྟོང་པའི་བསྡུས་མིང་།)。

འབུམ་འབྲིང་བ། 《中般若经》。般若二万五千颂 (ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྟོང་ཕྲག་ཉི་ཤུ་ལྔ་པའི་བསྡུས་མིང་།)。

འབུམ་བཞེངས། 书写十万般若波罗蜜多经。

འབུམ་ལ་ཡང་འབུམ་ཊཱི་ཀ་ཆེན་མོ། 《十万般若广释》。绒敦・玛畏僧格 (རོང་སྟོན་སྨྲ་བའི་སེང་གེ།)著。玛畏僧格为雅初・桑吉白 (གཡག་ཕྲུག་སངས་རྒྱས་དཔལ།)的得意弟子 (ཐུགས་ཀྱི་སྲས།)。

འབུར་སྟོང་ཞིན་ཁོག་སྣང་རྫོའི་ལྷ་ཁང་། 布东坚科囊多寺。吞米桑布扎创藏文成功，松赞干布亲临欢庆宴会，吞米将元音配上艰难之音的字形献给松赞王。后传，吞米所献之文字，刻于布东坚科囊多寺之山崖上。

འབུལ་གཏོར། 供神朵马。奉献于本尊、护法等神佛座前的食子 (ཡི་དམ་ཆོས་སྐྱོང་སོགས་ལྷ……ལ་འབུལ་རྒྱུའི་གཏོར་མ།)。

འབུལ་སྡུད་པ། 募化者，收集供物者。旧时，西藏各寺庙派出的募化者 (སྔར་དགོན་སྡེ་ཁག……གིས་དད་འབུལ་སྡུད་ལེན་བྱེད་པར་ཆེད་དུ་བཏང……བའི་མི།)。

འབུལ་ཚུལ་བཞི། 四种献。即：自性献 (ངོ་བོ་འབུལ་བ།)、物献 (རྟེན་འབུལ་བ།)、增上缘献 (བདག་རྐྱེན་འབུལ་བ།)、应承逆向献 (མི……མཐུན་ཕྱོགས་ཁས་ལེན་པའི་འབུལ་བ།)。

འབོགས་ཆོག 传戒仪轨 (སྡོམ་པ་འབོགས་པའི་ཆོ་ག)。

འབོགས་སྡོམ། 所传律仪 (གནང་བའི་སྡོམ་པ།)。

〔བྱ〕

བྱ་ཁྱུང་བྲག 夏琼扎寺。在青海省境内。公元1349年，顿珠仁钦所建。宗喀巴十六岁入藏以前，均住此寺中 (མཚོ་སྔོན་ཁོངས་གཏོགས……རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་ས་གླང་ལོར། ཆོས་རྗེ་དོན་གྲུབ་རིན་ཆེན་གྱིས་བཏབ། རྗེ་ཙོང་ཁ་པ་དགུང་ལོ་བཅུ་དྲུག་གི་བར་བཞུགས་སའི་དགོན་པ་ཞིག)。

བྱ་གག་རྒྱལ་མཚན། 鸡幢，天神六面童子 (གདོང་དྲུག) 之异名。

བྱ་གག་རི་པ། 鸡胤部。古印度佛教一宗派名 (སྔར་རྒྱ་གར་གྱི་ནང་པའི་ཆོས་ལུགས་འཛིན་པའི……སྡེ་ཞིག)。

བྱ་སྒྲུབ་ཡེ་ཤེས། 成所作智。眼等五识分别诸

法有差别相。此垢净后转依所得一切种智(མིག་ལ་སོགས་པ་སྒོ་ལྔའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཆོས་སྣ···ཚོགས་ལ་ཐ་དད་པར་རྟོག་པའི་དྲི་མ་དག་སྟེ་གནས་གྱུར་པའི་རྣམ་མཁྱེན།)。

བྱ་རྒོད་ཕུང་པོའི་རི། 灵鹫山。佛说般若经处(སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ཤེར་ཕྱིན་གྱི་མདོ་གསུངས་པའི····གནས།)。一说释迦牟尼曾在此山修行(རྒྱལ··བ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་སྒོམ་པ་བྱས་པའི་གནས་ཡིན་ཟེར།)。其地在中印度摩揭陀国内，旧称耆阇崛山，汉文旧译作灵鹫山，新译作鹫峰山。

བྱ་རྒྱུད། 事续。四续部之一(རྒྱུད་སྡེ་བཞིའི་ནང་ཚན་ཞིག)，佛教密乘中以盥洗清洁等外境修行为主之一部(ཁྲུས་དང་གཙང་སྦྲ་སོགས་ཕྱིའི་བྱ··བ་གཙོ་བོར་སྟོན་པའི་རྒྱུད།)。

བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་དངོས་གྲུབ་གསུམ། 事部三悉地，事部三成就。密乘事部修习所证三种功德：最上为持明、前知及通达一切论典；其次为隐身、避谷及神足；最下为摄伏他人、诛戮、驱除，或药物、身体、财物的成就(རབ་རིག་འཛིན་དང་མངོན་ཤེས་དང་བསྟན་བཅོས་ཀུན་ཤེས··པ་སོགས་དང་། འབྲིང་མི་སྣང་བ་དང་བཅུད་ལེན་དང་རྐང་མགྱོགས་སོགས་དང་། ཐ་མ་གཞན་དབང་དུ་འདུ་བ་དང་བསད་བསྐྲད་སོགས་སམ། རྫས་ལུས་ལོངས་སྤྱོད་གསུམ་སོགས་སོ།)。

བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་ཐེག་པ། 事部乘。旧派密乘所说九次第乘之一。本乘入门，依水灌顶及冠冕灌顶成熟身心；见，证悟自心为空明离戏论智，明见世俗现分为清净本尊，故名法性净本尊；修，修四真如；行，沐浴清洁等外业为主；果，证得三明持金刚地(སྔགས་རྙིང་མའི་ཐེག་པ་རིམ་དགུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག འཇུག་སྒོ་ཆུ་དང་ཅོད་པཎ་གྱི་དབང་གིས་སྨིན་པར་བྱས་ནས། ལྟ་བ་ཆོས་ཉིད་དག་པའི་ལྷ་ཞེས་རང་གི་སེམས་ཉིད་སྟོང་གསལ་གྱི···ཡེ་ཤེས་སྤྲོས་པའི་མཐའ་དང་བྲལ་བར་རྟོགས་ནས··ཀུན་རྫོབ་ཀྱི་སྣང་ཆ་ཡོངས་སུ་དག་པའི་ལྷའི་རང······བཞིན་དུ་གསལ་ལ། སྒོམ་པ་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བཞི་བསྒོམ་ཞིང་། སྤྱོད་པ་ཁྲུས་དང་གཙང་སྦྲ་སོགས་ཕྱིའི་བྱ་བ་ལ་གཙོ་བོར་སྤྱོད་པས། འབྲས་བུ་རིགས་གསུམ་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པའི་ས་ཐོབ་པར་འདོད་དོ།)。

བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བཞི། 事部四真实。密乘事部修行主要方法四正行：我所真实，本尊真实、念诵真实和静虑真实(བདག་གི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དང་། ལྷའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དང་། བཟླས་པའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད། བསམ་གཏན་གྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དེ། བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་སྒོར་བའི་སྤྱོད་པའི་གཙོ་བོ་དངོས་གཞིའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བཞིའོ།)。

བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་དབང་གསུམ། 事部三灌顶。即：花鬘灌顶、甘露灌顶和冠冕灌顶(མེ་ཏོག་འཕྲེང་བའི་དབང་དང་། ཆུ་དབང་། ཅོད་པཎ་གྱི་དབང་བཅས་གསུམ།)。

བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་རིགས་ཀྱི་བདག་པོའི་རྒྱུད་དགུ། 事续主尊九续。即：理智殊胜续、金刚地下续、金刚手陀罗尼、金刚手一百零八名号续、金刚手十藏、金刚摧破陀罗尼、金刚须弥顶楼阁陀罗尼、金刚深妙无阻陀罗尼、金刚手见梦陀罗尼(རིག་པ་མཆོག་གི་རྒྱུད། རྡོ་རྗེ་ས་འོག་གི་རྒྱུད། ལག་ན་རྡོ་རྗེའི་གཟུངས། ལག་ན་རྡོ་རྗེའི་མཚན་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད། ལག་ན་རྡོ་རྗེ་བཅུའི་སྙིང་པོ། རྡོ་རྗེ་རྣམ་པར་འཇོམས་པའི་གཟུངས། རྡོ་རྗེ་རི་རབ་ཆེན་པོའི་རྩེ་མོའི་ཁང་པ་བརྩེགས་པའི་གཟུངས། རྡོ་རྗེ་ཟབ་མོ་ཐོགས་པ་མེད་པའི་གཟུངས། ལག་ན་རྡོ་རྗེ་རྨི་ལམ་མཐོང་བའི་གཟུངས་སོ།)。

བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་ལམ་གྱི་རིམ་པ། 事部道次第。指续部事续之修行次第：(1)为成修道之器，而行灌顶；(2)成器已清净律仪及三昧耶；(3)

住三昧耶先应如何承事；(4)得堪能已，如何修习成就 (ལས་སྣོམ་པའི་སྔོན་དུ་ཇི་ལྟར་བྱ···བ་དང་། སྔོན་དུ་གྱུར་ནས་དམ་ཚིག་དང་སྡོམ་པ་དག་པར་བྱ་བ་དང་། དམ་ཚིག་ལ་གནས་ནས་སྔོན་དུ་བསྙེན་པ་ཇི་ལྟར་བྱ་བ་དང་། བསྙེན་པ་ལས་སུ་རུང་ནས་དངོས་གྲུབ་ཇི་ལྟར་སྒྲུབ་པའོ།)。

བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་བསམ་གཏན་གསུམ། 事部三静虑。密乘事部静虑真实所分三种真实：住火真实、住声真实和声际真实 (བསམ་གཏན་གྱི་དེ···ཁོ་ན་ཉིད་ལ་དབྱེ་ན་གསུམ་སྟེ། མེར་གནས་ཀྱི་དེ་ཉིད་དང་། སྒྲར་གནས་ཀྱི་དེ་ཉིད་དང་། སྒྲ་མཐའི་དེ་ཉིད་དོ།)。

བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་ལྷ་དྲུག 事续六天。即：空性天 (སྟོང་པའི་ལྷ།)、文字天 (ཡི་གེའི་ལྷ།)、声天 (སྒྲའི···ལྷ།)、色天 (གཟུགས་ཀྱི་ལྷ།)、手印天 (ཕྱག···རྒྱའི་ལྷ།)、相天 (མཚན་མའི་ལྷ།)。

བྱ་རྒྱུད་པའི་གདུལ་བྱ། 事部之化机。指修事续根器的人。能以欲尘为道之方便者，为空性见及天瑜伽。欲证此二，须观待外事，乃是事部之所化机 (དེ་ལྟ་བུའི་འདོད་ཡོན་ལམ་དུ་བྱེད་པའི་ཐབས་ནི་སྟོང་པ་དང་ལྷའི་རྣལ་འབྱོར་ཡིན་ལ། དེ་གཉིས་མངོན་དུ་བྱེད་པ་ལ་ཕྱིའི་བྱ་བ་ཤིན་ཏུ་མང་པོ་ལ་བལྟོས་པ་ནི་བྱ་རྒྱུད་པའི་གདུལ་བྱའོ།)。

བྱ་རྒྱུད་སྤྱི་ཡི་དམ་ཚིག་བཅུ་བཞི། 事部十四种誓言。即：净信三宝、净信真言、胜解大乘、恭敬师友、不怨世出世间他宗天神、望晦四时供养不衰、不祀异族外道经典、饮食供奉不速之客、慈愍众生、培植福德资粮、勤行念诵和同时并护其他三昧耶戒 (དཀོན···མཆོག་གསུམ་ལ་དད་པ། སྔགས་ལ་དད་པ། ཐེག་ཆེན་ལ་མོས་ཤིང་བླ་མ་དང་མཆེད་གྲོགས་ལ་གུས···པ། འདས་མ་འདས་ཀྱི་ལྷ་གཞན་ལ་མི་སྨོད་པ། ཉ་སྟོང་དུས་བཞིའི་མཆོད་པ་མི་གཅོག་པ། ཀླ་ཀློ་དང་མུ་སྟེགས་པའི་གཞུང་གཞན་ལ་མི་མཆོད་པ། གློ་བུར་ལྷགས་པའི་མགྲོན་ལ་ཟས་སྐོམ་སོགས་མཆོད་པ། སེམས་ཅན་ལ་བྱམས་པ་མི་གཏོང་བ། བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས་གོང་དུ་སྤེལ་བ། བཟླས་བརྗོད་ལ་བརྩོན་པ། དམ་ཚིག་གཞན་རྣམས་ཀྱང་བསྲུང་བ་སྟེ་བཅུ་བཞིའོ།)。

བྱ་རྒྱུད་རིགས་དྲུག 事续六部。密乘四续分为六部，也称六门。即：如来部 (དེ་བཞིན···གཤེགས་པའི་རིགས།)、莲花部 (པདྨའི་རིགས།)、金刚部 (རྡོ་རྗེའི་རིགས།)，此为出世间三部。珍宝部 (ནོར་བུའི་རིགས།)、五娱夜叉部 (ལྔས་ཆེན་གྱི་རིགས།)、凡间部 (འཇིག་རྟེན་པའི···རིགས།)，此为世间三部。

བྱ་སྒྲོས་ལྕགས་གཅོད་པ། 乌羽截铁。西藏苯教的一种仪轨。

བྱ་འཆད་ཁ་བ། 甲切喀哇（1101—1175）。本名益西多杰。族甲氏，于墨竹地方建切喀寺，故合称甲切喀哇。噶当派中教授派夏惹瓦之弟子，著有《宗轮论》，拉隆·旺秋为之作注，详列内外诸宗承许之理。摄噶当派修心要诀著为文字，号为《修心七义》，于哲普法会上广为宣讲，是为噶当派公开宣讲七义修菩提心法之始 (རབ་བྱུང་གཉིས་པའི······ལྕགས་སྤྲུལ་ལོར་བྱ་ཞེས་པའི་ས་ཆར་འཁྲུངས། མཚན་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ། བཀའ་གདམས་པའི་གདམས་ངག་པ་ཞང་ཤ་ར་བའི་སློབ་མ། མལ་གྲོར་ཇུན་ནས་འཆད་ཁ་དགོན་པ་བཏབ། གྲུབ་མཐའི་གཞུང་བརྩམས། དེའི་འགྲེལ་པ་ལྷ་ལུང་གི་དབང་ཕྱུག་གིས་མཛད་པར་ཕྱི་ནང་གི་གྲུབ་མཐའི་འདོད་ཚུལ···རྣམས་བཀོད། ཁྱད་པར་དུ་བཀའ་གདམས་བློ་སྦྱོང་གི་མན་ངག་དོན་བདུན་དུ་ས་བཅད། རྩ་བའི་ཚིག་ཡི་གེར་བཀོད་པས་བློ་སྦྱོང་དོན་བདུན་མར······

གྲགས་པ་དེ་འགྲེ་ཕུ་ཚོགས་ཆོས་སུ་མཛད། རབ་བྱུང་གསུམ་པའི་ཤིང་ལུག་ལོར་འདས།）。

བྱ་བཏང་བ། 避世者。脱离世俗、独自修行的宗教徒（འཇིག་རྟེན་གྱི་བྱ་བ་སྤོས་བཏང་བའི……ཆོས་པ།）。

བྱ་བ་རྒྱན་འབྱམ་གྱི་གཟུངས། 《事庄严十万陀罗尼》。在塔像等装藏时，用以包卷经咒文的陀罗尼。

བྱ་བ་སྤྱིའི་རྒྱུད་བཞི། 总事四续。即：密宗续（གསང་བ་སྤྱི་རྒྱུད།）、善成（ལེགས་པར་གྲུབ་པ།）、善言请问（གསུང་བཟང་གིས་ཞུས་པ།）、后静虑（བསམ་གཏན་ཕྱི་མ་རྣམས་སོ།）。

བྱ་བའི་རྒྱུད། 事续，事部，（梵）迦里耶怛特罗。与བྱ་རྒྱུད། 同。

བྱ་བའི་རྒྱུད་རིགས་དྲུག 事续六种姓。即：如来种姓、莲花种姓、金刚种姓，此为出世间三种姓；具宝种姓、天游种姓、世间种姓，此为世间三种姓（དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས། པདྨའི་རིགས། རྡོ་རྗེའི་རིགས་ཏེ། འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་རིགས་གསུམ་དང་། ནོར་ཅན་གྱི་རིགས། ཞུས་རྩེན་གྱི་རིགས། འཇིག་རྟེན་པའི་རིགས་ཏེ་མ་འདས་པའི་རིགས་གསུམ་རྣམས………བསྡོམས་པས་དྲུག་གོ།）。

བྱ་བྲལ། 出世。佛教指脱离一切世俗事物而言（འཇིག་རྟེན་གྱི་བྱ་བ་དང་བྲལ་བ།）。

བྱ་བྲལ་བ། 遁世者。避世修行的僧人（འཇིག་རྟེན་གྱི་ལས་དོན་སྤངས་པའི་རྣལ་འབྱོར་པ།）。

བྱ་བྲལ་ལ་མ་ཕེབས་གོང་གི་སློབ་མ་ཚར་བཞི། 未舍世务前期四弟子。指宗喀巴大师的未舍世务前期四弟子。即：察柯土司·阿旺扎巴（ཚ་ཁོ་དཔོན་པོ་ངག་དབང་གྲགས་པ།）、多敦巴·扎巴洛追（མདོ་སྟོན་པ་གྲགས་པ་བློ་གྲོས།）、冬敦·阇那室利（སྟོང་སྟོན་ཛྙཱ་ན་ཤྲཱི། "冬"为氏族名，为元始四大族的后裔，阇那室利译为智祥）和格西夏敦（དགེ་བཤེས་ཤ་སྟོན།）。

བྱ་རྫོ་ལབ། 供物，供品（མཆོད་རྫས།）。

བྱ་རྫོགས་ཀྱི་སྐད་ཅིག་མ། 成事刹那。佛教指一件事情自始至终所需的一般时间（བྱ་བ…འགོ་ཚུགས་ནས་མ་རྫོགས་བར་གྱི་དུས་ཡུན་རིང……ཐུང་གང་ཙང་།）。

བྱ་ཡུལ་བ་ཆེན་པོ། 甲域哇钦波（1075—1133）。生于堆垅。先为堆垅巴·仁钦宁波侍者，后为京俄哇·楚成坝之侍者。极重视承事师长，得生起圆满两次第教授。后于达波南区的甲域地方建寺，聚徒传噶当派教授系教法。噶举派大师达波拉结也曾从他学法（མཚན………གཞོན་ནུ་འོད་ཅེས་པ་རབ་བྱུང་དང་པོའི་ཤིང་ཡོས…ལོར་སྟོད་ལུང་གི་གོལ་གོ་ལུང་དུ་འཁྲུངས། སྟོད་ལུང་པ་རིན་ཆེན་སྙིང་པོ་དང་སྤྱན་སྔ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་འབར་གྱི་ཉེ་བར་གནས་པ་ལ། བླ་མ་ལ་བཀུར་སྟི་ཤིན་ཏུ་ནན་ཆེར་མཛད། བསྐྱེད་རྫོགས་གཉིས་ཀྱི་གདམས་ངག་ཐོབ། དྭགས་པོའི་ལྷོ་རྒྱུད་ཀྱི་བྱ་ཡུལ་དུ་དགོན་པ་བཏབ་སྟེ་སློབ་མ་མང་དུ་འདུས་ནས……བཀའ་གདམས་གདམས་ངག་པའི་ཆོས་སྤེལ། བཀའ་བརྒྱུད་བླ་མ་དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེ་ཡང་དེ་ལས་ཆོས་གསན། རབ་བྱུང་གཉིས་པའི་ས་ཏྲ་ལོར་འདས།）。

བྱ་རུང་ཁ་ཤོར། 恰绒卡肖。是尼泊尔（བལ་ཡུལ།）首都加德满都西面一座宝塔的名字，为有名的佛教圣地之一。

བྱང་གི་སྒྲ་མི་སྙན། 北俱卢洲。佛教所说四大洲之一。据说此洲人寿为一千岁，在人死前七天，空中有"你要死了"的难听的声音出现，因而得"扎米年"（意为声不美）之名（གླིང་བཞིའི་ནང་ནས་བྱང་གི་སྒྲ་མི་སྙན་ནི་ཚེ་ལོ་སྟོང་ཐུབ་ཅིང་། མ་ཤི་གོང་ཞག་བདུན་ནས་ཤི་བར་

འགྱུར་བའི་སྒྲ་མི་སྙན་པ་ནམ་མཁའ་ལས་ཐོས་པས…ན་དེ་ལྟར་བཏགས།)。同བྱང་སྒྲ་མི་སྙན། 条。

བྱང་གི་ཕྱོགས་སྐྱོང་། 北方护方神，毗沙门天王，多闻天王 (རྒྱལ་ཆེན་རྣམ་སྲས།)。

བྱང་གྲོལ། 清净解脱。清净菩提分 (རྣམ་བྱང་གི་ཕྱོགས།)。

བྱང་སྒྲ་མི་སྙན། 北俱卢洲。一译瞿卢，一译拘卢，或作具卢。意译趣耗。须弥山北方海中大洲名。此洲中人，死前七日闻空中云"汝将死也！"故云恶声趣耗。洲形正方，方各二千由旬，周八千由旬 (ཨུཏྟ་ར་ཀུརུཿ) (རི་རབ་ཀྱི་བྱང་ངོས་རྒྱ་མཚོར་ཆགས་པའི་གླིང་ཆེན་འདིར…གནས་པའི་མི་རྣམས་འཆི་བའི་ཞག་བདུན་གྱི་གོང…དུ་ཁྱོད་འཆིའོ་ཞེས་སྒྲ་མི་སྙན་པ་ནམ་མཁའ་ལས……འབྱུང་བས་ན་སྒྲ་མི་སྙན་དང་། དབྱིབས་གྲུ་བཞི་དང་། ཚད་ངོས་བཞི་ཀ་རེ་རེ་ལ་དཔག་ཚད་ཉིས་སྟོང་རེ་ཡོད་པས་མཐའ་བསྐོར་དཔག་ཚད་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱད་ཡོད་དོ།)。

བྱང་ཆུབ། 菩提，意译为"觉"，"智"或"断证"。指对佛教真理的觉悟。广义说，凡断绝世间烦恼而成就涅槃者，通称菩提。

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་མཆོག་ཏུ་ཐུགས་བསྐྱེད། 发菩提心。按照大乘佛教的说法，抛弃仅为自己寻求安乐的思想，而为所有众生有情的利益，发心成佛，产生这种思想愿望，叫作发菩提心 (སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་ལམ…ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། རང་ཉིད་གཅིག་པུའི་དོན་དུ་ཞི་བདེ་གཉེར་བའི་བསམ་པ་སྤངས་ནས་ནམ་མཁའ…ཁྱབ་པའི་འགྲོ་བ་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་དུ་སངས་རྒྱས་ཐོབ་པར་འདོད་པའི་བསམ་པ་ཐོག……མར་སྐྱེས་པ་དེ་ལ་ཟེར།)。

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་མཆོད་པ། 菩提供养。四大供养之一 (མཆོད་པ་བཞིའམ་མཆོད་པ་ཆེན་པོ་བཞིའི…ཡ་གྱལ་ཞིག)。

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་པོར་གཤེགས། 证得菩提。按佛教的说法，释迦牟尼苦修六年之后，在金刚座菩提树下修定，调伏四魔，获得成佛的结果谓之证得菩提 (སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་ལོ་དྲུག་རིང་བཀའ་བ་སྤྱད་པའི་རྗེས་སུ་རྡོ་རྗེ་གདན་གྱི་བྱང…ཆུབ་ཀྱི་ཤིང་གི་འོག་ཏུ་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་བཞུགས……ཏེ། བདུད་བཞི་བཏུལ་ནས་སངས་རྒྱས་པའི་གོ་འཕང་བརྙེས་པ་ལ་ཟེར།)。

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་སུམ་ཅུ་རྩ་བདུན། 三十七助道品，即三十七菩提分法。即：四念住、四正断、四神足、五根、五力、七觉支及八圣道支 (དྲན་པ་ཉེར་གཞག་བཞི་དང་། ཡང་དག་སྤོང་བ་བཞི། རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་བ་བཞི། རྣམ་བྱང་དབང་པོ་ལྔ། རྣམ་བྱང་གི་སྟོབས་ལྔ། བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག་བདུན། འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་དེ་སོ་བདུན་ནོ།)。

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཚོགས། 《菩提资粮》。龙树菩萨 (མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ།) 著。

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག 觉分，觉支，菩提分。成为通达诸法性空的无分别慧的一分成因或支分 (ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི…རྣམ་པར་མི་རྟོག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་གྲོགས་སུ་གྱུར……པ།)。

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ལམ། 菩提道。现证断证功德之道 (སྤང་རྟོགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་རྣམས་མངོན་དུ་བྱེད་པའི་ལམ།)。

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས། 菩提心。谓诸菩萨无始无边相续之心，本性清净，于诸地中逐渐除净客尘污垢，成为究竟清净洁身，此为胜义菩提之心，无始无边最为第一 (བྱང་སེམས……

རྣམས་ཀྱི་ཐོག་མ་དབུས་མཐའ་མ་མེད་པའི་སེམས་ཀྱི་རྒྱུན་རང་བཞིན་གྱིས་དག་པས་རྣམས་ལ་གློ་བུར་གྱི་དྲི་མ་རིམ་གྱིས་བསལ་ནས་རྣམ་པར་དག་པ་མཐར་ཐུག་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྐུ་དེ་ནི་དོན་དམ་པ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཡིན་ལ། དེས་ན་ཐོག་མ་དང་མཐའ་མ་མེད་པའི་མཆོག་གོ།)。

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་རྒྱུ་བཞི། 菩提心四因。即：佛及化身之所劝请、闻菩提心利益功德、存心悲悯无怙众生和见佛功德心生欢喜（རྒྱལ་བའམ་དེའི་སྤྲུལ་པས་བསྐུལ་བ་དང་། བྱང་ཆུབ་སེམས་ཀྱི་ཕན་ཡོན་ཐོས་པ། སེམས་ཅན་མགོན་མེད་པར་མཐོང་ནས་སྙིང་རྗེའི་སེམས་ཉེ་བར་བཞག་པ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་མཐོང་ནས་དགའ་བས་སེམས་བསྐྱེད་པ་བཅས་བཞིའོ།)。

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་པ། 发心，发菩提心。菩提者，觉悟之义。发心趣求觉悟成佛，叫作发菩提心。

བྱང་ཆུབ་རྒྱལ་མཚན། 降曲坚参（1302—1364），即大司徒绛曲坚参。他在以武力兼并前藏大部分地区之后，1351年于泽当（རྩེད་ཐང་།）建泽当寺。这是一座专门传授显宗经典的寺院。1354年他又击败萨迦派地方政权，统一了卫藏地区，于乃东建立起帕竹地方政权。

བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོ། 大觉，大菩提。超出有寂二边的大乘有学道。应断二障及其习气无余永净，应证二智一切功德完全证得，故称佛为大觉或大菩提（སྲིད་ཞི་གཉིས་ཀྱི་མཐའ་ལས་འདས་པའི་ཐེག་ཆེན་གྱི་སློབ་ལམ་སྟེ། སྤང་བྱ་སྒྲིབ་གཉིས་བག་ཆགས་དང་བཅས་པ་ཐམས་ཅད་བྱང་ཞིང་རྟོགས་བྱ་མཁྱེན་གཉིས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་ཕྱོགས་སུ་ཆུབ་པའི་སངས་རྒྱས་ལ་བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོ་ཞེས་བྱའོ།)。

བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོའི་གཙུག་ལག་ཁང་། 大觉寺，摩诃菩提宫。释迦牟尼圆寂后，阿罗汉优婆俱多住持佛教时，中印度摩竭陀地方，有释迦牟尼及门弟子婆罗门女之子瑟迦，在印度金刚座地方建寺，名摩诃菩提，造释迦像，形貌逼真（དགྲ་བཅོམ་པ་ཉེར་སྦས་ཀྱིས་བསྟན་པ་བསྐྱང་དུས་ཡུལ་མ་ག་དྷ་ན་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞལ་དངོས་སུ་མཇལ་བའི་བྲམ་ཟེ་མོ་ཞིག་ཡོད་པ་དེའི་བུ་བྲམ་ཟེ་དགེ་བ་ཞེས་པས་རྡོ་རྗེ་གདན་དུ་ལྷ་ཁང་དང་། སངས་རྒྱས་དངོས་དང་འདྲ་བའི་སྟོན་པའི་སྐུ་བཞེངས་ཤིང་བྱིན་རླབས་ཀྱི་གཟི་འོད་རབ་ཏུ་འབར་བ་ཞིག་བཞུགས་པ་དེ་ལ་མ་ཧཱ་བོ་དྷི་བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོ་ཞེས་གྲགས་སོ།)。

བྱང་ཆུབ་མཆོག 大觉，大菩提，最胜菩提。如来一切种智（སངས་རྒྱས་ཀྱི་རྣམ་མཁྱེན། ）。

བྱང་ཆུབ་མཆོད་རྟེན། 菩提塔，八大舍利塔之一（མཆོད་རྟེན་ཆ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག ）。

བྱང་ཆུབ་ལྗོན་ཤིང་། 菩提树，觉树，阿沛多罗树，贝多树，荜钵罗树。相传释迦牟尼在荜钵罗树下证得菩提（觉悟），故称荜钵罗树为菩提树。

བྱང་ཆུབ་སྙིང་པོ། 1. 菩提藏，妙菩提。2. 金刚座（རྡོ་རྗེ་གདན། ），菩提道场。释迦牟尼证觉成道处，在古印度菩提伽耶城。

བྱང་ཆུབ་ཏུ་སེམས་བསྐྱེད་པའི་ཆོ་ག་ས་བསྟན་པ། 《发菩提心仪轨教导》。达哇坚参（ཟླ་བ་རྒྱལ་མཚན། ）著。

བྱང་ཆུབ་རྡོ་རྗེ། 强曲多吉（1703—1732）。黑帽系第十二世活佛，1731年曾应清雍正皇帝之诏，与红帽系（ཞྭ་དམར་པ། ）八世活佛同去北京，翌年，二人先后于北京去世。

བྱང་ཆུབ་གནས། 菩提处（བྱང་ཆུབ་པའམ་ཡང་དག་པའི་གནས་ཡུལ་ཞིག）。

བྱང་ཆུབ་པ། 证得菩提者。佛（སངས་རྒྱས། ）之

异名。

བྱང་ཆུབ་དཔལ་བ། 强曲白瓦。一般称རིན་པོ་ཆེ་བྱང་ཆུབ་དཔལ་བ། རིན་པོ་ཆེ་ཆོས་རྒྱལ་བ།，铁鼠年（1300）生。曾与罗喀相会，续其著述，并学习鄂宗（鄂曲吉多杰所立宗派）诸法，广传教法，宗喀巴嘱其传四座法。弟子甚众，87岁火虎年（1386）逝世。

བྱང་ཆུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས། 菩提分法。成为证得声闻、独觉、无上三种菩提的一分方法（ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་དང་བླ་ན་མེད······པའི་བྱང་ཆུབ་རྣམ་པ་གསུམ་ཐོབ་པར་བྱེད་པའི······ཐབས་རིམ་ཕྱོགས་སུ་གྱུར་པའི་ཆོས་སོ།）。

བྱང་ཆུབ་གཞུང་ལམ། 《菩提正道论》。宗喀巴所著《瑜伽师地论》中菩提地戒品的注释（རྗེ་ཙོང་ཁ་པས་མཛད་པའི་བྱང་སའི་ཚུལ་ཁྲིམས···ལེའུའི་འགྲེལ་པའོ།）。

བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག་བདུན། 七觉支，又译作七觉分，七菩提分。即：念觉支（དྲན་པའི་བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག）、择法觉支（ཆོས་རབ་ཏུ་རྣམ······འབྱེད་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག）、精进觉支（བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག）、喜觉支（དགའ······བའི་བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག）、轻安觉支（ཤིན་སྦྱངས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག）、定觉支（ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག）、舍觉支（བཏང་སྙོམས་ཀྱི······བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག）。属三十七道品中之一类，是达到佛教所谓觉悟的七种次第。

བྱང་ཆུབ་ལམ་གྱི་སྒྲོན་མེ། 《菩提道灯论》。十一世纪初阿底峡至西藏阿里后，用梵文写成的一部佛教著作。此书主要阐述佛教修习次第，强调修习佛法要依"三士道"（上士道、中士道、下士道）的三次第，循序渐进。修习者要"发菩提心"，严持戒律，修习止观，福慧双修，只有在以上显宗阶段圆满修持的基础上，才可转入密宗修持而达到"即身成佛"。以后，仲敦巴等人专弘其法，成为藏传佛教噶当派和格鲁派见、行、修道次第的主要依据。

བྱང་ཆུབ་ལམ་གྱི་རིམ་པ། 《菩提道次第论》。公元十四世纪末宗喀巴著，共二十四卷。有广中略（ཆེ་འབྲིང་ཆུང་གསུམ།）三种版本，主要阐明三乘渐次修行之道，分为下士、中士、上士三类，并论述止观的修持方法。内容基本上依据阿底峡的《菩提道灯论》。这是藏传佛教格鲁派关于显教的主要理论著作。

བྱང་ཆུབ་སེམས་འགྲེལ། 《菩提心释》。为龙树（ཀླུ་སྒྲུབ།）所著。

བྱང་ཆུབ་སེམས་བསྒོམ་པ། 《菩提心观释》。莲花戒（ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ།）译。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ། 菩提萨埵，菩萨，意译为觉有情，发大乘心者，利他者（ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད་རྒྱུད་ལྡན་ནམ་གཞན་དོན་འཁུར་དུ······འཁྱེར་བ་པོ།）。修持大乘六度，求无上菩提（觉悟），利益众生，于未来成就佛果的修行者，佛教称之为菩萨。如弥勒（བྱམས······པ།）、文殊（འཇམ་པའི་དབྱངས།）、普贤（ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ།）、观世音（སྤྱན་རས་གཟིགས།）等菩萨。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་······ཕྱུག་ཕྱག་སྟོང་སྤྱན་སྟོང་དང་ལྡན་པ་ཐོགས······པ་མི་མངའ་བའི་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོའི་སེམས······རྒྱ་ཆེར་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ། 《千手千眼观自在菩萨广大圆满无碍大悲心陀罗尼》。唐代金刚智译此咒本，汉文译本与原本梵文并存，管法成（འགོས་ཆོས་གྲུབ།）又依汉文本译成藏文。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་བྱམས་པ་དགའ་ལྡན······གནས་སུ་སྐྱེ་བ་བླངས་པའི་མདོ། 《观弥勒菩萨上生兜率天经》。宋代居士沮渠京刘声译成汉文，后由喜饶僧格（ཤེས་རབ་སེང་གེ།）

依汉文本译成藏文，开卷首列用藏 文字母标汉音的“观弥勒菩 萨上生兜率天经”十一字，以表示来源于汉文译本。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྨྲ་བའི་རྒྱལ་པོ། 菩提语言王。文殊菩萨的异名之一（འདི་འཇམ་དཔལ་དབྱངས་ལ་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་མང་དུ་བཤད་པའི···ནང་ནས་གཅིག་ཡིན།）。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ལས་དང་པོ་པ། 初业菩萨，初心始业菩萨。从新趋入大乘者（ཐེག་ཆེན་གྱི་ལམ་ལ་གསར་དུ་ཞུགས་པའི་གང་ཟག）。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ། 菩提萨埵，摩诃萨埵，菩萨摩诃萨。登地菩萨（ས་ཐོབ་གྱི་སེམས་དཔའ།）。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྲིད་པ་ཐ་མ་པ། 最后有菩萨身。此生决定证得佛果的菩萨（ཚེ་འདི···ལ་འཚང་རྒྱ་ངེས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ།）。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་མངོན་རྟོགས་ཀྱི་ཁྱད་པར་བཅུ། 菩萨现观十特别。即：所缘特别（དམིགས་པའི་ཁྱད་པར།）、示显特别（ཉེ་བར་སྟོན་པའི···ཁྱད་པར།）、胜解特别（རབ་ཏུ་རྟོགས་པའི····ཁྱད་པར།）、应承特别（ཁས་ལེན་པའི་ཁྱད····པར།）、出离特别（ངེས་པར་འབྱུང་བའི་ཁྱད····པར།）、摄持特别（ཡོངས་སུ་འཛིན་པའི་ཁྱད·····པར།）、住处眷属特别（གནས་དང་གཡོག·······འཁོར་གྱི་ཁྱད་པར།）、生为大德特别（བཙུན·····པར་སྐྱེ་བའི་ཁྱད་པར།）、生特别（སྐྱེ་བའི་ཁྱད····པར།）、果特别（འབྲས་བུའི་ཁྱད་པར།）。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ལྟུང་བ་བཤགས་པ། 《菩提忏悔文》。即《三聚经》（ཕུང་པོ·······གསུམ་པའི་མདོ།）。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྟོབས་བཅུ། 菩萨十力。即：心力、增上心力、加行力、慧力、愿力、乘力、行力、神变力、菩提力、转法轮力（བསམ་པའི་སྟོབས་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པའི་སྟོབས། སྦྱོར་བའི་སྟོབས། ཤེས་རབ་ཀྱི་སྟོབས། སྨོན་ལམ་གྱི་སྟོབས། ཐེག་པའི་སྟོབས། སྤྱོད་པའི་སྟོབས། རྣམ་པར་འཕྲུལ་བའི་སྟོབས། བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྟོབས། ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རབ་ཏུ་བསྐོར་བའི་སྟོབས་ཏེ་བཅུའོ།）。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཐེག་པ། 菩萨乘。佛教所说大小二乘中的大乘，声闻、缘觉、菩萨三乘中的菩萨乘。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཐེག་པ་གཉིས། 二种菩萨乘地及波罗蜜多乘和密咒果金刚乘（ས·······དང་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་ཐེག་པ་དང་། གསང་སྔགས་འབྲས་བུ་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའོ།）。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྡོམ་པ། 菩萨律仪，菩萨戒。存心利他，永断损他及损他因，成办利他及利他因之戒律（གཞན་ཕན་དོན་གཉེར་གྱི་བསམ་པས་ཀུན་ནས་བསླངས་ཏེ། གཞན་གནོད་གཞི་དང་བཅས་པ་སྤང་ཞིང་། གཞན་ཕན་གཞི་དང་བཅས་པ་སྒྲུབ་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་སོ།）。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་རྣལ་འབྱོར། 菩萨瑜伽。时轮本尊之别名（དུས་འཁོར་གྱི་མིང་གཞན·····ཞིག）。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པ། 菩萨行。指修菩萨的行为而言。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པ་དྲུག 菩萨六行。即六度，参见ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག条。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པ་ལ་འཇུག་པ། 《入菩提行》。寂天（ཞི་བ་ལྷ།）著，贝则（དཔལ་བརྩེགས།）藏译。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པའི་མདོ། 《菩萨行经》。全书共一百二十颂（འཕགས་པ་བྱང་ཆུབ

སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ་སྡེ་པོ་ཀ་བཀྲ་ཧི་ཤ་པའོ།)。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་དབང་བཅུ། 菩萨十自在。即：心自在、资具自在、寿自在、业自在、生自在、信解 自在、法自在、愿自在、神变自在、智自在 (སེམས་ལ་དབང་བ་དང་། ཡོ་བྱད་ལ་དབང་བ། ཚེ་ལ་དབང་བ། ལས་ལ་དབང་བ། སྐྱེ་བ་ལ་དབང་བ། མོས་པ་ལ་དབང་བ། ཆོས་ལ་དབང་བ། སྨོན་ལམ་ལ་དབང་བ། རྫུ་འཕྲུལ་ལ་དབང་བ། ཡེ་ཤེས་ལ་དབང་བ་རྣམས་སོ།)。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་མི་འཇིགས་པ་བཞི། 菩萨四无畏。参见མི་འཇིགས་པ་བཞི། 条。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ངེས་པར་འབྱེད་པའི་ཆ་མཐུན་བཞི། 菩萨四种顺胜解行分。即：明得、明增、一向真义和 无 间 三 摩 地 (སྣང་བ་ཐོབ་པ་དང་། སྣང་བ་མཆེད་པ་དང་། དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་དོན་ལ་ཕྱོགས་གཅིག་པ་དང་། བར་ཆད་མེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་བཅས་བཞིའོ།)。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཚུལ་ཁྲིམས། 菩萨戒。同བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྡོམ་པ། 条。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་བཅུ། 菩提十地，也译作菩萨十位。指佛修行过 程的十个地位。即：极喜地 (རབ་ཏུ་དགའ་བའི་ས།)、离垢地 (དྲི་མ་མེད་པའི་ས།)、发光地 (འོད་བྱེད་པའི་ས།)、焰慧地 (འོད་འཕྲོ་བའི་ས།)、极难胜地 (ཤིན་ཏུ་སྦྱང་དཀའ་བའི་ས།)、现前地 (མངོན་དུ་འགྱུར་བའི་ས།)、远行地 (རིང་དུ་སོང་བའི་ས།)、不动地 (མི་གཡོ་བའི་ས།)、善慧地 (ལེགས་པའི་བློ་གྲོས་ཀྱི་ས།)、法云地 (ཆོས་སྤྲིན་གྱི་ས།)。

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱ་ཚུལ་བཅུ་གཅིག 菩萨应度众生十一事。即：能作事与伴苦事 (བྱ་བ་བྱེད་པ་དང་སྡུག་བསྔལ་གྱི་གྲོགས་ཀྱི་དོན་བྱེད་པ།)、能作众生不明方便事 (ཐབས་ལ་རྨོངས་པའི་དོན་བྱེད་པ།)、能 作有利众生事 (ཕན་འདོགས་པའི་དོན་བྱེད་པ།)、能作众生怖畏事 (འཇིགས་པས་ཉེན་པའི་དོན་བྱེད་པ།)、能作解除众生痛苦事 (མྱ་ངན་གྱིས་གཟིར་བའི་དོན་བྱེད་པ།)、能作资具匮乏事 (ཡོ་བྱད་ཀྱིས་ཕོངས་པའི་དོན་བྱེད་པ།)、 能作众生安 家事 (གནས་འཆའ་བར་བྱེད་པའི་དོན་བྱེད་པ།)、能作同心事 (བློ་མཐུན་པར་འདོད་པའི་དོན་བྱེད་པ།)、能作正入事 (ཡང་དག་པར་ཞུགས་པའི་དོན་བྱེད་པ།)、 能作邪入事 (ལོག་པར་ཞུགས་པའི་དོན་བྱེད་པ།)、能作神变调伏徒众事 (རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་སྒོ་ནས་གདུལ་བྱའི་དོན་བྱེད་པ།)。

བྱང་ཆུབ་སེམས་ཞྭ། 菩提心帽。藏传佛教格鲁派部分修行僧人所着之帽 (དགེ་ལུགས་ཀྱི་རི་ཁྲོད་པ་འགའི་ཞྭ་མོ།)。

བྱང་ཆུབ་གསུམ། 三菩提。即：声闻乘菩提 (ཉན་ཐོས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ།)、独觉乘菩提 (རང་རྒྱལ་གྱི་བྱང་ཆུབ།)、大乘菩提 (ཐེག་ཆེན་གྱི་བྱང་ཆུབ།)。

བྱང་གཏེར། 北藏。在宁玛派的经 典中，有一个重要部份是所谓的“伏藏”。从十二世纪开始就陆续有挖掘，到十五、十六世纪时，还有不少挖掘伏藏的人，如后藏拉堆绛地方一个统治者家族的成 员 仁 增 桂 吉 登 楚 坚 (རིག་འཛིན་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་འཕྲུལ་ཅན།)。他 也发现了不少伏藏，并刻印了出来，这些 伏藏就称为“北藏”。

བྱང་སྡོམ། 菩萨律仪，菩萨戒。同བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྡོམ་པ། 条。

བྱང་འདྲེན་པ། 领腔师。寺庙中带头举腔诵经者

（དགོན་པའི་དབུ་མཛད། ），旧译悦众。

བྱང་པ་རྣམ་རྒྱལ་གྲགས་པ་བཟང་། 强巴·南杰扎桑。1395年生于后藏恩仁（ངམ་རིང་། ），十岁从印度学者纳吉仁钦（ནགས་ཀྱི་རིན་……ཆེན། ）和播栋·乔赖南杰（བོ་དོང་ཕྱོགས་ལས་…རྣམ་རྒྱལ། ）等学通显密佛教，尤精医学。明代受封为大司徒（ཏའི་སི་ཏུའི། ）。著作除内明（ནང་རིག་པ། ）、声明（སྒྲ་རིག་པ། ）、工巧明（བཟོ་རིག་པ། ）及历算学（སྐར་རྩིས། ）等外，医学方面有《八支集要·如意宝珠》一百二十卷（ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྙིང་པོ……བསྡུས་པ་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་རིན་པོ་ཆེ་བུ་བའི་བསྟན་བཅོས་ལེའུ་བརྒྱ་དང་ཉི་ཤུ། ）、《本论注·议义明灯》（རྩ་རྒྱུད་ཀྱི་འགྲེལ་པ་རྒྱུད་དོན་གསལ་བྱེད་…སྒྲོན་མེ། ）等。享年八十一岁。

བྱང་འཕགས། 圣者菩萨，菩萨圣者，登地菩萨。初地至十地的大乘人（བྱང་ཆུབ་སེམས་…དཔའ་འཕགས་པ་སྐྱེས་དང་པོ་ནས་ས་བཅུ་པ………མན་ཆད་ལ་གནས་པའི་ཐེག་ཆེན་གྱི་གང་ཟག）。同བྱང་སེམས་འཕགས་པ། 条。

བྱང་ཕྱོགས་བདག་པོ། 北方主。毗沙门（རྣམ་…ཐོས་སྲས། ）的异名。

བྱང་ཕྱོགས་སོ་བདུན། 三十七道品，三十七菩提分法，意为达到佛教觉悟，趋向涅槃的途径，共分七种三十七项：四念住（དྲན་པ་ཉེར་བཞག་བཞི། ）、四正断（ཡང་དག་སྤོང་བ་བཞི། ）、四神足（རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ་བཞི། ）、五根（རྣམ་བྱང་དབང་པོ་ལྔ）、五力（རྣམ་བྱང་གི་སྟོབས་…ལྔ། ）、七觉支（བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག་བདུན། ）、八圣道支（འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད། ）。

བྱང་རྩེ་གྲྭ་ཚང་། 绛孜扎仓。为噶丹寺两大扎仓之一。明永乐七年己丑（1409）建。

བྱང་རྩེ་ཆོས་རྗེ། 绛孜曲杰。指能当噶丹赤巴（ཁྲི་པ། 噶丹寺的法台）的候选人。一个格鲁派的学经僧人，要想高升到噶丹赤巴，首先要在三大寺学完显宗课业，取得拉仁巴格西（ལྷ་རམས་པའི་དགེ་བཤེས། ）学位，然后进入上、下密院（རྒྱུད་སྟོད་གྲྭ་ཚང་དང་རྒྱུད་…སྨད་གྲྭ་ཚང་། ），做一名佐仁巴（རྫོགས་རིམ……པ། ），再升为格贵（དགེ་བསྐོས། 俗称铁棒喇嘛），再升为喇嘛翁则（བླ་མ་དབུ་མཛད། ），任满三年后可升任堪布（མཁན་པོ། ），又三年任满后为堪索（མཁན་ཟུར། ）。然后，下密院的堪索可按年资升补为绛孜曲杰。

བྱང་བཞུ། 1.净化。2.启南门仪轨，度亡仪轨（ཆོ་ག་ནུ་སྒོ། ）。

བྱང་ཤར་ཕྱོགས་སྐྱོང་། 东北方护方神。小自在（དབང་ཕྱུག་ཆུང་བ། ），天神名。

བྱང་ཤམྦྷ་ལ། 北方香跋拉。佛教宇宙中，北方一理想国名。佛教认为，香跋拉得名的由来是以前释迦王（ཤཱཀྱའི་རྒྱལ་པོ། ）的一个大臣名曰香跋拉，据有此土，因名香跋拉。藏译为བདེ་འབྱུང་འཛིན་པ། （持乐）。其地究竟在何处？不见于现代地理图志。

བྱང་སེམས། 1. 菩萨。发大乘心者，利他者（ཐེག་ཆེན་སེམས་བསྐྱེད་རྒྱུད་ལྡན་ནམ་གཞན་དོན་…འཁུར་དུ་འཁྱེར་བ་པོ། ）。 2. 时轮（དུས………འཁོར། ），本尊名。3. 佛（སངས་རྒྱས། ）。4. 菩萨之简称（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་བསྡུས་མིང་། ）。

བྱང་སེམས་ཀྱི་ཐེག་པ། 菩萨乘。其门：受持愿行入行两种律仪；其见：通达两种无我；其修：修习三十七菩提分法；其行：躬行四摄六度；其果：暂证十地，究竟证得普光佛地

(འཇུག་སྒོ་སྨོན་འཇུག་གཉིས་ཀྱི་སྡོམ་པ་བླངས······ནས། ལྟ་བ་བདག་མེད་གཉིས་རྟོགས་ཤིང་། སྒོམ་པ་བྱང་ཕྱོགས་སོ་བདུན་བསྒོམ་ལ། སྤྱོད་པ་བསྡུ་དངོས་བཞི་དང་ཕར་ཕྱིན་དྲུག་ལ་བསླབས་ནས······འབྲས་བུ་གནས་སྐབས་ས་བཅུ་དང་། མཐར་ཐུག་ཀུན་ཏུ་འོད་ཀྱིས་ཐོབ་པར་འདོད་པའོ།)。

བྱང་སེམས་ཀྱི་ལམ། 菩萨道。趋入大乘解脱大道的菩萨现观或菩萨智 (ཐེག་ཆེན་གྱི་ཐར་པར་བགྲོད་པའི་གོ་སྐབས་སྒོ་ཤུལ་དུ་གྱུར་པའི་བྱང······སེམས་ཀྱི་མངོན་རྟོགས་སམ། བྱང་སེམས་ཀྱི་མཁྱེན་པའོ།)。

བྱང་སེམས་སྒོམ་ཚུལ་གཉིས། 两种菩提心修法：按《般若经》义，依因果七支法修菩提心；按《大树庄严经》义，依《集学论》和《入行论》所说，自他相换法修菩提心 (ཤེར······ཕྱིན་གྱི་མདོའི་དགོངས་དོན་ལྟར་རྒྱུ་འབྲས་མན······ངག་བདུན་གྱི་སྒོ་ནས་བློ་སྦྱོང་ཚུལ་དང་གཅིག སྡོང་པོ་བཀོད་པའི་མདོ་སོགས་ཀྱི་དགོངས་དོན······བསླབ་བཏུས་དང་སྤྱོད་འཇུག་ལས་གསུངས་པ་ལྟར་བདག་གཞན་མཉམ་བརྗེའི་སྒོ་ནས་བློ་སྦྱོང་ཚུལ་དང་གཉིས་སོ།)。

བྱང་སེམས་འཕགས་པ། 圣者菩萨，菩萨圣者，登地菩萨。初地至十地间大乘人 (བྱང་ཆུབ······སེམས་དཔའ་འཕགས་པ་སྟེ་ས་དང་པོ་ནས་ས་བཅུ་པ་མན་ཆད་ལ་གནས་པའི་ཐེག་ཆེན་གྱི་གང་ཟག)。

བྱང་སེམས་སྦྱོར་ལམ་པ། 加行道菩萨。胜解行者 (ཐེག་ཆེན་སྦྱོར་ལམ་པ།)。

བྱང་སེམས་སོ་སྐྱེའི་ལམ། 异生菩萨道。胜解行地所摄菩萨智 (མོས་སྤྱོད་ཀྱི་སས་བསྡུས་པའི་བྱང་སེམས་ཀྱི་མཁྱེན་པ།)。

བྱང་སེམས་སོ་སྐྱེས། 异生菩萨，菩萨凡夫。资粮道和加行道大乘人 (བྱང་སེམས་ཀྱི་ཚོགས······ལམ་པ་དང་། སྦྱོར་ལམ་པ་གཉིས།)。

བྱད་འགྲོལ། 禳解诅咒。诵经修法，以禳解被恶咒咒伤者的一种宗教活动 (བྱད་སྟེམས་ཀྱི······གནོད་པ་འགྲོལ་བྱེད་ཀྱི་ཆོ་ག་ཞིག)。脱缚，从咒缚中脱出 (མཐུ་ལས་འགྲོལ་བ།)。

བྱད་སྟེམས། 诅咒，厌胜。以祈祷神鬼加害于人的宗教活动 (དམོད་པ་མཐུ་བརྒྱབ་ནས་གནོད······པ་གཏོང་བ།)。

བྱམས་ཁང་། 弥勒殿。供奉弥勒菩萨的佛殿 (བྱམས་པའི་སྐུ་བརྟན་བཞུགས་ཡུལ་ལྷ་ཁང་།)。

བྱམས་མགོན། 慈尊，弥勒佛之简称 (རྗེ་བཙུན་བྱམས་པ་མགོན་པའི་བསྡུས་མིང་།)。

བྱམས་ཆེན། 1.慈氏，弥勒佛，弥勒菩萨 (རྒྱལ་བ་བྱམས་པ་དང་བྱང་སེམས་བྱམས་པ།)。2.弥勒大像 (བྱམས་མགོན་གྱི་སྐུ་ཆེན་པོ།)。3.大慈心 (སྙིང་རྗེའི་བྱམས་པའི་སེམས།)。

བྱམས་ཆེན་མགོན་པོ། 慈尊。弥勒菩萨之异名。(སངས་རྒྱས་བྱམས་པའི་མཚན་ཞིག)。

བྱམས་ཆེན་ཆོས་རྗེ་ཤཱཀྱ་ཡེ་ཤེས། 大慈法王释迦益西。西藏贡塘 (གུང་ཐང་།) 人，生于藏历第六饶迥木马年 (ཤིང་རྟ་ལོ།) 即公元1352年。从幼作宗喀巴大师的近侍弟子。公元1409年应明成祖永乐皇帝之诏，代宗喀巴赴北京，被封为国师。曾建五台山六寺和北京近郊的法源寺，并第一次在内地刻印甘珠尔经。公元1419年奉师之命建色拉寺。1434年第二次应诏进京，封为大慈法王。次年在返藏途中，逝世于青海牦牛城 (མཛོ་མོ་མཁར།) 地方，享年八十二岁。

བྱམས་ཆེན་ལྡན་པ། 具有大悲心。佛之异名 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

བྱམས་ཆོས་སྡེ་ལྔ། 慈氏五论。弥勒为无著讲说的五部经典：(1)《现观庄严论》(མངོན་རྟོགས་

རྒྱན།)；(2)《庄严经论》(མདོ་སྡེ་རྒྱན།)；(3)《宝性论》(རྒྱུད་བླ་མ།)；(4)《辨法法性论》(ཆོས་དང་ཆོས་ཉིད་རྣམ་འབྱེད།)；(5)《辨中边论》(དབུས་མཐའ་རྣམ་འབྱེད།)。

བྱམས་ཆོས་ཕྱི་མ་བཞི། 弥勒的其余四论。即《大乘经庄严论》(མདོ་སྡེ་རྒྱན།)、《宝性论》(རྒྱུད་བླ་མ།)、《辨中边论》(དབུས་མཐའ་རྣམ་འབྱེད།)、《辨法法性论》(ཆོས་དང་ཆོས་ཉིད་རྣམ་འབྱེད།)。

བྱམས་སྙིང་རྗེ། 慈悲。愿人得乐的慈心和愿人离苦的悲心 (བདེ་བ་དང་ལྡན་འདོད་དང་སྡུག་བསྔལ་དང་འབྲལ་འདོད་ཀྱི་བསམ་པ།)。

བྱམས་བསྟོད་ཚངས་པའི་ཅོད་པཎ། 《弥勒梵冠赞》。宗喀巴 (ཙོང་ཁ་པ།) 大师著。

བྱམས་པ། 未来佛，弥勒菩萨。佛教传说，从佛受记将继承释迦佛位为未来佛的菩萨。据载，彼原出生于婆罗门家庭，后为佛弟子，先佛入灭，上生于兜率天内院，经四千岁（据称相当于人间五十六亿七千万年）当降生人间，于华林园龙华树成佛，广传佛法。又称未来世第五导师至尊慈氏佛 (མ་འོངས་རྣམ་འདྲེན་ལྔ་པ་རྗེ་བཙུན་བྱམས་པ།)，即贤劫第五佛。

བྱམས་པ་མགོན་པོ། 慈尊，弥勒佛。佛教所说贤劫第五佛 (མ་འོངས་རྣམ་འདྲེན་ལྔ་པ།)。同 བྱམས་མགོན། 条。

བྱམས་པ་གླིང་། 绛巴岭，弥勒寺。在藏族地区常作为一些寺院的称号。例如：山南扎囊寺 (ལྷོ་ཁ་གྲ་ནང་བྱམས་པ་གླིང་།)、昌都寺 (ཆབ་མདོ་བྱམས་པ་གླིང་།)、青海塔尔寺 (ཨ་མདོ་སྐུ་འབུམ་བྱམས་པ་གླིང་།) 等，均以绛巴岭命名。

བྱམས་པ་གླིང་སྐོར། 弥勒环寺。藏历正月和六月的祝愿大会，舁举弥勒菩萨像环绕寺周巡行的仪式 (ཚེ་འཕྲུལ་སྨོན་ལམ་དང་དྲུག་པའི་སྨོན་ལམ་སྐབས་སུ་རྗེ་བཙུན་བྱམས་པའི་སྐུ་གླིང་སྐོར་དུ་གདན་འདྲེན་ཞུ་།)。

བྱམས་པ་ཆེན་པོའི་སྟོབས། 大慈力。救度一切有情力行不舍之心 (སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་སྐྱོབ་པ་ལ་མཆོག་ཏུ་སྦྱོར་བ་མི་གཏོང་བ།)。

བྱམས་པ་ཆོས་འཁོར་མ། 弥勒法轮像。吐蕃王松赞干布时，尼泊尔赤尊王妃携至西藏的稀有三尊之一。供奉大昭寺内手结转法轮印的银质弥勒菩萨像 (ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐབས་བལ་བཟའ་གདན་དྲངས་པའི་སྐུ་ངོ་མཚར་ཅན་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ་ལྷ་ལྡན་གཙུག་ལག་ཁང་དུ་བཞུགས་པའི་དངུལ་གྱི་བྱམས་སྐུ་ཕྱག་གཉིས་ཆོས་འཁོར་གྱི་ཕྱག་རྒྱ་ཅན་ཞིག)。

བྱམས་པ་དང་འབྲེལ་བའི་ཆོས་ཉི་ཤུ། 弥勒学二十论。弥勒所说《五部地论》，无著所说《瑜伽师地五论》、《阿毗达磨集论》、《摄大乘论》，世亲所说《八品论》，共二十论 (བྱམས་པའི་གསུང་བྱམས་ཆོས་སྡེ་ལྔ་དང་། ཐོགས་མེད་ཀྱི་གསུང་ས་སྡེ་ལྔ་དང་སྡོམ་རྣམ་གཉིས། དབྱིག་གཉེན་གྱི་གསུང་པྲ་ཀ་ར་ཎ་སྡེ་བརྒྱད་བཅས་ཉི་ཤུའོ།)。

བྱམས་པ་གདན་འདྲེན། 迎神会。旧俗藏历正月二十五日，为迎接弥勒佛化度众生时代的迅速到来，将大昭寺内银质弥勒佛像抬出，环行八角街，接受信徒朝拜的一种宗教活动 (སྔར་བོད་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་པས་ཧོར་ཟླ་དང་པོའི་ཚེས་ཉེར་ལྔ་ཉིན། ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་བསྟན་མཇུག་བསྡུས་མ་ཐག་ཏུ་རྣམ་འདྲེན་ལྔ་པའི་བསྟན་པ་འཆར་བའི་རྟེན་འབྲེལ་བསྒྲིག་ཕྱིར་བྱམས་པའི་དངུལ་སྐུ་བར་སྐོར་དུ་གདན་འདྲེན་པའི་མཛད་སྒོ་ཞིག)。

བྱམས་པ་ཕྱག་བཞི་པ། 四臂弥勒像。传系无

著论师所修本尊（འཕགས་པ་ཐོགས་མེད་ཀྱི་ཐུགས་དམ་གྱི་རྟེན་བྱམས་པ། ）。

བྱམས་པ་ཚད་མེད། 慈无量。四无量心之一。缘无量众生为境，愿其具有乐及乐因，为此心之行相（ཚད་མེད་བཞིའི་ཡ་གྱལ། དམིགས་པ་སེམས་ཅན་ཚད་མེད་པ་ལ་དམིགས་ནས་རྣམ་པ་བདེ་བ་རྒྱུ་འབྲས་གཉིས་དང་ལྡན་པར་བྱའོ་སྙམ་དུ………སེམས་པའོ། ）。

བྱམས་པ་ལུང་བསྟན་པ། 《弥勒授记经》。释迦牟尼预言弥勒菩萨何时成道证觉的经典（རྗེ་བཙུན་བྱམས་པས་ནམ་ཞིག་སངས་རྒྱས་ཀྱི……མཛད་པ་སྟོན་པར་རྒྱལ་བ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་མ་འོངས་…ལུང་བསྟན་པའི་མདོ་ཞིག）。

བྱམས་པའི་ཆོས་ལྔ། 慈氏五论。参见བྱམས་ཆོས་སྡེ་ལྔ། 条。

བྱམས་པའི་སྟོབས་མངའ་བ། 具足慈力。佛的异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。同བྱམས་ཆེན་…ལྡན་པ། 条。

བྱམས་པའི་བསྟོད་ཆེན། 《弥勒大赞》，据称为赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན། ）著。

བྱམས་པའི་སྦྱིན་པ། 慈施。四施之一。观修、慈爱、愿诸有情得具安乐、净善福泽之心（སྦྱིན་པ་བཞིའི་ནང་གསེས། སེམས་ཅན་གཞན་བདེ་བ་དང་། དགེ་བ་དང་ལྡན་པར་འདོད་པའི་བྱམས་པ་བསྒོམ་པའོ། ）。

བྱམས་པའི་སྨོན་ལམ། 《佛说弥勒菩萨发愿王经》。清乾隆八年正月，内阁掌译西蕃、蒙古诸文西蕃总管仪宾工布查布依据藏文本译成汉文。

བྱམས་སྙིན་དགེ་རྒྱས་ལྷ་ཁང་། 绛真格杰寺。七世纪初藏王松赞干布因堪舆迷信西藏地形为罗刹妖之说，为镇压罗刹女妖右膝而创建的寺庙名（སྲིན་མོའི་པུས་མོ་གཡས་གནོན་པའི་ཆེད་…བརྟབ་པའི་ལྷ་ཁང་ཞིག）。

བྱམས་མ། 强玛。苯教一神名（བོན་པོའི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ལྷ་ཞིག）。

བྱས་པ་རྟོགས་པའི་ས། 已办地。自道应断烦恼已经断尽，所作已经办成，即阿罗汉果。小乘八地之一（རང་ལམ་གྱི་བྱ་བ་རྫོགས་པར…བྱས་པར་རྟོགས་ཟིན་པའི་ས་སྟེ་ཉན་ཐོས་དགྲ………བཅོམ་པའི་མངོན་རྟོགས་འདི་དམན་པ་ས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

བྱས་པ་བསྲུང་བའི་ས། 作护地。小乘八地中辟支佛地异名（དམན་པའི་ས་བརྒྱད་ཀྱི་རང………སངས་རྒྱས་ཀྱི་སའི་མིང་། ）。

བྱས་ལ་མ་བསགས་པའི་ལས། 作已不集业。意乐、加行及后果等未能具备，故虽所作已作，果报不能如应成熟（བསམ་སྦྱོར་འབྲས་བུ…སོགས་མ་ཚང་བས་ལས་བྱས་ཀྱང་འབྲས་བུ་ཇི་ལྟ་བ…བཞིན་སྨིན་པར་མ་ངེས་པ། ）。

བྱས་ལ་བསགས་པའི་ལས། 作已积集业。具备下列六种条件之业：动念猛厉，故思而作；业行圆满所作已遂；既作不悔；作后随喜且有伴作；无对治力能毁所作；有力能令果报必熟（ཀུན་སློང་དྲག་པོས་བསམ་བཞིན་བྱེད་པ། དངོས་གཞིའི་ལས་དེ་རྫོགས་པར་བྱས་པ། བྱས་པ་ལ་འགྱོད་པ་མེད་པ། རྗེས་སུ་ཡི་རང་བ་འཁོར་དང་བཅས་པ། དེ་འཇོམས་བྱེད་ཀྱི་གཉེན་པོ་མེད་པ། འབྲས་བུ་སྨིན་ངེས་ཀྱི་ནུས་པ་ཡོད་པ་བཅས་དྲུག་ཚང་བའི་ལས། ）。

བྱིང་རྒོད། 沉掉，昏沉与掉举（སེམས་བྱིང་བ་དང་གཡེངས་པ། ）。指修法时心绪昏沉、散乱的精神状态。

བྱིང་འཐིབས། 沉迷，昏沉，昏浊（རིག་པ་གསལ་པོ་མ་ཡིན་པའམ་ཐིབ་པ་ལྟ་བུ། ）。指修法时心智

不用，不能入静的一种神态。

བྱིང་རྨུགས། 昏沉，昏瞆，神智不清（རིག་པ་མི་གསལ་བ།）。同བྱིང་འཐིབས། 。

བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ། 加持。原为站立、住处等意。一般指以佛力佑护众生（གཟི་བྱིན་གྱིས་ནུས་ལྡན་དུ་སྒྱུར་བའམ། ནུས་པ་འཇུག་པར་བྱེད་པ་དང་། ཐོན་པར་བྱེད་པ།）。密教解为大日如来与众生互相照应，大日如来以大慈大悲佑助众生，为“加”；众生能 够接受大日如来的佑助为“持”。

བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་བཀའ། 加被佛语，加被教。佛加 被教。三种佛语之一。此分为三：身加被 教，如《十 地经》；语加 被教，如《阿阇世王悔悟经》；意加被教，如《般若心经》（སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། སྟོན་པ་དངོས་ཀྱི་ཞལ་ནས་གསུང་བ་མ་ཡིན་པར་ས་བཅུ་པའི་མདོ་ལྟ་བུ་སྐུས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་དང་། མ་སྐྱེས་དགྲ་འགྱོད་པ་བསལ་བའི་མདོ་ལྟ་བུ་གསུང་གིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་དང་། ཤེས་རབ་སྙིང་པོ་ལྟ་བུ་ཐུགས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་བཀའ་རྣམས་སོ།）。

བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་ཆོ་འཕྲུལ། 加被神变。密乘瑜伽部修习中四神变之一。以各自种姓加被所 修 诸 本 尊（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་སྒོམ་པ་ཆོ་འཕྲུལ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། བསྒོམ་པའི་ལྷ་དེ་དག་རང་རང་གི་རིགས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས……པའོ།）。

བྱིན་ཅན། 灵验。具有加持力（བྱིན་རླབས་ཆེན་པོ་དང་ལྡན་པ།）。

བྱིན་རྟེན། 灵物。佛教徒认为有神力、能 起佑助作用的东西（བྱིན་རླབས་ཀྱི་རྟེན།），如舍利（རིང་བསྲེལ།）及喇嘛活佛所用的衣物等。

བྱིན་མཐུ། 加持力。即福力，佑助之力（བྱིན་རླབས་ཀྱི་ནུས་པ།）。

བྱིན་པ་ཨེ་ན་ཡའི་འདྲ་བའི་མཚན་བཟང་། 腨如鹿王相。如来于诸佛说教言，恭行法施，感得股肉纤圆如鹿王者。三十二大丈夫相之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང……གསེས་ཤིག་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་ལ་གུས་པར་ཉན་ཏེ་བྱིན་པས་བྱིན་པ་རི་དྭགས་ཨེ་ན་ཡའི་ལྟ་བུ།）。

བྱིན་འབེབ་པ། 迎神降福。迎来本尊，请予赐福（ལྷ་སྤྱན་དྲངས་ནས་བྱིན་རླབས་འབེབས་པ།）。

བྱིན་འཕྲོག་གི་ལྟུང་བ། 夺回。三十舍堕之一。已给其他比丘之资具复又夺回所成堕罪（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་སློང་གཞན་ལ་ཡོ་བྱད་བྱིན་པ་སླར་འཕྲོག་པའོ།）。

བྱིན་རླབས། 加持，福力。参见བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ། 条。

བྱིན་རླབས་མཆོད་རྟེན། 加持塔，赐福塔。藏传佛教徒埋葬喇嘛活佛尸体的塔形坟墓。

བྱིན་བརླབས་བཀའ་གསུམ། 三加被 教。如来身、语、意加持所说教（སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་དང་། གསུང་། ཐུགས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས་གསུངས་པའི་བཀའ་གསུམ།）。

བྱིན་ལེན་བྱས་པ། 授 受。 彼 授 此 受，接受施与的东西（གཞན་གྱིས་བྱིན་པ་དེ་ལེན……པ།）。

བྱིས་པ་ཉེར་སྤྱོད་ཀྱི་བསམ་གཏན། 凡夫行静虑。未入三乘正道凡夫，但于欲界 烦恼及粗分苦心生厌离，修三摩 地味著上界领受的四禅八定（ཐེག་གསུམ་གང་གི་ལམ་ལ་མ་ཞུགས་པའི……བྱིས་པས་འདོད་ཉོན་དང་སྡུག་བསྔལ་རགས་པ་ཙམ……གྱིས་སྐྱོ་ནས་ཏིང་ངེ་འཛིན་བསྒོམས་པའོ་འབྲས་བུ……ཁམས་གོང་མའི་ཚོར་བ་དེ་ཉེ་བར་སྤྱོད་པའི་བསམ……གཟུགས་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）。

བྱིས་པའི་བརྟུལ་ཞུགས། 童行，童戒。文殊菩萨（འཇམ་པའི་དབྱངས།）之异名。

བྱིས་པའི་གདོན། 凡夫之鬼。指普通人死后为鬼。佛书中认为有 天生的非人之鬼。此两者并不相同。

བྱིས་པའི་སྤྱོད་པ་ཅན། 童行者。1.六面童子（གདོང་དྲུག）。2.昴宿（སྨིན་དྲུག）。

བྱེ་སྔགས། 真言沙。藏传佛教徒以念咒吹气等活动处理过的沙子（བོད་ཀྱི་སངས་རྒྱས་ཆོས……ལུགས་པས་སྔགས་པ་བརྒྱབ་པའི་བྱེ་མ།），迷信其能为人驱魔治病。

བྱེ་བྲག་ཏུ་བཤད་པ་ཆེན་པོ། 《大毗婆沙论》，《阿毗达磨 大毗婆沙论》的略名（ཆོས་མངོན་པ་བྱེ་བྲག་བཤད་མཛོད་ཆེན་པོའི་བསྡུས་མིང་།）。3.有部、毗婆沙师、古印度小乘佛教一派系名（ཉན་ཐོས་བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ།）。

བྱེ་བྲག་རྟོག་བྱེད། 《翻译名义集》。吐蕃王热巴巾时,藏族噶、觉、香三译师等编辑的一部梵藏对照的佛学字典（སྔར་བོད་རྒྱལ་ཁྲི་ཉི་སྲོང་…བཙན་རལ་པ་ཅན་གྱི་སྐབས་སུ་བོད་ཀྱི་ལོ་ཙཱ་བ་སྐ…ཅོག་ཞང་གསུམ་སོགས་ལོ་པཎ་མང་པོས་མདོ་དང་…བསྟན་བཅོས་ནང་གི་ཆོས་སྐད་རྒྱ་གར་སྐད་ལས་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བ་རྣམས་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་བསྡེབས…པའི་ཚིག་མཛོད་སྐད་གཉིས་ཤན་སྦྱར་མ་ཞིག）宋代法云所编的翻译名义集，与此不同。

བྱེ་བྲག་པ། 1.胜论派，外道宗派之一（ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་འཛིན་པ་ཞིག）。2. 胜论师，古印度鸺鹠大仙和食米斋 仙人所传一学派名（ཕྱི་རོལ་པའི་སྟོན་པ་དྲང་སྲོང་འུག་པ་དང་དྲང་…སྲོང་གཟེགས་ཟན་གཉིས་ཀྱི་གྲུབ་མཐའ་མཁན།）。3.有部，毗婆沙师，古印度小乘佛教一派系名（ཉན་ཐོས་བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ།）。

བྱེ་བྲག་པའི་ཚིག་དོན་དྲུག 胜论派六句义。即：财物（རྫས།）、功德（ཡོན་ཏན།）、业（ལས།）、总共（སྤྱི།）、分别（བྱེ་བྲག）、集合（འདུ་བ།）。

བྱེ་བྲག་པའི་རྫས་དགུ། 胜论派九事。即：土（ས།）、水（ཆུ།）、火（མེ།）、风（རླུང་།）、天（ནམ་མཁའ།）、时（དུས།）、方向（ཕྱོགས།）、我（བདག）、心（ཡིད།）。

བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ། 1.有部，分别说一切有部。梵音译作毗婆沙（བཻབྷཱཥིཀ）。信奉《大毗婆沙论》的古印度佛教派系名。承认无为和有为三世的四宗派之一，即过去、现在和未来三时诸法,其体皆有，名为实有（བྱེ་བྲག་བཤད་མཚོའམ་བྱེ་བྲག་བཤད་མཛོད་ཆེན་མོ་ཞེས་བྱ་བའི་གཞུང་གི…རྗེས་སུ་འབྲངས་ཏེ། དུས་གསུམ་རྫས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་ཏུ་སྨྲ་བའི་ནང་པའི་གྲུབ་མཐའ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。2.毗婆沙师。阐述《大毗婆沙论》的五百阿罗汉（བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་གྲུབ་མཐའ་འཛིན་མཁན།）等。

བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད། 有部十八部。声闻十八部（ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད་དོ།）。

བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་རྩ་བའི་སྡེ་པ་བཞི། 有部四根本部，声闻四根本部（ཉན་ཐོས་རྩ་བའི་སྡེ་བཞི་པོ།）。

བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་སློབ་དཔོན་བཞི། 毗婆沙四大阿阇黎。即世友（དབྱིག་བཤེས།）、法救（ཆོས་སྐྱོང་།）、觉天（སངས་རྒྱས་ལྷ།）、集贤（འདུས་བཟང་།），印度佛教小乘分别说部之四大论师。

བྱེ་བྲག་བཤད་མཛོད་ཆེན་མོ། 《大毗婆沙论》。全名《阿毗达磨大毗婆沙论》。佛圆寂后，优婆俱多等五百阿罗汉，在北印度宾陀山名优寺中集体写成的一部论著。玄奘由梵文译为汉文。近人法尊法师(1902—1980)复由汉文译成藏文（ཆོས་མངོན་པ་བྱེ་བྲག་བཤད་མཛོད་…

ཆེན་མོ་སྙེ་སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་མྱ་ངན་ལས……
འདས་པའི་རྗེས་སུ་བྱང་ཕྱོགས་རི་བོ་འབིགས་བྱེད……
གར་མཁན་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་དུ་འཕགས་པ་ཉེ་སྦས་
སོགས་དགྲ་བཅོམ་པ་ལྔ་བརྒྱས་སྒྲི་མཐུན་དུ་མཛད……
པར་གྲགས་པའི་བསྟན་བཅོས་ཆེན་མོ་ཞིག ཕྱི་དུས་
སུ་རྒྱ་བླ་མ་བློ་བཟང་ཆོས་འཕགས་ཀྱིས་རྒྱ་ཡིག་ནས་
བོད་ཡིག་ཏུ་ཡོངས་སུ་བསྒྱུར་པའོ།)。

བྱེད་པ་བཅུ་གཅིག 十一作用神。藏族星相学中说，四大天王的七个儿子为七曜，二十八女为二十八宿，在天空中各自运转，于十一处互相值遇，各处有一作用星神。内分七轮流作用神，四和固定作用神。即：树枝（གདབ་པ།）、幼童（བྱིས་པ།）、善（དགེ་བ།）、天榨（ཏིལ་རྡུང་།）、家生（ཁྱིམ་སྐྱེས།）、天贾（ཚོང་པ།）、毗支（ཝིཥྚི།），此为七轮流作用神；吉祥（བཀྲ་ཤིས།）、十字路（བཞི་མདོ།）、天龙（ཀླུ།）、不净（མི་སྡུག་པ།），此为四固定作用神。

བྱེད་ལས་བཞི། 所作四事。即：清净住身（ཡང་དག་པར་ཞུགས་གནས་པར་བྱེད་པ།）、净与不净住身（དག་པ་དང་མ་དག་པའི་ཞུགས་གནས་པར……བྱེད་པ།）、净住身（དག་པའི་ཞུགས་གནས་པར……བྱེད་པ།）、遍示住身（གནས་པར་ཀུན་དུ་སྟོན……པར་བྱེད་པ།）。

བྱོན་གཏོར། 降临朵马。世出世间天神被请前来刚刚到达时所献食子（འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་མ་འདས་ཀྱི་ལྷ་མགྲོན་ཚུར་བྱོན་མ་ཐག་ཏུ་འབུལ་བའི་གཏོར་མ།）。

〔བྲ〕

བྲག་སྒོ་ཀ་གླི། 扎果迦腻。连接拉萨布达拉山和药王山间的四门塔名。传说为唐代金城公主所建（ལྷ་སའི་པོ་ཏ་ལ་དང་ལྕགས་པོ་རི་གཉིས་བར་གྱི་ལམ་གཞུང་དུ་བསྐྲུན་པའི་བྲག་སྒོ་སྟེང་དུ་མཆོད……རྟེན་ཡོད་པ་ཞིག གཏལ་རྒྱུད་དུ་གྱིམ་ཤིང་ཀོང་ཇོས་བཞེངས་པར་བཤད། ）。

བྲག་དམར་མགྲིན་བཟང་། 扎玛真桑寺。系吐蕃赞普赤德祖赞（ཁྲི་ལྡེ་གཙུག་བཙན། 704—754年在位）所建五神殿之一，位于桑耶寺北扎玛地区。

བྲག་གཞུ་ཅན། 崖弓者。天神毗那夜迦（ཚོགས་བདག）的异名。

བྲག་གཡབ་དགོན་ཆེན། 察雅寺。西藏昌都地区察雅县境一寺名。公元1681年，欧贝·扎巴嘉措所建（རབ་བྱུང་བཅུ་གཅིག་པའི་ལྕགས་བྱ……ལ་རྗེ་སྡེ་གྲགས་པ་རྒྱ་མཚོས་བཏབ་པ་ཞིག）。

བྲག་སོག་དགོན། 扎索寺。噶丹寺（དགའ་ལྡན།）东面山上的一座小寺。

བྲན་ཁ་དཔལ་གྱི་ཡོན་ཏན། 阐卡贝吉云丹。热巴巾时期（815—836年在位）一著名教法大臣（ཆོས་བློན།）。即《语合二章》中所说的钵阐布贝吉云丹（བཟེ་ཆེན་པོ་དཔལ་གྱི་ཡོན……ཏན།）。在唐蕃会盟碑中，此人又被称为“沙门钵阐布允丹”（བན་དེ་ཆེན་པོ་དཔལ་ཆེན་པོ…ཡོན་ཏན།）。“钵阐布”（藏文为བན་དེ་ཆེན་པོ། 意为“高僧”或“大德”）者只有参与国政的高僧才有此称谓。由于热巴巾竭力推崇佛教，故在唐蕃会盟碑中，贝吉云丹列在吐蕃使团首位。

བྲན་ཁང་དང་བྲན་ཁང་ཐ་མ། 阐康及阐康塔玛二神殿。吐蕃赞普赤祖德赞（ཁྲི་གཙུག་ལྡེ……བཙན། 815—836年在位）时期一些大臣，如娘班谢坚金（ཉང་བན་ཤའི་སྤྱན་ཅན།）等在逻娑（今拉萨）之西所建古寺名。

བྲམ་ཟེ། 婆罗门。又称梵天之子（ཚངས་པའི་བུ།）

或口生（ཁ་སྐྱེས།），意为清净（གཙང་མ།），为古印度四大种姓之一。四大种姓为婆罗门、刹帝利（རྒྱལ་རིགས།）、吠奢（རྗེ་རིགས།）和戍陀罗（དམངས་རིགས།）。

བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྨྲ་བ། 说圣婆罗门派。古印度外道之一宗派（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་……ཞིག）。

བྲམ་ཟེ་པ། 婆罗门派。古印度外道一宗派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་།）。

བྲམ་ཟེ་མོ། 婆罗门女（བྲམ་ཟེ་བུད་མེད།）。

བྲམ་ཟེ་མོ་གསལ་བའི་ཚུལ་ཁྲིམས། 婆罗门女·明戒。梵音译作婆罗门女·札迦巴尸罗。古印度轨范师无著、世亲弟兄的母亲（བྲམ་ཟེ་མོ་པྲ་ཀཱ་ཤ་ཤཱི་ལ་སྟེ། སྔར་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཐོགས་མེད་དང་དབྱིག་གཉེན་གཅེན་གཅུང་གི……ཡུམ།）。

བྲམ་ཟེ་ཤཱམ་ཀ་ར། （梵）婆罗门香迦罗。吐蕃王松赞干布时受请来藏翻译续部的论师之一（ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོས་བོད་དུ་ཕེབས་ཏེ་རྒྱུད་སྡེ་ནས་སྒྱུར་མཁན་སློབ་དཔོན་ཞིག）。

བྲམ་ཟེའི་ལས་དྲུག 婆罗门六业。即：诵读（ཀློག་པ།）、使诵读（ཀློག་ཏུ་འཇུག་པ།）、施供（མཆོད་སྦྱིན།）、使施供（མཆོད་སྦྱིན་བྱེད་དུ་འཇུག་པ།）、布施（སྦྱིན་པ།）、取（ལེན་པ།）。

བྲལ་བ། 离系。指远离烦恼系缚（ཉོན་མོངས་ཀྱི་འཆིང་ལས་བྲལ་བ།）。

བྲལ་བ་བཞི། 献供四离。即：离疑惑上劣（དོགས་པ་དང་བྲལ་བ།）、离耽着庸常（ངེས་ཤེས་དང་……བྲལ་བ།）、离执实见（དངོས་པོར་ལྟ་བ་དང་བྲལ་བ།）、离唯自利（རེ་བ་དང་བྲལ་བ།）。

བྲལ་བའི་དགེ་སློང་། 离系比丘。自预流至阿罗汉果位间八人比丘群（རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པ་ནས་དགྲ་བཅོམ་པའི་བར་གྱི་གང་ཟག་ཟུང་བཞི་ཡ་བརྒྱད་པོ་རྣམས།）。

བྲལ་འབྲས། 离系果。五果之一。依妙智力断尽各自应断，即以修习圣道永断烦恼所证得者（འབྲས་བུ་ལྔའི་ནང་གསེས། ཤེས་རབ་ཀྱི་སྟོབས་ཀྱིས་རང་གི་སྤང་བྱ་ཟད་པའི་འབྲས་བུ་སྟེ། འཕགས་པའི་ལམ་བསྒོམས་པས་ཉོན་མོངས་པ་སྤངས་པའི……ཆ།）。

བྲཧྨ། （梵）婆罗门，净行。参见 བྲམ་ཟེ། 条。

བྲི་ཀ་མ་ལ་ཤྲཱི་ལའི་གཙུག་ལག་ཁང་། 哲迦摩罗希罗寺。又译作"吉祥毗俱罗摩什罗"及"毗扎摩罗尸罗寺"。此寺建于印度瞿波罗王朝第四世达玛波罗（780年即位，又《印度佛教史》载：810—875年在位）之时，大体在赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན།）之后。此寺兼管那兰陀罗寺（ན་ལེནྡྲ་ཆོས་སྡེ།），以密教为主。阿底峡等著名高僧即出自该寺。

བྲིས་སྐུ། 佛像画。同 བྲིས་ཐང་། 条。

བྲིས་ཐང་། 卷轴画（བྲིས་པའི་སྐུ་ཐང་ངམ་ཐང་ག）。这种画，一般多挂在寺院经堂的墙壁上。

བྲུལ་གཏོར། 泄障食子。施放朵马以求净治贪婪三宝财物所起罪障的一种宗教仪式（དཀོར་སྒྲིབ་སྦྱོང་བྱེད་ཀྱི་གཏོར་མ་སྟེ་གྲུབ་ཐོབ……དབོན་སྟོན་སྐྱེར་སྒང་པའི་མན་ངག་ཅིག）。

བྲེ་བོ་ཟས། 斛饭王。古印度狮子王四子之一。即释迦牟尼的叔父（སྔར་རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་པོ་སེང་གེ་འགྲམ་གྱི་བུ་བཞིའི་གཅིག་སྟེ་ཤཱཀྱ་ཐུ་བ་ཞི་ཁུ་བོ……ཞིག）。

〔བླ〕

བླ་མཁྱེན། 经师。藏传佛教为转世灵童讲授佛经的教师（བླ་མའི་དགེ་རྒན།）。

བླ་གོས། 上衣。佛教比丘法衣之一。十三资具中三袈裟之一（འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་བཅུ་གསུམ་གྱི······ནང་གསེས་ཆོས་གོས་རྣམ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

བླ་འགུགས། 招魂。神识惊散，呼召其魂魄归来（བླ་འཁྱམས་བྱིན་པ་དེ་ཚུར་འགུགས་པ་ལ་ཟེར། ）。

བླ་རྒན། 老僧。老年僧人（བླ་མ་ལོ་ན་རྒན་པ། ）。

བླ་གྲྭ། 喇嘛僧徒，师徒。喇嘛和扎巴的合称（བླ་མ་དང་གྲྭ་པ། ）。

བླ་བརྒྱུད། 师承，上师传承。藏传佛教历代师徒辗转授受的世系（བླ་མ་གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ······རིམ་བཞིན་བརྒྱུད་པ། ）。

བླ་ཆས། 僧装，僧人服装（བླ་མའི་ཆ་ལུགས་སམ་གྲྭ་ཆས། ）。

བླ་ཆུང་། 小喇嘛。又作小活佛（སྤྲུལ་སྐུ་ཆུང་ཁག），地位较低的转世活佛。

བླ་ཆེན། 大活佛。地位高的转世化身（སྤྲུལ་སྐུ་ཆེ་ཁག）。

བླ་ཆེན་མཁན་བརྒྱུད། 喇钦贡巴饶赛所传别解脱戒的历代亲教师（བླ་ཆེན་དགོངས་པ་རབ······གསལ་ནས་བྱུང་བའི་སོ་ཐར་སྡོམ་རྒྱུན། ）。

བླ་ཆེན་དགོངས་པ་རབ་གསལ། 喇钦贡巴饶赛。藏传佛教东律初祖。西藏彭波（འཕན་པོ། ）地方人，生于公元952年。彼从小迁居多康（མདོ་ཁམས། ）之丹德（དན་ཏིག青海河源）地方，二十二岁时（公元973年），从西藏潜逃其地的藏僧三人及在西宁附近寻得汉僧二人，受近圆戒（བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ། ）。布敦仁钦珠以此年为始计算藏传佛教的后弘期。公元978年，彼为鲁梅（ཀླུ་མེས། ）等十名卫藏僧人传授近圆戒。仲敦巴（འབྲོམ་སྟོན་པ། ）以此年为藏传佛教后弘期起算之年。另据《宗教源流镜史》载：此人十岁时，将其所戴黄帽授于要返藏的鲁梅留念。宗喀巴重振律教，为表示缘起，将僧帽染作黄色，遂有黄帽派之称。

བླ་ཆེན་འབྲོག་མི། 喇钦卓弥。即卓弥译师。十一世纪上半叶，西藏阿里王扎西则巴（བཀྲ······ཤིས་བརྩེགས་པ། ）派他去印度和尼泊尔等地学习佛法，回藏后译著新密（གསང་སྔགས་གསར་མ། ）甚多。公元1064年前后去世。他的著名弟子中有桂译师（འགོས་ལོ་ཙྰ་བ། ）和玛尔巴译师（མར་པ་ལོ་ཙྰ་བ། ）等人。参见འབྲོག་མི་ལོ་ཙྰ་བ་ཤཱཀྱ་གཞོན་ནུ། 条。

བླ་ཆེན་བཞི། 四上师。指宗喀巴大师获得庄严法座（ཁྲི་སྙིང་མཛེས་པ། ）的四大弟子。即：贡塘巴法王·孜巴白（གུང་ཐང་པ་ཆོས་རྗེ་མཛེས་པ······དཔལ། ）、宁波·释迦坚参（ཉན་པོ་ཤཱཀྱ་རྒྱལ་མཚན། ）、达普国师·贝丹顿珠（སྟག་ཕུ་གུ་ཤྲཱི······དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ། 1382—1466，据说他死后转为昌都达普活佛）、德乌惹哇·曲杰白（ཏེའུ་ར་བ་ཆོས་རྗེ་དཔལ། ）。

བླ་ཆེན་བསོད་ནམས་བློ་གྲོས། 喇钦·索南罗追（1332—1362）。为元朝第十三任帝师，系八思巴侄曾孙。《萨迦世系》说此人可能是公元1358—1362年出任元顺帝妥欢帖木尔帝师。

བླ་མཆོད། 供奉师长（བླ་མ་མཆོད་པ། ），供奉之对象（མཆོད་པའི་གནས། ）；每年供奉上师的一种宗教仪轨和活动。

བླ་གཉན། 大师，导师（སྟོན་པ། ），严师（བླ་མ་བཀའ་གཉན་པོ། ）。

བླ་ན་མཐོ་བའི་ལྷ་མཆོག 至高牲。佛之别名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

བླ་ན་མེད་པ། 佛，无上（སངས་རྒྱས་དང་། གོང་ན་མེད་པ། དེའི་སྟེང་དུ་མེད་པ། ）。

བླ་དཔོན། 喇本。以宗教高职掌握行政权力者。政教合一制度中执掌政教两权的统治者

(བླ་མ་དང་དཔོན་པོ་གཉིས་ཀ་ཡིན་པ་ཞིག)。如扎巴仁钦(གྲགས་པ་རིན་ཆེན།)曾被元成宗铁穆耳(公元1295—1307)任为帝师，又被选为喇本。

བླ་སྤྱི། 喇吉。在拉萨三大寺中，设在各扎仓(གྲྭ་ཚང་།)之上，管理全寺院措钦(ཚོགས······ཆེན། 大经堂)一级事务的组织叫喇吉，是全寺院的最高管理机构。各扎仓的堪布为当然成员，从中选出年资最高者为赤巴堪布(ཁྲི་པ་མཁན་པོ།)。

བླ་སྤྱི་ལྷན་རྒྱས། 喇吉集会。拉萨三大寺院的高级会议。为寺院各扎仓堪布及铁棒喇嘛、执事僧、公家等执事人员所参加的集会(སེར······འབྲས་དགའ་གསུམ་གྱི་གྲྭ་ཚང་སོ་སོའི་མཁན་པོ······དང་། ཚོགས་ཆེན་དབུ་མཛད། ཞལ་ངོ་། སྤྱི་སོ་སོགས་མཉམ་དུ་འཚོགས་པ་ལ་བླ་སྤྱི་ལྷན་རྒྱས······ཟེར།)。

བླ་སྤྲུལ། 1.活佛及普通的喇嘛格西的转世者。2.喇嘛与活佛(བླ་མ་དང་སྤྲུལ་སྐུ།)。

བླ་བོན། 古西藏原始宗教苯教的一种经师。

བླ་འབོད། 招魂。同བླ་འགུགས།。

བླ་བྲང་། 拉章。大喇嘛(活佛)的住舍或私庙(བླ་མའི་གཟིམ་ཤག་གམ་བཞུགས་ས།)。

བླ་བྲང་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ། 拉卜楞扎西奇寺。公元1709年第一世嘉木样活佛阿旺宗哲创建。在大夏河流域的一座寺院(在今甘南藏族自治州境内。ཀུན་མཁྱེན་འཇམ་དབྱངས་བཞད་པ······སྐུ་ཕྲེང་དང་པོ་ངག་དབང་བརྩོན་འགྲུས་ཀྱིས་རབ······བྱུང་བཅུ་གཉིས་པའི་ས་གླང་ལོ་ཕྱག་བཏབ་པའི་མདོ་སྨད་བསང་ཆུའི་རྒྱུད་ཀྱི་དགོན་ཆེན་ཞིག)。

བླ་བྲང་ཕྱག་མཛོད། 拉章恰佐。扎仓(གྲྭ་ཚང་།)主持人堪布(མཁན་པོ།)的总管。他手下还有几个恰佐(ཕྱག་མཛོད།)，专门负责扎仓的财产、属民和对外事务、接待施主等。拉章恰佐既管理堪布的私人财产，又管理整个扎仓的公共财产。充任拉章恰佐的人均属堪布的亲信，而且由堪布任命。他们在扎仓内还有专门的办事机构，称恰佐康(ཕྱག་མཛོད་······ཁང་།)。

བླ་བྲང་བཞི། 四拉章，四个喇嘛府邸。系指元第八任帝师贡噶洛追(ཏི་ཤྲཱི་ཀུན་དགའ་བློ་གྲོས།)将其庶母兄弟分为“四个拉章”。即：希脱拉章(གཞི་ཐོག་བླ་བྲང་།)，克尊南卡列巴(མཁས་བཙུན་ནམ་མཁའ་ལེགས་པ།)兄弟所传，并赐玉玺；拉康拉章(ལྷ་ཁང་བླ་བྲང་།)，帝师贡噶列贝琼内(ཀུན་དགའ་ལེགས་པའི······འབྱུང་གནས།)兄弟所传，并赐金印；仁钦拉章(རིན་ཆེན་བླ་བྲང་།)，嘉洋顿月坚参(འཇམ་དབྱངས་དོན་ཡོད་རྒྱལ་མཚན།)兄弟所传，并赐玉印；都却拉章(དུས་མཆོད་བླ······བྲང་།)，旺贡噶列巴(དབང་ཀུན་དགའ་ལེགས་པ།)兄妹二人所传，并赐金印。这四个拉章均属萨迦派后期内部的分属。

བླ་བྲེ། 华盖。悬在神像顶上的垂帷。

བླ་མ། 喇嘛，上师，上人，寺主。又指活佛(སངས་རྒྱས་སམ་སྤྲུལ་སྐུ་མཁན་བཙུན་དམ་པ།)。

བླ་མ་དཀོན་མཆོག 上师三宝。佛教徒的总皈依处(སྐྱབས་གནས་ཡོངས་རྫོགས་འདུས་པའི་མིང་།)，包括上师与佛、法、僧三宝。

བླ་མ་སྐྱེས་ཆེན། 高僧大德。佛教徒所说证德高深的喇嘛(རྟོགས་པ་མཐོན་པོར་སོན་པའི་བླ······མ།)。

བླ་མ་རྒྱུད་པ། 密乘僧侣，续部师。佛教中专门修学密宗教理、仪轨(གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་པ་དང་ཆོ་ག)的宗教职业者。

བླ་མ་བརྒྱུད་པའི་རིམ་པ། 《上师传承次第》。系恰那（ཕྱག་ན།）著。恰那为梅哲哇四得意弟子之一（མཻ་ཏྲི་པའི་ཐུགས་ཀྱི་སྲས་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

བླ་མ་ཆོས་འབྲེལ་གསན་པ་བཞི། 互听法要四师。即：中观师精进狮子（དབུ་མ་བརྩོན་འགྲུས་སེང་གེ）、大堪布虚空幢（མཁན་ཆེན་ནམ་མཁའ་རྒྱལ་མཚན།）、仁达瓦尊者（རྗེ་བཙུན་རེད་མདའ་……པ།）、扎果大堪布法救贤（བྲ་གོར་མཁན་ཆེན་ཆོས་སྐྱབས་བཟང་པོ།）。

བླ་མ་མཆོད་པ། 上师供。藏传佛教以侍奉上师为主要内容的一种宗教活动（བླ་མ་ལ་བསྙེན་བཀུར་སྲི་ཞུས་མཆོད་པ།）。

བླ་མ་གཉིས། 二师，两种上师。即：根本上师（རྩ་བའི་བླ་མ།）和传承上师（བརྒྱུད་པའི་བླ་……མ།）。

བླ་མ་དམ་པ། 师尊。指佛教徒对各自上师的敬称（བླ་མ་ཡང་དག་པའམ་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ།）。先师，指已死的上师（བླ་མ་འདས་པོ།）。

བླ་མ་པ། 无上部，郁多罗部。印度佛教一派别名（སྔར་རྒྱ་གར་གྱི་ནང་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྡེ་བ་ཞིག་གི་མིང་།）。

བླ་མ་དབུ་ཆོས། 上师、领经师、曲则（བླ་མ། དབུ་མཛད། ཆོས་མཛད།）三者的总称。

བླ་མ་རིན་པོ་ཆེ། 尊贵的上师。藏传佛教徒对自己上师最尊敬的称呼（བླ་མར་འབོད་པའི་གུས་མིང་།）。

བླ་མ་ལས་སྡེ། 喇嘛执事。指寺院的堪布、领经师、铁棒喇嘛、公家仓库掌权人等（དགོན་པ་ཁག་གི་མཁན་པོ། དབུ་མཛད། དགེ་བསྐོས། སྤྱི་སོ། གཉེར་པ་བཅས་ལ་ཟེར།）。

བླ་མའི་བརྒྱུད་པ། 传承师。指藏传佛教各派历代上师连续的传承（བླ་རབས་རིམ་བརྒྱུད།）。

བླ་མའི་རྣལ་འབྱོར། 上师相应法，上师瑜伽法，上师修行法。指密教修行者对自己灌顶上师所修的上师相应法，即以自己上师为修观的对象（རང་གི་རྩ་བའི་བླ་མ་སངས་རྒྱས་ཀུན་འདུས་ཀྱི་ངོ་བོར་སྒོམ་པའི་ཆོ་ག་ཞིག）。

བླ་མར་བྱ་བ། 敬事。心中以之为师长，而起的恭敬承事（སེམས་ཀྱིས་བླ་མར་འཛིན་པའི་སྒོ་……ནས་མཆོད་པ་བཀུར་སྟི་བྱེད་པ།）。

བླ་མེད་ཀྱི་རྒྱུད། 无上续部。为佛教密宗无上瑜伽部之略名（རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་བསྡུས་མིང་།）。无上瑜伽部为密宗四部中的最高的一部。

བླ་མེད་ཀྱི་དབང་བཞི། 无上瑜伽四灌顶。即：瓶灌顶（བུམ་དབང་།）、秘密灌顶（གསང་……དབང་།）、智慧灌顶（ཤེར་དབང་།）和句义灌顶（ཚིག་དབང་།）。

བླ་མེད་མཆོད་རྟེན། 无上塔。塔形四方，分别用金刚杵、珍宝、莲花、交杵等标志四无量（ངོས་བཞི་སོ་སོར་རྡོ་རྗེ་དང་། ནོར་བུ། པད་མ། སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེ་བཅས་ཀྱིས་ཚད་མེད་བཞི་མཚོན་པར་བྱེད་པའི་མཆོད་རྟེན་གྲུ་བཞི་ཞིག）。

བླ་མེད་ནས་བཤད་པའི་ཡུམ་གྱི་ཕྱག་རྒྱ་ལྔ། 无上部所说五种母手印。即：发饰（དབུ་རྒྱན།）、耳饰（སྙན་རྒྱན།）、颈饰（མགུལ་རྒྱན།）、钏镯（གདུ་བུ།）、腰带（སྐ་རགས།）等五种。

བླ་སྨན་ཁང་། 达赖喇嘛的私人医室（སྔར་ཏཱ་ལའི་བླ་མར་སྨན་སྦྱོར་བའི་སྨན་ཁང་།）。

བླ་སྨན་པ། 专为达赖喇嘛看病的医生（སྔར་ཏཱ་ལའི་བླ་མར་སྨན་དཔྱད་བྱེད་མཁན་གྱི་སྨན་པ།）。

བླ་མཚོ། 灵魂湖，命根子湖，神湖。迷信所谓

某某的灵魂所依附的湖泊（བླ་གནས་སའི་……མཚོ། ）。

བླ་གཡུ། 魂玉。迷信所说的某人灵魂所依附的绿松耳石（བླ་གནས་སའི་གཡུ། ）。

བླ་རབས། 历代上师（བླ་བརྒྱུད་དེ་བླ་མ་མང་པོ་རིམ་གྱིས་བྱུང་བ་རྣམས། ）。

བླ་རབས་རྣམ་ཐར། 历代师承传记（ཆོས་འབྱུང་བླ་རབས་སམ་དགོན་པའི་མཁན་བརྒྱུད་ཀྱི་མཛད་……ཚུལ། ）。

བླ་རི། 魂山。迷信所说的某某魂魄依附的山（བླ་གནས་སའི་རི། ）。

བླ་ཤིང་། 魂树，神树。迷信所说的某某的魂魄依附的树（བླ་གནས་སའི་ཤིང་། ）。

བླ་གཤེད། 勾魂鬼（བླ་འཁྱེར་མཁན་གྱི་འདྲེ། ）。

བླ་སྲོག 灵魂（སེམས་ཅན་གྱི་བླ་དང་སྲོག）。

བླ་སློབ། 师徒。师父和徒弟的简称（བླ་མ་དང་སློབ་མའི་བསྡུས་མིང་། ）。

བླ་ལྷའི་ལུང་བརྟག 僧人的卜辞和神灵的预言（བླ་མའི་བརྟག་པ་དང་ལྷའི་ལུང་བསྟན་ཞེས་པའི་……བསྡུས་མིང་། ）。

བླང་བྱ། 当取。如须采取善道（དགེ་བ་བླང་བར་བྱའམ་བླང་དགོས། ）。

བླང་བྱ་གཉིས། 二所取。即：施度业（སྦྱིན་པའི་ལས། ）和持戒业（ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ལས། ）。

བླངས་འདས། 违犯。沙弥学处，谓出家者违犯所受持之戒律。此分为三十三种违犯，一说分为三十七种违犯（དགེ་ཚུལ་གྱི་བསླབ་བྱ་སྟེ། རབ་ཏུ་བྱུང་བས་ཁས་བླངས་པའི་བསླབ་པ་ལས……འདས་པའམ་འགལ་བ་ཞེས་པའི་དོན་ནོ། དེ་ལ་ནང་གསེས་བླངས་འདས་སོ་གསུམ་དང་སོ་བདུན……སོགས་ཡོད་དོ། ）。

བླངས་འདས་སོ་གསུམ། 三十三种违犯。沙弥学处之属类。谓根本四，杀生三，妄语十二，饮酒、歌午等三，鬘等三，高广大床二，非时食、取金银、亏损三，共计三十三种违犯（དགེ་ཚུལ་གྱི་བསླབ་བྱ་ཆར་གཏོགས་དང་བཅས་པ་སྟེ། རྩ་བ་བཞི་དང་། གསོད་པ་གསུམ་དང་། རྫུན་གྱི་ཆར་གཏོགས་བཅུ་གཉིས་དང་། ཆང་། གར་སོགས་གསུམ། ཕྲེང་སོགས་གསུམ། མལ་སྟན་ཆེན་པོ་དང་། མཐོན་པོ་དང་། ཕྱི་དྲོའི་ཁ་ཟས་དང་། གསེར་དངུལ་ལེན་པ་དང་། ཉམས་པ་རྣམ་པ་གསུམ་བཅས་རབ་བྱུང་གི་དུས་སུ་བླངས་པ་ལས……འདས་པའི་སྤང་བྱ་སོ་གསུམ་མོ། ）。

བླུགས་སྐུ། 铸像。用金属铸造的佛像（ཟངས་སོགས་བཞུས་ཏེ་བླུག་བརྒྱབ་པའི་སྐུ་འདྲ། ）。

བླུགས་གཟར། 浇灌杓。佛教徒烧护摩时所用的一种杓子（སྦྱིན་སྲེག་བྱེད་དུས་མཁོ་བའི་སྐྱོགས། ）。

བླུན་སྒོམ། 痴修。不解精力应张应弛之度顽固修习之法（རིག་པ་གྲིམ་ལྷོད་ཀྱི་མན་ངག་མི་ཤེས……པར་ཕུ་ཚུགས་ཀྱིས་སྒོམ་པ། ）。

བློ་གྲོས་གྲགས་པ། 洛追扎巴（1106—1166）。又名董敦（གདུམ་སྟོན། ），系噶当派著名高僧。此人从夏尔哇巴（1070—1141）学经，夏尔哇巴死后，他在纳唐（སྣར་ཐང་། ）附近讲经传法达十二年，聚集了若干徒众。在1153年，他创建了纳唐寺，传承夏尔哇巴教法。在十三世纪晚期，此寺僧人君丹惹墀（བཅོམ་ལྡན་རལ་གྲི）曾将该寺搜集到的大量藏译佛经编订为甘珠、丹珠二藏。这是我们所见到的编纂藏文大藏经的最早记载。

བློ་གྲོས་བརྟན་པ། 安慧。印度大乘佛教唯识派十大论师之一。德慧的弟子。彼妙解因明，善于议论。在认识论方面只承认自证分“实有”，而见分、相分“情有理无”，故被称

"一分家"。主要著作有《大乘广五蕴论》、《大乘中观论释》、《唯识三十颂论释》、《俱舍实义疏》、《大乘阿毗达磨杂集论》等。

བློ་གྲོས་དྲི་མེད། 慧无垢。慧无垢，又作慧无动，谓于咒义心不散乱(བློ་གྲོས་དྲི་མེད་ལ་བློ་གྲོས་མི་གཡོ་བ་ཞེས་འབྱུང་སྔགས་ཀྱི་དོན་ལས་གཞན་དུ⋯⋯ཡིད་མི་གཡོ་བ།)。

བློ་གྲོས་མི་ཟད་པ། 无尽慧。菩萨之一(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞིག)。

བློ་གཉིས། 二心识。悟心识和非悟心识(རྟོགས་པའི་བློ་དང་མ་རྟོགས་པའི་བློ་གཉིས་སོ།)。

བློ་གཏེར་མཆོག 1.胜慧藏。文殊菩萨(འཇམ་པའི་དབྱངས།)的别名。2.妙音天女(དབྱངས་ཅན་མ།)。3.辨才天。

བློ་ལྡན་མཆོག་སྲེད། 爱慧。莲花生八种名号之一(གུ་རུ་མཚན་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

བློ་ལྡན་ཤེས་རབ། 洛丹喜饶(1059—1109)。《噶玛噶举派教史》中称俄译师(རྔོག་ལོ་ཙྪ⋯⋯བ།)，为阿底峡之再传弟子俄列贝喜饶(རྔོག་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ།)之侄。他曾去印度、尼泊尔及克什米尔学经，前后十七年，学习了大量显教经典，后将带回的经典悉数翻译。他在卫藏传经布道共十七年，其弟子多住持桑浦乃托寺(གསང་ཕུ་ནེའུ་ཐོག་གི་གཙུག་ལག⋯⋯ཁང་།)。

བློ་རྟ། 思绪。心初起之分别思虑(བློ་ཡི་རྟ་དང་པོར་འཆར་བའི་རྣམ་རྟོག)。

བློ་སྦྱོང་། 修心。大乘教法之修心(ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བློ་སྦྱོང་།)。藏传佛教所说的修心，是指从喇嘛赛林巴传给觉卧杰修习七业果语诀之菩提心和从喇嘛强白南觉瓦传给觉卧杰的修习自他交换的两种修心法。宗喀巴将其合二为一进行教授(བླ་མ་གསེར་གླིང་པ⋯⋯ནས་ཇོ་བོ་རྗེ་ལ་བརྒྱུད་པའི་རྒྱུ་འབྲས་མན་ངག⋯⋯བདུན་གྱི་སྒོ་ནས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ལ་བློ་སྦྱོང་བ⋯⋯དང་། བླ་མ་བྱམས་པའི་རྣལ་འབྱོར་པ་ནས་ཇོ་བོ་རྗེ་ལ་བརྒྱུད་པའི་བདག་གཞན་མཉམ་བརྗེའི་སྒོ་ནས་བློ་སྦྱོང་ཚུལ་གཉིས་ཡོད། རྗེ་ཙོང་ཁ་པས་དེ་གཉིས་གཅིག་ཏུ་བསྲིལ་ནས་འཁྲིད་པར་མཛད་པ་ཡིན།)。

བློ་སྦྱོང་ཉི་མའི་འོད་ཟེར། 《修心日光论》。宗喀巴著于热振寺(རྗེ་ཙོང་ཁ་པས་རྭ་སྒྲེང་དགོན་དུ་མཛད་པའི་གསུང་རྩོམ་ཞིག)。此书是宗喀巴大师在热振寺时，为诸弟子讲胜义菩提心(དོན་དམ་བྱང་སེམས།)，以文殊要门而为庄严(འཇམ་དབྱངས་ཀྱི་མན་ངག་གིས་བརྒྱན་བྱེད།)，由霍敦南卡白(ཧོར་སྟོན་ནམ་མཁའ་དཔལ།)笔录成书。

བློ་སྦྱོང་གདན་བརྒྱད་མ། 修心八坐法。格西仲敦巴的《要门八坐法》(མན་ངག་གདན་བརྒྱད⋯⋯མ།)，由康巴隆巴(ཁམས་པ་ལུང་པ།)撮其精要而为宣讲，因称为康巴隆巴的修心八坐法。八坐法，即：(1)依于食品的修心(ཟས་ལ⋯⋯བརྟེན་པའི་བློ་སྦྱོང་།)；(2)依于气息的修心(དབུགས་ལ་བརྟེན་པའི་བློ་སྦྱོང་།)；(3)依身变化如恒河沙数的修身(ལུས་གང་གཱའི་བྱེ་མ་སྙེད་དུ⋯⋯སྤྲུལ་པའི་བློ་སྦྱོང་།)；(4)依于血肉的修心(ཤ⋯⋯ཁྲག་ལ་བརྟེན་པའི་བློ་སྦྱོང་།)；(5)依"朵马"的修心(གཏོར་མ་ལ་བརྟེན་པའི་བློ་སྦྱོང་། 朵马，梵语护摩，是一种火祭法)；(6)依于四大的修心(འབྱུང་བ་ལ་བརྟེན་པའི་བློ་སྦྱོང་།)；(7)依变自身为如意宝的修心(ལུས་ཡིད་བཞིན་གྱི་ནོར་བུ་སྤྲུལ་ཏེ་བློ་སྦྱོང་བ།)；(8)死后的要门(འཆི་བ་མའི་མན་ངག་བློ་སྦྱོང་།)。

བློ་སྦྱོང་དོན་བདུན་མ། 七义行修心教授。藏传

佛教噶当派七种修心方法。即(1)前行思维所依之法(སྔོན་འགྲོ་རྟེན་གྱི་ཆོས་སེམས་པ།)；(2)正行学习菩提心(དངོས་གཞི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་སྦྱོང་བ།)；(3)转恶缘为菩提道(རྐྱེན་ངན་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ལམ་དུ་བསྒྱུར་བ།)；(4)总贯而示一生之修持法(ཚེ་གཅིག་གི་ཉམས་ལེན་དྲིལ་ནས་བསྟན་པ།)；(5)心调练之量(བློ་འབྱོངས་པའི་ཚད།)；(6)修心之誓句(བློ་སྦྱོང་གི་དམ་ཚིག)；(7)修心之应学(བློ་སྦྱོང་གི་བསླབ་བྱ།)。

བློ་སྦྱོང་མཚོན་ཆ་འཁོར་ལོ། 《修心剑轮》。法护(དྷརྨ་རཀྵི་ཏ།)著。

བློ་སྦྱོང་ཞེན་པའི་བཞི་བྲལ། 修心四离爱：(1)心入法(བློ་ཆོས་སུ་འགྲོ་བ།)；(2)法入道(ཆོས་ལམ་དུ་འགྲོ་བ།)；(3)排除道乱(ལམ་གྱི་འཁྲུལ་བ་སེལ་བ།)；(4)迷乱进入智慧(འཁྲུལ་བ་ཡེ་ཤེས་སུ་འཆར་བ།)。

བློ་སྦྱོང་ལས་འབྱུང་བའི་སྟོབས་ལྔ། 修心所生五力。即：(1)种子力(ས་བོན་གྱི་སྟོབས།)；(2)发愿力(འཕེན་པའི་སྟོབས།)；(3)破斥力(སུན་འབྱིན་པའི་སྟོབས།)；(4)习惯力(གོམས་པའི་སྟོབས།)；(5)祈祷力(སྨོན་ལམ་གྱི་སྟོབས།)。

བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། 罗桑嘉措(意译善慧海，1617—1682)。第五世达赖喇嘛，生于山南穷结(ལྷོ་ཁ་འཕྱོངས་རྒྱས།)。1622年，被迎入哲蚌寺。1654年应清帝诏赴北京。1655年回藏途中，受册立为西天大善自在佛所领天下释教普通瓦赤拉怛喇达赖喇嘛(ནུབ་ཕྱོགས་མཆོག་ཏུ་དགེ་བའི་ཞིང་གི་རྒྱལ་དབང་ས་སྟེང་གི་རྒྱལ་བསྟན་ཡོངས་ཀྱི་བདག་པོ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་བཛྲ་དྷ་ར་ཏཱ་ལའི་བླ་མ།)，并赐金印。著有《西藏王臣记》等书传世。

བློ་བཟང་རྒྱལ་བའི་གྲགས་སྙན། 罗桑甲哇扎念。宗喀巴罗桑扎巴的别名(ཙོང་ཁ་པ་བློ་བཟང་གྲགས་པའི་མཚན་ཞིག)。

བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན། 罗桑曲吉坚参(1567—1662，意译善慧法幢)。为四世达赖和五世达赖喇嘛近圆戒师，札什伦布、色拉、哲蚌三寺寺主。曾与五世达赖商同在固始汗未入西藏、清军未入北京之前，分别遣使沟通关系，为后来格鲁派干与西藏政治创造条件。1645年，受固始汗封的“班禅博克多”称号；1647年，又受清顺治帝封的“金刚上师”名号。后被追认为第四世班禅额尔德尼(པཎ་ཆེན་ཨེར་ཏེ་ནིའི་སྐུ་ཕྲེང་བཞི་པར་འདྲེན་པ་འདིས་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་བཞི་པ་དང་ལྔ་པའི་བསྙེན་རྫོགས་མཁན་པོ་མཛད་ཅིང་། ཆོས་སྡེ་ཆེན་པོ་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ་དང་སེ་ར་འབྲས་སྤུངས་བཅས་ཀྱི་གདན་ཁྲིའི་ཁུར་བཞེས་པའི་ཐོག་གུ་ཤྲི་བསྟན་འཛིན་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་དབུས་གཙང་ལ་མ་འབྱོར་གོང་དང་། མན་ཇུ་གོང་མ་པེ་ཅིན་ལ་མ་ཕེབས་གོང་ནས་སོ་སོར་འབྲེལ་བ་བཟང་པོ་བཙུགས་པར་བརྟེན། དགེ་ལུགས་པའི་བསྟན་རྩིས་ལ་ཕན་ཐོགས་ཆེན་པོ་ཐོགས་ཡོད་ཅིང་། རབ་བྱུང་བཅུ་གཅིག་པའི་ཤིང་བྱ་ལོར་གུ་ཤྲི་བསྟན་འཛིན་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ་དང་སོག་སྐད་འབོག་ཏོ་སྟེ་བློ་གྲོས་སྟོབས་ལྡན་ཞེས་པའི་མཚན་གསོལ། མེ་ཕག་ལོར་མན་ཇུ་གོང་མ་ཧྲུན་ཀྲིས་བླ་མ་རྡོ་རྗེ་འཆང་ཞེས་པའི་མཚན་གསོལ་བར་བརྟེན་ཕྱིས་སུ་པཎ་ཆེན་ཨེར་ཏེ་ནིའི་སྐུ་ཕྲེང་བཞི་པར་བརྩི་བ་རེད།)。

བློ་བཟང་ཆོས་རྒྱན། 罗桑曲坚。第四世班禅额尔德尼罗桑曲吉坚参的简称(པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་བཞི་པ་རྗེ་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་གྱི་བསྡུས་མཚན།)。

བློ་བཟང་ཡེ་ཤེས། 罗桑益西(1663—1737，意译

善慧智）。第五世班禅额尔德尼。公元1713清康熙五十二年，照封达赖喇嘛之例，给以金册金印，封为班禅额尔德尼。面印汉、满、藏文三体对照，文曰“敕封班禅额尔德尼之印”。从此以后，“额尔德尼”正式成为历代班禅称号（པཎ་ཆེན་ཨེར་ཏེའི་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པ་འདི་ཉིད་ལ་རབ་བྱུང་བཅུ་གཉིས་པའི་རྒྱ་སྤྱི་ལོར་འཛམ……དབྱངས་གོང་མ་ཁང་ཤིས་ནས་སྔར་ཏཱ་ལའི་བླ་མར་གོ་ག་ནས་གནང་སྲོལ་གཞིར་བཞག་གིས་གསེར་གྱི……འཇའ་ས་གསེར་ཐམ་དང་འབྲེལ་བར་པཎ་ཆེན་ཨེར་ཏེ་ནི་ཞེས་པའི་གོ་མིང་བསྩལ་བ་ནས་བཟུང་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་ལ་ཐ་སྙད་དེ་ལྟར་གྲགས།）。

བློ་ཡི་གཏེར། 慧藏。妙音天女之异名（དབྱངས་ཅན་མའི་མཚན་ཞིག）。

བློ་རིག 《悟慧论》。因明学中，主要解说内心和外境关系的一本论著（ཚད་མའི་གཞུང་ཐན……ཞིག），为藏传佛教寺院喇嘛初学辩论时必读的课本。

བློ་རིག་བདུན། 七种心识。即：伺察意（ཡིད་དཔྱོད།）、见而不定识（སྣང་ལ་མ་ངེས་པ།）、已决识（བཅད་ཤེས།）、颠倒识（ལོག་ཤེས།）、犹豫识（ཐེ་ཚོམ།）、现量识（མངོན་སུམ་གྱི་ཚད་མ།）、比量识（རྗེས་སུ་དཔག་པའི་ཚད་མ།）。

བློ་རིགས་བཞི། 四种心识。作为有境之心识，依其对外境之认识不同而分为四种：包括现而不悟和伺察意之不悟心识、包括有分别和无分别二颠倒识之颠倒分别心识、存有二心之犹豫心识和包括现量、比量二者之证悟心识，共为四种（ཡུལ་འཛིན་ཚུལ་གྱི་སྒོ་ནས་ཡུལ……ཅན་བློའི་ཁྱད་པར་མི་འདྲ་བ་རིགས་བཞི་སྟེ། སྣང་ལ་མ་ངེས་པ་དང་ཡིད་དཔྱོད་གཉིས་པོ་མ་རྟོགས……པའི་བློ་དང་། རྟོག་བཅས་རྟོག་མེད་ཀྱི་ལོག་ཤེས་གཉིས་པོ་ལོག་པར་རྟོག་པའི་བློ་དང་། བློ་རྩེ་གཉིས་སུ་འཇུག་པ་ཐེ་ཚོམ་གྱི་བློ་དང་། མངོན་རྗེས་ཀྱི་ཚད་མ་གཉིས་པོ་རྟོགས་པའི་བློ་བཅས་བཞིའོ།）。

བློ་ལ་ལྟོས་ནས་མ་གྲུབ་པ་དྲུག 六种观心不成因。即：疑有法不成、疑因不成、疑依因相属不成等三疑不成，依因无异不成、依法无异不成和法因无异不成等三视智欲不成，总起来为六观心不成因（ཆོས་ཅན་ལ་ཐེ་ཚོམ་བཟས་ནས་མ་གྲུབ་པ། རྟགས་ལ་ཐེ་ཚོམ་བཟས་ནས་མ་གྲུབ་པ། གཞི་རྟགས་ཀྱི་འབྲེལ་བ་ལ་ཐེ་ཚོམ་བཟས་ནས་མ་གྲུབ་པ་སྟེ་ཐེ་ཚོམ་བཟས་ནས་མ་གྲུབ་པ་གསུམ་དང་། གཞི་རྟགས་ཐ་དད་མེད་ནས་མ་གྲུབ་པ། གཞི་ཆོས་ཐ་དད་མེད་ནས་མ་གྲུབ་པ། རྟགས་ཆོས་ཐ་དད་མེད་ནས་མ་གྲུབ་པ་སྟེ་ཤེས་འདོད་ལ་ལྟོས་ནས་མ་གྲུབ་པ་གསུམ……སྟེ་བསྡོམས་པས་བློ་ལ་ལྟོས་ནས་མ་གྲུབ་པ་དྲུག་གོ།）。

བློ་སེམས་འཚོ། 慧心护，人名。据传拉托托日时，天空下降之书，实系此班智达携来西藏的佛典。

བློ་གསལ་གླིང་། 洛色岭。哲蚌寺内一扎仓名（འབྲས་སྤུངས་དགོན་གྱི་ཁོངས་སུ་གྲྭ་ཚང་ཞིག་གི……མིང་།）。

བློའི་དབང་པོ་ལྔ། 五心根。即：眼根（མིག་གི་དབང་པོ།）、耳根（རྣ་བའི་དབང་པོ།）、鼻根（སྣའི་དབང་པོ།）、舌根（ལྕེའི་དབང་པོ།）、皮根（པགས་པའི་དབང་པོ།）。

བློས་བསླངས། 立体坛场，立体坛城。此为佛教密宗四部本尊之坛城，有彩色细砂画（彩粉坛城）、布面画（布面画坛城）和立体坛城三种（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གསང་སྔགས་རྒྱུད་སྡེ་བཞིའི་ཡི་དམ་རྣམས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ། རྡུལ་ཚོན་བྲིས་པའི་རྡུལ་ཚོན་དང་། རས་བྲིས། བློས་བསླངས་བཅས་གསུམ་ཡོད་པ།）。如无量宫中诸本尊所住的凸起的坛城，有各种泥塑、木雕塑、金银塑像等。现存完整无缺的是布达拉

红宫顶端东南方的立体坛城。它是第十三饶迥的火鼠年（公元1756年）按照七世达赖喇嘛的指令，用各种金铜宝贝装饰了三十二尊密集神像（གསང་བ་འདུས་པ་འཕགས་ལུགས་ལྷ···སུམ་ཅུ་སོ་གཉིས།）、六十二尊胜乐拉乌义巴神像（བདེ་མཆོག་ལུ་ཨི་པ་ལྷ་དྲུག་ཅུ་རེ་གཉིས།）、十三尊大威德金刚神像（རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད་ལྷ···བཅུ་གསུམ་མ།）的标准大立体坛城。

〔བྷ〕

བྷ་ག （梵）薄伽。因薄伽梵曾安住于彼地，故名薄伽。系住地名（དེར་བཅོམ་ལྡན་འདས་བཞུགས་པས་བྷ་ག་ཞེས་པ་འདིས་ནི་གནས་པ·········བསྟན།）。

བྷ་ཛ་མོཀྵ་ཧཱཿ （梵）跋杂木叉贺。木叉义谓解脱，跋杂谓应依止，即应依止解脱（མོཀྵ་ནི་ཐར་པ··དང་བྷ་ཛ་ནི་བསྟེན་ཅིག་པ་སྟེ་ཐར་པ་ལ་བསྟེན་ཅིག་ཅེས་པའོ།）。

བྷ་ར་དྭ་ཛ་གསེར་ཅན། 迦诺迦跋黎堕阇。十六尊者之一。居西牛货洲（གནས་བརྟན་བཅུ····དྲུག་ལས་ནུབ་བ་ལང་སྤྱོད་ཀྱི་གླིང་ན་བཞུགས་པའི····གནས་བརྟན་ཞིག）。

བྷ་ར་དྭ་ཛ་བསོད་སྙོམས་ལེན། 宾度罗跋罗堕阇。十六尊者之一。居东胜身洲（གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་ལས་ཤར་ལུས་འཕགས་གླིང་ན་བཞུགས་པའི······གནས་བརྟན་ཞིག）。

བྷ་ག་ཝཱན། （梵）薄伽，世尊。佛家说如来为出离忧苦、具六功德、坏灭四魔之尊。略名出有坏（བཅོམ་ལྡན་འདས་ཏེ། བདུད་བཞི་བཅོམ་ཞིང་ལེགས་པའི་ཡོན་ཏན་དྲུག་དང་ལྡན་པ། སྲིད་ཞི་གཉིས་ཀྱི་མཐའ་ལས་འདས་པའི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན།）。

བྷ་དྲི་ཀ （梵）跋提梨迦、跋提。小贤。释迦牟尼佛最初所度五比丘之一（བཟང་ལྡན་ཏེ། སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་འཁོར་ལྔ་སྡེའི་ནང་ཚན་ཞིག）。

བྷི་ཀྵུཿ། （梵）比丘，苾刍。净乞食，承认守护《毗奈耶经》所说二百五十三戒而如仪受持律仪之男子（དགེ་སློང་ཏེ་འདུལ་ཁྲིམས་ཉིས·····བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་རྩ་གསུམ་སྲུང་བར་ཁས་ལེན་ཅིང་དེའི····སྡོམ་པ་ཆོ་ག་བཞིན་ལེན་པའི་སྐྱེས་བུ།）。

བྷི་ཀྵུ་ཎཱིཿ། （梵）比丘尼。女乞善，具足受持三百六十四条戒律之女子（དགེ་སློང་མ་སྟེ། བསླབ་ཁྲིམས་སུམ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ་རྩ་བཞི་བསྲུང་བར་ཁས······བླངས་པའི་སྡོམ་ལྡན་གྱི་བུད་མེད།）。

བྷུ་ཀཾ། 菩冈。古代尼泊尔国一旃檀树中自然生成的五尊大悲观音像之一（འཕགས་པ་བྷུ་ཀཾ······ཞེས་པ་བལ་ཡུལ་གྱི་སྐུ་རྟེན་ཞིག）。

བྷུ་ལཿ （梵）菩嚩。菩嚩是地上世间（བྷུ་ལཿ ནི་ས་སྟེང་གི་འཇིག་རྟེན་ནོ།）。

བྷྲཱུཾ། 口种（咒名），答日迦跋，慧铠论师说从口种字而生宫殿（བྷྲཱུཾ་ལས་གཞལ་ཡས་ཁང་དུ་སྐྱེད་པར་ཏཱ་རི་ཀ་པ་དང་པདྨ་རཀྵི་ཏས་སོ།）。

བྷཱུ་ཏཿ། （梵）部多。魔鬼、魑魅（འབྱུང་པོ་སྟེ། གདོན་བྱེད་གཟུགས་མེད་གདོན་བགེགས།）。

〔བ〕

བ་ཁྲི་གཟིགས། 巴赤思。桑耶寺建成后（བསམ་ཡས། 八世纪后期），迎请十二位说一切有部之比丘，菩提萨埵（བོ་དྷི་ས་ཏྭ། 即静命，ཞི་བ་འཚོ།）任亲教师。首先是大信仰者巴赤思出家为僧，并成为一位具五通的大德者

(མངོན་ཤེས་ལྷ་ལྷན།)，赞普赐名“吐蕃之宝”(བོད་ཀྱི་རིན་པོ་ཆེ།)， 此即吐蕃人出家之始(བོད་མི་རབ་བྱུང་ཀུན་གྱི་ཐོག་མ་ཡིན།)。

བ་ར་ཧུ། 巴热甸。巴赤思 (བ་ཁྲི་གཟིགས།) 出家后，因具有五通成就，赞普欣喜，赐名为“巴热甸”。

〔སྦ〕

སྦ་ཁྲི་བཞེར། 巴赤协。赤松德赞时为观察藏人能否守持出家戒律而预试的七人之一。(སྔར་ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་སྐབས་བོད་ཀྱི…སད་མི་མི་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

སྦ་དཔལ་དབྱངས། 巴贝央，即尊巴贝吉央(བཙུན་པ་དཔལ་གྱི་དབྱངས།)、吐蕃王朝时期的著名译师。当时，除巴贝央外，巴氏家族还有巴塞囊 (སྦ་གསལ་སྣང་།)、巴益西旺波(སྦ་ཡེ་ཤེས་དབང་པོ།)、巴嘉洋 (སྦ་འཇམ……དབྱངས།) 等不少著名译师。

སྦ་གསལ་སྣང་། 巴赛囊。吐蕃赞普赤松德赞时一大臣名，初从印度邀请菩提萨埵 (མཁན……ཆེན་བོ་དྷི་སཏྭ) 入藏。菩提萨埵为其取名益西旺波 (ཡེ་ཤེས་དབང་པོ།)，后在桑耶寺 (བསམ་ཡས།) 从菩提菩捶和莲花生 (པད་མ་འབྱུང་གནས།) 二人出家，为藏地初试七觉士之一(སད་མི་མི་བདུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。 据说藏族史书《巴协》是他所著。

སྦས་པའི་ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད། 隐蔽八部鬼神。苯教徒所信八部邪鬼即：吉那亚嘎、恶鬼哈凌迦、莫卡列、夜叉母黑热厦、女鬼能杀母、龙厉鬼闪逝化身、阎罗亚厦哈拉和多头乌鸦魔(བྱི་ན་ཡ་ཀ་དང་། དམུ་བདུད་ཧ་ལིང་ཀ སུ་ཁ་ལི། སྲིན་མོ་རཀྵ་ནག་མོ། མ་མོ་གསོད་བྱེད་མ། ཀླུ་བཙན་ཏོལ་པ་མགྱོགས་འཕྲུལ། གཤིན་རྗེ་ཡཀྵ་ལ། བདུད་བྱ་རོག་མགོ་བརྩེགས་དང་བརྒྱད་དོ།)。

སྦེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 藏堕。九十单堕之一。谓使比丘损恼，乃将其衣及钵等资具隐藏所犯堕罪 (ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང……གསེས། ཐོ་འཚམ་པའི་བསམ་པས་དགེ་སློང་གི་གོས་དང་ལྷུང་བཟེད་སོགས་ཡོ་བྱད་སྦེད་པའོ།)。

སྦེད་བྱེད་པ། 隐形。梵语汉译作苏频陀〔སུ་པིཎྜ〕。十六尊者之一，居毗胡拉山 (གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་ལས་རི་རྒྱལ་བི་ཧུ་ལར་བཞུགས་པའི་གནས……བརྟན་ཞིག)。

སྦོམ་པོ་བརྒྱད། 八粗罪。以慧力取 (ཤེས་རབ་སྟོབས་ཀྱིས་ལེན་པ།)、以甘露力取 (དེའི……བདུད་རྩི་སྟོབས་ཀྱིས་ལེན་པ།)、向非器示现密物和手印 (སྣོད་མིན་ལ་གསང་རྫས་དང་ཕྱག་རྒྱ་སྟོན་པ།)、会供时争论 (ཚོགས་ཀྱི་ནང་དུ་རྩོད་པ།)、对净信问法者讲说异教 (དད་ལྡན་ལ་དྲི་བའི……དོན་ལས་གཞན་དུ་ཆོས་སྟོན་པ།)、于声闻内留住七天 (ཉན་ཐོས་ཀྱི་ནང་དུ་ཞག་བདུན་གནས་པ)、假作瑜伽慢 (རྫུན་གྱིས་རྣལ་འབྱོར་ང་རྒྱལ་བྱེད……པ།)、向非信徒讲法 (དད་པ་མེད་པ་ལ་ཆོས……སྟོན་པ།)。

སྦོམ་པོའི་ལྟུང་བ། 粗堕，重堕罪。随似密乘律仪根本，故是支分，虽非舍戒之他胜罪，但能障碍迅速获得成就，罪孽重故，名为粗堕(སྔགས་སྡོམ་གྱི་རྩ་བ་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པས་ཡན…ལག་ཡིན་ཞིང་། སྡོམ་པ་གཏོང་བྱེད་ཀྱི་ཕམ་པ་མིན་ཡང་དངོས་གྲུབ་མྱུར་དུ་འགྲུབ་པ་ལ་གེགས་བྱེད་པའི་ཕྱིར་ཉེས་པ་ལྕི་བས་སྦོམ་པོའི་ལྟུང་བ་ཞེས་བྱའོ།)。

〔དབྱ〕

དབྱངས་ཀྱིས་བསྙད་པའི་སྡེ། 应颂。或于中间，或于最后使用偈句宣说的经典。属声闻乘

经藏，是十二分教中第二部（གསུང་རབ་ཡན་…ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་གཉིས་པ་དབུས་དང་ཐ་མར……ཚིགས་སུ་བཅད་པའི་དབྱངས་ཀྱིས་བསྙད་པའི་མདོ་སྡེ་ཇ་མས་ཏེ་ཉན་ཐོས་ཀྱི་མདོ་སྡེའི་སྡེ་སྣོད་དུ་གཏོགས་སོ།）。

དབྱངས་སྒྲོག་པ། 奏乐者。天界乐师之异名（ལྷའི་གླུ་མཁན་གྱི་མིང་།）。

དབྱངས་ཅན་དགའ་བའི་བློ་གྲོས། 央金噶畏洛追，十九世纪人，土族。生地为今青海省民和县拉加村。色拉寺格西，大昭寺拉仁巴，曾为《格丹格言》作注释，文笔简练有致。

དབྱངས་ཅན་གྱི་ཕྱག་རྒྱ། 妙音印。诵"嗡虚底密底，答日尼吽诃"，右手平仰，食指置大指前，以大指按食指中节，为妙音印（ཨོཾ་པྲ་ཏི་…སྨྲ་ཏི་ཧྲ་རི་ཎི་ཧཱུྃ་ཏ། ཞེས་བརྗོད་ཅིང་ལག་པ་གཡས་པའི་ཐལ་མོ་བཀན་པ་ལས་མཛུབ་མོ་མཐེ་བོའི་དྲུང་…དུ་བཞག་ཅིང་མཐེ་བོང་ཡང་མཛུབ་མོའི་ཚིགས……དབུས་མར་ཕྱས་པའི་དབྱངས་ཅན་གྱི་ཕྱག་རྒྱ།）。

དབྱངས་ཅན་ངང་མོ། 具音女。妙音天女（ལྷ་མོ་དབྱངས་ཅན་མ།）。

དབྱངས་ཅན་མ། 妙音天女（སྨྲ་དབྱངས་ལྷ་མོ།），语自在天女（ངག་དབང་ལྷ་མོ།）。梵语"娑罗娑底"，（ས་ར་སྭ་ཏཱི།），也称海中天女（རྒྱ་…མཚོའི་ལྷ་མོ།），鹅女（ངང་པའི་བུ་མོ།），梵王女（ཚངས་པའི་སྲས་མོ།）。

དབྱངས་ཅན་ལྷ་མོ། 妙音佛母，妙音天女（དབྱངས་ཅན་མ།）。

དབྱངས་ལྡན་སྒྲོག་འཛིན་པ། 持具音。黑如迦（ཧེ་རུ་ཀ）本尊名。

དབྱངས་ལྡན་མ། 妙音天女，语自在天女。参见དབྱངས་ཅན་མ།条。

དབྱངས་པ། 悦众。带头讽诵者（དབུ་མཛད་དམ། བྱང་འདྲེན་སོགས་འདོན་དབྱངས་ཀྱི་ཁྲིད་པོ།）。

དབྱངས་གཙང་པ་བདུན་རྒྱུད། 后藏七代。宗喀巴逝世后依次继任噶丹寺主持的七位高僧，均系后藏人。他们是：甲曹达玛仁钦（རྒྱལ་…ཚབ་དར་མ་རིན་ཆེན།）、克珠格勒贝桑（མཁས་གྲུབ་དགེ་ལེགས་དཔལ་བཟང་།）、夏卢哇列巴坚参（ཞྭ་ལུ་བ་ལེགས་པ་རྒྱལ་མཚན།）、巴索曲吉坚参（བ་སོ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན།）、雅德洛追曲迥（གཡག་སྡེ་བློ་གྲོས་ཆོས་སྐྱོང་།）、杰洛追丹巴（རྗེ་བློ་གྲོས་བརྟན་པ།）、嘉木样孟浪白瓦（འཇམ་…དབྱངས་སྨོན་ལམ་དཔལ་བ།）。

དབྱར་ཁང་། 比丘尼住宅（དགེ་སློང་མའི་སྡོད་ཁང་།）。

དབྱར་ཁས་བླངས་པ། 受夏。诸比丘夏住界内，乃至解制（དགེ་སློང་རྣམས་དབྱར་གནས་ཀྱི……དཀྱིལ་འཁོར་མཚམས་སུ་ཞུགས་པ། དགག་དབྱེ་བར་དུའོ།）。又作དབྱར་ཁས་བླངས།

དབྱར་གྱི་གོས་རས་ཆེན། 雨衣。比丘十三资具之一。衣宽三肘十八指，长九肘。出家大众夏季服用之衣（དགེ་སློང་གི་འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད……བཅུ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། དཔངས་སུ་ཁྲུ་གསུམ་སོར་བཅོ་བརྒྱད། དཀྱུས་སུ་ཁྲུ་དགུ་ཡོད་པའི་དབྱར་དུས་གྱོན་རྒྱུའི་རབ་བྱུང་གི་གོས་ཤིག）。

དབྱར་མཆོད། 夏祀。夏季祭神（དབྱར་ཁའི་དུས་མཆོད་ཅིག）。佛教徒奉行的一种定期祭祀。

དབྱར་མཇལ། 夏谒。夏季拜见。旧时，布达拉宫学校的学生在夏季五月有拜见达赖喇嘛的惯例（དབྱར་ཁའི་མཇལ་ཁ། རྩེ་རྩེ་སློབ་གྲྭ་བས་དབྱར་ཁ་ཟླ་བ་ལྔ་པའི་ནང་ཏཱ་ལའི་བླ་མར……དབྱར་མཇལ་ཞུ་སྲོལ་ཡོད།）。

དབྱར་གནས། 坐夏，夏令安居。佛教律制规定比丘须于夏季雨期三月，安居一地，不能

出门。戒律三事之一（འདུལ་བ་གཞི་གསུམ་གྱི…ཡ་གྱལ་ཞིག）。

དབྱར་གནས་ཀྱི་ཆོ་ག 夏令安居仪轨。事前洒扫殿宇，准备坐垫，安排人员，正式仪式行于有遮盖之处，趋比丘前，诵仪轨三遍后，答愿夏令安居。此后，未经加持许可，不得在安居界外住宿到次日黎明。在此期间勤于闻思修的行持，直到解制（སྦྱར་བ་གཙུག་ལག…ཁང་བྱི་དོར་བྱ་ཞིང་། གནས་མལ་སྟ་གོན་དང་། གང་ཟག་སྟ་གོན་སོགས་བྱས་ནས། དངོས་གཞི་བླ་གབ་དང་བཅས་པའི་གནས་སུ་དགེ་སློང་གི་མདུན་དུ་སྔགས་ཆོག་ལན་གསུམ་བརྗོད་པས་དབྱར་གནས་པར་ཁས་བླངས་ཏེ། བྱིན་གྱིས་མ་བརླབས་པར་མཚམས་ཀྱི་ཕྱི་རོལ་ཏུ་སྐྱ་རེངས་འཆར་བར་མི་སྡོད་པར་ཐོས་བསམ་བསྒོམ་པ་ལ་བརྩོན་པའི་མཐར་དགག་དབྱེ་བྱ…བཙོ།）。

དབྱར་ཕྱི་མ། 后夏。第二安居（དབྱར་ཚུལ་གཉིས་པ།），指僧人夏令安居的后一段时期。

དབྱར་བྱིན་རླབས། 夏加持。于夏安居时，安居者若未得许，于界外宿一夜，则犯破夏罪，但为法事，如加持一至七日可逾界宿，为此诵如是加持文三遍（དབྱར་གནས་སྐབས་སུ……དབྱར་ཁས་ལེན་པའི་གང་ཟག་གིས་གནང་བ་མ་ཐོབ་པར་མཚམས་ཀྱི་ཕྱི་རོལ་ཏུ་ཞག་གཅིག་གནས་ཀྱང…དབྱར་རལ་བའི་ཉེས་པ་འབྱུང་ལ། འོན་ཀྱང་ཆོས་ལྡན་གྱི་དགོས་པའི་དབང་གིས་ཞག་གཅིག་ནས……བདུན་གྱི་བར་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས་མཚམས་ལས་འདའ་རུང་ཞིང་། དེ་ལྟར་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་སྔགས་ཆོག་ལན་གསུམ་བརྗོད་པའོ།）。

དབྱར་སྦྱོར། 备具。指僧人进入夏令安居前的准备活动（དབྱར་གནས་ཀྱི་སྦྱོར་བ་སྔ་སྟོན་འགྲོ་གྲ་སྒྲིག）。

དབྱར་མོ་ཁང་། 尼庵。比丘尼寺庙（དགེ་སློང་མའི་གཙུག་ལག་ཁང་།）。

དབྱར་ཚུལ་དུ་བཞུགས་པ། 夏令安居，住夏。参见དབྱར་ཁས་བླངས་པ། 条。

དབྱིག་གི་ཆར་འབེབས། 降宝雨者。毗沙门（རྣམ་ཐོས་སྲས།）的异名。

དབྱིག་གི་སྙིང་། 宝藏。梵天（ཚངས་པ།）的异名。

དབྱིག་གི་ལྟེ་བ། 宝脐。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）与冈底斯山（གངས་ཏི་སེ།）的异名。

དབྱིག་གཉེན། 世亲，梵名婆薮槃豆，亦译天亲，印度大乘佛教瑜伽行派创始人之一。佛灭后九百年，生于印度阿踰陀国，是无著（ཐོགས་མེད།）之弟。据《婆薮槃豆法师传》载，他先于说一切有部出家，博学多闻，遍通经典，后至阿逾阇国，师事佛陀密多罗法师。其师在辩论中败于僧佉（数论）外道。世亲为此著《七十真如论》，破该外道所著《僧佉论》。尤精说一切有部论典《阿毗达摩大毗婆沙论》，为众人宣讲，每日把所讲内容用一偈概括写出，共作六百余偈，又造译文。其中吸收经量部思想，编成《阿毗达磨俱舍论》。据称他遍通小乘十八部教义，不信大乘，谓大乘“非佛所说”。其兄无著在富娄沙富罗国，恐其造论破坏大乘，派人嘱其回国，为说大乘教义。于是弃小乘从兄遍学大乘教义，后广著大乘论。其主要著作有《大乘庄严经论释》、《辨中边论》、《金刚经论释》、《十地经论》、《净土论》、《二十唯识论》、《唯识三十颂》、《摄大乘论释》、《大乘成业论》、《大乘百法明门论》、《大乘五蕴论》、《佛性论》等。

དབྱིག་གཉེན་ལ་སློབ་མ་རང་ལས་མཁས་པ་བཞི། 世亲有较师优胜之四弟子。《土官宗教源流镜史》中说：“世亲有青出于蓝四大弟子，较其长于《量论》者为陈那论师，长于《律

部》者为德光；长于《现观庄严论》者为解脱军；长于《对法》者为安慧”（དབྱིག……གཉེན་ལ་སློབ་མ་རང་ལས་མཁས་པ་བཞི་བྱུང་སྟེ། ཚད་མ་རང་ལས་མཁས་པ་སློབ་དཔོན་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། འདུལ་བ་རང་ལས་མཁས་པ་ཡོན་ཏན་འོད། ཕར་ཕྱིན་རང་ལས་མཁས་པ་འཕགས་པ་གྲོལ་སྡེ། མངོན་པ་རང་ལས་མཁས་པ་བློ་གྲོས་བརྟན་པ་རྣམས་སོ།）。

དབྱིག་ལྡན། 有宝。大自在天（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།）的异名。

དབྱིག་བཤེས། 世友，毗婆沙师。印度犍陀罗说一切有部僧人（བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་སློབ་དཔོན……ཞིག）。贵霜王伽腻色伽招集佛教第四次结集时为“上座”，主持编著《阿毗达磨毗婆沙论》，总结说一切有部理论学说。与法救、妙音、觉天并称为说一切有部四大师。著有《异部宗轮论》。

དབྱིངས། 体，本性（རང་བཞིན་ནམ་འབྱུང་གནས།）。界，法界。

དབྱིངས་ཀྱི་ཡུམ་དྲུག 六界母。五部空行母和界母合称六界母（མཁའ་འགྲོ་ལྔ་དབྱིངས་ཀྱི་ཡུམ……དང་དྲུག་གོ།）。

དབྱིངས་གསུམ། 三种界，即：外界虚空，内界灵气与显色，密界明灯（ཕྱི་དབྱིངས་ནམ……མཁའ་སྟོང་པ་དང་། ནང་དབྱིངས་འོད་དང་ཁ་དོག གསང་དབྱིངས་སྒྲོན་མའོ།）。

དབྱིབས་ཀྱི་ཟིལ་གནོན་བཞི། 形色四遍处。八胜处之一类。以内有色想，观外色少胜处，谓于观一切有情净色获得自在；以内有色想，观外色多胜处，谓于观器世间色获得自在；以内无色想，观外色少胜处，及以内无色想观外色多胜处。总为形色四胜处或四遍处（ཟིལ་གྱིས་གནོན་པའི་སྐྱེ་མཆེད་བརྒྱད་ཀྱི་ནང……གསེས། ནང་གཟུགས་སུ་འདུ་ཤེས་པས་ཕྱི་རོལ་གྱི་གཟུགས་ཆུང་ངུ་ཟིལ་གནོན་ཏེ་སེམས་ཅན་གྱི……གཟུགས་མཛེས་སྡུག་ཐམས་ཅད་ལ་དབང་བསྒྱུར་བ་དང་། ཆེན་པོ་ཟིལ་གནོན་ཏེ་སྣོད་ཀྱི་གཟུགས་ལ་དབང་བསྒྱུར་བ་དང་། ནང་གཟུགས་མེད་པར་འདུ་ཤེས་པས་ཕྱི་རོལ་གྱི་གཟུགས་ཆུང་ངུ་ཟིལ་གནོན་དང་། ཆེན་པོ་ཟིལ་གནོན་བཅས་བཞིའོ།）。

དབྱིབས་སྔགས་ཆོས་གསུམ། 形咒三法界。密乘生起次第之一类瑜伽。所生形象瑜伽、所诵真言瑜伽、光明出入法界瑜伽，共分三种（བསྐྱེད་རིམ་གྱི་རྣལ་འབྱོར་ཞིག་སྟེ། བསྐྱེད་པ་དབྱིབས། བཟླས་པ་སྔགས། འོད་གསལ་འཇུག་ལྡང་ཆོས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་རོ།）。

དབྱིབས་རྣལ་འབྱོར། 形瑜伽。谓不净幻身（མ་དག་པའི་སྒྱུ་ལུས།）。

དབྱུག་པ་ཅན། 1.马鸣论师（སློབ་དཔོན་རྟ་དབྱངས།）。2.阎王（གཤིན་རྗེ་རྒྱལ་པོ།）的异名。

དབྱེན་ཟུམ་མཆོད་རྟེན། 离合塔，为求僧众和睦共处所建的佛塔（དགེ་འདུན་མི་མཐུན་པ……མཐུན་པར་བྱེད་པའི་ཆེད་དུ་བསྟུན་པའི་མཆོད……རྟེན།）。

དབྱེན་སྒྲོད། 分行，破坏，扰乱其心（སེམས་དཀྲུགས་པར་བྱེད་པའམ་མཐོ་འཚམ་པར་བྱེད……པ།）。

དབྱེན་བྱེད་པའི་ལྷག་མ། 破僧违谏。十三僧残中，因违谏而犯四种罪之一。谓住于同一界内，对不包括自己之两方僧伽，以非法之见解进行挑拨，他人已谏三次而不接受者（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་ལས། བསྒོ་བ་ལས་གྱུར་པའི་ལྷག་མ་བཞིའི་ནང་གསེས། མཚམས་ནང་གཅིག་ཏུ་བཅས་ལྡན་དགེ་སློང་གིས་རང་མི་ཞེ་བའི……

དགེ་འདུན་དུ་ཡོངས་པ་གཉིས་ཆོས་མིན་གྱི་ལྟ་བས···
ཕན་ཚུན་དབྱེན་བྱེད་པ་ལ། གཞན་གྱིས་ལན་གསུམ་
བཟློག་ཀྱང་མི་ཉན་པའོ།)。

དབྱེན་ཟླུམ་མཆོད་རྟེན། 和好塔。八大佛塔之一。在提婆达多分离僧伽，佛命二圣化度使归和好如初处，即王舍城中所建佛塔。塔身台阶四级，四方等齐 (མཆོད་རྟེན་ཆ་བརྒྱད་ཀྱི···
ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། རྒྱལ་པོའི་ཁབ་ཏུ་ལྷས་བྱིན་གྱིས་
དགེ་འདུན་གྱི་དབྱེན་བྱས་པ་མཆོག་ཟུང་གིས·········
འདུམས་པའི་ཚེ་བཞེངས་པའི་བང་རིམ་བཞི་པ་གྲུ···
བཞི་ཟུར་མཉམ་པར་བཅད་པའི་མཆོད་རྟེན།)。

དབྱེར་མེད་རྡོ་རྗེའི་གསུང་། 无别金刚语。旧派密乘所说五语之一。一切声音言语，声响性空无二无别，是故得从二边解脱。此系耶尔迈多杰之说，即旧密派之说 (གསུང་ལྔའི་ཡ··
གྱལ་ཞིག སྒྲ་སྐད་ཐམས་ཅད་གྲག་སྟོང་གཉིས་སུ་
མེད་པས་མཐའ་གཉིས་ལས་གྲོལ་བ་ནི་དབྱེར་མེད·····
རྡོ་རྗེའི་གསུང་ཞེས་སྔགས་རྙིང་མའི་བཞེད་པའོ།)。

〔འབྱ〕

འབྱུང་འཁྲུགས། 四大不调，身体不适，生病，不健康 (ཁམས་མི་བདེ་བ།)。

འབྱུང་འགྱུར་བདུན། 七种所造触。即：轻、重、粗、妙、饥、渴、冷七事 (ལྕི་ཡང་འཇམ··
རྩུབ་བཀྲེས་སྐོམ་གྲང་བ་བདུན།)。

འབྱུང་པོ། 1. 有情，众生 (འགྲོ་བ་སེམས་ཅན།)。2. 鬼魔的一种、非人 (ཡི་དྭགས་ཀྱི་བྱེ་བྲག མི་མ་ཡིན་པ།)。梵音译作部多。

**འབྱུང་པོ་འདུལ་བ་ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ·····
ཆེན་པོ།** 《佛说金刚手菩萨降伏一切部多大教王经》。法慧 (ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ།) 译。

འབྱུང་པོའི་མགོན། 生灵怙主。大自在天 (ལྷ་
དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།)的异名。

འབྱུང་པོའི་དབང་པོ། 生灵之王。大自在天 (ལྷ་
དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།)的异名。

འབྱུང་པོའི་ཚོགས། 部多众，自在天神之部属 (དབང་ཕྱུག་གི་འཁོར།)。

འབྱུང་བ། 大种（地、水、火、风、空 (ས་ཆུ་
མེ་རླུང་ནམ་མཁའ།)，原质。

འབྱུང་བ་ལྔ། 1.五大。即：地 (ས།)、水 (ཆུ།)、火 (མེ།)、风 (རླུང་།)、空 (མཁའ།)。2.五行。即：金 (ལྕགས།)、木 (ཤིང་།)、水 (ཆུ།)、火 (མེ།)、土 (ས།)。

འབྱུང་བ་ཆེན་པོ། 大种，包括地、水、火、风、空等。类似于现代的物质元素。

འབྱུང་བ་བཞི། 四大种。即：地、水、火、风 (ས་ཆུ་མེ་རླུང་།)。

འབྱུང་བའི་རེག་བྱ་བཞི། 四大种触。四大种自身即触。即地、水、火、风，为触处或触入之一类 (རེག་བྱའི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་གྲས་ཤིག་སྟེ། འབྱུང་
བ་ས་ཆུ་མེ་རླུང་བཞི།)。

འབྱུང་བཞི་སྙོམས་པ། 四大调和。安适，健康，无病 (ཁམས་བདེ་པོའམ་ནད་མེད།)。

འབྱུང་བཞིའི་གཏོར་མ། 四大食子。希结派帕当巴桑吉所传以施放朵马解除人身四大不调的一种宗教仪式 (ལུས་ཀྱི་འབྱུང་ཁམས་འཁྲུགས··
སེལ་གྱི་གཏོར་མ་སྟེ་ཕ་དམ་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱིས·········
གསུངས་པའི་ཞི་གཅོད་ཀྱི་མན་ངག་ཅིག)。

འབྱུང་བཞིའི་རླུང་གི་ཁ་དོག 四大风息的彩色。圆满次第之气功，呼吸的气有各种颜色。

འབྱོར་པ་བཅུ། 十圆满，即：(1)生为人 (མི་ཉིད་
ཡིན་པ།)、(2)生于中土 (ཡུལ་དབུས་སུ་སྐྱེས·····

པ།)、(3)诸根全具(དབང་པོ་ཚང་བ།)、(4)未犯无间(ལས་མཐའ་མ་ལོག་པ།)、(5)净信三藏(སྡེ་སྣོད་གསུམ་ལ་དད་པ།)、(6)值佛出世(སངས་རྒྱས་བྱོན་པ།)、(7)值佛说法(དེས་ཆོས་གསུངས་པ།)、(8)佛法住世(བསྟན་པ་གནས་པ།)、(9)信奉佛教(བསྟན་པའི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ།)、(10)有缘修学(ཆོས་ཀྱི་མཐུན་རྐྱེན་ཚང་བ།)。前五者为自圆满(རང་འབྱོར་ལྔ།)，后五者为他圆满(གཞན་འབྱོར་ལྔ།)。

འབྱོར་པ་གཉིས། 两种圆满。他圆满和自圆满(གཞན་གྱི་འབྱོར་པ་དང་རང་གི་འབྱོར་པ་གཉིས།)。

འབྱོར་འབྲེལ་བ། 相应。因果前后随顺等同。不相应行之一(རྒྱུ་དང་འབྲས་བུ་རྗེས་སུ་མཐུན་པ་ལྡན་མིན་འདུ་བྱེད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

[འབྲ]

འབྲང་རྒྱས། 心脏形食子。佛教徒用以祭祀鬼神的食子的一种(བཟོ་ཀྱ་མིའི་སྙིང་ཁ་འདྲ་བའི་གཏོར་མ་ཟླུམ་པོ།)。

འབྲལ་སྤངས་སྐུ། 常带佛像。佛教僧人随身携带不离的一种小型释迦佛像(སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་དགེ་སློང་གིས་འབྲལ་མེད་བཅང་རྒྱུའི་ཐུབ་དབང་གི་སྐུ་བརྙན།)。

འབྲལ་བའི་སྤང་བ། 离衣舍堕。三十舍堕之一。三衣随一离一夜者(སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས། ཆོས་གོས་གསུམ་གང་རུང་ཉིན་ཞག་ཐྲུགས་གཅིག་གི་བར་དུ་འབྲལ་བའོ།)。

འབྲས་ཆོས་ལྔ། 五果法。果位佛所有身、语、意、德、业(འབྲས་བུ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ལྔ་སྟེ། སྐུ་གསུང་ཐུགས་ཡོན་ཏན་ཕྲིན་ལས་རྣམས་སོ།)。

འབྲས་ཆོས་ཉེར་ལྔ། 二十五果法。旧派密乘所说佛的五身、五语、五意、五德、五业，共二十五(རྙིང་མའི་རྒྱུད་སྡེ་ལས་གསལ་བའི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་ལྔ། གསུང་ལྔ། ཐུགས་ལྔ། ཡོན་ཏན་ལྔ། ཕྲིན་ལས་ལྔ་སྟེ་ཉེར་ལྔའོ།)。

འབྲས་རྟོགས། 悟果智。正量所得结果，即能真实悟知自境者(ཚད་མའི་འབྲས་བུ་སྟེ། རང་ཡུལ་ཡང་དག་པར་རྟོགས་པའོ།)。

འབྲས་རྟོགས་གཉིས་པ། 第二悟果智。三种悟果智之一。自证量果，即了相心识对自己之了知分。此时，立所了相为所量，了相为量，自证分为果。此是唯识师特殊承许之量果(འབྲས་རྟོགས་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ། རང་རིག་གི་ཚད་འབྲས་ཏེ། འཛིན་རྣམ་གྱི་ཤེས་པས་རང་རྟོགས་པའི་ཆ། གཟུང་རྣམ་གཞལ་བྱ། འཛིན་རྣམ་ཚད་མ། རང་རིག་འབྲས་བུར་འཇོག་པ་ནི་སེམས་ཙམ་པའི་…ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཚད་འབྲས་ཀྱི་རྣམ་གཞག……གོ།)。

འབྲས་རྟོགས་དང་པོ། 第一悟果智。三种悟果智之一。悟他量果，即所了相之心识时其自境之了知分。此时，立所取外境为所量；能取内心现起外境本相以从新真实了知此境者为量；真正了知自境为果。此乃经部唯识共同承许之量果(འབྲས་རྟོགས་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ། གཞན་རིག་གི་ཚད་འབྲས་ཏེ། གཟུང་རྣམ་གྱི་ཤེས་པ་རྣམ་ཀྱིས་རང་ཡུལ་རྟོགས་པའི་ཆ། གཟུང་བྱའི་ཡུལ་གཞལ་བྱ། འཛིན་བྱེད་ཀྱི་བློ། ཡུལ་དེའི་རྣམ་པར་ཤར་ནས་ཡུལ་དེ་ལ་གསར་དུ་མི་བསླུ་བའི…ཤེས་པ་ཚད་མ། རང་ཡུལ་དངོས་སུ་རྟོགས་པ་འབྲས་བུར་འཇོག་པ་སྐྱེ་མདོ་སེམས་ཐུན་མོང་བའི་ཚད……འབྲས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་གོ།)。

འབྲས་རྟོགས་གསུམ། 三种悟果智。量果分为，第一悟果智(ཚད་མའི་འབྲས་བུ་ལ་ནང་གསེས་སུ…

འབྲས་རྟོགས་དང་པོ། ）、第二悟果智（འབྲས་རྟོགས་གཉིས་པ། ）和第三悟果智（འབྲས་རྟོགས་གསུམ་པ་བཅས་གསུམ་མོ། ）三种。

འབྲས་རྟོགས་གསུམ་པ། 第三悟果智。此乃经部师特殊承许之量果。外境色法是所量；现为自境本相，以从新真实了知是诸色法之心识是量；此量现为外境色法本相，从而了知异于量自己体性之色法是量果（འབྲས་རྟོགས་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ། མདོ་སྡེ་པའི་ཐུན་མོང་མིན་པའི་ལུགས་ཀྱི་ཚད་འབྲས་འཇོག་ཚུལ་ཞིག་སྟེ། ཕྱི་དོན་གྱི་གཟུགས་གཞལ་བྱ། གཟུགས་དེ་ལ་རང་ཡུལ་གྱི་རྣམ་པ་ཤར་བའི་སྒོ་ནས་གསར་དུ་མི་བསླུ་བའི་ཤེས་པ་ཚད་མ། ཚད་མ་རང་ཉིད་གཟུགས་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤར་བའི་སྒོ་ནས་རང་གི་བདག་ཉིད་དུ་མ་གྱུར་པའི་གཟུགས་རྟོགས་པ་ཚད་འབྲས་ཡིན་ནོ། ）。

འབྲས་དུས་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། 果位识。业力牵引生善恶趣初结界时的识（འཕེན་བྱེད་ཀྱི་ལས་ཀྱི་དབང་གིས་བདེ་འགྲོ་དང་ངན་འགྲོ་གང་རུང་གི་སྐྱེ་གནས་སུ་ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བའི་སྐབས་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། ）。

འབྲས་དུས་ཀྱི་འོད་གསལ། 果位光明。自身本有基位原始光明，经由上师指点，凭借昼夜光明转为道用，以彻底通达果位真实体性（གཞི་གདོད་མའི་འོད་གསལ་རང་རྒྱུད་ལ་ཇི་ལྟར་གནས་པ་དེ་ཉིད་བླ་མས་ངོ་སྤྲད་དེ་ཉིན་མཚན་གྱི་འོད་གསལ་གྱིས་ལམ་དུ་བྱས་པས། དོན་འབྲས་གནས་ལུགས་ཀྱི་རྟོགས་པ་མཐར་ཕྱིན་པའོ། ）。

འབྲས་དུས་ཀྱི་འོད་གསལ་ཆོས་སྐུ། 果位光明法身。佛地所证空乐智（སངས་རྒྱས་ཀྱི་སའི་བདེ་སྟོང་གི་ཡེ་ཤེས། ）。

འབྲས་དུས་ཀྱི་ལོངས་སྐུ། 果位报身，佛地所证幻身（སངས་རྒྱས་ཀྱི་སའི་སྒྱུ་ལུས། ）。

འབྲས་གནས་བཞི། 四住果。即：预流住果（རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས། ）、一还住果（ཕྱིར་འོང་འབྲས་གནས། ）、不还住果（ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས། ）和阿罗汉住果（དགྲ་བཅོམ་འབྲས་གནས་བཅས་བཞི། ）。

འབྲས་སྤུངས་ཀླུ་འབུམ། 哲蚌龙塔节。哲蚌鲁绷。藏历七月初八日，为佛教徒在哲蚌寺朝祭龙塔的一种宗教活动节日（ཧོར་ཟླ་བདུན་པའི་ཚེས་བརྒྱད་ཉིན་འབྲས་སྤུངས་དགོན་ནང་གི་མཆོད་རྟེན་ཀླུ་འབུམ་ལ་དུས་མཆོད་བྱེད་པའི་དགའ་སྟོན་ཞིག）。

འབྲས་སྤུངས་དགོན་པ། 哲蚌寺。格鲁派前藏三大寺之一。在拉萨西郊格佩乌孜山下。公元1416明永乐十四年丙申，嘉洋曲吉扎西贝丹所建。公元1642年，五世达赖在寺中噶丹颇章建立地方政权，为格鲁派开始干预西藏地方政治之始（དབུས་ཕྱོགས་དགེ་ལུགས་དགོན་ཆེན་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་འཇམ་དབྱངས་ཆོས་རྗེ་བཀྲ་ཤིས་དཔལ་ལྡན་གྱིས་བཏབ་པ་ཞིག་སྟེ། ཏཱ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པའི་སྐབས་རི་བོ་དགེ་ལུགས་པའི་ཆོས་དང་། བོད་ས་གནས་སྲིད་གཞུང་གི་ཆབ་སྲིད་ལུགས་གཉིས་ཟུང་འབྲེལ་གྱི་སྒོ་ནས་བོད་ལྗོངས་ཡོངས་ལ་ཁ་ལོ་སྒྱུར་བའི་ལམ་ལུགས་དེ་དགོན་པ་འདིའི་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་དུ་ཐོག་མར་བཙུགས། དགོན་པ་དེ་ལྷ་སའི་ནུབ་རྒྱུད་དགེ་འཕེལ་དབུ་རྩེར་ཡོད། ）。

འབྲས་སྤུངས་རྡོ་ཁང་སྔོན་མོ། 哲蚌多康恩莫殿。哲蚌寺内噶丹颇章旧名（འབྲས་སྤུངས་དགོན་པའི་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་གི་མིང་རྙིང་པ། ）。

འབྲས་སྤྱི། 哲蚌寺财务管理（འབྲས་སྤུངས་དགོན་པའི་སྤྱི་སོའི་བསྡུས་མིང་། ）。

འབྲས་བུ། 果报。因所生起的事物（རྒྱུས་བསྐྱེད་

པར་བྱ་བའི་དངོས་པོ།)，如说善因有善果，恶因有恶果。

འབྲས་བུ་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་ལམ། 胜果道。能证得胜果，双运金刚持位之密乘捷径 (མཆོག་གི་འབྲས་བུ་ཟུང་འཇུག་རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་གོ་འཕང་……མངོན་དུ་བརྙེས་པར་བྱེད་པའི་གསང་སྔགས་ཀྱི་མྱུར་ལམ།)。

འབྲས་བུ་ལྔ། 五果。即：等流果 (རྒྱུ་མཐུན་གྱི་འབྲས་བུ།)、增上果 (བདག་པོའི་འབྲས་བུ།)、士用果 (སྐྱེས་བུ་བྱེད་པའི་འབྲས་བུ།)、异熟果 (རྣམ་སྨིན་གྱི་འབྲས་བུ།)、离系果 (བྲལ་བའི……འབྲས་བུ།)。

འབྲས་བུ་ཆེ་བ། 广果天。四禅天之第三层。生于此中诸天，福泽广于自此以下余诸凡夫福极所感同分善果，故名广果 (བསམ་གཏན……བཞི་པའི་གནས་རིས་གསུམ་པ་སྟེ། གནས་འདིར་སྐྱེས་པའི་ལྷ་རྣམས་ནི་སོ་སྐྱེས་བསོད་ནམས་ཆ……མཐུན་གྱི་དགེ་བའི་འབྲས་བུ་གཞན་འོག་མ་རྣམས……ལས་ཆེ་བས་འབྲས་བུ་ཆེ་བ་ཞེས་བྱ།)。

འབྲས་བུ་ཆོས་སྐུ། 果位法身。圆满积集二资粮力所证得的究竟功德 (ཚོགས་གཉིས་བསགས་སྟོབས་ཀྱིས་ཐོབ་པའི་མཐར་ཐུག་གི་ཡོན་ཏན།)。

འབྲས་བུ་གཉིས། 二果。亲果和疏果 (དངོས་འབྲས་དང་། བརྒྱུད་འབྲས་སོ།)。

འབྲས་བུ་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པ། 果位金刚持。修习密乘本尊色身生起次第的瑜伽行 (སྔགས་ལམ་ཡི་དམ་གཟུགས་སྐུ། བསྐྱེད་རིམ་བསྒོམ་པའི་རྣལ་འབྱོར་ཞིག)。

འབྲས་བུ་རྣམ་དག་རང་བཞིན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར། 果位清净自性坛场。入住世俗曼陀罗中，念诵有戏论禅定坛场静猛生次，观想无戏论法性坛场圆次，满足四明相，现证童贞瓶身之坛场 (བརྡའི་དཀྱིལ་འཁོར་དུ་ཞུགས་ནས། དོན་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་སྤྲོས་བཅས་ཞི་ཁྲོའི……བསྐྱེད་བཟླས་དང་། སྤྲོས་མེད་རྫོགས་རིམ་ཆོས་ཉིད་མངོན་སུམ་དོན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་བལྟས་པས་སྣང་བཞི་ཚད་དུ་ཕྱིན་ཏེ། གཞོན་ནུ་བུམ་སྐུའི་དཀྱིལ་འཁོར་མངོན་དུ་བྱེད་པའོ།)。

འབྲས་བུ་སྨིན་པ། 果报成熟。做善恶业，到受报时，说为果报成熟。

འབྲས་བུ་རྫོགས་པ་ཆེན་པོ། 果位大圆满。旧派密乘所说明智处于永净障垢及其习气分位中者。此为一切身及智慧显现之基故名圆满。以其体性本净，故断德圆满；自性光明，十力等一切如来功德任运成就，故证德圆满；断证双运，自然缘起之象成为众生祥瑞，故功业圆满。有此三性故名为大 (སྔགས་རྙིང་མའི་གཞུང་ལུགས་ལ་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཉིད་སྒྲིབ་བྱེད་ཀྱི་དྲི་མ་བག་ཆགས་དང་བཅས་པ་དག་པའི་གནས……སྐབས་ཏེ་དེ་ཉིད་སྐུ་དང་ཡེ་ཤེས་ཐམས་ཅད་ཀྱི……འཆར་གཞི་ཡིན་པས་རྫོགས་པ་དང་། དེ་ཡང་ངོ་བོ་ཡེ་དག་ཡིན་པས་སྤང་བ་ཕུན་ཚོགས་དང་། རང་བཞིན་གསལ་བའི་ཆ་ནས་སྟོབས་སོགས་རྒྱལ་བའི……ཡོན་ཏན་མ་ལུས་པ་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པས་རྟོགས་པ་ཕུན་ཚོགས་དང་། དེ་གཉིས་ཟུང་དུ་ཚོགས་པ་ལས་ལྷུན་གྲུབ་རྟེན་འབྱུང་གི་སྣང་བ་འགྲོ་བའི་དཔལ་དུ……ཤར་བ་ཕྲིན་ལས་ཕུན་ཚོགས་ཏེ་སྤང་རྟོགས་ཕྲིན་ལས……གསུམ་གྱི་བདག་ཉིད་ཅན་ཡིན་པས་ཆེན་པོའོ།)。

འབྲས་བུ་བཞི། 声闻四果。即：预流果 (རྒྱུན་ཞུགས་ཀྱི་འབྲས་བུ།)、一来果 (ཕྱིར་འོང་བའི……འབྲས་བུ།)、不还果 (ཕྱིར་མི་འོང་བའི་འབྲས……བུ།)、阿罗汉果 (དགྲ་བཅོམ་པའི་འབྲས་བུ།)。

འབྲས་བུ་ལ་སྐུར་བ་འདེབས་པ། 谤果，拨无果，说无功果。持有因无果之说，不承认造作恶因，引生苦果，造作善因，引生乐果，解脱

及一切智者 (རྒྱུ་སྡིག་པ་བྱས་པས་འབྲས་བུ་སྡུག······བསྔལ་དང་། རྒྱུ་དགེ་བ་བྱས་པས་འབྲས་བུ་བདེ་བ་དང་། ཐར་པ་དང་། ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་སོགས་ཡིན་ནོ་ཞེས་སྨྲ་བ་འདི་བས་པའོ།)。

འབྲས་བུ་ལ་གནས་པ། 住果，住果位。安住预流等四沙门果随一之中，不勤策励求证余果者 (རྒྱུན་ཞུགས་སོགས་དགེ་སྦྱོང་གི་འབྲས་བུ་བཞི་པོ······གང་རུང་ལ་གནས་ཤིང་འབྲས་བུ་གཞན་ཐོབ་པ་ལ་མི་བརྩོན་པའོ།)。

འབྲས་བུ་ལ་ཞུགས་པ། 向果，向果位。为求随一证得预流等四沙门果，力行策励断除未断自分之应断烦恼者 (རྒྱུན་ཞུགས་སོགས་དགེ་སྦྱོང་གི་འབྲས་བུ་བཞི་གང་རུང་ཐོབ་པའི་ཆེད་རང་སྐལ······གྱི་ཉོན་མོངས་པ་མ་སྤངས་པ་སྤོང་བ་ལ་བརྩོན······པའམ་སྦྱོར་བ་ཅན་ནོ།)。

འབྲས་བུ་ཤེར་ཕྱིན། 果位慧度。已经渡过粗细轮回，到达彼岸的殊胜智慧 (འཁོར་བ་ཕྲ······རགས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་ཟིན་པའི་ཡེ་ཤེས་ཁྱད་པར་ཅན།)。

འབྲས་བུ་གསང་སྔགས་ཀྱི་བསྟན་པ། 果教，密乘教，提前获得果位佛身的甚深教法 (འབྲས་དུས་ཀྱི་རྒྱལ་བའི་སྐུ་འཐོབ་པའི་ལམ་སྔ······སྔར་བྱེད་པའི་ཟབ་ཆོས།)。

འབྲས་བུའི་རྒྱུད། 果位相续。近取因远离客尘烦恼，从此转依圆满现证二净之身 (ཉེར་ལེན་གྱི་རྒྱུ་དེ་ཉིད་གློ་བུར་གྱི་དྲི་མ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ······བ་ལས་གནས་གྱུར་པའི་ཚུལ་གྱིས་དག་པ་གཉིས་ལྡན་གྱི་སྐུར་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ།)。

འབྲས་བུའི་ཆོས། 果法。有余依涅槃和无余依涅槃。或指四身及一切种智 (ཕུང་པོ་ལྷག་མ······དང་བཅས་པ་དང་། ཕུང་པོ་ལྷག་མ་མ་ལུས་པའི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་དང་། ཡང་ན་སྐུ་བཞི་དང་། རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས།)。

འབྲས་བུའི་རྟགས་ལྔ། 五果因。即：亲因证成果因、总因证成果因、先因证成果因、别因证成果因和因法推知果因 (འབྲས་བུའི་རྟགས······ཡང་དག་ལ་སྦྱོར་བ་འགོད་ཚུལ་གྱིས་དབྱེ་ན་ལྔ་སྟེ། རྒྱུ་དངོས་སྒྲུབ་ཀྱི་འབྲས་རྟགས་དང་། རྒྱུ་སྤྱི་སྒྲུབ་ཀྱི་འབྲས་རྟགས་དང་། རྒྱུ་སྔོན་སོང་སྒྲུབ་ཀྱི་འབྲས་རྟགས་དང་། རྒྱུ་ཁྱད་པར་སྒྲུབ་ཀྱི་འབྲས་རྟགས་དང་། རྒྱུ་ཆོས་རྗེས་དཔོག་གི་འབྲས་རྟགས་བཅས་སོ།)。

འབྲས་བུའི་ཐེག་པ། 果乘。密乘之中，现前即以果位坛场，本尊及其受用资具等作为道用，故称密乘为果乘 (གཞལ་ཡས་ཁང་དང་ལྷ······དང་དེ་དག་གི་ལོངས་སྤྱོད་སོགས་འབྲས་བུའི་རྣམ······པ་ད་ལྟ་ནས་ལམ་དུ་བྱེད་པས་སྔགས་ལ་འབྲས་བུའི······ཐེག་པ་ཞེས་བྱའོ།)。

འབྲས་བུའི་བོན། 果苯。西藏原始宗教苯教之一派。以祈求来生福报为主。初盛于布德贡杰时 (བོད་རྒྱལ་པུ་དེ་གུང་རྒྱལ་སྐབས་དར་བའི་བོན་གྱི་བྱེ་བྲག་སྟེ། ཚེ་ཕྱི་མར་བསོད་ནམས་འབྱུང་བར་སྨོན་ལམ་འདེབས་པའི་ཆོས་ལུགས་འཛིན་མཁན······ཞིག)。

འབྲས་བུའི་དབང་། 果位灌顶。现证无上菩提自在，名言灌顶所依之大光明灌顶。是于最后所证果位灌顶 (བླ་ན་མེད་པའི་བྱང་ཆུབ······མངོན་དུ་བྱེད་པ་ལ་བརྡའི་དབང་འོད་ཟེར་ཆེན་པོའི་དབང་གི་མཐར་འབྲས་བུ་མཆོག་ཐོབ་པ་འབྲས་བུའི་དབང་ངོ།)。

འབྲས་བུའི་གཟུགས་གཉིས། 二种果色，内色和外色 (ཕྱིའི་གཟུགས་དང་། ནང་གི་གཟུགས་སོ།)。

འབྲས་བུའི་ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་ངོ་བོ། 果位俱生自性。密法中由修习第三灌顶身中所生俱生之力，令离垢障，即是果位俱生自性（དབང་གསུམ་…པའི་དུས་སུ་རྒྱུད་ལ་བསྐྱེད་པའི་ལྷན་སྐྱེས་དེ་ཁོ་ན……གོམས་པའི་མཐུས་དྲི་མ་དང་བྲལ་བ་ན་འབྲས་བུའི་…ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་ངོ་བོའོ།）。

འབྲས་འབྱུང་། 果生。天趣（ལྷ་གནས་སྐྱེ།）之异名。

འབྲས་མོ། 哲摩寺。由哲摩巴（འབྲས་མོ་བ།，法王藏巴・益西多杰ཆོས་རྗེ་གཙང་པ་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ། 的大弟子）修建，在西藏娘堆（ཉང་སྟོད།）地方。

འབྲས་གཟུགས། 果色。以四大种为因所生起的色法，如五根等内色和五境等外色（འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་བཞི་དག་རྒྱུར་བྱས་པ་ལས་བྱུང་…བའི་གཟུགས་ཏེ། དབང་པོ་ལྔ་སོགས་ནང་གི་གཟུགས་དང་། དོན་ལྔ་སོགས་ཕྱིའི་གཟུགས་རྣམས་སོ།）。

འབྲི་ཁུང་གླིང་ལོག 止贡林变。指公元1290年（铁虎年），萨迦派与止贡派生起纠纷，本钦阿连（དཔོན་ཆེན་ཨག་ལེན།）率十三万户大军，对止贡寺进行镇压。实际上这次"林变"是元朝皇族内部斗争在西藏的反映。

འབྲི་ཁུང་མཐིལ་དགོན་པ། 止贡梯寺。止贡噶举派祖寺。为噶举派创始人觉巴・仁钦贝（སྐྱོབ་པ་རིན་ཆེན་དཔལ།）于公元1179年所建。寺在西藏墨竹工卡县境内。

འབྲི་ཁུང་པ། 又作（འབྲི་གུང་པ།）止贡巴，止贡派。藏传佛教噶举派之帕竹噶举支派分出的支系之一。创始人是仁钦贝（རིན་ཆེན་དཔལ། 1143—1217），亦名法王松贡（ཆོས་རྗེ……འཇིག་རྟེན་གསུམ་མགོན།）。

འབྲི་གུང་བཀའ་བརྒྱུད། 止贡噶举。藏传佛教噶举派支系之一。觉巴・仁钦贝于公元1179年在止贡地方建止贡梯寺，从此传出的教法称止贡噶举派（སྐྱོབ་པ་འཇིག་རྟེན་མགོན་པོ་རིན……ཆེན་དཔལ་གྱིས་རབ་བྱུང་གསུམ་པའི་ས་ཕག་ལ……འབྲི་གུང་མཐིལ་གྱི་དགོན་པ་བཏབ། དེ་ནས་བཟུང་གདན་ས་དེའི་ཆོས་བརྒྱུད་ནི་ས་མིང་ཆོས་ལ་ཐོགས་…པས་འབྲི་གུང་བཀའ་བརྒྱུད་ཅེས་པའོ།）。

འབྲི་གུང་གི་གཅུང་རིན་པོ་ཆེ། 止贡君仁波切。止贡噶举（འབྲི་གུང་བཀའ་བརྒྱུད།）之第三世主持人，其前二世主持是京俄仁波切（རྗེ་སྤྱན་སྔ་རིན་པོ་ཆེ།）和温仁波切（དབོན་རིན་པོ་ཆེ།）。

འབྲི་གུང་པ་རིན་ཆེན་དཔལ། 止贡巴仁钦贝（1143—1217）。止贡噶举（འབྲི་གུང་བཀའ…བརྒྱུད།）创始者。他是四川邓柯县（འདན་མ།）人，属居惹氏（སྐྱུ་ར།）家族，二十五岁时前往丹萨替寺（གདན་ས་མཐིལ།）向帕木竹巴学法。1177—1179年间主持丹萨替寺。公元1179年到墨竹工卡县的止贡地方，将一小寺扩建为著名的止贡梯寺，宏法传承，所传教派也被称为止贡噶举。

འབྲུ་སྣ་ལྔ། 五谷。宝瓶预备时的瓶物之一，密法中所谓五谷为芝麻、青稞、豌豆、米、麦五种（ཏིལ་དང་ནས་དང་སྲན་མ་དང་འབྲས་དང་…གྲོའོ། བུམ་པའི་སྔ་གོན་སྐབས་ཀྱི་བུམ་རྫས་ཞིག）。

འབྲུ་གསུམ་རྡོར་བཟླས། 三字金刚念诵。代表佛的身、语、意金刚的ཨོཾ、ཨཱཿ、ཧཱུྃ三字念诵（སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྡོ་རྗེ་མཚོན་པར་…བྱེད་པའི་ཨོཾ་ཨཱཿཧཱུྃ་གསུམ་བཟླ་བའོ།）。

འབྲུག་དགོན་པ། 主寺（意译雷音寺）。位于拉萨河下游囊木（གནམ།）地方。公元1205年藏巴甲热益西多吉（གཙང་པ་རྒྱ་རས་ཡེ་ཤེས་རྡོ་…རྗེ།）建立此寺，奠基之时，适闻巨雷三响，

故得此名，为主巴噶举派（འབྲུག་པ་བཀའ……བརྒྱུད། ）祖寺。

འབྲུག་པ་ཀུན་ལེགས། 主巴贡勒。十六世纪初，主巴噶举派（འབྲུག་པ་བཀའ་བརྒྱུད། ）一高僧名。彼从无定居，云游四方。曾著有《雅言传》（ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་གཙང་རྣམ། ）和《秽语传》（བཙོག་རྣམ། ）等。

འབྲུག་པ་བཀའ་བརྒྱུད། 主巴噶举，噶举派的支派之一。为莲花金刚（པད་མ་རྡོ་རྗེ། ）所创立。

འབྲུག་པའི་ཆོས་འབྱུང་། 《主巴教史》。主巴活佛白玛噶波（1526—1592）著，成书于1580年，拉萨木刻本为310页，书内记载藏传佛教后弘期人物事迹颇详，并录有诸大师之间往来书札（ཆོས་འབྱུང་བསྟན་པའི་པད་མ……རྒྱས་པའི་ཉིན་བྱེད་ཅེས་བྱ་བ། འབྲུག་པད་མ་དཀར་པོས་རབ་བྱུང་བརྒྱད་པའི་ལྕགས་འབྲུག་ལོར……བརྩམས་པ་འདིའི་ནང་དུ་བསྟན་པ་ཕྱི་དར་གྱི་ལོ……པཎྜི་ཏ་རྣམས་ཀྱི་མཛད་པ་དང་ལོ་རྒྱུས་མང་དུ་འཁོད……ཡོད། ལྷ་སའི་པར་མ་ཤོག་ལྷེབ་སུམ་བརྒྱ་བཅུ་ཐམ་པ་ཡོད། ）。

འབྲབ་ཁུང་། 三角形地坑。宗教活动中为镇压邪魔而掘成的三角形地坑（མི་དང་གདོན་སོགས་བཙུག་སའི་ཧོམ་ཁུང་ངམ། ཟོར་ཁུང་། ）。

འབྲེ་ཤེས་རབ་འབར། 哲喜饶坝。是鄂译师最出色的弟子，彼广说般若经论。彼之讲说，使前弘期的讲说般若传统转入康地后传了下来，彼弟子甚众。主要的是阿尔强曲益西（ཨར་བྱང་ཆུབ་ཡེ་ཤེས། ）。藏地（前藏）讲说般若传统，大半是依据哲阿尔。

འབྲེལ་པ་གྲུབ་པ། 《成立相属论》。印度佛学家香噶惹楞达所著因明注释之一（རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཤཾ་ཀ་ར་ནནྡས་བརྩམས་པའི་ཚད་མའི……གཞུང་ཞིག）。

འབྲེལ་བ་ཅན་གྱི་རྟེན་འབྲེལ། 相属缘起。十二支缘起，前因生后果相互连续的关系（ཡན……ལག་བཅུ་གཉིས་པོ་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུར་འབྲེལ་ནས……འབྱུང་བས་དེ་སྐད་བརྗོད་དོ། ）。

འབྲེལ་བ་གཉིས། 二相属。同体相属和彼生相属（བདག་གཅིག་འབྲེལ་དང་། དེ་བྱུང་འབྲེལ་གཉིས། ）。

འབྲེལ་བ་བརྟག་པ། 《观相属论》。原名《观相属品》。书中论证抉择周遍关系及反诘关系等道理。印度佛学家法称所著量学七论中属于支分的四论之一（འབྲེལ་བ་བརྟག་པའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ་ཞེས་པ། ཁྱབ་པའམ་ལྡོག་ཚོད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་གཏན་ལ་འབེབས་པའི་གཞུང་། སློབ་དཔོན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་མཛད་པའི་ཚད་མ་སྡེ་བདུན་ལས་འཕྲོས་པ་ཡན་ལག་ལྟ་བུའི་བསྟན་བཅོས་བཞི་ཡི་གྲས……ཤིག）。

འབྲེལ་བ་བརྟག་པའི་རྒྱ་ཆེར་བཤད་པ། 《观相属论广释》。印度律天论师著（རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་དུལ་བ་ལྷས་བརྩམས། ）。

འབྲེལ་བ་བརྟག་པའི་རང་འགྲེལ། 《观相属论自注》。法称论师著（དཔལ་ལྡན་ཆོས་གྲགས……ཀྱིས་མཛད་པ། ）。

འབྲེལ་བའི་དགེ་བ། 相应善。与信等十一善心所相连系的事物（དད་སོགས་དགེ་བའི་སེམས……བྱུང་དང་མཚུངས་ལྡན་གྱི་ཆོས་རྣམས། ）。

འབྲེལ་བའི་མི་དགེ་བ། 相应不善。与根本烦恼和随烦恼同时俱生者（རྩ་བའི་ཉོན་མོངས་པ་དང……ཉེ་ཉོན་དག་དང་མཚུངས་ལྡན་ཐམས་ཅད། ）。

འབྲེལ་ཟླ་མ་དམིགས་པའི་རྟགས་སྦྱོར་བཞི། 四种统一不可得因。理由不可得因、能遍不可得因、自性不可得因、果不可得因（རྒྱུ་དང་ཁྱབ་བྱེད།

རང་བཞིན། དངོས་འབྲས་བཅས་མ་དམིགས་པའི་རྟགས་ཡང་དག་སྟེ་བཞིའོ།)。

འབྲོག་མི་ལོ་ཙཱ་བ་ཤཱཀྱ་གཞོན་ནུ། 卓弥译师释迦旬努。与玛尔巴 (མར་པ།)同时代人，曾由吐蕃阿里王扎喜则巴贝 (བཀྲ་ཤིས་བརྩེགས་…པ་དཔལ།)派往印度、尼泊尔学习佛法。返藏后翻译新密宗经典 (གསང་སྔགས་གསར་མ་…བསྒྱུར་པ།)。公元1064年前后逝世。

འབྲོམ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས། 仲·加瓦琼内（意译胜生），藏传佛教噶当派开创祖师。公元1005年，生于前藏堆垅普 (སྟོད་ལུང་ཕུ།)。公元1054年（藏历第一饶迥木马年）去阿里迎请阿底峡至卫藏，拜阿底峡为师。公元1056年在热振地方建热振寺 (ར་སྒྲེང་དགོན།)，弘传阿底峡教法，门徒众多，后形成噶当派。公元1064年去世，享年60岁。其著名弟子有博多瓦 (པོ་ཏོ་བ།)、戒燃 (ཚུལ་ཁྲིམས་…འབར།)、京俄巴 (སྤྱན་སྔ་བ།)等。

འབྲོམ་སྟོན་པ། 仲敦巴，为仲·加瓦琼内的别名。参见འབྲོམ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས། 条。

〔བྷ〕

བྷུ་ཀྲི་ཊི་ཀྲི། （梵）卜加里帝。八大天王之一 (ལྷ་ཆེན་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

〔སྦྱ〕

སྦྱང་དཀའ་བའི་ས། 难胜地，极难胜地。菩萨十地之第五地。住此地中之菩萨，成熟众生之时，他人颠倒邪行，不能烦乱。于众生田，及自我心，两难治者，而善修治，名难胜地 (བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་བཅུའི་ལྔ་པ། ས་འདིར་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱིས……སེམས་ཅན་སྨིན་པར་བྱེད་པའི་ཚེ་གཞན་གྱི་ལོག……སྒྲུབ་ཀྱིས་ཉོན་མི་མོངས་པས་སེམས་ཅན་གྱི་ཞིང……དང་རང་གི་སེམས་སྦྱར་དཀའ་བ་གཉིས་པོ་དེ……འབྱོངས་པས་ས་ལ་སྦྱང་དཀའ་བའོ།)。

སྦྱང་ཆོག 净荐仪轨。佛教徒为生者净罪、为死者祈福的一种宗教活动 (ཆོས་ལུགས་པས…སྡིག་སྒྲིབ་སྦྱོང་བ་དང་། རྣམ་ཤེས་གནས་སྤོར་གྱི་ཆོ་ག)。

སྦྱང་བ། 净罪。又：藏俗把死者衣物送给诵长经的喇嘛，请为诵经净罪的宗教活动 (བོད…ཀྱི་ཡུལ་སྲོལ་ཉིང་བ་ཞུར་རྒྱུན་པ་རྣམས་ལ་གཤིན……པོའི་གོས་ཕུལ་ཏེ་སྒྲིབ་སྦྱོང་གི་ཆོ་ག་འདོན་པ།)。

སྦྱང་བྱ་སྡིག་པ་སྒོ་དྲུག 净罪六门。悔罪之净除罪过的六种法门。即：时门、等起门、转徙门、自性门、遮罪门、处所门 (སྡིག་པ་བཤགས་པའི་སྐབས་སུ་སྦྱང་བྱ་སྡིག་པ་སྒོ་དྲུག་སྟེ། དུས་ཀྱི་སྒོ་དང་། ཀུན་སློང་གི་སྒོ། འཁྲིམ་པའི་སྒོ། ངོ་བོའི་སྒོ། བཅས་པའི་སྒོ། ཡུལ་གྱི་སྒོ་དྲུག་གོ།)。

སྦྱང་གཞི། 净基。1. 所净基。生有、死有和中有 (སྐྱེ་ཤི་བར་དོ་གསུམ།)。2. 如来藏。一切有情心相续中本来自然具有的成佛之因 (བདེ་གཤེགས་སྙིང་པོ་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི……རྒྱུད་ལ་གདོད་མ་ནས་རང་ལ་རང་ཆས་སུ་ཡོད་པ།)。3. 人身。所净基因，即未经修治的不净五蕴等 (མ་དག་པའི་ཕུང་པོ་ལྔ་སོགས།)。

སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན། 修习功德。梵语作 धुतगुण：杜多德，头陀行，为声闻缘觉的一种修道行为 (ཉན་རང་སོགས་ཀྱི་ཀུན་སྤྱོད་ཀྱི་བྱེ……བྲག)。

སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན་བཅུ་གཉིས། 十二杜多功德，十二头陀行，即持粪扫衣、但持三衣、但持毳衣、但一座食、次第乞食、不作余食、

处阿练若、常住树下、常露地坐、常住冢间、常期端坐和随处坐（ཕྱག་དར་ཁྲོད་པ་དང་། ཆོས་གོས་གསུམ་པ་དང་། ཕྱིང་པ་བ་དང་། སྟན་གཅིག་པ་དང་། བསོད་སྙོམས་པ་དང་། ཟས་ཕྱིས་མི་ལེན་པ་དང་། དགོན་པ་བ་དང་། ཤིང་དྲུང་པ་དང་། བླ་གབ་མེད་པ་དང་། དུར་ཁྲོད་པ་དང་། ཙོག་པུ་བ་དང་། གཞི་ཇི་བཞིན་པ་བཅས་བཅུ་གཉིས་སོ། ）。此十二种苦行，佛家用以针对修治贪著衣食居住，抖擞烦恼之行，名头陀行。

སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན་འཛིན་པའི་ཅོག་ཆེ་ཆུང་……གཉིས། 任持修德的大小二顶髻。即：夏卢巴·扎西嘉措（ཞ་ལུ་པ་བཀྲ་ཤིས་རྒྱ་མཚོ། ）和法主夏卢巴·列巴坚参（ཆོས་རྗེ་ཞ་ལུ་པ་ལེགས་པ་རྒྱལ་མཚན། 此人曾继克珠杰后任噶丹赤巴第四任）。系宗喀巴的弟子。

སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན་ལ་གནས་པ། 住头陀功德，住杜多德。为声闻的异名（ཉན་ཐོས་ཀྱི་མིང་……གཞན་ཞིག）。

སྦྱངས་འབྲས། 净所生果。密乘道中既已净治一切染污秽垢，因位所有一切功德，彻底现前，此种功德，譬如已脱离污泥的如意宝珠，随愿能满种种欲求（ལམ་གྱིས་དྲི་མ་མཐའ་དག……སྦྱངས་པ་ལས། གཞི་ལ་ཇི་སྙེད་ཡོད་པའི་ཡོན་ཏན་མངོན་དུ་གྱུར་པ་མཐར་ཐུག་པ་སྟེ། དཔེར་ན་འདམ་རྫབ་ལས་གྲོལ་བའི་ཡིད་བཞིན་གྱི་ནོར་བུ་རིན་པོ་ཆེ་ལས་འདོད་རྒུའི་ཆར་འབེབས་པ་ལྟ་བུའོ། ）。

སྦྱིན་སྐྱེས། 施舍生。阿修罗（ལྷ་མ་ཡིན། ）的异名。

སྦྱིན་སྐྱེས་དགྲ། 施生仇。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）与天神（ལྷ་སྦྱིན། ）的异名。

སྦྱིན་དགྲ། 施仇。遍入天的异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

སྦྱིན་བདག 施主，檀越。佛教徒对施舍财物给自己的人的称呼（གྲྭ་པ་སོགས་ལ་འཚོ་ཆས་སྦྱིན་པ་པོ། ）。

སྦྱིན་གནས། 施处，福田。施舍对象，如乞丐、穷人、病人、残废和僧众等（སྦྱིན་པ་གཏོང་བའི་ཡུལ་ཏེ་སྤྲང་སྤྲོང་དང་། དབུལ་པོ། ནད་པ། དབང་པོ་སྐྱོན་ཅན་པ། དགེ་འདུན་ལ་སོགས་པ། ）。

སྦྱིན་པ། 布施，施舍。"六波罗蜜多"（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག）之一。指施于他人财物、体力和智慧等，为他人造福成智，而求得积累功德，以至解脱的一种行为。

སྦྱིན་པ་རྣམ་བཞི། 四施，四种施舍。即：财施（ཟང་ཟིང་གི་སྦྱིན་པ། ）、法施（ཆོས་ཀྱི་སྦྱིན་པ། ）、无畏施（མི་འཇིགས་པའི་སྦྱིན་པ། ）、慈施（བྱམས་པའི་སྦྱིན་པ། ）。

སྦྱིན་པ་བཞི། 四种施舍。参见སྦྱིན་པ་རྣམ་བཞི།条。

སྦྱིན་པ་གསུམ། 三施。布施波罗蜜多的三种布施。即：法施、财施和无畏施（སྦྱིན་པའི་ཕར……ཕྱིན་གྱི་སྦྱིན་པ་གསུམ་སྟེ། ཆོས་དང་། ཟང་ཟིང་། མི་འཇིགས་པ་བཅས་ཀྱི་སྦྱིན་པའོ། ）。

སྦྱིན་པའི་ཆོས་བཞི། 布施四法。布施波罗蜜多的四种特点。即：能坏对立面法如悭吝等、能证法无我无分别慧、满众生愿和成熟三乘种姓（སྦྱིན་པའི་ཕར་ཕྱིན་གྱི་ཁྱད་ཆོས་བཞི་སྟེ། སེར……སྣ་སོགས་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཉམས་པ་དང་། ཆོས་ཀྱི་བདག་མེད་རྟོགས་པའི་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པ། གང་འདོད་པ་རྫོགས་པར་བྱེད་པ། རིགས་ཅན་གསུམ་སྨིན་པར་བྱེད་པ་བཅས་སོ། ）。

སྦྱིན་པའི་མཐར་གྱིས་པ། 布施次第加行。智度七十义之一。依次修习布施到彼岸之次第加

行（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། མཐར་ཕྱིན་པའི་སྦྱོར་བ་གང་ཞིག་སྦྱིན་པའི་ཕར་ཕྱིན་རིམ······ལྡན་དུ་སྒོམ་པའོ།）。

སྦྱིན་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ། 施度，檀那波罗蜜多。参见སྦྱིན་པའི་ཕར་ཕྱིན། 条。

སྦྱིན་པའི་ཕར་ཕྱིན། 施度，布施波罗蜜多。菩萨行或为成佛而施舍之心（བྱང་ཆུབ་སེམས······དཔའི་སྤྱོད་པའམ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུའི་རྒྱུར་འགྱུར······བའི་གཏོང་སེམས།）.六度之一（ཕར་ཕྱིན་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

སྦྱིན་པའི་ཞིང་། 布施福田，应布施处，布施的对象（བསོད་ནམས་གསོག་པའི་ཞིང་སྟེ་སྦྱིན······ཡུལ།）。如上供三宝，下济贫困（ཡར་དཀོན······མཆོག་དང་། མར་དན་སྐྱོང་སོགས་སོ།）。

སྦྱིན་བྱུང་། 施出。阿修罗（ལྷ་མ་ཡིན།）的异名。

སྦྱིན་བྱེད། 能施。梵天（ཚངས་པ།）的异名。

སྦྱིན་མའི་བུ། 施女之子。非天（ལྷ་མིན།）的异名。

སྦྱིན་རྔབས་ཅན། 施舍者。肯于布施的人（གཏོང་ཕོད་ཅན།）。

སྦྱིན་ལེན། 受取布施（གཞན་གྱིས་སྦྱིན་པ་དེ་ལེན་པ།）。

སྦྱིན་སྲེག 烧施，火祭，护摩（梵音ཧོམཿ）。佛教密宗以焚烧树枝，烧杂粮花果等祭神，以求息灾得福的一种宗教活动。

སྦྱིན་སྲེག་ཆོ་ག 护摩仪轨，火供仪轨。举行火供的方法（མེའི་མཆོད་སྦྱིན་བྱེད་ཐབས།）。

སྦྱིན་སྲེག་གཉིས། 两种护摩。1.若能辨者，为增息减过故，烧息灾护摩。2.为曼陀罗得满足故烧增益护摩（སྒྲུབ་ན་ཆད་ལྟུང་གི་ཉེས་པ་ཞི······བའི་ཕྱིར་དུ་ཞི་བའི་སྦྱིན་སྲེག དཀྱིལ་འཁོར་ཚིམ་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་རྒྱས་པའི་སྦྱིན་སྲེག）。

སྦྱིན་སྲེག་གཉིས་ཀྱི་ཆོ་ག 《两种护摩仪轨》，益西夏著。

སྦྱིན་སྲེག་རྫས་ཆ། 烧施用物（མེའི་མཆོད་སྦྱིན་གྱི་ཆས།）。

སྦྱོང་བྱེད། 能净。密乘生圆二次第中所摄之道。喻义光明，净不净幻身，有学双运身等瑜伽行。此种瑜伽，譬如能洗净污垢的水和洗涤剂等，故名能净道（བསྐྱེད་རིམ་དང་རྫོགས་······རིམ་གྱིས་བསྡུས་པའི་ལམ། དཔེ་དོན་གྱི་འོད་གསལ་དང་། དག་མ་དག་པའི་སྒྱུ་ལུས། བསླབ་པའི་ཟུང་འཇུག་ལ་སོགས་པའི་རྣལ་འབྱོར། དཔེར་ན་འཁྲུད་བྱེད་ཀྱི་ཆུ་དང་འདག་རྫས་ལྟ་བུ།）。

སྦྱོང་བྱེད་ཀྱི་ལམ། 能净洗道。即光明、幻身、化身三者（གཞི་རྒྱུད་སྦྱོང་བྱེད་ཀྱི་ལམ་སྟེ། འོད་གསལ་དང་། སྒྱུ་ལུས། སྤྲུལ་པ་བཅས་སོ།）。

སྦྱོར་དྲུག 六加行。即：身远离（ལུས་དབེན།）、语远离（ངག་དབེན།）、心远离（སེམས་དབེན།）、整持、随念、（རྗེས་དྲན།）静虑（བསམ་གཏན།）等是密宗《时轮金刚》的六种修风脉的瑜伽法。

སྦྱོར་དྲུག་གི་ཁྲིད་ཡིག་ངོ་སྤྲོད། 《瑜伽六支导释简介》。法王南卡贝桑波（ཆོས་རྗེ་ནམ······མཁའ་དཔལ་བཟང་པོ།）著。

སྦྱོར་དྲུག་གི་ཡིག་ཆ། 《六加行法》，又译作《六加行文》。为觉囊派创始人贡邦·土杰尊珠（ཀུན་སྤངས་ཐུགས་རྗེ་བརྩོན་འགྲུས། 1243—1343）所著。

སྦྱོར་དྲུག་རིམ་ལྔ་སོགས་ཀྱི་ཁྲིད་ཡིག 《瑜伽六支五次第》。系大译师索南嘉措（ལོ་ཙཱ་བ······ཆེན་པོ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ།）著。

སྦྱོར་བ། 加行。智度七十义之一。为于证德自在故，摄集三智而行合修之大乘圣者瑜伽（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། རྟོགས་པ་

ལ་རང་དབང་དུ་བྱ་བའི་ཕྱིར་མཛིན་གསུམ་བསྡུས····ཏེ་སྒོམ་པའི་སེམས་དཔའི་རྣལ་འབྱོར།)。

སྦྱོར་བ་ཉེར་བདུན། 西藏历法二十七会合神。即：天除（སེལ་བ། ）、亲和（མཛའ་བོ། ）、寿者（ཚེ་དང་ལྡན་པ། ）、良缘（སྐལ་བཟང་། ）、善良（བཟང་པོ། ）、极肿（ཤིན་ཏུ་སྐྲངས་པ། ）、善业（ལས་བཟང་།）、执持（འཛིན་པ། ）、痛楚（ཟུག་རྔུ）、隆肿（སྐྲངས་པ། ）、增长（འཕེལ་བ། ）、决定（ངེས་པ། ）、遍摧（ཀུན་འཇོམས། ）、欢乐（དགའ་བ། ）、金刚杵（རྡོ་རྗེ། ）、成就（དངོས་གྲུབ། ）、深堕（ཤིན་ཏུ་ལྷུང་བ། ）、至上（མཆོག་ཅན། ）、 全摧（ཡོངས་འཇོམས། ）、寂灭（ཞི་བ། ）、 已成（གྲུབ་པ། ）、所修（བསྒྲུབ་བྱ། ）、善良（དགེ་བ། ）、 太白（དཀར་པོ། ）、梵净（ཚངས་པ། ）、帝释（དབང་པོ། ）、怨恨（འཁོན་འཛིན། ）等。

སྦྱོར་བ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། 加行圆满。最初不离净戒，三门诸行清净；中间恭敬三学，安住，不放逸，常不犯罪；最终虽百次造罪亦作忏悔（ཐོག་མར་ཚུལ་ཁྲིམས་དག་འབྲལ་བར་མི···བྱེད་ཅིང་སྒོ་གསུམ་གྱི་ཀུན་སྤྱོད་དག་པ་དང་། བར་དུ་བསླབ་པ་གསུམ་ལ་གུས་པ་དང་བག་ཡོད་པ···ཉམས་ཆེར་གནས་པས་ཉེས་པ་རྒྱུན་དུ་མི་བྱེད་པ་དང་། མཐའ་མར་བརྒྱ་ལ་བྲུས་ནའང་ཉེས་པ་འཆགས་པར་བྱེད་པའོ།)。

སྦྱོར་བ་བཞི། 四加行。智度八事之一类。能修之道四加行，即：正等加行、顶加行、次第加行、刹那加行（ཕར་ཕྱིན་དངོས་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། ཉམས་སུ་ལེན་པའི་ལམ་སྦྱོར་བ་བཞི་སྟེ། རྣམ་ཀུན་མངོན་རྫོགས་སྦྱོར་བ་དང་། རྩེ་མོའི་སྦྱོར་བ་དང་། མཐར་གྱིས་པའི་སྦྱོར་བ་དང་། སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བ་རྣམས་སོ།)。

སྦྱོར་བ་བཞིའི་ཆོས་སོ་དྲུག 四加行三十六法。智度七十义中，标志四种加行之三十六法：正等加行十一法、顶加行八法、次第加行十三法、刹那加行四法，总为三十六（ཕར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་ཚན། སྦྱོར་བ་བཞི་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་སུམ་ཅུ་རྩ་དྲུག་སྟེ། རྣམ་རྫོགས་སྦྱོར་བའི་ཆོས་བཅུ་གཅིག་དང་། རྩེ་མོའི་སྦྱོར་བའི་ཆོས་བརྒྱད་དང་། མཐར་གྱིས་སྦྱོར་བའི་ཆོས་བཅུ་གསུམ་དང་། སྐད་ཅིག་མའི་སྦྱོར་བའི་ཆོས་བཞི་བཅས་སོ་དྲུག་གོ།)。

སྦྱོར་བ་ཡན་ལག་བཅུ། 十支加行。密乘事部所行十种准备：咒师行者、自所修本尊、侍者胜侣、雄黄等药物、加行等精进、中土等地方、山峰等处所、春季及上午等时间、画塑像等全身本尊、无畏坚定等精力（བྱ་རྒྱུད་ཀྱི····སྦྱོར་བའི་སྤྱོད་པའི་ཡན་ལག་སྟེ། སྔགས་པ་སྒྲུབ་པ་པོ། རང་སྔགས་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་ལྷ། གཡོག་སྒྲུབ་པའི་གྲོགས་མཆོག ལྡོང་རོས་ལ་སོགས་པའི་རྫས། སྦྱོར་བའི་བརྩོན་འགྲུས། དབུས་ལ་སོགས་པའི་ཡུལ་ཕྱོགས། རི་རྩེ་ལ་སོགས་པའི་གཞིའི་གནས། དཔྱིད་ཟླ་དང་སྔ་དྲོ་ལ་སོགས་པའི་དུས། རི་མོ་དང་གཟུགས་སྐུ་ལ་སོགས་པའི་ཡན་ལག་རྫོགས་པའི་ལྷ། འཇིགས་པ་མེད་ཅིང་སྙན་ཆེ་བའི་སེམས་སྟོབས་ཏེ···ཡན་ལག་བཅུའོ།)。

སྦྱོར་བ་ཡན་ལག་དྲུག 六支加行。佛教密乘时轮金刚圆满次第修炼气息时，于所缘境上进行的收摄、禅定、运气、持风、随念和三摩地（སོར་སྡུད། བསམ་གཏན། སྲོག་རྩོལ། འཛིན་པ། རྗེས་དྲན། ཏིང་འཛིན་ཏེ་དུས་འཁོར་རྫོགས་རིམ་རླུང་སྦྱོར་གྱི་དམིགས་པའི་གནད་ཀྱི་གྲས།)。

སྦྱོར་བའི་སྐྱོན། 加行过失。智度七十义中，对于生起、安住、圆满大乘加行随一作障之魔业（ཕར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། ཐེག་

ཆེན་གྱི་སྦྱོར་བ་སྐྱེ་བ་དང་། སྨོམ་པས་གནས་པ་དང་། རྫོགས་པ་གང་ཉུང་ལ་བར་དུ་གཅོད་པའི་བདུད་ལས།)。

སྦྱོར་བའི་དགེ་བ། **方便善，加行善。**依止亲近善士听闻、思维、修行正法所得之善（དམ་པ་བསྟེན་ཞིང་ཆོས་མཉན་བསམ་སྒྲུབ་པ་ལས་ཐོབ་པའི་……དགེ་བ། ）。

སྦྱོར་བའི་མཉམ་ཉིད། 加行平等性。智度七十义之一。修习基智加行行相，有慧能破实执外境内心之大乘圣者瑜伽（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། གཞི་ཤེས་ཀྱི་སྦྱོར་བ་བསྒོམ་པའི་རྣམ་པ་གང་ཞིག ཡུལ་ཡུལ་ཅན་ལ་བདེན་ཞེན་འགོག་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་ཟིན་པའི་སེམས་དཔའི་……རྣལ་འབྱོར། ）。

སྦྱོར་བའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 初行等持。召智慧尊来入自生三昧耶尊，合而为一（བདག་དམ……ཚིག་པར་བསྐྱེད་པ་ལ་ཡེ་ཤེས་པ་དགུག་གཞུག་གིས……གཅིག་ཏུ་འདྲེས་པའོ། ）。

སྦྱོར་བའི་སྟོབས། 方便力，加行力。如来十力（སྟོབས་བཅུ། ）之一。

སྦྱོར་བའི་རྣམ་པ། 加行行相。智度七十义之一。成为加行所修或境或智之相者。（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། ཡུལ་ལམ་མཁྱེན་པའི་རྣམ་པ་གང་ཞིག་སྦྱོར་བའི་བསྒོམ་བྱར……གྱུར་པའོ། ）。

སྦྱོར་བའི་སྤྱོད་པ། 方便行。悟入密乘事部道现观四门之一。身种姓大日如来，语种姓无量光，意种姓不动佛。念此三姓本尊，修习四种正行真实（བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་ལམ་གྱི་མངོན་རྟོགས་སྤྱོད……པའི་སྒོ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཏེ། སྐུའི་རིགས་རྣམ་པར་སྣང་མཛད་དང་། གསུང་གི་རིགས་འོད་དཔག་མེད། ཐུགས་ཀྱི་རིགས་མི་བསྐྱོད་པ་སྟེ་རིགས་གསུམ་གྱི་ལྷ་བསྟེན་པ་དང་དངོས་གཞིའི་དེ……ཉིད་བཞི་བསྒོམ་པའོ། ）。

སྦྱོར་བའི་མི་དགེ་བ། 方便不善。今生乐行与善行相反之行者（ཚེ་འདིར་དགེ་བ་ལས་བཟློག……པའི་ལས་ལ་བརྩོན་པ། ）。

སྦྱོར་བའི་མཚན་ཉིད། 加行性相。智度七十义之一。标志加行体性功能之智（ཤེར་ཕྱིན་དོན……བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། སྦྱོར་བའི་ངོ་བོའམ་ནུས་པ་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་མཁྱེན་པ། ）。

སྦྱོར་བའི་ཡོན་ཏན། 加行功德。智度七十义之一。修习加行所证摧伏魔力等诸暂时、究竟功德（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། སྦྱོར་བ་བསྒོམས་པས་གནས་སྐབས་དང་མཐར་ཐུག་གི……ཐོབ་བྱ་བདུད་ཀྱི་མཐུ་བཅོམ་པ་ལ་སོགས་པའི་ཕན……ཡོན་ཐོབ་པའོ། ）。

སྦྱོར་བའི་ལམ་བདུན། 七加行道。即：不与现观混合道（མངོན་པར་རྟོགས་པ་དང་མ་འདྲེས……པའི་ལམ། ）、现观道（མངོན་པར་རྟོགས་པའི……ལམ། ）、出离道（ངེས་འབྱིན་གྱི་ལམ། ）、处根分离道（གནས་དང་དབང་པོ་ཐ་དད་པའི་ལམ། ）、遍学三学道（བསླབ་གསུམ་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི……ལམ། ）、修功德道（ཡོན་ཏན་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ལམ། ）、聚道道（ལམ་སྡུད་པའི་ལམ། ）。

སྦྱོར་བའི་ལམ་པ། 加行道。参见སྦྱོར་ལམ།条和ལམ་ལྔ།条。

སྦྱོར་འབུལ་ཞུས་པ། 捐献。施主将自己的土地等捐献给寺院（སྦྱིན་བདག་གིས་ས་ཞིང་སོགས……མཆོད་རྒྱུན་ལ་སྦྱར་ནས་ཕུལ་བ། ）。

སྦྱོར་ལམ། 方便道，加行道。五道之一（ལམ་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག）。指修行时断除烦恼获得功德的初级阶段。

སྦྱོར་ལམ་ངེས་འབྱེད་ཆ་བཞི། 加行道四抉择分。四种顺抉择分。同 (ངེས་འབྱེད་ཆ་མཐུན་བཞི། 条。

སྦྱོར་ལམ་ཆོས་མཆོག 加行道世第一法位。证得世第一善法的加行道。四加行道之一 (འཇིག་རྟེན་པའི་དགེ་བ་རྣམས་ཀྱི་མཆོག་ཐོབ་པའི་སྦྱོར་ལམ་སྟེ་སྦྱོར་ལམ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

སྦྱོར་ལམ་དྲོད། 加行道暖位。最初生起见道智火的预兆，犹如发火点燃的温暖象征。四加行道之一 (མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་མེ་ལྟ་བུའི་ལམ་……དེ་སྐྱེ་བའི་སྔ་ལྟས་སུ་དྲོད་དང་མཚུངས་པའི་ལམ་……དང་པོ་སྐྱེ་བ་སྟེ་སྦྱོར་ལམ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

སྦྱོར་ལམ་རྩེ་མོ། 加行道顶位。善根已超出动摇之顶。四加行道之一 (དགེ་བའི་རྩ་བ་གཡོ……བའི་རྩེ་མོར་སོན་པའི་སྦྱོར་ལམ་སྟེ་སྦྱོར་ལམ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

སྦྱོར་ལམ་བཞི། 加行道四位。即：暖 (དྲོད།)、顶 (རྩེ་མོ།)、忍 (བཟོད་པ།)、世第一法 (ཆོས་མཆོག)。是修习加行位时所产生的四善根等位。

སྦྱོར་ལམ་བཟོད་པ། 加行道忍位。从新证得能忍甚深空性法义，不生怖畏。四加行道之一 (ཆོས་ཟབ་མོ་སྟོང་པ་ཉིད་ལ་མི་སྐྲག་པའི་བཟོད་པ་……གསར་དུ་ཐོབ་པའི་སྦྱོར་ལམ་སྟེ་སྦྱོར་ལམ་བཞིའི་ཡ……གྱལ་ཞིག)。

མ་ཀོ་ལེ། 马果老。吐蕃赞普赤松德赞时，应邀至西藏与号称吐蕃之宝的巴赤思共同将汉文佛经《般若经十万颂》译为藏文的一汉族和尚（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་སྐབས་བོད་དུ་བྱོན་ཏེ་བོད་རིན་པོ་ཆེ་བ་རཻ་དང་བསྡེབས་ནས་ཤེར་ཕྱིན་……འབུམ་ཐོག་མར་བོད་ཡིག་ཏུ་སྒྱུར་མཁན་རྒྱ་ནག་ཧྭ་ཤང་……ཞིག）。

མ་བསྐོས་པའི་སྡེ་ཚན་བཅུ། 未被差遣等十堕。九十单堕中属于第三组十条。即：未被差遣教诫比丘尼、虽被差遣但教诫至日暮者、为饮食故教诫者、与衣、做衣、与同行、与同船、同坐、忽立，使作食等十种堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། བཅུ་ཚན་གསུམ་པ་མ་བསྐོས་པའི་སྡེ་ཚན་ལ། དགེ་སློང་མ་ལ་ཆོས་སྟོན་པའི་ལྟུང་བྱེད་དང་། ཉི་མ་ནུབ་ནས་ཆོས་སྟོན་པའི་ལྟུང་བྱེད། ཟས་ཕྱིར་ཆོས་སྟོན་ཟེར་བའི་ལྟུང་བྱེད། གོས་སྦྱིན་པའི་ལྟུང་བྱེད། གོས་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། ལམ་དུ་འགྲོ་བའི་ལྟུང་བྱེད། གྲུར་འཛུག་པའི་ལྟུང་བྱེད། འདུག་པའི་ལྟུང་བྱེད། འགྲེང་བའི་ལྟུང་བྱེད། ཟས་སྦྱོར་དུ་འཇུག་པའི་ལྟུང་བྱེད་དེ་བཅུའོ། ）。

མ་སྐྱེས་དགྲ། 阿阇世王，未生怨王。古印度摩羯陀国频婆沙罗王子，在位之第八年，释迦牟尼入灭。此王为第一结集之施主（སྔར་རྒྱ་གར་མ་ག་དྷ་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཧྲིན་བོ་ས་ལ་ཞེས་པའི་རྒྱལ་པོའི་སྲས་ཡིན་པ་དེ་ཁྲི་བཞུགས་ལོ་བརྒྱད་པར་ཤཱཀྱ་མུ་ནེ……མྱ་ངན་ལས་འདས། རྒྱལ་པོ་དེ་བཀའ་བསྡུ་དང་པོའི་སྦྱིན་བདག་ཏུ་གྱུར། ）。

མ་གུས་པའི་ལྟུང་བྱེད། 不恭敬罪。九十单堕之一。谓比丘嘱咐之法事，未婉谢而不恭敬所犯堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་……གསེས། དགེ་འདུན་གྱིས་བསྐོས་པའི་ཆོས་ལྡན་གྱི་བྱ་བ་ལ་ཤད་སྒྲུང་མེད་པར་མ་གུས་པའི་ཚུལ་གྱིས……འདའ་བའོ། ）。

མ་དགོན། 1.母寺。藏传佛教各教派把最初在本地所建的寺院称母寺，把向其他地方扩展修建的寺院称子寺（བུ་དགོན། ）。

2.主寺。指领有若干小寺的大寺庙（དགོན་ལག་ཚང་དུ་འདུས་པའི་དགོན་པ་ཆེ་བ། ）。

མ་འགག་པ། 不灭。梵音译作阿泥律陀或阿那律（ཨ་ནི་རུ་དྡྷ། ）。释迦牟尼佛座前十大声闻弟子之一，为天眼第一（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས……ཉེ་འཁོར་བཅུའི་གྲས་ལྷའི་སྤྱན་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ་དེ……རེད། ）。

མ་རྒྱུད། 《母续》。续部之一。以阐述智慧空分（སྟོང་ཕྱོགས་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཆ）为主的佛教密宗经典。据宗喀巴的解释是：密宗无上续部中以显现光明为主的教法，如胜乐本续（རྗེ་ཙོང་……ཁ་པའི་དགོངས་པ་ལྟར་འཆད་ན། གསང་སྔགས་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་ནང་ནས་འོད་གསལ་གཙོ་བོར་སྟོན་པའི་རྒྱུད་ཕྱོགས་གཏོགས་དང་བཅས་པ། དཔེར་

ན། བདེ་མཆོག་ཙ་རྒྱུད་ཕྱ་ཐེ།)

མ་རྒྱུད་མ་ཧཱ་ཡཱ་མཱ། 《母续玛哈雅摩》。大变幻智慧续之一续部名(ཤེས་རབ་རྒྱུད་ཀྱི་སྒྱུ་མ་ཆེན་མོ…ཞེས་བྱ་བ་རྒྱུད་སྡེ་ཞིག་གི་མིང་།)。

མ་རྒྱུད་རིགས་དྲུག 六种母续。即：金刚心续(རྡོར་སེམས་ཀྱི་རྒྱུད།)、毗卢遮那续(རྣམ་སྣང་གི་རྒྱུད།)、喜金刚续(ཧེ་རུ་ཀའི་རྒྱུད།)、金刚日续(རྡོ་རྗེ་ཉི་མའི་རྒྱུད།)、莲舞灌顶续(པདྨ་གར་དབང་གི་རྒྱུད།)、骏马续(རྟ་མཆོག…གི་རྒྱུད།)。

མ་བསྒྲིབས་ལུང་མ་བསྟན། 无覆无记，本性无记。自性非妄惑而异熟羸弱者，外器世间、异熟蕴、有情根识及诸常法等(ངོ་བོ་ཉོན……མོངས་ཅན་མིན་ཞིང་རྣམ་སྨིན་ལུང་དུ་མ་བསྟན……པ། འཇིག་རྟེན་གྱི་ཕྱི་སྣོད་དང་། རྣམ་སྨིན་གྱི་ཕུང་པོ། སེམས་ཅན་གྱི་དབང་ཤེས། རྟག་པའི་ཆོས་རྣམས་སོ།)。

མ་ངེས་པ་གཉིས། 二不定。谓比丘若无第三人于屏障中与一女人同坐，于彼处唯有堪行淫欲与否之别，彼比丘是否犯他胜或僧残、堕罪以及最终将作何事皆不定故(དགེ་སློང་ཞིག…ཁྱི་མས་གྲོགས་མེད་པར་དབེན་པར་སྒྲིབ་བྱེད་ཀྱི……སྐབས་ཡོད་པའི་གནས་སུ་བུད་མེད་དང་ལྷན་ཅིག……ཏུ་འདུག་པའི་ཚེ། གནས་དེར་མི་ཚངས་སྤྱོད་བྱར་རུང་མི་རུང་གི་ཁྱད་པར་ལས་དགེ་སློང་དེ་ལ་ཕམ……ལྷག་ལྟུང་བྱེད་གསུམ་གང་བྱུང་མ་ངེས་པའམ་དངོས…པོ་མཐའ་གང་དུ་འགྱུར་མ་ངེས་པའོ།)。

མ་ངེས་པ་ལྟས་ལྔ། 不定五兆。即：衣饰发不悦声(གོས་རྒྱན་ལས་སྒྲ་མི་སྙན་འབྱུང་བ།)、身泽微弱(ལུས་ཀྱི་འོད་ཆུང་བ།)、身染污水(ལུས་ལ་བྲུས་ཆུ་ཆགས་པ།)、贪留一地(ཡུལ……གཅིག་ལ་ཆགས་པ།)、睫毛挑动(མིག་གི་རྫི་མ……འཁྲབ་པ།)。

མ་ངེས་པའི་རྟགས་གཉིས། 二种不定因。不共不定因和共同不定因(ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་མ…ངེས་པའི་རྟགས་དང་། ཐུན་མོང་བའི་མ་ངེས་པའི་རྟགས་གཉིས་སོ།)。

མ་ངེས་པའི་རྟགས་དྲུག 六种不定相。指中阴之六种不定相。即：处不定，山川空屋暂居住；依不定，桥旁佛塔暂依止；行不定，刹那间作各种事；食不定，目睹六道众生之食不得食；友不定，暂同神鬼、中阴众生作友盟；感觉不定，须臾之间心中苦乐生(སྲིད་པ་བར་དོའི་སྐབས་སུ་མ་ངེས་པའི་རྟགས་དྲུག་སྟེ། གནས་ངེས་མེད་རི་རྩེ་ཐང་སྟོང་ཁང་སྟོང་ལ་སོགས་པར……ཡུད་ཙམ་རེ་སྡོད། རྟེན་ངེས་མེད་ཟམ་ཟུར་མཆོད་རྟེན་ལ་སོགས་ལ་ཡུད་ཙམ་རེ་བརྟེན། སྤྱོད་པ་ངེས་མེད་སྐད་ཅིག་རེ་ལ་སྣ་ཚོགས་བྱེད། ཟས་ངེས་མེད་རིགས་དྲུག་གི་ཟས་སྣ་ཚོགས་མཐོང་ཡང་མི་ཐོབ་པ། གྲོགས་ངེས་མེད་ལྷ་དང་འདྲེ་སྲིན་བར་དོའི་འགྲོ་བ…སྣ་ཚོགས་དང་ཡུད་རེ་འགྲོགས། སྣང་ཚུལ་ངེས་མེད་ཡིད་ཀྱི་འཆར་སྒོ་བདེ་སྡུག་སྣ་ཚོགས་སྐད་ཅིག་ལ་འགྱུར་ལྡོག་བྱེད་པའི་སྣང་བ་འཆར་པའོ།)。

མ་ཅིག་ལ། 玛吉拉。一女神(ལྷ་མོ་ཞིག)。

མ་གཅིག་ལབ་སྒྲོན། 玛吉拉准(即拉准玛ལབ་སྒྲོན་མ།)。十一世纪人，传说她经过苦修成为空行母(མཁའ་འགྲོ་མ།)。她的徒辈多为女人，所以她这一系称为摩觉(མོ……གཅོད)，系觉宇派分派之一。

མ་ཆགས་པ། 无贪。十种善心所之一，心于五蕴及资生具无有贪著，不行存心贪爱所起恶行(དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག་གི་ནང་གསེས། ཉེར་ལེན་གྱི་ཕུང་པོ་དང་ཡོ་བྱད་སོགས་ལ་མ་ཆགས…པ་སྟེ་ཆགས་པས་ཀུན་ནས་བསླངས་པའི་ཉེས་སྤྱོད་ལ

མི་འཇུག་པར་བྱེད་པའོ།)。

མ་གཉིས་མ། 二母者。大自在天之长子毗那夜迦之名 (དབང་ཕྱུག་བུ་ཆེན་ཚོགས་བདག་གླང་སྣའི་མིང་།)。

མ་བཏགས་པའི་རིམ་པ། 非施设次第。第二次第之异名 (རིམ་པ་གཉིས་པའི་མིང་གཞན་ཞིག)。

མ་རྟོགས་པའི་རྟོག་པ་གཉིས། 不悟二分别。邪分别和犹豫分别 (ལོག་རྟོག་དང་། ཐེ་ཚོམ་གཉིས།)。

མ་ཐོགས་རིང་མོ། 末后长时。佛书说中间十八增减劫之后，人寿复从十岁至无量岁，此间名为末后长时 (བར་གྱི་ཁུག་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་རྗེས་…སུ་ཚེ་ལོ་བཅུ་པ་ཐ་མ་ནས་བརྩམས་པའི་ཡར་ཚེ་ལོ……དཔག་མེད་བར་གྱི་དུས་ལ་མ་ཐོགས་རིང་མོ………ཟེར།)。

མ་དག་པའི་སྒྱུ་ལུས། 不净幻身。密乘圆满次第中六次第之一，以如幻如梦等譬喻论断，修习三界一切情器世间所有内外诸法皆是现分有而自性无 (རྫོགས་རིམ་རིམ་དྲུག་གི་ནང་………གསེས་ཤིག་སྟེ། ཁམས་གསུམ་སྣོད་བཅུད་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཕྱི་ནང་གི་དངོས་པོ་འདི་ཐམས་ཅད་སྣང་ལ་རང་བཞིན་མེད་པ་སྒྱུ་མ་དང་རྨི་ལམ་སོགས་ཀྱི……དཔེས་གཏན་ལ་འབེབས་ཤིང་བསྒོམ་པར་བྱ………བའོ།)。

མ་དག་པའི་ཞིང་། 不净刹土。佛教徒对人世间的看法。

མ་དག་ས་བདུན། 七不净地。即：第一极乐 (དང་པོ་རབ་ཏུ་དགའ་བ།)、第二无垢 (གཉིས་པ་དྲི་མ་མེད་པ།)、第三作光 (གསུམ་པ་འོད་བྱེད་པ།)、第四光照(བཞི་བ་འོད་འཕྲོ་བ།)、第五难练 (ལྔ་བ་སྦྱང་དཀའ་བ།)、第六显现 (དྲུག་པ་མངོན་དུ་འགྱུར་བ།)、第七远离 (བདུན་པ་རིང་དུ་སོང་བ།)。

མ་དད་པ། 不信。二十随烦恼之一。于正净处及诸善法不起信解，愚痴所属懈怠之本 (ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། ཡང་དག་པའི་གནས་དང་དགེ་ཆོས་ལ་མི་མོས་པ་གཏི་མུག་གི་ཆར་གཏོགས་པའི་ལེ་ལོའི་རྟེན་བྱེད་པའོ།)。

མ་དྣན། 圣酒。诵咒后供曼陀罗时用的酒 (དམ་རྫས་ཀྱི་ཆང་། སྔགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཚོགས་འཁོར་བཤམས་སྐབས་དམ་རྫས་ཀྱི་ཆང་ལ་མ་དྣན་ཟེར།)。

མ་དྲུག 1.《本母六种》。甲哇扬衮巴 (རྒྱལ་བ་ཡང་དགོན་པ།)著。扬衮巴系噶举派上主巴的开创者，郭仓巴·贡布多吉 (རྒོད་ཚང་པ་མགོན་པོ་རྡོ་རྗེ། 1189—1253)的弟子。

2. 六母。大自在天幼子之六母： 邬摩、火神、恒河、苇林、昂宿和氐宿 (ཨུ་མཱཿ དང་མེ་ལྷ་དང་གངྒཱ་དང་འདམ་བུའི་ཚལ་དང་སྨིན་དྲུག་དང་ས་ག་ཟེར་བ་དྲུག་གོ།)。

མ་དྲུག་པ། 六母者。大自在天幼子六面童子之异名 (གདོང་དྲུག་གི་མཚན་ཞིག)。

མ་དྲུག་གཞོན་ནུ། 六母童子。六面童子之异名 (གདོང་དྲུག་གི་མཚན་ཞིག)。

མ་དྲོས་ཀླུ། 无热龙。住在不热湖中的龙王 (མ་དྲོས་མཚོའི་ནང་དུ་གནས་པའི་ཀླུ།)。

མ་འདྲེས་པའི་ཆོས་བཅོ་བརྒྱད། 十八不共佛法。此限于佛而不同于其他二乘菩萨， 故称不共法。即：如来无误业 (འཁྲུལ་བ་མེད་པ།)、无卒暴音 (ཅ་ཅོ་མེད་པ།)、无忘失念 (བསྙེལ་…བ་མེད་པ།)、无不定心 (མཉམ་པར་མ་བཞག་པ་མེད་པ།)、无种种想 (ཐ་དད་པའི་འདུ་ཤེས་མེད་པ།)、无不择已舍 (མ་བརྟགས་པའི་བཏང………སྙོམས་མེད་པ།)、欲无退 (འདུན་པ་ཉམས་པ……མེད་པ།)、正勤无退 (བརྩོན་འགྲུས་ཉམས་པ……

མེད་པ།)、念无退 (དྲན་པ་ཉམས་པ་མེད་པ།)、等持无退 (ཏིང་འཛིན་ཉམས་པ་མེད་པ།)、慧无退 (ཤེས་རབ་ཉམས་པ་མེད་པ།)、解脱知见无退 (རྣམ་གྲོལ་ཉམས་པ་མེད་པ།)、一切身业智为导首随智而行、一切语业智为导首随智而行、一切意业智为导首随智而行 (སྐུ་གསུང་ཐུགས་ཀྱི་འཕྲིན་ལས་ཐམས་ཅད་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྔོན་དུ་འགྲོ་བ……དང་རྗེས་སུ་འབྲང་བ།)、于过去世无著无碍智、于未来世无著无碍智和于现在世无著无碍智 (འདས། མ་འོངས། ད་ལྟར་གྱི་དུས་གསུམ་ལ་ཡེ་ཤེས་གཟིགས་པ་ཆགས་ཐོགས་མེད་པར་འཇུག……པ།)。

མ་འདྲེས་པའི་དྲན་པ་ཉེར་བཞག་གསུམ། 三不共念住。即：于诸敬信者发平等心 (གུས་པས་ཆོས་ཉན་པ་རྣམས་ལ་སེམས་སྙོམས་པ།)、于不敬信者亦发平等心 (གུས་པས་མི་ཉན་པ་རྣམས……ལ་སེམས་སྙོམས་པ།)、于诸敬信与不敬信亦发平等心 (གུས་པས་ཉན་མི་ཉན་གཉིས་ཀ་ལ་སེམས……སྙོམས་པ།)。

མ་ཎི། 嘛呢。六字真言，六字明咒。即：唵嘛呢叭咪吽 (ཡི་གེ་དྲུག་པའི་སྔགས་ཏེ་ཨོཾ་མ་ཎི་པདྨེ……ཧཱུྃ།)的简称。参见ཡི་གེ་དྲུག条。

མ་ཎི་འཁོར་ལོ། 转经轮。藏俗把印就的佛教六字真言卷成筒状贯轴摇转以代替口诵经咒之物 (མ་ཎི་ཡིག་དྲུག་མང་པོ་དྲིལ་བའི་འཁོར་ལོ།)。

མ་ཎི་ཆུ་འཁོར། 水力转经轮。靠水力转动的嘛呢轮 (ཆུས་སྐོར་བའི་མ་ཎི་འཁོར་ལོ།)。

མ་ཎི་དུང་འཁོར། 大转转轮。一亿六字真言大转经轮 (མ་ཎི་གྲངས་དུང་ཕྱུར་གཅིག་ཡོད་པའི……འཁོར་ལོ།)。

མ་ཎི་པ། 嘛呢哇，评话僧人。指一种只会讲佛教故事的僧人。他们不住寺院，游走四方，通过讲唱佛教故事求得信徒的施舍，赖以谋生。

མ་ཎི་རླུང་འཁོར། 风力转经轮。依靠风力转动的嘛呢轮 (རླུང་གིས་སྐོར་བའི་མ་ཎི་འཁོར་ལོ།)。

མ་ཎི་ལག་སྐོར། 手摇转经筒 (མ་ཎི་སོགས་ཀྱི་ཡིག་དྲིལ་བཙུག་སྟེ་ལག་ཏུ་བསྐོར་རྒྱུ་ཞིག)。

མ་ཎིའི་རྡོ་ཕུང་། 嘛呢堆。藏俗常于过往要道垒砌刻有六字真言的石堆 (ཡིག་དྲུག་རྡོ་ལ………བརྐོས་ཏེ་སྤུངས་པའི་ཕུང་པོ།)，以供信徒巡礼。

མ་ཕམ་པ། 不败。佛、弥勒菩萨、遍入天 (སངས་རྒྱས་དང་བྱམས་པ་མགོན་པོ་དང་ཁྱབ་འཇུག) 之异名。

མ་བྱིན་པས་ཉེ་བར་འཚོ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 擅自着用罪。九十单堕之一。谓比丘自己已经给与或受他人寄衣后，不问物主是否同意而擅自着用所犯堕罪 (ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ……བཅུའི་ནང་གསེས། རང་གིས་བྱིན་ཟིན་པའམ་རང་དང་རྣམ་མི་གཅིག་པའི་དགེ་སློང་གི་གོས་མ་བྱིན……པར་ལོངས་སྤྱོད་པའོ)。

མ་བྱིན་ལེན་གྱི་ཕམ་པ། 不予取罪。四他胜之一。谓他人之物，足价值，以欲偷盗之心，自己行动或令他人偷盗，终使物离物主而归己有。价值之量，虽无定数，但需够古印币迦喀巴里四分之一，即等于藏币一钱之价值 (ཕམ་པ་བཞིའི་ནང་གསེས། གཞི་གཞན་གྱི་དངོས་པོ་རིན་ཐང་ཚང་བ། བསམ་པ་རྐུ་བར་འདོད་པའི་སེམས་ཀྱིས། སྦྱོར་བ་རང་གིས་དངོས་སུ་བརྐུས་པའམ་གཞན་ལ་རྐུར་བཅུག་ནས། མཐར་ཐུག་དངོས་པོ་དེ་བདག་པོ་དང་བྲལ་ནས་བདག་གིར་བྱས་པའོ། རིན་ཐང་གི་ཚད་མཐའ་གཅིག་ཏུ་མ་ངེས་ཀྱང་ཀཱརྵ་པ་ཎིའི་བཞི་ཆ་སྟེ། དངུལ་ཞོ་གང་ཙམ་རིན་ཐང་གི་ཚད་དུ་གྲགས་སོ།)。

མ་མོ། 1.邬摩天女 (ཧྲ་མོ་ཨུ་མྣཿ)。2.本母。

如经藏、律藏之母（མདོ་སྡེ་དང་འདུལ་བའི་སྡེ་···སྣོད་ཀྱི་ཡ་ལྷ་བུའི་ལུང་མ་མོ།）。3.魔女（ཤ་ཟ······འབྱུང་པོའི་རིགས་ཤིག）。

མ་མི་བཟློད་གཏོང་། 召遣非人。为八大法行（སྒྲུབ་པ་བཀའ་བརྒྱད།）之一。

མ་མོའི་མ། 邬摩天女（ཨུ་མོ་ཨུ་སྣཿ）别称。

མ་སྨྲས་པས་འདུལ་བ་སྦྱིན་པ། 清醒施教，不痴毗尼。《毗奈耶经》所说比丘灭诤七法之一。当清醒时，促使回忆犯未犯罪。决定未犯，即予洗刷；决定曾犯，即行回净予以教诫（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་རྩོད་པ་ཞི་བྱེད་ཀྱི་ཆོས···བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། སེམས་མ་སྨྱོས་པའི་གནས་སྐབས་ལྟུང་བ་བྱུང་མ་བྱུང་དྲན་དུ་བཅུག······ནས། མ་བྱུང་བར་ངེས་ན་དག་པ་སྦྱིན། བྱུང་བར་ངེས་ན་ཕྱིར་བཅོས་ནས་གདམས་ངག་སྦྱིན་པར་བྱེད་པའོ།）。

མ་སྨད་ལུང་རྟོགས། 殊胜教证。指殊胜教德和证德（ཁྱད་དུ་བྱུང་བའི་ལུང་གི་ཡོན་ཏན་དང་། རྟོགས་པའི་ཡོན་ཏན།）。

མ་ཚོགས་ཏེ་སྤྲིན་ལྟར་འདུ་བའི་གནས། 男女空行如云聚会之圣地。男空行和女空行聚会之地，即邬衍仗那或乌巾地方，现在称阿富汗（ཕ་དང་མཁའ་འགྲོ་སྤྲིན་ཚོགས་ལྟར······འདུ་བའི་གནས་ཏེ། ཨོ་ཊྚི་ཡ་ན་འམ་ཨོ་རྒྱན་གྱི་ཡུལ་ཞེས་དེང་སང་ཨ་ཧྥ་ཀན་ཏན་དུ་འབོད་པའི་རྒྱལ་ཁབ་དེ···ལ་ཟེར།）。

མ་འོངས་པའི་དུས་ལ་མ་ཆགས་མ་ཐོགས་པའི་ཡེ···ཤེས་གཟིགས་པ་འཇུག་པ། 于未来世无碍无著随智见转。谓佛能知一切未来时间当有何种事物出现，无惑错乱。为如来十八不共法之一（མ་འོངས་པའི་དུས་ན་ཆོས་ཅི་དང་ཅི་འབྱུང་··ཐམས་ཅད་མ་འཁྲུལ་བར་མཁྱེན་པ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས···ཤིག）。

མ་རིག་པ། 痴，无明。六根本烦恼之一。是智慧异品，不能如实了知三界所有业果、谛实等诸道理，能令杂染生起（རྩ་ཉོན་དྲུག་གི་ནང་གསེས། རིག་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་རྟེན་ཁམས་གསུམ་ལ་ཡོད་པའི་ལས་འབྲས······དང་བདེན་པ་སོགས་ཀྱི་ཚུལ་ཇི་ལྟ་བ་མི་ཤེས་པར······ཀུན་ཉོན་སྐྱེད་པར་བྱེད་པའོ།）。

མ་རིག་པ་གསུམ། 三无明，三痴。即：迷惑（རྨོངས་ཅམ།）、犹豫（ཐེ་ཚོམ།）和邪见（ལོག་པར་རྟོགས་པ།）。

མ་རིག་པའི་ཆུ་བོ། 无明瀑流。四瀑流之一。见修道应断的三界诸无明（ཆུ་བོ་བཞིའི་ཡ······གྱལ་ཞིག་སྟེ། མཐོང་སྒོམ་གྱི་སྤང་བྱ་ཁམས་གསུམ་གྱི་མ་རིག་པ་རྣམས་སོ།）。

མ་རིག་པའི་ཟག་པ། 无明漏。三漏之一。三界所有无明，欲漏和有漏二者之所依（ཟག་པ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། འདོད་པ་དང་སྲིད་པའི་ཟག་པ་གཉིས་ཀྱི་གནས་ཁམས་གསུམ་གྱི་མ་རིག་པའོ།）。

མ་རིག་པའི་ཡན་ལག 无明支。十二缘起支之一。我痴无明，对“我”愚昧无知者。能障真实事理之妄心，是流转三有之根本（རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། བདག་ཏུ་རྨོངས་པའི་མ་རིག་པ་སྟེ། ཡང་དག་པའི་དོན་ལ་སྒྲིབ་པར་བྱེད་པའི་ཀུན་རྟོག་སྲིད་པའི་རྩ······བར་གྱུར་པའི་མ་རིག་པའོ།）。

མ་ལ་ཡའི་སྐྱེད་ཚལ། 玛拉雅乐园。传说香跋拉法王的迦罗巴宫前面的花园。内有时轮佛的立体坛城（རིགས་ལྡན་པོ་བྲང་ཀ་ལཱ་པའི་མདུན··དུ་དུས་འཁོར་གྱི་བློས་བསླངས་ཡོད་པའི་སྐྱེད་མོས····

ཚལ། ）。

མ་ཧཱ་གུ་རུ། 摩诃上师。莲花生的异名（པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）

མ་ཧཱ་དེ་བ་ཚེ། 大天寿。吐蕃王松赞干布时，到西藏将汉文佛经译为藏文的一汉僧名。（སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐབས་བོད་དུ་བྱོན་ཏེ་རྒྱ······ནག་གི་ཆོས་བོད་ཡིག་ཏུ་སྒྱུར་མཁན་རྒྱ་ནག་ཧྭ་ཤང་···ཞིག）。

མ་ཧཱ་བོ་དྷི། 摩诃菩提寺。印度摩揭陀国的摩诃菩提伽兰。公元四世纪中，由狮子国功德云施款所建。作为其国内僧人来此致敬圣迹的住宿之所。

མ་ཧཱ་མཱ་ཡཱ། 《玛哈摩耶》。一母续经典名（མ་རྒྱུད་ཀྱི་གཞུང་ཞིག）。

མ་ཧཱ་ཡ་ན། 摩诃衍。摩诃衍纳的异称，ཡ་ན合拼为衍，分则为衍纳，又称“大乘和尚”。唐代汉僧，唐德宗（780—805在位）时，入藏讲经，力昌禅宗，一时藏地僧人风靡景从，赞普妃没卢氏等贵族妇女三十余人从其出家。后赤松德赞派人从尼泊尔迎请寂护的弟子莲花戒入藏，传印度教法，于是藏地发生两派辩论，史称“顿渐之争”。据藏文史籍称，摩诃衍纳辩论失败，返回内地。此后藏地遂禁禅宗顿门派（སྟོན་མིན་པ།），但仍有影响。其事迹详见于王锡撰《顿悟大乘正理决》。

མ་ཧཱ་ཡོ་ག 大乘瑜伽。旧派密乘九次第乘之一。入门：由外十力，内五力，密三甚深等十八种最上灌顶成熟身心。见：论断胜义七财。世俗三重座位、本尊、坛场，任运自成，自性无别，胜谛无别，法身平等。修：主要修习三定布局・完成本质净、圆、熟三。守命四钉以为密封等生起次第，亦修风、精、光明等圆满次第。行：依有戏论、无戏论和极无戏论三种近因而行。果：四种持明所摄五道到达究竟，证得双运金刚持位（ཟུགས་སྙིང་···མའི་ཐེག་པ་རིམ་དགུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག ཆེན་པོའི་རྣལ་འབྱོར་གྱི་ཐེག་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ་འཇུག་སྒོ་ཕྱི་ཕན་པའི······དབང་བཅུ། ནང་ནུས་པའི་དབང་ལྔ། གསང་བ་ཟབ་མོའི་དབང་གསུམ་སྟེ་དབང་མཆོག་བཅོ······བརྒྱད་ཀྱིས་རྒྱུད་སྨིན་པར་བྱས་ནས། ལྟ་བ་དོན་དམ་དཀོར་བདུན་ངོ་བོ་ཉིད་དུ་ཀུན་རྫོབ་གདན······གསུམ་ལྷའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་ཅིང་རང······བཞིན་དབྱེར་མེད་པ་ལྷག་པའི་བདེན་པ་དབྱེར་མེད··ཆོས་སྐུ་མཉམ་པ་ཆེན་པོར་གཏན་ལ་ཕབ་ནས། བསྒོམ་པ་བསྐྱེད་རིམ་གཙོ་བོར་སྟོན་ལ། དེའང་ཏིང་འཛིན་གསུམ་གྱིས་ཁོག་དབུབ། ངོ་བོ་དག་རྫོགས་སྨིན་གསུམ་ཚང་བ། སྲོག་སྡོམ་གཟེར་བཞིས་རྒྱས་བཏབ་སྟེ་སྒོམ་པ་དང་རྫོགས་རིམ་རླུང་དང་ཐིག་ལེ····འོད་གསལ་རྣམས་བསྒོམས་ལ། སྤྱོད་པ་སྤྲོས་བཅས། སྤྲོས་མེད། ཤིན་ཏུ་སྤྲོས་མེད་གསུམ་གྱི་ཉེ་རྒྱུ་ལ་བརྟེན་ནས། འབྲས་བུ་རིག་འཛིན་རྣམ་བཞིའི་བསྡུས་པའི་ལམ་ལྔ་མཐར་ཕྱིན་ཏེ་ཟུང་འཇུག··རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་གོ་འཕང་ཐོབ་པར་འདོད་དོ། ）。

མ་ཧཱ་ས་མ་ཡ། （梵）摩诃三昧耶。意谓大誓，即是菩提心相，对金刚萨埵起贪欲（དམ་ཚིག་ཆེན་པོ་སྟེ བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཅན་རྡོར་སེམས་ལ་ཆགས་པའོ། ）。

མ་མོ། 女神。佛教中所说世间五神（འགྲོ་བའི་ལྷ་ལྔ། ）之一。

མཱ་མ་ཀཱི། （梵）摩摩格。一密宗本尊。《总轨》中说：“蓝色，有黑白红三面，右三手持金刚杵、轮及红茎莲花，左手持铃、宝和剑（སྔོན་མོ་ནག་དཀར་དམར་བའི་ཞལ་གསུམ་ཕྱག······གཡས་གསུམ་རྡོ་རྗེ་འཁོར་ལོ་ཨུཏྤལ་སྔོན་པོ་རྩ་བ······དམར་བ་འཛིན་པ། གཡོན་དྲིལ་བུ་རིན་ཆེན་རལ་གྲི་འཛིན་པར་མདོར་བྱས་སུ་བཤད་དོ། ）。

མང་བཀུར་སྡེ་བ་གསུམ། 正量部所分三部。参

看མང་བཀུར་བ་གསུམ། 条。

མང་བཀུར་བ་གསུམ། 正量部所分三部。即：鸡胤部（ས་སྒྲོག་རི་ལ་གནས་པ།）、守护部（སྲུང་བ་པ།）、犊子部（གནས་མ་བུ་པ།）。同མང་……བཀུར་སྡེ་བ་གསུམ། 条。

མང་བཀུར་བའི་སྡེ་བ། 正量部，正量弟子部。印度佛教小乘十八部之一（རྒྱ་གར་གྱི་ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。指佛灭后三百年自犊子部流出四部之第三部，因自称其说正确无误，故名。

མང་སྐོལ། 僧茶，僧粥。布施寺庙僧众的茶或粥（དགོན་ཁག་གི་དགེ་འདུན་རྣམས་ལ་གཏོང་རྒྱུའི་……འཐུང་ཇ་དང་ཐུག་པ།）。

མང་ཐུག 斋僧饭。布施给僧众的饭食（དགེ་འདུན་རྣམས་ལ་འདྲེན་རྒྱུའི་ཐུག་པ།）。

མང་ཐོས་པ། 多闻部。小乘根本说一切有部之一部（གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་ཡ་གྱལ་……ཞིག）。亦作མང་ཐོས་པའི་སྡེ། 。

མང་པོས་བཀུར་བ། 正量部。小乘佛教根本四部之一（རྒྱ་གར་ཉན་ཐོས་རྩ་བའི་སྡེ་བཞིའི་གྲས……ཤིག）。亦作མང་པོས་བཀུར་བའི་སྡེ། 。

མན་ངག 秘诀，口诀。梵音译作优婆提舍（ཨུཔདེཤ）。指实践经义时的重要经验（གཞུང་དོན་ལག་ལེན་དུ་བསྒྱུར་སྐབས་ཀྱི་གལ་ཆེ……བའི་ཉམས་མྱོང་།）。

མན་ངག་འཁོར་ལོ་འོད་གསལ། 《光明论要门》。苯教一经典名（བོན་གྱི་ལྟ་བ་སྟོན་པའི་གཞུང་……ཞིག）。

མན་ངག་གི་སྙེ་མ། 《教授穗论》。阿阇梨阿巴雅（སློབ་དཔོན་ཨ་བྷ་ཡ།）著。

མན་ངག་ལྟ་བའི་ཕྲེང་བ། 《秘法见解鬘》。据《智者喜宴》（ཆོས་འབྱུང་མཁས་པའི་དགའ་……སྟོན།）载：莲花生被邀进藏后，曾在扎玛温布园（བྲག་དམར་འོམ་བུ་ཚལ།）为二十一名赞布的属民讲述《秘法见解鬘》。

མན་ངག་སྡེ། 诀窍部。宁玛派大圆满阿底瑜伽三部中之深密诀窍部，即心要部法门。其由西印度邬金论师莲花生传出者为空行心要，其由印度佛学家毗玛弥扎传出者为毗玛心要。其见解主张：于生死涅槃无取舍，于愿望疑虑无偏执，从而远离心意分别之法性，或依直指基位法界本来清净，或依跃进修习道位现象任运自成之理，即能一刹那顷现证本智（རྫོགས་ཆེན་ཨ་ཏི་ཡོ་གའི་ནང་གསེས་ཟབ་པ་མན་……ངག་གི་སྡེ་ནི། སྙིང་ཐིག་གི་སྐོར་རྣམས་ཏེ། ཨོ་རྒྱན་གྱི་སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང་གནས་ནས་བརྒྱུད……པའི་མན་ངག་མཁའ་འགྲོ་སྙིང་ཐིག་དང་པཎ་ཆེན་བི་མ་མི་ཏྲ་ནས་བརྒྱུད་པའི་བི་མ་སྙིང་ཐིག་སོགས་ཡིན……ཞིང་། འདིའི་ལྟ་གྲུབ་ནི། འཁོར་འདས་སྤང་བླང་དང་བྲལ་ཞིང་རེ་དོགས་ཕྱོགས་ལྷུང་ལས་བརྒལ……ནས་བློ་དང་ཡིད་དཔྱོད་ལས་འདས་པའི་ཆོས་ཉིད……དེ། གཞི་དབྱིངས་ཀ་དག་ཁྲེགས་ཆོད་དང་། ལམ་སྣང་ལྷུན་གྲུབ་ཐོད་རྒལ་བསྒོམས་པས་བློ་འདས……རང་བྱུང་གི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་ལ་འཆར་བར་བྱེད……པའོ།）。

མན་ངག་མཛོད། 《窍诀藏》。隆钦七藏之一。十四世纪中，宁玛派佛学家隆钦饶绛所著。全书以六句偈论述每一修行窍诀的教言（ཀློང་ཆེན་མཛོད་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། རྫོད་བྱེད་དྲུག་ཚན་དུ་མའི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་སྒོ་ནས་ཞལ་གདམས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་སྟོན་པའི་གཞུང་། དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པར་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་ཀློང་ཆེན་རབ……འབྱམས་ཀྱིས་མཛད་པའོ།）。

མན་ངག་རྫོགས་པ་ཆེན་པོ། 大圆满口诀。为

藏传佛教宁玛派主要教法。分为：心识部(སེམས་སྡེ།)、空界部(ཀློང་སྡེ།)和口诀部(མན་ངག་གི་སྡེ།)三部。心识部，有母子十八经，五经是毗卢遮那所传，十三经是无垢友所传；空界部，也是由毗卢遮那所传；口诀部，普遍传称为"宁提"，是由毗玛弥扎所传来(སྙིང་ཐིག་ཅེས་གྲགས་ཏེ། བི་མ་མི་ཏྲ་ལས་བྱུང་།)，而由其弟子娘·定埃增桑波(མྱང་ཏིང་ངེ་འཛིན་བཟང་པོ།)所传承。这三部秘诀在藏区极为盛行。

མན་སྙེ། 《教授穗》。为寂静论师(ཤཱནྟི་པ།)著。

མའི་སྐྱེ་གནས། 莲花生处。梵天之异名(ཚངས་པའི་མཚན་ཞིག)。

མར་པ་དོ་བ། 玛尔巴多哇。《青史》说此人似乎是玛尔巴31岁时降生，享年95岁。彼曾广传胜乐密法，并译有胜乐法类(བདེ་…མཆོག་སྐོར།)。

མར་པ་ལོ་ཙཱ་བ་ཆོས་ཀྱི་བློ་གྲོས། 译师玛尔巴·曲吉洛追(意译法慧1012—1097)。藏传佛教一大派别的创始人，达波噶举派的祖师，被称为讲说与实修之主。生于西藏洛扎县普曲地方(ལྷོ་བྲག་ཕུ་ཆུ།)，为玛尔巴族，故又称洛扎巴玛尔巴(ལྷོ་བྲག་པ་མར་པ།)。自幼习法，15岁时从卓弥(འབྲོག་མི།)译师学梵文。数次去印度和尼泊尔，从那若巴(ནཱ་རོ་པ།)等佛学家学习喜金刚(ཀྱེ་རྡོར།)、密集(གསང་……འདུས།)和大手印(ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ།)等密法。回藏后在洛扎卓窝垅(ལྷོ་བྲག་གྲོ་བོ་ལུང་།)地方收徒说法。一生未出家，从学弟子甚多，最著名的有米拉日巴(མི་ལ་རས་པ།)和梅顿村波·索南坚参(མེས་སྟོན་ཚོན་པོ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན།)等。终年86岁。

མར་པའི་ཀ་ཆེན་བཞི། 玛尔巴四柱弟子。同 མར་པའི་དངོས་སློབ་བཞི། 条。

མར་པའི་དངོས་སློབ་བཞི། 玛尔巴四大弟子。即：梅顿村波·索南坚参(མེས་སྟོན་ཚོན་པོ་…བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན།)、粗顿旺额(མཚུར་སྟོན་དབང་ངེ།)、俄顿曲古多吉(རྔོག་སྟོན……ཆོས་སྐུ་རྡོ་རྗེ།)、米拉日巴(མི་ལ་རས་པ།)。前三人传授由玛尔巴传来的《密集》、《胜乐》、《喜金刚》、《四座》、《大幻》等密教经典的讲解阐释。其中以粗、俄两人较为著名。米拉日巴传承玛尔巴的修法。从他传到弟子达波拉结，形成达波噶举派。

མར་པའི་ཐུགས་ཀྱི་སྲས་བཞི། 玛尔巴四大得意弟子。即：堆巴噶敦(དོལ་པ་གག་སྟོན།)、哲弥乌穷(གྲིའི་མི་ཨུ་ཆུང་།)、曲贡贝列(ཆུ……གོང་དཔལ་ལེ།)、格西喀格(དགེ་བཤེས་ཁ……གད།)。

མར་པའི་སློབ་མ་དབུ་ཆེ་བཅུ། 玛尔巴十大上首弟子。即：洛贾琼内坚参(ཀློག་སྐྱ་འབྱུང་……གནས་རྒྱལ་མཚན།)、强瞻隆的玛尔巴果雅(བྱང་ཙམ་ལུང་གི་མར་པ་མགོ་ཡགས།)、俄雄巴(རྔོག་གཞུང་པ།)、粗顿旺额(མཚུར་སྟོན་དབང་ངེ།)、梅村波(མེས་ཚོན་པོ།)、拉结色仁(ལྷ་རྗེ་སེ་རིངས།)、嘉敦希波(རྒྱ་སྟོན་ཞིག་པོ།)、玛尔巴甲色哇(མར་པ་བྱ་ཟེ་བ།)、娘贡章达(མྱང་སྒོམ་སྤང་ཕུག)、至尊米拉日巴(རྗེ་བཙུན་མི་ལ་རས་པ།)。

མར་མི་དྭགས་གསུམ། 玛米达三师。为达波噶举派创始人玛尔巴译师、米拉日巴和达波拉结三人的合称(མར་པ་ལོ་ཙཱ་དང་། མི་ལ་རས་པ། དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེ་བཅས་བཀའ་བརྒྱུད་པའི་བསྟན……པའི་སྲོལ་འབྱེད་རྣམ་གསུམ་མོ།)。

མར་མེ་ཕྱག་རྒྱ། 灯明印。大指中指并竖，手握为拳，是灯明印。诵"吉祥除损害，善妙

濆黑闇，我今信供养，愿受此明灯。阿罗迦雅，阿罗伽雅，毗雅答日补唧得娑诃”。供献明灯 (མཐེ་བོང་དང་གུང་མོ་གཅིག་ཏུ་སྦྱར་ཏེ······བསྒྲེངས་ལ་ལག་བྲེ་ཚུར་གཅིག་ཏུ་བྱས་པ་མར་མེའི··· ཕྱག་རྒྱ་དང་། གནོད་པ་འཛོམས་བྱེད་བཀྲ་ཤིས་པ། དགེ་ཞིང་སྣུན་པ་རྣམ་སེལ་འདི། བདག་ནི་དད་པས་འབུལ་ལགས་ཀྱིས། མར་མེ་འདི་དག་བཞེས་སུ་གསོལ། ཨཱ་ལོ་ཀ་ཡ་ཨཱ་ལོ་ཀ་ཡ་བིཏྲཱ་རེ་སྭཱ་ཧཱ་ཏེ་སྭཱ་ཧཱ། ཞེས་པས་མར་མེ་འབུལ་ལོ།)。

མར་མེ་མ། 供灯女。专司供奉灯明的仙女 (མར་མེ་འཛིན་མཁན་མཆོད་པའི་ལྷ་མོ།)。

མར་མེ་མཛད། 燃灯佛 (སངས་རྒྱས་མར་མེ་མཛད)，钦光佛。《大智度论》卷九谓其出生时，身边一切光明如灯。释迦牟尼前世曾买五茎莲花供献该佛，故被受记九十一劫后之“此贤劫”（现在之劫）时当成佛。

མར་ལུགས། 玛尔巴学说。藏传佛教噶举派玛尔巴译师所传教规 (མར་པ་ལོ་ཙཱ་བའི་བཞེད······སྲོལ།)。

མར་ལུགས་གུར་བརྟག་སམ་གསུམ། 玛尔巴帐定萨三部经定。指达波噶举派的三部经典：《金刚帐》、《三定见》和《萨布扎》(དྭགས་པོ་བཀའ་བརྒྱུད་པའི་རྡོ་རྗེ་གུར་དང་། བརྟག་གཉིས། སམྦུ་ཊ་བཅས་རྒྱུད་གསུམ་མོ།)。

མར་གསུར། 酥油烟。藏俗祭祀时在火炭上焚酥油所生的烟 (མར་བསྲེགས་པའི་གསུར་དུད།)。

མས་སྟགས། 灵器。苯教禳灾送祟所用物品 (བོན་ལུགས་ལས་བཤད་པའི་ལྷ་འདྲེ་ལ་གླུད་གཏོར་སྦྱིན་སྐྱངས་ཤིག)。

མས་བརྟན་གྱི་དགའ་བ་བཞི། 下固四喜。即：喜 (དགའ་བ།)、胜喜 (མཆོག་ཏུ་དགའ་བ།)、殊胜喜 (ཁྱད་པར་གྱི་དགའ་བ།)、具生喜 (ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་དགའ་བ།)。

མནྟྲ༔ （梵）曼怛罗。咒语，真言。参看 སྔགས། 条。

མནྡཱ་ར། （梵）曼达罗。守意女，莲花生一位明妃名 (ཡིད་འཛིན་མ་སྟེ། སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་གསང་ཡུམ་ཞིག)。

མཎྜལ། 1.曼陀罗。佛教所用供品之一 (མཆོད་རྫས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག)。2.坛城 (དཀྱིལ་འཁོར།)。

མཎྜལ་བཞི། 四曼陀罗供。即：内曼陀罗供 (ནང་གི་མཎྜལ།)、外曼陀罗供 (ཕྱིའི་མཎྜལ།)、秘曼陀罗供 (གསང་བའི་མཎྜལ།)、真如曼陀罗供 (དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་མཎྜལ།)。

མཉྫུ་གྷོ་ཥ། （梵）曼殊瞿沙。文殊菩萨。参见 འཇམ་པའི་དབྱངས། 条。

མཧཱ་ཀཱ་ལ། 摩诃伽罗，大黑天 (མགོན་པོ་ནག་པོ་ཆེན་པོ།)。佛教密宗护法神之一，为大自在天的化身。青色三面六臂，前左右手横执剑，中间左手执人头，右手执牝羊，后左右手执象皮，张于背后，以骼髅为璎珞。据说大黑天为战神，礼祀此神，可增威德，举事能胜。

མཧཱ་ཀཱ་ཤྱ་པ༔ （梵）摩诃迦叶波。饮光尊者。参见 འོད་སྲུང་ཆེན་པོ། 条。

མཧཱ་དེ་བ། 摩诃德哇。梵天之异名 (ལྷ་ཆེན་པོའི་མིང་།)。

མཧཱ་པནྠ་ཀ༔ （梵）摩诃半托迦。大路。参看 ལམ་ཆེན་བསྟན། 条。

མི་རྐང་། 骨号角。用人的胫骨所造的号角，为藏传佛教密宗的乐器之一 (མིའི་རྐང་གླིང་སྟེ། གསང་སྔགས་ཀྱི་རོལ་མོའི་ཡོ་བྱད་ཅིག)。

མི་རྐང་གླིང་བུ། 胫骨号筒。用人的胫骨所造的号角，为藏传佛教密宗的乐器之一 (མིའི་རྐང་གླིང་སྟེ། གསང་སྔགས་ཀྱི་རོལ་མོའི་ཡོ་བྱད་ཅིག)。

མི་སྐྱོད་པའི་ཆོས་ཅན། 安住罗汉。小乘六种罗汉之一。不退不进，安住于当位者（ཉན……ཐོས་དགྲ་བཅོམ་པ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཉམས་པ་དང་འཕོ་བ་མེད་པར་རང་སར་གནས་ནས་མི……སྐྱོད་པའི་གང་ཟག）。

མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ། 1.不动金刚身。公元七世纪从尼泊尔运至西藏，供于拉萨小昭寺中的一尊释迦牟尼八岁身量的佛像名。 2. 弥觉金刚（意译不动金刚）。佛教所说五种姓佛之一（རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔའི་གྲས་ཤིག）。

མི་བསྐྱོད་པ། 不动如来。五种姓佛之一（རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔའི་གྲས་ཤིག）。

མི་ཁོམ་པ། 无暇。没有闲暇、匆忙（དལ་བ་མེད་པའམ་བྲེལ་བ།）。

མི་ཁོམ་པ་བརྒྱད། 八无暇。即：地狱有情（སེམས་ཅན་དམྱལ་བ།）、畜牲（དུད་འགྲོ།）、饿鬼（ཡི་དྭགས།）、长寿天（ལྷ་ཚེ་རིང་པོ།）、生于边地（ཡུལ་མཐའ་འཁོབ་ཏུ་སྐྱེས་པ།）、诸根不全（དབང་པོ་མི་ཚང་བ།）、执邪见（ལོག་པར་ལྟ……བ།）、如来不出世（དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་མ་བྱོན་པ།）。

མི་ཁོམ་པའི་གནས་བརྒྱད། 八无暇处。即：地狱、饿鬼、畜牲、长寿天、生于边地、诸根残缺，生于没有佛法之地、邪见者（དམྱལ་བ་དང་། ཡི་དྭགས། དུད་འགྲོ། ལྷ་ཚེ་རིང་པོ། ཡུལ་མཐའ་འཁོབ་ཏུ་སྐྱེས་པ། དབང་པོ་མ་ཚང་བ། རྒྱལ་བའི་བཀའ་མེད་པའི་ཡུལ་དུ་སྐྱེས་པ། ལོག་ལྟ་ཅན་རྣམས་སོ།）。

མི་འཁྲུགས་པ། 不动佛。阿閦佛（སངས་རྒྱས་ཞིག་གི་མཚན།）。

མི་འཁྲུགས་པའི་ཆོས་ཅན། 不动罗汉。六种罗汉之一。自性最极利根罗汉，不问受或不受妙欲迷醉，皆能现法乐住，永不退失者（དགྲ……བཅོམ་པ་དྲུག་གི་ནང་གསེས། གང་རང་བཞིན་གྱིས་དབང་པོ་རྣོན་པོ་འདོད་ཡོན་གྱིས་སྨྱོས་ཀྱང……ཅང་མ་སྨྱོས་ཀྱང་ཅང་མཐོང་བའི་ཆོས་ལ་བདེ་བར……གནས་པ་ལས་ཡོངས་སུ་མི་ཉམས་པའོ།）。

མི་དགེ་བ། 罪恶、不善、过恶（བྱ་བ་ངན་པའམ་སྡིག་པའི་ལས།）。

མི་དགེ་བ་བཅུ། 十不善。指佛教说的十项罪恶。即：杀生（སྲོག་གཅོད།）、不与取（མ་བྱིན……ལེན།）、邪淫（འདོད་ལོག་སྤྱོད།）、妄语（རྫུན……དུ་སྨྲ་བ།）、离间语（ཕྲ་མ།）、粗恶语（ཚིག……རྩུབ།）、绮语（ངག་འཁྱལ།）、贪欲（བརྣབ……སེམས།）、瞋恚（གནོད་སེམས།）、邪见（ལོག……ལྟ།）。

མི་དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་བསྟན་པ། 《十不善业道经》。燃灯智（མར་མེ་མཛད་ཡེ་ཤེས།）著，粗承嘉哇（ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་བ།）藏译。

མི་དགེ་བའི་ལས་ལམ་བཅུ། 不善十业道。即：杀生（སྲོག་གཅོད།）、不与取（མ་བྱིན་ལེན།）、邪淫（ལོག་གཡེམ།）、妄语（རྫུན།）、离间（ཕྲ་མ།）、恶语（ཚིག་རྩུབ།）、谐语（ཚིག་ཀྱལ……བ།）、贪心（བརྣབ་སེམས།）、瞋恚（གནོད……སེམས།）、邪见（ལོག་ལྟ།）。

མི་དགེ་བའི་ས་མང་། 大不善地法。五大地法之一。但随一切不善心起，不与余心相应生起的诸心所法（ས་མང་ལྔའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། མི་དགེ་བའི་སེམས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་འཁོར་དུ་འབྱུང་ལ་སེམས་གཞན་ལ་མི་འབྱུང་བ།）。

མི་དགེ་བའི་ས་མང་གཉིས། 大不善地法二。指无惭和无愧（ངོ་ཚ་མེད་པ་དང་། ཁྲེལ་མེད་པ་གཉིས་སོ།）。

མི་མགོའི་དབུ་རྒྱན། 头饰。为尸林八器 (དུར་ཁྲོད་ཀྱི་ཆས་བརྒྱད།) 之一。

མི་འགྱུར་རྡོ་རྗེའི་སྐུ། 不变金刚身。旧密所说五种佛身之一。此即色身虽别现为二，但无各自相续，未离法身，亦即色法二身无二无别者 (སྐུ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག གཟུགས་སྐུ་གཉིས་སུ་སྣང་ཡང་རང་རྒྱུད་པ་མེད་དེ། ཆོས་ཀྱི་སྐུ་ལས་མ་གཡོས་པའམ། ཆོས་སྐུ་དང་གཟུགས་སྐུ་དབྱེར་མི་ཕྱེད་པ་སྟེ། ཐུགས་རྗེ་སྙིང་མའི་བཟོ་ཆད་ཅིག)。

མི་འགྲོ་གསུང་བྱོན་མ། 不去释迦像。相传拉萨大昭寺内尊者释迦佛龛上，原供释迦佛泥像一尊，当拟将泥像移去以供尊者像时，泥像忽自语说："我不去！" 故乃移置龛后与尊者像靠背而坐 (ངག་རྒྱན་དུ་ལྷ་སའི་གཙུག་ལག…… ཁང་གི་ཇོ་བོ་བཞུགས་ཁྲི་དེར་དང་ཐོག་སངས་རྒྱས…… ཀྱི་འཇིམ་སྐུ་ཞིག་ཡོད་ཅིང་། ཕྱིས་ཇོ་བོའི་སྐུ་འདི་ཉིད་བཞུགས་སུ་གསོལ་དགོས་པས་འཇིམ་སྐུ་གཞན…… དུ་སྤོ་རྩིས་བྱེད་དུས་ང་མི་འགྲོ་ཞེས་གསུང་བྱོན…… པར་བརྟེན་དེ་ལྟའི་བཞུགས་ཁྲིའི་རྒྱབ་ཏུ་ཇོ་བོའི་སྐུ…… དང་ལྷག་སྒྲོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བཞུགས་པ་དེའི་མཚན།)。

མི་ཆེ་བ། 不烦天。色界第四静虑中之第四层天。在净居天中，福泽、身量小于以上诸天，贪欲烦恼不大，故名无烦天 (བསམ་གཏན་བཞི་པའི་གནས་རིས་བཞི་པ་སྟེ། གནས་གཙང་མའི་རིས་སུ་གྱུར་པའི་ནང་ནས་འདི་གོང་མ་རྣམས་ལས…… བསོད་ནམས་དང་ལུས་ཙོངས་ཆུང་ཞིང་འདོད་པ…… ལ་གདུང་བ་ཆུང་བས་མི་ཆེ་བ་ཞེས་བྱའོ།)。为五净居天 (གནས་གཙང་མའི་ས་ལྔ།) 之一。

མི་ཆོས་བླ་མ་བདེན་པར་སྨྲ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 说实得上人法罪。九十单堕之一。自己所实得上人法，无特殊必要，擅自向未受近圆戒者言之所成堕罪 (ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ…… བཅུའི་ནང་གསེས། རང་ཉིད་ཀྱིས་མི་ཆོས་བླ་མའི་ཡོན་ཏན་ཐོབ་པ་དེ་དགོས་པ་ཁྱད་པར་ཅན་མེད…… བཞིན་དུ་ཡུལ་བསྙེན་པར་མ་རྫོགས་པ་ལ་སྨྲ་པའོ།)。

མི་ཆོས་བླ་མའི་རྫུན་གྱི་ཕམ་པ། 妄说上人法。四他胜之一。犯罪事，说话对象，须是人能言语能解义。欲欺骗对方，自己虽未证得神通等功德，但慌言已征得，终使对方理解其所言 (ཕམ་པ་བཞིའི་ནང་གསེས། གཞི་སྨྲ་ཤེས་དོན་གོ་བའི་མི་ལ། བསམ་པ་བསླུ་བར་འདོད་པས། སྦྱོར་བ་མངོན་ཤེས་དང་རྫུ་འཕྲུལ་སོགས་མིའི་ཆོས་ལས་གོང་ན་འཕགས་པའི་ཡོན་ཏན་རང་ལ་མེད་ཀྱང་ཡོད་ཅེས་བླ་མའི་རྫུན་སྨྲས་ནས། མཐར་ཐུག་གཞན་གྱིས་དེ་རྫུན་དུ་གོ་བར་གྱུར་པའོ།)。

མི་ཆོས་བླ་མའི་རྫུན་བཤད་པ། 妄说上人法。超出欲界以上之妄语，如说见天神等 (འདོད་པ་ལས་འདས་པའམ་གོང་མའི་ཡོན་ཏན་ཡོད་མདོག…… གིས་ལྷ་མཐོང་ངེར་བ་ལྟ་བུ་སོགས་རྫུན་བཤད……… པ།)。

མི་འཆོར་བའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 不败坏三摩地。一种定的名称 (ཏིང་ངེ་འཛིན་ཞིག)。

མི་མཇེད། 堪忍，能忍。梵音译作素诃、娑婆 (སཧཱ།)。指无畏、不可怕 (མི་སྐྲག་པའམ་ཞེད་སྣང་མེད་པ།)。

མི་མཇེད་ཀྱི་ཁམས། 娑婆世界。佛书说这个世界的人能受三烦恼，故名 (འཇིག་རྟེན་གྱི…… ཁམས་འདིའི་མི་རྣམས་ཉོན་མོངས་དུག་གསུམ་ལ…… སེམས་བཟོད་པ་སྲན་ཐུབ་པས་ན་དེ་ལྟར་བརྗོད་པ…… ཡིན།)。

མི་མཇེད་འཇིག་རྟེན། 堪忍刹，娑婆世界。佛书说在南瞻部洲修学佛法不须怖畏 (ལྷོ་འཛམ་བུ་གླིང་དུ་ཆོས་སྒྲུབ་པར་མི་འཇིགས་པའམ་ཞེད་མི…… དགོས་པ།)，故名此洲为娑婆世界。同མི…… མཇེད་ཀྱི་ཁམས།。

མི་མཇེད་སྙིང་པོ། 娑婆藏。释迦牟尼之异名(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མཚན་ཞིག)。

མི་མཇེད་བདག་པོ། 娑婆主。1. 释迦牟尼之名(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མཚན།)。 2. 梵天之异名(ལྷ་ཚངས་པའི་མཚན།)。

མི་མཇེད་ཞིང་། 堪忍刹，索诃世界，娑婆世界。参看མི་མཇེད་ཀྱི་ཁམས། 条。

མི་འཇིག་པའི་གནས་ལྔ། 五永不坏处。即中心印度金刚座(དབུས་རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གདན།)、东方五台山(ཤར་རི་བོ་རྩེ་ལྔ།)、南方普陀山(ལྷོ་པོ་ཏ་ལ།)、西方邬仗耶那(ནུབ་ཨོ་ཊི་ཡ……ན།)、北方香跋拉(བྱང་ཤམ་བྷ་ལ།)。

མི་འཇིགས་པ་སྦྱིན་པ། 无畏施。使从怨敌、猛兽等怖畏中，得救获益(དགྲ་དང་གཅན……གཟན་ལ་སོགས་པའི་འཇིགས་པ་རྣམས་ལས་སྐྱབ……ཅིང་ཕན་འདོགས་པའོ།)。

མི་འཇིགས་པ་བཞི། 四无畏。诸佛有四无畏功德，无所畏惧。四无畏是：(1)一切智无所畏(ང་ནི་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པོ་ཞེས……ཁྱུ་མཆོག་ལྟ་བས་པོ་ཆེའི་གནས་སུ་དམ་བཅའ་ལ……ཆོས་མཐུན་གྱི་གོལ་བ་གཞན་མེད་པས་མི་འཇིགས……པ།)；(2)漏尽无所畏(ཟག་པ་ཐམས་ཅད་ཟད་པར་མཁྱེན་པ་དེ་ལ་གོལ་བ་གཞན་མེད་པས་མི……འཇིགས་པ།)；(3)说障道无所畏(བར་དུ……གཅོད་པའི་ཆོས་བསྟན་པ་ལ་གོལ་བ་གཞན་མེད་པས་མི་འཇིགས་པ།)；(4)说尽苦道无所畏(ངེས་པར་འབྱུང་བའི་ཆོས་བསྟན་པ་ལ་གོལ་བ་གཞན་མེད……པས་མི་འཇིགས་པ།)。

མི་འཇིགས་པའི་གཞུང་འགྲེལ། 《无畏论释》。阿阇梨阿巴雅(སློབ་དཔོན་ཨ་བྷ་ཡ།)著。

མི་བརྗེད་པའི་གཟུངས། 不忘陀罗尼。能记忆所得知识永不忘失的本领或成就(སྦྱངས་པའི…ཡོན་ཏན་ནམ་ཡང་མི་བརྗེད་པའི་ཡོན་ཏན་ནམ……དངོས་གྲུབ།)。

མི་མཉམ་དང་མཉམ་པའི་ཕུང་པོ་ལྔ། 五分法身蕴。即：戒蕴、定蕴、慧蕴、解脱蕴和解脱知见蕴(ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕུང་པོ་དང་། ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཕུང་པོ། ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕུང་པོ། རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཕུང་པོ། རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཡེ་ཤེས་མཐོང་བའི་ཕུང་པོ་སྟེ་ལྔའོ།)。由此五法可成佛身，故云五分法身。

མི་མཉམ་པ། 超群。佛的异名(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

མི་རྟག་པ། 无常。世间一切之法，生灭迁流，刹那不住，谓之无常(འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་སྐད་ཅིག་སྐད་ཅིག་ལ་འཇིག་པའི་ཕྱིར་མི་རྟག་པ་ཞེར།)。

མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་མདོ། 《佛说无常经》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)藏译。

མི་རྟག་པའི་མཚན་ཉིད་བཅུ་གཉིས། 无常十二相。即：无相(མེད་པའི་མཚན་ཉིད།)、灭相(རྣམ་པར་འཇིག་པའི་མཚན་ཉིད།)、变相(འགྱུར་བའི་མཚན་ཉིད།)、离相(འབྲལ་བའི་མཚན་ཉིད།)、近相(ཉེ་བའི་མཚན་ཉིད།)、法相(ཆོས་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད།)、刹那相(སྐད་ཅིག་མའི་མཚན……ཉིད།)、续相(རྒྱུན་གྱི་མཚན་ཉིད།)、病相(ནད་ལ་སོགས་པའི་མཚན་ཉིད།)、生各种心相(རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་སེམས་འབྱུང་བའི་མཚན་ཉིད།)、受用衰竭相(ལོངས་སྤྱོད་རྒུད་པའི་མཚན……ཉིད།)、器成灭相(སྣོད་ཆགས་འཇིག་གི་མཚན…ཉིད།)。

མི་རྟོག་ཆེན་པོའི་ཐུགས། 无分别意。旧派密乘所说五意之一。空性智名为法身无分别意

(སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ནི་ཆོས་སྐུ་མི་རྟོག་ཆེན་པོའི་ཐུགས་ཞེས་ སྔགས་རྙིང་མའི་བཞེད་པའོ།)。

མི་རྟེན་པ་བཞི། 四不依。即：不依人 (གང་ཟག་ལ་མི་རྟེན་པ།)、不依语 (ཚིག་ལ་མི་རྟེན་པ།)、不依不了义经 (དྲང་དོན་ལ་མི་རྟེན་པ།)、不依识 (རྣམ་ཤེས་ལ་མི་རྟེན་པ།)。

མི་མཐུན་པ་གཉིས། 二不顺法。近圆僧现前之一。谓离二不顺法：戒坛不摄之不顺法和离收摄倒回之不顺法 (བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་དགེ་འདུན་མངོན་གྱུར་ནང་གསེས། མི་མཐུན་པ་གཉིས་དང་བྲལ་བ་སྟེ། ལས་གྲལ་དུ་དངོས་སུ་མ་འདུས་པའི་མི་མཐུན་པ་དང་། འདུས་པ་ཕྱིར་ལོག་གི་མི་མཐུན་པ་གཉིས་དང་བྲལ་བའོ།)。

མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་གཞི་ཤེས། 所治基智。智度七十义之一。远离殊胜方便智慧，颠倒执著基位实性，成为大乘圣者应断之基智 (ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། གཞི་ཤེས་གང་ཞིག་ཐབས་ཤེས་ཁྱད་པར་ཅན་གཉིས་དང་བྲལ་བ་གཞིའི་གནས་ལུགས་ལ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་འཛིན་པས་བཅིངས་པའི་བྱང་སེམས་ཀྱི་སྤང་བྱར་གནས་པའོ།)。

མི་གདུང་བ། 1.无热恼。不被忧虑所恼 (མྱ་ངན་གྱིས་མི་གདུང་བ།)。 2.无热天。色界第四静虑中之第五层天。生于此中诸天，已得殊胜禅定，不为烦恼所苦，故名 (བསམ་གཏན་བཞི་པའི་གནས་ལྔ་པ་སྟེ། གནས་འདིར་སྐྱེས་པའི་ལྷ་ནི་བསམ་གཏན་ཁྱད་པར་ཅན་ཐོབ་པས་ཉོན་མོངས་པས་གདུང་བར་མི་ནུས་པའི་ཕྱིར་མི་གདུང་བ་ཞེས་བྱའོ།)。为五净居 (གནས་གཙང་མའི་ས་ལྔ།) 之一。

མི་སྡུག་པ་དང་འཕྲད་པའི་སྡུག་བསྔལ། 怨憎会苦。即遭受不乐意的事聚会在一起所生的痛苦 (དགྲ་བོ་སོགས་དང་ཕྲུག་པས་བྱུང་བའི་སྡུག་བསྔལ།)。

མི་གནས་པའི་མྱང་འདས། 无住涅槃。不住生死轮回及涅槃寂静二边，入大涅槃，成正等觉 (སྲིད་པ་འཁོར་བའི་མཐའ་དང་། ཞི་བ་མྱང་འདས་ཀྱི་མཐའ་གཉིས་ལ་མི་གནས་པར་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་སྟེ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་པའོ།)。

མི་སྣང་བའི་དངོས་གྲུབ། 隐身成就。八种共同成就之一。将炼就之药物点滴涂于额上，自身即能隐去，无人能见 (ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། བསྒྲུབས་པའི་རྫས་ཀྱི་ཐིག་ལེ་དཔྲལ་བར་བྱུག་པས་ལུས་མི་སྣང་ཞིང་སུས་ཀྱང་མི་མཐོང་བ།)。

མི་ཕམ་མཁས་འཇུག 《米旁智者入门》。1902年，宁玛派佛学家居米旁・嘉样南杰嘉措著。全书分别论述蕴、界、处、缘起、处非处、根、时、谛、乘、有为无为等应当精通的十事 (མཁས་པའི་ཚུལ་ལ་འཇུག་པའི་སྒོ་ཞེས་བྱ་བ། ཕུང་པོ་དང་། ཁམས་དང་། སྐྱེ་མཆེད་དང་། རྟེན་འབྲེལ་དང་། གནས་དང་གནས་མ་ཡིན་པ་དང་། དབང་པོ་དང་། དུས་དང་། བདེན་པ་དང་། ཐེག་པ་དང་། འདུས་བྱས་འདུས་མ་བྱས་ཏེ་མཁས་བྱའི་གནས་བཅུ་སྟོན་པའི་གཞུང་འདི་ནི་རབ་བྱུང་བཅོ་ལྔ་པའི་ཆུ་སྟག་ལོར་འཇུ་མི་ཕམ་འཇམ་དབྱངས་རྣམ་རྒྱལ་རྒྱ་མཚོས་མཛད་པའོ།)。

མི་ཕམ་མགོན་པོ། 不能胜。弥勒佛之异名 (རྒྱལ་བ་བྱམས་པའི་མཚན་ཞིག)。

མི་ཕམ་ཆོས་གྲུབ་རྒྱ་མཚོ། 米旁曲珠嘉措（？——1791）。噶玛噶举红帽系第十世活佛，也是该系的最后一世。系六世班禅贝丹益西 (དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས། 1738——1780) 的同

母异父兄，其母为拉达克土王的女儿。六世班禅病逝北京后，乾隆帝馈赠及赙仪甚多。他因未曾分到该项财物，逃到尼泊尔勾引廓尔喀入侵后藏。后清政府派兵进藏，米旁曲珠嘉措畏罪自杀。清乾隆帝命令红帽系僧人一律改宗黄教，禁止红帽系活佛转世。

མི་ཕམ་ཆོས་རྗེ། 不败法王。弥勒佛之异名。同མི་ཕམ་མགོན་པོ། 条。

མི་ཕྱེད་རྡོ་རྗེའི་ཐུགས། 不退金刚意。旧密乘所说五意之一。妙观察智名为不退金刚意（ཐུགས་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། སོ་སོར་རྟོགས་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི་མི་ཕྱེད་རྡོ་རྗེའི་ཐུགས་ཞེས་སྙིང་གཞུང་དུ་གསུངས། ）。

མི་ཕྱེད་པ། 阿秘特尊者。十六尊者之一。偕同阿罗汉千人居冈底斯雪山之中（གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་ལས་འཁོར་དགྲ་བཅོམ་པ་སྟོང་དང་བཅས་པ་གངས་རིའི་རྒྱལ་པོར་བཞུགས་པའི་གནས་བརྟན་ཞིག）。

མི་དབང་གཙུག་ན་མཛེས་པའི་ཏི་ཤྲཱི་གཉིས། 人主顶严二帝师。指绛钦曲吉·释迦益西（བྱམས་ཆེན་ཆོས་རྗེ་ཤཱཀྱ་ཡེ་ཤེས། ，即大慈法王释迦益西）和强达玛（བྱང་དར་མ། ）。系宗喀巴大师的弟子。

མི་མ་ཡིན། 非人。指鬼神之类（གཟུགས་མེད་ཀྱི་ལྷ་འདྲེ། ）。同མི་མིན། 条。

མི་མིན། 非人。无形鬼神（གཟུགས་མེད་ལྷ་འདྲེ་མི་མ་ཡིན། ）。

མི་དམིགས་པ་སྟོང་པ་ཉིད། 不可得空。内外诸法，随于过去、现在、未来实有事皆不可得。为十六空之一（ཕྱི་ནང་གི་ཆོས་རྣམས་འདས་པ་དང་ད་ལྟ་དང་མ་འོངས་པའི་དུས་གང་དུའང……དངོས་པོར་མ་དམིགས་པ་སྟེ། སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

མི་སྨྲ་བར་འགྲོ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 默然去罪。九十单堕之一。谓于作羯磨处，有比丘未言而退走者（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང……གསེས། གསོ་སྦྱོང་སོགས་ཀྱི་ལས་གྲལ་དུ་འཁོད་ནས་འདུན་པ་མ་ཕུལ་བར་གཞན་དུ་འགྲོ་བའོ། ）。羯磨，为比丘诵戒仪式。

མི་ཚངས་སྤྱོད་ཀྱི་ཕམ་པ། 不净行罪。四他胜之一。犯罪事，谓或活或死之男、女、半择迦、畜随一之口或肛门、阴门，以贪著心行动，乃与男性生殖器互相交会，终因触而受乐（ཕམ་པ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཏེ། གཞི་ཕོ་མོ་མ་ནིང་མི་དང་དུད་འགྲོ་གང་ཡིན་ཅང་། ལུས་གསོན་པོའམ་ཤི་དུ་ཟོང་པའི་རོ་ལྟ་བུའི་ཁ་དང་བཤང་ལམ……ཟག་བྱེད་གསུམ་པོ་གང་ཅང་དུ། ཆགས་པ་ཆགས་པའི་སེམས་ཀྱིས། སྦྱོར་བ་ཕོ་དབང་བཅུག་ཅིང་། མཐར་ཐུག་རེག་པ་ལས་བྱུང་བའི་བདེ་བ་མྱོང་བས་ཉམས་སུ་མྱོང་བའོ། ）。

མི་ཚན། 米村。大寺院中基层的僧人组织，其上为康村（དགོན་པའི་གྲྭ་པའི་སྡེ་ཚན་ཁང་ཚན་གྱི་ཡན་ལག）。

མི་བཟད་བཞག་པའམ་ཏ་ཏར་སྒོད་པའམ་དྲག……ཏུ་སྒོད་པ། 狂笑寒林。八大寒林（དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད། ）之一。

མི་འམ་ཅི། （梵）紧捺罗。佛书所说一种人首畜身、非人非神的怪物（མི་ལས་འདས་ཤིང་ལྷའི་གཟུགས་མ་ཐོབ་པས་མི་ཡིན་ནམ་ཅི་ཞེས་དྲི་བའི……ཚིག་གིས་བཏགས་པའི་མི་མིན་ཞིག）。天龙八部之一。

མི་ཡི་ཐེག་པ། 人乘。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

མི་ཡི་སེང་གེ། 人狮。1. 佛之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。 2. 遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག……

གི་མཚན་ཞིག)。

མི་གཡོ་བ། 不动佛，不动明王，不动金刚。密宗一本尊名(ཁྲོ་བཅུའི་ཅི་ཟག་ཅིག)。

མི་གཡོ་བའི་ཆོས་ཅན། 不动罗汉。小乘六种罗汉之一。根性最为殊胜，遇无论如何之逆缘，亦不动摇退失所得之法者(དགྲ་བཅོམ་པ་རྣམ་གྲངས་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། དབང་པོ་རྣོ་བས་རྐྱེན་ངན་ཇི་ལྟར་ཕྲད་ཀྱང་ཐོགས་པ་ལས་ཉམས་མི་སྲིད་པའི་གང་ཟག)。

མི་གཡོ་བའི་ས། 不动地。菩萨十地之第八地。住此地中菩萨，不为有相无相二策励想之所动摇，名不动地(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་བཅུའི་བརྒྱད་པ། ས་འདིར་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་མཚན་བཅས་དང་མཚན་མེད་ལ་རྩོལ་བའི་འདུ་ཤེས་གཉིས་ཀྱིས་མི་གཡོ་བས་ས་བརྒྱད་པ་མི་གཡོ་བའོ།)。

མི་གཡོ་བློ་བཟང་མ། 贞惠仙女。长寿五仙女之一(ཚེ་རིང་མཆེད་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

མི་གཙང་བའི་ཚོན་ཆེན་བརྒྱད། 不净八种大色。即：紫梗(རྒྱ་སྐྱེགས།)、红花汁(ལེབ་ཀན་ཁྲི།)、茜草(བཙོད།)、稠李子汁(སྨག་ཤིང་ཁྲི།)、丹青木(མཐིང་ཤིང་།)、硃红(མཚལ།)、丹黄(ལི་ཁྲི་ར།)、藏红花(གུར་གུམ།)。

མི་རྐང་གླིང་། 胫骨号角。藏传佛教密宗所用乐器之一(མི་རུས་ཀྱིས་བཟོས་པའི་མཆོད་རྫས་རྐང་གླིང་།)。

མི་ལ་འཆེ། 伤人。罗刹之异名(སྲིན་པོའི་མིང་གཞན་ཞིག)。

མི་ལ་ཞོན། 骑人。毗沙门之异名(རྣམ་ཐོས་སྲས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

མི་ལ་རས་པ་ཐོས་པ་དགའ། 米拉日巴·推巴噶(1040—1123,意译闻喜)。生于阿里拉堆贡塘的加阿杂(ལ་སྟོད་གུང་ཐང་སྐྱ་ངར་ཙ།)地方。1078年闻玛尔巴译师之名，前往洛扎学道，历经六年之久，勤服劳役，极尽苦行，终得玛尔巴之要道，重返阿里，隐迹山林中，采食荨麻度日，专心修行。著有《道歌集》行世。有弟子日穹巴和达波拉结(རས་ཆུང་པ་དང་དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེ།)等，形成噶举派中修行派。

མི་ལའི་རྫོང་དྲུག 米拉六岩洞。米拉日巴修道的六个岩洞，如བྲག་དཀར། (白岩)、ཁུ་བྱུག་དབེན་པ། (杜鹃寂静岩)、བྲག་དམར། (红岩)等。

མི་ཤིགས་ཐིག་ལེ། 不坏明点。不能坏故名不坏，不舒散故名明点。此明点住于有情心莲之中(གཞན་གང་གིས་ཀྱང་དེ་མི་ཆོམས་པས་ན་མི་ཤིགས་པ་དང་མ་སྤྲོས་པས་ན་ཐིག་ལེ་ཞེས་གསུངས་ལ། འདི་ནི་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་སྙིང་གའི་པདྨ་ཁ་སྦྱར་གྱི་དབུས་ན་གནས་པའོ།)。

མི་ཤིགས་པའི་ཐིག་ལེ། 不散明点。佛教密乘所说永时不散的明点。同མི་ཤིགས་ཐིག་ལེ།条。

མི་སློབ་པའི་ལམ། 无学道。三乘各自应得究竟断证功德或已证得声闻、独觉和佛果者(ཐེག་གསུམ་རང་རང་གི་ངོ་སྐལ་དུ་གྱུར་པའི་སྤང་རྟོགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་མཐར་ཕྱིན་པ་སྟེ། ཉན་རང་དགྲ་བཅོམ་དང་སངས་རྒྱས་ཐོབ་པའོ།)。为五道之一(ལམ་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

མིག་སྐྱ་བ། 灰色目。毗沙门之异名(རྣམ་ཐོས་སྲས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

མིག་གི་དབང་མངོན། 眼根现识。五种根现识之一。从自己增上缘眼根所生，远离分别，无有错乱的他证分(དབང་མངོན་ལྔའི་ནང་གསེས། རང་གི་བདག་རྐྱེན་མིག་དབང་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་ཞིང་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི་གཞན་རིག)。

མིག་གི་དབང་པོ། 眼根。视觉器官，眼识所依之净色（མིག་གི་རྣམ་ཤེས་ཀྱི་རྟེན་དུ་གྱུར་པའི⋯⋯གཟུགས་ཅན་དྭངས་པ།）。缩写为མིག་དབང་།。

མིག་བརྒྱད་པ། 八目者。梵天之异名（ཚངས་པའི་མཚན་ཞིག）。

མིག་སྟོང་། 千目。帝释天之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

མིག་དར་བསལ་བ། 揭开眉巾。密乘灌顶入内坛场仪轨之一。揭去弟子额间所系代表无明二取导致盲昧的蒙面巾，同时象征永断无明，本尊体性明智从而如实显现（ནང་འཇུག་གི⋯⋯ནང་གསེས་ཏེ། སློབ་མ་རྣམས་མ་རིག་གཉིས་འཛིན་གྱིས་ལྡོངས་པའི་མཚོན་བྱེད་མིག་དར་ཏེ་གདོང⋯⋯གཡོགས་བསལ་བ་དང་མཉམ་དུ་མ་རིག་པ་བསལ⋯⋯ནས། རིག་པ་ཡེ་ཤེས་ལྷའི་ངོ་བོ་ཇི་ལྟ་བར་གསལ་བར་བྱ་བའོ།）。

མིག་དབང་། 眼根。见མིག་གི་དབང་པོ། 条。

མིག་འབྱེད་ཀྱི་སྐོར། 开眼法类。藏传佛教希解派支系索派义传派中分有偏私和无偏私（སོ⋯ཞུགས་ཀྱི་དོན་བརྒྱུད་ལས་ཕྱོགས་སུ་ལྷུང་བ་དང་མ⋯ལྷུང་བ།）二者。无偏私派是指开眼法类和空行母法类二者（མིག་འབྱེད་ཀྱི་སྐོར་དང་མཁའ⋯⋯འགྲོ་མའི་སྐོར་གཉིས།）。开眼法类中有四子一母共为五，而其中又有"隐秘典籍开眼"；此之支分为时分和微少时教授；一百零六种认识；清净无遮；金刚萨埵之密道（དེ་ལ་བུ⋯བཞི་མ་དང་ལྔ་སྟེ། དེ་ཡང་གཞུང་སྦས་པ་མིག་འབྱེད། དེའི་ཡན་ལག་ཏུ་དུས་དང་དུས་ཕྲན་ལ་གདམས་པ། ངོ་སྤྲོད་བརྒྱ་རྩ་དྲུག་པ། མ་འགགས་རྣམ་དག་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའི་གསང་ལམ་སོ།）。

མིག་འབྱེད་པ། 开眼。圣天、毳衣等说，以"若那杂曲"等开眼。黑行与答日迦跋等说，用眼针诵开眼咒开眼（ཛྙཱ་ན་ཙ་ཀྵུཿ སོགས་ཀྱིས་མིག་འབྱེད་པ་ནི་འཕགས་པ་ལྷ་དང་ལྭ་བ་པ་སོགས་ཀྱིས་བཤད་ལ། ནག་པོ་སྤྱོད་པ་དང་དྷ་ར་ཀ་པ་སོགས་མང་པོས་མིག་ཐུར་གྱིས་མིག་འབྱེད་པའི་སྔགས་ཀྱིས་འབྱེད་པར་མཛད་དོ།）。

མིག་མང་ཚལ་གྱི་ལྷ་ཁང་། 密芒蔡神殿。据云为松赞干布之茹雍妃所建。

མིག་མི་འཛུམ། 目不转。观音菩萨名号之一（སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་མང་དུ⋯⋯ཡོད་པའི་ནང་གི་གཅིག་ཡིན།）。

མིག་མི་བཟང་། 目不美。1. 广目天王之异名（ནུབ་ཕྱོགས་རྒྱལ་ཆེན་གྱི་མཚན་ཞིག）。2. 自在天之异名（ལྷ་དབང་ཕྱུག་གི་མཚན་ཞིག）。

མིག་དམར། 赤目。罗刹之异名（སྲིན་པོའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

མིག་སྨན་གྱི་ཆོ་ག 眼药仪轨。此仪轨，是于金银器中，安置酥蜜眼药。想弟子眼上有掌字，诵云"嗡班杂那内达罗阿跋哈 惹跋扎朗什"。次后针涂药，诵云"如医王神鍼，除去世间障翳，诸佛会为子，除无明眩翳"。诵咒后涂眼药时，当念咒为除金刚眼障之义（གསེར⋯⋯རམ་དངུལ་གྱི་སྣོད་དུ་བཞག་པའི་མར་དང་སྦྲང་རྩིའི་མིག་སྨན་གསེར་ལས་བྱས་པའི་ཐུར་མས་སློབ་མའི⋯⋯མིག་ལ་ཡི་གེ་ཕྲཱཾ་བསམས་པ་ལ། ཨོཾ་བཛྲ་ནེ་ཏྲ་ཨ་པ་ཧ་ར་པ་ཊ་ལཾ་ཧྲཱིཿ ཞེས་འདོན་ཞིང་བསྐུས་ཏེ། ཕྱར་ལྷན་སྨན་པའི་རྒྱལ་པོ་ཡིས། ཇི་ལྟར་འཇིག་རྟེན་རབ་རིབ་བཞིན། རྒྱལ་བ་རྣམས་ཀྱིས་བུ་ཁྱོད་ཀྱི། མི་ཤེས་པ་ཡི་རབ་རིབ་བསལ། ཞེས་བརྗོད་དོ། སྔགས་བཏོན་ནས་མིག་སྨན་སྐུད་པའི་ཚེ་རྡོ་རྗེའི་མིག་གི་སྒྲིབ་གཡོགས་སོལ་ཅིག་ཅེས་པའི་སྔགས་དོན་དྲན་པར་བྱ།）。

མིག་ཡ་བ། 单目。毗沙门之异名（རྣམ་ཐོས་སྲས་

ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

མིག་ཤེས། 眼识。依自己不共增上缘眼识而生、自力能了别自境色处体性之识 (མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་སྟེ། རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བདག་རྐྱེན་མིག་དབང་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བའི་རང་ཡུལ་དུ་གྱུར་པའི་གཟུགས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་ངོ་བོ་རང་སྟོབས་ཀྱིས་མཐོང་བའི་ཤེས་པ།)。

མིག་གསུམ་གྲོགས་པོ། 三目友。毗沙门之异名 (རྣམ་ཐོས་སྲས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

མིང་གི་དགེ་སློང་། 名想比丘，无戒僧。有名无实不持戒修行的僧侣 (སྡོམ་པའི་ཚ་གའམ་ཀུན་སྤྱོད་མ་དག་པའི་དགེ་སློང་།)。

མིང་བཏགས་ཐུག་པ། 命名粥。原色拉、哲蚌等大寺院的僧人新得格西的上层名位时，按照相当等级向僧众布施的一种米粥 (སེར་སེར་འབྲས་སོགས་དགོན་སྡེ་ཆེ་གྲས་ནང་གི་གྲྭ་པ་ཚོར་དགེ་བཤེས་ཞེས་མཐོ་རིམ་གྱི་གོ་མིང་གསར་དུ་བཏགས་པའི་དགའ་སྟོན་དུ་དགེ་བཤེས་དེས་ཁྲལ་ལྟར་དགེ་འདུན་པ་ལ་དྲང་བར་བྱ་རྒྱུའི་འབྲས་ཐུག)。

མིང་དབང་། 名灌顶。手执铃杵置弟子顶。先诵"灌顶大金刚" 等及《幕经》第四品所说"嗡班杂萨锤当，阿毗悬杂弥，班杂那摩阿毗克迦达。" 次随投花所中本尊种姓之名，唤瞋恚金刚或愚痴金刚等，以毗卢遮那本性而为灌顶 (མགོར་རྡོ་རྗེ་དང་དྲིལ་བུ་མཉམ་པོར་བཟུང་ནས། དབང་བསྐུར་ཞེས་སོགས་དང་། ཨོཾ་བཛྲ་ཏཱ་སྟྭཾ་ཨ་བྷི་ཥིཉྩ་མི་བཛྲ་ནཱ་མ་ཨ་བྷི་ཥེ་ཀ་ཏ། ཞེས་གུར་གྱི་བཞི་པ་ནས་འབྱུང་བ་བརྗོད་ལ། ཞེ་སྡང་རྡོ་རྗེ་འཛིན་དམ་གཏི་མུག་རྡོ་རྗེ་འཛིན་ཅེས་པ་སོགས་ཀྱིས་མེ་ཏོག་གང་ལ་འཕོག་པའི་རྗེས་སུ་འབྲངས་ནས་རང་གི་རིགས་ཀྱི་མིང་རྣམ་སྣང་གི་བདག་ཉིད་ཀྱིས་དབང་བསྐུར་བར་བྱའོ།)。

མིང་བཞིའི་ཕུང་པོ། 四名蕴。受、想、行、识四者集聚成蕴，即意身 (ཚོར་བ་དང་། འདུ་ཤེས། འདུ་བྱེད། རྣམ་ཤེས་བཞི་འདུས་པའི་ཕུང་པོ་ཡིད་ཀྱི་ལུས་སོ།)。

མིང་གཟུགས། 名色。十二缘起支之一。四名蕴和色蕴二者相依而起 (རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། མིང་བཞིའི་ཕུང་པོ་དང་གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ་གཉིས་གཅིག་ལ་གཅིག་བརྟེན་པའོ།)。

མིང་གཟུགས་ཀྱི་ཡན་ལག 名色支。十二缘起支之一。识支结生后有之际，使四种名蕴及住胎五位之色蕴，互相依存，发育成身 (རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། རྣམ་ཤེས་ཀྱི་དབང་གིས་སྐྱེ་བ་ཕྱི་མར་ཉིང་མཚམས་སྦྱར་བ་ན་མིང་བཞིའི་ཕུང་པོ་དང་། མངལ་གྱི་གནས་སྐབས་ལྔའི་གཟུགས་ཕུང་དེ་དག་ཕན་ཚུན་བརྟེན་པའི་ཚུལ་གྱིས་ལུས་ཀུན་ཏུ་འཛིན་པར་བྱེད་པའོ།)。

མིའི་ཆོས་ལྡན། 人之法者。毗沙门之异名 (རྣམ་ཐོས་སྲས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

མིའི་དུས་བཞི། 人四时。即：二分时 (གཉིས་ལྡན།)，人寿为八十六万四千年 (མི་ལོ་བརྒྱད་འབུམ་དྲུག་ཁྲི་བཞི་སྟོང་།)；净时 (རྩོད་ལྡན།)，人寿为十三万二千年 (མི་ལོ་འབུམ་གསུམ་ཁྲི་གཉིས་སྟོང་།)；圆满时 (རྫོགས་ལྡན།)，人寿为一百七十二万八千年 (མི་ལོ་ས་ཡ་གཅིག་དང་བདུན་འབུམ་ཉིས་ཁྲི་བརྒྱད་སྟོང་།)；三分时 (གསུམ་ལྡན།)，人寿为一百二十九万六千年 (མི་ལོ་ས་ཡ་གཅིག་དང་ཉིས་འབུམ་དགུ་ཁྲི་དྲུག་སྟོང་།)。

མིའི་དབང་ཕྱུག 人自在。佛之异名 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

མིའི་རིགས་ནས་རིགས་སུ་སྐྱེ་བ། 人家家。二

十僧伽之一。依瞻部洲人身证得预流，两生为人，随于此洲或东或西，生已而般涅槃之殊胜住预流果者（དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན་གང་ཞིག འཛམ་བུའི་གླིང་པ་ལྟ་བུའི་རྟེན་ལ་རྒྱུན་ཞུགས་ཐོབ……པ་དེ་མིར་ལན་གཉིས་སྐྱེས་ནས་གླིང་དེ་ཉིད་དམ་ཤར་ནུབ་གང་རུང་དུ་སྐྱེས་ནས་མྱ་ངན་ལས་འདའ………བའོ།）。

མུ་ཁྱུད་འཛིན། 持边山。七金山（གསེར་རི་བདུན།）之一。此山每面各广六百一十二由旬，地处众山之最外层（ངོས་སུ་དཔག་ཚད……དྲུག་བརྒྱ་དང་བཅུ་གཉིས་ཡོད་ཅིང་རི་ཐམས་ཅད་ཀྱི་མཐའ་སྐོར་དུ་ཡོད་པའོ།）。

མུ་སྟེགས། 外道。佛教徒自称佛教是内道，称其他教派为外道。主要指佛在世时的六师外道和九十六种外道而言。

མུ་སྟེགས་ཀྱི་སྟོན་པ་དྲུག་གསུམ། 三种外道六师。指推理六师、随宣六师和入定六师（རྟོག་གེ……བ་དྲུག་དང་། རྗེས་སུ་སྒྲོག་པ་དྲུག སྙོམས་པར་འཇུག་པ་དྲུག་གོ།）。

མུ་སྟེགས་ཀྱིས་བརྟགས་པའི་བདག 外道偏计之我。此指外道所执之我，谓彼外道偏计之我，虽于名言亦定非有，故唯于五蕴假名为我（ཐ་སྙད་དུ་ཡང་མེད་པས། ཕུང་པོ་ལྔ་པོ་འདི་ཙམ་ལ་བདག་ཅེས་བརྟགས་པ་ཙམ་མོ།）。

མུ་སྟེགས་ཅན། 外道徒。佛教徒对其他教徒（ཕྱི་རོལ་པ།）的称呼。

མུ་སྟེགས་ཅན་ཞུགས་པ། 持外道见者。指不放弃外道见解的佛教徒（མུ་སྟེགས་པའི་ལྟ་བ་མ……ཏོར་བཞིན་དུ་བསྙེན་རྫོགས་བླངས་ནས་ཕྱི་ནང་གཉིས་ཀའི་ཐུལ་དུ་འཚང་བའོ།）。

མུ་སྟེགས་གཅེར་བུ་པའི་ཉོན་དཀྱུ། 外道裸体派九义。即：生命（སྲོག）、补特加罗（གང……ཟག）、戒律（སྡོམ་པ།）、定老（ངེས་པར་རྒ……བ།）、缚（འཆིང་བ།）、业（ལས།）、罪（སྡིག་པ།）、福（བསོད་ནམས།）和解脱（ཐར་པ།）。

མུ་སྟེགས་སྟོན་པ་དྲུག 外道六师。释迦牟尼在世时，印度的六派哲学创始人。即：富兰那迦叶（རྫོགས་བྱེད།）、末迦梨拘赊梨子（གནག་ལྷས་ཀྱི་བུ།）、删阇夜毗罗胝子（ཡང་དག་རྒྱལ་བ་ཅན།）、阿耆多翅舍钦婆罗（མི་ཕམ་སྐྲའི་ལ་བ་ཅན།）、迦罗鸠驮迦旃延（ཀ་ཏྱའི་བུ་ནོག……ཅན།）、尼犍陀若提子（གཅེར་བུ་བ་གཉེན་གྱི……བུ།）。

མུ་སྟེགས་པ། 外道，外教徒。佛教对其他宗教徒的称呼。参看མུ་སྟེགས། 条。

མུ་སྟེགས་ཕམ་བྱེད་ཀྱི་མཆོད་རྟེན། 胜外道塔。神变塔之异名（ཆོ་འཕྲུལ་མཆོད་རྟེན་གྱི་མིང………གཞན་ཞིག）。

མུ་སྟེགས་བྱེད་པ། 外道。外道派证得神通，晓辨析语，以自智慧，建立解脱和优胜位之道，并以因明论证立说，使其教派得以发展（མངོན་ཤེས་ཐོབ་པ་དང་རྟོག་གེ་ལ་བྱང་བ་དུ་མས……རང་རང་གི་བློས་དཔྱད་ནས་ཐར་པ་དང་མཐོ་རིས……ཐོབ་བྱེད་ཀྱི་ལམ་གྱི་རྣམ་གཞག་དང་། དེ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་གཏན་ཚིགས་ཀྱི་རིགས་པ་བཀོད་པའི་གཞུང་སྣ………ཚོགས་བརྩམས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་མུ་སྟེགས་བྱེད་ཀྱི……གྲུབ་མཐའ་དར་བར་བྱས།）。

མུ་ནི། （梵）牟尼。能仁（ཐུབ་པ།）。

མུ་ཙི་ལིནྡཿ། （梵）目真邻陀山，林陀山。施持山，古印度摩竭陀附近一山名（བཏང……བཟུང་སྟེ། རྒྱ་གར་གྱི་རི་མིང་ཞིག）。

མུ་ཚ་ལྡེམ་དྲུག 牟措登珠。土官·洛桑曲吉尼玛（ཐུའུ་ཀྭན་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མ།）著的《宗派源

流镜史》（གྲུབ་མཐའ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཁུངས……དང་འདོད་ཚུལ་སྟོན་པ་ལེགས་བཤད་ཤེལ་གྱི་མེ……སོང་།）中称此人为西藏原始宗教苯教的第二代祖师。

མུ་བཞིའི་སྐྱེ་བ། 四句生，四边生。即：多因生一果（རྒྱུ་དུ་མ་ལས་འབྲས་བུ་གཅིག་ཁོ་ན་སྐྱེ……བ།）、一因生多果（རྒྱུ་གཅིག་ལས་འབྲས་བུ་དུ་མ་སྐྱེ་བ།）、一因生一果（རྒྱུ་གཅིག་ལས་འབྲས་བུ་གཅིག་ཁོ་ན་སྐྱེ་བ།）、多因生多果（རྒྱུ་དུ་མ་ལས་འབྲས་བུ་དུ་མ་སྐྱེ་བ།）。

མུན་བསྐལ། 黑暗劫。指无佛出世之劫（སངས་རྒྱས་མ་བྱོན་པའི་བསྐལ་པ།）。

མུན་གླིང་། 黑暗洲。指佛教不盛行的地方（ནང་པའི་ཆོས་ལུགས་མི་དར་བའི་གླིང་།）。

མུན་ནག་དགོན་པ། 孟那寺。西藏自治区墨脱县境内一寺庙名（བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཀྱི་མེ་ཏོག་རྫོང་ཁོངས་སུ་ཡོད་པའི་དགོན་སྡེ་ཞིག）。

མུན་སྣམ་བསྒོམ་པ། 修阇层。密宗修法。《疑论》说，阇层一小分，即是彼量。即曼陀罗与牌楼之空隙，亦有名之为中层者。以是所修阇层，非在二柱之中，乃在门与牌楼之间（ཁྱིང་བ་ལས་མུན་སྣམ་ལ་ཆ་ཆུང་གཅིག་བཤད་པ……དེ་ཡིན་ལ། དེས་ན་དཀྱིལ་འཁོར་དང་རྟ་བབས་ཀྱི་བར་སྟོང་ཡིན་པས་བར་གྱི་སྣམ་བུར་ཡང་གསུངས……པས། མུན་སྣམ་ནི་བསྒོམ་བྱ་ལ་ཀ་བ་པན་ཚུན་གྱི་བར་མིན་གྱི། སྒོ་དང་རྟ་བབས་ཀྱི་བར་རོ།）。

མུན་པ་དྲག་པོ་ཅན། 幽暗寒林。为八大寒林（དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད།）之一。

མུར་འདུག 外道。异教徒（མུ་སྟེགས་པ།）。

མེ་ཁམས། 1. 火界（ཚ་ཞིང་སྲེག་པའི་རང་བཞིན་ཅན།）。佛书所说物质界四大元素之一。

2. 火运。阴阳家所说五行之一（ཁམས་ལྔ་རེ……ཡ་གྱ་ཡ་ཞིག）。

མེ་འཁོར། 火轮。一种用灯火冲动轮转的转经轮。

མེ་ཆེན་བརྒྱད། 八大火。三十三天无量宫外八大火。即：东方大吾火，南方浪荡火，西方作狂火，北方紫檀火，东南尸林火，西南金刚火，西北巴达火，东北混杂火（ཤར་ན་ཏཙ་མེ། ལྷོ་ན་ལང་ཏང་གི་མེ། ནུབ་ན་སྨྱོས་བྱེད་ཀྱི་མེ། བྱང་ན་སེང་ལྡང་གི་མེ། ཤར་ལྷོ་ན་དུར་ཁྲོད་ཀྱི་མེ། ལྷོ་ནུབ་ན་རྡོ་རྗེའི་མེ། ནུབ་བྱང་ན་པ་ཏའི་མེ། བྱང་ཤར་ན་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་མེ་དང་བརྒྱད་དོ།）。

མེ་ཏྲི་པ། 梅哲巴。与那若巴（ནཱ་རོ་པ།）同时代的印度一大密法修行者。

མེ་ཏོག་ཀུན་ཏུ་རྒྱས་པའི་ཞུས་པ། 《大宝积经功德宝莲敷菩萨会第三十四》。全书四百五十颂，印度论师姿纳迷札、般若瓦尔玛与西藏译师益西德共同由梵译藏（ཤློ་ཀ་བཞི་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། པྲཛྙཱ་ཝརྨ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེ་ལ་སོགས་པས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་པའོ།）。

མེ་ཏོག་བཀྲམ་པ། 《散花品》。般若八千颂之一品（བརྒྱད་སྟོང་པའི་ལེའུ་ཞིག）。

མེ་ཏོག་བཅུད་ལེན། 花汁辟谷术。佛教修行者采集花中精华为丸，服后绝食修行的方法（དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་ཟས་ཏེ། ཆོས་པས་མེ་ཏོག་རྣམས་ཀྱི་བཅུད་བླངས་ཏེ་རིལ་བུ་བཟོས་པ་དཀའ་ཐུབ་བྱེད་སྐབས་ཀྱི་ཟས་ཤིག）。

མེ་ཏོག་གཏོར་བའི་སྔགས། 投花真言。投花真言为："波罗底刹班杂吽"（དེར་མེ་ཏོག……དོར་བའི་སྔགས་ལ་པྲ་ཏཱི་ཚ་བཛྲ་ཧོཿ）。

མེ་ཏོག་དོར་བ། 投花。密乘灌顶入内坛场仪轨之一。诸弟子众各将手中所拈花朵洒落某一

种姓本尊之上，即表自己与彼本尊结下因缘（ནང་འཇུག་གི་ནང་གསེས་ཏེ། སློབ་མ་རྣམས་ཀྱིས་རང་གི་རིགས་ཀྱི་ལྷ་ལས་འབྲེལ་གང་ལ་ཐོག་པ་དེ……དག་ལ་བབ་པའི་རྟེན་འབྲེལ་དུ་ཕྱག་རྟེན་གྱི་མེ་ཏོག…ཏོར་བའོ། ）。

མེ་ཏོག་འཕྲེང་རྒྱུད། 《毗奈耶颂》。佛教律经之一品（འདུལ་བའི་གཞུང་ཞིག）。

མེ་ཏོག་མ། 供花女。一供养女神名（མཆོད་པའི་ལྷ་མོ་ཞིག）.

མེ་ཏོག་གཟུང་བ། 拈花。密宗灌顶入外坛场仪轨之一。诸弟子手中各持分别标有五姓种子字的五色花朵，以表示其为五姓种子所生（ཕྱི་འཇུག་གི་ནང་གསེས། རིགས་ལྔའི་ས་བོན་ལས་སྐྱེས་པའི་མཚོན་བྱེད་དུ་མེ་ཏོག་ཁ་དོག་ལྔ་པ་རིགས…ལྔའི་ཡིག་འབྲུ་མཚན་པ་རེ་སློབ་མ་རྣམས་ཀྱིས……གཟུང་བའོ། ）。

མེ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 烈火喻发心。大乘二十二种发心之一。加行道菩萨所具加行发心，能焚一切覆障柴薪，如同烈火（ཐེག་ཆེན……སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། བྱང་སེམས་སྦྱོར་ལམ་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་སྦྱོར་བ་དང་ལྡན་པའི…སེམས་བསྐྱེད་སྒྲིབ་པའི་བུད་ཤིང་སྲེག་པས་ན་མེ་ལྟ…བུའོ། ）。

མེ་ལ་རལ་པ་ཅན། 事火长发者。外道之一派。信火神，勤于火祭，头蓄长发，相信因果（མུ་སྟེགས་པའི་བྱེ་བྲག་ཅིག མེ་ལ་ལྷར་འཛིན་པ་དང་། སྦྱིན་སྲེག་ལ་བརྩོན་པ་དང་། ཆ་ལུགས་རལ་པ་རིང་པོ་ཅན་ཞིག་དང་། ལྟ་བ་ནི་ལས་རྒྱུ་འབྲས་ཁས་ལེན་པ་ཞིག་བཅས་སོ། ）。

མེ་འབྲུག་ཆོས་འཁོར། 火龙年法会。公元1076年孜德王（རྩེ་ལྡེ། ）于阿里举行火龙年法会，他做施主，会集卫藏康（དབུས་གཙང་ཁམས། ）三地持藏大德（སྡེ་སྣོད་འཛིན་པ། ）于阿里之一大法会。

མེ་མ་མུར། 一地狱名（དམྱལ་བའི་འཁོར་ཞིག）。同མེ་མ་མུར་གྱི་འོབས། 条。

མེ་མ་མུར་གྱི་འོབས། 近边地狱（དམྱལ་བའི་འཁོར་ཞིག）。参看དམྱལ་ཁམས་བཅོ་བརྒྱད། 条。

མེ་མུར་གྱི་འོབས། 近边地狱（དམྱལ་བའི་འཁོར་ཞིག）。同མེ་མ་མུར་གྱི་འོབས། 条。

མེ་བཞི། 四梅弟子。藏传佛教宁玛派著名高僧拉结卓普巴（ལྷ་རྗེ་སྒྲོ་ཕུག་པ། ）的四得意弟子。即：奔敦甲居（དབོང་སྟོན་ལྕགས་ཀྱུ། ）、夏则色哇（ཤབ་རྩེ་གསེར་བ། ）、恰敦多杰扎（བྱ……སྟོན་རྡོ་རྗེ་གྲགས། ）、宇敦（གཡུ་སྟོན། ）。

མེ་ལ་རེག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 触火罪。九十单堕之一。谓比丘及时未受加持或未患病而任意烤火所犯堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དུས་བྱིན་གྱིས་མ་བརླབས་པ་དང་། ན་བའི་དབང་གིས་མ་ཡིན་པར་སྐོད་བག་གིས་མེ་ལ…རེག་པའོ། ）。

མེ་ལོང་གི་དབང་གི་ཆོ་ག 镜灌顶仪规。此仪轨，取明镜，诵阿字加持示弟子云：“诸法如影象，明净无浊秽，无取亦无说，从正因业生，金刚心如镜，彼明净无秽，是诸佛体性，入于子心中。无自性无住，知诸法如是，无等利有情，生为诸佛子”（མེ་ལོང་བླངས་ལ་ཡི་གེ…ཨས་བརྟགས་ཏེ་སློབ་མ་ལ་བསྟན་ཅིང་། ཆོས་རྣམས་གཟུགས་བརྙན་ལྟ་བུ་སྟེ། གསལ་ཞིང་དག་ལ་རྙོག་པ་མེད། གཟུང་དུ་མེད་ཅིང་བརྗོད་དུ་མེད། རྒྱུ་དང་ལས་ལས་ཡང་དག་འབྱུང་། རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་མེ་ལོང་བཞིན། དེར་ནི་གསལ

ངག་རྟོག་པ་མེད། སངས་རྒྱས་ཀུན་བདག་རང་ཉིད་ནི། ཐ་ཕྱོད་ཀྱི་ནི་སྙིང་ལ་ཞུགས། རང་བཞིན་མེད་ཅིང་གནས་མེད་པ། ཆོས་རྣམས་དེ་ལྟར་ཤེས་ནས་ཕྱོད། སེམས་ཅན་དོན་ནི་མཉམ་མེད་ཕྱོས། སྐྱོབ་པ་རྣམས་ཀྱི་སྲས་སུ་སྐྱེ། ཞེས་བརྗོད་དོ།)。

མི་གསུམ། 1. 三火。即：劫火（བསྐལ་པའི་མེ། ）、家火（ཁྱིམ་གྱི་མེ། ）和南火（ལྷོ་ཡི………མེ། ）。 2. 三毒。即：贪、瞋、痴（འདོད……ཆགས་དང་། ཁྲོ་བ་དང་། གཏི་མུག་བཅས་སོ། ）。

མི་ལྷ། 1.火神。东南方护方神（ཤར་ལྷོའི་ཕྱོགས་སྐྱོང་། ）。2.灶神（ཐབ་ལ་གནས་པའི་ལྷ། ）。

མི་ལྷ་སྒྲུབ་པ། 修火神法。西藏原始宗教苯教之仪轨（བོན་ལུགས་ཀྱི་ཆོ་ག་ཞིག）。

མཻ་ཏྲི། （梵）弥勒，弥勒佛。慈氏（བྱམས་པ། ）。

མཻ་ཏྲི་མཁའ་སྤྱོད། 弥勒空行。藏传佛教萨迦派流传的三类空行母法要（ས་སྐྱ་པའི་མཁའ……སྤྱོད་སྐོར་གསུམ། ）之一。

མཻ་ཏྲི་བའི་ཐུགས་ཀྱི་སྲས་བཞི། 梅哲哇四得意弟子。即：嘎若巴（ཀ་རོ་པ། ）、恰那（ཕྱག……ན། ）、玛尔巴（མར་པ། ）、尼泊尔什拉巴若（བལ་པོ་སྤྱི་ལ་ཧྲུ་རི། ）。梅哲哇亦称 胜 梅 哲 哇（རྒྱལ་མཻ་ཏྲི་པ། ），他还有四大弟子（སློབ་མ་ཆེ་བཞི། ）、七中弟子（སློབ་མ་འབྲིང་བདུན། ）、十小弟子（སློབ་མ་ཆུང་བཅུ། ）。

མེད་དགག 遮无，无遮。否定其有（ཡོད་པ་ལྡན་པའི་དོན་བཀག་ནས་མེད་པའམ་མི་ལྡན་པར………སྟོན། ）。

མེད་མཐའ། 无边。同ཆད་མཐའ། 条。

མེད་པ་བརྒྱད། 八无。龙树所著《中观》中所说之八无。即：无灭、无生、无断、无常、无来、无去、非异、非一（འགག་པ་མེད་པ……དང་། སྐྱེ་བ་མེད་པ། ཆད་པ་མེད་པ། རྟག་པ་མེད་པ། འོང་བ་མེད་པ། འགྲོ་བ་མེད་པ། དོན་ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ། དོན་གཅིག་མ་ཡིན་པ་སྟེ་བརྒྱད་དོ། ）。

མེད་པའི་སྟོང་ཉིད། 无性空。觉囊派说如太空等虚无事物，分别寻思所见色等外境一切现分，执名为实，误实为名等名实关系，以及内外中边大小善恶方分 时分等等随心假立一切外境皆是遍计，虽在世俗 亦 是 无 有，为无性空（ཇོ་ནང་པའི་གསུང་སྒྲོས་སུ། ནམ་མཁའ་ལ་སོགས་པ་དངོས་མེད་ཐམས་ཅད་དང་། རྣམ་རྟོག་ལ་ཤར་བའི་གཟུགས་སོགས་ཡུལ་གྱི་སྣང་ཆ་རྣམས་དང་། མིང་ལ་དོན་དུ་ཞེན་པ་དང་། དོན་ལ་མིང་དུ་འཁྲུལ་བའི་མིང་དོན་གྱི་འབྲེལ་བ……དང་། ཕྱི་ནང་མཐའ་དབུས། ཆེ་ཆུང་བཟང་ངན་ཕྱོགས་དུས་སོགས་བློས་སྒྲོ་བཏགས་ཀྱིས་གཟུང་…བྱ་ཐམས་ཅད་ནི་ཀུན་བརྟགས་ཡིན་པས་ཀུན་རྫོབ……ཏུའང་མེད་པ་མེད་པའི་སྟོང་ཉིད་དོ། ）。

མེད་པར་སྨྲ་བ། 说无派。印度外道一派别名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག）。

མེའི་མཆོད་པ། 火供。祭祀鬼神的神灯或护摩火等（མར་མེ་དང་སྦྱིན་སྲེག་སོགས། ）。

མེར་བཀྲ་ཤིས་ཚལ། 上祥寒林。八大寒林之一（དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

མེར་གནས་ཀྱི་དེ་ཉིད། 住火真实。密乘事部静虑真实之一。自现本尊心间烈火炽燃，其中月轮上列咒鬘闭气合修心住火中，是四业成就之因（མེར་གནས་ཀྱི་དེ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བ་བྱ་རྒྱུད་དུ་བསམ་གཏན་གྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རང་ཉིད་ལྷར་གསལ་བའི་ཐུགས་ཀར་མེ་འབར་བའི་དབུས་སུ་ཟླ་བ་ལ་སྔགས་ཕྲེང་བཀོད་དེ་སྲོག་བསྡམ…

པའི་སྦྱོར་བས་བསྒོམ་པ་མེར་གནས་ཏེ་ལས་བཞི……འགྲུབ་པའི་གཞིའོ།)。

མེས་འཇིག་པའི་རྩེ་མོ། 火灾顶，第二静虑。佛书所说第二静虑以下器世间，在坏劫火灾时完全毁灭，以上不遭火灾毁坏，故名火灾顶 (བསམ་གཏན་གཉིས་པ། བསམ་གཏན་གཉིས་པ་མན་ཆད་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་དེ་མེས་འཇིག་པའི……སྐབས་སུ་ཙ་མེད་དུ་འགྲོ་ཞིང་། དེ་ཡན་ཆད་ལ་མེའི་འཇིག་པ་མི་ཡོང་བས་མེས་འཇིག་པའི་རྩེ་མོ……ཟེར།)。

མོ་གཅོད། 摩觉。藏传佛教中的觉宇派，由帕当巴桑吉 (ཕ་དམ་པ་སངས་རྒྱས། ?——1117，南印度人) 传下来后，他又把教法传授给觉·释迦益西 (སྐྱོ་ཤཱཀྱ་ཡེ་ཤེས།) 和雅垅·玛惹色波 (ཡར་ཀློང་ཟ་ར་སེར་པོ།)，觉·释迦益西传授给他侄子觉·索南喇嘛 (སྐྱོ་བསོད………ནམས་བླ་མ།)．觉·索南喇嘛又传给他的女弟子拉准玛 (ལབས་སྒྲོན་མ།)，从拉准玛开始，后辈弟子多为女子，故称为“摩觉”，为“女传觉宇法”之意。

མཽ་འགལ་གྱི་བུ། 目犍连。释迦牟尼十大声闻弟子之一；在二胜中为神通第一 (ཤཱཀྱ་ཐུབ……པའི་ཉན་ཐོས་ཀྱི་འཁོར་བཅུའི་གྲས་ཤིག་དང་མཆོག……ཟུང་གི་ཡ་གྱལ། རྫུ་འཕྲུལ་ཅན་རྣམས་ཀྱི་མཆོག……གོ།)。

མོས་པ། 胜解，信解。于所决定境，执其一心，不作他想 (ངེས་པའི་ཡུལ་ལ་ཁོ་ན་ལྟར་ཡིན……གྱི་གཞན་དུ་མིན་ནོ་སྙམ་དུ་འཛིན་པའི་ཤེས་པ།)。

མོས་པ་སྒོམ་ལམ། 胜解修道。智度七十义之一。审定印可智度，具诸功德之有漏修道 (ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། ཟག་བཅས་སྒོམ་ལམ་གང་ཞིག ཤེར་ཕྱིན་ལ་ཡོན་ཏན་ཅན་དུ་ངེས་པར་འཛིན་པའོ།)。

མོས་པ་སྒོམ་ལམ་གྱི་ཕན་ཡོན། 胜解修道功德。智度七十义之一。佛及上地菩萨，于诸修习胜解大乘圣者，爱悦称赞 (ཤེར་ཕྱིན་དོན……བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། མོས་པ་སྒོམ་པའི་བྱང་སེམས་ལ། སངས་རྒྱས་དང་བྱང་སེམས་གོང་མ་རྣམས་དགྱེས་ནས་བསྔགས་པ་བརྗོད་པའོ།)。

མོས་པ་སྒོམ་ལམ་གསུམ། 胜解三修道。即：自义胜解修道 (རང་དོན་གྱི་མོས་པ་སྒོམ་ལམ།)、他义胜解修道 (གཞན་དོན་གྱི་མོས་པ་སྒོམ་ལམ།) 和自他二义胜解修道 (རང་གཞན་གཉིས་ཀའི……དོན་གྱི་མོས་པ་སྒོམ་ལམ།)。

མོས་པ་སྣ་ཚོགས་མཁྱེན་པའི་སྟོབས། 知种种解智力。分别了知一切众生或于大乘、或于小乘、或于二人、布施、戒律、禅定等法不同胜解的智力 (སེམས་ཅན་ལ་ལ་ཐེག་པ་ཆེན་པོ……ལ་མོས། ལ་ལ་ཐེག་པ་ཆུང་ངུ་ལ་མོས། ལ་ལ་ཐེག་པ་འབྲིང་པོ་ལ་མོས། ལ་ལ་སྦྱིན་པ་ལ། ལ་ལ་ཚུལ་ཁྲིམས་ལ། ལ་ལ་བསམ་གཏན་ལ་མོས་པ་བཅས་མོས་པའི་བྱེ་བྲག་ཀུན་མཁྱེན་པ།)。为如来十力之一 (སྟོབས་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

མོས་པ་བཞི། 四胜解。胜解是说对所缘之境作出正确的判断。即：明得胜解 (སྣང་བ་ཐོབ………པ།)、明增胜解 (སྣང་བ་མཆེད་པ།)、入真实一分信解 (དེ་ཁོ་ནའི་དོན་གྱི་ཕྱོགས་གཅིག་རྗེས་སུ་ཞུགས་པ།)、无间三摩地胜解 (བར་ཆད་མེད……པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།)。

མོས་པ་ལ་དབང་བ། 解自在，胜解自在。菩萨十自在之一。示现种种如来色身遍满十方一切世界自在 (བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་དབང་བཅུའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་ཐམས་ཅད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་རབ་ཏུ་གང་བ་ཀུན་ཏུ་སྟོན་པའོ།)。

མོས་པས་སྤྱོད་པ། 胜解行，信解行。资粮位和加行位中，未证空性，但依信解，或循名循义修学佛法（ཚོགས་སྦྱོར་གྱི་སྐབས་སུ་སྟོང་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་མ་རྟོགས་པས་ཡོས་པ་ཙམ་མམ་སྒྲ་སྤྱི་དང་དོན་སྤྱིའི་སྒོ་ནས་ཆོས་ཉམས་སུ་ལེན་པའོ།）。

མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སེམས་བསྐྱེད། 胜解行发心，信解行发心。大乘修资粮道和加行道时的一种专注他意的发心（ཐེག་ཆེན་ཚོགས་སྦྱོར……སྐབས་ཀྱི་གཞན་དོན་ལ་དམིགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད……དོ།）。

མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སེམས་བསྐྱེད་བཞི། 四种胜解行发心。二十二种发心中之四种胜解行发心（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ལས་མོས་པས་སྤྱོད……པའི་སེམས་བསྐྱེད་བཞི།）。即：大地喻发心（ས་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）、黄金喻发心（གསེར་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）、新月喻发心（ཟླ་བ་ཚེས……པ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）和烈火喻发心（མེ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）。

མོས་སྤྱོད། 胜解行，胜解发心（མོས་པས་སྤྱོད་པ་དང་མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སེམས་བསྐྱེད།）。

མོས་སྤྱོད་པ། 胜解行者。指加行道菩萨（བྱང་སེམས་སྦྱོར་ལམ་པ།）。

མོདྒལ་གྱི་བུ། （梵）目犍连，目犍连子。同མོདྒལྱཱནཿ条。

མཽདྒལྱཱནཿ། （梵）目犍连。释迦牟尼十大声闻弟子之一；在二胜中神通第一（མོའུ་འགལ་གྱི་བུ་སྟེ། སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་ཉེ་འཁོར་བཅུའི་གྲས་ཤིག་དང་མཆོག་ཟུང་གི་ཡ་གྱལ། རྫུ་འཕྲུལ་ཅན་རྣམས་ཀྱི་མཆོག་གོ།）。

〔དམ〕

དམག་གི་ཆ་བཀོད་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། 整军罪。九十单堕之一。谓比丘无特别需要而擅自触军器及整顿军队者所犯堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ……ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགོས་པ་ཁྱད་པར་ཅན་མེད་པར་རང་དགར་མཚོན་ལ་རེག་པ……དང་། དམག་དཔུང་གི་ཆ་བཀོད་བྱེད་པའོ།）。

དམག་ཟློར། 退敌咒语。宗教活动中诅咒敌人时所用咒语和朵马（སྔ་དུས་དམག་བཟློག་གི་མཐུ་གཏོར།）。

དམག་ལ་ལྟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 往观军罪。九十单堕之一。谓比丘越界往近处观看军队所犯堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང……གསེས། མཚམས་ཀྱི་ཉེ་འཁོར་ལས་འདས་ཏེ་དམག་ལ་ལྟ་ཞིང་མཐོང་བའོ།）。

དམན་པ་ལ་སྦྱོར་བའི་ལེ་ལོ། 邪懈怠。从事邪道懈怠。力行杀生等不善业（སྲོག་གཅོད་པ་ལ……སོགས་པ་མི་དགེ་བའི་ལས་ལ་བརྩོན་པ།）。

དམན་པ་ས་བརྒྱད། 小乘八地。即：种姓地（རིགས་ཀྱི་ས།）、八人地（བརྒྱད་པའི་ས།）、见地（མཐོང་བའི་ས།）、薄地（སྲབ་པའི་ས།）、离欲地（འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བའི་ས།）、作护地（བྱས་པ་རྟོགས་པའི་ས།）、声闻地（ཉན་ཐོས་ཀྱི……ས།）、独觉地（རང་རྒྱལ་གྱི་ས།）。

དམན་པའི་གདུལ་བྱ། 1. 初级僧徒。指对佛教虽已有信仰，但还不能理解大乘教法和般若六度的僧众（ཆོས་ལ་དད་པ་ཡོད་ཀྱང་། ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་ཆོས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དང་། ཕར་ཕྱིན་དྲུག་སོགས་བློ་ལ་མ་ཆུད་པའི་མི་རྣམས།）。
2. 资质低下的所化众生。指根器低劣者。

དམན་པའི་སྤྱོད་པ་ལྔ། 五微贱行。《毗奈耶经》中所说比丘受治罚者所须行履五种低贱之事。即：晨间须较常僧早起，开启殿堂门户；逢讲经时，须作扇凉扇等应作之事；僧众集会时，须击犍稚、敷设坐具、焚置熏香；午后须用

适宜之水，洗净诸比丘足；一切时处皆须一心向善，自居僧伽末座（འདུལ་བ་ལས་བཤད་···པའི་ཚད་ལྡན་ཀྱི་བསླང་བ་ལེན་པའི་གང་ཐག་གིས···དམན་པའི་སྤྱོད་པ་ལྟ་དང་དུ་ལེན་དགོས་པ་སྟེ། ཞངས་པར་དགེ་སློང་རང་བཞིན་དུ་གནས་པ་རྣམས་··ལས་སྔ་བར་ལངས་ཏེ་གཙུག་ལག་ཁང་གི་སྒོ་དབྱེ་བ་··སོགས་བྱ་བ་དང་། ཆོས་སྟོན་པའི་དུས་སུ་བསིལ་ཡབ་བྱེད་པ་སོགས་འོས་པའི་ལས་བྱ་བ་དང་། དགེ་འདུན་འདུ་བའི་དུས་སུ་གཟེ་བརྟུང་བ་དང་གདན་བཤམས་···པ། བདུག་སྤོས་བཞག་པ་སོགས་བྱ་བ་དང་། དགོང་ཀའི་དུས་སུ་མཐུན་པའི་ཚུལ་དགེ་སློང་རྣམས་··ཀྱི་རྐང་པ་བཀྲུ་བ་སོགས་བྱ་བ་དང་། དུས་དང་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་དགེ་བའི་ཕྱོགས་ལས་མི་གཡེལ་ཞིང་དགེ་འདུན་གྱི་གྲལ་མཐར་འདུག་པ་སོགས·······འབད་པར་བྱ་བ་སྟེ་ལྔའོ།)。

དམར་འགྱེད། 血肉布施。宰杀牛羊进行布施的一种宗教活动（ཤ་ཁྲག་གི་འགྱེད། ）。

དམར་ཆུང་སྐོར་གསུམ། 三小赤。即：金色虔诚作明佛母（ཀུ་རུ་ཀུལླེ་གསེར་གྱི་སྙིང་ཐག·········ཅན། ）、财流佛母（ནོར་རྒྱུན་མ་དམར་མོ། ）、底奴玛天女（ཏྲི་མོ་ཏི་ནུ་མ། ）。

དམར་ཆེན་སྐོར་གསུམ། 三大赤。即：作明佛母（ཀུ་རུ་ཀུལླེ། ）、毗那夜迦（ཚོགས་བདག）、欲帝明王（འདོད་རྒྱལ། ）。

དམར་ནག་གི་དཀྱིལ་འཁོར། 《红黑大威德曼陀罗仪轨》。持祥（དཔལ་འཛིན། ）著。

དམར་ནག་འཇིགས་གསུམ་གྱི་རྣལ་འབྱོར་བཞི། 红黑怖畏四瑜伽。即：咒瑜伽、三昧耶瑜伽、形瑜伽和清净智慧瑜伽（སྔགས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར། དམ་ཚིག་གི་རྣལ་འབྱོར། དབྱིབས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར། རྣམ་དག་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་ཏེ་བཞིའོ། ）。

དམར་ནག་འཇིགས་གསུམ་གྱི་དབང་། 红、黑、怖畏三种大威德灌顶。为藏传佛教萨迦派之剎派的一种灌顶。

དམར་སེར་ཅན་གྱི་གཞི། 呵责本事，毕达婆本事。《毗奈耶经》十七事中治罚不乐还净者之法。佛在世时，比丘必达婆等兴起斗殴，对彼呵责治罚以使还净，故名此种还净为呵责本事（འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས། མི་སྤྲོ་བ་ནན་ཏུར་གྱི་ཕྱིར་བཅོས་བྱེད་པའི་གཞི་སྟེ། དམར་སེར་ཅན་སོགས་འཐབ་ཀྲོལ་བྱེད་པའི་དགེ·······སློང་ལ་ཉིག་པ་ནན་ཏུར་སོགས་བྱས་ཏེ། ཕྱིས་བཅོས་ལ་བཀོད་པས་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་ལ་དམར·····སེར་ཅན་གྱི་མིང་གིས་སྨོས་པའོ། ）。

དམར་གསུར། 荤烟。藏传佛教徒祭祀鬼神时焚烧的一种混有肉类和脂肪的糌粑烟火（བོད་ཀྱི་སངས་རྒྱས་ཆོས་པ་ཆོས་ལྔ་འདྲེ་ལ་གཏོང····རྒྱུའི་ཤ་ཚིལ་སྦྱར་བའི་རྩམ་གསུར། ）。

དམིགས་རྐྱེན། 所缘缘。四缘之一。能使心识生成境相，谓缘声、色等外境而后生起心识，名所缘缘（རྐྱེན་བཞིའི་ནང་གསེས། ཤེས་པ་ཡུལ་གྱི་རྣམ་ལྡན་དུ་སྐྱེད་པ་སྟེ། གཟུགས་སྒྲ་ལ་སོགས་པ་ཕྱི་རོལ་གྱི་ཡུལ་ལ་དམིགས་ནས་སྐྱེ་བའོ། ）。

དམིགས་རྐྱེན་བཅུ་གཉིས། 十二所缘缘。即：断境缘（ཡུལ་ཡོངས་སུ་ཆད་པའི་དམིགས་པ། ）、未断境缘（ཡོངས་སུ་མ་ཆད་པའི་དམིགས་པ། ）、无美饰缘（བཀྲ་འཛིན་མེད་པའི་དམིགས་པ། ）、美饰缘（བཀྲ་བར་དམིགས་པ། ）、有性缘（དངོས་པོ་བཅས་པའི་དམིགས་པ། ）、无事缘（དངོས་པོ་མེད་པའི་དམིགས་པ། ）、有事缘（དངོས་པོའི་དམིགས་པ། ）、遍计所执缘（ཀུན···བརྟགས་པའི་དམིགས་པ། ）、反转缘（ཕྱིན་ཅི·······ལོག་པའི་དམིགས་པ། ）、非反转缘（ཕྱིན་ཅི་མ·····

ཡོག་པའི་དམིགས་པ།)、有阻缘 (ཐོགས་པ་དང་… བཅས་པའི་དམིགས་པ།)、无阻缘 (ཐོགས་པ་མེད་པའི་དམིགས་པ།)。

དམིགས་གཏད། 心住所缘。为了引生禅定所观想的对象 (དམིགས་པ་ཡིད་རྟོན་ལ་འཛོག་པ་ལྟ་བུ།)。

དམིགས་པ། 所缘境。指佛教徒修习禅定时，思想所专注的境界 (ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་དམིགས…… ཡུལ་དང་བསམ་བློ་དམིགས་པ།)。

དམིགས་པ་གཅིག 一所缘。密乘中，唯缘声为一所缘 (སྒྲ་ཙམ་ལ་དམིགས་པས་དམིགས་པ་གཅིག་ཡིན་ནོ།)。

དམིགས་པ་གཉིས། 二所缘。密乘中，以月轮咒鬘二法，为二所缘 (བར་ལ་ཟླ་བ་དང་སྔགས་… ཕྲེང་གཉིས་ཙམ་ལ་དམིགས་པས་དམིཊ་པ་གཉིས།)。

དམིགས་པ་བརྟག་པ། 《观所缘缘论》。陈那 (ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ།)著，慈成坚参 (ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་མཚན།)藏译。

དམིགས་པ་བརྟག་པ་རྩ་འགྲེལ། 《观所缘缘论释》。陈那著。参看 དམིགས་པ་བརྟག་པའི་… འགྲེལ་པ། 条。

དམིགས་པ་བརྟག་པའི་འགྲེལ་པ། 《观所缘缘论释》。印度陈那论师所作因明学著作的注释 (སློབ་དཔོན་ཕྱོགས་གླང་གིས་མཛད་པའི་ཚད་… མ་རིག་པའི་གཞུང་ཞིག་གི་འགྲེལ་པ།)。本书以因明三支之法，说明心外之所缘缘非有，心内之所缘缘非无。

དམིགས་པ་བརྟག་པའི་འགྲེལ་བཤད། 《观所缘缘论疏》。印度律天论师所作因明学注释 (རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་འདུལ་བ་ལྷས་བརྩམས་པའི་… ཚད་མ་རིག་པའི་བཤད་པ་ཞིག)。

དམིགས་པ་དག་པ། 缘净。四净之一。于所缘事境，随心变化，神通自在 (དག་པ་བཞིའི…… ནང་གསེས། དམིགས་པའི་ཡུལ་གང་འདོད་དུ་བསྒྱུར་བ་ལ་མངའ་དབང་བརྙེས་པའོ།)。

དམིགས་པ་བཞི། 四种所缘。修止时所缘境界四种差别 (ཞི་གནས་ཀྱི་དམིགས་ཡུལ་དུ་གྱུར་པའི་… ཆོས་བཞི།)。即：遍满所缘 (ཁྱབ་པའི་དམིགས་… པ།)、净行所缘 (སྤྱོད་པ་རྣམ་སྦྱོང་གི་དམིགས…… པ།)、善巧所缘 (མཁས་པའི་དམིགས་པ།) 和净惑所缘 (ཉོན་མོངས་རྣམ་སྦྱོང་གི་དམིགས…… པ།)。

དམིགས་པ་ཡུལ་གྱི་ཁམས་དྲུག 外六尘。即色、声、香、味、触、法 (གཟུགས། སྒྲ། དྲི། རོ། རེག་བྱ། ཆོས་ཏེ་དྲུག་གོ)。为十八界之一组 (ཁམས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག)。

དམིགས་པ་ལ་ཐོགས་པ། 所缘有对。心心所法，既缘某境，即受拘碍，能阻同时缘其他法 (སེམས་སེམས་བྱུང་གིས་ཆོས་གཅིག་ལ་དམིགས་པ… ན་དེ་ལ་ཐོགས་ནས་ཆོས་གཞན་དམིགས་པ་ལ་གེགས… བྱེད་པ་ལྟ་བུའོ།)。

དམིགས་པ་གསུམ། 三所缘。密乘中，初于天（本尊）、月、咒鬘三法，为三所缘 (དང་པོ… ལ་ལྷ་དང་ཟླ་བ་དང་སྔགས་ཕྲེང་གསུམ་ལ་དམིགས… པས་དམིགས་པ་གསུམ།)。

དམིགས་པའི་ཁམས། 所缘界。外界 (ཕྱིའི་ཁམས་སོ།)。

དམིགས་པའི་འབྲས་བུ་སྐྱེ་བའི་ས། 缘境生果地。旧密所说第四瑜伽位中所证第七地。修道位中，缘有学双运为境，反复修习，成就果位无学双运之身，故称七地为缘境生果 (སྔགས་རྙིང་མའི་གཞུང་དུ། རྣལ་འབྱོར་བཞི་པའི་སྐབས་སུ་ཐོབ་པའི་ས་བདུན་པ་སྟེ། སྒོམ་ལམ་དུ་སློབ་པའི་ཟུང་འཇུག་གི་དོན་དེ་ལ་དམིགས་ཤིང……

གོམས་པས་འབྲས་བུ་མི་སློབ་པའི་ཟུང་འཇུག་གི……
སྒྱུ་འགྲུབ་པས། ས་བདུན་པ་དམིགས་པའི་འབྲས་
བུ་སྐྱེ་བའི་ས་ཞེས་བྱའོ།)。

དམིགས་མེད། 无缘，无所得。除彼所缘，更无过上所缘之思（དམིགས་པ་དེ་ལས་གོང་དུ་མེད་པའི་དམིགས་པའི་སེམས་པ།)。

དམིགས་ཡུལ། 所缘境。心识所向之对境（བློས་ཆེད་དུ་དམིགས་པ་གཏད་པའམ་བློ་ཁ་ཕྱོགས་པའི་ཡུལ།)。同དམིགས་པ། 条。

དམུ་དགེ་དགོན་ཆེན། 毛尔盖寺。四川省松潘县境一寺名。为宗喀巴弟子察科·阿旺扎巴倡建的一百零八寺之一（སི་ཁྲོན་ཞིང་ཆེན་ཟུང་ཆུ་རྫོང་གི་ཁོངས་གཏོགས། རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་སློབ་མ་ཚ་ཚལ་བཞིའི་ཡ་རྒྱལ་ཚ་ཁོ་ངག་དབང་གྲགས་པས…དགོན་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་བཏབ་པའི་ནང་གསེས་ཀྱི་དགོན་ཆེན་ཞིག)。

དམོད་པ་འདོར་བ། 念诵真言。佛教徒诵咒驱使鬼神的活动（བདེན་པ་བདར་བ་སྟེ། བདེན་ཚིག་བརྗོད་ནས་ལྷ་སྲུང་སྐུལ་བ།)。

དམོད་པ་དྲག་སྔགས། 猛咒诅詈。为八大法行之一（སྒྲུབ་པ་བཀའ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

དམོད་མོ། 咒语，诅词。祈求鬼神代自己加祸于敌人的言词（མཛུ་དང་ཅུད་ཀ)。

དམོད་ཚིག 咒语，咒文。加害于人的祷词（གཞན་གནོད་ཀྱི་སྨོན་ཚིག)。

དམོད་ཟོར། 恶咒。祈求鬼神代自己加祸于人的祷词（གཞན་གནོད་ཀྱི་སྨོན་ཚིག་ངན་པའི་མཛུ།)。

〔མྱ〕

མྱ་ངན་འདས་ཆུང་། 《小涅槃经》（མདོ་སྡེ་མྱང་འདས་ཆུང་བ།)。

མྱ་ངན་མེད། 阿育王，无忧王，阿输伽王。佛灭后一百年，印度信佛最笃的一位君王。他大弘佛教，并曾建造八万四千佛塔。

མྱ་ངན་བཟླས། 脱忧苦。已脱苦恼，已出忧苦（སྡུག་བསྔལ་ལས་ཐར་ཟིན་པའམ་མྱ་ངན་ལས……འདས་པ།)。

མྱ་ངན་ལས་འདའ། 涅槃。当出忧愁，脱离苦恼（མྱ་ངན་ལས་འདའ་རྒྱའམ་བཟླ་བར་བྱ། སྡུག་བསྔལ་ལས་ཐར་རྒྱུ།)。

མྱ་ངན་ལས་འདས་པ། 1。寂灭，圆寂。梵语ནིརྦཎ།（涅槃）。佛教对僧尼死亡之美称。2。脱离忧苦（སྡུག་བསྔལ་ལས་ཐར་བ།)。

མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ཞི་བ། 涅槃寂静。涅槃就是寂静。寂静便解脱苦恼。超脱生死轮回，进入涅槃境界，这是学佛的目的。为四法印（ཆོས་ཀྱི་སྡོམ་བཞི། ）之一。

མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ལ་བརྟེན་པ་བཞི། 涅槃四见。佛不置答的十四种邪见问难分为四组之一。我及世界坏灭之后，为再生耶，不再生耶，俱再生耶，俱不再生耶（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ལན་གསུང་ཡུལ་དུ་མ་གྱུར་པའི་ལྟ་ལོག་གི་དྲི་བ་རྣམས་སྡེ་ཚན་བཞིར་དྲིལ་བའི་ནང……གསེས་ཤིག་སྟེ། བདག་དང་འཇིག་རྟེན་ཤི་ནས་འབྱུང་མི་འབྱུང་གཉིས་ཀ་ཡིན་པ་དང་གཉིས་ཀ……མིན་པར་ལྟ་བ་བཅས་བཞིའོ།)。

མྱང་སྒོམ་མཆེད་གསུམ། 娘贡三昆仲。指珞巴·达玛交（ལྷོ་པ་དྷརྨ་སྐྱབས། ）的著名三弟子。即：娘贡桂波（མྱང་སྒོམ་རྒོད་པོ། ）、娘贡噶波（མྱང་སྒོམ་དཀར་པོ། ）和娘贡希波曲希（མྱང་སྒོམ……ཞིག་པོ་ཆོས་ཤེ།)。

མྱང་ཏིང་འཛིན་བཟང་པོ། 娘定增桑波。吐蕃时期一著名高僧。他与毗玛拉弥扎一起建夏易拉康寺（ཞྭའི་ལྷ་ཁང་། ），也是毗玛拉弥扎

的嫡传弟子之一。他以宗教的高深学识和地位跻身于吐蕃王室，曾担任赤松德赞的宰相同平章事（ཆབ་སྲིད་ཀྱི་བློན་པོ་ཆེན་པོ།）。在赤松德赞建噶迥寺（དཀར་ཆུང་ལྷ་ཁང་།）所颁布的盟文诏书中，他的政治地位又上升为“钵阐布宰相平章政事”（བན་དེ་བཀའ……ཆེན་པོ་ལ་གཏོགས་པ།）。在盟誓时居大臣中的首位。

མྱང་འདས་མཆོད་རྟེན། 涅槃塔。八大佛塔之一。在释迦牟尼圆寂处，即拘尸那（上茅）城中所建佛塔。塔身不分台阶层次，宝瓶以上全部直接安置于塔基之上（མཆོད་རྟེན་ཆ……བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། སྟོན་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་ཚེ་རྩ་མཆོག་གྲོང་དུ……བཞེངས་པའི་མཆོད་རྟེན་བང་རིམ་མེད་པ་གདན……ཁྲིའི་སྟེང་དུ་བུམ་གདན་ཡན་ཆད་བཞུགས་པའོ།）。

མྱོང་བར་མ་ངེས་པའི་ལས། 不定业。不定受果报者。虽集诸业，由于分别对治等故，不定引生果报之业（ལས་བསགས་ཀྱང་སོ་སོའི……གཉེན་པོ་སོགས་ཀྱིས་བཅོམ་ནས་རྣམ་སྨིན་འབྱིན……པར་མ་ངེས་པ།）。

〔རྨ〕

རྨ་ག་ཆད། 《耳严经》。《华严经》的异名（མདོ་སྔོན་གྱི་གོང་རྒྱན་ནམ་ཕལ་མོ་ཆེའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

རྨ་བྱ་ཆེན་མོ། 大孔雀佛母。密宗事部本尊之一（བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་ཡི་དམ་ཞིག）。参看གཟུངས་ཆེན……གྲྭ་ལྔ། 条。

རྨ་བྱ་དུག་འཇོམས། 《孔雀化毒论》。印度法护论师（དྷ་རྨ་རཀྵི་ཏ།）著。

རྨ་བྱ་བྱང་བརྩན། 玛甲强尊。系库译师多德拔（ཁུ་ལོ་ཙྪ་བ་མདོ་སྡེ་འབར།）和卡切杂亚阿南达（ཛ་ཡ་ཨཱ་ནནྡ།）两师的弟子。著有《推理锤论释》（རྟོག་གེ་ཐོ་བའི་ཊཱི་ཀ，《推理锤论》系杂亚阿南达著）及《根本智论释》、《明句大纲释疏》、《中观摄义及其注解》，广弘中观宗。

རྨ་རིན་ཆེན་མཆོག 玛·仁钦乔。赤松德赞时一僧人，在初试七人中为三少年之一，在九大译师中则为三中年之一，朗达玛灭法时遇害（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་སྐབས་སད་མི་མི་བདུན་ནང……གསེས་གཞོན་གསུམ་གྱི་གྲས་དང་། ལོ་ཙྪ་བ་རབ་དགུའི་ནང་གསེས་བར་བ་གསུམ་གྱི་གྲས་སོ། གླང་དར་མས་ཆོས་བསྣུབས་པའི་དུས་སུ་བཀྲོངས།）。

རྨད་དུ་བྱུང་བའི་སྡེ། 希法。十二分教之一。叙述诸佛菩萨、声闻所有一切不可思议最极希有功德及其刹土庄严之经（གསུང་རབ་ཡན……ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཉན་ཐོས་དང་བྱང་སེམས་སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་དང……ཞིང་གི་བཀོད་པ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ་ངོ་མཚར……རྨད་དུ་བྱུང་བ་བསྟན་པའི་མདོ་རྣམས་སོ།）。

རྨི་ལམ་སྒྱུ་མ། 梦境幻化，梦境幻身。幻身之一种。习气所生微细身心所成，随处通行无有阻碍之身（སྒྱུ་ལུས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། བག་ཆགས་ལས་བྱུང་བའི་རྨི་ལམ་གྱི་ལུས་སེམས་ཕྲ……བ་ལས་གྲུབ་པ་གང་ལའང་ཐོགས་པ་མེད་པའོ།）。

རྨི་ལམ་ངན་པའི་ཟློག་ཐབས་བདུན། 遮凶梦之七种方便。为施食、护轮、诵咒、修披甲尊、请白诸尊、著六庄严自住天慢及烧护摩等七种遮止方便（གཏོར་མ་དང་བསྲུང་འཁོར……དང་བཟླས་པ་དང་གོ་ཆའི་ལྷ་དགོད་པ་དང་གསོལ……བ་གདབ་པ་དང་རྒྱན་དྲུག་བགོས་ནས་ལྷའི་ང་རྒྱལ……བྱ་བ་དང་སྦྱིན་སྲེག་སྟེ་ཟློག་ཐབས་བདུན་ནོ།）。

རྨི་ལམ་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུའི་གཏམ། 《梦如意

宝谈》。印度佛教论师寂天（སློབ་དཔོན་ཞི་བ… ལྷ།）著。

རྨུགས་གཉིད། 昏睡盖。指修法时昏沉蒙昧的精神状态。为五盖（སྒྲིབ་པ་ལྔ།）之一。

རྨུགས་པ། 惛沉。心不明了，痴分所摄，身心粗重，无堪能性之识（སེམས་མ་གསལ་བ་སྟེ…… གཏི་མུག་གི་ཆར་གཏོགས་པ་ལུས་སེམས་ལྕི་ཞིང་ལས་སུ་མི་རུང་བའི་ཤེས་པ།）。

རྨུགས་འཛིན། 昏瞶。财神的异名（རྫམ་བྷ་ལའི…… མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

རྨེ་རུ། 梅如寺。相传为赤松德赞所建，在拉萨大昭寺东北，后为下密院地址（ལྷ་སའི་རྨེ་རུ་དགོན། ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་གྱིས་བཏབ་པར་གྲགས་པ་ལྷ་སའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་བྱང་ཤར་ན་ཡོད། ཕྱིས་རྒྱུད་སྨད་གྲྭ་ཚང་ཚུགས་ཡུལ་དུ་གྱུར།）。

〔སྨ〕

སྨད་རྒྱུད་ཀྱི་འདུལ་བ། 下路弘法，下部律传。十世纪下半叶，佛教从多康（མདོ་ཁམས།）传入卫藏地区得以复兴，藏文佛教史籍称为“下路弘法”，又称为“下部律传”，即东律。

སྨད་རྒྱུད་པ། 续部下院。公元十五世纪，宗喀巴弟子喜饶僧格在拉萨所建的佛教密宗寺院名（སྤྱི་ལོའི་དུས་རབས་བཅོ་ལྔ་པར་རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་སློབ་མ་ཤེས་རབ་སེང་གེས་ལྷ་སར་ཕྱག་བཏབ་པའི་སྔགས་ཀྱི་གྲྭ་ཚང་ཞིག）。

སྨད་གཏེར། 下部伏藏。大约从十二世纪开始，宁玛派就陆续出现了挖掘伏藏的人，其中著名者有古如·曲吉旺秋（གུ་རུ་ཆོས་ཀྱི་དབང…… ཕྱུག 1212—1273）。传说他是康区德格一带的人，他挖掘了不少伏藏，通称为“下部伏藏”。

སྨད་འདུལ། 下部律传。同སྨད་རྒྱུད་ཀྱི་འདུལ་བ།条。

སྨད་འབྲུག 麦主。即“下主巴”，系主巴噶举支系之一。创始于洛热巴旺秋尊追（ལོ་རས་པ་དབང་ཕྱུག་བརྩོན་འགྲུས། 1187—1250）。彼十八岁出家，二十五岁时其师藏巴嘉热益西多吉（གཙང་པ་རྒྱ་རས་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ། 1161—1211）卒，彼于山洞苦修。1241年，年五十五岁，建噶波却垅寺（དཀར་པོ་ཆོས་ལུང་།），曾在该寺举行较大法会，参加僧众达万余人。1250年卒。其侄杂日哇（ཙ་རི་བ།）主持噶波却垅寺，其他弟子多分头建寺收徒，逐渐形成一个派系，称“下主巴”。

སྨན་སྐུ། 香泥佛像。用各种香料粉末调入泥中塑成的佛象（སྨན་འདམ་གྱི་སྐུ་འདྲ།）。

སྨན་གྱི་བླ་བཻཌཱུརྱ་འོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ། 药师琉璃光王佛。一救治疾病苦难的佛。其身色翠蓝，头有顶髻，足现轮圆，右手持治病诃子，左手捧钵盂（ནད་ཀྱི་འཇིགས་པ་ལས་སྐྱོབ་པར་མཛད… པའི་སངས་རྒྱས་སྐུ་མདོག་སྔོན་པོ་དབུ་ལ་གཙུག…… ཏོར་དང་། ཞབས་ལ་འཁོར་ལོས་མཚན་པ། ཕྱག་གཡས་ན་ནད་ཀྱི་གཉེན་པོ་ཨ་རུ་ར་དང་། གཡོན་པས་ལྷུང་བཟེད་བསྣམས་པ་ཞིག་གི་མཚན།）。

སྨན་གྱི་འབྲས་བུ། 异熟果。不善及有漏善随一异熟因所生之果，如有漏取蕴（ཟག་བཅས་ཀྱི་དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བ་གང་རུང་གི་རྣམ་པར་སྨིན…… པའི་རྒྱུ་ལས་སྐྱེས་པ་སྟེ། ཟག་བཅས་ཉེར་ལེན་གྱི་ཕུང་པོ་ལྔ་བུ།）。

སྨན་ལྔ། 五药。修密宗瓶预备时，装进瓶内之五药。即：虎刺、根札迦日、白难胜、红白二种敦札邬坛钵罗即棍邬坛钵罗（བུམ་པའི་སྔ་གོན་སྐབས་ཀྱི་བུམ་རྫས་ཤིག་སྟེ། སྟག་ཚེར་བ་དང་ཀནྟ་ཀཱ་རི་དང་མི་ཐུབ་པ་དཀར་པོ་དང་དནྟ……

ཨུཏྤལ་དཀར་དམར་ཏེ་དབྱུག་པའི་ཨུཏྤལ་སོ།)。

སྨན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 良药喻发心。二十二种发心之一。六地菩萨所具智慧波罗蜜多发心，最能除治贪等烦恼、所取分别等所知障一切沉疴，故如良药 (སེམས་བསྐྱེད་ཉེར……གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། ས་དྲུག་པ་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཤེར་རབ་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི……ཆགས་སོགས་ཉོན་མོངས་པ་དང་གཟུང་བར་རྟོག……པ་སོགས་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པའི་ནད་རབ་ཏུ་ཞི་བར……བྱེད་པས་ན་སྨན་ལྟ་བུའོ།)。

སྨན་པ་གྲྭ་ཚང་། 曼巴扎仓。专学藏医的经院。

སྨན་པའི་རྒྱལ་པོ། 药师佛，大药王佛。全称"药师琉璃光佛" (སྨན་གྱི་བླ་བཻཌཱུརྱ་འོད་ཀྱི……རྒྱལ་པོ།)，是东方琉璃世界的救主。《药师经》中称此佛曾发过十二大愿，要满足众生一切欲望，拔除众生一切痛苦。

སྨན་བྱིན་རླབས། 药加持。比丘服四药时，对药所作加持仪轨。前行：授药若是长者，应作三次顶礼，对面箕坐，双方左手捧药，右手上掩，请求意许加持药物。正行：三诵加持四药仪轨，互道方便、善哉。结行：顶礼申谢，授药者曰："如法如律，甚为希有。加持仪轨即成" (བསྙེན་པར་རྫོགས་པས་སྨན་བཞི་གང་ཟང་ཡོངས་སྤྱོད་པ་ན། སྨན་དེ་ཉིད་བྱིན་ལེན་བྱས་ཏེ། སྔོར་བ་ལེན་ཡུལ་དེ་ཉིད་རྒན་ན་ཕྱག་གསུམ་བྱ། མདུན་དུ་ཙོག་པུར་འདུག གཉིས་ཀའི་ལག་པ་གཡོན་པར་བཞག གཡས་པས་སྟེང་དུ་བཀབ་ནས་སྨན་བྱིན་རླབས་ཀྱི་ཆོ་ག་ལ་ཞུགས་གཏད་པར་ཞུས་ཏེ། དངོས་གཞི་སྨན་བཞིའི་བྱིན་རླབས་ཀྱི་ཆོ་ག་ལན་གསུམ་བརྗོད་དེ་ཐབས་ལེགས་བྱ། རྗེས་སུ་ཕྱག་བྱས་ཏེ། བཀའ་དྲིན་ཆེ་ཞུ་བ་དང་། ཡུལ་གྱིས་ཆོས་བཞིན་འདུལ་བ་བཞིན་མཛད་པ་ངོ……མཚར་ཆེ་ཞེས་བརྗོད་པ་བཅས་སོ།)。

སྨན་བླ། 药师佛。一佛名 (སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。参看སངས་རྒྱས་སྨན་བླ། 条。

སྨན་བླ་བདེ་གཤེགས་བརྒྱད། 药师八如来。即：释迦牟尼 (ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།)、药师 (སྨན་གྱི་བླ།)、先知王 (མངོན་མཁྱེན་རྒྱལ་པོ།)、宣法海 (ཆོས་བསྒྲགས་རྒྱ་མཚོ།)、边善胜祥 (མྱ་ངན་མེད་མཆོག་དཔལ།)、纯金无垢 (གསེར་བཟང……དྲི་མེད།)、妙音王 (སྒྲ་དབྱངས་རྒྱལ་པོ།)、妙相普宣吉祥 (མཚན་ལེགས་ཡོངས་བསྒྲགས……དཔལ།)。

སྨན་རྩེ་ལྷ་བཙུན། 墨哲拉尊。为宋恭帝赵显的法名。宋被元灭之后，遣宋恭帝于西藏萨迦寺，做了王僧。最后仍遭到元成宗的杀害。"སྨན་རྩེ"是江南出丝绸地方的通称，此系指南宋。

སྨན་བཞི། 四药。由香味触三者构成、听许比丘服用的四种段食 (བཅས་ལྡན་དགེ་སློང་གིས་བསྟེན་དུ་རུང་བའི་དྲི་རོ་རེག་གསུམ་གྱི་བདག་ཉིད……དུ་གྱུར་པའི་ཁམས་ཀྱི་ཟས།)。即：七日药 (ཞག……བདུན་པའི་སྨན།)、尽寿药 (ཇི་སྲིད་འཚོ་བཅང……གི་སྨན།)、时药 (དུས་རུང་གི་སྨན།)、更药 (ཐུན་ཚོད་དུ་རུང་བའི་སྨན།)。

སྨན་ལ་བརྟེན་པའི་ལྟུང་ཤན། 因药所犯堕罪杂染。为堕罪杂染之一 (ལྟུང་བའི་ཤན་གྱི་ནང……གསེས་ཤིག)。参看ལྟུང་བའི་ཤན། 条。

སྨར་ཚང་པ། 玛仓噶举。帕竹噶举 (ཕག་གྲུ་བཀའ་བརྒྱུད།)的一个分支，创始于玛仓•喜饶僧格 (སྨར་ཚང་ཤེས་རབ་སེང་གེ། 生卒年不详）。他把该支系的教法传给了益西坚参 (ཡེ་ཤེས……རྒྱལ་མཚན།)和仁钦岭巴 (རིན་ཆེན་གླིང་པ།)等人，后又跟康区白玉地方的宁玛派合流，而不再单独存在。

སྨར་ཚང་ཤེས་རབ་སེང་གེ། 玛仓·喜饶僧格。玛仓噶举派创始人。该派后与康区白玉地方之宁玛派合流，其寺主称噶玛活佛（སྨར་ཚང་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་སྲོལ་གཏོད་པོ་ཡིན། ཕྱིས་སུ་ཕྱོགས་དེ་ཁམས་དཔལ་ཡུལ་གྱི་རྙིང་མ་པ་དང་གཅིག་ཏུ······དྲིལ་ནས་དེའི་བླ་མ་རྣམས་ལ་ཀརྨ་པའི་ཡང་སྲིད······ཟེར།）。

སྨར་གཡོ་གཙང་གསུམ། 玛、约、藏三人。指玛·释迦牟尼（སྨར་ཤཱཀྱ་མུ་ནེ།）、约·格迥（གཡོ···དགེ་འབྱུང་།）及藏·饶色（གཙང་རབ་གསལ།）。他们在朗达玛（གླང་དར་མ།）灭佛时，携带律藏经书逃往青海，后来藏传佛教后弘期（ཕྱི་དར།）下路弘传，即出自此三人。

སྨིན་གྲོལ་གླིང་དགོན་པ། 闵珠林寺。位于西藏山南专区札囊县境，五世达赖经师德达林巴（གཏེར་བདག་གླིང་པ།）于公元 1671 年创建，是南传宁玛派（རྙིང་མ་སྨད་བརྒྱུད།）的祖庙。公元1718年，被蒙古准噶尔部焚毁，后又修复。宁玛派各大寺庙僧徒多会集于此寺研习藏文、医药和天算等。

སྨིན་པ་གསོད། 杀熟。帝释之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

སྨིན་མ་འཇམ་པའི་དཔེ་བྱད། 双眉嫩软。如来善现仪容温和，感得双眉软和之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ···བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཆོས་འདུལ་བ་འཇམ་པོ་ལ་མཁས་པ་ཉིད་ཀྱིས་སྨིན་མའི་སྤུ་འཇམ···པ།）。

སྨིན་མ་སྣུམ་པའི་དཔེ་བྱད། 眉毛润泽。如来常依善法滋润心中，感得双眉润泽之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད······བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཐུགས་ཀྱི་རྒྱུད་དགེ་བས་བརླན་པ་ཉིད་ཀྱིས་སྨིན་མ་མདོག···སྣུམ་པ།）。

སྨིན་མའི་དཔེ་བྱད་བཞི། 四种眉随好。如来八十种随好之一。即：眉毛修长、双眉嫩软、眉毛润泽、眉毛平齐（དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ། སྨིན་ཚུགས་རིང་བ་དང་། སྨིན་མ་འཇམ་པ། སྨིན་མ་སྣུམ་པ། སྨིན་མའི་སྤུ་མཉམ་པ་བཅས་བཞིའོ།）。

སྨིན་མའི་སྤུ་མཉམ་པའི་དཔེ་བྱད། 眉毛平齐。如来照见二障均为过失，感得双眉平整匀齐之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི······དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཀུན་ཏུ་སྐྱོན་གཟིགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་སྨིན་མའི་སྤུ་རིང···ཐུང་མཉམ་པ།）。

སྨིན་ཚུགས་རིང་བའི་དཔེ་བྱད། 眉毛修长。如来经常回想后顾，感得眉如初月修长之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད···བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རྟག་ཏུ་ཕྱི་རྗེས་སུ་གཟིགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་སྨིན་མ་གཉིས་ཀྱི་སྨིན་ཚུགས་རིང་བ།）。

སྨེ་བརྩེགས། 秽迹金刚。佛教一忿怒神名（ཞི···ཁྲོ་བོ་ཞིག）。

སྨོད་བྱེད། 谤者。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

སྨོན་གཅིག་མ། 一愿女。四转意母之一（ཡིད་འགྱུར་གཙོ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

སྨོན་འཇུག་གཉིས། 两种发心。即发愿心和发入道心（སྨྲ་སྨོན་པ་སེམས་བསྐྱེད་དང་། ལམ་འཇུག་པ་སེམས་བསྐྱེད།）。

སྨོན་གནས་མཁྱེན་པ། 知愿处智。宿昔有愿，欲知于诸声闻不现前义，及当如何答他所问，今愿已成，故能了知如此如此之定与慧。为二十二种无漏智之一（ཉན་ཐོས་རྣམས་ཀྱི་གཞལ་

བྱའི་དོན་སྒོམ་ཏུ་གྱུར་པ་དང་། གཞན་གྱིས་དྲིས་པའི་ལན་གང་དང་གང་ཡིན་པ་ཤེས་པར་བྱ་བོ་ཞེས…སྟོན་གྱི་སྨོན་ལམ་གྲུབ་པས་དེ་དང་དེ་ཤེས་པར་བྱེད…པའི་ཉིད་དེ་འཛིན་དང་ཤེས་རབ་སྟེ། ཟག་མེད་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྤྱི་ཚན་ཞེར་གཅིག་གི་ནང་གསེས་ཤིག)。

སྨོན་པ་མེད་པའི་རྣམ་པར་ཐར་པའི་སྒོ། 无愿解脱门。乃至伴有依他起性有为法时，尔时便是苦故，不可愿求，应修断除。为解脱三门之一（གཞན་དབང་འདུས་བྱས་ཀྱི་ཆོས་དང་ཇི…སྲིད་འགྲོགས་པ་དེ་སྲིད་དུ་སྡུག་བསྔལ་ཡིན་ནོ་ཞེས…སྤོང་བར་བྱེད་པ། རྣམ་ཐར་སྒོ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

སྨོན་ཚོགས། 传大小召。旧时藏历正月上旬和二月下旬在拉萨大昭寺举行的大召法会和小召法会的简称（ལྷ་ལྡན་སྨོན་ལམ་དང་ཚོགས་མཆོད…ཀྱི་བསྡུས་མིང་།）。

སྨོན་ལམ་གྱི་ཕར་ཕྱིན། 愿波罗蜜多。发愿生生世世随生何处，皆不舍弃菩提心，愿为一切有情修行波罗蜜多，永不中断（ཚེ་རབས་གར་སྐྱེས་ཀྱང་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དང་མི་འབྲལ……ཞིང་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་དུ་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྤྱོད་པ་རྒྱུན་མི་གཅོད་པར་གྱུར་ཅིག་ཅེས་སྨོན…ལམ་དུ་བཏབ་པའོ།）。

སྨོན་ལམ་ལྔ། 五种誓愿。即：发心誓愿（སེམས་བསྐྱེད་ཀྱི་སྨོན་ལམ།）、降生誓愿（སྐྱེ་བའི་སྨོན…ལམ།）、行境誓愿（སྤྱོད་ཡུལ་གྱི་སྨོན་ལམ།）、清净誓愿（ཡང་དག་པའི་སྨོན་ལམ།）和大誓愿（སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ།）。

སྨོན་ལམ་ཅན། 有愿。如有善根者（སྐལ་བཟང་ཅན་ལྟ་བུ།）。

སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ། 大愿法会，俗名传大召。藏历第七饶迥土牛年（རབ་བྱུང་བདུན་པའི་ས…གླང་ལོ།），公元1409年藏历正月，宗喀巴为了纪念释迦牟尼，在拉萨大昭寺里倡建一次宣扬佛教、发愿祈祷的宗教法会。宗喀巴圆寂后，曾中断了十九年，至二世达赖根敦嘉措时始又恢复，年年举行，成为常例。五世达赖洛桑嘉措时，开始在法会期间辩论佛经，从三大寺僧徒中选取头等格西，以选拔寺庙上层人物。

སྨོན་ལམ་གཏོར་རྒྱག 传大召送鬼。旧时，每逢藏历正月二十四日大愿法会结束时，举行的大规模送鬼仪式。参加者有噶丹赤巴、布达拉南杰扎仓和哲蚌寺阿巴扎仓的僧侣，以及扮演蒙古古装骑士数百名等（སྔར་ཧོར་ཟླ་དང་པོའི་ཚེས་ཉེར་བཞི་ཉིན་སྨོན་མཇུག་གཏོར་ཟོར……འཐེན་པའི་བྱེད་སྒོ། བྱེད་སྒོར་གཞུག་མཁན་གྲས་སུ་དགའ་ལྡན་ཁྲི་པ་དང་། རྩེའི་རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་། འབྲས་སྤུངས་སྔགས་པ་གྲྭ་ཚང་། སོག་ཆས་གྲས་པའི་རྟ་པ་བརྒྱ་ཕྲག་ཁ་ཤས་བཅས་ཡོད།）。

སྨོན་ལམ་རྣམ་བཞི། 四大法会。分别为祈愿法会（མཉན་ཡོད་ཆོ་འཕྲུལ་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ།）、四月法会（ཟླ་བཞི་པའི་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ།）、三转法轮法会（ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བའི་སྨོན་ལམ…ཆེན་མོ།）、释迦牟尼降凡法会（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ…ལྷ་ལས་བབས་པའི་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ།）。青海塔尔寺在这四大法会期间，举行盛大的佛事活动，并成为塔尔寺及其周围僧俗人等的喜庆节日。故有"四大观景"之说。

སྨོན་ལམ་ཕྲག་བཅུ། 十大发愿。即：事奉一切佛和经忏发愿（རྒྱལ་བ་ཐམས་ཅད་ལ་མཆོད་པ……དང་རིམ་གྲོའི་སྨོན་ལམ།）、取佛法发愿（དམ་ཆོས་གཟུང་བའི་སྨོན་ལམ།）、去净土发愿（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་དུ་འགྲོ་བའི་སྨོན་ལམ།）、修菩萨一切行发愿（རྒྱལ་སྲས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཐམས་ཅད་བསྒྲུབ་པའི་སྨོན་ལམ།）、入世间一切界发愿（འཇིག

རྟེན་གྱི་ཁམས་ཐམས་ཅད་དུ་འཇུག་པའི་སྨོན་ལམ།)、净佛土发愿 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་སྦྱོང་བའི་སྨོན……ལམ།)、入大乘发愿 (ཐེག་པ་ཆེན་པོར་འཇུག་པའི་སྨོན་ལམ།)、一切行有义发愿 (སྤྱོད་པ་ཐམས་ཅད་དོན་ཡོད་པའི་སྨོན་ལམ།)、不断修大乘发愿 (ཐེག་ཆེན་རྒྱུན་མི་འཆད་པའི་སྨོན་ལམ……ཆེན་པོ།)。

སྨོན་ལམ་ལ་དབང་བ། 愿自在。随心所欲应时出现于佛土中成正等觉自在。为菩萨十自在之一 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་དང་དུས་གང་དུ་ཅི………དགའ་བར་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ………ཀུན་ཏུ་སྟོན་པ། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་དབང་བཅུའི་ནང་ཚན་ཞིག)。

སྨོན་སེམས་ཀྱི་བསླབ་བྱ་ལྔ། 愿心五学。即：念发心功德 (སེམས་བསྐྱེད་ཀྱི་ཕན་ཡོན་དྲན་པ།)、发愿六答 (ལན་དྲུག་བསྐྱེད་པ།)、不弃众生 (སེམས་ཅན་བློས་མི་སྤོང་བ།)、积蓄资粮 (ཚོགས་གཉིས་བསོག་པ།)、断四种黑法学四种善法 (ནག་ཆོས་བཞི་སྤོང་ཞིང་དཀར་ཆོས་བཞི་ལ་སློབ……པ།)。

སྨོན་སེམས་བསྐྱེད་པ། 发愿心。常悔七支 (རྒྱུན་བཤགས་ཡན་ལག་བདུན།) 之一。

〔དམྱ〕

དམྱལ་ཁམས། 地狱。指冷热地狱而言 (ཚ་དམྱལ་དང་གྲང་དམྱལ་གྱི་ཁམས་ལ་ཟེར།)。

དམྱལ་ཁམས་བཅོ་བརྒྱད། 十八地狱。即：八热地狱 (ཚ་དམྱལ་བརྒྱད།)、八寒地狱 (གྲང་དམྱལ་བརྒྱད།)、独一地狱 (ཉེ་ཚེ་བ།)、近边地狱 (ཉེ་འཁོར་བ།)。

དམྱལ་གནས་བཅོ་བརྒྱད། 十八地狱。同དམྱལ་ཁམས་བཅོ་བརྒྱད། 条。

དམྱལ་བ། 地狱，六道中恶道之一。佛教说有八热地狱 (ཚ་བའི་དམྱལ་བ་བརྒྱད།) 和八寒地狱 (གྲང་བའི་དམྱལ་བ་བརྒྱད།) 等各种地狱。

དམྱལ་བ་བརྒྱད། 八地狱。即：烧地狱 (གསེག་མ།)、沙地狱 (བྱེ་མ།)、泥地狱 (འདམ་རྫབ།)、烟地狱 (དུ་བ།)、火地狱 (མེ།)、暗地狱 (མུན་པ་ཆེ།)、大呼地狱 (ངུ་འབོད་ཆེ།) 和金刚焰地狱 (རྡོ་རྗེའི་མེ་ལྕེ།)。居于地轮的下半至火轮下半之间。

དམྱལ་བ་བཞི། 四大地狱。即：热地狱 (ཚ་དམྱལ།)、寒地狱 (གྲང་དམྱལ།)、近边地狱 (ཉེ་འཁོར།) 和独一地狱 (ཉེ་ཚེ་བ།)。

〔སྨྱ〕

སྨྱན་བྱེད་པའི་ལྷག་མ། 作媒嫁。十三僧残中为贪欲有情所犯五种重罪之一。谓经过三次说媒，使先不相好的男女相爱而行淫欲事 (དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་ལས། སེམས་ཅན་ལ་ཆགས་པ་ལས་གྱུར་པའི་ལྷག་མའི་ནང་གསེས། འཕྲིན་ལན་གསུམ་བསྐྱལ་བའི་སྒོ་ནས་སྔར་མི་མཐུན……པའི་སྐྱེས་པ་དང་བུད་མེད་འཁྲིག་པ་བརྟེན་པ་ལ………མཐུན་པར་སྦྱོར་བའོ།)。

སྨྱུང་གནས། 娘乃节，禁食斋。农历四月十五日和九月二十二日为"守斋"的日子。此日，佛教徒不吃饭、不说话，以修苦行。

སྨྱུང་གནས་འཛིན། 主持娘乃节。遇娘乃守斋之日，过去常以村或院落为单位轮流担任。主持者在娘乃节的第二天，按习惯请全村吃蕨麻饭 (གྲོ་འབྲས།)，喝酸奶，饭后又将公款 (སྤྱི་རྫས།) 移交给下届主持者 (སྤྱིན་བདག)。

སྨྱུང་གནས་སྨྱུང་། 守斋。佛教徒在娘乃节那天，断绝饮食以修苦行。参看སྨྱུང་གནས། 条。

〔སྨྲ〕

སྨྲ་བ་རྣམ་པར་ངེས་པ་བདུན། 七种说决定。即：语（སྨྲ་བ།）、语判决（སྨྲ་བའི་ཞལ་ཆེ་བ།）、语依止（སྨྲ་བའི་གཞི།）、语饰（སྨྲ་བའི་རྒྱན།）、语决断（སྨྲ་བ་ཆད་པས་བཅད་པ།）、从语生（སྨྲ་བ་ལས་འབྱུང་བ།）、珍爱语法（སྨྲ་བ་ལ་གཅེས་སྤྲས་བྱེད་པའི་ཆོས།）。

སྨྲ་བའི་རྒྱལ་པོ། 语王。文殊菩萨之异名（འཇམ་པའི་དབྱངས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

སྨྲ་བའི་ལྷ། 语神。文殊菩萨之异名（འཇམ་པའི་དབྱངས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

སྨྲ་བའི་ལྷ་མོ། 善言天女。妙音佛母之异名（དབྱངས་ཅན་མའི་མཚན་ཞིག）。

ཙ་རི། 杂日山。西藏珞隅（ལོ་ཡུལ། ）地区一山名。十二世纪末，藏传佛教噶举派（བཀའ་…བརྒྱུད་པ། ）藏巴甲热·益西多杰（གཙང་པ་རྒྱ་རས་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ། ）始说此山为佛教密宗胜乐金刚（བདེ་མཆོག་རྡོ་རྗེ། ）圣地。首创每逢猴年（སྤྲེལ་ལོ། ）前往巡礼之例，规模相当大，有时几达数十万人，称杂日巡礼。

ཙཱ་རུའི་བཟའ་བ། 法筵，素供。开光时，所用的未涂染红色的供神食品（རབ་གནས་སྐབས་སུ་…འབུལ་རྒྱུའི་དཀར་གསུམ་གྱི་བཤོས་བུ། ）。

ཙན་དན་གྱི་སྒྲོལ་མ་རང་བྱུང་། 旃檀度母像。传说此像是从一棵旃檀树中天然生成。藏王松赞干布时，由尼泊尔公主（བལ་བཟའ་ཁྲི…བཙུན། ）带至西藏，后供在小昭寺（ར་མོ་ཆེ། ）中。参看སྐུ་ངོ་མཚར་ཅན་གསུམ། 条。

ཙན་དན་ཇོ་བོ། 沉香佛像，旃檀觉阿佛像。用旃檀所造的释迦佛像（ཙན་དན་ལས་གྲུབ་པའི་སྐུ་བརྙན་ཞིག）。

ཙན་དན་མ་ཎིའི་གཟུངས། 《旃檀嘛呢陀罗尼》。据传拉托托赞普时，由天空降下的密咒书籍。

ཙནྡྲ་གུཔྟ། （梵）旃陀掘多。月护，印度一佛学家，著有《文殊师利智慧轮成就法》（ཟླ་བ་སྲུང་བ་སྟེ། རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཞིག་ཡིན་པ། དེས་འཇམ་དཔལ་དབྱངས་ཤེས་རབ་འཁོར་ལོའི་སྒྲུབ་ཐབས་ཞེས་པ་བརྩམས། ）。

ཙཎྜ་ལཱི། （梵）旃陀离。猛厉火。参看གཏུམ་མོའི་མེ། 条。

ཙཎྜ་ལཱི་གསུམ། 三种旃陀离。自性旃陀离，外猛烈火，诸法自性空（རང་བཞིན་ཙཎྜ་ལཱི་ཞེས་པ་…ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རང་བཞིན་སྟོང་པ་ཉིད་ཕྱིའི་…གཏུམ་མོ། ）；猛厉旃陀离，内猛烈火，脐轮短阿字（གཏུམ་མོ་ཙཎྜ་ལཱི་ཞེས་པ་ལྟེ་བའི་ཨ་ཐུང་ཉིད་ནང་གི་གཏུམ་མོ། ）；和合旃陀离，密猛烈火，一切深妙空性与极无变化大乐双运和合（ཁ་སྦྱོར་ཙཎྜ་ལཱི་ཞེས་པ་རྣམ་ཀུན་མཆོག་ལྡན་གྱི་སྟོང་ཉིད་དང་མཆོག་ཏུ་མི་འགྱུར་བའི་བདེ་ཆེན་ཁ་སྦྱོར་ཟུང་དུ…འཇུག་པ་ཉིད་གསང་བའི་གཏུམ་མོ། ）。

ཙཪྻཏནྟྲ། （梵）咱里耶特罗。行续。参看སྤྱོད་རྒྱུད། 条。

ཙཱུཌཔནྠཀཿ། （梵）注荼半托迦。参看ལམ་ཕྲན་བསྟན། 条。

ཚནྡ། （梵）阐那陀，阐陀。喜乐。释迦牟尼佛弟子中六群比丘之一（འདུན་པ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་དྲུག་སྡེའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཙིནྟ་རིན་ཆེན་གཞལ་ཡས་ཁང་། 如意珍宝越量宫。苯教徒认为此宫中有八瓣脉（རྩ་འདབ་…བརྒྱད། ），其中央有五种精汁（དྭངས་མ་ལྔ། ），精汁中有五智（ཡེ་ཤེས་ལྔ། ），如彩球缠裹，

五智中有苯身（བོན་སྐུ། ）光圈。此光体空（ངོ་བོ་སྟོང་པ། ），不落于常（རྟག་པར་མ་སོང་། ），了了光明，不落于断（རིག་ཅིང་གསལ་བས་ཆད་པར་མ་སོང་། ），没有任何不缘虑的地方。

ཙཱི་བ་རི། （梵）支伐罗。三法衣。参看ཆོས་གོས་རྣམ་གསུམ། 条。

ཙུང་མེན། （汉）宗门。心要宗，又称为宗门，指禅宗，实义与噶举派相同，即属于大手印的传承（སྙིང་པོ་དོན་གྱི་བརྒྱུད་པ་འདི་ལ་ཙུང་མེན……ཞེས་ཟེར་ཞིང་། དོན་ལ་བོད་ཀྱི་བཀའ་བརྒྱུད་པ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་པ་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་བརྡའི་བརྒྱུད་པ་ཡིན་པར་སྣང་། ）。

ཙེ་ཏྲ། （梵）制多。佛塔，参看མཆོད་རྟེན། 条。

ཙོང་ཁ། 宗喀。青海省湟中县一地名（མཚོ་སྔོན་ཞིང་ཆེན་ཏོང་ཀྲང་རྫོང་གི་ས་གནས་ཤིག་གི་མིང་། ），系藏传佛教格鲁派的创始人宗喀巴（ཙོང་ཁ……པ། ）的诞生地。

ཙོང་ཁ་པ་བློ་བཟང་གྲགས་པ། 宗喀巴·洛桑扎巴（1357——1419）。青海省湟中县宗喀地方人。藏传佛教格鲁派的创始人。1363年，七岁出家为僧。1372年，十六岁动身去西藏，博学显密经典。三十八岁以后，致力于进行宗教改革。著述甚多，主要有《菩提道次第广论》、《密宗道次第广论》等等。1409年在拉萨大昭寺举办祈愿大法会（སྨོན་ལམ་ཆེན་པོ། ），后来一年一度在拉萨举行的传召大会就从此开始。同年倡建噶丹寺（དགའ་ལྡན་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་གླིང་། ），并住此寺收徒传法，形成格鲁派（དགེ་ལུགས་པ། ）。其主要弟子有甲曹杰（རྒྱལ་ཚབ་རྗེ། 1364——1432，第一代噶丹赤巴）、克珠杰（མཁས་གྲུབ་དགེ་ལེགས……དཔལ་བཟང་། 1385——1438，第一世班禅）、根敦珠（དགེ་འདུན་གྲུབ། 1391——1474，被尊为第一世达赖）等人。

〔གཙ〕

གཙང་ཁང་། 1.净室，佛堂（ལྷ་ཁང་། ）。2.后殿。寺院大殿后面的内殿（འདུ་ཁང་ཕྱག་གི་རྗེན……ཁང་། ）。

གཙང་འགྲམ་ལྷ་ཁང་། 藏扎木寺。据传为吐蕃赞普松赞干布时创建的镇压罗刹女妖右臂一寺庙名（སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐབས་བཏབ་པའི་……སྲིན་མོའི་དཔུང་གཡས་པ་གནོན་པའི་ལྷ་ཁང་ཞིག），在今西藏日喀则县境。

གཙང་ཉང་སྟོད་གཤེན་རྒྱུར་སྐྱ་དགའ། 藏娘堆辛古鲁伽。据载此人于朗达玛灭法以后，在卫地（དབུས། ）苯教胜地达域卓拉（དར་ཡུལ་སྒྲོ་ལག）将大量佛经改为苯经。如将广品二万五千颂改为康穹（ཁང་ཆུང་། ），将抉择分（瑜伽师地 གཏན་ལ་འབབ་པ། ）改为苯经（བོན……མདོ། ）；将五部大陀罗尼（གཟུངས་སྡེ་ལྔ། ）改为白黑龙经（ཀླུ་འབུམ་དཀར་ནག）。别立各种不同之名相及诠释，标其异于佛教。之后，又有穹波（ཁྱུང་པོ། ）苯教徒，亦改窜很多佛经。藏娘堆（གཙང་ཉང་སྟོད། ）是一地名。

གཙང་གནས་རིགས་ལྔ། 五净居天。佛书所说四静虑中一类天界。参看གཙང་མའི་གནས་ལྔ། 条。

གཙང་པ་རྒྱ་རས་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ། 藏巴甲热·益西多吉（意译慧金刚）。藏历第三饶迥铁蛇年（རབ་བྱུང་གསུམ་པའི་ལྕགས་མོ་སྦྲུལ་ལོ། 公元1161年），出生于后藏江孜地方（གཙང་ཉང……སྟོད་ཁྲ་ལའི་ཡུལ། ）。二十二岁到那浦寺从岭热·白玛多吉（གླིང་རས་པད་མ་རྡོ་རྗེ། 意译莲花金刚）受戒学法。四十六岁在拉萨河畔囊木地方（གནམ་གྱི་གུ། ）建珠寺（འབྲུག་དགོན་པ། ），首

创藏传佛教徒围饶杂日山巡礼之例。藏历第四饶迥铁羊年（རབ་བྱུང་བཞི་པའི་ལྕགས་མོ་ལུག་ལོ། 公元1211年）逝世，享年51岁。

གཙང་ལ་བདུན་བརྒྱུད། 后藏七代。指甲曹杰（རྒྱལ་ཚབ་རྗེ།）、克珠杰（མཁས་གྲུབ་རྗེ།）、夏鲁巴·列巴坚参（ཞྭ་ལུ་པ་ལེགས་པ་རྒྱལ་མཚན།）、洛智曲迥（བློ་གྲོས་ཆོས་སྐྱོང་།）、巴索·却吉坚参（བ་སོ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན།）、洛智登巴（བློ་གྲོས་བརྟན་པ།）、孟浪白瓦（སྨོན་ལམ་དཔལ་བ།）。此七人均系后藏人，为宗喀巴逝世后，依次继任噶丹赤巴者（དགའ་ལྡན་ཁྲི་པ་བྱེད་མཁན།）。

གཙང་པ་རིན་པོ་ཆེ། 藏巴仁波切。名不动金刚（མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ།），系甲域瓦弟子，精通四部密宗。曾住持甲域寺和洛寺。1137年生于后藏，故名藏巴仁波切。1221年逝世，享年85岁。

གཙང་པར་སྤྱོད། 净行，梵行，持戒（ཚངས་སྤྱོད་དམ་ཚུལ་ཁྲིམས།）。

གཙང་སྤྱོད། 净行。行为纯正（གཙང་པར་སྤྱོད་པའམ་རྣམ་པར་དག་པའི་སྤྱོད་པ།）。

གཙང་ཕུད། 新鲜供品（ཕུད་མ་ཉམས་པའི་མཆོད་པ།）。

གཙང་མ། 藏玛。赤德松赞（ཁྲི་ལྡེ་སྲོང་བཙན།）之长子。因喜爱佛法，青年时即出家为僧。后因佛苯之争，藏玛被逐出拉萨，流放外地。《贤者喜宴》说流放到门隅（མོན་ཡུལ།）地区。《红史》说流放到亚东（གྲོ་མོ།）《叶尔巴寺志》则说流放到上部阿里（མངའ་རིས……སྟོད་དུ་བཙུག）。

གཙང་མ་བཅུ་དྲུག 十六净法。即：(1)供养三宝（དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་གུས་པ།）；(2)修法（དམ་ཆོས་སྒྲུབ་པ།）；(3)尊敬父母（ཕ་མ་ལ་བཀུར་བ།）；(4)尊敬有学问者（ཡོན་ཏན་ཅན་ལ་གོང་དུ་བཀུར་བ།）；(5)尊重出身高贵者和老者（རིགས……མཐོ་དང་རྒན་ལ་ཞེ་དྲག།）；(6)有利于家乡（ཡུལ་ལ་ཕན་ཐོགས་པ།）；(7)心直（ཡིད་དྲང་བ།）；(8)向上等人学习（མི་ཡ་རབས་ལ་ལྟ་བ།）；(9)省吃俭用（ཟས་ནོར་ལ་སྤྱོད་ཤེས་པ།）；(10)报答恩人（དྲིན་ཅན་ལ་ལན་ལན།）；(11)不使用大斗小秤（བྲེ་སྲང་ལ་གཡོ་སྒྱུ་མེད་པ།）；(12)对人平等无嫉妒之心（ཀྱི་སྐྱོ་མས་ཤིང་ཕྲག་དོག་མེད་པ།）；(13)不听妇道之言（བུད་མེད་ཀྱི་ཁ་ལ་མི་ཉན……པ།）；(14)和蔼而善说（ངག་འཇམ་ཞིང་སྨྲ་མཁས་པ།）；(15)能负重而度量大（ཐེག་པ་ཆེ་ཞིང་བློ་ཁོག་ཡངས་པ།）；(16)忠于亲友（མཛའ་བཤེས་ལ་གཞུང་དྲང་བ།）。

གཙང་མའི་གནས། 净居天。色界第四禅中一天界名（བསམ་གཏན་བཞི་པའི་ལྷ་རིས་ཤིག）。

གཙང་མའི་གནས་ལྔ། 五净居天。色界第四静虑圣者所居五处。即：无烦天（མི་ཆེ་བ།）、无热天（མི་གདུང་བ།）、善现天（གྱ་ནོམ་སྣང……བ།）、善见天（ཤིན་ཏུ་མཐོང་བ།）、色究竟天（འོག་མིན།）。

གཙང་སྨྱོ་ཧེ་རུ་ཀ 藏宁黑如噶。《米拉日巴传》作者桑吉坚参的别名。参看ཙས་པའི་རྒྱན……ཅན། 条。

གཙང་རིས། 净居天（གནས་གཙང་མའི་ལྷ་གནས།）。色界第四静虑（第四禅）的五天，统名净居天。即：(1)无烦天（མི་ཆེ་བ།）；(2)无热天（མི་གདུང་བ།）；(3)善现天（གྱ་ནོམ་སྣང་བ།）；(4)善见天（ཤིན་ཏུ་མཐོང་བ།），(5)色究竟天（འོག་མིན།）。

གཙང་རིས་པ། 1.净天，净居种姓（གཙང་མའི་རིགས་སུ་གནས་པ།）。净居之天神。 2.白品者，乐

善者（དཀར་ཕྱོགས་པ། ）。

གཙུག་ཏོར་འཁོར་བསྒྱུར། 顶髻转轮忿怒明王（རིག་སྔགས་ཀྱི་ཁྲོ་རྒྱལ་ཞིག）。

གཙུག་ཏོར་ཅན། 顶髻佛，尸弃佛（སངས་རྒྱས་གཙུག་ཏོར་ཅན། ）。七佛之第二佛。

གཙུག་ཏོར་གདུགས་དཀར་ཅན། 1.《白伞盖殊胜成就经》（གདུགས་དཀར་མཆོག་གྲུབ་མ། ）。 2.顶髻白伞盖佛母。该经中所说一天女名（དེ་ལས་གསུངས་པའི་ལྷ་མོ་ཞིག）。

གཙུག་ཏོར་དྲི་མེད་ཀྱི་སྒྲུབ་ཐབས། 《无垢顶修法》。为阿底峡所著（ཇོ་བོ་རྗེས་མཛད་པ། ）。

གཙུག་ཏོར་དྲི་མེད་ཀྱི་གཟུངས། 《离垢佛母陀罗尼》。在塔像装藏时，用以包卷经咒文的陀罗尼。

གཙུག་ཏོར་ཆེ་ལྔ། 五部宝髻。即：白伞宝髻（གཙུག་ཏོར་གདུགས་དཀར། ）、无垢宝髻（གཙུག་ཏོར་དྲི་མེད། ）、殊胜宝髻（གཙུག་ཏོར་རྣམ་རྒྱལ། ）、闪光宝髻（གཙུག་ཏོར་འབར་བ། ）、金刚橛宝髻（གཙུག་ཏོར་ཕུར་བུ། ）五部。

གཙུག་ཏོར་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་གཟུངས། 《尊胜佛母陀罗尼》。在塔像装藏时，用以包卷经咒文的陀罗尼。

གཙུག་ཏོར་རྣམ་རྒྱལ་མ། 顶髻尊胜佛母。《尊胜佛母陀罗尼》经中所说一佛母名（རྣམ་རྒྱལ་མའི་……གཟུངས་ལས་གསུངས་པའི་ལྷ་མོ་ཞིག）。

གཙུག་ཕུད་ལྔ་པ། 五顶髻者。文殊菩萨的异名（འཇམ་དབྱངས་ཀྱི་མཚན། ）。

གཙུག་ལག 经藏，经典（སྡེ་སྣོད་དམ་གསུང་རབ། ）。

གཙུག་ལག་ཁང་། 经堂，寺庙（གཙུག་ལག་སྡེ་སྣོད་གསུམ་གྱི་ཁང་པའམ་རྟེན་གསུམ་གནས་ཡུལ། ）。

གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན། 大寺部。小乘上座部之一分部（ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་གནས……བརྟན་པའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་ན་གནས་པའི་སྡེ། 大寺住部，法胜部。参看གནས་བརྟན་པ་གསུམ། 条。

གཙུག་ལག་གི་གདོན་བཅུ། 经典十魔。即：东方寻香魔（ཤར་ཕྱོགས་དྲི་ཟའི་གདོན། ）、东南火神魔（ཤར་ལྷོ་མེ་ལྷའི་གདོན། ）、南方阎罗魔（ལྷོ་ཕྱོགས་གཤིན་རྗེའི་གདོན། ）、西南罗刹魔（ལྷོ་ནུབ་སྲིན་པོའི་གདོན། ）、西方龙魔（ནུབ་ཕྱོགས་ཀླུའི་གདོན། ）、西北风神魔（ནུབ་བྱང་རླུང་ལྷའི་གདོན། ）、北方夜叉魔（བྱང་ཕྱོགས་གནོད་སྦྱིན་གྱི་གདོན། ）、东北自在成就魔（བྱང་ཤར་དབང་ལྡན་གྱི་གདོན། ）、上方天魔（སྟེང་ཕྱོགས་ལྷའི་གདོན། ）、下方地祇魔（འོག་ཕྱོགས་ས་བདག་གི་གདོན། ）。

གཙུག་ལག་བཞི། 四部论著。即：《禳灾明论》（སྲིད་སྲུང་། ）、《赞颂明论》（ངེས་བརྗོད། ）、《祠祀明论》（མཆོད་སྦྱིན། ）、《歌咏明论》（སྙན་ཚིག）。此乃古印度宗教和文艺等四类著述的汇编。

གཙུག་ལག་གསུམ། 三藏（སྡེ་སྣོད་གསུམ། ）。佛教经典的总称。“藏”的原意是盛放东西的竹箧，佛教徒用以概括全部佛教典籍，意近“全书”。共分三个部分：经藏（མདོ་སྡེ། ）、律藏（འདུལ་བ། ）和论藏（མངོན་པ། ）。

གཙོ་བོ། 自性。这是古译，按藏文有首要或主体的意思。作为佛教术语，应沿用旧译。又写作“གཙོ་བོ་ཙ་བའི་རང་བཞིན། ”。参看ཤེས་བྱ……ཉེར་ལྔ། 条。

གཙོ་བོ་པ། 主尊派。古印度外道一派别名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་། ）。

〔བཙ〕

བཙན་ཁང་ཆེན་མོ། 护法神殿。寺院专供护法神

的殿堂（ཆོས་སྐྱོང་སྲུང་མ་རྣམས་གནས་པའི་རྟེན་……ཁང་།）。

བཙན་རྒོད། 山妖。山野中一类妖怪（མི་མ་ཡིན་གྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག）。

བཙན་ཐང་སྒོ་བཞི། 赞塘郭希。西藏山南泽当（རྩེ་ཁའི་རྩེད་ཐང་།）附近一寺庙名，传说是聂赤赞普（གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ།）聚会部落酋长的地方。

བཙལ་ཀྱང་མ་རྙེད་པའི་སྡུག་བསྔལ། 求不得苦。为八苦之一（སྡུག་བསྔལ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。所欲得者，求而不得，心生忧苦（འདོད་པའི…དངོས་པོ་བཙལ་ཀྱང་མ་རྙེད་པའི་སྡུག་བསྔལ།）。

བཙུན་ཆུང་། 小沙弥。未成年出家的男子。

བཙུན་པ། 出家人，圣者，尊者，大德。对受持佛教戒律的出家人的敬称（སྒོ་གསུམ་གྱི་ཀུན་སྤྱོད…ཞི་ཞིང་དུལ་བའི་གྲྭ་པའི་ཞེ་ས།）。

བཙུན་པ་ཁྲིམས་མེད། 不守宗教戒律的出家人（གྲྭ་པ་སྡོམ་པ་མི་སྲུང་མཁན།）。

བཙུན་པ་བུད་མེད། 尼姑。出家女子（རབ་བྱུང་མ།）。同བཙུན་མ། 条。

བཙུན་པ་ར་ཏ། 净行罗多，妙爱。印度佛教小乘说喻部一论师（ཉན་ཐོས་ཀྱི་ནང་གསེས་དཔེ……སྟོན་སྡེ་པའི་སློབ་དཔོན་ཞིག）。

བཙུན་པ་བསླབ་པ་རྒན་པ། 戒腊长者。受戒年数较久的僧徒（སྡོམ་པ་སྔོན་ལ་བླངས་པའི་གྲྭ………པ།）。

བཙུན་པ་བསླབ་པ་གཞོན་པ། 戒腊幼者。受戒年数较短的僧徒（སྡོམ་པ་རྗེས་ལ་བླངས་པའི་གྲྭ………པ།）。

བཙུན་པར་བྱ་བ། 祭祀、供养之异名（བཀུར་སྟི་དང་མཆོད་པའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

བཙུན་པོ། 出家人。受持佛教戒律的出家人（ཚུལ་ཁྲིམས་ལྡན་པའི་མི།）。

བཙུན་མ། 尼姑。受持佛教戒律的出家女子（རབ་བྱུང་མ།）。

བཙུན་མ་ཕབ་པ། 破尼。奸污比丘尼（མོ་བཙུན་བཀའ་ཕབ་པ།）。

〔རྩ〕

རྩ། 脉道。密乘所说气、脉、明点三者中之脉道，主要以脉瓣结成轮辐的形式，存在于体内顶门及至私处等部位（རྒྱུད་ལས་གསུངས་པའི་་རྩ་ཐིག་རླུང་གསུམ་གྱི་ནས་བྱེ་བའི་རྩ་ནི་གཙོ་བོ་དང་་འདབ་མའི་ཚུལ་གྱིས་སྤྱི་བོ་ནས་གསང་གནས་སོགས་་སུ་འཁོར་ལོའི་རྣམ་པར་གནས་སོ།）。

རྩ་འཁོར་ལྔ། 五大脉轮。参看རྩ་འཁོར་དྲུག 条。

རྩ་འཁོར་དྲུག 六大脉轮。即：顶间大乐轮（སྤྱི་བོ་བདེ་ཆེན་གྱི་འཁོར་ལོ།），喉间受用轮（མགྲིན་པ་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་འཁོར་ལོ།），心间正法轮（སྙིང་ག་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ།），脐间变化轮（ལྟེ་བ་སྤྲུལ་པའི་འཁོར་ལོ།），私处护乐轮（གསང་གནས……བདེ་སྐྱོང་གི་འཁོར་ལོ།），末尼中心轮（ནོར་བུའི་དབུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ།）。除去末尼中心轮，又称五大脉轮（རྩ་འཁོར་ལྔ།）。

རྩ་འཁོར་བཞི། 四脉轮。即：顶间大乐轮（སྤྱི་བོ་བདེ་ཆེན་གྱི་འཁོར་ལོ།），喉间受用轮（མགྲིན་པ་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་འཁོར་ལོ།），心间正法轮（སྙིང་ག་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ།），脐间变化轮（ལྟེ་བ་སྤྲུལ་པའི་འཁོར་ལོ།）。

རྩ་འཁོར་གསུམ། 三脉轮。即：顶间大乐轮（སྤྱི་བོ་བདེ་ཆེན་གྱི་འཁོར་ལོ།），喉间受用轮（མགྲིན་

པ་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་འཁོར་ལོ། ），心间正法轮（སྙིང་ག་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། ）。

རྩ་འགྲེལ་རླུང་གི་སྤུ་གྲི། 《本释风刃论》。苯教经典名。

རྩ་སྒོ་ལྔ། 五根本门。即：头顶大乐轮（སྤྱི་གཙུག་བདེ་ཆེན་འཁོར་ལོ། ），喉间受用轮（མགྲིན་པ་ལོངས་སྤྱོད་འཁོར་ལོ། ），心间正法轮（སྙིང་ག་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། ），脐间火猛轮（ལྟེ་བ་གཏུམ་མོའི་འཁོར་ལོ། ），私处护乐轮（གསང་གནས་བདེ་སྐྱོང་འཁོར་ལོ། ）。

རྩ་རྒྱུད། 根本续。密宗无上瑜伽部佛经之一种（གསང་སྔགས་བླ་མེད་རྒྱུད་སྡེའི་རྩ་རྒྱུད། ）。又：《文殊根本续》一书的略称。

རྩ་རྒྱུད་ཀྱི་ཊཱི་ཀ 《密集本续释疏》。俄·尼玛僧格（རྔོག་ཉི་མ་སེང་གེ། ）著。

རྩ་རྒྱུད་ཀྱི་ཊཱི་ཀཱ་སྦས་དོན་ཀུན་གསལ། 《根本续疏普显秘义》。又写作རྩ་རྒྱུད་ཀྱི་ཊཱི་ཀ་སྦ་དོན་ཀུན་གསལ། ，是一部有关胜乐的修行法之书，宗喀巴（ཙོང་ཁ་པ། ）著。

རྩ་རྒྱུད་ཀྱི་དུམ་བུ་བཞི། 本续四品。密乘瑜伽部根本经四品。即：金刚界、三界尊胜、净治恶趣和成就所作（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་རྩ་རྒྱུད་ཀྱི……དུམ་བུ་བཞི་སྟེ། རྡོར་དབྱིངས་དང་། ཁམས་གསུམ་རྣམ་རྒྱལ་དང་། ངན་སོང་སྦྱོང་བ་དང་། དོན་གྲུབ་རྣམས་སོ། ）。

རྩ་རྒྱུད་ལེའུ་འབུམ་པ། 《十万本续》。即广本胜乐根本续名（བདེ་མཆོག་རྩ་རྒྱུད་རྒྱས་པ། ）。

རྩ་སྐྱེ་མོ། 杂杰莫。藏传佛教噶当派创始人仲敦巴（འབྲོམ་སྟོན། 1005—1064）的出生地，在今西藏堆垅德庆县境。

རྩ་བརྒྱུད་བླ་མ། 本师与祖师。本师是指给自已知识的上师，祖师是指上师的上师等上辈祖师（རྩ་བའི་བླ་མ་དང་བརྒྱུད་པའི་བླ་མ་སྟེ། རྩ་བའི་བླ་མ་ནི། རང་ལ་དངོས་སུ་ཡོན་ཏན་སློབ་མཁན་ལ་ཟེར། བརྒྱུད་པའི་བླ་མ་ནི། རང་གི་བླ་མ་དེའི་བླ་མ་སོགས་བླ་མ་གོང་མ་ཚོར་ཟེར། ）。

རྩ་སྔགས། 根本咒。密乘各本尊的根本真言（ཡི་དམ་རང་རང་གི་རྩ་བའི་སྔགས། ）。

རྩ་འཇུག་གི་རྣམ་བཤད། 《入中论疏》。宗喀巴（ཙོང་ཁ་པ། ）著。

རྩ་ཉོན། 根本烦恼。指六根本烦恼。即：贪（འདོད་ཆགས། ）、瞋（ཁོང་ཁྲོ། ）、慢（ང་རྒྱལ། ）、无明（མ་རིག་པ། ）、恶见（ལྟ་ལོག）、疑（ཐེ་ཚོམ། ）。

རྩ་ཉོན་བཅུ། 十根本烦恼。烦恼五非见和五见，总计为十见（ཉོན་མོངས་ཅན་གྱི་ལྟ་མིན་ལྔ་དང་ལྟ…བ་ལྔ་བཅས་བཅུའོ། ）。参看ལྟ་མིན་ལྔ། 条和ལྟ་བ་ལྔ། 条。

རྩ་ཉོན་དྲུག 六烦恼，六根本烦恼。五十一心所之一类。即：无明、贪、瞋、慢、疑、见（སེམས་བྱུང་ང་གཅིག་གི་ནང་གསེས་ཏེ། མ་རིག་པ་དང་། འདོད་ཆགས། ཁོང་ཁྲོ། ང་རྒྱལ། ཐེ་ཚོམ། ལྟ་བ་བཅས་དྲུག་གོ། ）。

རྩ་ལྟུང་། 根本堕罪。密乘律仪所说根本罪。律仪如大树之根，若善守护，则成生长一切道果功德之本；若不守护，则为生恶趣因及苦根本，未来生生世世由下堕下，故名根本堕（སྔགས་སྡོམ་གྱི་རྩ་བའི་ལྟུང་བ་སྟེ། ལྗོན་ཤིང་གི་རྩ་བ་ལྟར་བསྲུངས་ན་ལམ་དང་འབྲས་བུའི་ཡོན་ཏན……ཐམས་ཅད་བསྐྱེད་པའི་རྩ་བ་ཡིན་ཞིང་། མ་བསྲུངས་ན་ངན་འགྲོའི་རྒྱུ་དང་སྡུག་བསྔལ་གྱི་རྩ་བར་གྱུར་པའི་དབང་གིས་ཕྱི་མ་གནས་འོག་ནས་འོག་ཏུ་ལྟུང་བར……འགྱུར་བས་རྩ་ལྟུང་ཞེས་བྱའོ། ）。

རྩ་ལྟུང་བཅུ་བཞི། 十四根本堕罪。密乘应该戒

除的十四种报本罪行：欺凌金刚阿阇梨（རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་ལ་བརྙས་པ།）、违越善逝教言（བདེ་གཤེགས་བཀའ་ལས་འདས་པ།）、仇恨金刚弟兄（རྡོ་རྗེའི་སྤུན་ལ་འཁྲུ་བ།）、舍弃慈心（བྱམས་པ་འདོར་བ།）、遗弃菩提（བྱང་སེམས་འདོར་བ།）、诽谤佛法（ཆོས་ལ་སྨོད་པ།）、泄露秘密（གསང་བ་སྒྲོག་པ།）、损害肉体（ཕུང་པོ་ལ་བརྙས་པ།）、怀疑自性清净正法（རང་བཞིན་དག་པའི་ཆོས་ལ་ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ།）、对诸应行诛灭法者施行仁慈（མངོན་སྤྱོད་བྱ་བར་འོས་པའི་ཡུལ་ལ་བྱམས་པ།）、以分别心忖度远离名言妙法（མིང་དང་བྲལ་བའི་ཆོས་ལ་རྟོག་གེས་བློས་འཇལ་བ།）、破灭信众信心（དད་ལྡན་སེམས་སུན……འབྱིན་པ།）、不如法服用妙药（དམ་རྫས་ཇི……བཞིན་མི་བསྟེན་པ།）、詈骂智慧女性（ཤེས་རབ……མར་སྨོད་པ།）。

རྩ་ལྟུང་བཅོ་བརྒྱད། 十八根本堕罪。菩萨戒所说十八种无法忏悔的重罪。即：赞自毁他（བདག་བསྟོད་གཞན་སྨོད།）、不施法财（ཆོས……ནོར་མི་སྟེར་བ།）、不受悔谢责打他人（ཤད……སྦྱངས་མི་ལེན་ཞིང་གཞན་ལ་འཚོག་པ།）、诽谤大乘说似是法（ཐེག་ཆེན་སྤོང་ཞིང་དམ་ཆོས་འདྲར……སྣང་སྟོན་པ།）、窃夺三宝财物（དཀོན་མཆོག་གི་དཀོར་མ་བྱིན་པར་ལེན་པ།）、谤舍佛经（དམ……པའི་ཆོས་སྤོང་བ།）、逼凌僧侣（རབ་བྱུང་ལ……འཚེ་བ།）、造无间罪（མཚམས་མེད་བྱེད་པ།）、执邪恶见（ལོག་ལྟ་འཛིན་པ།）、毁灭城邑（གནས་འཇིག་པ།）、向非法器说甚深法（སྣོད་མིན་ལ་ཟབ་མོ་བཤད་པ།）、劝退大乘（ཐེག་ཆེན་ལས་བཟློག་པ།）、劝舍别解脱戒（སོ་ཐར་སྤོང……བ།）、诽谤小乘（ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ་ལ་སྐུར་བ……འདེབས་པ།）、妄说上人法（མི་ཆོས་བླ་མའི་རྫུན་སྨྲ་བ།）、收三宝财物（དཀོན་མཆོག་གི་དཀོར……བྱིན་པ་ལེན་པ།）、制立恶律（ཁྲིམས་ངན་འཆའ……བ།）和舍菩提心（བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་འདོར……བ།）。

རྩ་ལྟུང་བཞི། 四根本罪。即：非梵行（མི་ཚངས་སྤྱོད།）、不与取（མ་བྱིན་ལེན།）、妄语（རྫུན……སྨྲ་བ།）和杀生（སྲོག་གཅོད་པ།）。

རྩ་ཐིག 根线。密宗弹线之一种。密宗曼陀罗墙外之方形线（དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ར་བའི་ཕྱིའི་གྲུ་བཞི……ཐིག་སྟེ་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཐིག་འདེབས་ཚུལ་ཞིག）。

རྩ་མདུད་མི་གྲོལ་ཐབས་ལམ། 未开通脉结的方便道。据说身体的头部、喉部、心脏、肚脐和私处五部分均有脉结，在脉结未开通之前如实行就近女人就会堕入地狱。所谓方便道，即在所有脉结开通之后，把充沛的纯气集中起来而实行亲近女人，男女双修（ལུས་ཀྱི་སྤྱི་བོ……དང་། མགྲིན་པ། སྙིང་ཁ། ལྟེ་བ། གསང་གནས་བཅས་གནས་ལྔ་ཡི་རྩ་ལ་མདུད་པ་ཡོད་པས་དེ་མ་གྲོལ་གོང་དུ་བུད་མེད་བསྟེན་ཐབས་ཀྱི་ལམ་ལག……ལེན་ནི་རྩ་མདུད་ཡོངས་རྫོགས་གྲོལ་བའི་རྗེས་སུ་ཁྱབ་བྱེད་ཀྱི་རླུང་རྐྱང་པ་སྡུད་པའི་ཐབས་སུ་བུད་མེད……བསྟེན་ཐབས་ཀྱི་ལག་ལེན་ལ་ཟེར།）。

རྩ་གནས་འཁོར་ལོ་ལྔ། 五脉轮。四脉轮上加入在私处形成三十二瓣的护乐脉轮，共五脉轮（རྩ་གནས་འཁོར་ལོ་བཞིའི་སྟེང་དུ་གསང་གནས……བདེ་སྐྱོང་གི་འཁོར་ལོ་རྩ་འདབ་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས་ཅན་བསྣན་པའོ།）。

རྩ་གནས་འཁོར་ལོ་བཞི། 四脉轮。密乘所说由体内三主脉分出瓣状旁枝（གསང་སྔགས་སུ་གསལ……བ་ལྟར་རྩའི་གཙོ་བོ་གསུམ་ལས་གྱེས་པའི་རྩ་འདབ……རྣམས།）。即：在顶间形成三十二瓣的大乐

脉轮（སྤྱི་བོ་བདེ་ཆེན་གྱི་འཁོར་ལོ་རྩ་འདབ་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས། ）、在喉间形成十六瓣的受用脉轮（མགྲིན་པ་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རྩ་འདབ་བཅུ་དྲུག）、在心间形成八瓣的正法脉轮（སྙིང་ག་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རྩ་འདབ་བརྒྱད། ）、在脐间形成六十四瓣的变化脉轮（ལྟེ་བ་སྤྲུལ་བའི་འཁོར་ལོ་རྩ་འདབ་དྲུག་ཅུ་རྩ་བཞི། ）。

རྩ་བ་བཞི། 四根本罪。即：非梵行（མི་ཚངས་སྤྱོད། ）、不与取（མ་བྱིན་ལེན། ）、杀生（སྲོག་གཅོད། ）和妄语（རྫུན་སྨྲ། ）。佛教徒将此四者当作根本重罪。

རྩ་བ་ཤེས་རབ། 《根本中观颂般若》。《中论》的别名，龙树著。 全书依理分析论断般若经中正面所述空性，为甚深中观之见。 藏族高僧玛甲·强曲宗哲（རྨ་བྱ་བྱང་ཆུབ་བརྩོན་འགྲུས། ）也有此论著。

རྩ་བ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཊཱི་ཀ། 《根本智论释》。玛甲·强曲宗哲（རྨ་བྱ་བྱང་ཆུབ་བརྩོན་འགྲུས། ）著。彼为库译师多德坝（ཁུ་ལོ་ཙཱ་བ་མདོ་སྡེ་འབར། ）和克什米尔·杂雅阿南达（ཁ་ཆེ་ཛ་ཡ་ཨཱ་ནནྡ། ）两师的再传弟子。

རྩ་བ་ཤེས་རབ་ཀྱི་དོན་འགྲེལ། 《根本智论》。清辨（ལེགས་ལྡན་འབྱེད། ）著。

རྩ་བ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཚིག་འགྲེལ་ཚིག་གསལ། 《解根本论之明句论》。阇那阿兰陀著。

རྩ་བ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཚིག་འགྲེལ་ཤེས་རབ་སྒྲོན་མེ། 《解根本智论之文句般若灯论》。清辨论师著。

རྩ་བ་ཤེས་རབ་ཀྱི་བཤད་པ། 《根本智释论》。此论系克什米尔·达哇贡布（ཁ་ཆེ་ཟླ་བ་མགོན་པོ། 十一世纪时人）著。

རྩ་བ་གསུམ། 1.三尊。佛教密宗把上师（བླ་མ། ）、本尊（ཡི་དམ། ）、空行（མཁའ་འགྲོ། ）三者叫作三尊。2.三根本。即：发大菩提心（བྱང་ཆུབ་ཏུ་སེམས་བསྐྱེད་པ། ）、清净意乐（བསམ་པ་རྣམ་པར་དག་པ། ）和断除我所执（བདག་ཏུ་འཛིན་པ་དང་བདག་གིར་འཛིན་པ་ཡོངས་སུ་སྤོང་བ། ）。

རྩ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར། 根本道场。智慧光明轮圆具足的道场（གཞི་ལྷུན་གྲུབ་རྩ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཏེ། ཡེ་ཤེས་འོད་གསལ་གྱི་འཁོར་ལོ། ）。

རྩ་བའི་ཁ་དོག་བཞི། 四种根本颜色。即：青、黄、白、赤（སྔོ་སེར་དཀར་དམར། ）。佛书说此四色是一切颜色的根本。

རྩ་བའི་གྲུབ་མཐའ་བཞི། 根本四宗。佛教根本四宗。即：有部、经部（小乘二宗）、唯识宗、中观宗（大乘二宗）（བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ་དང་། མདོ་སྡེ་པ་ནི། ཐེག་དམན་གྲུབ་མཐའ་གཉིས། སེམས་ཙམ་པ་དང་དབུ་མ་པ་ནི་ཐེག་ཆེན་གྲུབ་མཐའ་གཉིས། ）。

རྩ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་དུམ་བུ་བཞི། 根本续四品。即：金刚界品、胜三界品和 调伏众生品、不空成就品（རྡོར་དབྱིངས་ཀྱི་དུམ་བུ་དང་། ཁམས་གསུམ་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་དུམ་བུ། འགྲོ་འདུལ་གྱི་དུམ་བུ། དོན་གྲུབ་ཀྱི་དུམ་བུ་སྟེ་བཞི། ）。

རྩ་བའི་ཆོས་དྲུག 根本六戒。正学女应守六戒。即：独身路行、入水游泳、接触男身、 与男同住、撮合婚姻和掩女伴过（དགེ་སློབ་མའི་བསྲུང་བྱ་དྲུག་སྟེ། གཅིག་པུར་ལམ་དུ་འགྲོ་བ་དང་། ཆུར་རྒལ་བ་དང་། སྐྱེས་པ་ལ་རེག་པ་དང་། དེ་དང་ལྷན་ཅིག་འདུག་པ་དང་། ཕོ་མོ་པན་ཚུན་སྨྱན་བྱས་པ་དང་། ཟླ་མོའི་ཉེས་པ་འཆབ་པ་སྤོང་བ་སྟེ་དྲུག་གོ། ）。

རྩ་བའི་ཉོན་མོངས་དྲུག 六根本烦恼。即：贪（འདོད་ཆགས། ）、瞋（ཁོང་ཁྲོ། ）、无明（མ་རིག་པ། ）、慢（ང་རྒྱལ། ）、疑（ཐེ་ཚོམ། ）和恶见

(སོག་ལྟ།)。六根本烦恼又叫六本惑，或六本烦恼，是大乘百法中之六大烦恼。

རྩ་བའི་དམ་ཚིག་བཞི། 四种根本誓词。上下四部共同作为根本的密乘四律仪。即：世间正见、归依三宝、发大菩提心和坛场灌顶(རྒྱུད་སྡེ་གོང་འོག་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཐུན་མོང་བའམ་རྩ་བར་…གྱུར་པའི་སྔགས་ཀྱི་སྡོམ་པ་བཞི་སྟེ། འཇིག་རྟེན་པའི་ཡང་དག་པའི་ལྟ་བ་དང་། དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ་དང་། བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོར་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་། དཀྱིལ་འཁོར་དུ་དབང་བསྐུར་བ་རྣམས་སོ།)。

རྩ་བའི་མདོ་གཉིས། 二根本经。即：比丘别解脱经(དགེ་སློང་པའི་སོ་ཐར་གྱི་མདོ།)和比丘尼别解脱经(དགེ་སློང་མའི་སོ་ཐར་གྱི་མདོ།)。

རྩ་བའི་སྡུག་བསྔལ་གསུམ། 三苦。三种根本大苦。即：苦苦(སྡུག་བསྔལ་གྱི་སྡུག་བསྔལ།)、坏苦(འགྱུར་བའི་སྡུག་བསྔལ།)和行苦(ཁྱབ་པ་འདུ…བྱེད་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ།)。

རྩ་བའི་སྡེ་པ་བཞི། 四根本部。同རྩ་བའི་སྡེ་བཞི། 条。

རྩ་བའི་སྡེ་བཞི། 四部根本。小乘四根本部。即：由阿罗汉大伽叶所传出者为大众部(མཁན་པོ་དགྲ་བཅོམ་པ་འོད་སྲུང་ཆེན་པོ་ནས་བརྒྱུད་པ་ཕལ…ཆེན་སྡེ་པ།)、罗睺罗所传出者为根本说一切有部(སྒྲ་གཅན་འཛིན་ནས་བརྒྱུད་པ་གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ།)、迦旃延尼子所传出者为上座部(ཀཱ་ཏྱཱ་ཡ་ན་ནས་བརྒྱུད་པ་གནས་བརྟན་པའི་སྡེ་པ།)和由邬波离所传出者为正量部(ཉེ་བར…འཁོར་ནས་བརྒྱུད་པ་མང་བཀུར་བའི་སྡེ་པ།)。

རྩ་བའི་བླ་མ། 根本喇嘛，根本上师。有两种含义。即：(1)从喇嘛处学得别解脱律仪、菩萨律仪、密宗律仪等三种律仪时，此喇嘛则为自己的根本上师(རང་ལ་སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་པ། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྡོམ་པ། གསང་སྔགས་ཀྱི་སྡོམ་པ་བཅས་གསུམ་ག་བླ་མ་དེའི་དྲུང་ནས་ཐོབ་པ་ཡིན་ན…བླ་མ་དེ་རང་ཉིད་ཀྱི་རྩ་བའི་བླ་མ་ཡིན།)。(2)僧人称自己曾跟随学习过佛法的喇嘛为根本喇嘛(རང་ཉིད་ཀྱིས་བླ་མ་དེ་ལ་ཆོས་མང་པོ་ཞུ་མྱོང་ན་བླ་མ་དེ་རང་ཉིད་ཀྱི་རྩ་བའི་བླ་མ་ཡིན།)。即把对自己灌顶(དབང་བསྐུར་བ།)、授经(རྒྱུད…བཤད་པ།)、传法(མན་ངག་གཏོང་བ།)的上师，称为根本上师。

རྩ་བའི་རོ་དྲུག 根本六味。即：甘(མངར་བ།)、酸(སྐྱུར་བ།)、苦(ཁ་བ།)、涩(བསྐ་བ།)、辛(ཚ་བ།)、咸(ལན་ཚྭ།)。佛书说此六味是一切味的根本。

རྩ་བའི་སེམས་སྡེ། 《根本心识部》。藏传佛教宁玛派大圆满三部之一(མན་ངག་རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་ནང་གསེས་ཤིག)。参看མན་ངག་རྫོགས་པ……ཆེན་པོ། 条。

རྩ་མི་མངོན་པའི་དཔེ་བྱད། 脉深不显。佛身八十种随好之一。如来悉心守护身语等业，正当活命，感得脉筋不露之好(སངས་རྒྱས་ཀྱི……དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ལུས་ལ་སོགས་པའི་ལས་དང་འཚོ་བ་རབ་ཏུ་བསྲུངས་པ་ཉིད་ཀྱིས་རྩ་མི་མངོན་པ།)。

རྩ་ཚིག 摄颂，嗢陀南。即根本文、正文(རྩ་བའི་ཚིག་དང་སྡོམ་ཚིག)。

རྩ་རླུང་ཐིག་ལེ་སྒོམ་པ། 修脉、气、明点。密乘修法之一种。

རྩ་ཤེ། 《中论》或《中观论》的简称(རྩ་བ་ཤེས་རབ་ཀྱི་བསྡུས་མིང་།)。龙树所著，青目注释，后秦鸠摩罗什汉译，共四卷。据称有五百颂，实际为四百四十六颂。内容主要讲"缘生性空"和"八不中道"的大乘佛教中观学说。注释

很多，主要有印度清辩著、唐波罗颇密多罗汉译《般若灯论释》十五卷； 印度安慧著、宋惟净等汉译《大乘中观释论》十八卷等。

རྩ་ཤེས། 《中观根本智论》。龙树（ཀླུ་སྒྲུབ། ）著。

རྩ་ཤེས་འགྲེལ་པ་བུ་དྷ་པཱ་ལི་ཏ། 《根本智论佛陀波黎多释》。佛护（སངས་རྒྱས་བསྐྱངས། ）著。

རྩ་གསུམ། 1.三脉。即左右中三脉（རོ་རྐྱང་དབུ་མའི་རྩ་གསུམ། ）。2.三根本。同 རྩ་བ་གསུམ། 条。

རྩ་གསུམ་ཀུན་འདུས། 三尊一体。藏传佛教密宗中，代表上师（བླ་མ། ）、本尊（ཡི་དམ། ）、空行（མཁའ་འགྲོ། ）三者的共同体。

རྩའི་གཙོ་བོ་གསུམ། 三主脉。密乘说，人体中央存在三条主要脉道，依傍脊椎，直贯体内，分为左中右三脉（རྒྱུད་ལས་ལུས་ཀྱི་དབུས་ན་རྩ······གཙོ་བོ་གསུམ་གནས་པར་གསུངས་པ་དེ་སྐལ་ཚིགས···ཀྱི་འདབས་འབྱོར་ན་ཡོད་དེ། རོ་མ། རྐྱང་མ། ཀུན་འདར་མའམ་དབུ་མ་ཞེས་བྱའོ། ）。

རྩལ་ཆེན་རྫོགས་པའི་རྣལ་འབྱོར། 全大勇观行。五观行之一。旧派密乘经典中说，最后道位之中，有学双运功德之力究竟完全，故名全大勇观行（རྣལ་འབྱོར་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། སྙིང་གཞུང་ནམས་སུ། མཐར་ལམ་དུ་སློབ་པའི་ཟུང་འཇུག་གི་ཡོན་ཏན་གྱི་རྩལ་མཐར་ཐུག་པ་རྫོགས་པའི་ཕྱིར་རྩལ་ཆེན་རྫོགས་པའི་རྣལ་འབྱོར་ཞེས་བྱའོ། ）。

རྩལ་དུ་འདོན་པའི་གཞུང་རི་ཆོས་ངེས་དོན་རྒྱ······མཚོ་བུ་བ། 《山法了义海论》。觉囊派（ཇོ་ནང་པ། ）第三代祖师堆布哇·喜饶坚参（དོལ་བུ་པ་ཤེས་རབ་རྒྱལ་མཚན། 1292—1361）著。

རྩིབས་བརྒྱད་ལྡན་པའི་འཁོར་ལོ། 八辐法轮。有说"具八法辐轮， 定具五分量纲"； 有说"纲量是一小分之五分之一， 十辐之轮亦同"（རྩིབས་བརྒྱད་ལྡན་པའི་འཁོར་ལོ་ནི། ཆ་ལྔ་ལྡན་པའི་སུ་ཁྱུད་ཅན། ཞེས་ཁ་ཅིག་འདོད་པ་བཀོད་དེ། ཆ་ཆུང་གཅིག་གི་ལྔ་ཆས་སུ་ཁྱུད་བྱེད་པ་ནི་རྩིབས་བཅུ་པ་ལ་ཡང་འདྲའོ། ）。

རྩེ་སློབ་བརྒྱད། 八高足。宁玛派三素之一，大素尔释迦琼内（ཟུར་པོ་ཆེ་ཤཱཀྱ་འབྱུང་གནས། 1002—1062）。他曾亲近过许多上师，其座下除有著名的四位高足弟子（རྩེ་མོ་བཞི། ）外，还有八高足弟子，他们是：洛若（ལོ་རོག），拉通·释迦甲（ལ་སྟོང་ཤཱཀྱ་རྒྱལ། ），达若（ཏ···རོག），杂喇嘛（རྩགས་བླ་མ། ），松巴旺楚（སུམ་པ་དབང་ཕྱུག ），沃贡（འོལ་སྒོམ། ），雍巴洛嘉（ཡུམ་པ་བློ་རྒྱ། ），恰顿南卡（ཆགས···སྟོན་ནམ་མཁའ། ）。

རྩེ་མོ། 1.顶，顶位。佛教四加行道之一（སྦྱོར་ལམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。 2.邬摩天女（ལྷ་མོ་ཨུ་མཱཿ）。 3.风神（རླུང་ལྷ། ）之异名。

རྩེ་མོ་སྣང་བ་མཆེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 顶相明增三摩地。加行位中已经证得暖相三摩地时，继复修习，先是心中明相，愈大愈明，比之从前信解感受更为显明（དྲོད་སྣང་བ་ཐོབ་པའི···ཏིང་ངེ་འཛིན་དེ་སྔར་ཡང་བསྒོམས་པས་སྔར་གྱི······སེམས་གསལ་སྣང་ཆེས་ཆེར་མཆེད། སྔར་ལས་ཡིད་ཆེས་པའི་མྱོང་བ་གསལ་པོ་བྱུང་བ། ）。

རྩེ་མོ་བཞི། 四位高足弟子。宁玛派三素尔之一，大素尔释迦琼内（ཟུར་པོ་ཆེ་ཤཱཀྱ་འབྱུང་གནས། 1002—1062）。他曾亲近过许多上师，其座下有四位高足弟子，他们是： 传称成为正见密意的高足弟子素尔穹·吉饶扎巴（ལྟ············དགོངས་ཀྱི་རྩེ་མོར་གྱུར་པ་ཟུར་ཆུང་ཤེས་རབ་གྲགས···

པ། 原名德协嘉吾哇བདེ་གཤེགས་རྒྱ་བོ་བ། 1014—1074）；成为讲说“幻化”的唯一高足弟子班南支寺的木雅琼内（སྒྱུ་འཕྲུལ་གྱི······བཤད་པ་ཕྱོགས་ཅིག་གི་རྩེ་མོར་གྱུར་པ་བན་ནམ་བྲིས་ཀྱི་མི་ཉག་འབྱུང་གནས། ）；成为知识的高足弟子惹萨寺的香桂穹哇（མཁྱེན་རྒྱའི་རྩེ་མོར་གྱུར་པ་ར་ཟའི་ཞང་འགོས་ཆུང་བ། ）；成为修行的高足弟子措涅寺的桑贡喜饶结波（སྒོམ་སྒྲུབ་ཀྱི་རྩེ······མོར་གྱུར་པ་འཚོ་ཉའི་བཟང་སྒོམ་ཤེས་རབ་རྒྱལ······པོ། ）。

རྩེ་མོའི་སྦྱོར་བ། 顶加行，至顶加行。慧度八事之一。依正等加行修习三智行相获得自在的大乘圣者瑜伽（ཤེར་ཕྱིན་དངོས་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ······རྒྱལ་ཞིག་སྟེ། རྩེ་མོར་ཕྱིན་པའི་སྦྱོར་བ་སྟེ། རྣམ་རྫོགས་སྦྱོར་བ་ལ་བརྟེན་ནས་མཁྱེན་གསུམ་གྱི་རྣམ་པ······བསྒོམ་པ་ལ་རང་དབང་ཐོབ་པའི་སྐབས་ཀྱི་སེམས······དཔའི་རྣལ་འབྱོར། ）。

རྩེ་མོའི་སྦྱོར་བའི་ཆོས་བརྒྱད། 顶加行八法。般若七十义之四加行三十六法中标志顶加行之八法：暖顶加行、顶顶加行、忍顶加行、世第一顶加行、见道顶加行、修道顶加行、无间顶加行、应遣邪行（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུ་ལས······སྦྱོར་བ་བཞིའི་ཆོས་སོ་དྲུག་གི་ནང་ཚན་རྩེ་མོའི་སྦྱོར······བ་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བརྒྱད་ནི། དྲོད་རྩེ་སྦྱོར་དང་། རྩེ་མོའི་སྦྱོར་དང་། བཟོད་པའི་རྩེ་སྦྱོར་དང་། ཆོས་མཆོག་རྩེ་སྦྱོར་དང་། མཐོང་ལམ་རྩེ་སྦྱོར་དང་། སྒོམ་ལམ་རྩེ་སྦྱོར་དང་། བར་ཆད་མེད་པའི་རྩེ་སྦྱོར་དང་། བསལ་བྱ་ལོག་སྒྲུབ་བཅས་བརྒྱད་དོ། ）。

རྩེ་མོའི་རྩེ་སྦྱོར། 顶位顶加行。智度七十义之一。加行道顶位所属，摄集修习辗转向上增胜之一分（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང······གསེས། བསྡུས་སྒོམ་རབ་ཏུ་གྱུར་པ་གོང་དུ་རྣམ་པར་འཕེལ་བའི་ཆ་གང་ཞིག་སྦྱོར་ལམ་རྩེ་མོས་བསྡུས······པའོ། ）。

རྩེ་ཚོགས་པའི་དགོན་པ། 则措巴寺。一古寺名。在今西藏乃东（སྣེ་གདོང་། ）县境内。公元十一世纪四十年代，佛学家舍利波扎应当时阿里古格王拉德邀请来至前藏创建此寺。

རྩེ་ཞྭ། 尖帽。僧众集会时所戴形如鸡冠状之帽（གྲྭ་པའི་ཚོགས་ཞྭ་བྱ་བཅེ་མས་མ། ）。

རྩེ་གསུམ། 三叉矛，毗那夜迦。护法大黑天及本尊胜乐金刚的武器。

རྩེ་གསུམ་ཅན། 具三尖。大自在天之异名（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

རྩེད་ཐང་དགོན་པ། 泽当寺。藏历第六饶迥铁兔年（公元1351年）噶举派大司徒降曲坚参所建的寺庙名（རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་ལྕགས་ཡོས་ལོ་ལ་ཏཱའི་སི་ཏུ་བྱང་ཆུབ་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་བཏབ་པ······ཞིག）。

རྩོད་གྲྭ། 辩论场。佛教徒互相辩论、学习佛经的场所（ཆོས་དོན་རྩོད་པའི་འཛིན་གྲྭ། ）。

རྩོད་དུས། 斗诤时劫。同རྩོད་ལྡན་དུས། 条。

རྩོད་ལྡན་དུས། 斗诤时。佛书说人世间的法、财、欲、乐（即道德、财富、享受和安乐）四者之中，只能具备其一的时代。此时代为战乱纷起的时代，期间为四十三万二千年（སངས་རྒྱས་པའི་བཤད་སྲོལ་ལ། འཇིག་རྟེན་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཆོས་དང་། ནོར། འདོད་པ། བདེ་བ་བཞི་ལས་ཆ་གསུམ་ཉམས་ནས་ཆ་གཅིག་ལ་ལོངས་སུ་སྤྱོད་ཅིང་། འཁྲུག་རྩོད་དར་བའི་དུས་ཏེ། དེའི་ཡུན་ཚད་ལ་ལོ་གྲངས་བཞི་འབུམ་སུམ་ཁྲི་ཉིས་སྟོང······ཡོད་ཟེར། ），有释迦牟尼佛出世。

རྩོད་གནས། 辩论场所。指佛教徒以互相辩论的方式学习佛法的场所。

རྩོད་པ་ཞི་བར་བཅོས་ཀྱི་གཞི། 净论还净事。息灭

僧伽诤论大部使向正法之次第，如灭诤七法等(དགེ་འདུན་གྱི་རྩོད་པ་ཕལ་ཆེར་ཆོས་ཕྱོགས་སུ་ཞི……བར་བྱེད་པའི་རིམ་པ་སྟེ། ཞི་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བདུན་རྣམས་སོ།)。为《毗奈耶经》十七事所说三种诤论还净之一(འདུལ་བའི་གཞི་བཅུ་བདུན་གྱི……ནང་གསེས། རྩོད་པ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ།)。

རྩོད་པ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་གསུམ། 诤论还净三事。即：止息羯磨诤论(ལས་ཀྱི་རྩོད་པ་ཞི……བྱེད།)、止息僧团诤论(འཁོར་པོའི་རྩོད་པ་ཞི……བྱེད།)和止息其他诤论(དེ་ལས་གཞན་པའི་རྩོད་པ་ཞི་བྱེད།)。

རྩོད་པ་མཛེས་པའི་རྒྱན་བདུན། 辩论七美德。指佛教徒辩经时七种应注意事项。即：气度轩昂、词气温雅、语不伤人、道理犀利、不懈不骄、不舍正理以行狡诈爱恶和成就自他二利郑重从事(བཞིན་གྱི་མདངས་གསལ་བ། ངག་སྙན་ཅིང་འཇམ་པ། ཕ་རོལ་དམའ་འབེབས་པའི་ཚིག་མདའ་མི་འཕེན་པ། ལུང་དང་རིགས་པ་གསལ་ལ་རྣོ་བ། སྙིད་ལུག་པ་དང་ང་རྒྱལ་མེད་པ། རིགས་ལམ་འདོར་བའི་གཡོ་སྒྱུ་དང་ཆགས་སྡང་མེད་པ། རང་གཞན་གྱི་དོན་དང་བསྟན་པ་ལ་གཅེས་པར……འཛིན་པ་རྣམས་སོ།)。

རྩོད་པ་ཞི་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བདུན། 灭诤七法。《毗奈耶经》所说诤论回诤之法。即：八现灭诤、回忆施教、清醒施教、多数灭诤、探索罪体、布草灭诤和承诺灭诤(འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི……རྩོད་པ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག་སྟེ། མངོན་སུམ་བརྒྱད་ཀྱིས་ཞི་བ་དང་། དྲན་པས་འདུལ་བ་སྦྱིན་པ་དང་། མ་སྨྱོས་པས་འདུལ་བ་སྦྱིན་པ་དང་། གང་མང་གིས་ཞི་བ་དང་། ཞུང་བའི་ངོ་བོ་ཉིད་འཚོལ་བ་སྦྱིན་པ་དང་། རྩྭ་བཀྲམ་པས་ཞི་བ་དང་། ཁས་བླངས་པས་ཞི་བ་སྟེ་བདུན་ནོ།)。

རྩོད་པ་ཞི་བྱེད་བདུན། 七灭诤。即：灭诤现前、灭诤回忆、灭诤清醒、灭诤多数、灭诤自性，灭诤布草、灭诤承诺(ཞི་བྱེད་མངོན……སུམ། ཞི་བྱེད་དྲན་པ། ཞི་བྱེད་མ་སྨྱོས་པ། ཞི་བྱེད་གང་མང་། ཞི་བྱེད་ངོ་བོ་ཉིད། ཞི་བྱེད་རྩྭ་བཀྲམ་པ། ཞི་བྱེད་ཁས་བླངས་པའོ།)。

རྩོད་པ་བཞི། 四诤。律经所说比丘中四种诤论。即：谈论是非的言诤、指出有无的罪诤、分辨轻重的犯诤和如法与否的事诤(འདུལ་བའི……ལུགས་ཀྱི་རྩོད་པ་བཞི་སྟེ། འགྱེད་ཕྱིར་རྩོད་པ་དང་། མི་གད་མས་པའི་ཕྱིར་རྩོད་པ། ལྟུང་བའི་ཕྱིར་རྩོད་པ། བྱ་བའི་ཕྱིར་རྩོད་པ་བཅས་སོ།)。

རྩོད་པ་བཟློག་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ་ཞེས་བྱ་བ། 《回诤论》。龙树著，夏瓦贝则(ཞ་བ་དཔལ……བརྩེགས།)藏译，后魏时吉迦夜汉译。

རྩོད་པ་བཟློག་པའི་གསོ་སྦྱོང་། 回诤布萨。为调和僧伽分歧，消灭争端所作的布萨(དགེ……འདུན་དབྱེ་བ་བསྡུམ་པ་ཞིང་རྩོད་པ་ཞི་བར་བྱ་བའི……ཕྱིར་གསོ་སྦྱོང་བྱེད་པའོ།)。同འཁོན་པ་བསྡུམ་པའི་གསོ་སྦྱོང་། 条。

རྩོད་པ་རིགས་པ། 《辩难正理论》。原名《辩难正理品》。书中论述立敌争辩、辩论胜负及负处等。古印度佛学家法称所著量学七论中属于支分的四论之一(རྩོད་པ་རིགས་པ་ཞེས……བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ། རྒོལ་ཕྱིར་རྒོལ་རྩོད་པ་དང་། རྒྱལ་ཕམ་ཚར་བཅད་ཀྱི་གནས་སྟོན་པ། སློབ་དཔོན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་བརྩམས་པའི་ཚད་མ་སྡེ་བདུན་ལས་འཕྲོས་པ་ཡན་ལག་ལྟ་བུའི་བསྟན……བཅོས་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

རྩོད་པའི་སྐྱོན་གསུམ། 辩论三过。指内容过失、思维过失和语言过失。即：狡诈、轻蔑和情绪

冲动（རོན་མོ་སྨ་སྨྲིན་ནམ། ངན་གཡོ་དང་། ཁྲོད་གསོད། ཡིད་འཁྲུགས་བཅས་གསུམ་མོ།）。

རྩོད་པའི་རྒྱུ་བཞི། 四诤事，诤论四因。《毗奈耶经》所说比丘发生诤论之四因：言诤颠倒真如、觅诤弃绝教诫、犯诤涉及犯罪、事诤羯磨不一。辩有为法是常非常，因法相真如而起者为言诤；中止教诫、长净及自恣时，能止所止双方因不施教言而起者为觅诤；诘问随罪，拒不承许，能诘所诘双方因随罪而起者为犯诤；由此三争，使长净等羯磨不和，相与争执而起者为事诤，共为四因（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་རྩོད་པའི་གཞིའི་རྒྱུ་བྲག་ཅིག་སྟེ། དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་ལོག་པར་བསྒྲུབ་པ་དང་། གདམས་ངག་སྤོང་བ་དང་། ལྟུང་བ་དང་བཅས་པ་དང་། ལས་ལ་མི་མཐུན་པ་སྟེ་བཞིའོ། རྒྱུ་དེ་དག་གིས་འདུས་བྱས་རྟག་མི་རྟག་ལ་སོགས་པ་རྩོད་པ་ལྟ་བུ་འགྱེད……ཕྱིར་རྩོད་པ་དང་། གདམས་ངག་གསོ་དགག་བཞག་པ་ལ་འཛོག་པ་པོ་དང་གཞག་བྱ་རྩོད་པ་ལྟ་བུ་མི……གདམས་ཕྱིར་རྩོད་པ་དང་། ལྟུང་བ་གླེངས་པས་ཁས་མི་ལེན་པ་གླེང་བྱ་གླེང་བྱེད་རྩོད་པ་ལྟ་བུ་ལྟུང……ཕྱིར་རྩོད་པ་དང་། རྩོད་པ་དེ་གསུམ་གྱི་དབང་གིས་གསོ་སྦྱོང་སོགས་ཀྱི་ལས་ལ་མཐུན་པ་མི་སྒྲིན་པས་རྩོད་པར་གྱུར་པ་བྱ་ཕྱིར་གྱི་རྩོད་པ་བཅས་འབྱུང……བའོ།）。

རྩོད་པའི་རྒྱུ་གསུམ། 辩论三因素。即：天资颖异、对声量二论心机熟练、精通自他经籍（སྐྱེས་ཐོབ་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཆེ་བ། སྒྲ་ཚད་ལ་བློ་སྦྱངས་པ། རང་གཞན་གྱི་གཞུང་ལུགས་ལ་ལེགས་པར་སྦྱངས་པའོ།）。

རྩོད་པའི་དུས། 斗诤时，诤劫。即三分时（རྩོད་ལྡན་གྱི་དུས་ཏེ་བསྐལ་པ་གསུམ་ལྡན་གྱི་དུས།）。

རྩོད་པའི་དཔེ་གསུམ། 辩论三喻。即：断自他愚病如轮、驳斥不动如山、不迷词义如佛弟子（རང་གཞན་གྱི་གཏི་མུག་གཅོད་པ་འཁོར་ལོ་ལྟ་བུ། སུན་འབྱིན་པའི་རྒྱང་གིས་མི་གཡོ་བ་ལྷུན་པོ་ལྟ་བུ། ཚིག་དོན་ལ་མ་རྨོངས་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོའི་སྲས་ལྟ་བུ་དགོས་སོ།）。

རྩོད་པའི་རྩ་བ་ཉེར་ལེན་བཞི། 辩论四根本。即：主张（འདོད་པ།）、见解（ལྟ་བ།）、戒禁（ཚུལ་ཁྲིམས་བརྟུལ་ཞུགས།）和我论（བདག……སྨྲ།）。

རྩོད་པའི་གཞི། 诤论本事。《毗奈耶经》十七事中所说憍赏弥本事。僧众彼此不和互相争论，心怀旧仇。以仇恨心所作一切有表色身语之业（འདུལ་བའི་གཞི་བཅུ་བདུན་ལས་ཀོ་ཤམྦིའི་གཞི……སྟེ། ཕན་ཚུན་མི་མཐུན་པར་སྨྲས་པའི་ཚིག་གི་རྗེས་སུ་སེམས་གཉོལ་བའི་འཁོན་འཛིན་གྱི་བློ་དང་། བློ་དེས་ཀུན་ནས་བསླངས་པའི་ལུས་ངག་གི་རིག་བྱེད……དོ།）。

རྩོད་བཟློག 《破邪论》或《回诤论》。龙树著。

རྩོད་ལན། 答辩。佛教徒互相辩论时的答辩。

〔བརྩ〕

བརྩེ་མིན་པ། （汉）渐门巴。为寂护（ཞི་བ་འཚོ།）及莲花戒（ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ།）所主张的律仪，属中观学。此派主张"渐门"即"次第修行"（ཅིག་རིམ་གྱིས་མཆི།）。亦即"六度"（ཕ་རོལ་ཏུ……ཕྱིན་པ་དྲུག）之行。

བརྩོན་འགྲུས། 精进。为十一种善心所之一（དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。对于一切善法生起欢欣、喜悦、勇猛从事之心（དགེ་བའི་གནས་ལ་སེམས་མངོན་པར་སྤྲོ་བས……འཇུག་པ་དང་། དགེ་བའི་ཕྱོགས་ཡོངས་སུ་སྒྲུབ་

པར་བྱེད་པ།)。

བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་ཆོས་བཞི། 精进四法。精进波罗蜜多的四种特点。即：能坏对立面如懈怠等 (ལེ་ལོ་སོགས་མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཉམས་པ།)、能证法无我无分别慧 (ཆོས་ཀྱི་བདག་མེད་རྟོགས་པའི་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པ།)、满足愿望 (འདོད་པ་རྫོགས་པར་བྱེད་པ།)和成熟三乘种姓 (རིགས་ཅན……གསུམ་སྨིན་པར་བྱེད་པ།)。

བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 精进三摩地。指恒常连续勤奋生起之定 (བརྩོན་འགྲུས་རྒྱུན་ལྡན་གྱི་རྟག་སྦྱོར་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བའི་ཏིང་འཛིན།)。

བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་སྟོབས། 精勤力，勤力。三十七道品中五力之一 (བྱང་ཕྱོགས་སོ་བདུན་གྱི་སྟོབས་…ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。不受懈怠等侵害之勤勉力 (ལེ་ལོ་སོགས་ཀྱིས་མི་ཐེ་བའི་སྟོབས།)。

བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་མཐར་གྱིས་པ། 精进次第加行。智度七十义之一 (ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་…གསེས།)。依次修习精进到彼岸之次第加行 (མཐར་གྱིས་སྦྱོར་བ་གང་ཞིག　བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན་རིམ་ལྡན་དུ་སྒོམ་པའོ།)。

བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན། 精进度，精进到彼岸。六度之一 (ཕྱིན་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。梵音译作毗离耶波罗蜜多 (ཝཱིརྱཔཱརམིཏཱ)。具备四种特点的策励之心、善，及种子 (ཁྱད་ཆོས་བཞི……ལྡན་གྱི་སྤྲོ་བའི་སེམས་པ་དགེ་བ་ས་བོན་དང…………བཅས།)。

བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་དབང་པོ། 勤根。三十七道品中五根之一 (བྱང་ཕྱོགས་སོ་བདུན་ལས་རྣམ་བྱང་གི…དབང་པོ་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。勇猛从事闻、思、修学等诸善行，持续不断的功能 (ཉན་པ་དང་སེམས་པ་དང་བསྒོམ་པ་ལ་སོགས་པའི་དགེ་བ……རྒྱུན་མི་གཅོད་པའོ།)。

བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ། 勤神足。四神足之一。具断行之精进 (རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ…བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ།　སྤོང་བའི་འདུ་བྱེད་དང་ལྡན་པའི་ངརྩོན་འགྲུས་སོ།)。

བརྩོན་འགྲུས་ལྔ། 五精进。佛书所说学习知识应该具备的五种勤勉精神。即：披甲精进 (གོ་ཆའི་བརྩོན་འགྲུས།)、加行精进 (སྦྱོར་བའི་…བརྩོན་འགྲུས།)、无畏精进 (ཞུམ་པ་མེད་པའི……བརྩོན་འགྲུས།)、无退精进 (མི་ལྡོག་པའི་བརྩོན…འགྲུས།)、不满精进 (ཆོག་པར་མི་འཛིན་པའི……བརྩོན་འགྲུས།)。

བརྩོན་འགྲུས་ཉམས་པ་མི་མངའ་བ། 精进无灭。如来十八不共法之一 (མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག)。常为利益众生，不暇饮食，宣讲妙法 (སེམས་ཅན་གཅིག་འབའ་ཞིག་གི་དོན་དུ་ཡང་བསྐལ་པར་བཀྲེས་མི་གསོལ་བར་ཆོས་སྟོན……པ།)。

བརྩོན་འགྲུས་ཡང་དག་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག 精进觉支。远从凡夫位中出离超越发勤精进。一名出离支。七菩提分法之一 (བྱང་ཆུབ་ཡན…ལག་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་ངེས་པར་འབྱུང་བའི……ཡན་ལག་སྟེ།　སོ་སོའི་སྐྱེ་བོའི་གནས་ནས་ངེས་པར་འབྱུང་ཞིང་དེ་ལས་རིང་དུ་འདའ་བར་བྱེད་པའི……བརྩོན་འགྲུས།)。

བརྩོན་འགྲུས་སེང་གེ། 宗哲僧格。传说此人为文殊之子，密名为勇金刚 (དཔའ་བོ་རྡོ་རྗེ།)。宗喀巴博闻显教之后，曾向彼学得“妙音天女随许法” (དབྱངས་ཅན་མའི་རྗེས་གནང་།)和“入中论自释” (དབུ་མ་འཇུག་པའི་རང་འགྲེལ།)。

བརྩོན་འགྲུས་གསུམ། 三精进。即：披甲精进 (གོ་ཆའི་བརྩོན་འགྲུས།)、无上精进 (གོང་ན་མེད་པའི་

满次第秘义开正见眼》。宗喀巴（རྗེ་ཙོང་ཁ······པ།）著。

རྫོགས་སངས། 正等觉，二利究竟之佛果（དོན······གཉིས་མཐར་ཕྱིན་པའི་སངས་རྒྱས།）。

རྫོང་དགའ་འཕེལ་རྒྱས་གླིང་། 宗嘎佩杰岭寺。阿里宗嘎境内一寺院名，建于藏历十一饶迥铁兔年（1651），为藏传佛教格鲁派一密宗院。

རྫོང་པ་ཀུན་དགའ་རྣམ་རྒྱལ། 宗巴·贡噶南杰（意译宗巴·庆喜胜）。为萨迦派持密教二人之一。宗巴前后又有二人，前者为喇嘛当巴弟子宗穹巴持咒陀罗尼室利（རྫོང་ཆུང་པ······སྔགས་འཆང་གཟུངས་ཀྱི་དཔལ་བ།）一脉所传，称为前宗巴系或梅舍系（མུས་སྲད་པ།）；后者为大乘法王贡噶扎西（ཐེག་ཆེན་ཆོས་རྗེ་ཀུན······དགའ་བཀྲ་ཤིས།）一脉所传，称为后宗巴系或贡迦系（གོང་དཀར་པ།）。

རྫོང་གསར་བཀྲ་ཤིས་ལྷ་རྩེའི་དགོན་པ། 参见རྫོང་གསར་དགོན་པ། 条。

རྫོང་གསར་དགོན་པ། 宗萨寺。全名宗萨吉祥天王寺（རྫོང་གསར་བཀྲ་ཤིས་ལྷ་རྩེའི་དགོན······པ།）。公元1253年，即藏历第四饶迥水牛年（རབ་བྱུང་བཞི་པའི་ཆུ་གླང་ལོ།），大元帝师八思巴（འཕགས་པ།）所建，后为历代嘉洋钦则活佛（འཇམ་དབྱངས་མཁྱེན་བརྩེ་དབང་པོ།）驻锡之地，在德格县内为萨迦派（ས་སྐྱ།）一寺名。

〔བརྫ〕

བརྫུས་སྐྱེས། 化生，变化生起。无所依托，突然变起（གནས་མེད་སྒོ་བུར་དུ་བྱུང་བ།），为四生之一。四生，即：胎生（མངལ་སྐྱེས།）、卵生（སྒོང་སྐྱེས།）、湿生（དྲོད་གཤེར་ལས་སྐྱེས་པ།）、化生（བརྫུས་སྐྱེས།）。

ཝ་ཏི། 瓦底。满愿观音像，为四旃檀观音像(འཕགས་པ་མཆེད་བཞི།)之一，现存西藏自治区吉隆县境内的观音寺内。

ཝཱ་ར་ཎ་སཱི། （梵）波罗奈斯，婆罗奈斯。印度恒河流域罗河(ཝ།)和奈斯河(ཎ་སཱི)间一城市名。汉译为江绕城。释迦牟尼成道后，于此城东北十余里之鹿野苑，为五比丘初转四谛法轮(བདེན་པ་བཞིའི་ཆོས་འཁོར།)之处。

ཝཱ་ར་ཎ་སཱིའི་ཆོས་འཁོར། 波罗奈斯法轮处。指鹿野苑，为释迦牟尼初转法轮，度五比丘之处，佛教八大圣迹之一。

ཝ་རུ་ཎ། 水神、龙(ཀླུ་ཡི་ཐག་པ་ཞིག)。

ཝང་ཙན། 又作བང་ཆེན་པོ་ཝང་ཙུན། 王尊，使者王尊。《土官宗教源流镜史》记载："东汉明帝三年，帝夜梦金人，身长丈六，顶有白光，飞到殿庭。明晨问于群臣，太师傅毅答说：'臣闻昭王时，天竺有一名号为佛之大仙，身长丈六，肤色金黄，放异光明，能行空中，王之所梦或与此人有缘。'王遂稽查旧籍，得昭王时所记，推其年代，过千有十年，事相吻合，大为喜悦。即遣王尊前往西域求法"(རྒྱལ་པོ་དེའི་ལོ་གསུམ་པའི་ཆོས་བཟང་ཞིག་གི་ནུབ་མོ་རྒྱལ་པོའི་མནལ་ལམ་དུ་སྐྱེས་བུ་ཆེན་…པོ་སྐུ་མདོག་དུ་འདོམ་གསུམ་ལྷག་མངའ་བ། གསེར་གྱི་ཁ་དོག་ཅན་མཚན་གྱིས་སྤྲས་པ། ཉི་མའི་འོད་ཟེར་འཕྲོ་བ་ཞིག ནམ་མཁའ་ནས་ཕོ་བྲང་གི་གསེར་ཁྲིའི་ཁང་པའི་མདུན་དུ་ཕེབས་པ་རྨིས། ཕྱི་ཉིན་བློན་པོ་རྣམས་ལ་དྲིས་པས་བློན་པོ་ཐུའུ་ཡི་བྱ་བས་ཇེའུ་རྒྱལ་…པོའི་དུས་སུ་རྒྱ་གར་ནས་སངས་རྒྱས་ཞེས་བྱ་བའི་དྲང་སྲོང་། སྐུ་ནི་ཁྲུས་ལྷག་པའི་འདོམ་གསུམ་གྱི་ཆེ་ཞིང་གབ་པ་དང་། པགས་པ་གསེར་མདོག་ཅན་འོད་དང་ལྡན་པ་ནམ་མཁའ་ལ་འགྲོ་ནུབ་པ་ཞིག་བྱུང་ཟེར་བ…ཐོས་ཏེ། ལྷའི་རྨི་ལམ་འདི་ཡང་དེ་དང་འབྲེལ་བ་ཞིག་ཡིན་ནམ་གསོལ། དེ་ནས་རྒྱལ་པོས་ཡིག་རྙིང་རྣམས་གཟིགས་པས། ཇེའུ་ཅོའུ་དབང་གི་དུས་ཀྱི་ལུང་བསྟན་དེ་བརྙེད་ནས་ལོ་བརྩིས་པས་སྟོང་དང་……བཅུ་སོང་བ་དང་འགྲིག་སྟེ་རྒྱལ་པོ་ཤིན་ཏུ་དགྱེས་ནས། བང་ཆེན་པ་ཝང་ཙུན་རྒྱ་གར་དུ་གྲུབ་མཐའ་འཚོལ་……བར་བཏང་།)。

ཝེན་ཚེག （汉）圆测。唐玄奘之弟子。著有汉文佛书《解深密经疏》(འཕགས་པ་དགོངས་པ་…ཟབ་མོ་ངེས་པར་འགྲེལ་པའི་མདོ་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་………པ།)。后由藏族译师管法成(འགོས་ལོ་ཆོས་འགྲུབ)译为藏文。

ཝེར་མ། 畏尔玛。1.战神(དགྲ་ལྷའམ་མཆོན་ལྷ།)。2.守舍神(འགོ་བའི་ལྷ།)。

ཞ་ལུ་དགོན་པ། 夏鲁寺。在西藏日喀则境内。初建于十一世纪。十四世纪初，西藏著名高僧布敦仁钦珠(བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ། 1290—1364)久住此寺传法，僧徒甚多，遂形成夏鲁派。

ཞ་ལུ་པ། 夏鲁派。即布敦派。此派由布敦仁钦珠住夏鲁寺首创(བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ་ཀྱིས………གསར་གཏོད་བྱས་པའི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གྲུབ་མཐའ……འཛིན་མཁན།),故称夏鲁派。

ཞ་ལུ་པཎྜི་ཏ། 夏鲁班智达。布敦大师的尊称(སློབ་དཔོན་བུ་སྟོན་གྱི་མཚན་ཞིག)。

ཞག་གི་ཤན། 夜杂染。《毗奈耶经》所说三杂染之一(འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་ཤན་གསུམ་གྱི་ནང……གཞིས་ཤིག)。指由前夜所得资具之力，染犯日后所得之资具。分为因衣所犯过夜杂染(གོས་ལ་བརྟེན་པའི་ཞག་ཤན།)、因钵所犯过夜杂染(ལྷུང་བཟེད་ལ་བརྟེན་པའི་ཞག་ཤན།)、因药所犯过夜杂染(སྨན་ལ་བརྟེན་པའི་ཞག་ཤན།)三种。

ཞག་གི་སོར་རིས། 浮油脂粉。尸林八器(དུར་ཁྲོད་ཀྱི་ཆས་བརྒྱད།)之一。

ཞག་ཐུབ་པ། 足夜。《毗奈耶经》所说诸十五布萨，值太阳日与太阳日平衡之十五日所作布萨(འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་གསོ་སྦྱོང་བཅོ་ལྔ་པ་རྣམས་ནི་ཆོས་ཞག་གིས་ཉིན་ཞག་གི་དོད་ཐུབ་པའི……དུས་སུ་བྱས་པའི་གསོ་སྦྱོང་ཡིན་པས་ཞག་ཐུབ་པ་ཞེས་བྱའོ།)。

ཞགས་པ་མ། 持羂母。守护密乘坛场四门的四天女之一(གསང་སྔགས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྒོ་བཞི་སྲུང་བའི་ལྷ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཞང་གོ། 香果。指老和尚。对普通老年僧人的敬称(བླ་རྒན་པལ་པར་འབོད་པའི་ཞེ་མིང་།)。

ཞང་གོ་ཤིང་གཉེར། 香果辛尼尔。柴火老喇嘛，管理柴薪的僧人，过去拉萨传召大会期间，为法会管理柴薪的普通喇嘛，铁棒喇嘛的助手之一(སྔར་ལྷ་སའི་སྨོན་ལམ་ལས་བྱེད་ཤིང………གཉེར་བའི་འགོ་པ་ཞིག)。

ཞང་འགྲོ་བའི་མགོན་པོ་གཡུ་བྲག་པ་བརྩོན་འགྲུས་གྲགས་པ། 宇扎巴·尊珠扎巴（意译精进称），藏传佛教蔡巴噶举派的创始人。藏历第二饶迥水兔年（公元1123年）生于拉萨。第三饶迥木羊年(公元1176年)于拉萨东郊蔡巴地方创建阳滚寺(ཡང་དགོན།)。第三饶迥火羊年（公元1187年）又建蔡公塘寺(ཚལ……གུང་ཐང་གི་དགོན་པ།)。从此地所传出的藏传佛教宗派名为蔡巴噶举(ཚལ་པ་བཀའ་བརྒྱུད།)。公元1194年，七十二岁逝世。

ཞང་ཐང་སག་པ། 香塘萨巴。系巴曹四弟子之一，建塘萨(ཐང་སག)寺，广传《中观》。著有《四百论疏》、《中论疏宝鬘论疏》等。

ཞང་བློན། 娘舅护法。藏传佛教的一种护法神名(སྲུང་མ་བྱེ་བྲག་པ་ཞིག)。

ཞང་ཞང་གི་དགོན་པ། 香香寺，又译作雄雄寺。系香巴噶举(ཤངས་པ་བཀའ་བརྒྱུད།)创始人琼波南交(ཁྱུང་པོ་རྣལ་འབྱོར། 990—1140)于1121年在后藏香地区内所建的一座寺庙，现

属南木林县。

ཞང་ཞུང་བོན་ཡུལ། 香雄苯教区。吐蕃原始宗教——苯教，原流行于香雄，后传入西藏本部，因此人们认为香雄是苯教发源地。

ཞང་ཡེ་ཤེས་སྡེ། 香·益西德。赤松德赞时一著名译师名。译著有：《诸种见之分别》（ལྟ་…བའི་ཁྱད་པར།）、《普贤行愿品四家注集义》（བཟང་སྤྱོད་ཀྱི་འགྲེལ་པ་བཞིའི་དོན་བསྡུས།）、《成他世论》（འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ་སྒྲུབ་པ།）、《四种秘密意笔记》（དགོངས་ཉེམ་དགོངས……བཞིའི་བརྗེད་བྱང་།）等书。

ཞང་རིན་པོ་ཆེ། 香仁波且。蔡巴噶举派创始人，生于吉雪擦哇珠（སྐྱིད་ཤོད་ཚ་བ་གྲུ། 在拉萨河之约卡一带），属那囊香族（རུས་སྣ་ནམ………ཞང་།）。原名达玛扎（དར་མ་གྲགས།），出家后取名尊珠扎巴（བརྩོན་འགྲུས་གྲགས་པ།）。参见ཞང་འགྲོ་བའི་མགོན་པོ་གཡུ་བྲག་པ་བརྩོན་འགྲུས་གྲགས་པ། 条。

ཞང་ལོ་ཙཱ་བ་ཕུར་པ་སྐྱབས། 香译师普巴觉。约为十二世纪末十三世纪初人。为香巴玛顿（ཤངས་པ་མར་སྟོན།）弟子，一生求师七十多人。他翻译有《金刚鬘》（རྡོ་རྗེ་ཕྲེང་བ།）等，著有《教授穗释疏宝藏》（མན་ངག་སྙེ་མའི་ཊཱི…ཀ་རིན་པོ་ཆེའི་གཏེར་མཛོད།）、《喜金刚第二品断除二边论》（བརྟག་གཉིས་ཀྱི་མཐའ་གཉིས་རྣམ་སེལ།）等书。

ཞབས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་གསུམ། 足随好三。佛身八十种随好之一（དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི……གྲས་ཤིག）：内踝不显现（ཞབས་ལོང་བུ་མི་མངོན་པ།）、足无不平（ཞབས་མཉམ་པ། 两足等长）、步正直匀（ཞབས་གོམ་པ་ཆེ་སྙོམས་པ། 步度平匀）。

ཞབས་གོམ་པ་སྙོམས་པའི་དཔེ་བྱད། 行步正直。如来于诸众生，一心持平，感得步式平稳庄重之好。为佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས…ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཞབས་མཉམ་པའི་དཔེ་བྱད། 足无不平。如来援诸有情渡越一切难越之处，感得足底平正之好。为佛身八十种随好之一。

ཞབས་ཏོག་རྣམ་གསུམ། 三种承事，三种侍奉。对自己根本上师进行的上、中、下等三种供奉（རྩ་བའི་བླ་མ་མཉེས་པར་བྱེད་པའི་ཞབས་ཏོག་ཕུལ་ཚུལ་གསུམ།）。即：修行佛法为上等（རབ་སྒྲུབ་པའི་མཆོད་པ།）、身语侍候为中等（འབྲིང་ལུས་ངག་གི་ཞབས་ཏོག）、财物供献为下等（ཐ་མ……ཟང་ཟིང་གི་འབུལ་བ།）。

ཞབས་བརྟན། 经忏。作佛事的敬称。作祈福禳灾的佛事。

ཞབས་བརྟན་སྒྲུབ་པ། 修建佛事。指作祈福禳灾的宗教活动。

ཞབས་བརྟན་ཞུ་བ། 念经祝寿。为人祈求长寿的宗教活动。

ཞབས་བརྟན་ལས་ཁུངས། 佛事处。指原西藏地方政府专为达赖喇嘛祈福、念经、拜忏的服务机构。

ཞབས་དྲུང་། 1.侍从喇嘛。大德喇嘛的近侍（བླ་ཆེན་གྱི་དྲུང་དུ་འཁོད་སྤྱོད་པའི་སེར་མོ་བ།）。2.侍从活佛。大德喇嘛侍从僧徒的转世活佛（བླ…ཆེན་གྱི་ཞབས་འབྲང་སེར་མོ་བའི་སྐྱ་སྲིད།）。

ཞབས་འབྲུར་མི་མངོན་པའི་མཚན་བཟང་། 踝节不露相。如来正受善法，感得踝骨不露之相。为三十二大丈夫相之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན…བཟང་པོ་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཞབས་ལ་གཏུགས་པ། 顶礼。用头触足致礼（རྐང་པར་མགོ་བོས་གཏུགས་པ།），顶礼佛足是

佛教徒的最高致敬之礼。

ཞབས་ལ་འདུད་པ། 礼足，顶礼，叩首（རྐང་པར་ཕྱག་འཚལ་བའམ་གུས་པས་བཀུར་བ།）。

ཞབས་མོང་བྱ་མི་མངོན་པའི་དཔེ་བྱད། 踝不显现。如来具备密藏法慧，感得踝骨隐没不露之好。为佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི…དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཞབས་ལྷ་ཁང་གཉེར། 夏拉康尼尔。指布达拉宫中管理佛像、佛经、佛塔和香火的人（རྩེ་པོ་བྲང་ནང་གི་ཁང་གཉེར་ཞིག）。

ཞར་ལྡང་དགེ་སློབ་མའི་གདམས་ངག་བཅུ་གཉིས། 正学女十二教诫。即：不单独上路（གཅིག་པུ…ལམ་དུ་མི་འགྲོ་བ།）、不游水至彼岸（ཆུའི་ཕ་རོལ་རྒྱལ་བར་མི་བྱ་བ།）、不接触男人（སྐྱེས་པ་ལ་རེག་པར་མི་བྱ་བ།）、不与男子同居（སྐྱེས་པ་དང……ལྷན་ཅིག་འདུག་པར་མི་བྱ་བ།）、不作媒（སྨྱན་དུ་འགྱུར་བ་མི་བྱ་བ།）、不隐瞒罪过（ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་འཆབ་པར་མི་བྱ་བ།），以上为根本六法（རྩ་བའི་ཆོས་དྲུག）；不持金（གསེར་ལ་བཟུང་བར་མི་བྱ……བ།）、不剪私处之毛（འདོམས་ཀྱི་སྤུ་འབྲེག་པར་མི་བྱ་བ།）、不食不受之食（བྱིན་ལེན་མ་བྱས་པར་མི་ཟ་བ།）、不取积蓄（གསོག་འཇོག་བྱས་པར་མི་ཟ་བ།）、不弃秽物于青草（རྩྭ་སྔོན་པོར་མི་གཙང་བ་མི་འདོར་བ།）、不掘土（ས་མི་བརྐོ་བ།），以上为随顺六法（རྗེས་མཐུན་གྱི་ཆོས་དྲུག）。共为十二教诫。

ཞལ་སྐྱིན། 佛像，神像。代表佛菩萨各种身像。

ཞལ་ཁེབས། 1.遮面，佛像上的幔子（ཁ་གཏོད་དེ་ཞལ་ཐང་ཁེབས་རས།）。2.卷轴画幔，遮蔽佛像等卷轴画面的细软绸布（ཐང་ག་སོགས་ཀྱི……གཡོགས་བྱེད་དར་རས།）。

ཞལ་གྱི་དཔེ་བྱད་གཉིས། 口随好二。指口不太宽，大小合度；唇如频婆果色，映光微红（ཞལ་ཧ་ཅང་མི་རིང་བ་དང་། མཆུ་ཤིང་ཏོག་བིམ་པ་ལྟར་དམར་བ།）。为如来八十种随好之一。

ཞལ་ངོ། 襄俄。僧众总管（དགེ་འདུན་སྤྱིའི་དགེ་སྐོས།）。即管理僧团的执事僧，一般称铁棒喇嘛。

ཞལ་མངོན་སུམ་དུ་གཟིགས། 亲见本尊面。相传修密法时，能亲见到本尊出现在面前，与之相见。

ཞལ་ཐང་། 画像，卷轴画（ཐང་ག་སྟེ་ལྷ་སྐུ་རི་མོར་བྲིས་པ་ཞིག）。

ཞལ་འདོན། 念经，念诵（ཁ་འདོན།）。

ཞལ་ནས་སྐྱེས། 口生，菩萨（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ།）、婆罗门（བྲམ་ཟེ།）之异名。

ཞལ་ནས་གསུངས་པའི་བཀའ། 佛亲说教。三种佛语之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ…ཞིག）。

ཞལ་མཛོད་སྤུས་བརྒྱན་པའི་མཚན་བཟང་། 眉间白毫相。如来恭敬承事亲教轨范诸师及父母长辈，感得眉间右旋白毫之相（མཁན…སློབ་པ་མ་སོགས་གོང་མ་ཐམས་ཅད་ལ་བསྙེན་བཀུར…ཞིང་རིམ་འགྲོ་བསྒྲུབས་པས་ཞལ་མཛོད་སྤུས་བརྒྱན…པའོ།）。为三十二大丈夫相之一。

ཞལ་བཞི་པ། 四面明王。密宗护法神之一（ཆོས་སྐྱོང་སྲུང་མ་ཞིག）。

ཞལ་ཟས། 神馐。供神的食品（མཆོད་རྫས་ལྷ་བཤོས།）。

ཞལ་གཟིགས། 亲见本尊。同 ཞལ་མངོན་སུམ་དུ་གཟིགས། 条。

ཞལ་གསེར། 涂金。佛像上所涂金质粉末（སྐུའི་བཞིན་རས་ལ་གཏོང་རྒྱུའི་གྲང་གསེར།）。

ཞལ་གསེར་སྦྲན་པ། 涂金。同ཞལ་གསེར། 条。

ཞལ་སློབ། 及门弟子，亲炙弟子。直接教诲的徒弟（དངོས་སློབ།）。

ཞལ་བཀྲ། 开眼，开光。迎神安住的宗教仪式（སྤྱན་དབྱེ་སྟེ་རབ་གནས།）。

ཞལ་ཏུ་ཅང་མི་རིང་བའི་དཔེ་བྱད། 面不长大。如来广为一切有情多说教训，感得面貌修短适中之好。为佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཞི་ཁྲོ་སྦྲགས་སྒྲུབ། 静猛合修。如大威德与文殊合修等（རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད་དང་འཇམ་དཔལ……སྦྲགས་ནས་སྒྲུབ་པ་ལྟ་བུ།）。

ཞི་ཁྲོའི་ལྷ་ཚོགས། 静猛天众。寂静和勇猛的神佛会众。

ཞི་རྒྱས་དབང་དྲག 息结旺扎。指息（ཞི་བ།）、增（རྒྱས་པ།）、怀（དབང་།）和诛（དྲག་པོ།）四业。

ཞི་མཐར་བྱེད། 摧静。欲天（འདོད་ལྷ།）之异名。

ཞི་གནས། 止，定。梵作奢摩他。心不外散，令静住内所缘，故名寂止（སེམས་ཕྱི་རོལ་གྱི་ཡུལ་ལ་རྒྱུ་བ་ཞི་ནས་ནང་དུ་དམིགས་པ་ལ་གནས་པས་ན……ཞི་གནས་ཞེས་བྱ།）。亦作三摩地。如依三摩地令心静住（ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་བརྟེན་ནས་སེམས……འཇོག་ས་ཞི་གནས་ལྟ་བུ།）。

ཞི་གནས་ཀྱི་སྟོབས་དྲུག 修止六力，奢摩他六力。即：闻力（ཐོས་པའི་སྟོབས།）、思力（བསམ་པའི་སྟོབས།）、正念力（དྲན་པའི་སྟོབས།）、正知力（ཤེས་བཞིན་གྱི་སྟོབས།）、精进力（བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་སྟོབས།）和串习力（འདྲིས་པའི་སྟོབས།）。

ཞི་གནས་ཀྱི་དམིགས་པ་བཞི། 寂止四所缘。即：遍满所缘（ཁྱབ་པའི་དམིགས་པ།）、净行所缘（སྤྱོད་པ་རྣམ་སྦྱོང་གི་དམིགས་པ།）、善巧所缘（མཁས་པའི་དམིགས་པ།）、净惑所缘（ཉོན་མོངས་རྣམ་སྦྱོང་གི་དམིགས་པ།）。

ཞི་གནས་ཀྱི་ཚོགས། 止资粮。修止应具备的六种资粮。即：环境合适（མཐུན་པའི་ཡུལ་ན་གནས་པ།）、少欲（འདོད་པ་ཆུང་བ།）、知足（ཆོག་ཤེས་པ།）、戒除事多（བྱ་བ་མང་པོ་ཡོངས་སུ་སྤངས་པ།）、戒律清净（ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་པར་དག་པ།）和戒除贪等寻思（འདོད་པ་ལ་སོགས་པའི……རྣམ་པར་རྟོག་པ་ཡོངས་སུ་སྤངས་པ།）。

ཞི་གནས་ཀྱི་ཡིད་བྱེད་བཞི། 奢摩他四作意。即：励力运转作意（བསྒྲིམས་ཏེ་འཇུག་པའི་ཡིད……བྱེད།）、有间缺运转作意（ཆད་ཅིང་འཇུག་པའི་ཡིད་བྱེད།）、无间缺运转作意（ཆད་པ་མེད་པར་འཇུག་པའི་ཡིད་བྱེད།）和无功用运转作意（རྩོལ་བ་མེད་པར་འཇུག་པའི་ཡིད་བྱེད།）。

ཞི་གནས་ཀྱི་གསོ་སྦྱོང་། 静虑布萨。布萨之一。为净除过去所造业障以清静戒为基础，道为如理闻思佛教三藏，修行其中之义，修九住心以修止，生起四念住等观慧，五道三十七菩提分，得四果（སྔོན་བསགས་ཀྱི་ལས་སྒྲིབ་སྦྱོང་ཕྱིར་གཞི་ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་པར་དག་པ་ལ་བརྟེན། ལམ་ནང་རིག་པའི་སྡེ་སྣོད་ལ་ཐོས་བསམ་ཚུལ་བཞིན་དུ……བྱས་ནས་དེའི་དོན་བསྒོམ་པས་ཉམས་སུ་ལེན་པ་སྟེ། སེམས་གནས་པའི་ཐབས་དགུས་ཞི་གནས་བསྒྲུབ་ཅིང་། དྲན་པ་ཉེར་བཞག་པ་བཞི་སོགས་ཀྱིས་ལྷག་མཐོང་གི……ཤེས་རབ་བསྐྱེད་ལ་ལམ་ལྔ་བྱང་ཕྱོགས་སོ་བདུན་གྱིས་བགྲོད་ནས་འབྲས་བུ་བཞི་འཐོབ་པར་བྱེད་པའོ།）。故名。

ཞི་གནས་སྐབས་ཀྱི་ཉེས་པ་ལྔ། 修止五过。即：懈怠（ལེ་ལོ། ）、忘念（བརྗེད་ངས། ）、沉掉（བྱིང་རྒོད། ）、不作行（འདུ་མི་བྱེད་པ། ）和作行（འདུ་བྱེད་པ། ）。

ཞི་གནས་རྗེས་མཐུན་པ། 随顺奢摩他。轻安所摄第九住心近似分止（ཤིན་སྦྱངས་ཀྱི་བདེ་བས……ཟིན་པའི་སེམས་གནས་དགུ་པ་ཞི་གནས་ཆ་འདྲ……བའོ། ）。

ཞི་བ། 寂静。离烦恼曰寂，绝苦患曰静，即涅槃之意。

ཞི་བ་སྙིང་པོ། 寂藏。印度一佛教高僧名。赤松德赞时迎入西藏，据布敦说，他曾是桑耶寺开光的参加者。

ཞི་བ་པ། 息静派。印度一外道之教派名称。

ཞི་བ་སྦྱང་འདས། 清净涅槃。永断烦恼所证之灭谛（ཉོན་མོངས་སྤངས་པའི་འགོག་བདེན། ）。

ཞི་བ་འཚོ། 希瓦措（意译寂护或静命）。印度一佛学家，大乘佛教中观学派衍化出的瑜伽中观派创始人，曾任那兰陀寺首座。八世纪中，应藏王赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན། ）邀请，先后两次入藏宣说律学（འདུལ་བ། ）、中观（དབུ་མ། ）。建桑耶寺，任该寺第一任堪布，并剃度第一批西藏贵族青年出家为僧。死于西藏。著有《真性集》、《中观庄严论》（དབུ་མ་རྒྱན། ）等书。

ཞི་བ་འཚོལ་བ། 求寂灭。指声闻（ཉན་ཐོས། ）、独觉（རང་སངས་རྒྱས། ）。

ཞི་བ་ལྷ། 喜瓦拉（意译静天）。印度一佛学家，龙树弟子。著有《入行论》（སྤྱོད་འཇུག）和《集菩萨学论》（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་བསླབ……བཏུས། ）。

ཞི་བའི་གྲོང་། 静修处，寺院（རི་ཁྲོད་དགོན་གནས་དབེན་ས། ）；解脱位（ཐར་པའི་གོ་འཕང་། ）。

ཞི་བའི་རྡོ་རྗེ། 息静金刚杵。金刚杵各股不外伸而内合者。

ཞི་བའི་དབང་ལ་ཆས་བཅུའི་དབང་། 静相本尊十庄严。即：顶轮（སྤྱི་བོ་འཁོར་ལོ། ）、五宝头饰（རིན་ཆེན་ཅོ་ཕན་ལྔ། ）、耳坠（རྣ་ཆ་གཡས་གཡོན། ）、项鬘（མགུལ་གྱི་འཕྲེང་བ། ）、梵绳（ཚངས་སྐུད། ）、手镯（ཕྱག་གདུབ། ）、臂饰（དཔུང་རྒྱན། ）、腰带（སྐེ་རགས། ）、骨饰六庄严（རུས་པའི་རྒྱན་དྲུག）、肩帔（སྟོད་གཡོགས། ）。

ཞི་བའི་སྦྱིན་སྲེག 息灭护摩。一种祈祷寿命财物无障无碍的宗教活动（ཚེ་ནོར་དཔལ་འབྱོར་གྱི……བར་ཆད་ཞི་བའི་ཆོ་ག）。

ཞི་བར་གནས་པ། 静住。大自在天（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ། ）之异名。

ཞི་བར་བྱེད་པ། 寂静。第六住心（སེམས་གནས་དགུའི་དྲུག་པ། ）。于散乱因视为过患，息灭不喜三摩地功德之想（རྣམ་གཡེང་ལ་སྐྱོན་དུ་བལྟས་ནས་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་མི་དགའ་བ་ཞི་བར་བྱེད་པ། ）。

ཞི་བར་མཛད་པ། 能静。佛（སངས་རྒྱས། ）之异名。

ཞི་བར་གཤེགས་པ། 1.圆寂，死（སྐུ་ཚེ་ངན་ལས་འདས་པ། ）。2.得到解脱（ཐར་པ་ཐོབ་པ། ）。

ཞི་བྱེད། 希结派。藏传佛教一宗派名。为十二世纪初，南印度人帕当巴桑吉（ཕ་དམ་པ……སངས་རྒྱས། ）入藏时创立。以修行般若经义断除生死涅槃一切苦恼为宗（ཤེར་ཕྱིན་ཉམས་ལེན་གྱིས་སྲིད་ཞིའི་སྡུག་བསྔལ་ཐམས་ཅད་རབ་ཏུ་ཞི་བར་བྱེད་པའི་བོད་ཀྱི་སངས་རྒྱས་བསྟན་པའི་གྲུབ་མཐའ་

ཞིག་གི་མིང་།）。

ཞི་བྱེད་སྒྲོན་མ་སྐོར་གསུམ། 《希结三炬类》。指藏传佛教希结派初传时的成就之一。

ཞི་བྱེད་སྒྲོན་མ་དགུ་སྐོར་གྱི་གདམས་པ། 希结九炬教授。即：口义身炬（མན་ངག་སྐུའི་སྒྲོན……མ།）、乘门语炬（དེ་བཞིན་དུ་ཐེག་པ་གསུང་གི……སྒྲོན་མ།）、秘密意炬（གསང་བ་ཐུགས་ཀྱི་སྒྲོན……མ།）、真实见炬（ཡང་དག་ལྟ་བའི་སྒྲོན་མ།）、珍宝修炬（རིན་པོ་ཆེ་སྒོམ་པའི་སྒྲོན་མ།）、菩提行炬（བྱང་ཆུབ་སྤྱོད་པའི་སྒྲོན་མ།）、平等性因炬（མཉམ་ཉིད་གཞིའི་སྒྲོན་མ།）、瑜伽道炬（རྣལ་འབྱོར་ལམ་གྱི་སྒྲོན་མ།）、悉地果炬（དངོས་གྲུབ་……འབྲས་བུའི་སྒྲོན་མ།）。此为希结派传承法统到中期时帕当巴桑吉传给格西扎巴（དགེ་བཤེས……སྨྲ་བ།）即成为扎巴派（སྨྲ་བ།）的教授。

ཞི་བྱེད་པ། 希结派。参见ཞི་བྱེད།条。

ཞི་མ། 1.邬摩天妃（ཨུ་མོ་ཨུ་མཿ།）。2.度母的异名（རྗེ་བཙུན་སྒྲོལ་མའི་མིང་།）。

ཞི་མ་ཐོངས་སྐྱོབ། 救难静女。度母之异名。

ཞི་འཚོལ། 寻寂。声闻（ཉན་ཐོས།）之异名。

ཞི་ལྷག 止观。奢摩他和毗钵舍那（ཞི་གནས་དང་ལྷག་མཐོང་གཉིས་ཀྱི་བསྡུས་ཚིག）。

ཞི་ལྷག་གི་མཚན་ཉིད། 止观行相。

ཞི་ལྷག་ཟུང་འབྲེལ། 止观双运（ཞི་གནས་དང་ལྷག་མཐོང་གཉིས་ཟུང་འབྲེལ།）。止的意思是“止寂”或“禅定”等；观的意思是“智慧”。“止观”是“禅定”与“智慧”的合称。双运，即并行的意思。止观双运，是禅定与智慧同时进行。

ཞིག་པོ། 达人。指通达空性的人及其心境（སྟོང་ཉིད་རྟོགས་པའི་གང་ཟག་གམ་དེའི་བློ།）。

ཞིང་། 坛城（དཀྱིལ་འཁོར།）；佛国，佛土（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་།）；佛所教化的地域（སངས་རྒྱས་ཀྱི་འདུལ་ཞིང་།）；净土（དག་པའི་ཞིང་།）；极乐世界（བདེ་བ་ཅན་གྱི་ཞིང་ཁམས།）。

ཞིང་སྐྱེས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོ། 刹生空行母。指生于二十四域的空行母或凡人修成圆满次第的女瑜伽行者。

ཞིང་སྐྱོང་། 刹土神，护方神。守卫方国、神山的护法神祇（ཡུལ་ཁམས་སམ་གནས་རི་སྐྱོང་མཁན་གྱི་སྲུང་མ།）。

ཞིང་སྐྱོང་མཁའ་འགྲོ་བརྒྱད། 护土八空行。指背靠无量宫外八大尸林中央八棵树的八尊护土空行。即：东方位余白色牛头（ཤར་དུ……གནས་འཛིན་དཀར་པོ་གླང་གདོང་ཅན།）、南方黑色水牛头（ལྷོར་ནག་པོ་མ་ཧེའི་གདོང་ཅན།）、西方红色作垢水怪面（ནུབ་ཏུ་དྲི་བྱེད་དམར་པོ་ཆུ་སྲིན་གྱི་གདོང་ཅན།）、北方马面绿色明王（བྱང་དུ་དྲག་པོ་ལྗང་ཁུ་རྟའི་གདོང་ཅན།）、东南黑色山羊面（ཤར་ལྷོར་ནག་པོ་ཐིབ་མདོག་ར་སྐྱེས་ཀྱི་གདོང་ཅན།）、西南丑陋青色人面（ལྷོ་ནུབ་ཏུ་མི་སྡུག་པ་སྔོན་པོ་མིའི་གདོང་ཅན།）、西北垂腹绿色鹿面（ནུབ་བྱང་དུ་ལྟོ་འཕྱངས་ལྗང་ཁུ་ཤ་བའི་གདོང……ཅན།）、东北逆引烟色豺狼头（བྱང་ཤར་དུ་ལོག་འདྲེན་དུད་ཁ་ཅེ་སྤྱང་གི་གདོང་ཅན།）。此八空行各个手持刀、颅，以骨为饰，腰部以下没入树叶之中。

ཞིང་སྐྱོང་གཙོ་མོ། 护地神女。一地祇女神名。

ཞིང་སྐྱོང་གཙོ་མོ་ལྔ་པོ། 护地五主母。地祇女神名。

ཞིང་ཁམས། 佛国，佛土，刹土，佛的住处。诸佛菩萨的清净住处，如极乐世界（བདེ་བ……ཅན།）等。

ཞིང་ཁམས་གསུམ་བརྩེགས། 三重佛土。即：法身住光明金刚心要佛土（ཆོས་སྐུའི་དུས་ན་འོད་…གསལ་རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོའི་ཞིང་ཁམས།）；报身住梵天鼓音佛土（ལོངས་སྐུའི་དུས་ན་ཚངས་པ་རྔ་སྒྲའི་ཞིང་ཁམས།）；化身住大梵佛土（སྤྲུལ་སྐུའི་དུས་ན་…ཚངས་ཆེན་ཞིང་ཁམས།）。

ཞིང་གི་བཀོད་པ། 佛土庄严。指净土的内部结构和组成情况（བདེ་བ་ཅན་སོགས་ཞིང་གི་ཆགས་…ཚུལ་དང་དབྱིབས་བཀོད།）。

ཞིང་གི་ཐ་གྲུ། 刹土广袤。佛国范围（ཞིང་ཁམས་ཀྱི་རྒྱ་ཁྱོན།）。

ཞིང་བཅུ་ཚང་བའི་བསྟན་དགྲ། 十恶怨敌，十逆怨贼。佛教密乘所说应杀不赦的十恶怨敌。即：毁灭佛教（བསྟན་པ་བཤིག་པ།）、摧毁三宝（དཀོན་མཆོག་ལ་སྨད་པ།）、劫夺僧财（དགེ་འདུན་གྱི་དཀོར་འཕྲོག་པ།）、谩骂大乘（ཐེག་ཆེན་ལ་སྨོད་པ།）、戕害上师（བླ་མའི་སྐུ་ལ་བརྙས་པ།）、挑拨金刚弟兄（རྡོ་རྗེ་སྤུན་གྲོགས་སྤུན་འབྱེད………པ།）、障难修行（སྒྲུབ་ལ་བར་གཅོད་བྱེད་པ།）、绝无慈悲（བརྩེ་བ་སྙིང་རྗེ་གཏན་ནས་མེད་པ།）、背弃誓戒（དམ་ཚིག་སྡོམ་པ་དང་བྲལ་བ།）、颠倒业果（ལས་འབྲས་ལ་ལོག་ལྟ།）。

ཞིང་ཆེན་གཡང་གཞི། 福田德基，圣坛。铺开的一张人皮，为宁玛派宗教仪式中的供品和法器。

ཞིང་མཆོག 最上净土，殊胜清净佛国（དག་ཞིང་གི་མཆོག）。

ཞིང་དག་པའི་སྦྱོར་བ། 清净佛土加行。智度七十义之一（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས་…ཤིག）。大愿等猛利善根，成为各自将来成佛所在特殊情器世间的净地瑜伽（ཞིང་དག་པ་བླ་ན་མེད་པའི་སྦྱོར་བ་སྟེ་རང་རང་གང་དུ་འཚང་རྒྱ་འགྱུར་…ཀྱི་སྣོད་ཀྱི་ཞིང་དང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་ཁྱད་པར་…ཅན་འགྲུབ་པའི་སྨོན་ལམ་ལ་སོགས་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བའི་ནུས་པ་མཐུ་ཅན་དུ་གྱུར་པའི་དག་པའི་རྣལ་……འབྱོར་དེའོ།）。

ཞིང་པགས་ཀྱི་གཡང་གཞི། 全人皮，尸林八器（དུར་ཁྲོད་ཀྱི་ཆས་བརྒྱད།）之一。

ཞིང་མ་ཡིན་པ། 非田，非所依处（རྟེན་མ་ཡིན་པ།）。

ཞིང་ལྷ། 土地神（ཞིང་ཁར་གནས་པའི་ལྷ།）。

ཞིབ་མོ་རྣམ་འཐག 《细研磨论》。龙树（ཀླུ་སྒྲུབ།）著。为《中观理聚六论》（དབུ་མ་རིགས་ཚོགས་དྲུག）之一，是破斥实有思想理论的一部论著。

ཞུ་བདེ། 溶乐。溶降种子所生的安乐感觉。指藏传佛教徒修密法的一种感受。据载宗喀巴大师在噶丹寺闭关时（དགའ་ལྡན་དུ་སྐུ………མཚམས་དམ་པར་བཞུགས་པའི་ཚེ།），自见"埃"（ཨེ），"旺"（ཝཾ）二字，自上方鼻端经"阿哇都帝"（ཨ་བ་དྷཱུ་ཏི། 意为中脉）脉道注于下端，犹如光绳，白水闪烁，从此生起不共殊胜溶乐（ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཞུ་བདེ་ཁྱད་པར་…ཅན……འཁྲུངས་པའོ།）。

ཞུགས་གནས་བརྒྱད། 向果八圣。即：预流向（རྒྱུན་ཞུགས་ཞུགས་པ།）、预流果（རྒྱུན་ཞུགས་འབྲས་གནས།）、一来向（ཕྱིར་འོང་ཞུགས་པ།）、一来果（ཕྱིར་འོང་འབྲས་གནས།）、不还向（ཕྱིར་མི་འོང་ཞུགས་པ།）、不还果（ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས།）、阿罗汉向（དགྲ་བཅོམ་ཞུགས་པ།）、阿罗汉果（དགྲ་བཅོམ་འབྲས་གནས།）。

ཞུགས་པ། 向。小乘果的因位（ཐེག་དམན་གྱི་འབྲས་བུའི་གནས་སྐབས།），如预流向等。参见

ཞུགས་པ་བཞི། 条。

ཞུགས་པ་བཞི། 四向。即：预流向（རྒྱུན་ཞུགས་ཞུགས་པ།）、一来向（ཕྱིར་འོང་ཞུགས་པ།）、不还向（ཕྱིར་མི་འོང་ཞུགས་པ།）、阿罗汉向（དགྲ་བཅོམ་ཞུགས་པ།）。分别为小乘四果的因位（ཐེག་དམན་གྱི་འབྲས་བཞི་སོ་སོའི་རྒྱུའི་གནས……སྐབས།）。

ཞུམ་རྒོད་ཀྱི་སྒྲིབ་པ། 沉掉盖。指修习奢摩他心力过于松弛和过于紧张的失宜状况（སེམས……འཕང་དམའ་བའི་རྣམ་པ་ཅན་དང་སེམས་རྣམ་པར…གཡེང་བའི་སྒྲིབ་པ།）。为修定时五种过失之一（ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྐྱོན་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཞུས་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་བསྡུས་དོན། 《妙臂经摄义》。系密宗续部经典。佛密（སངས་རྒྱས་གསང་བ།）著。

ཞེ་སྡང་། 瞋、瞋恚。仇恨和损伤他人的心理（སེམས་ཅན་ལ་མནར་བའི་སེམས།）。为贪（འདོད་ཆགས།）、瞋（ཞེ་སྡང་།）、痴（གཏི་མུག）三毒之一。

ཞེ་སྡང་མེད་པ། 无瞋，对于众生无损伤心（སེམས་ཅན་ལ་ཀུན་ནས་མནར་སེམས་མེད་པའི……ཤེས་པ།）。

ཞེ་ཧོར་པོ་ཏ་ལ། 热河布达拉宫，在今河北省承德县境。清乾隆帝仿拉萨布达拉宫在热河兴建的寺庙名（ལྷུན་ཧྲུ་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ཆ་སྐྱོང་རྒྱལ་པོས་ཞེ་ཧོར་ཞེས་པའི་ས་ཆར་རྩེ་པོ་ཊ་ལར་དཔེ………བླངས་ནས་བཏབ་པའི་ལྷ་ཁང་ཞིག）。

ཞེན་པ་བཞི་བྲལ། 1.离四耽著。藏传佛教萨迦派之教戒。即：耽著今生非佛教徒（ཚེ་འདི་ལ་ཞེན་ན་ཆོས་པ་མིན།）、耽著轮回非出离（འཁོར་བ་ལ་ཞེན་ན་ངེས་འབྱུང་མིན།）、耽著自利非菩提心（བདག་དོན་ལ་ཞེན་ན་བྱང་སེམས་མིན།）和耽著实执非正见（འཛིན་པ་བྱུང་ན་ལྟ་བ་མིན།）。2.修心四厌离（ཡོངས་གྲགས་ཀྱི་བློ་སྦྱོང་ཞེན་པ……བཞི་བྲལ།）。3.四种修心。即：心趋入法（བློ་ཆོས་སུ་འགྲོ་བ།）、法趣入道（ཆོས་ལམ་དུ་འགྲོ་བ།）、道离谬误（ལམ་གྱི་འཁྲུལ་བ་སེལ་བ།）、化谬观慧（འཁྲུལ་བ་ཡེ་ཤེས་སུ་འཆར་བ།）。

ཞེན་ཡུལ། 耽著境。内心耽著而了别者。即寻思心所，耽著其印相而坚固受持之对境，如由比量所得之境（བློ་ཞེན་པའི་སྒོ་ནས་རིག་པར་བྱ་བ་སྟེ། རྟོག་པའི་འཛིན་སྟངས་ཀྱི་ཡུལ་དེ་ལ་རྟོག་པ་ངེས་ཞེན་ནས་ནན་གྱིས་འཛིན་པ། དཔེར་ན། རྗེས་དཔག་ཚད་མའི་ཡུལ་ལྟ་བུའོ།）。

ཞེན་ཡུལ་གཉིས། 耽著二境。士夫耽著境（སྐྱེས་བུ་དང་རྟོག་པའི་ཞེན་ཡུལ་གཉིས་སོ།）。

ཞེན་རིག 耽著识。一心固执各自感受之外境者（རང་གི་འཛིན་སྟངས་ཀྱི་ཡུལ་བློས་ནན་གྱིས་འཛིན…པ།）谓之。

ཞོག་ལྷ་ལྕུག་པོ། 学拉居波。一世间神名。

〔གཞ〕

གཞན་སྐྱེས། 他生，从他生（གཞན་ནས་སྐྱེས་པ།）。

གཞན་གྱི་དངོས་པོ་སྟོང་པ་ཉིད། 他性空。指世间以外，其他即出世间的无分别慧所通达了知的空性（འཇིག་རྟེན་པ་ལས་གཞན་འཇིག་རྟེན……ལས་འདས་པའི་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས……རྟོགས་པར་བྱ་བའི་ཆོས་ཉིད།）。

གཞན་གྱི་དབང་གི་མཚན་ཉིད། 依他法性，法相宗三法性之一（མཚན་ཉིད་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གཞན་གྱི་གཞི། 他依所支。正前生起能依所依，修习誓尊智尊等同侣伴以求成就（མདུན་བསྐྱེད་བསྒོམས་ནས་དམ་ཡེ་སྤུན་གྲོགས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་དངོས……གྲུབ་བསྒྲུབ་པའོ།）。为密乘行部念诵四支之一。

གཞན་གྱི་ལོག་སྒྲུབ་བཟོད་པའི་བཟོད་པ། 甘他贼害忍。指忍受他人殴打、恶言不生瞋怒，起慈悲心，报以饶益（གཞན་གྱིས་རང་ལ་རྡུང……རྡེག་བྱེད་པ་དང་ཚིག་ངན་སྨྲ་བ་སོགས་ཀྱི་ལན་དུ་ཞེ་སྡང་མི་བྱ་བར་བྱམས་སྙིང་རྗེ་བསྐྱེད་ནས་དེར་ཕན……འདོགས་པ།）。

གཞན་གྱིས་མི་ཐུབ་པ། 无能胜明王。一忿怒明王名（ཁྲོ་བོ་ཞིག་གི་མཚན།）。

གཞན་གྲགས། 他称。中观应成派的别名（དབུ་མ་ཐལ་འགྱུར་བའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

གཞན་འགྱུར་བཞི། 四异转。五十一心所之一（སེམས་བྱུང་ང་གཅིག་གི་ནང་ཚན་ཞིག）。即：睡眠（གཉིད།）、恶作（འགྱོད་པ།）、寻思（རྟོག་པ།）和伺察（དཔྱོད་པ།）四者。依其等起、意乐差别，转为种种善、不善、无记之故，名为四异转（དེ་རྣམས་ཀུན་སློང་དང་། བསམ་པའི་ཁྱད་པར་གྱིས་དགེ་མི་དགེ་ལུང་མ་བསྟན་ཅི……རིགས་པར་འགྱུར་བས་གཞན་འགྱུར་བའི་ཞེས་བྱའོ།）

གཞན་རྒྱུད། 他相续。指他人的身心（མི་གཞན་གྱི་སེམས་རྒྱུད།）。

གཞན་བརྙེམས་བཟོད། 忍傲。帝释（བརྒྱ་བྱིན།）之异名。

གཞན་སྟོང་། 他空。藏传佛教觉囊派之见（ཇོ་ནང་པས་འདོད་པའི་ལྟ་བ།），承认到达外境内心无二无别的智慧为圆成实，此慧不染其他世俗事物，如依他起及遍计所执等，名为他空（ཡུལ་གཟུང་བ་དང་ཡུལ་ཅན་འཛིན་པ་གཉིས་སུ་མེད་པ་རྟོགས་པའི་གཟུང་འཛིན་གཉིས་མེད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་དེ་ཡོངས་གྲུབ་ཡིན་ལ། དེ་གཞན་དབང་དང་ཀུན་བཏགས་སོགས་ཀུན་རྫོབ་པའི་ཆོས་གཞན་གྱིས……སྟོངས་པས་ན་གཞན་སྟོང་ཞེས་ཟེར།）。

གཞན་སྟོང་གི་ལྟ་བ། 他空见，他空之见。系藏传佛教觉囊派在佛学上的一种独特见解。认为"一切诸法实相胜义谛是常恒坚固不变的（ཆོས་ཐམས་ཅད་ཡིན་ལུགས་དོན་དམ་པའི་བདེན……པ་དེ་རྟག་པ་བརྟན་པ་ཐེར་ཟུག་པ།）。这种观点与中观派认为一切诸法都是因缘所生，本性自空的观点是相对立的。他空见观点的提出者是裕摩·弥觉多杰（ཡུ་མོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ།）。

གཞན་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། 别时轮。或称密时轮（གསང་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ།）。为三时轮之一，指生起次第的能依、所依坛场和圆满次第的气、脉、明点等地道（དུས་འཁོར་ཕྱི་ནང་གཞན་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། བསྐྱེད་རིམ་གྱི་རྟེན་དང་བརྟེན་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་དང་། རྫོགས་རིམ་གྱི་རྩ་རླུང་ཐིག་ལེ་སོགས་ལ་ཟེར།）。

གཞན་དོན་ལ་སྔོན་འགྲོའི་ཆོས་བཅུ། 十利他加行法。即：增长名声（གྲགས་པ་སྤེལ་བ།）、生起威光（གཟི་བྱིན་བསྐྱེད་པ།）、能召有情（སེམས་ཅན་འགུ་བྱེད།）、生咒语力（ངག་གི་མཐུ་བསྐྱེད་པ།）、速成密咒（གསང་སྔགས་མྱུར་འགྲུབ།）、愿力自在（སྨོན་ལམ་དབང་དུ་བྱེད་པ།）、摧灭矜骄（དྲེགས་པ་ཞི་བ།）、心中常乐（སེམས་བརྟན་པར་བྱེད་པ།）、心得安息（སེམས་ངལ་གསོ་བ།）和坦然无悔（ཡིད་མི་འགྱོད་པ……བསམས་པ།）。

གཞན་གནོད་གཞི་བཅས་སྤོང་བ། 断损他因等。别解脱戒之自性者，谓断损他之身语不善七，损他意之不善三，即断十不善（སོ་ཐར་སྡོམ་པའི་ངོ་བོ་སྟེ། གཞན་ལ་གནོད་པ་ནི་ལུས་ངག་གི་མི་དགེ་

ཉ་བདུན་དང་། གཞི་ནི་འདིར་རྒྱུའི་དོན་ཏེ་ཡིད་ཀྱི་མི་དགེ་བ་གསུམ་བཅས་སྤོང་བའོ།)。复次，非唯愿善渡怖畏，而是厌离轮回之出离心，为真正别解脱戒（དེའང་ལེགས་སྨོན་དང་འཇིགས་······སྐྱབ་ཙམ་མིན་པར་འཁོར་བ་མཐའ་དག་ལས་ངེས······པར་འབྱུང་བའི་བསམ་པས་ཟིན་མིན་པ་ནི་སོར་སྡོམ་མཚན་ཉིད་པའོ།)。

གཞན་ཕྱོགས། 异宗，其他教派（ཕ་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ།)。

གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད། 他化自在天，欲界第六天（འདོད་ལྷའི་གནས་དྲུག་པ།)。因其夺他所化妙欲资具而自享用，故名。

གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད་ཀྱི་བདག་པོ། 他化自在主，极喜自在魔（བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག)。

གཞན་དབང་གཉིས། 二依他，二种依他起。即：清净依他（དག་པའི་གཞན་དབང་།)和不净依他（མ་དག་པའི་གཞན་དབང་།)。

གཞན་འབྱོར་ལྔ། 五他圆满，十圆满中的后五圆满。即：1.佛降临世（སངས་རྒྱས་འཇིག་རྟེན་··དུ་བྱོན་པ།)；2.佛说正法（དེས་ཆོས་གསུངས་པ།)；3.教法住世（བསྟན་པ་གནས་པ།)；4.法主随转（བསྟན་པའི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ།)；5.法缘具足（ཆོས་ཀྱི་མཐུན་རྐྱེན་ཚང་བ།)。

གཞན་རིག 悟他。心识了知心，外诸境色等事物者，如根识（ཡུལ་ཅན་རང་ལས་གཞན་པའི་ཕྱི···རོལ་གྱི་གཟུགས་ལ་སོགས་རྣམས་ལ་འཇུག་པར་བྱེད···པའི་ཤེས་པ། དབང་ཤེས་ལྟ་བུའོ།)。

གཞན་སེམས་ཤེས་པ། 他心智，了解他人心意的一种智（ཕ་རོལ་གྱི་སེམས་ཤེས་པ།)。

གཞན་སེམས་ཤེས་པའི་མངོན་ཤེས། 他心通，知他心的神通。能如实了知他有情类一切善恶之心（སེམས་ཅན་གཞན་གྱི་བསམ་པ་དང་བག་ལ····ཉལ་ཤས་ཆེ་ཆུང་ཀུན་ཤེས་པ།)。为六神通之一。

གཞན་སེལ་བརྟག་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ། 《观遣余颂》。印度高僧护善论师（རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་··དཔོན་དགེ་སྲུང་།)所著因明注释之一。

གཞན་སེལ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ། 《遣余论》。印度高僧法胜论师（རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆོས་མཆོག)所著因明注释之一。

གཞལ་བྱ། 所量，意为可知的，可以认识的。指一切实际存在，可以认识的事物。与有、成实、所知、境、法等义同（ཚད་མས་གཞལ···བར་བྱ་སྟེ་ཡོད་པ་གཞི་གྲུབ་ཤེས་བྱ་གཞལ་བྱ་ཡུལ·······ཆོས་རྣམས་དོན་གཅིག)。

གཞལ་བྱ་གཉིས། 二可知，二所量：自相（རང་མཚན།)和共相（སྤྱི་མཚན།)。自相，指局限于自体之相；共相，指通于其他共有之相（རང་མཚན་ནི་རང་གི་གནས་ལུགས་སམ་ངོ་བོའོ། སྤྱི་མཚན་ནི་ཐུན་མོང་བའི་རྟགས་སོ།)。在因明中，所谓所量，是指一切实际存在的、可以认识的事物。

གཞལ་བྱའི་གནས་གསུམ། 可知（所量）三处（界）。即：明处（མངོན་གྱུར།)、隐处（ལྐོག་གྱུར།)、极度隐处（ཤིན་ཏུ་ལྐོག་གྱུར།)。

གཞལ་བྱེད་ཚད་མ་གསུམ། 三种能量。即：现量（མངོན་སུམ་ཚད་མ།)、比量（རྗེས་དཔག་ཚད་མ།)和信服量（ཡིད་ཆེས་ཚད་མ།)。

གཞལ་མེད་ཁང་། 无量宫（ཚད་འཇལ་མི་ཤེས་པའི་ཁང་པ།)。同越量宫（གཞལ་ཡས་ཁང་།)。天神住处。须弥山（རི་རབ།)

གཞལ་མེད་ཅན། 无量者。天神（ལྷ་སྤྱི།)之异名。

གཞལ་མེད་པོ་བྲང་། 无量宫。无量极乐，天界三十三天之主帝释所住的宫殿（མཛེས་སྡུག·······

གཞལ་ལ་དུ་མེད་པའི་ལྷ་ཡུལ་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་ལ་ཡོད······པའི་བརྒྱ་བྱིན་གྱི་ཕོ་བྲང་། ）。

གཞལ་ཡས་ཁང་། 1.越量宫，无量宫，安堵宫殿，天神所居宫殿，空中宫殿（ཚད་འཛལ་མི་ཤེས་པའི་ལྷ་གནས་སམ་ལྷའི་ཕོ་བྲང་། ）。2.须弥山（རི་རབ། ）。

གཞི། 1.所依（ཙ་བའི་གཞི་དང་རྟེན། ）。2.（梵）娑婆诃。

གཞི་ལྔ། 五事。说一切有部承认能包括一切所知界的五部事物。即：色法（སྣང་བ་གཟུགས་ཀྱི་གཞི། ）、心法（གཙོ་བོ་སེམས་ཀྱི་གཞི། ）、心所法（འཁོར་སེམས་བྱུང་གི་གཞི། ）、不相应法（ལྡན་པ་མ་ཡིན་པ་འདུ་བྱེད་ཀྱི་གཞི། ）和无为法（འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་གཞི། ）。

གཞི་བཅུ་བདུན། 十七事。出家事（རབ་བྱུང་གི་གཞི། ）、长净事（གསོ་སྦྱོང་གི་གཞི། ）、开禁事（དགག་དབྱེའི་གཞི། ）、夏事（དབྱར་གྱི་གཞི། ）、牛皮事（ཀོ་ལྤགས་ཀྱི་གཞི། ）、敬事（སྨན་གྱི་གཞི། ）、衣事（གོས་ཀྱི་གཞི། ）、羯耻那衣事（སྲ་བརྐྱང་གི་གཞི། ）、分业事（ཀོ་ཤམྦིའི་གཞི། 或曰ལས་བྱེ་བའི་གཞི། ）、业事（ལས་ཀྱི་གཞི། ）、太阳事（དམར་སེར་ཅན་གྱི་གཞི། 或曰回改事ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི། ）、补特伽罗事（གང་ཟག་གི་གཞི། ）、改换事（སྤོ་བའི་གཞི། ）、置长净事（གསོ་སྦྱོང་བཞག་པའི་གཞི། ）、敷具事（གནས་མལ་གྱི་གཞི། ）、辩论事（རྩོད་པའི་གཞི། ）、离间僧伽事（དགེ་འདུན་དབྱེན་གྱི་གཞི། ）。另一说：为出家事一（རབ་བྱུང་གཞི་གཅིག）、守护学处事九（ཐོབ་པ་མི་ཉམས་པར་བསྲུབ་པ་བསྲུང་བའི······གཞི་དགུ། ）、犯已还净事七（ཉམས་པ་ཕྱིར་བཅོས་ཀྱི་གཞི་བདུན། ），共十七事。

གཞི་ཇི་བཞིན་པ། 随处坐。为对治贪恋床褥卧具而住寂静地，随遇而安，不择安乐处（མལ་སྟན་ལ་ཆགས་པའི་གཉེན་པོ་དབེན་སར་གནས་གར···བབ་བབ་ཏུ་འདུག་ཅིང་བདེ་བ་མི་འདམ་པར་འདུག···པ། ）。为十二头陀行之一。

གཞི་གཉིས། 二种事。指一视本尊为最胜而修，二视自己如本尊而修。

གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ། 根本说一切有部。为小乘十八部之一部。

གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ་བདུན། 根本说一切有部所分七部。即：根本说一切有部（གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ། ）、饮光部（འོད་སྲུང་བ། ）、化地部（ས་སྟོན་པ། ）、法护部（ཆོས་སྲུང་བ། ）、多闻部（མང་ཐོས་པ། ）、赤牒部（གོས་དམར་བ། ）、说分别部（རྣམ་པར་ཕྱེ་སྟེ་སྨྲ་བ། ）。

གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་ལུགས། 根本说一切有部的传规。有三：一是堪钦希瓦措（静命）的传规，由喇钦诸人所传承（མཁན་ཆེན་ཞི་བ་འཚོའི་ལུགས་བླ་ཆེན་ཕྱི་མས་བརྒྱུད་པ། ）；一是东印度班智达达玛巴拉到阿里地区，剃度巴拉三师等出家后的上部传承（རྒྱ་གར་ཤར···ཕྱོགས་ཀྱི་པཎྜི་ཏ་དྷརྨ་པཱ་ལས་མངའ་རིས་སུ་པཱ་ལ་རྣམ་གསུམ་ལ་སོགས་པ་རབ་ཏུ་བྱུང་ནས་ཡང་བརྒྱུད······པ། ）；一是克什米尔大班智达释迦室利所出的传承（ཁ་ཆེའི་པཎྜི་ཏ་ཤཱཀྱ་ཤྲཱི་ལས་བརྒྱུད་པ། ）。

གཞི་དང་པོ། 第一事。由空性中哀阿阇莂四字随一，如前生起，是第一事（སྟོང་པའི་ངང་ནས་ཨ་ཨཱུ་ཨིཾ་ཨཿ བཞི་གང་རུང་ལས་སྔར་ལྟར་བསྐྱེད་པ····ནི། གཞི་དང་པོ་ཡིན། ）。

གཞི་དུས་ཀྱི་འོད་གསལ། 基位光明。一切众生心之本性，元始清净，自然光明。即因位如

来藏（སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་རང་……བཞིན་ཡེ་ནས་རྣམ་པར་དག་པ་རང་བཞིན་གྱིས་འོད་…གསལ་བའི་བདག་ཉིད་ཅན་ཏེ། གཞི་རྒྱུད་བདེ་བར་གཤེགས་པའི་སྙིང་པོ།）。

གཞི་དུས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ལྔ། 基位五智。指烦恼转依以后成五种相应无漏智。即：脱瞋烦恼得大圆镜智（ཞེ་སྡང་རང་གྲོལ་མེ་ལོང་།）、脱慢烦恼得平等性智（ང་རྒྱལ་རང་གྲོལ་མཉམ་པ་ཉིད།）、脱贪烦恼得妙观察智（འདོད་ཆགས་རང་གྲོལ་སོ་…སོར་རྟོགས།）、脱嫉烦恼得所成作智（ཕྲག་དོག་རང་གྲོལ་བྱ་བ་གྲུབ།）、脱痴烦恼得法界体性智（གཏི་མུག་རང་གྲོལ་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཞེས་བཤད……དོ།）。

གཞི་བདག 土地神，当方神，家乡神祇。

གཞི་བདག་གཅིག་མར་གནས་པ། 地祇，土地神。常居一地，保佑一方的世间神灵（ཡུལ་གང་དེར་རྟག་ཏུ་གནས་ཤིང་སྐྱོབ་པའི་འཇིག་རྟེན……པའི་ལྷ།）。

གཞི་ལྡོག 因反体。表示诸法各自性状的因素（ཆོས་རྣམས་ཀྱི་རང་རང་གི་མཚན་ཉིད་མཚོན་པའི་…གཞི།）。如金质瓶即为瓶之因反体（བུམ་པའི་གཞི་ལྡོག་གསེར་བུམ་ཡིན་པ་ལྟ་བུ།）。

གཞི་བསྡུ་བ། 《摄事分》。瑜伽师地论五部之一（རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པའི་སའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གཞི་ཕྲན་ཚེགས། 《杂事品》。律部经名。

གཞི་མེད། 无本。同空性（སྟོང་པ་ཉིད།）。

གཞི་མེད་ཀྱི་ལྷག་མ། 无根谤。指对其他比丘既无见又无闻无疑，而诽谤为犯四根本罪随一（དགེ་སློང་གཞན་ལ་བརྗོད་པའི་གཞི་མཐོང་ཐོས……དོགས་གསུམ་མེད་བཞིན་ཕམ་པའི་གང་གི་སྒོ་ནས……སྐུར་བ་འདེབས་པ།）。为十三僧残中属违害所犯二重罪之一。

གཞི་རྫོགས་པ་ཆེན་པོ། 基位大圆满。旧派密乘指自然智。说明智本体圆满，具备一切生死涅槃之法。诸生死法虽皆如梦，唯是无有。但所执我，明力而外，别无其余；诸涅槃法，如日与光自然圆满。此智遍于一切世出世间，故名为大。

གཞི་ལ་གཞོལ་བ། 基位专注。指明白观想自生及对面生本尊相。为三种专注念诵之一（གཞོལ་བ་གསུམ་གྱི་བཟླས་པའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

གཞི་ལམ་གྱི་སྟོང་ཐུན། 《基道大纲》。智光（ཤེས་རབ་འོད།）著。

གཞི་ལམ་འབྲས་བུ། 因道果。因，指起因或基础；道，指修行的方式方法；果，指证得佛果。

གཞི་ལམ་འབྲས་གསུམ། 基道果三位。藏传佛教宁玛派的一种修法，指大小乘的见、修、果三位（ཐེག་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ལྟ་སྒོམ་འབྲས་གསུམ་ལ་སྦྱར་བ།）。即：基位，指抉择正见（གཞི་ལྟ་བ་གཏན་ལ་ཕབ་པ།）；道位，指修习行持（ལམ་སྒོམ་པས་ཉམས་སུ་བླངས་པ།）；果位，指现证菩提（འབྲས་བུ་བྱང་ཆུབ་ཐོབ་པ།）。

གཞི་ཤེས། 基智。指现证一切蕴界处等所摄诸法人无我性之大乘圣者所证之智（གཞི་ཕུང་……ཁམས་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་གང་ཟག་གི་བདག་མེད་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་ཐེག……དམན་གྱི་རྟོགས་རིགས་སུ་གནས་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་མཁྱེན…པ།）。为智度八事之一（ཤེར་ཕྱིན་དངོས་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

གཞི་ཤེས་ཀྱི་ཆོས་དགུ། 基智九法。即：智不住生死基智（ཤེས་པས་སྲིད་ལ་མི་གནས་པའི་གཞི……ཤེས།）、悲不住涅槃基智（སྙིང་རྗེས་ཞི་ལ་མི་གནས་པའི་གཞི་ཤེས།）、远基智（རིང་བའི་གཞི་

ཤེས།)、近基智 (ཉེ་བའི་གཞི་ཤེས།)、所治基智 (མི་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་གཞི་ཤེས།)、 能治基智 (གཉེན་པོའི་ཕྱོགས་ཀྱི་གཞི་ཤེས།)、 基智加行 (གཞི་ཤེས་ཀྱི་སྦྱོར་བ།)、菩萨加行平等性 (བྱང་སེམས་ཀྱི་སྦྱོར་བའི་མཉམ་ཉིད།)、基智见道 (གཞི་ཤེས་ཀྱི་མཐོང་ལམ།)。

གཞི་ཤེས་ཀྱི་མཐོང་ལམ། 基智见道。现证远离戏论之见道，即基智品中所说乘势能引发小乘见道之大乘谛现观 (སྤྲོས་བྲལ་མངོན་སུམ་དུ…… རྟོགས་པའི་མཐོང་ལམ་གང་ཞིག་ཐེག་དམན་གྱི……མཐོང་ལམ་ཤུགས་ལ་འཕེན་བྱེད་གཞི་ཤེས་ཀྱི་སྐབས……ནས་དངོས་སུ་བསྟན་པའི་ཐེག་ཆེན་གྱི་བདེན་པ……མངོན་རྟོགས་སོ།)。为智度七十义之一。

གཞི་ཤེས་ཀྱི་རྣམ་པ། 基智行相。小乘人现观人无我的智慧 (ཉན་རང་གིས་གང་ཟག་གི་བདག་མེད་རྟོགས་པའི་ཡེ་ཤེས།)。

གཞི་ཤེས་ཀྱི་སྦྱོར་བ། 基智加行。破除执著色等事物而修，乘势能引发声闻、独觉加行之大乘圣者瑜伽 (གཞི་གཟུགས་སོགས་ལ་ཞེན་པ་བཀག་ནས་བསྒོམས་པས་ཉན་རང་གི་སྦྱོར་བ་ཤུགས་ལ……འཕེན་བྱེད་ཀྱི་སེམས་དཔའི་རྣལ་འབྱོར།)。为智度七十义之一 (ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

གཞི་གསུམ། 三事。指长净事 (གསོ་སྦྱོང་གི་གཞི།)、坐夏事 (དབྱར་གནས་ཀྱི་གཞི།)、开禁事 (དགག་དབྱེའི་གཞི།)。

གཞི་གསུམ་ཆོ་ག 三事仪轨。指长净 (གསོ་སྦྱོང་།)、安居 (དབྱར་གནས། 坐夏)、解制 (དགག་དབྱེ། 开禁)三事。每月十五日和三十日各举行一次长净说戒仪式，每年夏令六月十六日起至七月二十九日为安居日期，七月三十日为解制日期。

གཞི་གསུམ་ཉམས་ལེན། 三事实修。指长净，安居、解制为律藏三事 (གསོ་སྦྱོང་དང་། དབྱར་གནས། དགག་དབྱེ་གསུམ་ལ་འདུལ་བའི་གཞི་གསུམ་ཟེར།)。每月十五日和三十日各举行一次长净仪式；每年夏令六月十六日起至七月三十日为安居仪式，此后为解制仪式。

གཞི་གསུམ་གནས། 住三处。天神、天界 (ལྷ་སྡིའམ་ལྷ་གནས།)之异名。

གཞི་གསུམ་གསལ་བྱེད། 《三事明解》。十八世纪，噶钦·益西坚赞 (དཀའ་ཆེན་ཡེ་ཤེས་རྒྱལ་མཚན།)著。书中详述比丘的夏住 (དབྱར་གནས།)、长净 (གསོ་སྦྱོང་།)及解制 (དགག་དབྱེ།)等三事仪则。

གཞིའི་སྐུ་གསུམ། 基位三身。即：基位化身凡夫生有 (ཐ་མལ་པའི་སྐྱེ་བ་གཞིའི་སྤྲུལ་སྐུ།)、基位法身凡夫死有 (ཐ་མལ་གྱི་འཆི་བ་གཞིའི་ཆོས་སྐུ།)和基位报身凡夫中有 (ཐ་མལ་གྱི་བར་དོ་གཞིའི…ལོངས་སྐུ།)。

གཞིའི་རྒྱུད། 基位相续，别名方便相续。广义的基位相续，指从种姓醒悟正证觉之间所有一切经行道相；狭义的基位相续，指能成熟的灌顶与解脱的道支 (གཞིའམ་ཐབས་ཀྱི་རྒྱུད་ནི། སྤྱི་ཡངས་པར་ན་རིགས་སད་ནས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་བར་དུ……བགྲོད་པར་བྱེད་པའི་ལམ་གྱི་རྣམ་པ་སྲིད་དོ་འཚལ……ཐམས་ཅད་དང་དོག་པར་ན་སྨིན་བྱེད་ཀྱི་དབང་དང་གྲོལ་བྱེད་ཀྱི་ལམ་ཡན་ལག་དང་བཅས་པ་ལ་གཞི་ཞེས་བྱའོ།)。

གཞིའི་སྒྱུ་ལུས། 基位幻身。指中有的意生身 (བར་དོའི་ལུས།)。

གཞིའི་ཆོས། 基位法。轮回所有蕴界处等因缘之法 (འཁོར་བའི་བསྡུས་པའི་ཕུང་ཁམས་སྐྱེ་མཆེད……རྣམས་སོ།)。

གཞིའི་གཉེན་པོ། 持对治。能保持无间道的断得的智慧，除第一无间道外，所有苦法智等诸解脱道属之（བར་ཆད་མེད་པའི་ལམ་གྱིས་སྤངས་པའི་བྲལ་ཐོབ་འཛིན་པ་སྟེ། བར་ཆད་མེད་པའི་ལམ་དང་པོ་མ་གཏོགས་པ་སྡུག་བསྔལ་ལ་ཆོས་ཤེས་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ལམ་སོ།）。

གཞིའི་རྡོར་བཟླས། 基位金刚念诵。自出生至未死前的即生有时期的呼吸气息（སྐྱེས་ནས་མ་ཤི་བར་དུ་རྒྱུ་འབྱུང་འཇུག་བྱེད་པ།）。

གཞིའི་གནས་ཚུལ་ལ་ཡོད་པ། 因位本有。藏传佛教觉囊派他空见之观点。认为因位本有，则不待缘起；本有则自性不空。这种观点与中观派的缘起性空学说不同。

གཞིའི་གནས་ལུགས། 基位本性。苯教所说空明法身自性清净，不由功用，任运自成，一切众生皆自具有的体性，略与佛教所说如来藏或佛性相似。

གཞིའི་ཟུང་འཇུག 基位双运。指中有与共体二者双运。

གཞིའི་འོད་གསལ། 基位光明。死有光明，死位光明（འཆི་བ་འོད་གསལ།）。

གཞིའི་སེམས་དབེན། 基位心远离，基位心寂。死有光明前的明、增、得三位（འཆི་བ་འོད་གསལ་གྱི་སྔ་སོགས་ཀྱི་སྣང་མཆེད་ཐོབ་གསུམ།）。

གཞིས་དགོན། 村中小寺（གྲོང་དུ་ཡོད་པའི་ལྷ་ཁང་དང་དགོན་ཆུང་།）。

གཞུ་རྒྱལ། 胜弓。非天、阿修罗（ལྷ་མ་ཡིན།）之异名。

གཞུ་ལས་སྐྱེས། 弓生。阿修罗、非天（ལྷ་མ་ཡིན།）之异名。

གཞུག་པ་ལྡེམ་དགོངས། 令入秘密。如令入圣教之门，故说补特伽罗我有（བསྟན་པ་ལ་གཞུག་པའི་དོན་དུ་གང་ཟག་གི་བདག་ཡོད་པར་གསུངས་པ་··ལྟ་བུ།）。为如来四秘密之一（ལྡེམ་དགོངས……བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

གཞུང་འགྲེལ། 注释，律教之注释（འདུལ་བ་ལུང་གི་འགྲེལ་པ།）。

གཞུང་ཆེན་པོ་ལྔ། 五部大论。同གཞུང་པོ་ཏི་ལྔ། 条。

གཞུང་ཐ་དད་པ་རིམ་པར་ཀློག་པའི་འཁོར་ལོ། 《异部次第诵读论》。世亲（དབྱིག་གཉེན།）著。

གཞུང་དམ་པ། 胜教，律藏佛典之一（འདུལ་བའི་ལུང་ཞིག）。同གཞུང་བླ་མ། 条。

གཞུང་པོ་ཏི་ལྔ། 五部大论。藏传佛教格鲁派格西必修的五部经典著作，包括般若（ཕར་ཕྱིན།）、中观（དབུ་མ།）、释量（ཚད་མ་རྣམ་འགྲེལ།）、戒律（འདུལ་བ།）、俱舍（མཛོད།）。

གཞུང་བླ་མ། 《律上分》，上教。律藏佛典之一种（འདུལ་བའི་ལུང་ཞིག）。同གཞུང་དམ་པ། 条。

གཞུང་ལས་པ། 雄列巴。西藏拉萨三大寺扎仓（གྲྭ་ཚང་།）中管理僧众学经事务僧人的称谓。僧众学经、辩论以及考取格西学位等事务，通常由雄列巴协助扎仓的堪布来管理。

གཞུང་ལུགས། 佛教经典，经义。经典著作的要义（གཞུང་ཆེན་པོའི་ཚིག་དོན་གྱི་བཤད་ལུགས།）。

གཞུང་ལུགས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་བཀོད་པའི་འཁོར་ལོ། 《异部宗轮论》。世友（དབྱིག་བཤེས།）著。唐玄奘汉译。

གཞུང་ལུགས་རིགས་ཚོགས་དྲུག 《理聚六论》。龙树菩萨著。宗喀巴大师学习中观论的主要典籍之一。

གཞུང་ལུགས་ལེགས་བཤད། 《教派理论正解》。萨班·贡噶坚赞著。书中论述了异教和佛教各派主张。

གཞུང་ཤེར་ཕྱིན། 《经典慧度》。论述一切大乘道果的佛经（ཐེག་ཆེན་གྱི་ལམ་འབྲས་སྣ་དང……

བཅས་པ་སྟོན་པའི་གསུང་རབ།)。

གཞོགས་སློང་། 非法乞求。即使用阿谀奉承或旁敲侧击手段，索取他人财物 (གོ་རྒྱ་བཏང་ནས་ཡོང་ཐབས་བྱེད་པ། ཐོབ་ཀྱིས་འཇལ་བ་སྐྱེ་དབང་ཡོད་བཏང་ནས་འཐོག་པ། རྙེད་པས་རྙེད་པ་འཚོ་བ།)。五邪命之一

གཞོང་ཐོགས། 持盆。须弥山畔持盆夜叉之略名 (རི་རབ་ཀྱི་བང་རིམ་ལ་གནས་པའི་གནོད་སྦྱིན……རིགས་ལག་ན་གཞོང་ཐོགས་ཀྱི་བསྡུས་མིང་།)。

གཞོང་པ་ལྷ་ཆུ། 雄巴神泉。在拉萨以西觉木隆地方，相传为莲花生大师用手杖掘出者。

གཞོངས་སྤྱོད། 游方，行脚。指佛教僧人出游四方。

གཞོངས་སྤྱོད་པ། 游方 (ལྡོངས་རྒྱ་བ།)。游方僧，行脚僧。

གཞོན་ནུ་གདོང་དྲུག 六面童子。大自在天的幼子 (དབང་ཕྱུག་གི་བུ་ཆུང་བ།)。

གཞོན་ནུ་དཔེའི་མདོ། 《杂阿含经第一千二百二十六》。

གཞོན་ནུ་བུམ་སྐུ། 童子瓶身。旧密大圆满不共理论之一 (རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་བཤད་སྲོལ་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ཞིག)。

གཞོན་ཤ་ཅན་གྱི་དཔེ་བྱད། 容颜柔嫩。为佛身八十种随好之一。如来宣说教法浅显易解，感得容颜柔和，常如少年之好 (ཆོས་གོ་བླ་བར་སྟོན་པའི་ཕྱིར་སྐུ་ཤིན་ཏུ་གཞོན་ཤ་ཅན།)。

གཞོལ་བ་གསུམ་གྱི་བཟླས་པ། 三专注念诵。指密乘事部念修三真实。即：基位专注 (གཞི་ལ་གཞོལ་བ།)、心专注 (སེམས་ལ་གཞོལ་བ།)和声专注 (སྒྲ་ལ་གཞོལ་བ།)。

〔བཞ〕

བཞད་པ་མོ། 笑女。妙音天女之异名 (ལྷ་མོ་དབྱངས་ཅན་མའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།)。

བཞི་བརྒྱ་པ། 《四百论》，《四百颂》。印度圣天论师著 (རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་འཕགས་པ……ལྷས་མཛད་པ།)。书中主要论述般若经的空性 (དངོས་བསྟན་སྟོང་ཉིད་གཙོ་བོར་སྟོན་པའི……གཞུང་།)。

བཞི་བརྒྱ་པའི་ཊཱི་ཀ 《四百颂疏》。香·唐萨巴 (ཞང་ཐང་སག་པ།)著。该师曾修建唐萨寺 (ཐང་སག་དགོན།)。

བཞི་མཆོད། 四供。藏历十月二十四日，色拉寺大慈法王圆寂之祭祀 (ཧོར་ཟླ་བཅུ་པའི་ཉེར……བཞི་ལ་སེ་ར་བྱམས་ཆེན་ཆོས་རྗེ་ཞི་བར་གཤེགས་པའི་དུས་མཆོད།)。拉萨藏俗多于是夜燃灯供佛。

བཞི་མདོ་བ། 十字路口者。婆罗门之异名 (བྲམ་ཟེའི་མིང་གཞན་ཞིག)。

བཞི་སྡེ་གླིང་ཚང་། 希德寺。相传为九世纪创建的古寺之一。清代以后该寺寺主热振呼图克图 (ར་སྒྲེང་རྟ་ཐོག་སྤྲུལ།)，亦名阿其图诺门罕 (ཨ་ཆི་ཐུ་ནོ་མོན་ཧན།)及其转世，先后在清道光和民国末年，曾两任西藏摄政。

བཞི་སྡེ་བ། 希德瓦，四部。元代蔡巴万户长噶德桑波 (ཚལ་པ་ཁྲི་དཔོན་དགའ་བདེ་བཟང་པོ།)最初在小昭寺建造的作为四种供养的房 舍，称之为“希德瓦” (བཞི་སྡེ་བ།)。以后逐渐发展成为如扎仓一样的房舍。

བཞི་བསྡུས། 四聚。密宗依于下劣补特伽罗，摄为四聚。即：三昧耶 (དམ་ཚིག)、灌顶 (དབང་

བསྒྲུར།)、承事(བསྙེན་པ།)和事业(ལས།)。又指：续、因缘、训释和近因(རྒྱུད་དང་སྙིང་གཞི་དང་རིས་ཚིག་དང་རྒྱུའོ།)。

བཞི་པ་སྒྲུབ་པ། 《大乘四法经》。全书二百六十颂，藏文无译跋(འཕགས་པ་བཞི་པ་སྒྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། ཤོ་ལོ་ཀ་ཉིས་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ་པ། འགྱུར་བྱང་མེད་པ།)。

བཞིན་ལེགས། 善面龙王。一龙王名(ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་ཞིག)。

བཞུགས་ཁྲི། 宝座。寺院僧人聚会殿堂中，列在排首供堪布和喇嘛等人坐的座位(དགོན་པའི་…ནང་གྲྭ་པ་ཚོགས་སའི་ཚོགས་ཁང་གི་གྲལ་མགོར་ཡོད་…པའི་མཁན་པོ་དང་བླ་མ་སོགས་སྡོད་པའི་ཁྲི།)。

བཞོན་པ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 坐骑喻发心。住三净地菩萨所具有胜观慧大悲发心，不堕生死涅槃随一边际，轻便趋入无所住地，故喻如坐骑(དག་པ་ས་གསུམ་ལ་གནས་པའི་སེམས……དཔའི་རྒྱུད་ཀྱི་སྙིང་རྗེ་ལྷག་མཐོང་དང་ལྡན་པའི……སེམས་བསྐྱེད་ནི་འཁོར་འདས་ཀྱི་མཐའ་གང་དུ་ཡང་…མི་ལྷུང་བས་མི་གནས་པའི་ས་ར་བདེ་བླག་ཏུ་འགྲོ་བས་ན་བཞོན་པ་བཟང་པོ་ལྟ་བུ།)。为二十二种发心之一。

〔ཞ〕

ཞྭ་བསྒྱུར། 变帽。指十三世纪初期，藏传佛教止贡噶举派首领强令其辖区的格鲁派的僧人改戴本派僧人所戴之帽谓之变帽。实际是令格鲁派僧人改宗为止贡噶举派。

ཞྭ་ནག 1.乌黑帽。寺庙跳神时手执降魔橛的咒师所戴的帽子。2.黑帽。指藏传佛教噶举派(ཀར་ལུགས)噶玛噶举中黑帽系所戴的僧帽。

ཞྭ་ནག་གི་ཅོད་པན། 黑帽冠冕。指元帝赐予噶玛拔希一顶职务黑帽，以后遂对其传承称为黑帽派(ཀརྨ་པཀྴི་ལ་ཧོར་རྒྱལ་པོས་ལས་ཀའི་ཞྭ……ནག་པོ་ཞིག་ཕུལ་བས་དེ་ཕྱིན་གྱི་སྐྱེ་བརྒྱུད་རྣམས་ལ…ཞྭ་ནག་ཅན་དུ་གྲགས་པར་རིས་སོ།)。

ཞྭ་ནག་ཅན། 黑帽系。为噶举派支派噶玛噶举(ཀརྨ་བཀའ་བརྒྱུད།)的最主要活佛转世系统，也是藏传佛教各派中采取活佛转世相承的最早而又传承最久的一派。

ཞྭ་ནག་པ། 1.夏纳巴，黑帽僧，乌帽师。为噶举派支派噶玛噶举中黑帽僧。祖庙为前藏楚普寺(མཚུར་ཕུ་དགོན་པ།)。2.戴黑帽跳神者(ཞྭ་ནག་གྱོན་ཏེ་འཆམ་རྒྱག་མཁན།)。

ཞྭ་དམར། 红帽。藏传佛教宁玛派僧徒和噶举派中红帽系僧徒所戴僧帽。参见ཞྭ་དམར་པ།条。

ཞྭ་དམར་པ། 红帽系。又称红帽派。为噶举派支派噶玛噶举(ཀརྨ་བཀའ་བརྒྱུད།)中地位次于黑帽系的另一活佛转世系统。这一转世系统，一共有十世。其中近半数热衷于政治权势，并发展到叛国的地步。被清廷查抄了寺产，停止了转世。

ཞྭ་ཅོག 高筒帽。原拉萨三大寺堪布侍者所戴的礼帽(སྔར་སེར་འབྲས་དགེ་གསུམ་གྱི་གྲྭ་ཚང་མཁན་…པོའི་གསོལ་དཔོན་གྱི་ཞྭ་མོ།)。

ཞྭ་ཟླུམ། 圆形帽。安多地区僧人日常戴的一种帽子(ཨ་མདོའི་གྲྭ་པས་གྱོན་པའི་བཙུན་ཞྭ་ཁྱད་པར་བ་ཞིག)。

ཞྭ་སེར། 黄帽。布敦仁钦珠(བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ། 1290—1364)最初戴用此帽，宗喀巴以后更为盛行，成为格鲁派(དགེ་ལུགས་པ།)僧徒所戴之帽。

ཞྭ་སེར་ཅོད་པན་འཛིན་པའི་ལུགས། 黄帽派。

藏传佛教格鲁派别名（དགེ་ལུགས་པའི་མིང……གཞན་ཞིག）。

ཞྭ་སེར་ཆོས་འབྱུང་བཻ་སེར། 《格鲁派教法史黄琉璃》。第巴·桑结嘉措（སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ། 1653—1705）著。书中记述了格鲁派兴起的历史，并记录了当时西藏、青康各地格鲁派的寺庙分布、僧尼人数、寺庙兴建沿革及著名大德的历史。

ཞྭ་སེར་འཆང་བའི་ལུགས། 黄帽派。同ཞྭ་སེར་ཅོད་པན་འཆང་བའི་ལུགས། 条。

ཞྭའི་ལྷ་ཁང་། 夏拉康寺。娘·定增桑波（ཉང་ཏིང་འཛིན་བཟང་པོ།）所建，在墨竹工卡东北，为前弘期传播宁玛派教法的主要道场。

ཟ་བྱེད། 食者。罗刹（སྲིན་པོ།）、帝释（天神名）、金刚杵（བརྒྱ་བྱིན་རྡོ་རྗེ།）之异名。

ཟ་མ་ཏོག 宝箧，《宝箧经》（མདོ་སྡེ་ཞིག）。

ཟ་མ་ཏོག་བཀོད་པ། 《佛说大乘庄严宝王经》。全书四卷半又二品。 印度佛学家姿纳弥札（པཱ་ཏྲ་ཛི་ན་མི་ཏྲ།）等同西藏译师益 西 德由梵文译成藏文并作了校订。

ཟག 漏。原为漏泄、烦恼的异名。有“流”和“住”二义：“流”，由烦恼业因，众生不断从“六疮门”（即：眼、耳、鼻、舌、身、意等六处）流出“不净”， 造成新的业因，因而流转生死；由于业因， 使众生“留住”三界， 不能摆脱生死轮回。漏有四种：欲漏（འདོད་པའི་ཟག་པ།）、 有漏（སྲིད་པའི་ཟག་པ།）、无明漏（མ་རིག་པའི་ཟག་པ།）、见漏（ལྟ་བའི་ཟག་པ།）。

ཟག་བཅས། 有漏。烦恼的别名（ཉོན་མོངས་ཅན）。一切含有烦恼者，皆称有漏。参见ཟག条。

ཟག་བཅས་ཀྱི་ཆོས། 有漏法。 指一切具有烦恼的事物（ཉོན་མོངས་པའི་ཟག་དང་བཅས་པའི་ཆོས་…རྣམས།）。

ཟག་བཅས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ལྔ། 有漏五蕴。即：色蕴、受蕴、想蕴、行蕴和识蕴（རང་རྒྱུ་ལས་ཉོན་གྱིས་བསྐྱེད་པའི་གཟུགས་དང་། ཚོར་བ། འདུ་ཤེས། འདུ་བྱེད། རྣམ་པར་ཤེས་པ་བཅས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ལྔ།）。

ཟག་བཅས་མངོན་ཤེས། 有漏通。 世间之神通（འཇིག་རྟེན་པའི་མངོན་ཤེས།）。

ཟག་བཅས་གཉིད། 有漏眠，有漏睡。三种烦恼（འདོད་ཆགས་དང་། ཞེ་སྡང་། གཏི་མུག）即称有漏。 有烦恼即谓有漏，无烦恼即为无漏（ཟག་པ་དང་བཅས་པ་སྟེ། ཉོན་མོངས་དུག་གསུམ་ལ་ཟག་པ་ཟེར་ཞིང་། དེ་ཡོད་པ་ལ་ཟག་བཅས་དང་། ཉོན་མོངས་མེད་པ་ལ་ཟག་མེད་ཟེར།）。参见ཟག་བཅས། 条。

ཟག་པ། 1.漏， 有漏之蕴，由烦恼力增长不断为漏（ཟག་བཅས་ཀྱི་ཕུང་པོའམ་ཉོན་མོངས་ཀྱིས……རྒྱས་ཏེ་རྒྱུན་མ་ཆད་པ།）。 2.苦恼，烦恼（ཉོན་མོངས།）。

ཟག་པ་རྒྱུན་ཆད་པ། 断有漏流。指断生死轮回。

ཟག་པ་དང་འབྲེལ་བ། 漏相属。有漏六门之一（ཟག་པའི་སྒོ་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག）。与烦恼同时存在的心法和心所有法， 以及增上缘眼等诸根。

ཟག་པ་བཞི། 四漏。 即：欲漏（འདོད་པའི་ཟག་པ།）、 有漏（སྲིད་པའི་ཟག་པ།）、 无明漏（མ་རིག་པའི་ཟག་པ།）、见漏（ལྟ་བའི་ཟག་པ།）。

ཟག་པ་ཟད་པ། 1.漏尽。2.无垢（དྲི་མེད།）。3.声闻（ཉན་ཐོས།）。4.烦恼已尽（ཉོན་མོངས……ཟད་པ།）。

ཟག་པ་ཟད་པ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས། 漏尽智力。

如来十力之一（དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྟོབས……བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。了知诸有情烦恼习气等漏已经永断的智慧（སེམས་ཅན་འདི་དག་གི་ཉོན……མོངས་པ་ལ་སོགས་པའི་ཟག་པ་ཟད་དོ་ཞེས་བྱ་བའི……བྱེ་བྲག་ལ་མཁས་པ།）。

ཟག་པ་ཟད་པ་ལ་མི་འཇིགས་པ། 漏尽无畏。同སྤངས་པ་ཕུན་ཚོགས་ལ་མི་འཇིགས་པ། 条。

ཟག་པ་ཟད་པའི་མངོན་ཤེས། 漏尽通，漏尽智证通。为六通（མངོན་པར་ཤེས་པ་དྲུག）中最后一种。此通证觉时始生起，知诸漏（ཉོན་སྒྲིབ་དང་ཤེས་སྒྲིབ།）已断除尽净。参见མངོན་པར་ཤེས་པ་དྲུག条。

ཟག་པ་ཟད་པའི་རིག་པ། 漏尽明，漏尽智证明。三明之一。能现证自身烦恼永尽的止观双运智慧（རང་རྒྱུད་ལྡན་གྱི་ཉོན་མོངས་ཟད་པ་མངོན……སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་ཆ་ནས་བཞག་པའི་ཞི་ལྷག་ཟུང……འབྲེལ་གྱི་ཤེས་པ།）。

ཟག་པ་གསུམ། 三漏。即：欲漏（འདོད་པའི་ཟག་པ།）、有漏（སྲིད་པའི་ཟག་པ།）和无明漏（མ་རིག་པའི་ཟག་པ།）。

ཟག་པའི་སྒོ་དྲུག 有漏六门。指增长诸烦恼杂染之因（ཀུན་ཉོན་རྒྱས་པའམ་འཕེལ་བར་འགྱུར་བའི་སྒོ……དྲུག）。即：漏自性（ཟག་པའི་བདག་ཉིད།）、漏相属（ཟག་པ་དང་འབྲེལ་བ།）、漏所缚（ཟག་པས་བཅིངས་པ།）、漏相续（ཟག་པའི་རྗེས་སུ་འབྲེལ་བ།）、漏随顺（ཟག་པའི་རྗེས་སུ་མཐུན་པ།）和漏所因（ཟག་པའི་རྒྱུ་ལས་བྱུང་བ།）。

ཟག་པའི་རྒྱུ་ལས་བྱུང་བ། 漏所，烦恼因所。有漏六门之一。诸有漏近取蕴或有漏果（ཟག་པའི་འབྲས་བུ་རྣམས་ཏེ། ཟག་བཅས་ཉེར་ལེན་གྱི་ཕུང་པོ།）。

ཟག་པའི་རྗེས་སུ་མཐུན་པ། 漏随顺。有漏六门之一。指色等种种烦恼所行境（ཟག་པའི་ཡུལ་གཟུགས་ལ་སོགས་པ་ཅི་རིགས་པ།）。

ཟག་པའི་རྗེས་སུ་འབྲེལ་བ། 漏相续。有漏六门之一。与烦恼粗重相应，即道谛以外一切有为法（ཟག་པའི་གནས་ངན་ལེན་དང་ལྡན་པ་སྟེ། ལམ་བདེན་མ་གཏོགས་པའི་འདུས་བྱས་ཀྱི་ཆོས……རྣམས་སོ།）。

ཟག་པའི་བདག་ཉིད། 漏自性。有漏六门之一。自即烦恼，根本烦恼与随烦恼（རྩ་ཉོན་དང་ཉེ……ཉོན་རྣམས་སོ།）。

ཟག་པའི་གནས་ངན་ལེན། 漏粗重。 指身（ལུས།）、语（ངག）、意（ཡིད།）三门不胜任善行的习气势力（ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་དགེ་བ་ལ……བཀོལ་དུ་མི་རུང་བའི་གནས་ངན་ལེན་ལ་ཟེར།）。

ཟག་པས་བཅིངས་པ། 漏所缚。有漏六门之一。三界之诸有漏善业均为生死轮回之因（ཁམས་གསུམ་གྱི་དགེ་བ་ཟག་བཅས་རྣམས་དེས་སྲིད་པའི་རྒྱུར་ཀུན……ནས་བཅིངས་པ།）。

ཟག་ཕུང་། 1.身体（ལུས་སྡེ།）。2.有漏的身体，由烦恼力增长不断（ཟག་བཅས་ཕུང་པོའམ་ཉོན……མོངས་ཀྱིས་རྒྱས་ཏེ་རྒྱུན་མ་ཆད་པ།）。

ཟག་མེད། 1.无漏。2.无垢（དྲི་མེད།）。3.声闻（ཉན་ཐོས།）。4.已断烦恼三毒（ཉོན་མོངས་དུག་གསུམ་གྱི་རྒྱུན་གྱིས་མ་གོས།）。

ཟག་མེད་ཀྱི་ཆོས། 无漏法。指道谛及诸无为法（ལམ་བདེན་དང་འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ལ……ཟེར།）。

ཟག་མེད་ཀྱི་སྡོམ་པ། 无漏律仪。超越三界及圣者地所摄律仪（ཁམས་གསུམ་ལས་འདས་ཤིང……འཕགས་པའི་སས་བསྡུས་པའི་སྡོམ་པ།）。

ཟག་མེད་ཀྱི་ཕུང་པོ་ལྔ། 无漏五蕴。即：戒蕴(ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕུང་པོ།)、禅定蕴(ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཕུང་པོ།)、慧蕴(ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕུང་པོ།)、解脱蕴(རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཕུང་པོ།)和解脱慧见蕴(རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཡེ་ཤེས་མཐོང་བའི་ཕུང་པོ།)。

ཟག་མེད་ཀྱི་དབང་པོ་གསུམ། 三无漏根。即：圣道所摄无漏之未知当知根、已知根和具知根(འཕགས་ལམ་གྱི་རྒྱུད་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཟག་པ……དང་བྲལ་བའི་དབང་པོ་སྟེ། ཀུན་ཤེས་བྱེད་པའི་དབང་པོ་དང་། ཀུན་ཤེས་པའི་དབང་པོ་དང་། ཀུན་ཤེས་ལྡན་པའི་དབང་པོ་སྟེ་གསུམ་མོ།)。

ཟག་མེད་ཀྱི་ཚོགས་གསུམ། 三种无漏资粮。即：福德资粮(བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས།)、净戒资粮(ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཚོགས།)和智慧资粮(ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས།)。

ཟག་མེད་ཀྱི་ལམ་ལྔ། 五无漏道。即：戒无漏道(ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཟག་མེད་ལམ།)、定无漏道(ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཟག་མེད་ལམ།)、慧无漏道(ཤེས་རབ་ཀྱི་ཟག་མེད་ལམ།)、解脱无漏道(རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཟག་མེད་ལམ།)和解脱知见无漏道(རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་མཐོང་བའི་…ཕུང་པོའི་ཟག་མེད་ལམ།)。

ཟག་ཟད་ཀྱི་མངོན་ཤེས། 同ཟག་པ་ཟད་པའི་མངོན་ཤེས། 条。条漏尽通，漏尽智证通。了知见修所断之惑，何者已断，何者未断所有次第及证得永尽、不生之智(མཐོང་བ་དང་བསྒོམ་པས་སྤང་བའི་ཉོན་མོངས་པ་ཅི་སྤངས་ཅི་མ་སྤངས་པའི་རིམ་པ་ཤེས་བཞིན་ཟད་པ་དང་མི་སྐྱེ་བའི་ཡེ་ཤེས་ཐོབ་པ་ཤེས་པའོ།)。

ཟང་ཟིང་གི་སྦྱིན་པ། 财施。四施之一(སྦྱིན་པ་བཞིའི་ནང་ཚན་ཞིག)。指布施、居处、身体和资财等(གནས་ལུས་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་སྦྱིན་པ་ལ་ཟེར།)。

ཟངས་དཀར་གྱི་བུ་བཞི། 桑噶译师的四大弟子。即：涅哇·尼玛喜饶(གཉལ་པ་ཉི་མ་ཤེས……རབ།)、玛尔巴·多益(མར་པ་རྡོར་ཡེས།)、念敦楚坝(གཉན་སྟོན་ཚུལ་འབར།)和江仓巴·僧格坚参(སྦྱང་ཚང་པ་སེང་གེ་རྒྱལ་མཚན།)。

ཟངས་གླིང་། 赤铜洲。指南瞻部洲(འཛམ་གླིང་།)中一小岛名。有解说为相当于今之爪哇(ཛཱ…ཝ།)，也有说为今之斯里兰卡(སི་ལི་ལན་ཁ།)者。

ཟངས་ཆེན་པའི་བུ་བཞི། 桑钦巴的四大弟子。系指噶当派桑钦巴·达玛索南(ཟངས་ཆེན་པ…དར་མ་བསོད་ནམས།)门下出的四大弟子：措那哇(མཚོ་སྣ་བ། 名喜饶桑波ཤེས་རབ་བཟང་པོ།)、则噶哇(རྩེ་དཀར་བ།)、达玛岗巴(དར་མ་སྒང་བ།)、强康巴(བྱང་ཁང་བ།)。

ཟངས་མདོག་དཔལ་རི། 铜色吉祥山。神话所说世界西南方罗刹国内莲花生的住处(སློབ……དཔོན་པདྨའི་བཞུགས་གནས།)。

ཟངས་ཚ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། 桑察索南坚参(意译福幢，1184—1239)。萨迦第四祖萨班贡噶坚参之弟，第五祖八思巴之父，五十六岁逝世。

ཟངས་རི་ཁང་དམར། 桑日康玛寺。公元1139年玛吉拉准(མ་གཅིག་ལབ་སྒྲོན།)创建。在西藏山南桑日(ལྷོ་ཁ་ཟངས་རི།)县境内。

ཟད་པ། 坏劫，毁劫(འཇིག་བསྐལ།)。

ཟད་པ་ཤེས་པ། 尽智。十智之一(ཤེས་པ་བཅུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。自信已经断尽一切应断之智(རང་ཉིད་སྤང་བྱ་ཐམས་ཅད་སྤངས་ཟིན་པའི་གདེང་འཐོབ་པར་བྱེད་པའི་ཤེས་པ།)。

ཟད་པར་གྱི་སྐྱེ་མཆེད། 遍处。指由禅定获得自

在之瑜伽师，凭依定力，以四大等为所缘，使之随欲自在变化。所谓遍者，为广大无量之义（བསམ་གཏན་ལ་དབང་ཐོབ་པའི་རྣལ་འབྱོར་པས་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྟོབས་ཀྱིས་འབྱུང་བ་བཞི་སོགས……གང་ལ་དམིགས་པ་དེ་ཇི་ལྟར་འདོད་པ་བཞིན་དུ……བསྒྱུར་བ་སྟེ། ཟད་པར་ཞེས་པ་རྒྱ་ཆེན་ཚད་མེད་པའི་དོན་ནོ།）。

ཟད་པར་བཅུ། 十遍处。即：青遍处定（ཟད་པར་སྔོན་པོའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）、黄遍处定（ཟད་པར་སེར་པོའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）、赤遍处定（ཟད་པར་དམར་པོའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）、白遍处定（ཟད་པར་དཀར་པོའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）、地遍处定（ཟད་པར་སའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）、水遍处定（ཟད་པར་ཆུའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）、火遍处定（ཟད་པར་མེའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）、风遍处定（ཟད་པར་རླུང་གི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）、空遍处定（ཟད་པར་ནམ་མཁའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）、识遍处定（ཟད་པར་རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）。

ཟད་བྱེད་པ། 作尽派。古印度外道一教派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་།）。

ཟན་གཅོད་དུ་འཇུག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 阻与食。九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ……བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。谓以损恼心，令施主不与同伴比丘饮食所犯堕罪（གནོད་སེམས་ཀྱི……སྒོ་ནས་གྲོགས་དགེ་སློང་ལ་ཁྱིམ་བདག་གིས་དུས་ཙང་གི་ཟས་འདྲེན་པ་བཀག་པའོ།）。

ཟན་སྦྱིན་པ། 施食，给食（ལྟོ་ཆས་སྟེར་བ།）。施食于僧人，或施食于饿鬼。

ཟན་ཡང་། （汉语）三样。据说吐蕃赞普赤松德赞创建桑耶寺时，兼采汉式藏式印式三种建筑式样，因而在桑耶寺的全名中加入“三样”二字（བསམ་ཡས་ཟན་ཡང་མི་འགྱུར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་མིང་སྟེ། ཟན་ཡང་ནི། བོད་སྐད་ལ་ལུགས་གསུམ་ཟེར་ཏེ་རྒྱ་གར་རྒྱ་ནག་བོད་རྣམས་ཀྱིས་མཁར་རྩིག་ལུགས་གསུམ་མོ།）。

ཟབ་ཁྲིད་བཀའ་ལུང་། 深导经论。求得灌顶和随许以后所要静修的经论（དབང་དང་རྗེས……གནང་ཞུས་ཚར་ནས་བསྒོམ་རྒྱུའི་ཁྲིད་དང་དེའི……ལུང་།）。

ཟམ་ཆོས་རྒྱན་བཞི། 甚深道四严。即：山法普生功德（རི་ཆོས་ཡོན་ཏན་ཀུན་འབྱུང་།）、秘严灌顶大舟（གསང་བ་དབང་གི་གྲུ་བོ་ཆེ།）、金刚身的隐秘说（རྡོ་རྗེ་ལུས་ཀྱི་སྦས་བཤད།）和中阴引导（བར་དོའི་ཁྲིད།）。

ཟབ་མོ་ལྟ་བའི་བརྒྱུད་པ། 深观派。系汉地佛教派别之一。又，或称深观宗，或称法性宗，或称空宗。在汉地深观派又有二宗：一天台宗；二华严宗。另外还有专弘龙树中论的三论宗，也属深观派。

ཟབ་མོ་སྟོང་པ་ཉིད། 甚深空性。一切事物实性是空，谓之甚深空性（ཆོས་ཐམས་ཅད་བདེན་……གྲུབ་ཀྱིས་སྟོང་པ།）。

ཟབ་མོ་དག་སྣང་གི་བརྒྱུད་པ། 深净传承。指本尊示观真容时亲口所传的教诫（ལྷག་པའི……ལྷས་ཞལ་བསྟན་ནས་དངོས་སུ་གསུངས་པའི་གདམས་པའོ།）。

ཟབ་མོ་དབུ་མ་པ། 甚深中观。系龙树所开创的远离四边戏论的佛教一宗派（སློབ་དཔོན་ཀླུ……སྒྲུབ་ཀྱིས་སྲོལ་ཕྱེ་བའི་མཐའ་བཞི་སྤྲོས་བྲལ་གྱི་ལྟ་བ……འཛིན་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག）。

ཟབ་མོ་དབུ་མའི་ལྟ་བ། 甚深中观见。指中观应成派之见（ཐལ་འགྱུར་བའི་ལུགས་ཀྱི་ལྟ་བའོ།）。

ཟབ་མོའི་དོན། 甚深义，空性（སྟོང་པ་ཉིད།）。

ཟབ་ཞི། 1.离欲，解脱（འདོད་ཆགས་བྲལ་བའམ་

ཐར་བ།)。 2.佛意，光明法身(སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐུགས་འོད་གསལ་ཆོས་སྐུ།)。3.深寂。深谓奥妙难解，寂谓涅槃寂静(ཟབ་པ་ནི་གཉིང་རྟོགས་……དཀའ་བ་དང་། ཞི་བ་ནི་འགོག་པ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ།)。

ཟབ་ཞི་སྤྲོས་བྲལ། 深寂远离戏论。远离戏论八边的甚深空性(སྤྲོས་པའི་མཐའ་བརྒྱད་དང་བྲལ་……བའི་ཟབ་མོ་སྟོང་པ་ཉིད།)。

ཟབ་ལམ་རིམ་ལྔ། 甚深妙道五次第。即：密乘的语远离(ངག་དབེན།)、心远离(སེམས་དབེན།)、幻身(སྒྱུ་ལུས།)、光明(འོད་གསལ།)和双运次第(ཟུང་འཇུག)。

ཟབ་གསལ་གཉིས་མེད་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར། 深明无二瑜伽。指空分与智慧无二无别的相应观行(སྟོང་དང་ཡེ་ཤེས་གཉིས་སུ་མེད་པའི་རྣལ་འབྱོར།)。

ཟབ་གསལ་གཉིས་མེད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས། 深明无二智。定解以甚深空性为所缘，现起本尊能依所依明如彩虹的智慧(ངེས་དོན་སྟོང་ཉིད་ལ་དམིགས་པ་དང་། སྣང་དོན་ལྷའི་རྟེན་བརྟེན་པའི་སྣང་བ་འཇའ་ཚོན་ལྟར་གསལ་བར་འཆར་བའི་ཡེ་ཤེས།)。

ཟས་དཀར། 1.白饭王。释迦牟尼父亲净饭王之二弟(ཤཱཀྱའི་རྒྱལ་པོ་ཟས་གཙང་གི་མཆེད་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。2.素食。没有荤菜的白净的食物(དཀར་ཟོར་ཅན་གྱི་ཟས།)。

ཟས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར། 食瑜伽，吃瑜伽。谓受饮食时，忆自为天(本尊)，加持食物变为甘露，作供天想，而后食之(བཏུང་བ་སོགས་ཀྱི་ཁ་ཟས་བསྟེན་པའི་ཚེ་ནའང་རང་ཉིད་ལྷར་དྲན་ཅིང་ཁ་ཟས་བདུད་རྩི་ལྟར་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས་ལྷ……མཆོད་པའི་བསམ་པས་ལོངས་སྤྱད་པར་བྱའོ།)。

ཟས་མཆོག 上等食品，非邪命之饭食(ལོག་འཚོ་མ་ཡིན་པའི་ཟས།)，按佛教戒律而食的饭食。

ཟས་ཕྱིར་ཆོས་སྟོན་ཟེར་བའི་ལྟུང་བྱེད། 为饮食故教诫。九十单堕之一(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。以嫉妒心对被差遣教诫比丘尼之比丘进行诽谤。

ཟས་ཕྱིས་མི་ལེན་པ། 过午不食。十二头陀行之一(སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་ཚན……ཞིག)。时若过午即不再进饮食(ཕྱི་དྲོའི་ཁ་ཟས་མི་ཟ་བའོ།)。

ཟས་བྲིམས་པ། 行食。依次分发食品(གྲལ་རིམ་བཞིན་དུ་ཟས་སྟོན་འགྱེད་པ།)。

ཟས་འབྲེལ། 斋僧食物。布施喇嘛的食品(བླ་མ་དང་མཆོད་གནས་ལ་ཟས་སམ་བཟའ་བ་ཕུལ་བ།)。

ཟས་སྦྱིན་པ། 施食，授食。给予食物(ལྟོ་ཆས་སྦྱེར་བ།)。

ཟས་སྦྱོར་དུ་འཇུག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 作食。九十单堕之一(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས།)。通过非亲比丘尼劝施主作食所成堕罪(ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་དགེ་སློང་མ་བརྒྱུད་ནས་ཁྱིམ……བདག་ལ་རང་གི་བཟའ་བཏུང་སྦྱོར་དུ་བཅུག་པའོ།)。

ཟས་གཙང་། 净饭王。古印度迦毗罗国国王。他的长子为世尊(བཅོམ་ལྡན་འདས། 即薄伽梵)，次子为难陀(དགའ་བོ།)。世尊即释迦牟尼，有子罗睺罗(སྒྲ་གཅན་ཟིན།)，至此嗣绝。净饭王尚有同胞兄弟三人：白饭(ཟས……དཀར།)、斛饭(བྲེ་བོ་ཟས།)和甘露饭(བདུད་རྩི་ཟས།)。

ཟས་གཙང་མ། 净饭王。释迦牟尼之父(སེར་སྐྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཟས་གཙང་མ་སྟེ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཕ།)。参见ཟས་གཙང་། 条。

ཟས་གཙང་སྲས། 净饭王子。即释迦牟尼(རྒྱལ་པོ་ཟས་གཙང་མའི་སྲས་སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།)。

ཟས་བཞི། 四食。即：段食（ཁམ་གྱི་ཟས། ）、触食（རེག་པའི་ཟས། ）、思食（སེམས་པའི་ཟས། ）、和识食（རྣམ་ཤེས་ཀྱི་ཟས། ）。佛教徒认为能维持有情生命者叫食，此四食能养活有情生命，使不坏断，故称食。

ཟས་ཟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 宿食。九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། ）。指于非亲之外道家宿食超过一日所成堕罪（ཉེ་མིན་ཁྱིམ་པ་མུ་སྟེགས་པ་འདུག་པའི་སར་ཞག་གཅིག་ལས་ལྷག་པར་བསྡད་དེ་ཟས་ཟ་བའོ། ）。

ཟས་ལ་བརྟེན་པའི་བློ་སྦྱོང་། 依于食品之修心。八座法之一。

ཟས་ལེན་པའི་ཚུལ་བརྒྱད། 八受食聚。恶作罪第四类，有八条。即：过满钵受（ཟས་ལྷུང་བཟེད་ཀྱི་ཁ་ལས་མཐོ་བར་ལེན་པ། ）、菜饭相等受（འབྲས་ཆན་དང་ཚོད་མ་མཉམ་པར་ལེན་པ། ）、未次第受（གྲལ་རིམ་མཐར་ཆགས་སུ་མི་ལེན་པ། ）、食未至即伸钵（ཟས་མ་བྱུང་གོང་ནས་ལྷུང་བཟེད་བཟེད་སྟ་བ། ）、为欲多得故以饭覆羹（ཚོད་མ་འདོད་ནས་འབྲས་ཆན་གྱིས་ཚོད་མ་འགེབས་པ། ）、或以羹覆饭（འབྲས་ཆན་འདོད་ནས་ཚོད་མས་འབྲས་ཆན་འགེབས་པ། ）、于食上伸钵（བཟའ་བཅའི་སྟེང་དུ་སྣོད་གཞན་བཟེད་པ། ）、未用意观钵而受（ལྷུང་བཟེད་ལ་ཟུར་མིག་བལྟས་ཏེ་ལེན་པ། ）。

ཟས་བསོད། 美食，妙食。非邪命之饭食（ལོག་འཚོ་མ་ཡིན་པའི་ཟས། ）。按佛教戒律而食的饭食。

ཟས་བསོད་པ་སློང་བའི་ལྟུང་བྱེད། 乞佳肴。九十单堕之一（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。谓比丘诣非亲属家乞取鲜美食品不知厌足所成堕罪（ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་ཁྱིམ་པ་ལས་ཁ་ཟས་བཟང་པོ་ཅི་བདེར་མ་བསླབས་ཀྱང་། ཚོད་མི་ཤེས་པར་བསླངས་ཏེ་ཟོས་པའོ། ）。

ཟིན་པའི་སྒྲ། 有执受大种声。声处之一（སྒྲའི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་ནང་གསེས། ）。声之成因是补特伽罗诸根所摄大种。如人之语音及拍掌声等。

ཟིན་ཀཟན། （汉语）僧衫，僧衣（གྲྭ་པའི་གཟན། ）。

ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ། 1.映复，威光映复（གཟི་བརྗིད་ཀྱིས་གནོན་པ། ），即以威光压倒对方。2.胜过（རྒྱལ་བ། ）。同ཟིལ་གནོན། 条。

ཟིལ་གྱིས་གནོན་པའི་སྐྱེ་མཆེད། 胜处。发起胜知、胜见的禅定之处。于禅定中修习观想，现见所缘形色，显色净妙，胜过其他，心不外散（ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་བརྟེན་ནས་བསྒོམས་པས་དབྱིབས་དང་ཁ་དོག་ཇི་ལྟར་དམིགས་པ་ལྟར་སྣང་བས་གཞན་ཟིལ་གྱིས་མནན་ནས་རང་ཡིད་མི་འཕྲོག་པར་བྱེད་པའོ། ）。

ཟིལ་གྱིས་གནོན་པའི་སྐྱེ་མཆེད་བརྒྱད། 八胜处。四种形色胜处（དབྱིབས་ཀྱི་ཟིལ་གནོན་བཞི། ）及四种显色胜处（ཁ་དོག་གི་ཟིལ་གནོན་བཞི། ），为八胜处。

ཟིལ་གྱིས་གནོན་པའི་གད་མོ། 威慑之笑。为本尊八种笑姿之一（ཡི་དམ་ལྷའི་བཞད་པ་བརྒྱད་ཀྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག）。

ཟིལ་གནོན། 映复，威光映复（གཟི་བརྗིད་ཀྱིས་གནོན་པ། ），胜过（རྒྱལ་བ། ）。与ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ། 条同。

ཟུག་རྔུ། 1.痛楚。藏历二十七值日会合神之一（སྦྱོར་བ་ཉེར་བདུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。2.恶趣苦（ངན་འགྲོའི་སྡུག་བསྔལ། ）。3.毒箭（作坛避离处）。密法中所谓毒箭，谓荆棘、瓦砾、悬险，骨锁、株杌、孔穴、蚁窝、灰炭、咸卤、砂石、塵发、虫蚁等处皆当避离

(ཟུག་རྔུ་ཉི་ཚེར་མ་དང་སྐྱུ་རུམ་དང་ངམ་གྲོག་དང···ཅས་པ་དང་སྟོང་དུམ་དང་ཁྲང་བུ་དང་གྲོག་མཁར···དང་ཐལ་བ་དང་རྩ་སྔོ་ཅན་གསིག་མ་དང་རྗེ་དང······རྡུལ་དང་སྲིན་བུ་གྲོག་སྦུར་སོགས་མང་བ་ལས་ཀུན་ལ་སྤང་བར་གསུངས་པ་ཡིན།)。

ཟུང་འཇུག 1.双运。两种事物同时存在，两两融合，不相冲突(མི་འདྲ་བ་གཉིས་གཅིག་ཏུ་འགྱུར་བའམ་མཐུན་པར་འགྱུར་བ།)。2.密乘五圆满次第之一(རྫོགས་རིམ་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。智慧空性与方便大悲双运，智慧光明空性与方便俱生大乐双运，或指外境完美空性与内心永恒大乐双运(ཤེས་རབ་སྟོང་པ་ཉིད་དང········ཐབས་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ཟུང་དུ་འཇུག་པའམ། ཐབས་ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་བདེ་བ་ཆེན་པོ་དང་ཤེས་རབ་འོད་གསལ་གྱི་སྟོང་པ་ཉིད་ཟུང་དུ་འཇུག་པ་དང་། ཡུལ་རྣམ་ཀུན་མཆོག་ལྡན་གྱི་སྟོང་ཉིད་དང་ཡུལ་ཅན་མི་འགྱུར་བའི་བདེ་བ་ཆེན་པོའོ།)。

ཟུང་འཇུག་སྐུ་བཞི། 双运四身。即：自性身、法身、受用身、幻化身(ཡ་མ་བྲལ་བའི་ཟུང་འཇུག་སྐུ་བཞི་ནི། ངོ་བོ་ཉིད་སྐུ་དང་། ཆོས་སྐུ། ལོངས་སྐུ། སྤྲུལ་སྐུ་སྟེ་བཞིའོ།)。

ཟུང་འཇུག་གི་སྐུ། 双运身。两种修法同时并行之身。

ཟུང་འཇུག་གི་གོ་འཕང་། 双运宝位。指空乐双融的金刚大持之位，即光明法身与幻化报身如水乳交融的双运果位。这种宝位的获得，必须依靠业印(ལས་རྒྱ།)即依女人修 阴 阳双体法。

ཟུང་འཇུག་གི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 双运三摩地。指乐空双运的禅定境界。

ཟུང་འཇུག་གཉིས། 二双运。密法中有二种双运：有学双运和无学双运(སློབ་པའི་ཟུང་འཇུག་དང་་མི་སློབ་པའི་ཟུང་འཇུག)。

ཟུང་འཇུག་བཞི། 四种双运。即：现空双运(སྣང་སྟོང་ཟུང་འཇུག)、慧空双运(རིག་སྟོང་ཟུང་འཇུག)、乐空双运(བདེ་སྟོང་ཟུང་འཇུག)、明空双运(གསལ་སྟོང་ཟུང་འཇུག)。

ཟུར་ཆུང་ཤེས་རབ་གྲགས་པ། 小素尔喜绕扎巴(1014—1074)。宁玛派大师三素尔之一(གསང་སྔགས་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་ཟུར་མེས་དཔོན་རྣམ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ།)，系大素尔(ཟུར་པོ་ཆེ)的养子。曾在嘉吾(རྒྱ་བོ།)地方岩洞中修法十三年，证得大圆满，辩才无碍，故又称善逝嘉吾巴(བདེ་གཤེགས་རྒྱ་བོ་པ།)。

ཟུར་ཐིག 角线。密法，画曼陀罗的四维斜线(མཐའ་སྐོར་བཞིའི་གསེག་ཐིག)。

ཟུར་པོ་ཆེ་ཤཱཀྱ་འབྱུང་གནས། 大素尔释迦琼内(1002—1062)。宁玛派大师三素尔之一(སྔགས་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་ཟུར་མེས་དཔོན་རྣམ···གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ།)，在家居士而持梵行(ཚངས་སྤྱོད་ཀྱི་དགེ་བསྙེན་དུ་བཞུགས།)。传密典时，分别讲授《根本续》、《自注续》、《他人注释》和《修行法》等。他修建邬巴隆寺(འུག་པ་ལུང་གི་ལྷ་ཁང་།)，故又号称邬巴隆巴(འུག་པ་ལུང་པ།)。晚年又建卓普寺(སྒྲོ་ཕུག་གི་ལྷ་ཁང་།)，弟子甚多，其养子小素尔喜绕扎巴为最有名。

ཟུར་ཕུད་ལྔ་པ། 五髻者。文殊菩萨(འཇམ་པའི་དབྱངས།)的异名。

ཟུར་ཕུད་ཅན། 有髻者。文殊菩萨(འཇམ་པའི་དབྱངས།)的异名。

ཟུར་མེས་དཔོན་རྣམ་གསུམ། 素氏祖孙三代。宁玛派三位大师：第一，大素尔释迦琼内(ཟུར་པོ་ཆེ་ཤཱཀྱ་འབྱུང་གནས།)，于藏传佛教后弘期，

植旧译佛典之本；第二，小素尔喜饶扎巴（ཟུར་ཆུང་ཤེས་རབ་གྲགས་པ། ）或称善逝嘉吾巴（བདེ་གཤེགས་རྒྱ་བོ་པ། ），培旧译佛典之支；第三，卓普巴释迦僧格（ཟེ་སྒྲོ་ཕུག་པ་ཆེན་པོ་ཤཱཀྱ་སེང་གེ། ），增长旧译佛典之成果。

ཟུར་གསུམ། "三素尔"。是三个同属于素尔家族的人。第一个是素尔波且（ཟུར་པོ་ཆེ། 1002—1062，意为大素尔）；第二个素尔琼喜饶扎巴（ཟུར་ཆུང་ཤེས་རབ་གྲགས་པ། 1014—1074，意为小素尔）；第三个是卓普巴释迦僧格（ཟེ་སྒྲོ་ཕུག་པ་ཤཱཀྱ་སེང་གེ 1074—1134）。他们整理经典，建立寺院，开展有一定规模的活动。也可以说，从此形成了真正的宁玛派（རྙིང་མ་པ། ）。

ཟེ་ཆེན་དགོན། 色庆寺。四川省德格县境一宁玛派寺院名（འབྲི་ཆུའི་ཤར་རྒྱུད་ཀྱི་སྡེ་དགེར་ཡོད་……པའི་རྙིང་མའི་དགོན་ཆེན་ཞིག）。

ཟོར། 1.咒语，咒力。宗教徒认为有神力的一种语言（སྔགས་ཟོར། ）。2.施食中所投物（གཏོར་……མའི་ཟོར་འཕེན་པ། ），特指在施食中向魔祟投掷的刀剑等武器。

ཟོར་ཁ། 放咒方向。佛教徒抛掷除祟朵玛的方向（གཏོར་ཟོར་འཕེན་པའི་ཕྱོགས། ）。

ཟོར་འཕེན་པ། 放咒（གདོན་བགེགས་ལ་གཏོར་ཟོར་རྒྱག་པ། ）。佛教徒在某一物体上诵咒，然后向一定方向抛出，以打击鬼魔或敌人。

<གཟ>

གཟན། 袈裟（梵语译音），意译"坏色"。佛教僧尼的法衣。因僧衣避用青、黄、赤、白、黑五正色，而用一种染色，即袈裟色。衣的种类有三种：①僧伽梨，用九至二十五条布缝成，是出门或见首长时穿的礼服；②郁多罗僧，用七条布缝成，是平时穿的；③安陀会，用五条布缝成，是打扫劳作时穿的。三衣总称为袈裟。佛教在印度分了部派后，各部派衣色便有了区别。有的是赤色，有的是黄色。藏蒙僧人的袈裟，大衣是黄色，平时是近赤色。沙门十三资具之一（དགེ་སློང་གི་ཡོ་བྱད་བཅུ་གསུམ་གྱི་གྲས་ཤིག）。

གཟན་ཕྱུར། 放披单。僧人放下披单一端表示致敬（གྲྭ་པའི་གཟན་གྱི་སྣེ་མོ་ཕྱུར་དུ་འབེབས་པའི་གུས་ཚུལ་ཞིག），为僧侣对人的礼俗之一。

གཟན་སྒྲོག 披单绳。僧人身上捆扎披单的绳子（གྲྭ་གཟན་སྡོམ་བྱེད་ཀྱི་ཐག་པ། ）。

གཟན་སྟན། 披单坐褥。僧众使用的披单和坐褥（རབ་བྱུང་གི་གཟན་དང་གདན། ）。

གཟན་ཐག 同གཟན་སྒྲོག条。

གཟན་སྡོམ། 同གཟན་སྒྲོག条。

གཟན་ཤམ། 帔裙。僧众的披单和裙子（གྲྭ་པའི་གཟན་དང་ཤམ་ཐབས་ཀྱི་བསྡུས་མིང་། ）。

གཟའ་བདུད། 罗睺魔（གཟའ་སྒྲ་གཅན། ），有九个头，全身是眼，腹上有口。传说中风癫痫等病症状就是中了罗睺魔煞气所致。

གཟའ་གདོན། 魔鬼曜，罗睺曜。迷信所说一种使人患中风病的凶曜名（སྟར་བཤད་སྲོལ་ཉུ་ཏུ……ལ་སྙི་གཟའ་ཐེབ་ཀྱི་ནད་གཏོང་མཁན་གདོན་འདྲེའི……མི་ཐག་པ་ཞིག）。

གཟའ་རྣམས་ཀྱི་ཡུམ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《诸星母陀罗尼经》。

གཟི་བརྗིད་ཆེན་པོ། 善威仪佛，无依德佛（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

གཟི་མདངས། 威德势佛。一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

གཟི་བྱིན་ཅན། 有加持者，有功德者（བྱིན་རླབས་ཅན་ནམ་དཔལ་ཡོན་ཅན། ）。

གཟིགས་པ་སྒྲིབ་མེད་དག་པའི་དཔེ་བྱད། 视无不明。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。如来说教词义清晰，感得目无翳障视力清明之好（ཚིག་གི་དོན་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་དག་པ་སྟོན་པས་སྤྱན་གྱི་གཟིགས་པ་རབ་རིབ་མེད་ཅིང་རྣམ་པར་དག་པ། ）。

གཟིགས་པ་ལྔ་ལྡན། 五照见。如来依五种观察选择诞生人间的五个条件。即：国王迦毗罗婆窣堵（ཡུལ་སེར་སྐྱ། ）、种姓刹帝利（རིགས་རྒྱལ་པོ། ）、氏族甘蔗释迦（རུས་བུ་རམ་ཤིང་པ་ཤཱཀྱའི་རྒྱུད། ）、生母摩诃摩耶（ཡུམ་སྒྱུ་མ་ལྷ་མཛེས། ）、时会五浊恶世（དུས་སྙིགས་མ་ལྔ་བདོ། ）。

གཟིགས་པ་ཆེན་པོ། 大见佛。一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

གཟིགས་པ་རྣམ་པ་ལྔ། 同གཟིགས་པ་ལྔ་ལྡན།。条

གཟིམ་ཆུང་ཉི་འོད་མངོན་པར་འཁྱིལ་བ། 日光小屋。过去达赖喇嘛住锡布达拉宫白宫上方的小屋（པོར་རྩེ་པོ་ཏ་ལའི་ཕོ་བྲང་དཀར་པོའི་རྩེ་ཐོག…ཏུ་ཡོད་པའི་ཏ་ལའི་བླ་མའི་གཟིམ་ཆུང་སྔོ་ཡོངས……གྲགས་སུ་གཟིམས་ཉི་འོད་ཟེར། ）。

གཟུགས། 色。指事物的形状和表现（གཟུགས་སུ་རུང་བའི་དངོས་པོ། ），相当于现在一般所说的物质的概念。五蕴（ཕུང་པོ་ལྔ། ）之一。

གཟུགས་ཀྱི་སྐུ། 色身。密法中离分别垢，不异无上正智者，即不异离垢真实之如所有智。诸能仁发出无量光明曼陀罗者，即是色身（རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ་ཉིད་ཀྱིས་བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རིག་པ་དང་ཐ་མི་དད་པ་ནི་གློ་བུར་དྲི་བྲལ་གྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དོན་དང་ཐ་མི་དད་པར་ཞུགས་པའི་ཇི་ལྟ……བ་མཁྱེན་པའོ། ཐུབ་པའི་ཚོགས་དཔག་ཏུ་མེད་པ་འཕྲོ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ནི་གཟུགས་ཀྱི་སྐུའོ། ）。

གཟུགས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད། 色处。眼识所取，眼根所行境（མིག་ཤེས་ཀྱི་གཟུང་བྱ་དང་། མིག་གི་དབང་པོའི་སྤྱོད་ཡུལ་གྱི་དོན་གང་ཡིན་པ། ）。包括青、黄、赤、白四显色，云、烟、尘、雾、阳光、阴影、光明、黑暗八支色，及方、圆、正、不正、长、短、高、下等八形色。

གཟུགས་ཀྱི་ཁམས་བཅུ། 十色界。十八界中属于色蕴者十（ཁམས་བཅོ་བརྒྱད་ལས་གཟུགས་ཀྱི་……ཕུང་པོའི་ཆར་གཏོགས་པ་བཅུ། ）：眼界至身界之五根有境及色界至触界之五境（མིག་གི་ཁམས…ནས་ལུས་ཀྱི་ཁམས་བར་གྱི་ཡུལ་ཅན་དབང་པོ་ལྔ་དང་། གཟུགས་ཀྱི་ཁམས་ནས་རེག་བྱའི་ཁམས་བར་གྱི་ཡུལ…དོན་ལྔ། ），共为十界。

གཟུགས་ཀྱི་ཆོས་བཅུ་གཅིག 十一色法。即：眼、耳、鼻、舌、身、色、声、香、味、触和法处所摄色（མིག་དང་། རྣ་བ། སྣ། ལྕེ། ལུས། གཟུགས། སྒྲ། དྲི། རོ། རེག་བྱ་སོགས）。

གཟུགས་ཀྱི་འཇིག་རྟེན། 色世间，色世界（གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་སྣོད་བཅུད། ）。指物质世界。

གཟུགས་ཀྱི་རྡུལ་ཕྲ་རབ། 极微色（གཟུགས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་རྩོམ་གཞིའི་ཕྲ་རྡུལ། ）。指微尘。

གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ། 色蕴。五蕴（ཕུང་པོ་ལྔ། ）之一。众多因色、果色等转变、破坏之法聚积为一，称为色蕴（རྒྱུ་གཟུགས་དང་འབྲས་གཟུགས་སོགས་གཟུགས་སུ་རུང་བའི་དངོས་པོ་དུ་མ…སྤུངས་པའམ་འདུས་པའོ། ）。法有种种差别，集于一处故称为色蕴。

གཟུགས་ཀྱི་ལྷ། 1.色尊，形色本尊。密法修习自心间月轮咒鬘散收光明成就诸佛事业而后，转成部主身像圆满之形（ཟླ་དཀྱིལ་སྔགས

ཕྱིར་དང་བཅས་པ་ལས་འོད་ཟེར་སྤྲོ་བསྡུས་སངས་……རྒྱས་ཀྱི་མཛད་པ་བསྒྲུབས་ཏེ་བླ་བ་ཐུགས་དང་བཅས་པ་ཡོངས་སུ་གྱུར་པ་ལས་སྤྱན་ལ་སོགས་པས་ཕྱི་བའི་…ཞལ་ཕྱག་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་རིགས་ཀྱི་ལྷ་དེ་དང་……དེའི་གཟུགས་སུ་བསྒོམ་པ། ཐ་རྒྱུད་ལྷ་རྣག་གི་ནང་གསེས་ཤིག)。2. 色天，密法。天身的光明收入于自心月轮。尔时修成任何本尊，生起与自不异之慢，为是色天(ལྷའི་སྐུ་དང་བཅས་པའི་འོད་ཟེར་སྣར་ཡོག་ནས་རང་གི་སེམས་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་ཞུགས་པ་ལས་སྐབས་ཀྱི་ལྷ་གང་ཡིན་དུ……བསྒོམས་ལ། རང་དང་ཐ་མི་དད་པའི་ང་རྒྱལ་བྱ་བ་ནི་གཟུགས་ཀྱི་ལྷའོ།)。

གཟུགས་སྐུ། 色身。由于有缘福德资粮究竟圆满，面对一切净及不净所化众生应现利他有贪报身及无贪化身的两类身形(དམིགས་བཅས་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས་མཐར་ཕྱིན་པས་གདུལ་བྱ་དག་དང་མ་དག་པ་རྣམས་ཀྱི་སྣང་ངོར་གཞན་དོན་དུ……ལོངས་སྐུ་ཆགས་ཅན་དང་། སྤྲུལ་སྐུ་ཆགས་བྲལ་གྱི་གཟུགས་སྣང་སྟོན་པའི་སྐུའོ།)。同གཟུགས་ཀྱི་སྐུ། 。

གཟུགས་ཁམས། 色界。三界(ཁམས་གསུམ།)之一。所谓色界，指身体与宫殿国土物质的物，比欲界为殊妙精好，在欲界之上。又指十八界之一，即指青、黄、赤、白等眼所对的物质外境。

གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་བརྒྱ་བརྒྱད་ཅུ། 色界修断一百八十种。色界四禅天中五种修断，各分九品，共一百八十种(གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་ལྔ་པོ་དེ་བསམ་གཏན་བཞི་པོ་རེ་རེ་ནས་ཆེན་པོའི་ཆེན་པོ་སོགས་སྒོམ་སྤང་སྒོར་དགུས་ཕྱེ་བས་བརྒྱ་དང་བརྒྱད་ཅུ།)。

གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་ལྔ། 色界修断五种。即：色界修道所断无明(མ་རིག་པ།)、贪(འདོད་ཆགས།)、慢(ང་རྒྱལ།)、萨迦耶见(འཇིག་ལྟ།)和边执见(མཐར་ལྟ།)。

གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་གསུམ། 色界修断三种。即：色界修道所断无明(མ་རིག་པ།)、贪(འདོད་ཆགས།)和慢(ང་རྒྱལ།)。

གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་མཐོང་སྤང་ཉེར་བརྒྱད། 色界见断二十八种。从欲界三十二种见断中除去四谛所断四瞋，余二十八(འདོད་ཁམས་ཀྱི་མཐོང་སྤང་སོ་གཉིས་ལས་བདེན་བཞིའི་སྤང་བྱ་ཁོང་ཁྲོ་བཞི་དོར་བའི་ལྷག་མ་ཉེར་བརྒྱད།)。

གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་གནས་བཞི། 色界四天处。指色界诸天所居四处。即：初禅(བསམ་གཏན་དང་པོའི་གནས།)、二禅(བསམ་གཏན་གཉིས་པའི་གནས།)、三禅(བསམ་གཏན་གསུམ་པའི་གནས།)和四禅(བསམ་གཏན་བཞི་པའི་གནས།)。

གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་ས་བཞི། 色界四天处。参见གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་གནས་བཞི། 条。

གཟུགས་ཁམས་གནས་རིས་བཅུ་བདུན། 色界十七处。即：初静虑三处(བསམ་གཏན་དང་པོའི་གནས་རིས་གསུམ།)、第二静虑三处(གཉིས་པའི་གནས་རིས་གསུམ།)、第三静虑三处(གསུམ་པའི་གནས་རིས་གསུམ།)、第四静虑八处(བཞི་པའི་གནས་རིས་བརྒྱད།)。

གཟུགས་ཁམས་བཞི། 四色界。即：初禅(བསམ་གཏན་དང་པོ།)、二禅(བསམ་གཏན་གཉིས་པ།)、三禅(བསམ་གཏན་གསུམ་པ།)和四禅(བསམ་……གཏན་བཞི་པ།)。

གཟུགས་ཅན། 有色。指一切具体而不抽象的有形物体(གཟུགས་དང་ལྡན་པ་ཐམས་ཅད།)。

གཟུགས་ཅན་སྙིང་པོ། 梵语作བི་མྦི་སཱ་ར།，影胜王，影坚王，与释迦牟尼同时期一国王名(སངས་རྒྱས་དང་དུས་མཉམ་དུ་བྱུང་བའི་རྒྱལ་པོ……

ཞིག་གི་མིང་།)。

གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པའི་ཕུང་པོ། 无色蕴，四无色蕴：受(ཚོར་བ།)、想(འདུ་ཤེས།)、行(འདུ་བྱེད།)、识(རྣམ་ཤེས།)。此四蕴为非物质的蕴，故称无色蕴。

གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པའི་སེམས་ཅན། 无色有情(གཟུགས་མེད་ཁམས་པ།)。指无物质身体的有情。

གཟུགས་ཅན་གཟུགས་ལ་ལྟ་བའི་རྣམ་ཐར། 有色观色解脱。八解脱之一(རྣམ་པར་ཐར་པ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。先不灭除自内色想，即行观察外色是空的三摩地(བདག་རང་གི་གཟུགས་སྣང་མ་བཤིག་པར་ཕྱི་རོལ་གྱི་གཟུགས་སྟོང་པར……འཇོག་ཅིང་སྒོམ་འབྱིན་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ།)。

གཟུགས་མཆོག 1.上色佛，上形色佛(སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。2.报身像之异名(ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་པའི་སྐུ།)。

གཟུགས་བརྙན་དགོད་པ། 设相。坛城中设相，是指彩土上所置之铸像等与布绘曼陀罗(རྡུལ་ཚོན་ལ་དགོད་པའི་ལུགས་མ་སོགས་དང་རས་…བྲིས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་གཉིས་ཀ་བསྟན་པར་གཟུང……དོ།)。

གཟུགས་བརྙན་དགོད་པའི་གཟུགས། 身像，密法中的本尊身像。或绘画成唐卡，或雕刻或铸造，或由锻师制造所成本尊身像(ཐང་ཀར་བྲིས་པ་དང་བརྐོས་པ་དང་ལུགས་མ་དང་གསར་མའི་ལས་ཀྱི་འདུ་བྱས་པའོ།)。

གཟུགས་བརྙན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར། 影像坛场。修习密乘的事物之一(གསང་སྔགས་སྒྲུབ་པའི་བྱ་…བའམ་རྒྱུད་ཀྱི་དངོས་པོ་ཞིག)。一切所依处所无量宫殿、四方、四门、牌坊、楼阁及宝顶等，一切能依诸佛菩萨种子、标志、颜面等等，或由彩粉，或由绘画，或由罗列表意物质所成实体形象(རྟེན་གཞལ་ཡས་ཁང་གྲུ་བཞི་སྒོ་བཞི་…རྟ་བབས་ཁང་བརྩེགས་ཏོག་དང་བཅས་པ་དང་། བརྟེན་པ་ལྷའི་ས་བོན་དང་། ཕྱག་མཚན། ཞལ་ཕྱག་སོགས་རྡུལ་ཚོན་དང་། རས་བྲིས། ཚོམ་བུའི་རྣམ་པར་བཀོད་པའི་གཟུགས་སོ།)。

གཟུགས་དང་བ། 净色。识所依根。作为各种感觉性能依附处所的器官(རྣམ་པར་ཤེས་པའི་…རྟེན་ཅན་གྱི་དབང་པོ།)。

གཟུགས་རྡོ་རྗེ་མ། 身金刚母，密乘之一本尊(གསང་སྔགས་ཀྱི་ཡི་དམ་ཞིག)。

གཟུགས་ཕུང་། 色蕴。同གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ། 条。

གཟུགས་ཕྲ་མོ། 中有意生身，中有身(བར་དོའི་ཡིད་ལུས།)；光身(འོད་ཀྱི་ལུས།)。

གཟུགས་དབྱིབས། 色形，如四方形、长形(ཁ་དོག་གཟུགས་དབྱིབས་གྲུ་བཞིའམ་རིང་པོ་ལྟ་བུ།)。

གཟུགས་མང་། 多色。为大自在天(དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།)、毗纽天(ཁྱབ་འཇུག)、欲天(འདོད་ལྷ།)、观世音菩萨(སྤྱན་རས་གཟིགས།)等的异名。

གཟུགས་མེད། 无色。指无质碍无色相可见的天界。是最高层的天界。无色界，三界之一。

གཟུགས་མེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར་བཞི། 四无色解脱。能使智慧相应之四无色处等持，背舍色界及无色界自地以下诸有漏贪之四种定。即：空无边处解脱(ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི…རྣམ་ཐར།)、识无边处解脱(རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར།)、无所有处解脱(ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར།)、非想非非想处解脱(འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་གྱི་སྐྱེ…མཆེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར།)。

གཟུགས་མེད་སྐྱེ་མཆེད་མུ་བཞི། 无色界四处。即：空无边处(ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ…………

མཆེད།)、 识无边处(རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད།)、无所有处(ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད།)和非想非非想处(འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་གྱི་སྐྱེ་མཆེད།)。

གཟུགས་མེད་ཁམས། 无色界。 三界(ཁམས་གསུམ།)之一。包括空无边处及至非想非非想处四定诸天。此界除净色意识而外， 全无粗色，超离欲、色两界贪欲， 但尚有无色界贪(ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་ནས་སྲིད་པའི་རྩེ་མོའི་བར་···གྱི་སྐྱེ་མཆེད་སུ་བཞི་སྟེ། དེ་དག་ལ་ཡོད་གཟུགས་དྭངས་པ་ཙམ་ལས་རགས་གཟུགས་མེད་ཅིང་། འདོད་གཟུགས་ལས་འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་ཞིང་གཟུགས་···མེད་ལ་འདོད་ཆགས་དང་བཅས་པའོ།)。此界无色法的物质，亦无身体，无宫殿， 但存识心，而住居于深妙之禅定，称为无色界。

གཟུགས་མེད་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་ལྔ། 无色界修断五种。 即：无色界修道所断无明、贪、慢、萨迦耶见及边执见(གཟུགས་མེད་ཁམས་ཀྱི······སྒོམ་ལམ་གྱིས་སྤང་བར་བྱ་བ་མ་རིག་པ་དང་། འདོད་ཆགས། ང་རྒྱལ། འཇིག་ལྟ། མཐར་ལྟ་བཅས་སོ།)。

གཟུགས་མེད་ཁམས་ཀྱི་སྒོམ་སྤང་གསུམ། 无色界修断三种。 即：无色界中修道所断无明、贪、慢(གཟུགས་མེད་ཁམས་སུ་སྒོམ་ལམ་གྱི་སྤང་བྱ་མ་རིག་པ་དང་། འདོད་ཆགས། ང་རྒྱལ་བཅས་སོ།)。

གཟུགས་མེད་ཁམས་ཀྱི་མཐོང་སྤང་ཉེར་བརྒྱད། 无色界见断二十八种。 无色界中无瞋烦恼，故从欲界三十二种见所断中， 除去四谛所断四瞋，余二十八(གཟུགས་མེད་ཁམས་སུ་ཁོང་ཁྲོ···མེད་པས། འདོད་ཁམས་ཀྱི་མཐོང་སྤང་སོ་གཉིས་ལས་བདེན་བཞིའི་སྤང་བྱ་ཁོང་ཁྲོ་བཞི་དོར་བའི་ལྷག་མ·····ཉེར་བརྒྱད་དོ།)。

གཟུགས་མེད་ཁམས་བཞི། 无色界四处。同གཟུགས་མེད་སྐྱེ་མཆེད་སུ་བཞི། 条。

གཟུགས་མེད་གཉིས། 二无色。 即因等至无色(རྒྱུ་སྙོམས་འཇུག་གི་གཟུགས་མེད།)和果生无色(འབྲས་བུ་སྐྱེ་བའི་གཟུགས་མེད།)。

གཟུགས་མེད་སྙོམས་འཇུག 无色等至。 依所缘差别超越下地所属善心一境性之定(དམིགས···པའི་སྒོ་ནས་འོག་ས་ལས་འདས་པའི་རིགས་སུ་གནས···པའི་དགེ་སེམས་རྩེ་གཅིག་པའོ།)。

གཟུགས་མེད་སྙོམས་འཇུག་བཞི། 四无色等至。即：空无边处定(ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས།)、识无边处定(རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས།)、无所有处定(ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད།)和非想非非想定(སྲིད་རྩེའི་སྙོམས་འཇུག)， 是为无色界四定(གཟུགས་མེད་ཁམས་ཀྱི་སྙོམས་འཇུག་བཞིའོ།)。

གཟུགས་མེད་དུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བ། 定趋无色界。殊胜不还果之不趋色界而直生无色界以般涅槃者(ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི·····ནང་གསེས། གཟུགས་ཁམས་སུ་མི་འཇུག་པར་གཟུགས་མེད་དུ་སྐྱེས་ནས་འདའ་བའོ།)。

གཟུགས་མེད་དུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བ་བཞི། 四种定趋无色界。即：生般涅槃(སྐྱེས་ནས་འདའ་བ།)、无形般涅槃(འདུ་བྱེད་མེད་པར་འདའ་བ།)、有形般涅槃(འདུ་བྱེད་དང་བཅས་ཏེ་འདའ་བ།)和上流(གོང་དུ་འཕོ་བ།)。

གཟུགས་མེད་དུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བ་གསུམ། 三种定趋无色界。 即：中有般涅槃(བར་དོར་འདའ་བ།)、生般涅槃(སྐྱེས་ནས་འདའ་བ།)、 上流(གོང་དུ་འཕོ་བ།)。

གཟུགས་མེད་རྣམ་ཐར། 无色解脱。 同是远离诸缠现行品的圣道所有四无色定(ཀུན་དཀྲིས···མངོན་གྱུར་པ་བྲལ་བར་མཐུན་པར་གནས་པའི་ལམ···

ཀྱི་རང་བཞིན་ལ་གཟུགས་མེད་པའི་སྙོམས་འཇུག······བཞིའོ། ）。

གཟུགས་མེད་པའི་སྙོམས་འཇུག་བཞི། 无色四等至。即：虚空无边等至（ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་པའི་སྙོམས་འཇུག）、识无边等至（རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་པའི་སྙོམས་འཇུག）、无所有等至（ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྙོམས་འཇུག）和三有顶等至（སྲིད་རྩེའི་སྙོམས་འཇུག）。

གཟུགས་མེད་པའི་ས་བཞི། 四空处，无色界四处。即：空无边处（ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད། ），此为修虚空无边定所生之天处；识无边处（རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད། ），此为修心识无边定所生之天处；无所有处（ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད། ），此为修心识无所有定所生之天处；非想非非想处（འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་གྱི་སྐྱེ་མཆེད། ），生此天处之人，定心深妙、想念最为昧劣，无粗想，故云非想，非细想，故曰非非想。

གཟུགས་མེད་བཞི། 无色界四处。即：空无边处（ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས། ）、识无边处（རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས། ）、无所有处（ཅི་ཡང་མེད་པ། ）和非想非非想处（ཡོད་མིན་མེད་མིན། ）。

གཟུགས་མེད་རིགས་བཞི། 无色四天。即：空无边（ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས། ）、识无边（རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས། ）、无所有（ཅི་ཡང་མེད། ）和有顶（སྲིད་རྩེ། ）等四种天界。

གཟུགས་འཛིན་དབང་མངོན། 视觉根现识。自增上缘眼根直接所生离分别，不错乱的悟他识（གཟུགས་འཛིན་པའི་དབང་པོའི་མངོན་སུམ་སྟེ། རང་གི་བདག་རྐྱེན་མིག་གི་དབང་པོ་ལས་དངོས་སུ······སྐྱེས་པའི་གཞན་རིག་ཤེས་པ་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བ། ）。

གཟུགས་འཛིན་ཡིད་མངོན། 视觉意现识。自增上缘视觉意根直接所生离分别、不错乱的悟他识，即以伴有自所觉境之根现识为等无间缘所生离分别、不错乱之悟他识，如视觉根现识之第一刹那（གཟུགས་འཛིན་པའི་ཡིད་ཀྱི་དབང་པོའི་མངོན་སུམ་སྟེ། རང་གི་བདག་རྐྱེན་གཟུགས་འཛིན་ཡིད་ཀྱི་དབང་པོ་ལས་དངོས་སུ་སྐྱེས་པའི······གཞན་རིག་གི་ཤེས་པ་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བ། གཟུགས་འཛིན་དབང་མངོན་སྐད་ཅིག་ཕྱི་མ་ལྟ་བུ་སྟེ། རང་གི་གཟུགས་དོན་གྲོགས་སུ་ཡོད་པའི་དབང་མངོན······གཅིག་གིས་དེ་མ་ཐག་རྐྱེན་བྱས་པ་ལས་བྱུང་བའི······གཞན་རིག་གི་ཤེས་པ་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའོ། ）。

གཟུགས་རགས་པ། 1. 血肉之躯（ཤ་ཁྲག་ཡོད་པའི་གཟུགས་ཕུང་། ）。2. 可见物体。肉眼看得见的形体（མིག་གིས་མཐོང་ཐུབ་པའི་དངོས་པོ། ）。旧译粗色。

གཟུགས་སུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བ། 定趋色界。殊胜不还果之属欲界身定于色界受生而般涅槃者（ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་ནང······གསེས་ཤིག་སྟེ། འདོད་པའི་རྟེན་ཅན་གྱི་ཕྱིར་མི་འོང་གང་གཟུགས་ཁམས་སུ་ངེས་པར་སྐྱེ་བ་བླངས······ནས་མྱང་འདས་ཐོབ་པའོ། ）。

གཟུགས་སུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བ་གསུམ། 三种定趋色界。殊胜不还果中之三种决定往生色界者（ཕྱིར་མི་འོང་འབྲས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན་ལས་གཟུགས་སུ་ཉེ་བར་འགྲོ་བ་གསུམ། ）。三种为：中般（བར་དོར་འདའ་བ། ）、生般（སྐྱེས་ནས་འདའ་བ། ）和上流（གོང་དུ་འཕོ་བ། ）。

གཟུགས་སུ་རུང་བ། 变碍。识之对境，是色（གཟུགས། ）、声（སྒྲ། ）、香（དྲི། ）、味（རོ། ）、触（རེག་བྱ། ）五色所有共相。

གཟུང་རྣམ། 所了相，所取行相。心识面向外境生成所取外境之相状，如眼识等一切了别

外境之识(ཁ་ཕྱིར་ཕྱོགས་ཏེ་གཟུང་བ་ཡུལ་གྱི་རྣམ་··· པར་སྣང་བ་སྟེ། མིག་ཤེས་སོགས་གཞན་རིག་གི་ཤེས་པ་རྣམས་སོ།)。

གཟུང་བ། 所取，所取境；外境，对境。引发感觉的事物。指色(གཟུགས།)、声(སྒྲ།)、香(དྲི།)、味(རོ།)、触(རེག་བྱ།)、法(ཆོས།)等六境或六尘，均是外境。

གཟུང་བ་བདག་མེད། 外境无我，所取谛实空(ཡུལ་རང་ངོས་ནས་བདེན་པར་མ་གྲུབ་པ།)。

གཟུང་བྱ། 所取，所取境(ཡུལ་གཟུང་བར་བྱ་བ།)。如眼、耳、鼻、舌、身所接触的外境。

གཟུང་འཛིན། 能取所取，能取的心识与所取的外境(ཡུལ་གཟུང་བར་བྱ་བ་དང་ཡུལ་ཅན་འཛིན······ པར་བྱེད་པ་གཉིས།)。

གཟུང་འཛིན་གྱི་འཁྲུལ་སྣང་། 二取迷现。佛教认为心境若有二元，则属于二取迷现。

གཟུང་འཛིན་གཉིས། 能所二取。指能取的内心和所取的外境，即主观能认识和客观被认识的对象。

གཟུང་འཛིན་རྟོག་པ། 二取分别，所取能取分别。法我执与人我执，或执外境内心真实为二之虚妄分别(ཆོས་དང་གང་ཟག་གཉིས་ཀྱི་བདག་འཛིན་ནམ་ཡུལ་དང་ཡུལ་ཅན་གཉིས་སུ་བདེན་པར··· ཞེན་པའི་རྣམ་རྟོག)。

གཟུང་ཡུལ། 所取境。能取心所取之外境，即心中所现外境瓶及形成瓶概念(འཛིན་བྱེད་ཀྱི··· བློས་གཟུང་བར་བྱ་བའི་ཡུལ་ཏེ། བློ་ངོར་སྣང་བའི་ཆོས་བུམ་པ་དང་། བུམ་པའི་དོན་སྤྱི་ལྟ་བུའོ།)。

གཟུངས། 总持，陀罗尼咒。能从堕恶趣摄持之咒，忆持文义不忘，故名总持(ངན་སོང་དུ་ལྟུང་བ་ལས་འཛིན་པར་བྱེད་པའམ་གཟུང་བར་བྱ······ བའི་སྔགས་ཟེར་བ་དང་ཚིག་དོན་མི་བརྗེད་པར········ འཛིན་པས་ན་གཟུངས་ཞེས་བྱ་བ།)。

གཟུངས་ཀྱི་སྒོ་བཞི། 四总持门，四陀罗尼门。即：忍陀罗尼(བཟོད་པའི་གཟུངས།)、咒陀罗尼(སྔགས་ཀྱི་གཟུངས།)、法陀罗尼(ཚིག་གི་གཟུངས།)和义陀罗尼(དོན་གྱི་གཟུངས།)。

གཟུངས་ཀྱི་སྟོབས། 总持力。执持诸法词义永不忘失之力(ཆོས་ཀྱི་ཚིག་དོན་མི་བརྗེད་པར་འཛིན···· པའོ།)。

གཟུངས་ཀྱི་ཚིག 陀罗尼章句。显密经教所载陀罗尼咒(མདོ་དང་རྒྱུད་སྡེ་སོགས་ནས་བྱུང་བའི······· གཟུངས་སྔགས།)。

གཟུངས་ཁེབས། 陀罗尼封面。为塔、像等装藏时，包卷经咒文字所用的丝织物(གཟུངས་སྔགས་ཀྱི་ཤོག་དྲིལ་ལ་གཡོག་རྒྱུའི་དར་གོས།)。

གཟུངས་ལྔ། 五陀罗尼。为塔、像装藏时所用的五种咒文。即：尊胜佛母陀罗尼(གཙུག་ཏོར་རྣམ་རྒྱལ།)、离垢佛母陀罗尼(གཙུག་ཏོར་དྲི་མེད།)、妙密舍利陀罗尼(གསང་བ་རིང་བསྲེལ།)、事庄严十万陀罗尼(བྱ་བ་རྒྱན་འབུམ།)、缘起藏陀罗尼(རྟེན་འབྲེལ་སྙིང་པོ།)。

གཟུངས་སྔགས། 陀罗尼咒，总持咒。以求得本尊身语功德加持为主的真言。陀罗尼字均为空乐所现，故名陀罗尼咒(ལྷའི་སྐུ་དང་གསུང་རྡོ་རྗེ་གཙོ་བོར་སྒྲུབ་བྱེད་བདེ་སྟོང་ཡི་གེར་ཤར་བའི······· སྔགས།)。

གཟུངས་ཆེན་གྲྭ་ལྔ། 五部陀罗尼。即：事部本尊大千摧破佛母、大孔雀佛母、随持佛母、大寒林佛母和随行佛母的陀罗尼咒(སྟོང་ཆེན་རབ་འཇོམས་མ་དང་། རྨ་བྱ་ཆེན་མོ། གསང་སྔགས་རྗེས་འཛིན་མ། བསིལ་བའི་ཚལ་ཆེན་མོ། སོ་སོར་འབྲང་མ་བཅས་ཀྱི་གཟུངས་སྔགས།)。常用作

塔像装藏之物。

གཟུངས་ཆེན་པོ། 《佛说圣大总持王经》。宋施护由梵译汉。

གཟུངས་རྟེན། 塔像所装内藏。装入塔像的咒文经卷等（སྐུ་འདྲའི་གཟུངས་སྔགས་སོགས་ཀྱི་ནང……རྟེན། ）。

གཟུངས་ཐག 总持绳（佛教器物）。诵咒时所持之彩绳（གཟུངས་པའི་ཐག་པ།）；系金刚杵上的五彩线绳（རྡོ་རྗེ་ལ་བཏགས་པའི་སྐུད་པ། 一端系于杵上，一端揣置胸间以作加持观想的五色线绳）。

གཟུངས་ཐོབ། 得陀罗尼，已得不忘文义的咒（ཚིག་དོན་མི་བརྗེད་པའི་གཟུངས་ཐོབ།）。

གཟུངས་ཐོབ་པ། 证得不忘陀罗尼（མི་བརྗེད་པའི་གཟུངས་ཐོབ་པ།）。

གཟུངས་འདུས། 《陀罗尼集》。觉囊派（ཇོ་ནང་།）第四代祖师多罗那他（ཏཱ་ར་ན་ཐ།）从显密经典（མདོ་རྒྱུད།）中抽出的陀罗尼咒（གཟུངས་སྔགས།）和章节（ཚིགས་ཚན།）汇集成的一部典籍名。

གཟུངས་འདེབས། 1.咒封加持。修行密乘时，观想以咒鬘封闭所观想的事物（སྔགས་ཕྲེང་གི་སྐུད་པས་རྒྱས་བཏབ་སྟེ་བྱིན་གྱིས་རློབ་པ།）。2.诵咒吹气。念诵真言，随即嘘气以行加持（གཟུངས་སྔགས་བཟླས་པའི་ཕུ་འདེབས་པ།）。

གཟུངས་སྡེ་ལྔ། 《五部大陀罗尼》，密宗典籍。

གཟུངས་བསྡུས། 陀罗尼集要，摄集陀罗尼。从显密经典中收集重要经咒成集（མདོ་རྒྱུད……ནས་ཆོས་ཚན་དང་གཟུངས་སྔགས་ཟུར་དུ་བསྡུས……པ།）。

གཟུངས་དཔག་ཏུ་མེད་པ། 无量陀罗尼（གཟུངས་སྔགས་ཀྱི་གྲངས་མཐའ་ཡས་པ།）。

གཟུངས་སྤོབས། 总持与辩才。不忘往日所闻谓总持，流畅宣说法义谓辩才（སྔར་ཐོས་པ་ཚང་མ་བརྗེད་རྒྱུ་མེད་པ་ནི་གཟུངས་དང་། ཆོས་ཀྱི་ཚིག་དོན་བཤད་པ་ལ་ཐོགས་པ་མེད་པ་ནི་སྤོབས་པ……ཡིན།）。

གཟུངས་སྦྱིན། 传咒，传受陀罗尼（གཟུངས་ཀྱི་ལུང་འབོག་པ།）。

གཟུངས་མ། 总持母，业印，妙印母（ཕྱག་རྒྱ་མ།），修法者双修时的女方。

གཟུངས་གཙུག་ཏོར་སྡེ་ལྔ། 顶髻五咒。即：白顶髻、无垢顶髻、尊胜顶髻、顶髻焰、顶髻橛（གཙུག་ཏོར་དཀར་མོ་དང་། གཙུག་ཏོར་དྲི་མེད། གཙུག་ཏོར་རྣམ་རྒྱལ། གཙུག་ཏོར་འབར་མ། གཙུག་ཏོར་ཕུར་བུའོ།）。

གཟུངས་གཞུག 藏物。放在佛塔和佛像里的舍利及经文等物（མཆོད་རྟེན་དང་སྐུ་འདྲའི་ནང་ལ……འཇུག་རྒྱུའི་རིང་བསྲེལ་དང་གཟུངས་སྔགས་སོགས……རྟེན་གྱི་སྙིང་པོ།）。

གཟུངས་གཞུག་འབུལ་བ། 装藏。在塔像中装入舍利咒文经卷等（མཆོད་རྟེན་ནམ་སྐུ་འདྲའི……ནང་དུ་རིང་བསྲེལ་སོགས་འཇུག་པ།）。

གཟུངས་བཞི། 四咒，四陀罗尼。即：法陀罗尼（ཆོས་ཀྱི་གཟུངས།），意为于佛之教法闻持而不忘，又名闻陀罗尼；义陀罗尼（དོན་གྱི་གཟུངས།），意为于诸法之义总持而不忘；咒陀罗尼（སྔགས་པའི་གཟུངས།），依禅定发神密语，有不测的神验，谓之咒，咒陀罗尼者，指于咒总持而不失忘；忍陀罗尼（བཟོད་པའི་གཟུངས།），于法之实相安住谓之忍，持忍名为忍陀罗尼。

གཟུངས་རིང་། 长咒，长陀罗尼。如尊胜陀罗

尼等（གཟུངས་སྔགས་རིང་བའི་གྲས་ཏེ་རྣམ་རྒྱལ……མའི་གཟུངས་རིང་ལྟ་བུའོ།）。

གཟུངས་གསུམ། 三陀罗尼，三总持。即：异熟所得总持力（རྣམ་སྨིན་གྱིས་ཐོབ་པའི་གཟུངས།）、闻思串习所得总持力（ཐོས་བསམ་གོམས་པས……ཐོབ་པའི་གཟུངས།）、修生定力所得总持力（སྒོམ་བྱུང་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱིས་ཐོབ་པའི་གཟུངས།）。

གཟེགས་ཟན་པ། 食米斋仙人。外道大师之一，古印度胜论派祖师，因其食人所弃之米屑而修禁行，故名食米斋仙人（ཕྱི་རོལ་པའི་སྟོན་པ……ཞིག་སྟེ་གཞན་གྱིས་བོར་བའི་གཟེགས་མ་ཟ་ཞིང……བརྟུལ་ཞུགས་སྤྱོད་པས་ན་དྲང་སྲོང་གཟེགས་ཟན……ཞེས་ཟེར།）。

གཟོ་གནས། 工巧处，即བཟོ་རིག་པ། 五大明处之一（རིག་གནས་ཆེ་ལྔའི་ནང་ཚན།）。

གཟོ་རིག 工巧明，亦作བཟོ་རིག་པ། 五大明之一（རིག་གནས་ཆེ་ལྔའི་ནང་ཚན།）。

〔བཟ〕

བཟང་སྐྱོང་། 贤护，一菩萨名（བྱང་སེམས་ཤིག་གི་མཚན།）。

བཟང་འགྲོ། 善行，善趣（བདེ་འགྲོ།）。

བཟང་འགྲོ་གསུམ། 三善趣。佛教所说与行善业相应的三种转生趣向：天（ལྷ།）、阿修罗（ལྷ་མིན།）、人（མི།）。

བཟང་ལྡན། 梵语作བྷདྲིཀ， 跋提，小贤。释迦佛最初所度五比丘之一（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་འཁོར་སྡེ་ལྔའི་ནང་ཚན་ཞིག）。

བཟང་པོ། 1.妙贤。梵语汉译作跋陀罗尊者。为十六罗汉之第六，居雅穆拏洲（ཙ་མོ་ཡ་ནའི་གླིང་།），住持佛教。参见གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག条。2.善良。藏历二十七值日会合神之一（སྦྱོར་བ་ཉེར་བདུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。3.善者。大自在天之异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

བཟང་པོ་སྤྱོད་པའི་སྨོན་ལམ། 《普贤行愿品》。全名《普贤菩萨行愿王经》。依普贤菩萨为善财童子所说大愿，愿以自他三世所积一切善业，回向行持普贤大愿的一部发愿殊胜的佛经（འཕགས་པ་བཟང་པོ་སྤྱོད་པའི་སྨོན་ལམ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཞེས་པ་མདོ་ཕལ་པོ་ཆེའི་སྙེར་གཏོགས་པའི་སྨོན……ལམ་ཞིག་སྟེ། གཞོན་ནུ་ནོར་བཟང་ལ་འཕགས་པ་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོས་གསུངས་པའི་སྨོན་ལམ་ལྟར་རང་……གཞན་གྱི་སྐྱེད་དུས་གསུམ་དུ་བསགས་པའི་དགེ་བ……རྣམས་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོའི་སྤྱོད་པ་ཕྱིར་བསྔོ་བ་དང་……སྨོན་པའི་ཐབས་ཁྱད་པར་ཅན་སྟོན་པའི་མདོ་ཞིག）。

བཟང་པོའི་འདུག་སྟངས། 垂足而坐。弥勒菩萨坐姿（རྒྱལ་བ་བྱམས་པའི་བཞུགས་སྟངས།）。

བཟང་པོའི་ལམ་པ། 贤护路。小乘之一部（ཐེག་དམན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

བཟང་སྤྱོད་ཀྱི་འགྲེལ་པ་བཞིའི་དོན་བསྡུས། 《善行四释要义》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ།）著。

བཟང་སྤྱོད་འཆི་བསླུ། 普贤赎死法。具陈神灯神馔一百种，诵普贤行愿品一百遍，以求赎命救死的一种宗教仪式（བཟང་སྤྱོད་སྨོན་ལམ་གྱི……མདོ་ཚར་བརྒྱ་ཙ་དང་མཆོད་པ་བརྒྱ་ཙ་ལ་བརྟེན་ནས་འཆི་བསླུའི་ཆོ་ག）。

བཟང་མོ། 度母的异名（སྒྲོལ་མའི་མཚན་ཞིག）。

བཟའ་བ་ལྔ། 五啖食。大米饭、炒面、油饼、肉、鱼五种啖食（འབྲས་ཆན་ཟན་དྲོན་སྣུམ་འཁུར་དང་ཤ་དང་ཉ་ཤ་བཟའ་བ་ལྔ།）。

བཟའ་བའི་དམ་ཚིག 饮食三昧耶。无上密乘经

典所载服食五肉、五甘露等不计净秽的誓言(སྔགས་བླ་མེད་ཀྱི་རྒྱུད་ནས་གསུངས་པའི་ཤ་ལྔ……བདུད་རྩི་ལྔ་སོགས་བསྟེན་པའམ་གཙང་དམེའི་རྣམ…རྟོག་སྤངས་པའོ།)。

བཟོ་པ་ཀ། 工巧明。大藏经《丹珠尔》之中,专论木工、铁匠、石匠、陶器等十八种工艺制作的著作(བསྟན་འགྱུར་ནང་ཤིང་བཟོ། ལྕགས། རྡོ། རྫ་སོགས་བཟོ་རིགས་བཅོ་བརྒྱད་ཙམ་བྱེད་ཚུལ་ཞིབ…པར་བརྗོད་པ་ཞིག)。

བཟོ་རིག་པ། 工巧明。五明之一，学习工艺的学问(རིག་པའི་གནས་ལྔའི་ནང་ཚན་བཟོ་ལས་སློབ…པའི་རིག་པ།)。

བཟོད་དཀའ་རེངས། 难忍僵。帝释天(བརྒྱ་བྱིན།)之异名。

བཟོད་སྒོམ། 修忍。对治瞋恚使不瞋恚当修忍(ཁོང་ཁྲོའི་གཉེན་པོ་བཟོད་པ་བསྒོམ་པར་བྱ་བ་དང…སྒོམས་ཤིག)。

བཟོད་པ། 忍。加行道四抉择分之一(སྦྱོར་ལམ་ངེས་འབྱེད་ཆ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག)。既证外所取境无有自性之上品明，复证内能取心无有自性之下品明，故能成就与智慧相应，见一分谛之印顺定。以与见谛之道相随顺故，能忍空性，不起怖畏，得名为忍(གཟུང་བ་རང་བཞིན་མེད་པར་རྟོགས་པའི་གསལ་སྣང་ཆེན་པོ་ཐོབ…ཅིང་འཛིན་པ་རང་བཞིན་མེད་པར་རྟོགས་པའི་གསལ་སྣང་ཆུང་ངུ་ཐོབ་པས་བདེན་པའི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ……ཞུགས་ཤིང་རྗེས་སུ་སོང་བའི་ཏིང་འཛིན་ཤེས་རབ……མཚུངས་ལྡན་དང་བཅས་པ་སྟེ། བདེན་པ་མཐོང་བའི་ལམ་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པར་སྟོང་ཉིད་ལ་མི་སྐྲག་པའི་བཟོད་པ་ཐོབ་པའོ།)。

བཟོད་པ་མང་། 多忍耐。佛之异名(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

བཟོད་པ་གསུམ། 三忍。即：耐怨害忍(གནོད་བྱེད་ལ་ཇི་མི་སྙམ་གྱི་བཟོད་པ།)、安受苦忍(སྡུག་བསྔལ་དང་ལེན་གྱི་བཟོད་པ།)、谛察法忍(ཆོས་ལ་ངེས་ཤེས་ཀྱི་བཟོད་པ།)。

བཟོད་པའི་སྟོབས། 忍耐力。忍波罗蜜多力(བཟོད་པའི་ཕ་རོལ་སོན་པའི་མཐུ།)。

བཟོད་པའི་མཐར་གྱིས་པ། 忍辱次第加行。智度七十义之一(ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་བཅུའི་ནང…གསེས་ཤིག)。依次修习忍辱到彼岸之次第加行(མཐར་གྱིས་པའི་སྦྱོར་བ་གང་ཞིག་བཟོད་པའི་ཕར…ཕྱིན་རིམ་ལྡན་དུ་སྒོམ་པའོ།)。

བཟོད་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ། 忍度，忍辱到彼岸。羼提波罗蜜多(क्षान्तिपारमिता)，具备四种特点的无恚恨心，善及其种子。为六度之一(ཁྱད་ཆོས་བཞི་ལྡན་གྱི་མི་འཁྲུག་པའི་སེམས་དགེ་བ…ས་བོན་དང་བཅས་པ་སྟེ། ཕྱིན་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

བཟོད་པའི་ཕར་ཕྱིན། 忍度，忍辱到彼岸。第三种菩萨行(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པ་གསུམ་པ།)。同བཟོད་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ། 条。

བཟོད་པའི་རྩེ་སྦྱོར། 忍位顶加行。智度七十义之一(ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག)。加行道忍位所属，于三智种种证德及不舍众生利益已得坚固之顶位(མཁྱེན་གསུམ་གྱི་རྟོགས་པ་ཅི་རིགས་པ་དང་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་མི་གཏོང་བ་ལ་བརྟན་པ་ཐོབ་པའི་རྩེ་མོ་གང་ཞིག་སྦྱོར་ལམ་བཟོད……པས་བསྡུས་པའོ།)。

བཟོད་པའི་གཟུངས། 忍陀罗尼。为四咒(四陀罗尼)之一。参见གཟུངས་བཞི། 条。

〔ཟ〕

ཟ་ར་བ་སྐལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས་སེང་གེ། 萨惹哇·格登益西僧格。公元12—13世纪人，雅桑噶举派（གཡའ་བཟང་བཀའ་བརྒྱུད། ）创始人，生于门噶（མོན་འགར），为卓贡四大弟子之一。于第三饶迥的土虎年（1158年）， 建萨惹寺（ཟ་ར། ），收徒传法，其弟子曲吉孟浪（ཆོས་ཀྱི…… སྨོན་ལམ། ），于公元1206年，建雅桑寺（གཡའ་བཟང་དགོན་པ། ），始称雅桑噶举。

〔ཟླ〕

ཟླ་གམ། 僧人所披的一种氆氇大氅（གྲྭ་པའི་ཆོགས་གོས་ཤིག）。

ཟླ་བ། 月天，一天神名，在日之左侧，昂字出生月天，白色乘轮， 执夜开花（鸠姆达花）与数珠（ཉི་མའི་གཡོན་དུ་ཨཾ་ལས་ཟླ་བ་དཀར་པོ…… འཁོར་ལོ་ལ་གནས་པ་ཀུ་མུ་ཏ་དང་བགྲང་ཕྲེང་འཛིན་པ། ）。

ཟླ་བ་མགོན་པོ། 达哇贡保，意译月怙。十一世纪人， 全名为ཁ་ཆེ་པཎ་ཆེན་ཟླ་བ་མགོན་པོ（罽宾班钦月怙）， 为觉囊派始祖裕摩不动金刚的上师。

ཟླ་བ་གྲགས་པ། 月称（约600—650年）。印度大乘佛教中观学派（དབུ་མ་པ། ）论师。 为南印度萨曼多人，属婆罗门种性。 出家后从佛护（སངས་རྒྱས་བསྐྱངས། ）弟子羯磨罗佛提学龙树（ཀླུ་སྒྲུབ། ）的宗义，曾任那兰陀寺座主。对龙树的《中论》（དབུ་མའི་གཞུང་། ）、提婆的《四百论》（དབུ་མ་བཞི་བརྒྱ་པ། ）作过注释，著有《入根本中道论颂》、 《六十如理论颂》等书。

ཟླ་བ་རྒྱས་པ། 满月佛， 一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

ཟླ་བ་སྒྲོན་མ། 《月灯经》即《月灯三昧经》（ཟླ་བའི་སྒྲོན་མ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་རྒྱལ་པོ། ）。据云系吞米桑布扎与其弟子达磨郭夏（དྷ་མ་ཀོ་ཤ། ）以及拉垅多杰白（ལྷ་ལུང་རྡོ་རྗེ་དཔལ། ）藏译。今已佚。

ཟླ་བ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 新月喻发心。二十二种发心之一（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང…… གསེས། ）。上品资粮道菩萨所具增上意乐发心，能令三十七同品一切善法辗转增长， 故如新月（བྱང་སེམས་ཚོགས་ལམ་ཆེན་པོ་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་ལྷག…… པའི་བསམ་པ་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི་ཕྱོགས…… མཐུན་སོ་བདུན་སོགས་ཀྱི་དགེ་བའི་ཆོས་མཐའ་དག…… གོང་ནས་གོང་དུ་འཕེལ་བར་འགྱུར་བས་ན་ཟླ་བ་ཚེས་པ་ལྟ་བུའོ། ）。

ཟླ་བ་པ། 明月派。古印度外道一教派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་། ）。

ཟླ་བ་སྦས་པ། 梵语作ཙནྡྲ་གུཔྟ།，旃陀掘多论师。古印度一佛学家， 著有《文殊师利智慧轮成就法》一书（རྒྱ་གར་སློབ་དཔོན་ཞིག་ཡིན་པ་དེས། འཇམ་དཔལ་དབྱངས་ཤེས་རབ་འཁོར་ལོའི་སྒྲུབ…… ཐབས་ཞེས་པ་བརྩམས། ）。

ཟླ་བ་འབྲིང་རེ་ཙག་གི་དུས་བཟང་བཞི། 每月四吉日。每月初八是药师佛节， 初十是空行聚合节，十五是释迦牟尼佛节， 三十日是无量光佛节， 或初一、初八、十二、三十日为此四节（ཟླ་བ་རེ་རེ་བཞིན་གྱི་ཚེས་བརྒྱད་ནི་སྨན་གྱི་བླ…… བའི་དུས་ཆེན། ཚེས་བཅུ་ནི་མཁའ་འགྲོ་འདུ་བའི་དུས་ཆེན། ཚེས་བཅོ་ལྔ་ནི་སངས་རྒྱས་དུས་ཆེན། གནམ་གང་ནི་སངས་རྒྱས་འོད་དཔག་མེད་ཀྱི་དུས……

ཆེན་བཅས་ཡིན། ཡང་ན་ཚེས་བརྒྱད་དང་། བཅོ་གཉིས། གནམ་སྟོང་། ཚེས་གཅིག་ཉིན་བཅས་བཞིའོ།)。

ཟླ་བ་འཛིན་པ། 持月。大自在天(དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།)的异名。

ཟླ་བའི་ཅོད་པན། 月冠。胜乐(བདེ་མཆོག 又作胜乐金刚)或毗那夜迦，大自在天长子(དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་བུ་ཆེ་བ་ཚོགས་བདག)之异名。与ཚོགས་མཆོག་རྗེ། 条同。

ཟླ་བའི་མདོ། 《杂阿含第五百八十三经》。刘宋求那跋陀罗译。

ཟླ་བའི་འོད་ཟེར། 月光佛，一佛名(སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。

ཟླ་བའི་སྲིང་མོ། 月妹。妙音天女(དབྱངས་ཅན་མ།)之异名。同ཟླ་ཚེས་མ། 条。

ཟླ་མེད་པ། 无比。佛之异名(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

ཟླ་མེད་བློ། 无比意佛。一佛名(སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。

ཟླ་ཚེས། 新月，月牙。ཧཱུྃ字或佛塔等顶上象征的月牙形状(ཧཱུྃ་ཡིག་དང་། མཆོད་རྟེན་སོགས་ཀྱི་རྩེའི་ཟླ་ཚེས་མཚོན་པའི་རི་མོ།)。

ཟླ་མཚམས། 月关。以一月为期，足不出户的静坐修习的修法名称(སྒོམ་ཐབས་ཤིག་གི······མིང་།)。

ཟླ་མཛེས་མ། 月严女。妙音天女(དབྱངས་ཅན་མ།)之异名。与ཟླ་བའི་སྲིང་མོ། 条同。

ཟླ་ཞལ། 华冠佛。一佛名(སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。

ཟླ་ཞལ་མ། 月面女。妙音佛母(དབྱངས་ཅན་མ།)之异名。

ཟླ་བཞི་པའི་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ། 四月法会。指每逢农历四月八日至十五日在格鲁派(黄教)各大著名寺院为纪念释迦牟尼诞生、出家、涅槃举行的法会。

ཟླ་འོད། 月光佛。同ཟླ་བའི་འོད་ཟེར། 条。

ཟླ་འོད་ཀྱི་རྟོགས་བརྗོད། 《月光菩萨经》。古印度佛学家达摩希日巴札(དྷརྨ་ཤྲཱི་བྷ་དྲ།)和藏族译师喜饶列巴(ཤེས་རབ་ལེགས་པ།)由梵译藏，仁钦桑波(རིན་ཆེན་བཟང་པོ།)校订。宋代法贤由梵文译成汉文。

<བཟླ>

བཟླས་བརྗོད། 念诵，念读，讽诵。念读咒文和讽诵经典(སྔགས་བཟླ་བའམ་ངག་ནས་འདོན······པ།)。

བཟླས་བརྗོད་ཀྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད། 念诵真实。密乘事部修习四真实之一(བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་སྒོམ་པ་དེ······ཉིད་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。以三专注封闭风心进行念诵(གཞོལ་བ་གསུམ་གྱི་སྒོ་ནས་སྲོག་རྩོལ······བསྡམས་ཏེ་བཟླས་པ་བྱ་བའོ།)。

བཟླས་བརྗོད་ཀྱི་ཡན་ལག་བཞི། 四支念诵。密法中谓于彼心间月轮，安布所诵咒鬘，是为四支念诵(ཐུགས་ཀར་ཟླ་བ་ལ་བཟླས་པར་བྱ་བའི···སྔགས་ཀྱི་ཕྲེང་བ་དགོད་པར་བྱ་སྟེ་བཟླས་བརྗོད་ཀྱི······ཡན་ལག་བཞིའོ།)。

བཟླས་བརྗོད་ཐོགས་པ་མེད་པ། 念诵无碍。若人具足心一境，其意便生大欢喜，由喜欢能得身轻安，由身轻安身得安乐，身安乐，心专一得三摩地，尔时便念诵无碍(རྩེ་གཅིག······སེམས་དང་ལྡན་པའི་མི་ལ་ནི། ཡིད་ལས་ཆུང་བའི་དགའ་བ་རབ་ཏུ་སྐྱེ། དགའ་བས་ལུས་ནི་ཤིན་ཏུ་སྦྱངས་པ་འཐོབ། ལུས་སྦྱངས་པས་ནི་བདེ་བའི་སྐབ

ལྡན་འགྱུར། ལུས་བདེ་རྩེ་གཅིག་སེམས་དང་ཏིང་འཛིན་གྱིས། དེ་ཚེ་བཟླས་བརྗོད་ཐོགས་པ་མེད་པར་གྱུར། ）。

བཟླས་པ་བཅུ་གཉིས། 十二念诵，十二转说。释迦牟尼初度五比丘转四谛法轮时之十二种诵文：此苦圣谛、此集圣谛、此灭圣谛、此道圣谛（以上乃念诵四谛本质），苦应知、集应断、灭应理、道应修（以上乃念诵四谛见之于行），应知苦而苦未知、应断集而集未断、应现灭而灭未现、应修道而道未修（以上乃念诵四谛之果）（འཁོར་ལྔ་སྡེ་བཟང་···པོ་ལ་བདེན་པ་བཞིའི་ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བའི་སྐབས···ཀྱི་བཟླས་པ་བཅུ་གཉིས། འདི་ནི་སྡུག་བསྔལ་འཕགས་པའི་བདེན་པའོ། འདི་ནི་ཀུན་འབྱུང་འཕགས་པའི་བདེན་པའོ། འདི་ནི་འགོག་པ་འཕགས་པའི་བདེན་པའོ། འདི་ནི་ལམ་འཕགས་པའི་བདེན་པའོ། ཞེས་ངོ་བོ་ལ་བཟླས་པ་དང་། སྡུག་བསྔལ་ཤེས་པར་བྱ། ཀུན་འབྱུང་སྤང་བར་བྱ། འགོག་པ་མངོན་དུ་བྱ། ལམ་སྒོམ་པར་བྱ་ཞེས་བྱེད་པ་ལ་བཟླས་པ་དང་། སྡུག་བསྔལ་ཤེས་པར་བྱ་སྟེ་ཤེས་པར་བྱར་མེད། ཀུན་འབྱུང་སྤང་བར་བྱ་སྟེ་སྤང་བར་བྱར་མེད། འགོག་པ་མངོན་དུ་བྱ་སྟེ་མངོན་དུ་བྱར་མེད། ལམ་སྒོམ་པར་བྱ་སྟེ་སྒོམ་པར་བྱར་མེད་ཅེས་བྱ་བ་འབྲས་བུ་དང་བཅས་པ་ལ་བཟླས་པ་རྣམས་སོ། ）。如此合为十二念诵。

བཟླས་པ་གཉིས། 二种念诵。指金刚念诵与忿怒念诵（རྡོ་རྗེའི་བཟླས་པ་དང་ཁྲོ་བོའི་བཟླས་པ·······གཉིས་སོ། ）。

བཟླས་པ་བཞི། 四种念诵。指迴曲念诵、忿怒念诵、明王念诵和三昧耶念诵四种（ཀྱོགས་ཀྱི་བཟླས་པ་དང་། ཁྲོས་པའི་བཟླས་པ་དང་། ཁྲོ་བོའི་བཟླས་པ་དང་། དམ་ཚིག་གི་བཟླས་པ་བཅས་བཞིའོ། ）。

བཟླས་པ་ཡན་ལག་བཞི། 念诵四支。密乘行部正行念诵的四支分（སྤྱོད་རྒྱུད་ཀྱི་བཟླས་པ་དངོས··ཀྱི་ཡན་ལག་བཞི། ）。即：自所依支（བདག་གི་གཞིའི་ཡན་ལག）、他所依支（གཞན་གྱི་གཞིའི་ཡན་ལག）、专注心支（སེམས་ལ་གཞོལ་བའི་ཡན་ལག）、专注声支（སྒྲ་ལ་གཞོལ་བའི་ཡན་ལག）。

བཟླས་པའི་སྐྱོན་དྲུག 诵读六过。声调过长、声调过短、声调过快、声调过慢、声调过高、声调过低（ཧ་ཅང་རིང་བ། ཧ་ཅང་ཐུང་བ། ཧ་ཅང་མགྱོགས་པ། ཧ་ཅང་བུལ་བ། ཧ་ཅང་དྲག་པ། ཧ་ཅང་ཞན་པ། ）。

འ་མེ་ཉིད། 阿麦尼。苯教对“空性”的称谓（བོན་པོའི་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་མིང་།）。

འུ་ཤང་རྡོའི་ལྷ་ཁང་། 乌香多寺。九世纪初，赤热巴巾（ཁྲི་རལ་པ་ཅན།）创建。位于拉萨西南吉曲河（སྐྱིད་ཆུ།）东岸。

འུག་པ་ལུང་པ། 乌巴隆巴。藏传佛教宁玛派一著名喇嘛。别名乌甲隆巴（འུག་ཛ་ལུང་པ།）。其正式称号为大素尔释迦琼内（ཟུར་པོ་ཆེ་ཤཱཀྱ་འབྱུང་གནས།）。

འོ་མའི་རྒྱ་མཚོ། 乳海。须弥山外七海之一（རི་རབ་ཀྱི་ཕྱིའི་རྒྱ་མཚོ་ཞིག）。

འོག་འགྲོ། 地狱，恶趣（དམྱལ་བའམ་ངན་འགྲོ།）。

འོག་དབང་སྐྱེས། 下根生。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）的异名。

འོག་མའི་ཁམས། 下界。指欲界（འདོད་ཁམས།）。

འོག་མའི་ཆ་མཐུན་ལྔ། 五顺下分。为五顺下分结之异名。即：欲界贪（འདོད་ཁམས་ཀྱི་འདོད་ཆགས།）、瞋（ཞེ་སྡང་།）、见身（འཇིག་ཚོགས་ལ་ལྟ་བ།）、戒禁取（ཚུལ་ཁྲིམས་དང་བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་ཏུ་འཛིན་པ།）、疑（ཐེ་ཚོམ།）。

འོག་མིན། 1.色究竟天（གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་མཐོ་རིས་འོག་མིན།）。第四静虑之第五净居天（བསམ་གཏན་བཞི་པའི་འཕགས་པའི་གནས་ལྔ་པ།）。2.密严刹土，金刚持住地，报身佛住地（འོག་མིན་སྟུག་པོ་བཀོད་པའི་ཞིང་།）。

འོག་མིན་གྱི་མཐར་ཐུག་པར་འགྲོ་བ། 最后往趋色究竟天。上流于色究竟天而般涅槃者（གོང་དུ་འཕོ་བ་གང་འོག་མིན་གྱི་རྟེན་ལ་མྱང་འདས་འཐོབ་པའི་རིགས་ཅན་ནོ།）。

འོག་མིན་སྟུག་པོའི་དབྱིངས། 密严刹土，即报身佛佛土，亦为金刚持住地。

འོག་མིན་རྣམ་པ་དྲུག 六种色究竟天。即：义色究竟天（དོན་གྱི་འོག་མིན།）、相色究竟天（རྟགས་ཀྱི་འོག་མིན།）、意色究竟天（རིག་པའི་འོག་མིན།）、密色究竟天（གསང་བའི་འོག་མིན།）、悟色究竟天（རྟོགས་པའི་འོག་མིན།）、处色究竟天（གནས་ཀྱི་འོག་མིན།）。

འོག་མིན་བཞུགས་པ། 1.居色究竟天。2.佛（སངས་རྒྱས།）之异名。

འོག་གཞིའི་དཀྱིལ་འཁོར་བཞི། 下方四轮。即，地轮（སའི་དཀྱིལ་འཁོར།）、水轮（ཆུའི་དཀྱིལ་འཁོར།）、火轮（མེའི་དཀྱིལ་འཁོར།）、风轮（རླུང་གི་དཀྱིལ་འཁོར།）。

འོད་སྐྱེས་མ། 光生母。日神之妃（ཉི་མའི་ཆུང་མ།）的异名。

འོད་ཆུང་། 少光天。第二静虑之第一天（བསམ་གཏན་གཉིས་པའི་ལྷ་གནས་དང་པོ།）。

འོད་དཔག་མེད། 无量光佛，无量寿佛。梵语ཨམིཏཱབྷཿ汉译作阿弥陀佛。佛经说他是另一世界“极乐世界”的教主。佛教寺院常与释

迦佛 、药师佛并列在 一起，塑像供奉。

འོད་དཔག་མེད་ཀྱི་ཐོད་ཅན། 顶戴阿弥陀佛。观世音菩萨（སྤྱན་རས་གཟིགས། ）的异名。

འོད་ཕྲེང་གི་ཁ་དོག 光鬘之色。即五如来色向外射放（དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ལྔའི་མདོག་ཕྱི་ཕྱིར་ལ…… འཕྲོ་བའི་ཚུལ་ལོ། ）。五如来为大日如来、宝生如来、不动如来、无量（弥陀）如来、不空如来。

འོད་འཕྲོ། 焰炽佛（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

འོད་འཕྲོ་བའི་ས། 焰慧地，焰胜地，焰地。菩萨十地之第四地（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་བཅུའི་བཞི་པ། ）。住此地中菩萨， 以顺菩提分智慧火焰，焚烧二障，故名焰慧地（ས་འདིར་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་བྱང་ཆུབ་ཕྱོགས…… མཐུན་གྱི་ཤེས་རབ་ཀྱི་མེས་སྒྲིབ་གཉིས་སྲེག་པར་བྱེད…… པས་ས་བཞི་པ་འོད་འཕྲོ་བ་ཞེས་བྱའོ། ）。

འོད་བྱེད་པའི་ས། 发光地，有光地， 明地。菩萨十地之第三地（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་བཅུའི་གསུམ་པ། ）。住此地中菩萨， 凭依定力，遍察无量诸法，为他发出胜法光明， 故名发光地（ས་འདིར་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྟོབས་ཀྱིས་ཆོས་ཚད་མེད་པ་འཚོལ་ཞིང་། གཞན་དག་ལ་ཆོས་ཀྱི་སྣང་བ་ཆེན་པོ་བྱེད་པས་ས་གསུམ་པ་འོད་བྱེད་པ་ཞེས་བྱའོ། ）。

འོད་མའི་ཚལ། 竹林精舍。印度精舍之一，即迦兰陀竹林精舍，在王舍城旁， 为迦兰陀长者归佛后，以竹园奉佛立为精舍， 为印度有僧园之始。

འོད་མི་འགྱུར། 无量光佛，阿弥陀佛。参见འོད་དཔག་མེད། 条。

འོད་ཟེར་རྣམ་བཀོད། 《光明部庄严经》。据云为藏文初创不久， 从梵文译出的经典之一，今之《甘珠尔经》（བཀའ་འགྱུར། ）中未见著录。

འོད་ཟེར་མེ་འབྲུག 光辉火龙。指公元1076年，即火龙年（མེ་འབྲུག་གི་ལོ། ）召开的西藏第一次法会。 当时卫、藏、康三地大多数持藏大德均集中于阿里，广转法轮。 因是年为火龙年，故称光辉火龙。 法会的召开，表明西藏佛教之中兴。

འོད་ཡངས་སྲས། 广光子。罗刹王（སྲིན་པོའི་རྒྱལ་པོ། ）的异名。

འོད་ཡངས་ཚ་བོ། 广光孙。 毗沙门天王（རྣམ་སྲས། ）的异名。

འོད་གསལ། 光音天，极光净天。 为色界第二静虑之第三天（བསམ་གཏན་གཉིས་པའི་ལྷ་གནས་གསུམ་པ། ）。

འོད་གསལ་གྱི་བཀའ་བབས། 光明语旨教授。指胜乐等母续全部（བདེ་མཆོག་སོགས་མ་རྒྱུད…… མཐའ་དག）和六法（ཆོས་དྲུག）等教授。为噶举派的教授之一。

འོད་གསལ་གྱི་ལྷ། 光净天界，光音天界，极光净天， 第二静虑（色界གཟུགས་ཁམས། ）之第三层天。

འོད་གསལ་སྒྱུ་མ། 光明幻身。为幻身之一种，由修习圆满次第之力， 所起虚空形色，如圆光等（སྒྱུ་ལུས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རྫོགས་རིམ་སྒོམ་སྟོབས་ལས་བྱུང་བའི་སྟོང་གཟུགས་པྲ་ཕབ་པ་ལྟ་བུ། ）。

འོད་གསལ་ཆོས་སྐུ། 光净法身。指示寂的佛身。

འོད་གསལ་ཆོས་སྐུའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་པ་མངོན་དུ…… ཕྱོགས་པ། 证得光净天法身三摩地。 意即示寂。

འོད་གསལ་བ། 光净、清净、鲜净光（མུན་པ…… སེལ་ཁྱབ་པའི་འོད། ）。

འོད་གསལ་མི་ཤེས་རྩ་རླུང་། 修脉气而不知修光

明。指不知修习光明空性而单修脉与气，不用说成佛，还有堕入生死流转以及堕入恶趣的可能（འོད་གསལ་སྟོང་པ་ཉིད་སྒོམ་མི་ཤེས་པའི་རྩ་དང་རླུང་རྐྱང་པ་བསྒོམ་པ་ཙམ་གྱིས་སངས་རྒྱས་རྒྱ····ཕར་བཞག་འཁོར་བ་དང་ངན་སོང་གི་སྐྱེ་སྒོ་གཅོད་མི་ཐུབ་ཟེར། ）。

འོད་སྲུང་། 迦叶佛，饮光佛。为过去七佛的第六佛（སངས་རྒྱས་དཔའ་བོ་བདུན་གྱི་དྲུག་པ། ）。《长阿含经》卷一中说：他在现在劫 时出世，举行过一次说法集会，有弟子二万参加。上首弟子是提舍与婆罗婆。传说是释迦牟尼前世之师，曾预言释迦将来必定成佛。其塑像骑一狮子。

འོད་སྲུང་ཆེན་པོ། 大迦叶。释迦牟尼佛十声闻大弟子之一，为初次结集论藏的上首，七代付法藏师中的第一代（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་དགྲ་བཅོམ་པ་བཅུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག　ཆོས་མངོན་པའི་སྡེ་སྣོད་ཀྱི་བཀའ་སྡུད་དང་པོ་བྱེད་མཁན་གཙོ་བོ།　གཏད་རབས་བདུན་གྱི་དང་པོ། ）。

འོད་སྲུང་སྡེ། 迦叶部。声闻部的一部（ཉན་ཐོས་སྡེ་པའི་ནང་ཚན་ཞིག）。

འོད་སྲུང་བ། 饮光部。为根本说一切有部中之一部。参见འོད་སྲུང་བའི་སྡེ། 条。

འོད་སྲུང་བའི་སྡེ། 饮光部。根本说一切有部七部之一（གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

འོད་སྲུང་གསུམ། 三迦叶。古印度摩竭陀国外道三弟兄名，其后率领徒众皈依释迦牟尼，成为声闻徒众（ཕར་རྒྱ་གར་གྱི་མ་ག་དྷ་ཏ་མི་ཤར······བསྙེན་པའི་མུ་སྟེགས་གཅེན་གཅུང་གསུམ་པོ་དེ་དག···འཁོར་དང་བཅས་པས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཞབས་ལ·········གཏུགས་ནས་ཉན་ཐོས་སུ་གྱུར་པ། ）。

འོན་གྱི་ལྷ་ཁང་། 温寺。后藏一寺院名，宗喀巴大师在此寺曾为当地格绒查柯（ཀེ་ཏང་ཚ་ཁོ། ）长官等讲现量、量论、中观等法。

འོལ་ཁ་ཆོས་ལུང་། 沃喀曲垅。后藏一地名。宗喀巴年三十六岁时，曾携弟子共师徒九人到此地静修。

འོལ་མོ་ལུང་རིང་། 沃玛垅仁。西藏苯教祖师辛绕生地（བོན་གྱི་སྟོན་པ་གཤེན་རབ་སྐྱེ་ཡུལ། ）。

ཡ་ང་བའི་གཡང་ས་གསུམ། 可怖三深渊。贪瞋痴三毒产生之苦，使人身如堕白、红、黑三种深渊（ཉོན་མོངས་པ་དུག་གསུམ་གྱིས་རང…… གཟུགས་ལས་གཡང་ས་ཆེན་པོ་དཀར་དམར་ནག…… གསུམ་དུ་ལྷུང་བའི་སྡུག་བསྔལ་འབྱུང་བའོ།）。

ཡ་སྟགས། 雅达。苯教禳灾送祟用品，其状如十字架（བོན་པོའི་མདོས་གླུད་དམ་གཏོ་མདོས་ཀྱི…… རྫས།）。

ཡ་ཐོག 劫初。佛教所说世界形成的初期（བསྐལ་པ་ཐོག་མའི་དུས།）。

ཡ་ཐོག་རིང་མོའི་དུས། 劫初长时，上半长时，初一住中劫。佛书所说世界形成初期，世间人寿从无量岁向下递减至十岁的时期（གནས་བསྐལ་གྱི་ཡ་ཐོག་གམ་བར་བསྐལ་དང་པོ་ཚེ་ལོ་དཔག་མེད་ནས་ཚེ་ལོ་བཅུ་པའི་བར་དུ་བྲི་བའི་བར…… བསྐལ།）。

ཡ་བ་ཏི། 耶婆底。护法神阎罗王男八部属之一（དམ་ཅན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་འཁོར་གཤིན་རྗེ་ཕོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཡ་མ་སྐྲང་། 护鬓女。四伏魔主母之一（བདུད་འདུལ་གཙོ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཡ་མཚན་ཅན། 外道出家人（མུ་སྟེགས་པའི་རབ་བྱུང་བ།），佛教徒对外道出家人的称呼。异教徒。

ཡ་མཚན་ཅན་གྱི་ལྟ་བ་དགུ་བཅུ་རྩ་དྲུག 九十六种奇见。指外道之各种见，

ཡང་དགོན། 阳衮寺。公元1276年，桑吉本（སངས་རྒྱས་བོན། 1251—1294）在康区的类乌齐（རི་བོ་ཆེ།）建了一座寺庙，当地俗称阳衮寺。该寺成为达垅噶举（སྟག་ལུང་བཀའ…… བརྒྱུད།）在康区的重要寺院，被称为"下寺"；而达垅寺（扎西贝བཀྲ་ཤིས་དཔལ། 在1180年建于藏北）则作为"上寺"。据传最盛时，该两寺各有僧人三、四千人。

ཡང་ཏིག 1.阳底。青海化隆回族自治县境一佛教圣地名，去丹底寺不远，宁玛派祖师莲花生和三世达赖索南嘉措均曾至其地云游（མཚོ་སྔོན་ཏུ་ཞུང་རྫོང་ན་ཡོད་པའི་གྲུབ་པའི་གནས་ཆེན་ཞིག་སྟེ། དན་ཏིག་དང་ཁད་ཉེ་བའི་ས་ན་སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང་གནས་དང་ཏཱ་ལའི་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ…… པ་རྒྱལ་བ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ་ཕེབས་བྱོང་བ་ཞིག）。2.最深法门。宁玛派所传一法名（ཟབ་པའི…… ཟབ་པ་སྟེ། རྙིང་མའི་ཆོས་སྐོར་ཞིག）。

ཡང་དག་ཀུན་རྫོབ། 正世俗。对一切内外缘起道理，进行正确思维，从十善等而生起的一切因果（ཀུན་རྫོབ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཕྱི་ནང་གི་རྟེན་འབྲེལ་ལ་ཡང་དག་པར་བརྟགས་ཏེ་དགེ་བ་བཅུ་ལ་སོགས་པས་བསྐྱེད་པའི་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུ…… རྣམས་སོ།）。

ཡང་དག་འགྲོ་བ། 正行。到彼岸（ཕར་ཕྱིན་པ།）。

ཡང་དག་མངོན་གྱུར། 清净现前。近圆十现前之一，远离四障缘等，并列入僧伽之数

（བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་མདོར་བྱུང་བཅུའི་ཡ་གྱལ··· ཞིག་སྟེ། བར་ཆད་ཀྱི་ཆོས་བཞི་སོགས་དང་མི་ལྡན་ཞིང་དེ་བཞིན་དགེ་འདུན་གྱིས་ཀྱང་ཁོང་དུ་ཆུད········ པའོ། ）。

ཡང་དག་མཐའ། 真际，空性，法界（སྟོང་ཉིད་དམ་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས། ）。

ཡང་དག་པ། 真实者。佛的异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པའི་ཀུན་རྫོབ། 倒世俗。对一切内外缘起道理，进行颠倒思维，虚妄计度，从而生起的一切事物（ཕྱི་ནང་གི་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བའི་ཆོས་ལ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་བརྟགས་ཤིང་བསླུབས་ཏེ་བསྐྱེད་པ་རྣམས་སོ། ）。三世俗之一，亦作邪误世俗（ལོག་པའི་ཀུན་རྫོབ། ）。

ཡང་དག་པའི་ཀུན་རྫོབ། 正世俗。有作用和能够发生效力的世俗（དོན་བྱེད་ནུས་པའི་ཀུན········ རྫོབ། ）。同ཡང་དག་ཀུན་རྫོབ། 条。

ཡང་དག་པའི་དགེ་སློང་། 正比丘。即近圆比丘（བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་དགེ་སློང་ངོ་། ）。

ཡང་དག་པའི་ངག 正语。八正道之一（འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

ཡང་དག་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 正定。八正道之一（འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

ཡང་དག་པའི་རྟོག་པ། 正思维。八正道之一（འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

ཡང་དག་པའི་ལྟ་བ། 正见。八正道之一（འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

ཡང་དག་པའི་བདེན་པ། 真谛。参见དོན་དམ་བདེན་པ། 条。

ཡང་དག་པའི་དྲན་པ། 正念。八正道之一（འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

ཡང་དག་པའི་དྲན་ཤེས། 正知，正念。离邪分别忆念正法的真实性。八正道之一（འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

ཡང་དག་པའི་སྤོང་བ་བཞི། 四正断。即：未生善令生、已生作守护、断诸不善、未生恶令不生，行此四者，能断恶生善（དགེ་བའི་ཆོས་མ་སྐྱེས་པ་རྣམས་བསྐྱེད་པ་དང་། སྐྱེས་པ་རྣམས་བསྲུང་བ་དང་། མི་དགེ་བའི་ཆོས་རྣམས་སྤོང་བ་དང་། མ་སྐྱེས་པ་རྣམས་མི་བསྐྱེད་པའི་ཡང་དག་སྤོང་བའོ། ）。

ཡང་དག་པའི་རྩོལ་བ། 正精进，正策励。八正道之一（འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན··· ཞིག）。

ཡང་དག་པའི་འཚོ་བ། 正命。八正道之一（འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

ཡང་དག་པའི་ལས་ཀྱི་མཐའ། 正业。八正道之一（འཕགས་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

ཡང་དག་པར་སྤོང་བ། 正断。凭依善法以为对治，断除一切不善之法（དགེ་བའི་ཆོས་རྣམས་གཉེན་པོར་བསྟེན་ནས་མི་དགེ་བ་རྣམས་སྤོང··· བའོ། ）。

ཡང་དག་པར་སྤྱོད་པའི་ཚུལ་ནམ་མཁའི་མདོག······ གིས་འདུལ་བའི་བཟོད་པ། 《正行虚空调伏忍辱经》。由汉文本译成藏文。

ཡང་དག་པར་བླངས་པ་ལས་བྱུང་བའི་གཟུགས། 受所引色。五种法处所摄色之一（ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད་པའི་གཟུགས་ལྔའི་གྲས་ཤིག）。

ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ། 正等觉，三藐三菩提。诸佛无上之正智谓正等觉，觉者觉知诸法之智，其智无邪曰正，圆满无偏曰等。

ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས། 正偏知，

正等觉，三藐三佛陀。 意为具有正觉圆觉的佛陀，为如来殊胜功德之一类。 真实如理，无有颠倒为正；证大涅槃， 不住二边为等；二障永净，慧莲广开为觉（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆེ་བའི་ཡོན་ཏན་ཞིག་སྟེ། ཚུལ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་དང་། མཐའ་གཉིས་ལ་མི་གནས་པའི་མྱང······འདས་ཆེན་པོ་ཐོབ་པ། སྒྲིབ་གཉིས་ཀྱི་སྨུན་པ་སངས···ཤིང་། མཁྱེན་པའི་པད་མོ་རྣམ་པར་རྒྱས་པའོ། ）。

ཡང་དག་པར་ཤེས་པ་བཞི། 四正智。即：大圆镜智、平等性智、 妙观察智和成所作智（མེ་ལོང་ལྟ་བའི་ཡེ་ཤེས་དང་། མཉམ་ཉིད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས། སོ་སོར་རྟོགས་པའི་ཡེ་ཤེས། བྱ་བ་བསྒྲུབ་པའི་ཡེ་ཤེས་ཏེ་བཞིའོ། ）。

ཡང་དག་པར་བསླབ་པའི་གཞི། 正学处。佛说《毗奈耶经》中所说取舍、 行止的戒律（ཆོས་འདུལ་བའི་སྤང་བླང་གི་ཁྲིམས། ）。

ཡང་དག་སྤོང་བ་བཞི། 四正断，四意断， 四正勤。 三十七道品之一类， 意为四种正确的修行，努力断恶生善。即：断断（མི་དགེ་བ་མ་སྐྱེས་པ་མི་བསྐྱེད་པ། ），未生恶不善法令不生，即努力阻止生恶；律仪断（མི་དགེ་བ་སྐྱེས་པ་སྤོང་བ། ）， 已生恶不善法令断，即已生恶当努力断除；修断（དགེ་བ་མ་སྐྱེས་པ་བསྐྱེད་པ། ），未生善法令生，即未生善当努力使生之； 防护断（དགེ་བ་སྐྱེས་པ་སྤེལ་བ། ）， 已生善法令增长，即已生善当继续坚持，令其圆满。

ཡང་དག་རྩ་བའི་ཕྲེང་། 《真实根本教》。努·桑吉益西（སྣུབས་སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས། ）著。

ཡང་དག་རིག་པ། 明知。1.佛之异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。2.通达空性（སྟོང་ཉིད་རྟོགས······པ། ）。

ཡང་འདུལ་གཙུག་ལག་ཁང་། 镇节寺庙。据说古堪舆家说西藏地形为罗刹女妖仰卧状。 松赞干布因倡建镇压女魔肘部和膝盖的四座寺庙。即工布布曲寺（ཀོང་པོ་བུ་ཆུ། ）、 洛札科亭寺（ལྷོ་བྲག་མཁོ་མཐིང་། ）、 绛真格结寺（བྱམས་སྦྲིན་དགེ་རྒྱས། ）、羌扎冻则寺（བྱང་སྤྲ་དུམ་རྩེ། ）。

ཡང་འདུལ་གཙུག་ལག་ཁང་བཞི། 镇节四寺庙。据传为吐蕃松赞干布时所创建的以镇压女魔两肘部和两膝盖的四座寺庙。 即：贡布布曲寺、洛札科廷寺、绛真格结寺、 羌扎冻则寺（བོད་རྗེ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐབས་བོད་ཆགས་ཡུལ་གྱི་ས་དགྲ་སྲིན་མོ་གན་རྒྱལ་དུ་ཉལ་བ་ལྟ་བུའི་གྲུ་མོ······གཡས་གཡོན་དང་། པུས་མོ་གཡས་གཡོན་གྱི་ཁ་གནོན་དུ་བཞེངས་པ་ཀོང་པོ་བུ་ཆུ། ལྷོ་བྲག་མཁོ་མཐིང་། བྱམས་སྦྲིན་དགེ་རྒྱས། བྱང་སྤྲ་དུམ་རྩེ་སྟེ་ལྷ་ཁང་བཞིའོ། ）。

ཡང་ཡང་གི་ཟས་ཅན་བཅུ། 十种辗转食。九十单堕中属第四部分的十条（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་"དགུ་བཅུ་ལས། བཅུ་ཚན་བཞི་པ། ）。即：辗转食堕罪（ཡང་ཡང་ཟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། ）、宿食堕罪（ཟས་ཟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། ）、 受钵堕罪（ལྷག་པ་ལེན་པའི་ལྟུང་བྱེད། ）、 更食堕罪（སྤངས་པ་ཟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། ）、劝更食堕罪（སྤངས་པ་སྤོབ་པའི་ལྟུང་བྱེད། ）、 别众食堕罪（འདུས་ཤིང་ཟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། ）、 非时食堕罪（དུས་མ་ཡིན་པར་ཟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། ）、食蓄食堕罪（གསོག་འཇོག་བྱས་པ་ཟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། ）、未与而食堕罪（བྱིན་ལེན་མ་བྱས་པར་ཟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། ）和乞佳肴堕罪（ཟས་བསོད་པ་སློང་བའི་ལྟུང་བྱེད། ）。

ཡང་ཡང་ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བའི་སྡུག་བསྔལ། 数受生苦。 六苦之一。 在生死轮回中反复一再受生之苦（སྡུག་བསྔལ་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ་སྲིད་པར་ཡང་དང་ཡང་དུ་སྐྱེ་བ་ལེན་པའི་སྡུག་བསྔལ། ）。

ཡང་ཡང་མཐོ་དམན་དུ་འགྱུར་བའི་སྡུག་བསྔལ། 高低数变易苦。六苦之一。在生死轮回上下善恶趣中交替变易而生之苦（སྡུག་བསྔལ་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། སྲིད་པར་མཐོ་དམན་རེས་མོས་སུ་འགྱུར་བའི་སྡུག་བསྔལ།）。

ཡང་ཡང་ཟ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 辗转食罪。九十单堕之一。指在非亲俗人家，适时乞食，一日吃两三次者所犯堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ……དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་ཁྱིམ་པ་ལ་དུས་ཙང་གི་ཁ་ཟས་ཀྱི་བསོད་སྙོམས་ཉིན་གཅིག་ལ་གཉིས་གསུམ་བསླངས་ཏེ་ཟ་བའོ།）。

ཡང་སོས། 等活，第一热地狱，数数复活（ཚ་དམྱལ་དང་པོ་སྟེ་ཡང་དང་ཡང་དུ་གསོས་པ།）。八热地狱之一（ཚ་དམྱལ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཡང་སྲིད། 1.后有（སྐྱེ་སྲིད།）。2.转世活佛的化身（བླ་མའི་སྤྲུལ་སྐུ།）。

ཡང་སྲིད་ཅན། 具后有。生死轮回之异名（འཁོར་བའི་མིང་།）。

ཡང་སྲིད་མེད་པ། 无后有。解脱、涅槃之异名（ཐར་པ་མྱང་འདས་ཀྱི་མིང་།）。

ཡང་སློབ། 再传弟子。徒孙（སློབ་མའི་སློབ་མ།）。

ཡངས་པ་ཅན། 羊巴巾。拉萨噶丹寺中一著名佛殿名（དགའ་ལྡན་དགོན་པའི་ལྷ་ཁང་ཞིག）。

ཡངས་པ་དང་དྲི་མ་མེད་པ་ལྡན་པ། 《具广大无垢集量论疏》。印度佛学家胜自在慧论师所著因明注释之一（ཡངས་པ་དང་དྲི་མ་མེད་པ་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཚད་མ་ཀུན་ལས་བཏུས་པའི་འགྲེལ་……བཤད་ཅེས་པའི་བསྟན་བཅོས་མིང་། རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་བའི་དབང་པོ་བློ་གྲོས་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་ཚད་མའི་གཞུང་ཞིག）。

ཡན་ལག་གི་ཁ་དོག་བརྒྱད། 八种支分显色，即佛书所说云（སྤྲིན།）、烟（དུ་བ།）、尘（རྡུལ།）、雾（ཁུག་རྣ།）、影（གྲིབ་མ།）、光（ཉི་འོད།）、明（སྣང་བ།）和暗（མུན་པ།）。

ཡན་ལག་བརྒྱད་ལྡན་གྱི་ཆུ། 八功德水。佛书所说具有一甘（མངར་བ།）、二凉（བསིལ་བ།）、三软（འཇམ་པ།）、四轻（ཡང་བ།）、五清净（དངས་པ།）、六不臭（གཙང་བ།）、七饮时不损喉（མགྲིན་པ་ལ་མི་གནོད་པ།）、八饮而不伤腹（ལྟོ་བ་ལ་ཕན་པ།）等八种优美品质的水。

ཡན་ལག་བརྒྱད་ལྡན་གྱི་བསྙེན་གནས། 八支近住斋，八关斋戒。即戒除杀、盗、淫、妄、酒、非时食、花鬘歌舞及高广大床（སྲོག་གཅོད་པ་དང་། མ་བྱིན་པར་ལེན་པ། འདོད་པས་ལོག་པར་གཡེམ་པ། རྫུན་དུ་སྨྲ་བ། ཆང་འཐུང་བ། དུས་མ་ཡིན་པའི་ཁ་ཟས་ཟ་བ། ཕྲེང་སོགས་གར་སོགས་གཅིག་ཏུ་བྱས་པ། མལ་སྟན་ཆེ་མཐོ་བཅས་སྤོང་བའོ།）。

ཡན་ལག་བརྒྱད་ལྡན་གྱི་ཚུལ་ཁྲིམས། 八支戒。参见ཡན་ལག་བརྒྱད་ལྡན་གྱི་བསྙེན་གནས། 条。

ཡན་ལག་ལྔ་ལྡན་གྱི་སྦྱོར་བ། 五支加行。止贡噶举派讲授大手印前的五种准备工夫。即：修菩提心（བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་སྒོམ་པ།）、修自身为本尊（རང་ལུས་ལྷར་སྒོམ་པ།）、于上师修敬信（བླ་མ་ལ་མོས་གུས་སྒོམ་པ།）、修无分别见（མི་རྟོག་པའི་ལྟ་བ་སྒོམ་པ།）和封印回向（བསྔོ་སྨོན……གྱིས་རྒྱས་འདེབས་པ།）。

ཡན་ལག་ལྔ་ལ་ཕབ་པའི་ཕྱག 五体顶礼。指用额、两手掌、两膝同时触地的顶礼（དཔྲལ་བ། ལག་མཐིལ་གཉིས། པུས་མོའི་ལྷ་ང་གཉིས་བཅས་ས་ལ་གཏུགས་ནས་ཕྱག་འཚལ་བ།）。

ཡན་ལག་བཅུ་ཆོག 十支仪轨。密乘事部念修加

行十支仪轨（ཟླ་རྒྱུད་ཀྱི་བསྙེན་སྒྲུབ་ཡན་ལག་བཅུའི་ཆོ་ག）。即：修行处所（གང་དུ་སྒྲུབ་པའི་གནས།）、三真实（དེ་ཉིད་གསུམ།）、三静虑（བསམ་གཏན་གསུམ།）、密乘修习入门（སྔགས་སྒྲུབ་པ་ལ་འཇུག་པའི་ཆོ་ག）、护摩仪轨（སྦྱིན་སྲེག་གི་ཆོ་ག）和灌顶仪轨（དབང་བསྐུར་གྱི་ཆོ་ག）。

ཡན་ལག་བདུན། 1.七支。修学佛法时的加行七法。即：顶礼支（ཕྱག་འཚལ་བའི་ཡན་ལག）、供养支（མཆོད་པའི་ཡན་ལག）、忏悔支（བཤགས་པའི་ཡན་ལག）、随喜支（རྗེས་སུ་ཡི་རང་བའི་ཡན་ལག）、请转法轮支（ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བར་བསྐུལ་བའི་ཡན་ལག）、请住世支（མྱ་ངན་ལས་མི་འདའ་བར་གསོལ་བ་གདབ་པའི་ཡན་ལག）、回向支（དགེ་བ་རྫོགས་བྱང་དུ་བསྔོ་བའི་ཡན་ལག）。 2.七支。密乘中修七支：满报、结合、大乐、无性、悲满、不断及无灭（ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་དང་། ཁ་སྦྱོར། བདེ་ཆེན། རང་བཞིན་མེད། སྙིང་རྗེས་ཡོངས་གང་། རྒྱུན་མི་འཆད། འགོག་པ་མེད། ཡན་ལག་བདུན་བཤད་དོན་དང་ལྡན་པ་སྒྲུབ་བྱའོ།）。

ཡན་ལག་བདུན་ལྡན་གྱི་རང་འགྲེལ། 《七支论疏》。为语自在称（ངག་གི་དབང་ཕྱུག་གྲགས་པ།）著。

ཡན་ལག་དྲུག་གི་གདམས་ངག 《具足六支论》。为语自在（ངག་གི་དབང་ཕྱུག）著。

ཡན་ལག་འབྱུང་། 支生，因竭陀尊者。十六尊者之一，为遵佛命居大雪山住持佛教者（གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། སྟོན་པའི་བཀའ་བསྒོས་ལྟར་རི་བོ་གངས་ཅན་ན་གནས་ནས་བསྟན……པའི་གཉེར་འཛིན་པ།）。

ཡན་ལག་བཞི་པ། 第四支。密法谓声于月轮上，安立所诵之咒鬘，即第四支（སྔགས་ནི་ཟླ་བ་ལ་གང་བཟླས་བྱའི་སྔགས་བཀོད་པའི་སྔགས་ཕྲེང་སྟེ་ཡན་ལག་བཞི་པའོ།）。

ཡན་ལག་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེས་པའི་དཔེ་བྱད། 支节均平。佛身八十种随好之一，如来宣说缘起备极细微，感得身躯支节舒展之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བ་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་ཕྱེ་བ་སྟོན་པར་མཛད་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཡན་ལག་དང་ཉིང་ལག་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེས་པ།）。

ཡན་ལག་གསུམ་པ། 第三支。密法谓心于前尊心间所立之月轮，即第三支（སེམས་ནི་མདུན་གྱི་ཐུགས་ཀར་བཀོད་པའི་ཟླ་བ་སྟེ་ཡན་ལག་གསུམ……པའོ།）。

ཡབ། 佛教密乘的男体本尊（པོ་རྒྱུད་ཀྱི་ལྷ།）。

ཡབ་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་དྲུག 阳体六印。佛教密乘男体本尊的六种装饰物。即：冠冕（དབུ་རྒྱན།）、耳珰（རྣ་རྒྱན།）、项链（མགུལ་རྒྱན།）、钏镯（གདུ་བུ།）、络腋（མཆོད་ཕྱིར་ཐོགས།）和灰点（ཐལ་ཆེན་གྱི་ཚོམ་བུ།）。

ཡབ་སྲས་མཇལ་བའི་མདོ། 《父子合集经》。全经十五卷，二十六品，四千五百颂。由印度论师希兰陀罗菩提、姿纳弥札、达纳希拉与西藏译师益西德由梵译藏，并用厘定后的藏文校正（ཡབ་སྲས་མཇལ་བ་དེ་ཁོ་ན་ངེས་པར་བསྟན……པའི་བམ་པོ་བཅོ་ལྔ་པ་ལེའུ་ཉེར་དྲུག་དང་། ཤློ་ཀ་བཞི་སྟོང་ལྔ་བརྒྱ་ཡོད་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཤཱི་ལེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་། ཛི་ན་མི་ཏྲ། དཱ་ན་ཤཱི་ལ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བན་དེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་ཏེ་སྐད……གསར་བཅད་ཀྱིས་བཅོས་པའོ།）。

ཡམ་ཤིང་། 摩木，乳木。佛教密宗举行火祭烧护摩时所用之柳木（སྔགས་ཀྱི་སྦྱིན་སྲེག་གི་རྫས……འོམ་བུ།）。

ཡར་ཀླུངས་ཆོས་འཁོར། 雅隆法会。指古什巴(ཀུ་ཤི་པ།)二十五岁，公元1193年(水牛年)在雅隆地区所举行的法会。

ཡར་མཆོད་མར་སྦྱིན། 上供下施。佛教徒说，三宝堪当供养，护法可依功德，是上二客；六道俱宜悲悯，魔障皆是障难，是下二客。于此四客，随时随地或供或施(དཀོན་མཆོག་སྲི་ཞུའི་མགྲོན། མགོན་པོ་ཡོན་ཏན་མགྲོན་ཏེ། ཡར་མགྲོན་གཉིས་དང་། རིགས་དྲུག་སྙིང་རྗེའི་མགྲོན། གདོན་བགེགས་ལན་ཆགས་མགྲོན་ཏེ། མར་མགྲོན་གཉིས་བཅས་མགྲོན་ཚན་བཞི་ལ་མཆོད་འབུལ་སྦྱིན……གཏོང་ཟེར།)。

ཡར་ལུང་ཇོ་བོའི་ཆོས་འབྱུང་། 《雅隆觉卧教史》。吐蕃王室后裔，雅隆小王子释迦仁钦德所著，成书于1378年，以手抄本传世。书中主要叙述吐蕃王统，并引用《吐蕃传》材料，末尾叙及俄译师法统和萨迦法统等(བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་དེབ་ཐེར་འདི་ཡར་ཀླུངས་ཇོ་སྲས་ཤཱཀྱ་རིན་ཆེན་སྡེས……རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་མི་འབྲུག་ལོར་བརྩམས། མཇུག་ཏུ་རྔོག་ལོ་དང་ས་སྐྱའི་གདན་རབས་འཁོད་ཡོད།)。

ཡར་ལོག་གྲྭ་མ། 再出家者。还俗后重新出家的僧徒(གྲྭ་པ་སླ་སར་བབས་ནས་སླར་ཡང་གྲྭ་པ་བྱས……པ།)。

ཡས་ལྟགས། 灵器，送祟物。苯教禳灾送祟所用物品，用彩色线缠绕而成(བོན་ལུགས་ལས་བཤད་པའི་ལྷ་འདྲེ་ལ་བརྗེན་པའི་སྐུད་གཏོར་ཆ་ཞིག)。

ཡས་སྡོད། 佛灯。供佛所用之一种杯状形灯盏(མར་མེ་ཀོང་བུའི་ཧྲེ་ཟླག་ཅིག)。

ཡས་བབ་ཀྱི་དགའ་བཞི། 上降四喜。无上密乘圆满次第所说摄气入窍，修脐轮火所生证境之一。菩提自顶下降为喜，降至喉轮为胜喜，降至心轮为离喜，降至脐轮为俱生喜(ཟླ་མེད་མ་རྒྱུད་ཀྱི་རྫོགས་རིམ་ལས་བཤད་པའི་རླུང་གནད་ཏུ……ཚུད་པའི་གཏུམ་མོའི་རྟགས་པ་ཞིག་སྟེ། བྱང་སེམས་སྤྱི་བོ་ལས་བབ་པས་དགའ་བ་དང་། མགྲིན་པར་བབས་པས་མཆོག་དགའ་དང་། སྙིང་གར་དགའ་བྲལ་དང་། ལྟེ་བར་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་དགའ་སོགས་འཁོར་ལོ་བཞིར……བབ་པ་ལས་སྐྱེས་པའི་དགའ་བ་བཞིའོ།)。

ཡས་བབ་མས་བརྟན། 上降下固。无上密乘中，菩提周天循环，自顶至隐处从上顺行为上降；自隐处经历脐等四处，从下逆行，名为下固(བྱང་སེམས་སྤྱི་བོ་ནས་གསང་གནས་སུ་ཡས་ནས་མར་བབ་པ་ལ་ཡས་བབས་དང་། ནོར་བུ་ནས་ལྟེ་བ་སོགས་གནས་བཞིར་ཡར་བཟློག་པ་ལ་མས་བརྟན་ཞེས་བྱའོ།)。

ཡཛུར་བེདཿ། (梵)耶树吠陀。《祠祀明论》，四吠陀之一。参见མཆོད་སྦྱིན་གྱི་རིག་བྱེད། 条。

ཡི་གེ་བརྒྱ་པ། 1.《百字论》。龙树(ཀླུ་སྒྲུབ།)著，扎觉喜饶(གྲགས་འབྱོར་ཤེས་རབ།)藏译。2.《百字明》。字数为一百的咒语(ཡིག་འབྲུ་བརྒྱ་ཐམ་པ་ཡོད་པའི་གཟུངས་སྔགས།)。

ཡི་གེ་བརྒྱ་པའི་འགྲེལ་པ། 《百字明释》。金刚萨埵百字明注释(རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའི་ཡིག་བརྒྱའི……གཟུངས་ཀྱི་དོན་རྣམ་པར་བཤད་པ།)。后魏菩提流支译。

ཡི་གེ་དྲུག་མ། 六字大明，指唵嘛呢叭咪吽(ཨོཾ་མ་ཎི་པདྨེ་ཧཱུྃ་ཞེས་པའི་གཟུངས།)。据说是佛教秘密莲花部之“根本真言”。“唵”，表示“佛部心”，谓念此字时,自已的身体要应于佛身，口要应于佛口，意要应于佛意，认为身、口、意与佛成一体，才能获得成就；“嘛呢”，梵文意为“如意宝”，表示“宝部心”，据说此宝出自龙王脑中，若得此宝珠，入海能无宝不聚，上山能无珍不得，故又名“聚宝”；“叭咪”，梵文意为“莲花”，表示“莲花部心”，以此比喻法性如莲花一样纯洁无瑕；“吽”，表示“金刚部心”，祈求成就的意思，意谓必须依赖佛的力量，才能

证得“正觉”，成就一切，普渡众生，最后达到成佛的愿望。藏传佛教把这六个字看作经典的来源，主张信徒循环往复持诵思维，念念不忘，认为这样能积功德，“功德完满”可得解脱。

ཡི་གེ་དྲུག་མའི་རིག་སྔགས། 《佛说圣六字大明王陀罗尼经》。汉文为宋代施护译。

ཡི་གེའི་གཟུངས། 文字咒。字陀罗尼（སྔགས་ཀྱི་ཡིག་འབྲུ།）。

ཡི་གེའི་ལྷ། 字天，字尊，文字本尊。密乘事部六本尊瑜伽之一。想声天时咒字之相于空中现，如同写成。如净水银吸诸金沙，想于我及本尊真实无分别行相心，于所变月轮之上，次第安布，是为字天（བྱ་རྒྱུད་ལྷ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སྒྲའི་ལྷ་ལས་སྐབས་ཀྱི་སྔགས་གང་ཡིན་པ་ཡིག་འབྲུ་བྲིས་པའི་རྣམ་པ་ཅན་དུ་ནམ་མཁའ་ལ་སྣང་བར་བསམ་སྟེ། དེ་ཡང་ཤིན་ཏུ་དག་པའི་དངུལ་ཆུ་གསེར་གྱི་བྱེ་མ་ལ་ཞེན་པ་ལྟར་བདག་དང་ལྷ་དེ་ཁོ་ན···ཉིད་དབྱེར་མེད་པའི་རྣམ་པ་ཅན་གྱི་སེམས་ཟླ་བའི······དཀྱིལ་འཁོར་དུ་གྱུར་པའི་སྟེང་དུ་གོ་རིམ་བཞིན་དུ······འགོད་པར་བསམ་པ་ནི་ཡི་གེའི་ལྷའོ།）。

ཡི་དམ། 本尊。密乘的不共依怙主尊佛及菩萨（རྒྱུད་སྡེ་ལས་བཤད་པའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི··བསྟེན་བྱའི་ལྷ་སངས་རྒྱས་བྱང་སེམས་རྣམས་སོ།）。

ཡི་དམ་གྱི་སྔགས། 本尊咒。密乘本尊的根本咒和近心咒等（རྒྱུད་སྡེ་རང་རང་གི་ལྷའི་རྩ་སྔགས་དང་ཉེ····སྙིང་སོགས།）。

ཡི་དམ་གྱི་ལྷ། 本尊神，。密法指自己信奉之神，皈依之神（不包括六趣之神）。此神乃系佛陀化现的各种温治、忿怒形象。在西藏有各教派共同承认之本尊神，也有各教派自己信奉之本尊神（རང་ཉིད་ཀྱིས་དད་གུས་དང་ཡིད·······ཆེས་བྱ་ཡུལ་གྱི་ལྷ་སྟེ། སྐྱབས་སུ་བཟུང་འོས་ཀྱི་ལྷ་<འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག་གི་ལྷ་རྣམས་མི་གཏོགས།>ནི··སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྤྲུལ་པའི་ཡི་དམ་ཞི་བ་དང་ཁྲོ་བོ་སྣ······ཚོགས་ཡོད་ཅིང་། བོད་དུ་ཆོས་ལུགས་ཁག་ཚང་མས་ཐུན་མོང་དུ་ཁས་ལེན་པའི་ཡི་དམ་གྱི་ལྷ་ཡོད་ལ། ཆོས་ལུགས་སོ་སོའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཡི་དམ་ལྷ་ཡང···ཡོད།）。

ཡི་དྭགས། 饿鬼。三恶趣之一。心常思饮食，故名饿鬼（ངན་འགྲོ་གསུམ་གྱི་ནང་ཚན་ཏེ། ཟས་སྐོམ་ཡིད་ལ་བཏགས་པས་ན་ཡི་དྭགས་ཞེས་བྱའོ།）。

ཡི་དྭགས་གྲོང་ཁྱེར། 饿鬼城。鬼趣或饿鬼世界（ཡི་དྭགས་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ནམ་སྐྱེ་གནས།）。

ཡི་དྭགས་ཟུང་། 二种饿鬼。饿鬼住处，有聚居饿鬼世界及散居人世界中两种（ཕྱིངས་ན་གནས་པ་དང་། ཁ་འཐོར་བ་གཉིས་སོ།）。

ཡི་དྭགས་གསུམ། 三饿鬼：外障饿鬼（ཕྱིའི་སྒྲིབ་པ་ཅན།）、内障饿鬼（ནང་གི་སྒྲིབ་པ་ཅན།）、内外具障之饿鬼（གཉིས་ཀའི་སྒྲིབ་པ་ཅན།）。

ཡིད་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད། 意处。十二处之一（སྐྱེ་མཆེད་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ། 1.意现识。四种现识之一。原从根现识中引出，就从知对境第二刹那所立离分别心，无有错乱之他证分。例如见瓶之眼识谢灭无间，从此生出意现识一刹那顷，亦即根现识之后一刹那（རང་འདྲེན་བྱེད་ཀྱི་དབང་མངོན་ལས་བྱུང་ཞིང་དེའི་གཟུང་དོན་སྐད་ཅིག་གཉིས་པ་འཛིན་པའི་ཆ་ནས་བཞག་པའི་རྟོག་བྲལ་མ···འཁྲུལ་བའི་གཞན་རིག དཔེར་ན། བུམ་འཛིན་མིག་ཤེས་འགག་མ་ཐག་ཏུ་དེའི་རྒྱུ་ལས་བྱུང་བའི་ཡིད··མངོན་དུས་མཐའི་སྐད་ཅིག་མའི་ཡུན་ཚད་སྐྱེ་བ་ལྟ་བུ། དབང་མངོན་སྐད་ཅིག་ཕྱི་མའོ།）。

2.意现识。从自己增上缘意根所生，离分别心。无有错乱之他证分，如他心通（རང་གི་བདག་རྐྱེན་ཡིད་དབང་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བའི་རྟོག····

ཐྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི་གཞན་རིག དཔེར་ན་གཞན་སེམས་ཤེས་པའི་མངོན་ཤེས་ལྟ་བུའོ།)。

ཡིད་ཀྱི་ཉེ་བར་རྒྱུ་བ། 意流转。由于苦受、乐受、舍受之故，意于色身等境，念念不忘（ཚོར་བ་བདེ་སྡུག་བཏང་སྙོམས་ཀྱི་དབང་གིས་ཡིད་གཟུགས་སྒྲ་སོགས་ལ་ཡང་དང་ཡང་དུ་རྒྱུ་བར་བྱེད་པའོ། ）。

ཡིད་ཀྱི་ཉེས་པ། 意罪。指贪心、恶意和邪见三业意罪或三意恶行（བརྣབ་སེམས་དང་། གནོད་སེམས། ལོག་ལྟ་བཅས་ཡིད་ཀྱི་ཉེས་པར་སྤྱོད་པ་གསུམ། ）。

ཡིད་ཀྱི་འདུ་བྱེད། 意行。内心趋于外境的动作（སེམས་ཀྱི་ལས་སམ་བྱ་བ། ）。

ཡིད་ཀྱི་འདུས་ཏེ་རེག་པ། 意触。生起意识感受的外缘（ཡིད་ཚོར་བསྐྱེད་པའི་རྐྱེན། ）。

ཡིད་ཀྱི་སྡོམ་པ། 意护。断除意不善业之心（ཡིད་ཀྱི་མི་དགེ་བ་ཉེ་བར་སྤོང་བའི་སེམས་པ། ）。

ཡིད་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། 意识。为六识（རྣམ་ཤེས་དྲུག）中第六识。是以意根为所依，以法（包括一切物质和精神现象）为处境的认识，指想象、推理、判断等心理作用和思维活动。

ཡིད་ཀྱི་སྤྱོད་ཡུལ། 意境，意所行境。在意识中引生反映十二处所聚的一切事物（ཡིད་ཀྱི་ཡུལ་…ཏེ་སྐྱེ་མཆེད་བཅུ་གཉིས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཆོས་ཐམས་…ཅད། ）。

ཡིད་ཀྱི་དབང་པོ། 意根。六根之一。是意识赖以发生的依据。在十八界中称为“意界”。与前五根属“色法”者不同，是属于“心法”的无色根。同ཡིད་དབང་། 条。

ཡིད་ཀྱི་མི་དགེ་བའི་ལས་གསུམ། 三种意不善业。即：贪欲、瞋恚和邪见三者（བརྣབ་སེམས་དང་། གནོད་སེམས། ལོག་ལྟ་སྟེ་གསུམ་མོ། ）。

ཡིད་ཀྱི་རྩལ་གསུམ། 意三能。即，贤正敏慧、英勇坚韧和直爽深沉三者（མཛངས་ལ་བློ་འགྲུ་བ་དང་། དཔའ་ལ་བརྟན་ཚུགས་པ། ཁ་གསལ་ཞིང་གཏིང་མི་དཔོག་པ་སྟེ་གསུམ་མོ། ）。

ཡིད་ཀྱི་ལས། 意业。指思虑、思想的活动（རྣམ་རྟོག་གམ་སེམས་པ། ）。为三业之一，另二业是身业（སྐུའི་ལས། ）和语业（ངག་གི་ལས། ）。

ཡིད་ཀྱི་ལས་ཐམས་ཅད་ཡེ་ཤེས་སྔོན་དུ་འགྲོ་ཞིང་…ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ། 一切意业智为导首随智而行。如来一切利生意业，智慧为先，永断一切寻思戏论，随胜义行，入法界性。为十八不共法之一（ཐུགས་ཀྱི་ཕྲིན་ལས་ཏེ། རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་…སྔོན་དུ་སྤངས་ནས་དོན་དམ་པའི་རྗེས་སུ་ཞུགས་ཤིང་…ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ལ་ཡིད་འཇུག་པ་སྟེ་མ་འདྲེས་པའི་ཆོས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཡིད་ཀྱི་ཤིང་རྟ། 1.意车。贪欲（འདོད་ཆགས། ）之异名。2.意愿佛。一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

ཡིད་ཀྱི་ཤེས་པ། 心思。不共增上缘意根所生智慧，义谓心所具有的思维功能（ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བདག་རྐྱེན་ཡིད་དབང་ལས་བྱུང་བའི་རིག་པ། ）。

ཡིད་ཀྱི་སྲུབ་ཤིང་། 搅意木。极喜自在魔之异名（བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག་གི་མིང་གཞན་……ཞིག）。

ཡིད་ཁམས། 意界。意根 意识等（ཡིད་དབང་དང་ཡིད་ཀྱི་རྣམ་ཤེས་ལ་ཟེར། ）。

ཡིད་འགྱུར་གཙོ་མོ་བཞི་པོ། 四转意主母。转意主母为地祇女神名。

ཡིད་མངོན། 意现识。为ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ། 之缩写。

ཡིད་མངོན་ལྔ། 五种意现识。即：色意现识（གཟུགས་འཛིན་ཡིད་མངོན། ）、声意现识（སྒྲ་འཛིན་ཡིད་མངོན། ）、嗅觉意现识（དྲི་འཛིན་ཡིད་

མངོན།)、味意现识 (རོ་འཛིན་ཡིད་མངོན།)、触意现识 (རེག་འཛིན་ཡིད་མངོན།)。

ཡིད་མངོན་ཚད་མ། 意识现量。三现量之一。由各自不共增上缘意根所起离分别、无错乱、新生之真实心识 (ཚད་མ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས····· ཤིག རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བདག་རྐྱེན་ཡིད་དབང་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བའི་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི་གསར་དུ་མི་བསླུ་བའི་ཤེས་པ།)。

ཡིད་ཆེས་ཀྱི་དད་པ། 胜解信。四信之一。对于因果道理三宝功德生起信解之心 (དད་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ལས་འབྲས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་དང་དཀོན་མཆོག་ལ་ཡིད་ཆེས་པའོ།)。

ཡིད་བརྟན་པ། 意坚。小乘分部时的上座之一。

ཡིད་བདེ། 喜。乐,意识中发生的乐受 (ཡིད་ཀྱི་འཁོར་དུ་བྱུང་བའི་ཚོར་བ་བདེ་བ།)。

ཡིད་བདེ་བའི་དབང་པོ། 乐根。心中乐受 (སེམས་ཀྱི་ཚོར་བ་བདེ་བ།)。为二十二根之一 (དབང་པོ་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཡིད་དཔྱོད། 伺察意。七种心识之一。全无凭借任何经验、理由,以实际排除增益之定知,而一概从新耽著真实自境之计度心 (བློ་རིག····· བདུན་གྱི་ནང་གསེས། མྱོང་སྟོབས་དང་གཏན་ཚིགས་དང་ཙུང་ལ་བརྟེན་ནས་དངོས་སུ་སྒྲོ་འདོགས་གཅོད···· པའི་ངེས་པ་དང་བྲལ་ཞིང་རང་ཡུལ་བདེན་པ་ལ········ མཐའ་གཅིག་ཏུ་གསར་དུ་ཞེན་པའི་རྟོག་པ།)。

ཡིད་དཔྱོད་གཉིས། 二种伺察意。有理由伺察意和无理由伺察意 (རྒྱུ་མཚན་ཅན་དང་། རྒྱུ་མཚན་མེད་པའི་ཡིད་དཔྱོད་གཉིས་སོ།)。

ཡིད་འཕྲོག་མ། 意乐天女 (ཡིད་འཕྲོག་ལྷ་མོ།)。

ཡིད་དབང་། 意根。心所具有的思维能力。参见ཡིད་ཀྱི་དབང་པོ། 条。

ཡིད་བྱེད་བཞི། 四作意。修定时引心趋境的四种警觉性。即:励力运转作意 (བསྒྲིམས་ཏེ་འཇུག་པའི་ཡིད་བྱེད།)、中间缺运转作意 (ཆད་ཅིང་འཇུག་པའི་ཡིད་བྱེད།)、无间缺运转作意 (ཆད་པ་མེད་པར་འཇུག་པའི་ཡིད་བྱེད།) 和无功用运转作意 (རྩོལ་བ་མེད་པར་འཇུག་པའི་ཡིད་བྱེད།)。

ཡིད་འབྱུང་། 意倦,厌离心。了知身躯、资财不断滋生生、老、病、死诸种痛苦,故生厌患出离轮回之心 (ལུས་དང་ལོངས་སྤྱོད་དེ་དག་ལ··· སྐྱོད་ཅིང་གནས་པའི་མཐའ་སྐྱེ་བ་དང་། རྒ་བ་དང་། ན་བ་དང་། འཆི་བ་ལ་སོགས་པའི་སྡུག་བསྔལ་སྣ་ཚོགས་འབྱུང་ཞིང་འཕེལ་བར་རིག་ནས་སྐྱོང་ཞིང་དེ···· ལ་མི་འདུག་པའོ།)。

ཡིད་མི་བདེ་བའི་དབང་པོ། 忧根。心中苦受,为二十二根之一 (སེམས་ཀྱི་ཚོར་བ་སྡུག་བསྔལ་བ··· སྟེ། དབང་པོ་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཡིད་བཞིན་ནོར་བུའི་སྒོ། 如意末尼延寿法门。密法之一,据云修之可延长寿命。

ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 如意珠喻发心。二十二种发心之一。八地菩萨所具愿波罗蜜多发心,依指望处,果随愿成,故如同如意珠 (སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་········ གསེས་ཤིག ས་བརྒྱད་པ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་སྨོན་ལམ་གྱི་ཕར་ཕྱིན་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་དེ་གནས་ཀྱི······ དབང་དུ་བྱས་པའི་ཡིད་ལ་ཇི་ལྟར་སྨོན་པའི་འབྲས་བུ་འགྲུབ་པས་ཡིད་བཞིན་གྱི་ནོར་བུ་ལྟ་བུའོ།)。

ཡིད་བཞིན་མཛོད། 《如意藏》。隆钦七藏之一。十四世纪时,宁玛派佛学家隆钦饶绛所著。全书有本文自注,共分二十二章,详细论述因乘果乘 (ཀློང་ཆེན་མཛོད་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ···· ཞིག་སྟེ། རྒྱུ་འབྲས་ཐེག་པའི་གནས་རྣམས་གསལ་བར་སྟོན་པ་ལེའུ་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཅན་རྩ······

འགྲེལ་གཉིས་ལྡན་གྱི་གཞུང་། དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པར་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས་ཀྱིས་མཛད་པའོ།)。

ཡིད་ལ་བྱར་མེད་པ། 不作意。不思念，此即ཡིད་ལ་བྱེད་པ། 相反之意。

ཡིད་ལ་བྱེད་པ། 作意。着意，专注于外境(ཡིད་ཆགས་པ་སྟེ་ཡུལ་ལ་གཏོད་པ།)。

ཡིད་ལ་བྱེད་པའི་གཡེང་བ། 作意散动。六种散动之一。诸大乘人厌轮回苦至不可忍，引心转向小乘，从大乘下堕，使心流散(རྣམ་གཡེང་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་རིགས་ཅན་དག་འཁོར་བའི་སྡུག་བསྔལ་གྱིས་སྐྱོ་ཞིང་མི་བཟོད་ཅིང་། ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ་ཡིད་ལ་བྱེད་ན་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལས་ཉམས་པར་འགྱུར་ཏེ། དེའི་ཕྱིར་སེམས་རྣམ་པར་འཕྲོ་བ་ཞིག)。

ཡིད་ལས་སྐྱེས། 意生。极喜自在魔的异名(བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག་གི་མིང་གཞན་ཞིག)。

ཡིད་ཤེས། 意识。依各自不共增上缘意根而生、自力能了别自境法处体性之识(ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་སྟེ། རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བདག་རྐྱེན་ཡིད་དབང་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བའི་རང་ཡུལ་དུ···གྱུར་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་ངོ་བོ་རང་སྟོབས་ཀྱིས·····མཐོང་བའི་རིག་པ།)。

ཡིད་ཤེས་ལོག་ཤེས། 颠倒意识。无分别颠倒识之一。意识之颠倒识(རྟོག་མེད་ལོག་ཤེས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཡིད་ཤེས་སུ་གྱུར་པའི་ལོག་ཤེས།)。

ཡིད་གཟིས། 决定义，了义(ངེས་དོན་དུ་གནས་པ།)。显了分明说示究竟之实义。

ཡིད་སྨྱབས་བདག་པོ། 扰意主。欲天之异名(འདོད་ལྷའི་མཚན་ཞིག)。

ཡུ་བ་ཅན། 具柄者。帝释金刚之异名(བརྒྱ་བྱིན་རྡོ་རྗེའི་མིང་གཞན་ཞིག)。

ཡུ་མོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ། 裕摩·弥觉多杰。公元11世纪人，觉囊派第一代祖师。原系居家瑜伽行者，后出家改名德巴结布，曾师事多人，学时轮金刚、集密等法，创他空见并著书申明。其五传弟子土杰尊珠创建觉囊时，及土杰尊珠之再传弟子堆布瓦·喜饶坚参，弘兴该派时，始称觉囊派，并尊奉裕摩·弥觉多杰为始祖(རབ་བྱུང་དང་པོའི་དུས་སུ་བྱོན། དང་པོ་རྣལ་འབྱོར་པ། ཁྱིམ་རབ་ཏུ་བྱུང་ནས་མཚན་དད་པ་རྒྱལ་པོར་བཏགས། ཁ་ཆེ་པཎ་ཆེན་ཟླ་བ་མགོན་པོ་ནས་དུས་འཁོར་རྒྱུད་འགྲེལ་ཞིབ་ཏུ་གསན་ཏེ་བསྒོམས་པས་རྟོགས་པ་བརྙེས། གཞན་སྟོང་གི་ལྟ་བའི་སྲོལ་ཕྱེ། ཡིག་ཆ་འགའ་ཞིག་མཛད་པས་ལུགས་དེའི་བླ་མ་གོང··མར་བཀུར། དགུང་ལོ་བརྒྱད་ཅུ་གྱ་གཉིས་པར་འདས། དེའི་སློབ་བརྒྱུད་ཐུགས་རྗེ་བརྩོན་འགྲུས་དང་དོལ་བུ····བས་ཇོ་ནང་དགོན་པ་བཏབ་སྟེ་གྲུབ་མཐའ་རྒྱ་ཆེར·····སྤེལ། དེ་ནས་བཟུང་བརྒྱུད་འཛིན་རྣམས་ལ་ཇོ་ནང་པ་ཞེས་གྲགས།)。

ཡུམ། 1.佛母，女体本尊。密宗本尊代表智慧的部分(ཡི་དམ་གྱི་ཤེས་རབ་མཚོན་པའི་ཆ།)。2.《般若波罗蜜多经》(ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ····ཕྱིན་པའི་མདོ།)，《大般若经十万颂》(ཡུམ·····འབུམ་པ།)，亦称ཡུམ། 。

ཡུམ་ཀ། 单体佛母藏。修持单体金刚瑜伽母续之仪轨(རྡོ་རྗེ་རྣལ་འབྱོར་མ་རྒྱུད་ཡུམ་རྐྱང་པ་སྒྲུབ····ཐབས།)。

ཡུམ་གྱི་ཕྱག་རྒྱ་ལྔ། 女体本尊五手印。密乘无上瑜伽中所说女体本尊所佩戴的五种庄严。即，头饰(དབུ་རྒྱན།)、耳环(རྣ་རྒྱན།)、项链(མགུལ་རྒྱན།)、钏镯(གདུ་བུ།)和腰带(སྐ་རགས།)。

ཡུམ་རྒྱས་བསྡུས། 《广略般若经》。指十万颂

和八千颂(ཤེར་ཕྱིན་གྱི་མདོ་འབུམ་དང་བརྒྱད་སྟོང་པ།)。

ཡུམ་རྒྱས་པ། 《大般若经》。有一百千颂或十万颂的《般若波罗蜜多经》(ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་…ཏུ་ཕྱིན་པ་ཤོ་ལོ་ཀ་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་པའམ་འབུམ་ཞེས་བྱ་བའོ།)。

ཡུམ་རྒྱས་འབྲིང་བསྡུས་གསུམ། 广中略三种般若经。即：十万颂(ཤེར་མདོ་འབུམ།)、二万颂(ཉི་ཁྲི།)、八千颂(བརྒྱད་སྟོང་པ།)。

ཡུམ་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་པའི་འགྲེལ་ཆེན། 《般若经十万颂大疏》。共七十八部。据云为赤松德赞(ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན།)著。

ཡུམ་དུམ་བུ་བཅུ་དྲུག 广中略三种般若经，大般若经十六函(ཡུམ་རྒྱས་འབྲིང་བསྡུས་གསུམ།)。

ཡུམ་མདོ། 《般若经》。《般若波罗蜜多经》(ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མདོ)之略称。

ཡུམ་དྲུག 六种般若经。十七母子经中之六母(ཡུམ་སྲས་བཅུ་བདུན་ནང་གི་ཡུམ་དྲུག)。

ཡུམ་བསྡུས་པ། 《小般若经》。有八千颂的《般若波罗蜜多经》(ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ…ཤོ་ལོ་ཀ་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱད་ཡོད་པ་ཞིག)。

ཡུམ་འབུམ་པ། 《般若经十万颂》。即《大般若经》(ཤེར་ཕྱིན་གྱི་མདོ་རྒྱས་པ་ཤིག)。

ཡུམ་འབྲིང་པ། 《中般若经》。指有二十五千颂或二万五千颂的《般若波罗蜜多经》(ཤོ་ལོ་ཀ…སྟོང་ཕྲག་ཉེར་ལྔའམ་ཉི་ཁྲི་ལྔ་སྟོང་ཡོད་པ་ཞིག)。

ཡུལ། 1.对境。心之所明了、现见及证悟者(བློས་རིག་པར་བྱ་བ་སྟེ། བློས་མཐོང་བར་བྱ་བའམ་རྟོགས་པར་བྱ་བ།)。指一切物质、精神，以及不相应行的实体的和虚空等非实体的事物。2. 外境。有境或内心以外、根及识之所取，如色(གཟུགས།)、声(སྒྲ།)、香(དྲི།)、触(རེག་བྱ།)、法(ཆོས།)等事物。

ཡུལ་འཁོར་སྐྱོང་། 护国。佛在世时，古印度一圣者名(སངས་རྒྱས་བཞུགས་དུས་ཀྱི་འཕགས་པ…ཞིག)。

ཡུལ་འཁོར་སྐྱོང་གིས་ཞུས་པ། 《大宝积经护国菩萨会第十八》。全书三卷二品，古印度法师姿纳弥札和西藏译师益西德等由梵文译成藏文，并用厘定后的藏文进行校正(མདོ་སྡེ་བམ་པོ་གསུམ་དང་ལེའུ་གཉིས་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་སོགས་དང་ལོ་ཙྪ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས……བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་ཏེ་སྐད་གསར་བཅད་ཀྱིས་བཅོས……པའོ།)。

ཡུལ་འཁོར་འཛིན། 护国龙王。一龙王名(ཀླུ་རྒྱལ་ཞིག)。

ཡུལ་འཁོར་སྲུང་། 持国天王。四大天王之一。居住须弥山第四层，护持东方的天王名(རྒྱལ་ཆེན་རིགས་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རི་རབ་ཀྱི་བང་རིམ་བཞི་པའི་ཤར་ཕྱོགས་སྐྱོང་བའི་རྒྱལ་ཆེན……ཞིག)。

ཡུལ་གྱི་བསྐལ་དོན། 地远离事。三种远离事之一。由于地域遥远不能现见者，如北俱卢洲所生香稻(བསྐལ་དོན་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། ཡུལ་ཐག་རིང་པོས་བར་དུ་ཆོད་པས་རྟོགས་མི་ནུས་པ། དཔེར་ན། བྱང་སྒྲ་མི་སྙན་གྱི་འབྲས་སཱ་ལུ་ལྟ་བུ།)。

ཡུལ་གྱི་འོད་གསལ། 境光明。谓无为法身(འདུས་མ་བྱས་ཆོས་སྐུ།)。

ཡུལ་ངེས་ལྔ། 五别境。即：欲(འདུན་པ།)、胜解(མོས་པ།)、念(དྲན་པ།)、定(ཏིང་ངེ་འཛིན།)、慧(ཤེས་རབ།)，各别决定唯缘自境故名“别境”(རང་རང་གི་ཡུལ་ངེས་པར་འཛིན…པ།)。

ཡུལ་ལྔ། 五境，五尘。即：色(གཟུགས།)、声

(སྒྲ།)、香(དྲི།)、味(རོ།)和触(རེག་བྱ།)。

ཡུལ་ཅན། 有境，有境者。能涉入自境而与之相应的事物。指一切能解说之声音、内心、感觉器官及补特伽罗(རང་ཡུལ་ལ་འཇུག་པའི……ཆོས་ཏེ། རང་ཡུལ་ཅི་རིགས་དང་ལྡན་པའི་དངོས་པོ། རྗོད་བྱེད་ཀྱི་སྒྲ་དང་། བློ་དང་། དབང་པོ་དང་། གང་ཟག་རྣམས་སོ།)。

ཡུལ་ཅན་གྱི་འོད་གསལ། 有境光明。指大乐智慧法身(བདེ་བ་ཆེན་པོའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྐུ།)。

ཡུལ་ཅན་དྲུག 六有境。即：色之有境为眼，声之有境为耳，香之有境为鼻，味之有境为舌，触之有境为身，法之有境为意(གཟུགས་ཀྱི་ཡུལ་ཅན་མིག་དང་། སྒྲའི་ཡུལ་ཅན་རྣ་བ། དྲིའི་ཡུལ་ཅན་སྣ། རོའི་ཡུལ་ཅན་ལྗེ། རེག་བྱའི་ཡུལ་ཅན་ལུས། ཆོས་ཀྱི་ཡུལ་ཅན་སེམས་ཏེ་དྲུག་གོ།)。

ཡུལ་ཅན་དབང་པོ་ལྔ། 有境五根。对于五种外境生起了别和感觉的心识所依附的眼、耳、鼻、舌、身(ཡུལ་ལྔ་འཛིན་པར་བྱེད་པའམ། ཡུལ་ལྔར་འཇུག་པར་བྱེད་པའི་རྟེན་གྱི་དབང་པོ་ལྔ་སྟེ། མིག་དང་། རྣ་བ། སྣ། ལྗེ། ལུས་ཀྱི་དབང……པོའོ།)。

ཡུལ་ཅན་གསུམ། 三种有境。即：能解说之声音及诸根等形色有境(རྗོད་བྱེད་ཀྱི་སྒྲ་དང་དབང་པོ་གཟུགས་ཅན་པ་ལྟ་བུ་གཟུགས་སུ་གྱུར་པའི་ཡུལ……ཅན།)、心及心所等心识有境(སེམས་དང……སེམས་བྱུང་ལྟ་བུ་ཤེས་པར་གྱུར་པའི་ཡུལ་ཅན།)和补特伽罗等不相应行有境(གང་ཟག་ལྟ་བུ་ལྡན་མིན་འདུ་བྱེད་དུ་གྱུར་པའི་ཡུལ་ཅན།)。

ཡུལ་གཉིས། 二境。即所破境和所修境(དགག་པ་དང་སྒྲུབ་པ་གཉིས།)。

ཡུལ་ཐང་པོ་ཆེ། 域唐保切。一寺庙名，也叫索那塘保切(སོལ་ནག་ཐང་པོ་ཆེ།)，在拉萨与山南接界处叫扎齐囊(གྲ་ཕྱི་ནང་།)的 地 方。以前，朗达玛灭法后，卫藏十人去康地从贡巴惹赛(དགོངས་པ་རབ་གསལ།)受具足戒(བསྙེན་རྫོགས་བྱས།)，回来后复兴律法(འདུལ་བའི་ཆོས།)。十人中的卫地五人之一鲁梅慈成喜饶(ཀླུ་མེས་ཚུལ་ཁྲིམས་ཤེས་རབ།)弟子珠梅慈成穹乃(གྲུ་མེར་ཚུལ་ཁྲིམས་འབྱུང་གནས།)修建此寺。建寺时间为公元1017年，是西藏噶当派创立之前的一个最著名的寺院。珠梅死后，其弟子库顿尊珠雍仲(ཁུ་སྟོན་བརྩོན་འགྲུས……གཡུང་དྲུང་།)任寺主，他曾迎接阿底峡(ཇོ་བོ་རྗེ་ཨ་ཏི་ཤ།)入藏。

ཡུལ་དྲུག 六尘，六境。“十二处”中的外六处，指眼、耳、舌、鼻、身、意六识所感觉认识的六种境界。即：色(གཟུགས།)、声(སྒྲ།)、香(དྲི།)、味(རོ།)、触(རེག་བྱ།)、法(ཆོས།)。

ཡུལ་བཞི། 四境。即：现分境(སྣང་ཡུལ།)、所取境(གཟུང་ཡུལ།)、照了境(འཇུག་ཡུལ།)和执著境(ཞེན་ཡུལ།)。

ཡུལ་སོ་གཉིས་ཀྱི་རྩ། 三十二境脉。即三十二菩提心脉(བྱང་ཆུབ་སེམས་རྩ་སུམ་ཅུ་སོ་གཉིས།)。

ཡུལ་གསུམ། 三境。即：现分境(སྣང་ཡུལ།)、执著境(ཞེན་ཡུལ།)和所缘境(དམིགས་ཡུལ།)。

ཡུལ་གསུམ་གསལ་བ། 三境显露。即：意境显露、根境显露和身境显露(དང་པོ་ཡིད་ཀྱི་ཡུལ་དུ་གསལ། གཉིས་པ་དབང་པོའི་ཡུལ་དུ་གསལ། དེ་ནས་ལུས་ཀྱི་ཡུལ་དུ་གསལ་བའོ།)。

ཡུགནྡྷརཿ། (梵)逾健达罗，持双山。参见 གཉའ་ཤིང་ འཛིན། 条。

ཡེ་གྲོལ། 本来解脱。旧密大圆满四大解脱法之一。自然本智，无始以来未染任何轮回之法，

生死近因本来遍尽，故称本来解脱（གྲོལ་ལུགས་ཆེན་པོ་བཞིའི་ནང་གསེས། རང་བྱུང་གི་རིག་པ་དེ་ཉིད་ཐོག་མ་མེད་པ་ནས་རང་ངོ་ལ་འཁོར་བའི་ཆོས……གང་གིས་ཀྱང་མ་གོས་པས་སྲིད་པའི་ཉེར་ལེན་གྱི་རྒྱུ……ཟད་པས་ཡེ་གྲོལ་ཞེས་བྱའོ། ）。

ཡེ་རྒྱ། 智印。深明无二智（ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་སྟེ། ཟབ་གསལ་གཉིས་མེད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས། ）。

ཡེ་སྟོང་། 本性空。无始性空（ཡེ་ནས་སེམས་གདོད་མ་ནས་སྟོང་པ། ）。

ཡེ་ཐིག 智线，智慧线。在密乘坛场上空悬挂的线绳（དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྟེང་གི་བར་སྣང་ལ་བཏེགས……པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཐིག）。参见ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཐིག་སྐུད། 条。

ཡེ་ཐིག་གདབ་པ་གཉིས། 二种弹智线。即预备智线和正弹次第及送往法（ཡེ་ཐིག་འདུ་བྱ་བ……དང་། འདེབས་པའི་རིམ་པ་གཤེགས་གསོལ་དང་བཅས་པའོ། ）。

ཡེ་འདྲོག 阴卓鬼。一种障碍善行使人遭遇不幸的魔鬼（ལེགས་ལམ་ལ་བར་དུ་གཅོད་ཅིང་མི་འདོད……པ་ལ་སྦྱོར་བར་བྱེད་པའི་མི་མ་ཡིན་ཞིག）。

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོ་མ། 智慧空行母，智慧荼吉尼。出世间空行母，也称智慧荼吉尼（འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་མཁའ་འགྲོ་མའམ། འཕགས་མའམ་རྡོ་རྗེ་རྣལ་འབྱོར་མ། ）。

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཐིག་སྐུད། 智线。体以五佛五智为自性，相为五色线状，此为智线（ངོ་བོ་རིགས་ལྔ་དང་ཡེ་ཤེས་ལྔའི་རང་བཞིན་ལ་རྣམ་པ་སྐུད་བུ་ཁ་དོག་ལྔར་སྣང་བས་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཐིག་སྐུད་ཅེས་བྱ། ）。

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཐིག་ལེ། 智明点。心间所有的不灭明点（སྙིང་དབུས་མི་ཤིག་པའི་ཐིག་ལེ། ）。

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྡོར་དྲིལ། 智慧铃杵。指内界的方便智慧或空乐，及代表空乐的九股金刚铃杵（ནང་གི་ཐབས་ཤེས་སམ་བདེ་སྟོང་དང་། དེ་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་རྡོ་རྗེ་ར་དགུ་དང་དྲིལ་བུ། ）。

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྣང་བ། 智相，智慧现分。诸佛身及刹土的清净景象（སྐུ་དང་ཞིང་ཁམས་སོགས་དག……པའི་སྣང་བའོ། ）。

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྤྱན། 智眼。能全面现前通达诸法如所有性及尽所有性的智慧（ཇི་ལྟ་ཇི་སྙེད་ཀྱི་ཆོས……ཐམས་ཅད་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་མངོན་དུ་རྟོགས……པར་བྱང་ཆུབ་པ་སྟེ་རྟོགས་པའི་ཡེ་ཤེས། ）。

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ། 智波罗蜜多。十度之一。心中通达诸法相空（ཕར་ཕྱིན་བཅུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཆོས་རྣམས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་སྟོང་པར་ཐུགས་སུ་ཆུད་པ། ）。

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ། 智印。同ཡེ་རྒྱ། 条。

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས། 智慧资粮，智资粮。二资粮之一。空性得有大菩提心摄持，能证果位智慧法身之无漏众善（ཚོགས་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། དམིགས་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཏེ་སྟོང་ཉིད……བྱང་ཆུབ་སེམས་ཀྱི་ཟིན་པའི་འབྲས་བུ་ཡེ་ཤེས……ཆོས་སྐུ་ཐོབ་པར་བྱེད་པའི་ཟག་མེད་ཀྱི་དགེ་བའི……ཚོགས། ）。密乘谓修“须那达”等，或修“娑跋缚”等咒义（ཤཱུ་ནྱ་ཏཱ་ལ་སོགས་པའམ་སྭ་བྷཱ་བ་ལ་སོགས་པའི་སྔགས་དོན་སྒོམ་པ། ）为智资粮。

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རླུང་། 智风，智慧风息。如罗睺罗强而有力，故别名罗睺风；如虚空界有容有间，故别名虚空风。方便智慧无二以为性、意金刚以为体，每一昼夜流行六百七十五次（དབུས་ནས་མཉམ་དུ་རྒྱུ་བའི་རླུང་དྲུག་བརྒྱ་དང……བདུན་ཅུ་རྩ་ལྔ་ནི་སྒྲ་གཅན་ལྟར་སྟོབས་དང་ལྡན་པས་སྒྲ་གཅན་གྱི་ཁམས་དང་། ནམ་མཁའ་ལྟར་གོ་འབྱེད་པས་ནམ་མཁའི་རླུང་སྟེ། ཐབས་ཤེས་གཉིས་སུ་མེད་

པའི་རང་བཞིན་ཐུགས་རྗེ་རྗེའི་ངོ་བོ་ཉིད་དོ།)。

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སའི་སྟོང་ཉིད། 智地空性。谓法身。

ཡེ་ཤེས་སྐུ། 智身。文珠菩萨之异名 (འཇམ་པའི་དབྱངས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

ཡེ་ཤེས་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ལེའུ་གསུམ། 三通达妙智章，三证果章。即证阿罗汉果章 (དགྲ་བཅོམ་པའི་ལེའུ།)、证不还果章 (ཕྱིར་མི་འོང་བའི་ལེའུ།) 和证预流果章 (རྒྱུན་ཞུགས་ཀྱི་ལེའུ།)。

ཡེ་ཤེས་མཁའ་འགྲོ། 智慧空行母。参见ཡེ་ཤེས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོ་མ། 条。

ཡེ་ཤེས་དགའ་བ་བཞི། 四喜妙智。指四喜所生四种智慧。四喜妙智：喜妙智 (དགའ་བའི་ཡེ……ཤེས།)、胜喜妙智 (མཆོག་དགའི་ཡེ་ཤེས།)、殊喜妙智 (ཁྱད་དགའི་ཡེ་ཤེས།)、俱生喜妙智 (ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་དགའ་བའི་ཡེ་ཤེས།)。

ཡེ་ཤེས་སྒྱུ་མ། 智慧幻化，智慧幻身。如来三密无尽庄严轮圆。即佛智所化幻身 (དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱི་གསང་གསུམ་མི་ཟད་རྒྱན་གྱི……འཁོར་ལོ་རྣམས་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་སྤྲུལ་པའི་སྒྱུ་མའོ།)。为幻身之一种 (སྒྱུ་ལུས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཡེ་ཤེས་ལྔ། 五智。密教大日如来有五种智慧。即：大圆镜智 (མེ་ལོང་ལྟ་བུའི་ཡེ་ཤེས།)；平等性智 (མཉམ་ཉིད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས།)；妙观察智 (སོར་རྟོག་གི་ཡེ་ཤེས།)；成所作智 (བྱ་སྒྲུབ་ཀྱི་ཡེ་ཤེས།)；法界性智 (ཆོས་དབྱིངས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས།)。

ཡེ་ཤེས་ཆོས་སྐུ། 智慧法身。佛身之一种。成为二十一种无漏智所依之佛地圆满究竟智。即如所有智及尽所有智，亦即通达一切种智 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་ཡི་གྲངས་ཤིག་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་སའི་གནས་ཡོངས་སུ་གྱུར་པའི་མཐར་ཐུག་པའི་ཡེ་ཤེས་གང་ཞིག་ཟག་མེད་ཡེ་ཤེས་སྡེ་ཚན་ཉེར་གཅིག་གི་རྟེན་དུ་གྱུར་པ་ཇི་ལྟ་ཇི་སྙེད་ཀྱི་ཤེས་བྱའི་རྣམ་པ་ཐམས……ཅད་པ་འབྱེད་པར་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས།)。

ཡེ་ཤེས་མཆོག 胜智。指无二智，即无二体性之方便智慧曼陀罗 (གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཏེ……གཉིས་མེད་པའི་རྣམ་པ་ཅན་གྱི་ཐབས་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་རོ།)。

ཡེ་ཤེས་མཆོད་རྟེན། 智慧塔。法轮塔之异名 (ཆོས་འཁོར་མཆོད་རྟེན་གྱི་མིང་གཞན་ཞིག)。

ཡེ་ཤེས་འཇུག་པ། 《阿毗达磨发智论》。七部对法论之一，迦多衍尼子著 (མངོན་པ་སྡེ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས། འཕགས་པ་ཀ་ཏ་ཡ་ནས་མཛད་པའི་མངོན་པའི་གཞུང་ཞིག)。

ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ། 智藏。公元七、八世纪，印度一佛学家名，著作有《中观二谛论》，持自续派中观见 (སྤྱི་ལོའི་དུས་རབས་བདུན་དང་བརྒྱད་ཙམ་ལ་འབྱུང་བའི་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཞིག་ཡིན་པ་དེས་དབུ་མ་བདེན་གཉིས་མཛད་ཅིང་དབུ་མ་རང་རྒྱུད་པའི་ལུགས་འཛིན་མཁན་ཞིག་ཡིན།)。

ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། 《智藏论集》。印度佛学家圣天著 (རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་འཕགས་པ་ལྷས་མཛད་པ།)。

ཡེ་ཤེས་དག་པ། 智净。四净之一。无挂无碍，了知所知界中一切事物 (དག་པ་བཞིའི་ནང……གསེས། ཤེས་བྱའི་ཆོས་ཀུན་ལ་ཆགས་ཐོགས་མི་མངའ་བར་མཁྱེན་པ།)。

ཡེ་ཤེས་དྲུག་གི་ཕྱག་མཚན། 六智灵器。五佛大威德前两种灵器标志明境遍知二智，中间两种灵器标志法界性智和平等性智，后两种灵器标志妙观察和成所作二智 (རིགས་ལྔ་ཧེ་རུ……ཀའི་ཕྱག་མཚན་དང་པོ་གཉིས་མེ་ལོང་ཀུན་མཁྱེན་ཡེ……ཤེས་དང་། བར་མ་གཉིས་ཆོས་དབྱིངས་མཉམ་ཉིད་ཡེ་ཤེས། མཐའ་མ་གཉིས་སོར་རྟོག་བྱ་གྲུབ་ཡེ་ཤེས་

མཆན་ནོ།)。

ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ། 1. 智金刚。指心间不破明点而言(སྙིང་གའི་མི་འཇིག་པའི་ཐིག་ལེ་ལ་ཟེར།)。2. 益西多杰(1676—1702)。黑帽系第十一世活佛。

ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ་ཀུན་བཏུས་གཉིས་ཀྱི་རྣམ་བཤད། 《智金刚集释》。宗喀巴(ཙོང་ཁ་པ།)著。

ཡེ་ཤེས་པ། 1.智慧尊。元始已有的，迎来融入三昧耶尊的出世间本尊(གདོད་ནས་གྲུབ་པའི་ལྷ……སྤྱན་དྲངས་ནས་བསྟིམས་པའི་འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ལྷ།)。 2. 智尊。行者对面空中修习所生起之智慧萨埵(རྣལ་འབྱོར་པའི་མདུན་དུ་བསྐྱེད་ཅིང་སྒོམ་པའི་ལྷ་སྟེ། ཡེ་ཤེས་སེམས་དཔའ།)。

ཡེ་ཤེས་པའི་དཀྱིལ་འཁོར། 智曼陀罗，智慧坛场。以智慧为本性的坛场(ཡེ་ཤེས་རང་སྣང་ལས་གྲུབ་པའི་དཀྱིལ་འཁོར།)。

ཡེ་ཤེས་སྤྱོད་པ་རྣམ་སྦྱོང་མཛད། 净治智行。密宗以净治为得彼智之诸行故，名净治智行(ཡེ་ཤེས་དེའི་ཆེད་དུ་སྤྱོད་པ་རྣམས་སྦྱོང་བར་མཛད་པས……ན་ཡེ་ཤེས་སྤྱོད་པ་རྣམ་སྦྱོང་མཛད་པའོ།)。

ཡེ་ཤེས་དབབ་པ། 迎降智尊。为令弟子身心成熟堪能净化一切不净情器世界，使成空无，现起净智所化，能依所依本尊坛场，三位放光，从自性界迎来智尊降入自体，誓 尊智尊缄封无别(སློབ་མའི་རྒྱུད་ལས་རུང་དུ་དངོས་སུ་སྨིན་ཕྱིར། མ་དག་པའི་སྣོད་བཅུད་རྣམས་མི་དམིགས་པར་སྦྱངས་ནས་དག་པ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་རྟེན……དང་བརྟེན་པར་བཅས་པར་གསལ་བའི་གནས་གསུམ……ལས་འོད་ཟེར་འཕྲོས་པས་རང་བཞིན་གྱི་གནས་ནས……ཡེ་ཤེས་པ་སྤྱན་དྲངས་ཏེ་རང་ལ་བསྟིམས་པས་དམ་ཡེ་དབྱེར་མེད་དུ་རྒྱས་འདེབས་པའོ།)。

ཡེ་ཤེས་དབབ་པའི་ཆོ་ག 降智法。此有两种：

一、随行《密集》而降者，先令弟子在前，刹那想空，次从阿字生无量光佛。令如《摄真实经》所说而请。"敬请一切如来加持，金刚萨埵降临我身。" 想彼心间从朗字生方形黄色地轮，有杵庄严，日上有蓝吽字(གསང་བ་འདུས་པའི་རྗེས་སུ་འབྲངས་ནས་དབབ་པ་ནི། སློབ་མ་མདུན་དུ་བྱས་ལ་སྐད་ཅིག་གིས་སྟོང་པ་ཉིད་དུ་བསམས་པའི་རྗེས་སུ་ཨ༔ལས་སྣང་བ་མཐའ……ཡས་ཀྱི་གཟུགས་སུ་བསྐྱེད་ནས་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ……ཐམས་ཅད་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབ་ཏུ་གསོལ། རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་བདག་ལ་འབབ་པར་གྱུར་ཅིག་ཅེས་དེ……ཉིད་བསྡུས་པ་ལས་གསུངས་པ་འདིས་གསོལ་བ………འདེབས་སུ་གཞུག་གོ དེའི་སྙིང་གར་ལཾ་ལས་སྐྱེས་པའི་ས་དཀྱིལ་སེར་པོ་གྲུ་བཞི་པ་རྡོ་རྗེས་མཚན་མར་ཉི་མ……ལ་ཧཱུྃ་སྔོན་པོ་སྒོམ་མོ།)。

二、以《亿现说经》所说而降，师长作胜乐身右伸而往，弟子亦尔。平心合掌，左手振铃，右手熏香，洪音诵咒而降。咒为"底叉摩诃卓答，阿北麦耶吽，岂利黑如迦耶毗摩黑，毗耶惹杂耶，底摩黑娑诃"。以此真言发动勇识(ཡང་ན་འབུམ་པ་མངོན་པར་བརྗོད་པའི་རྒྱུད……དུ་གསུངས་པའི་ཆོ་གས་དབབ་སྟེ། བླ་མ་བདེ་མཆོག་གི་གཟུགས་ཅན་གཡས་བརྐྱངས་སུ་གནས་པས་སློབ……མ་ཡང་དེ་ལྟར་གནས་ཤིང་སྙིང་གར་ཐལ་མོ་སྦྱར་བ་ལ་ལག་པ་གཡོན་གྱིས་དྲིལ་བུ་དཀྲོལ། གཡས་པས་བདུག་པས་བདུགས་ལ་སྔགས་བརྗོད་པ་དང་བཅས་པར……བརྗོད་དེ་དབབ་བོ། སྔགས་ནི། ཏིཥྛ་མ་ཧཱ་ཀྲོ་དྷ་ཨཱ་བེ་ཤ་ཡ་ཧཱུྃ་ཧྲཱི་ཧེ་རུ་ཀ་པིད་མ་ཧེ་བཛྲ་ཛྭ་ཛ་ཡ་ཧི་མ་ཧེ་སྭཱ་ཧཱ། ཞེས་པ་སྟེ་འདིས་དཔའ་བོ་བསྐུལ་བར་བྱའོ།)。

ཡེ་ཤེས་འབེབས་པའི་སྔགས། 降智尊咒。迎请智慧尊的真言(ཡེ་ཤེས་པ་སྤྱན་འདྲེན་པའི…………སྔགས།)。

ཡེ་ཤེས་མེ་ལོང་། 智镜，文殊菩萨之异名（འཇམ་པའི་དབྱངས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ཡེ་ཤེས་ཞབས་ལུགས། 佛智密集。佛智论师所传密集（སློབ་དཔོན་སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས་ཞབས་ནས⋯བརྒྱུད་པའི་གསང་བ་འདུས་པ།）。为密集两派之一（འདུས་པ་ལུགས་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཡེ་ཤེས་ཞབས་ལུགས་ཀྱི་ཐིག་ལེ་བཞི། 佛智密集四明点。即：不散明点（མི་ཤིགས་པའི་ཐིག་ལེ།）、变化明点（སྤྲུལ་པའི་ཐིག་ལེ།）、密咒明点（སྔགས་ཀྱི་ཐིག་ལེ།）和空性明点（དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་ཐིག་ལེ།）。

ཡེ་ཤེས་བཞི། 四智。五智（ཡེ་ཤེས་ལྔ།）中除去法界性智（ཆོས་དབྱིངས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས།）外所余四智。见ཡེ་ཤེས་ལྔ། 条。

ཡེ་ཤེས་འོད། 益西沃，天喇嘛益西沃（ལྷ་བླ་མ་ཡེ་ཤེས་འོད།）。十世纪后期人，出家前名松艾（སྲོང་ངེ།），为德祖贡（ལྡེ་གཙུག་མགོན།）之子。此据《贤者喜宴》、《西藏王统记》、《新红史》和《阿里佛教史》。但《汉藏文书》、《西藏王臣记》、《红史》则认为，天喇嘛益西沃是德祖贡之另一子阔惹（འཁོར་རེ།）出家后的僧名，而非松艾，据传他曾于公元996年在阿里建托林贝吉神殿（མཐོ་ལིང⋯⋯དཔལ་གྱི་ལྷ་ཁང་།）。

ཡེ་ཤེས་འོད་ལྔ། 五光智。同ཡེ་ཤེས་ལྔ། 条。

ཡེ་ཤེས་རིན་ཆེན། 益西仁钦（1248—1295）。元朝第四任帝师，其父为八思巴的弟子，所以益西仁钦不属萨迦昆氏家族。据《红史》等有关史料记载推算，益西仁钦在1286—1295年间，任过忽必烈的帝师。

ཡེ་ཤེས་ལ་འཇུག་པ། 《发智论》。同ཡེ་ཤེས་འཇུག་པ། 条。

ཡེ་ཤེས་ལ་རྟོན་པ། 依智。系四依之一。所凭依信从者，应是了知诸法本性于胜义中远离生、灭等一切戏论，如实通达二无我的智（རྟོན་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གནས་ལུགས་དོན་དམ་པར་སྐྱེ་འགག་ལ་སོགས་པའི་སྤྲོས་པའི་མཐའ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བར་ཤེས་པ་དང་། བདག་མེད་པ་གཉིས་ཇི་བཞིན་མཁྱེན་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཏེ། དེ་ལ་ཡིད་རྟོན་པར་བྱ་བའོ།）。

ཡེ་ཤེས་ལ་དབང་བ། 智自在。系菩萨十自在之一。示现如来十力、四无畏、十八不共法、相好庄严、成正等觉自在（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་དབང་བཅུའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྟོབས་དང་། མི་འཇིགས་པ་དང་། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ་དང་། མཚན་དང་། དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་དང་། མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་ཀུན་ཏུ་སྟོན་པའོ།）。

ཡེ་ཤེས་སེམས་དཔའ། 智尊，智慧勇识，阇那萨埵。密乘生起次第中三重勇识之一。在誓尊胸中莲花、日轮等宝座上，所观等同誓尊形容，不同誓尊形容或种子所生手帜等（བསྐྱེད་རིམ⋯⋯སེམས་དཔའ་སུམ་བརྩེགས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། དམ་ཚིག་པའི་ཐུགས་ཀར་པད་ཉི་ལ་སོགས་པའི་གདན་ལ་དམ་ཚིག་པ་དང་འདྲ་བའི་ལྷ་བསྒོམ་པ་དང་། དམ་ཚིག་པ་དང་སྐུ་མདོག་ཞལ་ཕྱག་མི་འདྲ་བ་བསྒོམ་པ⋯⋯དང་། ས་བོན་ལས་བྱུང་བའི་ཕྱག་མཚན་བསྒོམ་པ་སོགས་སོ།）。

ཡེ་གཤེན། 佛。苯教术语（སངས་རྒྱས་ཏེ། བོན་ལུགས་ཀྱི་བརྡ་སྐད་ཅིག）。

ཡེ་གཤེན་བཀོད་པ་དོན་གྱི་འབུམ། 《庄严耶辛实际书》。苯教行持之书（བོན་གྱི་སྤྱོད་པའི་སྐོར་གྱི་གཞུང་ལུགས་ཤིག）。

ཡེ་གཤེན་ཏེ་བ། 耶辛代瓦。苯教术语，相当于

佛教中的“佛陀”（སངས་རྒྱས། ）。

ཡེ་སྲིད་པ། 被世派。古印度外道之一教派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་། ）。

ཡེར་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་། 叶尔巴寺。据云为松赞干布第三妃芒氏赤江（མོང་བཟའ་ཁྲི་ལྕམ། ）所建。在拉萨东郊，现达孜县邦堆区境内。寺庙山后石窟据传为松赞干布坐静处。

ཡེལ་པ། 叶巴噶举。系帕竹噶举派（ཕག་གྲུ་བཀའ་བརྒྱུད། ）的一个分支，创始人是帕木竹巴的弟子益西则巴（ཡེ་ཤེས་བརྩེགས་པ། ），他建立了叶普寺（ཡེལ་ཕུག），遂形成此派。后来该支系和其他教派合流，因而湮没无闻。

ཡེལ་འཇོམས། 双运（ཟུང་འཇུག）。密乘语术，指二者连合而运转。

ཡོ་ག 瑜伽（རྣལ་འབྱོར། ）。梵文的音译。意为“相应”，即身语意相应，通过现观思悟佛教真理的修行方法。与坐禅义同。

ཡོ་ག་བ། 瑜伽师。修行者（རྣལ་འབྱོར་པ། ）。

ཡོ་ག་མ། 女瑜伽师。女修行者（རྣལ་འབྱོར་མ། ）。

ཡོ་གའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་དབང་གི་ལྷ་དངས། 瑜伽部大曼陀灌顶。密宗的一种传承。

ཡོ་གའི་རྒྱུད། 瑜伽续。以内心修习为主的瑜伽部（ནང་གི་སྒོམ་པ་གཙོ་བོར་སྟོན་པ་སྟེ་རྣལ་འབྱོར་གྱི་རྒྱུད། ）。

ཡོ་གཿ། （梵）瑜伽。相应，观行，相应观。参看རྣལ་འབྱོར། 条。

ཡོ་གཿཏནྟྲ། （梵）瑜伽怛特罗。瑜伽续，参见རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད། 条。

ཡོ་གི་ནི། （梵）瑜吉尼。瑜伽母（རྣལ་འབྱོར་མ། ）。

ཡོ་གཱི། （梵）瑜伽师，瑜伽行者（རྣལ་འབྱོར་པ། ）。

ཡོ་བྱད་མངོན་གྱུར། 资具现前。受近圆戒的十现前之一。剃除须发，清净沐浴，为容仪殊胜；经常如法服用由亲教师加持开许之三法衣及资具等，为衣着殊胜；受持由亲教师开许之合宜合度钵及水滤，为器用殊胜。以此三相，胜出俗人及外道师（བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་མངོན་གྱུར་བཅུའི་ཡ་གྱལ། སྐྲ་དང་ཁ་སྤུ་བྲེགས་ཤིང་ཁྲུས་བྱས་པ་ལུས་ཀྱི་ཕྱི་བྱད་ཀྱི་རྟགས་ཁྱད་པར……འཕགས་པ་དང་། ཆོས་གོས་རྣམ་གསུམ་མཁན་པོས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས་གནང་བ་དེ་ཉིད་རྒྱུན་ཆགས……སུ་འཆང་ཞིང་། གདིང་བ་མཁན་པོས་གནང་བ་ལྟར་དུ་འཆང་བ་གོས་ཀྱི་རྟགས་ཁྱད་པར་འཕགས་པ་དང་། རུང་བ་ཚད་ལྡན་གྱི་ལྷུང་བཟེད་དང་ཆུ་ཚགས་མཁན་…པོས་གནང་བ་འཆང་བ་སྤྱོད་སྤྱད་ཀྱི་རྟགས་ཁྱད་པར…འཕགས་པ་སྟེ་ཁྱིམ་པ་དང་མུ་སྟེགས་པ་ལས་ཁྱད་པར…འཕགས་པའི་རྟགས་གསུམ་དང་ལྡན་པའོ། ）。

ཡོ་བྱད་བཅུ་གསུམ། 比丘十三资具。即：重复衣（སྣམ་སྦྱར། ）、上衣（བླ་གོས། ）、下衣（མཐང་གོས། ）、裙（ཤམ་ཐབས། ）、副裙（ཤམ་ཐབས་ཀྱི་གཟན། ）、掩腋衣（རྔུལ་གཟན། ）、副掩腋衣（རྔུལ་གཟན་གྱི་གཟན། ）、拭面巾（གདོང་ཕྱིས ）、护疮衣（རྣག་གཟན། ）、护疥疮衣（གཡན་དགབ། ）、剃发衣（སྐྲ་གཟེད། ）、坐卧具（གདིང་བ། ）和雨衣（དབྱར་གྱི་གོས་རས་ཆེན། ）。

ཡོ་བྱད་དྲུག 六资具。比丘使用的六种生活资具。即：三衣（ཆོས་གོས་རྣམ་གསུམ། ）、钵盂（ལྷུང་བཟེད）、水滤（ཆུ་ཚགས། ）、敷具（གདིང་བ། ）。

ཡོ་བྱད་བྱིན་རླབས། 资具加持。为求除治持蓄律中所说活命、必须、格外等三种资具堕罪所作加持。捧诸资具呈比丘前，口诵加持三种资具咒文三遍，比丘答言方便，善哉，仪式即成（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་འཚོ་མཁོ་ལྷག……གསུམ་གྱི་ཡོ་བྱད་རྣམས་འཆང་འཛོག་གི་ལྟུང་བ་སེལ…ཕྱིར་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པར་བྱ་བ་སྟེ། ཡོ་བྱད་རྣམས་

ལག་ཏུ་ཐོགས་ཏེ། དགེ་སློང་ཞིག་གི་སྤྱན་སྔར་ཡོ་བྱད་གསུམ་པོའི་བྱིན་རླབས་ཀྱི་ཚིགས་ཚིག་ལན་གསུམ་བརྗོད་པ་དང་། དགེ་སློང་གིས་ཐབས་ལེགས་ཞེས་བྱ་བའོ།)。

ཡོ་བྱད་ལ་ཆགས་པའི་ལྷག་མ་གཉིས། 二种贪欲资具僧残罪。系十三僧残罪之一。比丘乞求施主造大房舍及营造大房舍超过律经中规定限度者（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། ཁང་པ་ལྷག་མ་དང་། ཁང་ཆེན་གྱི་ལྷག་མ་གཉིས་ནི་ཡོ་བྱད་ལ་ཆགས་པ་ལས་གྱུར་པའི་ལྷག་མའོ། ）.

ཡོ་བྱད་ལ་དབང་བ། 资具自在。系菩萨十自在之一。示现种种珍宝、器物，妆饰世界一切自在（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་དབང་བཅུའི་ནང་གསེས། འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་ཐམས་ཅད་རྒྱན་བཀོད་པ་དུ་མས་རབ་ཏུ་བརྒྱན་པའི་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས་ཀུན་ཏུ་སྟོན་པའོ། ）。

ཡོངས་གྲུབ་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད། 圆成实性。同ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་མཚན་ཉིད། 条。

ཡོངས་གྲུབ་གཉིས། 二种圆成实。即不颠倒圆成实（ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ཡོངས་གྲུབ། ）和不变异圆成实（འགྱུར་མེད་ཀྱི་ཡོངས་གྲུབ། ）。

ཡོངས་བསྔོ། 圆满回向。一切善根，回向圆满菩提（དགེ་བ་ཡོངས་སུ་བསྔོ་བ། ）。

ཡོངས་དག་འབུལ་བ། 奉净。虽未能亲入布萨陀等羯磨座中，然为自身领略布萨或为自身清净之故，此无缘参与羯磨行列又未犯戒之清净补特伽罗，可向执事僧及由僧伽特命听取净住之比丘前，唱说三遍长养、解制清净咒文，以行净住，名为奉净（གསོ་སྦྱོང་སོགས་ཀྱི་ལས་གྲལ་དེར་དངོས་སུ་ཞུགས་མ་ཐུབ་ཀྱང་བདག་ཉིད་ཀྱིས་གསོ་སྦྱོང་ཉམས་སུ་མྱོང་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་རམ། བདག་ཉིད་ཡོངས་སུ་དག་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར། ཡུལ་ལས་བྱེད་པའི་དགེ་འདུན་དང་། དགེ་འདུན་གྱིས་ཡོངས་སུ་དག་པ་ཞེན་པ་ལ་བསྐོས་པའི་དགེ་སློང་ལ། ལས་གྲལ་དེར་འདུ་བའི་རྐྱེན་མ་ཚང་ཞིང་ལྟུང་བས་གྱུད་ཡོངས་སུ་དག་པའི་གང་ཟག་གིས་གསོ་སྦྱོང་དང་དགག་དབྱེའི་ལས་ཁ་ནར་ཡོངས་དག་འབུལ་བའི་ཚིགས་ཚིག་ལན་གསུམ་བརྗོད་པའོ། ）。

ཡོངས་འདུ་ས་བརྟོལ་ལྗོན་ཤིང་། 大香树。三十三天善见城外东北隅，有诸天会聚之如意树，称为毕集穿地之树，根深五十由旬，树高一百由旬，枝叶旁蔽五十由旬，广袤一百五十由旬，周四百五十由旬，花瓣盛开逆风香溢五十由旬（གྲོང་ཁྱེར་ལྟ་ན་སྡུག་དེའི་ཕྱི་རོལ་གྱི་བྱང་ཤར་མཚམས་ན་དཔག་བསམ་གྱི་ཤིང་ཡོངས་སུ་ས་བརྟོལ་ཞེས་བྱ་བ། རྩ་བ་དཔག་ཚད་ལྔ་བཅུ་ཐུར་དུ་ཟུག་པ། སྡོང་དུ་དཔག་ཚད་བརྒྱ་འཕགས་པ། ཡལ་ག་དང་ལོ་འདབ་ཀྱིས་དཔག་ཚད་ལྔ་བཅུར་ཁྱབ་པས་རྒྱ་ཞེང་དུ་དཔག་ཚད་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་སྐོ་མཐའ་སྐོར་དུ་དཔག་ཚད་བཞི་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་ཡོད་པ། དེའི་མེ་ཏོག་དང་འདབ་མ་རྒྱས་པའི་དྲི་དཔག་ཚད་ལྔ་བཅུར་ལྡང་བའོ། ）。

ཡོངས་འདྲེན། 普引。1.佛的异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）； 2. 帝释的异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག）。

ཡོངས་འཛིན། 太师。指能教养保护，使能脱离生死、涅槃两极端的老师。即上层喇嘛和活佛的经师（སྲིད་ཞིའི་མཐའ་གཉིས་ལས་ཡོངས་སུ་སྐྱབ་པའམ་འཛིན་པའི་སློབ་དཔོན་ཏེ། བླ་སྤྲུལ་ཆེ་ཁག་གི་དགེ་རྒན། ）。དགེ་རྒན一般也称ཡོངས་འཛིན。

ཡོངས་རྫོགས་དགེ་བསྙེན། 五戒居士。受持五根本戒的居家佛教徒（རྩ་བའི་སྡོམ་པ་ལྔ་ལྡན་གྱི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པ། ）。又称五戒近事男，圆戒居

士。

ཡོངས་རྫོགས་རབ་དགའི་ལྷ་ཁང་། 庸佐热卜戛寺。四川康定县木雅境内一古寺名。相传松赞干布时建有一百零八座面向汉地的寺庙。此是其中最后一座。今名塔公寺（སྔར་ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐུ་དུས་རྒྱ་ཕྱོགས་སུ་སྒོ་མིག……བསྟན་ཏེ་ལྷ་ཁང་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་ཕྱག་བཏབ་པའི……མཐའ་མ་མདོ་སྨད་མི་ཉག་ས་ཁུལ་དུ་ཡོད་པའི་ལྷ་ཁང་ཞིག་སྟེ། ད་ལྟ་མི་ཉག་ལྷ་སྒང་དགོན་པ་ཞེས་སུ་འབོད་པ་དར་མདོ་རྫོང་ཁོངས་སུ་ཡོད།）。

ཡོངས་ཤེས། 遍知。断见道时所断烦恼的遍知（མཐོང་སྤང་སྤངས་པའི་ཡོངས་ཤེས།）。

ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་མཚན་ཉིད། 圆成实性。三性之一。胜义中所有的真实法性。假有应破遍计所空的无为法，远离二取清净无分别智所缘而外别无所有，是圆成实（མཚན་ཉིད་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། གནས་ལུགས་སུ་གྱུར་པའི་ཆོས་ཉིད། དོན་དམ་པར་ཡོད་པ་སྟེ། བཏགས་ཡོད་ཀྱི་དགག་བྱ་ཀུན་བཏགས་ཀྱིས་སྟོང་པའི་འདུས་མ་བྱས་དང་། གཟུང་འཛིན་གཉིས་སྟོང་གི་ཤེས་པ་རྣམ་པར་མི་རྟོག…པ་རྣམ་པར་དག་པའི་དམིགས་པ་དེ་ལས་གཞན་དུ……མེད་པར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའོ།）。

ཡོངས་སུ་བསྔོ་བའི་འཁོར་ལོ། 《佛说回向轮经》。唐代于阗法师尸罗达磨及西藏译师南巴米多由汉文译成藏文（འཕགས་པ་ཡོངས་སུ་བསྔོ་བའི…འཁོར་ལོ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། ལིའི་དགེ་སློང་ཤཱིལ་དྷརྨ་དང་། བོད་ཀྱི་བན་དེ་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པས་བོད་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར་པའོ།）。

ཡོངས་སུ་ཉམས་པ་བདུན། 七衰变。即色变（གཟུགས་ཡོངས་སུ་འགྱུར་བ།）、力变（སྟོབས་ཡོངས་སུ་འགྱུར་བ།）、慧变（ཤེས་རབ་འགྱུར་བ།）、念变（དྲན་པ་འགྱུར་བ།）、极乐变（ཡོངས་སྤྱོད་ཀྱི་བདེ་བ་འགྱུར་བ།）、蕴变（དབང་པོ་འགྱུར་བ།）、寿变（ཚེ་འགྱུར་བ།）。

ཡོངས་སུ་ཉམས་པའི་ཆོས་ཅན། 退法罗汉。六种罗汉之一。钝根罗汉，不问受或不受妙欲迷醉皆有可能退失现法乐住者（དགྲ་བཅོམ་པ་…དྲུག་གི་ནང་གསེས། གང་དབང་པོ་རྟུལ་པོ་འདོད་ཡོན་གྱིས་མྱོས་ཀྱང་རུང་མ་མྱོས་ཀྱང་རུང་མཐོང་བའི…ཆོས་ལ་བདེ་བར་གནས་པ་ལས་ཡོངས་སུ་ཉམས་པར…འགྱུར་བའི་སྐལ་བ་ཅན་ནོ།）。

ཡོངས་སུ་དག་པ་བཞི། 四清净。即：所依清净（རྟེན་ཡོངས་སུ་དག་པ།）、所缘清净（དམིགས་པ་ཡོངས་སུ་དག་པ།）、心清净（ཐུགས་ཡོངས་སུ་དག་པ།）、慧清净（ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་དག་པ།）。

ཡོངས་སུ་དག་པ་གསུམ། 三清净。即：善根清净（དགེ་བའི་རྩ་བ་དག་པ།）、愿清净（སྨོན་ལམ་དག་པ།）、见清净（ལྟ་བ་དག་པ།）。

ཡོངས་སུ་མ་ཤེས་པ་ཤེས་པའི་དབང་པོ། 未知当知根。同ཀུན་ཤེས་བྱེད་པའི་དབང་པོ།条。

ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ། 般涅槃，证圆寂，灭烦恼，灭生死。指出家人去世。

ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大般涅槃经》。全书共十五品，凡五十六卷。由汉译师王法玄（译音）、藏译师格瓦洛珠和嘉措德根据汉文译成藏文（མདོ་སྡེ་ཞིག་བམ་པོ་ལྔ་བཅུ་རྩ་དྲུག་དང་ལེའུ་བཅོ་ལྔ་པ་རྒྱ་ནག་གི…མཁན་པོ་ཝང་ཕན་ཞྭན་དང་། ཧྭ་ཤའི་གཞི་འཛིན་དགེ་བའི་བློ་གྲོས། ལོ་ཙཱ་བ་རྒྱ་མཚོའི་སྡེ་བཅས་ཀྱིས་བསྒྱུར་པའོ།）。

ཡོངས་སུ་འཚོལ་བ་དྲུག 六遍寻。即：义遍寻（དོན་ཡོངས་སུ་འཚོལ་བ།）、有遍寻（དངོས་པོ་ཡོངས་སུ་འཚོལ་བ།）、相遍寻（མཚན་ཉིད་ཡོངས་སུ་འཚོལ་བ།）、向遍寻（ཕྱོགས་ཡོངས་སུ་འཚོལ་བ།）、时

遍寻 (དུས་ཡོངས་སུ་འཚོལ་བ།)、理遍寻 (རིགས་པ་ཡོངས་སུ་འཚོལ་བ།)。

ཡོངས་སུ་འཛིན་པ། 总持。是指善知识和给自己传法的喇嘛而言； 有时也指给喇嘛讲授经典的老师 (སྤྱིར་ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་ཞེས་པ་དགེ་བའི······བཤེས་གཉེན་དང་། རང་ལ་ཆོས་ཀྱི་འབྲེལ་བ་ཐོབ་པའི་བླ་མ་ལ་ཟེར་ཞིང་། སྐབས་འགར་བླ་མའི་དགེ་རྒན་ལ་ཡོངས་འཛིན་ཟེར་བ་ཡང་ཡོད།)。

ཡོངས་སུ་འཛིན་པའི་དགེ་བ། 引摄善。由布施持戒等福事业，引摄往生天人善趣，引摄趣入清净解脱道中 (བསོད་ནམས་བྱ་བའི་དངོས་པོས་མཐོ་རིས་དང་བྱང་གྲོལ་སྐྱེད་པ།)。

ཡོངས་སུ་འཛིན་པའི་མི་དགེ་བ། 引摄不善。引出身语意恶行苦果者 (སྒོ་གསུམ་གྱི་ཉེས་སྤྱོད་ཀྱི······འབྲས་བུ་མི་འདོད་པ་འབྱིན་པའོ།)。

ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་རྟོགས་པའི་དབང་པོ། 遍知根。同ཀུན་ཤེས་ལྡན་པའི་དབང་པོ། 条。

ཡོངས་སུ་ཤེས་པའི་དབང་པོ། 已知根。同ཀུན་ཤེས་པའི་དབང་པོ། 条。

ཡོད་མཐའ། 有边。即有边际之意， 指世间一切之事物， 必假众缘之和合而生， 和合之力，能呈一个之作用，称曰有边。

ཡོད་པའི་དངོས་པོ་ལ་ལོག་ལྟ། 有事邪见。认为无阿罗汉等减损之见 (དགྲ་བཅོམ་པ་སོགས་མེད···པར་ལྟ་བ་ལྟ་བུའི་སྐུར་འདེབས་སོ།)。

ཡོད་པའི་སྟོང་ཉིད། 有性空。觉囊派说唯识现为外境内心事物， 一切依随无明习气所现现分皆世俗有， 是依他起， 为有性空 (ཇོ་ནང་པའི་གསུང་སྒྲོས་སུ། གཟུང་འཛིན་གྱི་དངོས་པོར་སྣང་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཙམ་སྟེ། མ་རིག་པའི་བག་ཆགས་ཀྱི་གཞན་དབང་དུ་གྱུར་པའི་སྣང་བ་རྣམས་ཀུན་རྫོབ་ཏུ་ཡོད་པས་གཞན་དབང་ནི་ཡོད་པའི་སྟོང་པ······ཉིད་དོ།)。

ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ། 说有部。声闻根本四部之一。所谓说一切有部， 为诸部之根本及所知五事实有。当诵经时用梵语， 由王族向阿阇黎罗睺罗传授。 其祖衣计用九条幅以上二十五条幅以下， 标记为轮及莲花。 比丘之名后边用吉祥或贤善、心要。主张三时实有及诸有为法为刹那， 以及由三无数劫成佛 (ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཙ་བའི་སྡེ་པ་བཞིའི་ནང་གསེས། གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྡེ་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གཞི···ཡིན་པ་དང་ཤེས་བྱའི་གཞི་ལྔ་རྫས་ཡོད་དུ་སྨྲ་བས་ན···ཞར་གྲགས་ལ། མདོ་འདོན་པའི་ཚེ་སཾ་སྐྲྀ་ཏའི་སྐད་དུ་འདོན། མཁན་པོ་རྒྱལ་རིགས་སྒྲ་གཅན་འཛིན་ལས་བརྒྱུད། སྣམ་སྦྱར་སྣམ་ཕྲན་དགུ་ཡན་ཉེར་ལྔ་མན་ལ་རྟགས་འཁོར་ལོ་དང་པདྨ། དགེ་སློང་གི་མིང······དཔལ་དང་བཟང་པོ་དང་སྙིང་པོའི་མཐའ་ཅན། ཕྱི་མཐའ་དུས་གསུམ་རྫས་སུ་ཡོད་པ་དང་། འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་སྐད་ཅིག་མ་དང་། གང་ཟག་གི་བདག་མེད་པ་དང་གྲངས་མེད་གསུམ་གྱིས་འཚང་རྒྱ་བར······འདོད་པའི་སྡེ་པའོ།)。

ཡོད་མིན་མེད་མིན། 非有非非有。 四无色之一。非想非非想天， 即有顶天 (གཟུགས་མེད་བཞིའི་ནང་གསེས། འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་ཏེ་སྲིད་པའི་རྩེ་མོའོ།)。

ཡོད་མིན་མེད་མིན་གྱི་སྐྱེ་མཆེད། 非想非非想处。已从无所有处定中起后， 观察此想如病、 如痈疽、如箭，以灭此想， 逐渐微细， 乃至入于极微想定， 此时既非有粗分想， 亦非完全无想， 是故名为非想非非想 (ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད་ལས་ལངས་ནས་འདུ་ཤེས་འདི་ནི་ནད་དང···འབྲས་དང་ཟུག་རྔུ་ལྟ་བུའོ་ཞེས་བརྟགས་ཏེ་འདུ་ཤེས···བཀག་ནས་ཇེ་ཕྲ་ཇེ་ཕྲར་གྱུར་པ་དང་། འདུ་ཤེས་ཤིན་ཏུ་ཕྲ་བ་ལ་སྙོམས་པར་ཞུགས་པ་སྟེ། འདུ་ཤེས

རགས་པ་ཡོད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ལ་གཏན་ནས་མེད……པའང་མ་ཡིན་པ་ཞིག)。

ཡོད་སྨྲ། 说一切有部。为ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ། 的简称。

ཡོད་སྨྲའི་སྡེ་པ་བདུན། 说一切有七部。声闻十八部之一类。说一切有部分为：根本一切有部、迦叶部、护地部、护法部、多闻部、红衣部、分别说部，共为七部(ཉན་ཐོས་སྡེ་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ་པ་ལ་གཞི་ཀུན་པའི་སྡེ་པ་དང་། འོད་སྲུང་གི་སྡེ་པ་དང་། ས་སྲུང་གི་སྡེ་པ་དང་། ཆོས་སྲུང་གི་སྡེ་པ་དང་། མང་ཐོས་ཀྱི་སྡེ་པ་དང་། གོས་དམར་བའི་སྡེ་པ་དང་། རྣམ་པར་ཕྱེ་སྟེ་སྨྲ་བའི་སྡེ་པ་དང་བདུན་ནོ།)。

ཡོད་འཛིན། 执有。执外界一切事物为有。

ཡོན། 布施品，施舍物(སྦྱིན་པའམ་གཏོང་སྒོ།)，放布施(ཡོན་སྟོབ་པ།)。

ཡོན་མཆོད། 施供。施主与福田(ཡོན་བདག་དང་མཆོད་གནས།)。

ཡོན་ཏན། 功德。本领、优点(རིག་གནས་ཤེས་པའི་ཁྱད་ཆོས།)。

ཡོན་ཏན་ཀུན་འབྱུང་། 普生功德。系噶举派教法中“山居法”的“四严”之一。指此是所诠的正行，即“俱生和合”与“六法”的所依靠法。内中是讲修行地方所具性相，二次第的前行和三种律仪之建立(བརྗོད་བྱའི་དངོས་གཞི་སྐྱེས་སྦྱོར་དང་ཆོས་དྲུག་གི་རྒྱབ་ཆོས་ཡིན་ཞིང་། གང་དུ་བསྒོམ་པའི་གནས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དང་རིམ……གཉིས་ཀྱི་སྔོན་འགྲོ་སྡོམ་པ་གསུམ་གྱི་རྣམ་གཞག……རྣམས་སོ།)。

ཡོན་ཏན་གྱི་ཁྱད་པར་ལྔ། 五殊胜功德。指佛教有五种与众不同的功德。即：显身不断(སྐུ་སྟོན་པ་རྒྱུན་མི་འཆད་པ།)、说法不断(གསུང་བརྗོད་པ་རྒྱུན་མི་འཆད་པ།)、意业不断(ཐུགས་མཛད་པ་རྒྱུན་མི་འཆད་པ།)、精进无为(འབད་རྩོལ་གྱི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་མེད་པ།)、虽可听闻而非谛实(སྣ་ཚོགས་སུ་སྣང་ཡང་བདེན་པར་མ་གྲུབ་པ།)。

ཡོན་ཏན་རྒྱ་མཚོ། 1．功德海。佛的异名(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。2．云丹嘉措(1589—1616)。第四世达赖喇嘛。生于内蒙，十五岁时被西藏三大寺僧团迎至哲蚌寺，后从第四世班禅受近圆戒，先后曾任色拉、哲蚌寺主(ཏཱ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་བཞི་པ་འདི་རབ་བྱུང་བཅུ་པའི་ས་གླང་……ལོར་ནང་སོག་ཏུ་འཁྲུངས། ལོ་བཅོ་ལྔ་པར་བོད་དུ་ཕེབས། པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་ནས་བསྙེན་པར་རྫོགས། སེ་འབྲས་ཀྱི་ཁྲི་པ་མཛད། རབ་བྱུང་བཅུ་པའི་མེ་འབྲུག་ལོར་འདས།)，享年27岁。

ཡོན་ཏན་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ་གཉིས། 十二一百功德。即：一刹那顷见一百佛(དུས་སྐད་ཅིག་མ་གཅིག་ལ་སངས་རྒྱས་བརྒྱའི་ཞལ་མཐོང་བ།)、感一百佛加持(སངས་རྒྱས་བརྒྱས་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པར་ཤེས……པ།)、示现一百变化(སྤྲུལ་པ་བརྒྱ་འགྱེད་པ།)、现一刹那为一百劫(དུས་སྐབས་ཅིག་མ་གཅིག་ལ……བསྐལ་པ་བརྒྱར་སྟོན་པ།)、智照一百前际后际(སྔོན་དང་ཕྱི་མའི་མཐའ་བརྒྱ་ལ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་གཟིགས་པ་འཇུག་པ།)、出入一百等持(ཏིང་ངེ་འཛིན་བརྒྱ་ལ་སྙོམས་པར་འཇུག་ཅིང་ལྡང་བ།)、成熟一百有情(སེམས་ཅན་བརྒྱ་སྨིན་པར་བྱེད་པ།)、震动一百刹土(ཞིང་ཁམས་བརྒྱ་གཡོ་བར་བྱེད་པ།)、光被一百刹土(ཞིང་ཁམས་བརྒྱ་འོད་ཀྱིས་གསལ་བར……བྱེད་པ།)、开演一百法门(ཆོས་ཀྱི་སྒོ་མོ་བརྒྱ་འབྱེད་པ།)、示现一百自身(རང་གི་ལུས་བརྒྱར་སྟོན་པ།)、于一一身有百圆满眷众簇拥(ལུས་རེ་རེ་ལ་ཡང་འཁོར་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་བརྒྱས་བསྐོར……

བར་སྟོན་པ།)。

ཡོན་ཏན་བརྒྱད། 八功德。如来八胜德。即：地德，具无欲子力（སའི་ཡོན་ཏན་གྱིས་སྲིད་མེད་བུའི་སྟོབས། ）；水德，火不能毁（ཆུ་ཡི་ཡོན་ཏན་གྱིས་མེས་མི་ཚིག）；火德，可生灭万物，不畏水浸（མེའི་ཡོན་ཏན་གྱིས་དངོས་པོ་ཐམས་ཅད་དབྱེ······སྡུད་ནུས་ཤིང་ཆུས་མི་འཇིགས། ）；风德，体轻可飞，可常住世（རླུང་གི་ཡོན་ཏན་གྱིས་འཕུར་བ་དང་བསྐལ་པར་གནས་ནུས་པ། ）；遍行功德，充塞身之九窍，成如意身（ཐམས་ཅད་ཀུན་ཏུ་སོན་པའི···ཡོན་ཏན་གྱིས་ལུས་ཀྱི་སྒོ་དགུ་འགགས་པས་བུ་ག་དགུའི···རྒྱ་བ་ཆད། འདོད་དགུར་བསྒྱུར་བའི་ལུས་གྲུབ། ）；充塞语之四门，故得六十梵音（གསུང་གི་སྒོ་བཞི་འགགས་པས་ཡན་ལག་དྲུག་ཅུ་དབྱངས་ཐོབ། ）；意分二门，可从眉间白毫处晓知一切（ཐུགས་ཀྱི···སྒོ་གཉིས་བྱེ་བས་དཔལ་བའི་མཛོད་སྤུ་ནས་ཇི་སྙེད······མཁྱེན་པ། ）；从意门胸口，可了悟真如（ཐུགས་ཀྱི་སྒོ་སྙིང་ཁ་ནས་ཇི་ལྟ་བ་རྟོགས་པ། ）。

ཡོན་ཏན་མངོན་པར་བསྒྲུབ་པའི་བསམ་གཏན། 引发功德静虑。依健行三摩地等证得诸佛功德的禅定（དཔའ་བར་འགྲོ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱིས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆེ་བའི་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་ཐོབ་པར་བྱེད་པ། ）。

ཡོན་ཏན་ལྔ། 五功德。旧派密乘经典所说，属于佛二十五果法中圆满具备的五种功德（སངས···རྒྱས་ཀྱི་འབྲས་ཆོས་ཉེར་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག）。即：清净刹土（རྣམ་པར་དག་པའི་ཞིང་ཁམས། ）、无量宫殿（རྒྱ་ཚད་བྲལ་བའི་གཞལ་ཡས་ཁང་། ）、清澈光明（གསལ་ཞིང་དག་པའི་འོད་ཟེར། ）、殊胜宝座（ཁྱད་དུ་འཕགས་པའི་གདན་ཁྲི། ）、俯仰受用（དགེ་རྒྱུར་སྤྱོད་པའི་ལོངས་སྤྱོད། ）。

ཡོན་ཏན་དྲུག 六功德。佛薄伽梵所具有的六种殊胜功德。即：自在圆满（དབང་ཕྱུག་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། ）、形色圆满（གཟུགས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། ）、祥瑞圆满（དཔལ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། ）、声名圆满（གྲགས་པ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། ）、智慧圆满（ཡེ་ཤེས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། ）、精进圆满（བརྩོན་འགྲུས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། ）。

ཡོན་ཏན་མཛོད། 《功德藏》。全名《功德宝藏·欢喜霖雨》。十九世纪时，宁玛派佛学家持明法师秀美林巴著。全书分本文、前卷"二谛车"和后卷"一切种智车"三大部分，共二函。内容论述暇满难得、生死无常、业报因果、轮回皆苦、四大车轮、皈依、四无量心、持菩提心、愿行学处、持明藏、基位自有、道位不共大圆满、果位身智等十三段落（ཡོན་ཏན་རིན་པོ་ཆེའི་མཛོད་དགའ་བའི་ཆར་ཞེས···བྱ་བ་རྩ་བ་དང་། འགྲེལ་པ་སྔ་དུས་བདེན་གཉིས་ཤིང་རྟ་དང་། ཕྱི་དུས་རྣམ་མཁྱེན་ཤིང་རྟ་ཞེས་བྱ་བ། དལ་འབྱོར་རྙེད་དཀའ་དང་། འཆི་བ་མི་རྟག ལས་རྒྱུ་འབྲས། འཁོར་བ་སྡུག་བསྔལ། འཁོར་ལོ་ཆེན་པོ་བཞི། སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ། ཚད་མེད་བཞི། བྱང་སེམས་ཡོངས་བཟུང་། སྨོན་འཇུག་གི་བསླབ་བྱ། རིག་པ་འཛིན་པའི་སྡེ་སྣོད། གཞིའི་བཞུགས་ཚུལ། རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་ལམ་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ། འབྲས་བུ་སྐུ་དང་ཡེ་ཤེས་ཏེ་ཆོས་བཅུ་གསུམ་གླེགས་བམ་གཉིས་ལྡན་གྱི་གཞུང་འདི་ནི། དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པར་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་རིག་འཛིན་འཇིགས་མེད་གླིང་པས་མཛད་པའོ། ）。

ཡོན་ཏན་བཞི། 四功德。谓依教授善修大菩提心为入大乘之门，起深信心全无疑惑，依佛所制进止学处，诸三昧耶如教守护，于本尊师长起坚固信心，此四者为四功德（ཐེག་ཆེན་

ཀྱི་འདུག་སྒོ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་མན་ངག་བཞིན་དུ……
སྦྱངས་ནས་མཚན་ཉིད་དང་ལྡན་པར་བསྐྱེད་པ་དང་། རྒྱུད་ལ་ཡིད་ཤིན་ཏུ་ཆེས་ནས་ཐེ་ཚོམ་དང་ཡིད་གཉིས་མེད་པ། རྒྱལ་བས་འདུག་ཕྱོགས་ཀྱི་བསླབ་ས་བཅས་པའི་དམ་ཚིག་རྣམས་ཇི་ལྟར་བཤད་པ་བཞིན་དུ་སྲུང་བར་ནུས་པ་དང་། ལྟ་དང་བླ་མའི་ཡུལ་ལ་དད་པ་བརྟན་པའོ།)。

ཡོན་ཏན་འོད། 云丹沃（意译德光）。系古印度一佛学家，此人曾著《毗奈耶根本小疏》（མདོ་རྩའི་འགྲེལ་ཆུང་། ）。

ཡོན་བདག 施主，檀越。施舍衣食财物的主人（ཡོན་ནམ་ལྟོ་གོས་སྦྱིན་པའི་སྦྱིན་བདག）。

ཡོན་གནས། 福田（མཆོད་པའི་གནས། ）。于应供养者进行供养，能得福报，犹如农民播种于田亩，有秋收之利，故名。

ཡོན་གནས་རྣམ་བཞི། 四种福田。即：上师（བླ་མ། ）、文殊菩萨（འཇམ་པའི་དབྱངས། ）、妙音佛母（དབྱངས་ཅན་མ། ）和护法（སྲུང་མ། ）。

ཡོན་བཤད། 供施赞语，说施颂。赞叹颂扬布施功德，发愿回向布施善根（མཆོད་སྦྱིན་གྱི་ཕན་ཡོན་བཤད་པ་དང་། དགེ་རྩ་བསྔོ་བའི་སྨོན་ཚིག་བཤད་པ། ）。

〔གཡ〕

གཡག་ཕྲུག་སངས་རྒྱས་དཔལ། 雅楚·桑吉贝。主要活动年代约在十四世纪末到十五世纪初。据《青史》载：生于土牛年，卒于铁蛇年，六十五岁。他在萨迦寺和泽当寺学过经，后又在萨迦寺讲经传道。萨迦派在显宗方面有两个支派，一个就是以雅楚·桑吉贝及绒敦·玛卫僧格（རོང་སྟོན་སྨྲ་བའི་སེང་གེ1367—1449）相传的系统。另一个系统是以仁达哇·旬努罗追（རེད་མདའ་བ་གཞོན་ནུ་བློ་གྲོས། ）为首的系统。

གཡག་རུ་དགྲ་ཆོས། 牦牛伏魔法。藏传佛教宁玛派信徒，将诅咒压伏敌人的物品，盛入牦牛左角内，埋入地下以行诅咒的法术（གཡག་རུ་གཡོན་མ་ཞིག་གི་ནང་དུ་མནན་གཏད་ཀྱི་རྫས་རྣམས··· བཅུག་སྟེ་དགྲ་བོ་མནན་གཏད་བྱེད་པའི་རྙིང་མ·········ཕྱོགས་ཀྱི་དགྲ་གནོན་གྱི་ཆོ་ག་ཞིག）。

གཡན་དགབ། 覆疮衣。系十三资具之一。比丘用以遮护身上疥疮者，尺度长六肘，宽三肘（འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་བཅུ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། གཡན་པའི་ནད་ཅན་གྱིས་ཤ་ལ་སྦྱར་ནས་གྱོན་པར་བྱ་བ། ཚད་སྲིད་དུ་ཁྲུ་དྲུག་དང་ཞེང་དུ་ཁྲུ་གསུམ་ཡོད་པའི··· ཡོ་བྱད་ཅིག）。

གཡན་དགབ་ཚད་ལས་ལྷག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 覆疮衣过长罪。九十单堕之一。比丘作护疥疮衣，其长度超过律经中所规定之长六肘宽三肘者（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། གཡན་པ་དགབ་སྲིད་དུ་ཁྲུ་དྲུག་དང་ཞེང་དུ་ཁྲུ་གསུམ··· ལས་ལྷག་པ་འཆང་བ། ）。

གཡའ་བཟང་བཀའ་བརྒྱུད། 雅桑噶举派。藏历第四饶迥（十三世纪）由帕木竹巴弟子萨惹哇·格丹益西僧格及其弟子雅桑却吉门浪所传噶举派（རབ་བྱུང་བཞི་པར་འགྲོ་མགོན་ཕག་མོ་གྲུ་པའི་སློབ་མ་ཟྭ་ར་སྐལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས་སེང་གེ་དང་དེའི··· སློབ་མ་གཡའ་བཟང་ཆོས་རྗེ་ཆོས་ཀྱི་སྨོན་ལམ་ནས··· རིམ་བཞིན་བརྒྱུད་པའི་བཀའ་བརྒྱུད། ）。

གཡའ་བཟང་དགོན་པ། 雅桑寺。西藏山南地区穷结县境上雅隆桑波雪山附近一古寺名。公元1206年（宋宁宗开禧二年）雅桑·却吉门浪所建，从此传出者为雅桑噶举派（གཡའ་བཟང་ཆོས་རྗེ་ཆོས་ཀྱི་སྨོན་ལམ་གྱིས་རབ་བྱུང་གསུམ··· པའི་མེ་སྟག་ལོ་ལ་ཡར་ཀླུངས་སྟོད་ཞམ་པོའི་གངས·····

དེའི་ཉེ་འདབས་སུ་བཏབ་པའི་དགོན་པ་ཞིག་སྟེ། དེ་ནས་བརྒྱུད་པའི་གདན་ས་པའི་བརྒྱུད་འཛིན་ལ་གཡའ་བཟང་བཀའ་བརྒྱུད་ཟེར།)。

གཡའ་བཟང་ཆོས་རྗེ་ཆོས་ཀྱི་སྨོན་ལམ། 雅桑法主却吉门浪（1169—1233）。 雅桑噶举创始人。 生于藏协玛莫地方努氏家族， 少年即以讲持戒律知名， 后从学于卓贡帕竹大弟子之一萨惹哇·益西僧格。 三十八岁（公元1206年）建雅桑寺， 世称其师徒所创教派为雅桑噶举。因其广说经律， 主重执持，又有努氏持律之称。六十五岁圆寂（རབ་བྱུང་གསུམ་པའི་ས་གླང་ལོ་གཙང་ཞལ་གྱི་དམར་མོར་འཁྲུངས། འགྲོ་མགོན་ཕག་གྲུའི་བུ་ཆེན་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཟ་ར་བ……སྐལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས་སེང་གེའི་སློབ་མར་གྱུར། དགུང་ལོ་སོ་བརྒྱད་པ་མེ་སྟག་ལ་ཡར་ཀླུངས་གཡའ་བཟང……དགོན་པ་བཏབ་ནས་རྒྱུན་བཞུགས་མཛད། དེ་ནས་རིམ་པར་བརྒྱུད་པ་རྣམས་ལ་གཡའ་བཟང་བཀའ……བརྒྱུད་ཅེས་གྲགས། འདུལ་བ་བཤད་པ་དང་ལག་ལེན་གཙོ་བོར་མཛད་པས་གནུབས་འདུལ་འཛིན་དུ……ཡང་གྲགས། དགུང་ལོ་རེ་ལྔ་པ་ཆུ་སྦྲུལ་ལོར་འདས། ）。

གཡའ་བཟང་ཆོས་རྗེའི་སློབ་མ་སྒོམ་བཞི། 雅桑法主四"贡"弟子。 即：涅麦贝热哇·桑吉甲贡（གཉལ་སྨད་དཔལ་རི་བ་སངས་རྒྱས་བྱ་སྒོམ། ）、果东巴·桑吉拉贡（གོར་གདོང་པ་སངས་རྒྱས་ལྷ…སྒོམ། ）、色德哇·桑吉列贡（གསེར་ལྡེ་བ་སངས་རྒྱས་ལེ་སྒོམ། ）、 衮色巴·桑吉甲贡（དགོན་གསེར་པ་སངས་རྒྱས་རྒྱ་སྒོམ། ）。

གཡའ་བཟང་པ། 雅桑派。法主却吉门浪（ཆོས་རྗེ་ཆོས་ཀྱི་སྨོན་ལམ། ）于公元1206年建 雅 桑 寺（གཡའ་བཟང་དགོན་པ། ），并在东西雅隆（ཡར་ཀླུངས་ཤར་ནུབ། ），上下涅地（གཉལ་སྟོད་སྨད། ），措那卓秀（མཚོ་སྣ་གྲོ་ཤུལ། ），以及甲尔（བྱར། ）等地广传佛法， 形成雅桑噶举派。 该派亦称雅桑派。

གཡར་མོ་གསལ། 清面女。四转意母之一（ཡིད་འགྱུར་གཙོ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

གཡས་ཕྱོགས་སུ་ལྡོག་ཅིང་གཟིགས་པའི་དཔེ་བྱད། 回身顾视必皆右施。 佛身八十种随好之一。如来进退步履， 皆中规矩， 感得任运右旋之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སྐོར་ཕྱོགས་ཀྱི་ལམ་དང་མཐུན་པར་གཤེགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་གཡས་ཕྱོགས་སུ་ལྡོག་ཅིང………གཤེགས་པ། ）。

གཡུ་ལོ་བཀོད་པའི་ཞིང་ཁམས། 玉叶刹土。 圣度母的住处（རྗེ་བཙུན་སྒྲོལ་མའི་གནས་སའི་ཞིང……ཁམས། ）。

གཡུང་དྲུང་ས་བཅུ་ལམ་གྱི་འབུམ། 《雍仲十地道经》。苯教行持之书（བོན་གྱི་སྤྱོད་པའི་སྐོར་གྱི་གཞུང་ལུགས་ཤིག）。

གཡུང་དྲུང་སེམས་དཔའ། 雍仲萨埵，苯教用语， 相当于佛教的菩提萨苯（བྱང་སེམས། ）之名。

གཡུང་དྲུང་ལྷ་སྡིང་། 雍仲拉顶寺。苯教著名寺院，在嘉绒地方（རྒྱལ་མོ་རོང་། 四川阿坝藏族自治州境内），已被毁。

གཡོ། 谄。贪求利养，掩盖己过， 使他人不知的一种行为（རྙེད་བཀུར་ལ་ཆགས་པའི་དབང་གིས་རང་གི་ཉེས་པ་གཞན་ལ་མི་མངོན་པར་སྦ་བར་འདོད་པའི་སེམས་པའོ། ）。为二十随烦恼之一（ཉེ་ཉོན……ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ར་ཀ་ཏ། 惹嘎达。宁玛派宗教仪式中的供品之一。实是在供物上洒鲜血。

ར་སྟོད་བདེ་བ་ཅན། 热堆极乐寺。一古寺名，在拉萨近郊聂塘地方。公元1205年由甲钦如瓦（རྒྱ་འཆིང་རུ་བ།）创建，藏族译师洛丹喜饶曾住该寺，从事译经活动。当时号称卫藏六大佛寺之一，后为讲习辩论因明学之地。

ར་མོ་ཆེ། 亦作ར་མོ་ཆེ། 小昭寺。在拉萨市内，为公元七世纪五十年代松赞干布时，文成公主所建，坐西向东。史载其建筑形式原与内地汉式寺庙相同，后来几经火灾，才依藏式培修，本来面目已不可见，寺中正殿供有尼泊尔公主（བལ་བཟའ་ཁྲི་བཙུན།）从本地带来“不动佛”（ཇོ་བོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ།）八岁时身量的合金像。该寺后为上密院喇嘛聚会诵经之地（ཕྱིས་སུ……རྒྱུད་སྟོད་དགེ་འདུན་གྱི་ཚོགས་ཁང་དུ་གྱུར་པའི……གཙུག་ལག་ཁང་ཞིག）。

ར་ས་འཕྲུལ་སྣང་། 逻娑楚囊寺。拉萨大昭寺别名。据传初建大昭寺时，曾驱使山羊驮土填湖，故以为名。

ར་སའི་ཀླུ་ཁང་། 逻娑鲁康。大昭寺内供奉龙王的一栋神殿。传称尼婆罗公主创建红山宫室（དམར་པོ་རིའི་ཕོ་བྲང་།）的情况，画存于该殿内。

ར་སའི་ལྷ་ཁང་། 大昭寺。据传系吐蕃赞布松赞干布二十二岁土狗年（ས་ཁྱི།）填平卧塘湖，二十三岁土猪年（ས་མོ་ཕག）大昭寺奠基。建成时间，《松赞干布遗训》说是松赞干布时年三十四岁；《吐蕃王传世系明鉴》记为二十三岁；《汉藏文书》说是“其时王年二十二岁，时在土狗年（ས་ཁྱི།）。公元648年，大昭寺建成。

རཱ་ཧུ། 罗睺。恶曜，死神的代表。全称རཱ་ཧུ་ལ། 罗睺罗。

རང་འགྲོར། 自受果报（རང་གི་ལས་འབྲས་རང་ལ་སྨིན་པ།）。

རང་གི་སྐུ་དགྲ། 自身敌。指自身原有的与佛教相违背的思想及行为等。

རང་གི་གྲུབ་མཐའ། 自宗。自己信持的宗派（ཆོས་ལུགས་ཁག་རང་རང་གི་འདོད་ཚུལ་ལམ་ལྟ……བ།）。

རང་གི་ངོ་བོ། 自性。自己的本质（རང་གི་མཚན་ཉིད་དམ་རང་བཞིན།）。

རང་གི་བདག་ཉིད། 自性。各自的本性（རང་རང་སོ་སོའི་ངོ་བོ།）。

རང་གི་མཚན་ཉིད། 自相。自身不共之特性（རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཁྱད་ལས་སམ་ཁྱད་ཆོས།）。

རང་གི་མཚན་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད། 自性空，自相空。以一切染净诸法各个自相，作为空事有法的法性（ཀུན་བྱང་གི་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་རང་རང་གི……མཚན་ཉིད་སྟོང་གཞི་ཆོས་ཅན་དུ་བྱས་པ་དེའི་ཆོས……ཉིད་དོ།）。

རང་གི་ས་པ། 自地。指禅定各个阶段（བསམ

གཏན་རང་རང་གི་ས། ）。

རང་གིར་བྱེད་པ། 我所。据为自己所有之意（བདག་སྒྲོད་དམ་དབང་དུ་བྱེད་པ། ）。

རང་གིས་རིག་པར་བྱ་བ། 内证。指自己内心所证的真理。

རང་དགའ་བྱེད། 欲天。爱神之异名（འདོད་ལྷའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

རང་གྲོལ། 自我解脱。密乘大圆满四大解脱法之一。自然本智从来未受任何对治之所造作，凡所显现，皆如蛇结自解，不待其他能解脱者，故称自我解脱（གྲོལ་ལུགས་ཆེན་པོ་བཞིའི་ནང་གསེས། རང་བྱུང་གི་རིག་པ་དེ་ཉིད་རང་ངོ་ལ་གཉེན་པོ་གང་གིས་ཀྱང་མ་བཅོས་པར་གང་ཤར་ཐམས་ཅད···སྦྲུལ་མདུད་རང་ཞིག་པ་བཞིན་འགྲོལ་བྱེད་གཞན་ལ···མ་ལྟོས་པས་རང་གྲོལ་ཞེས་བྱའོ། ）。

རང་གྲོལ་སྐོར་གསུམ། 《三类自解脱》。宁玛派佛学家隆钦饶绛所著三种大圆满法及其自注。即：心性自解脱、法性自解脱和平等性自解脱（སྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས་ཀྱིས་མཛད་པའི་རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་ཆོས་སྐོར་གསུམ···སྟེ། སེམས་ཉིད་རང་གྲོལ། ཆོས་ཉིད་རང་གྲོལ། མཉམ་ཉིད་རང་གྲོལ་འགྲེལ་ཊཱིཀ་དང་བཅས་པ་རྣམས་སོ། ）。

རང་རྒྱལ། 自胜。中等觉悟，即独觉（རྟོགས་འབྲིང་པ་སྟེ་རང་སངས་རྒྱས། ），为自己觉悟而离生死之义。

རང་རྒྱལ་གྱི་ཐེག་པ། 独觉乘，缘觉乘，辟支佛乘。其门，与声闻同；其见，既达人无我性，复达二取中之所取无性，故名通达无我一个又半；其修，主要灭观顺次十二因缘，次第修习逆次十二空；其行，与声闻同；其果，利根证麟角喻，钝根证鹦鹉喻（འདུག་སྒོ་ཉན་ཐོས་དང་འདྲ་ལ། ལྟ་བ་གང་ཟག་གི་བདག་མེད་རྟོགས་པའི་སྟེང་གཟུང་བ་རང་བཞིན་མེད་པར་རྟོགས་པས་བདག་མེད་ཕྱེད་དང་གཉིས་རྟོགས་ཤིང་། སྒོམ་པ་དགོས་ཆོས་རྟེན་འབྲེལ་བཅུ་གཉིས་ལུགས་འབྱུང······བཀག་ནས་ལུགས་ལྡོག་སྟོང་པ་བཅུ་གཉིས་ཁྲིགས······ཆགས་སུ་བསྒོམ་ཞིང་། སྤྱོད་པ་ཉན་ཐོས་དང་འདྲ་ལ། འབྲས་བུ་དབང་རྣོན་བསེ་རུ་ལྟ་བུ་དང་། དབང་རྟུལ་ནི་ཚོགས་ལྟ་བུ་གཉིས་ཐོབ་པར་འདོད་དོ། ）。

རང་རྒྱལ་གྱི་མཐོང་ལམ་མཉམ་བཞག་ཡེ་ཤེས། 独觉见道根本智。独觉佛见道根本位中所有通达无我的智慧（རང་རྒྱལ་མཐོང་ལམ་མཉམ······བཞག་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་བདག་མེད་རྟོགས་པའི་མཁྱེན······པའོ། ）。

རང་རྒྱལ་གྱི་རྣལ་འབྱོར་མངོན་སུམ། 独觉瑜伽现前智。现证顺次逆次缘起诸法之独觉见、修根本智及独觉佛智（རྟེན་འབྲེལ་ལུགས་འབྱུང···ལྡོག་གི་ཆོས་རྣམས་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པའི་རང་རྒྱལ་མཐོང་སྒོམ་གྱི་མཉམ་བཞག་ཡེ་ཤེས་དང་རང་སངས···རྒྱས་ཀྱི་མཁྱེན་པ་རྣམས་སོ། ）。

རང་རྒྱལ་གྱི་རིགས། 独觉种姓。显教三种姓之一。指有学独觉心相续中所有能证独觉菩提的性能（རང་རྒྱལ་སློབ་ལམ་པའི་རྒྱུད་ཀྱི་རང་རྒྱལ་གྱི་བྱང་ཆུབ་ཐོབ་རུང་གི་ནུས་པ། ）。

རང་རྒྱལ་གྱི་རིགས་ཅན། 具独觉种姓。有能证得独觉菩提的习气者（རང་རྒྱལ་གྱི་བྱང་ཆུབ་ཐོབ··པའི་བག་ཆགས་ཅན་གྱི་གང་ཟག）。

རང་རྒྱལ་གྱི་ལམ། 独觉道。在趋往独觉解脱位的过程中所有的独觉现观（རང་རྒྱལ་གྱི་ཐར་པར་བགྲོད་པའི་གོ་སྐབས་ཀྱི་ཤུལ་དུ་གྱུར་པའི་རང་རྒྱལ་གྱི··མངོན་རྟོགས། ）。

རང་རྒྱལ་གྱི་ལམ་ལྔ། 独觉五道。即：独觉资粮道（རང་རྒྱལ་གྱི་ཚོགས་ལམ། ）、加行道（སྦྱོར་ལམ། ）、见道（མཐོང་ལམ། ）、修道（སྒོམ་ལམ། ）

和无学道（མི་སློབ་ལམ།）。

རང་རྒྱལ་གྱི་ལམ་ཤེས་པའི་ལམ་ཤེས། 知独觉道道智。通达发心回向随一空慧之所印持，属于为摄受独觉种姓化机应当了知之现观类所有大乘圣者之智（སེམས་བསྐྱེད་བསྔོ་བ་སྟོང་ཉིད་…རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ་གང་རུང་གིས་ཟིན་པའི་སྒོ་ནས་…གདུལ་བྱ་རང་རྒྱལ་གྱི་རིགས་ཅན་རྗེས་སུ་བཟུང་བའི་…ཕྱིར་དུ་ཤེས་པར་བྱ་བའི་མངོན་རྟོགས་ཀྱི་རིགས་སུ་…གནས་པའི་ཐེག་ཆེན་འཕགས་པའི་མཁྱེན་པ།）。

རང་རྒྱལ་དགྲ་བཅོམ་པ། 自胜阿罗汉，独觉佛。同རང་སངས་རྒྱས། 条。

རང་རྒྱལ་འཕགས་པ། 独觉圣者。见谛独觉佛（བདེན་པ་མངོན་སུམ་དུ་མཐོང་བའི་རང་རྒྱལ།）。

རང་རྒྱལ་མི་སློབ་པ། 无学独觉。独觉阿罗汉（རང་རྒྱལ་དགྲ་བཅོམ་པ།）。

རང་རྒྱལ་སངས་རྒྱས། 自胜佛。独觉佛之异名（རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་མིང་གཞན་ཞིག）。

རང་རྒྱལ་གསུམ། 三独觉。独觉之不以声闻道为先者，为麟角喻独觉、部行独觉和住法独觉等三者（ཉན་ཐོས་ཀྱི་ལམ་སྔོན་དུ་མ་སོང་གི་དབྱེ…ན་བསེ་རུ་ལྟ་བུའི་རང་རྒྱལ་དང་། ཚོགས་སྤྱོད་ཀྱི་རང་རྒྱལ། གནས་པའི་རང་རྒྱལ་ཏེ་གསུམ་མོ།）。

རང་རྒྱལ་སློབ་པ། 有学独觉。未证独觉阿罗汉前的独觉行者（རང་རྒྱལ་གྱི་དགྲ་བཅོམ་མ་ཐོབ……བར་གྱི་རང་རྒྱལ།）。

རང་རྒྱུད། 自续。自相续（རང་གི་སེམས་རྒྱུད།）。

རང་རྒྱུད་རྫུད་ཟོས། 虚耗自身。此谓倾心于世俗之事，放弃暇满的精华，致使自身流于平庸（འདིར་སྣང་འཁོར་བའི་ཆོས་ལ་གཡེངས་ནས……དལ་འབྱོར་སྙིང་པོ་མི་ལེན་པར་རང་རྒྱུད་ཐ་མལ་དུ…ལུས་པ།）。

རང་རྒྱུད་པ། 自续派。佛教四派之一。中观派的一个分派（གྲུབ་མཐའ་བཞི་ལས་དབུ་མ་པའི་ནང་གསེས།）。

རང་རྒྱུད་པའི་སྲོལ། 自续派。印度大乘中观宗自续派（དབུ་མ་རང་རྒྱུད་པ།）。《知识总汇》（ཤེས་བྱ་ཀུན་ཁྱབ།）说，自续派分前后两期，前期是月称（ཟླ་གྲགས།）及寂天（ཞི་བ་ལྷ།）等；后期是智藏（ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ།）、静命（ཞི་བ་འཚོ།）及莲花戒（ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ།）等。后三人称作"东方自续派"（རང་རྒྱུད་ཤར་གསུམ།）。

རང་རྒྱུད་འཐེན་པ། 招引自续。招引三性完备之因（ཚུལ་གསུམ་ཚང་བའི་གཏན་ཚིགས་འཐེན……པའོ།）。

རང་རྒྱུད་ཤར་གསུམ། 东方自续三部。即：静命（ཞི་བ་འཚོ།）之中观庄严论（དབུ་མ་རྒྱན།）、智藏（ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ།）之中观二谛论（དབུ་མ…བདེན་གཉིས།）、莲花戒（ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ།）之中观光明论（དབུ་མ་སྣང་བ།）。

རང་རྒྱུད་ཤར་གསུམ་གྱི་སློབ་དཔོན། 东方自续三论师。即：静命（ཞི་བ་འཚོ།）、莲花戒（ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ།）、智藏（ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ།）。

རང་དོན། 自利。断除自己的烦恼成阿罗汉不顾他人者为自利，与菩萨作利他事有别（རང…གི་ཉོན་མོངས་སྤངས་ན་རང་དོན་དང་བྱང་སེམས་ནི…གཞན་དོན་ཁོ་ནའོ།）。

རང་དོན་ལ་སྔོན་འགྲོའི་ཆོས་བཅུ། 自利加行十法。即：养护三昧耶（དམ་ཚིག་གསོ་བ།）、上师修法（བླ་མ་སྒྲུབ་པ།）、加持无尽（བྱིན་རླབས་མི་ཟད་པ།）、修习空性（སྟོང་ཉིད་སྒོམ་པ།）、舍离忿怒（ཁྲོ་བ་སྤང་བ།）、净治心毒（སྙིང་གི་དུག་སྦྱང་བ།）、生起寂止（ཞི་གནས་བསྐྱེད་པ།）、速生三摩地（ཏིང་ངེ་འཛིན་མྱུར་དུ་བསྐྱེད་པ།）、

双运扼要 (ཟུང་འབྲེལ་གྱི་གནད།) 和智慧焰 (ཡེ་ཤེས་འབར་བ།)。

རང་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད། 自共二相。即自相和共相 (རང་གི་མཚན་ཉིད་དང་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད།)。

རང་བྱང་ཆུབ། 1.缘觉菩提 (རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ།)。2.独觉，缘觉 (རང་སངས་རྒྱས།)。

རང་བྱང་ཆུབ་པ། 自证菩提，中等觉悟，独觉 (རྟོགས་འབྲིང་བ་སྟེ་རང་སངས་རྒྱས།)。同རང་རྒྱལ། 条。

རང་བྱང་གཉིས། 二觉。独觉与佛，或缘觉菩提与菩萨 (རང་སངས་རྒྱས་དང་སངས་རྒྱས་གཉིས་སམ་རང་བྱང་ཆུབ་པ་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་……གཉིས།)。

རང་བྱུང་། 自生。大梵天之异名 (ཚངས་པའི་མཚན་ཞིག)。

རང་བྱུང་ལྔ་ལྡན། 天成五聚一体像。传说拉萨大昭寺十面千手千眼观音像，本身乃天然而成，内装之观音像是由蛇心檀香树自然长成的。松赞干布、文成公主和尼泊尔公主三人死后，灵魂自入其内，故有天成五聚之称 (སྙིང་གཏམ་གྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། ཕྱིའི་སྐུ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་བཅུ་གཅིག་ཞལ་ཕྱག་སྟོང་སྤྱན་སྟོང་རང་བྱུང་……གཅིག་ནང་ཙན་དན་སྦྲུལ་སྙིང་གི་སྡོང་པོ་ལས་བྱུང་……བའི་འཕགས་པའི་སྐུ་རང་བྱུང་གཅིག སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ། རྒྱ་བཟའ་ཀོང་ཇོ། བལ་བཟའ་ཁྲི་བཙུན་ཏེ་གསུམ་ཐིམ་པ་བཅས་ལ་རང་བྱུང་ལྔ་ལྡན་ཞེས……གྲགས་ཤིང་རང་བྱོན་ལྔ་ལྡན་ཡང་ཟེར།)。

རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ། 让迥多吉，意译自然金刚 (1284—1339)。噶玛派黑帽系第三世活佛，生于后藏贡塘地方，七岁在粗朴寺出家。十八岁受比丘戒，广学噶玛派、宁玛派，希解派许多密法。后来去西康游化，在类乌齐一代创建噶玛拉登寺 (ཀརྨ་ལྷ་སྟེངས།)，后回粗朴，在后藏萨迦、江孜等地传法。1326年曾到拉萨，后又去西康噶玛地方整修寺宇，收徒传法。1332年受元文宗之诏到北京。1334年离京回藏，到粗朴寺后，又退居桑耶寺。1336年应元顺帝之诏二次去京，1339年圆寂于北京。

རང་བྱོན་ལྔ་ལྡན། 天成五聚一体像。同རང་བྱུང་ལྔ་ལྡན། 条。

རང་འབྱུང་རྒྱལ་མོ། 自生佛母。一密宗本尊名。

རང་འབྱོར་ལྔ། 五自圆满。即：善得人身 (མི་ཉིད་ཡིན་པ།)、生于中土 (ཡུལ་དབུས་སུ་སྐྱེས་པ།)、诸根无缺 (དབང་པོ་ཚང་བ།)、离诸业障 (ལས་མཐའ་མ་ལོག་པ།)、净信正法 (ཆོས་ལ་དད་པ།)。

རང་མཚན། 自性。本质 (རང་གི་གནས་ལུགས་སམ་ངོ་བོ།)。

རང་ཞལ། 本来面目。自性法身，极微细心性 (ཆོས་ཉིད་དང་གཉུག་སེམས།)。

རང་ཞི་དོན་གཉེར། 缘觉。求自寂灭，中等觉悟，独觉 (རྟོགས་འབྲིང་བ་སྟེ་རང་སངས་རྒྱས།)。同རང་རྒྱལ། 和རང་བྱང་ཆུབ་པ། 条。

རང་བཞིན་གྱི་བསྐལ་དོན། 自性远离事。三种远离事之一。事物本性互相差异，不可现见，如鬼与中阴身 (བསྐལ་དོན་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། དངོས་པོ་གང་ཞིག་རང་བཞིན་གྱིས་བར་དུ་ཆོད་དེ……མཐོང་མི་ནུས་པ། དཔེར་ན། ཤ་ཟ་དང་བར་སྲིད་ལྟ་བུའོ།)。

རང་བཞིན་གྱི་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ། 性罪。不由佛制，本身即是罪恶，如杀生等 (སྲོག་གཅོད་པ་སོགས་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་བཅས་པའི་བསླབ་ཁྲིམས་མིན་པར……རང་བཞིན་གྱི་སྡིག་པ།)。

རང་བཞིན་གྱི་གཏན་ཚིགས། 1.自性因 (བསྒྲུབ་……བྱ་དང་སྒྲུབ་བྱེད་གཉིས་ངོ་བོ་གཅིག་ཡིན་པའི་རྒྱུ………

མཚན།)。 2.似能立 (རང་གར་གྱི་སྒྲུབ་བྱེད་དམ་སྒྲུབ་བྱེད་ལྟར་སྣང་།)。

རང་བཞིན་གྱི་རྟགས་གཉིས། 二自性因。观待差别因和净尽差别因 (ལྟོས་པར་ཕྱེས་པ་བའི་རང་བཞིན་གྱི་རྟགས་དང་། ཁྱབ་པར་དག་པ་བའི་རང་བཞིན་གྱི་རྟགས་གཉིས་སོ།)。

རང་བཞིན་གྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་གླུ། 自性真实歌。此指"虚空生相故，无始终最胜，萨埵金刚性，修不动金刚。"四句密法中的颂偈 (ནམ་མཁའ་སྐྱེ་བ་མཚན་མའི་ཕྱིར། ཐོག་མ་མཐའ་མ་མེད་པའི་མཆོག སེམས་དཔའ་རྡོ་རྗེ་ཆེ་རང་བཞིན། མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ་དེང་བདག་སྒྲུབས་ཞེས་པའོ།)。

རང་བཞིན་གྱི་གནས། 1. 空性，法界 (ཆོས་དབྱིངས།)。2. 自性界，法身佛刹土 (ཆོས་སྐུའི་ཞིང་།)。

རང་བཞིན་གྱི་མྱང་འདས། 自性涅槃。刹有性相续心性，空无真实 (སེམས་ཅན་གྱི་རྒྱུད་ཀྱི་སེམས་བདེན་གྲུབ་ཀྱིས་སྟོང་པའོ།)。

རང་བཞིན་གྱི་ཚུལ་ཁྲིམས། 性戒，性尸罗。杀生、不与取、邪淫、妄语四戒，不待佛制，持之即成福业 (སྲོག་གཅོད་པ་དང་། མ་བྱིན་པར་ལེན་པ། ལོག་པར་གཡེམ་པ། རྫུན་དུ་སྨྲ་བ་བཅས་བཞི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཅས་ཁྲིམས་ལ་མ་ལྟོས་པར……སྤངས་ན་རང་བཞིན་གྱིས་བསོད་ནམས་ཀྱི་ལས་སུ……གྱུར་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་སོ།)。

རང་བཞིན་གྱི་ཡན་ལག 自性支。择法觉支 (ཆོས་རབ་རྣམ་འབྱེད་ཡང་དག་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག་གོ།)。

རང་བཞིན་གྱིས་མ་གྲུབ་པ། 无自性。自性本无 (རང་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་མ་གྲུབ་པ།)。佛教认为诸法为因缘所生，无一定的自性。

རང་བཞིན་གྱིས་གཡེང་བ། 自性散动。六种散动之一。五门诸识自然向外，不能内摄平等安住 (རྣམ་གཡེང་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། སྒོ་ལྔའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་རྣམས་རང་བཞིན་གྱིས་ཁ་ཕྱིར་བལྟས་པས་ནང་དུ་མཉམ་པར་འཛོག་མི་ནུས་པ།)。

རང་བཞིན་རྒྱུར་སྨྲ་བ། 说自性为因派。古印度外道一教派名 (རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་།)。

རང་བཞིན་ཆོས་དབྱིངས། 自性空性。指二空所显为自性。

རང་བཞིན་ལྟ་བའི་དམ་ཚིག་བཞི། 四种观自性誓言。为增上三誓言之一类 (ལྷག་པའི་དམ་ཚིག་གསུམ་གྱི་ནང་ཚན།)。即：观三界证菩提 (ཁམས་གསུམ་བྱང་བསྒྱུར་དུ་ལྟ་བ།)、观三毒根本变 (དུག་གསུམ་རྩ་བསྒྱུར་དུ་ལྟ་བ།)、观轮回转依 (འཁོར་བ་གནས་བསྒྱུར་དུ་ལྟ་བ།)、观三有普度 (སྲིད་གསུམ་ཡོངས་སྒྲོལ་དུ་ལྟ་བ།)。

རང་བཞིན་སྟོང་པ་ཉིད། 自性空，本性空。一切有为无为诸法，原始以来皆是无性，自然常住，无有变化之空。为十六空之一 (འདུས་བྱས་དང་འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཡེ་ནས……སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཁྱབ་པ་སྟེ། རང་བཞིན་གྱིས་སྟོང་པར་གནས་པ། སྟོང་ཉིད་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག)。

རང་བཞིན་དག་ཅིང་དྲི་མ་མེད་པ། 自性净无垢。密乘以胜义中远离一切遍计所执，即是意金刚自性，故云自性净无垢 (དོན་དམ་པར་བཏགས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་ཞིང་ཐུགས་རྡོའི་རང་བཞིན་དག་ཅིང་དྲི་མ་མེད་པའོ།)。

རང་བཞིན་དུ་གནས་པ། 住本性。处于一般规律状态 (རྣལ་དུ་གནས་པའམ་རང་སོར་གནས་པ།)。

རང་བཞིན་རྣམ་པར་དག་པ། 自性清净。心识本性未受杂染之法性 (གཉིས་ལ་དྲི་མས་མ་གོས……པའི་སེམས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད།)。

རང་བཞིན་སྨྲ་བ། 说自性派。古印度外道一教派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི·········མིང་།）。

རང་བཞིན་གསུམ། 三性，三自性。即：遍计所执性（ཀུན་བརྟགས་རང་བཞིན།）、依他起性（གཞན་གྱི་དབང་གིས་རང་བཞིན།）和圆满实性（ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་རང་བཞིན།）。

རང་བཞིན་ལྷུན་གྲུབ། 自性天成，任运圆满。宁玛派大圆满见所说心之本性自然圆满具足三身功德（རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་ལུགས་ལ་སེམས་ཀྱི·····རང་བཞིན་ལ་སྐུ་གསུམ་གྱི་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་ཡེ·····ནས་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་རྫོགས་པའི་དོན་ནོ།）。

རང་རིག 自证分（རང་སེམས་ལ་རང་ཉིད་ཀྱི་སེམས་ཀྱིས་ཤེས་རྟོགས་ཤེས་པ།）。为"四分"之一。四分为：相分、见分、自证分、证自证分。相分是见分的对象，如外物；见分是认识的能力，但见分不能自知见分，如刀不能自割。故别有知见分之用，此名自证分。自证分不能自知，需有证自证分知自证分。又作自明按噶举的说法指直证自心之名。

རང་རིག་མངོན་སུམ། 自证明现识。四种现识之一。离分别、不错乱的感觉，即心识之专一向内，以自体为对境者。如见瓶之眼识自己了知自己者（མངོན་སུམ་བཞིའི་ནང་གསེས། རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི་འཛིན་རྣམ་སྟེ། རང་གི་བདག་ཉིད་དུ་གྱུར་པའི་ཡུལ་ལ་ཁ་ནང་ཁོ་ནར་ཕྱོགས་ནས·····འཛིན་པའི་ཤེས་པ། དཔེར་ན་བུམ་འཛིན་མིག་ཤེས་ཀྱི་སྟེང་གི་རང་གིས་རང་མྱོང་བའི་ཆ་ལྟ་བུའོ།）。

རང་ལས་སྐྱེས། 自在。遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

རང་ས། 本地，自地。修学佛法过程中各自到达的阶段（ས་དང་ལམ་བསྒྲོད་རིང་དུ་རང་ཉིད·······གནས་པའི་ས།）。

རང་སངས་རྒྱས། 独觉，缘觉，独觉佛。及至轮回最后时分，不依阿阇黎教言，但寻缘起道理，通达人无我和法无我又半，而证成独觉阿罗汉者（སྲིད་པ་ཐ་མའི་ཚེ་སློབ་དཔོན་ལ་མ་ལྟོས···པར་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བའི་ཆོས་ཉིད·········བརྟགས་ནས་གང་ཟག་བདག་མེད་དང་ཆོས་ཀྱི་བདག་མེད་ཕྱེད་ཙམ་རྟོགས་ཏེ་རང་བྱང་ཆུབ་མངོན་དུ་བརྙེས་པའི་དགྲ་བཅོམ་པ།）。

རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐེག་པ། 独觉乘。小乘之一。不依师友，但由通达顺次逆次缘起法相，证人无我永断烦恼障的小乘修证道路（དགེ་བའི···བཤེས་གཉེན་ལ་མ་བརྟེན་པར་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར···འབྱུང་བ་ལུགས་བཞིན་འབྱུང་བ་དང་། ལུགས་ལས····བཟློག་པའི་མཚན་ཉིད་རྟོགས་ནས་གང་ཟག་ལ་བདག་མེད་པར་རྟོགས་ཏེ་ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་སྤངས······པའི་ལམ།）。

རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐེག་པའི་མཆོད་རྟེན། 独觉乘塔。塔基为四方，塔身为正圆瓶形，共十二层，上植八辐圆轮（རང་རྒྱལ་ཐེག་དམན་ལུགས་ཀྱི་མཆོད་རྟེན་དེའི་རྨང་གཞི་གྲུ་བཞི་དང་། བུམ་པ་ཟླུམ་པོ། བང་རིམ་བཅུ་གཉིས་རྩེ་མོར་འཁོར་ལོ་རྩིབས་བརྒྱད་དང་ལྡན་པ་ཞིག）。

རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ། 缘觉菩提。独觉乘的无学道和灭谛（རང་རྒྱལ་གྱི་མི་སློབ་ལམ་དང་འགོག་བདེན།）。

རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ས། 辟支佛地，独觉地，作护地。最后有际能不依他自证空慧的道位。为小乘八地之一（རང་རྒྱལ་གྱི་མངོན་རྟོགས་ཏེ། སྲིད་པ་མཐའ་མའི་ཚེ་སློབ་དཔོན་གཞན་ལ་བརྟེན་མི···དགོས་པའི་ཡོན་ཏན་དང་ལྡན་པའི་མཁྱེན་པ། དམན་པ་ས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

རབ་ཀྱི་མི་དགུ། 殊胜九人。在七觉士（སད་མི

ཤི་བདུན། 又作预试七人)之上又增加两人：威力最盛的南卡宁波（ནམ་མཁའ་སྙིང་པོ།）及福德最大的赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན།），随即有所谓“吐蕃殊胜九人”之说。

རབ་ཀྱི་རྩལ་གྱིས་རྣམ་པར་གནོན་པས་ཞུས་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བསྟན་པ། 《大般若波罗蜜多经第十六会》（མདོ་སྡེ་ཞིག）。唐玄奘汉译。

རབ་སྐྱེ། 生，起。能分别生各自身心相续，各自趣别、生处，往生最胜有顶世间，故名为生。为四谛十六行相之一（རང་རང་གི་རྒྱུད་ཐ་དད་དུ་ངེས་པར་འབྱུང་བ་དང་། འགྲོ་བ་དང་སྐྱེ་གནས་ལ་སོགས་པ་རྣམ་པ་ཐ་དད་དུ་འབྱུང་བ་དང་འགྲོ་བའི་མཆོག་ཏུ་སྲིད་པའི་རྩེ་མོའི་འབྱུང་བའི་བྱེད་…རྒྱུ་ཡིན་པས་རབ་ཏུ་སྐྱེ་བ་སྟེ། བདེན་བཞིའི་རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

རབ་དགོད། 极笑。大自在天之异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

རབ་མཆོག་ས། 胜地。指须弥山周围的台基（རི་རབ་ལྷུན་པོའི་འདྲམ་རྟེགས།）。

རབ་མཆོད་ལྡན། 具供。火神之异名（མེ་ལྷའི་མིང་ཞིག）。

རབ་ཏུ་དགའ་བའི་ས། 极喜地。菩萨十地之初地。住此地中之菩萨，由于现见前所未见之法性，故见自利之最胜菩提已近，他利之广大利生事业将成，心极愉悦，名欢喜地（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་བཅུའི་དང་པོ། ས་འདིར་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱིས་སྔར་མ་མཐོང་བའི་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་དོན་མཐོང་བས་རང་དོན་བྱང་ཆུབ་…མཆོག་ལ་ཉེ་བ་དང་། གཞན་དོན་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་རླབས་པོ་ཆེ་འགྲུབ་པར་མཐོང་ནས་རབ་ཏུ་དགའ་བ་…སྐྱེས་པའི་ཕྱིར་ས་དང་པོ་རབ་ཏུ་དགའ་བ་ཞེས………བྱའོ།）。

རབ་ཏུ་སྟོན་པ། 演说。于如来所说的教法常开示演说，使他人信解。为十法行之一（ཆོས་སྤྱོད་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

རབ་ཏུ་འབར་བའི་དམྱལ་བ། 极热地狱。同རབ་ཏུ་ཚ་བ། 条。

རབ་ཏུ་བྱུང་བ། 1．出家。2．僧人。出家人的通称（གྲྭ་པ་སྤྱིའི་མིང་།）。

རབ་ཏུ་བྱེད་པ་ཆོས་མངོན་པ་ལ་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་…བ། 《入阿毗达磨论》。塞建陀罗阿罗汉著。

རབ་ཏུ་བྱེད་པ་ལག་པའི་ཚད་ཀྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་…པ། 《解卷论》。提婆（འཕགས་པ་ལྷ། 圣天）著，班觉宁波（དཔལ་འབྱོར་སྙིང་པོ།）与贝则（དཔལ་བརྩེགས།）藏译。

རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་རྣམ་པ་བཞི། 四种辨别。即：法性辨别（མཚན་ཉིད་ཀྱིས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ།）、类辨别（རྣམ་པས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ།）、体辨别（ལུས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ།）、相续辨别（རྒྱུན་གྱིས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ།）。

རབ་ཏུ་མི་གནས་པའི་དབུ་མ་པ། 极无所住中观派。即中观应成派（དབུ་མ་ཐལ་འགྱུར་བ།）。

རབ་ཏུ་ཚ་བ། 极热。八热地狱之一（ཚ་དམྱལ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。八热地狱中的极热地狱，以钢镬炭坑煮烧罪人。

རབ་གནས། 开光，善住，安神。迎请神佛进入偶像、经书、宝塔等中的一种宗教仪式（རྟེན་གསུམ་སོགས་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་དུ་མངོན་པར་…དབང་བསྐུར་བའམ་བརྟན་པོར་གནས་བྱེད་ཀྱི་ཆོ་ག）。

རབ་འཕྲང་གསོད། 妙力。一天神名（སྟོབས་བཟང་གི་མིང་།）。

རབ་འཕྲུལ། 乐变化天。六欲天之一（འཕྲུལ་དགའ་

སྟེ། འདོད་ལྷ་རིས་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

རབ་དབེན་ཡིད་བྱེད། 极寂作意。轮流修习止观，熟练以后，能生对治粗分贪烦恼的作意（ཞི་ལྷག་གཉིས་རེས་མོས་སུ་བསྒོམས་པས་གོམས་པ······ལ་བརྟེན་ནས་འདོད་པའི་ཉོན་མོངས་ཆེན་པོའི་གཉེན་པོ་སྐྱེས་པའོ། ）。

རབ་བྱུང་མཁན་པོ། 剃度师，剃度出家堪布，传授出家戒的亲教师（རབ་བྱུང་གི་སྡོམ་པ་འབོག་མཁན་གྱི་མཁན་པོ། ）。

རབ་བྱུང་གི་སྡོམ་ལྡན་ལྔ། 出家五众，具足出家律仪五众。即：比丘、比丘尼、学法女、沙弥和沙弥尼（དགེ་སློང་ཕ་མ་དང་། དགེ་སློབ་མ། དགེ་ཚུལ་ཕ་མ་བཅས་ལྔའོ། ）。

རབ་བྱུང་གི་གཞི། 出家事。《毗奈耶经》十七事中之一类。叙述未受沙弥、比丘戒者受出家律仪戒之事。即从先行仪轨至现行仪轨受戒的次第（འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས། དགེ་ཚུལ་སློང་གི་སྡོམ་པ་མ་ཐོབ་པ་ཐོབ་པར་བྱེད་པའི་གཞི་སྔོན་ཆོག་དང་དངོས་གཞི་སྡོམ་པ་ནོད་པའི་རིམ······པའོ། ）。

རབ་བྱུང་མ། 尼姑，尼僧（སྡོམ་ལྡན་བཙུན་མ། ）。

རབ་འབྱམས་པ། 然江巴，精通经义者。藏传佛教寺院里一格西学位名（དགོན་ཆེན་གྱི་དགེ······བཤེས་མཚོ་གྲས་ཀྱི་གོ་མིང་། ）。

རབ་འབྱོར། 善现。须菩提。释迦佛十大弟子之一（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་འཁོར་སློབ་ཉན་ཐོས་དགྲ་བཅོམ་པ་ཞིག）。以论证“诸法性空”著称，故称“解空第一”。

རབ་སྦྱོར་བ། 善加行。密法从生智地乃至胜解诸尊收入自身，是承事三摩地与善加行（ས་འི་ཆ་སྐྱེད་པ་ནས་ལྷག་མོས་ལུས་ལ་བསྡུ་བའི་བར་ཏེ·······བསྙེན་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་དང་དེ་དག་རབ་ཏུ་སྦྱོར······བའོ། ）。

རབ་གསལ། 1. 明耀佛。一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན། ）。2. 遍入天之异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

རལ་གྲི་རྒྱུན་འཛིན། 常持剑。六面童子（ལྷ་གདོན་བུ་གདོང་དྲུག）之异名。

རལ་གྲི་ཅན། 有剑者。文殊菩萨之异名（འཇམ་པའི་དབྱངས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

རལ་གྲི་ཆེ། 大剑女。密宗坛城四护门主母之一（གསང་སྔགས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྒོ་སྲུང་བའི་ལྷ་མོ···བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

རལ་གྲི་འཛིན་པ། 持剑者。文殊菩萨之异名（འཇམ་པའི་དབྱངས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

རལ་གྲིའི་དངོས་གྲུབ། 宝剑成就。八种共同成就之一。无论何人手持炼成之宝剑即可登天或空行（ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་·······གསེས། བསྒྲུབས་པས་གྲུབ་པའི་རལ་གྲི་ནི་གང་གི་ལག་ཏུ་བཟུང་བས་ནམ་མཁའ་དང་མཁའ་སྤྱོད་ཀྱི·······གནས་སུ་བགྲོད་ནུས་པ། ）。

རལ་གཅིག་མ། 1. 独髻母。旧密“宁提”（心精）所说一护法神名（རྫོགས་སྙིང་ཨེ་ཀ་ཛ····ཏི་སྙིང་ཐིག་གི་བཀའ་སྲུང་ཞིག）。2. 吉祥天女之异名。

རས་ཆུང་སྙན་བརྒྱུད། 日琼耳传。指日琼巴将自己从印度谛普巴（ཏི་ཕུ་པ། ）处所学之法传给他的弟子，称作“日琼耳传”。耳传是口耳相传，不立文字之意。

རས་ཆུང་རྡོ་རྗེ་གྲགས་པ། 日琼多吉扎巴（1083—1161）。简称日琼巴。生于后藏贡塘地方，十一岁起即从噶举派米拉日巴学法，后两次赴印度，从底普巴和玛吉珠杰等学完无身空行母法，复返藏传给米拉日巴。离师云游藏区南北各地时，居住涅、洛若最久，曾广收门

徒传授教法，并讲述道情多种及米拉日巴生平事迹(ལ་སྟོད་གུང་ཐང་དུ་འཁྲུངས། དགུང་ལོ་བཅུ་གཅིག་ནས་རྗེ་བཙུན་མི་ལ་བསྟེན་ནས་ཆོས་ཀྱི་ཀར……ཚོགས། རྒྱ་ཕ་ར་དུ་ལན་གཉིས་བྱོན་ནས་ན་རོ་པ་དང་མེ་ཏྲི་གཉིས་ཀྱི་དངོས་སློབ་ཏི་ཕུ་པ་དང་། མ་ཅིག་གྲུབ་རྒྱལ་སོགས་བླ་མ་མང་པོ་བསྟེན། ལུས་མེད་མཁའ་འགྲོའི་ཆོས་སྐོར་ཡོངས་རྫོགས་གསན་ནས་བོད་…དུ་མི་ལ་ལ་ཕུལ། དེ་ནས་གཙང་གི་རྔ་བྱང་ས་ཕྱོགས་སྐྱི་དང་ལྷག་པར་གཉལ་དང་ལོ་རོ་གཉིས་སུ་བཞུགས་…ནས་སློབ་སྤྱོད་བྱས་ཏེ་ཉམས་མགུར་མང་པོ་དང་མི་ལ་…རས་པའི་རྣམ་ཐར་གསུངས།)。

རས་ཆུང་པ། 日琼巴。名多杰扎巴(རྡོ་རྗེ་གྲགས་པ།)。参见རས་ཆུང་རྡོ་རྗེ་གྲགས་པ། 条。

རས་ཆེན། 1. 日钦。米拉日巴的敬称(མི་ལ་རས་པའི་ཚེ་མིང་།)。2. 雨衣。十三资具之一。出家人夏令防雨所着，尺度长九肘，宽三肘十八指(འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་བཅུ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། དབྱར་ཆར་ཆུ་བསྲུབ་པའི་ཕྱིར་དུ་གྱོན་པར་བྱ་བ། ཚད་སྲིད་དུ་ཁྲུ་དགུ་དང་ཞེང་དུ་ཁྲུ་གསུམ་དང་སོར་བཅོ་བརྒྱད་ཡོད་པའི་དབྱར་གྱི་གོས་རས་ཆེན……ནམ་ཆར་གོས་ཤིག)。

རས་ཆེན་གྱི་སྤང་བ། 寻持雨衣舍堕。三十舍堕之一。在安居一月以前或解制半月以后，寻求及执持雨衣所犯堕罪(སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས། དབྱར་ཁས་ལེན་གྱི་སྔ་རོལ་ཟླ་གཅིག་ཡན་ཆད་དང་། དགག་དབྱེ་གྲོལ་ནས་ཟླ་ཕྱེད་པན་འདས་པར་རས་ཆེན་བཙལ་བ་དང་བཅངས་པའོ།)。

རས་ཆེན་ཚད་ལས་ལྷག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 做过度雨衣堕罪。九十单堕之一。谓夏季做雨衣超长九肘宽三肘零十八指者(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དབྱར་གྱི་རས་ཆེན་སྲིད་དུ་ཁྲུ་དགུ་དང་། ཞེང་དུ་ཁྲུ་གསུམ་དང་སོར་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཚད་ལས་ལྷག་པ་འཆང་བའོ།)。

རས་པ། 布衣行者。仅穿一层棉布单衣的苦行僧(རས་གོས་རྐྱང་པར་བརྟེན་པའི་རྣལ་འབྱོར……པ།)。

རཀྵའི་གྲོང་ཁྱེར། 罗刹城。莲花生(སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང་གནས།)的神秘住地。

རཀྵསཿ། (梵)罗刹娑。罗刹，恶鬼之总名(སྲིན་པོ་སྟེ། གདུག་འདྲེ་སྤྱིའི་མིང་།)。

རི་སྐྱེས་དགའ་བྱེད། 山生欢喜，六面童子之异名(གདོང་དྲུག་གི་མིང་གཞན་ཞིག)。

རི་ཁྲོད་འཛིན་པ། 住茅篷僧人。住山洞而不住寺院者。

རི་ཁྲོད་ལོ་མ་གྱོན་མ། 山居叶衣佛母。能救治一切病苦的一位天母(ནད་ཐམས་ནད་ཞི་བར……བྱེད་པའི་ལྷ་མོ་ཞིག)。

རི་དགུ། 九山。佛经《对法藏》所说九山。即：须弥山(རི་རབ་ལྷུན་པོ།)、七金山(གསེར་གྱི་རི་བདུན།)和铁围山(ཁོར་ཡུག་གི་ལྕགས་རི།)。

རི་རྒྱལ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 须弥山喻发心。大乘二十二种发心之一。五地菩萨所居禅定波罗蜜多发心，禅定不受缘相散乱摇撼，故如须弥山(སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། ས་ལྔ་པ་བའི་རྒྱུད་བསམ་གཏན་གྱི་ཕར་ཕྱིན་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི་མཚན་མར་དམིགས་པའི་རྣམ……པར་གཡེང་བས་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལས་མི་བསྐྱོད་པས་ན…རིའི་རྒྱལ་པོ་ལྟ་བུའོ།)。

རི་ཆེན་གྲགས་པ་ཅན་བཞི། 佛教四大名山。即：普陀山、峨眉山、九华山和五台山(ཕུ་ཐོ་ཧྲི་པོ་ཏ་ལ་དང་། ཨེ་མེའི་ཧྲི་གླང་ཆེན་འགྱིང་རི། ཀིའུ་ཧྭ་ཧྲན། ཝུ་ཐའི་ཧྲི་རི་བོ་རྩེ་ལྔ་བཅས་བཞིའོ།)。

རི་ཆོས། 山居法。系藏传佛教噶举派的教法。山居法者，即所谓“甚深道”的“四严”和

以口授作为庄严的“三类”(ཟབ་ཆོས་རྒྱན་བཞི་སྐོར་གསུམ་ཞལ་གདམས་ཀྱིས་བརྒྱན་པ་ཞེས་བཤད་……པ།)。“四严”，指山居法普生功德(རི་ཆོས་ཡོན་ཏན་ཀུན་འབྱུང་།)、秘密灌顶大舟(གསང་བ་དབང་གི་གྲུ་བོ་ཆེ།)、金刚身的隐秘说(རྡོ་རྗེ་ལུས་ཀྱི་སྦས་བཤད།)和中阴引导等四法(བར་……དོའི་ཁྲིད་དང་བཞི།)。

རི་ཆོས་སྐོར་གསུམ། 《三种山居法》。甲哇央衮巴(རྒྱལ་བ་ཡང་དགོན་པ། 甲哇·果仓巴的著名弟子)著。

རི་ཆོས་ཡོན་ཏན་ཀུན་འབྱུང་། 山居法普生功德。指此所诠的正行。即《俱生和合》和《六法》所依靠的法。内中是讲修行地方所具性相，二次第的前行和三种律仪之建立(བརྗོད་བྱའི་དངོས་གཞི་སྐྱེས་སྦྱོར་དང་ཆོས་དྲུག་གི་རྒྱབ་ཆོས་……ཡིན་ཞིང་། གང་དུ་བསྒོམ་པའི་གནས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དང་རིམ་གཉིས་ཀྱི་སྔོན་འགྲོ་སྡོམ་པ་གསུམ་གྱི་རྣམ་……གཞག་རྣམས།)。为山居法甚深道《四严》(ཟབ་ཆོས་རྒྱན་བཞི།)之一。

རི་དགས་ཆོས་འཁོར། 祥麟法轮。寺庙宫殿屋脊上和牌坊上的装饰品，左右分别有牝牡祥麟，中为法轮。

རི་དྲུག 六山。时轮经所说须弥山周围的六山。即：青光山(འོད་སྔོན།)、曼陀罗山(མན་དཱ་ར།)、尼喀陀山(ནི་ཁ་ཏ།)、珠光山(ནོར་བུའི་འོད།)、卓那山(དྲོ་ཎ།)和雪山(བསིལ་རི།)。

རི་པ། 山人，隐士。山中修行者(རི་ཁྲོད་དུ་ཆོས་བྱེད་མཁན།)。

རི་བོ་དགའ་ལྡན་པ། 噶丹山派。藏传佛教格鲁派祖庙噶丹寺，位于拉萨东郊的卓日阿切山中，故号称噶丹山派(དགེ་ལུགས་པའི་དགོན་པ་……དང་པོ་དགའ་ལྡན་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་གླིང་དེ་འབྲོག་……རི་བོ་ཆེར་བཏབ་ཡོད་པས་མིང་དེ་ལྟར་གྲགས།)。

རི་བོ་ཆེའི་དགོན་པ། 类乌齐寺。为康区(今四川省境)一大寺庙。系桑吉温波(སངས་རྒྱས་……དབོན་པོ།)二十六岁时所建。

རི་བོ་ཆེན་པོ་བརྒྱད། 八大山。三十三天无量宫四周之八座大山。即：东方五峰山(ཤར་དུ་རྩེ་ལྔའི་རི་བོ།)、南方暴戾山(ལྷོར་དྲག་ཤུལ་ཅན་གྱི་རི་བོ།)、西方霹雳山(ནུབ་ཏུ་གནམ་ལྕགས་ཀྱི་རི་བོ།)、北方威光山(བྱང་དུ་དཔལ་འབར་གྱི་རི་བོ།)、东南护螺山(ཤར་ལྷོར་དུང་སྐྱོང་གི་རི་བོ།)、西南吉祥山(ལྷོ་ནུབ་ན་དཔལ་གྱི་རི་བོ།)、西北具乐山(ནུབ་བྱང་ན་བདེ་ལྡན་གྱི་རི་བོ།)、东北施乐山(བྱང་ཤར་དུ་བདེ་སྦྱིན་གྱི་རི་བོ།)。

རི་བོ་མཆོག་རབ། 须弥山(རི་རབ་ལྷུན་པོ།)。

རི་བོ་དྭངས་བསིལ། 清凉山。五台山之异名(རི་བོ་རྩེ་ལྔའི་མིང་གཞན་ཞིག)。

རི་བོ་བྱ་རྐང་། 鸡足山，佛教圣地名。一说在云南省(ཞིང་ཆེན་ཡུན་ནན།)，一说在印度(རྒྱ་གར།)的南方，传为释迦牟尼弟子大迦叶入寂处。

རི་ཐག་པ། 隐士，山居者。避居边远山林的人(མཐའ་འཁོབ་རི་ཐག་ཏུ་གནས་པའི་གྲོང་མི།)。

རི་མི་འབབ་པ། 不下山修法者，坐静。指僧人终日足不出户，独坐山中修行的宗教活动(རི་ཁྲོད་དུ་བསྡད་ནས་གྲོང་དུ་མི་འབབ་པའི་མཚམས་བཅད་དམ་པོ།)。

རི་མོའི་མཚན་ཉིད། 《画法论》。印度学者埃哲布(ཨེ་ཊྲིའི་བུ།)著，约成书于公元四至五世纪。由达玛达热(དྷརྨཱདྷར།)和扎巴坚参(གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན།)藏译。书中讲述塑绘人物造像理论与技法，侧重论述佛像、诸王神及金刚力士等形象的塑造技法。同时对世俗人物

形象的塑绘方法也有说明。对西藏历代绘塑佛像有极深影响。书中以青稞为尺度，明显是藏人对此有所加工发展。

རི་ཚེར། 山刺。帝释天金刚杵之异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་རྡོ་རྗེའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

རི་ཡི་རྒྱལ་པོ། 山王。须弥山之异名（རི་རབ་ལྷུན་པོའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

རི་ཡི་སྲས་མོ། 山女。邬摩天女之异名（ཧྭ་མོ་ཨུ་མཿ）。

རི་རབ་བང་རིམ་བཞི། 须弥山四层。即：璁玉金刚层（གཡུའི་རྡོ་རྗེ་ཅན།）、水晶质堆莲晶光层（ཆུ་ཤེལ་ལས་གྲུབ་པའི་པདྨ་སྤུངས་པ་ཤེལ་འོད……ཅན།）、金质轮积层（གསེར་ལས་གྲུབ་པའི་འཁོར་ལོ་རྣམ་བརྩེགས།）、珊瑚质宝光层（བྱི་རུ་ལས་གྲུབ་པ་རིན་པོ་ཆེ་འབར་བ།）。

རི་རབ་ལྷུན་པོ། 妙高山，须弥山，苏迷卢山（སུམེ་རུཿ རི་རྒྱལ་ལྷུན་པོ།）。印度神话中的名山，佛书说此山高八万四千由旬，山顶上为帝释天，四面山腰为四天王天，周围有七香海、七金山。第七金山外有铁围山所围绕的咸海，咸海四周有四大部洲。

རི་ལས་སྐྱེས། 山中生。邬摩天女（ཧྭ་མོ་ཨུ་མཿ）之异名。

རིག་གྲོལ་གྱི་ཡོན་ཏན་བརྒྱད། 明解脱八德。即：如实明德（ཇི་ལྟ་བ་རིག་པའི་ཡོན་ཏན།）、一切明德（ཇི་སྙེད་པ་རིག་པའི་ཡོན་ཏན།）、内明德（ནང་རིག་པའི་ཡོན་ཏན།）、明德（རིག་པའི་ཡོན་ཏན།）、从贪欲中解脱德（ཆགས་སྒྲིབ་ལས་གྲོལ་བའི་ཡོན་ཏན།）、从阻障中解脱德（ཐོགས་སྒྲིབ་ལས་གྲོལ་བའི་ཡོན་ཏན།）、从下劣障中解脱德（དམན་སྒྲིབ་ལས་གྲོལ་བའི་ཡོན་ཏན།）、解脱德（གྲོལ་བའི་ཡོན་ཏན།）。

རིག་ལྔ། 五明。参见རིག་པའི་གནས་ལྔ། 条。

རིག་སྔགས། 1.明咒。密宗中以修习本尊事业部分和心金刚智慧部分为主的真言（ལྷའི་འཕྲིན་ལས་དང་ཐུགས་རྡོ་རྗེ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཆ་གཙོ་བོར་སྒྲུབ……པའི་སྔགས།）。2.恶咒（ངག་སྔགས།），能损害他人的一种咒语。三咒之一。

རིག་སྔགས་འཛིན་པ། 修习密宗，密宗行者。旧译持明，持明咒者（སྔགས་ཀྱི་ལམ་བདག་ཏུ་འཆང་བ།）。

རིག་གཏེར། 《明藏论》。为萨班·贡噶坚参（ས་པཎ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན།）二十七岁时所著。

རིག་སྟོང་དབྱེར་མེད། 明空无别，了空无别（སེམས་དང་སྟོང་ཉིད་གཅིག་ཏུ་འདྲེས་པ།）。宁玛派大圆满见的本性清净，指法身。

རིག་གནས་ཆུང་བ་ལྔ། 小五明处。即：历算（སྐར་རྩིས།）、诗学（སྙན་ངག）、词藻（མངོན་བརྗོད།）、声韵学（སྡེབ་སྦྱོར།）、戏剧（ཟློས་གར།）。

རིག་གནས་ཆེ་བ་ལྔ། 大五明，大五科，五大明处。即：工巧明（བཟོ་རིག་པ།）、医方明（གསོ་བ་རིག་པ།）、声明（སྒྲ་རིག་པ།）、因明（གཏན་ཚིགས་རིག་པ།）、内明（ནང་དོན་རིག་པ།）。

རིག་པ་ཅན་པ། 正理派，亦名足目派，吠陀师。古印度吠陀教徒或足目教徒（ཐར་རྒྱ་གར་གྱི་ཕྱི་རོལ་པ་དྲང་སྲོང་རྐང་མིག་གི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ།）。

རིག་པ་དང་ཞབས་སུ་ལྡན་པ། 明行足，明行圆满。称赞佛功德的十名号之一。明谓正等觉，行足谓戒定慧三学。佛依三学得证菩提，故号明行足（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆེ་བའི་ཡོན་ཏན་ཞིག་སྟེ། རིག་པ་ནི་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་དང་། ཞབས་སུ་ལྡན་པ་ནི་བསླབ་པ་གསུམ་དང་ལྡན་པའི…… དོན་གྱིས་བསླབ་པ་གསུམ་གྱི་ཞབས་ལ་བརྟེན་ནས་བྱང་

ཆུབ་བརྙེས་པའོ།)。

རིག་པ་དབྱིངས་ཀྱི་སྒྲོན་མ། 心法界灯明。旧密大圆满修习法四灯明之一。本智法界现为外形之处（སྒྲོན་མ་བཞི་འི་ནང་གསེས། ནང་དབྱིངས་ཕྱི་རུ་གསལ་བའི་གདངས་འཆར་གཞིའོ།)。

རིག་པ་ཚད་ཕེབས་ཀྱི་སྣང་བ། 明智如量相。旧密大圆满所说四相之一。大光明点已成身形，智慧如量，超越证悟三身道相（སྣང་བ་བཞི་འི་ནང་གསེས། འོད་ཀྱི་ཐིག་ལེ་སྐུ་རུ་སྨིན་པ་རིག་པ་ཚད་དུ་ཕེབས་པས་སྐུ་གསུམ་རྟོགས་པའི་ལམ་སྣང་…་འདས་པའོ།)。

རིག་པ་འཛིན་པ། 持明。修持密乘、证得成就者。明谓密乘本尊大乐智慧，深入修持此智慧者，称为持明（ལྷ་སྔགས་བདེ་བ་ཆེན་པོ་འི་ཡེ……ཤེས་ནི་རིག་པ་ཡིན་ལ། དེ་ཉིད་ཐབས་ཟབ་མོས་འཛིན་པས་རིག་པ་འཛིན་པ།)。

རིག་པ་འཛིན་པ་པདྨ་ཀ་ར། 持明莲花生。阿阇黎莲花生的别名（སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

རིག་པ་འཛིན་པ་གསུམ། 三种持明。即：药物持明（རྫས་ཀྱི་རིག་འཛིན།)、受用持明（ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་རིག་འཛིན།)、身持明（ལུས་ཀྱི་རིག་འཛིན།)。药物持明者，如以眼药等物而得悉地（རྫས་ཀྱི་རིག་འཛིན་ནི་མིག་སྨན་དང་རྫས་ཀྱིས……ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ་ཐོབ་པ་ལྟ་བུ།)；受用持明者，自现如转轮王之受用（ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་རིག་འཛིན་ནི་རང་སྣང་དུ་འཁོར་བསྒྱུར་གྱི་ལོངས་སྤྱོད་ཐོབ་པ་ལྟ་བུ།)；身持明者，不舍此身，即得与欲天相等之幻身（ལུས་ཀྱི་རིག་འཛིན་ནི་མི་ལུས་མི……སྤངས་པར་འདོད་པའི་ལྷ་དང་སྐལ་པ་མཉམ་པའི……འཇའ་ལུས་ཐོབ་པ་ལྟ་བུ།)。

རིག་པ་འཛིན་པའི་ཐེག་པ། 持明乘。依于诵持咒语仪轨，能于今生证得无明果位，故称密乘为持明乘（སྔགས་སྒྲུབ་པའི་ཆོ་ག་ཚེ་འདི་ཉིད……ལ་རིག་འཛིན་གྱི་འབྲས་བུ་ཐོབ་པར་བྱེད་པས་སྔགས……ཀྱི་ཐེག་པ་ལ་རིག་པ་འཛིན་པའི་ཐེག་པ་ཞེས་བྱའོ།)。

རིག་པ་འཛིན་པའི་སྡེ་སྣོད། 持明藏。三毒并治、三藏兼收之经藏，即密乘藏，别名第四藏（དུག་གསུམ་ཆ་མཉམ་དུ་འདུལ་བའི་གཉེན་པོ་སྡེ……སྣོད་གསུམ་ཆ་མཉམ་དུ་འདུས་པའམ་སྟོན་པའི་སྡེ་སྣོད་དེ། སྡེ་སྣོད་བཞི་པའམ་གསང་བ་སྔགས་ཀྱི་སྡེ་སྣོད་དོ།)。

རིག་པ་གསུམ། 三明。指佛和阿罗汉所拥有的三种神通，是以智慧力量破除愚暗，故名"三明"。即：宿住明（སྔོན་གྱི་གནས་རིག་པ།)，知自身他身宿世之生死相（སྔོན་གྱི་མཐའ་རིག་པ།)；死生明（འཆི་འཕོ་དང་སྐྱེ་བ་རིག་པ།)，知自身他身未来之生死相（ཕྱི་མའི་མཐའ་རིག་པ།)；漏尽明，知现在之苦相，断一切烦恼之智（ཟག་པ་ཟད་པ་རིག་པ།)。

རིག་པའང་མ་ཡིན་མ་རིག་པའང་མ་ཡིན་པའི་རེག་པ། 非明非无明触。有漏善及有覆无记善相应触（དགེ་བ་ཟག་བཅས་དང་མ་བསྒྲིབས་ལུང་མ་…བསྟན་དང་མཚུངས་པར་ལྡན་པའི་རེག་པའོ།)。

རིག་པའི་རྒྱན། 《明智庄严论》。古印度佛教声闻部比丘商羯罗著此书以破大乘（ཉན……ཐོས་སྡེ་པ་དགེ་སློང་བདེ་བྱེད་ཟེར་བས་བརྩམས་པའི……ཐེག་ཆེན་སུན་འབྱིན་པའི་གཞུང་འབུམ་ཕྲག་བརྒྱ……གཉིས་པ་ཞིག)。当时龙树阿阇黎曾三斥其说。

རིག་པའི་རྒྱལ་པོ། 明王。密乘所说的金刚忿怒明王（ཁྲོ་རྒྱལ་ཞིག)。

རིག་པའི་གནས་ལྔ། 五明。又名五明处。"明"是梵文的意译，意为学问，印度佛教教授学

徒的五种学问。即：声明（སྒྲ་རིག་པ།），语言文学；工巧明（བཟོ་རིག་པ།），一切工艺技术历算等；医方明（གསོ་རིག་པ།），医术；因明（ཚད་མ་རིག་པ།），考定正邪，诠释真伪之理法，所谓论理学；内明（ནང་རིག་པ།），明自家之宗旨，即佛学。

རིག་པའི་གནས་བཅུ། 十明处。合大小五明为十明（ཆེ་ཆུང་གཉིས་བསྡོམས་པའི་བཅུ་པོ།）。

རིག་པའི་དབང་། 明灌顶。无明五性圆满转依成为明觉自性、觉醒五佛五智本体的灌顶（མ་རིག་པའི་རང་བཞིན་ལྔ་ཡོངས་སུ་གྱུར་པའི་ངོ་བོ་རིག་པའི་ཆོས་ཉིད་སངས་རྒྱས་ལྔ་དང་ཡེ་ཤེས་ལྔའི་བདག་ཉིད་དུ་སད་པར་བྱེད་པའི་དབང་།）。

རིག་པའི་དབང་བསྐུར། 明行灌顶，明戒灌顶-无上密乘四灌顶的最后圆满仪式（བླ་མེད་རྒྱུད་ཀྱི་མཐའ་རྟེན་དབང་བསྐུར་རམ། རིག་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཀྱི་དབང་བསྐུར།）。

རིག་པའི་དབང་ལྔ། 五种明灌顶。行部密乘入门五灌顶（སྤྱོད་རྒྱུད་ཀྱི་འཇུག་སྒོའི་དབང་ལྔ།）。即：灭瞋恨火瓶水灌顶（ཞེ་སྡང་མེ་གསོད་ཆུ་ཡི་དབང་།）、平我慢山冠冕灌顶（ང་རྒྱལ་རི་བཉིལ་དབུ་རྒྱན་དབང་།）、消贪欲毒金刚杵灌顶（འདོད་ཆགས་དུག་འཇོམས་རྡོ་རྗེའི་དབང་།）、解嫉妒链金刚铃灌顶（ཕྲག་དོག་ལྕགས་སྒྲོལ་དྲིལ་བུའི་དབང་།）和除愚痴暗名称灌顶（གཏི་མུག་མུན་སེལ་མིང་གི་དབང་།）。

རིག་པའི་རྩལ་དབང་བཞི། 明力四灌顶。旧派密乘大圆满最极瑜伽四入门（རྫོགས་ཆེན་ཨ་ཏི་ཡོ་གའི་འཇུག་སྒོ་བཞི།）。即：有戏论宝瓶灌顶（སྤྲོས་བཅས་བུམ་པའི་དབང་།）、无戏论秘密灌顶（སྤྲོས་མེད་གསང་བའི་དབང་།）、极无戏论智慧灌顶（ཤིན་ཏུ་སྤྲོས་མེད་ཤེས་རབ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དབང་།）和最极无戏论词句灌顶（རབ་ཏུ་སྤྲོས་མེད་ཚིག་གི་དབང་།）。

རིག་བྱེད། 1.吠陀，韦陀，梵语作<བེ་དཿ>，汉译"明论"。是婆罗门教和印度教最古老的经典。约公元前二千至一千年成书。相传古代仙人受神的启示而诵出，后由广博整理成书。2.大梵天（ཚངས་པ།）之异名。

རིག་བྱེད་སྒྲོག 诵吠陀。仙人之异名（དྲང་སྲོང་གི་མིང་གཞན་ཞིག）。

རིག་བྱེད་སྐྱེས། 吠陀生。火神之异名（མེ་ལྷའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག）。

རིག་བྱེད་མཁན། 吠陀师，韦陀论师。古印度奉祀梵天、受持韦陀四典的宗教徒（རྒྱ་གར་དུ་ཚངས་པར་མཆོད་ཅིང་རིག་བྱེད་ཀྱི་གཞུང་རྣམས་སྟོན་པ་འཆད་པའི་སློབ་དཔོན།）。

རིག་བྱེད་སྙིང་པོ། 吠陀藏。大梵天之异名（ཚངས་པའི་མཚན་ཞིག）。

རིག་བྱེད་མཐའ་པ། 吠陀派。古印度梵天派内三派之一派（སུ་རིགས་ཚངས་པ་པའི་ནང་གསེས་གྲུབ་མཐའ་ཞིག）。

རིག་བྱེད་མཐར་སྨྲ་བ། 说吠陀边派。古印度外道一教派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་།）。

རིག་བྱེད་འདོན་པ། 读吠陀。大自在天之异名（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

རིག་བྱེད་འདོན་མ། 读吠陀女。邬摩天女之异名（ལྷ་མོ་ཨུ་མའི་མཚན་ཞིག）。

རིག་བྱེད་པ། 吠陀派。古印度外道一教派名。此派承许现、比、圣教及譬喻等四量真因、似因等正量观察规律（མངོན་རྗེས་ལུང་གི་ཚད་མ་དཔེ་ཉེར་འཇལ་གྱི་ཚད་མ་བཅས་བཞིར་འདོད་པའི་

ཐོག་རྟགས་ཡང་དག་དང་ལྟར་སྣང་སྐོར་གྱི་རྩོལ་སྒྲ……མཁན་ཞིག)。

རིག་བྱེད་བཞི། 四经。旧译“四明”、“四明论”，梵音译作四“韦陀”、“吠陀”。分“耶柔吠陀”，即祭祀明论（མཆོད་སྦྱིན། ）；“阿达婆吠陀”，即护世明论（སྲིད་སྲུང་། ）；“利俱吠陀”，即诠释明论（ངེས་བརྗོད། ）；“娑摩吠陀”，即称颂明论（སྙན་ཚིག）。为古印度婆罗门所传四种经典。汉译又作祠祀明论，禳灾明论，赞诵明论，歌诵明论。

རིག་བྱེད་ལམ་པ། 吠陀师，奉行吠陀典籍者（རིག་བྱེད་ཀྱི་གཞུང་འཛིན་མཁན། ）。

རིག་བྱེད་གསང་བ་པ། 秘密吠陀派。古印度外道一教派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག……གི་མིང་། ）。

རིག་བྱེད་གསུམ། 三经。即：祭祀明论（མཆོད་སྦྱིན། ）、诠释明论（ངེས་བརྗོད། ）和称颂明论（སྙན་ཚིག）。参见རིག་བྱེད་བཞི། 条。

རིག་བྱེད་ལྷ་མོ། 作明佛母。一女神名（ལྷ་མོ་ཞིག་གི་མཚན）。

རིག་མ་མཆོད་པ། 供养明妃。指对修法僧供女人。宁玛派教法到后来的吉仲活佛罗桑成列（རྗེ་དྲུང་སྤྲུལ་སྐུ་བློ་བཟང་འཕྲིན་ལས། 清史作“济咙”活佛，“济咙”为从贵族家中出生转世的活佛），彼从德达林巴（གཏེར་བདག་གླིང་པ། ）所取出秘密伏藏中的智慧法要类，取其精要，溶合新旧两派，杜撰了很多论典。依此法门，使供甘露（指给僧人供酒）、供养明妃之法，普遍流行。

རིག་མའི་བརྟུལ་ཞུགས། 明妃禁行。密法中三禁行之一，授明妃禁行者，谓第四灌顶后，将明妃手置弟子手，以自左手执彼二手，以右手执金刚杵置弟子顶，教云：“诸佛为此证，我将伊授汝。”谓以诸佛作证。“非他法成佛，此能净三趣，是故汝与伊，终不应舍离。此是一切佛。无上明禁行，若愚者违越，不得上悉地。”授与明妃禁行（དབང་བཞི་པའི་རྗེས་དེ་ནས་ཤེས་རབ་མ་དེའི་ལག……སློབ་མའི་ལག་པར་བཞག་ལ་དེ་གཉིས་རང་གི་ལག……གཡོན་པས་བཟུངས་ཏེ། རྡོ་རྗེ་དང་བཅས་པའི་ལག་པ་གཡས་པས་སློབ་མའི་མགོར་བཞག་ནས། འདིར་ནི་ཁྱོད་རྣམས་དཔང་པོ་ཡིན། བདག་གིས་འདི་ལ་འདི་གཏད་དོ། ཞེས་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་དཔང་དུ་བཙུགས་ཏེ། ཐབས་གཞན་གྱིས་ནི་སངས་རྒྱས་མིན། འགྲོ་གསུམ་འདི་ཡང་དག་ཡིན། དེ་ཕྱིར་འདི་དང་བྲལ་བ་ནི། ཁྱོད་ཀྱིས་ནམ་ཡང་མ་བྱེད་ཅིག འདི་དེ་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི། རིག་མའི་བརྟུལ་ཞུགས་བླ་ན་མེད། སྔོངས་པ་གང་གིས་འདའ་བྱེད་པ། དེ་ལ་མཆོག་གི་དངོས་གྲུབ་མེད། ཅེས་བརྗོད་ནས་རིག་མའི་བརྟུལ་ཞུགས་སྦྱིན་པར་བྱའོ། ）。

རིག་འཛིན། 持明。真言之异名，又受持真言，亦称持明。参见རིག་པ་འཛིན་པ། 条。

རིག་འཛིན་གྱི་གནས། 持明地。密教往生的圣地，如显教的极乐世界。

རིག་འཛིན་གྱི་ས། 持明地。修密法的成果境地。

རིག་འཛིན་གྱི་ས་བཞི། 持明四地。即：瑜伽师地（རྣལ་འབྱོར་པའི་ས། ）、大瑜伽地（རྣལ་འབྱོར་ཆེན་པོའི་ས། ）、开创瑜伽地（འབྱེད་པའི་རྣལ་འབྱོར་གྱི་ས། ）和了悟瑜伽地（རྟོགས་པའི་རྣལ……འབྱོར་གྱི་ས། ）。

རིག་འཛིན་སྒྲུབ་པ་པོ། 持明修持师。修持明咒的咒师（རིག་པ་འཛིན་པའི་དངོས་གྲུབ་སྒྲུབ…………མཁན། ）。

རིག་འཛིན་སྡོམ་པ། 持明律仪。心境无二，极无变异之大乐智为明，重复现此原始本有之

明为持， 依本尊相或依智慧而行加持名为律仪（རིག་འཛིན་སྔགས་ཀྱི་སྡོམ་པ་ཞེས་པ་སྟེ། གཟུང་འཛིན་གཉིས་མེད་མཆོག་ཏུ་མི་འགྱུར་བའི་བདེ་བ……ཆེན་པོའི་ཡེ་ཤེས་རིག་པ་ཡིན་ལ། དེ་ཉིད་གཞི་གདོད་མ་ནས་གྲུབ་པ་སྐྱར་གསལ་གདབ་པའི་ཚུལ་གྱིས……འཛིན་པ་དང་། དེའི་ཐབས་ལྷའི་རྣམ་པའམ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་ལ་སྡོམ་པར་བཞག་པའོ། ）。

རིག་འཛིན་བརྡ་བརྒྱུད། 持明志传。旧密不共的特殊诀窍，但以记号标志指点介绍的上师传承（གསང་སྔགས་རྙིང་མ་པའི་ཐུན་མོང་མིན་པའི་མན་ངག་རྣམས་བརྡ་ཐབས་ཀྱིས་ངོ་སྤྲོད་པའི་བླ……བརྒྱུད། ）。

རིག་འཛིན་རྣམ་པ་བཞི། 旧密所说从有学道至无学道中间，诸地所证四种持明。即：异熟持明、寿命自在持明、大印持明和任运持明（རྙིང་མའི་ཆོས་སྐད་དུ། སློབ་ལམ་ནས་མི་སློབ་པའི་བར་གྱི་སའི་རིག་འཛིན་བརྙེས་པ་སྟེ། རྣམ་སྨིན་རིག་འཛིན་དང་། ཚེ་དབང་རིག་འཛིན། ཕྱག་ཆེན་རིག་འཛིན། ལྷུན་གྲུབ་རིག་འཛིན་བཅས་བཞིའོ། ）。

རིག་འཛིན་བཞི། 四持明。即：物持明（རྫས་ཀྱི་རིག་འཛིན། ）、身持明（ལུས་ཀྱི་རིག་འཛིན། ）、受用持明（ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་རིག་འཛིན། ）、寿持明（ཚེའི་རིག་འཛིན། ）。或译作炼丹果、人身脱凡果、受用果、延寿果。

རིག་འཛིན་གསུམ། 三持明。参见རིག་པ་འཛིན་པ་གསུམ། 条。

རིགས་ཀུན་ཁྱབ་བདག 一切部主。金刚持之异名（རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་མིང་གཞན་ཞིག）。

རིགས་ཀྱི་བདག་པོ། 部主。密乘各部的主尊（གསང་སྔགས་རྒྱུད་སྡེ་སོ་སོའི་ལྷ་གཙོ་བོ། ）。

རིགས་ཀྱི་ས། 姓地，种姓地。于自种姓无有错乱证得的果位，即声闻乘加行道。为小乘八地之一（ཉན་ཐོས་ཀྱི་སྦྱོར་ལམ་སྟེ། རང་གི་རིགས་ལ་མི་འཁྲུལ་བ་དེ་ནས་ཐོབ་པའི་ལམ། དམན་པ་ས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

རིགས་སྒོ། 《理门》。《正理门论》、《因明入正理论》一书的简称（ཚད་མ་རིགས་པར་འཇུག…པའི་སྒོ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བ། ）。陈那（ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། ）著，克什米尔学者贝松哇（དཔལ་བསྲུང་བ། ）同西藏释迦比丘扎巴坚参（ཤཱཀྱའི་དགེ་སློང་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན། ）藏译。

རིགས་རྒྱན། 《正理庄严论》。第一世达赖喇嘛根敦珠巴（དགེ་འདུན་གྲུབ་པ། ）著。

རིགས་བརྒྱ། 百种姓。按瑜伽部说，五种姓佛，每种复分五种，此二十五种复分三身和智慧身，共一百种姓（ཡོ་ག་ལྟར་ན་རིགས་ལྔ་རེ་རེར་ལྔ་ལྔ་ཉེར་ལྔ་དང་དེ་རེ་རེར་སྐུ་གསུམ་ཡེ་ཤེས་བཞིའི……གྲངས་ཀྱིས་བསྒྱུར་བའོ། ）。

རིགས་བརྒྱའི་བདག 百部主。金刚持之异名（རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་མཚན་ཞིག）。

རིགས་ལྔ། 1．五种姓，五种补特伽罗。即：声闻乘种姓（ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པའི་རིགས། ）、独觉乘种姓（རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐེག་པའི་རིགས། ）、如来种姓（དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས། ）、不定种姓（མ་ངེས་པའི་རིགས། ）、无种姓（རིགས་མེད་པ། ）。2．根本续所说五种姓。即：如来种姓、金刚种姓、大宝种姓、莲花种姓、羯磨种姓（རྩ་བའི་རྒྱུད་ལས་བཤད་པའི་རིགས་ལྔ་སྟེ། དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས་དང་། རྡོ་རྗེའི་རིགས། རིན་པོ་ཆེའི་རིགས། པདྨའི་རིགས། ལས་ཀྱི་རིགས་རྣམས་སོ། ）。3．五部佛。即：不动佛、宝生佛、无量光佛、不空成就佛、毗卢佛（མི་བསྐྱོད་པ་དང་། རིན་འབྱུང་། འོད་དཔག་མེད།

དོན་གྲུབ། རྣམ་སྣང་སྤྱི་ལྡོག།）。

རིགས་ལྔ་ཅོད་པན། 五佛冠。佛像头上表示五种姓佛形如帽子的装饰品。前方竖列五瓣，中有顶髻，两耳旁有飘带（ལྔའི་དབུ་རྒྱན་ཅོད་པན་དང་། གཙུག་ཏོར། དར་འཕན་བཅས།）。

རིགས་ལྔ་སྟུག་པོ་བཀོད་པ། 五姓密严。依密乘瑜伽部如法念诵修习，经历人生三世，四种姓中，增益成所作业种姓，成五种姓，即于色究竟天密严刹土证觉成佛（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་དུ་བསྒོམ་བཟླས་ཚུལ་བཞིན་ཉམས་སུ་བླངས་པས་མི་ཚེ···གསུམ་ན་རིགས་བཞིའི་སྟེང་དུ་དོན་གྲུབ་ཕྲིན་ལས་ཀྱི···རིགས་བསྣན་པས་རིགས་ལྔ་སྟུག་པོ་བཀོད་པ་སྟེ་འོག···མིན་ཆེན་པོར་འཚང་རྒྱ་བར་འདོད་དོ།）。

རིགས་ལྔའི་ཕྱག་རྒྱ་ལྔ། 五佛手印。即：胜菩提手印（བྱང་ཆུབ་མཆོག་གི་ཕྱག་རྒྱ།）、登地手印（ས་གནོན་གྱི་ཕྱག་རྒྱ།）、妙施手印（མཆོག་སྦྱིན་གྱི་ཕྱག་རྒྱ།）、等行手印（མཉམ་བཞག་གི་ཕྱག་རྒྱ།）和佑护手印（སྐྱབས་སྦྱིན་གྱི་ཕྱག་རྒྱ།）。

རིགས་ལྔའི་དབུ་རྒྱན། 五佛冠。表示五种姓如来的佛冠（དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རིགས་ལྔ་མཚོན······པའི་དབུ་རྒྱན།）。

རིགས་ལྔའི་ཞིང་ཁམས། 五佛净土。即：中央密严净土（དབུས་ན་སྟུག་པོ་བཀོད་པ།）、东方现喜净土（ཤར་དུ་མངོན་དགའ།）、南方宝装严净土（ལྷོར་རིན་པོ་ཆེས་བརྒྱན་པ།）、西方极乐净土（ནུབ་ཏུ་བདེ་བ་ཅན།）和北方成业净土（བྱང་དུ་ལས་རབ་གྲུབ་པ།）。

རིགས་ཅན། 贵种。七轮流作用神之一（འཕོ་བའི་བྱེད་པ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

རིགས་ཅན་བཞི། 四种姓。即：声闻种姓（ཉན་ཐོས་ཀྱི་རིགས་ཅན།）、独觉种姓（རང་རྒྱལ་གྱི་རིགས་ཅན།）、大乘种姓（ཐེག་ཆེན་གྱི་རིགས་ཅན།）、不定种姓（མ་ངེས་པའི་རིགས་ཅན།）。

རིགས་ཅན་གསུམ། 三种姓。三种不同根器：声闻种姓（ཉན་ཐོས་ཀྱི་རིགས་ཅན།）、独觉种姓（རང་རྒྱལ་གྱི་རིགས་ཅན།）、大乘种姓（ཐེག་ཆེན་གྱི་རིགས་ཅན།）。

རིགས་གཉིས། 二部。密乘谓得莲花部灌顶即成二部（པདྨའི་རིགས་ཀྱི་དབང་ཐོབ་ན་རིགས་གཉིས···སོ།）。

རིགས་ཐིགས། 《正理滴论》。印度佛学家法称著。为因明七论之一（རིགས་པའི་ཐིགས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ་ཞེས་པ་དཔལ་ལྡན་ཆོས་གྲགས་ཀྱིས་མཛད་པའི་ཚད་མ་སྡེ་བདུན་གྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

རིགས་ཐིགས་འགྲེལ་པ། 《正理滴论注》。《善说藏正理滴论注》之略称。贾曹·达玛仁钦著（ཚད་མ་རིགས་ཐིགས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་ལེགས་བཤད་སྙིང་པོའི་གཉེར་ཞེས་བྱ་བའི་བསྡུས་མིང་། རྒྱལ་ཚབ་དར་མ་རིན་ཆེན་གྱིས་བརྩམས།）。

རིགས་དེ་ཉིད་ཀྱི་སློབ་དཔོན། 一部阿阇黎。得金刚乘灌顶，即成为一部阿阇黎（རྡོ་རྗེའི་རིགས་ཀྱི་དབང་ཐོབ་ན་རིགས་དེ་ཉིད་ཀྱི་སློབ་དཔོན···དུ་གྱུར་པའོ།）。

རིགས་ལྡན། 1. 具种龙王。八大龙王之一（ཀླུ་ཆེན་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。 2. 法胤，法种王。香拔拉的妙吉祥称法王传时轮金刚灌顶时，把日车仙人等许多不同法种的梵净仙人，合为一个金刚法种兄弟同时传授，因而得到这个称号，其后世亦袭此称号，共二十五代（ཤམ་བྷ་ལའི་རྒྱལ་པོའི་སྤྱི་མིང་སྟེ། དྲང་སྲོང་ཉི་མའི་ཤིང་རྟ་ལ་སོགས་པའི་ཚངས་པའི་དྲང་སྲོང་རྡོ··རྗེའི་རིགས་གཅིག་ཏུ་མཛད་ནས་དབང་བསྐུར་བས······རིགས་ལྡན་འཇམ་དཔལ་གྲགས་པ་ལ་རིགས་ལྡན་ཞེས

མཚན་གསོལ་བ་དེ་ནས་བཟུང་རིམ་བཞིན་རིགས་ལྡན་ཉེར་ལྔ་བྱོན།)。

རིགས་ལྡན་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ། 仁登曲吉杰布，意译具种姓法王。据说释迦牟尼第一次讲"时轮根本续"，请问者为香巴拉国王达哇桑波（月贤）。此王著《时轮本续释》六万颂。释迦讲本续的次年，此王在自己宫殿南方马拉亚林园中央建立一座时轮立体坛场后逝世（ཤཱཀྱ་ཐུབ་ནེས་དུས་འཁོར་རྩ་རྒྱུད་ཐོག་མར་གསུང······སྐབས་ཞུ་བ་པོ་ཤམ་བྷ་ལའི་རྒྱལ་པོ་ཟླ་བ་བཟང་པོ······ཡིན་ལ། དེས་དུས་འཁོར་རྩ་རྒྱུད་ཀྱི་འགྲེལ་པ་ཤློ་ཀ་སྟོང་ཕྲག་དྲུག་ཅུ་པ་མཛད། རྩ་རྒྱུད་གསུངས་པའི་ལོ་རྗེས་མ་དེར་རྒྱལ་པོ་རང་ཉིད་ཀྱི་ཕོ་བྲང་དེའི་ལྷོ······ཕྱོགས་མ་ལ་ཡའི་སྐྱེད་མོས་ཚལ་ཆེན་པོའི་དབུས་སུ······འཁོར་གྱི་བློས་བསླངས་བཞེངས་ནས་འདས། ）。

རིགས་ལྡན་འཇམ་དཔལ་གྲགས་པ། 妙吉祥法称王。传为香拔拉廿五代法胤中的第一代，在公元前177年登位。曾把《时轮根本经》节略成《时轮摄略经》（རིགས་ལྡན་ཉེར་ལྔའི་ཐོག···མ་དེ་སྤྱི་ལོའི་སྔོན་གྱི་177 ཤིང་སྤྲེལ་ལོར་ཁྲིར་འཁོད། དུས་འཁོར་རྩ་རྒྱུད་སྟོང་ཕྲག་བཅུ་གཉིས་པ་ལས·········བཏུས་པའི་བསྡུས་རྒྱུད་མཛད། ）。

རིགས་ལྡན་ཉེར་ལྔ། 香拔拉二十五代法胤。即：妙吉祥称（རིགས་ལྡན་འཇམ་དཔལ་གྲགས་པ། ）、白莲（པདྨ་དཀར་པོ། ）、佳善（བཟང་པོ། ）、尊胜（རྣམ་རྒྱལ། ）、善友（བཤེས་གཉེན་བཟང་པོ། ）、宝手（རིན་ཆེན་ཕྱག）、遍入藏（ཁྱབ་འཇུག་སྦས་པ། ）、日称（ཉི་མ་གྲགས། ）、极善（ཤིན་ཏུ་བཟང་། ）、海胜（རྒྱ་མཚོ་རྣམ་རྒྱལ། ）、难胜（རྒྱལ་དཀའ། ）、太阳（ཉི་མ། ）、众色（སྣ་ཚོགས་གཟུགས། ）、月光（ཟླ་བའི་འོད། ）、无边（མཐའ་ཡས། ）、护国（ས་སྐྱོང་། ）、拥祥（དཔལ་སྐྱོང་། ）、狮子（སེངྒེ། ）、镇服（རྣམ་པར་གནོན། ）、巨力（སྟོབས་པོ་ཆེ། ）、不灭（མ་འགགས་པ། ）、人力狮王（མི་ཡི་སེངྒེ། ）、大自在（དབང་ཕྱུག་ཆེ། ）、无边尊胜（མཐའ་ཡས་རྣམ་རྒྱལ། ）和勇武轮王（རིགས་ལྡན་དྲག་པོ་འཁོར་ལོ་ཅན། ）。

རིགས་ལྡན་དྲག་པོ་འཁོར་ལོ་ཅན། 勇武轮王。据传为未来香拔拉一法王，他将于公元2424年登位，即佛法的后四时开始之年（རིགས་ལྡན་ཉེར་ལྔ་པ་དེའི་སྐབས་རབ་བྱུང་ཉེར་གཉིས་པའི···ཆུ་ཕུག་སྟེ་སྤྱི་ལོ 2424 བར། དུས་བཞི་ཕྱི་མ་འཆར་བ་ཞེས་གསུངས། ）。

རིགས་ལྡན་པདྨ་དཀར་པོ། 白莲法王。据传为香拔拉二十五代法胤的第二代。公元前177年著《时轮摄略经无垢光大疏》（རིགས་ལྡན་ཉེར་ལྔའི་གཉིས་པ་དེས་སྤྱི་ལོའི་སྔོན་གྱི་ 177 ཏེ་ཤིང་ཁྱི······ལོར་དུས་འཁོར་བསྡུས་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱ་ཆེར་བཤད་པ·········འགྲེལ་ཆེན་དྲི་མེད་འོད་མཛད། ）。

རིགས་པ། 正理。按因明所说，依事物的实际和可信的道理理解经论，断决疑义，谓之正理（ཚད་མའི་གཞུང་ནས་བཤད་པ་ལྟར་དངོས·········སྟོབས་ཀྱི་རིགས་པ་དང་། ཡིད་ཆེས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ཡང་དག་པ་ལ་བརྟེན་ནས་གཞུང་དོན་ལ་དོགས་པ······གཅོད་པ། ）。

རིགས་པ་གྲུབ་པའི་སྒྲོན་མེ། 《成立正理灯论》。因明注释之一。古印度旃陀罗果弥论师著（རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཙནྡྲ་གོ་མིས་བརྩམས་པའི་ཚད······མའི་གཞུང་ཞིག）。

རིགས་པ་དྲུག་ཅུ་པ། 《六十颂如理论》。龙树所著有关破斥有部理论的一部中观学论著，为中观理聚五论之一（དངོས་སྨྲའི་འདོད་པ་བྱེ་བྲག···ཏུ་དགག་པའི་བསྟན་བཅོས། མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས་མཛད་པ། དབུ་མ་རིགས་ཚོགས་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

རིགས་པ་དྲུག་ཅུ་པའི་འགྲེལ་པ། 《六十颂如理论疏》。香·唐萨巴（ཞང་ཐང་སག་པ།）著。该师曾修建唐萨寺（ཐང་སག་དགོན།）。

རིགས་པ་དྲུག་ཅུ་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ་ཞེས་བྱ་བ། 《六十颂正理论》。龙树（ཀླུ་སྒྲུབ།）著，巴曹尼玛扎（པ་ཚབ་ཉི་མ་གྲགས།）藏译。

རིགས་པ་བཞི། 四种道理。即：①作用道理（བྱ་བ་སྒྲུབ་པའི་རིགས་པ།），又称因果道理，如因前缘，有成办果的业用，故名作用道理；②观待道理（ལྟོས་པའི་རིགས་པ།），又称相待道理，如长短大小相对而成，故名观待道理；③证成道理（འཐད་པ་སྒྲུབ་པའི་རིགས་པ།），又称成就道理，依现量比量圣教量而证成真理；④法尔道理（ཆོས་ཉིད་ཀྱི་རིགས་པ།），又称法然道理，如来出世说法，或不出世说法，而法性常尔，不可思议，故名法尔道理。法尔指法的本法。

རིགས་པ་ལ་འཇུག་པ། 《入正理论》。陈那（ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ།）著。此书论述能破能立与似能破似能立之理，极为详尽。汉译名《因明入正理论》。有玄奘汉译本。藏文本系由汉译本转译，系汉译师向觉、藏译师敦循合译后，又由汉译师法宝重译。

རིགས་པའི་རྗེས་འབྲང་། 随正理派。《土官宗教源流镜史》说此派"随从七部量论中所说正理而立宗，因此称为正理派。"此派论师有鸠摩罗多（童受）、室利罗多（祥受）、尊巴罗多（妙受）等（ཚད་མ་སྡེ་བདུན་ནས་བཤད་པ་ལྟར་གྱི་རིགས་པའི་རྗེས་སུ་འབྲངས······པས་རིགས་པའི་རྗེས་འབྲང་། སློབ་དཔོན་ཀུ་མ་ར་ཏ་དང་། ཤྲཱི་ར་ཏ་དང་། བཙུན་པ་ར་ཏ་སོགས་ཡིན་པར་གྲགས་སོ།）。属于说喻部二支派之一。参见དཔེ་སྟོན་སྡེ་པ། 条。

རིགས་པའི་རྗེས་འབྲང་གི་སེམས་ཙམ་པ། 随理行唯识师。谓随《因明七论》所说正理以立唯识宗者（ཚད་མ་སྡེ་བདུན་གྱི་རྗེས་སུ་འབྲང་མཁན་གྱི་སེམས་ཙམ་པ།）。

རིགས་པའི་ཐིགས་པ། 《正理滴论本释》。阿阇黎达玛邬达（སློབ་དཔོན་དྷརྨ་ཨུ་ཏ།）注释。

རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་དོན་བསྡུས་པ། 《正理滴论摄义》。因明学一论著名。印度论师娑纳弥扎（སློབ་དཔོན་ཛི་ན་མི་ཏྲ།）著。

རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་ཕྱོགས་སྔ་མ་མདོར་བསྡུས···པ། 《正理滴论前行品摄义》。因明学一论著名。印度论师莲花戒（སློབ་དཔོན་ཀ་མ་ལ···ཤཱི་ལ།）著。

རིགས་པའི་སྦྱོར་བ། 《合理结合论》。因明注释之一。印度论师宝金刚（སློབ་དཔོན་རིན་ཆེན་རྡོ་རྗེ།）著。

རིགས་པའི་ཚོགས་དྲུག 《中观六论》。龙树所著的《根本般若论》（རྩ་བ་ཤེས་རབ།）、《宝鬘论》（རིན་ཆེན་ཕྲེང་བ།）、《回诤论》（རྩོད་ཟློག）、《七十空性论》（སྟོང་ཉིད་བདུན་ཅུ་པ།）、《广破入微论》（ཞིབ་མོ་རྣམ་འཐག）、《六十正理论》（རིགས་པ་དྲུག་ཅུ་པ།）等，为六部阐述中观教理之书。

རིགས་མེད་པ། 1.无种姓。指无学佛根器的人。2.时轮（དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ།）本尊名。

རིགས་ཚོགས་དྲུག་འགྲེལ། 《理聚六论本释》。印度论师龙树（སློབ་དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ།）著。

རིགས་མཐུངས། 等流（རྒྱུ་མཐུན་པ།），指二者相似或同类之意。又由因得果，因果相似，亦称等流。

རིགས་བཞི། 印度古时社会的四大等级。即：婆罗门（བྲམ་ཟེ། 梵志）；刹帝利（རྒྱལ་རིགས། 王族）；吠舍（རྗེའུ་རིགས། 绅士或商

人）；戍陀罗（གདོལ་པའི་རིགས། 屠户、猎户）。此四大等级界限极严，禁止相互间共同吃饭、交往、居住和通婚，下一等级不准从事上一等级的职业。

རིགས་བཞིའི་མཁའ་འགྲོ། 四种空行。即：金刚空行（རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོ།）、宝生空行（རིན་ཆེན་མཁའ་འགྲོ།）、莲花空行（པདྨ་མཁའ་འགྲོ།）和事业空行（ལས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོ།）。

རིགས་སད་པ། 种姓觉醒。指大乘或小乘的习气觉醒（ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་གང་རུང་གི་བག་ཆགས་སད་པ།）。

རིགས་གསུམ། 1.密教三部。即佛部（དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས།）、金刚部（རྡོ་རྗེའི་རིགས།）、莲花部（པད་མའི་རིགས།）。2.显教三种姓。

རིགས་གསུམ་མགོན། 三种姓尊。文殊为如来佛种姓尊，观音为莲花种姓尊，金刚手为金刚种姓尊（འཇམ་དཔལ་དབྱངས་ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས······པའི་རིགས་དང་། སྤྱན་རས་གཟིགས་ནི་པདྨའི་རིགས། ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ་ནི་རྡོ་རྗེའི་རིགས་སོ།）。

རིགས་གསུམ་མགོན་པོ། 密宗事部三怙主。即：佛部文殊（འཇམ་དབྱངས།）、金刚部金刚手（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ།）、莲花部观音（སྤྱན་རས་གཟིགས།）。

རིགས་གསུམ་གྱི་སྤྱིའི་སྔགས། 三部总咒，密咒诵"嗡苏悉地迦惹左利达，阿难达母达伊，左拉左拉，奔答奔答，哈那哈那，吽泮"加持烧香而熏，想缚上空诸天，此是三部总咒（ཨོཾ་སུ་སིདྡྷི་ཀ་ར་ཛྭ་ལི་ཏ། ཨ་ནནྟ་མུ་ཏ་ཡེ་ཛྭ་ལ་བནྡྷ་བནྡྷ་ཧ་ན་ཧ་ན་ཧཱུྃ་ཕཊ། ཅེས་བཟླས་པའི་བདུག་པས་བདུགས་ཏེ་སྟེང་གི་ལྷ་རྣམས་བཅིང་བར······བསམ་མོ། སྔགས་དེ་ནི་རིགས་གསུམ་གྱི་སྤྱིའི་སྔགས་ཡིན་ནོ།）。

རིགས་གསུམ་གྱི་ཕྱག་རྒྱ། 三部印。密乘以两手互握为拳，伸二大指，后屈左手大指，伸右手大指，又伸左手大指，屈右手大指。如其次第为三部印（ལག་པ་གཉིས་ཕན་ཚུན་དུ་ཁུ་ཚུར···བཅིངས་ནས་མཐེ་བོང་གཉིས་བསྟན་པ་བྱས་པ་དང་། དེ་ཉིད་ལས་གཡོན་པའི་མཐེ་བོང་ནང་དུ་བཅུག་སྟེ······གཡས་པའི་མཐེ་བོང་བསྟན་པ་དང་། གཡོན་པའི་མཐེ་བོང་བསྟན་པ་གསུམ་ནི་རིམ་པ་བཞིན་དུ་རིགས···གསུམ་གྱི་ཕྱག་རྒྱའོ།）。

རིགས་གསུམ་གྱི་རིགས་ཀྱི་བདག་པོ། 三部部主。密宗以妙吉祥、观自在、金刚手（འཇམ་དབྱངས་དང་སྤྱན་རས་གཟིགས་དང་ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ།）为三部部主。

རིགས་གསུམ་གྱི་རིགས་ཀྱི་ཡུམ། 三部部母。密乘三部部母即佛眼母、白衣母和摩摩格母（སྤྱན་མ་དང་གོས་དཀར་མོ་དང་མཱ་མ་ཀཱིའོ།）。

རིགས་གསུམ་གྱི་ལས་ཐམས་ཅད་པའི་སྔགས། 三部一切业咒。密乘以诵"嗡掌奔答娑诃"，或"嗡那末摩诃希雅耶，娑梅悉底悉底萨答雅，希毗希毗迦日，阿巴哈，萨瓦阿塔萨答尼娑诃"，或"嗡阿格利格拉，班杂吽泮"，如其次第，即如来等三部一切业咒（ཨོཾ་ཧཱུྃ་བནྡྷ་སྭཱཧཱ། ཞེས་པ་དང་། ཨོཾ་ན་མོ་མ་ཧཱ་ཤྲཱི་ཡཱ་ཡེ། སོ་མེ་སིདྡྷེ་སིདྡྷེ་སཱ་དྷ་ཡ། ཤི་བི་ཤི་བཾ་ཀ་རི། ཨ་བྷཱཧ། སརྦ་ཨརྠ་སཱ་དྷ་ནི་སྭཱཧཱ། ཞེས་པ་དང་། ཨོཾ་ཀཱི་ལི་ཀཱི་ལ་བཛྲ་ཧཱུྃ་ཕཊ། ཅེས་པ་ནི་རིམ་པ་བཞིན་དུ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ལ་སོགས་པ་རིགས་གསུམ་གྱི་ལས་ཐམས་ཅད་པའི···སྔགས་སོ།）。

རིང་དུ་འདུག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 过时受堕罪。九十单堕之一，比丘应召往受供养，超过施主预定期限，无定期者超过四月所成堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབབ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། སྦྱིན་བདག་གིས་དུས་ཇི་ཙམ་མགྲོན་དུ་བོས་པ་ལས་ལྷག······པར་འདུག་པའམ། ཞག་གྲངས་མེད་ན་ཟླ་བ་བཞི་

ལས་ལྷག་པར་བརྟེན་དེ་བསྙེན་བཀུར་ཡོངས་སྤྱོད……པའོ།)。

རིང་དུ་སོང་བའི་ས། 远行地，深入地。菩萨十地之第七地，住此地中菩萨，一往直前，近登八地，与彼相应，励力加行已到究竟，名远行地（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་བཅུའི་བདུན་པ། ས་འདིར་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས……བགྲོད་པ་གཅིག་པའི་ལམ་ས་བརྒྱད་པ་ཐོབ་རྒྱུ་ཉེ་བས་དེ་དང་འབྲེལ་ཞིང་རྩོལ་བཅས་ཀྱི་སྦྱོར་བའི་མཐར་སོང་བས་ས་བདུན་པ་རིང་དུ་སོང་བའོ།)。

རིང་བའི་འཆི་ལྟས། 远期死兆。很早以前出现的死亡迹象，如凶兆、恶梦及身态恍惚不稳等（ཡུན་རིང་པོའི་སྔོན་ནས་འཆི་བ་འབྱུང་བའི་སྔ……ལྟས་སུ་ཡོ་ཉ་སོགས་ཀྱི་ལྟས་མི་བཟང་བ་དང་། རྨི་ལམ་མི་བཟང་བ། ལུས་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་མི་བརྟན་པར་འགྱུར་བ་ལྟ་བུའོ།)。

རིང་བའི་གཞི་ཤེས། 远基智。智度七十义之一。道智之远离悲心，而为实执之所系缚，非是引生果位智度之方便者（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན……ཅུའི་ནང་གསེས། གཞི་ཤེས་གང་ཞིག་སྙིང་རྗེ་དང་བྲལ་ཞིང་བདེན་འཛིན་གྱིས་བཅིངས་པ་འབྲས་བུ་ཤེར་ཕྱིན་བསྐྱེད་པའི་ཐབས་མ་ཡིན་པའོ།)。

རིང་བསྲེལ། 舍利，舍利罗，身骨。相传为释迦牟尼遗体火化后结成的珠状物，后来也指德行较高的和尚死后烧剩下的珠状物。

རིང་བསྲེལ་གསུམ། 三舍利。即：法身舍利（ཆོས་སྐུའི་རིང་བསྲེལ། ）、发毛舍利（སྐྲ་སེན་གྱི་རིང་བསྲེལ། ）、遗体舍利（སྐུ་གདུང་གི་རིང་བསྲེལ། ）。

རིན་ཆེན་བཀྲ་ཤིས། 仁钦扎西。元朝第十一任帝师。《元史》释老传载，他于公元1329年（天历二年）任帝师，是最后一位帝师。藏文史籍中未见记载，也可能属于代摄帝师。

རིན་ཆེན་རྒྱན་དྲུག་མ། 《大宝六庄母》。密乘经名（གསང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་ཞིག）。

རིན་ཆེན་རྒྱལ་མཚན། 1. 仁钦坚参（1238—1282）。元朝第二任帝师，为八思巴同父异母弟，是忽必烈供养的上师。《萨迦世系史》说他在皇宫附近修建了一座僧院。任帝师年代是公元1272—1282年间。2. 仁钦坚参（1256—1305）。为元朝第六任帝师。《红史》作嘉洋仁钦坚参（འཇམ་དབྱངས་རིན་ཆེན……རྒྱལ་མཚན། ）。他先被忽必烈封为萨迦细脱拉章的住持，后到朝廷，被元成宗完泽笃迎请为帝师。担任帝师的时间是公元1304—1305年。

རིན་ཆེན་གཏེར་མཛོད། 《大宝伏藏》。一伏藏佛经巨著名。贡珠·云丹嘉措将桑吉喇嘛至德钦岭巴之间百名伏藏大师所得伏藏经典汇为一集，共六十二函（ཀོང་སྤྲུལ་ཡོན་ཏན་རྒྱ་མཚོས་སྟ་འགྱུར་རྙིང་མའི་གཏེར་སྟོན་སངས་རྒྱས་བླ……མ་ནས་མཆོག་གྱུར་བདེ་ཆེན་གླིང་པའི་བར་གྱི་གཏེར་སྟོན་བརྒྱ་ཙའི་གཏེར་གཞུང་རྣམས་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ……བསྒྲིགས་པའི་པོ་ཏི་དྲུག་ཅུ་རེ་གཉིས་ཅན། ）。

རིན་ཆེན་རྡུལ་བརྩེགས། 宝尘积。须弥山之异名（རི་རབ་ལྷུན་པོའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

རིན་ཆེན་རྣམ་གསུམ། 三宝。按照佛书的说法，佛、法、僧犹如宝贝自在王，因而称为三宝（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ། སངས་རྒྱས། ཆོས། དགེ་འདུན་ཏེ་དཀོན་མཆོག་གསུམ་ནི་རིན་པོ་ཆེ་ནོར་བུ་དབང་གི་རྒྱལ་པོ་དང་འདྲ་བས་ན། རིན་ཆེན་རྣམ་གསུམ་ཟེར། ）。阅དཀོན་མཆོག་གསུམ།条。

རིན་ཆེན་ཕྲེང་བ། 《宝鬘论》。印度论师龙树（སློབ་དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ། ）著。

རིན་ཆེན་འབར་བ། 《宝炽燃论》。为般若因陀罗茹孜（པྲཛྙཱ་ཨིནྡྲ་རུ་ཙི། ）所著。

རིན་ཆེན་འབྱུང་ལྡན། 宝生如来。五佛之一（རྒྱལ་

པ་རིགས་ལྔའི་ནང་ཚན་ཞིག)。

རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས། 宝生佛。一佛名(སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན།)。

རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 宝生喻发心。二十二种发心之一，二地菩萨所有持戒波罗蜜多发心， 是能生出力等大宝功德所依事性， 故如大宝生处(སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། ས་གཉིས་པ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི……སྟོབས་ལ་སོགས་པའི་ཡོན་ཏན་སེམས་བསྐྱེད་པའི་རྟེན་གྱི་དངོས་པོ་ཉིད་ཀྱིས་རིན་པོ་ཆེའི་འབྱུང་གནས་ལྟ……བུའོ།)。

རིན་ཆེན་མང་། 多宝。1.多宝佛。一佛名(བདེ་གཤེགས་བྱེ་བྲག་པ་ཞིག)。 2.帝释之异名(བརྒྱ་བྱིན་གྱི་མཚན་ཞིག)。

རིན་ཆེན་མེ། 宝火佛。一如来名(དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཞིག)。

རིན་ཆེན་བརྩེགས་པ། 堆宝。须弥山之异名(རི་རབ་ལྷུན་པོའི་མིང་གཞན་ཞིག)。

རིན་ཆེན་བཟང་པོ། 仁钦桑波(958—1055)。生于古格(གུ་གེ)地区。 十三岁从益西桑波(ཡེ་ཤེས་བཟང་པོ།)出家。 他是天喇嘛智光(ལྷ་བླ་མ་ཡེ་ཤེས་འོད།)派往印度学法的二十一人之一。精通梵藏两种语文， 毕生译经甚多，如法相乘(མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཐེག་པ།)、四续部(རྒྱུད་སྡེ་བཞི།)、般若部(ཤེར་ཕྱོགས།)、瑜伽部(ཡོ་ག)及集密(འདུས་པ།),还译过医著《医学八支》(སྨན་དཔྱད་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ།)著，后人称其为大译师(ལོ་ཆེན།)。藏王智光尊之为金刚阿阇黎， 为建托林寺以居之。 彼又迎请印度的法护、 慧护诸律师广弘毗奈耶戒。

རིན་ཆེན་ཟླ་བས་ཞུས་པ། 《大乘宝月童子问法经》。 全书二百二十七颂。 印度佛学家比休达僧哈和藏译师格隆贝由梵译藏， 后由班哲达·比耶伽罗僧哈和译师宄德德哇赞扎校订(འཕགས་པ་རིན་ཆེན་ཟླ་བས་ཞུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། ཤློ་ཀ་ཉིས་བརྒྱ་ཉེར་བདུན་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་བི་ཤུདྡྷ་སིཾ་ཧ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་དགེ་སློང་དཔལ་གྱིས་བསྒྱུར་ཏེ། སླད་ཀྱི་པཎྜི་ཏ་བིདྱཱ་ཀ་ར་སིཾ་ཧ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་དེ་བ་ཙནྡྲས་ཞུས་པའོ།)。

རིན་ཆེན་རི་གསུམ། 三宝山。 佛书所说三大宝山，即大雪山(རི་བོ་གངས་ཅན།)、宾陀山(རི་བོ་འབིགས་བྱེད།)、曼陀罗山(རི་བོ་མནྡལ།)。

རིན་ཆེན་གསུམ། 三宝。即：佛、法、僧(དཀོན་མཆོག་གསུམ།)。

རིན་པོ་ཆེ། 高贵，尊者，宝。 藏族对贵族、喇嘛活佛的敬称。 如格西宝(དགེ་བཤེས་རིན་པོ་ཆེ།)、法王宝(རྗེ་རིན་པོ་ཆེ།)。后来法王宝成为宗喀巴的专有名词。

རིན་པོ་ཆེ་སྒྲོམ་གྱི་ལྡེ་མིག་འགྲེལ་པ། 《大宝箧钥释》。系涅巴苏波(གཉལ་པ་རྡུལ་པོ། 译师甲·曲吉桑波ལོ་ཙཱ་བ་དཔྱལ་ཆོས་ཀྱི་བཟང་པོ། 的弟子)著。

རིན་པོ་ཆེ་ལྔ། 五宝。 密乘所谓五宝是指珍珠、金、玛瑙、珊瑚、水晶。 若无玛瑙， 可用银或铜螺随一， 若无水晶可用末尼(མུ་ཏིག་དང་གསེར་དང་པདྨ་རཱ་ག་དང་བྱི་རུ་དང་མུ་མེན་ནོ། པདྨ་རཱ་ག་མེད་ན་དངུལ་དང་ཟངས་དང་དུང་གང་རུང་ངོ་། མུ་མེན་མེད་ན་ནོར་བུ་ཡང་རུང་ངོ་།)。

རིན་པོ་ཆེ་བདུན་དང་ལྡན་པ། 具七宝。轮宝八辐黄色， 象宝六牙白色， 马宝绿色，女宝绀色二八年华，珠宝黄色具足六楞，长者红色具无尽藏， 兵臣黑色披甲铠手执枪剑，是《光显密意论》所说(འཁོར་ལོ་རྩིབས་བརྒྱད་སེར་པོ་དང་།

གླང་པོ་ཆེ་མཆེ་བ་དྲུག་པ་དཀར་པོ་དང་། རྟ་ལྗང་ཁུ་དང་། བུད་མེད་ལོ་བཅུ་དྲུག་པའི་རྣམ་པ་སྒྲ·········བསངས་དང་། ནོར་བུ་རྩེ་དྲུག་པ་སེར་པོ་དང་། ཁྱིམ་བདག་དམར་པོ་མཛོད་མ་ཟད་པ་དང་ལྡན་པ······དང་། དམག་དཔོན་ནག་པོ་གོ་ཆ་དང་བཅས་པ་མདུང་དང་རལ་གྲི་འཛིན་པར་དགོངས་པ་རབ་གསལ་ལས···བཤད་དོ།)。

རིན་པོ་ཆེ་བཞི་འགྲེལ་ཤེས། 《大宝四种驰行》。贝钦曲耶(དཔལ་ཆེན་ཆོས་ཡེས། 为俄·僧格喀巴ཛོག་སེང་གེ་ཁ་བ། 的再传弟子)著。

རིན་པོ་ཆེ་ལ་རེག་པའི་ལྟུང་བྱེད། 触宝堕罪。九十单堕之一。以喜爱之心，抚弄非己所有末尼、珍珠等无价宝物以及号称宝物的螺贝、大鼓、刀剑之类所犯堕罪(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། རྒོད་བག་གི་བསམ་པས་རང་ལ་མི་དབང་བའི་ནོར་དང་མུ་ཏིག་ལ་སོགས་པའི་་རིན་པོ་ཆེའམ་རིན་པོ་ཆེའི་མིང་གིས་སྙས་པ་དང་། དུང་དང་། རྔ་བོ་ཆེ་དང་། མཚོན་ཆར་རིགས་པའོ།)。

རིན་པོ་ཆེའི་ཏོག 宝顶。菩萨之异名(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།)。

རིན་པོ་ཆེའི་རིགས་ཀྱི་སྒོམ་ཚུལ། 宝部修法。密宗宝部修法为，想自为金刚宝，前面空中想诸咒字。次于所抉择之能取所取无实平等性义获得定解，专注而修(རང་རྡོ་རྗེ་རིན་ཆེན་དང་མདུན་དུ་ནམ་མཁའ་ལ་ཡི་གེ་རྣམས་བསམས་སོ། དེ་ནས་བཟུང་འཛིན་བདེན་པར་མེད་པར་མཉམ་པ་ཉིད་དུ་གཏན་ལ་ཕབ་པའི་དོན་ལ་ངེས་པ་རྙེད་པ་ན་རྩེ······གཅིག་ཏུ་བསྒོམ་པར་བྱ།)。

རིན་འབྱུང་། 宝生佛(རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས)。五部佛之一，为南方的佛陀(རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔའི་ཡ་གྱུལ་ལྷོའི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ།)。

རིམ་གྱིས། 渐门。渐门巴(ཙེན་མུན་པ།)，意为渐次。其代表人物是印度高僧莲花戒(ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ།)。所谓“顿渐”之争，是指汉地禅宗摩诃衍那与印度莲花戒所传中观宗两种观点之争。

རིམ་གྱིས་པ། 渐顿者，渐顿之人。指若前生或上半世未善净治前前诸道，得到熟练，则应先修共道，受灌顶，修生起和圆满二次第。这样的人，则名为渐悟之士。《迦白》说：“初业有缘人(指初学道而对佛教又有缘法的人)，名为渐顿者”(ཚེ་སྔ་མ་འདས་ཚེ་སྟོད་ཡན་ཆད་ལ་ལམ་སྔ་མ་སྔ་མ་ལ་སྦྱངས་པ་ཞིག་ཡིན་ན། ལམ་ཐུན་མོང་བ་དང་། དབང་དང་། བསྐྱེད་རྫོགས་སོགས་སྔོན་དུ་འགྲོ་དགོས་ཤིང་། དེ་ལྟ་བུ་ལ་གང་ཟག་རིམ་གྱིས་པའི་ཐ་སྙད་མཛད་དེ། ཀཱ་དཔེ་ལས། གང་ཟག་དང་པོའི་ལས་ཅན་ལ། རིམ་གྱིས་པ་ནི་བསྟན་པར་བྱ།)。这是噶举派修法之一种。

རིམ་གྲོ། 1.寺庙中按时所作的祭祀(སྐུ་རིམ།)。2.经忏、福寿法事(ཞབས་བརྟན།)。

རིམ་གྲོ་བ། 祈福僧。诵经祈福的僧人(མཆོད་གནས་སམ། ཞུ་མཆོད་དེ་ཞབས་བརྟན་བྱེད་མཁན།)。

རིམ་གྲོའི་ལས། 1.敬事之业(བཀུར་བའི་ལས།)。2.经忏佛事，祈福禳灾的法事(ཞབས་བརྟན་གྱི་བྱ་བ།)。

རིམ་ལྔ། 五次第。密宗《密集金刚》修气脉的五种瑜伽法。即：语远离(ངག་དབེན།)、心远离(སེམས་དབེན།)、幻身(སྒྱུ་ལུས།)` 光明(འོད་གསལ།)和双运(ཟུང་འཇུག)。

རིམ་ལྔ་གདན་རྫོགས་ཀྱི་ཁྲིད་ཡིག 《五次第满座》的导引文。宗喀巴大师(རྗེ་ཙོང་ཁ་པ།)著。

རིམ་ལྔ་གསལ་བའི་སྒྲོན་མེ། 《五次第明灯论》。宗喀巴大师(རྗེ་ཙོང་ཁ་པ།)著。

རིམ་ལྔའི་ཁྲིད་ཡིག 《五次第导释》。宗喀巴大师(རྗེ་ཙོང་ཁ་པ།)著。

རིམ་གཉིས། 二次第。生圆二次第(བསྐྱེད་རིམ་དང་རྫོགས་རིམ།)。指无上密宗修法二次第。

རིམ་གཉིས་རྣལ་འབྱོར། 二次第瑜伽。密宗的生圆二次第瑜伽。

རིམ་པ་ལྔ་པ། 《五次第论》。印度佛学家龙树所著密乘次第(ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་གསང……སྔགས་སྐོར་གྱི་བསྟན་བཅོས་ཤིག)。

རིམ་པ་ལྔའི་དོན་མདོར་བཤད་པ་རྣལ་འབྱོར་པའི་ཡིད་འཕྲོག 《瑜伽喜乐五次第略论》。印度佛学家图巴贝桑波(ཐུབ་པ་དཔལ་བཟང་པོ།)著。西藏译师仁钦珠(དགེ་སློང་རིན་ཆེན་གྲུབ།)藏译。

རིམ་པ་ལྔའི་མན་ངག 《五次第教授》。西藏高僧布敦仁钦珠(བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ།)著的一部密宗修法次第方面的书。

རིམ་པ་གཉིས་པ། 第二次第。圆满次第，是非施设次第，是真瑜伽，名第二次第(རྫོགས་པའི་རིམ་པ་དང་མ་བརྟགས་པའི་རིམ་པ་དང་རྣལ་མའི……རྣལ་འབྱོར་ནི་རིམ་པ་གཉིས་པའི་མིང་ངོ་།)。

རིམ་པ་དང་པོ། 第一次第。生起次第，或施设次第，或假瑜伽，皆是第一次第之名(བསྐྱེད་པའི་རིམ་པ་དང་བརྟགས་པའི་རིམ་པ་དང་བཅོས་མའི་རྣལ་འབྱོར་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རིམ་པ་དང་པོའི་མིང་ཡིན།)。

རིམ་པ་བཞི། 四次第。密法之四次第指自加持次第，羯磨金刚次第，满末尼次第和杂楞达惹次第。此四次第，是由风、明点、猛力火瑜伽，调伏脉风明点，令入光明之胜方便(རང་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་རིམ་པ་དང་། ལས་ཚོགས་རྡོ་རྗེའི་རིམ་པ་དང་། ནོར་བུ་འགེངས་པའི་རིམ་པ་དང་། ཛ་ལན་དྷ་རའི་རིམ་པ་སྟེ་བཞི་ནི། རླུང་དང་ཐིག་ལེ་དང་གཏུམ་མོའི་རྣལ་འབྱོར་གྱིས་རྩ་རླུང་……ཐིག་ལེ་རྣམས་ཤིན་ཏུ་དུལ་བར་བྱས་ནས་འོད་གསལ……དུ་འཇུག་པའི་ཐབས་སོ།)。

རིམ་པ་གསུམ་པའི་སྒྱུ་ལུས། 第三次第幻身。指由身远离而起四空，在最极细微的风心上起虹霓报化身的修法。

རིམ་པ་ལྷག་པོ་བརྩིགས་པའི་ལྟུང་བྱེད། 垒墙过层堕罪。九十单堕之一。比丘营建寺宇，墙基不固，或在雨水时节，没作防护措施，一日垒墙三层以上，所犯堕罪(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། གཞི་མི་བརྟན་པའི་སར་རམ་ཆར་ཆུ་སྦྱང་བའི་དུས་སུ་གནོད་པ་སྲུང་བའི……ཐབས་མ་བྱས་པར། ཉི་མ་གཅིག་ལ་གཙུག་ལག་ཁང་རྩིག་པ་རིམ་པ་གསུམ་ལས་ལྷག་པར་བརྩིགས་པའོ།)。

རིལ་པོར་འཛིན་པ། 整持。《五次第》说：行者从头乃至足，直至于心间，入瑜伽实际，此名为整持(རིམ་ལྔ་ལས། མགོ་བོ་ནས་རྐང་པའི་བར། ཇི་སྲིད་སྙིང་གར་ཕྱིན་གྱི་བར། རྣལ་འབྱོར་ཡང་དག་མཐའ་ལ་འཇུག་རིལ་པོར་འཛིན་པ་ཞེས……བཤད་དོ།)。

རིལ་བ་སྤྱི་བླུགས། 净瓶，澡瓶。比丘用的长嘴小水瓶(ཆུ་སྣོད་བུམ་པ་འདྲ་བ་ཏོག་ཅན་ཞིག)。

རིལ་བུའི་དངོས་གྲུབ། 丸药成就。八种共同成就之一。口含炼就之药丸即能隐身，并能如夜叉随意变化身形(ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ……བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། བསྒྲུབས་པས་གྲུབ་པའི་རིལ་བུ་ཁར་བཅུག་པས་སུས་ཀྱང་མི་མཐོང་ཞིང་། གནོད་སྦྱིན་ལྟར་གང་འདོད་པའི་གཟུགས་སུ་སྒྱུར་ནུས་པ།)。

རིལ་འཛིན་དང་རྗེས་གཞིག 整持与随灭。是《六加行》中第四和第五阶段，主要是修在光明中化粗身为细身的幻身修法。

རིས་སུ་མ་ཆད་པའི་བསྟན་འགྲོ། 无私佛法众生。无私的佛法和众生，指一切宗派和一切众生(ཕྱོགས་རིས་མེད་པའི་བསྟན་པ་དང་། འགྲོ་བ་སྐྱེ་གྲུབ་མཐའ་ཐམས་ཅད་དང་། སྐྱེ་འགྲོ་ཐམས་ཅད་ཅེས

པའི་དོན།)。

ཪྀཀ་བེད༔། （梵）利俱吠陀，赞诵明论。四吠陀之一。参见རིས་བརྗོད་ཀྱི་རིག་བྱེད། 条。

ཙ་གནོན་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་བཞི། 镇肢四寺。指松赞干布时期，为镇压女魔之右脚心、右手掌、左脚心和左手掌，分别建立的蔡日卓玛寺（ཚལ་རིགས་སྒྲོལ་མ། ）、隆塘仲玛寺（གློང་ཐང་སྒྲོན་མ། ）、杰曲寺（བྱེ་ཅུ། ）、仓巴垅嫩寺（ཚངས་པ་རླུང་གནོན། ）等四寺。

ཙང་ཁང་། 净厨。寺庙僧众公共厨房，也指僧众的储藏室（གྲྭ་པ་སྤྱིའི་ཐབ་ཚང་སོགས། ）。

ཙང་ཁང་ལྔ། 五净厨。即：如牛棚净厨（བ་གླང་ཉལ་ལྟ་བུའི་ཙང་ཁང་། ）、支石边生净厨（རྡོ་བརྗིག་པའི་མཐའ་ལས་བྱུང་བའི་ཙང་ཁང་། ）、心摄边生净厨（སེམས་བསྡུས་པའི་མཐའ་ལས་བྱུང་······བའི་ཙང་ཁང་། ）、业边生净厨（ལས་ཀྱི་མཐའ་ལས་བྱུང་བའི་ཙང་ཁང་། ）和临时净厨（འཕྲལ་གྱི་··ཙང་ཁང་། ）。

ཙང་བ་མ་ཡིན་པའི་གཞི་བཅུ། 不合法十事，非法十事。佛灭度后一百一十年时，由毗舍离（ཡངས་པ་ཅན། 广严城）诸比丘说十事非法。即：高声呼、随喜行、观旧事、盐事、道路行法、两指抄食、净病事、酪浆搅法、座具事、金宝事等。、由此诸事制定净戒的缘起，即第二结集。参见ཙང་མིན་གཞི་བཅུ། 条。

ཙང་བའི་ཚོན་གསུམ། 如法三色。律经所制允许比丘服用的三种染衣颜色（འདུལ་བ་ལས·······བཤད་པའི་བཅས་ལྡན་དགེ་སློང་གིས་གྱོན་དུ་ཙང་བའི་གོས་ཀྱི་ཚོན་མདོག་གསུམ། ）。即：青如蓝靛（རམས་ལྟ་བུའི་སྔོན་པོ། ）、赤如土红（བཙག་ལྟ་བུའི་དམར་པོ། ）、紫红如木槿树皮（ཤིང་ཤུན་ལྟ་བུའི་ངུར་སྨྲིག）。

ཙང་བའི་བཟའ་བ་ལྔ། 五啖食，五正食。按律经所说，出家人可以食用的五种食物。即：饭（འབྲས་ཆན། ）、麦豆饭（ཟན། ）、净肉（དག་པའི་ཤ། ）、面（ཟྱེ། ）和饼（འཁུར་བ། ）。

ཙང་མིན་གཞི་བཅུ། 十非事，十非法，十事非法。释迦牟尼佛圆寂后一百一十年时，印度广严城有比丘众认为可以不作犯戒处理，后在第二次结集中，大众认为非法，制为犯戒的十种行为：一、作非法事，口呼"负负"，即可听许；二、作犯僧残，得人随喜，即可听许；三、病中饮酒，状如水蛭吮吸，即可听许；四、土为共用，不伤生命，两手耕种，即可听许；五、调盐变味，非时而食，即可听许；六、用斋之后，行程不逾越半俱卢舍，再次用餐，即可听许；七、用斋之后，食物未作余食法者，两指拾食，即可听许；八、搀和定时及不定时食品，非时食用，即可听许；九、卧具补靪，不必如来卡，即可听许；十、沙弥头上，顶戴小龛，内置钵盂，花鬘为饰，若得投进金银，便自接触，即可听许。是为十事非法（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་མྱ་ངན······ལས་འདས་ནས་ལོ་བརྒྱ་དང་བཅུ་ལོན་ཙེ་ཡངས་པ······ཅན་གྱི་དགེ་སློང་རྣམས་ཀྱིས་སྤྱད་དུ་ཙང་བར་འདོད···པའི་ལས་བཅུ་དེ་ཕྱིས་བསྡུ་བ་གཉིས་པའི་སྐབས་སུ······ཙང་བ་མ་ཡིན་པར་བཅས་པ་མཛད་པའི་གཞི་བཅུ་སྟེ། ཆོས་མིན་གྱི་ལས་བྱས་ན་མཉུག་ཧུ་ཧུ་ལུ་ཧུ་ལུ་ཞེས······བརྗོད་པ་དང་། དགེ་འདུན་ལྷག་མ་རྣམས་རྗེས་སུ་ཡི་རང་བྱས་པས་དག་པར་འདོད་པ། ནད་པས་སྲིན་བུ་པད་མའི་འཇིབ་ལུགས་ལྟ་བུས་གཞིབ་ནས་ཆང······བཏུང་ཙང་བར་འདོད་པ། ས་གཞི་འདི་ཀུན་གྱིས་སྤྱོད་ཙང་བས་སྲོག་ཆགས་ལ་གནོད་པ་མེད་པར་ལག་པས···

ས་བཀོ་རུང་བར་འདོད་པ། ལན་ཚྭ་བཏབ་ནས་ཟས་ཀྱི་རོ་འགྱུར་བས་དུས་མིན་གྱི་ཁ་ཟས་ཟ་རུང་བར······འདོད་པ། ཟས་སྤངས་ཟིན་ནས་ལམ་རྒྱང་གྲགས་ཕྱེད་ཙམ་བརྒལ་ནས་སླར་ཡང་ཟ་རུང་བ་དང་། ཟས་སྤངས་ནས་ལྷག་པོར་བྱེད་མི་དགོས་པར་སླར་སོར་མོ···གཉིས་ཀྱིས་རེག་ནས་ཟ་རུང་བར་འདོད་པ། དུས་རུང་དང་དུས་མ་ཡིན་པར་རུང་བ་གཉིས་བསྲེས་ཏེ······དགུགས་ན་ཞོ་དོར་བཏུང་རུང་བར་འདོད་པ། གདིང་བ་སྙིང་པ་ནས་བདེ་བར་གཤེགས་པའི་མཐོ་གང་ལྷན···མི་དགོས་པར་འདོད་པ། དགེ་ཚུལ་གྱི་མགོ་སྙིང་དུ་ཁྲིའུ་སྟན་དང་བཅས་པའི་སྙིང་མེ་ཏོག་གི་ཕྲེང་བས······བརྒྱན་པའི་ལྷུང་བཟེད་བཞག་སྟེ། གསེར་དངུལ་སོགས་འབུལ་བ་དེར་བླུགས་པ་ཕྱིས་དགེ་སློང་རང······ཉིད་ཀྱིས་རེག་ཆོག་པར་འདོད་པ་རྣམས་སོ།)。

རུས་སྐོང་དུས། 煮骨时，末劫时。佛书说世界面临末劫，煮食枯骨为生之时（བསྐལ་པ་ཐ་མར་རུས་པ་བསྐོལ་ནས་འཚོ་བའི་དུས། ）。

རུས་རྒྱན། 骨饰，骨严。佛教密宗修行者所佩戴的骨质饰品（སྔགས་ཀྱི་ཡོ་བྱད་རུས་པ་ལས་བྱས···པའི་རྒྱན་ཆ། ）。

རུས་པའི་རྒྱན་ཅན། 乳毕坚金。意译骨饰者（1452—1507），属噶举派。本名桑杰坚参（སངས་རྒྱས་རྒྱལ་མཚན། ），又名藏宁黑如噶。著作有《米拉日巴传》，并著有《自传》（འབྲུག་པ་དག་ལེགས་ཀྱི་རྣམ་ཐར། ）传世。

རུས་པའི་རྒྱན་དྲུག 骨质六饰。佛教密宗修行者佩带的用人骨制造的项链（མགུལ་རྒྱན། ）、钗环（གདུ་བུ། ）、耳环（རྣ་ཆ། ）、冠冕（དབུ་རྒྱན། ）、络腋带（མཆོད་ཕྱིར་ཐོགས། ）、涂于身上的骨灰（ཐལ་ཆེན། ）等六种饰品。

རུས་པའི་ཐལ་ཚོམ། 骨灰点。密宗修行者涂在身上的人骨灰饰（གསང་སྔགས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་པའི་ལུས་ལ་བཏབ་པའི་མི་རུས་ཀྱི་ཐལ་བའི་རྒྱན་ཆ། ）。

རུས་སྦལ་ཞབས། 足善住。佛的三十二大丈夫相之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི······ནང་གསེས་ཤིག）。

རུས་སྦལ་ཞབས་ཀྱི་མཚན་བཟང་། 足善住好相，足趺高好相。如来正受一切律仪净戒，感得两足平安如灵龟体之相。为三十二大丈夫相之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང···གསེས་ཤིག་སྟེ། སྡོམ་པ་ཡང་དག་པར་བླངས་པ་ལ་བརྟེན་པ་ཉིད་ཀྱིས་རུས་སྦལ་བཞིན་དུ་ཞབས་ཤིན་ཏུ···གནས་པ། ）。

རེག་པ། 触。五遍行之一。根境识三者和合，从而触境察辨自境之心所（ཀུན་འགྲོ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཡུལ་དབང་སེམས་གསུམ་འདུས་ནས་ཡུལ་ལ་ཕྲད་ཅིང་རང་ཡུལ་དཔྱོད་པར་བྱེད་པའི་ཤེས·········པའོ། ）。

རེག་པ་དྲུག 六触。即：眼（མིག）、耳（རྣ་བ། ）、鼻（སྣ། ）、舌（ལྕེ། ）、身（ལུས། ）、意（ཡིད）六触（རྣམ་ཤེས་འདུས་པའི་རེག་པ་དྲུག）。

རེག་པ་གསུམ། 1.三触。依后果所分乐受触、苦命触及舍受触（འབྲས་བུའི་སྒོ་ནས་དབྱེ་བའི······རེག་པ་གསུམ་སྟེ། བདེ་བ་མྱོང་འགྱུར་གྱི་རེག་པ་དང་། སྡུག་བསྔལ་མྱོང་འགྱུར་གྱི་རེག་པ། བཏང་སྙོམས་མྱོང་འགྱུར་གྱི་རེག་པ་བཅས་གསུམ་མོ། ）。
2.三触 。即：明触、无明触、非明非无明触。明触谓无漏相应触；无明触谓烦恼相应触；非明非无明触谓有漏善及无覆无记相应触（རིག་པའི་རེག་པ་སྟེ་ཟག་པ་མེད་པའི་རེག་པ་དང་། མ་རིག་པའི་རེག་པ་ཞེས་ཉོན་མོངས་པ་ཅན་གྱི་རེག་པ་དང་། རིག་པ་དང་མ་རིག་པ་གཉིས་ཀ་མ་ཡིན་

པའི་རེག་པ་ཞེས་པ་དགེ་བ་ཟག་བཅས་དང་མ……
བསྒྲིབས་ལུང་མ་བསྟན་དང་མཚུངས་པར་ལྡན་པའི……
རེག་པ་རྣམས་སོ།)。

རེག་པའི་ཟས། 触食。佛书所说四食之一。接触可意的对象，即能长养身心。如沉醉歌舞之中，久亦不觉饥饿（ཟས་བཞིའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། ཆོས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་དུ་ཡིད་འོང་གི་ཡུལ་ལ་རེག་ནས་ལུས་སེམས་འཚོ་བར་བྱེད་ཐུབ་པ་དཔེར་ན་ལྟད……མོ་ལ་མགོ་འཁོར་བས་ལྟོགས་སྣང་མི་ཚོར་བ་ལྟ་བུ།)。

རེག་པའི་ཡན་ལག 触支。十二缘起支之一。境根与识三者和合，出生眼触等六，辨别外境（རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། ཡུལ་དབང་ཤེས་གསུམ་འདུས་ནས་མིག་གི་འདུས་ཏེ……རེག་པ་སོགས་དྲུག་འབྱུང་བ་ཡུལ་ཡོངས་སུ་གཅོད……པར་བྱེད་པའོ།)。

རེག་པའི་ལྷག་མ། 接触僧残。十三僧残中五种因贪爱有情所犯僧残之一。心存欲念，扪触女人肌肤或抚其身肢者（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ……གསུམ་གྱི་ནང་གསེས། སེམས་ཅན་ལ་ཆགས་པ་ལས་གྱུར་པའི་ལྷག་མ་ལྔའི་ཡ་གྱལ། ཆགས་པའི་སེམས་ཀྱིས་བུད་མེད་ཀྱི་ཤ་རྗེན་པ་ལ་རེག་པའམ་ལུས་ཀྱི་ཆ……ཤས་འཛིན་པའོ།)。

རེག་བྱ། 所接触物。指触觉器官所接触以引生感觉的外物（ལུས་ཀྱིས་རེག་ནས་ཤེས་ཐུབ་པའི……དངོས་པོ།)。旧译作“触”、“身识所触”或“身识所取境”。

རེག་བྱ་སྐྱེ་མཆེད། 触处。身识所接触的外物（ལུས་ཤེས་ཀྱིས་རེག་པར་བྱ་བ།)。

རེག་བྱ་བཅུ་གཅིག 十一所触。即：土（ས། ）、水（ཆུ། ）、火（མེ། ）、风（རླུང་། ）、绵软（འཇམ་པ། ）、粗糙（རྩུབ་པ། ）、轻（ཡང་བ། ）、重（ལྕི་བ། ）、饥（བཀྲེས་པ། ）、渴（སྐོམ་པ）、寒冷（གྲང་བ། ）。

རེག་བྱ་དྲུག 六种触。身根所生的六种感觉。即：滑（འཇམ་པ། ）、涩（རྩུབ་པ）、重（ལྕི་བ། ）、轻（ཡང་བ། ）、冷（གྲང་བ། ）和饥渴（བཀྲེས་སྐོམ། ）。

རེག་བྱའི་སྐྱེ་མཆེད། 触处。身识之所感受者，如热寒等触觉（ལུས་ཤེས་ཀྱིས་གཟུང་བྱ། ཚ་བ་དང་། གྲང་བའི་རེག་བྱ་ལྟ་བུའོ།)。

རེག་ཚོར་གསུམ། 三触受。接触后所生的三种感受。即：乐触受、苦触受、不苦不乐触受（བདེ་བ་དང་། སྡུག་བསྔལ། བཏང་སྙོམས་བཅས་གསུམ་འདུས་ཏེ་རེག་ནས་བྱུང་བའི་ཚོར་བ་གསུམ་སྟེ……བདེ་བའི་རེག་ཚོར་དང་། སྡུག་བསྔལ་གྱི་རེག་ཚོར། བཏང་སྙོམས་ཀྱི་རེག་ཚོར་བཅས་སོ།)。

རེག་འཛིན་དབང་མངོན། 触觉根现识。自己增上缘身根直接所生离分别、不错乱的悟他识（རེག་བྱ་འཛིན་པའི་དབང་པོའི་མངོན་སུམ་སྟེ། རང་གི་བདག་རྐྱེན་ལུས་ཀྱི་དབང་པོ་ལས་དངོས་སུ……སྐྱེས་པའི་གཞན་རིག་ཤེས་པ་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བ།)。

རེག་འཛིན་ཡིད་མངོན། 触觉意现识。自己增上缘触觉意根直接所生离分别、不错乱的悟他识，亦即以伴有自所觉境之根现识为等无间缘所生离分别、无错乱之悟他识，如触觉根现识之后一刹那（རེག་བྱ་འཛིན་པའི་ཡིད་ཀྱི……དབང་པོའི་མངོན་སུམ་སྟེ། རང་གི་བདག་རྐྱེན་རེག་བྱ་འཛིན་པའི་ཡིད་ཀྱི་དབང་པོ་ལས་དངོས་སུ་སྐྱེས……པའི་གཞན་རིག་གི་ཤེས་པ་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བ་དེ། རེག་འཛིན་དབང་མངོན་སྐད་ཅིག་ཕྱི་མ་ལྟ་བུ། རང་གི་གཟུང་དོན་གྲོགས་སུ་ཡོད་པའི་དབང་མངོན་གཅིག་གིས་དེ་མ་ཐག་རྐྱེན་བྱས་པ་ལས་བྱུང་བའི་གཞན་རིག……གི་ཤེས་པ་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི་ཕྱིར།)。

རེད་མདའ་བ་གཞོན་ནུ་བློ་གྲོས། 仁达哇·旬奴

罗追（1349—1412）。十四世纪后半期，萨迦派一著名高僧，为布敦仁钦珠（བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ། 1290—1364）和宗喀巴（ཙོང་ཁ་པ། 1357—1419）之间的一个重要人物。原在西藏几乎失传的中观应成（དབུ་མ་ཐལ་འགྱུར་……པ།）这一派，由于他的努力，才居于重要地位。萨迦派在显宗方面有两个支派，一派就是以仁达哇为首，另一派是以雅楚桑吉贝（གཡག་ཕྲུག་སངས་རྒྱས་དཔལ།）等人为首。仁达哇还是宗喀巴在显宗方面的主要老师。宗喀巴曾从此师学《俱舍论》（མངོན་པ་མཛོད།）、《入中论》（དབུ་མ་འཇུག་པ།）、《集论》（ཆོས་མངོན་པ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ）、《集量论》（ཚད་མ་ཀུན་བཏུས）等大小乘及因明论典。

རོ་ཀུ་ཤག་པ་སྲུང་སྲུག་ཐབ་ཀྱི་སྐོར། 《若古下巴江居各类》。苯教关于护法类的经典（སྲུང་……མའི་སྐོར།）。

རོ་ཆེན་བརྒྱད། 八大尸。佛书所说三十三天无量宫外八大尸林中之八尸。即：东方力贤智慧尸（ཤར་ན་སྟོབས་བཟང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རོ།）、南方阎罗显身尸（ལྷོ་ན་འཆི་བདག་སྤྲུལ་པའི་རོ།）、西方具力镇摄尸（ནུབ་ན་སྟོབས་ལྡན་མནན་པའི་རོ།）、北方遍入击碎尸（བྱང་ན་ཁྱབ་འཇུག་འཚོགས་པའི་རོ།）、东南失望美妇尸（ཤར་ལྷོ་ན་དགའ་མར་ཡིད་ཆད་ཀྱི་རོ།）、西南击毙弗戈尸（ལྷོ་ནུབ་ན་འཚོགས་གསལ་ཤིང་གི་རོ།）、西北野牛掉举尸（ནུབ་བྱང་ན་འབྲོང་གི་རྒོད་པའི་རོ།）、东北昂宿高挂尸（བྱང་ཤར་ན་སྨིན་དྲུག་གདེངས་པའི་རོ།）。

རོ་ཆེན་ཟ་བའི་ལྷ་མིན་མ་བརྒྱད། 食尸八魔女。常食三十三天无量宫外八大尸林中尸体的八种魔怪。即：东方鲁扎瓦、南方火焰面、西方空行女、北方作老女、东南金刚女、西南忽鲁女、西北污秽女、东北混杂女。此八魔女身披人皮、骨饰，手执各种兵器，贪食尸体（ཤར་དུ་པོ་ཙ་བ་དང་། ལྷོར་མེ་ལྕེ་གདོང་། ནུབ་ཏུ་ཌཱ་ཀི་མ། བྱང་དུ་ཀན་བྱེད་མ། ཤར་ལྷོར་རྡོ་རྗེ་མ། ལྷོ་ནུབ་ཏུ་ཏུ་ལུ་མ། ནུབ་བྱང་དུ་རྙིག་པ་མ། བྱང་ཤར་དུ་སྣ་ཚོགས་མ་སྟེ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཞིང་ལྤགས་མནབ་ཅིང་རུས་རྒྱན་ཅན། མཚོན་ཆ་སྣ་ཚོགས་ཐོགས་ནས་རོ་ལ་ཟམ་པའོ།）。

རོ་སྙོམས། 等味。使功能自性平等（ནུས་པ་རང་བཞིན་མཉམ་དུ་བྱས་པའམ་བྱེད་པའི་མིང་།），为藏传佛教噶举派修法之一。

རོ་སྙོམས་སྐོར་དྲུག 六类一味，一味六法。佛书所说六平等。即：转寻思为道用（རྣམ་རྟོག་ལམ་འཁྱེར།）、转烦恼为道用（ཉོན་མོངས་ལམ་འཁྱེར།）、转疾病为道用（ན་ཚ་ལམ་འཁྱེར།）、转神鬼为道用（ལྷ་འདྲེ་ལམ་འཁྱེར།）、转痛苦为道用（སྡུག་བསྔལ་ལམ་འཁྱེར།）、转死亡为道用（འཆི་བ་ལམ་འཁྱེར།）。此中前五是修大印与修菩提心转为道用的法门，是从《那若六法》中的中阴教授中分出来的（དེ་ལས་དང་……པོ་ལྔ་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་དང་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་ལམ……འཁྱེར་ཡིན་ལ། འཆི་བ་ལམ་འཁྱེར་ཞེས་པ་ཆོས་དྲུག་གི་བར་དོའི་གདམས་པ་ལས་འཕྲོས་པའོ།）。所谓“转为道用”等语，就是把不如意的事都变作为修道的有利条件。本来烦恼、疾病……等都是妨害修道的东西，却专要在这些不顺心的事上下功夫，磨炼自己，增长道心，这是噶举派的特点。

རོ་སྙོམས་སྐོར་དྲུག་གི་ཆོས། 六类一味法。那若巴（ནཱ་རོ་པ།）所传一种密法。

རོ་སྙོམས་ལམ་དུ་ལོངས། 行平等一味道。按噶举派的说法有四：对怨亲的爱憎平等一味，对苦乐的喜厌平等一味，对他人的誉毁平等一味，对身体的疾病安危平等一味（དགྲ་གཉེན་

ལ་ཆགས་སྡང་རོ་སྙོམས་པ། བདེ་སྡུག་ལ་ཡིད་དགའ་མི་དགའ་རོ་སྙོམས་པ། གཞན་གྱིས་བསྟོད་སྨད་གང་བྱུང་ཡང་རོ་སྙོམས་པ། ལུས་ལ་ན་ཚ་ཡོད་པ་དང་མེད་པ་རོ་སྙོམས་པ་སོགས།)。

རོ་སྟོད་སེང་གེ་འདྲ་བའི་མཚན་བཟང་། 上身如狮子相。如来全不强词逼凌他人，感得上身平正端严之相。为三十二大丈夫相之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་ཁ་དྲག་གི་ཚིག་གིས་ཁྲེད་དུ་མ་བསད་པས་རོ་སྟོད་སེང་གེ་འདྲ་བ།)。

རོ་མ། 若摩，右脉。少杂精分，多注语分、尘分、日分，故名语脉、尘脉、日脉或慧脉(གཡས་རྩ་སྟེ། ཁུ་བ་ཅུང་ཟད་དང་ཤས་ཆེ་བ་ངག་དག་རྡུལ་དང་ཉི་མ་འབབ་པས་ངག་གི་དང་རྡུལ་གྱི·····དང་ཉི་མའི་དང་ཤེས་རབ་ཀྱི་རྩ་ཞེས་བྱའོ།)。此脉在身体右方。

རོ་མི་ཞིམ་པ་རོ་མཆོག་སྣང་བའི་མཚན་བཟང་། 得上味相。如来侍奉病者，感得咽中常有津液，虽纳恶臭，仍得上味之相。为大丈夫三十二相之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སོ་གཉིས་ཀྱི··ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སྐྱེ་བོ་ནད་པའི་གཡོག་བྱས་པས་རོ་བྲོ་བའི་མཆོག་སྣང་བ།)。

རོ་སྐྱག་འདམ། 尸粪泥。热地狱之一(ཚ་དམྱལ་གྱི་གནས་ཤིག)。

རོ་འཛིན་དབང་མངོན། 味觉根现识。自己增上缘舌根直接所生离分别、不错乱的悟他识(རོ་འཛིན་པའི་དབང་པོ་མངོན་སུམ་སྟེ། རང་གི་བདག་རྐྱེན་ལྕེའི་དབང་པོ་ལས་དངོས་སུ་སྐྱེས་པའི་གཞན······རིག་ཤེས་པ་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བ།)。

རོ་འཛིན་ཡིད་མངོན། 味觉意现识。自己增上缘味觉意根直接所生离分别、不错乱的悟他识，即以伴有自所觉境大根现识等为无间缘所生离分别、不错乱之悟他识，如触觉根现识之后一刹那(རོ་འཛིན་པའི་ཡིད་ཀྱི་དབང་པོའི···མངོན་སུམ་སྟེ། རང་གི་བདག་རྐྱེན་རོ་འཛིན་ཡིད་ཀྱི་དབང་པོ་ལས་དངོས་སུ་སྐྱེས་པའི་གཞན་རིག་གི་ཤེས···པ་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བ་སྟེ། རོ་འཛིན་དབང་མངོན་སྐད་ཅིག་ཕྱི་མ་ལྟ་བུ། རང་གི་གཟུང་དོན་གྲོགས་སུ་ཡོད་པའི་དབང་མངོན་གཅིག་གིས་དེ་མ་ཐག་རྐྱེན···བྱས་པ་ལས་བྱུང་བའི་གཞན་རིག་གི་ཤེས་པའོ།)。

རོ་ཟས། 1.丧事饮食(གཤིན་པོའི་ཞལ་ཟས།)。2.罗刹鬼。印度神话中的恶魔。

རོག་ཤེས་རབ་རྒྱ་མཚོ། 若·希饶嘉措。一般称之为རོལ་པ་དམར་ཞུར་བ། 土猪年(1059年)生，博多哇弟子，帕木竹巴曾听受此师教法。

རོང་སྟོན་སྨྲ་བའི་སེང་གེ། 绒敦·玛畏僧格(1367—1449)。玛畏僧格据说是弥勒化身，因他笃信希结派教授和其修次第道论，又说是帕当巴与莲花戒论师的转世。他修建那兰陀罗寺(1435年建，在拉萨北面的彭域地区)，以十大经论立宗，讲说六十四部教典，四十部经论疏释，平生以讲述弘扬佛教，弟子甚多(བྱམས་པའི་རྣམ་འཕྲུལ་དང་། ཞི་བྱེད་ཀྱི་གདམས་པ་དང་སྒོམ་རིམ་ལ་ཐུགས་ལྷག་པར་མོས་པས། པ་དམ་པ་དང་ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལའི་སྐྱེ་བར་ཡང་གྲེང་། འདིས་ནཱ་ལེནྡྲའི་ཆོས་སྡེ་བཏབ། པུསྟི་བཅུ་ཁ་གྲུ་སྐོར་མཛད། གཞན་ལ་འདོམས་པའི་གཞུང་ལུགས་དྲུག་ཅུ་རྩ་བཞི། རྣམ་བཤད་མཛད་པའི་གཞུང་ལུགས་བཞི་བཅུ་ཡོད་ཅིང་། སྐུ་ཚེ་ཧྲིལ་པོར་བཤད་པ་འབའ་ཞིག་མཛད་པས་སློབ་མ་མཁས་པ་མང་དུ་བྱོན་པ·········ཡོད།)。

རོང་པའི་བུ་བཞི། 绒师四大弟子。系指噶当派绒巴恰索哇(རོང་པ་ཕྱག་སོར་བ།)的四大弟子。他们是：甲·堆哇增巴(བྱ་འདུལ་བ་འཛིན·········པ།)、若·钦普哇(རོག་འཆིམས་ཕུ་བ།)、南巴哇(རྣམ་པར་བ།)、格西徐兰巴(དགེ་བཤེས་ཞུས་

ལན་པ།)。《青史》称，南巴哇修建了南巴和让巴拉顶两寺， 并且掌管桑普寺八年之久(རྣམ་པར་བས་ནི་རྣམ་པར་དང་རམ་པ་ལྷ་སྡིངས……ངཏབ། གསང་ཕུའི་གདན་ས་ཡང་ལོ་བརྒྱད་མཛད།)。

རོང་བོའི་དགོན་ཆེན། 隆务寺。青海同仁县境一寺名，由格丹嘉措扩建而成。为格鲁派一大寺院(མཚོ་སྔོན་ཞིང་ཆེན་ཧྲུང་རེན་རྫོང་རེབ་ཀོང་ས་ཁུལ་གྱི་དགོན་པ་ཞིག ཤར་སྐལ་ལྡན་རྒྱ་མཚོས་རྒྱ་བསྐྱེད་གཏང་བའི་དགེ་ལུགས་པའི་དགོན་པ་ཞིག)。

རོང་བྱམས་ཆེན། 绒绛青。后藏北部绒地著名的绛青寺及寺中的弥勒佛像名，为旬努杰乔所创建(གཙང་རོང་གི་ཡུལ་དུ་སྔར་བླ་མ་གཞོན་ནུ་རྒྱལ་…མཆོག་གིས་བཏབ་པའི་དགོན་པ་དང་དེར་བཞེངས……པའི་བྱམས་པའི་གཟུགས་བརྙན་ཆེན་པོའི་མིང་།)。

རོང་ཟོམ་ཆོས་ཀྱི་བཟང་པོ། 绒松曲吉桑波。即绒译师曲桑(རོང་ལོ་ཙྪ་བ་ཆོས་བཟང་།)。著有《三昧耶经教广论》(དམ་ཚིག་མདོ་རྒྱས།)、《四种释论及十五支》(འགྲེལ་པ་རྩོལ་བཞི་ཡན་ལག…བཅོ་ལྔ་པ།)和《大圆满见修教授》(རྫོགས་པ་…ཆེན་པོའི་ལྟ་སྒོམ་མན་ངག)等。

རོལ་པ། 化身。佛书所说佛和菩萨变化的形体(སྤྲུལ་པ།)。

རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ། 1.游戏金刚。饮血欢喜金刚(ཀྱེ་རྡོ་རྗེ་ཁྲག་འཐུང་།)，一本尊名。2.乳贝多吉(1340—1383)。噶玛噶举黑帽系第四世活佛。曾应元顺帝邀请到内地讲法， 受到元帝君臣的敬信。

རོལ་མཚོ་བདུན། 时轮法之七香水海。即：盐海(ཚྭའི་མཚོ།)、酒海(ཆང་གི་མཚོ།)、水海(ཆུའི་མཚོ།)、乳海(འོ་མའི་མཚོ།)、 乳酪海(ཞོའི་མཚོ།)、酥油海(མར་གྱི་མཚོ།)、蜂蜜海(སྦྲང་རྩིའི་མཚོ།)。

〔རྭ〕

རྭ་ལོ་ཙཱ་བ། 惹译师。名多杰札巴(རྡོ་རྗེ་གྲགས་པ།)，生于西藏聂纳南地方， 译密宗典籍甚多，如：《胜乐本续》(བདེ་མཆོག་རྩ་རྒྱུད།)、《那波六法》(ནག་པོའི་ཆོས་དྲུག)、《黑阎摩敌》(གཤིན་རྗེ་གཤེད་ནག་པོ།)、《怖畏金刚》(རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད།)、《亥母修持法》(ཕག་མོ་མངོན་འབྱུང་།)、《黑如噶修持 法》(ཧེ་རུ་ཀ་མངོན་འབྱུང་།)等。被称为译文最精确， 影响最大， 译经极多的大译师。

རྭ་སྒྲེང་། 热振。一寺庙名，系藏传佛教噶当派第一坐寺庙。公元1057年由该派创始人仲敦巴(འབྲོམ་སྟོན་པ།)所建。 到了1738年，第七世达赖喇嘛把该寺交给噶丹赤巴阿旺乔登(དགའ་ལྡན་ཁྲི་པ་ངག་དབང་མཆོག་ལྡན།)掌管。此后， 阿旺乔登之历代转世皆称“热振活佛”。

རྭ་མོ་ཆེ། 小昭寺。ར་མོ་ཆེ། 的另一书写法。

〔རླ〕

རླུང་། 气，风息。密乘所说体内气、脉、明点三者中之风息， 遍布体内一切脉道， 五大种为性，不裂不灭， 诸分具足， 其性动故，说名为风(རྩ་ཐིག་རླུང་གསུམ་གྱི་ནང་ཚན་ལུས་ཀྱི་རྩ་ཐམས་ཅད་དུ་ཁྱབ་པའི་འབྱུང་ལྔའི་རང་……བཞིན་ཅན། མི་ཤིགས་པ། ཆ་ཤས་ཀུན་ཚང་བ། དེ་ཉིད་གཡོ་བའི་ཆ་ནས་རླུང་ཞེས་བྱའོ།)。

རླུང་གི་དཀྱིལ་འཁོར། 风轮。四轮之一。《俱舍论》说， 此世界最下底层是一风轮， 名曰柔和，状如彩色圆盘； 一说为翠绿色，广袤无

边， 厚一百六十万由旬（མངོན་པ་མཛོད་ལས་བཤད་པ་ལྟར་འཇིག་རྟེན་འདིའི་འོག་གཞི། རླུང་གི་དཀྱིལ་འཁོར་ཡིན་པ་དེའི་སྟེང་འཇམ་པོ་ཞེས་བྱ་ལ། དབྱིབས་ཟླུམ་པོ་དང་། ཁ་དོག་སྣ་ཚོགས་པའམ། ཁ་ཅིག་སྔོ་སྐྱར་འདོད་ལ། རྒྱར་གྲངས་མེད་ཅིང་། ཇམས་སུ་དཔག་ཚད་ས་ཡ་གཅིག་དང་དྲུག་འབུམ……ཡོད་པའོ། ）。空轮之上有风轮生，风轮之上水轮生， 水轮之上金轮生， 上有九山和大海。

རླུང་གི་ཁམས། 风界，风大。 佛书所说构成世界的四大元素之一。

རླུང་གི་དབང་ཕྱུག 风自在。 风神之异名（རླུང་ལྷའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས། ）。

རླུང་གིས་འཇིག་པའི་རྩེ་མོ། 风灾顶。大风毁灭一切山河大地， 无影无踪。 每七次火灾后，出现一次水灾； 七次水灾之后， 出现此种风灾。 此灾但毁三禅以下， 故第三静虑称风灾顶（རླུང་གིས་རི་སོགས་ཐམས་ཅད་བཤིག་ནས་ལྷག……མ་ཅུང་ཟད་ཀྱང་མི་མངོན་པ་སྟེ། མེ་འཇིག་བདུན་རེའི་རྗེས་སུ་ཆུ་འཇིག་རེ་བྱུང་བའི་ཆུ་འཇིག་བདུན……ཐལ་བའམ་སོང་རྗེས་འབྱུང་ཞིང་། དེས་བསམ་གཏན་གསུམ་པ་མན་ཆོད་འཇིག་གོ། ）。

རླུང་གྲོགས། 风友。 火神之异名（མེ་ལྷའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས། ）。

རླུང་ལྔའི་གནས། 五风处。《摄行》云：心间、密处、喉内、脐中、 一切身节， 如次即为持命，下遣， 上行， 平等，用遍之处， 眼等五根，为行等五风处（སྤྱོད་བསྡུས་ལས། སྙིང་ག་དང་འདོམས་དང་ལྐོག་མ་དང་ལྟེ་བ་དང་ལུས་ཀྱི་ཚིགས……ཐམས་ཅད་ནི་རིམ་པ་བཞིན་དུ་སྲོག་འཛིན་དང་ཐུར……སེལ་དང་གྱེན་རྒྱུ་དང་མེ་མཉམ་དང་ཁྱབ་བྱེད་ཀྱི……གནས་དང་། མིག་སོགས་ལྔ་ནི་རྒྱུ་བ་སོགས་ཀྱི་རླུང་ལྔའི་གནས་སུ་བཤད་དོ། ）。

རླུང་ལྔའི་བྱེད་ཆིངས་ཀྱི་གནད། 束缚五气的枢要。 系藏传佛教宁玛派大圆满法中界部（ཀློང་སྡེ། ）的修法要点。 五气指人体中的五种气息。即：元气、 命气、 下泄气、 上升气、 遍布气。束五气归中脉成虹身， 是为密法中修报化二身的方便。

རླུང་མ་ཆེ། 巨风女。 四降魔主母之一（བདུད་འདུལ་གཙོ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

རླུང་གཟུང་། 住持风息。 密宗修气的一种方法。修时似乎已断呼吸，类乎道家胎息法。

རླུང་སེམས། 风心。 风即最微细的风息， 心即心识活动。指密宗修风息的活动。

རླུང་སེམས་རགས་པ། 粗分风心。粗分思虑及其依附的风息（རྣམ་རྟོག་རགས་པ་དང་དེའི་བཞོན……པའི་རླུང་། ）。

རླུང་ལྷ། 风神。 西北护方神（ནུབ་བྱང་ཡི་ཕྱོགས་སྐྱོང་། ）。

ལ་རྩེ། 鄂博。指在山顶或石堆上，插上小旗，表示求神保佑往来行人。亦作ལབ་རྩེ། 。

ལྱུ་ཙ་ཆན་ཤི། (汉)六祖禅师（638—713）。禅宗在汉地的第六代祖师，是把菩提达磨的思想大为推广而正式立禅宗的人。法名慧能，是顿悟成佛教义的首创人。

ལཱུ་ཡི་པ། 卢伊巴。即大成就法金刚（གྲུབ་ཆེན་ཆོས་ཀྱི་རྡོ་རྗེ།），被称作证得金刚者。其生卒年不详。

ལཱུ་ཡི་པའི་འགྲེལ་པ། 《罗伊巴释论》。为阿底峡（ཛོ་བོ་ཨ་ཏི་ཤ།）著。

ལཱུ་ཡི་པའི་སྒྲུབ་ཐབས་ཀྱི་འགྲེལ་པའི་ཊཱིཀ། 《卢伊巴修法疏抄》。为如来金刚（དེ་བཞིན……གཤེགས་པའི་རྡོ་རྗེ།）著。

ལཱུ་ཡི་པའི་མངོན་རྟོགས་ཀྱི་འགྲེལ་པ། 《罗伊巴现观释》。为阿底峡（ཛོ་བོ་ཨ་ཏི་ཤ།）著。

ལག་སྣམ། 拉岗。负责康村（ཁམས་ཚན།）的柴草、用具以及对外应酬、接待客人等有关事务的僧人。任期一年。

ལག་ན་རྡོ་རྗེ། 金刚手。秘密主金刚手菩萨（ཕྱག་གསང་བདག་ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ།）。

ལག་ན་རྡོ་རྗེ་མཐུ་རྒྱལ་མ། 手金刚利胜母。护地五主母之一（ཞིང་སྐྱོང་གཙོ་མོ་ལྔའི་ཡ་གྱལ……ཞིག）。

ལག་ན་གཞོང་ཐོགས། 坚手药叉，持盆药叉。为须弥山的夜叉（རི་རབ་ཀྱི་གནོད་སྦྱིན་ཞིག）。

ལག་ན་རིན་ཆེན། 宝手菩萨。一菩萨名（བྱང་སེམས་ཤིག་གི་མཚན།）。

ལག་པའི་ཚད་ཀྱི་འགྲེལ་པ། 《解卷论》。提婆（འཕགས་པ་ལྷ།）著，班觉宁波（དཔལ་འབྱོར་སྙིང་པོ།）与贝则（དཔལ་བརྩེགས།）藏译。

ལག་འབབ། 拉拔。参见ལག་ཡོང་། 条。

ལག་ཡོང་། 拉雍。五世达赖阿旺罗桑嘉措（ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ།）时期，曾清查黄教和其他教派寺院，规定僧人人数，确立寺院组织和经济制度；同时对寺属属民也进行清查，规定每一寺所属庄园，向格鲁派寺院交纳一定数量的实物地租，称为“拉雍”，亦称作“拉拔”（ལག་འབབ།）。

ལང་ཀར་གཤེགས་པ། 往楞伽。指佛到楞伽山说楞伽经（སངས་རྒྱས་ལང་ཀ་ལ་བྱོན་ནས་ལང……གཤེགས་མདོ་གསུངས་ཟེར།）。

ལང་ཀར་གཤེགས་པ་རིན་པོ་ཆེའི་མདོ་ལས་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གསུང་གི་སྙིང་པོ། 《楞伽阿跋多罗宝经》。刘宋求那跋陀罗译成汉文，名为《一切佛语心品》，共四卷。管法成（འགོས་ཆོས་གྲུབ།）从汉文本译成藏文。

ལང་ཀར་གཤེགས་པའི་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《入楞伽经》。元魏菩提留支译成汉文，共十八品。管法成（འགོས་ཆོས་གྲུབ།）从汉文本译成藏文。

ལང་ཀར་གཤེགས་པའི་མདོའི་འགྲེལ་པ། 《楞伽经注释》。《楞伽经》是在公元八世纪由西

藏译师管法成（却珠）从汉文和梵文本翻译成藏文的。《楞伽经注释》是由印度的桑波大师所著。《楞伽经》收入丹珠尔显宗部的〔42〕函中。《楞伽经注释》由管法成（却珠）翻译，收入丹珠尔显宗部的〔43〕函中（《ལང་ཀར་གཤེགས་པའི་མདོ》ནི་སྤྱི་ལོའི……དུས་རབས་བརྒྱད་པའི་ནང་བོད་ཀྱི་ལོ་ཙཱ་བ་འགོས……ཆོས་གྲུབ་ཀྱིས་རྒྱ་ནག་གི་ཡི་གེ་དང་རྒྱ་གར་གྱི་ཡི་གེ……ལས་བོད་ཀྱི་སྐད་དུ་བསྒྱུར་པ་ཡིན་ཞིང་། དེའི་འགྲེལ་པ་ལ་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་བཟང་པོས་མཛད་པ། བསྟན་འགྱུར་མདོ（ཉི）པའི་ནང་དུ་ཡོད། 《ལང་ཀར་གཤེགས་པའི་མདོའི་འགྲེལ་པ་དེ་བཞིན……གཤེགས་པའི་སྙིང་པོའི་རྒྱན》བོད་ཀྱི་ལོ་ཙཱ་བ་འགོས……ཆོས་གྲུབ་ཀྱིས་བསྒྱུར་པ་བསྟན་འགྱུར་མདོ（པི）པའི་ནང་དུ་ཡོད། ）。

ལམ། 方法，门径。佛书中译为“道”。例如：菩提道（བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ལམ། ），密宗道（སྔགས……ལམ། ）。

ལམ་སྐོར་ལྔ། 五道类。即：昆汝巴之方便道的四门道类（བིརྺ་པའི་ཐབས་ལམ་སྒོ་བཞིའི་ལམ……སྐོར། ）、萨罗诃之方便道的四境道类（ས་ར་ཧའི་ཐབས་ལམ་ཡུལ་བཞིའི་ལམ་སྐོར། ）、金洲之八道类（གསེར་གླིང་པའི་ལམ་སྐོར་བརྒྱད་པ། ）、圣天之八道类（ཨཱརྻ་དེ་བའི་ལམ་སྐོར་བརྒྱད་པ། ）和那若巴之双运四道类（ནཱ་རོ་པའི་ཟུང་འཇུག……བཞིའི་ལམ་སྐོར། ）。此五道类属希结派后期传承的教法内容。

ལམ་འཁྱེར། 转为道用。就是把不如意的事都变为修道的有利条件。本来烦恼、疾病等都是妨害修道的东西，却专要在这些不顺心的事上下功夫，磨炼自己，增长道心，这是噶举派特别修法。参见རོ་སྙོམས་སྐོར་དྲུག条。

ལམ་གྱི་སྐུ་གསུམ། 道位三身。即，密乘所证光明为法身、幻化为报身、种种现分为化身（འོད་གསལ་ཆོས་སྐུ། སྒྱུ་མ་ལོངས་སྐུ། སྣ་ཚོགས་སྤྲུལ་སྐུའོ། ）。

ལམ་གྱི་བདེན་པ། 道谛。四谛之一。证得自果灭谛之道。喻如良药，应当服用。此于圣者智中，真实不虚，故名为圣谛（བདེན་པ……བཞིའི་ནང་གསེས། རང་འབྲས་འགོག་པ་ཐོབ་པར་བྱེད་པའི་ལམ་སྟེ། ཀུན་འབྱུང་སྤོང་བྱེད་ཀྱི་གཉེན་པོར་ཟག་མེད་ཀྱི་ལམ་སྒོམ་པ་ནི་སྨན་ལྟ་བུ་བསྟེན……པར་བྱ་བ་ཡིན་པ་འཕགས་པའི་གཟིགས་ངོར་མི་བསླུ……བས་ལམ་གྱི་འཕགས་པའི་བདེན་པའོ། ）。又，密法以集之对治曼陀罗轮为道谛（ཀུན་འབྱུང་གི……གཉེན་པོར་གྱུར་པ་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་འཁོར་ལོ་ནི་ལམ་གྱི་བདེན་པའོ། ）。

ལམ་གྱི་བདེན་པའི་རྣམ་པ་བཞི། 道谛四行相。四谛十六行相之一类。自凡夫位往圣者位，故是道相；成为断除不如理烦恼之能对治，是如相；心不颠倒正性力行，是行相；出离轮回，往趋涅槃，是出相。总为道谛四行相（བདེན་བཞི་རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག་གི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། སོ་སོ་སྐྱེ་བོའི་ས་ནས་འཕགས་པའི་གནས་སུ་འགྲོ་བས་ལམ་དང་། མི་རིགས་པ་ཉོན་མོངས་སྤོང་བའི་གཉེན་པོར་གྱུར་པས་རིགས་པ་དང་། སེམས་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་ཡང་དག་པར་སྒྲུབ་པས་སྒྲུབ་པ་དང་། འཁོར་བ་དང་བྲལ་ནས་མྱང་འདས་ཀྱི་གནས་སུ་ཕྱིན་པར་བྱེད་པས་ངེས་འབྱིན་བཅས་བཞིའོ། ）。

ལམ་གྱི་རྣམ་གཞག 地道理论。指佛家的十地五道，是修道成佛的十个等级和五个阶段。土官罗桑曲吉尼玛在他著的《宗教源流镜史》中说：“从儒家们所讲经论的隐义中，亦可见到有地道的理论。我等具德上师塔坚钦巴·乳必多杰曾说：‘易经的奥义可以说与无上密宗相吻合’。这是他的亲弟子所说的”（དེ་དག་གིས་བྱས་པའི་གཞུང་རྣམས་ཀྱི་སྦས་དོན་ལ

བྱ་ལས་ལམ་གྱི་རྣམ་གཞག་ཀྱང་ཡོད་པར་མངོན་ཏོ། བདག་ཅག་གི་དཔལ་ལྡན་བླ་མ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེའི་ཞལ་ནས། ཕྱི་གླིང་གི་དོན་གསང་སྔགས་བླ་མེད་དང་མཐུན་པར་བཤད་ཚིག་ཅེས…… གསུངས་ཞེས་དངོས་སློབ་འགའ་ཞིག་ཟེར།)。

ལམ་གྱི་དབང་། 道位灌顶。密乘行者不待外缘，自依上师瑜伽以受取四灌顶 (བླ་མའི་རྣལ་འབྱོར་ལ་བརྟེན་ནས་གཞན་རྐྱེན་ལ་མ་ལྟོས་པར་རང་ཉིད་ཀྱིས་དབང་བཞི་ལེན་པ།)。

ལམ་གྱི་འབྲས་བུ། 道果。亦作ལམ་འབྲས། 。三乘依于各自之道所证菩提 (ཐེག་གསུམ་རང་རང་གི་ལམ་ལ་བརྟེན་ནས་ཐོབ་པའི་བྱང་ཆུབ།)。为萨迦派主要教法 (ས་སྐྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་སྙིང་པོ།)。

ལམ་གྱི་གཙོ་བོ་རྣམ་པ་གསུམ། 三种要道，圣道三要。即：出离之愿 (ངེས་འབྱུང་གི་བསམ་པ། 出离心)、菩提心 (བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས།)和清净之见 (ཡང་དག་པའི་ལྟ་བ། 正见)。

ལམ་གྱི་ཡོན་ཏན། 正道功德。指通晓或验证佛法的成果 (ཆོས་ཀྱི་སོ་རྟོགས་སམ་ཉམས་ལེན་བྱས་པའི་འབྲས་བུ།)。

ལམ་གྱི་རིམ་པའི་བསྟན་བཅོས། 《道次第论》。噶当派大译师俄·罗丹喜饶 (རྔོག་ལོ་བློ་ལྡན…… ཤེས་རབ། 1059—1109)著。

ལམ་སྲིད་ལྔ། 五道，五趣。佛教所说众生根据生前善恶行为有五种轮回转生的趋向。即：地狱 (དམྱལ་བ།) 、饿鬼 (ཡི་དྭགས།) 、畜生 (དུད་འགྲོ།)、天 (ལྷ།)、人 (མི།)。

ལམ་སྲིད་ལྔ་ལ་འགྲིམ་པ། 入五道者。即：往来瞋道者地狱、往来贪道者饿鬼、往来痴道者畜牲、往来嫉妒道者非天、往来我慢者多为天人 (ཞེ་སྡང་གི་རྒྱུད་ལ་འགྲིམ་པ་དམྱལ་བ། འདོད་ཆགས་ཀྱི་རྒྱུད་ལ་འགྲིམ་པ་ཡི་དྭགས། གཏི་མུག་གི་རྒྱུད་ལ་འགྲིམ་པ་དུད་འགྲོ། ཕྲག་དོག་གི་རྒྱུད་ལ་འགྲིམ་པ་ལྷ་མ་ཡིན། ང་རྒྱལ་ཤས་ཆེ་ལྷ་མིའོ།)。

ལམ་ངན། 邪道。邪见之道 (ལྟ་བ་ངན་པའི་ལམ།)。

ལམ་ལྔ། 1.五道。即：资粮道 (ཚོགས་ལམ།)、加行道 (སྦྱོར་ལམ།)、见道 (མཐོང་ལམ།)、修道 (སྒོམ་ལམ།)、无学道 (མི་སློབ་པའི་ལམ།)。 2. 五道。即：梦道 (རྨི་ལམ་གྱི་ལམ།) 、熏习道 (བག་ཆགས་ཀྱི་ལམ།) 、业边道 (ལས་ཀྱི་མཐའི་ལམ།)、幻轮不定道 (འཁྲུལ་འཁོར་མ་ངེས་ཀྱི་ལམ།)和因果分别不定道 (རྒྱུ་དང་འབྲས་བུ་སོ་སོར་མ་ངེས་པའི་ལམ།)。

ལམ་བཅོ་ལྔ། 十五道。即：声闻五道 (ཉན་ཐོས་ཀྱི་ལམ་ལྔ།)、独觉五道 (རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ལམ་ལྔ།)、大乘五道 (ཐེག་ཆེན་གྱི་ལམ་ལྔ།)。

ལམ་ཆེན་བསྟན། 大路。十六尊者之一，居三十三天 (གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་ལས་སུམ་ཅུ་རྩ…… གསུམ་ལྷ་གནས་ན་བཞུགས་པའི་གནས་བརྟན…… ཞིག)。

ལམ་ཆོས་བཟོད། 道法智忍。见道十六心之一。见道位中，缘欲界道谛，最初通达无我的见道无间道智 (ལམ་ལ་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པ་སྟེ…… མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ… ཞིག འདོད་ཁམས་ཀྱི་ལམ་བདེན་ལ་དམིགས་ནས་བདག་མེད་དུ་རྟོགས་པའི་མཐོང་ལམ་བར་ཆད་མེད་… ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས།)。

ལམ་ཆོས་ཤེས། 道法智。见道十六心之一。见道位中，于道法智忍无间，缘欲界道谛已正通达无我的见道解脱道智 (ལམ་ལ་ཆོས་ཤེས་པ… སྟེ་མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ……

གྱུལ་ཞིག ལམ་ཆོས་བཟོད་དེ་མ་ཐག་ཏུ་འདོད་ཁམས་ཀྱི་ལམ་བདེན་ལ་དམིགས་ནས་བདག་མེད་དུ་རྟོགས་པའི་མཐོང་ལམ་རྣམ་གྲོལ་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས།)。

ལམ་མཆོག་སྒོ་འབྱེད། 《开胜道门》。一部关于显教道次第传承的启白书籍 (ལམ་རིམ་……བརྒྱུད་པའི་གསོལ་འདེབས།)。宗喀巴大师 (ཙོང་ཁ་པ།) 著。

ལམ་མཆོག་འགྲོ། 胜道行洲。一小洲名 (གླིང་ཕྲན་ཞིག་གི་མིང་།)，传说在西牛货洲南边海中。参见གླིང་ཕྲན་བརྒྱད། 条。

ལམ་མཆོག་འཇུག་སྒོ་གསུམ། 入妙道三门径。入妙道之三门径为：第一生厌离心，第二发菩提心，第三生起正见 (ཆོས་སྒྲིའི་འཇུག་སྒོ་དང་……པོ་ངེས་འབྱུང་། གཉིས་པ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས། གསུམ་པ་ཡང་དག་པའི་ལྟ་བ།)。

ལམ་རྗེས་བཟོད། 道类智忍。见道十六心之一。见道位中，道法智无间，总缘上界道谛，如前最初通达无我的见道无间道智 (ལམ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པའི་བཟོད་པ་སྟེ་མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག ལམ་ཆོས་ཤེས་དེ་མ་ཐག་ཏུ་ཁམས་གོང་མའི་ལམ་བདེན་ལ……དམིགས་ནས་སྔར་བཞིན་བདག་མེད་དུ་རྟོགས་པའི་……མཐོང་ལམ་བར་ཆད་མེད་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས།)。

ལམ་རྗེས་ཤེས། 道类智。见道十六心之一。见道位中，道类智忍无间，即缘此道谛境如前已通达无我的修道解脱道智 (ལམ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པ་སྟེ་མཐོང་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག ལམ་རྗེས་བཟོད་དེ་མ་ཐག་ཏུ་ཁམས་གོང་མའི་ལམ་བདེན་དེ་ཉིད་ལ་དམིགས……ནས་སྔར་བཞིན་བདག་མེད་དུ་རྟོགས་པའི་སྒོམ་ལམ……རྣམ་གྲོལ་ལམ་གྱི་ཡེ་ཤེས།)。

ལམ་གཉིས། 二道。1.世间道和出世间道 (འཇིག་རྟེན་དང་འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི……ལམ།)；2.大乘道和小乘道 (ཐེག་པ་གཉིས་ཀྱི……ལམ།)；3.异生道和圣者道 (སྐྱེ་འཕགས་གཉིས་ཀྱི་ལམ།)；4.显乘道和密乘道 (མདོ་སྔགས……གཉིས་ཀྱི་ལམ།)；5.方便道和智慧道 (ཐབས……ཤེས་རབ་ཀྱི་ལམ་གཉིས།)；6. 成熟道和解脱道 (སྨིན་བྱེད་ཀྱི་ལམ་དང་གྲོལ་བྱེད་ཀྱི་ལམ།)。

ལམ་དུ་འགྲོ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 与同行堕罪。九十单堕之一。谓比丘与比丘尼同行，逾一俱卢舍者 (ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་སློང་མ་དང་ལྷན་ཅིག་རྒྱང་གྲགས་ལས་འདའ……བར་བྱེད་པའོ།)。

ལམ་དུས་ཀྱི་འོད་གསལ། 道位光明。约束所依金刚身窍，心、目及息留住无分别状态之中，身心由于特殊因缘，左右两脉停止环流，以证有相空性大印 (རྟེན་རྡོ་རྗེའི་ལུས་ཀྱི་གནད……བཅིངས་ནས་ཡིད་མིག་རླུང་གསུམ་རྣམ་པར་མི་རྟོག……པའི་ངང་ལ་བཞག་པ་ན་ལུས་སེམས་རྟེན་འབྲེལ་ཁྱད་པར་ཅན་གྱིས་རོ་རྐྱང་གི་རྒྱུ་བ་འགགས་པས་རྣམ་པ……དང་བཅས་པའི་སྟོང་ཉིད་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་མོ་མངོན་དུ……བྱེད་པའོ།)。

ལམ་བདེན་གྱི་རྣམ་པ་བཞི། 道谛四行相。为ལམ་གྱི་བདེན་པ་རྣམ་པ་བཞི། 之缩写。

ལམ་བདེན་གྱི་སྤང་བྱ་བརྒྱད། 道谛所断八种。欲界由见道谛，所断无明、贪、瞋、慢、惑、邪见、见取和戒禁取，共八种 (འདོད་པའི་ཁམས་འདིར་ལམ་བདེན་མཐོང་བས་སྤང་བར་བྱ་བ། མ་རིག་པ་དང་། འདོད་ཆགས། ཁོང་ཁྲོ། ང་རྒྱལ། ཐེ་ཚོམ། ལོག་ལྟ། ལྟ་བ་མཆོག་འཛིན། ཚུལ་ཁྲིམས་བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་འཛིན་ཏེ་བརྒྱད་དོ།)。

ལམ་བདེན་པ། 道谛。四谛之一。佛教认为，

要达到解脱，就必须修道。同ལམ་གྱི་བདེན་པ། 条。

ལམ་བདེན་བཞི། 四道谛。即：道（ལམ།）、明（རིག་པ།）、修持（སྒྲུབ་པ།）和出离（ངེས་འབྱུང་།）。

ལམ་ནག 黑道。罗睺罗（སྒྲ་གཅན།）之异名；火神之异名（མེ་ལྷའི་མིང་།）。

ལམ་རྣམ་པར་བཀོད་པ་ཡང་རྣམ་བཤད་ཆེན་པོ། 《道相庄严广释》。桑吉仁钦坚参（སངས་རྒྱས་རིན་ཆེན་རྒྱལ་མཚན། 公元1350—1431）著。

ལམ་པོ་ཆེ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 大路喻发心。二十二种发心之一。住三净地菩萨所有三十七菩提分法发心，是一切圣者所趋所随之道，故喻如大路（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། དག་པ་ས་གསུམ་ལ་གནས་པའི་སེམས་དཔའི་རྒྱུད་ཀྱི་བྱང་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་སོ་བདུན་དང་ལྡན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་ནི་འཕགས་པ་ཐམས་ཅད་གཤེགས་ཤིང་རྗེས་སུ་གཤེགས་པས་ན་ལམ་པོ་ཆེ་ལྟ་བུའོ།）。

ལམ་ཕྲན་བསྟན། 小路。十六尊者之一。居灵鹫山（གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་ལས་བྱ་རྒོད་ཕུང་པོའི་རི་ལ་བཞུགས་པའི་གནས་བརྟན་ཞིག）。

ལམ་དབུ་མ། 1. 中道。带有菩提心和通达空性慧的大乘资粮道等五道（སེམས་བསྐྱེད་དང་སྟོང་ཉིད་རྟོགས་པའི་བློས་ཟིན་པའི་ཐེག་ཆེན་ཚོགས་ལམ་སོགས་ལམ་ལྔ།）。 2.中间道。有所缘的福德资粮和无所缘的智慧资粮二者双运之道（དམིགས་བཅས་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས་དང་། དམིགས་མེད་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་གཉིས་ཟུང་དུ་འཇུག་པའི་ལམ།）。

ལམ་འབྲས། 道果。萨迦派深法宝训道果。初，印度大成就者比瓦巴，依《喜金刚怛特罗经》，以道果金刚偈句，怛特罗释文要略及道果教言授予纳波巴和钟比巴，从此辗转传入西藏，卓弥译师得之，授予萨迦·衮噶宁波。尤以比瓦巴为送法门，亲至萨迦，秘密直传道果于衮噶宁波，衮宁以后，次第传于索南则摩，索则授予萨班和八思巴等，成为萨迦一派不共法门（ས་སྐྱ་པའི་ཟབ་ཆོས་གསུང་ངག་རིན་པོ་ཆེ་ལམ་འབྲས་བུ་དང་བཅས་པ་སྟེ། ཐོག་མར་གྲུབ་ཆེན་བིརྺ་པས་ཀྱཻ་རྡོ་རྗེའི་རྒྱུད་ལ་བརྟེན་ནས་ལམ་འབྲས་རྡོ་རྗེའི་ཚིག་རྐང་དང་། རྒྱུད་ཀྱི་བཤད་བཀའ་བསྡུས་པ་དང་། ལམ་འབྲས་བུ་དང་བཅས་པའི་གདམས་ངག་རྣམས་ནག་པོ་པ་དང་ཌོམ་བྷི་པ་ལ་གནང་། དེ་ལས་རིམ་པར་བརྒྱུད་དེ་བོད་དུ་འབྲོག་མི་ལོ་ཙཱ་བ་དང་། དེས་ས་ཆེན་ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ་ལ་གནང་། ཁྱད་པར་དུ་གྲུབ་ཆེན་བིརྺ་པ་ཆོས་སྒོ་སྐྱེལ་གྱི་ཚུལ་དུ་ས་སྐྱར་བྱོན་ཏེ་ས་ཆེན་ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ་ལ་ལམ་འབྲས་ཉེ་བརྒྱུད་སྙན་བཤད་བསྩལ། དེས་བསོད་ནམས་རྩེ་མོ་དང་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན། དེ་ནས་ས་པཎ་དང་། འགྲོ་མགོན་ཆོས་འཕགས་སོགས་ལས་རིམ་བཞིན་དར་བའོ།）。

ལམ་འབྲས་བུ་དང་བཅས་པའི་གནད། 《道果宗要》。毘嚩跋瑜伽师（རྣལ་འབྱོར་གྱི་དབང་ཕྱུག་བིརྺ་པ།）著。

ལམ་འབྲས་ཚོགས་བཤད། 道果会众释。道果有关法门，由萨迦五祖次第传予大成就者佛陀室利，俄钦·衮噶桑波从之听受而后传出者称为俄巴派会众释（ལམ་འབྲས་ཀྱི་ཆོས་སྐོར་རྣམས་ས་སྐྱ་གོང་མ་རྣམ་ལྔ་ལས་རིམ་གྱིས་བརྒྱུད་དེ་གྲུབ་ཆེན་བུདྡྷ་ཤྲཱི་ལས་ངོར་ཆེན་ཀུན་དགའ་བཟང་པོས་གསན། དེ་ནས་རིམ་པར་བརྒྱུད་པ་ལ་ངོར་ལུགས་ཚོགས་བཤད་ཅེས་སུ་གྲགས།）。

ལམ་འབྲས་གསེར་ཆོས་བཅུ་གསུམ། 《道果十三种金法》。为藏传佛教萨迦派之刹派所传的一种教授。

ལམ་འབྲས་སློབ་བཤད། 道果教学释。道果有关法门，由擦巴·洛色嘉措从多仁·衮邦巴听受之后，传予嘉样钦则和鲁珠嘉措等人，从此次第传出者称为擦巴派教学释（ལམ་འབྲས་ཀྱི་ཆོས་སྐོར་རྣམས་རྡོ་རིང་ཀུན་སྤངས་པ་ལས་ཚར་ཆེན་བློ་གསལ་རྒྱ་མཚོས་གསན། དེས་འཇམ་དབྱངས་མཁྱེན་བརྩེའི་དབང་ཕྱུག་དང་མང་ཐོས་ཀླུ་སྒྲུབ་རྒྱ་མཚོ་གཉིས་ལ་བསྟལ་བ་ནས་རིམ་པར་བརྒྱུད་པ་ལ་ཚར་ལུགས་སློབ་བཤད་ཅེས་སུ་གྲགས།）。

ལམ་རྫོགས་པ་ཆེན་པོ། 道位大圆满。心及心所于法界中，寂静离戏，本有之智远出意外，功力所现客尘，自趋明净之方便。此中一切果位诸法，自然圆，故名圆满；是一切究竟乘道，故名为大（ཐུགས་ཉིད་མའི་གཞུང་ལས། སེམས་དང་སེམས་བྱུང་དབྱིངས་སུ་ཞི་བའི་སྤྲོས་བྲལ་རང་བྱུང་གི་ཡེ་ཤེས་བློ་འདས་ཆེན་པོར་རྩལ་སྣང་གློ་བུར་གྱི་དྲི་མ་རང་དྭངས་ལ་འགྲོ་བའི་ཐབས་ཏེ། དེ་ལ་འབྲས་བུའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་རྫོགས་པ་དང་། དེ་ཉིད་ཐེག་པ་དང་ལམ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་མཐར་ཐུག་ཡིན་པས་ཆེན་པོའོ།）。

ལམ་བཞི། 四道。即：瓶灌道为生次第，密灌道为解脱道，慧灌道为方便道，句灌道为深密道（བུམ་དབང་གི་ལམ་བསྐྱེད་རིམ། གསང་དབང་གི་ལམ་གྲོལ་ལམ། ཤེས་རབ་དབང་གི་ལམ་ཐབས་ལམ། ཚིག་དབང་གི་ལམ་ཟབ་ལམ།）。

ལམ་བཞིའི་ཉམས་ལེན། 四道修行。即：瓶灌顶道修习粗细生起次第；密灌顶道修习气金刚诵和幻身；慧灌顶道修习光明空性；句灌顶道修习双运地位（བུམ་དབང་གི་ལམ་བསྐྱེད་རིམ་ཕྲ་མོ་དང་རགས་པ། གསང་དབང་གི་ལམ་རླུང་རྡོ་རྗེའི་བཟླས་པ་དང་སྒྱུ་ལུས། ཤེས་རབ་དབང་གི་ལམ་འོད་གསལ་སྟོང་པ་ཉིད། ཚིག་དབང་གི་ལམ་ཟུང་འཇུག་གི་གོ་འཕང་།）。

ལམ་རིམ། 道次第。1.依次序学习佛法内容，以修自心（ཆོས་ཀྱི་ནང་དོན་རྣམས་གོ་རིམ་ཡོད་པའི་སྒོ་ནས་རང་ཉིད་ཀྱི་བསམ་བློའི་གོ་རྟོགས་དང་བསྟུན་ཏེ་བློ་སྦྱོང་བ།）。2.《菩提道次第》。宗喀巴所著广、中、略本《菩提道次第》之略称（རྗེ་ཙོང་ཁ་པས་བརྩམས་པའི་བྱང་ཆུབ་ལམ་གྱི་རིམ་པ་ཆེ་འབྲིང་ཆུང་གསུམ་གྱི་བསྡུས་མིང་།）。

ལམ་རིམ་གྱི་ཆེ་བ་བཞི། 道次第四优胜。宗喀巴所著《菩提道次第广论》之四大优点。即：不违诸教法了义胜（བསྟན་པ་ཐམས་ཅད་འགལ་མེད་དུ་རྟོགས་པའི་ཆེ་བ།）、现诸佛典教义胜（གསུང་རབ་མ་ལུས་གདམས་ངག་ཏུ་འཆར་བའི་ཆེ་བ།）、得如来密意胜（རྒྱལ་བའི་དགོངས་པ་བདེ་བླག་ཏུ་རྙེད་པའི་ཆེ་བ།）、断一切恶行胜（ཉེས་སྤྱོད་ཆེན་པོ་རང་འགགས་སུ་འགྲོ་བའི་ཆེ་བ།）。

ལམ་རིམ་ཆུང་ངུ། 《道次第略论》。这是宗喀巴大师以著述来弘扬佛教时，在热振寺所著的一部佛教经典。此书被称有五点极为殊胜之处：①所诠殊胜。以文殊菩萨亲传大师道之三要为基础，以阿底峡所传的三士道为庄严（བཤད་བྱ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་རྗེ་རང་ཉིད་ལ་རྗེ་བཙུན་འཇམ་དབྱངས་ཀྱིས་གནང་བའི་གདམས་པ་ལམ་གྱི་གཙོ་བོ་གསུམ་ལ། ཇོ་བོའི་མན་ངག་སྐྱེས་བུ་གསུམ་གྱིས་བརྒྱན་པ།）；②能诠殊胜。断绝歧途，体性无谬，次序不乱，数无增减（འཆད་རྩོལ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ལམ་གྱི་གོལ་ས་བཅད་ནས་ངོ་བོ་མ་ནོར་བ། གོ་རིམ་མ་འཁྲུགས་པ། གྲངས་ལྷག་ཆད་མེད་པ།）；③请法者殊胜。请法者为大堪布松普巴、交乔贝桑大译师、止贡法王等（བསྐུལ་བ་པོ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་མཁན་ཆེན་ཟུང་ཕུ་བ་དང་། ལོ་ཆེན་སྐྱབས་མཆོག་དཔལ་བཟང་། འབྲི་གུང་ཆོས་རྗེ་ལ་སོགས་པ།），

④处所殊胜。 造于热振寺最胜阿练若中（གནས་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ར་སྒྲེང་རྒྱལ་བའི་····དབེན་གནས། ）, ⑤眷属殊胜。有二上首弟子为首的诸大胜士眷属（འཁོར་ཁྱད་པར་དུ········· འཕགས་པ་སྲས་ཀྱི་གཙོ་བོ་གཉིས་ལ་སོགས་པའི་སྐྱེས་བུ་ཆེན་པོ། ）。

ལམ་རིམ་ཐར་རྒྱན། 《道次第解脱庄严论》。系藏传佛教噶举派达波噶举创始人达波拉结，将噶当派的道次第和米拉的《大手印》教授融会一起著成的一部著作（བཀའ་གདམས་ཀྱི····ལམ་རིམ་དང་མི་ལའི་ཕྱག་ཆེན་གྱི་གདམས་པ་གཅིག་ཏུ་དྲིལ་ནས་ལམ་རིམ་ཐར་རྒྱན་མཛད། ）。

ལམ་རིམ་དང་བསྟན་རིམ་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ། 《道次第及教法次第广论》。俄译师洛丹喜饶（རྔོག་ལོ་ཆེན་བློ་ལྡན་ཤེས་རབ། ）的弟子卓隆巴・洛追琼内（གྲོ་ལུང་པ་བློ་གྲོས་འབྱུང་གནས། ）著。

ལམ་རིམ་པ་ལྔ། 五次第道。密乘圆满次第之五次第道。即：语远离（ངག་དབེན། ）、心远离（སེམས་དབེན། ）、光明（འོད་གསལ། ）、幻身（སྒྱུ་ལུས། ）和双运（ཟུང་འཇུག）。

ལམ་རིམ་དམར་མཆན། 《朱批菩提道广论》。克珠杰之第八素曲杰第五代转世八索・拉旺曲吉坚参所作《菩提次第旁注》（མཁས་གྲུབ་རྗེའི་གཅུང་བ་སོ་ཆོས་རྗེའི་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པ་བ་སོ་ལྷ········དབང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་ལམ་རིམ་ཆེན་མོར····མཆན་བཏབ་པ་ལ་ཟེར། ）。

ལམ་ཤེར་ཕྱིན། 道智度，道位般若波罗蜜多。成为能证自所应证果位智度 方便之止观双运大乘圣者瑜伽（རང་གི་འཐོབ་བྱར་གྱུར་པའི་འབྲས་བུ་ཤེར་ཕྱིན་ཐོབ་བྱེད་ཀྱི་ཐབས་སུ་གྱུར་པའི་ཞི་ལྷག····ཟུང་འབྲེལ་གྱི་སེམས་དཔའི་རྣལ་འབྱོར། ）。

ལམ་ཤེས། 道智。依圆满、成熟和修炼，以现证真实际之有学道智。 为智度八事之一（རྫོགས་སྨིན་སྦྱང་གསུམ་གྱི་སྒོ་ནས་ཡང་དག་པའི·····མཐའ་མངོན་དུ་བྱེད་པའི་སློབ་ལམ་པའི་མཁྱེན་པ·····ཤེར་ཕྱིན་དངོས་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ལམ་ཤེས་ཀྱི་ཆོས་བཅུ་གཅིག 道智十一法。智度七十义中，三智三十法之十一种标志道智者。即：道智分支、弟子声闻道、麟喻独觉道、大乘见道、修道功用、胜解修道、胜解修道功德、回向修道、随喜修道、成就修道和清净修道（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུ་ལས་མཁྱེན་པ······གསུམ་གྱི་ཆོས་སུམ་ཅུའི་ནང་ཚན། ལམ་ཤེས་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བཅུ་གཅིག་སྟེ། ལམ་ཤེས་ཀྱི་ཡན་ལག་དང་། སློབ་མ་ཉན་ཐོས་ཀྱི་ལམ་དང་། བསེ་རུ་རང་རྒྱལ་གྱི་ལམ་དང་། ཐེག་ཆེན་མཐོང་ལམ་དང་། སྒོམ་ལམ་བྱེད་པ་དང་། མོས་པ་སྒོམ་ལམ་དང་། མོས་པ་སྒོམ་ལམ་གྱི་ཕན་ཡོན་དང་། བསྔོ་བ་སྒོམ་ལམ་དང་། རྗེས་སུ་ཡི་རང་སྒོམ་ལམ་དང་། སྒྲུབ་པ་སྒོམ་ལམ་དང་། རྣམ་དག་སྒོམ་ལམ་བཅས་བཅུ་གཅིག་གོ། ）。

ལམ་ཤེས་ཀྱི་ཡན་ལག 道智分支。智度七十义之一。大乘种姓已经觉醒者，心中所有圆满道智分支之殊胜功德（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི·····ནང་གསེས། ལམ་ཤེས་རྫོགས་བྱེད་ཀྱི་ཆ་ཤས་སུ་གྱུར་པའི་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་རིགས་སད་པའི་གང་ཟག་གི····རྒྱུད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ཁྱད་པར་ཅན། ）。

ལམ་གསུམ། 三道。即：烦恼道（ཉོན་མོངས་པའི་ལམ། ）、业道（ལས་ཀྱི་ལམ། ）和苦道（སྡུག་བསྔལ་གྱི་ལམ། ）。

ལམ་གསུམ་འགྲོ། 流三途。恒河之异名，佛书说它流经天界、人间、地下，故名（ཆོས་སྐད་དུ་ཆུ་བོ་གང་ག་མཐོ་རིས་དང་། མིའི་ཡུལ། ས་འོག་གི་ལམ་གསུམ་དུ་འགྲོ་ནས་འབབ་པས་སོ། ）。

ལས། 业，业力，宿业，缘分。使与自己相等心之发动，造作于境之思心所或种子习气，名为业（བྱ་བའི་རང་བཞིན་ཏེ་རང་དང་མཚུངས་ལྡན་གྱི་སེམས་ཡུལ་ལ་གཡོ་ཞིང་སྐྱུལ་བར་བྱེད་པའི་སེམས་པ།）。

ལས་དཀར། 白业。善事（དགེ་བའི་མིང་།）。

ལས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་མཆོག 胜业王。密法以胜曼陀罗王后诸尊作诸事业、清净佛土等，为胜业王（དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཆོག་གི་འོག་ཏུ་ལྷ་རྣམས་ཀྱིས་ཞིང་སྦྱོང་བ་སོགས་ཀྱི་མཛད་པ་ནི་ལས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་མཆོག）。

ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ། 业障。指五无间罪诸重恶业（མཚམས་མེད་པ་ལྔའི་ལས་རྣམས་སོ།）。

ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་རྒྱུན་གཅོད་པ། 《大乘三聚忏悔经》。全书一卷二百三十颂。古印度佛学家姿纳弥札、达那希拉和藏译师益西德由梵译藏，并用厘定后的藏文校正（འཕགས་པ་ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་རྒྱུན་གཅོད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། བམ་པོ་གཅིག་དང་ཤློ་ཀ་ཉིས་བརྒྱ་སུམ་ཅུ་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། དཱ་ན་ཤཱི་ལ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་སྐད་གསར་བཅད་ཀྱིས་བཅོས་པའོ།）。

ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་རྣམ་པར་དག་པ། 《佛说净业障经》。全书一卷四十颂。印度佛学家姿纳弥札、般若瓦尔玛和藏译师益西德等由梵文译成藏文（འཕགས་པ་ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་རྣམ་པར་དག་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ། བམ་པོ་གཅིག་དང་ཤློ་ཀ་བཞི་བཅུ་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། པྲཛྙཱ་ཝརྨ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེ་ལ་སོགས་པས་བསྒྱུར་པའོ།）。

ལས་ཀྱི་ཐིག་སྐུད། 业线。生起一切业尊体性之线，名为业线（ལས་ཐམས་ཅད་པའི་ལྷའི་ངོ་བོར་བསྐྱེད་པའི་ཐིག་སྐུད་ཡིན་པས། ལས་ཐིག་ཅེས་བྱའོ།）。

ལས་ཀྱི་མཐའ། 业边。指无间业（མཚམས་མེད་ཀྱི་ལས་ལ་ཟེར།）。

ལས་ཀྱི་རྣམ་པར་འགྱུར་བ་ཞེས་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་གཞུང་། 《分别善恶报应经》。

ལས་ཀྱི་རྣམ་སྨིན་མཁྱེན་པའི་སྟོབས། 知业报智力。如来如实了知三世一切善业、恶业、善恶杂业及其果报的智慧（ལས་དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བ་དཀར་ནག་འདྲེས་མའི་ལས་རྣམས་དང་། དེ་རྣམས་ཀྱི་འབྲས་བུ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་མཁྱེན་པའོ།）。

ལས་ཀྱི་སྡེ། 寺庙里的执事人员（དགོན་སྡེ་ཁག་གི་ལས་ཀ་བྱེད་མཁན། ལས་སྡེ་དང་དོན་གཅིག）。

ལས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ། 1.活佛之妻，密妃（གསང་ཡུམ།，指藏传佛教高僧修密宗达到一定程度时，男女合修）。2.业印。密乘瑜伽部“四部”之一（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་བཞིའི་གཅིག）。又称双修时之女方为业印。

ལས་ཀྱི་དབང་པོ་ལྔ། 五业根。1.语根（ངག་གི་དབང་པོ།）、手根（ལག་པའི་དབང་པོ།）、足根（རྐང་པའི་དབང་པོ།）、臀根（རྐུབ་ཀྱི་དབང་པོ།）、托根（འདོམ་གྱི་དབང་པོ།）。2.手根（ལག་པ།）、足根（རྐང་པ།）、舌根（ལྕེ།）、生殖器根（མཚན་མ།）、排泄器根（བཤང་ལམ།）。

ལས་ཀྱི་དབང་པོ་དྲུག 六业根。即：口、手、足、肛门、尿道和精管（ཁ་དང་། ལག་པ། རྐང་པ། བཤང་ལམ། གཅི་བའི་ལམ། ཁུ་བ་འབབ་པའི་དབང་པོ་བཅས་དྲུག）。

ལས་ཀྱི་དབང་པོའི་བྱ་བ་དྲུག 六根事。即：发言（སྨྲ་བ།）、执取（ལེན་པ།）、步行（འགྲོ་བ）、出恭（བཤང་བ།）、排尿（གཅི་བ།）和出精

(ཁྲུ་བ་འཐོ་བ།)。

ལས་ཀྱི་འབྲས་བུ་གསུམ། 三业果。即：异熟果(རྣམ་སྨིན་གྱི་འབྲས་བུ།)、等流果(རྒྱུ་མཐུན་གྱི་འབྲས་བུ།)、增上果(བདག་པོའི་འབྲས་བུ།)。

ལས་ཀྱི་མེ་ལོང་། 《业镜》。克巴·索南仁钦(མཁས་པ་བསོད་ནམས་རིན་ཆེན།)著。

ལས་ཀྱི་གཞི། 羯磨事。《毗奈耶经》十七事中守戒九事之一。遍于一切羯磨之事。比丘所作羯磨细分为一百零一，概括为三：单白羯磨、白二羯磨、白四羯磨(འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན་ལས། བསླབ་པ་བསྲུང་བའི་གཞི་དགུའི་ནང་གསེས་ཐམས་ཅད་ལ་ཁྱབ་པ་ལས་ཀྱི་གཞི་སྟེ། དགེ་སློང་གི་བྱ་བའི་ལས་རྣམས་རྒྱས་པར་དབྱེ་ན་བརྒྱ་རྩ་གཅིག…ཡོད་ཅིང་། དེ་ཐམས་ཅད་བསྡུས་ན་གསོལ་བ་འབའ་ཞིག་གི་ལས་དང་། གསོལ་བ་དང་གཉིས་ཀྱི་ལས་དང་། གསོལ་བ་དང་བཞིའི་ལས་ཏེ་གསུམ་དུ་འདུའོ།)。

ལས་ཀྱི་ཡན་ལག་བཞི། 业四支。1.因支、等起支、造作支和成就支(གཞི་དང་། ཀུན་སློང་། སྦྱོར་བ། མཐར་ཐུག་བཅས་བཞི།)。2.分别决定支、滋生增长支、不作不遇支和作已不失支(ལས་སོ་སོར་ངེས་པ་དང་། འཕེལ་བ། མ་བྱས་པ་མི་འཕྲད་པ། བྱས་པ་ཆུད་མི་ཟ་བ་བཅས་བཞི།)。

ལས་ཀྱི་རླུང་དམར། 业风。中阴时所现恐怖景象(བར་དོའི་སྐབས་ཀྱི་འཇིགས་སྐྲག་གི་སྣང་བ་ཞིག)。

ལས་ཀྱི་ལམ། 业道。指作了善恶业，由此道而向善趣或恶趣。

ལས་ཀྱི་ས་པ། 业果地。造业力大所受果报的处所(ལས་བསགས་སྟོབས་ཆེ་ཞིང་རྣམ་སྨིན་ཡང་དེ…འདྲ་མྱོང་བའི་གནོད།)。

ལས་ཀྱི་སློབ་དཔོན། 羯磨师，羯磨阿阇黎。授戒时宣读"羯磨文"的戒师(སྡོ་པའི་སྡོམ་པ…འབོག་མཁན།)。

ལས་ཀྱི་སློབ་དཔོན་ཁྲིད་གཉེར། 具缘大师指导。指请求出家及受比丘戒僧人们的大师和请求佛法僧人们的旁教师指教(རབ་བྱུང་དང་བསྙེན…རྫོགས་ཀྱི་སྡོམ་པ་ཞུ་བར་ཡོང་མཁན་གྱི་སློབ་དཔོན…དང་། ཆོས་ཞུ་བར་ཡོང་མཁན་ཚོའི་ཟུར་ཁྲིད་པ།)。

ལས་སྐལ། 业，宿业，命运，福分(སྔར་ལས་ཀྱི་བསྐོས་ཐང་།)。

ལས་མཁན། 鬼卒。阎罗差役(གཤིན་རྗེའི་པོ་ཉ།)。

ལས་གྲུབ་པའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ། 《业成就论》。世亲(དབྱིག་གཉེན།)著。

ལས་རྒྱ། 业印。活佛之妻，密妃(གསང་ཡུམ།)。双修时之女方。参见ལས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ། 条。

ལས་རྒྱལ་མཆོག 羯磨上胜定。一切供养、赞颂及功业等，皆是业上胜定(མཆོད་བསྟོད་ཕྲིན…ལས་ལ་སོགས་པ་ནི་ལས་རྒྱལ་མཆོག་གི་ཏིང་ངེ………འཛིན་ནོ།)。

ལས་རྒྱལ་མཆོག་གི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 事业最胜等持。密乘生次三等持之一。坛场圆满生起之后，诸尊净化刹土之行，等同如来妙行，故名事业最胜(བསྐྱེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གསུམ་གྱི་ཡ་གྲལ…ཞིག་སྟེ། དཀྱིལ་འཁོར་རྫོགས་པར་བསྐྱེད་རྗེས་ལྷ་རྣམས་ཀྱིས་ཞིང་སྦྱོང་བ་སོགས་ཀྱི་མཛད་པ་ནི་སངས་རྒྱས…མཛད་པ་དང་མཐུན་པས་ལས་རྒྱལ་མཆོག་གོ།)。

ལས་རྒྱུ་འབྲས། 业因果。业指行为，行为是因，受报是果，因此合称业因果。这是佛的基本理论。佛教以为现世界人们的贫富穷达，是前生所造善恶决定的结果；今生的善恶行为，亦必导致后生的罪福报应。这叫作因果报应，也称之为"三世因果"。比如，善有善报，恶有恶报(དགེ་བའི་ལས་བསགས་པའི་འབྲས་བུ་བདེ་བ་དང་། སྡིག་པའི་ལས་བསགས་པའི་འབྲས་བུ་

སྡུག་བསྔལ་ལྟ་བུ།)。

ལས་སྒྲིབ། 业障。如杀害父母的业障 (ཕ་མ་བསད་པའི་སྒྲིབ་པ་ལྟ་བུ།)。

ལས་སྒྲུབ་པ་ལྔ། 五业修。即：诵念修、静虑修、药物修，幻轮修和护摩修 (བཟླས་པ་ཙམ་གྱིས་སྒྲུབ་པ། བསམ་གཏན་ཙམ་གྱིས་སྒྲུབ་པ། རྫས་ཀྱིས་སྒྲུབ་པ། འཁྲུལ་འཁོར་གྱི་སྒོ་ནས་སྒྲུབ་པ། སྦྱིན་སྲེག་གི་སྒོ་ནས་སྒྲུབ་པ།)。

ལས་མངོན་གྱུར། 业现前。近圆十现前之一。受戒者、所授之戒、授者阿阇黎和比丘僧众，对上述一一无误；受戒者具一心求戒之等起心；真正为相续施利悲心，依具此三心，并依次告明传戒白四仪轨 (བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་མངོན་གྱུར་བཅུའི་ཡ་གྱལ། གང་ལ་བྱ་བའི་ཡུལ་བསྒྲུབ་བྱ། བྱེད་པ་ལས་ཀྱི་ཆོ་ག བྱེད་པ་པོ་མཁན་སློབ་དགེ་འདུན་དང་བཅས་པ་ལ། དེ་ཡིན་པ་ལ་དེ་ཡིན་གྱི་འདུ་ཤེས་མ་འཁྲུལ་བ། ཀུན་སློང་ཞེ་ཐག་པ་ནས་བྱེད་པར་འདོད་པ། རྒྱུད་དེ་དག་ཉིད་ལ་ཅི་ནས་ཀྱང་ཕན་པར་འདོད་པའི་སྙིང་རྗེ་སྟེ། ཐུགས་དགོངས་རྣམ་པ་གསུམ་གསལ་བའི་སྒོ་ནས་གསོལ······བཞིའི་ཆོ་ག་མ་འཁྲུལ་བར་བརྗོད་པར་བྱེད·········པའོ།)。

ལས་ལྔ། 五业。即：所缘业 (དམིགས་པའི་ལས།)、所作业 (བྱེད་པའི་ལས།)、精进业 (རྩོལ་བའི་ལས།)、所变业 (བསྒྱུར་བའི་ལས།)、所得业 (ཐོབ་པའི་ལས།)。

ལས་ཆོག 羯磨仪轨。毗奈耶羯磨仪轨 (འདུལ་བའི་ལས་ཀྱི་ཆོ་ག)，修法仪式。

ལས་ཆོག་པ། 羯磨师。传授别解脱戒 (སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་པ།) 的仪轨师。

ལས་ཉོན། 业与烦恼。显教断无实戏论者认为，业与烦恼二者，是由执实之妄想所生 (ལས···ཉོན་གཉིས་བདེན་འཛིན་གྱི་རྣམ་རྟོག་ལས་འབྱུང་····བ།)，此执实妄想，亦由戏论或执相所生 (བདེན་འཛིན་གྱི་རྣམ་རྟོག་དེ་ཡང་སྤྲོས་པའམ་མཚན་འཛིན་ལས་འབྱུང་བ།)，故业与烦恼并称。

ལས་གཉིས། 二业。1.定业和不定业 (རྣམ་སྨིན་མྱོང་ངེས་མ་ངེས་ལས།)；2.引业和满业 (འཕེན་བྱེད་དང་རྫོགས་བྱེད་ལས།)； 3. 施业和戒业 (སྦྱིན་པ་དང་ཚུལ་ཁྲིམས་ལས།)；4.思业和意乐业 (སེམས་པ་དང་བསམ་པའི་ལས་ལམ་གཉིས་ཏེ།)；5.有表业和无表业 (ལུས་ངག་གི་ལས་ལ་རྣམ་པར་རིག་བྱེད་ཡིན་མིན་གཉིས་ཏེ།)。

ལས་ཐིག 羯磨线。指绘制佛教密宗坛场用彩色绘成的人工线条 (ཆོས་ལུགས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར······བྲིས་པའི་རི་མོའི་ཐིག)，与智尊线 (ཡེ་ཐིག) 并称为坛场的两种线条。

ལས་ཐོས་པ་ཉམས་སུ་ལེན་པའི་ཡན་ལག་གསུམ། 闻业领解三支。即：任何补特伽罗领解 (གང་ཟག་གང་གིས་ཉམས་སུ་མྱོང་བ།)， 量若干领解 (ཚད་ཇི་ཙམ་དུ་ཉམས་སུ་མྱོང་བ།)，任意知领解 (ཤེས་པ་གང་གིས་ཉམས་སུ་མྱོང་བ།)。

ལས་མཐའ་མ་ལོག 离诸业障。未作或未让作无间业。为五自圆满之一 (མཚམས་མེད་པའི···ལས་བྱས་པ་དང་བྱེད་དུ་བཅུག་པ་མ་ཡིན་པ། རང་འབྱོར་ལྔའི་ནང་ཚན་ཞིག)。

ལས་མཐའ་ལོག་པ། 堕诸业障。趋入邪途，造五种无间业，无修法之缘 (ལོག་པའི་ལམ་དུ······ཞུགས་ཏེ་མཚམས་མེད་ལྔའི་ལས་བྱས་པས་ཆོས་སྒྲུབ་པའི་སྐལ་བ་མེད་པ།)。

ལས་དང་པོ་པ། 初发业者。在密法中，生起次第未到究竟的一切，皆称为初发业者 (བསྐྱེད་རིམ་མཐར་ཕྱིན་གྱི་བར་ཐམས་ཅད་ལས་དང་པོ་བར་

བཤད་དོ།)。

ལས་དོན་གཞན་དུ་གྲུབ་པའི་བདག 余事我。指除此身心而外，另外有一个我，即外道所说的神我、灵魂等。

ལས་ནག 黑业，罪业。不善业（ལས་མི་དགེ་བ། ）。

ལས་རྣམ་པར་དག་པའི་རྣལ་འབྱོར། 清净业瑜伽。此瑜伽，作相续依止明想主尊之念，行住坐等诸身语业，皆成手印、密咒，用以修集资粮（རང་གཙོ་བོར་གསལ་བའི་དྲན་པ་ནི་རེ……བ་བརྟེན་ནས་འགྲོ་བ་དང་འདུག་པ་དང་འཆག་པ་ལ་སོགས་པའི་ལུས་ཀྱི་ལས་དང་། སྨྲ་བའི་ངག་གི་ལས་བྱས་པ་ཐམས་ཅད་ཕྱག་རྒྱ་དང་སྔགས་སུ་འགྱུར་བའི་ཚོགས་གསོག་པ་ཡིན། ）。ནི་རེ་བ། 这里指"相续"之意。亦有"连续"与"经常"之意。

ལས་རྣམ་པར་འབྱེད་པ། 《佛为首迦长者说业报差别经》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译。

ལས་སྣ་ཚོགས། 种种业。指善业和恶业（ལས་བཟང་ངན། ）。

ལས་སྣང་། 业相，业行现分。业力引发的生死轮回不净现分（ལས་དབང་གིས་བསྐྱེད་པའི་མ……དག་འཁོར་བའི་སྣང་ཚུལ། ）。

ལས་སྡེ། 寺庙执事。寺庙僧人的总管事（དགེ་འདུན་པ་སྤྱིའི་ལས་བྱེད་མཁན། ）。

ལས་སྡེ་དབུ་ཆོས། 寺庙的执事。领经师和掌堂师（དགོན་སྡེ་ཁག་གི་གྲྭ་པའི་མགོ་ཁྲིད་བྱེད་མཁན། དབུ་མཛད་དང་དགེ་བསྐོས་ཀྱི་བསྡུས་མིང་། ）。

ལས་འཕྲོ་ཅན། 具有善者。前世所修善业今世已经成熟而发挥效力者（ཚེ་སྔོན་མར་ཡོད་པའི……ལས་བཟང་པོའི་འཕྲོ་ཚེ་འདིར་སྨིན་པའི་ནུས་པ་ཡོད་པ། ）。

ལས་བུམ། 羯磨瓶，净水瓶。密宗仪式用以往曼陀罗、供品及弟子身上洒净水的一种水具（ཆོས་ལུགས་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་དང་། མཆོད་རྫས་དང་། བདག་དང་། གནས་དང་། སློབ་མ་ལ་བསང་གཏོར་གཏོང་བྱེད་ཆུ་སྣོད་ཅིག)。

ལས་བུམ་སྔ་གོན། 业瓶预备。为除弟子及供物等不净障碍而做的预备（སློབ་མ་དང་མཆོད་རྫས……སོགས་ལ་མ་དག་དང་བགེགས་བསལ་བའི་དོན་དུ་སྔ་གོན་བྱེད་པའོ། ）。

ལས་དབང་། 命运，宿命。佛教以为，前生所做业的善恶，必然有今生的果报（ཆོས་ལུགས……ཀྱི་ལྟ་བ་ལྟར་བྱས་ན། སྐྱེ་བ་སྔོན་མར་བྱས་པའི་བྱ་བ་བཟང་ངན་གང་ཡིན་ཡང་། དེ་དང་འདྲ་བའི་འབྲས་བུ་ཞིག་ཚེ་འདིར་འཁོར་རྒྱུ་ཡོད། ）。

ལས་བྱེ་བ། 纠纷，争执。律经术语。僧众中因不和而发生的争执（འདུལ་བའི་བརྡ་ཆད་ཅིག……སྟེ། དགེ་འདུན་པ་རྣམས་ལས་ལ་མི་མཐུན་པར་རྩོད་པ་བྱུང་བའོ། ）。

ལས་བྱེད་ནང་མ། 内侍。达赖喇嘛身边工作的近侍僧俗（ཏཱ་ལའི་བླ་མའི་ཕོ་བྲང་ཉེ་འཁོར་དུ……གཏན་སྡོད་ཆོག་པའི་དྲུང་འཁོར་སེར་སྐྱ། ）。

ལས་བྱེད་པའི་ངོ་བོའི་ཡན་ལག་གསུམ། 作业自性三支。即：诠说齐全（བརྗོད་པ་ཚང་བ། ）、诠说无误（བརྗོད་པ་མ་នོར་བ། ）、诠说不乱（བརྗོད་པ་མ་འཁྲུགས་པ། ）。

ལས་འབྲས། 业果。业因果，由因和合而生的果（ལས་རྒྱུ་འབྲས་ཏེ་རྒྱུ་ཚོགས་པ་ལ་འབྲས་བུ་སྐྱེ……བ། ）。

ལས་འབྲེལ། 缘分。前世所积的缘分（ཚེ་སྔ་མར་བསགས་པའི་ལས་ཀྱི་འབྲེལ་བ། ）。

ལས་སྨྲ་བ་པོ། 1. 因果论者。重视因果报应的人（ལས་བཟང་ངན་ལ་རྩི་མཐོང་ཆེན་པོ་བྱེད……མཁན། ）。2. 算命者。卜算前生后世命

运善恶的人（སྐྱེ་བ་ཕྱི་མའི་ལས་བཟང་ངན་ཅི་པ་...
པོ།）。

ལས་ཚོགས། 羯磨集。汇集各本尊所有息灾、增福、怀柔、制伏等羯磨仪轨于一处（ཡི་དམ་རང་རང་གི་ཞི་རྒྱས་དབང་དྲག་གི་ལས་སྦྱོར་......ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་བསྡུས་པ།）。

ལས་བཞི། 四业，指息、增、怀、制四业。即：安息业（ཞི་བའི་ལས།）、增益业（རྒྱས་པའི་ལས།）、怀柔业（དབང་གི་ལས།）、制伏业（དྲག་པོའི་ལས།）。

ལས་རབ་རྫོགས་པའི་ཞིང་། 上业圆满净土。不空成就佛之净土（སངས་རྒྱས་དོན་ཡོད་གྲུབ་...པའི་ཞིང་ཁམས།）。

ལས་རབ་ཞིང་། 上业佛土。同ལས་རབ་རྫོགས་པའི་ཞིང་།条。

ལས་ཕྲུགས་ཅན། 宿业深重（ཉེས་པ་ཆེ་བའི་ལས།）。

ལས་གསུམ། 三业。即：福业（བསོད་ནམས་ཀྱི་ལས།）、非福业（བསོད་ནམས་མ་ཡིན་པའི་......ལས།）和不动业（མི་གཡོ་བའི་ལས།）。

ལས་སློབ་གསུམ། 三业学。即：正学女业学（དགེ་སློབ་མའི་ལས་སློབ།）、梵行近住业学（ཚངས་...སྤྱོད་ཉེར་གནས་ཀྱི་ལས་སློབ།）和近圆业学（བསྙེན་རྫོགས་ཀྱི་ལས་སློབ།）。

ལི་ཐི་སེ། （梵）里梯色。据传为印度一论师，与慧心护一同持佛经在拉托托时前来西藏。

ལི་བཙུན་རྡོ་རྗེ་བུ་སྲུང་མ། 里尊金刚护子母。为贝巴四域守护女之一。

ལི་ཡུལ། 于阗(地名)。位于西藏北，今新疆境内，古代该地佛教很兴盛（སྔར་སངས་རྒྱས་...ཀྱི་བསྟན་པ་རྒྱ་ཆེར་དར་སྤྱོང་བའི་ཡུལ་འཁོར་ཞིག）。

ལིང་བསྒྲལ། 伏魔。镇压魔鬼的一种宗教活动（ལིང་ག་བསད་པ་སྟེ་གདོན་བགེགས་ལ་དྲག་གནོན་...བྱེད་པ།）。

ལུགས་གཉིས། 二规。指世间与出世间的规律（འཇིག་རྟེན་དང་ཆོས་ལུགས་གཉིས།）。

ལུགས་ལྡོག 还灭，逆次，倒数。倒转天然次序，因灭则果灭，递减或趋于息灭的次序（མཇུག......ནས་མགོ་ལ་ཡར་བགྲང་བ་དང་། རྒྱུ་འགགས་པས་འབྲས་བུ་འགག་པའི་རིམ་པ།）。

ལུགས་འབྱུང་། 流转，顺次，顺数。按照天然次序发生，从因生果（སྔ་མ་ལས་ཕྱི་མ་འབྱུང་......བའམ་རྒྱུ་ལས་འབྲས་བུ་སྐྱེ་བ།）。

ལུགས་འབྱེད་ཤིང་རྟ་ཆེ་གཉིས། 开道二师，大乘二师。指佛教中观派祖师龙树和无著二人（དབུ་སེམས་ནི་ལུགས་འབྱེད་པའི་ཤིང་རྟ་ཆེན་པོ......གཉིས་ཏེ། སློབ་དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ་དང་། སློབ་དཔོན་ཐོགས་མེད་གཉིས་ལ་ཟེར།）。

ལུགས་སྲོལ་ཆེན་པོ་གསུམ་སྟེ་ཞུ་ཏའོ་ཞིང་......རྣམས། 儒、道、释三教。《土观宗教源流镜史》中说："汉地在学术上出了各种零散小派，然大多近于偏颇，真正能正确揭示真理成为大宗的，则只有儒、道、释三教。初儒教如星（དང་པོ་སྐར་མ་ལྟ་བུ།）、次道教如月（གཉིས་པ་ནི་ཟླ་བ་ལྟ་བུ།）、最后佛教如日（གསུམ་པ་ནི་ཉི་མ་ལྟ་བུ།）"云。

ལུང་། 教，教言。指佛经和前时智者们撰写的论著，上师对之一字不差地诵读，弟子们专心地聆听教言，此称为教（སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་རབ་དང་། མཁས་པ་སྔ་མ་ཆོས་མཛད་པའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ཚིག་གཅིག་ཀྱང་ཆད་ལྷག་མེད་པར་བླ་མས་བཀླགས་ཤིང་སློབ་མས་ལེགས་པར་ཉན་པ།）。

ལུང་གི་ཆོས། 教法。如十二部契经（གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་སོ།）。

ལུང་གི་ཆོས་ཀྱི་མཐའ་བཞི། 教言四源。即：上师教言、自证教言、经典教言、论著教言（བླ་མའི་ལུང་དང་། རང་གི་ཉམས་མྱོང་གི་ལུང་། མདོ་རྒྱུད་ཀྱི་ལུང་། བསྟན་བཅོས་རྣམས་ཀྱི་ལུང་ངོ་། ）。

ལུང་གི་རྗེས་འབྲང་། 随教行派。有随教行经部师和随教行瑜伽师两派（མདོ་ལས་ཇི་སྐད་……འབྱུང་བའི་སྒྲ་ཇི་བཞིན་དུ་ཁས་ལེན་པའི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་འདིའི་ནང་ལུང་གི་རྗེས་འབྲང་མདོ་སྡེ་པ་དང་། ལུང་གི་རྗེས་འབྲང་སེམས་ཙམ་པ་གཉིས་ཡོད། ）。

ལུང་གི་ཡོན་ཏན། 教德。屡闻教义所获得之功德（གཞུང་ལུགས་མང་པོ་ཐོས་པའི་ཡོན་ཏན། ）。

ལུང་གི་ལེའུ་གསུམ། 教法三期。佛涅槃后，佛教住世以五百年为一期的十期中之第七个五百年至第九个五百年间，依次为对法时期、契经时期和毗奈耶时期，总名为教法三期（ལུང་གི་དུས་ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག་གསུམ་སྟེ། སྟོན་པ་མྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་བསྟན་པའི་གནས་ཚད་ལོ་ལྔ་བརྒྱ་ཕྲག……བཅུའི་བདུན་པ་ནས་དགུ་པའི་བར་རིམ་བཞིན……མངོན་པའི་ལེའུ་དང་། མདོ་སྡེའི་ལེའུ་དང་། འདུལ་བའི་ལེའུ་སྟེ་གསུམ། ）。

ལུང་རྒྱུན། 经教传承。从释迦牟尼辗转传下，连续不断的佛语声音（བར་མ་ཆད་པའི་ཆོས་ཀྱི་ལུང་རྒྱུན། ）。

ལུང་གཅིག་ལས་འཕྲོས་པ། 《增一阿含经》。四阿含之一（མདོ་སྡེ་ལུང་སྡེ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ལུང་ཆེན་ཐོབ་པའི་རྣལ་འབྱོར། 得大授记观行。五观行之一。旧派密乘经典说修道位中，获得时地等决定授记，名为大授记观行（རྣལ་འབྱོར་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། རྙིང་གཞུང་རྣམས་སུ། སྒོམ་ལམ་དུ་དུས་དང་གནས་སོགས་ངེས་པ་ཅན་གྱི་སྒོ་ནས་ལུང་བསྟན་ཆེན་པོ་ཐོབ་པས་ལུང་ཆེན་ཐོབ་པའི་རྣལ་འབྱོར་ཞེས་བྱའོ། ）。

ལུང་རྟོགས། 教证。教理与修证（ལུང་རྟོགས་གཉིས་ཀྱི་བསྡུས་མིང་། ）。

ལུང་རྟོགས་རྒྱ་མཚོ། 隆朵嘉措（1805—1815）。第九世达赖喇嘛，藏历第十三饶迥木牛年（清嘉庆十年）生于康区邓柯，木猪年（嘉庆二十年）十一岁死（ཏཱ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་དགུ་པ། འདི་རབ་བྱུང་བཅུ་གསུམ་པའི་ཤིང་གླང་ལོར་ཁམས་འདན་ཁོག་ཏུ་འཁྲུངས། རབ་བྱུང་བཅུ་བཞི་པའི་ཤིང་ཕག་རང་ལོ་བཅུ་གཅིག་པར་འདས། ）。

ལུང་རྟོགས་གཉིས། 教证。教法，指十二部契经；证法，指戒、定、慧三学（ལུང་གི་ཆོས……གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་དང་། རྟོགས་པའི་ཆོས་བསླབ་པ་རིན་པོ་ཆེ་རྣམ་པ་གསུམ་མོ། ）。

ལུང་རྟོགས་གཉིས་ཀྱི་རྒྱལ་བསྟན། 教证二教授。佛之教理有教教授与证教授二种，教教授指讲经和听法；证教授指心生证悟而言（སངས་རྒྱས་བསྟན་པ་ལ། ལུང་གི་བསྟན་པ་དང་རྟོགས་པ་གཉིས་ཡོད་པའི་དང་པོ་ལུང་གི་བསྟན་པ་ནི་ཆོས……བཤད་པ་དང་ཉན་པ། གཉིས་པ་རྟོགས་པའི་བསྟན་པ་ནི་རྟོགས་པ་སེམས་རྒྱུད་ལ་སྐྱེས་པ་ལ་ཟེར། ）。

ལུང་སྟོན། 授记，预言，预示。即事前预言未来之事（འབྱུང་འགྱུར་གྱི་དོན་རྣམས་སྔོན་ནས……གསལ་སྟོན་བྱེད་པ། ）。

ལུང་སྟོན་པ། 1.教诫派。古印度外道之一教派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་། ）。2.讲述声明学（སྒྲའི་མཚན་ཉིད་སྟོན་པར་བྱེད……པ། ）。3.预言，授记（འབྱུང་འགྱུར་གྱི་དོན་ཤོད་པ། ）。

ལུང་སྟོན་པ་བཞི། 四授记。如来为某甲众生于

未来世成佛情况，或显或隐所作四种预言：种姓授记、处授记、未发心授记、适发心已授记（དེ་བཞིན་གཤེགས་པས་སེམས་ཅན་ཆེ་གེ་མོ་ཞིག་འབྱུང་འགྱུར་འཚང་རྒྱ་བའི་གནས་ལུགས་རྣམས……སྔོན་ཚུད་ནས་དངོས་སུའམ་ལྐོག་གྱུར་གྱིས་གསུངས……པའི་དོན་བཞི་སྟེ། རིགས་ལ་ལུང་སྟོན་པ་དང་། གནས་ལ་ལུང་སྟོན་པ། སེམས་མ་བསྐྱེད་པར་ལུང་སྟོན་པ། སེམས་བསྐྱེད་མ་ཐག་པ་ལུང་སྟོན་པ་བཅས་སོ）。

ལུང་བསྟན། 有记法。佛教说善法恶法能表未来乐果苦果，故称有记法（དགེ་དང་མི་དགེ……བའི་ཆོས་ཀྱིས་རྣམ་སྨིན་ཡིད་དུ་འོང་དང་མི་འོང་བ……གསལ་བར་སྟོན་པས་ན་ལུང་བསྟན་ཟེར།）。

ལུང་བསྟན་པ། 1．授记。密宗中的授记，是阿阇黎作如来相，左拳平心握袈裟角，右手结为施无畏印，诵颂咒云："出三有恶趣，为灭三有故，金刚萨埵佛，我为汝授记，嗾某甲金刚达塔伽达悉地三昧耶当，布惹布嘞娑。"为修投花所中如来相之弟子授记（སློབ་དཔོན་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྦྱོད་པའི་ཚུལ་དུ་བྱས་ནས་ཆོས་གོས་ཀྱི་གྲྭ་དང་བཅས་པའི་ཁུ་ཚུར་གཡོན……པ་སྙིང་གར་བཟུངས་ཤིང་། གཡས་པ་མི་འཇིགས་པ་སྦྱིན་པའི་ཕྱག་རྒྱས། སྲིད་པའི་ངན་འགྲོ་ལས་བཏོན་ནས། སྲིད་པ་ཤིན་ཏུ་ཞི་བྱའི་ཕྱིར། རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་དེ་བཞིན་གཤེགས། བདག་གིས་ཁྱོད་ནི་ལུང་བསྟན་བགྱི། ཀྱེ་ཆེ་གེ་མོ་རྡོ་རྗེ་ཏ་ཐཱ་ག་ཏ་སིདྡྷི་ས་མ་ཡ་སྟྭཾ་བྷཱུ་རྦྷཱུ་ཝཿ སྭཿ ཞེས་པའི་བརྗོད་ཅིང་། མེ་ཏོག་ལྷུང་བའི་ལྷ་དང་མཐུན་པའི་དེ་བཞིན………གཤེགས་པའི་གཟུགས་སུ་བསྒོམས་པའི་སློབ་མ་ལུང……བསྟན་པར་བྱའོ།）。2.授记者，预言者（མ……འོངས་འབྱུང་འགྱུར་གྱི་དོན་རྣམས་སྔོན་ཚུད་ནས……གསལ་སྟོན་བྱེད་མཁན།）。

ལུང་བསྟན་པ་བཞི། 四授记。即：断灭贪心（被发授记）、断灭瞋心（分别授记）、断灭邪见（复请问授记）、断灭妄语（不发授记）（བརྣབ་སེམས་སྤོང་བ་དང་། གནོད་སེམས་སྤོང་བ། ལོག་པར་ལྟ་བ་སྤོང་བ། ཡིད་ཀྱིས་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་སྟེ་གསུམ། ཚིག་བཀྱལ་སྤོང་བ་དང་བཞིའོ།）。

ལུང་ཐོབ་པ། 得经教。得闻经教之诵传（གསུང་རབ་ཀྱི་ལུང་ཐོབ་པ།）。

ལུང་དག་ལྡན། 《杂阿含经》。小乘经四阿含之一（མདོ་སྡེ་ལུང་སྡེ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ལུང་དུ་བསྟན་པའི་སྡེ། 记别。经中宣说所化弟子过去未受生等事。属声闻乘经藏，是十二分教中第三部（གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས……ཀྱི་གསུམ་པ། མདོ་སྡེ་རྣམས་ལས་གདུལ་བྱ་དེ་དང་དེའི་སྐྱེ་བ་ལུང་དུ་སྟོན་པ་ཉན་ཐོས་ཀྱི་མདོ་སྡེའི་སྡེ……སྣོད་དུ་གཏོགས།）。

ལུང་དུ་མ་བསྟན་པའི་ལྟ་བ་བཅུ་བཞི། 十四无记。参见ལུང་མ་བསྟན་པའི་ལྟ་བ་བཅུ་བཞི། 条。

ལུང་སྡེ་སྣོད་གསུམ། 三藏经教。三藏指对法藏（མངོན་པའི་སྡེ་སྣོད།）、律藏（འདུལ་བའི་སྡེ……སྣོད།）和经藏（མདོ་སྡེའི་སྡེ་སྣོད།）。

ལུང་སྡེ་བཞི། 四部教。1.四阿含，四阿籍摩（ཨཱ་ག་མ）。即：长阿含经（ལུང་རིང་མོ།）、中阿含经（ལུང་བར་མ།）、增一阿含经（ལུང་གཅིག་ལས་འཕྲོས་པ།）、杂阿含经（ལུང་སིལ་བུའམ……ལུང་ཕྲན་ཚེགས།）。2.四分律，四毗奈耶。即，分辨教（ལུང་རྣམ་འབྱེད། 广戒经）、事教（ལུང་གཞི། 十七事）、请问教（ལུང་ཞུ་བ། 请问品）、杂事教（ལུང་ཕྲན་ཚེགས། 杂事品）。

ལུང་རྟོད་པ་པོ། 受教者。即接受佛语者（བཀའ་ལུང་ཐོབ་པ་པོ།）。

ལུང་རྣམ་འབྱེད། 分辨教，广说二百五十三条比丘戒之律教（དགེ་སློང་གི་ཁྲིམས་ཉིས་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་ང་གསུམ་བསྟན་པའི་ལུང་།），为四分律之一。

ལུང་ཕྲན་ཚེགས། 1.《毗奈耶杂事》。为《根本说一切有部毗奈耶杂事》之略名，四分律之一。汉文为唐义净译，班觉（དཔལ་འབྱོར།）由梵文译成藏文，收在甘珠尔经“ཐ”字帙。2.《杂阿含经》。四阿含之一。

ལུང་བར་མ། 《中阿含经》。四阿含之一（མདོ་སྡེ་ལུང་སྡེ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ལུང་མ་བསྟན། 无记。就其异熟而言，不成其为善或不善，从而可以平等取舍的事物，如一切常法、 器世间及有情所具五种根识等（རྣམ་སྨིན་ལ་ལྟོས་ནས་དགེ་མི་དགེ་གང་རུང་དུ་མ་གྲུབ་པའི་ཆ་ནས་བཏང་སྙོམས་སུ་བཞག་པའི་ཆོས། དཔེར་ན། རྟག་པའི་ཆོས་རྣམས་དང་། སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་དང་། སེམས་ཅན་གྱི་དབང་ཤེས་ལྔ་ལྟ་བུའོ།）。

ལུང་མ་བསྟན་གྱི་ལྟ་བ། 无记见。就是不属于善，也不属于恶的一种见。

ལུང་མ་བསྟན་པའི་ལྟ་བ་བཅུ་བཞི། 十四无记，十四难句。佛不置答的十四种邪见问难。即：我和世界为常见（རྟག་པའི་གང་ཟག་གི་བདག་དང་འཇིག་རྟེན་ཡོད་པར་ལྟ་བ།）、我和世界为无常见（མི་རྟག་པའི་དེ་དང་འཇིག་རྟེན་ཡོད་པར་ལྟ་བ།）、我和世界亦有常亦无常见（རྟག་མི་རྟག་གཉིས་ཀའི་དེ་ཡོད་པར་ལྟ་བ།）、我和世界非有常非无常见（གཉིས་ཀ་མ་ཡིན་པའི་དེ་དང་འཇིག་རྟེན་ཡོད་པར་ལྟ་བ།），此为依于前际之见四（སྔོན་གྱི་མཐའ་ལ་བརྟེན་པ་བཞི།）；我和世界为有边见（མཐའ་དང་ལྡན་པའི་དེ་གཉིས་ཡོད་པར་ལྟ་བ།）、我和世界为无边见（མཐའ་དང་མི་ལྡན་པའི་དེ་གཉིས་ཡོད་པར་ལྟ་བ།）、我和世界二者亦有边亦无边见（གཉིས་ཀ་ཡིན་པའི་དེ་གཉིས་ཡོད་པར་ལྟ་བ།）、我和世界非有边非无边见（གཉིས་ཀ་མ་ཡིན་པའི་དེ་གཉིས་ཡོད་པར་ལྟ་བ།），此为依于后际之见四（ཕྱི་མའི་མཐའ་ལ་བརྟེན་པ་བཞི།）；死后有如来见（གྲོངས་ཕན་ཆད་དུ་འབྱུང་བའི་རྗེས་ཡོད་ཀྱི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཡོད་པར་ལྟ་བ།）、死后无如来见（མི་འབྱུང་བའི་དེ་ཡོད་པར་ལྟ་བ།）、死后不生彼有见（གཉིས་ཀ་ཡིན་པའི་དེ་ཡོད་པར་ལྟ་བ།）、死后二俱非有见（གཉིས་ཀ་མ་ཡིན་པའི་དེ་ཡོད་པར་ལྟ་བ།），是为依于涅槃之四见（མྱང་འདས་ལ་བརྟེན་པ་བཞི།）；身与我生命为一见（ལུས་དང་གང་ཟག་གི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་སུ་གྱུར་པའི་སྲོག་གཉིས་རྫས་གཅིག་ཏུ་ལྟ་བ།）、身与我生命为异见（དེ་གཉིས་རྫས་ཐ་དད་དུ་ལྟ་བ།），是为依于身命一异之见二（ལུས་སྲོག་གཅིག་དང་ཐ་དད་དུ་ལྟ་བ།）。此十四问，立言之处本不存在无，所言之事即不可得，故佛不予置答 。

ལུང་མ་མོ། 《本母经》。毗尾母经，本母品，律藏之一（འདུལ་བའི་སྡེ་སྣོད་གྲས་ཤིག）。

ལུང་ཙམ་པ། 教诫派。古印度外道一教派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་།）。

ལུང་ཞུ་བ། 1.请问品。律藏之一（འདུལ་བའི་གཞུང་ཞིག）；2.请受经教传承（བཀའ་ལུང་ཞུ་བ།）；3.问卜，占卦（མོ་གོངས་ལུང་བསྟན་འདྲི་བ།）。

ལུང་གཞི། 事教。律藏之十七事（འདུལ་བའི་ལུང་གཞི་བཅུ་བདུན།），四分律之一。参见ལུང་སྡེ་བཞི། 条。

ལུང་ར་ཆེན་མོ། 隆热钦摩。意为大经师，宗喀

巴大师在涅堆的饶仲(གཉལ་སྟོད་རབ་གྲོང་།)地方为诸三藏法师讲各种深广法要时，所得的名号。

ལུང་རིང་པོ། 《长阿含经》。四阿含之一(མདོ་སྡེ་ལུང་སྡེ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ལུང་སིལ་བུ། 1.散教。律藏之一部论(འདུལ་བའི་བསྟན་བཅོས་ཤིག)；2.杂阿含经。四分律之一。参见ལུང་སྡེ་བཞི། 条。

ལུས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར། 身曼陀罗。三曼陀罗中所谓身曼陀罗，铃论师云："诸众生本性，所成垢无二。"此说所修之身，即曼陀罗(དྲིལ་བུ་པས། འགྲོ་བ་འདི་དག་རང་བཞིན་གྱིས། གྲུབ་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་གཉིས་མེད་པའོ། ཞེས་གསུངས་པ་འདི་ཉིད་གང་ཞིག་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བའི་སྒྲུབ་གཞིའི་ལུས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཡིན།)。

ལུས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད། 身处。身根与身识(ལུས་དབང་དང་ལུས་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་གཉིས།)。

ལུས་ཀྱི་གནས་ལྔ། 五体，五轮。即所谓"五体投地"的额部(དཔྲལ་བ།)、两手(ལག་མཐིལ་གཉིས།)、两膝(པུས་མོ་གཉིས།)。

ལུས་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། 身识。依身根之识(ལུས་དབང་ལ་བརྟེན་པའི་རྣམ་ཤེས།)，五识(རྣམ་ཤེས་ལྔ།)之一，即触觉。

ལུས་ཀྱི་དབང་མངོན། 身根现识。系五种现识之一。从自己增上缘身根所生、离分别心、无有错乱之他证分。如感受冷触之识(དབང་མངོན་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག རང་གི་བདག་རྐྱེན་ལུས་ཀྱི་དབང་པོ་ལས་བྱུང་ཞིང་རྟོག་བྲལ་མ་འཁྲུལ་བའི····གཞན་རིག དཔེར་ན། གྲང་བའི་རེག་བྱ་མྱོང་བའི་ཤེས་པ་ལྟ་བུ།)。

ལུས་ཀྱི་དབང་པོ། 身根。触觉器官，五根之一(དབང་པོ་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ལུས་ཀྱི་དབང་པོ་ལྔ། 五根，五身根。即：眼(མིག)、耳(རྣ་བ།)、鼻(སྣ།)、舌(ལྕེ།)、身(ལུས།)。就是视觉、听觉、嗅觉、味觉、触觉等五种感觉器官。

ལུས་ཀྱི་དབང་པོ་གཟུགས་ཅན། 身净色根。内色物质之一，堪为身根识净色根。如缘境时之身根为具依净色根，不缘境时之身根为相应净色根(ནང་དོན་བེམ་པོ་གང་ཞིག ལུས་ཀྱི་དབང་ཤེས་ཀྱི་བདག་རྐྱེན་དུ་ཙང་བ་སྟེ། ལུས་ཀྱིས་ཡུལ་ལ་འཇུག་དུས་ཀྱི་ལུས་དབང་ལྟ་བུ་རྟེན་བཅས་ཀྱི་དབང་པོ་གཟུགས་ཅན་དང་། ལུས་ཀྱིས་ཡུལ་ལ་མི་འཇུག་དུས་ཀྱི་ལུས་དབང་ལྟ་བུ་དེ་མཚུངས་ཀྱི་དབང་པོ······གཟུགས་ཅན་རྣམས་ཡིན།)。

ལུས་ཀྱི་འབྱུང་བ་བཞི། 身中四大。佛书中所说的地(ས།)、水(ཆུ།)、火(མེ།)、风(རླུང་།)为构成身体的四种基本元素。

ལུས་ཀྱི་མཐིལ་ལྔ། 五体，五轮。即指右膝、左膝、右手、左手和头部(དཔྲལ་བ་དང་། པུས་མོ་གཉིས། ལག་མཐིལ་གཉིས་ཏེ་ལྔ།)。

ལུས་ཀྱི་མི་དགེ་བའི་ལས་གསུམ། 三种身不善业。杀生、不与取和邪淫(སྲོག་གཅོད་དང་། མ་བྱིན་ལེན། འདོད་ལོག་གསུམ།)。

ལུས་ཀྱི་རིག་འཛིན། 身持明。为修行密乘所得共同效果之一。身形就成细、轻等八种功德，此身虽非在欲界中，但能以种种化身利济众生(གསང་སྔགས་ཀྱི་སྤྱོད་འབྲས་ཐུན་མོང་བ་ཞིག·····སྟེ། ལུས་ཕྲ་ཡང་སོགས་ཡོན་ཏན་བརྒྱད་དང་ལྡན···པར་གྱུར་ཏེ། དེའི་ལུས་དངོས་འདོད་ཁམས་སུ་མི་འབྱུང་ཡང་སྤྲུལ་པ་སྣ་ཚོགས་པས་འགྲོ་བའི་དོན·······མཛད་པ།)。

ལུས་ཀྱི་ལས། 身业。身体行为所造业。如不与取等为不善身业，戒不与取即为善身业(ལུས་

ཀྱི་སྔོ་ནས་བསགས་པའི་ལས་ཏེ། མ་བྱིན་ལེན་སོགས་ལུས་ཀྱི་ལས་མི་དགེ་བ་དང་། མ་བྱིན་ལེན་སྤངས་པ་སོགས་ལུས་ཀྱི་ལས་དགེ་བ་ལྟ་བུ།)。

ལུས་ཀྱི་ལས་ཐམས་ཅད་ཡེ་ཤེས་སྔོན་དུ་འགྲོ་ཞིང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ། 一切身业智为前导，随智慧行。为佛十八不共法之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མ་འདྲེས་པའི་ཆོས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི···ནང་གསེས་ཤིག་ཡིན།)。佛于过去世行菩萨行时，一切事业皆思念，自然而成。故于已成佛时，一切所行，皆以智前导，知而后行。

ལུས་ཀྱི་རྩ་མདུད་གྲོལ། 解身之脉结。佛教密宗经典中说，从人体的头到脐有三根主脉，四轮中的三根主脉为右脉、左脉和中脉。此三脉从头到脖子、心、脐由左右脉抱着，中脉结成上下各二结，心的左右二脉从左到右轮流系成三结共为六结(སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གསང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་ནས་བཤད་སྲོལ་ལ། མི་རྣམས་ཀྱི་ལུས་ཀྱི་སྤྱི་བོ་ནས་ལྟེ་བའི་བར་དུ་རྩ་ཡི་གཙོ་བོ་གསུམ་དང་། འཁོར་ལོ་བཞི་ཡོད་པའི་ནང་གི་རྩ་ཡི་གཙོ་བོ་གསུམ་ནི། རོ་མ། རྐྱང་མ། དབུ་མ་གསུམ་ཡིན། དེ་ལ་སྤྱི་བོ། མགྲིན་པ། སྙིང་ཁ། ལྟེ་བ་རྣམས་ལ་རོ་རྐྱང་གཉིས་ཀྱིས་དབུ་མ་ལ་འཁྱུད···ནས་བསྡམས་ཀྱི་མདུད་པ་སྟེང་འོག་གཉིས་རེ་དང་། སྙིང་ཁར་རོ་རྐྱང་གཉིས་ཀྱིས་གཡས་གཡོན་ནས་རེས···སོ་འཁྱུད་པའི་མདུད་པ་གསུམ་རེ་བསྡོམས་པའི···མདུད་པ་དྲུག་ཡོད་པར་བཤད།)。

ལུས་ཁམས། 身界。有漏之身(ཟག་བཅས་ཀྱི་ལུས།)。

ལུས་ངག་གི་ལས་བདུན། 身语七业。即：杀生、不与取、不净行，为身三业(སྲོག་གཅོད། མ་བྱིན་ལེན། མི་ཚངས་སྤྱོད་དེ་ལུས་ཀྱི་ལས་གསུམ།)，妄语、两舌、绮语、恶口，为语四业(རྫུན···དང་། ཕྲ་མ། ངག་འཁྱལ། ཚིག་རྩུབ་པ་སྟེ་ངག་གི་ལས་བཞི།)，共七业。

ལུས་ངན། 毗沙门。北方碑字出毗沙门黄色，乘人，其身肥短，手执鼬囊及幢(བྱང་དུ་རྡེ···ལས་ལུས་ངན་སེར་པོ་མི་ལ་གནས་ཤིང་སྦོམ་པ་ནེའུ···ལེ་དང་བི་ཛ་སྦུ་ར་འཛིན་པ།)。

ལུས་མངོན་བྱེད་པ། 身现证。二十僧伽中殊胜住果位之一。能以所依身现前证入不还八解脱者(དགེ་འདུན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས་ཤིག ལུས་ཀྱིས་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་སྟེ། ཕྱིར་མི་འོང་རྣམ་ཐར་བརྒྱད་ལ་སྙོམས་པར་འཇུག་པར་ནུས་པ།)。

ལུས་ཆས་སྔོང་ཐག 舍衣。为求息灭命中灾难，延年益寿而供施自用衣服的一种宗教活动(རང་གི་གྱོན་ཆས་ལ་ཆགས་ཞེན་སྤངས་ཏེ་མཆོད···སྦྱིན་གྱི་རྒྱུར་གཏོང་སྲོལ་ཞིག)。

ལུས་རྟེན། 身驱，身体，五蕴身。佛书中所说由"五蕴"集聚而成的动物形体(ཕུང་པོ་ལྔ···ཚོགས་པའི་གང་ཟག་གི་གཟུགས་གཞི)。

ལུས་ཐ་མལ་དུ་གནས་པ། 身住原形，身体未起变化(ལུས་སྒྱུལ་བསྒྱུར་བྱས་པ་མ་ཡིན་པ།)。

ལུས་དག་པ། 身净。四净之一。身躯获得自在，随意变化(དག་པ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག སྐུ་ལུས་ཀྱི་ཁྱད་པར་གང་འདོད་དུ་བསྒྱུར་བ་ལ་མངའ་དབང་བརྙེས་པ།)。

ལུས་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ། 身念住。四念住之一(དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ······ཞིག)。指以智慧抉择分析身外、身内、有情身一切自相皆由微尘所聚，可破可灭，一切共相皆是无常，苦，空，无我，一心安住，谓之身念住。

ལུས་འཕགས་པོ། 胜身洲。即东胜身洲，佛教所说四大部洲之东方大洲。因其洲地较高或说因其地人身较高，故名(གླིང་བཞིའི་ནང······

གསེས་ཤིག་སྟེ། རི་རབ་ཤར་ངོས་ཀྱི་རྒྱ་མཚོར་ཡོད་པའི་གླིང་ཆེན། གླིང་དེ་གཞན་བས་ཤིང་ཏུ་ལ་བཏུན་སྲིད་ཀྱིས་འཕགས་པའམ་དེར་སྐྱེ་བའི་མི་རྣམས་ལུས་ཆེ་བས་མིང་དེ་ལྟར་བཏགས་པ་ཡིན་ཞེས་བཤད།)。

ལུས་དབང་། 身根。五根中的第五根（ནང་གི་དབང་པོ་ལྔ་པ།）。

ལུས་དབེན། 身远离。能通达诸法性空真实一味。即由与彼无二之智现为天身大密金刚持之一部，从此出生身语意三部五部乃至百部，此身远离三摩地净庸常慢而修天身即身远离（ཆོས་རྣམས་ཀྱི་རང་བཞིན་གྱིས་སྟོང་པ་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དབྱེར་མི་ཕྱེད་པའི་རོ་གཅིག་ཏུ་རྟོགས་ནས་དེ་དང……གཉིས་སུ་མེད་པར་ཞུགས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཉིད་ལྟར་ཤར་བའི་སྐུ་གསང་ཆེན་རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་རིགས་གཅིག……དང་། དེ་ལས་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྡོ་རྗེའི་རིགས་གསུམ་དང་དེ་ལས་རིགས་ལྔ་དང་དེ་ལས་རིགས་བརྒྱར……འགྱུར་བའི་ལུས་རྣམ་པར་དབེན་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱིས་ཐ་མལ་པའི་ང་རྒྱལ་སྤངས་ཏེ་ལྷའི་སྒྲུབ་པ་ནི……ལུས་དབེན་ནོ།)。

ལུས་སྦྱིན། 舍身。以自己肉身作为上供下施物品。藏传佛教觉鲁派修行仪轨之一（གཅོད……ལུགས་ཀྱི་ལུས་མཆོད་སྦྱིན་བྱེད་པའི་ཆོ་ག་ཞིག）。

ལུས་མེད། 无自成身。自身除依靠因缘而外，不能自性成身（རང་ལུས་འདི་རྒྱུ་དང་རྐྱེན་ལ……བརྟེན་ནས་བྱུང་བ་མ་གཏོགས་རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པའི་ལུས་མེད་པའི་དོན། ）。

ལུས་མེད་མཁའ་འགྲོའི་ཆོས། 无身空行法。密法之一种，据云共有九类。

ལུས་མེད་མཁའ་འགྲོའི་ཆོས་སྐོར་དགུ། 无身空行九法。印度大成就者底洛巴希饶桑波智慧空行无身九密法（རྒྱ་གར་གྱི་གྲུབ་ཆེན་ཏེ་ལོ་པ་ཤེས་རབ་བཟང་པོ་ལ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོས་གནང་བ……མེད་པའི་སྐད་ཀྱི་ཐོག་ནས་བསྟན་པ་ལྟར། ）：成熟解脱为心结（སྨིན་གྲོལ་སེམས་ཀྱི་རྒྱ་མདུད། ）、行为为利剑砍水（སྤྱོད་པ་ཆུ་ལ་རལ་གྲི། ）、誓言为自心明镜（དམ་ཚིག་སེམས་མེ་ལོང་། ）、法物为晤日（དམ་རྫས་རྟོགས་པའི་ཉི་མ། ）、平等为总镜（རོ་སྙོམས་སྤྱི་ཡི་མེ་ལོང་། ）、大乐为语宝（བདེ……ཆེན་གསུང་གི་རིན་ཆེན། ）、气脉为网轮（རྩ་རླུང་དྲ་མིག་འཁོར་ལོ། ）、自解为大手印（རང་གྲོལ……ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ། ）、智慧为智慧明灯（རིག་པ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོན་མེ། ）。

ལུས་མེད་དུལ། 调伏无身。佛（སངས་རྒྱས། ）之异名。

ལུས་མེད་བདག་པོ། 无身主。极喜自在魔（བདུད་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག）之异名。

ལུས་ཚོར། 身受。受之一类（ཚོར་བའི་བྱེ་བྲག）。与五根识相应而起的心识。谓从眼触所生受乃至身触所生受的五种根识感觉（དབང་ཤེས་ལྔ……དང་མཚུངས་ལྡན་དུ་བྱུང་བའི་སེམས་པ་སྟེ། མིག་གིས་འདུས་ཏེ་རེག་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཚོར་བ་ནས་ལུས……ཀྱིས་འདུས་ཏེ་རེག་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཚོར་བའི་བར་གྱི……དབང་ཤེས་ལྔའི་ཚོར་བ། ）。

ལུས་ཚོར་སེམས་ཚོར་གཉིས། 身心二受。即：根识受（དབང་ཤེས་སུ་གྱུར་པའི་ཚོར་བ། ）和意识受（ཡིད་ཤེས་སུ་གྱུར་པའི་ཚོར་བ། ）。

ལུས་ཡང་ཡང་འདོར་བའི་སྡུག་བསྔལ། 数舍身苦。六苦之一（སྡུག་བསྔལ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。在生死轮回中反复受生和死亡，抛弃肉体的痛苦（སྐྱེ་བ་བརྒྱུད་མར་འཁོར་བའི་གནས་སུ་ལུས་ཡང……ཡང་བླངས་ཏེ་ཡང་ཡང་འདོར་དགོས་པའི་སྡུག……བསྔལ། ）。

ལུས་ལེན་པའི་རྣམ་ཤེས། 受生识，取身识。承认有八识者，以阿赖耶识受生，只承认六识

者，则以意识受生（རྣམ་ཤེས་ཚོགས་བརྒྱད་……འདོད་པའི་ལུགས་ལ་ཀུན་གཞི་དང་། རྣམ་ཤེས་ཚོགས་དྲུག་འདོད་པའི་ལུགས་ཡིད་ཀྱི་རྣམ་ཤེས་ཡིན་……པར་འདོད།）。

ལུས་ཤེས། 身识。依各自不共增上缘身根而生、自力能了别自境触处体性之识（ལུས་ཀྱི་རྣམ་……པར་ཤེས་པ་སྟེ། རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བདག་རྐྱེན་ལུས་དབང་ལ་བརྟེན་ནས་སྐྱེད་པའི་རང་ཡུལ……གྱུར་པའི་རེག་བྱའི་སྐྱེ་མཆེད་ཀྱི་ངོ་བོ་རང་སྟོབས་ཀྱིས་མཐོང་བའི་རིག་པ།）。

ལུས་སེམས་ཉམས་སྒྲོང་། 《身心觉验》。苯教观修的经典（སྒོམ་པའི་གཞུང་།）之一。

ལུས་གསུམ། 三身。应净治处之中有三身。即：异熟身（རྣམ་སྨིན་གྱི་ལུས།）、习气身（བག་……ཆགས་ཀྱི་ལུས།）、意生身（ཡིད་ཀྱི་ལུས།）。

ལུས་གསུམ་གྱི་གདམས་པ། 三身语诀。净治中有的教言或语诀。即：以本尊身像大印净治异熟身（རྣམ་སྨིན་གྱི་ལུས་ལྷ་སྐུ་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོས……སྦྱོང་།）、以梦境幻化和转变净治习气身（བག་ཆགས་ཀྱི་ལུས་རྨི་ལམ་སྒྱུ་ལུས་སྒྱུར་ལ་སོགས་པས……སྦྱོང་།）和以光明净治意生身（ཡིད་ཀྱི་ལུས་འོད་གསལ་གྱིས་སྦྱོང་བ།）的语诀。

ལུས་སྲོག་གཅིག་དང་ཐ་དད་དུ་ལྟ་བ། 身命一异见。佛不置答的十四种邪见问难分为四组之一（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ལན་གསུང་ཡུལ་དུ་མ་གྱུར་པའི་ལྟ་ལོག་གི་དྲི་བ་རྣམས་སྡེ་ཚན་བཞིར་དབྱེ་བའི་ནང་གསེས་ཤིག）。视身与命为一，及视身命各别而问难云：凡身即是命耶，身异命亦异耶？

ལུམྦི་ནི་ཡི་ནགས། 兰毗尼园。摩耶夫人生释迦牟尼处。在今尼泊尔境内。

ལེ་ལོ། 懈怠。二十随烦恼之一。爱著世间恶行，于善品法懈惰不乐，是勤勉精进之异品（ཉེ……ཉོན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། འཇིག་རྟེན་གྱི་བྱ་བ་ངན་པ་ལ་ཞེན་ནས་དགེ་བའི་ཕྱོགས་ལ་སྤྲོ་ཞིང་འཇུག་པ……ཞོད་པར་བྱེད་པ་བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་མི་མཐུན་ཕྱོགས།）。

ལེགས་སྐྱེས་མ། 妙生女。梵语作：难陀波罗。释迦证道前向释迦献乳糜的牧女。

ལེགས་འགུགས། 妙引。妙力阿修罗（ལྷ་མ་ཡིན་སྟོབས་བཟང་།）之异名。

ལེགས་གྲུབ་ཀྱི་རིག་སྔགས་ཀྱི་འདུལ་བ་རིམ་པ་ཕྱེ་བ། 《苏悉地经明咒毗奈耶品》，即《苏悉地经》（ལེགས་གྲུབ།）。

ལེགས་འགྲུབ་ཀྱི་རྒྱུད་ཀྱི་བསྡུས་དོན། 《妙成续摄义》。密宗续部经典。胜菩提（བྱང་ཆུབ་……མཆོག）著。

ལེགས་བརྗོད་བདག་པོ། 善说主。帝释天（བརྒྱ་བྱིན།）之异名。

ལེགས་བརྗོད་མ། 善说女。帝释妃（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་བཙུན་མོ།）之异名。

ལེགས་ཉེས་ཀྱི་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུ་བསྟན་པ། 《说善恶因果经》。管法成（འགོས་ཆོས་གྲུབ།）由汉文译成藏文。

ལེགས་མཐོང་ཆེན་པོ། 善见，大善见，梵语作苏跌里舍耶（སུདརྴནཿ）。佛教付法藏师第七代（བསྟན་པའི་གཏད་རབས་བདུན་པ།）。

ལེགས་ལྡན། 具善。世尊（བཅོམ་ལྡན་འདས།）与大自在天（ལྷ་དབང་ཕྱུག）之异名。

ལེགས་ལྡན་འབྱེད། 清辨论师。印度一中观派阿阇黎，著《般若灯论》（ཤེས་རབ་སྒྲོན་མེའི་ཕྲེང་བ།），立自续因之理，创中观自续派见。

ལེགས་ལྡན་མ། 具善女。邬摩天女（ལྷ་མོ་ཨུ་མཿ）之异名。

ལེགས་པའི་སྐར་མ། 善星比丘。曾对释迦佛起邪见者（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་ལ་ལོག་ལྟ་བྱེད……

མཁན་གྱི་དགེ་སློང་ཞིག)。

ལེགས་པའི་བློ་གྲོས་ཀྱི་ས། 善慧地，善根地。菩萨十地之第九地(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་བཅུའི་དགུ་པ།)。住此地中菩萨，证得妙善四无碍解智慧，故名善慧地。

ལེགས་པའི་ཡོན་ཏན་དྲུག 六盛德。参见ཡོན་ཏན་དྲུག条。

ལེགས་པར་གྲུབ་པར་བྱེད་པའི་རྒྱུད་ཆེན་པོ་ལས་སྒྲུབ་པའི་ཐབས་རིམ་པར་ཕྱེ་བ། 《苏悉地羯啰经》。

ལེགས་པ་རྣམ་པར་ཕྱེ་བའི་ཆོས་འཁོར། 同བཀའ་ཐ་མ་ལེགས་པ་རྣམ་པར་ཕྱེ་བའི་ཆོས་འཁོར། 条。

ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་གསུམ། 三善业。出家善、戒善和修善(ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་སྤྲིན་པ་ལས……བྱུང་བའི་དགེ་བ་དང་། ཚུལ་ཁྲིམས་ལས་བྱུང་བའི་དགེ་བ། བསྒོམ་པ་ལས་བྱུང་བའི་དགེ་བ།)。

ལེགས་པར་བཞེངས། 精心塑造。佛像之异名。

ལེགས་ཕྱེ་ཆོས་འཁོར། 为ལེགས་པར་རྣམ་པར་ཕྱེ་བའི་ཆོས་འཁོར། 之缩写。

ལེགས་བྱས་བརྒྱ་ཡི་བདག་ཉིད་འབྲས་བུ། 百善本体果。指报身之本体，是由集积千百善业而获得的果体(ལོངས་སྐུའི་ངོ་བོ་ལ་ཟེར། དེ་དགེ་བའི་ལས་སྟོང་བརྒྱ་བསགས་ནས་ཐོབ་པའི་འབྲས་བུ་ཡིན།)。

ལེགས་བྱིན་མ། 善施女。为度母(སྒྲོལ་མ།)与火神妃(མེ་ལྷའི་ཆུང་མ།)之异名。同ལེགས་སྦྱིན་མ།。

ལེགས་བྲིས་དབང་པོ། 善面王。帝释天(བརྒྱ་བྱིན།)之异名。

ལེགས་སྦྱིན་མ། 同ལེགས་བྱིན་མ། 条。

ལེགས་སྨོན་གྱི་ཆོས། 正愿法。为寻求人天安乐而皈依佛法(ལྷ་མིའི་བདེ་བ་དོན་དུ་གཉེར་ཕྱིར་ཆོས་སྒོར་ཞུགས་པ།)。

ལེགས་སྨོན་གྱི་ཚུལ་ཁྲིམས། 正愿戒。为得人天善趣而戒除十不善业的律仪(མངོན་མཐོ་ཐོབ་ཕྱིར་མི་དགེ་བ་བཅུ་སྤོང་གི་སྡོམ་པ།)。

ལེགས་བཟང་། 善妙。遍入天(ཁྱབ་འཇུག)之异名。

ལེགས་འོང་། 善来。梵语作莎迦陀(སྭཱ་ག་ཏ)。佛的声闻弟子之一(སྟོན་པའི་ཉན་ཐོས་ཤིག)。

ལེགས་བཤད་གསེར་ཕྲེང་། 《金鬘疏》。全名为《般若波罗蜜多教授论现观庄严本注详解金鬘疏》(ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་འགྲེལ་པ་དང་བཅས་པའི་རྒྱ་ཆེར་བཤད་པའི་ལེགས་བཤད་གསེར་གྱི་ཕྲེང་བ་ཞེས་བྱ་བ།)。宗喀巴大师著。

ལེགས་གསུང་། 佛(སངས་རྒྱས།)之异名。佛经、佛语(སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ།)之异名。

ལེན་པ་མི་མངའ་བ། 无取。佛(སངས་རྒྱས།)之异名。

ལེན་པ་བཞི། 四取。即：欲取(འདོད་པ་ལེན་པ།)、见取(ལྟ་བ་ལེན་པ།)、戒禁取(ཚུལ་ཁྲིམས་བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་འཛིན་ལེན་པ།)、我语取(བདག་ཏུ་སྨྲ་བ་ཉེ་བར་ལེན་པ།)。

ལེན་པའི་ཡན་ལག 取支。十二缘起之一(རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ལེའུ་ལྷ། 1.从小保护之神(ཆུང་དུ་དུས་ནས་སྐྱོང་བའི་ལྷ་ཟེར་བ།)；2.九代传来之神，苯教以"ལེའུ"为九(ལེའུ་ཞེས་པ་བོན་གྱི་བརྡ་ལ་དགུའི་མིང་ཡིན་པས་མི་རབས་དགུ་བརྒྱུད་པའི་ལྷ་ཡིན།)。

ལོ་ཆུང་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ། 小译师列贝喜饶，即俄·列贝喜饶(རྔོག་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ།)。此人是阿里古格王选派到克什米尔学习佛教的二十七个青年中最博学的一个。他帮助大译师仁钦桑布翻译，被称为小译师。阿底峡

到西藏后，他就成为阿底峡的弟子（他生卒年不详）。通常称他为俄·列贝喜饶。他于藏历第一饶迥木虎年（公元1074年）建桑浦寺（རབ་བྱུང་དང་པོའི་ཤིང་སྟག་སྤྱི་ལོ1074ལོར……གསང་ཕུའི་དགོན་པ་བཏབ།）。

ལོ་ཆེན། 大译师。为ལོ་ཙཱ་བ་ཆེན་པོ། 之缩写。

ལོ་ཆེན་དྷརྨ་ཤྲཱི། 大译师达玛室利（1654—1718）。藏传佛教宁玛派法王德达岭巴之弟，精通显乘新密旧密和世间明处，著述甚丰。公元1718年，准噶尔入侵拉萨时被杀（ཆོས་རྒྱལ་གཏེར་……བདག་གླིང་པའི་གཅུང་། མདོ་སྔགས་གསར་རྙིང་དང་། ཐ་སྙད་རིག་གནས་མཐའ་དག་ལ་མཁས་ཤིང་། གསུང་རྩོམ་ཀྱང་ཤིན་ཏུ་མང་། རབ་བྱུང་བཅུ་གཉིས་པའི་ས་ཕྱི་ལོར་ཇུན་གར་གྱི་དམག་གིས་བཀྲོངས།）。

ལོ་ཆེན་རིན་ཆེན་བཟང་པོའི་ཐུགས་ཀྱི་སྲས་བཞི། 大译师仁钦桑波(958—1055)四大亲炙弟子。即：洛穹·列贝喜饶（ལོ་ཆུང་ལེགས་པའི་ཤེས་……རབ།）、芒囊古辛·宗哲坚参（མང་ནང་གི……གུར་ཤིང་བརྩོན་འགྲུས་རྒྱལ་མཚན།）、扎巴·旬努喜饶（གྲ་པ་གཞོན་ནུ་ཤེས་རབ།）和吉诺阁那（སྐྱི་ནོར་ཛྙཱ་ན།）。

ལོ་དྲུག་གི་གདིང་བ། 六年二敷具。三十舍堕之一。比丘于六年中，所受用之敷具尚未损坏，又新做敷具所犯堕罪（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་……གསེས། ལོ་དྲུག་གི་བར་དུ་རང་ལ་ཡོངས་སྤྱད་བྱའི་སྟན་ཡོད་བཞིན་དུ་སྟན་གསར་པ་ཆེད་དུ་བྱས་……པའོ།）。

ལོ་མ་གྱོན་མ། 叶衣母（ལྷ་མོ་ལོ་མ་གྱོན་མ།），一本尊名。

ལོ་ཙཱ་བ་སྐ་ཅོག་ཞང་གསུམ། 噶觉香三译师。即：噶瓦拜则（སྐ་བ་དཔལ་བརྩེགས།）、焦若·鲁易坚赞（ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།）和香·益希德（ཞང་ཡེ་ཤེས་སྡེ།）。

ལོ་ཙཱ་བ་རབ་དགུ། 九位最佳译师。指吐蕃赞普赤松德赞时代之九大译师。即：三老译师（ལོ་ཙཱ་བ་རྒན་གསུམ།）：贝若杂那（བཻ་རོ་ཙ……ན།）、丹玛孜芒（ལྡན་མ་རྩེ་མང་།）、克什米尔阿难陀（ཁ་ཆེ་ཨཱ་ནནྡ），三中译师（ལོ་ཙཱ་བ་……བར་པ་གསུམ།）：涅阁那古玛惹（གཉགས་ཛྙཱ་ན་ཀུ་མ་ར།）、昆·鲁易旺波（ཁོན་ཀླུའི་དབང……པོ།）、玛·仁钦乔（རྨ་རིན་ཆེན་མཆོག），三少译师（ལོ་ཙཱ་བ་གཞོན་གསུམ།）：噶瓦拜则（སྐ……བ་དཔལ་བརྩེགས།）、焦若·鲁易坚参（ཅོག……རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།）、香·益西德（ཞང་ཡེ་ཤེས་སྡེ།）。

ལོ་ཙཱ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོ། 大译师仁钦桑布。西藏历史上十分著名的一位大译师（958—1055）。他从幼时起即勤奋学习，阿里王派他等二十七人到克什米尔学习，他拜许多精通五明的学者为师，学习了全部显宗、密宗、声明学、因明学和医方明学等返回西藏。阿里古格王天喇嘛益西沃让他翻译了许多密宗经典，还译了《八支医方术》等许多医方经典。他的弟子中精通医学的有九人，使藏族的医学有了发展。他从印度文翻译成藏文的经典一直被西藏的大学者们奉为楷模。九十八岁时去世（དགུང་ལོ་ཆུང་དུས་ནས་སློབ་སྦྱོང་ལ……བརྩོན་འགྲུས་ཆེ་བས། མངའ་རིས་རྒྱལ་པོས་ཁོང་སོགས་མི་ཉི་ཤུ་རྩ་བདུན་ཁ་ཆེའི་ཡུལ་དུ་མངགས་པ……ལྟར་ཕྱིན་ཏེ། པཎྜི་ཏ་མཁས་པ་མང་པོ་བསྟེན་ནས་མདོ་དང་། སྔགས། སྒྲ་རིག་པ། ཚད་མ། གསོ་བ་རིག་པ་སོགས་མཐར་ཕྱིན་པར་སྦྱངས་ཏེ་བོད་དུ……ཕྱིན། མངའ་རིས་གུ་གེ་རྒྱལ་པོ་ལྷ་བླ་མ་ཡེ་ཤེས་འོད་ཀྱིས་མཐུན་རྐྱེན་སྦྱར་ནས་གསང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་……མང་པོ་དང་། གསོ་བ་རིག་པའི་གཞུང་《སྨན་དཔྱད་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ།》སོགས་སྨན་གཞུང་མང་པོ……

བསྒྱུར། སློབ་མ་སྨན་པ་མཁས་པ་མི་དཀུ་སོགས་བྱུང་སྟེ། བོད་ཀྱི་གསོ་བ་རིག་པའི་ཐོག་སྐར་ཡང་གོང་འཕེལ་གསར་པ་ཞིག་གི་དུས་སུ་སླེབས། ཁོང་གིས་རྒྱ་གར་སྐད་ནས་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་པའི་གཞུང་……རྣམས་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་ཆེན་པོ་ཀུན་གྱིས་ཚད་མར……འཛིན་པ་ཞིག་ཡིན། དགུང་ལོ་དགུ་བཅུ་གོ་བརྒྱད་པར་སྐུ་གཤེགས།)。

ལོ་རས་པ་དབང་ཕྱུག་བརྩོན་འགྲུས། 洛热巴·旺秋尊珠（1189—1250）。系主巴噶举派（འབྲུག་པ་བཀའ་བརྒྱུད། ）支系下主巴（སྨད་འབྲུག）的创始人。他在1241年在雅隆河谷东建噶波曲垅寺（དཀར་པོ་ཆོས་ལུང་། ），为下主巴的主寺。

ལོག་བསྔོ། 诅咒，邪愿，恶回向（དགེ་བའི་རྩ་བ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པར་བསྔོ་བ། ）。

ལོག་རྟོག 邪见，邪分别（ཕྱིན་ཅི་ལོག་གི་རྟོག་དཔྱོད། ）。

ལོག་ལྟ། 邪见，不正确的观点，颠倒的看法。十恶（མི་དགེ་བ་བཅུ། ）之一。

ལོག་ལྟ་ཅན། 执邪者,观点不正者（ངོས་འཛིན་ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་བྱེད་མཁན། ）。

ལོག་དད་སེལ། 除邪信。拘留孙佛（སངས་རྒྱས་འཁོར་བ་འཇིག）之异名。

ལོག་གནོན་ཆེན་མོ། 《广本镇魔记》。公元十一世纪库顿尊珠雍仲（ཁུ་སྟོན་བརྩོན་འགྲུས……གཡུང་དྲུང་། ）所著《桑耶寺详志》（བསམ……ཡས་དཀར་ཆག་ཆེན་མོ། ）的别名。

ལོག་པ་བརྒྱད། 八邪妄。分为四外邪妄和四内邪妄。四外邪妄：干犯信者团体、干扰善者心愿、贬善法、褒恶法（ཕྱིའི་ལོག་པ་བཞི་ནི། དད་པ་ཅན་གྱི་ཚོགས་བཅག་པ། དགེ་བ་ཅན་གྱི་ཐུགས་དཀྲུག་པ། དཀར་པོའི་ཆོས་ལ་མི་དད་ཅིང་སྨོད་པ། ནག་པོའི་ཆོས་ལ་དད་ཅིང་བསྟོད་པ། ）；四内邪妄为：背离上师、不悯亲友、背离本尊、中止坛场对治观修（ནང་གི་ལོག་པ་བཞི་ནི། བླ་མ་སྤངས་པ། གྲོགས་ལ་གདུང་སེམས་བཅད་པ། ཡི་དམ་གྱི་ལྷ་སྤངས་པ། དཀྱིལ་འཁོར་གཉེན་པོའི་བསྒྲུབ་པ་དང་མཚམས་བཀྱལ་བའོ། ）。

ལོག་པའི་ང་རྒྱལ། 邪慢。自己无功德而自诩有功德。为七慢（ང་རྒྱལ་བདུན། ）之一。

ལོག་པའི་ལམ། 邪道（ལྟ་བ་ངན་པའམ་ལམ་ལུགས་ངན་པ། ）。

ལོག་པར་དད་སེལ། 除邪信。拘留孙佛（སངས་རྒྱས་འཁོར་བ་འཇིག）之异名。

ལོག་པར་ལྷུང་བ། 1.堕落，陷于错误或误入邪途（ལོག་པའི་ཕྱོགས་སུ་ལྷུང་བ། ）。2.恶趣（ངན་འགྲོ། ）。

ལོག་སྨྲ། 邪说，说是为非（ལོག་པར་སྨྲ་བ། ）。

ལོག་འཚོ། 邪命，不正当的生活。如靠欺骗、盗窃而生活（རྫུན་དང་རྐུན་མ་བརྐུས་པས་འཚོ་བ་……ལྟ་བུ། ）。

ལོག་འཚོ་ལྔ། 五邪命。即：(1)旧译作诡诈，为假相欺人，以求利养者（ཚུལ་འཆོས་ཏེ་མ་ཡིན་……ཡིན་ཁྲལ་བྱས་ནས་བྱུང་བ། ）；(2)旧译虚谈,为假语吹嘘，以求利养者（ཁ་གསག་གི་སྒོ་ཐོལ་ལྡན……བཤད་ནས་བྱུང་བ། ）；(3)旧译现相,为旁敲侧击，诱人相信，以求利养者（གཞོགས་སློང་གི་སྒོ……རྒྱ་བཏང་ནས་ཡོང་ཐབས་བྱེད་པ། ）；(4)旧译方便研求，为设法讹索他人，以求利养者（ཐོབ……ཀྱིས་འཇལ་བ་སྟེ་དབང་ཡོད་བཏང་ནས་འཐོག་པ། ）；(5)旧译假利求利，为以薄利诱人，获得厚利,以求利养者（རྙེད་པས་རྙེད་པ་འཚོལ་བ་སྟེ……ཆུང་ཆུང་པར་སྤྲད་ནས་ཆེན་པོ་ཚུར་ཡོང་ཐབས་བྱེད་

པ། ）。

ལོག་ཤེས། 邪智，颠倒识。对各自知觉外境生起错乱之心识（རང་གི་འཛིན་སྟངས་ཀྱི་ཡུལ་ལ……འཁྲུལ་བའི་ཤེས་པ།）。为七心识之一（བློ་རིག……བདུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ལོག་ཤེས་གཉིས། 二邪智，二颠倒识。即：有分别颠倒识和无分别颠倒识（རྟོག་པར་གྱུར……པའི་ལོག་ཤེས་དང་། རྟོག་མེད་དུ་གྱུར་པའི་ལོག་ཤེས་གཉིས་སོ།）。后者又分为：自根识和意识（རང་ཡིན་གྱི་དབང་ཤེས་དང་ཡིད་ཤེས།）。

ལོང་བའི་དགྲ། 盲敌。大自在天（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།）之异名。

ལོང་བུ་མི་མངོན་པའི་དཔེ་བྱད། 踝不显现。如来具备密藏法慧，感得踝骨隐没不露之好（ཤིན་ཏུ་སྦས་པའི་ཆོས་ཀྱི་བློ་གྲོས་ཅན་ཉིད་ཀྱིས……ལོང་བུ་མི་མངོན་པ།）。佛身八十种随好之一（ས ངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང……གསེས་ཤིག）。

ལོངས་སྐུ། 报身。以法身为因，经过修习而获得佛果之身，分为证知与享受所谓佛境的报身，以及为适应十地菩萨需要而呈现出来之报身。为三身之一。

ལོངས་སྐུ་གཉིས། 二种报身。即：自现报身与半现报身（རང་སྣང་ལོངས་སྐུ་དང་ཕྱེད་སྤྲུལ་ལོངས་སྐུ་གཉིས།）。

ལོངས་སྐུ་ལ་དར་གྱི་ན་བཟའ་ལྔ། 报身五宝衣。即：织锦缎佛冠（ཟ་འོག་འདྲིང་གི་ཅོད……པན།）、绸上衣（དར་གྱི་སྟོད་གཡོགས）、黄绸法衣（དར་སེར་པོའི་ཆོས་གོས།）、九种绸下裙（དར་རྩེ་དགུའི་སྨད་དཀྲིས།）、咒衣袖（སྔགས་ཀྱི་ཕུ……དུང་།）。

ལོངས་སྐུ་ལ་རིན་པོ་ཆེའི་རྒྱན་བརྒྱད། 报身八宝庄严。即：花束（མེ་ཏོག་ཆོམ་བུའི་རྒྱན།）、耳坠（སྙན་ཆ།）、项链（དོ་ཤལ།）、头饰（དབུ……རྒྱན།）、双股项链（སེ་མོ་དོ།）、手镯（ཕྱག……གདུབ།）和足镯（ཞབས་གདུབ།）。

ལོངས་སྐུའི་ངེས་པ་ལྔ། 报身五决定。同ལོངས་སྐུའི་ངེས་པ་ལྔ་ལྡན། 条。

ལོངས་སྐུའི་ངེས་པ་ལྔ་ལྡན། 报身五决定。如来报身所具五种决定。即：身决定具三十二相八十随好（སྐུ་ངེས་པ་མཚན་བཟང་པོ་སོ་གཉིས……དང་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུས་སྤྲས་པ།）；处决定永住色究竟天密严刹土（གནས་ངེས་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་འོག་མིན་ཁོ་ནར་བཞུགས་པ།）；时决定至轮回未空普渡众生（དུས་ངེས་པ་འཁོར་བ……མ་སྟོངས་ཀྱི་བར་དུ་སེམས་ཅན་གྱི་འགྲོ་དོན་མཛད……པ།）；法决定唯说大乘法（ཆོས་ངེས་པ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་ཆོས་ཁོ་ན་གསུངས་པ།）；眷属决定但住菩萨圣者之中（འཁོར་ངེས་པ་བྱང་སེམས……འཕགས་པ་ཤ་སྟག་གི་དབུས་སུ་བཞུགས་པ།）。

ལོངས་སྐུའི་ཡེ་ཤེས་བཞི། 报身四智。即：大圆镜智（ཆོས་དབྱིངས་མེ་ལོང་གི་ཡེ་ཤེས།）、平等性智（མཉམ་ཉིད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས།）、妙观察智（སོར་རྟོག་གི་ཡེ་ཤེས།）、成所作智（བྱ་གྲུབ་ཀྱི་ཡེ……ཤེས།）。

ལོངས་སྐུའི་ཡོན་ཏན་གྱི་ཁྱད་པར་ལྔ། 报身五种功德差别。如来报身所具五种殊胜功德。即。身德示现不断（སྐུ་སྟོན་པ་རྒྱུན་མི་འཆད་པ།）、语德说法不断（གསུང་བརྗོད་པ་རྒྱུན་མི་འཆད……པ།）、意德事业不断（ཐུགས་མཛད་པ་རྒྱུན་མི་འཆད་པ།）、精勤而无为（འབད་རྩོལ་གྱི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་མེད་པ།）和应化而无实（སྣ་ཚོགས་སུ་སྣང་ཡང་བདེན་པར་མ་གྲུབ་པ།）。

ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་རིག་འཛིན། 受用持明。修行密乘所生共同效果之一（གསང་སྔགས་ཀྱི་སྤྱོད……འབྲས་ཐུན་མོང་བ་ཞིག）。

ལོངས་སྤྱོད་འཁོར་ལོ། 受用轮，喉间脉轮。受用饮食味道的脉轮，位于喉间，由五百微细脉道围绕而成（བཟའ་བཏུང་གི་རོ་ལ་ལོངས་སུ……སྤྱོད་པའི་རྩའི་འཁོར་ལོ་སྟེ། མགྲིན་པ་ལ་གནས་ཤིང་འཁོར་རྩ་ཕྲན་ལྔ་བརྒྱས་བསྐོར་བ་ཞིག）。

ལོངས་སྤྱོད་འཇིག་པའི་གནས་དྲུག 损业六事。即：饮酒（ཆང་འཐུང་བ།）、赌博（རྒྱན་པོ།）、夜出淫乱（མཚན་མོ་འཁྱན་པ།）、亲近恶友（སྡིག་པའི་གྲོགས་པོར་བསྟེན་པ།）、看聚会（འདུས་པ་ལ་ལྟ་བ།）、懒惰（ལེ་ལོ།）。

ལོངས་སྤྱོད་མཛེས་པ། 美妙受用。风神（རླུང་ལྷ།）之异名。

ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་སྐུ་ཁ་སྦྱོར་ཡན་ལག་བདུན……ལྡན། 受用圆满身和七支。即：圆满受用支（ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་པའི་ཡན་ལག）、和合支（ཁ་སྦྱོར་གྱི་ཡན་ལག）、大乐支（བདེ་བ་ཆེན་པོའི་ཡན་ལག）、无自性支（རང་བཞིན་མེད་པའི་ཡན་ལག）、慈悲遍满支（སྙིང་རྗེས་ཡོངས་སུ་གང་བའི་ཡན……ལག）、相续不断支（རྒྱུན་མི་འཆད་པའི་ཡན་ལག）、常住支（འགོག་པ་མེད་པའི་ཡན་ལག）。

ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་པའི་སྐུ། 圆满受用身。佛身之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུའི་བྱེ་བྲག་ཅིག）。

ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་པའི་རྒྱན་བཅུ་གསུམ། 报身圆满服饰十三事。如来报身像的十三种服饰。即：五佛冠（དར་གྱི་ཅོད་པན།）、肩披（སྟོད……གཡོགས།）、飘带（དར་དཔྱངས།）、腰带（སྐ་རགས།）、裙子（སྨད་དཀྲིས།）等为绫罗五衣（དར་གྱི་ཆས་གོས་ལྔ།）；头饰（རིན་པོ་ཆེའི་དབུ་རྒྱན།）、耳环（སྙན་རྒྱན།）、项链（མགུལ་རྒྱན།）、臂钏（དཔུང་རྒྱན།）、璎珞（དོ་ཤལ་ལམ་སེ་མོ་དོ།）、手镯（ཕྱག་གདུབ།）、指环（སོར་གདུབ།）、足镯（ཞབས་གདུབ།）等为珠宝八饰（རིན་ཆེན་རྒྱན་བརྒྱད།），共为十三事。

ལོཀཱབིད། （梵）路迦惫，世间解，佛的名号之一。

ལོཀེཤྭ་རཿ། （梵）楼亘夷罗，世间自在，观世音菩萨之本名。

〔ལྭ〕

ལྭ་བ་པ། 罗婆师。为大乘佛教顺假相中观师之一，此人常衣毡子长衣（ཟར་རྒྱ་གར་དགུ་མ་ནམ་རྟག་པའི་སློབ་དཔོན་རྒྱུན་དུ་ལྭ་བའི་གོས་གྱོན……མཁན་ཞིག），故名。

ཤ་དགའ། 喜肉。罗刹之异名（སྲིན་པོ་སྤྱིའི་མིང་།）。同ཤ་རྗེན་ཟ། 和ཤ་ཡི་ཟས་ཅན། 条。

ཤ་ལྔ། 五肉，密法中供品。所谓五肉，为廓姑答哈那之五肉，如其次第即毗卢等体性自东方至中央、从仲鄂藏康吽五字而生。五肉亦名五钩五火，被能钩召及光显悉地故（གོ་ཀུ་ད་ཧ་ནའི་མིང་ཅན་གྱི་ཤ་ལྔ་རིམ་པ་བཞིན་དུ་རྣམ་སྣང་ལ་སོགས་པའི་རང་བཞིན་དུ་བྱས་ནས་ཤར་ནས་རིམ་པ་བཞིན་དུ་དབུས་ཀྱི་བར་དུ་འགོད། གཤེད་དམར་གྱི་རྒྱུད་ལས། ཤ་ལྔ་ལ་ལྕགས་ཀྱུ་ལྔ་དང་སྒྲོན་མ་ལྔ་ཞེས་གསུངས་ཏེ་དངོས་གྲུབ་འགུགས་པ་དང་གསལ་བར་བྱེད་པའི་ཕྱིར་རོ།）。

ཤ་རྗེན་ཟ་ 吃生肉。罗刹之异名（སྲིན་པོ་སྤྱིའི་མིང་།）。同ཤ་དགའ། 和ཤ་ཡི་ཟས་ཅན། 条。

ཤ་ནའི་གོས་ཅན། 麻衣尊者。又译作商那和修。印度传承释迦牟尼教法的七代付法藏师的第三代付法藏师（ཕར་རྒྱ་གར་དུ་བྱུང་བའི་བསྟན་པའི་གཏད་རབས་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་དགྲ་བཅོམ་པ་ཞིག）。

ཤ་མ་ཐ། （梵）奢摩他，三摩地，寂止。参见ཞི་གནས། 条。

ཤ་སྨེད་གདངས་ཀ 独眼女神（ལྷ་མོ་གངས་དཀར་ཤ་མེད། མིག་གཅིག་མ།）。

ཤ་ཟ། 毗舍遮。饿鬼之一种；罗刹；罗睺罗（ཡི་དྭགས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་དང་སྲིན་པོ་ཡིན་པར་གསུངས་པ་དང་སྒྲ་གཅན།）。

ཤ་ཟ་ལྕེ་སྤྱང་གདོང་། 佛教一护法神名（སྲུང་མ་ཞིག་གི་མིང་།）；野干头鬼（འདྲེ་ལྕེ་སྤྱང་གི་མགོ་ཅན།）。

ཤ་ཟའི་གླིང་། 罗刹洲。罗刹之地方（སྲིན་པོའི་ཡུལ།）。

ཤ་གཟུགས་མ། 连底靴。为前后藏僧人所穿合于戒律形式的一种僧靴（དབུས་གཙང་གི་གྲྭ་ལྷམ་དམིགས་བསལ་ཅན་ཞིག）。

ཤ་ཡི་ཟ་ཅན། 肉食者。罗刹之异名（སྲིན་པོ་སྤྱིའི་མིང་།）。

ཤ་རཱི་པུ་ཏྲཿ། （梵）舍利弗多罗，舍利子。参见ཤཱ་རིའི་བུ། 条。

ཤ་སྟཱ་དེ་བ་མ་ནུ་ཥྱཱ། （梵）舍多提婆魔㝹沙南。天人师，如来十号之一（ལྷ་དང་མི་རྣམས་ཀྱི་སྟོན་པ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཤཱ་རིའི་བུ། 舍利子。梵语汉译作舍利弗多罗（ཤ་རཱི་པུ་ཏྲཿ）。释迦牟尼座前十大声闻弟子之一，为二大弟子中智慧第一者（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་ཉེ་འཁོར་བཅུའི་གྲས་ཤིག་ཡིན་ལ།

མཆོག་བྱུང་གི་ཡ་རྒྱལ་ཤེས་རབ་ཅན་རྣམས་ཀྱི་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པའོ།)。

ཤཱུ་ནྱ་ཏཱ། (梵)须那达。空性，以一切法永离自性，因果空故，故名空性(སྟོང་པ་ཉིད་དེ་ཆོས་རྣམས་རང་བཞིན་དང་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུ་དང···བྲལ་བས་དེ་དག་གིས་སྟོང་པའོ།)。

ཤཱུ་རཾ་ག་མ། (梵)首楞伽摩，首楞严。健行三摩地(དཔའ་བར་འགྲོ་བ།)，佛书所说一种定的名称(ཏིང་ངེ་འཛིན་ཞིག་གི་མིང་།)。

ཤཱཀྱ་ཆེན་པོའི་གདོང་རབས། 大释迦世系。据《大藏经》载，当增长王驱其四大夫人之四子去雪山后，逐年繁衍发展。增长王闻讯，“端坐举手告诸臣曰，我子大能，我子大能，由大威德言大能故，得释迦名”。据《新红史》载，至世尊(བཅོམ་ལྡན་འདས།)子罗睺罗(སྒྲ་གཅན་འཛིན།)无嗣，众敬王系遂绝。大释迦世系即指在此以前的王系。

ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ། 释迦牟尼。同ཤཱཀྱ་མུ་ནེ། 条。

ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་ལྷ་ལས་བབས་པའི་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ། 天降法会。每逢农历九月二十日至二十六日在各大著名寺院，为纪念释迦牟尼“降凡”举行的大法会。

ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཡུམ། 释迦牟尼妃。《大日经》曰：“其右有天女，名曰大佛眼，天女面微笑，光明满一寻，无等清净身，释迦牟尼妃”(རྣམ་སྣང་མངོན་བྱང་ལས། དེ་ཡི་གཡས་སུ་ལྷ་མོ་ནི། སངས་རྒྱས་སྤྱན་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ལྷ་མོ་ཅུང་ཟད་འཛུམ་པའི་ཞལ། འོད་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་འདོམ་པ་གང་། མཚུངས་མེད་སྐུ་ནི་རབ་ཏུ་དང་། དེ་ནི་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཡུམ།)。

ཤཱཀྱ་འབྱུང་གནས། 释迦琼内(1002—1062)。宁玛派“三素尔”中的大素尔(ཟུར་པོ་ཆེ།)曾把当时流行的密法进行整理，定了一些根本的怛特罗，创建了邬巴隆寺(ཨུ་པ་ལུང་།)，从此宁玛派才有了自己的寺院。

ཤཱཀྱ་མུ་ནེ། 释迦牟尼(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།)。ཤཱཀྱ། 是族姓，མུ་ནེ། (牟尼)意译为能仁。佛教创始人。幼名悉达多·乔达磨，相传是公元前565—前486年北天竺迦毗罗卫国(在今尼泊尔境内)净饭王的儿子。二十九岁时出家修道，三十五岁时“悟道”“成佛”。八十岁时在拘尸那逝世。

ཤཱཀྱ་འོད། 释迦光论师。印度释律两大师之一。著有律藏经典《沙弥三百颂》(དགེ་ཚུལ་གྱི····ལེའུར་བྱས་པ་སུམ་བརྒྱ་པ།)等。

ཤཱཀྱ་ཡེ་ཤེས། 释迦益西(1352—1435)。宗喀巴大师著名弟子之一。明宣德九年封为大慈法王，故通称为大慈法王。于公元1419年用他从内地带回的资财在拉萨北部建立色拉寺(སེ་ར་ཐེག་ཆེན་གླིང་། 全名为色拉大乘洲)。

ཤཱཀྱ་བཤེས་གཉེན། 释迦善友。为吉祥怙主圣龙树的弟子(དཔལ་མགོན་འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི···སློབ་མ།)，萨迦派道果传承的印度祖师。

ཤཱཀྱ་སེང་གེ། 释迦狮子。1. 释迦牟尼的别称(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མཚན་ཞིག)。 2. 莲花生的八种名号之一(པདྨ་འབྱུང་གནས་མཚན་བརྒྱད་ཀྱི···ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཤཱཀྱའི་རྒྱལ་པོ། 释迦王，释迦牟尼(ཤཱཀྱ་མུ་ནེ།)之异名。

ཤཱཀྱའི་ཏོག 释迦顶。释迦牟尼之异名(ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་མཚན་ཞིག)。

ཤཱཀྱའི་རིང་ལུགས་པ། 释迦主义者。指佛教徒或佛教宗派而言(སངས་རྒྱས་པའམ་སངས་རྒྱས···པའི་གྲུབ་མཐའ་ལ་ཟེར།)。

ཤཱཀྱའི་ལོ། 释迦纪年。从有释迦族以来的年数(ཤཱཀྱའི་རིགས་བྱུང་ཚུན་གྱི་འདས་ལོ།)。

ཤཱཀྱའི་སྲས་པོ། 释迦佛。释迦净饭王子（ཤཱཀྱ་ཟས་གཙང་མའི་སྲས།）。

ཤཱཀྱ་ཤྲཱི་བྷ་དྲ། （梵）释迦室利跋陀罗。意译释迦祥贤。印度那兰陀寺末任座主，生于藏历第二饶迥火羊年（公元1127年），第三饶迥木鼠年（公元1204年）受藏传佛教噶举派绛普译师延请入藏，先后住热振、洛扎和涅麦等地弘法传教，达十年之久，并为萨班授法传戒。藏历第四饶迥木鸡年（公元1225年）圆寂（ཁ་ཆེ་པཎ་ཆེན་རྒྱ་གར་ཤྲཱི་ནཱ་ལེནྡྲའི་ཁྲི་རབས་ཐ་མ་འདི་རབ་བྱུང་གཉིས་པའི་མེ་ལུག་ལོར……འཁྲུངས། རབ་བྱུང་གསུམ་པའི་ཤིང་བྱི་ལོར་ཁྲོ་ཕུ་ལོ་ཙཱ་བ་བྱམས་དཔལ་གྱིས་གདན་དྲངས་ཏེ་བོད་དུ……བྱོན། ལོ་བཅུའི་རིང་ལ་ར་སྒྲེང་དང་། ལྷོ་བྲག་གཉལ་སྨད་སོགས་ཡུལ་ཁམས་མང་དུ་བཤད་སྒྲུབ་ཀྱི་བསྟན་པ་སྤེལ། ས་པཎ་གྱི་མཁན་པོ་མཛད། རབ་བྱུང་བཞི་པའི་ཤིང་བྱ་ལོ་ལ་འདས།）。

ཤག་ཆས་དངོས་རིགས། 僧房资具。寺院僧人住舍中日常所需的用具和财物（དགོན་པའི་ནང་གི་གྲྭ་པའི་སྡོད་ཤག་ལ་ཡོད་པའི་ཉེན་མཁོའི་ཡོ་བྱད་དང་རྒྱ་ནོར།）。

ཤང་ཀར། （梵）香迦罗。古印度一婆罗门徒，松赞干布时曾来西藏翻译佛经。

ཤངས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་གཉིས། 鼻随好二。如来八十随好之一。即：鼻梁隆起，净无涕涎（དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་བཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ། ཤངས་མཐོ་བ་དང་། ཤངས་མཆོག་ཏུ་དག་པའོ།）。

ཤངས་དགའ་ལྡན་ཆོས་འཁོར། 香·噶丹群科寺。后藏南木林县境内一寺庙名。藏历第十一饶迥木鸡年（公元1645年）修建（རབ་བྱུང་བཅུ་གཅིག་པའི་ཤིང་བྱ་ལོར་གཙང་རྣམ་གླིང་དུ……བཏབ་པའི་དགོན་པ་ཞིག）。

ཤངས་མཆོག་ཏུ་དག་པའི་དཔེ་བྱད། 鼻清净。佛身八十随好之一。如来于诸众生全不损恼，感得鼻中洁净远离涕垢之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི……དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག སྐྱེ་བོ་གཙང་མ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཤངས……གཙང་བ་སྟེ། སྣབས་སོགས་ཀྱིས་ཡོངས་སུ་དག་པ།）。

ཤངས་མཐོ་བའི་དཔེ་བྱད། 隆准。佛身八十随好之一。如来智慧最为殊胜，感得鼻梁高起不现孔之好（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ……བརྒྱད་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཤེས་རབ་མཆོག་ལ་གནས་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཤངས་ཀྱི་གཟེངས་མཐོ་བ།）。

ཤངས་པ་བཀའ་བརྒྱུད། 香巴噶举。藏传佛教噶举派两大系之一。是由巧善成就者琼波大师所传出（མཁས་གྲུབ་ཁྱུང་པོ་ལས་བརྒྱུད་པ།）。琼波大师（即琼波瑜伽师，ཁྱུང་པོ་རྣལ་འབྱོར་པ།）曾三去印度、尼泊尔，从师150余人学习显密佛教。回藏后在前藏盆域和后藏香巴地方建寺多处，弘扬佛法三十多年，创香巴噶举派。据说他享年150岁（རྣལ་འབྱོར་པ་ཁྱུང་རྒྱ་གར་དང་བལ་ཡུལ་དུ་ལན་གསུམ་བྱོན་ཏེ་སློབ་དཔོན་བརྒྱ་དང་ལྔ་བཅུ་ཙམ་བསྟེན་ནས་མདོ་སྔགས་སྦྱངས། བོད་དུ་ཕྱིར་ཕེབས་རྗེས་དབུས་ཀྱི་འཕན་ཡུལ་དང་། གཙང་གི་ཤངས་ཁུལ་དུ་དགོན་པ་མང་པོ་བཏབ་ནས་ལོ་སུམ་ཅུ་ཕྲག་ཙམ་གྱི་རིང་དམ་ཆོས་སྤེལ་བས་ཤངས་པ་བཀའ་བརྒྱུད་ཅེས་པ་དེ་ནས……བྱུང་། སྐུ་ཚེ་ལོ་བརྒྱ་དང་ལྔ་བཅུ་སྐོར་འཚོ་ཞིང་བཞུགས་པར་གྲགས།）。香巴噶举主要之法，有《胜乐》（བདེ་མཆོག）、《喜金刚》（ཀྱཻ་རྡོར།）、《摩诃摩耶》（མ་ཧཱ་མཱ་ཡཱ།）、《集密》（གསང་འདུས།）、《布畏金刚》（རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད།）等五部本续。各有各的灌顶。

ཤན་སྟོབས། 染力。已经加持的比丘器物，与未加持者放置一处，即被杂染之力（དགེ་སློང་གི་ཡོ་བྱད་གང་ཟང་ཞིག་བྱིན་གྱིས་མ་བརླབས་པར……ཞག་གྲངས་ཡོལ་བའི་ཉེས་པས་བྱིན་གྱིས་བརླབས……པའི་ཡོ་བྱད་དག་ལའང་ཤན་གྱི་ཞུང་བ་ནོར་བ།）。

ཤན་བཙེག 杂染，沾染。比丘所用未经加持之物杂染已经加持之物（བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་ཡོ་བྱད་ལ་བྱིན་གྱིས་མ་བརླབས་པའི་ཡོ་བྱད་ཀྱི་ཤུད……ཞུགས་པ།）。

ཤན་དམར། 大红司命主（ཆོས་སྐྱོང་ཤན་པ་དམར་པོ།）。护法神名。姜生护法神（ལྕམ་སྲིང་།）。

ཤན་གསུམ། 三杂染。《毗奈耶经》所说犯舍堕罪之三种杂染。即：物杂染、夜杂染和堕罪杂染（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་སྤང་ལྟུང་སྐྱེད……བྱེད་ཀྱི་ཤན་གསུམ་སྟེ། རྫས་ཀྱི་ཤན་དང་། ཞག་གི་ཤན་དང་། ལྟུང་བའི་ཤན་ཏེ་གསུམ་མོ།）。

ཤམ་སྔོན་ཅན། 青裙派。苯教三派中之斑派（བོན་རིགས་གསུམ་གྱི་ཁྲ་བོ།）。

ཤམ་ཐབས། 禅裙，僧裙。藏传佛教僧人所穿衣服之一种（རབ་བྱུང་གི་སྨད་གོས་ཤིག）。

ཤམ་ཐབས་ཀྱི་གཟན། 副禅裙。藏传佛教比丘穿的一种内衣（དགེ་སློང་གི་ཤམ་ཐབས་ཀྱི་འོག་ལ་གོན་པའི་སྨད་གཡོགས།）。

ཤམ་ཐབས་ཁྲལ། 僧裙差事。管理上师衣着的差事。

ཤམ་ཐབས་སྔོན་པོ་ཅན། 青裙师。西藏苯教中一学者名（བོན་སྟོན་པ་ཧྲི་ཏ་ཤམ་ཐབས་སྔོན་པོ།）。生平不详。

ཤམ་བྷ་ལ། 香拔拉。意为持乐国（བདེ་བ་འཛིན།）。佛家所说印度北方远处一理想国名。传说其地十分富强，幸福安乐，如同西方极乐世界（སངས་རྒྱས་པའི་ཟེར་སྒྲོལ་ལྟར། ཡུལ་རྒྱ་གར་ནས་བྱང་ཕྱོགས་ཐག་རིང་དུ་སོང་མཚམས་སུ་བདེ་སྐྱིད……ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་བདེ་བ་ཅན་དང་འདྲ་ཞིང་སྟོབས་འབྱོར་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བའི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་གི་མིང་།）。

ཤམ་བྷ་ལའི་ཆོས་རྒྱལ་བདུན། 香拔拉七法王。即：月贤（ཟླ་བ་བཟང་པོ།）、天自在（ལྷ་དབང་།）、威光（གཟི་བརྗིད་ཅན།）、月施（ཟླ་བས་བྱིན།）、大自在（ལྷ་ཡི་དབང་ཕྱུག）、众色（སྣ་ཚོགས་གཟུགས།）和天具自在（ལྷ་ཡི་དབང་ལྡན།）七位。

ཤམ་བྷ་ལའི་ཆོས་རྒྱལ་རྣམ་བདུན། 香拔拉七代法王。同ཤམ་བྷ་ལའི་ཆོས་རྒྱལ་བདུན། 条。

ཤའི་སྤྱན། 肉眼。为五眼之一。能识别一切形色或能确切识别一百至三千由旬之间所有一切事物的智慧（གཟུགས་ཐམས་ཅད་ལ་འཇུག་པའི་ཤེས་པའམ་དཔག་ཚད་བརྒྱ་ནས་སྟོང་གསུམ་ཚུན……ཆད་ཀྱི་དངོས་པོ་རྣམས་སོ་སོར་ངེས་པའི་ཡེ་ཤེས།）。

ཤར་གྱི་ཕྱོགས་སྐྱོང་། 东方护方神。帝释（བརྒྱ་བྱིན།）之异名。

ཤར་གྱི་རི་བོ་པ། 东山部，小乘之一部。同ཤར་གྱི་རི་བོ་ལ་གནས་པའི་སྡེ། 条。

ཤར་གྱི་རི་བོ་ལ་གནས་པའི་སྡེ། 东山住部。大众部五部之一（ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཤར་སྒོམ། 略修。依此略念，迅速修习（དམིགས་རིམ་ཡིད་ལ་ཤར་ཙམ་ཤར་ཙམ་བྱས་ནས་མགྱོགས……པོར་སྒོམ་པ།）。

ཤར་ནུབ་རི་ལ་གནས་པའི་སྡེ། 东西山住部。大众部五部之一（ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ་ལྔའི་ཡ་གྱལ……ཞིག）。

ཤར་ཕྱིན་མདོར་བསྡུས། 《般若要义》。交绕、鲁易坚参藏译。

ཤར་རྩེ་ཆོས་རྗེ། 夏孜却杰，指能做噶丹赤巴（ཁྲི་པ། 噶丹寺的法台）的候选人。一个格鲁派僧人，要想高升到噶丹赤巴，首先要在三大寺学完显宗课业，取得拉仁巴格西（ལྷ་རམས་པ་དགེ་བཤེས།）学位，然后进入上下密院（རྒྱུད་སྟོད་གྲྭ་ཚང་དང་རྒྱུད་སྨད་གྲྭ་ཚང་།）做一名佐仁巴（ཚོགས་རམས་པ།），再升为格贵（དགེ་བསྐོས། 俗称铁棒喇嘛），再升为喇嘛翁则（བླ་མ་དབུ་མཛད།），任满三年后可升任堪布（མཁན་པོ།），又三年任满后为堪苏（མཁན་ཟུར།）。然后，上密院的堪苏按年资升补为夏孜却杰。

ཤར་ལུས་འཕགས་པོ། 东胜身洲，东胜神洲，东毗提河洲。佛书所说东方大洲名，在妙高山东方海中（རི་རབ་ཀྱི་ཤར་ངོས་རྒྱ་མཚོར་ཡོད་……པའི་གླིང་ཆེན།）。参见གླིང་བཞི། 条。

ཤར་གསུམ་མཁན་པོ། 东方三师。指八世纪中，东印度佛学家智藏（སློབ་དཔོན་ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ།），著《中观二谛论》（དབུ་མ་བདེན་གཉིས།）；静命（ཞི་བ་འཚོ།），著《中观庄严论》（དབུ་མ་རྒྱན།）；莲花戒（ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ།），著《中观光明论》（དབུ་མ་སྣང་བ།），弘扬自续派（རང་རྒྱུད་པ།）教法。名东方三师。

ཤར་ལྷོའི་བདག་པོ། 东南主。火神（མེ་ལྷ།）之异名。

ཤར་ལྷོའི་ཕྱོགས་སྐྱོང་། 东南护方神。火神（མེ་ལྷ།）之异名。

ཤལ་མ་ལིའི་ཚལ། 铁刺树林。近边热地狱附近一铁树林（ཚ་དམྱལ་ཉེ་འཁོར་ལྕགས་ཤིང་གི་ནགས་……ཚལ་ཞིག）。

ཤཱནྟ་ར་ཀྵི་ཏ། （梵）显达热格希达，寂护（ཞི་བ་འཚོ།）。参见ཞི་བ་འཚོ། 条。

ཤི་བབས་སུམ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ། 《三百六十种送葬法》。苯教黑派世间续本法。

ཤི་ཟན། 丧斋。用死者遗产所办的饮食（གཤིན་རྫས་ལས་བསྒྲིགས་པའི་ཟས།）。

ཤྲི་རི་ར་ཏ། （梵）室利罗多，胜受。古印度佛教小乘经部一论师名（རྒྱ་གར་དུ་བྱུང་བའི་……ཐེག་དམན་མདོ་སྡེ་པའི་སློབ་དཔོན་ཞིག）。

ཤཱི་ལ། （梵）尸罗。即戒律（ཚུལ་ཁྲིམས།）。指佛教为出家、在家信徒制定的一切戒规。

ཤཱི་ལ་མཉྫུ། 希拉曼殊。在赤松德赞时，曾到西藏译经的尼泊尔一佛学家（ཕར་བོད་རྗེ་ཁྲི……སྲོང་ལྡེ་བཙན་སྐབས་བོད་དུ་ཡོང་ནས་མདོ་སྡེ་མང་པོ་བསྒྱུར་མཁན་བལ་པོའི་པཎྜི་ཏ་ཞིག）。

ཤཱི་ལ་རཀྵི་ཏ 尸罗日乞达（梵）。戒铠，守戒。古印度一佛学家，阿底峡的戒师（ཚུལ་ཁྲིམས་བསྲུངས་པའམ་གོ་ཆ་སྟེ། ཇོ་བོ་རྗེ་ཨ་ཏི་ཤ་རབ་བྱུང་གི་སྡོམ་པ་འབོག་མཁན་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་……ཞིག）。

ཤིང་ཁྱད་པར་ཅན་གསུམ། 三圣树。即：瞻部树（འཛམ་བུ།）、铁刺树（ཤལ་མ་ལི།）、娑罗树王（སཱ་ལའི་རྒྱལ་པོ་རབ་བརྟན།）。

ཤིང་ང་དབྱང་བཅད། 覆乳坎肩。比丘尼蔽乳房的坎肩（དགེ་སློང་མའི་ནུ་མ་སྒྲིབ་བྱེད་ཀྱི་སྟོད་……གོས་ཕུ་ཐུང་མེད་པ་ཞིག）。

ཤིང་ཏོག་བི་ཛ་པུ་ར། 如意树果（དཔག་བསམ་ཤིང་འབྲས།）。黄财神手中所执之物（ཛམ་བྷ་ལ་སེར་པོའི་ཕྱག་མཚན་དུ་བསྣམས་པ།）。

ཤིང་ཏོག་བིལ་བ། 金瓜，葫芦。八吉祥物之一（བཀྲ་ཤིས་རྫས་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཤིང་རྟ་ཆེན་པོ། 大乘师。古印度佛学家龙树和无著（སློབ་དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ་དང་ཐོགས་མེད་གཉིས།）

的别称。

ཤིང་རྟ་ཆེན་པོ་གཉིས། 二大车乘。指龙树和无著所开创的中观（དབུ་མ་པ།）和唯识（སེམས་ཙམ་པ།）两派犹如车乘可以运载众生到达佛位。

ཤིང་རྟ་སྣ་ཚོགས། 杂车。天上花园之一（ལྷའི་སྐྱེད་ཚལ་ཞིག）；毗沙门之花园（རྣམ་ཐོས་ཀྱི་ཚལ།）。

ཤིང་རྟ་བཟང་མོ། 贤车女。天女之一（ལྷ་མོ་ཞིག）。

ཤིང་རྟའི་སྲོལ་གཉིས། 二车轨。即：广行车轨（རྒྱ་ཆེན་སྤྱོད་པའི་སྲོལ།）和深观车轨（ཟབ་མོ་ལྟ་བའི་སྲོལ།）。指两种不同的理论观点，广行指广博，深观指深入。

ཤིང་རྟའི་སྲོལ་འབྱེད། 开派师。开创教派者（ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ལྟ་སྤྱོད་ཀྱི་སྲོལ་གསར་དུ……འབྱེད་པའམ་འབྱེད་པ་པོ།）。如龙树和无著为大乘佛教开派大师。

ཤིང་རྟའི་སྲོལ་འབྱེད་གཉིས། 开派二大师。即：圣龙树（འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ།）和圣无著（འཕགས་པ་ཐོགས་མེད།）。

ཤིང་དཔག་བསམ། 如意树，聚宝树。一种理想中的宝树（དཔག་བསམ་ཤིང་ངམ་ཡོངས་འདུ……ཤིང་།）。

ཤིང་བལ་བགོས་པའི་ལྟུང་བྱེད། 贮木棉。九十单堕之一。比丘借为僧伽床座贮备木棉而故意分贮木棉为自己做衣所犯堕罪（ལྟུང་བྱེད……འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་འདུན་གྱི་ཁྲི་ལ་བསམ་བཞིན་དུ་ཤིང་བལ་བགོས་ཏེ་གོས་པར་བྱས་པའོ།）。

ཤིང་བཟའ་ཨ་ཆོས། 辛萨阿曲。宗喀巴大师之母（རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་མ་ཡུམ།），生宗喀巴于青海宗喀，后即于其地建塔尔寺（སྐུ་འབུམ་བྱམས་པ་གླིང་།）。

ཤིང་སྣ་ལའི་རྒྱལ་པོ་རབ་བརྟན། 娑罗树王。佛书说去金鸡岩北行二十由旬处，有娑罗树王名曰安住，七重娑罗，周匝围绕。树王根深四十寻，周匝七重诸娑罗树第一重根深十三寻，递减一寻至七重，根深七寻。树王枝叶蔽第一重，次第荫蔽，及第六重蔽第七重，第七重诸娑罗枝叶遍蔽虚空（བྲག་གསེར་གྱི་བྱ་སྐྱིབས་ཅན་གྱི་བྱང་དུ་དཔག་ཚད་ཉི་ཤུ་འདས་པ་ན……ཤིང་སྣ་ལའི་རྒྱལ་པོ་རབ་བརྟན་ཞེས་བྱ་བ་སྣ་ལའི……ཕྲེང་བ་རིམ་པ་བདུན་གྱིས་བསྐོར་བ་ཞིག་ཡོད་དེ། སྣ་ལའི་རྒྱལ་པོའི་རྩ་བ་འདོམ་བཞི་བཅུ་ཐུར་དུ་ཟུག……པ། སྣ་ལའི་སྡོང་པོའི་ཕྲེང་བ་རིམ་པ་བདུན་གྱིས་བསྐོར་བའི་རིམ་པ་དང་པོའི་རྩ་བ་འདོམ་བཅུ་གསུམ་ཐུར་དུ་ཟུག་པ་ནས་བདུན་པའི་རྩ་བ་འདོམ་བདུན……གྱི་བར་དུ་ཟུག་པ། སྣ་ལའི་རྒྱལ་པོའི་ཡལ་ག་ལོ་འདབ་ཀྱིས་སྣ་ལའི་ཕྲེང་བ་དང་པོ་ལ་ཁྱབ་པ་ནས……ཕྲེང་བ་དྲུག་པའི་ཡལ་ག་ལོ་འདབ་ཀྱི་ཕྲེང་བ་བདུན……པ་ལ་ཁྱབ་ཅིང་བདུན་པའི་ཡལ་ག་ལོ་འདབ་ནི་ནམ……མཁའ་ཁྱབ་པའོ།）。

ཤིད། 1.超度。为救度死者所作的佛事（གཤིན་པོ་ལ་དམིགས་ནས་དགེ་རྩ་སྒྲུབ་པའི་ཆོས།）；2.已死者（ཤི་ཟིན་པ་རྣམས།）。

ཤིད་ཆོས། 超荐法事。为死者修善的宗教活动（གཤིན་པོ་ལ་དམིགས་ནས་དགེ་རྩ་སྒྲུབ་པའི་ཆོས།）。

ཤིད་རྟེན། 超荐法事。为死者修善的宗教活动（གཤིན་པོ་ལ་དམིགས་ནས་དགེ་རྩ་སྒྲུབ་པའི་ཆོས།）。

ཤིད་ཟན། 丧筵。丧事饮食（གཤིན་ཟས་སམ་རོ་ཟས།）。

ཤིད་ལས། 丧事，殡仪（གཤིན་པོའི་དོན་དུ་རོ་སྐྱེལ་འདོན་སོགས་བྱེད་པའི་ལས་ཀ།）。

ཤིད་ལྷ། 死神，阎罗王（གཤིན་རྗེ།）另一名称。

ཤིན་ཏུ་ལྐོག་གྱུར། 最极隐蔽，最不现前。三所量分之一。由佛语等三察清净圣言或正量士夫之语所能了知者。如地下伏藏、清净佛国、因果关系等（གཞལ་བྱའི་གནས་གསུམ་གྱི་ནང……གསེས། རྒྱལ་བའི་བཀའ་སོགས་དཔྱད་གསུམ་དག་པའི་ལུང་ངམ། ཚད་མའི་སྐྱེས་བུའི་ངག་ལས་རྟོགས་པར་བྱ་བ། དཔེར་ན། ས་འོག་གི་གཏེར་དང་། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ཁམས་དང་། ལས་འབྲས་ཀྱི་འབྲེལ་བ་ལྟ་བུའོ།）。

ཤིན་ཏུ་སྐྱིད་པའི་གདུང་རབས་ལྔ། 极乐五代。藏文史籍记载：吐蕃王朝自赤德祖赞到赤祖德赞间五代（རྒྱལ་པོ་ཁྲི་ལྡེ་གཙུག་བཙན་ནས་ཁྲི……གཙུག་ལྡེ་བཙན་བར་གྱི་གདུང་རབས་ལྔ།），是藏传佛教的极乐时代。

ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པའི་སྡེ། 《方广》。是十二分教之一。详明宣说十波罗蜜多等菩萨道。属大乘经藏（གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང……གསེས། ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བཅུ་སོགས་རྒྱས་པར་སྟོན་པ། དཔེར་ན་ཡུམ་རྒྱས་འབྲིང་བསྡུས་གསུམ་ལྟ་བུ་ཐེག་ཆེན་གྱི་མདོ་སྡེའི་སྡེ་སྣོད་དུ་གཏོགས་པ་ཞིག）。

ཤིན་ཏུ་ངེས་པ། 极真实。佛（སངས་རྒྱས།）之异名。

ཤིན་ཏུ་གཏོང་བ། 极妙施，最极妙善。施舍自己身命肢体等与他人的布施行为（རང་གི་ལུས་སྲོག་དང་ཡན་ལག་སོགས་ཀྱང་གཞན་ལ་སྦྱིན་པ།）。

ཤིན་ཏུ་ལྷུང་བ། 深堕。藏历二十七值日会合神之一（སྦྱོར་བ་ཉེར་བདུན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཤིན་ཏུ་སྟོང་པ། 甚空。无色法、无心识之定。四空之一（ཆོས་ཟད་བློ་འདས་ཀྱི་དགོངས་པ་སྟེ……སྟོང་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཤིན་ཏུ་མཐོང་བ། 善见天。五净居天之一，在色界第四静虑。此禅定力胜，见清澈，故名善见。又为帝释所居善见城之宫殿名。参见གནས་གཙང་མའི་ས་ལྔ། 条。

ཤིན་ཏུ་རྣལ་འབྱོར། 善瑜伽。较果金刚持瑜伽，为最广大的本尊瑜伽，名善瑜伽（འབྲས་བུ་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པའི་རྣལ་འབྱོར་དེ་དག་ལས་ཀྱང་ལྷའི་རྣལ་འབྱོར་ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པར་གྱུར་པ་ནི་ཤིན་ཏུ་རྣལ………འབྱོར།）。

ཤིན་ཏུ་སྦྱང་དཀའ་བའི་ས། 难胜地。同སྦྱང་དཀའ་བའི་ས། 条。

ཤིན་སྦྱངས། 轻安。指身心远离疲惫，远离粗重，舒适安乐的境界（ལུས་སེམས་ལས་སུ་མི་རུང་བའི་གནས་ངན་ལེན་གྱི་རྒྱུན་ལོག་སྟེ་དགའ་བདེ་དང་ལྡན་པ།）。为十一善心所之一（དགེ་བའི་སེམས་བྱུང་བཅུ་གཅིག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཤིན་སྦྱངས་ཡང་དག་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག 安觉支，轻安觉支。七菩提分法之一。无烦恼心转依为缘，身心轻安堪能为性，名除觉分（བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ལུས་སེམས་ཤིན་ཏུ་སྦྱང་བའི་བདེ་བས་ལས་རུང་བར་བྱས་པ་ནི་ཉོན་མོངས་མེད་པའི་སེམས་ཀྱི་གནས་སུ་གྱུར……པ།）。

ཤིས་བརྗོད་ཉན་པོ། 听吉祥者。帝释（བརྒྱ་བྱིན།）之异名。

ཤིས་པ་བརྗོད་པ། 祝福。说吉祥圆满的话（ཕུན་སུམ་ཚོགས་པའི་ཚིག་བརྗོད་པ།）。

ཤིས་པའི་ལྟས། 吉兆。吉利象征（བཀྲ་ཤིས་པའི་རྟགས་མཚན།）。

ཤིས་མཛད། 令吉祥，可喜，可贺。佛（སངས་རྒྱས།）之异名。

ཤིཀྵ་མཱ་ཎཿ། （梵）式义摩那，正学女。参见དགེ་སློབ་མ། 条。

ཤིཁིཀྲ། （梵）尸弃佛，宝髻佛。七佛之第二佛

(གཙུག་ཏོར་ཅན་ཏེ། སངས་རྒྱས་རབས་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཤིནྟཾ་གརྦྷ། （梵）希丁嘎日巴，寂藏。印度一佛学家，赤松德赞时迎请入藏，传授密法，并参与桑耶寺的开光安位仪式（ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི…… སྲོང་ལྡེ་བཙན་སྐབས་བོད་དུ་གདན་དྲངས་པའི་རྒྱ…… གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཞིག ཁོང་གི་བོད་ལ་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་སྤེལ་མཁན་དང་བསམ་ཡས་ཀྱི་རབ…… གནས་མཛད་མཁན་ཡིན་པའོ།）。

ཤཱི་ལ། （梵）尸罗，戒律。参见ཚུལ་ཁྲིམས།条。

ཤུ་གསེབ་པ། 修赛噶举。从帕竹噶举派（ཕག་གྲུ་བཀའ་བརྒྱུད།）中分出的一个支系，其创始人是帕木竹巴的弟子吉贡慈成僧格（གྱེད་སྒོམ་ཚུལ་ཁྲིམས་སེང་གེ།）。他于1181年在聂普（ཉེ་ཕུ།）地方建修赛寺。该支系比较重视希结派（ཞི་བྱེད།）教法的修习。修赛噶举从一开始实力就不大。

ཤེད་བདག 补特伽罗（གང་ཟག），丈夫，我，人（སྐྱེས་བུ་བདག་ཉིད།）。

ཤེད་བུ། 补特伽罗，人。主要指"劫初"的人，汉文旧译作"摩纳缚迦"。

ཤེད་བུ་སེར་སྐྱ། 劫比罗。古印度一比丘名。据说此比丘前生为一具有十八个头的鲸鱼云（སྔར་རྒྱ་གར་དུ་ཆུ་སྲིན་མགོ་བཅོ་བརྒྱད་པ་ཞིག…… བྱུང་བའི་སྐྱེ་བ་སྔ་མའི་དགེ་སློང་ཞིག）。

ཤེར། 为"ཤེས་རབ།"的缩写，智慧，般若。如心经（ཤེར་སྙིང་།），即般若波罗蜜多经（ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མདོའི་སྙིང་པོ།）。

ཤེར་མདོ། 《般若经》。亦称《般若波罗蜜多经》，意为智慧到彼岸。为佛教般若类经典的汇编。

ཤེར་སྙིང་། 《心经》之简称，全称为般若波罗蜜多心经（ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མདོའི་སྙིང་པོ།）。

ཤེར་སྙིང་གི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ། 《波若心经释》。无垢友（དྲི་མེད་བཤེས་གཉེན།）著。

ཤེར་སྙིང་བདུད་བཟློག 心经驱魔。依靠[illegible]般若经，循声击掌以驱逐邪魔，禳解不祥的一种宗教活动（ཤེས་རབ་སྙིང་པོའི་མདོ་ཚིག་བརྗོད…… བདར་དང་འབྲེལ་བར་ཕྱི་ནང་གི་བདུད་བགེགས…… བར་ཆད་ཕྱིར་བཟློག་གི་ཆོ་ག）。

ཤེར་ཕྱིན། 智度，慧度。般若波罗蜜多（ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ།）的略写。

ཤེར་ཕྱིན་གྱི་བརྒྱུད་པའི་བཀའ་བབས་དྲུག 波罗蜜多六教敕传承。即：兜率天宫传承（དགའ་ལྡན་ལྷའི་ཡུལ་ནས་བརྒྱུད་པ།）、龙宫传承（ཀླུའི་ཡུལ་ནས་བརྒྱུད་པ།）、邬仗延那传承（ཨུ་རྒྱན་ནས་བརྒྱུད་པ།）、东印度薄伽罗国传承（རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་ཛ་ག་ནས་བརྒྱུད་པ།）、南印度贝多罗传承（ལྷོ་ཕྱོགས་ཝེ་ཏ་ལ་ནས་བརྒྱུད་པ།）、南毗学郭多旃檀洲传承（ལྷོ་ཟེ་མ་ཀོ་ཏ་ཙན་དན་གྱི་གླིང་ནས་བརྒྱུད་པ།）。

ཤེར་ཕྱིན་གྱི་མདོ། 《大般若经》（ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་པ།）。

ཤེར་ཕྱིན་དངོས་པོ་བརྒྱད། 慧度八事，般若波罗蜜多八事。依八门类论述慧度隐义现观次第，即指三智、四加行及一法身，共为八事（ཤེར་ཕྱིན་གྱི་སྦས་དོན་མངོན་རྟོགས་ཀྱི་རིམ་པ…… རྣམས་དངོས་པོ་བརྒྱད་དུ་བསྡུས་པ་སྟེ། མཁྱེན་པ་གསུམ་དང་། སྦྱོར་བ་བཞི་དང་། ཆོས་ཀྱི་སྐུ་སྟེ་བརྒྱད་དོ།）。

ཤེར་ཕྱིན་མངོན་རྟོགས་རྒྱན། 《现观庄严论》。全名《般若波罗蜜多优波提舍论现观庄严》

(ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན།)。 慈氏五论之一(བྱམས་ཆོས་སྡེ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུ། 般若七十义，智度七十义。般若八事依七十义广为解说：属于三智之法三十，属于四加行之法三十六，属于法身之法四，总为七十(ཤེར་ཕྱིན་དངོས་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་བརྗོད་བྱ་རྣམས་དོན་བདུན་ཅུའི་སྒོ་ནས····རྒྱས་པར་བཤད་པ་སྟེ། མཁྱེན་པ་གསུམ་གྱི་ཆོས་སུམ་ཅུ་དང་། སྦྱོར་བ་བཞིའི་ཆོས་སོ་དྲུག ཆོས་ཀྱི་སྐུའི་ཆོས་བཞི་བཅས་བདུན་ཅུའོ།)。

ཤེར་ཕྱིན་མདོར་བསྡུས། 《般若波罗蜜多集要》。觉饶鲁易坚参(ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།)著。

ཤེར་ཕྱིན་འབུམ། 《大般若经》。全称《大般若波罗蜜多经》，意为“通过智慧到达彼岸”，为大乘密宗的主要经典，由般若部类重要经典汇编而成，共六卷。660—663年唐玄奘译成汉文。

ཤེར་ཕྱིན་འབུམ་པ། 《般若十万颂》，《十万般若经》(ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་པ།)。

ཤེར་ཕྱིན་མ། 大般若经(ཡུམ་ཤེར་ཕྱིན་འབུམ།)，为佛教般若类经典的汇编。

ཤེར་ཕྱིན་མན་ངག 《般若教授论》。寂静论师(ཤཱནྟི་པས།)著。

ཤེར་དབང་། 智灌，智慧灌顶(ཤེས་རབ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དབང་གི་བསྡུས་མིང་།)。参见དབང་བཞི། 条。

ཤེར་བཟང་གཉིས། 二慧贤。即：宗喀巴弟子上慧贤(སྟོད་ཤེས་རབ་བཟང་པོ།)与下慧贤(སྨད་ཤེས་རབ་བཟང་པོ།)。上慧贤于阿里弘扬宗喀巴大师教法；下慧贤于多康弘扬宗喀巴大师教法。又称东西慧贤。

ཤེར་ལྷ་མོ། 般若天女(ཤེས་རབ་ལྷ་མོ།)。妙音天女(དབྱངས་ཅན་མ།)之异名。

ཤེལ་ཅན། 有水晶。毗沙门天王游戏处(རྣམ་ཐོས་ཀྱི་རྩེ་གནས།)。

ཤེས་རྒྱུད། 心思，心识，旧译**心相续**(སེམས་ཀྱི་རྒྱུན།)。

ཤེས་སྒྲིབ། 智慧障。烦恼习气及其自果事相分别之错乱分。能障碍证得一切种智的三轮寻思(ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་སྟེ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཐོབ་པར་གེགས་བྱེད་པའི་འཁོར་གསུམ་རྣམ་པར་རྟོག་པ།)。为四障(སྒྲིབ་པ་བཞི།)之一。

ཤེས་འཆལ། 恶慧，邪慧(ལོག་པའམ་ཡང་དག་མ་ཡིན་པའི་ཤེས་རབ།)。

ཤེས་དང་ཤེས་བྱའི་བདག་ཉིད་མཆོག 知和所知主。时轮金刚(དཔལ་ལྡན་དུས་འཁོར།)之异名。

ཤེས་ལྡན་མ། 般若母(ཤེར་ཕྱིན་མ།)。菩萨名。

ཤེས་པ་བཅུ། 佛地十智。即：法智(ཆོས་ཤེས།)、种类智(རྗེས་ཤེས།)、苦智(སྡུག་བསྔལ་ཤེས་པ།)、集智(ཀུན་འབྱུང་ཤེས་པ།)、灭智(འགོག་པ་ཤེས་པ།)、道智(ལམ་ཤེས་པ།)、世俗智(ཀུན་རྫོབ་ཤེས་པ།)、他心智(གཞན་གྱི་སེམས་ཤེས་པ།)、尽智(ཟད་པ་ཤེས་པ།)、无生智(མི་སྐྱེ་བ་ཤེས་པ།)。

ཤེས་པ་རྟོག་མེད། 无分别识。如昏迷意识(རྟོག་པ་དང་བྲལ་བའི་ཤེས་པ།)和五根识(དབང་པོ····ལྔའི་ཤེས་པ།)。

ཤེས་པ་རང་བཞིན་དུ་མི་གནས་པ། 心不正住，精神不正常，疯狂。如酒醉(སྨྱོན་པའམ་ཆང་གིས་བཟི་བ་ལྟ་བུ།)。

ཤེས་པའི་སྟོབས། 精力，智力(སེམས་སྟོབས་སམ་

ཤེས་རབ་ཀྱི་སྟོབས།)。

ཤེས་པར་བརྗོད་པའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ། 《佛说普曜经》。译者缺。

ཤེས་པས་སྲིད་ལ་མི་གནས་པའི་གཞི་ཤེས། 智不住生死基智。智度七十义之一。观待胜义了空之慧为因，灭除有边，属于大乘圣者所证之智（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། གཞི་དོན་དམ་ལ་ལྟོས་ཏེ་སྟོང་ཉིད་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ······ཀྱིས་སྲིད་མཐའ་འགོག་བྱེད་ཀྱི་རྟོགས་རིགས་སུ········གནས་པའི་ཐེག་ཆེན་འཕགས་པའི་མཁྱེན་པའོ། ）。

ཤེས་བྱ། 所知。一切所了知的境界，与“所量”、“境”、“法”等同义（ཤེས་པའི་ཡུལ་དུ་གྱུར་པ་ཐམས་ཅད་དོ། གཞལ་བྱ་ཡུལ་ཆོས་རྣམས་དོན་གཅིག་གོ། ）。即指客观的现象或物体。

ཤེས་བྱ་ཇི་སྙེད་པ། 所知尽所有性。指一切所知的事物（ཤེས་པར་བྱ་བའི་གནས་ཐམས་ཅད། ）。

ཤེས་བྱ་ཇི་ལྟ་བ། 所知如所有性（ཤེས་བྱའི་རང་བཞིན། ）。指事物实际（གནས་ལུགས་ངོ་མ། ），通达所知的智慧（ལུགས་ལ་དབྱོད་པའི་ཤེས········རབ། ）。

ཤེས་བྱ་ཉེར་ལྔ། 二十五所知，又称作二十五谛。古印度数论派说明宇宙万物不出二十五谛。即：自性（གཙོ་བོ་རྩ་བའི་རང་བཞིན། ）、大（ཆེན་པོ། ）、我慢（ང་རྒྱལ། ）、五唯（དེ་ཙམ་ལྔ། ）、五大（འབྱུང་བ་ལྔ། ）、十一根（དབང་པོ་བཅུ་གཅིག）、神我（བདག་ཤེས་རིག་གི་སྐྱེས་བུ། ）。意思是说自性(物质的本体)，受神我（精神的本体）之作用而生大，由大生我慢，由我慢生五唯、十一根（包括五知根、五作业根、心根），又由五唯生五大。而神我与自性的关系，恰如跛者与瞽者。神我虽有智的作用，然不能动，自性虽有活动作用，然不能生为其活动之源的动机，神我为使自性有活动者，自性为使活动动机实现者。

ཤེས་བྱ་ནང་གིར་སྨྲ་བ། 知识内说派。大乘佛教唯识派之别名（སེམས་ཙམ་པའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

ཤེས་བྱ་མཛོད། 《所知藏》，《知识总汇》，《遍及所知》，全名《乘门普摄经教宝藏三学善说论》。公元1864年，工珠·云丹嘉措著。此书凡有三卷（函），内容含有十品四十分之本颂及释论二部。其十品为：所化刹土情器世间立因品；能化大师云何兴化品；圣教正法建立品；契经、真言、明处弘传源流品；增上戒三律仪广辨品；明处乘等听闻品；思惟发起增上慧品；观修成就增上定理趣品；证受地、道行趣品和究竟解脱果位品（ཐེག་པའི་སྒོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་གསུང་རབ་རིན་པོ་ཆེའི་མཛོད་བསླབ་པ་གསུམ་ལེགས་པར་སྟོན་པའི······བསྟན་བཅོས་ཤེས་བྱ་ཀུན་ཁྱབ་ཅེས་བྱ་བ། གདུལ་ཞིང་སྣོད་བཅུད་འཇིག་རྟེན་རྒྱུ་བཅས་དང་། འདུལ་བྱེད་སྟོན་པ་ཇི་ལྟར་བྱོན་ཚུལ་དང་། བསྟན་པ་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་དང་། མདོ་སྔགས་རིག་གནས་དར་ཚུལ་ཆོས་འབྱུང་དང་། ལྷག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་སྡོམ་གསུམ་རྣམ་དབྱེ་དང་། རིག་གནས་ཐེག་པ་ལ་སོགས་ཐོས་པ་དང་། བསམ་པས་ལྷག་པའི་ཤེས་རབ་སྐྱེད་ཚུལ་དང་། སྒོམ་པས་ལྷག་པའི་ཏིང་འཛིན་སྒྲུབ་ཚུལ་དང་། ཉམས་སུ་བླངས་པས་ས་ལམ་བགྲོད་ཚུལ་དང་། མཐར་ཐུག་རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་འབྲས་བུ་སྟེ། གནས་བཅུ་དང་སྐབས་བཞི་བཅུའི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་རྩ་འགྲེལ་གཉིས་ལྡན········གླེགས་བམ་གསུམ་ཡོད་པ་འདི་ཀོང་སྤྲུལ་ཡོན་ཏན་རྒྱ··མཚོས་རབ་བྱུང་བཅུ་བཞི་པའི་ཤིང་བྱི་ལོར་བརྩམས··པའོ། ）。

ཤེས་བྱ་གཞི་ལྔ། 所知五事，诸法五位。即：色法、心法、心所法、不相应法、无为法（སྣང་བ་གཟུགས་ཀྱི་གཞི། གཙོ་བོ་སེམས་ཀྱི་གཞི། འཁོར་

སེམས་བྱུང་གི་གཞི། ལྡན་པ་མ་ཡིན་པ་འདུ་བྱེད་ཀྱི་གཞི། འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་གཞི་སྟེ་ཤེས་བྱ་.གཞི་ལྔའོ། ）。

ཤེས་བྱ་རབ་ཏུ་གསལ་བ་ཞེས་བྱ་བའི་བསྟན········བཅོས། 《彰所知论》。八思巴（དགེ་སློང་འཕགས་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན་དཔལ་བཟང་པོ། ）1278年著于萨迦大寺（ས་སྐྱའི་ཆོས་གྲྭ་ཆེན་པོ། ）。此论是八思巴给蒙古真金太子（རྒྱལ་བུ་ཇི་བྱང·····ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཇིམ་གྱིས། ）讲的。收在《萨迦五祖全集》（ས་སྐྱའི་བཀའ་འབུམ། ）“པ”函内。汉文大藏经中有載，由沙啰巴大师汉译，见《大正新修大藏经》，第三十二卷，论集部，226—237页。

ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ། 所知障。指以法执（法我见）为首的诸烦恼，谓此烦恼能障菩提（觉悟）。

ཤེས་བྱའི་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ། 一切智，佛。一切智为佛教智慧的一种。含义与萨婆若相同。就广义讲，即指无所不知的“佛智”。

ཤེས་བཞིན་མ་ཡིན་པ། 不正知。烦恼相应慧。不能随时了知所行一切身语意业。二十随烦恼之一（ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས། ཉོན་མོངས་པ་དང་། མཚུངས་པར་ལྡན་པའི་ཤེས་རབ་སྟེ། དེ་ལུས་དང་ངག་དང་ཡིད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ལ་མི་ཤེས་བཞིན་···དུ་འཇུག་པ། ）。

ཤེས་བཞིན་སོགས་ཀྱི་ལྟུང་ཚན་བཅུ། 明知部分十条。九十单堕之第一部分：谓故妄语、毁訾语、离间语、更发举、为女人说法、与未近圆者同诵、说罪、说实得上人法、徇情、轻呵（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། བཅུ་ཚན་དང་པོ་ཤེས་བཞིན་གྱི་སྡེ་ཚན་རྫུན་སྨྲ་བའི···ལྟུང་བྱེད་དང་། སྐྱོན་བརྗོད་པའི་ལྟུང་བྱེད། ཕྲ་མ་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། སྐྱ་སྐྱོགས་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད། བུད་མེད་ལ་ཆོས་སྟོན་པའི་ལྟུང་བྱེད། བསྙེན་པར་མ་རྫོགས་པ་དང་ལྷན་ཅིག་འདོན་པའི་ལྟུང་བྱེད། གནས་ངན་ལེན་བརྗོད་པའི་ལྟུང་བྱེད། མི་ཆོས་བླ་མ་བདེན་པར་སྨྲ་བའི་ལྟུང་བྱེད། བཤེས་ངོར་འཕྲུས་པའི་ལྟུང་བྱེད། བསྙབ་གཞི། ཁྱད་གསོད་ཀྱི་ལྟུང་བྱེད་དེ་བཅུའོ། ）。

ཤེས་རབ། 智慧，般若，对于所观察的事能分辨其是非（རབ་ཏུ་ཤེས་པ་སྟེ་བརྟག་པར་བྱ་བའི་དངོས་པོའི་སྐྱོན་དང་ཡོན་ཏན་སོ་སོར་འབྱེད་པའི་ཤེས·······པ། ）。又作阴，阴阳之阴。

ཤེས་རབ་ཀྱི་སྐུ། 智慧身。文殊菩萨（འཇམ་དབྱངས། ）之异名。

ཤེས་རབ་ཀྱི་རྒྱུད། 智慧续。即母续（མ་རྒྱུད། ）。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཆོས་བཞི། 妙慧四法。智慧所具备的四种特点。即：远离反面错乱恶慧、无分别心证法无我、能令所欲圆满成就、能令三乘种姓成熟（ཤེས་འཆལ་སོགས་མི་མཐུན་ཕྱོགས····ཉམས་པ་དང་། ཆོས་ཀྱི་བདག་མེད་རྟོགས་པའི་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པ། འདོད་པ་རྫོགས་པར་བྱེད་པ། རིགས་ཅན་གསུམ་སྨིན་པར་བྱེད་པ་སྟེ་བཞི། ）。

ཤེས་རབ་ཀྱི་སྟོབས། 慧力。不受错乱邪慧等损害之慧力。三十七道品中五力之一（བྱང་ཕྱོགས་སོ་བདུན་གྱི་སྟོབས་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཤེས་འཆལ་སོགས་ཀྱིས་ཐེ་བ་མེད་པའི་ཤེས་རབ། ）。

ཤེས་རབ་ཀྱི་མཐར་གྱིས་པ། 智慧次第加行。智度七十义之一。依次修习智慧到彼岸之次第加行（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། མཐར་གྱིས་པའི་སྦྱོར་བ་གང་ཞིག་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕར···ཕྱིན་རིམ་ལྡན་དུ་སྒོམ་པའོ། ）。

ཤེས་རབ་ཀྱི་དག་པ། 慧清净。密法慧清净。为若依慧清净者，当观五境为色金刚等五天女，而修供养（ཤེས་རབ་ཀྱི་དག་པའི་དབང་དུ་བྱས་ན··

ཡུལ་ལྷ་རྣམས་གཟུགས་རྡོ་རྗེ་ལ་སོགས་པའི་ལྷ་མོ་ལྟར་བལྟས་ལ་མཆོད་པར་བྱའོ།)。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ནོར། 慧财。七圣财之一。最极能辨一切法智，能满自他所有愿望，如同轮王之神珠宝 (འཕགས་པའི་ནོར་བདུན་གྱི་ནང་……གསེས། ཆོས་རབ་རྣམ་འབྱེད་ཀྱི་རིག་པ་སྟེ། རང་གཞན་གྱི་རེ་བ་སྐོང་བས་ནོར་བུ་རིན་པོ་ཆེ་དང་ཆོས་མཚུངས་པའོ།)。

ཤེས་རབ་ཀྱི་སྤྱན། 慧眼。能于一切有为无为诸法全无分别寻思的智慧 (འདུས་བྱས་མ་བྱས་ཀྱི་…ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་ཅིར་ཡང་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པའི་…ཡེ་ཤེས།)。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ། 慧度，智慧到彼岸，梵文作般若波罗蜜多。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་པ། 《大般若波罗蜜多经初会》（汉）。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྟོང་ཕྲག་ཉི་ཤུ་ལྔ་…པ། 《般若波罗蜜多二万五千颂》（日）；《大般若波罗蜜多第二会》（汉）。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྡོ་རྗེ་གཅོད་པ། 《大般若波罗蜜多经》。由印度论师希兰陀罗菩提和藏译师益希德（智军）由梵译藏 (རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཤཱི་ལེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་། ལོ་ཙྪ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བོད་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར།)。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྡུད་པའི་འགྲེལ་…པ། 《般若波罗蜜多略释》。阿阇黎佛智 (སློབ་དཔོན་སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས།) 在那兰陀寺 (ན་ལེནྡྲ།) 中著。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྙིང་པོ། 《般若波罗蜜多心经》。唐玄奘汉译。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མདོ་སྦྱོར། 《般若波罗蜜多经义合解》。藏纳巴 (གཙང་ནག་…པ།) 著。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི……བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན། 《现观庄严论》。无著 (ཐོགས་མེད།) 著，佛教大乘弥勒学的代表作。主要内容为论述三智八事七十义。亦即叙述从一个普通的凡夫，循序修持以达到成佛境地的过程。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་མ། 1.《般若经》(ཤེར་ཕྱིན་གྱི་མིང་།)； 2. 般若母，妙音母 (དབྱངས་ཅན་མའི་མིང་།)。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན། 慧度，智慧到彼岸。智慧具备四种特点，极能拣择诸法性空者。六度之一。

ཤེས་རབ་ཀྱི་དབང་པོ། 慧根。明了无误、拣择诸法自相共相之慧 (ཆོས་རྣམས་ཀྱི་རང་དང་སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་མ་ནོར་བར་གསལ་བར་གཏན་ལ་འབེབས་པ།)。

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཚོགས། 智慧资粮。二资粮之一 (ཚོགས་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ཤེས་རབ་ཀྱི་བསླབ་པ། 慧学，三学之一。参见 བསླབ་པ་གསུམ། 条。

ཤེས་རབ་ཀྱིས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ། 慧解脱。罗汉离烦恼障不能证入八解脱者 (དགྲ་བཅོམ་གང་…ཉོན་སྒྲིབ་ལས་གྲོལ་ཞིང་རྣམ་ཐར་བརྒྱད་ལ་སྙོམས་…པར་འཇུག་མི་ནུས་པའོ།)。

ཤེས་རབ་སྐུ། 智慧身。文殊菩萨 (འཇམ་དབྱངས།) 之异名。

ཤེས་རབ་འཁོར་ལོ། 慧轮。文殊菩萨 (འཇམ་དབྱངས།) 之异名。

ཤེས་རབ་གྲགས་པ། 喜饶扎巴。即素尔穹喜饶扎巴 (ཟུར་ཆུང་ཤེས་རབ་གྲགས་པ། 1014—1074 年)， 为“三素尔” (ཟུར་གསུམ) 中之第二

位，他是释迦琼内（ཤཱཀྱ་འབྱུང་གནས།），即"素尔波且"（ཟུར་པོ་ཆེ།）之养子，曾继任邬隆寺（འུ་བ་ལུང་།）住持。传说他最后修成了最高的密法，得到了"大圆满"的修证。

ཤེས་རབ་སྒྲོན་མེ། 《般若灯论》。印度清辨论师著（སློབ་དཔོན་ལེགས་ལྡན་འབྱེད་ཀྱིས་བརྩམས་པ།），注释龙树的《中论》，对外道及小乘诸部的观点进行了批驳。

ཤེས་རབ་བརྒྱ་པ། 《般若百论》，《百智论》。古印度佛学家龙树所著世俗道德论。书中论述既符合善良世风，亦不违佛说妙法，在上种与解脱二者之间，主要论述招致上种之道。是龙树劝诫国王的箴言汇编之一（འཇིག་རྟེན་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས་མཛད་པ་ཞིག་སྟེ། དེ་ཡང་འཇིག་རྟེན་ལུགས་སྲོལ་བཟང་པོ་དང་ཡང་མཐུན་ལ་དམ་ཆོས་དང་ཡང་མི་འགལ་བར་མངོན་མཐོ་དང་ངེས་ལེགས་གཉིས་ཀྱི་ནང་ནས་གཙོ་བོར་མངོན་མཐོ་སྒྲུབ་བྱེད་ཀྱི་ཐབས་སྟོན་པའོ།）。

ཤེས་རབ་ཅན། 有慧。有智慧学问的人（མཁས་པ་རིག་པ་ཅན།）。

ཤེས་རབ་ཅན་བཞི། 四智师。指阿阇黎洽巴（སློབ་དཔོན་ཕྱ་པ།）众多弟子中有四智师。即：噶尔旺珠（འགར་དབང་གྲུབ།）、工布甲穷（ཀོང་པོ་འཇག་ཆུང་།）、珞巴郭散（ལྷོ་པ་སྒོམ་ཟན།）、巴普哇（བར་ཕུ་བ།）四人。

ཤེས་རབ་ཉམས་པ་མི་མངའ་བ། 慧无灭。佛十八不共法之一。佛了知有情诸行，及八万四千法门，乃至有情义利未尽完成，无碍解慧亦无穷尽（སེམས་ཅན་གྱི་སྤྱོད་པ་དང་། ཆོས་ཀྱི་སྒོ་མོ་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་དག་མཁྱེན་ཞིང་། སེམས་ཅན་གྱི་དོན་མ་ཟད་པར་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ་ཡི་ཟད་པ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་མ་འདྲེས་པའི་ཆོས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ཤེས་རབ་ཉོན་མོངས་ཅན། 染污慧。五见实体虽是智慧，但因沾染烦恼，慧转错乱，故名染污慧（ལྟ་བ་ལྔ་ཤེས་རབ་ཀྱི་རྫས་ཡིན་ཀྱང་། ཉོན་མོངས་པའི་དབང་གིས་ཤེས་འཆལ་དུ་སོང་བས་ན་དེ་ལྟར་བརྗོད་དོ།）。

ཤེས་རབ་སྙིང་པོ། 《般若波罗蜜多心经》。别名《佛说圣佛母般若波罗蜜多经》。印度论师毗玛拉弥扎及西藏译师仁钦德由梵文译成藏文，西藏译师格洛及南木喀校订。（ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྙིང་པོ། རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་བི་མ་ལ་མི་ཏྲ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་རིན་ཆེན་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་། ལོ་ཙཱ་བ་དགེ་བློ་དང་ནམ་མཁའ་གཉིས་ཀྱིས་ཞུས་དག་མཛད།）宋施护由梵文译成汉文。

ཤེས་རབ་སྙིང་པོའི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ། 《智慧心要释》。桑吉桑哇的再传弟子毗玛拉弥扎（སངས་རྒྱས་གསང་བའི་ཡང་དངོས་ཀྱི་སློབ་མ་བི་མ་ལ་མི་ཏྲ།）著。

ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། 《智树论》。古印度佛学家龙树以教诫宰官及论述世风为主的世俗道德论著名（མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས་མཛད་པའི་འཇིག་རྟེན་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤིག་སྟེ། གཙོ་བོར་བློན་པོ་ལ་གདམས་པ་དང་། འཇིག་རྟེན་ཚུལ་ལུགས་དང་མཐུན་པར་སྟོན་པའོ།）。

ཤེས་རབ་རྣམ་པ་གསུམ། 三慧。即：闻所成慧（ཐོས་པ་ལས་བྱུང་བའི་ཤེས་རབ།）、思所成慧（བསམ་པ་ལས་བྱུང་བའི་ཤེས་རབ།）、修所成慧（བསྒོམས་པ་ལས་བྱུང་བའི་ཤེས་རབ།）。

ཤེས་རབ་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བརྒྱད་སྟོང་པ། 《般若八千颂》。苏菩提西日辛底藏译。

ཤེས་རབ་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བརྒྱད་སྟོང་པའི་འགྲེལ་ཆེན། 《八千颂广释》。苏菩提西日辛底藏译。

ཤེས་རབ་མྱུར་བ། 速慧。智慧之一种(རབ་ཏུ་ཤེས་པའི་བྱེ་བྲག)。

ཤེས་རབ་ཟབ་པ། 深慧。智慧之一种(རབ་ཏུ་ཤེས་པའི་བྱེ་བྲག)。

ཤེས་རབ་བཟང་པོ། 慧贤。参见ཏྲེ་ཧོ་པ། 条。

ཤེས་རབ་ཡང་དག་བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག 慧觉支，择法觉支。本体是无分别慧，以此拣择诸法自性，即自性支(རྣམ་པར་མི་རྟོག་པའི་ངོ་བོ་ཡིན་པས་ན་རང་བཞིན་གྱི་ཡན་ལག་ཆོས་རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ།)。

ཤེས་རབ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དབང་། 智慧灌顶。三上毕竟灌顶之一。在手印女坛场中，为弟子益门灌顶，使意门诸垢清净，有权修行圆满次第之道，于身心中留植证得果位意金刚法身缘分的一种无上密乘灌顶(མཆོག་དབང་གོང་མ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཕྱག་རྒྱ་མའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་བརྟེན་ནས་སློབ་མའི་ཡིད་ལ་བསྐུར་ཞིང་ཡིད་ཀྱི……དྲི་མ་དག ལམ་རྫོགས་རིམ་བསྒོམ་པ་ལ་དབང་། འབྲས་བུ་ཐུགས་རྡོ་རྗེ་ཆོས་ཀྱི་སྐུ་ཐོབ་པའི་སྐལ་བ……རྒྱུད་ལ་འཇོག་བྱེད་ཀྱི་དབང་།)。

ཤེས་རབ་ཡེ་ཤེས་གསལ་བ། 《显明智慧论》。德哇阿噶热赞扎(དེ་བ་ཨཱ་ཀ་ར་ཙནྡྲ། 别名东尼定埃 增སྟོང་ཉིད་ཏིང་ངེ་འཛིན།)著。德哇阿噶热赞扎系梅哲哇(མེ་ཏྲི་བ།)的四大弟子之一。

ཤེས་རབ་རང་བྱུང་གི་སྒྲོན་མ། 自然慧灯明。旧密大圆满修习法四灯明之一。清明而无境可现之智。即真正胜观(སྒྲོན་མ་བཞིའི་ནང་གསེས། དྭངས་ལ་ཡུལ་མེད་དུ་འཆར་བའི་རིག་ངོ་ལྷག་མཐོང་གི་གནས་ལུགས་མ་ནོར་བ།)。

ཤེས་རབ་རལ་གྲི། 智慧之剑，慧剑。比喻智慧敏锐(ཤེས་རབ་རལ་གྲིའི་གཟུགས་སུ་བཀོད་པའི……དཔེ།)。

ཤེས་རབ་སེང་གེ། 喜饶僧格。宗喀巴大师弟子，创"色传"(སྨད་རྒྱུད།)，在卫部建立下密院(རྒྱུད་སྨད་པ།)，广讲本续，弘传大师密法。并建立札什伦布寺之显教大讲院。其著述有：《集量释》(རྣམ་འགྲེལ་ཊཱིཀྐ།)、《见导引》(ལྟ་ཁྲིད།)、《根本续疏》(རྩ་རྒྱུད་ཀྱི་ཊཱིཀྐ།)。

ཤེས་རབ་གསལ་མོ། 明慧女。邬摩天女(ཨུ་མ་ཨུ་མཱཿ)之异名。同ཤེས་གསལ་མ། 条。

ཤེས་རབ་གསུམ། 三慧。即：知胜义慧(དོན་དམ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ།)、知世俗慧(ཀུན་རྫོབ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ།)、作众生事业慧(སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པའི་ཤེས་རབ།)。

ཤེས་རབ་ལྷ་མོ། 智慧天女。妙音天女(དབྱངས་ཅན་མ།)之异名。

ཤེས་གསལ་འདུལ། 调伏明慧。遍入天(ཁྱབ་འཇུག)之异名。

ཤེས་གསལ་མ། 明慧女。邬摩天女(ཨུ་མ་ཨུ་མཱཿ)之异名。

ཤོག་གླུད་འབེན། 剪纸送鬼。纸剪成十字架或人马等形状作供品以送鬼魅(ཤོག་བུས་བཟོས་……པའི་མདོས་གླུད་གཏོང་བ།)。

〔གཤ〕

གཤིན་དགེ། 超荐佛事。为死者修善进行超度的宗教活动(གཤིན་པོར་དམིགས་པའི་དགེ་རྩ།)。

གཤིན་རྗེ། 阎罗，阎王。死者之王(ཤི་བ་རྣམས་ཀྱི་རྗེ་པོ།)。密法中，南方罔字出生阎罗黑色，伸展右足立水牛上，怒发上竖，结恐怖印并执骨杖(ལྷོར་ཀཾ་ལས་གཤིན་རྗེ་ནག་པོ་མ་ཧེའི་གདན་ལ་གཡས་བརྐྱངས་གྱིས་བཞུགས་སྐྲ་གྱེན་དུ……

འབར་ཞིང་ཁྲོས་པ་དབྱུག་པ་ཐོགས་མཛུབ་འཛིན……པ། ）。

གཤིན་རྗེ་རྒྱལ་པོ། 阎王，阎罗王（འཆི་བདག་གཤིན་རྗེའམ། ཤི་ཚད་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རྗེ་དཔོན་ལྟ་བུ། ）。

གཤིན་རྗེ་ཆོས་རྒྱལ། 阎罗法王，阎摩狱主（འཆི་བདག་གཤིན་རྗེ། ）；誓愿法王（དམ་ཅན་ཆོས་རྒྱལ། ），一护法神名。

གཤིན་རྗེ་ཕོ་བརྒྱད་མོ་བརྒྱད། 阎罗八男八女。护法王八男八女阎罗眷属。八男阎罗为（གཤིན་རྗེ་ཕོ་བརྒྱད་ནི། ）：黑法王（ཆོས་རྒྱལ་ནག་པོ། ）、白耶婆底（ཡ་བ་ཏི་དཀར་པོ། ）、棕色夏桑（ཐུ་སངས་སེར་ནག）、褐蹄（ཐིག་པ་དམར་ནག）、九股青发（རལ་བ་ཚར་དགུ་སྔོ་ནག）、黑白烙铁（ཏེལ་པ་དཀར་ནག）、青头牛（གླང་མགོ་སྔོ་ནག）、褐火曜（མིག་དམར་དམར་ནག་བཅས་དང་། ）；八女阎罗为（གཤིན་རྗེ་མོ་བརྒྱད་ནི། ）：信使母（ཕོ་ཉ་མོ། ）、獠牙母（མཆེ་བ་མ། ）、持棍母（བེ་ཅོན་མ། ）、时相母（དུས་མཚན་མ། ）、时羂母（དུས་ཀྱི་ཞགས་པ་མོ། ）、环套母（ཞུ་གུ་རྒྱུད་མ། ）、倒落母（འཐིབས་མ། ）、铁钩母（ལྕགས་ཀྱུ་མ་སྟེ་ཐམས་ཅད་ནག་པོའོ། ）。

གཤིན་རྗེ་དམར་པོའི་སྒྲུབ་ཐབས། 红色阎摩修法。系密乘修法（སྒྲུབ་ཐབས། ）之一。

གཤིན་རྗེ་གཤེད། 阎摩敌。大威德（འཇིགས་བྱེད། ）怖畏金刚。无上密乘一本尊名（བླ་མེད་པ་རྒྱུད་ཀྱི་ཡི་དམ་ཞིག）。

གཤིན་རྗེ་གཤེད་ཀྱི་རྒྱུད་ནག་པོ་སྐོར་གསུམ། 《怖畏金刚三黑续》，三部密宗经典。即：《黑敌阎罗曼德迦续》（དགྲ་ནག་གི་རྒྱུད། ）、《六面天续（གདོང་དྲུག་གི་རྒྱུད། ）、《能怖金刚续》（རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད་ཀྱི་རྒྱུད། ）。

གཤིན་རྗེ་གཤེད་དམར་ནག་འཇིགས་གསུམ། 红黑怖畏三种阎罗曼德迦法。系密宗的本尊法。

གཤིན་རྗེ་གཤེད་དམར་པོའི་རྒྱུད་ལེའུ་བཅུ་དགུ……པ། 《红尊阎罗敌续第十九品》。由译师扎巴坚参（ལོ་ཙཱ་བ་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན། ）和匈洛登（ཤོང་བློ་བརྟན། ）两人藏译。

གཤིན་འདྲེ། 死鬼，鬼魂，有形魔鬼。所谓死后能为害生者的厉鬼（མི་ཤི་ནས་གསོན་པོར……སྡོད་མཁན་ལ་གནོད་པ་སྐྱེལ་བའི་འདྲེ། ）。

གཤིན་པོའི་བྱང་ཡིག 灵牌（གཤིན་པོའི་མིང་ཡིག་བྲིས་པའི་བྱང་བུ། ）。超度时写有死者名字的牌子。

གཤིན་སྦྱང་། 超荐亡灵。超度死者的宗教仪式（གཤིན་པོ་རྣམས་ཀྱི་རྣམ་ཤེས་གནས་སྤར་བྱེད་པའི…ཆོ་ག）。

གཤིས་ལུགས། 真理，本性，胜义，空性（གནས་ལུགས་སམ་སྟོང་པ་ཉིད། ）。

གཤེགས་སྟངས་བདུན། 七种步态随好。如来八十随好之一类。即：行步如狮王、行步如象王、行步如鹅王、行步如牛王、右侧前进、行步雍容优美和正直前进（དཔེ་བྱད་བཟང་པོ…བརྒྱད་བཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ། སེང་གེའི་སྟབས་སུ་གཤེགས་པ་དང་། གླང་པོ་ཆེའི་སྟབས་སུ་གཤེགས་པ། ངང་པའི་སྟབས་སུ་གཤེགས་པ། ཁྱུ་མཆོག་གི་སྟབས་སུ་གཤེགས་པ། གཡས་ཕྱོགས་ལྡོག་ཅིང་གཤེགས་པ། མཛེས་པར་གཤེགས་པ། དྲང་པོར་གཤེགས་པ་བཅས་བདུན་ནོ། ）。

གཤེགས་པའི་གོ་ཆ། 六勇士真言（གོ་ཆའི་ལྷ་པོ་མོ་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ཡ་རྒྱལ་པོ་ཧ་དྲུག་གི་གོ་ཆ། ）。

གཤེགས་བཙན། 游说法师。此种游说法师往往

有数十名僧伽随师而行。

གཤེད་མ། 阎罗鬼卒，索命鬼（གཤིན་རྗེའི་ལས་མཁན་ནམ་གཤིན་རྗེའི་པོ་ཉ། ）。

གཤེན་རབ། 辛饶。被称为西藏原始宗教苯教的始祖。出生于后藏象雄（ཞང་ཞུང་། ）地方的沃莫隆仁（འོལ་མོ་ལུང་རིང་། ），即今阿里的扎达县沃莫隆仁(汉文史料中名为羊同)地方。全名为辛饶弥倭（གཤེན་རབ་མི་བོ། ），据说与佛教始祖释迦牟尼同时代。

གཤེན་སྲས། 辛子。苯教所说的菩萨（བོན་གྱི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་མིང་། ）。相当于佛教的阿罗汉（དགྲ་བཅོམ། ）。

གཤེན་ལྷ། 苯教神（བོན་ལྷ། ）。

གཤོལ་མདའ་འཛིན། 持轴山，持双山，伊沙驮罗山，七金山之第二层山（གསེར་གྱི་རི་ཞིག）。参见གསེར་རི་བདུན། 条。

〔བཤ〕

བཤགས་རྫས། 忏悔礼物。为忏悔罪过而奉献的礼物（ལས་ངན་པ་བསགས་པའི་ཉེས་པ་ལ་འགྱོད་སེམས་སྐྱེས་ནས་བཤགས་པ་འབུལ་རྒྱུའི་རྫས། ）。

བཤགས་སྡོམ། 忏罪法，净罪法（ཉེས་ལྟུང་སྦྱོང་ཐབས། ）。

བཤགས་བྱའི་ཉེས་བྱས། 忏悔恶作。沙弥学处三十三种中，除四根本外，其余皆为所忏悔恶作罪（དགེ་ཚུལ་གྱི་བསླབ་བྱ་སྤང་ས་འདས་སོ……གསུམ་ལས། ཙ་བ་བཞི་མ་གཏོགས་པའི་ལྷག་མ་རྣམས་ནི་བཤགས་བྱའི་ཉེས་བྱས་ཞེས་བྱའོ། ）。

བཤགས་ཚུལ་གཉིས། 二种悔罪。即：非比丘悔罪（དགེ་སློང་མིན་པའི་བཤགས་ཚུལ། ）和比丘悔罪（དགེ་སློང་གི་བཤགས་ཚུལ། ）。

བཤད་རྒྱུད། 《注释续》。佛教密宗书名。传为金刚持所说无上根本续部的自注（རྡོ་རྗེ……འཆང་གིས་གསུངས་པའི་བླ་མེད་རྩ་རྒྱུད་ཀྱི་འགྲེལ……བཤད། ）。

བཤད་རྒྱུད་ལྷ་མོ་བཞིས་ཞུས། 《解释续四天女请释》。系宗喀巴大师在沃喀桑登林寺（འོལ་ཁའི་བསམ་གཏན་གླིང་། ）所著的密宗经典之一。

བཤད་སྒྲུབ། 讲修。讲指讲解经典，修指修习法要（ཆོས་བཤད་པ་དང་ཉམས་སུ་ལེན་པ། ）。

བཤད་སྒྲུབ་འཆད་ཉན། 讲修听。向别人讲法，亲身修习，从他人听法（གཞན་ལ་ཆོས་བཤད་པ་དང་། རང་གིས་ལག་ལེན་སྟར་བ། མཁས་གཞན་དག་གི་དྲུང་ནས་ཆོས་ཉན་པ། ）。

བཤད་གྲྭ། 1.讲院。指推行讲、辩、著述（འཆད་རྩོད་རྩོམ། ）之处。2. 讲经院。指说法听法的学院（ཆོས་འཆད་ཉན་བྱེད་ཡུལ་སློབ་གྲྭ་ལ་ཟེར། ）。

བཤད་པའི་མདོ་བཞི། 注疏四经。即：本事（ལུང་གཞི། ）、分别（ལུང་རྣམ་འབྱེད། ）、杂事（ཕྲན་ཚེགས། ）、律上分（གཞུང་དམ་པའམ་གཞུང་བླ་མ། ）。

བཤད་པའི་སྲོལ། 讲说之规。讲经说法的传统成规。

བཤན་གྲིབ། 凶杀的晦气。因凶杀事故引起的不祥之气（སེམས་ཅན་གསོད་པའི་བཙོག་གནོད……ཕོག་པའི་གྲིབ། ）。

བཤར་སྒོམ། 忆念修。心中现起某种形象而修（ཐུགས་ལ་འཆར་དུ་བཅུག་སྟེ་སྒོམ། ），佛教修行方法之一。

བཤེས་ངོར་འབུལ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 徇情。九十单堕之一。发给少许应量堪用资具与为僧伽办事的执事比丘，但有比丘因此不满而訾议

为将僧伽公物徇情所犯堕罪（ཕྱུང་བྱེད་འབབ་…ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་འདུན་གྱི་བྱ་བ་བྱས་པའི་དགེ་སློང་ལ་སྤྱི་རྫས་ལས་ཅུང་བ་ཚད་……ལྡན་གྱི་ཡོ་བྱད་ཅུང་ཟད་བྱིན་པ་ལ་མ་བཟོད་པར……དགེ་འདུན་གྱི་རྫས་གང་ཟག་ལ་བཤེས་ངོར་བྱས་ནས་སྦྱིན་ནོ་ཞེས་འཕྱས་ཤིང་སྨྲར་བ་འདེབས་པའོ། ）。

བཤེས་གཉེན། 善知识。师友（སྙིང་ཉེ་བའི་དགེ་རྒན་ནམ་གྲོགས་པོ། ）。

བཤེས་གཉེན་གྱི་མཚན་ཉིད་བཅུ། 善知识十相。全名大乘善知识十相：增上戒学之调柔、增上定学之寂静、增上慧学所益寂静、教德渊博、通达空性、学优于弟子、说法善巧、悲心具足、发勤精进和诲人不倦（ཐེག་ཆེན་དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་གྱི་མཚན་ཉིད་བཅུ་སྟེ་ལྷག་པ་ཚུལ་……ཁྲིམས་ཀྱི་བསླབ་པས་དུལ་བ་དང་། ལྷག་པ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བསླབ་པས་ཞི་བ། ལྷག་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་བསླབ་པས་ཉེ་བར་ཞི་བ། ལུང་གི་ཡོན་ཏན་གྱིས་ཕྱུག་པ། སྟོང་པ་ཉིད་རྟོགས་པ། སློབ་མ་ལས་ཡོན་ཏན་ལྷག་པ། སྨྲ་མཁས་པ། བརྩེ་བ་དང་ལྡན་པ། བརྩོན་འགྲུས་དང་ལྡན་པ། སྐྱོ་ངལ་སྤངས་པ་སྟེ་བཅུ། ）。

བཤེས་གཉེན་ཆེན་པོ། 1. 大善知识，开示善道者（དགེ་བའི་ལམ་སྟོན་མཁན）。 2. 大慈佛（སངས་རྒྱས་ཞིག་གི་མཚན། ）。

བཤེས་གཉེན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད། 亲友喻发心。二十种发心之一。七地菩萨所具方便波罗蜜多发心，大悲方便皆善巧故，一切贫富兴衰位中，皆不舍弃利生事业，故如亲友（སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། ས་བདུན་པ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཐབས་ཀྱི་ཕར་ཕྱིན་དང་ལྡན་པའི……སེམས་བསྐྱེད་ནི་སྙིང་རྗེ་དང་ཐབས་མཁས་པས་འབྱོར་རྒུད་ཀྱི་གནས་སྐབས་ཐམས་ཅད་དུ་སེམས་ཅན་གྱི……དོན་ཡོངས་སུ་མི་གཏོང་བས་ན་དགེ་བའི་བཤེས……གཉེན་ལྟ་བུའོ། ）。

བཤེས་གཉེན་དམ་པ། 善友。开示善道者（དགེ་བའི་ལམ་སྟོན་མཁན་བཟང་པོ། ）。

བཤེས་གཉེན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། 善友具足。具备一切功德的善友（ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་ཚང་བའི་དགེ་རྒན། ）。

བཤེས་གཉེན་བཟང་པོ། 1.上慈佛（སངས་རྒྱས་ཞིག་གི་མཚན། ）的别名。 2.开示正法者，讲授佛学者（ཆོས་སྟོན་མཁན། ）。

བཤེས་སྤྲིངས། 《劝戒亲友书》。印度佛学家龙树劝戒亲友乐行贤王的信函（མཛའ་བཤེས་ལ་སྤྲིངས་པའི་ཡི་གེ་སྟེ། མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས་མཛའ་བཤེས་རྒྱལ་པོ་བདེ་སྤྱོད་བཟང་པོ་ལ་གནང་བའི……འཕྲིན་ཡིག）。

〔ཤ〕

ཤྲ་མ་ཎཿ། （梵）室罗摩罗。沙门，桑门。参见དགེ་སྦྱོང་། 条。

ཤྲ་མ་ཎེ་རཿ། （梵）室罗摩尼罗，沙弥。承认守护十所学处及其所属三十三种违犯的出家男子（དགེ་ཚུལ་ཏེ། བསླབ་པའི་གཞི་བཅུ་དང་། ཆར་གཏོགས་ལྟུང་འདས་སོ་གསུམ་བསྲུང་བར་ཁས་ལེན་པའི་རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་སྐྱེས་བུ། ）。

ཤྲམ་ཎེ་རི་ཀཱ། （梵）室罗摩尼理迦，求救女，沙弥尼。参见དགེ་ཚུལ་མ། 条。

ཤྲཱི་ནཱ་ལེནྡྲ། （梵）室利那兰陀。同ནཱ་ལེནྡྲ། 条。

ཤྲཱི་ཀཱ་ལ་ཙཀྲ། （梵）《时轮》。参见དུས་འཁོར། 条。

ཤྲཱི་སེངྷ། （梵）室利僧哈，吉祥狮子。印度一佛学家，赤松德赞时到西藏首次传授大圆满法（དཔལ་ལྡན་སེང་གེ་སྟེ། རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཞིག་ཡིན་པ་དེས་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་གྱི་སྐབས་བོད་ལ……རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་སྙིང་ཐིག་ཐོག་མར་སྤེལ། ）。

ས་ཀུན་དབང་པོ། 大地王。轮王，转轮王（འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ། ）之异名。

ས་རྐོ་བའི་ལྟུང་བྱེད། 掘地舍堕。九十单堕之一。比丘无特殊需要、掘坚实地四指以上、取土一撮以上者所成堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ······དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགོས་པ་ཁྱད་པར་ཅན་མེད་བཞིན་སྲ་ཞིང་འཐས་པར་གནས་པ་ནས་སོར······བཞི་ཡན་ཆད་དམ་ས་སྤར་བ་གང་ཡོངས་པ་ཡན་ཆད་དུ་རྐོ་བའོ། ）。

ས་བརྐོས་ནས་སྦྱང་པ་གཉིས། 二种掘净地。即：为净地箭而掘和为观蟒神而掘（སའི་ཟུག་རྔུ་དག་པའི་ཆེད་དུ་བརྐོ་བ་དང་ལྟོ་འཕྱེ་བརྟགས་ནས་བརྐོ་བའོ། ）。

ས་སྐྱ་དཀར་པོ་རྣམ་གསུམ། 萨迦白衣三祖。萨迦五祖中，贡噶宁波、索南则摩和扎巴坚参三人，身在俗家娶妻生子，而又执掌萨迦派政教大权，故称白衣三祖（ས་སྐྱ་འཁོན་རིགས་ཀྱི་བླ་དཔོན་ལྔའི་ནང་ནས་ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ་དང་། བསོད་ནམས་རྩེ་མོ། གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན་བཅས་སྔགས་འཆང་གསུམ་ནི་གོས་དཀར་ལྭང་ལོ་ཅན་ཡིན···པས་དཀར་པོ་རྣམ་གསུམ་སོ། ）。

ས་སྐྱ་ཁྲི་པ། 萨迦赤巴。指八思巴以后，昆氏家族中，居家娶妻，繁衍该家族后代的萨迦法王族长的称号（ཆོས་རྒྱལ་འཕགས་པ་མན་ཆད······འཁོན་ས་སྐྱ་བའི་གདུང་རྒྱུད་རིམ་བྱོན་སྔགས་འཆང་བའམ་ཁྱིམ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཞེ་མིང་། ）。

ས་སྐྱ་གོང་མ། 萨迦贡玛，又称萨迦达钦。指昆氏家族住持萨迦教法系统者为萨迦贡玛。

ས་སྐྱ་གོང་མ་ལྔ། 萨迦五祖。指萨迦昆氏家族五位著名教主。即：萨钦·贡噶宁波（ས་ཆེན་ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ། ）、索南则摩（བསོད་ནམས་རྩེ་མོ། ）、扎巴坚参（གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན། ）、萨班贡噶坚参（ས་པཎ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན། ）、八思巴（འཕགས་པ། 本名བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན། ）。前三人均娶妻生子，后二人出家持戒。

ས་སྐྱ་གོང་མ་རྣམ་ལྔ། 萨迦五祖。参见ས་སྐྱ་གོང་མ་ལྔ། 条。

ས་སྐྱ་དགོན། 萨迦寺。由贡却结波（དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་པོ། 1034—1102）于公元1073年创建。萨迦派即由此寺得名。寺内保存有大量珍贵文物、档案和经籍，颇有特色。分南北二寺。

ས་སྐྱ་བདག་ཆེན། 萨迦达钦，萨迦大长。萨迦派执政教主别号（ས་སྐྱ་གོང་མའི་མིང་གི་རྣམ······གྲངས）。

ས་སྐྱ་བདག་ཆེན་བཟང་པོ་དཔལ། 萨迦达钦·桑波贝（1262—1322）。系八思巴异母弟义西穹乃（1238—1274）之子。元成宗时受命任萨迦寺主，1312年，元仁宗封为国师（འགྲོ····མགོན་འཕགས་པའི་གཅུང་པོ་ཡེ་ཤེས་འབྱུང་གནས···ཀྱི་སྲས། རབ་བྱུང་ལྔ་པའི་ཤིང་འབྲུག་ལོར་ས་སྐྱ་གདན་སའི་ཁྲི་ཐོབ། ཆུ་བྱི་ལོ་ལ་གུ་ཤྲིའི་འཇའ་ས་བཟུང་། ཆུ་ཁྱི་ལོར་འདས། ）。

ས་སྐྱ་པ། 萨迦派。十一世纪中，昆·贡却结波

首建萨迦寺，创立以道果论为法要的一派系名。后经萨钦等五代祖师弘扬，兼有僧俗两系传承。至十二世纪萨班、八思巴叔侄与蒙古皇帝缔结法缘，萨迦法王因以统治全藏。百余年间上承皇帝意旨，法王兴作法事，颁布政令，本钦等则执行政令，至十四世纪中叶始失去政权(རབ་བྱུང་དང་པོའི་དུས་སུ་འཁོན་དཀོན་ཅོག་རྒྱལ་པོ་ཞེས་པས་སྲོལ་གཏོད། ས་ཆེན་ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ་སོགས་གོང་མ་རྣམ་ལྔས་དར་རྒྱས་སུ་བཏང་ཞིང་། གསུང་ངག་ལམ་འབྲས་ཆོས་ཀྱི་སྙིང་པོར་བྱེད་པའི་རིང་ལུགས་འཛིན་མཁན་རྗེས་འབྲང་དང་བཅས་པ། དེ་ལ་ཆོས་བརྒྱུད་དང་གདུང་བརྒྱུད་གཉིས་ཡོད། རབ་བྱུང་བཞི་པར་ས་པཎ་ཁུ་དབོན་ཧོར་གྱི་རྒྱལ་པོ་དང་མཆོད་ཡོན་དུ་འབྲེལ་བ་ལ་བརྟེན་ནས་ས་སྐྱ་པས་ལོ་གྲངས་བརྒྱ་ཙམ་གྱི་བར་དུ་བོད་ཁམས་ཡོངས་ལ་དབང་བསྒྱུར་ཏེ་ཏཱ་དབེན་གོང་མ་རྒྱལ་པོའི་ལུང་བཞིན་བླ་མས་ཆོས་ཀྱི་བྱ་བ་མཛད་ཅིང་། ཆོས་དང་མཐུན་པའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་བཀའ་གནང་། དཔོན་ཆེན་རྣམས་ཀྱིས་སྲིད་ཀྱི་བྱ་བ་མཛད། རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་ནང་སྲིད་དབང་ཕག་མོ་གྲུ་པར་ཤོར།)。

ས་སྐྱ་པ་དཀར་པོ་རྣམ་གསུམ། 萨迦派三善师。即：贡噶宁派(ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ། 1092—1158)、索南则摩(བསོད་ནམས་རྩེ་མོ། 1142—1182)和扎巴坚参(གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན། 1147—1216)。因为此三人均娶妻生子，穿俗人衣，又住持萨迦教法传统，所以又称“萨迦派白衣三祖”(གོས་དཀར་ཞང་ལོ་ཅན་ཡིན་པས་དཀར་པོ་རྣམ་གསུམ་ཡང་ཟེར།)。参见ས་སྐྱ་དཀར་པོ་རྣམ་གསུམ། 条。

ས་སྐྱ་པ་འཇམ་དབྱངས་བདུན་བརྒྱུད། 萨迦派文殊七子。即：萨钦贡噶宁波(ས་ཆེན་ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ།)、杰尊索南则摩(རྗེ་བཙུན་བསོད་ནམས་རྩེ་མོ།)、杰尊扎巴坚参(རྗེ་བཙུན་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན།)、贝钦沃波(དཔལ་ཆེན་འོད་པོ།)、萨迦班智达(ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ།)、桑擦索南坚参(ཟངས་ཚ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན།)、卓贡帕巴洛追坚参(འགྲོ་མགོན་འཕགས་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན།)。

ས་སྐྱ་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། 萨迦派学者索南坚参(1312—1375)。著有《西藏王统世系明鉴》一书(རྒྱལ་རབས་གསལ་བའི་མེ་ལོང་རྩོམ་པ་པོ། རབ་བྱུང་ལྔ་པའི་ཆུ་བྱི་ལོར་འཁྲུངས། རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་ཤིང་ཡོས་ལོར་འདས།)。

ས་སྐྱ་པའི་མཁའ་སྤྱོད་སྐོར་གསུམ། 萨迦派三种空行。即：那若空行(ན་རོ་མཁའ་སྤྱོད།)、安治空行(ཨན་ཌི་མཁའ་སྤྱོད།)和美治空行(མེ་ཌི་མཁའ་སྤྱོད།)。

ས་སྐྱ་པའི་ལུགས་ཀྱི་གདན་གསུམ་ཚང་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཞེས་པའི་གདན་གསུམ། 萨迦派具足三座坛城所说三座：佛和菩萨座(སངས་རྒྱས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་གདན།)；明母和天女座(རིག་མ་དང་ལྷ་མོའི་གདན།)，忿怒明王和忿怒母座(ཁྲོ་བོ་དང་ཁྲོ་མོའི་གདན།)。

ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ། 萨迦班智达。萨迦五祖中第四人，原名贝丹顿珠(དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ། ，1182—1251)。幼从伯父扎巴坚参(གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན།)学法，受近事戒，改名贡噶坚参(ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན།)。1244年应蒙古汗窝阔台之子阔端(ཧོར་རྒྱལ་ཨོ་གོ་ཏའི་སྲས་གོ་དན།)的邀请，率侄八思巴和恰那(ཕྱག་ན།)东来祖国内地。1246年到达凉州(今甘肃武威)。1247年于凉州会见阔端，议妥了卫藏地区归顺蒙古的条件后，由萨班写了一封公开信，劝说卫藏各地僧俗势力接受条件归顺蒙古。

卫藏地区从此归入祖国版图。萨班同时也为萨迦派取得了它在卫藏地区的政治、宗教领袖地位。1251年萨班死于凉州。著述有《三律仪论》（སྡོམ་གསུམ་རབ་དབྱེ། ）、《正理藏论》（ཚད་མ་རིག་གཏེར། ）和《萨迦格言》（ལེགས་བཤད་རིན་པོ་ཆེའི་གཏེར། ）等传世。

ས་སྐྱ་དམར་པོ་རྣམ་གཉིས། 萨迦派红衣二祖。萨迦派五祖中。四祖萨班（ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན། ）和五祖八思巴（འཕགས་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན། ）二人出家持戒，着红衣，住持萨迦派教法传统，所以称为红衣二祖。

ས་སྐྱའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ལྟ་བ། 萨迦不共之见。指道果之见（ལམ་འབྲས་ཀྱི་ལྟ་བ། ），是修明空无执，或生死涅槃无别之见（གསལ་སྟོང་འཛིན་མེད་དམ་འཁོར་འདས་དབྱེར་མེད་ཀྱི་ལྟ་བ། ）。

ས་སྐྱའི་གདན་རབས། 萨迦法嗣。历任萨迦寺座主。昆·贡却结波，1073年建立萨迦寺，1102年卒。巴日译师仁钦扎代座主至1111年。萨钦1111—1158任座主四十七年。索南则摩1158—1172任座主。扎巴坚参1172—1216任座主。萨班1216—1251任座主。八思巴1251—1280任座主，八思巴在大都时由其弟恰纳代理。达玛巴刺1280—1286任座主七年。夏尔巴·嘉样希妥巴1287—1304任座主十八年。达尼钦波·桑波贝1304—1322任座主十九年。1323—1325虚位三年。克尊钦波1325—1343任座主十九年。喇嘛丹巴1344—1346任座主三年。大元洛追坚参1347年起任座主三年，至1349年萨迦失权。二百七十六年间共十三任，其后法统虽传，仅能自理直属而已（འཁོན་དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་པོས་རབ་བྱུང་དང་པོའི་ཆུ་གླང་ལོར་ས་སྐྱ་དགོན་པ་བཏབ་སྟེ། གདན་ས་བཟུང་། རབ་བྱུང་གཉིས་པའི་ཆུ་རྟ་ལོར་གཤེགས། བ་རི་ལོ་ཙཱ་བ་རིན་ཆེན་གྲགས་ཀྱིས་གདན་ཚབ་མཛད། དེ་ནས་ལྕགས་ཡོས་ལོ་ནས་ས་ཆེན་ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ་ལོ་ཞེ་བདུན། རབ་བྱུང་གསུམ་པའི་ས་སྟག་ལོ་ནས་བསོད་ནམས་རྩེ་མོ། ཆུ་འབྲུག་ལོ་ནས་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན། རབ་བྱུང་བཞི་པའི་མེ་བྱི་ལོ་ནས་ས་པཎ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན། ལྕགས་ཕག་ལོ་ནས་འགྲོ་མགོན་འཕགས་པས་གདན་ས་མཛད་ཀྱང་རྒྱལ་སར་ཕྱིན་པའི་ཞལ་ངོ་གཅུང་པོ་ཕྱག་ན་སྐུ་ཚབ་མཛད། རང་བྱུང་ལྔ་པའི་ས་འབྲུག་ནས་རྣམ་སྐྱ་ལས་ལོ་བདུན། མེ་ཕག་ནས་ཤར་པ་འཇམ་དབྱངས་བཞི་ཐོག་པས་ལོ་བཅོ་བརྒྱད། ཤིང་འབྲུག་ནས་བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་བཟང་པོ་དཔལ་གྱིས་ལོ་བཅུ་དགུ། ཆུ་ཕག་ནས་བར་སྟོང་ལོ་གསུམ། ཤིང་གླང་ནས་མཁས་བཙུན་ཆེན་པོས་ལོ་བཅུ་དགུ། རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་ཤིང་སྤྲེལ་ནས་བླ་མ་དམ་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་ལོ་གསུམ། མེ་ཕག་ནས་ཏཱ་དབེན་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན་ཀྱི་ས་ག་ད་ཟླ་ས་མཛད་པའི་ལོ་གསུམ་པ་ལ་ས་སྐྱ་པའི···སྲིད་དབང་ཉམས། ལོ་ངོ་ཉིས་བརྒྱ་དོན་དྲུག་གི་རིང་ལ་གདན་རབས་བཅུ་གསུམ་བྱུང་ཞིང་། དེ་རྗེས་གདུང་རྒྱུད་རིམ་བྱོན་གྱིས་རང་གི་མངའ་རིས་ཙམ·····སྐྱོང་བར་གྱུར། ）。

ས་སྐྱོང་ཆོས་རྗེ་དྲུག 六地方首领兼法主。即：仁波切·贝丹桑波（རིན་པོ་ཆེ་དཔལ་ལྡན་བཟང་པོ། 1383—1407，系噶举派帕木竹巴僧人，曾任丹萨替寺京俄第十任）、仁波切·索南桑波（རིན་པོ་ཆེ་བསོད་ནམས་བཟང་པོ། 1380—1416，噶举派帕木竹巴僧人，曾任丹萨替寺京俄第十一任）、仁波切·强曲多杰（རིན་པོ་ཆེ་བྱང་ཆུབ་རྡོ་རྗེ། 此人曾任帕木竹巴泽当寺第六任座主）、仁波切·索南坚参（རིན་པོ་ཆེ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། 1335—1409，曾为止贡寺座主，兼止贡万户长，又称ཉེར་གཉིས་

པ།)、止贡顿珠结布(འབྲི་གུང་རིན་པོ་ཆེ་དོན་གྲུབ་རྒྱལ་པོ། 1355—1415，止贡寺第十代座主，是当时止贡统治范围内宗教兼政治的领袖)、达垅扎西白沃(སྟག་ལུང་རིན་པོ་ཆེ་བཀྲ་ཤིས་དཔལ་འོད། 1408—1460，为达垅寺第十一任座主)。

ས་ག 毗舍法。密宗一种驱魔形相，谓二足中间隔二十六指，足指侧向，双膝直伸。此相是《结合经》、《幻纲经释》及庆喜藏论师所说(ཀང་པ་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་སོར་ཉེར་དྲུག་ཡོད་པ… བྲལ་ནས་ཀང་སོར་ཟུར་ལོགས་སུ་བསྟན་ཅིང་པུས་མོ་གཉིས་དྲང་པོར་བྲལ་བའོ། དེའི་མཚན་ཉིད་ནི་ཁ་སྦྱོར་དང་སྒྱུ་དྲའི་འགྲེལ་པར་ཀུན་སྙིང་གིས་བཤད་དོ།)。

ས་ག་སྐྱེས། 氐宿生。六面童子(གདོང་དྲུག)和邬摩天女(ཨུ་མོ་ཨུ་མཱཿ།)之异名。

ས་ག་ཟླ་བ། 氐宿月，萨噶达瓦。藏历四月初一到十五氐宿出现，初八日释迦牟尼诞辰，要给牲畜放生；十五是释迦牟尼成佛日，要游园；因为此月为释迦牟尼投胎、降生、涅槃三个节日，所以群众还要进行礼拜、上供，向龙王殿送船等宗教活动(བོད་ཟླ 4 ཚེས 1 —15 ས་ག་ཟླ་བ་ཤར། ཚེས 8 ནི་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་སྐུ་བལྟམས་པའི་ཉིན་མོ་ཡིན་པས་ར་ལུག་སོགས་ཚེ་ཐར་གཏོང་… བ། ཚེས 15 ནི་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཉིན་… མོ་ཡིན་པས་གླིང་སྐོར་རྒྱག་པ། ཟླ་དེའི་ནང་བཅོམ་ལྡན་འདས་ལྷུམས་སུ་ཞུགས་པ། སྐུ་བལྟམས་པ། མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་བཅས་ཀྱི་དུས་ཚིགས་གསུམ… འཁེལ་བས་མང་ཚོགས་ཚོས་ཕྱག་དང་མཆོད་འབུལ… བྱེད་པ་དང་ཀླུ་ཁང་དུ་གྲུ་གཏོང་བ་སོགས་ཆོས་སྤྱོད… ཀྱི་བྱ་བ་ཤིན་ཏུ་མང་།)。

ས་དགྲ་སྲིན་མོ་གནོན་བྱེད་ཀྱི་ལྷ་ཁང་། 镇压凶地女魔肢体诸寺。古堪舆家说，西藏地形为罗刹女仰卧状。松赞干布时建寺镇压，以破其凶煞。镇肩臂四庙为：运如昌珠寺、叶如藏章寺、布如噶采寺、如拉克准巴江寺；镇肘、膝四庙为：工布布曲寺、洛札科廷寺、绛真格杰寺、羌扎冻则寺；镇手足四庙为：康陇塘度母寺、巴卓杰丘寺、采日协饶卓玛寺、仓巴陇伦寺(བོད་རྗེ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐབས… བོད་ཆགས་ཡུལ་གྱི་ས་དགྲ་སྲིན་མོ་གན་རྒྱལ་དུ་འགྱེལ་བ་ལྟ་བུ་དེའི་དཔུང་མགོ་དང་དཔྱི་མགོ་གནོན་པར… བྱེད་པ་ལ། གཡོན་རུ་ཁྲ་འབྲུག གཡས་རུ་གཙང་འགྲམ། སྲུས་རུ་བཀའ་ཚལ། རུ་ལག་གྲུམ་པ་རྒྱང་གི་ལྷ་ཁང་སྟེ། མཐའ་འདུལ་གྱི་ལྷ་ཁང་བཞི། དེའི་གྲུ་མོ་དང་པུས་མོ་གནོན་པར་བྱེད་པ་ལ་ཀོང་པོ་བུ… ཆུ། ལྷོ་བྲག་མཁོ་མཐིང་། བྱམས་སྦྲིན་དགེ་རྒྱས། བྱང་སྤྲ་དུམ་རྩེ་སྟེ་ཡང་འདུལ་གྱི་ལྷ་ཁང་བཞི། ལག་མཐིལ་ཀང་མཐིལ་གནོན་པར་བྱེད་པ་ལ། ཁམས་ཀློང་ཐང་སྒྲོལ་མ། སྤ་གྲོ་སྐྱེར་ཆུ། ཚལ་རིགས་ཤེས་རབ་སྒྲོལ་མ། ཚངས་པ་རླུང་གནོན་ཏེ། རུ་གནོན་གྱི་ལྷ་ཁང་བཞི་རྣམས་བཙུགས་པར་གྲགས།)。

ས་སྐྱོག་གནས་པ། 鸡胤部。小乘正量部所分三部之一部(ཐེག་དམན་མང་བཀུར་བ་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

ས་སྐྱོག་རི་ལ་གནས་པའི་སྡེ། 鸡胤部。同ས་སྐྱོག་གནས་པ། 条。

ས་རྔོག་བུ་གསུམ། 萨鄂布三氏。萨迦班智达・贡噶坚参(ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན།)、鄂・勒巴喜饶(རྔོག་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ།)和布敦・仁钦朱(བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ།)三人的合称。

ས་བཅུ། 十地，大乘菩萨十地(ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་ས་བཅུ།)。即：欢喜地(རབ་ཏུ་དགའ་བ།)、无垢地(དྲི་མ་མེད་པ།)、发光地(འོད་བྱེད་

པ།)、焰慧地(འོད་འཕྲོ་བ་ཅན།)、极难胜地(སྦྱང་དཀའ་བ།)、现前地(མངོན་དུ་གྱུར་པ།)、远行地(རིང་དུ་སོང་བ།)、不动地(མི་གཡོ་བ།)、善慧地(ལེགས་པའི་བློ་གྲོས།)和法云地(ཆོས་ཀྱི་སྤྲིན།)。指大乘佛教修行成就的十个阶位。又指资粮道十地，旧派密宗随类瑜伽所说资粮道十地。即：变异不定地(འགྱུར་བ་མ་ངེས་པའི་ས།)、能依因地(བརྟེན་པ་གཞིའི་ས།)、重要修治地(གལ་ཆེན་སྦྱོང་བའི་ས།)、有学相续地(བསླབ་པ་རྒྱུན་གྱི་ས།)、福泽所依地(བསོད་ནམས་རྟེན་གྱི་ས།)、坚固胜进地(བརྟན་པ་ཁྱད་པར་འགྲོ་བའི་ས།)、缘境生果地(དམིགས་འབྲས་སྐྱེ་བའི་ས།)、安住不变地(གནས་པ་མི་འགྱུར་བའི་ས།)、流布法性地(གདལ་བ་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་ས།)和圆满周遍地(རྫོགས་པ་སྤྱི་ཆིངས་ཀྱི་ས།)。

ས་བཅུ་གཉིས། 十二地。十地之上再加不为菩提发心地(བྱང་ཆུབ་ཏུ་སེམས་མ་བསྐྱེད་པའི་ས།)和普光地(ཀུན་ཏུ་འོད་ཀྱི་ས།)共十二地。

ས་བཅུ་པ་བ། 十地菩萨。获得第十地的菩萨(ས་བཅུ་པ་ཐོབ་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ།)。

ས་བཅུ་པའི་རྣམ་པར་བཤད་པ། 《十地经论》。元魏菩提流支梵译汉。

ས་བཅུ་པའི་གཟུངས། 《不空羂索神变真言经十地真言品》。

ས་བཅུ་དབང་ཕྱུག 1.十地菩萨。证得十地的菩萨(ས་བཅུ་ཐོབ་ཚར་བའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ།)；2.至尊慈氏，弥勒菩萨(རྗེ་བཙུན་བྱམས་པ།)的别名。

ས་བཅུ་བཞི། 十四地。"大乘菩萨十地"，再加胜解行地(མོས་སྤྱོད།)、无喻地(དཔེ་མེད།)、具智地(ཡེ་ཤེས་ལྡན།)、普光金刚地(ཀུན་ཏུ་འོད་རྡོ་རྗེ།)为十四地。指修密宗成就的次第。

ས་བཅུ་ལ་གནས་པའི་དཔའ་བོ། 十地菩萨(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ས་བཅུ་པ་བ།)。

ས་བཅུ་ལ་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ། 住十地菩萨。此有二义，一指得初地至得十地的菩萨；一指十地菩萨(ས་དང་པོ་ཐོབ་པ་ནས་ས་བཅུ་པ་ཐོབ་པའི་བར་གྱི་བྱང་ཆུབ་སེམས……དཔར་གོ་བའི་སྐབས་གཅིག་དང་། ས་བཅུ་པ་ཐོབ་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔར་གོ་དགོས་པ་བཅས་སྐབས་གཉིས་འདུག)。

ས་བཅུའི་དབང་ཕྱུག 十地自在。弥勒佛之异名(སངས་རྒྱས་བྱམས་པའི་མཚན་ཞིག)。

ས་བཅུར་སོན་པ། 到十地。佛、菩萨(སངས་རྒྱས་སམ་སེམས་དཔའ།)之异名。

ས་ཆོ་ག་ལྔ། 五种地仪规。相地、乞地、治地、守地、护地而加持(ས་བརྟག་པ། ས་བསླང་བ། ས་སྦྱང་བ། ས་གཟུང་བ། ས་བསྲུང་ཞིང་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པ་སྟེ་ལྔ།)。

ས་ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག 二十一地：极喜地、无垢地、发光地、焰慧地、极难胜地、现前地、远行地、不动地、善慧地、法云地、普光地、金刚持地、字轮大资粮地、金刚界地、极净密严地、无贪密严地、相圆满金刚持地、法界大乐地、未断上智地、普贤无别地、任运智慧地(དང་པོ་རབ་ཏུ་དགའ་བ། གཉིས་པ་དྲི་མ་མེད་པ། གསུམ་པ་འོད་བྱེད་པ། བཞི་པ་འོད་འཕྲོ་བ། ལྔ་བ་སྦྱང་དཀའ་བ། དྲུག་པ་མངོན་དུ་གྱུར་པ། བདུན་པ་རིང་དུ་སོང་བ། བརྒྱད་པ་མི་གཡོ་བ། དགུ་པ་ལེགས་པའི་བློ་གྲོས། བཅུ་པ་ཆོས་ཀྱི་སྤྲིན། བཅུ་གཅིག་ཀུན་ཏུ་འོད་ཀྱི་ས། བཅུ་གཉིས་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པའི་ས། བཅུ་གསུམ་ཡི་གེ་འཁོར་ལོ་

ཚོགས་ཆེན་གྱི་ས། བཅུ་བཞི་རྡོ་རྗེ་དབྱིངས་ཀྱི་ས། བཅོ་ལྔ་རྣམ་དག་སྒྲུག་པོ་བཀོད་པའི་ས། བཅུ་དྲུག་ཆགས་མེད་སྤུག་པོའི་ས། བཅུ་བདུན་མཚན་རྫོགས་རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་ས། བཅོ་བརྒྱད་ཆོས་དབྱིངས་བདེ་བ་ཆེན་པོའི་ས། བཅུ་དགུ་མ་སྤྲང་ཡེ་ཤེས་བླ་མའི་ས། ཉི་ཤུ་ཀུན་བཟང་དབྱེར་མེད་ས། ཉེར་གཅིག་ལྷུན་གྲུབ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སའོ།)。

ས་ཏྲི་ཨེ་སངས། 萨智文桑。苯教对“般若佛母”(指《大般若经》)的称谓。亦作ས་ཏྲི་ཨེ་སངས།

ས་སྟེང་། 地上，人世，人世间。佛教称世间天上(ས་བླ།)、地上(ས་སྟེང་།)及地下(ས་འོག)为三域(ས་གསུམ།)。

ས་སྟོན་པ། 化地部。为小乘根本说一切有部(གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ།)中之一部。

ས་དང་འབྲེལ་པའི་གནས་གཉིས། 接地二处。四天王众天和三十三天(རྒྱལ་ཆེན་རིགས་བཞི……དང་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་གཉིས་སོ།)。

ས་དང་མ་འབྲེལ་པའི་གནས་བཞི། 不接地四处。时分天、知足天、乐化天和他化自在天(འཐབ་བྲལ་དང་། དགའ་ལྡན། འཕྲུལ་དགའ། གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད་གནས་དང་བཞིའོ།)。

ས་བདག་འཁྲུགས་མདོས། 地祇灵器。指佛教徒进行宗教活动时，献作安抚天地神祇的一种供施代替品(ས་བདག་མི་མ་ཡིན་འཁྲུགས་སེལ……གྱི་མདོས།)。

ས་ཏྲ། 萨扎，即阿底峡尊者之萨扎(ཇོ་བོའི་ས་ཏྲ།)。对尊者住世时所抚育诸人士通称“尊者之萨扎” (ཇོ་བོ་བཞུགས་དུས་འཚོ་བ་ཇོ་བོས་སྐྱོང་བ་རྣམས་ལ་ཇོ་བོའི་ས་ཏྲ་ཟེར།)。 “萨扎”藏语原义为“部”或“聚会” (སྡེའམ་ཚོགས་པ།)。

ས་སྡེ་ལྔ། 《五部地论》，又称《瑜伽师地论》。此论分五分。即：本地分(སའི་དངོས་གཞི།)、摄抉择分(གཏན་ལ་དབབ་པ་བསྡུ་བ།)、摄事分(གཞི་བསྡུ་བ།)、摄异门分(རྣམ་གྲངས་བསྡུ་བ།)、摄释分(སྒོ་བསྡུ་བ།)。藏译本署名无著(ཐོགས་མེད།)著， 汉译本署名弥勒著。玄奘汉译共一百卷。汉译本五分次第，本地分与摄抉择分之后，次摄释分， 次摄异门分，次摄事分，与藏译本次第不同。

ས་པ། 1.地上补特伽罗。具备定力的天和人(ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཡོན་ཏན་ལྡན་པའི་ལྷ་དང་མི།)；2.萨迦派教徒的简称。

ས་བོན། 种子。密法所谓种子，为绷尊什坑吽或绷尊缯吭吽， 或唵娑痾哈吽即是诸经所说五部种子(ས་བོན་ནི། བྷྲཱུཾ་ཨཱཾ་ཛྲཱིཿ ཁཾ་ཧཱུྃ་ངམ། བྷྲཱུཾ་ཨཱཾ་ཛྲཱིཾ་ཁཾ་ཧཱུྃ་ངམ། ཨོཾ་སྭཱ་ཨཱཿ ཧཱུྃ་ཧོ་རྒྱུད་སོ་སོ་ནས་རིགས་ལྔའི་ས་བོན་བཤད་པ་རྣམས་སོ།)。

ས་འབུམ་མཆོད་རྟེན། 灵塔。埋尸骨的土塔(སྤུ་གདུང་སོགས་ཡོད་པའི་ས་བཟོས་མཆོད་རྟེན།)。

ས་བླ། 上天。天神的世界(ལྷ་ཡི་འཇིག་རྟེན།)。

ས་བླ་གནས་པ། 地居天。为四天王众天居住之处。为欲界六天之一(འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。

ས་བླའི་འཇིག་རྟེན། 上地世界，天趣，天界(ལྷ་གནས་སྤྱིའི་མིང་།)。

ས་སྦྱང་བ། 治地。密乘灌顶基地仪轨之一。相度腹行地祇方位，发掘清除，如仪修造坛场基台，以药物、咒力、定力和无上清净之力，施行净治(ས་ཆོག་གི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ལྟོ་འབྱེ་བརྟགས་ཤིང་བསྲུས་ཏེ་སེལ་སྦྱང་ནས་མཚན་ཉིད……ཅན་གྱི་སྟེགས་བུ་བྱས་ལ། རྫས་དང་སྔགས་དང་ཏིང་ངེ་འཛིན་དང་བླ་ན་མེད་པ་དག་པས་སྦྱང་བ……རྣམས་སོ།)。

ས་མང་ལྔ། 五大地法。即：大心地法（སེམས་ཀྱི་ས་མང་། ）、大善地法（དགེ་བའི་ས་མང་། ）、大烦恼地法（ཉོན་མོངས་པའི་ས་མང་། ）、大不善地法（མི་དགེ་བའི་ས་མང་། ）和小烦恼地法（ཉོན་མོངས་ཆུང་ངུའི་ས་མང་། ）。

ས་འཛིན་འཇོམས། 毁地持。遍入天（ཁྱབ་འཇུག）之异名。

ས་འཛིན་དབང་པོ། 持地王。须弥山（རི་རྒྱལ་ལྷུན་པོ། ）之异名。

ས་འཛིན་རྩེ་ལྔ་པ། 又作རི་བོ་རྩེ་ལྔ། 五台山，也称清凉山。佛教徒认为他是文殊菩萨曾亲身化度之地。此山海拔二千八百九十六公尺，一山之上分五峰，中峰金山形如雄狮屹立，东峰水晶山形同巨象傲姿，南峰阿周山形似卧马，西峰红宝石山形如孔雀飞舞，北峰蓝宝石山如同共命鸟交翼。山上寺院、经堂、岩洞、梵塔等古迹很多（འདི་ལ་བོད་སྐད་ཡོངས་གྲགས་སུ་རི་བོ་རྩེ་ལྔ་དང་། མིང་གཞན་རི་བོ་དྭངས་བསིལ་ཡང་ཟེར་ཞིང་། ནང་པའི་ཆོས་ལུགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་འཇམ་དཔལ་དབྱངས་དངོས་སུ་བཞུགས་པའི་ཞིང་ཁམས་ཡིན་པར་ཁས་ལེན། རྒྱ་མཚོའི་ངོས་ལས་སྤྱི་ཁྲི་ཉིས་སྟོང་བརྒྱད་བརྒྱ་དགུ་བཅུ་གོ་དྲུག……གིས་མཐོ་ལ། རིའི་རྩ་བ་གཅིག་ལ་རྩེ་མོ་ལྔར་གྱེས་པའི་དབུས་སུ། གསེར་གྱི་རི་བོ་སེང་གེ་འགྲེང་འདྲ། ཤར་དུ་ཤེལ་གྱི་རི་བོ་གླང་ཆེན་འགྲེང་འདྲ། ལྷོར་ཨ་གྲོའི་རི་བོ་རྟ་མཆོག་ཉལ་འདྲ། ནུབ་ཏུ་པདྨ་ར་གའི་རི་བོ་རྨ་བྱ་གར་བྱེད་པ་འདྲ་བ། བྱང་དུ་ཨིནྡྲ་ནཱི་ལའི་རི་བོ་ཤང་ཤང་བསྙོལ་བ་འདྲ་བ་སྟེ། དེ་དག་ཏུ་ལྷ་ཁང་དང་དགོན་པ། བྲག་ཕུག མཆོད་རྟེན་སོགས་སྔ་རབས་ཀྱི་རྗེས་ཤུལ་མང་པོ་ཡོད། ）。

ས་རྫ་ར། 白膠香。密宗作护摩用之物（བསྲེགས་བླུགས་དབུལ་བའི་རྫས་ཤིག）。

ས་གཞི་འཛིན། 持地。遍入天、毗瑟纽天的异名（ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག）。

ས་གཟུང་བ། 守地。密乘灌顶基地仪轨之一。地上起坛修炼，奉告本尊，经由弟子启请，阇黎擎举坛场，警告劝戒，作金刚舞，起金刚步，以驱伏邪魔（ས་ཆོག་གི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སའི་སྟེང་དུ་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཁང་པ་བྱས་ཏེ་དཀྱིལ་འཁོར་བསྒོམས་ནས་ལྷ་ལ་སྙན་གསན་འབུལ་བ་དང་། སློབ་མས་གསོལ་བ་བཏབ་སྟེ་སློབ་དཔོན་གྱིས་དཀྱིལ་འཁོར་འདེགས་པ་དང་། བདུད་འདུལ་བའི་ཕྱིར་བགེགས་ལ་བཀའ་བསྒོ་ཞིང་རྡོ་རྗེའི་གར……དང་སྟངས་སྟབས་ཀྱིས་བགེགས་བསྐྲད་པ་རྣམས……སོ། ）。

ས་གཟུང་བ་གསུམ། 三种守地。以神瑜伽祈祷立坛场，乞请驱魔，姿态三事（ལྷའི་རྣལ་འབྱོར་གྱིས་གསོལ་བ་བཏབ་ཅིང་དཀྱིལ་འཁོར་གདིག་པ……བསྲུང་སྟེ་བགེགས་ལ་བཀའ་བསྒོ་བ། སྟངས་སྟབས་བྱ་བ་གསུམ། ）。

ས་བཟང་མ་ཏི་པཎ་ཆེན། 萨桑玛地班钦（觉囊派僧人名）。为青善慧称（མཆིམས་བློ་བཟང……གྲགས་པ། ）的入室弟子。

ས་ག་ཟླའི་བཅོ་ལྔ། 四月十五。传说这一天是释迦牟尼入胎、成佛、涅槃的节日（ས་ག་ཟླ་བའི་ཚེས་བཅོ་ལྔ་ལ་ཟེར་ཞིང་དེའི་ཉིན་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་ལྷུམས……སུ་ཞུགས་པ་དང་། སངས་རྒྱས་པ། མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་བཅས་ཀྱི་དུས་ཆེན་གསུམ་འཛོམས་ཡིན། ）。

ས་འོག 地下，地府，龙世间。佛教称世间天上（ས་བླ། ）、地上（ས་སྟེང་། ）及地下（ས་འོག）为三域（ས་གསུམ། ）。

ས་འོག་གི་དངོས་གྲུབ། 土行成就，土行悉地。八种共通成就之一。能取出地下伏藏或宝瓶，

随意施予众生的成就(ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ…བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས། ས་འོག་གི་གཏེར་རམ་བུམ་པ་བཟང་པོ་བརྟེན་ནས་སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་ཅི……འདོད་སྟེར་ནུས་པ།)。

ས་འོག་རིམ་པ་དགུ། 九重地祇。游居地下的九类神祇。即：坚牢地母(ས་ལྷ་བརྟན་མ།)、魂魄主(བླ་མགོན།)、大千部多(སྟོང་གསུམ་རྒྱལ་བ།)、红地罗刹(ས་སྲིན་དམར་པོ།)、花面主(རྫེ་ཁྲ་བོ།)、 六亿大灭神(འགོག་ཆེན་དྲུག་འབུམ།)、阴暗六昆仲(སྣང་སེལ་མཆེད་དྲུག)、鼻涕部多(བེ་སྣབས་རྒྱལ་བ།)、亿万漩(ཁྲིལ་ཁྲི་འབུམ་གྱི་གནས།)。

ས་ཡི་ཁམས། 地界。俱舍论说："坚为地界"。坚硬物质为地界(མཛོད་འགྲེལ་ལས། ས་བ་ནི་སའི་ཁམས་སོགས་ཞེས་དང་སྲ་ཞིང་འཐས་པ་སའི…མཚན་ཉིད་དོ།)。为四大种之一(འབྱུང་བཞིའི་ནང་ཚན་ཞིག)。

ས་ཡི་སྙིང་པོ། 地藏。1.金刚座(རྡོ་རྗེ་གདན།)之异名。 2.地藏菩萨(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞིག)。

ས་གཡོ་བཅོ་བརྒྱད། 大地十八相震动(ས་གཡོ་བའི་རྣམ་པ་བཅོ་བརྒྱད།)。即：动(འགུལ།)、极动(རབ་ཏུ་འགུལ།)、等极动(ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་འགུལ)；涌(གཡོ་བ།)、极涌(རབ་ཏུ་གཡོ།)、等极涌(ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་གཡོ།)；震(ལྡེག)、极震(རབ་ཏུ་ལྡེག)、等极震(ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་ལྡེག)；击(འཁྲུག)、极击(རབ་ཏུ་འཁྲུག)、等极击(ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་འཁྲུག)；吼(ཅུར་ཅུར།)、极吼(རབ་ཏུ་ཅུར་ཅུར།)、等极吼(ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་ཅུར་ཅུར།)；爆(ཆེམ་ཆེམ།)、极爆(རབ་ཏུ་ཆེམ་ཆེམ།)、等极爆(ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་ཆེམ་ཆེམ།)。

ས་གཡོ་དྲུག 六种地动。大地震动有分三类六种。即：1.六种地动(ས་གཡོ་བའི་རྣམ་པ་དྲུག)：动(འགུལ།)、涌(གཡོ།)、震(ལྡེག)、击(འཁྲུག)、吼(ཅུར་ཅུར།)、爆(ཆེམ་ཆེམ།)。2.六种震动(ས་གཡོ་བའི་རྣམ་པ་དྲུག)：西涌东没(ཤར་ཕྱོགས་དམའ་ན་ནུབ་ཕྱོགས་མཐོ་བ།)、东涌西没(ནུབ་ཕྱོགས་དམའ་ན་ཤར་ཕྱོགས་མཐོ…བ།)、北涌南没(ལྷོ་ཕྱོགས་དམའ་ན་བྱང་ཕྱོགས་མཐོ་བ།)、 南涌北没(བྱང་ཕྱོགས་དམའ་ན་ལྷོ་ཕྱོགས་མཐོ་བ།)、 中涌边没(མཐའ་དམའ་ན་དབུས་མཐོ་བ།)、 边涌中没(དབུས་དམའ་ན་མཐའ་མཐོ་བ།)。3.六缘地震(ས་གཡོ་བའི་རྒྱུན་དྲུག)：佛教徒说，释迦牟尼在入胎(ལྷུམས་སུ་ཞུགས་པ།)、生(སྐུ་བལྟམས་པ།)、出家(རབ་ཏུ་བྱུང་བ།)、成道(འཚང་རྒྱ་བ།)、转法轮(ཆོས་འཁོར་སྐོར་བ།)、涅槃(མྱ་ངན་ལས་འདས་པ།)时，大地都因之震动，故名为六缘震动。

ས་གཡོ་བའི་རྒྱུན་དྲུག 六缘地震。佛书所说释迦牟尼在入胎、降生、出家、成道、 转法轮和涅槃时，大地都因之震动， 故名六缘地震(སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལྟར་ན་ཤཱཀྱ…ཐུབ་པ་ལྷུམས་སུ་ཞུགས་པ་དང་། སྐུ་བལྟམས་པ། རབ་ཏུ་བྱུང་བ། འཚང་རྒྱ་བ། ཆོས་འཁོར་སྐོར་བ། མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ་སྟེ་དྲུག་གོ།)。

ས་ར་ཧ། 萨罗诃。印度一婆罗门名，最初弘扬大乘密教者， 据云是龙树论师之师(སློབ་དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་བླ་མ་སྟེ་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་གསང………སྔགས་ཀྱི་བསྟན་པ་གཙོ་བོར་སྤེལ་མཁན་རྒྱ་གར་གྱི…སློབ་དཔོན་ཞིག)。

ས་རི་ཛ་ཏི། (梵)帝释的宝珠(བརྒྱ་བྱིན་གྱི་ནོར་བུ།)。

ས་ལ་གནས། 地上居。即登地菩萨（ས་ཐོབ་པ།）。

ས་ལ་རབ་བརྟན། 伊罗婆那象王。帝释天所乘象（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་བཞོན་པ་གླང་ཆེན།）。

ས་ལམ། 地道。大乘菩萨十地和五道的简称（མདོ་རྒྱུད་ཀྱི་ས་ལམ་སྟེ། ས་བཅུ་དང་ལམ་ལྔའི་བསྡུས་མིང་།）。

ས་ལུ་ལྗང་པའི་མདོ། 《佛说稻秆经》。全书二百二十六颂，无译者跋（འཕགས་པ་ས་ལུའི་ལྗང་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། ཤོ་ལོ་ཀ་ཉིས་བརྒྱ་ཉེར་དྲུག་པ་འགྱུར་བྱང་མེད་པའོ།）。

ས་ལུགས། 萨迦派，萨迦教规。由昆·贡却结波和萨伽五祖等传出的藏传佛教一派系名（འཁོན་དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་པོ་དང་། ས་སྐྱ་གོང་མ་རྣམ་ལྔ་སོགས་ནས་བརྒྱུད་པའི་མན་ངག་ལ་ཟེར།）。

ས་སོར་ཐར་པའི་མདོ། 《根本说一切有部戒经》。鲁易坚参（ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།）由汉文译为藏文。

ས་གསུམ། 1.三域，指佛教所说的世间天上（ས་བླ།）、地上（ས་སྟེང་།）及地下（ས་འོག）。2.三地：第一地（ས་དང་པོ།）、第二地（ས་གཉིས་པ།）和第三地（ས་གསུམ་པ།）。

ས་གསུམ་སྐྱེ་རྒུ། 三地众生。即地下龙（ས་འོག་ཀླུ།）、地上人（ས་སྟེང་མི།）、空中神（ས་བླ་ལྷ།）三者。指所有众生。

ས་གསུམ་ཟིལ་གནོན། 威镇三界。即威镇欲界、色界、无色界三界（འདོད་པའི་ཁམས་དང་། གཟུགས་ཁམས་དང་། གཟུགས་མེད་ཁམས་བཅས་ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ།）。

ས་སྲུང་བུ། 护地子。帝释所骑乘的大象（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་བཞོན་པ་གླང་ཆེན།）。

ས་བསྲུང་བ། 护地。密乘灌顶基地仪轨之一。生起金刚橛，勾召一切不服劝诫作障邪魔，钉之以橛，为令从此邪魔不入，修炼护轮加持护佑（ས་ཆོག་གི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རྡོ་རྗེ་ཕུར་བུ་བསྐྱེད་ལ་བཀའ་བསྒོ་མི་ཉན་པར་གེགས་བྱེད་པའི་བགེགས་རྣམས་བཀུག་སྟེ་དེ་དག་ལ་ཕུར་བུས་གདབ་པ་དང་ཕྱིས་བགེགས་མི་འཇུག་པའི་ཕྱིར་སྲུང་འཁོར་བསྒོམས་ཏེ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་རྣམས་སོ།）。

ས་བསླང་བ། 乞地。密乘灌顶基地仪轨之一。从诸地域城邑主人君王可现见者，及诸当方土地神祇不可见者，乞求起坛所占土地（ས་ཆོག་གི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ས་དེ་མངོན་པ་ཡུལ་གྲོང་གི་བདག་པོ་རྒྱལ་པོ་ལ་སོགས་པ་དང་མི་མངོན་པ་ཞིང་སྐྱོང་ངམ་སའི་ལྷ་ལ་བསླང་བར་བྱ་བའོ།）。

སངས་རྒྱས། 佛。梵语作〔བུདྡྷཿ〕，音译佛陀，意为“觉”、“觉者”。二障清净、智慧圆满（སྒྲིབ་གཉིས་ཀྱི་སྐྱོན་པ་སངས་ཤིང་། ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྣང་བ་རྒྱས་པ།）。小乘讲的“佛”，一般是对释迦牟尼的尊称；大乘除指释迦牟尼外，还指一切觉行圆满者。

སངས་རྒྱས་དཀོན་མཆོག 佛宝。无明睡眠已经觉醒，证一切智如莲盛开，福智资粮增长广大，故名为佛；功德尊胜，世间稀有，故名为宝（མ་རིག་པའི་གཉིད་སངས་ཤིང་ཐམས་ཅད……མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས་བརྙེས་པས་པདྨ་ཁ་བྱེ་བ་བཞིན……བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་རྒྱས་པ། དེ་ནི་ཡོན་ཏན་གྱི་ཕུལ་ཆེ་ལ་འཇིག་རྟེན་ན་ཉུང་བ།）。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་གསུམ། 三种佛语，三种说教。即：亲口说教（ཞལ་ནས་གསུངས་པ།）、开许说教（རྗེས་སུ་གནང་བ།）和加被说教（བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ།）。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ། 佛身。密法以佛身尽虚空际，永远安住，永不离法（ནམ་མཁའ་ཇི་སྲིད་པར

གནས་པས་འཕྲུལ་མི་ཐུབ་པའི་ཆོས་ཅན་ནོ།)。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ང་རྒྱལ། 佛慢。密法佛慢者，谓离庸常慢，非遥远者，谓即此生可得(སངས་རྒྱས་ཀྱི་ང་རྒྱལ་ནི་ཐ་མལ་བའི་ང་རྒྱལ་དང་བྲལ་བ……དང་། ཡུན་མི་རིང་བ་ནི་ཚེ་འདི་ལ་འཐོབ་པ་ལ་འཆད་དོ།)。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད། 十八不共佛法。同ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད། 条。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ལུགས། 佛教，佛理，佛法。指佛所说的“教法”，包括各种教仪和教仪所表达的佛教“真理”。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཉམ་པ་ཉིད་གསུམ། 佛之三平等性。即：积善业平等(ཚོགས་བསགས་པར་མཉམ་པ།)、得法身平等(ཆོས་སྐུ་བརྙེས་པར་མཉམ་པ།)、行众生业平等(འགྲོ་བའི་དོན་སྤྱོད་པར་མཉམ་པ།)。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཉིང་ངེ་འཛིན་གྱིས་བྱིན་གྱིས……བརླབས་པའི་བཀའ། 如来正定加被所说教。参见ཐུགས་ཀྱིས་བྱིན་བརླབས་བཀའ་གསུམ། 条。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྟོབས་བཅུ། 佛之十种智力。同སྟོབས་བཅུ། 条。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་གཉིས། 两种教授。即教教授和证教授(ལུང་གི་བསྟན་པ་དང་རྟོགས……པའི་བསྟན་པ་གཉིས་སོ།)。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་དུས་ཆེན་བཞི། 四大佛节。即：显大神变节(ཆོ་འཕྲུལ་ཆེན་པོའི་དུས་ཆེན།)、证得菩提节(མངོན་པར་བྱང་ཆུབ་པའི་དུས་ཆེན།)、大转法轮节(ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བའི་དུས……ཆེན།)和天降节(ལྷ་ལས་བབས་པའི་དུས་ཆེན།)。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་འདུ་ཤེས་སྒོམ་པ། 修视师如佛。佛教尤其是密宗视上师如佛的修持，为主要修持法之一，密宗修上师相应法，即指此而言。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྡེ་སྣོད་ཚུལ་ཁྲིམས་འཆལ་བ་ཚར……གཅོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《佛藏经》。贝吉伦波(དཔལ་གྱི་ལྷུན་པོ།)译。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྤྱན། 佛眼。能全面现前通达一切如所有法及尽所有法的智慧(ཇི་ལྟ་ཇི་སྙེད་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་མངོན་དུ……རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་སྐྱེ་རྟོགས་པའི་ཡེ་ཤེས།)。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་སྙན་དངགས……ཆེན་པོ། 《佛所行赞》。马鸣(རྟ་དབྱངས།)著，萨旺桑波(ས་དབང་བཟང་པོ།)与洛追结布(བློ་གྲོས་རྒྱལ་པོ།)藏译。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་དབང་། 正觉灌顶，以印三昧耶，说为正觉灌顶。以余二三昧耶为其眷属。第四品中名灌顶后，唯说铃杵二三昧耶，未说印三昧耶，故知正觉灌顶即是印三昧耶(གུར་ལས་དམ་ཚིག་གཉིས་ཀྱི་འཁོར་ཅན་ཕྱག་རྒྱའི་དམ་ཚིག་ཁོ་ན་རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་དབང་དུ……གསུངས་སོ། གུར་ལེའུ་བཞི་པར་མིང་དབང་གི་རྗེས་སུ་རྡོར་དྲིལ་གྱི་དམ་ཚིག་གཉིས་གསུངས་ཀྱི། ཕྱག་རྒྱའི་དམ་ཚིག་མ་བཤད་པས་རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས……ཀྱི་དབང་ཞེས་པ་ཕྱག་རྒྱའི་དམ་ཚིག་ཡིན་ལ། དཔ་ཚིག་གཞན་གཉིས་དབང་དུ་མ་གསུངས་པས་དེའི……འཁོར་ཏོ་སྙམ་དུ་དགོངས་སོ།)。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ལྔ་སྟོང་བཞི་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་རྩ……གཉིས་པ། 《五千五百佛名神咒除障灭罪经》。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཅུ། 如来十号。即：如来(དེ་བཞིན་གཤེགས་པ།)、应供(དགྲ་བཅོམ་པ།)、正等觉(ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས།)、明行足(རིག་པ་དང་ཞབས་སུ་ལྡན་པ།)、

善逝(བདེ་བར་གཤེགས་པ།)、世间解(འཇིག་རྟེན་མཁྱེན་པ།)、无上丈夫调御士(སྐྱེས་བུ་འདུལ་བའི་ཁ་ལོ་སྒྱུར་བ་བླ་ན་མེད་པ།)、天人师(ལྷ་དང་མི་རྣམས་ཀྱི་སྟོན་པ།)、佛(སངས་རྒྱས།)和世尊(བཅོམ་ལྡན་འདས།)。有的以无上士与调御丈夫为二，佛与世尊合为一号。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཛད་པ་བཅུ་གཉིས། 十二行状，十二种如来事业：降自兜率(དགའ་ལྡན་གྱི་གནས་ནས་འཕོ་བ།)、入住母胎(ལྷུམས་སུ་ཞུགས་པ།)、出胎降生(སྐུ་བལྟམས་པ)、妃眷嬉游(བཙུན་མོའི་འཁོར་གྱིས་རོལ་བ།)、谙练技艺(བཟོ་ཡི་གནས་ལ་མཁས་པ།)、由家出家(ཁྱིམ་ནས་མངོན་པར་བྱུང་བ།)、行难苦行(དཀའ་བ་སྤྱད་པ།)、趣金刚座(བྱང་ཆུབ་སྙིང་པོར་གཤེགས་པ།)、降伏魔军(བདུད་སྡེ་བཅོམ་པ།)、现证菩提(མངོན་པར་བྱང་ཆུབ་པ།)、转妙法轮(ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བ།)、双林涅槃(མྱ་ངན་ལས་འདས་པ།)。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཛོད་ཀྱི་ཡི་གེ 《佛藏经》。汉文藏译。

སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྲས། 佛子。身之子为罗睺罗，语之子为声闻独觉，意之子为诸菩萨(སྐུའི་སྲས་སྒྲ་གཅན་འཛིན། གསུང་གི་སྲས་ཉན་ཐོས་རང་རྒྱལ། ཐུགས་ཀྱི་སྲས་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་སོ།)。

སངས་རྒྱས་བསྐྱངས། 佛护(佛护论师，470—540)，亦作“觉护”。印度大乘佛教中观派论师(དབུ་མ་པའི་སློབ་དཔོན་ཞིག)。据西藏多罗那他《印度佛教史》第二十三章等载，为南印度坦婆罗人。出家博学，是龙友的弟子，从僧伽罗若什达学龙树的空宗教义，为龙树、提婆等人所撰的诸论作注释，著有《根本中论注》等，发展中观派学说。

སངས་རྒྱས་སྒོམ་པ་ཕྱི་མ། 桑吉贡巴奇玛(意译后佛修)。木猴年(1164)生，又名楚成喜饶(ཚུལ་ཁྲིམས་ཤེས་རབ།)。从桑吉觉卧受比丘戒，从桑吉顿巴求得贾域瓦所传一切法，火虎年出任贾域寺座主，五十五岁土虎年(1218)逝世，曾广作弘法事业。

སངས་རྒྱས་སྒོམ་པའི་སྐྱེ་བ། 《桑吉贡巴本生传》。桑吉觉卧(སངས་རྒྱས་ཇོ་བོ།)即旺秋旬努(དབང་ཕྱུག་གཞོན་ནུ།)著。

སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ། 桑吉嘉措，即第巴桑吉(1653—1705)。五世达赖时，西藏执政第司名。1679年(清康熙十八年)任第司。1682年五世达赖圆寂，秘不发丧，窃取政教大权。及清康熙帝严辞谴责，始迎立六世达赖，自己仍任第司。1705年(清康熙四十四年)被拉藏汗杀死(ཏཱ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པའི་སྐབས་ཀྱི་སྡེ་སྲིད་ཅིག རབ་བྱུང་བཅུ་གཅིག་པའི་ས་ལུག་ལོར་བོད་ཀྱི་སྡེ་སྲིད་བྱས། ཏཱ་ལའི་བླ་མ་ལྔ་པ་འདས་ཀྱང་གསང་རྒྱ་བསྡམས་ནས་རང་ཉིད་ཀྱིས་ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཀའི་དབང་ཆ་བཟུང་། ཕྱིས་བདེ་སྐྱིད་རྒྱལ་པོས་བཀའ་བསྒོན་གནང་བས་ཚངས་དབྱངས་རྒྱ་མཚོ……གསེར་ཁྲིར་གདན་འདྲེན་ཞུས། རབ་བྱུང་བཅུ་གཉིས་པའི་ཤི་བྱ་ལོར་བོད་རྒྱལ་ལྷ་བཟང་ཧན་གྱིས……བསྐྲོངས། སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ་ཡང་སྐད།)。

སངས་རྒྱས་རྒྱལ་མཚན། 桑吉坚参。《米拉日巴传》作者，见རུས་པའི་རྒྱན་ཅན། 条。

སངས་རྒྱས་མངོན་བྱུང་། 佛出世。近圆十现前之一。供奉有加持之佛像(བརྟེན་པར་ཛོགས་པའི་མངོན་གྱུར་བཅུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། རྒྱལ་བའི་སྐུ་བརྙན་བྱིན་རླབས་ཅན་བཞམས་པའོ།)。

སངས་རྒྱས་བརྩེ་བ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི……མདོ། 《大宝积经功德宝花敷菩萨会第三

十四》。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译。

སངས་རྒྱས་ཆུང་། 小觉，声闻（ཉན་ཐོས། ），佛弟子。

སངས་རྒྱས་རྗེས་སུ་དྲན་པ། 随念佛。六随念之一。随念如来所有一切功德（རྗེས་སུ་དྲན་པ་དྲུག་གི་ནང་གསེས། དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཡོན་ཏན་རྗེས་སུ་དྲན་པའོ། ）。

སངས་རྒྱས་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་པ། 佛随念次第。智度七十义之一。如来功德，在胜义中不可得见，在世俗中，次第随念于佛作大师想之次第加行（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། མཐར་གྱིས་པའི་སྦྱོར་བ་གང་ཞིག དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཡོན་ཏན་དོན་དམ་པར་མ་དམིགས་ཤིང་། ཀུན་རྫོབ་ཏུ་སངས་རྒྱས་ལ་སྟོན་པའི་འདུ་ཤེས་རིམ་ལྡན་དུ་དྲན་པའོ། ）。

སངས་རྒྱས་སྟོང་སྐུ། 千佛。据说在善劫有二千佛陀出世。从第一个佛拘留孙佛算起，共有千佛（བསྐལ་པ་བཟང་པོ་འདིའི་རིང་ལ་སངས་རྒྱས་སྟོང་ཕྲག་གཉིས་བྱོན་རྒྱུ་ཡོད་པར་གྲགས་ཤིང་། སྔར་བྱོན་ཟིན་པའི་སངས་རྒྱས་འཁོར་བ་འཇིག་དང་པོར་བརྩིས་ནས་བགྲང་གི་ཡོད། ）。

སངས་རྒྱས་བསྟན་པ། 佛法，佛教（ནང་ཆོས་ཀྱི་རིང་ལུགས། ）。

སངས་རྒྱས་བསྟན་བསྲུངས་ཀྱི་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པའི་བུ་བཞི། 桑吉丹松的最胜四子：垛丹仁钦僧格（རྟོགས་ལྡན་རིན་ཆེན་སེང་གེ）、珠托曲卓日巴（གྲུབ་ཐོབ་ཆོས་སྒོ་རས་པ། ）、楚希格西甲波（འབྲུལ་ཞིག་དགེ་བཤེས་བྱར་པོ། ）、色·举增多杰（སྲས་རྒྱུད་འཛིན་རྡོ་རྗེ། ）。桑吉丹松为岗巴伦珠（གངས་པ་ལྷུན་གྲུབ། ）之子。他在普贡扎瓦讲说院中建立常说经教之规后，护持父母所创教法而成为教主（ཕོང་གིས་ཕུར་སློབ་གྲྭ་བར་དུ་བཤད་གྲྭ་མདར་གསུང་མི་འཆད་པ་བཙུགས་ནས་ཡབ་མེས་ཀྱི་བསྟན་པ་བསྲུང་ཞིང་བདག་པོར་གྱུར། ）。

སངས་རྒྱས་རབས་བདུན། 七佛。同སངས་རྒྱས་དཔའ་བོ་བདུན། 条。

སངས་རྒྱས་པ། 1.证得涅槃，已成佛（སངས་རྒྱས་ཀྱི་གོ་འཕང་ཐོབ་པ། ）。2.佛教徒（ནང་པ་སངས་རྒྱས་པ། ）。3.有佛种姓者（སངས་རྒྱས་ཀྱི་རིགས་ཅན། ）。

སངས་རྒྱས་པའི་གྲུབ་མཐའ། 佛教宗派，佛教派系。印度佛教最初分为：有部（བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ། ）、经部（མདོ་སྡེ་པ། ）、唯识（སེམས་ཙམ་པ། ）和中观（དབུ་མ་པ། ）等四派。

སངས་རྒྱས་དཔའ་བོ་བདུན། 七佛。即：毗婆尸佛（རྣམ་པར་གཟིགས། ）、尸弃佛（གཙུག་ཏོར་ཅན། ）、毗舍浮佛（ཐམས་ཅད་སྐྱོབ། ）、拘留孙佛（འཁོར་བ་འཇིག）、迦那迦牟尼佛（གསེར་ཐུབ། ）、迦叶佛（འོད་སྲུངས། ）和释迦牟尼（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ། ）。

སངས་རྒྱས་དཔལ། 桑吉贝。元朝第七任帝师。生于公元1267年，卒于公元1314年。《红史》说他是第五任帝师扎巴沃色（གྲགས་པ་འོད་ཟེར། ）的弟弟之子，历任元成宗完泽笃、元武宗曲律、元仁宗普颜笃的帝师。他任帝师的时间是公元1305年（大德九年）至1314年（延佑元年）。

སངས་རྒྱས་སྤྱན་མ། 具眼佛母。一女神名（ལྷ་མོ་ཞིག་གི་མཚན། ）。

སངས་རྒྱས་སྤྲུལ་པའི་སྐུ། 佛化身，如来化身。佛于生死轮回之中，随时随地进行种种利生事业所变化之身（སངས་རྒྱས་ཀྱིས་སྲིད་པ་ཇི་སྲིད་དུ་ཕྱོགས་དུས་ཀྱི་འགྲོ་བ་རྣམས་ལ་ཕན་པ་བདེ་སྣ་ཚོགས་

པ་དག་སྟོན་པར་མཛད་པ།)。

སངས་རྒྱས་ཕལ་པོ་ཆེ་ཞེས་བྱ་བ་ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པ་ཆེན་པོའི་མདོ། 《大方广佛华严经》（八十华严）。益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译。

སངས་རྒྱས་བླ་མ། 桑吉喇嘛。最初一位伏藏大师，十一世纪时生于阿里的错坝地方，掘出伏藏经典三尊合修、马头明王伏藏法等多种，卒年八十余岁（གཏེར་སྟོན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཐོག་མ་སངས་རྒྱས་བླ་མ་ནི། དུས་རབས་བཅུ་གཅིག་པ་རབ་བྱུང་དང་པོར་ལ་སྟོད་མཚོ་བར་དུ་སྐུ་འཁྲུངས། རྩ་གསུམ་དྲིལ་སྒྲུབ་དང་། རྟ་མགྲིན་དྲེགས་པ་ཟིལ་གནོན་སོགས་གཏེར་ཆོས་མང་དུ་བཏོན། དགུང་གྲངས་བརྒྱད་ཅུ་ཕྲག་བཞུགས་ཏེ་གཤེགས་སོ། ）。

སངས་རྒྱས་འབྲིང་། 中佛，独觉（རང་སངས་རྒྱས་ཏེ་རང་རྒྱལ། ）。

སངས་རྒྱས་མ་ཆགས་པདྨ་ཅན། 无染莲花佛。一佛名（སངས་རྒྱས་ཤིག་གི་མཚན། ）。

སངས་རྒྱས་མར་མེ་མཛད། 燃灯佛，锭光佛。佛书谓其出生时身边一切光明如灯，故有此名。又云释迦牟尼前世曾买五茎莲花供献此佛，故被授记九十一劫后之“此贤劫”（现在之劫）时当成佛。

སངས་རྒྱས་སྨན་བླ། 药师佛。救渡众生疾病苦难的如来（སེམས་ཅན་ནད་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ་ལས་སྐྱོབ་པར་མཛད་པའི་སངས་རྒྱས་ཤིག）。

སངས་རྒྱས་རབས་བདུན། 第七佛。即释迦牟尼佛。贤劫七佛中的第七佛（སངས་རྒྱས་དཔའ་བོ་བདུན་གྱི་བདུན་པ། ）。

སངས་རྒྱས་རིན་ཆེན་རྒྱལ་མཚན། 桑吉仁钦坚参（1350—1431）。生于达纳乃萨（རྟ་ནག་གནས་གསར། ）地方。一切仪轨由其父善为教导，十四岁即成为给他人灌顶的阿阇黎（ཆོ་ག་འཕྲིན་ལས་རྣམས་ཡབ་ཀྱིས་ལེགས་པར་བསླབས་པས། དགུང་ལོ་བཅུ་བཞི་བཞེས་པ་ན་གཞན་ལ་དབང་བསྐུར་བའི་སློབ་དཔོན་ཞིར་བ་བྱུང་། ）。四十岁时著有《秘密藏续大疏》（གསང་བ་སྙིང་པོའི་རྒྱུད་ལ་ཊཱི་ཀ་ཆེ་བ། ）、《道相庄严广释》（ལམ་རྣམ་པར་བཀོད་པ་ཡང་རྣམ་བཤད་ཆེན་པོ། ）及《忿怒修持广论》（ཁྲོ་བོ་ལ་མངོན་པར་རྟོགས་པ་རྒྱས་པ། ）。年七十岁传授《幻化和威灌顶》（སྒྱུ་འཕྲུལ་ཞི་ཁྲོའི་དབང་། ）。

སངས་རྒྱས་གསང་བ། 佛密，觉密。印度一阿阇黎名。约于公元八世纪末，应吐蕃王赤松德赞之请入藏，对于在藏区传播佛教密法，颇有贡献（རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཞིག སྤྱི་ལོའི་དུས་རབས་བརྒྱད་པའི་མཇུག་ཙམ་ལ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་……གྱིས་བོད་དུ་གདན་དྲངས་ཏེ། བོད་ལ་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་སྤེལ་མཛད། ）。

སངས་རྒྱས་ལྷ། 觉天。梵语作佛陀提婆（བུདྡྷཿདེ་བཿ）。印度佛教小乘分别说部之论师（ཉན་ཐོས་ཀྱི་ནང་གསེས་བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་སློབ་དཔོན་ཞིག），为毗婆娑四大德之一（བྱེ་བྲག་སྨྲ་བའི་སློབ་དཔོན་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག ）。

སངས་འཕགས། 佛，圣（སངས་རྒྱས་འཕགས་པ། ）。

སད་མི་མི་བདུན། 七觉士，又译作七试人。公元八世纪赤松德赞（ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན། ）时，为观察藏人能否出家守戒，命寂护（བོ་སཏྭས། ）试度西藏贵族青年出家，传说一共有七人（有的资料说共有六人）。即：巴赛囊（སྦ་གསལ་སྣང་། 即益西旺波ཡེ་ཤེས་དབང་པོ། ）、巴赤协（སྦ་ཁྲི་བཞེར། ）、毗卢遮那（བཻ་རོ་ཙ་ན། ）、甲哇却洋（རྒྱལ་བ་མཆོག་དབྱངས། ）、昆·鲁易旺波（འཁོན་ཀླུའི་དབང་པོ། ）、玛·仁钦却（རྨ་རིན་ཆེན་མཆོག）、藏勒珠（གཙང་ལེགས་གྲུབ། ）。

སའི་སྐྱོན་བརྒྱད། 地八过。同བསམ་གཏན་གྱི་སྐྱོན་བརྒྱད། 条。

སའི་དངོས་གཞི། 《瑜伽师地论本地分》。瑜伽师地论之一分卷。无著(ཐོགས་མེད།)著。参见ས་སྡེ་ལྔ། 条。

སའི་ཆོ་ག 基地仪轨。修习密乘坛场处所，须经相地、乞地、治地、守地、护地加持等诸仪式，以免有主土地兴起纷争(བདག་པོས་བཟུང་བའི་གཞི་ལ་དབང་མི་ཟ་བའི་ཕྱིར་སའི་ཆོ་ག་བྱ་བ་སྟེ་གསང་སྔགས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་བསྒྲུབ་པའི་གནས། ས་བརྟག་པ། ས་བསླང་བ། ས་སྦྱང་བ། ས་གཟུང་བ། ས་བསྲུང་ཞིང་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པ་བཅས་ཀྱི་ཆོ་ག།)。

སའི་ཆོ་ག་ལྔ། 五种地轨，修坛城之五种地规。谓先观彼地可否作曼陀罗，故须观地。知其可者，须从主乞得其听许，故当乞地。乞得听许须净彼地,故须净地。既净治已,则须摄持作坛处所，故当摄地。所摄持地复须加持守护。是故共有五种地轨(སྔོན་དུ་སའི་ཆ་དེ་དཀྱིལ་འཁོར་བྱར་རུང་མི་རུང་བརྟག་པའི་ས་བརྟག་པ་དགོས་ལ, བརྟགས་པས་རུང་བར་ཤེས་ན་བདག་པོ་ལས་བསླངས་ཏེ་གནང་བ་ཐོབ་པ་དགོས་པས་ས་བསླང་བར་བྱའོ། བསླངས་པས་གནང་བ་ཐོབ་ནས་དེ་སྦྱང་དགོས་པས་དེའི་འོག་ཏུ་ས་སྦྱང་བ་བྱ་ལ། སྦྱངས་པས་དག་པ་ལ་དཀྱིལ་འཁོར་བྱ་བའི་གཞིར་ཡོངས་སུ་གཟུང་དགོས་པས་དེའི་འོག་ཏུ་གཟུང་བྱའོ། ཡོངས་སུ་བཟུང་བའི་ས་ནི་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པ་དང་བསྲུང་བ་བྱ་དགོས་པས་སའི་ཆོ་ག་ལྔའོ།)。

སའི་ཆོ་ག་དྲུག 六种地仪轨。密法中地仪轨分六：观地(ས་བརྟག་པ།)、乞地(ས་བསླང་བ།)、净地(ས་སྦྱང་བ།)、摄地(ས་གཟུང་།)、守护加持(བསྲུང་ཞིང་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པ།)、余处余坛是否需要地轨(གནས་དང་དཀྱིལ་འཁོར་གཞན་ལ་སའི་ཆོ་ག་དགོས་མི་དགོས་བཤད་པ།)。

སའི་སྙིང་པོ། 1.地藏。一菩萨名(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞིག)。2.印度金刚座的异名(རྡོ་རྗེ་གདན་གྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཤིག)。

སའི་སྙིང་པོའི་འཁོར་ལོ་བཅུ་པ། 《大乘大集地藏十轮经》。唐代玄奘于永徽二年正月迄十二月译成汉文，凡八品十卷。后由汉僧深和尚、藏译师南巴米多译成藏文(བམ་པོ་བཅུ་དང་ལེའུ་བརྒྱད་པ། རྒྱའི་མཁན་པོ་ཧྭ་ཤང་ཟབ་མོ་ལ་སོགས་པ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བཧྟེ་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པའི་འགྱུར།)。

སའི་རྣམ་གཞག་བཅུ་གཉིས། 十二地，密法有十二地。《金刚藏庄严经》说地有十二：普光明、甘露光明、虚空光明、金刚光明、宝光明、持莲花、业光明、无譬喻、离比喻、慧光明、一切智、各别自证地(རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ་རྒྱན་གྱི་རྒྱུད་ལས། ཀུན་ཏུ་འོད་དང་བདུད་རྩི་འོད། ནམ་མཁའ་འོད། རྡོ་རྗེའི་འོད། རིན་ཆེན་འོད། པདྨ་འཆང་། ལས་ཀྱི་འོད། དཔེ་མེད་པ། དཔེ་དང་བྲལ་བ། ཤེས་རབ་འོད། ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ། སོ་སོའི་བདག་ཉིད་རིག་པའི་ས།)。

སའི་ཡོངས་སྦྱོང་། 地圆净，地德圆净。登地菩萨，能断本分应断，能证本分应证，能入上地行境，圆满成就自地诸法，名地圆满(ས་ཐོབ་པ་ལ་རང་རང་གི་ངོས་སྐལ་དུ་གྱུར་པའི་སྤང་བྱ་རྣམས་སྤོང་བ་དང་། བསྒྲུབ་བྱའི་ཆོས་ལ་འཇུག་པ་དང་། ས་གོང་མའི་སྤྱོད་ཡུལ་ལ་འཇུག་པར་རུང་བ་ཉིད་དུ་སྒྲུབ་པའི་ཕྱིར་ས་རང་སྐབས་ཀྱི་ཡོངས་སུ་བསྒྲུབ་པའི་ཆོས་སོ།)。

སའི་ལྷ་སྔ་གོན། 地神预备。密乘灌顶准备仪式中之地母预备仪轨。在坛场中央生起地神，融入智尊，供献食子，启白祈请，获得允准，

修炼大地安住之性（དབང་གི་སྐྱ་མོན་ལས། ས་ཡི་ལྷ་མོ་སྐྱ་མོན་གྱི་ཆོ་ག་ནི། དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་དབུས་སུ་སའི་ལྷ་བསྐྱེད་ནས་ཡེ་ཤེས་པ་བཏྱིམས་ལ། མཆོད་གཏོར་ཕུལ་ཞིང་གསོལ་བ་བཏབ་པས་གནང་བ་བྱིན་ནས་སའི་ངོ་བོར་གནས་པར་བསྒོམ་པའོ། ）。

སའི་ལྷ་མོ། 地母。保护大地之神女。从郎字出生，显黄色，坐莲花上，手执莲花（ས་གཞི་སྲུང་བའི་ལྷ་མོ་བརྟན་མ། ལཾ་ལས་སའི་ལྷ་མོ་སེར་མོ་པདྨ་ལ་གནས་པ་པདྨ་འཛིན་པ། ）。

སཀྲྀ་དཱ་གཱ་མཱི། （梵）斯陀含，二果，一来果。参见ཕྱིར་འོང་བ། 条。

སཏྐཱ་ཡ། （梵）萨迦耶，坏聚。参见འཇིག་ཚོགས། 条。

སཏྐཱ་ཡ་དྲྀཥྚི། （梵）萨迦耶见，身见，坏聚见。参见འཇིག་ལྟ། 条。

ས་ཏྭ། （梵）萨埵，有情。参见སེམས་ཅན། 条。

སརྦ་ཛྙ་དེ་བ། （梵）萨尔巴杂德瓦，智天。曾来西藏弘扬佛法的一位古印度阿阇黎名（ཀུན་མཁྱེན་ལྷ་སྟེ། བོད་དུ་ཐེབས་སྐྱོང་བའི་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཞིག）。

སམཱ་པཏྟི། （梵）三摩钵底，定，等至。参见སྙོམས་འཇུག条。

སམཱ་དྷི། （梵）三摩地，禅定，等持。参见བསམ་གཏན། 条。

སཱ་མ་བེ་ད། （梵）撒买吠陀，《歌咏明论》。四吠陀之一。参见རིག་བྱེད། 条。

སམཱ་ཧི་ཏ། （梵）三摩呬多，定，根本定。参见མཉམ་བཞག条。

སམྦུ་ཊི། 桑布支。一密法名。

སམྱཀ་སཾ་བུདྡྷ། （梵）三藐三菩提，正等觉。参见ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས། 条。

སྭཱ་ག་ཏ། （梵）莎迦陀，善来。佛的声闻弟子之一（ལེགས་འོང་སྟེ། བུདྡྷ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་ཞིག）。

སཱུ་ཏྲ། （梵）苏恒缆，经藏。参见མདོ་སྡེ། 条。

སཾ་གྷ། （梵）僧伽。参见དགེ་འདུན། 条。

སཾ་གྷ་ཝ་ཤེ་ཥ། （梵）僧伽婆尸沙，僧残，僧初残。参见དགེ་འདུན་ལྷག་མ། 条。

སི་ཏུ་ཆོས་ཀྱི་ཉིན་བྱེད། 司都·曲吉尼杰，又称司都·曲吉穷乃（1700—1774）。藏传佛教噶举派著名学者。精通藏文文法、诗词、医学等。并长于绘画，著述甚多，他著的《司都文法广释》（སི་ཏུའི་སུམ་རྟགས་འགྲེལ་ཆེན་མུ······ཏིག་ཕྲེང་མཛེས། ）为最著名的藏文文法著作。

སི་ལི་མ། 流冰女。四转意主母之一（ཡིད་འགྱུར་གཙོ་མོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

སིཾ་ཧ་མུ་ཁ། 森哈木卡。一护法神（管理守卫者），据传在桑耶寺（བསམ་ཡས། ）后面，有一座饰有莲花的石碑，其上刻有盟誓之盟文，并安放石狮，委护法神“森哈木卡”进行守护。

སིདྡྷི། （梵）悉地，成就。参见དངོས་གྲུབ། 条。

སུ་ག་ཏ། （梵）修伽陀，善逝。参见བདེ་བར་གཤེགས་པ། 条。

སུ་པི་ཎྜ། （梵）苏频陀，隐形。十六尊者之一，居比胡拉山（སྲིད་བྱེད་པ་སྟེ། གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་ལས་རི་རྒྱལ་བི་ཧུ་ལར་བཞུགས་པའི་གནས······བརྟན་ཞིག）。

སུ་རཱུ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས། 《佛说妙色陀罗尼经》。

སུ་རེ་ནྡྲ་བོ་དྷི། （梵）苏任陀罗菩提。天自在菩提。印度佛教一阿阇黎。公元九世纪，吐蕃赞普赤热巴巾时迎请入藏，翻译经论甚多（ལྷའི་དབང་པོ་བྱང་ཆུབ་སྟེ། དུས་རབས་དགུ་པ་ཙམ་ལ་བོད་རྒྱལ་ཁྲི་རལ་པ་ཅན་གྱིས་བོད་དུ་གདན···

ཧྲངས་པའི་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཞིག་ཡིན། དེ་ས···
བཀའ་དང་བསྟན་བཅོས་མང་པོ་བསྒྱུར་ཡོད། ）。

སུབྷཱུ་ཏི་ཤྲཱིཤཱནྟི། （梵）索菩提西日辛底。克什米尔的著名班智达，拉德赞普时曾迎请来藏，译经甚多。

སུམ་བརྒྱ་པ། 《三百颂》。释迦光著，供沙弥读的一佛书名（སློབ་དཔོན་ཤཱཀྱ་འོད་ཀྱིས་མཛད་པའི···
དགེ་ཚུལ་གྱི་བསླབ་བྱ་ཞིག་ཡིན། ）。

སུམ་ཅུ་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ། 《唯识三十论颂》。世亲（དབྱིག་གཉེན། ）著，益西德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། ）藏译。

སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ། 三十三天。又译切利天，为欲界第二天，在须弥山顶，有八财神、十一猛利、十二太阳、娄宿二子，为三十二神，及帝释天王，共三十三位天神游戏安住之处（ལྷ་གནས་ཏེ་རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་དུ་ནོར་ལྷ་བརྒྱད་དང···
དྲག་པོ་བཅུ། ཉི་མ་བཅུ་གཉིས་དང་ཐ་སྐར་གྱི་
བུ་གཉིས་ཏེ་ཉི་དབང་སོ་གཉིས་དང་ལྷ་དབང་བརྒྱ···
བྱིན་དང་བཅས་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་རྩེ་ཞིང་རོལ་བའི···
གནས་ཡིན་པས་སོ། ）。有的以中央为帝释天，四面各八天为三十三天。

སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་གྱི་འདོད་ལྷ། 三十三天欲界天神。佛书说欲界中有不同的三十三层天，其间居住的神就叫三十三天欲界天神（འདོད་
ཁམས་ཀྱི་ནང་ཚན་འདོད་ལྷའི་གནས་མི་འདྲ་བ་སུམ་
ཅུ་རྩ་གསུམ་ཡོད་ཅེས་པ་དེ་དག་ཏུ་འཁོད་པའི་འདོད་
པའི་ལྷ། ）。

སུམ་ལྡན་དུས། 具三时，减劫（འགྲིབ་དུས། ），亦称具三，三分时。是佛书所说圆满时以后，十善法中仅余三分的时期，时间有一百二十九万六千年（རྫོགས་ལྡན་སྐབས་ཀྱི་དགེ་བ་བཅུའི···
ནང་ནས་སུམ་ཆ་ཙམ་ཞིག་ལུས་པའི་སྐབས་ཏེ་དུས···
ཚད་ལ་ལོ་གྲངས་ས་ཡ་གཅིག་དང་འབུམ་ཐེར་གཉིས་
ཁྲི་ཐག་དགུ་སྟོང་ཐག་དྲུག་ཡོད་པར་བཤད་དོ། ）。

སུམ་རྩེན། 三游戏所。帝释、猛利和娄宿子三神游戏之地，即三十三天（བརྒྱ་བྱིན་དང་། དྲག་
པོ། ཉི་དབང་སྐྱེ་ལྷའི་གཙོ་བོ་གསུམ་རྩེ་བའི་གནས་
ལ་སུམ་རྩེན་ཞེས་བྱ་སྟེ། སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་གྱི་ལྷ་ཡུལ་
ཡིན་ནོ། ）。

སུདརྴནཿ （梵）苏跌里舍那，大善见。参见ལེགས་མཐོང་ཆེན་པོ། 条。

སུབྷཱུ་ཏི། （梵）须菩提，善见。释迦牟尼佛十大弟子之一，为解空第一（རབ་འབྱོར་ཏེ། ཤཱཀྱ་
ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་ཉེ་འཁོར་བཅུའི་གྲས་སྟོང་ཉིད···
སྟོན་པའི་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པའོ། ）。

སེ་འབྲས། 色拉寺和哲蚌寺的合称（སེ་ར་དགོན་
པ་དང་འབྲས་སྤུངས་དགོན་པ་གཉིས་ཀྱི་བསྡུས·······
མིང་། ）。

སེ་འབྲས་དགའ་གསུམ། 三大寺。色拉（སེ་ར། ）、哲蚌（འབྲས་སྤུངས། ）、噶丹（དགའ་ལྡན། ）三大寺的合称。

སེ་ར་དགོན་པ། 色拉寺。格鲁派在拉萨的三大寺之一。宗喀巴弟子绛青曲结（བྱམས་ཆེན་ཆོས་རྗེ། ）代表宗喀巴进京，回藏后为供奉皇帝所赐佛像及佛经等，于1419年（永乐十七年）所建。寺内存有金写大藏经一部和旃檀木雕十尊者像十六躯。有显宗扎仓二：麦扎仓（སྨད་གྲྭ་ཚང་། ）、结扎仓（བྱེས་གྲྭ་ཚང་། ）；密宗扎仓一，即鄂巴扎仓（སྔགས་པ་གྲྭ་ཚང་། ）。

སེ་ར་ཆོས་སྡིངས། 色拉却顶寺。位于色拉寺后东侧山腰上一小寺名。传说宗喀巴曾在此寺修行（སེ་ར་དགོན་པའི་རྒྱབ་ཀྱི་རི་ཁེད་དུ་ཡོད་པ·····
ཙོང་ཁ་པའི་སྒྲུབ་གནས་ཆུང་ཆུང་ཞིག）。

སེ་ར་ཐེག་ཆེན་གླིང་། 色拉大乘洲。为色拉寺

的别名(སེ་ར་དགོན་པའི་མིང་གཞན་ཞིག)。

སེ་ར་ཕུར་མཇལ། 朝拜色拉金刚橛。藏历十二月二十七日，佛教徒前往色拉寺杰扎仓，朝拜本尊马头明王金刚橛的宗教活动(ཟླར་ལོ······རེའི་བོད་ཟླ་བཅུ་གཉིས་པའི་ཚེས་ཉེར་བདུན་ཉིན་སེ་ར་དགོན་པའི་བྱེས་གྲྭ་ཚང་དུ་ཡི་དམ་རྟ་མགྲིན་གྱི······ཕུར་པ་མཇལ་སྟོན་དུས་ཆེན་ཞིག)。

སེང་གེ་སྒྲ་སྒྲོག 1.狮子吼。莲花生八大称号之一(གུ་རུ་མཚན་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。2.欲天(爱神)之子。

སེང་གེ་བརྒྱད། 八大狮子。阿阇黎洽巴(སློབ་དཔོན་ཕྱ་པ།)门下弟子众多，其中著名者称为八大狮子，指藏纳巴·尊珠僧格(བརྩོན་འགྲུས་སེང་གེ།)、恩坝巴·玛畏僧格(ངན་ལམ་པ་སྨྲ་བའི་སེང་གེ)、竹夏·索南僧格(བྲུ་ཤ་བསོད་ནམས་སེང་གེ)、玛甲·作贝僧格(རྨ་བྱ་རྩོད་པའི་སེང་གེ)、杂·旺秋僧格(ཙགས་དབང་ཕྱུག་སེང་གེ)、娘阐·曲吉僧格(ཉང་བྲན་ཆོས་ཀྱི་སེང་གེ)、丹玛·贡却僧格(ལྡན་མ་དཀོན་མཆོག་སེང་གེ)、涅巴·云丹僧格(གཉན་པ་ཡོན་ཏན་སེང་གེ)八人。

སེང་ལྡེང་ཅན། 竭地洛迦山。佛书所说七金山之第三重山(གསེར་རི་བདུན་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག)。参见གསེར་རི་བདུན། 条。

སེན་མོ་མདོག་སྣུམ་པའི་དཔེ་བྱད། 指甲润泽。如来心怀积极利益一切众生之念，感得指色润滑光泽之好。佛身八十种随好之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས······ཤིག་སྟེ། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་ཕན་པའི་ལྷག་བསམ་ཉིད་ཀྱིས་སེན་མོ་མདོག་སྣུམ་པ།)。

སེན་མོ་དབུས་མཐོ་བའི་དཔེ་བྱད། 指甲中央高。如来生于最上种姓，感得指甲高满，不作平陷之好。佛身八十种随好之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རིགས་ཀྱི་མཆོག་ལས་སྐྱེས་པས་སེན་མོ་མཐོ་བ་སྟེ། གཞོང་བུ་དང་ལེབ་མོ་མིན་པར་དབུས་མཐོ་བ།)。

སེན་མོ་ཟངས་མདོག་ལྟ་བུའི་དཔེ་བྱད། 指甲赤铜色。如来于一切行远离贪恋，感得指甲色如红铜之好。佛身八十种随好之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། འདུ་བྱེད་ཐམས་ཅད་ལ་འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ······ཉིད་ཀྱིས་སེན་མོ་ཟངས་ཀྱི་མདོག་ལྟ་བུ།)。

སེན་མོའི་དཔེ་བྱད་གསུམ། 指甲随好三。如来八十随好之一类：指甲赤铜色、指甲润泽、指甲中央高(དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་གྲས······ཤིག་སྟེ། སེན་མོ་ཟངས་མདོག་ལྟ་བུ་དང་། སེན་མོ་མདོག་སྣུམ་པ་དང་། སེན་མོ་དབུས་མཐོ་བ་བཅས་གསུམ།)。

སེམས། 心，心识。自力能见自境体性之知觉(རང་ཡུལ་དུ་གྱུར་པའི་དོན་གྱི་ངོ་བོ་རང་སྟོབས་ཀྱིས་མཐོང་བའི་ཤེས་པ།)。密法中所谓心，乃指咒之所依月轮形相(སེམས་ནི་སྔགས་ཀྱི་གཞི་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་རྣམ་པར་གྱུར་པའོ།)。

སེམས་ཀྱི་སྐད་ཅིག་ལ་བཅུ་དྲུག 十六心见谛。小乘俱舍宗之八忍八智之十六心。即：苦法忍(སྡུག་བསྔལ་ལ་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、苦法智(སྡུག་བསྔལ་ལ་ཆོས་ཤེས་པ།)、苦类难(སྡུག་བསྔལ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པར་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、苦类智(སྡུག་བསྔལ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པར་ཤེས······པ།)、集法忍(ཀུན་འབྱུང་བ་ལ་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、集法智(ཀུན་འབྱུང་བ་ལ་ཆོས་ཤེས་པ།)、集类忍(ཀུན་འབྱུང་བ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པར་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、集类智(ཀུན་འབྱུང་

བ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པ།)、 灭法忍(འགོག་པ་ལ་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、火法智(འགོག་པ་ལ་ཆོས་ཤེས་པ།)、灭类忍(འགོག་པ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པར་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、灭类智(འགོག་པ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པ།)、道法忍(ལམ་ལ་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、道法智(ལམ་ལ་ཆོས་ཤེས་པ།)、道类忍(ལམ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པར་ཤེས་པའི་བཟོད་པ།)、 道类智(ལམ་ལ་རྗེས་སུ་རྟོགས་པའི་ཤེས་པ།)。

སེམས་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན། 心定，心三摩地。宿世修定之心所有种子增益广大生起之定(སྔོན་ཏིང་ངེ་འཛིན་བསྒོམས་པའི་སེམས་ཀྱི་ས་བོན་རྒྱས་པ་ལས་བྱུང་བ་དེའོ།)。

སེམས་ཀྱི་དམ་པ། 胜义心，菩提心(བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས།)。

སེམས་ཀྱི་ཚོར་བ། 心受。心所摄持由触所生受，即仅依意识所生之感受(ཡིད་ཀྱི་འདུས་ཏེ་རེག···པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཚོར་བ་སྟེ། ཡིད་ཙམ་ལ་བརྟེན་པའི་ཚོར་བ་ཡིན་པས་དེའོ།)。

སེམས་ཀྱི་ཟས། 思食。为第六识相应之思心所，指于可意境而生希望，意思资润，诸根增长，有类进食，如思想饮食，令人不死，以及望梅止渴等。系四食之一。参见ཟས་བཞི། 条。

སེམས་ཀྱི་ས་མང་། 遍大地法。五大地之一。随逐一切心刹那、三界及一切地相应生起的诸心所法(ས་མང་ལྔའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ། སེམས་ཀྱི་སྐད་ཅིག་ཐམས་ཅད་དང་ཁམས་གསུམ་དང་ས་ཐམས་ཅད་ལ་འབྱུང་བ།)。

སེམས་ཀྱི་ས་མང་བཅུ། 十遍大地法：遍行五法和别境五法(ཀུན་འགྲོ་ལྔ་དང་། ཡུལ་ངེས་ལྔ་བཅས་སོ།)。

སེམས་སྡོང་མན་ངག་གི་སྡེ། 心性法界窍诀三部。旧密大圆满瑜伽乘，内分三部：安住心性部、无为法界部和甚深口诀部(རྫོགས་ཆེན་ཨ་ཏི་ཡོ་གའི་ཐེག་པའི་དབྱེ་བ་སྟེ། གནས་པ་སེམས་ཀྱི་སྡེ། ཐ་བྲལ་ཀློང་གི་སྡེ། ཟབ་པ་མན་ངག་གི་སྡེའོ།)。

སེམས་སྐྱེས། 意生。遍入天、毗瑟纽天的异名(ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག)。

སེམས་བསྐྱེད། 发心，发菩提心(བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་པ།)。愿求无上菩提之心，维摩经慧远疏曰："期求正直道，名为发心。"即以希求他利为主因，以相应希求自证菩提为助伴，成为趣入大乘正道之门，住大乘种姓引生大乘殊胜意识。

སེམས་བསྐྱེད་ཉེར་གཉིས། 二十二种发心。发心依地道分齐及譬喻事理，分二十二：胜解行地发心四、清净增上意乐发心七、异熟发心九、永断障覆发心二，共二十二(སེམས་བསྐྱེད་ལ་ས་མཚམས་དང་དཔེ་དོན་གྱི་སྒོ་ནས་དབྱེ···ན་ཉི་ཤུ་རྩ་གཉིས་ཏེ་མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སེམས་བསྐྱེད་བཞི་དང་། ལྷག་བསམ་དག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་བདུན་དང་། རྣམ་པར་སྨིན་པའི་སེམས་བསྐྱེད་དགུ་དང་། སྒྲིབ་པ་སྤངས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་གཉིས་རྣམས་སོ།)。

སེམས་བསྐྱེད་གཉིས། 二发心。即胜义发心(དོན་དམ་སེམས་བསྐྱེད།)、世俗发心(ཀུན་རྫོབ་སེམས་བསྐྱེད།)。

སེམས་བསྐྱེད་དམ་བཅའ་བཞི། 发心四愿。菩萨初发菩提心时立下的四种誓愿：愿令一切有情永离苦难、解脱轮回、现证菩提和同般涅槃(རྒྱལ་སྲས་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་དམ་བཅའ་བཞི་སྟེ། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་སྡུག་བསྔལ་ལས་བསྒྲལ་བ······དང་། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་འཁོར་བ་ལས་དགྲོལ་

བ་དང་། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་མངོན་པར་བྱང་ཆུབ་པར་བྱེད་པ་དང་། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བར་དགོད་པ་སྟེ……བཞི།)。

སེམས་བསྐྱེད་བཞི། 四发心。即：胜解行发心（མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、净意乐发心（ལྷག་བསམ་དག་པའི་སེམས་བསྐྱེད། ）、异熟发心（རྣམ་པར་སྨིན་པའི་སེམས་བསྐྱེད། ）和断障发心（སྒྲིབ་པ་སྤངས་པའི་སེམས་བསྐྱེད། ）。

སེམས་དགུ། 九心，依止善知识时的九种心。即：如贤士心（བུ་མཛངས་པ་ལྟ་བུའི་སེམས། ）、如金刚心（རྡོ་རྗེ་ལྟ་བུའི་སེམས། ）、如大地心（ས་གཞི་ལྟ་བུའི་སེམས། ）、如环围山心（ཁོར་ཡུག་གི་རི་ལྟ་བུའི་སེམས། ）、如奴仆心（བྲན་གཡོག་ལྟ་བུའི་སེམས། ）、如垃圾心（ཕྱག་དར་ལྟ་བུའི་སེམས། ）、如绳索心（ཐག་པ་ལྟ་བུའི་སེམས། ）、如门犬心（སྒོ་ཁྱི་ལྟ་བུའི་སེམས། ）、如善友心（གྲོགས་བཟང་ལྟ་བུའི་སེམས། ）。

སེམས་འགགས་པ། 心寂灭，二现寂灭（གཉིས་སྣང་གི་ཤེས་པ་ཡོངས་སུ་ནུབ་པ། ）。

སེམས་འགྲེལ་སྐོར་གསུམ། 三菩萨释。谓金刚手菩萨所著《胜乐经首品释》、金刚手菩萨所著《金刚心释》和白莲法王所著《时轮经无垢光广释》。此等佛书皆收入《丹珠尔》经中（བསྟན་འགྱུར་ཁྲོད་ན་བཞུགས་པའི་གཞུང……གསུམ་སྟེ་ཕྱག་རྡོར་སྟོད་འགྲེལ་དང་། རྡོ་རྗེའི་སྙིང་འགྲེལ། རིགས་ལྡན་པད་དཀར་གྱི་འགྲེལ་ཆེན་དྲི་མེད་འོད་དེ་གསུམ། ）。

སེམས་རྒྱུད། 心相续（སེམས་ཀྱི་རྒྱུད། ），心识。

སེམས་རྒྱུན། 心相续。意识瞬息前后相连或未断绝的部分（ཤེས་པ་སྐད་ཅིག་སྔ་ཕྱི་འབྲོ་མཐུད……པའམ་བར་མ་ཆད་པའི་ཆ། ）。

སེམས་སྔ་མ། 前念心。心是依前念心，无彼近取则不生起故。近取非依身，必须依前念心之串习行而后生起故（སེམས་ནི་ཆོས་ཅན། སེམས་སྔ་མ་ལ་བརྟེན་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་ཉེར་ལེན་དུ་མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་དེའི་ཕྱིར། ཉེར་ལེན་ལུས་ལ་བརྟེན་པ་མ་ཡིན་ཏེ། ངེས་པར་སེམས་སྔ་མ་གང་ཡང་རུང་བ་ཉིད་ཀྱི་གོམས་པའི་འདུ་བྱེད་ཀྱི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ་དེའི་ཕྱིར། ）。

སེམས་ཅན། 众生，有情。梵音译作萨埵（སཏྭཿ ）。未觉悟之众生的总名（སེམས་དང་ལྡན་པའི་གང་ཟག་གམ། སངས་རྒྱས་མ་ཚར་བའི་སྐྱེ་འགྲོ་སྤྱིའི་མིང་། ）。

སེམས་ཅན་མགུ་བའི་ཚིགས་བཅད། 《满足有情颂》。寂天（ཞི་བ་ལྷ། ）著。

སེམས་ཅན་འཆི་འཕོའི་རྒྱུ་གསུམ། 众生三死因。即：寿尽（ཚེ་ཟད་པ། ）、福尽（བསོད་ནམས་ཟད་པ། ）、业尽（ལས་ཟད་པ། ）。

སེམས་ཅན་སྙིགས་མ། 众生浊。五浊之一。参见སྙིགས་མ་ལྔ། 条。

སེམས་ཅན་དོན་བྱེད། 摄众生戒，或称饶益有情戒。三种戒（ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་པ་གསུམ། ）之一。

སེམས་ཅན་དོན་བྱེད་ཀྱི་ཚུལ་ཁྲིམས། 饶益有情戒。大乘菩萨利济一切有情之道。对于待助伴、无主意、需饶益、遇灾难、受忧苦、乏资具、欲安止、求同心、欲归正、入邪途及应以神通教化等诸有情类如何施行利济的方式（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་སེམས་ཅན་ལ་ཕན……འདོགས་པའི་ཚུལ་ཏེ། གྲོགས་བྱ་དགོས་པ་དང་། ཐབས་ལ་རྨོངས་པ། ཕན་འདོགས་པ། འཇིགས་པའི་ཉེན་པ། མྱ་ངན་གྱིས་གཟིར་བ། ཡོ་བྱད་ཀྱིས

པོངས་པ། གནས་འཆའ་བར་འདོད་པ། ཟློ་མཐུན་པར་འདོད་པ། ཡང་དག་པར་ཞུགས་པ། ལོག་པར་ཞུགས་པ། རྫུ་འཕྲུལ་གྱིས་གདུལ་བར་བྱ་བ་རྣམས་ཀྱི་དོན་ཇི་ལྟར་རིགས་པར་སྒྲུབ་པའོ།)。

སེམས་ཅན་དོན་བྱེད་ཀྱི་བསམ་གཏན། 饶益有情静虑。勤修静虑证得六通，身显神变，心生欢喜；知他心故，应机说法；止恶劝善，饶益众生（བསམ་གཏན་བསྒྲུབ་པའི་སྒོ་ནས་མངོན……པར་ཤེས་པ་དྲུག་པོ་དག་ཐོབ་སྟེ་ལུས་ཀྱི་རྫུ་འཕྲུལ……བྱས་པའི་རྒྱུ་སེམས་དགའ་བར་བྱས་ཤིང་གཞན་གྱི་སེམས་ཤེས་པས་སེམས་དང་མཐུན་པར་ཆོས་བཤད……ནས་མི་དགེ་བ་ལས་བཟློག་ཅིང་དགེ་བ་ལ་འགོད……པ།)。

སེམས་ཅན་ཙམ་ལ་དམིགས་པའི་སྙིང་རྗེ། 缘有情悲心。不分别无常和无我、唯缘有情的悲愍心（མི་རྟག་པ་དང་བདག་མེད་གང་གི་ཡང་ཁྱད……པར་མ་ཕྱེ་བར་སེམས་ཅན་ལ་དམིགས་པའི་སྙིང……རྗེ།)。

སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་མི་གཏོང་བ། 不舍众有情。指对非人等（鬼神）也不作损害，由大悲之门而行，对一切有情解除其所作损害，安置彼等于菩提道中（མི་མ་ཡིན་པ་ལ་སོགས་པ་ཡང……གནོད་ཅིང་འཚེ་བར་མི་བྱེད་པར་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི……སྒོ་ནས་དེའི་སྤྱོད་པ་སེམས་ཅན་ལ་འཚེ་བ་ལ་སོགས……པ་དང་བྲལ་ནས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ལམ་ལ་འཇུད་པར་བྱེད་པའོ།)。

སེམས་ཅན་ལ་ཆགས་པའི་ལྷག་མ་ལྔ། 贪欲有情之五僧残罪。十三僧残罪中，因贪欲有情所犯五种：泄精、触女人、贪鄙语、赞供语和作媒嫁（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ་ལས། སེམས་ཅན་ལ་ཆགས་པ་ལས་བྱུང་བའི་ལྷག་མ་ལྔ་སྟེ། ཁྲུ་བ་འབྱིན་པའི་ལྷག་མ་དང་། རེག་པའི་ལྷག་མ་དང་། འཁྲིག་ཚིག་སྨྲ་བའི་ལྷག་མ། བསྙེན་བཀུར་བསྔགས་པའི་ལྷག་མ། སྨྱན་བྱེད་པའི་ལྷག་མ་རྣམས་སོ།)。

སེམས་ཆེན། 菩萨，大乘菩萨（རྒྱལ་སྲས་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ།)。

སེམས་འཛོག་པ། 内住，第一住心。从外一切所缘一切境界内摄其心系于内所缘境（སེམས་གནས་དགུའི་དང་པོ་ཕྱི་རོལ་གྱི་དམིགས་པ་ལས……སེམས་བསྡུས་ནས་ནང་དུ་དམིགས་པ་ལ་གཏོད……པའོ།)。

སེམས་ཉིད། 心，心性，心真实性（སེམས་དེ་ཁོ་ན། ）；心的本性（སེམས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད། ）。

སེམས་ཉིད་ངལ་གསོ། 《心性安息论》。十四世纪时，宁玛派佛学家隆钦饶绛著。全书有本文及注释共十三章，阐述显宗密乘一切法轮皆是圆教之理（མདོ་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་འཁོར་ཐམས་ཅད་བསྟན་པ་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བཤད་པ……གཞུང་ལེའུ་བཅུ་གསུམ་གྱི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་རྩ……འགྲེལ་གཉིས་ལྡན་གྱི་གཞུང་ཞིག་འདི་ནི་དུས་རབས……བཅུ་བཞི་པར་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་ཀློང་ཆེན་རབ……འབྱམས་ཀྱིས་མཛད་པའོ།)。

སེམས་མཉམ་པ་ཉིད། 心平等性。舍位最初证得离沉掉位（བཏང་སྙོམས་ཀྱི་ཐོག་མར་ཞུམ་རྒོད……མེད་པ་ཉིད་ལ་ཐག་པ།)。

སེམས་མཉམ་པར་མ་བཞག་པ་མི་མངའ་བ། 无不定心。十八不共法之一。声闻独觉由甚深定，时出时入；佛四威仪行、住、坐、卧，均在定中，无或出入（ཉན་ཐོས་དག་འཕྲལ་ལ་མཉམ་པར་འཇོག་ཅིང་ལྡང་གི། སངས་རྒྱས་ནི་འབྱུང་འཇུག་མི་མངའ་བར་སྤྱོད་ལམ་བཞིའི་དུས་ཐམས་ཅད་

དུ་སེམས་མཉམ་པར་འཇོག་པ། མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག)。

སེམས་རྟེན། 心所依。思想凭依的器官。旧说为心脏(སེམས་གནས་པའི་རྟེན་ཏེ་ཁྲད་པ་དང་སྙིང······ཡིན་པར་གྲགས།)。

སེམས་རྟེན་གཉིས། 二定心所依。此分异体和同体两种。异体定心所依，指前一定心所依，是增长后一定心所依不可缺少的心，如大悲心生菩提心。同体定心所依，指两种定心所依同一体性，如世第一法及其所摄禅定(ཏིང་ངེ་འཛིན་སྒོམ་པའི་སྟོད་ཙང་གི་སེམས་ཀྱི་རྟེན་འདི་ལ་ངོ་བོ་ཐ་དད་པའི་སེམས་རྟེན་དང་། ངོ་བོ་གཅིག་པའི་སེམས་རྟེན་གཉིས་ལས་ དང་པོ་ནི་སེམས་ཕྱི་མ······དེ་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ལ་མེད་དུ་མི་རུང་བའི་རྒྱུར་གྱུར་པའི་ཤེས་པ་ཞིག་དང་། གཉིས་པ་ནི་སེམས་སྔ་མ་གང་ཡིན་པའི་ཤུགས་དེ་བཞིན་དུ་སེམས་ཕྱི་མ་ཡང······དེའི་ངོ་བོར་བསྐྱེད་ནུས་པའི་ཤེས་པ།)。

སེམས་དག་པ། 心净。四净之一。能于一切三摩地门获得自在(དག་པ་བཞིའི་ནང་གསེས། ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྒོ་མཐའ་དག་ལ་མངའ་བརྙེས······པའོ།)。

སེམས་སྡེ་བཅོ་བརྒྱད། 《心部·十八子母经》。旧派密乘大圆满经幻心三部经典之一类．明智自现续如大海、金刚萨埵续如大日、大力圆满续如狮子、无字密续如须弥山、吉祥端严续如金轮、声音应成续如锁钥、普贤心镜续如宝剑、、燃灯续如戈、珍珠镶嵌续如纯金、日月合璧续如母子会合、居间媒介续如宝镜、珠鬘续如珠在绳、明智自解续如蛇结、六界空广续如妙翅鸟、圆满自成续如长河、怒容天母续如利刃、遗体炽燃续如天王和珍宝聚积续如府库。此十八续称为旧派十八母子经，由藏族译师白若杂纳、吉麻惹、宇札宁波等由梵译藏(རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་རྒྱུད······སྡེའི་སྐོར་ལ། རྒྱ་མཚོ་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་རིག་པ་རང་ཤར། ཉི་མ་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་སྙིང་གི་མེ་ལོང་། སེང་གེ་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་སེང་གེ་རྩལ་རྫོགས། རི་རྒྱལ་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་ཡི་གེ་མེད་པ། འཁོར་ལོ་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་བཀྲ་ཤིས་མཛེས་ལྡན། ལྡེ་མིག་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་སྒྲ་ཐལ་འགྱུར། རལ་གྲི་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ་ཐུགས་ཀྱི་མེ་ལོང་། གསལ་ཤིང་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་སྒྲོན་མེ་འབར་བ། གསེར་ཞུན་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་ནོར་བུ་ཕྲ་བཀོད། མ་བུ་འབྲེལ་བ་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་ཉི་ཟླ་ཁ་སྦྱོར། མེ་ལོང་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་ངོ་སྤྲོད་སྤྲས་པ། མུ་ཏིག་སྐུད་ལ་བརྒྱུས་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་མུ་ཏིག་ཕྲེང་བ། སྦྲུལ་མདུད་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་རིག་པ་རང་གྲོལ། ཁྱུང་ཆེན་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་ཀློང་དྲུག་པ། ཆུ་བོ་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་རྫོགས་པ་རང་བྱུང་། སྤུ་གྲི་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་ནག་མོ་ཁྲོས་མ། རྒྱལ་པོ་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་སྐུ་གདུང་འབར་བ། བང་མཛོད་ལྟ་བུའི་རྒྱུད་རིན་པོ་ཆེ་སྤུངས་པ་སྟེ་བཅོ་བརྒྱད་དོ། དེ་དག་ནི་བཻ་རོ་ཙ་ན་དང་། བི་མ་ལ། ཀུ་སུ་ར། གཡུ་སྒྲ་སྙིང་པོ་སོགས་ཀྱིས་བསྒྱུར་པའོ།)。

སེམས་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ། 心念住。四念住之一。由缘内身生起二十心所，如是缘于外身及内外身三种心相皆是无常苦空无我，一心安住(དྲན་པ་ཉེར་བཞག་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག······སྟེ། ནང་གི་ལུས་ལ་དམིགས་པའི་སྒོ་ནས་བྱུང་བའི་སེམས་ཉི་ཤུ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་ཕྱིའི་ལུས་དང་། ཕྱི་ནང་གི་ལུས་ལ་དམིགས་པའི་སེམས་རྣམ་པ་གསུམ······པོ་ཐམས་ཅད་ཀུང་མི་རྟག་པ་དང་སྡུག་བསྔལ་བ་དང་

སྤོང་པ་དང་བདག་མེད་པའོ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་འཇོག……པ།)。

སེམས་དྲུག 六心识。即：根本心识（རྩ་བའི་སེམས། ）、随察心识（རྗེས་སུ་དཔྱོད་པའི་སེམས། ）、伺察心识（རྣམ་པར་དཔྱོད་པའི་སེམས། ）、定持心识（ངེས་པར་འཛིན་པའི་སེམས། ）、戒心识（སྡོམ་པའི་སེམས། ）、愿心识（སྨོན་པའི་སེམས། ）。又指十八界中的六识界。即：眼识（མིག་གི་རྣམ་ཤེས། ）、耳识（རྣ་བའི་རྣམ་ཤེས། ）、鼻识（སྣའི་རྣམ་ཤེས། ）、舌识（ལྕེའི་རྣམ་ཤེས། ）、身识（ལུས་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། ）、意识（ཡིད་ཀྱི་རྣམ་ཤེས། ）。

སེམས་སྡེ། 心部。系藏传佛教宁玛派大圆满法三部之一。所谓心部是说："随见何境，唯是自心，心性现自然智慧，除此自然智慧外，再无余法"（སེམས་སྡེ་ནི་ཅིར་སྣང་སེམས་ཡིན་ལ…སེམས་ཉིད་རང་བྱུང་གི་ཡེ་ཤེས་སུ་ཤར་བས་རང……བྱུང་གི་ཡེ་ཤེས་ལས་གཞན་དུ་གྱུར་པ་མེད་པ། ）。就是说，大圆满法的心部首先求悟自心本性，因为它是万有的根本。若悟此心相实，起现自然智慧则可获得解脱成就法身。此与内地禅宗见性成佛，颇为相似。

སེམས་གནས་དགུ། 九住心，九种住心。修止对次第所生九种住心：从外境中内敛其心，使住内境，是为内住；内住之心，不他散逸，是为续住；若时散逸，立即了知，引还原境，是为安住；数敛此心，使渐微细，是为近住；三摩地德，积而生喜，是为调伏；观散逸为过患，息灭不喜三摩地心，是为寂静；息灭一切贪及不悦等心，是为最极寂静；励力求得无功用住，是为专住一境；此心任运，住平等舍，是为等持（ཞི་གནས་སྒོམ་སྐབས་ཀྱི་སེམས་གནས་དགུ་སྟེ། སེམས་འཛོག་པ་ནི་ཕྱི་རོལ་གྱི་དམིགས་པ་ལས་སེམས་བསྡུས་ནས་ནང་དུ་དམིགས་པ་ལ་གཏོད་པ་དང་། རྒྱུན་དུ་འཛོག་པ་ནི་དང་པོར་གཏད་པའི་སེམས་དེ་ཉིད་གཞན་དུ་མི་གཡེང་བར……དམིགས་པ་དང་། བསྐྱན་ཏེ་འཛོག་པ་ནི་སེམས་ཀྱི་རོལ་ཏུ་ཡེངས་ན་ཤེས་པར་བྱས་ནས་སླར་ཡང……དམིགས་པ་དེ་ཉིད་ལ་འཛོག་པ་དང་། ཉེ་བར་འཛོག་པ་ནི་སེམས་ཡང་ཡང་བསྡུས་ཏེ་ཕྲ་བར་བྱས་ནས……འཛོག་པ་དང་། འདུལ་བར་བྱེད་པ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཡོན་ཏན་བསམགས་ནས་དེ་ལ་དགའ་བ་དང་། ཞི་བར་བྱེད་པ་རྣམ་གཡེང་ལ་སྐྱོན་དུ་བལྟས་ནས་ཏིང……ངེ་འཛིན་ལ་མི་དགའ་བ་ཞི་བར་བྱེད་པ་དང་། རྣམ་པར་ཞི་བར་བྱེད་པ་ཆགས་སེམས་དང་ཡིད་མི་བདེ……སོགས་ཞི་བར་བྱེད་པ་དང་། རྩེ་གཅིག་ཏུ་བྱེད་པ་འབད་མེད་དུ་འཇུག་པའི་ཕྱིར་འབད་པ་དང་། མཉམ་པར་འཛོག་པ་ནི་སེམས་མཉམ་པར་གྱུར་པ་ན་བཏང་སྙོམས་སུ་བྱེད་པའོ། ）。

སེམས་གནས་པའི་ཐབས་དགུ། 九种住心。指在修定后意念高度集中，精神逐渐处于极端宁静状态的九种情况。即：内住（སེམས་འཛོག་པ། ）、续住（རྒྱུན་དུ་འཛོག་པ། ）、安住（བསྐྱན་ཏེ་འཛོག་པ། ）、近住（ཉེ་བར་འཛོག་པ། ）、调伏（འདུལ་བར་བྱེད་པ། ）、寂静（ཞི་བར་བྱེད་པ། ）、最极寂静（རྣམ་པར་ཞི་བར་བྱེད་པ། ）、专注一境（རྩེ་གཅིག་ཏུ་བྱེད་པ། ）、等持（མཉམ་པར་འཛོག་པ། ）。

སེམས་པ། 思，意业，分辨。驱役相应识趣境之心（ཡིད་ཀྱི་ལས་རྣམ་རྟོག་སྟེ་རང་དང་མཚུངས……ལྡན་གྱི་རྣམ་ཤེས་ཡུལ་ལ་སྐྱོད་པར་བྱེད་པའི་ཤེས……པ། ）。

སེམས་པའི་ཟས། 思食，意思食，念食。意即想象之食。如做一种食的想象，暂可忍饥。

佛教亦认此为食的一种。

སེམས་པའི་ལས། 思业。与意识相应、现前能行身业语业之思心所（ཡིད་ཤེས་དང་མཚུངས······ལྡན་ལུས་ངག་གི་ལས་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པའི······སེམས་བྱུང་།）。

སེམས་དཔའ། 萨埵。密法中所谓萨埵者，真如一味，无戏论，无分别，智菩提心，此即是金刚萨埵自性（དེ་བཞིན་ཉིད་དང་རོ་གཅིག······པའི་སྤྲོས་པ་མེད་པའི་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པའི་ཡེ་ཤེས···བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཏེ་དེ་ནི་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའི་རང···བཞིན་ནོ།）。又穗论云："能饶益有情故，是清净有情名所诠境故，名为萨埵"（ཡང་མན་སྙེ་ལས། སེམས་དཔའ་ཡང་སྐྱེ་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དང་རྣམ་པར་དག་པའི་སེམས་ཅན······ཀྱི་ཐ་སྙད་ཀྱི་ཡུལ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།）。

སེམས་དཔའ་མཆོག 第一萨埵或最胜萨埵，即是菩萨，彼受第一或最胜之三有（སེམས་དཔའ་མཆོག་ནི། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྟེ། དེ་རྣམས་ཀྱིས་སྲིད་པའི་མཆོག་གསུམ་དམ་པའི་སྲིད་པ་མཛད······པར་འགྱུར་ཞེས་སྨྲར་རོ།）。

སེམས་དཔའ་དྲུག 六菩萨。指宗喀巴大师的任运成就利他的（གཞན་དོན་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པ།）六大弟子，即具有菩萨称号的六位弟子：菩萨·热振巴·释迦索南（བྱང་སེམས་ར་སྒྲེང་པ་ཤཱཀྱ······བསོད་ནམས།）、菩萨·贡噶桑波（བྱང་སེམས་ཀུན་དགའ་བཟང་པོ།）、菩萨·德摩塘巴·洛追坚参（བྱང་སེམས་བདེ་མོ་ཐང་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ······མཚན།）、菩萨·楚成贝桑（བྱང་སེམས་ཚུལ་ཁྲིམས་དཔལ་བཟང་།）、菩萨·旬努杰乔（བྱང་སེམས་གཞོན་ནུ་རྒྱལ་མཆོག）、菩萨·坚参扎桑（བྱང་སེམས་རྒྱལ་མཚན་གྲགས་བཟང་།）。

སེམས་དཔའ་སུམ་བརྩེགས། 三重勇识。密乘本尊生起次第之一。誓尊、智尊及定尊（ལྷ་བསྐྱེད་པའི་ཚུལ་ཞིག་སྟེ། དམ་ཚིག་སེམས་དཔའ་དང་། ཡེ་ཤེས་སེམས་དཔའ་དང་། ཏིང་ངེ་འཛིན་སེམས་དཔའ་བཅས་ཅིག་ཅར་དུ་བསྐྱེད་པའོ།）。

སེམས་དཔའ་སེམས་མ། 男女菩萨。菩萨与女菩萨（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དང་། བྱང་ཆུབ་སེམས་མའོ།）。

སེམས་དཔའ་གསུམ། 三勇识，三萨埵。即：誓言勇识（དམ་ཚིག་སེམས་དཔའ།）、智慧勇识（ཡེ་ཤེས་སེམས་དཔའ།）、三摩地勇识（ཏིང་ངེ་འཛིན་སེམས་དཔའ།）。

སེམས་དཔའི་སྦྱོར་བའི་ཁྱད་མཚན། 菩萨行相。示现不可思议等胜相的菩萨智（བསམ་མི་ཁྱབ···སོགས་ཀྱིས་ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པའི་སེམས་དཔའི་ཡེ···ཤེས།）。

སེམས་དཔའི་སྦྱོར་བའི་བྱེད་མཚན། 菩萨行功能相。具足利乐救护等功能之菩萨智（ཕན་བདེ་སྐྱབ་སོགས་ཀྱི་བྱེད་ལས་ཁྱད་པར་ཅན་དང་ལྡན་པའི་སེམས་དཔའི་ཡེ་ཤེས།）。

སེམས་དཔའི་གཞི་ཤེས་སྦྱོར་བའི་བྱེད་པ་གསུམ། 菩萨根本智加行之三种功能：将一切有情安置于得解脱之乐土，使息灭身苦及心苦，令今生得安乐；从一切轮回苦痛之中救护者（སེམས་དཔའི་གཞི་ཤེས་སྦྱོར་བས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཐར་པའི་བདེ་བ་ལ་འགོད་པས་ཕན་པ་དང་། སྡུག་བསྔལ་དང་ཡིད་མི་བདེ་ཞི་བ་སོགས་ཚེ་འདིའི···བདེ་བ་དང་། འཁོར་བའི་སྡུག་བསྔལ་ཐམས་ཅད་ལས་བསྐྱབས་པའི་སྐྱབ་པ་དེ་དང་གསུམ་མོ།）。

སེམས་ཕྲ་བ། 细分心。指烦恼及分别心。

སེམས་འབྲིང་། 亮宝节。旧历二月初八，甘南拉卜楞寺僧众将寺内各种珍宝，如象牙、

珊瑚和龙蛋等捧着环绕寺院，群众纷纷进行朝拜，称之为亮宝（སེམས་འཕྲེང་ག་ཤར། ）。

སེམས་དབེན། 1.心寂，心远离。三寂之一。凭依内外二边，使风渗入心间以生起殊胜四空（དབེན་པ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཕྱི་ནང་གི་མཐའ་ལ་བརྟེན་ནས་སྙིང་གར་རླུང་ཐིམ་པས་ཁྱད……པར་གྱི་སྟོང་པ་བཞི་བསྐྱེད་པའོ། ）。2.心寂，心远离。远离生死涅槃根本，寻思心风，体性现为空乐无别时所修圆满次第瑜伽（འཁོར་འདས་ཀུན་གྱི་རྩ་བ་སེམས་ཀུན་རྟོག་རླུང་དང་བཅས་པ་ལས་དབེན་པར་བྱས་ཏེ་བདེ་སྟོང་དབྱེར་མི་ཕྱེད་པའི་ངོ……བོར་ཤར་བའི་རྫོགས་རིམ་པའི་རྣལ་འབྱོར། ）。

སེམས་བྱུང་། 心所。心所有法之略称，为心王之所有贪瞋等别作用之心法。小乘俱舍有四十四心所法。大乘唯识有五十一心所法。

སེམས་བྱུང་ལྔ་བཅུ་རྩ་གཅིག 五十一心所：五遍行、五别境、六根本烦恼、二十随烦恼、十一善、四异转或不定，共五十一（ཀུན་འགྲོ་ལྔ་དང་། ཡུལ་ངེས་ལྔ་དང་། རྩ་ཉོན་དྲུག་དང་། ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུ་དང་། དགེ་བ་བཅུ་གཅིག་དང་། གཞན་འགྱུར་བཞི་བཅས་སོ། ）。

སེམས་སྦྱོང་བ། 修心。修道养心（སེམས་ཀྱི་སྒྲིབ་སེལ་ཐབས་བྱེད་པ། ）。

སེམས་མ། 女菩萨（བྱང་ཆུབ་སེམས་མ། ）。

སེམས་མེད་པའི་སྐབས་ལྔ། 五位无心。心识暂时休止的五种状况：灭尽定无心、无想天无心、无想定无心、极睡眠无心和极闷绝无心（གནས་སྐབས་སེམས་མེད་དུ་གྱུར་པའི་ཚུལ་ལྔ་སྟེ། འགོག་སྙོམས། འདུ་ཤེས་མེད། འདུ་ཤེས་མེད་པའི་སྙོམས་འཇུག གཉིད་མཐུག བརྒྱལ་བའི་སྐབས། ）。

སེམས་ཙམ་གྱི་ལྟ་བ། 唯识见。即唯识派（སེམས་ཙམ་པ། ）的见解。分两大派不同见解，即实相唯识派见（སེམས་ཙམ་རྣམ་བདེན་པའི་ལྟ་བ། ）和假相唯识派见（སེམས་ཙམ་རྣམ་རྫུན་པའི་ལྟ……བ། ）。

སེམས་ཙམ་རྣམ་བདེན་པ། 实相唯识派。唯识宗两大派之一（སེམས་ཙམ་པའི་གྲུབ་མཐའི་ཡ……གྱལ་ཞིག）。参见སེམས་ཙམ་རྣམ་རྫུན་པ། 条。

སེམས་ཙམ་རྣམ་རྫུན་པ། 假相唯识派。印度大乘佛教唯识宗两派中之一派。其中又分为有垢假相派（དྲི་བཅས་རྣམ་རྫུན་པ། ）和无垢假相派（དྲི་མེད་རྣམ་རྫུན་པ། ）两派。此派主张于根识中粗现之境不许为实有（དབང་ཤེས་ལ་རགས་པར་སྣང་བ་སྣང་བ་ལྟར་དུ་གྲུབ་པར་མི་འདོད་པ། ）。

སེམས་ཙམ་པ། 唯识派。此派说宇宙现象一切外境都只是识所变现的，是内心世界的反应，外境没有实体，就叫唯识，是绝对的主观唯心主义。《土官宗教源流镜史》说：“无著所开创的大车宗观，随学于他后的，即称为唯识派或唯心派。因说一切诸法唯是自心识性，所以才有此称号”（ཐོགས་མེད་ཀྱིས་ཕྱེ་བའི་ཤིང་རྟའི་སྲོལ་འཛིན་པའི་རྗེས་འབྲང་རྣམས་ལ……སེམས་ཙམ་པའམ་རྣམ་རིག་པ་ཞེས་ཟེར་ཏེ། ཆོས་ཐམས་ཅད་སེམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཙམ་དུ་སྨྲ་བས་ན……དེ་ལྟར་གྲགས་སོ། ）。该书中又说：“此派又因为有对根识粗现之境，即如所现许为实有和不许如是实有等关系，又分为实相派与假相派二派。实相派又分：二取数量相等、破卵各半、交杂不二等三派。此三派的差别，诸智者说法不同，这里不详谈了。假相派亦分：承认心之体性杂有无明习气垢障，为有垢假相派。承认未曾杂有垢障，是无垢假相派。唯识还分为随教行派和随理行派二派，前者是随行瑜伽地论，后者是随七部量论”（དབྱེ་ན། དབང་ཤེས་ལ་རགས་པར་སྣང་བ་སྣང་བ་ལྟར་དུ་གྲུབ་པར་འདོད་པ་དང་། དེ་ལྟར་མ་གྲུབ་པར་འདོད་པའི་དབང་གིས་སེམས་ཙམ་རྣམ་བདེན……

པ་དང་། རྣམ་རྫུན་པ་གཉིས་ཡོད་ལ། རྣམ་བདེན་པ་ལ། གཟུང་འཛིན་གྲངས་མཉམ་པ། སྒོ་ང་ཕྱེད་ཚལ་བ། སྣ་ཚོགས་གཉིས་མེད་པ་གསུམ་ཡོད་དོ། འདི་གསུམ་གྱི་ཁྱད་པར་ལ་མཁས་པ་རྣམས་བཞེད་པ་མི་མཐུན་པས་འདིར་མ་བཀོད་ལ། རྣམ་རྫུན་པ་ལ། སེམས་ཀྱི་ངོ་བོ་མ་རིག་པའི་བག་ཆགས་ཀྱི་དྲི་མས…… བསྒྲད་པར་འདོད་པས་དྲི་བཅས་པ་དང་། མ་བསྒྲད་པར་འདོད་པས་དྲི་མེད་རྣམ་རྫུན་པ་གཉིས། ཡང་སེམས་ཙམ་པ་ལ་ལུང་གི་རྗེས་འབྲང་དང་། རིགས་པའི་རྗེས་འབྲང་གཉིས་སུ་ཡང་འབྱེད་དེ། རིམ་པ་བཞིན་ས་སྡེ་ལྔའི་རྗེས་འབྲང་དང་། ཚད་མ་སྡེ་བདུན་གྱི་རྗེས་འབྲང་རྣམས་སོ།)。

སེམས་ཙམ་པའི་གྲུབ་མཐའ། 唯识教派，即瑜伽行派。主张万物唯识，故名。约四世纪至五世纪，为无著（ཐོགས་མེད། ）、世亲（དབྱིག་གཉེན། ）兄弟创立。尊弥勒为始祖，以《解深密经》、《瑜伽师地论》等为主要经典。

སེམས་ཚོར། 心受。受之一种。与意识相应而起的心识（ཚོར་བའི་དབྱེ་བ། ཡིད་ཤེས་དང་མཚུངས་ལྡན་དུ་བྱུང་བའི་སེམས་པ་སྟེ། ཡིད་ཀྱིས་འདུས་ཏེ་རེག་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཚོར་བའོ།)。

སེམས་རགས་པ། 粗分心。色声等入五境之心（གཟུགས་སྒྲ་སོགས་ཡུལ་ལྔ་ལ་འཇུག་པའི་སེམས། ）。

སེམས་ལ་དབང་བ། 心自在。能以无量智力调伏自心入三摩地自在。菩萨十自在之一（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་དབང་བཅུའི་ནང་ཚན་ཞིག་སྟེ…… ཏིང་ངེ་འཛིན་ངེས་པར་སེམས་པ་ལ་དཔག་ཏུ་མེད…… པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་འཇུག་པ། ）。

སེམས་ལ་གཞོལ་བ། 心专注。三种专注念诵之一。修习本尊心中现起月轮（གཞོལ་བ་གསུམ་གྱི་བཟླས་པའི་གྲས་ཤིག་སྟེ། ལྷའི་ཐུགས་ཀར་ཟླ་དཀྱིལ་བསྒོམ་པའོ། ）。

སེམས་ལ་གཞོལ་བའི་ཡན་ལག 专注心支。密乘行部念诵四支之一。专注修炼第一种字胜义菩提心空性及其现分世俗菩提心月轮（སྤྱོད…… རྒྱུད་ཀྱི་བཟླས་པ་ཡན་ལག་བཞིའི་ནང་གསེས་ཏེ། ཡི་གེ་དང་པོ། དོན་དམ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་སྟོང་པ་ཉིད་དང་དེའི་སྣང་ཆ་ཀུན་རྫོབ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཟླ་དཀྱིལ་བསྒོམ་པའོ། ）。

སེམས་ལུང་ཡེ་ཁྲི་དཀར་པོ། 《传心直指白书》。苯教观修的经典（སྒོམ་པའི་གཞུང་། ）之一。

སེམས་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པ། 心任运性。长时修习，转趣娴练，远离沉掉，坦然安住（མཐར་ཡུན་རིང་དུ་བསྒོམས་ཏེ་གོམས་ནས་ཞུམ་རྒོད་མི…… འབྱུང་ཞིང་རྟོགས་པ་མེད་པར་གནས་པ། ）。

སེར་སྐྱ། 1.僧人和俗人的合称。2.遍入天（ཁྱབ་འཇུག）之异名。 3.古印度外道一仙人名（ཕྱི་རོལ་པའི་དྲང་སྲོང་ཞིག）。

སེར་སྐྱ་པ། 迦毗罗派。古印度外道一教派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་། ）。

སེར་མཆོད། 斋僧。对出家人布施的财物或食物（གྲྭ་པར་ནོར་ཟས་འབུལ་བའི་མཆོད་པ། ）。

སེར་སྣ། 悭，吝啬。是由于贪欲所使，对财物不能施舍，坚执不放的一种心理状态（ཆགས་པའི་དབང་གིས་ལོ་བྱད་གཏོང་མི་ནུས་པར་དམ་དུ…… འཛིན་པའི་ཤེས་པ། ）。二十随烦恼之一（ཉེ་ཉོན་ཉི་ཤུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

སེར་མ། 1.尼姑（བཙུན་མ）。2.邬摩天女（ཨུ་མ་ལྷ་མོ）之异名。

སེར་མོ་བ། 出家人，僧徒（རབ་བྱུང་སྡེའི་མིང་། ）。

སེར་སྣེས། 悭，吝啬。意同སེར་སྣ། 条。

སེར་ཚོགས། 僧团，僧众团体（གྲྭ་པ་མང་པོ་ཚོགས་པའི་སྡེ།）。

སེལ་བ་ལྔ། 五破。即：所依破（གཞིའི་སེལ་བ།）、意乐破（བསམ་པའི་སེལ་བ།）、等起破（ཀུན་སློང་གི་སེལ་བ།）、加行破（སྦྱོར་བའི་སེལ་བ།）、究竟破（མཐར་ཐུག་གི་སེལ་བ།）。

སོ་སྐྱེ། 异生，非圣生，凡夫，愚夫（འཕགས་པའི་གང་ཟག་མ་ཡིན་པ་ཚུར་མཐོང་བ་དང་བྱིས……པ།）。为སོ་སོ་སྐྱེ་བོ། 之略。

སོ་སྐྱེའི་དགེ་འདུན། 异生僧侣。未得解脱的僧侣（འཁོར་བ་ནས་ཐར་མ་ཚར་བའི་གྲྭ་པ་ལ་སོ་སྐྱེའི་དགེ་འདུན་ཟེར།）。

སོ་ཐམ་ཐམ་པ། 频哳吒。八寒地狱之一。居此地狱，严寒难忍，牙齿紧咬（གྲང་དམྱལ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། གྲང་བའི་ཟུག་རྔུ་བསྲན་མི་བཟོད་པར་སོ་འཚེར་བའོ།）。

སོ་ཐར། 别解脱戒，别解脱律仪。三种戒之一。从五戒到具足戒，身口所作恶业，分别解脱的戒律。如持戒人自己从恶趣及生死轮回中解脱出来（ཚུལ་ཁྲིམས་སྲུང་མཁན་རང་ཉིད་ངན་……སོང་དང་འཁོར་བ་ནས་ཐར་བ།）。为སོ་སོར་ཐར་པ། 之略。

སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་ལྡན་བཞི། 四种持律者。四种奉持别解脱律者。即：近住（བསྙེན་གནས།）、近事（དགེ་བསྙེན།）、沙弥（དགེ་ཚུལ།）和比丘（དགེ་སློང་།）。

སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་པ། 别解脱戒。别解脱律仪（སོ་སོར་ཐར་པའི་སྡོམ་པ།）。

སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་པ་གཉིས། 二解脱律仪。在家人律仪（ཁྱིམ་པའི་སྡོམ་པ།）和出家人律仪（རབ་བྱུང་བའི་སྡོམ་པ།）。前者有斋戒、男女居士戒三种（དང་པོ་ལ་བསྙེན་གནས་དགེ་བསྙེན་ཕ་མའི…ཚུལ་ཁྲིམས་དང་གསུམ།），后者又有男女沙弥戒、正学女和男女比丘戒五种（ཕྱི་མ་ལ་དགེ་ཚུལ་ཕ་མ། དགེ་སློབ་མ། དགེ་སློང་ཕ་མ་སྟེ་ལྔའོ།）。

སོ་ཐར་གྱི་ཚུལ་ཁྲིམས། 别解脱戒。指沙弥和沙弥尼、比丘和比丘尼、勤策和勤策女（男女居士）、近事和近事女等八种律仪而言（དགེ་ཚུལ་ཕ་མ། དགེ་སློང་ཕ་མ། དགེ་བསྙེན་ཕ་མ། བསྙེན་གནས། དགེ་སློབ་མའི་སྡོམ་པ་བཅས་བརྒྱད་ལ་ཟེར།）。

སོ་ཐར་གྱི་རིགས་བརྒྱད། 八种别解脱律仪。即男女居士两种律仪，男女沙弥两种律仪，正学律仪，男女比丘两种律仪和近住律仪（དགེ་བསྙེན་ཕ་མའི་སྡོམ་པ་གཉིས་དང་། དགེ་ཚུལ་ཕ་མའི་སྡོམ་པ་གཉིས། དགེ་སློབ་མའི་སྡོམ་པ། དགེ་སློང་ཕ་མའི་སྡོམ་པ་གཉིས། བསྙེན་གནས་ཀྱི་སྡོམ་པ་བཅས་ཏེ་བརྒྱད།）。

སོ་ཐར་རིགས་བརྒྱད། 八解脱律仪。同སོ་ཐར་གྱི་རིགས་བརྒྱད། 条。

སོ་ཐར་རིས་བདུན། 七别解脱律仪。别解脱戒之依据有七种，谓比丘、比丘尼；沙弥、沙弥尼；优婆塞或男居士、优婆夷或女居士；正学女，即介于具足比丘尼与沙弥尼二戒中间戒之女性（སོར་སྡོམ་གྱི་རྟེན་ནི་རིས་བདུན་ཏེ། དགེ་སློང་ཕ་མ་གཉིས། དགེ་ཚུལ་ཕ་མ་གཉིས། དགེ་བསྙེན་ཕ་མ་གཉིས། དགེ་སློབ་མ་སྟེ་བདུན་ནོ།）。

སོ་ཐར་རིས་བཞི། 四类别解脱。别解脱律仪生起之身，分为比丘身及沙弥身，是为二出家身；居士身及近住身，是为二在家身，总为四类（སོ་སྡོམ་གྱི་རྟེན་རྫས་སུ་བསྡུ་ན། དགེ་སློང་། དགེ་ཚུལ་ཏེ་རབ་བྱུང་གི་ཕྱོགས་གཉིས་དང་། དགེ་

བསྙེན། བསྙེན་གནས་ཏེ་ཁྱིམ་པའི་ཕྱོགས་གཉིས་བཅས་བཞིའོ།)。

སོ་མང་སྐྱེས། 梳子生。憍尸迦、因陀罗、帝释(བརྒྱ་བྱིན།)之异名。

སོ་བཞི་པ། 四牙。帝释象，帝释骑的大象(བརྒྱ་བྱིན་གྱི་བཞོན་པ་གླང་པོ་ཆེ།)。

སོ་ཟུར་གནུབས་གསུམ། 索苏努三师。旧译密乘中最早的三位佛学家的合称。即：索·益希旺秋(སོ་ཡེ་ཤེས་དབང་ཕྱུག)、苏·释迦穷乃(ཟུར་ཤཱཀྱ་འབྱུང་གནས།)和努钦·桑结益希(གནུབས་ཆེན་སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས།)。

སོ་ལུགས་ཀྱི་རྒྱུད་ཕྲན། 索宗小支传派。《青史》载：小支传派中有五支义门、四次第支、大小禅定座、名称八支、父子三支、有过无过等三十二寺(རྒྱུད་ཕྲན་ནི། དོན་སྒོར་ལྔ་མ། རིམ་པ་བཞི་མ། བསམ་གཏན་གྱི་ཐུན་ཆེ་ཆུང་། གྲགས་པ་བརྒྱད། ཡབ་སྲས་གསུམ་མ། སྐྱོན་ཅན་སྐྱོན་མེད་ལ་སོགས་ཆོས་སྡེ་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས་སོ།)。

སོ་ལུགས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ་ཆེན་པོ། 索宗广大传承派。《青史》载：广大传承派中有大胜士五十四人，中士三十二人，下士十七人。此中每一成就者，都有一部史事，教授体性和引导弟子之规。因此有五十四种传承，或作一百零三种传承。故名广大传承派(ཆེན་མོ་ལ་དམ་པ་སྐྱེས་མཆོག་ཆེ་བ་ང་བཞི། འབྲིང་སོ་གཉིས། ཆུང་བ་བཅུ་བདུན་ཏེ། དེ་ལ་གྲུབ་པ་ཐོབ་པ་རེ་རེའི་ལོ་རྒྱུས་དང་གདམས་པའི་ངོ་བོ་སློབ་མ་འཁྲིད་ལུགས་ཆ་ཚང་རེ་རེ་ཡོད་པས་བརྒྱུད་པ་ལྔ་བཅུ་རྩ་བཞིའམ། བརྒྱུད་པ་བརྒྱ་དང་གསུམ་དུ་འགྱུར་བས་བརྒྱུད་པ……ཆེན་མོ་ཞེས་བྱའོ།)。

སོ་ལུགས་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས། 索宗派。分语传和义传二派，其中语传法派又分广大传派和小支传派(ཚིག་བརྒྱུད་དང་དོན་བརྒྱུད་གཉིས་…ལས། ཚིག་བརྒྱུད་ལ་ཡང་བརྒྱུད་པ་ཆེན་པོ་དང་རྒྱུད་ཕྲན་གཉིས་སོ།)。由索穹哇(སོ་ཆུང་བ། 僧名更敦坝དགེ་འདུན་འབར།)传承的派系，称索宗。

སོ་ལུགས་ཀྱི་དོན་བརྒྱུད། 索宗义传派。《青史》载：义传派分为偏私和无偏私二派(དོན་བརྒྱུད་ལ་ཕྱོགས་སུ་ལྷུང་བ་དང་མ་ལྷུང་བའོ།)。

སོ་ལུགས་ཀྱི་ཕྱོགས་སུ་མ་ལྷུང་བ། 索宗无偏私派。索宗义传派分为偏私和无偏私(ཕྱོགས་སུ་ལྷུང་བ་དང་མ་ལྷུང་བ།)。无偏私者是指开眼法类和空行母法类(ཕྱོགས་སུ་མ་ལྷུང་བ་ལ་མིག……འབྱེད་ཀྱི་སྐོར་དང་མཁའ་འགྲོ་མའི་སྐོར།)。

སོ་ལུགས་ཀྱི་ཕྱོགས་སུ་ལྷུང་བ། 索宗偏私派。索宗义传派分为偏私和无偏私(ཕྱོགས་སུ་ལྷུང་བ་…དང་མ་ལྷུང་བ།)。偏私派是指有五十四位男女瑜伽行者，即有五十四种义传派，有三十二位上师即有三十二种义传；有十七位正士即有十七种义传(ཕྱོགས་སུ་ལྷུང་བ་ལ་རྣལ་འབྱོར་ཕོ་མོ་ལྔ་བཅུ་རྩ་བཞི་ལ་དོན་བརྒྱུད་ལྔ་བཅུ་རྩ་བཞི། བླ་མ་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས་ལ་དོན་བརྒྱུད་སོ་གཉིས། དམ་པ་བཅུ་བདུན་ལ་དོན་བརྒྱུད་བཅུ་བདུན…………བཞུགས།)。

སོ་ཤིང་། 齿木。密宗一咒物(སྔགས་ཆས་ཤིག)。齿木，如用无忧等木，此处难得，可如龙智所说用乳木，非太粗细，端直无虫，不裂无伤，两端相等，洗以香水，熏以烧香，长十二指，端系妙花(སོ་ཤིང་ནི། ཨ་ཤོ་ཀ་ལ་སོགས་པ་འདིར་མི་རྙེད་པས་ཀླུ་བྱང་གིས་གསུངས་པ་ལྟར། འོ་མ་ཅན་གྱི་ཤིང་དུ་ཅང་སྦོམ་པ་དང་ཕྲ་བ་མིན་པ…དྲང་ཞིང་སྲོག་ཆགས་མེད་པ་མ་གས་པ་རྨ་མེད་པ……མགོ་མཇུག་མཉམ་པ་དྲི་བཟང་གི་ཆུས་བཀྲུས་པ……བདུག་པས་བདུགས་པ་སོར་བཅུ་གཉིས་པ་རྩེ་མོར་མེ་

རྟོག་བཅིངས་པ་བྱའོ། ）。

སོ་སོ་སྐྱེ་བོ། 异生，凡夫。未证得圣道者（འཕགས་པའི་ལམ་མ་ཐོབ་པའི་གང་ཟག）。

སོ་སོ་སྐྱེ་བོའི་ཚུལ་ཁྲིམས། 异生戒。凡夫身心所有七种别解脱戒之任何一种（སོ་སྐྱེས་རྒྱུད་……ཀྱིས་བསྲུངས་པའི་སོ་ཐར་རིས་བདུན་གང་ཡང་རུང་……བའི་ཚུལ་ཁྲིམས་སོ། ）。

སོ་སོ་ནས་ཐགས་པ་སྤོང་བའི་ལྟུང་བ། 乞各办衣价。三十舍堕之一。佛书戒律谓比丘向男女主人各乞多衣或衣价所成堕罪（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས། ཁྱིམ་བདག་པོ་མོ་སོ་སོ་ནས་གོས་མང་པོའམ་རེ་རེ་དགེ་སློང་རང་ལ་འབུལ་བར་ཐགས་པ་སྤོང་བའོ། ）。

སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ། 无碍解。参见སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ་བཞི། 条。

སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ་བཞི། 四无碍解，又译作四无碍智、四无碍辩。指为诸菩萨说法之智辩。即：法无碍解（ཆོས་ཡང་དག་པར་རིག་པ། ），指名句文能诠之教法名为法，于教法无滞，名为法无碍；义无碍解（དོན་ཡང་དག་པར་རིག་པ། ），指知教法所诠之义理而无滞；辞无碍解（ངེས་ཚིག་ཡང་དག་པར་རིག་པ། ），指于诸方言辞通达自在；辩说无碍（སྤོབས་པ་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ། ），又作乐说无碍，指以前三种之智为众生乐说自在，名为乐说无碍。又契于正理起无滞之言说，名为辩无碍。无滞之言说即辩言。

སོ་སོ་རང་རིག 各各自证。于平等住定位，唯缘自证智境，非缘语言分别戏论之境（མཉམ་གཞག་སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཡུལ་ཡིན་……པ་མ་གཏོགས་སྒྲ་རྟོག་གི་སྤྲོས་པའི་ཡུལ་མ་ཡིན་པ……ཞིག）。

སོ་སོར་རྟོགས་པའི་ཡེ་ཤེས། 妙观察智。显教所说四智之一（ཡེ་ཤེས་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。为转凡夫之第六识而得至于佛果，观察诸法而说法之智，名为妙观察智。

སོ་སོར་བརྟགས་འགོག 择灭。无间道对四谛分别抉择所证得之离系果，如见道所断苦谛等四种择灭（བདེན་བཞི་ལ་བར་ཆད་མེད་ལམ་གྱིས……སོ་སོར་བརྟགས་པས་ཐོབ་པའི་བྲལ་བའི་འབྲས་བུ། སྡུག་བསྔལ་མཐོང་སྤང་སོགས་བཞི་སྤངས་པའི……བརྟགས་འགོག་བཞི་ལྟ་བུའོ། ）。

སོ་སོར་བརྟགས་མིན་འགོག 非择灭。对所遮法阻止其未来复生，为离系以外之灭（རང་གི་དགག་བྱའི་ཆོས་མ་འོངས་པ་སྐྱེ་བ་ལ་གཏན་དུ……གེགས་སུ་གྱུར་ཅིང་བྲལ་བ་ལས་གཞན་པའི་འགོག……པ། ）。

སོ་སོར་ཐར་པ། 别解脱。指持戒人自己从恶趣及生死轮回中解脱出来（ཚུལ་ཁྲིམས་སྲུང་མཁན་རང་ཉིད་ངན་སོང་དང་འཁོར་བ་ནས་ཐར་པ། ）。同སོ་ཐར། 条。

སོ་སོར་ཐར་པའི་མདོ། 《别解脱经》。释迦牟尼佛所说律仪四根本教。谓缘起，二百五十三条堕罪，显示息诤七法为主之比丘别解脱经，以显示三百六十四条堕罪为主之比丘尼别解脱经（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་གསུངས་པའི་འདུལ་བ་རྩ་བའི་ལུང་སྡེ། གླེང་གཞི་དང་། ལྟུང་ཀང་ཉིས་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་རྩ་གསུམ། རྩོད་པ་ཞི་བྱེད་ཀྱི་ཆོས་བདུན་གཙོ་བོར་སྟོན་པ་དགེ་སློང་པའི་སོ་ཐར་གྱི་མདོ་དང་། ལྟུང་ཀང་སུམ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ་རྩ་བཞིའི་རྣམ་གཞག་གཙོ་བོར་སྟོན་པ་དགེ་སློང་མའི་སོ་ཐར་……གྱི་མདོའོ། ）。

སོ་སོར་ཐར་པའི་མདོ་འདོན་ཚུལ་ལྔ། 《别解脱经》五种读法。即，读缘起（གླེང་གཞི་འདོན་

པ། ）、读他胜（ཕམ་པར་འགྱུར་བ་འདོན་པ། ）、读僧残（དགེ་འདུན་ལྷག་མ་འདོན་པ། ）、读非决定（མ་ངེས་པ་འདོན་པ། ）、依次诵读（རིམ་གྱིས་འདོན་པ། ）。

སོ་སོར་ཐར་པའི་སྡོམ་པ། 别解脱戒。谓沙门相续中，以厌离心为等起，断除损他心所相应之戒律，欲界所摄，但生起于今生的戒律（དགེ་སྦྱོང་གི་རྒྱུད་ཀྱི་ངེས་འབྱུང་གིས་ཀུན་ནས……བསླངས་པའི་གཞན་གནོད་གཞི་བཅས་སྤོང་བའི……སེམས་པ་མཚུངས་ལྡན་དང་བཅས་པ། འདོད་པའི་སས་བསྡུས་ཀྱི་འདི་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས། ）。

སོ་སོར་འབྲང་བ་ཆེན་མོ། 《明妃大随求母经》。印度佛学家姿纳迷札、达纳希拉、藏族译师益西由梵译藏，并根据厘定后的藏文校订（འཕགས་པ་རིག་པའི་རྒྱལ་མོ་སོ་སོར་འབྲང་བ་ཆེན་མོ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། དཱ་ན་ཤཱི་ལ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་། སྐད་གསར་བཅད་ཀྱིས་བཅོས་པའོ། ）。

སོ་སོར་འབྲང་མ། 随行佛母，随求佛母。五部陀罗尼之一。参见གཟུངས་ཆེན་གྲྭ་ལྔ། 条。

སོ་སོར་མ་བརྟགས་པའི་བཏང་སྙོམས་མི་མངའ་བ། 无不知已舍。佛先观察有何缘分调化有情，于无缘众生知作义利终不饶益方各别舍，于有缘众生则不舍置。如来十八不共法之一（ཉན་ཐོས་དག་སེམས་ཅན་ལ་འདུལ་བའི་སྐལ་བ་ཅི་ཡོད་པ་ཡང་སོ་སོར་མ་བརྟགས་ལ་དེ་དག་གི……ཡང་དོན་ཡང་མི་བྱེད་པར་འདོར་བས་ན་མ་བརྟགས་པའི་འདུ་ཤེས་བཏང་སྙོམས་མི་མངའ་བར། སངས་རྒྱས་ནི་སེམས་ཅན་འདུལ་བའི་སྐལ་བ་ཅི་ཡོད……བརྟགས་ནས་སྐལ་བ་མེད་པ་དོན་ཐམས་ཅད་དུ་མི་འགྱུར་བ་ཉི་ཚེ་བཏང་སྙོམས་སུ་འཇོག་ཅིང་། སྐལ་བ་ཅན་རྣམས་ཡལ་བར་བཏང་སྙོམས་སུ་མི་འཇོག་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་ནང……གསེས་ཤིག）。

སོ་སོར་མཚུངས། 彼此同。佛像之异名（སྐུ་འདྲའི་མིང་། ）。

སོ་སོར་བཤགས་པ། 别悔，忏悔。梵语作波罗提舍尼，罪之一种（ལྟུང་བ་ཞིག）。

སོག་འདུལ་འཛིན། 索持律师。为觉囊派始祖觉摩不动金刚（ཡུ་མོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ། ）之师。"འདུལ་འཛིན"为"持律师"意，此人真实姓名不详，约十一世纪人。

སོའི་སྐོར་མགོ་ཆེན་མོ་བཞི། 索派所传四大首法。即：最胜成就中的表示法类（མཆོག་སྒྲུབ་པ་ལ་བརྡ་སྐོར། ）、共同成就中的四字法类（ཐུན་མོང་སྒྲུབ་པ་ལ་ཡི་གེ་བཞི་པའི་སྐོར། ）、二者成就中的咱迦多法类（གཉིས་ཀ་སྒྲུབ་པ་ལ་ཙ་ཀ་ཏའི་སྐོར། ）和座法类（ཐུན་སྐོར། ）。索派，系指希解派中期传承时期分成的玛、索、冈三支派中之索派。

སོར་རྟོག་ཡེ་ཤེས། 妙观察智。五智之一（ཡེ་ཤེས་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

སོར་མདོ། 《别经》。为《别解脱戒经》之简称（སོ་སོར་ཐར་པའི་མདོའི་བསྡུས་མིང་། ）。

སོར་སྡུད། 收摄。为六支瑜伽之一。参见སྦྱོར་བ་ཡན་ལག་དྲུག条。

སོར་མོ་རྣམས་རྒྱས་པའི་དཔེ་བྱད། 诸指丰满。如来广种善根，感得指皆丰腴圆满之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད……བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། དགེ་བའི་རྩ་བ་བསགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་སོར་མོ་རྣམས་རྒྱས་པ། ）。

སོར་མོ་རྣམས་བྱིན་གྱིས་ཕྲ་བའི་དཔེ་བྱད། 诸指渐细。如来次第往趋正道，感得诸指逐渐纤细之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་

དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ…… ཡང་དག་པར་མཐར་གྱིས་སོ་སོར་ཞུགས་པ་ཉིད་ཀྱིས་སོར་མོ་རྣམས་བྱིན་གྱིས་ཕྲ་བ།)。

སོར་མོ་རྣམས་ཟླུམ་པའི་དཔེ་བྱད། 手指圆润。如来仪态无有过失，感得指圆纤细之好。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད…… བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། ཚུལ་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱིས་སོར་མོ་རྣམས་ཟླུམ་པ།)。

སོར་མོ་རིང་བའི་མཚན་བཟང་། 手指纤长相。如来拯救将被杀者，感得十指细长之相。三十二大丈夫相之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཟང་སུམ་ཅུ་སོ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ་གསད་པར་བྱ་བ་ལས་ཐར་པ་བྱས་པས་སོར་མོ་རིང་བ།)。

སོར་མོའི་དཔེ་བྱད་གསུམ། 指部随好三。如来八十种随好之一类。诸指圆润、诸指丰满和诸指纤细（དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་གྲས་ཤིག……སྟེ། སོར་མོ་རྣམས་ཟླུམ་པ་དང་། སོར་མོ་རྣམས་རྒྱས་པ་དང་། སོར་མོ་རྣམས་བྱིན་གྱིས་ཕྲ་བ་བཅས་གསུམ་མོ།)。

སོར་བཤགས་ཀྱི་སྡེ། 向彼悔。梵语作提舍尼。比丘所断五种堕罪之一。谓以哀伤之情，各别忏悔部分。此分由出家事所犯和由在家事所犯（དགེ་སློང་གི་སྤང་བྱ་ལྟུང་བ་སྡེ་ལྔའི་ནང……གསེས། སྨྲེ་སྔགས་འདོན་པའི་རྣམ་པས་སོ་སོར་བཤགས་པར་བྱ་བའི་སྡེ་ཞེས་བྱ་སྟེ། རབ་བྱུང་དང་ཁྱིམ་པའི་གཞི་ལས་བྱུང་བ་གཉིས་ཡོད་དོ།)。

སོར་བཤགས་བཞི། 四向彼悔，四提舍尼。比丘所断五种堕罪之一类。此有四条：谓受比丘尼所乞之食者；于白衣家其他比丘尼特授于食者；从僧众已与学家羯磨之施主家受食者；于有恐怖处未观察有无盗贼而受食者。学家羯磨，即曾受居家戒之俗人。羯磨，为受戒仪式（དགེ་སློང་གི་སྤང་བྱ་ལྟུང་བ་སྡེ་ལྔའི་ནང་གསེས། སོ་སོར་བཤགས་པའི་སྡེ་ལ་བཞི་སྟེ། ཡུལ་དགེ་སློང་མ་ལ། དགེ་སློང་མ་རང་ཉིད་ཀྱི་འཚོ་བའི་བསོད་སྙོམས་དེ་དགེ་སློང་གིས་བསླངས་ནས་ལོངས་སྤྱོད་པ་དང་། ཁྱིམ་བདག་གི་གནས་སུ་དགེ་སློང་མ་གཞན་རང་ལ་དམིགས་བསལ་དུ་ཟས་འབྲིམ་དུ་བཅུག་སྟེ་ཟས་ལེན་པ་དང་། ཁྱིམ་གྱི་བསླབ་སྡོམ་བྱིན་པའི་སྦྱིན་བདག་གི་ནང་ནས་ཟས་བསླངས་ཏེ་ལོངས་སྤྱོད་པ་དང་། འཇིགས་པ་དང་བཅས་པའི་གནས་སུ་ཆོམ་རྐུན་སོགས་ཡོད་མེད་མ་བལྟ་བར་ཟས་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པ་སྟེ་བཞིའོ།)。

〔གས〕

གསང་ངག་གི་གདམས་པ། 《亲口教宝》。一般指萨迦派的最高宝法《道果》教授。

གསང་སྔགས། 密咒，密咒乘。行者须隐密修行之咒，名密咒。时轮经说："密行故密咒"（སྒྲུབ་པ་པོས་གསང་ནས་བསྒྲུབ་དགོས་པའི་སྔགས་ཡིན་པས་ན་གསང་སྔགས་ཞེས་བྱའོ། དུས་འཁོར་ལས། གསང་བས་སྒྲུབ་ཕྱིར་གསང་སྔགས་ཏེ་ཞེས་སོ།)。

གསང་སྔགས་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་བཞི། 密乘四特法。果位密乘优于因位显乘的四种殊胜之法。显密两教，最后求证佛果，虽皆相同，但在密教有四特点：入道之门为先受灌顶，通达一切修习本尊念诵真言等方便分；随诸弟子身心根器，判别事部、行部、瑜伽部等，方便众多；不需苦行，善巧方便趋行地道，无有艰难；利根大乘种姓之所行境（རྒྱུ་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཐེག་པ་ལས་འབྲས་བུ་སྔགས་ཀྱི་ཐེག་པ་ཁྱད་དུ……འཕགས་པའི་ཆོས་བཞི་སྟེ། མཐར་འབྲས་སངས་རྒྱས་དོན་དུ་གཉེར་བར་གཅིག་པ་ཡིན་ཀྱང་། ལམ་གྱི་འཇུག་སྒོ་དབང་སྐུར་བ་སྔོན་དུ་སོང་ནས་ལྷ་སྒོམ་ཞིང་

སྔགས་བཟླ་བ་སོགས་ཐབས་ཀྱི་ཆ་ལ་མ་ལྟོས་པ······
དང་། གདུལ་བྱའི་ཁམས་དབང་དང་མཐུན་པར་བྱ་
སྤྱོད་རྣལ་འབྱོར་སོགས་རྒྱུད་སྡེའི་དབྱེ་སྒོ་མཐའ་ཡས་
པའི་ཕྱིར་ཐབས་མང་བ་དང་། དཀའ་ཐུབ་སོགས་
ཚེགས་ཆེན་པོ་ལ་མ་ལྟོས་པར་ཐབས་ཀྱི་སྤྱོད་པས······
དཀའ་བ་མེད་པར་ས་ལམ་བགྲོད་པ་དང་། དབང་
རྣོན་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་རིགས་ཅན་གྱི་ཡུལ་དུ་གྱུར་པ···
རྣམས། ）。

གསང་སྔགས་ཀྱི་རྒྱུད་སྡེ་བཞི། 密咒四续部。即：事续（བྱ་བའི་རྒྱུད། ）、行续（སྤྱོད་རྒྱུད། ）、瑜伽续（རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད། ）、无上瑜伽续（རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད། ）。

གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོ་ག 密乘仪轨。修习密集、胜乐和大威德本尊的一种仪轨（གསང་འདུས། བདེ་མཆོག འཇིགས་བྱེད་སོགས་ཡི་དམ་གྱི་ལྷ་སྒྲུབ་ཐབས་ཀྱི་ཆོ་ག་ཞིག་ཡིན། ）。

གསང་སྔགས་ཀྱི་ཐེག་པ། 密咒乘。所谓密咒乘是咒乘异名， 或名方便乘（སྔགས་ཀྱི་ཐེག་པའི་རྣམ་གྲངས་ཡིན་ལ། ཐབས་ཀྱི་ཐེག་པ་ཞེས་ཀྱང་འབྱུང་ངོ་། ）。

གསང་སྔགས་ཀྱི་དམ་ཚིག 密乘誓言，密乘三昧耶。 发誓奉行金刚持佛所制戒规永不违越的密乘盟约（རྡོ་རྗེ་འཆང་གིས་ཇི་ལྟར་གསུངས་པའི་བཅས་པ་ལས་མི་འདའ་བར་ཉམས་སུ་ལེན་པའི་ཁས་ལེན་དམ་བཅའ། ）。

གསང་སྔགས་ཀྱི་གདུལ་བྱ་བཞི། 密乘四化机，密乘四续圣道所化四种姓。 依转贪欲为道用的四种不同形式而判别的四种密乘化机：相视、含笑、 握手和拥抱（གསང་སྔགས་རྒྱུད་སྡེ་བཞིའི་ལམ་གྱིས་གདུལ་བར་བྱ་བའི་ཡུལ་ནི་རིགས······བཞི་སྟེ། ལྟ་བ་དང་། དགོད་པ། ལག་བཅངས། གཉིས་གཉིས་འཁྱུད་པ་སྟེ་འདོད་ཡོན་ལ་ཆགས་པ·····ལམ་དུ་བྱེད་ཚུལ་མི་འདྲ་བ་བཞིའོ། ）。

གསང་སྔགས་ཀྱི་སྡོམ་པ། 密乘律仪。防护禁戒，金刚持佛所说应作不作、 勿作反作等诸罪行的密乘戒律（རྡོ་རྗེ་འཆང་གིས་འདི་དང་འདི་བྱ་དགོས་སོ་ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་མི་བྱེད་པ་དང་། འདི་དང་འདི་མི་བྱའོ་ཞེས་གསུངས་པ་ལས་ལྡོག་ནས་བྱེད་པའི་ཉེས་སྤྱོད་རྣམས་བསྲུང་ཞིང་སྡོམ་པར་བྱེད···པའི་ཚུལ་ཁྲིམས། ）。

གསང་སྔགས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་པ། 密乘瑜伽师，修习密乘佛教的人（གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་ཉམས་སུ་ལེན་མཁན། ）。

གསང་སྔགས་ཀྱི་སྣོད། 密乘根器，密乘化机。即可以听受密乘之人。遵循迅速证果之道，六根锐利；已受灌顶成熟身心； 善护一切本支誓言。补特伽罗具此三者， 称为可修密乘之器（གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་བསྟན་བྱའི་ཡུལ་ལམ·····གདུལ་བྱའི་གང་ཟག་སྟེ། འབྲས་བུ་མྱུར་དུ་འགྲུབ་པའི་ལམ་ལ་འཇུག་པས་དབང་པོ་རྣོ་བ་དང་། དབང་གིས་རྒྱུད་སྨིན་པར་བྱས་པ་དང་། རྩ་བ་དང་ཡན་ལག་གི་དམ་ཚིག་བསྲུང་བ་སྟེ། མཚན་ཉིད་དེ་གསུམ་དང་ལྡན་པའི་གང་ཟག་ནི་གསང་སྔགས་ཀྱི་སྣོད་དུ····རུང་བའོ། ）。

གསང་སྔགས་ཀྱི་བབས་སོ་གསུམ། 密乘三传。藏传旧派密乘教法， 初传涅·杂纳古玛惹，中传努钦·桑吉益西， 后传素尔·释迦穷乃。涅、 努二人生于八世纪， 素尔生于十世纪（གངས་རིའི་ཁྲོད་དུ་སྔ་འགྱུར་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་བསྟན་པ་དང་པོ་གཉགས་ཛྙཱ་ན་ཀུ་མ་ར་ལ་བབས། བར་དུ་གནུབས་ཆེན་སངས་རྒྱས་ཡེ་ཤེས་ལ་བབས། མཐའ་མར་ཟུར་ཤཱཀྱ་འབྱུང་གནས་ལ་བབས། དེ་ལས་གཉགས་དང་གནུབས་རྣམ་གཉིས་ནི་དུས་རབས······

བརྒྱད་པ་དང་། ཟུར་ཞི་དུས་རབས་བཅུ་པར་བྱུང་།)。

གསང་སྔགས་ཀྱི་ཚུལ་ཁྲིམས། 密乘戒。佛和菩萨作证，终生执守的戒律（རྒྱལ་བ་སྲས་བཅས་དཔང་དུ་བཙུགས་རིང་ཇི་སྲིད་འཚོ་བའི་བར་དེ་ལྟར་ཁས་ལེན་པར་བྱེད་པའི་སྡོམ་པ། ）。

གསང་སྔགས་རྒྱལ། 密咒王。金刚持的异名（རྡོ་རྗེ་འཆང་གི་མཚན་ཞིག）。

གསང་སྔགས་རྗེས་འཛིན་མ། 密咒随持佛母。五陀罗尼之一（གཟུངས་ཆེན་གྲྭ་ལྔའི་ནང་ཚན……ཞིག）。

གསང་སྔགས་རྙིང་མ། 旧密，旧派密乘。公元八世纪中，赤松德赞时，邀请莲花生等人，翻译和弘扬密乘，直至十世纪末，所译密宗教法，称作旧密（དུས་རབས་བརྒྱད་པའི་ནང་རྒྱལ་པོ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་སྐབས། རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་པདྨ་སམ་བྷ་ལ་དང་། སྔགས་འཆང་ཧཱུྃ་ཀ་ར། པཎ་ཆེན་བི་མ་ལ་མི་ཏྲ་སོགས་མང་པོ་བོད་དུ་གདན་དྲངས་ནས་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་མང་པོ་དར་སྤེལ…… བཏང་བ་ནས། དུས་རབས་བཅུ་པའི་མཇུག་བར་བོད་དུ་དར་བའི་ཆོས་ལ་གསང་སྔགས་རྙིང་མ………ཟེར། ）。

གསང་སྔགས་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པ། 密咒金刚乘。讲述事续、行续、瑜伽续、无上瑜伽续果位之密乘（བྱ་རྒྱུད། སྤྱོད་རྒྱུད། རྣལ་འབྱོར་གྱི་རྒྱུད། རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད་བཅས་ཀྱི་བསྟན་དོན་འབྲས་བུ་སྔགས་ཀྱི་ཐེག་པ། ）。

གསང་སྔགས་འཕྲུལ་གྱི་མེ་ལོང་བྱ་བའི་བཤད་པ། 《密咒幻镜解说》。阿底峡尊者驻锡后藏阿里地区时著，其时约为十一世纪四十年代。

གསང་སྔགས་ལམ་རིམ་ཆེན་མོ། 《密宗道次第广论》。宗喀巴著，完成于1406年。此书同《菩提道次第广论》（བྱང་ཆུབ་ལམ་རིམ་ཆེན…མོ། ）是宗喀巴的代表著作，体现了他的思想体系，也是他创立格鲁派的理论基础。

གསང་སྔགས་གསར་རྙིང་། 新旧密宗，新旧两派密宗。参见གསང་སྔགས་རྙིང་མ། 和གསང་སྔགས་གསར་མ། 条。

གསང་སྔགས་གསར་མ། 新密，新密乘。十一世纪仁钦桑波译师以后所译续部（དུས་རབས་…བཅུ་གཅིག་པར་ལོ་ཙཱ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོ་མན་ཆད་བསྒྱུར་བའི་རྒྱུད་རྣམས། ），称为新密。

གསང་སྔགས་གསར་མ་པ། 新密教徒。奉行仁钦桑波以后、后弘期所译密乘经典的佛教徒（ལོ་ཆེན་རིན་བཟང་གི་དུས་རྗེན་དུ་བསྒྱུར་བའི……གསང་སྔགས་ཀྱི་གྲུབ་མཐའ་འཛིན་མཁན་སྒྲི། ）。

གསང་ཆེན་བསྟན་པའི་གསལ་བྱེད། 密乘大法师。住持和阐扬佛教密宗的大师（གསང་སྔགས་འཛིན་སྤེལ་བྱེད་མཁན། ）。

གསང་ཆེན་གསང་བ་ཟབ་མོའི་མཛོད། 广大甚深秘密藏。如密法及佛的身、口、意的秘密为他人所难测知（གསང་ཆེན་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་ཆོས…… དང་། སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྐུ་དང་གསུང་དང་། ཐུགས་ཀྱི་གསང་བ་གཞན་གྱིས་རྟོགས་མི་ནུས་པའི་ཟབ་མོ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་མཛོད་བཟུང་བ་ཞེས་པའི་དོན། ）。

གསང་སྟེ་སྟོན་པ། 屏教师，受比丘戒时，私下询问受戒人是否具备堪当比丘一切条件的戒师（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ་བོག་ས་ར་ཞུ་སྐབས། དགེ་སློང་བྱེད་རྒྱུའི་ཆ་རྐྱེན་ཚང་དང་མི་ཚང་སྐོར་སྒྲིག་ཏུ…དྲི་བ་འདྲི་མཁན་གྱི་སློབ་དཔོན། ）。系《毗奈耶经》所说五轨范师之一。

གསང་སྟེ་སྟོན་པའི་སློབ་དཔོན། 屏教师。参见གསང་སྟེ་སྟོན་པ། 条。

གསང་སྟོན། 屏教师。同གསང་སྟེ་སྟོན་པའི་སློབ་དཔོན། 条。

གསང་བདག 1.金刚手菩萨（གསང་བའི་བདག་པོ།）。2.密主。毗沙门的异名（རྣམ་ཐོས་ཀྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

གསང་བདག་འཁོར་ལོ་ཆེན་པོ། 《大轮秘密主》。由玛基喇嘛等所传（དམར་གྱི་བླ་མ་རྣམས་ལས་བརྒྱུད་པ།）。

གསང་འདུས། 《密集》。为གསང་བ་འདུས་པ། 的缩写。

གསང་འདུས་ཀྱི་སྙིང་གཞིའི་བཤད་པ། 《密集本事解》。由班智达喜金刚（པཎྜི་ཏ་སྙིག་པའི་རྡོ་རྗེ།）著。

གསང་འདུས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་རིན་པོ་ཆེའི་ལྗོན་ཤིང་། 《密集宝树释》。班智达孜鲁巴（པཎྜི་ཏ་ཙི་ལུ་པ། 具体生平不详）著。

གསང་འདུས་ཀྱི་ལེའུ་དང་པོའི་འགྲེལ་པ། 《密集品初品释》。为释迦弟子庆喜藏（ཀུན་སྙིང་།）所著。

གསང་འདུས་འགྲེལ་པ། 《密集释》。胜授论师（རྒྱལ་བས་བྱིན།）著。

གསང་འདུས་སྒྲོན་གསལ། 《密集明炬论》。月称（ཟླ་བ་གྲགས་པ།）著。

གསང་འདུས་རྩ་རྒྱུད། 《密集根本续》。

གསང་འདུས་རིམ་ལྔ་གསལ་སྒྲོན་ཞེས་བྱ་བ་ལེགས་པར་བཤད་པའི་གཏེར་ཆེན་པོ། 《密集五次第明炬之大藏妙典》。宗喀巴（ཙོང་ཁ་པ།）著的一部密宗经典。

གསང་འདུས་བཤད་སྦྱར་སྟེ་བའི་མེ་ཏོག 《密集软花释》。寂静论师（ཤཱནྟི་པ།）著。

གསང་གནས་བདེ་སྐྱོང་གི་འཁོར་ལོ། 私处护乐轮，密乘护乐轮。六大脉轮（རྩ་འཁོར་དྲུག）之一。密宗所说私处中脉分出三十二脉瓣构成的张伞形脉轮。

གསང་ཕུ། 桑普寺，全称为桑普内托寺（གསང་ཕུ་ནེའི་ཐོག་གི་གཙུག་ལག་ཁང་། 又作གསང་ཕུ་ནེའུ་ཐོག་གི་གཙུག་ལག་ཁང་།）。该寺在拉萨市南、拉萨河东，为阿底峡弟子俄列贝喜饶（རྔོག་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ།）于公元1073年创建。俄译师与大译师仁钦桑波（རིན་ཆེན་བཟང་པོ།）在当时被誉为大小二译师，均为十一世纪噶当派大师。据称桑普寺内收藏有法王八思巴改造藏文创制蒙古新字的一个蓝本。又写作གསང་ཕུ་དགོན་པ། 。

གསང་ཕུའི་དབྱར་ཆོས། 桑普夏季法会。格鲁派僧徒夏季在桑普寺举行的夏季法会（གསང་ཕུ་ནེའུ་ཐོག་དགོན་པར་དབྱར་དུས་འཚོགས་པའི་ཆོས…ར）。

གསང་བ། 密。密宗之密，以隐密修习而得成就，非非器境，不为彼说，故名为密（གསང་ཞིང་སྦས་པས་འགྲུབ་པ་ལ་སྣོད་མིན་གྱི་ཡུལ་མིན་པས… དེ་ལ་མི་བསྟན་པས་ན་གསང་བའོ།）。

གསང་བ་ཀུན་འཆང་། 持密。金刚手菩萨的别名（གསང་བ་ཀུན་འཛིན་པ་སྟེ། ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།）。

གསང་བ་གྲུབ་པ། 《秘密成就论》。白玛多杰（པདྨ་རྡོ་རྗེ།）著。

གསང་བ་ཆེན་པོའི་རྒྱུད། 大秘密续。指密集续（གསང་བ་འདུས་པའི་རྒྱུད།）。

གསང་བ་སྙིང་པོའི་འགྲེལ་པ། 《秘密藏续释》。密续释论之一，由尼沃僧格（ཉི་འོད་སེང་གེ）著，由译师毗卢遮那（བཻ་རོ་ཙ་ན།）于康地窝

都土杰绛钦寺（ཁམས་ཀྱི་འོག་རྡོ་ཐུགས་རྗེ……བྱམས་ཆེན་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་། ）中译出。

གསང་བ་སྙིང་པོའི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ། 《秘密藏续广释》。阿阇黎尼玛沃吉僧格（སློབ་དཔོན་ཉི་མའི་འོད་ཀྱི་སེང་གེ）著。

གསང་བ་སྙིང་པོའི་རྒྱུད་ལ་ཊཱི་ཀ་ཆེ་བ། 《秘密藏续大疏》。系桑吉仁钦坚参（སངས་རྒྱས་རིན་ཆེན་རྒྱལ་མཚན། 1350—1431）所著。

གསང་བ་འདུས་འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེ། 密集妙吉祥金刚。一本尊名（ཡི་དམ་ཞིག་གི་མིང་། ）。

གསང་བ་འདུས་པ། 密集。汇集密乘道果全部秘密要义之法。亦为佛教无上密乘一本尊名（བླ་མེད་ཕ་རྒྱུད་ཀྱི་ལམ་དང་འབྲས་བུའི་གསང་བའི་གནད་ཐམས་ཅད་འདུས་པའི་རྒྱུད་དང་། དེའི་ཡི་དམ་ཞིག）。

གསང་བ་འདུས་པའི་འགྲེལ་པ་སློབ་མ་ལ་ཕན་པ། 《密集嘉惠后学释》。由最寂智论师（རབ་ཏུ་ཞི་བའི་ཡེ་ཤེས། ）著。

གསང་བ་འདུས་པའི་རྒྱན་ལེའུ་བཅུ་བདུན་གྱི……འགྲེལ་པ། 《密集十七品释》。由班智达无垢密（པཎྜི་ཏ་དྲི་མེད་སྦས་པ། ）著。

གསང་བ་འདུས་པའི་རྒྱུད། 密集续，亦称吉祥密集续（དཔལ་གསང་འདུས་པའི་རྒྱུད། ）。密指对非具最胜善缘的声闻、缘觉及大乘人等应当保密，而是一切佛的聚集的主体双运身、大金刚持。前弘期济扎喜（ཇི་བཀྲ་ཤིས། ）所译，后弘期时宝贤重译，据云密集一法系由龙树传出。一般称为大秘密续。

གསང་བ་འདུས་པའི་མདོ། 《密集金刚经》。

གསང་བ་རྡོ་རྗེ་ཐོག་འབེབས་མ། 金刚降雷女。护地五主母之一（ཞིང་སྐྱོང་གཙོ་མོ་ལྔ་པོའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

གསང་བ་པ། 秘密派。古印度大梵派（梵天派）中支派之一。参见ཚངས་པ་བ། 条。

གསང་བ་སྤྱིའི་རྒྱུད། 秘密总续。事续部典籍（བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་གཞུང་ཞིག）。

གསང་བ་དབང་གི་གྲུ་བོ་ཆེ། 秘密灌顶大舟。系噶举派教法中“山居法”的“四严”之一。主要讲黑行者一派的胜乐曼陀仪轨。此外还有“俱生和合”与“六法”中所需要的观想类甚多（བདེ་མཆོག་ནག་པོ་བ་གཙོ་བོར་སྟོན་པའི་དཀྱིལ་ཆོག་དང་། གཞན་ཡང་སྐྱེས་སྦྱོར་དང་ཆོས་དྲུག་ལ་མཁོ་བའི་དམིགས་སྐོར་མང་དུ་ཡོད། ）。参见རི་ཆོས། 条。

གསང་བ་དབང་བསྒྱུར་ཐབས་ཀྱི་ཐེག་པ། 秘密自在方便乘。生次大瑜伽、圆次无比瑜伽和双运心点瑜伽，为旧派所说九乘之一（མ་ཧཱ། ཨ་ནུ། ཨ་ཏི་གསུམ་སྟེ་སྙིང་མའི་ཐེག་པ་རིམ་དགུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

གསང་བ་འཛིན། 持密。金刚手的异名（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེའི་མཚན་ཞིག）。

གསང་བ་ཟབ་མོའི་དབང་གསུམ། 秘密三甚深灌顶。旧派密乘大瑜伽乘三种入门灌顶：行禁戒秘密灌顶、明禁戒智慧灌顶和平等禁戒无二无别大乐灌顶（མ་ཧཱ་ཡོ་གའི་འཇུག་སྒོ་སྟེ། སྤྱོད་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཅན་ལ་གསང་དབང་། རིག་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཅན་ལ་ཤེས་རབ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི……དབང་། མཉམ་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཅན་ལ་དབྱེར་མེད་བདེ་བ་ཆེན་པོའི་དབང་བཅས་གསུམ། ）。

གསང་བ་གསུམ། 三密。即：身密（སྐུའི་གསང་བ། ）、语密（གསུང་གི་གསང་བ། ）、意密（ཐུགས་ཀྱི་གསང་བ། ）。谓此三功德他人难以了识之意。

གསང་བའི་འཇུག་པ། 内入。《庆喜藏》说：入五佛种性有二，其一，诵“三昧耶吽”，

由一切如来降一切如来之智者，谓内入（རིགས་ལྔ་དེར་ཞུགས་པ་ལ་གཉིས་ལས། ས་མ་ཡ་ཧཱུྃ་གིས་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་དེ……བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཕབ་པ་ནི…གསང་བའི་འཇུག་པར་ཀུན་སྙིང་གིས་བཤད་དོ། ）。

གསང་བའི་སྙིང་པོའི་ཊཱི་ཀ་ཆེན་པོ། 《秘密藏大疏》。系桑吉温敦（སངས་རྒྱས་དབོན་སྟོན། ）的弟子达敦思吉（ཏ་སྟོན་གཟི་བརྗིད། ）所著。传称作者善巧《幻化》和《心识宗》（སྒྱུ……འཕྲུལ་དང་སེམས་ཕྱོགས་མཐའ་དག་ལ་མཁས་པར…གྲགས། ）。

གསང་བའི་ཐེག་པ། 秘密乘。《除二边论》云："由无分别，即果为道，广大方便，最为秘密，以故名秘密乘"（མཐའ་གཉིས་སེལ་བ་ལས། དབྱེར་མེད་པ་དང་། འབྲས་བུ་ཉིད་ལམ་དུ་འགྱུར་བ་དང་། ཐབས་ཀྱི་ཆེ་བ་དང་ཤིན་ཏུ་གསང་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་གསང་བའི་ཐེག་པ་ཞེས་བྱའོ། ）。

གསང་བའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་གསལ་བ། 《秘密真实性显明论》。阿阇黎纳波哇（སློབ་དཔོན་ནག་པོ་བ། ）著。前弘期由译师济扎喜（ཅོ་བཀྲ……ཤིས། ）藏译。

གསང་བའི་བདག་པོ། 密主。1.毗沙门之异名（རྣམ་ཐོས་སྲས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。2.金刚手的异名（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེའི་མཚན་ཞིག）。

གསང་བའི་རྣམ་ཐར་དངོས་གྲུབ་སྙེ་མ། 《悉地穗秘密传》。克珠大师著（མཁས་གྲུབ་རྗེས་མཛད། ）。书中记述了宗喀巴大师证悟中观见及内心生起密咒的空乐情况。

གསང་བའི་བླ་མ། 密师。大自在天的异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

གསང་བའི་རིང་བསྲེལ་གྱི་གཟུངས། 妙密舍利陀罗尼。在塔象装藏时，用以包卷经典咒文的陀罗尼。

གསང་བའི་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད། 密八部妖魔。指罗睺罗及大罗睺罗等八个神魔。参见ཕྱི་ནང་གསང་བའི་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད། 条。

གསང་དབང་། 1.秘密灌顶。2.金刚手（ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ། ）之异名。参见དབང་བཞི། 条。

གསང་ཚིག 咒语，咒文（སྔགས་ཀྱི་བར་སྐད། ）。

གསང་མཚན། 密名。受密宗灌顶时所赐之名字（གསང་སྔགས་ཀྱི་དབང་བསྐུར་སྐབས་བཏགས…པའི་མིང་། ）。

གསང་མཛོད་གསུམ། 三密藏。为希解派后期传承法类不共法部中的教法。即：上师密藏（བླ་མ་གསང་མཛོད། ）、本尊密藏（ཡི་དམ་གསང་མཛོད། ）、空行密藏（མཁའ་འགྲོ་གསང་མཛོད། ）。属于密封的不共之法类（བཀའ་རྒྱ་ཅན་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཆོས་སྡེ། ）。参见ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཆོས་སྡེ། 条。

གསང་ཡུམ། 明妃。密乘持明者之妻（སྔགས་ལུགས་ཀྱི་ལྷ་སྤྲུལ་གྱིས་བརྟེན་པའི་བདག་མོ། ）。

གསང་གསུམ། 三密。参见གསང་བ་གསུམ། 条。

གསང་སློབ། 屏教师。授比丘戒教师之一（དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ་གནང་མཁན་ཞིག་གསང་སྟེ་སྟོན་པའི་སློབ་དཔོན། ）。

གསལ་སྣང་། 分明显现。指使与自己要修的神一样的形象清楚显现出来，特意防止自己凡态出现（རང་གིས་བསྒོམ་རྒྱུའི་ལྷ་དེ་དང་འདྲ་བའི་རྣམ་པ་གསལ་པོར་འཆར་དུ་བཅུག་སྟེ། རང་ཐ་མལ་བའི་སྣང་བ་དེ་ཆེད་གཉེར་གྱིས་བཀག་པའི་དོན། ）。

གསལ་བྱེད་པ། 作明派。古印度外道一教派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་། ）。

གསིལ་བྱེད། 锡杖（འཁར་གསིལ། ）。密教僧人所持之杖，上有响铃，能振摇。

གསུང་ཀུན་ཏུ་བརྗོད་པའི་ཆོ་འཕྲུལ། 记说神变。三神变之一。根据所化徒众思想，讲说佛法(ཆོ་འཕྲུལ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། གདུལ་བྱའི་སེམས་དང་མཐུན་པར་ཆོས་སྟོན་པ།)。

གསུང་གི་མངའ་བདག 语言权威。文殊菩萨的异名(འཇམ་པའི་དབྱངས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

གསུང་གི་དཔེ་བྱད་གཉིས། 语随好二。如来八十随好之一类，语洪亮如雷音，语柔和圆润(དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་གྲས་ཤིག་སྟེ་གསུང་འབྲུག་གི་སྒྲ་དང་ལྡན་པ་དང་། གསུང་མཉེན་ཞིང་འཇམ་པའོ།)。

གསུང་གིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་བཀའ། 语加被教。释迦牟尼亲语加持的契经，如《未生怨王忏悔经》(སྟོན་པས་གསུང་གིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་མ་སྐྱེས་དགྲའི་འགྱོད་པ་བསལ་བའི་མདོ་ལྟ་བུ།)等。

གསུང་ངག་རིན་པོ་ཆེ་ལམ་འབྲས་བུ། 亲口宝教及道果，为藏传佛教萨迦派精要之法。

གསུང་ལྔ། 五语，五种佛语。旧派密乘经典所说，佛以五身告语各众眷属的言教：无生胜义语、密意符号语、言说词句语、无别金刚语和现证菩提语，是二十五果法之一类(རྙིང་རྒྱུད་དུ། སྟོན་པ་སྐུ་ལྔས་རང་རང་གི་འཁོར་ལ་བརྡ་སྤྲོད་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་ཏེ། སྐྱེ་མེད་དོན་གྱི་གསུང་། དགོངས་པ་བརྡའི་གསུང་། བརྗོད་པ་ཚིག་གི་གསུང་། དབྱེར་མེད་རྡོ་རྗེའི་གསུང་། མངོན་བྱང་གི་གསུང་སྟེ་ལྔའོ། འབྲས་ཆོས་ཉེར་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

གསུང་བཅག་པ། 违教。对上师教言不尊重或违背(བླ་མའི་བཀའ་ལ་མ་བརྩིས་པའམ་བཀའ་དང་རྒྱབ་འགལ་བྱས་པ།)。

གསུང་ཆོས། 所讲法。对佛法的敬称(གསུང་གི་ཆོས་ཏེ་ཆོས་ཀྱི་ཞེ་ས།)。

གསུང་ཆོས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱའི་རྣལ་འབྱོར། 语法印瑜伽。密乘瑜伽部四印瑜伽之一。消除意识客尘迷乱，现见妙观察智(ཡིད་ཀྱི་ཤེས་པའི་གློ་བུར་གྱི་འཁྲུལ་པ་བསལ་ནས་རང་བཞིན་སོ་སོར་རྟོག་པའི་ཡེ་ཤེས་མངོན་དུ་བྱ་བ་སྟེ་རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག)。

གསུང་མཉེན་ཞིང་འཇམ་པའི་དཔེ་བྱད། 音韵和畅。如来出言悦耳，感得声音和美之好。佛身八十种随好之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། སྙན་པ་ལ་སོགས་པར་གསུང་བ་ཉིད་ཀྱིས་གསུང་སྙན་ཞིང་མཉེན་ལ་འཇམ་པ།)。

གསུང་རྟེན། 经卷，经函(ཆོས་པོ་ཏི་ཆེ་ཆུང་།)。

གསུང་མདུད། 护身符结，念咒加持过的符结(གཟུངས་སྔགས་བཏོན་ནས་ཕུས་བཏབ་པའི་སྲུང་བ།)。

གསུང་འབུམ། 全集。如《隆多喇嘛全集》(ཀློང་རྫོལ་བླ་མའི་གསུང་འབུམ་ལྟ་བུའོ།)。

གསུང་དབྱངས་དྲུག་ཅུ། 六十种妙音。如来之音声，有六十种殊异之相。《不思议秘密大乘经》卷七中，又作六十四种梵音。梵，意为清净。

གསུང་དབྱངས་ཡན་ལག་ལྔ། 佛音五支。即：深如雷音(འབྲུག་སྒྲ་ལྟར་ཟབ་པ)、美妙悦耳(སྙན་ཞིང་འཇེབས་ལ་རྣ་བར་སྙན་པ།)、赏心可意(ཡིད་དུ་འོང་ཞིང་དགའ་བར་བྱེད་པ།)、悠扬明晰(རྣམ་པར་གསལ་ཞིང་རྣམ་པར་རིག་པར་བྱེད་པ།)、入耳中听(མཉན་འོས་ཤིང་མི་མཐུན་པ་མེད་པ།)。

གསུང་འབྲུག་གི་སྒྲ་དང་ལྡན་པའི་དཔེ་བྱད། 声如雷音。如来不具一切怖畏，感得语声响如雷

音。佛身八十种随好之一（སངས་རྒྱས་ཀྱི་དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། བསྙེངས་པ་ཐམས་ཅད་མི་མངའ་བ་ཉིད་ཀྱིས་གསུང་འབྲུག་གི་སྒྲ་ལྟར་བརྗིད་ཆེ་བ།）。

གསུང་རབ། 经典，佛经（སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་།）。如诵经，念佛经（གསུང་རབ་སློག་པ།）。

གསུང་རབ་བཀའ་རྩོམ། 经典著作（ཚད་མར་འཛོག་འོས་པའི་རྩོམ་ཡིག）。

གསུང་རབ་ཀྱི་ཡན་ལག་གསུམ། 经教三支：显示三学、具三位印和始中结皆善（བསླབ་གསུམ་སྟོན་པ། ཕྱག་རྒྱ་གསུམ་དང་ལྡན་པ། ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་དུ་དགེ་བ།）。

གསུང་རབ་གླེགས་བམ། 经函，经卷（ཆོས་པོ་ཏི།）。

གསུང་རབ་ཡན་ལག་དགུ། 九分教，九部经。即：契经（མདོའི་སྡེ།）、应颂（དབྱངས་ཀྱིས་བསྙད་……པ།）、记别（ལུང་དུ་བསྟན་པ།）、讽诵（ཚིགས་སུ་བཅད་པ།）、自说（ཆེད་དུ་བརྗོད་པ།）、因缘（གླེང་གཞི།）、方广（ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པ།）、希法（རྨད་དུ་བྱུང་བ།）、论议（གཏན་ལ་཈བ་པ།）。

གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས། 十二分教，十二部经。即：契经（མདོའི་སྡེ།）、应颂（དབྱངས་ཀྱིས་བསྙད་པ།）、记别（ལུང་དུ་བསྟན་པ།）、讽诵（ཚིགས་སུ་བཅད་པ།）、自说（ཆེད་དུ་བརྗོད་པ།）、因缘（གླེང་གཞི།）、譬喻（རྟོགས་བརྗོད།）、本事（དེ་ལྟ་བུ་བྱུང་།）、本生（སྐྱེས་རབས།）、方广（ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པ།）、希法（རྨད་དུ་བྱུང་བ།）、论仪（གཏན་ལ་཈བ་པ།）。

གསུང་སྲས། 佛语弟子。闻佛语证道的声闻和独觉（སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་ལས་སྐྱེས་པའི་ཉན་……རང་།）。

གསུམ་ལྡན་དུས། 三分时。佛书所说人类的法、财、欲、乐，即道德、财富、享受和安乐四者之中，只能具备三者的时代，期间为一百二十九万六千年，有拘那含牟尼佛出世（འཛམ་གླིང་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཆོས་དང་། ནོར། འདོད་པ། བདེ་བ་བཞི་ལས་ཆ་གཅིག་ཉམས་ནས་ཆ་གསུམ་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པའི་དུས་ཏེ་དེའི་ཡུན་ཚད་ལ་ལོ་གྲངས་ས་ཡ་གཅིག་དང་ཉིས་འབུམ་དགུ་ཁྲི་དྲུག་སྟོང་ཡོད་ཅིང་། སངས་རྒྱས་གསེར་ཐུབ་བྱོན་ཡོད་པར་བཤད་དོ།）。

གསུམ་རྟེན། 天界，三神戏处。主要为大梵天、自在天、遍入天等三天神游戏之处（ལྷ་ཡུལ་ཏེ་གཙོ་བོ་ཚངས་པ་དང་། དབང་ཕྱུག་དང་། ཁྱབ་འཇུག་གསུམ་རྟེན་ཞིང་རོལ་བའི་གནས།）。

གསུམ་རིག་པ། 三明：了知前世、后世及漏尽（ཚེ་སྔ་མ་དང་ཕྱི་མའི་སྐྱེ་བ་དང་ཟག་པ་ཟད་པ……གསུམ་རིག་པ།）。

གསིག་ཤང་། 锡杖（འཁར་གསིལ།）。密教僧人所持之手杖，上有响铃。

གསེར་སྐོང་། 金灯。金质的供神灯盏（གསེར་ལས་བཟོས་པའི་མཆོད་མེའི་སྐོང་བུ།）。

གསེར་སྐུ། 金身。纯金或镀金的佛像（གསེར་རྐྱང་མའམ། གསེར་ཟངས་ལས་བཟོས་པའི་ལྷའི་གཟུགས་བརྙན།）。

གསེར་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར། 金轮。《俱舍论》说：世界底层水轮，深达一百一十二万由旬，长时受风搅动，形成海洋，深八十万由旬，其余三十二万由旬，形成金轮（མངོན་པ་མཛོད་ལས་བཤད་པ་ལྟར་ཆུའི་དཀྱིལ་འཁོར་དེ་ཡུན་རིང་……པོར་རླུང་གིས་བསྲུབས་པ་ལས་བྱིས་ནི་ཆུའི་ཇམས་སུ་འབུམ་ཕྲག་བརྒྱད་ཡོད་པའི་མཚོར་གྱུར་པའི་ལྷག་མ……དཔངས་སུ་དཔག་ཚད་སུམ་འབུམ་ཉི་ཁྲི་གསེར་གྱི……

རང་བཞིན་དུ་གྱུར་པའོ།)。

གསེར་གྱི་འཁོར་ལོ། 宝轮。八吉祥之一 (བཀྲ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད་ཀྱི་གྲས།)。

གསེར་གྱི་རྒྱ་ཕིབས། 金瓦屋顶。宫殿寺庙用镀金铜片代瓦盖造的屋顶 (ཟངས་ལ་ཆ་གསེར……བཏང་བའི་ཁང་ཐོག་རྒྱ་ཕིབས།)。

གསེར་གྱི་ཐིག་ལེ། 金点。遍入天、毗瑟纽天的异名 (ལྷ་ཁྱབ་འཇུག་གི་མཚན་ཞིག)。

གསེར་གྱི་བེའུ། 金犊。十六尊者之一。尊佛命，居迦湿弥罗，住持佛教。迦湿弥罗即克什米尔 (གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། སྟོན་པའི་བཀའ་བཞིན་ཁ་ཆེའི་ཡུལ་དུ་བསྟན་པ་སྐྱོང་བར་བཞུགས་པ་དང་། དོན་གཉེར་བ།)。

གསེར་གྱི་གཟུགས། 1.金身。佛书中说佛身呈金黄色 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་གསེར་མདོག་ཅན།)。2.金像。黄金造像 (གསེར་ལས་བྱས་པའི་གཟུགས་བརྙན།)。

གསེར་གླེགས། 黄金卷帙。用金粉写成的佛经 (གསེར་ཞུ་ལས་བྲིས་པའི་ཆོས་ཀྱི་གླེགས་བམ།)。

གསེར་དངུལ་ཞུ་མའི་གླེགས་བམ། 金银卷帙。用金粉和银粉次第隔行写成的佛经 (གསེར……དངུལ་གཉིས་ཀྱིས་ཡིག་ཕྲེང་སྤེལ་མར་བྲིས་པའི་གླེགས་བམ།)。

གསེར་མངལ། 金胎。大梵天之别名。外道传说，世界初成之时，从一个金卵当中生出大梵天，故名 (འདི་ཚངས་པའི་མིང་སྟེ། མུ་སྟེགས་པའི་གཏམ་རྒྱུད་དུ་འཇིག་རྟེན་འདི་ཐོག་མར་ཆགས་དུས་གསེར་གྱི་སྒོ་ངའམ་གསེར་དང་འདྲ་བའི་སྒོ་ངའི་ནང་ནས་ཚངས་པ་སྐྱེས་པ་ཡིན་པའི་རྒྱ་མཚན་གྱིས……ཚངས་པ་ལ་གསེར་མངལ་ཅན་ཟེར་བ་ཡིན་ཞེས……བཤད་སྲོལ་ཡོད།)。

གསེར་མངལ་ཅན། 金胎者。据说世界最初形成时，梵天从外形为一金蛋或似金蛋的圆球中生出。故梵天名金胎者 (གཏམ་རྒྱུད་དུ་འཇིག……རྟེན་འདི་ཐོག་མར་ཆགས་པ་དུས་གསེར་གྱི་སྒོ་ངའམ……གསེར་དང་འདྲ་བའི་སྒོ་ངའི་ནང་ནས་ཚངས་པ་སྐྱེས་པའི་རྒྱ་མཚན་གྱིས་དེ་སྐད་ཟེར།)。

གསེར་ཅན་བུ། 金者子。非天、阿修罗的异名 (ལྷ་མ་ཡིན་གྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ཞིག)。

གསེར་ཆོས་བཅུ་གསུམ། 十三金法。察巴萨迦派不许传出寺庙墙外的十三种秘法：三空行、三大红、三小红、长寿金刚母、红财神、狮面母和黑文殊， 总为十三 (ཚར་ལུགས་ལས་ལྕགས་རིའི་ཕྱི་རོལ་ཏུ་མི་འདའ་བའི་ཆོས་ཏེ། མཁའ་སྤྱོད་སྐོར་གསུམ། དམར་ཆེན་སྐོར་གསུམ། དམར་ཆུང་སྐོར་གསུམ། འཆི་མེད་རྡོ་རྗེ་ལྷ་མོ། ཛམ་དམར། སེང་གདོང་མ། འཇམ་དཔལ་ནག་པོ་སྟེ་བཅུ་གསུམ།)。

གསེར་ཐུབ། 金寂佛 。梵语 (ཀནཀམུནཿ)，译作拘那含牟尼， 迦那迦牟尼佛。贤劫第二佛 (བསྐལ་བཟང་འདིའི་འདས་པའི་སངས་རྒྱས་གཉིས་པ།)。

གསེར་གདུང་། 金塔。鎏金的活佛灵塔 (གསེར་གྱིས་གཡོགས་པའི་སྐུ་གདུང་མཆོད་རྟེན།)。

གསེར་མདོག་གི་རྟོགས་བརྗོད། 《金色童子因缘经》(十二卷汉文本系赵宋惟净译。藏文在甘珠尔ཨ字帙)。

གསེར་ཐོག་ཆེན་མོ། 大金瓦殿。位于塔尔寺中心部位的一座佛殿， 是全寺的主体建筑。明嘉靖三十九年 (1560年) 修建， 后几经修葺。殿顶鎏金铜瓦， 是青海蒙古王公额尔德尼台

清康熙五十年（1711年）所改换（སྔ་འབྱམ·····དགོན་གྱི་དབུས་སུ་གནས་པའི་གསེར་སྡོང་ཆེན་མོ་ནི་དགོན་དེ་ཡོངས་ཀྱི་གཙུག་ལག་ཁང་གཙོ་བོ་ཡིན། དེ་ནི་ཏཱ་མིང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ཅ་ཅིང་ཁྲི་ལོ་སོ་དགུ་པ····（1560 ལོ）ལ་བཞེངས་པ་དང་། དེ་རྗེས་ཉམས་གསོ་ཞིངས་མང་བྱུས་ཡོད། དེའི་རྒྱ་ཕིབས་གསེར་ཟངས་ཅན་ནི་མཚོ་སྔོན་གྱི་སོག་པོའི་ཕྱང་ཀུན་ཨེར····ཧྲི་ནིས་ཆིང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ཁང་ཤི་ཁྲི་ལོ་ལྔ་བཅུ་པ····（1711 ལོ）ལ་གསར་དུ་བཞེངས་པ་ཞིག་ཡིན།）。

གསེར་འཕྲེང་། 1.《现观庄严论金鬘疏》（མངོན་རྟོགས་རྒྱན་གྱི་འགྲེལ་པ་ལེགས་བཤད་གསེར··········འཕྲེང་།）。宗喀巴著。2.黄金念珠（གསེར་གྱི་འཕྲེང་བ།）。

གསེར་བུམ། 金本巴瓶。此瓶为金制，系指专用于金瓶掣签的金瓶。清乾隆五十七年（1792年），特颁发两个金瓶，一贮北京雍和宫，一贮拉萨大昭寺。当时规定凡达赖、班禅、章嘉呼图克图、哲布尊丹巴等蒙藏大活佛转世时，均须将所觅若干灵童的名字写于签上，放进瓶中抽掣。

གསེར་རྫིའི་རྒྱ་ཕིབས། 鎏金屋顶。如塔尔寺大金瓦殿之屋顶。

གསེར་རི་བདུན། 七金山。即：持双山（གཉའ་ཤིང་འཛིན།）、持轴山（གཙོལ་མདའ་འཛིན།）、担木山（སེང་ལྡེང་ཅན།）、善见山（ལྟ་ན་སྡུག）、马耳山（རྟ་རྣ།）、象鼻山（རྣམ་འདུད།）、持边山（མུ་ཁྱུད་འཛིན།）。

གསོ་བ་རིག་པའི་གྲྭ་ཚང་། 医方明扎仓。为藏传佛教寺院中学习医学的经院，俗称医学院（སྨན་པ་གྲྭ་ཚང་།）。

གསོ་བའི་ལྷ་མོ། 医药护法佛母（སྨན་གྱི་སྲུང་མ་མོ་རིགས།）。

གསོ་སྦྱོང་། 长净。由能清净长养戒行，故名长净（ཚུལ་ཁྲིམས་གསོ་ཞིང་སྦྱོང་བར་བྱེད་པས་ནའོ།）。

གསོ་སྦྱོང་གི་སྐབས་ཀྱི་རྒྱུད་གསུམ། 培养期三趣。即：首之顶礼趣（དང་པོ་ཕྱག་འཚལ་བའི་རྒྱུད།）、中之诵经趣（བར་དུ་མདོ་འདོན་པའི་རྒྱུད།）、末之捐舍趣（ཐ་མར་བསྔོ་བའི་རྒྱུད།）。又译作长净三续。

གསོ་སྦྱོང་གི་ཆོ་ག 1.布萨仪轨。沙弥、比丘长善净恶的仪式（དགེ་ཚུལ་སློང་གིས་ཉེས་ལྟུང་········བཤགས་པའི་ཆོ་ག）；2.大乘长净仪轨（ཐེག་ཆེན་གསོ་སྦྱོང་ལེན་པའི་ཆོ་ག）。

གསོ་སྦྱོང་གི་གཞི། 长净事。律藏十七事中的一事（འདུལ་བའི་གཞི་བཅུ་བདུན་གྱི་ནང་ཚན་ཞིག）。

གསོ་སྦྱོང་བཅུ་བཞི་པ། 十四布萨。顺法布萨的定时布萨之一。值鬼宿月、翼宿、氐宿、箕宿、壁宿、昴宿等月份下弦之十四日所作布萨，即不满日布萨（མཐུན་པའི་གསོ་སྦྱོང་ལས་དུས་ངེས་པའི་གསོ་སྦྱོང་གི་ནང་གསེས་ཤིག་སྟེ། རྒྱལ་དང་། དབོ་དང་། ས་ག་དང་། ཆུ་སྟོད་དང་། ཁྲུམས་སྨད། སྨིན་དྲུག་བཅས་ཀྱི་ཟླ་བའི་མར་ངོའི་ཉིན་ཞག་བཅུ་བཞི་པ་ལ་གསོ་སྦྱོང་ཞག་མི་ཐུབ་པ་བྱ་བའོ།）。

གསོ་སྦྱོང་བཅོ་ལྔ་པ། 十五布萨。顺法布萨的定时布萨之一。值十二序月之上弦及觜宿、箕月、角宿、心宿月、牛宿、娄宿等六个月份下弦之十八日所作布萨（མཐུན་པའི་གསོ་སྦྱོང་ལས་དུས་ངེས་པའི་གསོ་སྦྱོང་གི་ནང་གསེས་ཏེ། ལོ་སྐོར་ཟླ་བ་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ཡར་ངོ་དང་། མགོ་དང་། མཆུ་དང་། ནག་པ་དང་། སྣྲོན་དང་། གྲོ་ཞུན་དང་། ཐ་སྐར་ཏེ་ཟླ་བ་དྲུག་གི་མར་ངོ་བཅས་བཅོ་བརྒྱད་པོ་ལ་གསོ་སྦྱོང་བྱེད་པའོ།）。

གསོ་སྦྱོང་བདུན། 七种长净，七种布萨。即：静虑布萨（ཞི་གནས་ཀྱི་གསོ་སྦྱོང་།）、相顺布萨（མཐུན་པའི་གསོ་སྦྱོང་།）、吉祥布萨（བཀྲ་ཤིས་པའི་གསོ་སྦྱོང་།）、禳灾布萨（གནོད་པ་བཟློག་པའི་གསོ་སྦྱོང་།）、和好布萨（དབྱེན་བསྡུམ་པའི་གསོ་སྦྱོང་།）、十四日布萨（གསོ་སྦྱོང་བཅུ་བཞི་པ།）、十五日布萨（གསོ་སྦྱོང་བཅོ་ལྔ་པ།）。

གསོ་སྦྱོང་དྲུག 六布萨，六种长净。佛教徒六种说戒或入戒仪式：十四日布萨（བཅུ་བཞི་པའི་གསོ་སྦྱོང་།）、十五日布萨（བཅོ་ལྔ་པའི་གསོ་སྦྱོང་།）、息灾布萨（གནོད་པ་ཞི་བའི་གསོ་སྦྱོང་།）、顺法布萨（མཐུན་པའི་གསོ་སྦྱོང་།）、吉祥布萨（བཀྲ་ཤིས་པའི་གསོ་སྦྱོང་།）、奢摩他布萨（ཞི་གནས་ཀྱི་གསོ་སྦྱོང་། 亦称静虑布萨）。

གསོ་སྦྱོང་བཞག་པ། 中止长净。律经程式之一。诘其犯罪仍不置理，不肯听教者，当不许其与诸僧众共行长净（འདུལ་བའི་ཕྱག་ལེན་ཞིག……སྟེ། ལྟུང་བ་གླེང་ཀྱང་སྐབས་མི་འབྱེད་མཉན་པར་མི་བྱེད་པའི་གང་ཟག་ལ། དགེ་འདུན་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་གསོ་སྦྱོང་བྱེད་དུ་མི་འཇུག་པའོ།）。

གསོ་སྦྱོང་བཞག་པའི་གཞི། 中止长净。《毗奈耶经》十七事中，中止教诫，长净本事。对某比丘诘其犯罪，但彼不予置理者，则当对彼中止教诫、中止长净、中止自恣（འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས་གདམས་ངག་གསོ་སྦྱོང་བཞག་པའི་གཞི་སྟེ། ལྟུང་བ་གླེང་བའི་སྐབས་མི་འབྱེད་པ་ལ་གདམས་ངག་བཞག་པ་དང་། གསོ་སྦྱོང་བཞག་པ། དགག་དབྱེ་བཞག་པར་བྱེད་པའོ།）。

གསོ་སྦྱོང་གསུམ། 三种长净，三布萨。即：定时长净（དུས་འབྲེལ་གསོ་སྦྱོང་།）、吉祥长净（བཀྲ་ཤིས་གསོ་སྦྱོང་།）、息灾长净（གནོད་ཟློག་གསོ་སྦྱོང་།）。

གསོན་གྱི་ལྷ་མཆོད། 活供。苯教之一种祭祀仪式。如《五部遗教》中之《王者遗训》载：止贡赞普时，自香雄和大食得到苯教并用"活供"以调伏阴间之鬼。

གསོལ་མཆོད། 祷祀，祭祀求福（ལྷ་འདྲེར་བསྐང་གསོ་དང་བསང་མཆོད།）。

གསོལ་བ་མངོན་གྱུར། 启白现前。近圆十现前之一。于尊证师座前启白三次受近圆戒（བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་མངོན་གྱུར་བཅུའི་ཡ་གྱལ་…ཞིག་སྟེ། དགེ་འདུན་ལ་བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་གསོལ་བ་ལན་གསུམ་བཏབ་པའོ།）。

གསོལ་བ་དང་གཉིས་ཀྱི་ལས། 白二羯磨。《毗奈耶经》所说，愿求同处同心之事。传授比丘尼戒等事，先一表白，后举一羯磨，合而为二，谓之白二羯磨（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་གནས་དང་བློ་མཐུན་པར་བྱ་བ་དང་། དགེ་སློང་མའི་སྡོམ་པ་འབོག་པ་སོགས་སུ་གསོལ་བ་ཚར་གཅིག་དང་། ལས་དངོས་ཚར་གཅིག་བཅས་རྣམ་གྲངས་གཉིས་སུ་འབྱུང་བས་གསོལ་གཉིས་ལས་ཞེས………བྱའོ།）。

གསོལ་བ་དང་བཞིའི་ལས། 白四羯磨。于授受近圆戒等，先一表白，后举三次羯磨，合而为四，谓之白四羯磨（བསྙེན་རྫོགས་བསྒྲུབ་པ……སོགས་ལ། གསོལ་བ་ལན་གཅིག་དང་ལས་དངོས་ཚར་གསུམ་བརྗོད་པའོ།）。

གསོལ་བ་འདེབས་རྟེན། 祈祷礼物。向神佛、喇嘛祷告时奉献的礼品（ལྷ་བླ་མ་ལ་རང་གི……འདོད་དོན་སྐྱབས་འཇུག་ཞུ་རྟེན།）。

གསོལ་བ་འབའ་ཞིག་པའི་ལས། 单白羯磨。《毗奈耶经》所说，宣告屏教师等羯磨，只一启白，不举言说，仪式即成者（འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་གསང་སྟོན་བསྐོ་བ་སོགས་གསོལ་བ་ཁོ་ན…ལས་བརྗོད་པ་མེད་པས་གསོལ་བ་འབའ་ཞིག་པའི……

ལས་ཞེས་བྱའོ།)。

གསོལ་བཞི། 白四羯磨。(གསོལ་བ་དང་བཞིའི་ལས་ཀྱི་བསྡུས་མིང་།)。

གསོལ་གཟིམས་མཆོད་གསུམ། 梭本、森本和却本。司膳、司寝和司祭。旧时，西藏管理高级贵族喇嘛膳宿和祀神各事的官员(སྔར་བོད་ཀྱི་བླ་ཆེན་ཆེའི་ཞབས་འབྲིང་པ་གསོལ་དཔོན། གཟིམས་དཔོན། མཆོད་དཔོན་གསུམ་གྱི་བསྡུས་མིང་།)。

〔བས〕

བསགས་པའི་ལས། 造业。例如完备加行正行结行的杀生所造之业(སྦྱོར་དངོས་རྗེས་གསུམ་ཚང་བའི་སྲོག་གཅོད་པའི་ལས་ལྟ་བུའོ།)。

བསགས་སྦྱང་། 积净。修福忏罪。积福德资粮和净治罪恶(ཚོགས་གསོག་པ་དང་སྡིག་པ་སྦྱོང་བ།)。

བསང་། 香，神香，祭祀火烟(མཆོད་པའི་དུད་པ།)。敬神时烧糌粑、柏枝、酥油等。迎接活佛及上层喇嘛时亦焚此类香致敬(བསང་གཏོང་བ།)。

བསང་གཏོང་བ། 煨桑，焚香祭祀。一般都在专门的烧香塔(བསང་ཁྲང་།)内焚烧柏枝、糌粑、酥油等物表示敬神。甘南地区称作བསང་ཤུད་པ། 。

བསང་རྫས། 煨桑物。煨桑祭祀时用的三白三甜食物(བསང་གཏོང་སྐབས་ཀྱི་དཀར་གསུམ་མངར་གསུམ་སོགས་ལ་བསང་རྫས་ཟེར།)。

བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ་ལྔ། 五种不可思议。即：业成熟不可思议(ལས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྨིན་པ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ།)、宝咒药功用不可思议(ནོར་བུ་སྔགས་སྨན་མཐུད་སྤྱོད་ཀྱི་ནུས་པ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ།)、瑜伽咒不可思议(རྣལ་འབྱོར་པའི་མཐུ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ།)、菩萨十灌顶业不可思议(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་དབང་བཅུའི་ལས་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ།)、佛业不可思议(སངས་རྒྱས་ཀྱི་འཕྲིན་ལས་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ།)。

བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པའི་དཔལ། 不可思议吉祥菩萨。一菩萨名(བྱང་སེམས་ཤིག)。

བསམ་གཏན། 定，静虑，禅定。梵语ས་མཱ་དྷིཿ，音译作三摩地。专注一境，心不放逸(དམིགས་རྟེན་གཅིག་ལ་བསམ་གཏན་ལ་དབབ་པ་སྙི་མ་ཡེངས་པར་གནས་པ།)。

བསམ་གཏན་ཁང་། 1.寺院(དགོན་པ།)。2.禅堂。修行的小房间(སྒོམ་རྒྱག་སའི་ཁང་པ་ཆུང་ཆུང་།)。

བསམ་གཏན་གྱི་སྐྱོན་བརྒྱད། 禅定八过。欲界及以下诸禅所有八种过患。即：欲界苦、忧，初禅寻、伺，二禅以下所有之喜，三禅以下所有出、入息，及三禅之乐(འདོད་ཁམས་དང་བསམ་གཏན་གྱི་ས་འོག་མ་རྣམས་ཀྱི་སྐྱོན་བརྒྱད་དེ། འདོད་པ་ན་ཡོད་པའི་སྡུག་བསྔལ་དང་། ཡིད་མི་བདེ་བ་དང་། བསམ་གཏན་དང་པོ་ལ་ཡོད་པའི་རྟོག་པ་དང་། དཔྱོད་པ་དང་། གཉིས་པ་མན་ཆད་དུ་ཡོད་པའི་ཡིད་བདེའམ་དགའ་བ་དང་། གསུམ་པ་མན་ཆད་ན་ཡོད་པའི་དབུགས་འབྱུང་བ་དང་། རྔུབ་པ་དང་། གསུམ་པའི་བདེ་བ་བཅས་སོ།)。

བསམ་གཏན་གྱི་དངོས་གཞིའི་སྙོམས་འཇུག 静虑正等至。从支分门，离自地以下之贪，而住于根本静虑地所摄之善明(ཡན་ལག་གི་སྒོ་ནས་རང་གི་འོག་ས་ལ་འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བའི་རིགས་

སྒོ་གནས་པའི་བསམ་གཏན་གྱི་དངོས་གཞིའི་ས་ས……བསྡུས་ཀྱི་དགེ་བའི་རིགས་པ་དེའོ།)。

བསམ་གཏན་གྱི་ཆོས་བཞི། 静虑四法：散乱等不顺面消失、证法无我无分别、所欲圆满和成熟三种种姓（རྣམ་གཡེང་སོགས་མི་མཐུན་སོགས་ཉམས་པ། ཆོས་ཀྱི་བདག་མེད་རྟོགས་པའི་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པ། འདོད་པ་རྫོགས་པར་བྱེད་པ། རིགས་ཅན་གསུམ་སྨིན་པར་བྱེད་པ་སྟེ་བཞི།)。

བསམ་གཏན་གྱི་སྙོམས་འཇུག 禅定等至，静虑三摩钵底。 静虑所摄心一境性之相（བསམ་གཏན་གྱི་སས་བསྡུས་པའི་ཆ་ནས་བཞག་པའི་སེམས་རྩེ་གཅིག་པ།)。

བསམ་གཏན་གྱི་སྙོམས་འཇུག་བཞི། 静虑四等至。即：第一静虑等至（བསམ་གཏན་དང་པོའི་སྙོམས་འཇུག）、 第二静虑等至（བསམ་གཏན་གཉིས་པའི་སྙོམས་འཇུག）、第三静虑等至（བསམ་གཏན་གསུམ་པའི་སྙོམས་འཇུག）、第四静虑等至（བསམ་གཏན་བཞི་པའི་སྙོམས་འཇུག）。

བསམ་གཏན་གྱི་མཐར་གྱིས་པ། 禅定次第加行。智度七十义之一。依次修习禅定到彼岸之次第加行（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། མཐར་གྱིས་པའི་སྦྱོར་བ་གང་ཞིག བསམ་གཏན་གྱི་ཕར་ཕྱིན་རིམ་ཅན་དུ་སྒོམ་པའོ།)。

བསམ་གཏན་གྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད། 静虑真实。密乘事部修习四真实之一。修习静虑或修习三真实（བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་དེ་ཉིད་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། བསམ་གཏན་ནམ་དེ་ཉིད་གསུམ་བསྒོམ་པའོ།)。

བསམ་གཏན་གྱི་སྡོམ་པ། 静虑律仪。入色界诸定时发生的戒体（གཟུགས་ན་སྤྱོད་པ་རྣམས་ཀྱི……ཚུལ་ཁྲིམས།)。

བསམ་གཏན་གྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ། 禅定度，定到彼岸，禅那波罗蜜多。参看ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག条。

བསམ་གཏན་གྱི་ཕར་ཕྱིན། 禅定度。同བསམ་གཏན་གྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ། 条。

བསམ་གཏན་གྱི་འབྲས་བུ། 静虑之果。修静虑达到压伏现行烦恼及消灭散乱之心（ཉོན……མོངས་མངོན་གྱུར་མགོ་ནོན་པ་དང་རྣམ་པར་གཡེངས་པ་ཞི་བའོ།)。

བསམ་གཏན་གྱི་ལེན་དང་ཡང་ལེན་གཉིས། 《重取禅定》。摩诃衍（八世纪后期汉地禅宗名僧）著。法尊在《西藏民族政教史》中，将此书译作《静虑答问及复答二轮》。

བསམ་གཏན་ངལ་གསོ། 《静虑安息论》。十四世纪时，宁玛派佛学家隆钦饶绛著。 全书本文及注释共三章，阐述光明道中， 反复串修原始本有静虑智慧甚深捷径（གཉུག་མ་རང་གནས་ཀྱི་བསམ་གཏན་ཡེ་ཤེས་འོད་གསལ་གྱི་ལམ་དུ་གོམས་པར་བྱེད་པའི་སྐྱུར་ལམ་ཟབ་མོ་སྟོན་པའི……གཞུང་རྩ་འགྲེལ་གཉིས་ལྡན་ལེའུ་གསུམ་གྱི་བདག་ཉིད་ཅན་འདི་ནི་དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པར་རྙིང་མའི་སློབ་དཔོན་ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས་ཀྱིས་མཛད་པའོ།)。

བསམ་གཏན་ཉལ་བའི་འཁོར་ལོ། 《卧禅定轮》。摩诃衍（八世纪后期汉地禅宗名僧）著。法尊在《西藏民族政教史》中， 将此书译作《可眠静虑轮论》。

བསམ་གཏན་གཉིས། 二静虑，二禅定。即因等至禅定（རྒྱུ་སྙོམས་འཇུག་གི་བསམ་གཏན། ）和果生禅定（འབྲས་བུ་སྐྱེ་བའི་བསམ་གཏན། ）。

བསམ་གཏན་གཉིས་པ། 次禅，二禅。四禅定或四静虑之一。 观初禅寻伺二支为过患，修习对治，从殊胜定中生起喜乐者， 即具备能断初禅贪、寻、伺、 掉等之对治支中所有心及心所无有恼乱，出离下地， 于自地起清净之信， 功德支之喜与乐及安住支之心一境性定等四支功德之禅定（བསམ་གཏན་བཞིའི་ནང་

གསེས། བསམ་གཏན་དང་པོའི་རྟོག་དཔྱོད་གཉིས་སྐྱོན་དུ་རྟོག་ནས་གཉེན་པོ་བསྒོམ་པའི་སྒོ་ནས་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཁྱད་པར་ལས་སྐྱེས་པའི་དགའ་བ་དང་བདེ་བ་ཅན་ནོ། བསམ་གཏན་དང་པོ་ལ་ཆགས་པ་དང་རྟོག་དཔྱོད་དང་གནོད་པ་སོགས་སྤོང་བའི་གཉེན་པོའི་ཡན་ལག་རབ་ཏུ་དྭངས་པ་ཞེས་ནང་གི་སེམས་དང་···སེམས་བྱུང་འཁྲུག་པ་དང་བྲལ་ཞིང་ས་འོག་མ་ལས···ངེས་པར་བྱུང་བའི་རང་ས་ལ་རབ་ཏུ་དད་པ་དང་། ཕན་ཡོན་གྱི་ཡན་ལག་དགའ་བདེ་གཉིས་དང་། གནས་ཀྱི་ཡན་ལག་སེམས་རྩེ་གཅིག་པའི་ཏིང་ངེ······འཛིན་བཅས་ཆ་ཤས་སམ་ཡན་ལག་བཞི་དང་ལྡན·····པའོ།)。

བསམ་གཏན་གཉིས་པའི་གནས། 二禅天，第二静虑处。初禅以上空中，自少光天乃至少净天间诸天处（བསམ་གཏན་གཉིས་པའི་ལྷ་རྣམས་ཀྱི་གནས་ཏེ། བསམ་གཏན་དང་པོའི་སྟེང་གི་ནམ་མཁའ་ལ་འོད་ཆུང་ནས་དགེ་ཆུང་བར་རོ། ）。

བསམ་གཏན་གཉིས་པའི་གནས་རིས་གསུམ། 第二静虑三处，二禅三处。即：少光天（འོད་ཆུང་། ）、无量光天（ཚད་མེད་འོད། ）、极净光天（འོད་གསལ། ）。

བསམ་གཏན་གཉིས་པའི་ཡན་ལག་བཞི། 第二静虑四支。即：极信（རབ་ཏུ་དང་བ། ）、喜乐（དགའ་བ། ）、安乐（བདེ་བ། ）、禅定（ཏིང་ངེ་འཛིན། ）。

བསམ་གཏན་དང་པོ། 初禅。四禅定或四静虑之一。觉、观一切受用欲界妙欲为过患，静虑为妙乐，以证得上界功德、得有所治已坏之喜及轻安乐者。即具备能断爱恋欲界妙欲之贪及瞋寻思，与苦、忧等之对治支中之寻与伺，功德支中之喜与轻安乐，安住支中之心一境性定等五支功德之禅定（བསམ་གཏན······བཞིའི་ནང་གསེས། འདོད་ཁམས་ཀྱི་འདོད་ཡོན་ལ་སྤྱོད་པ་ནི་སྐྱོན་ཡིན་ལ་བསམ་གཏན་ལ་སོགས་པ་ནི···ཞི་བ་དང་བདེ་བ་ཡིན་པར་རྟོག་ཅིང་དཔྱོད་པའི་སྒོ···ནས་གོང་མའི་ཡོན་ཏན་ཐོབ་སྟེ། མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་འདོད་ཁམས་ཀྱི་འདོད་པ་ལ་འདུན་པའི་ཆགས་པ་དང་། གནོད་སེམས་རྣམ་འཚེའི་རྟོག་པ་དང་སྡུག་བསྔལ་ཡིད་མི་བདེ་སོགས་སྤོང་བའི་གཉེན་པོའི་ཡན···ལག་རྟོག་དཔྱོད་གཉིས་དང་། ཕན་ཡོན་གྱི་ཡན་ལག་དགའ་བདེ་གཉིས་དང་། གནས་ཀྱི་ཡན་ལག་སེམས་རྩེ་གཅིག་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་བཅས་ཆ་ཤས···སམ་ཡན་ལག་ལྔ་དང་ལྡན་པའི་བསམ་གཏན་ནོ།)。

བསམ་གཏན་དང་པོའི་ཉེར་བསྡོགས། 初静虑近分。由自地所得证上地正静虑方便之上界所摄善明（ཉེར་བསྡོགས་ཀྱིས་བསྡུས་མིང་། རང་གི་ཐོབ་བྱར་གྱུར་པའི་གོང་སའི་དངོས་གཞིའི་སྙོམས·····འཇུག་ཐོབ་བྱེད་ཀྱི་ཐབས་སུ་གྱུར་པའི་ཁམས་གོང་གི···སས་བསྡུས་ཀྱི་དགེ་བའི་རིག་པ། ）。

བསམ་གཏན་དང་པོའི་ཉེར་བསྡོགས་དྲུག 初静虑近分六法：各别明了、胜解、极静、摄喜、分辨和加行边际（སོ་སོ་རིག་པའི་ཡིད་བྱེད་དང་། མོས་པ་ཡིད་བྱེད། རབ་ཏུ་དབེན་པ་ཡིད་བྱེད། དགའ་བ་སྡུད་པའི་ཡིད་བྱེད། དཔྱོད་པའི་ཡིད་བྱེད། སྦྱོར་བ་མཐའི་ཡིད་བྱེད་རྣམས་སོ། ）。

བསམ་གཏན་དང་པོའི་གནས། 初禅天，第一静虑处。色界他化自在天上空四万由旬之上，自梵众天乃至少光天间诸天处（བསམ་གཏན···དང་པོའི་ལྷ་རྣམས་ཀྱི་གནས་ཏེ། གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད་ཀྱི་སྟེང་གི་ནམ་མཁའ་དཔག་ཚད་བཞི···ཁྲིའི་གོང་ལ་ཚངས་རིས་ནས་འོད་ཆུང་བར་རོ། ）。

བསམ་གཏན་དང་པོའི་གནས་རིས་གསུམ། 静虑三处，初禅三处。即：梵众天（ཚངས་རིས། ）、

梵辅天 (ཚངས་པ་མདུན་ན་འདོན།)、 大梵天 (ཚངས་པ་ཆེན་པོ།)。

བསམ་གཏན་དང་པོའི་ཡན་ལག་ལྔ། 第一静虑五支。即：分别 (རྟོག་པ། 寻思)、伺察 (དཔྱོད་པ།)、喜乐 (དགའ་བ།)、安乐 (བདེ་བ།)、专注一境 (སེམས་རྩེ་གཅིག་པ།)。

བསམ་གཏན་རྣམ་ཐར་ཏིང་འཛིན་སྙོམས་འཇུག་སོགས་མཁྱེན་པའི་སྟོབས། 知静虑解脱等持等至智力。如来十力之一。了知一切若入若出于四静虑、八解脱、健行等等持、九次第住等至之时，如何避免过失，成就功德之道 (དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྟོབས་བཅུའི་ནང་གསེས། བསམ་གཏན་བཞི་དང་། རྣམ་པར་ཐར་པ་བརྒྱད་དང་། དཔའ་བར་འགྲོ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་དང་། མཐར་གྱིས་གནས་པའི་སྙོམས་པར་འཇུག་པ་དགུ་པོ་རྣམས་ཏེ། དེ་དག་ལ་འཇུག་པ་དང་ལྡང་བ་ན་སྐྱོན་དང་ཡོན་ཏན་ཇི་ལྟར་འབྱུང་གི་ཐབས་ཀུན་མཁྱེན་པ།)。

བསམ་གཏན་པ། 1.禅师，禅宗，静虑师，修禅定者 (ཏིང་ངེ་འཛིན་སྒོམ་མཁན།)。2.静虑派。古印度顺世外道之一派 (རྒྱང་ཕྱིགས་རྒྱང་འཕེན་པའི་གྲུབ་མཐའི་ནང་ཚན་ཞིག)。又称禅定派或等引派。

བསམ་གཏན་ཕྱི་མ། 《禅定后续》。事续部典籍 (བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་གཞུང་ཞིག)，前弘期佛密所说。

བསམ་གཏན་ཕྱི་མའི་འགྲེལ་པ། 《静虑后分释》。密宗续部经典，由佛密著。

བསམ་གཏན་མ། 禅定女。修禅定妇女 (བསམ་གཏན་སྒོམ་པའི་བུད་མེད།)。

བསམ་གཏན་བཞི། 四禅，四静虑，四禅定。即：初静虑 (བསམ་གཏན་དང་པོ།)、第二静虑 (བསམ་གཏན་གཉིས་པ།)、 第三静虑 (བསམ་གཏན་གསུམ་པ།)、第四静虑 (བསམ་གཏན་བཞི་པ།)。

བསམ་གཏན་བཞི་པའི་གནས། 四禅天，第四静虑处。第三禅以上空中自无云天乃至色究竟天间诸天处 (བསམ་གཏན་བཞི་པའི་ལྷ་རྣམས་ཀྱི་གནས་ཏེ། བསམ་གཏན་གསུམ་པའི་སྟེང་གི་ནམ་མཁའ་ལ་སྤྲིན་མེད་ནས་འོག་མིན་གྱི་བར་རོ།)。

བསམ་གཏན་བཞི་པའི་གནས་རིས་བརྒྱད། 第四静虑八处 ，四禅八处。即：无云天 (སྤྲིན་མེད།)、福生天 (བསོད་ནམས་སྐྱེས།)、广果天 (འབྲས་བུ་ཆེ་བ།)、无想天 (མི་ཆེ་བ།)、无烦天 (མི་གདུང་བ།)、善现天 (གྱ་ནོམ་སྣང་བ།)、善见天 (ཤིན་ཏུ་མཐོང་བ།)、 色究竟天 (འོག་མིན།)。前三者为凡夫住处，后五者为圣者住处，又名五净居天。

བསམ་གཏན་བཞི་པའི་ཡན་ལག་བཞི། 第四静虑四支。即：念 (དྲན་པ།)、 平等 (བཏང་སྙོམས།)、 非乐非苦受 (བདེ་མིན་སྡུག་མིན་གྱི་ཚོར་བ།)、禅定 (ཏིང་ངེ་འཛིན།)。

བསམ་གཏན་བཞིའི་ཡན་ལག་གསུམ། 四静虑三支：对治支、功德支及安住支 (གཉེན་པོའི་ཡན་ལག་དང་། ཕན་ཡོན་གྱི་ཡན་ལག་དང་། གནས་ཀྱི་ཡན་ལག་སྟེ་གསུམ་མོ།)。

བསམ་གཏན་ལ་བརྟེན་ནས་སྒོམ་བྱའི་ལམ་གྱི་རྣམ་གྲངས་བཅུ་གཅིག 依静虑所修十一道。即：通达道 (ཡོངས་སུ་རྟོགས་པའི་ལམ།)、精进所出道 (རྩོལ་བ་ལས་བྱུང་བའི་ལམ།)、遍熟道 (ཡོངས་སུ་བྱང་བ་བྱས་པའི་ལམ།)、现观加行道 (མངོན་པར་རྟོགས་པ་ལ་སྦྱོར་བའི་ལམ།)、与现观不混杂道 (མངོན་པར་རྟོགས་པ་དང་མ་འདྲེས་པའི་ལམ།)、现观道 (མངོན་པར་རྟོགས་པའི་ལམ།)、出离道

(ངེས་འབྱེད་ཀྱི་ལམ།)、处蕴异体道 (གནས་དང་དཔང་པོ་ཐ་དད་པའི་ལམ།)、遍学三学道 (བསླབ་གསུམ་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་ལམ།)、 成就功德道 (ཡོན་ཏན་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ལམ།)、 集道道 (ལམ་བསྡུད་པའི་ལམ།)。

བསམ་གཏན་ས་དགུ། 禅定九地，静虑九地。即：初静虑将禅未至定 (བསམ་གཏན་དང་པོའི་ཉེར་བསྡོགས་མི་ལྕོགས་མེད།)、初静虑粗分正禅 (བསམ་གཏན་དང་པོའི་དངོས་གཞི་ཙམ་པོ་བ།)、初静虑特殊正禅 (བསམ་གཏན་དང་པོའི་དངོས···གཞི་ཁྱད་པར་ཅན།)、第二静虑将禅与正禅 (བསམ་གཏན་གཉིས་པའི་ཉེར་བསྡོགས་དང་དངོས··གཞི་གཉིས།)、第三静虑将禅与正禅 (བསམ···གཏན་གསུམ་པའི་ཉེར་བསྡོགས་དང་དངོས་གཞི·······གཉིས།)、第四静虑将禅和正禅 (བསམ་གཏན་བཞི་པའི་ཉེར་བསྡོགས་དང་དངོས་གཞི་གཉིས།)。

བསམ་གཏན་ས་དྲུག 静虑六地。即：第一静虑将禅未至定 (བསམ་གཏན་དང་པོའི་ཉེར་བསྡོགས་མི··ལྕོགས་མེད།)、第一静虑粗分正禅 (བསམ་གཏན་དང་པོའི་དངོས་གཞི་ཙམ་པོ་བ།)、第一静虑特殊正禅 (བསམ་གཏན་དང་པོའི་དངོས་གཞི་ཁྱད་པར··ཅན།)、第二静虑正禅 (བསམ་གཏན་གཉིས······པའི་དངོས་གཞི།)、第三静虑正禅 (བསམ་གཏན་གསུམ་པའི་དངོས་གཞི།)、第四静虑正禅 (བསམ་གཏན་བཞི་པའི་དངོས་གཞི།)。

བསམ་གཏན་གསུམ། 三静虑。即：身心安定 (ལུས་སེམས་བདེར་གནས།)、 功德成现 (ཡོན་ཏན་མངོན་སྒྲུབ།)、 利益众生 (སེམས་ཅན་དོན་བྱེད།)。

བསམ་གཏན་གསུམ་པའི་གནས། 三禅天，第三静虑处。第三禅以上空中，自少净天乃至无云天间诸天处 (བསམ་གཏན་གསུམ་པའི་ལྷ·····ནམས་ཀྱི་གནས་ཏེ། བསམ་གཏན་གཉིས་པའི་སྟེང་གི་ནམ་མཁའ་ལ་དགེ་ཆུང་ནས་སྤྲིན་མེད་འོད་ཀྱི་བར་རོ།)。

བསམ་གཏན་གསུམ་པའི་གནས་རིས་གསུམ། 第三静虑三处，三禅处。即：少净天 (དགེ་ཆུང་།)、无量净天 (ཚད་མེད་དགེ)、 遍净天 (དགེ་རྒྱས།)。

བསམ་གཏན་གསུམ་པའི་ཡན་ལག་ལྔ། 第三静虑五支。即：平等 (བཏང་སྙོམས།)、念 (དྲན་པ།)、正知 (ཤེས་བཞིན།)、安乐 (བདེ་བ།)、禅定 (ཏིང་ངེ་འཛིན།)。

བསམ་སྡིངས། 桑定寺。系克尊旬努珠 (མཁས་བཙུན་གཞོན་ནུ་གྲུབ།)修建，位于娘麦 (མྱང་སྨད།)地区。

བསམ་པ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ། 意乐圆满。如经中所说是以修习佛法而出家，非为生活，是以希求大菩提心而出家，非为其他 (ཆོས་ནས་ཇི་ལྟར་འབྱུང་བ་བཞིན་དུ་བསྒྲུབ་པའི་བསམ་པས···རབ་ཏུ་བྱུང་བ་ཡིན་གྱི་འཚོ་བའི་བསམ་པས་མ་ཡིན། བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོ་དོན་དུ་གཉེར་གྱི་མི་གཉེར་བ་མ་ཡིན་པའོ།)。

བསམ་པའི་སྟོབས། 意乐力。不生起烦恼行为的思想 (ཉོན་མོངས་པ་ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པ་མེད་པའི······བསམ་པ།)。

བསམ་པའི་ལས། 思已业。由思心所动发造作的身业和语业 (སེམས་པ་ངེས་བསྐྱེད་པ་ལས་ཀུན···ནས་བསླངས་པའི་ལུས་ངག་གི་ལས་སོ།)。

བསམ་པའི་ཤེས་རབ། 思慧。为求对所闻义理以正量生起决定之故，根据理由进行观察思

维之慧（ཐོས་པའི་དོན་ལ་ཚད་མས་ངེས་པ་རྙེད་པའི་ཕྱིར་དུ་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་དཔྱོད་ཅིང་སེམས་པར་བྱེད་པའི་ཤེས་རབ་བོ།）。

བསམ་བྱུང་། 思所生。思维后所生智慧（དང་པོར་ཐོས་པ། དེ་ནས་བསམ་བྱུང་། ཡང་དེ་བསམས་པ་ཕྱིན་ཆད་དུ་བྱུང་བའི་ཤེས་རབ།）。

བསམ་བྱུང་གི་ཤེས་རབ། 思所生慧。思维观察所闻义理而依正量获得决定之耽著识。如悟解声是无常之比量及其继续不断之再决识（ཐོས་པའི་དོན་ལ་སེམས་ཤིང་དཔྱད་ནས་ཚད་མས་ངེས་པ་རྙེད་པའི་ཞེན་རིག དཔེར་ན་སྒྲ་མི་རྟག་པར་རྟོགས་པའི་རྗེས་དཔག་ཚད་མ་དང་། དེའི་རྒྱུན་དུ་གྱུར་པའི་བཅད་ཤེས་ལྟ་བུའོ།）。

བསམ་བཞིན་སོགས་ཀྱི་ལྟུང་ཚན། 故犯。九十单堕之一类，属第七部分十条：谓杀傍生、故恼、击枥、戏水、共女人同室宿、使恐怖、藏、辄自著用、无根谤、与妇女同行（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། བཅུ་ཚན་བདུན་པ་ལ། དུད་འགྲོ་གསོད་པའི་ལྟུང་བྱེད་དང་། འགྱོད་པ་སྐྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད་དང་། གག་ཚིལ་སྣོམ་པའི་ལྟུང་བྱེད་དང་། ཆུར་རྩེ་བའི་ལྟུང་བྱེད་དང་། བུད་མེད་དང་གནས་གཅིག་ཏུ་ཉལ་བའི་ལྟུང་བྱེད་དང་། དངངས་པར་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད་དང་། སྦེད་པའི་ལྟུང་བྱེད་དང་། མ་བྱིན་པས་ཉེ་བར་འཚོ་བའི་ལྟུང་བྱེད་དང་། སྐུར་བ་འདེབས་པའི་ལྟུང་བྱེད་དང་། བུད་མེད་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་འགྲོ་བའི་ལྟུང་བྱེད་བཅས་བཅུའོ།）。

བསམ་ཡས་དཀར་ཆག 《桑耶寺志》。噶伦协札·旺秋杰波所著，成书于1854年（甲寅），拉萨木刻本全书247页。书中专记桑耶寺兴建历史及中间扩建维修的史实。对寺中主要建筑佛像、佛塔的历史记述翔实，可以与相传为赤松德赞时的《桑耶寺详志》、《巴协》比勘。从书中所列捐献者名单中可以看出当时各大家族的分布，有参考价值（རབ་འབྱམས་དམ་པའི་ཞིང་གི་ཡོན་ཏན་ཀུན་ཚང་དཔལ་ཨུ་གས་གསུམ་མི་འགྱུར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་རྟེན་དང་བརྟེན་པར་བཅས་པ་ལེགས་གསོའི་སྒོ་ཞུ་ཟི་ཞར་བསྒྲུབས་པའི་ཚུལ་གྱི་ཁྱད་པར་བརྗོད་པའི་དཀར་ཆག་སྐལ་བཟང་དད་པའི་སྒོ་འབྱེད་ངོ་མཚར་རྒྱ་མཚོའི་རེའུ་མིག་ཅེས་བྱ་བ་འདི་སྐྱེར་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་སྐབས་སུ་སྦ་གསལ་སྣང་གིས་བརྩམས་པར་གྲགས་པའི་སྦ་བཞེད་དང་། རབ་བྱུང་དང་པོའི་སྐབས་ཁུ་སྟོན་བརྩོན་འགྲུས་གཡུང་དྲུང་གིས་བརྩམས་པའི་བསམ་ཡས་དཀར་ཆག་ཆེན་མོ་ཞེས་པ་གཉིས་འདུག་ནའང་། བཀའ་བློན་བཤད་སྒྲ་དབང་ཕྱུག་རྒྱལ་པོས་རབ་བྱུང་བཅུ་གསུམ་པའི་ཤིང་སྟག་ལོར་བརྩམས་པའི་བསམ་ཡས་དཀར་ཆག་འདིར་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་ལེགས་གསོ་ཞུས་ཚུལ་ཞིབ་ཏུ་བརྗོད་པ་དང་། བསྐྱར་ན་ཞུ་བྱིའི་ཁྱད་པར་ཤེས་ཐུབ་པ་དང་། མཛད་བྱང་དུ་ཞལ་འདེབས་འབུལ་མཁན་སྦྱིན་པའི་བདག་པོའི་མིང་ཐོ་ཡོད་པ་དེ་ལས་སྐབས་དེའི་སྐེར་དྲག་རྣམས་ཀྱི་གནས་ཚུལ་དཔྱད་གཞི་འང་ཡིན།）。

བསམ་ཡས་དགེ་རྒྱས་གཙུག་ལག་ཁང་གི་དྲིལ་བུ། 桑耶寺遍净殿大钟。赤松德赞时，由后妃卓萨·赤结姆赞资助铸造、安放在遍净殿中、为祭祀用的一口大钟（ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་སྐབས་བཙུན་མོ་འབྲོ་ས་ཁྲི་རྒྱལ་མོ་བཙན་གྱིས་ཡོན་སྦྱར་ཏེ་མཆོད་པའི་ཡོ་བྱད་དུ་དམིགས་ནས་བསྐྲུན་པའི་ཅོང་ཆེན་པོ་ཞིག）。

བསམ་ཡས་མཆིམས་ཕུ། 桑耶钦普。宁玛派祖师莲花生居住过的一小寺名，在山南札囊县桑耶寺附近（བསམ་ཡས་ཀྱི་བྱང་ཤར་མཚམས་སུ་ཡོད་པའི་རི་ཁྲོད་ཅིག）。

བསམ་ཡས་མི་འགྱུར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་གཙུག……

ལག་ཁང་། 桑耶永固天成庙。桑耶寺全名（བསམ་ཡས་གཙུག་ལག་ཁང་གི་མིང་རྒྱས་པ། ）。

བསམ་ཡས་གཙུག་ལག་ཁང་། 桑耶寺。在西藏山南札囊县境内。八世纪中叶，吐蕃赞普赤松德赞时，仿照印度飞行寺的形式，揉合藏、汉的建筑风格兴建。其形制：中为须弥山、四大八小十二洲、日月二轮，外有垣墙围绕，四角建四舍利塔，四门立四殿。一般认为是唐大历二年（767年）奠基，贞元十五年（799年）落成。该寺建成后，赤松德赞命在此剃度第一批藏人出家为僧，号称“七觉士”（སད་མི་མི་བདུན། ），为西藏第一座佛法僧三宝齐全的佛教寺院。曾几度遭火灾，均经修复。十一世纪后，成为宁玛派的根本道场之一（རྙིང་མའི་དགོན་པ་གཙོ་ཆེ་བ་ཞིག་ཏུ་གྱུར། ）。

བསམས་པ་ལས་བྱུང་བའི་ཤེས་རབ། 思慧，思所成慧。为三慧之一。参看ཤེས་རབ་རྣམ་པ་གསུམ། 条。

བསལ་བྱ་ལོག་སྒྲུབ། 应遣邪行。智度七十义之一。颠倒执著二谛之无知（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། བདེན་གཉིས་འགལ་བར་འཛིན་པའི་ཤེས་པ། ）。

བསིལ་བ་ཐོབ་པ། 得到清凉。解脱，涅槃，得解脱（ཐར་པ་མྱང་འདས་ཀྱི་མིང་། ཐར་པ་ཐོབ་པ་ཡང་ཟེར། ）。

བསིལ་བའི་ཚལ། 清凉寒林。古印度金刚座东南一尸林名（སྔར་རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གདན་གྱི་ཤར་ལྷོའི་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་པའི་དུར་ཁྲོད་ཅིག）。

བསིལ་རི། 凉山。内六山之一。其顶与须弥山第五沿相接，故其以内之地为日、月之光所不能照之处，其外即大瞻部洲（ནང་གི་རི་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ཞིག དེའི་རྩེ་དང་ལྷུན་པོའི་ར་ལྔ་པ་ཟུར་འཁྱུང་དང་ཕྲད་པས། དེའི་ནང་རོལ་ཏུ་ཉི་ཟླའི་འོད་མི་ཐོག དེའི་ཕྱི་རོལ་ན་འཛམ་གླིང་ཆེན་པོའོ། ）。

བསོད་སྙོམས། 1.化缘，乞食（སྦྱིན་གཏོང་གི་བསོད་ནམས་སྙོམས་པ། ）。2.斋僧的饮食财物（སྦྱིན་པའི་ཟས་ནོར། ）。

བསོད་བདེ། 福，福气，福德。善业所招的福果（རྣམ་དཀར་གྱི་ལས་ལས་བྱུང་བའི་འབྲས་བུ། ）。

བསོད་ནམས། 1.善业，福德。2.吉祥安乐，佛法（ལས་བཟང་དང་བཀྲ་ཤིས་བདེ་ལེགས་དང་……དགེ་བ་དང་ཆོས། ）。

བསོད་ནམས་ཀྱི་ཆ། 福分。感受世福之五戒十善行法，谓之福分。

བསོད་ནམས་ཀྱི་སྟོབས་ཀྱི་རྟོགས་པ་བརྗོད་པ། 《佛说福力太子因缘经》。

བསོད་ནམས་ཀྱི་གནས། 福舍，福地。佛教所说修善积福的对象。若对上师（བླ་མ། ）、父母（ཕ་མ། ）、病人（ནད་པ། ）、菩萨（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ། ）和命危之人（སྲོག་ལ་ཐུག་པའི……མི། ）等行善，自身即能感受福报。

བསོད་ནམས་ཀྱི་སྣོད། 1.福地，福舍（བསོད་ནམས་གསོག་པའི་ཡུལ། ）。2.福器，有福者（བསོད་ནམས་ཅན། ）。

བསོད་ནམས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ལྔ། 福德五蕴。即：戒蕴（ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕུང་པོ། ）、定蕴（ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཕུང་པོ། ）、智蕴（ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕུང་པོ། ）、解脱蕴（རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཕུང་པོ། ）、见解脱智慧蕴（རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཤེས་རབ་མཐོང་བའི་ཕུང་པོ། ）。

བསོད་ནམས་ཀྱི་འབྲས་བུ། 福果。佛教认为长寿、无病和富有（ཚེ་རིང་བ་དང་། ནད་མེད་པ། ལོངས་སྤྱོད་ཆེ་བ། ）三者，为福果。

བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས། 福德资粮，福资粮。以福德为修证佛果资粮，谓之福德资粮。指所缘之供施等善业（དམིགས་པ་དང་བཅས་པའི…

མཆོད་སྦྱིན་སོགས་དཀར་པོ་དགེ་བའི་ལས།)。

བསོད་ནམས་ཀྱི་ཞིང་། 福田，资粮田。正当修善敬礼的对象，如：父母、病人、上师、僧众、菩萨等（ཚོགས་གསོག་པའི་ཞིང་སྟེ། ཕ་མ། ནད་པ། བླ་མ། དགེ་འདུན། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་བཅས།)。

བསོད་ནམས་ཀྱི་ལས། 福业。指十善（དགེ་བ་བཅུ།)。

བསོད་ནམས་སྐྱེ་བོའི་དབང་ཕྱུག 福生王。罗刹王的异名（སྲིན་པོའི་རྒྱལ་པོའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་…ཞིག)。

བསོད་ནམས་སྐྱེས། 1.福生天。四禅天之第二层。生于此中诸天，证得四梵住等最上福泽，故名福生，　或称福增（བསམ་གཏན་བཞི་པའི་གནས་རིས་གཉིས་པ་སྟེ། གནས་འདིར་སྐྱེས་པའི་ལྷ་རྣམས་ནི་ཚངས་གནས་བཞི་སོགས་བསོད་ནམས་…ཀྱི་མཆོག་ཐོབ་པའི་གནས་ཡིན་པས་བསོད་ནམས་……འཕེལ་ལམ་བསོད་ནམས་སྐྱེས་ཞེས་བྱ།)。2.夜叉之一（གནོད་སྦྱིན་གྱི་བྱེ་བྲག་ཅིག)。

བསོད་ནམས་གྲགས་པ། 班钦索南扎巴。全名为泽塘巴夏孜班钦索南扎巴（རྩེད་ཐང་པ་ཤར་རྩེ་པཎ་ཆེན་བསོད་ནམས་གྲགས་པ། 1478—1554）。随钦波索南扎西（ཆེན་པོ་བསོད་ནམས་བཀྲ་ཤིས།)出家，他先后在桑普尼玛塘（གསང་ཕུ་ཉི་མ་ཐང་།)及色拉节（སེ་ར་བྱེས།)求学。他曾任 哲蚌寺洛赛林（བློ་གསལ་གླིང་།)之讲听法台（འཆད་…ཉན་གྱི་ཁྲི་པ།)，又任噶丹寺夏孜札仓（ཤར་རྩེ་གྲྭ་ཚང་།)、噶丹寺、哲蚌寺法台（ཁྲི་པ།)，后又分别担任色拉寺脱钦林（ཐེག་ཆེན་གླིང་།)、觉摩隆（སྐྱོ་མོ་ལུང་།)、帕木寺（ཕག་མོ་ཆོས་སྡེ།)、尼定（ཉི་ཐིངས།)、沃那（འོད་སྣ།)及仁钦林寺（ཆོས་སྡེ་རིན་ཆེན་གླིང་།)等寺之主管（ཞལ་འཛིན།)。索南扎巴学识渊博，对于佛教的显密很有造诣，在历史及宗教史方面著有《新红史》（དེབ་ཐེར་དམར་པོ་གསར་……མ།)、　《新旧噶当教史》（བཀའ་གདམས་གསར་རྙིང་གི་ཆོས་འབྱུང་ཡིད་ཀྱི་མཛེས་རྒྱན།)，另有《具善格言》（དགེ་ལྡན་ལེགས་བཤད།)，著述甚多，有《班钦·索南扎巴全集》传世。

བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ། 索南嘉措（1543—1588）。第三世达赖喇嘛。生于前藏堆龙。四岁时被认定为第二世达赖喇嘛根敦嘉措转世。1552年任哲蚌寺堪布，1558年任色拉寺堪布。1577年经青康赴蒙古途中，倡建塔尔寺。1580年倡建理塘寺。后应明顺义王俺答之请，由康入青，俺答赠号达赖喇嘛，译名“海上师”，遂成以后历代转世定名。以后又随俺答前往蒙古地方传播佛教。明万历赠号大国师召往北京，　启程前即圆寂于蒙古（ཏཱ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ་པ་རབ་བྱུང་དགུ་པའི་ཆུ་ཡོས་ལོར་དབུས་སྟོད་ལུང་ཁང་གསར་གོང་དུ་འཁྲུངས། ལོ་བཞི་པར་དགེ་འདུན་རྒྱ་མཚོའི་ཡང་སྲིད་ལ་ངོས་བཟུང་། རབ་བྱུང་དགུ་པའི་ཆུ་བྱི་ལོར་འབྲས་སྤུངས་དགོན་པའི་…མཁན་པོ་མཛད། རབ་བྱུང་དགུ་པའི་ས་རྟ་ལོར་སེ་རའི་མཁན་པོ་མཛད། རབ་བྱུང་བཅུ་པའི་མེ་གླང་ལོར་མཚོ་སྔོན་དང་མདོ་ཁམས་ཕྱོགས་ལ་ཕེབས། ཕེབས་ལམ་ཞོར་དུ་སྐུ་འབུམ་དགོན་པ་བཏབ། རབ་བྱུང་བཅུ་པའི་ལྕགས་འབྲུག་ལོར་མདོ་ཁམས་སུ……བསྐྱོད་ནས་ལི་ཐང་དགོན་པ་བཏབ། སོག་པོ་ཨལ་ཐན་རྒྱལ་པོས་སོག་ཡུལ་དུ་གདན་དྲངས། དགེ་ལུགས་ཀྱི་ཆོས་དར་སྤེལ་བྱས། ཨལ་ཐན་རྒྱལ་པོས་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་སྟེ་རྒྱ་མཚོའི་བླ་མ་ཟེར་བའི་གོ་གནས……ཕུལ། དེ་ནས་བཟུང་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་པར་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་ཞེས་པའི་མཚན་སྙན་ཐོགས། རབ་བྱུང་བཅུ་པའི་ས

བྱི་ལོར་ཏཱ་མིང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་གོང་མ་དབན་ལིས་ནས་ཏཱ་ལའི་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོར་ཏཱ་གོ་ཤྲི་དང་ཀྱོག་ཅིང་ཤྲཱི་ཟེར་བའི་གོ་གནས་ཕུལ་ནས་པེ་ཅིན་དུ་འབྱོན་……དགོས་པའི་བཀའ་ཤབ་ཀྱང་། ཕེབས་མ་ཐུབ་པར་སོག་ཡུལ་དུ་མེད་ས་ཆར་འདས།)。

བསོད་ནམས་རྟེན་གྱི་ས། 福泽所依地。旧派密乘所说第二瑜伽位中所证五地。以近因所修福泽努力引发无漏智，故称五地为福泽所依地(ཐེགས་སྙིང་མའི་གཞུང་དུ། རྣལ་འབྱོར་གཉིས་པའི་སྐབས་སུ་ཐོབ་པའི་ས་ལྔ་པ་སྟེ་ཉེ་རྒྱུའི་སྦྱོད་པའི་བསོད་ནམས་ལ་བརྟེན་ནས་ཟག་མེད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ལ···སྦྱོར་བས་ས་ལྔ་པ་ལ་བསོད་ནམས་རྟེན་གྱི་ས་ཞེས······བྱའོ།)。

བསོད་ནམས་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ། 索南乔吉朗波(1439—1504)。后人尊为第二代班禅额尔德尼(པཎ་ཆེན་ཨེར་ཏེ་ནིའི་སྐུ་ཕྲེང་བརྒྱུད་རིམ་དུ···འདྲེན་པའི་གཉིས་པ། རབ་བྱུང་བདུན་པའི་ས་ལུག་ལོར་འཁྲུངས། རབ་བྱུང་བརྒྱད་པའི་ཤིང་བྱི་ལོར་འདས།)。

བསོད་ནམས་མ་ཡིན་པ། 恶，不善，非福(མི་དགེ་བའི་ལས།)。

བསོད་ནམས་མིན་པ་བཟློག་པ། 破非福。显教中随龙猛派教授修习的三种次第之一。

བསོད་ནམས་རྩེ་མོ། 索南则摩(1142—1182)。意译福顶。萨钦·贡噶宁波之第二子，久从桑普寺恰巴·却吉僧格等学习中观、般若，继萨钦住持萨迦寺，弘兴道果论教法，被奉为萨迦五祖之第二祖(ས་ཆེན་ཀུན་དགའ་སྙིང་···པོའི་སྲས། ས་སྐྱ་གོང་མ་གཉིས་པ། རབ་བྱུང་གཉིས་པའི་ཆུ་ཕོ་ཁྱི་ལ་འཁྲུངས། ཕྱ་པ་ཆོས་སེང་གི་དྲུང་དུ་སོ་མང་དབུ་མར་སྦྱངས་ཤིང་། ཡབ་ཀྱི་རྗེས་སུ་གདན་ས་བཟུང་ནས་ལམ་འབྲས་ཀྱི་གདམས་པ·····སྤེལ། དགུང་ལོ་བཞི་བཅུ་ཞེ་གཅིག་པ་ཆུ་ཕོ་སྟག་ལ་འདས།)。

བསོད་ནམས་ཞིང་། 福田。应当敬礼的对象(ཡོན་གནས་ཕྱག་བྱ་བའི་ཡུལ།)。

བསོད་ནམས་བྱ་བའི་དངོས་པོ་གསུམ། 积福三有。即：舍类福(སྦྱིན་པ་ལས་བྱུང་བའི་བསོད་ནམས།)、戒类福(ཚུལ་ཁྲིམས་ལས་བྱུང་བའི་བསོད་ནམས།)、修类福(བསྒོམ་པ་ལས་བྱུང་བའི་བསོད་ནམས།)。

བསོད་དམན། 福分浅。所谓福浅，是指积善业的力量小而言(བསོད་ནམས་དམན་པ་ཞེས་དགེ་བའི་ལས་བསགས་སྟོབས་ཆུང་བ་ལ་ཟེར།)。

〔སྭ〕

སྭཿ (梵)娑。指天趣乃至有顶(སྭཿ ཞེས་པ་ནི་མཐོ་རིས་ཏེ་སྲིད་རྩེའི་མཐར་ཐུག་པའོ།)。

སྭསྟི། 福，安善，吉祥如意(བསོད་ནམས་དང་། བདེ་ལེགས། བཀྲ་ཤིས།)。

སྭཱཧཱ། (梵)萨诃。佛教密咒的结尾语(གཞི་ཚོགས་པ་སྟེ་གཟུངས་སྔགས་ཀྱི་མཇུག་སྡུད་ཀྱི་དོན།)。

〔སྲ〕

སྲ་བརྐྱང་བཏིང་བ། 舒坚实衣，舒功德衣，羯絺那。律疏说："法衣不坏，为坚固，展于箱笼中，故名那坚固衣。"意为不使法衣绉缩，铺展而收放于箱中(མཚོ་ཊཱི་ཀ་ལས། ཆོས་གོས་ཞིག་པ་མ་ཡིན་པས་སྲ་བ་དེ་གཟེབ་ཀྱི་སྒྲོམ་མའི་ནང་དུ་བརྐྱངས་པ་ཡིན་པས་ན་སྲ་བརྐྱང་ཞེས་བྱ་སྟེ···ཞེས་དང་། དོན་ནི་ཆོས་གོས་མི་འཁྱུམས་པའམ་མི······བསྐྱེར་བར་བསྲུང་བར་བྱ་ཞིང་བརྐྱངས་ཏེ་སྒམ་ནང་དུ་བསྡུས་པ་ལྟ་བུ།)。

སྲད་རྒྱུད། 色传。密宗续部传承的一种，为宗喀巴弟子喜饶僧格所创的一种密宗 (རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་སློབ་མ་ཤེས་རབ་སེང་གེ་ནས་རིམ་བཞིན་བརྒྱུད་པའི་རིང་ལུགས།)。

སྲད་རྒྱུད་ལུགས་པ། 色派密宗。宗喀巴弟子喜饶僧格在后藏日喀则西南名叫“色”的地方，初建密宗道场。从此传出的密宗，称为“色派” (རྗེ་ཙོང་ཁ་པ་བློ་བཟང་གྲགས་པའི་སློབ་མ……ཤེས་རབ་སེང་གེ་ནས་རིམ་བཞིན་བརྒྱུད་པའི་རིང……ལུགས།)。

སྲས་ཀྱི་ཐུ་བོ་གཉིས། 二大上首弟子。指宗喀巴大师的二大上首弟子。即： 甲曹塔杰钦巴・达玛仁钦 (རྒྱལ་ཚབ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ……དར་མ་རིན་ཆེན།) 和菩萨摩诃萨・止贡巴律师・扎巴坚参 (བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་འདྲི་གུང་བ་འདུལ་བ་འཛིན་པ་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན།)。

སྲས་མཁར་དགུ་ཐོག 色喀古托寺。西藏洛扎县境内噶举派一寺院名， 为米拉日巴所创建 (བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཀྱི་ལྷོ་བྲག་རྫོང་ཁོངས་སུ་ཡོད་པའི་བཀའ་བརྒྱུད་པའི་དགོན་པ་སྔར་མི་ལ་རས་པས་ཕྱག་བཏབ་པ་ཞིག)。

སྲི་གནོན། 伏魔，镇压鬼魅。在三角形地坑中埋入魔鬼偶像， 以示镇压的一种宗教活动 (གནོད་བྱེད་གདོན་གཟུགས་ཀྱི་རྣམ་པ་འབྲུབ་ཁུང……གྲུ་གསུམ་གྱི་ནང་དུ་ཕྲ་གནོན་གྱི་ཆོ་ག)。

སྲི་ལངས་པ། 厉鬼作祟。所谓冤鬼、招祸鬼、尸林鬼前曾作损害，后又重生者 (དྲག་སྲི་དང་འཕུང་སྲི་དུར་སྲི་ཞེས་ཟེར་ལ་དེ་ཚོའི་གནོད་སྐྱོན་སྔར་བྱུང་ཞིང་ཕྱིས་ཡང་བསྐྱར་བྱུང་བ་ལ་སྲི་ལངས་པ……ཟེར།)。

སྲིད་མཐའ། 有边，轮回边。生死流转边际 (འཁོར་བའི་མཐའ་འམ་མཇུག)。

སྲིད་པ། 1.有轮回，生死流转。与世间同义。2. 有。十二缘起第十支 (ཡོད་པའི་དོན་ཏེ་རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་ཚན་བཅུ་པ།)。

སྲིད་པ་བཅུ་བཞི། 十四界。六欲天加上色与无色两界共八天。 畜牲分为四生界， 再加人和地狱，共十四界 (འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག་གཟུགས་གཟུགས་མེད་མ་ཕྱེ་བས་ལྷ་བརྒྱད། དུད་འགྲོ་ལ་སྐྱེ་གནས་ཀྱི་དབྱེ་བས་བཞི། མི་དང་དམྱལ་བ་སྟེ་བཅུ་བཞི།)。

སྲིད་པ་འཇིགས། 怖有。大自在天之异名 (ལྷ་དབང་ཕྱུག་གི་མིང་ཞིག)。

སྲིད་པ་གཉིས། 二有。即：专注有和向有 (གཞོལ་བའི་སྲིད་པ་དང་ཞུགས་པའི་སྲིད་པ་གཉིས།)。

སྲིད་པ་ཐ་མ་པ། 最后有。不随业力在此世界轮回受生者， 即将证声闻乘阿罗汉及十地菩萨 (སྲིད་པའི་གནས་འདིར་ལས་ཀྱི་དབང་གིས་སླར་སྐྱེ་བ་ལེན་མི་དགོས་པའི་ཕྱིར་ན་སྲིད་པ་ཐ་མ་པ་སྟེ། ཉན་རང་དགྲ་བཅོམ་འཐོབ་ཁ་མའི་གང་ཟག་དང་། ས་བཅུའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས།)。

སྲིད་པ་མཐར་བྱེད། 超脱轮回者。佛的异名 (སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

སྲིད་པ་བདུན། 七有。即：地狱有 (དམྱལ་བའི་སྲིད་པ།)、畜牲有 (དུད་འགྲོའི་སྲིད་པ།)、饿鬼有 (ཡི་དྭགས་ཀྱི་སྲིད་པ།)、天有 (ལྷའི་སྲིད་པ།)、人有 (མིའི་སྲིད་པ།)、业有 (ལས་ཀྱི་སྲིད་པ།)、中有 (སྲིད་པ་བར་མ།)。

སྲིད་པ་འཕོ་བ། 《佛说大乘流转诸有经》。全书七十颂。印度佛学家姿纳迷札、 达那希拉和藏族译师益西德由梵译藏， 并用厘定后的藏文校订 (ཤློ་ཀ་བདུན་ཅུ་པ། རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་། དཱ་ན་ཤཱི་ལ་དང་། ལོ་ཙཱ་བ་བནྡེ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་སྐད་གསར་བཅད་

ཀྱིས་བཙོས་པའོ།)。

སྲིད་པ་བར་མ། 中有。即介于死有和生有之间的中有生（བར་སྲིད་ཀྱི་མིང་སྟེ་འཆི་སྲིད་དང་སྐྱེ་སྲིད་ཀྱི་བར་དུ་གྲུབ་པས་ན་སྲིད་པ་བར་མ་ཟེར། ）。

སྲིད་པ་མ། 三世女。邬摩天女（ལྷ་མོ་ཨུ་མ། ）的异名。

སྲིད་པ་འཚོལ་བ། 投生。为中有生名，即投生阶段（བར་སྲིད་ཀྱི་མིང་སྟེ་སྐྱེ་སྲིད་འཚོལ་བའི་ངང་···ཚུལ་ཅན། ）。

སྲིད་པ་བཞི། 四有。即：生有（སྐྱེ་སྲིད། ）、死有（འཆི་སྲིད། ）、中有（བར་སྲིད། ）、本有（སྔོན་དུས་ཀྱི་སྲིད་པ། ）。

སྲིད་པ་ལན་བདུན་པ། 极七返有，生极七返。最迟不过再生七次，必证阿罗汉果（རྒྱལ་ཀྱང་སྲིད་པར་ལན་བདུན་དུ་འཁོར་རྗེས་དགྲ་བཅོམ་པ···ཐོབ་པའོ། ）。

སྲིད་པ་ལས་འདས་པ། 《大乘破有论》。龙树（ཀླུ་སྒྲུབ། ）著，扎觉喜饶（གྲགས་འབྱོར་ཤེས་རབ། ）藏译。

སྲིད་པ་ལས་འདས་པའི་གཏམ། 《大乘破有论》。龙树（ཀླུ་སྒྲུབ། ）著，扎觉喜饶（གྲགས་འབྱོར་···ཤེས་རབ། ）藏译。同སྲིད་པ་ལས་འདས་པ། 条。

སྲིད་པ་སད་པོ། 化身。苯教活佛（བོན་པོའི་སྤྲུལ་སྐུའི་མཚན། ）。

སྲིད་པ་སུམ་ཅུ་རྩ་གཅིག 三十一界：四无色界、十六色界和十一欲界（གཟུགས་མེད་ཁམས་བཞི་···དང་། གཟུགས་ཁམས་བཅུ་དྲུག འདོད་ཁམས་བཅུ་གཅིག་བཅས་སོ། ）。

སྲིད་པ་གསུམ། 1.三域：天上（ས་བླའི་སྲིད་པ། ）、地上（ས་སྟེང་གི་སྲིད་པ། ）、地下（ས་འོག་གི་སྲིད་པ། ）。2.三有：死有（འཆི་སྲིད། ）、中有（བར་སྲིད། ）、本有（སྔོན་དུས་ཀྱི་སྲིད་པ། ）。3.三有，三界：欲有（འདོད་པའི་སྲིད་པ། ）、色有（གཟུགས་ཀྱི་སྲིད་པ། ）、无色有（གཟུགས་མེད་ཀྱི་སྲིད་པ། ）。4.三世间：天世界（ལྷའི་སྲིད་པ། ）、龙世间（ཀླུའི་སྲིད་པ། ）和人世间（མིའི་སྲིད་······པ། ）。

སྲིད་པའི་འཁོར་ལོ། 生死流转图。藏传佛教寺庙正殿门外侧壁画之一。全图作圆转形，分内外四层。中心层绘鸽、蛇、猪以表贪、瞋、痴；外层分白黑两色表善趣和恶趣；又其外层分上二、下三共五段，上两段表天界和人界，下三段正中表地狱，右表旁生，左表饿鬼；最外层绘盲人、瓦匠、猴、船、空宅、接吻、眼中箭、饮酒、采果、孕妇、临产、老人和死尸，表十二缘起（དགོན་པ་དང་ལྷ་ཁང་ཁག་གི་སྒོ་འཁྱར་འོག་བྲིས་པའི་རི་མོ་ཞིག་གི་མིང་སྟེ···རྒྱུམ་སྐོར་ཕྱི་ནང་བཞི་ཡོད་པའི་དཀྱིལ་དུ་འདོད······ཆགས། ཞེ་སྡང་། གཏི་མུག་གསུམ་མཚོན་བྱེད་དུ། ཕུག་རོན། སྦྲུལ། ཕག་པ་གསུམ་གྱི་གཟུགས་བརྙན་དང་། དེའི་ཕྱི་ལ་བདེ་འགྲོ་དང་། ངན་འགྲོའི་འགྲོ་ལམ་མཚོན་བྱེད་ལམ་དཀར་ནག་གཉིས། དེའི་ཕྱི་ལ་ཆ་ལྔ་བགོས་པའི་སྟེང་གི་ཆ་གཉིས། ལྷ་དང་མིའི་འཇིག་རྟེན། འོག་གི་ཆ་གསུམ་གྱི་དཀྱིལ་དུ་དམྱལ་བ། གཡས་སུ་དུད་འགྲོ། གཡོན་དུ་ཡི་དྭགས། དེའི་ཕྱི་ལ་རྟེན་འབྲེལ་བཅུ་གཉིས་མཚོན་བྱེད་དུ། ལོང་བ། རྫ་མཁན། སྤྲེའུ། གྲུ་རྫིངས། ཁང་སྟོང་། མི་གཉིས་འོ་བྱེད་པ། མིག་ལ་མདའ་ཐོག་པ། ཆང་འཐུང་བ། ཤིང་ཏོག་ལེན་པ། སྦྲུམ་མ། བུ་བཙ་སྐྱེ་བ། མི་རྒན་པོ་དང་། ཤི་བའི་རོ་བཅས་བྲིས་ཡོད། ）。

སྲིད་པའི་ཆུ་བོ། 有瀑流。上界除无明和见以外的诸烦恼。四种瀑流之一（ཆུ་བོ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག་སྟེ། ཁམས་གོང་མའི་མ་རིག་པ་དང་ལྟ་བ་མ་གཏོགས་པའི་ཉོན་མོངས་པ་རྣམས་སོ།）。

སྲིད་པའི་འདོད་ཆགས། 有贪。即上二界之贪。此界虽离欲界之贪，但为引生世间之贪（ཁམས་གོང་མ་གཉིས་ཀྱི་འདོད་ཆགས་ཏེ་དེ་དག……འདོད་པ་ལ་འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་ཡང་སྲིད་པར……འཕེན་པའི་འདོད་ཆགས་ཡིན་ནོ།）。

སྲིད་པའི་རྩ་བ། 三有之根。谓随眠或烦恼（ཕྲ་རྒྱས་སམ་ཉོན་མོངས་པ།）。

སྲིད་པའི་རྩེ་མོ། 三有之顶（སྲིད་པ་གསུམ་གྱི་ཡང་རྩེ།）。

སྲིད་པའི་ཟག་པ། 有漏。为烦恼之异名，与无漏相对。凡具烦恼，导致流转生死的一切法，均名为有漏法。参看ཟག་པ་བཞི། 条。

སྲིད་པའི་ཡན་ལག 有支。十二缘起支之一。以取为缘，由身语意造作强劲能招后有之业（རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་གསེས། ལེན་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་གྱི་སྒོ་ནས…ཡང་སྲིད་མངོན་པར་འགྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ལས་སྟོབས་དང་ལྡན་པ་མངོན་དུ་བྱེད་པའོ།）。

སྲིད་པའི་ཡན་ལག་གི་བག་ཆགས། 有支习气。四种习气之一。善不善业习气，即引起种种生死轮回之力（ལས་དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི……བག་ཆགས་ཏེ། སྲིད་པའམ་འཁོར་བར་སྐྱེ་འཆི་སྣ་ཚོགས་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་ནུས་པའོ།）。

སྲིད་འབྱོར། 世间圆满（འཁོར་བའི་ཕུན་ཚོགས།）。

སྲིད་རྩ། 有本。六种生死根本。即：贪（འདོད་ཆགས།）、瞋（ཁོང་ཁྲོ།）、慢（ང་རྒྱལ།）、无明（མ་རིག་པ།）、染污见（ལྟ་བ་ཉོན་མོངས་ཅན།）、染污疑（ཐེ་ཚོམ་ཉོན་མོངས་ཅན།）。

སྲིད་རྩེའི་སྙོམས་འཇུག 三有之顶定，有顶定。四无色定之一。以非想非非想处为所缘，一心专注之定（གཟུགས་མེད་སྙོམས་འཇུག་བཞིའི་ཡ་གྱལ། འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་གྱི་སྐྱེ་མཆེད་ལ་དམིགས་པ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་འཇུག་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ།）。

སྲིད་རྩེའི་མཐར་ཐུག་པར་འགྲོ་བ། 最后往趋有顶。上流罗汉，自梵众天乃至广果天间，除大梵外，一一遍历，从彼次第经历四无色定，最后以有顶身而般涅槃者（གོང་དུ་འཕོ་བ་གང་ཚངས་རིས་ནས་ཚངས་ཆེན་མ་གཏོགས་པ་འབྲས་བུ་ཆེ་བའི་བར་ཐམས་ཅད་བརྒྱུད་ཅིང་། དེ་ནས་གཟུགས་མེད་བཞི་རིམ་གྱིས་སོང་ནས་མཐར་སྲིད……རྩེའི་རྟེན་ལ་འདའ་བའི་རིགས་ཅན་ནོ།）。

སྲིད་ཞི། 有寂。世间与出世，生死与涅槃（སྲིད་པ་འཁོར་བ་དང་ཞི་བ་མྱང་འདས་ཟེར་བའི་བསྡུས……མིང་།）。

སྲིད་ཞི་མཉམ་ཉིད་ཀྱི་སྦྱོར་བ། 有寂平等性加行，生死涅槃平等性加行。智度七十义之一。了知生死轮回及涅槃寂净俱无自性以行修习之加行（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། སྲིད་པ་འཁོར་བ་དང་ཞི་བ་མྱང་འདས་གཉིས་རང……བཞིན་མེད་པར་རྟོགས་ནས་སྒོམ་པའི་སྦྱོར་བའོ།）。

སྲིད་ཞིའི་བདེ་སྐྱིད། 有寂安乐，世出世间安乐（སྲིད་པ་འཁོར་བ་དང་ཞི་བ་མྱང་འདས་གཉིས་ཀྱི……བདེ་སྐྱིད།）。

སྲིད་ཞིའི་གཙུག་རྒྱན། 有寂顶饰。指未解脱轮回的一切众生和一切已得寂止解脱位者所供奉的至上净土（སྲིད་པ་འཁོར་བ་ནས་མ་ཐར་བའི་འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་དང་། ཞི་བ་ཐར་བའི་གོ་འཕང་ཐོབ་ཟིན་པ་ཀུན་གྱིས་མཆོད་པའི་ཞིང་གོང་ན་མེད་པ་ཡིན་པ།）。

སྲིད་གསུམ། 三有。同སྲིད་པ་གསུམ། 条。

སྲིད་སྲུང་གི་རིག་བྱེད། 禳灾，护世吠陀，阿他婆吠陀（སྲིད་ཀྱི་རྣམ་གཞག་སྟོན་པའི་རིག་བྱེད། ）。为婆罗门教四大经典（四明论）之一（བྲམ……ཟེའི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གཞུང་ཆེན་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

སྲིད་སྲུང་འཛིན། 持护有。大自在天（ཞྭ་དབང་ཕྱུག）之异名。

སྲིད་སྲེད། 世爱。三爱（སྲེད་པ་གསུམ། ）之一。

སྲིན་པོ། 罗刹。梵音译作罗刹娑（རཀྵཿ）。恶鬼之总名（གདུག་འདྲེ་སྤྱིའི་མིང་། ）。

སྲུང་སྐྱེས། 护生。帝释金刚杵的异名（བརྒྱ་བྱིན་གྱི་རྡོ་རྗེའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས། ）。

སྲུང་འཁོར། 1.护轮。佛教密宗所说以药物、咒语、观想等构成能防灾难的保护圈（རྫས་སྔགས་དམིགས་རིམ་སོགས་ཀྱི་སྲུང་བའི་འཁོར་ལོ། ）。2.护身符。

སྲུང་འཁོར་བསྒོམ་པ། 修护轮。密乘修坛灌顶等仪轨之前，所有一切上下方隅，皆由金刚垣及金刚帐幕严密封护（དཀྱིལ་འཁོར་བསྒྲུབ……པ་དང་དབང་བསྐུར་བ་སོགས་ཀྱི་སྔོན་དུ་སྟེང་འོག……ཕྱོགས་མཚམས་ཐམས་ཅད་རྡོ་རྗེའི་ར་བ་དང་གུར……ཁང་གིས་མཚམས་བཅད་པའོ། ）。

སྲུང་འཁོར་བ། 驱魔者，咒师（སྔགས་པའམ་སྔགས་འཆང་། ）。

སྲུང་བ་པ། 守护部。小乘正量部三部之一（མང་བཀུར་སྡེ་བ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

སྲུང་བ་པའི་སྡེ། 守护部。同སྲུང་བ་པ། 条。

སྲུང་བ་པོ། 护卫者。罗刹的异名（སྲིན་པོའི་མིང་གཞན་ཞིག）。

སྲུང་བྱེད་ཅན། 能卫者。大自在天的异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མཚན་ཞིག）。

སྲུང་མ། 护法神（ཆོས་སྐྱོང་སྲུང་མ། ），守护神。

སྲུང་མ་ཁང་། 护法神殿（མགོན་ཁང་། ）。

སྲེད་པ་གསུམ། 三爱，三贪。死时三爱，即：欲爱（འདོད་སྲེད། 贪著爱）、难爱（འཇིགས་སྲེད། 怖畏爱）和世爱（སྲིད་སྲེད། 当生爱）。

སྲེད་མེད་ཀྱི་བུ། 无爱子。古印度外道遍入天派一导师名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཁྱབ··འཇུག་པའི་སློབ་དཔོན་ཞིག）。

སྲེད་མེད་བུ། 那罗延，无爱子。“薄伽善遍入，住女人密处，令诸人爱乐，故名那罗延”（བྷ་ག་ལེགས་ལྡན་ཁྱབ་འཇུག་སྟེ། བུད་མེད་ཀྱི་ནི་འདོམས་ན་གནས། མི་རྣམས་དགའ་བར་བྱེད་པས་ན། དེས་ན་སྲེད་མེད་བུ་ཞེས་བྱ། ）。

སྲོག་གི་དབང་པོ། 命根。同类有情由宿世业力所感期限有定的寿命，为暖与识之所依处（སེམས་ཅན་རིས་མཐུན་པར་སྔོན་ལས་ཀྱི་དབང……གིས་ཇི་ཙམ་གནས་པའི་དུས་ངེས་པ་ཚེ་ཞེས་བརྗོད་པ་སྟེ་དྲོད་དང་རྣམ་ཤེས་ཀྱི་རྟེན་དུ་གྱུར་པ་གང་ཡིན་པ··དེའོ། ）。

སྲོག་གཅོད། 杀生。伤生害命之义。为十恶（མི་དགེ་བ་བཅུ། ）之一。

སྲོག་གཅོད་པའི་ཕམ་པ། 杀生罪。四他胜之一。对胎儿或成人，怀杀害之心，以凶器、毒品或恶咒加害，或令他人杀害，使之命终者（ཕམ་པ་བཞིའི་ནང་གསེས། གཞི་མིའམ་མིར་ཆགས་པ། བསམ་པ་གསོད་པར་འདོད་པས། སྦྱོར་བ་མཚོན་དུག་སྔགས་ཀྱིས་གསོད་པར་བརྩམས……པའམ། གཞན་ལ་གསོད་དུ་བཅུག་ནས། མཐར་ཐུག་གཞན་གྱི་སྲོག་གི་དབང་པོ་འགག་པའོ། ）。

སྲོག་ཆགས་དང་ལྡན་པར་འདེབས་པའི་ལྟུང……བྱེད། 浇虫水堕罪。九十单堕之一。谓比丘明知有虫而用水浇草，以及将草投水后而

受用之所犯堕罪（ལྷུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ…བཅུའི་ནང་གསེས། སྲོག་ཆགས་ཡོད་པ་ཤེས་བཞིན་དུ་ཆུ་ལ་རྩྭ་དང་རྩྭ་ལ་ཆུ་སོགས་བཏབ་ནས་ལོངས…སྤྱོད་པའོ། ）。

སྲོག་ཆགས་ལྡན་པའི་ཆུ་ལོངས་སུ་སྤྱོད་པའི་ལྟུང…བྱེད། 受用有虫水堕罪。九十单堕之一。谓比丘饮用、沐浴有虫之水，以及用有虫之水浇灌草木所犯堕罪（ལྷུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ…དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། སྲོག་ཆགས་དང་བཅས་པའི་ཆུ་བཏུང་བ་དང་དེར་ཁྲུས་བྱེད་པ་སོགས་དང་། རྩྭ་ཤིང་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པའོ། ）。

སྲོག་ཐར། 放生。把将要杀的动物不杀放掉（སྲོག་གཅོད་པར་བྱ་རིགས་ལ་སྲོག་མི་གཅོད་པར…གློད་པའི་མིང་། ）。

སྲོག་རྩོམ་གཟེར་བཞི། 闭气四钉。旧密大瑜伽乘生次肯綮四钉，即封闭一切生死涅槃之法于无二智所乘风上的四种钉：三摩地本尊钉、心咒真言钉、意不变异钉和集散事业钉（མ་ཧཱ་ཡོ་གའི་བསྐྱེད་རིམ་གྱི་གནད་ཀྱི་གཟེར་བཞི་སྟེ། ཏིང་ངེ་འཛིན་ལྷའི་གཟེར། སྙིང་པོ་སྔགས་ཀྱི་གཟེར། དགོངས་པ་མི་འགྱུར་བའི་གཟེར། འཕྲོ་འདུ་ཕྲིན་ལས་ཀྱི་གཟེར་རྣམས་སོ། འདི་དག་ནི་འཁོར་འདས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་གཉིས་མེད་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྲོག་རྩོམ…པར་བྱེད་པའི་གཟེར་བུ་བཞིའོ། ）。

སྲོག་མེད་དབུགས། 神灯。供神的灯（མཆོད་མེ། ）。

སྲོག་དམར། 牲血。西藏原始宗教苯教徒用于占卜的用物之一。

སྲོག་རྩོལ། 命力。如来金刚云：“由于脐处修细音韵阿利噶利加行瑜伽，或于心处修习明点等瑜伽静虑，能遮命向外转，故名命力”（དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རྡོ་རྗེ་ལ། ། ལྟེ་བར་ཕྲ་བའི་ཨཱ་ལི་ཀཱ་ལིའི་སྦྱོར་བའམ་ཐུགས་ལ་སོགས་པ་ལ་ཐིག…ལེ་ལ་སོགས་པའི་སྦྱོར་བའི་བསམ་གཏན་གང་དེ་ཡང་སྲོག་འཐོན་པ་བཟློག་པའི་དོན་གྱིས་སྲོག་རྩོལ་ཞེས…བརྗོད་དོ། ཞེས་གསུངས་པའོ། ）。

〔སླ〕

སླར་གྲིབ་མ། 形象再现。佛像之异名（སྐུ་འདྲའི་མིང་། ）。

སླར་བྱས་འདྲ། 似再造。佛像之异名（སྐུ་འདྲའི་མིང་། ）。

སླར་གཟུགས། 再身。佛像之异名（སྐུ་འདྲའི་མིང་། ）。

སློང་བའི་དགེ་བ། 等起善。由信等十善心所所发身语意业（དད་སོགས་དགེ་བའི་སེམས་ཀྱིས…ཀུན་ནས་བསླང་བའི་ལུས་ངག་གི་ལས་རྣམས། ）。

སློང་བའི་དགེ་སློང་། 乞食比丘。如盲人、乞丐一样，向他人乞讨布施为生，而假名比丘者（ལོང་བ་དང་སྤྲང་པོ་ལྟ་བུ་མི་གཞན་གྱི་ས་ནས…འཚོ་བ་སློང་བ་ལ་དགེ་བ་སློང་བ་ཞེས་པའི་མིང…བཏགས་པའོ། ）。

སློང་བའི་སྤང་བ། 乞衣舍堕。三十舍堕之一。谓比丘自己已有三衣，但又向非亲属之俗人乞衣或衣料所犯堕罪（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང…གསེས། རང་ལ་ཆོས་གོས་རྣམ་གསུམ་ཡོད་བཞིན་དུ་འཁོར་གསུམ་ཁེབས་པའི་ཚད་དུ་ལོངས་པའི་གོས…སམ་རྒྱུ་ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་ཁྱིམ་པ་ལས་སློང་བའོ། ）。

སློང་བའི་མི་དགེ་བ། 等起不善。根本烦恼及随烦恼所起一切身业语业（རྩ་ཉོན་དང་ཉེ་ཉོན…སོགས་ཀྱིས་ཀུན་ནས་བསླང་བའི་ལུས་ངག་གི་ལས…ཐམས་ཅད། ）。

སློང་མོ་མཁན། 比丘（དགེ་སློང་གི་མིང་། ）。

སློབ་བརྒྱུད། 道统，传承。如弟子传承，上师传承。就弟子说，从最近一代弟子往下推算，直至最后一代，称为弟子传承。就上师说，从最近一代上师往上推算，直到最初一代，称为上师传承（སློབ་མ་གཅིག་ནས་དེའི་སློབ་མ······སོགས་མཐའ་མའི་སློབ་མའི་བར་དུ་མར་འདེད་པའི···བརྒྱུད་རིམ་ལ་སློབ་བརྒྱུད་ཟེར་བ་དང་། བླ་མ་གཅིག་ནས་དེའི་བླ་མ་སོགས་ཐོག་མའི་བླ་མའི་བར···དུ་ཡར་འདེད་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ལ་བླ་བརྒྱུད་ཟེར། ）。

སློབ་པ་གཉིས། 二学。学六度行与学咒道（ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་གི་སྤྱོད་པ་ལ་སློབ་པ་དང་སྔགས་ཀྱི་ལམ་ལ་སློབ་པ་གཉིས། ）。

སློབ་པ་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ། 有学不还。智度七十义之一。外有表相决定不堕有寂随一边际，住于加行、见、修三道之大乘圣者（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། སྲིད་ཞི་གང་དུ་ཡང་མི་ལྷུང་བར་ངེས་པའི་རྟགས་དང་ལྡན་པའི་སེམས······དཔའ་སྦྱོར་མཐོང་སྒོམ་གསུམ་ལ་གནས་པ་རྣམས······སོ། ）。

སློབ་པའི་ཟུང་འཇུག 有学双运。即是清净中有住德相之不欺诳身（དག་པ་ལ་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་གནས་པ་མི་སླུ་བའི་སྐུ་ཡིན། ）。

སློབ་དཔོན། （梵）阿阇黎，意译教授、轨范师。可矫正弟子行为，为其轨则师范，高僧之敬称。

སློབ་དཔོན་གྱི་སྡོམ་པ། 阿阇黎戒。为瑜伽与无上瑜伽两部共有戒，与行部事部不共有（རྣལ···འབྱོར་དང་རྣལ་འབྱོར་བླ་མེད་གཉིས་ཀའི་ཡིན་ལ། བྱ་སྤྱོད་དང་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའོ། ）。

སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་། 阿阇黎灌顶。为令与诸有情说无量法成就阿阇黎，于三界法王位而授灌顶，故名为阿阇黎灌顶。如诸不退菩萨灌顶，故又名不退灌顶（སེམས་ཅན་དཔག་ཏུ་མེད་པ་ལ་གཞལ་དུ་མེད་པའི་ཆོས་སྟོན་པ་ལ་སོགས···པས་སློབ་དཔོན་དུ་བྱ་བའི་ཆེད་དུ་ཁམས་གསུམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་སྲིད་དུ་དབང་བསྐུར་བས་ན་སློབ་དཔོན···གྱི་དབང་དང་། ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ་རྣམས་ཀྱི་དབང་དང་འདྲ་བས་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་དབང་ངོ་། ）。

སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་བསྐུར་བའི་ཆོ་ག་གཉིས། 阿阇黎灌顶二种正仪轨。此二种为：授三三昧耶和受三三昧耶开示真实（དམ་ཚིག་གསུམ···སྦྱིན་པ་དང་། དམ་ཚིག་གསུམ་གཟུང་ཞིང་དེ་ཉིད་བསྟན་པའོ། ）。

སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་དྲུག 阿阇黎六灌顶：不退灌顶、秘密灌顶、随赐灌顶、授记灌顶、安慰灌顶和赞颂灌顶（རྣལ་འབྱོར་གྱི་འདུག་སྣའི······དབང་བཅུ་གཅིག་ལས། སློབ་དཔོན་གྱི་དབང་དྲུག་ནི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་དབང་། གསང་བའི་དབང་། རྗེས་གནང་། ལུང་བསྟན། དབུགས་དབྱུང་། གཟེངས་བསྟོད་དེ་དྲུག་གོ། ）。

སློབ་དཔོན་མངོན་གྱུར། 阿阇黎现前。受近圆十现前之一。谓有羯磨师、屏教师二阿阇黎登位（བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་མངོན་གྱུར་བཅུའི་ཡ···གྱལ་ཞིག་སྟེ། ལས་ཀྱི་སློབ་དཔོན་དང་། གསང་སྟེ་སྟོན་པའི་སློབ་དཔོན་གཉིས་དངོས་སུ་ཞུགས་པའོ། ）。

སློབ་དཔོན་ལྔ། 五师，五种阿阇黎。即：沙弥师（དགེ་ཚུལ་གྱི་སློབ་དཔོན། ）、屏教师（གསང་སྟེ་སྟོན་པའི་སློབ་དཔོན། ）、羯磨师（ལས་ཀྱི་སློབ་དཔོན། ）、依止师（གནས་སྦྱིན་གྱི་སློབ་དཔོན། ）、启蒙师（ཀློག་པའི་སློབ་དཔོན། ）。

སློབ་དཔོན་དུས་འཕགས། 论师世高。因原系安息国太子，故称之为安世高。《高僧传》：世高原名清，以字行。父死，让国与叔父，出家为僧，博综经藏，尤精阿毗昙，讽持禅经。汉桓帝建和二年（148）经西域来洛阳译经，先后译出《安般守意经》、《阴持入经》、

《人本欲生经》、《大十二门经》、《小十二门经》、《道地经》等三十四部四十卷。其所译经“义理明析，文字允正，辩而不华，质而不野”（《高僧传》卷一）。主要传布小乘佛教说一切有部的毗昙学和禅定理论。

སློབ་དཔོན་བདུན། 七轨范师。即：斋戒师（བསྙེན་གནས་ཀྱི་སློབ་དཔོན།）、居士师（དགེ་བསྙེན་གྱི་སློབ་དཔོན།）、沙弥师（དགེ་ཚུལ་གྱི་སློབ་དཔོན།）、屏教师（གསང་སྟེ་སྟོན་པའི་སློབ་དཔོན།）、磨羯师（ལས་བྱེད་པའི་སློབ་དཔོན།）、启蒙师（ཀློག་པའི་སློབ་དཔོན།）、依止师（གནས་པའི་སློབ་དཔོན།）。

སློབ་དཔོན་དྲུག 六轨范师。即：誓戒师（དམ་ཚིག་དང་སྡོམ་པ་སྦྱིན་པའི་སློབ་དཔོན།）、传经师（བཟླས་ལུང་སྦྱིན་པའི་སློབ་དཔོན།）、讲续师（རྒྱུད་བཤད་པའི་སློབ་དཔོན།）、教诫师（མན་ངག་སྟོན་པའི་སློབ་དཔོན།）、灌顶师（དབང་བསྐུར་བའི་སློབ་དཔོན།）、磨羯师（ལས་བྱེད་པའི་སློབ་དཔོན།）。

སློབ་དཔོན་དཔའ་བོ། 阿阇黎勇士。龙树的弟子，又名马鸣，初为外道学者，后信佛教。其著作有《本生赞》等多种（མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་སློབ་མ། མཚན་གཞན་སློབ་དཔོན་རྟ་དབྱངས། ཐོག་མར་ཕྱི་རོལ་པའི་མཁས་པ་ཆེན་པོ་ཕྱིས་སུ་ནང་པའི་བསྟན་པ་ལ་ཞུགས་ཏེ། འཕྲུངས་རབས་ཀྱི་རྟོགས་བརྗོད་སྐྱེས་རབས་སོ་བཞི་པ་སོགས་སྙན་ངག་གི་བརྩམས་ཆོས་ཤིན་ཏུ་མང་ངོ་།）。

སློབ་དཔོན་གཞན་གྱི་མ་རྒྱུད་ཀྱི་རྫོགས་རིམ་གཉིས། 余派二种圆满次第：胜乐金刚圆满次第、喜金刚圆满次第（བདེ་མཆོག་གི་རྫོགས་རིམ་དང་། ཀྱེ་རྡོར་གྱི་རྫོགས་རིམ་གྱི་རྣམ་གཞག་གོ།）。

སློབ་དཔོན་བཞི། 四阿阇黎。指宗喀巴大师的高举讲听法幢（འཆད་ཉན་གྱི་རྒྱལ་མཚན་བསྒྲེང་བ།）的四名弟子。即：阿阇黎尊追扎巴（སློབ་དཔོན་བརྩོན་འགྲུས་གྲགས་པ།）、阿阇黎勒丹巴（སློབ་དཔོན་ལེགས་ལྡན་པ།）、阿阇黎达来布·强曲坚参（སློབ་དཔོན་སྟག་ལེབ་བྱང་ཆུབ་རྒྱལ་མཚན།）、阿阇黎强曲贝瓦（སློབ་དཔོན་བྱང་ཆུབ་དཔལ་བ།）。

སློབ་དཔོན་ཤེས་རབ་སྙིང་པོའི་དགོངས་འགྲེལ་བྱམས་པའི་བརྗོད་བྱང་། 《阿阇黎喜饶宁波之注释慈悲录》。觉饶鲁易坚参（ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན།）著。

སློབ་མ་དཀྱིལ་འཁོར་དུ་འཇུག་པ། 弟子入坛。密乘为弟子正行灌顶前之预备程序。弟子额系面巾入坛，分内入外入两步，望见灌顶坛场（སློབ་མ་ལ་དངོས་སུ་དབང་བསྐུར་བའི་ཉེ་བའི་སྔོན་འགྲོ་སྟེ། གདོང་གཡོགས་དང་བཅས་ཏེ་དཀྱིལ་འཁོར་དུ་འཇུག་པ་ཕྱི་འཇུག་དང་། ནང་འཇུག་དཀྱིལ་འཁོར་མཐོང་བའི་བདག་ཉིད་ཅན་དུ་གཞུག་པའོ།）。

སློབ་མ་སྐྱོང་བ། 哺育弟子。指对弟子讲法、训诲和释疑（སློབ་མ་ལ་ཆོས་བཤད་པ། བཀའ་སློབ། དོགས་སེལ་སོགས་གནང་བ།）。

སློབ་མ་ཆེན་པོ་བརྒྱད། 八大弟子。佛教史上称博多哇（པོ་ཏོ་བ། 1091—1165）大弟子众多，其中有八大弟子，系指后藏下部让、囊二师（གཙང་སྨད་ན་རམ་སྣང་གཉིས།），后藏上部甲、帕二师（གཙང་སྟོད་ན་བྱ་ཕག་གཉིས།），涅区朗、纽二师（གཉལ་ན་གླང་གཉོས་གཉིས།），堆区拜、若二师（དོལ་ན་འབེ་རོག་གཉིས།）。

སློབ་མ་ཉན་ཐོས་ཀྱི་ལམ། 弟子声闻道。智度七十义之一。知声闻道道智。道智之仅通达

人无我而为少分智者（ཤེར་ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས། ལམ་ཤེས་གང་ཞིག་གང་ཟག་གི་བདག་མེད་ཙམ་རྟོགས་པའི་ཉི་ཚེ་བའི་མཁྱེན་པ་སྟེ། ཉན་ཐོས་ཀྱི་ལམ་ཤེས་པའི་ལམ་ཤེས་སོ། ）。

སློབ་མ་ལྷ་གོན། 弟子预备。密乘灌顶的准备仪式：整治等起，授内灌顶；启白祈请，承受接引；守护律仪，蒙被加持；卜问成就，投掷齿木；净治口过，饮掌中水；驱除恶梦，依借上茅；息灭障碍，系戴肩绳；为生欢欣，讲说正法；为占预兆，解说梦境（དབང་གི་སྔ་གོན་གྱི་ཆོ་ག་སྟེ། ཀུན་སློང་བཅོས་ཤིང་ནང་དབང་བསྐུར་བ། གསོལ་བ་གདབ་ཅིང་འཛིན་དུ་གཞུག་པ། སྡོམ་པ་གཟུང་ཞིང་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པ། དངོས་གྲུབ་བརྟག་ཕྱིར་སོ་ཤིང་དོར་བ། ངག་ཉེས་སྦྱང་ཕྱིར་ཁྱོར་ཆུ་ཁྱུད་པ། རྨི་ངན་བཟློག་ཕྱིར་ཀུ་ཤ་གདང་པ། བར་ཆད་ཞི་ཕྱིར་དཔུང་སྲུང་གདགས་པ། སྤྲོ་བ་བསྐྱེད་ཕྱིར་དམ་ཆོས་བཤད་པ། མཚན་ལྟས་བརྟག་ཕྱིར་རྨི་ལམ་བརྟག་པ་རྣམས་སོ། ）。

སློབ་མ་ལྷ་གོན་བཞི། 四种弟子前行。向神祈祷、向门轨范师和业金刚加行、向弟子加行、举坛城回禳恶梦（ལྷ་ལ་གསོལ་བ་གདབ་པ། སློབ་དཔོན་དང་ལས་ཀྱི་རྡོ་རྗེར་ལྷག་གནས་བྱ་བ། སློབ་མར་ལྷག་གནས་བྱ་བ། དཀྱིལ་འཁོར་བཏེག་ཅིང་རྨི་ལྟས་ངན་ན་བཟློག་ཐབས་བྱ་བ་སྟེ་བཞིའོ། ）。

སློབ་མ་ལ་དགོས་པའི་ཆོས་བདུན། 弟子所需七法。即：能示梦兆（རྨི་ལམ་རབ་སྟོན། ）、能除恶梦（རྨི་ལམ་ངན་བཟློག）、能生智慧（ཤེས་རབ་བསྐྱེད་ཆོག）、菩萨加持（བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་…བྱིན་རླབས། ）、自我加持（རང་བྱིན་རླབས། ）、禅定灌顶（ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་དབང་བསྐུར། ）、召入慧尊加持（ཡེ་ཤེས་དགུག་གཞུག་གི་བྱིན………རླབས། ）。

སློབ་མ་ལྷག་གནས་ཀྱི་ཆོ་ག་དངོས། 正弟子预备仪轨。此仪轨分五：教正发起传内灌顶；请白令持；受戒加持；令投齿木给三水等；慰励守护，观察梦相（ཀུན་སློང་བཅོས་ཤིང་ནང་དབང་བསྐུར་བ་དང་། གསོལ་གདབ་ཅིང་འཛིན་དུ་གཞུག་པ་དང་། སྡོམ་པ་གཟུང་ཞིང་བྱིན་གྱིས་བརླབ་པ་དང་། སོར་ཤིང་དོར་ཞིང་ཁྱོར་ཆུ་སོགས་གསུམ་སྦྱིན་པ་དང་། སྤྲོ་བ་བསྐྱེད་ཅིང་བསྲུངས་ཏེ་རྨི་ལམ་བརྟག་པར་གདམས་པའོ། ）。

སློབ་མའི་ཆོས་བཞི། 弟子四法。佛书所说堪作门徒弟子的四种条件：净信不退、勤勉不懈、不依他教和敬信师友（སློབ་མ་བྱར་འོས་པའི་ཁྱད་ཆོས་སམ་མཚན་ཉིད་བཞི་སྟེ། མི་ཕྱེད་པའི་དད་པ་དང་། མི་ལྡོག་པའི་བརྩོན་འགྲུས། གཞན་དྲིང་མི་འཇོག་པའི་གསུང་རབ། བཤེས་གཉེན་ལ་དད་གུས། ）。

སློབ་མའི་དབང་ལྔ། 弟子五灌顶。即五种明灌顶（དུས་འཁོར་རྒྱུད་ཀྱི་འཇུག་སྒོ་དབང་བཅུ་གཅིག་…ལས་སློབ་མའི་དབང་ལྔ་སྟེ་རིག་པའི་དབང་ལྔའོ། ）。

སློབ་མའི་བྱ་བ་ལྔ། 弟子五事：寻求善知识不厌倦、瞻仰容颜不厌、随顺住持佛教、方便善巧行为无忿怒和从而得证道（བཤེས་གཉེན་…འཚོལ་བ་ལ་སྐྱོ་བ་མེད་པ་དང་། སྐུ་ལྟ་བས་ཆོག་མི་ཤེས་པར་བྱ་བ། དེས་བསྟན་པ་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པར་འཛིན་པ། དེའི་ཐབས་མཁས་སྤྱོད་པ་ལ་མི་ཁྲོ་བ། དེ་ལས་རྟོགས་པ་ཐོབ་པར་བགྱི་བ་བཅས་སོ། ）。

སློབ་མའི་མཚན་ཉིད་ལྔ། 弟子五相：心端正、聪慧、渴求、恭敬和专注（བློ་གཟུ་བོར་གནས་པ་དང་། བློ་གྲོས་ལྡན་པ། དོན་གཉེར་ཆེ་བ།

གུས་པ། ཡིད་གཏོད་པ།)。

སློབ་མའི་མཚན་ཉིད་གསུམ། 弟子三相：聪慧、欲知和尊敬上师(བློ་གསལ་བ་དང་། ཤེས་འདོད། བླ་མར་གུས་པ།)。

སློབ་གཙང་། 清净持戒(རྩོམ་པ་གཙང་མ།)，守清规。

སློབ་ལམ་བཞི། 四有学道：顺解脱分、顺抉择分、义现观和后现观(ཐར་པ་ཆ་མཐུན་དང་། ངེས་འབྱེད་ཆ་མཐུན། དོན་མངོན་རྟོགས། རྗེས་ལ་མངོན་རྟོགས།)。

སྭ་ཡེ་ཏུ་རའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོ། 桑塔毗哈蕊大寺。纳措译师(ནག་ཚོ།)赴印度邀请阿底峡尊者进藏，途经尼泊尔时所建的一座大寺，时公元1041年前后。

སྨྲ་ཏི། （梵）斯蒂罗麻底，安慧。参看བློ་གྲོས་བརྟན་པ། 条。

བསྭོ་བསྭོ་ལྷ་རྒྱལ་ལོ། 神灵万能。苯教赞神语。藏俗在祭祀山神时，常高呼此语以媚神求福(བོན་ལུགས་ལྷ་གསོལ་བའི་ཚིག)。

〔བསྲ〕

བསྲབས་པའི་ས། 薄地。声闻乘一还位现观。欲界九品修所断惑尚余 最薄三品未断之位。小乘八地之一(ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཕྱིར་འོང་བའི་མངོན་རྟོགས་ཏེ་འདོད་ཉོན་དགུའི་ཐ་མ་གསུམ་མ་སྤངས····པའི་ལམ་འདི་ནི་ཐེག་དམན་ས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན····ཞིག)。

བསྲུང་བ་ལྔའི་མཆོད་པའི་ཆོ་ག 《五护法供养仪轨》。祭护法神仪式之一(གཟུངས་གྲྭ་ལྔའི····ལྷ་མཆོད་རྫོལ།)。

བསྲུང་བ་མེད་པ་གསུམ། 三不护。指佛的身、语、意业，远离不净，不需防护(ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་ལ་སྤྱོད་པ་མ་དག་པ་མེད་པས་ཆེད་དུ······སྲུང་མི་དགོས་པ།)。

བསྲེ་འཕོ། 和合往生。法界心识融合一体，即于法性光明之中任运往生(དབྱིངས་དང་རིག་པ་བསྲེ་བ་དང་ཆོས་ཉིད་འོད་གསལ་གྱི་ངང་དུ་འཕོ······བ།)。

བསྲེ་འཕོ་དགུ་སྐོར། 九种和合往生。热穹哇九种往生法：贪欲和合大乐修脐火、瞋恨和合无实修幻身、愚痴和合无分别修光明、幻身和合脐火昼间修、光明和合梦境夜间修、中阴和合往生死时修、精勤者修脐火、懈怠者修梦境和短寿者修和合往生(རྗེ་རས་ཆུང་བའི··བཞེད་སྲོལ་དུ། འདོད་ཆགས་བདེ་ཆེན་དང་བསྲེ་བ་གཏུམ་མོ། ཞེ་སྡང་བདེན་མེད་དང་བསྲེ་བ་སྒྱུ་ལུས། གཏི་མུག་མི་རྟོག་པ་དང་བསྲེ་བ་འོད་གསལ། གཏུམ་མོ་དང་སྒྱུ་ལུས་བསྲེས་ལ་ཉིན་མོ་བསྒོམ། མི་ལམ་དང་འོད་གསལ་བསྲེས་ལ་མཚན་མོ་བསྒོམ། བར་དོ་དང་འཕོ་བ་བསྲེས་ལ་འཆི་ཁར་བསྒོམ། གང་ཟག་བརྩོན་འགྲུས་ཅན་ལ་གཏུམ་མོ། ལེ་ལོ་ཅན་ལ་མི་ལམ། ཚེ་ཐུང་འཕོ་བ་དང་བསྲེ་བ་སྟེ་དགུའོ།)。

བསྲེ་བ་སྐོར་དགུ། 九类融合。藏传佛教噶举派的特殊修法之一。详见གདམས་པ་བསྲེ་བ་སྐོར་དགུ། 条。

བསྲེག་རྫས། 火祭供物，护摩供物。指柳枝、芝麻、茅草、花卉等(ཡམ་ཤིང་དང་། ཏིལ། རྩ་བ། མེ་ཏོག་སོགས་སྦྱིན་བསྲེག་གི་རྫས།)。

བསྲོ་ཁང་། 暖阁，炕室。专为比丘进行沐浴、推拿、擦拭、坐卧、取暖的地方(སྲོ་ཁང་ངམ་སྲོ་གང་ངམ་སྲོ་སྒོང་ཡང་ཟེར། དགེ་སློང་རྣམས་ཁྲུས་དང་། སྐུ་མཉེ་དང་། དྲིལ་ཕྱིས་དང་། སྡོད་

དང་། མིའི་རིག་བྱ་ལྔ་ལ་བརྟེན་ནས་ལུས་བསྲོས་ཏེ་རྩལ་ནག་འདོན་པའི་ཚ་རླངས་ཡོད་པའི་ཁང་པ།)。

བསྲོ་ཁང་འཁོར་ས། 炕室院落。僧众五事暖阁庭院(དགེ་འདུན་གྱི་ཁྲུས་ཁང་མཐའ་འཁོར་ཏེ་ཡོད་པ།)。

བསྲོ་སྤྱད། 暖具。僧众五事暖阁用具(དགེ་འདུན་པའི་བསྲོ་ཁང་ནང་གི་སྤྱོད་ཆས་སོགས།)。

〔བསླ〕

བསླན་ཏེ་འཇོག་པ། 安住。第三住心。安住、等住之心,若或散乱即便知觉,还复摄录安置内境(སེམས་གནས་དགུའི་གསུམ་པ། སེམས་ཕྱི་རོལ་ཏུ་ཡེངས་ནས་ཤེས་པར་བྱས་ནས་སླར་ཡང……དམིགས་པ་དེ་ཉིད་ལ་འཇོག་པའོ།)。

བསླབ་རྒན། 老和尚,戒腊长者。先受戒的比丘(བསླབ་སྡོམ་ལེན་སྔ་བའི་གྲྭ་པ།)。

བསླབ་བཏུས། 《集学论》。藏纳巴(གཙང་ནག་པ།)著。

བསླབ་སྡོམ། 戒律。即别解脱戒、菩萨戒和密乘戒(སོ་བྱང་སྔགས་གསུམ་གྱི་བསླབ་བྱ་དང་སྡོམ…པའོ།)。

བསླབ་པ། 1.学。如三学(བསླབ་པ་གསུམ།)。2.戒(ཚུལ་ཁྲིམས།),梵行。

བསླབ་པ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ། 《集学论》。印度佛学家寂天论述菩萨学处及道果的著作(བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་བསླབ་བྱ་དང་ལམ་འབྲས…སྟོན་པའི་གཞུང་རྒྱལ་སྲས་ཞི་བ་ལྷས་མཛད་པའོ།)。

བསླབ་པ་ཀུན་ལས་བཏུས་པའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས…པ། 《大乘集菩萨学论》。寂天(ཞི་བ་ལྷ།)著,益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)藏译。

བསླབ་པ་རྒྱུན་གྱི་ས། 有学相续地。旧派密乘所说第二瑜伽位中所证四地。昼夜无间修学如幻空分现分光明双运之因,故称四地为有学相续(སྔགས་རྙིང་མའི་གཞུང་དུ། རྣལ་འབྱོར་གཉིས་པའི་སྐབས་སུ་ཐོབ་པའི་ས་བཞི་པ་སྟེ་ཉིན……མཚན་བར་མེད་པར་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུའི་ཚུལ་གྱིས་སྟོང་པ…དང་སྣང་བའི་འོད་གསལ་ཟུང་འཇུག་གི་རྒྱུ་ལ་བསླབ་པས་ས་བཞི་པ་ལ་བསླབ་པ་རྒྱུན་གྱི་ས་ཞེས་བྱའོ།)。

བསླབ་པ་ལྔའི་ཕན་ཡོན་གྱི་མདོ། 《五戒功德经》。印度佛学家班智达·阿南达希日和藏族译师尼玛坚参由梵译藏(པཎྜི་ཏ་ཨཱ་ནནྡ་ཤྲཱི……དང་། ལོ་ཙཱ་བ་ཉི་མ་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་བསྒྱུར་པའོ།)。

བསླབ་པ་བརྗོད་པ། 讲述学处。出家仪式举行后所作事。为使所得戒不失,乃扼要讲述学处,即学习之方便。就比丘而言,将开遮持诸学处,摄为十一条教授而讲述(རབ་བྱུང་སྒྲུབ་པའི་ཆོ་གའི་རྗེས་ཀྱི་བྱ་བ་སྟེ། ཐོབ་པ་མི་ཉམས་པ་བསྲུང་བའི་ཕྱིར་དུ་བསླབ་བྱའི་གཙོ་བོ་མདོར……བསྡུས་ཏེ་བརྗོད་པ་དང་། དེ་ལ་སློབ་ཚུལ་གྱི་ཐབས་བརྗོད་པ་ཡིན་ལ། དེའང་དགེ་སློང་ལ་མཚོན་ན། དགག་སྒྲུབ་གནང་གསུམ་གྱི་བསླབ་བྱ་རྣམས་གདམས་ངག་བཅུ་གཅིག་ཏུ་བསྡུས་ནས་བརྗོད་པའོ།)。

བསླབ་པ་གཏོང་བ། 1.舍戒,舍所学,舍学处(ལས་འབྲས་ལ་ཡིད་ཆེས་མེད་ནས་སྡོམ་པ་གཏོང……བ།)。2.还俗(གྲྭ་པ་སོགས་སྡོམ་པ་སྲུང་མ་ཐུབ་པར་ཁྱིམ་པར་འབབ་པ།)。

བསླབ་པ་སྟོན་པའི་ལྟུང་བྱེད། 遮传教授堕罪。九十单堕之一。谓他比丘教自学处时,乃言汝无知故,当问善娴者加以回避所犯堕罪(ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས། དགེ་སློང་གཞན་གྱིས་རང་ཉིད་ལ་བསླབ་པ་སློབ་པར་

བསྒྲུལ་བ་ན་ཕྱིད་ཀྱིས་མི་ཤེས་པས། གཞན་ཤེས་པ་ལ་མ་དྲིས་ཀྱི་བར་དུ་མི་སློབ་བོ་ཞེས་པ་ལྟ་བུ་ཕྱིད……གསོད་བྱེད་པའོ།)。

བསླབ་པ་ཕྱི་མ་གཉིས། 1.后二戒。即：菩萨戒(བྱང་སེམས་ཀྱི་སྡོམ་པ།)和密乘戒(གསང་སྔགས་ཀྱི་སྡོམ་པ།)。 2.后二学。即：定学(ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བསླབ་པ།) 和慧学(ཤེས་རབ་ཀྱི་བསླབ་པ།)。

བསླབ་པ་འབུལ་བ། 还戒，奉还律仪。出家人遭遇逆境不复具备守戒条件之时，出于尔后若再受戒戒能再生，不染犯戒根本堕罪，及免世俗罪过等三种需要，可向懂事明理之人，表示奉还戒律，甘作在家俗人(རབ་བྱུང་གིས་བསླབ་པ་ལ་གནས་པའི་མཐུན་རྐྱེན་མ་ཚང་ཞིང་……འགལ་རྐྱེན་ཉེ་བར་གནས་པའི་ཚེ། ཕྱིས་སྡོམ་པ་བླངས་ན་སྐྱེ་བ་དང་། སྡོམ་པ་ལས་ཉམས་པའི་རྩ་ལྟུང་གིས་མི་གོས་པ་དང་། འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་སྤང་བ་སྟེ་དགོས་པ་གསུམ་གྱི་ཕྱིར་དུ། སྐྱ་ཤེས་ཤིང་དོན་གོ་བའི་གང་ཟག་ལ། བསླབ་སྡོམ་ཕུལ་ནས་ཁྱིམ་པར་ཁས་ལེན་པའོ།)。

བསླབ་པ་མི་གཙང་བ། 戒律不净的僧人。指犯有四种罪的比丘和犯有四根本罪的沙弥(ཕམ་པ་བཞི་པོ་གང་རུང་བྱུང་བའི་དགེ་སློང་དང་། རྩ་བ་བཞི་དང་འགལ་བའི་དགེ་ཚུལ།)。

བསླབ་པ་གཞི་ལྔ། 五戒学处。谓居士所受持应断之四根本及酒戒，即不杀生，不偷盗，不邪淫，不妄语， 不饮酒(དགེ་བསྙེན་གྱི་བསྲུང་བྱ་རྩ་བ་བཞི་ཆང་ལྔ་སྤང་བ་སྟེ། སྲོག་གཅོད་པ་དང་། མ་བྱིན་ལེན་པ། མི་ཚངས་བླ་མའི་རྫུན་སྨྲ་བ། འདོད་པའི་ལོག་པར་གཡེམ་པ། ཆང་འཐུང་བ་བཅས་སྤང་ངོ།)。

བསླབ་པ་ཡོངས་སྦྱོང་གི་གཞི་གསུམ། 三圆修学处事。《毗奈耶经》十七事之一类，谓布萨、安居及解夏(འདུལ་བ་ལས་བཤད་པའི་རབ་བྱུང་གི་བསྲུབ་པའི་བསླབ་བྱ་གཞི་བཅུ་བདུན་གྱི་ནང……གསེས་ཏེ། གསོ་སྦྱོང་དང་། དབྱར་གནས། དགག་དབྱེའོ།)。

བསླབ་པ་རིན་པོ་ཆེ་རྣམ་པ་གསུམ། 戒、定、慧三学。参见བསླབ་པ་གསུམ། 条。

བསླབ་པ་གསུམ། 三学。即：戒学(ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བསླབ་པ།)、 定学(ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བསླབ་པ།)、慧学(ཤེས་རབ་ཀྱི་བསླབ་པ།)。“戒”是防止身、口、意三业的过失。“定”是禅定。“慧”是智慧，有断除迷惑证悟真理的作用。

བསླབ་པ་བསྲུང་བའི་གཞི་དགུ། 九守护学处事。《毗奈耶经》十七事之一类。为使已受出家戒者守护不失之事。此分圆修学处之事三，安住缘事五， 遍行羯磨事一， 共为九事(འདུལ་བ་གཞི་བཅུ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས། རབ་བྱུང་གི་སྡོམ་པ་ཐོབ་པ་མི་ཉམས་པར་བསྲུང་བའི་གཞི་ལ། བསླབ་པ་ཡོངས་སྦྱོང་གི་གཞི་གསུམ་དང་། བདེ་བར་གནས་པ་རྐྱེན་གྱི་གཞི་ལྔ། ཀུན་ལ་ཁྱབ་པ་ལས་ཀྱི་གཞི་གཅིག་སྟེ་དགུའོ།)。

བསླབ་པའི་སྟོབས་ལྔ། 学处五力：信力、勤力、惭力、愧力和慧力(དད་པ་དང་། བརྩོན་འགྲུས། ངོ་ཚ་ཤེས་པ། ཁྲེལ་ཡོད་པ། ཤེས་རབ་ཀྱི་སྟོབས་རྣམ་ལྔའོ།)。

བསླབ་པའི་གནས་ལྔ། 五学处。即五戒：杀、盗、淫、妄、酒。五戒是一切大小乘尸罗(戒)根本，若犯五戒，则不得更受大小乘戒。

བསླབ་པའི་གཞི་བརྒྱད། 八关斋戒。又称八斋戒、八戒斋、八关斋、八支斋。即：戒杀生(སྲོག་གཅོད།)、戒不与取(མ་བྱིན་ལེན།)、戒

非梵行（ལོག་གཡེམ།）、戒虚诳语（རྫུན་སྨྲ།）、戒饮诸酒（ཆང་འཐུང་བ།）、戒涂饰鬘舞歌观听（གར་ཕྲེང་།）、戒食非时食（དུས་མ་ཡིན་པའི་ཁ་ཟས།）、戒眠坐高广严丽大床（མལ་སྟན་ཆེ་མཐོ།）。

བསླབ་པའི་གཞི་བཅུ། 十戒。由沙弥学处所摄十戒：一不杀生；二不偷盗；三不邪淫；四不妄语；五不饮酒；六不舞歌观听；七不涂饰香鬘；八不眠坐高广大床上；九不得非时食；十不触摩金银宝物。其中前四种与他胜罪相同，饮酒以下六种乃为所忏悔之罪。所谓他胜罪，即根本罪（དགེ་ཚུལ་གྱི་བསླབ་བྱ་རྣམས་བསྡུས་པས་རགས་པ་བཅུར་དྲིལ་བ་སྟེ། རྩ་བ་བཞི་དང་། ཆང་དང་། གར་སོགས་ཞེས་གླུ་གར་རོལ་མོ་བཅས་རྩེད་མོའི་རིགས་ཕྱེད་གསུམ……དང་། ཕྲེང་སོགས་ཞེས་ཕྲེང་བ་དང་སྤོས་ཕྱུག་པ་དང་རྒྱན་དང་ཁ་དོག་འཆང་བ་བཅས་རྒྱན་གྱི་རིགས་ཕྱེད་གསུམ་དང་། མལ་སྟན་ཆེ་མཐོ་ཞེས་པ་རིན་པོ་ཆེ་སོགས་རྒྱུ་བཟང་པོ་ལ་བྱས་པ་ནི་ཆེན་པོ་དང་། ཁྲུ་གང་ཡན་དུ་ཡོངས་པ་ནི་མཐོན་པོ་དང་། ཕྱི་དྲོ་ཁ་ཟས་དང་། གསེར་དངུལ་ལེན་པ་སྤོང་བ་སྟེ་བཅུའོ། དེ་དག་ལས་རྩ་བ་བཞི་ནི་ཕམ་འདྲའི་ཉེས་བྱས་དང་། ཆང་འཐུང་བ་སོགས་དྲུག་ནི་བཤགས་བྱའི་ཉེས་བྱས་སོ།）。

བསླབ་པའི་གཞི་ཉིས་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་རྩ་གསུམ། 二百五十三学处。又称二百五十三条比丘戒。即：四他胜（ཕམ་པ་བཞི།）、十三僧残（ལྷག་མ་བཅུ་གསུམ།）、三十舍堕（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུ།）、九十单堕（འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུ།）、四向彼悔（སོར་བཤགས་བཞི།）、一百一十二恶作（ཉེས་བྱས་བརྒྱ་དང་བཅུ་གཉིས།）。

བསླབ་པའི་གཞི་ཕྲན་ཚེགས། 毗奈耶杂事。舍堕以下诸戒，若遇危命允许违犯，称为杂事（སྤང་ལྟུང་མན་ཆད་ཀྱི་བསླབ་པ་གཞི་སྟེ། ཕྲན་ཚེགས་ཟེར་བའི་གོ་དོན། སྲོག་ལ་ཐུག་ན་གནང་བ་ཡོད་པར་ཟེར།）。

བསླབ་སྡུད་གཉིས། 《集学入行二论》。寂天（ཞི་བ་ལྷ།）著。

བསླབ་བྱ། 1.告诫，训诲（སློབ་གསོ་དང་ཞལ་ཏ།）。2.学处。戒律（སྡོམ་པ།）。

བསླབ་བྱ་གསུམ། 三学处，三戒律：遮止学处（དགག་པའི་བསླབ་བྱ།）、所立学处（བསྒྲུབ་པའི་བསླབ་བྱ།）和同分学处（ཆ་མཐུན་གྱི་བསླབ……བྱ།）。

བསླབ་སྦྱིན། 授学。对于不坦白承认自己过失的比丘进行训斥的一种处罚（འཆབ་སེམས་མེད་པའི་ཚུལ་འཆལ་གྱི་དགེ་སློང་ལ་གནས་འབེབས་ཀྱི……ཉེས་ཆད་གཏོང་སྟངས་ཤིག）。

བསླབ་ཚིག 教言，训词，教诲语（བསླབ་བྱ་བཤད་པའི་ཚིག）。

བསླབ་ཚིགས། 戒品。佛教律乘中有五戒、八戒、十戒、具足戒四级（དགེ་ཚུལ་དགེ་སློང་སོགས་ཀྱི་བསླབ་པ་སྔ་ཕྱིའི་གོ་རིམ་གྱི་ཚིགས།）。

བསླབ་ཚིགས་གསུམ། 三种学处。别解脱戒三种学处：居士学处、沙弥学处和比丘学处（སོ་ཐར་སྡོམ་གྱི་བསླབ་པའི་ཚིགས་གསུམ་སྟེ། དགེ་བསྙེན་དང་། དགེ་ཚུལ་དང་། དགེ་སློང་བཅས་ཚིགས་པ་གསུམ་མོ།）。

བསླབ་གཞི། 学处，律事，戒律（སྡོམ་གསུམ་བསླབ་གསུམ་སོགས་ཀྱི་ནང་གཞིའམ་རྩ་བ།）。亦作བསླབ་པའི་གཞི།。

བསླབ་གཞི་ཁྱད་གསོད་ཀྱི་ལྟུང་བྱེད། 轻呵堕罪。九十单堕之一。如长净月，诵别解脱戒经时，作如是语，何用说此小随小学处为所犯堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས།

གསོ་སྦྱོང་གི་དུས་ལྷ་བུ་སོ་ཐར་གྱི་མདོ་འདོན་པའི་ཚེ་བསླབ་གཞི་ཕྲ་མོ་འདི་དག་འདོན་པས་ཅི་བྱ་ཞེས་ཁྱད་གསོད་ཀྱི་ཚིག་སྨྲ་ང་བོ། ）。

བསླབ་གཞི་ཡང་བ། 轻学处。菩萨学处中，非根本罪之诸轻罪（བྱང་སེམས་ཀྱི་བསླབ་གཞིའི······གྲས་ཀྱི་རྩ་ལྟུང་མིན་པའི་ཉེས་བྱས་རྣམས། ）。

བསླབ་རིམ་གཞོན་པ། 新戒。后受别解脱戒者（སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་པའི་བསླབ་རིམ་གཞོན་པ། ）。

བསླུ་བའི་ཆོས་ཅན། 有为法，幻有法（འདུས་བྱས་ཀྱི་ཆོས། ）。

ཧ་ན། （梵）诃那。乃摧坏之意，以彼三昧摧坏小乘菩萨意乐， 故名梵王(ཚེམས་ཤིག་པ་སྟེ། དམ་ཚིག་དེས་ཐེག་དམན་གྱི་བྱང་ཆུབ་འདོད་པ་ཚེམས་ཤིག་པའོ།)。

ཧ་ལཱ་ཧ་ལཱ། （梵）又作ཧ་ལཱ་ཧ་ལ། 。1.诃罗诃罗明王，即观世音菩萨五化身之一(སྤྱན་རས་གཟིགས་རིགས་ལྔའི་ནང་ཚན་ཞིག)。2.文殊菩萨(འཇམ་དཔལ་དབྱངས།)之异名。

ཧ་ཧོ་ཧཱུཿ། （梵）诃贺什。《结合经》与《四座经》说，修诃字为弥陀诵， 贺为毗卢诵，什为不动诵。《四座经》释说诵诃贺什三遍，净除过失， 色香味三， 生为三佛(ཁ་སྦྱོར་དང་གདན་བཞི་ལས་ཧ་ལས་སྣང་མཐའ་དང་། ཧོ་ལས་རྣམ་སྣང་དང་། ཧཱུཿ ལས་མི་བསྐྱོད་པ་སྒོམ་པར་གསུངས་ཤིང་ན་ཧ་ཧོ་ཧཱུཿ ལན་གསུམ་བརྗོད་ནས། སྐྱོན་བསལ་བའི་ཁ་དོག་དྲི་རོ་གསུམ་ལྷ་གསུམ་དུ་སྐྱེད་པར་གདན་བཞིའི་འགྲེལ་པ་ལས་བཤད་དོ།)。

ཧཱུྃ་མཛད། 吽迦罗尊。即汉语所说的三头六臂神。此尊右眼由“摩”字成日，左眼由“扎”字成月，从睛吽字放如劫火(མིག་གཡས་པ་མ་ལས་ཉི་མ་དང་གཡོན་པ་ཙ་ལས་ཟླ་བ་དང་མིག་འབྲས་ཧཱུྃ··ལས་དུས་མཐའི་མེ་ལྟར་བསྐྱེད་པ་ལྟ་བུ།)。

ཧཱི་ཀ། 灵魂升降声。佛教徒修迁识法时，高声哼出的“嘻迦”二音，前者表示灵魂出窍， 后者表示入窍。

ཧུ་ཧུ། 呼呼。指饮热粥时吹气的声音(ཐུག་པ་ཚ་པོ་སོགས་འཐུང་སྐབས་ཀྱི་ཕུ་དང་ཧུ་ཧུ་ཟེར་བའི···སྒྲ།)，如ཧུ་ཧུ་མི་བྱ། 不吹气，指佛教徒吃饭时勿露热饮相，系一种戒律。

ཧུར་ཐུམས། 勾召咒。佛教徒在宗教活动“降伏法”中，勾召鬼神的一种咒语。

ཧུཧུ་བཿ། （梵）虎虎婆。八寒地狱之一。参见ཨ་ཆུ་ཟེར་བ། 条。

ཧེ་མ་ཝ་ཏཱ། （梵）瞻部洲(འཛམ་གླིང་།)。

ཧེ་རམ་པ། 毗那夜迦(ཚོགས་བདག)。大自在天的长子（天神名）。

ཧེ་རུ་ཀ （梵）黑如噶。1.饮血金刚(དཔལ་ལྡན་ཁྲག་འཐུང་།)。无上蜜乘本尊上乐金刚。2.忿怒明王(ཁྲོ་བོ།)。3.胜乐(བདེ་མཆོག)。4.喜金刚(ཀྱེ་རྡོ་རྗེ།)。

ཧེ་རུ་ཀཿ རང་བྱུང་གི་གཙུག་ལག་ཁང་། 黑如噶·自然佛殿。按佛教徒的说法， 在邬仗那地方有一个佛堂，名为空行库， 其中有他处未见的释迦牟尼所讲显密教法多种(འདི་ཨོ···རྒྱན་ཡུལ་དུ་ཡོད་པའི་ལྷ་ཁང་མཁའ་འགྲོའི་དཀོར·····མཛོད་ཅེས་པ་དེའི་ནང་དུ་ཤཱཀྱ་ཐུ་ནེས་གསུངས་པའི་མདོ་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་དཔེ་གཞན་ལ་མ་གྲགས་པ་མང···དུ་ཡོད་ཅེས་ནང་པའི་ཆོས་ལུགས་པ་རྣམས་ཀྱི་བཤད··སྲོལ།)。

ཧེ་རུ་ཀའི་ཆས། 胜乐衣冠。佛教本尊胜乐金

刚所着服饰。包括骨质五佛冠（རུས་པའི་དབུ་རྒྱན།）、骨质耳坠（རུས་པའི་རྣ་རྒྱན།）、骨质项链（རུས་པའི་མགུལ་རྒྱན།）、骨质络腋（རུས་པའི་མཆོད་ཕྱིར་ཐོགས།）、骨质手镯（རུས་པའི་ལག་གདུབ།）、骨质足镯（རུས་པའི་རྐང་གདུབ།）等六种骨质服饰以及顶髻（གཙུག་ཏོར།）、虎皮裙（སྟག་ཤམ།）等。

ཧེ་རུ་ཀའི་ཆས་བཅུ་བཞི། 胜乐金刚十四服饰。即：身着骨质六庄严，涂抹人脂胭脂、人骨灰、人血明点，食具为骨钵，手执天杖、弯刀，乐器是鼗鼓、小鼓、长号，坐垫是人尸垫、虎皮垫，身穿全人皮和虎皮围裙（ལུས་རྒྱན་ལ་རུས་པའི་རྒྱན་དྲུག་དང་། ཞག་གི་ཟོ་རིས་དང་། ཐལ་ཆེན་གྱི་ཚོམ་བུ་དང་། ཁྲག་གི་ཐིག་ལེ་སྟེ་བཞི། བཏུང་བའི་སྣོད་ནི་ཐོད་པ་སྟེ་གཅིག བཟུང་བའི་རྫས་ལ་ཁ་ཊྭཱཾ་ག་དང་། གྲི་གུག་གཉིས་ལས་རོལ་མོའི་ཆ་ག་ལ་ཌཱ་མ་རུ་དང་། གསང་བའི་རྔེའུ་ཆུང་། དུང་ཆེན་གྱི་གླིང་བུ་སྟེ་གསུམ། སྟན་ལ་མི་རོའི་སྟན་དང་། སྟག་ལྤགས་ཀྱི་སྟན་གཉིས། གོས་ལ་མི་ལྤགས་ཀྱི་གཡང་གཞི་དང་། སྟག་ལྤགས་ཀྱི་ཤམ་ཐབས་གཉིས་སུ་དབྱེ་བའོ།）。

ཧེ་རུ་ཀའི་ཆས་དྲུག 胜乐金刚六器。即：佩带庄严、钵盂、法器、乐器、座垫和服装（ལུས་རྒྱན་དང་། བཏུང་བའི་སྣོད། གཟུང་བའི་རྫས། རོལ་མོའི་ཆ་ག སྟན། གོས་རྣམས་སོ།）。

ཧེ་རུ་ཀའི་གནས་བཅུ། 胜乐金刚十处。即：处与近处（གནས་དང་ཉེ་བའི་གནས།）、土与近土（ཞིང་དང་ཉེ་བའི་ཞིང་།）、尸林与近尸林（དུར་ཁྲོད་དང་ཉེ་བའི་དུར་ཁྲོད།）、花鬘与近花鬘（ཚན་དོ་དང་ཉེ་བའི་ཚན་དོ།）、聚与近聚（འདུ་བ་དང་ཉེ་བའི་འདུ་བའོ།）。

ཧེ་རུ་ཀའི་རུས་པའི་རྒྱན་དྲུག 胜乐金刚六骨饰。佛教密乘本尊胜乐金刚所着六种服饰。即：骨质佛冠（རུས་པའི་དབུ་རྒྱན།）、骨质耳坠（རུས་པའི་རྣ་རྒྱན།）、骨质项链（རུས་པའི་མགུལ་རྒྱན།）、骨质络腋（རུས་པའི་མཆོད་ཕྱིར……ཐོགས།）、骨质手钏（རུས་པའི་ལག་གདུབ།）和骨质足镯（རུས་པའི་རྐང་གདུབ།）。

ཧེ་བཛྲ། （梵）1.饮血（དཔལ་ལྡན་ཁྲག་འཐུང་།）、胜乐（བདེ་མཆོག）、喜金刚（ཀྱཻ་རྡོ་རྗེ།）等本尊名。2.忿怒神总名（ཁྲོ་བོ་སྤྱིའི་མིང་།）。

ཧོ་ཐོག་ཐུ། （蒙）呼图克图。指曾受过清朝政府或达赖、班禅任何一方加封的活佛。

ཧོ་མཿ། （梵）护摩，火供。参见སྦྱིན་སྲེག条。

ཧོམ། 镇魔术。埋镇魔像以诛灭怨敌鬼魅的宗教法术（བགེགས་ཀྱི་ལིང་གའམ་དྲག་པོའི་མནོན……སྒྲོད།）。

ཧོམ་ཁུང་། 镇魔孔。镇压邪魔的三角地坑（ཚེས་ལུགས་པའི་དྲག་པོ་མནོན་སྒྲོད་ཀྱི་དོང་གྲུ་གསུམ།）。

〔ཧྥ〕

ཧྥ་ལན་ཟུ་བ་གཉིས། 竺法兰二人。《土官宗教源流镜史》说，东汉明帝遣王遵等前往西域求法。“当时有迦叶族的阿罗汉摩腾，班智达跋罗那，汉语讹为竺法兰二人，知汉土宏法时至，以白马负一佛的画像，及各种大小乘经典，舍利子一斛等起行，在中天竺月氏国相遇。遂偕王遵至洛阳京城，帝亲礼迎而奉事之。二人献佛像经典，帝观像与梦中所见无异，大悦。阿罗汉后显神通，王生净信，遂建白马寺给二竺僧人居住，供养承事”（དེའི་སྐབས་རྒྱ་གར་ནས་འོད་སྲུང་གི་རིགས་ལས……དགྲ་བཅོམ་པ་མ་ཏཾ་ཀ་དང་། པཎྜི་ཏ་བྷ་ར་ན་ཞེས་པ·

རྒྱ་གར་ལ་སྤྲ་ཞམས་པས་ཧྭ་ལན་ཅེ་བ་གཉིས་ཀྱིས་རྒྱ་ཡུལ་དུ་བསྟན་པ་དར་བའི་དུས་ལ་བབས་པར·········གཟིགས་ནས། ཧྭ་དཀར་པོ་གཅིག་ལ་སྟོན་པའི་ཁྲིམས་ཐང་ཡིག་དང་། ཐེག་པ་ཆེ་ཆུང་གི་མདོ་སྡེ་དུ་མ་རིང་བསྒྲིལ་བྲི་གང་དང་བཅས་པ་བཀལ་ནས་བྱོན་པ་དང་། རྒྱ་ཡུལ་ལྷོ་ཡོས་ཁྲིའི་ཞེས་པར་འཛོམས་པས། ལང་ཙུན་དང་ལྷན་དུ་རྒྱལ་པོ་ཕོ་བྲང་དུ་འབྱོར། རྒྱལ་པོས་བསུ་བ་དང་བཀུར་སྟི་མཛད། རྗེན་རྣམས་རྒྱལ་པོ་ལ་གཟིགས་སུ་ཕུལ་བས་སྟོན་པའི་འདྲ་ཐང་དེ་སྔར་རྒྱལ་པོའི་རྨི་ལམ་དུ་བྱུང་བའི་སྐུ་དེ་ཇི་ལྟ་བ······བཞིན་སྣང་བས་རྒྱལ་པོ་ཤིན་ཏུ་དགྱེས། དགྲ་བཅོམ་པས་རྫུ་འཕྲུལ་གྱིས་རྒྱལ་པོ་དད་པར་བྱས། པེའི་མ་ཟི་ཟེར་བའི་ལྷ་ཁང་བཞེངས་ནས་རྒྱ་གར་བ་གཉིས···མཆོད་ཡུལ་དུ་མཛད་པ།)。

〔ཧྭ〕

ཧྭ་ཤང་། （汉）和尚。出家人。系汉语音译（རབ་བྱུང་ངམ་གྲྭ་པ། རྒྱ་ནག་སྐད། ）。

ཧྭ་ཤང་མ་ཧཱ་ཡ། 大乘和尚摩诃衍。唐代汉僧，德宗在位（780—805）时入藏讲经，力倡禅宗，一时藏地僧人风靡相从，赞普妃没卢氏等贵族妇女三十余人从其出家。藏地传说，他同莲花戒（སློབ་དཔོན་ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ། ）辩论失败，返回内地。

ཧྭ་ཤང་ཧྭ་ཤེན། （汉)和尚法显(约337—422)。东晋僧人。《高僧传》卷三载：本姓龚。平阳武阳（今山西襄垣）人。三岁出家为沙弥，二十岁受大戒。中国最早的一个去印度求学的汉僧。他公元359年去印（一说为399年去印），413年回国（一说412年回国），在印度巡礼取经，获得巨大成就。《土官宗教源流镜史》记载："传说晋朝时即有和尚法显及道明二大德，曾解说儒道二家的理论和佛法极为相合。以后汉地佛教源流史中亦记有儒家先师孔子的学说，说此学外示人以治国平天下，内示以趣入圣道之次第，与如来所说，全不相悖"，云云（ཏིན་རྒྱལ་རབས་དུས་བྱུང་བའི་ཧྭ་ཤང་ཧྭ་ཤེན་ཅེ་བ་དང་། ཧྭའུ་མིན་ཅེ་བ་བཤད་པ་ལ་མཁས་པ་གཉིས་ཀྱིས་ཤེའུ་དང་ཏའུ···གཉིས་ཀྱི་གཞུང་གི་དོན་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ལུགས·····དང་མཐུན་པར་བཀྲལ་བའི་ལོ་རྒྱུས་སྣང་ཞིང་། ཕྱིས་ཀྱི་རྒྱ་ནག་ཆོས་འབྱུང་དང་། ཤེའུ་སློན་ཁུང་ཙིའི་གཞུང་གིས་ཕྱི་ལྟར་སྲིད་བསྐྱང་ལ་ནང་ལྟར་འཕགས་ལམ་ལ་འཇུག་པའི་རིམ་པ་བསྟན་པས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུངས་དང་མི་འགལ་ཞེས་བྲིས་འདུག་གོ། ）。

〔ཧྲ〕

ཧྲཱིཿ། （梵）什。"什"是般若波罗蜜多莲花部之种子（ཧྲཱིཿ ནི་ཤེར་ཕྱིན་པདྨའི་རིགས་ཀྱི་ས་བོན་ནོ། ）。

〔ལྷ〕

ལྷ། 天，神，功德处（尊敬供养对象，如国王、高僧、神、佛等）。如律疏说：总之有三种天，一、世间天（འཇིག་རྟེན་གྱི་ལྷ། ），如国王（རྒྱལ་པོ། ）；二、生天（སྐྱེ་བའི་ལྷ། ），如四大王众天神等（རྒྱལ་ཆེན་རིས་བཞི་ལྷ་ལ་སོགས་པ། ）；三、清净天（རྣམ་པར་དག་པའི་ལྷ། ），如预流果，乃至佛至圣人（རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པ་ནས······སངས་རྒྱས་ཀྱི་བར་དེ་དག）。密宗亦呼本尊为天。

ལྷ་བཀའ། 神言。西藏原始宗教苯教进行占卜时的用语。

ལྷ་ཀླུ་སྡེ་བརྒྱད། 天龙八部。如：天（ལྷ། ）、龙（ཀླུ། ）、夜叉（གནོད་སྦྱིན། ）、寻香（དྲི་ཟ། ）、

非天（ལྷ་མ་ཡིན།）、金翅鸟（ནམ་མཁའ་ལྡིང་།）、人非人（མིའམ་ཅི།）和大腹行（ལྟོ་འཕྱེ་ཆེན་པོ།）。

ལྷ་སྐུ། 佛像。包括画塑铸造的神佛之像（རིས་འབུར་གྱི་ལྷ་སྐུ།）。

ལྷ་ཁང་། 庙，佛堂。

ལྷ་ཁང་པ། 庙祝，龛司，香灯师。寺庙中管理佛像、佛经、佛塔、香火的人。

ལྷ་ཁང་སེར་པོ། 黄寺。十七世纪时，清朝顺治皇帝为迎接五世达赖喇嘛所建寺庙名，寺址在北京德胜门外。

ལྷ་ཁང་སྲུང་བ། 1.看守寺庙（ལྷ་ཁང་ལ་བདག་སྲུང་བྱེད་པ།）。2.守庙。庙祝、龛司、香灯师之异名。

ལྷ་མཁར། ·神垒。供护法神的堡垒（དཀར་ཕྱོགས་སྐྱོང་བའི་མཁར་རྫོང་།）。

ལྷ་འཁུ་བ། 神发怒。神降惩罚（ལྷ་ཁྲོས་པའམ་ཉེས་འཆོ་བ།）。

ལྷ་ཁྲིད། 《中观见引导》。跋苏·曲吉坚赞（བ་སོ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན།）著。

ལྷ་ཁྲོ་བོ། 猛相本尊。显示威猛忿怒之相的本尊（ཁྲོ་གཉེར་བསྟན་པའི་ལྷ།）。

ལྷ་ཁྲོ་བོ་རྣམ་འཇོམས། 盖天金刚。佛教密宗事部忿怒本尊之一。右手置胸间持交股金刚杵，左手持铃叉入软腰，两足跨步张开，身衣忿怒神服饰。

ལྷ་དགུ། 1.九尊。随主九神众。如：不动佛九尊（མི་འཁྲུགས་ལྷ་དགུ།）、大密马头明王九尊（རྟ་མགྲིན་ཡང་གསང་ལྷ་དགུ།）、长寿佛九尊（ཚེ་དཔག་ལྷ་དགུ།）。2.世间九尊的简称（སྲིད་ཆགས་པའི་ལྷ་དགུའི་བསྡུས་ཚིག）。

ལྷ་མགོན་པོ་ནག་པོ། 大黑天。指观音菩萨示现的一类护法神。

ལྷ་སྣང་དགོན་པ། 塔工寺。全名“一见解脱如意寺”（ལྷ་སྣང་དགོན་མཐོང་གྲོལ་བསམ་འགྲུབ་གླིང་ཆོས་སྡེ་ཆེན་མོ།）。在四川省甘孜藏族自治州康定县木雅境内，传为吐蕃时松赞干布所建庙门面向汉地的一百零八座寺之一。又传说文成公主入藏时曾住此处，摹拟携往拉萨的释迦牟尼像造一躯佛像留供寺中。先为噶举派寺庙，后又转变为萨迦派寺庙。

ལྷ་སྒོ། 天门。苯教经典中，为生者修建法事以消除魔障的仪轨（བོན་གཞུང་དུ་གསོན་པོ་རྣམས་ལ་ལྷ་ཆོས་སྒྲུབ་པའི་སྒོ་ནས་གེགས་བར་ཆད་སེལ་བྱེད་ཀྱི་ཆོ་ག）。

ལྷ་འགྲོ་བའི་མགོན་པོ། 拉·卓韦贡布（1186—1259）。因系吐蕃雅隆觉卧王室之后，故称“拉”。曾任噶当派且喀寺（དགོན་པ་འཆད་ཁ།）和吉布寺（སྤྱིལ་བུ།）座主廿七年，声望甚高。工布（ཀོང་པོ།）和塔波（དྭགས་པོ། 又作达波）地方的数十座寺庙均奉献于彼，委托其指派寺庙管家和属民长官，于是噶当派内形成一主寺支寺之体系。八思巴大师对其亦极为敬重。

ལྷ་རྒྱལ་ཁང་། 祭堂，祷神殿（ལྷ་གསོལ་མཆོད་བྱ་སའི་ཁང་པ།）。

ལྷ་གཅིག 我主，主公。佛教徒对自己所崇奉皈依人物的最敬称呼（ཆོས་ལུགས་ཀྱི་མགོན་སྐྱབས་ཆེན་པོར་འདོད་པའི་ཞེ་མིང་།）。

ལྷ་གཅིག་ཆུའི་པདྨ། 水莲神主。观世音的别名，“拉吉”（ལྷ་གཅིག）为神主之意；“水莲”（ཆུའི་པདྨ།）为白莲之意，总意为手持白莲的观音菩萨（པདྨ་དཀར་པོ་ལག་པར་འཛིན་པའི་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཡིན།）。

ལྷ་བཅས་པ། 有神论派。古印度外道一教派名（རྒྱ་གར་ཕྱི་རོལ་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཞིག་གི་མིང་།）。

ལྷ་བཅུ་གསུམ་མ། 十三尊大威德（རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད་ལྷ་བཅུ་གསུམ།）。

ལྷ་ཆེན། 大天。大自在天（ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།）之异名。

ལྷ་ཆེན་བརྒྱད། 八大天。即：东方大自在天（ཤར་དུ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།）、南方帝释天（ལྷོར་བརྒྱ་བྱིན།）、西方大梵天（ནུབ་ཏུ་ཚངས་པ།）、北方遍入天（བྱང་དུ་ཁྱབ་འཇུག）、东南他化自在天（ཤར་ལྷོར་འདོད་པའི་དབང་ཕྱུག）、西南象鼻天（ལྷོ་ནུབ་ཏུ་ཚོགས་བདག）、西北卜加里帝天（ནུབ་བྱང་དུ་བྷྲིང་ཀྲི་རི་ཏི།）、东北六面童天（བྱང་ཤར་དུ་གཞོན་ནུ་གདོང་དྲུག）。

ལྷ་ཆེན་པོ། 大天。梵天，帝释天，遍入天（ཚངས་པ་བརྒྱ་བྱིན་ཁྱབ་འཇུག་སོགས།）均作此称。

ལྷ་ཆེན་པོ་གཙོ་འཁོར་དགུ། 主眷九尊。西藏楚普寺大殿内，释迦牟尼为主的九尊佛像。中间主像释迦牟尼（དབུས་སུ་ཐུབ་པ་ཆེན་པོ།）、左右是弥勒、文殊、观音和五种姓佛——毗卢遮那佛、宝生佛、无量光佛、不空成就佛和不动佛（གཡས་གཡོན་དུ་བྱམས་པ། འཇམ་དབྱངས། སྤྱན་རས་གཟིགས། རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔ་བཅས་ཡོད་པ་སྟེ། རྣམ་པར་སྣང་མཛད་དང་། རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས། འོད་དཔག་མེད། དོན་ཡོད་གྲུབ་པ། མི་བསྐྱོད་པ་རྣམས་སོ།）。

ལྷ་ཆེན་དཔལ་འབར། 班巴尔大佛。指释迦牟尼之佛像（སྟོན་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་བརྙན་ཆེན……པོ།）。

ལྷ་ཆེན་དབང་ཕྱུག 大自在天。

ལྷ་ཆོས། 1.佛法（སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས།）。2.戒律，出世善法（འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་དགེ་ཆོས།）。

ལྷ་ཆོས་ཀྱི་འདུན་ས། 佛教僧人集会的场所。

ལྷ་ཆོས་དགའ་ལྡན་འོག་མིན་གླིང་། 拉曲噶丹沃门林。全名为ལྷ་རྩེ་ཆོས་སྡེ་དགའ་ལྡན་འོག་མིན་གླིང་། 公元1649年五世达赖在后藏拉孜县创建的一座黄教寺庙名。

ལྷ་ཆོས་བདུན་ལྡན། 四尊三藏。指噶当派四尊为释迦（ལྷ་ཐུབ་པ།）、观世音（སྤྱན་རས་གཟིགས།）、度母（སྒྲོལ་མ།）、不动明王（མི་གཡོ་བ）；三藏为论藏、律藏和经藏（ཆོས་སྡེ་སྣོད་གསུམ་སྟེ་མངོན་འདུལ་མདོ་སྡེ་གསུམ་མོ།）。

ལྷ་ཆོས་པ། 僧徒，出家人，作法事者（ཆོས་བྱེད་མཁན།）。奉行十善法的佛教徒（དགེ་བཅུའི་ཆོས་ལ་སྤྱོད་མཁན།）。

ལྷ་འཇིག་རྟེན་མགོན་པོ། 世间怙主神。观音菩萨（འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས།）之异名。

ལྷ་རྗེ་སྒྲོ་ཕུག་པ། 拉结卓普巴（1014—1074）。藏传佛教宁玛派著名高僧。传说他是秘密主金刚手的化身（གསང་བདག་ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེའི་སྤྲུལ་པ་ཡིན་ཞེས་གྲགས།），他大弘密宗教法，其弟子有“四麦”（མེ་བཞི།）、“四纳”（ནག་བཞི།）和“四敦”（སྟོན་བཞི།）之说。

ལྷ་རྗེས་སུ་དྲན་པ། 天随念。随念欲界天及色界天诸圣者所有功德（འདོད་གཟུགས་ཀྱི་ལྷ་དང་འཕགས་པ་རྣམས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་རྗེས་སུ་དྲན་པའོ།）。为六种随念之一（རྗེས་སུ་དྲན་པ་དྲུག་གི་ནང……གསེས་ཤིག）。

ལྷ་རྗེས་སུ་དྲན་པའི་མཐར་གྱིས་པ། 天随念次第。在世俗中，次第随念生住欲界色界圣者诸天所有功德（ཀུན་རྫོབ་ཏུ་འདོད་གཟུགས་སུ……སྐྱེས་པའི་འཕགས་པའི་ལྷ་རྣམས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་རིམ……ཅན་དུ་དྲན་པའོ།）。为智度七十义之一（ཤེར……ཕྱིན་དོན་བདུན་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ལྷ་ཉིད། 神本身（ལྷ་དེ་ཉིད་དམ་ལྷ་རང་ཉིད།）。

ལྷ་གཉེར། 庙祝，龛司，香灯师。寺庙中管理神像香火者(ལྷ་ཁང་གི་སྐུ་གཉེར།)。

ལྷ་རྟེན། 神垒，神像。神灵凭依的坛、台、殿、塔等(ལྷ་གནས་པའི་རྟེན་མཁར།)。

ལྷ་སྔ་གོན་གཉིས། 二种神前行。画墨线和神前行真事(ཐིག་གདབ་པ་དང་། ལྷ་སྔ་གོན་བྱ་བ་དངོས་གཉིས་སོ།)。墨线分为业力线和智慧线两种，或长线方面和短线 方 面 二 者(འདིའི་ཐིག་ལ། ལས་ཀྱི་ཐིག་དང་། ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཐིག་གཉིས། ཐིག་སྐུད་རིང་མོའི་ཕྱོགས་དང་། ཐུང་ངུའི་ཕྱོགས་གཉིས་རྣམས་སོ།)。

ལྷ་སྟེང་། 拉顶寺，拉登寺。在四川省金川县境内，原为苯教寺庙，清乾隆时改为格鲁派寺庙，赐名广法寺，是嘉绒地区一座 大 寺(རྒྱལ་རོང་གི་དགོན་ཆེན་ཞིག་ཡིན།)。

ལྷ་མཐོང་ལོ་ཙྪ་བ། 拉通释师。本名协宁南杰(ཤིང་རྡོ་མ་ལ་བཤེས་གཉེན་རྣམ་རྒྱལ།)。是最初翻译《妙音声论》(དབྱངས་ཅན་སྒྲ་མདོ།)的一位西藏译师。

ལྷ་དང་མི་རྣམས་ཀྱི་སྟོན་པ། 天人师。如来十号之一(སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་བཅུའི་ནང་གསེས……ཞིག)。

ལྷ་དང་མིའི་འཁོར་བ་བཞི། 天人四眷属。即：居顺境(མཐུན་པའི་ཡུལ་ན་གནས་པ།)、近善士(སྐྱེས་བུ་དམ་པ་ལ་བསྟེན་པ།)、发正愿(བདག་ཉིད་ཀྱིས་ཡང་དག་པའི་སྨོན་ལམ་བཏབ་པ།)、先作福(སྔོན་ཡང་བསོད་ནམས་བྱས་པ།)。

ལྷ་དྲག་པོ། 1.猛利天。大自在天(དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།).2.忿怒佛。相貌凶猛的神像(ལྷ་ཁྲོ་བོའམ་གཏུམ་པོ།)。

ལྷ་དྲུག 六天。即：胜义天(དོན་དམ་པའི་ལྷ།)、声天(སྒྲའི་ལྷ།)、相天(མཚན་མའི་ལྷ།)、色天(གཟུགས་ཀྱི་ལྷ།)、修所成天(བསྒོམ་པའི་ལྷ།)、清净天(རྣམ་པར་དག་པའི་ལྷ།)。另，在密法中把六神密咒，也称做六天(སྔགས་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ནི། གསང་སྔགས་རྣམ་པར་དྲུག་བཅས་པ་ལྷ་དྲུག་གོ།)。

ལྷ་དྲུག་སྒོམ་པ་གཉིས། 二种修六天。一于六天依次思惟，及于天身色 三昧耶形等依次思维，于多所缘多行相转， 是为静虑修法(ལྷ་དྲུག་རིམ་པ་བཞིན་དུ་སེམས་པ་དང་། ལྷའི་སྐུ་མདོག་ཕྱག་མཚན་རིམ་པ་བཞིན་དུ་སེམས་པ་དམིགས་པ་དུ་མ་ལ་རྣམ་པ་དུ་མས་འཇུག་པ་ནི། བསམ་གཏན་གྱིས་སྒོམ་པའོ།)；二于静虑所思天身，不思多相，专一而住，是为三摩地修法(བསམ་གཏན་གྱིས་ཇི་ལྟར་བསམས་པའི་ལྷའི་སྐུ་དེ་ལ་རྣམ་པ་མང་པོར་མི་སེམས་པར་རྣམ་པ་གཅིག་གི་སྒོ་ནས་གནས་པ་ནི། ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྒོམ་པའོ།)。

ལྷ་དྲུག་རྣལ་འབྱོར། 六尊瑜伽，六本尊瑜伽。密乘事部中，修习本尊为瑜伽体， 摄为六本尊相：空性本尊(སྟོང་པའི་ལྷ།)、 文字本尊(ཡི་གེའི་ལྷ།)、声音本尊(སྒྲའི་ལྷ།)、色本尊(གཟུགས་ཀྱི་ལྷ།)、手印本尊(ཕྱག་རྒྱའི་ལྷ།)、相本尊(མཚན་མའི་ལྷ།)。

ལྷ་ལྡན་གཙུག་ལག་ཁང་། 具神殿，大昭寺。位于西藏自治区拉萨市中心。公元七世纪中期，藏王松赞干布时，由文成公主相度地势，尼泊尔尺尊公主主持创建的。 寺的正门西向，寺内上下，共有大小殿堂七十余间。正殿中央供有文成公主带入西藏的释迦牟尼十二岁身量的“觉卧”像。此外还有松赞干布、文成公主及藏传佛教各派祖师的塑像甚多。寺前门外，立有刻着汉藏两种文字的“唐蕃会盟”碑， 还有一株称为“公主头发”的唐柳。每逢藏历正月拉萨三大寺的僧人，都

集于该寺内，举行传召法会。

ལྷ་ཕེབས། 神灵降临。鬼神降附人体（མི་ལ་ལྷ་དང་འདྲེ་ཞུགས་པ།）。

ལྷ་ཕེབས་དུས་ཆེན། 降神节。藏历九月廿三日为降神节，这是纪念释迦牟尼从天界下临凡世的节日（བོད་ཟླ 9 ཚེས 23 ལ་དགུ་པ་ལྷ……ཕེབས་དུས་ཆེན། དེ་ནི་བཅོམ་ལྡན་འདས་སྟེང་ཕྱོགས་ལྷ་ཡུལ་ནས་མི་ཡུལ་དུ་ཕེབས་པའི་དྲན་གསོའི་དུས་ཆེན་ཞིག་ཡིན།）。

ལྷ་འཕོ་ལྟུང་གི་སྡུག་བསྔལ། 天趣堕苦。指天趣中必死之苦和下堕恶趣之苦（འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག་ནང་གི་ལྷ་རྣམས་ལ་ཤི་དགོས་པའི་སྡུག་བསྔལ་དང་། སྐྱེ་བ་ངན་པ་ལ་མར་ཟགས་པའི་སྡུག་བསྔལ་གཉིས་ལ་ཟེར།）。

ལྷ་ཕྱག 1.敬礼，顶礼（གུས་ཕྱག་གི་ཆེ་བརྗོད།）。2.本尊手臂，天神手臂。

ལྷ་བབ་དུས་ཆེན། 天降节。佛从天界降临人间的节日（སངས་རྒྱས་ལྷ་ཡུལ་ནས་མི་ཡུལ་དུ་བྱོན……པའི་དུས་ཆེན།）。同ལྷ་ལས་བབ་པའི་དུས་ཆེན། 条。

ལྷ་བུ། 天神之子（ལྷ་ཡི་སྲས།）。

ལྷ་དབང་། 神权，天王。帝释天（བརྒྱ་བྱིན།）之异名。

ལྷ་འབངས། 寺院属民。指寺院所属百姓。

ལྷ་སྦྱིན། 提婆达多。释迦叔伯之子，对佛的才智，怀忌妒之心，常与佛为敌。

ལྷ་མ་ཡིན། 非天，阿修罗。天龙八部之一，六道之一。原为古印度神话中的一种常与天神战斗的一类恶神。后世称战场为“修罗场”，佛教沿用其说。

ལྷ་མ་ཡིན་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་བཞི། 非天四城，阿修罗四城。即：具光城（འོད་ལྡན།）、星鬘城（སྐར་ཕྲེང་།）、深窟城（ཟབ་པ།）、有金城（གསེར་ལྡན།）。

ལྷ་མིན། 非天，阿修罗。同ལྷ་མ་ཡིན། 条。

ལྷ་མིའི་ཐེག་པ། 人天乘。增上乘之一（མངོན་མཐོའི་ཐེག་པ་ཞིག）。怖畏恶趣，寻求上种乐果，以修增上之身，避难祈福，是下士道。见其清净，信有他世因果，其行断十不善，修十善道，其果得感四洲人身及六欲天所有安乐，最极能至他化自在天王（ངན་སོང་ལ་འཇིགས་ནས་མཐོ་རིས་ཀྱི་བདེ་འབྲས་དོན་དུ་གཉེར……བས་མངོན་པར་མཐོ་བའི་རྟེན་སྒྲུབ་པར་བྱེད་ཅིང་། འཇིགས་སྐྱབ་དང་ལེགས་སྨོན་ཙམ་ལ་སྐྱེས་བུ་ཆུང……ངུའི་ལམ་སྟེ། ལྟ་བ་རྣམ་པར་དག་པ་འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ་དང་ལས་འབྲས་ལ་ཡིད་ཆེས་པ་དང་། སྤྱོད་པ་མི་དགེ་བ་བཅུ་སྤོང་ཞིང་དགེ་བ་བཅུའི་ལམ་སྒྲུབ་པ……དང་གོམས་པར་བྱས་ཏེ། འབྲས་བུ་གླིང་བཞིའི་མི་དང་འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག་གི་བདེ་བའི་མཐར་ཐུག་པ་གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད་ཀྱི་བདག་པོའི་བར་དུ……བགྲོད་པའོ།）。

ལྷ་མིའི་རྣམ་འདྲེན། 人天导师。引导天、人众生进入解脱境界者。对上层喇嘛活佛的尊称。

ལྷ་མེད་པ། 无神论派。印度外道一教派名。

ལྷ་མོ་ཁྲོ་གཉེར་ཅན། 颦眉度母（སྒྲོལ་མ་དྲག་མོ་ཞིག）；忿怒女神，面露凶相的女神总名（ལྷ་མོ་ཁྲོ་ཉམས་ཡོད་པ་ཐམས་ཅད།）。

ལྷ་མོ་གཽ་རཱི་མ། 乔里摩天女。大自在天后邬摩别名（ལྷ་དབང་ཕྱུག་གི་བཙུན་མོ་ཨུ་མ།）。

ལྷ་མོ་སྒྱུ་འཕྲུལ་མ། 大摩耶夫人。释迦牟尼生母名（སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཡུམ།）。

ལྷ་མོ་བརྟན་མ། 地母（སའི་ལྷ་མོ།）。一种女护法神。

ལྷ་མོ་ནོར་རྒྱུན་མ། 财流天女。赐予财宝成就的女神（ནོར་གྱི་དངོས་གྲུབ་སྟེར་བའི་ལྷ་མོ་ཞིག）。

ལྷ་མོ་དཔལ་ཆེན་མོ། 大吉祥天母。吉祥天母

的异名（དཔལ་ལྡན་ལྷ་མོའི་མཚན་ཞིག）。

ལྷ་མོ་དབྱངས་ཅན་མ། 妙音天女。参看དབྱངས་ཅན་མ། 条。

ལྷ་མོ་མཱ་མ་ཀཱི། 玛麻格天母。不动佛阴体（མི་བསྐྱོད་པའི་ཡུམ།）。为五佛母之一（རྒྱལ་བ་ཡུམ་ལྔའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ལྷ་མོ་རིང་མཆེད་ལྔ། 长寿五天女。参见ཚེ་རིང་མཆེད་ལྔ། 条。

ལྷ་མོ་བཞི། 四尊天女。指佛眼（སྤྱན།）、玛麻格（མཱ་མ་ཀཱི།）、白衣（གོས་དཀར་མོ།）、度母（སྒྲོལ་མ།）。

ལྷ་མོ་རང་འབྱུང་རྒྱལ་མོ། 让琼结姆天女。意为自成天女。一女神名。

ལྷ་མོ་རོ་ལངས་མ། 起尸天母。大威德女体（རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད་ཀྱི་ཡུམ།）。

ལྷ་མོའི་བཞོན་པ་རྟེའུ་རྐང་གསུམ། 天女骑的三足马：神变足（རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ།）、风翅（རླུང་གི་གཤོག་པ།）、速行技（མྱུར་མགྱོགས་ཀྱི་རྩལ།）。

ལྷ་བཙུན་པ་བྱང་ཆུབ་འོད། 拉尊巴绛曲沃。他是阿里王额达拉德三个儿子中的老二，名扎西沃，后出家取名绛曲沃。他根据叔父益西沃的遗嘱，迎请阿底峡到西藏，阿底峡在他的劝请下，写了《菩提道炬论》（མངའ་རིས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་མངའ་བདག་ལྷ་ལྡེའི་བུ་གསུམ་གྱི་བར་པ… བཀྲ་ཤིས་འོད་ཡིན། རྗེས་སུ་རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་མིང་ལ་བྱང་ཆུབ་འོད་ཟེར། ཁུ་བོ་ཡེ་ཤེས་འོད་ཀྱི་ཞལ་ཆེམས་ལྟར་ཇོ་བོ་ཨ་ཏི་ཤ་བོད་དུ་གདན་དྲངས། ཁོང་གིས་བསྐུལ་མ་ཞུས་པ་ལྟར《བྱང་ཆུབ་ལམ་གྱི…སྒྲོན་མ།》ཞེས་བྱ་བའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱང་བརྩམས་པ་གནང་།）。

ལྷ་རྫགས། 神垒。神灵凭依的小堡垒（ལྷ་གནས་སའི་རྟེན་མཁར།）。

ལྷ་ཚེ་རིང་པོ། 长寿天。无想天和无色界天（འདུ་ཤེས་མེད་པ་བ་དང་གཟུགས་མེད་པ་གཉིས།）。

ལྷ་ཚོགས། 天众。圣众海会，诸天会众（ལྷ་མང་པོ་འཛོམས་པའི་ཚོགས།）。

ལྷ་བཞི། 四天。即：梵天（ཚངས་པ།）、遍入天（ཁྱབ་འཇུག）、大自在天（དབང་ཕྱུག）、尼连扎那天（ནེ་རཉྫ་ན།）。

ལྷ་ཡི་ནོར་བུ། 天宝。大自在天的异名。

ལྷ་ཡི་བླ་མ། 天喇嘛。外道断论派一导师名。

ལྷ་ཡི་བླ་མ་པ། 天喇嘛派。外道一教派名。

ལྷ་ཡི་ཡང་ལྷ། 天中天。释迦牟尼（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།）之异名。同ལྷ་ཡི་ལྷ། 条。

ལྷ་ཡི་ཡུལ། 天境。善趣（མཐོ་རིས།）之异名。

ལྷ་ཡི་ལྷ། 天中天。释迦牟尼（ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ།）之异名。同ལྷ་ཡི་ཡང་ལྷ། 条。

ལྷ་ཡི་ལྷ་མཆོག 帝释与释迦牟尼之异名。

ལྷ་ཡིས་འཚོ་བ། 以神为生。香灯师、庙祝的异名。

ལྷ་ཡུལ། 天界，天趣，天堂。天神居住的世界（ལྷ་གནས་སའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས།）。

ལྷ་རམས་པ། 拉仁巴。拉萨三大寺四种格西（善知识）学位中的第一等级。为拉萨传召大会期间，在三大寺僧众大会上答复佛经辩论时，考取的僧侣学位名（ལྷ་ལྡན་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོའི་ཚོགས་དབུས་སུ་མཚན་ཉིད་དམ་བཅའ…… བཞག་ནས་ཡང་གྲངས་སུ་ཐོན་པའི་དགེ་བཤེས།）。

ལྷ་རམས་པའི་དགེ་བཤེས། 拉仁巴格西。参见ལྷ་རམས་པ། 条。

ལྷ་རི་ཁའི་དགོན་པ། 拉日喀寺。系蔡巴噶举僧人拉日巴・南卡沃（ལྷ་རི་པ་ནམ་མཁའ……

འོད།)所建一寺院名。

ལྷ་རིག་པའི་སེང་གེ། 天智狮子。印度一学者名，曾为吞米桑布札讲授梵文和佛学。

ལྷ་ལ་ཟླང་། 嫉天。非天，阿修罗（ལྷ་མ་ཡིན། ）的别名。

ལྷ་ལ་སྨད་པོ། 诽谤天神者（ལྷ་ལ་སྨད་ར་གཏོང་མཁན། ）；非天，阿修罗（ལྷ་མ་ཡིན། ）之别名。

ལྷ་ལས་ཀན་པ། 大梵天和非天、阿修罗之异名。

ལྷ་ལས་ཕུལ་བྱུང་། 《胜出灭神赞》。赞颂释迦牟尼的一部颂歌，为印度论师商羯罗主所著（སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་ལ་བསྟོད་པ་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ……དཔོན་བདེ་བྱེད་བདག་པོས་མཛད་པ། ）。

ལྷ་ལས་བབ་པའི་མཆོད་རྟེན། 降神塔。

ལྷ་ལས་བབ་པའི་དུས་ཆེན། 天降节。佛教四大节日之一（ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་དུས་ཆེན་བཞིའི……ནང་གསེས་ཤིག）。藏历九月十五日（一说为二十日），是释迦牟尼在三十三天为生母说法后，偕同眷众重返南瞻部洲的节日（སྟོན་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོ་འཁོར་དང་བཅས་པ་ལྷ་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ……གྱི་གནས་ནས་འཛམ་བུའི་གླིང་དུ་བྱོན་པའི་དུས་ཆེན་ཡིན། ）。

ལྷ་ལུང་གི་དབང་ཕྱུག 拉隆格旺秋。塞·吉布哇的弟子，土虎年(1278)生，出家后取名强曲仁钦（བྱང་ཆུབ་རིན་ཆེན། ）。他曾依止卡切班禅为上师，吉布哇逝世后，曾继热振寺主座四十三年，享年七十五岁，水龙年(1352)逝世。他获得全部经教无碍理解，被誉为“ལུང་གི་དབང་ཕྱུག”，意为“经教自在”。

ལྷ་ལུང་དཔལ་གྱི་རྡོ་རྗེ། 拉隆贝吉多杰。刺杀藏王朗达玛的僧人。早年在叶尔巴寺（ཡེར་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་། ）出家为僧，因常居该地，故称为叶尔巴拉隆贝吉多杰。他又是一名译师，名列巴赛囊（སྦ་གསལ་སྣང་། ）之后，噶瓦贝则（སྐ་བ་དཔལ་བརྩེགས། ）之前。贝吉多杰刺死朗达玛后，逃往青海安琼纳木宗（ཨ་ཆུང……གནམ་རྫོང་། ），在当地丹底谢古杨衮寺（དན་ཏིག་ཤེལ་གྱི་ཡང་དགོན། ）一带修行。

ལྷ་ཤང་ཀ་ར། 拉香迦罗。大自在天（ལྷ་དབང་ཕྱུག）之异名。

ལྷ་བཤོས། 神馐。供神的食品（ལྷའི་ཞལ་ཟས་སམ་བཤོས་བུ། ）。

ལྷ་བཤོས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ། 饮食印。密法中的供食。即：仰合掌，略曲食指，为饮食印（བཟེད་པའི་ཐལ་མོ་ལ་ས་མཛུབ་མོ་ཅུང་ཟད་བཀུག་པ་བཤོས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ། ）。诵“可意药精华，此诸真言食，我以信供养，受已祈念我。”以此咒进行供食（སྨན་རྣམས་བཅུད་ནི་ཡིད་ལ་འོང་། སྔགས་ཀྱི་ཞལ་ཟས་བཤོས་འདི་དག་བདག་གིས་དད་པས……འབུལ་ལགས་ཀྱིས། ཞེས་ནས་བདག་ལ་དགྱེས་པར་མཛོད། ཅེས་པས་ཞལ་ཟས། ）。

ལྷ་ས་མཁན་བྲག 逻娑堪扎寺。据云为松赞干布之弭药妃（སི་ཉག་བཟའ། ）所建。

ལྷ་ས་རྣམ་གཉིས། 拉萨二寺。指大昭寺和小昭寺（ལྷ་ས་གཙུག་ལག་ཁང་དང་ར་མོ་ཆེ་རྣམ……གཉིས། ）。

ལྷ་ས་བེ་ཧར། 亦写作ལྷ་ས་དཔེ་དཀར། 拉萨护法神殿。有时指大昭小昭二寺。

ལྷ་གསུམ། 三种天神。即：世间天神（འཇིག་རྟེན་གྱི་ལྷ། ）、异生天神（སྐྱེ་བའི་ལྷ། ）、法净天神（རྣམ་པར་དག་པའི་ལྷ། ）。又作三天。即：欲界天（འདོད་ཁམས་ཀྱི་ལྷ། ）、色界天（གཟུགས་ཁམས་ཀྱི་ལྷ། ）和无色界天（གཟུགས་མེད་ཁམས་ཀྱི་ལྷ། ）。

ལྷ་གསོལ། 祭天，祀神。祷祭山川或家中神灵

以祈福佑（རི་ལྷ་དང་ཆུ་ལྷ་ཁྱིམ་ལྷ་རྣམས་ལ་གསོལ་མཆོད་བྱེད་པ།）。

ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད། 鬼神八部。《大威德本续经》说，阎罗（གཤིན་རྗེ།）、鬼（མ་མོ།）、罗刹（སྲིན་པོ།）、药叉（གནོད་སྦྱིན།）、人非人（མིའམ་ཅི།）、地祇（ས་བདག）、妖（བཙན།）、魔（བདུད།）为鬼神八部。

ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད་བརྒྱད་པོ། 八种八部鬼神。即：外八部鬼神（ཕྱིའི་ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད།）、内八部鬼神（ནང་གི་ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད།）、密八部鬼神（གསང་བའི་ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད།）、隐蔽八部鬼神（སྦས་པའི་ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད།）、护教八部鬼神（བསྟན་པ་སྲུང་བའི་ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད།）、猛咒八部鬼神（དྲག་པོ་སྔགས་ཀྱི་ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད།）、悟爱八部鬼神（རྟོགས་ཞེན་ཆགས་པའི་ལྷ་སྲིན་སྡེ་…བརྒྱད།）、业速成八部鬼神（ལས་མྱུར་མགྱོགས་ཀྱི་ལྷ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད།）。

ལྷ་སྲུང་། 天神和护法神（ལྷ་དང་སྲུང་མ།），本尊护法。

ལྷག་བཅས་མྱང་འདས། 有余涅槃，有余依涅槃。但出生已，未舍寿想，烦恼尽断，惟余蕴身而般涅槃者，亦即生般（སྐྱེས་པ་ཙམ་ལས་མི་འཆི་བར་ཉོན་མོངས་མ་ལུས་པ་སྤངས་ཏེ། ཕུང་པོ་ལྷག་མ་དང་བཅས་པར་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ་སྟེ། སྐྱེས་ནས་འདའ་བ།）。

ལྷག་མཐོང་། （梵）毗婆舍那，观，胜观。一切禅定的总括或因。以智慧眼，观察事物本性真实差别（ཏིང་ངེ་འཛིན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྤྱི་ཆིངས་སམ་རྒྱུ་ཞིག་སྟེ། དངོས་པོའི་རང་བཞིན་ལྷག་པའི་ཁྱད་པར་ཤེས་རབ་ཀྱི་མིག་གིས་མཐོང་བ།）。

ལྷག་མཐོང་རྗེས་མཐུན་པ། 随顺毗婆舍那。唯见部分本性之义者（གནས་ལུགས་ཀྱི་དོན་ཆ་འདྲ་ཙམ་མཐོང་བ།）。

ལྷག་མཐོང་གཉིས། 二胜观，二毗婆舍那。即：分别（རྣམ་པར་འབྱེད་པ།）和极分别（རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ།）。

ལྷག་མཐོང་མཚན་ཉིད་པ། 正毗婆舍那。见本性真实之义者（གནས་ལུགས་ཀྱི་དོན་ཡང་དག་པ…མཐོང་བ།）。

ལྷག་མཐོང་གསུམ། 三胜观，三毗婆舍那。即：相生胜观（མཚན་མ་ལས་བྱུང་བའི་ལྷག་མཐོང་།）、遍寻生胜观（ཡོངས་སུ་འཚོལ་བ་ལས་བྱུང་བའི་ལྷག་མཐོང་།）、别解脱所生胜观（སོ་སོར་རྟོགས་པ་ལས་བྱུང་བའི་ལྷག་མཐོང་།）。

ལྷག་པ་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བསླབ་པ། 增上戒学。七种别解脱戒和三种菩萨戒（སོ་ཐར་རིས་བདུན…ཀྱི་སྡོམ་ཁྲིམས་དང་། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཚུལ་ཁྲིམས་གསུམ་བཅས།）。

ལྷག་པ་ལེན་པའི་ལྟུང་བྱེད། 受钵。九十单堕之一。谓比丘于非亲俗人家，同时受取三钵以上者所成堕罪（ལྟུང་བྱེད་འབའ་ཞིག་པ་དགུ་བཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་ཁྱིམ་པ་ལ་དུས་གཅིག་ལ་ལྷུང་བཟེད་གསུམ་ལས་ལྷག་པ་ལེན་པ།）。

ལྷག་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་བསླབ་པ། 增上慧学。大乘说为通达法无我和人无我的智慧，小乘说为通达人无我的智慧（ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ནི་ཆོས……དང་གང་ཟག་གཉིས་ཀྱི་བདག་མེད་རྟོགས་པ་དང་། ཉན་ཐོས་དག་ཅི་གང་ཟག་གི་བདག་མེད་པར་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ།）。

ལྷག་པའི་ང་རྒྱལ། 过慢。于等而谓己胜之傲慢心（རང་དང་མཉམ་པ་ལས་ལྷག་པར་ཁེངས……པ།）。为七慢之一（ང་རྒྱལ་བདུན་གྱི་ནང་གསེས

ཞིག)。

ལྷག་པའི་དམ་ཚིག་གསུམ། 三种增上三昧耶。即：观自性三昧耶四（རང་བཞིན་ལྟ་བའི་དམ་ཚིག་བཞི།）、常行三昧耶四（སྤྱོད་པ་རྒྱུན་གྱི་དམ་ཚིག་བཞི།）和精要定三昧耶四（གལ་མདོ་ངེས···པའི་དམ་ཚིག་བཞི།）。

ལྷག་པའི་དབང་ཕྱུག 增上自在。转轮王（འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ།）之异名。

ལྷག་པའི་ཡོ་བྱད། 盈长资具。于出家众虽非必不可少，但若需要，经他唱名加持，或他心许，即成活命及必需二者以外资具，仍可持有（རབ་བྱུང་ལ་མེད་དུ་མི་རུང་བ་མིན་ཀྱང······དགོས་པའི་དབང་གིས་བཅང་བར་བྱ་བ་སྟེ། གཞན་ཁོ་ནའི་མིང་གིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའམ་ཡིད········གཏད་དེ་བཅང་རུང་གི་འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད་དང་མཁོ···བའི་ཡོ་བྱད་ཀྱི་ལྷག་པོ་དག་གོ།）。为出家衣本事中三资具之一。

ལྷག་པའི་སེམས་ཀྱི་བསླབ་པ། 增上心学。

ལྷག་པའི་བསམ་པའི་སྟོབས། 增上意乐力。不顾自身以谋利人的愿心（རང་ཉིད་ཡལ་བར་དོར་ནས་གཞན་ཕན་སྒྲུབ་པའི་བསམ་པ།）。

ལྷག་པའི་བསླབ་པ་གསུམ། 增上三学。三学至上珍宝，胜出凡夫外道之道。即：增上戒学（ལྷག་པ་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བསླབ་པ།）、增上定学（ལྷག་པ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བསླབ་པ།）和增上慧学（ལྷག་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་བསླབ་པ།）。

ལྷག་པའི་ལྷ། 本尊，佛尊。佛教密宗行者各人的特殊本尊（རང་རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི·····བརྟེན་བྱའི་ཡི་དམ།）。

ལྷག་པོའི་ཆོ་ག 余食法。比丘为了保留剩余食物至次日犹不算犯戒所举行的仪式（དགེ་སློང་གི་ཉིན་རེའི་ལྟོ་ཆས་ཀྱི་ལྷག་མ་ཕྱིས་ན་ཉིན་རྗེས་མ·····བར་ཉར་ཐབས་ཀྱི་ཆོ་ག）。

ལྷག་པོར་ལེན་པའི་སྤང་བ། 取过量衣。无三衣之比丘，向非亲属俗人取上下装一套以外之衣所成堕罪（ཆོས་གོས་རྣམ་གསུམ་མེད་པའི་དགེ···སློང་གིས་ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པའི་ཁྱིམ་པ་ལ་སྟོད་གཡོགས···སྨད་གཡོགས་ཟུང་གཅིག་གི་ཚད་ལས་ལྷག་པ་བསླངས་ཏེ་ལེན་པ།）。为三十舍堕之一（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ལྷག་མ། 僧残。五堕罪之一（ལྟུང་བ་སྡེ་ལྔའི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ལྷག་མེད་མྱང་འདས། 无余涅槃，无余依涅槃。烦恼无余永断，无间即舍寿想，蕴身无余而般涅槃者，亦即中般（ཉོན་མོངས་མ་ལུས་པ་སྤངས་མ་ཐག་ཏུ་ཚེའི་འདུ་བྱེད་གཏོང་བ་ཕུང་པོ···ལྷག་མེད་པར་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ་སྟེ། བར་དོར་འདའ་བ།）。

ལྷག་བསམ་དག་པའི་སེམས་བསྐྱེད། 清净意乐发心。自初地至第七地间，七不净地中所发菩提心（ས་དང་པོ་ནས་བདུན་པའི་བར་ཏེ་མ་དག···ས་བདུན་སྐབས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་སེམས་བསྐྱེད།）。

ལྷག་བསམ་དག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་བདུན། 七种清净增上意乐发心。即：宝藏喻发心（གཏེར་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）、宝生喻发心（རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）、大海喻发心（རྒྱ་མཚོ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）、金刚喻发心（རྡོ་རྗེ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）、须弥山喻发心（རི་རྒྱལ་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）、良药喻发心（སྨན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）和亲友喻发心（བཤེས་གཉེན་ལྟ་བུའི་སེམས་བསྐྱེད།）。

ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་འཇིག་ལྟ། 俱生萨迦耶见。以自身五蕴为所缘生起的独立存在的我见（རང་གི···ཕུང་པོ་ལྔ་ལ་དམིགས་ནས་རང་རྐྱ་ཐུབ་པའི་ང····

ཡོད་སྙམ་དུ་བསམས་པ།)。

ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་ཉོན་མོངས་པ། 俱生惑，俱生烦恼。众生心中，未受宗论熏陶，而自然具有之诸烦恼（གྲུབ་མཐས་བློ་མ་བསྒྱུར་བར་སེམས···ཅན་གྱི་རྒྱུད་ལ་རང་བཞིན་གྱིས་ཡོད་པའི་ཉོན་མོངས་པ་རྣམས།)。

ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་མ། 俱生手印女。藏传佛教徒修密法时，要达到即证得双运宝位时，必须依羯磨手印，以俱生手印女为道的助伴进行双修（ལས་རྒྱ་བརྟེན་པ་མཛད་ཅིང་། ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ་མས་ལམ་གྱི་གྲོགས་མཛད་པ།)。宗喀巴大师曾说：“愿无碍力修此理，南赡二十四道场，勇士瑜伽女为眷，不稍怠慢常作伴”（རྗེ་རང་གིས་ཀྱང་། ཚུལ་དེ་སྒྲུབ་ལ་ཐོགས་མེད་མཐུ་ལྡན་ལ། འཛམ་གླིང་གནས་མཆོག་ཉི་ཤུ་རྩ་བཞི་ཡི། དཔའ་བོ་རྣལ་འབྱོར་མ་ནི་འཁོར་བཅས་ཀྱིས། གཡེལ་བ་མེད་པར་རྟག་ཏུ་གྲོགས་མཛད་ཤོག)。

ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་མ་རིག་པ། 俱生无明。众生心中自然存在之我痴无明（སེམས་ཅན་གྱི་རྒྱུད་ལ་རང་བཞིན་གྱིས་ཡོད་པའི་བདག་ཏུ་རྨོངས་པའི་མ་རིག···པ།)。

ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་ལྷ་འདྲེ། 俱生神鬼。宗教徒所说与自身同生的一类鬼物，专司记录自身造作善业恶业数目，死后即离去（རང་ལུས་དང་མཉམ་དུ་སྐྱེས་པ་དང་། ཤི་མ་ཐག་ཏུ་ཁ་བྲལ་བའི་ལྷ་འདྲེ་ཞིག་སྟེ་རང་གི་དཀར་ནག་ལས་གྲངས་འདྲེན་པའི་མི··མིན་ཞིག)。

ལྷན་སྐྱེས་མ། 俱生母。无上密乘圆满次第位中证得通达三种远离及光明的女伴（དབེན་གསུམ་དང་འོད་གསལ་གྱི་རྟོགས་པ་ཐོབ་པའི་བོ་ཉ་མོ།)。

ལྷན་སྐྱེས་ལྷ་ལྔ། 俱生五神。随人同时生成的五种善神：活命神（འཚོ་བའི་ལྷ། ）、守卫神（སྲུང་བའི་ལྷ། ）、救护神（སྐྱོབ་པའི་ལྷ། ）、助伴神（འགྲོགས་པའི་ལྷ། ）、守舍神（འགོ་བའི་ལྷ། ）。

ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་གྲུབ་ཀྱི་འགྲེལ་པ། 《俱生成就释》。密宗一典籍名。

ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་པ། 俱生。密法中先由师长晓示第三灌顶之智于何时生，次于传灌顶时，由依明妃，于摩尼中持菩提心，息灭粗动二取分别，忆其正见。说此念住正见之智名曰俱生（བླ་མས་དབང་གསུམ་པའི་ཡེ་ཤེས་སྐབས་གང་དུ་སྐྱེ་བ་བརྡ་སྤྲོད་ནས་དབང་བསྐུར་བའི་ཚེ་རིག་མ་ལ···བརྟེན་ནས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ནོར་བུར་བཟུང་བའི···གཉིས་སྣང་གི་རྟོག་པ་རགས་པ་རྣམས་ལོག་པ་ན་ལྟ···བ་དྲན་པར་བྱས་ནས་ལྟ་ཐོག་ཏུ་བཞག་པའི་ཡེ་ཤེས···དེ་ལ་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་པ་ཞེས་བྱ།)。

ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་པ་རྣམ་པ་གཉིས། 俱生二种。指暂时与常住，其常住者最为第一，是为最胜、真实、无尽、无坏（ལྷག་ཅིག་སྐྱེས་པ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། རེས་འགའ་བ་དང་རྟག་པའོ། རྟག་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་མཆོག་ཉིད་ཡིན་ཏེ། དེ་ཉིད་མཆོག་དང་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་དང་ཟད་པ་མེད་པ་འཇིག་པ་མེད···པ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།)。

ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་པའི་ཡེ་ཤེས། 俱生圣智。佛教密宗经典中说，修习密宗教法达到一定程度，得到第一级圆满次第时，身体中脉里的风、穴、关三者即会得到喜乐，此喜乐能证悟空性，故称之为“俱生圣智”（སངས་རྒྱས་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གསང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་ནས་བཤད་ཚུལ་ལ། གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་ལ་སྒོམ་སྦྱང་བྱས་ནས་གནས····ཚད་མཐོན་པོར་སོང་སྟེ་རྫོགས་རིམ་རིམ་པ་དང་པོར་སླེབས་ན། ལུས་ཀྱི་རྩ་དབུ་མའི་ནང་དུ་རླུང་གནས་ཐིམ་གསུམ་བྱས་པའི་དགའ་བདེ་འབྱུང་ལ། བདེ་བ་དེས་སྟོང་པ་ཉིད་རྟོགས་པ་དེ་ལ་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས·····

པའི་ཡེ་ཤེས་ཟེར།)。

ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་སྦྱོར། 《俱生和合》。噶举派高僧岗布瓦(རྗེ་སྒམ་པོ་པ། 1079—1153，即达波噶举派创始人娘麦·达波拉结，因他于1121年在岗布地方建寺，故称岗布瓦)所著。是引导修习大手印法的一种教典。岗布瓦说《俱生和合》的字义是："心及分别法身三，本来最初俱生起，由师教合一故，遂有俱生和合之称"(སེམས་དང་རྣམ་རྟོག་ཆོས་སྐུ་གསུམ། དང་པོ་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་པ་དེ་གདམས་ངག་གཅིག་ཏུ་སྦྱོར…བའི་ཕྱིར། ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་སྦྱོར་ཞེས་པ།)。

ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་མ། 俱生母。一佛母名。

ལྷའི་སྐད། 天语。印度四大语言之一。佛教徒说释迦牟尼在天界说法时所用语言，是一切语言中最完善者(ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་དེ་སངས…རྒྱས་ཀྱིས་ལྷ་ཡུལ་དུ་ཆོས་གསུང་བའི་སྐད།)，故名。

ལྷའི་འགྲོ་བ། 天趣。天界的有情众生。

ལྷའི་རྒྱལ་ཆེན། 1.梵天和帝释(ཚངས་པ་དང་བརྒྱ་བྱིན།)。2.四大天王(རྒྱལ་ཆེན་སྡེ་བཞི།)。3.大天王佛(སངས་རྒྱས་ཞིག་གི་མཚན།)。

ལྷའི་ང་རྒྱལ། 佛慢。密乘自生仪轨中，行者自已显现成为本尊佛身像的观想(བདག་བསྐྱེད…སྐབས་ཀྱི་རང་ཉིད་ལྷའི་སྐུར་གྱུར་པར་གསལ་བའོ།)。

ལྷའི་མངོན་རྟོགས། 本尊现证。本尊护法生起仪轨(ལྷའི་བསྐྱེད་ཆོག)。

ལྷའི་ཆུ་ཡན་ལག་བརྒྱད་ལྡན། 天界八功德水。即：清、凉、轻、甘、软、暖、净、和(དྭངས་པ་དང་། བསིལ་བ། ཡང་བ། ཞིམ་པ། འཇམ་པ། རྫོ་བ། གཙང་བ། བདེ་བ། འདི་དག་དྲི་མེད་ལྷའི་ཆུ་ཡོད་འོང་ཡན་ལག་བརྒྱད་དུ……འདོད་ཅེས་སོ།)。佛书说，极乐池及须弥山与七金山之间内海之水，具备八功德。饮之能除饥渴等无量过患，延年益寿，即指此八功德。

ལྷའི་འཇིག་རྟེན། 1.天上，天世间。佛家所说三世间之一(འཇིག་རྟེན་གསུམ་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག སྟེ་ས་བླ།)。2.天世界。善趣之异名(མཐོ་རིས་ཀྱི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།)。

ལྷའི་ལྗོན་ཤིང་། 天树。天界的树(ལྷ་ཡུལ་གྱི་ཤིང་།)。如意树(དཔག་བསམ་གྱི་ཤིང་།)。

ལྷའི་ཐོ་ཡོར། 神坛，神垒。鬼神依附的土石小堡垒(མི་མིན་གནས་པའི་རྟེན་མཁར།)。

ལྷའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད། 本尊真实。密乘事部修习中四种真实之一。事部依六本尊观想自身生为本尊，迎请智尊降临前方，为仆随主以修成就(བྱ་རྒྱུད་ཀྱི་སྙོམ་པ་དེ་ཉིད་བཞིའི་ཡ་གྱལ……ཞིག་སྟེ། བྱ་རྒྱུད་ལྷ་དྲུག་གི་སྒོ་ནས་བདག་ཉིད་ལྷར་བསྐྱེད་པའི་མདུན་དུ་ཡེ་ཤེས་པ་སྤྱན་དྲངས་ཤིང་རྗེ་ཁོལ་གྱི་ཚུལ་དུ་བལྟས་ནས་དངོས་གྲུབ་སྒྲུབ་པ།)。

ལྷའི་བདག་པོ། 1.天主佛(སངས་རྒྱས་ཞིག་གི་མཚན།)。2.天主，梵天(ཚངས་པ།)的异名。

ལྷའི་མདོ། 《天请问经》。译者不详。

ལྷའི་མདོ་ཕྲེང་ཆེ། 《杂阿含经第一千二百九十九经》。益西德(ཡེ་ཤེས་སྡེ།)藏译。

ལྷའི་འདུན་ས། 天堂。天众集会处(ལྷ་རྣམས་འདུ་ཞིང་འཛོམས་པའི་གནས།)。

ལྷའི་དྲང་སྲོང་། 天仙。天神之咒师或修道大师(ལྷའི་སྔགས་འཆང་ངམ་སྒོམ་ཆེན་པ།)。

ལྷའི་རྣ་བའི་མངོན་ཤེས། 天耳通。能明白聆悉一百由旬以往的一切巨细声音的听觉(དཔག་ཚད་བརྒྱ་ལ་སོགས་པའི་སྒྲ་ཕྲ་རགས་མངོན་སུམ་དུ…ཐོས་པ།)。

ལྷའི་དཔལ། 1.福威德佛(སངས་རྒྱས་ཞིག་གི་མཚན།)。2.天界福报(ལྷའི་སྟོབས་འབྱོར་ཕུན་…སུམ་ཚོགས་པ།)。

ལྷའི་སྤྱན། 天眼。能见遍虚空界一切世间诸色法的视力（ནམ་མཁའི་ཁམས་ཀྱི་མཐས་གཏུགས……པའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་གཟུགས་ཐམས་ཅད་མཐོང་བ།）。

ལྷའི་བུ་བདུད། 天子魔。四魔之一（བདུད་བཞིའི་ནང་གསེས་ཤིག）。色界诸天子嫉妒心盛，因而障碍善行（འདོད་ཁམས་ཀྱི་ལྷའི་བུ་རྣམས་ཕྲག་དོག་གི་དབང་གིས་དགེ་བའི་བར་ཆད་བྱེད་པ།）。

ལྷའི་བུའི་བདུད་ཕྲ་མོ། 细分天子魔。使不能脱离烦恼魔、蕴魔及死魔三者的散乱心等（བདུད་དང་པོ་གསུམ་པོ་གང་རུང་ལས་མི་འདའ་བར་བྱེད……པའི་རྣམ་གཡེང་ལྟ་བུ།）。

ལྷའི་བུའི་བདུད་རགས་པ། 粗分天子魔。他化自在天主欢喜自在神（གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད་ཀྱི་བདག་པོ་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག）。

ལྷའི་དབང་པོ། 天神之王。帝释（བརྒྱ་བྱིན།）之异名。

ལྷའི་བླ་མ། 天喇嘛，天上师。佛的异名（སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཚན་ཞིག）。

ལྷའི་མིག 天眼，天眼通。为六通（མངོན་ཤེས་དྲུག）之一。指能观诸方世界。参见མངོན་པར་ཤེས་པ་དྲུག条。

ལྷའི་མིག་གི་མངོན་ཤེས། 天眼通，天眼智证通。 六通之一（མངོན་ཤེས་དྲུག་གི་ནང་གསེས་ཤིག）。

ལྷའི་དམག་དཔོན། 天将，六面童子。大自在天幼子。

ལྷའི་སྨད་ཚོང་མ་བཅུ་གསུམ། 天界十三妓女。即：电光女（གློག་གི་འོད་ཅན་མ།）、胜点女（ཐིག་ལེ་མཆོག་མ།）、白莲女（པད་དཀར་མ།）、妙臂女（ལག་བཟང་མ།）、喜车女（དགའ་བའི་ཤིང་རྟ་མ།）、作醉女（རབ་ཏུ་མྱོས་བྱེད་མ།）、麦那嘎女（མེ་ན་ཀཱ།）、混发女（སྐྲ་འདྲེས་མ།）、妙庄严女（ལེགས་རྒྱན་མ།）、门扎生女（མཐྲུ་སྐྱེས་མ།）、阿朗姑卡女（ཨལ་མྦུཥི།）、芭蕉足女（ཆུ་ཤིང་བརྐྱ་ཅན་མ།）、妙腰女（སྐེད་ལེགས་མ།）。

ལྷའི་གཙོ་བོ་གསུམ། 三首神。即：梵天（ཚངས་པ།）、大自在天（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ།）、遍入天（ཁྱབ་འཇུག）。

ལྷའི་ཚལ་བཞི། 四苑，四园。忉利天王帝释所居善见城外四方之林苑： 众车苑（ཤིང་རྟ་སྣ་ཚོགས་ཅན།）、粗恶苑（རྩུབ་འགྱུར་ཚལ།）、杂林苑（འདྲེས་པའི་ཚལ།）、喜林苑（དགའ་བའི་ཚལ།）。

ལྷའི་ཡང་ལྷ། 1.天中天。佛的总名（སངས་རྒྱས་སྤྱིའི་མཚན།）。2.天之天。释迦牟尼的异名。

ལྷའི་རིགས་ནས་རིགས་སུ་སྐྱེ་བ། 天家家生。二十僧伽中，随于一种六欲天身证得预流，如是两生，而后随于初生之天或余五天而般涅槃之住殊胜预流果者，谓之天家家生。

ལྷའི་རིས། 神像，天众（ལྷའི་རྒྱུད་དམ་ལྷའི་གྲས།）。

ལྷའི་གསལ་སྣང་། 佛景，本尊明分。密教徒修习生起次第时，本尊现起的形色饰品等莹澈明显的形相（བསྐྱེད་རིམ་སྒོམ་སྐབས་ཡི་དམ་ལྷའི……ཞལ་ཕྱག་དང་རྒྱན་ཆ་ལུགས་སོགས་མ་འདྲེས་པར……བཀྲ་ལམ་གྱིས་གསལ་བའི་སྣང་བ།）。

ལྷའི་ལྷ། 同ལྷ་ཡི་ལྷ། 和ལྷའི་ཡང་ལྷ། 条。

ལྷར་སྣང་། 所想像出的神像。噶举派主张在修行时脑中要真正想 像出所修本尊神的形象（ལྷའི་གསལ་སྣང་ནི། རང་ལྷ་དངོས་སུ་གྱུར་པ་ལྟ་བུའི་སྣང་བ་གསལ་པོ་ཡོད་པ་ཟེར།）。

ལྷས་བྱིན། 天授。梵音译作提婆达多。释迦牟尼从弟名。曾持反对释迦牟尼、破坏佛法的主张。

ལྷས་བྱིན་གྱི་བརྟུལ་ཞུགས་ལྔ། 提婆达多五戒禁。同ལྷས་བྱིན་གྱི་བསླབ་ཚིག་ལྔ། 条。

ལྷས་བྱིན་གྱི་བསླབ་ཚིག་ལྔ། 提婆达多五句戒。即：不食肉（ཤ་མི་ཟ།）、不饮乳（འོ་མ་མི་འཐུང་།）、不食盐（ལན་ཚྭ་མི་ཟ།）、不衣剪裁衣（གོས་དྲས་དྲུབ་ཅན་མི་གྱོན།）、不居寂静阿练若（དགོན་པར་མི་གནས་པ།）。

ལྷུང་བཟེད། 钵，钵盂。比丘乞食用具。

ལྷུང་བཟེད་ཀྱི་ཤན། 钵杂染。物杂染之一（རྫས་ཀྱི་ཤན་གྱི་ནང་གསེས་ཤིག）。得钵未加持逾十夜犯畜持十夜罪（ལྷུང་བཟེད་བཟུང་བྱིན་གྱིས་མ……བརླབས་པར་ཞག་བཅུ་འདས་པ་ན་ཞག་བཅུ་འཆང་……སྤང་གི་ལྟུང་བ་འབྱུང་བ།）。

ལྷུང་བཟེད་འཆང་བའི་སྤང་བ། 持钵舍堕。三十舍堕之一（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。指比丘未作加持之钵盂持用十日所犯堕罪。

ལྷུང་བཟེད་སྤྱོད་ཚུལ་བཅུ་བཞི། 受用钵聚十四。恶作罪第六支（ཉེས་བྱས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་དྲུག་པ།）。即：以轻慢心观比其他比丘之钵（དགེ་སློང་གཞན་གྱི་ལྷུང་བཟེད་ལ་འཕྱ་བ།）、以污手提净水瓶（ལག་པ་ཟས་ཀྱིས་སྦགས་པས་ཆུ་སྣོད་ལ……རེག་པ།）、以污水溅他比丘（གཞན་ལ་ཟས་ཀྱིས་སྦགས་པའི་ཆུ་གཏོར་བ།）、未问舍主在衣舍内弃洗钵水（ཁྱིམ་བདག་ལ་མ་དྲིས་པར་ཟས་དང……འབག་པའི་ཆུ་ཁྱིམ་དུ་འདོར་བ།）、以残食置钵中而弃（ཟས་ལྷག་ལྷུང་བཟེད་ནང་བླུགས་པ།）、地上无替垫而安放钵（ལྷུང་བཟེད་འོག་སྙེགས་མེད……པར་ས་རྗེན་སྟེང་བཞག་པ།）、险岸边安放钵（ལྷུང་བཟེད་གད་ཁར་བཞག་པ།）、陡坡处安放钵（ལྷུང་བཟེད་གཡང་སར་བཞག་པ།）、层级处安放钵（ལྷུང་བཟེད་དཀན་གཟར་དུ་བཞག་པ།）、于险岸边洗钵、于陡坡处洗钵、于层级处洗钵、立洗钵（གད་ཁ་དང་། གཡང་ས། དཀན་གཟར་དུ་ལྷུང་བཟེད་འཁྲུ་བ། ལངས་ཏེ་འཁྲུ་བ།）、以钵逆流取水（འབབ་ཆུ་དྲག་པོའི་རྒྱུན་ལས་ཟློག་སྟེ…ལྷུང་བཟེད་ཀྱིས་ཆུ་བཅུ་བ།）。以上共为十四。

ལྷུང་བཟེད་དབྱར་འདབ། 钵座。钵盂的圆形台垫。也叫钵盂台（ལྷུང་བཟེད་ཞབས་སྙེགས་ཀྱང་ཟེར།）。

ལྷུང་བཟེད་ལྷག་པོ་འཆང་བའི་སྤང་བ། 求余钵。为三十舍堕之一（སྤང་ལྟུང་སུམ་ཅུའི་ནང་གསེས་ཤིག）。指比丘自己已有应量之钵而又向非亲属俗人求钵所犯堕罪（རང་ལ་ལྷུང་བཟེད་ཚད…ལྡན་ཡོད་བཞིན་དུ་ཁྱིམ་པ་ཉེ་དུ་མ་ཡིན་པ་ལས་ལྷུང…བཟེད་བཙལ་ནས་ཐོབ་པ།）。

ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་འཇུག་པའི་ཡིད་བྱེད། 无功用运转作意。四作意之一（ཡིད་བྱེད་བཞིའི་ནང་ཚན་ཞིག）。九住心中，既不间断，且不待连续用功，而能任运持续之定心（སེམས་གནས་དགུ་པའི་སྐབས་སུ་བར་ཡང་མི་འཆད་ཅིང་རྩོལ་བ…ཡང་རྒྱུན་པར་བསྙེན་མི་དགོས་པར་འབད་མེད་དུ……འཇུག་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།）。

ལྷུན་གྲུབ་སྟེང་། 伦珠顶寺。即四川德格贡钦寺（དགོན་ཆེན།）。该寺传为第四十一代德格土司健白彭措（འཇམ་དཔལ་ཕུན་ཚོགས།）时所建。贡钦寺没有活佛，由土司长子任寺主，次子继承土司位，政教大权世代由德格土司掌握。另外，该寺的印经院闻名于藏区。它建于1550年，以前约保存有藏传佛教各教派的经书一千多种，木刻经版十八万多块。

ལྷུན་གྲུབ་ཐོད་རྒལ། 任运超越。旧密大圆满修行法要之一。钝根勤奋行者，策励勤勉以证解脱的教导法。前行位中，反复串习三要、四

灯、次第究竟圆满四相，即于世俗诸法现分之中，一切实体任运自然化为光明（གསང་སྔགས་རྙིང་མ་པ་ཆེན་པོའི་ཉམས་ལེན་གྱི་གནད། བསྙེན་འགྲུབ་ཅན་འབད་བཅས་སུ་སྒྲོལ་བའི་གདམས་པ་སྟེ། སྔོན་འགྲོ་ལྷ་ཁྲིད་གསུམ་ལ་བསྟན། དངོས་གཞི་གནད་གསུམ་དང་སྒྲོན་མ་བཞི་ལ་གོམས་པ……བསྟེན། སྣང་བ་བཞི་རིམ་གྱིས་མཐར་ཕྱིན་ཏེ་ཆོས་ཅན་སྣང་བའི་ངོས་ནས་ལྷུན་གྲུབ་ཀྱིས་གདོས་བཅས་འོད་གསལ་དུ་དྭངས་པར་བྱེད་པའོ། ）。

ལྷུན་གྲུབ་རིག་འཛིན། 任运持明，旧密所说地道修行过程中四种持明之一（སྔགས་རྙིང་མའི་…ལམ་བགྲོད་ཚུལ་རིག་འཛིན་རྣམ་པ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་…ཞིག）。

ལྷུན་པོ། 妙高山，苏迷庐山，须弥山（རི་རྒྱལ། ）。印度神话中的一山名。相传山高八万四千由旬（古印度计算距离的单位，以帝王一日行军之路程为一由旬），山顶上为帝释天，四面山腰为四天王天，周围有七香海、七金山。第七金山外有铁围山所围绕的咸海。咸海四周有四大洲。

ལྷུན་པོའི་གྲུབ་ཆ་རིན་ཆེན་བཞི། 须弥四宝。佛书说，须弥山是东由水晶石，南由蓝琉璃，西由赤珠，北由黄金四种宝物形成（རི་རབ་ལྷུན་པོ་ནི་ཤར་ཤེལ་དང་། ལྷོ་བཻཌཱུརྻ། ནུབ་པདྨ་རཱ་ག། བྱང་གསེར་ལས་གྲུབ་པས་སོ། ）。

ལྷོ་གཏེར། 南藏。藏传佛教宁玛派的经典中，有一个重要部分，就是所谓“伏藏”。“伏藏”是从十二世纪开始陆续挖掘的，到了十五、六世纪时，还有不少挖掘的人，如热林那林巴（རཏྣ་གླིང་པ། ）。他将上下“伏藏”（སྟོད་གཏེར་དང་སྨད་གཏེར། ）及自己挖出来的“伏藏”汇集起来，刻印成书，称为“南藏”。

ལྷོ་རོང་ཆོས་འབྱུང་ཐུབ་བསྟན་གསལ་བྱེད། 《洛绒教史》。本仓才旺杰（ཚེ་དབང་རྒྱལ། ）著。

ཨ་སྐྱ། 俗人，在家人，未出家的人（མི་ནག་སྐྱ་བོ། ）。

ཨ་ཆུ་ཟེར་བ། 虎虎婆。八寒地狱之一（གྲང་དམྱལ་བརྒྱད་ཀྱི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。处此地狱，严寒痛苦，无法忍受，不断发出呼寒叫冷声（གྲང་བའི་ཟུག་རྔུ་བསྲན་མི་བཟོད་པར་སྨྲེ་ངག་རྒྱུན་མི……འཆད་པར་འདོན་པ། ）。

ཨ་མཆོད། 经忏和尚。下乡登门串户为人念诵经咒禳灾祈福的一般僧人（གྲོང་པའི་རིམ་གྲོ་བྱེད་མཁན་གྲྭ་བཙུན་དཀྱུས་མ། ）。

ཨ་ཏི་ཡོ་ག 阿底瑜伽。旧密宗所说大圆满阿底瑜伽。无为自然本智远离执著偏颇，故已圆满具足一切乘义，是最极顶；一切生死涅槃之法，皆唯自然本智游戏变化，别无其他；依于正观本来清净，任运超越之道，修习基位自然本智，四相获得究竟，即在基位得解脱果，永恒获得童子瓶身（སྔགས་རྙིང་མའི་གཞུང་རྣམས་སུ། རྫོགས་ཆེན་ཨ་ཏི་ཡོ་ག་ནི་བློས་བྲལ་རང་བྱུང་གི་ཡེ་ཤེས་ལ་རྒྱ་ཆད་དང་ཕྱོགས་ལྷུང་བྲལ་བས་ཐེག་པ་མཐའ་དག་གི་དོན་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པས་རྩེ……མོར་གྱུར་པ་ཡིན་ལ། སྣང་སྲིད་འཁོར་འདས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་རང་བྱུང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རོལ་པར་ཤར་བ་ལས་གཞན་དུ་མེད་ཅིང་། གཞི་གནས་རང་བྱུང་གི་ཡེ་ཤེས་དེ་ལམ་ཀ་དག་ཁྲེགས་ཆོད་དང་ལྷུན་གྲུབ་ཐོད་རྒལ……གྱི་ཉམས་ལེན་གྱིས་སྣང་བཞི་མཐར་ཕྱིན་ནས་འབྲས་བུ་གཞི་ཐོག་ཏུ་གྲོལ་བ་སྟེ་གཞོན་ནུ་བུམ་སྐུའི་གཏན……སྲིད་ཟིན་པའོ། ）。

ཨ་ཏི་ཡོ་གའི་ཐེག་པ། 最极瑜伽乘。旧派密乘九次第乘之一（སྔགས་རྙིང་མའི་ཐེག་པ་རིམ………དགུའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。入门，四明智力成熟身心；见，能观超出心法之明智性空为法身，自性光明为报身，大悲普被为化身等三身自性；修，和合修习本净直指，任运超越而修；行，明现一切现分皆是法性游戏变化，安住无断无取，无所疑望而行；果，四种现分皆趋究竟，自在获有虹身往生最殊胜身、智慧师地、具德普贤果位，永恒不坏童子瓶身（ཤིན་ཏུ་རྣལ་འབྱོར་རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་ཐེག་པ་སྟེ། འཇུག་སྒོ་རིག་པའི་རྩལ་དབང་སྨིན་པར་བྱས་ཏེ། ལྟ་བ་སེམས་ལས་འདས་པའི་རིག་པ་ངོ་བོ་སྟོང་པ……ཆོས་སྐུ། རང་བཞིན་གསལ་བ་ལོངས་སྐུ། ཐུགས་རྗེ་ཀུན་ཁྱབ་སྤྲུལ་སྐུ་སྟེ་སྐུ་གསུམ་གྱི་རང་ཞལ་ལ་ལྟ་བ་དང་། སྒོམ་པ་ཀ་དག་ཁྲེགས་ཆོད་དང་། ལྷུན་གྲུབ་ཐོད་རྒལ་གྱི་ཉམས་ལེན་དང་སྦྱར་ནས། སྤྱོད་པ་ཅིར་སྣང་ཐམས་ཅད་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་རོལ་པར་ཤར་བས་སྤང་བླང་རེ་དོགས་མེད་པར་བཞག་པས། འབྲས་བུ་སྣང་བཞི་མཐར་ཕྱིན་ཏེ་འཇའ་ལུས་འཕོ་བ་ཆེན……པོའི་སྐུ་མཆོག་བརྙེས་ཏེ་ཡེ་ཤེས་བླ་མའི་སའམ་དཔལ་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོའི་གོ་འཕང་གཞོན་ནུ་བུམ་སྐུའི……གཏན་སྲིད་ཟིན་པར་འདོད་པའོ། ）。

ཨ་ཏི་ཤ 阿底峡（892—1054）。克什米尔（今孟加拉）人。1042年自尼泊尔至阿里，后至卫藏传法收徒。1054年死于聂塘（སྙེ་

ཐང་། ）。对五明学有较深的造诣，曾任那兰陀寺、超岩寺住持。著有《菩提道灯论》（བྱང་ཆུབ་ལམ་གྱི་སྒྲོན་མེ། ）等论著和《医头术》等医学著作五十余种传世。

ཨ་ནི་རུདྡྷ། （梵）阿尼律陀、阿那律。不灭。释迦牟尼佛座前十大声闻弟子之一，为天眼第一（མ་འགགས་པ་སྟེ། སྟོན་པ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་ཉེ་འཁོར་བཅུའི་གྲས་ལྷའི་སྤྱན་མཆོག་ཏུ······གྱུར་པ་དེའོ། ）。

ཨ་ནུ་ཏ་ར། （梵）阿耨多罗。天上，无比（བླ་ན་མེད་པ། ）。如阿耨多罗三藐三菩提（བླ་ན······མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ལྟ་བུ། ）。

ཨ་ནུ་ཡོ་ག 阿鲁瑜伽。旧密宗所说圆满次第阿鲁瑜伽。通达一切情器世间，皆是本尊体性，本来大觉，无戏论边全不可得，方便生次法尔微薄，智慧圆次，以固、降、守、转、遍布之行，修习气、脉、明点瑜伽，引生空乐无二之慧，入住明乐无分别境，及身解脱（སྔགས་རྙིང་མའི་གཞུང་རྣམས་སུ། རྫོགས་པ་ཨ་ནུ་ཡོ་ག་ནི་སྣོད་བཅུད་ཐམས་ཅད་ལྷའི་རང་བཞིན་དུ······དབྱིངས་ནས་སངས་རྒྱས་པར་རྟོགས་པའི་སྤྲོས་བྲལ······གྱི་མཐའ་གང་དུའང་མ་དམིགས་པའི་རང་བཞིན······གྱིས་ཐབས་བསྐྱེད་པའི་རིམ་པ་ཤས་ཆུང་ཞིང་། རྫོགས་པའི་རིམ་པ་ཤེས་རབ་ཙ་ཐིག་རླུང་གི་རྣལ······འབྱོར་ལ་བརྟན་དབབ་བཟུང་ལྡོག་ཁྱབ་ཀྱི་སྦྱོར་བ······བདེ་སྟོང་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་བསྐྱེད་ཅིང་། བདེ་གསལ་མི་རྟོག་པའི་གནས་ལུགས་ལམ་དུ་བྱེད······པས་ཚེ་འདིར་གྲོལ་བའི་རང་བཞིན་ཅན་ནོ། ）。

ཨ་ནུ་ཡོ་གའི་ཐེག་པ། 随类瑜伽乘。旧派密乘九次第乘之一（སྔགས་རྙིང་མའི་ཐེག་རིམ་དགུའི······ནང་གསེས་རྗེས་སུ་རྣལ་འབྱོར་གྱི་ཐེག་པ། ）。入门，由外灌顶十传承水，内灌顶十一大种水，成办灌顶十三名称水，密灌顶二圆满水等三十六种最胜灌顶成熟身心。见，论断普贤即为三种坛场本性。修，随外境转，住无分别，随文字转，一诵生咒，能力现分即成本尊坛场，由解脱道及方便道上下二门起俱生智。行，由知一切现分及心皆大乐智游戏变化，依无取舍近因而行。果，五道自性之五瑜伽及十地等皆已究竟，证普贤位（འཇུག་སྒོ་ཕྱི་དབང་རྒྱུད་ཀྱི་ཆུ་བོ་བཅུ། ནང་དབང་འབྱུང་བའི་ཆུ་བོ་བཅུ་གཅིག སྒྲུབ་དབང་གྲགས་པའི་ཆུ་བོ་བཅུ་གསུམ། གསང་དབང་རྫོགས་པའི་ཆུ་བོ་གཉིས་ཏེ། དབང་མཆོག་སུམ་ཅུ་ཙ་དྲུག་གིས་སྨིན་པར་བྱས་ནས། ལྟ་བ་ཀུན་བཟང་དཀྱིལ་འཁོར་གསུམ་གྱི་ངོ་བོར་གཏན······ལ་ཕབ་ནས། སྒོམ་པ་དོན་གྱི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པའི་ངང་ལ་འཇོག་པ་དང་། ཡི་གེའི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ་བསྐྱེད་སྔགས་བརྗོད་པ་ཙམ་གྱིས······རྩལ་སྣང་ལྷའི་དཀྱིལ་འཁོར་དུ་གསལ་བ་གྲོལ་ལམ······དང་། ཐབས་ལམ་སྟེང་འོག་གི་སྒོ་ལ་བརྟེན་ནས་ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་བསྐྱེད་པར་བྱེད་ཅིང་། སྤྱོད་པ་སྣང་སེམས་ཐམས་ཅད་བདེ་བ་ཆེན་པོའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི······རོལ་པར་ཤེས་པའི་སྒོ་ནས་བླང་དོར་མེད་པར་སྤྱོད······པའི་ཉེ་རྒྱུས། འབྲས་བུ་ལམ་ལྔའི་ངོ་བོར་གྱུར་པའི་རྣལ་འབྱོར་ལྔ་དང་། ས་བཅུ་མཐར་ཕྱིན་ཏེ་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོའི་གོ་འཕང་ཐོབ་པར་འདོད་དོ། ）。

ཨ་ནེ། 尼姑（བཙུན་མ། ）。

ཨ་པ་ར་ཛི་ཏ། 多闻天子眷属（རྣམ་སྲས་ཀྱི་འཁོར། ）。一财神名（ནོར་ལྷ་ཞིག）。

ཨ་ཕྱི་མ། 祖婆护法。藏传佛教止贡噶举派一护法神名（འབྲི་གུང་པའི་སྲུང་མ་ཞིག）。

ཨ་བ་གླང་མགོ། 阎罗卒，牛头阿旁。佛书所说阎罗属下牛头人身的鬼卒。

ཨ་བ་ཏ་རའི་འགྲེལ་པ། 《阿口缚达惹释论》。善根金刚著（སློབ་དཔོན་སྐལ་བཟང་རྡོ་རྗེ་རྗེས······མཛད། ）。

ཨ་བ་ལོ་ཀི་ཏཿ　观世音(སྤྱན་རས་གཟིགས།)之梵名。

ཨ་བ་དྷཱུ་ཏཱི།　(梵)阿伐睹底。中脉(རྩ་དབུ་མ།)。气功三脉之一。

ཨ་མི་ཏཱ་བྷ།　阿弥陀佛。无量光佛(འོད་དཔག་མེད།)之梵名。

ཨ་མི་དེ་བ།　同ཨ་མི་ཏཱ་བྷ། 条。

ཨ་གཤེ།　阿聂。苯教中的巫师。其职能以主持祭祀为主。在早期为苯教中的祭师。“阿聂”为“阿本”(ཨ་བོན།)中的一种。赤松德赞(ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན།)以后，苯教衰落，“阿聂”也改从事防雹、占星象等宗教活动，其中又以防雹为中心任务，所以“阿聂”又被称为“防雹喇嘛”。

ཨ་མྲའི་ཤིང་།　阿摩罗树。瓶口庄严五树之一(བུམ་པའི་ཁ་རྒྱན་གྱི་ཤིང་ལྔའི་ནང་གི་གཅིག)。

ཨ་ཙ་ར།　1.游学僧(སློབ་གཉེར་བ།)，游方僧，行脚僧。2.印度瑜伽咒师(རྒྱ་གར་གྱི་སྔགས་མཁན་རྣལ་འབྱོར་བ།)。3.阿阇黎，轨范师。

ཨ་ཝ་དྷཱུ་ཏཱི།　(梵)阿嚩都底。一脉名，此脉所在处是从顶髻至摩尼直达足心际(རྩ་དེ……གཙུག་ཏོར་ནས་ནོར་བུའི་མཐའ་དང་རྐང་མཐིལ་གྱི་…མཐའ་རྗེ་སྲིད་པར་གནས་པའོ།)。

ཨ་རོ་སྙན་བརྒྱུད།　阿若耳传。阿若巴口授的密法传承。

ཨ་ལགས།　活佛(安多口语)。大喇嘛。

ཨ་ཤོ་ཀ　1.阿育王。2.无忧树和无忧树花(ཤིང་མྱ་ངན་མེད་དང་དེའི་མེ་ཏོག)。

ཨ་ཤྭ་ཀ　阿育王。印度摩揭陀国孔雀王朝创始人旃陀罗笈多之孙，杀兄即位，征服羯陵伽国，除半岛南端外，统一全印度。设“大法官”主持佛教、婆罗门教，耆那教等事务，特别扶持佛教，立佛教为国教。

ཨ་ཤྭ་ཏྠ།　(梵)阿输陀树。佛陀伽耶菩提树，金刚座菩提树(རྡོ་རྗེ་གདན་གྱི་བྱང་ཆུབ་སྡོང……ཤིང་།)。

ཨ་ཤྭ་རཿ　(梵)阿说伽。马师，释迦牟尼弟子中六群比丘之一(འགྲོ་མགྱོགས་ཏེ། སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་སྡུག་སྡེའི་ནང་ཚན……ཞིག)。

ཨ་སུ་ར།　(梵)阿修罗。非天(ལྷ་མ་ཡིན།)。

ཨ་ཧཾ།　(梵)阿杭。密法谓我，谓自性清净之体性即我(ངའོ་ཞེས་པ་སྟེ། རང་བཞིན་གྱིས་དག་པའི་བདག་ཉིད་གང་ཡིན་པ་དེ་ཉིད་ངའོ་ཞེས…པའོ།)。

ཨ་བརྟ་ཀ་པ།　阿本达噶部。小乘之一部，一切所贵部的别名。

ཨ་རྻ་བ་ལོ།　(梵)阿雅瓦洛。观音菩萨的别名(སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་མཚན་ཞིག)。

ཨ་དྷི་བ་ཏི་ཨ་དྷི་ཥི་ཙ།　(梵)阿底跋底毗悬杂。即主灌顶(བདག་པོའི་དབང་བསྐུར་བའི་དོན……ཡིན།)。

ཨ་མི་ཏཱ་བྷཱ།　(梵)阿弥陀佛。无量光佛(སངས་རྒྱས་འོད་དཔག་མེད།)。

ཨ་བྷི་དྷརྨ་ཀོ་ཥ་ཀཱ་རི་ཀཱ།　《阿毗达磨俱舍论本颂》(ཆོས་མངོན་པའི་མཛོད་ཀྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས……པ།)。印度佛学家世亲著(རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་དབྱིག་གཉེན་གྱིས་མཛད་པ།)。

ཨ་བྷྱ་ཀ་ར།　(梵)无畏称。印度造三疑类等广弘密教之论师(འབྱུང་བ་སྐོར་གསུམ་སོགས……བརྩམས་ནས་གསང་སྔགས་ཀྱི་བསྟན་པ་རྒྱས་པར……མཛད་པའི་སློབ་དཔོན།)。

ཨཱ་ཙ་རྱ།　(梵)阿阇黎。轨范师，参见སློབ་དཔོན། 条。

ཨཱ་ལི་ཀཱ་ལི། （梵）阿里噶里。阿里（ཨཱ་ལི།）是梵文十六韵母，噶里（ཀཱ་ལི།）是梵文三十四声母。密教把这些字母作为种子字来念诵。

ཨར་ཎྱ། （梵）阿兰若，阿练若。寺庙，寺院。僧团定居的地方（དགོན་པ་སྟེ། དགེ་འདུན་གནས་ས།）。

ཨབཱིཙི། （梵）阿鼻地狱。无间地狱。参看མནར་མེད། 条。

ཨརྒྷ། （梵）阏伽。功德水。供神的净水（མཆོད་ཡོན།）。

ཨརྷན། （梵）阿罗汉（དགྲ་བཅོམ་པ）。小乘佛教修行的最高果位。

ཨཤྭཛིཏཿ （梵）阿说示。马胜比丘。释迦牟尼最初所度五比丘之一（ཏ་ཐུལ་ཏེ། ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་འཁོར་ལྔ་སྡེ་བཟང་པོའི་གྲས་ཤིག）。

ཨཱཏྨ་ཀ （梵）阿达摩伽。体性（བདག་ཉིད།）。

ཨཱརྱ་དེ་བ། 提婆。又称圣天（འཕགས་པ་ལྷ།），龙树弟子，印度大乘佛教中观派创始人之一。他发挥龙树的中观学派理论，为中观应成派（དབུ་མ་ཐལ་འགྱུར་བ།）之祖师。著有《瑜伽行四百论》（རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ་བཞི་བརྒྱ་པ།）等。

ཨིནྡྲ་མཁའ་སྤྱོད། 帝释空行。藏传佛教萨迦派所流传的三类空行母法要（ས་སྐྱ་པའི་མཁའ……སྤྱོད་སྐོར་གསུམ།）之一。

ཨོ་རྒྱན་པདྨས་རྒྱ་གར་མཛད་པ་བཅུ་གཅིག 邬金莲花生天竺十一行。即：(1)调伏众生入莲花胎（འགྲོ་འདུལ་དགོངས་མཛད་པད་མའི་ལྷུམས་ཞུགས་མཛད།）、(2)丁卯降生（རབ་བྱུང་བསྙམས་མཛད།）、(3)太子游戏（རྒྱལ་སྲས་རོལ་རྩེད་མཛད།）、(4)出家（རབ་ཏུ་བྱུང་མཛད།）、(5)苦行（དཀའ་ཐུབ་སྣ་ཚོགས་མཛད།）、(6)降魔（བདུད་དཔུང་བཅོམ་མཛད།）、(7)证得解脱（སངས་རྒྱས་བྱང་ཆུབ་མཛད།）、(8)转法轮（ཆོས་འཁོར་བསྐོར་མཛད།）、(9)禁戒行（བརྟུལ་ཞུགས་སྤྱོད་པ་མཛད།）、(10)弘扬教义（བསྟན་པ་རྒྱས་མཛད།）、(11)密藏典籍（མི་ནུབ་གཏེར་སྦེད་མཛད།）。

ཨོ་རྒྱན་རིན་པོ་ཆེ། 乌仗那大宝。即莲花生（པདྨ་འབྱུང་གནས།）。因为他是乌仗那国王之子，又是著名咒术师，故名。

ཨུ་ད་ཡ་ན། （梵）仙道王。古印度南部胜云城之王，与释迦牟尼同时，传位于子，诣佛出家为比丘（ཤར་རྒྱ་གར་ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་གྲོང་ཁྱེར་སྤྲ……སྒྲོག་གི་རྒྱལ་པོ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་དང་དུས་མཉམ་པ་དེས…རྒྱལ་པོ་གོ་གནས་བུ་ལ་སྤྲད་དེ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི…དྲུང་དུ་རབ་ཏུ་བྱུང་ནས་དགེ་སློང་བསྒྲུབས་པ།）。

ཨུ་དཱ་ཡིཿ （梵）鄔陀夷。初现。释迦牟尼佛弟子中六群比丘之一（འཆར་ཀ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་དྲུག་སྡེའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཨུ་དཱ་ན། （梵）邬陀南。《不问自说经》。参见ཆེད་དུ་བརྗོད་པའི་སྡེ། 条。

ཨུ་པ་ཏི་ཥྱ། （梵）优婆提舍，邬波底沙。舍利子，释迦牟尼佛十大弟子之一（འཕགས་པ་ཤཱ་རིའི་བུ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་ཉེ་འཁོར་བཅུའི་ནང་གསེས།）。

ཨུ་པ་ནནྡཿ （梵）邬波难陀，邬难陀。近喜。释迦牟尼佛弟子中六群比丘之一（ཉེ་དགའ་བོ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་དྲུག་སྡེའི་ཡ་གྱལ་ཞིག）。

ཨུ་པཱ་ས་ཀཿ （梵）邬婆索迦，优婆塞。居士，受持五戒的俗家男子（དགེ་བསྙེན་ཏེ། བསླབ་པ་གཞི་ལྔ་བསྲུང་བར་ཁས་བླངས་ནས་ཁྱིམ་ན་

གནས་པའི་སྐྱེས་བུ།)。

ཨུ་པཱ་སི་ཀཱ༔ （梵）邬波斯迦，优婆夷。女居士，近事女。受持居士戒在家修行的女子（དགེ་བསྙེན་གྱི་སྡོམ་པ་རྒྱུན་ལྡན་གྱི་བུད་མེད།)。

ཨུ་པ་ལུང་། 邬巴隆寺。由释迦琼内（ཤཱཀྱ་འབྱུང་གནས། 1002—1062，"三索尔"ཟུར་གསུམ། 中的大素尔）所建，也是宁玛派首建自己的寺院。

ཨུ་མ། （梵）邬摩妃。大自在天之妻（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་ཆུང་མ།)。

ཨུ་མཱ༔ 邬摩妃。为ཨུ་མ། 的另一种写法（ཨུ་མའི་འབྲི་ཚུལ་གཞན་ཞིག)。

ཨུ་མའི་བདག་པོ། 邬摩之夫。大自在天之异名（དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།)。

ཨུ་ཏྤལ་སྔོན་ལྡན། 青莲花。文殊菩萨（འཇམ་དཔལ་དབྱངས། ）之异名。

ཨུ་རྒྱན་པ། 乌金巴。又写作ཨོ་རྒྱན་པ། 。为噶玛拔希（ཀརྨ་པཀྵི། ）的弟子。噶玛拔希将元朝皇帝所赐之金缘黑帽交乌金巴继承，黑帽系（ཞྭ་ནག་ཅན། ）才由此传承。藏传佛教的活佛转世制度即由噶玛拔希开始，其转世者即让迥多杰（རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ། ）成为黑帽系第三世活佛。

ཨུཏྟརམནྟྲིཎཿ （梵）温恒罗谩怛那。胜道行洲。参见ལམ་མཆོག་འགྲོ། 条。

ཨུཔཱ་ལི། （梵）优婆离。近取。释迦牟尼佛十大弟子之一（ཉེ་བ་འཁོར་ཏེ། སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་ཉན་ཐོས་ཉེ་འཁོར་བཅུའི་ནང་གསེས།)。

ཨེ་ཀཱ་པ་ཙི་ཀཱ་པ། （梵）伊迦巴孜迦巴。密宗法师作法时的唱词。

ཨེ་ཝཾ་ཆོས་ལྡན་གྱི་དགོན་པ། 艾旺曲丹寺。即俄寺，在纳塘西约半天的路上，由俄巴·贡噶桑波在1429年兴建。

ཨེ་ཝཾ་ཡི་གེ་རིགས་མེད་པ། 无方便智慧。吉祥时轮之异名（དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་མཚན……ཞིག)。

ཨེན་ཆུང་། 小沙弥，小和尚，年幼的出家人（གྲྭ་པ་ཆུང་ཆུང་།)。

ཨེར་དེ་ནི། （蒙）额尔德尼。梵文རཏྣ། 之音变，宝贝（རཏྣའི་ཟུར་ཆག་རིན་པོ་ཆེ་སོག་སྐད……ལའང་།)。

ཨོ་རྒྱན། 邬金，乌仗那。印度西方空行母住地（རྒྱ་གར་ནུབ་མཚམས་ཀྱུ་ཡོད་པའི་མཁའ་འགྲོ་མའི…གནས་ཟེར་བ་དེའོ།)。ཨུ་རྒྱན། ཨོ་རྒྱན། ཨུྜྱན等都是梵文ཨོ་ཊ་ཡན། 之变音。

ཨོ་རྒྱན་མགོན་པོ། 邬金怙主。莲花生的异名（སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང་གནས་ལ་ཨོ་རྒྱན་མགོན་པོའང……ཟེར།)。

ཨོ་རྒྱན་རྗེ། 莲花生祖师（སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང་གནས།)。藏传佛教徒对莲花生大师的敬称，又称作ཨོ་རྒྱན་རིན་པོ་ཆེ། 。

ཨོ་རྒྱན་པད་མ་འབྱུང་གནས། 邬金莲花生。莲花生大师之本名（སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང………གནས།)。

ཨོ་རྒྱན་ཟ་ཧོར་མ། 莲花生国王像。莲花生作古代东孟加拉萨货国王子装束冠插鹫翎之像，是莲花生八相之一（ཟ་ཧོར་རྒྱལ་པོའི་ཆ་ལུགས…སྲས་པའི་སློབ་དཔོན་པད་མའི་སྐུ་བརྙན།)。

ཨོ་རྒྱན་རིན་པོ་ཆེ། 邬金大师。藏传佛教徒对莲花生的敬称（སློབ་དཔོན་པད་མ་འབྱུང་གནས…ཀྱི་མཚན་གཞན་ཞིག)。

ཨོ་རྒྱན་སངས་རྒྱས་གཉིས་པ། 乌仗那第二佛祖。即莲花生大师（སློབ་དཔོན་པད་མ་འབྱུང་

གནས།)。

ཨོ་ཏན་ཏ་པུ་རི། （梵）欧丹达布黎。能飞城。古印度一寺庙名， 约建于狮子贤论师的施主——印度法王达磨婆罗之前一代时间。据说静命论师就是摹仿此寺而建造桑耶寺的(འཕུར་བྱེད་གྲོང་ཁྱེར་ཏེ། རྒྱ་གར་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་འདི་སློབ་དཔོན་སེང་བཟང་གི་སྦྱིན་བདག་ཆོས་རྒྱལ་དྷརྨ་པཱ་ལའི་རྒྱལ་རབས་གཅིག་ཙམ་གྱི་སྔོན་དུ……བཞེངས་པར་མངོན། བསམ་ཡས་གཙུག་ལག་ཁང་དེ་མཁན་པོ་ཞི་བ་འཚོས་ཞལ་བཀོད་མཛད་ནས་ཨོ……ཏན་ཏ་པུ་རིའི་བཀོད་པ་ལྟར་བཞེངས་པར…………བཤད།)。

ཨོ་ཏནྟ་པུ་རི། 同ཨོ་ཏན་ཏ་པུ་རི། 条。

ཨོ་ཏནྟ་པུ་རིའི་གཙུག་ལག་ཁང་། 同ཨོ་ཏན་ཏ་པུ་རི། 条。

ཨོ་ཚ། 行茶僧。指传大召时给僧众斟茶的人(སྔ་དུས་ལྷ་ས་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོའི་ཇ་འདྲེན…………མཁན།)。

ཨོཾ་མ་ཎི་པདྨེ་ཧཱུྃ། （梵）唵嘛呢叭咪吽。观世音六字真言(སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་སྙིང་པོ……གཟུངས་སྔགས་ཡི་གེ་དྲུག་མའོ།)。有时加什(ཧྲཱི།)字，而为ཨོཾ་མ་ཎི་པདྨེ་ཧཱུྃ་ཧྲཱི། 。什字据云是代表般若波罗蜜多莲花部之种子。

ཨོཾ་ཡིག 嗡字。密法嗡字含阿邬摩三字，是自己的身语意三业。于三业的空性、慈悲一味自性，安立为我(ཨོཾ་ཡིག་ལ་ཨ་དང་ཨུ་དང་ མ་ཡིག་གསུམ་ཡོད་པ་རང་གི་ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་ཡིན་ལ། དེ་གསུམ་གྱི་སྟོང་ཉིད་སྙིང་རྗེ་རོ་གཅིག་པའི་ངོ་བོར……བདག་ཉིད་འཛོག་པའོ།)。

ཨོག་སྙེགས། 禅棍。佛教徒修习禅定时撑住下颌的木杖(སྒོམ་ཤིང་སྟེ། སྒོམ་རྒྱག་སྐབས་ཀྱི་ཨོག་མའི་སྙེགས།)。

ཨོུ་མཛད་མ། 作咔度母。救度母之别名(སྒྲོལ་མའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས།)。

སངས་རྒྱས་ཆོས་གཞུང་གི་ཚིག་མཛོད།

ཡང་དབྱི་ནོན་གྱིས་གཙོ་འགན་བཞེས་ནས་རྩོམ་སྒྲིག་བྱས།

མཚོ་སྔོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་གིས་པར་དུ་བསྐྲུན།

མཚོ་སྔོན་ཞིང་ཆེན་ཞིན་ཧྭ་དཔེ་ཁང་གིས་བཀྲམས།

མཚོ་སྔོན་མི་རིགས་པར་ཁང་གིས་དཔར།

1992 ལོའི་ཟླ 7 པར་པར་གཞི་དང་པོ་བསྒྲིགས།

1992 ལོའི་ཟླ 7 པར་པར་ཐེངས་དང་པོ་དཔར།

དེབ་རེར་སྒོར 25.00

书名藏文题字　智　华
书名汉文题字　王沂暖
封面设计　井汉升
责任编辑　史学礼　王承昆　袁淑华

佛 学 词 典

王沂暖 主编

青海民族出版社出版
（西宁市西关大街96号）
版式设计：郭承祖
青海省新华书店发行　　青海民族印刷厂印刷
开本：787×1092毫米　1/16　印张：57.75
1992年7月第一版　　1992年7月第一次印刷
印数：1—8,200
ISBN 7-5420-0298-8/G·256

定　　价：25.00元